

ROBERTI CARDINALIS BELLARMINI

OPERA OMNIA

TOMUS PRIMUS

DISPUTATIONUM

RORERTI BELLARMINI

POLITIAM S. .1.

S. IL K. CARDINALIS

DE CONTROVERSIIS

CHRISTIANAE FIDEI

ADVERSUS HUIUS TEMPO1HS HAERETICOS

TOMUS PRIMUS

Editio prima iicapolilann imta Venetam anni mdccud

ENINESTISS. CARDINALI

aits®© as&m

AHCHYENSUCrO NEAPOLITAAO

DICATA

NE A POLI

APUD JOSEP1ILM G1ULIAAO

EDI TII III. H

1856

EMINENTISSIMO PRINCIPI

XISTO EX DUCIBUS RIARIO SFORZA

Z

ECCLESIAE NEAPOLITANAE ANTISTITI

S. R. ECCLESIAE CARDINALI PRESBYTERO m

Eminentissime Princeps

Cvm mihi proposuerim, Princeps Eminentissime, artificium typorum quo perditissimi homines miserrimis hisco temporibus ad omnem impietatem et morum tabem disseminandam maxime perc abutuntur pro mea virili parte ab infamia et dedecore vindicare, inque Christianae rei emolumentum pietatisque cultum amplificandum unice convertere; diu anceps animi pependi, quodnam potissimum tot inter egregia opera seligerem quo facilius optatum fructum uberri-
mamque frugem consecuturum me fore sperare possem. Ex hae dubitatione doctissimi piissi-
mique viri animum meum expedivero, qui omnes id consilium obtulerunt *ut*. ceteris postha-
bitis, in Bellarmini operibus consisterem. Quid enim accidere posse fortunatius plebi Chri-
stianae, quid opportunius culturae animorum, quam Clerum sortiri omni sapientia et pietate
ornatum? Quapropter optimam me. operam in communi Christi cultorum bono promovendo
collocaturum, siquid in publicum conferrem quo doctior sanctiorque Clerus evaderet. Xec ta-
men directe mihi magnopere de pietate laborandum esse (licet neque hoc neglexerit in suis
asceticis opellis coelesti delibutis dulcedine F. Bellarminus) cum tot prostent apud bibliopo-
las quosque pii libelli, nec quisquam sit sacris initiatus cui talium non suppetat ingens copia.
Desiderari adhuc a typis nostris opus quod universam, aut certe potissimam, doctrinam ca-
tholicam complectatur, ut nihil opportuna eruditionis desit, idemque tanta facilitate ad omni-
modam sapientiam iter munitet, ut nedum celerrimis ingeniis, sed etiam tenui cuique accom-
modatum videatur. Ilanc porro doctrinae amplitudinem tantam cum mira quadam intellectus
facilitate unum Robertum Cardinalem Bellarminum assecutum esse in suis doctissimis Con-
troversiis non secus ac ceteris quibusque operibus quibus Purpuram illustravit. Quocirca si
rem acceptissimam universo Clero facere velim, maxime iunioribus, si eorum eruditionicon-

sidere Usque relidi instrumenta praebere quibus Coelestis Domini campum omni arte operari et excolere valeant. nihil dudum morarer Bellamini opera typis meis iterare. Nefas existimari ab eorum sententia, quorum auctoritas tanta est, tel arctum unguem recedere. Itaque in id statim incubui ut quantocius quod ii suaderent opere perficerem.

Cui tamen potissimum Cardinalis Bellarmini Opera inscriberem , cuius auspiciis meus hic labor commendandus foret, quo patrocinio niti haec mea industria deberet, neque mihi neque aliis deliberandum fuit. Bellarmini opera itire quodam suo Te, Princeps Eminentissime, appetunt. Te ambiunt. Quocirca cum eadem nomine tuo condecorata volui, nihil profecto •gi. nisi hoc iis rindicarc quod suum erat. Quid enim magis proprium quam doctissimi sanctissimique Ecclesiae Principis et Pastoris evigilatos labores tutela subsidioque muniri eminentissimi viri nec levi doctrina nec vulgari sanctimonia ornati? Tu autem huiusmodi es qui praeclarae sapientiae ornamentis ac vitae innocentia sic praeluces populo fidelium, ut quivumque in Te intuentur, virtutum omnium exemplar et vere Pastorem factum formam gregis t \ animo (I Pel. V. 3) admirentur. Quid porro iustius quam libros illos quibus ad omnem T ■.trinam theologicam erudiri optime possunt ecclesiastici homines Ei potissimum nuncupare qui nihil maius nihilque sanctius a se curam episcopalem exquirere arbitratus sit, quam Cleri disciplinam ad omnem pietatem et scientiam conformatam? Tu vero talem te praestitisti qui ab rjordio regiminis tui cum cetera munia o/ficii tui diligentissime obires , tum praecipuis laboribus et studiis, gratissimisque impensis hoc semper contendisti, ut quem bene moratum H haud minimum quidem scientiis florentem Clerum recepisti, optimum efficeres et omni do- ■t.1 . '■! i" . redundantem. Quapropter Cardinalis Bellarmini opera, quae tot tantisque

*nominibus ad Te pertinent, perhibenti animo ut rem tuam suscipe, ac tuo patrocinio sanctis-
simisi/ie auspiciis tuere. Siquid ego laboris, siquid industriae contuli (fateor autem nihil
omisisse neque diligentiae neque operis) ut emendatissima prodirent typorumque nitore haud
poenitendo ornata , magnopere laetor mihiq̃ gratulor in Tua re adornanda laborasse. La-
boris autem mei hunc primum frudum mihi polliceor, tibi, Princeps Eminentissime. placere
posse atque a te Pastoralem benedictionem mihi cditionique meae promereri.*

Eminentiae Vestrae

Acajicli posii idic /Uus Jiaias v/ ccczwz

EPITOME VITAE

X I \ E E I O G I I H

VEN. ROBERT! BELLARMINI

S. I L E. C A I I \ I \ A L I S

exscriimim f. hirliothf.ca scr.rrronrM moctbtat^ i i>u imputa wmap. axko 1676

Aucromiivs fatriitos PHILIPPO ALEGAMBE, rr NATHANAELE SOTVELLO ejc<dvm aooetat ik

Hobertus Bcllarminus S. R. E. cardinalis natione

Italus, patria Polilianus. Marcelli II. pontificis maximi sororis Cynthiae Cervinae filius, adolesccentulus se Deo in nostra societate consecravit die 20.seplcmbris anno salutis 1500. aetatis suae 18. atque excellenti ingenio. magno iudicio , improbo et pertinaci studio liberales artes didicit, docuit, et professus est. Valuit sacra eloquentia plurimum, et summa cum admiratione omnium.atque insigni fructu cclebcrrimis in locisconcionatus est.priusquam per aetatem sacerdos esse posset. Eo sacro online Gnndavi a Cornelio Jansenio illius urbis antistite inauguratus est anno 1569, et postero sacram doctrinam I.ovanii explicare exorsus est, primus qui de societate id ea in urbe praestitit : fausto principio, etiamsi quaestiones adhuc non ita nullas ex prima tantum, tcrliaquc parte s.Thomae audivisset. Rumor autem . quem excitavit in tradenda theologia.auditus est adeo late, ut fere fidem excedat unde el primus in academia honores obtinuit, habitus semper ab omnibus magister.Hanc tantam sapientiae laudem cum ornaret paribus incrementis virtutum, jussus est dio G.julii anni 1572.quartum societatis solemne votum tribus aliis addere, quae ex Pii Quinti decreto in sacerdotii susceptione prius ediderat. Post septennium, quam in Belgium venerat, repetivit Italiam, ct Romae primus sociorum praelectionem de controversiis fidei suscepit anno 157G. tanta praestantia, ut famam per se celeberrimam longe etiam superaril. Anno 1590. missus a Sixto V. pont. max. in Gallias est cum Henrico cardinali Cajctano Legato, ul si quid de rebus ad fidem spectantibus, tractari oporteret, ipse esset in promptu, lude post 10.menses redux, iubente Gregorio XIV. sacra biblia unus c paucis ad id designatis liberavit erratis,quae in primam editionem a

Sixto imperatam irrepserant, ct praefationem ipse composuit, quae impressa hodieque praelegitur, et castigaverat antea jam biblia regia imperante Gregorio XIIIt.quorum Chaldaea paraphrasis rabbinicis scatebat erroribus. Anno 1597. romani collegii rector, cl nondum circumacto triennio neapohlanae provinciae praepositus est appellatus. Viramque praefecturam incredibili sociorum bono administravit. donec vita functo Francisco cardinali Toletto a Clemente VIII. pont, maximo anno ineunto 1597. Romam accitus est, ul ejus locum impleret. Adscriptis paulo post inter eos est, qui sacrae inquisitioni sunt a consiliis, examini episcoporum praepositus. Cumque rector in pocnilentiario collegio factus esset, vix lapso bimestri die 3. marlii anno 1599.ab eodem Clemente cardinalis nominatus est, cum hoc elogio: *Hunc elegimus, quia non habet parem Ecclesia Dei, quoad doctrinam, el quia est nepos optimi, et sanctissimi pontificis.* Cum autem se subtrahere moliretur sub anathemate vetitus est repugnare . sic publicae utilitati serviendo inducta sunt cardinalis insignia lacrimanti. Hinc facium, ut quamvis esset sacra purpura donatus. nihil tamen de pristina modestia mutaverit, suique omnino similis, et pauper societatis Jesu presbyter, el Ecclesiae romanae princeps idem semper fuerit, in unum religiosae vitae, et sacrae dignitatis munia conjungens. Triennio post acceptam purpuram.Ecclesiae capuanac archiepiscopus ab ipso Clemente poni, dic 21. aprilis anno 1602. inauguratus est. acclamante sacro collegio, uti testatur cani. Baronins ad annum Christi *Dignus dignae.* Qualis fuerit ejus admteisiralio in ea Ecclesia. tum maxime patuit cum per obitum Clementis VIII. anno 1605. ad nova comitia Romam abire debuit. Cum enim populo de suggestu valediceret,

ominnrelurque se minime reversurum, lacrimae omnibus obortae sunt, quas clamor excepit, *et luctus* publicus, cum dicerent universi: At’ *derelin-* *quas* nos, *pastor bone, ne deseras nos. nos or-* *pbanos, sub te, quae peccavimus, pater, filii, e-* *mendabimus*. Postridie adfuit moesla civitas, ct cum prunum cardinalis in conspectu fuit, repente cum fletu clamor exortus est. pastorem, parentem, tutorem, confusis vocibus appellantium, suamque orbitalem lamentantium: vestis laciniam exosculabantur nonnulli: alii rosariis pie contingebant, omnes benedictionem flagitabant. Novus pontifex Paulus V. mox ut electus est, vetuit Bellarminum abire ab suo latere, cujus vellet consiliis plurimum uti. Ea causa ipsi fuit Ecclesiae capuanac renunciandi.quod nollet gregi praccsse. cui non se posset exhibere praesentem. Procuravit tamen charilalis rfficio polilianam tantisper Ecclesiam, dum abest in Gallias legatus antistes ejus lbaldinus; et cocleslini ordinis, ac monasterii s. Marlhae germanicique collegii patrocinium admisit. Vixit in purpura Robertas, summis Ecclesiae negotiis admotus, usque ad annum salutis 1<>21 .quo propter ingravescentem annis, et aegritudinis aetatem, impetrata ab occupationibus publicis missione dic 10. augusti ex Vaticano secessit in domum nostram probationis s. Andreae, ct paulo post febri lentari coccipil, quo tempore mortem sibi ominatus, canere auditus esh.Vunc *dimittis servum tuum. Domine.,secundum verbum tuum in pace*. Exprimi non potest, quam fuerit illi jucunda cogitatio propinquae mortis. Omnino in hoc argumento nullus erat, ut ostenderet vivendi fastidium, ct incredibilem sitim aeternitatis. Invisit cum decumbentem Gregorius XV.poni max.ac bis peramanter amplexus, sacrum sc pro ejus valetudine facturum promisit.Ipse Christi vicarium obsequiosissime reveritus,usurpavit illud Centurionis-.Dominenon *sumditjnus.ulinlres sub tectum meum*. Postquam sacramentis munitus esi, mandavit P. Andreae Eudaemonianni intimo suo. ul testaretur hllcris sc per Dei misericordiam in Ecclesia catholica,atque in tide decedere, quam ad cam diem et sincero coluisset animo, cl suis voluminibus defendisset-, ac ne de divinis quidem auxiliis aliter morienlcm sentire, vel unquam sensisse, quam in controversiarum libris docuisset. I bi imminere felicissimi transitus horam sensit, apostolicum symbolum, psalmum 50, orationem dominicam , ct salutationem angelicam saepius recitavit. interponens subinde suavissima Jesu ac Mariae nomina, tum sacram Christi cruci afllyi cflligiem, detracto sibi pileolo, capiti venerabundus imposuit, et reductis brachiis ad pectus strinxit, ac demum inter nostrorum proces leniter anhelans spiritum Conditori suo placidissime tradidit dic 17. Septembris anno salutis U»21.el 79. aetatis. Funus illi jubente pontifice comparatum est eo splendore, quo cardinalibus fieri consuevit, sed adversus undam populi concursantis ad osculum, laclumque sacri pignoris, adhibere oportuit Helveticos c stipatoribus pontificiis. Decimo post die parentavit illi 'ru idas. Tarquinio Galluccio perorante. Quidquid rerum in usu habuit raptum distractumque r p- - ul< rites est ad venerationem. Anno vertente,

in vacuum s. Ignatii parentis nostri tumultum corpus <jus Illatum est, cui honorarium c lapidibus versicolorium ac statuis dispositis monumentum Odoardus cardinalis Farncsius addidit cum hac inscriptione.

ROBERTO
CARDINALI IHELLABMLN’O
POLITUM E SOCIETATE JESI’
MARCELLI II. I*. M.
SORORIS FILIO
ODOARDVS
CARDINALIS FABAESIUS
SII ERGA VIRIM QUEM
PATRIS LOCO SEMPER COLVIT
AMORIS XIXQVAM MORITIRI
MOAIMEATIM POS.
OURORMIVIT LX 00)11X0
A.VXO SAL. MOCVXI.
.ETATIS SV.E LXXIX.

De religione porro Robcrti Bellarmini, pietate , demissione animi, modestia,caeterisqiic virululibus, de miraculis etiam, ct propheticis praedictionibus, aliisque ornamentis, laccrc melius puto, ul illa de Carthagine ail. quam pauca dicerc, omnia vero complecti voluminis justus est opus; est in manibus ejus vita luculenter descripta, quae sitim possit cxlinguerc, minutius ejus decora cognoscere cupientis. Ego salis habuero, pauca de ipso clarissimorum hominum suffragia praesentare.

Maphacus Barbcrinus cardinalis, qui jam Urbanus Mil. est. dicebat Bellarminum etiam tum viventem ab se tam aestimari sanctum, nlquô alios , qui antiquitatis etiam adjuncta commendatione publicam habent venerationem, nec dubitavit illum in quodam carmine s. Carolo Borromaco virtute geminum facere.

Cardinalis a Monte Deum ajebat commodare u-sibus Ecclesiae exemplar hoc perfectissimum voluisse. ul sacer senatus, ac sacculum nostrum ab illo.uti superius sacculum a s.Carolo, illustraretur.

Cardinalis Bandinus adsimilcm dicit sanctis Ecclesiae docloribus, tum in doctrina, tum in moribus,semper vero visum exemplar excogitatissimum praesulum ecclesiasticorum, ct sacri collegii singulare lumen.

Cardinalis Eslcnsis vocat singulare exemplar nostrorum temporum, quem non honoraret ul cardinalem, sed adoraret ut sanctum, in cujus obitu magnum acceperat damnum Ecclesia Dei.

Cardinalis Vcrallus ipsum ait ita vixisse, ul exemplar, unde sumere virtutem cardinales possent. ct ecclesiastici omnes; ita scripsisse, ul alter nostri saeculi Augustinus haberi possit.

Cardinalis Cobcllutius ait excedente illo , cecidisse coronam capitis sacro senatui, qui fuerit Ecclesiae sanctae lumen grande.

Cardinalis lbaldinus existimat hoc sacculo neminem fuisse illo poliorcm sanctae fidei defensorrem, ul merito possit appellari Athanasius, atque Augustinus aetatis nostrae; denique doctrina sanctis Ecclesiae docloribus parem, virtute speculum sanctimoniae, purpura formam fuisse ecclesiasticorum.

Cardinalis Continus appellat haereticorum malleum, sanctae Ecclesiae propugnaculum, christianae fidei columnen, catholicae veritatis assertorem et vindicem.

Cardinalis Valerius ait se haud reperisse tot virtutes in nullis, quos noverat, viris laudatissimis simul omnibus, quot repérerai gradu quodam eccellente in uno hoc magno Christi athleta, in hoc magno apostolo saeculi nostri.

Cardinalis I. rsinus celebrat in eo castitatem etiam in Illorenli aevo, quo perinde atque in Josapho; paupertatem inter divitias, sicut in Davide; liberam litem in egestate, uti in Tobia; solitudinem interiorum inter aulae occupationes, tamquam in Gregorio; humilem opinionem de se in conferta multitudine virtutum excellentissimarum, ut in Paulo; denique liberam vocem erga dominantes, ul in Joanne Baptista.

Cardinalis a Sabaudia eum in honore a se habitum ait, propter doctrinae miraculum, qua haereticos religionis propugnator afflixit, atque adeo propter integritatis, sanctimoniacque ejus laudem.

Cardinalis de Sourdis vocat sidus, malleum haereticorum. verticem theologorum hujus saeculi.

Atque ut velut per saturam colligam ex caeleris aliqua, dictus est vitae coelestis ac perfectae magister et dux. qui intra limites aevi sui neminem habuerit majorem sc, validus Ecclesiae Dei colossus: piissimus lidci athleta, et haereticorum hostis acerrimus: novus Antoninus in sublevandis pauperibus; in vitae perfectione Basilios, in confutandis haereticis Irenaeus a divina providentia destinatus; numquam salis laudatus nostro sacculo, et posterioribus semper laudandis: litor. praeses, consiliarius, senator christianae reipublicae magnus: magnum Ecclesiae columnen: lucerna lucens in caliginoso loco, tenebrasque omnes discutiens: rerum divinarum consultissimus: amplissimi ordinis, suique sacculi ornamentum: hacresum debellator, novus Alcides aquilonis: eximium pietatis Christianae, et eruditionis omnimodae nostri aevi sidus, romanae sacrae purpurae decus immortale; in medio Ecclesiae a Deo positus, tamquam lucerna lucens et ardens; sacrae militiae princeps, ingens gloria temporum suorum, et sexcenta in hanc sententiam elogia, quae brevitati condono. Hinc continuata semper per annos amplius 50. atque etiam aucta de sanctitate hujus celebratissimi cardinalis fama, jussu sanctissimi D. X. Clementis X. donuo institutus est hoc anno 1674. a s. congregatione rituum processus, devota, et miraculis ejusdem, ul in beatorum album, si legitime de requisitis ad id constiterit, referatur. Scripsit porro Itobeilus Bcllarmimis

De controversiis Christianae fidei adversus sui temporis haereticos. Opus spissum sane, atque operosum, et omnibus numeris absolutum in tomos 3. distinctum, et 6 libris comprehensum, cujus tomus I. primum prodiit anno 1581., tomus 2. anno 1583. tomus 3., anno 1592. Sed exinde in solo Septentrione vigesimam habuit editionem: et quanti sil facium in Ecclesia Dei, declarant scriptores celeberrimi. Cardinalis Perronius pluris asserit a se illud fieri, quam ullum opus aliud, quod vel ab

annis mille sil editum pro Ecclesiae defensione. Cardinalis Baronius censet esse propugnaculum, et turrim David, ex qua mille clypei pendent, et omnis armatura fortium, ul Hierusalem nostra adversus oppugnationes hostium defensa sil. Vocarunt alii contra hujus sacculi hacreses primum antidotum, murumque et antemurale domus Dei. Aec ipsi hostes ausi sunt diffiteri, ex quibus Theodorus Bcza. Inus hic liber, ajebat. nos omnes humi proturbat. Igitur in Angliae academia cantabrigiensi primum, mox etiam in oxoniensi nova praelectio instituta est, ad controversias Bellarmini, si possent, refellendas. Hujus autem operis generalis divisio haec est.

Tomus I. in septem generales controversias divisus.

De verbo Dei scripto, et non scripto, lib. 4.

De Christo capite totius Ecclesiae, lib. 5.

De summo pontifice capite militantis Ecclesiae, lib. 5.

De Ecclesia tum in conciliis congregata, tum sparsa toto orbe terrarum, lib. 4.

De membris Ecclesiae militantis, clericis, monachis. et laicis, lib. 3.

De Ecclesia, quae est in purgatorio Aib. 2.

De Ecclesia, quae triumphat in coelis, lib. 3.

Est autem hic tomus in editione colonicensi ab Cymico, et Hicrulo facta anno 1615. ex recensione auctoris, divisus in duos tomos, ita ul prior contineat tres primas controversias, posterior reliquas quatuor cum additamento 7. opusculorum, quae sunt ista:

Appendis' ad libros de summo pontifice.

De translatione romani imperii, lib. 3.

Appendix ad disputationem de culta imaginum.

De indulgentiis, lib. 2.

Judicium de concordia Iulheranorum.

Apologia brevis pro eodem libello.

Jiecognitio auctoris omnium suorum librorum.

Tomus II. seu juxta aliam editionem III. in 4. controversias generales.

De sacramentis in genere, lib. 2.

De baptismo, et confirmatione, lib. 1.

De eucharistia, et sacrificio missae, lib. 6.

De poenitentia, lib. 4.

De extrema unctione, ordine, et matrimonio, lib. 3.

Tomus III. vel ex alia editione 4. in tres controversias generales.

De gratia primi hominis, et statu innocentiae, lib. 1.

De gratia' amissione, lib. 6.

De gratiae reparatione, et statu justificatorum per Christum, lib. 14.

Controversiarum autem epitomen ediderunt Antuerpiae Ilalduinus Junius ordinis Minorum, et fr. Joannes Baptista des Bois Gallus ordinis Minorum Parisiis apud Caldorium 1602. et novissime Andreas Coppclain ordinis Praedicatorum. Eas autem gallice reddidit jussu cardinalis Perronii Chiasilloniusejusdem cardinalis scerelarius. Scripsit etiam Bellarminus alia, quae Coloniae prodierunt typis Bernardi Guallcri 1617. tomis 3. com-

prehensa post a'ias editiones , quibus ea seorsini vulgata sunt, ea sunt tomo 4. seu malis 5.

. *Explanatio in psalmos, tom.* 5. seu G.

Conciones sacrae, loin. 6. seu 7.

Opuscula 18. *varii argumenti.* Nimirum praeter sex priora. quae supra tomo I. cl 11. recensui.

De scriptoribus ecclesiasticis, lib. 1. cum *brevi chronologia ab orbe condito usque ad annum Domini* 1612. cl postea usque ad annum 4622. Coloniae 1622. in 8.

Responsio ad librum inscriptum, triplici nodo, triplex çuneus adversus *Jacobum regem Angliae.* Prodiit primo snb nomine Matthaei Torti (cl non Tosti, ut in bibliotheca legitur) presbyteri, et theologi papiensis.

Apologia pro eadem responsione, in qua ejusdem regis praefatio monitoria refutatur.

De potestate summi pontificis in temporalibus contra Gulielmum Barclajum, lib. 1.

Desponsio ad duos libros in favorem rcipublicae venetae conscriptos adversus interdictum Pauli V. poni. max.

Desponsio ad tractatum septem theologorum pro causa ejusdem reipub.

Responsio ad oppositiones F. Pauli Servitae, nec non Joannis ilarsilii ncapolitani.

Explicatio symboli aposlolici, el

Christianae doctrinae pro iis, qui erudiunt alios, copiosior explicatio. Haec duo italice conscripta fuerunt.

• (Advertendum hic non solum haec duo opuscula, sed etiam tres praedictas responsiones ad libros, seu tractatus pro causa rcipublicae venetae a cardinali Bellarmino conscriptas esse, atque impressas Romae, et Mediolani lingua ilalica; namque eadem editi erant libri, quos oppugnabat, el patet ex praefatione responsionis ad tractatum septem theologorum, in cujus initio cardinalis testatur se quibusdam libellis vulgaribus vulgariter, idest, halicis italice non latine ob rationes ibi positas, coactum esse respondere.)

De ascensione mentis in Deum, lib. 1.

De aeterna felicitate Sanctorum, lib. 5.

Ue gemitu columbae , sive de bono lacrimarum, lib. 3.

Accessit huic postremo tomo supplementum lypis ejusdem Gualtcri anno 1649. in quo sunt

De septem verbis Domini in Cruce prolatis lib. 2.

De officio principis chrisliani, lib. 3.

Admonitio ad nepotem episc. lheancnsem de officio episcopi.

Institutiones linguae hebraicae.

De arte bene moriendi, lib. 2.

Denique ut nullum tanti doctoris , quamvis exiguum, fragmentum omittam, ejus est

Hymnus de Spiritu Sancto, hoc initio: *Spiritus celsi dominator axis,* qui tacito ejus nomine estai inter selecta carmina virorum illustrium. Item

Hymnus de s. Alaria Magdalena brevissimus, qui a Clem. VIII. poni. max. positus est in Breviario romano, cl incipit: *Paler superni luminis.*

Lilurgia aposlolica.

In haereticum carptorem fulminis Sixli V.

Correctorium errorum, qui typographorum negligentia in libros Roberti Dellarmini S. R. E. card, editionis venetae irrepserunt. Prodierunt demum ex ipsius bibliotheca depromptae

Novae declarationes S. R. E. cardinalium ad decreta Sacri concilii tridentini. Lugduni per Laurentium Durand 1634.

Concio, quam de beato Aloysio Gonzaga ad socios habuit italice anno 1608. relata ad calcem ejusdem bcalae Vitae a Virgilio Cepario rccusac anno 1629. Prodiit demum ejus

Oratio de passione Domini habita ad Gregorium XIII. anno 1577. cum aliis ejusdem argumenti.

Recognitio librorum omnium cardia. Bellarmini ab ipso auctore edita, in fol.

Epistolas varias Dellarmini, collegit in unum volumen, cl typis vulgavit noster Jacobus Fidigallus. Romae apud Manelpmm anno 1650. in 12.

Decora Roberti cardinalis Dellarmini, collegit, cl edidit Sebaslianus Badiis. Genuae typis Antonii Gcorgii Franchelli 1671. in 4.

AD LECTOREM

Tres omnino, Christiane lector, me causae impulerunt, ut has qualescumque disputationes meas in lucem prodire sinerem. Illa prima me ratio movit, quod non solum non obesse. sed etiam prodesse censeam ecclesiasticae causae; si plurimi hoc tempore scribant. Sancti Augustini sententia est et nota nullis, et digna quae ab omnibus cognoscatur, optandum esse, ubi haec res vigent, ut quicumque aliqua scribendi facultate praediti sunt, ii scribant omnes, etsi non modo de rebus iisdem scripturi sint, sed eadem etiam aliis verbis fortasse scripturi. Expedit enim ut haeretici intelligant, in castris catholicorum non unum aut alterum esse, sed multos, qui cum eis adversa fronte congredi audeant. Illud praelocra ex nullorum scriptione commodum accedit, quod brevius et facilius libri ipsi catholici ad manus omnium deferuntur, et, cum alii in alios incidant, omnes tamen armis iisdem in communi periculo instruuntur. Quam sententiam hominis prudentissimi atque doctissimi, et veterum patrum exempla, et experimenta quotidiana confirmant. Ariana haeresi quondam grassante, scripserunt accurate et copiose tum graeci, tum latini promodum infiniti; Athanasius, Basilius, Epiphanius, Didymus, uterque Gregorius, uterque Cyrillus, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Belicus, Idacius Clarus, Iohannes Chrysostomus, Fulgentius, et alii. Ita vero conveniunt inter se, et quasi conspirant, sive testimonia Scripturae pro catholica fide adducant, sive ad haeticorum argumenta respondeant, ut eadem omnes repetere, atque inculcare, et omnes etiam ab uno aliquo accepisse videantur. Neque id illis vitio verti solet, aut potest. Nam quod nulli scriberent, causa erat ardor fidei, et zelus religionis, quem in eorum pectoribus Spiritus Sanctus accenderat: quod eadem scriberent, inde fiebat, quod antidotum veneni ejusdem ex eodem fonte eodem spiritu hauserant, et ex iisdem

praesidiis adversus hostes eosdem, de possessione eadem, eodem auctore ac duce Deo pugnabant.

Quod si veteres illi tanto ardore tum ipsi scribebant. tum alios ad scribendum provocabant, cum una vel altera haeresi orbis terrae laboraret, et inter haeticos non admodum inulti scriberent, et nondum ars typographiae excogitata esset, quae ex uno volumine librorum examina pene momento extrudit: quid hoc nosiro saeculo fieri par esset, quo et innumerabiles haereses Ecclesiam undique lacerant, et rari sunt apud adversarios. qui non aliquid scribant, quorum libri non jam. vel cancer serpunt, sed volui agmina locustarum volitant: et denique certum est atque exploratum, non modo nullis hominibus haeretica scripta quotidie pestem adferre, sed totis aliquando provinciis perniciem attulisse. Haec igitur causa fuit, cur has disputationes typis mandari paterer; alioqui enim ab ea re non mediocriter abhorrebam. Sed altera me ratio vehementius incitavit.

Ediderunt hac aetate praeclara volumina omnium ordinum et nationum scriptores, et communis fidei causam adversus communes hostes conspirantibus animis egregie propugnarunt. Et quoniam alius aliud argumentum explicandum suscepit, atque ita eo quam accuratissime pertractando totis viribus laboravit: exstant hodie de singulis ferme controversiarum capitibus variorum auctorum plurimae caeque doctissimae, et (quod necesse erat) longissimae disputationes: sed non inulti tanta librorum copia, etiam otio abundant, vel ex tam variis et prolixis disputationibus, controversias omnes brevi tempore cognoscere, et ea praesidia atque arma facile sibi comparare possint, quibus ad omnes partes fidei pro virili tuendas egent, qui apud germanos, gallos, britannos, polonos, bohemos, pannones, illyricos, helvetios, aliasque nationes haeresi laborantes, pastorum ac doctorum munere fungi

debent. Quapropter post insignium virorum doctissimos laborer, id etiam desiderari videbatur, ut controversiae omnes in unum quasi corpus redigerentur, cunctaque ratione et via ita proponerentur et explicarentur, ut parvo tempore, facili sumptu, nec magno labore, ex uno armamentario, qui vellent, arma peterent, quibus utcumque saltem instructi, sine magno suo periculo adversus hostes in acie starent. Quod quidem ego non mea sane sponte, sed superiorum meorum jussu efficere conatus sum: an perfecero, aliorum erit iudicium. Caelorum, quia genus ipsum scriptionis utilissimum videbatur. disputationes hasc in lucem dedimus, ut iis utantur qui volent, donec aliquid plenius et elaboratius ab alio aliquo, qui magis abundet et otio et ingenio in eodem genere prodeat.

Tertia restat causa, quae me non incitavit modo, sed plane etiam, ut initio dicebam, impulit, et coegit, ut hosce labores posteritati mandarem. Cum huiusmodi Gregorius XIII. pontifex maximus germanicam atque anglicam nationis adjuvandae studio, germanorum anglorumque adolescentium amplissima duo collegia in urbe Roma, in ipsa arce religionis. instituisset : ea mihi provincia demandata est, ut cornui collegiorum alumni controversias fidei, quam diligentissime et planissime fieri poterat, nostro in gymnasio explicarem; et quasi novos Ecclesiae milites, in suis ipsorum provinciis cum inferiorum copiis congressuros, pro mea tenuitate armarem. Ea igitur oblata occasione rem aggressus, eam disputandi rationem inveni, ut controversias fidei

omnes complecterer, ac parlim eas in sua membra tribuerem. parlim cum aliis jungerem, et copularem, ut alia aliam sereret, et alia penderet et nasceretur ex alia, et ex omnibus unum doctrinae corpus integrum et perfectum, suisque numeris absolutum existeret. Quae nosirae disputationes ab auditoribus primum in gymnasio inter docendum exceptae, deinde a multis iterum atque iterum non sine magno vel labore, vel sumptu descriptae, atque ad varia loca delatae, tanta contentione ad praelum coeptae sunt postulari, ut etiam aliqui minarentur se typis eas nobis invitis ac repugnantibus mandatu-ros. Quare coactus sum, opus adhuc rude et im-politum (neque enim quotidiano docendi munere impeditus, extremam illi manum imponere potui) ipse emittere, ne magno meo cum dolore disputationes in scholis exceptas, laceras videlicet ac mutilas, et mendis undique refertas, typis excusas cernerem.

Tu velim, optime lector, si quid erit in his commentariis, quod ad Dei gloriam, et Ecclesiae catholicae utilitatem tibi usui esse possit, eo utar, cum uni bonorum auctori Deo, non mihi, gratias agas: si quid vero inter legendum occurrerit, quod saepe licet, aut nimis breve, aut parum aequabile, aut minus proprie cum eleganter dictum: illud memineris, non eo animo haec initio scripta fuisse, ut ederentur, sed ut memoriam meam in te docendum juvarent; nec quomodo quidque dicatur, sed quid dicatur, attendas.

PRIMA COXTROVEBSIA GEÏEBU1S

de verbo dei

QVATÜOR LIBRIS EXPLICATA

INDEX LIBRORUM

PHIMI TOMI

PRIMAE CONTROVERSIAE GENERALIS.

de Verbo Dei.

- LIBER I. De libris sacris et apocryphis.

» II. De editionibus, hebraica, chaldaica, graeca, latina vulgaribus.
- LIBER III. De interpretatione et vero sensu Scripturae.

a IV. De verbo Dei non scripto.

SECUNDAE CONTROVERSIAE GENERALIS,

de Christo capite lobus ecclesiae.

✱

- LIBER I. De vera Christi divinitate.

» II. De distinctione personali a Patre et Spiritu sancto, ac de processione Spiritus Sancti a Filio.
- LIBER III. De anima Christi , et descensu ad inferos.

» IV. De veritate et maiestate carnis Christi,

» V. De officio et merito Mediatoris.

TERTIAE CONTROVERSIAE GENERALIS,

de Summo Pontifice.

- LIBER I. De primatu s. Petri in Ecclesia militante.

» II. De successione romani pontificis in eo primatu.

a III. De Antichristo, quod nihil commune habeat cum romano pontifice.
- LIBER IV. De potestate romani pontificis in causis spiritualibus.

' V. De temporali dominio et potestate ejusdem pontificis.

Huic tertiae controversiae generali accesserunt tres libri de translatione imperii romani: quorum haec est summa.

- LIBER I. Romanum imperium a Graecis ad Francos , summi pontificis auctoritate translatum.

» II. Romanum imperium a familia Caroli Magni et gente Francorum, ad familiam Belluuum. Vol. I.
- LIBER II. De translatione imperii a summo pontifice Gregorio V. potissimum institutos.

» III. De translatione imperii a summo pontifice Olhonum, et gentem Saxonum, summi pontificis auctoritate transisse,

INDEX

LIBRORUM ET CAPITUM

PRIMAE CONTROVERSIAE

LIBER PRIMUS

DE VERBO DEI.

CAP.	I. <i>Silne Scriptura verbum Dei.</i>	CAP.	X. <i>De libris Tobiae, Judith, Sapientiae, Ecclesiastici, et Machabaeorum.</i>
	II. <i>Libris, qui canonici nominantur, verbum Dei contineri.</i>	»	XI. <i>De libro Tobiae.</i>
U.	<i>Refellitur objectio ex verbis divi Pauli: Hiera occidit, spiritus autem vivificat.</i>	η	XII. <i>De libro Judith.</i>
	IV. <i>Qui sint libri sacri.</i>	a	XIII. <i>De libro Sapientiae.</i>
	V. <i>De haereticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnarunt.</i>	η	XIV. <i>De Ecclesiastico.</i>
'	VI. <i>De haereticis, qui libros Testamenti novi supra numeratos oppugnarunt.</i>	a	XV. <i>De libris Machabaeorum.</i>
i	VII. <i>De libro Esther.</i>		XVI. <i>De quibusdam partibus librorum Marci, Lucae, Joannis.</i>
*	VIII. <i>De libro Baruchi.</i>		XVII. <i>De epistola ad Hebraeos.</i>
	IX. <i>De quibusdam capitibus Daniclis.</i>	W	XIII. <i>De epistola Jacobi, Judae, secunda Petri, secunda et tertia Joannis.</i>
		a	XIX. <i>De Apocalypsi.</i>
		b	XX. <i>De libris Apochryphis.</i>

LIBER SECMVS

DE VERBO DEI.

CAP.	I. Ostenditur, editionem <i>hebraicam Mo-</i> <i>sis et prophetarum, nunquam pe-</i> <i>tisse.</i>	CAP.	XI. Solvuntur objectiones <i>haereticorum</i> <i>contra vulgatam lalinam editionem.</i>
	II. Ifum <i>hebraica editio</i> sil corrupta.		XII. <i>Defenduntur loca, quae liemnilius de-</i> <i>pravata esse dicit in editione vul-</i> <i>gata.</i>
ii	III. <i>De editione caldaica.</i>	.i	XIII. <i>Defenduntur loca, quae in psalmis</i> <i>male reddita fuisse a latino inter-</i> <i>prete, Calvinus contendit.</i>
η	IV. De editione <i>syriaca.</i>		XIV. <i>Defenduntur loca, quachacreticiajunt</i> <i>esse corrupta in editione latina Te-</i> <i>stamenti novi.</i>
	V. De variis graecis <i>editionibus.</i>	»	XV. <i>De editionibus vulgaribus.</i>
	VI. De interpretatione <i>/XX seniorum.</i>		XVI. Solvuntur objectiones <i>haereticorum.</i>
	MI. De editione gracca <i>Testamenti novi.</i>		
	VIII. De latinis editionibus.		
	IX. De auctore vulgatae <i>editionis.</i>		
	X. D* ⁱ auctoritate latinac <i>editionis vul-</i> <i>gata</i> [^] .		

LIBER TERTIIS

DE VERBI DEI INTERPRETATIONE.

- C A P.

I.

Scripturam non esse tam apertam posse, ut sine explicatione sufficiat ad controversias fidei terminandas.
- »

II.

Solvuntur objectiones adversariorum.
- »

III.

Proponitur (jiaeslio de iudice controversiarum; et simul disseritur de sensibus Scripturarum.
- «

IV.

Adferuntur testimonia ex Testamento veteri pro sententia catholicorum.
- C A P.

V.

Idem probatur ex Testamento novo.
- VI.

Idem probatur ex consuetudine ecclesiae.
- VII.

Idem probatur testimoniis pontificum et imperatorum.
- u

VIII.

Idem probatur testimoniis patrum.
- d

IX.

Idem probatur ex ratione.
- »

X.

Solvuntur objectiones.

LIBER QIARTIS

DE VERBO DEI NON SCRIPTO.

- C A P.

1.

Qui potissimum defenderint, vel oppugnant non scriptas traditiones.
- »

II.

Quid sit, et quotuplex traditio.
-)

III.

Explicatur status quaestionis, et mendacia quaedam adversariorum deteguntur.
- »

IV.

Ostenditur necessitas traditionum.
- b

V.

Esse aliquas veras traditiones demonstratur ex Scripturis.
- ii

VI.

Idem ostenditur testimoniis pontificum et conciliorum.
- C A P.

VII.

Idem probatur ex patribus.
- »

VIII.

Idem probatur quatuor aliis argumentis.
- »

IX.

Explicantur regulae quinque, quibus in cognitionem verarum traditionum devenimus.
- »

X.

Solvuntur objectiones adversariorum, quae ex Scripturis petuntur.
- o

XI.

Solvuntur objectiones ex patribus.
- XII.

Solvuntur rationes adversariorum.

PRAEFATIO

ROBERT! BELLARMINI

SOCIETATIS JESV,

IN DISPUTATIONES DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE FIDEI,
ADVERSUS HUIUS TEMPORIS HAERETICOS

h a b i t a

IN GYMNASIO ROMANO

AAAA CD. IJ. LII VI.

Aggredior do controversiis fidei adversus omnes
liujus temporis haereticos disputare, et quaestio-
nes plurimas, ac diversissimas, in unum quasi lo-
cum cogere,et lanquam unius corporis membra.pro
viribus, quas Deus e coelo suppeditare dignabitur,
singula quaeque complecti. Arduum sane opus, et
certe, mea quidem sententia, ejusmodi, ut si non
leviter et perfunctorie, sed accurate, ac ut rei di-
gnitas, et difficultas cxigil, tractandum sil: scien-
tiam prope infinitam, non modo variarum discipli-
narum, cl linguarum, sed etiam totius antiquitatis
omnium historiarum, cl temporum requirat. Quae
omnia cum ipse sentiam in me, quam sint exigua,
et tamen onus mihi impositum sustinere, ac per-
ferre ncccssc sil: enitar saltem ingenii tarditatem,
labore, ac diligentia compensare; atque id clficcre,
ut quando caetera omnia doctrinae praesidia,atque
adjumenta nobis desint, studium certe cl industria
minimo desideretur.

Sed antequam de propositis quaestionibus dispu-
tare incipiam, pauca quaedam dicenda mihi esse
videntur de utilitate ejusmodi disputationum: dein-
de exponendum breviter, quae sint, cl quoi hujus
temporis controversiae.

Ac utilitas quidem propositarum nobis disputa-
tionum ex eo intelligi facile potest,quod meliorem,
ac magis necessariam lolius theologiae partem
comprehendunt. Agendum esi enim non de stilli-
cidiis, cl fundis, non de rebus levibus, quae parum
referi,ulrum sic an aliter se habeant: non de mela-
physicis subtilitatibus, quae sine periculo ignorari,
cl interdum etiam cum laude oppugnari possunt :
sed de Deo, de Christo, de Ecclesia, de sacramen-
tis, de justificatione, de auxilio graliac, de arbitrii
libertate, deque aliis permultis gravissimis, cl dif-
ficillimis quaestionibus,quae ad ipsa fidei perlinent
fundamenta ; quorum si vel unum quis labefactare
disputando velit, uls. Augustinus lib. 1.contra Ju-
lianum cap. 2. sapienter monuit, lotum quod in
Christum credimus, is auferat ncccssc esi. Deinde
haereticos homines, ad lumen fidei revocare, vel
saltem impetum eorum, el furorem frangere, ab
ovili dominico feras illas arcere, Ecclesiam Chrisli
protegere , cl jam captas oviculas, de faucibus lu-
porum eruere, el in caulas Domini rcslituere:quan-
ta, quaeso, utilitas est, quam vera causa laetitiae,
quam copiosa gloriae seges? Al nihil horum un-
quam efficiet, qui non prius in his quaestionibus

diu cl mullum versalus, cum ipse se annis Ecclesiae diligenter instruxerit, tum hostium tela repellere, atque in ipsos hostes retorquere didicerit.

Ac ne forte aliquibus minus nostra probetur oratio, quod pestem haerescos esse judicent leviolem, quam revera sil, cum eam ex communibus vitiis, et peccatis forte metiantur, quae quotidie per sacramentum poenitentiae purgari, sanarique animadvertunt: dicam de gravitate hacreseos non omnia, quae dici possent, nec etiam plurima, ne immensam orationem suscipiam, sed pauca tantum, quae cum necessaria esse, tum etiam sufficere hoc loco posse videantur.

Omittam enim quod s. Joannes Chrysostomus homilia ad populum anliochenum 50.el s. Augustinus cap.25. lib. 21.de civitate Dei, haereticum hominem longe pejorem ethnicis et publicanis faciunt: non commemorabo, quod ut procellae ventorum maria commovere, et perturbare solent; sic haeresis, quam regionem invaserit, mox in ea tumultus, praelia, seditiones excitat: tacebo, quod majores nostri, cum in aliis persecutionibus, tranquillo animo hostem expedarent: tamen bello fidei ingruente, ita animis omnes commovebantur, ut non sibi satisfacerent, nisi universas Ecclesiae vires colligerent, et lanquam communi classico evocati, omnes una ad resistendum occurrerent. Alia vilia ut depellerent, nemo de sua statione discedebat: hacresim ut propulsarent, domos ac provincias suas deserere, et ignotas ac longe positas regiones, cum maximo rerum et vitae discrimine adire non dubitabant. Alia prope infinita libenter patiar sileri, quae me tamen alioqui non mediocriter juvarent. Hoc unum dicam, hacreseos perversitatem tanto esse graviolem caeleris omnibus sceleribus, atque fiagiliis: quanto communibus morbis magis est formidolosa et metuenda pestis.

Duo sunt, quae pestem prae caeleris morbis merito horrendam terribilcmque cillciunl. Vnum,quod summa velocitate venenum suum ad cor usque diffundit, et hominem paulo ante sanum pene in momento tempons cxtinguil: alterum,quod cum unum interficit, centum alios inficit, et longe lalcquc tam celeriter serpit, ut si hodie domum unam invaserit, brevi civitatem lotam cadaveribus repleat.

Id ipsum omnino est in animis haeresis, quod in corporibus,pestis.Primum graliae munus,quod a Patre coelesti in conversione ac justificatione recipimus, primus cordis reviviscentis motus, primus vitae spiritualis sensus, absque ulla controversia et dubitatione, fides est: inde paulatim postea ad sperandum animus excitatur, ad amandum voluntas accenditur, lingua solvitur ad confessionem, manus expediuntur ad opera. Cum igitur haeresis cor ipsum animae continuo petat, et in eripiendis muneribus gratiae ad primum usque deveniat, et initium illud vitae divinae atque coelestis exlinguat: quae lues hacrcsi perniciosior ac pestilentior cogitari potest?

Primum aedificii spiritualis fundamentum, omnium confessione ac sententia, fides est. Inde enim spei parietes paulatim consurgunt, lectum charitatis extenditur, ac demum varia multipliciaque operum bonorum ornamenta accedunt. Domus Dei, inquit s. Augustinus serm. 22. de verbis Apostoli, credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur; quando igitur in hujus aedificii concussione et motu, non in lecto, non in parietibus sistitur; sed usque ad ultima fundamenta effodienda ac evertenda, quod facit haeresis, pervenitur: quanta, quaeso, est illa ruina? quanta jactura? quid tunc remanet spei, quando nulla pars aedificii reliqua est, sed totum simul uno impetu funditus corrui? Primus lucis divinae radius, quem in cordibus nostris ille accendit, qui nos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum, quid aliud est quam fides? inde enim quasi ab aurora incipiens lumen justorum procedit, et crescit, ut sapiens ait, usque ad perfectam diem.

Cum igitur haeresis menti humanae subito diem eripiat et ne illum quidem primum aurorae fulgorem accensum relinquat: quid hacrcsi horribilius, miserius, funestius? Dicam haec ipsa planius. Si catholicus quispiam labitur in peccatum, si furtum, si adulterium, si homicidium forte committit: misere cccric cum illo agitur. At nihilominus quoniam adhuc aliquis vitae sensus, adhuc aedificii fundamentum, adhuc lumen aurorae, idest, fides in ipso est; nulla et magna praesidia ad salutem aeternam habet, non ambulat in tenebris, novit medicum

suum, potest adhuc ex fide, quam babel, ad Deum clamare, super fundamentum aedificari, communem liberatorem appellare, clementiam ejus, et misericordiam implorare; neque desit illi maternus Ecclesiae sinus, et palent quoque officinae omnes spiritualium pharmacorum. At homo haereticus nihil horum habet, sed exincto in corde ipsius lumine fidei, umbras inanes et phantasmata consecratur; nescit quo vadat, et quo magis currit, eo longius a via recedit et tenebris densioribus semper involvitur, donec a tenebris interioribus, quas in animo patitur, ad exteriores illas, quae sunt in gehenna, perveniat. Neque vero haec amplificatio est, sed extenuatio potius.

An libi tenebrae densissimae, atque palpabiles non videntur iis esse offusae, qui cum sapientissimi omnium hominum videri velint, tamen ea dicunt interdum, ea proferunt in medium, ea pro evangelio venditant, quae somnia, ac deliramenta esse, pueri quoque, atque anus etiam decrepitae, intelligunt? quid magis impium, ac stultum fingi potest quam Deum, qui fons est bonitatis, et justitiae, auctorem omnium scelerum, et flagitiorum facere? At hoc facit Petrus martyr in commentario libri secundi Regum, necnon Joannes Calvinus in lib. institut. Lib. 18. §. 4.

Quid magis puerile, et ineptum, quam dicere Deum in lapide, vere et proprie esse lapidem; in ferro, ferrum; in trunco, truncum; in stipite, stipitem; in rebus omnibus, res omnes? at hoc docet Michael Servetus in epistola sexta ad Calvinum. Quid magis absurdum, et contra omnem non solum rationem, sed etiam sensum, quam palam asserere, infantes dum baptizantur, exemplo s. Joannis Baptistae divinas quasdam motiones internis sensibus percipere, promissiones evangelicas audire, et promittenti Deo fidem habere? At hoc palam asserit Martinus Lutherus in commentario tertii capitis epistolae ad Galatas, et qui eum secuti sunt centuriatores, centuriae 2. cap. 1. nec saltem reverentur s. Augustinum, qui in epistola ad Dardanum quaesi. 2. scriptum reliquit: Si propter unum Joannem credibile est infantes omnes ante aetatem consilio, et ratione uti: et propter asinam Balaam, quae sapienter aliquando loquula est, admonendos

esse homines, in deliberationibus suis asinina expectare consilia.

Deinde, quis non obstupescat potuisse homines reperiri, qui sibi persuaderent, nihil aliud ad justificationem impiorum requiri, quam ut certo statuatur se esse justos, sibi remissa esse peccata, ut jam non opinio, a veritate rei, sed e contrario, rei veritas ab opinione dependeat? et tamen hoc ipsum incredibile paradoxum, est articulus quartus illius celeberrimae augustanae confessionis; quae pro evangelio, est maximae parti nostri temporis haereticorum.

Quid jam de Joanne Wiclefo dicemus, cujus hic est articulus sextus in concilio constantiensi damnatus sess. 8. *Deus debet obedire diabolo?* quid de Joanne Calvino, qui in lib. institut. 2. cap. 16. tam serio, tam ex proposito docet, Dominum nostrum Jesum Christum, quod certe pia aures audire recusant, cruciatus gehennae cum damnatis ac reprobis spiritibus aliquando pertulisse? unde etiam existerunt postea qui dicerent, Christum in cruce desperasse, atque adeo ad inferos esse damnatum. Quam lepra putas, caligine tenebatur animus ille, qui tantam impietatem cogitare potuit?

Sed quo in loco ponemus Martini Lutheri verba illa, quae in libro de conciliis scripta reliquit: *Mihi paulo ante negotium fuit cum nestorianis, qui pertinacissime contra me disputabant, quod divinitas Christi non possit pati?*

En libi, Christiane lector, quibus non tam erroribus laborant, quam furoribus agitantur, quibus tenebris involvuntur, in quae praecipitia ruunt, qui semel circa fidem naufragium fecerunt: nec tamen attingere volui mysteria longe absurdiora anabaptistarum, et libertinorum. En quanto miraculo divisit Deus Israelcm ab aegyptiis, ubi Israel, id est, catholica christi Ecclesia est, ibi lux est, ut omnes omnino a maximo usque ad minimum viam justitiae, et veritatis agnoscant: ubi vero aegyptii, id est, haeretici sunt, ibi tenebrae sunt horrendae, atque palpabiles, ut etiam in ipsos humanos sensus frequenter incurrant.

Atque ulinam soli sibi noceret haereticus, et non continuo venenum suum longe, lateque diffunderet, sed verissime scriptum ab Apostolo esse, haer-

rcticorum verba, ul cancrum serpere; testis esi locupletissimus nosira haec acias. Quis enim ignorat postem lulheranam in Saxonia paulo ante exortam, mox Germaniam pene totam occupasse: inde ad aquilonem, et orientem profectam; Daniam, Norvegiam, Svetiam, Gollliam, Pannoniam, Hungarians absumpsisse: lum ad occidentem, et meridiem pari celeritate delatam, et Galliam, Angliam, Scotiam, fiorcnlissima quondam regna, brevi tempore populatam: ad extremum Alpes transcendisse, el in Italiam usque penetrasse?

Quae cum ita sint, ut ii, qui peste laborant, ne cactros inficiant, ab aliorum consortio merito excluduntur, et neque domos illorum ingredi, neque aliquid, quod ipsorum fuerit, contingere audemus: sic etiam haereticorum libros, congressus, colloquia, convivia, jam inde a primo Ecclesiae ortu, sapicnlissimo consilio, fidelibus omnibus majorum nostrorum auctoritas interdixit. Nulla (inquit s. Cyprianus, in epist. 3. lib. 1.) cum talibus commercia copulentur, nulla convivia, vel colloquia misceantur: simusque ab cis tam separati; quam sunt illi de Ecclesia profugi. El s. Leo sermone de passione Domini 18. Viperea, inquit, haereticorum vitale colloquia, nihil nobis commune sil cum eis, qui catholicae adversantes fidei, solo sunt nomine Christiani. Beatus quoque Athanasius in vita magni Antonii, Sic, inquit, haereticos detestabatur Antonius, ul omnibus diceret, nec juxta eos quidem esse accedendum. Quid, quod apostolus Paulus tam saepe, el tam serio, de haereticis loquens, illud inculcat: *El hos decita?* El s. Joannes apostolus el cvangelista, ut cap. 3. lib. 3. contra Valenlinum auctor est Irenaeus cum balneum aliquando esset ingressus, mox, ul Chcrinlum haereticum intus esse cognovit, de balneo cxilivil non lotus; nimirum exemplo suo posteros omnes admonere volens, hacrcsim morbum esse contagiosum, lolisq; viribus, el summa animi provisione cavendum.

Intellexit hoc sane quondam, ariana peste grassante, Ecclesiasamosalensis; naraul cslapud Thcodorclum lib. 4. hislor. cap. 11. cura esset in ea civitate populus catholicus, el episcopus haereticus, concinnabatur episcopus in ecclesia, sed scamnis, et parietibus: omnes enim eum ul peste laboran-

tem fugiebant; ibat episcopus ad balnea, el alios qui forte aderant, ul sccum lavarent, comiter invitabat: at nemo unquam ipso praesente locum introivit: nemo etiam postea, nisi prius aqua omni ejecta, el nova rursum adducta, lavil: ludebant aliquando pueri in foro, contigit vero, ul lusoria pila pedem contingeret jumentum, quo episcopus vehabatur, continuo exclamant omnes, el magno in ipso foro accenso igne, in cum pilam conjiciunt.

Talis erat veterum Christianorum zelus, talis proprietate contentio, talis fidei catholicae ardor, quem si Germania, si Bocmia, si Anglia, si Gallia, si populi cactri imitari voluissent, aliam profecto rem pidd. haberemus, si ad hacrcsim arcendam ea saltem diligentia initio adhibita fuisset, quam ad pestem excludendam ubique adhiberi videmus: multa certe Ecclesiae membra, quorum jam prope est desperata salus, adhuc integra el incorrupta manerent. Sed quando, peccatis nostris exigentibus, pestis hacrcscos tam vehementer crevit, el crescit in dies, el res nostrae in tam magnum atque apertum discrimen adductae sunt, ul non nisi longo tempore, el nullis mullorum laboribus el sudoribus, tantis malis remedium adferri possit; hoc unum superest, ul Ecclesiae filii, atque ii praesertim, qui ad alios juvandos a Domino vocali sunt, ad resistendum haereticis diligenter se parent. Quod ita fiet, si in iis cognoscendis, quae tum illi contra Ecclesiam adfcrunl, tum pro Ecclesia nosiri respondent, salis magnam curam operamque ponant: quorum studiis hos nosiros qualescunque labores, aliquid etiam prodesse vehementer optamus, el profuluros Domino adjuvanto confidimus. Atque haec sunt quae de utilitate nostrarum disputationum dicenda esse putavimus.

Nunc paucis exponam, quae sint, cl quoi eae controversiae, quas explicaturi sumus. Humani generis hostis etsi lotus alioqui perversus el ordinis perturbator esse soleat, tamen non sine quodam ordine catholicae Ecclesiae veritatem oppugnare voluit. Itaque primis CC. annis ab Ecclesiae Christianae exortu, totus fuit in ipso primo articulo apostolici symboli labefactando occupalus. Quid enim aliud volebant simoniani, menandriani, basilidiani, valenlinislac, inarcionislac, manichaci, el universa

schola gnoslicormn, quam non esse unum Deum , Patrem omnipotentem, creatorem coeli et terrae ? Ubi vero id non successit, rursus lempore consequente post annum Domini CC. nova castra diabolus instruxit, et articulum secundum, quo Christi Domini nostri divinitas explicatur, exagitare aggressus est. Inde enim Praxcas, Noclus ac Sabclilius, necnon Paulus samosatenus.

Post annum vero CCC. Photinus, Arius et Eunomius exstiterunt: qui vel Christi divinam personam a Patris persona non distinguebant, atque cam proinde, vel Hilarius loquitur, perimebant: vel divinam ejus naturam diversam atque alienam a Patris natura faciebant, et ea ratione non vere divinam , sed creatam esse disputabant. At cum ne tunc quidem adversus Ecclesiam portae inferi praevalere potuissent, tertio diabolus novo delectu habito, articulum tertium et simul quartum, quintum , sextum, et septimum, quoniam inter se connexionem quandam et quasi cognationem habent, majori conatu et viribus oppugnare instituit.

Itaque Ncslorium excitavit ac Theodorum mopsueslenum. post annum CCCC. Deinde paulo post, Eulychem et Dioscorum: circa vero annum 500. Petrum gnaphaeum, Severum anliochnum, Julium halicarnasscum : post annum autem DC. et DCC. Jacobum sirum , Cirum alexandrinum . Sergium , Pyrrhum, ac Paulum constantinopolitanos : denique omnem illam innumerabilem Eulychclisin minutissimas secias varie concisam ac disseciam posteritatem, cujus adhuc hodie germina in oriente rperiuuntur.

Isti siquidem omnes, diversis quidem, atque inter se contrariis arlibus et machinis ; sed tamen unum et idem divinae Incarnationis mysterium , necnon passionis, resurrectionis , atque adventus ad iudicium, idest, quinque sequentes symboli apostolice partes destruere atque evertere studuerunt. Priores enim, duas in Christo personas constituentes, divinam unam , humanam alteram , et Christum Deum ab homine Christo separantes, solum hominem, non etiam Deum esse volebant eum, qui conceptus de Spiritu Sancto, magno impetu labefactare adorsus est. Nam circa annum Domini DCCCLX. temporibus Nicolai primi romani pontificis

exortum est (ut ego quidem arbitror, quamvis alii aliter sentiant) schisma graccorum, ab apostolica sede et Ecclesiis occidentis: cujus quidem schismatis fundamentum est error ille graccorum in tot conciliis confutatus, quo Spiritum Sanctum a Filio non procedere , pertinacissime contendunt. Tametsi enim multo ante .Macedonius Spiritum Sanctum Deum esse, et Theodorus eundem Spiritum Sanctum a Filio procedere negavit: adeo tamen eo tempore in ipsa Christi vera divinitate atque humanitate oppugnanda satanas occupabatur, ut articulum fidei , qui ad Spiritum Sanctum perlinet, ac potissimum eam partem, quae de processione est a Patre et Filio, non nisi leviter tcnlasset.

Verum enimvero, cum versutissimus hostis noster animadverteret, parum se in articulis illis convellendis proficere, qui ad ipsas divinas personas perlinerent, totum se ad eos commovendos et destruendos convertit, qui ad Ecclesiam et sacramenta perlinent. Hos duos articulos, credo sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, ab anno millesimo usque ad hanc diem, saepius mutatis , audis , renovatis exercitibus , per berengarianos, peirobrusianos , waldenses, albigenses, viclefistas.hussitas, lutheranos, zwinglianos, confessionistas, et anabaptistes, omni arte atque industria, et omnibus tutius inferni viribus evertere conatus est. et adhuc hodie conatur.

Illud autem mirabile et animadversione dignum mihi videri solet, quod Berengarius tanquam auctor et parens haereticorum hujus temporis, tribus suis erroribus fundamenta jecerit trium praecipuarum sectarum, ad quas hoc tempore cunctae omnes revocari possunt: sacramentarium videlicet, confessionistarum, anabaptistarum. Primus enim Berengarii error fuit, non esse in eucharistia verum Christi corpus, sed tantum ea significari. Hunc errorem tanquam suum et proprium sacramentarii receperunt. Alter ejusdem fuit error, quem post secundam palinodiam excogitavit, esse quidem in eucharistia verum Christi corpus, sed una cum substantia panis; atque hunc suum fecit confessio augustana, et in eo confessionistas omnes perseverant. Tertius ejusdem Berengarii error fuit, pur-

vulos non esse baptizandos, nec matrimonia colenda, cum omnes foeminae omnibus masculis sint communes, ut Guilmundus libro 1. contra Beringarium auctor est; ista vero ipsissima est anabaptistarum doctrina et doctrina.

Cum igitur haereses hujus temporis proprie circa hos duos articulos symboli apostolici nonum et decimum fere omnes versentur, nos etiam controversias omnes ad eosdem duos articulos referemus. Initio igitur de sancta Ecclesia disseremus: in qua disputatione agendum erit primum de ipso Christo, qui caput est et princeps Ecclesiae universae: deinde de ea parte Ecclesiae, quae laborat in terris, necnon de capite ejus visibili summo pontifice, deque omnibus ejus membris, idest, clericis, monachis, laicis: tum de altera parte Ecclesiae, quae in locis purgatoriis expiatur: postremo de illa, quae jam cum Christo beata in caelis triumphat, ubi de cultu et invocatione sanctorum, de reliquiis, et imaginibus, aliisque similibus rebus disputabitur. Quibus expeditis ad sanctorum communionem, idest, ad sacramentorum tractationem accedemus, ubi tot erunt capita controversiarum, quot sunt sacramenta. Nam quidquid fere theologi de sacramentis affirmant, id totum haeretici hujus temporis negant. Sequitur postremo, remissio peccatorum, ad quam illae quaestiones omnes pertinebunt, quae sunt de gratia primi hominis, de gratiae amissione,

de vulneribus ex peccato relictis, de gratiae reparatione. de libero arbitrio, de justificatione, de meritis operum bonorum.

Porro bis omnibus quaestionibus praemittenda erit, quasi magnum quoddam prooemium controversiae de verbo Dei. Aequae enim disputari potest, nisi prius in aliquo communi principio cum adversariis conveniamus: convenit autem inter nos et omnes omnino haereticos, verbum Dei esse regulam fidei; ex qua de dogmatibus judicandum sit: esse commune principium ab omnibus concessum, unde argumenta ducantur: denique esse gladium spirituale, qui in hoc certamine recusari non possit. Tamen de isto ipso communi principio nullae quaestiones sunt. Alii enim verbum Dei solum internum recipiunt: alii externum, sed scriptum: alii pariter scriptum, pariter voce traditum. Rursum alii hos libros, alii illos pro verbo Dei habent: alii hac editione, alii illa utendum censent: alii Scripturam clarissimam esse per se, alii obscuram, et interprete indigere contendunt: denique alii sensum Scripturarum a spiritu interno revelante, alii ab Ecclesia, ejusque summo pastore petendum docent: quae omnes quaestiones initio exponi debent; ut habeamus aliquid, unde de caeteris statuamus; sed haec omnia index totius operis plenius explicabit.

DE VERBO DEI

i.iBLii reluis

CAPIT PRIMUM.

Situe Scriptura verbum Dei.

Instituenti milii ile libris sacris disputare, primo

se offert illa quaestio : situe scriptura prophetica et aposlolica ul verbum Dei recipienda: an id solum pro verbo Dei habendum sil. quod Spiritus Sanctus privatim unicuique in corde loquitur.Quam quaestionem, indignam alioqui quae tradetur apud theologos Christianos, peperil nobis hoc tempore, parlim Swenckfeldii cl libertinorum deliratio, parlim improbitas el impudentia lutheranorum. Gaspar Swenckfeldius (ul Fridericus Slaphilus , in libro dc concordia discipulorum Lulhcri.el Petrus Palladius in libro de hacrcsibus hujus temporis testantur) verbum scriptum tnnquam lilcram occidentem respuit, soloque spiritu interno contentos nos esse jubet. Dc libertinis, qui auctoribus Copino el Quintino exorti sunt, in hunc modum scribit Joannes Calvinus in hislruclione adversus libertinos cap. 9. Jam, inquit. *diximus, istos initio aperte ridere olilos si quis Scripturas allegaret: nec dissimulasse, quin eas pro fabulis haberent. Inierim tamen non desinebant iis uti, si quis esset locus, quem in sensum suum torquere possent. Non (piod ei adhiberent fidem, sed tantum ul perturbarent idiotas, atque ita concuterent, ul tandem eos ad se possent facilius adducere. Si quis locus ipsis objiceretur respondebant: Nos Hierae minime obnoxios esse, sed spiritum qui vivificat sequi oportere. Quin etiam Porcus ille Quintilius unumquemque apostolorum aliquo scommate notaverat. vetuli Picardico suo sermone. Paulum vocans vas fractum. Joannem juvenem stolidulum. Petrum abnegatorem Dei, Matthaenum faeneralorem.* Haec ille.

Porro Marlinus Lulhcrus, cl Joannes Calvinus, cl quotquot sectatores cl discipuli eorum sunt,

hunc ipsum Swenckfeldii et libertinorum errorem Romano Pontifici lotique catholicae Ecclesiae iui-pudenlissimo mendacio adserihere non verentur. Lulhcri verba in lib. de conciliis el Ecclesia, prope eviremo sic habent: *Papa, hac ipsa de re pene lotum orbem terrarum immani mole commentariorum et librorum refersit, el in meros laqueos conscientiarum. leges, exactiones, jura divina et humana, articulos fidei, nomen peccati et justitiae convertit: ut meritis sit dentio tradi ignibus suum decretale:facile enim carere posset Ecclesia (ali libro. quihorribile el irreparabile damnum dedit in magna parte generis humani,sacram scripturam in coeno cl pulvere sepeliit, el doctrinam chrislianam pene integram delevit.* Ilacc Lulhcrus, quorum similia passim leguntur in libro adversus regem Angliae, el in libro de (also stalu cleri. cl alibi. Calvini verba initio libri seu instructionis adversus anabaplislas haec sunk Jec *enim papistarum more dicimus, sacrosanctas scripturas missas fieri oportere, ul auctoritati hominum acquiescamus:hoc enim effugium censemus blasphemiam exeerabilem esse.* Quapropter ul el illorum errorem, cl horum mendacium breviter refellamus, illud imprimis statuendum cni: propheticos el aposolicos libros juxta mentem Ecclesiae catholicae, el olim in concilio 111. carlhaginensi cap. 17. cl nuper in concilio Iridentino sess. I. explicatam, verum esse verbum Dei, el certam ac stabilem regulam iidci. Id vero bis argumentis comprobamus.

CAPUT 11.

Libris, qui canonici nominantur, verbum Dei contineri.

Principio Moses, Prophetae, Christus ipse.Joannes, Apostoli, vel divina dogmata ex Scripturis ipsi coutlrnabanl, vel certe ad Scripturas legendas

.iltos hortabantur, nec ullum unquam ail interni spiritus iudicium Scripturis neglectis remiserunt. Otiorum testimonia non eo a nobis adferentur, quod ab adversariis magnified existimemus ; sed ne Scripturae, quarum auctoritate adversus nos qui eas merito veneramur, adversarii interdum abutuntur, pro eorum sententia facere videantur.

Moses igitur Deui. 17. *Si difficile*, inquit, *ct ambiguum apud te iudicium esse perspexeris etc.* Et infra : *facies quodcunque dixerint, qui praesunt loco quem elegerit dominus, et docuerint te. juxta legem ejus.* Ubi salis aperte s. Moses controversias exortas in populo Dei ex lego Domini dijudicandas docet. Ad eundem modum cl Isaias clamat cap. S. *Ad legem magis, ct ad testimonium.* El Malach. cap. 2. *I. alia sacerdotis custodient scientiam, ct legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est.* David quoque in ps. 118. *Beati qui scrutantur testimonia ejus.*

Christus vero primum legationem suam Scripturae testimonio continuai, illis prophetae verbis in medium allatis: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me etc.* Deinde Mare. 12. sadducaeos x divinis literis confutat. cum ait : *Nonne ideo erratis non scientes Scripturas?* Et infra: *De mortuis autem quod resurgunt. non legistis in libro .Uogsi etc.* Porro M. illh. 22. Phariseis quo alio argumeplo silentium imposuit quam illo, quod ex David deprompsit? Et rursus eosdem phariseos, non ad spiritum aliquem internum, sed ad scripturas divinas rejicit dicens Ioan. 5. *Scrutamini Scripturas.*

Jam vero Joannes Baptista testem legationis suae, non spiritus interni iudicium. sed Isaiam prophetam adhibuit: siquidem interrogatus quis esset: *Ego* (inquit Joan. I.) *vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.* De Beroeensibus illud non sine laude commemoratur in aciis apost. cap. 17. quod cum Paulum apostolum audivissent, scrutabantur quotidie Scripturas, si haec ita se haberent. Ipsi vero apostoli Petrus, Paulus, Joannes, Jacobus, Judas, non modo in singulis epistolis frequenter adhibent testimonia legis ct prophetarum , quae nimis longum esset hoc loco recensere; sed interdum etiam Scripturarum auctoritatem universe praedicant: *Habemus*, inquit s. Petrus 2. *Pe. l. l. firmiorem propheticum sermonem , cui bene facitis attendentes , lanquam lucernae lucenti in caliginoso loco.* Et s. Paul. 2. *Timoth. 3. Ab infantia*, inquit, *sacras Hieras nosti, quae te possunt instruere ad salutem. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum. ad erudiendum in justitia, ut perfectus sil homo iiei ad omne opus bonum instructus.* Denique Deus ipse ad Josuc cap. 1. *Non recedat.* inquit, *volumen legis hujus ab ore tuo . sed meditaaberis in eo diebus ac noctibus.* Cum Mose igitur pugnant, cum prophetis, cum apostolis, cum Christo ipso. ac Deo Patre . cl Spiritu Sancto, qui sal r is literas et oracula divina contemnunt.

Deinde regula catholicae fidei certa nolaque esse debet, nam si nola non sil. regula nobis non erit

si certa non sit, ne regula quidem erit. Purro privata spiritus revelatio , utut in se certa sil, nobis tamen nola esse nullo modo potest, nisi furie divinis testimoniis , idesl, veris miraculis confirmetur; quorum extrema penuria ii praesertim laborant, qui hoc nostro sacculo non minus quam eae-teri spiritum jactant. Nam quis mihi Udem faciet, non mentiri anabaplisiam. cum se a spiritu alliatum dicit? Sed fac; non mentiri: qua via cognoscam spiritum illum, spiritum lucis et non spiritum tenebrarum esse? Et cum tam multi hoc tempore ducem ac ductorem Spiritum Sanctum habere se glorionhir, et tamen inter se sic animis sentcnliisquc dissideant ut aliis sint haeretici , fieri certe non potest ut omnes recte sentiant. Quod si aut falluntur omnes, aut quod est omnino necessarium, aliqui: quis offirmare audebit, ex eorum numero se non esse, qui a spiritu Satanae deluduntur?

At sacris scripturis, quae propheticis cl apostolicis literis continentur, nihil est notius, nihil certius; ut stultissimum esse neccssc sil, qui illis fidem esse habendam neget. Notissimas enim esse, testis est orbis Christianus ct consensio omnium gentium, apud quas multis jam saeculis summam semper auctoritatem obtinuerunt: certissimas autem atque verissimas esse , nec humana inventa, sed oracula divina continere.

Primo testis est veritas vaticiniorum, de qua sic loquitur s. Aug. lib. 12. Civ. cap. 9. *Scripturae fidae mirabilem auctoritatem non immerito habet in orbe terrarum atque in omnibus gentibus, quas sibi esse credituras, inter caetera vera quae dixit, vera divinitate praedixit.* Et rursus e. 10. *Quanto minus*, inquit, *credendum est illis literis, quas plenas fabulosis velat antiquitatibus proferre voluerint, contra auctoritatem notissimorum divinatorumque librorum, quae totum orbem sibi crediturum esse praedixit. cl cui lotus orbis, sicut ab ea praedictum Csl, credidit : quae vera se narrasse praeterita, ex his quae futura praenuntiavit, cum tanta veritate implentur, ostendit.*

Secundo testis est incredibilis quaedam cl plane divina conspiratio atque concordia tot virorum, qui diversis locis, temporibus , linguis , occasionibus sacra volumina conscripserunt, ut non tam ipsi scriptores diversi, quam unius scriploris diversi calami fuisse videantur. Itaque recte Theod. praefatione in psal. cl sanctus Greg. praefal. in Job , linguas cl manus scriptorum sacrorum nihil aliud, quam Spiritus Sancti calamos appellandos esse consuerunt.

Et s. Aug. lib. IR. Civ. e. 41. de hac admirabili concordia Scripturarum loqnens: *Anciores nostri*, inquit, *in quibus non frustra sacrarum literarum (igitur cl terminatur canon. absit ut inter se aliqua ratione dissentiant. Unde non immerito cum illa scriberent, eis Deum, rei per eos loquutum, non pauci in scholis atque gymnasiis litigiosis disputationibus garruli, sed in agris atque urbibus, cum doctis atque indoctis , tot tantique populi crediderunt. Ipsi sane pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret, quod religione carum esse oporteret, ncc tamen ita pauci , ut eorum non sil miranda consensio. Neque enim in mal-*

Idudinv philosophât um, uni labore cliam litera. rio monumenta suorum dogmatum relique, runt, facile quis iivencrit, inter quos cunclu quae sc/ l- sere conveniant.

Tertio testis esl Bens ipse, qui aliquando coelesti animadversione scripturam hanc suam ah humana profanatione defendit. Miranti siquidem Ptolemaeo regi, cur divinorum librorum nulli, neque historici, neque poetae veteres meminissent ; Demellitis Phaleracus respondit, ut ex Aristaeo referunt Joseph, lib. 12. uiliq. cup. 2. el Enscli, lib. 8. praepar. evang. cap. 1. Divinam liane scripturam esse , atque a Deo ipso datam , proplrca si qui profanorum hominum eam attingere voluerunt, eos a Deo percussos continuo rcsiliissc. Allirma- vitque, Theopompum quondam, quod aliquid divi- norum voluminum graeca oratione ornare voluerat, subito, mentis quadam agitatione divinitus immis- sa , vehementer perturbatum ab incoepo opere coactum esse desistere: Theodorum vero tragoedia- rum scriptorem , quod nescio quid e divina scri- ptura ad fabulam quandam transferre decreverat, luminibus captum orbalumque esse: ita repentina calamitate insignem temeritatem continuo esse re- pressam.

Quarto leslis csl ipsa Scriptura , cujus si verae fuerunt praedictiones rerum futurarum, ut eventus postea comprobavit, cur vera non sint rerum prae- sentium testimonia? Verum igitur csl, quod ail Da- vid lib. 2. Keg. cap. 23. *Spiritus Domini locus esl yer me, cl sermo ejus per linguam meam.* Vcrum quod ail Zacbar. Luc. 1. *Ilcnediclus Domi- nus Deus Israel etc. sicut locus csl per os san- ctorum, qui a saeculo sunt . prophetarum ejus.* Vcrum quod ail Petrus. 2. l'elr. cap. 1. *Spiritu Sancto inspirati loquuli sunt sancti Dei homines.* El Paulus 2. Tunolh. 3. *Omnis Scriptura divini- tus inspirata.* Verum denique id quod omnes pro- phetae identidem repetunt: *Haec dicit Dominus.*

Postremo (estis esl inlinilus prope numerus di- vinorum miraculorum, quae omnibus sacculis facta sunt ad ea dogmata comprobanda, quae in bis li- teris continentur.

Quare cum sacra scriptura regula credendi cer- tissima lulissiinnque sil. sanus profecto non erit, qui ca neglecta, spiritus interni saepe fallacis . ct semper incerti, iudicio se commiserit. Et probe sanctus August, in prologo de doctrina Christiana, his verbis Christianos admonuit : *Caveamus tales lentalioncs superbissimas et periculosissimas, magisque. cogitemus, cl ipsum apostolum l'uu- lum. licet divina et coelesti voce prostratum el instructum, ad hominem tamen missum esse. ut sacramenta perciperet, atque copularetur Eccle- siae: cl Centurionem Conidium, quamvis exau- ditas orationes ejus, cleemosinusque respectas ei angelus nunciai erit, Petro tamen traditum im- buendum: per quem non solum sacramenta per- ciperet sed etiam quid crcdcildllin .quid speran- dum. quid diligendum esset, audiret.*

Huc accedit, qm>d providentia Dei ita quodque regii cl moderatur, ul cujusque natura postulat: natura autem hominum id postulai-, ul quoniam iimo cl corpore praediti sumus, cl corpualia

facilius quam spiritualia capimus: per ca, quae sensibus corporis percipiuntur. quasi per quos- dam gradus, ad spiritualia el coelestia deducamur Non igitur omnes vulgo per internum afflatum lictis (locet, quid de se credi, quidvc a suis agi velit: sed per corporales Hieras, quas cl cernere- mus, cl legeremus, erudire nos voluit. *De illa ci- vitate, unde peregrinamur* (iliquil Augustinus eonc. 2. in psal. 90.) *literaenobis venerunt: ipsae, sunt Scripturae., quae nos hortantur, ul bene vivamus.*

Neque vero si David. Moses, Isaias, Pclrus, Pau- lus. Joannes, cl alii quidam pauci in coelum quo- dammodo angelorum admissi, ab ipso fonlc veri- tatis per sc sapientiam hauserunt, continuo cac- leri cliam homines, neque divinis literis, neque ullis ductoribus opus habebunt. Alia siquidem ra- tio esse debet fundamentorum, alia parietum, alia montium, alia collium. Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetae? nunquid omnes fun- damenta? nunquid omnes monies? cl si omnes montes: ubi colles? si omnes fundamenta: ubi do- mus? si omnes apostoli cl prophetae: ubi synago- ga populorum? de qua scriptum csl in psal.7. *El synagoga populorum circumdabit te.* Nos igitur superaedicamur (ul Apostolus ail in 2.cap. cpisl. ad Ephes.) super fundamentum apostolorum el prophetarum, quorum pracdicalionc cl literis eru- dimur: illi vero, qui ipsi viderunt, el ministri fue- runt sermonis, sustentantur atque nituntur ipso summo angulari lapide Christo Jcsu.

Sole exoriente, monlium cacumina illustrantur; inde autem ad colles, cl usque ad imas valles ra- dii luminis derivantur. Ila juxta psalm. 71. susci- piunt monies pacem populo, cl colles iustiliam: *.liantes* (inquit s. Aug. trad. 1. in Joan.) *excelsae animae sunt. colles parvae animae. sunt. sed ideo montes excipiunt pacem, ut colles possint exci- pere iustitiam. Quae csl iustitia quam colles ex- cipiunt? Fides: quia iustus ex fide vivit. Aon autem exciperent minores animae fidem, nisi majores animae, quae montes dictae sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur. ul possent parvulis trajicere, quod possint parvuli capere.* Et infra: *Oculos nostros cum levamus ad Scripturas. quia per homines ministratae snnt Scripturae. leva- mus oculos nostros ad munies, unde auxilium veniet nobis.*

Postremo, si in quavis humana rcpublica. subla- tis legibus inslilulisque majorum. id unicuique liceret. quod naturali sua prudentia aequum ac justum censeret: quanta perturbatio rerum o- iimium? quanta confusio sequeretur? quam brevi tempore tota ca respublica funditus interiret? et m ino tamen est. qui non aliquid sapiat in rebus humanis, quiquoomni prorsus iudicio careat. Quid igitur lierci . si in ea rcpublica. quae divina po- tius (piam humana csl. el in (pia multa necessario supra rationem naturalem credenda , mulla supra humanas vires agenda sunt, sacra eloquia divini- tus inspirata tollerentur c medio, cl solus internus afflatus cxpcclandus cl sequendus esset? quid , quod maxima pars humilium c\ rudibus et impe- ritis constat, (pii nihil sibi divinitus indicari, ue

per somnium quidem unquam senserunt; quid igitur inspicere labuntur semper? nihil inierim erodem? in omnem nocturnalem peribunt? an assoquuntur sine fide justitiam? vel beatitudinem sine justitia? Sed habent svenckfeldiani ac libertini argumenta, quibus sententiam confirmant ac tueantur suam, scilicet, ut non sine ratione insanire videantur. Illa igitur qualia sunt, inspiciamus.

CAPUT 111.

Refellitur objectio ex verbis beati Pauli: Utera occidit, spiritus autem vivificat.

Apostolus Paulus, inquit, disertis verbis Hieram a spiritu distinguit. et illam ad testamentum vetus aperte rejicit, quam etiam occidentem vocat: hunc autem novi testamenti proprium esse confirmat. et vivificantem nominat. Idoneos, inquit, 2. Corinth. 3. nos fecit ministros novi testamenti non Hierae, sed spiritus. Ille enim occidit, spiritus autem vivificat. Igitur quemadmodum vetus testamentum judaeorum est. et nihil ad homines christianos pertinet: ita nec scripturae dirinac. quae nihil aliud, quam Hierae sunt, ad christianos homines pertinebunt.

Ad hoc argumentum facile respondemus, ac primum si res ita se habet, et nihil ad nos sacrae litterae perlinent, cur ipse Christus ait Joan. 5. Scrutamini Scripturas? cur Paulus tot litteras scripsit? cur 1. Tim. 1. discipulum monuit, ut lectioni operam daret? Sed nimirum apostolus Paulus, neque per hieram occidentem, sacram scripturam: neque per spiritum vivificantem, internam spiritalis alloquutionem intelligi voluit. Neque aliud sunt Paulo ille et spiritus, quam Joanni lex et gratia. Lex, inquit Joan. cap. 1. per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est. Et s. Aug. lib. 15. contra Faustum cap. 8. Eadem, inquit, lex, quae per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est, cum accessit litterae spiritus, ut inciperet impleri justitia legis, quae non impleta reos etiam praevaricatione faciebat. Quod autem Paulus per lileam legem significet, ex verbis sequentibus potest intelligi. Nam cum dixisset: Idoneos nos fecit ministros novi testamenti: non Hierae, sed spiritus: ille enim occidit, spiritus autem vivificat; subiecit continuo: Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria. ita ut non possent intendere illi Israelini faciem Moysi, propter gloriam rutilantem ejus, quae evacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Quibus verbis nullum reliquit dubitandi locum, quin per lileam occidentem lev in lapidibus descripta intelligenda sit.

Sed operae pretium erit breviter explicare, lex illa per Moysen data, cur ille. cur occidens, cur testamenti veteris propria esse dicatur, ne dum libertinos et svenckfeldianos refellimus, aliquid luteranis concedere videamur.

Ac prima quidem dubitatio facillima et penitus nul-

la erit. si Moses cum Christo, et lex conferatur cum gratia. Etenim Moses cum legem datam a Deo deferret ad populum, nihil detulit aliud quam hieras incisae in lapide; Christus vero, nec Hieras ullas scripsit, nec ab alio scriptas attulit, sed spiritum dilectionis et gratiae, qui ne scribi quidem potest, conibus suorum allavit. Itaque merito Christi lex, spiritus et gratia: lex Moysi, ille nominata est.

Cur autem occidere lex dicatur, non eadem omnium sententia est. Origenes lib. 10. contra Celsum, prope extremo, lileam occidentem significare videtur esse Scripturam ipsam, cum juxta propriam verborum significationem exponitur: eandem autem spiritum esse vivificantem, si mystice et spiritaliter exponatur: Lileam, inquit, nominavit, cum juxta sensum divinas Hieras accipimus; spiritum vero cum juxta intellectum. Et clarius lib. 7. ante medium: Dicimus, inquit, legem esse duplicem. videlicet. alteram juxta lileam. alteram juxta sententiam, sicut et majores nostri docuerunt. Jam illam, quae, sic, et scriptum est. accipitur, non tam nos. quam Deus, per quendam prophetam jus non bonum nominat. et praecepta non bona. Quem imitatus Paulus noster pronuntiavit Hieram occidere, quod perinde est, ac si verba dixisset occidere. Caeterum. spiritus, inquit, vivificat, quod tantumdem valeat, ac si nos eorum intellectu vitam consequi scripsisset. Haec Origenes: cujus sententia si ita accipiat, ut nihil omnino in divinis scripturis ad lileam exponi possit. exploratum errorem continet, et jam dudum a patribus explosa est. Vide Epiph. epistol. ad Joan. et in Ilaerco Origenis. Chrysost. hom. 13. in Gen. Micron. in epistol. ad Pammachium, de erroribus Jo. Hierosol. et in cap. 10. Danielis. August. lib. 13. de Civ. Dei cap. 21. et lib. 8. Gen. cap. 1. Si sic autem, ut quae figurate dicta sunt, ea secundum propriam verborum significationem explicare prohibeantur; vera quidem sententia est, sed in hunc Pauli locum minime quadrat. Nec enim Apostolus, cum lileam dicit occidere, de figuris Scripturarum loquitur: sed de notissimis illis praeceptis, quae in duabus tabulis lapideis scripta erant. Sic enim ait: Ille occidit. spiritus autem vivificat. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria etc. Et rursum in epistol. ad Rom. ubi aliquoties repetit, legem occidere, non aliam legem adferri in medium, quam illam, Non concupisces. Et utique (ut verbis utar August. lib. de spir. et lit. cap. 4.) non figurate aliquid dicitur, quod accipiendum non sit secundum Hieras sonum, cum, dicitur, Non concupisces: sed apertissimum saluberrimumque praeceptum est: quod si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum.

Jam vero s. Jo: Chrysost. in 2. ad Corinth. cap. 3. et qui cum sequuntur sunt. Theodor. Thcoph. Occumcius. necnon commentarius, qui s. Ambrosio attribuitur, et alii nonnulli, lileam occidentem, legem punientem: spiritum vivificantem, gratiam liberantem a peccatis esse docent. Lex enim non modo adulteros et latrones, sed etiam cum, qui sabbatho ligna collegit, imperabat occidi, num. 15. Gratia vero sceleratissimos etiam homines, et

omni flagiliorum genere contaminatos, per lavacrum regenerationis, aut per verbum reconciliationis absolvit.

Cactcnim haec etiam explicatio non omnino satisfacit: nam lex divina sicut improbis poenas, ita praemia bonis cosliluìt: et sicut scriptum csl Deui. 27. *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit*; ita scriptum etiam csl Levit. 18. *Custodite leges meas, atque, judicia, quae faciens homo, vivent in eis*. Cur igitur lex occidere dicitur, non etiam vitam afferre? nam si proplerea lilcra occidens merito appellari potest, quod transgressores suos occidat: pari ratione lilcra vivificans dici poterit, quod cultoribus suis vilant propaget.

Verissima igitur, cl verbis Apostoli maxime consentanea s. Augustini sententia csl, legem videlicet sine gralia lileram occidentem ab apostolo Paulo, duabus dc causis esse appellatam. Primum. quod cum impleri non possit, eum cui datur quodammodo praevaricatorem official./eae. inquit *idem* Apostolus Rom. 1.. *iram operatur: ubi enim non est lea', nec praevaricatio*. Dicnde, quod ipsa prohibitione concupiscentiam augeat: nam, ulille recto ait: Nitimur in velitum semper, cupimusque nega la: *Occasione*, inquit Apostolus. *accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*, Rom. 7. cl s. Augustinus de spirituel lit. cap. 4. *Doctrina*, inquit, *illa quae praecipit, non concupisces, bona et laudabilis le.r est: sed ubi sanctus non adjuvat spiritus inspirans pro concupiscentia, mala concupiscentiam bonam, hoc est, charilatcm diffundens in cordibus nostris: profecto illa lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquae impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fd obice opposito, cujus molem eum evicerit, majore cumulo praecipitatus violentius per prona provolvitur. Et hoc est. quod fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit, cum accedit etiam praevaricatio, quae nulla est, ubi le.r non est*.

Quare nec per se, nec aliqua propria vitiositate sua, sed ex occasione solum, caque accepta, non data, lex occidit. Nam *peccatum*, ut Apostolus ait Horn. 1. *occasione accepta per mandatum seduxit me, et per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum: quod ergo bonum csl, mihi factum est mors? absit: sed peccatum, ul appareat peccatum, per bonum operatum csl mihi mortem*.

Postrema restat quaestio: cur lex, sive lilcra propria testamenti veteris esse dicatur. Nam nec in testamento veteri viguit lex sine gralia . sive lilcra sine spiritu; cum tam multi floruerint eo tempore justissimi, viri *incedentes*, ut ail Luc. cap. 1. dc Zacharia cl Elisabeth . in *omnibus mandatis cl justificationibus Domini sine querela*: nec in testamento novo regnat spiritus sine lilcra. sive gralia sine lege: cum Christus dixerit Mallii. S. /lu-dislis quia dictum est antiquis. *non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo reus erit iudicio*: et quae sequuntur. Et rursum Joan. 3.

Nisi quis renatus fuerit c:r aqua, et Spiritu Sancto non potest introire in reonum Dei: et Matlh. 28. Euntes, docete, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et I ilii, et Spiritus Sancti: docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis.

Quid csl igitur quod Apostolus ait 2. cor. 3. *Idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non li-(erae, sed spiritus?* qua ratione lileram, line csl. legem a testamento noxo excludit, in quo tot leges ab ipso Christo praescribi videmus? Sed facile quaestio ista dissolvitur, si quid per se, el proprie ad utrumque testamentum pertineat, cx proprio ulriusque testamenti line discernamus. Testamenti \cleris finis proprius erat id efficere, ut genus humanum in ipso primo parente, tanquam in radice corruptum, cl vitiatum, aegrotationis vulnerumqiic suorum admoneretur, atque inde timore cl dolore concepto medicum quaereret. Ad hunc finem lex perducit. *Per legem cognitio peccati*, inquit Apostolus Rom. 3. cl rursum: *Peccatum non cognovi, nisi per legem*. Rom. 7. el divus Augustinus: *Utilitas*. inquit cpisl. 200. ad Ascllicum. *legis esi ut hominem dc sua infirmitate convincat. et gratiae medicinam, quae in Christo est, implorare compellat*.

Quarc per se. ac proprie teslamentum vetus, quod logibus ac literis continetur, timorem adducit, in servitutem generat, ul Paulus loquitur Rom. 8. et Calat. 4. Qui vero sub veteri testamento justiliberique fuisse leguntur, ii non lilcra testamenti veleris, sed spiritu testamenti novi tales fuerunt. *Dispensabant*, inquit s. Aug. cpisl. 120. ad Honoratum. *illi sancti pro congruentia temporis testamentum vetus, perlinebant vero ad testamentum novum*. Et dc peccatorum merit, el remiss, lib. 1. cap. 11. *degnum mortis, sola in quolibet homine gratia destruit Salvatoris, quae operata est etiam in antiquis sanctis, quicunque antequam in carne Christus veniret, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis lileram. quae jubere tantum. non adjuvare poterat. pertinebant*. linis autem testamenti noxi non alius csl, quam mederi, sanare, liberare. Id vero totum praestat gratia. *Infelix ego homo*, inquit divus Paulus Rom. 7. *quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gralia Dei per Jcsum Christum Dominum nostrum: cl s. Augustinus libro dc spiritu et lilcra cap. 30. Per legem, inquit, cognitio peccati, per gratiam sanatio animae a vitio peccati*.

Igitur testamentum novum per se ac proprie, non legem adfcrl, sed gratiam, nec lilcrae . sed spiritus solius ministerium csl. nihilque csl aliud, «pam charilas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus csl nobis, quod tanto ante Propheta praedixit, cum ail-Illicrem. 31. *Eccc. dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda faedus novum, non secundum paetum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum. ut educerem eos de terra Aegypti; pactum, quod irritum fecerunt. et ego dominatus sum eorum. dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem*

«icam ni *visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam*. Illaque si de eo agatur, quod per se ac proprie ad utrumque Ieslamenluin perlinet, verissime Paulus dixit 2. Corinl. 3. *Idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non Hierae, sed spiritus*. Xcc minus voce Joannis I. cap. *Lej'per Moysem data est gratia et veritas per Jesum Christum facta, est*.

Sed quanquam Ieslamenluin novum per se ac proprie leges non adierat, leges tamen duplici ratione complectitur. Primum enim eas omnes leges, quae ad bene bealeque vivendum referuntur. gratia novi testamenti non destruit, sed confirmat: quippe quae humanae infirmitati ad eas implendas vires praebet: *Legem*, inquit Apostolus Boni.3., *destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*, et infra cap. 8. *quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem; Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis*, et s. August, lib. de spiritu et littera, cap. l'J. *Zcæ ergo data est*, inquit, *ut gratia quaereretur, gratia data est, ut legi impleretur*. Neque, enim suo vitio non implebatur lex. sed vitio prudentiae carnis. Quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Deinde novas etiam quasdam leges Christus tulit. ut de baptismo, de cucarislia, de sacramentis coctoris, vel exhibendis, vel suscipiendis: quia tametsi Christus non ideo ad nos venit, ut tanquam alter Moses novae legis pondere nos premeret, sed ut jacentes sub onere legis auxilio gratae sublevaret; tamen ad veli ra inorum praecepta saluberri- mas illas leges adjungendas putavit, quae dum ad sacramenta nos ducunt, atque ad gratiam per sacramenta perducunt: non solum non premunt onere ponderum, verum attollunt etiam vice pennarum, ut loquitur Augustinus lib. de perfect, jusi. Sed de prima objectione salis dictum est.

Objectiones coeterae. quia communes sunt swcnckfeldianis et libertinis, cum Iulhcranis et cahnistis, in ea disputatione commodius dissolventur, in qua de interprete Scripturarum, et iudice controversiarum adjuvante Domino disseremus.

CAPUT IV.

Qui sini libri sacri.

Scripturam prophetica et aposlolica, sacram divinamque esse, satis, ut arbitror, demonstratum est disputatione superiore. Sequitur, ut qui sint vere prophetici et aposlolici libri deinceps explicemus. Est autem omnis haec de numero sacrorum librorum disputatio divisa in partes tres. Primum enim de iis libris agendum erit, de quorum auctoritate nulla unquam fuit inter catholicos homines disceptatio. Deinde de iis qui tametsi vere prophetici, aut aposlolici sint, non tamen semper neque certa et explorata eorum auctoritas fuit. Porro tertio de iis, qui quanquam a nonnullis clarissi-

mis doctissimisque viris aliquando in numero divinorum voluminum haberentur, publico tamen loci Ecclesiae iudicio nunquam approbati sunt.

Primi ordinis librorum haec sunt nomina; Pentateuchus Mosis, liber Josue, Judicum, Ruth, Benjamin quatuor, Paralipomenon duo, Esdrae et Achemine duo, Job, Psalterium 150. psalmorum, Proverbia. Ecclesiastes. Cantica, Prophetiae majores quatuor, Prophetiae minores duodecim, Evangeliorum libri quatuor, Acta apostolorum, Epistolae Pauli numero XIII., omissa videlicet sola epistola ad Hebraeos, epistolae canonicae duae, Petri una, Joannis altera.

Secundus ordo hos libros continet; Hester, Baruch. Danielis partem, Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabaeorum primum et secundum, Marci. Lucae, Joannis partes quasdam. Epistolam ad Hebraeos, Epistolam Jacobi, posteriorcm Petri, primae Joannis particulam, secundam ei tertiam Joannis, Epistolam Judae, Apocalypsim.

Tertius ordo illa omnia comprehendit, quae recensentur ab Innocentio epistol. 3. ad Exuperium, Gelasio dist. 15. can. Sancta romana, Alhanasio in synopsi, Eusebio lib. 3. hist. cap. 2a. ex quibus haec pauca videntur exstare, oratio Manassae 111. et IV., liber Esdrae II., item et IV. Machabaeorum, psalmus CII., appendix libri Job, liber Ilcraelis qui inscribitur Pastor.

Ac primi quidem ordinis libros in Ecclesia catholica divinam auctoritatem semper habuisse, testes sunt omnes summi pontifices, omnia concilia, omnes pares, qui quacunque de causa libros enumerare studuerunt. Vide ex pontificibus Innocentium I. in epistol. 3. ad Exuperium c. VII. Gelasium I. in decreto de libris sacris, quod c. xlat in 2. tomo conciliorum. Ex conciliis Laodicenum can. 59. Carthaginense II. can. 47. Florentinum in institui. armenorum juxta fidem summae conciliorum, Iridenlinum sess. 4.

Ex graecis patribus. Origcnom apud Eusebium lib. (i. hist. cap. 18. Ipsum vero Eusebium lib. 3. hist. c. 25. Alhanasim in synopsi, Gregorium Nazianzenum in lib. de genuinis Scripturis carmine conscripto, Epiphanium in lib. de mensuris et ponderibus. Item eundem adversus haereticos anomacorum, Cyrillum hierosolymum, catechesi 4. Joannem damascenum lib. 4. de fide, cap. 18.

Ex patribus latinis, Hieronymum, cum in prologo Galeato, tum in epistol. ad Paulinum de studio sanctarum scripturarum, Bullinum in explicatione symboli, Augustinum lib. 2. de doctrina Christiana capite 8. Isidorum lib. 6. etymologiarum, c. 1. His adde tres alios scriptores, qui solius testamenti videris libros recensent. Josephum lib. 1. adversus Apionem, Melitonem Sardensem apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 26., et Hilarium praefatione in psalmos.

Porro coelcri patres Justinus. Irenaeus, Basilus, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, omnesque alii, tum graeci, tum latini, quamvis divinorum librorum seriem non describant, passim tamen eorum testimoniis sic utuntur, ut eos omnes in sacris divinisque libris a se habitos non obscure lesentur.

CAPUT V.

De haereticis, qui libros testamenti veleris primi ordinis oppugnarunt.

Etsi vero in Ecclesia catholica, orthodoxorum omnium consensione, enumeratorum librorum semper viguit auctoritas; non defuere tamen haeretici, qui libris iisdem omnem prorsus auctoritatem detrahere niterentur. Quoniam autem illas eorum haerescs majorum nostrorum diligentia jamdudum extinctas ac sepultas, rursum hoc nostro sacculo Sixtus senensis in extrema sua bibliotheca stylo prosequutus est, quam brevissime potero ab antiquis istis non tam hostibus, quam umbris hostium me expediam. Igitur decem et octo haerescs adversus eos libros, quos in primo ordine recensuimus, diversis temporibus exstiterunt.

Prima eorum est, qui libros testamenti veleris, quod eos a malo Deo quodam dictatos existimarent, in universum respuebant. Ita sensere primum Simoniani, Basilidiani. Marcionilae apud Irenacum lib. 1. cap. 20. 22. 29., deinde Manichaei apud Epiphan. haeres. 66. Bogomiles apud Eulymium Panopliac par. 2. lit. 23. cap. 1. Albigenses apud Antonin, par. 4. lit. 11. c. 7. Nostro etiam sacculo quindecim anabaptistarum praedicantes in colloquio Franckental, vetus testamentum baud aliter in disputationem fidei admittendum consuerunt, quam quatenus cum novo testamento concordat.

Refellunt hanc haerescim Epiphanius in haeresi Manichaeorum, Augustinus, cum in lib. adversus Faustum Manichacum, tum in aliis duobus contra adversarium legis et prophetarum. et Pelrus cluniacensis in cpisl. contra Pelrobrusianos.

Et sane mirandum videtur. eos haeticos qui testamenti novi libros venerabantur, contemnere potuisse libros testamenti veleris, cum hi ab illis et plurima et luculentissima suae auctoritatis habeant testimonia: Accessit est, inquit Dominus Lue. vdl., impleri omnia quae scripta sunt in lege Moyse, et prophetis, et psalmis de me. Et Apostolus Rom. 1. Paulus, inquit, Apostolus segregatus in euangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis, et rursum ad Galat. 4. Scriptum est. quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera, quae sunt per allegoriam dicta: haec enim sunt duo testamenta. Item alibi ad Ilcbr. I. Multifariam multisque modis, olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime loquutus est nobis in filio, etc.

Altera haerescis Plolomaci cujusdam fuit: qui (ut Epiphanius refert haeres. 33.) legem Mosis tres in paries dividebat; atque unius quidem mundi opificem auctorem faciebat, alterius Mosem, tertiae seniores synagogae. Nec vero mundi opifex Plolomaeo Deus verus erat, sed medium quoddam numen inter Deum, et diabolum. Haec non modo legem universam, sed nec ullam ejus pariem sacram divinamque esse censebat.

Refellit hanc haerescim Zacharias apud Lucam,

Bel miimim. Vol. I.

et. 1. ubi testatur, Dominum Deum Israel loquutum esse per ora Sanctorum, qui a saeculo sunt. id est, omnium prophetarum ejus. Refellit eandem Apostolus Paulus, cum omnem Scripturam divinitus inspiratam esse affirmat, 2. Timoth. 3.

Tertia est haerescis Theodori Mopsuesliac episcopi, qui prophetas omnes, non quidem aperte rejicit, sed dum impudenter affirmat, nihil eos de Christo unquam praedixisse, (ut ex fragmentis commentariorum ejus quae in V. synodo collatae recitantur, intelligi potest) cum ipsorum prophetarum utilitatem et auctoritatem nimium extenuat, tum ipsum Christum et apostolos clarissimorum mendaciorum reos facit. Quid enim aliud, quam mendacium erit, quod ipsa veritas de se ait, cum perfecto testimonio Isaiac subjunxit Lue. 4. *Hodie impleta est haec Scriptura in auribus vestris?* quid aliud quam mendacium erit, quod act. 10. Petrus ait: *Hic omnes Prophetae testimonium perhibent?*

Omitto caetera prophetarum testimonia, quae passim in testamento novo de Christo ab evangelicis et apostolis explicantur. Tot enim sunt, ut brevi enumerari non possint. Vide Maith. 1. 2. 4. 12. 21. 27. Mare. 12. 15. Lue. 11. Joan. 2. 12. 19. Actor. 2. 4. 13. Ephes. 4. Ilcbr. 1. 10. etc.

Quarta haerescis psalmos Davidis ut humana, vel profana potius cantica, sine ullo divino afflatu conscripta repudiat. Auctores hujus erroris Pbilasrius in catalogo haeret, cap. 127. Nicolailas et Gnoslicus facit. Paulum Samosatenum scriptum reliquit Eusebius lib. 7. hist. c. 25. psalmos illos, qui in Christum canebantur, tanquam recens excogitados de Ecclesia sustulisse.

Sed fortasse Paulus iste non tam psalmos Davidis, quam hymnos aliquos ecclesiasticos ab Ecclesia sua removit. Neque enim credibile est. Davidis psalmos post tot saecula Samosateno recens excogitados videri potuisse. Sane deliramentum hoc refellunt apertissimis verbis, cum ipse David. Ium etiam Christus et apostoli: *Haec sunt novissima verba.* inquit auctor libri Regum, 2. Reg. 23. *quae dixit David filius Isai: dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius psalles Israel: Spiritus Domini locus est per me. et sermo ejus per linguam meam:* et Dominus Matth. 22. *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis?* quae verba in 109. psal. scripta leguntur. Et apostoli omnes una voce, *Domine*, inquiunt act. 4., *qui Spiritu Sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes.* ps. 2. Denique apostolus Paulus in cpisl. ad Ilcbr. c. 3. *Sicut dixit, inquit, Spiritus Sanctus: hodie si vocem ejus audieritis:* quae sunt verba ps. 94.

Quinta haerescis hebraeorum est. qui in Thalmud ord. 4. tract. 3., nec librum Job in divinis voluminibus habent, nec ipsum Job unquam vixisse inter homines putant. Posteriores Rabbini. ut R. Salomon, R. Levi ben Gerson, et alii nonnulli, librum quidem recipere videntur, quippe quem commentariis illustrare conati sunt: sed ipsum Job non semel, nec leviter reprehendunt. Siquidem R. Salomon audacter affirmat, sanctum Job impatientem

calamitatis quae illi acciderat, non verbis, sed corde peccasse. R. nutem Levi ulterius progressus scribit: hunc beatum virum abnegatae providentiae divinae, resurrectionisque mortuorum justissimas poenas dedisse.

Marlinus quoque Lulherus in convivialibus sermonibus, lit. de patriarchis et prophelis, affirmat, se non credere omnia ita esse gesta, ut in lib. Job narrantur. Et nirsus lit. de lib. veleris et novi testamenti ait: librum Job esse vehiti fabulae argumentum ad proponendum patientiae exemplum.

At proicclo, nec historiam Job esse confictam, et ipsum Job vere sanctum atque perfectum virum fuisse, locupletissimus testis adversus hebraeos Ezechiel esse potest: *Si fuerint*, inquit Deus per Ezechielem cap. 18, *tres viri isti in medio ejus, Aoe, Daniel, et Job, ipsi injustitia sua liberabunt animas suas*: ut inierim omittamus, quae de s. Job Tobias cap. 2. cl Jacobus cap. scribunt; necnon quae c. hoc libro c. 5. Apostolus. ut ex reliqua divina scriptura, in medium adducit I. Corinth. 1. horum enim testimonia Thalmiidislae non recipiunt.

Sexta haeresis eorum est haeticorum, qui (este l'hiluslrio in calai, hacreseon, cap. 132.. et Jacobo Chrisopolilano, praefatione commentariorum in Cantica, librum Salomonis repudiant, qui inscribitur Ecclesiastes, quod eum librum Salomon in extrema senectute composuisse videatur, cum depravatus amore mulierum, summum bonum in corporis voluptatibus constituebat, atque ad Epicuri, sive Aristippi philosophiam aditum parabat.

Marlinus Lulherus in convivialibus sermonibus lit. de lib. veleris et novi testamenti, dicit, auctorem libri, qui Ecclesiastes inscribitur, sibi videri ocreis et calcaribus destitutum, equitare tantum in soccis, quemadmodum ipse solcret, cum adhuc esset in coenobio.

Sed tantum abest, ut Salomonis Ecclesiastes de voluptate concionclur, ut umnes potius ad humanarum rerum despicientiam Deique melum, quasi magister morum severus et vehemens, oratione gravissima adhorletur. Quale est illud exordium? *Vanitas nitalum, dixit Ecclesiastes: Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, Eccles. 1. Qualis illa peroratio? *Finem loquendi puriter omnes audiamus; Deum time, et mandata ejus observa. hoc est enim omnis homo*, Eccles. 12. Nec vero media dissentiant: *Ilisum*. inquit cap. 2.. *reputavi errorem, et gaudio dixi. cur frustra deciperis?* Et cap. 3. Di. ci in *corde meo. justum et impium judicabit Deus*. Et cap. 1. *Custodi pedem tuum in-gredient domum Dei, et appropinqua ut audias: mullo enim nudior est obedientia, quam stultorum victimae*. Et cap. 3. *Ne temere quid loquaris. nec cor (milii sil velox ad proferendum sermonem*. Et cap. 1. JfcKtIS ' "I *ire ad domum ludus. quam ad domum conririi*. Et cap. S. Quia non *proferlur cilo contra malos senlealia. absque, timore ullo filii hominum perpetrant mala*. Et cap. 9. *Melior est sapientia, quam arma bellica, cl qui in uno peccaverit, inulta bona perdet*. Et cap. 10. *Vae libi terra, cujus rex puer esi, cl uijtis principes mane comedunt. Beata terra,*

cujus reo: nobilis est, et cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam. Denique cop. 11. *Scito, quod pro his omnibus adducette Deus in judicium. Aufer iram a corde luo, et amove malitiam a carne tua: adolescentia enim et voluptas vana sunt*. Num ista sapiunt Aristippum? Anne unquam ex Epicuri officina tam severa praecepta prodierunt?

Quod si Ecclesiastes interdum edendi et bibendi delectationem non esse aspernandam praecipit, non eo facil. quod omnia voluptate moliatur, sed ut avaros et sordidos quosdam perstringat, qui malunt necessariis ac licitis vitae humanae commodis et delectationibus scipsos fraudare, quam de cumulo pecuniarum vel minimum detrudere.

Nec pauca etiam sunt, quae in hoc libro non ex sententia Salomonis, sed ex vulgi, atque insipientium, et voluptariorum hominum opinione dicuntur: quod eleganter et copiose demonstrat s. Gregorius lib. 4. dialog, cap. 4.

Sed nec illud vere ab haeticis affirmatur, librum hunc eo tempore esse conscriptum, quo Salomon amore mulierum corruptus erat: id quod quatuor rationibus demonstrari potest. Primum enim in 3. lib. Reg. cap. 4. et 11. et in eo libro cpil Ecclesiasticas inscribitur, cap. 47. cum ordine recenseantur acta Salomonis, prius de libris ejus, quam de amoribus narratur.

Deinde in hoc ipso libro, de quo agimus, constanter affirmat Ecclesiastes, sapientiam suam, quam videlicet divino munere quondam acceperat, ad eam usque aetatem secuim permansisse: *Sapientia quoque*, inquit, cap. 2., *perseveravit mecum*: non est autem verisimile, coelestis sapientiae lumen cum ea cordis depravatione simul habitare potuisse, de qua loquitur Scriptura, cum ait 3. Reg. 11. *Et averterunt mulieres cor ejus; cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos*.

Deinde in secundo capite hujus libri enumerat Salomon omnes delicias suas, palatia, piscinas, pomaria, servos, ancillas, cantica, modulationes, aurea vasa atque argentea, cl alia id genus permulta: tot vero concubinarum atque uxorum, prae quibus omnes alias delicias facile contemnebat, quaeque solae cor ejus emollire atque corrumpere potuerunt, ne meminit quidem. Amare igitur nondum coeperat, quo tempore librum hunc conficiebat.

Postremo, quis credat ab animo illo tam molli, atque elTocminalo, qualis erat Salomonis, cum is septingentarum conjngum. cl trecentarum pellicum amoribus inserviret, tam graves sententias, quales paulo ante recitavimus, proficisci potuisse?

Non ignoro, sententiam veterum Judaeorum esse, teste s. Hieronymo in c. 1. Ecclesiastiae, librum hunc esse compositum a Salomone post peractam peccatorum poenitentiam, quam etiam sententiam idem Hieronymus approbare videtur in commentario Ezchiclis, cap. 43., sed probabiliorem semper existimavi s. Augustini sententiam, qui in psal. 126. cl alibi saepe, Salomonem reprobatum a Deo fuisse scribit, quod scriptura divina senectutem ejus gravissime reprehendat, nec de poenitentia

aliquid usquam addat. Si quis tamen priorem sententiam sequi malit, nihil impedio, cum ulraque sententia ad id, quod modo agimus, deserviat. Atque hactenus de Ecclesiaste.

Septima hacresis non dissimilis est superiori, ut enim Philaslrus c. 133. et Jacobus Chrislopolitanus loco notato scriptum reliquerunt; non defuerunt, ex antiquis haereticis, qui existimarunt, Canticum Canticorum, non spiritu Dei veri, sed cupidinis afflatu scriptum esse, nihilque aliud eo Cantico comprehendere, quam sermones amatorios Salomonis regis, et uxoris ejus tiliae Pharaonis. Quocirca profanum esse Canticum, caque de causa nullum in Ioto libro Dei nomen inveniri, quod idem Castnlioni tribuit Beza, praefatione in Josuc.

At si sponsa illa quae his carminibus tantopere celebratur, tilia I'haraonis, id est, polcnlissimi regis esset, quam nulla ineptissime a sapientissimo homine dicerentur? An illud Cant. 1. in tiliam regis convenire potest: *Filii matris meat pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis: Vineam meam non custodivi? Num etiam illud ibidem: Abi post vestigia gregum tuorum, el pasce haedos tuos?* Quid illud ex c. 5. *Invenierunt me custodes, qui circumeunt civitatem. percusserunt me, et vulneraverunt me?* Quid item illud ex cap. 8. *Quis mihi det, te fratrem meum sugentem ubera matris meae, ut inveniam te. foris, el deoscular te?* Quis credat tiliam regis Aegypti vel mulierem rusticanam, vel sororem Salomonis esse, vel a custodibus murorum vulnerari potuisse?

At eadem, quae alicubi ut rusticana describitur, alibi filia principis appellatur: *Quam pulchri*, inquit cap. 7., *sunt gressus Iui in calceamentis filiae principis.* El rursum, quae cap. 5. vulnerata dicitur a murorum custodibus, eadem cap. 6. terribilis introducitur, ut castrorum acies ordinata. Nimirum haec est prudentia Spiritus Sancti, ut explicaret Deus benevolentiam suam in genus humanum, el quam ardenti charitate per mysterium Incarnationis Ecclesiam, quasi sponsam aliquam, sibi Christus copulaverit, mullo ante cani voluit carmen nuptiale.

Ut autem nulla daretur occasio suspicandi. vel filiam I'haraonis, vel aliam certam foeminam isto carmine laudari. ea de sponsa sua scribi voluit, quae nulli uni mulieri aptari possent.

Qua etiam ratione factum esse credimus, ut cum sponsae forma commendator, el quasi coloribus suis depingitur, ea dicantur, quae aptissime quidem in Ecclesiam conveniunt, foeminam vero aliquam dedecorare potius quam ornare possint. Quae namque esset species ejus mulieris, cujus caput esset vastum ut Carmelus, nasus ut turris, oculi ut piscinae, dentes ut greges ovium detonsarum, ipsa vero tota nigra ut tabernacula Cedar?

Neque vero illud alienum est. quod ex decem nominibus Dei, quae passim occurrunt in divinis libris testamenti veleris, quaeque breviter explicantur in cpisl. s. Hieronymi ad Marcellum, quae est n. 13G. nullum in hoc spirituali epithalamio locum habet. Siquidem in reliquis libris testamenti veleris, Deus, quod ageret cum synagoga, id est,

cum ancilla, identidem se Deum, Dominum, fortem, omnipotentem nominabat: in Canticis vero amoris, ubi Dei Vilius cum Ecclesia, id est, sponsus cum sponsa colloquitur. merito ea nomina praetermittit, quae ad incutiendum terrorem accommodati erant: el solum se sponsum, patrem, amicum, amantem, atque amatum appellat: quae nomina ad amorem fovendum, vel excitandum perlinent.

Octava hacresis Porphyrii est, de quo ita scribit s. Hieronymus, praefatione commentariorum in Danielem: *Contra prophetam Danielem duodecimum librum scribit Porphyrius, nolens eum ab ipso, cujus inscriptus est nomine, esse compositum, sed a quodam, qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Judaea: et non tam Danielem ventura dixisse, quam illum narrasse praeterita. Denique quidquid usque ad Antiochum dixerit, veram historiam continere: si quid autem ultra opinatus sit, quia futura nescierit, esse mentitum.*

Ac, ut omittamus de libro Danielis divinum Christi testimonium ex cap. 25. s. Matthaei, quod a Porphyrio non recipitur, scribit Joseph, lib. 11. anliq. cap. 8., Alexandro Magno venienti Hierosolymarii, oblatum a sacerdotibus fuisse volumen Danielis, atque eum locum c. 8. demonstratum, ubi arietem ab hirco, id est, regem Persarum a rege Graecorum devictum ac profligatum iri, Daniel idem et praedicabat, el explanabat. Cum autem Alexander Antiochum annis amplius centum el quinquaginta praecesserit, qua ratione fieri potest, ut is liber tuliochi tempore scriptus fuerit, qui tanto ante Alexandro demonstratus fuit? Quae vero post Antiochi aetatem in Daniele sequuntur vaticinia, ea non mendacia, ut vult Porphyrius, sed oracula esse verissima is demum intelliget, qui eos libros diligenter evolvet, quos s. Hieronymus praefatione commentarii in Danielem legendus monet.

CAPIT VI.

De haereticis, qui libros testamenti novi supra numeratos oppugnaverunt.

Nona hacresis evangeliorum libros in universum fere repudiat. Auctores hujus erroris bifariam dividuntur. Nonnulli enim in ea haeresi sunt, ut neque ab apostolis, neque ab aliis discipulis Domini scripta esse evangelia arbitrentur, sed a quibusdam impostoribus. qui multa falsa veris admiscuerint. el tamen haec sua commenta pro scriptis apostolicis venditaverint. Ita sensisse atque scripsisse Faustum Manichaeum, auctor est s. Augustinus lib. 32. contra Faustum, cap. 2. el lib. 33. cap. 3. Nonnulli vero evangelia quidem ab apostolis scripta esse non negant, sed ea tamen plurimis in locis, vel ipsa secuta. vel cum veritate pugnare contendunt: propterea quod apostoli parlim, ut homines interdum erraverint, parlim studiose magistri sui gloriam confictis narrationibus ornare non dubitaverint.

Atque haec sententia permultos habuit patronos.

Primum ethnicos , teste Augustino 2. retract. c. HL deinde Julianum apostatam . teste Cyrillo lib. 10. in Julianum ; tum Malmcmlem pseudopphetam . teste Joanne Damasceno , libro do centum hacresibus:dcnique etiam nostris temporibus Otho-nem Brunfclsium, teste Joanne Cochlaco libro de Scripturae el Ecclesiae auctoritate, cap. 3. et t.

Ac priorem quidem hacrcsim , quae est Manichaeorum, s. Augustinus, lib. 32. contra Faustum, c. Hi. el 21. ct lib. 33. c. 7. duplici ratione confutat: Primum, quod Manichaei, cum ex evangeliiis errores suos confirmare nitantur, el tamen eadem evangclia ab impostoribus quibusdam scripta esse contendunt; ita sane agere videantur, ac si quis testem suum prius dicat falsilatc esse corruptum, el tunc demum cum producat ad testimonium.

Deinde, quoniam si ex tamen clara tot sacculorum sibi invicem succedentium contestatione continua, non salis probatur, apostolorum esse eas literas, quas apostolorum dicit, et tenet Ecclesia ab ipsis apostolis propagata, el per omnes gentes longe laleque diffusa; omnium hierarum atque librorum fides pereat ncccssc sit. Siquidem Hippocratis libros, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumque hujusmodi auctorum, unde constat esse ipsorum? Inde, si quis hoc neget. nec saltem refellitur, sed ridetur; nisi quia sic cos ab ipso eorum tempore usque ad hoc tempus successionis series commendavit, ut plane sil hae de re dubitare dementis?

Alteram deinde hacrcsim hisce argumentis idem Augustinus lib. l.dconscn. evangel, cap. 7. cl 8. non minus breviter, quam acule refellit : Primum, si de Pythagora atque Socrate, qui nihil ipsi suum scripserunt, discipulis eorum scribentibus credimus; quae causa est.cur apostolis de magistro suo scribentibus non sit fides habenda? An illi fortassis, quoniam sapientes erant, discipulos facci*b veraces potuerunt; non potuit veraces facere discipulos Christus , qui, ipsis etiam consentientibus , sapientia omnibus praestitit?

Deinde cum illi ipsi, qui falsa scripsisse apostolos clamant, Christum sapicnlissimum hominem fuisse censeant, neque id aliunde, quam ex apostolorum literis discere potuerint ; an non salis perspicue convincuntur, apostolorum libris modo credere, modo non credere, non rationis iudicio, sed arbitrio voluntatis? Praeterea si magistri gloriam discipuli nimis cupide scriptis suis amplificare studuissent, debebant certe crucis ignominiam aut silentio legere , aut attingere quam brevissime : in reditu vero ab inferis, atque ascensione in coelum « vplicanda orationem longissimam ponere. Quo igilur consilio evangclistac omnes resurrectionem atque ascensionem vix commemorant: in exponendis vinculis, flagellis, cruce, contumeliis, dedecori, cruciatibus, quam diutissime immorantur? Nimirum non magistri laudes falsa narratione prosequi, sed Christi sermones.resipie ab eo gestas simpliciter ac vere literis commendare propositum habuerunt.

Decima haeresis tres evangclistas recipit, Matthaeum. Marcum. Lucam, Joannem ut illis contririum repudiat. Hanc hacrcsim sine nomine au-

ctoris Philastrius refert c.CO. sed AlogInnorum, si-ve Alogorum dici posse, censet Epiphanius haeres. 51. quem sequitur s. Augustinus haeres. 30,

Undecima haeresis solum Matthaeum ex evangclists probat: auctorem hujus haeresis Ebionem fuisse, scribit Irenaeus lib. 1. cap. 2G. Vide etiam de hac re Epiphanium haeres. 30., el Eusebium lib. 3. hist, cedes, cup. 21.

Duodecima haeresis, quae est Chcrinlhi, eodem teste Irenaeo, 1.3. c. 11. solius Marci evangelio utitur.

Dccimatcrtia haeresis Marcionis est, ut Irenaeus ibidem, et Tertullianus libro de praescrip. adversus haereticos scriptum reliquerunt, solum Lucam in pretio habet ; quanqum nec integrum, sed mutilum ct corruptum, ut ex Tertulliano lib. 4. contra Marcioncin,cl Epiphanio haeres.42. planum est.

Dccimaquarla haeresis cvangclislam nullum agnoscit, praeter unum Joannem: cujus haeresis auctorem Valcnlinum ibidem Irenaeus facit. Atque hanc hacrcsim vigere ac florere vehementer optassc videtur Mariions Lulbcrus.tametsi,quoniam reni esso hoc tempore nimis difficilem intellexit, non nimium operae ac laboris in eo ponendum esse putavit. Certe praefatione in novum testamentum, ut etiam Joannes Cochlacus animadvertit in libro de Scripturae et Ecclesiae auctoritate, cap.3. el in Scplicipite cap. 5. abolendum esse dicit illam falsam opinionem, quod sint tantum quatuor evangclia. Item Joanms cvangclium esse unicum, pulchrum, verum, ac principale cvangclium, aliisque Iribus longe ac late praeferendum , adeo ut etiam Pauli ac Petri epistolae longe praecedant tria illa evangclia Matthaei, Marci, ac Lucae.

lias quinque postremas hacrcscs veteres patres ut refutarent, nullis rationibus demonstrare conati sunt,non modo quatuor lanium esse libros evangcliorum, verum etiam neo plores, nec pauciores confici debuisse. Vide Ircnacnm lib. 3. c. 11. Terlull. lib. 4. Marcionem; Ambrosium praefatione commentariorum in Lucam, el lib. 10. cap. 101. Enchorium lib. 1. in Gcn. c. 14. Hieronymum pracfal. commentariorum in Maith. August, lib. 1. de consensu evangel, c. 0. Greg. hom. 4. in Ezech.El sane,ut rationes alias inierim omittamus, quid significare credenda sunt quatuor illa animantia, quae Ezechicli el Joanni divinitus ostensa sunt, homo, lco, vitulus, aquila; nisi quatuor evangclistas, Matthaeum, Marcum, Lucam el Joannem? Id enim non solum literis el vocibus populi ubique testantur, sed ipsi etiam parietes signis ct imaginibus clamant.

Quintadccima haeresis librum actorum apostolorum c numero divinatorum voluminum detrahit.Auctores huius haeresis mullos habemus, Cherinlhum apud Philaslrium cap.3G. Gerdonem apud Terlull. de praescript., Talianum apud Eusebium lib. 4. hist. cap.] 29., Manichacum apud Augustinum lib. de utilitate credendi cap. 3.

Sexladecima haeresis Ebionilarum est, qui scripta omnia Pauli apostoli rejiciunt, el ipsum Paulum Graecum atque apostatam vocant: testes sunt Irenaeus lib. 1. cap. 2G., el Epiphanius haeres. 30.

Eundem errorem Illelhcse.ilis posmodum plaçais* se, scribit Eusebius in 0. libro hist.cedes. cap. 27.

Declmnsctimn haeresis, quae est Marcionis, testibus Epiphanio,lineres. 42., ac Hieronymo prae-fat. comment, ep. ad Titum, epistolas ad Timotheum el Titum integras respuit: c coctoris, quod sibi videtur, spongia sua delet, Refellit has 1res hacrescs accurate Petrus cluniacensis abbas in e-pistola priore adversus Henricianos ct Petrobrusianos: nec est operae pretium in re tam perspicua tempus terere.

Postrema, cormn haeresis est, qui in ipsis beati Pauli epistolis, aliisque sacris ac divinis libris, non omnia scripta esse volunt dictitante Spiritu Sancio, sed aliqua interdum sola prudentia el ralionc humana duce. Quocirca lotam epistolam ad Philemonem, ut more humano scriptam contempserunt. Laborabant olim hoc errore, tum Anomoei apud Epiphanium haeres. 76., tum eliam alii quidam apud Hieronymum in cap. 5. Michcac, el pracfal. comment, epist. ad Philemonem, eiapml Augustinum lib. 2. conira adversarium legis el prophetarum cap. 2.

Aoslo sacculo Erasmus eandem hacrcsim renovavit: siquidem in annotationibus suis ad 2. et 27. cap. Mallh. non obscure scripsit, non esse metuendum, ne totius Scripturae corruat auctoritas, si levis aliquis error in ea deprehendatur, praesertim cum evangelistas interdum memoria lapsos Augustinus concedat, lib.3. de consensu evangel, cap. 7. et negari nullo modo posse videatur.

Refellunt hanc hacrcsim Epiphanius, Hieronymus, ct Augustinus locis paulo ante notatis. Quia vero s. Augustini testimonio Erasmus abutitur, operae pretium erit, ut hujus unius docloris verba in medium adieramus. Sic igitur loquitur s. Augustinus lib. 2. dc consensu cvangelislarum, c. 12. *Omnem autem falsilatcm abesse ab cvangelistis decet,non solum eam, quae mentiendopromitur, sed etiam cum, quae obliviscendo.* Aon igitur, ut vult Erasmus , errorem ex memoriae lapsu evangelistac tribuit Augustinus.

Rursum in epist. X. ad s. Hieronymum, inquit, *Admisso enim semel in lanium auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, (piae non ut cuique videbitur, vel ad mores difficilis. rei ad fidem incredibilis , eadem perniciosissima regula ad, menlientis auctoris consilium officiumque referatur.* Quae ratio Augustini firmissima est. si enim erratum aliquod in Scripturis, sive imperitia, sive oblivione, sive alia quacunque humana imbecillitate ab auctore committi potuit, quicunque locus proferatur , de co quaestio esse poterit, an in eo scribendo auctor non dormitaverit.

Quid igitur, inquires, sibi voluit Augustinus, cum in tertio libro de consensu evangelistarum cap. 7. quod apud Matthaeum legatur Hiercmias pro Zacharia , nominis errorem tribuit lapsui memoriae? Respondeo, non legisse mc apud Vugnslinum errorem, vel lapsum, ut Erasmus dicit, sed a Spiritu Sancio mirabiliter gubernatam mentem evangclislac, sine errore ct sine lapsu. Id unum Augustinus dicit, scribenti cvangelislae divitia provi-

dentia imius prophetae nomen pro alio occurrisse: in quo si lapsus, aut error fuit, ccrle Spiritus Sancti fuit. Spiritum sanctum vero labi, aut errare posse, nemo sanae mentis unquam dixit. Sed verba ipsa s. Augustini audiamus.

Quid, inquit,intelligendum est, nisi hoc actum esse secretiore consilio providentiae Dei, qua mentes cvangelislarum sunt gubernatae? Potuit enim fieri, iit animo Matthaei cvangelium conscribentis pro Zacharia Hiercmias occurreret, ut fieri solet, quod tamen sine ulla dubitatione emendaret, saltem ab aliis admonitus , qui ipso adhuc, in came vivente hoc legere potuerunt, nisi cogitaret recordationi suae, quae Sancto Spiritu regebatur, non frustra occurrisse aliud pro alio nomen prophetae, nisi quia ita Dominus hoc scribi constituit. Cur autem Ha constituerit Dominus, prima illa causa utilissima debet facillime cogitari, etiam sic esse insinuaturn, ita omnes sanctos prophetas uno spiritu loculos mirabili inter se consensione constare, ut hoc multo amplius sil. quam si omnia prophetarum uno unius hominis ore dicerentur, el ideo indubitanter accipi debere quaecunque per eos Spiritus Sanctu.-, dixit, et singula esse omnium, et omnia singulorum. Cum igitur et quae dicta sunt per Ilteremiam tam sint Zachariac quam Hieremiae ; el quae dicta sunt per Zachariam tam sini Hteremiae quam Zachariac: quid opus erat ut emendaret Matthaeus, cum aliud pro alio sibi nomen occurrens a se scriptum relegisset, ac non potius sequens auctoritatem Spiritus Sancti,a (pio mentem suam regi plus nobis ille utique sentiebat. Ha hoc scriptum relinqueret, sicut eum admonendo constituerat ei Dominus, ad informandos nos tantam verborum suorum inter prophetas esse concordiam, ut non absurde, imo congruentissime eliam Hieremiae deputaremus, quod per Zachariam dictum reperimus?

Argumenta quae Melchior Canus lib. 2. de locis leolog. cap. Hi. 17. IX. pro hac hacresi adducit, ct diluit, praetermittenda mihi esse putavi , lutu quod ea apud nullum haereticorum legerim . lum eliam quod ab ipso Cano facite peti pussiul.

CAPIT 'YH.

De libro Esther.

Hactenus de primo ordine sacrorum librorum disputatum est: nunc dc libris singulis secundi ordinis. dc quibus major difficultas est. seorsim disseremus. Ac primus se olīcrl liber Esther, quem librum 1res gravissimi scriplores extra canoncm posuerunt. Mclito Asianus apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 26.. Athanasius in synopsi, cl Gregorius Nazianzenus in eo carmine quod scripsit de genuinis Scripturis. Aon defuerunt eliam qui librum quidem Esther inter sacros libros mimeramhim consuerint; septem vero postrema capita, quod in hebraicis textibus non habeantur, ejus libri vera membra esse negaverint, ct tanquam adulterina , atque aliena a reliquo corpore resecanda putaverint. In qua sententia fuisse beatum Hieronymum,

ex ejus praefatione colligitur. Sequuli s. Hieronymum sunt, non modo ante concilium tridentinum Aicolaus Lyranus, Dionysius Carthusianus. Hugo et Thomas de Vio cardinales in commentariis hujus libri: verum etiam post concilium Sixtus senensis in lib. 1. et 8. bibliothecae sanctae.

At librum hunc sacrum et divinum esse, satis ecclesie probant omnia illa pontificum et conciliorum decreta: necnon tam multa patrum licetorum, graecorum et latinorum testimonia, (piae supra in quarto hujus libri capite annotavimus. Nam si Ileronimus, Athanasius, et Gregorius detrahas, reliqui omnes de libri hujus divina auctoritate consentiunt. Quod vero attinet ad ea capita, quae in hebraeis codicibus non habentur, ea quoque ad sacrum canonem pertinere bis rationibus confirmamus.

Primum enim negari non potest. quin volera concilia, Laodicaenum cap. 51). et Carthaginense II. can. 47., veteresque patres graeci, Origenes in primum psalmum, Eusebius lib. 3. hist. cap. 25., Cyrillus alexand. 4. et Damascenus lib. 4. cap. 48. necnon patres latini. Hilarius in primum psalmum. Innocentius epist. 3., Ileronimus in symbolo, et Augustinus lib. 2. de civitate dei, cap. 8. cum inter sacros libros volumen Esther numerant, de eo volumine esse loculos, quo tum ipsi, tum Ecclesia universa eo tempore utebatur. Utebatur autem eo tempore universa Ecclesia libris sacris juxta eandem editionem, quam s. Hieronymus praefatione in librum Esther, et saepe alibi, vulgatam appellare solet, quae, ut ipse ait. graecorum lingua et literis continetur, in qua editione septem illa capita libri Esther, de quibus nunc agimus, non defuisse, testes sunt in primis ipsi graeci textus, qui nomine septuaginta duorum interpretum circumferuntur: testis quoque est. s. Athanasius in synopsi, ubi summam, et primos sententias singulorum librorum adseribit; testis denique est s. Hieronymus, qui in sua translatione aliquot locis admonet, septem ista capita in hebraeis textibus non haberi, sed ex vulgata editione a se esse deprompta. Quare si concilia et patres librum Esther, qualem ipsi legere consueverant in sacrum canonem retulerunt; certe librum integrum, atque his septem adjunctis capitibus retulerunt.

Quid, quod patres non modo librum ipsum inter sacros numerant, sed etiam ex postremis septem capitibus non raro testimonia petunt? Vide Chrysostomum. hora. 3. ad populum antiochenum, et Augustinum epistol. 499. ad Ediciam. Quid. quod Origenes in epistola ad Iulium Africanum, liane ipsam partem libri Esther, quae in hebraicorum voluminibus non habetur, sacram et canonicam esse demonstrat? *In libro, inquit, Esther, neque Mardocheus, neque Esther preces, quae legentes possunt aedificare, habentur apud hebraeos; sed neque epistolae, neque quae ab Aman scripta est de eversione gentis judaeorum, neque Mardochei ex nomine regis Artaserxis gentem a morte liberans. Apud septuaginta autem et Theodotionem ea sunt.* Et infra: Vide ergo, ne imprudenter, et inscienter abrogemus exemplaria, quae habentur possim in Ecclesiis, et legem statuamus fra-

ternitali. ut deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur, libros: assentientur autem hebraeis, et persuadeant ut nos puris impertiant, et qui nihil habeant figmenti. An non providentia in sanctis scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis aedificationem? non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio, pro quibus Christus est mortuus?

Accedit postremo decretum tridentinum, concilii sess. 4. quo libri omnes in ipso decreto paulo ante enumerati cum omnibus suis partibus approbantur, prout in Ecclesia legi consueverunt, et in latina vulgata editione habentur: cujus concilii auctoritas, quamvis apud haereticos nulla sit. apud Sixtum tamen caeterosque catholicos maxima atque antiquissima est.

Sed concilium, inquit Sixtus lib. 1., de veris librorum partibus loquitur, non de additamentis, qualia sunt postrema capita libri Esther. Atqui si ista Sixti responsio vera esset. nullae aliae partes sacrorum librorum, Danielis, Marci, Lucae, Joannis apud catholicos in discrimen vocarentur. Quid enim haberet Sixtus quod diceret, si ei ad eas partes divinarum voluminum conservandas, concilii decretum quasi murum quondam objicienti, responderetur ab adversariis, concilium de veris partibus esse loquutum, ea vero additamenta esse, non paries?

Deinde quis ambigere poterat, ecclesiis libris a concilio approbatis, omnes etiam veras partes eorum librorum esse approbatas? Quorsum igitur addit concilium illa verba (cum omnibus suis partibus) nisi ut omnes intelligent, eas etiam paries, de quibus aliquando controversia fuerat, ad sacrorum librorum canonem pertinere?

Denique tridentinum concilium sententiam suam sequentibus verbis ita luculenter explicuit, ut nullus omnino tergiversationi locus sit relictus. Cum enim dixisset: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, adjunxit continuo; prout in Ecclesia catholica legi consueverunt.* Quis autem nescit, feria quarta post dominicam secundam Quadragesimae, publice in ecclesia inter ipsa sacrorum solemnia lectionem decantari ex 13. cap. Esther? Et rursum ex eodem capite lectionem pronuciari in ea missa, quae legi solei adversus paganos? Ac demum orationem Esther recitari ex cap. 14. ejusdem libri, in dominica 22. post Pentecostem, evangelio ac symbolo decantato? Sed operae prolium erit jam adversariorum argumenta diluere.

Ajunl primo, cum liber Esther hebraico sermone scriptus sit. septem ista capita quae apud Hebraeos non habentur. sine dubio censeri debere supposititia. Respondemus cum Origene loco notato. probabile esse aliquando ista etiam capita in lexu hebraico fuisse. deinde casu aliquo excidisse. Cede Josephus libro II. antiq. cap. G. dum historiam Esther narra, duas epistolas Assueri et orationem Mardochei non praetermittit: cum iam nihil horum nunc in hebraicorum codicibus habeatur: neque credibile est a Josepho haec esse conficta, cum ipse idem lib. 40. cap. 12 de se ista loquatur: *In ipso, inquit, historiae meae principio*

propter cos qui quaestionem faciunt, aut in aliquo culpae nituntur, astruxi dicens, translaturum me libros hebraico» in eloquium graccum: cl hos volentibus aperire, neque adjicere me aliquid seorsum, neque subtrahere me promittens.

Potest etiam responderi, primum libri hujus auctorem qui hebraico historiam Esther scribendam suscepit, summam tantum historiae conscripsisse: deinde alio tempore scriptam fuisse historiam eandem ab aliquo alio copiosius et translata in linguam graecam a Lysimacho, regnante in Aegypto Ptolemaeo Epiphane et Cleopatra, ut indicatur in hoc ipso libro cap. 11. Porro prioris auctoris librum ipsum hebraicum, posterioris autem non ipsum librum, sed solum translationem ad nos pervenisse.

Secundo objiciunt: non cohaerere postrema isla capita cum superioribus: nam cap. 2. narrantur insidiae duorum eunuchorum, et detectio caruudum industria Mardochaci. Deinde rursum caedem narrantur cap. 11. cl 12., sed priori loco dicuntur insidiae factae fuisse anno septimo Assueri, el cap. 6. additur, nihil omnino mercedis accepisse Mardochacum, qui eas patefecerat: in loco autem posteriore, dicuntur factae anno secundo Assueri, cl additur, datis pro delatione muneribus.

Respondeo septem illa capita libri Esther, quae sunt postrema in editione latina vulgata, non esse revera postrema, sed quaedam eorum perlinere ad initium libri, ut cap. 11. cl 12., quaedam ad medium, ut cap. 13. If. 15. 16., quaedam ad finem, ut cap. 10. quod perspicuum est, tum ex graecis codicibus ubi omnia suo ordine collocata sunt; tum ex annotatione s. Hieronymi inserta cap. 10. 11. cl sequentibus hujus libri in bibliis lalinis. Patitur autem Ecclesia ea capita simul ad finem libri permanere ubi en s. Hieronymus collocavit, ut intelligamus, quid hujus libri sit, et quid etiam non sit in codicibus hebraicorum.

Narratio igitur insidiarum quae habetur cap. 12. in lalinis bibliis, ad initium libri pertinet, atque ibi narrantur insidiae per anticipationem, quae rursum narrantur postea suo loco c. 2. Factae sunt autem anno septimo ut habetur c. 2., non autem anno secundo ut videtur colligi ex c. 11., siquidem illa verba e. 11. *anno secundo regnante Artaxerxe, etc.* non debent extendi usque ad narrationem insidiarum, sed solum ea quae dicuntur in ipso c. 11., id est ad somnium quod Mardochacus vidit, antequam Esther Assuero conjungeretur.

Quod vero objiciebatur de mercede delationis, non habet dillicillalem. Nam etsi non habuerat Mardochacus incrementum pro delatione quando rex jussit relegi sibi annales, ut dicitur cap. 6., tamen habuit postea amplissimam mercedem, quae describitur in eodem 6. capite, et ea significantur cap. 12. per illa verba, *Datis pro delatione muneribus.*

Dices fortasse: si isla narrantur per anticipationem, cur in graecis textibus sequitur: *ID factum est post haec in diebus Artaxerxis, etc.?* narratur enim convivium regis Assueri factum anno tertio regni ejus, cl indicat Scriptura id facium esse post detectionem insidiarum, quas supra diximus anno

septimo factas esse. Respondemus, illud *post haec* non referri ad ea, quae narrata sunt per anticipationem, sed ad somnium Mardochaci quod suo loco narratum fuerat.

Objiciunt tertio: pugnare isla capita postrema cum aliis partibus hujus libri, totumque librum suspectum reddere. Siquidem in epistola Assueri quae habetur c. 16. dicitur Aman gente atque animo Macedo fuisse, Persarumque imperium ad Macedones transferre voluisse: ex quibus verbis colligitur, historiam Esther incidisse in ultima tempora regum persarum. Nec enim timere potuit Assuerus, ne regnum persarum ad macedones transferretur, nisi esset jam illud regnum alicujus nominis. Fuit autem regnum macedonum obscurissimum usque ad tempora Philippi patris Alexandri Magni, ut Justinus testatur ad finem lib. G., nec initio regni Philippi, sed anno vicesimo primum coeperunt vires ejus regni suspectae esse persis, ut Diodorus referi lib. 16. Incidit autem annus Philippi vicesimus in annum vicesimum tertium regis Artaxerxis Ochi, ut ex Chronico Eusebii cognosci potest. Atqui nullo modo fieri potest, ut post annum vicesimum tertium Ochi contingerit historia Esther: quaero enim, quis fuit rex ille persarum qui habuit Esther uxorem? Ochusne? At haec historia non post annum XXIII. sed anno XII. regni Assueri completa est. ut habetur in libro Esther cap. 3. Num Artaxerxes Ochi successor? At ille solis quatuor annis regnavit; qua ratione nec Darius Artaxerxis successor et postremus persarum rex maritus Esther esse potuit: quippe qui sex lantum annis regno politus est.

Adde, quod si ad finem regni persarum perlineret historia Es her. supervixisset Mardochaeus fere ad trecentos annos. Igitur enim Mardochacus translatus cum Jechoma ex Hierusalem in Babylonem a Nabuchodonosor rege caldaeorum, Esther 2. cl 11., et certe habuit tunc aliquot annos: deinde mansit in captivitate annis LXX. Supervixisset postea ab initio regni Cyri usque ad finem Ochi, qui sunt anni ducenti et viginli. Conjunge annos LXX. cum annis CCXX., et adde adhuc aliquot alios quos egit ante captivitatem, et invenies fere CCC. annos. Et augetur difficultas etiam propter Esther; nam cum ipsa fuerit neptis Mardochaci juxta Hieronymi versionem, aut patruelis juxta hebraicos cl gracos codices, vel fuit aequalis Mardochaeo, vel non multo junior; cl quando etiam fuisset centum annis posterior, habuisset saltem vitae annos ducentos cum ad nuptias Assueri pervenit. Quis autem credat anum ducentorum annorum esse illam formosissimam virginem, quam rex persarum prae omnibus mulieribus adamavit?

Respondemus: nullas esse de tempore quo vixit Esther scriptorum sententias; et quamquam non sunt omnes aequae probabiles, tamen nulla est tam improbabilis, ut si eam sequamur, propositam objectionem diluere non possimus.

Aliqui igitur historiam Esther ante solutionem captivitatis babilonicae constituunt, volunlque Assucrum Darii Medi patrem, cujus fit mentio Daniel. 9. cum esse, qui Esther duxit uxorem. Quae opinio placuisse videtur Melchiori Cano. lib. II. de

locis cap. G., cl Geranio Mercaloi in *thrûnologia*; qui auctores ad illam objectionem de Aman, qui transferre voluit imperium persarum ad maccdonii's, responderent: non ideo lioc voluisse Aman, quod jam tum regnum maccdonum ita floreret, ul cum persis de imperio orbis terrae contenderet, sed contra potius, quia cum ipse gente maecdo esset, voluit gentem suam per ea tempora obscuram ilhislriss mani reddere, translato ad se et suos nobilissimo imperio.

Est tamen improbabilis haec sententia. Primo, quia maritus Esther passim dicitur Artaxerxes, quod nomen medis non convenit, cum sil proprium regum persarum.

Secundo, quia maritus Esther regnabat ab India usque ad .Ethiopian), Esther I. Aumqiam autem Medi tam amplum imperium possederunt. Loquimur autem de temporibus regni medorum ante Cyri monarchiam: tametsi enim eo tempore majus esset medorum quam persarum regnum, uls. Hieronymus testatur in cap. 5. Daniclis; non tamen erat regnum illud medorum tam amplum, (pam postea fuit monarchia persarum, sive regnum Assucris mariti Esther.

Tertio, quia maritus Esther se cl persam cl persarum regem diserte vocat, Esther ull. Al Assuerus. de quo agitur Dan. t. E. de semine medorum erat.

Quarto, quia maritus Esther regnum suum a Deo hibracorum recognoscit, Esther ultimo. Nusquam autem legimus, medos coluisse Deum judacorum: de Cyro vero cl posteris ejus id legimus. Nam 2. Para, ull. et in I. Esdr. I. Cyrus dicit: *Omnia regna mundi dedit milii Deus coeli, cl ipse jussit, ul aedificarem domum in Hierusalem*, cl I. Esdr. 6. cl 7. leguntur epistolae Darii cl Artaxerxis regum persarum, quibus Deum judacorum hi reges agnoscunt, cl sacrificari pro se ac regno suo jubent.

Quinto, quia maritus Esther Susis regiam suam habebat, Esther I. Al Susa non erat medorum regia sed persarum, ul scribunt Solinus cap. 58., Diodorus lib. 11, cl Plutarchus in Artaxerxe. Neque his repugnant Justinus lib. 1. cl Q. Curtius lib. i. (pii regiam persarum scribunt fuisse Persopolim. Nam, ul referi Strabo lib. 15. el Persepolis cl Susa regiae urbes persarum erant: sed Persepolis ideo regia dicebatur, quod apud eam gazae et sepulcra regum essent: Susa vero, quod in ea reges ipsi morarentur. Susis autem sedem suam Cyrus constituit, quod cum ea civitas sita esset in limbus Assyriae, Persidis, cl Mediae, commodissime poterat inde universum imperium defendi cl regi. Non igitur Assuctus maritus Esther medus aliquis fuit, sed persa.

Aliorum opinio est. maritum Esler non alium esse posse quam Cambysem. qui diu Assucus dicitur, I. Esdr. V. Quae sententia judacorum est in ea chronologie, quae t'O. idesl, ordo saeculi inscribitur*, cl eandem seqmlur Gilbertus Genebrardus in sua chronologie.

Porro judaei tres lanum numerant reges Persarum, Cyrum, Assuctum, el Darium, (pii a Magno Abx. m. d. vicius fuit: quocirca nulla eis quaestio remanet de aetate Mardocheae cl Esther, vel de Aman cl regno Maccdouiac. Tres autem lanum fuisse

reges persarum, duobus testimoniis Scripturarum probant. Eum est Dan. II., ubi Daniel posteaquam dixerat tres reges futuros fuisse in Perside post Darium medum, continuo subjungit de Alexandro: *Surgel vero liem foriis, el dominabitur, clc.* Alterum est in 2. libro Esdr. e. 12., ubi enumerat Aehemias magnos sacerdotes a Josue filio Josedech usque ad .laddum, (piem constat (emporibus Alexandri Magni sacerdotio functum. E\ (pio sequi videtur, ul pauci admodum fuerint reges persarum, cum Nehemias, qui tempore Cyri primi regis vir maturus erat, tempora Alexandri Magni attigerit. qui persarum monarchiam destruxit.

Sed haec judacorum opinio nullo modo nobis probari potest. Nam Assucus maritus Esler supra duodecim annos regnavit, Esli. 3. Cambyses autem non vixit in regno nisi annos septem et menses quinque, juxta Herodotum libro 3., vel annos tantum sex, si Josepho hibraco credimus, libro II. antiquit. cap. 2., quibus omnes alii scriptores assentiuntur. Nec possunt judaei dicere, multos praeterca annos Cambysem regnasse cum palresuo Cyro, cum ipsum Cyrum tribus lanum annis regnasse iidem judaei velint.

Deinde Cambyses toto tempore imperii sui Judaeos odio prosequens est, nec unquam permisit templum aedificari Hierosolymae; ul aperte colligitur ex lib. I. Esdrac, e. 4. Quis igitur credat, Cambysem illum Assuerum esse, qui post mortem Aman judacorum amantissimus fuit? Quid quod Assucus noster in libro Esther cap. ultimo indicat, se longo intervallo distare a temporibus Cyri, cum dicit, beneficio Dei coeli datum fuisse regnum majoribus suis, atque usque ad sua tempora conservatum? quae certe in Cambysem non conveniunt, qui Gyro proximus fuit.

Neque fundamentum hibracorum de tribus persarum regibus solidum est, cum non solum omnes omnino historici graeci el latini contradicant, cl ipse etiam Josephus natione ac religione hibracus, sed etiam Daniel atque Esdras: Nam Daniclis e. 11. post illa verba: *Ecce adhuc tres reges slabunt in Perside*, sequitur: *El quarius dilabitur opibus nimis super omnes: cl cum invaluerit divitiis suis, concitabit omnes adversus regnum graccorum.* Quibus verbis aperte describitur Xerxes, (pii cum innumerabili exercitu venit in Graeciam.

In libro aulem I. Esdrac cap. 4. fil mentio Cyri, qui templum eximi jussit; Assucris seu Artaxerxis, qui id ipsum prohibuit: cl Darii. qui ilerum imperavit ul tcnymn aedificaretur. Deinde cap. G. post Darium ponitur alius Artaxerxes, qui etiam nominatur in lib. 2. Esdrac cap. 2. Cur aulem Daniel post Xerxem continuo transeat ad Alexandrum Magnum, ratio est, ul scribit in cum locum s. Hieronymus, quia Daniel non proposuerat historiam regum texere, sed praedicere regnorum mutationes. Numeravit igitur reges persarum usque ad Xerxem, qui bellum gessit adversus graccos, ut indicaret, inde postea natam esse occasionem, ul graeci armarentur in persas, cosque tandem Alexandro ducere imperio spoliarent.

Alterum illud argumentum de numero pontificum, diluit Beda lib. 3. in Esdr. cap. 32. ubi do-

cel, N'ehemiam enumerasse genealogiam Josue pontificis usque ad Jaddmn, quia Jaddi infantiam attigit. Nam, ut habemus in 2. lib. Esdrac cap. 11., tempore Nchemiac summus pontifex erat Eliasib nepos Josue, cl proavus Jaddi, qui tempore Alexandri jnrn senex pontificatum gerebat: inter finem autem Artaxerxis Longimani, cujus pincerna erat Nchcmias, cl initium Alexandri, sunt anni nonaginta quinque. Fieri igilur optime potuit, ul Jaddus qui tempore Alexandri senex erat, tempore Achemine infans esset.

Alia sententia aliorum est, maritum Esther esse Darium Hystaspis, qui Cambysi successit. Quaesentia Joannis Carionis est in chronico, et Joannis Benedicti in annotationibus marginalibus ad librum Esther; cl quanquam superioribus duabus probabilior est, mihi tamen ob illa ipsa argumenta, quae ipsi pro se adierunt, rejicienda videtur.

Dicunt, existimare se Darium Hystaspis esse Assueram nostrum, tum quia duas uxores habuit, Atossam, et Arlyslonain; tum etiam quia morabatur in urbe Susa: quae duo referuntur de Assuero nostro in libro Eslier. At Herodotus lib. 3. docet, tam Atossam quam Arlyslonain uxores Darii, filias Cyri fuisse; quod certe nostrae Esther non convomi: incoluisse aulem Susam non est proprium Darii, sed commune regibus Persarum, ul supra docuimus cx Strabone.

Alia sententia, cl quidem valde celebris, Artaxerxem Mnemonem maritum Esther facit: ita Eusebius docet in chronico, quem Beda in libro de sex aetatibus, et permulti alii scriptores sequuntur.

Sed adversus hanc sententiam duo sunt non levia argumenta. Primum scribit Josephus in primo libro contra Appionem. non haberi apud Hebraeos in canone sacrorum librorum cos libros, qui post tempora Artaxerxis Longimani scripti sunt. Siquidem librorum sacrorum canonem Esdras composuit, cujus vita non extenditur ultra tempora Longimani: at liber Eslier semper in canone Hebraeorum fuil, ul cx eodem Josepho in lib. 11. antiquitatum, cap. G. cl in eodem lib. 1. contra Appionem colligitur: non igilur historia hujus libri ad tempora Mnemonis referenda est.

Deinde Artaxerxis Mnemonis vitam diligenter scripsit Plularchus, qui tamen ne innuit quidem aliquid eorum, quae habentur in lib. Eslier. quin potius contrarium inde colligitur. Narrat enim Plularchus, Artaxerxem Mnemonem duas conjuges habuisse. Statiram el Atossam: neutra aulem esse potest Vaslhi aut Eslier, quae uxores Assucri nostri fuerant. Nam Vaslhi repudiata full, Esther I., Slalira autem veneficio interfecta dum adhuc regina esset, cl cum ingenii regis dolore: Alossa vero repudiata nunquam fuit, sed vixit cum Artaxerxe usque ad ejus mortem. Jam voro Esther Hebraea erat genere, et in matrimonium accepta ab Artaxerxe anno septimo regni ejus, Eslier. 2.. Atossam autem non hebraea, sed persica cl ipsius Artaxerxis filia erat: Slalira vero, non anno septimo regni assumpta, sed antequam regnare inciperet Artaxerxes ab eo ducta fuerat.

Est igilur postrema sententia, caque meo quidem judicio maxime probabilis, Josephi libro 11.

cap. fi., nec non Sulpilii lib. 2. sacrae historiae, et Aicephori Constantinopolilani in Chronico, cl multorum aliorum, quos sine nomine refert Eusebius in Chronico, qui docent, Assucrum maritum Eslier non alium esse posse, quam Artaxerxem, qui dictus est Longimanus, quam sententiam nos etiam sequimur, tum quod argumenta, quibus alias sententias refutavimus, adversus hanc sententiam nihil efficiant, turn etiam quia, si cui fides habenda est in hac historia, maxime Josepho. qui el hebraeus cl sacerdos cl pcnlissimus rerum hebraicarum erat. Verisimile etiam est. Nchcmiam hebraeum idcirco pincernam tanti regis esse potuisse, quia et regina Esther hebraea, et Praefectus palatii Mardocheus liebraeus erat.

At, inquiunt, si Mardocheus cum rege Joachim translatus fuit ex Hierusalem in Babylonem: quomodo fieri potest, ul usque ad tempus Artaxerxis Longimani supervixerit? Respondeo, non esse id omnino incredibile: sunt enim ab initio captivitatis Babylonicae usque ad Longimanum anni circiter Ki.».:. non est aulem incredibile, eo tempore Mardochacum superasse annum 1G5., quando diu postea s. Paulus Eremita annum attigit 115., s. Hieronymo leste, el nos ipsi viderimus senem annorum 105. ita robustum cl vegetum, ul mullos adhuc annos supervicturus esse videretur.

Deinde, quod scriptura dicit, Madocliacum translatum fuisse in Babylonem cum rege Joachim; recte intelligi potest, etiam si nondum natus fuisset Mardocheus. Siquidem transferri potuit, non in se, sed in parentibus, aut majoribus suis, quemadmodum Zorobabcl el Josue dicuntur rediisse in Hierusalem ex captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor, 2. Esd. 7., cl tamen Zorobabcl natus est in ipsa captivitate. Mallh. 1.. el idem verisimile est de Josue filio Josedech. Et Genes. 46.. ac Deuteron, io. legimus, intrasse in .Egyplum cum Jacui) septuaginta animas, in quo numero comprehenduntur dim filii Joseph, qui nati orant in .Egypto: nec alia ratione dici possunt in .Egyplum esse ingressi, nisi quia Joseph, in cujus lumbis ipsi erant, in ^Egyplum intraverat.

CAPUT VIII.

De libro Baruch.

De libro Baruch controversia fuil. cl est; tum quin non invenitur in hebraeis codicibus . tum etiam quia nec concilia antiqua, neque pontifices, neque patres, quos supra citavimus, qui catalogum librorum sacrorum texunt, hujus prophetae disertis verbis meminerunt. Itaque proplerea cx catholicis. Joannes Dnedo hunc librum negat esse canonicum. lib. 1. de scripturis et dogmatibus ecclesiasticis. cap. ull. ad argumentum ultimum: cx haeticis Joannes Calvinus lib. 3. Institui, cap. 20. §. 8.. el Kemnilius in exam. 4. sessionis concilii tridcnlini.

Coctorum nobis contrarium persuadet Ecclesiae catholicae auctoritas, quae in concil. trident, scss. 4. Prophetam Baruch inter sacros libros numerat: el in profesto Pentecostes palam lectionem cx libro

Baruch cum lectionibus aliorum sacrorum librorum legi iubet.

Nec desunt etiam veterum patrum testimonia, quao adversariis opponamus. Cyprian, lib. 2. contra Judaeos, e. *liem apud Ilaruch*, inquit, *hic est Deus noster, etc.*, cl Ser. de orat, dominica citat epistolam Illicrcmiac, quae est ultimum cap. Baruch: *Der Hieremiam*, inquit, *Spiritus Sum-lus suggerit, et docet dicens, in sensu autem tibi debel adorari Deus*. S. Hilarius praef. Com. in psal. nominalim ponit in canone epistolam Illicrcmiac. Beatus Cyrill. lib. 10. in Julianum, nominalim cilnl Baruch. Clem. Alexand. lib. 2. paedagogi, cap. 3. *Pulchre*, inquit, *dicit alicubi divina scrip/li-ra, cie.* citans cap. 3. Baruch. B. Amb. lib. 1. de tide, cap. 2. citans illa verba Baruch 3. *Hie est Deus noster, cl non aestimabitur alius ad cum*, inquit: *I num Drum died Scriplwra, etc.* El infra: *Quid discutimus cum, de quo tantus Propheta dicit, Spiritus Sanctus dicit, quOd ad cum non post il alius aestimari?* Theod. totum hunc librum exponit, cl in cap. 2. scribens, aperte vocat divinam scripturam. Euseb. lib. 6. demon. Evang. cap. 19. citat cap. 3. Baruch, et posca, *Aihil oportet*, inquit, *addere divinis vocibus*.

Denique veteres passim allegant hunc librum sub nomine Illicrcmiac, proplerea quod Baruch notarius et discipulus fuerit Illicrcmiac, ut palet ex libro Illicrcmiac, cap. 36., quae causa fuit, cur concilia antiqua, cl paires non posuerint Baruch nominalim in canone, quia nimirum hunc librum partem esse judicabant Illicrcmiae vaticiniorum. Clemens Alexandrinus, libro 1. paedagogi, capite 10. citat nomine Illicrcmiac illud Baruch 3. *Audi Israel mandata vitae*, et illud Baruch 4. *Beati sumus Israel, quia quae Deo placent, manifesta sunt nobis*. Bealus Ambrosius lib. 1. de poenitentia, capite 8. recitat nomine Illicrcmiac quaedam ex capite 3., cl quaedam ex cap. 5. hujus libri: cl lib. 3. hexam. cap. 11. ponit alia ex cap. 4. S. Basilius lib. 1. in Eunornium non procul a fine, els. Joannes Chrysoslomus in oratione, quod Christus sil Deus, contra génies adducunt locum illum Baruch 3. *Ille est Deus noster*, nomine Illicrcmiac. S. Augustinus lib. 18. de Civitate Dei, cap. 33. eundem locum dicit ab aliquibus citari nomine Baruch, sed a pluribus nomino Illicrcmiac. Denique eundem locum nomine Illicrcmiac cilnnlSixlus Papal, in epist. ad omnes fideles, Felix IV. in epist. ad Petrum Antiochenum, cl Pelagius 1. in epist. ad Vigilium.

Quae cum ita sint, non poterit ceric Baruch repudiari, nisi Illicrcmias etiam repudietur. Ut enim nulla fuit unquam apud veteres controversia de libro Illicrcmiae, ita quoque censendum est de lib. Baruch nullam apud cos controversiam exstitisse.

CAPUT IX.

De quibusdam capitibus Danielis.

Judaei, teste b. Hieronymo prcfalione in Danieli, nihili faciunt hymnum trium puerorum, qui habetur cap. 3. Danielis, nec non Susannae historiam, quae habetur, cap. 13., cl historiam draco-

nis quem Daniel interfecit, quae habetur cap. 11. Pari ratione Porphyrlus lib. 12., ex iis quindecim quos scripsit adversus Christianos, eodem Hieronymo teste praefatione comment, in Danielcm; nec non haeretici hujus temporis, ut Kcnmilius in examine I. sess. concil. IriiL, cl praecipue anabaptistae in eodem versantur errore.

Nec solum haeretici, pagani et judaei, sed etiam ex Christianis catholicis, olim Julius Africanus historiam Susannae lanquam adulterinam et neotericam repudiavit, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 23. Ex rcccnlrioribus, Joannes Dricilo lib. 1. deseri-pluris cl dogmatibus Ecclesiasticis cap. ull. Exsc-mi-cristianis, Erasmus in scholiis super praefationem b. Hieronymi in Danielcm, idem senserunt.

At nihilominus certum est, has omnes partes Danielis vere esse canonicas, quod probatur primo ex concilio tridcnlino, cl usu Ecclesiae; quod argumentum apud Driedonem caelcrosque catholicos magnam vim habere debet. Concilium sess. 4. jubet, recipi libros sacros cum omnibus suis partibus prout in Ecclesia catholica legi consueverunt: hymnus autem trium puerorum legitur, cum in missa in sabbalho quatuor temporum, tum omnibus diebus festis in precibus officii matutini: istoria Susannae legitur lota in missa in sabbalho ante dominicam quartam quadragesimae: denique historia draconis interfecti legitur in missa feriae tertiae post dominicam quintam quadragesimae. Neque solum hoc tempore, sed etiam ante annos 1200. legebantur in Ecclesia istae omnes partes Danielis, ut Ilullinus testatur lib. 2. adversus Hieronymum.

Probatur secundo testimoniis veterum. Beatus Ignatius in epist. ad Magnesianos citat historiam Susannae ex cap. 13. Daniel.: camdcin citat Tertullianus libro de corona militis. B. Cyprianus in serni. de oratione dominica producit hymnum trium puerorum, ac dicit, scripturam esse divinam, in qua ille hymnus continetur. Idem in serm. de lapsis: *Loquitur*, inquit, *scriptufa divina, etc.* citat verba eorundem puerorum in igne. Lib. 1. epist. 8. adducit historiam Susannae, lib. 4. epist. 6. historiam draconis, cl camdcin lib. 3. epist. 1. lib. 1. epist. 4. item serm. de orat, dominica, cl scr. de eleemosyna cilnl historiam prandii Ilabacuch allati ad Danielcm. B. Basilius lib. de Spiritu Sancto cap. 30. Epiphanius in Ancoralo, cl b. Joannes Chrysoslomus homil. i. ad populum, citant hymnum. vel historiam trium puerorum: cl serm. de Iribus pueris, ac semi, de Susanna, qui habentur in tine primi tomi, easdem historias explicat, et divinas vocat. Thcodorelus in comment. Danielis, etiam hymnum trium puerorum cum caeleris partibus prophetae ejusdem exponit. B. Ambrosius, lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 7. Iraclans historiam Susannae, aperte docet, eam scripturam esse divinam, ut sunt aliae paries ejusdem prophetae.

B. Augustinus libro de natura boni cap. 1G. probat contra manichacos, res corporeas esse bonas ex hymno trium puerorum, ubi lux cl tenebrae, etc. laudant Deum. Et epist. 122. ad Victorianum citat orationem Azariae, quam fudit in fornace ignis ardentis. El tract. 3G. in Joan, adducit historiam Su-

LIBER PRIMUS

sannac. Origens studiose defendit has partes Danielis, et praecipue Susannae historiam, canonicam scripturam esse contendit; tum homil. 1. in Levit, tum in epistola ad Iulium Africanum. B. Athanasius in synopsi ubi ad Danielcm pervenit, et argumentum lotius libri breviter explicat, disertis verbis meminit Susannae, hymni trium puerorum, cl draconis interfecti: cl aperte indicat, haec omnia ad corpus divinae scripturae pertinere.

Denique credibile est, concilia vetera, ut Laodiceum, cl Carthaginense 111., cl priscos patres qui gracca editione utebantur, cum Danielcm in numerum sanctarum scripturarum retulerunt, de eo libro Danielis esse loquulos, qui in graccis vulgaris codicibus habebatur. In graccis autem vulgaris codicibus istae omnes partes sine dubio habebantur, ut ex synopsi Alhanasii. cl commentario Theodorcli aperte colligitur, necnon ex praefatione Hieronymi in Danielcm, ubi testatur. Ecclesiam Christi Danielcm legere ex editione Theodolionis, in qua editione haec omnia habebantur.

Sed objiciunt adversarii, primo b. Hieronymi sententiam, qui cum in praefatione Danielis a se in Latinum conversi, tum in praefat. communi. in Danielcm salis indicat ista capita non esse alicujus auctoritatis. Respondet ipse Hieronymus in apologia 2. contra Rufinum circa Unem, se non quid sentiret explicuisse in prologis illis, sed quid Judaei dicerent indicasse.

At Hieronymus etiam ibi vocat fabulas historiam Susannae cl draconis. Respondeo ; cum cum dicit fabulas, velle dicere historias, quas Judaei fabulas vocant: addo etiam, interdum veteres nomine fabularum, non res fictas, sed veras narrationes appellare. Quomodo Luc. 11. *El facium esi, dum fabularentur, el scum quaerent, etc.* cl Minutius Felix initio dialogi, quem Octavius inscripsit, fabulam vocat veram quondam narrationem nescio cujus navigationis. Clemens quoque Alexandrinus apud Eusebium libro 3. histor. cap. 23. narraturus verissimam historiam s. Joannis; *Audi, inquit, ribulam non fabulam*, etc. quasi dicat, audi fabulam, non tamen fictam et falsam, sed certam et veram.

Secundo objiciunt, quod in historia Susannae Daniel introducitur tanquam puer: *Suscitavit*, inquit, *Dominus Spiritum Sanctum pueri junioris*. At hoc non potest esse verum, nam supra cap. 6. dicitur Daniel fuisse unus ex primis Satrapis regni Darii Medii, quo tempore certe non erat puer: quomodo ergo postea cap. 13. dicitur esse puer?

Si dicas, Scripturam non ordine narrare omnia, sed prius quae postea facta sunt, cl propterea in codicibus graccorum, ubi ordo servatur, ab historia Susannae lotum librum incipere. Contra: nam in isto cap. 13. salis aperto indicatur, historiam Susannae contigisse initio regni Cyri persarum regis: sic enim concluditur caput: *El rea: Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus perses regnum ejus*. Itaque ex isto capite habemus, Danielcm fuisse puerum tempore Cyri: hoc autem est falsum. Nam Daniel puer translatus est cum rege Jechonia a Nabuchodonosor ex Hierusalem in Babylonem, ut dicitur Dan. 1. Porro ab eo

tempore usque ac Cyrum fluxerunt anni septuaginta, ut patet lib. 1. Esdr. cap. 1. Initio igitur regni Cyri Daniel agebat circiter annum 80. vel 90., qualis ergo puer erat nonaginta annorum?

Adde, quod etiam tempore Nabuchodonosor non videtur Daniel fuisse puer, sed jam olim defunctus; cum Ezechiel, qui prophetavit tempore Nabuchodonosor, anno quinio transmigrationis, ut dicitur Ezech. 1. meminerit Danielis tanquam olim defuncti: sic enim ait cap. 14. Si A'oe, *Daniel el Job fuerint in medio ejus vico ego, dicit Dominus Deus, quia fidiem et filiam non liberabunt*. Daniel igitur eo tempore jam habuerat filios, cl mortuus erat sicut A'oe et Job.

Respondeo, historiam Susannae contigisse longe ante tempora Cyri, cum Daniel revera esset puer, et idcirco mento apud Graecos poni in principio libri: nec tamen male apud Latinos rejectum esse ad extremum librum, ut intelligamus eam non haberi apud Hebraeos. Quod autem dicitur in line cap. 13. post historiam Susannae: *Et Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus perses regnum ejus*: non refertur ad historiam Susannae proxime narratam, sed est initium alterius historiae quae contigit sub Cyro. Itaque in graccis codicibus historia Susannae est 1. cap. lotius libri: illa autem verba: *Et rex Astyages appositus est ad patres suos*, ponuntur in principio ultimi capitis, ubi narratur historia Belis destructi, et draconis interfecti.

Ad illud autem de Ezechiel respondet b. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: ah Ezechiel mentionem fieri Danielis. non olim defuncti, sed adhuc viventis in aetate puerili: annumerari autem viris illis gravissimis Noe cl Job. quia notus erat populo ob liberationem Susannae, cl interpretationes somniorum: vel, ut idem Hieronymus dicit in cap. 1. Ezech. quia sicut A'oe vidit felicitatem mundi ante diluvium, postea calamitatem tempore diluvii, et rursum felicitatem post diluvium: et Job vidit felicitatem suam ante lenalium, postea suam miseriam in lenalione, cl rursum felicitatem post lenalium: ita Daniel vidit se felicem in regia Judaeorum ante captivitatem, postea captivum cl miserum, tandem rursum felicem, cum a Dario inter summos principes est constitutus. Aequum necesse est, tunc Danielcm habuisse filios cl filias, quia per liopolhcsim loquitur Ezechiel. ac si diceret; etiamsi isti tres hic essent, et haberent filios cl filias, non possent eos ab imminente malo liberare. Objiciunt tertio, quae dicuntur cap. 1. de Daniele misso in lacum leonum pugnare cum iis, quae dicuntur cap. 6. Aam cap. 6. dicitur, fuisse tantum una nodo in lacu leonum, cap. 1. sex diebus.

Respondeo, bis Danielcm missum esse in lacum leonum, semel a Dario medo, quoniam precatus erat Deum contra praeceptum regis, cl tunc fuisse tantum una nocte; cl hoc narrari cap. 6. Iterum autem missum esse a Cyro propter interfectum draconem, et tunc fuisse sex diebus, ut dicitur cap. 11. Adde, quod non est improbabile, non eundem esse Danielcm istum, qui Susannam liberavit, Bel destruxit, ac draconem interfecit, cl in lacu leo-

num sex diebus fuit, cum eo de quo agitur in superioribus capitibus, ita enim multo o[mn]im sensus scilicet testatur Hieronymus princeps. in comment. Daniel. et aperte graeca editio LXX. habet, hunc posteriorem fuisse de tribu Levi, vel ibidem Hieronymus notat, cum certum scilicet priorem fuisse de tribu Juda. Quae si haec se habeant, duo argumenta iam facta nullam habent difficultatem.

Objiciunt quarto, historiam Susannae videri omnino confictam ab aliquo graeco. Nam ubi nos habemus: *Dic, sub (pia arbore videris eos colloquens sibi; qui ait, sub Schino. Dixit autem Daniel, recte mentitus es in caput tuum; ecce enim angelus Dei scindet te medium*: in graeco allusio quaedam est elegantissima ab arbore Schino ad actionem scindendi; nam $\sigma\%{\acute{\chi}}$ est arbor, est scindere: et cum aller dixerit se vidisse eos sub primo, alludit Daniel ab arbore primo ad actionem secandi: nam $\rho\epsilon\%{\acute{\chi}\epsilon\iota\nu}$ est $\beta\epsilon\%{\acute{\iota}}$. ire: quomodo si quis diceret, ubi vidisti eos? sub ilice: illico ergo interficieris. At in hebraeis nulla talis allusio fieri potuit; nam quod graeci dicunt $\rho\epsilon\%{\acute{\iota}\nu}$, nos ilicem, hebraei dicerent $\Pi\%{\acute{\iota}}\Pi$. At secare, scindere, dividere dicunt $\rho\%{\acute{\iota}}\Delta$ Jlp3 JJD2/ DD^* ? pbo.

Respondet Origenes in epistola ad Iulium Africanum, Danielcm non dixisse ilicem, neque lentiscum. sed aliquid aliud nobis ignotum, cui tamen secundum proprietatem linguae hebraicae vel Chaldaicae, qua ipse utebatur, aliquod verbum secandi responderet. Plurimas enim voces hebraei habent, quae significant scindere, vel secare: porro interpretem graecum non vertisse ad verbum, sed ad sensum, vel ut servaret allusionem accepisse alias arbores similes, quibus in graeco responderet allusio ad verbum scindendi.

C A P U T X.

De libris Tobiae, Judith. Sapientiae, Ecclesiastici, et Machabaeorum.

Illi libri simul omnes rejiciuntur ab hebraeis, vel b. Hieronymus testatur in prologo Galeato. Deinde bebraeorum sententiam sequuntur haeretici hujus temporis fere omnes. Magdeburgenses lib.2. cent. 1. c. 1. coi. 51. solos eos libros recipiunt, quos iudaei recipiebant. Idem facit Marlinus Kemnilius in examine sess. V. concilii Tridentini. Item Joannes Brentius in confessione wirlemburgensi cap. de scriptura sacra, eos tantum libros de quibus numquam est dubitatum recipi vult, qui sunt ii soli, qui a iudaeis recipiuntur. Calvinus lib. 1. instil, cap. 11. §.8. arguit mendacii librum Sapientiae. tantum abest vel cum recipiat. Lib. 2. cap. 5. §.18. librum Ecclesiastici non vult esse solidae auctoritatis. Lib.3. cap. 5. §. 8. idem iudicat de libris Machabaeorum. In antidoto autem concilii Trident. se<s. L Tobiam quoque et Judith repudiare videtur. Calvinum sequuntur ministri illi, qui apud Pissiacum confessionem fidei ediderunt. Denique Lulhcrus vel Zwinglius in praefationibus bibliorum a beatorum conversorum, quinque istos libros a sacro canone ACIIunl, vel praecipue libros Machabaeorum

non esse alicujus auctoritatis contendit Lulhcrus in asserti, artic. 37. qui est de purgatorio.

Ecclesia vero catholica libros istos vel caeteros pro sacris vel canonicis habet. Sed antequam id probetur, notandum est, haereticos, et praeserlini Ivernium. non negare hos libros esse bonos, vel sanctos, et dignos qui legantur; sed tamen non esse tales, vel ex iis firma argumenta duci possint: hoc modo eludere conantur ea testimonia veterum, in quibus hi libri vocantur sacri, vel ecclesiastici. Quocirca probandum nobis est, hos libros ita esse sacros, ut sint infallibilis veritatis; id quod probatur, primum de omnibus generalim, deinde seorsim de singulis.

Primum igitur hos libros una cum caeteris in canone ponunt concilia carlhag. III. can. 12. Trid. sess. 4. Pontifices, Innocentius 1. in epistola ad Exuperium. Gelasius 1. in decreto de libris sacris vel ecclesiasticis, cum LXX. episcopis. Denique patres, Augustinus lib. 2. doctr. christ, cap. 8. Isidorus lib. 6. etymol. cap. 1. Cassiodorus lib. 1. divinarum lectionum, vel Raban. lib. 2. de institut, clericorum. Poni autem in his locis ut libros infallibilis veritatis, inde colligitur, quod numerantur vel ponuntur in eodem ordine cum aliis, qui sunt infallibilis veritatis.

Praeterea quod concilium Carthaginense, ex quo caetera concilia istum canonem desumpserunt, vocat hos libros non solum canonicos, sed etiam divinos: librum autem esse divinum quid aliud est, quam divinam auctoritatem habere? Item quod in locis praedictis dicantur libri canonici vel ad canonem pertinere: porro librum esse canonicum, est esse infallibilis veritatis.

Et certe vanissima est distinctio Kemnili, qui libros quosdam canonicos dicit esse infallibilis veritatis, vel quosdam non esse: nam, vel ipsomet recte deducit ex b. Augustino lib. 11. contra Faustum cap. 5. vel lib. 2. contra Cresconium c. 32., dicuntur libri canonici, quia sunt quasi nonna vel regula, qua imperitiae nostrae regatur infirmitas, vel ex qua de omnibus aliis libris iudicetur. Quomodo ergo erunt norma vel regula libri illi, qui non sunt infallibilis veritatis?

At contra primo objicit hoc, modo Kemnilius: B. Augustinus lib. 2. doctr. christ, cap. 8. dicit, in libris canonicis illud observandum, ut qui recipiuntur ab omnibus Ecclesiis praependantur illis, qui non recipiuntur ab omnibus, vel majoris auctoritatis habeantur. At si essent omnes infallibilis veritatis, non deberet unus alteri praeponi, sed essent omnes ejusdem auctoritatis. Adde quod b. Hieronymus in prologo Galeato dicit, libros canonicos dividi in legem, prophetas, vel hagiographa, vel ipse idem praefatione in Tobiam, vel praefatione in Judith dicit, hos libros inter hagiographa etiam a iudaeis numerari, vel iam non esse idoneos ad fidei dogmata confirmanda.

Respondeo, b. Augustinum fuisse certissimum, omnes libros canonicos esse infallibilis veritatis: sed non fuisse aequale certum de omnibus libris, quos enumeraverat an ceteri canonici. Nam etsi ipse ita sentiebat, tamen sciebat, rem non fuisse adhuc a generali concilio definitam, vel propieerea potuisse

sine labe haerescos quosdam libros ab aliis non recipi. Id igitur est, quod dicitur observandum esse in libris, qui dicuntur canonici, vel ii qui ab omnibus recipiuntur praeponantur iis, qui non ab omnibus recipiuntur. Quia videlicet de prioribus major lunc oral certitudo, quam de posterioribus, quod essent canonici: nunc autem quia generalia concilia rem totam definierunt. aequae certi sumus de auctoritate omnium librorum, nec unum alteri praeponere debemus.

Quod autem b. Augustinus revera senserit, omnes eos libros, quos ibi vocat canonicos, esse infallibilis veritatis, palet, tum ex concilio carthaginensi III. cui ipse subscripsit: tum etiam quia non potest proferri unus locus ex Augustino ubi librum aliquem vocet canonicum, vel tamen de ejus veritate dubitari posse dicat: contra vero possunt infinita loca proferri ubi dicit, omnes libros qui canonici vocantur esse infallibilis veritatis. Epist. 19. ad Hier. *Juxta solis eis Scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, didici hunc Umorem honoremque deferre, vel nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam.* Eodem modo loquitur ep. 8. 9. 58. 112. lib. 2. de bapt. c. 3. in ps. 67. lib. 2. contra Cresconium c. 31. et 32. lib. 11. contra Faustum c. 5. et alibi passim.

Ad locum Hieronymi dico; duo genera hagiographorum judaeos habuisse, quaedam intra Arcam, vel quaedam extra Arcam, vel docet Epiphanius libro de mensuris et ponderibus. Quae erant intra Arcam hagiographa dicebantur ad distinctionem historicorum vel prophetarum voluminum, vel haec canonica habebantur, et de his loquitur Hieronymus in prologo Calcato: quae autem erant extra Arcam, dicebantur hagiographa ad distinctionem canonicorum et sacrarum, et de his loquitur Hieronymus in praefatione Tobiae vel Judith, ex quo patet, nunquam canonicos dici a Hieronymo eos libros, de quibus dubitari possit.

Secundo objiciunt idem Kemnilius, vel cacteri adversarii hanc rationem. Ecclesia, quae fuit eo tempore quo libri isti editi sunt, dubia fuit de eorum auctoritate; necessario igitur etiam Ecclesia posterior de eisdem libris dubia esse debet. Nam duplex est via cognoscendi an aliquis liber sit vere divinus; una ex testimonio alicujus quem constat Prophetam, vel Apostolum esse, cui Deus mysteria revelare soleat: altera, ut Augustinus docet lib. 33. contra Faustum cap. C., per testimonia certa eorum qui vivebant dum liber ederetur, qui testantur, libros illos a prophetis, vel apostolis editos, et quorum testimonia per successionem hominum iis libris utentium ad nos usque devenerint, sic enim non solum de sacris, sed etiam de profanis libris judicamus.

Non habet locum hoc tempore prima via; non enim nunc prophetae vel apostoli in terris vivunt; ergo secunda via progrediendum est, vel ex testimoniis primae Ecclesiae debemus nos de libris canonicis statuere: ergo si prima Ecclesia dubia fuit, multo magis nos dubitandi causam habemus. Dubitasse autem de his libris synagogam Judaeorum, palet ex Joseph lib. 1. contra Appionem. In simili

dubitatione versatam primam Ecclesiam christianorum, palet ex Origene, Alhanasio, Nazianzeno, Epiphanie, Hieronymo, vel caeteris patribus supra citatis, qui hos libros in canone non ponunt, vel aperte dicunt, semper de his libris quaestionem inter doctos homines fuisse.

Respondet, Ecclesiam veterem dubitasse de his libris, duobus modis intelligi posse: uno modo, quod ita fuerit dubia vel nulli homines ejus temporis essent, qui testari possent, eos libros a prophetis vel apostolis editos, vel hoc modo argumentum suas habet vires, ideo enim librum Henoch non recepit Ecclesia, quia nulla habuit testimonia ejus temporis, quo liber scriptus erat. nec etiam temporum proximorum, vel beatus Augustinus docet lib. 18. de civil. Dei cap. 38. Sed negamus hoc modo dubiam fuisse priscam Ecclesiam; constat enim, semper fuisse aliquos fide dignos, qui eos libros canonicos putarent.

Altero modo potest intelligi, Ecclesiam dubitasse. quia aliqui dubitabant. nec tamen ipsa Ecclesia tunc rem istam definire voluit; et hoc verissimum est, vel recte probant testimonia adducta: sed non potest inde colligi posteriorem Ecclesiam dubiam esse debere, idque hoc modo probamus. De libro Judith fuit initio dubitatum, vel tamen Nicaena synodus cum librum in canonem recepit, teste Hieronymo praefatione in Judith, quam synodum una cum libris aliis haeretici recipiunt, et magni faciunt, non igitur cogimur semper dubitare, etiamsi aliquando dubitatum est.

Praeterea si libri isti testamenti veteris non possunt nunc certo pro canonicis recipi, quia de his dubitavit prima Ecclesia: eadem ratione non poterunt certo pro canonicis accipi epistola Jacobi, Iudae, Apocalypsis, secunda Petri, secunda vel tertia Joannis, et epistola ad Hebraeos, quia de his etiam dubitatum est in prima Ecclesia. At calvinistae recipiunt pro vere canonicis hos omnes libros, vel palet ex Calvinii libris, in quibus passim hi libri citantur, vel ex confessione ministrorum calvinistarum art. 3. quam Pissiaci obtulerunt anno 1561. Lutherani autem etiamsi varie sentiant de his libris, tamen magdeburgenses recipiunt Apocalypsim vel vere canonicam, cent. 1. lib. 2. cap. L col. 56.

Ad illud autem quod objecerant de duabus viis indagandi librorum auctoritatem: admitto illas duas esse vias, et nunc non esse prophetas, vel apostolos, vel oportet progredi secunda via etc.: sed affirmo, ad hoc vel sequens Ecclesia possit decernere librum aliquem esse canonicum, salis esse si habeat aliqua testimonia hominum fide dignorum illius temporis, vel certe proximi.

Itaque non dicimus, vel Kemnilius impudentissime calumniatur, Ecclesiam, id est, papam posse pro suo arbitratu sine ullis velorum testimoniis facere librum canonicum de non canonico, et de canonico non canonicum: et quod si papa vellet, scriptura divina non plus haberet auctoritatis, quam fabulae Aesopi; ista enim non sunt nosira asserta, sed ipsorum mendacia. Fatemur enim, Ecclesiam nullo modo posse facere librum canonicum de non canonico, nec contra: sed tantum declarare quis

sil habendus canonicus, et hoc non tunc, nec pro arbitrato, sed ex velorum Ieslimonis et similitudine librorum de quibus ambigitur, cum illis de quibus non ambigitur, ac demum ex communi sensu, et quasi gustu populi ebristiani, quomodo b. Hieronymus iib. de vir. ilhislr.in Jacobo dicit, epistolam Jacobi paulatim tempore procedente meruisse auctoritatem.

Jam haec tria in his libris declarandis canonicis Ecclesia observavit. Primum enim habuit de singulis veterum testimonia: etsi enim non habeantur testimonia a synagoga Judaeorum, tamen habentur ab Ecclesia apostolica, et hoc suilicil. Apostoli enim poterant sine aliis testimoniis declarare libros illos esse canonicos, quod et fecerunt: alioqui nunquam Cyprianus et Clemens, et alii, quos citabimus, tam constanter dixissent eos esse divinos. Deinde viderunt esse conformes aliis. Denique observarunt, istos libros paulatim ab omnibus Christianis pro canonicis receptos, quod argumentum habere non poterant, qui in prima Ecclesia fuerunt.

Postrema objectio hujusmodi est: Ecclesia eos libros recipit, quos b. Hieronymus recipit: eos reprobabat, quos ille reprobabat, vel palet dist. 15. can. sancta romana: b. autem Hieronymus in prologo Galeato. et in prologo Proverbiorum asscrit, hos quinque libros non esse canonicos, ita Cajet. Catholicus alloqui, et pius doctor argumentatur ad finem commentariorum Esther.

Despondent aliqui: b. Hieronymus solum dicere, non esse canonicos apud Judaeos, ac certe in prologo Galeato simul cum istis libris veleris testamenti numerat etiam librum pastoris, qui est novi testamenti, et omnes simul dicit non esse in canone, non igitur de canone Judaeorum lanium loquitur. Praeterea in prologo Proverbiorum: *sicut ergo*, inquit, *Judith, et Tobiae, et Machabearwm libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas scripturas non recipit ; sic et haec duo volumina Sapientiam, et Ecclesiasticum legat ad aedificationem plebis non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.*

Amitto igitur, Hieronymus in ea fuisse opinione, quia nondum generale concilium de his libris aliquid statuerat, excepto libro Judith, quem etiam Hieronymus postea recepit. Quod autem Gelasius dicit in illa distin. 15. can. sancta romana. intelligitur de libris doctorum, vel Origenis, Iluflini. et similibus. non de libris sacris, vel ex ipso canone manifeste deducitur.

CAPUT XI.

De libro Tobiae.

Nunc de singulis libris seorsum agemus, cosque propriis argumentis communiemus, et peculiaribus objectiones, quae adversus eos Hunt, breviter diluamus. Jam igitur liber Tobiae praeter communia testimonia conciliorum et patrum paulo ante adducta, testimonium insigne habet a s. Cypriano, qui in sermone de eleemosyna: *Loquitur*, inquit, *in Scripturis Spiritalis Sarwtus, et dicit, clccmosg-*

nis elfldc delicia purgantur. Callistus papa I. in epist. 2. Tobiam allegans: *Bene*, inquit, *sacra ait scrip(ur)a: et s. Ambrosius in libro de Tobia cap. 1. librum hunc prophetica scripturam esse dicit. Item s. Basilius in oratione de avaritia sententiam ex Tobia descriptam divinum praeceptum appellat. Sanctus quoque Augustinus in Speculo praefatur, ex canonicis libris se sententias collecturum, nec tamen omittit Tobiam.*

Contra vero objici solet, quod hic liber secum ipse alicubi pugnare videatur. Nam in cap. 3. dicitur Sara, quam in uxorem habiturus erat Tobias junior, habitasse in liages civitate. Medorum: ubi etiam fuisse Gabelum habemus. Tob. 5. Postea tamen e. 9. cum Tobias pervenisset ad locum ubi erat Sara inde missi angelum ad Gabelum in liages; falsum est igitur domum Sarae fuisse in liages.

.Michael .Medina Jibr. G. de recta in Deum fide cap. 1 I. vitio scriplorum cap. 3. legi arbitralur, in liages cum in graeco sit *εν ε^Ζατάροι*. Sed vix credibile est talem errorem contingere potuisse, cum nulla sit inter liages et Ecbatane similitudo. Alii, vel I. yranus, dicunt, vel duas fuisse liages in Media, vel certe in cap. 3. vocari liages, non ipsam civitatem, sed locum aliquem vicinum: dicitur enim habitare Hornae, qui Tusculi, vel alibi in agro romano habitat. Haec sententia communior est, et verior.

CAPUT XII.

De libro Judith.

Librum Judith egregium testimonium habere a synodo Nicaena 1. omnium synodorum generalium prima et celeberrima, testatur s. Hieronymus praefatione in Judith. Ac ne forte Kemnitius dicat, librum Judith sanctum esse, sed non plenae auctoritatis ad fidei dogmata confirmanda, notanda sunt verba s. Hieronymi: asserit enim sanctissimus doctor, apud Hebraeos librum Judith numerari in sanctis libris, qui tamen non sint idonei ad dogmata fidei comprobanda: deinde huic Hebraeorum sententiae opponit Nicaenae synodi auctoritatem; igitur teste Hieronymo Nicaena synodus librum Judith ita retulit in numerum sacrorum librorum, vel cum idoneum esse censuerit ad fidei dogmata confirmanda. Ad haec Julius Africanus lib. 1. de pari. div. leg., et Isidores lib. G. clymolog. cap. 1. Ecclesiam Christi hunc librum inter divinos libros honorare et praedicare testantur.

Est autem adversus hunc librum difficillima quaedam objectio. Nam videtur historia ista omnino conficta, cum cap. 5. dicatur, contigisse post reversionem populi a babylonien captivitate, et tamen dicatur e. 1. eo tempore Nabuchodonosor rex Assyriorum pugnasse contra Arphaxat. regem Medorum, qui aedificaverat Ecbatana, quae nullo modo cohaerent: nam quo tempore populus rediit a captivitate, eversa erat monarchia Assyriorum, et non Nabuchodonosor, sed Cyrus, vel Darius, Assyriis, et Persis, ac Medis imperabat.

Haec summa difficultas miro modo exercuit ingenia hominum eruditorum. Duae suae autem sen-

tenliae principalcs. Una corum, qui volunt historiam Judilh conligisse post captivitatem Babylonicam, quorum aliqui referunt eam ad tempora Cambysis, quem esse volunt Nabuchodonosor, ut Eusebius in chron. August, lib. 18. civit. Dei cap. 20. Reda in lib. de sex aetatibus. Lyranus in 1. cap. lib. Judith. Joannes Driedo de cccclcsiasl. script, cl dogmalib. lib. 1. cap. 2. part. 2. cl lib. 3. cap. 3. pari. 3. Aliqui referunt ad tempora Darii Hystaspis, ul Gerardus Mercator in sua chronologie, cl alii nonnulli. Severus Sulpilius lib. 2. sacrae historiae ad regnum Artaxerxis Ochi eam perlinere existimavit.

Altera sententia est aliorum, qui docent historiam Judith contigisse ante captivitatem babylonicam. Sed horum aliqui eam referunt ad tempora regis Scdcciac, ul Gilbcarius Genebrardus in 2. lib. chronologiac: aliqui ad tempora regis Josiac, ut Joannes Benedictus in annotat. marginal, ad i. cap. lib. Judilh.

Sed nulla harum sententiarum videtur esse salis probabilis, cl quidem tres priores manifestis argumentis refelluntur. Primo, Arphaxal, cum quo pugnavit Nabuchodonosor, aedificavit Ecbatana, Judilh. 1. at qui aedificavit Ecbatana, teste Herodoto lib. 1. cl Eusebio in chronico, fuit Diodes V. rex Medorum, qui longissimo intervallo temporis distat a Cambyse, et Dario Hystaspis. cl Ocho. Neque movere debet, quod Plinius lib. (i. cap. 11. scribil. Ecbatana a Seleuco aedificata diu post tempora Dioclis, \el quod scribil Diodorus lib. 2. e. 7. tempore Arbaxis, a quo quintus fuil Diodes, jam Ecbatana cxlilisse. Nam potest facile fieri, ul civitas illa antiquissima aliquoties eversa atque ilerum condita, nunc a Diode, nunc a Seleuco, nunc cliam forlassc ab aliquo alio fuerit restaurata.

Secundo, nusquam legimus reges Persarum appellatos Nabuchodonosor, nec in sacra, nec in profana historia. sed solum reges babylonios; non igitur Cambyse, aut Darius est ille Nabuchodonosor, de quo agitur in historia Judith.

Tertio, Nabuchodonosor, de (pio in libro Judilh. regnabat in Ninive. Judilh 1. al tempore Cambysis el Darii et Ochi, Ninive non exstabat, everterat enim eam Nabuchodonosor rex Caldacormn primo anno regni sui, ul Genebrardus annotavit in chronico suo, vel corie Ciaxaresrcx Medorum, ul volunt Herodotus lib. 1. cl Eusebius in chronico. Ceric Nahum, qui lempore Ezcchiac vaticinatus esi, aperie praedicit eversionem Ninive brevi futuram fuisse. Vide commentarium s. Hieronymi. Accedit, quod reges Persarum non in Ninive regnabant, sed in Susis, aut Babylone, ul ex libro Daniclis, et libro Esther, nènon ex profanis omnibus historicis cognosci potest.

Quarto, Nabuchodonosor, de quo in lib. Judilh, occupare conatus est Ciliciam, Damascum, el Palaestinam, Judilh 1. al Cambyse, et Darius non erat cur id conarentur, cum eas regiones pacifico possiderent, ut perspicuum est ex lib. 1. Esdrae e. 4. 013.

Quinto, filii Israel paraverunt se ad pugnam contra Nabuchodonosor, Judith 4. al tempore Camby-

sis cl Darii, nec poterant, nec valebant filii Israel resistere ullis regibus, et maxime regibus Persarum, quibus subjecti erant adeo, ut ad nulum connu, vel inciperent, vel desisterent templum aedificare, ul videre est in lib. 1. cl 2. Esdrae.

Sexto, temporibus Judilh summus sacerdos erat Eliachim, qui cl Joachim dicebatur, Judilh 4. et 12. al tempore Cambysis et Darii Hystaspis erat Jesus Joscdccch, ul palet ex lib. 2. Esdrae e. 2. et ex Zach. 3. Tempore nutem Ochi summus sacerdos erat Jaddus, qui occurrit Alexandro Magno, aut eerie paler ejus Jonalhas, ul colligitur ex lib. 2. Esdrae cap. 12.

Septimo, metuebant filii Israel, ne Nabuchodonosor everteret Hierusalem, cl templum Domini, Judilh 1. at lempore Cambysis, nec Hierusalem, nec templum exstabant, quippe quae jam eversa, cl incensa fuerant a Chaldaeis: lempore autem Darii Hystaspis, templum quidem reacdificalum est, sed non civitas Hierusalem. Praeterea cum Dario isto jubente templum reacdificalum sit 1. Esdrae G., quomodo credibile est timuisse Judaeos, ne ab eodem ilerum everteretur?

Octavo, llolofcrnes interrogavit, Judilh 5., quis csscl populus qui habitabat in Judaea, quae polenlia ejus, quis rex, quae multitudo? At eerie rex Persarum, et principes ejus nihil horum ignorare poterant. cum paulo ante Judaeos a se dimississent.

Nono, filii Israel cum se pararent ad bellum contra llolofernem, muris circumdederunt vicos suos per omnem Samariam usque Hicricbo, Judilh 4. at tempore Cambysis el Dani, non habitabant Judaei in Samaria, sed gcnliles, ut habetur 1. Esdrae 4., nec poterant Judaei muris circumdare ipsam Hierusalem: quanto minus omnes vicos per circuitum.

Decimo, scribitur in fine libri Judith, pacem fuisse in Israel loto tempore quo supervixit Judilh, cl nullis annis postea: vixit autem Judilh annis 103., ul ibidem habetur. Al post annum 13. Ochi, quo vult Sulpilius gestum esse bellum Holofernism, usque ad Ptolemaeum Lagi, qui ilerum debellavit Judaeos, non sunt nisi triginta anni; debuisset ergo tunc Judilh esse annorum 80. vel 90.

Undecimo, Nabuchodonosor anno decimo lerlio regni sui bellum gcssl conlra filios Israel, Judilh. 2. al Cambyse non regnavit nisi octo annos, teste Herodoto lib. 3.; non igitur ipse est ille Nabueodonosor.

Duodecimo, accédai probabilis conjectura ex numero majorum ipsius Judilh. Nam in libro Judilh cap. 8. numerantur patres cl avi aliique majores Judilh usque ad Simonem filium Ruben, vel ul correclius videntur habere graeci codices, filium Israel, cl inveniuntur solum quindecim: in libro autem 1. Esdrae cap. 7. numcranlur majores ipsius Esdrae, qui lloruil tempore Cambysis, et Darii usque ad Aaron, el inveniuntur septendecim, quibus si addas alios usque ad Levi fratrem Simeonis, erunt viginti. Cum igitur a Jacob patriarcha usque ad Judilh sini mullo pauciores generationes, quam ab eodem Jacob usque ad Esdram, recte conjicimus, Judilh mullo antiquiorem fuisse, quam Esdram, qui tamen, ut diximus, temporibus Cambysis cl Darii maxime floruit.

Jnm v/ro posferlotrs ill,in <o|)fen(hir, qnte hi* Mortain hidiuh ucl tempora bodOCine, vol Josinuru-brunt, ilinlniN rationibus rnf dhmlur. Prima rnlio i du ('.I, In libro Judith cup. nil. legimus, milium fiii-se qui vexnrot Israel lolo spalio vllno Judilli, el multi. (iimis postea. Visit aiilem Judilli , lit lbi-dem Ir.jlmtift, usque nd annum conluelmum quin-tum, in- cral valida, Mid puollu quando inlorfocil lloloh rncm. ul colligitur ex co ipiod pliolla voca-tor, Judith 12. Igiliirpux full In terra Isiiu'l annis octoginta vid nonaginla, Al ab initio regni Joslnn, ii.»|«ir .id bellum, quod inhilil rex Aegypti Joaclinz r< gi Juda mni fiicriinl m-i mini triginta, 4. Ung. 21. ah milio uulcni regni Scdocluua usqio nd bel-lum, quod intulit Nnhm hodonosor, non sunt nisi anni novem 4, Ilcg, 21. Haque nisi fuerit Judith quando lloloferm in occidit iinnoriiin oircllor HO. ant renium, non polfst e sc verilin, quod Scripln-rn dlcll, in omni spalio viliie. cjus, cl mulli» aiulis posien non fuisse qui perturbaret Israel,

Altera ratio mil, quia tempore Judilli sneordm; mngnmi oral Eliuchim, qui el Joachim dicobidur, ill patrI Judilli / . el l.'», nt tempore Joellio sneer dos magnus eral lle|c|ii»,4,lleg.23. (emporo nulem 'I(h I lao crol ? II.I|.I. 4. IIIg, 25,

>oln . Igliur dicendum videtur, historiam Judilli Incidisse in letnpora llamissae régis Indu. Siqui* drill <o lemporn icgliabiil apud Medos llioclu», qui l' hnlenn nedillcnvil, (este Eusebio in chronl* in nique bum Scriptura noslrn Aridiixiiloppollnt. Item co lemporo rognnbmil Assyriorum reges in Ninive, ul coudai ex i.ltc/Uin 19. el ex Tobin cup, l Eredibile nulem est, cum qui In libro Judith di <dur Nabm liodonosor, alio nomine dictum csso M- rrrnlin h ll.dadim, qui full ctlnm rex Baby lonia. Aain pm-l Sennacherib regnnvll nub llnem rcgnl l /i i blue, polri Mlinm-so A .sur Addon /i. Beg. 111. |>i>s| \ or Addon regnavit Merodnrh llaladiin, cu-jus III ineiillo 4. ll- g. 20. cl llicrrni. .ill necnon l d.39., qui quidem llex Baliyhmis oral, sod Iran-klilill nd »c nlioia rrgiiliim A-synonim, el prople-u a nulla deinceps in Scripturis menlio III regum Auvrlorum, aid solum Babylonis.

torpil nulem rcgnuie letlio anno Mamisfloo, ul probiildlilil r, el ex conjecturis colligimus (nom « i rlmii milium regni < pis ex millo auciorc probalo haberi poh d) quocirca anmis «ju» decimus ter-tius. In quo bellum movll rouira Judaeo» dor- llo-hd< rm .im idlt in annum IG.ManoSSiio,quoin Motins* ll in panto unie cnplivutli duxeral in llaliyloncm,

l x dabant rllain lune. Hierosolyma el templum Domini, quorum Id menlio In hi lorin Judith <. 4. 4 tu bal quoqm eo loinporn «acerdos magnus Ella-chlni, ut paid ox rhronologin ftlcnpmlrl paltinr-cIiac ronstaitiitopollnnl. qui cnunicraia poillΠοπ» Jud iormii, idler Sobnnm qui lull ponlilrx leiupo-ro l jrchiaae, el ||< h iain qm lull limiporo louine, poml J.liai lmo. rumdnl niilein Inlor l./cclnam el Josi >n> inlorri'» isur Mannt'<,m; convonil ctlnpi id rum lib. 4. Bog. rap. IH., ubl Ellachim nominatur Inter praecipuus siiccrdolo, cl mngia ellam qua-di d rum pi' plmllii l«nlae < ap. 22. ubi praedicatur depositio bobinir. impuri poiililrls , cl rxalbilio Eliachim In locum cjus,

l'lacli'ica farih) csl line ralimin. invenire lomptiS illml loiigibsimao paris, quod full lolo lcinporo vl* Inc liidilh el deinceps nullis anilis. A.im Manas-μ η Initio regni sceleratis Unius fuit, ur. pruploroa lleo pcrmillente victu , fuit u rogo Hubylonis, qui lorrain lnda dovastavll, ol ipsum regem vinclum In llabyloncm abduxit: deinde lanicii pocoillim amim ngiiovii, ei iu putrium remissus lrunquillisHiiim vi-xit, ul liiibutiir lib. 2. Parui, cap. 33.

Ali hac Uamissiic cnplivil.ilc usquo ud regnum Joncha/, lilii Joeine summa pax foil in lerru indo: quunlum hoc. tempus fuerit Scrinium nmi indicul, sed incilo rolllgunliir anni 72. Noni Maiuissca m-gnavil annos .i.'»., ó quibus accipio 39. post cupii \ilalem ejus. Constat enim Initio regni oiim cupii vlliilom uciidis e, ut olilim Josephus animi,avii lib. 10. iinliq. cap. cl ni diximus paulo unie, annus deriiniis lcrllus regis Assyriorum ol Babyloniorum incidit in iiiiiliin Uinassio decimum sexliim. An-nis 39. nddimdi simi duo mini, quibus post .Manus-mii regnavit Amnmii Illiu : ejus 4. rcg. 21. ita erunt 'I. In .add.iitiir mini 31. quibus post Am-mon icgmvil Joslns t.lleg. 22. et cille,icnliir 72.

Jam hoc Idem tempus oslcmlomu» Im sc post mortem llolofernisl usipio ad linem vllao Judilli. Jndilh vixit usque nd aiiniilii 10,».; (sio enim in- telligl debet <pm d hnbe.liir de iiume.ro lilinorum Ju-dith iu Une libri, ut clnrlim colligitur ex graeco b xlu) ex quibus annis dclriihendi sunl illi quos vi-xit nuto occisionem llolofernisl, quos pono luissu qiiadruginln. Num clsi tempus cerium dellniro non possim, cum millu l nuctor hoc, Iradul, potuit lu-men iln c se. En enim attain ndliic potuit esso pub herimti, . l judicari nb A -lyrlis puella propior incredibilem piilcritmliliem, prucsolim quid, Ul hiibelnr liihlh 10., Dominus ei coilulc.rul, non si-ne novo miraculo, qlicmhim eximium splendorem, ul incomparabili pulchritudine omnium oculis ap-pareret. Quampiam ollam naturaliter nllqiao foo-minue lln conscivaut formam corporis, ul qmiinvis gramini vim mi. lumen juvcncuhic judicenlur.Cer-te Sara nnonim li.» , vel otium 90. Inm juvenis (d formosii videbatur, ul quocimqim irci, a regibus iidiunarclur rl raperetur, \ido Genes. 12. (d 20. Jam igilnr si ex nimis 105. detrahantur 40. sopo-rarunt 03. nniil conlirmne pacis usquo ad morlcm bidilh. qiiibu. addo alius acplcm, ul illud (diam verum sil, quod nddilur in libro Jndilh, post mor-tem ejus nmlls antiis non fulsae (pii perlui heroil l ract-, hiibomus igitur iiniios 72. (pios quooro** bainus.

Ulces ferli. e; si lemporc regis Munassao con-gii linee liMona ; (piare In priicpnralionc III i ad bellum, quae, nariulnr in hoc. libro, nulla III men-lío regi ? cur negotium hoc lotum tribuitur ma-gno sacerdoti 7

ll- spondeo: ferlasse hoc bellum incidisse in lpsam captivitatem Mimssae, ct ldcirco rego ab-sente, per pontificem negolin regni pioi ural.i fuis-se. foria -e etiam regis mentio fecla non est, quia non iicecssil bellum ad ipsum urbem Hierusalem, ubi rex orni.

Quod nutem habetur Judith 4. sacerdotem Elin-c.him .cripsissil ad omnes Hebraeos, ct deinde cir-

cuivlsso omnotn l-radcm. ul nos ad ('onslonllnm liorlnrel.il', non est mirandum. Nam etiam lcmporc E/cclihic idom Eliaciilm, «piumvir, nondum csscl Minimus snccordos, nomine, rugis mulla fnclobol, ni pille! ex lib. 4. reg. cnp, |H. cl Isalas prflftdixnrnf cnp. 22. *fore*, ni EllaChlm c-.se.l ipinnl piller omnium bnbllanlium llcrttsidcm. Ac tum praecipue credibile est, tutmmn negotia cl periculosa lrcnln esse, per minimum sacerdotem, quando icx do captivité-le reversus, cl nd Drum rrllo convoi n cnil. Xnin dsi non est Improbnbilc, ndhtir, regr. captivo bol- llliii hoc gcMmn, probabilius lumen vi«ldur,c<- juin reverso gcslnin oshc,

Scd rursum objicies: colligi ex qulnlo cnpilft li-bri Judilli. bellum lioc llolofernls contra Judncos gosliin csso pinilo post reditum ex captivitate babylonien, sic. milim legimus : *ifuiii cl unit' hou an-nos tutu rrcrn/ii fill u tin, r/wam dederal Ulin llrnm, ni iimlmhirmI in. eu, c.ilermimili mini praeliti u mullis ntiliuiiiliii'i, cl plurimi rorum cuplim abducli mini in terrain nunmiam: nuper aulcm revert i ml dominum Deditn miuui, rc dispersiour r/ua di.-prrm fuerunt, m lumili mini, fl OMUniderunl monhimi. haec omnia, fl ilcrum pou-tridentl lhfriimilfin, uhi mini tumlti corutn.*

Ilcspondeo: non esse. inlciligendtini liiinc. locum de. cnpilvilnlo babylonien, sr,«l de varlls nfillclloni-bus pruoccdonlibus. Nom si sermo esset de babylonien cnpilvltalo, non dlcrciHtir .ludnol cxlermiml n mullis nationibus, «cd nb unii, Ideal, Chal-daeorum : nec dicerentur plurimi nbdiicll captivi, sed omnes; full enim generalis cnpilvilas babylonien, paucissimi enim romniiserunl roldi n Niibu-cltodonosor, cl illi ipsi paulo potit fugerunt in .1, gypliim, 4. lileg. 25. lln dispersio nc desolatio plenissimn full.

Igitur loquilliir Sc.riplurn do vnrils nllliclionlbtis populi Judaeorum. rpins vanis temporibus a vanis millionibus passus est, sed pinecipuc. de illa ultima, qmio (iccidornl cum raperetur Mimasses: lune, enim loin regio dovmdiiin full, 01 rex ip n cinii aliis mullis c.npliis, cl ductus In ll ibylommi, cl mulli olinm dispersi, fugnliquc in varia loca. Quod culem additur : Ju/icr *aulcm revori i r.r di pen io-ne de.* vel Intelligilliir de reversione rogis Mana ie cum sui ex lhibylono, vel (si ab-.rnlr r< gr ge lum csl hoc bellum) hilclhgi polmlt de reversione, ex iis locis nd qiino fugiendo pervenerant, cum icx Assyriae vastaret regionem ipsorum.

Nec vero movere quunqmim debcl. quod in textu graeco nddilur, diam templum fiil-.se sido ncqmilm . quando dispersi sunt .Induci. Nnm illa vcrbn Hiipposllllln vldcnliir, quandoquidem snnciis llicrmymus, qui fidelissime lranslulii hunc, librum ex c.bnldneo urimono in lnluium.iiibil de ever -imm lempli in mid editione ponuil.Elforlnssc iulo additio grncc.i textus in cinismi fuit,cur lot gravissimi auctores, Eiiscbliia, Augustinus, Sulpilllus, liledn in line historia suo lornporo collocanda decepti fuorlnl,

O A P U T XIII, Do libro Sapiculiac.

Libor Snpicnliao testimonium bnbcl ub nnilqula conciliis cl putribus. Concilium sardlcenso in cplsl. lli nAnnixi. Vol. I.

nd omnes Cplscopfic, cupis mo.ndnit Theodore his lib. 2. hist, c.H., ex c. 7. hujus libri probat, filium Dei esse, rorum omnium clfeclororn cl verum boum-, concilium ilem Tulcbum II. c. 1. librum Saplcn-llnc scriplurimi snccrnm nominal.

lhmlquc patres idem «locet. Nam Dionysius c. 4. divinorum nom. ul librum Rncrao BCriplUrno itat. Mcillo Aslontis in cplnl. n«l Oncslmum in catalogo sanctorum ocрпиurorum Snpicnlinm ponit. Cyprianus In lib. de hubllu virginum: *Cum ilifut*, inquit, *Rrrlplnra divina : tpii.d nohi.-i profuit nu-pcihia. vir.* Similiter Gyrillus Id>. 2. in Jiilianum, ultra medium, vocat scriplurnm divinam. IL Augu-alimis ex professo «locet ct prohnt, ex hoc libro posse confirmari dogmata, et librum osse canonicum, lib. I. de iirncdesl. cap, 14.

Et quoniam iComnillus incredibili impudentia hunc locum Augustini truncato citat, et as .ctil aperte, ex hoc loco colligi hunc librum non fuisse Augustino divinum cl infallibilis veritatis; lotum locum amliami ; ; Quod, inquit, *a inc ipinque jmd-hnn*, nimirum testimonium «lc libro Sapientiae, *friilri'x il'oi iln rf pui-'f di r i diu. liinquam non de llhro canonico adhibitum. Qua*i <7 i rirpla liujih; libri xlli'klalloq-', rfn ipmi non flaro ml, quam volumus hinc doceri.* Haec citat Kcmnliu

Sed audiamus qiino In eodem cnpiln infra ponuntur: *Yon ilvliuil repudiari m nlcnlia libri fiapien-litif, qui mcrilil in Id t lctia Chi iuli tie (/radu lectorum r.fi lcmacChrildi lam lonya anno'dhtlc recitari, cl ab tnnuibun c.hi i-diuni*, ab epitropi» iif.qur ml r.i lrcmon laicos , fideles poenilcnha . cotcc/iunieioH cum venerationi' «liiinoc auctori-inii-, audiri.* Et infra: *Oporlel ul librum istum Sapientliir omnibut lruNatoribus antepoant, quoniam tibi cum anleposucrunl etiam lomporibut pro cimi apostolorum caragii iraclatores, qui cum tvtlcm mlhibrnlrrii.nihil se mlhiberc nisi divinum lculimonium rrednlerunl,* Aible, quod omnes volores hunc librum Salomonis esse nsscrunt: ex quo mamleste sequitur esso cmmiciim. Eusebius lib. 5. liist. cap, 22. «lleil, Kgoslppum cl lienncmii et omnem iinllipmriim chorum hunc librum Salomonis es c existimasse. Pari ratione Tertullianus <|n pt nesci lpl. Gyprianus serm. do mm lalilale. liliNr. In ps. 127. Ambroalua norm. H. in ps. 1 |H. Basi liiis hb.5. contra Elinmnum. l.piph. haeres. Anomucorum, nomine Salomonis hunc librum citant. Quod voro «l. llieronymiiH praefatione In libro Salomonis hunc librum «licii a mullis putari Philonis Imhie, eld. Aiigiiallnus lib. 2.«loc,lr. christ. cap.H. «licit e-.se Jean lili Sirach. non est contrarium comuni sententiae doctorum. Nam scnlcnliac quidem sunt Salomonis, non Philonis, ul vole.res dicunt, ct «darisstmiim oil ex c. IL ubi nudor libri dicit: *Zu clri/iidi mr rcf/rm populo luo, c.l φ i i-di nir, aedificaro lcmplum in monte nuncio luo, ede.,* tamen collo.ctno sunt hac Kcnlonlino ab aliquo alio, «pii n mullis putatur Philo, non ille nui foil post t.liri-Htum. sed alius iinthpiior, qui «piidcm verius grueris Salomonis amitmillas comidexus est, Spiritu Sando dictante, sicut Proverbiorum 25. dicuntur pnridioluo illuc Salomonis trair lalac in librum a vi-

iis E/cilliae regis Juda, cum antea forte in schedulis haberentur. I). Augustinus autem sententiam retractavit lib. 2. retract, cap. 4.

Joannes Calvinus lib. I. institut, cap. If. §. 8. librum Sapientiae mendacii coarguit: *De idolorum, inqml.origine publico fere consensu receptum esi, quod in libro Sapientiae habetur: primos scilicet extilissc eorum auctores, qui hunc honorem detulerunt mortuis, ut ipsorum memoriam superstitiose colerent : el sane fateor, perversum hunc morem fuisse vetustissimum, nec facem fuisse nego, qua accensus hominum ad idololatriam furor magis exarsit : non tamen concedo hunc fwts.se primum mali fontem. Idola enim jam fuisse prius in usu. quam ista in consecrandis imaginibus mortuorum ambitio invaluisset, cujus apud profanos scriplores crebra fit mentio, constat c.c Mose: cum Rachètent narrat furatam esse patri suo idola, non secus ac de communi vitio loquitur.* Haec ille, qui salis aperte falsum esse contendit quod habetur Sap. 14. de orig. idolorum. \I Calvinus assumit falsum, et deinde colligit aliud falsum. Assumit enim ante tiachclis tempora non fuisse idola quae hominum figuram referrent : el cum constet tunc aliqua idola fuisse, deducit, prima idola non fuisse imagines hominum, ut liber Sapientiae docet. At falsum assumit : nam in primis ista ipsa idola, quae furata est Rachel, erant imagines hominum: vel potius imago hominis, Fna mini tantum erat imago, sed nomine multitudinis utitur Scriptura, quia illud nomen in Hebraeo non habet numerum singularem. Vox hebraea est D'Din quae quidem idolum significat, hominis figuram repraesentans, el quod arte diaboli loquebatur el responsa dabat. Quod hominis figura sil D>D*U1 palet ex 1. Reg. 19. ubi Micliol cum vellet eruere Davidcm de manibus Saul, emisit illum per fenestram, el iu lecto, loco ejus posuit simulacrum quod hominem referret, in Hebraeo est D'DIH pro eo. quod nos habemus *statuam*, vel *simulacrum*. Quod autem isla idola loquerentur, palet ex Ezcchicle 21. ubi enim nos legimus, *Interrogavit idofu.* in Hebraeo csID>5Vlot similiter Zacliariae IO. obi legimus: *Simulacra locuta sunt inutile*. Deinde certum est Belum primum regem Assyriorum, qui fuit ante Ilachclem, imino el ante Abraham, luisse pro Deo habitum post mortem, ut Eusebius testatur initio Chronici; el statuam illi a Nino filio positam, fuisse primum idolum publice propositum ad adorandum, docet \mhrosius in primum cap. ad llnm sive quiconque fuit eorum commentariorum auctor, el b. Cyrillus lib. 3. in Julianum non procul a line. Denique initium idolorum fuisse fabricationem imaginum humanarum in memoriam defunctorum, ut liber Sapientiae docet, lesiatur Cyprianus milio libri dc idolorum vanitate, Chrysôs. horn. 87. m Mallii. Egcsippus apud Hieronymum in lduo de viris illustribus. el alii passim.

Sed objicies : si statua erecta Belo a Nino filio luit pi unum idolum, quomodo verum cslquod lib r Sapientiae dicit, primum idolum factum esse a paire ni memoriam lilii? Respondeo, statuam Beli fuisse primum idolum publice ad adorandum pro-

nem filii mortui a parente factam, el privntim honoratam. Inde enim invalescente prava consuetudine (ut in eodem cap. I I.Snp. dicitur) coepta sunt tyrannorum imperio publice coli figmenta.

C A P U T XIV.

De Ecclesiastico.

Librum Ecclesiastici, quod cx eo nulla dogmata Fidei luculenter probentur, vehementer Calvinus odit: *Inde*, inquit in Antidoto, *melius faecem haurirent ?* nec tamen habet aliquid, quod ei objiciat. Nos autem contra, multis Veterum testimoniis auctoritatem ejus libri confirmare possumus. Clemens Alexandrinus hb. 7. Stromatum prope extremo, citans cap. I. Ecclcsiaslici sic ail : *Sequentes autem Scripturas confirmemus quod dictum est.* Sanctus Cyprianus lib. 3. cpisl. 9. citans cap. 7. *Sedet Salomon*, inquit, *in Spiritu Sancto constitutus testatur, et docet.* Epiphanius in haeres. Anomaeorum numerat inter sacros ac divinos libros Sapientiam Salomonis, el filii Sirach. id est. Ecclesiasticum. Ex quo iulelligimus. eundem Epiphanium, cum yi lib. de mens, ponder, dicit, hos libros non esse receptos, dc sententia Judaeorum esse loquulum. 1). Ambrosius lib. 4. de tide cap. 4. verba Ecclesiastici ex cap. 24. divina oracula nominavit. Beatus Augustinus in lib. ad Orosium contra priscillianislns : *Clamat*, inquit. *Scriptura divina: Alliora te ne quaesieris*, quae sententia Ecclesiastici nostri est. Denique Clemens, et Cyprianus locis citatis, Sixlus II. in episl. ad Gratum. Damasus in cpisl. ad Episcopos Italiae, Basilius lihr. 4. in Eunomium, Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinth. Hicron. iii cap. 10. Ecclcsiaslac, el Gregor, lib. 10. moralium cap. IL hunc librum non solum citant, sed etiam Salomoni attribuunt: nunquam autem dubium fuit, quin Salomonis libri canonici ac divini habendi essent. At Epiphanius in haeresi Anomaeorum, el alii nonnulli auctorem libri hujus Josum Sirach esse volunt. Respondeo, facile potuisse fieri, ut Jesus Sirach sententias Salomonis a se diligenter collectas in unum volumen redegerit, ita ulerque auctor dici poterit.

C A P U T XV.

De libris Machabeorum.

Libri Machabeorum, praeter communia testimonia, testimonium habent, el honorifice producuntur a s. Cypriano in libr. de exhort. martyr, cap. 11, a s. Greg. Nazian. in oratione dc Maihabaeis, a s. Ambrosio lib. 2. de Jacob c. 10. II. 12. cl ab aliis passim qui eosdem libros scripturam divinam disertis verbis appellant. S. Cyprianus lib. 1. ep. 3. ad Cornelium, el Isidorus lib. 6. etymologiarum cap. 1. s. autem Augustin. (cui mullum aucloritalis saepe Calvinus tribuit) lib. 18. dc civit. Dei cap. 30. innuit : *Machabaeorum libri, quos non Judaei, sed, Ecclesia pro canonicis habet.* Ellib. 2. contra epistolas Gaudcnlii cap. 23. eorundem li-

brorum auctoritatem studiose defendit, scripturam sanciam cos appellans. Sed adversariorum argumenta videamus.

Primum objicit Calvinus lib. 3. instil, cap. 7. §. R. quod auctor horum librorum laudat praeposterum zelum, cl superstitiosum factum Judae Machabaci, qui pro mortuis sacrificium offerri jussit. 2. Machab. 12. Nam praeterquam quod superstitiosum est pro quibuscunquo mortuis orare, accedit etiam, quod isti, pro quibus Judas orare jussit, decesserant leliali crimine obligati, pro qualibus non esse orandum etiam catholici docent: sic autem cos decessisse patet: nam ut ibidem dicitur: *Invenierunt autem sub tunicis interfeclorwnde donariis idolorum, a quibus lex prohibet Judaeos*, quae habetur Dcut. 7.

Respondeo: orare pro mortuis, quos non est certum esse in coelo, vel in gehenna, pium et religiosum esse, ut ostendemus suo loco : nunc salis sit opponere Calvino Augustinum, qui ex hoc ipso loco probat, pium esse orare pro mortuis, in epis. I. ad Dulcilium, lib. 1. de moribus Ecclesiae cap. 23. cl lib. de cura pro mortuis cap. 1. Itaque tantum interest inter spiritum Augustini el Calvini, ut Augustinus quia libros Machabaeorum credit esse canonicos, inde colligat bonum esse orare pro mortuis: Calvinus quod existimet malum esse orare pro mortuis, inde deducat libros Machabaeorum non esse canonicos. Ad illud autem quo»! objicitur: respondeo : Jndam pie existimasse cos in articulo mortis dolorem de peccato suo coram Deo concepisce, cl misericordiam apud Dominum invenisse, quod significant illa verba : *Quia considerabat quod hi, quicum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam*.

Secundo objicit Calvinus in Antidoto concilii : non posse hujus libri auctorem haberi canonicum, cum lib. 2. cap. ult. veniam petat erratorum. Adde quod c. 2. ait: *11 nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, imo vero negotium plenum vigiliarum cl sudoris assumpsimus*. Quibus verbis indicat se humano more hunc librum composuisse: auctores enim vere sacri non ingenio el labore suo. sed Spiritu Sancto revelante scripserunt, ut patet Hiercm. 36. de Hiercmia, qui tanta facilitate dictabat notario suo Baruch ea quae Deus ei revelabat, ut ex li- J»ro aliquo legere videretur.

Respondeo : Deum quidem osse auctorem omnium divinarum scripturarum, sed aliter tamen adesse solitum prophetis, aliter aliis, praesertim historicis. Nam prophetis revelabat futura cl simul assistebat, ne illiquid falsi admiscerent in scribendo, cl ideo prophetae non alium habuerunt laborem, (piam scribendi, vel dictandi : aliis autem scriptoribus Deus non semper revelabat ea quae scripturi erant, sed excitabat, ut scriberent ea quae viderant, vel audierant, quorum recordabantur, cl simul assistebat ne falsi aliquid scriberent : (pia assistentia non faciebat ne laborarent in cogitando el quaerendo quid cl quomodo scripturi essent. Quare s. Lucas praefatione in ovangelium a se scriptum lesiatur, se assequulum omnia diligenter quae ad evangelii scriptionem perlinebant, idque ab iis,

qui ipsi audierant cl viderant, cl ministri fuerant sermonis. Quod autem ad veniam allinet, non petit veniam isle auctor erratorum, quippe qui nulla esse sciebat: sed orationis minus politae : quemadmodum etiam b. Paulus se imperitum sermone confitetur 2. cor. 11.

Objectio tertia aliorum, 2. Machab. 1. dicitur: *(um in Persidem ducerentur patres nosti)*: al certum est. non in Persidem, sed in Babylonem abductos fuisse Judaeos: non igitur veram historiam narrat anclor hujus libri. Nonnulli valde laborant ut ostendant quando in Persidem ducti fuerint Judaei, sed existimo rem esse facillimam. Nam auctor hujus libri Persidem vocat, non solum eam regionem quae proprie dicitur Persis, sed etiam alias finitimas : id patet ex libro 1. Machab. cap. 6., ubi nuncius qui venit in Babylonem ad Antiochum, dicitur venisse ad eum in Persidem. Neque iste loquendi modus ab aliis scriptoribus alienus esi, cum Chrysoslomus homil. 6. in Mallii, dicat, Judaeos ex captivitate persica liberatos.

Objectio quaria, 2. Machab. 2. dicitur : Hieremias. cum spoliaretur cl incenderetur Hierusalem el templum a Chaldaeis, abscondisse tabernaculum. el arcam foederis in spelunca quadam montis Nebo: cl dixisse, locum illum fore occultum donec Deus iterum congregaret populum suum. At hic duo mendacia continentur. Unum quod Hieremias illud fecerit : nam antequam urbs a Chaldaeis caperetur, Hieremias semper fuit in carcere, cl erat invisus pene omnibus in Hierusalem, ut habetur Hiercm. 37. el 38., quocirca nec per se, nec per alios potuit id cficere : postquam autem capta est urbs, Chaldaei omnia diripuerunt, ut habetur 4. Reg. ult., proinde non remansit aliquid quod Hieremias posset abscondere. Alterum mendacium est, quod iterum revertentes a captivitate essent aream el tabernaculum habituri: non enim unquam eam postea habuerunt.

Respondeo : potuisse illud optime fieri, el ante spoliationem urbis cl templi (ut Epiphanius sentit in vita Hiercmiac) el etiam postea, ut alii volunt. Ante quidem : non tempore Sedeciae, sed Joachim, 1er enim Nabuchodonosor venit in Judaeam. cl abduxit inde captivum regem cl populum. Primum, tempore Joachim, ut habetur 2. Paralip. ult. Secundo, tempore Joachim, ut habetur 4. Reg. 21. Tertio, tempore Sedeciae 1. Reg. 25. Tametsi autem tempore Sedeciae Hieremias fuerit fere semper in carcere, cl omnibus invisus: tamen tempore Joachim liber erat cl magnae auctoritatis, ita ut credibile sit. ad ejus persuasionem Joachim sponte se tradidisse regi Babylonis. Constat enim Hieremiam hoc suasisse. Hier. 27.. et simul constat Joachim id fecisse, Hier. 29. Potuit igitur roge consentiente, arcam el tabernaculum asportare : potuit etiam posteaquam civitas capta est: nam Hieremias a Nabuchodonosor maximi fiebat. ut patet Hier. 39. Non fuisse autem a militibus diripientibus urbem Hierosolymam ablatam arcam aut tabernaculum, salis patet ex Hier. 52., ubi enumerantur omnia, quae ex templo Domini Chaldaei abstulerunt, usque ad phialas cl mortariola; cl arcae ac tabernaculi nulla mentio fit. Neque vero al-

terum csl mendacium, quod rursum area invenienda esset, quando iterum congregaretur populus: nain non loqucbalurilicm.de illa congregatione, quae fuit tempore Cyri; sed vel de tempore novissimo, quod proxime diem iudicii praecedet, ut vult Epiphanius in vita Ilierem.,vel mystice inlciligen- dum est. arcam apparituram, idcsl, Christum in carne venturum in nova populi congregatione, ut exponit Rupertus lib. 10. de victoria verbi cap.21.

Objectio quinta.Lib. I. Mach. cap. 1. Alexander Magnus primus regnasse dicilur in Graecia, et hoc falsum videtur, cum non fuerit Alexander primus, sed ante illum multi fuerint reges Lacedaemoniorum, Macedonum,Corinthiorum, Atheniensium,etc. ut ex chronico Euscbii palet. Praeterea ibidem dicilur Antiochus illustris regnasse anno 137. regni Graecorum: cum tamen constet ex eodem Eusebio, Antiochum regnasse anno 156., tot enim sunt anni a primo anno monarchiae Graecorum usque ad Antiochum.

Denique lib. I. cap. 8.dicuntur Romani singulis annis committere uni homini magistratum suum cl omnes uni obedire : at hoc csl falsum, nam duo consules eo tempore creabantur.

Respondeo: Scripturam, cum dicit Alexandrum primum regnasse in Graecia, non de regno quocunque, sed do monarchia Graecorum loqui : et cum dicit. Antiochum illustrem regnasse anno 137. regni Graecorum, non numerare annos ab Alexandro, sed a Seleuco, qui post Alexandrum I. regnavit in Syria, ut monet Eusebius in chronico : quia enim Judaea pars csl Syriae, a primo rege Siriae annos numcrabant Judaei: a Seleuco autem ad Antiochum sunt anni 137., quibus si addas annos 19. qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt anni 156. Ad illud autem do Romanis respondeo: unius tantum consulis mentionem Heri, quia in more apud Romanos positum erat, ut alternis diebus consules imperarent. Cujus rei testis esse potest infelix exitus pugnae canncnsis, cujus caussa temeritas fuit alterius consulis, penes quem eo die imperium erat. Itaque licet duo consules essent, uni tamen commissa esse respublica videbatur. Idque institutum csl ab ipso primo exortu consularis dignitatis, ne videlicet (ut ait Livius l. 2.) si duo simul consules imperarent, regibus exactis, non remotus sed duplicatus terror videretur.

Objectio sexta. Lib. 1. Machab. c. 1. Judas legitur purgasse templum anno 118., idcsl, uno anno ante obitum Antiochi, qui obiit anno 119. ut dicitur 1 Machab.6., at id repugnat lib. 2. c. 10. ubi habetur, Judam purgasse templum biennio post mortem Aoliochi. Praeterea lib. 1. cap. G. dicilur Antiochus illustris mortuus in Babylonia in lecto suo prae dolore animi, quia non successerant ei negotia sicut optaverat: at lib. 2. cap. 1. dicitur mcmbralim caesus cum nullis ex suis in templo Nanneae: el rursum lib.2.c. 1.(dicilur mortuus cum dolore interno viscerum, tum quia de curru in ilium f ceciderat. Denique lib. 1. c. 9. dicilur Judas mortuus anno 152. at lib. 2. cap. 1., dicilur scrij.xi- c epistolam anno 188.quod si cssl verum, anuo 36. post mortem suam eam scripsisset. Haec

omnia, cum tam male inter se coliacrcant, manifesta indicia falsilalis praebent.

Ad primam argumenti hujus partem Sixtus Senensis ut respondeat, scribit'in lib.8. bibliothecae sanctae, his faciam esse templi repurgationem : sed neque id verum esse videtur, neque ad argumenti solutionem necessarium. Et quidem verum non esse salis indicat Scriptura, cum omnia quae de hac repurgalionc uno in loco refert, referat etiam in alio. Aon esse autem necessarium inde probatur; quia posita una lanium repurgalionc, in utroque loco adhuc nulla est in hoc libro repugnantia. Tametsi enim repurgatio templi in libro I. capite 4. narratur ante mortem Antiochi, cl lib. 2. c. 10. narratur post mortem Antiochi; tamen hoc posteriore loco narratur quidem post mortem Antiochi, sed non asseritur facta post mortem Antiochi. Voluit enim anclor absolvere quae de Antiocho dicturus erat, cl lum demum redire ad Judam cl templi repurgationem: quod autem dicilur facta post biennium; non significatur post biennium a morte Antiochi, sed post biennium a profanatione. Nam profanatum fuit templum anno 145., ut dicilur lib. 1. c. 1., ei post biennium exactum anno 148. repurgatum fuit, ut habetur lib. I. c. 4. Quare recte Eusebius in chronico, el Joseph, lib. 12. anliquital. cap. 10. scribunt, templum repurgatum tertio anno a profanatione, idcsl, post biennium jam exactum.

Quod allinet ad alteram partem argumenti, conveniunt fere omnes, eundem esse Antiochum, Epiphanem videlicet, cujus mors describitur lib. I. c. 6. el hb. 2. c. 9. nam potuit in itinere corripit doloribus viscerum, cl cudere ex curru, ut dicitur lib. 2. c. 9. cl postea sic aeger pervenire in Babylonem, et ibi addito dolore animi ex nuntio ad se allato rei malae gestae in Judaea a suis, tandem mori. At de Antiocho, cujus mors describitur lib.2. cap. 1., maxima quaestio csl. Aliqui volunt esse Antiochum magnum, ut Lyranus in hunc locum et quidam alii : sed hoc esse non potest. Nam Antiochus magnus obiit antequam Judas, qui hanc epistolam scripsit, dux Judaeorum esset, nec fuit ullum bellum Judaeis cum Antiocho magno. Alii volunt esse Antiochum Demetrii lilium, qui etiam Triphon, seu Griphus dicilur ab Eusebio. Ita Rupertus lib. 10. de Victoria verbi, cap. G. : sed neque hoc potest esse verum. Nam tempore istius Antiochi, non Judas sed Joannes Ilircanus dux Judaeorum erat, el tamen Judas epistolam scribit. Praeterea epistola scribitur Arislobulo magistro Plolomaei Philometoris, quem constat ex Eusebio in chronico fuisse tempore Judae, idcsl, diu ante tempora Antiochi Griphi.

Dicendum igilur csl, hunc Antiochum esse Antiochum Epiphanem, illum ipsum de quo agitur in lib. 1. c. G. et lib. 2. c. 9. nam tunc vivebat Judas qui epistolam scripsit, cl etiam Aristobulus ad quem scripta csl. Praeterea iste fuit primus cl summus ex regibus Syriae inimicus Judaeorum, ut merito de ejus morte tanta laetitia esset in Judaea.

Denique quod dicilur lib. 2. c. 9. de Antiocho illustri, quod templum in Perside spoliare voluit, cl turpiter fugatus csl, omnino convenit cum eo quod

hic dicitur de islo Antiocho, quod in templo Nanneae cecidit et percussus fuerit, et quod multi ejus milites membrales caesi fuerint, Neque vero necesse est affirmare illic cum inlcriis, ubi dicitur cecidisse; cecidisse enim dici potest, quoniam exercitus ejus fusus fugalusque est. Quemadmodum Gen. 11. regem Sodomorum in praelio cecidisse narrat scriptura divina, et tamen paulo post cum viventem et Abrahao occurrentem introducit. Itaque Antiochus in eo sensu dicitur cecidisse, quoniam exercitus ejus caesus percussusque fuerat, et ipse turpi fuga elapsus, forte etiam vulneratus, in ipso itinere de curru cecidit, et paulo post mortuus est.

Ad tertiam probationem aliqui respondent : non esse Judam Machabaeum, sed aliquem alium qui eam epistolam scripsit. Ita Rupertus lib. 10. de victoria verbi cap. 15. sed non videtur id esse verum. Nam anno 188., non Judas, sed Joannes Hircanus dux Judaeorum erat: nec ullus fuit ex duobus Judaeorum qui vocaretur Judas praeter unum Machabaeum : nec est verisimile, cum senatu et populo in titulo lilecrarum alium nominari quam principem. Alii volunt, hunc Judam esse quidem Machabaeum, sed annos qui in illo lilecrarum ponuntur supputari, non more Graecorum a Seleuco, sed more Hebraeorum ab anno duodecimo Assueri, quo liberati fuerunt omnes Judaei a nece. opera Esther reginae. Haec Lyranus et Hugo cardinalis in hunc locum, quos fere recentiores omnes sequuntur. Sed primum non videtur credibile in his libris semper annos supputari more Graecorum, praeterquam in hoc uno loco : deinde etiam numerando ab anno duodecimo Assueri non potest incidere annus 188. in tempora Judae Machabaei. Lyranus enim, quem caeteri sequuntur, ita computat : ab anno 12. Assueri usque ad finem regni ejus sunt anni 29.: his addantur sex anni quibus regnavit Darius filius Assueri, et sunt 35. quibus si rursus addantur 148., qui sunt ab initio regni Graecorum usque ad Judam, erunt 188. anni.

Sed in ista supputatione tres sunt gravissimi errores. Primus, quod ex 29. et (i. et 148. non tinnit 188. sed 183. ut patet. Secundus, quod omittunt bi auctores annos novemdecim, qui sunt a principio monarchiae Alexandri usque ad regnum Seleuci : illi enim 118. anni Graecorum, qui numerantur lib. 1. Machabaeorum, c. 1. usque ad victoriam Judae, numerantur a Seleuco, non ab Alexandro, ut supra diximus. Si ergo addas annos novemdecim qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt omnes anni 202. ab anno duodecimo Assueri. non 188. ut ipsi volunt. Tertius error est, quod in ista supputatione faciunt Assuerem ponitimum regem Persarum, scilicet somnia Judaeorum adversus sententiam Latinorum et Graecorum omnium. Eusebius in chronico post Assucrum adhuc tres reges Persarum ponit: Josephus, quem ego supra sequutus sum, septem reges post Assucrum mimerat: ex quo sequitur, ab anno duodecimo Assueri usque ad Judam, non 188. annos, sed longe amplius quam 200. effluxisse.

Igitur cum Melchior Cano et aliis nonnullis existimo, sic esse quaestionem dissolvendam, ut dicamur :

illa verba anno 188. non esse principium epistolae sequentis quam Judas scripsit, sed finem praecedentis quae scripta est a toto populo Judaeorum duce Joanne Hircano. Id aperio indicant Graeci codices, qui post illa verba, anno 188. distinctionem constituunt, et ratio certe id exigit, ut cum sine illa verba iuler initium unius epistolae et finem alterius, et numerus annorum in fine potius quam in principio poni soleat, ea nos ad epistolam praecedentem, non ad sequentem referamus.

Objectio septima sumitur ex eo, quod liber prior Machabaeorum cum evangelio pugnare videatur. Nam lib. 1. c. 1. affirmat anctor ejus libri vaticinium Daniclis de abominatione desolationis stante in loco saecio impletum esse, quando Antiochus Epiphanes idolum in templo Domini collocavit. At Christus Matth. 24. vaticinium illud asserit implendum in novissimis diebus. Respondeo: in libris Machabaeorum nullam fieri mentionem vaticinii Daniclis, sed solum idolum Antiochi vocari abominandum idolum desolationis, ut revera erat.

Objectionem postremam quam afferunt nonnulli, ex eo quod in his libris videntur et commendari qui semel occiderunt, qualis fuit Elcazarus lib. 1. cap. 6. et Razias lib. 2. cap. 14. diluit jam dudum s. Augustinus in epistol. 61. ad Dulcitium, et lib. 2. contra epistol. Gaudenii cap. 23. et summa responsionis est : mulieres horum hominum murari in Scriptura, non laudari, vel eae non ita laudari quae pie et sancte fecerint quod fecerunt, quamvis audacter et viriliter, et hominum iudicio, fortiter eos fecisse negari non possit.

CAPET XVI.

De quibusdam partibus librorum Marci, Lucae, Joannis.

Ultimum caput Marci tempore b. Hieronymi non fuisse ab omnibus receptum ut canonicum, patet ex epistol. ad Hedibiam quaesi. 3. Causa dubitationis erat propter quaedam verba apocrypha, quae in islo ull. cap. inserta erant, ut patet ex Hieronymo lib. 2. contra pelagianos ante medium. Ihaec enim inserta erant verba, quae salis aperte Manichaeismum redolent : *El illi satisfaciebant dicentes, saeculum istud iniquitatis, et incredulitatis substantia est. quae non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem, idcirco jam nunc revela justitiam tuam.* Nunc nobis dubitare non hebet, nam concil. trident. sess. 4. jubet, libros integros recipi cum omnibus suis partibus, ut in Ecclesia catholica legi consueverunt : legitur autem caput hoc in diebus celeberrimis Resurrectionis et Ascensionis, et idem exponitur a Reda, et a b. Greg. hom. 21. et 29. in Evangelio. Athanasius etiam in synopsi in summa Evangelii secundum Marcum hoc caput ut vere Marci agnoscit, et similiter Augustinus lib. 3. de consensu evangel. cap. 24. Denique incredibile est Marci evangelium ita mutilum et truncum esse, ut nihil de Resurrectione contineat. Adde, quod etiam Calvinus c. 17. §. 47. instat, hoc ultimum caput Marci admittit ut pariem

evangelii, til non sit opus in hac re probanda diutius laborare.

Ex cap. 22. Lucae quidam in dubium revocant historiam illam de sudore Christi sanguineo, et angelica apparitione et consolatione, ut Hilarius testatur lib. 10. de Trim et ilieronyin. lib. 2. contra Pclagianos. Causa quae hos permovit ea fuit, ne Christo infirmitatem cl animi dolorem tribuere viderentur: qua etiam de causa quosdam calholicos praepostero zelo c suis codicibus ex illis verbis Luc. 19. ridens *civitatem flevit super illam* abrasisse verbum, */levit*, testatur Epiplianius in Ancoralo. At corte isli timuerunt ubi non erat limor. Si enim Christus ut homo poluil imminente passione pavere et laedere, ut etiam Malth. c. 26. cl Mare. 14. testantur; cur non poluil eadem ratione sudare cl angelicam consolationem admittere? cl si corpus habuil passibile cl animam senlienlcm; cur non potuit dolere cl flere? Ilaque Athanasius lib. 6. ad Thcophilmn, qui est de bealiludinc filii Dei, anathema dicii iis qui Christum sanguinem sudasse negant. Epiphantias quoque in Ancoralo, cl Augustinus lib. 3. de consensu evang. cap. 4. hunc locum Lucae ut cvangelicum agnoscunt: neque Hilarius cl Hieronymus locis citatis contrarium docent, sed tantum monent, non in omnibus codicibus suo tempore fuisse, et proplerca non ita certae *Ulici* liabilmn.

initium capitis 8 Joannis, quo adulterae historia conlinclur, non fuisse olim certae fldei, Erasmus docet in annotatione hujus loci ex Eusebio lib. 3. hist. c. 39. ubi sic dicii de Papias loquens: *Historiam quondam subjungit de muliere adultera, quae occusala est a Judaeis apud Dominum: habetur autem in evangelio quod dicitur secundum Hebraeos scripta ista* parabola. Quibus verbis aperte indicat, sc non vidisse eam historiam in evangelio Joannis el sibi non tam historiam quam parabolam videri. Nihilominus lamcn dubium esse non debet, quin ea cl historia sil cl evanglica, cum legator in Ecclesia in sabbatho post dominicam 111. quadragesimae, el eam agnoscant gravissimi patresgraccl cl lalini: AmmoniusAlcxandrinus in suo monolessaro evangelico, Athanasius in synopsi in compendio evangelii Joannis, Chrysoslo* mus liom. 60. in Joann. Ambrosius in cpisl. 58. lib. 7. ad Studium. Hieronymus lib. 2. contra Pelagianos, cl Augustinus tract. 33. in Joanncm. 1. dem quoque Aug. lib. 2. de adulterinis conjugiiis cap. 7. eam islonain ab inimicis verae lbici erasam fuisse de nonnullis codicibus dicit.

Neque caussae nostrae oltilcil. sed prodest potius quod Eusebius scribit, Papiam Joannisdiscipuhimbupis historiae nu minissc: id enim signum esi rem c-se veram. Quod aulein cam Eusebius in suo codice evangelii non habuerit. parum referi, forle eniin ab aliquo erasa cral. Adde quod probabile esi Eusebium non loqui de hac historia adulterae, m d de alia vere apocrypha: nam in textu graeco f usi bii non habetur nomen adulterae, sed "'p'

He verbis illis, quae habentur c. ull. cpisl. 1. Jo: *T* < '-uni qui testimonium dant in caclu, Paler, - ' 6 ' « f .spirifi' Sanctus, el *hi* tres «num sunl.

dubium aliquando cxlitisse, el nunc elium esse de* hero, longa oratione contendit Erasmus in amutatione hujus loci: al eerie in Ecclesia publice leguntur haec verba in dominica in albis. Eundem locum agnoscit Cyprianus lib. desimpliciInlepraelatorum, Athanasius lib. 1. ad Thcopliylum, qui esi de unita Deitate, Joann. II. Papa in cpisl. ad Valerium. Hieronymus in prologo epistolarum canonicarum. idocius in lib. adversus Varimundutn, cl Eugenios Carthaginensis apud Vielorcmlib. 2. de persecutione vvamlaliea. Quare verba illa verum esse pariem scripturae divinae non dubium est.

CAPUT XVII.

De epistola ad Hebraeos.

Duplex dubilatio de hac epistola fuit, una de ancione, altera de aulorilale ejus, quae lamcn ita connexae sunt, ul pauci sini, qui de uno dubitaverint, el non de allero. Primum igitur ex antiquis haereticis .Marcion, leste Hier, praef. in cpisl. ad Titum: cl Arius, teste Theodorelo praefatione in cpisl. ad Ilacbraeos, epistolam ad Hebraeos, neque Pauli esse, neque sacram docebant. Ex novis haereticis Lulhcrcus in prologo cpisl. ad Hebraeos hanc epistolam nec esse Pauli, nec ullius Apostoli contendit, quod quaedam contineat contra evangelical» el aposlolieam doctiinam. Lulhero subscribit Brnclius in confess, vvirlcmberg. c. de sacra scriptura, cl Kemnilius in examine 4. sess. cone, trident, mngdeburgenses quoque cent. 1. lib. 2. cap. 4. coi. 55. el alii hujus temporis haeretici, exceptis Calvinis: Calvinus enim in instil, impressa anno 1551. cap. 8. §. 216. contendit, hanc epistolam esse vere aposlolieam, cl errare in hac parte Lulhcranos: tamen an Pauli sil, an alterius apostoli, ul Barnabae. aut Lucae, dubitat Calvinus, ul palcl ex eadem instil, c. 10. §. 83. cl cap. 16. §. 25. quocirca ministri calvinislac in ea confessione quam obtulerunt Pissiaci ari. 3., ponunt hanc epistolam in numerum divinarum scripturarum. sed tanquam auctoris incerti.

Praeter hos manifestos haereticos, calholicos clam quosdam. cl praesertim latinos de auctore hujus epistolae dubitasse, cl proplerca eam minoris fecisse. teslis esi Eusebius lib. 3. hist. c. 3. nec non d. Hieronymus in hb. de viris illustribus in Paulo, ubi dicit: hanc epistolam a quibusdam latinormn negari esse Pauli, sed vel Barnabae, vel Lucae, vel Clementis romani pontificis. \ddil Sixtus Senens, hb. 7. bibliothecae sanctae, a quibusdam etiam attribui Tertulliano. Nostris temporibus Erasinus ad finem annotationum in hanc epistolam, cl Cnjclanus ad initium commentariorum in eandem epistolam, quaestionem jam olim sopitam Herum revocarunt in lucem.

Verum hanc epistolam cl canonicam esse, cl Pauli apostoli, facile probari potest. Primum, quoniam nomine apostoli Pauli legitur in Ecclesia in dic Nalalis Domini cl alias frquenlcr. Secundo, quia producta in testimonium ac rcccpla est ul Pauli a mullis antiquissimis pontificibus, ul Clc-

monte 1. in cpisl. ad Corinthios apud Eusebium lib. 3. e. 38. Innocentius in cpisl. 3. ad Exuperium, Gelasius I. in concilio episcoporum LXX. Tertio, quin ponitur in canone sacrarum scripturarum nomine Pauli a concilio Laodiceo can. 59. Cyrillus. III. can. 17. cl Trident, scss. ſ. el agnoscitur etiam ut Pauli a Mcaeno I. teste b. Thoma in hanc epistolam: cl ab Eplicino I. et Chalcedonensi approbantibus duodecim capitula Cyrilli, (piorum decimum tale est: *Pontificem et Apostolum confessionis nostrae factum esse Christum, divina scriptura commemorat* etc., etiam ah Arausicano II. canone ullim., ubi cl apostoli, et divina scriptura esse dicitur.

Quarto, quoniam recepta fuit semper ab omnibus gricis patribus, ul patet, tum quia omnes eam ul apostoli citant, tum quia b. Hieronymus in cpisl. ad Dardanum id affirmat, tum etiam quia omnes qui canonem exponunt. hanc epistolam cum celeris Paulinis numerant, ul Origenes apud Eusebium lib. 6. cap. 18. Iulianus. cl ipse Eusebius lib. 3. cap. 3. Gregorius Nazianzenus in carmine de canone Scripturae, Athanasius in synopsi, Epiphanius haeres. 76. Damascenus lib. 4. cap. 18.

Quinto, recepta fuit etiam ab omnibus Latinis post Lactantium. Soli enim Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius hanc epistolam non videntur agnoscere; nec enim eam unquam citant, quod sciam: at Hilarius lib. 12. de Trinitate. Ambrosius lib. 2. de Cain cap. 2. Ilicron. in cpisl. ad Dardanum de Terra promissionis, Augustinus lib. 2. doctr. christ., cap. 8. el Reginus in symbolum. el alii deinceps omnes eam ul Paulinam agnoscunt, el frequentissime citant. Philastrius vero in catalogo haereticorum, inter haereticos numerare non dubitavit, qui eam epistolam vel rejiciunt, vel Pauli esse negant. Aon autem debet duorum aut trium Latinorum dubitatio anteponi certissimae confessioni omnium aliorum.

Sexto, videtur b. Petrus hujus epistolae mentionem facere; Petrus enim priorem epistolam scripsit ad Hebraeos inter gentes dispersos, ul patet ex titulo, nique Oecumenius docet, el ipse etiam Erasmus ad initium annotationum in hanc cpistol. contendit: posteriorem ad eosdem scripsit, ul colligitur ex illis verbis cap. 3. *Hanc vobis charissimam secundam scribo epistolam*. In eodem autem capite postea subjungit: *Sicut et charissimus frater noster Paulus scripsit vobis*. Scripsit igitur Paulus, Petro teste, epistolam aliquam ad Hebraeos.

Postremo, epistola haec catholicorum omnium consensu, vel est Pauli, vel Lucae, vel Barnabae, vel Clementis romani, vel certe Tertulliani: sed Tertulliani esse non potest, cum Clemens Alexandrinus, (pii aliquanto antiquior Tertulliano fuit, affirmet hanc epistolam esse Pauli, apud Eusebium lib. 6. histor. cap. 11. Quid, quod ipse Tertullianus hanc epistolam Barnabae esse putavit, ut Hieronymus docet lib. de viris illis, in Paulo? Neque etiam esse potest Clementis romani, cum ipse Clemens eam citaverit tanquam apostoli Pauli in quadam sua epistola ad Corinthios, ut Eusebius refert lib. 3. histor. cap. 38. ac demum cum in line hujus

epistolae auctor dicat: *Impius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis*. Ista enim verba nullo modo Clementi convenire possunt, qui cum esset episcopus romanus, non in Judaea, sed Romae habitaturus erat. Ex quibus apparet, quam inepte Erasmus ad Unam annotationum in hanc epistolam ejus auctorem Clementem facere conelur. Denique, nec Lucae, nec Barnabae epistolam esse, nec alterius omnino quam Pauli, satis probant argumenta supra allata: sed quando etiam aut Lucae, aut Barnabae esset, apostolici viri esset, nec apostolica auctoritate carere deberet.

At contra hanc epistolam quinque argumenta proferunt Magdeburgenses, quibus argumenta Iulianus et Erasmi simul complectuntur. Primum est, quia prudens vetustas de hac epistola dubitavit. Respondeo: inepte dici vetustatem de hac epistola dubitasse, cum unum solum Cajum ex Graecis, et duos vel tres ex Latinis proferre possint, cl nos contra tot pontifices, tot concilia, omnes Graecos, uno excepto, cl omnes Latinos, tribus vel quatuor exceptis, pro nobis habeamus. El si de antiquitate, non de multitudine agatur, antiquior est Clemens Romanus Cajo, cl Clemens Alexandrinus Tertulliano, cl Dionysius Areopagita utroque, qui tamen hanc epistolam Pauli nomine citat in epistola ad Titum.

Secundum argumentum est, quia non habet adjectum initio nomen Pauli, ul habent omnes aliae epistolae, quanquam hoc argumentum fatentur ipsi ibidem non esse usque adeo grave. Respondeo cum Hieronymo praefat. in cpistol. beati Pauli: si ideo non esi Pauli, quia non habet praefixum nomen Pauli: nullius esse, quia nullius habet nomen, Quid, quod epistola prima Joannis non habet ejus nomen praefixum, cl tamen Joannis esse minime dubitatur? Et contra, evangelia quaedam Thomae, Bartholomaei, Jacobi, Nicodemi nomen praeferunt, cl ab omnibus tamen nec immerito rejiciuntur.

Addo praeterea, justis de causis nomen suum huic epistolae Paulum non addidisse. Vel enim id fecit, ul ibidem Hieronymus docet, quia sciebat, nomen suum invisum Hebraeis esse quamvis non fidem jam conversis, propicere quod ipse prae coeteris legem veterem esse abrogatam acerrime disputabat, cujus legis illi adhuc aemulatores erant, aci. 21. Vel, ul idem Hieronymus docet in cap. 1. ad Galatas, quia in hac cpisl. ad Hebraeos cap. 3. dicturus erat, Christum esse Apostolum confessionis nostrae, noluit initio se more solito Paulum apostolum nominare, ne videretur, sc cum Christo aliqua ex parte conferre. Vel denique, ul Theodoretus praefat. commentar in hanc epistolam docet, quia Paulus non erat apostolus Hebraeorum sed gentium, ut ipse fatetur Galat. 2., noluit more solito incipere Paulus apostolus, sed nudam doctrinam exponere, non quasi apostolus el magister, sed ul amicus cl socius. Quocirca in fine epistolae ponit: *Itaque autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatii, etenim perpaucis scripsivobis etc.* quasi dicere velit: non aegre feralis, si ego qui proprius apostolus vester non sum, per litteras vos monere cl cohortari volui. Id enim feci ul vos consolarer, non ul imperarem. Has omnes rationes

iillipii Clemens Alexandrinus apud Euseb. lib. C. cap. 11.

Tertium argumentum surnunla diversitate styli, siquidem oratio hujus epistolae longe gravior, copiosior, ornatior est, quam coelerarum. Aeque satisfaceret qui responderet, hanc epistolam esse scriptam hcbraicc, cl apostolum propria lingua melius loqui potuisse quam aliena, id est, graeca. Aam epistolam hanc non hcbraicc scriptam esse, sed graeco patet, tum ex eo quod citantur in hac epistola testimonia secundum versionem I.XX, tum etiam quia auctor epistolae cap. 7. interpretatur nomen hcbraicum Mclchisedecb, id csl. rex pacis, quod non faceret, si hcbraicc loqueretur.

Itespondent aliqui: hanc epistolam non hcbraicc sed gracc primum esse scriptam, ct quidem sententias Pauli esse, verba autem Lucae, aut Clementis, quo tanquam interprete cl scriba Paulus usus sil. El ideo epistolam hanc esse magis ornatam quam caelcrc sint, quia sermo hujus epistolae, non a Paulo ul caclcrarum, sed ab alio magis deserto compositus sil. Ha Origcncs apud Eusebium lib. G. c. 18. Alii existimant, epistolam hanc hcbraicc primum esse scriptam, ac deinde translatam in graccum sermonem a Luca, vel a Clemente. Ita respondet Eusebius lib. 3. histor. cap. 38. cl Clemens Alexandrinus apud Eusebium, lib. G. cap. II. Aeque repugnat huic responsioni interpretatio: non enim apostolus interpretatur Mclchiscdcch nomen hcbraicum graece, sed hcbraicc, ul c.x etymologia cl vi nominis aliquid probet. Quemadmodum si latine quis dicat homicidium, csl hominis caedes: cl gracc Δωπιβιο **est**Θε«. Iia hcbraicc p'vx '3^0 esi **pe** p^x: quampiam si interpretes addidisset interpretationem non esset absurdum; ul Exod. 12. Est enimp/uisse, *id csl, transitus Domini*, quae interpretatio non habetur in Hebraeo, cl Mallii.27 *Eli, Eli* etc. *id est, Deus meus, Deus meus* etc. Aeque illud obstat dc Scripturis citatis secundum versionem I.XX: Apostolus enim si Hcbraicum scripsit, ex hebraeo fonte testimonia protulit; tamen interpretes graccus ea verba a Paulo citata ita vertere voluit, ul antea verterant illa eadem I.XX. ne aliquid novi Graccorum auribus inferret. Neque id csl novum; quam multa enim testimonia hebraeo sermone protulit idem Apostolus in concione, quam habuit in Synagoga Antiochena? cl Lucas tamen ea omnia retulit aci. 13. secundum versionem I.XX. Ex bis duabus solutionibus, tametsi ulraque probabilis csl. tamen prior cum simplicior, tum etiam expeditior esse videtur.

Quartum argumentum, quo maxime nituntur M.igdeburgenses, ejusmodi est: Auclor hujus epistolae np 2. ponit se in numero eorum, qui ab apo>tolis ad fidem conversi sunt, dicit enim: Quomodo nos *effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quae cum initium accepisset enarrari per Dominum*, ab eis qui *audierunt in nos* confirmata est. contestante *Deo signis el virtutibus* etc. At Paulus Galat. I. graviter affirmat, se non ab homine, nec per hominem, sed a Cbristo per revelationem didicisse evangehum: non igitur Paulus hujus epistolae auctor est.

Respondeo primum: b. Paulum haec dicere, non

de se, sed de hominibus sui temporis, quemadmodum Isaías cap. Gl. in persona populi dicit: *Facti sumus ul immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatae universae justitiae nostrae. non est, qui invocet nomen tuum, qui consurgat, cl teneat te etc.*, quo loco non loqui Isaíam de scipso palet, quia ibidem longa oratione Deum invocat. Addo praeterea, non esse absurdum si Paulus ponat se in numero eorum, qui ab apostolis confirmati sunt; non enim hic agit de confirmatione per doctrinam, sed per miracula: ait enim, salutem, id est, salutis praedicationem confirmatam esse per apostolos, contestante Deo signis et prodigiis: quis autem negare potest, Paulum quando conversus csl, etsi evangclium plenissime didicerit per revelationem. tamen confirmatum esse in fide auditis miraculis Pcrlri cl aliorum apostolorum, ct praecipue eo miraculo, quo ipse per manus Ananiac lumen oculorum recepit?

Quintum argumentum: auclor hujus epistolae pugnat cum doctrina Domini; Dominus enim dicit, Mallii. II. *Venite ad me omnes*: hic autem excludit eos qui semel peccaverunt; sic enim loquitur c. 6. *Impossibile csl eos qui semel sunt illuminati. rursus renovari ad poenitentiam*. Eleap. 10. affirmat, non relinqui hostiam pro peccato iis, qui voluntarie peccant post acceptam notitiam veritatis. El cap. 12. Esau non invenisse locum poenitentiae.

Ilcspondco: non magis haec loca pugnare cum illo *Venite ad me omnes*, quam pugnent verba Domini, Matthaei 12. ubi dicit, blasphemiam in Spiritum Sanctum non remitti, neque in hoc saeculo, neque in futuro. Apostolus enim non de quocumque peccatore loquitur, sed de eo qui peccat in Spiritum Sanctum, id est, qui voluntarie oppugnat cognitam cl exploratam veritatem.

Porro dicuntur talia peccata irremissibilia Iribus dc causis. Primo, quia ul plurimum ejusmodi homines non convertuntur, nec ejusmodi peccata remittuntur, etsi absolute contrarium potest accidere, cl aliquando re ipsa accidit: sicut in morbis corporalibus, cos vocamus incurabiles qui ul plurimum non curantur, etsi quandoque curentur; ct cos vocamus curabiles qui ul plurimum curantur, etsi quandoque non curentur. Secundo, quoniam qui in Spiritum Sanctum peccant, directe resistunt gratiae, qua sola curari possent, quemadmodum qui non potest sanari nisi sectione venae, cl nullo modo admittit hoc remedium, recte medicus dc eo pronuntiat, fieri non posse ul sanetur; nec tamen propterca negatur, quin possit aliquis sapienlissimus medicus aegrola persuadere ul admittat venae sectionem. Tertio, qui ex malitia peccat nihil habet in se unde remissionem mercatur, cl propterca dicitur ejus peccatum irremissibile, quamvis absolute remitti possit. Qui autem peccat ex ignorantia vel infirmitate, aliquid habet unde misericordiam Dei provocet, juxta illud Apostoli 1. Ti-raolh. I. *Misericordiam consequulus stim, quia ignorans feci in incredulitate*.

Atque haec quidem responsio salis esse videtur ad eam tollendam difficultatem, quae ex prioribus locis oriebatur. Potest etiam alia adhiberi. Nam

priorem locum qui habetur llebr. G., exponunt inulti ac ferme omnes, ul Chrysoslomus, Theodoretus, Occumcnius, Thcophylaetus, Anschnus, Sedulius et alii in hunc locum , necnon Augustinus in line exposil. inchoatae in cpisl. ad Roman., de renovatione ad poenitentiam quae lit in baptismo; non ad eam quae lit in reconciliatione post baptismum. Nam quod de baptismo loquatur hic b. Paulus, satis indicant verba illa : Aon *russum jacientes fundamentum poenitentiae, /idei, baptismatum* etc. el illa; *Eos qui semel sunt illuminati*. Num apud Dionysium cap. 2. ccclesiasl. hierarch. et alios veteres, baptismus dicitur illuminatio, quia est sacramentum Odei. El illa : *Bursum renovari*: nam ul Augustinus loco citato docet, per baptismum proprie renovamur, per reconciliationem curamur. Denique illa; *Iterum crucifigentes Filium Dei*: nam in baptismo repraesentamus Christi mortem; el sepulturam , ul dicitur Roman. 6.,et sicut semel tantum Christus mortuus est, ita el nos semel tantum baptizari possumus. Beatus Paulus igitur adversus fidei desertores disputat ac docet, neminem sperare debere , se post baptismum in Ecclesia susceptum alibi posse jacere aliud fundamentum , el invenire aliud baptisma; nam id impossibile csl, cum unum sit lanium verum baptisma, cl illud repeti non possit. Eundem sensum habet secundus locus. Vere enim *voluntarie peccantibus*, idesl, recedentibus a jam cognita et suscepta fidei veritate , *non relinquitur hostia pro peccato*’, non quia non est locus poenitentiae, sed quia nulla csl vere clicax hostia nisi mors Christi, quam illi apostasia sua contemnunt. Nec enim alius Christus inveniri potest, nec alius baptismus, in quo mors ejus repraesentetur.

Ad illud ex capite 12. dico: Esau duobus modis non invenisse locum poenitentiae: uno modo apud patrem suum . quia res perdita erat irrecuperabilis: allero modo apud Deum, quia non recte poenitentiam egit, ul Chrysoslomus hunc locum exponit. Apostolus igitur deterrere volens homines a lapsu, proponit incertum exitum poenitentiae. Ut enim Esau non potuit recuperare haercdilalcum, quia erat irrecuperabilis , ita peccator non potest recuperare innocentiam, virginitatem , ct similia: et quemadmodum Esau non recte poenitentiam egit, quamvis fleverit, ct ideo Deum non placftvil, ita saepe peccatores poenitentiam agere videntur, et tamen Deum non placant, quia non agunt poenitentiam ul oportet.

Argumentum sextum csl Cajclani in commentario hujus epistolae. Auctor hujus epistolae probat cap. 1. Christum esse Filium Dei ex illis verbis libro 2. Reg. cap. 7. *Ego ero illi in 1’atrem* : cl haec verba inlciligunlur ad lileram dc Salomone, el solum ex litorali sensu sumuntur argumenta firma; igitur vel iste auclor non csl Paulus, vel Paulus non solido argumentatur.

Respondeo : similiter argumentari Apostolum Roman. 10. ct 1. Corinth. 9., nec tamen posse dici, aut non esse Pauli eas epistolas , aut Paulum non solide argumentari. Argumentum igitur Apostoli ideo fortissimum est. quoniam illi ad quos scribit admittebant, Salomonem typum Christi ges-

sisse, nec poterant hoc negare, ul d. Augustinus probat libro de unit. Ecclesiae cap. ft. Nam el 2. Reg. 7. cl ps. 71. dicuntur nulla de Salomone, quae ei non conveniunt nisi ut figura erat Christi. I l illud: *Stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum*. El illud: *Dominabitur amari usque ad mare: et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient ei, etc.*

Argumentum septimum ejusdem Cajclani est. Ad llebr. 9. dicit auctor, fuisse in Arca urnam habentem manna, el virgam Aaron quae fronduerat, cl tabulas Legis: sed lib. 3. Reg. cap. 8. solae tabulae referuntur fuisse in Arca; igitur aut mentitur Paulus, aut hujus epistolae auctor non est Paulus.

Respondeo: lempore Salomonis non fuisse in Arca aliud quam tabulas Legis, ul dicitur 3. Reg. 8., tamen postea a Judaeis positas intra Arcam etiam urnam el virgam; id quod Paulus ex traditione scire potuit. Ita solvit Ttieophylactus, qui etiam monet. Hebraeos sui temporis id sensisse. Adde quod auclor libri Regum cum dicit: *In Arca autem nihil erat aliud nisi duae tabulae*, videtur innuere, suo lempore fuisse aliquid aliud , quod non erat lempore Salomonis: videtur enim dicere voluisse, etsi nunc alia quaedam sint in Arca praeter tabulas Legis: tamen quo lempore Arca in templum a Salomone adducta csl, nihil in ea erat praeter duas tabulas. Quid si etiam, ul quidam volunt, urna et virga in parle aliqua exteriori Arcae, non intra ipsam Arcam fuerint?

Argumentum postremum Erasmi et Cajclani csf. Auclor hujus epistolae cap. 9. loquens de testamento proprie dicto, quod morte testatoris confirmatur. allegat verba Exod. 24. *Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum* : atqui in Exodo secundum hebraicam veritatem nulla sit mentio testamenti, sed pacti: illa enim verba Exod. 24. π5v i D’^i 52 5y nw m? w H’*C ΠΟ’I non habent ahum sensum quam istum: *Ecce sanguis foederis quod pepigit Dominus vobiscum super omnibus verbis istis*; igitur aut Paulus non tenebat hebraicam linguam, aut hujus epistolae auclor non esi Paulus.

Respondeo: vel est quaestio dc re, vel dc nomine; si de nomine, injuste Erasmus hunc auctorem accusat; nam non solum iste auclor, sed etiam 70. interpretes vocem perpetuo vertunt idesl, *.testamentum* , ut palet ex psalmis quos ex versiune 70. habemus, ct Hieronymo in c. 2. Malachiae, ubi alllrmal 70. semper fere vertisse testamentum. El apostolus Paulus Roman. 9. Galal. 3. ct 4. el alibi loquens de lege vetero , semper testamentum vocat id quod Hebraei dicunt priS}, imino adeo trita est in Ecclesia haec vox tcsl.iincn-lum pro hebraica ΓΗ’IX ul nihil frequentius dicamus , vel audiamus, quam testamentum vetus ct testamentum novum.

Si autem non dc nomine, sed dc rc quaestio est, quasi auctor hujus epistolae ad testamentum proprie dictum detorserit hunc locum Exodi, in quo agitur dc foedere: respondendum est : promissionem vitae aeternae , de qua per figuras in testamento veteri, cl aperte in novo agitur, esso simul testamentum ct pactum: testamentum, quia conli-

η< l dispositionem deacrcdilare aeterna danda filiis Dei. quae non filii rala ante inorteni testatoris; te-
 ^lumentum enim csl dispositio do hacrcdilare, quae non prius rala csl quam testator moriatur: < %l autem simul paclum illa Hei promissio, quia habet annexam conditionem: non enim vull testator Deus dare hacrcdilare aeternam nisi iis qui leges sunsobscravacrinl, el hac ratione dicitur foedus el pactum. Jam ergo de eadem re loquitur Moyses Exod. 24. el Paulus Hebr. 9. el Moyses quidem vocal paclum. sed inlcclligit non qiiodctm-qiic paclum. sed pactum de danda haercditalc post mortem testatoris. el propterea sanguinem aspersit in populum, qui figura csl sanguinis Christi pro nobis effundendi: Paulus autem vocat testamentum, sed inlcclligit de testamento non qualicumque, sed conditionalo. idcsl. quod simul sit paclum.

c \ r i T .win.

De epistola Jacobi. Judac. secunda 1'ctri, secunda et tertia Joannis.

De his epistolis quosdam olim dubitasse an vera aposolicoa essent, testis csl Eusebius lib. 3. hislor cap. 2.7. el d. Hieronymus lib. de viris illustribus, in Jacobo, Juda, Peiro, el Joanne. Ex rcccnlioribus Lulherus in prologis harum epistolarum, Ilrcntius, Kemnilius, el ccnlurialores locis notatis capile superiore, epistolam Jacobi el Judac penitus contemnunt: de reliquis dubii haerent: quanquam Lulherus in prologo epistolae ad Hebraeos posteriorem Petri epistolam inter canonicas ponit. Erasmus in annotationibus ad has epistolas, epistolam Jacobi nlirmal non redolere aposolicam gravitatem; de secunda Petri dubitat; de secunda el Icilia Joannis asserit, eas non esse Joannis apostoli, sed cujusdam alterius; de epistola Judac nihil dicit. Cajetunus de auctoribus epistolae. Jacobi, Judac, i t secunda ac tertia Joannis dubitat, cl propterea etiam eas minoris auctoritatis vull esse, quam racleras. Porro Calvinus omnes recipit, et calvinisnc in illa confessione Pissiacnsi ari. 3.

Nobis jam non licet aliud senlire, quam esse has epistolas aposolicas ct divinas. Probatnr primo de omnibus simul; quoniam ponuntur in catalogo nomine apostolorum Petri, Jacobi. Joannis, el Judac a concilio Laodicensi, Carlhagincnsi III., Florentino el Tridcnlino supra citatis; item ab Innocentio I. ad Exuperium epist. 3. el Gelasio in concilio 70. episcoporum. Praeterea ab Origene hom. 7. i i Josue. Epipbanio haeres. 7G. Alhanasio in synopsi. Hieronymo in epistol. ad Paulinum de studio Scripturarum. Augustino lib. 2. tie doct. rlist < qt. 8. Iluflino in exposit. symboli. Isidoro lib. G. ctvmolog. cap. 1.. Damasceno lib. 4. c. 18. Deinde de singulis seorsim. Nam epistolam Jacobi ndfcrcl ad probandum dogma ecclesiasticum concilium Mitevitauin can. 7.. eandem citat Dionysius de divin, nom. cap. 4., Cyprianus in lib. ad Novatianum, Auguimus in episl. 29. ad Hieronym. ct

alii passim. Legitur quoque frequenter in Ecclesia nomine Jacobi apostoli.

Epistola secunda Petri citatur nnminc Petri ab Iliginio episl. 2. a s. Gregorio hom. 18. in E/.cchic-1cm, cl at> aliis passim. Legitur in Ecclesia in festo transfigurationis. Praeterea vel oportet confiteri. hanc epistolam esse Petri, vel contineri intolerabilem errorem, quod nullus baetentis dicere ausus csl. Nam. cap. 2. auctor dicit: *Hanc vocem nos audivimus, cum essemus cum ipso in monte sancto, etc.* al ccric in monte sancio cum Dominus transfiguratus csl. soli cum Domino luerunt. Petrus. Jacobus, cl Joannes, ut cvangelium loquitur, Mallii. 17. Igitur epistolae hujus auctor, aut insignis aliquis impostor fuit. aut csl unus e lribus apostolis Christi primariis. El quamvis parum referat, cujus sil c tribus quantum allinet ad auctoritatem, tamen salis constat non esse Jacobi, aut Joannis: lum quia nemo hoc unquam dixit; lum eliam quoniam auctor aperte initio epistolae vocat se Simonem Petrum apostolum Jesu Christi. Quo argumento persuasus Beda, in commentario ad hanc epistolam miratur, qua ralionc dubitari potuerit de auctore hujus epistolae.

Epistola Judac citatur ut Jmlac apostoli a Dionysio de divin, nom. cap. 4. Tertulliano lib. de habitu muliebri, a Cypriano in lib. ad Novationum, cl a posterioribus frequentissime. Eadem quoque testimonium habet ab Origene lib. in cap. <. ad Rom. ah Epiphanio hacrosi 7G. et a Hieronymo in cap. 1. ad Titum, el in catalogo script.

Epistola secunda Joannis citatur a Cypriano in lib. 2. sententiarum concilii Carlhagincnsis circa finem.

Epistola tertia ejusdem citatur a Dionysio Coolest. hierarch, cap. 3.

Al contra non desuni argumenta. Ac Primum quidem Erasmi est contra epistolam Jacobi. Haec epistola si est ullius Jacobi. illius eerie erit, qui fuit primus episcopus Hierosolymorum, el de quo tam mulla dicuntur in actis apostolorum, el epistol. ad Calat, sed hunc non vere esse apostolum ex duodecim constat ex Hieronymo in comment, cap. 1. ad Galat. ubi dicit, graviter errare eos qui dicunt, Jacobum istum esse unum ex duodecim.

Respondeo: argumentum hoc Erasmi manifesto mendacio inniti. Hieronymus enim non dicit errare cos qui sentiunt, hunc Jacobum esse unum ex duodecim, sed eos qui dicunt, hunc Jacobum esse fratrem Joannis. ct quem Herodes capile plodi jussit. Esse nutem hunc nostrum Jacobum unum ex duodecim idem Hieronymus docet, ct probat in libro advers. Helvidium bis verbis: *Nulli dubium est, duos fuisse apostolos Jacobivocabulo nuncupatos, Jacobum Zebedaei, el Jacobum Alphaei: istum nescio quem minorem Jacobum. quem Mariae filium, nec tamen matris Domini Scriptura commemorat, apostolum vis esse, an non? Si apostolus est. Alphaei filius erit: si non apostolus, sed tertius nescio qui Jacobus, quomodo est frater Domini putandus? el quomodo tertius ad distinctionem majoris appellabitur minor? cum major et minor non inter 1res, sed inter duos soleant praeberc distantiam:et frater Domini apo-*

stultis sil, Paulo dicente, alium apostolorum t idi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Praeterea hoc idem nullis rationibus probari posset: sed quia nec est necessarium hoc loco, el ego breviter li studeo, hoc solum dicam : Si non est Jacobus hic noster unus ex numero duodecim apostolorum, unius apostoli ex duodecim nullam Heri memoriam in Ecclesia ; consilium enim ex evangelio Iohannis. 10. duos fuisse Jacobos inter duodecim: Jacobum Zebedaei et Jacobum Alphnei : in Ecclesia autem non sit memoria nisi Jacobi fratris Joannis dic 25. Julii , el hujus Jacobi qui scripsit hanc epistolam, el fuit episcopus primus Hierosolymae die 1. Maji; si ergo iste non est ille Jacobus Alphaci, sequitur, illius nullam prorsus leri memoriam, quod certe est absurdissimum.

Argumentum secundum. Anchor hujus epistolae non utitur solita apostolorum salutatione, sed profano more Ianium dicit: *Jacobus Dei el Domini nostri Je.su Christi servus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione, salutem;* ergo non est verisimile eam esse Jacobi. Respondeo ad hoc argumentum, quod est Cajelani in hunc locum: Si ista profana salutatio censenda est, illam esse habendam magis profanam, quae habetur ad. 15. *apostoli et seniores fratres his qui sunt Antiochiae, Syriae, et Ciliciae fratribus ex. Gentibus salutem:* atqui nullus catholicus hanc salutationem ut profanam reprehendere auderet: igitur neque illam Jacobi ullus ut profanam reprehendere debet.

Argumentum tertium contra eandem epistulam Magdeburgensium, c. 1. lib. 2. cap. 1. coi. 51. quemadmodum et caetera quae sequuntur. Eusebius affirmat lib. 2. histor. cap. 23.. hanc epistolam, el illam Judae esse adulterinas ; igitur non sunt lirmae auctoritatis. Respondeo : mendacium esse hoc, non argumentum; haec enim sunt Eusebii verba luco citato ab adversariis: *Sciendum, inquit, est, quod a nonnullis non recipiantur.* El addit: *Vos tamen scimus. etiam istas eum caelestis ab omnibus pene Ecclesiis recipi.*

Argumentum quartum. Hae epistola nullum aberrat ab analogia doctinae apostolicae. Am c. 2. justificationem non lidei soli , sed operibus adscribit, cum Paulus Roman. 3. dicat. hominem iustificari ex fide sine operibus. Respondeo : hoc argumento confiteri hincranos, se esse lillos veterum illorum haeticorum contra quos epistola ista scripta fuit. Audi enim, quid Augustinus scribat libro de lide el operibus cap: 1. i. *Quamobrem, inquit, iam illud videamus, quod excutiendum est a cordibus religiosi, ne. mala securitate salutem suam perdant, si ad eam oblinendam suadere fidem putaverint, bene autem vivere, el bonis operibus viam Dei tenere negligant. Nam etiam temporibus apostolorum, non intellectis quibusdam subobscuris sententiis apostoli Pauli. hoc cum quidam arbitrari sunt dicere. etc.* El infra. *Quoniam cryo haec opinio tunc fuerat exorta, (diae apostolicae epistolae Petri. Joannis. Jacobi, Judae contra eam maxime dirigunt intentionem, ut vehementer astruunt, idem sine operibus non prodesse: sicut etiam ipse Paulus non quamlibet idem qua in Deum aeditui, sed eum*

salubrem planeque evangelicam definivit, cujus opera ex dilectione procedunt.

•VI argumentum autem respondemus cum Augustino praef. il. iu psal. 31., apostolos non pugnare inter se: nam Paulus loquitur de prima justificatione qua homo sit justus ex injusto , el nomine operum intelligit opera quae fiunt sine lide et gratia solis viribus liberi arbitrii: Jacobus autem loquitur de secunda justificatione, qua quis ex justo sit justior; juxta illud Apocalypsis ult.: *Qui iustus est, justificetur adhuc;* el nomine operum intelligit opera , quae fiunt cum lide el auxilio gratiae Dei. Quemadmodum enim non potest homo scipsum procreare, vel a mortuis excitare; tamen positaquam natus est potest scipsum opere suo alere clangere: ita non potest peccator se ipsum justum facere; tamen potest , cum justus est , operibus suis augere iustitiam. Sed de hac quaestione suo loco plenius disputabitur.

Argumentum quintum. Haec epistola multi est de opere Christi , el doctrina fidei, et solum de operibus concionalur: solent vero apostoli semper aliquid interserere de lidei doctrina ; non igitur apostolica haec epistola est. Respondeo : Apostolum Jacobum de industria totum esse in operibus commendandis, ut ex Augustino supra demonstravimus propterea quod lidei doctrinam satis explicuerant evangelistae et Paulus; el ii adversus (pius ipse scribit, doctrinam lidei nimis extollebant. et bona opera negligebant. Addo praeterea , si ideo haec epistola adulterina indicanda est, quia lota fere consumitur in operibus bonis commendandis: Proverbia quoque, el Ecclesiasten Salomonis adulterinos hbris existimari debere, cum nihil in iis, praeter conciones de moribus legatur, vel si Proverbia el Ecclesiastes inter sacros libros habendi sunt, adversariis etiam consentientibus, nulla certe causa est, cur Jacobi epistolam libris illis persimilem nunciamus.

Argumentum sextum. Iste auctor c. 1. el 2. vocat legem libertatis legem testamenti veteris : at eam vocat legem servitutis apostolus Paulus , Galat. 4. non igitur utraque epistola apostolica esso potest : constat autem epistulam ad Galatas apostolicam esse ; igitur quae fertur nomine Jacobi, non apostolica, sed apostolicae contraria est.

Respondeo: Jacobum non loqui de lege veteri sed de nova , cum eam legem libertatis appellat. Sed ideo illis visus est Jacobus loqui de lege veteri, quia mentionem facit decalogi praeceptorum, et ipsi somniant legem novam non continere ulla praecepta, sed solus promissiones gratiae dei praeedicationem. At sine ulla dubitatione falluntur. Siquidem praecepta Decalogi non minus ad christianum (piam id hebratos pertinent. ut ex. 5. c. Matthaei aliisque in is colligitur: sed huc interest inter novum ac vetus testamentum. quod vetus leges adferbat, non autem vires ad eas leges implendas suppeditabat: proinde lex timoris ac servitutis , el dicebatur . et erat, testamentum vero novum una cum legibus gratiam praebet, quo homines aduti, facile , libere, ac libenter implent ipsa praecepta , et propterea dicuntur christianum nunc esse sub lege , el iustis dicitur lex non esse,

positi, non quod eam servare non debeant, sed quia lex eos non premil aut gravat, cum eam liberrime hberimeque servant.

Sed Augustinum haec ipsa docentem audiamus, libro de nat. et gratia cap. 57. Si *spiritu ducimini*. inquit, *non adhuc estis sub lege, utique lege quae timorem incutit, non tribuit charitatem, quae, charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per legis Hieram. sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Haec est lex libertatis, non servitutis, quia charitativa, non timoris; de qua etiam Jacobus apostolus ait: Qui autem perspexerit in legem perfectae libertatis etc.* Et cap. G. ad Galatas: *Eadem*, inquit. *Scriptura. et idem mandatum cum bonis terrenis inhiantes premit servos. testamentum vetus, cum in bona aeterna flagrantibus erigit liberos, testamentum novum vocatur.* Et libro de continentia c. 3. *Aon sumus sub lege, bonum quidem iubente non tamen dante, sed sumus sub gratia, quae id quod lex iubet faciens nos amare, potest liberis imperare.*

Argumentum septimum. Auclor hujus epistolae testimonia profert ex epistolis Petri et Pauli; non igitur ipse Apostolus sed aliquis ex apostolorum discipulis fuit. Respondeo: non citari in hac epistola ulla loca Petri vel Pauli; sed inde adversarios esse deceptos, quod viderint ad marginem libri et regione verborum Jacobi loca quaedam Petri et Pauli annolari. At etiam in marginibus epistolarum Pauli notari videmus loca quaedam ex epistolis Petri, et aliorum apostolorum; et ad marginem prioris epistolae Petri et primae Joannis annotantur plurima loca Pauli: nec tamen epistolae istae Petri, Pauli, Joannis in dubium revocantur. Nec enim ejusmodi annotationes significant unum apostolum ab alio citari, sed similes sententias in apostolis inveniri, quod Spiritus Sanctus ideo facit, ut ostenderet, se unum atque eundem eorum omnium auctorem esse. Quod idem videmus etiam in prophetis: Isaias enim et Michacas uno atque eodem vixerunt tempore, cum uterque initio sui libri se scripsisse commemorat diebus Joabab, et Achaz, et Ezechiae Regum Juda, et tamen invenimus Isaiam 2. et Michacam 4. insignem prophetiam de Christo, non modo sententiis, sed etiam verbis iisdem descriptam.

Argumentum octavum. Epistolae hujus auclor non se vocat apostolum Christi, ut Paulus facit: non igitur credibile est, cum apostolum esse sed discipulum aliquem inferioris notae.

Respondeo: si ejusmodi ratiunculis fides habenda esset; non solum epistola Jacobi sed etiam aliquot alias Pauli et Joannis rejiciendas fore. Siquidem Paulus in epistola ad Philippenses, in utraque ad Thessalonicenses, et ad Philemonem, non vocat se Christi apostolum, sed aut servum, ut facit Jacobus, nec nihil addit: Joannes quoque nec in epistolis, nec in Apocalypsi apostolum se nominat.

Contra epistolam judae proferunt iidem Magdeburgenses argumenta quatuor. Primum, quia non vocat apostolum, sed hoc jam est solutum.

Serandum, quia Judas asserit, se post apostolos etiam, cum ait: *Memores estote verborum, quae etiam Dominus (Iesus) sunt ab apostolis Domini nostri Iesu*

Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores etc. citans aperte quaedam ex secunda epistola Petri. Respondeo: Judam simul cum apostolis vixisse, sed tamen posterius epistolam scripsisse quam Petrum et Paulum, et ideo merito potuisse eorum epistolas citare: quemadmodum etiam Petrus in secunda epistola mentionem facit epistolarum Pauli, cum tamen etiam singuli vixerint, et eadem dicuntur sint coronati.

Argumentum tertium. Judas non in Graecia, sed in Perside praedicavit: igitur si quid scripsisset, non graeco sed persice scripsisset. Respondeo: Judam, etsi in Perside praedicaverit, tamen non ad Persas, sed ad Judaeos per orbem terrae dispersos epistolam suam scripsisse, ad quos etiam Petrus et Jacobus scripserant. Merito proinde scribere voluisse lingua graeca, quae tunc communissima erat. Praeterea quis non videt, quam ineptum argumentum sit: Judas in Perside praedicavit; igitur lingua persica scribere debuit? Si quid enim valeret ejusmodi argumentum, pari ratione colligeremus, Petrum qui Romae docuit, et ex eadem urbe duas epistolas scripsit, latino non graece scribere debuisse; et Matthaeum qui predicavit in Aethiopia, oportuisse aethiopica lingua scribere evangelium; Paulum quoque qui in Italia praedicabat, cum scriberet ad Timotheum, ad Philemonem et ad Hebraeos, debuisse latine scribere, non graece vel hebraice.

Argumentum quartum. Judas refert historiam altercationis inter Michaelum Archangelum et Diabolum de Moysis corpore, et vaticinium quoddam Henoch: at nihil horum legitur in probatis Scripturis; igitur epistola haec inter apocryphas numeranda est. Respondeo: quamvis Tertullianus lib. de hab. mulieb. contendat, librum Henoch esse canonicum. et Reda in hanc epistolam dicat, tempore Judae librum Henoch verum et canonicum in manibus hominum fuisse, etsi modo non exstet: tamen probabilius videri, librum esse apocryphum. Caeterum, ut Hieronymus in cap. 1. ad Titum, et Augustinus lib. 13. de Civitate Dei cap. 23. et lib. 18. cap. 38. dicunt, etiam in apocryphis esse aliquid veri, et hoc Judam protulisse, nec tamen propterea totum librum approbasse; sicut etiam Paulus actor. 17., 1. Corinth. 15. et ad Titum 1. profert testimonia ex ethnicis poetis, Arato. Menandro et Epimenide: nec tamen idcirco poetas illos consecravit.

At Judas, inquit Cajelanus, librum Henoch non ut apocryphum, sed ut propheticum citat. Respondeo cum Augustino lib. 15. de Civil. Dei cap. 23. sine dubio credendum esse, Henoch aliquid prophetici et divini scripsisse, et ejus vaticinium insertum fuisse in eo libro, quem Judas citat; sed cum librum propterea apocryphum esse, quod nulla incerta et fabulosa contineat simul cum hoc vero vaticinio quod Judas citat.

Contra secundam Petri solum objicitur diversitas styli a prima, quam constat certo esse Petri; quae objectio Erasmi est, a quo non parum dissentiunt Magdeburgenses, quippe qui scribunt, sibi videri valde similem stylum hujus epistolae, stylo epistolae prioris. Respondet beatus Hieronymus quaestio. 11. ad Hedibiam, styli diversitatem, si quae

sit, natam ex interpretis diversitate : nec enim Petrum semper uno atque eodem interprete usum esse.

Contra secundam et tertiam Joannis solum obijciunt auctoritatem Papiae apud Etiscbium, libro 3. histor. cap. 39. et Hieronymum de viris illustribus in Joanne. Tradidit enim Papias, duos fuisse Joannes, unum apostolum, et alterum qui senior dicebatur: et quoniam auctor harum epistolarum non apostolum, sed seniore se nominat, verisimile esse videtur, duas has brevissimas epistolas Joanne seniore, non ab apostolo Joanne scriptas esse. At haec levior conjectura est, quam ut opponi debeat, ne dicam praeponi tot Conciliorum, pontificum et patrum auctoritati, qui has epistolas Joanni apostolo tribuunt; praesertim cum nec Papias dixerit, has epistolas non esse Joannis apostoli (solum enim ille duos Joannes nominaliter autem epistolas scripserit, tacet) et Joannes apostolus merito senior dici potuerit, quod post omnes apostolos vixerit, et ad extremam usque pervenerit senectutem. Porro sanctus Hieronymus de his epistolis adeo non dubitavit, ut eas citaturus in epistola 83. ad Evagrium, ita coeperit. *Clangat tuba evangelica, / Illius tonitruum, quem Jesus amavit / Iurimum, qui e pectore Salvatoris doctrinarum / lucula portavit.*

CAPUT XIX.

De Apocalypsi.

Apocalypsim Joannis. ex antiquis haereticis, marcionis lae respuebant, teste Tertulliano libro quarto contra Marcionem, necnon Alogiani et Theodoliani, teste Epipliano Iheresi 51. et 55. Ex novis, Lutherus in prologo dicit, se aliquid in ea considerare, cum Apocalypsis asserat fore beatos qui servant ea quae ipsa scripta sunt, cum tamen nemo intelligat quae illa sint. In praefatione vero antiquiore testamenti novi ait, se Apocalypsim neque pro prophetico, neque pro apostolico libro recipere, sed similem judicare libro Esdrae. Brennius et Kermellius locis notatis Lutheri subscribunt. Lagdeburgenses autem cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56. a Lutheri deficiunt ad Calvinum, et cum eo acriter pugnant pro Apocalypsi adversus alios Lutheranos. Erasmus in line annotationum in Apocalypsim varias conjecturas anxio quaerit, unde probet hunc librum non esse Joannis apostoli.

Ex defuerunt olim catholici, qui de hujus libri auctoritate vel auctore dubitarent. Nam Cajus quidam vetustus auctor librum hunc Chelini haeretici esse nullo modo, teste Eusebio lib. 3. hist. cap. 28. Dionysius vero Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. cap. 23. hanc opinionem Cajus refellens, librum divinum et canonicum esse asserit: tamen subdubitanter silne Joannis apostoli, an alterius Joannis. Denique b. Hieronymus in epistola ad Dardanum testatur, ita Graecos de Apocalypsi dubitasse contra communem consensum Latinorum, quemad-

modum Latini de epistola ad Hebraeos contra communem Graecorum sententiam dubitabant.

Veruntamen Apocalypsim, tum Joannis apostoli verum esse foetum, tum librum admirabilem ac divinissimum esse. facile probare possumus. Primum ex conciliis: nam in Ancyrano concilio ante 1200. annos, can. ult., citatur nomine Joannis: in Carthaginensi 111. can. 47. et in concilio Romano sub Gelasio I. inter sacros et canonicos libros annumeratur: item in concilio Toletano IV. can. 16. mullo- rum conciliorum et pontificum sanctionibus confirmatur. Apocalypsim esse Joannis apostoli et vere canonicam et divinam.

Deinde ex patribus Graecis et Latinis id ipsum probari potest. Nam Dionysius cap. 3. Eccles. hierarch. vocat Apocalypsim arcanam et mysticam visionem dilecti discipuli. Justinus in dialogo cum Triphone ultra medium. Apocalypsim dicit esse Joannis apostoli, et eandem commentariis illustravit. ut d. Hieronymus Iohannis libro de viris illustribus in Joanne. Irenaeus lib. 5. circa finem asserit. Apocalypsim esse Joannis apostoli, et scriptam pene suo saeculo ad finem imperii Domitiani: in eandem quoque commentaria edidit. auctore Hieronymo de viris illustribus. in Joanne. Teophilus Antiochenus, Melito Sardensis, et Dionysius Alexandrinus episcopi Graeci antiquissimi et doctissimi. Apocalypsim ut divinitus scriptam receperunt, teste Eusebio lib. 1. cap. 24. et 26. et libro 7. cap. 23. Clemens Alexandrinus lib. 2. paedagog. cap. 12. Apocalypsim citat. Origines homil. 7. in Josue. et in psalmum primum, Apocalypsim Joanni apostolo tribuit, quod etiam facit Eusebius in Chronico anni Domini 96. Athanasius in synopsi, Epiphanius Iheresi 51. et 76. Chrysostomus homil. 3. in psal. 91. et Damascenus libro 4. cap. 18. Apocalypsim ut sacram, et Joannis agnoscunt. Quocirca Graecos qui, Hieronymo teste, Apocalypsim non recipiebant, et paucos et obscuros fuisse necessesse est.

Probatum ultimo ex communi Latinorum consensu: nam Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, Apocalypsim Joannis apostoli esse affirmat. Cyprianus de exhortat. martyr. cap. 3. 8. 10. 11. et 12. Apocalypsim ut reliquas divinas scripturas passim citat; quod etiam facit Hilarius praefat. in psal. Ambrosius in psal. 40. Apocalypsim Joannis evangelisae esse «licet. B. Augustinus tract. 36. in Joannem dicit. Apocalypsim ejusdem esse Joannis cujus est evangelium, et lib. 2. doctr. christ. cap. 8. inter sacros et divinos libros eam refert, quod etiam facit Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium: Rufinus in exposit. symb. et Isidorus lib. Gelymolog. cap. 1. Sanctus Hieronymus non solum in epistola ad Paulinum de studio Scripturarum. Apocalypsim Joannis esse docet, sed eandem sententiam esse omnium Latinorum affirmat in epist. ad Dardanum de terra promise. Denique Sulpicius lib. 2. sac. hist., ait, Apocalypsim a nonnullis aut scilicet, aut impie non recipi.

Ad argumentum autem Lutheri, qui inde probat Apocalypsim non esse parae auctoritatis cum caeteris libris sacris, quia capite primo et ultimo hujus libri dicitur: *Beatus qui servat verba prophe-*

fuie *hujus*. cmn (amen ncmo scia! *quid sibi velit* haec prophetia. Respondeo: etsi permulta sint obscurissima vaticinia in hoc libro, tamen permulta cliam esse praecepta vitae clarissima, ul de constantia in persecutionibus, do haereticis odio habendis, dc pseudoprophetis fugiendis etc. et argumentum et scopus lotius libri non aliud est, quam ul nos hortetur ad perseverantiam et patientiam tempore persecuullonum. Quae quidem res clarissima et apertissima est.

Sed videamus, quid etiam adierat Erasmus. Is objicit. Primo quosdam auctores (pii hujus libri non meminerunt, ut Dorotheum et Anastasium cl quosdam qui dubitarunt, an esset Joannis apostoli, ut Dionysium cl Eusebium. Secundo, quod passim nomen suum inculcat dicens : *Eyo Joannes, eyo Joannes:perinde*, inquit, *quasi syngraphum scribere! non librum, cum alioqui Joannes modestiora de se narrans nomen suum nusquam exprimat in evangelio*. Postremo, quod in Graecis codicibus titulus non sil Joannis apostoli sed Joannis theologi.

Sed haec levissima sunt. Nam pro duobus qui hujus libri non meminerunt, et duobus qui dc auctore subdubitarent, nos citavimus quatuor concilia cl plurimos patres, qui constanter hunc librum Joanni apostolo tribuunt.Quanquam Eusebius,quem Erasmus inter dubitantes numerat, aperte in Chronico declaret, se nihil omnino dc hujus libri auctore,vel auctoritate dubitasse. In secunda objectione modestiam Erasini merito desideramus, (pii arrogantiae accusare audeat auctorem hujus libri.quem lota Ecclesia ul sacrosanctum semper venerata est. Ncc esi verum illud *Eyo Joannes* in lioc libro tam saepe repeti,cum ad summum 1er in loto libro inveniatur.Neque vero est novum in prophetis,ul saepe nomen suum repetant, certe Daniel ul minimum octies ail *Eyo Daniel*. Denique nihil oillcil nostrae sententiae, quod auctor Apocalypsim Joannes theologus appelletur. Nullus enim est alius Joannes , (pii cognomen theologi habuerit, praeter apostolum el evangclisiam Joannem, el mento: nam, ul Augustinus notat tractat: 36. in Joannem, ideo Joannes volanti aquilae comparatur, alii vero evangelislae animalibus in terra gradientibus, quod cactcri de humanitate Christi, ipse de divinitate praecipue scripserit. Quare Dionysius Areopagita in episl. ad Joann, aposlol. eum theologum et apostolum salut; cl Athanasius in synopsi aliique veteres theologum illum vocant.

CAPUT XX.

De libris apocryphis.

Sacrorum librorum canone explicato, ne pro instituti operis brevitate ab adversariorum argumentis defenso, restat ul dc libris istis pauca dicamus.(pii tametsi nonnullis canonici visi sint, lamcn jure ac merito, non canonici, sed apocryphi nominantur.

Igitur vox rpo< r;/p/ius gracca est, et rem occultam ac reconditam significat: siquidem *celare est, ἰπτηιγX latibulum*. Porro ccclesialici

scriptores non semper eodem modo hanc vocem usurpant. Interdum enim vocant scripturas apocryphas eas, quas non est certum an sint canonicae el divinae, etiam si satis constet nullos in cis errores inveniri. Sic Hieronymus in prolog. Galeato vult, cos omnes libros qui non sunt in canone, esse inter apocryphos numerandos. Interdum autem vocant apocryphos libros cos, qui errores admixtos habent. Sic utitur hac voce Origenes homil. 1. in Cani. ; Hieronymus in epistol. ad Laetam de institui. 111., cl Augustinus lib. 15. dc Civitate Dei cap. 23. Quam significationem sequulus Gelasius in decreto de libris ecclesiasticis, eos libros vocat apocryphos, qui suul editi ab auctoribus haereticis, vel certe suspectis.

Quod autem glossa in can. Sancta Romana, distinet. 15. dicit, apocryphos vocari cos libros, quorum auclor ignoratur; non est probabile: nam tunc nulli libri sacri essent apocryphi, ut liber Judicum, Ruth, Job, primus Machabaeorum, cl permulti alii, quorum auctores ignorantur, quod tamen abhorret ab usu loquendi Ecclesiae. Quis enini unquam audivit, librum canonicum esse apocryphum?

Enumerantur libri apocryphi plurimi a Gelasio, ut habetur distinet. 15. can. Sancta Romana, ab Innocenlio I. episl. 3. ab Alhanasio in synopsi, cl ab Eusebio lib. 3. hislor. cap. 25., sed magna ex parte non exstant. Qui exstant hi sunt, oratio regis .Manasse, quae solei annecti libri Paralipumenon , quam idcoapocryphain.aul non certo canonicam (licere posse videmur,quia non est pars alicujns libri sacri, ncc ponitur nominatim in canone ab aliquo concilio, vel pontifice, vel patre supra citatis ; nec habetur in hebraea aut graces, sed solum in latina editione. Apocryphus quoque esi psal. 151. Davidis, cujus meminit Athanasius in synopsi, el invenitur in graccis psalteriis. Quem psalmum apocryphum dico, quia concilium Laodiccnnum canone 59, concilium Romanum sub Gelasio, cl Tridcnlinum sess. 4. nominatim ponunt in canone 150. psalmos.

Item apocrypha est appendix libri Job.quae tantum habetur m graccis codicibus. Concilium enim Tridenlinum sess. 4. cos lanium libros canonicos haberi voluit, qui in latina vulgata editione habentur. Praeterea b. Hieronymus in quaesi, in Genes, ostendit, falsum esse quod in illa appendice habetur. Job fuisse de stirpe Esau, cum fuerit de stirpe llus, qui fuit filius Nachor fratris Abrahac, ut dicitur Genes. 22. Adde quod illa appendix ntitur potissimum auctoritati cap. 3G, libri Genescos, ubi numeratur Jobab inter posteros Esau: at longe aliud nomen est 2VN quod est proprium ipsius Job, quam quod habetur in Genes, cap. 36. Apocrypha quoque esse videtur praefatiuncula, quae praefigitur Threnis llieremiae; nam nec esi in hebraeis codicibus, nec in omnibus lalinis, el ab expositoribus non attingitur.

Nec minus apocryphus censendus est liber Hermelis, qui inscribitur pastor. Tametsi enim eum divinitus inspiratum esse putaverit Origenes lib. 10. in epistol. ad Roman., et ex eodem testimonia proferant Tertullianus libro de oratione, Irenaeus

libro Î. cap.37. Clemens Alexandrinus lib. G.Stromal. Athanasius in libr. de decret. Aicacnac Synodi. Cassianus coli. 15. cap. 12. cl eundem librum utilem judicaverit Eusebius lib. 3. hislor. cap. 3. Iluffinus in symbolum, et Hieronymus in libr. de scriplorib. ecclesias!, in Hcnncle: nihilominus tamen nec ab ulla synodo relatus est in canoncm, cl disertis verbis cum a canone rejicit Gelasius dccr. dc libr. ccclesiasl.. cl Athanasius in synopsi, idem cliam Athanasius in lib. de décret. Nicaenae synodi, cl Theodorclus libr. 1. hislor. cap. 18. Arinnos, qui cx hoc libro testimonia petebant, dicunt cx libro non canonico testimonia petisse.

Postremo apocryphi sunt liber terlius cl quartus Macliabacorum, nccnon tertius ct quartus Esdrac. El quidem dc quarto Macliabacorum res perspicua est. cum solum nominetur ab Alhanasio in synopsi. cl ab eodem extra canoncm ponatur. Quartus autem Esdrac citatur quidem ab Ambrosio lib. de bono mortis, cl lib. 2. in Lucam, ac in cpistol. 21. ad Horatianum: tamen sine dubio non est canonicus, cum a nullo concilio referatur in canoncm, cl non inveniatur neque hcbraicc, neque graccc, ac demum contineat cap. G. quaedam fabulosa de pisce Henoch cl Levialham, quos maria capere non poterant, quae llabbinorum Talmudistorum somnia sunt. Itaque mirandum est: quid Gcnabrardo venerit in mentem, ul hunc etiam librum ad canoncm perlinere vellet, in Chronologia sua pag. 90.

At dc tertio Macliabacorum major difficultas est, quoniam Clemons in canon, apostol., canon. 84. refert in canoncm 1res libros Macliabacorum. Ncc minor est difficultas dc lib. 3. Esdrac: nam in graccis codicibus ipse est qui dicitur primus Esdrac, et qui apud nos dicuntur primus cl secundus, in Graeco dicuntur secundus Esdrac. Quocirca verisimile est, antiqua concilia cl patres, cum ponunt in canone duos libros Esdrac, intelligerc nomine duorum librorum omnes 1res. Sequebantur enim versionem septuaginta interpretum, apud quos 1res nostri, duo libri Esdrac nominantur. Accedit cliam, quod citatur hic terlius Esdrac ab Alhanasio orat. 3. conira orianos, ab Augustino lib. 18. de Civitate Dei cap. 3G. a Clemente Alexandrino lib. Stromal. 1. ab auctore operis imperfecti homil. 1. in Mallh., cl a sancio Cypriano in episl. ad Pompejum.

Quod ad priorem difficultatem attinet, probabile, videtur, canoncm illum non esse Clementis. Nam Zcphirinus Papa XV. a Petro in episl. I. tradit, solum septuaginta fuisse canones apostolorum, vel ulalii codices habent sexaginta: Humbertos autem in libr. coni. Nicctam non agnoscit nisi quinquaginta: at iste est ocluagcsimus quarius. El certe melius noverat Zcphirinus quoci cscnt apostolorum canones (piam ulli posteriorum. Quocirca non sine caussa Gelasius distinet. 15. can. Sancta Humana, posuit inter apocrypha canones apostolorum, quo propter aliquos, vel corruptos, vel additos ab haereticis fecisse videtur. Ncc obstat, quod in canonibus, qui dicuntur VI. synodi, canon. secundo approbentur 85. canones apostolo-

rum: nam illi canones non sunt verne sextae synodi, sed cujusdam alterius concilii postea celebrati, quod summus pontifex Sergius, qui tunc sedebat, non solum non approbavit. sed cliam reprobavit. ul palet cx Bcda in libr. dc sex aclal. in Justiniano.

Deinde in isto canone 81. numerantur libri canonici. cl omittuntur quidam, qui certissime sunt canonici, ul libri Esdrac, Tobiae, Judith, Sapientia. Ecclesiasticus, Apocalypsis, quae res non minimi momenti esse videtur. Nam Ecclesia quae post apostolos fuit, non aliunde didicit qui libri sint canonici, cl qui non sint, quam cx traditione apostolorum. Porro Clementem exactissime tenuisse apostolicas traditiones, quippe qui cum apostolis Petro cl Paulo diu vixerat, testantur Ircnacus lib. 3. cap. 3., et Eusebius lib. 5. hislor. cap. G.: ergo qui libri a Clemente non ponuntur in canone, absolute canonici non videntur. Proinde vel libri Esdrac, Tobiae, Judith. Apocalypsis non sunt canonici, vel decretum illud non est Clementis. Quod aulcm quidam dicunt, Apocalypsim omissam a Clemente quia nondum scripta erat ejus tempore, probare non possunt. Nam Apocalypsim Joannes scripsit ad finem imperii Domitiani, ut docet Irenacus lib. 5. extremo: Clemens aulcm obiit anno 3. Trajani, ul docet Hieronymus in lib. de vir. illustr. Potuit igitur Clemens Apocalypsim videre.

Deinde, nonne in hoc ipso canorie ocluagesimo quarto ponitur Joannis evangclium? At Apocalypsim ante evangclium scriptam fuisse, plurimi gravissimique autores testantur. Eusebius lib. 3. hist., cap. 24. *Joannem, inquit, tradunt usque ad ultimum pene vitae suae tempus. absque ullius Scripturae indiciis evangclium praedicasse.* Athanasius in Synopsi: *Evangclium, inquit, secundum Joannem, ct praedicatum est a Joanne apostolo cl dilecto, cum exui in Palhmo insula, el postea ab eodem editum Ephesi.* Epiphanius haeres. 51. quae est Alogorum, disertis verbis scribit, editum esse evangclium a Joanne post 90. annos vitae ejus, cl post reversionem ipsius c Palhmo.

Thcopliylaclus, Eulhymius, Bcda, cl Rupcrhis praefation. commentar, in Joann., communi consensu doccl, aul in Palhmo, aul post reditum a Palhmo, Joannis evangclium scriptum cdilumque esse. Neque his repugnat quod scribit Dionysius Areopagita in episl. ad Joann, in exilio agentem: vocat enim Dionysius Joannem evangclii solem, ct coelestem ejus theologiam, non ob scriptionem aliquam, quae tunc cclarcl nomine Joannis, sed ob divinam el admirabilem ejus praedicationem.

Praclera in isto eodem canone 84. numerantur inter sacros libros, non solum tertius Macliabacorum, sed cliam epistolae duae Clementis, el constitutiones apostolicae ejusdem Clemenli>: quos tamen libros Ecclesia nunquam pro sacris agnovit. At si ille canon vere esset Clementis, non posset Ecclesia sine magna temeritate hos libros non recipere, siquidem Clemens summus pontifex erat, cl canones apostolorum vel ipse condidit, vel quod verius est, ab apostolis conditos literis commendavit: non autem liccl Ecclesiae apostolicas leges, vel cliam pontificias recusare, nisi lanium

cas, quas, quod tempori potius quam veritati dogmatum inservirent, jam abrogatas certo constat, qualis est illa de sanguine cl suffocato non comedendo.

Ad alteram difficultatem rcspondco:elsi in graecis codicibus duo libri Esdrae sint nostri tres: tamen non propterca concilia antiqua et veteres patres, qui in canone ponunt duos libros Esdrae, intelligcre nomine duorum nostros tres. Nam multi veterum, ut Melilo, Epiphanius, Hilarius, Hieronymus, Rufinus in canone exponendo testamenti veleris, aperte sequuti sunt Hebraeos, non Graecos:Hebraei autem tertium Esdrae non habent.Deinde nihil ex hoc tertio libro in ecclesiastico officio unquam legitur: quod argumentum est, a longo jam tempore non fuisse eum librum habitum in numero sacrorum. Praeterea Gelasius in concilio

Romano LXX. episcoporum unum tantum Esdrae librum ponit in canone. Quo uno sine dubio nostros duos intelligit, qui ut Hieronymus testatur praefat. in Esdram.uno volumine continentur. Haque disertis verbis Gelasius priorem illum, qui est apud Graecos, rejecit.

Denique beatus Hieronymus praefat. in Esdram aperle significat, tertium et quartum Esdrae non solum apud Hebraeos non haberi, sed ne apud LXX. quidem. Quare, licet quidam codices graeci haberent tria volumina Esdrae in duobus libris; correcliores tamen non habebant. Porro veteres patres utuntur interdum testimoniis ex hoc libro petitis, quem et nos non inutilem esse fatemur, sed et raro id faciunt, et nusquam sacrum cl divinum appellant.

DE VERBO DEL

LIBER SECUNDUS

CAPv pr imum.

*Ostenditur, editionem hebraicam Mosis,
et prophetarum nunquam periisse.*

Disseruimus libro superiore de libris ipsis sacris, ul eorum numerum cl auctoritatem ab haeretico- rum calumniis vindicaremus. Sequitur,ul de libro- rum eorundem variis editionibus, id est, hcbraica, latina, gcrmanica, gallica, cl similibus, quae vul- gares dicuntur, breviter disseramus. Parum enim prodesset, librorum divinorum numerum non igno- rare,si cui editioni ex tam variis,quae nunc exstant, auctoritas tribuenda sit, ignoraremus.

Ut igitur ab editione hcbraica ordiamur, duo sunt quae veniunt in quaestionem. Unum, an scri- ptura illa ipsa quae a Mose cl prophetis condita est, ad nos usque pervenerit. Alterum, an ea Scri- ptura quae hcbraicis codicibus continetur, perverso studio Judacrum ita corrupta ac depravata sit, ul aulorilalcu nullam in Ecclesia mereatur.

De priore quaestione duplex sententia est. Una eorum qui docent, scripturam sacram universam periisse tempore captivitatis babylonicae, quando civitas eversa, cl templum incensum fuit, ac de- inde ab Esdra fuisse rursum reparatam, Spiritu Sancio ei suggerente et dictante omnia, sicut anlca fuerant. Illa senlire videtur Basilius in epist. ad Chilonem: *Hic campus*, inquit, *in quo secessu [acto, Esdras omnes divinos libros ex mandato Dei eructavit.* Haec ille. Addunt quidam in ean- dem senlcnlia in Irenacum, Tertullianum, cl Cle- mentem Alexandrinum, sed illi non aperte hoc docent.

Haec opinio improbabilis nobis vidciur. Non e- nim alio fundamento nititur, quam testimonio libri apocryphi,id est,lib. 5. Esdrae cap. **II**, ubi diser- tis verbis scribitur, Esdram totis quadraginta die- bus divino spiritu afflatum dictasse quinque viris, qui summa celeritate quae ab eo dicebantur exci-

piebant, atque eo modo universam Scripturam quae plane perierat esse reparatam. Sed hic liber non modo apocryphus est, cl ab Ecclesia catholica nunquam receptus, sed etiam multis in locis redo- let fabulas judaicas, cl in hoc ipso cap. **I L** non a- litcr loquilur de quibusdam libris occultis el per- fectioribus, quam omnes Thalmudistac faciant de sua cabala. Quare potius testimonium libri hujus detrahit huic sententiae fidem, quam afferat: ex li- bris autem canonicis nihil tale colligitur.

Quod autem quidam dicunt, id colligi ex lib. 2. Esdrae cap. 8. tantum abest, ut sil verum, ul po- tius contrarium inde colligatur. Sic enim habemus: *Dixerunt Esdrae scribae, ul adferrel librum le- pis Mosis: attulit ergo Esdras, etc.* non dixerunt, ut iterum componeret librum legis, sed ut adfer- ret, quia sciebant adhuc inveniri. Praeterea etsi Scriptura quae publice servabatur in templo fuerit incensa, cl perierit ; tamen incredibile est, non fuisse etiam aliqua exempla , vel certe paries eo- rum apud privatos homines, et praecipue apud E- zecbielcu, Danielcu, Hieremiam, Aggaeum, Za- chariam, Mardocheu, et ipsum Esdram. qui tunc vivebant, el quibus sine dubio curae fuit lex Do- mini.

Est ergo altera sententia, fuisse quidem Esdram librorum sanctorum instauratorem, non omnia ite- rum dictando,sed colligendo el ordinando Scriptu- ras in unum corpus, quarum partes variis in locis invenerat, cl etiam emendando, si quae depravata erant negligencia scribarum, cum toto tempore ca- ptivitatis negligenter lex servata sil, cum nun ha- berent Judaei templum cl tabernaculum.

Ita sensisse videntur gravissimi auctores. Nam Chrysoslomu homil. 8. in epist. ad llebr. docet, Esdram ex reliquiis Scripturae iterum eam compo- sisse. Hilarius pracfal. in psal. ait, Esdram omnes psalmos collegisse , et ex cis unum librum confe- cisse. Theodorus praefal. in psalm, ait, Scriptu- ram veterem depravatam tempore captivitatis ab Esdra fuisse restitutam. Quod idem mihi significas-

se videntur Iracncus lib. 3. cap. 25. Tertullianus lib. de hab. mulier., et Clemens lib. I. Stromal. Dicunt enim, Esdram recensuisse et instaurasse libros omnes testamenti veteris: sed non addunt, *memoriter*, nec meminerunt historiae illius, quae habetur in lib. 4. Esdrac.

B. Hieronymus in prolog. Galeat, dicit, Esdram invenisse novas litteras hebraicas, et antiquas quidem reliquisse Samaritanis, novas autem tradidisse Judaeis, quibus etiam nunc utimur. Nam et idem Hieronymus in cap. 9. Execli. testatur, littera postrema alphabeti hebraici antiqui similis erat T Grecorum, et figuram crucis referebat, quoniam finis legis Christus crucifixus est: nunc postrema littera alphabeti nullam videtur habere crucis similitudinem. Proinde sine dubio novas litteras habemus. De nova autem librorum sanctorum editione per Esdram facta nihil Hieronymus dicit, cum tamen ibi maxime esset locus dicendi.

Denique, si Esdras libros sanctos iterum dictasse!, verisimile est, cum id facturum fuisse non linguam hebraicam, sed chaldaicam, vel mixtam ex hebraica et chaldaica, quae tunc erat in usu, et qua videmus scriptos esse libros Esdrac, et Daniclis: at certum est, sanctos libros praeter istos Esdrac et Daniclis lingua hebraica esse scriptos, et illa ipsa, qua Adam et Eva, et patriarchae omnes locuti sunt. Quod manifeste colligitur ex nominum priorum etymologia, quae saepe non invenitur in ulla alia lingua.

Ac et pauca exempla de multis proferamus. Dixit Adam de uxore sua recens creata: *Haec vocabitur virago*, hebraico *nwx* quia *sumpta est de viro*, qui in Hebraeo dicitur *אדם* Gen. 2. Al in nulla alia lingua vir et mulier habent hanc nominis similitudinem. Nam chaldaica lingua, quae hebraicae est affinis, vir dicitur *אדם*, mulier *אשה* quae ne unam quidem litteram communem habent. Pari ratione graeca vocabula *ανθρωπος* et *γυνή* el latino, vir et mulier, nullam inter se habent similitudinem litterarum. Aut igitur non dixit Adam ea verba, quae supra posuimus, et prophetarum eximius mentitur: aut fateamur necesse esse, ea lingua divinos libros scriptos esse, qua primi homines utebantur. Similia sunt quae in Scripturis dicuntur de ratione nominis Evae, Cain, Abel, Seth, Noe, Phaleg, Abraham. Isaac, Jacob, et omnium ejus filiorum; necnon montium, fluminum, urbium, aliarumque multarum rerum: siquidem in hebraica lingua semper allusiones illae similium vocum repcriuntur; in caeteris linguis nulquam, nisi raro.

Denique linguam Hebraicam, qua sacros libros scriptos esse videmus, antiquissimam, atque adeo primam omnium linguarum esse testatur, tum ipsius brevitatem et simplicitatem, tum auctoritas doctorum hominum. Vide Eusebium lib. 10. praeparat. evangel. cap. 2. Ambrosium in cap. 3. ad Philippeos. Hieronymum in epist. ad Damasum de visione Isaiae; Augustinum lib. 10. de Civit. Dei cap. 8. Neque his repugnare, quod Augustinus lib. 10. de Civit. Dei cap. ult. dicit, linguam hebraicam inventam post tempora Noe. Non enim Augustinus indicare voluit, eam linguam antea non

fuisse, sed solum tunc primum coepisse vocari linguam hebraeam. Ut enim recte explicat Eucherius in cap. 11. Genes., ante divisionem linguarum, lingua hebraea communis erat omnibus hominibus, et ideo non habebat certum nomen: at tempore Heber, cum mullae linguae esse coepissent, illa communis ad distinctionem aliarum dicta est Hebraea, quia mansit in domo Heber, unde Hebraei dicti sunt.

Cum igitur planum sit, libros Esdrac plenos esse vocibus chaldaicis: libros autem legis et prophetarum puro hebraico idiomate scriptos esse; planum quoque videri debet, legis et prophetarum libros non ab Esdra, sed a Mose et antiquis prophetis conscriptos nos habere.

CAPUT II.

Num hebraica editio sit corrupta.

Sequitur nunc altera quaestio, inlegrane, an corrupta et vitata sit hebraica editio. Ac primum haeretici hujus temporis odio editionis vulgatae nimium tribuunt editioni hebraicae. Calvinus enim in Annot. cone. Trid., necnon Kinnitius in exarn. ejusdem cone.; et Georgius Major praefat. in psal. omnia examinari, et emendari volunt ad Hebraeum textum, quem purissimum fontem non semel appellant.

Quae sententia apertissime falsa est. Nam in primis Calvinus instituit, cap. 6. §. 11. contendit, esse legendum Isaiae 9. *et vocabitur admirabilis etc.* et hebraeus textus modo non habet *vocabitur*, id est, *Kip* sed *vocabit Xip*; neque ignoravit Calvinus, meliorem hoc loco vulgatam editionem esse, quam hebraicam. Sic enim ait: *Aequae est, quod oblatrent Judaei, et sic lectionem invertant: hoc est nomen quod vocabit eum Deus, foris, paler futuri saeculi, ac demum hoc unum Filio reliquum faciant, ut sit princeps pacis: quorsum enim tot epitheta in Deum hoc loco congesta forent?* Igitur confessione Calvini, turbidus alicubi finit ille fons, quem ipse idem ubique purum videri volebat. Pari ratione Hieron. 23. vult ibidem Calvinus esse legendum, *et hoc est nomen quod vocabunt, eum, Dominus justitia nostra*. At fons hebraicus constantius habet *אשר יקראו* *vocabit eum*, non *vocabunt eum*.

Praeterea psalm. 21. nemo Christianorum est qui non legat: *Foderunt manus meas et pedes meos*: textus vero hebraici legunt, *sicut leo* non foderunt, quod dicitur *אשר יפדו*: item psal. 18. hebraei codices legunt: *in omnem terram exivit* id est, linea, sive *perpendicularum eorum*; cum lumen LXX. verterint *in irremissibilem*: et eorum versionem approbaverit b. Paulus Rom. 10. ubi hunc psalm. citat. Oportet quod Hieronymus ad litteram reddidit ex Hebraeo e.e.rit sonus eorum? et omnino necesse sit, aut Paulum et Hieronymum reprehendere aut e.erie falari, fontem hoc loco non esse purum. Verisimile autem est, legi debere *אשר יפדו* tina enim littera Ianium additu, ex C?p fli **obip** Ade, quod interdum desunt integrae sententiae in

Hebraeo, cum non desini nec in versione LXX., nec in Hieronymi translatione. Exemplum habemus Exod. 2. ubi deest lutum illud. *Alium quoque genuit. et vocavit nomen ejus Eliazer dicens, Deus patris mei auxiliatus est mihi, et liberavit me de manu Pharaonis.*

His igilur omissis, qui hebraico fonti niiriam puritatem falso attribuunt; aliis quoque occurrendum videtur, qui zelo quidem bono, sed nescio an secundum scientiam, omnino contendunt, Judaeos in odium cliristianae fidei studiose depravasse, et corrupisse nulla loca Scripturarum. Ita docet Jacobus episcopus chrisopolitanus praefat. in psalm., et Canus lib. 2. cap. 13. de loc. Theolog.

Pugnant aulem adversus hanc sententiam gravissima argumenta. Primum est Origenis in 8. lib. in Isaiam, vel Hieronymus referi in cap. G. Isaiae, et Hieronymi ibidem qui hunc in modum ratiocinatur: Si Scripturas Hebraei aliquando corruerunt, vel id fecerunt ante Christi adventum. vel postea. Si antea; quare Christus et apostoli nunquam eos do tam insigni crimine reprehenderunt, praesertim cum leviora non tacuerint? Quare Dominus ait Jo: 5. *Scrutamini Scripturas* et Jo: 23. *Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei; omnia ergo quaecumque dixerint vobis servate, et facite?* Cui credibile erit, Christum ad corruptas Scripturas legendas sine ulla praemonitione homines invitasse: vel ad corruptores audiendos et sequendos amandasse? Sin aulem post Christi adventum id factum est; quo pacto testimonia quae a Christo et apostolis citantur, omnia fere inveniuntur nunc in Mose et prophetis, vel ab illis citata sunt? Nunquid forte sic ea protulerunt, vel per spiritum cognoscebant depravanda postmodum a Judaeis fuisse? Igitur si nec ante, nec post Salvatoris adventum sacrae litterae ab Hebraeis vitatae sunt, illud certe sequitur, vel nunquam vitatae sint. Atque hoc Hieronymi, et Origenis argumentum est.

Alterum argumentum est s. Augusti, in lib. 15. de Civ. Dei cap. 13. qui inde hoc probat, quod non videatur ullo modo credibile, Judaeos voluisse suis codicibus eripere veritatem, ut nostris detraherent auctoritatem: et etiam si voluissent, non sit verisimile potuisse. Sed verba ipsius audiamus: Si quaeram, inquit, *quid sit credibilius, Judaeorum gentem tam longe lateque diffusam. in hoc conscribendum mendacium uno consilio conspirare potuisse: et dum aliis invident auctoritatem, sibi abstulisse veritatem?* An 70. homines, qui etiam ipsi Judaei erant, in uno loco positi, ipsam veritatem gentibus alienigenis invidisse, et communicato istud fecisse consilio; quis non videat, quid proclivius, faciliusque credatur? Sed absit, vel prudens quispiam vel Judaeos cujuslibet perversitatis atque malitiae tantum potuisse credat in codicibus laici nullis, etiam longe lateque dispersis, vel L. L. L. illos memorabiles viros hoc de invidenda Gentibus critale unum communicasse consilium. Haec Augustinus.

Dicit aliquis, generalem istam depravationem hebraiconum codicum post Augustini et Hieronymi tempora accidisse: proinde eorum testimonia parum ad rem praesentem facere. At Augustini ratio-

nos omni tempore locum habent. Deinde si post illorum patrum tempora depravatio illa contigisset; «piae causa reddi posset, cor psalmorum interpretatio hieronymiana ita cum textu hebraico, qui nunc exstat, in omnibus conveniret? et tamen de psalmorum depravatione praecipua querimonia est. Num ita Hieronymus vertit, sicut Judaei falsaturi erant? neque his repugnat locus psal. 22. ubi Hieronymus vertit, *foderunt*. In Massorclh enim, quem post Hieronymi tempora scripserunt, monent Rabbini in psal. 22. scribi debere non ex quo evidenter colligitur, errore scribarum nunc legi

Argumentum tertium sumi potest ab incredibili religione Judaeorum erga sacros libros. Scribit Philo in libro de egressu filiorum Israel ab Aegypto, et citatur etiam ab Eusebio lib. 8. c. 2. praepar. evangel. usque ad sua tempora per spatium amplius quam duorum millium annorum, ne verbum quidem fuisse unquam in lege Hebraeorum immutatum, et quemlibet Judaeum centies potius moriturum, quam vel pateretur legem in aliquo mutari. De superstitione aulem recentiorum Judaeorum, qui legem fere vel numen adorant, et si aliquando in terram ceciderit, jejunium publicum indicunt; vide Joannem Isaac in responsione ad libros Lindani de optimo genere interpretandi Scripturas.

Argumentum quartum: Si Judaei falsare voluissent divinas scripturas in odium Christianorum, sine dubio praecipua vaticinia sustulissent. Id aulem minime fecerunt; siquidem ea in quibus discrepant Hebraea a Graecis et Latinis, saepe nullius momenti sunt, quantum allinet ad fidem, et religionem, et saepe codices hebraici magis Judaeos vexant, quam graeci vel Latini. Certe in 2. psal. Latini et graeci habent: *Apprehendite disciplinam, ne irascatur Dominus*, ex quo nihil apertius contra Judaeos deduci potest: al in Hebraeo est. Osculamini *Filium ne irascatur*, Id est, *reverentiam exhibete Filio Dei ne ipse irascatur* etc. qui locus est invidissimus contra Judaeos. An-ne igilur credibile erit Judaeos mutasse Scripturam, vel luculentius Dei Filio testimonium perhiberet? Hem Isaiae 53. ubi nos habemus: *Et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum*; in Hebraeo legi potest, *percussum Deum, et humiliatum*. nlytZ'D'nk П510 quod certe magnum negotium Judaeis facessit, qui Christum futurum esse Deum non erodunt.

Quintum et ultimum argumentum a providentia ducitur, qua Deus Ecclesiae suae semper prospicit. Aon enim verisimile est. Deum id passurum fuisse, vel verba tot illustrium prophetarum generaliter falsarentur, praesertim cum ad hunc finem Judaeos disperserit per totum orbem terrarum, et circumferre eos voluerit libros legis et prophetarum, vel inimici nostri Christianae veritati testimonium praebere. Observavit id sanctus Justinus in oratione exhortatoria, et sanctus Augustinus lib. 18. de Civ. Dei cap. 45. et ex nsal. 58. manifeste deducitur: *Ne occidas eos. ne quando obliviscantur populi mei. disperge illos in virtute tua. etc.* Ideo enim dispersi sunt Judaei libros sacros circuinfere-

rentes, ut cum pagani non credunt ea, quae dicimus de Christo esse praedicta, sed a nobis ejusmodi vaticinia conticia, mittamus cos ad inimicos nostros Judaeos, qui vaticinia scum ferunt.

At contra objiciunt. Primo Patrum testimonia, ut Justini in dial, cum Tripli., Eusebii lib. 4. hist, cap. 18. Origenis hom. 12. in Illicrem., Chrysosl. boni. 5. in Jlatlh. cl Hieronym.in episl.89. ad August.; in cap. 5. Michacae, cl in cap. 3. ad Galatas, qui suspicantur, Judaeos quaedam erasisse ex hebraicis codicibus, quaedam in odium cristianorum corrupisse.

Respondeo: Justinum cl Eusebium nusquam scripsisse, ab Hebraeis textum hcbraicum esse corruptum, sed textum graecum LXX. interpretum. Verba Justini bacc sunt in dial, cum Tripli. : Ac, inquit, *quod illi mullos el integros prorsus locos illarum ex translatione eorum, qui cum Plolomaeo fuere seniorum sustulerint, in quibus clare hunc ipsum crucifixum Deum, el hominem esse, cumque in cruce pendere et mori pronuntiatum esse ostenditur, scire vos volo.* Hacc Justinus. Neque usquam alibi scribil quidquam dc corruptione textus hcbraici. Eusebius autem nihil dicit aliud, quam convicium a Justino Triphonem fuisse, majores suos c Scripturis quaedam capitula abstulisse. Quod non aliter inllligendum est, quam ul ipse Justinus verbis suis exposuit.

Origens quoque aperte loquitur dc corruptione versionis LXX., dicit enim, sublatam a Judaeis in versionc Septuaginta vocem *Juda* in illo Illicrem. 17. *Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo : et positum, Peccatum eorum scriptum est stylo ferreo.* Sic enim Origens loquitur : *Deinde alia sequitur prophcia, quam nescio quare apud LXX. non inventientes, in caeleris editionibus, quae cum hebraeo sermone consentiunt, reperimus.* Et infra: *Judaei, qui exemplaria nonnulla falsarunt, cliam in hoc loco pro peccato Juda, peccatum eorum posuerunt.* Cujus etiam corruptionis meminit Hieronymus in hunc locum Hiercmiac.

Porro Chrysoslomus loquitur dc interpretibus jtidocis, id esi, Aquila, Symmacho, cl Thcodolionc, qui m suis interpretationibus dc Hebraeo in Graecum mulla perperam posuerunt in odium Christianae fidei, cl in reprehensionem LXX. interpretum. De quibus cliam loquitur b. Hieronymus in cpistol. ad August., quae est 11. inter epistolas Augustini, ubi dicit, sc voluisse ex Hebraeo vertere divinos libros, ul restitueret quae Judaei, vel omiserant, vel corruperant. Idem autem Hieronymus in commentariis citatis dubitat, non asserit. Al in commentariis Isaiae, quae posterius scripsit, ul palet ex praefal comment, in Isa. cl ex lib. dc vir. illu-slr. extremo, aperte ridet cos, qui putant hcbraicos codices esse falsatos.

Secundo objiciunt confessionem Judacrum, qui passim oUrmanl, mulla a quibusdam suis sapientibus mutata esse in sacris libris; cl eas mutationes vocant correctionem scribarum **Ο'ΙΣ'ΙΟΡΡΠ-**

Respondeo dupliciter. Primum, forte non esse verum, ullam emendationem Biblitorum factam a <cribls. Origo enim hujus sententiae est Thahnud, qui hier est fabulosissimus, Quare nec Epiphanius

nec Hieronymus, qui sunt antiquiores libro Thalmud, unquam meminerunt hujus Tikun Sophrim.

Addo deinde, si Tikun Sophrim non est fabula, non esso corruptionem, sed veram cmondalioncnq non faciam a quibuscunque scribis, sed ab Esdra, el aliis sanctis prophetis, qui post reditum a captivitate libros sacros reparaverunt, qui, ul Judaei perhibent, concilium celebraverunt, quod ipsi vocant, magnam synagogam, quia magni viri interfuerunt, cl in eo libros sacros, qui tempore captivatis dispersi cl depravati fuerant, suae integritati restituerunt. Certe in editione nostra vulgata ista loca ita habentur, ul scribae dicuntur correxisse; et b. Hieronymus in comment, in prophet, codeia modo ista loca sc legisse significat.

Ajunt Gcn. 18. ubi nunc habemus, *Abraham adhuc stabat coram Domino*, ohm fuisse, *Domini adhuc stabat coram Abraham*: sed a scribis locum fuisse mutatum. Al vulgata odilio priorem lectionem retinet. Item num. 11. ubi nunc habemus; *Inveniam gratiam in oculis tuis, el non videam* hoc est, *malum meum*: dicunt esse correctionem scribarum, el antea fuisse Tiny'p *malum tuum*. Cacterurn priore modo legit editio vulgata.

Ajunt praeterea Oscac. U. olim fuisse DhQ id est, in carne mea ex eis: Scribas autem correxisse CHO *cum recessero ab eis*. XI vulgata editio habet *Cum recessero ab eis*; cl sic cliam legit b. Hieronym. Item ajunt Abacuch 1. antea fuisse, *h'unquid non tu a principio Domine Deus meus sancte meus, mēn Stl? non morieris?* Scribas autem correxisse ΓHO5 M3 *n°n moriemur*. At hoc ultimo modo habet editio vulgata, cl sic cliam legit b. Hieronymus. Ajunt quoque .llalach. 1. fuisse, *Et cxsulfdstis me*: Scribas vero correxisse, *El exsufilaslis ηρήκ illud*. Al certe vulgata latina editio cum Hieronymo el septuaginta senioribus non habet, *Me*, sed *Illud*, aut *Illā*. Idem dico dc aliis correctionibus scribarum, quas collegii Prochelusin 1. lib. dc victoria contra Judaeos, cl Figucrola Valentinus cap. 3. partis primae libri sui contra Judaeos.

Ex quo apparet, imprudenter quosdam, dum sc Hebraeos oppugnare credunt, Ecclesiam ipsam oppugnare. Si enim illae correctiones scribarum sunt hcbraici textus corruptiones, sequilur aperte, vulgatam quoque editionem esse corruptissimam : quam tamen nobis Ecclesia pro versionc authentica tradidit.

Tertio, objiciunt, in psal. 13. deesse octo versiculos in omnibus impressis hcbraicis codicibus, nimirum illos:

Scpulchrum païens guttur eorum.

Linguis suis dolose agebant.

Fenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione, el amaritudine plenum est,

Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio cl infelicitas «iis eorum.

El viam pacis non cognoverunt.

iVon est timor Dei ante oculos eorum.

Qui tamen citantur ab Apostolo Rom. 3. et habentur apud septuaginta. Iloc autem non videtur po

luisse accidere ex negligencia scriptorum, sed ex pura malitia Judaerum, qui hos versus deciraxerunt ex Hebraeo, ut ostenderent, Apostolum nostrum non fideliter proluisse testimonium psalmi.

Respondit b. Hieronymus ad banc objectionem, quae ipsi iam olim facta fuerat, in praefat. lib. 16. in Esaia, hos versus non pertinere proprie ad psal. 13. sed ab Apostolo allegari ex vanis Scripturae locis; deinde ab aliquo alio ex Apostolo in Psalterium esse translatos. Inveniuntur enim primus, et secundus eorum versuum psal. 5. tertius ps. 139. quatuor psal. 9. quintus, sextus et septimus habentur Isaia 59. ultimus psal. 35. Atque ibidem addit Hieronymus, hos versus non esse in interpretatione LXX. nec ullum graecum auctorem in suis commentariis hos versus exponere voluisse. Origenes quoque in comment. cap. 3. epistolae ad Romanos. dicit, Apostolum hos versus sumpsisse ex variis Scripturae locis. Quibus verbis manifeste significat, eos versus nec in hebraeo textu, nec in LXX. seniorum interpretatione reperiri.

Sed instant et probant, aliquando hos versus fuisse in Hebraeo, quia nunc reperiuntur in quodam codice vetustissimo anglicano. Respondeo: illos versus codicis anglicani manifeste esse addititios. Nam nec verba sunt omnia hebraica, ut illud

sors: nec etiam phrasis, praesertim in illo versu;

Π'Ω'Ι ΓΠΚ ΒΠ'5 ΤCIX quorum os *dolus et amaritudo implevit*. Non enim Hebraei verbum ad finem collocare solent. Vide plura de hac re in libro notationum ad varias lectiones vulgatae editionis Francisci Lucae Brugensis.

Dices, si ita est, cur Ecclesia in editione vulgata hos versiculos esse patitur? Nimirum ea de causa, quoniam sunt etiam ipsi sacrae scripturae partes quaedam; et quoniam sine turbatione et scandalo populi non possent auferri, cum longo jam tempore ibi fuerint: quomodo etiam patitur nonnullos errores typographorum.

Ultimo objicit Canus, evidens esse ab Hebraeis corruptos esse divinos codices, quia Gen. 8. in Hebraeo legitur: *Corvus egrediebatur, et revertebatur*; cum vulgata editio, et LXX, et omnes patres legant, *non revertebatur*. Respondeo: in Hebraeo non haberi, *et revertebatur*, sed 3ῆXI Xῆi> tWI, hoc est, *et exiit exeundo et redeundo, donec sicarentur aquae*; quod non significat, corvum rediisse intra Arcam, sed volitasse circa Arcam eundo et redeundo ad tectum Arcae, et inde abeundo, idque saepius donec sicarentur aquae; cum quo bene cohaeret, quod egrediebatur, et non revertebatur, nimirum intra Arcam. Adde, quod etiam non desunt latini codices, qui habeant, *egrediebatur et revertebatur*: ut ex variis lectionibus ad Biblia Lovaniensia annotatis cognosci potest.

Illis ergo duabus sententiis refutatis, restat tertia, quam ego verissimam puto, quae est Dricdonis lib. 2. de ecclesiast. dogmat. et Scriptur. cap. 1., et aliorum qui docent, scripturas hebraicas non esse in universum depravatas, opera vel malitia Judaeorum; nec tamen esse omnino integras et puras, sed habere suos quosdam errores, qui partim irrepserint negligencia, vel ignorantia librarium, praesertim cum in Hebraeo facile sit errare ob

literas quasdam simillimas, quales sunt; et et: **יְבִי**: Π, Π, et Π: I et I: partim ignorantia Rabbiorum qui addiderunt puncta. Cum enim possint dictiones hebraicae variis modis legi, si punctis careant; non est mirum, si aliquando ipsi quoque in notatione punctorum a vero aberraverint. Potest etiam fieri, ut ex pravo affectu et odio in Christum ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quae minus Christianis favebat.

Caelorum non tanti momenti sunt ejusmodi errores, ut in iis quae ad fidem et bonos mores pertinent, scripturae sacrae integritas desideretur. Plerumque enim tota discrepantia variarum lectionum in dictionibus quibusdam posita est, quae sensum aut parum, aut nihil mutant. Errores autem qui ex additione punctorum acciderunt, nihil omnino veritati officiant: puncta enim extrinsecus addita sunt, nec textum mutant. Itaque possumus, si volumus, puncta detrahere, et aliter legere.

CAPUT III.

De editione chaldaica.

Chaldaica lingua editi sunt libri Tobiae et Judith, et ex parte libri Esdrae et Danielis. Praeterea tota Scriptura velus translata est paraphrastic ex Hebraeo in Chaldaicum, quam paraphrasim ipsi Targum vocant. Et quidem Pentateuchum transtulisse fertur Iŕ. Aquila, qui caldaice Onkelus dicitur. Prophetas priores et posteriores, id est, Josue, Iudices, et Regum libros. Hem Isaia, Hieremiam, et ceteros prophetas. R. Jonatham Uzzielis filius. Psalmos, Job, Ruth, Esther, et Salomonis opera, R. Joseph caecus.

Quae paraphrasicae translationes apud Hebraeos magnae sunt auctoritatis, et idcirco nobis etiam utiles, ut ex iis convincamus Hebraeos. Alioqui ab Ecclesia non usque adeo magni fiunt, neque ex iis argumentum firmum duci potest. Siquidem (ut recte ait Franciscus Ximenius cardinalis praefat. Complut. Biblior.) chaldaicae paraphrases, illa excepta quae est in Pentateuchum, judaica fabulis et haltitudinis nugis conspersae sunt. Idque verissimum esse experimento suo comprobabit quicumque paraphrasim in Threnos, in Cantica, in Job. in psalmos, et in prophetas omnes legere voluerit.

Certe cap. 53. Isaia, ubi de Christi passione apertissime propheta concionalur, totum paraphrasis detorquet ad calamitates populi Judaeorum. In ea vero paraphrasi quae est in Cantica et Threnos, passim leguntur libri Thahnudi, tertium templum, duo Messiae, liberatio a captivitate Titi et Vespasiani, minae adversus Christianos et mahumclanos, quos per Esau et Ismael more suo significant. Denique fabulae permultae de lamentatione Dei, de ascensione Mosis in coelum, de tabulis legis ex saphyro throni divini excisis; deque aliis rebus generis ejusdem. Sed neque paraphrasis Aquilae in Pentateuchum omni no integra et incorrupta censeri debet, Ilabcl enim etiam illa suos errores, ta-

meisi pauciores et leviores, quam ceterae el Joseph! paraphrases habeant.

Ac, ut ex libris singulis aliquid exempli gratia proponamus. In Genesi cap. 4. vers. 23. ubi textus Hebraeus habet: >rUTî Ü 'X ' et concordat graecus; cr< a.fya arix.-t wt, el lalinus: *Quoniam occidi virum*: Chaldaea paraphrasis addit negationem Fl>7>t2p 73J N'7 non *occidi virum*,et contrarium sensum reddit, item cap. 22. num. 18. cl cap. 26. num. 4. el cap. 28. num. II. textus hebracus habet. *Benedicentur ?|y7T3 in semine luo omnes gentes terrae*: cl concordat graecus i>τω σίpppατ/ «-.; et lalinus /n *semine luo*. El Apostolus Paulus ad Galal. 3. observari jubet promissiones Abrahae facias cl semini ejus, nec esso dictum, *el seminibus* quasi in nullis, sed quasi in uno, *el semini luo, qui est Christus*. Paraphrasis vero Chaldaica in his omnibus lucis reddidit numerum multitudinis, benedicentur 543 7'73 *propter filios luos omnes populi lccrac*.

In Exodo cap. 12. num. 44. ubi legimus in textu hebraeo 733 J3 73 *Omnis filius alienigena non comedet ex eo* : cl concordai graecus ra? «λ- et lalinus *Omnis alienigena*. Chaldaea paraphrasis in odium neophytorum posuit; 7i2IM£iN3 73 73 *omnis filius Israel destructus*. Sic enim passim Judaei cos appellant,qui ad (idem cbrislianam, relicto Judaismo, convertuntur.

In Lcvilico cap. 10.num.6. el cap. 21. num. 10. ubi textus hebraeus habet 1^72Γl X7 D3'li?X7 *Capita vestra non radetis seu nudabitis*, el concordat Graecus el Lalinus. Chaldaea paraphrasis contrarium reddidit y^7£) p37pI X7 *non multiplicabitis comam*.

In Numerorum lib. cap. 21. num. 19. ponilur fabula de puteo, quem lingunt Hebraei descendisse cum filiis Israel ad torrentes, cl de torrentibus ascendisse cum cis ad colles, cl dc collibus rursuin descendisse ad valles: cl cap. 23. num. 9. ubi textus hebracus habet, *Populus solus habitabit*, hoc est, cum aliis gentibus non miscebitur: paraphrasis Chaldaea more Judaico reddidit, *Ecce populus solus possidebit saeculum*; id enim illi exspectant, ul soh dornincniur in orbe terrarum.

Denique in Deutor, cap. 4. num. 28. cl cap, 28. num. (4. ubi Scriptura hcbraica gracca cl latina praedicat fore, ul llebraei serviant Diis alienis, quod ell ·ιη impletum novimus non semel fuisse : chalil ica [an phr sis derivat hoc scelus idolatriae ab ID bracis ad gentes. Vertit enim: *Servietis populis ·■ η "* /Uilus idolis. Nunc pauca quaedam dc syriaca editione addenda sunt.

CAPUT IV.

De cditione syriaca.

Dc cditione syriaca dicenda sunt tria. Primum Tiid intersit inter linguam syriacam elchaldaicam. D' ; , qui libri sacri syriaca lingua scripti haia mi'jT. Postremo , quanta sil hujus editionis auctoritas.

<; od igitur ad primum attinet, syriaca lingua

quasi proles quaedam est hebraicac et chaldaicae linguae. Hebraei siquidem, qui usque ad captivitatem babylonicam hebraice solum, id est, lingua sua loqui consueverant, cum abducti essent in Babylonem, coeperunt oblivisci linguam propriam, et addiscere alienam, id est, Chaldaicam, quia tamen non pcrfcclc eam pronuntiare poterant, el semper aliquid ex hcbraica retineban(;factum est.ut lingua quaedam tertia nasceretur mixta ex hcbraica cl Chaldaica, atque ea est, quam pro vulgari ac materna deinceps Hebraei habuerunt. Quae quidem syriaca dicta est a regione ubi maxime ejus usus viget, sive Hierosolymitana a civitate praecipua Hebraeorum: quemadmodum lingua chaldaica , quao hoc nomen habet a regione chaldaea , vocata est etiam babylonien a civitate Chaldaee nobilissima. Porro distinguuntur hae duae linguae characteribus, verborum conjugationibus, allxis, punctorum notatione, sono vocalium, idiotismis, ac lota fere linguae structura, et multis etiam propriis dictionibus.

Quod autem perlinet ad secundum : primo certum est, nullum librum veleris testamenti scriptum esse a primo auctore in hac lingua , nisi fortassis liber primus Machabaeorum cl Ecclesiasticus, quorum priorem Hebraicum se vidisse scribit Hieronymus in prologo Galeato, dc posteriori idem scribit in prologo Proverbiorum. Credibile enim est, lingua vulgari Hebraeorum, id est, syriaca scriptos fuisse hos libros , qui tamen non exstant hoc tempore nisi graece.Dc caeleris libris constat, aut hcbraicc, aut chaklaice, aut graece a primis auctoribus scriptos esse.

Dc testamento novo major est dubitatio: cl quidem valde probabile csl,cvangelium s. Matthaei, ct epist. s. Pauli ad Hebraeos syriaca lingua scriptos esse: id enim eillicaeissimis argumentis probat Albertus Widmcsladius Ferdinand! Imperatoris Cancellarius , qui primus in Europa testamentum novum Syriacum imprimi curavit: cl Guido Fabrilius, cujus est latina interpretatio novi testamenti syriaci in regiis Bibliis.

Neque his repugnant veteres scriptores , Irenaeus. Origens, Eusebius, Athanasius, Epiphanius, Hieronymus-, qui hos libros, ac praesertim cvangelium s. Manllhci hebraice scriptos fuisse dicunt: loquuntur enim de lingua hcbraica quae apostolorum tempore vulgaris erat, quemadmodum In ipso evangelio passim legimus, dictum aliquid esse hebraice, quod tamen constat vulgari lingua, idesl, siriaca dictum esse, quale est illud Joan. 19. *Exivit in eum, qui dicitur Calvariae locum, hcbraicc autem Golgotha*. Dc quibus vocibus vide s. Hieronymum in lib. de nom. Hebr., ubi diligenter notavit omnes voces quae siriacac sunt, cum tamen hebraicac esse dicantur ab cvangelistis. Praeter hos duos libros, lotum novum testamentum translatum esi ex graeco idiomale in syriacum.auctore (ul ipsi Syri arbilranlur) s. Marco evangelism.

Quod si verum esset, nulla esset caussa, cur de hujus editionis auctoritate, (ul jam ad postremum caput veniamus) dubitaretur. Sed non facile adduci possum ul credam, a s. Marco traditam Ecclesiis

Syriac et Aegypti editionem sirincam testamenti novi universi ; cl ejus editionis nullam prorsus mentionem extare apud Clementem Alexandrinum, Origenem, Eusebium, Alhanasium, Thcophilum, Epiphanium, Hieronymum , Cynllum, Theodore-lum, Joannem Damascenum, aliosque patres, qui vel in Syria, vel in Aegypto, aut episcopi, aut presbyteri luerunt, cl vel de variis Scripturarum editionibus accurate disputarunt, vel certe multa de scripturis sanctis posteritati scripta reliquerunt.

Quod si editio syriaca aetate horum patrum posterior est, ul ego quidem mihi certo persuadeo, non potest ejus auctoritas lauta esse, ul cmn editione gracca, aut latina merilo comparari possit, ul interim illud omittam, quod non desunt etiam quaedam in ea editione, quae viris doctis cl piis non admodum placeant. Unum tamen est praeter alia ejus editionis commodum insigne, quod cmn in titulis, ac sectionibus capitum mentio fiat jejuni-
orum, venerationis crucis, precum pro defunctis, vigiliarum, memoriae Sanctorum, aliarumque ejusmodi rerum, quas Iulhcrani lanquam romnni pontificis traditiones detestantur: apertissimi mendacii liaec ipsa editio Iulheranos convincit. Sed de editione chaldaica cl syriaca salis multa pro instituti operis brevitate dicta sunt : nunc ad graccam veniamus.

CAPUT V.

De variis graecis editionibus.

Editiones graccac testamenti veleris novem omnino numerantur, praeter eam cujus meminit Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromal., quae antequam rerum poliretur Alexander Magnus, incertum quo auctore prodiit, cl ex qua Plato caelcrique philosophi non pauca hauserunt: sed quoniam ea, succedente postea translatione illa celeberrima septuaginta seniorum, primum negligi, deinde etiam amitti coepit, ita ul longo jam tempore vix memoria ejus conservata sit, e catalogo dimittitur.

Prima omnium a scriptoribus numerari solet illa, quam Plolomaei Philadelphi jussu septuaginta seniores ediderunt, de qua in sequenti capite plura dicemus. Vide Eusebium lib. 6. hist. cap. 13. Alhanasium in synopsi, cl Epiphanium in lib. de mens, cl ponder. , qui translationes ordine recensent.

Secunda translatio testamenti veteris ex bebraica lingua in graccam facta est ab Aquila Pontico, anno duodecimo Adriani imperatoris, ul Epiphanius loco notato auctor est. Euii autem Aquila, primum gentilis, deinde Christianus; tum ab Ecclesia pulsus, quod astrologiae judicariae studiosus esset, ad Judaeos se contulit, cl quoniam hoc extremo tempore Scripturas interpretatus est. non salis bona fide in eo opere versatus creditur.

Tertia translatio Commodi imperante a Theodolione facta Csl ; qui auctor, etsi ex haeretico marcionisla proselytus Judaeorum factus sit, majori tamen fide, Epiphanio teste, in interpretatione usus est, quam caeleri ejus similes. Quocirca semper

Ecclesia Daniclm ex interpretatione Theodolionis legit, ul Hieronymus testatur praefatione in Daniclm.

Quarta est Symmachi editio, qui Severi Augusti temporibus sacros libros ex hebraeo in graecum sermonem transtulit. Nescio autem quo errore factum sit, ut cum Athanasius, et Epiphanius disertis verbis scribant, Symmachum sub Severo, Theodolionem sub Commodio Marci lilio Scripturas interpretatos esse, neque dubium ullum esse possit, quin Commodus Severum praecesserit; tamen iidem auctores Symmachum priorem, posteriorem Theodolionem faciant.

Quod vero ad Symmachum allinet, fuit is primum Ebionita, si Eusebio credimus; vel Samaritanus, si Alhanasium et Epiphanium sequimur : et cum apud suos principatum oblinere non posset, se Judaeis adjunxit, ac secundo circumciscus est. Ubi obiter admonet Epiphanius, non esse mirandum, quod Symmachus bis potuerit circumcidi ; siquidem arte medica, cl certis instrumentis Judaei solebant resectum praepitum iterum superinducere, sive attrahere; cl hoc esse quod Apostolus ait I. Corinth. 7. *Qui circumciscus aliquis vocatus est? non adducat praepitum*: vel, ul clarius sonant verba gracca « ἰ ἐχ.στόσ^, ἵσοο est, non *attrahatur*.

Quinta editio gracca sine ullo nomine auctoris reperta est in doliis quibusdam apud urbem Hierico anno VII. Antonini Caracallae, qui Severo patri in imperium successerat, ul Epiphanius loco notato auctor est.

Sexta quoque sine nomine auctoris, eodem Epiphanio teste, in doliis inclusa apud Nicepolim inventa est Alexandro Mammacac lilio imperante.

Ex quibus omnibus editionibus composuit Origenes, ul Eusebius lib. G. hist. cap. 13. el Epiphanius haeres. G3. cl lib. de mens, cl ponder, narrant, illam quae dicebatur hexapla, sive tclrapla, sive etiam octupla. Nam divisit primum Origenes singulas paginas in sex columnas; ac in prima quidem descripsit hebraicum textum literis hebraicis; in secunda eundem textum hebraicum graccis literis ; in tertia interpretationem Aquilae: in quarta interpretationem Symmachi : in quinta interpretationem LXX. seniorum; in sexta interpretationem Theodolionis. Atque haec volumina propter quatuor interpretationes tclrapla. propter sex columnas hexapla dicebantur. Addidit deinde quintam cl sextam versionem in duabus columnis aliis, cl ea volumina oclapla nominavit.

Septima Origenis editio est, qui Scripturas quidem ex Hebraeo non transtulit, sed interpretationem septuaginta seniorum ita emendavit, multis ex Theodolione admixtis, et notatis signo stellae radiantis, nullis etiam obelo, idesl, veru jugulatis, ul novam editionem fecisse videatur. Ita vero probata est eo tempore haec editio, ul brevi bibliothecas omnes repleverit, ul scribit s. Hieronymus in epist. 89. ad Augustin., quae esi II. inter epistolas Augustini. Eandem quoque editionem hoc est, *communem*, appellari solitam scribit idem Hieronymus praefal. lib. 16. Isaiam.

Octava editio s. Luciani presbyteri et martyris

est, qui cum in editionibus jam numeratis nulla vilia obrepisse cognosceret, rursum magno labore novam editionem molitus est. Quam editionem senbit Athanasius sub Conslanlino imperatore repertam esse Nicomediae, ipsius Martyris manibus descriptam, ed in pariete quodam asservatam. Passus est autem s. Lucianus in pcrseculione Diocletiani et Maximiani, Maximino in Oriente tyrannidem exercente, ul idem Athanasius breviter indicat in synopsi, et fusius narrat Eusebius lib. 9. hist. cap. G.

Nona ac postrema editio Iulysyllii est, qui interpretationem 70. seniorum iterum emendavit, atque Aegypti Ecclesiis tradidit. De quibus editionibus in hunc modum loquitur s. Hieronymus, praefat. in lib. Paralip.: *Alexandria et Aegyptus in septuaginta suis Iulysyrium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani Martyris exemplaria probat. Mediae inter has provinciae paleslinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius et Pamphilus vulgaverunt.*

CAPUT VI.

De interpretatione LXX. seniorum.

De interpretatione septuaginta seniorum, quae inter omnes graccas editiones merito primum locum semper obtinuit, quaestiones quinque existant. Prima, quo tempore facta sit. Secunda, quorum librorum sit. Tertia, quomodo facta. Quarta, quanta sit auctoritatis. Quinta, num hoc tempore germanam interpretationem 70. seniorum habeamus.

Prima quaestio facilis est. Nam etsi Irenaeus lib. 3. cap. 25. et Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. scribant, Ptolemaeo Lagi filio regnante id faciendum esse: Aristaeus nutem in historia de hac ipsa re; Josephus lib. 12. antiquit. cap. 2. Philo lib. 2. de vita Mosis; Tertullianus in Apologetico cap. 18. Athanasius in synopsi; Epiphanius de mens., et ponder., alique scriptores omnes Ptolemaeum Philadelphum nominant intervallum non est usque adeo magnum, cum hic Ptolemaeus superiori proxime successerit.

Est autem haec sententia posterior multo probabilior priore, tum quod plures, tum quod antiquiores testes habeat. Porro Epiphanius non solum tempus regis, sed etiam annum regni annotare eueravit. Scribit enim anno 17. Ptolemaei Philadelphici translationem esse factam, atque ab eo tempore usque ad Christi natalem diem fluxisse annos 291. Tot igitur annis ante Christi adventum ea translatio locuta est, nec sine divino consilio. Nam ut Eusebius scribit lib. 8. de praeparat., evang. rap. 1. si post Christi adventum id fieri debuisset, aut corruptiorem nobis dedissent, aut certe in suspicionem translatores facile vocarentur.

Secunda quaestio paulo difficilior est. Nam b. Hieronymus in quaesi. Hebr., et in cap. 5. Ezecch., et in 2. cap. Michacac, propendere videtur ineam

sententiam, ut solum Pentateuchum verterint, quod probat ex Aristaeo in libr. de sepluag. duobus interpret., et ex Iosepho praefat. in lib. antiquit. et lib. 12. antiquit. cap. 2. quibus adde Philonem lib. 2. de vita Mosis, qui solius legis mentionem faciunt. At eos vertisse omnia, scribit Justinus in Dial., cum Triplici., Irenaeus lib. 3. cap. 25. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat., Epiphanius de mens., et ponder., Eusebius lib. 8. cap. 1. praeparat. id quod longe probabilius est. Nam apostoli usi sunt graeca versione in testimoniis prophetarum citandis: tempore autem apostolorum nulla erat alia versio graeca, quam septuaginta interpretum.

Deinde, non est verisimile regem illum, qui ex toto orbe terrarum libros adducebat in suam bibliothecam, noluisse etiam prophetarum oracula et alios libros antiquissimos Iudaeorum. Praeterea, quomodo mirabile fuisset, spatio septuaginta duorum dierum potuisse absolvi illam editionem, si Ptolemaeus tantum vertendus erat, qui breviori tempore sine ullo miraculo verti posset? Neque Hieronymus contrarium docet asserendo, sed dubitando: nam alioqui passim in commentariis prophetarum mentionem facit versionis LXX., etiam explicat. Neque Aristaeus nomine legis solum Pentateuchum intelligebat, ul Iudaei sensisse videntur, sed omnes libros sacros. Nam a lege, quae erat praecipuus liber, omnes libri denominabantur. Itaque Joannis 10. et 15. Dominus dicit in lege Iudaeorum scriptum esse id, quod in psalmis scriptum est, et b. Paulus 1. Corin. 1. U. in lege scriptum esse dicit, quod habetur in Isaia.

Jam in tertia quaestione illud certum esse videtur. quod omnium consensu celebraturis septuaginta duos viros hebraeos senes, videlicet ex qualibet tribu filiorum Israel, virisque linguae peritissimos, spatio dierum septuaginta duorum, mirabili consensione, divinas litteras apud Pharum Aegypti ex hebraico sermone in graecum idioma transtulisse. Utrum autem singuli separatione, an bini et bini, aut potius omnes simul inter se conferentes, interpretationem illam fecerint, in quaestionem vertitur, et adhuc sub iudice lis est. Ac Epiphanius quidem in lib. de mens., et ponder., scribit, hos interpretes binos et binos in cellulis inclusos fuisse, et divino miraculo singula paria ipsorum iisdem verbis locum Scripturam transtulisse, ita ut simul confecerint sex et triginta exempla ejusdem prorsus versionis.

Justinus autem in orat., exhortat., ad gentes dicit, singulos in singulis cellulis inclusos, et majori adhuc miraculo a singulis scorsim totam Scripturam iisdem verbis redditam: et se apud Alexandrianos vestigia cellularum vidisse. Justinum scquuli sunt multi ex posterioribus, ul Irenaeus lib. 3. c. 25. Cyrillus catech. 4. Clemens Alexandrinus libr. 3. Stromat. et Augustinus lib. 18. de civit. Dei cap. 42. quamvis Augustinus lib. 2. doctr. christ., c. 15. non audeat rem allirmare. His addunt recentiores quidam patroni harum cellularum, Philonem lib. 2. de vita Mosis, Tertullianum in Apologet., cap. 19. et Chrysostomus homil. 5. in Matth. Sed isti tres cellularum non meminerunt, tantum dicunt, mirabiliter

bos interpretes in eandem sententiam et in eadem verba convenisse.

At b. Hieronymus praefat. in Pentateuch. apocryphicam hanc historiam: *ivcscfo*, inquit, quis *primus auctor septuaginta cellulas Alexandrine mendacio suo exstruxerit etc.* Itaque existimat b. Hieronymus. septuaginta duos interpretes in eadem basilica sedentes, et inter se conferentes, Scripturam transtulisse. Id quod probat primum testimonio Aristaei, qui negotio interfuit, et aperte dicit, eos simul conferendo singulis diebus usque ad horam nonam, hanc versionem tandem septuaginta duobus diebus absolvisse. Idem probat testimonio Josephi, qui cum ceteris cupidissimus gloriae suae genitrix, tamen lib. 12. antiquit. cap. 2. narrans hanc historiam, cellularum ne meminit quidem.

Addere possumus nos etiam Eusebium, qui lib. 8. praeparat. evangel. cap. 1. similiter rem totam narrat sine ulla mentione cellularum, referens ad verbum quae habentur in libro Aristaei. Addamus etiam Philonem, Tertullianum, et Chrysostomum supra citatos, qui cum miracula narrent, quae in hae versione contigerunt, nunquam de cellulis siluissent, quod erat omnium praecipuum, si eas vere fuisse credidissent.

Quod autem ipsi dicunt de summa illa consensione in eandem sententiam, non necessario convincit, eos loqui de cellulis. Nam revera miraculum fuit, quod tot homines simul conferendo, tam brevi tempore potuerint convenire in singulis sententiis transferendis. Ubi enim est multitudo, diversitas judiciorum evitari non potest. et vel nunquam conveniunt, vel non nisi post longas disceptationes. Quocirca b. Augustinus lib. 2. doctr. christ. cap. 17. illud ab omnibus decantatum de istis interpretibus, quod quasi uno ore Scripturas veritatem, rectissime intelligi posse significat, tam secundum eos qui cellulas luuntur, quam secundum eos qui illas oppugnant.

Haec sententia mihi probabilior videtur. Ac etiam visa est probabilior Tilemanno in prol. apologet. pro edit. vulg., et Andrae Blasio praefat. suar. annotat. in Josué. Nam quod Justino Judaei fabulam a se conficiam persuaserint, et quasdam ruinas ostendentes, cellulas esse dixerint septuaginta interpretum, facile fieri potuit: nec minus facile vel Justino viro sancto fidem habuerint aliqui posteriores. At Aristaeum qui interfuit, falsum scripsisse credibile non est. Quod enim Ludovicus Vives in cap. 42. lib. 18. Civit. Dei, et Leo a Castro praefat. in commentar. Isaiac cap. 35. dicunt, hunc librum non esse veri Aristaei, sed confictum ab Hebraeis, nihil magis movet: nam omnia quae Josephus, Tertullianus, Eusebius, et Hieronymus ex Aristaeo proferunt, in hoc nostro, qui nunc exstat, ad verbum invenimus.

At, inquiunt, Epiphanius Aristaeum legit et citat, et tamen meminit cellularum, quod non faceret, si in ipso vero Aristaei libro excluderentur cellulae. Nescio quid Leo a Castro velit conficere ex hoc testimonio Epiphani: vel enim vult concludere, tempore Epiphani librum Aristaei integrum fuisse, et postea esse corruptum, et tunc manifeste refellitur ex Josepho et Eusebio, qui ante Epipha-

nitim scripserunt, et tamen in Aristaeo cellulas non invenerunt; vel vult ante Epiphani tempora nondum fuisse inventum librum verum Aristaei, sed tunc primum esse repertum, et hoc etiam dici non potest: nam Hieronymus qui simul cum Epiphanio, et etiam post Epiphanium vixit, discere affirmat. ex Aristaeo non probari, sed refutari cellulas.

Praeterea Epiphanius contra omnium sententiam ponit solum triginta sex cellulas, cum alii vel septuaginta duas, vel nullas ponant: nec sane aequum est, unum Epiphanium omnibus aliis antepone. Itaque credibilis est, Epiphanium, vel non legisse Aristaeum, sed aliis referentibus credidisse, vel certe cum haec scripsit, non habuisse cum in manibus, et memoria lapsum esse. Omnino enim verisimile est, historiam de cellulis Epiphanium a Justino et Irenaeo accepisse, et tamen videmus, eum ex oblivione aliter narrasse, quam illi fecerint.

Sequitur quarta quaestio de auctoritate horum interpretum, et quamvis b. Hieronymus praefat. in l'entai, asserat, septuaginta interpretes non vates, sed interpretes fuisse, et in quaesi. Hebr., in lib. de opt. gen. interpret. in epist. ad Suniam et Eretollam, et in commentar. prophet. passim reprehendat versionem Septuaginta: nihilominus tamen certissimum esse debet, septuaginta interpretes optime transtulisse, et peculiari modo Spiritum Sanctum assistentem habuisse, ne qua in re errarent. vel non tam interpretes, quam prophetae fuisse videantur.

Id in primis probatur ex communi sententia. Constanter enim hoc asserunt omnes citati auctores, Aristaeus, Philo, Josephus. Justinus. Irenaeus. Eusebius, Clemens Alexandrinus, Epiphanius. Chrysostomus, Cyrillus: et ex Latinis Tertullianus, et Augustinus, item Hilarius praefat. in psalmos et alii omnes. Neque ab hoc numero debet excludi b. Hieronymus, quippe qui praefat. 1. in Paralip. scribit: si versio 70. integra haberetur vel ab eis edita fuit, frustra se laboraturum in Bibliis transferendis. Et praefat. 2. dicit, septuaginta interpretes Spiritu Sancto plenos quae vera sunt transtulisse. In apologia quoque contra Iulianum lib. 2. affirmat, se nunquam 70. interpretibus detrachere voluisse.

Ex quo intelligimus, cum reprehendit versionem 70., non reprehendere ipsam versionem, sed vitia quae in eam postea irrepserunt, ut gligelia, vel malitia, aut etiam ignorantia aliorum. Quod autem ait, interpretes eos, non vates; non pugnant cum eo, quod alii passim dicunt, prophetas eos fuisse potius (piam interpretes: nam nec alii volunt dicere, proprie eos fuisse prophetas, sed tantum Spiritu Sancto peculiariter illustratos: neque id Hieronymus negat, vel ex verbis ipsius ostendimus.

Accedit. quod apostoli hac versione frequenter utuntur, vel ex eorum citationibus patet, et aperte id asserit Irenaeus lib. 3. cap. 13. immo etiam ipse Hieronymus praefat. evangel. ad Damasum. Et postmodum catholica Ecclesia nullis sacculis eandem interpretationem secula est, vel idem Hieronymus praefat. 1. in Paralip. scribit. Accedit denique,

quod non sine miraculo fieri potuit, ut lanla coloniale, lanloque consensione tantum opus conficatur, quo factum est, ut Philo scribit de vita Mosis, ut singulis annis festus dies in loco ubi facta est haec interpretatio in memoriam tantae rei multis temporibus ageretur.

De postrema quaestione, licet non ignorem nonnullos in ea sententia esse. ut exislimant, interpretationem 70. seniorum penitus inleruisse; nullo probabilius censeo, illam adhuc superesse, sed a lectione corruptam et vitiatam, ut omnino alia esse videatur. Quod enim adhuc supersit, fidem faciunt plurima testimonia, quae a veteribus citantur ex versione 70., et eadem nunc in nostris graecis codicibus inveniuntur. Deinde cum haec fuerit semper celeberrima, et communissima translatio, quis credere poterit, hac abolita, vel neglecta, aliam aliquam esse conservatam? Non esse autem incorruptam, sed valde vitiatam in pluribus locis, ut iam lutum non sit, hebraicos vel latinos textus ex graecis codicibus emendare, probari potest multis argumentis.

Primum testimonio b. Hieronymi, qui praefat. in Paralip., et in Esdras, et alibi frequenter monent, versionem 70. esse vitiatam multis et variis modis.

Secundo, quoniam 70. interpretes dicuntur omnia transtulisse ad verbum illa proprie, ut quicunque sciret utramque linguam, scilicet iudicaret, fidelissimam esse translationem. Sic enim scribit Philo lib. 2. de vita Mosis: *Reddita*, inquit, *sinit propriis nominibus, graecis ad chaldaica exacte respondentibus, id expert mentis quotidianis creditur, sive Chaldaeus grueam linguam, sive Graecus chaldaeam didicerit*, in «traque Scriptura tum chaldaica, tum ejus interpretatione miratur germanitatem, immo rerum verborumque consonantiam adorat, etc. Nec vero moveat quemquam, quod linguam hebraicam vocat Chaldaicam; id enim idcirco facit, quod linguae sint affines, et noli tunc esset chaldaica propter imperium Assyriorum, quam hebraea. Alioqui hebraicam et chaldaicam non esse eandem demonstrat b. Hieronymus in cap. 1. Danielis, ex eo quod Daniel Hebraeus iussus est a rege Nabuchodonosor discere linguam Chaldaeorum.

Neque solus Philo, sed etiam ante Philonem Aristarchus testatus est, admirabilem fuisse rerum et verborum consonantiam inter codices illos graecos et hebraeos. Et ad finem libri sui adjecit, eam interpretationem a plurimis discussam, consideratam. examinatam, antequam in regis bibliotheca poneretur, et ab omnibus acclamatum, sancte et fideliter singula esse translata, ut nihil addi, nihil demi posset.

At ista graeca versio quam nunc habemus, in plerisque locis dissentit ab Hebraeo, multa non habet quae sunt in Hebraeo, multa habet quae non sunt in Hebraeo, ut omnes noverunt, qui in ea versati sunt. Et qui de hac re per linguarum imperitiam iudicare non possunt, legant Hieronymi praefat. in Paralip. epistolam ad Suniam et Eusebium, quales libri, commentum, in prophetas, et lib. de opt. gen. interpret.

Neque videtur satis apte hoc argumentum solvi ab iis qui respondent, textum hebraicum esse corruptum ubicunque a graeco discrepat. Nam neque haeretici hoc admittunt, qui anteponunt hebraicum textum graeco, neque catholici admittere debent, ne falsi cogantur, vulgatam editionem latine, qua Ecclesia catholica lot jam sacculis utitur, et quam Tridentinum concilium authenticam esse iudicavit. totam quoque esse corruptam. Nam excepto Psalterio, latina editio cum hebraicis codicibus magis convenit, quam cum graecis.

Scio quidem, Epiphanium lib. de mensura, et ponderibus. Hieronymum in praefat. in Paralip., et lib. de opt. gen. interpret, et Augustinum lib. 18. de Civitate Dei cap. 12. et *ii.* scriptum reliquisse, septuaginta seniores de industria quaedam omisisse, quaedam addidisse, et quaedam aliter vertisse, quia sic eis dictabat Spiritus Sanctus. Sed isti patres pie quaerebant rationes excusandi, et defendendi eam versionem, qua tunc Ecclesia utebatur. Caelorum, si illa esset, quomodo Philo diceret, summam fuisse consonantiam rerum et verborum? Quomodo etiam assereret Aristarchus, omnes qui eam initio viderunt acclamasse, singula esse bene et fideliter versa? quomodo non admirati fuissent, tam multa detracta, tam multa addita, tam multa contrario sensu reddita?

Tertio probatur ex multis sententiis, quae in hac versione inveniuntur, quae nullo modo cum veritate cohaerent. Quale est illud de supputatione annorum Mathusalem Genes. 23. Nam secundum graecam editionem invenitur, Mathusalem vixisse 11. annos post diluvium, cum tamen in Arca non fuerit, solum enim octo animae per Arcam salvae factae sunt, id est, Noe, Sem, Cham et Japhet, et uxores eorum, ut habemus Gen. 6. et 1. Paralip. 3.

Quem nodum non aliter solvere potuerunt b. Hieronymus in quaesi. Hebr. b. Augustinus lib. 15. Civitate Dei cap. 13. Eucherius, et alii in c. 5. Gen., nisi admittendo, esse errorem in codicibus graecis, quem errorem licet non adscribant patres illis senioribus septuaginta, sed iis qui primi descripserunt libros ex bibliotheca regis Ptolemaei: inierim tamen codices quos nunc habemus vitiatos esse, negare non potuerunt. Tale est etiam illud Gen. 22. ubi 70. habent, dixisse servos Isaac dcepulco, *invenimus aquam*, cum hebraei et latini codices habeant *invenimus aquam*, quae simul vera esse non possunt. Et certum est, nostram lectionem esse veriore, cum proxime sequatur, propterea Isaac vocasse nomen loci illius abundantiam. Tale quoque est illud Jonac 3. ubi 70. habent: *Adhuc tres dies et Ninive subvertetur*, cum hebraei, et nostri codices habeant *Adhuc quadraginta dies*.

Quem locum exponens b. Hieronymus ostendit, non posse ullo modo defendi lectionem 70., et b. Augustinus lib. 18. de Civitate Dei cap. 13. fatetur, Jonam scripsisse dies quadraginta, non dies tres. Multa sunt alia ejusdem generis, sed haec tria loco exempli adferre placuit.

Probatur ultimo, quia satis constat, editionem 70. interpretum a Judaeis multis in locis fuisse corruptam, ut Justinus affirmat in dialogo cum Tryphonem. Constat item, eandem editionem saepe saepe

plus emendatam ab Origene , Luciano , Hesychio, Hieronymo: nihil autem emendatur, nisi quod ante vitiatum est. Neque credibile est, eam editionem , quae primis trecentis annis loi maculas contraxerat, reliquis annis 1200. inviolatam atque integram servatam.

Denique constat, tempore b. Hieronymi, ul ipse scribil in cpisl. 89. ad Augustinum, quae est 11. inter cpisl. Augustini, omnes fere graecos codices ex versione Septuaginta habuisse admixta mulla ex Thcodolione, aslcriscis praefixis, deinde paulalim nsleriscos excidisse : inlcnisce etiam editionem Thcodolionis; inde autem necessario orta est confusio, ul jam nemo judicare possit, quid in iis li-bris sil 70. quid vero Thcodolionis. Haec de Se-ptuaginta.

CAPUT 'YII.

De cdilione gracca testamenti novi.'

Duae quaestiones dc gracca cdilione testamenti novi disputari solent. Prior est de auctoribus ejus editionis. Posterior de auctoritate cl inlcgrilale e-jusdem editionis.

Ac prior quidem quaestio nec admodum neces-saria, nec valde difiicilis est. Nam constat, testa-mentum novum gracc scriptum esse ab iis apo-stolis, vel cvangelistis, quorum nomina in tilulis singulorum librorum, vel epistolarum praefigun-tur, exceptis dunlaxal evangelio Matthaei el Marci, et cpisl. ad Hebr. : siquidem Matthaeum hcbraico sermone scripsisse cvangclium suum.testantur Ire-naeus lib. 3. cap. 1. Athanasius in synopsi, Hiero-nymus praefat. comment, in Matthaeum ; cl in c. 11. Oscae, cl m lib. de script, ccclesiasl. in Mat-thaeo, cl alii omnes.

Porro Athanasius loco citato existimat, ab apo-stolo Jacobo Matthaei cvangclium in graecam lin-guam esse translatum: alii vero Joanni apostolo, cl alii ipsi Matthaeo eam translationem tribuunt. Sed cujuscunq; sil, ita recepta est ab Ecclesia illa translatio, ac si ea lingua primum scriptum fuisset cvangclium Mallhaci. Quocirca non mullum ege-mus evangelio hcbraico quod Munslerus edidit ; nec illo etiam quod nuper edi curavit Joannes 'fi-lius, in quo mulla desuni, mulla supervacanea sunl, non pauca etiam immutata cernuntur: el Deus novit , utrum id factum non sil ad detrahendam fi-dem graccac cl lalinac editioni.astutia videlicet Ju-daeorum, cx quorum promptuariis cvangclium il-lud prodiit.

Marci vero librum latine ab ipso Marco Hornae scriptum esse, ac deinde ab eodem Aquilejae in graecam linguam conversum, docet Adrianus Fimis lib.G.Flagelli Judaeorum cap.80.ct lib. 8. cap. 62. et qui Finmn scquulus est Petrus Antonius Bculher annotat. 8. cl 9. ad sacram scripturam. In vita quoque s. Petri, quae in pontificali Damasi primum locum tenet, salis aperte indicatur . Marci cvangc-lium initio latine ab ipso scriptum fuisse. Dc epi-stola ad Hebr. jam antea disseruimus atque osten-dimus, eam epistolam vel ab ipso Paulo gracc scriptam esse , vel certe ab apostolico aliquo viro

ex hcbraico sermone in Graecum esse translata. Itaque gracca editio testamenti novi universa apo-stolos et cvangelistas anciores habet.

Jam vero quod allinet ad auctoritatem, dubium esse non potest, quin editio aposlolica summae sil auctoritatis, nisi forte constet eam esse corruptam. Dc qua re ila sentiendum censeo, ul supra dc hc-braicis diximus, videlicet, non esse graecos codi-ces corruplos generaliter : nec tamen esse fonles purissimos , ul necessario quidquid ab cis dissen-til corrigendum sil, ul falso existimant Calvinus. Major, Kemnilius, cacicriq; hujus temporis hae-retici.

El vero, non esse graecos codices in universum nique omnino corruplos, facile demonstrari polesl: nam clsi mulla depravare conati sint haeretici; ta-men nunquam defuerunt catholici qui eorum cor-ruptelas detexerint, cl non permiserint libros sa-cros corrumpi. Plurima cx loto novo testamento ab-stulit mulavilq; Marcion. ul Icslalur Tertullianus lib. 5. contra Marcionem: sed illa omnia fere nota-vit Epiphanius haeres. 42. cl in nostris codicibus graccis habentur recte. Ariani quoque abstulerant cx evangelio Jo. 4. *Spiritus est Deus*, sed indicavil cl notavit b. Ambrosius lib. 3. dc Spiritu Sancio cap. 11. cl nostri codices gracci omnes hoc testi-monium habent.

Quod autem non sint ubique incorrupti. sed ali-qui interdum errores irrepserint saltem negligcnlia librariorum . cl non sil tutum semper latina ad gracca corrigere : aliquot exemplis planum fiet. Certe 1. Corinth. 15. legendum est: *Primus homo ile terra terrenus.secundus homo dc coelo coele-stis*. ul non solum nostra latina versio habet, sed e-liam Calvinus probat cap. 7. instil.§. 12. Al Gracci conslanter legunl. *secundus homo Dominus de COClo, i ùilqpo av?ρωτ: Ku-ñi êξοροπ/οο*. Quam de-pravationem mansisse vilio scriptorum cx corru-ptionibus Maroionis, palcl cl Tertulliano lib. 5. in Marcionem.

Praeterea 1. Corinl. 7. ubi nos habemus: *Qui cum uxore est. sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat iuuñ. el divisus est: mulier in-nupta cl virgo cogitat quae Domini sunt cie*. Graeci codices longe aliter habent, nam illud *divi-sus* est conjungunt cum sequentibus sic, *v v.σi divisa est uxor cl virgo*. Quant lectionem b. Hieronymus in lib. I. contra Jovinia-num affirmat, non esse apostolicac veritatis. Ho-man. 12. nbi nos legimus: *Domino servientes*: Gracci non habent Kupiō sed , id esi. *tempori servientes*. El tamen nostram lectio-nem esso verissimam palet. Imn ex Hieronymo in epistola ad Marcellam, quae incipit Post *priorem epistolam*: ubi dicil. in emendatis graccis codici-bus haberi non κβφω sed Imn cx Origene. Chrysoslomo, Theophylacto , el aliis graccis patri-bus, qui sic legerunt, cl explicaverunt in suis com-ment.

Denique consto!. in plurimis graccis codicibus déesse multas verae Scripturae paries, ul historiam adulterae Jo. 8.. ultimum caput Marci, testimonium pulcherrimum Trinitatis 1. Joann., cl alia dc qui-bus supra disseruimus. Constat etiam, quaedam in

omnibus graccis codicibus inveniri, quae non sunt partes divinae scripturae, ut Mattii. 6. orationi dominicae additur, *Quia tuum est regnum, et potentia et gloria in saecula*, quae verba non esse de textu, sed addita a graecis ex duobus intelligi potest. Primo ex eo quod Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus orationem dominicam exponunt, cum tamen nullam horum verborum mentionem faciunt, cum omnes isti graccie bene noverint. Secundo ex eo quod Gracci in sua liturgia recitant quidem haec verba sed non continuant cum oratione dominica.

CAPUT VHI.

De latinis editionibus.

De latinis editionibus tria nobis explicanda sumimus. Primum, quot cum quae fuerint olim latinae editiones. Secundo, quis sit auctor ejus quae nunc Vulgata dicitur. Tertio, quantae sint auctoritatis hanc ipsa vulgata editio.

Ac ut incipiamus a primo, editiones latinas testamenti veteris ex gracca versione LXX., et testamenti novi ex graeco fonte prope innumerabiles fuisse ante tempora Hieronymi, testatur b. Augustinus lib. 2. de doctr. christ., cap. 11. his verbis: *Qui inquit, Scripturas ex hebraea lingua in graecam verterunt numerari possunt: latini autem interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex graecus, et aliquantulum facultatis sibi ulteriusque linguae habere videbatur, ausus est interpretari.* Idem docet sanctus Hieronymus praefat. in Josue: *Cum apud Latinos, inquit, tot sint exemplaria quot codices, et unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit, vel subtraxerit quod ei visum est.*

Nihilominus tamen una erat communior, quae vetus cum Vulgata editio dicebatur, ut patet ex b. Gregorio praefat. in lib. Moral., cap. ii. et ex b. Hieronymo in cap. H. cum 49. Isaiae, cum alibi. Et hanc videtur esse illa latina interpretatio, quam b. Augustinus lib. 2. de doctr. christ., cap. 15. omnibus aliis latinis anteponit, cum ait: *In ipsis interpretationibus latina caeteris praeferatur: nam est verborum tenacior cum perspicacitate sententiae.*

At s. Hieronymus bis testamentum vetus in Latinum convertit, primum ex Graeco, id est ex versione LXX., ut intelligi potest ex lib. 2. contra Rufinum, cum ex cpisl. 10. Augustini cum sequent. II. quae est Hieronymi ad Augustinum, necnon ex I raviat, in Job. Et rursum ex Hebraeo, ut ipso idem testatur in lib. de viris illustribus. extremo, cum in praefationibus singulorum librorum quos Latinos fecit.

Novum autem testamentum non convertit de Graeco in Latinum, sed solum emendavit a multis erroribus, qui vitio librorum irrepserant. De quo suo Liber sic ipse loquitur lib. de viris illustribus in fine: *Absum testamentum, inquit, graecae fidei reddidi.* Et praefat. evangeliorum ad Damasum. *Ita, inquit, calamo temperavimus, ut iis tantum, quae sensum mutare videbantur. correctus, reliqua manere pateremur ut fuerant.* Quod

si quis putei conversum esse ab illo novum testamentum, quoniam b. Augustinus epist. 10. ad Hieronymum scribit: *Proinde non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quod evangelium ex Graeco interpretatus es, etc.* audiat Hieronymum dubium hoc solventem in cpisl. 89. ad Augustinum, quae est II. inter cpisl. Augustini: *Si me, inquit, in novi testamenti emendatione suscipis etc.*

Porro b. Hieronymi versio ex Hebraeo in Latinum mox coepit a quibusdam Ecclesiis recipi, cum publice legi, ut patet ex cpisl. 10. Augustini ad Hieronymum, illa lamen ut etiam alia editio antiqua non contemneretur. Quod apertius intelligitur ex b. Gregorio in cpisl. ante praefat. in lib. Moral., c. 5. ubi dicit, suo tempore Romanam Ecclesiam utraque editione uti consuevisse, id est, antiqua versa ex Graeco, cum nova Hieronymi versa ex Hebraeo. Post tempora autem b. Gregorii, videntur omnes latinae editiones evanuisse praeter unam istam, quam nunc veterem, cum vulgatam vocamus; de cuius auctore mox dicemus. Hoc auctor nostro sacculo iterum ad illam aetatem rediisse videmur, in qua omnes qui aliquid poterant, continuo sacros libros transferebant. Siquidem recentiorum, ac praesertim haereticorum latinae interpretationes numerari vix possunt. Sed de his hactenus.

CAPUT IX.

De auctore vulgatae editionis.

Non parva quaestio est de hac nostra Vulgata latina editione: sitne illa antiqua, quae erat ante Hieronymum, an vero ipsius Hieronymi, an mixta ex utraque. Non esse b. Hieronymi arbitrantur, vel certe suspicantur Sancius Pagninus praefat. suae interpretationis biblicorum ad Clementem VII, pontificem maximum, Paulus Foro Sempronii episcopus lib. 2. cap. 1. de die passionis Domini. Contra, esse b. Hieronymi contendunt Augustinus Eugubinus, et Joannes Picus Mirandulanus in libris de hac re editis, alique nonnulli. At mixtam esse ex vetere cum nova, docent Joannes Driccio lib. 2. cap. I. de Eccles., dogmat. et Scripturis, et Sixtus Senensis lib. 8. biblioth. s. extr.

Nos igitur gratia brevitatis cum claritatis, sententiam nostram quatuor propositionibus complectemur.

Prima propositio. *Testamentum novum latinum editionis vulgatae ex antiqua versione habemus, quum tamen b. Hieronymus emendavit:* id vero eo potissimum argumento probamus, quod nulla loca quae b. Hieronymus reprehendit in antiqua versione, nos in nostra invenimus ita correctam, ut ipse affirmat esse corrigenda. Ac ut aliqua loca conferamus: in commentar., cap. 2. Mallii, dicit, illud *In Bethlehem Judaeae*, debere esse, *In Bethlehem Judae.* Lib. I. in Jovin. reprehendit illud 1. Corinth. 7. *Divisa est mulier et virgo.* et vult legendum, *Mulier innupta et virgo etc.* In epist. ad Murcellam, ad finem secundi tomi, reprehendit illud Roman. 12. *Tempori servientes*, et *per se vult Domino servientes.* Ibidem reprehendit illud 1.

Timolh. \. *Humanus sermo*, cl docet legendum, *Fidelis sermo*. In comment, cnp. 2. Galal. reprehendit illud *Quibus ad horam cessimus*, el restituit, *Quibus neque ad horam cessimus*. Et in comment, cap.5. reprehendit illud *Persuasio vestra ex Deo* esi, cl vult legi, Aon est ex eo qui vocat vos. In comment. c. 1. ad Ephes. reprehendit illud : *Qui csl pignus haereditatis in redemptionem adoptionis*, cl vult legi. *In redemptionem acquisitionis*. Hacc autem omnia, cl alia id genus permulta ita nunc habemus in editione vulgata, ul ipse monet legi debuisse.

Praeterea constat, Hieronymum emendasse novum testamentum jussu pontificis Damasi: constat etiam ejus emendationem fuisse receptam, cl valde placuisse hominibus ejus temporis, ul inlelligi potest ex cpisl. IO. Augustini ad Hieronymum; non csl igitur verisimile postea fuisse rejectam, sed potius retentam et conservatam.

Aequè movere debet, quod quaedam loca non sunt emendata, ul Hieronymus monuit emendanda, quale est illud Horn. 12. *Sapere ad sobrietatem*, quod Hieronymus lib. I. in Jovinianum vult legi, *Sapere ad pudicitiam*. Et illud I. Corinth. 13. *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam*, quod Hieronymus in cap. 5. ad Galat. vult legi, *Ita ul gloriari*; et quaedam alia, quae ipse corrigit in comment, epistolarum ad Galatas, ad Ephesios, et ad Titum. Nam ipse idem praefat. evangel. ad Ianiasum fatetur, se non omnia correxisse, quae corrigenda esse pulabat, ne nimis multa immutasse videretur.

Praeterea potest fieri, ut dum ista commentaria scriberet, existimaret illa esse mutanda, quae tamen postea cum testamentum novum suscepit commendandum, re melius considerata, judicavit non esse mutanda. Nam prius eum scripsisse ista commentaria, quam testamentum novum emendaverit, colligitur ex lib. dc vir. illusr. extremo, cl sane nostra versio in his duobus locis melior est, quam illa, quam b. Hieronymus substitui tunc volebat.

Secunda propositio: *Psalterium vulgatae editionis lalinae non est illud quod divus Hieronymus transtulit ex Hebraeo, neque illud quod transtulit ex versione graven LXX. interpretum, sed illud quod ipse, emendavit, translatus ab antiquo interprete ex editione s. I. Luciani martyris; siquidem beatus Hieronymus circa Psalterium, quater laboravit. Transtulit enim illud ex Hebraeo in Latinum, ut patet ex epistola ejusdem ad Sophronium. Hem convertit ex Graeco in Latinum c pura editione Septuaginta, ul habebatur in hexaplis Origenis, ut ipse testatur in epistola ad Suniam et Ereteum: denique bis emendavit antiquam lalinum editionem, quae, translata erat ex Graeca communi et vulgata, ut patet ex praefat. Psall. ad Paulam cl Eusladium*. Sed singula breviter demonstramus.

Dicimus igitur Psalterium nostrum non cssc illud quod b. Hieronymus transtulit ex Hebraeo, idque certum csl: nam illud exstat in operibus b. Hieronymi, cl fere ubique dissentit a nostro, saltem quoad verba.

Addimus: neque esse illud quod ipse vertit ex

Origenis hexaplis, sed illud commune quod bis emendavit, idque probatur ex epistola ad Suniam cl Frelellam: nam ibi dicit, quod habetur psal. 5. *Dirige in conspectu tuo viam meam*, aliter haberi apud LXX. cl omnes alias interpretationes, excepta communi et vulgata: at nostra editio ita habet; igitur nostra editio csl illa communis et vulgata et a pura interpretatione LXX. seniorum distincta. Praeterea ibidem Hieronymus dicit quod habetur psal. 73. *Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra*, haberi apud LXX. in hexaplis, cl apud omnes alios interpretes, *Incendamus, vel coinburamus omnes dies festos*, cl solum in vulgata haberi, *Quiescere faciamus*: at nos habemus, *Quiescere faciamus*. Item quod habemus psal. 103. *Petra refugium herinacis*, dicit LXX. vertisse. *Refugium leporibus*; igitur nosira non csl illa ipsa versio LXX.

Denique in tota illa epistola saepissime ponit verba lalini Psalterii, ul tunc erat in communi usu. cl in Ecclesiis cantabatur: al illa omnia in nostro invenimus; igitur nostrum csl Psalterium illud commune cl pervulgatum. Porro commune a Hieronymo vocari illud, quod Origenes, et postea Lucianus emendavit, perspicuum est ex illa ipsa epistola ad Suniam et Frelellam; sic enim initio epistolae Hieronymus loquitur: *Sciatis aliam esse editionem, quam Origenes, et Caesariensis Eusebius, omnesque graeci tractatores, id est, communem appellant, atque vulgatam, et a plerisque nunc λουχζ»† dicitur, aliam septuaginta interpretum quae et in ιξαχλο7« codicibus reperitur*.

Tertia propositio: *Probabile nobis est, librum Sapientiae, et Ecclesiastici, et Machabaeorum. nos non habere ex versione Hieronymi, sed ex antiqua translatione, cujus auctor ignoratur*. Ad hoc movemur. Primo, quia b. Hieronymus nusquam affirmat se transtulisse hos libros, licque ullae exstant praefationes ejus in hos libros, cum tamen in epist. 89. ad August., quae est II. inter epistol. Iugust., dicat, se singulis libris praefatiunculas praefixisse. Secundo, quia b. Hieronymus hos libros arbitrabatur apochryphos, ul patet ex prologo Galeato, cl ex praefat. Proverb.: proinde verisimile csl, cum neglexisse horum librorum interpretationem. Tertio, quia multa citantur ex his libris a b. Cypriano, praesertim in lib. de exhortat. mart., et aliis patribus b. Hieronymo antiquioribus, eo modo prorsus, ul nos in nosira vulgata editione habemus.

Quarta propositio. *Reliqua omnia ex Hieronymi versione ex Hebraeo habemus in editione vulgata*. Id probatur.

Primo, quoniam constat. b. Hieronymum primum cl solum ex antiquis transtulisse ex Hebraeo in lalinum testamentum vetus, et rursum constat, nostram editionem translationem cssc ex Hebraeo in Latinum, exceptis psalmis. Sapientia, Ecclesiastico, et Machabaeis. Quod Hieronymus transtulerit ex Hebraeo. ipse testatur lib. dc vir. illusr. extremo. Quod ipse primus ex antiquis, patet ex Augustino in epist. 8. cl 10. et lib. 18. de Civit. Dei cap. 13. cl ex omnibus Hieronymi praefationibus, in quibus semper deprecatur calumniam, quod au-

sus sil cx Ilchraco transferre. Quod post cum usque ad nostra tempora, nemo idem lentaverit, certo certius csl.

Jam vero quod vulgata editio translatio sit ex Hebraeo, ipsa quodammodo clamat. dum pene ubique concordat cum Ilcbraco. ct a Graeco dissentit. Sunt praeterea certa indicia hujus rei fore in omnibus libris. Nam in Pentateucho, praesertim Genes. 5. omnes libri antiqui. quia erant c. \ versione LX. X. expressi, continebant errorem illum de numero annorum: at nosira editio hebraicae veritati consentit. In lib. Esther ct Dahielis, saepe in ipsis libris invenimus annotatiunculas b. Hieronymi dicentis, se expressisse fideliter, quae erant in Hebraeo, reliqua autem dc editione vulgata, vel ex Thcodolionc addidisse.

Praefatione in Job dicit, in antiqua editione latina el gracca libri Job deesse ad 800. versus, quos ipse de Hebraeo in sua editione posuerit: at nosira editio integerrima el plenissima est, non minus quam hebraica. Denique in comment, prophet., < re ubique duas versiones ponit el explicat, idesl, suam quae csl nosira vulgata, cl aliam septuaginta interpretum.

Secundo probatur, quia illa omnia quae b. Hieronymus pracfal. in Pental., cl bb. de opt. gcn. interpret, dicit, non haberi in editione LXX., cl se addidisse in sua translatione cx Hebraeo, in nosira vulgata editione invenimus, ul illud: *Ex Aegypto vocat i /ilium meum*, Oscae ! I. et *Aspicient in me quem trans/ircrunt*, Zach. 12. ct *Oculus non vidit, Deus, absque le quae praeparasti e. epeclantibus le*. Isai. 04.

Tertio probatur ex iis locis, quae b. Hieronymus monet se alitor \erlisse. quam I. XX. verterint, quae in nosira editione omnia invenimus, ul ipse se vertisse dicit. In cpisl. 8° J. ad August., quae est II. inter epistolas August., ait Jonae 4. sc vertisse *II deram* ubi I. XX. verterunt *Cucurbitam*. Item in quaesi. Hebr. in Genesim dicil, Gen. 2. legendum: *C nnpleril Deus die septima opus suum*, cum apud I. XX. legeretur *die sexta*. Ibidem dicil legendum: *Vocata csl virago*, cum apud I. XX. dicatur *Ifulier*. Ibidem dicil legendum: *Immisil soporem in Adam*, cum apud I. XX. sil, *Immisil ecstasnn*. Similia nulla inveniuntur, tum in quaesi. Hebr., tum in comment, prophet.

S. Gregorius quoque lib. 2D. Moral, cap. 32. explicans illud: *Vulatus es milii in crudelem*, dicil. antiquam translationem longe aliter habuisse, sed hanc novam ex Hebraico factam esse meliorem. U in nostra csl. *Vulalus es mihi in crudelem*. Job. 30.

Quarlo probatur cx praefationibus. Nam ipse testatur in cpisl. ad August, jam citata, se editioni suae c\ Hebraeo singulis pene libris praefatiunculas praefixisse, quas etiam nunc videmus in bibliis vulgilne editionis, nec ullus unquam negavit cas esse Hieronymi: at certe non est credibile lotum opus periisse, praeter solas praefatiunculas. Qui enim abjcccrunt vel neglexerunt editionem b. Hieronymi, cur, quaeso, praefatiunculas conscrvaverunt?

Ai in contrarium irin argumenta potissimum fieri solent. Argumentum primum Pauli Eoro-Sci-

proniensis cl Sanctis Pagnini sumitur cx nullis locis, in quibus nosira versio ab Hebraica veritate dissentit: ncc enim credibile csl, Hieronymum hcbraiene linguae perillissimum in ea re labi potuisse.

Ilcspondeo: duplici de caussa accidisse, ut nosira versio ab licbraieo textu aliquando dissentire videatur. Una est, caque longe lalcquc patens, incuria librariorum, de qua re passim ipse in praefationibus suis conqueritur. Altera caussa csl, quia saepe b. Hieronymus non tam verba, quam sensum exprimere studuit, ul faciendum esse ipse idem docet in lib. dc opi. genere interpret. Exemplum sil in illis verbis Eccl. I. *Perversi difficile corriguntur, cl stultorum infinitus esi numerus*. Videntur enim haec verba longe aliud sonare quam, hebraica quae ad verbum sic habent: 'yjjy x! ? porri rpn! ? to mya rvaan! ? hoc csl. *Perversum non poterii addirigere. cl stultum non poterii adnumerari*. Sed certe Hieronymus elegantissime sensum expressit. De hoc argumento plura dicemus in sequenti capite.

Argumentum secundum. Hicron. pracfal. in psal. cl in Job, cl in Paralip. admonet, sc distinxisse suam editionem per astcriscos cl obeliscos: at in nostra vulgata non videmus ista signa; non igitur csl Hieronymi vulgata nosira editio.

Ilcspondeo cx ipso Hieronymo in epist. ad August. sup. cil: Hieronymum distinxisse per astcriscos cl obeliscos eam editionem quam fecerat cx graeco, non autem eam quam fecerat cx hebraeo. In psalterio igitur nostro vulgato debuissent esso aslcrisci el obelisci, quorum meminit Hieronymus in pracfal. it., sed exciderunt negligenlia librariorum, neque hoc est mirum, nam etiam lempore ipsius coeperant excidere, ul palcl ex illa ipsa pracfal., cl ex cpisl. ad Simiam cl Frclcllum. In libro autem Job cl Par. dipornon noslrac editionis vulgatae nunquam fuerunt, ncc esse dcbenl aslcrisci vel obelisci. Hinc enim duas praefationes nos habemus lam in Job, quam in Paralipomenon, qiarum prior, in qua non fit mcnlio aslcrisci cl obelisci, perlinet ad nostram versionem, quae csl cx Hebraeo. posterior in qua iit mcnlio eorum signorum perlinet ad aliam versionem, quam fecit ex Graeco.

Tertium argumentum. Nulla inveniuntur in nosira editione vulgata, quae b. Hieronymus in quaestionibus hcbraicis, in lib. de opt. gcn. interpret., in comment, prophet., et in Ecclesiastem docet, aliter fuisse vertenda: igitur fieri non potest, ul cdilio nosira vulgata sil illa ipsa translatio, quam Hieronymus fecerat ex Hebraeo.

Ilcspondeo: quatuor de caussis accidisse. ut quaedam in nostro textu sini, quae b. Hieronymus reprehendit. Prima csl error cl negligenlia librariorum. Secunda caussa est, varia significatio vocabulorum: interdum enim possunt duo significare: cl b. Hieronymus modo unam, modo alteram significationem sequulus est: exemplum habemus in Ecclesiaste: nam b. Hieronymus bis vertit Ecclesiastem, ul palet ex pracfal. comment, in Ecclesias!, cl pracfal. Provcl). El quidem in prima translatione vertit cap. 2. *Cogitari trahere, carnem meam in vinum*; ct sic etiam in commentario exponit: al in secunda translatione maluit vertere: *Cogitavi*

abstrahere carnem meam a vino: quam lectionem nos habemus, cl melior esi nosira lectio. Jforn verbum hebrueum **W3** potest significare *in vino*, sen *in vinum*, el etiam dc *vino* sive *a vino*: nam lilcra deservit cl loeo *in* cl loco dc: contextus nutem magis requirit *a vino*, quam *in vinum*. Sequitur enim, *ul animum meum transferrem ad sapientiam*.

Quod autem lilcra 2 accipiatur frequenter pro 1'2, idesl, ea; *de*, *ab*, perspicuum csl his locis, Exod. 12. vers. 43. Exod. 35. vers. 32. Exod. 38. vers. 8. cl Levit. 8. vers. 32. cl 2. Paridipoin. cap. 46. vers. G. Quod vero l». Hieronymus soleat variis modis veriore quando verba id ferant, testatur ipse mcl lih. I. npolog. conl. Itiiflln., ubi dicil psalmo secundo sc vertisse: *Adorate pure*: cl tamen in comment, exposuisse: *Adorate lilium*, quoniam vox hbraca ambigua est.

Tertia caussa csl, quia ipscmcl postea mulavil sententiam, cl loca sua correxit. Ac ul exemplum aliquod proferamus, lib. dc opt. gen. interpret., cl pracfal. in Pental., dicit Isai. **il.** non debere legi: *Flos de radice ejus ascendet*; sed *Nazaraeus de radice ejus ascendet*: el L.XX.hoc nomen Nazaraci male praetermisisse.cl hunc locum citari aMalthaco cap. 2. ubi dicil: *It impleretur quod dictum csl per prophetas, quoniam Nazaraeus vocabitur*: al ipse idem postea vertit, sicut verterant septuaginta, nimirum: *Ft flos de radice ejus ascendet*. El in comment, cap. **II.** Jsoiuc, reddit rationem hujus rei. quoniam verbum hbracum ibi postium scribitur per *Tsade*, cum Nazaraeus dicitura verbo -fC per *Zam*, quocirca comment.cap. 2. Mallh. dicil illud *Quoniam Nazaraeus vocabitur*, non esse desumptum cx aliquo uno propheta, sed cx eo, quod omnes prophetae Dominum sanctum futurum esse praedixerunt. Pari ratione lib. 5. comment, in Isa. fatetur cap. 19. male sc vertisse *Erit terra Judae Aegyplo in festivitatem*, cum polius verti debuerit, *in pavorem*, ct hoc posteriore modo pos jam habemus in vulgata editione.

Quarta caussa csl, quia etsi b. Hieronymus interdum senserit, quaedam mutanda in sua versione, et ea notaverit in suis commentariis: tamen Ecclesia postea magis judicavit veram primam versionem, el illam retinere maluit in editione vulgata. Nam lib. 5. Comment, in Isa. ubi b. Hier, dicil sc vertisse *festivitatem*, pro *pavore*, ibidem dicit se male vertisse *refracnantem*. pro *lascivientem*: cl lamcn videmus in nosira editione vulgata priorem correctionem Hieronymi admissam, posteriorem non admissam, quod* certe non videtur casu facium, sed judicio posteritatis, vel polius ipsius Ecclesiae. El hoc modo ad mulla alia responderi potest. Editio enim vulgata, quamvis maxima c\ parte Hieronymi sil: lamcn non est illa pura, quam ipse cx Hebraeo convertit, sed csl aliquo modo mixta, additis non paucis cx versione L.XX., quae in Hebraeo non inveniuntur, atque id potissimum perspicitur in lib. I. Reg. ct in Proverb.

His omnibus addi pOlcsi, interdum Hieronymum videri reprehendere versionem nostram, cum lamcn eam non reprehendat, sed solum explicet, quae silvis hbracae vocis; ul cum in quaesi, hebr.

dicil cap. 1. Genesis, pro eo quod nos habemus. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*: in Hebraeo esse, *Incubabat seu fovebat more avis*.

CAPUT X.

Dc auctoritate lalinae editionis vulgatae.

Tertia, caque potissima restat quaestio.Quantae videlicet auctoritatis sil latina vulgata editio. El quidem haeretici nostri temporis, quamquam inlcr se non parum dissentiant in authentica editione latina eligenda: lamcn adversus Ecclesiam mirifice omnes consentiunt. Siquidem lulherani volunt, solam lulhcri versionem habendam esse authenticam, ul palcl cx dccreto quodam Lipsiensi, cui Melanclblon, Pomeranus, Major, alique pcrnulli subscripserunt. De qiodecreto vide Slaphilum in tertio lopico praediramento Lulheranae theologiae.

Al Zvvingliani, quibus anabaplistac cl calvinislac consentiunt, nullam esse volunt authenticam versionem,ul ex praefatione tigurinac editionis pa-id: ubi docent, 11011 debere Ecclesiam alligari ad unam aliquam versionem. Nihilominus tamen tam lulherani, quam Zvvingliani in co conveniunt, ut editio latina vulgata non sil habenda pro aulhenlica, cum innumerabiles errores in ea deprehendantur.

Hinc cx castris Lutheri prodiit in aciem Marlinus Kcmnilius, cx castris Zvnglianorum Joannes Calvinus.qui adversus concilium Tridenlinum scribentes, quartam sessionem prae caeleris vexant, in qua concilium definit, vulgatam editionem lalinam habendum esse pro authentica. Scripsit etiam dc eadem re Georgius Major pracfal. in psal., et Tilmannus Heshusius in lib. de sexcentis erroribus pontificiorum tit. 1.

Al non pauciores pro vulgata editione scripserunt. in quibus sunt Joannes Dricdo lib. 2. cap. I. dc ccclesiast. dogmal. cl script. Franciscus Tilmannus in prologo apologetico pro editione vulgata novi testamenti. Andreas Vega lib. 15. in cone. Trident, cap. 9. Jodocus Tilclanus in 1. part, apolog. pro cone. Tridcn. cont. Kcmniliu, Lindanus lib. 1. de opt. gen. interpret., Melchior Canus lib. 2. de locis cap. 13. Sixtus Senensis lib. 8. bibliolh. sanctae in refutatione ultimae hacrcsis. Quorum diligentiam imitari cupientes, his argumentis rem eandem comprobamus.

Primum csl argumentum ipsius concilii. Ait enim synodus Tridentina. nam a sc probari sacrorum librorum lalinam editionem, quae longo tot sacculorum usu in ipsa Ecclesia probata csl.Nec enim temere per annos fere mille.hoc est.a lempore b. Gregorii omnis Ecclesia latina hac una editione usa csl, omnes concionalores hanc explanaverunt cl populis proposuerunt, omnia concilia cx hac cditione testimonia protulerunt ad confirmanda dogmata fidei. Porro Ecclesiam lotis octingentis vel nongentis annis germana Scripturae interpretatione caruissc, atque in iis quae ad fidem cl religionem pertinent, errores interpretis nescio cujus pro verbo Dei coluisse, mirum csl, si cui mirum cl ab-

>urdu[m] non esse videatur, praesertim si ex .Apostolo didicerit, Timoth. 3. eam esse *columnam et firmamentum veritatis*.

Secundum argumentum sumo ex testimoniis veterum. Nam vel haec nostra versio est Hieronymi, vel eerie illa antiqua communis quam Augustinus vocat Italiam: si est illa antiqua, magnum testimonium habet ab Aug. lib. 2. de duobus christis, c. 13. ubi dicit, eam omnibus esse praeferendam: si autem est Hieronymi, ut nos supra probavimus, habet testimonia omnium veterum. qui eam videre potuerunt. Aam in primis b. Augustinus lib. 18. Civit. Dei cap. 43. *Quamvis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, et omnium trium linguarum peritus, qui non ex Graeco, sed ex Hebraeo in latinum eloquium casum Scripturas converterit: sed ejus tam lilerum laborem quamvis Judaei fateantur esse verum* etc. Et cpisl. 10. ad Hieronymum dicit, ejus versionem, seu potius emendationem testamenti novi omnibus probari. Item b. Gngurius lib. 20. moral, c. 32. *Quia*. inquit, *haec nova translatio ex hebraco nobis eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est, quidquid in ea dicitur, et oportet ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur*.

8. Isidorus lib. 6. clyinol. c. i. *Presbyter*, inquit, *Hieronymus trium linguarum peritus, ex hebraco in latinum eloquium easdem Scripturas convertit loquenterque transfudit, cujus interpretatio merito caeteris antefertur*. VA lib. 1. de offic. divin, c. 12. *De hebraco*, inquit, in *latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter sacras scripturas convertit, cujus editione generaliter omnes Ecclesiae usquequaque utuntur, eo quod veracior est in sententiis, et clarior in verbis*. Haec ille, cui subscribit Rabattus lib. 2. de institui, cleric. cap. 54.

Porro qui deinceps secuti sunt, b. Anselmus, b. Bernardus, Kuperlus, Ilaymo, Hugo. Richardus, et alii omnes satis ostendunt, se hanc editionem prae caeteris probasse, cum eam solum explanandam susceperunt Adde etiam, quod non solum Latini versionem hanc probarunt, sed etiam Graeci, qui quaedam divina volumina a Hieronymo in latinum ex Hebraco conversa, ipsi ex Latino in Graecum transfuderunt, ut b. Hieronymus testatur, lib. de vir. illust. in Sophronio, et lib. 2. contra Rudinum.

Tertium argumentum. Habuerunt Hebraei sua lingua authenticam Scripturam; Graeci quoque habuerunt graece authenticam Scripturam, id est, testamentum vetus ex versione LXX. et testamenti novi ipsos primos fontes: igitur, aequum fuit, ut latina Ecclesia, in quae sedes Petri est, et in qua perpetuo Udes Christiana mansura erat, haberet sua lingua authenticum Scripturum: non autem habuit aliam fere a mille annis quam islam; igitur ista authentica censenda est.

Quartum argumentum. In conciliis generalibus etiam <1> iac. aut paucissimi, aut interdum nulli invenimus linguje hebraicae periti; male igitur provi- v in esset Ecclesiae, si in rebus gravibus non posset Gdere lalinac editioni, sed deberet recurrere ad he-

braicos codices, et mendicare a Rabbinis hostibus suis veritatem. Idem dicere possumus de graeca lingua: nam etiam nunc utcumque nulli inveniuntur qui graece noverint, tamen non semper illa fuit. Nam si illud credimus lib. hist. 10. cap. 21. ci sexcentis episcopis qui ad concilium Ariminense convenerunt, nemo fuit qui sciret, quid sibi vellet ^{et} wouffij. Et propterea cum callidi quidam haeretici ariani proponerent synodo, an vellet Christum colere, an i. uesr/w, omnes clamaverunt, scilicet nolle *Synodo*. sed Christum.

Denique idem experimento comprobatur. Videmus enim nos haereticos, qui contempla antiqua editione novis interpretationibus student, adeo diversas et inter se dissentientes editiones cudere, ut nihil fere certi ex omnibus editionibus haberi possit. Quare Marlinus Luthcrus in lib. coni. Zuvinglium de vcril. corp. Christ. in Euchar. Si *diutius*, inquit. *steterit mundus, iterum erit necessarium, ut propter diversas Scripturae interpretationes quae nunc sunt, ad conservandam fidei unitatem, conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus*.

Superes! argumenta adversariorum solvere, sed antea libet notare mendacia quaedam aperta, quae Marlinus. Kemnilius, et Joannes Calvinus suis argumentis admiscuerunt.

Primum Calvini mendacium est, nec iudicio, nec recto delectu facium esse, ut ex interpretationibus diversis una obtineret inter indociles. Aliter cum omnibus interpretationibus abolitis, haec nostra supra mille annos in usu lotius lalinac Ecclesiae fuerit, aut nulli fuerunt totis mille annis in Ecclesia docti, aut impudenter mentitur Calvinus. Deinde Sophronium, Augustinum, Gregorium, Isidorum, Bedam. Anselmum, Rupertum, Bernardum, aliosque tam multos insignes viros non existimo inter indoctos numerandos esse. etiam iam isti omnes editionem nostram, ut supra demonstravimus. aut inter caeteras, aut etiam praeter caeteras laudarunt.

Alterum ejusdem mendacium est, decrevisse Tridcentinos patres, minime esse audiendos eos, qui ex fonte ipso purum liquorem proferunt, et ex certa veritate falsum coarguunt. Hoc ideo mendacium voco, quod nihil ejusmodi in decreto concilii legatur. Nec enim patres fontium ullam mentionem fecerunt, sed solum ex tot latinis versionibus; quae nunc circumferuntur, unam delegerunt, quam caeteris anteponerent: et (quod Ecclesiae gravitatem, et constantiam decebat) antiquam novis, probatam longo usu recentibus adhuc, ac, ut sic loquar. crudis. denique unam nullis inter se dissidentibus, et pugnantibus praetulerunt.

Tertium mendacium est ejusdem Calvini, adeo nullam esse in vulgata editione integram paginam, ut vix tres sint continui versus non insigni aliquo errore foedati. At si ita est. cur ibidem Calvinus, cum suscepisset notandos locos in psalmis perperam versos, nihil omnino in primi psalmi translatione notavit? non habet fortasse primus psalmus tres continuos versus? Sed non est opus, opinor, in tam apertis mendaciis refellendis immorari. Ad Kemniliuin veniamus.

Primum Kemnili mendacium est, concilium Tridenlinum decrevisse, ut pro iis quae Spiritus Sanctus in fontibus hebraicis et graecis scripsit, ea recipiamus, quae a librariis mutata, mutilata, vel addita sunt. Hoc esse mendacium manifestum nemo non intelligit. Quis enim, non dico catholicus, sed sanae mentis homo, unquam diceret, librarium vitia suscipienda pro Spiritus Sancti verbis? Deinde, nonne concilium eodem loco jubet, ut sacra Biblia quam emendatissimo Heri poterit imprimantur?

Secundum est ejusdem, in indice librorum prohibitorum a Paulo IV. edito damnati omnes editiones Bibitorum, etiam veleris interpretis, in quibus vel manifestissima quaedam vulgatae editionis errata correcta sunt. Hoc etiam crassissimum mendacium est: non enim damnantur in eo indice nisi editiones quaedam ab haereticis, vel suspectis impressoribus factae: et omnes aliae permittuntur.

Tertium ejusdem Kemnili mendacium est, concilium Tridentinum sess. 21. c. 2. ut probet Ecclesiam habere auctoritatem dispensandi in sacramentorum substantialibus contra insinuationem Christi, sibi acquivocalione veleris versionis, ubi 1. Corinth. 4. ministri Christi vocantur dispensatores *mysteriorum Christi*. Quo loco exclamari fecimus: *Bone Deus, quanta est Anichrisli impudentia, in tanta luce cognitionis linguarum, de tam gravi materia tam pueriliter ludere! cum Paulus cūoōjuo-j; vocet ministros Christi*. Haec ille.

At uolui merito licet exclamare: Bone Deus, quanta est hominis haeretici impudentia, ut crassissima mendacia pro veritate obtrudere non vereatur! Nam concilium ibidem diserte testatur. Ecclesiam non posse mulare substantialia sacramentorum, sed tantum statuere modum et ordinem, quo sacramenta administrari debeant. Deinde concilium non abutitur voce *dispensatoris*, ut Kemnilius somniat; non enim dicit, Ecclesiam posse dispensare in sacramentis, quomodo dispensat in volis et legibus, sed posse dispensare sacramenta, id est, administrare, porrigere, tradere fidelibus: et instar fidelis ac prudentis oeconomi in dispensandis bonis domini sui et familia alenda, certam rationem et modum posse praescribere, modo nihil licet contra leges, et mandata principis.

Postremum Kemnili mendacium est. concilium Tridentinum ideo voluisse vulgatam editionem esse authenticam, quia tota transformata est ad dogmata pontificia. Quod mendacium non solum est hominis impudentis, sed etiam imprudentis, siquidem contra suum auctorem maxime pugnat. Si enim pontificia dogmata habentur in editione vulgata, sequitur pontificia dogmata esse antiquissima, et ipsorum dogmata contraria plane esse recentia: nam editionem vulgatam etiam ipsi fatentur esse, vetustissimam.

Praeterea, si editio vulgata ficta esset post Lutheri tempora, esset aliqua ratio suspicandi, eam esse incommodam de industria ad pontificia dogmata facta est ante mille annos, et omnia quae illi reprehendunt in vulgata editione, nos ostendimus sic esse citata ab antiquissimis patribus, et semper sic fuisse in vulgata editione. Sed adversarii quod

ipsi faciunt, idem etiam ab aliis fieri credunt: et quia Martinus Lutherus Biblia pessima fide convertit, ut patet ex Joanne Cochlaeo in vita et actibus Lutheri anni 1522. ubi legimus, in nova translatione Testamenti novi per Lutherum facta, fuisse notata ad mille loca immutata, id est, addita, vel detracta, vel depravata: idcirco putant etiam catholicos hoc facere, sed certe falluntur; fides enim catholica non eget praesidiis mendaciorum, ut illorum figmenta.

CAPUT XI.

Solvuntur obiectiones haereticorum contra vulgatam latinam editionem.

Argumenta haereticorum contra vulgatam editionem ad tria revocari possunt. Primum est, quia b. Hieronymus nulla aliter vertit, quam nos habemus, et nulla reprehendit in nostra editione vulgata: sed jam est responsum supra cap. 8.

Secundum argumentum. Magis credendum est esse verbum Dei quod habetur in fontibus hebraicorum et graecorum codicum, quam quod habetur in rivulis versionum: nam hebraei et graeci codices, prophetarum et apostolorum sunt, qui errare non poterant: Latini autem sunt variorum interpretum, qui errare poterant. Nam aliud esse interpretem, aliud prophetam, docet Hieronymus praefat. in Pentateuchum. Et idem Hieronymus passim reprehendit veterem interpretem in suis commentariis, et lib. 1. contra Jovinianum: b. Augustinus aulem non solum in genere dicit interpretes posse errare lib. 2. de doctr. christ., cap. 12. et epist. 19. et 59. sed etiam epist. 8. ad Hieronymum conscribit. Hieronymum in sua interpretatione errare potuisse.

Accedit, quod patres passim docent, ad fontes hebraeos et graecos esse recurrendum. Hieronymus in lib. contra Iulium, et epist. ad Marcellam, quae incipit *Post priorem epistolam* docet. Latinam editionem evangeliorum ad graecos fontes revocandam: et idem dicit de latina editione testamenti veteris emendanda ex Hebræo, in contra. cap. 8. Zachariae. Idem habet Augustinus lib. 2. de doctr. christ. cap. 11. 12. et 15. et epist. 59. et alibi. Et quod mirabilius est, in ipso jure pontificio dist. 9. can. 1. veterum, ita dicitur: *¶ veterum librorum fides de hebraeis voluminibus examinanda est, ita novorum veritas graeci sermonis normam desiderat.*

Respondet: negari non posse, quin sint fontes Scripturarum anteposendi rivulis versionum, quando constat fontes non esse turbidos: nunc aulem fontes nullis in locis turbidos fluere jam ante ostendimus, et certe vix dubitari potest, quin sicut latina Ecclesia consanior fuit in fide relinenda, quam graccio etiam vigilantior fuerit in suis eo. dicibus a corruptione defendendis. Quod enim olim Hieronymus scripsit ad Damasum in epist. de nomine hypostasis, nunc maxime habet locum, videlicet, profigi a Graecis patrimonio, apud Latinos lanium incorruptam Patrum haereditatem servari.

Ad illud autem quod obiciebatur, interpretes interdum labi potuisse, non desunt qui respondeant: veterem interpretem novi testamenti, et c. tiam b. Hieronymum interpretem testamenti veteris peculiari Spiritus sancti lumine illustratos errare non potuisse, sed non est opus eo confugere. Admittimus enim, interpretem non esse prophetam, et errare potuisse: tamen dicimus, cum non errasse in illa versione, quam Ecclesia approbavit.

Ad unam vulgata editio non est unius ancioris, sed quaedam habet c. Hieronymo, quaedam ex Luciano, quaedam ex Theodolione, quaedam ex alio quodam interprete innominato. stultum autem videtur dicere, Theodolionem haereticum non potuisse errare, et etiam Hieronymum nusquam errasse, cum ipse in c. 19. Isaiae dicat, se errasse, et Ecclesia correctionem ejus receperit. Non igitur auctores illos canonizavit Ecclesia, sed tantum hanc versionem approbavit: nec ita Vimen approbavit, ut asseruerit nullos in ea librariorum errores reperiri: sed certos nos reddere voluit, in iis praesertim, quae ad fidem et mores pertinent, nulla esse in hac versione interpretum errata.

Ad aliud de emendatione Lilinorum codicum ad Hebraeos et Graecos, respondeo: quatuor temporibus licere nobis recurrere ad fontes hebraeos et graecos, vel illi patres monent.

Primum, quando in nostris codicibus videtur esse error librariorum; sic videmus nunc in missalibus novis emendatum illud Eccl. 43. *Dedit illi coram praecepta*, cum antea prave legeretur: *Cor ad praecepta*. Nam in Graeco est κατὰ πόσσωπον ubi nulla est ratio dubitandi: facile autem fuit. ex *coram* facere *cor ad*. Sic Eccles. 24. illud: *Ego quasi/bivius Diorix* debere corrigi *Ego quasi fluvii Diorix*, vel est iuxta Græcos: nam Diorix fluvius nusquam est. Quamquam enim Rabanus in Commentario hujus loci dicat, ex sententia quorundam. flumen Armeniae esse, qui Dorix appelletur; tamen id nullo auctore probat. Διώρυξ autem est fossa a numine deducia ad irrigandam terram.

Sic Sapient. 12. *Ipsium qui non debet puniri condemnas, et exterum extimas a tua virtute*: non male correctum videmus in bibliis Lovanensibus hoc modo: *Ipsium qui non debet puniri condemnasse exterum putas a tua virtute*, vel clare ex graeco colligitur: et manifeste librariorum est error; licet S. Gregorius lib. 3. Moral. cap. II. priorem sententiam pie exposuerit.

Sic illud Psal. i. *Ad Deum fontem vivum*. lulo mutari posset in *fortem vivum*: nam in Hebraeo est aperte *C' r' ù t' ô a' l' p' eum ad fortem vivum*, et in Graeco est etiam *r. zi; λ / θεάν ἰβχυρδν*, ubi nulla est occasio erroris. In nostro facile potuit mutari *fortem* in *fontem*. praesertim cum prae C' d il Sitirit anima mea. Sic etiam in Missali commendatum videmus illud Jo. 19. *Accepit eam in sua*. quod ante cr. il in suam, cum Graecus codex aperte habeat *εἰ τὰ ἰδία*.

Secundo, quando Lilini codices variant, vel non possit certo statui. quae sit vera vulgata lectio, possumus ad fontes recurrere vel inde juvari ad

veram lectionem inveniendam. Sic Josue 5. quidam Latini codices habent. *Quibus juravit, ut ostenderet eis terram fluentem lacte et melle*: quidam habent, *vel non ostenderet etc.* vera lectio videtur esse posterior: nam in hebraeo constanter additur Aon. Sicut c. contrario Josue 11. quidam codices habent: *Aon fuit civitas quae non se traderet*: quidam habent *Non fuit civitas quae se traderet*; et hoc est verius, quia conforme est hebraeo, et verba sequentia id requirunt. Sic Lue. I., quidam codices habent: *Redemptionem plebi suae*: quidam, *plebi suae*; et haec videtur verior, cum in graeco sit τὸ λαὸν αὐτοῦ.

Tertio, quando verba aut sententia in latino esineceps, possumus recurrere ad fontes, si forte ibi non sit ambiguitas. Sic quod legimus Genes. 3. *Maledicta terra in opere suo*, potest intelligi de opere futuro, id est, dum coles eam: et de praeterito, id est, de peccato Adae propter quod terra maledicta est. At in hebraeo non est ambiguum, siquidem non potest significare nisi propter te, id est, propter peccatum tuum; unde etiam monet b. Hieronymus in quaesi, hebr., recte verlisce cos, qui dixerunt: *Maledicta terra in iracundia sua*. Quamquam non inficiari potuisse fieri, vel in Hebraeo esse *esse* et librariorum vitio mutatum sit *Dalch* in *Resch*.

Sic etiam quod legimus Lue. 2. *In terra pax hominibus bonae voluntatis*: illud, *bonae voluntatis* ambiguum est, potest enim referri ad homines, et ad pacem: sed ex graeco colligitur, melius conjungi cum pace, vel hic sit sensus, *in terra pax hominibus, pax* inquam, bonae voluntatis Dei erga homines. Nam *ευδοκία*, vel plurimum non est bona voluntas hominis, sed bona voluntas Dei erga homines. Sic Ps. 2. *Ac quando irascatur Dominus: Et cum exarserit in brevi ira ejus: Et Reati qui confidunt in eo*: apud latinos dubium est, an haec dicantur de Patre, an de filio, nam de utroque fit mentio in psalmo isto: sed ex hebraeo manifeste colligitur, haec dici de Filio. Denique Ps. 138. *Non es occultatum os meum a te*, in latino dubium est, an sit os oris, an os ossis. Sed in hebraeo est clarum, est enim *id Jiy* non »D.

Quarto et ultimo, licet recurrere ad fontes, ad energiam et proprietatem vocabulorum intelligendam. Sic ille Exod. 1. *Aedificavit illis domos*: intelligimus ex hebraica phrasi significare focunditatem et filiorum copiam. Vel etiam illud Ps. 112. *Qui habitare facit sterilem in domo*; illud quoque Ps. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, hebraica vox aperte declarat proprie embrionem significarent illud ibidem *Mirabilis facta est scientia tua ex me*, ex hebraeo textu facile declaratur; significat enim mirabiliorem esse scientiam Dei quam vel possit homo capere. Qualem etiam hebraei agnoscent, qui hujus linguae periti sunt, in illis Pauli verbis Ephes. 3. *Scire etiam supereminentem scientiae, charitatem Christi*. Non enim sensus est, charitatem Christi donum esse scientiae eminentius, vel verba sonare videntur, sed charitatem Christi majorem esse, quam vel scientia comprehendere possit.

Argumentum tertium sumunt ex variis locis, in

quibus videtur omnino vulgata editio errorem continere. Et quamquam absque ullo ordine ista loca ipsi proponunt, nos tamen ordine referemus ; primum loca, quae adferuntur ex variis libris Scripturarum testamenti veteris ; deinde quae adierunt ex Psalmis ; postremo quae adferuntur ex testamento novo.

CAPUT XII.

Defenduntur loca, quae Kemnilius depravata esse dicitur in editione vulgata.

Primus locus est Genes. 3. ubi legimus: *Ipsa conteret caput tuum*. Quem locum Kemnilius dicit esse corruptum, vel inde probatur intercessio, vel patrocinium Mariae, cum legendum sit, *-ipsum conteret caput tuum*: nam de semine, id est, Christi loquitur Scriptura, vel omnes veteres docent.

Respondeo : editionem vulgatam varie habere ; quidam enim codices habent *ipsa* : quidam *ipsa* : et propterea non esse contra vulgatam editionem, si convincatur debere legi *ipse*, vel *ipsum*.

Dico secundo: non esse improbabile debere legi *ipsa*, neque esse hanc depravationem Papistarum. Nam etiam si nulli codices hebraici habeant *St'IT* tamen legi unum, in quo erat scriptum *N'n*, id est *ipsa*, ac praeterea remotis punctis illam vocem hebraicam *K'n* posse interpretari *ipsam*, nimis rudis est qui nescit. Passim enim occurrit in sacris Bibliis pro *X'Π*-Sic Genes.3. vers.12. Exod.3. vers. 8. Adde quod *ipsa* legerat Claudius Marius Victor lib. 1. in Genes., Alcimus Avitus lib. 3. carm. cap. G. Chrysostomus homil. 17. in Genes., Augustinus lib.2. de Genes, con. Manich. cap. 18. lib. 11. de Genes, ad lit. cap. 36., Ambrosius lib. de fuga sacculi cap.7. Gregorius lib. 1. Moral. cap.38. Eucherius, Rupertus, Beda, Rabanus, et Strabus, ac Uranus in hunc locum, et Bernardus super Missam est. Itaque mendacium est quod Kemnilius dicit, omnes veteres legere *ipsum*.

At dices verbum *conteret* in hebraeo est masculini generis, igitur refertur ad semen quod est masculini generis, non ad mulierem quae est foemina. Respondeo: id non esse novum in Scriptura, vel cum nominibus foemininis conjugantur pronomina, vel verba generis masculini. Ruth 1. vers. 8. dicitur Ruth ad nurus suas *C'y CH'^/ easy ΓΓΓP nujy* et Esther 1. vers. 20. *Omen* et Esther. 1.vers.20. >FV >n et Eccl.12. vers. 13. *Υτ'!3E'7E iΠ'^'I* et alia huiusmodi plurima reperiuntur.

Secundus locus est Genes.6. ubi legimus. *Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum*, quem locum Kemnilius vult esse corruptum, ad extenuandum peccatum originale, cum in hebraeo sit

DVn *75 *figmentum cordis ejus tantum malum omni die*. Respondeo: sensum esse eundem : nam illud *figmentum cordis* significat cogitationem cordis. quia a corde tingitur et formatur, vel etiam hebraei in eodem locum docent. Idem autem est *cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum, et figmentum, id est, cogitatio cordis non est nisi malum*. Aon autem sequitur hinc, vel Lutherani putant, omnia opera hominum esse mala :

nam illa est hyperbole Scripturae, qua saepe utitur ad rem aliquam extollendam : sicut in eodem capite dicitur: *Omnis caro corruperat viam suam*: et tamen ibidem dicitur: *Atque vir justus et perfectus fuit in generationibus suis*.

Tertius locus est Genes. 9. ubi legimus : *Quicumque effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius*. Hunc locum dicit Kemnilius mutilatum esse, cum in hebraeo sit : *Qui effuderit sanguinem hominis, per hominem fundetur sanguis illius*. Respondeo : illam omissionem non reddere sensum falsum, neque improprium : proinde non esse magni momenti : sensus enim est, tam in hebraeo, quam in latino, *Qui occiderit hominem, occidetur etiam ipse*.

Quartus locus est Genes. 14 ubi legimus: *Et Melchisedech ille rex Salem proferens panem et vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi*. Hunc locum dicit corruptum. vel inde probare possemus sacrificium Missae : nam in hebraeo non habetur verbum offerendi, nec rationalis coniunctio, vel in vulgata editione.

Respondeo: falso Kemnilius dicere, haberi in vulgata editione verbum offerendi. Nec enim legimus *obtulit*, sed *protulit panem et vinum*. Conjunctionem autem rationalem habet vulgata editio. sed habet etiam hebraeus textus, etsi eam Kemnilius, vel propter imperitiam non viderit. vel propter malitiam videre noluerit. Nam licet in hebraeo sili, non 'Z. tamen illud i saepissime accipitur pro »2, vel Isa. 64. *Tu iratus es, et peccavimus*, id est. *quia peccavimus*, ubi similiter est 1. pro. 2. Genes. 20. *En morieris propter mulierem quam tulisti, habet enim virum by?n %'-* Genes. 20. *Experimento didici, quia benedixit mihi Dominus* >riwH2. et ejusmodi loca plurima in hebraeorum codicibus reperiuntur.

Itaque Melchisedech protulit panem et vinum, vel illud Deo in sacrificium offerret, quia erat sacerdos Dei altissimi. et hoc facto gessisse cum figuram sacrificii nostri. quo sub specie panis et vini corpus et sanguinem Christi offerimus Deo, omnes veteres Graeci et Latini affirmant, ut Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromat. . Eusebius hb. 5. demonstrat. Evangel. cap. 3. Epiphanius haeres 79. Chrysostomus homil. 35. in Gen. Cyprianus lib. 2. epist. 3. Ambrosius lib.4. de Sacram, cap.3. Hieronymus in Comment, cap. 26. Maith. . Augustinus lib. 17. Civ. Dei cap. 17. et Eucherius hb. 2. in Genes, cap. 18. Denique Psal 109. dicitur de Christo : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech*, vel exponit Paulus Ilt. br. 5. et 7. M cur Christus sacerdos et secundum ordinem Melchisedech, nisi quia ille obtulit panem et vinum, hic seipsum in specie panis et vim ?

Quintus locus est Numer. 31. cap. , ubi nos habemus : *Omnes viri ducent uxores de tribu et cognatione sua, et cunctae foeminae de eadem tribu maritos accipient* : quem locum non Kemnilius, sed Osiander in Annotat, et H irnton. Evatig. notavit. Nam hoc praeceptum videtur adversari plurimis exemplis Scripturarum, .Iusabel enim filia Regis Joram de tribu Judae fuit uxor Jojadae Pontificis de tribu Levi 2. Paralip. 22. Rulli Moabilis

fuit uxor Booz de tribu Juda, Rulli I. Michol de tribu Benjamin fuit uxor Davidis de tribu Juda, 1 Rcg. 18. Item omnes Hebraei jurarunt Judic. ult., se non daturus uxores de filiabus suis alicui ex tribu Benjamin : igitur si Juramentum non intercessisset, licebat dare filias de una tribu viris de altera tribu. El B. Virgo Maria de tribu Juda cognata erat Elisabeth de tribu Levi Lucae 1.

Denique videtur etiam contra textum hebraeum ; ubi solum habetur , ut mulieres (piaae sunt haeredes bonorum paternorum, non possint nubere aliis viris quam de sua tribu : de viris autem et de mulieribus quae non sunt haeredes, nulla habetur lex.

Abulensis in hunc locum dicit, legem istam non inclusisse tribum Levi. nec mulieres alienigenas et casu necessitatis , propter magnos Principes et Reges , potuisse in ea dispensari ; sic respondet ad omnia exempla allata: at in lege divina nemo potest dispensare. Deinde David cum accepit Michol in uxorem, non erat rex , nec erat ejus conjugium cum Michol tam necessarium, ut propterea debuerit in lege divina dispensari.

Melius respondet Canus lib. 2. de loc. cap. 1L sed non plene rem explicat. Sensus igitur legis tam vulgatae editionis , quam textus hebraici hic est, ut cum aliqua mulier caret fratribus, et proinde etiam haeres, non possit nubere alicui qui non sit de tribu sua, et nullus vir possit eam accipere, etiam si ipsa vellet, nisi sit de ejus tribu. Itaque datur lex, et viris, et mulieribus, sed tamen propter mulierum bona.

Quod hic sit verus sensus legis, patet ex fine legis. Finis enim etiam, ut ibi dicitur, ne commisceantur haereditates, et transeant de una tribu in aliam. Porro ad hunc finem obtinendum, non oportuit jubere absolute ne Matrimonia fierent extra propriam tribum, sed tantum ne fierent extra tribum , cum mulier nuptura etiam haeres. Et hoc modo satisficit omnibus exemplis allatis.

Ad id autem quod dicebatur, non debere haberi in hebraeo, respondeo: falsum esse. Nam lex, data mulieribus in textu hebraeo, clara est etiam in Latino: lex autem data viris, quam isti dicunt non haberi in hebraeo. illis verbis comprehenditur ZJS
 'PZ'V ■ Γ'12N'12Ω nbnūi *Filii Drael* Π(i-
haerebunt unusquisque in possessione Iribus patrum suorum. Adversarii putant illud *adimerebunt* referri ad possessionem , ut sit sensus ; *adhaerebunt possessioni*, id est, *manebunt in possessione tribus suae* : al non ita etiam, sed refertur ad conjugium. ut sit sensus ; *Filii Israel adhaerebunt.* nimirum uxori. id est, *conjungent matrimonia unusquisque in possessione tribus suae*, id est, non, irunsi'umlo per *conjugium ad possessionem alterius tribus*. Hunc esse sensum, colligitur ex sequentibus , sequitur enim ; *El omnis lilia haereditans* posse -h h c h i *adhaerebit via Iribus suae* <'i' atque ita hunc locum intellexerunt Eusebius hb. I. hist. . p. <». Epiphanius haeres. 78. Ambr. in c ip. 3. Lucae, Ilcda in cap. 1. Lucae, Damasce-nus lib. 4. cap. 13.

Sextus est I. Ebrae 9. ubi dicit nos habere *pax illi* , cum esse deberet *paai* Hus. Respondeo:

hic etiam esso errorem Librariorum: nam Hebraea vox C5l, *M1' *paxillus* seu *clavus* , et multi Latini codices habent *paxillus*.

Septimus est Job 5. *Voca si est qui tibi respondeat, et ad aliquem Sanctorum convertere.* Hunc locum vult Kemnilius depravatum, ad invocationem Sanctorum comprodandam. Despondeo: foris fuisse ebrium, cum hoc scripsit, Kemnilius: nam apertissime in Hebraeo est Job 5. Π'13Π Πι ^1'1'pα JE-'yxi Tpiy N*3 N'1p quae ad verbum sic habent: *Voca nunc, si est respondens tibi, et ad aliquem de Sanctis respice.* El sane si quaeritur verbum expressum, hic expressissimum etiam.

Octavus locus est Proverb. 16. ubi habemus: *Pondus et statera judicia Domini sunt, et opera ejus omnes lapides saeculi*, cum debet esse lapides *sacculi* juxta Hebraeum **Dii** quod morsu pium significat; non saeculum, quod dicitur D'j'jf, vel Respondeo : in nostra editione esse varias lectiones, et eam esse veram. quae habeat *sacculi*: in alia errore scribarum positum esse *saeculi*.

Nonus etiam Ecclesiaslae 9. *Nescit homo , utrum odio vel amore dignus sit.* Quem locum vult Kein-nitius esse depravatum, ut inde probetur dubitatio fidei de remissione peccatorum : quod idem antea scripsit Calvinus cap. 5. Instit. §. 28.

Respondeo : interpretem nostrum optime vertisse, non quidem numerando verba Hebraica , sed ea expendendo, et sensum eorum exprimendo. Sic habet textus hebraicus: y*Tp iStūō'CŪ Γ'1> ΠKEΠ ornasb **D'WI-** hoc est, *et amorem et odium non est sciens homo, sed omnia ante faciem ipsorum.* Sensus horum verborum hunc esse vult b. Hieronymus in Comment, hujus loci; Porro, inquit, hic *sensus est: Inveni justorum quidem opera in manu Dei esse et tamen utrum amentur a Deo, an non. nunc cos scire non posse : in futuro igitur scient, et in vultu eorum sunt omnia, id est. antecedit eos, cum de vita hac recesserint, notitia istius rei, quia tunc est iudicium, at nunc certamen.* Hacc ille. Quam verissimam loci hujus intelligentiam non potuit interpretari melius reddere, quam illis verbis: *Nescit homo utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.*

At ne quis objiciat: scire impios se dignos odio; animadvertendum est, de solis justis Ecclesiam loqui, qui, cum nullius peccati sibi conscii sint, tamen cerlo statuere non possunt, dum hio vivunt, jusli-no sint an non; ex quo sequitur, ut ignorent utrum odio vel amore digni sint.

Decimus est Eccles. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu.* Hunc etiam locum vult Kemnilius depravatum . ad probandum incorruptionem remissionis peccatorum. Respondeo : varias hic esse lectiones, ut Cornelius Jansenius in hunc locum ostendit. Quidam enim codices habent, *de propitiato peccato* ; et quidam, *de propitiatione* , sive de *propitiato peccati* . quae posterior videtur melior. cum , sit conformior graeco textui -ξ5i έξιλασμ» μή γιυκ.

Sed etiam hinc convincitur esse falsa haereticorum sententia, qua jubeni, hominem certo credere se esse justum . vel fore justum , si ita credat :

nam vcl loquitur Sapiens de propitiatione jam obtenta, nt sit idem, *de propitiatione peccati*, cl *de propitiato peccato* ; cl tunc falsum csl, quod illi dicunt, hominem debere esse securum dc obtenta venia : vcl loquitur dc propitiatione oblinenda , ct tunc falsum csl, quod iidem dicunt, hoinincm debere esse securum de venia oblinenda. Sed dc his suo loco.

Undecimus cslEcclesiastici 10. *Misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum* suorum.Conqucrilur Kemnilius, nos addidisse nomen meriti, quod non est in graeco,cl sic. depravasse hunc locum ad merita bonorum operum ostendenda , sicut antea conquestus eral Calvinus Institut, cap. 10. §. 52. Respondeo : in praeco textu non esse nomen meriti, quia hoc nomen esi lalinum, ct ille textus est graccus: tamen esse aliquid quod idem significet, el rectissime per *meriti* vocabulum exprimatur: est enim κατὰ ἐργά, nemo autem (pii graccac linguae vcl tenuissime sil peririlus,negare potest, quin κατὰ ἐργά significet latine pro *meritis operum*.

Duodecimus csl Joci 2. *Praestabilis super malitia*. Quae verba Kemnilius dicit nihil significare, et in Ecclesia nostra sine ullo intellectu cani. Respondeo : Hieronymum in textu suo hoc verbum posuisse , el Commentario etiam hac voce usum , cui pati debet Kemnilius ut plus tribuamus . quam sibi. Significat autem *praestabilis super malitia* , *excellens in miserando el in poena condonanda*, quod proprie Deo convenit: cslquc id m cum illo *PoenHens super malitia*, quod ad verbum esi in hebraeo:nam cnjesl poenitere.tn *niphal*. Posset eliam non male, si verba latina consideremus. *Praestabilis super malitia* . idem esse quod *melior, quum ut a malitia vinci queat*. Quod quidem verissimum est . cum nulla immanitate, aut numerositate peccatorum infinita Dei benignitas unquam superetur.

Decimuslerlius csl Michae ac 5..nbi legimus: *El lu Rchlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda, e.r te mihi egredietur . qui sit dominator in Israel*. Hunc locum depravatum vull esse Osian-der in annot. ad Harmon. Evangel.. cl corrigendum pro *Parvulus, parum est ut sis in millibus Juda etc*. Dicit enim . imperitum interpretem non animadvertisse, hebracos carere neutro genere, el pro eo usurpare masculinum vol foemininum: proinde licel TyX sil masculini generis,laincn debere verti in neutro *Parum*, non *Parvulus*. El probat, quia quod sequitur Eæ le *mihi egredietur etc*. non recte cobacrci cum superioribus, nisi dicatur *Parum est etc*.

Respondeo: interpretem nostrum recte vcrlissc : nam ei consentiunt chaldaeos el graccus codex, el Hieronymus sic legit in Comment, hujus loci, ct quod majus csl, Matthaeus cap. 2. sic citavit : dixit enim *Minima es*, non *Parum est*, ct quamquam hebraei utantur interdum aliis generibus pro neutro. tamen non semper. Ad rationem ejus dico : optime cohaerere sequentia cum praecedentibus , si praecedentia legantur cum interrogatione, ut legit Matthaeus.qui proptcrca vertit negnlivei.Vcçlia-*quam minima cs*, quia legerat *Parvula cs*.Verum

melius respondetur, s.Mallhacnm non citasse verba, sed sensum: nam Belidem eral parvula Civitas quoad circuitum murorum el frequentiam habitatorum, ul dic.il l'rophela : el hoc non negat Evangelista: sed tamen eral maxima civitas privilegio nativitatist Christi, quod innuit Propheta, cum ait: ex te mihi egredietur qui regat populum meum Israel, ct ad hanc magnitudinem respexit Evangelisla, qui addidit particulam rationalem dicens : ex te enim mihi egredietur etc. nam illa interrogatio : Parvula es? non invenitur in ullo textu,neque hcbraico, neque graeco, neque latino.

CAPUT XII.

Defenduntur loca, quae in Psalmis male reddita fuisse a Latino interprete Calvinus contendit.

Nunc ad ea loca veniemus , quae Joannes Calvinus in Anlid. Concil. Trid. tamquam corrupta ct depravata notavit . el quamvis ante nos dili-genter hoc idem praestiterit Guliclmus Lindanus in lib. dc Opi. gen. inierpr. : lamen non videtur inutile , si haereticorum calumniae a pluribus re-fellantur*

Igilur primus locus csl in illis verbis Psal. 2. *Apprehendite disciplinam*. Quem locum ostendit Calvinus vitio interpretis depravatum, cum in llebreo sil *Osculamini /ilium* :nec potuerit hoc ullo modo accidere culpa Librariorum , cum nulla sil hierarum similitudo.

Respondeo : ad verbum in Hebraeo esse *Osculamini*, sive *adorate Filium* : lamen sensum ejus loci rectissime versum per *Apprehendite disciplinam*. Nam sic vertit chaldaeus, sic graccus, sic omnes velcros graeci el lalini hactenus legerunt. Esi igilur observandum . cum dicitur *Osculamini /ilium*. sensum esse *agnoscite Filium Dei esse verum Regem ct Messiam vestrum, osculando illi manum honoris gratia* : ul el b. Hieronymus exponit lib. 1. contra Rnllinum : ct proplerea eliam verti posse *Adorate Fillium*. Porro agnoscere Filium esse Regem el Messiam non aliter possumus, quam Fidem ct doctrinam ejus recipiendo. El quid aliud esi *Apprehendite disciplinam*, nisi *eruditionem el doctrinam Filii Dei recipite*?

Secundus locus Ps. i. *Filii hominum usquequo gravi corde*. Hunc locum reprehendit ibidem Calvinus, quod in hebraco nihil simile sil: nam pro illis verbis nostris (. *ravi corde ut quidiin* h liraeo est *mobab gloria mea ad ignominiam*.

Respondeo: v.dde verisimile esse, corruptum esso textum hebraeum vitio librariorum : nam si mutetur 3 in 3 , ct puncta mutantur, fiet *graves corde ut quid*.nimirum sic nebs? ·T22 el sine dubio sic legerunt Septuaginta,quorum versionetn omnes Patres graeci el lalini sequuli sunt, praeter Hieronymum , qui quoniam aliter legit. vertit *inclyti mei* : sensus tamen semper est idem , quod sulTlcil ad veritatem interpretationis. Deus enim eo loco conqueritur dc hominibus, quod neglectis ae-

ternis, diligant temporalia : et quidem secundum torsionem graccam et lalinnm vocat eos graves corde, quia tales sunl vitio suo: secundum hebracum textum, ul modo so habet,vocal cos gloriam suam, seu inclytos suos, quia tales sunl beneficio divino . si in eis imaginem coelestem, non vilium proprium consideremus. Porro illud esse potest vel participium passivum verbi Π32 » vel nomen verbale.

Tertius est Psal. 31. *Conversus sum in aerumna mea,dum configitur spina.*tlunc cliam locum reprehendit Calvinus , proplcrea quod in hbraco sunl alia verba, el alius sensus. Ad verbum enim est in haebraco ; *Succus meus sine humore, cl viror meus versus esi in siccilales aestivas.* El quidem sensus nostrae editionis est, *Conversus sum ad poenitentiam tempore aerumnae, el ofiliclionis, dum spina calamitatis in me figi coepit:* sensus autem hebraicae veritatis est, *Omnia mea bona perierunt, quomodo humor el viror in aestate Solis ardore siccatur el perii.*

Despondeo : nostrum interpretem non posse reprehendi in hoc loco, quia non vertit ex hbraco, sed de graeco transtulit lalinum : graccus autem textus nostro textui optime respondet. Videntur autem LXX. interpretes paulo aliter legisse textum hebracum, quam se habeat; proinde esse errorem scribarum in hbraco : nam minima mutatione unius vel duarum lilcrarum potest fieri, ut sil in hbraco sensus nostrae editionis. Illud enim '1'^*7 'jSnj. versus est I iror meus , si legantur >713DII3, *erit,Conversus sum in aerumna mea* , quemadmodum legit etiam b. Hieronymus, qui vertit, *Versatus sum in miseria mea.* El quod sequitur V>p i . *in siccilales aestivas,* si legalur sic yip 'l erit, Dum *configitur mihi >pina.*

El certe, si cum videmus in latino textu facile potuisse aliquid mulari a librariis propter Hierarum similitudinem, cl non potuisse in hbraco, dicimus errorem librariorum esse in latino : cur hoc loco , ubi facile potuit Heri error in hbraco, ct non in graeco , vel latino , non cliam dicimus , in hbraco, errore librariorum textum esse immutatum ?

Quarius est in codent psalmo,ubi enim legimus: *In chamo, cl fraeno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.* Vult Calvinus, debere logi ; *In lupato,* cl fraeno *eorum ad coercendum ne accedant ad te.* Despondeo : miram esse ejus iu bac rc impudentiam:nam eLXX.ct b.Hieronymus in suo psall. ad Sophron., cl omnes Patres sic semper legerunt, ul nunc legimus : et hebraca verba, etiam ul nunc habentur, sic possunt commodissime exponi.

Quinius est in Psall. 37. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus.* El quid inlciligimus , inquit Calvinus, per lumbos impletos illusionibus? 11· spon lco: verbum hebracum ΓύΓΟ ignominiam <l ardorem significare: quocirca Davidcm loqui dc i o pruritu ac ardore libidinis, qui dum in corpore cvislil. illusiones in monte gignit. Porro Graecum interpretem quem latinus, el (quod magis est mirum) chaldacus sequutus est, cflcclum pro caus-

sa posuisse, quod neque novu in, neque mirum cuiquam videri debet.

Sextus est in Psal. (»7. *Qui habitare facit unius moris in domo.* Calvinus vult debere legi, *qui habitare facit unicos in domo* , idesl, *qui orbos el solitarios ditat familia.* Despondeo: verb i hbraca optime recipere plures sensus, el omnes veros. I nus sensus est : *Qui in domo sua.* quae est Ecclesia. *habitare facit homines unius moris,* idest, unius Fidei, unius spei, unius voluntatis, juxta illud Actor, i. *Multitudinis credentium erat cor tinum el anima una.* Qui cniui diversae Fidei, aut voluntatis sunl, ut haeretici el scismalici, in Ecclesia permanere non possunt, sed vel ipsi exeunt, vel ejiciuntur. Hunc sensum expresserunt Septuaginta, el inde latinus interpres, cl omnes ferograeci el Lilini Patres. Aequc hic sensus ab hbraca voce discedit.nam £>ТП> venit a verbo 'IHLquod est unire.inde lit ТГР unitus, sive unus e nullis compositus.Quia tamen cliam unicum ct solitarium significat . inde est alius sensus etiam verus : *Qui facit ul homines derelicti el solitarii.qui non habent a quibus defendantur, tamen . securi habitent in domibus suis , divino eos auxilio protegente.* Huc videtur respexisse s. Hieronymus, qui vertit *solitarios.* Tertius sensus est cliam verus, cl alios non destruens : *Qui facit homines unicos* , idesl. *orbos, vel steriles habitare in domo,* idesl, magnam familiam possidere.

Neque absurda est eorum expositio , qui sic interpretantur : *Facit habitare solitarios in domo* , idesl. *facit ul quidam prae amore coelestis contemplationis relictis frequentia , ad loca deserta se recipiant, cl soli habitent* ul olim Ilclia. postea .Liannes B iplisla , cl noster Paulus , Antonius, Illiarion, cl alii fcccruni.

Septimus est in eodem psalmo, ubi pro co quod habemus : *Qui habitant in sepulchris* . Calvinus contendit esse lcgendum:/n *siticuloso* loco.El quidem negari non potest, quin vox hbraca ΠΓΓΠi locum areniem cl siccum designet: sed neque credibile est, id ignorasse graccu.n interpretem, cum vocabulum sil salis notum. Voluit igitur interpres horrorem deserti illius exprimere . unde Deus populum suum eduxit: quod quidem instor scpulchri esse videbatur Qua phrasi usum videmus Ezech. c. 37. tpil Babylonicam captivitatem sepulchra Judaeorum nominavit.

Octavus est in eodem psalmo, ubi dicitur : *Dominus dabit verbum evagclizanlibus virtute multa. /lex virtutum dilecti, dilecti, el speciei domus dividere spolia. Si dormiatis inter medios cle-ros, pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Hunc locum prae caeleris maxime vexat Calvinus dicens . interpretem. (dii sensus optime Huit in verbis Davidis, involvisse aenigmata, unde sc nullus Oedipus expediat. Vult autem ipse legi : *Beges exercituum fugerunt. fugerunt , el habitatrices domus dividerunt spolia. Si dormistis inter medias ollas, erilis sicut pennae columbae, quae tecta est argento, et cujus alae ledae sunl /lavo auro.* Despondeo : non posse accusari lalinum interpretem, qui xcrlil fidelissime quod in graeco rcpcril. El (piam-

quam in latina editione locus isle valde obscurus esi. lumen ellam esi obscurus in Bracco el Hebraeo. el in ipsa Calvini versionc, ul palet.

Dico praeterea, posse facile hebraicum textum ad nostram lectionem accomodari ; nam illud

Ihesebaoth significat *Reges virtutum*, s; u *exercituum*: lumen si puncta mulenliir, el legamus ΓΠΧΞΧ erit *Ihesebaoth. Rex virtutum*, sicut P>ī Λ<® *justitiae*. El illud 'l'ī'V significat *fugient*: tamen LXX. videntur legisse *rirPV*, una tantum hiera mutata, quod signi ici l *Dilectum*; quae vox habetur in titulo Ps. **li.** ubi dicitur canticum dilecti. Illud autem s gnificul *habitatricem domus*, non *habitatrices*, ul male vertit Calvinus: significat cliam niilicrm speciosam el deliculam, ipiae fere semper domi manci ; el inde Irunslalo vocabulo , significat speciem cl pulchritudinem. Nam b. Hieronymus hoc loco vcrlil *pulchritudo* , el alibi fere semper.

Denique illud O'SFRiL non significat *ollas*, ut Calvinus putat, nam csl dualis numeri, el proinde significat aliquid natura sua duplicatum; sic enim fere utunlur duali hebraei. Ollae autem sunl infinitae : sed significat duo labia , sive duos terminos , nui ordines : n im HOW est *ordinare*. Inde Hieronymus hic vcrlil: /nlcr *terminos*: el LXX. *Inter cleros*. Idesl. *sortes*, sive *haerdilates*, quasi diccrni : *Inter terminos duarum sortium* ; habemus igitur lectionem nostram non esse alienam a textu hcbraeo. Nunc sensum explicemus.

Sensus igitur illorum verborum , ul ex Augustino. el aliis Putribus colligitur, talis est : *Dominus dabit verbum evungelizantibus virtute, multa* : id csl. *Dominus dabit praedicatoribus Evangelii os cl sapientiam, cui non poterunt resistere, cl contradicere omnes adversarii eorum*. Nam quae dicent . signis cliam el prodigiis confirmabunt. *Rex virtutum dilecti. dilecti*, idesl, *ille Dominus*, de quo dicebamus, est /leæ *virtutum* , idesl, *Rex polenlissimus, Dominus exercituum multorum, millium Angelorum, cl simul paler dilecti, dilecti*, idesl. *Missae i ilii sui dilectissimi, qui etiam dabit dividere spolia speciei domus*, idesl, *dalil iisdem praedicatoribus, ut dividant spolia Gentium ad Christum conversarum . ad speciem cl decorem domus suae , quae est Ecclesia*. Ilhid enim, *speciei*, csl dativi casus, el idem valet, quod. *ad speciem*. *Si dormiatis inter medios cleros*, id. csl. *ii vos.o Praedicatores cl Pastores Ecclesiae, maneatis inter duas sortes, sive hacrcdilals, coelestem et terrenam, ita ul dum hic vivitis, non loti silis in rebus temporalibus occupati. nec toti in actione, nec loti in contemplatione, sed in medio, tunc erit Ecclesia quasi columba formosissima et pulcherrima habens alas deargentatas, ct dorsum deauratum* elc.

Nonus csl ibidem ubi legimus : *Ul quid suspicamini monies coagulalos.* Xnll enim Calvinus esse legendum, *id quid invidetis montibus opimis*: sed cum verbum illud : nonnisi hoc loco inveniat, cl loi sini fere expositiones hujus verbi, quot sunl interpretes; cur, quaeso, magis sequendus erit unus Campensis, quam inlcrprclcs Septuaginta? Ccrlc non poterit Calvinus cx ullu a-

lio loco Campensis sui versionem confirmare. Cum igitur necessario inlcrprclum iudicio acquiescendum sil, quis non videt, LXX. Inlcrprclcs omnibus illis anteponeudos esse, praesertim cum eorum versionem Catholica Ecclesia lain longo usu approbaverit ?

Decimus csl ibidem, ubi legimus : *Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum*. Sic enim legendum Calvinus censet, *Etiam defectores ul inhabitet Dominus Deus*. Al profcclo nimia csl hiee libido contradicendi , cum cl sensus sil idem , el verba vulgatae editionis sini meliora, cl ipse cliam s. Hieronymus ex hebraeo verterit: *Aon credentes inhabitare Dominum Deum*,

Undecimus csl ibidem, ubi legimus, *Convertam in profundum maris*. Nam in hebraeo contrarium haberi Calvinus dicil, hoc csl , *Reducam ex profundis maris*. Al primum, posse recte ex hcbraeo verti *In profundum* , lclslalur R. David , qui asserit. interdum 13 pro usurpari, ut Dculcronotn.33. vers.2. *in Sinui*. Deinde vanae sunl levi o-

nes tamni Graecis, quam in latiniscodicibus: cum alii legant *In profundum*: alii *In profundis*. Quze lectio posterior, el verior esse videtur. el cum hebraica voce salis cohaeret. Nam quid aliud est *Convertam in profundis maris*, quam *eos cliam, qui sunl in profundis maris, extraham, el contertam?* quemadmodum Augustinus. Beda, Eulhymius, cl alii non pauci exposuerunt?

Duodecimus locus csl in eodem P.-almo. *Ibi Benjamin in mentis excessu*. Miratur Calvinus, quid cogitaril interpres, qui sic vcrlil, cum in Hebraeo sil γ'Η'Η . id csl, *dominator eorum*. Respondeo: illud verbum posse significare *dominator eorum* a verbo vqn'y. el cliam *alie dormiens* a verbo l'Yv posteriorem lectionem sequuti sunl giaecus cl latinos interpres, sed utraque csl vera inleprelacio, nec una alleram destruit: nam per Benjamin intelligent Catholici s riplores cum Augustino Aposlohnn Paulum, qui cl fini in mentis excessu lain aile dormiens, ul noscircl an csscl in corpore, cl simul fuit praecipuus Dominus, sive princeps spiritualis Ecclesiae Gcnlitnn.

Decimus tertius csl in Psal. 131., ubi legimus: *} iduam ejus benedicens benedicam*. Quem locum cl Calvinus el Kcmnilius dicunt esse corruptum. cum in hcbraeo sit idesl *victum ejus*. Addil Calvinus, aliquem sacrificulum lusciosum habuisse in suo codice *Victum*: el putasse e. cl l. esse unum d. cl proplera legisse *Vidum*: cl quia hoc nihil significabat, addidisse unum a, cl fecisse *Viduam*, cl neminem fuisse qui hunc errorem advertere poluenl.

Respondeo: bis menliri Calvinum in hoc loco. Primo, cum dicil neminem advertisse hanc varietatem: nam notarunt eam Chrysostomus el Hilarius in hunc locum, necnon b. Hieronymus in quaesi, in Genes.liem recentiorcs plurimi, Cajelanus, Tilchnanus, et alii in hunc locum. Secundo; cum dicil sacrificulum lusciosum ita corrupisse hunc locum; nam non ex Latino, sed cx Graeco nata csl hacc varietas: Graecis enim codicibus fere omnibus est Ζηρāv. idesl. *viduam*, clsic legerunt Ambrosius, Hilarius. Augustinus, Chrysostomus,

Prosper, Cassiodorus, et alii. Assoril quoque S. Hilarius, antequam Christus nasceretur, fuisse in hoc. textu, iilcsl. *viduam*.

Dico praeterea: si ullus error hic csl, cssc in Graeco: non cum /ηοαυ, cl S/'jcw lanlum una lila (hiicrani. facile poluit fieri, ul aliqui pro δήραν scripserint 'Zifcav. 5am chain nunc aliqui graeci habent el Hieronymus in suo psalterio verlit i *cnalioncm*. cl sic exponunt Chrysostomus cl Theodorus in comment, hujus Inci.

Quia lamen sensus fere csl idem, cl semper in Ecclesia graeca et latina lectum cl cantatum est *viduam*: non putarem hunc locum debere mulari: nam Hieronymus in episl. ad Simiam cl Ercellam sapienter monet, e quae in Psalmis latinis videntur dissentire ab Hebraeo, cssc quidem nolanda el observanda a doctis, lamen non esse propterea mutandum lexlum, qui loi seculis in Ecclesiastico usu fuil. el tantam oblinuit auctoritatem. Quod Hieronymi consilium minime servavi! Calvinus, qui ila omnia invertit cl mulavit, ul aliud plane Psalterium fecerit.

Visum csl. ad extremum adseribere verba quaedam Conradi Pellicani, hominis Zuingliani, ul vere de nostra editione dicere possimus quod de Deo vero Moses ait: non csl edilio nostra, ul editiones eorum, cl mimici nostri sunl iudices. Ille igitur cum bis psalterium ad Hebraicam veritatem a se conversum edidisset: hoc testimonium de nostro Psalterio dedit in praefui, anni 15'3 i. i'α/Hα *dexteritate, eruditione, el fide, Hebraico quo ad sensum concordare deprehendimus vulgatam editionem Psalterii, ul eruditissimum. pariterque piissimum, el vere prophetali spiritu praeditum fuisse interpretem Graecum el latinum, non dubitem: quamquam alicubi dissentiant a punctis hebraicis, quibus Judaei utuntur, quae olim non fuisse similia ambigere cogor, et quarumdam litterarum mutationem faciam suspicio sil confert nribus singula diligenter*. Haec ille. Atque hactenus de Testamento veteri.

CAPUT XIV.

Defenduntur loca, quae haeretici ajunt esse corrupta in editione Latina Testamenti novi.

Porro in Testamento novo non pauca etiam loca Kemnilius et Calvinus annotarunt, quae ab interprete latino corrupta esse dicunt.

Primus locus csl Malihuei 9. Aon *veni vocare justos, sed peccatores*. Mutilata csl. inquit Kemnilius, pulcherrima sententia, nam deest in latino *hiifiliam*. Respondeo: in quibusdam latinis invvoin illam particulam: deinde dico, verisimile esse, illam particulam in graeco esse superfluum, cl in emendatis codicibus graecis non luisse. V. in b. Hieronymus in comment, eam non legit. et lamen Hieronymus diligenter contulit Graecum cum latino, cl ex Graeco latinum correxit. Quoi aulem non sil necessaria, perspicuum est. 5 un vocare peccatores non justos, aperte significat, hortari ad poenitentiam eos qui egeni, non

qui non egent, quod Dominus paulo ante exemplo medici illustraverat.

Secundus locus est Joannis 15. *Spilus sanctis suggeret vobis omnia quaecumque di. rero vobis*. Hunc locum vult Kemnilius esse depravatum, ad probandum, quaecumque in conciliis delliniuntur accipienda cssc pro oraculis Spiritus sancti: nam in graeco non est *Di. rero*, sed *Dixi*, ζιτ.οι ὑμῖν. Respondeo: Saucium Augustinum el alios vlcres sic legere ul nos legimus, cl sensum cssc cumdem cum graeco. Xon enim intelligimus Dominum dixisse, *Spiritus sartus suggeret vobis omnia quae tunc di. rero vobis; sed quae nunc di. rero*, id est, *ea quae, nunc à me auditis, el non intelligitis, tunc Spiritus sanctus in memoriam vobis revocabit, el explicabit*. Neque in hoc verbo ponunt catholici fundamentum auctoritalis Conciliorum, sed alia praesidia habemus, de quibus postea.

Tertius csl Roman. 1. *Qui praedestinatus est Filius Dei* Hunc locum reprehendit Calvinus tanquam male redditum: lum quia in graeco est *ὁγι'Γ.ο*. id est *declarati* sive *manifestati*: lum quin illa praedestinantur quae non sunl. Christus aulem semper fuil Filius Dei: quo argumento ulitur etiam Origenes hoc loco.

Respondeo: Interpretem nostrum optimè reddidisse: nam clsi verbum illud graecum *ὁγιειν* significet *inire*, el apud profanos auctores accipitur saepe pro *declarare*; lamen in Scriptura alder accipitur. Ul enim docet b. Dionysius lib. divin, nom. cap. 5. hoc verbum est proprium Theologiae. id est. habet in Scriptura peculiarem significationem: nam ubique significa! *statuere, decernere definire*, nun piam autem *declrare. ul* patet Aci. 2. I. 17. Rom. 8. Ephes. 1. cl alibi. Aam cum dicitur Aci. 2 *Hunc definito consilio, el praescientia Dei traditum interemistis*. habetur haec vox *ωοιπρ:'//*; 11 lamen cerium csl non significare declarationem, sed divinam ordinationem. Similiter Rom. 8. *Quos praedestinavit, hos vocavit*. in graeco est *προωπισε*, quam vocem ne ipsi quidem adversarii significare volunt *declaravit*.

El quoniam ordinatio, cl definito Dei non potest esse temporalis sed aeterna: ideo interpretes noster videns Apostolum loqui de aeterna destinatione, mahil vertere *praedestinatum*, quam *destinatum*. El sic legerunt omnes latini etiam antiquissimi, ut Irenaeus lib. 3. contra Valent, cap. 32. Hilarius lib. 7. de Trinil. Ambrosius, Sedulius. el alii in hunc locum. Augustinus lib. de praedcl. cap. 15. cl in .lo. Iract. 105'. Tertullianus, lib. coni. Praxam kgit *definitus*, quod est idem cum nostro. Adde Concilium Toletanum XI. cap. 1. quod cl legit. cl exponit *praedestinatus*. Neque ratiuncula illa Calvini aliquid cilicii: non enim id praedestinatum esse dicimus, ul Verbum Dei sempiternum inciperet cssc Eilius Dei. sed ut Verbum Dei florei homo, cl proinde ul ille qui factus est Deo ex semine David, ul Paulus loquitur, sil Filius Dei. quod pulchre explicant Augustinus cl Concilium Toletanum.

Quartus locus csl Roman. 1. in line capitis, ubi habemus: Qui cum *justitiam Dei cognovissent non*

intcllexerut, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui. ca faciunt, sed etiam qui (oiisenliunt facientibus. Hunc locum non solum h innilius, scd cliam Valla, Erasmus, Jacobus Faber, cl alii corruptum esse volunt. Primo, quoniam Graecus textus ille babel; οἱ τινε τὸ δυνκίωμα τκ Ὅες επιγνόντε ὅτι τὰ τοιαῦτα πράσσουντε ἄξιοι ἰάωης, ὁ μόνον αὐτὰ ποῖσιν, ἄλλα καὶ συνευδοκῆσι τοι πράσσεισι. Haec in nostro codice latino sunt addito in primis illa *non intellexerunt*, et deinde illud *qui*, cum dicitur *qui ea faciunt*, et *qui consentiunt*. Secundo, quia Chrysostomus, Occumoni- nius, Theophylactus exponunt, ul habetur in graeco. Terlio. quia quod habetur in nostro lexico videtur falsum, aut certe parum verisimile. Dicitur enim: *Qui cum iustitiam Dei cognovissent. non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte etc.* Nam si hoc non intellexerunt, quomodo iustitiam Dei cognoverunt? quae csl enim iustitia Dei, nisi, ul qui male agit puniatur?

Respondeo: nostram lectionem omnino csc meliorem; nam secundum graccam sensus csl. *peius esse consentire male agenti, quam malum agere*: secundum latinaro sensus est contrarius, *peius esse male agere, quam consentire male agentibus*. Al cede absolute peius csl male agere, quam consentire male agenti. Quis enim negat, poius esse occidere hominem, quam lanium consentire ut occidatur, idest. permittere, cum possis impedire? non cidm hic loquitur Apostolus de imperio, vel incitatione ad malum, scd de simplici consensu.

Igilur ad primum dico: nihil nos posse ccrli colligere in hac parte ex graeco foule. nam varia csl lectio in graccis. Aliter enim logii Origenes quam Chrysostomus, ul palet ex eorum Comment., cOecumenius annotat, aliquos legisse, ul nos nunc legimus. Tilelmannus quoquo co Id. 1. in epist. ad Horn, asserit, sc legisse in vetusto codice Graeco manuscripto, illa verba συνεκάν, idest, *non intellexerunt*.

Ad secundum opponimus auctores auctoribus: nam legunt, ul nos habemus et exponunt. Cyprianus lib. 1. epist. 4. Ambrosius, Sedulius Ilaymo, Anselmus, et alii latini in hunc locum, Ilcsychius lib. G. in Levit, exponens cap. 20. et Symmachus Papa in Apologet, contra Anastasium Imperat.

Ad tertium dico: id quod dicitur in graeco potius videri falsum: nam quod dicitur in latino *Cum cognovissent iustitiam Dei*, non pugnat cum eo, quod sequitur *non intellexerunt*. Nam cum dicit *cum cognovissent*. loquitur de theorien cognitione: cum dicit *non intellexerunt*, loquitur ille practice. Itaque sensus csl. *eum cognovissent veritatem, tamen propter affectus pravos vxcaecali, non potuerunt serio sibi persuadere sic. esse agentium*. Posset cliam dici, illud *non intellexerunt* non referri ad illud, quia *qui talia agunt etc.* scd ad illud *sed etiam qui consentiunt facientibus*. Esi enim sensus, *isti Philosophi ethnici cum cognovissent unum esse Deum, et proinde malum esse colere Jovem et Martem, et caetera falsa numina, non intellexerunt, non solum hoc csc malum, quod turbae faciebant, scd etiam esse ma-*

lum consentire talibus, ac non eos admonere, cl increpare, quod ipsi Philosophi faciebant.

Quinius locus csl Horn. 4. ubi dicitur, Abraham non esse justificatum ex operibus. Conqueritur enim Kemnilius nos addidisse *Legis*, ul possemus exponere locum illum de operibus legis illius, quae caeremonias praescribebat. Respondeo, meram calumniam csc. Nam codices latini, vel omnes, vel fere omnes non habent illud *legis*. Neque nos intelligimus locum illum de operibus legis veleris, scd de operibus facis viribus propriis. Adde. quod Ambrosius cl in textu habet *legis*, cl in Comment, exponit de lege veteri. Non igilur papi-slae locum istum, ul Kemnilus mentitur, corrupc-runl. Scd de hoc postea.

Sextus csl Roman. 11. ubi legimus: *Si gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non csl gratia*. Calumniatur Kemnilius nos detraxisse integram sententiam, nimirum, *Si autem ex operibus, non amplius est gratia, alioqui opus jam non csl opus*.

Respondeo: csc quidem in graccis illam sententiam, cl a Theophylacto explicari, lamen a nullis aliis agnosci: nani nec Origenes, nec Chrysostomus, nec Ambrosius, nec ulli alii explanatores hujus loci ejus meminerunt: sed ncc Augustinus qui frequentissime hunc locum tractat. cl praecipue lib. 2. de bono persever. cap. 18. Immo et Erasmus in Annotat, ad hunc locum rejicit hanc additionem tanquam superfluum. Quod cede solis csc deberet Kemnitio, qui in eadem pagina remittit nos ad Erasinum, ul ab eo discamus errata vulgatae editionis.

Septimus locus est Ephes. 5. Sacramentiini *hoc magnum est*. Kemnilius enim docet male verum esse Sacramentum, cum sit gracce μυστήριον, atque ail. id a nobis facium esse. ut possemus inde probare matrimonium esse Sacramentum. Respondeo: idem esse *Mysterium* graccis cl latinis Sacramentum; graeci enim cum de Sacramentis agunt, semper μυστήρια vocant. Et hunc locum Apostoli explicantes sancti patres, Ambrosius. Hieronymus, cl alii latini, semper uluntur hac voce.

Octavus locus csl Ephes. G. *Accipite armaturam Dei ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare*. Kemnilius vult, hunc locum esse depravatum, quia in gracco csl *omnibus perfectis ἀν.χκα. κατεργασαμενοι*, cl sic exponunt Ambrosius, Hieronymus. Chrysostomus, cl alii. Respondeo: sensum esse eundem. sed oportere illud *perfecti* conjugere cum vocem *omnibus* non cum verbo *stare*. Si quidem sensus Apostoli csl. *ut armemur ex omni parte spiritualibus armis, ul sic armati possimus in acie contra Diabolum, non cadere, sed stare*. Dicit igilur. *accipite armaturam Dei*, gracce πανοπλίαν, idest *omnia arma*, galeam, scutum. gladium. lorica clc. *ul in omnibus perfecti*, idest *ab omni parte muniti et armati*, idest. *praediti et perfecti omnibus virtutibus, possitis stare contra Diabolum*: sive, et csl idem, *ut omnibus perfectis*. idest, *cum omnia arma comparaveritis, et indueritis, tunc possitis stare*. clc.

Nonus csl Hcb. 9. *Ad mullorum exhausti-*

peccata. Conqueritur Kcmenilius. male esse reddita gracca verbe, nam ἀναλίσκειν non est *exhaustire*, sed *auferre*. Respondeo, cl hoc loco cumdem sensum esse. Praeterea videtur Interpres propriissime vcriissemam ἀναφέρω *est proprie sursum ferre, efferre, educere*: sicut ergo cum aqua, vel sordes (ducuntur e.v aliqua sentina, dicuntur sordes exhaustiri, ita etiam peccata, quae Christus extulit, cl eduxit ex profundo pectoris nostri, recte dicuntur ab illo esse exhausta.

Decimus est llebr. 13, *Talibus hostiis promeretur Deus*. Ille vult Kcmenilius esse positum nomen meriti, quod in graeco non habetur. Respondeo; verbum graccorum ἐοα^ι εἶται ὁ ὕψις, significare proprie, *delectatur Deus*, sive, ut Erasinus vertit, *placet Deo*. Latine aulcm recte dici beneincrci de aliquo cum. qui facit rem illi gratam nemo csl qui nesciat. Sic ergo dixit noster Interpres. *talibus hostiis promeretur Deus*, idcsl, *his hostiis res grata fit Deo. et bene meretur de Deo qui illas offert*. Accepit enim interpres mereri in passiva significatione.

Undecimus est Jacobi. 5. *Ei alleviabil eum Dominus*. Kcmenilius dicit, non bene, redditum verbum graccum, cl studiose locum esse depravatum, ul ex eo confirmaremus effectus Sacramenti Extremae unctionis, cum nihil talc sonet verbum graccum,

Rcspodco: nescire Kcmenilium quid loquatur: nam verbum graccum melius ostendit effectus Extremae unctionis, quos catholici in co Sacramento agnoscunt, quam verbum Liliinum. Catholici enim tres effectus attribuunt huic Sacramento. Unum praecipuum quidem, sed communem aliis Sacramentis, videlicet, ul remittat peccata, si quae remanserint. Alterum proprium hujus Sacramenti, ul hominem in illo articulo temporis, in ocslilia cl doloribus oppressum, torpentem erigat, cl exhilaret. Tertium, ul interdum diam corporaliter sancit.

1105 Tres effectus, incipiendo a minus praecipuis, diserte ponit Jacobus his verbis; *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiae, et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, cl alleviabil eum Dominus, et si in peccatis sil, remittentur ei*. Effectum igitur huius Sacramenti secundum, ul hominem in articulomorlismoesilia, doloribus, lenlalionibus depressum, ac torpentem exhilaret, erigat, excitet, propriissime exprimit verbum, ἐγερω nimirum *excito, erigo etc.*

Duodecimus est I. Joannis 3. *Haec scribo vobis, ul sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei*. Kcmenilius dicit, sententiam hanc esse mutilatam, nam in graeco sic habetur: *Haec scribo vobis qui creditis in nomine I dii Dei. ul sciatis quoniam vitam aeternam habetis, cl ut credatis in nomine I ilii Dei*. Respondeo; non esse latinum codicem mutilum, sed graccum redundantem, ul etiam suspicatur Erasmus in hunc locum, cujus tamen iudicio plurimum tribuere solet Kcmenilius. Aam cum dictum sil *Haec scribo vobis qui creditis in nomine Filii Dei*; quorsum additur ul *credatis in nomine Filii*

Dei? quid enim erat opus monere ul facerent, quod jam fecerant? Adde quod etiam Reda legit, ut nos habemus.

CAPUT XV.

Do editionibus vulgaribus.

Controversia csl inter catholicos cl haereticos, an oporteat, vel ccrte expediat divinarum Scripturarum usum comunem esse in lingua vulgari, ct propria uniuscuiusque regionis. Et quidem haeretici hujus temporis omnes in eo conveniunt, uloportent Scripturas omnibus permittere, imino ct tradere in sua lingua, cl cum publice leguntur, vel canuntur, ul in sacris officiis, id quoque lien lingua propria et materna. Ha Brenlius docet in Confess. Wirtemberg. cap. de hor. Canon. Calvinus lib. 3. Instil, cap. 20. §. 33. Kcmenilius in exam. I. sess. Concil. Trident, quod idem alii omnes rcipsa docent, dum passim vertunt Scripturas in linguam germanicam. gallicam, anglican». cl iisdem linguis publice Scripturas legunt ct canunt.

Al Catholica Christi Ecclesia non quidem prohibet omnino vulgares translationes, ul Kcmenilius impudenter mentitor, nam in indice librorum prohibitorum a Pio IV. edito rcg. 4. videmus concedi lectionem ejusmodi librorum iis. qui utiliter, et cum fructu ea uti possunt, id est, iis, qui facultatem ab ordinario obtinuerint: prohibetur tamen ne *passim omnibus* sine discrimine concedatur ejusmodi lectio, cl ne in publico ct *communi usu Ecclesiae* Scripturae legantur vel canantur vulgaribus linguis, ul in Concil. Trident, sess. 22. cap. 8. ct can. 9. statuitur: sed contenti simus illis Iribus linguis, ipias Dominus titulo crucis suae honoravit Jo. 19. ct quae omnium consensu. antiquialc, amplitudine, et gravitate omnibus aliis praestant, ac demum quibus ipsi libri divini ab auctoribus suis initio scripti fuerunt, hoc est, hebraea, graeca, cl latina. De quibus ita loquitur s. Hilarius pracfal. in Psal.: *Ilis maxime Iribus linguis Sacramentum rolunlalis Dei. et beati regni expectatio praedicatur, ex quo illud Pilati fuit, ul his tribus linguis Jlegem Judaeorum Dominum Jesum Christum esse praescriberet*.

Scripserunt de hoc argumento, quod ego quidem sciam, auctores duo, Ilosius Cardinalis Varmiensis in Dialogo de sacro vernacule legendo, cl Jacobus Ledesma nostrae Societatis Presbyter, in libro quem scripsit de hoc eodem argumento. Ex quibus nos aliqua decerpemus. et in hanc nostram disputationem, quo ea sil plenior, inseremus.

Principio igitur Ecclesiae Catholicae consuetudinem comprobare possumus ex usu Ecclesiae veteris Testamenti. qui fuit a tempore Esdrac usque ad Christum. Nam a temporibus Esdrae desiit in populo Dci lingua hebraea osse vulgaris: siquidem in illis 70. annis, quibus Hebraei fuerunt inter Chaldaeos in Babylone. obliti sunt linguam propriam et Chaldaicam didicerunt, ct deinceps Chaldaica, seu Syriaca fuit illis materna, quocirca lib. Esdrac 2. cap. 8. habemus, quod cum legeretur

liber legis Domini universo populo. Nchemias , cl Esdras, cl Lcvilac interpretabantur , quia alloqui nil populus intelligebat. Itaque propleu ibidem dicilur, facia csl laetitia magna in populo, quia in* lcllcxcranl verba legis, Esdra interpretante.

Praeterea id apertissime colligitur ex verbis Christi ct Evangelistarum : nam Marci 5. *Talithu cumi*, idest. *Puella surge* Syrum est. Nam puella hbraicc non dicilur Tohi/ta.scd m'?' Taut sic -ibba Marc. 11. nam 2N dicitur hbraicc ; cl Mattii. 27. *Haeheldema* Syrum csl. hbraicc dicitur STnTCb Ibidem *Golgotha* Syrum csl. Hebraice dicilur rVjnyi et apud omnes Evangelistas habemus *Pascha* , quod non est graccum . nec hbraeum, hbraicc dicilur HDD. Vide plura apud Hieronymum in hb.de nom.' Hebr. Ilaqnc dubium esse non potest, quin eo tempore lingua vulgaris non esset lubraica,cl tamen hbraicc solum Scripturas in templo aut synagogis publice legebant, aut canebant. Nam ex lib. 2. Esdrac c. 8. salis colligitur, tunc lectam fuisse Scripturam hbraicc non syriace: nam non intelligebat populus sine interprete. Huc etiam pertinet quod Jo. 7. dicilur, *Turba haec quae non novit Legem*.

Denique usque ad hanc diem in synagogis Judaei Scripturas hbraicc -legunt, cum tamen nulli nationi hoc tempore lingua hebraica sil vulgaris. Neque his repugnat, quod exstet paraphrasis Chaldaica Scriplurarum;nam illa vcl Iota.vel majori ex parle facta est post Christi adventum.cl praeterea eam nunquam hebraci ita receperunt, ul publice eam pro Scriptura legerent.· de quo nos agimus.

Probalur secundo ex usu Apostolorum : nam Vpostoli per lotum orbem terrarum Evangelium praedicarunt.cl Ecclesias constituerunt,ul patet ex Paulo ad Roman. 10. el ad Coloss. 1. cl ex Marci Evangelio cap. ull. Item ex Ircnaco lib. 1. cap. 3, qui cum fuerit vicinissimus AposloHcis temporibus, tamen dicit suo tempore fuisse Ecclesias jam fundatas in Oriente in I.ybia, in Aegypto, in Hispaniis, in Germania . cl in mediis regionibus, id est. Italia cl Gallia: cl tamen non scripserunt Evangelia nul Epistolas linguis carum gentium, quibus praedicabant, sed tantum hbraicc, aut gracc. cl, ut quidam volunt, latine. Sunt enim qui existiment Marci Evangelium, ul etiam supra monuimus, latine scriptum Romae ab ipso Marco, cl postea ab eodem in Graecam linguam translatum; de quo viilc Damnsum in vita b. Petri. Adrianum Finum. lib. 6. Flagel. con. Jud. cap. 80. el lib. 8. cap. 02. et Petrum Antonium Bculcr. Annot. 9. ad sacr. Script.

Quod aulcm non scripserint ullis aliis linguis, etsi ens non ignorarent, cum haberent donum linguarum, potest nullis modis ostendi. Primo, quia nullum exstat vestigium ullius scripti Aposlolici nisi gracc: nec ullus veterum tradit, scripsisse nisi hbraicc. aut gracc,nul latine. Praeterea Paulus Romanis gracc scripsit, cum tamen Romanis non gracca, sed latina esset vulgaris: item Petrus, ct Jacobus scripserunt gracc Judaeis per orbem terrarum dispersis, quibus tamen non gracca erat materna, nec hebrea, sed lingua ejus regionis, in qua habitabant, ul patet ex illo Actor. 2. *Nonne*

isti qui loquuntur Galilaei sunt? el ecce nos audivimus loquentes nostris linguis etc. Ha enim dicuntur a Judaeis, qui ex variis regionibus conveniant ad urbem Ilicrosolymae: sic enim Lucas ait Actor.2. *Erant autem in Hierusalem Judaei,viri religiosi e c omni natione, quae sub coelo est.* Item Joannes gracc scripsit primam epistolam Parthis, ut b. Higinus tcslalur in episl. I. el b. Augustinus lib. 2. quaest. Evangel, quaes.39. el Joannes II. Papa in episl. ad Valerium, cum tamen Parthis gracca non esset materna.

Probalur tertio ex usu universalis Ecclesiae: nam, ul Augustinus docet episl. 118. contra id, quod universa Ecclesia facit, disputare, insolentissimae insaniae csl: universa porro Ecclesia semper his lanium linguis, hbraca. gracca, cl latina usa est in commun) et publico usu Scripturarum, cum tamen jamdiu desierint esse vulgares.

Id ita esse, demonstratur. Primum ex eo, quod b. Augustinus, lib. 2. duct. Christ, cap. 11. dicit, ad intelligenciam Scripturarum esse necessariam cognitionem lanium trium linguarum, hbraicae, graccae. el lalinae. quia in illis linguis Scriptura divina legeretur, nec ullus antiquus auctor meminit ahejus alterius translationis: et tamen tunc sine dubio multae aliae erant linguae vulgares. Igitur saltem primis 400. annis, quibus Ecclesia maxime floruil, non legebantur Scripturae lingua vulgari. Deinde jutxa regulam Augustini lib. 4. con. Donal, cap. 24. et Leonis serm. 2. de Jejun. Pcnlec.id quod in universa Ecclesia servatur, si non possit assignari ejus initium, de Aposlolica traditione descendere, cl sic semper fuisse merito creditur: al nos videmus nunc, in Italia, Germania. Gallia, Hispania, Graecia, ubicumque Catholici sunt, tantum graccae cl lalinae linguae esse usum in publica Scripturarum lectione,nec potest hujus rei assignari principium; quis enim dicat quando coeperit iste usus?

Ad haec, in lolo Oriente tempore b. Hieronymi in publico usu erat tantum editio gracca I.NX. Interpretum per Origenem , Lucianum , aut Ilesychium emendata.Nam ul ex ipso Hieronymo discimus praefat. in Paralip. a Conslanlinopoli usque ad Antiochiam in publico usu erat editio gracca Luciani. ab Antiochia usque ad .Egyptum , idest, per lutam Syriam, erat in publico usu editio Origenis: per lotam .Egyplmii utebantur editione Ilesychii; el tamen lingua Graeca non erat vulgaris a Coslanlinopoli usquo ad Antiochiam, ct mulio minus in Syria el .Egypto. Nam Galatia esi inter Conslanlinopulim cl Syriam: tamen propria lingua Galatarum tempore b. Hieronymi non erat gracca, sed alia quaedam simillima linguae Trevirensium, ul ipse Hieronymus testatur praefat. lib.2. in epistolam ad Galal.

Paclerca, Ponius , Cappadocia , Asia minor, Phrygia. Pamphilia sunt inter Conslanlinopolim cl Antiochium silae,cl tamen non habebant eadem vulgarem linguam sed diversam, ut alii alios non intelligercnl. ul palet c\ Aci. 2. ct tamen isti omnes una cl eadem editione Scripturarum utebantur, nimirum S. Luciani. In Syria autem eodem tempore linguam vulgarem nou fuisse grac-

cam, sed aliam longe diversam, testatur b. Hieronymus in vil. Hilar., ubi dicit, Hilarionem interrogasse quemdam obsessum primo syrincc, deinde graeco, ut intelligerent Graeci qui aderant. S. quoque Efre[m] nulla Syro sermone, idest. sibi vernaculo scripsit, ut s. Hieronymus in Calai. Script, referi.

Quod autem .Egyptus etiam propriam linguam haberet, testis est Alhanasius in vita b. Antonii, ubi dicit, cum per interpretem disputasse cum quibusdam Philosophis graccis. b. Hieronymus quoque lib. de vir. illust. in Antonio dicit, cum scripsisse .Egyptiace epistolas aliquot, quae postea in graccam linguam versae sint.

In Africa cerium est, quousque ibi Christiani fuerunt, semper in usu publico Scripturarum fuisse solam latinam linguam: nam nulla est mentio apud ullum auctorem ullius translationis Punicae. Et b. Augustinus lib. 2. doct. Christ, cap. 13, dicit, tempore suo Psalmos in Ecclesia latine cantari consuevisse. Item b. Cyprianus serm. de orat. Domin. testatur suo tempore in .Missa dici solitam praefationem illam *Sursum corda*. Augustinus de bono persever, cap. 13. dicit, in .Missa post illud *Habemus ad Dominum*, mox subdi a sacerdote *Gratias agamus Domino Deo nostro*, et responderi *Dignum et iustum est*. Ex quibus manifeste colligitur, in Africa .Missam latino dici consuevisse, necnon Lectionem vel Epistolam, et Evangelium, quae c. x. praecipuis partibus sunt Missae.

At eo tempore non fuisse latinam linguam omnibus vulgarem in Africa, idem Augustinus testis est; nam expos. d. inchoat, epist. ad Roman, circa rued, dicit vocem hanc Salus, esse etiam Punicam, sed Punice significare tria; et ibidem affirmat, quosdam latino, et punice; quosdam Punice tantum scivisse, et laicos fuisse pene omnes rusticos. Item serm. 35. de verb. Dum. dicit, Punicam linguam alihieu esse hebraicam, et quod Romani lucrum vocant, a Poenis vocari *mammon*, b. Hieronymus etiam prefat. lib. 2. in epist. ad Galat. dicit, linguam Afrorum esse linguam Phoeniciae nonnihil immutatam: Phoenicia vero pars est Syriae.

In Hispania fuisse semper in publico usu Scripturarum solam latinam linguam, patet ex Isidoro in lib. duob. de div. Ollie.; item ex Conc. Tolclan. IV. e. 2. ante annos 1000. celebrato, ubi statutum est, ut in tota Hispania idem ordo servaretur in canendis Psalmis, in Missis, in Lectionibus, et aliis Ecclesiasticis Officiis: et deinde e. 12. 13. 14. et 15. satis aperte ostenditur, hunc latinum consuevisse illa omnia legi, qui modus usque ad hoc tempus servatus est.

Nec exstat ulla memoria, cui vestigium mutationis, et licet a multis jam sacculis desiit in Hispania lingua latina esso vulgaris. Nam ante 1100. annos separata fuit a Romano Imperio, et subiecta parlim Gothis, parlim Mauris, qui novam linguam bine dubio invexerunt. Golhos enim, quos Gelhas alii vocant, propriam linguam habuisse, docet Hieronymus init. (pisi, nd buniam et Frelehim. Quin chain antequam Gothi linguam Hispanorum corrumpissent, fuisse in Hispaniis propriam linguam, in-

sinuat b. Hieronymus prefat. lib. 2. in epist. ad Galat. ubi dicit, in insulis Baliaribus linguam grueae afflicin fuisse tunc vulgarem.

in Anglia testatur Beda lib. 1. hist. gentis suae e. 1. suo tempore quatuor fuisse linguas vulgares, pro diversitate regionum ejusdem Insulae: tamen latinam communem fuisse omnibus propter Scripturas, quia scilicet omnes utebantur editione latina Scripturarum, etsi aliqui linguas maternas proprias haberent, idem postea servatum patet ex Thoma Waldensi torn. 3. de sacramentis lib. 1. et 3. et 4.

In Gallia fuisse etiam usum linguae latinae in publica Scripturarum lectione, quando Gallis non erat vulgaris lingua latina, colligitur ex Albino Alcuino praeceptore Caroli Magni in lib. de divin. Ollie., necnon ex Amalario Trevirensi, qui circa annum 840. floruit, et accuratissime scripsit de Officiis Ecclesiasticis, ubi etiam ostendit, non solum in tota Gallia, sed etiam in toto reliquo Occidente eodem modo celebrata fuisse divina officia. Tunc autem in Gallia maternam linguam non fuisse latinam ex eo colligitur, quod 200. annis ante Amalarii aetatem occupaverant Galliam Franci, qui ex Franconia Germaniae regione venientes, in Gallis cum ingenti multitudo consederunt. Porro Francos linguam propriam habuisse, scribit Hieronymus in vit. Hilarion., ubi de quodam obsessore a daemone loquens: *Videres, inquit, de ore barbaro et qui Fruncam tantum et Latinam linguam noverat, Syra, ad purum verba resonare*. Immo etiam antequam Franci Gallias occuparent, fuisse linguam Gallorum diversam a latina, indicat b. Hieronymus prefat. lib. 2. in epist. ad Galat.

Jam in Germania eodem tempore solius latinae linguae usum fuisse in publica Scripturarum lectione, aperte colligitur ex Rnbano Episcopo Moguntino, qui fuit ante annos 700. Is enim lib. 2. de instil. Cler. explicans ordinem divinorum officiorum, qui tunc in Germania servabatur, manifeste significat, solum latine divinas Scripturas publice legi solitas, et non solum in Germania, sed etiam in reliquo Occidente idem servatum fuisse, indicat eodem lib. cap. 9. cum ita dicit: *Iste est Catholicus ordo divinarum celebrationum, qui ab universa Ecclesia incommutabiliter servatur etc.*

Idem intelligi potest ex Ruperto Tuitiens!, qui ante annos 400. in Germania floruit, et lib. 1. de divinis Ollie, apertissime ostendit, in Germania, si cui in reliqua Ecclesia, non nisi latinum divinas Scripturas in Ecclesia legi consuevisse. Germanis autem nunquam fuisse linguam latinam vulgarem certissimum est. Iam ex Hieronymo in epist. ad Suniam et Frelellam, et in vita Hilarionis, tum etiam quia lingua germanica non habet ullam cum latina affinitatem, ut dici possit nata paulatim ex latinae linguae corruptione, quomodo nunc sunt italian, hispanica, alque gallica.

In Boemia, et finitimis regionibus, quibus etiam nunquam fuit lingua latina vulgaris ante annos 500. latinum divinae Scripturae in Ecclesiis legebantur. Nam c. x. l. epistolola Gregorii VII. lib. 7. epistol. ejus manu scriptarum ad Ducem Moeniorum iii

quibus dicil, sc justis dc caussis non voluisse cis permittere ul divina officia lingua Sclavonics celebrarent. ul ipsi postulaverant.

Denique in Italia sine ulla controversia semper latine Scripturae divinae in Ecclesia lectae sunt. Nani ordo Romanus divinorum officiorum idem esi nunc quoad substantiam, qui fuit ab initio Ecclesiae. Isidores enim lib. 1.de oilic. Ecclesiast. cap. 15. affirmat, a b. Petro coepisse hunc ordinem divinorum officiorum, quo utitur Ecclesia Romana: quem tamen postea auxil, cl in meliorem formam rcdcgil Gelasius I. ul paid ex Decrclo distinct. 15. can. *Sancta Ilomana*.VA postea rursus Gregorius I., ul palcl ex libro sacramentorum ab ipso cdilo. Deinde eliam Gregorius MI. eum ordinem, temporum ncgligncia nonnihl depravatum, in pristinam formam restituit, ul palet ex can. *In dic*, consecrat. distine. 5. quod idem nostris diebus fecil Pius V. Pontifex.

Itaque ex collatione horum locorum inlcilignuis, hoc lempore Romanam Ecclesiam non solum eadem lingua, sed eliam eodem ordine, cl numero lectionum cl Psalmorum divina officia celebrare, quo anlc annos mille, tempore Gelasii celebrabat.

Desiisse autem jamdudum in Italia linguae lalinac usum apud populum, dubium esse non debet, siquidem Radcvicus, qui anno 1170. florebat, lib. 2. de rcb. geslis Friderici cap. 70. scribit, in electione Victoris Papae his vocibus populum acclamasse: *Papa Villiore Santo Pietro t'clegge*. Beatus eliam Thomas, qui anlc annos 300. lioruyl, in Comment, cap. 14. 1. ad Cor. testatur, suo tempore aliam fuisse in Italia linguam qua populus utebatur, cl aliam qua Scripturae in Ecclesia legebantur. Habemus igitur in universa Christi Ecclesia id semper esse servatum, ul sacrae Scripturae gracca lanium, cl latina lingua publice legerentur, tametsi eae linguae maternae, ac vulgares non essent. Quo argumento, certe non video quid efficacius desideremus ad reprimendam audaciam hujus temporis Novatorum.

Sed accédaí argumentum quartum ab ipsa ratione petítum. Nam convenit omnino ad Ecclesiae unitatem conservandam, ut publicus usus Scripturarum sil in aliqua lingua communissima: nisi enim sil Scripturarum publicus usus in lingua communi, tolletur in primis communicatio Ecclesiarum: nemo enim neque indoctus, neque indoctus frequentabit Ecclesias, nisi in sua patria: el praeterea non poterunt Heri ulla generalia Concilia, nec enim Paires omnes, qui ad Concilium veniunt. habent donum liguarum, cl haec esi ratio a priori, cur \posloli omnia fere graeco scripserint, quia tunc lingua gracca orat omnium communissima, ul M. Tullius testator in Oral, pro Archia Pocla: Gracca, inquit, *leguntur in omnibus fere gentibus, Latina suis finibus exiguis sane continentur*.

Deinde autem conversae sunt Scripturae in linguam lalinam, quia paulopost crescente Imperio Romano, desiit gracca lingua esse communis in Occidente, el coepit latina esse communis, saltem apud eruditos in Iota Italia, Gallia, Hispania, Afri-

ea, aliisque regionibus. Cum igitur etiam nunc nulla sil communis Ioti Occidenti nisi lalina, certe in ea Scripturae divinae legendae sunl.

Quinio, si ulla ratio esset, cur Scripturae lingua vulgari in coctu Fidelium legi deberent, ea certe esset potissima, ul omnes inlligerent: al cerlc populus non inlciligncrcl Prophetas, cl Psalmos, et alia (piaae in Ecclesiis leguntur, etiamsi lingua materna legerentur: nos enim qui lalinc scimus, non propterea continuo inlcilignimus Scripturas, nisi expositores legamus vel audiamus: quomodo ergo inlligerent homines imperiti? praesertim cum Scripturae eo sini obscuriores, quo magis in peregrinas linguas Irasfcruntur.

Quid, quod populus non solum non caperet fructum ex Scripturis, sed eliam capcrcl detrimentum? acciperet enim facillime occasionem errandilum in doctrina Fidei, tum in praeceptis vitae ac morum: nam ex Scriptura non intellecta natae sunt omnes haereses, ul ostendit Hilarius in exlr. lib. de Synod, quod eliam Lulherus agnovit, qui Scripturam librum haereticorum vocavit: el experimento idem comprobatur.

Referi enim Cassianus collât. 10. cap. 2. 3. L et 5. Anthropomorphilarum absurdissimos errores ex sola imperitia esse natos, et .Eneas Sylvius in lib.de orig.Boemor.refert errores crassissimosThaboritarum, Orcbilarum, el aliorum, qui Scripturas materna lingua legebant, cl non inlcilignebant. Quod idem accidit Davidi Georgio omnium haereticorum pestilentissimo, qui nullam linguam novcrat, nisi suam maternam, idesl. Batavorum: et tamen ex Scripturis collegerat, se esse Dei Filium cl Messiam, ul palet ex libro sive epistola, quam de illius erroribus ediderunt Basilcenses.

Praeterea, si populus rudis audiret lingua sua vulgari legi ex Cani. Cantic. *Osculetur me osculo oris sui*. Et *Laeva ejus sub capite meo. et dextera illius amplexabitur me*. El illud Uscac: Vade et /ac *tibi filios fornicationum*: nccnon adulterium Davidis, incestum Thamar, mendacia Judith, cl quemadmodum Joseph fratres suos inebriavit; Sara, Lia, cl Rachel dederunt ancillas viris suis in concubinas, el mulla alia eorum, qui in Scripturis magna cum laude commemorantur: vel provocaretur ad hujusmodi imitanda, vel contemneret sanctos Patriarchas, ut olim Manichaei, vel putarent mendacia esse in Scripturis. El cum tam nullas appareilles contradictiones iu Scripturis esse videret, et solvere non posset, periculum esset, ne tandem nihil crederet.

Audivi ab homine tide digno, cum in Anglia a Ministro Calvinisla in templo legeretur lingua vulgari caput 25. Ecclesiastici, ubi mulla dicuntur de malitia mulierum: surrexisse foerninam quandam, atque dixisse: *Istudne est verbum Dei! immo potius verbum Diaboli est*.

Sexto, si oporteret lingua vulgari Scripturas sacras publice legero, oporteret eliam singulis aetatibus mutare translationes. Nam linguae vulgares singulis seculis magna ex parle mutantur, ul Horatius m arte poct.,cl experientia ipsa docet. Tot vero translationum mutationes, non sine gravissimo periculo el incommodo lieront. Nam non sem-

per inveniuntur idonei interpretes: atque ita nulli errores committerentur, qui non possent postea facile tolli, cum neque Pontifices, neque Concilia de tot linguis judicare possint.

Septimo, videtur omnino majestas divinorum officiorum requirere linguam magis gravem et venerandam, quam sint illae quibus vulgo ulinmr, si id commode fieri possit: Praesertim cum in sacris mysteriis nulla sint, quae secreta esse debent, ul etiam vcleres docent. Dionysius c.l.cI ull. Eccles. Hierarch. Origcnus hom. 5. in Num. Basilius de Spin sanet, cap. 27. Clirysostomus hom. 24. in Mallh. el Gregorius lib. 4. Dialog, cap. 56. Neque ad rem est responsio Kemnitii, qui conatur ostendere, non esse ullo modo Latinam linguam sanctiorem, magis venerandam, quam caclrae sini. Non enim dicimus esse sanctiorem nec cliam graviolem, si verba speciemus, sed dicimus hoc ipso esse graviolem et magis reverendam, quod non csl vulgaris.

His omnibus accedant sanctorum gravissimorum Patrum leslimonia, Basilii graeci. et Hieronymi latini, qui quidem non judicabant expedire, ul omnes homines sine delectu Scripturas tractarent, cliamsi id non posset eo tempore facile impediri, cum gracca et latina lingua quibusdam populis adhuc essent vulgares, Refert Thcod. lib. 4. hist. c. 17. cum Praefectus culinae Imperatoris nescio quid de Scripturis protulisset, cum a magno Basilio reprehensum audivissc: *7'uum est depulmenlis cogitare, non dogmata divina decoquere.* Quid, obsecro, nunc diceret s. Basilius, si pharmacopolas, sulores. caclrosquo opifices, cliam e pulpitis sacra eloquia Iractare apud Iulhcranos, Calvinistas, atque Anabaplistas videret? Hieronymus in episl. ad Paulinum de Stud. Scriplur. *Quod medicorum est, inquit, promittunt medici, tradant fabrilia fabri. Sola Scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti, doctique poemata passim, hanc garrula anus, hanc delyrus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, antequam discant.*

Quae Hieronymi querimonia nunc maxime locum habet in Iota Germania et Gallia. Omnes enim opifices, non solum viri, sed etiam focminae Scripturas habent in manibus, et ex carum lectione ad imperitiam suam ndiungunt indocilitatem et arrogantiam. Quia enim possunt verba Apostoli recitare, el allegare libros et capita, putant se omnia scire, ncc ullo modo doceri se patiuntur. Vide Jo: Cochlaeum in lib. de vit. et aci. Luth, anni 1522,

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones haereticorum.

Sed videamus, quid illi contra obiiciant. Primo loco, profcrunt verba S. Pauli ex priore ad Cor. cap. 14. ubi Apostolus docet, publicas Ecclesiae lectiones et preces debere fieri lingua vulgari, sic enim nilJ. *'fenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita et vos per linguam, ni-*

si manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aeraloquenles. El infra: *Si orem lingua, spiritus meus orat: mens autem mea sine fructu, est. Quid ergo? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente. Cactorum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet Anien super luam benedictionem? quoniam quid dicas nescii: nam tu quidem bene gratias agis, sed alter non aedificatur.*

Respondeo: in primis cerium esse, in magna parte hujus capituli non agi de lectione Scripturarum, nec de oiliciis divinis, sed de cxhortatione spirituali, sive collatione. Ul enim olim Monachi inie so conveniebant, et conferebant de rebus spiritualibus, unde existant collationes Patrum apud Cassianum, ita cliam in prima Ecclesia, ul indicat b. Justinus in fine Apolog. 2., conveniebant Christiani diebus Dominicis, el primum legebantur Scripturae, deinde fiebat concio ab Antistite, tum celebrabantur mysteria, postremo inter se de rebus divinis sermones miscebant.

Ne igitur turbationem pareret multitudo, Apostolus instituerat, ul duo aut tres Ianium in singulis Pollutionibus loquerentur, et caclcri audirent, ac dijudicarent, et si forte dum unus diceret, alien' inspiratum fuisset aliquid melius, ul primus laceret et secundus loqueretur. El quia apud Corinthios interdum aliqui erant, qui ul ostendiari donum linguarum, peregrina lingua utebantur, Apostolus eos corrigit: nam exhortationes ab omnibus debe. nl intelligi.

Hanc esse veram expositionem majoris partis hujus capituli intelligi potest, lum ex eo quod hunc locum ita interpretati sunt Veteres, Cyprianus in cpisl. ad Pompejum, et in cpisl. ad Quirinum de haeret, rcbapliz.,cujus expositionem laudat b. Augustinus lib. 2. de Baplis. coiit. Donat, c. 8. ilcm Basilius in quaesi, brevil. cxplic. quaesi. 278. Ambrosius, Sedulius, Ilaymo, Thcodorctis, et Oecumenius in hunc locum: tum cliam ex verbis Apostoli. Nam illud *Prophetae duo. aut tres dicant, et cacteri dijudicent:* Et illud *Si alii revelatum fuerit, prior taceat:* El illud *Mulieres in Ecclesia taceant.* et similia nulla non nisi ad exhortationem referri possunt: nam lectio Scripturarum et divina ollicia non debent a Prophetis dijudicari: nec tunc inspirantur cum leguntur, sed jam olim inspirata recitantur: ncc unquam mulieres in Ecclesia divina mysteria celebraverunt. De cxhortatione igitur intelliguniur illa verba nobis obiecla: Si *incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? ita et vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicilur? erilis enim in aera loquentes.*

Al manet adhuc diiliciillas de illis verbis: *Si orem lingua, spiritus meus orat: mens autem mea sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente: cacterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotae, quomodo dicet Arnen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas nescit.* In his enim verbis non de cxhortatione, sed de precibus et Psalmis agi videtur. Ubi obiter nolandum est,

tam in Oriente, quam in Occidente, palet ex lilurgia Chrysoslomi, quae habetur in fine operum eius, ubi apertissime distinguuntur quae Sacerdos, quae Diaconus, et quae populus in divinis officiis canebant. Item ex Cypriano sermone, de oratione Domini, ubi dicit, plebem respondere *Habemus ad Dominum*, et ex Hieronymi praefatio. 2. in epistolam ad Galatas, qui scribit, in Ecclesiis urbis Romae quasi coeleste tonitruum audiri populum reboantem Amen.

Verā igitur scēlenlia csl. Apostolum hoc loco non agere dc divinis officiis, nec de publica Scripturarum lectione, sed dc canticis spiritualibus, quae Christiani componebant ad laudandum Deum, et gratias ei agendas, cl simul ad suam cl aliorum consolationem et aedificationem. Aon loqui Apostolum dc Scripturis vel olliciis divinis cx eo probatur, quod Scripturae sine dubio legebantur graecc. cl divina ollicia fiebant graecc in Graecia, ut clām haeretici admittunt. Apostolus autem hic loquilur dc oratione cl gratiarum actione, quae fit per donum linguarum, lingua aliqua maxime extranea, quam nemo intelligebat, ut Arabica, vel Persica, ul Chrysosolomus, cl alii omnes exponunt; immo etiam, cpām non intelligebat saepe is qui loquebatur, ul illa verba indicant: *St orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine /ructu est*, idest, si orem cx dono linguarum, lingua quam non intelligam. *spiritus meus orat*, idcsl, *a/feclus meus orat*, tamen *mens sine fructu est*, idest, *intellectus non eruditur*, quia non intelligo quid dicam. Item illa: *Qui loquilur lingua, non hominibus loquilur, sed Deo, nemo enim audit*, idcsl, *nemo attendit, quia nemo intelligit*. Non ergo loquilur de divinis olliciis, quae cum graecc liērent, a multis intelligebantur, sed loquitur dc oratione, seu laude Dei, cl gratiarum actione, quas interdum lingua peregrina aliqui iu collectionibus illis canebant.

Porro consuevisse Christianos cantica spiritualia componere, cl canere in Ecclesia tempore colationum spiritualium, certissimum est. Nam hoc docet Eusebius lib. 2. hist. cap. 17. cx Philone; item Dionysius cap.3. de divin, nom. cl cap.seq., ubi adducit nulla ex canticis Ilierolhci. Tertullianus quoque in Apologet, cap. 39. describens Agapem Christianorum, idcsl, publicam cocnarn, quae in Ecclesia fiebat, dicit, consuevisse eos qui poterant, cx proprio ingenio aliquid canere Deo. Denique Apostolus ipse Ephes. 5.Coloss. 3.hortatur, ul in Psalmis,cl hymnis,et canticis spiritualibus com-moneant scipsos: (piem locum Haymo intelligit de canticis quae ipsi componebant. Quoniam igitur isla cantica fiunt ad populi consolationem, vult V-poslolus ul liant lingua quae intelligatur. ul idiotae qui non sciunt similia componere, saltem possint ea confirmare dicendo *Anien*.

At objicies. Sicut Apostolus videbat ista cantica fieri lingua vulgari, ul populus subjiceret *Arnen*, ita etiam debuit velle, ul divina ollicia celebrarentur lingua vulgari, ul populus respondere posset *Arnen*. Respondeo: negando consequentiam, quia divina ollicia fiebant lingua gracca, quam nulli de populo intelligebant, etsi non omnes, et hoc salis erat, non enim volebat Apostolus, ul omnes pos-

sent respondere. Praeterea, lune quia Christiani erant pauci, omnes simul psallebant in Ecclesia, et respondebant in divinis officiis: al postea crescente populo, divisa sunt magis officia, et solis Clericis relictum est, ut communes et preces et laudes in Ecclesia peragant. Denique fluis praecipuus illorum canticorum erat instructio et consolatio populi: fiebant enim in collationibus loco exhortationis: et ideo aequum erat ut a plurimis intelligerentur, et nisi lingua nota facta fuisset, vel mox scquula fuisset interpretatio, periret praecipuus fructus ipsorum. Al divinatorum officiorum nec est finis praecipuus instructio vel consolatio populi, sed cultus Dei, et quae populum scire oportet, ex divinis officiis, a pastoribus explicantur.

Secunda objectio. Ex oratione non intellecta nulla utilitas sequitur Isa. 29. et Mattii. 15. *Populus hic labiis me honorat* etc. Et I. Corin. II. *Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est*; igitur preces omnes tam publicae, quam privatae lingua vulgari fieri debent. Quae objectio Calvinii est: Sed facilem habet solutionem: nam imprimis falsum est, ex publica oratione Ecclesiae nullum fructum a populo percipi, nisi ea oratio a populo intelligatur: nam oratio Ecclesiae non fit populo, sed Deo pro populo. itaque non est opus ut populus intelligat, ut ei prosit, sed salis est, si intelligat Deus. Quemadmodum si quis apud Regem latine oraret pro aliquo rustico, certe rusticus fructum inde percipere poterit, etiamsi non intelligat orationem advocati sui.

Praeterea, Ecclesia orat pro fidelibus et aliis peccatoribus, qui saepe non solum non intelligunt, sed nec audiunt, nec volunt pro se orari; et tamen non frustra Ecclesia orat; quanto igitur magis non frustra orat pro fidelibus praesentibus et cupientibus orari pro necessitatibus suis? Hinc Levitic. 16. Deus praecipiebat, ut dum Sacerdos Sanctuarium ingressus pro se et pro populo oraret, populus foris maneret, ita ut non solum non intelligeret, sed nec audiret, nec videret Sacerdotem; quod etiam factum esse tempore Zachariae legimus Lucac. 1. et tamen quis dubitare potest, quin illa oratio populo prodesset? Hinc dicit Origenes hom. 20. in Josue: *Si vides, inquit, aliquando legi Scripturam in auribus tuis quam non intelligis, inierim hanc primam scias te suscepisse utilitatem. tuod solo auditu volui precantione quadam. noxiarum virtutum, quae te obsident, virus depellitur.* Et Chrysostomus homil. 3. de Lazaro. Quid inquit, si non intelligamus quae continentur in sacris libris? *majime quidem, etiamsi non intelligas illic recondito. tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimonia.*

Neque solum populus ex oratione alterius, fructum percipere potest, quamvis eam non intelligat, sed etiam ex ea quam ipsemet pro se ipso ad Deum fundit: nam ut S. Augustinus docet lib. 3. de Civitate Dei. c. 9. Judaei non frustra colebant Deum figuris et caeremoniis variis, quarum veritatem multi eorum minus intelligebant, quam verba Latina nostri rustici.

Pr. terra idem Augustinus lib. 6. de Baptismo. cap. 25. *Mulli irruunt*, inquit, in preces, non solum

ab imperitis loquacibus, sed etiam ab haereticis compositas, et per ignorantiae simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis, arbitantes quod bonae, sint, nec tamen quod in eis perversum est evacuat illa, quae ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuatur. Quibus verbis docet S. Augustinus, etiam preces, in quibus aliquid haereticum admixtum est, non carere fructu, quando simpliciter dicuntur ab eo qui nescit quid dicat, et putat se bene dicere. Nam, ut idem Augustinus ibidem ait, plerumque precis villum superat praecaulis allectus. Deus enim non tam respicit quid dicamus, quam quid dicere cupiamus; si ergo preces non intellectae et malae, non sunt infructuosae, quando dicuntur bona fide, quanto magis preces optimae ab Ecclesia institutae, etiamsi non intelligantur, proderunt?

Hic Origenes hom. 20. in Josue: *Etsi nos, inquit, non intelligimus. quae de ore proferimus, illae tamen virtutes quae nobis adsunt intelligunt. et velut carmine quodam invitatae, adesse nobis, et ferre auxilium delectantur* etc. Quam rem duabus similitudinibus illustrat: *Si enim creditum est, inquit, a Gentilibus, quod quaedam carmina, quas praecantationes appellant, quibus istud artis est, insusurrantes. num inibus quibusdam compellatis, quae ne illi quidem qui invocant, norunt, ex solo vocis sono, vel sopiantur serpentes, vel eliam de cavernis protrahantur abstrusi; quanto magis totius praecantationis, et carminis validiorem et potentiorum ducendam credimus quamcumque Scripturae sanctae, vel sermonum, vel nominum appellationem!* Et infra: *Solent medici praebere interdum cibum aliquem, interdum eliam polum dare, ne lumen in edendo ipso cibo, vel in potando sentimus quia utile est etc. Hoc ergo modo, inquit, credendum est odiam de Scriptura sancta, quia utilis est, et animae prodest, etiamsi sensus noster ad praesens intelligenti non capit* Haec ille.

Praeterea, si necessarium esset intelligere quid quid orantes, vel Deum laudantes dicimus; profecto rari, aut nulli possent Psalmos Davidis canere, et Prophetas, atque Apostolos in divinis officiis legere. Quotus enim quisque est, qui intelligat omnium Psalmorum, Prophetarum, et Apostolorum sententias, quam inulta occurrunt dum psallimus, quae non intelligimus? nec tamen debemus currere ab Ecclesia ad commentaria, et non propterea frustra psallimus, modo cum devotione et reverentia psallamus: scimus enim quidquid illud sit, ad Dei laudem perlinere. Quid, quod S. Antonius dicere solebat, illam esse perfectam orationem, in qua animus ille absorbetur in Deum, ut non intelligat ipse verba sua?

Neque his repugnant Scripturae illae: *Populus hic labiis me honorat. VA: Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem sine fructu est.* Nam in priore non agitur de oratione aut lectione, sed de iis qui ore profitentur pietatem. dicuntque se Deum diligere, et tamen factis contrarium agunt, ut exponit Hieronymus in cap. 29. Isaiac, et Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. Si tamen quis velit ea verba ad orationem referre, is dicere de-

bel, reprehendi cos, qui, quamlibet sibi nola linguaorantes, non attendunt quid dicant, sed vagantur animo ad alia negotia.

In posteriore Scriptura non reprehenditur oratio quae non intelligitur, sed ei anteponitur oratio quae intelligitur. Non enim Apostolus dicit orationem esse sine fructu, sed mentem. Qui enim orat lingua quam non novit, ul cum rudes homines recitant latine septem Psalmos, affectu quidem cl spiritu proficiunt, tamen mens eorum sine fructu est, quia non eruditur. Ejusmodi vero orationem non reprehendi ul malam el peni us infructuosam, declarat Apostolus illis verbis: Aum *Iu r/uide m bene gratias agis*. El idem confirmat aperte Chrysostomus hoc loco. Adde, quod, ul supra ostendimus, Apostolus loquitur de lingua, quam nemo in tota Ecclesia intelligere potest. Quocirca frustra haec Apostolica verba adversus consuetudinem Ecclesiae Catholicae adducuntur: etsi enim in communibus Ecclesiae precibus lalinis mens rusticorum sine fructu maneat: tamen non manet affectus rusticorum sine fructu, nec mens plurimorum aliorum qui latino sciunt, cl fructus mentis qui dcscl idiotis, compensatur utilitatibus nullis quae inde proveniunt, quod Scripurae in publico donvclu, communissimo idiomalc, idcscl, latino assidue leguntur.

Objectio tertia Brentii in Decretal, cap. Quoniam in picrisque, tit. de ollie, jud. ord. Innocentius IU. praecipit, ul cum in aliqua urbe permixti sunt homines diversarum linguarum. Episcopus provideat viros idoneos, qui diversis linguis divina officia celebrent. cl Sacramenta administrent diversae linguae hominibus.

Respondeo: Innocentium tantum loqui in eo decreto de lingua Gracca el Latina. Quia enim I . n . p . ore Innocentii capta est Conslantinopolis a Lalinis, el Imperatore ac Patriarcha Gonslanlinopolitano lalinis exislcnlibus, permulti erant in Graecia Latini Graecis admixti: postulatum fuit a Pontifice in Concilio generali Lateranensi, ad quod Graeci cl Lalini convenerant, ul permetteret duos Episcopos ordinari in talibus locis Pontifex nutem cum Concilio respondit non convenire, ut sint duo Episcopi in una Ecclesia, sed tamen debere Episcopum providere, ul sint ministri idonei, qui gracc graccis. el qui latino Lalinis sacra celebrarent. Esquc hoc decretum cap. 9. Concilii, et inde sumptum est cap. Quoniam in plerisque.

Quod igitur non loquatur decretum de linguis vulgaribus patet. lum ex historia jam recitatu, turn eliam quia decretum fuisset maxime in Italia observatum. ubi Pontii. Max. residet, cl temporale dominium habet. Al in Italia nunquam id observatum est: nam S. i humas qur floruit paulo post decretum factum, officium composuit latine de festo Corporis Domini, quod eliam hodie retinemus, cum laincn ipse in Comment. 1. Cor 15. fateatur, linguam vulgarem Italarum suo tempore non fuisse lalinam.

Objectio quarta ejusdem Breniii. Finis divinorum oillciormn piibllcarumque lectionum est populi instructio, consolatio, cl aedificatio: nam 11 in. 15. dicitur. *It per patientiam cl consolatio-*

nem Scriptuvarum spem habeamus. Et. I. Corinth. 1 i. *Volo quinque verba in sensu meo loqui, ut alios instruam, quum decem millia verborum in lingua*. El ibidem. *Cum convenitis, unusquisque vestrum Psalmum habet, doctrinam habet, Apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet. omnia ad aedificationem fiant*: al cx lingua ignota cl peregrina, quae instructio, quae aedificatio, quae consolatio percipi potest?

Respondeo: el propositionem cl assumptionem hujus argumenti falsam esse. Nam finis praecipuus divinorum officiorum non est populi instructio, vel consolatio, sed cultus Deo ab Ecclesia dcibilus. Clcvicorum enim officium est, nomine lotius populi Christiani perpetuo immolare Deo sacrificium laudis. ul ipse requirit Psal. 40. cl more militum excubare, ac vigiliis cl orationibus lota caslra Ecclesiae protegere. Isai. 62. *Sttper muros tuos, Ilie-rusalem, constitui custodes: tota die et node in perpetuum non tacebunt*. Deinde, qui non sunt imperitissimi, ii latine Sciunt, et instruuntur, dum audiunt divina cilicia: cacteri autem non instruerentur, etiamsi vulgari lingua officium celebraretur. non enim in verbis, sed in sensu instructio est. Quare plebis instructioni deserviunt conciones freqie.ntissimac, quae in singulis Ecclesiis fieri debent.

Neque tria illa Scripurae testimonia sententiae nostrae ulla raiione oillciunt. Fatcmiir enim, Scriptura.- sacras magnam adferre Fidelibus consolationem. ul Rom. 15. Apostolus monet, sed doclis quidem dum leguntur, indoctis autem dum a concionatoribus explicantur. El merito S. Paulus mavull quinque verba in sensu suo ad instructionem loqui, quum decem millia verborum in lingua, quia melior est cohortatio, quoc ab omnibus intelligitur, licet brevissima sil. quam ea quae non intelligitur, etiamsi sil longissima. Denique per illa quinque vocabula, psalmum, doctrinam, apocalypsim, linguam cl interpretationem, non intelliguntur Scripturae divinae, sed quinque dona gratis data: nam paulo ante in hoc eodem capite Apostolus de iisdem donis ita loquitur: *Si venero ad ros linguis loquens. quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?*

Itaque per linguam intelligit donum linguarum: per doctrinam intelligit donum docendi, (piae ad bonos mores, vel eliam Fidem perlinent: per apocalypsim donum revelationis: saepe enim Deus tunc sedentibus in ecclesia revelabat mysteria: per interpretationem intelligit donum exponendi Scripturas, cl de una lingua in aliam transferendi, quod donum eliam prophetiam saepissime Paulus vocat: per psalmum iutelligit donum gratis datum psallendi. ul recte Chrysostomus exponit, donum componendi spiritualia cantica, el ea in ecclesia modeste canendi. Sensus igitur est. cum in vestris conventionibus et collationibus possitis exercere haec omnia dona linguarum, revelationis etc., videte ul nihil fiat ad ostentationem, sed omnia ad utilitatem el aedificationem.

Objectio quinta Remniii. Christus praedicavit

lingua vernacula : Apostoli in die Pcnlecosles lo-, quebanlur variis linguis magnolia Dei, el postea dispersi per orbem terrarum praedicaverunt ubique linguis eorum populorum quibus praedicabant ; jgiluroporict variis linguis, iisque vernaculis Scripturas divinas habere : nam si non inquinatur verbum Dei si proferatur lingua vulgari, cur inquinabitur si scribatur lingua vulgari ?

Respondeo : hoc argumento nihil concludi: nani si bona csl consequentia a praedicatione ad Scripturam, cur Apostoli solum scripserunt gracce, cum praedicaverunt tam nullis linguis? Igilur verbum Dei recte praedicatur lingua vulgari, quia praedicatio explicationem continet, quam omnes facile capiunt: at cum scribitur, nudum scribitur, nec ab omnibus capitur. Itaque quemadmodum non licet sic argumentari: Matres dant infantibus panem dissectum in particulas, vel etiam prae mansum ; possent igitur dare ciam integrum cl solidum, nam csl idem panis. Ha non licet argumentari: ministratur populis verbum Dei explicatum a concionatore; igilur ministrari etiam debet sine explicatione et lingua vulgari scriptum.

Sexta objectio ejusdem Kcmnitii. B. Hieronymus testatur, se vertisse Scripturas in linguam slavonicam. Item, Scripturae versae sunt olim in linguam Chaldaicam, quae tunc erat vulgaris, et postea in graccam linguam, quae ciam tunc erat vulgaris, cl Apostoli illa translatione usi sunt. Postmodum ciam versae sunt in linguam lalinam , quando illa erat vulgaris, cl Christus in cruce Scripturam citavit sermone syriaco, idcsl, vulgari ; igitur nullum est piaculum cas vertere in linguas vulgares.

Respondeo : in primis nos non negare, posse Scripturas verti in linguas vulgares: sed quod contendimus est, non debere publice legi lingua vulgari, nec passim omnibus permitti legendas Scripturas lingua vulgari. Utrum autem Hieronymus verterit in linguam slavonicam divinas Literas, non certo scio. Nusquam enim id legi apud Hieronymum, vel apud ullum Veterem : tamen si id fecit, non ideo fecit, ul publice legeretur Scriptura slavonice, sed ad consolationem eorum hominum, qui ea sine periculo uti poterant, quemadmodum cl apud nos hoc tempore certis quibusdam hominibus conceditur. Porro, editio Chaldaica non tam versio. quam paraphrasis csl, nec unquam apud catholicos magnam habuit auctoritatem.

Quod vero de graeca translatione adferlur, pro nobis facit : non enim in linguam graccam translatae sunt Scripturae, quia ea lingua csccl quibusdam vulgaris, sed quia communissima erat. Nam certe Prolomaco Regi Aegypti, qui eas transferri curavit, non erat vulgaris lingua graeca. Idem dico de latina, translatae videlicet Scripturas in linguam latinam, eo quod illa csccl communis in toto Occidente, tametsi quibusdam paucis adhuc esset vulgaris.

Ad illud de Christo. Etsi Epiphanius liaercsi 69. quae csl Arianorum, existimet. Christum in emee parlim hcbraicc, partira syriacc protulisse illam sententiam, Deus meus, Deus meus, *ul quid de-reliquist i me* : tamen probabilius csl, totam hcbraicc a Christo pronuncintain, ul est in Ipso Psal.

21. nullo enim erat caussa, cur Dominus verba Davidis hcbraicc inciperet, ac deinde mutaret iu Syriacum idioinn. Quare d. Hieronymus in libro de nomin. hebr. tractans hunc locum, non dicilci.se verba syriaco, quod tamen semper monere solet in iis quae syriucu sunt : sed ponit verba bobroica, HQ*?'nx 'JPiSiy: el latinis literis ita reddit; *Λ/i, eli, lamina azablhani*, quae certum est esse hcbraica.

Erasinus quoque, cui multum Kcmnilius tribuit, in annotatione ad hunc locum docet: Christum pure hcbraicc illa verba protulisse. Adde, quod syriacc sic dixisset, *Ilil, hit lemana sebaclani* : quod autem in graeco el latino habemus *sebaclani*. nou *azablhani*, ul esse debuit, factum est, ul facilius pronuntiaretur, quemadmodum dicere solemus, Isaiam, Ezechiam, Hiercmiam, Assuerunt; cl alia hujusmodi pro *Jesajahu, Innejahu, Chizkiah, Achascueros*, et aliis hcbraicis durissimis vocibus.

Objectio septima Kcmnitii. Chrysoslomis saepissime hortatur laicos ad lectionem Scripturarum; igilur par est, Scripturas vulgari lingua omnibus permitti. El quamquam Kcmnilius nulla Chrysoslomi loca adduxit, possumus tamen nos loca ejus annotare. Homil. 9. in epist. ad Coloss. *Audite*, inquit, *obsecro, seculares omnes, comparate vobis Biblia, animaepharmaco, si nihil aliud ruitis, vel novum Testamentum acquirite, Apostolorum acia, Euangelia etc.* Similia habet hom. 2. in Mallh. praefal. in cpisl. b. Pauli homil. 3. in 2., ad Thess. hom. 10. in Jo. cl hom. 3. de Lazaro.

Respondeo : verba Chrysoslomi quae in concionibus proferebat, semper accipienda esse juxta mentem ipsius, et occasiones quibus ad ea dicenda adducebatur. Quoniam igilur eo tempore dediti erant homines theatri, spectaculis, aliisque nugis, cl Scripturas divinas nunquam legebant, ne ii quidem qui capaces erant ; propterea Chrysoslomis ad eam desidiam excutiendam, perpetuo hortabatur omnes ad lectionem Scripturarum, non quod vellet omnes omnino ciam rudissimos id facere, sed ul ii saltem id facerent, qui cum fructu poterant. Sciebat enim se cum iis agere, qui talibus amplificationibus indigerent. Id autem ita csccl ex nullis ejus locis demonstrari posset : sed libris tantum in praesenti contentus ero.

Igilur hom. 4. de Lazaro sic ait : *Non poles i terri. ut quisquam salutem assequatur, ni perpetuo versetur in lectione spiritali.* At si hoc proprio accipiatur, quis non videat csccl falsissimum? quid enim ? qui literas non didicerunt salvi csccl non poterunt? igilur bypcrbolica ea locutio est, non propria. Hom. 15. in Genes. *Neque*, inquit, *in re justa, neque injusta jurare licet.* El hom. 17. in Mallh. *Quid igitur*, inquit, *si aliquis juramentum exigit, et necessitatem jurationis imponat ? sit tibi timor Dei omni necessitate violentior.* Itaque videtur velle, nullo modo csccl jurandum, cum tamen certum sit, csccl actum religiosum cl bonum jurare in re justa cl necessaria : sed Chrysoslomis ejusmodi amplificationibus in concionibus utebatur, quoniam populus ipsius miro modo addictus

erat iuramentis, ul colligitur cx homil. 9. in Aci. Aposl., ct aliis locis ejusdem auctoris.

Objiciunt ultimo. Moravis concessum fuisse onto annos 600, ab Aposlolica Sede, ul lingua sclavonica divina oflicia celebrarent, ct praeterea nuno lluthenos. Armenos, Aegyptios, Aethiopes, et nescio quos alios populos suis vulgaribus linguis sacra facere.

Respondeo : exemplis Ruthenorum , Armenorum, ct similium, non magis nos moveri, quam moveamur exemplis Lullicranorum. Anabaptistarum ct Calvinistarum, qui gcrmanicc. aut gallicc, aut angliee, aut etiam polonicc, aliisque linguis vulgaribus Scripturas publice legunt. Sunt enim cliam illi vel haeretici, vel schismatici, cl scimus, majores eorum catholicos aliter fecisse, ut supra est demonstratum. Quod si aliqui sunt inter cos catholici, ul revera sunt maronitae in Syria, el aliqui tum apud Armenos, tum apud Ruthenos, illi non celebrant quidem divina oflicia hcbraicc, graeccc, vel latine, quia desierant istac linguae esse in

usu etiam apud eruditos in illis regionibus: tamen celebrant alia lingua quam populari. Maronitae enim vulgo utuntur lingua arabica, sed in sacris lingua Chaldaica, et qui utuntur in sacris lingua syriaca, vel arabica, utuntur syriaca, vel arabica crudita, non populari, quod etiam gracci faciunt, qui vulgo utuntur lingua graeca vulgari; in sacris vero lingua graeca crudita.

Ad illud de Moravia respondeo : fuisse justam causam, cur id eo tempore fieri deberet, quia nimirum (ut refert Aeneas Sylvius lib. de orig. Bohemorum, cap. 13.) totum regnum simul convertebatur, el nor. poterant inveniri ministri, qui latine celebrarent; visum csl summo Ponliüci melius, permitiore ul sclavonice id fleret, quam nullo modo. Tamen postea ubi crevil eruditio, el ministri idonei inveniebantur, qui possent latine idem praestare, melius fuil omiltcro usum linguae sclavonicae, cl communem lotius Ecclesiae consuetudinem sequi, ul hoc tempore Moravi Catholici faciunt. Ac dc editionibus Scripturarum hactenus,

DE VERBI DEI

INTERPRETATIONE.

LIBER TERTIIS

CAPUT I.

Scripturam non esse tam apertam per se, ut sine explicatione sufficiat ad controversias Fidei terminandas.

Scripturis in hoc tertio lib. de interpretatione divinarum Litterarum, ab illa quaestione principium faciendum esse duxi: sine Scripturae sacrae per se facillimae, atque apertissime: an vero interpretatione indigeant. Et quidem Marlinus Lulhcrus praefat. assert, arlic. a Leone Poniif. damnat., sic ait: *Oportet, Scriptura iudice, hanc sententiam ferre, quod fieri non potest, nisi Scripturae derimus principem locum in omnibus, quae tribuuntur Patribus, hoc est, ut si ipsa per se certissima, facillima, apertissima sui ipsius interpret, omnium omnia probans, iudicans, et illuminans etc.* Ibidem contendit. Scripturam esso clariorem omnium Patrum Commentariis. Similia docet in lib. de scr. arb., et alibi.

Quia tamen videbat Lulhcrus mox posse objici: unde sint tot controversia, si Scriptura est tam clara? duo effugia excogitavit. Unum, quod Scriptura. etiamsi alicubi sit obscura, tamen illud idem alibi clare proponat. Alterum, quod Scriptura, licet per se clarissima, tamen superbis et infidelibus sit obscura ob eorum caecitatem et pravum affectum.

Addit Brcnlius in Proleg. contra Pcirum a Solo tertium effugium, quod etiam interdum sit obscura. propter phrases alienae linguae, id est, Hebraicae et Graecae, tamen sensus ejus clarissimus sit. Quae sententia manifeste falsa est: nam Scriptura ipsa de sua difficultate atque obscuritate testimo-

nium perhibet. Psal. 118. *Domine mihi intellectum, et scrutabor legem tuam.* Ibidem: *Intendabo oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua.* Ibidem: *Faciem tuam illumina super servum tuum, et doce me justificationes tuas.* Et certe David noverat totam Scripturam, quae tunc erat, et noverat phrases linguae Hebraicae, nec erat superbus aut infidelis. Quocirca merito S. Hieronymus in epist. ad Paulinum, tractans haec verba, sic ait: *Si tantus Propheta tenebras ignorantiae confitetur, quae nos putas parvulos, et licet lactentes inscitiae nocte circumdari?*

Praeterea, Lucae ult. Dominus interpretabatur Scripturas discipulis suis, qui certe noverant phrases Hebraicas cum essent Hebraei, nec erant superbi vel infideles. Act. 8. Eunuchus Aethiopus versabatur in Scripturis, casque diligenter legebat, et sanctus, pius et humilis erat, ut Hieronymus docet, in epist. ad Paulinum de Slud. Script., et tamen interrogatus a Philippo: *Putas intelligis, quae legis? respondit: Et quomodo possum, nisi aliquis ostenderit mihi.*

Denique 2. Petri ult., B. Petrus asserit, in epistolis Pauli esse quaedam difficilia intellectu, *quae indocti et instabiles depravant.* Ubi notandum est, Apostolum Pcirum non dixisse, esse quaedam difficilia indoctis et instabilibus, vel haeretici exponunt, sed difficilia absolute. Nam b. Augustinus, qui etiam indoctus et instabilis non erat lib. de Fide et opcrib. cap. 15. et IG. fatetur, sibi difficillimum esse intellectu locum illum, I. Cor. 3. *Si quis autem superaedificat super fundamentum etc.* et dicit, hunc esse unum ex illis locis, quae b. Petrus monuit esse difficilia intellectu.

Deinde, praeter Scripturae testimonium, idem ostendi potest ex communi consensu veterum Pa-

Irenaeus lib. 2. cap. 17. posteaquum in rebus crealis et naturalibus plurima nos latere docuit, adjungit: *Si ergo ut in rebus creaturae, quaedam quidem cernuntur adjacent Deo. quaedam autem et in nostrum venerunt scientiam, quid mali est. si et eorum, quae in Scripturis spiritualibus existentibus, quaedam quidem absolvamus secundum gratiam Dei, quaedam autem commendemus legem, et non solum in hoc secuto, sed et in futuro, ut semper quidem Deus doceat, homo autem semper discat quae sunt a Deo?*

Origenes lib. 7. con. Celsum. *Alii quoque cordati viri scrutando Scripturam, intellectum ejus invenire potuerunt, licet revera sit nullis locis obscura.* Item homil. 5. in Levit, similem sententiam babel, adducens similitudinem hostiarum, quarum pars comedebatur a Sacerdotibus, et pars incendebatur Deo. Item hom. 12. in Exod. *Diebus ac noctibus, inquit, obsecrandum, ut veniat Agnus ex tribu Juda, et ipse librum signatum dignetur aperire.* De Basilio, et Graegorio Nazianzeno ita scribit Ruffinus lib. 2. histor. cap. 9. *Ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegae, omnibus Graecorum saecularium libris remotis, solis divinae Scripturae voluminibus operam dabant, earumque intelligentiam non ex propria praesumptione, sed ex Majorum scriptis et auctoritate sequebantur, quos et ipsos ex Apostolica successione intelligendi regulam suscepisse constabat.*

Jam Chrysostomus, quem solum haeretici nobis objicere solent homil. 10. in Jo. in illud: *Scrutamini Scripturas. Christus, inquit. Judaeos ad Scripturarum non simplicem et nudam lectionem, sed ad investigationem perquam diligentem relegavit. Aon enim dixit; Legite Scripturas, sed Scrutamini. Divina enim summa indigent diligentia. In umbra enim majoribus illis non abs re loquutus est, idcirco effodere profundius jubet, ut quae alie delitescunt, invenire possimus. Non enim rem in superficie, et in promptu positam effodimus, sed quae tanquam thesaurus profunde reconditur. Qui enim hujusmodi quaerit, nisi summam adhibeat diligentiam et laborem, nunquam quaesita inveniet.* Item Auctor operis imperfecti hom. 11. in Matth. duas addit rationes, cur obscurae sint Scripturae. Prima, quia Deus voluit alios esse magistros, alios discipulos. Secunda, ne si clara esset, non tam esset utilis, quam contemptibilis.

Ambrosius in epist. 11. ad Constantium: *Mare, inquit, est Scriptura divina, habens in se sensus profundos, altitudinem prophetarum enigmatum etc.* Hieronymus in epist. ad Paulinum de Stud. Script., ex instituto docet, non posse Scripturas disci sine magistro, et percurrens breviter nomina singulorum librorum, ostendit in omnibus magnas et nullas esse difficultates. Idem praefat. Comment. in epistol. ad Ephes.: *Aon, quo, inquit, ab adolescentia, aut legere, aut doctos viros, quae nesciebam interrogare cessaverim, et me ipsum tantum habuerim magistrum. Denique nuper ob hanc vel maxime causam Alexandriani perrexi,*

ut riderem Didymum, et ab eo in Scripturae pluris omnibus, quae habebam dubia, sciscitarer. Et in epist. ad Algasiam quaesi. 8.: *Omnis, inquit, epistola ad Romanos nimis obscuritatibus involuta est.*

Augustinus lib. 2. Doctr. Christ. cap. G. *Sed multis, inquit, et multiplicibus obscuritatibus, et ambiguitatibus decipiuntur, qui temere legunt, aliud pro alio sentientes: quibusdam autem locis, quid vel falso suspicentur non inveniunt: ita obscure quaedam dicta densissimam caliginem obducunt. Quod lotum provisum divinitus esse non dubito ad edomandam laborem superbiam, et intellectum a fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescent.* Item lib. 12. Confess. cap. H. *Mira, inquit, profunditas eloquiorum inorum, quorum ecce ante nos superficies benedicens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam, horror honoris et tremor amoris.* Et epist. 3. nunc 137. *Tanta est Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab incunata pueritia usque ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere.* Et epist. 119. nunc 55. cap. 21. *In ipsa sanctis Scripturis multa nescio plura, quam scio.*

Gregorius hom. G. in Ezech. lib. 1.: *Magnae, inquit, utilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum, ut fatigatione dilatetur. et exercitatus capiat, quod capere non potest otiosus. Habet quoque adhuc majus aliud, quia Scripturae sacrae intelligentia, quae si in cunctis esset aperta, vilesceret, in quibusdam locis obscurioribus tanto majore dulcedine intenta reficit, quanto majore labore fatigat animum quaesita etc.* Certe isti Patres norant phrases, nec crani superbi, infideles, et tamen ingenuo confitentur. Scripturas esse difficiles. Ex quo Lulheri et Brontii temeritas ac vanitas satis, opinor, aperte coarguitur.

Neque deest ad hoc idem confirmandum praeter auctoritates etiam ratio. Nam in Scripturis duo considerari possunt, res quae dicuntur, et modus quo dicuntur. Si res consideres; necessario fatendum est Scripturas esse obscurissimas: siquidem tradunt summa mysteria, de divina Trinitate, de Incarnatione Verbi, de Sacramentis coelestibus, de natura Angelorum, de operatione Dei in mentibus humanis, de aeterna praedestinatione ac reprobatione, deque aliis rebus arcanis et supernaturalibus, quae non sine magno studio et labore, nec sine gravissimi erroris periculo investigantur. Certe si scientia Mathematicorum difficilior atque obscurior est omnibus aliis naturalibus disciplinis, quia causas altissimas tractat, quomodo non obscurissima erit sacra Scriptura, quae de rebus longe altioribus agit? Quid quod magna pars Scripturae vaticinia continet de rebus futuris, et vaticinia carmine scripta, quibus certe nihil difficilius, nihil obscurius.

Si vero modum dicendi consideremus, inveniemus innumerabiles rationes difficultatis. Primo, sunt in Scripturis plurima, (pia primis in fronto vi-

dentur contraria, ul illud Exod. 20. *Ego Deus zelote», visitans peccata patrum in filios, in tertiam cl quartam generationem.* El illud Ezech. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris, scit anima quae peccaverit, ipsa morietur.* Secundo, sunt 'orba cl orationes ambiguae, ul Jo. 8. petentibus Judaeis: *Tu quis es? respondit Christus, Principium, qui ct loquor vobis.* Miro enim torquent nunc se omnes Interpretes, nec adhuc scitur quid illud sil: *Principium, qui:* cl in Graeco adhuc esi res obscurior, ubi *Principium* est occusati casus, τὴν αἰ/ήν, Tertio, sunt orationes imperfectae, ul Itoni. 5. *Sicut per unum hominem peccatum intravit in Mundum, et per peccatum mors: cl ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt,* el quae sequuntur; ubi in loca periodo non est verbum principale. Quarto, sunt orationes praeposterae, ul Genes. 10. *Isti sunt filii Sem secundum cognationes, et linguas, et regiones ingentibus suis.* Nam continuo sequitur initio cap. 11. *Erat autem terra labii unius, el sermonum eorundem.* Quinto, sunt phrases propriae Hebraeorum, ul Psalm. 88. *Tiro ejus sicut dies coeli.* Item Psal. 118. *Anima mea in manibus meis semper,* cl aliae permultae. Sexto, sunt orationes figuratae plurimae, tropi, metaphorae, allegoriae, hyperbata, ironiae, cl alia id genus sine ullo numero,

Accedat postremo testimonium adversariorum, quod relinere nolint, huic veritati coguntur perhibere. Nam si Scriptura esset tam clara, ul ipsi dicunt, cur tot commentaria Lutherus el Lutherani scriberent? cur tam diversas edicerent Scripturae versiones? cur iam varie Scripturam explicarent? Certe Osiander in confutatione scripti, quod adversus eum Philippus ediderat, testatur, viginli sententias diversissimas de justificatione secundum Scripturas versari inter splos Confessionistas. Et Lutherus ipse in lib. I. con. Zvingli. el Occolamrad., nonne scriptum reliquit: *Si diutius steterit Mundus. iterum fore necessarium, propter diversas Scripturae interpretationes quae nunc sunt, ut ad conservandam Fidei unitatem, Conciliorum decreta recipiamus, atque ad ea confugiamus.* Et unde, quaeso, tot Scripturae interpretationes, si Scriptura est iam facilis el aperta? Quid quod in hac sententia ipsi secum mirifice pugnant?

Lutherus, qui in praefat. asseri, arlic. suorum, asseruit. Scripturam per se apertissimam cl clarissimam esse: et lib. de ser. arb. jactavit, nihil difficultatis esse in sacris Literis, cl nullum sibi locum adferri posse, quem ipse non facile interpretetur: idem tamen in praefat. in Psalm.: *Nolim,* inquit, ab ullo id de me praesumi, quod nullus adhuc praestare potuit sanctissimorum el doctissimorum, id est, *Psalterium in omnibus suo legitimo sensu intelligere, et docere. Sal est, aliquot, et eosdem cetera parte intellexisse. Multa sibi reservavit Spiritus, quo non semper discipulos habeat, multa solum ostendit ul allidat, nulla tradit ul a/Ji'* i infra: Scito esse fntpudfUfasiniac *temeritatis, cum qui audeat profiteri, unum Scripturae librum a se in omnibus partibus intellectum.* L1 in lib. de Concil. pag. 12. *Ante viginli*

annos, inquit, *conclus sum contemnere Patrum commentaria, cum Scriptura legenda esset in Scholis, cl magno sudore veram cl germanam sententiam quaerere.*

Brenlius in prolgom. contra Petrum a Solo: *Nugantur,* inquit. *Scripturam esse obscuram, ideoque interpretatione indigere.* El infra dicit: *Impiis et incredulis tantum Scripturam esse obscuram, non autem piis credentibus.* Al ipse in sua Confess. Wirtemberg. cap. de sac. Script., sic ait: *Non est obscurum,* inquit, *quod donum interpretandae Scripturae non sit humanae prudentiae, sed sancti Spiritus: Spiritus sanctus autem est liberrimus, nec est ad certum genus hominum obligatus, sed distribuit dona hominibus pro suo ipsius beneplacito.*

Al cur, quaeso, Urenti, donum interpretationis necessarium est, si ul tu ipse paulo ante dicebas, scriptura in interpretatione non eget?

Jam vero Martinus Kehmilius in Exam. 4. sess. Cone. Trid.: *Deus,* inquit, *voluit in Ecclesia exstare donum interpretationis, quod sicut donum sanationum, miraculorum, el linguarum, non est commune omnibus.* El infra: *Grati,* inquit. *cl reverenter utimur Patrum laboribus, qui nulla Scripturae loca commentariis suis utiliter illustrarunt.* Valde gratus nimirum Patrum laboribus fuit parens vester Lutherus, cum in lib. de Concil. pag. 52. Patrum commentarios scripsit esse caros bones pro auro. Nec minus Luthero suo repugnant Centuriatores, qui tamen rigidi sunt Lutherani, cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 52. dum ita scribunt: *Senserunt Apostoli, Scripturas non posse intelligi sine Spiritu sancio et interprete.* Sed grumena Lutheri el Breulii videamus.

CAPUT II.

Solvuntur objectiones adversariorum.

Objectionem primam desumunt ex illis verbis Deuler. 30. *Mandatum, quod ego praecipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in coelo situm, neque trans mare etc.* In quibus verbis summa quaedam ostenditur Scripturarum facilitas: *Ul non sil opus,* inquit Brenlius, *montes superare, el ire Hornam pro interpretatione Scripturarum.*

Respondeo: bifariam hunc locum intelligi solere. Plurimi Veterum hunc locum intelligunt, non de facilitate intelligendi Scripturas, sed de facilitate implendi mandata Decalogi, cum adesi gratiae auxilium. Quod est contra omnes Lutheranos, qui docent, impossibilia esse Dei mandata. Ita exponit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, Origenes. Ambrosius, Chrysostomus, el alii in cap. 10, ad Rom., cl August. lib. de perfect. justit. resp. penult.

Alii tamen, in quibus est Abulensis in hunc locum, intelligunt haec verba de facilitate cognitionis, non quidem Scripturarum sanctarum, quae tunc adhuc nullae erant fortasse, sed praeceptorum lanium Decalogi, quae cum sint naturalia, fa-

cillimec intelliguntur; et Judaei illi praecipue facile poterant ea scire, qui Moysen explicantem audierant. et confessi fuerant se percepisse omnia, et promiserant se ea observaturos; ideo subditur: *Prope est sermo in ore tuo, et in corde tuo*; id est, in corde tuo, quia jam intellexisti quid sit agendum: et in ore tuo. quin jam confessus es te intellexisse. Neque pugnat cum hac explicatione quod David supra citatus fateatur, sibi difficilem fuisse Legem Domini ad intelligendum. David enim nomine Legis non intelligit decem illa praecepta solum, sed omnes divinas Scripturas. Qua significatione ulitur etiam Dominus in Evangelio, cum ait: *Vt adimpleatur quod in lege eorum scriptum est, quia odio habuerunt me gratis*, Joan. 15.

Secundum argumentum ex Psal. 18. *Praeceptum Domini lucidum illuminans oculos*, et Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Et: *Declaratio sermonum tuorum, etc.* Et Proverb. 6. *Ille qui mandatum lucerna est, et lex lux*.

Respondendo primo: non agi hoc loco de universis Scripturis, sed tantum de praeceptis Dominicis, quae dicuntur lucida, lucerna et lux. Aon quod facile intelligantur, quamquam et hoc est verum; quid enim facilius, quam *Diliges proximum tuum*? sed quod intellecta et cognita dirigant, hominem in operando. Secundo dici potest, agi quidem de Scripturis omnibus, sed Scripturas dici lucidas, immo lucem et lucernam, non quod facile intelligantur, sed quod intellectae cum fuerint, mentem illustrant. Propheta enim in Psal. 18. loquutus fuerat de cognitione Philosophorum, quam assidue favebant ex creaturis, cum ait: *Coeli enarrant gloriam Dei etc.* Postea vel ostenderet, eos non pervenisse ad eam lucem, ad quam perveniunt ii, quos Deus credere dignatur, et quibus legem scriptam dedit, subiungit: *Lex Domini immaculata, convertens animas etc.* Similiter Ps. 118. demonstrare voluit, majorem esse cognitionem quae habetur ex verbo Dei revelato, quam ex creaturis; ac propinqua comparavit verbum Dei lucernae, quae ad noctis tenebras dissipandas multo nobis utilior est, quam omnium stellarum lumen.

Argumentum tertium Mat. 5. 14. *Vos estis lux Mundi*: alii si Apostoli lux mundi sunt, quomodo praedicatio et Scripturae Apostolorum non clarissimae sunt?

Respondendo: loquitur Dominus de luce exemplorum, probitatis, et morum: voluit enim Apostolos esse quaedam exempla sanctitatis omnibus hominibus ad imitandum proposita. Quocirca subjicit continuo: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*. Ad haec, si loqueretur Dominus de luce doctrinae, non esset sensus, Apostolorum Scripturas esse facillimas ad intelligendum, sed intellectas illustrare mentem, et erudire de rebus obscurissimis, et tenebras errorum omnium effugare. Non tam enim illuminat, qui clare loquitur, vel scribit, quam qui sive clare sive obscure loquatur aut scribat, lumen veritatis in mente accendit, et tenebras errorum depellit.

Argumentum quartum 2. Petr. 1. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis*

attendentes tanquam lucernae lucenti in caliginoso loco.

Respondendo: hoc etiam loco Prophetarum voces vocari lucernam, non quia facile intelligantur, sed quia intellectae illuminant, et iter ostendunt ad Christum, qui est verus Sol justitiae.

Argumentum quintum 2. Cor. 4. *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis qui pereunt est opertum. In quibus Deus hujus saeculi excacavit mentes infidelium, ut non fulgeat eis illuminatio Evangelii gloriae Christi, qui est Imago Dei*. Fidelibus igitur omnibus Scriptura et aperta et facilis.

Respondendo: Apostolus non loquitur de intelligentia Scripturarum, sed de cognitione et Fide in Christum, quam Apostoli praedicabant. Dixerat enim capite superiore, hoc esse discrimen inter vetus Testamentum et novum, quod in veteri homines nun videbant mysteria Christi, incarnationem, passionem etc. nisi per velamen figurarum et umbrarum. Id quod significabat velamen illud, quo Moyses faciem suam tegebat, cum loqueretur ad populum: alii in novo Testamento, liguris omnibus jam impletis, revelata facie gloriam Domini speculamur, et non etiam anus, nec puer christianus, qui non sciat. Deum incarnatum, passum etc.

Quoniam igitur poterat aliquis petere, si ita est, cur tam nulli post Evangelium praedicatum adhuc non credunt, et nihil vident, praesertim Judaei, nisi umbras et figuras? Ideo subiungit Apostolus, quibusdam esse opertum Evangelium, quia oculi interni eorum pravis affectibus excaecati sunt, de quibus dixit Dominus Jo. 5. *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* Porro Deus hujus saeculi, non intelligitur Deus aliquis occisor rerum corporalium distinctus a Deo vero, vel Marcionis et Manichaei interpretabantur, vel hic refert Chrysostomus, sed vel illud *Hujus saeculi* conjungi debet, non cum Deo, sed cum *Infidelium*, vel Ambrosius, Chrysostomus, et alii hunc locum volunt, et Augustinus lib. 21. cont. Faustum cap. 2. Vel certe Deus hujus saeculi vocatur Diabolus, non quia scilicet Deus absolute, sed quia est Deus infidelium, sicut Psal. 95. dicitur: *Diis Gentium daemonia*. Ita Augustinus lib. 21. cont. Faustum cap. 9. et Cyrillus apud Occumonium.

Argumentum sextum: Augustinus lib. 2. doctr. Christ. c. 6. sic ait: *Magnifice et salubriter Spiritus sanctus ita Scripturam sanctam modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret, nihil enim fere de illis obscuritatibus eruit, quod non planissime dictum alibi reperitur*.

Respondendo: non frustra b. Augustinum addidisse illud *fere*: nam quaedam reperiuntur obscurissima, quae nunquam in tota Scriptura explicantur, vel magna pars apocalypsis, principium et finis Ezechielis etc. Deinde hoc ipsum est valde difficile, invenire nimirum id, quod uno loco obscurissime dicitur, ubinam aperte dicatur; alioqui quomodo dicere idem Augustinus in epist. 119. cap. 21. se plura nescire, quam scire in sacris Literis? Quid quod illa etiam loca, quae nobis videntur apertissima, alicui alteri obscura forte videbuntur? Non igitur Scriptura sola sufficit dirimere controversias.

Certe illa verba Mallb.26. *Jloc est corpus meum* videntur nobis tam clara, ul non potuerit clarius loqui Evangelista : at Zwingli.mis videntur obscura cl figurata. El illa ibidem *Hibite ex hoc omnes* videntur clarissima el nobis, el Iulhcranis: cl tamen diversissime explicantur. Aos enim cum legamus Marci 1i.A7 *biberunt ex illo omnes*, quod dc duodecim Discipulis inlciligilur. Scripturam per Scripturam interpretantes dicimus, Dominum duodecim Distipulis dixisse : *Jiibite cx hoc omnes*. Brenlius vero in suis illis prolcgomcnis dicit clarissime. hic praecipi non solum Apostolis, sed cliam aliis omnibus, ul cx calice Domini bibant. El tum petimus, an etiam Tureae, cl Judaei, cl infantes bibere debeant? lum vero adjiciunt glossam. *Omnes*, idcsl, *omnes fideles adulti*.

Argumentum septimum. Summa lotius Scripturae. quae in praeceptis Decalogi, Symbolo, oratione Dominica, el Sacramentis consistit, habet in Scr pluris apertissima testimonia: igitur luta Scriptura apertissima csl.

Despondeo: ricgalur consequentia cl antecedens. Consequentia quidem, quia etsi omnia aliquo modo ad illa reduci possint: lamcn ipsa in se ohscurnissima sunl, ul palet de vaticiniis prophetarum, dc Canticis Canticorum, de epistola ad Romanos, de Apocalypsi etc. Antecedens autem esse falsum, certo certius est: si enim tam clara testimonia exstarent de omnibus articulis symboli, omnlbusque Sacramentis, omnes controversiae essent linitae; <um lamcn dc singulis articulis symboli, el singulis etiam Sacramentis controversiae sint gravissimae, nec solum de his rebus catholici cum haereticis, sed cliam haeretici inler sc dissideant.

Argumentum uclavum. Joannes Chrysoslomus hum. 3. de Lazaro, ubi ostendit. Philosophos obscure loquufos, ita subjungit: *Apostoli vero et Prophetae omnia contra fecerunt manifesta. claraque quae, prodiderunt, exposuerunt omnibus vetuli communes orbis Doctores, ul per se quisque di cere possit eu. quae dicuntur, e sola lectione*. hem hum. 3. in 2. ad Thessalomccnscs: *Quamolirem, inquit, opus est conciunalore? omnia clara sunl. et plana ex Scripturis divinis: sed quia delicalul- eslte auditores, delectationem audiendo venantes, proplerca concionalures quae-ritis*.

Despondeo: Chrysoslomus ad excutiendum torporem mullorum, qui possent, si vellent, magno cum fructu Scripturus legere, illis amplificationibus uli solet. Nem alioqui in iisdem locis afiinuat, bcripturas esse difficiles. In hom. 3. dr Lazaro, auie verba citata, sic ait: *Quid iqitur, inquit, si non intelliipimus ea. quae continentur in libris? Maxime quidem etiam si non inlelliqas illic recondita. tamen ex ipsa lectione multa nascitur sanctimoni i*. El infra testatur. St', cum dicil Scripturis i "v" faciles, loqui solum de historiis, cl similibus rebus; uc nc isla quidem esse omnibus clara cl Lh illa: Sunie, inquit. *librum in manus, tcty historiam omnem, cl quae nola sunt memoria l' iu 'is. ei quae obscura sunt, parumque manif' 'la. frequenhr percurre. Quod si non potens assiduitate teettonu invenire quod dfcilUT, acce-*

de ad *sapientiozem, vade ad doctorem*. El in illa homil. 3. in 2. ad Tbcss. post verba citata subdit: *Quaenam ea obscuritas; dic quaeso? An non sunt historiae? Justi ne quae clara sunt, ut de his quae sunt obscura perconteris? Mille historiae sunl in Scripturis, dic mihi unam cx illis: sed non dices, praetextus sunl isla. el verba*. Item hom. 10. in Jo. monet auditores, ul antequam ad concionem veniant, praelegant lectionem, et quae obscura sunl, nolent, ut a concionalorc explicationem accipiant. Denique hom. 44. in Jo. clarissime doccl, Scripturas esse obscuras, ul supra dictum est.

Argumentum nonum. Hoc csl discrimen inter testamentum vetus et novum, quod in vclere Scriptura erat *liber* signatus, ut dicitur Isa. 29. in novo aulem est liber apertus, ul dicitur Apocal. 5. aperuit enim Agnus occisus librum. In cujus rei argumentum, in morte Domini velum Templi scissum csl .Mallh. 27. el confirmatur ex Hieronymo in c. 44. Ezecli. ubi isla loca Scripturae dc ipsius Scripturae difficultate el facilitate exponit.

Respondeo: discrimen veleris Testamenti et novi in hoc consistere, quod tunc non solum sententiae Scripturarum, sed cliam mysteria Christi non inlciligebantur, quia omnia lecta erant figuris, ct proplerca Isa. 20. dicitur liber signatus, tam scienti literas, quam nescienti. At in novo Testamento, quia Christus implevit figuras et prophetias, etsi multi non intelligenl sententias Scripturarum, inlciligunl tamen ipsa mysteria redemptionis cliam rustici el mulieres. Quod aulem neque Scripturae, neque Hieronymus loquantur de sententia Scripturae, palet lum ex Origene iu hom. 12. m Exod., ubi dicit, adhuc nunc esse opus, ul Agnus de tribu Juda aperiat nobis libros signatos: lum cx ipso Hieronymo, qui in epist. ad Paulinum de instil, monac. dicit, adhuc hodie manere velamen, non solum in facie .Moysis, sed etiam in fiicie Evangcliarum cl Apostolorum, si consideremus Scripturarum difficultatem, ct proplerca orandum cum Propheta: *Jlevela oculus meos, et considerabo mirabilia de Leije tua*.

Argumentum decimum proprium Lutberi. Patres probant sententias suas ex Scriptum: sed non delici probari quod notius est cx minus nolo: igitur Scripturae sunt clariores, quam commentaria Patrum.

Despondeo: mirum esi, cur Lulherns, qui latu saepe sophistas reprehendit, nunc sophisli in agere non vereatur. Cum enim philosophi dicunt, minus notum cx mugis nolo probandum esse, non loquuntur dc notitia verborum, quae in perspicuitate sententiae consistit, quemadmodum dicimus, notiozem esse, idest, faciliorem cl clariorem sententiam propriam, quam figuratam; sed dc notitia veritatis rei. quae in eo posita est, ul quis intelligal, id quod dicitur esse verum. Exemplo sini motus el vita, hom si verba respicitis, aequc facile inlciligilur haec sententia *homo viril*, atque isla homo *move-tur*. El tamen quod ad notitiam allinet veritatis rei, imtius csl. hominem moveri, quam vivere. Ita igitur Patres sententias suas Scripturarum testimoniis confirmant, quia notius est, verum esso

quod in scripturis habetur, quam quod habetur in Patribus; cl tamen iidcm Patres Commentariis suis Scripturas illustrant. quia verba Scripturae sunt obscuriora, quam verba Patrum.

Argumentum undecimum. Patres primae Ecclesiae sine commentariis Scripturas legerunt: cl idem fecerunt postea omnes alii veteres; quorum igitur nos novam islam semitam commentariorum ingredimur?

Respondeo: contrarium est verum, nec ullum, exemplum Iulherus attulit, cum nos innumerabilia possimus adferro. Ajo igitur, primos Patres, qui continuo post Apostolos inerunt, non legisse commentaria, quia nulla erant: sed tamen adiisse commenaliam viva, id est, Apostolos cl eorum discipulos, et non ex proprio ingenio Scripturas intelligere voluisse. Ita Papias de se ipso testatur apud Eusebium lib. 3. hist. cap. nil., et Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromal., ubi enumerat praeceptores suos Apostolorum discipulos, et in iis praecepit Pantheonum. Deinde Justinus, et Irenaeus, et alii coeperunt commentaria in divinos Litteras scribere, ut Hieronymus testatur in lib. de vir. illustribus: in Ioannem. cl similiter coeperunt posteriores antiquiorum scripta evolvere, quod de Basilio et Gregorio scribit Rullius lib. 2. histor. cap. 9. cl Hieronymus de seipso praei, comment. ad Ephes. Et idem de aliis omnibus ostendi posset, si opus esset.

CAPUT III.

Proponitur quaestio de iudice controversiarum, cl simul disseritur de sensibus Scripturarum.

Cum Scripturam obscuram esse, cl interprete indigere jam constiterit, sequitur alia quaestio: An Scripturae interpretatio ab uno aliquo visibili et communi iudicio petenda sit, an unuscuiusque arbitrio relinquenda? Quae sane gravissima quaestio est, cl ex ea quasi dependent omnes controversiae. Scripserunt nulli de hac quaestione, sed praecipue Joannes Driedo lib. 2. cap. 3. de Eccles. dogmat. Joannes Cochlaeus in lib. de Scriptura: cl Eccles. auctorit. Cardinalis Warmicensis lib. 2. et 3. contra Prolegomena Brunellii. et Petrus de Solo in defensione suae Confessionis contra eadem Prolegomena Brunellii par. 2. cl 3. necnon Mailimis Perosius in lib. de Traditione, assert. 2. 3. 4. cl 5. Michael Medina lib. 7. de recta in Deum Iude, et Melchior Conus lib. 2. de luc. Theolog. cap. 6. 7. et 8.

Lt igitur in primis intelligatur, quid sit quod quaeritur, sunt aliqua praenotanda. ac primum de sensibus Scripturae. Est enim Scripturae divinae proprium, quia Deum habet auctorem, ut saepenumero contineat duos sensus, litoralem. sive historicum, et spiritualement, sive mysticum. Litoralis est, quem verba immediate praeferunt: Spiritualement est, qui alio refertur, quam ad id quod verba immediate significant, quae partitio ex Apostolo colligitur 1. Corinth. 10. ubi dicit, omnia accidisse Iudaeis in figura ad correctionem nostram. Et quae ad litteram dicuntur de egressu Iudaeorum ex aegypto,

de transitu maris, de manna quod pluit in deserto, de aqua quae fluxit de petra, spiritaliter accommodat Christianis. Quos etiam duos sensus significatos esse per librum scriptum intus et foris, de quo agitur Apocal. cl Ezech. 2. docet Hieronymus in c. 2. Ezechiel.

Philo in lib. de vita Theorica supplicum, cl Arianismus ad Acemesium, litteralem comparant corpori; spiritualement animae; et sicut Verbum Dei genitum habet naturam divinam invisibilem, cl humanam visibilem, ita verbum Dei scriptum habet sensum externum cl internum. Esse autem hoc proprium solius divinae Scripturae, docet b. Gregorius hb. 21. Moral, cap. 1.

Porro litoralis est duplex, alius simplex, qui consistit in proprietate verborum, alius figuratus, quo verba transferuntur a naturali significatione ad alienam. Et hujus sunt genera, quatuor sunt genera figurarum. Cum Dominus Jo. 10. dicit: *Alas oves habeo, quae non sunt c. c. hoc ovili etc.* sensus litoralis est. sed figuratus, alios homines praeter Iudaeos congregandos in Ecclesiam: quod proprie dictum est Jo. 11. ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum. Vide de his figuratis locutionibus Augustinum lib. 3. de doctr. Christ.

Scripturae autem sensus a recentioribus illicologis distinguitur triplex. allegoricus, tropologicus, anagogicus. Allegoricum vocant, cum verba Scripturae. praeter litoralem sensum, significant aliquid in novo Testamento, quod ad Christum, vel Ecclesiam pertineat, quomodo Abraham, qui revera ad litteram habuit duas uxores, unam liberam et unam ancillam, et duos filios, Isaac et Ismael. Deum auctorem duorum Testamentorum, cl Patrem duorum populorum significavit, ut Apostolus explicat Galat. 1. Tropologicum appellant, cum verba aut facta referuntur ad aliquid significantium, quod pertineat ad mores. Quomodo *Aon alligabis os bovi trituranti* Douer. 25. quod intelligitur ad litteram de veris bobus, significat spiritaliter non debere prohiberi concionalores. quin victum occipiant a populo, ut Apostolus explicat, 1. Corinth. 9. Anagogicum vocant, cum verba aut facta referuntur ad significandam vitam aeternam. Quomodo illud Ps. 94. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*, quod ad litteram intelligitur de terra promissionis, spiritaliter etiam interpretatur ad vitam aeternam, ut Apostolus explicat Heb. 4.

Haec distinctio spiritualium sensuum a Veteribus non semper observatur. Etsi enim agnoscunt, quantum ad rem attinet, hos omnes sensus: tamen interdum omnes vocant allegorias, ut Rasilus initio hom. 9. Exam, et August, lib. de utilitat. cred. cap. 3. Porro Hieronymus in epist. ad Hecibiani quaesi. 12. nomine Tropologici comprehendit ceterum allegoricum, et est contrarium in cap. 4. Amos, nomine allegorici comprehendit Tropologicum.

Ex his sensibus, litoralis invenitur in omni sententia, tam veteris, quam novi testamenti. Acc est improbabile, interdum plures litorales in eadem sententia reperiri. ut b. Augustinus docet nullis in locis, et praesertim lib. 12. Confess, cap. 20. lib. 11. de Civ. Dei cap. 19. et lib. 3. de doctr.

Christ. c. 27. Al spiritualis invenitur quidem omnis in ulroque testamento. Nam de testamento veteri nemo dubitat, quin habeat sensum allegoricum. tropologicum, et anagogicum: de Testamento novo idem sentiunt permulti, et merito. Nam allegoricum exponit Augustinus tractat. 122. in Joan, illam captivam piscium, quando scindebatur rete, Luc. 5. Anagogice autem illam, quando rete non scindebatur, Joan. 21. Et similiter tract. 121. in Joan, allegoricum exponit, quod dictum est Petro *Sequere me*, et anagogice, quod dictum est de Joanne sic *cum volo manere*, Joan. 21. Tropologicum autem exponit ipse Dominus Joan. 13. illam suam humilitatem, qua discipulorum pedes lavit.

Sed quamquam haec ita se habeant, lamen non invenitur spiritualis sensus in omni sententia Scripturae, nec in Testamento veteri, nec in novo. Illud enim *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, Deuter. 6. et 10. et similia praecepta. non habent nisi unum sensum, id est, litoralem, vel recte docet Cassianus collat. 8. cap. 3. Illis ita constitutis, convenit inter nos et adversarios, ex solo literalis sensu peti debere argumenta efficaciam: nam eum sensum qui ex verbis immediata colligitur, certum est sensum esse Spiritus sancti. At sensus mystici et spirituales varii sunt, et licet aedificent cum non sunt contra eundem, aut bonos mores, lamen non semper constat, an sint a Spiritu sancto intenti. Quocirca b. Augustinus in epist. 18. ad Vincentium, merito ridet Donatistas. qui ex illis verbis mystice explicatis: *Indica mihi, ubi pascas, ubi cubes in meridie*, colligebant. Ecclesiam Christi in sola Africa remansisse, Illic nymus quoque in comment. Matthaei c. 13. docet. Fidei dogmata ex mysticis sensibus non posse efficaciter confirmari.

De ipso nutem sensu literalis duabus de causis interdum dubia oriuntur. Prior est verborum ambiguitas. qualis cernitur in illo Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*. Illud omnes est ambiguum si sola ista verba inspiciuntur; nescitur enim, an omnes homines absolute significet, an omnes fideles tantum, an omnes Apostolos. Posterior est gravior est verborum proprietas. Cum enim literalis sensus modo sit (vel diximus) simplex, modo figuratus; dubium est in multis locis, an sensus verus sit simplex, an figuratus. Illud enim Matth. 26. *Hoc est corpus meum* Catholicis volunt accipi simpliciter secundum verborum proprietatem, Zwingliarum autem per figuram metonymiam. Et ex hac causa in gravissimos errores aliquando nonnulli inciderunt. Exemplo sit Origenes, qui propterea erravit, quod quae accipienda erant simpliciter, accepit figurate, vel Hieronymus docet in epist. ad Iovinianum de error. Jo. Hierosol., ubi dicit, Origenem sic Paradisum terrestrem allegorizare, vel historiae auferat venialem, dum pro arboribus Angelos, pro numinibus Virtutes coelestes intelligit; et tunicas pelliceas Adae et Evae corpora humana interpretatur, quasi ante peccatum sine corporibus vixerint.

Alii est contrarius lapsus, quod simpliciter et proprie acceperint. quae erant accipienda figurate, vel Iovinianus, et qui cum sequuli sunt, Justinus, Ire-

naeus, Tertullianus, Lactantius, alique nonnulli, qui quae dicuntur Apocal. 20. de nova Hierusalem, et mille annis, quibus regnaturi sunt Sancti cum Christo, hic in terris implenda existimaverunt, quorum errorem reprehendit Hieronymus praefat. lib. 18. in Isa., et in cap. 3. Ez. et Augustinus lib. 20. de Civ. Dei cap. 7.

Convenit etiam inter nos et adversarios, Scripturas intelligi debere eo spiritu, quo factae sunt, id est, Spiritu sancto. Quod Apostolus Petrus epist. 2. c. 1. docet, cum ait. *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. Non enim humana voluntate allata est aliquando prophetia. sed Spiritu sancto inspirati loquuli sunt sancti Dei homines*. Ubi b. Petrus probat, non debere exponi Scripturas ex proprio ingenio, sed secundum dictamen Spiritus sancti, quia non sunt scriptae humano ingenio, sed ex inspiratione Spiritus sancti.

Tota igitur quaestio in eo posita est, ubi sit iste Spiritus. Nos enim existimamus, hunc Spiritum, etsi multis privatis hominibus saepe conceditur, tamen creari inveniri in Ecclesia, id est, in Concilio Episcoporum confirmato a summo Ecclesiae potius auctoritate, sive in summo Pastore cum Concilio aliorum Pastorum. Non enim disputare volumus hoc loco de summo Pontifice et Concilio, an solus Pontifex possit rem definire, et an solum Concilium; de hoc enim suo loco agemus. Sed hic in genere dicimus, iudicem veri sensus Scripturae et omnium controversiarum esse Ecclesiam, id est, Pontificem cum Concilio, in quo omnes Catholici conveniunt; et habetur expresse in Concilio Tridentino sess. 4.

Alii haeretici omnes huius temporis docent, Spiritum sanctum Scripturae interpretem, non esse alligatum Episcopis, vel ulli hominum generi, et ideo unumquemque iudicem esse debere, sive spiritum suum sequendo, si ipse donum interpretationis habeat, sive alicui atteri adhaerendo, quem eodem dono praeditum viderit. Lutherus praefatione, asseri, suorum, artium, aperte nos remittit ad spiritum, quem quisque habuit, dum Scripturas diligenter legit. Et in art. 115. ex illis quingentis, quos Cochlaeus collegit ex libris Lutheri, sic ait: *Capite hoc Evangelium, quia neque Concilio, neque ulli hominum commissum est. ut constituat, et concludat quid sit Eidos, ideo debeo dicere, Bapa. Tu conclusisti cum Concilio, nunc habeo ego iudicium, an acceptare queam. necne. Quare? Quia non stabis pro me. et respondebis pro me, quando debeo mori. Et falsam doctrinam nemo iudicare potest. nisi spiritualis homo. Ideo res est insana. quod Concilia concludere et statuere volunt quid credendum sit: cum saepe, nullus vir sit ibi. qui divinum Spiritum rei modicum olfecerit.* hic confirmat in assertionibus art. 27. 28. et 29.

Philippus in Locis, cap. de Eccles., videtur quidem aliquid Ecclesiae tribuere; sed revera lotum iudicium unicuique privato homini relinquit: *Quis, inquit, erit iudex. quando de Scripturae sententia dissensio oritur, cum tunc opus sit voce dirimentis controversiam.* [^] *Respondet ipsum verbum Dei est iudex, et accedat confessio verae Eccle-*

\$iac. Haec ibi. Tamen infra cum docet, per veram Ecclesiam non intelligi Praelatos Ecclesiae, nec majorem partem fidelium, sed paucos illos, qui cum verbo Dei consentiunt; omnia tenebris involvit, et unumquemque judicem facit. Nec enim judicare possum, quae sit vera Ecclesia, nisi prius judicem quae sit sententia congruens cum verbo Dei: *Est, inquit, dissimilitudo aliqua judiciorum Ecclesiae, et judiciorum politicorum. Nam in politicis, aut Monarcha solus auctoritate sua pronuntiat, aut in Senatu valet sententia majoris partis: sed in Ecclesia valet sententia congruens cum verbo Dei. et confessio piorum, siue sint plures siue pauciores impiis.* Vide plura in loco de notis Ecclesiae.

Similiter Brennius docet in confess. Wirtemberg. cap. de sac. Scrip.: et copiosius in Prolegomenis contra Petrum a Soto: ubi duo dicit. Primo: *Non licet, inquit, in causa aeternae salutis alienae sententiae ita inhaerere ut eam sine, nostro ipsorum judicio amplectamur.* Secundo addit: *et unumquemque hominem privatum perlinet, de doctrina religionis judicare, et veram a falsa internoscere. Sed hoc interest inter privatum et Principem, quod ut privatus privatam, ita Princeps publicam habet de doctrina religionis potestatem judicandi et decidenti etc.* Et toto fere libro hanc duo probare nititur, quod Princeps saecularis teneatur cogere subditos, etiam mortis supplicio, ad eam Fidem, quam ipse judicat esse veram. Et simul quod subditi obligentur sequi proprium judicium. non alienum, cujuscumque sit: nec advenit Brennius. quam sint hanc absurda et pugnantia, ut teneatur Princeps jubere: et subditi teneantur non obedire. Nec illud advcrsit, si hanc sententia vera sit, ree facturum Caesarem, et alios Catholicos Germaniae Principes, si etiam mortis supplicio cogant omnes Lutheranos ad Fidem catholicam.

Joannes Calvinus lib. 4. Institui, cap. 9. §. 8. 12. et 13. Conciliorum, etiam maxime generalium definitiones adamussim Scripturae uni examinari jubet; proinde privatos homines judices facit in causa Fidei, non solum Patrum, sed etiam Conciliorum. nec ullum omnino relinquit Ecclesiae commune judicium. Denique Martinus Kemnilius in examine 4. sess. Cone. Trid.. caeterique omnes hujus temporis haeretici, auctoritalem interpretandae Scripturae ab Episcoporum Conciliis ad privatorum hominum spiritum deducunt.

CAPUT IV.

I. *Transferuntur testimonia et Testamento veteri pro sententiae Catholicorum.*

Probatur nunc sententia catholicorum; primo, testimoniis testamenti veteris. Primum lesimonitum habetur Exod. 18. ibi enim legimus, quod cum coepisset populus Dei redigi ad quandam formam Ecclesiasticae et publicae, sedebat Moses tanquam princeps et caput illius Ecclesiae, et ad omnia dubia circa legem Domini exorta respondebat. nec homines remittebat ad spiritum aliquem revelantem. Ibidem: cum constituisset juxta consi-

lium soceri sui minores magistratus, qui populum judicarent, semper lamen sibi reservabat dubia circa religionem: nimirum ut intelligeremus, unum esse debere commune tribunal, a quo omnes populi divinae legis interpretationem, et cui omnes simpliciter acquiescant.

Hoc argumentum a quibusdam cludi solet, quod dicant: Mosen fuisse principem politicum. non Pontificem, aut Sacerdotem, cum Aaron esset Pontifex summus. Et propterea ex hoc loco non posse concludi, judicium de rebus Fidei perlinere ad Pontifices, sed potius aliquo modo perlinere ad Reges. Respondeo: Mosen fuisse Pontificem, et quidem summum, et Aarone majorem, non quidem ordinarium, cui succederetur, is enim unus tantum esse poterat, et ille erat Aaron sed extraordinarium a Deo specialiter constitutum. Sicul in novo Testamento Apostoli omnes, non quidem majores. nec omnino pares, sed tamen aliquo modo, aequales Petro erant in Ecclesiastica potestate, ut Cyprianus docet in tractat. de simplicit. Praelatus: cum hoc lamen discrimine. quod Petrus ordinarius erat Pastor totius Ecclesiae, cui soli succedi debebat, reliqui extraordinarii, quibus non erat in illa potestate succedendum. Quod autem Moses fuerit sacerdos, testatur David, cum ait in Psal. 98. *Moses et Aaron in Sacerdotibus ejus, et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.*

Sed, inquiunt: dicitur sacerdos Moses, quia erat vir primanus, quomodo lib. 2. Reg. cap. 8. legimus Ilii David sacerdotes erant. At contra: quia si hoc loco viri primarii dicerentur sacerdotes, etiam Samuel, qui erat vir primarius, fuisset vocatus Sacerdos. Quod Limen non fecit David, qui sciebat. Samuelem non fuisse sacerdotem, sed judicem tantum: non enim descendit ex familia Aaron, sed Core consobrini ejus. 1. Paralip. 6. Vero autem et proprie fuisse Mosen Sacerdotem, patet ex lib. Exod. 28 et 29. ubi Moses exercet omnia munera sacerdotalia. Siquidem sacrificat, docet, consecrat vestes, et quod majus est. Pontificem et Sacerdotes inungit et initiat. Quocirca Mosen proprie Sacerdotem fuisse, docent omnes fere veteres; Philo hb. 3. de vita Mosis extremo: Dionysius cap. 5. Eccles., bierarc. Gregorius Nazianzenus in oratione habita coram Gregorio Nyseno: Augustinus in Ps. 98. Hieronymus lib. in Joannianum, ubi etiam ostendit, Samuelem non fuisse sacerdotem.

Secundum testimonium habetur Deuter. 17. ubi lex generalis fertur: *Si difficile atque ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter causam et causam, lepram et lepram, et judicium intra portas tuas videris verba variari: surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. veniesque ad Sacerdotem Levitici generis, et ad judicem, qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis. qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodeumque dixerint, qui praesunt loco. quem elegerit Dominus, et docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo*

ex decreto *judicis morietur*. Ille clām valde clāre non remittuntur dubitantes ad spiritum suum, sed ad judicem vivum, id esi, summum Sacerdotem.

Sed objicil Brnlius: praeceptum esse conditionale. quia additur, *Facies quodeumque dixerint. qui praesunt loco, el docuerint le juxta legem ejus*. Videtur enim cx hoc loco colligi, non esse standum judicio summi Sacerdotis, nisi proferat testimonium Legis divinae. Respondeo: illud, *docuerint te* etc. non esse nisi in editione vulgata, quam Lulherani non recipiunt, nec sonare conditionem, sed assertionem, sive promissionem: non enim voluit dicere *Sta judicio sacerdotis, si docuerit te secundum Legem*, tunc enim fuissent homines magis dubii cl perplexi quam antea: nec opus fuisset ire ad sacerdotem, si ipsi potuissent cx Lege Domini per sc judicare causam suam. Immo tunc non sacerdos fuisset judex, sed ipsi: quippe qui dc sententia sacerdotis judicaturi erant: non igitur illa conditio csl, sed promissio, vullcnim Dominus securum reddere populum, qui sacerdotis judicio acquiescit: quod facit, cum aillrmat judicatarum cum secundum Legem suam.

Secundo objicit Brenlius: hoc loco non solum ad sacerdotem, sed ad judicem clām remitti cos, qui dubitant judicem autem fuisse politicum Principem, Respondeo: nomine judicis posse hic intelligi Principem Sacerdolum; nam in Hebraeo est *Ascende ad Sacerdotes el ad judicem*, quasi diceret, ad concilium sacerdotum, el eorum Principem summum Sacerdotem. Dico secundo: si intelligamus nomine judicis politicum Principem, hic esse distincta oficia. Nam sacerdoti tribuitur sententia definitiva, judici autem cxcquulio in contumaces: *Qui supcrbierit*, inquit, *nolens obedire Sacerdotis imperio, cx decreto judicis moriatur*.

Tertio objiciunt: hic non agi dc dubiis religionis, sed de politicis. Respondeo: falsum csseuiam lex generalis est de omnibus dubiis, quae ex Lego oriebantur. Praeterea occasio hujus legis fuit propter eos. qui serviunt diis alienis ul palet ex init, cap. servire autem diis alienis contra religionem csl.

Tertium testimonium csl Eccles. 12. *Verba sapientum sicut stimuli, el quasi eluti in ullum defixi, quae per magistrorum data sunl a pastore uno. Ilis amplius fili mi ne requiras* Aloe loco Salomon docet, non esse ulterius inquirendum, sed acquiescendum penitus, quando sententia data est a summo Pastore, adjuncto praesertim consilio sapieulum. Quod si haec dicuntur de sacerdote veleris Testamenti: quanlo magis dici possunt de sacerdote Testam· uti novi, qui longe majores promissiones a Deo accepit?

Quartum testimonium est Aggaci 2. *Haec dicit Dominus exercituum. interroga Sacerdotes legem. Malach. 2 Labia sacerdotis custodient scientium, cl legem iquirent e, ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Es* quibus verbis intelligimus, non esse privatorum hominum judicare dc .entcnlin Legis Domini, sed sacerdotis, qui cum »il Angelus, id csl, nuncius Dei, ad cum perlinet ex .flb ie explicare sententiam Dei.

Accedat ultimo illud cx lib. 2. Paralip. e. 19. ubi sic loquitur ad Sacerdotes Rex optimus Josaphal: *Omnem causam, quae venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, intercogalionem et cognationem, ubicumque quae stio est de lege, de mandato, de caeremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ul non peccent in Dominum. Amarias autem Sacerdos el Pontifex vester, in his quae ad Denm perlinent, praesidebit: porro Zabadias filius Ismahel, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quae ad regis officium perlinent*. Vides hic, quam Tiare Rex distinguat oilcium Pontificis ab oilicio Regis, cl soli Pontifici tribuat judicium de dubiis Legis.

CAPUT V.

Idem probatur cx Teslameulo novo.

Jam vero cx novo Testamento. Primum testimonium est Malth. 16. *Tibi dabo claves regni coelorum etc*. Per istas enim claves non solum intelligitur potestas solvendi a peccatis, sed etiam ab omnibus aliis vinculis cl impedimentis, quae nisi tollantur, non potest intrari in regnum coelorum: siquidem promissio generalis est, nec dicitur *Quem cumque solveris, sed Quodeumque salveris*, ul intelligamus, nodos omnes, seu legum dispensando, seu peccatorum ct poenarum relaxando, seu dogmatum cl controversiarum explicando, a Peiro cjtisqtie successoribus solvi posse. Sed de hoc loco in 1. lib. de sum. Pont, plura dicemus.

Alterum testimonium esse potest illud Malth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sil tibi veluti ethnicus el publicanus*. Est autem hoc loco observandum, hic quidem Dominum loqui de injuriis, quas unus ab aliquo patitur: sed a majori intelligendum clām esse de injuriis, quae fiunt in lotam Ecclesiam. cl in Deum, quldis est haeresis. Qui enim jubet deferri adulterum ad Ecclesiae judicium, mullo magis haereticum. Non autem potest fieri, ul deferantur ad congregationem omnium fidelium; igitur nomine Ecclesiae intelligi debet Praelatus, ul Chrysoslomos exponit. vel (ul alii malunt) Praelatorum congrcgatio. Ul enim homo non loquitur, neque audit, nisi per caput, et tamen lotus homo dicitur loqui cl audire : ita Ecclesia per suos Praelatos audit, cl loquitur. Si ergo qui Ecclesiam, id csl, Ecclesiae Pastores non audit, debet esse ul ethnicus el publicanus; sequitur, Pastorum esse ultimum judicium.

Tertium testimonium Malth. 23. *super cathedram Moysi sederunt Scribae el Pharisei, quaecumque dixerint vobis, servate, et facile, secundum opera vero eorum nolite facere*. Ubi nola tria. Primo, loto illo capite Dominum, reprehendere vilia Scribarum el Pharisaerum: el quia poterant infirmi cx eo colligere, non esse credendum Praelatis qui male vivunt; ideo initio capitis aperte docere voluisse, non obstante mala vita Praelatorum, sequendam esse eorum doctrinam. Secundo, nola cum Cypriano lib. i. episl. D. nmquam Do-

minum, neque Apostolos in Iota Scriptura reprehendisse Pontifices cl Sacerdotes Judaeorum, nominando eos Pontifices vel Sacerdotes, sed solum sub nomine Scribarum cl Phariscorum ; ne videretur reprclicdere cathedram cl sacerdotium , cl ul iilclligeremus, semper deberi honorem sacerdotio el pontificatui, cliam si forte persona, quae ia cathedra sedet, sil minus bona. Ex quo inlclligimus, haereticos hujus temporis, qui passim in Episcopos cl Sacerdotes, cl praecipue in ipsum suminum Ecclesiae Pontificem invehuntur, nihil habere commune cum moribus Domini, el Apostolorum.

Tertio nola: quod Dominus de cathedra Mosis dicil, iulclligi a fortiori dc cathedra Petri. Sic enim Veteres intellexerunt, el praecipue Augustinus in cpisl. 1G5. *In illum*, inquit, *ordinem Episcoporum. qui ducitur ab ipso Petro usque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet, etiamsi quicquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil praejudicaret Ecclesiae, et innocentibus Christianis , quibus Dominus providens ait dc praepositis malis: Quae dicunt, facile jquae faciunt, facere nolite.*

Quartum testimonium Joannis ult. *Simon Petre, pasce oves*. Ille etiam sunl annotanda Iria. Primo, quod dicitur Petro, dici etiam successoribus : nec enim providere voluit Christus Ecclesiae ad annos 25. Ianium sed quousque mundus duraret. Secundo, illud *pasce* iulclligi praecipuo dcdoclrina: sicinim pascuntur oves racionales.Ilicrem.3.Dubo *vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia el doctrina*. Tertio, illud ones significare omnes Christianos: qui enim non vult pasci a Petro. non csl ovis Christi.

Ex his efficitur, Petro ct successoribus ejus singulariter commissum esse, ul doceant omnes Christianos. Id autem non potest commodius inlclligi, quam hoc modo, ul dicamus, commissum esse Petro ct successoribus,ul doceant omnes, quid circa doctrinam fidei tenendum sil. A'am si id inlelligamus Ianium de concionibus, nunquam implebitur hoc praeceptum; nec enim polesl Pontifex omnibus hominibus condonari, nec csl opus, cum sint in singulis Ecclesiis qui concioneniur.

Si cliam inlelligamus solum dc commentariis in sancias Lilcras , ul, quos Pontifex non potest verbo docere, doceat per scripta commentaria; reprehendemus plurimos sanctissimos Pontifices, qui nihil tale fecerunt; ergo loquitur Dominus dc singulari officio docendi Iotam Ecclesiam, coslilucndoquod ab omnibus sil credendum. Atque ad hunc modum intellexit hunc locumb.Hieronymus in cpisl. ad Damas.,de nom. Hyposl.,petens enim a Pontifice controversiae cujusdam explicationem circa Eidem : .1 *Pastore*, inquit, *praesidium ovis /lagito*.

Quintum testimonium Lucae 22. *Rogavi pro te, ul non deficiat fides tua, et lu aliquando conversus, confirma fratres tuos*. Ex hoc loco , Romanum Pontificem cx cathedra docentem non posse errare, deducit b. Bernardus cpisl. 90. i:d Innocent., el ante cum Lucius 1. in cpisl. 1. ad Episo. Ilispan. cl Galliae. Felix I. in cpisl. ad Benignum. Marcus in cpisl. ad Attianas. Leo I. serin. 3. de

Assumpt. sua ad pontifie. Leo IX. in cpisl. adpcl. Antioch. Patriarch. Agalho in cpisl. ad Constantinum Imperatorem, quae lecta est in IV. Synodo aci. 8. a Ioto Concilio approbata. Pascalis II. in Concilio Romano, apud Abbatem UrSpergenscm in Chronico; quibus, addo, velint,nolint hacrelici Innocentium III.cap.*Majores* de Baptismo el ejus cf-feclti. Si ergo Romanus Pontifex errare non polesl ex cathedra docens, certe judicio ejus acquiescendum csl, cl ipse esse debel summus Judex.

8cxlnm testimonium csl Aci. 15. ibi enim legimus, cum oria esset quaestio gravis de Fide, an servanda esset Lex Mosis a Gentibus conversis, non fuisse remissos unumquemque ad spirillum suum, sed ad Concilium Hierosolymae habitum, cui Petrus praeerat, cl Petrum omnium primum in Concilio loquuluin,dcind IJacobum sententiam Petri confirmasse, cl sic quaestionem solutam illis verbis: *Visum est Spirtui sancio el nobis etc*. Quibus : ostendunt, sententiam Concilii cui praecsl Pelrus, sententiam esse Spiritus sancti. El ibidem in fin. cap. legimus, Paulum quocumque ibal praecipere solitum, ul servarent decretum illius Concilii, id est, ul acquiescerent,cl non vclleul ipsi de sententia Concilii judicare.

Septimum csl in cpisl. ad Galatas cap.2. Ascendi, inquit, Paulus, *Iljerosolymam cum Barnaba, contuli cum illis Evangelium, quod praedico in Gentibus: seorsum autem iis , qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem, aut cucurrissem*. Quinam autem cssent ilii quibuscum contulerat, inferius explicat dicens, fuisse Petrum, Jacobum el Joanncm. Quem locum explicantes Tertullianus lib. t. in Marcion., b. Hieronymus in cpisl. 89. ad August., quae est 11. inter cpisl. August.. cl Augustinus lib. 28 contra Faustum cap.4. diserte affirmant, Ecclesiam non esse Paulo credituram. nisi ejus Evangelium a Petro confirmatum fuisset: ergo Pclri erat tunc. cl proinde successoris ejus nunc dc doctrina Fidei judicare.

Octavum testimonium 1. Corinth. 12. *Alii datur per Spiritum sermo sapientiae , alii sermo sapientiae, alii interpretatio sermonum, alii prophetia ole*. Ille aperte dicilur. non dari omnibus fidelibus spiritum interpretandi Scripturas. El praeterea constat ex illo 2. Petri 1. *Omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit*, non posse sine spiritu interpretandi bene Scripturam exponi. Igitur evidenter colligitur, non esse judicem veri sensus Scripturae ullum hominem privatum. Quid enim faciei, qui spirillum non habet ? immo quis erit certus, se habere hunc spirillum, cum sciamus, non dari omnibus, cl non sciamus quibus fletur? Restat igitur, ul judicem agnoscamus solam Ecclesiam, de qua dubium esse non polesl, quin habeat Spirillum Dei. ct filios suos sine errore doceat, cum sil columna el firmamentum veritatis. Id quod etiam Lulhcrcus in lib. de polesl? Papae his verbis confitetur: (quidquid alibi scripserit, ut miro modo varius et instabilis fuit) *De nullo privato homine certi sumus habeat neqte revelationem Patris: Ecclesia autem ipsa est, de qua dubitare non licet etc*. Porro Ecclesia non a liter loquitur, quam per os Pastorum ct Doctorum

nc praecipue in generali Concilio congregatorum. Quod Concilium vel Summum Pontificem habuerit praesentem, et praesidentem, vel confirmationem, atque approbationem ab eo meruerit obtinere.

At, inquiunt, ille est certus sc habere, qui petit; scriptum est enim: *Quanto magis Pater vester de Coelo dabit Spiritum bonum petentibus se* Lucae II. et Jacob. I. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo. qui dat omnibus abundanter.* Respondeo: in his et similibus locis Dominum loqui non de spiritu interpretationis, qui est gratia quaedam gratis data, sed de spiritu Fidei, Spei, Charitatis, et Sapientiae necessariae ad salutem. Ut enim b. Augustinus docet tractat. 73. 81. et 102, in Jo., non impetrat oratio infallibiliter, nisi id quod est necessarium, vel utile ad salutem ei, qui orat. Porro donum interpretandi, sicut donum linguarum et miraculorum, et alia ibidem enumerata, non semper sunt utilia ei, qui illa habet.

Sicut igitur Spiritum loquendi linguis, vel faciendi miracula, non possumus semper impetrare, etiam si scriptum sit: *Dabit Spiritum bonum petentibus se*; ito nec spiritum interpretationis. Nam alioqui posset fieri, ut totum corpus Ecclesiae esset unum membrum, id est, omnes essent oculi, omnes manus etc. contra Apostolum Roman. 12. et I. Corinth. 12. Praeterea, etiamsi Dominus in illis loqueretur de dono interpretandi, adhuc non esset certus quicumque petit se illud habere, quia non est certus an bene petat; scriptum est enim: *Politis, et non accipitis, eo quod male petatis.* Jacob. 4. Alioqui cum spiritum istum petant Lutherani, petant Anabaptistae, petant Zwingliani; unde etiam quod diversissimos et inter se pugnantibus spiritus accipiunt, si omnibus petentibus datur ille unus et verus Spiritus sanctus?

Nonum testimonium est 1. Joan. 4. *Charissimi, nolite omni spiritui credere. sed probate spiritus, si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in Mundum.* Spiritus hominum privatorum probandus est, an ex Deo sit; multi enim contumaciter Spiritum sanctum, qui agitantur spiritu vertiginis et mendacii, ut dicitur 3. Reg. 18. 2. Paralip. 18: Isaias 19. et 29: igitur non potest privatus spiritus esse iudex: Quomodo enim erit iudex, cum de ipso adhuc iudicandum sit?

Quare si quis illud *Ille est corpus meum* exponat per *Hoc significat corpus meum*, quia sic ei spiritus revelat, adhuc non est quaestio definita. Nam Joannes monet, ut illum spiritum probemus, an sit ex Deo, nec potius forte sit spiritus verligis.

Non autem potest probari ex scriptura, ut ipsi volunt, quia de Scripturae ipsius sententia hoc loco dubitamus; ergo debet probari ex conformitate ad spiritum eorum, quos constat verum spiritum habere. tales autem sunt Praelati in Concilio legitime congregati. Legimus enim Act. 15. Concilium divisum est *Spiritui sancto et nobis*: talis enim est Pontifex ex cathedra docens, quem ostendimus semper a Spiritu sancto dirigi, ut errare non possit: laici etiam fuerunt Apostoli et antiqui

fideles, quos certum est, Spiritum sanctum habuisse.

Neque id Calvinus negare potest, quippe qui in hunc modum ratiocinatur in Instit. 1. cap. 9. §. 1. contra Syncretistam, qui solum spiritum volebat iudicem, repudiatis Scripturis. Si spiritus iste esset bonus, idem esset cum spiritu Apostolorum, et primorum fidelium: at spiritus illorum non volebat esse iudex, Scripturis contemptis. Sed ita etiam nos contra Calvinum et alios haereticos argumentamur: Si spiritus ipsorum esset bonus, esset idem cum spiritu Apostolorum et primorum Fidelium: sed spiritus illorum non volebat esse iudex, sed recurrebat ad Petrum et ad Concilium, et eorum sententiae acquiescebat, ut supra ostendimus ex Actor. 15. igitur spiritus istorum, qui se iudicem constituit, non est spiritus bonus.

CAPUT VI.

Idem probatur ex consuetudine Ecclesiae.

Probalur tertio ex praxi Ecclesiae: nam in omnibus saeculis in Ecclesia exorta sunt nova dubia, et scripturae eodem modo terminatae sunt, nimirum iudicio Pontificis Romani, et Episcoporum qui tunc erant: non recte autem fieri, quod universa Ecclesia fecit semper et facit, dicere aut scribere, insolentissimae insaniae est, ut Augustinus ait in epist. 118.

Et nota, nos non tantum dicere, fuisse omnes causas iudicatas per Pontificem Romanum et Episcopos, sed per Pontificem et Episcopos qui tunc erant. Nunquam enim propior ullam dubitationem iudicandam creari sunt novus Papa et novi Episcopi: id quod dicimus propter Confessionistas, qui in confess. August. art. 28. faciunt, ad Episcopos pertinere discernere veram doctrinam a falsa. Sed cum petimus, cur ergo non acquiescant concilio Tridentino? Respondent illi. qui nunc sunt, non esse Episcopos sed hostes Evangelii. At hoc idem dixerunt Anani et alii omnes haeretici de Episcopis sui temporis: et tamen hoc non obstante, jam per 1500. annos semper dubia religionis explicatae sunt ab Episcopis, qui secundum ordinariam successionem erant in Ecclesiis, quando dubia illa exorta sunt. Vel qui non acquieverunt, haeretici sunt habili.

Primo igitur Ecclesiae sacculo, quod extenditur usque ad annum centesimum a Christo nato. orta est quaestio de caeremoniis Legis veteris, an essent servandae a Gentibus ad Christum conversis Et sicut illa fuit prima quaestio in Ecclesia exorta, ita lime celebratum est primum Concilium, praesidente Petro, et ejus Concilii decreto omnes acquieverunt, Actor. 15.

Secundo saeculo, id est, usque ad annum ducentimum. orta est quaestio de celebratione Paschae quibusdam volentibus Pascha celebrare cum Judaeis decimo quarto die mensis, sive esset dies Dominicus, sive non, alii autem tantum die Dominico. Constat autem propter hoc celebrata esse

nulla Concilia Episcoporum, et landem a Victore Romano Pontifice illa terminatam, ut omnes Ecclesiae Asiae ab eodem excommunicatae fuerint, quod adhuc in errore persisterent. Scribit historiam istam Eusebius lib. 5. histor. cap. 23. Postea vero, non solum excommunicati, sed etiam haeretici habili sunt, qui decreto Pontificis non obedierunt. Hinc enim apud Epiphanius haeres. 50. Augustinum haeres. 29. et Tertullianum de praescript. in line, inter haereticos numerantur Quartodocimani.

Tertio saeculo, id est, post annum 200. orta est haeresis Novalianorum. qui negabant, Ecclesiam posse absolvere a peccatis eos. (pii post Baptismum lapsi erant. Explicata autem fuit veritas per Concilium Romanum, cui Cornelius Papa praeerat, ut referi Eusebius ex versione Ruffini lib. 6: hist. c. 33. et deinceps Novaliani semper inter haereticos habili sunt. Eodem saeculo orta est quaestio de Anabaptismo: et quidem cum varii varia sentirent, Cornelius, Romae Concilio habito, decrevit, non esse rebaptizandos, qui ab haereticis baptizati essent, ut Eusebius refert lib. 7. hist. c. 2. et postea etiam Stephanius Papa scripsit, ei praecepit, ut non rebaptizarentur, qui ab haereticis secundum formam Ecclesiae baptizati essent. Cujus decreti meminit Cyprianus in epist. ad Pompejum, et b. Augustinus lib. 5. de Baptis. cap. 23. et Vincendus Lirinensis in suo Commonitorio.

Quarto saeculo post annum 300. orta est haeresis Arianorum, quae quidem per Concilium Nicaenum generale sublata est. Porro in eo Concilio 318. Episcopi fuerunt, et ii soli iudices fuisse leguntur una cum Legalis Romanae Sedis Vicerex et Vincensio Presbyteris, qui cum Hosio Episcopo Cordubensi, Concilio praeerant nomine Sylvestri Papae, et postea, adhuc istum Concilium per epistolam a Sylvestro confirmationem petiit: Imperator autem aderat quidem, sed nulla in re iudicem egit. Haec omnia valent, tum ex 1. Torn. Conciliorum, cum ex historicis. Eusebio lib. 3. de vit. Constant., Rudino, Socrate, Sozomeno, Theodoro lib. 1. hist. Eccl.

Eodem saeculo haeresis Macedonii contra Spiritum sanctum iudicata et condemnata est per Concilium Constantinopolitanum. quod a Damaso confirmatum fuisse testatur Pholius in libro de septem Synodis, qui liber excudi solei ad initium primi Tomi Conciliorum.

Quinto saeculo haeresis Nestorii condemnata est in Concilio Ephesino 1. praeside Cyrillo nomine Coelestini Papae, ut Evagrius testatur lib. cap. 4. Et paulo post haeresis Eulychii in Concilio Chalcedonensi. praesidentibus Legalis, Papae Leonis, ut Evagrius Iustinus lib. 2. cap. 1. et huius etiam Synodi petita est in Pontifice Romano confirmatio, et nec in ista, nec in illi ullam subscriptionem legimus Imperatoris, aut Laicorum quorumlibet, sed tantum Ecclesiarum. Vide notum 1. et 2. Conciliorum, et Breviarium Liberale.

Eodem saeculo damnata est haeresis Pelagiorum, quam Luthcrani prae caeteris videntur odisse, sed a Pontificibus Romanis damnata est. Sic enim Augustinus ait lib. 2. Retract. cap. 50. *Pelagiana haeresis cum suis auctoribus ab Episcopis Ecclesiae Romanae. prius Innocentio, deinde Zosimo, cooperantibus Conciliorum Africanorum literis, convicta atque damnata est.* Et in Chronico Prosper anno 420. *Concilio, inquit, apud Carthaginem habito amplius 27. Episcoporum, ad Papam Zosimum synodalia decreta perlata sunt. quibus probatis, per totum mundum haeresis Pelagiana damnata est.*

Sexto saeculo nullae haerese damnatae sunt in V. Synodo, in qua etiam soli Episcopi fuerunt iudices.

Septimo saeculo damnati sunt Monothelitae in VI. Synodo generali. cui praefuerunt Legati Romani Pontificis, et Imperator quidem interfuit, et subscripsit, sed post omnes Episcopos. et non iudicando, vel definiendo, ut Episcopi subscriberent, sed tantum consentiendo.

Octavo saeculo damnati sunt Iconomachi in VII. Synodo, cui praefuerunt etiam Legati Romani Pontificis, et nulla in eo legitur subscriptio Laicorum. De his Sinodis lege Tomos Conciliorum, et librum Pholii de septem Synodis.

Nono saeculo controversiae quaedam ecclesiasticae definitae sunt VIII. Synodo, cui praefuerunt etiam Legati Romani Pontificis. Imperator aderat, et subscripsit quidem post Legatos Pontificios et Patriarchas, sed ibidem diserte affirmavit, ad se non pertinere iudicium rerum divinarum, sed tantum subscribere in signum consensus etc., cuius verba paulo post adferemus.

Decimo saeculo quod omnium est obscurissimum, nulla exorta est haeresis, et propterea etiam nullum legimus celebratum Concilium: schisma tamen, et error Graecorum, quae paulo ante coeperant, hoc saeculo maxime vigeant, de quorum damnatione mox dicemus.

Undecimo saeculo haeresim Berengarii damnavit Leo IX. in Concilio Vercellensi, et Nicolaus II. postea in Concilio Romano, ut Ianfrancus et Guilmundus referunt lib. 1. contra Berengar.

Duodecimo saeculo damnata est haeresis Pelri Abailardi ab Innocentio 11. ut est in epistolis b. Bernardi epist. 194. Item damnatus est error Gilberti Porreclani ab Eugenio III. in Concilio Remensi, testis b. Bernardo scr. 80. in Cantica.

Decimo tertio saeculo damnatus est error Joachimi Abbatis ab Innocentio 111. in Concilio generali. Lateranensi. Et postea error Graecorum a Gregorio X. in Concilio Lugdunensi generali. Unde exstat cap. *Fideli*, de summa Trinitate. et Fide catholica, in 6.

Decimo quarto saeculo damnatus est error Bogardorum in Concilio Viennensi a Clemente V. Unde exstat cap. *Ad nostrum*, in Clementi». de haereticis.

Decimo quinto saeculo damnati sunt errores Joannis Wicliffe, et Joannis Hus in Concilio Constantiensi; praeside Martino V. Et rursum errores Graecorum in Concilio Florentino sub Eugenio IV.

Denique hoc nostro saeculo decimosexto damnati sunt errores Lutheranorum in Concilio Tridentino confirmato a Pio IV. Inveniant jam ipsi unum exemplum antiquitatis, quo probent, aliquem no-

tutu errorem vere habitum pro orrore in Ecclesia, cl lamen non damnatum a Pontifice, sed ab Imperatore, vel alio Principe seculari: aut dicant si possunt, quoniam unquam de sententia Conciliorum a Humano Praesule approbatorum judicare ausi fuerint, cl non continuo haeretici ab Ecclesia Catholica habili sint.

CAPITULUM VII.

Idem probatur testimoniis Pontificum et Imperatorum.

Accedant quarto loco testimonia veterum Pontificum, et veterum Imperatorum, id est, auctorum utriusque Juris. D; masus in epistola 3. ad Stephanum, Innocentius I. in epistola ad Concilium Carthaginensem. et Milcvil., quae sunt apud Augustinum 91. et 93. Leo I. in epistola 81. ad Anastas., et 59. ad Episcopos Viennensis provinciae, Gelasius in epistola ad Episcopos Dardan. Gregorius lib. i. epistola 52 ad Episcopos Galliae (ut etiam posteriores) docent, causas graviores, et praesertim fidei. ad iudicium sedis Apostolicae pertinere: et ad hoc citat Julius in epistola 2. decretum Nicaeni Concilii.

Jam Imperatores idem senserunt. Tempore Aureliani Imperatoris, cum esset quaestio inter Catholicos, et Paulum Samosalenum haeticum, de domo Ecclesiae, Imperator licet gentilis respondit. et iussit illi dari Ecclesiam, cui scriberent Italiani Sacerdotes, et Episcopus Romanus: nimirum conditus a suis. Episcopum Romanum esse iudicem supremum Christianarum causarum, lia scribit Eusebius lib. 7. hist. cap. 26.

Constantinus, teste Eusebio lib. 3. de vit. Constant. cap. 12. in Concilio Nicaeno non prius assedit, quam Episcopi ut sederet annuissent. Quo signo salis indicavit, se non esse praesidentem Concilii. Deinde finito Concilio scripsit epistolam omnibus Ecclesiis, quam Eusebius ibidem totam], nil. ni cuius line sic ait: Quae cum ita se habeant. libentibus animis hoc decretum Concilii, tanquam donum Dei, et mandatum revera (oclitus demi—um. amplectamini. Nam quidquid in Oitutis Episcoporum Concilii* decernitur, id una-rsum divinae voluntati debet attribui.

De eodem sic loquitur B. Ambrosius epistola 32. Constantinus, inquit, nullas leges ante praemisit, sml Uberum dedit iudicium Sacerdotibus. De quo etiam Augustinus in epistola 102. c. 7. testatur, quoti cum Donatistae vellent ab ipso iudicari causam suam, ipse eos remisit ad suum iudicem proprium, ut csl. Melchideus in Papam, et i. ii. illi appellessem a sententia Pontificis ad ipsum Imperatorem: Dedit ille, inquit Augustinus, aliud Irelatense iudicium, (aliorum scilicet Episcoporum) non quia iam necesse erui, sed eoium perversitatibus cedens. Aequae enim ausin <.(Chritanus Imperator sic eorum Immittis et fallaces querelas suscipere, ut de iudiciis i/ soporum qui illo tempore sederant, ipse iudicaret.

Gratianus Imperator sic loquitur in epistola ad Episcopos Aquilejensem. quae lecta csl in Concilio Aquilejensi: Neque controversiae dubiae rectius poterant experiri (expediri fortasse) quam si abortae altercationis interpretes ipsos constitueremus Antistites, ut videlicet a quibus profiscuntur institutae doctrinae, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solveretur. Quae verba Ambrosius in Concilio illo sic interpretatus est: Ecce: inquit, quod Christianus constituit Imperator. Noluit injuriam facere Sacerdotibus, ipsos interpretes constituit Episcopos.

Theodosius junior in epistola ad Synodum Ephesiam, quam etiam citat Nicolaus I. in epistola ad Iliclaelein. Deputatus, inquit, est Candidianus, magnificus comes strenuorum domesticorum, transire usque ad sanctissimam vestram Synodum, ac in nullo quidem quae facienda sunt de piis dogmatibus quaestiones communicare: illicitum namque est. cum qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus.

Marlianus Imperator. I. nomen C. de summa Trinitate et Fide catholica.* Injuriam, inquit, facit iudicio Ileverendissimae Synodi, qui semel iudica a revolvere et disputare contendat.

Valentinianus senior, ut scribit Sozomenus libro 6. histor. cap. 7. rogatus, ut permetteret Synodum congregari ad quaedam fidei dogmata explicanda, sic respondit: Jlihi, inquit, qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari, Sacerdotes, quibus ista curae sunt, inter se ipsos quocumque voluerint loco convenient.

Basiliscus Imperator in VIII. Synodo act. 10, sic loquitur. De nobis autem, inquit. laids, tam qui in dignitatibus. quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem movere: neque penitus resistere integritati Ecclesiae, et universali Synodo adversari. Hoc enim investigare et quaerere, Patriarcharum, Pontificum et Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt (pii sanctificandi. qui solvendi, et ligandi potestatem habent. qui Ecclesiasticas adepti sunt claves", non nostrum qui pasci debemus, (pii santificari. qui ligari, vel a ligamento solvi egemus. Ibidem dicit idem Imperator. Imperatores alios praedecessores suos, Constantinum, Theodosium, Marlianum, et alios nunquam in Synodis subscripsisse, nisi post omnes Episcopos.

Denique de Theodorico Rege Gothorum, etsi Varinno, in IV. Synodo Humana sub Symmacho Papa sic legimus: Ad haec Serenissimus Rex taliter. Deo aspirante. respondit: In synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenda praescribere, nec aliquid ad se praeter reverentiam de Ecclesiasticis negotiis pertinere.

CAPITULUM VIII.

Idem probatur testimoniis Patrum.

Probatur quinque testimoniis Patrum Graecorum et Latinorum. Irenaeus lib. 3. cap. docet, contro-

versas non posse finiri ex solis Scripturis, quia varie ab haereticis exponuntur, cl deinde cap. 3. docet finiri debere controversias ex doctrina Romanae Ecclesiae: *Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentio- rem principalitatem necesse est om- nem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae est ab apostolis tradita.*

Athanasius in epist. ad solilar. vii. agent., lo- quens de Imperatore Constantio Ariano, qui ali- quod iudicium sibi in Conciliis usurpabat. *Quan- do, inquit, a condito aevo auditum est? quando iudicium Ecclesiae auctoritatem suam ab Impe- ratore accepit? aut quando unquam hoc pro ju- dicio agnatum est? Plurimae antea Synodi fuere: multa iudicia Ecclesiae habita sunt. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis cu- riosum praebuit.* Et infra; *Quis, inquit, videns cum in decernendo Principem se [acere Episco- porum, et praesidere iudiciis Ecclesiasticis, non merito dicat, istud illam ipsam abominationem desolationis esse, quae a Daniele praedicta est?* Rasilus in epist. 32. ad Alhanas dicit: videri sibi bonum, ul quando Synodus lunc fieri non polerat, scriberent ad Romanum Pontificem ul ipse aucto- ritate sua millecres aliquos in Orientem, qui acta Concilii Ariminensis dissolverent.

Gregorius Nazianzenus in Oratione, qua se excu- sat, quod diu ab Ecclesiastica functione abstinue- rit. Vos. inquit. oves *nolite pascere pastores. neque super terminos eorum elevamini: salis enim est vobis, si recte pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus, etc.* Quomodo aulem non iudical iudices, cl pascit pastores, qui de sententia Concilii. vel summi Pontificis iudi- care praesumit? Et ne pules a Gregorio excipi Prae- sides. idem in Oratione ad suos cives timore per- cussos, cl Pruesidem irascenlem: .Tum vocem, in- quit, Procidens alloquens, *suscipitis liberam? et quod lex Christi vos meae potestati mcoque sub- jecit tribunali? Imperamus enim ei ipsi; addo, ei imperio majori et perfectiori: suscipe igitur vocem liberio- rem, scio te ovem esse gregis mei, etc.* Chrysostomus bom. vii. in Jo. dicit: ' Petrum loti orbi magistrum a Christo praepositum. Cyril- lus in thesauro, ut B. Thomas citat in Opusc. I. conl. error. Gracc. *Debemus nos capiti nostro Romano Pontifici adherere. ad omnes perlinet: ab eo quid credendum, ac tenendum sit acti pre.* Vide etiam Damascenum in I. et 2. orat. pro imaginibus.

Ex Latinis Tertullianus lib. de praescrip. haeret. pulchre deducit id quod volumus. Primo enim do- cet. non debere cum haereticis disputari ex Scrip- turis: quia cum possessio, et intelligencia vera Scrip- turarum sit Ecclesiae Catholicae, prius debet con- stare, quae sit vera doctrina Ecclesiae. cl lunc ex illa intelligenda sunt Scripturae. Quae sit autem vera doctrina Ecclesiae, non potest tutius quaeri, quam in Ecclesiis Apostolicis, quarum praecipua est Romana. .Tam Deus doctrinam veritatis Chris- tus tradidit. Christus Apostolis, Apostoli successorii) suis. Haec ille in summa. Cyprianus lib. I. epist.

3. *Neque enim aliunde haereses obortae sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod Sa- cerdoti Dei non, obtemperatur, nec unus in Ec- clesia ad tempus Sacerdos, cl ad tempus iudex vice Christi cogitatur etc.* Nam, ante definitionem Pontificum, licet de dubiis rebus sine vitio haere- sis ultra vis pariem lenire: al post definitionem qui non obtemperant, fiunt haeretici.

Ambrosius epist. 32. ad imperatorem Valentinia- num juniorem, qui ab Arianis depravatus volebat de rebus Fidei iudicare: At certe, inquit, *si vel Scripturarum seriem divinarum, vel vetera tem- pora retractemus, quis abnuat, in causa Fidei, in causa, inquam, Fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo favente, etiam se- nectutis maturitate provectior, cl tunc de hoc censebis, qualis ille episcopus sit, qui laicis jus Sacerdotale substernit. Pater tuus vir maturio- ris aevi dicebat: Non est meum iudicare inter E- piscopos: tua nunc dicit Clementia, Ego debeo iudicare.* Et infra: *Si conferendum de Fide, Sa- cerdotum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino augustae memoriae Prin- ci- pe. qui nullas leges ante praemisit, sed liberum dedit iudicium Sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio augustae memoriae Imperatore, paternae dignitatis haerede. Sed quod bene coe- pit, aliter consummatum est.* Nam Episcopi sin- ceram primo scripserant Fidem: sed dum volunt quidam de Ude intra palatium iudicare, id egerunt. ul circumscriptionibus illa Episcoporum iudicia mutarentur. Nola lector haec ultima ver- ba: laici enim in domo Principis, dum volunt ille sententia Episcoporum iudicare, in errorem inci- dere meruerunt.

Hieronymus in epist. ad Damas, de nom. liypo- st. *Decernite, inquit, si placet, obsecro, non ti- mebo tres hypostases dicere, si jubetis.* EA infra: *Obtestor bealitudinem tuam per crucifixum, ^lun- di salutem, per i^s^co Trinitatem, ul milii epi- stolis luis site tacendarum, sive dicendarum hy- poslaseon detur auctoritas.* Idem petii epistola scqucnli. Et nola, Hieronymum fuisse longe do- ctio- rem Dani'so. ul patet ex lolo quaestionibus scrip- turarum, quas Hieronymus Damaso explicavit: et lamen cum agitur de iudicio Fidei, ul aliquid de- finiatur. Hieronymus lotum iudicium tribuit Dama- so Pontifici. Sulpitius Hb. 2. fac. hist, refert. S. Martinum Maximo Imperatori aliquando dixisse: Novum esso ei inauditum nefas, quod causam Ec- clesiae iudex sacculi iudicaret.

Augustinus lib. 1. cont. Crescon. cap. 33. *Quis falli metuit hujus obscuritate quaestionis, Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla am- biguitate sancta Scriptura demonstra.* VA epistol. liti. ad Paulin., loquens de epistolis Innocentii. in quibus diserte positum erat, ad sedem Apostolicam perlinere iudicium de rebus Fidei sic ait: *Ad om- nia nobis ille rescripsit, eo modo quo fas erat, atque oportebat Apostolicae sedis Antistitem.* Et lib. eont. epist. fundamenti cap. 5. ligo vero, inquit, *Erangelio non crederem, nisi me Ecclesiae Ca- tholicae commoveret auctoritas.*

Respondet Calvinus: loqui Augustinum de quadam persuasione privata fidelium, qua nonnulli convertuntur *ad fidem*; ul sensus sit; *Ego Evangelio non crederem, idcirco ego nunc non essem Christianus, nisi me commovissent suis persuasionibus Christiani*. Il frigida csl solutio: nam in primis de praesenti loquitur Augustinus cum dicit: *.Visi me commorere! auctoritas Ecclesiae*. Deinde paulo infra: Quibas, inquit. *praecipientibus Evangelic credidi, his jubentibus libi omnino non credam*. Ibi non suasionem, sed imperium-tribuit Ecclesiae. Et infra, loquens de libro Actorum Iposollicorum: *Cui libro, inquit, necesse est, me credere, si credo Evangelio, quoniam ut Ironique Scripturam similiter mihi Catholica commendat auctoritas*; Idem in proem. lib. de doct. Christ, quasi praevidens spiritum istum privatum, qui dedignatur habere praeceptorem, *Carcamus, inquit, tales te. nationes superbissimas, et periculosissimas, magisque cogitemus centurionem Cornelium: quamvis exauditas orationes ejus, eleemosynasque respectas ei Angelus nuntiaverit. Petro lumen traditum imbuendum. Et cerh. spadonem illum, qui Isaiam prophetam legens non intelligebat, neque ad Angelum Apostolus misit, nec ei per Angelum id quod non intelligebat expositum, aut divinitus in mente sine hominis ministerio revelatum est etc.*

Prosper in lib. con. Collât, in fine, non aliter probat, Pclagianos vere esse haereticos, quam quia damnati fuerant in Romanis Episcopis. Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Coclestino. Aincnlius Lirinensis in suo Commonit. cap. 2.: Ille, inquit, fori(αη requirat *aliquis, cum sil perfectus Scripturarum canon, quid opus est, ul ei Ecclesiasticae intelligentiac jungatur auctoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa sui altitudine non uno codemque sensu omnes accipiunt, sed ejusdem eloquia aliter alius, atque alius interpretatur, ut pene quot homines sunt, tot illinc sententiae erui posse rideantur. Alque idcirco nullum necesse csl. propter tantos tam varii errors anfraetus. ut Propheticae et Apostolicac interpretationis linea secundum Ecclesiastici et Catholici sensus normam dirigatur etc.* Normam autem sensus Catholici, ibidem aperte ostendit esse Conciliorum decreta, consensionem Patrum, et similia.

Gregorius lib. fi. episl. 25. Jobis, inquit, notum est, piissimos dominos *disciplinam diligere, ordinem, serrare*. canones venerari, et se in caussis *sacerdotalibus* non miscere. Anselmus in lib. de m-irn. Verbi cap. I. sic, Urbanum romanum Pontificem alloquitur: Quoniam. Inquit, divina *pro* i ab ulia vestram *elegit sanctitatem*, cui vitam *I* i Eidem Christianam *custodiendam, et Eccl-* ieni Simm regendam *committeret*: ad nullum aliam *re* tins refertur, si quid contra Catholicam Eidem oritur in Ecclesia, ut *ejus auctoritate* corrigatur etc.

Bernardus cpisl. 190. Ad Innocent. Pr. pam II. Oportet ne vestrum referri Aposlolalium pericula *quaertu*. ei scandala emergentia in regno Dei. Iu praesentim quae de Fide configunt. Dignum

namque arbitror, ibipotissimum resarciri damna Fidei ubi non possit Fides sentire defectum. el infra: *Tempus csl, ul vestrum agnoscatis, Pater amantissime, principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo plane Petri impie-* *lis viceni, cujus tenetis et sedem, si vestra admo-* *nitione corda in Fide fluctuantia confirmatis, si* *vestra auctoritate conteritis Fidei corruptores.* Et cpisl. 189. *Dicebam, sufficere scripta ejus ad ac-* *cusandum eum. nec mea referre, sed Episcopo-* *rum, quorum csl ministerii de dogmatibus ju-* *dicare.*

CAPUT IX.

Idem probatur ex ratione.

Probatur ultimo ratione. Non ignorabat Deus, molias in Ecclesia exorituras difficultates circa fidem: debuit igitur judicem aliquem Ecclesiae providerent iste judex non potest esse Scriptura, neque spiritus revelans privatus, neque princeps secularis; igitur princeps Ecclesiasticus, vel solus, vel certe cum concilio et consensu Conciliorum: nec enim lingitur, nec poles fingi aliquid aliud, ad quod hoc iudicium pertinere posse videatur. Ac primum, non esse judicem Scripturam, planum est; quia varios sensus recipit, nec potest ipsa dicere, quis sil verus. Praeterea in omni Republica bene instituta et ordinata, lex et judex distinctae res sunt. Lex enim docet quid agendum, et judex legem interpretatur, et secundum eam homines dirigit. Denique de Scripturae interpretatione quaestio csl: non aulcm se ipsa interpretari potest.

At, inquit, ex collatione variorum locorum facile potest a quovis linguarum perito erui verus sensus. Sed quid, si multi sint linguarum periti, et eadem loca inter se conferant, et tamen adhuc convenire non possint: quis lumen erit judex? certe nulli Lutheranorum, nulli item Zwinglianorum linguarum periti fuerunt, et scripturas inter se magno labore contulerunt, et tamen in explicatione illius sententiae, *hoc est Corpus meum*. convenire nunquam potuerunt. At Zwingliani, dicit Lulhcranus, excacati sunt, proinde nihil mirum, si clarissima Domini verba non intelligat. Sed quid, si Zwinglianus Lulhcranos excacatos dicat, quis erit judex?

Quod aulcm Spiritus revelans unicuique privato homini judex esse non possit, facile demonstratur. Siquidem ille, qui csl in se, a se neque videtur, neque auditur: judex debet videri et audiri ab utraque parte litigante: nam tales sunt qui contendunt. nimirum homines corporales, si enim spiritus essemus, forte sufficere! iudicium spiritus. Praeterea in Republica temporali omnes habent verum lumen naturale, quo lex condita est, et quod officiat ad eam exponendam, et tamen, nunquam permittitur legis interpretatio privato iudicio uniuscujusque: et si permitteretur, diu respublica durare non posset: quanto ergo minus permittenda

csl Scriphirac interpretatio iudicio uniuscujusque, cum non habeant omnes verum illud snpcrnulurale lumen, quo Scriptura condita est, et quod csl necessarium ad eam recte intelligendam.

Praeterea iudex debet habere auctoritatem conculant. alioqui nihil prodesset ejus iudicium. ul privati homines nullam habent talem auctoritatem. Hem plurimi sunt adeo rudes cl imperiti, ul ipsi mel fa-teantur, se nullo modo posse iudicare de quae-stionibus fidei, el tamen clam illi salvari possunt; non csl igitur necesse, ul omnes iudicent.

Denique, si Spiritus iste revelans privatus esset iudex, praecluderetur via conversioni haereticorum, nec ullae controversiae unquam terminari possent. Nam nemo est haereticorum, qui spiritum non jactet et qui spiritum suum non praeponat spiritibus aliorum, el sicut 2. Parat. IS. cum diceret Michaeas Propheta Domini. se loqui in nomine Domini, pseudopropheta autem agitari spiritu mendacii: respondit ei Sedecias pseudopropheta: *Per quam viam pertransiit Spiritus Domini a me. ul loqueretur tibi?* Iam si Catholicus diceret: Spiritus ita mihi revelat, responderet haereticus; cl per quam viam? etc.

Quod autem non sit Princeps saecularis iudex, probatur. Nam nihil potest ultra virtutem a causis suis acceptam: causae autem principatus saecularis humanae el naturales sunt: nam illiciens csl electio populi, tunc est pax, cl tranquillitas temporalis Reipublicae; igitur non habet virtutem, neque auctoritatem Princeps ut talis, nisi humanam, qualem populus dare potuit, et qualis requiritur ad conservandam temporalem pacem. Cujus signum csl. quod etiam sine Ecclesia sunt veri leges, et Principes temporales: el sine illis esse potest vera Ecclesia, ul in orbe Romano primis trecentis annis.

Neque obstat, quod Rom. 13. dicitur: Aon csl potestas nisi a Deo. et qui potestati resistit. Di i ordinationi resistit. Nam non vult Apostolus dicere, regiam potestatem esse immediate a Deo, sed mediale, quia Deus instinctum illum naturalem posuit in hominibus, ut crearent sibi regem: sicut etiam leges humanae dici possunt a Deo, quia tunc lumine naturali, quod Deus in mente humana in creatione impressit. At principatus Ecclesiasticus causas habet divinas el supernales: nam efficiens immediatus est Deus, neque enim Pontifex ab Ecclesia auctoritatem habet, sed a Christo, qui dixit *ex. Pasce oves meas* Jo. 21. Et 7. ibi *dabo claves regni coelorum etc.* Matth. 16. Finis culum est aeterna bealiludo.

Quocirca extra Ecclesiam non invenitur verus Pontifex. nec veri Sacerdotes, nec sine his esse potest Ecclesia. El hinc Nazianzenus in oratione ad cives timore percusso; Chrysostomus in hom. A. in verba Isaiae, el Ambrosius iib. de dignit. sacerdot. c. 2. dicunt. Episcopum tanto esse majorem rege, (piano spiritus carni, coelum terrae, aurum plumbo praestat. El propterea clam pontificatus, el sacerdotium per se ad Ecclesiam perlinent: principatus autem temporalis per accidens. Igitur cum res Fidei definire. cl Scripturas divinas interpretari sit actus spiritualis Ecclesiasticus, certe non

ad Principem temporalem, sed ad spiritualem cl Ecclesiasticum perlinet.

CAPET X.

Solvuntur objectiones.

At objiciunt primo illud 1. Isai. 54. *Dabo universos /dios tuos doctos a Domino.* Respondeo: non loquitur Isaias de spiritu privato revelante, sed vel loquitur de doctrina Evangelii, quam Deus ipse, id est, Christus praedicavit cl docuit, ul exponit hoc loco Cyrilhis. ul sensus sit: *populum Christianum non docebo per Prophetas, sed per me ipsum,* juxta illud Hebr. 1. *Multifariam. nullisque modis etc.* Vel (quae est subtilior el germanior expositio) loquitur de gratia Spiritus sancti, qua homo interiorius a Deo movetur, el suaviter impellitur ad credendum cl amandum, ul exponit b. Augustinus lib. de grad. Christi c. 12. 13. cl 1. Lftaque non csl sensus, omnes Christianos intellecturos divina revelatione omnia arcana Scripturarum, sed tales futuros ul non solum audiant magistrum exterius explicantem verbum Dei. sed etiam audiant intus magistrum Deum suadentem. ul faciant quod audiunt. Dum fit concio, omnes audiunt, cl intelligent quod dicitur: sed unus credit, alius non credit: unus convertitur a peccato ad poenitentiam, alius non convertitur: illi priores dicuntur docti a Deo, illi posteriores non item. In hunc sensum prolulilex hoc loco testimonium Dominus Jo. G. Es, inquit. *scriptum in Prophetis: Et crunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre, el didicit, venit ad me.* El Apostolus I. Thess. 1. *De charitate fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim a Deo didicistis, ut diligatis invicem.*

Secundum argumentum Hierem. 31. *Dabo legem meam in visceribus eorum. cl in corde eorum scribam eam. et non docebit ultra vir proximum suum. dicens: Cognosce Dominum: Omnes enim cognoscent me a minimo eorum, usque ad maximum.*

Respondeo cum Augustino lib. de spir. cl lit. c. 25. illis verbis *Dabo legem meam clc.* significari gratiam Testamenti novi, id est. Fidem per clam dalem operantem, quam Deus diffundit in cordibus nostris, ul non solum sciamus, sed etiam impleamus divina mandata: illis autem dicitur *docebit ultra etc.* significari praemium Fidei, id est, beatitudinem. in qua omnes electi videbunt Deum facio ad faciem.

Si lumen quis contendat, clam isla ultima verba de hoc tempore intelligenda <s>e; responderi potest: hic non loqui Prophetam de mishnis absconditis Scripturarum, sed de cognitione unius Dei. Cum enim tempore Testamenti veteris non solum homines sed etiam gentes adorarent deos falsos, sed clam frequenter populus Dei ad idola cl deos alienos converteretur: praediavit Hieremias futurum. ul tempore novi Testamenti omnes homines cognoscant unum Deum, quod certe nunc impletum cernimus. Nam Gentiles conversi sunt ad Fidem, cl ipsi etiam

Jadaci cl Turcac , licet impii sinl, (amen unum Deum colunt.

Tertium argumentum Maith. 23. Vos autem nolite rocarı Habbi, unus esl enim magister vester, leiliir solo interno iloclorc debemus cssc conlcnli. Ilcspondco: non prohibet Dominus nomen et officium magistri, sed ambitionem cl affectationem illius honoris. Aam 2. Timolh. Apostolus vocal sc doclorem < (magistrum Gentium. Praeterea in illo c. 23. Dominos reprobendental scribas cl Pharisaros, quod amarent primas cathedras, et salutari ab hominibus, llabbi. El ibidem dicit: El nolite vocare patrem super terram, cum tamen certo certius sil, non prohiberi nomen, aut officium pain's, sed nimium affectum erga parentes.

Quartum argumentum Jo. 5. Ego testimonium ab homine non accipio; ncc verbum igilur Dei capit testimonium a verbo hominis: sed Pontifex el Concilium homines sunt: igilur eorum leslimonio Scripturae non egent, sed per se sufficiunt ad omnes controversias dirimendas.

Despondeo: Christus non eguit testimonio hominum pro se, quia majora testimonia habebat, sed lumen testimoniis hominum utebatur propter alios. Jo. 1. Hi' rmiil in'testimonium, ul testimonium perhiberet de lumine. El Jo. 15. Vos testimonium perhibetis quia ab initio mecum istis. Actor. 1. Erilis mihi testes in Hierusalem, et in omni Judaea..!) cnique Martyres cur dicuntur Martyres, nisi quia (estes Christi fuerunt? Cum ergo Dominus nil: Fos misistis ad Joannem. cl testimonium perhibuit verilali; ego autem Jo.'». non ab homine («limonium accipi», sed haec dico, ut salvi silis; sensus csl: E*jo profero vobis Joannis testimonium, quod to ipsi quaesivistis, tıon qnod ego indigeam pro me, sed quia utile csl vobis, ul/acilius credatis. \d eumdem modum, Scriptura pro se non eget hominum leslimonio, sive enim int lligalur, sive non, in se verissima csl, lamcn propler nos eget leslimonio Ecclesiae, quia alioqui non sumus cerli qui sini libri vere sacri ac divini, ncc quao sil coruinvera ac germana inlelligenlia.

Quintum argumentum Jo. 7. Si quis voluerit voinlalcm ejus facere qui inisti me, agnoscet de doctrina mea, utrum ex Deo sit. Noh ergo praeter spiritum dilectionis Dei requiritur aliud magisterium ad Scripturas inlelllgendas.

Despondeo, non hoc dicit Dominus, ul ostendat, omnes viros bonos per se intelligcre pusse omnia loca Scripturarum, sed ul doccal, viros prubos carere impedimentis quibusdam, propler quae alii quidam, nec per se, nec per alios Fidei veritatem inielligerc possint: nam cupiditas gloriae, et pecuniarum. cl similitum rerum cxaecal oculos. Unde Jo. 5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab irui< in accipitis? El l. uc. lfi. Audiebant haec omnia Pharisaci, qui erant avari, cl deridebant eum.

Sextum argumcnlm Jo. 10. Ores meae vocem nuam audiunt, el sequuntur me. - igilui nun egemus Jio pr..<» pi re. Hespondeo: loquitur Dominus, dc praedestinatiis, ul hic exponit Augustinus, ui ante muriem omnino audiunt vocationem Dei,

cl eam sequuntur perseverantes usque ad mortem; neque est hic sermo dc difficultatibus Scripturarum. Quod si etiam ageretur dc Scripturarum iotelligenlia, diceremus, Christum loqui suis ovibus nullis modis, per Scripturam, per internam inspirationem, el apertissime per os Virariorum suorum, dc quibus dixit Lucae 10. Qui vos audit, me audit. Nec enim cum Dominus ait, oves meae vocem ineam audiunt exclusit vicarios, sed hostes suos. Sic enim ibidem nil: Alienum autem non sequuntur. El, Non audiunt vocem alienorum.

Septimum argumentum Actor. 17. Bcroenscs seruiabantur Scripturas, an ita se haberent, quae Paulus praedicabat. - si ergo licuit hominibus illis, haud dubie, luicis. examinare verba Pauli, cur non liceat nobis examinaro verba Papae, cl Conciliorum? Ilcspondeo: etsi Paulus oral Apostolus, cl non pol. Tai falsam doctrinam praedicare, lamcn non constabat hoc initio llerocnsibus nec tenebantur mox credere, nisi prius viderent miracula, aut alias probabiles rationes credendi. Itaque cum Paulus probaret illis Christum ex oraculis Prophetarum, merilo illi scrutabantur Scripturas, an haec ita se haberent. Al Christiani, quibus constat Ecclesiam non posse errare in explicanda doctrina Fidei, lunentur eam recipere, cl non dubitare, an hacc ita se habeat.

Addo cliam, quod etsi liacrelicus peccat dubitando dc auctoritate Ecclesiae, in quam per Baptismum rcgcneralus esl, neque csl eadem conditio haereticus, qui semel Eidem professus cst, cl Judaei aul Ethnici qui nunquam fuil cbrislianus: lamcn posito hoc dubio, el hoc peccato, non male facil scrutando, cl examinando, an loca Scripturae et Patrum a Concilio Tridenlino prulala ita se habeant, modo id faciat inlcnlionc inveniendi veritatem, non calumniandi. Debcrc cl quidem ille sine examine recipere doctrinam Ecclesiae: lamcn melius csl, ut examinando praeparetur ad vcrilalcin, quam ncgligendo remaneat in suis lencbris.

Octavum argumentum Rom. 12. Habentes autem donationes secundum gratiam, quae data est nobis, differentes: sive prophcliam secundum rationem Fidei, sive ministerium in mini&lrando, etc. Hic Apostolus doccl, donum prophcliac, idcsl, interpretationis Scripturarum, haberi secundum rationem, Gracce ἀναλογία Fidei, idcsl, secundum mensuram, el proportionem Fidei: igilur non debcl peli Scripturae interprclatio a Papa vel Concilio, sed ab eo, qui magis Fide abundat, quicumque ille sil.

Respondeo: posset primo negari consequentia: nam Papa. cl Concilium magis abundat Fide, quam ullus homo privalus, cum ncc Papa ul doccl cx cathedra, ncc Concilium in Fide errare possit: oninis aulcm homo privalus possit. Secundo possit di i, prophcliam hoc loco non accipi pro interpretatione Scripturae, sed proprie pro dono praedicendi futura, ul exponunt Ambrosius, Thcodorcus, Thcuphvlaelus, Thomas el alii hoc loco, et Chrysoslomus in 1. Corinth. 12. Sed tertio dico, quomodocumque sumatur prophetia, sive pro dono praedicendi futura, sive pro dono interpretandi, cx hoc loco nihil colligi contra nos: nam illud se-

tuolum rationem ridei non conjungitur cum verbo /lahentes.scd cum verbo subinlleclo *administramus*. Exponit enim Apostolus usum gratiarum gratis datarum, et docet, prophetiam debere administrari secundum rationem Fidei, ita ut nemo vaticinetur aliquid contra Fidem. ut faciebant Pseudoprophetae, neque interpretetur Scripturas in aliquem sensum Catholicae Fidei contrarium, ut haeretici plerumque faciunt.

Nonum argumentum I. Corinth. 2. *Spiritualis autem judicat omnia, et ipse a nemine judicatur*, igitur ad spirituales homines pertinet interpretatio Scripturarum, non ad Papam, aut ad Concilia. Respondeo: non negamus, fuisse in Ecclesia et esse homines spirituales et perfectos, qui recto interpretentur Scripturas, immo etiam futura prospiciunt, et cordiura secreta scrutentur. Negamus tamen, ad eos pertinere iudicium definitivum controversiarum Fidei, duplici de causa. Primo, quia non sumus certi certitudine Fidei, quinam sint isti spirituales, sicut certi sumus, Papam et Concilium esse spirituales, regi videlicet a Spiritu sancto. Secundo, quia scimus etiam maxime spirituales non semper illustrari. et quaedam interdum ignorare, ut patet de Iuliano, qui habebat duplicem spiritum Iulianae, et tamen dicitur 4. *Dominus celavit hoc a me, et non indicavit mihi*.

Dices: quid ergo significat illud *Judicat omnia*? Dico: significare omnia tam spiritualia, quam temporalia: tam coelestia, quam terrena; dixerat enim, homines animales non percipere quae Dei sunt, sed tantum judicare posse de rebus terrenis: nunc dicit, spirituales judicare omnia, id est, et terrena, et divina; non tamen sequitur, quod possint omnia divina. Nam quis neget multos veterum Patrum habuisse excellenter donum interpretandi, et fuisse spirituales, et tamen constat quosdam ex praecipuis eorum non leviter in quibusdam lapsos?

Decimum argumentum I. Corinth. 12. loquens Apostolus de dono interpretandi, et similibus gratiis *Haec omnia, inquit, operatur unus, atque idem spiritus dividens singulis prout vult*. Non est igitur alligatus hoc donum Concilio, vel Papae, sed datur libere a Deo cui ipse voluerit. Et confirmant quia saepe, praeteritis Sacerdotibus et Pontificibus, Deus excitavit Prophetas ex populo: nam Amos erat pastor ovium, et tamen factus est Propheta, et Deborah mulier prophetavit.

Respondeo: Apostolum loqui de particularibus hominibus, ac dicere velle, non dari omnibus hominibus passim donum interpretandi. Neque hinc sequitur, non esse in Concilio, vel Pontifice docente ex Cathedra, donum interpretationis: alia enim ratio est Concilii et Pontificis, alia privatorum hominum.

Ad illas confirmationes dico: privilegia paucorum non facere legem generalem. Quod si contendat dari omnibus, quia datum est Amos, et Deborah, etiam concludent dari donum loquendi omnibus jumentis, quia datum est asinae Balaam. Practerea, aliud est loqui de novis revelationibus, aliud de explicatione doctrinae jam acceptae: nam novae revelationes non sunt alligatae Pontificibus, nec nunc, nec in Testamento veteri. Nam iuxta Testamento veteri prophetabant Isaias, Hieremias, et similes, non autem Aaron, et eius successorcs in testamento novo prophetavit Agabus, et filiae Philippi, et iam Pontifices Linus, et Clemens, et caeteri non prophetabant. At explicatio doctrinae acceptae, et iudicium de dogmatibus semper spectant ad Pontifices, ut supra ostendimus.

Undecimum argumentum I. Thess. 5. *Omnia probale, quod bonum est tenete*, et I. Joan. 4. *de omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint*. Igitur etiam Concilii, et Papae sententia probanda, et examinanda est: nihil enim Paulus et Joannes excipiunt. Colligunt etiam ex his locis, injuste prohiberi haereticorum, cum Paulus dicat, omnia probale est.

Respondeo, et dico duo. Prius Paulum et Joannem cum ajunt, *omnia probale*, vel *probale spiritus*, non velle dicere, ut omnes de Ecclesia id faciant, sed ut id faciant ii, ad quos pertinet. Sicut si scribatur ad aliquam Accademiam, ut examinent aliquem librum, non significatur ut delur examinandus liber omnibus hominibus illius Academiae, sed tantum doctoribus ejus facultatis. de qua liber ille tradat. Dico secundo: in utroque loco agi de doctrina dubia, nam illa sola probatione indiget. Nun est autem doctrina dubia librorum per se habitorum, aperte enim est mala, cum sit examinata, et damnata: neque est doctrina dubia Conciliorum, sed aperte bona. Et ideo Paulus Apostolus Act. 15. cum deferret ad Ecclesias decretum Concilii Hierosolymitani, non dicebat *probale*, sed praecipiebat custodire decretum illud.

Duodecimum argumentum I. Joan. 2. *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed unctio docet vos de omnibus*. Respondeo: non loquitur Joannes absolute de cognitione rerum divinarum, quasi non egeant magistro ulla in re, qui Spiritum sanctum acceperunt. Nam si ita esset, cur Joannes banc epistolam scriberet, et moneret ac instrueret eos, quos unctio docebat de omnibus? et quorsum Deus in Ecclesia posuisset pastores et doctores? loquitur igitur de iis tantum dogmatibus quae jam acceperant ab Apostolis, et cooperante unctio Spiritus sancti didicerant, et crediderant: atque eos monet, ut in Fide permaneant, et non praebeant aures pseudo-apostolis contraria docentibus. Quomodo si catholicus aliquis scriberet catholicis, qui ab haereticis obsiderentur, et perturbarentur: non necesse habetis, ut aliquis lutheranus, vel calvinista doceat vos doctrinam Christi, omnino enim quae vos scire oportet jam didicistis, et tenetis ex praedicatione Ecclesiae adjuncta unctio Spiritus sancti. Hunc esse sensum, docent verba praecedentia, et sequentia per praecedentibus sic ait: *Aon scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam, et vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: haec scripsi vobis de his qui seducunt vos etc.* In sequentibus autem ait: *Sicut docui vos, manete in eo, ut cum apparuerit, habemus fiduciam, et non confundamur in adventu ejus*.

Decimum tertium argumentum. Apostolus Ephes. cap. 2. scribit: *Estis cives Sanctorum et domestici Dei, superaedificati supra fundamentum Apo-*

dolorum et Prophetarum. XI si Scripturae inelli-
gentil penderet a Papa vel a *Conciliis*, fundamen-
luni nostrum esset super Papa, *cl Conciliis* ma-
gis, quam super Apostolorum cl Prophetarum
scriptis.

Respondeo ad hoc argumentum quod saepe re-
polit, et inculcat Calvinus; nos non negare, inio
defendere contra negantes, verbum Dei ministra-
tum per Apostolos et Prophetas esse primum fun-
damentum nostrae l'idci: idco enim credimus quid-
quid credimus, quia Deus id per Apostolos, cl
Prophetas revelavi. Usq ad addimus, praelcr hoc fun-
damentum primum. requiri aliud fundamentum se-
cundarium. idesl, Ecclesiae lesilicalioncm. Aequc
enim scimus ccrlo quid Deus revelaverit, nisi ex
testimonio Ecclesiae: el proplerca sicut legimus,
Christum esso lapidem fundamentalem, et funda-
mentum primum Ecclesiae. ita legimus Mallii. 16,
dc Pelro *super hunc Petram aedificabo Ecclesiam*
ineam. Itaque Fides nostra adhaeret Christo pri-
mae veritati revelanti mysteria, ul fundamento
primano: adhaeret eliam Pelro, idesl, Pontifici
pGopoli"l'li et explicanti haec mysteria, ul funda-
mento secundario.

Dccimmuqiiarlum argumentum. Si Pontifex ju-
dicat dc Scripturis; sequitur. Pontificem seu Con-
cilium C"t- supra Scripturani.-et si Scripturae sen-
sus sine Pontifice vel Concilio non csl aulhenli-
eus: sequitur, verbum D< i accipere robur cl firmi-
talem a verbo hominum etc.

Respondeo: hoc argumentum, quod ab hacrccli-
cis pl.iunii lit,iulum in ; cqiifocnlione versari. Sum
duobus modis potest inlcilliigi Ecclesiam judica-
re dc Scripturis, uno modo, quod iudicet, verum
ne sil an falsum quod Si riplurae docenlialtero mo-
do, quod, posito ul fundamento certissimo, Scrip-
turae verba esse verissima, iudicet quae sil vera
eorum inleiprelulio. Ei quidem, si primo modo Ec-
cies.a iudicaret, vere e>sel supra Scripturam, sed
hoc non dicimus, quamvis haeretici calumnianlur
id m> dicere, qui passim vociferantur, nos subji-
cere Scriplugm pedibus Papae. At secundo modo
jtidicaic Eect am, el Pontificem dc Scripturis,
quod nos. sscriit. ius. non est Ecclesiam esse supra
Seripturam, sed >upra iudicia privatorum bomi-
nuni. Aon enim iudicat Ecclesia de veritate Scrip-
turae, sed d< intelligent^ tua, cl mea, el aliorum:
neque hinc unnt verbum Dei aliquod robur, sed
intelligenlla nostra; non enim Scriptura csl verior,
aut certior, quia sic ab Ecclesia exponitur, sed
mea sententia est verior, quando ab Ecclesia con-
firmatur.

Dccirnumquintum argumentum. Si a iudicio Ec-
cle 'lic permet t eles ticslra, igitur a verbo homi-
num; ngo debilissimo nititur fundamento. Praete-
rea, Srnptura fida est spiritu Dei; ergo spiritu
Det u m l/ < siac intelligenda est.

Il < ; i .lro: vrbum Ecclesiae, (idesl, Concilii,
vel Γ .i...'.ici< docentis cx cathedra), non esse om-
nnw v them lu, minis, idesl, verbum errori obno-
'i r:u, sed aliquo modo verbum Dei, idesl, prola-

tum assistente cl gubernanto Spiritu sancio; immo
dico, haeticos esse qui revera nitnnluur baculo
arundineo. Sciendum csl enim, propositionem Fi-
dei concludi tali sylfogismo. Quidquid Deus reve-
lavit in Scripturis csl verum: hoc Deus revelavit in
Scripturis; ergo hoc csl verum. Ex propositioni-
bus hujus syllogismi prima coria csl apud omnes,
secunda apud Catholicos csl eliam lirmissimajnil-
lur enim testimonio Ecclesiae, Concilii, vel Pontifi-
cis, de quibus habemus in Scripturis apertas pro-
missiones quod errare non possint, letor, io. *Visum*
est Spiritui sancto cl nobis. El Eue. 22. Rogati pro
le , ul non deficiat Eides tua. At apud haeticos
nititur solis conjecturis, vel iudicio proprii spiilus,
qui plerumque videtur bonus, cl csl mahis: el cum
conclusio sequatur debiliorem partem : lil necessa-
rio, ultola Fides haeticorum sil conjecturalis, cl
incerta.

Deciinumscxlum argumentum. Augustinus cl a-
lii Patres cum Scripturas exponunt, non usurpant
praetoriam iudicandi potestatem, sed permittunt
explanationes suas ab aliis iudicari.

Respondeo: aliud csl interpretari legem more
doctoris, aliud more iudicis: ad explanationem mo-
re docloris requiritur eruditio, ad explanationem
more iudicis requiritur auctoritas. Doctor enim
non proponit sententiam suam ul necessario se-
quendam, sed solum quatenus ratio suadet: at ju-
dex proponit ul sequendam necessario. Aliter ac-
cipimus glossas R.irlholi el Baldi, nliler declaratio-
nem Principis. Augustinus igitur, cl cacleri Patres
iu Commentariis fungebantur ollicio Doctorum: al
Concilia, el Pontifices funguntur officio iudicis a
Deo sibi commissio.

Deciinuinseplimnm argumentum. *Augustinus*
contendit. Ecclesiam non debere se Christo prae-
ponere, quod ille semper veraciter iudicet: Ec-
clcsiaslici autem iudices, sicut homines, plerum-
que fallantur. Haec sunt Calvini verba in pracfal.
Instil., ex quibus deducit, non esse Praelatos ju-
dices controversiarum.

Respondeo: in primis falso citari locum n Cal-
vino, is enim in margine ponit cap. 2. contra Crc-
sconium: al contra Crcsconium sunt quatuor libri,
el in nullo eorum librorum cap. 21. illa verba in-
veniuntur, sed habentur lib. 2. cap. 21. ubi loquitur
Augustinus de quaestionibus facti non juris, in
quibus iudiccs Ecclesiastici falli possunt. Docel e-
nhn, in eo saepe Ecclesiasticos iudices falli, quod
eus baptizent; qui ficto animo accedunt ad Sacra-
mentum, cl tamen sincera voluntate accedere vi-
dentur. Et quoniam Calvinus videbat nihil pro se
facere locum illum, ideo forte non notavit distinc-
te locum. Solet enim alias salis diligenter notare
libros, cl capita, praeterquam quando loca solutio-
nem secuin ferunt apertissimam.

Aha nulla argumenta, quae huc perlinere posse
videbaOlurr, tunc solvemus, cum tractabimus: an
Ecclesia, vel Concilium, vel Papa errare possint,
cl cujus sit in Conciliis praesidere.

DE VERBO DEI

NON SCRIPTO.

LIBER QLIRTES

CAPUT PRIMUM

Qui potissimum defenderint vel oppugnaverint non scriptas Traditiones.

De Verbo Dei scripto hactenus disseruimus-.nunc

de Verbo Dei non scriplobreviler disputare aggrediemur, si prius tamen in gratiam studiosorum annotaverimus, qui potissimum hoc saeculo de Traditionibus scripserint, vel certe quos ipsi legerimus. Nec enim omnes videre nobis licuit.

Igitur scripsit de hoc argumento praeclare Cardinalis Hosius in I. lib. advers. Prolegom. Brenlii, item Pcirus a Solo in sua delens. advers. eundem Brent. par. 2. a c. 5o. usque ad G(>., Melchior Canus lib. .3. de lue. Theolog.,Murtinus Perosius initio operis sui de Tradit., Jodocus Tilctanus in Apolog. coni, hemnit. pro Cone. Trident., Alphonsus a Castro lib. I. cap. 5. sui operis contra haeres.. el Episcopus RolTcnsis initio etiam sui operis coni, asseri, arlicul. I.ulticri: Doctorcs Colonien-ses, in exam. Calcch. Monliem.. in reprehens. 6. Dialogi: Peirus Canisius in suo Calcchis. de praecep. Eccles., cl Guliclmus I.indanus lib. 5. suae Panop.. Joannes a I.ovanio in lib.de invocat.Sanci c. 23. 21. el 25. Felicianos Ninguarda in assert. Fid. Callrol.: Gaspar Cardilcus Villulpandacus in lib. do Trudit.

Ex haereticis praecipue, contra Traditiones scripserunt Joannes Calvinus lib. Institui, cap. 8. §'. G. 7. 8. et cap.!(>.§. 18. 19. 20. cl in Antidoto ad sess. I. Conci). Tiid.; Joannes Brcnlius in suis Prolegomenis contra Petrum a SoloiMarlinus Kcmnitius in libro quem inscripsit,Theologiae Jcsuilarum praecipua capita-.ct prolixissime in exam.Con-

cil. Trid. examinans dccrctum de Traditioni u quod habetur sess. L cl quidam Ilcrmannus 11a-iuelmannus,qui nuper edidit ingens volumen con*Ira Traditiones, quod divisit in 1res libros Prolegomenorum, el deinde in 1res paries operis praecipui, quarum quaciibel mullos libros habet.

CAPUT II.

Quid sil, el quotuplex Traditio.

Nomen Traditionis generale csl,cl significat omnem doctrinam sive scriptam, sive n inscriptam, quae ab uno communicatur alteri. Exod. 17. *Scribe hoc obmoniinenlum in libro, cl trade in auribus Josue.* Actor. G. Lex Mosis scripta vocatur Tradilio: *Audivimus eum dicentem, quoniam Jesus destruet locum istum, el mutabit Traditiones, quas tradidit nobis Moyses.* At 1. Corinth. II. *Ego enim accepi a Domino , quod cf tradidi vobis :* Traditio vocatur doctrina viva voce exposita:'el 2. Thcss. 2. *Tenete Traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam.*

Tametsi vero Traditionis nomen generale sil: tamen hoc ipsum nomen accommodatum csl a Theologis ad signilicandam Ianium doctrinam non scriptam. Sic Irenaeus lib. .3. cap. 2. *Evenit, inquit, neque Scripturis, neque Traditioni consentire eos.* Tertullianus lib. de corona militis cap. Î. *Si legem, inquit, expostules .Scripturam n ullam invenies.Tradilio tibi praetendetur auctrix etc.*Cyprianus lib. 2.ep. .3. *Admonitos autem nos scias, ul in calice offerendo dominica Traditio serve-*

tur, ut calix, qui in commemorationem ejus offeratur mixtus vino offeratur. Quam locum falso Kernil. us exponit de Traditione scripta: ousquam enim in toto Evangelio aul epistolis Apostolorum scriptum est, ut calix miles vino, id est, vinum, et aqua offeratur. Ad cumdem modum fere omnes Veteres nomen Traditionis pro non scripta doctrina usurpant; et hoc modo deinceps ulemur hoc nomine.

Vocatur autem doctrina non scripta, non ea quae nusquam scripta est, sed quae non est scripta a primo auctore: exemplum si Baptismus parvulorum. Parvulos baptizandos, vocatur Traditio apostolica non scripta, quia non invenitur hoc scriptum in ullo apostolico libro, tametsi scriptum esse in libris fere omnium veterum Patrum.

Est autem duplex partitio Traditionum: prior sumitur penes auctores Traditionum imposita prior penes malum. Prior est in Traditiones divinas, Apostolicas, Ecclesiasticas. Divinae dicuntur, quae acceptae sunt ab ipso Christo Apostolos docente, et usque in divinis Literisveniuntur: talia sunt ea quae ad materiam et formam Sacramentorum pertinent, pauca enim de his habemus in divinis Literis, et tamen certum est, Sacramentorum essentiam non potuisse nisi a Christo institui. Propterea enim Apostolus 1. Corinth. II. loquens de Sacramento Eucharistiae dicebat: *Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis.*

Apostolicae Traditiones proprie dicuntur illae, quae ab Apostolis institutae sunt, non tamen sine assistentia Spiritus sancti, et nihilominus non exstant scriptae in eorum epistolis: quale est jejunium Quadragesimae, et quatuor temporum, et alia multa, de quibus postea. Solent tamen interdum etiam divinae Traditiones dici apostolicae, et apostolicae dicuntur divinae. Divinae Traditiones dicuntur apostolicae, non quod ab illis sint institutae, sed quod ab eis primum Ecclesiae traditae sint, cum ipsi seorsim eas a Christo accepissent: et apostolicae dicuntur divinae, non quod eas Deus immediate instituerit, sed quod non sine spiritu Dei eas Apostoli instituerint. Quo modo omnes epistolae Apostolorum dicuntur divina et apostolica scripta, etiamsi quaedam in eis sint praecepta divina, et quaedam proprie apostolica, ut patet ex illo 1. Corinth. 1. *Praecipio non ego, sed Dominus*, et postea; *Dico ego*, non Dominus.

Ecclesiasticae Traditiones proprie dicuntur consuetudines quaedam antiquae, vel a Praeclatis, vel populi; inchoatae, quae paulatim tacito consensu populorum vim legis obtinuerunt. Et quidem Traditiones divinae eandem vim habent, quam divina praecepta, sive divina doctrina scripta in Evangelis, et similiter apostolicae Traditiones non scriptae eandem vim habent. Quam apostolica Traditio nes sentit, vel in Concilio Trident, sess. 4. assentur, et ratio est manifesta: nam verbum Dei non est late, nec habet ullam auctoritatem, quia scriptum esse in membranis, sed quia a Deo profectum est. vel immediate, vel sunt sermones Domini, vel mediantibus apostolis. vel esse decretum Apostolorum, Ver 15. Sequitur hoc negant, aul negare possunt b. v. r. cl. i. nam, vel postea dicemus, non est quaestio quanta sit vis divinae aul apostolicae

Traditionis. sed an sit aliqua Traditio vere divina, aut apostolica.

Ecclesiasticae autem Traditiones eandem vim habent, quam decreta, et constitutiones Ecclesiae scriptae: nam etiam in republica civili eadem vis est consuetudinum adprobatarum, et legum scriptarum, vel patet distingi. 1. canon, *consuetudo*, et l. *diuturna. ff. de legibus.*

Altera partitio Traditionum est penes materiam, in Traditiones de Fide, et Traditiones de moribus, quae rursum aut sunt perpetuae, vel temporales, et vel universales, vel particulares, vel necessariae, vel liberae. Traditio de Fide est, quod B. Maria semper fuerit virgo, quod quatuor sint tantum Evangelia, etc. Traditio ad mores pertinens est, quod signum Crucis in fronte pingendum sit, quod certis diebus jejunia, aut festa celebranda, etc.

Traditio perpetua est, quae instituitur, ut semper servetur usque ad Mundi consummationem, vel in exemplis positis. Temporalis est, quae instituitur ad certum tempus, ut observatio legalium quarundam caeremoniarum, quae servandae orantur usque ad plenam Evangelii promulgationem, ut facilius Ecclesia ex judaeis et gentibus coalesceret.

Traditio universalis est, quae toti Ecclesiae servanda traditur, qualis est Paschalis, Pentecostes, et similia magnorum festorum observatio, vel b. Augustinus docet epist. 118. Particularis est, quae traditur uni tantum, aul pluribus Ecclesiis, qualis erat tempore Augustini jejunium sabbathi, quod Petrus Romanae Ecclesiae tradiderat, et ab ea sola. et quibusdam aliis servabatur, ut Augustinus docet epist. 86. ad Casulanum.

Traditio necessaria est, quae irraditur in forma praecepti, vel celebratio Paschae die Dominico post decimam quartam Lunam Martii. Libera est, quae irraditur in forma consilii, vel aspersionis aquae lustralis, et similia,

CAPUT III.

Explicatur status quaestioni, et mendacia quaedam adversariorum deteguntur.

Controversia igitur inter nos, et haereticos in duobus consistit. Primum est, quod nos asserimus, in Scripturis non contineri expresse totam doctrinam necessariam, sive de Fide, sive de moribus: et proinde praeter verbum Dei scriptum, requiri etiam verbum Dei non scriptum, id est, divinas et apostolicas Traditiones.

U ipsi docent, in Scripturis omnia eo mineri ad Fidem et mores necessaria, et proinde non esse opus ullo verbo non scripto. Lutherus in comment. c. 1. ad Galat. Aequae *alia*, inquit, *doctrina in Ecclesia tradi, et audiri debet, quam purum verbum Dei.* hoc est, *sancta Scriptura. Doctores, vel auditores alii cum sua doctrina, anathema sunt.* Joannes Irenaeus in prolegom. cap. de tradit., *Perspicue*, inquit, significat Apostolus, quod

nulla Traditio contra,el praeter testimonia Scripturae agnoscenda sil pro dogmate necessario ad salutem. Joannes Calvinus lib. 4. Institui, c. 8,§. 8. *Esto igitur, inquit, hoc firmum axioma, non aliud habendum esse l)ei verbum, cui detur in Ecclesia locus,quam quod Lege primum, et Prophetis.deinde scriptis Apostolicis continetur.* Martinus Kemnitius in Exam. Concil. Trident, sess. 4. saepissime repetit, hunc esse statum quaestionis, an Scripurae contineant omnia dogmata ad salutem necessaria, cl se allirmarc. nos negare.

Secundo dissidemus, quod illi existimant. Apostolos quidem quaedam instituisse praelcr Scripturam. quae ad ritus el ordinem Ecclesiae perlinent, quae tamen non sint necessaria, nec praecepta; sed libera. Nihil autem tradidisse praeter Scripturam, ad Fidem aul mores necessario perlinens, id clare docet Kemnitius, cum agit de septimo genere Traditionum, et Calvinus lib. i. Instil, eap. 10.§.20. Nos autem agnoscimus Traditiones aposolicas omnium generum, ut supia exposuimus.

Tertio dissidemus, quod illi putant Traditiones aposolicas, si quae fuerunt, nunc non extare : West, non posse certo demonstrari aliquam aposolicam Traditionem. Ille Kemnilius ibidem: *Aill-es inquit, certis et firmis documentis probari potest, qui sint ritus certo ab Apostolis traditi, qui cx Scriptura ostendi non possunt.* Nos c contrario asserimus, non deesse certas vias, cl rationes, quibus Aposolicae Traditiones ostendantur.

Nunc antequam ad probationem veniam, pauca dicam more solito dc contradictionibus cl dc mendaciis ipsorum. Brntius cl Kemnilius locis notatis aperte dicunt, nihil posse aequari sacris Scripturis. Brntius sic ait: *(Von contenti Scriptura divinitus commendata et confirmata, jactant Apostolos multa tradidisse posteris sermone, quae non minorem habent auctoritatem. quam quae scripto mandata sunt.* Kemnilius autem ait: *Insignis audacia est, majestati, cl auctoritati Scripturae canonicae aliquid aequare.*

At iidem fatentur, Apostolos aliquid tradidisse praeter Scripturas. Brntius ibidem sic ait: *Negari non debet, nec potest, quin tam Christus multa dixerit et fecerit, quam Apostoli mulla traderint, el instituerint, quae non sunt ab ipsis literis comprehensa.* Kemnilius autem sic ait; *.tposolos igitur ritus quosdam ordinasse ct tradidisse Ecclesiis, cx scriptis ipsorum certo constat, el verisimile est, quosdam etiam alios externos,qui in Scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse, etc.* Jam vero st noti minor est auctoritas Apostoli ore praecipientis, quam literis mandantis. certe non est audacia, aequare aliquid non scriptum verbo scripto. Possumus enim, ut minimum, aequare ordinationem ritus externi ab Apostolis traditam cum simili ordinatione literis mandata. Ipsi enim utroque modo fatentur Apostolos aliquid ordinasse. Cur ergo clamant insignem audaciam esse aliquid aequare verbo scripto?

Nunc ad mendacia veniamus. Commune est Calvinio, Ifrentio, ct Kemnilio saepius repetere, nos velle omnem ritum Ecclesiae esse aposolicam

Traditionem sine ullo delectu. Calvinus lib. 4. Instil. cap, 10. §. 19. *Homanenses magistri extorquere volunt, inquit,ul nulla sil apud eos Caeremoniola, quae non pro apostolica censeatur.* Al non hoc dicimus, sed eas Ianium recipimus pro aposolicis, quas lirmis testimoniis antiquorum probare possumus esso aposolicas. Deinde, commune est iisdem sic agere, quasi ipsi Scripturas Ianium, nos Traditiones tantum defendamus, neque curemus an Traditiones sint secundum Scripturam. an contra Scripturam: al non ita est: nam Scripturam nos pluris facimus quam illi, nec Traditionem admittimus contra Scripturam.

Sed Kemnitii mendacia singillalim enumeranda sunt.In examine igitur edito anno salutis ISGG.ad 4. sess. pag. C8. et G9, dicit nos asserere. Deum constituisse ul doctrina Christi cl Apostolorum non scriberetur in libris, sed tantum viva voce tradetur: cl ipse postea pag.185, asserit. Apostolos habuisse mandatum ul scriberent.Sed iitrumque est mendacium, et veritas est in medio. Nullus enim Catholicorum docuit unquam, Deum constituisse ulnovum Testamentum non scriberetur; vel proferat Kemnilius auctorem, qui hoc dixerit: sic enim Evangelislae el Apostoli, nostri sententia, peccassem gravissime, scribendo; sed tantum dicimus, novum Testamentum praecipue in corde scribi debere, nec necessario exigere ut scribatnr in libris.

Falsum quoque est. Deum mandasse Apostolis ut scriberent. Legimus enim Malth.ult. mandatum ut praedicarent Evangelium: ul autem scriberent, nusquam legimus. Itaque Deus nec mandavit expresse ul scriberent, nec ul non scriberent. Neo tamen negamus, quin Deo volente el inspirante Apostoli scripserint quae scripserunt: aliud enim est aliquid facere Deo suggerente cl inspirante, aliud eo aperte praecipiente. El hoc. modo intelligendus est Sanctus Augustinus lib. 1. de consens. Evangel, c. ult..ubi sic loquitur: *Quidquid ille de suis (adis et didis nos legere vohut. hoc scribendum illis tunquam suis manibus imperavit.* Loquitur enim de imperio interno, quo Christus invisibiliter. ul Caput membra sua. movet ad varias actiones,quod imperium suggestio quaedam et inspiratio potius, quam praeceptum proprie dictum existimari debet.

Neque obstat, quod in Apocalypsi aliquoties legimus. *Scribe quae rides.* jubetur enim Joannes scribere quasdam arcanas visiones, non doctrinam Evangelii, el praecepta morum dc quibus nos agimus.

Deinde in line disputationis de Tradition, pag. »20. sic ait: *Postremo multa monebit Lectorem et haec observatio, quod Pontificii non verentur multa ad Apostolorum Traditiones referre, quae ab aliis auctoribus mullo posterioribus instituta el profecta esse,ex ipsis Pontificiorum scriptoribus ostendi potest etc.* Hoc autem probat undecim exemplis, quorum nullum caret mendacio.

Pnum est ubi dicit: scripsisse Innocentium 111. cap. *dum Marthae*, extra de celebrat Missar., plura quidem esse verba in consecratione calicis, quam Dominus in Evangelio dixerit: sed tamen il-

la haberi ex aposlolica Tnidilliono..i/,inqmI Kemnilius, *scriplorcs Pontificii annotarunt, a quibus Romanis Ponlificibus illavcrbaadjccla sfn/*. Mendacium est. Nam scriplorcs catholici annotarunt quidem in reliquo canone, quis Pontifex quid addiderit; at in verbis consecrationis nemo invenitur aliquid addidisse: nec csl, qui in hac re contraxerit Innocentio.

Secundum mendacium. *Totum canoncm Missae*, inquit, esse ex *apostolica Traditione, si quis vel dubitare se ostenderit, anathemate percellitur*. Mendacium est. Nam cum in canone liai commemoratio multorum Sanctorum, quorum aliqui 200. annis post Apostolos fuerunt: quis dubitare potest, non totum canoncm esse cx aposlolica Traditione? vel dicat aperio Kemnilius, ubi legerit quod (am audacter allirmal. Non igitur lotum canoncm, sed summam, cl praecipuam pariem asserimus esse ex aposlolica Traditione, cui postea summi Pontifices aliquid addiderint.

Tertium mendacium. ,1/r.rander.inqnit. *aquam vino esse admiscendam in celebratione Eucharistiae statuit. Idem aquam, ct salem benedictum instituit; igitur fidso isti rilus ad Apostolorum Traditionem revocantur*. Mendacium. Audi enim Alexandri verba m episl. 1. *Repulsis, iñkµiñ. opinio-nibus superstitionum, panis tantum, cl vinum aqua permixtum in sacrificio offerantur. Non debet enim (ul a Patribus accepimus, ct ipsa ratio docet) in calice Domini, aul vinum solum, aul aqua sola offerri*. Itaque verum est quod dicil Cyprianus lib. 2. cp. 3. hanc esse divinam Traditionem. Alexander enim salis aperte significat, non a se incaepisse hunc usum, cum cum se a Patribus accepisse dicat. I)e aqua etiam benedicta non dicil, se primum eam jussisse benedici, sed indicat, sc facere quod csl antiquae consuecludinis. Sic enim ait: *Aquam: itlquil, sale conspersam populis benedicimus cie*. Ilaque merito dicilur esse aposlolica Traditio a Clemente lib. 8. Apostolic. Couslil. cap. 35. cl a b. Basilio lib. de Spiritu sancto cap. 27.

Quartutn est. *Telcsphorus jejunium quadragesimul" instituit*. Mendacium. Tclesphorus enim in epistola sua non dicil, sc instituisse Quadragesimam. sed tñilum, ul clerici ad solitum jejunium omnium Christianorum adderent tres dies, idest, inciperent a carnibus abstincrc in Dominica quinquagesimae: L'ognoscite, inquit. α nobis cl a cunctis *Episcopis in hac sancta cl aposlolica Sede congregatis flalutum esse, ul septem hebdomada* plciuisanlc saucium Pascha omnes Clerici a carne jejunent*. Quibus verbis optime cohaeret quod dicil Ilieruiiynus in epistola ad Marccllam, dc erroribus Montani, Quadragesimam ab Apostoli» institutam Traditione non scripla.

Quintum mendacium. *Hyginus*, inquit. Chrisma instituit. Mendacium sine ullo fundamento. Nihil enim dc Chrismate in epistolia Hygini invenitur: ncc cxsiil apud alios lule aliquod decretum, nisi quod Gratianus dc consecrat: disl. I. can, *In calechitine*, affert decretum quoddam Hygini, quo Statuit, unum et cumdcu esse posse cum. qui suscipit bapii- lum. cl qui confirmatum, idesl , petri-

num, etsi melius sil, ul sini diversi. Ilaque recte a Fabiano Papa in episl. 2. dicilur, Chrisma singe-*lis* annis renovandum, quod sic Apostoli instituerint.

Sextum est. *Calixlus jejunia quatuor temporum instituit', ergo falsum est. quod sint ex apostolica Traditione*. Mendacium esi, quod Calixlus omnia instituerit qualum* temporum jejunia: ipse enim in episl. I. dicil, se tantum addidisse unum jejunium ad tria, qunc antea erant. Quocirca quod saucius Leo senn. 2. de jejun. Penlcc., el senn. 8. de jejun. septimi Mensis dicil, illa jejunia esse ex aposlolica Traditione, non pugnat cum decreto Calixli.

Septimum *csl. Sylvester confirmationem puero-rum invenit*. Mendacium impudenlissimn. Nihil enim tale de Sylvestre usquam legitur , et inveniuntur decreta Puntilicum longe Sylvcslm antiquiorum, dc catechismo. d. I, can. *In cate< hsmo*, cl can. *Non plures*, el d. 5. can. 1. 2. cl sequenlib.: ubi non ipsum Sacramentum, sed aliqui ritus circa ejus udinislralioncm insliluuntur.

Octavum csl. *Felix altarium consecrationem instituit*. El hoc mendacium est. Constat enim, Sylvestrum auclurcii hujus ritus fuisse, quod alinet ad altare lapideum, cl solemnem consecrationem: nam ante Sylvcslruin S. Dionysius Areopagita scribit in lib. dc Ecclesiaslica Hierarchia c. 5. p. 1, altaria debere inungi oleo, cl consecrari ab Episcopo. \idelur, Kemniliu de cepisse episl. 1: Felicis. IV., ubi nulla disputantur dc consecratione altarium: sed nihil ibi instituitur novi, sed solum antiqui ritus explicantur.

Nonum est. *Felix IV. instituit. ut infirmi ante obitum inungantur*. Mendacium solemnc. Nam Marci G. Apostoli ungebant aegrotos oleo. El Jacobi 5. praecipitur, ul Presbyteri ungant aegrotos oleo. El Irmocentius I. Felice IV. centum annis antiquior, in epistola prima, quae csl ad Decentium cap. 8. Unctionem infirmorum Sacramentum Ecclesiae esse dicil.

Decimum eat. *Sgricius memoriam, el invocationem Sanctorum Missae addidit*. El hoc mendacium est. Nam Cyrillus Hierosolymitanus Syricio antiquior, in Calech. 5. myslagog: *Cum hoc sacrificium*, inquit, *offerimus. facimus mentionem eorum, qai anlc nos obdormierunt, primum Patriarcharum , Prophetarum , Apostolorum, ut Deus orationibus liliorum suscipiat preces* nostras etc. El similiter in lilurgin Basillii, qui antiquior fuit Syricio, vitiemus fieri memoriam, cl invocationem Sauciorum.

Undecimum, csl. *Pelagius memorias mortuorum anniversarias Missae adjecit*. Et hoc mendacium est: Nam Tertullianus longe, antiquior Pelagio Papa lib. dc Monogamia, meminit anniversariae oblationis pro dcfunclis cx aposlolica Traditione descendere.

Ilis addamus mendacium duodecimum, cx libro, quem inscribit: Theologiae Jesuilarum praecipua capita; Notabis, inquit Kemnilius, hoc loco Lector, quam faciant *Jesuitae differentiam inter Traditiones Apostolorum scriptas el inter eas, quas ipsi sub nomine Apostolorum confingunt*.

Scriptas dicunt esse arbitrarias, confictas dicunt obligare sub periculo salutis. Hoc mendacium tam insigne, inde collegii Kcninilius, quod Colo* nienses in (libro contra Galecliisinum Monhemii scripserant, illud: *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis etc.* 1. Cor. 11. non significare *praecepi vobis*, sed *docui vos*: atque inde deduxerunt, ex eo loco non colligi, obligari laicos ad usum calicis in Sacramento altaris. Sed si illud *Tradidi vobis* non significat *docui*, sed *praecepi*: quis, quaeso, sensus est? Quid sibi vult. *Ego praecepi vobis. quod Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accipit panem etc.* nonne hic historia narratur. cl non lex constituitur? Ilaque non dicunt Jesuitae, Traditiones scriptas non obligare, sed dicunt obligare diverso modo: Quando Traditio cl de doctrina Fidei vel re gcsia. obligat ad credendum. non ad operandum, sicut Traditio de morte Chrisli. At quando esi de morum praeceptis, obligat ad operandum, quod idem el de non scriptis intelligendum est.

CAPUT IV.

Oslendilus necessitas Traditionum.

Nunc ul ad probationem veniamus, tria demonstrare conabimur. Primum. Scripturas sine Traditionibus nec luisse simpliciter necessarias, nec sufficientes; Secundo Traditiones apostolicas. non solum de moribus, sed etiam de Fide reperiri. Postremo, qua via certi esse possimus de veris Traditionibus.

Primum probo ex variis aetatibus Ecclesiae. Nam ab Adam usque ad Mosen fuit Ecclesia Dei aliqua in Mundo. el colebant homines Deum Fide. Spe, el Clariitate. el externis ritibus, ul patet c. \ Genesi. ubi introducuntur Adam, Abel. Seth, Enoch. Aoc. Abraham, Melchisedech, el alii homines justii, et ex Augustino lib. 11. Civil. Dei. cl sequentibus ubi deducit Civitatem Dei ab initio Mundi usque ad finem: at nulla fuit Scriptura divina ante Mosen, ut patet, tum quia omnium consensu Moses cl primus scriptor sacer: tum quia in Genesi non illi mentio doctrinae scriptae, sed solum traditae, Gen. is. icio, inquit: Deus, quod Abraham in *praecepturus sil /iliis suis, et domui suae post se. ut custodiant viam Domini.* Igitur annis bis mille conservata cl religio Sola Traditione: non est igitur bcriplur. i simpliciter necessaria. Quomodo enim conservari potuit antiqua illa religio sine Scriptura ad duo millia annorum, ita potuit doctrina Chrisli conservari sine Scriptura ad mille quingentos. Deinde a Mose usque, ud Christum per alia duo annorum millia, extiterunt quidem Scripturae, tamen eae solae erant Judaeorum, rchqmie autem gentes. in quibus etiam erat apud aliquos vera religio. el Fides, sola Traditione non scripta utebantur.

Nam quod praeter Judaeos nulli alii ad Ecclesiam perlinerent, patet ex Job, cl amicis ejus. Item ex tuguslino, qui hoc constanter asserit lib.

2. de pccc. orig. cap. 24. cl lib. 1. de praedest. Sancior, cap. 9. cl lib. 18. Civit. Dei. c. 47. cl in ipso populo Dei, etsi Scripturae exstarent, lamen magis utebantur Judaei Traditione quam Scriptura, ut patet ex illo Exod. 15. *Jarrabis filio tuo in illo die dicens, hoc est, quod fecit Dominus etc.* Dcuier. *'Al. Interrogapalrem tuum, et annuntiabit tibi, majores tuos, cl dicent tibi.* Job. 8. *Interroga generationem pristinam, el diligenter investigata patrum memoriam.* Judicum 6. *Ibi sunt mirabilia, quae narraverunt patres nostri.* Psalm. 43. *Deus, auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis opus quod operatus etc.* Psalm. 77. *Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea /iliis suis, ul cognoscat generatio altera: filii qui nascentur, el exurgent, cl narrabunt /illis suis.* Eccles. 8. Aon te praetereat *narratio seniorum, ipsi enim didicerunt a patribus suis.* Et lamen fuit Ecclesiasticus ex ultimis Scriptoribus Testamenti veleris.

Causa aulem cur uterentur Hebraei magis Traditione quam Scriptura, videtur fuisse, quia usque ad tempora Esdras Scripturae non erant redactae ad formam librorum, ul facile, el commode haberi possent, sed erant dispersae in viriis annalibus cl chartis, cl interdum ex negligncia sacerdotum longo tempore non inveniebantur, ul patet ex 4. Keg. 22. ubi narratur lanquam novum quid, quod in diebus Jusiae fuerit inventum unum volumen Legis Domini in Templo. Esdras autem post captivitatem omnia collegii, cl simul in unum corpus redegit, addens in Deuteronomio ultimum caput de vita Mosis, cl quaedam alia hinc inde ad historiae continuationem. De quo vide Thcodorclum praefui. in Psal. Bedam in c. 9. lib. 1. Esdrae, el Petrum Antonium Beulcr annotat. 9. de sac. Script.

Porro a Chrisli adventu per annos multos fuit Ecclesia sine Scripturis, ita ul adhuc suo tempore scribal Irenaeus lib. 3. cap. 4. fuisse Gentes aliquas Christianas, quae solis Traditionibus sine scriptura optime viverent. Igitur ex hac deductione salis apparet, Scripturas non esse simpliciter necessarias. Quod aulem Chrysostomus dicit hom. 1. in Mattii. Scripturas non fuisse necessarias Patriarchis et Apostolis: lamen nobis propter hominum corruptionem esse necessarias: intelligitur de necessitate non simpliciter, sed ad bene esse, idest. de utilitate: nam alioqui etiam tempore Patriarcharum el Apostolorum multi improbi fuerunt.

Quod autem Scripturae non omnia ita contineant, ul sullieiant ipsae sine alia Traditione, probo primo: quia vel totus canon Scripturarum simul sumptus est sufficiens. vel «unguli libri per se sunt sufficientes. Aon potest Kemnilius dicere, quod singuli libri sint sufficientes: nam tunc falsum ossei quod idem dicit, traditionis usum luisse in Ecclesia usque ad complementum totius canonis Scripturarum. Praeterea videmus. Evangelistas non singulos omnia continere. Nam Joannes nihil scripsit de Annunciatione, Nativitate. Circumcisione, Epiphania Domini, cl aliis multis rebus: idem de aliis dici potest. Item, si unus liber continet sufficienter omnia, quid opus fuit tot libris? Dem-

que ipsi aperte dicunt. Iolum canonem esse necessarium ad hoc, ut sufficiens doctrina habeatur. At neque id recte affirmari potest. Nam multi libri vere sacri et canonici perierunt: igitur non liueamus. nunc habuimus a 1.700 annis sufficientem doctrinam, si tota sita esset in Scripturis. Nam ex Testamento veteri multos libros periisse docet Chrysostomus hom. 9. in Mattheum. in illud. Nazaraeus vocabitur: .Vult, inquit, et Propheticis perire monumentis, quod de historia Paralipomenon probare possibile est. Desides enim cum essent Judaei, nec desides modo, sed etiam impii, alia quidem perdiderunt negligenter, alia vero tum incenderunt, tum conciderunt. Idem docet hom. 7. in priorem ad Cor. neque responderi potest, illa omnia quae perierant fuisse reparata per Esdras: nam Chrysostomus vult probare, nunc non omnia extare vaticinia Prophetarum, et probat, quia Judaei nulla amiserunt.

Praeterea Esdras non reparavit libros perditos, sed emendavit et collegii eos qui exstabant I. Paralip. ult.: *Gesta autem David, inquit, priora, et novissima, scripta sunt in libro Samuelis Videntis et in libro Nathan Prophetarum, atque in volumine Gad Videntis*, Et 2. Paralip. 9. *Deliqua autem opera Salomonis scripta sunt in verbis Nathan Prophetarum, et in libris Ajae Silonilis, in visione quoque Addo Videntis*. Et lib. 3. Hog. L. *Loquutus est Salomon tria millia parabolas, et fuerunt carmina ejus quinque millia*. (binam sunt haec omnia? Ex Testamento novo probabile est periisse epistolam Pauli ad Laodicenses, cujus ipso meminit aliquorum opinione Colos. ult. et sine dubio aliam ad Corinthios, cujus mentione fieri videtur I. Cor. 5. initiis verbis *Scripti vobis in epistola*; et facile potest fieri, adhuc aliqua alia perdisse. Viderint ergo haeretici, unde resarciant tam insignem defectum.

Secundo, probatur hoc idem ex discrimine, quod est inter praedicationem, et Scripturam Apostolorum. Nam si Christo et Apostolis fuisset proprium verbum Dei coarctandi et restringendi ad Scripturam; ita primis rem tanti momenti Christus aperte praecepisset, et Apostoli alicubi testarentur, se ex Domini inandnloscribere, quemadmodum ex Domini mandato in toto orbe docuerunt: at id nusquam legimus. Deinde, ad praedicandum viva »occ non expcclanmt Apostoli oblatam occasionem. vel necessitatem, sed sponte sua. et ex proprio in Milulo perrexerunt: alnd scribendum non nisi necessitati quadam coacti animum applicuerunt.

Matthaeum, scribit Eusebius lib. 3. hist. cap. 24. vel c. 18. in alia editione, ea occasione scripsisse, quia cum praedasset Hebraeis, et ad Gentes ire pararet, utile judicavit, si iis. quos corpore desce. IK'. aliquod memoriale doctrinae suae et praedici illiis relinqueret. Marcum, referi idem Eusebius lib. 2. hist. cap. 13. nunc sponte sua. nunc a Petro (cujus discipulus erat) jussu, sed compulsu precibus 11 manorum scripsisse Evangelium. Lucam in, idem Eusebius b. tradit hb. 3. hislor. cap. 24. i leo vd-im scripsisse, quia viderat multos alios temere praesumpsisse ea Uteris mundare, quae

non perfecte noverant, ut nimirum nos abstraheret ab *incertis* aliorum narrationibus.

Joanmem, scribit idem Eusebius. ibidem, usque ad extremum senectutem sine ulla Scriptura Evangelium praedicasse, et addit Hieronymus in lib. de Script. Eccles., tandem cum compulsus fuisse ab Asiae Episcopis Evangelium scribere propter Ebionitarum haereseam tunc exorientem. Itaque nisi Ebionis bacrcsis exstisset. Jominis Evangelium fortasse non haberemus, quemadmodum nec alia tria, nisi praedictae occasiones oblatae fuissent, licet enim scribit Eusebius loco notato, solum duos ex Apostolis duodecim Evangelium scripsisse, et eos necessitate quadam ad hoc provocatos.

Ex quo manifeste colligitur. Apostolos non de scribendo, sed de praedicando Evangelio primaria intentione cogitasse. Praeterea. si doctrinam suam literis consignare ex professo voluissent, cerleca-lechisuium, aut similem librum confecissent. At ipsi vel historiam scripserunt, ut Evangelistae. vel epistolas ex occasione aliqua, ut Petrus, Paulus, Jacobus, Judas, Joannes, et in iis non nisi de disputationibus de dogmatibus tractaverunt. Denique, vel singuli Apostoli edidissent scriptam doctrinam Evangelicam, cum singuli haberent curam alicujus provinciae, vel cede omnes simul congregati. antequam discederent, in suas provincias communem aliquem librum edidissent, sicut constat eos communiter Symbolum Fidei composuisse, quod tamen non scripserunt, sed viva tantum voce tradiderunt, ut docent b. Irenaeus lib. 3, cap. 4. b. Hieronymus in cpisl. ad Pammach. con. error. Jo. ilicrosolym. et b. Augustinus lib. de fide et oper. cap. 9. b. Ambrosius cpisi. 81. ad Syricium. b. Leo cpisl. 13. ad Pulcherram, Iulianus et b. Maximus in exposit. symb.

probatur tertio ex multis, quae ignorari non possunt, etiam in Scripturis non continentur. Ac primum, tempore Testamenti veteris sine dubio non minus fucminoc, quam viri remedium aliquod habebant, quo a peccato originali purgarentur; et etiam pro masculis instituta erat circumcisio secundum mulorum opinionem, quid autem esset pro foeminis, nusquam habet Scriptura.

Deinde, eodem tempore non esset ullo modo credibile, non fuisse remedium ullum pro masculis morientibus ante octavum diem, quo solo poterant circumcidi, et etiam nihil exstat de hac re in Scriptura.

Tertio, gentiles nulli salvari poterant, et salvabantur tempore Testamenti veteris, et vere ad Ecclesiam perlinebant, ut supra ostendimus; et etiam nihil prorsus de eorum justificatione a peccato originali, aliisque peccatis in Scriptura habetur.

Quarto, necesse est nosse, exstare libros aliquos vere divinos, quod certe nullo modo ex Scripturis haberi potest. Nam etiamsi Scriptura dicat, libros Prophetarum, et Apostolorum esse divinos, etiam non certo id credam, nisi prius credidero, Scripturam. quae hoc dicit, esse divinam. Nam etiam in Alcorano Mahumc'i passim legimus, ipsum Al

coranum de coelo a Deo missum, etiam si non credimus. Itaque hoc dogma iam necessarium, quod scilicet aliqua sit Scriptura divina, non potest sufficienter haberi ex sola Scriptura. Proinde cum Fides nitatur verbo Dei, nisi habeamus verbum Dei non scriptum, nulla nobis erit Fides.

Quinio, non satis est sciri, esse Scripturam divinam, sed oportet scire quae sit illa: id quod nullo modo potest haberi ex Scripturis. Quomodo enim colligemus ex Scriptura. Evangelia. Mani et Lucae esse vera, Thomae, et Bartholomaei esse falsa? cum ratio potius dicat, magis credendum libro praeferenti titulum Apostoli, quam non Apostoli?

Et unde colligam, epistolam ad Romanos esse vere Pauli, epistolam ad Laodicenses, quae nunc circumfertur non esse Pauli? cum utraque praeferat nomen Pauli, et cum Paulus in epistola ad Coloss. cap. ult. dicat, se scripsisse ad Laodicenses, nusquam audent dicat, se scripsisse ad Romanos.

Sexto, oportet enim non solum scire, qui sint libri sacri, sed etiam in particulari, tales qui sunt in manibus, esse illos. Aon enim satis est, credere, Evangelium Marci esse verum, Evangelium Thomae non esse verum, sed oportet etiam credere. hoc Evangelium, quod nunc legitur nomine Marci, esse illud verum, et incorruptum quod scripsit Marcus? quod eorum ex Scripturis haberi non potest. Quomodo enim ex Scriptura colligam, hoc Evangelium non esse suppositum, vel dicunt Mahumetum, vel certe Iohannem depravatum, vel dicebant olim Manichaei, et nunc Anabaptistae?

Ad haec tria respondet Calvinus lib. 1. Instil, c. 7. §. 1. et 2. Scripturas sacras discerni a non sacris per se, vel lucem a tenebris, dulce ab amaro. Al contra: nam si ita esset, cum Lutherus judicaret epistolam Jacobi stramineam, et Calvinus Apostolicam? Ideo addit Calvinus ibid. §. 4. non omnibus apparere hanc differentiam Scripturarum, sed solum habentibus spiritum: nam etiam lucem a tenebris non discernit caecus. Al contra, nam Calvinus ibidem cap. 1. §. 1. contendit. Apostolos, et primae Ecclesiae Fideles habuisse verum spiritum: sed illi judicabant librum Sapientiae esse. aerum, vel Augustinus testatur, de praedest. cap. 11. quem tamen librum Calvinus, qui etiam Spiritum jaciatur, vult esse profanum.

Praeterea: Velut uno ore testantur, non aliunde nos habere Scripturam esse divinam, et qui sint libri sacri, quam ex Traditione non scripta. Sic apud Euseb. lib. 10. hist. cap. 10. Serapion rejicit quaedam falso inscripta Petro, quia per Traditionem acceperat, nihil tale scripsisse Petrum. Etc. 11. Clemens Alexandrinus secundum Traditionem sibi a senioribus commendatam, docet quae sint vera Evangelia. Et cap. 18. Origenes: *Traditione*, inquit, *didici de quatuor Evangelistis. quod haec sola ei*. Rasilus quoque lib. de Spiritu. cap. 27. dicit, si traditiones non scriptae negligantur, fore vel Evangelium etiam magnum detrimentum patiatur. Denique Augustinus lib. coni, epistol. fundam. c. dare dicit, se Evangelio non crediturum, nisi Ecclesia id praecipiat.

Sed instat Calvinus: fundamentum Ecclesiae

sunt Scripturae Apostolorum et Prophetarum, Epties. 2. igitur non credimus Scripturas esse divinas ex Traditione Ecclesiae, quia lumen fundamentum Scripturae esset Ecclesia.

Respondeo: Apostolum non dicere, scripta Apostolorum et Prophetarum esse fundamentum, sed Apostolos et Prophetas. Isti autem non solum scripserunt, sed etiam ore tradiderunt, et docuerunt se scripsisse. Atque ita ex verbo Apostolorum non scripto, et per Ecclesiam nobis tradito cognoscimus, quod, sit verbum Apostolorum scriptum. Sed de his diximus libro superiore.

Brennius igitur in Prolegomenis, non inveniens exitum, fatetur, hanc unam et solam Traditionem non scriptam esse recipiendam. Et idem docet Kemnilius, tractans secundum genus Traditionum, in Exam. Concil. Trid. At si ita est; non igitur sola Scriptura sufficiens est, ut ipsi iam saepe citam serio docent: si enim destituatur hac Traditione non scripta, et Ecclesiae lesione, parum proderit.

Praeterea si haec Traditio ad nos pervenire potuit, cur non per eandem viam potuerunt etiam aliae pervenire?

Denique, vel haec Traditio est verbum Dei, vel non: si non: igitur non habemus Fidem, Fides enim verbo Dei nititur: si sic; cur ergo clamant, nullum esse Dei verbum, nisi scriptum?

Septimo, necesse est, non solum Scripturam posse legi, sed etiam intelligi: alio saepissime Scriptura ambigua et perplexa est, vel nisi ab aliquo qui errare non possit explicetur, non possit intelligi; igitur sola non sufficit. Exempla sunt plurima: nam aequalitas divinarum personarum; processio Spiritus sancti a Patre et Filio vel ab uno principio; peccatum originis; descensus Christi ad inferos, et multa similia deducuntur quidem ex sacris Litteris, sed non adeo facile vel si solis pugnandum sit Scripturae testimoniis. nunquam lites cum protervis liniri possint. Notandum est enim, duo esse in Scriptura: voces scriptae et sensum in eis inclusum: voces sunt quasi vagina; sensus est ipse gladius spiritus. Ex his duobus primum habetur ab omnibus quicunque in novis litteris potest legere Scripturas: alio secundum non habent omnes. nec possumus in plurimis locis certi esse de secundo, nisi accedat traditio. Et hoc forte dicere voluit Rasilus ille Spin, sancit, cap. 27. cum ait, sine Traditionibus non scriptis Evangelium esse purum nomen, id est, esse tantum voces et verba sine sensu.

Uclavo credendum est. beatam Mariani semper fuisse Virginem, contra errorem Helvidii, ut semper Iohanna Ecclesia credidit; et tamen nullum de hac re est in Scripturis testimonium.

Nono credendum est, in novo Testamento Pascha esse celebrandum die Dominico: nam haeretici habili sunt ab Ecclesia antiqua Quaradecimani: etiam si nihil prorsus de hac re exstat in Scripturis. Idem dici posset de multis aliis.

Decimo credere oportet, et credunt nobiscum Lutherani et Calvinistae contra Anabaptistes, Baptismum parvulorum esse ratum: id autem ex solis Scripturis, nec Catholici probant, nec Lutherani

probare ullo modo possunt. Nam illi existimant, BapliMnom sine Fide aclioli propria *nihil* valere, (t propterea credunt, infinies dum baptizantur a clu credere, id quod non solum Lulherus docet in c>p. 3. ad GnL et Kemnilius in Exam.sess.î.Conc. Tnd.scd el Synodus generalis Lulhernnorum Wir-Icnibergan habita definivit: at hoc nullo modo ex Scripturis probari potest. I bi enim.quaeso,.Scriptura indicat, infantes uti ratione ante usum rationis dum baptizantur? Hinc videlicet Anabaplistao Lulheranos redigunt ad miras angustias,et cogunt cos,vchnl nolinl(ad Traditionem et usum Ecclesiae recurrere.

Undecimo credit Lulherus Purgatorium esse. Sic enim ail in assert, ari. 37. *Ego lamen et credo Purgatorium esse, el consulo suadeoque credendum.* Et tamen in ari. illo .37. asserit, Purgatorium non posse probari ex sacris Literis.

Denique credunt omnes haeretici huius temporis, nullum esse verbum Dei nisi scriptum. at Irnc ccllc in Iota Scriptura nusquam invenitur. Quod enim praecipue soient adferre ex Deuler. 4. *Son addetis ad verbum quod vobis loquor, pec auferetis e.r eo.* nihil eos iuvat, non enim dicit Mucscs *ex verbo scripto*, sed. *e.c verbo quod loquor.*

CAPUT V.

Esse aliquas veras Traditiones demonstralui ex Scripturis.

Demonstravimus hactenus, Scripturas sine Traditionibus nec omnino necessarias, nec suffiientes fuisse: nunc quod secundo loco proposui Orslndemus, esse videlicet aliquas veras Traditiones.

Ac primum colligi potest ex iis quae diximus. Nam si Scriptura non continet omnia, et necessarium est verbum traditum; sequitur, esse aliquod verbum traditum,alioqui Deus non bene providisset Ecclesiae, Secundo probatur testimoniis Scripturarum. Primum esi Jo. 16. *Mulla, habeo vobis dicere, sed non palestis portare modo.*VA Jo. ull. *.Sunt autem el alia multa quae fecit Jesus. quae m scribantur per singula, nec ipsum arbitror Mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.* Constat igilur, mulla Dominum fecisse et dixisse, quono non sunt scripta. Nam istos libros qui extant, una manus capere potest:: Joannes ; utem dicit, totum mundum non posse capere libros. qui scribendi essent. El praeterea illa, quae promittebat Dominus se dicturum .lo. 16. dixit haud dubio post resurrectionem suam . ul Lucas testatur Actor, *I.Per dies quadraginta apparens < .'. et laqueus de regno hei.* \I de gestis el verbis D<mini post resuirectionem paucissima scriptis' runi l 'angdislae.Non aulcm est ullo modo credibile. Apostolos qui illa viderant, et audierant , q i tradidisse Ecclesiis, nec enim invidi, autobiwiosi erant, ul nollent, aut non possent ea dicere.

Despondet*, etiamsi non sini scripta omnia.quae dixit, aullccii Jésus,esse lamen scripta omnia ne-

cessaria. Sed hoc jam csl refutatum: mulla enim necessaria non sunt scripta, et praesertim de Sacramentorum institutione, quae sine dubio Dominus tradidit in illis diebus quadraginta.

Secundum testimonium est, I.Cor. 11. ubi Paulus duas quaestiones tractat, unam de modo orandi in Ecclesia,alleram de modo sumendae Eucharistiae.Primam exorditur a Traditione: *Laudo*, inquit. *vos, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis.* Ista enim praecepta de modo orandi, nusquam scripta inveniuntur. Et aperte Chrysoslomos el Thcophylactus notant hoc loco, Apostolum loqui de praeceptis non scriplis:necnon Epiphanius haeres. 61. quae est Apostolicor.,el Ilasijus lib.de Spir.sanet, cap. 29. el Damasc. 2. Thcssal. cap. 2. §, lin. Deinde, quia adhuc aliquid deerat praeceptis traditis, addit, ul eliam hoc servant, ut viri in Ecclesia orent capile aperto, mulieres capile velato, El ut ostendat mullum tribuendum esse Traditioni et consuetudini Ecclesiae, etiam sine scripto, concludit; *quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, ucque Ecclesia Dei.* Itaque vull reprimi contentiosos e.\ Ecclesiae consuetudine,

Alteram quaestionem exorditur eliam a traditione: *Ego enim*, inquit, *accepi a Domino, quod et tradidi vobis.* El concludit. *Caetera, cum venero disponau* : tuid aulcm disposuerit nuquam scriptum iiv.cn.iur.Merito autem censent Catholici,cum non solum disposuisse quae ad nlus el caeremonias perlinebant.sed eliam tradidisse alia graviora, ul de Ordinatione ministrorum, de sacrificio altaris, de aliorum Sacramentorum forma el materia: nec haeretici pqssunl ullo modo contrarium ostendere.

Tertium testimonium csl 2. Thcssal. 2. *Itaque fratres. tenete traditiones quas didicistis* , sive *per sermonem, sire per epistolam nostram.* Ad liune locum respondent duobus modis Ixenmiliu? et Ilennunnus. Primo dicunt: Apostolum eadem tradidisse prius sermone,deinde epistola, el idcirco non loqui de traditione non scripta. At ridicula est expositio. Primo, quia illa particula disjunctiva *sive* aperte indicat.diversa esse quae tradiderat et quae scripserat. Secundo, quia si ita esset, deberet epistola una ad Thessalonicenses continere omnem doctrinam, quam Apostolus illis praedicaverat. Sine dubio autem totum Evangelium plene illis praedicaverat.uleliapi colligitur ex cap.I.cl2. prioris cpisollae: deberet igilur illa complecti totum Evengellum: non autem continet centesimam porkm, ul patet.

Secundorespondent: Apostolum hic loqui de sermone, quem ore prununciaverat, et quem ipse non scripserat, sed qui tum scriptus erat, vel fuit postea ab Evangelistis. Apostolus cnim,ul ipsi di-eunt, nihil prorsus docuit, quod non sil alicubi scriptum in novo Testamento. Cui solutioni subscribit eliam Brenius in Prologom. At contra.Nam pruno, in hoc ipso capile Apostolus dicit, se illis praedicasse de Ancliristo. et praeter alia, docuisse quando esset venturus: Et nuue. inquit, quid *delinet* scitis. El, .Num retinetis.quod cum essem

apud vos, *haec dicebam vobis!* Hoc nutem nusquam scriptum est, quando scilicet sil Anlichrius venturus. Quare b. Augustinus lib.20. cap. 10. Civi-
vit. Dei dicit, illos scivisse quod Apostolus docue-
rat viva voce: nos autem non posse id scire, qui
Apostolum non audimus; ergo non omnia scripta
sunt, quae Apostolus dixit. Praeterea, sive scripta
postea fuerint, sive non quae Apostolus docuerat,
non nullum refert quantum ad argumentum, quod
ex hoc loco colligimus. Nam Apostolus non pro-
mittit se, vel alium ea scripturum, quae ore tradi-
derat, sed simpliciter praecipit, ut non minus ob-
servent, quae acceperant sine scripto, (nam quae
per epistolam. Et hoc modo hunc locum Yelcres
intellexerunt.

Basibus lib. de Spir. sancti, cap. 29. *Arbitror
Apostolicum*, inquit, esse, *etiam non scriptis Tra-
ditionibus inhaerere. Laudo. inquit, vos, quod om-
nia mea meministis, et quemadmodum tradidi
vobis. Traditiones continetis.* Et, *Tenete Tradi-
tiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive
per epistolam.* Chrysostomus in hunc locum: //inc
palet, inquit, *quod non omnia per epistolas tra-
diderint. sed nulla etiam sine literis. Eadem ve-
ro lide digna sunt tam illa. quam ista.* Iisdem
vero verbis utuntur Oecumenius et Theophylactus
hoc loco, quibus accedit Damascenus lib. 4. de Fi-
de cap. 17. *Quod plurima*, inquit. *Apostoli tradi-
derint sine scripto, scribit Paulus. Ergo, fratres.*
state et *lenele Traditiones, quas edocti estis sive
per sermonem, sive per epistolam.* Eodem modo
exponit VIII. Synodus generalis Act. n. can. 1.

Illis quinque Patribus, qui diserte exponunt hunc
locum pro nobis, objicit Ilcmanus alios quinque
Hieronymum, Ambrosium, Primasium, Theodore-
lum, et Anselmum in hunc locum, quos dicit con-
silia nos exposuisse. Sed respondeo: Commentaria
illa in epist. nomine Hieronymi inscripta non esse
Hieronymi, sed Pelagii haeretici, ut b. Aug. docet
111). 3. de pecc. merit. et remiss. cap. 1. 5. et 12.
et ipsa verba Commentarii in cap. 5. 7. 8. et 9. ad
Rom. clamant, anciolem esse Pelagium.

Deinde nec Pelagius in hac re est contra nos,
solum enim dicit: *Quando*, inquit, *sua vultucri,*
*non vult extranea superaddi: apostolica autem
Traditio est. qua in toto Mundo praedicantur
Haplismi Sacramenta.* Quid hic est contra nos?
Admilhmus enim, non esse addenda extranea, id est
aliena, et suppositilia Pseudo-Apostolorum com-
menta ad vera Apostoli dogmata. Quod autem se-
quitur, pro nobis est. Aain ideo dixit Pelagius Bap-
tismi Sacramenta esse apostolicam traditionem,
non Baptismi Sacramentum, quia noverat nulla
esse mysteria circa Baptismum, quae servantur in
Ecclesia ex Traditione Apostolorum non scripta,
ut exorcismus, exsufflationem, unctionem etc.

Primasius quoque est pro nobis: nam ponit in-
primis quasi ad verbum Pelagii expositionem, de
qua jam diximus. et addit loqui Apostolum non so-
lum de Sacramentis Baptismi, sed etiam de iis Tra-
ditionibus, quae toto Mundo observantur, et quae
propterea apostolicae esse dignoscuntur. Herman-
nus pulchre, eum loqui de Evangelio scripto, quia
toto Mundo servatur: sed advertere debuit, nulla

etiam non scripta toto Mundo servari, ut festa Na-
talis, Paschae, Ascensionis. Pentecostes, ut Augu-
stinus docet in epist. 118. Praeterea cum dicit Pri-
masius. loqui Apostolum de illis Traditionibus, quae
dignoscuntur apostolicae, quia toto Mundo servan-
tur, sino dubio loquitur de non scriptis. Ipse enim
quippe qui discipulus est Augustini, noverat regu-
lam Augustini esse, (in epist. 118.) quae toto
Mundo servantur, etiamsi scripta non sint, ex A-
postolica Traditione servari.

Ambrosius neque est contra nos, neque pro no-
bis: solum enim dicit, Apostolum hoc loco mone-
re. ut perseveremus in doctrina Evangelii: nihil
autem dicit de scripto, vel non scripto. Anselmus
est potius pro nobis: sic enim exponit: Tenete *in
corde, et operibus Traditiones, quas didicistis,*
*sive per sermonem nostrum, dum essemus prae-
sentes, sive per epistolam quam vobis misimus ab-
sentes.* Quid hic est contra nos: quid non potius
pro nobis?

Denique Theodoretum etiam existimo esse pro
nobis, sic ille ait: *Habetis*, inquit. *doctrinae re-
gulam, sermones quos vobis tradimus. quos et
praesentes vobis praedicavimus. et absentes scrip-
simus.* Hunc locum pro se facere dicit Herraannus,
quia Theodoritus videtur indicare, Apostolum eos-
dem sermones scripsisse. quos antea praedicaverat
sed falso hoc dicit Ilcmanus. Verba enim Theo-
dorei possunt etiam intelligi de diversis sermonibus
hoc modo: *habetis doctrinae regulam sermones
quos: id est. illos quos praedicavimus. et illos
quos in epistola scripsimus.* Hunc autem sensum
esse magis ad mentem Theodori patet, tum quia
est conformior expositioni Chrysostomi. quoniam ubi-
que sequi solet Theodorus, tum etiam quia prior
sensus est falsus, cum certum sit, non omnia in il-
la epistola scripta esse, quae Apostolus ore prae-
dicavit. Manet igitur in suo robore argumentum
nostrum ex isto loco Pauli.

Quartum testimonium est 1. Timothei. 1. *O Ti-
mothee, depositum custodi.* Et 2. Timothei. 1. *For-
mam habe sanorum verborum, quae a me au-
disti. Item depositum custodi per Spiritum
sanctum, qui habitat in nobis,* Et cap. 2. *Tu er-
go, fili mi. confortare in gratia quae est in Chri-
sto Jesu, et quae audisti a me per multos testes,*
*hanc commendam Fidelibus hominibus qui idonei
erunt et alios docere.*

In his locis nomine depositi non potest intelligi
Scriptura, sed thesaurus doctrinae, intelligentia
dogmatum divinarum. id est, tam sensus Scriptura-
rum, quam aliorum dogmatum, quam totam doc-
trinam propagari volebat per Traditionem, ut ex-
plicant Chrysostomus et Theophylactus in hunc
locum; quo alludit etiam Irenaeus lib. 3. cap. 4. cum
ait: *apostoli quasi in depositarium dives, plenis-
sime in Ecclesiam contulerunt omnia. quae sunt
veritatis.* Et habet. cap. 13. *Quapropter*, inquit, *eis
qui in Ecclesia sunt Praesbyteris obaudire opor-
tet his, qui successionem habent ab Apostolis. qui
cum Episcopatus successione Chrisma veritatis
certum, secundum placitum Patris acceperunt.*
Et facile ex ipsis verbis colligitur. Nam si loqueretur
de verbis scriptis, non tam anxie commendaret

depositum, Scripturae enim CiciJc conservantur in thecis, et a Librariis: Apostolus autem vult servari per Spiritum sanctum in pedore Timothei. Et deinde non adJcrel : *Haec commenda Fidelibus, qui idonei erunt ei alios docere* sed diceret, *commenda Librariis, ul mulla exempla transcribant*, Xcc diceret: *Quae audisti a me per multos testes, sed quod scripsi tibi*. Itaque non verba solum, sed etiam sensum, ac multo magis hunc, quam illa Timotheo Apostolus commendat, ac ut per manus tradet successoribus suis jubet. Vide de hoc loco Commomtor. Vincent» Lirmen. adversus profanas vocum novitates.

Ultimum testimonium 2. cl3. cpisl. Joannis *Plura habens scribere vobis, nolui per chartam, cl utramenlum*, etc. Ex his enim intelligimur, mulla ab Apostolo Joanne dictu esse discipulis, el per discipulos Ecclesiae universae, quae tamen scripta non sunl.

CAPUT VI.

Idem ostenditur testimoniis Pontificum et Conciliorum.

Ad loca Scripturarum addemus pauca quaedam veterum sanctorum Pontificum et Conciliorum testimonia. Ac primum, S. Fabianus Papa el .Martyr in cpisl. 2. ad Epbc. Orion. ul habetur dc conster. dhl. 3. c. *Hieris*, posteaquam docuerat, singulis annis sacrum Lhrisinn reiiiov nidum esse, ita subjunxit: *Isla a sanctis Apostolis, cl successoribus eorum accipimus, cl vobis tenenda mandamus*. Haec ille. El certe dc Chrismate renovando nihil in sacris Literis legimus.

S. Innocentius I. in epist. I. quae est ad Docentium. Si *instituta*, inquit, *Ecclesiastica. ut sunl a beati-Apt s'olis tradita integra vellent servare Domini Sacerdotes. nulla varietas in ipsis Ordinibus ct consecrationibus haberetur*. Haec ille. Uni dc Traditionibus non scriptis agit. ne praesertim cap. 3. cum docet, Confirmationem cliam parvulis conferendam, et a solo Episcopo, cl sub certa forma verborum, atque adeo non scriptas ejusmodi Aposolicas Traditiones esse testatur, ul nec in ea epistola formam illam verborum adscribere voluerit Verba, inquit, *dicere non possum, no magis prodere i ibear, quam ad consultationem respondere*.

Sanctus Leo. 1. serm. G. dc quadrng.: Apostolira inquit, *institutio quadraginta dierum jejuniis impleatur*. El sotm. 2. dc jejun. penlce.: *Dubitandum non est dilectissimi, omnem observantiam iTtidiluuiM cs>e divinae. cl quidquid ab Ecclesia in mn-iietiudinmst devotionis receptum*, d' Tr ; li'i<.nc tposlolicu *cl de S. Spiritus prodire doctrina*. Vide cliam serm. 8. cl 'J. dc jejun. sept. mens.

Jam vro Concilium antiquissimum el celeberrimum N cvinioi I. ex doctrina non scripta dauinavilbacrcsun V i. ul diserte testatur Tlicodorctus lib 1. iust. cap. 8. Etsi enim quaedam Scripturae

poterant adferri conlrn Arium, tamen quin Arius eliamproferebot Scripturas; cx doctrina non scripta, sed tradita per manus Patrum sibi in Ecclesia succedentium eum damnaverunt.

Nicaenum 11. act. 6. Ioin. 4. *Praeterea*, inquit, *cum nullis, quae nobis sine scripto tradita sunl, cliam. imaginum factio in Ecclesia ab Apostolorum praedicatione dilatata est*. El act. 7. in lino sic habchSt *quis omnem Traditionem EcclesiaUicam, sivescriptam, sivenon scriptam irritam facit, anathema sil*. Idem repcrilurin Concilio VIII. gc. nerali, act. 8. cl post act. nil. can. 1. profitentur Patres, se servaturos omnes Traditiones, non solum Aposolicas, sed etiam Ecclesiasticas. Ex quo mirum videri non deberet Liithcranis, si lalc aliquid etiam docuit Concil. Trident, sess. i. nihil enim novi statuit.

CAPUT VII.

Idem probatur cx Patribus.

Accedant nunc testimonia Patrum grcccorum el iatinorum, qui incredibili consensione hanc veritatem docent. Ac ul a graecis incipiamus, b. Ignatius apud Eusebium hb. 3. hist. c. 3G. hortabatur omnes, Apostolorum Traditionibus tenacius inhaerere: *Quas Traditiones* inquit Eusebius. *cautelae gratia scriptas se asserit reliquisse*. Haec ille. Ex quo sequitur, eas ab Apostolis scriptas non fuisse.

Ad hoc testimonium nihil respondet Hermannus. nisi non exstare ista scripta Ignatii. At falsum esi non exstare: scribit enim Hieronymus in lib. dc vir. illusi. Ignatium scripsisse epistolam ad Ephesios, d Mugncsianos. ad Trallianos, ad Humanos, ad Philadelphienses. ad Smyrncnses, ad I'olycarpuni, quae omnes nunc exstant, el m eis invenimus jejunium quadragesimae, Ordines minores, diem Dominicum, et alia quae non sunt in Scripturis. el tamen ab Apostolis sine dubio Ignatius didicit.

Dionysius Areopagita, cap. 1. Eccles. liierarclliae: *Primi illi*, inquit, *nostri sacerdotalis muneris duces summa illa, ct supersubstantialia parlim scriptis, parlim non scriptis institutionibus suis nobis tradiderunt*. Ad haec el similia respondere solent Lutherus, Calvinus, el caeteri, libros qui nomine Dionysii circumferuntur, non esse Dionysii. At citantur opera haec nomine Dionysii Areopagitae in VI. Vil. cl Vili. Synodo generali; Hem a Gregorio I. in honiil.de cent, ovib., a Martino 1. in Concilio Romano, elab Agathone in epist. ad Imperatorem Constantinum ex quo coguntur lateri haeretici, hunc auctorem ante annos mille scripsisse, proinde non esse contemnendum.

Egesoppus apud Euscb. lib. 4. hist. cap. 8. Apos'olicas Traditiones quinque libris comprehendit, qui etsi modo non exstent, lamcn satis indicat hoc testimonium, Apostolos non omnia scripsisse, quae ie docuerant. I' lyncrpus apud Euscb. lib. 5.

c.ip. 20. referebat verba, quae dicta a Domino, ab Apostolis ipse audierat, et de virtutibus ejus ac doctrina. Irenaeus aulem, ul ibidem habetur, quae Polycarpus tradebat, describebat, non in charta, sed in corde suo. Ille certum est agi de Traditionibus non scriptis. Si enim de scriptis ageretur, nihil singulare diceretur de Polycarpo vel Irenaeo, nam etiam ego possum referre dicta a Domino, quae in Apostolis legi, nec est opus, ut ea describam in charta.

At nihilominus respondet Kemnitius: loqui Eusebium de Traditionibus quae probari possunt ex Scripturis; ait enim ibidem, illa omnia quae Polycarpus dicebat, fuisse consona Scripturis: sed errat Kemnitius, nam aliud est, esse consonum Scripturae, aliud posse probari ex Scriptura: omnis enim vera Traditio, immo omnis veritas est consona Scripturae, cum verum a vero dissonare non possit; nec lamēn omnis veritas probari potest ex Scriptura.

Justinus in line 2. Apologiae pro Christianis, posteaquam exposuit multa de Christianis, et inter alia quaedam non scripta in divinis Literis, (ut, quod convenient singulis Dominicis, et post lectionem Scripturarum et concionem, offeratur et consecratur panis et vinum aqua temperatum. et quod non liceat ullo modo participare de Eucharistia, nisi post Baptismum, et alia); subjungit etiam *Postridie Saturni. qui dies Solis est. cum Apostolis, discipulisque suis appamissel, haec illis tradidit*, quae vobis quoque considerata permittimus etc. Et quamvis etiam Justinus non diceret, haec esse tradita a Christo, lamēn cum Justinus vicinissimus fuerit temporibus Apostolorum, necessarium esset credere, quae ipsius tempore in Ecclesia gerebantur ab Apostolis tradita fuisse. Quis enim alius fingi potest auctor?

Aii hunc locum et similia Cypriani. Ambrosii. Hilarii, Hieronymi, et aliorum, quae adducimus, nihil fere respondent Hermannus et socii, nisi istos omnes alicubi errasse; Sed hoc nobis non officit. Etsi enim erraverint aliqui Patrum in quibusdam dogmatibus, nunquam tamen omnes simul in eodem errore convenerunt proinde cum ostendimus, omnes convenire in Traditionibus non scriptis asserendis, satis citaciter probamus, in eo illos non errasse,

Irenaeus lib. 3. cap. 2. 3. et 4. multa praeclara de Traditionibus dicit. quae tamen a Brenlio et Kemnitio Irachunlur in alium sensum, de quo nunquam Irenaeus cogitavit. Itrenlius dicit: loqui Irenacutn de Traditione Scripturae, idest. de Traditione illa, qua per successionem Patrum intelligimus, quae sint verae Scripturae. At non hoc velle Inacuini, verba ejus nos docebunt, lib. 5. cap. 5. *Quid aulem*, inquit, *si neque Apostoli Scripturas quidem reliquissent nobis; nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt iis. quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt inultae nentes barbarorum, quorum qui in Christum credunt, sine charta et aliamento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, et vere erem Traditionem diligenter custodientes.* Si loquitur Irenaeus de Traditione Scripturae, quomodo isti barbari habebant, et cu-

stodiebant diligenter Traditionem, qui Scripturas nullas habebant?

Kemnitius autem dicit: loqui Irenaeum de Traditione eorum dogmatum tantum, quae in Scripturis inveniuntur, et quae per Scripturas probari possunt. At hoc etiam esse falsum, docebunt ejusdem Irenaei verba; nam c. 2. 3. et 4. docet, non esse aliam viam perveniendi ad veritatem, quam consulendo Ecclesias, in quibus est successio Episcoporum ab Apostolis, et considerando quid ibi doceatur, et quam dicant illae Ecclesiae esse Apostolicam Traditionem. Vult igitur Irenaeus. Traditionem latius patere, quam scripturas, et sensum Scripturarum difficius non ex Scriptura, sed ex Traditione haberi, ita ut Traditio sola sufficiat, Scripturae aulem non sufficient. At falsum esset hoc totum, si nihil aliud Traditio contineret, quam id, quod evidenter colligitur ex Scripturis, ut Kemnitius somniat.

Postquam igitur c. 2. dixerat. haec clericos non posse convinci ex Scripturis, et cap. 3. enumeraverat Romanos Pontifices a Petro usque ad Eleutherium. qui tunc sedebat, ut ostenderet. esse in Ecclesia continuatam successionem Episcoporum conservantium Traditionem Apostolicam, ita loquitur Cap. 4. *Tantae igitur ostensionis cum sint haec, non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem. quam facile est ab Ecclesia sumere: cum Apostoli quasi in depositarium dives. plenissime in eam contulerint omnia, quae sunt veritatis, ut omnis, quicumque velit.umat ex ea partem vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones, propter quod oportet devitare quidem illos. quae aulem sunt Ecclesiae, cum summa diligentia diligere. et apprehendere. veritatis Traditionem. Quid enim Tlel-8i de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias. in quibus Apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum, et re liquidum est? Quid autem, si neque Apostoli Scripturas quidem reliquissent, nunc oportet ordinem sequi Traditionis? etc.* Quibus verbis addenda sunt, quae idem habet lib. 4. c. 43. *Qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum Patris acceperunt.* Aides, quomodo Apostoli tradiderunt successoribus non solum Scripturas, sed charisma veritatis certum, idest veram Scripturarum intelligentiam, et universam doctrinam Evangelicam.

Clemens Alexandrinus in lib. de Pasch., ut est apud Euseb. lib. 11. cap. 11. dicit, extorqueri sibi a fratribus, ut ea quae a Presbyteris Apostolorum successoribus voce sibi sola tradita essent, describeret in libris, ac posteris traderet: nescio quid clarius pro Traditionibus dici possit. Origenes in cap. (i. epist. ad Itoni.: *Ecclesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem suscepit, etiam parvulis Jhaptismum dare.* Ei hom. 11. in lib. Auiner.* in Ecclesiasticis observationibus, inquit, *sunt nonnulla, quae omnibus quidem facere est, nec tamen ratio eorum omnibus patet.* Et enumerat talia nullas Traditiones non scriptas.

Eusebius lib. I. de Demonsir. Evang. cap. 8. *Caelcrum. inquit, .Voses in tabulis inanimalis, Chridin aillent in mentibus vita praeditis perfecta nori Testamenti documenta descripsit.Ejus vero discipuli, ad magistri sui nutum, auribus niuîli.ruin doctrinam suam accomodantes, quaecumgti- quidem, relidi ultra habitum progressi, a perfecto ipsorum magistro praecepta fuerant, ea iis,qui capere poterunt Iradiderunt.quuecumque cero iis convenire arbitrabantur,qui animas adhuc affectibus obnornas gererent,curalionisque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem mullorum se demittentes, partim literis, parlim sine literis, quasi iure quodam non scripto servanda commendarunt.*

Athanasius in lib. de decr. Aicanae Synodi contra Euscium: Acce. inquit, nos *quidem cx Patribus ad Patres per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstravimus. Vos autem, o novi Judaei el Caqhie discipuli, quos tandem verborum vestrorum potestis ostendere progenitores!* Basilius lib. de Spin sanet, cap. 27. *Dogmata. inquit, quae in Ecclesia servantur ac praedicantur, parlim cx conscripta doctrina habemus. partim ex Apostolorum traditione in mysterio ad nos delata recepimus. Quae utraque eandem ad pietatem vim habent, et nemo his contradicit, qui vel mediocrem saltem Ecclesiasticorum jurium experientiam habet* etc. Ei enumerat continuo plurimas Traditiones non scriptas; el similia habet cap. 29.

Itespondet Kemniliusî hacc quae Basilius refert, non esse dogmata Fidei, aut morum, sed tantum ritus quosdam liberos, ul signare se signo Crucis, adorare nd Orientem, benedici aquam etc. Al meminisse. debet hcmnilius sc dixisse, non posse o-sclmli ullum ritum certo ab Apostolis institutum : hic autem Basilius audacter enumerat plurimos ab Apostolis mslilulos.Deinde, etsi non sil necessaria ad salutem observatio aliquorum ex his ritibus.tamen necessarium est ad salutem credere esse bene institutos, et eos non contemnere: quemadmodum nulla quae sunl in Scripturis, non sunl necessaria ad salutem, ul quod vir aperto capite orel, cl mulier velato I.Corinl. 11. cl tamen nccssc csl ad salutem ista credere, cl non contemnere.

Denique Basilius non solum ritus quosdam, sed etiam quaedam referi essentialia, ul confessionem Fidei, id csl, Symbolum Aposollicuin, quod ex Traditione habemus, el olei unctionem in Sacramento Confirmationis: quaedam cliam alia commemorat, quae etsi ex se non sint necessaria, tamen postquam praecepta sunl, itu sunl necessaria, ul si de Industria omittantur. graviter peccetur,ul signum crucis in consecratione aquae.Eucharistiae,Chrisma li-. n>< non abrenum ialio Satanae, el pompis ejus in Baptismo clc. Dicil enim Augustinus tractat. 118. in lo.Xrne signo Crucis nulla Sacramenta rile perngueiidcm docelCbrysoslomusbomil.35.inJ!allli.

Brenlius aoielij inverecundior respondet: hos Basili» "Ciiienlias esse ex naevis el erroribus Basdii, qui pro honore tanli viri deberent silentio legi: ct ni-" votai porcos ei imitatores Cham, qui Patrum n T' ri""i lurp luîmes denudamus.Son enim exi-

stimat esse ferendum,quod Basilius dicat,candem vim habere ad pietatem Traditiones paedagogicas (ul ipse loquitur) de signo Crucis, cl aqua benedicta, cum Scripturae sanctae dogmatibus.

Sed omissis conviliis, nec enim nostrum est reddere mala pro malis, respondeo ad id quod Brenlius objicit: rectissime aequari Traditiones Scripturi"; nam ut in Scripturis quaedam sunl magna praecepta, ul diligere Deum, quaedam minora, ut non dicere verbum otiosum,quae non aequae obligant ad observationem, et tamen aequae obligant ad Fidem cl venerationem, (non enim minus csl haereticus,qui non credit.aut non veneratur Scripturam illam, quae dicit: *De omni verbo otioso reddent rationem in die judicii.*, quam qui non credit, aut non veneratur illam: *Diliges Dominum Deum tuum* clc.), ha etiam in Traditionibus quaedam sunl majora, ct quuedam minora quoad obligationem agendi, el tamen omnia aequae obligant ad Fidem, cl venerationem. El eodem modo quaedam sunl Traditiones majores quoad obligationem, quam quaedam Scripturae, quaedam minores, cl quaedam aequales; cum tamen omnes Traditiones, el omnes Scripturae sint aequales, quantum ad Fidem cl venerationem,quae iliis debetur, cum proficiscantur ab eodem auctore Deo. cl veniant ad nos per manus ejusdem Ecclesiae Catholicae,quae est mater nostra ei Christi sponsu.

Denique Ilcrmannus non contentus iis, quae Brenlius el Kcmnilius dixerant, addit: *Ista omnia non esse Uasilii sed inserta in libro Uasilii ab aliquo nebulone.* Quae sane expeditissima responsio est: sic enim facile csl solvere omnia arcumenla: neque adfcrî aliam probationem Ilcrmannus, quam Erasini testimonium,qui visus csl sibi nescio qumn diversitatem styli olfecisse in his capitibus a superioribus. At b. Joannes Damascenus longe antiquior el doctior, cl in Basillii scriptis magis versatus, nihil tale olfacere potuit. Is cnim(ul omittam recciilliores plurimos) inorat, t.pro Sanci, imagin. sic ait: *Sic ad verbum ail I). Hasilius in vigesimo septimo capite illius libri, quem de Spiritu sancio triginta distinctum capitibus ad Amphilo-chium scribil: Quae in Ecclesia servantur, el praedicantur instituta, partim ex scripta constant doctrina, parlim Apostolorum Traditione etc.*

Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum ultra medium, postquam dixerat, propter dogmata Testamenti veteris cl novi, doctrinam Ecclesiae visam fuisse Juliano mirabilem; addit continuo: *Cue-lerum. inquit.majorem atque insigniorem ob formas Ecclesiae nobis traditas, atque in hunc usque diem conservulas etc.* Explicui nutem postea, se figuras Ecclesiae vocasse disciplinam, politiam, ordinem Ecclesiae , rationem psallendi, modum poenitentiae imponendae, sacraria in templis, monachatum, virginum coenobia, el alia permulta, quae ex sola Traditione habentur. Quae omnia Julianus voluit Ethnicos imitari,ul eo modo Christianos facilius traheret ad paganismum.

Chrysostomus in 2. Thessal. 2. Patet, inquit, *quod non omnia per epistolam tradiderint Apostoli, sed multa sine literis. Eadem vero fide di*

gnasunt tamisla, quam ilia. Idem habent Theophylactus et Oeruinemus. Ille illud notandum, ruin Basilus, Clirysoslomos, Theopbilactus, Oecumenus aequenl Iradiliones Scripturis, (pud sil iudicandum de censura hemuilli, qui nit: *Insignia omnino audacia, est, auctoritati, el majestati Scripturae canonicae aliquid acquarc*: el passim ridet Concilium Trideulinum, quod pari pielalis ul Teclu veneretur Iradiliones el Scripturam. Idem Chrysostomus bom (>.). ad populum, el horn. 3. in cpisl. ad Philipp: *Jon frustra, inquit. ab iposlolis sancitum est, ul m celebratione. venerandorum mysteriorum iw. i Huriu liat eorum, qui lune disceserunt. A'overunt illis mullum lune emolumentifleri, mullum utilitatis.*

Theophilus lib. I. cl 3. Paschali, discrie doccl, legem jejuniorum Aposolicam esse Traditionem. Cyrillus Hierosolymitanus in caleeh. myslagog., nihil lere explicui aliud, quam Tradiliones non scriptus de Bapismo, ct aliis Sacramentis. Epiphanius haeres. .>. qmic est Meleliisedecianonnn: *Termini, inquit, nobis positi sunt, el fundamenta. el aedificatio Fidei: Apostolorum Tradiliones, el Scripturae sundae, el successiones doctrinae, el undequaque veritas* 1) *i munita est: cl nemo ilccipiaiur notis fabulis.* Item naces, til. quae est Aposulicorum: *Oportet, inquit, el Traditione uli, non enim omnia a divina Scriptura accipi possunt, Quapropter aliqua in Seripluris, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt.* Similia vide haeres. 15. Aeni el in compcnd. ducl.

Ad haec nihil respondent, nisi blasphemando, Epiphanius delectatum esse nimium Traditionibus el apocryphis fabulis clc. El niler alia pulal Brenlius non ferendum, quod Epiphanius dixerit, aposulicam esse Trad. lionem. quod non liceat uubere pusi votum emissum virg. nihilis: cum nimium id lcccnl primi pareilles Liibcranorum l. u. llierus cl Calbanna, sed haec alibi suo loco rcfccl. lcnliir.

Dnnascenus lib. i. cap. 17. *Plurima inquit, Aposlo i sine scripto tradiderunt etc,* Mulla cliam Hubei orat, pro nnagin. sancit.

E\ Latinis. Tertullianus lib, dc Cor. mil cap. 3. *Etiam, impnl, in Traditionis obtentu exigenda est. inquis, auctoritas scripta. Ergo quaeramus, an cl Traditio non scripta non debeat recipi. Plane negabimus rei i piendam. si nulla exempla praejudicent aliarum observationum. quas sine ullius Scripturae instrumento, solius Traditionis titulo, exinde consuetudinis patrociniu vindicamus.* Deinde enumeratis caeremoniis Baptismi, signi Crucis, Sacrificii anniversarii pro defunctis, ei alus quibusdam c. 5. subdit: *Harum, inquit, d aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules ScriplUrarum. nullam invenies: Traditio libi praetendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, el Fides observatrix.* Idem passim Traditione ulendum doccl, lib. I. conl. Marcion.; lib. 2. ad uxorem; lib. de veland. virg. et lib. de praescripl. Ir. crcl. ubi ex instituto doccl, haereticos non cx Scripturis, sed cx Traditione confutandos. Quae ad haec loca respondent, jam confutata sunt, cum ageremus de Irenaco, cl Basilio.

B. Cyprianus lib. I. cpisl. 12. *1'ngi quoque necesse est, inquit, cum, qui baplizatus sit etc.* Al coastal, nihil de chrismate in Scripturis haberi, sed Ianium in Trnditione. Idem lib. 2. cpislol. 3. *Admonitos nos scius, ul in calice offerendo Dominica Traditio servetur, neque aliud fiat a nobis, quam quod pro nobis Domitius prior fecit, ul calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* ilcspondet Kemnilius: loqui Cyprianum de traditione scriptu. Al falsum est. non enim aquae meminerunt Evungclislae. Hermannus dicit: quia non est scriptum, Dominum posuisse aquam in calice, melius esse non ponere: sic enim Dominum fecisse. Al cum neutrum scriptum sil. mirum est, unde Ianium sibi assumat Hermannus. ul velit sibi polius, quam Cypriano credi.

Brenlius vclit se ad contumelias, dicit enim: Cyprianum semper esse nimium in suis opinionibus asserendis, el haec illi incogitantor excidisse. Et ratio Brenlii est, quia videtur Cyprianus inepta ratione probare hunc ritum: dicit enim: *Debere misceri aquam tino, quia tinum significat Christum, aqua populos Ecclesiae: el dum miscetur aqua vino. Ecclesia jungitur Christo: si autem vinum solum consecraretur, jam inciperet Christus esse sine Ecclesia. Quod certe ridiculum videtur. Quis enim credat, si unus sacerdos non miscuerit aquam cum tino in calice, mox Christum amissurum Ecclesiam?* Al non animadvertit Brenlius, vel animadvertere fortasse noluit, Cyprianum non de reali conjunctione, vel separatione Christi el Ecclesiae agere, sed Ianium de significativa. Rectissime enim in materia Sacramentorum argumentamur ab imperfecta significatione. Praeiere.. Cyprianus non vult servari hunc ritum propter illam rationem praecipue: sed quia Dominiis sic docuit: ratio autem illa addita est, ul ostendatur Traditio rationi conformis esse. Quocirca, etiamsi Cyprianus non attulisset convenientem rationem. non propter negandum esset, ritum hunc esse servandum, vel a Domino traditum.

S. Hilarius lib. con. Constant. Imperat, circa medium, objicienti Ariane Principi: *Nolo, verba quae non scripta sunt legi;* Respondet: *Hoc tandem, impnl, rogo, quis Episcopis jubeat? quis apostolicae praedicationis velet formam? Dic prius, si recte dici putas, nolo adversus nova venena novas medicamentorum comparationes etc.* Quibus verbis duo indicat Hilarius spinum, praedicationem consubstantialis Patris el Filii esse Aposolicam praedicationis, licet expresso non sil scriptum, Filium esse Patri consubstantialem; alterum, nomen ipsum esse quidem novum, sed tamen relinendum, licet non sil scriptum, quia conforme est praedicationi aposolicae.

Hermannus hunc locum sua glossa depravat., sic enim exponit: *Hoc, inquit, rogo, quis Episcopis jubeat, id est, ut aliquid extra Scripturam proferant.* Al si ista est bona glossa. Hilarius consensui cum Constantio: igitur mule subjicit *Dic prius si recte dici putas, nolo adversus nova venena etc.* Quid, quod toto libro fere hoc agit, ut nomen retineatur? al secundum glossam Hermanni aboleri polius voluisset.

S. Ambrosius lib. de iis, qui in il. mysler. cap. 2. cl. fi. ci lib. I. de Sacram, c. 1. cl. 2. explicat ritus, qm ab universa Ecclesia servantur in Baptismo, qui nusquam scripti inveniuntur in divinis Litciis, et quos cactri constanter referunt in Apostolus auctores. Serm. 25. 34. el 36. docet. Quadragesimam u Christo praeceptam. Episl. 81. cl. serm. 38. docet. Symbolum Apostolorum Apostolicam e>j.e Traditionem non scriptam. Contra Ambrosium multa blasphemata Ilcrmannus, sed nihil oflkiunl nostro proposito.

S. Hieronymus in episl. ad Marcellum de error. Montani: Aos, inquit, unam *Quadragesimam secundum Traditionem Apostolorum, tempore nobis congruo jejunamus.* Item in dial. adv. Lucifer. ante medium, cum haereticus dixisset: *Mulla, quae per Traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt.* Respondit Orthodoxus: *Xon quidem abnuo, hanc esse Ecclesiarum consuetudinem: sed quale esi, ut leges Ecclesiae ad haeresim transferas?*

S. Iugihlimis episl. IIK. *Iita autem, quae non scripta. scd tradita custodimus, quae quidem lo-lo terrarum orbe servantur, datur intelligi vel ab ip>is Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas. commendata, atque statuta retineri: sicut quod Domini Passio, cl llesurrcctio, et Ascensio in coelum. ct Adventus de coelo Spiritus sancti anniversaria solemnitate celebrantur.* Ad hoc respondet Hermannus. multa garriens, et tandem concludens: *Cur. inquit, Augustine. extra Scripturam Traditiones cum aliis Patribus Ecclesiae oblud s' Itaque fatetur Ilcrmannus, Augustinum cum aliis Patribus agnoscere Traditiones non scriptas. Quae sane confessio sufiiccre deberet, si quid haberet sanital s, ad ipsius petulantiam coercendam.*

H Brenlius dupliciter respondet. Primo dicit: si 'erum sil, hanc esse apostolicam Traditionem, non esse accipiendam ul legem necessariam, sed ul liberam observationem. At contra: nam Augustinus ibidem subdit: *Ilia vero quae per loca terrarum regionumque variantur etc. liberas habent observationes.* I bi Augustinus distinguit inter has apostolicas Traditiones necessarias, el observationes liberas. Secundo dicit Brenlius: Augustinum falso docere, ista festa esse ex apostolica Traditione. cum Apostolus arguat Galal. cap. 4. quod dies observarent cl tempora. Sed respondet Augustinus epislol. HI), cap. 7. Apostolum reprehendere cos, qm secundum Astrologorum regulas observant tempora. Ellib. cont. Adimant, cap. 1G. dicit. Apostolum loqui de festis Judaeorum, non Christianorum. Quomodo exponunt etiam Hieronymus cl Chrysostomus. Ambrosius aulcm ulramque simul expositionem amplectitur.

Idem vero Augustinus lib. 2. de Bap. conl. Donat. cap. 7. *Quam consue-ludinem. inquit, credo rr apostolica Traditione venientem, sicut inulta quae ion inveniuntur in literis eorum, neque in Concilio* posterorum, ct tamen quia per universam custodiuntur Ecclesiam, nonnisi ab ipsis traditu, ct commendata creduntur.* Ellib. 4. cap.

G. *Ilia consuetudo, quam cliam tunc homines sursum versus respicientes non videbant a posterioribus institutam, recte ab Apostolis tradita creditur.* El lib. 4. cap. 24. *Quod universa, inquit, tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Ellib. 5. cap. 23. *Apostoli, inquit, nihil quidem ex inde perceperunt. sed consuetudo illa, quae opponebatur Cypriano, ab eorum Traditione exordium sumpsisse credenda csl, sicut sunl mulla, quae univer a lend Ecclesia, et o j hoc ab Apusiolis praecepta bene creduntur, quamquam scripta non reperianlur.* Item lib. de unitat. Eccles. cap. 22. *Hic forte dicis, inquit, lege mihi, quemadmodum Christus suscipi jusserit eos, qui ab haereticis transire ad Ecclesiam volunt. Huc aperte atque evidenter, neque ego lego, nec tu etc.* El postea subdit: *Cum hoc nusquam legatur, credendum esse testimonio Ecclesiae, quam veracem esse Christus testatus est.* Similia habellib. 1. conl. Crescon. cap. 31. 32. el 33.

Ad haec Kcmnilius respondet duo. Primo Augustini quaestionem in islis locis esse, an posset proferri exemplum ex Scriptura, quo haereticus aliquis rebaptizatus, vel sine novo Baptismo susceptus fuisse doceretur: non aulcm, an essent rebaptizandi, vel non rebaptizandi haeretici: el quidem Augustinum putasse, non posse proferri tale exemplum, cl hoc docere in locis allegatis. Secundo filil: Augustinum sine dubio credidisse exstare certa el aperta testimonia in Scripturis, quibus probetur, non esse haereticos rebaptizandos; proinde hanc Traditionem esse scriptam.

Primum probat ex lib. I. conl. Cresc. cap. 33. ubi Augustinus ait: *Proinde quamvis hujus rei certe de Scripturis canonicis non proferatur exemplum etc.* el similia habet Hb. de unii. Eccles. cap. 19. Secundum probat, primo, ex lib. 1. cont. Donal, cap. 7. *Xe videar humanis argumentis agere, ex Euangelio profero certa documenta.* Secundo, ex lib. 2. cap. 14. *Quid sit perniciosius, utrum omnino non baptizari, an rebaptizari, judicare di/fidle est: verum lamen recurrens ad illam stateram Dominicam, ubi non ea? humano sensu, sed ex auctoritate divina rerum momenta penduntur, invenio de utraque re Domini sententiam.* Tertio, ex lib. 4. cap. 0. *Huc accedit, quod bene perspectis ex utroque latere disputationis rationibus, el Scripturarum testimoniis, potest etiam dici, quod veritas declaravit, hoc sequimur.* Quarto, ex lib. 4. cap. 24. *Veraciter conjicere possumus, quid valeat in parvulis Baptismi Sacramentum, ex circumcisione carnis etc.* Quinio, cx lib. 5. cap. 4. *Quisquis el de praeterita Ecclesiae consuetudine, et posteriori robore plenarii Concilii, el tot laniisque sanctorum testimoniis et perspicuis rationibus veritatis inlelligit, Christi Baptismus verbis Evangelicis consecratum, non fieri cujuslibet hominis perversitate perversum.* Scxlo, ex lib. G. cap. I. *Poterat jam sufficere, quod toties repetitis rationibus, adjunctis cliam divinarum Scripturarum documentis, ostendimus.* Septimo, cx lib. 5. cap. 23.

Contra mandatum Dei esse, quod venientes ab haereticis, si jam illic Baptismum Christi acceperunt, non, baptizantur. Scripturarum quae sanctarum auctoritate ostenditur! sed plane ostenditur. Octavo, ex lib. 1. cap. 26. *Quod nos admonet, ut ad fontem recurramus, idest. ad apostolicam Traditionem, et inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, et sine dubitatione faciendum. Traditum est ergo nobis, sicut ipse commemorat, ab Apostolis, quod sit unus Deus, et unum Baptisma.*

Respondeo ad primum: falli Kemnilius; nam etsi Augustinus in illo uno loco lib. 1. con. Crcsc. cap. 33. de exemplis agit. tamen in aliis locis citatis non agit de exemplis, sed de praeceptis, sive de documentis Scripturae, praesertim lib. 5. cont. Donat., cap. 23. cum ait: *Quae universa tenet Ecclesia ab Apostolis praecepta bene creduntur quamquam scripta non reperiantur.* Praeterea in dictione clia uno loco quaestio praecipua non erat de obsequio, sive de facto, sed de jure. Constat enim, cum tractare quaestionem de Anabaptismo quae erat inter Catholicos, et Donatistas. certum autem est. Donatistas non certasse de exemplis, sed de jure.

Quia vero inter disputandum haeretici petiverant, ut ostenderent Catholici aliquod exemplum in Scripturis, alicujus recepti ab Ecclesia sine baptizalione; Augustinus respondit. exempla in Scripturis nulla esse, nec pro una parte, nec pro altera; et inde concludit, cum non sine ulla in Scripturis non solum praecepta, sed nec exempla, standum esse consuetudini Ecclesiae, quae rectissime creditur ab Apostolis introducta. Quod aulcm haec ita se habeant, patet tum ex ipsis locis, tum ex eo, quod si quaestio praecipua fuisset de exemplis, Donatistae non fuissent haeretici, nec ullo modo errassent: nam verissimum est, quod illi dicebant. consentiente etiam Augustino, nullum exemplum exstare in Scripturis de hac re.

Ad secundum dico duo, primo. nos non adferre illa loca Augustini praecipue propter id, quod ipse ait. consuetudinem non rebaptizandi esse ex apostolica Traditione, sed propter id, quod ipse in illis locis subjungit, plurima servari ex Traditione apostolica, quae scripta non sunt. Hoc enim principium tam certum erat apud Augustinum, ut inde probare vellet, etiam consuetudinem non rebaptizandi esse ab Apostolis traditam. Itaque nos magis nitimur hoc principio Augustini, quam conclusione ejus: Kemnilius vero ita nos oppugnat, quasi sola conclusione niteremur.

Dico secundo: illam ipsam consuetudinem nunquam putasse Augustinum posse sufficienter probari ex Scripturis, et ideo attulisse quidem eum undecumque rationes et Scripturas; tamen praecipuum fundamentum constituisse in Traditione, quam declarabat Ecclesiae consuetudo, et quam etiam postea declaravit Concilium generale, ut patet tum ex locis citatis, tum ex lib. 2. cont. Donat. cap. 4. ubi adeo non putabat esse clara testimonia Scripturae de hac re. ut diceret: *Vec nos ipsi tale aliquid auderemus asserere, nisi universae Ecclesiae concordissima auctoritate firmati.* Et magis

adhuc patebit respondendo ad singula loca a Kemnilio notata.

Ad primum ex lib. 1. cap. 7. cont. Donat., respondeo: mala fide a Kemnilio omissa fuisse verba, quae erant in medio, et conjuncta prima cum postremis. A. un posteaquam dixerat Augustinus: *Jam ne videar humanis argumentis agere;* et junxit quod omisit Kemnilius: *quoniam quaestionis hujus obscuritas magnos viros, et magna charitate praeditos putres Episcopos ita inter se compulit, salva pace, disceptare atque fluctuare, ut lotius Orbis Concilio quod saluberrime sentiebatur. etiam remotis dubitationibus firmaretur;* et lunc demum addit: *Ex Evangelio profero certa documenta.*

Dixit ergo Augustinus, non potuisse ex Scripturis liniri quaestionem illam ante Concilium Ecclesiae plenarium, sed postquam Concilium expleat, et il dubitationem, et quaestionem totam, jam adferri posse certa documenta Scripturae. Scripturae enim explicatae a Concilio firmiter et certo probant id. quod antea non firmiter probabant: quod etiam verum esse ostendit locus ex Evangelio. quem adferit B. Augustinus. Adferit enim illud Luc. 9. *Vobis prohibere, qui enim non est contra vos, pro vobis est.* Quo Leo ostenditur, extra Ecclesiam non posse esse aliqua dona Dei. ut erat illud donum ejiciendorum daemonum: an autem inter illa etiam Baptismus numerandus esset, non potest colligi ex isto loco solo.

Ad secundum respondeo: locum illum non esse ad propositum; ibi enim Augustinus probat ex Scripturis, non licere rebaptizare, quando quis verum Baptismum semel in Ecclesia Catholica suscepit, non aulcm probat, Baptismum haereticorum esse verum Baptismum, de quo est nostra quaestio. Docere enim eo loco volebat, posse admitti in Ecclesiam per poenitentiam eos, qui agnoscebant se male fecisse rebaptizando Catholicos. Aequè aliud Scripturae testimonium profert, nisi illud Joan. 13. *Qui lotus est, non indiget ut iterum lavet.* Ex quo loco nemo colligeret, Baptismum haereticorum esse ratum, sed solum (quod Augustinus colligit) post verum Baptismum non esse addendum alium Baptismum, quod nec Donatistae negassent.

Ad III. IV. V. et VI. dico: Augustinum ibi adferre conjecturas ex Scripturis, quae post definitionem Concilii, et exploratam Traditionem non scriptam, aliquid valent ad veritatem confirmandam; per se aulcm non sufficiunt. Id patet ex verbis Augustini, ubi semper ponit Scripturas post consuetudinem, et Concilium, et utitur illis verbis: *Accedit huc; Conjicere possumus: Additis etiam Scripturis etc.*

Ad septimum dico: Kemnilius mala fide citasse. Illa enim verba *Scripturarum auctoritate sanctarum plane ostenditur* non referuntur ad superiora, quae posuit Kemnilius. sed ad sequentia, quae ille tacuit. Sic enim ait Augustinus: *Plane ostenditur, multos Pseudochristianos. quamvis non habeant eandem charitatem cum sanctis, sine qua nihil prosunt quaecumque sancta habere poterint. Baptismum tamen communem habere cum Sanctis.* Ubi B. Augustinus dicit certum esse

t. \ Scripturis, mullos Christianos baptiznfos *in* Ecclesia perdere chnrilatē, el (amen non perdere Baptismum, id quod elfani Donalisiac concedebant: non autem dicil. cerium esse ex Scripturis, Baptismum datum ab haereticis esse ratum.

Practerca. etiamsi illa verba referrentur ad superiora. adhuc nihil babcrel Kemnilius: nam ibi < liam non dicit Augustinus certum esse, Baptismum haereticorum esse ratum. sed dici', certum esse. eum qui verum Christi Baptismum accepit, nun debere rebaptizari, quod eliam Donalislloe concedebant: sed postea supererat quaestio: an Baptismus haereticorum esset verus Christi Baptismus, necne.

Ad octavum dico: ibi Augustinum non probare ex Scripturis sententiam suam, sed referre, qua Scriptura conabantur adversarii probare contrariam sententiam.

CAPL'T VIII.

Idem probatur quatuor aliis Argumentis.

Praetor communem hunc Patrum consensum, id ipsuni suadet consensus haereticorum in Traditionibus contemnendis. It enim ex communi consensu sanctorum Patrum omnium aetatum, recipientium Traditiones. colligimus, eas esse recipiendas: ila ex communi consensu haereticorum omnium. Halum rejicientium Traditiones, colligimur, eas non esse rejiciendas. De Valentinianis, Mai- rionistis. cl similibus lclslantur Irenaeus lib. 3. cap. 2. cl Tertullianus de praescripl. quod Traditiones Ecclesiae non scriptas rejicerent.

Cyprianus quoque cum errorem illum de Anabaptismo defendere vellet, non abler id facere potuil, quam n Traditione ad Scripturam provocando, ul apparel e\ cpisl. ejusdem Cypriani ad Pompejum, et ex idlera ad Jubajinum. Quamquam antea Cyprianus Traditiones agnoverat. ul supra ostendimus, errorem eliam posteriorem eum correxisse ante mortem, existimat B. Augustinus in cpisl. 48. nd Vincent.

Donalislloe quoquo semper Scripturas urgebant, el b. Augustinus cis Traditiones, el Ecclesiae consuetudinem objiciebat lib. de unii. Eccles. cap. 19. el alibi.

Ariiinos nullo modo qnidquam nraeicr Scripturas admisisse, testatur Hilarius, qui in lib. conl. Cons'anl. introducit Arianum dicentem: Volo *verba, quae non scripta sunt. legi*. Maximinus Arianus apud Augustinum lib. 1. 'cont. Maximin, sive coital, cum. Maxim, in principio sic ait: Si *quid* 4« dinnis *Scripturis protuleris, quod commune* ■it min omnibus, *necesse est ul audiamus: eae* r- rt> ■■<, , *quae extra Scripturam sunt, nullo* c o m i π *netus, tucipiuntur. Praeterea cum ipse Domina* moneat nos. et dicat: Sine caussa co-* ti- ' me d- · I . n < , madata. ri *praecepta hominum*. Idem k statur Epiphanius haeres. 09. cl 13.

Anan» s < ic, oque traditiones rejecisse, scribit Epiphanius haeres. 15. Idem de Eunomianis palet vix ILīdiu ldu de Spirit, sancl. eap. 21. el 2'J. Idem

de Ncslorio. Eutyclielc, Dioscoro referi Basilius Ancyranus Episcopus in confess.. Cnlhol., quam recitavit in VII. Synodo Act. I. Idem de Apostolicis sui temporis Bernardus horn. (16. in Caul. Idem de Joanne Wiclefo . Thomas Waldensis lib. 2. doclr. Fid. ant. cap. 49. Ab his ergo quasi per inanus acceperunt Lutherani dogma suum de Traditionibus contemnendis: ut nos a sanctis Patribus nostrum didicimus, de iisdem cum omni honore recipiendis.

Ilis adde morem omnium gentium. Nam Judaeos habuisse aliquas Traditiones extra Scripturam, docent Origenes hom. 5. in Numer. et in Comment, cap. 3. ad Hun. et Hilarius in Psal. 2. necnon Anatolius antiquissimus auctor Christianus apud Euseb. lib. 1. hislor. cap. 28. El quamquam non desunt aliqui Catholicorum, qui negant ullam fuisse Traditionem non scriptam apud Judaeos: tamen non possum illis asscnliri, cum. ul supra docuimus. non omnia sullicienter continuerit lex vetus scripta, et mullo lcnporc populus ille, eliam post Mosen natum, sine lege scripta vixerit.

Deinde omnes profanae Respublicae magna ex parte legibus non scriptis reguntur, Pericles apud Thucydidem parliNrjus Athenarum in scriptum et non scriptum. Aristoteles lib. 3. polit, c. 11. parlini optimis legibus, parlim arbitrio optimi viri civitatem regendam esse slaluil. el lib. 5. de moribus c. 4. judicem sive arbitrum, jus animatum vocal: quod videlicet aliud quodd n n praeterea exstet jus scriptum veluli mortuum. Porro Lacedaemoniis Lycurgus nullam legem scriptam dare voluit, ul ait Plutarchus, sed solis Traditionibus vivere, quo essent in agendo, quam in legendo diligenliorcs. Idem placuisse Ciceroni salis apparel ex lib. 1. de legibus. El idem de sapientibus Gallorum scribil Caesar lib. 6. de bell. Gall.

Aobilissimi Philosophorum Pythagoras, el Socrates. cum plurima docuerint, nihil tamen scripserunt. ut b. Augustinus docet lib. 1. de Cone. Evang. cap. 1. nisi quod Socrates fabulas ab zEsopo scriptas versibus proscquulus esi. Denique in Jure civili. I. dinlurna fī. *de legibus*. el in Jure canonico disl. t. car. *Consuetudo*, eadem tribuitur auctoritas legi scriptae, el consuetudini non scriplae. Itaque nalura ipsa quodammodo clamare videtur, Traditiones non scriptas, vel necessarias, vel certe utilissimas esso.

Accedat Ecclesiae Catholicae dignitas. Nam ul olim Judaei excellebant omnibus nationibus, quia credita erani illis eloquia Dei, ul dicilur Rom. 3. ila nunc praestat Ecclesia Christi omnibus Seclis, quod ipsa sola. quippe quae sponsa Christi est novit omnia mysteria ver e religionis el conscia sil secretorum sponsi, el proplerca appelletur columna et firmamentum veritatis. I. Timol. 3. **A**lsi omnia essent scripta, cl apertissime, ut haeretici dicunt, nullum esset privilegium Ecclesiae: nam nihil minus scirent haeretici, el pagani, el Judaei de mysteriis Fidei nostrae, quam nos ipsi, atque Antistites nostri sciunt: neque esset verum quod ail Irenaeus lib. 3. cap. 4. in solam Ecclesiam tamquam in depositarium dives repositam ab A- slolis scientiam rerum divinarum.

Accédai postremo dignilas mysteriorum inultorum, quae silentium requirunt, neo deccl, nt in Scripturis, qunc loti Mundo leguntur, explicentur. Si enim ad videnda tremenda mysteria Missae non li00t admittere ullos non bOplizalos, quomodo libebil cis eadem scripla tradere? Hinc Dominus scorsim discipulis inlcprclabotur parabolis, quas populo loquulus oral Luc. 8. cl Apostolus ail I. Corinth. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos.* El passim Veteres, cum de Sacramento Eu:haristiac loquuntur. diccrc solenl'.Aorunl *Fitbdes, norunt initiali*, liane rationem attingunt Dionysius cap. I. Ecclesiasl. hierarch. Origines homil. 5. in Aunier. Basilius c. 21. lib. de Spir. sand., cl Innocentius 1. in cpisl. 1.

CAPUT IX.

Explicantur regulae quinque, quibus in cognitionem verarum Traditionum devenimus.

Scquiliir nunc ul ostendamus, quibus viis ac rationibus indagandum sil, quae sini verae ac germanae Apostolorum Traditiones.

Prima igitur regula est: Quando universa Ecclesia aliquid lanquam Fidei dogma amplectitur, quod non invenitur in divinis Literis, necesse est d ee re, cx Xposlol ruin Trudidilionc id haberi. Ratio hujus est, quia cum Ecclesia universa erraro non possit, cum sil columna el firmamentum veritatis I. Tim. 3. cl cum de ea dictum sil a Domino JIallh. Hi. *Portae inferi non praevallebunt* πῶ-*versus eam*: certe quod Ecclesia de Fide credit, sine dubio csl dc Fide. al nihil est dc Fide, nisi quod Deus per Apostolos, aul Prophetas revelavit, aut quod evidenter inde dcduciliirinon enim novis revelationibus nunc regitur Ecclesia, sed in iis permanet quae tradiderunt illi, qui minislri fuerunt sermonis, cl proplerca dicilur Ephes.2. *Ædī/icula supra fundamentum Apostolorum el Prophetarum*: igitur illa omnia quae Ecclesia Fide tenet, tradita sunt ab Apostolis aul Prophetis, aul scripto, aul verbo. Talis csl perpetua virginitas B. Mariae, numerus librorum Canonicorum, el similia.

Secunda regula est. Quando universa Ecclesia aliquid servat, quod nemo constituere potuit, nisi Deus, quod tamen nusquam invenitur scriptum, necesse csl dicere, ab ipso Christo el Apostolis ejus traditum. Ratio csl similis superiori: nam Ecclesia universa non solum non potest errare in credendo, sed nec in operando, ac praesertim in ritu cl cullu divino: recleque Augustinus cpisl. 118. docet, insolcnlissin.au insaniae esse existimare, non recte fieri quod ab univorsa Ecclesia lit; ergo illa quae Ecclesia non potest recte servare nisi a Deo sint instituta, ei lumen servat, necesse esidic4re, a Deo Instituta, etiamsi nusquam id legatur. Tale csl Baptisma parvulorum: erraret enim gravissime Ecclesia, si sine Dei mandato parvulos qui actu non credunt, baptizaret. Quocirca Augustinus lib. 10. de Genes, cap. 23. *Consuetudo*, inquit,

matris Ecclesiae in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neque ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset Traditio. Tale csl eliam, Baptismum haereticorum esse ratum, cl proplerca Augustinus semper mandatum non rebaptizandi ab haereticis baplizalos, ad Apostolorum Traditionem revocat: nec enim potest Ecclesia dare Baptismo auctoritatem, si cam a Christo non habet.

Tertia regula est. Id quod in Ecclesia universa, el omnibus retro temporibus servatum csl. merito ab Apostolis creditur institutum, cliamsi illud tale s t. ul potuerit ab Ecclesia institui. Haec regula csl Augustini lib. 4. conl. Donat, cap. 24 Exemplo s I jejunium Quadragesimae: id enim poterat ab Ecclesia inslilm. si Christus vel Apostoli non instituissent: tamen dicimus el probamus, a Christo vel Apostolis institutum, quia sursum versus ascendentes, cl quaerentes originem hujus instituti. non invenimus nisi tempore Apostolorum; cliamsi Calvinus lib. 4, c. 12. Instil. §.20. doceat, esse Quadragesimam meram superstitionem, ct nec a Christo, nec ab Apostolis traditam, seda posterioribus cx ζαχδξηλiα excogitatam.

B. Bernardus serm. 3. de Quitdrag: *Hactenus, inquit, usque ad nonam jejunavimus soli, nunc (in Quadragesima) usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi. Reges el Principes, Clerus cl populus, simul in unu.n dives cl pauper.* Aule Bernardum Gregorius hoiml. 16. in Evang.. Quadragesimae meminit, rationem reddens cur quadraginta dies jejunemus. Ante Grcgorium Leo in serm. 12. de Quadragcs. Ante cum Augustinus in cpisl. 118. cl 119. el serin. 44. de Quadrag. Ante eum Hieronymus in c. 9. Mallh. el in 3. cap. Jonac. el alibi. PaulinuS in episl. G. ad Amandum. Chrysosl. homil. 1. in Gcn. cl alibi. Ante hos Ambrosius serm. 8. de Quadragesima. Epiphanius in compcnd.doct. Basilius Orat. 2. de jejun. X. izianzcus oral. in sancil. Lavacr. et Cyril. lus calech. I. Ante hos Origenes hom. 10. [in Levit. Ante cum Irenaeus apud Eus<b. lib. 5. hislor. cap. 21. Aule cum Telcsphorus Papa in cpisl. decret. Aule eum Ignatius in episl. ad Philippeo, cl Clemens lib. 5. conslil. cap. 13. el can. 68. Apostol.

Pari ratione Calvinus lib. 4. cap. 19. Instil. §. 24. dicit. Ordines minores esse inventum novitium, de quo nusquam legitur, nisi apud ineptos Rabulas, Sorhonislas cl Canonislns. Al nos ostendimus ex regula posita, esse Aposlolicae Traditionis. Xam anlc omnes Sorhonislas el Canonislas fuit Isidorus, qui lib. 7. ctymol. cap. 12. enumerat singulos Ordines, cl rationes nominum exponit. Aule Isidorum fuil Cone. Carlhag. 1\ in quo ac. 1. usque ail 10. traditur, quo ritu ordinentur Episcopi, Presbyteri, Diaconi. Subdiaconi, Acolythi, Lectores, Exorcistae, Ostiarii. El ante hoc Concilium fuit Hieronymus, qui in cap. 2. ad Titum enumerat Ordines omnes, praeter Acolythos, quorum meminit in cpisl. ad A'epol. de vit. cleric.

Anlc Hieronymum fuit Concilium Laodicenum in cujus cap. 24. nominantur omnes minores Or-

dines. Anlc quod Concilium *Cornelius Papa in e-* nisl. ad l abium Antioch., ul csl apud Euseb. lib. G. hislor. cap. 33. asserit.in Ecclesia Romana suo tempore fuisse praeter Episcopum. Presbyteros 4G. Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos 42. Sed et ante Cornelium Ignatius salutatat nominalim omnes Ordines in epist. ad Antiochen.

Quarta regula est. Cum omnes Doclores Ecclesiae communi consensu docent, aliquid ex apostolica Traditione descendere, sive in Concilio (generaliter congregati, sive scribentes seorsim in libris, illud eredendum est apostolicam esse Traditionem. Halio est hujus regulae, quia si omnes Ductores Ecclesiae, cum in aliqua sententia conveniunt, errare possent, tola Ecclesia erraret, quippe quae Doclores suos sequi tenetur, el sequitur. Exemplum primi csl, imaginum veneratio, quatit esse ex apostolica Traditione asseruerunt Doclores Ecclesiae congregati in Concilio Nicaeno II. generali Acl.ult. Exemplum secundi vix invenitur, si debe int omnes penitus Paires qui scripserunt expresse aliquid dicere: tamen videtur sullicere, si aliquot Patres magni nominis expresse id asserant. et caelcri non contradicant, cum tamen ejus rei meminerint; tunc enim illa osse omnium sententia non temere dici poterii; quando enim in re gravi aliquis Veterum erravit, semper mulli inveniuntur qui contradicunt.

Il te r. gula probamus, apostolicam Traditionem esse ritus, qui servantur in Baptismo; quod nimirum qm baptizatur, baptizetur aqua prius a sacerdote benedicta; quod jubeatur abrenuntiare Salomae cl pompis ejus, quod signetur signo Crucis, quod ungatur oleo bcnedicto etc. Id enim diserte asserunt Basilus de Spin sancit, cap. 27. Tertullianus de Cor. mil., el alii quidam: nemo auleni unquam contradixit, cum nullus tère sil Veterum, qui non meminerit harum caeremoniarum tamquam in Ecclesia ab omnibus receptarum. Pari ratione Quadragesimam esse divinam, vel apostolohcant Traditionem, possem eliam hac regula lirmiler probare, quia diserte id asserunt Irenaeus. Epiphanius, Hieronymus. Ambrosius, Leo, el nullus conlradicil.cum laincn omnes hujus observationis meminerint.

Quinta regula est. Id sine dubio credendum osse c\ apostolica Traditione descendere, quod protali habetur in illis Ecclesiis,ubi csl integra cl continuata successio ab Apostolis. Hanc regulam tradit Irenaeus lib. 3 c. 3.et Tertullianus lib.de praescripl. Balm regulae csl.quia Apostoli tradiderunt successoribus suis cum ollicio Episcopatus, eliam doctrinam religionis.

Si ergo m aliqua Ecclesia ascendendo per Episcopos sibi invicem succedentes perveniamus ad Apoî-lûlutn aliquem, el non possit ostendi, quod ullus irum Episcoporum introduxerit novam doctrinam : certi sumus, ibi conservari apostolicas Traditiones. s.1'1 quidem olim inveniebatur successio non in'j rrup a. non solum Romae, sed eliam Epie 'l. C< riniln, Antiochiae. Alexandrian , Ilicrosoly m e, ci alibi: ac propterca Tertullianus rcmil-lil homines ad quamlibet c\ Apostolicis Ecclesiis.

ut *ibi* inveniant apostolicas Traditiones: el Theodosius I. cunctos populos. C. dc sum. Trinit. cl Fide catholica, jubet omnes servare eam Fidem, quam praedicabant eo tempore Damasus Romae, et Petrus Alexandrine, duo Pontifices praecipuarum apostolicarum Ecclesiarum: al nunc defecit certa successio in omnibus Ecclesiis Apostolicis, praeterquam in Romana, cl ideo ex testimonio hujus solius Ecclesiae sumi potest certum argumentum ad probandas apostolicas Traditiones; actum potissimum, cum doctrina, vel ritus earum Ecclesiarum a doctrina, et ritibus Ecclesiae Romanae dissentiunt.

CAPUT X.

Solvuntur objectiones adversariorum, quae ex Scripturis petuntur.

Restat ultima pars quaestionis, in qua argumenta adversariorum exponenda , cl solvenda sunt. Tria sunt genera argumentorum, quorum primum a Scripturis, secundum a Patribus, tertium a rationibus sumunt. E Scripturis. Primo proponunt eas quae jubent, nihil debere, addi verbo Dei. Secundo illas quae expresse docent, Scripturas esse sullicicnlcs, et continere omnia necessaria. Tertio illas, quae aperlc damnant Traditiones.

Primum igitur argumentum ex tribus locis constat: Doutr. 4. el 12. Aon, *addetis ad verbum, quod ego praecipio vobis. nec auferetis ex ea.* Apocal. ull. .*Si quis apposuerit ad haec etc.* Galas. 1. S'cd *licet nos, aut Angelus de coelo evangelizct vobis praeter quam quod evagelizavimus vobis, anathema sil.* Ubi notat Kemnilius, non esse dictum *contra*, sed *praclcr*. El ne dicamus loqui Paulum dc verbo tam scripto.quam nun scripto, adducil Augustinum sic exponentem lib. 3. conl. lit. Petii, cap. G. Si quis *sive dc Christo, sive de ejus.Ecclesia*, site *de quacumque alia re, quae perlinet ad Fidem vitamque vestram, non dicam*, nos, sed omnino *quod* Paulus adjecit: Si Angelus *de coelo vobis annuntiaverit praeterquam quod in Scripturis legalibus et Evangelicis acceperitis, anathema sil.* Similia habet Basilus in Sum. Moral., sum. 72. c. 1.

Ad primum respondeo primo, ibi non agi do verbo scripto, sed tradito viva voce: nam non ail ad verbum *quod scripsi*, sed quod ego *praecipio*. Secundo dico: veram expositionem ejus loci esse, quod Deus velit integre, el perfecte servari mandata, ut ipse praecepit, cl nullo modo ea depravari falsa interpretatione, Itaque non vult dicere, non *servabilis aliud quam id quod*, nunc *praecipio*, sed *in hoc quod praecipio nihil mutabilis addendo, vel minuendo, sed integre facietis, ut jubeo*, et ion afiler.Quod idem solet Scriptura significaro illis verbis: *Aondeclinabis ad dexteram neque ad sinistram.* El quod hoc sil verum,palet, quia alioqui peccassent Prophetae cl Apostoli qui tam mulla postea addiderunt.

Respondent Brcnlius, Kemnilius, Calvinus: Prophetas non addidisse quidquam ad Legem, quantum ad doctrinam attinet, sed tantum vaticinia quaedam de fuluris scripsisse, et Legis doctrinam explicavisse. Testamentum quoque novum non esse additionem ad vetus, sed explicationem, cum Apostolus ad Rom. I. dicat, Evangelium promissum a Deo per Prophetas in Scripturis sanctis. Et Actor. 15, non sunt ausi Apostoli in Concilio aliquid decernere sine testimonio Scripturae.

Al contra: nam hoc modo etiam Traditiones non sunt additiones, sed explicationes. Nam in Lege Mosis non continentur Prophetarum scripta, neque in lege et Prophetis continetur Testamentum novum, nisi in universali, et quodammodo in virtute, sicut tota arbor continetur in semine. Habemus enim in lege Dei. 18. *Prophetam suscitabit tibi Deus etc. illum audies.* Ibi autem continetur in genere quidquid Christus lecit et dixit: at in particulari tamen quod Christus deberet praedicare Trinitatem personarum in Deo, instituere Sacramenta, facere talia miracula etc. ibi non habetur.

Quod vero allegant ex Aci. 1.7. contra ipsos etiam. Nam etsi Jacobus in eo Concilio probavit ex Scripturis. Ecclesiam aedificandam ex gentibus: tamen decretum Concilii nusquam invenitur in Scripturis Testamenti videri. Decreverunt enim ut gentes non servent legalia, excepta tamen abstinencia a sanguine et solummodo, cujus decreti secunda pars nusquam in Testamento videri legitur. Ubi enim, quaeso, ullus Propheta praedixit, Messiae temporibus prohibenda esse suffocata, et sanguinem?

Sic etiam quia scriptum est, 2. Thessal. 2. *Tende Traditiones quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam.* Et Lue. 10. Qui vos audit, me audit. Et Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus. Idcirco nos affirmamus, Traditiones esse quodammodo explicationes verbi scripti: non quod nudam contineant ejus expositionem, sed quia Traditiones et Ecclesiae decreta continentur in Scripturis in universali: sed in particulari non continentur, nec debent contineri. Quare Augustinus lib. I. contra. Crosc. cap. 33. sic ait: *Quamvis coram de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, tamen eandem Scripturarum a nobis tenetur veritas cum id facimus, quod universae placuit Ecclesiae, quam ipsarum Scripturarum commendat auctoritas.*

Ad secundum: certum est. Joannem ibi prohibere corruptionem libri illius, non autem ne alii libri scribantur, aut alia dogmata tradantur, alioqui ipse socum pugnasset, qui juxta Kemnilium in examin. pag. 202. scripsit Evangelium post Apocalypsim.

Ad tertium, quo maxime Brcnlius et Kemnilius nituntur, duplex solutio est, et utraque solida. Prior, quod Apostolus non loquatur de solo verbo scripto, sed de omni verbo, sive scripto, sive tradito. Non enim dicit, si quis evangelizaverit praeter id quod scripsimus, sed praeter id quod evangelizavimus. Aequae obstant illa verba Augustini, vel Basilii: illi enim non exponunt ex professo

hunc locum, sed probant ex hoc loco, non licere quidquam asserere contrarium Scripturis: quod verissimum est. Cum enim Paulus loquatur in genere de praedicatione apostolica, et illa pariter sit scripta, pariter non scripta; possumus inde recte probare, non licere aliquid asserere contra scriptam praedicationem Apostolorum. Ex universalis enim negatione recte ducitur argumentum ad negationem particularis: non tamen est contrarium. Et similiter possumus ex hoc verbo Pauli argumentari contra eos, qui evangelizant contra Traditiones Ecclesiae jam receptas, etiamsi ex Scripturis videantur evangelizare, vel pulchre docet Athanasius in lib. de Incarnat. Verbi, et Cyrillus Alhanasius citans lib. de recta fide ad Reginas, non procul ab initio.

Altera solutio est. quod per illud *praeter* Apostolus intelligat contra: et proinde non prohibeat nova dogmata, et praecepta, modo non sint contraria jam traditis: sed prohibeat dogmata, et praecepta contraria, et aliena. Id patet primo, quia Apostolus ipse nulla alia postea docuit, et post hanc epistolam scripsit Joannes Apocalypsim, et Evangelium suum. Secundo, ex proposito Apostoli, ait enim contra eos, qui docebant servanda esse legalia, cum ipse docuisset non esse servanda. Igilur cum dicit *praeter*, intelligit contra. Tertio, ex alio loco, ubi Apostolus sic utitur voce *praeter*. Ait Rom. ult.: *Observate, inquit eos qui dissensiones, et offendicula, praeter doctrinam quam vos didicistis, faciunt.* Quo loco adeo clarum est, illud *praeter* significare *contra*, vel Erasmus xericrit *contra*. In utroque autem loco eadem est vox Gracca: ἑκπρῶ. Quarto, ex Patrum expositione: S. Ambrosius exponit Si contra: S. Hieronymus Si aliter. Chrysostomus, Occuminius, et Theophylactus dicunt, Apostolum non dixisse, si *contraria*, sed si *praeter quum quod etc.* vel indicaret, non solum eos anathematizari, qui aperte contraria loti doctrinae docent. sed etiam eos, qui quomodocumque sive aperte, sive oblique quidlibet labefaciant ex doctrina tradita.

Sanctus Basilius Sum. mor. 72. cap. I. (quem locum pro se citaverat Kemnilius) docet ex hoc loco haberi, eos recipiendos, qui consona Scripturis tradunt: eos rejiciendos, qui aliena. Denique S. Augustinus lib. 17. contra. Euseb. cap. 3. exponit contra: et Tract. 98. in Jo. sic loquitur: *Son ait, plus quam accepistis. sed praeter quod accepistis. Nam si illud diceret, sibi ipse praejudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vel suppleret quae illorum Fidei defuerunt. Sed qui supplet quod minus erat, addit, non quod inerat tollit. Qui autem praetergreditur regulam Fidei, non accedit in via, sed recedit de via etc.*

Argumentum secundum suum in hiis locis, quae videntur indicare, Scripturam sufficiens omnia continere, quae duo sunt. Primus Jo. 20. *Mulla quidem, et alia signa fecit Jesus. quae non sunt scripta in libro hoc, haec autem scripta sunt vel credatis, quod Jesus est Filius Dei. et vel credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Ubi Joannes indicat, se scripsisse, non quidem omnia, sed ea, quae sufficere possunt. Si enim possumus vitam ha-

breve perca, quae scripta sunt, quid amplius quaerimus?

Confirmat Kcionilius ox Iribus testimoniis Velorum. Augustinus Iraci. 49. in Jo. *Sanctus Evangelista testatur, inquit, nulla Dominum Christum cl dixisse et fecisse, quae scripta non sunt: electa sunt autem quae scriberentur, quae salutis credentium sufficere videbantur.* Idem Augustinus lib. I. de cons. Evang. cap. ull. *Quidquid, inquit, ille, idest Clinslus. de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis, idest Apostolis, tanquam suis manibus imperari.* Cyrillus lib. 12. in Jo. cap. ull. *Von omnia, inquit, quae Dominus fecit, conscripta sunt, sed quae scribentes tam ad mores, quam ad dogmata putarunt sufficere, ut redam Fide, et operibus, ac virtute ruldantem ad regnum coelorum perveniamus.*

Secundus locus esi, 2. Tiinolli.3. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ul perfectus sil homo Dei. ad omne, opus bonum instructus.* Oui locus csl Achilles Brenlii, cl Kemnillii. Sic aulcm explicatur a Kemnilio. Illud *omnis Scriptura* non significat quemlibet librum sacrum, sed lotum corpus simul librorum canonicorum. Aam quod sequitur, *utilis cslad docendum, arguendum, etc.* non polesl convenire uni alicui libro, sed solum loti Scripturae simul. Illud aulcm *utilis est.* non significat esse utilem Scripturam eo modo, quo utile distinguitur a necessario cl sufficienti, sed significat Scripturam esse faciam tamquam medium ad perficiendum hominem Dei: quasi diceret Paulus, *Scriptura hunc habet usum, ad hoc facta, est. ad hoc dirigitur;* quomodo dicimus, cibum esse ul lem ad alendum hominem: sine quo tamen vivere non polesl.

Illud vero mi *docendum, arguendum, etc.*, explicat sufficientiam Scripturae. Quatuor enim solum sunt necessaria homini Dei, idesl, doctori Cbisl. uio. Primo, ul possit docere doctrinain Fidei. Secundo, ul possit refellere errores contra Fidem. Terlio, ul possit docere doctrinain morum. Quarto, ul possit corrigere errantes circa mores haec autem omnia praesint Scriptura. Servii enim ad docendum, idesl. dogmata Fidei: ad arguendum. idesl, ad refutandos errantes de Fide: ad erudiendum in iustitia, idesl, ad ducenda praecepta morum: ad corripiendum, idesl. ad corrigendos inanes in moribus: ex quo concludii Paulus, homini in Scripturis iusruclum esse perfectum, el apium ad omne upus bonum.

Respondeo ad primum: Joannem in eo loco lan-
tium loqui de miraculis Chrisli, ac dicere, se scrip-
sisse t nilum aliqua miracula, non omnia, quia il-
la suRkicbaul ad persuadendum Mundo, Christum
esse Filium bci; sic enim ail: .Vulta *quidem* et
alia Mjimi feed Jesus in *conspectu discipulorum*
suoru i clc. Inepte autem henmiltus, quae de sc-
iis imr.i'mlis dicunlur, trasferlad omnia dogmata
i i l i cl morum praecepta. i'raelerea. Joannes
n<m l quiur, uisi <lc rebus a se scriptis; ergo si
ill.: solliciuiuljupctlluaccruul omnes aliae Scrip-
turae.

Respondet Kemnilius.* Joannem loqui de Iola Scriptura. Al refellit boo mendacium Joannes, qui ait: *Nulla quidem et alias ifyui fecit Jesus, quae non sunt scripta in libro hoc.* Quod vero additur, *haec aulcm scripta sunt etc.* nun significat signa sula sullicere nobis ad salutem, sed illa ad hoc rc* ferri et ordinari, cl esse unum ex mediis requisitis ad nostram Salutem, etiamsi solum non sulliciat.

Ad illa loca Augustini cl Cyrilli dico.* eos Paires
dc solis dictis cl laciis Christi loqui: ac propterea
dicere eos voluisse, scripta esse sufficienter, non
omnia absolute, sed omnia dicla olfacta Chrisli.
Praeter quae dicla el facta, inulta sunl alia neces-
saria, altuqui omnes hisloriae, et documenta Te-
stamenti veleris, el ipsa Acia Apostolorum, el epi-
stolae Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, el Judae su-
pervacanea essent. Aequc hoc pugnat cum eo
quod supra diximus, Scripturas non luisse absolu-
le necessarias: etsi enim necessaria csl cognitio
mullarum rerum quas Christus cl Apostoli dixe-
runt, aul fecerunt, ea tamen cognitio, etiam si-
ne scripturis, sola Traîhilionc haberi potuisset,
quamquam utilissimum fuisse, ul praecipua capita
scriberentur, nullo modo negandum sil.

Adde, quod sine dubio Pares illi, ex dictis et factis Christi non intelligunt esse scripta sufficienter omnia necessaria absolute, sed esse scripta sufficienter ea, quae Apostoli scribenda esse pulaverunt. Cum enim quaedam scribenda essent, quaedam sine scripto tradenda, ac praecipue interpretatio, atque intelligentia Scripturarum; in libris sacris continentur sufficienter omnia, quae scriptis mandanda erant, sive (ut Augustinus loquitur) quae Christus legi voluit. Alia enim non legi iuxta divinis Litteris, sed ab Ecclesia accipi voluit, quae tamen suo clari modo in Evangelio continentur, non quidem in particulari, sed in universali, quia Evangelium monet, ut de rebus dubiis Ecclesiam consulamus.

Ad alterum locum cx Paulo, potest responderi eodem modo, quod nimirum Scriptura sufficienter instruat, et perficiat hominem Dei, quia nulla expresse continet, et quae non continet, ostendit unde sint petenda. Deinde dico: Paulum eo loco ne hanc quidem sufficientiam Scripturae tribuere, quod ex duobus colligitur. Pruno cx illo *Omnis Scriptura*: secundo ex illa *Utilis est*. Nam cum dicit *Omnis Scriptura*, non solum loti corpori Scripturarum, sed etiam singulis libris tribuit eum laudem, quod utiles sint ad docendum, ad arguendum, etc. et tamen fatetur Kemnilius, non sufficere quicunque librum sacrum.

Quoti aulem ita sil, palet primo cx ipso modo loquendi. Nam iudicio omnium Latine scientium, quod dicitur de omni Scriptura divinitus inspirata, dicilur de singulis libris qui sunl divinitus inspirait: Secundo ex co, quod, cum haec epistola scriberetur, nondum exstabat Apocalypsis, nec Evangelium Joannis, cl forte aliquid aliud deerat cx corpore Scriplurarum; non loquilur igitur de loto el solo corpore Scriplurarum. Terlio ex Apostoli ratiocinatione: nam ex hoc principio universali volebat concludere iit parlicolari, Scripiuram

LIBER QUARTOS

Tertamenli veleris, quia divinitus inspirata erat. utilem fuisse ad docendum. arguendum etc. Sic enim mi: *Ab infantia* sacros hieras *nosti*, (idesl, Testamentum velus; natus cum esset infans Timotheus, nondum exstabat Testamētum novum, ut palet, et adversarii admittunt) *quae te possunt instruere ad salutem per Fidem, quae est in Christo Jesu*. Ibi Apostolus paucis verbis tribuit Scripturae Testamenli veleris id lotum, quod paulo post nullis verbis iriuit omni Scripturae. Et ne Timotheus de eo dubitaret. probat Apostolus, subiungens: *Omnis Scriptura divinitus inspirata* est.

Aequè obsistit quod Kemnilius objicit, non inveniri in quolibet libro has omnes utilitates: nam falsum est non inveniri. Nulla est enim pars Scripturae brevior epistola secunda Joannis. et tamen in ea videmus praedicari. Christum esse verum Dei Filium, quod est dogma Fidei, licui videmus praedicari, ut diligamus alterutrum, quae est doctrina morum. Praeterea videmus aperiri in ea scribi, esse Anlichristos eos, qui dicunt. Christum nun venisse in carne, quod pertinet ad haereticos refellendos. Postremo videmus reprehendi eos, qui dicunt haereticis esse, quod ad correctionem morum perlinet.

Jam vero illud *utilis est* quantumvis a Kemnilio torqueatur, numquam lamen significabit *sufficiens est*. Ipse enim utcumque probat, non deduci ex ea voce, quod Scriptura non sit sufficiens: sed nec deducitur, quod sit sufficiens; quod ei probandum erat. Sive enim dicas. *Scriptura utilis est ad hoc, sive hunc habet usum. sive ad hoc refertur et ordinatur*, Sive quidlibet aliud simile, nunquam lamen significabis eam solam sufficere. Sicut etiam qui dicit, cibum utilis est ad nutriendum hominem, dicit quidem cibum ad hoc esse institutum, ut nutriat, sed non dicit sufficere solum cibum: nam si calor naturalis deliciat, aut aliquod instrumentum corporis ad nutritionem necessarium, cibum non nutrit. Itaque Apostolus non dicit, solam Scripturam sufficere ad docendum. arguendum etc. proinde ad hominem perficiendum et absolvendum: sed tamen ad haec omnia prodesse et juvare.

Et quamvis ipse idem Apostolus non dicat, non *sufficere*, lamen id colligimus ex aliis ejus locis: ut ex illo 1. Cor. 11. *Caetera cum venero, disponam*. Et 2. Thess. 2. *Tenete Traditiones, sive per sermonem, sive per Epistolam, etc.* Ex hoc etiam luco, licet non colligatur Paulum dixisse, *Scripturam non sufficere*; colligitur lamen evidenter cum non dixisse. *Scripturam solum sufficere. ipse* tribuit has laudes cuilibet operi canonico, et scimus ex confessione etiam adversariorum, non sufficere quodlibet opus canonicum, quia tunc alia essent superflua.

Argumentum tertium ex locis, in quibus damnantur Traditiones. Marci 7. *In vanum colunt me docentes praecepta et doctrinas hominum*. Matth. 15. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram*. Galat. 1. *Aemulator existens paternarum mearum Traditionum*. Coloss. 2. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, et in-*

nem fallaciam secundum Traditionem hominum

1. Timoth. 1. *Aequè intenderent fabulis Judaicis, etc.* 1. Petr. 1. *Illeempti estis de vana vestra conversatione paternae Traditionis*. Hic damnantur Traditiones, quas Judaei jactabant se per manus accepisse a Mose et Prophetis; ergo similiter damnatae esse intelliguntur Traditiones, quas nos dicimus a Christo, et Apostolis ad nos devenisse per manus Patrum.

Respondet: Christum et Apostolos non reprehendere Traditiones, quas acceperant Judaei a Mose et Prophetis, quarum una erat de ipsis libris canonicis. qui essent veri, et qui non essent; sed Traditiones quas acceperam a quibusdam recentioribus, quarum aliquae inanes, aliquae perniciosae erant, et contra Scripturas. Nam nec Christus aut Apostoli unquam vocant eas Traditiones Mosis et Prophetarum: et aperte dicunt se loqui de illis, quae cum Scripturis pugnant. Et praeterea Patres veteres explicuerunt diserte quis fuerit auctor Traditionum, quas Christus et Apostoli reprehendunt.

Irenaeus lib. 1. cap. 25. et 26. disputat contra veteres haereticos, qui putabant nomine Traditionum a Christo et Apostolis reprehensarum intelligi Legem Mosis, et docet, non Mosis Legem, sed recentiorum seniorum Traditiones Legem corruptentes. a Christo et Apostolis reprehendi. Epiphanius in haer. prol. docet Traditiones Judaeorum luisse quatuor expositiones librorum sacrorum. Primam. Mosis, et eam non reprehendi. Secundam R. Akibam. Tertiam R. Juda. Et quartam filiorum Asamonei, aique has esse, quae reprehenduntur a Domino.

Hieronymus in cap. 8. Isaias, et in cap. 3. epistolae ad Titum. et in epistolae ad Algasimum. quaesi. 10, docet Traditiones Judaicas quas Dominus reprehendit. initium habuisse a Sammai, Killel, Achiba, et quibusdam aliis, qui paulo unie urium Salvatoris exstiterant, et Legem non tam exposuerant, quam corruerant; quas Traditiones ipsi vocant. De quibus etiam in jure civili constitutio quaedam Justiniani, quae est 1-46. novel. in haec verba: *Quae deulerosi, quasi secundaria Traditio ab ipsis dicitur, in universum interdiciamus, ut quae sacris Libris comprehensa non sit, neque desuper tradita per Prophetas, sed excerpta quaedam virorum contineat, qui terrena duntaxat loquuntur, nec quidquam divini in se habeant numinis*. Porro ex his fontibus descenderunt fabulae, quae nunc sunt in Talmud, et in omnibus libris fere Rabbinorum. b. d. nihil haec ad Traditiones nostras, quae Christum et Apostolos auctores habent, et Scripturis divinis consonae sunt.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Nunc ad ea testimonia, quae ex Patribus adducuntur, respondendum est. Kemnilius igitur primo producit Irenaeum lib. 3. cap. 1. ubi sic loquitur:

Aon enim per alios, inquit. dispositionem salutis cognovimus, quam per cos, per quos Evangelium pervenit ad nos: quod quidem lunc praeconiarunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum et columnam Fidei nostrae futurum. Eadem igilur, inquit hemnilius, scripserunt omnia Apostoli, quae praedicaverunt viva voce.

Respondeo: Irenaeum non dicere nihil aliud Apostolos praedicavisse, (piam quod scripserunt: sed solum scripsisse Evangelium. quod ante praedicaverant, quod csl verum, cl non eontra nos-Sed, clsi diccrcl Irenaeus, Apostolos omnia scripsisse quae praedicaverunt, nihil diceret adversus sententiam nostram. Sunt enim duo diligenter notanda, tum ad hunc locum Irenaci, lum ad alia nulla aliorum Veterum intelligenda.

Primum esi, quaedam in doctrina Christiana lam lulei, quam morum, esse simpliciter omnibus necessaria ad salutem, qualis est nolilia articulorum Symboli Apostolici: item cognitio decem praeceptorum, cl nonnullorum Sacramentorum. Caetera non Ha necessaria sunt, ul sine eorum explicita nolilia el Fide professione homo salvari non possit, modo promptam habeat voluntatem ea suscipiendi, cl credendi, quando sibi fuerint legillimc per Ecclesiam proposita?

Haec distinctio ex eo colligitur, quod sine notitia, el lide mysteriorum pruni generis, nemo ad illud admittitur ad Baptisimum: sine nolilia aulem, el Fide saltem explicita posteriorum ordinarie admittuntur: Aci. 2. post unum Petri sermonem, quod ducucral praecipua capita Fidei de Christo, baptizati sunt uno die homines ad tria millia, qui sine dubio mint aliud noverant, nisi illa necessaria, el ideo subditur, quod pusi Baptismum erant perseverantes in doctrina Apostolorum, idcsl. discebant quae nondum audierant de misteriis Christianis. Sic Paulus cum Thessalonicenses in numero Sanctorum haberet, el Fidem atque charitatem eorum miris laudibus extolleret, lamen I. Thess. 3. dicit: (Ααales, ul videamus faciem vestram, cl comptamusque desuni Fidei vestrae.

Aula Secundo, ea quae sunt simpliciter necessaria, ipso consuevisse omnibus praedicare: aliorum aulem non omnibus, sed quaedam omnibus. quae nimirum omnibus utilia erant. quaedam solis Praelatis, Episcopis, el Presbyteris, ul de ratione gubernandae Ecclesiae. de Sacramentis administrandis, de refellendis haereticis etc. sicut etiam modo alia disputantur iu scholis inter doctes, alia explicantur iu concione populari. Sic Aci. 20. ipso instruit Episcopos Asiae. sic I. C n. 2. sapientiam loquitur inter perfectos. Sic. 2. Tim. 2. *Haec, inquit, commenda fidelibus imminibis, qui idonei erunt et alios docere.* Sic Irttiaeus lib. I. cap. 43. dicit. Apostolos cum Episcopis op. Au tradidisse successoribus charismascientiae.

Illis notatis, dico; illa omnia scripta esse ab Apostolis. quae sunt omnibus necessaria, cl quae i, si p. l > ai oiui illi is vulgo praedicaverant, alia aulem ut n uiunia scrip... e; 3c. Cum igilur Irenaeus a, l, \[is lotes scripsisse quae praedicaverant in

Jfundo; verum csl, cl non eontra Traditiones, quia non praedicaverunt populis omnia, sed solum ca quae illis necessaria, vel utilia erant, caetera scorsim perfectioribus tradiderunt.

Secundo profert Origcnem in cap. 3. ad Rom. ia Mallii. honni. 2. 7. in Ezccbiel. houii. 7. in llierem, hom. I. ubi dicit, oportere nos de rebus divinis non loqui ex proprio sensu, sed omnia confirmare Scripturae testimoniis. *Secesse nobis esi inquit, Scripturas sancias in testimonium vocare. Sensus quippe nostri, cl enarrationes sine his testibus non habent /idem.* Respondeo: loquitur Origones de obscurissimis quaestionibus, quales ul plurimum non sunt illae, quae testimonium habent traditionis iu lota Ecclesia receptae. Alioqui enim diserte asscriit Origenes hom. a. in Num. plurima in Ecclesia servari, elab omnibus necessario servanda esse, cum nulla exstent de illis testimonia.

Tcrlio producit in testem Conslanlinum Imperatorem, qui in Concilio Nicaeno, leste Thcodorclo I b. I. cap. 7. sic ait: *Euangelici el Apostolicilibri, necnon antiquorum Prophetarum oracula plane instruunt nos sensu numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ea: verbis divinitus inspiratis, quaestionum explicationes.* Respondeo: non cssc hoc testimonium lanii faciendum, quanti Calvinus el Kemnilius illud faciunt. Erat enim Constantinus Magnus Imperator, sed non magnus Ecclesiae Doctor, praesertim cum secundum opinionem novorum haereticorum et antiquorum Arianeum, Constantinus eo tempore nondum fuerit baptizatus el proinde non novent arcana religionis.

Sed admissa auctoritate Constantini, dico: eorum omnium dogmatum, quae ad naturam Dei pertinent, c. xlire in Scripturis testimonia, cl posse nos circa ea dogmata plene cl plane instrui cx Scripturis, si eas recte intelligamus: verum lamen sensum Scripturarum pendere ex Traditione Ecclesiae non scripta. Quocirca Theodorclus, qui lib. I. c. 7. narraverat hanc orationem Constantini, idem cap. 8. referi, prolates fuisse ulrinque Scripturas, el cum ex iis non convincerentur Ariani, eo quod easdem Scripturas abler exponerent, quam Catholici, damnatos eos fuisse cx sermonibus non scriplis, pie lamen intclleclis; cui damnationi Conslanlinum assensum esse, nemo unquam dubitavit.

Profert (Iurlo Allianasiuin, qui in Oral. con. Gent, in ipso imio; *Sufficiunt per se* inquit, sacrae ac *divinitus inspiratae Scripturae ad omnem, instructionem veritatis.* Respondeo: illud Omnem de suo adjecisse Keinniliutn: nam Aihanasius non habet, nisi ad *veritatis indicationem.* Loquitur enim ibi, non de omnibus dogmatibus, sed solum de duobus. quae sunt argumenta duorum librorum, quos ad Macharium scribit; videlicet, quod idola non sini Dei, cl quod Christus sil verus Deus cl similiter homo, quae duo habent in Scripturis expressa testimonia. Praeterea Aihanasius ibidem addit, Scripluras quidem sulllecre ad indicationem vivilis horum duorum dogmatum; lamen non sine explicatione sauciorum Patrum, quorum libri cum non facite ab omnibus haberi possint. dicit se velle scribere de his rebus, quid a maioribus ipse didicerit.

Profert quinio Bnsilium in Serm. de Fid. confess. ubi sic loquitur: *Infidelila Ut argumentum fuerit, cl signum superbiae certissimum, si quis emum, quaescripta sunt, aliquid velit rejicere, oui eorum, quae non scripta, introducere.* Et similia hubol in Sumin. mural. 72.cap. 1. et Summa 80. cap. 22. Respondeo: Loquitur Rasilius de ns, qui addunt nd Scripturae dogmata, idiqua alia contraria cl aliena, Scriplurisque repugnantia. Nam in eudem Sermonem de confessione Fidei dicit, se cotdra haereticos disputantem saepe usum cssc sermonibus non scriptis: lamen cum Sciipuris consenlicii ibus; cl Apostolum quoque non solum cx Scripturis, sed etiam ex Philusopbis testimonia accepisse, quando illa non erant contraria Scripturis. Addo cliam, de iis quoque Rasilius loqui, qui non contenti vocibus scriptis, cx proprio capite inveniunt alias. Id enim superbiae signum est certissimum. Itaque agit de Traditionibus, quae excogitantur a privatis hominibus, non de iis, quas ab Apostolis Ecclesia per successiones Episcoporum accepit.

Alium locum affert cx episl.80. ubi Basilius ait: *Aon putamus aequum esse, ul quae apud ipsas obtinuit consueludo.pro lege et canone habeatur redae doctrinae. Stemus itaque arbiti (Uni a beo inspiratae Scripturae.* Respondeo: omisit Kcmnilius verba, quae erant in medio,cl contra illum faciebant.Erat enim lunc quaestio, an dicendum es- sel. etse in Deo 1res hypostases, cl unam naturam. Aliqui dicebant,non cssc sic dicendum,el proferebant pro argumento consuetudinem suae reg ouis, ubi talibus verbis nemo uteretur. Quibus respondet Basilius, qui contrarium sentiebat, in ali s regionibus esse consuetudinem ut dicerent in Deo 1res hypostases, et unam naturam: el ideo si nolent ipsi acquiescere huic consuetudini, non esse etiam aequum, ul ipsi suam aliam consuetudinem vellent cssc regulam, scd starent utrique iudicio Scripturae, quam nemo rejicere potest. Hic igitur vides, non agi de Traditione in Ecclesia recepta, scd de particularibus consuetudinibus.Deinde Rasilius ideo provocasse a consuetudine ad Scripturas, quia cx consuetudinibus contrariis mini certi statui poterat.

Sexto profert Ghrysoslomum liom.I. in Maith, hom. 3. in 2. ad Thessal. et hom. 13. in Genes. ubi Chrysoslomus dicit, Scripturam cssc utilem, cl claram in rebus necessariis. Scd quorum haec? Deinde profert ejusdem testimonium ex hom. 49. in Mallh. ubi exponens illud cap. 24. *Tunc qui in Judaea sunt fugiant ad montes* dicit, tempore hacresum non cssc ullam rationem inveniendae veritatis, nisi lc< lioncin Scripturarum. Sed hoc testimonium non est Chrysostom, scd Auctoris operis imperfecti, qui vel fuil Aranus, vel certe opus ejus ab Arinnis nullis in locis depravatum esi. Nam hom. 48. haereticos vocat homousianos, cl hom. 49. eonlra eosdem fere semper loquitur, el propterea totus hic lucus tanquam ab Arianis insertus, è quibusdam codicibus nuper emendatis sublatus est. Aliud profert testimonium Chysuslmni ex hom. in Psal.95. circa fincm'.*Si quid dicitur absque Scriptura, au-*

dilorum cogitatio claudicat.nunc annuens, nunc haesitans: verum, ubi ex, Scriptura divinae vocis prodiit testimonium, el loquentia sermonem, el audientis animum con/irmal.

Respondeo: cum in verbis immediate praecedentibus Chrysoslomus dixerit:*Xequ enim oportet quidquam dicere sine testibus, solaque animi cogitatione* intelligere debemus, eundem, (cum continuo subjugii: Si quid *dica'ur absque Scriptura*) subii.elligi voluisse, std sola animi cogitatione. Itaque sensus verborum ejus is est, ul si quid dicatur cx propria inventionem, non illi facile persuadeatur, atque fieret, si quod dicitur Scripturae testimonio confirmari posset.

Aliud prufferl ejusdem cx homil.I3.in2 epislol. ad Curinlh. *Cum habeamus omnium exacllissimain trutinam, gnomonem, et regulam, divinarum legum assertionem, oro vos omnes, ul relinquantis, quid huic, vel illi videatur, et de his a Scripturis haec omnia inquire* Respondeo: non loquitur de dogmaliLu. Fidei,aut morum obscuris, sed de opinione carnalium, qui anteponunt opes paupertati, cum Scriplurae apertissime doceant, ixiuperlulem esse longe utiliore ad salutem. Itaque Chrysoslomus nihil aliud hic dicit, quam magis credendum cssc Scripturis in hae parte, quam hominum opinioni.

Ultimo profert ejusdem Chrysostomi testimonium ex Comment; r. in cap. 22. Mattii. *Quidquid quaeritur ad salutem. lotum jam impletum est in Scripturis.* Respondeo: loquitur Chrysoslomus do remediis viliorum,ac docet.nullum esse vilium, ad quod sanandum non inveniatur in Scriptura aliquod remedium.Quod etiam docet Basilius Oral.in 1. Psal. Sod quid haec valent contra tradiiunc?»?

Septimo prufferl Epiphanium. qui haeresi Gl. ait: Aus *uniuscujusque quaestionis inventionem non ex propriis ratiocinationibus dicere possumus,sed cx Scripturarum conscqucnlia.* Rcsppondeo: non dicit Epiphanius. cx Scnplurarum consequentia solum: alibi aulem clarissime dicit, ul supra ostendimus, non omnia a Scriptura accipi posse, cl ideo necessariam cssc Tia dilioucm.

Octavo prufferl Cyrdlum, qui lib. de recta Fide ad Regio, sic ait: *.Yeccssarium nobis est. divinas sequi lilcras, cl in nullo ab carum praescripto discedere.* Respondeo: non dicit, non licere aliquid dicere, quod in Scripturis non hiibealur; sed non licere contra Scripturas dicere. Hoc enim est non discedere a praescripto Scripturarum, quod quidem el nos libenter amplectimur; nec enim Traditiones cum Scriptura pugnantes unquam defendimus.

Item profert iilud ejusdem ex hom. 5. in Levit. *Ego puto, in hoc biduo, duo Testamenta posse inlelligi, in quibus liceat omne verbum, quod ad Deum pertinet, requiri, et discuii.alque ex ipsis omnem rerum scientiam capi. Si quid aulem superfuerit. quml non Scriptura divina decernat, nullam aliam debere lerliamScripluram ad auctoritatem scientiae suscipi.* Respondeo primo: humilias illas in Levilicum nun esso b. Cyrilli, sed Origcnis, vel nescio cujus alterius, qui passim literain destruit, ut mysticos sensus ex capite suo

slaiuai.Proindchomilias illas non esse magnacautorii.iiis.Addc.qnod in co ipso loco auctor homilias non excludit verbum Dei non scriptum, sed solum tertiam Scripturam, idesl, humanam Scripturam, quae sc pro divina venditare velit.

Profert nono Tbeoplylum lib. 2. Paschali: qui sic ait: *Diabolici spiritus esl.aliquid extra Scripturnrumsacrarum auctoritatem putare divinum.* Respondeo: loquitur de libris apocryphis, qui pro diuina quibusdam supponebantur. Ineptum autem csl, ne quid gravius dicam, quae de una re dicuntur, torquere ad aliam.

Profert decimo Apollinarem, qui apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 15. dii il, sc longo tempore distulisse scribere contra Montani liacresim. ne videretur quibusdam aliquid addere Evangelico Dei verbo. Respondeo primo: ista verba non in omnibus codicibus Inveniri. Secundo, non dicere cum aulocrm. Evangelico verbo scripto. Tertio, intelligere additionem novi dogmatis contrarii: nam ibidem accusat Monlanum. quod non servaverit doctrinam, quam Et clesia ex Traditione, et successionem Episcoporum ab Apostolis acceperat.

Profert undecimo Tertullianum, qui lib. coni, IJermog. cap. 22. *Adoro, inquit. Scripturae plenitudinem. Scriptum esse. doceat Hermogenis oflhina. Si non csl Scriptum, timeat vae illud, adjicientibus, vel detrahentibus destinatum.* Ilesl unde: loquitur Tertullianus de uno dogmate t.mlmn, quod scilicet Deus creaverit omnia ex nihilo, non ex praejacente materia, ut Ilc; m g nes somniabat. Et quoniam hoc dogma aperit se continetur in Scripturis, dicit Tertullianus. se adorare Scripturae plenitudinem, quantum ad hoc dogma: et addit, Hermogenem, qui addebat ad Scripturam dogma contrarium, et repugnans ipsi Scripturae, incidere in illam maledictionem, qua prohibemur addere, aut deinde Scripturae, ita ut veritas ejus immutetur.

Proterti duodecimo Cyprianum, qui sic loquitur in epist. ad Pompejum: *In de csl, inquit, ista Iradilio? ulrumnc Dominica et Euangelica auctoritate de ccondens, an de tpsololorum mandatis atque epistolis vultens? Eu enim facienda esse. quae scripta .iinl. testatur Deus, et proponit ad Jesum Nave div m: A'on rec de l liber legis hujus ex ore Ino. Si ergo aut in Evangelio praecipitur, aut in Apostolorum epistolis aut actis continetur, observetur haec sancta Traditio etc.* Respondeo: Cyprianum haec scripsisse, cum errorem suum tueri vellet, et ideo non mirum, si more errantium tunc ratiocinaretur. Quare S. Iugustinus lib. 5. coni. Dut. dist. cap. 25. et seq. hanc epistolam merito rHclhl. Praeterea etsi Cyprianus illam unam Traditionem de Baptismo rejiciebat. quia contra Scripturam erat. Cyprianus putabat: tamen non propterea rejici volebat. haec, (iac etsi in Scripturis non sint, tamen cum Scriptura non pugnant.

Ilic imutatio profert illud celebre d'clum Ilyo-ryn i in cap. I. tpiM. ad Titum: *Sine auctoritate non haberet Fidem.* Et illi d in tap. 21. Mith. Quod de Scripturis auctoritate in nmi hahd eadem facilitate contemnitur qua pcjbat'h Et illud in cap. t. Vggaei. Quae

absque auctoritate et testimoniis Scripturarum, quasi Traditione Apostolica sponte reperiunt, neque confingunt, perculit gradins Dei. Denique illud ex Commentar, in Psnl. 8G. in illud. *Dominus narrabit in Scripturis populorum, et principum, horum qui fuerunt in ea: Videte, inquit. quid dicat, qui fuerunt, non qui sunt, ut exceptis Apostolis, quodeumque posita aliud dicetur, abscondatur, non habeat auctoritatem.*

Respondeo ad primum, depravatum esse locum in Kemnilio. Sic enim Hieronymus habet: *Sine auctoritate Scripturarum garrulitas non habet / Idem. nisi viderentur perversam doctrinam. etiam divinis testimoniis roborare.* Aon ergo vocat garrulitatem quod profertur extra Scripturam, sed dicit, homines garrulos non invenire fidem apud ullos, nisi suos errores ex Scripturis confirmare nitantur; quod maxime quadrat in haereticos. Ad secundum dico: illud etiam non fideliter citatum Hieronymus non dixit universaliter. quod de Scripturis auctoritatem non habet etc. Sed loquens de particulari quadam sententia, qua quidam nitebantur ex libro apocrypho probare. Zachariam, quem Judaei occiderunt inter templum et altare, fuisse Zachariam patrem Joannis Baptistae. ait: *Hoc quia de Scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur.* Et sensus est, quia haec sententia probatur ex libro apocrypho, non ex canonico, facile contemnitur. Ad tertium patet solutio: solum enim agit contra illos, qui confingunt aliquid, et lamen videri volunt suum figmentum Apostolicam Traditionem esse. Ad ultimum dico: rejicere eo loco Hieronymum ea, quae sunt aliena a doctrina Apostolica, idesl, contraria et repugnantia Scripturis.

Ultimo proferunt Augustini testimonia. Ac primum illud ex lib. 2. de doctr. Christ. cap. 9. *In his, inquit, quae aperte in Scripturis posita sunt inveniuntur illa omnia, quae continentur in idem, moresque vivendi,* Respondeo: loquitur de illis dogmatibus qualia sunt quae habentur in Symbolo Apostolico. et in Decalogo. Ideo idem Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis et remissis, cap. ult. Credo, inquit. *quod etiam hinc divinatorum clarissima auctoritas esset, si homo sine dispendio promissae salutis ignorare non posset.* Al praeter ea nulla sunt alia, quae sola Traditione habentur, ut supra ostendimus ex multis locis Augustini.

Item secundo illud ex lib. 3. coni, literas Petilianas cap. 6. Si quis *sive de Christo, sive de ejus Ecclesia, sive de quacumque alia re, quae pertinet ad Fidem, vitamque vestram, non dicam nos, sed quod Paulus adjecit: Si Angelus de coelo vobis annuntiaverit, praeterquam quod in Scripturis legalibus et Evangelicis accepistis. anathema sit.* Respondeo: jam supra ostendimus ex Augustino Tract. 98. in Joan, illud *Praeterquam* significare contra *quam*.

Tertio, profert loca quaedam ex lib. 19. de Civit. Dei. cap. 18. Tractat. 2. in epist. Joan, ex epist. 113. ex lib. de paslorib. cap. 11. et lib. ft. Confess. cap. 5. sed in his locis nihil csl prorsus contra Traditiones: solum enim dicitur b. Augustin, ex

Scripturis probanda esse dogmata, quando testimonia Scripturae habentur; cl credendum esse Scripturae; nihil esse dicendum contra Scripturas, et similia, quae sunt verissima, sed frustra udeferuntur contra Traditiones, vel pro Scripturae sullcientia, cum nullo verbo tale aliquid Augustinus in illis locis indicaverit.

Quarto, illud profert ex lib. de bono viduil.cnp. I. Quid *amplius le doceam, quam id, quod apud Apostolum legimus? Sancta enim Scriptura nostrae doetrinae regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet. Aon sil ergo mihi aliud te docere, nisi verba tibi docloris exponere.* Respondeo: loquitur Augustin, non de omni dogmate, sed solum de professione viduitatis, quod quale bonum esset, salis exposuerat Apostolus I. Cor. 7. el ideo dicit Augustinus, salis esse, si exponat verba Aposololi. Quod aulem generaliter Augustinus ponit: *Scriptura nostrae doctrinae regulam figit, ne audeamus sapere plus quam oportet*, contra illos dictum est, qui ex proprio iudicio fingunt novas doctrinas, quae Scripturis consonae non sunt.

Quinio, illud ex lib. 3. conl. Maximin. cnp. I 4. *Sed nunc nec ego Aicaenum, nec tu debes Ariminens. tanquam praejudicaturus proferre Concilium. Ncc hujus auctoritate, nec tu illius detineris: Scripturarum auctoritatibus, non quorumcumque propriis, sed utrisque communibus testibus*, res cum *re, caussa cum caussa. rallo cum ratione concertet.* Item in Psal. 37. super illud *Alienati sunt peccatores etc. Auferantur de medio chartae nostrae procedat in medium codex Dei, audi Christum dicentem, audi veritatem loquentem.* Similia habentur lib. de unit. Eccles, cap. 3. G. 10. cl IG.

Respondeo: videri quidem in his locis dici aliquid contra Concilia. sed non contra Tradilioncs; at ncc contra Concilia aliquid ab Augustino doceri. facile possumus ostendere. Nam certum csl, Augustinum non voluisse removeri Concilia ab bis disputationibus, cl solas Scripturas recipi, quod non crederet maximam esse legitimorum Conciliorum auctoritatem, sed duplici de caussa. Primo, ul expeditius ageret: si enim voluisset ex Concilio argumentum sumere, debuisset prius probare, Concilia esse recipienda, quod nimis longum erat. El haec ratio praecipue locum habebat contra Arianos, qui nullo modo admittebant Concilium Nicaenum. Altera ratio est, quia in illis quaestionibus, quae tunc erant, exstabant in Scriptura clarissima testimonia, quae sine dubio anteponenda sunt omnibus Conciliorum testimoniis. Et haec ratio praecipue locum habet contra Donatistas in quaestione de Ecclesia. Alioqui idem. Augustinus in epist. 118. 1G2. I (>). IGG. cl in lib. de Baptismo, saepe urget Concilia cl Traditiones; immo ciam responsa Pontificum, el Imperatorum.

Sexto, proferunt illud ex lib. 2. do peccator nier, cl remiss, cap. 3G. *I bi de re obscurissima disputat'.?, non adjuvantibus divinarum Scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana praesumptio, nihil faciens in alteram partem declinando.* Respondeo: loquitur de quaestio-

nibus obscurissimis, qualem esse putabat ipse de origine animarum, ad quas definiendas non suppetunt ulla firma testimonia, sed solum conjecturae aliquae ex divinis litteris. At nihil hoc ad Traditiones, quae totius Ecclesiae cl omni Veterum consensu firmanur: quod argumentum gravissimum esse passim docet Augustinus, et praesertim lib. 1. conl. Crescon. cap. 33. ubi dicit, Scripturae veritatem a nobis teneri, quando facimus quod universae Ecclesiae placet, eliamsi nihil de ea scriptum legamus.

Septimo, illud ex lib. de calcchizandis rudibus, cap. 3. G. ubi docet Iugustinus, proponendam Catechumenis summam brevem doctrinae ex Scripturis, quam cum illi credere sc dicent, el velle observare promittent, baptizandi sunt. Hinc enim efficere vult Kemnilius, sufficere Christiano, quae habentur iu scripturis. Respondeo: id quidem sufficere, ut quis possit baptizari, non aulem suflicere Ecclesiae Dei absolute. Alioqui ciam possemus concludere, suflicere Ecclesiae Symbolum Apostolorum, cl reliqua omnia esse superflua.

Haec sunt ergo testimonia Veterum ab haereticis citata, in quibus tria notanda sunt: unum. duplo esse plura ea, quae nos citavimus in contrarium: alterum, nostra testimonia expresse docere de Traditionibus non scriptis recipiendis, adeo ut haeretici cum id negare non possent, passim verterentur ad blasphemias. Testimonia aulem ab cis adducta, non proprie ad Traditiones perlinere, sed per malus consequentias eo tandem ab adversariis detorqueri. Postremum est, adversarios evidentia testimoniorum convictos, aliquando faleri, a quibusdam Patribus Traditiones esse defensas: nos aulem adigi non posse, ut admittamus, ab ullo Patrum oppugnatas Traditiones fuisse.

CAPUT XII.

Solvuntur rationes adversariorum.

Suprcsl tertium genus argumentorum, quod ducitur a ratione. Igitur prima ratio csl, quia videtur impossibile, potuisse conservari Traditiones non scriptas: cum plurima semper fuerint impedimenta, oblivio, imperitia, ncghcnlia. perversitas, quae nunquam desunt in genere humano. Ex quo etiam facium esse videmus, ut dogmata Lycurgi. Pythagorae, el similia, qui docebant el non scribebant, penitus interierint.

Respondeo: non solum non esso impossibile Traditiones conservari sed etiam esse impossibile non conservari: nam cura ista non incumbit praecipuo hominibus. sed Deo, qui Ecclesiam regit. Sicut ergo Deus conservavit veram Ecclesiam usque ad hanc diem contra tot pcrsequuliones Imperatorum, Philosophorum, Judaeorum, haeticorum, el sicut potuit conservare Traditiones ab Adam usque ad Moscn per duo annorum millia; el deinde Scripturas a Mose usque ad hoc tempus per tria millia annorum el amplius, ita potuit sine dubio conservare Traditiones a Christo usque ad nos per 1500. annos, praesertim cum praeter Dei pro-

videntiam, quae csl praecipua causa, sine aliae qualitercausae adjuvantes.

Prima est Scriptura. Etsi enim non sine scriptae Traditiones in divinis Literis, sunt tamen scriptae in monumentis Veterum, et in libris Ecclesiasticis.

Unda est. usus continuus: pleraeque enim Traditiones sunt in continua observatione, ut ritus Sacramentorum administrandorum, dies festi, juniorum tempora, celebratio Missae, et olliciorum divinarum, et alia generis ejusdem. L'ergo conservantur linguae vulgares, etiamsi nullae quandoque exstent Grammaticae, propter continuum usum, ut lingua Hebraica, quae conservata est vulgaris in populo. Hebraei ab Adam usque ad captivitatem Babilonis per tota milia annorum, ita etiam sine ulla Scriptura, usu conservari possent ejusmodi Traditiones.

Tertia causa sunt monumenta quaedam externa, quae ad longissimum tempus durant, ut templum antiquissima, et in his ollario, sacri fontes, memoriae Sanctorum, cruces, imagines, libri Ecclesiastici, et similia. Baleoli in Flandria anno 1571. narravit inibi, cum lorle ad caelum venissem, Pastor ejus loci, quod cum minister haereticus persuasisset populo, altarium lapideorum erectionem esse novum inventum, et vix centum annorum: veperunt cives altaria demoliri. sed cum essent in opere, adverterunt litteras quasdam antiquissimas incisas esse in uno eorum altarium, quibus insculptus annus, quo altare illud dedicatum fuerat: cum illa autem notatione intellexerunt, altare illud fuisse erectum multo ante, et non fallor aliquot centuriis annorum ante illud tempus, quo dixerat haereticus altaria incipere. Ita lapideum monumentum haereticum confudit, et Traditionem Ecclesiasticam conservavit.

Quarta causa csl lucrositas: Deus enim mirabiliter utitur hostibus Ecclesiae ad Ecclesiam conservandam; quia enim singulis aetatibus orti sunt novi haeretici, qui diversa dogmata Ecclesiae oppugnarunt, ideo etiam singulis aetatibus exstiterunt homines docti, qui vel haereticis resisterent, diligenter investigarunt doctrinam Ecclesiae, et Traditiones antiquas, et magna diligentia eas poscunt commendarunt. Quemadmodum qui diu pacifice possidet bona sua, facile amittit instrumenta et litteras, quibus continetur unde illa bona ad eum pervenerint, et quo jure bona illa possideat: at qui semper litigat, diligentissime illa custodit, nec excidere ulla ratione patitur.

Aignitudo secundum. Litterae divinae scriptae sunt, vel habeamus regulam et normam Fidei, et in litteris, ut Augustinus docet hb. 19. de Civitate Dei, cap. 18. et Lb. 11. con. Inustum, cap. 5. atque per litteras sunt opera: igitur Scriptura est regula per quam adaequata Fidei nostrae: igitur quidquid csl in Scriptura est de Fide: et quidquid non est de Fide: igitur sola Scriptura csl necessaria et sufficiens ad fidem conservandam.

Ille pondus ad majorem propositionem dupliciter. Vtuno: Scripturae finem proprium et praecipuum esse, vel fuisse, vel esse regulam Fidei, sed vel esset cunctis. Vtuno quiddam utile, ad conservan-

dam vel fovendam doctrinam ex praedicatione acceptam. Quod non sit finis praecipuus Scripturae vel sit regula Fidei, probatur. Nam tunc continere deberet omnia vel sola illa, quae ex se ad fidem pertinent, sicut videmus facium esse in Symbolo, quod vere dicitur vel est compositum, vel sit brevis quaedam regula Fidei: at in Scripturis plurima sunt, quae cum se non pertinent ad fidem, id est, quae non ideo scriptae sunt, quia necessario erodenda erant, sed necessario creduntur, quia scriptae sunt, vel palet de omnibus historiis Testamenti veteris, de multis etiam historiis Evangelii, et Actuum Apostolorum, de salutationibus Pauli in epistulis, aliisque id genus rebus.

Quod autem nulla sint credenda, quae non sunt in Scripturis, supra copiose ostensum est; igitur finis Scripturae praecipuus non csl, ut sit regula Fidei, sed vel variis documentis, exemplis, adhortationibus, nunc terrendo, nunc instruendo, nunc minando, nunc consolando adjuvet nos in hac peregrinatione. Hinc enim est, quod Scriptura non csl unum opus continuum, quale esse deberet regula Fidei, sed continet varia opera, historias, conciones, vaticinia, carmina, epistolas etc. Quem finem expressit Paulus Rom. 15. Quaecumque scriptae sunt. ad nostram doctrinam scriptae sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus. Et 2. Petr. 1. *Justum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione* Et cop. 3. *Hanc ecce vobis secundum scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem etc.*

Dico secundo: Scripturam, etsi non est facta praecipue, vel sit regula Fidei, esse tamen regulam Fidei, non totalem, sed partialem. Totalis enim regula Fidei csl verbum Dei, sive revelatio Dei Ecclesiae facta, quae dividitur in duas regulas partiales, Scripturam et Traditionem. Et quidem Scriptura quia csl regula, inde habet, vel quidquid continet, sit necessario verum vel credendum, et quidquid ei repugnat sit necessario falsum et repudiandum: quia vero non est regula totalis, sed partialis; inde illi in oculis, vel non omnia mensuret, et propterea aliquid sit de Fide, quod in ipsa non continetur. Et huc modo intelligi debet b. Augustini verba: nusquam enim dicit, Scripturam solam esse regulam, sed dicit, Scripturam esse regulam, ad quam examinari debent scripta velorum Patrum ut etiam recipiamus, quae Scripturae consona sunt: illa rejiciamus, quae Scripturae adversantur.

Argumentum tertium sumunt ex incommodo, quod secum ferunt Traditiones. Si enim aperitur haec porta, vel dicamus esse recipienda dogmata aliqua, quae nullo Scripturae testimonio probari possunt, dabitur occasio multis lingendi et introducendi in Ecclesiam multa falsa sub nomine Traditionis. Nam videmus, olim etiam sanctissimos viros hoc modo fuisse deceptos. Papias enim ex Traditione tunc docuisse, Regnum Christi futurum mille annorum post resurrectionem hic in terris, cui lidet habuerunt Irenaeus. Tertullianus, Lactantius, alique permulti. Vide Euseb. lib. 3. li. 1. st. cap. 39. Praeterea Irenaeus lib. 2. cap. 39. et 10. cum Traditione docet. Christum anno aetatis

suae quinquagesimo aul circiter passum osse: A conlrario vero Tertullianus lib. conlr. Jud. cap. 3. et Clemens Alexandrinus lib. 1. Slrom. docent, Christum anno 30. aetatis suae esse passum, quae omnes Traditiones falsae sunl.

Respondeo primo: si quid valeret hoc argumētum, non solum Traditiones, sed cliam Scripturae rejiciendae essent. Nam nulli etiam libri falsi et perniciosi ornati fuerunt olim titulo librorum canonicorum, Petri, Pauli, Barlholomaci, atque aliorum Apostolorum, ul patet ex Gclasio in Cone. 70. Episc. cx Hieronymo in lib. dc viris illustr. in Lue. Quocirca cliam 2. Thess. 2. Paulus ait: Ne *terremini neque per* eemonezn, neque per *epistolam, tunquam per nos missam*. Quia nimirum cl sermones viva voce, cl epistolas scriptas nomine verorum Apostolorum promulgabant falsi apostoli. Praeterea Papias errorem illum suum de mille annis . non tam ex Traditione non scripta , quam cx Scriptura male intellecta Evangcliorum, el Apocalypsis desumpsit, ul liieron. docet in cap. 49. Isa. cl in cap. 19. Maith. Irenaeus quoque ex Traditione cl ex Scriptura conatur probare , Dominum ad annum fere quinquagesimum pervenisse. Id enim probat ex illo Joan. 8. *Quinquaginta annos nondum habes , ct Abraham vidisti?* Denique Tertullianus cl Clemens Alexandrinus ex sola Scriptura male intellecta nituntur probare errorem suum. Frustra igilur cl temere ista conlra Traditiones Kcmnilius attulit.

Dico secundo: istud incommodum, quod est commune Traditionibus ct Scripturis, non multum obesse, neque veris Traditionibus, neque veris Scripturis. Est enim in Ecclesia auctoritas , cl certa ctiam via ac ratio discernendi veras Traditiones ct Scripturas a falsis: neque unquam publico iudicio Ecclesiae receptus fuit liber aliquis apocryphus pro canonico, nec falsa Traditio pro vera.

Argumentum qutirlum. Proprium est haereticorum abscondere sua dogmata ac dicere, Christum cl Apostolos quaedam palam omnibus praedicasse, quaedam occulle quibusdam tantum tradidisse.

Siquidem Irenaeus lib. 1. cap. 23. scribit dc Basilidianis quod asserant, non oportere ipsorum mysteria cfiari, sed in abscondito continere per silentium. El cap. 24. de Carpocratianis : *Jesum* , inquit , *dicentes in mysterio discipulis suis et Apostolis seorsum loquutum, el illos expostulasse, ul dignis el assentientibus seorsum haec traderent*. Tertullianus quoque lib. de pracscripl. *Solent*, inquit, *dicere, non omnia Apostolos scisse: vel omnia quidem scisse, sed non omnia omnibus tradidisse*.

Respondeo : haereticos esse simias Catholicorum , ut Cyprianus docet in epist. ad Jubajan. et proplrca velle cliam ipsos habere mysteria. Interest tamen inter mysteria illorum el nosira , quod eorum mysteria ideo secretum pelunl. quia turpissima sunl, ul palet de illis ipsis gnoslicis. qui ex semine viri , et menstruis mulierum conficiebant Eucharistiam, ul Epiphanius refert: quod cliam refert Augustinus de Manichaeis , lib. de hacresib. cap. 4G. cl similia constat esse mysteria An; baptistarum. El item, quod ipsi volunt, ea secreta esse hominibus doctis , cl solum imperitis manifesta. De hoc enim arguunt Irenaeus cl Tertullianus veteres haereticos, quod dicerent, Christum non tradidisse ca mysteria Apostolis , nec Apostolos suis successoribus Episcopis , sed nescio quibus aliis.

At mysteria nosira non traduntur solum quibusdam , quia timeant lucem , sed vel quia non csl opus ut illa sciantur ab omnibus, vel quia non sunt omnes capaces. Alioqui talia sunl,ut possint publice praedicari : nihil enim nisi purum ct castum agilur ab Ecclesia. Et hoc puto voluisse Dominum, cum ait Mallh. 10 Quod *in aure auditis, praedicate super* lecta,nimirum, si opus fuerit. El Joan. 18. *Ego palam locusus sum Mundo, el in synagoga , quo omnes Judaei conveniunt, cl in occulto loquulus sum nihil* : idcsl, nihil dixi, quod non possit ubique dici, quod allinci ad veritatem cl puritatem dictorum : cum quo lamcn non pugnat, ul aliqua scorsim discipulis exposuerit.

I inis primae Controversiae generalis.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIE.

SECIJIDA COXTnOVEBSIA GHER.I LIS

DE CHRISTO CAPITE

TOTIUS ECCLESIAE

QUINQUE UBIUS EXPLICATA.

Lw Ea

LIBRORUM ET CAPITUM

UBER PRIMIS

DE CIIHUSTO.

Praefatio, de duplici genere hostium Divinitatis Christi.

CAP. i. Explicatur <i>sententia novorum Saniosatenorum.</i>	CAP. X. <i>Septima Classis ex Patribus.</i>
11. <i>Explicatur sententia novorum Atianorum.</i>	» XI. <i>Octava Classis ex Sibyllis.</i>
HI. <i>Deum unum numero esse, ex, Scripturis et Patrilms demonstratur.</i>	XII. <i>Nona Classis ex divinis testimoniis visionum et miraculorum.</i>
IV. <i>Divinitas Filii Dei asseritur. Prima Classis argumentorum ex utroque Testamento.</i>	» XIII. <i>Demonstratur Divinitas Spiritus sancti.</i>
V. <i>Secunda Classis e.i; veteri Testamento.</i>	» XIV.)
VI. <i>Tertia Classis ex Testamento novo.</i>	h XV. /
VII. <i>Quarta Classis ex nominibus veri Dei.</i>	n XVII \ <i>Solvuntur argumenta haereticorum.</i>
\ 111. <i>Quinta Classis ex attributis.</i>	» XVIII* \
IX. <i>Sexta Classis ex operibus.</i>	» XIX. I
	› XX. <i>Solvuntur objectiones contra Divinitatem Spiritus sancti.</i>

LIBER SECLUDIS

DE CIIIIISTO.

CAP. I. <i>De distinctione Personarum incudem essentia.</i>	CAP.XXΠ. <i>ExScripturis ostenditur, Spiritum a Filio procedere.</i>
II. <i>De vocibus,quibus utimur in hoc mysterio explicando.</i>	» XXIII. <i>Idem probatur testimoniis Conciliorum.</i>
III. <i>De vocibus Essentia et Homousios.</i>	» X.IV. <i>idem probatur ex Patribus Latinis.</i>
IV. <i>De vocibus Hypostasis et Substantia.</i>	» XXV. / <i>dem probatur ex Patribus Graecis.</i>
» V. <i>De caeleris vocibus.</i>	» XXVI. <i>Ex ratione idem confirmatur.</i>
VI. <i>Ostenditur distinctio Personarum.</i>	η XXVII. <i>Solvuntur argumenta Graecorum.</i>
d VII.VIII. <i>Et decem sequentibus, diluuntur argumenta contra distinctionem.</i>	» X.XMIL. <i>Demonstratur. recte factum additionem illam, Eilioquc.</i>
XIX. <i>An Filius Dei sit Aulotheos.</i>	y XXIX. <i>Solvuntur objectiones Graecorum.</i>
ũ XX. <i>De processionem Spiritus sancti aEilio.</i>	XXX. <i>Concluditur disputatio divino testimonio.</i>
› XXI. <i>De origine hujus haeresis, quod Spiritus sanctus non procedat aEilio.</i>	

IJBK TERTIUS

DE CHRISTO.

In quo traclalur pars lcrlia, quuc est dc carne ejusdem, sive de Incarnatione.

- ftp.

I. Du erroribus hujus temporis circa Incarnationem.

»

11. Explicatur haeresis Eutychetis.

III. Refellitur haeresis Eutychetis.

IV. Solvuntur argumenta, quae fiebant olim adversus ea, quae superiore capite demonstrata sunt.

»

V. Explicatur haeresis Ncstorii.

a

VI. Refellitur haeresis Nestorii.

-

VILVIII. Solvuntur argumenta adversario- rum.

i

IX. Proponitur quaestio, an ex unione hypostatica sequatur communica- tio realis attributorum divinatorum, ac praecipue Immensitatis sive U- biquilalis.

»

X. Ex unione hypostatica non (luxis- se communicationem Idiomalum rcalcm respectu naturarum.
- CAP. XI. RcfcllUurUbiquitas humanitatisChristi, quia pugnat cum Scripturis.

«

XII. Refellitur Ubiquitas corporis Christi quia repugnat Symbolo Apostolico.

)

XIII. Refellitur Ubiquitas , quia repugnat praesentiae corporis Domini in Eu- charistia.

»

XIV. Refellitur Ubiquitas testimoniis Patrum.

»

XV. Solvitur argumentum haeticorum.

»

XVI. Solvuntur aliae objectiones ex verbo Dei petitae.

»

XVII. Solvitur argumentum ex ipsa Incar- natione ductum.

V

XVIII. Solvitur argumentum ex Patrum testi- moniis petilum.

b

X X. Solvitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum.

»

XX. Solvitur postrema objectio ex naturali ratione deducia.

LIBER QIARTIS

DE CHRISTI ANIMA.

- CAP. 1. Proponitur controversia prima descien- lia Animae Christi.

»

II. Probatur veritas ex Scripturis.

III. hiem probatur ex doctrina Patrum.

»

IV. Idem probatur rationibus.

»

V. Solvuntur argumenta adversariorum.

i

M. Proponitur quaestio secunda, quae esi de descensu ad inferos.

i

VII. Quod descendere ad inferos non sit omnino exlingui.

s

VIII. Christum non pertulisse poenas damna- torum.

»

IX. Proponitur tertius error refellendus de descensu Christi ad inferos.
- CAP. X. Inferos esse loca subterranea distinc- ta a sepulchris.

»

XI. Animas piorum non fuisse in coelis ante Christi ascensionem.

»

XII. Christum vere ad inferos descendisse, ostenditur ex Scripturis.

»

XIII. Explicatur locus obscurissimus exo- pisi. I. S. Petri cap. 3. el 1.

»

XIV. Adferlur Traditio Patrum de descensu Christi ad inferos.

»

XV. Christum proprie ac re ipsa descendis- se ad inferos.

»

XVI. Solvuntur quaedam dubia.

LIBER QUATIS

DE CHIRISTO.

Qui csl de Mediatore ct ejus merito.

- CAP. I. Explicatur breviter secundum quam na- turam Christus sit mediator.

II. Refutatur error Stancari de Mediatore.

111. Refutantur ex Scripturis errores Calvi- nistarum ct Lutheranorum du Media- tore.

IV. Refellitur idem error ex Patribus.

t

V. Refellitur idem error rationibus.
- CAP. VI. Solvuntur argumenta adversariorum deprompta ex Scripturis.

b

VII. Explicantur testimonia Patrum, quae adversarii proferunt.

»

VIII. Solvuntur argumenta ex ratione petita.

»

IX. Ostenditur, Christum sibi eliam aliquid meruisse.

»

X. Solvuntur argumenta Calvinii.

LIBER PRIMUS

DE CHRISTO

PRAEFATIO

DE DUPLICI GENERE HOSTIUM DIVINITATIS CHRISTI.

De Ecclesia Universa, quae, in terris, in purgatorio, et in coelis est, disputaturus, a Christo summo Capite ac Principe Ecclesiae totius initium faciendum esse duxi. Id enim ordo rerum tractandarum postulare videtur: lamcisi non ignorem, a Romano omnium gravissima et difficillima principium mducere. Nam, vel omittam rei ipsius, de qua nunc agendum est, praestantiam et magnitudinem, quae lanium rebus omnibus, quas deinde tractaturi sumus, antecellit, quantum Ecclesiae Catholicae splendor et amplitudo ab immensa divini numinis luce et majestate superatur: genus certe hostium tam varium ac multiplex in hac concertatione nobis occurrit, vel cum eo reliqui adversarii nulla ex parte conferri posse videantur. Siquidem in aliis controversiis, quasi praeliis ulrinque indiciis et proclamatis, hostes semper habebimus certos, notos, a fronte pugnantes, proprii Ducis insignia praeferentes.

Jam vero in hac summa, quae de Christo Ipso instituitur, disceptatione, res nobis futura est cum exercitibus duobus, quorum alter ex iis constat, qui se id quod sunt, hostes atque adversarios esse, et signa conferre, atque aperto Marte pugnare profi-

tenlur: alter est longe major; ex proditoribus et insidiatoribus comparatus; qui praelim symbolis, ac nominibus ementitis in castris nostris contra nos armantur: praelim in insidiis absconditi delitescunt, vel in medio ardore praelii nos circumveniant, atque a lergo et lateribus adorianlur.

Et quoniam non parum ad victoriam refert insidias delegere, latebras aperire, ab amicis inimicos secernere, omnium denique hostium copias in conspectu habere, operae prolium esse duxi, antequam ad ipsam dimicationem veniamus, casira hostium lustrare, praecipuorum Ducum nomina recognoscere, atque ad eos, si fieri poterit, eos omnes rejicere, qui castris nobiscum, animo cum adversariis juncti, sic in hostes tela conjicere videntur, ut nos inierim feriant, et mira arte, quae pro nobis sumpserant, eadem in nos arma convertant.

Ordiamur igitur, si placet, ab iis, qui Imperatoris nostri Christi Divinitatem et Majestatem oppugnant, et infelicissimo errore non se putant ad unici Patris gloriam, vel eleganter Augustinus ait, nisi per unici Filii contumeliam pervenire. In his castris duo sunt agmina, et quasi cornua praecipua.

Primi agminis Dux alque Imperator csl Michael Serrelus Hispanus. Is cum esset juvenis ferox atque audax, el in scholis Lulhcranorum, quibus operam dabat, identidem repeti audiret, verbum Dei non esse Patrum aut Ecclesiae explicationi, sed spiritus solius testimonio atque iudicio alligatum . coepit et ipse spiritum jactare, et eo spiritu admonente admirari, cur Lutheran! cum Papistis de Ecclesia cl Sacramentis tantopere contenderent, de Christo ipso litem nullam haberent, atque ita cum dissentirent dc corpore, dc capite convenirent. Majora igitur moliri méditons, ac metuens ne aetas sibi ad faciendam fidem non parum obsesset, annorum quippe erat solum quinque et viginti, quod aetati videbatur deesse, prophetici nominis auctoritate et majestate compensavit.

Itaque maxima tclri spiritus ubertate perfusus summum se orbis terrae Prophetam nominavit, cuius appellationis testem habemus Calvinum in lib. 4. Institut, cap. 16. Hinc vero prophetica libertate assumpta, libros illos eodem spiritu aspirante effudit, quos inscripsit, Dc erroribus Trinitatis: quorum librorum summa haec est, nullam esse in Deo distinctionem personalem, cl Christum Dei Filium appellari quod ex ipsa Dei substantia caro ejus in utero Virginis concepta cl conformata sil; ita paucissimis verbis, cl personarum Trinitatem destruxit cum Sabellio, et Christi naturas confudit, alque Incarnationem sustulit cum Eulychcle.

Exitum vero si quis requirat, talem Scrvtus invenit, qualem ejus impietas cl scelera postulabant. Nam in media Gcnvcnsium urbe igni traditus, non constanter atque alacriter, ut sancti olim Martyres solebant, sed tam iniquo alque impatienti animo supplicium pertulit, uI, Calvino ipso teste, qui historiam mortis ejus conscripsit, magnis clamoribus , sive , ut ipse ait, magno boatu gladium flagitaret. Sed cum in iudices plane inexorabiles incidisset, tandem aliquando est longissimo illo ucerbissimoque dolore consumptus, anno 1555.

Hunc ducem el principem scquuli sunI Georgius iflandrata, Paulus Alcialus, Lclius Socinus, Franciscos David, cl omnis illa Ministrorum colluvies, quae nunc in Transylvania erroris sui sedem con* stiluil, cl Ecclesiarum consentientium titulum sibi

assumit: quae quidem et publicis disputationibus, cl libris cliam editis , omnes veteres Patres, omniaque antiqua Concilia, et ipsum orbem terrarum, qui per annos 1580 1res in Deo personas, duas in Christo naturas credidit, Tritheismi damnare, Sophistices accusaro, atque ad Anlichristum rejicere impudentissime audet.

Alterius agminis princeps est Valentinus Gentilis Italus. Hic primum studio rerum novarum cx patria sua Consentia Genevam ad Calvinum venit, fama Calvinianac eruditionis , ut ipse dicebat, imprimis permotus, sed non diu inter discipulos, atque auditores sc numerari passus est : cum enim cl ipse spiritu abundaret, et aequae ac Scrvtus moleste ferret, quod Ecclesiae reformatae adhuc in fide Trinitatis cum Papistis convenirent, nec tamen Servcli discipulus dici, aut spiritum suum spiritui ejus subijcere dignaretur, novam excogitavit sententiam , quae cl cum Scrvcliciana non consentiret, cl lamcn penitus a Catholica discreparet.

Itaque asseruit, veram esse in Deo non modo personarum , sed etiam naturarum Trinitatem, sic ul 1res sini divini ac sempiterni Spiritus, essentiali numero differentes. Quae sententia Philoponi quondam fuisse dicitur, si vera sunI, quae dc ejus erroribus Suidas et Niccphorus scripta reliquerunt. Hunc igitur lapidem primum Valentinus ollendit, sed cum animadverteret hanc Deorum Trinitatem non posse cx divinis literis ulla ratione defendi, cum nihil in Scripturis frequentius inculcetur, ac repetatur, quam unum et solum esse Deum, extra quem, praeter quem, ante quem, post quem, cum quo nullus omnino sil alius Deus ; mutata sententia, paulalim ad Arianismum delapsus est. Nam, ut cx variis confessionibus cl prothesibus ejus , quae in manibus sunt, cognosci potest, Dei Patris proprium esse statuit, ut unus cl solus appelletur Deus, cumque solum esse illum summum atque ollissimum Deum, quem nobis passim sacrae Literne praedicant. Alque hunc eundem solum Patrem esse ipsam veram essentiam , cl naturam Divinitatis, Porro Filium et Spiritum sanctum non esse essentiam divinam , sed essentiae proles, cl proles ipsa essentia longe inferiores , alque , ut ipse loquitur,

pro modulo gencralionis , vel propagationis definitas, atque circumscriptas.

Cum igitur ille Genevae ab insano illo spiritu impulsus, in renovando Arianisino occupatus esset, inierim ab alio spiritu Calvinus agitur, ul sc Valenlino opponat . sic inler sc daemonibus colludentibus. Valentinus til reus haereseos apud tribunal haeretici Magistratus , ubi meluens Valentinus Calvini severitatem, el ad memoriam revocans incendium illud formidolosum , quo in eadem Urbe, eodem auclure Calvino , Servelus paulo anle perierat, ul tempori serviret , errorem se suum agnoscere simulavit. Itaque cx sententia Judicum ad poenitentiam publicam damnatus, depositis vestibus , solo excepto indusio , nudis pedibus , delecto capite, facem accensam manu gestans, praeunto praecone , totam urbem sic obivit : deinde a Magistratu supplex veniam petiit, librum ipse suum in ignem abjecit, ac jurejurando promisit, non abiturum se Geneva , nisi prius a Magistratu veniam impetraret.

Sed praeclarus iste Apostolus Arianus, postquam lain insigni palinodia ct inconstantia remiscentem Arianismum decoraverat, voluit etiam eundem ornare perjurio. Quare Geneva clanculum se proripuit, el cum apud Gallos, Helvetios, Polonos, uliasque gentes Arianismum suum propagare conatus esset, el ad primum perjurium, alterum, uc tertium addidisset, tandem anno undecimo a morte Servcli apud Bernam Helvetiorum a Zwinglianis comprehensus, el capitis damnatus, meritas suae temeritatis poenas dedit, qui tametsi, dum in vinculis el carcero servabatur, se Marly rem primum suae sectae esse jactaret ac dicerel, Marlites caeleros pro Christi gloria mortuos, sc aulem primum omnium pro eminentia Dei Palus mortem oppetere; tamen ubi nuntium mortis accepit, itu expavit atque expalluit, ut omnes omnino aditus supplicii evadendi quaesierit, paratus cliam doctrinam suam contemnere , si judicum animos inflectere potuisset. Exstant acta publica Gencvensium m caussa Valentini , necnon integra historia dc supplicio ejusdem a Bernensi Pastore conscripta. Ex quibus haec pauca, quae sunl commemorata collegimus.

Neque vero feliciorem ;x lum surtiiii sunl Gentilis
th-LLVUMI.M. Vol. I.

Syministac , atque Collegae Matthaeus Gribaldus, Tranciscus Lismaninus, alque alii, de quibus inulta Fbeodorus Bcza. praefatione ad librum Calvini adversus Gentilem. Siquidem Gribaldus peste correptus , alque ab omnibus desertus , ul canis interiit. Lismaninus Apostata Franciscanus in puteum semel praecipitem dedit. Franciscus David in vinculis agens, cl in amentiam ac furorem versus ex hac vita migravit. Unus est Jacobus l'alaeologus , qui singulari Dei benignitate, anno 15S3. in urbe Roma, post multas disputationes cl colloquia, tandem ad sanitatem rediit, el omnibus erroribus publice revocetis. Ecclesiae Dei reconciliatus est. Reliqui parentis sui Ani probrosam mortem imitati, infelicissime perterunt.

Porro genus hoc hominum tam aperte, tam libere, tam audacter, tam impudenter Arianismum, vel eo pejorem Paulianisinum renovat, ul ipse Gcnlilis trium personarum ejusdem essentiae Trinitatem , novum idoluii, turrim Bubcl, Deum fictilium ac Sophisticum appellare non dubitaverit : Gregorius Paulus unam Dei essentiam, sive unum Deum in tubus personis, Satanae slralagcinata esse dixerit: Michael Scructus (quod certe horret animus cogitare) Cerberum tricipitem, cl tricorporeum Gerioncin sacrosanctam Trinitatem appellaverit: Georgius .Niger Symbolum Alhanasii Salanasii Symbolum appellandum consuerit: in publico colloquio l'elricuviuc habito, Puloni Ministri .Nicaenum Concilium improbaverint; Albanasium, Augustinum, aliosque Putres Catholicus repudiaverint; Constantinum , Gratianum, Theodosium pios Imperatores vituperaverint; cl contra dolere se dixerint propter casum Arii discipulorum in eodem Cuncilio damnatorum , ae demum amplissime laudaverint tam ipsum Arium , discipulusque ejus, quam Cunstaii-liutn Caesarem fautorem Iriaii Tiim. Denique Francisons David (ut ex epistula Blandratae refertur in confutatione judicii Polunicuruin 1l etesiarum) eo usque progressus fuerit, ul dicerel, sepe liendum esse Evangelium , cl revertendum ad Moysem , ad Legem . ct ad Circumcisionem : Mosen , cl Moysis doc.linum esse lineam rectam : Christum autem Jesum , cl ejus doctrinam indirectam. Neque voce suluin cl scriptis, sed cliam depictis labellis 11-

dem suam toti orbi terrorum teslalom esse voluerunt.

Prodiit enim nuper lobuln ex ipsorum oflb-inn, in qua Ecclesia Catholica instar magni aedificii depicta cernitur, in cujus lecto Liillu-rus sedet cum suis, tegulasque et lateres longe projicit. Inde nudato jam lecto, Zvvingliis cum cohorte Sacramentiriorum parietes magna vi demoliri pergit : sed ..d iuodamcnlum eruendum , atque adeo domum lotam funditus evertendam ipsi frilhcislae, novique triani armati malleis, et ligonibus. omniquo jienere ferramentorum diligenter incumbunt, obliti videlicet Evangelicim illam , atque fidelissimam Christi vocem : *El super tow petram aedi/icabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalent adversus eam*. Sed de prioribus hostium copiis falsis mulla, ni fallor, dicta sunt.

Veniamus ad posteriores. Rem magnam, ac pene incredibilem dicturus sum, sed nolo mihi prius fidem haberi, quam n rem lotam Solis luce clariorem cficero. Consurgunt hoc tempore undique Lutheran!, Melanchtlionici, Zvviogliuni, Calvinistae, adversus Trilheistas : per omnem Germaniam , Galliam. Pohmi.mi libri volitant contra Servetum, contra Gentilem, contra Blundralam, contra Gregorium Paulum, contra Ministros in Polonia atque Ilungaria, vel Arianos,vel Samosaltnos; novam hanc doctrinam quasi signum quoddam in medio propositum confodiunt telis librorum suorum. Ex Geneva Calvinus et Beta ; ex Willcmberga Philippus Melanclillion: Ex Tiguro Simlerus ac Bullingcrus; Ex Berna Benedicius Ardius ; ex Lipsia Alexander Alesiiis, Ex Marpurgo Andreas Ilyperius: Ex Polonia Stanislaus Sarnitiis ; Ex Ilungaria Petrus Melius. Aliis ex locis Joannes Wigondus, Jacobus Schckiu-. Franciscos Slancarus, et qtiis non? Atque hi omnes cum Papislis de Trinitate sentire, sex prima Concilia venerari. veteres Patres cum honore recipere, Sabcllium, Samosntcnmn, Arium, Acstorium, Eulychctcm, omnesque haereticos delolar» se dicunt. Quis igitur non mirabitur, si tam istos . quam eos, quos ipsi pro magistris et quasi Propbcti> cclunl. F.rastnum, ac Lulherutn, vel Vnanos, vcl SabctUanos. vel Ncstorinnos, vel Eulychranos fuisse, demonstrare potuero?

Incipiamus ab Erasmo, quem iluogarici Ministri, in eo libro quem anno 1567. Jonnni Regi obtulerunt. praecursorem Prophetae sui Servati non sino caussa nominalerunt. Erasinus igitur in schidiis Tomi 111. Epistolarum S. Hieronymi, triarios dicit non tam haeresim docuisse, quam sobismala fecisse. cum essent illi nostris numero fere pares, eloquentia , doctrinaque superiores. En patronum egregium Ariiismn. qui ab hacresi illos vindicat, et doctiores Catholicis facit : quid restabat aliud, nisi ut Arianos Calolicos , et Catholicos haereticos diceret ? §ed pergamus ad alia.

Praefatione in libros IliInrii : *Audemus* (inquit Erasmus) Spiritus siinctum *appellare Deum, quod leleres ausi non sunt*. O mendacium incredibile! Nonne Hilarius ipse , in quem praefaris, ad finem librorum de Trinitate Spiritum sanctum reni creatam esse negat? et si res creata non est, quid aliud, quaeso , quam Deus est ? Nonno Athanasius in disputatione eum Ario: Basilius libro de Spiritu sancto cap. 16. Nazianzenus Oratione in Ileroncin; Didymus in primo de Spiritu saucio: Ambrosius lib. 3. de spiritu sancio cap. 2. Augustinus lib. 1. contra Maximinum : Nysscnus in libro quod Spiritus sanctus sit Deus, et caeteri Patres omnes , et clarissime, et frequentissime Spiritum sanctum Deum nominant? Sed caetera videamus.

Annotatione in illud Roman. 9. *Ex quibus csl Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedicius in saecula*. Mirum est quid non agat Erasinus, quo sc non vertat, quid non molia-tur , ut hoc telum de inanibus nobis extorqueat. Primum vocem (Deus) suppositiliam vult videri. Deinde ait hunc locum non esse efficacem ad revincendos Arianos. Denique sic optime exponi posse docet, ut post illa verba: *Ex quibus csl Christus secundum carnem* : interposito puncto , sequatur a lio gratiarum , super *omnia Deus*, videlicet Pater. sit *benedicius in saecula*. An polerat manifestius Arianain caussam suscipere defendendam?

Annotatione in illud Ephes. S. *In regno Cristi et Dei*. Verum, inquit, *id alias admonuimus, Patir m c.c consuetudine sermonis Apostotici significari , quoties Deus absolute nominatur*. At hoc tum favet Arianis plurimum, tum est falsum aper-

(issimc.Corie enim, ul alia inierim loca paelcram, Aclor. 20. cum Paulus ait: *Regere Ecclesiam Dei, quam acquisivil sanguine suo*, non Patrem r sed Filium Deum absolute vocal.

Annotatione item ad illud Philip. 2. .Yon *rapi-nam arbitratus est esse se aequalem* Deo: Primum cum Maximino Aviano exponit. .Yon, *usurpavit sibi cum Deo aequalitatem*. Deinde addit: *Scio magnos auctores. Hilarium, Augustinum. ul caeteros taceam. sic interpretari. Aon rapinam arbitratus csl, quod esset aequalis Deo: nam quod erat naturae, non potuit esse rapinae, cum esset in forma Dei. hoc est, cum vere esset Deus: atque hanc praecipuam habent clavum. qua confician-(nr .triani, qui solum Patrem vere volunt es c Deum. Atqui si veris agere fas est. quid magni tribuit Paulus Christo. si cum Deus esset natura, intellexit id non esse rapinae, hoc csl, novit seipsum? Illud autem compertum esi. nusquam majorem rim fieri Scripturis sacris, quam ubi cum haereticis agentes nihil non detorquemus ad victoriam. tametsi non rideo quid hic locus proprie faciat adversus Arianos. Quaeso le, Erasme, si mcrccdom ab Arianis accepisses.poierasnc diligentius caussam illorum agere? Augustini Catholicam explicationem refellis. Maximini Arianam amplecteris. Hunc locum praecipuam esse clavam Catholicorum contra Arium non negas, cl tamen hanc ipsam clavam nihil valere dicis: quid ergo restai, ul dicas, nisi meliorem esse caussam Arianorum, quam Catholicorum? Quid si luam illam Annotationem his addamus, (piam fccisli ad postremum caput epistolae primae sancti Joannis? nonne eo locotlotis viribus contendis verba Domini: *Ego et Paler unum sumus*; ct illa discipuli: *El hi tres unum sunl*. non de unitate naturae, cum omnibus Patribus sed do vinculo charilalis, cum Arianis intelligi debere? cl in operibus sancti Augustini ad marginem libri primi contra Maximinum, ubi una atque eadem asseritur Dei natura, quis notationem illam adjccil, non *una numero*, nisi Erasmus? cl quid manifestius dixerunt unquam Trilbcilac?*

Sed mittamus Erasmum. atque ad Luthcrum veniamus. Martinus igitur Lutherus contra Jacobtim Latomum scribens: *Anima mea*, inquit, *odii hoc*

verbum οποχο'ο. Quid, quaeso, vel sentiret, vd diceret aliud Inus, si ab inferis nunc exsisteret? Nam tola illa tragoedia, quae Ecclesiam loi annis misere vexavil. ac vastavit, propter hanc unam vocem excitata csl; cum Patres Catholici nihil aliud suis libris cl Conciliis conarentur, quam hanc sententiam stabilire, quae Christum homousion Patri esse docet, Haeretici contra nihil aliud decem conciliabuhs suis, igni quoque el ferro, armis el exercitibus molirentur,quam vocem hanc eandem abolere.

Sed audiamus inauditam calumniam el mendacium ejusdem Lulhcri. In eodem contra Latomum libro affirmai, hanc ipsam vocem S. Hieronymo displicuisse, quod nescio quid veneni latere in syllabis arbitraretur. Neque hoc Lulhero per inrogitamam,aul lapsum calami excidisse putemus: id enim rursum repetit in libro de Conciliis in haec verba: *Sanctus Hieronymus vehementer perturbatus lamentabiles Hieras scribebat ad Episcopum Romanum Damasum. el cupiebat expungi vocabulum* οjxcsc.g;. Quid faciemus hominibus istis.qui caussam non qucrunt lucri suam,nisi fraudibus el mendaciis? Nam S. Hieronymus eo loco, quem Lulherus adducit, qui csl in epistola priore ad Damasum dc hypostasibus, in voce hypostasis, non in voce homousios, venenum latere dicit, quod ea vox ambigua sil, cl tam personam, quam substantiam significare possit. Tanlumque abest, ut S.Hieronymo vox homousios displicuerit, ul potius solo metu, nc ea vox nobis eriperetur ab Arianis, tres hypostases dicere formidaverit. Itaque epistolam lotam in haec verba concludit: *Obtestor beatitudinem luam per crucifixum mundi salutem, per homousion Trinitatem, ut mihi epistolis luis sive tacendarum, sive dicendarum hypostascon detur auctoritas*.

Quid, quod non solum nomen homousios, sed etiam nomen Trinitati Lulhero displicuit, cl cx Germanorum precibus illam precandi formulam submovit: *Sancta Trinitas, unus Deus, miserere nobis*.

Quid, quod non solum Ario, sed cliam Nestorio ct Eutyhccli plurimum Lulherus favit? Nam in magnis Posillilis, in concione dc Natali Domini, impe-

riles quosdam, ait. Christum facere hominem omnipotentem. Quid aulem est aliud, non esse Christum hominem omnipotentem. quam non esse Christum hominem Deum, sed duas esse in Christo persumis, ut quondam impius haeresiarcha Nestorius praedicavit? In libro vero de Conciliis pari. 2. *Vih. inquit, paulo (inio negotium fui cum Nestorianis. qui pertinacissime contra me disputabant. quod Divinitas Christi non possit pali.* Et Infra: Oportet, inquit, dici, *hic homo Christus, haec caro c(sanguis condidit coelum et terram, t erte nomina divinitatis et carnis nomina sunt naturarum, non personarum, ergo si Lutherus divinitas patitur, si caro coelum et terram condidit; quis non videat a Luthero Christi naturos cum Eutychete cOfiTuridi?*

Ac, ut propensionem animi Lutheri in hos summos duos haeresiarchas planius perspiciemus, in illo eodem de Conciliis libro. Nestorius et Eutychetism ex inscitia scilicet aliqua, et in modo loquendi lapsos dicit: nam alioqui utrique zelum bonum, animum sincerum, et fidem rectam tribuit. Tutam vero causam tumultus: et tragoediarum illo lempure excitatarum in Episcopos Catholicos, I. onem videlicet et Cyrilum refert, et eo usque luidem progreditur, ut dicat vereri se, nec in extremo iudicio aliqui haeretici sedeant iudices, et Episcopi, qui eos in Conciliis damnaverunt, in aeternum perire: Ianium non aperte dicens, Nestorius et Eutychetism cum Christo iudices futuros: sanctos vero Cyrilum et Leonem in aeternum perituros. Non vacat illi haec portenta exagitare, nec scilicet opus, tum ipsa per se satis aperte clament. I num tantum addam: si Nestorius zelum tam bonum. et animum tam sincerum habuit, cur, ut Ev. gr us referi lib. I. cap. 7. historiae suae, viventi Nestorio linguam totam vermes divinitus immisso sui horribiliter corroserunt?

Idem diuus ad Melancthonem. Philippus Melancthon in Lucis communibus anno 39. in lucem edidit. loi. 8. *scilicet inquit, in i illo aliquod* *dirimie* *El* *Et* *Accesserit in t. linrlt) aliquam cme divinam naturam* *El* *in l ms moi la loi. 35. de Spiritu sancio verba fccuas: Teetuiur, i. iquill, per Iuclm. Deui. non*

mitti creatam agitationem, sed aliquid essentiae Dei. Necesse est autem personam esse distinctam quae esi aliquid Dei, et tamen non est *Philippo* *Igitur aut multae sunt naturae divinae, et habent quod volunt novi Trilheistae, aut certe multae sunt paries divinae naturae, quae scilicet antiqua haeresis aliquanto Ariana absurdior: de qua sic olim Augustinus in libro de haeresibus cap. 74. Est. inquit, alia haeresis quae triformem sic userit Deum. ut quaedam pars ejus sit Pater. quaedam Filius, quaedam Spiritus sanctus.* Porro in locis ejusdem anni 45. idem Philippus: *Aon esiquidem, inquit, lacerata, aut mortua divina natura. sed fuit obediens Patri, quievit, cessit irae aeterni Patris.* Quid clarius pro Ariana haeresi dici poterat? Nam si natura divina Filii Patris fuit obediens, certe non est una Patris et Filii natura, nec esi Deus Filius Deo Patri aequalis: qua sententia nihil jucundius novi Ariani audire potuerunt.

Sed jam si placet, Calvinum inspiciamus. Is igitur in libro adversus Gentilem, in refutatione decimae prolepticos, non veretur Valentino concedere nomen Dei *χαρα υπεροχήν*, id est, per excellentiam quondam soli Patri attribui: si pater est per excellentiam Deus, quomodo non major scilicet Filio? Rursum ibidem affirmat, non esse veritatem contrariam sententiam illam Gentilis, Deum habuisse vim generandi Filium, ac propagandi Spiritum sanctum, quia voluit: al Deum quidem volentem genuisse Filium, non absurde dicitur: sed genuisse quia voluit, et quod absurdius esi, vim habuisse gignendi quia voluit: quis quaeso, sanus diceret? Ac si Edium suum Deus propterca genuit, quia voluit; non igitur necessario genuit: non est igitur Filius Patris aequalis. Nam qua ratione fieri potest, ut qui poluit non esse, aequalis sit ei, qui necessario semper est?

Quid, quid in libro eodem idem Calvinus ait. Ilium personae respectu non nisi improprie creatorem coeli et terrae nominari, Patrem autem proprie? quod quid est aliud, quam Filium redigere in ordinem rerum creaturarum? Esne hoc defendere, an prodere causam Fidei? patrocinari, an praevaricari? haereticum refellere, an cum eo iocari, et ludere? Quid. quod ibidem ait, improprium ac durum

esse locutionem Symboli NicacnkDeum de *Deo, lumen de lumine?* quod jam olim in Ario apud S. Vigilium his verbis Athanasius reprehendit : *Propria Filius*, inquit, *proprie csl Deus de Deo, lumen de hnninc.* Jam vero in lib. Institutionum 2. cap. 14. verba illa Apostoli PaulizTunc cl ipse Filius subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia: ad ulramque Filii naturam, videlicet, divinam cl humanam referenda esse contendit, nec animadvertere potuit, aut voluit, non posse naturam divinam Filii Deo Patri subjectam intelligi, quin a Patris natura distincta, el ea longe inferior atque adeo res creata esse intelligatur. Ilis accedit, quod permulta Scripturae loca, ac praesertim illum: *Ego el Pater unum sumus* ita Calvinus haeretico more exponit, ut novi Samosateni in publica disputatione de sententia huius loci Calvinum iudicem appellaverint. Multa restant dicenda, ego tamen brevitati studere cupio; itaque caelerorum errores indicabo potius, quam explicabo.

Henricum Bullingerum Zwinglii successorem non puduit scribere in libro de Scripturae, cl Ecclesiae auctoritate, tres esse in divinitate personas; non statu, sed gradu; non subsistentia, sed forma; non potestate, sed specie differentes. Certe personas divinas, gradu, forma, cl specie esse dicitur, vix Ariani ipsi dicere ausi essent.

Jam vero Petrus Melius, is qui in Transylvania pro Lutheranis adversus Blandram, cl Franciscum Davidem lotos decem dies publice disputavit, in actione octava sic ait: *Scriptura distinguit Filium Dei a Filio hominis.* El rursum: *Dislinguitur*, inquit, *Filius ille aequalis Patri ab eo, qui non csl aequalis.*

Quod idem Theodorus Bcza continuasse videtur, tum contra Brenlium de omnipotentia carnis Christi, tum in allero contra Andream Jacobi, de hypostatica unione duarum in Christo naturarum: ubi apertissime docet, duas esse in Christo hypostaticas uniones, unam carnis cum anima, alteram Dei cum homine. Quod quid csl aliud quam Nestorium jamdudum sepultura ab inferis revocare?

Stanislaus Sarnicius, quem Calvinus in epistolis ad Polonos mirifice laudat, cum in colloquio publico resideret, palam asseruit, cl scribi etiam im-

peravit, solam divinam Christi naturam Pontificem, esse et Sacerdotem, humanam vero victimam, el sacrificium: ac propterea ratione offlcii, minorem esse Patre Filium, eliam in natura divina. Atque haec ipsa verba legi possunt apud sanctum Augustinum in sermone Arian, propositio. 33. Ita pulchre nimirum Calvinis lae, dum Arianos novos oppugnare se dicunt, Arianorum veterum et verba et sententias imitantur.

Jacobus Schocckius Brenlianus in libro contra Tritheitas tam egregie Fidem propugnat, ul tamen dici nolit, tres esse in Deo hypostases, sed unam tantum cum tribus potentiis. At hoc non csl vincere Arianos, sed vinci ac debellari a Sabellianis.

Joannes Wigandus in libro contra novos Arianos, Lutheri sententiam approbat, ac defendit, essentiam in divinis generare ac generari: Ex qua tamen sententia, velit nolit Wigandus, cllicilur, aliam Patris, aliam Filii esse naturam, cum nihil possit scipsum gignere, nihil a scipso generari possit.

Quid jam de Brenlio, Schmidclino, Ivemnilio, ac caeteris dicam, qui dum in Christi carnem, omnipotentiam, omnipracsentiam, omniaque divina attributa conferunt, eam sine dubio cum divinitate confundunt? Quid item de Siancaro, ejusque sectatoribus. qui sic ad solum hominem Christum officium Mediatoris referunt, ut duas in Christo personas distinguere, ac ad castra Nestorii transire velle videantur?

Quid denique de Tigurinis, Gencvensibusque Ministris, qui tanto ardore in Siancarum invehuntur, ul inierim ad scopulum ipsi longe duriorem naviculam suam allidant? Dum enim ulrique naturae Christi Mediatoris officia tribuunt, divinam Christi naturam, et a Patris natura distinguunt, et rem creatam cum Arienis faciunt.

Quae cum ita sint, vides, credo, Lector, non minus hoc tempore cum Sabellio, Ario, Nestorio, Eutychelo sentire Servedum, Gentilem, Blandram, et caeteros qui palam se eos sectari ac defendere profitentur, quam Erasmus, Lutherum, Philippum, Calvinum, Bullingerum. Martyrem, Brenlium Bezam, Sarnicium, Schocckium, Wigandum, aliosque omnes qui eosdem se odisse ac detestari vociferantur.

ranlur. Sed si vere, elexanimo eos execrarentur, non possentcliam ipsi se doclrinamque suam non cxeocrari, cum id sane negare non possint, sc illis ad progrediendum in castra Arianorum non modo occasionem aliquam dedisse, sed etiam portam latissimam patefecisse.

Quid enim, quaeso, Luthcrani cl Calvinistac respondeant, si cum cis ita agant Trilhclslac: Cur nos filios vestros tanto furore parentes vexatis? Cur ferro cl igni persequimini quos genuistis? Cur tim iniquo animo Evangelii vestri fructus colligitis? Nulli certe cx Papislis fiunt, sed quotquot A-riani sumus, cx vobis Luthcrani cl Calvinistac, omnes prodivimus. A vobis sane, non a Papislis didicimus, nihil omnino credendum esse, quod expresse in sanctis Literis non habeatur. Quia vero homousion, Trinitatem, essentiam, personam, relationem, proprietatem in Scripturis expresse non legimus, haec omnia damnare coacti sumus. A vobis didicimus, neque Patrum, neque Conciliorum, neque lotius Ecclesiae, sed solius spiritus acquiescendum esse iudicio. Nobis aulcm hoc spiritus diclat. ncc possumus salva conscientia aliud credere, vel dicere. A vobis didicimus, Papam An-Uchislum, Episcopos, Monachos, Papislas denique omnes ad Anlichrisli membra perlinere. Quis aulcm credal Anllchislum de Chrislo rccllc credere? ab Aniichrisio verum Christum praedicari? ergo si nobis conslarc vellemus, alium Christum quaerere debuimus. A vobis denique, non a Papislis didicimus, divinitatem Filii Patri obedire, illi sacrificare, cl pali, cl mori posse, aliaque sexcenta generis ejusdem; cx quibus profecto, nisi stipites essemus, omnia quae nunc docemus, colligere debuimus. Quid ad hacc respondere dcbeant Luthcrani, ipsis cogitandum relinquemus. Nos vero quae nostrae portes sunt, Deo bene juvante operam dabimus, ut haec tam blasphema, cl horribilia dogmata, quae Fidem Christianam funditus ever-

tunt, quaeque ad Mahumelismum viam sternunt ac muniunt, quam accuratissime, ac luculentissimo fieri polesl refellamus.

Ordo disputationis de Christo.

Quinque erunt partes hujus disputationis.

Prima, dc Divinitate Christi.

Secunda, de Distinctione personali a Patre et Spiritu sancio.

Tertia, de Carne, sive Incarnatione Domini.

Quarta, de Anima ejusdem.

Quinla, dc Oflicio Mediatoris.

Ordo primae quaestionis, quae est: An Christus sit unus numero Deus cum Patre et Spiritu sancio.

Quaestio hacc prima et maxima csl inter omnes quaestiones dc Chrislo. Habebil aulcm partes sex.

Primo, explicanda erit scnlentia novorum Samosalensium, qui Scrveluin sequuntur.

Secundo, explicanda est scnlentia novorum Arianorum, qui sequuntur Valentinum Gentilem.

Terlio, probandum est, unam esse numero veram Divinitatem, sive unum Ianium esse verum Deum.

Quarto, Christum esse illum ipsum verum Deum.

Quinio, Spiritum sanctum esse illum eundem verum Deum. Hinc enim sequitur, Christum esse unum numero Deum cum Patre ct Spiritu sancio. Nam quod Pater sil verus Deus, omnes fatentur.

Sexto, solvendae sunt omnes objectiones adversariorum.

CAPUT pr imu m

Explicatur sententia novorum Samosatenorum.

Quod ad primum allinet. Auctor novorum Snmo-
saiensium luit Michael Servclus, qui innotescere
caepit anno 1532. teste Surio: Anno vero 1555.
Genevae combustuscsl. Sequuti sunl eum qui nunc
in Transylvania praecipue sedem habent: quorum
principes erant, Georgius Blandrata. qui adhuc vi-
vit, ct Franciscos David, qui anno 1580. cum Chri-
stum negaret esse invocandum, aul Ecclesiae cu-
ram habere, a Principe Transylvania© ad pcrpclus
carceres damnatus fuerat, sed paulo post in phre-
ncsini incidit, el post biduum cxlinctus csl.

Sententia Servelianorum tria docet, el composita
est cx tribus antiquis haeresibus. Primo asserit,
nullam esse in Deo distinctionem personalem. Ita
Senet, lib. 5. Trinit. pag. 189. cl in respons. ad
art. I. cl Ministri Transylvani lib. 2. cap. 4. Quod
idem olim docuerunt Hermogenes, Praxcas, Noe-
tus, Sabe,lius. Quorum oinniun meminit Augusti-
nus lib. I. dc haeres. Cap. 11. Ac deinde etiam Pau-
lus Samosalenus, el Pholinns, teste Hilario, lib. dc
Synod. Secundo asserit, Christum ante incarnatio-
nem nihil fuisse, nisi in mente Dei per ideam. Ita
Servclus lib. 3. Trinit. pag. 92. ct Ministri Hunga-
rici lib. 2. cap. 3. Qnod idem olim docuerunt E-
bion. cl Chcrinthus apud Irenacum lib. 1. cap. 25.
ct 26. deinde Paulus Samosalenus, ac Pholinus a-
pud Augustinum haeres. 4L el 55. Terlio asserit,
Chrislo homini communicatam a Deo divinitatem
non per generationem aeternam, sed per unctionem
gratiae el inhabitationem, ac proinde posse Chri-
stum dici Deum, sed Deum factum el temporalem,
non aeternum. Ha Blandrata dispul. 6. Albana, et
Ministri lib. 2. cap. 7. Quod idem olim docuit Ne-
slorius apud Thcodorcluni lib. 4. haeret, fabul.

Ac in his quidem omnes novi Samosateui conve-
niunt. Dissident aulcm inter sc dc invocation© Jcsu
Chrisli, cl in 1res quasi secias divisi sunt. Nam
Franciscus David el mulli cx Hungaricis Ministris
docent. Jcsum Crisium non esse invocandum, sed
solum Patrem, qui solus csl verus Dens, cl solus
hoc tempore curam Ecclesiae gerit. Exstant theses
dc hac re Francisci Davidis, cl responsio ejusdem
ad rationes Fausti Sucini, qui theses illas confuta-

vorat. Ipse aulcm Faustus asserit in confutatione
jam allegata, Christum in precibus invocari posse,
sed lamen addit, majoris esse perfectionis ad Deum
Patrem recta accedere.

Denique Georgius Blandrata in thesibus, et Mi-
nistri Poloni in iudicio quod ediderunt dc caussa
Francisci Davidis. docent, Jcstim Christum non
modo invocandum esse, sed etiam debere invoca-
ri: nec esse imperfectionem ad cum confugere. Ac-
cidit aulcm peropportune hacc eorum dissensio,
non solum quia, ut ail S. Hilarus, bellum haereti-
corum pax est Ecclesiae, sed etiam quia uiraque
pars ad miras angustias redigi coepit. Nam qui
Christum invocandum esse docent, proferunt plus-
quam quinquaginta testimonia Scripturae, quibus
adversarios repugnare ostendunt: qui vero non in-
vocandum asserunt, certissima ratione demon-
strant, adversarios secum ipsos pugnare, quippe
qui nolint invocari sanctos, quia non sunl Dii veri,
ct lamen Christum invocari velint, quem iidem pa-
lam affirmant non esse Deum verum.

caput II.

Explicatur scnlentia novorum Arianorum.

Quantum ad secundum. Sententia Valentini Gen-
tilis, cl aliorum, qui ejus comites, vel discipuli
fuerunt, tria docet.

Primo, 1res esse spiritus aeternos, Patrem, Fi-
lium. Spiritum sanctum, essentiali numero diffe-
rentes: ita docet ipse Gentilis prothesi 20. ct re-
fert hoc idem Benedictus Arctius inilio historiae
de supplicio Valentini Gentilis: quae sententia fuit
olim Peratarum apud Tlieodorelum lib. t. cap. 18.
haeret, fnbtil. Isti enim dicebant. Trinitatem esse
1res Deos, 1res mentes clc. Fuit etiam Joannis Phi-
lopoui, ul referunt Suidas verbo Jo. Grammat. ct
Nicephoros lib. 18. hist. cap. 48, qui etiam cap.
46. dicit. Philoponum tempore Phocae Imperatoris
vixisse circa annum Domini 604.

Idem docuit quidam Gallus tempore S. Ansclmi

circa i annum Domini 1190. adversus quem scripsit ipse. In selrnis lib. de Incarn. Verb. Mem etiam circa unum 1190. docuisse vldclur Abbas Joachilinus: sseruit enim tres personas non esse unitam rem. rive unam essentiam numero, sed solum collectionem, sicut nulli Fideles dicuntur una. Id patet ex Condi. Lal. sub liinoe. 111. cap. 2. Denique eodem accessit, teste Bernardo biirgensi, Itaimundus Lullus, circa annum Domini 1200. qui docuit. Tres personas tres essentias esse, Secundo, docuerunt Gentilis et socii ejus. bas lrc> personas non esse aequales, sed Patrem longius esse cmincnliorcm caeleris, ille ul ipse t-M-iilialor. caeleri duo essentiali dici debeant. Ita Gentilis lib. AnlidoL. anlid. 3. fui. 26. ubi ait, proprium esse Patris ut appelletur unus, et solus Jieus. Similia vide prothesi 8. 10. 22. 21. 38. et 40. linque noxi Trillicilac jain a Philopono ad Arium declinaverunt. Arius enim primus fuit, qui filium mislurpin Patre esse docuit, teste Epiplianio haeres. 69. Exortus est autem Arius circa annum Domini 321., teste TbodonMu lib. 4. de haeret. i. ibul: Tertio., docuerunt. Filium Dei non C- I ex nihilo, neque in lcmpoie genitum, sed in aeterno, et ex Patris substantia. Id habet Gentilis prothesi 11. et 21. quae sententia fuit conciliarum Ananorum: nam ut S. August, docet lib. fi. 'fnnll. cup. I. posteriore.' Arioni Filium aeternum esse concesserunt, tametsi contrarium senserat Apollonius. Inde etiam Maximinus apud August, lib. 1. lonliieinr Filium nun ex nihilo, sed ex Patris substantia genitum, juxta sententiam Concilii Ariminensis. Aon erit fortasse abs re, si aliquas ex prothesibus Valentini hic subjiciamus, ul Lector noxorein Ananorum sententiam ex ipsis eorum verbiis certius cognoscat. Prothesis (i. *Pater non est hypostasis, sire persona in uno*) eo; sed, teste Apollonius. Cui unus ille Deus, a quo omnia. 7. Solus Pater et unus Deus, ul csl, sine ullo principio. oul origine inventus: S. Solus α-Λζεο:, id est a nullo superiore numine essentialus, sed a seipso Deus. 9. Qai unum Deum in tres proprietates, seu personas distinguit rei sibi praestigias facit, tel necessario unius Dei substantiam dividit, atque discerpit. 10 Deus habuit vim generandi. ac propagandi, quia voluit: ideoque et λογος ante aeternam genuit. et spiritum propagavit. II. Aeterna λικ substantia. principium et originem habet a Deo. quatenus genita ac distincta sit, non quatenus sil; non enim est ex nihilo creata, aul de aliqua non exstante materia facta, sed de immortali substantia illius summi Dei genita. 20. Genitus a genitore substantiali numero differt. non potestate, sententia, aut diversitate, naturae. 21. In Deo sunt ejusdem naturae substantiae intelligentes, id est, duo aeterni spiritus consubstantiales, congruo gradu, ordinem in aopricitate distincti. 22. Pares spiritus immensae substantiae esse non possunt. 21. Sicut Pater est spiritus αλζυη-o, universitatis auctor, immensae substantiae. Filius vero spiritus est. c. Deum inc/fabiliter genitum. paternae voluntatis et generationis modulo am u iiphbilu genitus. 33. Confusio trium in

unum et eundem numero spiritum, fundamentum et origo omnium errorum fuit.

CAPUT III

Deum unum numero esse, ex Scripturis et Patribus demonstratur.

Quantum ad tertium, probanda est unitas mimerica Dei contra Peratas, Plinloponum, Juachimuui, et hujus temporis Trilheilas.

Probatur primo Scripturis, in lege Deul. LDominus. inquit Moses, ipse est Deus. et non est alius praeter eum. Et paulo post: Scito ergo hodie, et cogitabo in corde tuo, quod Dominus ipse est Deus in coelo sursum, et in terra deorsum, et non sit alius. Cap. fi. Audi Israel, Dominus Deus noster Deus unus est. Et cap. 32. i. *idele quod ego sum solus, et non sit alius praeter me.*

Nec possunt haec referri ad unitatem speciei: nam qui loquitur in Scripturis non est Deus universalis, neque ipsa species Dei, sed est Deus quidam singularis, ul putei, cum sola singularia sunt in re, et loquantur atque agant: al singularis Deus falso dicit se esse unum et solum Deum, et praeter se nun esse alium. si inveniuntur aha individua ejusdem speciei. Nec enim vere dicere putuisset Adam postquam filios genuerat: Ego solus homio, praeter me nullus est homo. etc.

Idem probalur ex libris historialibus I. Reg. 2. Aon est sanctus ul est Dominus, neque enim est alius extra te. 3 Ille. H. D-us Israel, non est similis tui Deus in Coelo desuper, et super terram deorsum. Al quare Deus brad non habet similem, si sunt duae aliae individuae naturae sub eadem specie? hiem probalur ex Psalm. 17. (Juis Deus praeter Dominum, aul quis Deus poeter Deum nostrum? Psalm. 82. Tu es Deus solus. Idem ex Prophetis. Isa. 45. Ante me non est formatus Deus, et post me non erit. Ego sum Ego sum Dominus, et non esi absque me Salvator. Et cap. 55. Ego Dominus, et non est amplius, extra me nun est Deus. Et infra Numquid non ego Dominus, et non esi ultra Deus absque me? Deus justus et saltans non est praeter me.

Similia passim docent omnes Prophetae. Idem ex Sapientialibus. Sap. 12. Aon enim est alitu Deus, quam tu. Eccl. 1. Dnus esi ditissimus. Idem patet ex Evangelio. Mali. 4. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. Mare. 12. Pius est Deus, et non est alius praeter eum. Jo. 17. L' cognoscant te solum verum Deum. Est enim sensus, Tu habes Deitatem, quae sola est vera Deitas, non ergo invenitur alia Deitas.

Denique ex Apostoli. I. Cor. 8. Scimus quod nullus Deus, nisi unus. Hem ibidem: Nobis unus Deus. Gal. 3 Mediator autem unius non est. Deus autem unus est. Ephes. 4. Inus Deus, unus et Mediator Dei ei hominum. 1. Tmiol. fi. Qui solus esi potens Ilex Uegum. et dominus dominantium.

Porro ex his omnibus et singulis locis aperte colligi, unum nmo. ro esse verum Deum, non unum specie. ex similibus loquutionibus potest intelligi. Aon enim de uno aliquo homine, recte diceremus,

isle est solus homo: nut isle solus est verus ho-
inotaul praeter istum nullus csl homo: aul isle ho-
mo el nemo alius: cujus roi non potest reddi alia
caussa, nisi quia natura humana non est in uno so-
lum individuo, sed in multis. Rectissime autem de
Sole, cui una tantum natura individua csl, dicimus,
Iste solus est verus Sol, unus est in mundo Sol,
praeter cum non est alius Sol etc.

Secundo, probalur ex Patribus. Ac primum om-
nes Patres passim dicunt, esse unu n Deum, ul Ju-
stinus lib. de reel. Fide, August, lib. 1. con. Ma-
ximin. cl alii. El de lme mm est dubium: sed quia
possent respondere. Patres dum dicunt unum esso
Deum, loqui de unitate specifica, non numcrica;
propterca nullis modis cx doctrina Patrum demon-
strabimus. unum numero esse Deum. Pruno, si
nulla essent individua divina, ut iih volunt, pos-
sent quidem illa dici unus Deus, idcsl una species
divina, sicut Porphir. dicit cap. 2. plures homines
sunt unus homo, idcsl una species humana, at non
posset tamen negari, quin eliam recte dicerentur
plores Dii, sicut rode dicimus, Adam, Abel cl Cain
sunt tres homines: al Patres perpeluo negant, tres
personas esse tres Deos nnum igitur numero Deum
esse volunt. Quod negent, palet ex Alhanas. in Symb.
Deus Pater, Deus Filius, Deus SpirPus s nclus: ct
tamen non tres Dii. sed units eSl Deus. Cyni, lib 9.
m. Jo. cap. M, Exi/i'ni, inquit. *substantia Deitatis est.*
quare non tres, sed unum Deum praedicamus.

Basiliius scripsit Orat, in eos, qui calumniantur
nos. quod tres Deos dicamus. Nissonus librum
scripsit ad Ablabium, non oportere dicere tres
Deos. Augustinus lib. 2. con. Maximin, cap. I.
Tene. inquit, cum catholica fide, Patrem quidem
non esse, qui Filius est; el l ilium non esse, qui
Pater est: el Deum esse Patrem. Deum esse Fi-
lium: verum'amen ambos simul, non duos Deos
esse, sed unum. El ibidem dicit. Arianos non au-
sos esse dicere duos, licet hoc sentirent: *Sed. in-*
quit. duos Deos a vobis coli, quamvis non nega-
veris, tamen non ausus es confiteri. Sensistienim,
duos Deos esse colendos, Christianas aures ferro
non posse etc.

At cur non possunt id ferre chrislianac aures,
•si vero sunt duo Dii numero? Anibr. lib. 1. dc Fi-
de, cap. 3. *Deus in Deo est, sed non duo Dii.* El
ibidem saepius repetit, idem omnino esse Patris el
l ilii Divinitatem: cl addit, naturam ipsam cl. unare
unum esse Deum, sicut unus est mundus. Similia
in omnibus Patribus invenientur. Secundo, Patres
negant, numerum inveniri in Divinitate, cl solum
in proprietatibus p rsonulibus cum admittunt: at
certe non posse Divinitatem numerari falsum es-
set, si Divinitas non esset una numero. A'azianz.
Orni. 3. dc Thcol. *Tria haec, inquit, unum, si*
Divinitatem spectes: et tinum tria, si propieta-
tum rationem habeas. Fulgentius de Fid. ad Pel.
cap. 1. *Trinitas, inquit, ad personas refertur, T-*
ritas ad naturam. Certe Trinitas islu numerica
est, non specifica, eliam secundum adversarios:
ergo opponitur unitati numcricac. Athanasius in
Symb. *Fides autem Catholica haec csl, ut Unita-*
tem in Trinitate, et Trinitatem in Unitate venere-
mu': cl stalim explicat Trinitatem esse persona-

irtnn, Unitatem divinitatis, Basil, episl. IV!. ad
Cacsarium (licit, ab essentia Dei omnem numerum
rejiciendum. I bi tamen nola, quod t um dicit, boum
non esse unum numero, vult dicere, boum non es-
se compositum, ila ut contineat in se nunn rum
verum cx nullis unitatibus constantem. Nisseous
in Id», dc Trimi, ad Enslach. *In mulliludinem.*
inquit, *extendere numerum /Mfaiu»»*. eorum
dumtaxat esi. qui *laborant errore mullUndinis*
Deorum. Ambrosius lib. I. de Fule. cap. 2. *I nilas*
poleslufis excludit numeri quantitatem, quia uni-
tus numerus non est. Ilonnisda in episl. ad Justin,
cap. 2. *Etsi. inquit, admitti! numerum ratio per-*
sonarum, unitas tamen non admittit essentiae
separationem. Concilium Toletanum 11. cap. 1.
In relationibus personarum numerus cernitur,
in divinitatis iero substantia. quid enumeratum
. it non comprehenditur. Anastasias Anlioclicn. lib.
1. de reel, dogma!. *Trinitatem, inquit, dicimus*
non essentiarum, sed personarum: unum enim
Deum glorificamus, non numero personarum,
sed natura: quod enim est Dei, hoc prorsus unum
numero est. El infra: *Itaque sancta Trinitas es-*
te ilia quidem unus Deus est. numero autem Tri-
nitatis. Vide libros hujus auctoris in Bibliolh. sancti.
Pair. torn. 8.

Porlio, Patres saepe vocant Deum singularem,
aul nilur in ejus indit iduare. Justinus in lib de Mo-
narch. Dei. probaturus unum esso Deum *Er Tue-*
tis gentilium, inquit, ac primus Aeschylus de Deo
singulari meem protulit. El ex ipso tiitulo libri de
.Monarch. Dei, satis ostendit Juslinu*. se unum
Deum singularem agnoscere. Monarchia enim non
potest dici regimen multorum ejusdem speciei,
sed unius sngulans tantum, liem Athenagoras in
apo). pro Christ. *Sed omnis sermo iuqnil. »o t r,*
Deum unum celebra! etc. Aazianz. Orat, ad Evagr.
de Divin. *Individua, inquit, summi Viiminis na-*
tura est. August, lib. 1. emit. Max m.. sive Collai,
cum Maxim, circa med. *Taler. I ilius cl Spiritus*
sanctus unum propter individuum eandemque,
naturam. Ambros. lib. 1. dc Fide cap. 2. *Cun igi-*
tur, inquit, pluit Dominus a Domina, unilotcm
di< initatis agnosce: operationis enim unitas non
facit pluralem Divinitatem.

Quarto, Patres non semel negant, Deum esse u-
nuin specie. Cyrillus lib. II. in Jo. cap. 20. in fi-
ne, postquam dixerat, Vpostblos inter se consub-
stantialis esse, el similiter Patrem el Filium inter
se, addit: *Licet consubstantialitas non aequali*
ratione de nobis, ac de Patre cl de Filio dicatur.
Al de nobis vere et proprie specifice dicilur con-
substantialitas; igitur de divinis personis non spe-
cifice, sed mimorioc dicilur. Augustinus !:!>. 7.
Trimi. cap. ult. quaerit: an essentia divina sil ge-
nus. an species, el ulnnque m gal: idque propter
duas rationes. Primo, quin (amcisi genus, ul ani-
mal. dividatur in species, hominem, equum. Ico-
nem: cl species, ut homo, dividatur in individua,
Abraham. Isaac, Jacob, cl caeteros homines singu-
lares: tamen unum animal cl unus homo singula-
ria sunt, nec possunt dividi in inferiora: at essen-
tia Dei dicilur una essentia, cl Deus dicitur unus
Deus; igitur Deus in plura individua non dividitur.

Secunda. quia tres homines plus valent, quam duo, et duo quam unus: al non plus sunt in Deo tri-personae. quam dicitur, hic imago; non igitur tres personae sunt tres Dei ejusdem speciei.

Quinio, Pares dicunt, esse mysterium ineffabile, quomodo tres personae sunt unus Deus: al si esset unus Deus specie, nullum esset mysterium, A. /ianz. in Oral, nd Evagr. conatur ostendere in multis similitudinibus, quomodo una et simplex natura Dei sit communis tribus: at nulla quaestio esset, si multi divina esset una specie. Idem Oral, in Heron., seu Maximum, secundum alios: .Vult iterum, inquit, salis babe docere *Trinitatem in Unitate, et Unitatem in Trinitate, cujus et divisio et conjunctio plane admirabilis sit.* Augustinus lib. I. In Maximin.. sive Collat. cum Maximin, ante med. *Ipsa, inquit. Trinitatis ineffabili; et excelsa conjunctio in unum Deum ostendit. unum Dominum.* Idem Jib. 7. Trinil. cap. nil. postquam diu disputavit, quomodo tres personae sunt una essentia, et removet omnes similitudines, concludit: Si *intellectu capi non potest. fide teneatur.*

Sexto, Pares, ut Basilius Oral, contra Sabellium et trium. .Vizianzonius Oral, de Nat. Dom. Ambrosius lib. I. de Fid. cap. I. et 2. dicunt, Sabellium od Judaeos. Arius ad Paganos perlinere; Ecclesiam vero mediam viam tenere, quae nimirum nec unam personam credat cum Judaeis, nec plures naturas cum Gentilibus. At Ecclesia non vere medium tenebit, si naturam divinam multiplicet: sic enim nihil commune habebit cum Judaeis, et plane conveniet cum Gentilibus, quorum nuncquid Deos ejusdem speciei colebant, vel Jovem, Jovis, Mercurium etc. tunc, quod Patres docent, Gentiles etsi vulgo plures Deos colerent: tamen unum Deum naturaliter cognoscere potuisse, sicut et ipsa Philosophi unum Deum cognoverunt, et ea ex parte quasi naturaliter Christiani fuerunt: al si Plures de uno Deo, non numero, sed specie loquerentur, nihil dicerent; nam vulgus Deos coelestes non solum ejusdem speciei, sed etiam consanguineos faciebat. Inde et illud Virgilii tam crebro repetitum. <1 ex Homero desumptum: *Divum Patrem hominum Rex.*

Palet hoc in primis ex testimoniis plurimis et clariis veterum Poetarum, ex quibus Justinus librum de Monarchia Dei composuit. et in apolog. ad Antonio, dicit, Socratem et Platonem fuisse in hac parte Christianos. Uchagoras idem ostendit. adducens etiam testimonia multa veterum Ethnicorum in apolog. pro Christ. Irenaeus lib. 2. cap. 5. dicit, ab omnibus posse naturaliter cognosci unum Deum. Tertullianus in apolog. cap. 17. dicit, etiam cultores idolorum, cum in angustiis sunt, attollere oculos ad coelum, et oblitum Deorum. unum Deum naturaliter invocare. blipsum docet Cyprianus tract. I. de vanitate idol. Arnobius lib. 2. cont. Grill. Di. Inquit, *verum judicium, et haec omnia patrum habemus, magis an sint Dei rivum dubilabit. autem in Deo cunctabitur. quem in H-romm » naturaliter scimus. sive cum exclamamus. O Deus noster cum illum testem Deum constituimus improborum, et quasi nos cernat, faciem is ad coelum.* Et hb. 3. cont. Geni, di-

cit. multos Graecos et Latinos Gentilium confutasse Deorum multitudinem, et in iis Clc. in lib. de nat. Deor. tam ellicaciter demonstrasse, non posse esse plures Deos, ut non defuerint qui putarent, ex Senatusconsulto eos libros aboleri debere. Lactantius lib. I. cap. 3. neminem esse dicit, qui si rationem consulat, non unum Deum esse intelligat: et probat: toto lib. ex Platone aliisque Philosophis. Similia vide apud Clementem in exhortat. ad Geni. Eusebius in lib. 11, praepar. cap. 9. et Theod. lib. 2. de curan. Graece, aliter.

Denique Paulus Orosius lib. 6. hist. cap. 1. dicit, communem sententiam sapientium esse, unum esse solum et verum Deum, caeteros autem qui dicuntur Dei, nihil esse, nisi unius illius servos et ministros. Quod idem fere scripsit Prudentius in *iv. iztio GZ'.*

*Consule, barbati deliramenta Platonis,
Conside et hircosos Cynicos, quos somniat, et quos
Terit /iristuleles torta vertigine nervos:
Hos omnes, quamvis anceps labyrinthus et error
Circumflexus agat, quamvis promittere et ipsi
Gallinam soleant aut gallum, clinicus ut se
Dignetur praestare Deus morientibus aequum,
Cum ventum tamen ad normam rationis et artis,
Turbidulos sensus, et litigiosa fragoris
Argumenta modis concludunt numen in unum.*

Terlio probatur rationibus. Prima ratio, Densest summum ens, vel palet Exod. 3. *Ego sum quisum*, igitur Deus est summe unus. Nam unum est passio entis, et proinde quo aliquid est magis ens, est etiam magis unum. Dem, quo aliquid perfectius habet esse, eo longius abest a non esse, et proinde a divisione, quae est via ad non esse: ergo Deus est unus non specie, sed maxime: nam haec est maxima unitas, quae non est ulterius divisibilis.

Secunda, Deus est suum esse, vel palet, tum ex eodem textu Exodi 3. *Ego sum quisum*, tum etiam, quia Deus omnium consensu caret omni compositione; ergo in Deo idem est esse et essentia; ergo Dei natura non est multiplicabilis, et divisibilis in plura individua: nam esse proprium unius non potest ullo modo dividi, vel conveniat pluribus: sed esse hujus Dei, est ipsa essentia Dei: ergo nec essentia Dei est ullo modo divisibilis in plures.

Dices: argumento hoc tantum probari, non posse essentiam hujus Dei multiplicari: non autem essentiam Dei in communi. Respondeo: probari etiam de essentia Dei in communi. Pro quo nola, esse, sive *existentiam*, non esse aliquid abstrahibile ab inferioribus ut est natura, nec esse aliquid contrahibile per differentius, aut contrahens instar differentiae: sed esse ipsam actualitatem omnium quae sunt in re. Ex quo fit, vel in creaturis in quibus non est idem omnino esse et essentia, possit multiplicari unum sine altero: potest enim abstrahi a singularibus natura communis, remanente unicuique singulari sua existentia; al in Deo. ubi est omnino idem esse et essentia, sicut est proprium hujus Dei esse hunc Deum, ita est proprium esse Deum, nec potest abstrahi natura communis.

Tertia, Deus est altissimus. in Scripturae passim docent, Psalm. «2 Tu solus *Altissimus.* Eccles. 1.

Unus cul Alliesimus; er^o unus tantum; nam si pluries essent, vel essent aequae alti, et sic nullus qui supra omnes: vel unus allior caeleris, el sic ille solus esset unus Dcus verus.

Quarta, Deus csl ultimus linis omnium rerum, Prov.10. *I niversa propior scmclipsum operatus csl Dominus.* El Apoc. I. *Ego sum n. ct w, principium cl /inis;* unus igitur lanium est Dcus: nam si plures essent Dii, vel referrentur omnes ad unum, cl ille tantum esset verus Deus: vel non, cl tum nullus esset ultimus linis omnium.

Quinta, Deus csl infinitus in essentia, potentia, sapientia clc. ergo unus numero: nam infinitum omnia comprehendit. Psalm, 111. *El magnitudinis ejus non est numerus.*

Sexta, Si plures Dii, vel sine principio sunl omnes, vel unus ab alio: primum csl impossibile, quia tunc csccl nulla principia prima disparata, cl in varias paries mundum dislralierccl, saltem quia non necessario convenirent in una cademque voluntate: sed posset unus unum, alius aliud velle; unde cliam Ethnici vocabant Jovem Deorum parentem. Si est unus ab alio. vel creatione vel generatione. Si primum: ergo secundus csl creatura; ergo nun csl Deus. Atque hinc videlicet Arioni rcccliorcs, ct Trithcistac non audent dicere. l'ilium esse creatum, cum Deum esse velint: quamquam scuin ipsi pugnant, cum incrcalum Deum faciunt, ct tamen alium Deum a Deo vero esse volunt. Si secundum, vel dedit lotam substantiam, vel partem: si partem: ergo parlibilis Deus: si lotum; ergo habent eandem Deitatem numero.

Septima, Deus est Hector mundi: *Tua autem, Pater, Providentia gubernat.* Sapien. Ii. al simplex Monarchia esi optimum regimen, quando inveniri potest Princeps bonus cl sapiens, ul palet consensu omnium; id enim docent c.x Christianis, Justinus Orat, paracn. ad Geni. Cyprianus tract.i. ubi etiam probat, Deum esse unum hoc argumento, quia Monarchia esi optimum regimen. Athanasius Oral. cont. Idol. Chrysostomus hum. ult. iu cpisl. ad llebr. Gregorius lib. 4. cpisl. 52. Ex Judaeis. Philo lib. de confus. lingu. Ex Gentilibus, Plato in polii. Aristoteles lib. 8. dc morib. cap.10. el in 12. Mclaph. Pliilarchiis in Opusc. de form. Rcipub. Homerus in 2. Iliados. Isocrates in Nicoclc. Herodotus libro qui dicitur Thalia. Joannes Slobaeus serm. 45. ubi cl alios permultos adducit. Dcus igitur Monmcha est, idesl unus el solus summus Princeps omnium rerum creatarum; ac proinde unus cl solus verus Deus.

Atque ex his iulclligi debent loca quaedam Patrum. quae alloqui paulo duriora esso videntur. Nam Basilius. Nysscnus, cl alii interdum comparant tres divinas personas tribus hominibus, aut Iribus angelis. Sed nihil aliud docere volunt, quam esse tria vera supposita, sive personas ejusdem naturae. Porro naturae identitatem longe esse majorem in Iribus divinis personis, (pam in tribus hominibus, aut in Iribus angelis, clsi Patres illi non ubique dicant, tomen nunquam, negant, cl alibi Clum dicunt. ul supra ostendimus: Vide s. Anscelmum in lib. dc Incarnatione, qui ex professo docet tres personus unum Deum numero.

CAPUT IV.

Divinitas Filii Dei asseritur.

Quantum ad quartum, probandum est, Filium Dei esse verum Deum, cl proinde unum numero Deum cum Patre. Nam Patrem esse verum Deum nemo negat, ct patet cx illo Jo. 17. *Ul cognoscant te solum Deum verum.* Esi aulem hoc diligentissime probandum: nam id negant hoc lempore Iarn novi Ariani, quam novi Samosileni, cl praeterea omnes Jadaci cl Mahumclani. Proferemus novem classes argumentorum. Primam, ex Testamento veteri cl novo. Secundam, cx veteri. Tertiam, ex novo. Quartam, ex nominibus Dei. Quintam, ex operibus. Sextam, cx attributis. Septimam, cx Patribus. Octavam, cx Sybillis. Nonam, cx miraculis.

Prima Classis ex utroque Testamento.

Primo afferemus testimonia, quae habentur in Testamento veteri, dc unico el vero Deo Israel, el in Testamento novo exponuntur dc Christo, ad quod argumentum nulla fingi polesl solutio. Numer. 21. *Loquutus, inquit Moyses, populus contra Dominum et Moyseu. ait: Cur ednaeisli nos dc Aegypto etc. Quamobrem Dominus immisit iu populum ignitos serpentes etc.* Ille omnium consensu agitur ile vero cl summo Deo quem soli Judaei noverant: Et Servctinni cl Gcnlilislac habent hoc pro axioma, Deum Israel verum Deum, et cum esse solum P.iircm: al I. Cor. 10. Paulus ait illum ipsum, esse Christum: *neque lentemus, inquit, Christum. sicut quidam eorum lentaverunt, et a serpentibus perierunt;* igitur oportet Christum esse Deum verum, el unum omnino Deum cum Patre.

Secundus locus csl Exod. 20. el Judac epist. Nam Exod. 20. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus. qui te eduxi de terra Aegypti:* el Deui. 32. *Dominus solus Du.c ejus fuit, el non erat cum eo Dcus alienus.* Al Judas ait: *Jesus populum de Aegypto salvans. secundo cos qui non crediderunt, perdidit: Angelos autem, etc.* Notavit huc argumentum etiam Beda in hunc lucum.

Tertius locus Psal. 07. dicitur dc Dco Israel: *Currus Dei decem millibus multiplex, millia laetantium: Dominus in eis in Syna in sancio. Ascendisli in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.* El hoc idem Paulus tribuit Christo ad Ephc. 4. *Unicuique nostrum, inquit, data csl gratia secundum mensuram donationis Christi, propter quod dixit; Ascendens in ullum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.*

Quartus cl quinius locus Psal. 90. *Adorate Deum omnes Angeli ejus.* Psal. 101. *Tu. Domine initio terram /undasti: el opera manuum tuarum sunl coeli. Ipsi peribunt, lu aulem permanes etc.* Utrumque locum Paulus applicat Chi isto, llebr. I. ubi illum probat majorem esse angelis, quia juxta Psal. 96. Angeli jubentur adoraro Christum, cl juxta Psal. 101. Christus dicitur creator coeli cl terrae; quod angelis nullo modo convenit.

Sextus hens Isa. 6. I'M' *Dominum sedentem sup> r solium •'.reelsum. el elevatum, et ea. quae sub eraui.replcbant templum. Seraphim stabant super illud: sex ahic uni, cl sex alae allcri; duabus velabant faciem. cl duabus velabant pedes ejih, ci tluu' us volabant.Hl clamabant alter a<l tillerum; Sam lus. Sanctus. Sanctus Dominus De i., i lma esi omnis terra gloria ejus. El infra: El dixit ' ri'rciluum rade, cl dices populo hide, ■ ri arca oculos ipsorum. et cor eorum aggrava •■. V.u p inii d nus describi majestas smumi hci. El qinmvis adve^arii soli Patri hoc tribuant, tamen Joannes cap. 12. exponit de Christo. Nam poatcaquam postnl verba ilia cap. G. Isaiac: *Ex-caecavit oculos eorum. cl induravit cor eorum, lil non videant oculis cie.* Subjungit: *Haec dixit l.-aias quando vidit gloriam ejus. el loquulus esi de co.* Quare idem Jo. Apoc. i. dicit, se audivisse clananlfs: *Sanctus. Sanctus, Sanctus Dominus Dens omnipotens, qui eral, cl qui est, cl qui venturus est: ai qui vetiturus est. nisi Christus?**

Ipse csl enim, do quo in Symbolo legimus: *Qui venturus csljudicare, viros, cl mortuos; cl de quo b. Paulus ad Philip. 3. Salvatorem expeclamus Dominum nostrum Jcsum Christum.* El 2. ad l'l-molh. i. *Per adventum ipsius, cl regnum ejus; cl infra. non solum autem mihi, sed iis qui dili-gunt adventum ejus; cl Aci. I. Angeli dicunt: Illic Jésus, qui assumptus esi a vobis in coelum sic veniet etc.* Denique nihil frequentius in Scripturis repetitur, quam adventus Christi ad judicandum. Aequae hinc colligi debet, saciuin Tiisagium soli Christo convenire, eum ad Trinitatem Div narum personarum sine dubio referatur. Nam verba illa, *Qui esi el qui erui, el qui venturus csl:* Iribus modis exponi solent. Arctos graecus in 1. cap. Apocal. refert *Qui csl* ad Patrem! *Qui erat* ad Filium; *Qui rent!* isle enim ipse legit) ad Spiritum sanctum: et mm dissimili ratione posset. qui vellet, referre *Qui est* ad Patrem: *Qui erat* ad Spiritum sanctum; *Qui venturus est* ad Filium, Bcda et Duperies in I. cap. Apoc«l. totum hunc locum de Patro exponunt, sed in Paire, propter naturae unitatem inlcillogunl etiam l'ilium cl Spiritum sanctum. Opium· autem Primnsius, llaymo, cl s. Thoni. in I. cl i. cap. Apocal. exponunt proprie de Filio, *Qui est* propter immutabilitatem: *Qui eral* propter aeternitatem; et *Qui venturus csl.* propter aequitatem: ac (ut recto notai sanctus Thomas) quia Christus propter crucis supplicium a Judaeis credebatur cxlmctus, opportune sanctus Joannes de illo dicit, *Qui csl,* vivus nimirum: el *Qui erat,* etiam antequam nasceretur ex Virgine; et *Qui venturus* d impios, cl infideles meritis poenis allicien-dos. Sed tamen in Filio, qui solus visibiliter in judicio ipparebil, venient etiam invisibiliter Paler et Sp ritus sani lus. Auctoritas enim judicandi a lota Trinitate erit, quamvis ipsum judicium in forma hum. na solus Films exercebit. *Paler, enim omne judicium dedit Filio.* Jo. 5.

Septimus locus l-.iine R. *Dominus exercituum ipsum sanciiileale, ipse pavor vester. et ipse 1er-i or vester: et rnl tnhw m sanctificationem: In la-p.dem autem o/fcn»ionis, elpetram scandalidua-*

bus domibus Israel, in laqueum el in ruinam hn-bilanllbus Hierusalem: cl offendent plurimi, cl cade.nl el coalerentur. Illic ipertissinie. etiam Judaeis omn biis consi nlicnlibus, vocatur summus Deus, cl l)< minus exercituum, quibusdam sanelili-calio, quibusdam lapis offensionis, pelru.scandalii, laqueus cl ruina.

At hoc ipsum tribuunt Christo Lucas, Petrus, Paulus: nam Luc. 2. Simeon de Christo dicit: *Positus est hic in rumam et resurrectionem mullo-rum.* Et Horn. 9. *Quid ergo dicemus? quod gentes quae non sectabanturjustitiam, apprehenderuntjustitiam, justitiam autem quae e.c l idccsl. Israel vero sectando legem justitiae in legeinju-stitiae non pervenit. Quare? qua non ex ride, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum csl: Ecceponoin Syon lapidem offensionis, et petram scandalii. I. Pel. 2. Vobis honor credentibus, non credentibus autem lapis offensionis, el petra scandalii.*

Octavus locus Isaiac 40. Iba; *clamantis in deserto. parate viam Domino, redas facile in solitudine semitas Dei nostri.* Haec de Deo Israel dicuntur ab Isaiia. Nec enim Judaei alium Dominum cl Deum suum absolute vocabant, quam unum verum Deum, ac praesertim Prophetae, alique sanc-li viri: el tamen hanc vocem esse Joannem, qui paravit viam Christo, testantur omnes Evangelistae, .Malth. 3. .Marc. 1. Luc. 1. Joan. 1. Est igitur Christus ille Dominus cl Deus Israel, quem solum Patrem adversarii faciunt.

Nonus locus Isaiac 45. *Ego Deus, d non esta-Hus. in memdipso juravi, quia mihi curvabitur omne genu.* Horn. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi. Scriptum esbenim: Vivo ego, dh il Dominus quoniam mihi flectetur omne genu.* Vides quemadmodum Apostolo teste. Christus est ille Deus, praeter quem non csl alius Deus.

Decimus locus Isaiac 41. 44. 48. *Ego sum primus, ego novissimus.* Haec dicuntur passim de Deo Israel. Apoc. 1. *Ego sum a el w.* Et infra: *Ego sum primus el novissimus, el vivus, cl fui mortuus etc.*

Undecimus locus Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, et praeparabit viam ante faciem meam, Illic etiam loquitur Deus Israel: nam omnes codices. Hebraeus, Graecus, Chaldaeus. Latinus, habent: Ante faciem meam; el tamen Christus ipse Mallii. II. ait, Angelum hunc esse Joannem Baptistam, qui praeparavit viam ante faciem Chri-sli. El Luc. 1. Zacharias ail: Praeibis ante faciem Domini parare vias ejus.* Quid clarius? Cui enim Joannes viam paravit, nisi Christo?

Sed operae pretium erit videro, quid adversarii respondeant. Nam etsi non respondent ad omnia, tamen ad aliqua respondere conati sunt. Igitur Transylvani lih. 2. cap. 20. gencratim respondent, posse de Christo exponi, quae de Deo dicuntur, quia Deus Christo suam deitatem communicavit. Deinde in particulari. Ad Primum respondent: sensum esse, l'oq leniemus nos nostrum Christum, sicut illi lentaverunt Deum suum. Vel, Ne lenie-mus re ipsa Christum. sicut illi lentaverunt in figura eundem Christum. Nam in eodem loco di-

cilur, omnia contingebant illis in figura. Id secundum non vidi responsionem. Ad Tertium respondent Frnciscus David, cl Blandrata dispul. 7. Alb. illa verba *Iscendens in altum esse* prophetiam de Christo futuro, non autem hoc dici de Deo Israelis. Ad Quartum respondet Francisons David dispul. 3. el Blandrata dispul. 6. Alb. Christum esse adorandum. quia Deus id iussit, non tamen ut ollissimum, sed ut allissiu i Filium.

Ad Quintum respondent Ministri Transilvani lib. 2. cap. nil. el Frnciscus David dispul. Alb. tertiae diei, verba illa. *El lu Domine, initio terram fundasii* de solo Patre debere inlelligi, etiam ad Hcb. I. voluisse enim Paulum ostendere, Christum esse Filium veri Dei. et ideo apostrophen fecisse ad Patrem dicendo: *El lu Domine, etc.* Et probant hoc, quia alioqu pugnaret Paulus primo cum Symbolo Apostolorum, ubi Pater solus dicitur creator coeli cl terrae. Secundo . pugnaret cimi Christo, qui saepissime Patrem suum vocat creatorem coeli et lerrac, Maith. 11. *Confiteor libi Pater Domine coeli // terrae, etc.* Tertio, quia pugnaret scum, quia jam dixit, saecula esse facta per Filium: non ergo Filius condidit coelum, sed per Filium Pater. Quarto. quia inepte conferret Filium cum angelis, si Filius esset creator, cum inter creatorem el creaturam nulla sil comparatio.

Ad Sextum ex Isa. 6. cl Joan. 12. respondet quidam Basilius in dispul. 2. Alb. fuisse illam visionem in figura: nam Deum, ut csl in se, nemo vidit unquam: cl ideo nihil inde probari. Ad Nonum, insinuat solutionem Frnciscus David dispul. Albam 8. ubi dicit. Christo curvari Omne genu, non quia sil ille Deus ollissimus. qui loquitur Isaiac 4.7. sed quia Deus Christum hominem exaltavit, *et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Philip. 2. idcsl. nomen Jehova: et *ut in nomine Jcsu omne genu flectatur.* Ad Decimum ex illis verbis: *Ego sum primus el novissimus,* respondet Franciscus David dispul. 3. Alban, el 8. illa verba non eodem modo accipi cum dicuntur de Deo Isai. 48. cl cum dicuntur de Christo Apocal. f. Nam in Apocalypsi inlciliguntur de Christo homine, quia sequitur, *el fui mortuus etc.* Dicitur ergo Christus *Primus*, quia csl exaltatus super omnia: *Xovissimus*. quia csl complementum operum Dei.

Sed haec omnia facile refelluntur. Ac primum, non ideo possunt exponi de Christo quae dicuntur in Testamento veteri de Deo Israel, quia Deus Israel cum Christo communicavit suam divinitatem. Nam si, ut ipsi dicunt, Christus antequam nasceretur ex Maria, non eral. cl proinde Deus in tempore fecit Christum Deum; ergo quae dicuntur de Deo, non poterunt Christo ante illud tempus accommodari: at Paulus dicit I. Cor. 10. a Judaeis in deserto. cum redirent illi ab Aegypto, lentatum esse Christum. Praeterea quaero: quomodo donaverit Deus Christo suam divinitatem? Nam non donavit gignendo illum ab aeterno: id enim ipsi oegnut: sed donavit, ut ipsi dicunt, per inhabitationem cl unctionem: at hoc modo etiam angelis el hominibus sanctis donat Deus suam divinitatem, el tamen non possunt exponi de illis quae dicuntur de Deo in Scripturis. Praeterea inhabitatio Dei in Christo

non potest facere Christum Deum, alioqui eliam palatium regium cssel Hex: unctio autem non tribuit ipsam veram divinitatem, sed quandam pnrlicjpatioûcm creatam, ut notum est: non ig tur quae dicuntur de uno et solo vero Deo Israel, tribui possunt ei. qui solum unctione est Deus.

Nec Primi loci solutio aliquid valet, nam Paulus, et illorum lenlalioncm, el nostram refert ad eundem Christum; non ergo possumus distinguere ac dicere, illos lentasse Deum, nos Christum. Quod nuU m addunt de figura, nihil est. Nam figurae Testamenti veleris sunt historiae verae ad lileram, el secundum verborum proprietatem exponendae, quamvis aliquid aliud praeterea significant, ut patet cx loto isto cap. 10. episl. I. ad Cor. Nam dicuntur lillii Israel fornicati, el idola coluisse, ac proplcrca a Deo vanis modis puniti, cl In his omnibus figuram gessisse populi Christiani, qui similiter punietur, si similia peccata faciei: at certe proprie cl ad lileram illi fornicati sunt, idola coluere puniti sunt: ergo etiam proprie, et ad lileram inlciligendum est, quod Christum lentaverint. Vide, quod ideo solum Transilvani confugiunt ad figuras, ne cogantur admittere, Christum fuisse antequam nasceretur ex Virgine: at Paulus ibidem clarissime dii it. in deserto cum Moyse Christum (ut Deum videlicet, non ut hominem) Judaeis adfuisse: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente cos petra: petra autem erat Christus*, idcsl, Judaei in deserto biberunt aquam de petra, sed non oral ea petra materialis, quae sua virtute polum praebebat, sed eral alia quaedam petra invisibilis et spiritualis, quae illis perpetuo aderat, cosque comitabatur, el omnia illis procurabat: ea vero peira eral Christus, cl sic exponunt omnes, nec facile potcsl excogitari alius sensus.

Tertii loci solutio nihil valet. Nam etiam David Psal. 67. de futura Christi ascensione vaticinatur, cl tamen de eodem Christo ibidem dicit, quod descenderit olim ad montem Syna, cl perlrausieril cum populo per desertum: et alia, quae non possunt convenire ei. qui non fuerit ante incarnationem. Inde recte Hieronymus cl Thcodorelus exponentes hunc locum dicunt, Davidcm significare voluisse, unum atque eundem esse cum, qui descendit in montem Syna coram Judaeis olim, el postea in coelum coram Apostolis ascendit.

Quarti loci solutio non est solida, quia nos non argumentamur ex adoratione, sed ex eo quod Paulus dixit scriptum esse de Christo Psal. 96. quod constat, scriptum esse de Deo Israel. Hinc enim sequitur, Christum esse Deum Israel. Non culm ita ratiocinamur, Christus jubetur adorari ab angelis; igitur est Deus verus (quamquam et hoc est bonum argumentum, cl eo utitur sanctus Paulus): sed hoc est argumentum nostrum. David in Psal. 96, dicit. Deum Israel adorari debere ab angelis: sed Paulus affirmat; Christum esse illum, qui ex sententia Davidis adorari debet ab angelis; ergo David; Paulo teste, Christum asserit esse Deum Israel.

Quinti loci solutio est mera corruptio Scripturae: nam Paulus non facit apostrophen ad Patrem, sed citat varia loca de Christo, el inter alia istum lo-

ci l.», ul palel cx illa particula conjunctiva *cl*. *Ad Angelos*, inquit, *dicit, Qui facit Angelos suos spiri-
runt, et ministros suos flammam ignis: ad Fi-
hum aulem .thronustuu> Deus in saeculum sae-
culi. et tu Domine initio terram fundasti etc.*

Ji.ihunculae aulem Tninsylvanorum levissimae
Mini, cl mirum esi, non fuisse a Petro Melio refu-
lus. Ad Primam el Secundam dico: Patrem Chri-
sti esse ccalorcm, sed non sine Verbo suo, cum
quo sicut esi Deus unus, ila cl unus creator. Ad
Ttrliam dlcmmoii pugnare esse creatorem, cl esse
cum per quem Deus Pater créai. Nam idem Chri-
stus divil Jo. 5. *Puler meus operatur, cl ego ope-
rur.* cl lamen cliam dicil Jo. 14. *Dater in me ma-
nens ipse faci(opera*, itaque ulerque vere créai,
quin ulerque habel in sc omnipotentiam, cl ean-
dem omnipotentiam: dicilur aulem Paler creare
per i illinn, non Filius per Patrem, quia Deus po-
tentia cl sapientia su i inumliim creavit: Filius au-
tem Virtus *el Sapientia Dei* a Paulo nominatur,
1, Cor. I. cl *Hrachium Domini. ab* Isaia cap. 53.

Ad Quartam dico; Paulum conferre Christum
cum angelis, quia dicturus orat, cum paulo minus
ab angelis fuisse minoratum per passionem, lia-
que nc palaremus Chrislum esse omnino angelis
minorem, confert cum cum angelis, cl ostendit,
nullum esse inter cos comparisonem, cum Gliri-
slus sil Filius, angeli autem servi. Vide Albana-
sium Oral. 2. in Arianos.

Uli loci solutio *nihil* valet, quia etsi Isaia non
vidit l'scniia in Dei, lumen species illa, quam vidit,
Drum Israelis repraesentabat: el cum Joannes di-
cat, ea specie demonstratum esse Christum, sequi-
tur Chrislum esse Deum Israelis.

Aoni luci solutio nulla esi. quia Paulus Rom. 14.
non solum Christo lleclenda esse dicil omnia ge-
nua. ul dicil Philip. 2. sed addit, id scriptum os-
se, cl citat locum Isaiae, ubi Deus Isiaci loquitur
de sc. Ex quo clarissime palel, Chrislum esse ip-
sum Deum Israel. Neque obstat quod dicilur Phi-
lip. 2. *Indit illi nomen, quod e. l super omne no-
in"i'* nam juxta Commentarium Ambrosii. Paler
dedit Filio nomen super omne nomen per aeternam
generationem: juxta alios omnes, dedit homini
Christo nosl resurrectionem nomen super omne
nomen, idesl, nomon veri Dei, non quod antea id
non hduret, sed quia non cognoscebatur: Deus
autem ita clarificari! cum, ul lotus mundus nove-
ni. h t'im ni illum crucifixum esse verum Deum,
l l quo i hic locus dc manifestatione nominis inlc-
ligi deb<al. potet, quia Christus id petiit. Jo. 17.
Pol- r < hiri/ica me claritate quam habui apud te,
] > l'isqimm *mundus [ii rei.* Praeterea Philip. 2. id
ix, i!h aur, cum dictur. El omn>· *lingua confitea-*
toi «n Denique cliam ante mortem Christus dice-
batur Id usDei vixi. Maiih. UÎ.Jo.11, el passim di-
ndi.iur Dominus lu. 13. Vos roratis me *Magister*
· l > idlin>· s i brne di/ ilis. sum etenim. Non igitur
l r i n t mortem acquisivil nomen liliu Dei, aul
i l'q i l'm ut. sed manifestationem ejus. Vide
i \t l hbA.lbcsau. cap. 2. egregie hunc locum
tractantem.

Der mi luci solutio similis csl prioribus. Nam
liou ideu *umi dtbcnl haec verba *Ego sum pri-*

mus ct novissimus abler in Apocalypsi, quam a-
pud Isaia, quia dicilur in Apocalyp. *El fui mor-
tuus*: id enim contendimus, eum qui csl mortuus
secundum formam hominis, esse cliam verum Deum,
aeternum, primum cl novissimum secundum for-
mam Dei. ul Isaia dixit: nam ad verba Isaiae Joan-
nes respexit. Praeterea absoluto vocatur Christus
primus cl novissimus, ul sunt absolute prima el
ultima hierae, α el ω. At si Christus suum sit pri-
mus inter creaturas, el complementum operum
Dei, non erit simpliciter primus cl ultimus, sed
secundum quid tantum. Deus enim solus esi sim-
pliciter primum principium, cl ultimus finis om-
nium rerum.

CAPUT V.

Secunda Classis ex veteri Testamento.

Primus locus Psal.2. qui Psalmus dc Christo in-
telligilur, tum quia llabbi Salomon, el cacteri ltab-
bini dc Messia exponunt, teste Galaliuu. lib. 3.
cap. 7. tum etiam quia de Christo intelligitur Aci.
4. 13. ct llebr. 1. el certe Paulus ad llebr. l.nou
adduceret cx hoc Psalmo argumentum conlra He-
braeus, nisi scivisset, Hebraeos hunc Psalmum dc
Christo intelligere solitus. In hoc igitur Psalmo di-
cilur *Filius meus cs lu, ego hodie genui te*: Ac
nc putemus, Messium esse Filium Dei per adop-
tionem, quo modo ellam Israel dictus est primo-
gemlus Dei: subjungit: *El nunc Deges intelligilc,*
erudimini qui judicatis terram. apprehendite di-
sciplinum etc. Ubi nola, in hebraeo foule. quem
adversarii semper requirunt, esse *p îpUJj 0-
sculumini *Filium*, idesl, in signum subjectionis
osculamini manum Filii aul pedem. Neque obstat,
quod LXX. verterint; *Apprehendite disciplinam*:
illi enim ad sensum, non ad verba respexerunt;
tunc enim adoramus vere Chrislum, cum ejus duc-
lrinam recipimus.

Nola praeterea in sequentibus verbis: .Ve *quan-*
do irascatur Dominus, iu Hebraeo non esse Do-
minum, sed referri ad Filium illa verba A'e *quan-*
do irascatur, nimirum *Filius*. Ex quu intelligunus
vocem Dominum, a LXX. additam, ad Filium esse
referendam; de quo cliam intelligitur necessario
id quod sequitur: Cum *exarserit in brevi ira ejus,*
bealt omnes aui con/idunl in eo. Hic est jam ar-
gumentum, Messias est Filius Dei adorandus ab
omnibus Kegibus: el quibus ille irascitur, ii omni-
no peribunt, cl qui in illo conlidunl, ii beati erunt;
ergo Messias csl verus Deus. Nam sidus verus Deus
habel imperium vitae cl moi lis. l. Heg. 2. Hem in
Scripturis passim in solo vero Deo confidendum
esse dicilur, ul llicrcm. 17. *Maledicius homo,*
qui con/idll in homine. El inf.a:l/enediclus *vir,*
qui confidit in Domino.

Secundus locus Isaiae 48. *Audi me Jacob, el*
Israel. (piem eyo coco. Ego ipse, ego primus, el
ego novissimus: manus quoque mea fundavit
terram, el dextera mea mensa csl coelos. El in-
fra: *Accedite ad me. et audite hoc: non a prin-*
cipio in abscondito luculus sum: ex tempore an-
'equam fieret, ibi eram, et nunc Dominus Deus

misii inc, et Spiritus ejus. Cerium csl, hunc missum non esse Piiircin, turn quia Paler non habel a quo milii possit, lum cliam quia Filius testatur sc missum esse a Paire. Joan. 8. el a Spiritu Mjnclo Lucae i. cl lamen videmus hunc ipsum missum esse illum Dominum Deum, qui fecil coelum el lerram, cl qui csl primus cl novissimus. Respondit ad hunc locum, quem objecerat quidam Paulus Thorius. Fraiiciscus David, disputai. Alban. V. illa verba *Et nunc Dominus Deus misit me* dicta esse ab ipso Propheta de se ipso, (piam explicatio-nem a Valnblo accepit: Yalablus autem a Rabbims.

Probat Fraiiciscus David suam sententiam. Pri-mo, quia si iste locus inielligerelur dc Christo, Christus luisset anle incarnationem. At 1. Joan. 4. dicilur, spiritus Anlichristi esse, qui assarii Clirislum fuisse extra el ante carnem. Secundo, quia Paulusdicilllebr l.Deum novissimeloquulum esse in Filio.Isto igitur luco Isaiae non csl Christus qui loquitur, nam dicit, sc a principio loculum esse. Tertio, quia illuti *Ibi eram* solei exponi a Catholi-cis *ibi*, idest,*in monte Syna*-. At Calat. 3. dicilur Lex data in monte Svna per angelos,non per Chri-slum. At istac rationes nihil probant, el nurum csl, illum Paulum Thurium non potuisse cas refellere.

Ad Primuiir.Joannes non ait. Chrislum non fuisse anle carnem. sed ail, Antichr Sium esse, qui negat Chrisli incarnationem, ul negabant co tempore Ebion cl Cherinthus, el nunc ipsi Transylva-in. liaec enim sunt verba Joannis Leap. 4. *Omnis qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, cx Deo est, et omnis spiritus. qui soleil Jesum, ex beo non est. et hic est Anlichristus.* Quid csl aulem solvere Jesum. nisi dividere Verbum a carne, ac dicere. Filium Dei non esse facium vere lili-um hominis, sed solum in eo iatlquam in lemplo inhabilas.se ? Quid vero csl, Jesum in carne venisse,nisi Verbum Dei veram carnem in unitatem hy-postasis suae assumpsisse, atque ita verum homi-nem facium ad homines venisse?

Ad Secundum: Paulus non negat, Dei Verbum loquulum anle incarnationem,sed lanium ait,Deum ultimo tempore loquulum esse corporali orc cl vo-ce per Filium incarnatum,qui olim loquebatur per ora Prophetarum.

Ad Tertium dico: Legem datam in Syna a Deo Paire, cl Filio el Spiritu sancto, sed ministerio angelorum. Quod autem Isaías ad hieram loquatur dc ChrLlo, palel primo cx Patribus: nos enim habemus consensum Patrum. Nam Origenes hb. 1. conl. Celsum ultra medium, Eusebius lib. 5. demonstrat. cap. G. Athanasius in serin, dc sancliss. Deip. ultra medium, Chrysoslomus de sancl. el ador, Spir. circa linen) lumo 3. Ambrosius lib. 2. dc Fnle, cap. 4. Hieronymus et Cyiillus in hnno locum Isaiae, cl Augustinus lib. 20. dc Civil. Dei, cap. till, ita exposuerunt. Praeterea textus ipse id clamat: *Eæ tempore antequam Jierent, ibi eram el nunc Dominus Deus misit me*, in Hebraeo habetur, ΠΓΤ,Ι 'ΟΧ ΗΔΥν ηΙΙD. *a tempore essendi hoc, ibi eyo*, cl nunc Dominus Deus misii me. hoc csl, *cum jierent, ibi eram*, cl sic verterunt LXX.

>γίχα ἐγὲινετο, ἐζεῖ ημτ,v: vel *ante tempus essen-di hoc*, idesl ul vertit Hieronymus , *Antequam*

Jieret, ibi eram. Quid esi aulem illud *Essendi* hoc? Aliqui exponunt coelum el lerram.ul Hieronymus, el tunc sensus esi *Antequam Jieret*, vel *Cum Jie-ret coelum ct terra, eyo ibi eram.* El hoc certe non polcsl convenire Prophetæ.

Alii intelligunt per illud *Hoc* Legem datam in Syna, el hoc cliam non conven'd Prophetæ in per-sona sua,quippe qui naius csl nullis sacculis post Legem datam , ne dicam post creationem coeli et leir.ie. Ilaquc duæ explicationes nobis maxime fa-vent. Ahi exponunt de hac prophetia, ut sil sen-sus, *Cum jieret haec prophetia, eyo aderam.* Al ridiculum esi: quis enim non csl, ubi loquitur? Aliqui exponere possent dc eversione Babylonis per Cyrum, nam de line re paulo anle loquebatur Isaías: sed *ibi*. idesl, *in HaJiylonia* non eral Isa-ias. cum id lierai, immo eversa est Babylon a Cyro ducentis annis posl mortem Isaiae, el lamen hic loquitur de rc jam facta cum ait *Cum hoc Jieret*, vel, *Antequam Jieret.* Restat solum ul dicant, Pro-phetam de improviso mutare person un. el cum di-xisset in persona Dei *Antequam Jieret, ibi erani*: jam in persona sua dicere June *Dominus Deus mi-sit me.* Sed obstat copulativa *Et.* quae habetur in textu graeco, hebraeo cl latino. Cogit enim ea copula, el de eodem omnia intelligannis.Qui enim dixil *Antequam (icrel.ibi eram*,subjungit *Et nunc*, ?ni.sit me Domibus, Alioquin silicei sine caussa fingere mutationes personarum, nihil utiquam cer-ti ex divinis Literis colligi poterit.

Tertius locus csl isaiae 35. *Deus ipse veniet, ct salvabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, cl aures surdorum putebunt. Tunc saliet sicut cerrus claudus, et aperta erit lingua mutorum.* Hunc locum de Christo inlclligi palel. Pruno, quia Dominus .Mattii. 11. respondit discipulis Joannis: *Euntes renunciale Joanni etc. Caeci lident,sur-di audiunt, claudi ambulant etc.*

Secundo,quia nunquam Deus per ullam Prophe-tam haec signa fecil. Qui enim tempore Testamen-ti veleris miracula fecerunt,sunt l.Moyses.Josuc.Re-lías, llelisaeus, el ipse Isaías. Al nudi eorum cu-rarunt caecos, surdos, mulos, claudos, quae signa Isaías nominavit, cl Christus passim fecil. Praete-reā loqu tur Isaías dc lempore futuro: Deus.inquit, *ipse veniet etc.* al omnes illi Prophetæ, qui signa aliqua fecerunt, ante tempora Isaiae fuerunt. Unde Dominus Jo. 15. *Si opera non Jecissem, quae ne-mo alius Jecit etc.*

Tertio, quia Patres sic exponunt. Irenaeus lib.3. cap. 22. Cyprianus lib. 2. cont. Ju 1. cap. 7. Euse-bius lib. G. dcmonsl. cap. 21. Hieronymus cl Cy-rillus in hunc locum Isaiae. Item Cynllus lib. i. in Jo. cap. 28. Augustinus lib. dc quinq. haeres, cap. G. Athanasius hb. dc liumamt. Verbi, ultra medium. Quod aulem Dominus Deus, de quo hie csl sermo, sil Deus Israel, palel. quia absolute Propheta dicil, *Deus ipse veniet*: nam Deos falsos el metaploricos nunquam absolute appellant Deos Prophetæ, el praesertim illud pronomen *Ipse* in-dicat verum Deum, non aulem ministrum aliquem loco ejus venturum.

Quartus locus est Isa. 52. Dicit *Dominus: jugi-ter tota die nomen meum blasphematur, propter*

he aj *popiulusmcus nomen meum in ilia die. qni-i* <7" Ipse *qui loquebar, ecce adsum*. Quod >s, qui initio loquitur, sil Dominus Deus. cerium us-, nan ulilur nomine Ineffabili, el conqueritur, qti, blasphemetur nomen suum, cl nom rial sc Deum Israel. el vocal Jmlicos populum suum, ac denique dicit se cssc. qui per Prophetas loquebatur, q.iae omnia soli Deo vero conveniunt.

Quod autem idem ipse sil Christus, probatur. ìum dicil *Ego qui loquebar, ecce adsum*. Quando enim quaeso, qui loquebatur olilil per Prophetas adfuit pi.æscns, ni perse loqueretur, nisi cum natus est Christus? I ndc recte legitur haec prophetia ju nude natalis Domini, el omnia sequentia mirabiliter cohaerent. Aam stalim Propheta, quasi videret C iistum jim perambulantem montes Judaeae, 11 cvangeli/amtem, subjungit: *Quam pulchri super vionlc.- pedes praedicantis pacem, annuntiantis bonum?* Item: Uci/lo *ad oculum videbunt*. Kl infra explicans fructus hujus adventus: *Consulatus esi Dominus populum .suum, redemit Hierusalem. Panivil brachium saucium suum in oculis omnium y ni uni, et ridebunt omnes /ines terrae salutare. Dei nostri* AA infra: *Praecedet ros Domimaius cl congrega'nl ros brus Israel*. Denique sic i vponunl Patre?..Tertullianus lib.4, in Marcion. .nle medium. Eus Irus lib. <. demmislr. cap. 24. Ambrosius lib. 2. dc fide, cap. 3 Jhcruiiy mus el Cyrdlus in hunc locum.

Quintus locus csl Isaiac 45. *Haec dicil DvmD uus;l.ab>r leggpti cl negotiatu Aethiopiae.) t Salaim.iari sublimes ad te traiisibunl.el lui erunt;*) ">t t . aiabulabutd. vincli uuillieis pergnl. el ■ adorabunt, leque deprecabuntur. Tanlum in lc ts! Deus, cl non obsque le Deus. Vere lu es J>c'<' *absconditus. Deus Israel StdvalQr*, Haec tam r.iuiulesle dicuntur b Domino Deo de l'ilio suo incarmmdo, ul Hieronymus in hunc locum scribat, uu.luai cssc cllugmiu u laqueis hujus Testimonii. Nam i lsi in superioribus loquatur dc Cyro: tamen quia Cyro non convenit illud Aon csl *absque lc* Deus; upvijet vel Iraee dici dc Cyro ut Christum referebat, uI simpliciter dc Christo , nec de Pairc l" <? mt intelligi. cum ipse Paler sil, qui dicil dc .b., per» c / . *adorabiinl. leque deprecabuntur*. Ll su'.jul.rit \eib.< dcp-i-! iitiuin : *Tantum in le a* ■ u... *rt non est ub.qu- lc lleus*. Adde quod Pain non iccte diceretur, *in b est Deus*: Christo culem rc< b?-ime omnia conveniunt; nam cl in ip- < -' Ihii'.eum sit ejus humanitasipuisi templum Uivimi<dib ct absqu- ipso non <d Deus, quia ipse solus cum l dre ct ,*p-iliil s. neto est verus Deus.

S \.ijs |t< (is < l il i uel .3 *Il c esi lleus noster, •t m u i . limid>iturah'i- adv> rsusuum. Ilie adtn.- vnt ouiH'in itum ui.itphnae. it tradidit illam J..(> oil-. 11 Mta, post haec in terris visus esi. f -' i Mi, . Γ·m|·. rsnliis es*. Hic dc Deo Israel d. r - ilj,r jjjiur, qui sutus similem non habui, cl 'iUl (i-I ,u,m lra lldil di qilinam Israel, idcsl Lu-r**. n.em 't i, i.i ni homo factus iu terris u-." * < nun lv minibus conversatus est. At- •pit it.i ecpmuol Paires. Cyprianus lib. 2. eunt. J -' » t.n ' l'm^] |, i, t|> m n>lr. cup.VJ.Am-

s M t. ·K f <k. i i 2. Hilarius l b 5.

Trir,. in fine. Aazinnzcus Orat. {. dc Thcol. Basibus lib. i. in Eunohi. non procul a fine. Chrv-oslomos in Oral, quod Christ, sil Deus. Angustians bb. IS. de Civil. Dei cap. 3.3. Cyrillus lib. ft), in Julian. Theodoretus in hunc locum. Ad hunc locum nihil respondent, nisi librum esse apocryphum quia non habetur in hebruco. At certe longe' major est tot Patrum auctoritas, qui hunc librum ul sacrum cl canonicum citant, quam paucorum haereticorum, qui eundem librum rejiciunt.

Septimus locus esi Zachariae 2. *Haec dicit Dominus e.ercituum; Post gloriam misit me <ld Gentes, quae spoli iverunt vos. qui enim tetigerit vos ,tangit pupillam oculi m< i quia ecce ego lcta manum super cos.ct erunt praedae his. qui serviebant sibi, el cognoscetis, quia Dominus e.rcrcilutim misit me. Lauda et laetare /ili i Sion, quia ego ecce venio, et habitabo in medio lui, ait Dominus, et applieabuiliir Henles mullae ad Dominum in dic illa, cl erunt mihi in populum, cl hulnlalio in medio lui, el scies, quia Dominus c.rcrciluum misit me ad te*. Ilie locus cflicacissimus est, ut notavit Eusebius l b. 5. demonstrat, cap. 25. cl 2G. Augustinus lib. 20. de Civit. Dei ctip. ull. Item Ambro'ins l b. 2. de Fide, cap. 3. Hieronymus, Thedorelus, Kuperlus in Comment, hujus Prophetae. Xam vere Dominus exercituum divilur missus a Domino cxevciiuuni, idque frequenter repetitur.

Respondet turnon Franciscos David dispul. 8. hunc locum non esse ad propositum, quia est vaticinium de futuro. licet Propheta Impiatur in praeterito: natu loquitur de conversione Gentium, quao factu csl post Christi ascensionem: cx quo non potest probari, Christum ante incarnationem fuisse. Praeterea negat Franviscus David scriptum cssc, *Jehuva misit me Jehova*.

At contra: nam nos non vim facimus in praeterito aul futuro, sed in co, quod isle, qui se missum dicit a Domino exercituum, vocat cliam seipsum Dominum oxeeereiluum: el cum constet, unum lautum cssc Dominum exeroiluum: sequitur, Cnrislum cssc unum cl eaiudem Deum el Dominum excrci- lmitn cum Paire suo, licol distinguantur personaliter. Impudenter autem negat IT'anciseus David scriptum csse. Jj/mra *misil me .lehova*. nam etiam si non sil scriptum h s vi rbis simul positis, scriptum tamen csl lus veibis. licet quibusdam interpositis. (piae non mutant sensum, ut palet.

Uclavus locus Z tchmiae cap. 3. *Ostendit mihi 1: nniius Jesum Saeerdute.m magnum, stanlem coram angelo Domini, cl Satan stalin' a dextris ejus, ut adversaretur ei. et di.i it Dominus ad Subin: lwrepei Dominus in le Satan, Dmninus qui degit Il, r isulem*. Ilie apertissime \domus. Domi.u i n' 'T' dicere diabolo: *Increpct in te Domino Π', l'* Ex quo sequitur Dominum η'Π' non esse unam personam, sed plures. Quod autem altera harum sil Christus, docent Eusebius lib. 5. d iii<iii?lral. cap. 27. Hieronymus, Theodoreliis. el lbiperlus m hunc locum. El ratiun m reldil Theodmetus. cur Eiliu- potius -it. quam Spirilus sanctus. qui ait *Im iepel in te Dominus*; quia nimirum Satan adversabatur Jcsu Filio Josedcch, qui gere-

bal figuram Christi: unde cum non posset ille Jesus per se Satanae resistere, Filius Dei qui etiam Jesus dicendus oral, increpu it pro illo .>alanam, et simul hac increpatione significavit, se cum carnem acciperet diabolus increpaturus, quod fecit Malli. 4. cum ait: *Vade Satana*.

Posset aliquis respondere:hoc loco angelum coram quo stabat Jesus. Dominum vocari, et eum dixisse//icrcpet *in te Dominus*.ilu enim exponit Benedictus Anas Montanus in Comimmlar. hujus locis; et poles confirmari ejus explicatio, lum quia in epistola Judae. angelo Miehaeli **tribuitur** hanc vox ad Salomam *Increpclin te Dominus*-.iutn etiam, quia frequenter in Scripturis angeli appellantur nomine Domini, quia **legali** ejus erant, et ejus personam gerebant, ul **patet** Ceu. 18. Exod. 3. Judic. 2.el alibi.At conlramam.ludas non loquitur de hac increpatione , sed de alia quae facta est ab angelo contentente cum diabolo de Moysi corpore. Porro angeli nunquam appellantur nomine **nyp** sed is, qui per angelos loquebatur. qui erat verus Deus: aul certe angelus divilur non ul angelus,sed ul Dominum repraesentans. Sed sive hoc loco Dominus ipse loquatur, sive angelus Domini personam gerens; semper lamcn colligitur esse duas personas, quae sint unus numero Dominus. Nam si esset tantum una persona Dominus , non dicit angelus illam personam repraesentans *Jncrcpet in te Dominus*, sed ipse increparet, ul personam Domini referens.

Nonus locus Zachariae 12. *Effundam super domum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiae et precum.el aspicient ad me,quem confixerunt*. Hic locus intelligitur de Christo confixu in cruce, et lamcn loquitur Deus Israel, qui solus poles effundere in homines spiritum gratiae et precum.Nec est opus afferre testimonia Patrum. Nam Joan. 19, dicitur impletum hoc, quando Christus crucifixus, et lancea perforatus fuit: et praeterea res ipsa clamat. Nam quando, quae so, Deus auctor gratiae confixus fuit, nisi quando Christus verus Deus et Dominus gloriae (ul Paulus loquitur) crucifixus fuit? \el, si hoc non placet, ostendant adversarii, ubi **el**quando Deus Pater confixus fuerit. ul possit vere dicere: *Aspicient ad me, quem confixerunt*.

CAPUT VI.

Tertia Classis ex Testamento novo.

Primum lesimonium sil illa confessio Petri ex revelatione Dei Patris, Matthaei 16. Tu es *Christus Filius Dei vivi*. Ibi nota , hic Petrum asserere Christum esse Filium verum, et naturalem Dei: ideo enim addidit Vivi, quia proprium est viventium gignere sibi simile in natura. Et confirmatur ex aliis locis, nam Joan. 3. dicitur Christus *Filius unigenitus*. Ilum. 8. dicitur *Filius proprius*. 1. Joan. 5. dicitur *1 ilius verus*. Coloss. 1. et Hebr. 1. dicitur *Naturatus*:nam dicitur imago seu character hypostasis paterna, quod non convenit adop-

livis. Item ibidem dicitur talis Filius, ul respectu ejus angeli servi dicantur, qui lamcn alioqui filii Dei sunt adoptivi, et quidem praecipui.

Denique Christus accusatus fuit, quod se praedicasset Filium Dei, Joan. 19. *Non habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*. Et cerium est non fuisse accusatum.quod se fecisset Filium Dei adoptivum, aul metaphorice: nam etiam Judaei dicebant: *Inum Patrem habemus Deum*, Joan. 8. Et tamen Christus non diluit hanc accusationem, sed lanquam veram admisit. et in ea confessione mori voluit. Al si verus, proprius, unigenitus, naturalis Filius est: ergo ex substantia Patris genitus, non autem pariem substantiae accepit, quia Deus imparibilis est: ergo accepit totum: igitur est unus numero Deus cum Patre.

Respondent ministri Transylvani lib. 2. cap. 7. et Bkmdrata, dispui. 6. Albana, Christum esse Filium verum et proprium Dei. quia de Spiritu sancto cunctum plus fuit, et probant. Nam Lucae 1. dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te. et virtus altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur ex te sanctum. vocabitur Filius Dei*.

Al contra: nam etiam Adam. Eva, angeli omnes, non geniti sunt ex semine viri, sed immediate opera Dei; quomodo ergo dicitur Filius unigenitus? Secundo, si ideo est Filius Dei Christus, quia conceptus est in utero Virginis opera Spiritus sancti; ergo Filius Spiritus sancti dici poterit:al hoc nusquam habet Scriptura, immo contra. Spiritum a Filio procedere dicit Joan. 15. et alibi. Tertio, hoc non est esse, naturalem et verum Filium: non enim Deus ex substantia sua genuit Christum in utero Virginis, sed ex sola substantia Virginis. Unde Joabr. 7. dicitur. Christus siue pater et sine matre, id est, sine patre in terris. sine matre in coelis, ul omnes Graeci et Latini exposuerunt.

Ad locum illum Lucae 1. dico cum Ambros. scr. 5. in Psal. 118. Gregorio lib. 15. .Moral, cap. 12. Beata et Bernardo in hunc locum , viruletn Vilissimi esse Verbum Dei, quod in uleruui Virginis descendit, ibique carnem induit; ac ideo filius Mariae Altissimi dicitur. Posset etiam dici, conceptionem de Spiritu sancto signum, non causam esse, cur Christus dicatur Filius Dei. Decuit enim, ul si Dei Filius hominis filius fieri vellet, nonnisi ex Virgine nasceretur; et si Virgo paritura esset, nonnisi Deum pareret, ul rede oil b. Bernardus serm. 2. super Missus est.

Porro Jacobus Paleologus, qui imus cum esset ex praecipuis doctoribus novorum Samosaleiorum, Romae tandem, ul supra diximus, ad veram Fidem conversus est; argumentum nostrum non solum nihili faciebat, sed etiam adversus nos hac ratione retorquebat. Non poles ullus verus Dei Filius esse Deus verus: Christus autem est verus Dei Filius; non igitur est verus Deus. Atque hunc syllogismum (ul ego saepe ex illo audivi; jactabat ut verissimam demonstrationem: et cum ei dicerem, majorem propositionem syllogismi illius adeo esse falsam, ut contraria sil verissima. Ul enim verus filius hominis est verus homo, verus filius leonis est verus leo, et in caeteris omnibus ad eundem

modum: ita quoque rerum *Dei Fil. uni, verum Deum* esse necesse est.

Respondebat: secundum *Philosophiam quidem*, verum Filium ejusdem esse naturae cum Patre suo, non nutem secundum Scripturam. Siquidem Scriptura cos veros *Dei filios* facit, qui a Deo constituuntur haeredes, ut de Christo dicitur Hcbr. I. non autem potest esse Deus verus, qui a Deo haeres constituitur.

Aon exspectas. credo, prudens Lector, harum ineptiarum refutationem. Quid enim? non eral secundum Scriptura verus Illius Adami Seth, cl Abrnhami Isaac, el Jacobi Ruben? el nonue eranl ejusdem naturae cum patribus suis? Deinde Scriptura nonne aperte dicit, hominem esse haeredem, quin filium: non filium, quia haeredem? Rom. 8. *Quod si /ilii el haeredes: haeredes quidem Dei, cohaeredcs autem Christi.* El de Christo llebr I. prius dicit: *I. oquulus est nobis in Filio.* Deinde addit: *Quem constituit haeredem universorum.* Nec intelligns eum constitutum haeredem temporali donatione, sed aeterna generatione.

Secundum testimonium Lucae I. *Mullos /iliorum Israel convertet ad Dominum Deum ipso- rum, et ipse praecedet ante illum in spiritu el virtute Deliae.* Dominus Deus Israel omnium iudicio, ct maxime haereticorum hujus temporis, est solus verus Deus: at angelus hoc loco vocat Christum Dominum Deum Israel. Sic enim interpretmlur Irenaeus lib. 3. cap. II. Ambrosius. Reda, Euliyimius. ct alii in hunc locum. Nec potest aliter intelligi: nam illud *El ipse praecedet ante illum* non potest referri nisi ad Dominum Deum Israel immediate anlen nominatum. Constat autem. Joannem praecessisse ante. Christum, non ante Deum Patrem: *Eduxit*, inquit Paulus Ador. 13. *D^us Israel Salvatorem Jcsum. praedieanle Joanne anl. faciem advenias ejus Ilaplismum poenit'mlmc.* Idem confirmatur ex illis verbis: *'altos liliorum Urael convertet ad Dominum Deum ipso- rum* Joannes enim non conabatur convertere homines. nisi ad Christum, illum enim assidue praedicabit. Inde Joan. I. *Cum vidisset Joannes Jesum (iit; Ecce Agnus Dei. ecce qui tollit peccata mundi.* El continuo ad illa verba, Andreas qui Joannis discipulus erat, conversus csl ad Christum, el sequulus csl cum.

Tertium testimonium Joan. 5. *Magis quacrehaul eum Judaei interficere. quia non solum solnbal Sabbalhum, sed ct Patrem suum dicebat* Dum *aequalem se faciens Deo.* Si Christus aequalem se Deo Patri praedicabat: ergo eral verus Deus sempiternus ct ollissimus clc.

Ad hoc posset aliquis dicere: Christum non sc praedicasse aequalem Deo Patri, sed id credidisse Judaeos, ul sensus sit: quaerebant cum Jr. daei interficcre, quia non solum solvebat Sabbalhum opinione ipsorum, sed eliam Filium Dei se faciebal, aequalem se faciens Deo. ipsorum opinione.

Al parum refcrl. utrum Evangelista referai sententiam Judaeorum, an exponat id quod eral. Nam, ul Cbry^oslotnus, Cxrdlns. Augustinus, el alii omnes in bum locum dicunt vera erat opinio Judaeorum, el hoc Exangeliia narra, nimirum illos be-

ne *intellexisse.* Christum *praedicare se* aequalem Deo. Amu si falsa fuisset *opinio* Judaeorum, ut recte notavit Chrysosloinus, certe Christus aul Evangelisla admonuissent, ne in tanta re erraremus; sicut quando dixerat Dominus Jo. m. 2. Templum triduo sc rimedillcalurum, exposuit Evangelista, hoc dixisse de templo corporis sui. El Joau. ull. cum ex verbis Douiini discipuli *collegissent.* Ju, in- nem non moriturum. addit ipse Joannes: *d'on dixit Jesus non moritur etc.* Christus autem mm solum non correxit opinionem Judaeorum, sed etiam confirmavit dicens, se openin' eadem quae Pater operatur, el sicut Pater excitui quos vull, itu el Filius, tide Cyrillum in lotum hoc cap. 5. ubi ostendit, Christum nullis modis sc aequalem Patri ostendisse.

Quartum testimonium Joan. 10 *Ego et Pater tinum sumus*, illoc testimonio utuntur omnes Patres contra Arianos. ul probent utram esse essentiam Patris el Filii. Bcspubdent Transylvain lib. 2. cap. I). el Franciscus David disp. 2. Albana, hunc locum intelligi de concordia charilatis, qua erani unum Pater el Filius. Et probant primo auctoritate Erasmi et Calvin: poterant eliam addere Arium ct Eunomium. Secundo probant ex Joan. 17. ubi dicitur de Apostolis: *Ul sint unum, sicut cl nos unum sumus.*

At quod de unitate essentiae hic locus intelligatur, probo primo cum Basilio lib. I. in Eunom. circa fin. el Chrysoslomo in hunc locum ex praecedentibus verbis. Christus enim ul probel non perituras suas oves, facit hoc arginneillum: *Venio potest rapere oves de manibus Patris mei, quia ipse major omnibus est;* ergo nec de manibus meis polcsl nilus oves meas rapere: Ego enim ct Pater unum sumus. Quo l argumentum nihil concludit nisi illud *Unum sumus* signifield unum et camdem esse manum, idcsl, potentiam Patris ct Filii: quod si eadem potentia, certe eliam eadem essentia: nam in Deo non distinguuntur potentia el essentia.

Secundo probo cum Augustino cl Chrysoslomo in hunc locum. *Quia audito hoc verbo, Judaei sustulerunt lapides, ut jacerent in eum:* ergo intellexerunt per illud *Unum sumus* Christum se vere Deum unum cum Paire praedicare, non enim lapidare voluissent, si lanium credidissent Christum se dicere unum esse cum Patre concordia voluntatis. Cum autem Judaei sic intellexerint, nec tamen Chrislus correxerit corum sententiam, constat cos recle intellexisse.

Tertio , quia Chrislus exposuit, quid sil *Ego cl Pater unum* sumus: nam cum Judaei propter hoc cum vellcnl lapidare, «lixii: Vos (*licitis blasphemias. quia dixi Filius Dei* simi: ergo idem csl, el Pater unum sumus, cl *Filius Dei sum.* Non ergo sunt unum concordia sola voluntatis, quae potest esse inter cos, qui non sunl consanguinei, sed unum sunl, quomodo Pater cl Filius sunl unum, qui camdem lrabe.nl naturam.

Al objiunt liacrelici, ac in primis Franciscus David dispul. 8. Albana, el ministri Transylvani lib. 2. cap. 7. Nam Chrislus in sequentibus verbis videtur corrigere sententiam Judaeorum, ac docta-

rare, se esse Deum per solam gratiam, sic enim ait: //i le</c vestra scriptum est. Ego dixi. Dii eius: Si ergo eus di.cil Deos, ad quos sermo Dei factus est: quem Pater suncli/ienvil, el misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemus, quia dixi, Filius Dei sum?

Respondeo cum Hilario lib. 7. de Trinitate. Christum voluisse dicere, si illi possunt appellari Dii, qui dono Dei participant Deitatem, quia sermo Dei ad eos factus est, et sunt a Deo principes aliorum constituti, auctoritate ab ipso accepta; (piano magis ego possum dici vere Deus, licet homo sim. cum Pater me singulari dono saucilicaverit, id est, saucium sanctorum fecerit, in ipsa conceptione iniungendo naturae meae humanae hypostasim Verbi sui? Quia enim Judaei dixerunt: De blasphemiam lapidamus te. quia tu cum homo sis, facis leipsum Deum: Dominus ostendere voluit, non solum se esse Deum, sed etiam se hominem verum existencem. esse etiam verum Deum: id autem fecit explicando suam eximiam et singularem sanctificationem, non per creatam gratiam, sed per gratiam unionis hypostaticae: quod autem talis fuerit ipsius sanctificatio, per quam esset verus Deus probat ex operibus soli Deo vero propriis; ait enim: Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere. Et infra: Ut cognoscatis, inquit, quia ego in Patre, et Pater in me est. Ista enim mutua inhabitatio non potest intelligi sine identitate naturae. Posset etiam dici. ut innuit Chrysostomus, Christum dupliciter respondisse Judaeis. Primo sic, etiamsi essem purus homo, non propterea blasphemavi dicens, me esse Filium Dei, cum multo minores me dicantur in Scripturis Dii. Secundo. repulsa jam calumnia, ostendisse ex operibus se esse verum Deum.

Valentinus Gentilis ex hoc ipso loco argumentabatur pro suo errore, ut testatur Calvinus in lib. suo emit. Gentil. Nam Dominus non ait: Ego et Pater unus sumus. sed. Unum sumus; ergo sunt ejusdem naturae et divinitatis, sed non sunt unus numero Deus. Et confirmat ex illo Joan. 17. ubi dicuntur apostoli esse unum, sicut Pater et Filius in unum sunt. Ibi apostoli dicuntur unum, et tamen differebant numero. Respondeo: non potuisse Christum dicere Ego et Pater unus sumus, quia tunc confudisset personam. Aliud enim est Ego et Pater unus sumus, vel unus Deus, aut unus Spiritus sumus; aliud autem Ego et Pater unum sumus. Nam ego et Pater unum sumus, significat eos esse unum ens, sive unam naturam, quod non repugnat personarum pluralitati. Similiter. Inus Deus sumus significat eum esse unum in Deitate, et hoc etiam est verum, nec repugnat personarum distinctioni; alius sumus significat eos esse unam hypostasim. et implicat contradictionem.

Quod autem hic locus non sit pro Gentili, sed contra ipsum, patet. Primo, quia licet absolute et universaliter Unum sumus non significet unum numero. sed unum in essentia, sive specie, sive numero illa sint unum: tamen in Deo necessario significat unum numero, quia, ut probatum est supra, unum tantum est Divinitas numero. Secundo, idem patet, quia licet Gentilis videatur dicere, Pa-

trem et Filium esse unum in essentia et specie; tamen cogitur fateri, se ponere differentiam essentialem inter Patrem et Filium, quandoquidem dicit prothesi 22. et 24. solum Patrem esse immensum, Filium autem pro modulo generationis circumscriptum etc.

Ad locum Joan. 17. respondet Augustinus lib. 2. contra Maximin, cap. 12. et lib. 3. cap. 22. in Scripturis, numquam esse dictum de rebus diversarum naturam Unum sunt. Nam non dictum est, ut apostoli et Deus unum sint, sed ut ipsi unum sint, sicut Pater et Filius unum sunt. Et rursum, ut in Deo sint unum etc. tamen haec observatio, licet aliquo modo vera sit, non videtur necessaria. Nam et apostoli essent ejusdem naturae inter se, tamen cum dictum est a Christo, Ut ipsi unum sint, illud Unum non significat unitatem naturae, sed unitatem concordiae. Praeterea, cur nun posset orari eodem modo, ut angeli et homines unum sint? et tamen angeli differunt specie ab hominibus. Denique sicut dictum est: Qui adhaeret Deo, unus spiritus fit cum illo, 1. Cor. 6. cur nun posset dici. Qui adhaeret Deo unum /U cum eo? Nam unus spiritus est una res: una res et unum idem sunt.

Facilius cum Chrysostomo hom. 1. in Joan, et Cyrillo lib. 11, in Joan. cap. 20. dicere possumus, Christum non velle ut apostoli sint ita unum omnino, ut sunt unum divinae personae, sed velle ut apostoli per gratiam Dei colligantur unum ex concordia voluntatis, et hoc inodo imitentur divinas personas, quae sunt naturaliter unum voluntate et consensu, et proinde etiam essentia. Nun enim possunt naturaliter agentia libera idem velle, nisi haec ante eandem numero naturam. Praeterea etiamsi absolute ex eo quod Pater et Filius dicuntur unum, non sequeretur esse unum in essentia: tamen Joan. 10. id necessario sequeretur, propter rationem, qua illa verba ibi dicuntur, ut jam ostendimus.

Quintum testimonium Joan. 14. Creditis in Deum, et in me credite. Unde deducit Augustinus lib. 1. de Trinitate. cap. 12. et interpretes ejus loci, Christum esse illum verum Deum, quem Judaei colebant. Nam si nun est ipse ille verus Deus, non potest sibi arrogare idem, quae illi soli debetur. Nec movere debet particula Et. quasi Christus distinguatur a Deo. et faciat se quasi alterum Deum: nani addita est particula Et propter naturam humanam, (pia distinguitur Christus a Deo. Sensus igitur est: Si in Deum creditis, debetis etiam in me. quem hic videtis hominem, credere: nam ego non solum sum homo. sed etiam ille Deus in quem creditis. Ibidem: Si cognovitis Patrem et Patrem utique cognovissetis. Item: Philippe, qui videt me, videt et Patrem.

Cyrillus lib. 9. cap. 37. in Joannem. convincit ex hoc loco. Christum esse unum Deum cum Patre. Non enim potest esse verum, non posse cognosci Christum, quin cognoscatur Pater, nisi sit una utriusque natura. Accedit, quod apostoli bene noverant. Jesum esse hominem bonum, sapientem, prophetam, Christum; et tamen audiunt: Si cognovissetis me. Et rursum: Tanto tempore vobiscum

sum. *el non cognovistis me*. Reslabal ergo, ul cognoscerent illum esse Deum verum, cl unum cum l'dln : n.un caelcni jam cognovenml. Denique Philippus dixerit: Domine, *ostende nobis Patrem, el su/Jicil nobis*. Sciebant enim apostoli, nihil homini posse sufficere ad beatitudinem sine cognitione veri Dei,quem verum Deum Patrem esse non dubitabant. Christus ergo respondens Philippo: P/u-lippe, *qui videt me, videt el Patrem*, non satisfacisset quaestioni illitis, nisi significaro voluisset, se esse verum Deum, et unum cum Patre, atque in cognitione sui bealitudiuem consistere, sicut cl in cognitione Patris.

Respondet Franciscos David in disput. 2. Albana, Christum hominem fuisse imaginem Dei: et ideo qui Christum videbat, in sua imagine Deum videbat. Contra: nam si admitteret Franciscus, Christum esse imaginem naturalem Patris, el ejusdem essentiae, recte diceret: at ipse putat Christi formam visibilem et creatam cssc imaginem Dei: talis aulem imago distat longissime ab exemplari: nihil enim creatum potest esse perfecte et expresse Deo simile, ut dicitur 3. Reg. B. *Son est similis Ini Deus*. El Isa. io. *Quam imaginem ponetis ei?* Qui aulem videt talem imaginem, non potest *dicere se* vidisse ipsum exemplar:immo cum videmus imagines simillimas rebus,non proplercaccontenti sumus, scd accendimur ad videndam rem ipsam.Christus aulem reprehendit Philippum,qui putabat non Sidis videri Patrem ab coqui videt Filium. J.\ quo palet.Christum ul Deum esse omnino eandem formam, et pulchritudinem quae est Pater.

Sextum testimonium .Ioan. 10. *Omnia quae Pater habet mec sunl*. ergo essentiam Patris habet Fibus.tc ne quis dicat hoc inlciligi de rebus,quae sunl extra licum, quomodo dicimus, omnia quae habet vir sunl uxoris, et lamen saepe vir habet sapientiam, quam non habet uxor: verba superiora excludunt hunc sensum, praecedit enim: *ille me ctari/i abii. quia de meo accipiet*. Illud ergo csl coinniū Patri et Filio,quod accipit Spiritus sanctus ab utroque.Quid accepit Spiritus a Filio?scicnlij u sine dubio, n.im dicit: De meo *accipiet, el annuntiabit vobis*. Ei supra: *Von loquetur a se, l i qiaei iimquc audiet loquetur*. Scientia ergo .,.' l in <>(P.itris cl Filii: scd scientia in Deo. cl csM'iilia sunl idem, ul etiam Aristoteles cognovit; i-rgo una est essentia ulriusque. Et sic exponunt uiin.es Catholicis. Chrysoslomus, Cyrillus, \uguslinus.el alii in hunc locum.

Septimum lest monium est illud Ioan. 20. Do-fianiu *i/o tis. cl Deus meus*. Quo testimonio, ul l l : "in i utitur Augustin. in episl. 171.ad P-M<.nt. El quidem cerium est. hoc loco *Dominum Dm* i significare verum Deum Israel, lum quia in gracco habetur articulus, tum cliam quia Thomas . .>-i Israclita non noverat alium Dominum Deum quant illum, dc quo scriptum erat: *Audi Israel, Dominu* Deus tuus, Deus unus csl*. Addit Chry-<>vlutiiu> in bondi. de Tmiit. torn. 3. Thomam, tum li> c dixit, implevisse i'lud Psal 76. *Manibus . . . . Deum qnm -iri. cl non sum deceptus*. Du-Luni autem '>-e non pel st, quin in eo Psalmo Je uro Deo iit sermo.

Nesloriani (ut cognosci potest ex V. Synodo cap. 12.) dicebant, illa verba *Dominus Deüs. et Deus meus* referri ad Patrem per exclamationem Thomae admirantis Christi resurrectionem.At haec mera corruptio Scripturae est: nam in graeco non csl ò signum exclamantis sed articulus *i*, praeterea praecedit in Evangelio: *Despondit Thomas, et dixitei:Dominus meus.et Deus meus r/c*.Quid significat illud *dixit ei* nonne dixit Chri lo? nam cum Christo loquebatur Thomas, non cum Patre. Ad haec certum est Thomam illis verbis voluisse confiteri.quod antea non salis credidcral:ul Patrem cssc Deum semper crediderat: dc Filii aulem divinitate nonnihil dubitaverat. Denique omnes Commentarii haec ad Christi divinitatem rcferiint:eli.nn Erasini ipsius, quem Transylvani maximi faciunt.

Octavum testimonium ad Hom. 9. *Ex quibus esi Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula*, Hunc locum Ambrosius, Chrysoslomus. Thcodorelus. Theophylaclus, Origenes,Oeeumenius.cl omnes alii sic inlciligunt, ul Christus dicatur verus Deus, quandoquidem super omnia nihil esi. nisi summus Deus.

Erasinus tamen conatur in Annotationib.in hunc locum argumentum infringere, sed levissimis conjecturis. Primo dicit voculam *Deus* forte non cssc dc textu, quia Cyprianus lib. 2. conl. 2. conl. Judaeos, cap. 6. ei Hilarius in Psal. 122. hunc locum citant sine illa voce *Deus*. At Cyprianus, Aldi el Morelii, habent vocem *Deus*, nec potest deesse: nam in cu capite probare vult, Christum vocari Deum, el alTerl loca Scripturae, ubi vocatur Deus, Hilarius non citat locum integrum: nnm omittit eliam *secundum carnem*, qui lamen lib.4. el8.de Trinil. citat hunc locum voce *D* ;ms.Denique etiam ablato *Deus*, adhuc remanet argumentum, quia si Christus est super omnia, certe csl Deus.

Secundo dicil Erasmus, posse illud *qui csl super omnia* Deus referri ad Patrem,si nimirum post voces *ex quibus Christus secundum carnem* ponatur punctum, quomodo dicit sc legisse apud Chrysostomum. At in Chrysostomo graeco, ego non inveni punctum, sed virgulam, qualis csl in omnibus codicibus Paulinis graccis el laiinis. Deinde num propter unum punctum iu Commentario Chiysoslomi inventum, quod potuit relinqui ab insidente musca,aut irrepere vitio Scriptoris.debent corrigi omnes codices graeci cl latini? Denique, si non obstante illo puncto, Chrysoslomus ipse refert haec verba. *Qui csl super omnia Deus* ad Filium,cl idem faciunt omnes auctores, nullo excepto, quae temeritas csl, velle jam novum sensum invenire? Nam nullum omnino pro sc Erasinus citavit, cl nos pn.clcr omnes Commentarios, habemus cliam Ircnaeum lib. 3. cap. 18. Tertullianum lib. conl. Praxcam. Cyprianum ubi sup. Hilarium lib. 4. cl 8. Trinil. Ambrosium lib. 1. dc Spir. S. cap. 3. cl lib. 1. dc Fide cap. 5. il Augustinum lib. 3 conl. Ftiusl. cap. 3. cl G. cl lib. G. Trinil. cap. 13. Cyrillmn l b. thcs.cap.a.Gregoriuin hom. 8. in Ezech. Athnn.isium Oral. 2. conl. Arian. A'ictor num lib. 1. conl. Arian. Idurimn lib. 1. ennt. Varunadum. Cassianum lib.3. de Inc: mal. cl alios omnes.

Quod ibidem noluit Erasmus, non esse scriptum a Paulo : «>v, scd i ωv, nimis frigidum csl: quis enim ignorat, articulum praepositivum saepe poni pro postpositivo, cl adjunctum participio vim relativi habere? Certe Matthaei cap. G. (ul alia loca praeteream) sic legimus: Pater noster / v/ ζῦῖ non aulem 8; εἰ οὐρανοί».

Aonum testimonium habetur in episl. ad Gal. c. I. *Notum vobis facio Evangelium. quod evangelizatum est a me. quia non csl secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per révélationem Jesu Christi.* Et init, episl. *Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem. sed per Jesum Christum. et Deum Patrem clc.* Ubi b. Paulus opponit Christum hominibus, ac proinde docet. Christum non esse purum hominem, ul Transylvani volunt, scd cssc etiam Deum, ul est Deus Pater: nec solum opponit hominibus, sed etiam angelis, ac proinde omnibus creaturis. Addit enim: Licet *nos aut angelus de coelo evangelizaverit vobis praeterquam quod cvangelizavimus vobis, anathema sii.* Clarissime igitur Paulus hoc loco separat Christum ab omnibus creaturis, el cum Deo Patre quasi e\ altera parte conjungit, cl Deum creatorem esso docet.

Decimum testimonium Philip. 2. Qui cum *in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. scd semelipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Ille videtur clarissime explicari, Christum cssc verum Deum, cum habeat formam, idest. naturam Dei,et secundum illam non sit rapina. scd natura aequalis Deo Patri.

Scd occurrunt Ariani, Transylvani cl Erasinus: ac ut distincte procedamus, primo explicandum est, quid sil Cum in forma *Dei esset.* Secundo quid sil .Ton *rupinam arbitratus est esse se aequalem Deo.* De primo Erasmus in hunc locum, et Franciscus David disput. 2. Alb. contendunt, formam hoc loco significare opera exteriora, in quibus fulgebat Divinitas: lamen non eodem modo exponunt: Nam Franciscus David vult, Christum dici in forma Dei. quia erat imago quaedam visibilis. in qna Deus invisibilis cernebatur. Et quod forma signified speciem exteriorem probat ex Deui. 4. Vocem *verborum audistis. formam autem penitus nullam vidistis.* Erasmus aulem vult, Christum fuisse in forma Dei. quia exterius talia opera fcticbal, ul plane sc Deum esso ostenderet. Quod aulem forma hoc loco sign tied opera exteriora, probat primo, quia opponitur forma Dei formae servi, quam dicitur Christus suscepisse: Christus aulem non suscepit substantialiter formam servi: semper enim Filius fuit, non servus, scd suscepit exteriori specie formam servi, quin humiliavit se, cl ligari, ac flagellari permisit. Secundo probat ex Commentario Ambrosii.

At expositio communis omnium aliorum Veterum Cl Ilccentiorum est. formam Dei significare essentiam Dei. Et prima sententia Franàisci Davidis est mera corruptio lextuspiam neminem pro se habet, ac ne Erasinum quidem: nam Erasmus ex hoc loco probat Christi Divinitatem. Praeterea Paulus non •licit. Christum esse formam Dei. sed esse in forma Dei.Deinde sententia Erasini csl apcti falsa: nam

primo vox grocca μορφή quae liic habetur, nusquam in Scriptura accipitur pro forma exteriori, seu pro opere, ul patet percurrenti omnia loca.Ina-nio Chrysoslomus in hunc locum dicit,etiam apud alios Scriptores graecos nunquam ita aci pi. Accipitur quidem apud Anslutcleni μορ^^ pro forma Occidentali aliquando, licet Saepius pro substantiali, semper tamen pro forma inhaerente, cl intrinseca. numqiam pro actione exteriori. Quod allegat ex Deulcr. 4. Franciscus, non csl ad propositum : nam in graeco non csl μορφή/, sed ô μοῖω-μα, idest, *similitudinem,ul* in henraeo TUIQH et alibi, ubicumque in latino Csl *forma.* in graeco non csl μορi<>. sed ε·δο». τύπο», aut aliquid aliud.

Secundo, si esse iu forma Dei, csl facere opera divina, nimirum miracula: ergo apostoli quoque dici possent fuisseiu forma Dei, cum miracula fecerint maxima.

Tertio, forma Dei opponitur formae servi hoc loco: al forma servi csl natura humana, non opus aliquod: nam explicans Paulus quid sil formam *servi* accipiens,subjungit: *In similitudinem hominum faclus.et habtlu inventus ulhomo.* ideo igilur turmam servi accepit, quia inter homines ul homo apparuit, similis caeleris cliam exteriori figura. Nec enim habitus hoc luco vestem significat, sed figuram: nam csl in graeco σ'Ζήμα. non έοΟή».

Nec argumentum Erasini quidquam valet. Nam Christus licet sil filius, non servus, si hypostasitn respicimus, tamen ratione naturae humanae recte dicitur servus: ul enim quia est Deus el homo, dicitur aequalis Patri, cl minor Patre: immortalis et mortalis; creator el creatura: ila cliam dici polest Dominus el servus: el sic appellatur ub Isaia cap. 41).Ex quo loco Hieronymus in 1.cap.adTium docet, Christum recte dici servum ratiune humanae naturae. El illud Isaiae 42. *Ecce servus meus.suscipiam eum:* Matthaeus exponit de Chiislo Matth. 12.el csl in hebraco quod proprie servum significat. Itnmo Christus Jo.20. nuntie ait: .*beendo ad Patrem meum cl Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.*

Illime accedat, quod omnes Interpretes hujus loci,excepto Ambrosio,de cujus Commentariis non parum dubitatur an sint ejus, per formatu Dei intelligunt essentiam Dei; el praeter Interpretes, ila etiam inlciligiml Athanasius serm. 4.contra Arian. Nazianzenus Orat. 5. de TlicoI , Nissenus lib. de serm. in monte explicans primam bcailitudinem. Hilarius in Psalm. 138. et hb. 8. de Trinil. ultra medium. Cyrillus hb. 3. thus. cap. 1. et 2. Hieronymus in 1. cap. ad Tilum.Augustinus lib. 2.coni. Maximin, cap. 5. Denique Ambrosius epist. 57. *Quid csl, inquil. in forma Dei? In natura Dei.* Et similiter exponit lib.2.de Fide,cap.4. Unde magis probabile edicitur, Commentarios in epistolas non esse Ambrosii, quamquam quicumque fuerit anclor, etiamsi minus probabiliter exponit, nihil tamen favet haereticis, cum clarissime dicat, Christum esse verum Deum, el Patri aequalem.

Quantum ad alteram partem hujus sententiae *Non rapinam clc.* Franciscus David dispul.2.Alb. dicit, Christum cssc aequali m Patri, quia Deus evexit illum ad suam aequalitatem. Scd hoc est

contra Scripluram Isaine cap. 12. *E<to Dominus, gloriam meam alteri non dabo*. El deinde est impossibile, creaturam fieri aequalem creaton, cum necessario sil finita, temporalis etc. Unde in disputul. 4. idem Franciscus videns non posse consistere quod antea dixerat, docet, Christum non esse aequalem Patri dignitate, cum ipse adoret Patrem, non contra; sed esse aequalem, quia habet omnipotentiam communicatam a Deo.

Sed quaero ab illo: quomodo habeat omnipotentiam, an intrinsece, ita ul ipse homo Christus sil omnipotens, an cextrinsecc per inhabitationem, quia habet m se habitantem Deum omnipotentem? Si primo modo, redit prior difficultas, quia si ille homo habet intrinsece infinitam potentiam: ergo el infinitam essentiam: ergo est ille unus Deus, qui etiam csl Paler. Si secundo modo, nihil Paulus diceret, nam hoc modo omnes iusti essent aequales Deo. quia habent m se Deum habitantem.

Quia igitur isla csposilio non quadrat, Transylvani ministri lib. 2. cap. 6. dicunt. Paulum non dicere. Christum esse aequalem Deo Patri, sed contrarium potius, hunc enim esse volunt sensum; *non rapinam arbitratus est*, nimirum, faciendam, ul esset aequalis Deo: quomodo exponit Erasmus hoc loco, et ante cum .Maximinus Aristius apud August, hb. 2. cap. 5. El probant primo, quia particula adversativa *Sed* id videtur ostendere. Si enim sic legamus, *Christus merito se cconsuit Patri aequalem. sed semetipsum exinanivit*; qui erit sensus? At si dicas, *Christus non putavit rapiendam aequalitatem*, sed e contrario *semelipsum exinanivit*", nplunus erit sensus.

Secundo probant ex Tertulliano, qui lib. de 'frin. sic ait: *Quamvis se ex Deo Patre Deum esso meminisset, numquam sc Deo Patri aut comparait!, aut contulit* etc. Al contra. Nam pruno Patres omnes antea citati dicunt. Christum fuisse aequalem Patri, non ex rapina, quia cx natura. Secundo locus ipse ita sonat, nisi violenter trahatur .dio. Tertio, quia si in forma Dei osse, est esse in essentia Dei, ul supra diximus, non poterat Paulus dicere. Filium non esse aequalem, quem jam dixerat esse in forma Dei.

Al illud de adversativa respondeo: vocem *Sed* ὁ ἰ græce ἀλλὰ. habere multiplicem vim: aliquando enim habet vim correctionis, el hoc modo accepit Chrvsoslomus cum Theodorcto, Theophylaclo cl Occmnenio: hi enim qui recte inlelhgebant grnecam linguam, volunt ἀλλὰ. esse notam correctionis, et liimc esse sensum, *cum Christus esset in forma Dei, adeo non putavit rapinam aequare se Deo. ul potius non dubitaverit dissimulare suam du initalem. cl depumre quodammodo insignia hujus aequalitatis, quia certus erat non posse se eam amittere, cum naturalis sibi esset*. Ponunt exemplum de rege el tyranno. Qui enim < d, *e verum el legitimum regem, nec ullo modo limei sibi, ille facite deponit purpuram, el i< ipit vestem plebejam, sive ul oblectet se, sive ut tutior sil in praelio, sive alia de caussa: non enim. innet, ne propter mutationem habitus pereat - > i regnum Al tymnnus qui rapuit regiam potestatem. non audet vel ad modicum tempus compa-

vere sine purpura el sceptro, nc si conspicietur in veste plebeja, non agnoscat pro rege, et paulalim amittat regnum etc.

Latini accipiunt ul sil adversativa, el aequivaleat particulae *tamen* sive, *sed tamen*. Ita Augustin, lib. 2. coni. Maximin, cap. *. ubi hunc vult esse Sensem: *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus csl. esse se aequalem Dea. sed tamen exinanivit se* etc. idest, *licet esset aequalis Deo, non tamen horruit formam servi*. Ha etiam Ambrosii Commentarius: *Etiamsi erat aequalis Deo, non tamen sibi defendit aequalitatem, sed exinanivit se*. idest, *non voluit praetextu aequalitatis cum Deo, quam naturaliter habebat, recusare humilitatem passionis el mortis*.

Ad locum Tertulliani dico duo: Primo, librum de Trinitate qui Tertulliano tribuitur, non esse ipsius. sed potius Novationi, ul Hieronymus asserit lib. 2. in Iluffin. cl de Scriptor. Eccles, in Novaliano. Secundo dico: sententiam hujus auctoris non esse contra ims: ille enim dicil, Filium se non comparasse Patri, solum propter originis auctoritatem. non propter aliquam differentiam naturae. Nam ibidem clare aseril. Filium fuisse in forma Dei. quia in natura Dei et siipcr omnia, sicut est Pater: el tamen, quia ipse est a Patre, non e contrario, dcluli-se eum semper aliquid Patri. Neque csl hoc solius 'l' r ulliuni, sed Hilarii lib. 9. de Trinitil.. Basilii l b. I. in Eunom.. Nazianzeni lib. f. Theol., et Cyrilli lib. 2. Hies. cap. 3. qui exponunt de Filio Dei. non solum ul est Illius hominis, sed etiam ul csl Filius Dei *Paler major me est*: dicunt enim. Patrem esse majorem ratione principii, et tamen Filium non esse minorem propter naturae identitatem.

Undecimus locus est !. Jo. *. *Tres sunt qui testimonium dant in coelo. Pater. Verbum et Spiritus sanctus, el hi 1res unum sunt: el tres sunl, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua el sanguis*. Quo loco s. Joannes vult ostendere; Christum esse verum Deum el verum hominem, cl proplerca affert testimonia divina et humana, nec enim cum ait: *Tres sunl. qui testimonium dant in coelo*, per illam vocem *in coelo* inlelligit locum coelestem, sed testimonii qualitatem: alioqui etiam angeli sunl in coelo, cl testimonium Christo non semel dederunt. el tamen 1res tantum testes in coelo Joannes ponit. Patrem, Verbum et Spiritum sanctum. Itaque per testes qui sunt in coelo, inlelliguntur testes divini, ul distinguantur a testibus humanis ct creatis: cl proplerca etiam paulo post ait: Si *testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est*. Sicul igitur spiritus, aqua cl sanguis sunl testimonia terrena, el cmnprobariunt veram Christi humanitatem. quando videlicet in morte Christi ex ore ipsius spiritus, cx latere aqua et sanguis linxerunt: ita quoque Pater, Verbqni cl Spiritus sanctus sunl personae divinae, el testimonium divinum perhibuerunt dc vera Christi divinitate, lum alibi saepe, lum etiam in Baptismo et transfiguratione.

Sed objicit Georgius Blandrata in disput. 2. Alb. Primo, illa verba *1res sunl qui testimonium dant in coelo* a nullo auctore legi, excepto Hieronymo,

qui parum pudens fuit. Secundo, non secus dici-
tie Spiritu, aqua et sanguine unum sunt quam de
Patre, Verbu[m] et Spiritu sancio: ac proinde sicut
Spiritus, aqua et sanguis non sunt limini numero,
nam nec specie, ita nec Patrem. Verbum et Spi-
ritum sanctum esse unum numero, aut specie, sed
sola consensione voluntatis.

Ilc spondeo: Blandram non esse parum puden-
tem, sed nullum impudentem, cum sanctum Hie-
ronymum parum pudentem. Erasinum videlicet imi-
tatus. appellat: nec solum aut nullum impuden-
tem esse Blandram, sed etiam imperitum, aut
mendacem. cum nil, solum Hieronymum ita legis-
se. Nam ita etiam legerunt Idginus in epist. 1. Cy-
prius lib. de unit. Reel.: Idacius in lib. ndver.
Varinadum: Alhansitis in lib. I. ad Theopli. de
unita licit. Trimi. Auctor disputationis ejusdem
Allianasii cum Ario habitae in Concilio Nicaeno;
Fulgentius in hb. coni. object. Arian, prope ex-
tremo: et Eugenijs Curliaginensis in explicat. Fi-
dei Calli.

Quod autem allinet ad illud et *hi tres unum
sunt*: sciendum est illa verba in multis Latinis co-
dicibus non haberi, ubi sermo est de Spiritu aqua,
et sanguine. Nam in Bibitis Lovaniensibus notan-
tur ad marginem 15. codices manuscriptorum. qui ea
verba non habent. Graeci autem codices habent
quidem, sed differenter: nam de 1^a alre. Verbo et
Fpirilu sancio dicunt καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἓν εἰς. et *hi
tres unum sunt*: de Spiritu, aqua et sanguine,
καὶ ἅ Ἀλζῖ; εἰς - ἅ "et εἰς" et *hi tres in unum sunt*:
ubi aperte vides, non esse unum spiritum, nam
et sanguinem, sed solum conspirare in unum te-
stimonium.

Duodecimus locus est I. Jo. 5. in ull. vor.: *U-
simus in vero Filio ejus, hic est verus Deus et
vita aeterna*. Al unus solus est verus Deus. Jo. 17.
Te solum verum Deum, unde Transylvani lib. 2.
cap. 5. dicunt, esse nomen proprium Patris *verus
Deus*; ergo Christus est ille, idem Deus qui est Pa-
ter. Ad hunc locum respondent Transylvani, novi
Samosaleni, lib. 2. cap. 1. et 17. et Scrivetus lib. 1. de
Trin. Christum esse verum Deum. sed temporalem,
quia accepit a Deo veram divinitatem: sed hoc jam
alias refutavimus: non enim Divinitas potest uniri
creaturae, nisi hypostatice, si ea dici debeat verus
Deus: nam accidentaliter non potest uniri, ita ut
intrinsece inhaereat. ut notum est, quia tunc a sub-
jecto penderet: nec potest uniri essentialiter, ut
anima corpori, et forma quaevis substantialis suae
materiae, quia tunc esset pars: extrinseca autem
unio non sufficit ad denominandum Deum.

Sed objicit Sei vetus illud Apocal. 5. *Dignus est
Agnus accipere virtutem et divinitatem*. Ille spon-
deo: aliqui legunt, non divinitatem, sed divitias,
ut legit Primusius, nam græce. est τὸν πλοῖου: sed
vulgata editio habet etiam optimum sensum: nam
per divinitatem possumus intelligere manifestatio-
nem divinitatis, non ipsam divinitatem. Erasmus
Annol. in hunc locum vult referri illud *Hic est ve-
rus Deus* ad Patrem hoc modo: *Ulimus in vero
Filio ejus, hic*, nimirum. *Pater hujus Filii, est
verus Deus*. Al debuisset saltem unum auctorem
proferre, qui ita distincte explicaret. Cur enim illud

demonstrativum *Hic*. non demonstrat potius pro-
ximam personam, quam remotam? Praesertim cum
in graeco textu ante illud Dic immediate, praece-
dat nomen Jesu Christi. .at εὐρην εὐ ἡ ἀληθινῶ. εἰς
τῷ οὐν αὐτοῦ ἡ ἰσθὺς Χρῖ;ω θύτό. - ε - w / θεό .

Deinde Patres de Filio exponunt. Hilarius lih. fi,
de. Trinit. ull. med. postquam citaverat hunc lo-
cum. addit post 17. lineas: *et cum hic verus Dei
Filius nobis sit et vita aeterna etc.* ubi quod cita-
verat *hic est verus Deus et vita aeterna*. exponit de
Filio, cum dicit ipsum esse vitam aeternam. Hie-
ronymum. in cap. fi. 5. Isaiae. *Jurabit in Deo Amen*:
dicit. rimi golmn Patrem esse Damn Amen, id est,
Heum verum, sed etiam Filium. et probat ex hoc
loco, *hic est Deus verus, et vita aeterna*. Augu-
stinus lib. I. de Trinul. cap. fi. *Et*. inquit, *Filius
non tantum Deus. sed et verus Deus, quod Jo-
hannes apertissime in epistola sua dicit: Scimus
quia Filius Dei venit. et dedit nobis intellectum
etc.* Hic est verus Deus etc. Cyrillus hb. 12. thes,
cap. 13. pnsleaquam hunc locum adduxerat. sic
ait: *Quid dicent haeretici ad haec hec Joannis
verbum. quibus apertissime Deus verus Filius ap-
pellatur. Nam si Deus est substantialiter. non
participatione hoc ipsum est. sicut creaturae:
qui autem Deus verus est. notura Deus est.* Simi-
liter exponunt Beda et Oecumenius in Commenta-
rio hujus loci.

Eunoiniaiii olim convicii evidentia hujus testi-
monii admittebant. ut refert Gregorius Nazianzenus
Orat. 3. de Theol.. Patrem esse verum Deum, et
similiter Filium esse verum Deum, sed acquivoce
sicut canis coelestis et terrestis dicuntur aequi-
voce canes, uterque tamen proprie et vere. Al fa-
cile est hanc solutionem refutare. Nam vel loquitur
Eunomius denequivocaliue perfecta, vel de ana-
logia quadam. Si de perfecta acquivocalione. qua-
lis est inter nomina rerum ejusdem speciei: tunc
non erit Pater magis Deus, nec maior Deus, nec
prior Deus, quam Filius, sicut Judas Iscariolcs
est magis homo, aut major homo, aut prius homo,
quam Judas Thaddaeus. Praeterea tunc plures es-
sent veri Dei. sicut Judas Iscariolcs et Judas Thad-
daeus sunt plures veri homines: al Scriptura unum
solum Deum esse docet. Si de analogia quadam,
vel Pater, vel Filius non est vere proprie et sim-
pliciter Deus, sicut homo pictus non est simplici-
ter et vere ac proprie homo, neque canis coelestis
est proprie ac vere canis, sed ita dicitur, quia ter-
restrem canem repraesentat. At Christus est ve-
rus Deus, et similiter Pater; ergo non sola analo-
gia Filius est Deus.

Decimustertius locus Jo. i. *In principio erat
Verbum. et Verbum erat apud Deum, et Deus
erat Verbum*. Ita: *Omnia per ipsum facta sunt*.
Ex quo loco tria sumuntur argumenta.

Primum sumitur ex numine Verbi Verbum enim
seu λόγος est mentis proles, seu notitia et con-
ceptus. Et quamvis conceptus mentis in nobis non
dicatur illius, quia est accidens; tamen est valde
similis generationi ejus productio: nam mens in-
telligens vices patris gerit: objectum vero matris:
species est quasi materia generationis, quam ma-
ter supplet: inde ex complexu mentis et objecti

π b. nie spcie prodii notilia seu verbum. Est . 'cm notandum, *in Deo*. ul cliam Aristoteles do- eel. idem esse intelligenlem. intellectum, inlel- h ilionein. ct speciem intelligibilcm, exceptis la- men relationibus mulis producentis cl producti; cx quo m'iju dur, Verbum Dei necessario esse idem cum Deo, idesl. ejusdem numero substantiae et naturae: sed Chrislus csl Verbum Dei, nam *Verbum caro facium est*; ergo Chrislus habet eandem numero naturam cum Paire.

Secundum argumentum sumitur cx eo quod Verbum dicilur Deus. Nam hoc loco Verbum Dei, qu< d csl Chrislus. expresse nominatur Deus, cl sine dubio idem Deus, qui csl cliam Pater. Nam Joannes in loio illo fere capite semper repetit initio sequentis sententiae id, quod posuerat in line praecedentis: *In principio*, inquil. *Erat Verbum*; deinde subjungit: *El Verbum cral apud Deum*. I bi vides, idem nomen poni in flue primae sententiae, cl inilio secundae: sic cliam quia in secunda dixcrat: *El Verbum erui apud Deum*: in lerlia dicit: *El Deus erat Verbum*: ubi idem Deus esse dicilur. et is apud qucir, erat Verbum : el is qui eral ipsum lcrbum. Jdipsum observare licet in sequentibus: *In ipso vita erat. el vita eral lu.r hominum: et lux in tenebris lucet, el tenebrae eam non comprehenderunt etc.*

Jerlimn argumenlum csl in illis verbis: *Omnia per ipsum /acia sunl*. Hinc enim sequitur, ul colligit Augustinus lib. I. de Tnnil. cap. G. Verbum non esse facium, el proinde non esse creaturam, el proinde esse unum Deum cum Patre: nihil enim est nisi Deus, ct creaturae ejus.

iSed respondent ad primum ministri Transylvani lib. 2. cap. 3. cl H. Verbum hoc loeu signillcurc Cl riduin b< minem, diciqm Verbum, quia verba 1'ci nobis anmmciavil: et probant. Num cum dicilur: *V rlm euro factum* esl.in graeco csl quod significat *eral*, scu piil.nl paid ex similibus locis. Nam in boc capite dicilur: *Euii homu missus a Deo*. Graece ἐγχοίτο: similiter Luc. 1. *Euii in diebus Herodis Sacerdos*. El Luc. ull. *hui fuit < ir* Prophem etc. semper csl Deque non census. Verbum esse factum hominem per incarnationem. sed Verbum illud, de quo lain mulla dicuntur praecleari), nihil esse aliud, quam carnem, idesl. hominem quemd m: sicut Joannes dictus esi vox. non quod essd vox incarnata, sed quod homo clamans in deserto.

Au s'eundum respondent I ranciscus David, disp. 0. lib. el miiiishi Transylvani lib. 2. cup. 11. Christum merito vocari Deum, sed non eumdem 'mi Paire: nam in hoc ipso loco dicilur *Verbum ■ipud Drum*. nimirum Patrem: cum aulcm subi.ngilur cl *Deus cral Verbum*, si vox *Deus* acci- i« rr'ur eodetn modo, significaretur Eilium esse Patittn.

Λ1 Hind aulcm *Omnia per ipsum facta sunl*. res] "tidenl: inlciligi dc reparatione facia pcrChri- lun q i.n' et .un solei dici nova creatio 2.Corinth. > >< *qua i rtjo in Chrislo noni creatura, vetera Iγινμ "Imit. ■><· factu sont omnia nova*. Ephes. I /i -latrare omnia in Christo quae in coelis, 'I quae in terril sunl. El ·*p- 2. *Ipsius enim fac-*

tura sumus, creati in Chrislo Jesu iu operibus bonis. Et Psul. 50. *Cor mundum crea in me Deus*. Sed errant: Ac primum sententia istorum de Verbo similis est errori Eunomii, quem refellit Cyril- lus lib. I. in Jo. cap. I. el 7. dicebat enim ille: Verbum, quod csl Chrislus, non esse aliquid aeternum in Deo, seu subsistens, sed esse quid creatum: sed dici Verbum, quia esset simile, et quasi imago verbi intimi, el quia verba Dei audiens nobis ununciavH.

Refellitur ulrorumque error. Primo ex sequentibus, quia hoc Verbum, quod factum est caro, erat Deus, ct Deus creator omnium rerum: non ergo creatum. Secundo, quia hoc Verbum eral in principio apud Deum, antequam mundus fieret, nec unquam in lota Scriptura dicilur factum. Terlio, quia si Chri-dus csl imago Verbi illius aeterni, et interni, quod csl in Deo; non debuit dicere Jo. 10. *Efjo et Pater unum sumus*: sed *E<jo ct Verbum unum sumus*: ncc Jo. II. *Qui videt me, videt cl Palrem*. sed *videt cl Verbum*. Vide plura apud Cynllum loco citatu.

Ad argumentum autem ex voce respon- deo: vocem esse ambiguam, ct tam esse, quam *fieri* significare. Unde Jo. 2. *Supliae factae sunl. qipn £z£>=t s*: cl cap.I. *mundus per ipsum factus est, i xdcuo*; <h 'lotζZ i>htxo. El infra *Aquam vinum faciām.-iitop* hoc aulcm loco significat, *feri*. non esse. El palcl primo cx didis: nam si A'erbum erat aule mundi ire itionem, certo ante carnem eral: nam ct caro una est ex creaturis; non igitur Verbum caro eral. sed factum csl postea caro.cum carnem assumpsit. Secundo.quia si. esse,non *feri* significare voluisset Joannes,non dixisset t-ji>£T3 sed *i-μ-Ato* vel idest, non dixisset. *fuit*. sed *csl*. vel *erat*: fuit enim dicilur solum de co, quod nunc non est: at Christus est cliam nunc caro. Tertio, quia Paires graeci, Chrysoslomus, Cyrillus. Theophylctus, Eulhymius, bene norant potestatem graeci vocabuli, cl lamen omnes exponunt *facium est*. quomodo etiam habet versio Erasini, el quae in Bibliis Vatabli exslat. quibus adversarii plurimum tribuere solent.

Quantum ad secundum argumentum. jam diximus. Joannem in islo capite solere frequentissime idem bis repetere in fine unius sententiae, el principio alterius. Ita igitur hic nomen *Deus* bis ponilur in eadem significalrone, el sensus csl. *Verbum erat apud Deum*, idcsl. *apud Palrem qui est Deus, el Deus erat Verbum*, idcsl, *el idem Deus eral cliam Verbum*: sive, ut alii volunt, qui faciunt Deum praedicatum, ct Verbum subjectum: *el Verbum eral ille idem Deus*. Neque obstat quod ibi *apud Deum*. est articulus τi> (·);> lue aulcm, cl *Detis cral Verbum*. non csl articulus ante vocem Deus; unde Origenes argumentabatur. Palrem esse majorem ITlio. Nam. ul notat Chryso* SIOinus homil. 3. cl 5. in Ju. saepe Deus pro Patre sumplus non habet articulum, ul in hoc capite: *Euii homo missus a Deo*, el infra: *Deum nemo vidit unquam*, el aliquando Deus pro ilio habet articulum, ul 1. Jo. 5. *Ilie est verus Deus*. El ad Titum 2. Adrenliim *gloriae maf/ni Dei*.

id illud autem *Omnia per ipsum facia sunl*,

dico primo: explicationem adversariorum esse n-
deo novam, ut nulli Veterum in mentem venerit,
ut palet legenti Origene, Chrysostomum, (.yi il-
lum. Augustinum, Theophylactum. Redam, Rupe-
tum, Eulymium in Joannem. Dico secundo: non
debere Scripturam exponi metaphorice ad libitum,
sed tunc solum, cum ipso Scriptura praebet occa-
sionem. alioqui poterimus pervertere omnes Scrip-
turas, et eadem ratione possemus dicere, in t. cap.
Genes, non describi creationem, sed revocationem
rerum. Neque obstant loca in contrarium allata:
nam in illis semper est aperta mentio renovationis,
ut palet legenti illa loca. Ille autem simpliciter di-
citur: *Omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso
factum est nihil*. Dico tertio: etiamsi hic locus pa-
teretur utrumque sensum, tamen adversarios pro-
bare non posse, debere eum exponi de renovatio-
ne potius, quam de prima creatione: rationes enim
quas ipsi afferunt, nihil valent.

Primo probant, non agi de creatione, quia Chri-
stus non erat natus tunc, cum mundus creabatur.
At negamus, non fuisse tunc Christum natum ex
Patre Deo, licet nondum esset natus ex matre:
dum autem adversarii assumunt quod probare de-
berent, nonne principum petunt? Secundo pro-
bant, quia Scripturae passim tribuunt Patri opus
creationis: at non soli Patri tribuunt, tribuunt etiam
Filio. Proverb. 8. *Cum enim eram cunela compo-
nens*. Et in hoc 1. cap. Joannis: *Et mundus per
ipsum factus est*. Probant tertio, quia Joannes
hoc loco postquam dixerat: *Omnia per ipsum fac-
ta sunt. et sine ipso factum est nihil*, mox restrin-
git, dicens, *quod factum est*. quasi diceret, non
omnia absolute per Patrem facta esse, sed illa
dumtaxat omnia, quae ad ipsius officium pertine-
bant, et per ipsum facta sunt. At haec esset
ridicula restrictio; esset enim ac si diceretur. *Om-
nia per ipsum facta sunt, quae per ipsum facta
sunt*: non autem hoc ait Joannes, *sed sine ipso
factum est nihil, quod factum est*, id est. *nulla
est res quae sit ficta. et non sit facta per ipsum*;
quod addit Joannes propter Spiritum sanctum, non
putaretur inclusus in omnia illa quae facta sunt
per Verbum. Adde, quod lectio illa probabilior
est. quam sequitur Augustinus, ut illa verba *quod
factum est* non pertineant ad praecedentem perio-
dum, sed ad sequentem, hoc modo: *Omnia per ip-
sum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.*
*Quod factum est, in ipso vita erat, et vita erat
lux hominum*. Ex qua lectione plane ruit adver-
sarii argumentum. An igitur propter tam leves et
falsas ratiunculas relinquenda est Patrum commu-
nis explicatio?

Dico quarto: Immo locum explicari paulo infra
cum dicitur: *In mundo erat, et mundus per ip-
sum factus est, et mundus eum non cognovit*.
Ille enim habemus, cum mundum factum esse per
Christum, qui Cliristopt non cognovit: at si effectio
mundi non esset creatio sed renovatio, falsum es-
set illud *mundus cum non cognovit*, cum renova-
tio fiat per Fidem et cognitionem Christi. Respon-
dent pertinacissime, hunc esse sensum; *In mun-
do erat*, id est, *Christus homo inter homines ver-
sabatur: et mundus eum nun cognovit*, id est, et

*homines illi in illo eum non cognoscebant: et
mundus per ipsum factus est*. id est. *et tamen ip-
se homines illustravit, et fecit novas creaturas*.

At contra. Aam adversarii mutant ordinem ver-
borum: volunt enim prius mundum non cognovis-
se, et deinde factum fuisse. Et Evangelista dicit
primo *mundus per ipsum factus est*: deinde, notat
ejus ingratitudinem dicens: *Et mundus cum non
cognovit*. Praeterea mundus in Ser pluris, aut si-
gnificat substantiam coeli et terrae ut Eccles. 3.
mundum tradidit disputationi eorum: aut homi-
nes impios dilectores mundi, Jo. 12. *Princeps hu-
jus mundi ejicietur foras*. Jo. 17. *Pro his rogo,
non pro mundo*: ergo cum dicitur, *mundus per
ipsum factus est*, vel significatur substantia coeli
et terrae, ut exponunt omnes Patres: vel sensus
erit, *per Christum factos esse homines impios*,
quae est ingens blasphemia, accipiendo enim mun-
dum pro impiis, Christus non facit, sed destruit
mundum, ut faciat novam creaturam.

Decimusquartus locus habetur Coloss. 1. *In ipso
condita sunt universa in coelis et in terra, visi-
bilia et invisibilia, sive throni, sive dominatio-
nes. sive principatus. sive potestates. omnia per
ipsum, et in ipso creata sunt. et ipse est ante om-
nes, et omnia in ipso constant*. Ille locus est cla-
rior superiore, nam explicantur quae sint illa om-
nia, quae Christus creavit et conservat; et dicuntur
esse omnia omnino terrestria et coelestia usque ad
summos angelos. Ex quo sequitur, Christum non
esse creaturam, sed verum Deum.

Respondent tamen Transylvani lib. 2. cap. 12.
et Franciscus David dispul. 7. Alb. in isto ca-
pite vocari creationem reparationem spiritualem,
quae facta est per Christum. Probat primo, quia
ita exposuit Procopius in cap. 1. Genes, pag. 3. J.
Secundo, quia non ait Paulus, coelum et terram
creata per Christum, sed ea quae sunt in coelo et
in terra, id est, angelos et homines, quos creasse
dicitur Christus, quia eos pacificavit, et reconci-
liavit inter se.

At contra. Primo omnes Interpretes hunc locum
intelligunt de prima creatione: unde adversarii,
cum omnes bibliothecae lustrassent, non potue-
runt invenire, nisi unum auctorem Procopium,
meliolem rhetorem quoniam theologum, et qui non
interpretatur hanc etistolam, sed obiter cum scri-
beret in Genesim, allegavit ad suum propositum
sententiam ex hac epistola, non respiciens
qui praecederet, et quid sequeretur. Et ne glo-
rietur lumen se invenisse unum socium sui erro-
ris. nutandum est Procopium cumdem folio prae-
cedenti. dum exponeret illud: *Faciamus homi-
nem ad imaginem et similitudinem nostram*, ac-
cerimo invehi in eos. qui negant tres esse perso-
nas ejusdem essentiae; qui etiam paulo post sic
ait: *Christus humanam carnem induit, ut homi-
nem. quem creaverat, restitueret et sanaret*. Cum
igitur paulo post dicit, per Christum omnia creata
secundum apostolum ad Colossenses, et exponit
instaurata, vult dicere, Christum instaurasse quod
antea creaverat.

Secundo probo ex praecedentibus: nam dixerat,
Christum esse primogenitum omnis creaturae,

idest, prius a Paire genitum. quam ulla creatura licet. ut tunc exponit Clirysosiomus. Deinde hoc probaturus subjunxit: *Iu ipso enim condita sunt univerw de.* al si condere significet instaurare, Paulus nihil probat; non enim sequitur. *Instaurant umnes creaturas:* ergo fuit ipse ante omnes creaturas. Quam saepe enim architecti instaurant neddicu, quae nullis annis antea exstructa fuerant. quam ipsi nascerentur? Ul igitur Paulus recte probet, Christum esse primogenitum ante omnem creaturam, non oportet interpretari, *ipse omnia condidit*, idest, *instauravit*, sed simpliciter *creavit*.

Tertio ex sequentibus: nam postquam Paulus dixerat, per Christum omnia creata, subjungit alia encomia Christi dicens, ipsum etiam esse Caput Ecclesiae, et primogenitum mortuorum, et per ipsum instaurata omnia, et pacificatos per crucem ejus angelos cum hominibus. Nisi ergo faciamus Paulum inepte loquacem, qui semper eadem repetat; oportet fateri, in prima parte capitis agi de creatione, in secunda de reparatione.

Quarto probo ex ipso contextu: nam dicit omnia creata per Christum, etiam thronos, et dominationes: at angeli non fuerunt renovati per Christum, quippe qui non facti sunt veteres per peccatum: dicuntur quidem pacificati cum hominibus, sed pacificare non est condere et creare, neque ullum exemplum in Scriptura proferre poterit.

Nec obstat locus ad Ephes. I. ubi dicuntur instaurari omnia per Christum, quae in coelis et quae in terris sunt: nam vox graeca ὅσα ἐφ' ἡμῶν (Or. est *recapitulare*. et in summam redigere, et sensus est. Deum *voluisse angelos et homines unire sub uno capite* Clirido. Quod si etiam accipiamus latinum verbum *instaurare* in sua propria significatione, tunc sensus erit. *Deum voluisse instaurare in coelis libus per Christum.* non ipsos angelos, qui non egebant instauracione, sed numerum angelorum imminutum per casum daemonum, ut exponit Augustinus Enchir. cap. 61. et etiam in cap. 62. ubi dicit. Christum non esse mortuum pro angelis: et cap. 1118. dicit, non habituros fuisse homines opus Mediatore et sanguine ejus, si Adam non peccasset. Al hic ipsi angeli dicuntur conditi et creati per Christum: ergo de vera creatione agitur, non de reparatione.

Decimusquinus locus est Hebr. 1. ubi dicitur de Filio: *Dei quem fecit et saecula.* Et infra: *Et Iu Domine initio ferrum fundasti, et opera manuum tuarum sunt coeli.* Illic habemus clarissime quod requirebant adversarii in duobus locis superioribus, nimirum, Christum fecisse coelum et terram, et proinde ipsum non esse creaturam. sicut creator cum Patre. Respondent ministri Transylvani lib. 2. cap. ult. et Franciscus Baud disput. J. Alb. per saecula intelligi nova saecula. idest. non parvum humani generis. Contra. Nam Paulus explicans cap. II. quid sit facere saecula, alii: *Eide intelligimus aptata esse saecula verbo Dei. ut ex invisibilibus visibilia fierent.* Quod certe nun potest intelligi nisi de creatione prima coelorum. Vide supra cap. 4.

CAPUT VII.

Quarta Classis ex nominibus veri Dei.

Primum nomen divinum est, Deus, ex quo non leve argumentum sumi potest. Unum Scriptura non solum absolute vocare Deum, nisi Deum verum, ut Irenaeus notat lib. 3. cap. 6. *Segue Dominus*, inquit, *neque Spiritus sanctus, neque apostoli eum, qui non esset Deus, definitive, et absolute Deum nominassen aliquando, nisi esset verus Deus.* Et cap. 8. *Solutum igitur*, inquit, *et hac illorum calumnia, manifeste ostensum est, quoniam nunquam prophetae. neque apostoli alium Deum nominaverunt, vel Dominum appellaverunt, praeter verum et solum Deum.*

Atque hinc Erasmus in cap. 5. ad Ephes, nolat, Patrem intelligi quoties absolute Deus nominatur. Quod Erasini dictum fides sum est, ut modo patebit: sed testimonium ejus annotare placuit, ut constaret, etiam adversam Irenaei testimonio, vocem *Deus* absolute positum soli vero Deo convenire. Et sine Irenaei vel Erasini testimonio res ipsa per se clamat: nam cum Scriptura nihil saepius repetat, quam unum esse Deum; quomodo non pugnaret scilicet si non suum Deum verum, sed etiam aliquid aliud Deum absolute vocaret? Jam hoc nomen tribuitur absolute Christo, Isaiae 9. *Vocabitur nomen ejus admirabilis. Deus, fortis etc.* Jo. 20. ubi Thomas Christo dicit: *Dominus meus et Deus meus.* Ador. 20. *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivimus sanguine suo.* Rom. 9. *Qui est super omnia Deus.* Apocal. 4. *Domine Deus omnipotens qui erat, qui es et qui venturus est.* I. Jo. 3. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quia ille pro nobis animam suam posuit.* Quomodo ergo non est Deus verus, qui iam saepe in Scripturis absolute prominebitur Deus? et quomodo, quae so, cohaeret hoc, quod iam absolute Christus dicatur Deus, cum illo Exod. 20. *Aon habebis deos alienos coram me.* Et II. Corin. 8. *Subis unus est Deus: si Christus nun est unus Deus cum Patre?*

Alterum nomen, et quidem maxime proprium veri Dei est Πῶς quod graeci τετραρχία τοῦ ἰ vocant; sic legimus Exod. 15. Πῶς Ἰσχυῖ pro quo noster Interpres vertit, *Omnipotens nomen ejus.* Sed in Hebraeo non est proprie omnipotens, sed nomen illud ineffabile. Transylvani quoque ita persuasi sunt, hoc nomen soli vero Deo convenire, ut lib. 2. cap. 7. dicant, hoc nomen esse proprium Dei Patris: alia vero nomina, ut Elohim. Sadai, Adonai, et caetera communicari interdum etiam Christo, angelis, aliisque rebus erealis. Probemus igitur, hoc nomen soli vero Deo proprium Christo convenire. Illicem. cap. 23. sic loquitur: *Et suscitabo David germen justum., et regnabit rex, et sapiens erit.* Et mira: *Et hoc est nomen quod vocabunt cum Dominus justus noster, seu justitia nostra* ΓΓΓ hoc de Christo intelligi nemo negat.

Sed Rabbini respondent, non significari hoc lo-

co, nomen Chrisli fore FETT. seJ lenipr.ro Chrisli. cl propior ipsum Christum oognoscituros homines Poamium Drum esse pisliliam nostram; slcul E-lod. 13. *Aedificavit J/oi/scs* allant, el *nocatil no-wen ejus Dominus e.rallutio mea*. In Hcbrneo jllud *Dominus esl* Π'Π' el E/oeli.ull. *El vocabitur* nomen *Jerusalem* Π'ΓP *Dominus ibi*.

Sod hoc lacile refellitur. Nam verum quidem esl, Christum mm fuisse vocim him quasi proprio nomine *Dominus justitia nosira*: sed tamen cx hoc loco deducitur, ipsum esse veto Π3Π>. nam de ipso dicilur: *Dominus justitia nostra*, non de Paire; ipse esl enim qui pro nobis divinae iusliliae satisfacil. Inde Isaiae 53. di' lur: /n *scientia sua justificabit ipse justus servus meus mullos*. Eli. Cor. 1. Qui *factus est nobis sapientia, el redemptio*. Praetereo nec ara, nec Hierusalem dicuntur simpliciter FflFP: Clusius nuncupatur FFIFT- 1-saine 10. Voj: *clamantis in deserto: parate viam Domini*. Siquidem illud *Domino* in hebraeo csl ΠήΠ' el intelligi haec verba de Joanne Baptista qui paravit viam Chrislo, losinniur omnes Evangelislae, Jlailh. 3. Marc. 1. Luc. 1. el Jo. 1. el similiter appellatur Chrislus in tui locis Isaiae, Zachajiac, ei Psalmorum explicatis in 1. el 2. classe argumentorum»

Praolera nomen hoc “IΠ’ deducium esl ex illo Exod. 3. Fl'FIX n’ns *Ero qui ero*, she ul nosier Interpres vcrilil, Sum *qui sum*. Inde enim addila lilera numinis proprii formairice, idcsl,Jod, liicum esl numcn Π'Π’, el signilical proprie eum qui csl fons essendi, el cum non habeal esse ah alio, dal rebus omnibus ul sinl. Quocirca nonnulli rccllc docent, hoc nomen, si ullu modo elieri de-heal, melius efferri per vocem //ite, id esl,*eril*: sic eniin legi potest Flirt’ quam per vocem *Jehova*, quae nuper excogitata csl.Videmus aulcm de. Chrislo dici id. quod hoc nomen signilical: igitur cl ipsum nomen ei conveniet. Dc Christo dicilur. Apoe. 1.4. el II. Qui *esl. quierat. qui venturus csl*. El Jo. 13. *Amodo dico vobis priusquam fiai, ul cum facium fuerit, credatis quia ego sum*. Denique huic nomini semper in versimie I.W. re-pondcl kúpio , cl in versiunc Hieronymi *Dominus*. Porro kúpiov seu Dominum absolute Chrislum vorant evangehslac. et ipse seipspm.Mallii.21. *dicite; Quia Dominus his opus habet, io. 13. Ius vocalis me Magister et Domine , ct bene dicitis, sum etenim*.

Allissiinus. Nomen est solius veri Dei. Psal. 82. *Tu solus ollissimus in omni terra*. El Transylvni lib. 2. cap. 5. dicunl huc esse numen qno distinguitur Paler, qui solus csl verus Deus, a Filio.Quod idem olim tiinni dicebant; teste Hieronymo in Cummenl.Psal.86. Al hoc ipsum nomen tribuitur (.hrislo a Davido in Psal. 86. *Homo natus est in ea, el ipse fundavii eam Allissiinus*.De ii lio enim intelhguni Hieronymus, Augustinus el alii Expostiores. Idem nomen tribuit Christo Zacharias Luc. 1. leste Beda in Coinmcnl. cl verba ipsa satis apcrle hoc significant: *Tu puer Prophe-ta Silissimi vocaberis: praeibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*, libi Joannes dicitur esse luturus Pruphcla Állissimi, quia pracibil aille

illum parare vias ejus: praeivit aulcm ante Chrislum, non ante aliquem alium, ul notum est.

Praclerca: quomodo dalum esl Christo *nomen super omne* nomen.nl Paulus ail Ph I p. 2. si non polesl ipse vocari Mli-simus? Denique idem Paulus cum scrihil Itoni. *». *Ej: quibus est Christus, qui esl super omnia Do s*. qnid aliud signilical, quam esse Christum Vilissimum Deum? nec enim csl super omnia, nisi qui c>l Alissimus.

Invisibilis. Numen esl fere propr um veri Dei. Nam etsi in Symbolo dicimus. Deum esse factorem visibilium cl invisibilium rerum: : lumen in Scripturis hoc nomen fere non tribuitur nisi Deo I. Tinioih. I. *In visibili, soli Deo honor et gloria*. Et cap. 6. Qui *lucem habitat inaccessibilem*. Inde cliam hoc nomen soli Patri Inbuunl Tr.msylvani lib. 2. cap. 5. el olim Annui apud Augustinum lib. 3. cont. Maximin, cap. ull. El vere solus Dens est invisibilis, quia nun polesl videri,nisi seipsum manifestet: Angeli enim, lied nobis sini invisibiles. lamcn aliis angelis el ipsi Deu sc abscondere non possunt. U Filius simpliciter invisibilis csl sicut cl Paler. Nam Mallii. II. dic lur: .V<-mu *novit Filium nisi Paler, neque Patrem quis novit nisi Filius.el cui voluerit Filius rcvelarc.il* Coloss.I. dicitur: *Imago Dei invisibilis*: etsi ciinn illud *invisibilis* csl genitivus, ul ex graeco palet ; tamen ideo dicilur imago Dei invisibilis, quia eliam ipsa imago csl invisibilis: esl enim simillima exemplari, cl proinde talis qualis ipsum, \poc.il. 19. *El nomen habet scriptum. quod nemo novit nisi ipse, cl nomen ejus esi Verbum Dei*. Ergo Verbum Dei esl quid invisibile, quandoquidem solus ille, qui esl Verbum Dei, novit quid hoc sit, nec lamcn excluduntur Paler cl Spiritus sanctus, qui eamdeni cum Verbo essentiam cl scientiam habent.

Aliud numen Deo vero proprium csl, Deus gloriae. sive eliam rex gloriae: illud enim Aci.7.*Deus gloriae apparuit patri nostro Abraham*. omnes iulelligunl de Deo Israel, al I. Corinlh.2. de Filio dirlur: Si *cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifi.uisscnl*. El illud Psal. ‘VA.*Attollite portus principes vestras, ct elevamini portae acier-nales , et introibit re.c gloriae*. De, .Messia exponit Justinus iu Dialog, eum iiipb. Hieronymus m cap. 2. Zachariae. el Ambrosius lib. 1. de Fide, cap. I. Ilcm Augustinus, el alii m hunc locum Psalmi.

Rex regum, ct Dominus dominantium trilmilur soli Deo vero, I- Timolh. 6. Qui *suitis est putens, Illex regum ct Dominus dominantium*. At de Filio d cilur Apocal. 17. *Agnus vincet illos, quoniam He.v regum est el Dominus dominorum*. El cap. 19 *In focmore scriptum habet Illex regam et Dominus dominantium*. Denique Deo Patri Iribuunl Traisylvani lib.2.cap.5. quod dicatur unus, verus, solus.’magnus. Paler omnium.Nam Deui.6. dicilur: *Dominus Deus tuus. Dominus unus est*. El.lo.17. *11 cognoscant te solum Deum verum*. Deui. 32. Videte, *quod ego sim solus*, videlicet. *Dominus*. Jub. 36. *Ecce. Deus magnus vincens scientiam nostram*. Malach. 2. *Aumquid non unus Pater omnium nostrum?*

At haec umui i eliam dicuntur dc Filio. I. Cor.8,

Λ*ὦϊ.- es/ unus Dominus Jesus Christus. I. Jb. 1. Hic est i - rus Deus. Epist. Jrnlne. Solum dominatorem Dominum nostrum Jesum Christum negantes. Unix taincn lucum Transylvani ila exponunt ac deprnvanl, ul illini Solum dominatorem ad Pairem referant: illud aulem et Dominum nostrum Jesum Christum nd Filium. Al répugnai rallo linguae giaecae: unus enim articulus csl pro dllxbii' noillini 'US μ..οι> dvr-iTfj Θ-:> vm vjpm non possunt nutem ad duas personas r ferri, quae uno arliculo coiijungunlur.Til.2. Expcctunlcsbcaiam spem et adventum gloriae m«-gni Dei, el Salvatoris nostri Jesu Christi.

Transylvani Erasinum seqmili. illud Magni Dei ad Pdircm referunt. Al hic quoque répugnai articulas urnis ulrique nomini adjunctus , tsJ αλάλου (licÿ-xn σ.τ'^ . Quare Chrysoslomus, Hieronymus, cl ahi de solo l ilio exponunt, quippe qui \itlcbant alium sensum non pati sententiam graciant. l'r.icierea, non exspectamus l'aïfem venturum, sed Fdium: Paulus aulem dicil, nos expectore adventum gloriae, idesl, adventum gloriosum (r-l enim hcbraica phrasis) magni llei: igitur Filius csl magnus Deus. Denique ls.iaae, R. Pumi-lus natus csl nobis etc. el vocabitur Admirabilis, Consiliarius etc. Paler futuri saeculi: csl ergo Christus Paler omnium nostrum, l nde Joan. 15. Aon relinquam vos orphanos. El Matthaei IO. ac J ». 13. filiolos apostolos vocal. Cum igitur omnia nomma veri Dei Christo conveniant; est omnino Christus verus Deus.

CAPUT VIII.

Quinta Classis ex attributis.

Attributa Dei praecipua sunl. primo Aeternitas. Gem s. 21. *Invocavit ibi nomen Dei aeterni.* El Homan. K-. *Secundum praeceptum aeterni Dei.* El I. l nuolli. 6. *Qui solus habet immortalitcm.* Secundo immensitas, *Magnus Dominus et laudabitur nimis, cl magnitudinis ejus non csl /inis.* Psal. II 5. *Coelum et terram ego impleo,* llierctn. 23. l erlio Pulenlia. *Qui solus est potens etc.* I. Timolli. 4. Quarto Sapientia *Soli sapienti Deo.* Horn. 10. Quinio Bonitas. *Verno bonus nisi solus Deus.* I.uc. 18. Denique sexto Majestus digna summo cultu, Dealer. G. el Mallii. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, el illi soli servies.* Et fere haec omnia ministri Transylvani tribuunt soli Palri, lib. 2, i.qi. 5. Si igitur haec Filio convenire ostenderimus, probatum erit, cum verum Deum, cl unum tum Paire esse.

Igitur Aeternlos l ilio Iribuilur Proverb. 7. *Ab aeterno ordinata sum.* Hic enim Sapientia loquitur. non aulem Sopientia essentialis, quae esi omnino idem cum essentia Dei: nam illa non gignitur. li.icc aulem dicil: Ante omnes colles *ego parturiebar*Λι- csl Sapientia creata, quae liic loquilui. n an nihil »rcaluiu esi ab aeterno. El prae-kica, hûcc sapien'ia dislinguil se a creaturis di-

cens: *Dominus possedit me in inilini antennam quidquam faceret a principio:* ergo i..... est snpieiilln genita, i,lest. Filius. d<* qua I. Cor. I. *Christum Dei virtutem et 1) i sapientiam.*

Ad liiine locum respondet Franciscus David disput. Alb. 2. cl Blandrata dispul.G.el ministri Hungancilib. 2. cap. 10. 20. librum Proverbiorum non esse ctmonicumitil haec csl nimis crassa ignorantia. Aam de hoc libro nunquam fuit dubitnlum, neti Judaeis, nec a Christianis, ul palet ex prologo Galeato Hieronymi: sed decepti sunl adversarii ex eo. quod Sapientia ct Ecclesiasticus non recipiuntur a Judaeis,nec. a Lulheranis.Existimarunt enim, camdem esse rationem hujus libri.cl illorum, cum omnes fere idem argumentum tractent, et eidem Salomoni tribui soleant.

Praeter hunc lorum habemus alimn Miche,ne .7. *El tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur, qui sil Dominator in Israel, el egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis.* Quem locum de Chrislo intellexerunt citam Scribae Judaeorum. Matlh. 2.

hespondel Franciscus David disput. 3. dies nternilalis vocari primos illos sex dies mundi.propter continuamSuctessionem:lunc aulem dici egressum Christum, quia tunc facta csl promissio de Chrislo ad Adam. Al Heronyimus. Tlieodorclus, Ilupcrlus. cl omnes alii Inicrpreles hunc locum exponunt de aelerna Christi generatione; ipso c-Uam Valnlabhis, cui mullum tribuere videntilr adversari.Praeterea,sine caussa dicunt, dies aclernitatis vocari primos illos dies propter successionem id enim nec auctoritate. nec exemplo, nec ratione ulla ostendere possunt. Item sicut in illis verbis *Ex te egredietur* significatur vera nativitas , non aulem promissio aliqua: ila etiam in illis *Et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis* delu i significari vera nativitas; idem enim est vocabulum utrubique tam in textu latino, quam hebraico.

Alius locus csl Joan. I. *In principio erat Verbum.* Quid esi enim *In principio erat Verbum,* nisi Verbum non coepil esse, sed fuit semper?

Respondent Transylvani lib. 2. cap. 11. illud *In principio* non significare initium crealionis rerum.sed innovationis, quae facta esi per Christum. Itaque sensum hujus loci esse volunt : *In principio renovationis Ecclesiae. Verbum,* idesl, *Christus homo, erat quidem in mundo, quia jam erat natus ex Maria, sed erat apud Deum, quin erat occultus hominibus, cl soli Deo notus, donec a Joanne manifestatus est.* Al répugnai huic explicationi verba sequentia *Omnia per ipsum jactus csl.* Sed de hoc loco supra disputatum csl.

Alius locus csl Jo. 8. ubi Dominus nil: *Antequam Ibrahim fieret ego sum.* Qui locus non void contra Arianos , sed' contra Samosalenos 'el Transylvanos, qui volunt Christum non fuisse nnle Mariam. Unde respondcl Franciscus David dispul. 4 Christum fuisse anlc Abraham, sed in typo cl figura, el variis promissionibus Dei de, ipso mil-lendo. Al lme modo Christus non respondcl ad rem; nam Judaei dixerant: *Quinquaginta annos nondum habes, cl Abraham vidisti?* Respondit Dominus: *ini quam fieret, ego sum,* idesl, *vidi*

LIBER PIUMÜS

.lbra/αἰῆ, *quia antequam ille nasceretur ego eram*. Al eerie si in liguris latebat, non cum üdil.

Praeter liacc loen, sunl alia qunodnm. ad quae nihil respondent. I nns e>l .Ioan. 17. *Clarifica me Ill Paler apUd lemolipsuni. claritate quam halati, priusquam mundu-i esset apud le*. Solei nutem Scriptura describere, aeternitatem per illud *antequam mundus fieret*.l, sive ante mundi con<liliHio-netn, ul palet Ephes. I *Elegii nos ante mundi «mstilulionem*. ElJo. 17. *Dile.risti me ante mundi constitutionem*. El 1. Pel. 1. *Pravvmjnili ante mundi constitutionem*. Alius esi Ilcbr. 7. *Aequae initium dierum, neque /inem vitae habens*. Alius †st Ilcbr. 13. *Jesus Christus heri el hodie el in saecula*, idesl. *semper [nil, semper esi el semper erit*, quod in Apocalypsi cap. I. 4. el II. saepissime rcperilur. *qui erat, qui est. et qui renlurus csl*. Denique in priori epist. In. cap. 5. *Hic est verus Dais, et vita aeterna*. Certe si Christus vil i aeterna esi. non potesf non fuisse, atque esse e-tiui in ipse aeternus, ac promde Deus verus.

Immensitas tribuitur Filio Dei. B.iroch. 3. *Magnus est, cl non habens finem, excelsus el immensus*. El paulo posl: *Hic est Deus noster, el non aestimabitur alius adversus eum*. El paulo pusi: *In terris visus est. et cum hominibus con-rersalus esi*. Ex hoc loco xngiisliuus lib. 3. contra Haximin. cap. nil. probal. l'iliu esse immensum. Xcc ühslal. quod videatur propheta loqui de loco magno Dei. non de ipso Dco quia praecedil: O *Is-raël. quam magna est domus Dei. cl ingens locus possessionis ejus*. El slulim se piilur: *Jlagnus c«l, el non habet /inem*. Piam ul notai Theotiore-lus in Comment, non loquitur de loco materiali, sed loco spiritali sanctorum, qui csl ipse idem Heus: nec de limia aliqua possessione, sed de in-liniti boni possessione, quae ipse Deus esi: alio-qui falsum esset. Dei possessionem immensam esse, cl linum nullum habere.

Alius locus esi Joan. 3. *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo, filius hominis qui est in coelo*. Si Christus (se enim vocal Filium hominis) in coelo erat, quando loquebatur in ter-ris; igitur simul in coelo, el in terra oral: unii an-ient corpore tunc eral in coelo, cmn se diceret a-scensurmn in coelum: igitur alia in Chrislo natura eral, praeter humanam illam, quae cernebatur o-culis mortalium, videlicet divina, quae immensa est, cl coelum simul, ac lerram replet.

Alius lorus est Maith. IK. *Ubi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo. ibi sum in me-dio eorum*. Quis non hinc colligit immensitatem? nam in coelo, ct in terra, el in omnibus provinciis ac regionibus simul nccessc est esso eum. qui praesens adsit, ubicumque sunl aliqui congregati in nomine Christi.

Potentia, sen pel us onnipotentin tribuitur Fi-lio Dei in Apocalypsi saepissime cap. I. *Ego tum a el io, principinm et /inis, dicil Dominus lleus, qui eial. qui est. et qui venturus est, om-nipolens*. cap. 4. *Sanctus. Sanctus, Sanctus Do-minus Deus omnipotens, qui eral. et qui csl, ct qui ventuius est*, cup. 11.*Gratias libi agimus Do-*

mine Deus omnipotens, qui es, el qui eras, cl qui venturus es.

Sed objiciunt Aii.mi illud Jo. *Non potest Fi-lius a se. /acere quidquam. nisi quod vult il Pa-trem lactentem*. Ropundco cum Aazniizenu orat. 4. de Iheul. el AmbroMu lib. 4. dc l'ide, cap. 3. solum his verbis significari putentium Filii e»sea Paire, el earndem cum putentia Patris*, nuti enim diciuin csl, non pulesl Filius facere quidquam, ni-si Paler jubeat, aut juvet, sed nisi videril Pallem facientem. Idcireu subjungit continuo: Quacum-que *Paler facit, lutee et Filius .similiter fucil*. lia-que eadem omnia laci, sed Filius Putrem videre liicnmlem. site a Paire discere dicitur, quia scien-tia Filii a Patre esi, non tamen per duclinum, sed per generationem. X.mi idem esi Deo scire, el es-se: ei proinde idem esi Filio Dei accipere sapien-tiam, ei accipere essentiam.

Transylvain objuiuiui illud Matlh. ull. *Data esi mihi omnis potestas in coelo, cl in terra*. Inde i mm sequi videtur. ul nun ab aeterno. nec cx na-luia, sed dono graliae, el ex tempore Christus om-nipotentiam quamdam habeat. Respondeo: ea dici de Chrislo. qua homo eral, non qua Deus. Cum enim ipse idem el Deus, el homo sil, qua Deus , omnipotentiam nb aeterno,cl ex natura sua habet: qua homo, summam potentium a Deo ex tempore, el dono gialiae accepil. \el, si mavis de Chrislo homine, non qua homo, sed absolute luqui; acce-pit Immo Christus omnipotentium ex lempure.sed dunu gratiae mcreaiae, videlicet, hypostaticae, u-monis, et proplerca non pusi resurrectionem pri-mum, sed ab ipsa cunCepliune sua, ille humo Chri-stus uimnpolrns, el Deus luil. Quod enim ail Matlh. 2S. pusi resurrectionem dala *csl mihi uninis po-estas*. Dixerat ante pnsstonem Jo. 13. *Sciens, quia omnia dedit ei Paler in manus*.

Sapientia tribuitur Filio adeo frequenter, ul a theologis sapientia vocetur upproprialum ejus. I. Curiulli. 1. *Christum Dei sapientiam*. Coloss. 2. *In Chrislo sunl omnes thesauri sapientiae cl scientiae Dei*. Jo. ull. *Domine lu omnia nostri*.

Sed occurrunt Ariam cum eo loco Mutili. 24. *De dic. illa nemo scit, neque angeli*. neque Filius, nisi solus *Paler*. Respondeo: haec dici de Chri-sto, qua humo eral, ul duceni Patres. Ambrosius in cap. 17. Luc. Cyrillus lib. I), thes. cap. 4. el alii. Quare hic locus nihil Ananis favet. Quomodo aulem Christus homo dicatur non scivisse diem il-lum, exponemus iu quaestione dc scientia animae Christi.

Dices: hoc loco solus Paler dicitur scire; ergo excluditur Filius eliam ul Deus. Respondeo cum Augustino lib. 3. in Maxim, cap. 13. particulam *Solus*, non excludere eas personas quae sunl ejus-dem naturae cum Paire, sed res creates; nisi ser-mo sil de actione quae conveniat Palri raliune per-sonae , non ratione cssonliue ; quoniam igitur scientia convenit Palri, qua Deus est, non qua Pa-ler est: proplerca non excluditur Filius aul Spiri-tus sanctus, cum solus Paler dicitur aliquid scire.

Instant Transylvani; nam Rom. IG. cum dicitur: *Soli sapienti Deo per Jesum Christum cui honor el gloria*, illud *soli sapienti* de Patre lautum dici

ri-i-'iur: n.vn <ii->>ing«ilur e» loco Paler aperlissi-
iiv I ilio, ruin addatur per *Jesum Christum*. De-
spondet Vupii'linii' III». 3. *emit*. .Mii.xim. cap. 13.
Soli sapienti de loti Trinilnle dici, cni per Chri-
sium defermr honor: nam Chrislus Dcus et homo
ami mI, ni Dons honorem rccipil cum l'aire el
Spinlu sancio, ut homo illum defert. Detulit aiilcm
ami praedicavi! in mundo Trinitatem. el jussit
hiplirari in nomino Pains, cl Filii el Spiritus
sancti omnes Gentes.

Bonitas Iribuiur Filin Sapien.7. *Omnibus enim
mobilibus mobiliore est sapientia: attingit autem
ubique propter i n munditiam. Vapor est enim
virtutis Dei. et emanatio quaedam claritatis om-
nipolcnlis sincera, el ideo nihil inquinatum in
cajn incurrit. Candor est enim lucis aeternae, el
speculum sine macula Dei majestatis ct imago
bonitatis illius. Et cum sil una. omnia potest etc.*
Dem Mallii. 2. dicil Christus: .In oculus tuus ne-
quam est. quia ego bonus sum!

Quomodo ergo (Inquiunt Inani cl Transylvuni)
Dominus Lue. 18. ait: *Quid nte dicis bonum! ne-
mo bonus nisisolus Deus*. Il 'spondeo rum Basilio
Mi. 4. in Eunom. Ambrosio lib. 2. de Fide, cap. f,
Jlik rminno cl Chrysostmim in cap.19. .Mallii. Chri-
stum respondisse ad mentem illius, qui dixerat:
Magister bone quid faciendo etc. Ille cnim non
j ulah il Christum esse D um, sed unum cx llab-
hinitis.

Majestas odoranda libiititur Chrislo. Ilebr. 1. .!-
dorent cum omnes angeli ej.<\$. Vhi notandum,
hnec verba allegari n Paulo i-x Psal. 95. ubi ngi-
tm dc idutalionc hilriae soli Deo propria: nam
) r.i cessit : *Confundantur omnes qui adorant
sculptilia, cl qui gloriantur in simulacris suis*. El
slaliin: *Adorate eum omnes angeli ejus*, ubi op-
ponitur idololatria cultui Dei.

Praeterea, Christus liibel templum , quod esi
proprium lalriac signum. Malncli. 3. *Tunc veniet
ad (emptum sanctum suum Dominator, quem
ros quaeritis, et angelus Testamenti, quem vos
mitis*, liem invocatio absentis apud adversarios
rst adoratio lalriac, \l Christus invocatur: Joan,
ii. ait ipse: Si *quid petieritis in nomine meo hoc
l u iam.lu* quem locum Augustinus tract.73. in J>.
Sn ergo, inquil. *perrexit ad Patrem, ut non de-
er..! indigentes, sed exaudiret petentes. El Cy-
nilus l b. 9. in Jo. cap. 12. Liquido, input. hic
>x Hm s-* verum esse ostendit. Suscepturum enim
t raliunc* suorum se dii it, omniaque concessu-
rum ei', quae petant*. liem Slephanus Act. 7.Do-
i un Je.'U, inquil, *accipe Spiritum meum*.Et Aci.
9 d al Ananias Chrislo: *Ilte habet potestatem al-
a unat* omnes, qui *invocant nomen tuum*. El
Pstmis 2 Cur. '2. Ter. *Dominum rogavi, et di-
i' mihi. su/ficit tibi gratia mea*. Quo loco Domi-
nitium appcilnri Christmu. patet ex sequentibus:
/.d, *uter igilur.inquil.gloriator in infirmitatibus*
u-. ut *inhabitet in me i ictus Christi*, el I. Cor.
I. < m omnibus tere epistolis ila Paulus salut'd
t iin-ii .i u>. 6'rutia l obis,et paæ a De.o Putre no-
fro et Pummo JeK Chri lo. Vbi precatur lidc-
idnis i bio Paire, cl a Deu Filio simul gratiam ct
pacem.

>cd quia adversarii ehtdunl hncc loca propter

ambiguitatem textus grcci. ubi illud: *El Domino
Jcsu Chrislo*. posset legi, e! *Domini Jcsu Christi*.
hoc modo, *Oralia vobis, et pa.r a Deo, qui est
Paler noster, el qui etiam est Pater Domini Jetu
Chrisliddeo* notandus esi locus in cpisl. 2. .lu.ubi
hubelur clarissime παρὰ .τεοῦ ζα: παρὰ zuptoï
Iησο- Xptçiô. *Pax a Deo, et a Domino Jesu Chri-
sto*, cx quo luco exponenda sunl loca Pauli obscu-
rora.

Denique omnes Fere prophetae praedixerunt,
posl adventum .Messiae exterminadam idojolplniun:
Ecclesia aulem semper in loto orbe terrarum Chri-
stum coluil templis, aris, invocationibus, festis
diebus: ergo vel Christus csl verus Deus dignus
lalriac cultu, vel omnes prophetae decepti sunl.
Nam si Christus non esi verus Deus, nunquam fuit
tam insigne idolurn i» mundo,nec lam floruit ido-
latria, quam post Christi adventom:et tamen cla-
mai Spiritus saucius. Isa. 2. *Elevabitur Dominus
solus in die illa, et idola penitus conterentur*.
Zacliar. 13. *In dic illa erit fons patens domui
David.et h datantibus Hierusalem.m ablutionem
peccatoris, el menstruatae, el erit in die illa di-
cit Dominus exercituum . disperdain nomina
idolorum de terra, et non memorabuntur ultra*.
tide etiam Is. 31. Ezecli. G. el 30. Oseac 10. el
.Mich. 1.

Kespondenlad hoc dc adoratione Transylvain
lib. 2. cap. 4. cl Franciscus David dispel, el Bkm-
drala dispul. 4. el G. Christum esse adorandum,
tum quia Deus Paler id jussit, tum quia in se ha-
bel adorandam divinitatem.Al contra: nam si Chri-
stus non esi verus Deus, non potuit Deus Paler id
jubere,quin ipse sibi conlradicereknam Deuter.G.
jusMI scribi: *Dominum Deum adorabis, el illi so-
li servies*; el Isajue 42. *(Horiam meum alteri nm
dabo*: quomodo ergo juberet, ul creaturae servi-
remus, el gloriam ejus cum creatura commuica-
remus? Item, si Christus esi Deus, sed non sum-
mus cl citissimus: ergo non debetur ei cultus la-
lriac qui soli Allissinio convenit. Quod autem m
Chrislo Deus habitet, non sullicil ul illo possit
adorari, alioqui lotus mundus posscl adorari, cl
praecipue sancti angeli, cl homines,in quibus sin-
gulariter Deus habitat.

Propter haec argmnmlum Franciscus David, ci-
si antea saepe docuerat Christum Osse Deum.el a-
doraudum, non quidem ul Allissimuin , sed ul Fi-
lium Allissimi; tamen postea multivii scnleidiaiu,
ac docuil, Christum non esse vocar» lum Deum,nec
esse adorandum nec invocandum: ei respondit ad
omina loca, quae nos supra cilavimus pro invoca-
tione Christi, ul patcl cx lib. coul. Faust. Sed non
esi opus, ul lempus eonleramus in ejus refutatio-
ne: nam argumenta ejus, ani sunl merae nugae,aut
si vim habent, eincitinl aliquid contra Blandratam,
qui vult Christum non esse verum Deum.cl lamen
esse adorandum cl invocandum: conira nos aulem
nihil elliciunl: nam ea sunl praecipua argumenta.
Si Chri-1 is esi adorandus culiu divino, el invocan-
dus ul Dcus: Ergo cum papislis dicendum erit,
Chnsiuui esse unum Deum cum Paire, el oporle-
bil reslilucre Trinitatem, quam hucicnus impu-
gnavimus. liem si Christos non est verus Deus, cl
lamen invocari puteal: ergo etiam Spiritus sanctus

inimmo el Muria, et angeli, el sancti caelcri invocari poterunt; quorsum igilur hactenus papistes accusavimus idololatriae, quia sanctos invocabant?

Haec argumenta demonstrationes sunl certissimae contra Blaiidralam, et Faustum. el caelcros Anlilrinilariosiqui lumen, ul manifeste convincuntur a Francisco Davidis, el ejus sectatoribus, quod secuiu ipsi, el cum ratione clarissima pugnem: ita contra convincunt ipsi Franciscum Davidis, et ejus socios, quod incredibili temeritate Scripturarum testimonia pervertant.

Libet aulem loco exempli proponere responsiones Francisci Davidis ad illud testimonium Actor. 7. *Lapidabant Slephanum invocantem et dicentem, Domine Jesu accipe spiritum meum.* Primum respondit Franciscus David: illud esse exemplum, seu facium Slephuni, non testimonium Scripturae. Al exemplum est hominis. qui. teste Scriptura. *erat plenus Fide, el Spiritu sancio.* Actor. G. et 7. Secundo respondit: illud *Domine Jesu* esse invocationem Patris; vult enim vocem *Jesu* esse genitivi casus, ul s. l. sensus, *Tu Pater, qui es Dominus Filius tui Jesu. accipe Spirillum meum.*

Al nunquam legimus ubi *Domine Jesu* in eo sensu, ita ul *Jesu* sil genitivi casus: legimus aulem Apocal. ull. in casu vocandi καὶ ἐρχου κύριε Ἰησοῦ, *cliam veni Domine Jesu.* Praeterea Actor. 7. Slephauus viderat Jesum stantem a dextris Dei. quando ait: *Domine Jesu. accipe Spiritum meum,* igitur ipsum Jusum invocavit. Respondet Franciscus David: illa verba Slepham *Ecce video coelos apertus* posse facere hunc sensum: *Fyo iam certo credo Jesum resurrexisse, el esse nunc in coelo, ac si nunc aperto coelo ipsum Jesum viderem.* Al Lucas dicit: *Intendens in coelum vidit gloriam Lici, et Jesum stantem a dextris Dei,* igilur vere vidit, el non solum ita credidit ac si vidisset. Respondit tertio: illa verba *Domine Jesu* dirigi ad Patrem, quia cliam Pater vocari polesl *Dominus Jesus,* cum sil proprium Patris dominari el salvare. Al quae csl haec temeritas nomen proprium Filii tribuere Pater? .Nonne hoc est confundere Patrem cum Filio more Subdiu?

CAPUT IX.

Scxla Chissis cæ operibus.

Quinque sunl opera Dei solius, Creatio, Conservatio, Salvatio, Praecognitio occultorum, Patratio miraculorum.

Primum opus Dei, proprium csl Creationis, Is. 44. *Ego sum Dominus extendens coelos solus, stabiliens terram, el nudus mecum.* Job. 9. *Quid extendit coelos solus.* Undo per hoc opus Deus vult distinguere a non veris Diis. Psalm. 95. *Dii Gentium daemonia, Dominus autem coelos fecit.* Hierem. 10. *Dii qui coelum et terram non, fecerunt, pereant de terra, el de sub coelo.* Si ergo probeamus, Christum fecisse coelum et terram, probatum erit, ipsum esse unum verum Deum cum Patre. Habemus aulem loca multa supra explicata, nimirum Ju. 1. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ibi-

dem: *El mundus per ipsum factus est.* Coloss. 1. *Omnia per ipsam creata sunt.* Ilebr. 1. *Et tu Domine initio terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt coeli.*

Illis addamus illud Proverb. 8. *Quando appendebat fundamenta terrae, quando certa lege el gyro vallabat abyssos, quando aethera /irmabal sursum etc. cum eo eram cuncta componens.* Qui locus non polesl intelligi de Sapientia essentiali, ul supra docuimus, quia illa non gignitur: haec aulem dicit: *Ante omnes colles ego parturiebar:* nec de Sapientia creata, quia illa non luit unie mundum. Nec potest dici, librum non esse canonicum, ul Transylvani dicunt, quia de hoc libro nec Judaei, nec Christiani unquam dubitaverunt. Item Jo. 5. *Quaecumque Pater facit, haec el Filius similiter facit,* sed Pater creat quotidie animas hominum qui nascuntur, et creavit quondam coelum el terram, igilur etiam Films creat nunc animas, el creavit olim universum mundum.

Ad hoc argumentum diversimode respondent Samosaleni et Ariani. Samosaleni novi negant Christum esse creatorem, cum non fuerit ante Virginem Matrem: et quid respondeant ad loca allegata, supra retulimus, el refutavimus. Unum addo contra illos. Si Christus non creavit coelum et terram. aut non esse Deum, aut debere exterminari de mundo. Nam Hier. 10. dicitur: *Dii qui coelum el terram non fecerunt, pereant de terra, el de his quae sub coelo sunt.* Al Samosaleni non negant Christum esse; ergo admilleret debent, eum esse creatorem.

Ariani veteres apud Augustinum lib. 1. cont. Maximin., et in serra. Anan., el Valentinus Gentilis Ariansmi renovator prothesi 24. respondent: solum Patrem esse principalem auctorem coeli et terrae, Filium aulem ministrum fuisse Patris in creatione. Transylvain quoque lib. 2. cap. G. dicunt: Christum non esse Deum aeternum, nec quidquam egisse in mundi creatione: lamen si deberet ei concedi aliquid, non posse plus concedi, quam ul instrumentum fuerit Patris.

Argumentum praecipuum ipsorum, quo etiam utuntur Transylvani, csl, quia in Scriptura semper dicitur, Pater per Filium fecisse, et Patri tribuitur praepositio *Ex:* Filio praepositio *Per,* 1. Corinth. 8. *Unus Deus Pater, ex quo omnia. Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.* Jo. 1. *Omnia per ipsum facta sunt,* Ilebr. 1. *Per quem fecit el saecula.* Coloss. 1. *Omnia per ipsum creata sunt.* Addunt etiam Transylvani loco notato Concilium Syrmicnsc. quod tanquam OrthoXuxum ab Ililario recipitur, et explicatur in lib. de Synod.: nam can. 3. et rursum can. poslr. Concilium illud asserit. Filium Dei Patri ministrasse in creatione mundi. Item addunt testimonia Ircnati lib. 3. cap. 8. et lib. i. cap. 13. Tertulliani lib. de Trinitate. Eusebii lib. 1. liistor. cap. 1. et 2. et Lutheri, queni Dei nuncium vocant, in 1. cap. Genes, ubi Christum instrumentum Dei vocat.

Demonstrandum igitur nobis est, Filium Deum non ul instrumentum, sed ul principalem causam creasse mundum. Ac primum id patet ex illo Ilebr. 1. *El tu Domine initio terram fundasti, el opera*

imnium tuarum flint coeli. Nam quod hoc non inlclhgalur inuifsierialiier. probo c.x eo, quūd hoc idem dirit fi.ivid de Deo Israēl, qucm adversarii volunt esse Putrem. et quem cerium esl non fuisse Instrumentum creationis. Praeiere». Ponius in isto rapite confert Chrislum cum angelis. el dicil hoc inien ssc. quod angeli sint ministri. Christus non sil minister; sic enim ait: *Cui dixit aliquando angelorum: sede o de.r.iris mcis?nonne sunt omnes administratorii spirilus in ministerium missi?*

bccimdo probo ex Isain cap. 48. nam is qui dicit: *et nunc Dominus misit me, el Spiritus ejus,* quem esse Fihmn ostendimus supra in piima clas's'. .ir.'iunenliirmii: He idem dicil: *Propter me /u-cwm, ul non blasphemem: cl gloriam meam al-ien nan dabo:* al qui operatur propter se, eerie non est instrumentum.

Terto, ex Apoc. 1. ubi Filins vocatur a el w, *principium el/inis.* el *Dominus omnipotens.* Nam si csl principium el iinis. ul sunl in ulphabelo a cl w; eerie csl principium primum, el ullimus li-nis omnium rcrutii. proiu lc non esl inslrumon-lum; nculrum enim horum instrumento convenit, liem, si est omnipotens, potest ul anclor principalis mundum creare; non ergo debuit allen minislrare.

Quarto, rnlone demonstrativa per resolutionem: si PnhT creat per l ilium, vel Paler solum jubet, «l Films solum facit. vel ulerque facit, sed Puter ul caussa prima. Filius vero ul secunda, vel ulerque totum ul caussa primaria, sed Paler sua voluntate. Filius a Paire jussus; non enim facile esl a-signarc alium modum, quo potuerit Filius concurrere cum Patre ud crcalioiicm, et lamen nun neque principaliter ac Paler; sed nullus eorum inodorum cum veritate consenui. ul ex iis, quae mux dicemus. planum liet: igitur Filius creatur esl jeruni neque principalis ac Paler.

An mi quidem ajebanl: Patrem perse nihil fecisse, sed Filium omnia fecisse jussu Patris, eu quod creaturae non sint capaces immediae actionis divinae: el quia indignum est. summam illam virtutem ad ista minima descendere, ul Cynilus refert lib. 5. lues. cup. 3.

Al conlra. N un Proverb. 8. legimus cliam Palrem fecisse: *Quando praeparabat coebis aderunt.* El Jo. 5. *Quaeum/ue Paler fetori'.. haec ct i dius similiter l'acil.* Item: *Peter m> us operatur el ego operor.* Et de minimis, Mallii. 10. f viiM passer non cadit/ in lerram sine Paire vestro. Prai i rc.i, nusquam legimus. palrem impciusse Film. it< m legimus, Filium imperando fecisse. Bajuch l. de illo, qui iu terris visus est. et cum ho-ii>i'i bos conversatus est. digilur: *Qui omittit 111-mt n. el radii. rocaril illud, el obedit illi cum iri iii'nt.: stellae aulem dederunt lumen in cuslo-«lus uis, lucalae sunt el di.rerunl : A Isamus. ct hmrunt ci rum jucunditate qui locii illas.* l l ue.ll K Qui* *pul'ts ldc est, quia el VClllis. et mart impera/, el obcdiunt ci?*

V i dio Vriütioruni valet: nam ut bcnc cam i feluml Kltianasius serin. .1. cunl, Arian.. el Cydtus l li. 5 Un's. cap. 2. cl 3. aul Filins esl Dcus, m crealura. Si Dcus mm ergo puluil ipsurum o-

pinione creare immediate : si crealura ; ergo non potuit creari n Paire immediate, nisi forte velint. Filium esse quid modium inter Deum el creaturam, quod sane esse non potest. Nam vel esl productus e.x nihilo, vel e.x re creata, vel ex ipsa Dei substantia. Si primum aul secundum; ergo esl creatura. Si tertium: ergo esl Deusinon ergo datur medium. Habemus igitur, tam Palrem, quam Filium reipsa operatum esse in creatione mundi: no per hoc refutavimus primum illum inudum, quem in argumento posueramus.

Rursum, non polcsl illud dici, quod ulerque fecerit, sed Paler majorem. Filius minorem partem: nam id pugnat cum Scriptura Proverb. 8. *Cum eo eram cunela componens.* El Jo. 1. *Omnia per ipsum facia sunl.* Et Jo. 5. *Quaecumquo Paler facil, hacc similiter et Filius facit:* ergo ulerque lacii lotum. Rursus, non polesl illud dici, quod uterque totum fecerit, sed Paler sil agens principale,et Filius sil instrumentum.Nam vel habel Filius vim creandi in se, quomodo Sol habel vim illumR nandi. licet sil Dei instrumentum, vel non habet, sed est similis umbrae Petri, uul cingulo Pauli.respectu in raculorum quae per ea flebant. Si secundum; ergo Filius Dei nihil habel prae aliis creaturis.

El praeterea,quid esl quod ait Paulus 1.Corinth. f. *Chrislum esse llei viriulem*¹ El llebr. 1. *Qui portat omnia virtutis suae !* Habel ergo in se virtutem faciendi quae facit: at virtus creandi esl virtus inlinila, nec polcsl esse in instrumento . sed solum in summo cl inlinilo artilliee. Quare omnes Patres numerant Basihdem, el alius quosdam inter haereticos, quia dicebant, mundum creatum per angelos. Vide Irenaeuin lib. 1. cap. 22. Alhanasium in senn. 3. conl. Anan. Augustinum lib. 12. Civil. Dei. cap. 21. el 25. Cyrillum 2. in Julian., el Damascenum lib. 2. cap.3. Esl ergo Filius principalis creator.

Dices: habel virtutem creandi, non tamen csl principalis, quia Paler suo arbitratu agit : Filius «d eno. Conlra: nam Jo. 5. *Sicut Paler suscitai mortuos, et vM/icat, sic el Filius quos vult vivificat.* liem Spirilus saucius libere elsua voluntate agit. 1. Cor. 12. *Dividit omnibus prout vult:* al Spirilus saucius non esl major Filio, immo secundum adversarios esl minor; igilur el Filius libere agit, cl proui vult. Denique si Filius habel xirlulem creandi, vel eaindem numero «pam Paler habet, vel diversam.Si eamdem:ergo sunt unus creator. cl unum est opus, una voluntas, una essentia ulriusque. Si diversam: ergo falsum csl illud 1. Rcg. 2. *Non est foriis sicut Deus noster.* El illud Exod. 15. *Quis similis lui in fortibus Domine*! N im invenitur alius aequc fortis,nimirum Christus.

Ad argumentum de praepositione *E.c* el *Per*,respondco: praepositionem *E.e* saepius tribui Patri; *Per* Filio; *In* Spiritui sancto, non quia una persona sit inslrumentum alienus, sed ad denotandas coi um proprietates. Nam. ul docet Basilius hb.de Spir. sancio, cap. 1. Pali i tribuitur *Ex* ad deno* laudum qui d ipse sit principium sine primipiu.Ex enim st nota caussae clTiculis.*Per* tribuit ir Fido, quia *Per* esl signum caussae mediae, el l ilius esl

principium de principio . habet enim a Pairo ut sil principium. I nde, dicilur Filius a Paire faccre-.Guin *reneril*. inquil , *Spiritus , quem mittam vobis a Paire*. Quamquam posset eluim dici particulam Per tribui Filio, quia sapientia csl appropriation Filii, cl Deus per sapientiam cl artem suam omnia créant, ul Damascenus lib. Leap. il. doce l. Deniquò /n signilhal continentiam, el Iribiilur Spiritui sancto, qui csl nexus Patris el Filn. Tamen nc haec diversitas praepositionum Fidei obesscl, providit Deus dupliciter.

Primo, indicando haec omnia convenire eidem Deo. Aam dicilur Hom. 11. *O altitudo divitiarum sapientiae cl scientiae Dei etc. Quoniam ex ipso, per ipsum in el ipso sunt* omnia Xam haec omnia dicuntur de uno atque eodem Deo. ul patet cx eo quod praecedit. *Scientiae Dei. judicia ejus, sensus ejus etc.* el cx eo quod sequitur /p>i *gloria in saecula*. Vel ergo dicuntur de solo Patre, cl tunc palel, *Per* non significare ministerium . quia tribuitur Patri, quem constat nullius esse ministerium: vel de solo Filio, aut solo Spititu sancio, el tunc Filius et Spiritus sanctus non sunt ministri , quia tribuitur eis *Ex*, quae convenit principali auctori, ul ipsi quoque latentur: vel dicuntur de omnibus simul, el tunc omnes simul sunt unus Deus. Ha raouel Ambrosius lib. 4. de Eide, cap. G. Basilius dc Spir. sancio cap. 5. et Augustinus lib. I. de Trinil. cap. G.

Secundo, providit miscendo bas praepositiones; nam interdum *Per* Iribuilui Patri, 1. Cm. I. *Fidelis Deus, per quem vocali estis in societatem Filii ejus*. Gal. 4. *Quod si Filius, ct haeres per Deum*. Interdum *Ex* el *De* tribuuntur l ilio, ul .lu. I. *De plenitudine ejus onin.es occepimus*. Coloss. *'I. Ex quo lotum corpus per conjunctiones etc.* Jo. 1G. *Ide de meo accipiet*. Muuenl citum hoc Ambrosius el Basilius lucis notatis.

Ad canoncm Concilii Syrmiensis respondeo cum Iltiiriui ibidem: Filium dictum esse ministerium, uon quod proprie sil interior. aul subjectus, sed quia est a Putre. Ministravi! enim non ul lamuhis domino, sed ul illius patri, inter quos licet uon sil inaequahitas naturae. aul digmlulis; esl lamen in Patre auctoritas principii. quae uon csl in Filio respectu Patris: esl enim Filius a Patre, non contra. Quod autem huc non laciât propriam servilulem , palel. quia alioqui omnes lilii essent servi. Adde, quod nescio quantam mictionalem habeat Concilium hoc Syrmiense: videtur enim mihi mugis toleratum, quam approbatum. Certe apud Gratianum disl. IG. cl 20. ubi Concilia Catholica enumerantur, nulla fit mentio Syrmiensis.

Ad Irenaeum, Tertullianum, Euscbium el Ludicrum idem respondeo: quamquam Tertulliani et Eusebii in dogmatibus parva sit auctoritas: Lulheri aulem nulbi; omnes enim manifesti haeretici sunt, sed Tertullianus el Eusebius doctissimi luerunt: Lulhcrus plus babel loquacitatis, quum solidae doctrinae.

Alterum opus Deo proprium, esl conservatio lotius mundi, quae esl quasi quaedam creatio, dc quo Actor. 17. hi *ipso vivimus, et movemur. et sumus*: at boc idem convenit l ilio, llebr. I. *Qtiiporlat om-*

nia verbo virtutis suae. Et Coloss. 1. *Omnia in ipso constant*. hoc csl (ul exponit recte Chrysostomus). omnium subsistenda pendet a Filio Dei, ita ul si ab ipso conservetur, eonsi'lal: sin minus, continuo intereat: igitur verus Deus est Filius.

Tertium opus est salvatio. Isaiae 43. *Ego sum Dominus. et non esl absque, me Salvator*. El cap. 45. *Deus justus et s ilvans non esl praeter me*. Osene 13. *Ego Dominus Deus, el Salvator non est praeter me*: al quid magis eonv< nil Christo quam salvare? Matlh. 1. *Vocabis nomen ejus Jesus. ipse enim salvum faciet populum* sunm. JSam nomen Jésus, a quod salutem significat, sumptum est. Ac ne diras, eum salvare ministrando, audi Paulum ad llebr. cap. 1. *Dorians omnia verbo virtutis suae, per semetipsum purgationem peccatorum l'aciens*. Etsi enim desit apud Latinos illud *Per iemelipsum*: est tamen in graeco cl ibidem confert Paulus Chrislum cum angelis. cl illos servos, Chrislum Dominum dicil. Item Isaiae 35. *Deus ipse*, idest, per se, non per Legatos *veniet, et salvabit nos*. Item apostoli se Christi ministros, n<m comminislros dicebant, 1. Cor. 4. Sic nos *existimet homo ut ministros Chrisli*; et in nomine ejus bapliz. ibant, reconciliabant, miracula faciebant etc., ul se ministros Chrisli demonstrarent.

Quartum opus, praedictio est futurorum . ct scrutatio cordium. Isaiae 11. *Annunciate, quae futura sunt, et sciemus quia Dii estis*. 3. Rng. 8. *Tu nosti solus cor omnium /iliorum hominum*. Ilierem. 17. *Pravum est cor hominis et inscrutabile. quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cur. el probans renes*: al haec omnia Christo conveniunt. Jo. 13. *Duc di. ri vobis priusquam /iat, ut cum facium fuerit. credatis quia ego sum*. Et 1. Pel. 1. *Scrutantes in quod vel quale tempus igni/icarel in eis Spiritus Chrisli. praenuntians cas. quae in Christo sunt pas>iones. et posteriores glorias*. Jo. cap. 2. *Ipse sciebat, quid esset in homine*. El Apocal. 2. *El scient omnes Ecclesiae, quia ego sum scrutans renes el corda*.

Dices: cliam prophetas praedixisse futura, cl praevidissee cordium cogitationes. ut de Elisaeo palel. At contra: nam Paulus ad llebr. 3. confert Chrislum cum Moyse summo prophetarum, ct dicit. Moysen famulum. Chrislum Dominum esse. Ilem Christus loquitur eodem modo, quo summus Deus, quomodo nullus prophetarum loqñi aude- ret; quis enim unquam ait: *Ego sum scrutans renes el corda*, tusi Deus verus ct summus? Denique si Spirilus Chrihli illustravit omnes prophetas. I. Pel. I. quomodo Christus non alliori modo, quam prophetae ucculla novit?

Quintum opus esl, patratio mirnciilorum. Psal. 71. *Qui facit mirabilia solus*. El. Psal. 85. *Faciens mirabilia tu es Deus solus*. El Pias. 135. *Qui facit mirabilia magna solus*. Quod lamen intelligitur propria aucloritaie , alipquin etiam sancti apostoli el prophetae miracula fecerunt, sed per invocationem Dei, ul hoc loco notai Hilarius. Al Christus miracula propria aucloritaie faciebat, ul palel. tum quia imperabat. Marci 1. *Dixit mari, tace, obmutesce*. El cap. J. *Surde, et mule spifi-*

tus. ego praecipio tibi, exi ab eo. Tum quia sola voluntate eliam absens curabat, ul patet de puero centurionis, Matlh. 8. cl dc lilio Reguli. Jo. L Tum denique, quia ul verus Dominus tolius naturae concessit eliam aliis poleslalein faciendi miracula. Mallii. 10. cl ad ejus invocationem apostoli miracula faciebant. ut palet ex illo Ador. 3. *In nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula.*

CAPIT X.

Septima Classis ex Patribus.

Ex Patrum doctrina probanda est veritas Catholica: nam etsi adversarii parum aul nihil Inbtiani Patribus: tamen Patres, qui ante Concilium Nicenum Γιοπινλ. suos putant, ul Ignalimn. Justinum, Jrcnaeum, Tertullianum. Cyprianum. Alios etsi contrarios sibi esse fateantur; tamen testimonia Hilani. Chrysostomi, Ambrosii. Cyrilli, Hieronymi et Augustini citant contra nos, ul ostendant, Patres vanos fuisse, cl sibi ipsos contradixisse, coactos evidentia veritatis: ac breviter conantur enervare nostrum argumentum cx consensu Patrum omnium aelalinn. Nos ergo producemus testes consentientes omnium aetatum, et maxime ante Nicaenum Concilium.

Piimae aetatis, quae extenditur usque ad annum centesimum Domini, habemus Clementem. Ignatium, Dionysium, Martialem. Primus prodeat Clements, qui lib. 8. Conslit. cap. 16. dicit. Patrem sine medio genuisse Filium ante omnia, quod est dicere, Filium non esse factum, sed naturaliter, cl necessario prodiissé ex Paire.Num, ul docet Basiliius lib. L in Eunom., nihil factum est immediate opus artificis, quia mediat operatio, el inter Deum el creaturas mediat voluntas creandi: nec enim posito Deo, immediate ponitur creatura; al posito Deo. immediate ponitur Verbum ejus. Item cap. 17. postquam recitaverat illud. Sanciti., Sanctus. Sanctus, subjungit explicans: *Sanctus Deus Pater, Sanctus Filius etc.* El cap. 18. In line dit-il Deo: *Tibi omnis gloria, ct honor, el adoratio, I ilio el Spiritui sancto. el nunc, el semper, el in omnia saecula saeculorum.* Similem locum huic profert cx isto Clemente Basiliius lib. de Spir. sand. cap. 29.

Jam b. Dimiysius Areopagita b. Pauli discipulus in lib. de Div. noni. cap. I. *Itaque, inquit, in omni ferme theologica tractatione summam Divinitatem sancte celebrari videmus: ul singularem quidem atque unicam, propter simplicitatem el unitatem illam impartibilem: ul Trinitatem iero propter supercscntialis faecunditatis in suppositis tribus expressionem.* El infra dicit, hanc summam essentiam in una suarum hyposlaseon carnem humanam assumpsisse. Similia habet tap. 3. de tuysl. Tlicol.

S. Martialis in episl. I. ad Burdegalen. cap. IO. *Nihil.* inquit, *discretum in divinitate Trinitatis* Inliatis. 1.1 infra: *Et haec, Pater, Filius cl Spiritus* '.metus *in personis tria divisa, in divinitate unus D us indivisus est.* Hanc epistolam nullis dc caussis suspicor non esse ilpus Martialis, qui

dicilur fuisse discipulus Christi: tamen cujusciimque sit. nihil habet pro adversariis, sed omnia pro nobis.

S. Ignatius Jonnnis apostoli discipulus cl martyr in episl. ad Philippeus. *Non in unum trinomem. neque in 1res incarnatos, sed in 1res ejusdem honoris credendum osse dicit.* El infra: .ST vero, inquit. *Deus et homo, cur iniquum vocas Dominum gloriae, qui natura invariabilis est?* El infra: *Illud,* inquit. .ST *Filius Dei es. ignorantiae argumentum est. Si enim id revera agnovisses. scivisses. quod ex aequo potest rerum conditor universarum, el /'acere quod non csl. el mulare quod est.* In episl. ad Philadelphie!! . Si quis dicat, unum esse Deum, et con/ilealur Christum Jesum, sed eunidein nudum esse hominem putet: hujusmodi serpens est. fraudem el errorem praedicans in exitium hominum, et est, ejusmodi inops sensu cognomento Ehion. Nola, hunc locum proprie pugnare adversus novus Ebionilas, qui Christum purum hominem faciunt, quin enim lingua Hebraica פ'3 Ebion inopem significat. eleganter Ignalius Ebionitas inopes sensu appellavit.

Horsum idem in episl. ail Anliothen. *Abjicite,* inquit, *omnem gentilem, et judnic.um errorem, ul nec nulliludinem introducatis Deorum, noc praetextu unius Dei. negetis Christum. Moyses enim Dei famulus fidelis dicens: Dominus Deus tuus Dominus unus est, el unum, el solum praedicans Deum, continuo confessus est el Dominum nostrum dicens: Dominus pluit super Sodomam el Gomorrhama, a Domino ignem el sulphur.* El infra: *Omnis,* inquit, *qui annuntiat unum solum Deum, el tollit Christi divinitatem, is est diabolus, et hostis omnis justitiae.* In episl. ad Polyc. *Exspecta,* inquit. *Christum Filium Dei in tempore, qui omni tempore caret, palpabilem, omnemque contactum refugientem, ulpole incorporeum.* Haec omnia sunt expresse contra Transylvanos. qui Christum temporalem el nudum hominem faciunt. Sunt eliam contra novos Trilheilas et Arianos, qui Christum etsi aeternum esse fateantur, lamen verum Deum esse negent. Ex quibus etiam facile colligi potest, quemadmodum sint intelligenda loca, quae citant ex Ignalio Valentinus Gentilis, et Transylvani lib. 2. cap. 6.

Primo, proferunt epistolam ad Mognesiimos, ubi dicilur:/ *num et solum verum Deum Palrem suum annuntiavit:* ergo, inquit haereticus, solus Pater est verus Deus. Despondeo: illud *Solum* separare Putrem Christi ab iis. qui non sunt ejusdem substantiae cum ipso; est enim sensus. Patrem Christi esse illum Deum, qui esi unus cl solus verus Deus, quod idem de Filio dici polcsl. et de Spiritu sancio. Nam cum una sil lanium vera divinitas; et Puter est ille Deus, qui csl unus el solus Dens; et Filius est ille Deus, qui est unus el solus Deus; et Spiritus sanc'us csl ille Deus, qui est unus et solus Deus. Denique nihil aliud Ignalius dixit, quam quod antea Christus ipse Patri suo dixerat: *Ul cognoscant te. solum verum Deum.*

Secundo, proferunt epistolam ad Tarsenses, ubi Ignalius dicit, Christum esso Filium crcaioris, nec

esse ilium, qui est super omnia Deus . sed Filium ejus. Respondeo: Christum sic esse Filium creaturis. ut sit eliam ipse ille idem creator. ul idem Ignatius dicil episl. ad Philippcn. Halio hujus est, quia Paler gignendo, smnn tolam <>scnliam Filio cnmniininvit. ac proplerca eliam lutum potentiam et sapientiam, qua mundus creatus est. Porro Pater solus dicilur esse, super omnia Deus ab Ignatio,propter principii auctoritatem. non propter naturae diversitatem: alioqui pugnaret cum Paulo Roman, t. el eliam ipse sucum, qui asseruit in episl. ad Plulippen. esse ejusdem honoris Patrem el Filium.

Tertio, proferunt epistolam ad Philippenses, ubi de Patre exponit illud Deutor. G. *Dominus luus Dominus unus est.* El infra, inducit Christum loquentem ad Salainim: *.Vovi unum.scio solum.non sum Deo adversus. confiteor excellentiam.* Respondeo: Ignaltum ex luco Deui. G. probare velle., iiniuii esse. Patrem, el non phires Patres, ul eliam infra «locet, uiinni esse Filium, el non phires. Probat igitur optime hoc modo: *Dominus Deus unus csl.* Deul.G. ergo unus esi lanium Deus Pater.nam si essent phires Paires, illi n<ui possent esse unus Dom nas Deus.Xunc enim Paler elFilius sunt unus lleus.quia unus est ab alio. Porro excellentiam Patris Films conlilelur ralimic principii lanium: unde slalim subjiingiltAori *generationis meae auctorem Pairem.* Posset tamen locus hic inlelligi de Christo homine: alloquitur enim Christus homo diabolus. cl tum omnia aptissime quadrimi : est enim Ghnslus ul homo vere, minor Patre el Patrem Deum ac Dominum suum appellare, potest. sicut ipse dicil Jo. 20. *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum. Deum ni um et Deum vestrum.*

Quarto, proferunt ultima verba episl. ad Antioch. *Valete Deo el Christo.* Respondeo: hic distingu Clirislum a Deo ratione humanitatis: nam alioqui in hac epistola Ignalius diabolus vocat eum. qui praetextu unius Del negat Christi divinitatem.

Ultimo, profertur illud ex episl. nd Ephes. *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus et invisibilis etc.* Respondeo: hunc locum varie legi; nam quaedam antiquiora exemplaria sic habent. *Medicus autem noster unus est solus verus Deus unigenitus, et invisibilis omnium, unigeniti Pater cl Genitor.* Alia csl lectio apud Thcudorclinn in 1.Dialogo.uhi sic citatur: *Medicus noster est genitus ex ingenito etc.* Uhanasius. in lib. de Syond.Arimin.el Seleuc.celebratis.citat hunc locum hoc modo: *tinus est medicus noster corporalis et spiritualis, genitus et ingenitus, in homine Deus etc.* exponit ingenitum, iilcsl, increalum. Tamen eliam prima lectio non pugnat contra sententiam nostram. Xam poslenqnm dixerat Ignalius: *Medicus autem noster est solus verus Deus ingenitus:subjuxit: Habemus autem eliam medicum Jesum Christum ante saecula unigenitum Verbum.* Ex quo inlelligimus, illam cxclnsiviim *solus* cum dixit Ignalius.*medicus* csl *solus verus Deus ingenitus.* non exclusisse Filium Dei, sed res creatas, quono non sunt ejusdem essentiae cum vero Dei ingenito.

secundae aetatis usque ad annum 200.habemus

quatuor alios Patres , Jiislinmn . Athcnagoram . Inimicum cl Clementem Alexandrinum. Justinus in lib. <le red. Fut. explicat, initio. *Inus*, inquit, *revera est universitatis hujus Deus.qui in Patre.. Filio et Spiritu sancio agnoscitur: cum namque e.c substantia sua Paler I dium genuerit, atque cx eadem Spiritum produxerit: jure, optimo, quae, unam habent camdemque essentiam, una atque eadem dignantur divinitate.* El infra probat. non esse creaturam Filium el Spiritum, sed tiitiuu licum < realorem cum Patre.In Apol.ad Sénat; *Porro I dius ejus*, inquit, *qui solus proprie dicitur Filius. Verbum simul cum illo ante creaturas. el existent, et naacens, quoniam per eum primitus cuncta condidit el ornant.* In Apol. ad Antonin, initio: *Profitemur*, inquit, nos *talium, qui habentur Deorum, esse expertes, cl Atheos, sed non verissimi illius Det Patris justitiae, el castitatis el virlutun aliarum. Verum hunc ipsum. et qui ab eo venit Filium cl Spiritum propheticum colimus, cl adoramus cum ratione cl ventule venerantes etc.* Ibi opponit cultum Trinitatis cultui idolorum, cl falsorum Deorum, ac, proinde doce',. Patrem, et Filium et Spiritum sanctum esse verum Deum. Ibidem nitra medium vult, illa verba Exnd.R.Ego *sum qui sum* a Christo dicta esse. *Eo autem*, inquit, *quod Moysi e rubo csl dictum: Ego sum exisiens ille Deus Abrahae. el Deus Isaac, cl Deus Jacob, et Deus patrum tuorum, significatum csl. mortuos quoque illos exstare. el ipsius Christi homines esse.*

Idem repetit prolix.. in Dial, cum Tripli., ubi eliam non procul a line «locet. Patrem cl Fdium vere esse duos, et tamen unius essentiae: Virtutem, inquit, cam a *Patre nullo pacto disjungi cl secer ni posse.* Et infra: *Virlutulcm istam, quam Deum sermo propheticus vocat, non ila ut solis lumen nomine tantum numerari, verum numero quoque aliud quidquam esse. supra explicui: Virtutem hanc dicens de Patre genitam, non per recisionem. veluli ab essentia Patris disparlilam , prout omnia alia divisa et secla non eadem sunl quae antea fuerunt, quam scinderentur.*

Ex quibus solvitur objectio Gentilis ex Justino. Objicit enim, quod in dialogo cum Triphone dicit. Christum esse alium Deum, praeter mundi conditorem: al Justinus non hocait. sc«l tantum docet, esse, alium, idesl. aliam, personam, quae sit. cl dicatur Denset Dominus, praeter Patrem, cui attribuitur mundi creatio: haec enim sunt verba ejus:

χατ λέγεται θεό και χύριο έτερο υπέρ τον ποιητοντών όλων, ubi illud έτερο nun conjungitur cum *Deus*, sed cum verbo έ< . ul sensus sit. *alius praeter mundi conditorem est. et dicitur Detis.* Item, ούτο ι τλ Αβραάμ και τώ Ιαζό3 χα». τω Αλωσει ώφσΟαι. λελε-)μένο και Ξεγραμμένο θεό , έτερο έ ι τοϋ τά πάντα ποιήσαντο θεού, hoc est. *hic qui apparuit Abrahae. Isaac cl Jacob,quique dictus el scriptus est Deus, alias est ab co. qui omnia fecit.* El mox explicans quemadmodum sil alius, subjungit: άριτρώ λέγω ου Ξνώμη. *numero*, inquit, *non sententia*, idesl, persona, non essentia.

Dices: Si distinguitur Christus a condilore mundi; ergo non est ipse conditor mundi. Respondeo:

p'i r, ndilnrer -rundi describi Pair! attribui solei pomnhn el cn-aho: n un alioqui eliam filium esse rnnionmi miimli. i b in Justinus apertissime docuit in Apo-. ad Semtl.

Alhennenras in .Apol. nd Antonin. *Filins*, inquit. *Dei est Verbum Patris. idea et efficacia. Ab ipso ennn el per lp.Miui facta sunt omnia,qwun Pater el filius unum stnl. Haul Filius sit in Patre. et Pater in Filio.* El infra: *Primigenia hie est Patris progenies, quae non ul facta: a principio enim Dens.qui est mens aeterna.ipse in scipito Verbum aut rationem habcl.Ei* infra; *Quis igitur non mir- lur. nos qui Deum Patrem praedicamus, er Imum Filium, et Spiritum sanctum, itant et unionis eorum vim et ordnis distinctionem exponamus.* El mullo infra: *Il Deum usserimus. el Iilium ipsius Verbum, et Spiritum sanctum: tria quidem secundum potentium Patrem. /'ilium el Spiritum: actu vero el essentia unum.*

S. Irenneib lib. 3. cap. ti. *Neque igitur, inquit, Dominus, neque Spiritus sanctus, neque, apostoli eum. qui non esset Deus, definitive, cl absolute Deum nommassent aliquando, nisi esset verus Deus: neque Dominum uppelhtsseul aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium. Deum Patrem cl Filium ejus.* El infra: *Vere igitur cum Pater sil D iminus. et Filius vera sit Dominus, merito Spiritus sanctus Domini appellatione signuii' eos.Lib.3.cap.K./s quidem qui omnia fecerit cum Verbo suo juste dicitur Deus et Dominus solus: quae autem facia sunt. non jam ejusdem vocabuli parlicipalalia esse. neque iu.de id vocabilium sumeri debere, quod esi creatoris.* Lib. 3. cap. 12. *Annunciuieruul aposivh./tunc esse Christum Filium Dei aeternum.eurum regem.* El cap. l<>.Cum Inquit,declaratumsit *manifeste quoniam neminem alium Deum vocaverunt, rei Dominum nominaverunt, qui veritatis fuerunt praedicatores. el apostoli libcrlaiis. nisi suum rerum Deum Patrem ei Verlum ejus, qui in omnibus principatum ejus habet: manifeste erit ostensum. quod fartorem coeli p| terrae, el qui loquutus sil eum Mnip-. ei legis dispositionem ei dederit, qui convocuierit Paires. Dominum Deum confiteri eos. el alterum neminem nosse etc.* El cap. 20. *Exclusa est. inquit, omnis contiudictio dicentium, si f-rgo lune nutus est non eral unie Christus. Ostendimus enim, quia tunc non coepit Filius Dei e., siens semper apud Patrem.* Lib. 4. cap. II. /p-e *igitur Christus, inquit. cum Patre rivo-ruw e.' Deus, qui d Im ulus csl Moysi, et qui Patribus manifestatus est.*

Si I objiciunt Gentilis el Transylvani multa ex In Primo illud ex lib. 1. cap. 2. *Ecclesia ac- r< gil enm Fidem, quae est in unum Deum Pa- in ui omnipotentem. qui fecit coelum et terram. nio. i c| omnia quae in ei> sunt: cl in unum Jetum (hnstum Fihi/m /).i. niciirnalum pro no- *tra <iltitc <r tn Spiritum sanctum etc.* Ubi unus In tu mnipot» ns cl creator dicitur Pater, el hujus i nit ' lici creatoris ElHñ.» dicitur Jesus Chrislus. I x arto sequi videtur. Christum non esse unum Deam creatorem cum Patre.

Respondeo: hic vocem *Inum* tenere se ex parle Dei. non ex parte Patris: non csl enim sensus, quod unus Pab r.idcsl,solus Pater sil Dcuscrenlor, sed quod Pater sit ille Deus, qui esi unus el solus crcdlor coeli el terrae.Quod nutem non dicature- lium dc Filio: quod sil ille unus Deus creator : id factum csl, quia Irenaeus ibi recitat symbolum Fi- dei, et symbolum debet esse brevissimum, et ideo non debent repeti, qtme possunt colligi ex dictis. Polcral nutem inlelligi, Filium esse etiam illum unum Deum creatorem.tum.ul docet Cyrillus in explicat.Symb. Nie., quia in Patre Filiusinlelligilur; tum etiam, quia dictum eral unum tantum esse Deum: et lamen Fides in Deum dicebatur esse Fi- des in Patrem, in Filium cl in Spiritum saucium. Unde idem Irenaeus in locis citatis a nobis, dicit, Christum esse Deum, el Dominum creatorem, ct sempiternum, cl lamen semper repetit, unum bli- tum esse Deum.

Secundo, proferunt mulla Joca ex lib. 2. cap. 3. et lib. 3. cap. (>. 9. 11. 12. ill. IS. el lib. 4. cap. I. 2. 37. cl lib. S. ubi repetit saepissime Irenaeus. Deum Israel creatorem coeli ct lerrac esse Patrem Christi, el quod Chrislus seductor fuisset, si ahum Deum praedicassel praeter Patrem suum etc. Hinc enim deducunt, Christum non esse unum Deum eum Patre, cum Pater el Filius distinguantur. et sint duo. non unus: el alter eorum dicatur Deus Israel "creator.

Respondeo: Irenacum tam saepe illa repetere propter Valcnlinum cl Marcioncin haeresiarchas, <pii introducebant alium creatorem el Deum Israe- lis praeter l'alrem Christi. Caelerum ex eo, quod Pater Ghnsli dieiInr creator el Deus Israelis, non modo non sequitur. Filium non esse illum ipsum creatorem el Deum Israelis, sed potius sequitur esse. A.un sicut tuum» hominem generat, cl rex regem, ita creator creatorem, el Deus Deum, cmn hoc tamem discrimine, quod quia natura divina est iinparlibilis. Deus gignit cuindcm numero Deum, sed distinctum lamen in persona: homo vero gi- gnit hominem euuideui limium in specie.

Tertio objiciunt, quod Irenaeus, exponat de so- le Patre, non dc Trinitate illa verba Deuler. 6. *Audi Israel, Dominus Deus tuus. Dominus unus est.* Sic enim nil lib. 4. cap. 2. *Chrislus suum Pa- trem confitetur, quem et lex annuncial. dicens: Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est.*

Respondeo: non dicere Irenacum. de solo Patre cum locum debere inlelligi. nec nos ita de Trini- latc cum intelligcre, ut non inlelligalur etiam dc qualibet persona seorsim. Nec enim Trinitas est. ul somniant adversarii, a Patre. Filio el Spiritu sancto distincta: sed quod de qualibet persona di- citur seorsim, dicitur etiam de omnibus simul, el contra, exceptis tantum proprietatibus personali- bus. Clemens. Alexandrinus lib. I Paodag.eap.fi. *Sed.* inquit, eum Filium, *cum Deus esset, nihil didicisse fuit consentaneum. Neque enim quis- quam Verbo major fuerit sed neque magister, ac (luctor csl ejus, qui sidus est magister. An non ergo rei inviti fatebuntur. Verbum perfectum c.c perfecto Patre natum?* Lib. 3. cap. nil. in tin. sic au: *Laudemus unum Patrem, el Filium una*

cum sancto Spiritu, qui unus csl omnia, in quo omnia, per quern omnia iinum. qui csl undequaque, bonus, undequaque pulcher, undequaque sapiens, undequaque Justus. cui gloria nunc et in saecula saeculorum. Amen. Denique testatur Iulianus in Apol. pro Orig., Clemenlinum in omnibus suis scriptis celebrare unam gloriam et maiestatem trium personarum.

Tertiae aetatis habemus alios scilicet. ac primum Origenein. Origenes Clementis discipulus, habet quidem in suis scriptis apertissimas blasphemias collini Filium Dei, et Spiritum sanctum. ut patet ex Epiphano in epist. ad Jo. Hierosolym., et ex Ilicronmio in epist. ad Avitum de erroribus. Orig., lamen valde credibile est. eos insertos tibi Arianis postea, ut Iulianus docet in Apol. pro Orig. Nam inveniuntur etiam in scriptis ejus sententiae omnino catholicae; et Athanasius in epist. de decretis. Synod. citat Origenem contra Arianos, et addit, Arianos nullum esse. Veteribus pro suo errore et Terre potuisse.

Iulianus magister Origenis Clemens, et discipulus Origenis Gregorius Iulianus rectissime de irrationabilitate sentiunt; quomodo igitur probabile est ipsum tam male sensisse? Origenes igitur lib. 7, in epist. ad Rom. exponens cap. 9. sic ait: Viror, quomodo quidam legentes. quod apostolus dicit: Imis Deus Pater, et ex quo omnia. «¶ unus Dominus Jesus Christus. per quem omnia regunt, Filius Dei Deum debere proferri, ne Deos dicere videantur. Et quod de hoc loco apostoli facient, in (Icor. 8) (Iper. 1) (Au istas super omnia Deus res. seque. scilicet. Iulianus? Sed non ideo. vultum, qui haec ita interpretantur. quod sicut Dominum Jesum Christum non ita unum esse Deum dicit. ut et huc Deus Pater, non Dominus dicatur: ita et Deum Patrem non dicitur. ita esse unum Deum, ut Deus Filius non credatur. Ius autem uterque est Deus. licui: Qui autem super omnes est. supra se neminem habet: non enim post Patrem ipse, sed de Patre. Item mira: Evidenter ostenditur natura Trinitatis. et substantia una. quae est super omnia. Haec Origenes. quae certe durissima sunt.

S. Gregorius thimallirgiis Nocesiiensis episcopus in confessione fidei. «pater exstat apud Eusebium ex versione Rufini lib. 1. hist. cap. 25. et apud Gregorium Nisetaem Oral, in Gregor. Iulianum. et in Iovin. Concil. ante 5. Synod. dicitur. Verbum Dei esse verum Filium veri Putris, Deum et in eo. invisibilem ex invisibili, aeternum ex aeterno. Et ad Iovin. Trinitas perfecta. maiestate, aeternitate. et regno minime dividitur. Hem: Aequae serviens quid, neque factum. neque additum in Trinitate repentur.

S. Dionysius romannus episcopus volumina edidit per acclara, de quibus ita Athanasius in epist. de sent. Dionys. alexandr. Porro, inquit Iulianus. Dionysius in epist. ad romani voluminibus contra eos, qui Filium Dei opus, aut creaturam asseverant, scriptis. dare ostenditur, haeresim Christi hostium Arianorum non jam primum, sed olim ab omnibus damnatam disse. Item in epist. de decretis. Nic. mii, Synod. till. 1171. idem Athanasius recipit haec verba Dionysii episcopi romani: Audio quoi-

dam apud vos divini verbi magistros. hujus sententiae professores. qui CX diametro. ut sic dicam, pugnant cum placitis Sabelli. Dic enim cum binis dicitur. Filium esse, Patrem. Patre. inquit, Filium: isti nunc quodammodo tres Deos consiliunt. dum in tres substantias alienigenas sanctam Unitatem dispartiuntur. Iniri enim necesse est omnium Deo Dei Verbum et in eodem haerere, versarique Spiritum sanctum, et sauciam Trinitatem in unum omnium rerum Deum omnipotentemque. velati in verticem principemque consummari. » ¶ coalescere. Marcionis enim vaniloqui doctrina scilicet. divisionemque monarchiae in tres principales instituit, sed diabolica institutio est, non autem verorum Christi discipulorum. Illi enim ut Trinitatem praedicari a sacris literis plane sciunt, ita tres esse Deos, a veteri, aut novo Testamento induci, nequaquam agnoscunt. Cacterum non minus culpaveris eos, qui Filium Dei opus credunt, et factum Dominum, opinantur, cum sacra eloquia generationem ei congruentem, non formationem aut creationem tribuant Et mira: Aon igitur dilidenda est in tres Iulianus admirabilis et divina Iulianus, neque sub nomine creationis minuenda est dignitas et immensa maiestas. Et infra: Ita et divina Trinitas. profectioque monarchiae conservari poterit. Haec ille. qui ante 1300. annos, noti solum Arianos nondum natos, sed etiam nostri temporis Trinitas et Samosatrenos condemnavit.

S. Dionysius alexandrinus episcopus, cum accusatus fuisset apud romani episcopum Dionysium. quod Filium Dei creaturam dixisset. scripsit apologiam, ex qua quaedam citat Rasilus lib. de Spir. sane. cap. 29. nulla vero Athanasius in epist. de sent. Dionys. alexandr. inter alia haec ponit; Jam. inquit, quia splendor Cui aeternae lucis, omnibus modis in se quoque aeternus est. Et infra: /lov pacto Iulianum, quae ut dicitur visibilis est. in Trinitatem dilatamus, et Trinitatem, quae diminui non potest, in Iulianum. Deinde cum illum accusarent, quasi diceret. Filium unum esse et numero rerum actarum et nequaquam in Patri suo consubstantiali. VA inh. i: Ostendo, inquit. Iulianum esse crimen, quo mihi obijciunt quod Christus Deo eo iulianum m. esse negassem. Ilaccille.

Iulianus lib. 1. in Marcion. Omni sibi haec dicit a Patre. Credas, si creatoris est Christus. cujus omnia, quia non minori se tradidit omnia Deo creator, quae per eum condidit. Lib. 1. out. Prae cap. 3 Quoniam, inquit Iulianus, a regula Fidei a pluribus Diis saeculi ad unum et verum Deum transfertur. non intelligentes unicum quidem. sed cum sua iulianus copia et so credendum. ejusque in vescent ad Iulianum, Aumernm et dispositio Trinitatis dirisioiem praesumunt Iulianus nihilis, quando Iulianus semetipsa derivans Trinitatem. non destruitur ab Iulianus. sed ut ministratur et c.

Nola, vocari a Terliilliano oeconomiam Dei. ordinem et dispositionem trium personarum. Infra cap. 9 Kc. ee. inquit, dico, alium esse. Iulianum et alium Spiritum. Mah accepit Iulianus. giii. que aut perversus Iulianus dicitur. quod Iulianus

diversitatem sonet et ex diversitate separationem portendat Patris, ei Filii et Spiritus. Necessitate nutem A icdico. cum cumdem Patrem, et Filium et Spiritum contendunt advenus ἰῆζovoπiαu monarchia adulantes, non tamen diversitate alium Filiam a Patre, sed distributione: nec divisione alium, sed distinctione, quia non sil idem Pater et Filius, vel modulo alius ab alio. Et infra c.ip. 12. Nium autem qumiodo accipere debeas, jam professus sum p rsonae non substantiae nomine, ad distinctionem non ad divisionem. Cactorum ubique teneo unam substantiam in Iribus cohaerentibus. Et infra cap. 13. Si una persona et Dei et Domini in Scripturis inveniretur. merito Christus non esset admissus ad nomen Dei ac Domini. Nemo enim alius praeterquam unus Deus praedicabatur. Et paulo inirn: Itaque. inquit Deos omnino non dicam, nec Dominos, sed apostolum soq tar, ul sip triler nominandi fuerim Pater et Filius. Deum Patrem appellem, et Jesum Christum Dominum nominem. Solum autem Christum potero D um dicere, sicut idem apostolus, ex quibus Chrislus. qui est. inquit, Deus super omnia benedicius in aevum omne. Et infra cap. 17. Et nomen Patris, inquit, Deus omnipotens, altissimus Dominus virtutum, rex Israelis, Qui csl: hacc dicimus et in Filium competisse, et in his Filium venisse, et in his semper egisse, et sic eam se hominibus manifestasse: omnia, inquit, Patris mea sunt, cur non et nomina? Et infra cap. 25. Qui tres unum sunt. non unus. quomodo dictum e I: Ego et Pater unum sumus., ad substantiae unitatem, non ad numeri singularitatem.

IX his explicari possunt loca in contrarium adducta a Gentili et Transylvains. Primo objiciunt ex lib. coni. Ilermog. non procul ab initio: *Nam, inquit. nec Pater esse potuit ante Filium, nec judex aille delictum. Euii aulcm tempus cum et delictum et Filius non fuit, quod judicem, et qui Pa'rem Dominum faceret.*

Respondeo: verba ista in de sonare, nec usurpanda esse; non tamen apud Tertullianum significare I ilium Dei vel Deum non semper fuisse: nam in lib. cont. Prox. cap. K. sic ait: *Sermo ergo et in Patre semper, sicut dicit, Ego in Patre: et apud Deum semper, sicut scriptum est, Et sermo erat apud Deum, et numquam separatus a Patre, quia Ego et Pater unum sumus.* Et cap. 5. dixerat: *Ante omnia Deus solus erat. Solus autem, quia nihil aliud extrinsecus praeter illum. Caeterum ne tunc quidem solus, habebat enim scum rationem suam.* Ille ergo Filius, de quo dicit Tertullianus in lib. coni, Ilermog.. quod non semper fuit, non csl Verbum Dei. sed Filius per adoptionem, idcsl, quivis alius sanctus homo, vel angelus: non enim hic de Christo agitur, sed de circiturj rationis parti- i, »e, quae extrinsecus accessit, et Deum ex tempore Patrem denominavit. Vel si sil Filius ille Verbum Dei: per tempus quod non oral, non intelligitur verum tempus, sed prior-ri- quaedam originis. Solum enim Tertullianus ib. dicere intendit. Deum non potuisse vocari Patrem, nisi postquam FJ. un habuit: sed prior. explicatio sol dior, csl et faciliior.

Secundo, objiciunt ex lib. coni. Prnx. *Dum Filium agnosco, secundum a Patre defendo.* Respondeo: secundum vocal Filium et Spiritum terminum. propter ordinem originis, non propter gradus diversos in essenli i. Aam lib. coni, Ilermog. longe ante medium sic nil: *Divinitas gradus non habet, ulpole unica.* Et in lit), coni. Pra.x. saepissime repetit, unam esse stilislanliam Patris et Filii, tnde in eod. lib. circa prine, cum dixit, Filium distinguere a Patre, non statu, sed gradu, per gradum intelligit ordinem personarum.

Tertio, objiciunt illud ex eodem loco: *Pater lota substantia est, Filius vero derivatio lotius et portio.* Respondeo: cum Tertullianus dixerit, divinitatem non habere gradus, et evidens sil. eam esse omnino imparlibilem: necessario haec verba intelligi debent de sola distinctione personali, quam in lolo hro inlendd. Vocat ailleam Filium portionem, et Patrem lotam subslonliatn, quia Pater est fons et principium tiliarum personarum, et in catione quamdam majorilalcem habet: et hoc modo scipsum explicat cap. 9. *Filius, inquit, derivatio totius et portii, si<-ut ipse profitetur, quia Pater major me est. Sic et Pater alius a Filio, dum Filio major: dum alius qui generat, alius qui generatur, dum alius qui mittit, alius qui mittitur etc.* et tamen antea, dum loqueretur de substantia, «liverat, Filium non esse alium a Patre.

Quarto, objiciunt illud ex end. lib. cap. 15. *Consequens erit, inquit, ut invisibilem Patrem intelligamus pro plenitudine majestatis, visibilem vero Filium agnoscamus pro modulo derivationis.* Inde ibidem docet, in omnibus apparitionibus Dei in Testamento veteri, semper visum fuisse Filium, Patrem autem mansisse invisibilem.

Respondeo: apud Tertullianum Patrem dici invisibilem, et Filium visibilem, non quod natura Filii visibilis, sil Patris autem invisibilis; sed quia Pater, vel Tertullianus et multi alii potant, nunquam apparuit in forma corporea, Filius aulcm muliolies, tam in Testamento veteri assumens ad tempus formas visibiles, quam in novo assumens carnem. Cum autem dicit, Filium visibilem pro modulo derivationis, non loquitur de derivatione Filii a Patre per aeternam generationem, sed de derivatione ad nos per assumptionem formae visibilis: id vero ita esse, patet. Primo, quia paulo post sic ait Tertullianus: *Dicimus et Filium suo nomine catenas invisibilem, qua sermo, et Spiritus Dei ex substantiae conditione jam nunc, et quia Deus, et sermo et Spiritus: Visibilem autem fuisse ante carnem eo modo quo dicit ad, Aaron et Alariam, Et si fuerit propheta in vobis, in visione cognoscat illi.* Secundo, quia paulo infra, de Paire dicit dictum esse illud I. Timoli). *I. Ilegi saeculorum immortalis, invisibili soli Deo:* de Filio autem contraria dici posse, cum constet eum morlumn et visum, ubi manifeste loquitur de Filio secundum formam humanam.

Est aulcm bic observandum, Tertullianum undecumque arripere occasionem probandi, Paircm non esse Filium, contra hacrcsim Praxac. Et quoniam Scripturae dicunt. Deum esse visum Abrabae, Jacob, M ivsi. Isaiac: et Christum Deum visum a-

poslolis: Tertullianus intic facit argumentum, duas cssc in Deo personas, unam invisam, alleram visain. El ul argtimcnlmn melius consistat, omnia luca ubi dicitur Deus apparuisse, exponit dc Filio, cl omnia ubi dicitur Deus mm posse videri, exponit dc Patre. El quamquam hoc argumentum ejus non est adeo solidum: nam polcsl dici eadem persona divina visibilis el invisibilis: visibilis in specie crcalj . invisibilis in essentia cl personalitate sua: lamen c.x lme ejus argumento colligimus, mentem ejus non fuisse, negare Christi divinitatem, sed asserere ejus propriam personalitatem.

Quinto, objiciunt e.\ lib. dc Trin. unum Deum Judaeorum esse Patrem Christi, cl Deo Palri nihil comparari posse, el Filium nun eripere Patri illud, quod unus csl Deus.

Respondeo primo: librum non esse Tertulliani, ut palet, tum quia numinalim refelluntur in hoc libro Sabclliani, qui nondum orti erani lempure Tertulliani, tum eliam quia b. Hieronymus lib. 2. contra Huflin. hunc librum tribuit Novuliano. Secundo dico: ea loca non esse contra nos: nam vere unus Deus Judaeorum csl Pater Christi, neque Chrislus eripuit Patri ut sil unus Deus, quia Chrislus non csl aliquis secundus Deus, sed idem Deus cum Paire. Nec lamen Patri quidquam comparari polcsi, si spectes originem, cum ille sil principium aliaium personarum, non contra; cum quo lamen consistit aequalitas in substantia trium personarum.

S. Cyprianus tract, dc idolor. vanil. ull. mod. inquil, *Enus omnium Dominus est Deus, neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem.* El infra: *Dic Deus noster, hic Christus est.* El lib. 2. ad Quirin. cap.G. quod Deus sil Chrislus, probat ex illis Scripturae locis.quae omnium consensu loquuntur de uno vero Deo Israel: ul ex illo Genes. 35. *Fac alture Deo, qui apparuit tibi, quando fugiebas Esau.* Item ex illo Isaiae 45. *In te est Deus, et non absque te Deus vere, lu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Hem ex illo Horn. 9. *Ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in saecula.* Ex quibus apparet, Christum Cypriano esse verum Deum Israel.

Ex Cypriano allegant pro se Transylvain lib. 2. cap. 0. locum unum in explicatione Symboli ubi dicitur creator Deus Pater Christi, cl unum esse Deum Patrem, unum Dominum Jcsum Christum, unum Spiritum sanctum.

Despondeo primo: Symboli explicationem non esse Cypriani, sed Hullini: nam ibi refelluntur nuninainn Arius, Eunomius cl Photinus, qui tempore Cypriani nondum miti erani. Ex quo habes, quattila sil eruditio historica Transylvanorum, qui iunduin didicerunt, quo tempore exstiterint ipsorum praedecessores cl parentes. Secundo dico: paulo infra ea verba, quae Transylvain citant, haberi expiessam ipsorum refutationem; s«c enim ail ancior: *Concilium vanitatis est, uod ait Paulus Samosatenus, el post eum successor ejus Pludinus docuit, qui asseruit. Christum non fuisse ante saecula natum, sed ex homine Deum existimat lactum. Concilium vanitatis est, cl quod*

Arius atque Eunomius docuit, qui Filium non ex ipsa Patris substantia natum, sed ex nihilo creatum volunt: el Filium Dei habere initium, et minorem esse. Paire etc.. Sed ceric majore ratione dici polcsl, concilium vanitatis synagoga l'raisiyivimorum, qui non solum idem docent, quod oliin Paulus Samosaleuus, sed eliam pro se allegant eos libros, quibus ipsi apertissimo refelluntur. Dico lerlio: Christum esse l ilium creatoris.el ideo ipsum eliam cssc crealurcm, el cumdem cum Patie, quia loldiii Patris essentiam nascendo accepit. Nec idllcil sentent.ac nos.rac, quod Pater voeduT unus Deus: nam chara Films dicitur unu> Dominii'. el lamen constat, eliam Patrem e«sC Dominum.

Quartae aetatis habemus in primis generalem Synodum Nicaenam Patrum 318., quae Symbolum e.d.dil. quod recitatur u lhillino lib. IO. hist. cap. 6. ct rursum repetitur in Symb. Cuiislaitinup. cap. 1. ct explicatur ab Alhanasio el Cyrillo: el cujus omnes fere Patres cum honore meminerunt. In eo symbolo haec de Filio dicunlur. Primo, quod sil verus Deus. Secundo, quod sit *ipwx*; Patri, idcsl, ejusdem essentiae cum illo. Tertio, quod sit aeternus. Quario, quod sil immutabilis, et invertibilis sicut Pater. Quinto, quod sil genitus, non factus. Itaque non polucnml Patres clarius refellere cos, qui Filium creaturam esse volunt.

Dc hoc symbolo Transylvain mirum judicium protulerunt: nam lib. I.cap.t. dicunt esse symbolum Ailichrisii , el illa verba *Genitum non factum* esse Anlichrisli deliria, cum lam aperte pugnent cum Paulo qui dicit: *Facium esse ex semine David.* Hom. I. cl *Factum esse ex muliere*, Galal. 4. Al lib. 2. cap. 6. dieunl. in hoc symbolo suam sententiam contineri, cum dicalur solus Pater unus Deus creatur. Sic enim incipit: *Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem coeli el terrae, ct in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei.*

At in utroque vere ipsi delirant.Symbolum enim cum ail. Filium genilum, non factum, loquitur dc Chrislu ul Deus est. nam paulo infra dieilur. *El incarnatus est, et homo factus est.* Itaque idem symbolum asserit, Filium factum cl non factum: factum qua homo est: non facium qua Deus est. Quemadmodum etiam b. Paulus facium dicit ex muliere cl ex semine David,quod allinet ad naturam humanam, quam assumpsit in tempore: el alio loco dicit, non factum ex materia creata , sed genilum a Patre ante omnem creaturam.

Porro Pater sic dicitur unus Deus, ul saepe jam diximus, sicut Filius unus Dominus: ut enim hinc non excluditur Pater a nomine Domini, ita nec Filius a nomine Dei, sed utrobique onus tenet sc ex parte praedicati, nun subjecti, idcsl. non csl sensus, quod unus Pater sil Deus, sed quod Pater sil ille Deus, qui est Deus unus.

Praeter Concilium Aicaenum habemus hoc eodem sacculo Synodum Conslaiilinopolitanam 150. Patrum, quae iterum asseruit. Filium Palri honiou-sion. Praeterea habemus in hac aelale nullus Patres graccos cl latinos. Athanasius enim scripsit quinque sermones longissimus centra Arianos, et

omnia praecreata sua opera eodem direxit. Rasilus libro» quinque contra Eunonium. Gregorius .a zianzeus orationes quinque de thelogia. Gregorius Aiseitus libros etiam quinque, idest, librum unum de Trinitate, et quatuor sequentes fere ejusdem argumenti. Cyrillus hierosolymitanus quinque catecheses de hac re scripsit, idest. a septima ad undecimam. Epiphanius accurate scripsit, librum contra Paulum Simasaleum iudeos. tta., tum contra Arianos haeresim.

Ia Minus scripsit Hilarius libros duodecim de Trinitate. Lucifer Calaritanus lib. de Constantium pro Albano, et alterum quod sit moriendum pro Dei Filio. Marius Victorinus libros quatuor contra Arianum. Gregorius Retiens librum de Fide contra Arianos. Sachalinus librum adversus Arianos. Ambrosius libros quinque de Fide. Philastrius in hb. de haeresibus, Simasaleum et Anum breviter confutavit.

E. Patribus quartae hujus aetatis adversarii solum objiciunt Hilarium et Ambrosium: nam (Idalius lib. 1. de T. mii. dicit. solum Patrem esse unum verum Deum, licet etiam Christus sit Deus. Ambrosius in cap. 1. I. ad Timotheum. explicat de solo Patre illa verba: *Ilegi saeculorum immortalis, invisibilis, soli Deo*. Et ibidem de solo Patre dicit, esse dictum a Domino: *Vemo bonus nisi solus Deus*. Et in cnp. G. exponit de solo Patre illud: *Quis solus es potens lte. i. regum, et Dominus dominantium*.

Respondeo: Hilarium dicere, solum Patrem esse verum Deum, sic lumen, non negetur etiam Filius esse verus Deus, quia in Patre intelligitur Filius. quoniam ejusdem essentiae est cum Patre. Verba: *ipsa quae Trinitatem citant lib. 2. cap. G. ex Iulio in hb. 9. hoc docent: Sed solus forte*. inquit. *Pater Deus trinitas Christo non relinquit ul Deus sit. Aon relinquat sane. si unus Deus Pater Christo, ut unus sit Dominus non relinquit quod si unus Deus Pater Christo non ita dicitur. ul unus sit Dominus ibi eius Deus Pater verus Christus Iest non αὐτὸν-αὐτὸν. ut Deus verus sit*. Ibi aperte s. Ustantis t-onlleitur, Christum esse verum Deum, et I unum eum Patre, sicut est unus, et verus Dominus cum eodem Patre.

Ad lucum Ambrosii, primo obijcio istis Commemorationibus. quibus non certo sunt Ambrosii, lib. 2. de Fide cap. 1. et 3. et lib. 3. cap. 2. ubi contendit illa nomina: *h. r. regum, immortalis, invisibilis. bonus. potens, et in Filio convenire, et non soli Patri*. Secundo dico: in his Commentariis anciores eorum tribuere soli Patri illa epitheta, non quia Stylus habent, sed quia solus babel a se. Nam in cap. G. lia se explicat. *Haec omnia*. inquit, *habet Pater. similiter et Filius a Patre*. Solam invisibilitatem tribuit simpliciter soli Putri, quia solus Pater non npp. iuuil in forma visibilis: Filius autem apparuit. ul dictum est In locis Tertulliani; Tertullianum enim hic auctor scquulij est.

Et quia Transylvani hb. 2. cap. (i. audent dicere. Ambrosii in ubique defendere Patris aeterni essentialitatem, nolemus unum, aut alterum locum c. 1. lib. 5. de I. id. cap. u. Ad le. inquit, *nunc I t'i. iij ob ns Pater < uni lavhrymis verba conver-*

to. Ego te quidem inaccessibleem, incomprehensibilem. inestimabilem prompte dixerim, sed Filium tuum minorem non alicui dicere. Et infra: *Si majorem Filio dixeris. ut Arius asserit, impie, judicavi*. Item in cnp. 2. in Philippeo. *Jure*, inquit, *exaequavit se Deo. Ilein Christus sciens in forma Dei se esse, aequalem se ostendit Deo*. Quanta igitur est injudicia dicere, non Ambrosio ubique praedicari eminentiam Patris, cum ipse discipulis verbis. nec Patrem majorem, nec Filium minorem promeare audeat, et contra, aequalem ubique usserat?; Sed non est line primum, nec erit postremum haereticorum mentium lucium.

Quintae aetatis ab anno 100. usque ad 500. habemus duas Synodos generales, quae iterum approbaverunt Symbolum Nicaenum, nimirum Synodus primam Ephosin in epist. ad Nestor, et Chalcedonensem. ac. 2. Praeterea multos Patres, qui ex professo scripserunt pro vera Christi divinitate: nimirum ex graecis Chrysostomus nulla eloquentissime ac doctissime scripta reliquit in Orni., quod. Chrysostomus sit Deus. Et in praecedente in dictum apostoli: *Tunc et ipse Filius subjicietur ci ole*. Et in Commentar, suis in I. cap. Joan, et I. ad Coloss. et 2. ad Philippen. et alibi. Item Theophilus alexandrinus in I. Pasch. epist. Cyrillus edidit libros septem de Trinitate contra Arianos. et ipse duodecim libros Thesauri. Praecreata in Coinment. in Joan. in nunquam omittit occasionem refellendi Arianos. Theodori, lib. 4. de haereticis fabul. lib. 2. ad Grace, in epitome divinarum, decretorum. et in epist. b. Pauli, passim disputat contra eos, qui negant Christum esse Deum verum.

Ex Ialms Gaudenii tract. 7. in Exod. et in epist. ad Paulum de dicto Evangelii. Pater major me ceteris, elegantior Arianos refellit. Hieronymus saepe Arianos reprehendit, aliquos etiam convincit, ac praesertim in lib. contra Luciferianum. in epist. ad Marcellum de erroribus Montani: illic in aliam ad Avii, de erroribus Origenis. et in duabus ad Damas, de nomine hypostasi. Augustinus scripsit libros quindecim de Trinitate: tres contra Maximinum Irianum: item librum contra sermonem Arianum, c. 1. epistolae aliquot, ut 174. et sequentes, in quibus aculissime Arianos confutat. Denique in Comment. Evangelii Joannis passim disputat contra Arianos. Rudinus in explicatione symboli. breviter quidem. sed aperte Smnosilem. et Alium reprehendit. Idacius Clarus librum scripsit ad Variandum contra Arianos Cassianus in septem libris de Incarnatione nulla inserit adversus eandem haeresim; quod etiam facit Prosper lib. 3. de promissione. et praedilectione Dei. cap. 2. 3. et 4. S. Leo pontifex in epist. in Flaviano, celeberrima, et passim in suis epistolis. et sermonibus, sed praecipue serm. I. de Pentecoste, Arianorum haeresim destruit. Idem facit denique Cerealis episcopus in lib. contra Maximinum. Anonymum.

Ex his Patribus Transylvani lib. 2. cap. G. objiciunt primo Chrysostomum. qui in I. cap. t. Timothei. hoinil. 4. dicit. illa epitheta, *Ilegi sacculorum immortalis, invisibilis etc.* habere Patrem non per se. Filium autem a Patre. Ex quo ipsi colligunt. Filium dono gratiae facium esse Deum, regem im-

mortalem etc. Al Chrysosomus repugnat: sic enim ait: *Ipse Pater /irine per naturam habet, nos autem per gratiam: numquid ita et Filius? minime vero. Verum et ipse hanc per naturam habet.* Et infra: *Neque cum audio Patrem regem saeculorum, a Filio dominatum tollo. Communia enim ista sunt, et Patris et Filii.*

Secundo, objiciunt Cyrillus qui lib. 10. thesauri, cap. 4. exponit de Patre, non de Trinitate illud Isa. 44. *Ego primus et ego novissimus.* Respondet: dicit eo loco Cyrillus, illa verba convenire Patri, sed non negat Convenire Filio. Immo cap. 6 sic ait, hunc locum explicans; *Non ad dejectionem Filii haec a Patre dicuntur, nisi forte, ut apud fabulas gentium fertur, inter Filium et Patrem bellum esse credatis: sed ad dejectionem falsorum deorum, primum posremumque, hoc est, sempiternum scilicet Pater Deum appellat, secumque Filium necessario intelligit.* Et cap. 4. c. Nam, inquit, cum *ipse Filius natura increatus sit, et omnium Dominus, atque creator etc.*

Tertio, objiciunt Hieronymus, quem dicunt diu reluctantem veritati, lamem claritate Scripturae viciu, confessum esse unum Deum esse Patrem: nam in cap. 4. ad Ephes, illud *Unus Deus et Pater omnium*, dicit, de Deo Patre, esse intelligendum. Al Hieronymus ibidem istam calumniam refellit: dicit enim, non excludi Filium, cum dicitur Pater unus Deus, sicut non excluditur Pater, cum dicitur Filius unus Dominus: Si. inquit, *ut existimant Ariani, Deus Pater solus est Deus, eadem consequentia solus erit Dominus Jesus Christus, et nec. Pater erit Dominus, nec Filius Deus. Sed absit, ut non sit vel in dominatione Deitas, rei in Deitate dominatio. Unus est Dominus et unus est Deus, quia Patris et Filii dominatio, una divinitas est. Propterea et Fides una dicitur, quia similiter in Patrem, et in Filium, et in Spiritum sanctum credimus.*

Quarto, objiciunt Augustinus, lib. 6. Trinil. cap. 9. ubi sic ait: *Quid agimus de illo testimonio Domini? Patri enim dicebat, et Patrem nominaverat, ad quem loquebatur, cum dixit. Ille est aulem vita aeterna, ut cognoscant te unum verum Deum. Videndum est, an intelligere cogamur, tanquam hoc insinuarum voluerit, quia et solus Pater Deus verus est: ne non intelligemus Deum, nisi ipsa tria simul.* Hic videtur Augustinus dicere, nos cogi ad assensum solum Patrem esse Deum verum. Inde Transylvani lib. 2. cap. 1. exultantes ajunt, Augustinus' contradicendo huic veritati corroborari eam. Hem clarissimam lucem non ferens, ipse quoque veritatem vel invitum confessus est.

Al miser Transylvani noquiiivoculione decepti sunt. Nam isto propositio *Solus Pater est verus Deus*, potest habere duplicem sensum. Unum ejusmodi, *Solus Pater est verus Deus. id est, nulla persona est verus Deus praeter Patrem.* Alterum. *Solus Pater est verus Deus*, id est. *Pater etiam scorsim, et solus consideratus adhuc est verus Deus.* Prior sensus est Arianos, et eum arripuerunt Transylvani; posterior est Catholicus, et ab Augustino intentus, ut patet ex verbis citatis: dicit enim ideo

forte vocari solum Patrem verum Deum, ne putaremus nomen Dei non convenire nisi trinitus simul, id est, non posse, tribui singulis personis seorsim. Praeterea ibidem Augustinus nominalim excludit Arianos, qui Filium verum Deum esse negabant, et concludens disputationem ait: *Nunc aequalitas Trinitatis, et una eademque substantia, quantum breviter potuimus, demonstrata est.*

Sextae aelalis habemus V. Synodum, quae cap. 1. asserit, tres personas unius essentiae, et cap. 11. anathema dicit Ario, Eunomio etc. Item habemus Fulgentium lib. de Fide ad Pel. cap. 1. in 3. hb. ad Monim. in hb. alio ad objectiones Arianorum. item in lib. ad Trasirundum. Vigilius Tridentinum lib. 4. et 5. contra Eulychium, et in disput. Albanasii, Sabellii, Arii et Pbolini. Joannem Maxentium in profess. Fidei. Habemus denique Bbetium Severinum. qui librum acutissimum de Trinitate scripsit. Hunc Transylvani lib. 2. cap. 5. apertissime delirare, et Sabellianismum docere asserunt, quia dicit, repetitionem ejusdem esse, non enumerationem diversam, cum dicitur Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus. Al ipsi vere delirant a diabolo fascinati. Boetius enim non ait, esse repetitionem ejusdem personae, sed ejusdem divinitatis, quod necessario dicere cogimur, nisi nullos Deos cum Paganis introducere velimus.

Septimae aelalis habemus VI. Synodum generalem, acti. 17. Item Gregorium Magnum lib. 3. Dial. rap. 29. et seq. Gregorium Turonicum lib. 5. cap. 43. et lib. C. cap. 4. histor. Isidorum lib. de Trinitate.

Octavae aelalis habemus VII. Synodum. acti. 7, et Bedam, qui praecipue alia scripsit Commentum, in Boetio, de Trinil. Item Joannem Damascen. lib. 1. de Fide Orthodox. cap. 2. G. et 8. et toto fere libro.

Nonae aetatis habemus VIII. Synodum, acti. ulli. Item Photium et Theophylactum, Ilaymonem et Robanum in cap. 9. ad Iulianum, et 2. ad Philippum, et alibi.

Decimae aetatis, quae obscurissima omnium fuit, habemus Ambrosium Ansbertum in Commentum, in Apocalypsis. praesertim in initio et in fine. Item Radulphum Flaviacensem in Levit. cap. 2.

Undecimae aetatis habemus s. Anselmum in lib. de Sum. Trinil. Item Gisclbertum in lib. de altercat. Eccles. et Synagogae ad Anselmum.

Duodecimae aelalis habemus Richardum, de s. Victore, in lib. G. de Trinil. et s. Bernardum in epist. 190. ad Innocentium, contra Petrum Abailardum.

Decimaetertiae aelalis habemus Concilium Lateranense. cap. 1. ac simul mullos insignes theologos, ut etiam omnibus sequentibus aetatibus, qui vel ad sententias Petri Lombardi Commentaria addiderunt. vel ipsi proprias summas theologicas ediderunt, ut Alexander Alensis, Albertus Magnus, s. Thomas, s. Bonaventura, et alii,

Decimaquarta aelalis, Concilium Viennense, unde exstat Clementina unica de Sum. Trinil. et Fide Catholica.

Decimaquinta aelalis, Concilium Florentinum, sess. ulli. in de process. Spiritus sancti.

Decima sexta aelalis, Concilium Tridentinum, sess. 3. Continuata est igitur Fides Sum. Trinitatis consubstan-

lialis, quae unus Deus vertis esl, ab aposlolicis temporibus usque ad nos: quod est argumentum insigne veritatis; nec enim haerescs lamdiu duraverunt unquam.

CAPUT XII.

Λ'ονα Classis cx divinis testimoniis visionum ct miraculorum.

CAPIT XI.

Octava Classis ex Sibyllis.

Sibyllae nulla clarius praedixerunt, quam ulli prophetarum. Citant veru Sibyllarmn testimonia Justinus, tllienagor.is, Clemens alexandrines, Lactantius. Augustinus, el alii Veteres frequentissime. Quin etiam Clemens lib. 6. Stromal, ante med. dicit, Apostolum Paulum hortatum gentiles ad lectionem Sibyllarmn. Exlnl carmen Sibyllae Eritlireneceleberrimum,cujus capitales literac faciunt hanc sententiam, Jésus Christus Dei I llius, Salvator, crux, ct concluditur hoc disticho:

Imu< cl aeternus Deus, hic senator, ct idem
Chrislus pro nubis passus, quem carmina signant.

El supra dixerat de Chrislo venturo ad iudicium:

Undo Deum cernent incredulus atque fidelis.

Legi possunl haec carmina in Oratione Constantini Magni ad sanctorum coctum, quae habetur apud Euscbium post vitam Constantini ; in qua c- liam oratione Constantinus dicit, Ciceronem incidisse in isla carmina, et ca latina fecisse. El licet non inveniantur inter opera Ciceronis, tamen lib. 2. dc divinat. AUlnnat Cicero, sc vidisse carmina Sibyllae, quae initialibus literis certam sententiam redderent, quod genus carminis graecc dicilur ι/Λθ ' ./ιç, ubi salis indicat, sc haec ipsa carmina legisse, ncc enim alia exstant, quae capitalibus li- teris aliquid significant.

Praeterea Lactantius lib. Leap.IS.cl Augustinus lib. 18,dc ('.ivit.Dei cap. 23. referunt hacc carmina Sibyllarum dc Chrisli divinitate.

Ipsa tuum stulta Drum non agnovisti, sed spinea corona\$h< >rona,horridumque (el miscuisti. Item illa:
El dabunt Deo alapas manibus incaestis.

Praeterea lib. 5. Sibyllinor.circa dn.hacc legimus:

Cum domus effundet stirpem Daridica, cujus I uì mibus tuitu mundu.i.tellus.inar·!, coelum. Et infra: Αιπ.-jue Dri nuite sana lui le notio fugit etc. O li-jnu n fdi.r in quo Deus ipse pependit etc. El lib. 7. V m no<li mi-crnrM (uum, quetn proluit olim In Jordane Dcutn etc.

Lib. 8. ponuntur verba angeli ad Mariam:

d cape rirgu Deum gremio intemerata pudico clc.

Praevidens Spiritus sanctus Arianam haeresim saepius renovandam, el plui imum Ecclesiae noclurani, testatissimus essu voluit, eam verissimam esse haeresim.

Pruno igitur, annis circiter quinquaginta ante exortam Ani haeresim, apparuit s. Gregorio lh.aumalurgo Virgo Maria,el ciuu ea s. Joannes evangelist.!, et Virgine imperante. Joannes tradidit Gregorio eam Fidei confessionem, in qua praedicatur Verbum Deus verus, aeternus,' invisibilis , increa-(us, el Trinitas consubstantialis. Refert hanc visionem Gregorius Nissenus in Orat, de laudib.ejusd. thaumalurgi.

Secundo, paulo ante Arianam haeresim revelavit Deus s. Antonio, ul Athanasius scribil in ejus vita, horribilia illa mala quae Arius in Ecclesia invecturus eral. Ex quo facium esl. ul Antonius nullum Arianum ad motitem suum adseendere pateretur, sed ul pestem quamdam cx loto illo monte fugaret.

Terlio, circa idem tempus s. Petro martyri episcopo alexandrino, cum jam prima semina Arianae haeresis ap, arere coepissent, apparuit in carcere Christus veste scissa a summo usque deorsum, et cum s. Petrus rogaret,quid hoc sibi vellet? responsum accepit: Arius hoc fecit, quia populum meum a me separavit; scribil Bcda cl Ado in Marlyrolog. 25. novemb.

Quarto, Arius ipse Conslanlinopoli in publicis latrinis subita ventris solutione occupatus, intestina omnia cum vita profudit: scribunt haec Attiansins in Orat. 1. coot. Arian. Ruilinus lib. 10. hist, cap. 13. Gaudentius in cpisl. ad Paul. Epiphanius haeres. 68. el 6'J.el alii. Addit Athanasius in epist. ad Serapion, fralr. antequam hoc lierel, Arium Constantino jurejurando allirmasse, se catholicam Fidem colere; a Constantino autem audivisse: Si recta csl Fides tua, bene jurasti: si autem impia est.cl lamen jurasti,Deus prj juramento condemnet. Deinde, cum vellet Arius vi in Ecclesiam intrare. scribil ibidem Athanasius, s. Alexandrum C-piscopum constanlinopolilanum orasse Deum , ut si permetteret Arium ingredi Ecclesiam, tolleret se de hoc mundo: sin autem Ecclesiae parceret, tolleret Arium. Ex quo intclligimus, non casu factum fuisse.ul tam foeda morte Arius exlingucretur.scd plane Dei providentia singulari, qui ea ratione implere voluit, cl pii principis comminationem el sancti pontificis orationem: Ipse Dominus, inquil Athanasius, judicem se praebens, Arianam haeresim condemnavit.

Quinto cum Lucius episcopus arianus Catholicos ubique persequeretur, monachi his verbis miracula laciebant : In nomine Jesu, quem Lucius persequitur, surge et ambula.Scribil Ruilinus lib. 11. Inst. cap. 4.

Sexto, Sanctus Hilarius ab Arianis in exilium relegatus, insulam quamdam solo imperio, el prae-

scnlia sua a serpentibus liberavit ; postmodum etiam mortuum ad vitam revocavit, ul scribit Forlunaius in eius vita.

Septimo, s. Marlines, ul Sulpilius scribit, deo vehementer Arianis resistebat, ul publice virgis caesus, cl a patria expulsus fuerit, cmu inierim innumerabilibus quotidie miraculis coruscaret.

Octavo, s. Basilius, cum quaestio caset de quadam Ecclesia, utrum eam Catholici, an Ariani possidere deberent, conditionem illis obtulit. ul Ecclesia lirmissimis repagulis clauderetur, cl eorum esset. qui juxta suam Fidem orantes, solo verbo, nulla vi alia externa adhibita, eam aperirent. Accepta conditione, priores Ariani diu orantes juxta Fidem suam nihil etlicere potuerunt: deinde Basilio cum Catholicis orante, lania vi continuo fores Ecclesiae apertae sunt. ac si verba illa tonitrua quaedam fuissent. Scribit hoc Amphilochius in vita Basili.

Nono, cum Juslina imperatrix ariana cum suis Ambrosium ul Catholicos persequeretur, revelavit ille eidem Ambrosio corpora incorrupta sanctorum Gervasi cl Prothasii. ct per ea caecum illum minavit, multaque aha edidit miracula: fuisse autem hanc ail Arianorum contusionem, docet Augustinus lib. 'l. Confess, cap. 7. et idem cliam palet ex eo, quod Ariani. quantum poterant, isla miracula calumniabantur, ul ipse Ambrosius testis est in serm. de sanctis Gervasio ul Prothasio.

Decimo, scribit Victor Uticensis lib. 1. de persecut. Wandalica. cum sancti martyres pro Fide catholica ab Arianis flagellarentur usque ad ossium denudationem, sacp accidisse, ul sequenti die divino miraculo incolumes conspicerentur. Lib. 2. idem auctor scribit, a s. Eugenio caecum illuminatum eo ipso tempore, quo Ariani Catholicos maxime vexabant. Lib. 3. scribit, aliquot Catholicis hominibus jussu regis Ariani linguas radicitus evulsas fuisse, cl eos lamen semper loquulos optime quousque vixerunt: cujus miraculi meminit cliani s. Gregorius lib. 3. Dial. cap. 32. ac dicit, se loquitum cum quodam episcopo sene, qui unum ex illis viderat sine lingua loquentem.

Undecimo, idem Gregorius cod. lib. 3. cap. 29. 30. ul 31. tria mirabilia narrat, miae suo tempore acciderunt. Primum accidit in urbe Spoletana. Cum enim Arianus episcopus in ecclesiam sancti Pauli intrare, cl suo errori eam ecclesiam dedicare vellet. Catholici metuentes. ecclesiam lampadibus omnibus cxlinclis, diligentissime clausurunt: sed cum accederet Arianus cum suorum grege impetum factururus, continuo omnes portae simul magno fragore edito per se patuerunt, ul effuso coeetus lumine lampades omnes accensae sunt, sed simul caecitate episcopus percussus est, lanioque terrore omnes affecti, ut intrare, ausi non fuerint, sed episcopum suum caecum effectum in domum suam confusi retulerint. Secundum Hornae accidit; nam cum ecclesiam quamdam, quae Arianorum fuerat, ipse b. Gregorius introductis sanctorum reliquiis reconciliasset, diabolus in specio horrendae suis exivit. Hem nubes lucidissima super altare descendit, ul simul ingens suavis odor in cum omnem locum effusa est, lampadesque omnes accensae di-

vinitus. Tertium in Hispania, ubi cum Hermenegiddus regis Illius a patre Ariano propter Fidem necatus esset, visae sunt nociti circa cum lampades accensae, ul angelorum canius a mutlis est audilus.

Duodecimo, ul scribit Gregorius Turonicus lib. 2. hist. 1. raicor. cap. 3. cum in Africa Cyrola quidam patriarcha Arianorum Catholicos persequeretur, ul eodem tempore tres sancti episcopi, Eugenius, Vindemialis ul Longinus, qui praeter ceteros ei resistebant, omnes miraculis coruscarent, voluit etiam haereticus miraculum facere. Itaque cuidam quinquaginta aureos numeravit, ut se caecum lingeret: sed dum Iranseunie per viam Cyrola, ille caecum se simulans, Cyrolae auxilium postularet; accessit Cyrola, ul oculos ejus lilegit, imperans ul videret in signum veritatis, quam praedicabat: repente vero lanius ardor oculos illius miser occupavit. ul coactus fuerit inanibus eos comprimere, ne c fronte exilirent: tum vero detexit dolum, ul Fidem catholicam alta voce confessus a sancto Eugenio signo Crucis repente curatus est.

His igitur, aliisque divinis testimoniis salis aperte probatur, eorum sententiam Deo inimicam esse, qui Dei Filium Deum verum esse negant. Sed jam tempus est, ul ad confirmandam Spiritus sancti divinitatem accedamus; quae erat quiuta pars disputationis institutae.

CAPUT XIII.

Demonstratur divinitas Spiritus sancti.

Quod igitur ad quintum allinet, probandum est, Spiritum sanctum esse verum Deum: id quod adversarii tametsi negant, lamen non magnopere de eo laborant; ipsi enim contendunt pro excellentia Patris: sed si ea excellentia tolli debeat propter confessionem alicujus personae aequalis Patri, parum referre credunt, utrum ea persona sit una vel duae. Itaque Valentinus Gentilis semper fere dicebat, de Spiritu sancio non esse quaestionem. Transylvani autem lib. 2. cap. 5. negant quidem Spiritum sanctum esse adorandum. aut vocandum Deum: lamen non accurate id probant, nec refellunt contraria. Quare contenti erimus id probare ex classicis argumentorum, quibus probavimus Filii divinitatem sed brevissime.

Prima classis ex Testamento veteri, quae multa loca suppeditare posset, sed quia brevitati studemus, sulliciet unus locus. Sic igitur loquitur Scriptura divina 2. Lcg. 23. *Haec verba novissima, quae dixit David. Spiritus Domini loquutus est per me, cl sermo ejus per linguam meam. Dixit Deus Israel mihi, loquutus est foris Israel, dominator hominum.* Ibi aperte vides, illum ipsum, qui dicitur Spirilus Domini, eundem dici Deum Israel; ex quo sequitur, ul sit Deus verus.

Secunda classis ex novo Testamento, quod nulla quoque loca subministraret, si opus esset: sed ille unus erit salis, ubi Dominus apostolis dicit Matth. ult. *Euntes baptizate omnes gentes in*

nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti: non enim Dominus copularet cum Patre et Filio Spiritum sanctum, si creatura esset. Deinde, ut sanctus Gregorius Nazianzenus ratiocinatur Orat. 5. de Theolog. Quomodo posset Spiritus sanctus per baptismum nos regenerare, et Deos quosdam facere, nisi esset ipse verus Deus? nam *gratiam et gloriam dabit Dominus*, ait David in Psal. 83.

Terlia classis ex utroque simul Testamento clarissimum nobis testimonium praebet ad probandam Spiritus sancti divinitatem. Nam illum ipsum, quem Isaias vocat Dominum, exercituum, quemque omnes fatentur esse Deum verum, illum, inquam, ipsum apostolus dicit esse Spiritum sanctum. Sed ipsa verba Scripturae audiamus. Isa. 6. *Dixit Dominus: Vade, dic populo huic, audite audientes et nolite intelligere etc.* Act. 1. *bene Spiritus sanctus est per Isaiam, dicens: Vade ad populum istum, et dic ad eos, aure audietis, et non intelligetis etc.* Praeterea, omnes prophetae, cum sermones suos ad populum explicarent, nonne identidem repetebant: *Haec dicit Dominus Deus?* at 2. Petr. 1. dicitur: *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines:* igitur ille Dominus Deus erat Spiritus sanctus: quare Zacharias ait Lucae 1. *Benedictus Dominus Deus Israel etc.* Et mox: *Sicut loquutus est per os Sanctorum qui a saeculo sunt Prophetarum* epts. Quibus verbis non putuit clarius Zacharias exprimere Spiritum sanctum esse ipsum Dominum Deum Israel: quibus vocibus verum Deum significari adversarii passim testantur.

Quarta classis ex nominibus csl. et quidem ex hac classe tria sumuntur argumenta. Primum negativum, quia nusquam in Scripturis Spiritus sanctus dicitur creatura, aut factus, cum tamen nullis in locis enumerentur omnes praecipuae creaturae, ut Dan. 5. in Canlic. pueror. Psal. 112. et 148. ubi osculantur omnes creaturae ad laudem Dei. et nominatim angeli, coeli, aquae, homines, bestiae etc. Spiritus vero sancti nulla mentio lit. Sic etiam Coloss. 1. enumerantur nobilissimae creaturae, throni, dominationes, principatus, potestates. Et 1. Petri 3. Angeli, potestates et virtutes, ut illis omnibus Christus major esso demonstretur. Quibus locis debuisset omnino etiam Spiritus sanctus nominari, si creatura esset, et ipso Filio Dei minor, ut adversarii docent. Al nusquam cum creaturis, semper tum Pater et Filio Spiritum sanctum nominari videmus. Hoc argumentum faciunt nulli Patres. Justinus lib. de reel. Fid. confess. imi. Basilii lib. de Spiritu sancto cap. 18. Epiphanius in Aneor, non procul ab initio; et Chrysostomus loin. 5. homil. in illud *Tunc et ipse Filius subji-cietur.*

Secundum argumentum sumitur ab ipso nomine Der. nam sulus Deus verus in Scriptura dicitur absolute Deus, ut supra ostensum est ex Irenaeo lib. 3. cap. G. al Spiritus sanctus vocatur absolute Deus. Ador. 5. inania. cur *lentavit Salanas cor tuum* mentiri te Spiritui sancto? non es *mentitus* />ominibus. zed Deo. Ecce expressum nomen Dei tributum Spiritui sancto contra mendacium Traus-phanorum lib. 2. cap. 5. ubi dicunt, nusquam ex csc vocari Deum Spiritum sanctum.

Terlium ex confessione adversariorum: nam Arianianerant ex suis codicibus illa verba: Joan. 4. *Spiritus est Deus*, ut testatur Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto cap. 11. ergo peraverunt Spiritum sanctum in Scripturis Deum esse appellatum: si enim putabant sensum esse, *Spiritus est Deus*, idest, *Deus est spiritualis naturae*, quare deleverunt illa verba? Sed magis eis nocuit litura sua, quam lila Dei: siquidem verba illa Dei non necessario de Spiritu sancti persona intelligenda sunt: al litura illa clamat, haereticos Arianos in reprobum sensum datos esse. et in Spiritum sanctum peccare, cum malint Scripturas sanctas delere, quam errores suos deponere.

Quinta classis constat ex attributis: solus Deus est immensus et ubique: al de Spiritu sancto legimus Psal. 138. *Quo ibo a Spiritu tuo?* Et Sapient. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Uem, solus Deus est omnipotens: at de Spiritu sancto legimus Sapient. 7. *Omnem habens virtutem.* Ille solus Deus cognoscit seipsum perfecte: at de Spiritu sancto legimus 1. Cor. 2. *Quae Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.* Et rursum: *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei.* Item, solus Deus est bonus: at de Spiritu sancto legimus: Psal. 142. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam:* Denique solus Deus habet templum: al de Spiritu sancto legimus 1. Cor. 6. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti.* Et ila: *Portate et glorificate Deum in corpore vestro.* Quem locum tractans Augustin, lib. 1. de Trinit. cap. 6. *Von est, inquit, creatura Spiritus sanctus, quia cui corpus nostrum, templum exhibemus, necesse est ut huic eam servitutem debeamus, quae non nisi Deo serviendum est, quae gratiae appellatur λατρία* et lib. 1. cont. Maximin, cap. 1. *Cum audis, inquit, nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti?* Et in eodem loco: *Aescilis quia corpora vestra membra sunt Christi? Cum ergo haec audit, noli negare Deum esse Spiritum sanctum. ne templum creaturae facias membra creatoris.*

Sexta classis ex operibus. Primo solius Dei opus est creatio, et tamen legis Job. 33. *Spiritus Dei fecit me.* Et Psal. 32. Verbo Domini coeli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Et Psal. 103. *Emitte Spiritum tuum, et creabuntur.*

Secundo, solius Dei est conservare, et tamen legis Sapient. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia etc.*

Tertio, solius Dei est salvare et justificare, et lamen legis 1. Cor. 6. *Justificati estis in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.*

Quarto, solius Dei est futura praedicere, et scrutari corda, et lamen legis 2. Pel. 1. *Spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines:* Et Sapient. 1. *lienum illius testis est Deus, et cordis illius scrutator est verus, quoniam Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis,* idest, ideo *Deus scrutatur corda, quia Spiritus ejus est ubique, omnia penetrat, omnia novit genera linguarum, etiam quae in intimo corde sunt.*

Quinto, solius Dei est miracula facere: al Christus ipse in Spirilu Dei ejiciebat daemonia. Mallh,

12. cl Paulus 1. Cor. 12. auctorem facit doni linguarum, sanilalum etc. Spiritum sanctum. El Hcb. 2. omnia miracula quae per apostolus flebant, vocal Spiritus sancti distributiones.

Sexto solius Dei csl Ecclesiam regere absoluta potestate: al Spiritus sanctus gubernat Ecclesiam, quae est regnum Christi plane ul Dominiis absolutus, cl non minus quam Pater et Filius. Act. 10. *Dixit Spirilus Pelro, rade eum eis, nihil dubitans. quia ego misi illos.* Aci. 13. ait Spiritus sanctus: *Segregate mihi Saulum el Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.* Ibidem: *El ipsi missi a Spirilu sancto.* Aci. 13. Visum csl *Spiritu tui sancio el nobis, nihil ultra imponere vobis oneris.* Aci. 16. *Velati a Spiritu sancio, loqui verbum in Asia.* Aci. 20. *Attendite vobis el universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* 1.Cor. 12. Omnia operatur unus atque idem Spirilus, dividens singulis prout vult.

Septima classis constabit cx comparatione Spiritus sancti ad Christum: nam si probemus Spiritum sanctum majorem Chrisio esse, quatenus Christus homo est: probatum cril quoque Spirilum sanctum unum esse Deum cum Paire. Siquidem adversarii nihil omnino esse volunt Chrisio, quem nudum hominem faciunt. majus praelcr Deum Patrem.

Esse igilur Spirilum sanctum homine Chrisio majorem, demonstratur illis omnibus argumentis, quibus adversarii probant. Deum Patrem esse Chrisio majorem. Major csl Pater homine Chrisio, qui cum misit, Joan. 8. al cuindem misil Spirilus sanctus: sic enim legimus Isaiae 18. *Et nunc Dominus Deus misil me, 'el Spiritus ejus.* Pater sanctiOcavit Filium. Joan. 10. *Quem Pater sane- li/icavil, cl misil in mundum.* Sanctillcavil etiam Spirilus sanctus. Isaiae 51. cl Lue. 4. *Spirilus Domini super me, eo quod unxerit me. ecangelizare pauperibus misil me.* liem Pater Filii Incarnationem operaius csl. Hom. 8. *Misil Filium suum in similitudinem carnis peccati,* hiem operatus csl Spirilus sanctus, .Mallh. 1. *Quod in ea natum est. de Spiritu sancio est.* liem in yirlule Palris Filius faciebat miracula. Joan. 11. *Pater in me manens, ipse facit opera.* El de Spiritu dicit Mallh. 12. *Si ego in Spiritu Dei ejicio daemonia.* liem Pater Filium oblulil nd mortem. Hom. 8. *Proprio Filio non pepercit etc.* Idem fecit Spirilus sanctus Ilcbr. 9. *Per Spirilum sanctum obtulit semotipsum.* Denique Pater Filium suscitavit. \cl. 2. Idem Paulus dicit de Spiritu Hum. 8. *Si Spirilus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis.* Accedit, quod gravius csl, peccare in Spirilum sanctum, quam in Christum hominem Mallh. 12. cx quo plane .sequitur. majorem cssc Spirilum sanctum Christi humanilale, ac proinde esse Deum verum.

Octava classis cx Patribus : Paires citati pro Christi divinitate loquuntur cl ibidem fere omnes cliam de Spirilu sancto; idcirco salis cril hic notare eorum nomina, qui ex professo scribunt dc solius Spirilus sancti divinitate.Athanasius in episl. ad Serapion. Basilius lib. 3. el 5. in Eunoni. et lib. ad Ampbiloch. dc Spir. sancto. Nazianzcnus

lib. 5. de Theol.Nissenus in lib. ad Eustalh. quod Spiritus sanctus sil Deus. Epiphamus haeres. 74. Didyrnus lib. duob. dc Spirilu sancio Cyrillus hic-rosulymilamis calbcch. 16. el 15. Chrysoslomus in liornil.aliquot dc Spir.sancio.Cyrillus alcxandrinus libt7.de Trinil.loto; cl lih.l3.cl l Lilies. cl in lib. spec., dc Spir. sancio. Hilarius lib. 12. Trinil. Ambrosius libris tribus de Spirilu sancto. Augustinus hb. 1. de Trinil. cap. 6. lib. 1.conl. Maximin, in fin. divus Thomas lib. 4. conl. genl, a cap. 16. ad 27.

Nona classis ex miraculis constat: sed quia miracula, quae facta sunt ad confirmandam Christi divinitatem, eadem confirmant etiam divinitatem Spirilus sancti, solum repetemus ultimum miraculum supra commemoratum. Sic igitur scribit Gregorius Iuronicus hb. 2. hlslor. Francor, cap.3. *Erani tunc temporis cum s. Eugenio viri prudentissimi, atque sanctissimi. Vindemialis et Longinus episcopi, pares gradu, el virtute non impares. Nam s. Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitasse: Longinus aulem nullis infirmis salutem tribuit: Eugenius quoque non solum visibilibus oculorum caecitatem, sed cliam mentium depellebat. Quod cernens ille nequam Arianorum episcopus, vocatum ad se quemdam hominem ab illo quo ipse vivebat errore deceptum. ait, non patior. quod hi episcopi nulla in in populo signa depromunt, illosque cuncti me neglecto sequuntur. Acquiesce nunc his, quae praecipio, ct acceptis quinquaginta aureis sede in platea, per quam nobis csl transitus, cl manum super clausos oculos ponens me praete-reunto cum reliquis exclama magna virtute dicens, te beatissime Cyrola nostrae religionis antistes deprecor, ul respiciens manifestes gloriam ac virtutem luam, ut oculos meos aperiens me-rear lucem videre, quam perdididi. Qui jussa complens, residensque in platea,transeunle haeretico cum sanctis Dei, iste qui Deum irridere cogitabat, exclamat in magna virtute, dicens: Audi me beatissime Cyrolazaudi me sancte sacerdos Dei: respice caecitatem meam: experiar ego medicamenta, quae saepe caeci reliqui a te meruerunt, quae leprosi experti sunt, quae ipsi cliam mortui praesenserunt: adjuro te per ipsam virtutem, quam habes, ut mihi desideratam restituas lucem. quia gravi sum caecitate percussus. Veritatem enim nesciens verum dicebal:quia caecaverat cum cupiditas, ct virtutem Dei omnipotentis irridere per pecuniam aestimabat.*

Tunc haereticorum episcopus paululum sc divertit.cl quasi in virtute triumphaturus elatus vanitate,atque superbia.posuit manum suam super oculos ejus, dicens: Secundum fidem nostram, quam recte credimus, aperiantur oculi tui, et mox ul hoc nefas erupit, risus mutatur in placentum, ct dolus episcopi csl patefin-lus in publico: nam tantus dolor oculos illius invasit, ut eos digitis vix comprimeret, ne creparent.

Denique clamare coepit miser, ac dicere: Vae milii misero, quia seductus sum ab inimico legis divinae, lac milii quia Deum per pecuniam irridere volui, el quinquaginta aureos accepi, ut

hoc facinus perpetrarem. Ad episcopum autem ajebat: Ecce aurum tuum, redite lumen meum, quod dido luo perdidisti, vosque rogo gloriosissimi Christiani, ne dcspiciatis miserum, sed velociter succurrite pereunti: vere enim cognovi. quia Deus »on irridetur. Tunc sancti Dei misericordia moti: si. inquiunt, credis, omnia possibilia sunl credenti: at ille clamabat voce magna. Qui non crediderit Christum Filium Dei. et Spiritum sane- lum aequalem habere substantiam, atque deita- tem cum Dca Faire, hodie quae ego perfero, pa- tiatur. Et adjecit: Credo Deum Patrem omnipo- lentem: Credo Filium Dei Christum Jesum aequa- lem Patri: Credo Spiritum sanctum Patri, el Fi- lio consubstantialem, atque coaeternum.

Haec illi audientes, else invicem honore mu- tuo praevenientes, oritur inter eos sancta conten- tio, quis oculis ejus signum beatae Crucis impo- neret. Vindemialis, ac Longinus Eugenium. ille e contra cos exorat, ut manus imponderent caeco. Quod cum fecissent, el manus suas super caput ejus tenerent, sanctus Eugenius Crucem super oculos caeci faciens ail. fn nomine Putris. et Filii cl Spirilus sancti veri Dei, quem Irinum in una aequalitate, atque omnipotentia confitemur, a- periantur oculi tui. El slalim ablato dolore ad pristinam rediit sanitatem: hacc ille. Alque hacc de Spiritu sancio sufficient.

Nunc ad postremam disputationis pariem venia- mus, alque adversariorum argumenta breviter con- futemus.

CAPUT XIV.

Solvitur primum argumentum haereticorum.

Igilur prima objectio Trnnsylvanorurtj lib. I. cap. I. talis csl. Chrislus ct apostoli praedixerunt sia- lim venturum Anlietirlslmn fuisse post Christi obi- tum, cl aboliturum Fidem veram Christi: sed vide- mus post Christi moricm loto orbe terrarum ado- ratum Deum trinum in personis cl unum iti essen- tia: igitur aul Fides Trinitatis est Fides Antichri- st!, aut certe mentiti sunl Chrislus el apostoli.

Propositionem his testimoniis probant. Joan. S. *Ego veni in nomine. Palris mei, ei non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum reci- pietis.* liem Joan. '). .lfe oportet donec dies est, venit aulein nox, in qua nemo polesl operari: quamdiu in mundo sum, lux sum mundi, Lue. 21. Fidele ne seducamini. nulli enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, el tempus appropinquavit, nolite ergo ire post eos. Vide in- quiunt: quomodo Chrislus dicat tempus suae abo- lition s in proximo fuisse. Actor. 20. *Scio quoniam mirabunt post discessionem meam lupi rapaces m vos, non parcentes gregi.* Coloss. 2. *Videte ne quis roe d<’ ipial per philosophiam etc.* Quae ma- jor philosophia, quam disputationes dc essentia, hypostasi, relationibus? 2. Thessal. 2. *Mysterium jam operatur iniquitatis, etc.* I. Joan. 1. *Omnis spiritu* qui solvit Jesum, eæ Deo non est. ct hic r Inlichridus, de quo audistis quoniam venit,*

ct nunc jam in mundo est. Ubi notant non esso dictum in carnem venisse, ne forte putaremus ali- quam personam divinam descendisse, cl carnem assumpsisse: sed in carne, ul intelligeremus Chri- stum nihil esse aliud, quam carnem, idesl, horni- mcm. Denique in epistola Jtidac dicuntur jam ip- so tempore ejus introgressi impii, qui negarent Deum, cl Christum.

Respondeo: miram cssc diaboli astutiam, qui ar- gumentum Catholicorum ab antiquitate, et consen- su lotius orbis terrarum petitum, in nos retorque- re conatur. Sed facile erit objectionem hanc pri- mam diluere: constat enim, propositionem, qua lotum argumentum nititur. esse falsissimam: nam si slalim a morte Christi veru Fides ejus penitus abolenda erat, cur venit Chrislus? cur laboravit? cur mori voluit? Ul nihil faceret? at haec stultitia fuisset, quae in summam sapientiam cadere non poterat. Deinde, si omnino ita luturum erat, quid opus fuit praemonere ut caveremus a seductoribus, qui nullo modo impediri poterant, ne totum mun- dum pervellerent? Denique ubi essent illae pro- missiones Danielis 2. el Lucae. I. *El regni ejus non erit finis?* El illa Christi Mallii. I(>. *Portae in- feri non praevalerunt adversus eam.* El Math. ult. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.* Ubi etiam illae promissiones manerent, omnes gentes in Christum credituras testantur? Genes. 22. *Benedicentur in semine luo omnes gentes terrae.* .l's<d. 2. *Dabo libi gentes haerdilalem luam. et possessionem tuam, terminos terrae.* Psal. 7\ . *Adorabunt eum omnes reges, omnes gen- tes servient ei.* Haec enim omnia nccessc csl fal- sa cssc, si Christi regnum vix dum exortum de- struendum erat: nec testimonia ab adversariis alla- ta quidquam probant.

Ad primum loco dico: ibi non haberi slalim ven- turum Anlichristum, nec abolendam esse omnino Fidem Christi: sed venturum suo tempore Anli- chrislum, videlicet, prope Ilncin mundi, el ventu- rum in nomine suo, non in nomine Patris. At no- ster Christus, quem lotus mundus colit. Patrem habet, Patrem agnoscit cl in nomine Palris venit. Denique ibi Chrislus alloquitur solos Judaeos, nam cum dixisset: *Proplcrca quaerebant eum Judaei interficere,* subjungit, *dixit ergo eis Jesus etc.* At Judaei Christum nostrum non receperunt, sed to- lis v ribus oppugnat, nec Deum cl hominem suum Messiam futurum credunt, sed purum hominem; ille igitur de quo Chrislus loquitur, non est noster Chrislus verus Deus, quem gentes receperunt, sed csl Anlichrislus, quem Judaei pro Messia aliquan- do recipient, el sic, exponunt hunc locum omnes interpretes, ut Chrysoslomus, Augustinus, Cyril- lus cl em teri.

Ad secundum locum dico: ibi per noctem non intelligi tempus quod fuit, et csl ab ascensione Christi: quasi dies lanium fuerit tempus illud, quo Chrislus Corporaliter in inundo vivebat: deinceps aulein semper fuerit nox. Nam si ita esset, post ejus ascensionem nemo potuisset operari, el pro- inde. nemo posset converti el credere: *Hoc est o- pus Dei,* Joun 6. *ul credatis in eum, quem misit ille.* At si nemo potest credere: quarc tantum la-

borant ministri Transylvani, ul fldem suam nobis persuadeant?

Bien» ergo ibi Chrislus vocavit totum lempus hujus vitae, cl cursum omnium .sacculorum usque ad mundi consummationem, in quo licet saluhrilcr operari; nodem vero, tempus vitae futurae: *Quia* ncc opus, nec *ratio erunt apud* inferos, ul Sapiens ail Eccles.9. Ncc obslal illud: *Quumdiu sum in mundo, lux sum mundi*·, nam Chrislus etiam modo csl in mundo; quia Mallii, nil. ail: *Ecce ego vobiscum sum usque ad mundi consummationem*. El vere nunc csl in mundo, quia adesi nunc per graliam omnibus, cl lucet juslis el impiis: at posl judicium non erit amplius in mundo, quia non lucebil impiis. Unde Isa as cap. 55. *Quaerite Dominum dum inveniri potest . invocate eum dum prope est*. El David in Psalm. 90. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Atque hacc quidem explicatio csl Augustini, ct Chrysostom· in Commentario hujus loci.

Ad tertium posscl dici cum Cajelano, illud *Tempus appropinquavit* non asseri a Christo, sed referri ut verbum seductorum, qui dicturi essent jam instare diem judicii. Unde Paulus monel 2. Thessal. 2. Aequc *terreamini, quasi instet dies Domini etc*. Hico praeterea : Christum asserere qliidem lempus appropinquasse, non quidem judicii, aul Anlichrisli, aul abolitionis Fidei suae, sed mullorum seductorum, qui sibi nomon Christi usurparcni, lalis enim fuil Simon magus tempore apostolorum, cl posl eum Menander: ulerque enim sc Christum dixit, teste Ircnaeo lib. I. cap. 20. el 21. Et Josepus lib. 20. antiqnital. cap. 4. II. 12. el 14. meminit mullorum, qui suo tempore Judaeos seduxerunt, seque ipsos praedicarunt, ac si essent Salvalorcs Israel.

Ad quarlum dico: Paulum loqui de haereticis, qui non diu poslca cx ipsa Asia prodituri erant; sic enim ail: *Ex vobisipsis* (alloquebatur autem Asianos) *exurgent viri loqucnles perversa, ul abducant discipulos post se*. Id vero impletum esse in Montano, cl Montani discipulis, aliisque haereticis Asiaticis non dubium est. Vide Eusebium ex versione Ruffini lib. 5. hisl. cap. 14. ct scq.

Ad quintum dico: Paulum alloqui homines illius temporis, quia nondum nati erant Scholastici, qui disputant de Trinitate. Praeterea philosophia non doccl unum Deum in Iribus personis: ncc enim solo lumine naturali tam sublimia mysteria unquam investigari, aul persuaderi potuissent: cl nostri doclorcs non disputant philosophice, ul ostendant Trinitatem, sed ul solvant sophismata philosophorum. Paulus ergo loquitur de philosophia Ethnicorum, qui tunc vigeabant, qui negabant resurrectionem, cl pollicebantur vitam sine Christo.

Ad reliqua dico : Apostolos praedixisse haereticos, qui fuerunt paulo post illa tempora, ul Ebionitas, Marcionistas, cl caeleros, quos cliam vocant Aniclicrislos, non quod essent eximius ille Anlichrislus, qui in line mundi veniet, sed quia erant praecursores illius, el ili· similes in oppugnando Chrisio: sicut unus est Christus summus el eximius, cl tamen omnes prophetae, cl reges dicti sunl Christi in Testamento veteri, juxta illud: Jo-

Ille (angere Christos meos , Psalm. 104. Et hoc csl mysterium iniquitatis quod cocpil tempore Pauli , quia lunc cocpil haeresis Simonis magi, el similium.

CAPUT XV.

Solvitur argumentum Secundum.

Secunda objectio Transylvanorum lib. 1. cap. 1. el 5. el lib. in explicat. 1. cap. Evang. secundum Joan. Tempore apostolorum Ebion et Cherinlus docuerunt, Chrislum aeternum descendisse in hominem Jesum, ul Irenaeus doccl lib. 3. cap. 19. nec csl verum, quod vulgo fertur, Ebionilas docuisse Chrislum nudum hominem esse; igilur illi sunl veri Ebionilae, qui Chrislum faciunt compositum ex duabus naturis.

Respondeo: cl hanc etiam miram diaboli artem fuisse, qua haeresis Ebionis , quam Transylvani vere sequuntur , nobis attribuitur. Dico igilur veram haeresim Ebionis fuisse, Filium Mariae nudum esse hominem, sed anno 30. in cum descendisse, el in eo habitasse aliam personam , quam dicebat Ebion esse Christum , el hoc modo fuisse Jesum unitum cum Chrisio per conjunctionem el inhabitationem , quod idem Transylvani docent.

Ac ul mendacium eorum arguatur , proferemus tcslimon a Veterum dicentium, Ebioncm asseruisse . Filium Mariae purum hominem. Ignatius in cpisl. ad Philadelph. Si *quis, inquit, confiteatur Chrislum Jesum. sed cumdem nudum esse hominem putet: hujusmodi serpens csl. inops sensu, cognomento Ebion*. Irenaeus lib. 3. cap. 11. *Secundum nullam sententiam haereticorum Verbum caro facium est*. El lib. Leap. 25. et 26. dicil. secundum Ebioncm cl Cherintum, Jesum nudum hominem natum, deinde autem descendisse in cum Chrislum m forma columbae , ul in eo habitaret. Et lib. 3. cap. 20. *Ostenso quod in principio Verbum existons apud Deum. quod el semper aderat generi humano hunc unitum suo plasmati passibilem hominem faci-um. exclusa est omnis contradictio dicentium: Si ergo tunc natus est. non erat ante Christus*. Tertullianus lib. de earn. Christi, cap. II. *Poterit, inquit, haec opinio Ebioni convenire, qui nudum hominem constituit Jesum*. Et lib. depracscripl. haeret, cap. 45. *Chcrintus, inquit. Christum hominem tantummodo sine divinitate contendens*. Eusebius, lib. 3. hislor. cap. 27. dicil. Ebionilarum quosdam facere Chrislum Filium Josephi: quosdam solius Virginis; omnes tamen in eo convenire, ul ante .Mariam non fuerit. Hieronymus dc vir. illustrib. in Joan, dicil, s. Joannem compulsus ali episcopis Asiae evangelium scribere, ct aeternam Christi generationem edicere propler Ebionilas, qui lunc docebant, Chrislum purum cssc hominem. Augustinus haeres. 10. *Ebionei, inquit , Chrislum tantummodo esse hominem docent*. Idem habet Joannes Cassianus lib. L de Incarnat, cl ahi nonnulli.

capi I XU.

Suh dur ar'iumrnturn Tertium.

1eri . objectio n lib. 2. *rup. f* Nomen Del non r»l nomen < i nnu»'. . d dignitatis cl Imperii, ul petet quia m hrrlplmn principe» <l iudices di- < unlur *I)u* '4 Paler Chrbtt habet Imperium «um- iii.m> m iniwi'» absoluta,ch iiii In ipsum Ghri4um; Chrmu* bibet imperium In omne·, cxcuplo Patre; erga f'alcr < l vummiis Ilius simpliciter, Chriilu» aulcm < (Deu» «umuun poti Palrern. Nam Joan. H. Chrittus »11 : *Paler major me mi.* El Joan. *(i li .ietidi de ruri» non ul [aviam itduntatcm m 'iix. rrd <qu» qui minii me.* Et I. Cor. I->. Paulus dicit, Christum subjcrliirn < "<: Patri , Chrislo iu em omnia, «olo Paire etccplo , qui subjecit Illi umnla.

Ili spondeo: nomen D< i, ai respiciemus clymologi.rni non ilgniUcorc imperium, aed providentiam. bl< Ilur enim H \$, a ')>;/ni Ideal,trb/cre,vel 6 :■, idest, *currere*, quia ommbui μ ιπ ΙΙΠΙΙ, ill dicit **him.mil'**, *lib.* I < ip. I-'. niti mugit placeat ratio Illicodoretl lib. 3. ml Gruocon, <pd dicll, line *nomi n* Inventum ab *illis qui* putabant sidera e· c D<o cl quin lydcru *perpt* tuo cuirunl, Deum qmi-M (Urn nti Ill liominovcrunl. Hebraice nutem liomen primarium Del nb Π'Π ideal , *cale* , domniptum < i■, cl Illud quod vertitur *Ia u» ah* <pio l *cd Jurare*, quia per Dmim juratur ci< i r ilorie; sed undecumque all sumpta etymologia, certum est, hoc nomen non cato irn· p'situm ml algnllleitiilnni solum Imperium, red rem «ummam cl pnmvtanlisilfDfltn, ulimpil Douh n<>n < «et .iclmiun, cum ab tielurno mini luerit, tut In n, linpeiarn po»»cl. Praeterea lolium eat quoque, libum llei qua Deu» eat subjectum et- m l'itrl, ut principem cate Paire iniimrem. Si- quidem ut Deui nulli subjoclus esl. sed omnium Uliiuliu rtlio m: dominatur hicul Paler, cum ul Patri iiemialli, Joim. 5. ul Philipp. 2.

Ad primum < rgo Im um < x Joan. I i. mulli Veta- re· tk spondriinl. Paliem dici majorem i dio ru- tam· prmnpli, non ration· unliirao: notatur enim quo dam auctoritas in eu, quod Paler eil primi- pium J dii. noo conlra, Iln Duillius lib. I. In I.li- num. AutluiiK hut Urat. i. dc lbccl. Illlnrlus Id·. 9. b Irmil. cl lib de Synod. Qua' sidulio non ecl omnino linprobundi: tamen non cogimur cum »α· qui, cum possimus faulliu» el probabilius expone- r· J< i dio ralmim nalur ie humanae : me enim < he Malumus, Gyrillui. Augustinus lu hunc lo· um Ju,rinia,cl Gaude tillu· In epiU. ud Paul, expoliunt.

Adde, quod I.htvsonloUIUI in hunc Imum et Cyrilius lib. 2 Un s.inn clip, 3 cl VoguUliliit l>b. 2. Irimi i .ip 1. uieiuiu ruiil etiam prioris expo- Miloni», cl li >in tamen posterlutem pridulci uul, m.p.c diiplhi d< (.m .e Piimum. quia si ideo P.k ici dkerttur major Filio, qui i nuetur ejus <»!, di- ceirlur ellam lain l'atn , quam I dius m iior SplrlIU a»mlo ptuplet e.midcin <.u s.mi. al lior nuagnam liem Domimn au' Vmto *ad Paliem*, </' i '» r >.i'ijor m< >ti , < f,t<i in eo nalura ' I l .U.. ..huui, iu qua xadll ad PuU Illi, liou aulcm

lbal ut Deui, icd ul homo. Adile testimonium Syn- boli Allianrnil,ubi sic legImu. de I diu Jn i legim- *h Patri Hvrundiirn diiluUati-ni minor Patre >>■. rnruium humunitalem.*

Ad »ecirndiirri lociirn idem responderi potest. Vi nil enim Cbiihliis *facere niluul.itein* Putri» 'U], non uilihililcm smnn, quatimus tidelieci hnbebtl ut homo voluntatem huimimun aubjcctiim divinae voluntati, quam ipse idem liobcbul ul lleus. Sed dici : Domitius dcscoiidll d· < ocio, ul *faceret* vo- luhhdcm Patria: ut n m dchcemlil ul homo dc roc- io, u<< <mm ul homo fucnil unquam in < ocio; igitur deacon iit uliti u»»; ergo, ul lleus <■ t minor Patre,

ileapondconlcscelsum i ilii lic.i nihil emije illiud, qiinm «jus cxinamliuicm. et nusumplioncm fortune ■ervi: itaque ille Ipse i ilius ltei, qui descendu de cocio, ubcdich.il P.ilil, sed olmdicbul, non secuti- dum fotm.im Dei, quam habebat m coeh/, »ed »«· eundum furinam nervi, quam descendens oisurnp- hit iu torri».

Ad tertium loann; *Tum et ipecTiUu» nulrjeclu» eril etc.* non dcfiieruiit qui d)< < reni,Christum > ib- jectum fore Deo post diem iudicii , hignillinrr, naturam hum.inatii Christi tunc convertendam cale m lt< uin, cl obsorbendam iicnlliiB n diviniiate. Iu refert AugualloUH lib. I. de limit, cap. H. cl 10, sed hoc lam csl iibsiinium, ill non egeni refuta- tioni); nain contrarium sequitur cx Puuli sententia; ■ubjectlo enim urguit di>hu< lionem. Gregorlua Xis- Minus, cl Chrysoslomus in tractatu proprio super hanc Pauli sententiam, et Cyrillus lib 10, Iliesiiu- ri, cap. N. dicunl, Apoiloluii loqui de Bccicllfl, sive dc Chritlo ul eil In nui» ineiilirln; ul sensui hit: lune demum futurum esse, ul lulum Christi corpus, Ideal, omnia E< etesia subjecto Deo con- spiclnlur, nullo membro cxialcnlc rebelli, aulcon- kniuci.

At videtur bule rxpllrallonl repugnnc quod Pau- lus dicit, Illum subjectum fore Patii,em Paler suh- jccil omnia : ille autem est I ilms m persono sun. Cummenlariis Anibroxli, Oecumenii << Theophy- la< li nccpiuiil b.mr Pauli aimentiam de i illo Dei absolute, sed vuliiol illam Kubjuellooem non slgm- llcare servitutem, sed concordium <um Patre, ct processionem i du n Patro,Ita ut I dius dlcnhir miIh jec.liis, quin <'>i <ic Paire , non contra. Sed nou i·»1 Opun ad lia· angustius redigi*, p<i>sumus entil <um Ambrosio Hb. ■ d<' Eide. cup. <». cl Augusti- no lib. I. «le frinil. < >p. N. el I heodorclo, Prima- alo, Sedulio, cl aliis in hum locum, «Impliciter exponi re dc nnlura liumuna Glin*li,quoc vere sub- jecta eril Deo.

Sed mi dicit: *Tum- ■(ipHC Tiliun «ubjiictur?* imimpiid lum: primum Inripicl mbjiet l.hrlslut horno Deo Palrl »uo? numquid non magis fuit xul- jc, his, (piando fuit obedieiii u*qie ad mortem?

Itcspoiidco*. illud *tum* quuuidiim habere emphn- Min; < 4 enim n ciisu»»; cliam lune m Illa gloria erit subjectus Christus, ul hmno Deo. Nohinl Graeci omnes, Paulum M ribere ud Cmiullilos, qui paulo nide recesserant a fabuli» gentilium, ipiac docent, Deos inter se pugnare <di(os, cl u Jove Filio Sa* Uirnuni puLrem regno pulbum. Ouonnmi igitur di-

xmI l'.mhi*. ChrMmn «mriiAlurum omnem prln-rlpitud el potcslnleni, m· pu! rent CorloIIIII pitln fuliihis n Elirislo elmin Pnlrrm lu ordinem rcdlgrn durai esse. qiiomodn '•ulurmis n Joy». Ulin ln or»ll-linn rnitact'is fini; Idm iiddlt, omn»d siihjieiendn Clirndo. proelor entii «pit siibjeHI <l omni·: ft non solum hoc, *<td r(lnm lpsum t.hri»lum nn lune in Ilin triumpho, poMquum lonlu i·«*ŋĭ, sub-jectum foru nun putri.

CAPI T XVII.

Solrifur argilmenturn Quartum.

Qnnrlo objrrtlo ex rmb m IIIi. 2. cap. <·. Soln» piler c-t miti* vitii. lleus ul ip·< Immiim* ml Junii. 17. Λι/ιιο'.ιππι/ *le* >olum rrrnm /Minn EI Patllu* I. Cor. H. .Vobis aw/e>i unii' <<! *Deu* · *Pa-ler*. I-t I. Ttin. 2. I h w» /nm*. »uni< e/ *mediator Dei, rl hominum*. Si Igilnr «olu* l'.iler c>l unus iolus vt rir Beu*, cert»; xequilur, idium non c*sc tenuri lhmm.

Cotillrnninl hoc nrginnenhim lil« sophiamalibmi. f.hri'lu* iit l iIIua liilru wri l>ei ertfo qui non hiihrt Christum l ilium, non »·i unii* verus Beu*, nod Innii.K non Inibcl Clirislum l ilium; ergo Tri-nllne non csl onus veru· bent.

Praeiere». Clirlslu·» csl mediulor uulu* vrrl Dei; ergo qui non habel mediatorem, non c*I tile until venu» Beua: ted TrlnlIns non l»>ibcl niejlinlorem. Bod solns Paler, nlioqni Idem rsMjl meilmor mii ip dus; ergo Trlniln- non csl veru* Don*, »< il solus Pater. EI cnnllrin.iliir. Qui» Chrism* non dormi in-rocarn Trinil.ili'in, mtJ p.ilrem tuum: cl ordiones Ecclc*Inii olnn mimes illrigi lmnlm ml P.ilrem, do quo l'XHtnt decreimn Concillii Cnrlllingininsis III. cup. 23. cujus non ·tl alio cou**a, nisi quin solus Paler bubcl nicdlnlorcm.

Ilc»pondco ml prnimn locum duplirlIcr. Primo cum Cliry-oslomo. Cyrilln, Augtislino in hum lo* cum. rl Ambrosio lib 5. do l ide, cup. 2. purlieu-Inin solum mm rrslringi nd Pnlrem, sed rxloncli clinm nd l ilium. Anm dicium csl; /-l i/wem misisti *Jrsum Christum*, lira ul hlc *11 urdo v«rh<iriim, ul ngno*<iml lo. el quern tnhisU Jesiim Christum so-lum verum B<um, EI nfferl Chrysoslomu* locum similem ex I. Cor. U. Alli ego solus *cl Ilarnabus, lion habemus polrslatcm hue oprrondi? ubl solun* non excludit lhirniihn, »cd inrludll.

Secundo el (nrilius diro cum Ililnrrio lib. II. Tri-mI. solum Palrcm hiodici verum Hemn, sed (union in Petii intelligi clinm l ilium <t Hpirilum s.inc* lum, qiinn sunt personne nju dem oMONlno <um Poire , Hu ul illud *solum* oxchidnt luuitim crenlu-rus. Quod nulem nddlur: *T.t quem misisll Jciiiim Christum*, dieulur de ClulMoui l omo csl. Ili< lpr-lur cm sensus: //race rd ritu *aehrno*, idest. *hacc* >.l *m hoc imindo vid, rl rulio pccrcnicntH ad* ‘*Ham aeternam, nt cof/noecanl liouiiŋŋk* p< i /l-•lim h· noliim rerum *lirttm*, idcsl, *le Palrem*, qui *in die Ilrun, ipui lohn hahcl veram iln initab ni; rl* pr.iclcrccn cof/mmcunl mium *medialorcin bci cl hominum, quern mititli Jcmtm Chrletum*.

IIiiiiiiinHi. Vol. I.

Ad ‘irtindum i Irin diro, lHnd ni m «nu* *lieu*» ttdudn fd»o< l> i*, non f'dmm: «irul quod <qm-lui *I min DofnifttU Jr>u(eVi* ‘l' ' '· · l·.iŋ ho», non P.ilrem, Ad lerllmn do o; l num l·l um · o loco signill'iire lohnm 'liinilalrm , a qui distinguitur Chrshit ul medintor, idr»i, ul iicmo; Idco erm n Puulu* nddidll, homo Chrmim Jesus,

\d primum «ophlsma, negalur primeenn«eqnen·lla: <-i « nim *imlil< liulr: Petrus r-l Illius unius xeri hominis; ergo qui non b ih l lil mn Petrum, non ·st vrru* homo, Tamelsl rmm Pt Iih non <sl quid miner ah- ul Immnuil i». lumen r»(m pluri-bus suppsih*. el ideo vim liahr l unitnr*.ills.

Ad secundum, nego 3««iimpllonrm ilium. Trini-las non hub· l mcdi.ilorem; num Chrhrtu* mediulor » 4 ul homo, non ul Dens; rl biro mediator · 4 non sohiin Pulris ct Spintl'i* *.inrb, sed <limn sul ip-»nis, qoslenus ip>e Beus <·4. »·»<l de l»ac rc in ul-limo libro ent peculiari* dl*puiaio.

VI lcrtimn.dr u*u prrrrandl. Eiicor. nt j l irimum ornlionc* Erclesinn dirlgi nd P drern. quia hoc mo-di» commoditiH leriniimitur *per Ji xiim i.hrblum i'ihim hmm*: lorncn in Patro invocamus omnes lre pertonas, ul Terlulllsnu* doeel in lib. dr Oral, et palet ex cunr|u«lonc *Qui lervin xh il el rcqnat in unllolr Sj-iniu* f h h c H bru*». Fohuni nulem c*I, Cliri*lun> nidum Putrem inior >ri Yoluitsc: nmi Je ,ŋ. II. «licii Christus: Si *i/nul j><·1i»ŋŋu in* no-mine mro, hoc *faciam*. Et Ahlili. till, h.ippiimri ju* ben* omne» gentes, *in nomine Patri» rt i'ilit ct Sjtirilu» Oinctl*, quid nllud jubel. qunm invocari 'l rmit.iicm? EI in Liturn* U.i*Illii, · l Chry o*lumL grari-i*. r| in nostra cliom biilnn non *rtnel Invo-catur Trinitas; in iHanlis quoque, jam olim n repta e*t m Ecclesia Illa formula precandi (Qlimnsi no-hnl <um novis Ari,mI Luthrru* cl Calvinus) *Sanc-ta hi utn*» unus *Dell*», *mn>'rrrc nobis*.

PrarliTrn lHony*ln* lib. dc mvit. Thcolog, In-quit: *Iriiitai iuj>< r>'nn nlialir> dirige* noe. l.t 5a* /l in/enu*. <>r:ii. 2. «h· pnec. circa Unem; O *ancta et adoranda d longanimi» Trittila» (longanimi»* <n ui *oi. quae eo» a qu<bu» trinderi» tannliu lo-lrra»)* *uhnum en» quoque adotab rr» necipia**. l.t m Oral, nd 150, Episcopo»; Vrtfr o *Trinihu meditatio mea, et dreu» meum his telim -erte-n*, et ho» serves etc*. Alarius Viclorinui in .1. hy-mno de l linit. *Im*, inquit. prcrrHo' *veniam, prae-sta aeternam ritum, dona pacem rl gloriam, o beata limitnn. t.ibrra no*». »nh »i no», jUtliFIcd noa, o *beata Irinthe*». Auguslintis in Iln. ld», «la 'l'mu. *Domine Deus une, Deus Trinita*», *quae, cumque dii i in hi» libris de tuo, rofpiotcanl ct tui*, ai *qua dc meo, rt tu ignosce ct tui. Amcn*.

CAPUT XVIII.

Solvitur argumentum Quinlum.

Qiilnln objrclln: Evangelista»» cl nposlull perpe-tim inculc.mi, verum Christum mduni i sao cx Vir-ginc, possum, mortuum, nec alium noverunt nuto l-tuin; alloqui M dtli.o ug, Mh h o> et l.ix ,k mm In-coepissent ovnngolium i n dlvltoln, sed n.'ir. s <nl ullquae rcsgcalns Christi mile enrnem, r| Joimn »

non dixisset: *Hoc fecit initium signorum Jesu Jo-*
λπ. 2. si <ib aelcrno Chrislus fuisset. Praeterea Ac-
 tor. 2. *Certissime sciat, ail Petrus, omnis domus*
Israel. quia ct Dominum eum el Christum fecit
Deus hunc Jesum. quern vos crucifixistis. At
 Ctirislu-i adenitis Deus non potuit fleri Dominus
 •l Christus, quia id semper naturaliter fuisset. igi-
 iur verus Christus non fuit ah aeterno, ac propte-
 rva nec verus Deus esse pojesl. Hoc argumentum
 nun semel repetunt Transylvani in illo suo opere,
 quod jmn saepe citavimus.

Possumus addere ad confirmationem hujus er-
 roris (iix cl solutione magis elucescat veritas) quae
 ! Merebant testimonia veteres Ariani. Igitur illi
 Alidem Christum fuisse ante Incarnationem agno*
 s chant. sed creatum probabant ex illo Prov. 8.
 juxta LXX. *Dominus creavit me initio viarum*
«arum. Et Eccles..24. *Tunc dixit mihi creator*
omnium, el qui creavit me. requievit in laber-
naculomeo. Joan. I. *Qui pusi me venturus est,*
■ile me factus est. Coloss. 1. *Primogenitus omnis*
omturac. At primogenitus est similis fratribus in
 natnra llebr. I. *Tanto melior angelis effectus,*
quanto excellentius prae illis nomen haeredita-
ril etc. Et agitur liic de nativitate ex Patre, ul om-
 /ics docent llebr. 3. *Considerate pontificem con-*
fessionis nostrae Jesum Christum, qui fidelis csl
ei. qui fecit illum.

Respondeo ad argumentum Transyfranorum: nos
 quoque non agnoscere alium Christum, quam cum,
 qui natus, passus, morlulis est: unus enim est
 Christus non plures, tamen illum unum credimus
 his natum secundum duas naturas.

Ad illud, quod cvangelistae non meminerunt ul-
 lius Christi ante carnem, dico: Evangelistas pro-
 positum sibi habuisse describere adventum Mes-
 siae, cl res gestas ejus, idesl, Dei incarnati adven-
 tum. vitam, doctrinam, mortem, resurrectionem
 etc. proplerca non fuisse necessarium ul altius in-
 ciperent. El tamen ne putaremus, Verbum ante
 carnem non fuisse, Joannes evangelists ita incoc-
 pil: *In principio eral Verbum elc.* El in 1. Epist.
 incoepti: *Quod fuit ab initio. quod vidimus* dc.
 El in I. cap. Apoculyps. *Qui est, el qui erat, el*
qui renlurus est.

Ad locum Aci. 2. respondeo cum Cyrillo lib. 9.
 thes. c. 3. Christum factum Dominum a Patre ra-
 tione humanitatis, quomodo eliam posset dici fac-
 tus Deus, id enim facium est per incarnationem, ut
 lile homo Jésus sil Deus, cl Dominus, non per par-
 ticipationem el gratiam, sed per unionem Verbi cl
 urnis. Posset eliam dici, ul idem Cyrillus ibidem
 n,lal. illud *ficit* positum esse pro *declaravit*, si-
 mi Philip. 2. *Dedit illi nomen quod csl super*
omne nomen.

Ad illud Prov. 8. *Dominus creavit me*, Patres
 nullis modis responderunt. Prima responsio re-
 fertur ab UljanaUo in lib. de decretis Nicaenae
 "jñodi cx Dionysio romaoo. quod verbum graccum
 hoc loto non significet facere, sed praefice-
 re, Ul sensus sil. *Dominus in initio praefecit mc*
omnibus operibus suis creandis.

Secunda est Alhanasii serm. 3. contra Arianos,
 < t Cyrilli lib. 5. Hies. cap. 6. qui dicunt, Scriptu-

ram promiscuo usurpare vocabula faciendi, crean-
 di, gignendi. Nam Dculcr. 32. dicitur: *Deum qui*
te genuit dereliquisti. El tamen legimus Gen. I.
 cl 2. *Fcc.il Deus hominem;* itaque non cx solo
 verbo creavit, aut genuit, sed ex adjunctis sensum
 Scripturae elicere oportet. El quia hic dicitur Fi-
 lius creatus antequam Deus quidquam faceret, ap-
 paret. creatum dictum esse pro genitum.

Tertia est ejusdem Alhanasii ibidem, et Xazian-
 zenii Orat. 4. de Thcol. Cyrilli lib. 5. (lies. cap. 4.
 3. el Γ>. 7. et Augustini lib.I.Trin.cap. 12. qui mo-
 nent, in hoc eodem capite scriptum esse: *Ante*
omnes colles ego parluriebar; el proinde hic ex-
 plicari utramque naturam Christi, naturam divi-
 num cum dicitur *parluriebar*, humanam cum di-
 citur *creavit me.*

Quarta csl Basilii lib. 2. in Eunom. Epiphani-
 hacr. 69. quae csl Arianorum, cl Hieronymi in
 epist. ad Cyprian, qui monent recurrendum ad fon-
 tem hebraicum, siquidem in hebraeo non est *cre-*
avit, quod ipsi dicunt Π'Ι3 sed *possedit fljp*
 quo verbo solet explicari vera generatio, ul Gcn.
 5. *Possedi hominem per Deum*, dixit Eva quando
 genuit Cain Π'Π» Π 'DOp el hoc modo hic
 habetur hoc c.-l, *possedit.] er generationem*,
 el forte ila eliam verterunt LXX. sed depravatus
 est codex mutatione unius lilerulae, nam εκτιοζ est
creavit, εκτισε, est *possedit*.

Quinta est pulcherrima, cl servii etiam sequenti
 testimonio Eccl. 24. ubi non potest negari quin
 scriptum sil *creavit*. Est aulem haec explicatio
 Concilii cujusdam Catholici orientalis can. 3.apud
 Hilarium lib. de Synod, paulo post principium, cl
 camdrm sequitur b. Thomas lib. -4. contra Gentes
 cap. 8.

Dicimus igitur productionem Filii Dei nunc vo-
 cari generationem, nunc creationem, quia nullo
 vocabulo perfecte explicari potest: nam genetatio
 significat productionem in eadem substantia, sed
 cmn mutatione quadam generantis: creatio signifi-
 cat productionem alterius substantiae, sed sine
 mutatione creantis. Porro Filius Dei ita produ-
 citur, ut recipiat substantiam gignentis, el ea ra-
 tione dici polcsl generari: sed recipit sine mu-
 tatione, aut allevatione producentis, el ea ratio-
 ne dici potest creari. Ulrumque igitur dicitur,
 ul cx utroque sumalur, quod csl perfectionis,
 cl quod csl imperfectionis omittatur.

Ad illud Joan. I. *Anlc me factus est* dico, si-
 gnificari illis verbis, non Christum productum an-
 lc Joannem, sed Jounni praelatum, cl anteposi-
 tum fuisse, ac si Joannes dixisset, *qui post mc*
venii, major me esi. Ita explicat Ambrosius lib.
 4. de Fide cap. 3. el omnes interpretes, ul Au-
 gustinus, Chrysoslomus. Cyrillus, Thcopbylactus,
 el colligitur cx textu, nam sic nil: *Ante me fac-*
ias csl. quia prior mc eral. idesl, *praecessit*
mc dignitate, quia aeternus erat, el ego tem-
poralis.

Ad illud *Primogenitus omnis creaturae* Cy-
 rillus lib. 10. thes. cap. 4. respondcl: Christum
 dici primogenitum ul homo csl, sicut dicitur uni-
 genitus ul Deus est. Addit eliam, Christum posse
 dici primogenitum eliam ul Dius csl, quia ipse

csl caussa ul alii cfl'icianlur Filii Dei; dicitur enim primum, quod csl caussa aliorum. Verum simplicior cl magis ad lilcram videtur Ambrosii cl Chrysoslomi Commentarius, qui docent, primogenitum omnis creaturae dici Filium, quin csl genitos aplequam ulla creatura fleret, quod clarius dicitur Ecclesiastici 24. *Ego ex ore Aliis-fimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam*. Si cuim anlc omnem creaturam prodiit, nun est ipse creatura.

Illud llebr. 1. *Tanto melior angelis effectus etc.* Cluysoslomus el Thcophylactus exponunt, idesl, *declaratus*, cl recte: nam hic agitur dc statu adepto post resurrectionem : sic enim nil Paulus: *Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. tanto melior angelis effectus etc.* idesl *post passionem exaltatus est, el declaratus tanto excellentior omnibus angelis, quantum distat Filii gloria a conditione servi*. Potest etiam cum Cyrillo lib. 8. llios, cap. 2. illud *Effectus melior* significare *magis honoratus*, scu *pluris aestimatus*: quomodo dicimus pluris facio . vel majoris facio probum quam divitem, angelum quam hominem clc.

Ad ultimum palet responsio. Non enim dicitur Chrislus simpliciter inclus ad llebr. 3. sed faclus pontifex, quod quidem verissimum csl, si inldligatur, ul debet inlclligi, dc Christo qua homo eral, non qua Deus erat.

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum Sextum.

Ultima objectio. *Beatius csl dare quam accipere*. Ut Dominus ait, apostolo teste Actor. 20. cl polcsl idipsum ratione demonstrari. Nam dare csl divitis cl perfecti , accipere csl indigentis, et imperfecti: sed Palcr dat. el Filius recipit: dedit enim Paler Filio potentiam Matlh. ull. *Data est mihi omnis potestas etc.* Dedit vitam Joan. 5. *Dedit el Filio vitam habere in semclipso*. Dedit sapientiam, ibidem: *Pater diligit Filium, et omnia demonstrat ei*. El Joan. 15. *Quaecumque audivi a Putre meo nola feci vobis*. Denique quidquid habet a Patre Maith. 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*·, non igitur sunl aequales Paler cl Filius, cl mullo minus sunl unus Deus.

Neque satisfaciet qui respondeat; Patrem dare quidem Filio omnia, sed naturaliter el necessario, non libere cl gratuito; tunc aulem solum beatius esse dare quam accipere, quando quis libere dat. Nam eliam qui naturaliter dat, csl perfectior eo qui recipit, ul palet dc forma cl malcria, de coelo cl terra, ct similibus. Addebant Ariani; omnia quidem quae habet Filius, habere a Patre, sed non omnia absolute habere quae habet Paler. Nam Matlh. 20. dicil Filius: *Sedere ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre nieo*.

Ilespondco: tunc solum esse beatius dare quam accipere, quando qui recipit csl in potentia ad recipiendum: ct proinde csl indigens cl imperfectus.

Porro Filius Dei sic accepit vilam, ul tamen nunquam fuerit non vivens, sic accepil potentiam et sapientiam, ut nunquam fiieril inflemus cl ignorans: nam haec omnia accepil nascendo: ab aeterno aulem natus est, el perfectus natus est. Augustinus lib. 3. contra Maxmun. cap. 24. *Beatius est. inquit, dare quam accipere, sed in hac vita ubi csl inopia, qua uliqilc melior csl copia*. Vide \uguslinum cl Chrysostomiim in cap. 5. Joan, ubi explicantl Patrem demonstrare Filio non docendo, sed gignendo, el Filium audire a Patre non discendo, sed nascendo. Dicitur aulem Pater demonstrare. el Filius audire, quia Palcr communicando essentiam communicat scientiam.

Ad illam confirmationem cx Matlh. 20. dico cum IlieronymO, Chrysoslomo cl Cyrillo lib. 10. thes. cap. 5. Christum voluisse dicere, non esi meum, qui justus sum el sapiens, dare vobis primas sedes. quia amici vel affines mei estis, sed iis qui eas merebuntur: talibus enim Palcr ab aelerno destinavit, nec sine Verbo cl Spinlu sancto destinavit.

Al. inquies, illi merebantur, nam ait Dominus: *Potestis bibere calicem etc.* respondenlibusque: *Possumus*: ait. *Culicem quidem meum bibetis, sedero aulem etc.* Ilespondco: per calicis epolationem illos meruisse regnum, sed non proplerca primas sedes. Nam quod omnia absolute sini communia Palri cl Filio, paid ex illo Joan. 1G. *Omnia quae habet Palcr meum sunl*. El cap. 17. *Omnia tua mea sunt*,

CAPUT XX.

Solvuntur objectiones contra divinila'cm Spirilus sancti. f

Transylvani lib. 2. cap. 5. nihil fere aliud adfc-runl adversus divinitatem Spirilus sancti, quam quod nusquam in Scripturis appelletur Deus, aul Dominus, quod argumentum fuit eliam veterum Arianorum, teste Gregorio Nazianzco l.b. 5. de Thcolog. Sed facile csl respondere: nam cl falsum est, non vocari Deum, cum Ador. 5. legamus:·i-*naniam, cur lentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancio? non es mentitus hominibus, sed Deo*. Et 1. Corml. 6. *Membra vestra templum sunl Spiritus sancti*. El paulo infra. *Glorificate ergo, et portale Deum in corpore vestro*. El praeterea, licet nomen *Deus* in Scripturis non haberetur, nonne salis esse debet, si evidenter ostendatur in Scripturis, ex operibus Deo soli propriis. Spiritum sanctum esse Deum? Quid, quod Scriptura nusquam dicit. Spiritum sanctum esse creaturam: el tamen adversarii audacter Spiritum sanctum creaturam appellant?

Veteres Ariani objiciebant quaedam loca Scripturae, quae tamen facile a sanctis Patribus explicabantur. Primo objiciebant illud Amos 4. *Ego firmans tonitru, cl creans spiritum*. Sed respondit Basilius lib. 3. in Eunom. ventum eo loco spiritum esse vocatum, non Spiritum saucium, quemadmodum cl in psalm. 148. dicitur *Spirilus procella-*

j-Mj». Eodem modo exponunt omnes interpretes ejus prophetae, ul Hieronymus, Theodoretus cl Ruperitis. '.

Secundo objiciebam illud Rom. 8. f/>se *spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Respondit Augustinus lib. I. contra Maximin, nunc Collai, cum Maxim, num. 13. non longe a principio, his verbis: *Intelligo*, inquit, *loquutionem et blasphemiam devitabis: Sic enim dictum est: Gemitibus interpellat, ul intelligeremus, gemitibus interpellare nos facit. Denique alio loco apostolus. cum dicit clamantem Abba Pater, alio loco dicit. In quo Clamamus Abba Pater, exposuit quid sil, Clamantem Abba Pater, dicendo, In quo clamamus: ac per hoc. quid est Clamantem, nisi clamare facientem?* linee ille. Chrysoslomus quoque homil. II. in episl. ad Horn, per Spiritum sanctum clamantem intelligendum esse docet donum orationis, quo anima clamat, ac gemit.

Tertio objiciebant illud Joclis 2. *Eftindam de Spiritu meo* Joan. 15. *Cum venerit Spiritus veritatis, quem ego mittam vobis a Patre etc.* Nam ul refert Augustinus lib. 2. Triu. cap. 5. Ariani docebam, eum qui mittitur, minorem esse eo a quo mittitur, cl quoniam legebant. Filium missum esse a Patre. Spiritum vero sanctum a Patre et Filio; inde colligebam. Filium minorem esse Patre, cl Spiritum sanctum utroque.

Sed respondit Augustinus, missionem per modum imperii significare excellentiam mittentis, non aulcm quamlibet missionem. Porro Filium cl Spiritum sanctum non mitti secundum imperium, sed solum ilici mitti, quia a Patre Filius procedit, cl Spiritus sanctus a Patre cl Filio, cl iam Filius quam Spiritus sanctus concipit ex tempore novo modo, cl quidem manifesto, ac visibili esse in creatura. Nam Filius apparuit in carne, Spiritus sanctus aulcm in columbae specie, cl rursum alias in linguis igneis.

Itaque illa manifestatio visibilis personae invisibilis ab alio procedentis, in Scripturis missio dicta est: nihil aulcm ollicre hanc missionem verae

divinitati Filii, nui Spiritus sancti, ex eo colligit Augustinus, quod uterque missus est ad eum locum, ubi unica erat invisibili majestate: nam de Filio dictum est Joan. 1. *In mundo oral, et mundus eum non cognovit*: et postea *In propria venit*: et de Spiritu sancio in ps. 138. *Quo ibo a spiritu tuo?*

Quarto objiciebant illud Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt*. Respondet Chrysoslomus homil. 1. in Joan, euangelistam idcirco statim addidisse: *Et sine ipso factum est nihil quod factum est*, ul excluderetur objectio Arianorum. et intelligeremus, non omnia omnino quae sunt. facia esse per Verbum, sed solum omnia quae facta sunt. Cyrillus autem, cl Augustinus legunt: *Et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso vita erat* etc. El Arianis respondent: Joannem sine dubio loqui de creaturis, cum ait, *Omnia per ipsum facia sunt*, alioqui enim etiam Patrem oporteret esse factum per Verbum, si omnia quae sunt, per Verbum facta sunt.

Objiciebant postremo, ejusmodi ratiunculam. Sunt modi duo agendi, per naturam cl per artem: nam per naturam gignuntur Filii, per artem elliciuntur opificia: al solum Verbum productum est a Deo per modum naturae, siquidem est Filius unigenitus; igitur Spiritus sanctus ex arte processit, proinde opificium est.

Respondemus: modum agendi per naturam duplicem esse in iis rebus, quae monte, atque intelligencia praeditae sunt. unum per intellectum, alterum per voluntatem; nara et intellectus naturaliter producit notionem, et voluntas naturaliter producit amorem: hoc lamen interest inter Deum et creaturas, quod ille intelligendo atque amando substantiam producit, creaturae vero accidentia: ex quo iit, ul Verbum cl Spiritus sanctus verae sine hypostases: nostrae vero mentis conceptus, nostraeque voluntatis amor hypostases dici non possint. Sed de his plura dicemus in libro sequenti, si Dominus adjuvare dignabitur.

LIBER SECUNDUS

CAPUT PRIMUM

De distinctione personarum in eadem essentia.

Hactenus ostendimus, unum verum Deum esse non solum Patrem, sed etiam Filium et Spiritum sanctum. Nunc ostendere oportet hanc triam. Patrem, Filium et Spiritum sanctum esse vere ita quaedam supposita ac distincta, non autem tria nomina, aut tria entia rationis. Quae quidem quaestio disputanda est propter eosdem adversarios, novos videlicet Arianos, et novos Samaritanos.

Nam Valentinus Gentilis et ejus sectatores, etsi fatentur cum Ario. Patrem, Filium et Spiritum sanctum esse tria distincta re, tamen non agnoscunt in ipso vero deo intrinsecam distinctionem, ita ut eadem essentia sit in tribus; et idcirco nolunt Patrem dici personam primam, immo dicunt personam primam esse personam sophisticam, et quod horribilius est, diabolicam, ut patet ex historia Benedicti Arelii de supplicio Valentini Gentilis, et idcirco etiam ridetur ista nomina, Essentia, Persona, Relatio, Proprietas etc.

Porro Transylvani agnoscunt etiam Patrem a Christo distinctum, quippe qui Christum purum hominem faciunt; tamen ante incarnationem nullam agnoscunt in Deo distinctionem, ut patet ex lib. 2. cap. 4. ubi dicunt, Verbum et Spiritum sanctum, quae leguntur in Scripturis Testamenti veleris, esse potentias seu virtutes Patris, non distinctas ab ea persona relatione, aut proprietate. Unde etiam ipsi in isto onore ridetur ista omnia nomina.

Nos ergo primo disseremus de istis nominibus, ac ostendemus deduci ex Scriptura. et antiquissimis Patribus. Secundo probabimus, vere tres esse re distinctos. Patrem, Filium et Spiritum sanctum, licet unus Deus sint, ut libro superiore, ostendimus. Tertio solvemus praecipuas difficultates circa hoc ineffabile mysterium. quo unum numero Deum,

tres personas in ipsa distinctas esse credimus, et docemus. Quarto disputabimus in particulari de distinctione Filii a Patre propter eos, qui Filium autem Oion esse dicunt. Quinto de distinctione ejusdem Filii a Spiritu sancto, sine quo idem consilium, de processione Spiritus sancti a Filio.

CAPUT II.

De vocibus, quibus utimur in hoc mysterio explicando.

Quantum ad primum, nomen sunt haec, Essentia, Ilomousios. Hypostasis. Substantia, Persona. Proprietas. Relatio, Notio. Circuminsessio, Trinitas: de quibus vocabulis duo dicenda sunt. Primo refellenda quae in universum reprehendunt Transylvani lib. 2. cap. 9. Deinde explicandum ordine de singulis. Illi igitur dicunt: haec nomina quamvis profana sint, tamen a nobis retineri quinque de causis. Primo, quia utilia sunt ad oppugnandos haereticos. Secundo, quia Patres illis usi sunt. Tertio, non ut aliquid dicamus, sed ut non taceamus. Quarto, quia utilia sunt ad explicanda mysteria Scripturae. Quinto, quia etsi ea in Scripturis non habeantur, tamen habentur eorum semina, et non quivalemia. Deinde has omnes rationes quas ipsi sibi proposuerunt, refellunt.

Ad primam respondent, non esse facienda mala ut eveniant bona; et praeterea haereticos, qui non vincuntur Scripturis, nullo minus his vinci posse. Sed non recte exponunt Catholicorum sententiam, nec enim Catholici dicunt, istis nominibus oppugnari haereticos, sed damnari et excludi ab Ecclesia: nam propter novas haereses cogimur nova nomina invenire, ut perspicue distinguamur ab illis, et Catholici sciant quid credere debeant. Vide Augustinum Tractat. 97. in Joan, ubi ostendit fugiendas profanas voces novitates, sed non ipsa nomina nova, quae contra novas haereses ipsis non sunt.

Ad secundam respondent; ergo recipiendi erunt

ninnos errores Patrum. Sed negamus consequenti ini. Patres enim nunquam omnes simul errant eliamsi aliquis eorum interdum erret: nos verum sequimur cos quando simul aliquid docent, non quando proprias ac singulares sententias aliis conlia licentibus delendum. Exemplo sil b. Cyprianus, quem non sequimur docentem, baptismum esse initum si ab haeretico tribuatur. Scimus enim, hac in re doclores caelcros Cypriano non consensisse: et tamen sequimur Cyprianum docentem, Chrislum esse Deum verum, quia id ipsum omnes Patres summa consensione docent.

Ad tertiam respondent: stultum esse loqui, ut nihil dicas. Sed uon intellexerunt isti verba August. lib. i. Trio. cap. 9. cum ait: dici tres personas in Deo. non ul dicatur, sed ul non taceatur. Voluit enim Augustinus dicere, nullum nomen satis explicare quid sint illa tria: lamen dici personas. non ul perfecte declaremus vim et naturam divinarum personarum, sed ul non omnino muti videamur, cum interrogamur, quid tria?

Ad quartam respondent: nomina ista exotica et obscurissima esse, proinde inutilia ad explicanda mysteria Fidei. Sed falsum id esse, paulo pusi demonstrabimus, cum de singulis disseremus. Certe exotica dici non possunt, quae lain loi sacculis fuciuni in communi usu lotius Ecclesiae catholicae.

Ad quintam negant inveniri synonyma, el nequii- valcnlia in Scripturis. Sed hoc esse mendacium, mox planum faciemus.

CAPUT 111.

De vocibus Essentia el Uomousios.

Igitur prima vox esl essentia, gracce οὐσία. quae in Scripturis invenitur Luc. 15. ubi enim adolescentUflr filius petii a patre portionem substantiae, in graeco csl. γρpos τὸ; Guafa?; ubicic̃ta opes paternas significat. Quae sunt aulem Dei opes, nisi ipsius divinitas, quae esl summum el infinitum bonum? Quia lamen non expresse hoc loco Dei natura vocatur \$útia, merito Epiphanius dicere potuit haeres. 73. *Essentiae nomen nudo modo in veteri nc nuvo Testamento non habetur. sensus autem et significatio ubique habetur.* Haec ille, llaque risi haec vox non habetur in Scriptura, tamen habetur ejus synonyma. Nam Hum. 1. dicilur de Deo: *Sempiterna quoque virtus ejus ac diwitlas.* Grae- i e (·ἱ·Ατη; quid csl aulem θεϊότη, nisi ουσία του Ηλ -? Hem Philip. 2. habclur του θεού, forma /M. Ceric non minus philosophicum est fui ma. quam essentia. El 2. Pel. 1. habetur divinae consortes naturae, gracce Θία ούβilio. At idem omnino sunt essentia el nalura.

Denique habclur ipsum nomen essentiae in sua radice: nam essentia dicilur ab esse, cl esl abstractum ejus nominis, quod in concreto dicitur ens. Puiru cos el esse in Scripturis de Deo dicilur Exod. 3. *I go sum qui sum: qui est, misit me ad rus.* Glane j v. Si igiur Deus dicilur eus secun-

dum Scripturas, cur ejus nalura non poterit dici cssc nlia?

Ad hunc locum ridiculo Transylvani respondent. Dicunt enim Deum posse vocari ens. sed non essentiam, quia si quis hominem aliquem vocaret humanitatem, ab omnibus rideretur. Al non advertunt, Deum esse simplicissimum, cl proinde dici de illo nomina tam abstracta quam concreta: vocatur enim in Scripturis Deus verus el veritas: sapiens cl sapientia, justus cl iustilia: cur non eodem modo igitur dici polcsl ens et essentia? Sed neque id hoc loco contendimus, Deum posse vocari essentiam: sed illud suum, essentiae nomen, quo Dei nalura explicatur, non esse alienum a Scriptura, ncc esse ut absurdum repudiandum. Ex hoc numine sit «μουςιο, idesl, *ejusdem essentiae*, quod nomen Ariani cl veleres, cl novi maxime oderant: tum quia extra Scripturas, tum quia novum illis esse videbatur. El lamen utebantur ipsi nominibus mullo magis novis, et quae in nulla Scriptura reperiuntur. (pialia sunt Πιφούσιο; idesl, *alterius essentiae*, el ἱμβ'ούσ'ο» idesl, *similis essentiae*).

Sed primam calumniam duobus modis patres refutarunt. Primo demonstrarunt, nomen hoc non ideo esse rejiciendum, quod in Scripturis non sil, cum constet, in Scripturis sensum hujus nominis reperiri, dicente Domino Joan. 10. *Ego cl Pater unum sumus.* Ita respondit Aug. tract. 97. in Joan, et in disput; cum Pascentio. Secundo: Patres ostendere conati sunt, non esse hoc nomen alienum a Scripturis. Ac primum Ambrosius lib. 3. de Fide cap. 7. probat hoc nomen non esse alienum a Scriptura, quia similibus vocibus Scriptura utitur. Dominus enim Luc. 6. τὸν ἄρτον -<μῶν dixit. Et .Moyses Dent. G. 11 et 2G. vocal filios Israel λαόν--: π.ούσ; Ἄν. Sunt aulem plane similia επιούσιο “φιο.σ'ο οἱ ξαοιούτιο: ni etiam latina, *supersubstantialis*, *el consubstantialis*. Cyrillus lib. 1. de Trin. probat. Ilumousion non esse omnino extra Scripturam, cum deducatur ab οποια. et οὐσία deducatur ab \$'το;, et allegat hunc locum Exod. 3. *Ego sum i ὢν.*

Alleram calumniam de novitate hujus nominis nulli Patres apertissime confutarunt, atque ostenderunt, non fuisse inventum hoc nomen in Nicaeno Concilio ul ipsi Aiani olim jactabant, sed fuisse, etiam antea in usu Patrum. Nam Dionysius alexand. in apolog. ad Dionys. rom. ul Athanasius referi in epist. de senioni. Dionys. alexand. dicil. se usum hoc nomine, quia etsi non invenitur in Scripturis, lamen est conforme his quae in Scripturis de Paire ei Filio dicuntur. El rursum idem Athanasius in lib. de decret. Nicaenae Synod, dicit. Arianos immerito conqueri de hoc nomine cx duobus Dionysiis roman, et alexand. Item cx Theognoslo cl Origenc. El rursum in lib. de Synod. Arimini cl Seleuo. dicit, Concilium Nicaenum nihil novi statuisse, sed usum esse iis vocibus, quibus majores usi fuerant. Theodurclus cliam in 1. lib. hist. cap. 12. cl 13. probat hoc vocabulum non esse novum, cliam leslimonio Eusebii Caesariensis, qui licet faveret Arianis: lamen confessus csl in quadam epistola, antiquos cl illustres Paires hoc numine usos.

Ambrosius lib. 3. de Fide cap. 7. scribit, Pares in Concilio Nicaeno occasionem accepisse huius nominis usurpandi ex verbis Eusebii nicomediensis haeretici Ariani, qui scripserat in epistola quadam: Si *verum Dei I ilium et increalum dicimus, homousion cum Patre incipimus confiteri. Haec*, inquit Ambrosius, cum *leda esset epistola in Concilio Nicaeno, hoc verbum in tractatu Fidei posuerunt Patres, quod viderunt adversariis esse formidini*. Vide igitur quam impudenter Ariani querebantur, novum esse nomen, quod ipsi antea usurpabant. Ex quo refellitur etiam mendacium Transylvanorum, qui bb. I. cap. 3. dicunt, in Concilio Nicaeno introductum secundum Deum, Patri coessentialem, et proinde esse Deum recentem, et Putribus incognitum.

Sunt autem hoc loco duo notanda de hoc nomine. Primum est, non solum Arianis displicuisse hoc nomen, sed etiam quibusdam Catholicis propterea quod Patres Concilii Antiocheni contra Paulum Sainosalenmn diserte negaverunt, Filium esse Patri homousion, huiusmodi acciderat ante natam haeresim Arii. Quibus Athanasius in primis objicit auctoritatem Dionysii romani et alexandrini qui antiquiores fuerunt Concilio illo Antiocheno, et Filium Patri homousion dixerunt. Deinde concilium omnes ac dicunt, Antiochenos Patres negasse homousion Patri esse Filium ad mentem Samosatani. non simpliciter. Samosatenus enim acceperat corporaliter hoc vocabulum, quasi significaret. Filium esse Patri consubstantialem, quomodo est homo homini consubstantialis: ita ut duae substantiae sint, sed ejusdem speciei. De qua re loquitur etiam Hilarius in hb. de Synod. exlr. *Male homousion Samosatenus confessus est. sed numquid melius Ariani negaverunt? Octoginta Episcopi olim respuerunt, sed trecenti decem et octo nuper receperunt; illi contra haereticum improbaverunt, numquid et isti non adversum haereticum probaverunt? Si et probando et improbando unum utrique statuerunt, quid bene constituta convellimus?*

Notandum est secundo, hoc nomen divinitus inventum videri, siquidem destruit simul contrarias haereses Arii et Sabellii. Nam, ut docet Athanasius in lib. de Synod. Arim. et Selcuc. et etiam Basilius in quadam epistola ad ancillas Dei, non dicitur homousios de iis, quae quomodocumque habent similem essentiam, sed de iis tantum, quorum unum est ab altero, et ab illo recipit eandem essentiam. Sabellius fatebatur Patrem et Filium habere eandem essentiam, sed negabat unum esse ab alio. Ariani fatebantur I ilium esse a Patre, sed negabant accepisse eandem essentiam. Unde Athanasius in lib. de decret. Nicaen. Synod. dicit. Atiam nos omnes alias voces tolerasse praeter istam, quia omnes alias poterant trahere ad suum sensum, et ideo Nicaenum Concilium in Symbolo, postquam dixerat Filium esse Deum de Deo, *Deum verum de Deo vero, genitum non facium, et ex substantia Patris nutum*, animadvertisse, ista omnia cludi posse ab insulsa Atianorum, et propterea addidisse, homousion Patri. Epiphanius quoque in Ancora loquitur, aliud esse *τὸ ὁμοούσιον* aliud *τὸ ἐκ πατρὸς*.

Illud enim primum posse recipi etiam a Sabellio, hoc secundum non posse. Nam synousion significat unitatem sine distinctione, homousion significat unitatem cum distinctione, et processionem unius ab altero. Denique Ambrosius liti. 3. de Fide cap. 7. *Ilecl.* inquit, *homousion Patri Filium dieimus, quia verbo eo et personarum distinctio, et natura unitas significatur*. Haec ille.

Potest hoc illustrari ex antepredicamentis Aristotelis, ubi vocat *ἁπλοῦς* quae nos dicimus univoca, *ἰσχυρὰ* quae nos dicimus *aequivoca*. Ut enim univocum nomen est omnino unum et voce et significatiune. ita synousion significat aliquid omnino unum sine distinctione, et quomodo aequivocum est unum voce, sed multiplex significatione: ita homousion est unum in essentia, distinctum in personis.

CAPUT IV.

De vocibus Hypostasis et substantia.

Hypostasis significat primam substantiam, quam universe dicimus suppositum, et in natura intelligente personam. Distinguitur autem ab essentia, quod haec significatur per modum formae totalis in alio existens: hypostasis autem significatur per modum totius, quod non in alio, sed in se et per se existit. Ex quo scquitur. hypostasis non addere ad essentiam aliquem gradum naturae aut actum, sed *esse* modum essendi. Illa, inquit s. Thomas p. p. q. 2^a. ar. 2. et q. U. de Poln. art. 1. subsistere dicimus, quae non in alio, sed in se existit. Ex quo iterum scquitur, essentiam esse communicabilem. hypostasis incommunicabilem: repugnat enim ut quod est in se sit in alio, nam esse in alio, est non esse in se. Ex quo ultimo sequitur, hypostasis superaddere essentiae proprietatem aliquam, id est. aliquid sine aliquem modum, ratione cujus fiat incommunicabilis. Quae omnia deducuntur ex Basilio epist. 43. ex Nysseno in lib. de differ. essent. et hypost. ex Damasceno lib. 3. cap. 3. ex Cyrillo lib. 1. de Trinil. ex Justino in lib. de ecclia Fidei confess. et ex Theodorelo in libello contra Sabellium, qui habetur tum. II. Conciliorum in additionibus ad Breviarium s. Liberati.

Tametsi enim hi Patres non videantur aliam differentiam ponere inter essentiam et suppositum, quam eam quae est inter speciem et individuum, ut inter hominem et personam: tamen iidem Patres apertissime profitentur (ut supra ostendimus lib. I. cap. 3.) ita esse Deum unum numero non specie. ut tres divinae hypostases non possint dici tria individua divina ratione naturae, quasi tres sint individuae deitates: sed solum tria ratione hypostaticae proprietatis.

Haec igitur vox, licet quibusdam suspecta videretur. ita quae ad significationem substantiae, id est. essentiae trahi posset, ut patet ex Hieronymo in epistola duali, ad Damas, de hypost. ex Gregorio nazianzeno. Orat. de laud. Alban, et ex Mario Victor, in lib. de homous. tamen omnino recipienda est, et luto dici possunt in Deo tres hypostases.

Et probatur primo ex Aposl. Ifcbr. I. ubi dicitur do Filio: *Qm cum sit splendor yloriae et fif/ura substantiae ejus*, graecc χαρακτή» -ή: .,τ.!,;άζι.); ά.του. ubi nomme hyposiaseos licet aliqui intellexerint es-entiam, ut videtur exponere Epiphanius haeres. G0 lame;) rectius alii accipiunt personam p.demain, ul Clirysostomus, Thcodtirelns, Thcopliylliciis el Oeeumenlus in Comment, hujus loci: necnon Basilus epist. 13. cl Gregorius nyssonus in lib. de dtlTcr. essentiae el suppositi, non enim l dins est imago essentiae, sed personae; il-lni' enim esi imago, cujos csl Films: imago enim <l stingitur ab exemplari, ul res producla a producente.

Sed occurri! Franeiscus David in 2. dispul. Alb. ubi volens ostendere, Paulum non posuisse in Deo personam, adiart alia lora ejusdem epistolae, ubi nomen hypostasis non accipitur pro persona, seu supposito, Il br. 3. *Participes Chrisli effecti sumus. si lamen initium substantiae ejus usque ad finem retinuerimus*. Graece pro substantia legitur ÛE&çîWç. Et Ifcbr. II. *Est autem Fides sperandarum, substantia rerum*. Graece ὑπό σσί . despondeo; haec lora pro nobis favere. Ilis e-niin locis explicatur nomen hypostasis in genero sign.Heure fundamentum seu basim, quae alia susclnla. el ipsa per se subsistit. Quemadmodum cliam. 2. Corinth. 9, cl II. idem apostolus fundait)tmum gloriae vocal ὑππᾶτιν τη χαυχήσεω .lΠo autem postea hoc nomen traducitur el àccomodatliir ad Fidem, quia Fides esi fundamentum justitiae, el non solum ipsa per se existit, sed cliam dat subsistentiam rebus speratis, quae enim speramus in se non sunl.sed per Fidem quodammodo j mi existere videntur. Hinc cliam accommodatur a l suppositum.son personam,quae est fundamentum naturae, et omnium quae ad naturam consequuntur: omnia enim iu persona existlnnl, el ipsa per se existit. Quando ergo dicitur, Filius imago hypostasis pnlernaο, non polesl aliud eo loco hy-P' <t isis significare, quam personam Patris, quae quia per sc cxislil, el in ca essenlia, cl omnia attributa, cl ipsae etiam relationes subsistunt, ideo fundamentum et basis diei polesl.

Secundo probalur ex usu Ecclesiae cx Palrum; nam Dionys. lib. de divin, nomin. cap. t. el alibi, vocat lres personas lres hypostases. Idem facit Justinus in lib.de. reda Fidei confess. Idem Athanasius in Symb.idem omnes graeci Patres.el Concilium V. cap. I. liem lldar. lib. de Syn. cl Aug. lib. u.Trin. eap.S.et 9.lib. 7.cap.1. Denique Greg. naziaoz. Oral, de laud. Alhan. fere extrema referi, Athantisium demonstrasse idem omnino sentire graecos. cum asserum in Deo lres esse hypostases, cum eo quod Latini sentiunt. cum dicunt lres csm: divinas personas, el sine caussa Latinos aliquando oiTensos fuisse ea Graecorum phrasi,cmn de re nulla dissensio esset.

Nec his repugnat Concilium Snrdicense apud Theodor, lib.2. hist. cap. s. ubi legimus, liaercti-cormnes-e, lres hypostases asserere: Catholicorum outrun unam lmtum.Nam Concilium idem ibidem expio at sententiam suam alllrmans . unam luid mi e sc iu Deo byposlosim,si hypostasis acci-

piatur pro essenlia, ul haeretici accipere solent. Sed operae pretium erit, ipsa verba gruecu Concilii adscribere.nc hic nilus scrupthmj remaneat.Sic igitlir ait: Ὑμ:ϊ ταύτην . ζαι δεξιζάγ. μζΟα χαι ταύτην έχ«μεν τήν καθολικήν παράάίσιν και ζί ιν ζαι ίμ^λογίαν. μίαν ν.οί ύπ^ ασιν ■» άυτόι οι αφετιζοί ουσίαν τφασαγαρεύουσί τα» πατρ& ζαι *ϊj ίιοϊ και του ά,ιοῦ πνεύματο .

Objiciunt Transylvani lib.I. cap.S. auctoritatem Nicepliorl, qui lib. IO. hist. 15, haec dicit dc nomine hypostasis el usine.Primo,prinium qui mentionem fecit horum nominum in disputationibus do Deo. fuisse llosium Cordubenseni, quem miserat Constantinus Alexandriani ad sedandos tumultus ali Ario excitatos. Secundo, Concilium Nicaenum noluisse attingere istum quaestionem de dilferentia essentiae et subsistentiae, tanquam indignam quae Iractarelur.Tertio, Concilium Alexandrinum paulo post Nicaenum celebraliun statuissc, ul non dicerentur isla nomina de Deo.quandoquidem substantiae el subsistentiae nomen non est in Scriptura. Quarto, apud veteres philosophos nomen hypostasis non repenri, esseque barbarum- Quinio, ex hujus distinctionis inventionc nulla nugamenta in Ecclesiam inveclaicl breviter, aperte reprehendit usum horum vocabulorum.

Ilcspondeo: Niccphorum ca quae dicit accepisse a Socrate lib. 3. cap. 5. cl Sozomeno lib. 5. cap. II. qui auctores non tam ipsa nomina reprehendunt, ipiam novam quaestionem dc distinctione earum vocum. Itaque etsi forte Hositis primus fuit, qui de hac distinctione disseruit: non tamen ipse primus hacc nomina excogitavit, siquidem inveniuntur apud Dionysium et Justinum locis citatis, cl apud ipsum Paulum nomen hypostasis, cl de nomine homousios, quod ab usia descendit, jam ostendimus antiquissimum esse. Porro Concilium Nicaenum, licet quaestionem non explicuerit de dilTerenlii) essentiae cl subsistentiam tamen ab his vocibus non abhorruit, ul palet cx Symbolo, quod csl apud Cyrilhnn lib. 1. dc Triti, et habetur gracce cliam in lalinis codicibus, in eo enim Symbolo utrumqiic nomen est ούσίᾱτ cl υποίᾱσεω . Jam voro Concilium Alex indrinum non prohibuisse usum harum vocum absolute, sed solum sustulisse contentiones non ncceSsarlas, ex eo aperte colligitur . quod iidem anciores refcruil, iu eodem Concilio statutum fuisse, ul his vocibus Catholici uterentur iu disputatione adversus Sabellianos. ne vocabulorum penuria cum Sabellianis sentire viderentur.

Quod autem Socrates et Nicephorii» addunt, vocem ιτο άσίω barbaram ess. . cl philosophis pene incognitam, el quod Nicephorus nugamenta appellat disputationes de distinctione, horum vocabulorum, non mullum referi: nam hanc ipsam vocem non fuisse incogniiam philosophis veteribus, palet ex Comment. Budaiei, qui edat Aristotelem et Themistium. nobilissimos videlicet philosophos, qui voce ὑπα-άπω» non raro usi sunt. Et licet nulli philosophi unquam ea voco usi essenl, nonne salis nobis deberei asse. quod ca voce ulilur Paulus. Concilium Nicaenum, et omnes graeci Patres? Non esse autem nugamenta disputationes

do οὐσίᾳ ὑπο ἑσὶ., palet ex Basilio cpisl. 43. qui (licit, ex ignorantia hujus distinctionis natum esse plurimorum errorem circa Dei cognitionem : el praeterea si hacc nugpmcna csscni; cur Justinus, Cyrillus, Basilius, Nysscnus, Theodorclus, Damas-cenus, el alii lam mulla de liac re el lam scio disputassent?

Jam vero nomen Substantiae ambiguum csl: nunc enim hyposlasim, nunc essentiam significat, quocirca in rigore possent dici in Deo 1res sub-stantiae. ut Hilarius concedit in lib. dc Synod. ubi explicans Eidem Antiocheni Concilii, dicit, non male dici tres substantias, accipiendo substan-tiam non pro οὐσίᾳ sed pro ὕζο ἅππ pracserlim cum hoc vocabulo usus sil vulgatus Interpres c-pisl.ad llebr.I. 3. et 11. lamen absolute negandae sunl in Deo 1res substantiae, el una asserenda, quia usus communisl.almorum accipit substantiam pro essentia: nam semper Aristoteles in praedica-mento substantiae οὐσίᾳ vocat, quam nos dici-mus substantiam. Praeterea Terlull. lib.coni. Prax. semper in Deo unam substantiam dicit. Item Hier, in episl. ad Damas, cl August. lib. 5. Trin. cap. 9. cl lib. 7. cap. 4. cl Ruilinus lib. 10 hist. cap. 29. unam substantiam dicunt. 1res neganl. Denique c-tiam Concilium Laleranen. sub Innoc. HI. cap. 2. et Tolelan. II. cap. 1. unam substantiam in Deo esse definiunt.

CAPUT V.

De caeleris vocibus.

Dc nomine, Personae, nota csl Tallae scnlenlia lib. 6. elegant, cap. 34. qui personam asscrii qua-litatem significare. Dicimus enim, agere aliquem personam regis elc. et addit: si persona pro sub-stantia accipiat, non esse in Deo personam ma-gis quam in bruto. Ac denique dicil: quas in Deo theologi personas ponunt, cas esse 1res qualitates.

Sed mule agit Valla personam theologi: nam in Deo persona esi. in quo lamen nulla esi qualitas: vel si placeat in Deo ea nomine qualitatis appella-re, quae per modum qualitatis significantur, non jam 1res. sed infinitae persone divinae numeran-dae erunl, aul una lanium constituenda. Si qui-dem ea quae aliquo modo in Deo qualitates dici possunt, non re, sed ratione solum distinguuntur: quare si personales proprielales in Deo, qualitates sunl, una erit persona divina re ipsa, plurcs aulcm ratione. Id si Tallae placent, praeclare aget idem Talla personum Sabelliani.

Quamvis igitur sciamus, personae nomen saepe accipi pro qualitate, cl pro larva histrionum: ta-men etiam pro substantia prima a Scripturis el Patribus accipi non ignoramus. Nam in Scripturis passim legimus.Deum non esse aepeptatorem per-sonarum ut Act. H). Rom. 2. cl alibi.in quibus lo-cis persona significat ipsam hyposlasim humanam. Nam ul cxplical Augustinus lib. 2. ad Bonif cap.7. lane esi accepto personarum in distributione prae-miorum , quando qui distribuit non respicit med-ia hominum, sed ipsos homines, idcsl, tribuil plus

uni quam altari, non quia ille plus meretur. sed quia illam personam plus diligit.Praeterea Palrem, Filium el Spiritum sanctum 1res personas vocat Terlullian. lib. contra Praxeam. Hilar, lib. de Sy-nod. Ilieron. in cpisl. ad Damas. August, lib. cl 7. de Trinit. cl ex graeci Nazianz. in Oral, in Alhanas. el alibi saepe \ocal

Acne glorielur \alla.se saltam personam gram-matici probe egisse, prodeat cliam M. Tullius qui lib. de Inveni.in Topicis el Partitionib. saepe uli-lur nomine personae in hac nostra significatione cum dicil. alia esse rerum, alia personarum attri-buta, el rursum personam in Deo . el in homine considerari. Hem Valor. Maxim, lib. 2. cap. 21. quoslibet homine personas vocal.El in Insililul.Ju-stin. quae lalinissima csl lib. 2. lit. 9. in Irae si-gnificatione ponitur persona. Quid.quod ipsi etiam grammatici cum in verborum inflexionibus distin-guunt 1res personas, primam , secundum el lcr-liam; non qualitatem inlelligunl nomine personae, sed res quascumque inter sc distinctas.

Proprietas, Relatio.Notio non sunt nomina Scrip-lurarum, lamen ex Scripturis colliguntur, per evi-dentem consequentiam. Nam si Fdius est unige-nitus Joan. 1. ergo proprium csl illi esse Filium, ct proinde filiatio est proprietas. El si *unus est Deus Paler* I. Corinth. 8. ergo proprium esi Patri esse Palrem, el paternitas erit proprietas. El si so-lus *Spiritus a Paire el Filio procedit* Joan. 14. ta-lis processio cril proprietas eius. Utuntur autem nomine proprio tantum Hilarius hb. 2.Trin. Basi-lius cpisl. 43. Nazianzcnus Orat. 3. dc Theolog. Augustinus lib. 5. Trin. cap. 11. 12. el sequenti-bus. Cyrillus lib. 1. Trinit. el omnes alii.

Pari ralionc. si Christus est verus Filius veri Pa-Iris I. Joan. 5. certa cril relatio vera inter Palrem cl Filium; nec enim fingi polesl. quemadmodum sil verus Filius, qui nullam habel veram relatio-nem ad Palrem. Utuntur autem hoc nomine iidem Patres, maxime Nazianzcnus ct Augustinus.

Denique, si Paler a Filio distinguitur secundum Scripluras: cur non potest paternitas dici nolio Pa-tris. idcsl, nomen quo Pater distinctus cognoscitur a caeleris personis? Utuntur autem hoc nomine Basilius cpisl. 43. cl Iugusl. lib. 5. Trin. cap. 6. cl inde acceperunt scholastici, qui quinque nume-rant noliones. Innasribildalem, Paternitatem, Fi-liationem. Spirationem activam el Spirationem pas-sivam; e\ quibus quatuor lanium dicuntur proprie-tates, nimirum Innascibilitas Paternitas. Filiatio, Spiratio passiva. Qualuor item relationes. P itcni-las. Filiatio, Spiratio activa el Spiratio passiva. De quibus fusius disputare non est hujus loci.

Cir< uminsessio , grecc περιχώρησι dicitur illa intima el perfecta inhabitatio unius personae in alia, el e converso, dc qua dicilur Joan. 14. *Ego sum in Paire, el Pater in me <sl.* De quo mysterio sin-gulari disputant Hilarius lib. 4. de Trin. Ambro-sius in capul 13. 2. ad Corinth, et Augustinus lib. 6. de Trin. cap. ull. qui tandem ila concludit: *Sin-gula sunl in singulis, el omnia in singulis, ct singula in omnibus, el omnia in omnibus, ct unum omnia. Qui ridet hoc vel ex parte. vel per speculum el in aenigmate, gaudeat cognoscens*

Deum. et sicul Deum honoret, el qralias uqal: qui autem non videt, tendat per pietatem ad videntum, non per caecitatem (ut mine Transylvain faciunt), ad calumniandum. Quoniam unus est lleus, sed lumen Trinitas: nec confuse accipendum est. E.v quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: nec Illis multi»,sed ipsi qloria in saecula saeculorum. Ililur autem voce Da-mascenus lib. i cap. 11. el cx illo Scholastici Circuminscissioncm appellare consueverunt.

Trinitas, gracco Γριᾶ, non habetur eliam expresse in Scripturis: tamen deducitur evidenter ex illo Mallh. ultimo: *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, el Filii el Spiritus sancti.* El I. Joan. 5. Tres sunt *qui testimonium dant in coelo, Pater. Verbum cl Spiritus sanctus.* Et utuntur hoc nomine omnes Patres, eliam antiquissimi. ul Dionysius t. cap. de divin. nomin. ei alibi saepe. Item Justinus de recta confess. Fulci. Gregorius thaumalurgus in sua Fidei confessione. Tertullianus lib. conlr. Pr.ix. Cyprianus serm. dc Orat. Dom. el omnes posteriores.

Est autem observandum. Trinitatem non significare Inuo unitatem, ul putavit Valentinus Gentilis, sed simpliciter ternarium personarum, ul patet lum ex greca voce Τριᾶ tum cx illa Snnboli Athanam sententia: *Trinitatem in Unitate veneremur.* Quam absurde enim diceremus. *Trium Unitatem in Unitate* reneremur? Deinde, si vox. *Trinitatis*, Inilaicm expresse significaret, quomodo non reprehendendi essent Patres, qui opponunt Unitatem Trinitati, ac dicunt in essentia Unitatem, in personis Trinitatem considerari: item in Trinitate numerum cerni, in essentia quid numeratum sit non inveniri? Fulgentius de Fide ad Petrum cap. I. *Trinitas*, inquit, *ad personas refertur, Unitas ad naturam.* Concilium Toletanum XI, cap. I./n *relationibus personarum numerus cernitur*., in *divinitatis vero substantia. quid numeratum sil non comprehenditur.* Quod idem fuse explicat Isidores lib. 7. clymolog. cap. 4. et lib. de different. c. I. Sanctus autem Thomas 1. p. q. 31. ari. 1. etsi dicat. Trinitatem videri didam quasi trium unitatem, si quis sonum vocis consideret : tamen ibidem allirmal, non hoc proprie ea voce significari, sed solum numerum Inum personarum.

Est eliam obsonandum, non recte Gcnebrardmn lib. 2. Trinitate tribuere Calvino quod dixerit in personis non comprehendendi essentiam. Xam ul perspicuum osl cx libro de perfidia Valentini Gentilis Genevae excuso, el cx ipso eliam loco, quem Gcnebrardus adducit, idest lib. I. Institui, cap. 13. § 2.7. Valentinus dixerat, Trinitatem esse triuin Initalem, cl illa tria esse declaraverat Essentiam, Ililium et Spiritum sanctum, quibus verbis essentiam posuerat loco primae personae, el eam numeraverat cum aliis duabus: Haec enim sunt verba Gealilis-.Tna, inquit, concurrunt in *Trinitate, Es->cidia, quae dicitur Poter, Filius et Spiritus sanctus* 'lu< *lique haec est vera Trinitas quae est trium Initas, non quatuor: quidquid dicat dominus Collinus de etymo.* Huc vero delirium refellens Calvinus, ait. In Trinitate non comprehendendi essentiam, quasi una sit cx numero trium, sed includi

in omnibus Ir bus, quod quidem verissimum csl: atque illinam semper sic erraret Calvinus:hacc autem diximus non ut Calvimini defendamus, quem in nostris scriptis in primis oppugnare solemus, sed ul non videatur excusuri Gentilis, qui vere, el solus erravit, sed Genebrardus, vir catholicus et pius, id non advertit, quia librum Gentilis fortasse non lcgil.

CAPUT VI.

Ostenditur distinctio personarum,

Quantum ad secundum, probandum est, in Deo uno el simplici vere inveniri tria reipsu distincta, quae nos personas, seu hypostases dicimus. In qua rcali distinctione Inum fundantur illa omnia, de quibus jam legimus, idcsl. personae, proprietates. relationes cie. Magister lib. 1. disl. 2. el multi alii asserunt pro argumento, quod Scriptura conjungat nomen Dei plurale cum verbo singulari, ul Gen. 1. *In principio creavit Dii.*

Psal. 3G. *Dominus irridebit eum pñi'* Domini ridebit. Sed non puto argumentum esse admodum solidum: siquidem Scripturae consuetudo id habere videtur, ut nomina illustrium personarum ponantur in numero multitudinis, licet verba retineant numerum singularem. Quam consuetudinem nos Itali cx parte imitamur, dum viris gravibus non dicimus *Tu*, sed *Vos*, licet unum, non multos alloquamur.

Ac ne id quod dico Rabbinismnm rcdolcroc videatur, a quo ego longe abesse cupio, proferam rationes sententiae meae. Moveor igitur his rationibus. Primo, quia video in Scriptura hoc idem fieri, quando est sermo de hominibus, aul falsis Diis, ul Exod.20.iYdn *habebis Deos alienos:* in hcbraco, *Non erit libi Illi alii* פ ם ן» ן' N7

Genes. 24. *Posuit manum sub femore Abraham domini sui:* 'In hebraeo csl *Dominorum suorum* Exod. 21. *Sin uxorem dominus dederit illi:* hcbraico Si *dederit domini ejus* 1FD

at certe si quid mysterii hic lateret, non ila passim nomina pluralia cum verbis numeri singularis conjungerentur. Secundo . quia si ista vocabula haberent significationem pluralem.liceret dicere, esse plures Deos veros. Quis enim reprehenderet, si in hoc Scripturam sequeremur? Cur enim quaeso, liceat hebralcc divinas personas appellare Deos, et hos idem non liceat latine ?

Dices: Seri lura non ponit nomen Dei in plurali, nisi conjungendo cum verbo singulari. Respondeo: hoc non esse verum: nam 2. Reg. 7, ubi legimus: *Quae esi autem ut populus Israel gens in terra, propter quam ivit Deus ut redimeret etc.* Hebraice legimus D'FI'iX *iverunt Dii.* El alibi similia mulla reperies. Hoc igitur est, quod quaero, quare liceat hebraice de divinis personis dicere *iverunt Dii.* et latine non liceat ? Ccric nulla alia rallo csl. nisi quia Hebraeorum consuetudo est, ut nomen plurale rem singularem significet: Latini autem ejusmodi consuetudinem non habent.

Tertio, quia nunquam Septuaginta, nec Hieronymus vertit *bit*. nec ullus illa verteretur auderet. Quod est argumentum, pluralem significationem in iis locis ea nomini non habere sed singularem.

Quarto, quia si nomen Dei in textu hebraico haberet pluralem significationem ubicumque invenitur in numero multitudinis, esset apertissima et frequentissima contradictio in verbis divinae Scripturae. Siquidem frequentissime legimus, unum tantum esse Deum, et tamen frequentissime etiam legimus Deos. Non est autem credibile, voluisse Deum his apparentibus contradictionibus perturbare populum suum, et occasionem blasphemandi praebere adversariis.

Igitur hi omisso, primum argumentum et quidem demonstrativum est hoc. Qui accipit esse ab alio, necessario ab eo distinguitur re ipsa, nec enim fieri potest, ut aliquis producat a seipso: sed Filius accipit esse a Patre, et Spiritus sanctus ab utroque; ergo distinguuntur re ipsa inter se Pater, Filius et Spiritus sanctus.

Rursum. In Deo nihil potest lingi inhaerens, seu non subsistens, quia ita Deo nullum est accidens, nulla compositio ergo haec tria eum sint re distincta, sunt tria subsistentia, et proinde tres hypostases, seu personae.

Probanda est assumptio primi argumenti ex Scripturis: nam per se caetera sunt evidenter. Ac Filium quidem habere ipsum suum esse a Patre; probatur primo ex illo Proverb. 8. *Dominus possedit me*, id est. *acquisiti per generationem*. id enim significat vox hebraica. Et non dicant intelligi hoc de Christo homine in praedestinatione, seu praevisione generato ante colles; ibidem dicitur: *Cum eo eram cuncta componens*.

Nec enim is, qui solum habebat esse in praedestinatione, poterat cum Patre mundum creare: quod enim habet esse solum in praedestinatione, non est, sed futurum est: quod autem non est, operari non potest; igitur Filius Dei qui cum Patre cuncta composuit, in principio mundi iam erat, et tamen per generationem a Patre acceperat esse.

Praeterea Eccles. 24. dicitur. Sapientia *primogenita ante omnem creaturam*. Item Jo. 5. *Dedit Filio vitam habere in semelipso*. Nec dici potest, hoc esse intelligendum de Christo homine; repugnat enim illud: *Sicut Pater habet vitam in semelipso, sic, dedit et Filio vitam habere in semelipso*. Ubi docemur, vitam datam esse Filio a Patre, non quomodo vitam habent creaturae, sed quomodo ipse Pater habet. Item Coloss. 1., dicitur Filius *imago, primogenitus* Deumque autem nomen includit necessario distinctionem et processionem. Nec potest intelligi de Christo homine, quia ibidem dicitur de hoc primogenito: In ipso, et per ipsum condita sunt universa. Item Ilcbr. 1. vocatur Filius splendor et figura paternae hypostasis, quae omnia dicunt processionem. Et ne haec trahuntur ad humanitatem, additur ibidem: *Per quem facta est saecula*.

Denique 1. Jo. 5. legimus, *Et simus in vero Filio ejus*. Certe verus Filius a Patre est natus vere: et non dicant, hoc pertinere ad solum hominem Christum, subditur: *Hic est verus Deus, et vita aeterna*.

Itaque de Filio res est certissima, habere illum esse a Patre, ac propterea distingui re ipsa a Patre. De Spiritu sancto probabitur postea in quaestione propria. Inierim MifUciat illud Jo. 15. *Cum venerit Paracletus. quem ego mittam vobis a Patre. Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*. Ille enim expresse dicitur, Spiritus sanctus procedere a Patre, et proinde ab illo distingui. Dicitur etiam mitti a Filio, et proinde etiam ab illo distingui: missio enim in divinis non potest intelligi, nisi secundum processionem, ut supra dictum est, et infra etiam dicitur.

Secundum argumentum sumitur ex voce Alius. Scriptura siquidem vocat Patrem alium a Filio, et Spiritum sanctum alium ab utroque. Quid quidem apertam distinctionem, et quidem realem indicat. Jo. 5. Filius de Patre loquens: Alius, inquit, est, *qui testimonium perhibet de me*. Et Jo. 11. de Spiritu sancto: *Alitum*, inquit, *Paracletum dabit vobis*. Non autem diceremus de una persona, alius est Marcus, alius Tullius, alius Cicero: nec de eodem. alius est orator, alius consul, alius imperator. Est tamen observandum cum s. Fulgentio in lib. de officiis. Anan., Pater, Filium et Spiritum dici alium: et alium, et alium: non aliud, et aliud, et aliud: siquidem *aliud* distinctionem in essentia, *alius* distinctionem in persona significat. Quare Joan. 10. Clirislus ait: *Ego et Pater unum sumus*, non. *aliud sumus*.

Tertium argumentum sumitur ex particulis quibusdam denotantibus distinctionem. ut *Apud, Cum. In. Et*, Proverb. 8. *Cum illo eram cuncta componens*. Joan. 1. *Et Verbum erat apud Deum*. Ibidem: *Unigenitus qui est in sinu Patris*. Jo. 14. *Ego sum in Patre, et Pater in me est*. Malh. 23. *baptizate omnes in nomine Patris. et Filii et Spiritus sancti*. Isa. 18, *Dominus Deus misit me. et Spiritus ejus*. Et Epist. 2. *Per ipsum* (Filium) habemus accessum in uno *Spiritu ad Patrem*. Nam si Pater, Filius et Spiritus sanctus essent sola nomina, et non res. essent omnino synonyma, quomodo M. T. Cicero. Al quis diceret. Marcus erat cum Tullio, vel apud Tullium, vel in Tullio? vel Marcus et Tullius hoc fecerunt? vel per Marcum habemus accessum ad Tullium in Cicero.

Dicent: Patrem, et Filium et Spiritum sanctum non esse sola nomina, sed Patrem esse verum Deum. Verbum autem et Spiritum sanctum esse virtutes, sive attributa Dei Patris: ratione tamen, non re distincta ab ipso. At nec de virtutibus, seu attributis ejusmodi sententiae vere dici possunt. Quis enim diceret: sapientia est apud intellectum? vel sapientia cum intellectu hoc fecit? vel humo et manus ejus hoc fecerunt? Confitendum est igitur, aut Scripturam ineptissime loqui, aut veram esse distinctionem inter Patrem, Filium et Spiritum sanctum.

Quartum argumentum ex eo sumitur, quod Scriptura inducit Deum loquentem in numero multitudinis, vel loquentem de Deo tanquam de alia persona. Genes. 1. At! *Deus, faciamus hominem ad imaginem nostram*. Genes. 3. Ecce *Adam quasi unus ex nobis factus est*. Genes. 11. *Venite descendamus, et confundamus linguam eorum*.

Genes. ,9. *Pluit Dominus a Domino. Oseae I. Dixit Dominus, salvabo eos in Domino Deo sun.* Zach. 3. *Dixit Dominus ad Salon, increpet Dominus in le Solan.* El licet Ilabbini haec omnia eludant dicentes. esse phrases linguae etc. cl dif-ficto sil cos convincere: lamen apud Catholicos habent suam anclorilalcu, quia Patres passim his argumentis ulunliir. El Concilium Syrmicnsc apud Hilarium lib. de Synod., dicil anathema iis, qui aliter explicant loca citata ex Genesi. Praeterea habemus alia loca in Testamento novo, quae nulla ratione pissunt eludi. Joan. 10. *Ego el Pater unum sumus.* Et J<>. **li.** *Ad eum veniemus, el mansionem apud eum faciemus.* Nec enim una el eadem persona, quae plura nomina vel officia habeat, vere dicere polesl ratione eorum nominum vel officiorum, nos *faciemus*, aul *nos veniemus*. Siquidem facere cl venire personarum csl, non nominum, aul officiorum, cl quis non rideret, si legeret dixisse Ciceronem : Ego cl Tullius veniemus?

Quintum argumentum sumitur ex eo, quod Scriptura saepe de Dco loquens, ternario numero utitur. Exod. 3. *Ego sum qui sum. qui csl misit me ad vos.* Ibidem: *Deuspatrum vestrorum apparuit mihi. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob.* Num. 6. *Sic benedicetis /iliis Israel: Dene lient Ubi Dominus, et custodiat te: ostendat Dominus faciem suam libi, el misereatur lui: convertat Dominus vultum suum ad te. el det libi pacem.* Deui. 6. *Dominus Dcus nosler Deus unus est.* Psal. G6. *Ilenedicat nos Deus. Dcus nosler, benedicat nos Deus, et metuant eum omnes /ines terrae.* Psal, 135. *Confitemini Domino, quoniam bonus: confitemini Deo Deorum: con/itemini Domino dominorum.* Isa. G. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus.*

Ubl notandum csl cum Theodoreto lib. 2. ad Grace., Deum in Testamento veteri noluisse proponere mysterium Trinitatis expresse, quia Judaei incapaces erant, el quia recens exierant de Aegypto, ubi < lcbantur nulli Dii, el Intraturi erant in terram Channum, ubi etiam multi habebantur Dii ; nc videlicet putarent, sibi etiam 1res Deos proponi colendos: voluisse lamen Deum adumbrare huc mysterium, idque nullis modis, ul cum in Testamento novo praedic, rclur, non videretur omnino novum, vel repugnans Testamento velcri.

Sextum argumentum cx numeris binario el ternario in Scriptura expressis. Jo. 8. *In lege vestra scriptum est, qui i duorum hominum testimonium verum csl. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, el teslimonium perhibet de me, qui mi'it me Pater:* ubi aperte se, el Patrem duos testes facit. Et .lu. 15. de Spiritu Sancto addit: *Ille hslimonium perhibebit de me:* atque ita sunl 1res. El I Jo. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in corio, Pater. Verbum et Spiritus sanctus.*

Ultimo addi possunt congruentiae naturales. quae non demonstrant Fidem, sed ea supposita ostendunt, id qiiud. sscrimus non esse conlra ralionem: qua< congruenti; s non prosequar fusius, sed solum indicasse contentus ero, nc videamur in ejusmodi ralionibus Fidei noslrac fundamentum collocare.

Igitur prima csl. Summi cl infiniti boni est se summe el infinite communicare: non autem Deus infinito ac summo modo se communicavit in productione creaturarum. Secundo. Perfecta beatitudo comprehendit omnia bona: ct unum, cl quidem insigne bonum est consortium aequalium personarum. Tertia. Generare sibi simile est perfectio, quae non debet abesse a Deo, qui est undequaquo perfectus. Quarta. .Melius csl ab aeterno Deum aliquid produxisse, quam otiosum fuisse. Quinta. Quia invenitur una natura in una hypostasi, ut in quolibet angelo; plurcs in pluribus, ul in multis angelis: plurcs in una, ul in homine, ubi duae naturae, anima cl caro, una spiritualis, altera corporalis: in unam hyposlasim humanam conveniunt igilur credibile est. esse quoque unam naturam, idesl, divinam in pluribus hypostasibus, hoc est, in Patre, in Filio el in Spiritu sonelo. Scxla. Halio sumitur cx vestigiis quae Deus impressit quodammodo in crcaturis. de quibus vestigiis disserit sanctus Augustinus a lib. 9. de Trinit. usque ad 15.

Itaque res omnes ita affectant numerum ternarium, ul plane omnia clamare videantur, auctorem suum esse Trinitatem, quae omnia fecit in pondere, numero el mensura. Primum igilur 1res solae sunl passioncs omnibus rebus communes, unum, verum, bonum. Deinde lota rerum universitas distribuitur in partes 1res: quidquid enim est, aut spiritale csl, aul corporale, aul mixtum cx utroque. Res spiritales in 1res hierarchias dividuntur: singulae hierarchiae in 1res onlines: singuli vero spiritus angelici non tam vestigium, quam imaginem Trinitatis referunt, cum Iribus sint praediti facultatibus, memoria, intelligent!;!, voluntate; atque in eis cx mente nascatur notitia, ex notitia amor procedat. Porro in rebus corporalibus pene innumerabilia rcperiuntur vestigia Trinitatis; sed ea persequi nimis longum, minimeque necessarium hoc loco esse videtur. Nunc ad argumenta adversariorum diluenda veniamus.

CAPUT VII.

Diluitur argumentum primum conlra distinctionem personarum in eadem essentia.

Primum argumentum csl Valentini Gentilis. Qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non csl verus Deus: sed unus Deus in essentia non gignit, ncc gignitur, nec procedit; ergo unus Deus in essentia non est verus Deus: sed Pater, Filius ct Spiritus sanctus sunl per vos verus Deus; ergo non sunl unus Deus in essentia. Propositio primi syllogismi ita probalur. Nullus csl Deus praeter Patrem, et Filium cl Spirillum sanctum: sed Palcr gignit. Filius gignitur, Spiritus sanctus procedit; ergo qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non csl verus Deus. Assumptio ejusdem primi syllogismi probatur hoc modo. Dcus in essentia nihil est aliud quam ipsa essentia communis tribus: essentiam aulem non generare, nec generari, ncc procedere, Senlcnciarum docent.

Ad hoc argumentum Joannes Wigandus lib. cont. nov. Anan., non potuit respondere, nisi negando

essentiam non generare, nec generari, quidquid dixerint Seritcnliarii: et affert hanc, ut ipse quidem putat, demonstrationem. Kilins Dei est genitus secundum Scripturas: et Filius Dei est essentia quaedam viva, non figmentum secundum Scripturas; ergo essentia secundum Scripturas gignitur, et proinde etiam gignit. Quo argumento proposito quasi uno ictu omnes Sententiariorum prostratis, subiungit: Mulier, id est. ratio in Ecclesia taceat.

At profecto Wigandus non solvit argumentum, sed incidit in gravissimum errorem: nam si essentia gignit et gignitur; ergo duae sunt essentiae, nec enim in se igitur potest unum et idem, a seipso produci, Et ne dicat. Ime non esse secundum Scripturas, cogitet, nos non aliter probare ex Scripturis Patrem et Filium esse distinctos ipsa ratio, quam quia unus ab alio produci ducitur.

Recte igitur Concilium Lateranense cap. 2. definit. essentiam non gignere nec gigni. Nec argumentum Wigandi aliquid concludit, sed laborat fallacia accidentis: nam Filius licet includat essentiam, tamen distinguitur ratione ab ea propter relationem, quam dicitur praeter essentiam: et quatenus ab ea distinguitur. convenit ei generari, quod non convenit essentiae. Quemadmodum Pater includit eandem essentiam, sed distinguitur ab ea ratione propter relationem paternitatis, quam habet praeter essentiam: idcirco Pater generare dicitur, essentia non dicitur. Similis fallacia esset si diceret: Homo est species: Petrus est homo: igitur Petrus est species. Vel Petrus est individuum: et Petrus est homo; ergo homo est individuum.

Ad argumentum principale potest distinguere propositio: nam cum dicitur, qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est verus Deus: si vos *Deus* accipiat pro persona divina in communi, propositio est vera: nam qui non gignit, nec gignitur, nec procedit, non est persona divina: tamen vero si in assumptione per unum Deum in essentia intelligatur ipsa essentia vera est etiam assumptio. Sed inde tamen concluditur, essentiam non esse personam divinam formaliter, non autem concluditur, essentiam non esse verum Deum.

Si tamen unus Deus accipiat in assumptione, ut verba sonant, hoc est. pro personis in communi. Inno assumptio est falsa. Nam verum est dicere, unus Deus in essentia gignit, gignitur et procedit. Nam ille unus Deus est Pater qui gignit, est Filius qui gignitur, et est Spiritus sanctus qui procedit. Si vero vox *Deus* in propositione accipiat pro Deitate. sicut potest accipi, quia in Deo non distinguitur persona a natura: propositio est falsa, ut patet, nec probatio concludit. Nam essentia non est Deus, praeter tres personas: et tamen non gignit, nec gignitur, nec procedit, quia distinguitur ratione a personis, quibus propter convenientiam generare, gigni et procedere.

CAPITULUM VIII.

Diluitur argumentum secundum.

Secundum argumentum est Transylvanorum lib. 1. cap. 5. Si tres personae sint unum in essentia

erit in Deo Quincilas, non Trinitas: nam Essentia. Pater, et Spiritus sanctus sunt quatuor nomina, et non synonyma; ergo quatuor res significant. Item Pater. Filius et Spiritus sanctus sunt tres: sed Essentia nihil est horum, nam Essentia enim est Pater, quia non genuit, nec Filius, quia non est res genita, nec Spiritus, quia non processit: est igitur quartum aliquid.

Praeterea essentia est fons personarum, ab illa enim emanant relationes, et proinde personae, quae, relationibus constituuntur: et fons, et rivuli distinguuntur realiter: ergo essentia distinguitur realiter a tribus personis; ergo cum illis facit numerum quaternarium.

Praeterea Papistae in Symbolo, post illa verba *Credo in unum Deum*, ponunt virgulam, non cogantur dicere Credo in unum Deum *Patrem*; ergo distinguunt Deum a Patre: sed infra etiam distinguunt Patrem a Filio, et Filium a Spiritu sancto: ergo sunt quatuor.

Praeterea Papistae dicunt. tres personas in uno Deo considerari. et tamen Deum se in tribus personis manifestasse: alius quis est ille Deus? Certe non Pater. non Filius nec Spiritus: nullus enim horum se in tribus personis manifestavit, nec in ullo horum tres personae resident: igitur est quatuor quidam Deus.

Respondeo: nullo modo nos quincilas in Deo constituere; quin potius anathema dicere iis, qui quincilalem pro Trinitate colunt. Nec argumenta proposita nos quidquam movent. Respondemus enim ad primam rationem: illa nomina non esse synonyma, nec tamen significare quatuor res, sed unam tantum, si de re absoluta dicatur: vel tres tantum, si de relativis: id quod indicare videtur Augustinus lib. 1. de doctr. Christ. cap. 11. cum ait: *Illes, quibus [ruendum est, Pater, et filius et Spiritus est, eademque Trinitas una quaedam summa res.* Sed apertius Anselmus lib. de Incarnatione. Verb. c.3. ducet, tres personas esse tres res, et unam rem: tres res relativas, et unam absolutam. Nec est insolitum plura nomina non synonyma significare unum, sed diverso modo.

Dices: si ista nomina significant unam rem absolutam, et tres relativas; ergo significant quatuor res. Respondeo: nullam esse consequentiam, nam res illa absoluta non distinguitur re, sed ratione tantum ab illis tribus relativis; proinde in Deo est unitas essentiae. est Trinitas personarum, nulla vero (quincilas est).

Ad secundam dico: Essentiam esse illa tria, et illa tria esse essentiam. Quod autem essentia non generet, et Pater generet, non arguit distinctionem rationis, sed rationis tantum. Nam etiam homo et humanitas sunt una res, et tamen homo generat, humanitas non generat.

Ad tertiam, nego essentiam esse fontem personarum, aut relationum: nam personae a personis producuntur, relationes autem non producuntur, ut relationes sunt, sed per se consequuntur ad productionem suppositorum. Vide s. Thomam 1. p. q. 10. art. 1. et in 1. sent. dist. 27. quaesi. 1. art. 3. Immo Augustinus lib. 1. Trinit. cap. 20. contrario modo loquitur cum dicit, Pater et Filius et Spiritus

pium lotius divinitatis: ubi Lm -n non vult dieerc, divmil t un prduci, sed Patrem esse principium omnium divinarum personarum ; qunndoqmdcm l'ilium producit per genernlioncm, el Spiritum »anctum per spirationem: ipse aulcm u nulla persona aul gignitur, aul spiratur.

Ad qii.irlim de Symbulo dico: illud argumentinn militare contra Benedictum Aretiim Zw.ngl anum. Ille cnim in bisl. de supplie. Valent. Geulil. cap. ft. ct 11. cum nesciret respondere ad argumentum Gi nllilis, qui probabat >olum Putrem esse umiin Dé cru, quia in Symbolo dicilur *Credo in unum Deum Patrem*: opem imploravit virgulae unius, <pi un mscrendam esse dixit inter lleum cl Patrem.

C clerum Cdecbismi Catholici non habent istam virgulam, t l Paires veteres exponentes Symbolum, semper legerunt unum Deum Patrem, ul Irenaeus lib. I. cap. 2 Cyrillus calecli.7. Huillions explicnl. Symb . cl alii.Quamquam etiamsi distingueremus Deum a Patre per interjectam virgilam.non proplorea introduceretur quolernlias: nam ibi Deus distingueretur a Paire, ul significaretur nomine Dei non comprehendi solum Putrem,sed cliam Filium el Spiritum sundum. Quemadmodum autem vocari Patrem in Symbolo unum Deum non repugnat Filii Divinitati, supra non semel csl explicatum; pnicsclim cum in eodem Symbolo dicatur Filius unicus Dominus nosler, ncc lamcn ullus neget Patrem quoque cssc unicum Dominum noslriiiiiQuainvis enim Calccliismi, ul plurimum , legant, ct in Jesum Chrislum Filium ejus , unicum , Dominum nostrum, lamcn Rudinus in expositione Symboli scribit, illud, unicum, posse referri tum ad Filium ejus, lum ad Dominum nostrum. Vere enim Chrislus cl csl Filius Dei unicus, el unicus Dominus nosler.

Ail quintam respondeo: cum Deum dicimus sc manifestasse in Iribus personis, velle nos dicere, lleum esse 1res personas, cl lioc nobis revelatum cs<e divinitus. Quando petunt, quis est ille Deus? an Pater? an Filius? Respondeo: est divinitas, sive csl trinitas, sive esi Pater, et Filius ct Spirilus sanctus; quidquid enim horum respondeatur, rectissime respondebitur. Pari ratione qui dicunl, si qui lamcn Catholicorum ita dicunt, 1res personas in uno Deo residere. nihil aliud significare volunt, quam 1res personas unius esse deitatis, unius essentiae, unius naturae, nec <lc verbis, cum res constat, controversia facienda est. ul Augustinus bene monuit lib. I. retract, cap. 15.

CAPUT IX.

Diluitur argumentum tertium.

Tertium arginnenlum. Pater est ingenuus, et Filius gi nilus; ergo non sunl unus Deus, alioqui unos Deus erit genitus, el non genitus, quue im-[l i.ot contradictionem. Item. Generabile cl ingeo< rabile differunt plusquam genere, sicut corruptibile et incorruptibile; ergo Pater el Filius difle-ruul plusquam genere.

Dem. Vel genitum cl ingenuum sunl nc· idenlia vel substantiae. Si prunum; ergo in Ibo sunl accidentia: si secundum: ergo Pater el Films differunt substantialiter.

Respondeo ad primam rationem: si ulraque propositio sil allirinaliva, iilr.iqueest vera, el nulla csl contradictio. Aain Deus est genitus, et Drus est ingenuus non sunl contradictoriae, quiu in prima propositione Deus accipitur pro Filio, in secunda pro Patre. At >i liat altera negativa bue modo. Densest genitus, cl Deus non esi genitus: vel sic, Deus gemui, Deus non genuit, sunl contradictoriae, sed prima est vera, secunda est falsa. Ratio est. quiu nomen Deus absolute accipitur pro persOpis indistincte: sed quando dicilur. Deus genuit, vel Deus csl genitus, ratione praedicati nuliomilis restringitur subjectum Deus ad unam certam personam. Et sic est verum, Deus genuit, quia restringitur nomen Deus ad Patrem. Al quando est negativa, subjectum non restringitur per pricdiculuin , quia tunc nihil assentur, sed negatur. Itaque cum dicilur, Drus non generat, vel Deus non est genitus, csl sensus, nulla persona divina general, nulla est genita; (piae sunl falsa.

Ad secumlam respondeo: generabile per motum differre genere ab iogenerabili : tale omin generabile natura sua est corruptibile: at generabile sine motu el mutatione, non necessario differt ab ingenerabili. Sed facilius polesl responderi: generabile ct ingcnerabile lum solum differre genere, cum natura ejus quod generatur per generationem producitur: non aulein cum solum communicatur uni ab alio. Porro Filium dici genitum, non quod natura ipsa ejus genita sit, seu producta, sed quod eam Filius a Patre per generationem acreperil. Itaque non distinguitur Filius a Palrc. natura, sed solum quoad modum naturam illam habendi. Sicut Adam ex nullo homine est productus, Eva cx solo Adamo, Cain ex Adamo cl Eva; et tamen eraniomnes 1res ejusdem naturae specificaе. Quo i exemplum affert Justinus de rcct. Fid. confess. Nazianzenus hb. 5. de Theol. Damascenus lib. I. cap. 9. cl Augustinus lib. I. ct 2. conlra Max.

\d tertiam dico: genitum cl ingenuum ncc esse substantias, ncc accidentia: nam ingenuum csl negatio quaedam processionis, genitum aulein dicil relationem; ul cliam paternitas, ac spiratio tam activa, quam passiva relationes sunl. Relationes autem divinae sunl quidem rationes substantiales, el rcaliter ipsa Dei substantia: tamen ul distinguuntur ratione ab cssc nliu. non dicunt substantiam, quia relatio ul relatio non est substantia: nec dicunl accidens. quia in Deo nullum csl accidens. Ita respondit Augustinus lib. 5. Trin. cap. 3. I. et 5. ubi eleganter argumentum retorquet in Arianos: nam cum dicilur, *Ego el Pater unum sumus*: unumne, inquit, dicuntur Pater cl Filius secundum substantiam.aul secundum accidens? Si primum; ergo sunl ejusdem substantiae Pater el Filius: si secundum; ergo in Deo sunl accidentia. El concludit tandem his verbis: haec non secundum substantiam dicuntur. sed secundum relativum, quod tamen relativum non est accidens. Vide cliam s. Them, in I. p. q. 28. ari. 2. ubi doccl, in Deo esse duo praedi-

catnclla secundum proprii generis rationem, snb-
slanlium, cl relationem.

Sed ilices. Si ml essentiam cl substantiam Dei non perlinet esse genitum vel ingenitum, quomodo non accidit hoc illi? RospondCo c,um Vugustino ibidem: beo nihil accidere posse, num omne accidens compositionem dicil, el imitationem. 1'nde concedendum est, beo esse proprium, naturale cl necessarium simpliciter ul sit Pater, Filius el Spiritus sanctus, el proinde quod una persona sit ingenita, alui genita, alia procedens: sic tamen haec sunt naturalia el necessaria b^o. ul non sint proprie cl fonniidter dc essentia ejus. Quomodo in rebus creatis, natuiulo esi animali el necessarium cssc rationale vel irrationale, cl lamcn neutrum esi de essentia ejus: cum tamen c contrario animal sil dc essentia uiriusque, idcsl..tam hominis, quam bruti. Ita igilur essentia divina essentialiter includitur in relulionibus: nihil enim csl in beo, quod r.on sil essentialiter Detis; ahmpii esset essentialiter creatura: al contra ipsa relatio non includitur essentialiter in essentia, ncc l.iu en accidit ei. ul dictum csl.Quin politis darius hoc cernitur in nostro proposito: nam paternitas, filiatio et spiratio rclalians sunl: relatio aulein secundum suam formalem ralionem abstrahil a substantia el accidente, nam in Deo π Lilio est substantia, in creaturis esi accidens. Vide s. Thomam l. p. q. 28. art. l. cl de pol. q. 8. ari. 5. el Erane. Ferraricn. in i. conl. Genl. cap. 14. non prooul-a line.

Diluitur argumentum quartum.

Quartum argumentum. Generare csl summa perfectio in vivente: hanc aulein perfectionem Pater babel, Filius non habet; non igilur csl Eilius aequalis Patri, proinde non sunl ejusdem naturae Pater £l Eilius, cl quod inde sequilur. non sunl plures personae ejusdem essentiae in beo. El confirmatur. Quia productum dicil intrinsece dependentiam ab alio, cl posterius est eo a quo producitur, si non tempore, ccrle natura: nl verus heus csl ens cx se independens, cl necessarium, cl nulla re poslcarius; igilur Eilius non csl verus Deus, cum sil productus, cl a Palrc in esse dependeat.

Respondeo: generare dicere perfectionem, sed minime eam deesse Eilio. Esi enim in Filio omnis perfectio activae generationis, licet ipsa activa generatio in Filio non sit, quia non csl opus: nam omnem perfectionem quam habet generatio,ab essentia habet: essentiam aulein lotam etiam Filius habet. Id quod facilius inlclligel, qui observaverit, quod sicut principium quo generationis activae est essentia divina, el ideo generatio activa csl infinitae perfectionis: ita terminus quo generationis passivae csl essentia divina, el ideo illa cliam inlinilac perfectionis, imo ejusdem prorsus infinitae perfectionis csl.

Dices: si terminus quo gncralionis divinae est essentia; ergo essentia generatur saltem per accidens, Respondeo: nullam cssc consequentiam; nam

in creaturis natura quae est terminus quo, per accidens generatur, quia non communicatur natura Filio eadem numero cum ea quae in Patre, sed alia quaedam nova, quae quia nisi producatur non est; ideo producitur, ul communicari possil. Al essentia divina una numero csl in Paire, cl communicatur Filiopdco per generationem minime producitur.

Ad continuationem respondeo: in crealuris dependere Filium a Paire, quin accipil aliam mune-ro naturam ab illa quam iiabcl Pater: m divinis aulcm non esse cjtismo ti dependentiam, quia eadem natura, quae ex se esi simpliciter independens, coniinunicalur a Palrc Filio, idque naturaliter cl necessario: unde solum csl retalio mutua Palris ad Filium, el conlra, sed sine ulla dependentia in esse.

Pari ratione negandum csl, omne productum necessario esso posterius: solum emm productio per se requirit ordinem inter producentem cl productum, sed non pi lorilalem, nisi per accidens m crealuris,ubi nova natura ex non esse deducitur ad cssc. Vi inter personas divinas non potest ulla cs-sc priorilas el posteritas, cum nihil habeant istac persone, rusi essentiam cl relationem,el essentia sii una el eadem in omnibus: relationes aulcm id requiranl, ul sini simul natura.

CAPUT XI.

Diluitur argumentum quintum.

Quintum argumcnlum. Quando Eilius genitus csl. vel erat, vel non erat. Si erat: quare genitus est? Si non eral: ergo aliquando Filius non foil; ergo non csl verus Deus ; ergo non sunl plures personae ejusdem essentiae.

liem. Vel Films semper gignilur,vcl semper est gcnilus, vel aliquando gigncbalur, cl aliquando fuil genilus: si semper gignitur; nunquam terminum el perfectionem ultimum assequelur: si semper fuit genilus: quo paclo ad terminum sine via pervenit? si aliquando gignebatur,el aliquando fuil genilus; non semper eodem modo sc habuil, sed mutatus csl, quae omnia absurda sunl in Dco:non igilur in Deo plures personae asserendae sunl.

liem. Vel Filius praefuit in Palrc actu, vel potentia, vel nullo modo: si actu; ergo luit antequam gigneretur: si potentia; ergo in Deo est potentia passiva: si nullo modo; ergo ex nihilo factus e>l.

Respondeo ad ralionem primam cum Basilio lib. 2. in Eunom., negandum esse. Filium fuisse antequam gigneretur, cl concedendum fuisse cum gignerclur:nccscquitur.frustra genitum cssc;id enim frustra fieret,imino nec posset fieri, quod csscl antequam fleret: quod aulcm csl dum fit. non frustra ill;ccrlc in rebus creatis momenta temporis el sunl cum fiunt, el fiuiil cum sunl. Aec cliam sequilur, Filium non semper fuisse, si negetur fuisse aillequam gigneretur: nam semper gcnilus esi, alque ila semper etiam fuit.

Ad secundam Calvinus lib. 1. Instil. cap. 13. § ull. respondet: Filium semel genitum fuisse, nec jam generaii: dicil enim, slulle fingi in beo conii-

mu ni nclum generandi. Sp̄cl profecto Calvinus repugnat Augustino m episl. 171 ntl Pascent. cap.L qui sic ait: *Semper gignit Pater. el semper nascitur* fi/i'/.s. El r.ilionetii alTcrl optimam, quia si l'ater ḡḡḡḡḡḡ genuit, ct postea destitit: ergo aliquando cliam coepit gignere, cl antea non gignebat; ergo l ilms non est aeternus. Idem tamen Augustinus lib. Kl.Qiiacslion.quaesi. 37. el Greg.lib. 2li. Moral, cap. l. dicunt: melius dici Filium Dei semper natum, quam semper nasci : nam etiamsi semper durat actus generandi el nascendi, lamen semper cliam est perfectus el consummatus.

Ati argumentum ergo dico: in generatione divina cssc quicquid perfectionis csl in via cl in termino generationis, remota imperfectione.In via,quae exprimitur per vocem *Nascitur* invenitur perfectio ipsius actus nascendi, el imperfectio carentiae lermiini: in lcrmino, qui exprimitur per vocem *Natus est* invenitur perfectio ipsius rei productae, sed dcl sl perfectio actus nascendi. In Deo ergo semper csl nativitas, scd perfecta: semper enim Filius Dei nascitur, scd perfectus. El hoc est semper natum esse.

Ad tertiam respondeo: rem aliquam dici esse in potentia dupliciter. Ino modo m potentia activa «gentis, cl hoc proprie convenit suppositis quae pn ducuntur;allero modo in potentia passiva materiae, el hoc convenit iormae:non enim suppositum educitur de potentia materiae,scd forma..lam ergo si consideres ipsum suppositum Filii, praefuit in potentia activa Patris, el hoc nullam punit in Deo imperfectionem: nam potentia passiva impcificationem dicit,activa perfectionem.Si respicias formam l ilii, idest, essentiam ejus, quam Paulus Pliibp. 2. vocat formam Dei, illa praefuit actu in Patre, non in potentia, quia est communis utrique.

Ad argumentum, cum dicilur: si praefuit actu; ergo fuit antequam liercl; respondeo: non esse factum ipsam formam, scd communicatam : nec est absurdum, immo necessarium . ul praeexisteret quae communicanda erat. Incliigenda aulem sunt haec omnia quae sonant priorilalcm , secundum modum nostrum intclhgendi : nam quod ad rem altinel, nulla est priorilas, scd Pater semper actu genuit, ac gignit Filium.

CAPUT XII.

Diluitur argumentum sextum.

Sextum argumentum. Aut persona in Deo est finita, aut infinita: si infinita; ergo una tantum: si finita: ergo infinitae personae deberent esse, ul respondeant infinitati essentiae.

Praelereammultiplicatio suppositorum vel est nces an. ad conservationem speciei, vel ul unum suppositum perficiatur cx altero: al Deus, cum sil aeternus, non eget conservatione, nec perfectione, cum sil perfectissimus.

Denique: v.1 |. <ia ut persona dicit perfectionem, vel non. Si dicit perlectionem;ergo una perfectio csl in una persona, qmie non csl in alia: el cum illanon sil accidens . erit substantialis perfe-

ctio in una.el non in alia.Si vero persona ul persona non dicit pcrfeclhmemiergo perfectior erit persona humana, quam divina: nam humanam certum csl dicere perfectionem. Respondeo: personam divinam ul talem esse infinitam, el proinde dicere summam perfectionem. \d argumentum aulem respondeo: non posse inde colligi; ergo una lanium csl persona: sed hoc solum; ergo una est perfectio omnium personarum: csl enim una et eadem infinita perfectio in omnibus personis, sed non eodem modo: in Patre enim illa perfectio est paternitas, in Filio filiatio etc.

Ad secundum dico: multiplicari supposita in divinis. non ad conservationem speciei, nec ad perficiendum unum ex alio, sed quia id postulat natura rei inlclligenlis, quae duos habet modos producendi aliquid intra seipsum. videlicet, cognitionem el amorem. Quae cliam est ratio cur sint tres personae tantum, el non plures , nec pauciores : una enim esse debet producens, non producta : alia producta per cognitionem: alia producta per amorem.

Ad tertium dico: eamdcm perfectionem dicere omnes personas, sed alio modo.

Quaeres fortasse: an ille modus, idest.. an illa relatio dicat perfectionem. Respondeo: relationem in genere sumptam non dicere perfectionem, cum abstrahat ab ente rcali, el rationis; lamen relationem realein perfectionem dicere, cl relationem divinam infinitam perfectionem : non lamen aliam perfectionem dicere hanc divinam relationem, nliant illam, sed onmcs eamdcm, (piaecsl divina essentia.

CAPUT XIII.

Septimum argumentum. Intellectus divinus et voluntas idem sunl, el similiter intellectio el volitio; ergo etiam Verbum el Amor, idest Filius cl Spiritus sanctus: ab uno enim non procedit nisi unum.

Prelerca inlclligens in Deo, ct intellectio idem sunt , ct similiter amans cl amor ; ergo Pater cl Filius non distinguuntur inter se, nec a Spiritu sancio.

Denique aut Filius inlclligil, out non: si inlclligil: ergo producit notitiam seu verbum: si non inlclligil: ergo Verbum non csl Deus , nec enim Deus esse potest. qui nihil inlclligil. Idem de Spirilu sancto dici potest. Nam si amat , producit amorem: ergo aut sc, aut alium : si non amal, non csl Deus: nec enim Deus actu voluntatis earere potest.

Respondeo ad primam rationem: minorem distinctionem requiri in principiis, quam in terminis, ul planum csl cx eo. quod unus Deus tot genera rerum creavit, animus noster tot conceptus paril, unus truncus tot ramos producit; cx quo fit, ul salis sil distinctio rationis inter intellectum cl voluntatem , ad hoc ul habeant terminos re distinctos.

Ad secundam dicofmde solum probari, Patrem, Filium et Spirilum sanctum esse unum in essentia. Nam in Deo, inlclligens, seu potius dicens, el ver-

bum idem sunl, excepta relatione producentis cl producti: el amans cl amor idem sunl. excepta relatione producentis amorem, cl amoris producti.

Ad tertiam dico: Filium inlelhgerc, at lamen non producere notitiam, cl Spirilum sanctum amare, cl lamen non producere amorem: csl enim observandum. inlciligere el producere notitiam . ul cliam amare et producere umorem, esse idem re . sed distingui ratione. A.un inlciligere cl amaro dicunt ordinem el objectum. idest, ad rem quae intelligitur el amatur: ad producere notitiam el amorem . dicit ordinem ad rem. quae producitur, hoc csl ad ipsam notitiam, el amorem: sic etiam nolilia el verbum sunl idem.sed distinguuntur ratione. .Xiiii nolilia dicit ordinem ad objectum, verbum autem ad dicentem. Jam ergo Paler csl intelligens eum utroque ordine; el ideo csl etiam produciens: Filius est intelligens, sed cum primo ordine et non cum secundo, quia habet oppositum ordinem. 1 ndc ipse non csl dicens, seu produciens verbum.

Pari ratione, Paler est nolilia. scd non verbum; Filius csl nolilia cl verbum, quia habet ordinem producti, quem non habet Paler. Hinc s. Augustinus Id). 15. Trinil. cup. 1A. Sciunt inquil, *inquicem Paler cl Filius, sed ille uh/nendo. iste nascendo*. Similiter Spirilus sanctus intelligit. el csl ipsa nolilia. seu sine relationibus producentis, aul producti. Unde neque csl dicens, neque verbum. Idem dico de amore: nam Paler et Filius amant cum relatione producentis amorem: Spirilus sanctus amat, sed cum relatione amoris producti.

CAPUT XIV.

Octavum argumentum. In Deo nihil csl nisi essentia el relatio: sed neutrum general, aul generatur: ergo nihil in Deo generat, el nihil generatur; non igilur sunt in Deo plures personae.

liem. Verus Filius debet produci similis gignenti: scd Verbum non csl simile gignenti sed objecto. ul notum est: igilur non csl Verbum Dei verus Filius Dei, proinde nec ejusdem essentiae cum Deo.

Item. Spirilus sanctus aul producilursimilis Deo Patii in essentia, aul dissimilis : non similis, quia esset Filius, et lunc non esset Verbum unigenitus Filius: ergo dissimilis; ergo non csl verus Deus ; ergo non sunl 1res personae imus verus Deus.

Despondeo ad primam rationem: non essentiam, nec relationem seorsim sumptam gignere, aut gigni, sed constitutum ex utroque. Itaque constitutum cx essentia cl paternitate gignit, el constitutum ex essentia et (Hiatione gignitur: quemadmodum etiam in creaturis non gignit essentia, nec subsistentia, sed persona ipsa principium est quod gignit, essentia est principium quo gignit, subsistentia est conditio sine qua non gigneret.

Ad primam continuationem. quae erat ejusmodi: Verbum non est simile intelligenti. sed rei intellectae: ergo non est Filius intelligentiis. Despondeo: Deum inteiligendo seipsum producere verbum, et proinde rem intellectam cui verbum est simile, esse ipsum Deum qui producit verbum.

BeLUBMIXt. Vol. I.

Al inquires: Verbum non est simile Deo ul intelligenti, sed ut intellecto: al Deus non gignit ul intellectus, sed ul intelligens: ergo Verbum non csl simile gignenti, proinde nec csl Filius. Praeterea , Filius vel csl similis Palri in cssentia, vel in proprietate: non in c-sentia, quia in cssentia esi idem: non in proprietate, quia in dia est dissimilis: ergo nullo modo est similis.

Despondeo: Patrem debere producere Filium sibi similem in essentia, non -imite m relatione producentis, quia non producit Patrem suum, scd Filium suum; el ideo Verbum non dcbel es<<* simile Palri , ul Paler csl dicens. sed ul Paler habet talem naturam, quod dicendo exprimitur.

Ad illud aulem. quod addebatur: Filius Palri in cssentia csl idem: ergo non similis. Respondeo cssc eumdein el esse similem: nam qu. lentis ulerque habet diam essentiam, sunl idem in cssentia: tamen quatenus ipsi sunl duo distincti, ct convenmnl in illa essentia. l nde cum \riani vellent Fibum dicere

Palri, non i.'üiüσiov, Patres responderunt, posse quidem dici sed non debere m-gaii ιποδύσiov. Vide Ildarium l.b. dc >ynod prope fin.

Ad postremam rationem quae erat de Spirilusanto. respondeo: Spirilum sanctum similem produci in essentia Patri cl Fiho: ncc tamen esse Filium, cupis rei caussa non est usque adeo certa. Scriptura si quidem rem docuit, caussam tacuit, non in hac re solum, scd in multis etiam aliis, ul semper nos exerceat el humiles discipulos habeat. Vide Athanasinm in episl. ad Serapion. Greg. nazianz. lib. 5. dc Tool.: Basil hb. 3. in Eunom. : Damasc. lib. I. cap Hl.; August, lib. 5. Trinil. cap. 27. lib. 3. cont. JIaximin. cap. 11. el Tract. 99. in Jo., qui docent rem cssc nUiorem. quam ul a nobis perfecte intelligi possit. Quamvis Augustinus duas rationes excogitaverit. quae utcumqe animo quaerentis satisfacere possunt. Ait enim hb. 5. de Trinil cap. 14. ideo Spirilum sanctum non esse Filium, quia non procedit quomodo natus, sed quomodo datus. Addit vero lib. 15 cap. 26. proplerca quoquo non posse vocari Filium, quia proccdilex duobus, qui nec duo Patres dici possunt, nec alter paler, altera mater.

Clarius s. Thomas 1. part, quaest. 27. art. 1. ct in q. de pot. q. 10. art. 2. ad arg, 22. rem istam explicuisse videtur, vit enim. Verbum Dei Filium esse Dei, quia cum procedat per actum intellectus procedit ul similitudo quaedam el imago producentis, idque ex vi ipsius productionis. Sec enim res ve.re intelligitur, nisi producatnr nolilia, scii Verbum, quod sil ipsius rei quae intelligitur similitudo. At Spiritum sanctum, idem b. Tho. docet, non esse Filium Dei. quia licet similis sil Palri ct Filio, non procedit similis cx vi productionis, cum per actum amoris procedat: amor autem non sit ex natura similitudo rei amatae, scd impulsus quidam in rem amatam.

CAPUT XV.

Nonum argumentum. Vel subsistentia est de intrinseca ratione essentiae, vel non est. Si csl; er-

go cssenlia csl incommunicabilis, vol si communitir, communicabitur etiam subsistentia. El lune vel habent personae praeter islam subsistentiam : quam accipiunt cum cssenlia, aliam propriam, vel non : si habent; ergo quatuor erunt subsistentiae: ct proinde quatuor personae: si non habent; ergo una tantum erit subsistentia, ac proinde una tantum persona. Si vero subsistentia non est de ratione essentiae: ergo essentia non csl infinita simpliciter, cum non contineat omnem perfectionem: ct praeterea erunt divinae personae compositae ex essentia, et subsistentia, quod csl absurdissimum.

Rcspondeo: hic tangi quaestionem dilliHliniotn, cl in qua Patres discordes videntur, Nam b. Augustinus lib. 7. Trin cap. 4. dicil, aliud esse in Deo esse Patrem, aliud esse Deum: sed ibidem «locet, subsistere dici ad sc. non ad aliud, proinde esse absolutum et commune tribus. Denique addit, sic esse in Deo unum subsistere . quomodo est unum sapore, cl sicut non sunl in Deo 1res sapientiae , ita nec 1res esse subsistentias. El cap. 6. dicil , personam esse , aliud vero Deum esse; quamvis sil aliud Deum esse, cl Patrem esse. Ubi videtur s. Augustinus distinguere subsistentiam a relatione, el subsistentiam uuam asserere, ralaliones autem nullas.

Item Anselmus in Monol. cap. 43. dicil, personas divinas per suam sapientiam , essentiam ct vitam subsistere, sapore, cl vivere, el Boetius lib. de duab. mit. : *Subsistit. inquit, quod alio non indiget ut sil: quare quod Graeci dicunt ο.οίαν , nos subsistentiam vocamus.* Similia habet Ilichardus lib. 4. Trin. cap. 8. 19. El ipse etiam b. Thomas quaesi. 9. de pot. art. 5. ad 13. ubi dicit, relationes habere ab cssenlia quod subsistant, non c contrario essentiam a relationibus: quod alibi c- liani saepe repetit: ct in I. seni. dist. 2G. quaesi I. art. I. ad I. clare dicil, subsistentiam esse unam sicut essentiam.

Idem quoque ratione demonstrari potest: subsistere enim csl proprium substantiae, non relationis: ergo non babel hoc cssenlia a relatione, sed a se. El praeterea, si haberet a relatione, non posset explicari, quomodo sil in Deo vera generatio, nam relatio sequitur generationem, cum in ipsa fundetur: suppositum aulem subsistens praecedit generationem, cum nihil agere possit nisi sil suppositum: quomodo ergo Pater gignere poluil, si non habuil esse subsistens nisi per relationem , cl eam non habuil nisi post generationem?

Alix allera parle Joannes Damascenus lib. I. cap. 6. de Fide Orlhod. sic ad verbum ail. ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τῷ μὴν ὑφε ἄναι καθ' εαυτόν, διή^υται 7φός< i/.... >'yi, zap \$5 •ζι ασ.../ έ/xt, hoc esi. *Verbum /hi hoc rpgō . quod per se subsistit distinguitur ab eo u quo hubelsubsistentiam.* ubi salis aperte plures ponit subsistentias. Item VI. Synodus generalis ad. II. legi iussit epistolam Sophronii, et recepit cumdcu postea aci. 13. in qua epistola bis repi lilur. Trinitatem esse numerabilem personalibus subsistentiis.

Praelerea in Symbolo Alhanasii. et apud omnes Graccos. dicitur aha hypostasis Patris, alia Filii: al certe non possent dii plures hypostases , nisi

essent plures subsistentiae. Sicut ideo non possumus dicere plures Deos, quia non sunl plures deitates: non enim iiiilliplicanlur concretu substantiva, nisi multiplicentur furinae, liem. Si non sunl 1res subsistentiae; quomodo distinguuntur realiler 1res personae? Nec enim realis distinctio habere potest locum, ubi non sunl distinctae existenciilic, aut subsistentiae: certum aulem csl, divinas personas non distingui existenciis. Hem. Si non sunl plures subsistentiae , quo pacto constabit. incarnationem esse faciam in hypuslasi solius Filii ? Denique. Si in Deo cum una sola subsistentia sunl plures personae propior solam multiplicationem relationum oppositarum; cur etiam in Christo non sunl mullae personae propter multiplicationem naturarum oppositarum, idest, naturae creantis el creatae? Adde, quod b. Thomas p. p. quaesi. 40. ari. 3. dicil, relationes alTerrescum hypostases, non praesupponcre, el abstractis relationibus ab essentia, non remanere hypostases.

Ul igitur lania haec lis componatur, dicendum nobis esse videtur: subsislenliam divinam parlim esse unam, parlim nullas; parlim absolutam, parlim relativam; parlim communem Iribus, parlim propriam singulorum; denique parlim dc ratione essentiae, parlim non de ratione essentiae. Quod ut facilius intelligatur, aliqua praenotanda erunt.

Ac primum quidem, ex s. Thoma qu. 8. dc pol. ari. 3. ad 7. subsislenliam duo habere ollicia: unum ul constitui suppositum, el facial illud esse in se, idesl, non pendere ab alio: alterum ul dislingual illud ab aliis suppositis, quae duo officia valde inter sc distinguuntur. Nam unum potest esse ante aliud, ul palel in Adamo, qui quando erat solus, habebat esse in sc. scd non distinguebatur ab aliis. Item aliquid distinguit quod non conslituil, ul patet dc spiratione activa in Deo.

Nota secundo, aliud esse loqui de subsistentia respectu essentiae . aliud respectu personarum : nam si dc cssenlia loquamur, illa non constituitur per relationem, nec accipit ab illa subsislenliam, sed habet in sc intrinsece subsislenliam; ila ut si mente separemus ab essentia relationes, illa crii in se existons, el distincta ab omnibus aliis essentiis, quamvis non habebit in se distinctas personas.

Nola tertio, cerium esse, personas habere distinctionem a relatione, el proinde subsislenliam quoad secundum oflicium: personae enim divinae distingui «h bent minima distinctione, ul b. Cyrillus lib. I. Trin. el b. Thomas p. p. quaesi. 40. ari. 2. ad 3. docent: minima aulem distinctio est per relationem: el hoc ipsum duceni passim Paires cl Concilia, quae dicunt, solam relationem, distinctionem cl numerum in Deo elllccrc.

Al vero mule habeant personae divinae subsislenliam quoad primum oflicimn. Paires non ila perspicue expresserunt: lamcn nos cum s. Thoma dicimus, lotam susislcnlium habere personas a relatione, sed non eodem modo; nam relatio includit essentiam, el superaddit respectum. cum sil aliquid ad aliud: cl quidem quatenus includit essentiam, conslituil el did personae esse in sc: qualenuS dicil respectum, distinguit. Esse aulem hanc sententiam s. Thomae, non nceibil qui ejus opera dili-

gonlcr evolverit, siquidem ipse ubique docet, relationem constituere et distinguere personas : sed constituere vel identifiari cum essentia, distinguere autem, vel relatio est. Vide de pol. q. 8. art. 3. ad 7. quoniam 9. art. 3. ad 13. Cuiusmodi 10. art. 5. ad 12. Contra gent. lib. I. cap. 21. et 22. lib. 4. cap. 10. 14. et 49. et p. p. quacst. 3. art. 3. et q. 29. art. 4. et quacst. 40. art. 2. et 4. et I. dist. 26. quacst. 1. art. 1. ad 4. Sed placet adscribere pauca s. Thomae verba; sic igitur loquitur in quoniam 8. de pol. art. 3. ad 7. *Relationes et personarum hypostases. tamen hoc faciunt in quantum sunt essentia divina.* Et ibidem ad 9. *Relatio distinguit in quantum est relatio: constituit in quantum est essentia.* et quacst. 9. ad 13. *Proprietates personarum non sunt principium subsistendi divinae essentiae; ipsa enim dei in essentia per se subsistit: sed e converso proprietates personales habent quod subsistant ab essentia.*

Dices: si relatio non constituit vel relatio, sed ut essentia; ergo ipsa essentia constituit. non relatio. Respondeo: non ita esse, quia idem debet esse principium constituens, et distinguens, quamvis non eadem ratione utrumque faciat: constituit autem distinctivum principium esse relationem; relatio igitur debet etiam constituere, sed iam hoc facit. vel includit essentiam.

Nota quarto, subsistentiam quo ad primum officium. id est, dum constituit personam, duo facere. Nam et de se esse per se. et praestat incommunicabilem; quamvis autem divina relatio non de se simpliciter esse per se, quia divina essentia cum sit infinitae perfectionis, includit essentialiter non solum existere, sed etiam per se existere: iam enim datur incommunicabilem, et constituit suppositum; divina enim essentia, quamvis per se subsistat, tamen communieabilis est ob suam infinitatem; et ideo non est suppositum: alioquin relationem illa terminatur, et quasi iudicatur subsistentia illa essentialis. vel constitutum ex essentia et relatione sit prorsus incommunicabile; quare relatio, etsi non constituit vel relatio, sed ut essentia. quatenus constituere dicitur etiam simpliciter esse per se, vel paulo ante cum s. Thoma docuimus: iam enim constituit vel relatio, quaternis constituere dicitur dare esse per se incommunicabile. Igitur in Deo sicut est una subsistentia communis et absoluta, vel ex Augustino, Anselmo, IIIi modo, et s. Thoma colligitur: ita sunt etiam tres verae subsistentiae propriae et relativae, vel colligitur ex Athanasio, Sophronio, Damasceno, et eodem s. Thoma: nec iam sunt quatuor subsistentiae, sed una et tres, quia tres illae relativae cum absoluta realiter idem sunt; et per haec cessant argumenta pro utraque parte.

Ad illud primum; ergo essentia est incommunicabilis. Respondeo: negando consequentiam; nam essentia non sic communicatur, vel quae est in se incipiat esse in alio: semper enim illa est in se, et nunquam in alio, cum sit simplicissima, eide ejus ratione sit subsistere; sed vel quae est in se uno modo, sit in se etiam alio modo. Itaque essentia Patris est in seipsa, sed cum relatione producentis, et essentia Filii est in seipsa, sed cum relatione producti etc.

Ad illud, *vel habent personae proprium subsistentiam, praeter islam essentiae*, vel non. Respondeo: personas singulas non habere nisi subsistentias singulas, sed eas pariter esse de ratione essentiae, pariter non esse, vel dictum est.

Ad illud pro altera parte; dico *essentia non erit in/in illa simpliciter*. Respondeo: negando consequentiam; essentia enim continet, intrinsece quidquid perfectionis habet subsistentia; nam vel supra diximus; relationes non dicunt aliam perfectionem, quam eam quae est ipsa essentia.

Ad illud: *ergo persona erit composita*. Respondeo: negando consequentiam; nam subsistentia Patris, quatenus distinguitur ab essentia, est purus respectus ad aliud, et proinde non habet ordinem ad ipsam essentiam, sed solum ad terminum.

Ad illud argumentum, quod solei videri insolubile: Suppositi constitutio praecedat generationem: generatio relationem; ergo suppositum non constituitur per relationem. Respondeo: suppositi constitutionem praecedere generationem, sed suppositi distinctivum sequi post generationem, et propterea dicimus, relationem vel sic, quae sequitur generationem. distinguere suppositum. non constituere: alioquin relationem vel identifiari cum essentia, et praecedat generationem. secundum modum nostrum intelligendi constituere suppositum.

Dices: relatio etiam vel identifiatur cum essentia, si relatio est, fundamur in aliquod requirit, alioquin nulla erit ratio, cur sit potius paternitas, quam alia species relationis: fundamentum autem paternitatis nullum potest lingi, praeter generationem; igitur nullo in oculo paternitas praecedere potest generationem, et suppositum constituere. Respondeo: relationes quae accidentia sunt, semper requirere fundamentum, nimirum vel habeatur ratio, cur talis relatio in tali subjecto inhaereat: at relationes quae sunt ipsa essentia subjecti, nullum fundamentum requirere: ut enim nemo quaerit, cur homo sit animal rationale, quia illa est ejus essentia: illa non debet quaeri, cur prima persona divina sit paternitas subsistens, quia haec est ejus essentia: et iam fundamentum assignamus, videlicet, generationem. cur haec prima persona sit formaliter Pater, et distinguatur a Filio.

Al. inquit, s. Thomas p. p. q. 40. art. 3. dicit, abstractis relationibus, non remanere in Deo hypostases; ergo subsistentia nullo modo est de ratione essentiae. Respondeo: Beatum Thomam velle dicere. non remanere hypostases distinctas. nam subdit scilicet, hypostasis enim significat aliquid distinctum.

CAPIT. XVI.

Decimum argumentum. Relatio vel distinguitur ab essentia distinguit personas: sed relatio vel distinguitur ab essentia non est in re. sed solum in mente; relatio enim supra essentiam non addit rem, sed rationem tantum, alias esset in Deo, aliquid ab essentia realiter distinctum; ergo personae non distinguuntur re, sed ratione tantum.

Praeterea, vel lita realitas quae est in Patre est

etiam in Filio, vel non csl: si csl: ergo non distinguuntur re Pater csl Filius: si non est: ergo aliqua res csl in Patre, quae non est in Filio: csl cum res, unum, verum et bonitas erit in Patre, csl non in Filio.

Respondeo: respectum quem superaddit ad essentiam relatio, distinguere personam, sed eum respectum non esse solum in mente, sed etiam in re, csl ul csl in re distinguere, nam personae distinguuntur realiter, etiam si cesset omnis intellectualis. Quare ad propositionem respondeo: non de iugui personas relationibus, quatenus distinguuntur ipsae relationes ab essentia quomodocumque, sed quatenus sunt relationes reales, sive ul sunt idem re cum essentia, et ab ea ratione distinguuntur.

Ad confirmationem dico: totam realitatem absolutam quae est in Patre, esse etiam in Filio et in Spiritu sancto, sed non totam realitatem relativam; vere enim sunt tria entia realia, sed relativa, Pater. et Filius csl Spiritus sanctus.

Ad probationem cum dicitur, ens, verum csl bonum convertuntur etc. Respondeo: ista tria entia, esse etiam tria vera, et tria bona, si accipiantur haec nomina adjective. Immo est, sunt tria habentia veritatem, csl bonitatem, non autem sunt in illis tres veritates, aut bonitates, sed unum. Et ratio est, quia relatio non dicit perfectionem quatenus est ad aliud, sed quatenus csl aliquid ad aliud. In Deo autem illud aliquid relationis identificantur cum essentia, et proinde relatio in Deo non dicit aliam perfectionem. quam ipsam essentiam quae csl una.

Et bine csl: quod cum dicimus, in Deo esse tria entia, aut tres res. aut tres subsistentias, aut tres personas, semper addimus vel subintelligimus, relativas, et nunquam multiplicamus, aut numeramus absoluta, quia sola realitas csl ejus naturae, ul veram afferat distinctionem sine multiplicatione perfectionum, quia ratione sui. Id habet oppositionem, et proinde distinctionem: csl tamen ratione ipsius Ad non «licet perfectionem; quatenus vero perfectionem dicit, cum essentia identificatur. Vide Augustinum lib. de Incarnatione, c. 3. ubi dicit Patrem et Filium posse dici duas res. modo per res relationes. non substantiae intelliguntur: csl Concilium Toletanum. M. can. 1. ubi legimus, in relationibus numerum cerni, in divinitatis vero substantia quid enumeratum sit, non inveniri. Ubi enim vertitur ad unum, ubi admittitur. ubi necessario plura entia admittuntur.

CAPUT AVII.

Undecimum argumentum. Intelligentiae et voluntatis actiones, immanentes sunt, ac proinde steriles. ul philosophus docet lib. 9. Metaphys. hv. D*. non igitur aliquid producunt: al si Filius, et Spiritus sanctus non produuntur per se, sed voluntatem, nullo modo producuntur; non enim facile explicari potest, quomodo alio modo producantur, et cur duae personae producantur, et cur una Verbum, altera Amor dici soleat?

Respondeo: actiones immanentes, ac proinde

intelligentiae et voluntatis actus, quos intellectio non. et dilectionem appellare possumus, non producere quod maneat post actionem: illiquid lamen producere intimum ipsi actioni, et quod nomine ipso actionis appellari potest. Si proinde duobus modis actionis vocabulum accipiatur. uno motio propria et sola actione, quae proprie ad praedicamentum actionis: altero modo pro actione conjuncta cum aliqua qualitate, quae sit quasi terminus ejus. Quomodo calefactionem actionem vocamus, cum ea lamen non sit simplex actio de praedicamento actionis, sed includat calorem aliquem acquisitum.

Ita igitur intellectio, csl dilectio non nuda sunt actiones, sed includunt etiam aliquid per modum qualitatis, quod est quasi terminus actionis: alioqui si intellectio nuda esset actio, quomodo intelligens per intellectionem alteri similis rei intelligat? nonne similitudo in forma, seu qualitate fundatur? Quare philosophus non ait. per actiones immanentes nihil omnino produci, sed nihil produci quod maneat post actionem: quemadmodum per actiones transeuntes producitur opus aliquod re distinctum ab actione, et quod perseverat post actionem.

Producitur igitur per intellectionem Verbum, per dilectionem Amor, quae quidem in nobis accidentia sunt, in Deo substantia. quoniam in Deo intelligere csl ipsum esse. non autem in nobis. Quare ss. Patres passim affirmant. Deum Patrem ab aeterno genuisse Verbum suum, quoniam ab aeterno sapiens. fuit: quod non dicerent. nisi crederent, per actum Intellectus Verbum Dei produci. Vide Augustinum serm. 1. 2. csl 3. contra Arian. Rasilium lib. 4. in Eunom. Nazianzum lib. 3. de Theol. Cyrillum lib. 1. Ines. c. 5. et lib. 12. cap. 7. Ambrosium lib. 4. de Fide cap. 4. et Augustinum lib. 6. Trin. cap. 1. csl lib. 7. cap. 1.

Dice raro etiam Pater diserte docet. Deum Verbum per intellectionem produci, ul Rasilius hom. in init. Jo. Cyrillus lib. 1. in Jo. cap. 5. Theodoretus lib. 2. ad Grace. csl Damascenus lib. 1. Leap. 6. Denique Augustinus libro 9. de Trin. Filium sapientiam. Spiritum sanctum amorem appellat, et Concilium Toletanum XI. cap. 1. Spiritum sanctum cbaritatem vocal.

CAPUT XVIII.

Duodecimum argumentum, line mysterium destruit tria principia naturaliter nota. Primum illud principium: Omne csl. vel non csl: nam paternitas csl idem re cum essentia, essentia idem re cum filiatione; ergo paternitas csl idem re cum filiatione, csl lamen non csl idem re cum filiatione si ab illa distinguitur realiter. Secundo illud principium: Quae sunt eadem uni tertio. sunt eadem inter se: nam paternitas et filiatio sunt eadem res cum essentia. et tamen non sunt eadem res inter se. Tertio syllogismus expositivus: nam cum dicitur, haec essentia csl Pater. haec essentia est Filius: ergo Filius csl Pater, bene videtur concludi: csl lamen falsum concluditur, si Fides est vera.

llespondco a<J primum: negando primam consequentium, quia essentia habet so per modum termini communis, quia licet singularis sil, tamen vere est m pluribus suppositis. Quare iu praedicationibus fungitur munero vocis universalis, ul s. Thomas annotavit in p. p. q. 30. art.4.ad 1. Quemadmodum ig. lur hic syllogismus non valet: Horno est idem re cum animali: animal est ir.eiu re cum equo; ergo homo est idem re cum equo: ita nec iste valet. Paternitas est idem re cum essentia: cl essentia idem re cum filiatione; ergo paternitas csl idem re cum filiatione.

Ad secundum dico: eam maximam non esse veram universaliter, nisi quando aliqua sciit eadem uni tertio adaequate, sicut in mathematicis, ubi si duae lineae sint aequales uni tertiae, universaliter erunt aequales inter se, quia ibi est summa adaequalio.

At vero si dicas: homo el equus sunl idem re cum animali; ergo et inter se, non valet, quia homo cl animal mm sunl idem re adaequate; ita etiam essentia cl paternitas non sunl idem adaequate, quia essentia ad plura se extendit. Nec est verum. istam maximam esse fundamentum totius discursus humani, si nullae addantur limitationes, alioqui frustra essent tot figurae, el modi syllogismorum, quibus explicatur, quomodo conjungi debeant duo extrema cum medio, ul possit concludi esse etiam inter se conjuncta. Adde, quod etiamsi illa maxima esset universaliter vera in rebus finiti-, non proplcrea deberet esse vera in rebus linitis, non proplera deberet esse vera in Deo inliiiiiloinam si anima rationalis quia spiritualis, naturaliter csl in pluribus partibus corporis realiicr distinctis, nec valet iste syllogismus: Manus el pedes sunl idem loco cum anima; sunl ergo idem loco inter se: quanto magis Deus, est infinitus Spiritus, poterit esse simul in pluribus suppositis.

Ad tertium: nego esse syllogismum expositivum: nam haec essentia habet se per modum lcrmini communis, ul dictum est. Quare sicut non valet: Aliquis homo est Petrus: aliquis homo est Paulus: ergo Paulus csl Petrus; ila non valet: Haec essentia est Pater: haec essentia est Filius; ergo Filius est Pater. Atque hactenus quidem de distinctione Trinitatis generalim disseruimus. Nunc specialiin de distinctione Patris a Filio disseremus, quae eral pars quarta propositae disputationis.

CAPUT XIX.

An *Filius Dei sil autolheos*.

Est nova quaedam hacrcsis, quae nescio an sit in re an solum in verbis. Gcnebrardiis enim lib.I. de Trin.refellit ex professo haeresim quam vocant Autolheanorum, idcsl. eorum qui dicunt, Christum esse Deum a seipso. non a Patre, cl hanc haeresim tribuit Calvino cl Bezne, el in praefatione eorum librorum suspicatur, Franciscain Slancartim auctorem primum hujus hacrcsis fuisse. Gulielmus Clum Lindanus in 2. Dialogo, quem inscribit, Dubitantius, el Petrus Canisius praefatione libri de

s. Joanne Baptista, cumdem errorem Calvino attribuant; ex quo errore aperte sequitur, aut Filium non distingui personaliter a P.itre, qui est error Sabelli»: aut certe distingui etiam natura, cl non esse Filium Dei, sed aliud quoddam principium; (pii error accedit proxime ad Manicheismum. Dicam igitur quid de tota huc re sentiam.

Prunum m Slancaro nihil tale invenire polui: fa-leor tamen, me non legisse omnia ipsius opera, sed ca solum, quae dc Trinitate, el Mediatore scripsit. Calvinum existimo quoad modum loquendi sine dubio errasse, el dedisse occasionem, ul de illo scrioereniur, quae scripta sunl a nostris. Nam ldi. 1.lu-l.cap. 13.§ IO. ila ait: June *scriptores ecclesiastici Patrem Filii principium esse tradunt, iiune Filium a seipso et divinitatem, el essentiam habere a-svceran*. El infra. Eryo cum *dc Filio sine Patris respectu simpliciter loquimur. bene et proprie Filium a se esse usserimus*. El § 23. de Filio loquens: Quomodo, inquit. *Creator, qui omnibus esse dal. non erit a seipso, sed aliunde essentiam mutuabitur* 2 El idem Calvinus in epist. ad Pilon., el in lib. conl. Gcmil., passim asscriit Filium esse αὐτίτιον. hoc est, a seipso Deum, et improprie, et dure eliam dictum esse in Symbolo. Deum de Deo. lumen de lumine.

Sed quamquam haec ita se habeant: tamen dum rem ipsam excutio. el Calvinii sententias diligenter considero, non facile audeo pronunciare, illum in hoc errore fuisse. Siquidem docet, Filium esse a se respectu essentiae, non respectu personae, et videtur dicere velle, personam esse genitam a Patre. cssenliatn non esse genitam, nec productam, sed esse a se ipsa, ita ul si a persona Filii removeas relationem ad Patrem, sola restet essentia, quae est a se ipsa.

Cur autem Calvinum ita sensisse credam, exponam breviter, non tam ul illum defendam, aut excusem, qui se tot suis haerosibus indignum reddidit, non modo defensione, sed etiam communione Catholicorum, quam ul ostendam non esse opus immorari in ista quaestione, cum in re non sit quaestio.

Pruno Calvinus fatetur lib. 4. Inst, cap 13. § 13. unam numero naturam esse in tribus distinctis personis, el ibi dicit Filium a Patre genitum. At certe non est intelligibile, quomodo Filius sit a Patre, cl habeat camdem naturam cum Patre, et non habeat illam a Patre: nec enim Filius dici potest sola relatio, sed aliquid subsistens in natura divina.

Prelerca ibidem § 23. aperte dicit, essentiam a Patre Filio esse communicatam: Si *in essentia*. inquit, *est discretio, respondeat. an non cum Filio eam communicaverit? hoc vero non potuit esse e.L. parte, quia dimidium fabricare Deum nefas esset. Adde, quod hoc modo faede lacerarent Dei essentiam: restat ul tota, el in solidum Patris et Filii sil communis*. Haec ille, qui rursum § 25. dicit. Filium esse sapientiam genitam, el Patrem esse fontem Deitatis.

Denique qui asserunt Filium a seipso habere essentiam, ideo errant, quia coguntur, vel facere Filium ingentum, el eamdem personam cum Patre,

vel multiplicare esse alias, vel eere distinguere essentiam a persona realiter, et sic introducere qualernilaleni. At Calvinus lib. I. Instil, cap. 13. § 19. Filium usserit genitum a Patre, et unum numero ponit essentiam in tribus personis. Item § 23. docet, essentiam Patris Filio communicatam esse. Denique § 25. nun distinguunt essentiam a personis realiter, sed suum ratione.

Secundo probo ex causa, quae impulit Calvinum ad banc sententiam. Causa enim fuit, quia Idenimus Gentilis perpetuo jactabat solum Patrem esse, αὐτόχτιου et per hoc nomen intelligebat solum Patrem habere essentiam vere divinam. et increpabat: Filium autem, et Spiritum sanctum habere aliam essentiam productum a Patre; et ideo quoad essentiam eos non esse aulolbeos. Calvinus igitur occurrere volens Valentino contrarium asseruit, nempe Filium esse aulolhcon quoad essentiam, id est, in eo sensu quo id a Valentino negabatur.

Tertio probo ex discipulorum ejus doctrina. Nam Beza in axioma. de Trim, axiom. 14. dicit, Filium esse a Patre per ineffabilem lotius essentiae communicationem ab aeterno: et lamen ipse etiam cum suo magistro facit Christum aulolhcon. Item Josias Simlcrus, Calvini sociator in epist. ad Polon. defendit aulusian Filii, et sic explicat suam et Calvini sententiam: Non negamus, inquit, *Filium habere essentiam a Deo Patre, sed essentiam generatam negamus*: quae Josiae sententia, non video, cur Catholica dicenda non sit.

Restat, ut modum loquendi Calvini qui dicit, Filium habere a se essentiam simpliciter esse repudiandum, et contrario modo loquendum esse demonstramus. Primum igitur is loquendi modus pugnat cum verbo 1 Jo. 5. *Pater dedit Filio vitam habere in semelipso*. Et Jo. 6. 1. 1. *propter Patrem*: al si vitam dedit Pater Filio, certe et essentiam; idem enim Deo esse et vivere. Item Maith. 11. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*. Cur non et essentia? Jo. 7. *Ego sum eum, quia ab ipso sum*. Et cap. 8. *Quae audivi ab eo haec loquor in mundo etc.* al non potest intelligi quomodo Pater tradidit Filio scientiam, nisi tradendo essentiam, ut supra ex Augustino docuimus.

Pugna! scilicet unde cum Conciliis. Nam omnia fere Concilia post Nicaenum receperunt Symbolum Nicaenum cum illis verbis *Deum de Deo, lumen de lumine*, ut Sardicense. Constantinopolitanum I. 1. lumen et omnia alia. Al profecto et intolerabilis Calvini superbia, qui eam formam loquendi reprehendit, quam omnia Concilia primaria approbaverunt. Vnde dissimilis est in hac parte Calvinus Ananias. Vnde in Concilio Aquilensi et Ambrosius nunquam putuit extorquere a duobus haereticis Uianis ut dicerent, Filium esse Deum verum de Deo vero: semper enim illi respondebant. Filium *verum* unigenitum, veri Dei Filium, et simili numquam autem Deum de Deo vero, etiamsi bene ratione inlucropiti sint. Et a Calvino in Concilio 1. m., nuntiis uumqii mi poluisse extorqueri ut Ederetur. 1. hunc c'se Deum de Deo. referi Petrus Girolus, quoniam inlucropiti in epist. ad Card. Lolharing.

Pugnat tertio cum doctrina Patrum. Nam Gregorius taimiaturgus in suo Symbolo dicit, Filium esse Deum ex Deo. Et ante cum Justinus init. hb. de rec. Fid. confess.: *Pater, inquit, innuscibiliter habet essentiam. Filius nusdbiliter*. Epiphanius liacr. 69. vocat Filium Deum de Deo. Hilarius init, lib. 4. de Trin.: *Nihil, inquit, nisi natum habet Filius, id est, omnia habet propter nativitatem*. Augustinus tract. 31. in 1. lu. *Quidquid, inquit, est Filius, de illo est, cujus est Filius: ideo Dominum Jesum dicimus Deum de Deo, lumen de lumine*.

Pugnat quarto cum ratione, et cum ipsa Calvini sententia. Nam si ipse assent, Patrem communicasse Filio essentiam: quomodo potest vere dicere, Filium habere a se essentiam? Item, si dicit, Filium esse productum a Patre: quomodo potest negare, essentiam et vitam in Filio esse a Patre? nec enim Filius dicitur sola proprietate, sed integra hypostasis.

Adde, quod rationes ejus nihil valent. Nam primo Calvinus dicit, scilicet moveri Patrum auctoritate, qui interdum dicunt Filium a se ipso esse. Citat autem Augustinum in ps. 109. et Cyrilius in lib. 1. Trinit. qui dicunt. Patrem et Filium esse unum principium. Ex quo videtur sequi, tam Patrem, quam Filium carere principio, et proinde esse a se. Item citat Augustinum qui in psal. 68. inii., et tract. 39 in Jo. ait. Filium ad Patrem dici, Deum autem ad seipsum, sicut Pater ad Filium dicitur Pater, ad se dicitur Deus.

Sed ista argumenta nihil concludunt. Nam Patrem et Filium esse dicimus unum principium respectu creaturarum; cum quo lamen cohaeret, ut Pater sit principium sine principio, Filius principium de principio, ut idem Augustinus explicat truci. 39. in Jo. ubi exponens illud: *Tu quis es? principium quod loquor vobis*, dicit. Filium esse principium, sed de principio, sicut et Deus de Deo, lumen de lumine. Nec et idem, Filium esse Deum ad se. et Deum a se. Nam illud primum signilical nomen Dei non esse relativum, et tamen convenire Filio: ellicio Augustinus dicit, et verum dicit. quia etiamsi Filius sit relativum, tamen est relativum subsistens, divinum, et proinde essentiam includens, quae absoluta est. Al vero Filium esse Deum a se, significat, Filium Dei non esse Filium Dei, sed ingentum. quod Augustinus nunquam dixit, sed Calvinus falso illi attribuit.

Secunda ratio Calvini est, quia si Filius non haberet a se essentiam, esset precario Deus, imo Deus titularis, et re ipsa similis creaturis, quae aliunde suum esse accipiunt.

R. Spondeo: hoc argumentum bene concludere contra Gentilem, qui ideo dicebat. Filium non habere a seipso essentiam, quia putabat ipsum habere essentiam quamdam creatam a Patre. Al contra nos nihil valent illae consequentiae: nam etsi dicamus, Filium a Patre habere essentiam lamen dicimus eam habere per necessariam, et naturalem communicationem; et ideo non esse precario, sed naturaliter Deum. Item dicimus, cum a Patre accipere eandem essentiam, quam habet Pater, et ideo non esse creaturam, sed verum et reale Deum.

Tertia ratio est, quia Filius dicitur Jehova sicut

Paler, cl hoc nomen significat ipsum Esso, ecu fontem essendi, cl proinde a scipso est quoad essentiam.

Respondeo: hoc eliam argumentum contra Gentilem bene concludere, quia si Filius csl fons essentiaemon ergo habet essentiam derivatam ab alia essentia, sed habet illam unam essentiam, a qua pendent omnes essentiae: tamen sicut dicitur Deus de Deo, cl principium de principio, sic potest dici fons essendi de fonte essendi, ul b. Augustinus dicit in lib. 7. de Trinitate, cap. 2. cl lib. 15. cap. 14. ubi ait de Filio Dens *de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia*. et tamen Patrem et Filium unum esse Deum, unum lumen, unam sapientiam, unam essentiam. Ubi tamen observandum est, cum accepisse nomina abstracta pro concretis, cum dixit essentiam de essentia, sapientiam de sapientia.

Addendum csl hoc loco, tam Patrem, quam Filium posse dici $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron\nu$, sed alio sensu quam acceperint Valentinus et Calvinus hoc vocabulum. Nam si $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron$ significaret cum, qui csl Deus a scipso, ul illi existimant, certe nec Pater, nec Filius posset dici $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron$: nam Filius non csl Deus a se, sed a Patre: Paler eliam non est Deus a se, sed a nullo: esse enim a se. csl productum esse a se, Pater autem csl simpliciter ingenuitus, et improductus. Nec probanda csl forma loquendi Iactantii, qui lib. 1. cap. 7. dicit, Deum a seipso esse procreatum: al potest $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron$ significare cum qui est ipse Deus, idcsl, verissime Deus: quomodo dicimus, haec est ipsa veritas. et Graeci dicunt $\alpha\upsilon\tau\eta\alpha\lambda\acute{\eta}\Xi\epsilon\iota\alpha$ item $\alpha\nu\acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\omicron$ *proprius, seu germanus frater, iuxta & omnis proprii iuris* cl in hac significatione Epiphanius haeres. 69. vocat Filium De $\acute{\alpha}\nu\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron$, cl $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\theta\epsilon\omicron\nu$ idcsl, *vere perlectum, et vere Deum*.

CAPUT XX.

De processione Spiritus sancti a Filio.

Restat pars postrema disputationis de distinctione personarum, in qua explicanda csl distinctio, et processio Spiritus sancti a Filio, quae controversia necessario tractanda est, tum propter Armenos, Graecos, Ruthenos, Moscos, cl alios qui adhuc in errore perseverant; tum eliam propter novos Arianos. Nam Valentinus Gentilis prolixius 36. et 37. solum Patrem vult esse consubstantialem Filio cl Spiritus sancti.

Et quoniam Graeci non solum non credunt Spiritum sanctum a Filio procedere, sed eliam conqueruntur, Latinos ad Symbolum addidisse particulam *Filioque* sine consensu ipsorum; tria tractanda erunt. Primo, de origine hujus haeresis cl schismatis, et de tempore illius additionis factae. Tertio, an potuerim et debuerint Latini addere ad Symbolum illam particulam.

Vide de loca re Magistrum cum Doctoribus lib. 1. d. II. Anselmum in lib. de process. Spir. sancti. Beatum Thomam in Opusc. de error. Graecorum: et de pol. q. 11). ari. 4. et 5. Ricardum Armachanum lib. 6. quaesi. Armenicarum. Genuadium Schola-

rium in Opusc. pro Latinis, cap. 1. cl Ilugonem Eltherianum de process. Spir. sancti Denique Bessarionem in Oral. dogmatico, cl Concilium Florentinum.

CAPUT XXL

De origine hujus haeresis.

Primus auctor hujus haeresis videtur fuisse Theodorclus (qui tamen postea in Concilio Chalcedonensi opera s. Leonis papae, Ecclesiae reconciliatus csl, et in suam sedem ex qua pulsus tueretur resilius) cum aliis qui Nestorono favebant circa annum Domini 430. Nam quod in Prolegomenis V. Synodi quidam Justinianus episcopus Siciliae in epistola ad Petrum asserit. Macedonium docuisse. Spiritum sanctum a solo Patre spirari, non est ullo modo probabile. Nam Macedonius de Spiritu sancto cum Arianis sentiebat, teste Augustino, de haereticis. cap. 52. Ariani autem Spiritum sanctum Filii creaturam dicebant, ul s. Basilii testatur lib. 2. in Eunomiam, ubi dicit, Arianos ex eo probare solitos. Filium esse Patre minorem, quod Pater creaverit Deum quemdam parvum, hoc csl. Filium: Filius autem non potuerit creare Deum, nec magnum, nec parvum, sed Spiritum sanctum produxerit, qui nullo modo csl Deus.

Adde, quod Concilium secundum congregatum csl contra Macedonium, cl lamen in Symbolo posuit ex Patre procedentem. Sed furiasse incorrectum textum habemus illius epistolae, cl pro spirito/ Macedonius a solo Patre Spiritum sanctum. legendum csl *separat*. Separabat enim spiritum Macedonius a solo Patre, quia solius Filii volebat illum esse facturam.

Exstant igitur refutationes anathemalismi s. Cyrilli per Theodoretum editae, tam in tomis Conciliorum, quam in operibus s. Cyrilli, in quibus refutationibus cap. 9. diserte Theodorclus dicit, Spiritum sanctum nec esse a Filio, nec per Filium, sed a solo Patre. Exstat eliam in tomis Conciliorum cl in operibus s. Cyrilli, et in Concilio Ephesino nuper edito, torn. 2. cap. 37. Symbolum Nestorianum, in quo eliam habetur, Spiritum sanctum non habere per Filium suam subsistentiam, sed a solo Patre esse.

Quia lamen hoc obiter Nestoriani dixerant, et alia cruit causa quae tunc serio agebatur, non videtur iste error altius radices tunc egisse: nulli enim inveniuntur, qui de hac re tractent usque ad annum Domini 767. Hoc autem anno, scribit Ado Viennensis in Chronico, celebratum fuisse magnum Concilium Genliliani, cl disputatum coram Pipino rege, Caroli Magni patre, inter Romanos cl Graecos de Trinitate et imaginibus, cujus disputationis, cl Concilii meminerunt eliam Rhegino, Sigebertus, cl abbas Urspergensis in Chronico. Nec videtur ulla poluisse iracundia alia quaestio inter Graecos et Latinos de Trinitate, quam de processione Spiritus sancti: non enim alia controversia csl, nec lull inter Graecos cl Latinos de Trinitate.

Post annos deinde circiter centum tempore Nicolai 1. qui sedit anno 860. Graeci apertius cum

Latinis de huc re contendere coeperunt. Xam eo tempore Theophylactus floruit, qui in cup. 3. Jo. scribens, m nialim arguit Lalinus. quod credunt Spiritum ‘.metum c.\ Filio procedere. Et Joannes Diaconus, qui eodem tempore vixit, lib. 4. vitae s. Gregorii cap. 75. dicil, Graecos vertisse in graccam linguam Dialogos s. Gregorii, el abrasisse illam particulam *Filioque procedit*.

Caelorum posialius 200. annus.idesl, anno 1051. lcmpure Leonis IX. perfectum schisma coepit,adeo ut antea solum semina jacta videantur, Illoc enim anno, imperunte Constantino X. qui dicebatur Monuina llius: patriarcha cunstantinopoblanus Michael nomine, cupiens universalis patriarcha rcipsa lien, cujus dignitatis nomen jamdiu sibi usurparaverant ejus praedecessores, promulgare coepit, romanum pontificem el omnes alios Latinos excommuniculos esse, quod contra decretum Concilii Epliesim ad Symbolum aliquid addidissent: Ilomanu aulem episcopo dejecto de prima sede, ad se primatum Ecclesiae jure perlinere, qui post romanuin primus esset. Nec id solum tunc Graeci fecerunt, sed eliam omnes ecclesias Latinorum, quae in eorum ditone erant, claudi jusserunt. Imperator eliam praemium constituit iis, qui contra Latinus aliquid scriberent.

Haec ila esse, cognosci potest cx epistolis Leonis IX. ad imperatorem Constantinum, ct patriarcham Jlichacbm: item ex Anselmo, qui illo ipso sacculo scripsit librum suum de processione Spiritus sancti contra Graecos. Item cx Sigeberlo in Clirunico anni 1054. cl ex s. Antonino in hist, pari. 3. torn. 22. cap. 13. § 11. Haec dc origine hujus schismatis. Quando aulem additum sil ad Symbolum illud *Filioque*, non csl plane certum. Antoninus loco citato § 10. dicil. Nicolao I. objectum fuisse a Graecis, quod addidisset ad Symbolum: sed in historiis antiquis hoc non invenitur, cl piaclicrea in Concilio Florentino sess. 7. Andreas episcopus Coloss. qui partes Latinorum tuebatur. asseruit, Graecos Nicolao id non objecisse, tum tamen quaererent omnes occasiones cum laedendi. Denique certum est, additionem hanc mullo esse antiquiorem. Idem Andreas ibidem dicil. tempore VI. Synodi, idesl, post annum Domini 600. hanc additionem factam esse a romano pontifice in Concilio ingenii Latinorum Patrum, propicr dissensiones quasdam exortas m Gallia cl in Hispania.

El quamvis nun possimus certo notare annum, aut ponlillcem certum, tamen videtur omnino hoc tempore id esse facium. Nam in Concilio Toletano VI11. recitatur Symbolum cum huc additione. Euit uulem celebratum hoc Concilium circa annum Domini 653. cl ante hoc tempus non invenitur Symbolum Conslanlinopolitanum cum tali additione: nam in Concilio Toletano III. celebrato anno 589. legitur Symbolum sine ulla additione. Signum etiam hujus rei csl illa quaestio, quam diximus tractatam inter Graecos el Latinos in Concilio Genliliacnsi: quia enim Ecclesia latina jam coeperat uti Symbolo cutu additione. Graeci quaislionem moverunt. Signum eliam hujus rei est, quod in MI. Synodo generali aci. 7. idem Symbolum cum additione recitatur. Sciendum est aulem. additionem illam re-

ceptam fuisse in Hispania el Gallia, antequam Romae a summo ponliOce reciperetur. Extul enim in Vaticana Bibliotheca post epistolas pontificum a Creseonio collectas. collatio habita inter Leonem 111. pontificem el legatos Curuli Magni, in qua legali illi referunt, in Galliis cantari Symbolum cum particula *Filioque*, et a pontifice petunt, ul ipse id approbet. et Hornae eodem modo cantari jubeat. Congruil vero hoc totum cum Adonis Chrunico el analibus Francorum ab Annonio, ut creditur, scriptis, in quibus habemus anno 809. celebratum Concilium Aquisgrani de processione Spirilus sancti, el inde missam legationem ad Leonem pontifici m.

Quod aulem quidam dicunt, additam hanc particulam fuisse in Concilio Romano a Damaso papa illo ipso tempore, quo celebratum esi Concilium I. Conslanlinopolilanum: quae duo Concilia unum Concilium generale efficiunt: non video quemadmodum reclc defendi possit. Exslal quidem inter opera sancti Hieronymi Symbolum quoddam sub nomine Damasi, in quo haec particula habetur. Sed non quaerimus, quis insuo Symbolo posuerit. Spiritum sanctum ex Filio procedere, sed quis id addiderit Symbolo Conslanlinopolitano: non fuisse aulem Damasum, his argumentis probamus. Nam si ita esset: cur nulla hujus rei mentio inveniretur, vel in primo tomo Conciliorum, vel lib. 9. cap. 16. (list, tripartitae? Quomodo Theodorelus, vir plane doctissimus, el qui in historia sua inseruit epistolas Concilii Conslantinopidilani ad Damasum, et Damasi ad Concilium, addition m istam ignorasci? Ignorasse enim eum ejusmodi additionem cx eo colligitur, quod tam audacter scripsit, Spiritum sanctum ex Filio non procedere.

Cur item Leo papa III, Symbolum Coslanlinopolilanum, ul refert Petrus Lombardos lib. 1. Seni, (list. 11. in argentea tabula sine illa additione scribi jussit? Ignoravi fortasse Leo acta praedecessoris? an voluil contrarium potius definire? Cur ab eodem pclunl legali Caroli Magni, ut Symbolum cum ea particula recipient? Cur Concilium Toletanum HI. sine illa additione Symbolum recitavit, si tanto antea in Symbolo locum suum illa addilioobtinucral? Cur denique Graeci nouante annum 600. quaestionem moverunt? el quo colore diccre ausi sunt. Latinos peccasse contra canones Concilii III, illius particulae adjectione, si ea iu Concilio II. addita fueral? Maneat igitur quod supra diximus, post annum Domini 609. additionem illam esse factam.

CAPUT XXII.

Ex Scripturis ostenditur. Spiritum a filio procedere.

Jam igitur quod Spirilus sanctus a Filio procedat, primum ex Scripturis demonstrandum est. Ait Dominus Jo. 16. *Omnia quae habet Pater mea sunt*. Et Jo. 17. *Omnia tua mea sunt*. Fx quibus verbis ila concludi potest argumentum. Quidquid Pater habet, habet etiam el Filius, excepta solum relatione paternitatis, ul Augustinus exponit: sed Palcr babel esse principium Spirilus sancti: ergo

cl Filius id ipsum Imbol. Undo Augustinos Nb. 5. Trin. cap. II.. *Filius*. inquit. eef liocomnino *quod Palcr. ho» tumen Pdler, quia isle Filius. ille Pater*. Ubi AugitSlitius seqtiulus verba Domini docel Filium esse omnino idem cum l'aire, excepta relatione paternitatis; ex quo manifeste sequitur, esse eliam Filium splmlorcm Spiritus sancti; nam hoc non csl esse parem, el tamen habel hoc Pater, ul sil spirator.

Deinde si Palcr ct Filius non bnbcrenl omnia communia, excepta relatione opposita, distinguerentur plus (pam relatione cl proinde distinguerentur substantia: nam Pater ul spirator non esi relativum ad Filium: ergo sl ut spirator distinguitur a Filio. distinguitur per spirationi m. non ul relatio est. sed ul est forma quaedam iu Patre subsistens: proinde Pater el Filius in substantia differunt, quae est haeresis Ariaua.

Secundo probatur ex illis verbis ejusdem capitis; *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. et annuntiabit vobis*. Quid, quaeso, accipiet a Filio Spirilus nisi scientiam? nam paulo ante dixit, non a seipso Impietur, sed quaeunique audiet loquetur, cl dc scientia c.xpnnunl Chrysosl. Cyrill. et Augustin. nccnon eliam Theophylactus. cl Eutyinius. Quomodo autem potest Spiritus accipere a Filio scientiam. nisi accipiendo ab illo essentiam? quidquid enim aliud dicatur, lici Spirilus sanctus creatura.

Insinuant duas solutiones Thcopliylactus cl Eulymins. Primum dicunt. Spiritum accipere de scientia Filii, quia nihil docel contrarium iis quae docuit Filius. Deinde addunt. illud *de meo* significare de meo thesauro. qui est Palcr; ac si Filius diccrcl, *inde Spirilus accipiet, unde e<jo accepi*.

Al certe prima solutio non quadrat: nam non solum Christus dicil *accipiet dc meo*, sed etiam dicil non *loqiielur a semetipso*, ubi aperte indicat, scientiam Spirilus sancti non esse illi a se ipso, sed a Paire el Filio. Secunda solutio eliam non quadrat: nam thesaurus scientiae in Deo non csl persona Patris praecisise ul persona, sed essentia divina, quae csl communis Patri cl Filio: nam cl thesaurus cl scientia perfectionem absolutam significant. quae sino dubio ipsa essentia est. Quocirca b. Paulus de Filio dicil Coloss. 2. *Christi Iesu in quo sunt omnes thesaurisapientiae cl scientiae absconditi*; Spirilus ergo accipiens dc hoc thesauro, accipit necessario de re communi Patri el Filio: cl proinde non magis ab uno accipit, quam ab alio; unde Didymus lib. 2. el Cyrillus in hunc locum fatentur, hinc deduci Spiritum a Filio l'SSC.

Sed peles: cur dixit *dc meo*. et non potius *meam essentiam*, seu *sapientiam accipiet*? el cur ait in futuro *accipiet*, vA non potius in praeterito *accepi*? llespondco: dixit *dc meo*. quia procedens de l ilio Spiritus sanctus, mm lotum id quod csl in Filio accepi; non enim filiationem acrepit. sed essentiam, ex qua el filiatione constituitur Filius secundum modum nostrum concipiendi. El haec indicavit ipse Dominus cum ait: *Omnia quae habet Pater mea sunt, ideo dixi, quia de meo accipiet*,

dest, accipiet id quod csl commune mihi cl Patri, non aulem propria nlriusque. Cur aulem dixerit in futuro, ratio est, quia acceptio illa aeRrna est. el contincl in se virtute omnia tempora, er ad omnia tempora accommodari potest; unde sanctus Augustinus exponens hunc locum sic ait: *Erit, fuit, csl. Erit, quia nunquam deerit: fuit, quia nunquam defuit; est, quia semper est*. Itaque cum omnia tempora in aeternitate contineantur, el omnes propositiones de rebus aeternis verae sint, quocumque tempore exprimuntur. Scriptura varia tempora exprimit, prout res de qua agitur postulat: hoc aulem loco describitur Spirilus sanctus tamquam legatus a Patre et l dio mittendus ad apostolos: legali autem tunc solent instrui. quando mittuntur; ideo dicit *quaecumque audiet, el de meo accipiet*.

Tertio probatur ex eodem textu, ubi legimus: Si *non abiero. Paracletus non veniet ad vos. si autem abiero, mittam cum ad vos*. Elcap. 15. Cum *venerit Paracletus, quem ego mittam vobis u Patre*. Omnis missio aut est per imperium, quomodo millunlur servi a dominis, aut per consilium, quomodo mitti dicuntur qui instruuntur a sapientioribus. ul cum millunlur aegroti a medico ad capiendam medicinam; aut per naturalem productionem, quomodo arbores mittere dicuntur radices, emitte re flores etc. Certum aulem csl. Spiritum sanctum non posse mitti ut servum, vel ignorantem a potentiore vel sapientiore: constat enim inter nos et Graecos, Spiritum sanctum esse Deum; ergo missio ejus erit intelligenda secundum productionem. El huc idem confirmatur ex Augustino lib. 4. Trin. cap. 19. 20. cl seq.. qui dicil. Filium mitti, esse Filium nasci, Spiritum sanctum mitti, esse Spiritum sanctum procedere.

Respondent Graeci: missionem Spirilus sancti per Filium, vel a Filio non significare processionem, quoad internam subsistentiam, sed missionem externam ad creaturam per donorum largitionem: et quoniam eliam Filius donat hominibus gratiam. Fidem, spem, cliarilatcm. ideo dicitur dare, seu mittere Spiritum sanctum, quia nimirum dat dona, quae dicuntur Spirilus sancti.

Al certe quando dicitur dari seu mitti Spirilus sanctus, non solum dantur dona creata, sed cum donis illis datur eliam vere, el mittitur Spirilus sanctus: el contrarium asserere est manifestus error. Nam Rom. 5. dicitur: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui dalus csl nobis*. Ubi vides aperte distingui Spiritum sanctum el dona ejus, el ulnimqtie dari. Item 1. Corinth. 6. *Membra vestra templum sunl Spirilus sancti qui in vobis esi. quem habetis a Deo*. Et infra: *Porlatc Deum in corpore vestro*. Al certe dona Spirilus sancti non sunt Deus, neque illis debetur templum. Et I. Jo. 4. *Qui manet in charitale, in Deo manet, et Deus in eo*: ergo non sola charitas in nobis inanel, quae non est Deus, sed manet vere ipse Deus. Denique quae dicuntur Jo. Ili. ST *non abiero. Paracletus non veniet ad vos, cl si abiero, mittam eum ad vos*. Ei Jo. 14. *Alium Paracletum dabit vobis etc.* non nisi absurdissimo exponentur de donis: dona enim nec veniunt, nec

mittuntur, nec possunt conferri cum Christo, ul unus Paracletus cum alio.

Accedat auctoritas Patrum, Ambrosii lib. I. de Spir. sancto cap. t. ct 5. Augustini lib. 15. Trin. cap. 26. Chrysostomi in cap. 5. ad Rom. Cyrilli in cap. 16. Jo. qui omnes ipsum Deum Spiritum sanctum a Filio mitti docent.

Accedat postremo manifestissima ratio: nam si ideo diceretur mitti Spiritus a Filio, quia Filius est auctor donorum, posset etiam dici mitti Pater a Filio, irratione et Pater et Filius a Spiritu sancto, quia quaelibet persona est auctor omnium donorum. Item si filii Spiritum a Filio esset miti dona ejus, etiam cum legimus Filium a Patre missum in mundum, possent qui id non credunt respondere, non esse missum vere Filium, sed aliquod donum creatum, et sic evacuaretur mysterium Incarnationis.

Fortasse dicent: venire quidem ad nos ipsum Spirillum sanctum, sed dici initium a Filio, quia ille fuit causa suis meritis, ut ad nos veniret Spiritus sanctus. Sed hoc modo posset etiam dici, mitti Patrem a Filio; nam suis meritis fuit etiam causa, ul ad nos Pater veniret, juxta illud Jo. 15. *St quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum. et ad eum veniemus.* Pari ratione si dicant, a Filio filii Spirillum sanctum, quia *Filius* consentit ut veniat: eodem modo dicam, Patrem a Filio et Spiritu sancto filii.

Nec obstat quod Isai. 18. et 61. dicitur Filius a Spiritu mitti, a quo lumen non procedit. Nani Filius mittitur a Spiritu, quatenus homo et, secundum quam formam vere Filius a Spiritu sancto est, ul a causa activa. Id patet Luc. 4. *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me.* Secundum eam formam igitur Spiritus misit Filium, secundum quam >et super eum, et illum unxit. Quae cum haec sint, aul oportet ex Evangelio delere illa verba Christi de Spiritu sancto *ego mittam eum.* aul certe concedendum est, Spirillum sanctum a Filio procedere per internam atque aeternam hypostasis ejus productionem.

Cur autem dicat Filius *mittam* in futuro, cum tamen processio sit uelentia. facile potest explicari: nam missio duplicem relationem importat, unam ad eum qui mittit, alteram ad eum ad quem mittit. Quantum ad primam relationem, missio est aeterna, et de omni tempore verificari potest, al quantum ad secundam, est temporalis. Mittitur enim Spirilus sanctus ad homines, quando incipit in eis esse novo modo, id est, per cognitionem et amorem, id est, quando incipit cognosci, et amari per infusa ab ipso dona. Quoniam ergo ista missio quoad terminum ad quem futura oral. quoad terminum a quo semper fuit, est et aeterna; ideo dictum est *mittam*, sic enim est vera propositio quoad totam rationem missionis.

Quarto probatur ex illo Jo. 20. *insufflavit ei dixit, accipite Spiritum sanctum.* Huc enim caeremonia, ul exponunt August. lib. 3. in Maxim. cap. II. et Cyrillus lib. 12. in Jo. cap. 50. significare voluit Christus, a se procedere Spiritum sanctum. Theophylactus quidem scribens in cap. 3. Jo. ridet huc argumentum, sed quam bene, ipse videri

nam nullam ipse ejus caeremoniae causam reddere potest. Et praeterea, ipso doctiores, sanctiores, et antiquiores sum Cyrillus et Augustinus, qui hoc argumento utuntur. Nunc dubito, quin ridendus sit ipse, non modo a Iulianis, si Augustinum ridere voluerit, sed etiam a Graecis, si Cynellum.

Quinto probatur ex illo Item. 8. *Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Et Galat. f. *Quoniam estis Filii Dei. misit Deus spirillum Filii sui in corda vestra clamantem. Abba Pater.* Cur enim dicitur Spirilus sanctus spirilus Filii? certe non quia est servus ejus, vel quia est frater ejus, sed quia spiratur ab eo. quomodo etiam dicitur spirilus Patris. Item. 8. *Si spirilus ejus qui suscitavit Jesum etc.* Et Malth. 10. *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.*

Denique fortasse: vocari Spirillum sanctum spiritum Filii, quia simul cum illo a Patre procedit, vel quia et similis illi, aul alia de causa, non autem quia spiratur a Filio. Al si ita et, cur non posset eadem ratione dici Christus filius, aul verbum Spiritus sancti; quod lumen nusquam legimus. Nec potest responderi. Filium habere relationem ad Patrem, et verbum ad dicentem: nam citum Spiritus habet relationem ad spirantem. Sicut ergo Spirilus saucius, licet a Filio non spiretur, potest dici spirilus Filii, quia et illi similis in essentia, et cum eo simul a Patre procedit: ita quoque Filius, licet a Spiritu sancto non generetur, poterit dici Filius Spirilus sancti, quia et illi similis in essentia, et cum eo simul a Patre procedit. Atque hoc argumentum tanti fecit s. Augustinus. ul tract. I. in Jo. hoc solo argumento contentus fuerit ad probandum, Spirillum sanctum a Filio procedere.

CAPIT. XXIII.

Idem probatur testimoniis Conciliorum.

Non possum equidem solis mirari, qua Tronic Illicremias, qui se patriarcham oecumenicum appellat, nuper in censura sua ad confessionem Iulianum scribere ausus sit. a Nicaena Synodo et omnibus aliis consequentibus generalibus Conciliis delinillum esse. Spiritum sanctum ex solo Patre procedere. Sic enim ipse loquitur in ipso 1. cap. Censurae: *Mcaena Synodus, et reliquae cum ea consentientes. omnes decreverunt; Spirillum sanctum ex ipso solo Patre procedere.* Haec ille. Quod si mendacium non et, non video quid unquam mendacium appellari poterit.

Ac ne forte suspicemur, reconditum aliquem canonum esse, in quo ejusmodi decretum habeatur, subjungit idem Illicremias: *Quod quidem sacra illa et incorrupta Fidei Christianae confessio, sacrum, inquam. Symbolum. hoc ita esse disertissimis verbis explicat; Spirillum scilicet sanctum ex solo Patre procedere.;* quam quidem sententiam a trecentis decem et octo plenae Deo Patribus, in Nicaena primum Synodo, deinde in Constantino-politana a ISO. confirmata: reliquae item universales quinque Synodi, nihil addentes, nihil detrahentes, verum in idem plane uno Spiritu sancto conspirantes obsignarunt. Haec ille.

Consulamus ergo Symbolum Nicaenum, ac videamus. an disertissimis verbis doceat, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere. Integrum Symbolum Nicaenum recitant ex Graecis Cyrillus lib. I. de Trln. cl in lib. de explicat. Symb.: ex Latinis Ilufllmis lib. 10. hist. cap. G. niliil aulem aliud in co Symbolo legitur de Spiritu sancio quam haec sententia, *zai ε/ πνεύμα: cl in Spirillum sanctum*. Testatur aulem Naziauzenus in cpisl. 2. ad Celidonimn, Nicaenam Synodum non tradidisse perrectam doctrinam de Spiritu sancio, propUTca quod nondum exorta erat quaestio de Spiritu sancio. Viderit ergo lliercmias, in quo Symbolo Nicaeno legerit, Spirillum sanctum ex solo Patre procedere.

Porro Concilium Coslantinopolitanmn Symbolo addit illa verba *Qui ex Paire procedit*; sed non ait disertissimis verbis, ul llicremias loquitur, qui ex solo Patre procedit: illa enim particula *solo* adjectio est Hicrcmiac, non Concilii proprium verbum. Cnr aulem Concilium non adjecerit *ex Filio*, sed satis esse censiierit dicere, qui ex Patre procedit, ratio csl certissima, quia co tempore dubium non erat, an Spirilus ex Filio procederet: id enim haeretici concedebant, ut constat ex Basilio hb. 2. in Eunom. sed dubium erat de Patre, a quo alienum omnino Spiritum sanctum. tanquam solius Filii creaturam haeretici esse dicebant. Concilium igitur ut remedium morbo adb net, id posuit in Symbolo, quod necesse erat.

Illis ergo omissis, proferamus nos Concilia, quae Spirillum sanctum a Filio procedere testantur. Primum Alexandria'. Concilium celebratum est. ex quo Concilio scribit Cyrillus epistolam ad Ncslorimn. in qua haec, sunl verba: *Spirilus appellatus csl veritatis; el veritas Christus est, aude et ab isto similiter, sicut ex Paire procedit*. Habetur haec episl. in Concilio Ephesino Timm I. cap. It. el est approbata. Iain ab ipso Concilio Ephesino, quam a IV. Synodo ad. 5. et a V. Synodo act. ull. eta VI. Synodo aci. 17. et a VII. Synodo net. 7.

Habemus igitur quinque generalia Concilia apud Graecos celebrata, quae sententiam illam recipiunt a ci tissimam el clarissimam. Spirilus sanctus u Filio, sicut a Patre procedit: quid igitur jam quae-runt? quid postulant? Qtiid, quod rursum in Concilio VII. generali ad. 7. Symbolum legitur cum hac additione *Filioque*: el tamen illud Concilium maxima ex parte Graecorum fuit?

Graeci quidem in Concilio Florentino sess. 5. cl 7. dicebant, in suis codicibus non ita haberi. Iamen Latini protulerunt exemplum antiquissimum, et ubi nullum erat vestigium corruptionis, et prclerca citaverunt historicum antiquum testem hujus rei: et certum csl, nunquam fuisse morem Latinorum corrumpendi libros, sed Graccorum.

Sed objicies: si in hoc Concilio fuisset receptum Symbolum cum particula *Filioque*: quomodo sanctus Joannes Damascenus, qui tempore hujus Concilii vixit, tam aperte negassel Spirillum a Filio procedere lib. 1. de Fide cap. 11. Rcspondco: gro-babile esse, Damascenum obiissc ante Concilium VII. nam florebat maxime lempore Leonis 111. ul palet ex 2. Orat, de culi, imag., el Synodus cele-

brata est anni' 48. post mortem Leonis. Cude ipse in suis operibus non citat Concilia, nisi usque ad sextum. Demde etiamsi ad tempus VII. Synodi fortasse pervenerit; Iamen sine dubio libros illos de Fide antea scripsit, ul aperte colligitur ex aci. 6. Concilii Nicaeni II.

Jam vero praeler Concilia ista graeca, extant cliam permulta celebrata apud Latinos. Ac primum apud Barum Concilium eslcelebralum a Graeci' simul el Latinis lempore Urbani II. paulo post inchoatum schisma circa annum 1090. in quo An-s'lmus cvidcnlissimis rationibus Graecos convicit. Meminit hujus Concilii ipse Anselmus lib. de process. Spir. sancti cap 4. el fusius rem lutam narrat auctor vitae Anselmi lib. 2. qui in eodem Concilio interfuit.

Secundum est Concilium Lateranense sub Innocent. 111. anno 1215. ubi cliam in I. cap. definitum csl, Spirillum sanctum a patre. Filioque procedere. et in Concilio interfuerunt Graeci, el consenserunt, ul palet ex cap. I, ejusdem Concilii.

Tertium Concilium est Lugdunense sub Gregorio X. anno 1273. ubi Graeci interfuerunt, et omnibus consentientibus, cantatum est Symbolum cum additione *Filioque* 1er graecc, lcr latine. Exstat definitio hujus Concilii in Sexto decret, til 1. cap. 1.

Quartum Concilium est Florentinum anno 1438. ubi rursum idem est definitum post longissimas disputationes, consentientibus Graecis el Latinis.

Addc Concilia Toletana I. cap. 21. II. cap. 1. IV. cap. 1. VIII. cap. I. cl XI. cap. I. quae omnia celebrata sunt ante dissidium Graecorum. nimirum ante annum Domini 700. Ex his apparet non solum sententia Ecclesiae, sed cliam Graecorum pertinacia el levitas, qui toties victi disputationibus, semper ad vomitum redierunt.

CAPUT XXIV.

Idem probatur ex Patribus latinis.

Proferemus nunc testimonia Patrum latinorum, qui floruerunt doctrina, el sanctitate ante schisma cl litem Graccorum; quos nolle recipere, nimis magna temeritas est, lum quia nulla csl caussa cur debeant recipi Graeci et mm Latini, si sint ejusdem antiquitatis, eruditionis el sanctitatis; tum etiam, quia videmus Concilium Ephcsinum allegasse ad probandum dogma Ecclesiasticum, et Latinos, cl Graecos, nimirum. Felicem. Julium, Cyprianum. Ambrosium, latinos: Basiliim. Nysse-num. Nazianzenum, Alhauasium, graecos: ni testatur Vincclitius Lirinensis prope finem sui Opusculi. Item constat V. I. cl VII. Synodum pariter adduxisse testimonia Graccorum el Latinorum, quod clia in facit Basilius lib. de Spir. sancio cap. 29. et Augustinus lib. I. cl 2. in Julian, ulerque enim profert testimonia Graecorum pariter et Latinorum.

Qui sunl igitur isti Graeci novelli, qui sanctos Pairs latinos, etiamsi anlissiquimos, el probatissimos nihili laciunt? nonne vident hac ratione se

schismatis accusare antiquissimam Ecclesiam? vel putius docere. nunquam Graecos cum Latinis conjunctos fuisse? al certe aliud testantur acta septem generalium Conciliorum, ubi summam videmus Latinoruui Gr.iecorumque concordiam. Sed novi isti doctores non solum a doctrina, sed eliam a muribus veteris Ecclesiae longissime recesserunt.

Primus igiur cx Latinis est Tertullianus, qui lib. cunt. Prax. cap. l. *Spiritum non aliunde puto*, inquit, quam *a Paire per Filium*. Ad hunc locum Graeci responderent. se non negare Spiritum sanctum procedere per Filium, sed a Filio. Xam. ul docel Bessarion in fin. Oral, dogmal. Graeci admittunt illud *per Filium* sed exponunt tribus modis. Pruno, quod *per Filium* addatur ad denotandam relationem ad Patrem. Secundo, ad denotandam consubstantialitatem Patris cl Filii. Tertio, quia *Per* sulci accipi pro *Cum* el citant nescio quem poclain.

Al prima el secunda evasio frigidissimae sunt: nam eodem modo liceret eliam dicere. Filium procedere a Spirature per Spiritum sanctum. Sic enim significaremus relationem Patris spiratoris ad Spilu in sanctum. et consubstantialitatem Patris et Spilus sancti. Deinde quid opus est, ul cum dicitur Spiritus a Patre procedere, simul indicetur relatio Patris nd Filium, aul consubstantialitas Patris et Filii? Tertia non csl eliam sufiieiens. Primo, quia idem absurdum sequeretur, nimirum posse dici. 2'iliu procedere a Palrc per Spiritum. Secundo, quia quidquid sit dc illo pocla, iu Scripturis el Patribus, immo eliam in communi modo loquendi *Per* significat caussam, el saepe eliam pro accipitur, ul docet Basilius lib. de Spin s. cap. 5. Legimus enim Gcn. l. *Possedi hominem per Deum*, idesl. η Deo. Item Jo. 1. *Omnia per ipsum faelu sunt*. El Coloss. i. *Omnia per ipsum creata sunt*. El Hebr. l. *Per quem fecit et saecula*. Si enim in his locis *Per* significarei *Cum*. sensus esset, Filium esse factum seu creatum a Deo una cum ipsis creaturis: quod certe ne Graeci quidem admittent, nisi cum Arianis desipere malint. quam cum Ecclesia catholica recte saperc. Planum est igitur. Spiritum per Filium produci. secundum Scripturas nihil esse aliud, quam a Filio, sive ex Filio procedere, el produci. Sed pergamus ud cuelerus.

II. Est b. Cyprianus. qui Serm. de adv. Spin sancti *Spiritus sanctus*. inquit. u *Palrc procedens* u *Patre rt Fdio quaternario superfertur*, et opus *juum conditor benignus amplexitur etc.* Loquitur de Spirilu sancio, quando initio mundi ferebatur super aquas, cl quatuor elementa formabat.

JI. B. Hilarius lib. 2. de Trin. sic ait: *De Spirilu sancto non tacere oportet, nec loqui necesse est. Sed sileri u nobis, eorum caussa qui nescium, non potest: loqui autem de eo, non necesse est, quia de Patre cl Fdio auctoribus con/itendum csl, el quidem puto, an sit, non, esse tractandum.*

IV. B. Ambrosius, quem certe Gracci rejicere non deberent, cum in tertia Synodo gnerali, ul sunclum Boelorem allegatum videant, lib. 2. de Spin sancto cap. 12. *Omnia*, inquit, *Patris habet*

Filius quia ait: Omnia quae Pater habet mea sunt, et quae accepit ipse per unitatem naturae, ex ipso per eadem unitatem accepit et Spiritus, sicut ipse Dominus Jesus de Spirilu suo declarat dicens: Propterca dixi, quia de meo accipiet.

V. B. Hieronymus in episl. ad IEnlib. q. 'J. *Ipse*, inquit, *Spiritus sanctus cum mittitur, a Patre et Filio mittitur, in alio atque alio loco. Spiritus Dei Putris el Christi Spiritus appellatur. El* in cap. 57. Isaiuc: *Spiritus de Patre egreditur, el propter societatem naturae a Filio mittitur.*

\1. Ilullinus in explicat. Symb. *Spiritus sanctus*. inquit, *de utroque procedens, el cuncta sanctificans.*

VU. Augustinus tract. 99. in Jo. *Ille*, inquit, *aliquis forsitan quaerat. utrum et a Filio procedat Spiritus sanctus. El infra; Cur non credamus, quod etiam de Fdio procedat Spiritus sanctus, cum Filii quoque ipse sil Spiritus?* Vide eliam in lib. 15. Trin. cap. 17. 2G. 27. el lib. 3. conl. Maximin, cap. 11.

'111. II. Prosper lib. 1. de Vit. conlcmpl. cap. 18. de Spirilu Sunclō, inquit, *ex Patre ac Fdio procedens.*

IX. B. Leo in cpisl. ad Turbium Of. alias 93. cap. l. *Alius*, inquit, *est qui genuit, alius qui genitus csl, alius qui de utroque processit.* Atque hic csl magnus ille Leo. quem Synod. IV. G30. episcoporum, qui ferme omnes Orientales erant, in singulis actionibus suminis laudibus extulerunt, et dc quo identidem repetebant, ut credit Leo, sic cl nos credimus.

X. B. Fulgentius lib. do Fid. ad Petr. cap. 2. *Proprium*, inquit. *Spiritus sancti, quia ncc natus csl. sed solus de. Patre Filioque procedit.*

XI. Idacius Clarus lib. cOnl. Varimad. ull. mcd. *Si tibi*, inquit, *dixerint: ostende Spiritum sanctum nude trahat originem. Desponde, certa cl manifesta origo Spiritus sancti Paler et Filius.*

XII. Boetius lib. l. dc Trin. cap. 12. *Ila cogitare debemus, Filium ex Palrc esse, Spiritum sanctum ex ulrisque etc.*

XIII. Ilormisda papa in cpisl. ad Justinum imperat. cap. 2. *Proprium*, inquit, *est Spiritus sancti, ut dc Patre et Filio procederet, sub una substantia Deitatis.*

XIV. B. Gregorius papa Symbolum edidit, quod recitatur in ejus vita lib. 2. cap. 2. quod ita habet: *Credo in Spiritum sanctum, nec genitum, nec ingenitum, sed coaeternum dc Palrc el Filio procedentem.* Idem Gregorius lib. 2. dial. cap. ult. dicit: *Spūūm a Patre Filioque procedere.* Idem habet lib. l. Moral, cap. 8. quem firegorium mirum est. cur Gracci in suo calendario esse patiantur, el nl vere sanctum honorent, cum tamen ejus sententiam tanquam haeresim exeerentur.

XV. Et postremus ex Latinis sil venerabilis Beda: cos enim solum adferre stalui, qui ante schisma exortum floruerunt. Sic igitur loquitur Bcda lib. 1. de clement. Philosoph. *Spiritus*, inquit, *iste a Patre et Filio procedit*, liem quoque in collectaneis cx Augustino super episl. Paul., ad locum illum Galal. 4. *.Visit Spiritum Filii sui*, adducit prolixam dispulalionciu Augustini, qua probalur,

Spiritum sanctum a Patre, Filioque procedere. Sed
juin ad Graecos veniamus.

CAPUT XXV.

Idem probalur ex Patribus graecis.

Ex Graecis primus sit s. Gregorius thaumalurgus, qui hi confessione Fidei divinitus accepta, quae exstat apud Gregorium Nyssenum in vita hujus Gregorii. ila loquitur: *f nus Spiritus saucius ex Deo ortum et exis lentiam habens. quique per l'iliu m apparuit, imago Filii perfecta*, Quu loco nun e.4 movenda quaestio de particula *Per* ncc de verbo *Apparuit*. nam jam supra ostendimus, paniculum *Per* signilicure caussam, sive principium productivum, et ex eo, quod Filius misit Spiritum sanctum ad creaturas, colligi evidenter Spiritum sanctum a Filio procedere etiam ab aeterno.

Est autem notandum illud *Imago Filii*: nam etsi Spiritus sanctus non sit lain proprie imago Filii. quam est Filius imago Patris, quia non procedit ex vi similitudinis, tamen non posset diei ullo modo imago Filii, nisi ab illo procederet, et esset ei similis in essentia. Imago enim dicit relationem producti ad producentem, et sine hac habitudine non sullicil quaelibet similitudo. Inde non di. ilur. frater imago fratris, etiamsi illi simillimus sit: nec ovum unum alterius ovi est imago. quamqpm propter similitudinem unum vix discernatur ab alio. Non enim sufllcil similitudo, sed requiritur, unum procedat ab alio, quod in ovis et fratribus non reperitnr. Cum ergo s. Gregorius Spiritum sanctum imaginem Filii dixerit, sine dubio existimavit. cum a Filio vere procedere.

Dices: non requiritur, ut exemplar sit causa activa imaginis, sed sal est si sit exemplaris, ut patet in statutis. Respondeo un rebus artificialis exemplar non esse causam activam, al in naturali productione esse. Siquidem necessario coincidit cum principio activo, ut planum est in omnibus rebus. Omnia enim quae naturaliter agunt producunt effectus suos ad similitudinem propriae formae; quare cum Spiritus sanctus non libere, sed naturaliter producat, idem est principium activum, et exemplar respectu ipsius.

Secundus ex Graeci est b. Athanasius, qui in Symbolo ila loquitur: *Spiritus saucius a Patre et l ilio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*.

Ad hoc testimonium duo dici possunt. Primo, non esse hoc Symbolum vero Athanasii. Sed hoc facile refellitur, tum ex Gregor. Xazianz. in Orat. de laud. Allumas, ubi dicit, eum composuisse perfectis Hinam Fidei confessionem, quam latus et occidens et oriens vncralur: tum vero ex Augustino qui nominatim Alhanasium episcopum alexand. citans in psalm. 120., integrum versiculum hujus Symboli adducit, et sine nomine Athanasii utitur integris sententiis hujus Symboli, tanquam in Ecclesia notissimi lib. 5. de Trinil. cap. 8. et episl. 174. ad Pascent. Enchir. cap. 30. et Scnn. 295. de tempore.

Secundo dici posset, haec verba *El fdio* esse addita a Latinis. Al neque hoc dici potest, tum quia etiam in graecis Symbolis haec particula invenitur, tum etiam in Concilio Toletano IV. cap. I. recitatur confessio, fere ad verbum de uinpla ex hoc Symbolo, et ibi legimus, a Patre et Filio, et Imi celebratum huc. Concilium circa annum 633. et proinde ante schisma Graecorum. Adde, quod Griinadius Scholarius in lib. pro defens. Concit. Florent. cap. I. sect. 5. dicit, Graecos sui temporis dicere solitos, Alhanasium fuisse ebrium, quando haec scripsit. Ex quo apparet, illos non negasse, Alhanasium ila scripsisse.

Secundus locus Athanasii sit ex Serm. 4. conit. Anan, longe ante mcd. fol. 233. Aon enim, inquit, *tria principia, aut tres Patres introducimus, sicut Ilarmunislar., cum non tres Soles ad comparisonem additainu». sed unicum Solem, ejusque splendorem, unicumque ex ambobus lucem*. Aides hic durissime lria esse*, Solem, splendorem, et ex utroque lucem procedentem. Xec puto dubitari posse quin per Solem Patrem, per splendorem Filium, per lucem Spiritum sanctum Athanasius intel. exei it. Quid, quaeso. hic re. ponderi potest?

Tertius lucus Athanasii in lib. qui inscribitur Redargutio hypuerysis Melctii, circa linem: *Atqui, impossibile, in Trinitatis gloria Spiritum sanctum numerari, si non emanasset ex Deo per Filium. sed per modum creaturae a Deo factus, ut putant*. Aola. non dixisse Alhanasium, ex Patre per Filium, ne Graeci recentiores dicerent appositum Filium ad denotandam relationem: sed dixisse *ex Deo per Filium*. Nec possunt haec referre ad missionem ad creaturas, cum haec emanatio opponatur creationi.

Quartus lucus est in epistola illa longissima ad Serapionem, ubi probat contra Macedonianos, non pusse ullo modo defendi. Spiritum sanctum esse creaturam, si Filius non est creatura. Et hoc est argumentum totius epistolae.

Idem autem probat hac ratione, quam in lora fere epistola varus modis proponit. Talis ordo et unio est inter Spiritum sanctum et Filium, qualis inter Filium et Patrem: sed Filius, quia est ex Deo Patre, est Deus sicut Pater: ergo similiter Spiritus sanctus qui est ex Deo Filio, erit Deus sicut Filius: vel si ipse non est Deus, nec Filius erit Deus, imnio ncc Pater: *Cum igiur*. inquit ull. med. episl., *istiusmodi ordinem et naturam habeat Spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem. qui fieri potest, ut qui Spiritum creaturam dicit. non illud idem necessario et de Filio senlial? Si enim Filii creatura Spiritus est, consequens est, ut dicant etiam Verbum Patris creaturam esse*. Haec ille. Ibi adeo cerium esse credidit Athanasius, Spiritum sanctum a Filio produci, ut inde tanquam ex principio firmissimo. et notissimo concludat id quod erat dubium, videlicet, Spiritum sanctum esse Deum.

Respondere possunt: solum ordinem Spiritus ad Filium, et Filii ad Patrem in hoc consistere, quod sicut Pater mittit Filium ad creaturam, ila Filius mittit Spiritum. Sed hoc non potest dici nisi cum missione ad creaturas intelligamus veram proces-

slra veritate: nam si Spirilus esset a solo Paire, ceric non quaeretur, cur non dictflur Filius Filii: situi nemo quaerit, cur frater non dicatur Illius frutris, cum res tam sil perspicua, ul ne suspicio quidem ulla inde nasci possit. Cum ergo seno quaesitum sil, cur Spirilus noti dicatur Filius Filii; signum esl, in confesso apud omnes fuisse, Spiiilum a Filio procedere.

Nola secundo, istam quaestionem magnum negotium fecisse iam Basilio, quam Alhanusio in epistolis citatis ad Serapionem: ulerque enim videtur magnas angustias pali, el hoc ipsum esl ingens nrgumeilum pro nostra veritate. Nam potuissent uno verbo dicere: non dicilur Filius, quia non csl ab illo, el lamen hoc nunquam dixerunt, sed dicunt, hoc esso mysterium inscrutabile, cl satis nobis esse debere, in his rebus scire quia esl, el non quaerere debere, cur et quomodo etc.

Nola tertio, responsionem Basilii non quia non sil a Deo per Filium esse item argumentum pro nobis. Nam si illud /'er non significaret caussam, sed poneretur loco cum, ul Graeci volunt, Basilus nihil dixisset. Si enim Spirilus esset a beo per Filium. idest, cum Filio: nemo poluisset suspicari, illum esse Filium Filii, sed potius suspicari debuisset, esse fratrem Filii.

Nola ultimo, responsionem Basilii hunc sensum habere, el Spiritus a Filio, lamen per alium modum productionis, quam per generationem; ideo non dicitur Filius etc.

Sextus lotus esl in lib. de Splr. s. cap. 17. ubi sic loquitur Basilius: ὡς τοῦτον ῥ/ει πρό πατέρᾳ οὕτω πρό τοῦ υἱοῦ πνεύμα: hoc est: Sicut se habet Filius ad Putrem, sic ad Filium se habet Spirilus. Haec ille. Quae aulem est habitudo inier Putrem el Filium, nisi producentis ad productum? Idem enim sunl Pater cl Filius, eo cxceplo, quod Filius csl a Paire, non Pater a Filio; igiur cl inier Spiritum sanctum ea sola distinctio esl. quod Spirilus saucius a Filio esl. non Filius a Spiritu sancto.

Quarius sil Gregorius Nyssenus, quia Iria testimonia nobis praebebit. Unum citat Gcnnadius in defens. Cone. Florent, cap. l. cx homil. 'i. in Oral. Dominic. *Spirilus saucius cl ex Paire dicilur, cl ex Filio praeterea esse ostenditur etc.* Hunc tamen locum dicil Gcnnadius cx plerisque codicibus a Graecis esse sublatum, cl verc non reperitur in exemplaribus, quae nunc exstant.

Alterum testimonium adducit Bessarion in sua Oral. cap. 6. ex lib. l. Greg. in Eunom. qui libri nondum Latini exstant: *Spirilus*, inquit, *Patri conjunctus est, secundum quod ulerque increalus est. Rursum ab eo distinguitur, co quod ipse non est Potier: Filio vero, el secundum quod ulerque increalus est. et secundum quod ulerque cx primo principio suam substantiam habet, conjunctus; distinguitur sua proprietate, quae est, quod nec unigenitus ex Patre productus esl, el quod per ipsum Filium sil mani, estulus.* Haec ille. Ubi nola primo, illud *Per* non posse accipi pro *Cum*, quia Spirilus quatenus cum Filio a Patre procedit non distinguitur a Filio, sed coniungitur cum eo, hic autem dc distinctione agitur. Nola secundo, illud *Manifestatus* non posse accipi pro sola clīu-

sionc donorum lempoi alium: nam hic agitur de ipsa distinctione personarum: personae autem distinctae erant suis proprietatibus ante omnem missionem externam Spirilus sancti.

Tertium testimonium habetur in lib. ad Ablah., quod non oporteat tres Deos dicere, circa flo. lib., ubi eum docuisset Gregorius, unam esse naturam simplicissimum Hei. subjungit, non ideo confundi personas, sed distingui p̄ hoc, quod una csl ab alii: *Eam*, inquit. *quae circa caussam ct caussalum consideratur differentian, non negamus, per quod solum discerni alterum ab allero deprehendimus, nimirum. eo quod credimus aliud quidem caussam esse, aliud vero ex caussa, ct ejus quod ex caussa est. Rursus aliam differentiam consideramus: nam aliud quidem continenter el sine medio exprimo csl; aliud vero per id quod immediate 1t cx continenti esl.*

Nola primo, ex illis prinus verbis *Per quod solum* colligi evidenter. Filium esse caussam seu principium Spirilus sancti. Nam Gregorius dicil, solum disi eini tres personas per hoc. quod una est caussa alterius. Hinc enim sequitur; si Filius non est caussa Spirilus sancti. Filium cl Spiiilum sanctum uon distingui. Nec enim dicturi sunl Graeci, Spiritum sanctum esse caussam Filii, al neque dicturi sunl. Spiritum a Filio non distingui, ne Dualitiicm pru Trinitate colant: coguntur igiur faleri si Gregorio Udem habent, Filium essa caussam Spirilus sancti.

Nola secundo, in illis verbis *Aliud caussam, aliud cx caussa, el ejus quod ex caussa esl* notari tres proprietates trium personarum. Nam Palercaussa esl, Fdius ex caussa. Spirilus sanctus ex eo quod est ex caussa, idest, cx Filio.

No. i tertio, in illis verbis *Rursus in aliam differentiam.* non proponi aliam differentiam specie diversam a superiore, tunc enim pugnaret scum Gregorius, qui dixerat, hoc solo distingui personas, quod una csl caussa alterius; sed differentiam aliam vocat illam eadem alio modo propositam: est aulem haec quod Filius esl immediate a solo Paire, Spirilus aulem immediate a Patre, immediate a Filio: quod lamen sano modo intelligendum esl. Nam Spirilus esl a Paire mediale el immediate, mediale quatenus Pater non solum per Filium. sed cl iam perseipsum Spiritus producit. In hoc ergo differentia consistit, quod Filius nullo modo csl a Paire mediale, sed solum immediate; ul Spirilus aliquo modo a Patre est mediale.

Quinius csl sanctus Gregorius N. uianzcmis, qui Oral. 5. de Thcol. que esl de Spiritu sancio, ita loquitur: τὸ οὖν ἐστὶ φησὶν, ὅτι λείπει τὸ πνεῦμα πρὸ τοῦ εἶδε υἱὸν εἰ γὰρ «ἡ λείποντι ἡν υἱὸν ἡν οὐ λείπειν φαίνεται δὲ ὅτι ἐλλείπει θεός, τὸ δὲ τῇ «χρᾶνσεω ἴν' οὕτω επω, ἡ τῇ πρὸ ἀλλήλα ογε' τεω ὁ ἀπορον, αὐτῶν καὶ τὴν χλῆαιν πεποίηκεν. Quibus verbis quaerit, quid desit Spiritui sancto, quare non sil Filius. Respondet: *Presse nihil, ditimus: neque enim Deo quidquam deest: verum manifestationis. ut ita dicam muluaeque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit etc.* Quo loco Gregorius reddit istam causam, cur Spirilus non dicatur Filius, quia habent

diversas, immo oppositas ac mutuas relationes: at certe non possunt esse mutuae relationes inter Filium et Spiritum s inclum. nisi quia unus spirat, alter spiratur: m c enim Filius qua Filius est relativum nI Spiritum sanctum.sed Filius qua spirator refertur ad Spiritum sanctum. Nec polesl responderi. distingui Filium el Spiritum sanctum per diversas relationes respectu Patris, non respectu ipsorum ad invie, cnr. nam dare dixit Gregorius, Spiritum non esse Filium, hoc csl. distinctum esse a Filio, propter habitudinem quam habent inter sc, hoc csl, propter mutuam relationem.

Praeterea paulo infra scribil: eodem modo Filio nihil dresse cur non sil Paler, et lamen non esse Palrem, quia nimirum habent oppositas relationes. El paulo infra ponit cxmplum \dae, Evae ct Selh quorum Viam a nullo est homine, Eva a solo viro, ." III ab utroque, c \βάα τι τη-.í l->: ζλάίρα Ηεσϑ. τι *ii* ή Evα; "<ό;μα του “/όσματι . τι <5\$ *i* àuÇo-τίρων *Quid, inquit. erat Adam'//igmentum Dei. Quid Eia ? segmentum figmenti. Quid Selh? germen ex utroque.* lavo ergo histiibus hominibus tres divinas personas Gregorius comparaverit, quis non videt ex scnlentia Gregorii. Filium esse a Patre Spiritum vero a Patre ct Filio?

Sextus Cyrillus Hierosolymitanus calccli.7. ante med : *Inus tantum.* inquit, *est. algue idem Spiritus Sanctus veniens el subsistens, qui ubique Patri el Filio adest, non qui ab ore el labiis Patris et Filii loquendo formetur, vel efflelur. aul in airem diffundatur, sed substantialis. loquens ipse ¶ operans etc.* I bi non diceret Cyrillus . cum non formari corporali modo ab ore Patris et Filii, ni. i crederet eum spirari aliquo modo a Patre el Filio: salis enim cral dicere, non formari ab oro Palris. Vull ergo Cyrillus, Spiritum sanctum esse Spiritum Palris el Filii, el ab utroque procedere , sed modo spiritali cl ineffabili.

Septimus Joannes Chrysoslomus torn. 9, hom. I. de Symb. *Iste, inquit, est Spiritus de Patre cl Filio procedens, qui dividit propria dona singulis prout i ait.* El homil. 2. *Isium, inquit, Spiritum sanctum dicimus Patri ei Filio coaequalem, et procedentem de Patre el Filio.* Et homil. 7U. in Jo. E' cc inquit, *quod non Pater solus, sed cliam Filius Spiritum mittit* Ac ne dicant Graeci, Chrysoslomum loqui de lt mporali missione donorum Spiritus sapeti: idem Clrysosl. hom. 77. explicans , cur dicatur m lli Sp ritus a Filio. Praeterea: inquit, *et personarum differentiam ostendit cum duas ponit clc.* Ergo si mi"io exprimitur ad significanda u distinctionem pt rsonarum, vere persona ipsa mittitur, non sola dona: el cum distinctio personarum sil aeterna, hacc missio aeternam emanationi hi includat necesse est. Denique Gennadius in sua spot, pro Latin, cap. I. § i. adducit alium lo- rum Chrysoslomi cx hom. de Incarnationem hacc wr]..»: Vi-iiiI (JinsfhS ad nos, *dedit nobis discendi* i) tp. su Spiritum, *cl corpus nostrum suscepti.*

Octavus Epiphanius haeres. «*». quae est Ari- norum pag 21' *Sed neque sanctus Spiritus aliis tpirdJats adaequatur, quoniam unus est Spiritu' Dei, Spiritus c j Paire procedens, ct filio ac-*

ciens, hi vero volunt hunc creaturam creaturae esse etc. Quo loco illini l<;r *Filio accipiens* nihil significare potest, nisi ex Filio procedens per aeternam emanationem. Num opponit Epiphanius i- slud *Accipere cx Filio* creationi: docet enim, Spiritum non esse creatum a Filio, ut haeretici dice- haul, sed accepisse subsistentiam suam a Filio alio modo, quam per creationem. I nde paulo infra ite- rum ail: *El quandoquidem non alienus esi Filius a Patre, sed cx ipso genitus. etiam non alienus csl Spiritus sanctus. Verum Filius quidem 'unigenitus, genitus sine principio, sin-· tempore, sanctus autem Spiritus neque genitus est, neque creatus, sed cx Patre procedens, et de Filio accipiens.* Et pag. 223. *Omnia a Deo sunl creata, solus vero Filius Dei genitus csl. el solus Spiritus sanctus cx Patre processit, et ex Filio accepit: reliqua vero omnia sunt creata, el neque progressa ex Patre praecesserunt, neque cx Filio acceperunt.* Pag. 229. Quo ostendat, inquit, fontem ex fonte, ex Paire cl Unigenito Spiritum sanctum.

Item in Anebor. pag. 332. *Spiritus Dei, et Spiritus Palris , el Spiritus Filii non juxta aliquam compositionem, quemadmodum in nobis anima el l'orpus. sed in medi> Patris ct Filii ex Paire, el Filius lerlius nomenclatura.* Pag. 3i9. Si cero chrislus ex Patre creditur Deus ex Deo. ct Spiritus cx Christo, aut ab ulrisque. Pag. 350. Vita, inquit, ex vita est Filius. Spiritus autem sanctus ab ulrisque. Pag. 351. *Filium, inquit. vocjil eum qui csl ex ipso. Spiritum vero sanctum ab ulrisque.* El infra. *Iudi, o bone, quod Pater veri Filii est Paler lotus lux. el Filius veri. Patris lux de luce, non sicut facturae aul creaturae nomine solum: el Spiritus sanctus Spiritus veritatis est, lux tertia a Paire el Filio.* Et infra: *Spiritus sanctus ex Paire el cx Filio solus esi lux veritatis.*

Nonus Dydimus Alexandrinus lib. 2. de Spin sancto nil. med.: *Xon loquitur, inquit. a semclipso, hoc est. non sine meo el Patris arbitrio, quin inseparabilis a mea. cl Patris csl voluntate, quiu non cx se est. sed ex Paire el me csl.* Hoc enim ipsum qu >d subsistit, el loquilur, a Patre el me illi est. El infra, *Spiritus, inquit, sanctus. qui est Spiritus veritatis . Spiritusque sapientiae, non polesl Filio loquente audire quae nescii. cum hoc ipsum sil quod profertur a Filio, idesl, procedens a veritate, consolator manans de consolatore.* El pag. seq. *Seque, inquit. alia substantia est Spiritus sancti, praeter id quod datur ei a Filio.*

Decimus Cyrillus nlexnndrinus lib. 11. in Jo. c. I. Verum, inquit, *quoniam consubstantialis Filio est. proccditque per cum. omnem ejus habens viriulcm: ideo ait. quia de meo accipiet.* Et infra. *Yam cum per Filium naturaliter procedat, ut proprius ejus cum omnibus quae absolute habet, accipere dicil quae ipsius sunt.*

Nola, Spiritum procedere per Filium cum omnibus quae absolute habet. Quid enim id aliud significat, quam Essentiam divinam, cl omnes absolutas perfectiones Spiritui sancio per processionem

a Filio communicari? Et cap. 25. *E.r ipsa*. inquit, *substantia Dei Patris prodiens, profusus aulcm ad Sanctos per consubstantiale Verbum. a quo est secundum emissionem ad esse atque subsistere*. Poluine clarius sanclo> Cyrillus dicere, Spiritum sanctum a Filio procedere? k1 enim inlcelliginius nos per processionem a Filio, habere esse el subsistere Spiritum sanctum a l ilio, quod disertis verbis Cyrillus allirnat. liem lib. 12. in Jo. cap. 56. *Ex Patre*, inquil. *per l'ilium procedit*. Item lib. 13. thesaur. cap. 2. *El ideo*, inquit, *Spiritum sanctum Dominum similiter appellat, .sicut e.r ipso Filio, et in ipso naturaliter existentcm*. El infra. *Sic Filium Dei cx ipso et in ipso Patre naturaliter esse intclligimus. E.r, Filio autem naturaliter, ac essentialiter Spiritum sanctum sicut e.r. Patre provenire credimus*. Item lib. de reel. Fid. ad Theodos, oil. med. El lib. .*. 6. el 7. de Trin. similia habel. Denique in cap. 2. Jodis (ut citat Bessario in sua Orat. cap. 7.) *Proprius*, inquil. *i-psi-us. et in ipso,et ex ipso Spiritus est. quemadmodum sane de ipso Deo el Patre intelligitur*.

XI. Simeon Melaphraslcs. cujus m Concilio Florentino honorifica mentio lit, in vita s. Dionysii Areopagitae: *Ascendit*. inquit, *meus Chrislus in coelum, et ad paternam sedem revertitur, et Spiritum, qui e.r ipso procedit, mittit discipulis*.

XII. Auustiisius, cujus lit mentio cum magno honore in M. Synodo, in I. lib. de red. dogmat. sic loquitur: *Spiritus sanctus appellatus csl Spiritus oris Dei: os enim Patris est Filius*. Haec. ille. I bi salis aperto indicat, Spiritum sanctum sic a Filio procedere, qui os Dei dicitur, siciil Spiritus ois nostri a nostro ore spiratur. Idem infra: *Et doceat*, inquil. *'tinam esse essentiam tam ejus qui accipit, quam illius a quo accipit, ipsiis ettamnum a (pio procedit*. Haec ille. I hi per eum qui accipit essentiam intelligit Spiritum, per eum a quo accipit Filium, per cum a quo procedit Palrem. Quod si Spiritus a Filio essentiam accipit, quid aliud requirimus? Nec enim dc voce *Procedit* quaestio esso debet, cum de re ipsa constet. I nde ibidem subjungit: *Aequae, enim exeo prodiit, quod alienae sit essentiae, aut quidvis accepit e.r non sibi consubstantialibus*. Et infra: *Dursum*. inquil, *ipse. Spiritus et ab ipso procedit et mittitur, non a Patre solo, sed et a Filio*. El infra: *Equidem Dominus declarans Spiritum sanctum a se emergere, insufflans in discipulos dicebat. Accipite Spiritum sanctum*.

XIII. Tharasius in cpisl nd palriar.Oiiensis, qilao habetur MI. Synodo ad. 3. *Credimus*, inquil. *in Spiritum sanctum, qui cx Patre per Filium procedit*.

XIV. Maximus vir doctissimus et sanctus in cap. 4. Zach. *Spiritus sanctus*, inquil. *quemadmodum secundum essentiam Dei et Palris est, ita et Filii secundum essentiam csl. tanquam cx Patre essentialiter, per Filium ineffabiliter natum procedens*. Citat hunc locum Bessario cap. 6.

XV. Est Joannes Damascenus lib. I. de Fid. cap. Ifl. *Imago*, inquit. *Palris est Filius, et Filii 'i-ritus sanctus*: at certo imago ab exemplari habel esse. El infra: *Deus Spiritus sanctus medius in-*

geniti, el geniti, el per Filium Patri conjunctus. Habemus igihir quindecim testes latinos, el quindecim graccos. qui ante dissidium nostrum exortum apertissime docuerunt. Spiritum sanctum a Paire cl Filio produci, ac spirari , nl jam intolerabilis plane Graecorum obstinatio videri debeat. .

CAPUT XXVI.

El ratione idem confirmatur.

Nide rationes nullas opud s. Thomam lib. 4. conl. Genl. cap. 24: el q. ID de pol. art. 4. Ratio praecipua s. Thunine esi haec. Si Spiritus sanctus non procederet a Filio, non distingueretur ab illo: hoc aulcm csl conlra Fidem, quia tunc esset D.ia- lilns. non Trinitas; igitur procedit a Filio Spiritus sanctus.

Propositio argumenti ila probator. Omnis distinctio in Deo nascitur ex relationibus originis: alsi Spiritus non procederet a Filio, non esset inter cos relatio originis: ergo si Spiritus non procederet a Filio, non dislingueretur a Filio. Hujus argumenti probatur iterum propositio. Nam iu Deo nihil est nisi essentia et relatio, sive absolutum et relativum: sed essenlia ct omnia absoluta sunl communia: ergo sola relatio distinctui. I nde in Concilio Toletano XI. cap. I. dicitur. in solis relationibus numerum cerni: proinde omnem distinctionem ex relationibus ortum ducere: ubi enim non esi distinctio, nec numerus esse potest. Praeterea , si non essent communia tribus personis omnia absolut:', non essonl ties personae una res. ul docel Concilium Lateranense cap. 2. Hem non possemus defendere Dei simplicitatem, nec possemus ostendere. nullam perfectionem esse iu una persona, quae non sil in alia: quare dubitari non debet, quin sola retatio distinguai Trinitatem.

Rursum. Non quaelibet relatio sufficit ad distinctionem faciendam: num relationes non oppositae non d stinguunt, ul palet, quia in uno Paire sunt duae relationes , paternitas cl spiratio activa, ct tamen non distinguunt duas personas; ergo debent esse relationes oppositae ul distinguant.

Rursum. Non quaelibet oppositae distinguunt, sed reales esse debent: nam relatio identitatis dicit oppositionem, sed non distinguit, qui i non dicit opposilionem realem. Rursum relationes oppositae, et renies, vel fundantur super quantitate ul aequalitas, vel super qualitate ut similitudo, vel superaclione ul paternitas, el liliatio:scd iu Deo non sunt relationes reales fundatae in quaiililule, nui qualitate: ergo solum remanent relationes fundatae in actione, quae dicuntur relationes originis, quae distinguere possunl personas.

Probatur assumptio. Num in Deo est quidem aequalitas ct similitudo, sed quia fundamentum horum omnium est sola essenlia. quae csl una numero; ideo istae relationes rationis sunl. non reales: nun enim possunt esse renies relationes, ubi non sunl fundamenta pr< xнна distinctu rcabler. El li-ci I aequalitas et similitudo in Deo essent relatio, nes real- s, ul vull Scotus, lamen adhuc non posset

inde sumi distinctio personarum. Nam Scola putat, ad hoc ut sint relationes reales, non requiri distincta fundamenta, sed sufficere distincta subiecta relationum: et quoniam Pater et Filius sunt extrema realia: ideo putat eorum aequalitatem et similitudinem esse relationes reales.

Itaque secundum hanc sententiam non sunt distinctae personae, quia aequales aut similes sunt reali relatione aequalitatis vel similitudinis: sed e contrario, ideo reali relatione sunt aequales aut similes, quia distinctae personae sunt. Solae ergo relationes originis distinguuntur: et inde sequitur, ut jam probatum est, aut Spiritum sanctum originem ducere a Filio, et ad eum referri relatione originis, quod est ab ipso procedere: nunc certe ab eo non distingui, quod ne Graeci quidem unquam docuerunt.

Sed contra hanc rationem est obiectio molestissima: nam non videtur verum, solus relationes oppositas distingui in Deo realiter. Nam paternitas, et spiratio passiva distinguuntur realiter; et tamen non opponuntur: similiter filiatio et spiratio passiva.

Respondent aliqui: paternitatem distingui a spiratione passiva, quia distincta est cum spiratione activa, quae passivae opponitur. Alia contra. Nam tunc spiratio activa non potest esse in Filio, quia distincta est cum paternitate, quae opponitur filiationi, et similiter essentia non potest esse in Filio aut Spiritu sancto, quia distincta est cum paternitate, quae distinguitur realiter a filiatione et spiratione passiva.

Respondent alii: paternitatem et spirationem passivam distingui, quia sunt in distinctis suppositis. Alia neque hoc satisfacit; nam etiam spiratio activa est in distinctis suppositis, nimirum in Patre et Filio; et tamen est una et eadem in utroque. Et quoniam essentia nonne est in tribus suppositis re distinctis: et lumen est una et eadem in omnibus? **II** praeterea ipsa supposito, idest. Pater et Spiritus sanctus non sunt opposita proprie: ergo non omnis distinctio oritur ex oppositione.

Respondent alii: paternitatem et spirationem passivam esse opposita virtualiter. quin paternitas fundatur in productione notitiae. spiratio passiva in productione amoris, quae productiones oppositae sunt, cum includant relationes originis: nam amor et cognitio nascitur. At contra. Nam amor non oritur ex cognitione effectivo: intellectus enim solum proponit objectum voluntati: non autem est distinctio realis necessario ponenda inter objectum et intellectum. **III** patet in Deo, ubi essentia est objectum cognitionis et amoris, et non distinguitur a cognitione et amore.

Respondet igitur: paternitatem non opponi spirationi passivae, et tamen distingui ab ea ratione naturaliter oppositae relationis. Esi enim observandum, cum duae relationes opponuntur, non solum inter se distinguuntur, sed etiam propter ipsas distinguuntur spiratio activa et passiva, sed etiam distinguuntur spirator et spiratus: et quia ista relativa uni personae subsistentes: consequenter distinguuntur proprietates rationis harum personarum, alioqui una esset alia.

Quoniam igitur paternitas est communis personae spirantis. necessario distinguitur a spiratione passiva, quae est constitutiva personae spiratae, alioqui Spiritus sanctus a se ipso procedere). Nunc a Patre procedit, et ipse esset Pater, si non distingueretur paternitas et spiratio passiva. Idem dico de filiatione, quae distinguitur a spiratione passiva, quia filiatio constituit personam Filii, et proinde spiratoris. si a Filio procedit Spiritus sanctus: spiratio autem passiva constituit personam spiralem: opponuntur autem spiratur et spiratus. Itaque aliqua distinguitur in Deo, quae non opponuntur relative; sed ratio distinctionis semper est aliqua oppositio relativa, quae si tollatur, nulla remanet distinctio.

Dices: si Spiritus non procederet a Patre, sed a solo Filio, nulla esset oppositio relativa inter Patrem et Spiritum: et tamen ab eo distingueretur: nunc alioqui Spiritus esset Pater, et sic produceret suum auctorem, id est. Filium. Respondeo: non posse ullo modo tolli a Patre spirationem activam, nisi tollatur etiam a Filio: nunc si Filius spirat Spiritum sanctum, et ipso etiam Pater spirat, saltem mediate, et sic mediale opponitur Spiritui sancto: at si tollatur a Filio spiratio activa, non necessario tollitur a Patre, sed tunc non distingueretur Filius a Spiritu sancto. Quod si lingamus utrumque ab utroque, tollitur etiam ipsa processio Spiritus sancti, atque adeo ipse Spiritus sanctus.

Alia est obiectio adversus eandem nostram rationem. Generari et spirari sunt duo modi productionis plane impossibiles. et in eis funduntur relationis impossibiles. etiamsi nullo modo sint oppositae, ut patet, quia nihil potest bis produci, aut duabus modis produci. idem testantur exempla: nam nemo potest gignere filium per naturam. et cum idem producere ex arboribus, et facere ultimus idem filius et statua, etiamsi non opponuntur haec ullo modo. Accedit etiam sancti Anselmi auctoritas, qui lib. de process. Spir. sancti cap. I. sic ait: Quoniam nondum constat quod *Spiritus sanctus de illo sit et procedat; ideo non est Spiritus sanctus nec Spiritus sanctus est Filius, quia Filius nascendo habet esse de Patre: Spiritus sanctus vero. non nascendo, sed procedendo.*

Respondeo: quod sunt in creaturis nulla est divisio, in Deo esse nunquam est simplex, modo non impedit oppositio. Unde patet a Filio non procederet active Spiritus sanctus. sine dubio generari et spirari non essent duo modi, sed unus realiter. qui tamen distingui possent ratione. Nam sicut in Deo idem sunt intellectus et voluntas, intelligere et velle. idem etiam esse posset Verbum et Amor, nisi unum ab altero vere procederet: et sicut non repugnat uni personae, ut sit dicens et amans, seu Pater et spirator: ita non repugnat uni personae, ut sit Verbum et Amor, Filius et Spiritus sanctus.

Adde, quod non deest etiam exemplum in creaturis: nam gignere et docere sunt diversissima formaliter, et similiter relationes Patris et Filii plurimum differunt a relationibus ductoris et discipuli: et tamen unus et idem potest esse pater et ductor respectu eiusdem, qui erit Filius et discipulus.

pulus ejus. Quando aulem id non videmus, ui in illo exemplo de lilio et statua, id accidit propter multiplicXionem cl distinctionem materino, non propter nicompossibililatom relationum.

Ratio ergo s. Thomae solidissima est, ct deducta ex fundamentis Fidei, el praeterea est communis Patrum doctrina, quod sane Scolus non advertit. Nam Nazianzenus Orat. 5. de Trineol., solum agnoscit distinctionem ob relationes originis. Nysenus in line libri ad Ablabium solum dicit. distinguui in Deo personas per esse caussam el caussatum, quod est idem cum praecedente sententia. Augustinus lib. 1. Trin. cap. ull. el lib. 15. cap. 14. suum vult distingui personas per lioo, quod una est ad aliam. Boetius lib. 1. de Trin. cap. 12. *Sola*, inquit, *relatio multiplicat Trinitatem*. Anselmus lib. de process. Spir. s. cap. 2. omnia dicit cssc unum, ubi non obviat relationum oppositio. Iticliardus lib. 2. de Trin. dicit, distinctionem personarum nasci ex numero producentium. quia una persona producit, cl non producit, alia producit, el producit, tertia producit, el non producit.

Ex his ad locum ex Anselmo citatum facile est respondere. Anselmus enim in 1. el 2. cap. exponit ea, in quibus nos cum Graecis convenimus, quorum unum est, quod Filius a Spirilu sancio distinguatur, quia unus nascendo. alter procedendo accipit esse. Deinde autem ostendit, non posse esse hos duos modos distinctos, nisi Spirilus sanctus sil a Filio, quia omnia sunl unum, ubi non obviat relationis oppositio. Supcresl jam. ul argumenta Graecorum breviter proponamus, el confutemus.

CAPUT XXVII.

Solvuntur argumenta Graecorum.

Primum argumentum sumunt ex illis verbis Jo. 15. *Cum venerit Paracletus. quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*. Cum enim tam diserte Dominus dixerit, Spirillum sanctum a Patre procedere, el non addiderit a Filio: temeritas videtur asserere, Spirillum a Patre Filioque procedere.

Respondeo cum Augustino lib. 3. conl. Maxim, cap. 14. nominari solum Patrem, non ad excludendum Filium, scd quia Pater csl principalis auctor Spirilus sancti: Filius enim n Patre habet ul spiret. Quod aulem Filius non excludatur, etiamsi non nominetur. probatur primo ex aliis similibus locis. Nam Mallh. ili. dicitur: *Caro et sanguis non revelavit tibi. sed Pater meus qui in coelis est*: cl tamen illa revelatio facta fuit ab omnibus personis. El de Spiritu sancto Jo. 15. *De vos docebit omnia*: cl lamen etiam Pater el Filius nos docent omnia.

Secundo, cum dicitur, a Patre procedit, non potest intelligi a Patre ul Pater est formalilcr. qtiia tunc Spiritus esset Filius; ergo a Patre ul habet essentiam communem cum Filio; proinde cl iam a Filio procedit.

Tertio, ut acute Anselmus lib. de process. Spir. s. ratiocinatur. Si dictum esset: nemo producit Spirillum sanctum, nisi solus Pater, adhuc non exclu-

detur Filius, ul ex simili sententia perspicuum est: nam dicitur Mallh. 11. .Verno τιοιιñ Filium, *nisi Pater*", el tamen non excluduntur a cognitione Filii ipse Filius el Spirilus sanctus, qui sunt ejusdem nalurae. Et ibidem addit: *Neque Patrem quis novit, nisi I Hias, et cui voluerit Filias revelare*", nec lamen excluditur Pater el Spirilus a cognitione Patris, etiamsi Filius nihil eis revelet. Eodem igilur modo si dictum esset: nemo producit Spiritum sanctum nisi Pater, non excluderetur Filius ab ea productione. Quanto igilur minus excluditur pe/ eam sententiam, Spiritus sanctus a Patre procedit? Hic enim nulla est exclusio, nulla negatio.

Secundum argumentum sumunt Graeci ex eo, quod iu Concilio Ephesino lectum est Symbolum Aeslorianoriim. cl liber Theodoreti conir. i analhemalimos Cyrilli, et in utroque habebatur expresse, Spirillum non procedere a Filio, el tamen Patres Concilii tacuerunt; ergo approbasse videntur.

Respondeo primo. retorquendo argumentum. Num in eodem Concilio Ephesino, el postea in 4. cl 5. Synodo lecta est epistola Cyrilli cum analhemalimis ad Neslorium, impia bis habetur, Spirillum a Filio habere suum esse: el lamen Patres non contradixerunt; ergo approbaverunt. Secundo, Theodoretus non solum ait Spiritum non procedere a Filio, scd etiam non procedere per Filium, quod lamen Graeci modo asserunt; ergo si Concilium suo silentio approbavit, Spirillum non procedere a Filio, quod videtur contra nos, approbavit cl iam non procedere per Filium, quod est contra ipsos. Dico ultimo: Ephcsinuin Concilium etsi noluerit lunc, expresse dispulare de ista quaestione, quia propter aliud negotium eonvencraUta men satis operte signillcasse sententiam suam. cum summo consensu probavit lotam Cyrilli doctrinam, el damnavit contrariam Nestorianorum cl Theodorei, quod idem fecerunt 4. cl 5. Synodus: immo etiam 6. el 7., ac breviter omnes Synodi consequentes.

Tertium argumentum ex Patribus sumunt, ac primo adducunt Dionysium Areopagitam. qui de di\l. nom. cap. 2. pag. 1. solus, inquit. *fons substantialis Deitatis est Pater*. Respondeo: id esse verum, quia Pater non habet aliunde divinitatem. Unde aliqui comparant Patrem fonti, qui dat cl non accipit. Filium flumini, qui accipit el dat, Spiritum sanctum lacui, qui accipit et non derivat alio aquam. Sed quamquam hac ratione dicatur solus Pater fons, quia non accipit aliunde: tamen alia ratione etiam Filium fontem Epiphanius vocat, haeres. (»9. sed fontem de fonte, sicut Deum de Deo, quia accipit eamdem essentiam, quam habet Pater.

Secundo proferunt Rasilium, qui episl. 43. *Nul- lam*. inquit, *secundum propriam notionem communionem habet Filius cum Patre*: ergo non convenit cum Patre in spiratione, quae csl quaedam notio. Praeterea, ibidem dicit, proprium notionem Spiritus sancti esse, quod per Filium, ct cum Filio cognoscatur, cl ex Patre subsistentiam habeat.

Respondeo ad primum; non loqui Rasilium de

notione qualibet, sed de notione quae est proprietas, ul palet ex verbis ejus. Vult ergo dicere, l'ilium ratione (Hiationis, quae sola est ejus propria notio, non convenire cum l'aire, aul Spiritu sancto.

Ad secundum dico illocum esse pro nobis, si bene iiliclhgalur: nam cum dicil. Spiritum saucium per l'ilium et cmn Filio cognosci, non vult dicere, Spiritum sanctum cognosci ex praedicatione el doctrina Filii: sed cognosci per Filium, cl cum Filio, ut relativum per suum correlativum. Nam paulo ante dixerat, Spinium sanctum cx Filio pendere, el non posse unum sine alio cogitari, quod est pro primn relativorum. Praelcrea disscril eo loco de distinctione personarum intima et aeterna, non autem debet sumi distinctio aeterna a lemponili nostra cognitione: alioqui ante nostram cognitionem non fuissent personae distinctae. Quod si relativa sunl Filias ct Spiritus sanctus, nece<Sc est. ideo esse relativa, aul quia Filius sil Filius Spirilussancii, cl Spiritus sanctus sit Pater, quod nemo dicil: aul quia Spiritus sanctus spiretur a Fili>, el sit Filius spirans scu spirator Spiritus sancti, quod Ecclesia Catholica dicit. Neque obstat quod Rasilius dicil. Spiritum ex Patre subsistere, id enim tribuit Paln tanquam principali auctori, sicut ipse Dominus dixit: *Qui ex Patre procedit.*

Tertio proferunt Nazianzcmim. qui in Orat, ad episc. qui venerat cx Aegypto: *Omnia*. inquit. r/irne *habe' Pater, habet cliam Filius, excepta caussalitate.* Hinc emm sequi videtur, Filium non esse causiam Spiritus sancti. sed solum Patrem. Respondeo; loqui s. Gregorium dc cnussulilnlo respecta ip>iu> l dii. quce e.>t proprietates Patris. ac si dixisset: omnia Filius habet quae habet Pater, praeter esse Patrem. Quid, quod ibidem uperte Gregorius insinuat. Spinium esse a Filio? Nam sicut contulerat Filium cmn Paire tanquam productum cum produ-<(nle; ila postea confert Spiritum cmn Filio: *Omntu*. inquit, *quoe habet rilius. habet Spiritus sanctus. excepta lilialiqne. idest, excepta proprietate ejus personae. a quu ipse producitur.*

Quarto adducunt Damascenum lib. I. cap. 11. dc Fide: *Spiritum*. inquit, *per Filium esse dicimus cx Filio non dicimus.* S. Thomas quaesi. 10. de p<d. art. 4. rejicit D.unascmm tanquam qui sequulus >it Themlorclum: sed non videtur id verum ("c: siquidem Theodoretus diserte negavit. Spiritum sam lum a l ilio, vel per Filium esse: Damascenus aulem negat esse per Filium.

IU spondeo igitur cum Bessaridnc el Gennadio: Dam i, enum non m-gasSe Spiritum sanctum proved» re cx Filio, quod ad rem attinet, cum dixerit. Spinium esse imaginem Filii, et per Filium esse: sed existi nasse, tutius dici per Filium, quatin CX Film. qu. iulum ad modum loquendi, propter hac-Γ'Ι'ΙΙ Mac» dumi (l Eunon ii. qui ex Filio tanquam pniit. ii a. mimo etiam sola caussa processisse dicebant Spinium sanctum. Quemadmodum dicimus p>»l h.i.· »">im NeMoni. Mariam non Chrisliparam.

l Deipar.nn. non quod non sil Chrislipap, sed ne potetur "dum Clirislipara. el non Deipara. Cael rum sicut piuplcr hacrcsim Macedonii recte diccbdvr. >i' ritus esse u Patre per l ilium; tto pro-

pter errorem Graecorum rectius dicitur nunc a Patre et Filio.

Quinio adducunt, ut .Magister tcsialur lib. I. d. II., Leonem 111. pontificem romanum, qui ad Fidei cautelam juss i scribi in tabula iirgculea Symbolum Conslaiilinopolilanuiii sine additione. l ilioque el poni in altari post corpus s.Pnull Vixit autem isle pontifex circa annum 700. a Christo nato, quo tempore jam additio laeta fuerat; ergo illam abstulit pontifex.

Respondeo: Pontificem dedita opera hoc fecisse, ut servaretur memoria Symboli Ci nslanlinopolilani, quale fuerat, el ut intelligere iil omnes, non damnari illud Symbolum, nec. esse contrarium nostro. Habet enim Ecclesia plura Symbola. Apostolicum, Nicaenum. Alhanasii, Conslantinopolitianum sine ulla additione, et illud idem cum additione, quae omnia unum el idem sunl, licet unum sil alio darius el explicatius. Porro omnia illa Symbola Ecclesia catholica recipit, et honorat, ct sicut condito Nicaeno Symbolo, non fuit abrogatum Symbnlum Apnslolicum, cl sicut condito Conslnniinopolitano. nim fnil abrogatum Nicaenum: ila quoque condito nostro .Symbolo, non debuit abrogari Constantino-polilnniim. Itaque prudentissimo consilio summus pontifex, ne Graeci putarent. reprobari a nobis Symbolum Conslanlinopolitaiium, jussit illud honorifice in Ecclesia conservari.

Sexto adducunt Theophy Inclum in cap. 3. Jo. Sane, inquit, *Latini male haec exponentes, et minus recle intelligentes dicunt, quod Spiritus etiam ex Filio procedat.* Respondeo: schismatis tempore vixisse Theiqihylach.... idebque non recipi ejus nucloritalcm: ahoqni nos ellam plurimos alios proferre potuissemus, ul llermirdum, Ruperlum. Illicliardum. Thomam, Botiaveuluram, cl alios sanctos recentiores.

Ultimo nlferunl rationes. Prima ratio est Theophylacii loco citato. Spiritus saucius unus esi; ergo unum habet principium, non duo, et una spiratione procedit, non duabus. Respondeo: rationem istam, quae praecipua lamcn est Graecorum, nihil valere: nam licet Pater et Filius sini duo spirantes, tamen unica spiratione spirant, el unum principium sunl Spiritus sancti. Nihil enim multiplicatur in Deo, nisi relatio opposita: spiratio autem quo Pater spirat, non opponitur spirationi, qua spirat Filius. El certe Si argumentum concluderet, ediceret etiam Filium non esse creatorem mundi, nam mundus est unus; ergo unum principium habet, et una actione prodmtor: ergo si duae personae non possunt esse unum principium, nec. una actione creare. non creavit Filius mundum, sed Pater solus. Sicut ergo Pater cl Filius, immo etiam Spiritus sanctus unu n sunt mundi principium, el una actione creant, quia unam essentiam habent: ila quoque Pater el Filius unum -mnl prine pium Spiritus sancti. et una spiratione spitani, quia unam habent putentium spirativam.

Secund i ratio. Pater csl suffit i ns principium Spiritus sancti; ergo non rcqtiiril auxilium Filii. Respondeo: Palrcm cliam esse sufficiens principium creationis: el tamen hoc non obstante omnes personae creant, quia habent cimidem pt lenti:m

el essentiam: non enim Filius cum Patre spirat, quia Pater egeat auxilio, sed quia eandem vim spiratam habent Pater et Filius. Adde, quod Spiritus sanctus procedit necessario a duobus, quia ulioqui non esset tertia persona, sed coincideret cum secunda, ut ostensum est. Itaque mundus producitur necessario a tribus, necessitate producentis, non necessitate producti: al Spiritus sanctus producitur a duobus necessario, necessitate producentium. et necessitate producti.

Tertia ratio. Si a Filio procedit Spiritus; ergo Patri similior est Filius, quam Spiritus sanctus: nam Filius spirat cum Patre spirante, et Spiritus enim general cum Patre generante. Respondeo: si Spiritus a solo Patre procedit, fore similiorem Filium Spiritui, quam Patri: nam Filius procedet cum Spiritu, et non producit Patre: sed neutrum horum argumentorum concludit: nam similitudo attenditur ex parte essentiae, non ex parte relationum.

CAPUT XXVIII.

Demonstratur recto, factam additionem illam, Filioque.

Sic patet ostendere. Latinos potuisse et debuisse explicare Symbolum addendo illam particulam *Filioque*, tunc primum «simulam, debuisse Symbolum explicare; deinde id potuisse facere Latinus sine Graecis.

Quod ergo debuerit explicari Symbolum, probatur. Nam necessarium est ad salutem, non credere Spiritui sanctum a solo Patre procedere: ergo orta incursio, quoniam docebat Spiritum a solo Patre procedere. debuit adhiberi remedium per explicationem. quia debent tolli occasiones errandi.

Probatur antecedens. Nam Athanasius in Symbolo. ubi posuerat a Patre et Filio etc. dicit: *linee cuius fides Catholica, quam nisi quisque integram, inviolatamque servaverit, in aeternum peribit.* Et in epistola ad Serapionem, apud d. Thomam Opusculi. continetur error. Graecorum. *Junta quod, inquit, mandat Apostolus. haereticum hominem post unam aut alteram correptionem devota, etiam si quos videas eum delinquentes per aera, et cum Petro et Iohanne sicco pede calcantes maria, nisi Spiritum sanctum profiteantur Deum, essentialiter ex Deo Filio existentem. sicut et Filium naturaliter Deum genitum, aeternaliter ex Deo Patre existentem. ut nos profiteamur, eos non recipias.* Vide similia loca Cyrilli et Epiphanius apud b. Thomam in Opusculi. contra Graecos.

Practerea probatur ex decreto Concilii Florentini. ubi sic habetur. *Delinimus, ut haec. Fidei veritas ab omnibus Christianis credatur, ac suscipimur, quia Spiritus sanctus a Patre et Filio aeternaliter est.* Denique ratione. Nam credere Spiritum non esse a Filio, est. ut demonstravimus, error contra Scripturas: ergo necessario vitandus. Esi tamen hoc loco animadvertendum, enim semper necessarium fuisse, non credere non esse a Filio Spiritum saucium: nam antequam oriretur et definiret quaestio, salis erat credere, Spiritum a Patre procedentem, in quo includebatur etiam, quid

procederet a Filio: nec erat opus quaerere, an a Filio procedere!, necne: non enim tenemur omnia scire, sed tamen tenemur nunquam positive asserere errores. Itaque postquam mola cuius quaesito, et multi coeperunt errare, m-cesse iuvit remedium adhibere, et hoc ipsi etiam deinceps concilium in hoc verba: *Delinimus, explicandum verborum illorum Fideique veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite et rationabiliter Symbolo fuisse appositam.*

Veniamus nunc ad alteram partem, ac demonstramus. hanc explicationem a Latinis sine Graecorum consensu fieri potuisse. Primo, Papa Romanus est Pastor et Doctor totius Ecclesiae, et in ipso Concilio. Flor. Graeci confessi sunt, et patet ex illo Jo. ult. *Pasce oves*; ergo potest ipse, etiam sine Concilio, definire res fidei: nam quia pastor et doctor universalis est, non potest errare cum docet ex cathedra; alioqui tota Ecclesia erraret. quae illum sequi tenetur: definire autem res Fidei ad illum pertinet, ipse non potest errare.

Secundo, etiamsi papa non esset pastor totius Ecclesiae, m-que posset definire controversias Fidei sine Concilio: tamen non propter hoc requireretur Concilium Graecorum et Latinorum, sed sufficeret Concilium aliquot episcoporum ab ipso romano pontifice convocatum. Est enim ipse (ut minimum) primae sedis episcopus, et sine ipso Concilia non habent robur, et cum ipso habent, ut fuse docet Gelasius in tom. de vine. analhem. Nam firmitas Conciliorum non oritur ex multitudine et diversitate episcoporum, sed ex connexionem cum sedo Petri, cui dictum est: *Rogavi pro te. ut non deficiat Fides tua.* Lucae 22. id quod etiam exempla testantur. Nam Concilium Ariminense habuit 300. episcopos. pariter Graecos, pariter Latinos: et tamen quia romanus episcopus dissensit, semper est habitum erroneum ab omnibus, iam Graecis, quam Latinis. Contra. Concilium 11. 150. episcoporum graecorum. et in quo nullus fuit Latinorum, quia a pontifice Damaso confirmatum fuit, a quo Ariminense fuerat reprobatum, semper habitum est in honore. Videmus igitur a sede Petri Conciliorum firmitatem esse.

Tertio, etiamsi papa non esset caput totius Ecclesiae, nec primae sedis episcopus, sed unus patriarcha nihilo major caeteris, adime Graeci non possent conqueri propter islam additionem. Nam vel quaestio est de Fide, vel de ritu, id est, vel volunt Graeci hanc additionem, quia est falsa et contra Fidem, vel quia licet sit vera, tamen non placet illis in Symbolo.

Si est quaestio de ritu: certe sicut nulli alii sunt ritus diversi Graecorum et Latinorum, et non propter hoc fieri debet schisma: ita etiam iste ulus tolerari poterit sine schismate. Praeterea potest unus episcopus in sua Ecclesia aliquem ritum institui sine consensu aliorum; quanto magis tota natio Latinorum s- non?

Si autem quaestio est de Fide: non possunt quidem Concilia provincialia vel nationalia aliquid illa definire, ut scilicet debeat ab omnibus recipi: la- men possunt definire, et alii non debent conqueri, sed probare, si viderint rem esso bene definitam:

sin minus, convocare majus Concilium. Wain ila factum videmus saepissime in Ecclesia.

Ilaeresim Pauli Samosaleni damnavit Concilium Antiochenum paucorum episcoporum, nec alii multo plures in loto mundo conquesti sunl. sed raturum habuerunt, ut palet ex hist. Euscb. lib. 7. cap. ult. Ilacrc-iui Macedonii damnavit Concilium Constantinopolitanum, in quo nullus fuit Latinorum, nec Latini conquesti sunt, sed probaverunt, Ilaeresim Pelagii damnaverunt Concilia provincialia. Milcvium cl Carthaginense. nec ullus proplerca fecit schisma, quia non fuisset vocatus, Ilaeresim Nestorii damnavit Concilium Ephesinum, antequam adessent Latini, quos pontifex Coelestinus mittebat: non tamen Latini conquesti sunt, sed voluerunt cognoscere rem gestam, el cognitam approbaverunt. Ei hujusmodi sunl infinita exemplo. Graeci ergo non possunt conqueri, quod sine ipsis quaestio definita est, praesertim cum post illam delinitionem sint vocati ad Concilia generalia, non semel. neque bis, sed saepius, et rursum quaestio proposita el discussa sil ipsis praesentibus.

Si potas: licet non fuerint necessario Graeci initio vorandi, tamen cum vocari potuerint, quare initio non sunt vocati? Kcspondeo primo: non esso certum: non fuisse vocatos, ul dicilur in Concilio Florentino: ul enim ignoramus, in quo Concilio fuerit facta additio, ila ignoramus, an interfuerint Graeci, necne. Sed si vorati non sunl. caussa fuit. Pruno, quia non erat nccessc, cum quaestio esset facilis. Nam ul Augustinus respondit Pelagianis petentibus generale Concilium lib. A. ad Botiifac. cap. 12. non omnis haeresis esi talis, ul prnpier eam debeant vexari omnes provinciae. El profecto latis esi haec de Spiritu sancio. El si facta sunt Concilia generalia, facta sunl ul satisfaceret Graecis, mm quod rei difficultas haec exigeret. Secundo, quia necessitas urgebat, el requirebat celeritatem propler contentiones in Gallia el Hispania nains: nec potcranl tam cito ex remotis regionibus episcopi advocari. Tertio, quia inutile erat: nam eo tempore milii fere erant in Graecia homines dodi. Has tres caussas reddit Bonaventura l. dist. li. quaesi. l.

CAPIT XXIX.

Solvuntur objectiones Graecorum.

Sed necesse csl objectiones ipsorum diluere; prima csl hujusmodi. Synodus III. generalis prohibuit omnem mutationem circa Symbolum: haec enim habentur ad Unem Concilii: *Decrevit sancta Synodus alteram Fidem nemini licere proferre. aut scribere. aul e.rponere, praeter eam. quae definita fuit a sanctis Patribus apud Nicaenam uroein in Spiritu sancto congregatis. Eos autem, qui luerint ausi aliam Fidem componere, sive porrigere. aut proferre his. qui volun· ad veritatis co;nitioii“m converti ex gentibus, vel ex Judaeis. rcl etiam ex qualibet liaercsi: istos. si qtfidem episcopi fuerint, aul clerici alienos, episcopos quidem ab episcopatu, clericos a clericatu: »i vero laid fuerint, anathematizatos.*

Ib spondent nostn: hoc decreto non prohiberi

explicationem Symboli, et mutationem quoad verba. sed prohiberi corruptionem per additionem, aut detractionem contrarium sensum reddentem, id quod probant nullis modis. Primo, sic intolli-giinlnr etiam verba Pauli Galat. I. ubi anathematizat eos, qui docent praeter id quod ipso docuit: nam ipscmel multa alia docuit postea, ct Joannes totum evangelium postea scripsit, ubi sunl mulla quae non inveniuntur in Paulo; non ergo prohibet Paulus, addi doctrinam, sed addi oliqddid contrarium superioribus.

Secundo, si Concilium Ephesinum loqueretur de qualibet mutatione Symboli, jam esse abrogatum Symbolum Conslantinopolitaniim, ubi habetur *Ex Patreprocde.nlem*: nam Syuibolum Cunsantinopolinnum addidit ad Aicaenam inter alia, cliam banc particulam *Ex Patre procedentem'*, el tamen Graeci semper usi sunl Symbolo Conslantinopolitano, et non Kicncno.

Tertio, in Concilio Chalcedonensi, ubi videntur interluisse nulli ex episcopis, qui fuerunt in Concilio Ephesino, act. 5. cum csscl conscribenda Eides. episcopi clamabant, addatur ad Symbolum, *Sanciam JIariirm esse Deiparam*, cl in illa ipsa aclione scribitur novum Symbolum in qua mulla mutantur, adduntur, detrahuntur cx particulis Symboli Wicaeni et Conslanlinof oliiani: ct nd finem additur illa prohibitio: *Pccrerii sanctu Synodus alle-ram etc.* ul in Ephesino Concilio. Ex quibus evidenter apparet explicatio decreti. Aisi dicamus, Concilium quartum pugnare cum tertio, cl esse excommunicates omnes episcopos quarti Concilii, quod nemo hactenus dixil.

Adde enim, quod Graeci non ignorarunt olim. Latinos esse hujus sententiae: nam Ilonnisdain epist. ad Justin, imperat, diserte scripsit, ex Palrc Filioque Spiritum procedere. Item non ignorarunt additionem factam, cl tamen per annos circiter 3<10. siluerunt, nec schisma fecerunt, ul palet, quia additio facta csl circa annum GGU. et postea celebrata sunl ex communi consensu Graecorum et Latino-tria Concilia generalia, VI. Vil. et VIII. el tandem postea illis venit in mentem, ut nobis objicerent Ephesinum decretum: cur non objecerunt antea, nisi quia inlellig^banl nihil facere contra nos? Respondent Graeci: Concilium Ephesinum prohibuisse omnem mutationem Symboli, tam quoad rem, quam quoad verba.

Ad id quod objecimus de Symbolo Constantino-politano, quod addidit ad Nicaenum, respondent: Ephesinum Concilium accepisse pro uno el eodem Symbolum Nicaenum el Constantinopolitannum, el prohibuisse mutationem circa Symbolum Nicaenum, ul erat explicatum a Synodo Constantinopolitana.

Ad id vero quod objecimus ex Concilio Chalcedonensi, respondent: Concilium Chalcedonense edidisse quidem aliam confessionem Fidei, sed non composuisse aliud Symbolum, quod in Ecclesia frequentari deberet, el tradi iis qui calechizandi erant: et de tali Symbolo loculum esse Concilium Ephesinum. Occasio enim hujus decreti fuit, quia nulli Symbola scribebant, el ca tradebant rudibus, el inierim errores admiscebant.

Al contra objiciunt nostri. Si Symbolum Nicaenum et Constanlinopolitanum pro eodem accipiuntur, quia in re conveniunt; idem poterit dici de aliis, quae in re conveniunt.

Praeterea ex hoc ipso, quod Concilium Chalcedonense non composuit Symbolum, quod in Ecclesia frequentandum esset, etiam addidit illam clausulam, ut nemo audeat aliam Fidem scribere, et proferre iis qui conciliantur; nostri colligunt, etiam prohibet aliis non debere intelligi de Symboli mutatione quoad verba, sed quoad rem. Haec (Si communis est solida solutio: sed forte posset aliter obscuri os Graecorum. Nam etiamsi Concilium Ephesinum loqueretur de verbis Symboli, nec vellet ullo in modo addi, vel detrahi quidquam: inmen haec prohibitio non extenderetur nisi ad singulos episcopos, vel clericos, et laicos, non autem ad Concilii episcoporum. Nam verba Canonis, harum personarum mentionem faciunt, nimirum, episcoporum, clericorum et laicorum. Constat autem Concilia non ex clericis et laicis, sed episcopis tantum constare: et occasio hujus Cummi scribendi etiam confirmat. Scriptus enim fuit canon, quoniam plurimi coeperant eo tempore sua Symbola scribere, non solum episcopi, vel clerici sed etiani laici.

Deinde, quomodo credibile est, Synodum Ephesinam voluisse praescribere regulam summo pontifici, aut Synodo generali? num ignorabat episcopi illi, non posse ullum superiori suo, et aequali legem dare? Cum igitur particulam *Filioque* non aliquis particularis episcopus, clericus et laicus Symbolo addiderit, sed summus etiam Ecclesiae pastor, et Concilia generalia tria »d ipsum probaverint; dubium esse non potest, quod id jure factum sit.

Sed rursum quidam objiciunt. Etsi licuerit Latinis per eam additionem explicare Symbolum: tamen non videtur debuisse ipsa explicatio apponi in Symbolo: si enim omnia, quae definiuntur circa Symbolum, ipsi Symbolo addenda essent, multa alia fuissent addenda; ut Virginem esse Deiparam; Christi corpus vere esse in Eucharistia, licet ascenderit in coelum; et alia.

Despondeo: non omnia habere poni in Symbolo: tamen hanc particulam recte fuisse appositam, propter duas causas. Primo, quia post exortam hanc, ipsum Symbolum sine hac particula dabit occasionem errandi. Secundo, quia facile addi poterat sine additione novi articuli, et mutatione notabili ipsius Symboli: quae causae in aliis additionibus locum non habent. Nec tamen negamus,

posse addi aliquam aliam particulam ad majorem explicationem. si id summo pontifici et Concilio orbis terrae expedire videatur.

Concluditur disputatio divino testimonio.

Jam ad finem potius disputationis placuit annotare divinum »ivc iudicium, sive testimonium. Nam Deus nullis modis ostendit post exortum schisma, utri errent, Graeci an Latini. Nam usque ad tempus schismatis ita floruit Graecia viris doctis et sanctis, ut omnia Concilia generalia apud Graecos celebrata sint: post schisma autem per annos fere 800. nullum habuerunt Concilium, nullum virum sanctum miraculi » clarum, paucissimos homines doctos. Latini vero hoc eodem tempore habuerunt duodecim generalia Concilia, et innumerabilia particularia, licet singulis aetatibus viros miraculis clarissimos. novus Ordo religiosorum, plurimos homines doctos.

Praeterea hoc tempore Fides Latinorum propagata est accessione Indorum orientalium, et novi orbis in occidente: Fides Graecorum minuitur in dies quotidie: Graeci in Conciliis convicti, ad nostram Fidem conversi sunt quater, et quinque, et fortassis etiam saepius: et semper ad vomitum suum redierunt.

Latini semper in disputationibus superiores in eadem Fide et doctrina permanserunt. Denique apud Latinos regna et imperia potentissima adhuc florant: imperium vero Graecorum per Turcas Christi busies eversum, ac destructum est penitus, ipsique omnes in miserrima servitute degere, gravissimumque jugum captivitatis perferre coguntur.

Ac ut intelligantur causae exilii sui esse perniciem in errore de processione Spiritus sancti; in ipsis fenis Spiritus sancti capta fuit Constanlinopolis a Turcis, imperator occisus, et imperium omnino extinctum. Nam, ut probat Gerardus Mercator in sua Chron. anno 1452. die 28. maji indixit Mahumetes exercitui suo ultimam oppugnationem, et sequenti die Constanlinopolim coepit. Illo autem anno fuit Pentecoste die 28. maji, ut planum est ex aureo numero, et littera dominicali, unde festa mobilia investigantur. Erat enim aurcus numerus 9. et littera dominicalis A. Itaque multi comparant Ecclesiam Graecam regno Samariae, quod separavit se a vero templo, et tandem in captivitatem perpetuam adductum est.

LIBER TERTU S

IX QUO TBACTATI n PARS TERTIA, QUAE EST DE CARXE EJUSDEM, SIVE DE INCARXATIONE

De Chrisli divinitate, quae illi communis est cum Patre et Spiritu sancto, necnon de distinctione personali ab utroque disseruimus libris superioribus. Nunc ad humanitalem ejus accedemus, ac de carne quidem, et Incarnatione in hoc Tertio Libro: de anima vero in sequenti disputabimus.' Porro praesens controversia quinque partes habebit. In prima referemus errores hujus temporis de Incarnatione. In secunda ostendemus in Chrislo esse duas naturas. In tertia demonstrabimus in Chrislo unam esse personam. In quarta exponemus in quo proprie consistat unio hypostatica. In quinta an ex hac unione caro Chrisli id obtinuerit, ul sit ubique, breviter disseremus.

CAPUT PRIMUM

De erroribus hujus temporis circa Incarnaitonem.

Quod ergo ad primum allinet, duo sunt hoc tempore genera errantium circa Incarnationem: aliqui enim aperte cl directe oppugnant hoc mysterium: idii obscure cl quasi oblique. Ad primum p. in> perlinent Anabaplistae cl Swenckfeldiani. AuabaptisUie diserte duceni, Chrislum non habuisse leram carnem cx Virgine assumptam. Testatur Joannes Coddæus in lib. de error. Monastenen. Anabaptist., hunc esse unum cx praecipuis eorum articulis.

Praeterea Memnon ex signiferis Annbaplistarum docet. Christi corpus ex Patris substantia coelilus delutmn in uterum Virginis, ul potet ex Colloquio X' -inariens Micba· Servctus, ct ipse Vnabaptislarutn unus lib. 2. de Trm. docet. Chrisli carnem esse divinam < l co< testem, ac ex Patris essentia genitam. Gasp r etiam Swenckfeldius in lib. de div. u ajc-t. liuinanil c.br. docet, Chrisli Immanitatem po. l Ascensionem non esse croluralcm, sed su-

percncnliiralem. et ipsum Chrislum eliam ratione Immanitatis esse verum Deum. Denique testator Petrus Canisius praefat. lib. I. de Corrupt, verb. Dei. anno 1371. publice faciam potestatem Anabaptistis disputandi quaestionem illam: an Christus ex Virgine carnem assumpserit, an aliunde; idqtte in ditione Palatini prope Uiedelbergam.

Ad secundum genns perlinent hoc lempore fere omnes Lulhcrani, qui duo docent, ex quibus sequitur, cos vel esse Eliitychianos, vel Neslorianos, vel monstrum cx ulruque hueresi temperatum. Primo dicunt, Chrisli carnem habere attributa divinitatis, ac praecipue omni-pracscliaia. Secundo ducent, hypostaticam unionem consistere in ista communicatione attributorum divinorum ipsi cami el humanitati. El si quidem volunt ista attributa conjungi essentialiter humanitati, jam illa llei unum cum divinitate, quae esl haeresis Eulyclliiona. Si vero conjungi volunt accidenlalilcl, Inni distinctae erunt personae Dei el hominis, et una eril in alia per inhabitationem cl per accidens, quod esl aperte Acslorianum. Sevi de refutatione postea agemus: nunc sententiam ipsorum lanium explicamus.

Auctor hujus erroris videtur Jacobus Faber Stapulensis: ita enim scribit in cap. 12. epist. prioris ad Cor. *Corptie Christi, idest, assumpta humanitus coetum implet el terram: est enim ubicumque Verbum Dei esl, quia Verbum caro factum est. quare Verbum nusquam est sine carne.* El in cap. 14. Jo. iln scribit: *Cum Filius sit in Patre el in omnibus sanctis qui sunl in coelo et in terra, an eliam corporaliter sil ? quidni ? sed absque modo, nisi dicas divino cl incomprehensibili modo, qui non tam modus, quam non modus dici debet.*

Hunc sequutus esl in primis Lulherus, qui etsi ubique jaclet se credere in Christo unam personam, cl duas naturas: tamen doctrina ejus aliud habet. Num in Serm. de Sacram. Coen. Dom.lom. 2. Oper. ejus fol.l 12. *Credimus, inquit, quod Jesus Christus sil juxta humanitatem super omnes creaturas collocatus el omnia impleat.* El paulo post: *El habeat omnia in sua manu, cl sil ubivis praesens.* Item in lib. quod verba Christi J/oc csl *corpus meum* adhuc lirina constant,prolixè docet, dexteram Dei esse ubique. Deinde assumit corpus Chrisli esse in dextera Dei. el ul ipse ail: *Aon in minimo digito, aut ungue dexteræ, sed in lota]* atque inde concludit, corpus Chrisli necessario esse ubique. Item in libro qui inscribitur, Confessio Murtini Lulheri de Coena Domini, dicit, se probare evidenter, Chrisli corpus esse rcaliler praesens in Coena. quia est ubique: esse autem ubique dicil se probare, quia esl in dextera Dei quae csl ubique: el ibidem ponit tres modos essendi in loco.

Primum localiter, idest. circumscriptive, el hoc modo non vult Chrisli carnem esse ubique. Secundum spirilualiler seu per penetrationem, ct hoc dicit convenire corpori glorioso, sed neque hoc modo ponit Chrisli carnem ubique. Tertium coclslclni el divinum per unionem hypostaticam, et hoc modo tribuit carni Christi ubicuitatem, ct ait: *Accesse habes, Chrisli carnem quae est cum Deo una persona, longissime extra creaturas collocare, adeoque tam longe, quam Deus ipse extra creaturas est etc.* Quibus verbis, videtur omnino velle, Christi carnem non esse creaturam. sed Deum, cum velit eam longissime distare a Creaturis,el tamen esse ubique. Hinc enim colligitur, eam non distare a creaturis distantia locali, cum sit ubique, sed distantia dignitatis el excellentiae, ac proinde esse revera Deum. El ibidem reprehendit ZvvInglanos, quod passionem Chrisli soli tribuant Immanitati, non etiam Deitati. Al eerie si curo Chrisli non est creatura, cl Deitas passa est: videtur omnino unum quid facium ex utraque natura, ct hoc idem repelil in lib. de Cone., nimirum, errasse Zwinglinnos cum dicunt, Chnsti divinitatem pati non potuisse, ubi (ut alius dixi) defendit. Neslorium el Eutychelem non crasse nisi in modo loquendi.

Joannes Brenlius adeo locupletavit hanc doctrinam. ul putetur auctor Ubiquitalis. cum tamen vere non sil, Iulhcrum sequatur. Primum igitur in Apol. pro confess. Wirlembcrgen in tract, de Coen. Dom. ex professo tradit, Chrisli carnem es-

se ubique ratione unionis hypostaticae, ct in lib. de duab. nat. Christ, el asccns. et sess. a dexti. idem asserit, el probat multipliciter, cujus argumenta postea solvemus. Ibidem assent, Chrisli corpus cliam ante passionem fuisse in coelo invisibiliter, cl nunc quoque non esse in aliquo certo loco cocti, sed ubique. Denique in alio lib. de majest. Christ, hora., in hoc ponit unionem hypostaticam, quod Filius Dei in Filium Mariae effuderit omnia dona, el proprietates suas: ubi simul Nestorianus est, distinguens Filium Dei a Filio Mariae, el Eulycbianus est. tribuens carni omnia divina attributa: *El Petri.inquit, humanitas in uno lanium loco esl: divinitas autem qua impletur, el sustentatur, ubique sese diffundit', el cum propter hanc caussam Petrus el Deus, seu Filius Dei qui esl in Petro, sint duae distinctae hypostases, seu personae: quomodo non eliam propter camdem caussam Filius Mariae et Filius Dei, qui esl in Filio Mariae, duae fierent personae ?* Haec ille; nbi hoc solum discrimen ponit inter unionem Dei cum Chrislo cl cum Petro,quod Deus non habet Petrum ubique sibi unitum, et ideo ab eo distinguitur personaliter: Chrislum autem habet ubique unitum, cl ideo ab eo non distinguitur personaliter.

Notabis vero hoc loco, el in sequentibus Brennii verbis Nestorianas illas phrases. Filius Dei est in Filio Mariae: item, Filius Dei assumpsit Filium hominis. Sic, enim pergit in eodem libro.*Cum dicitur Deus, seu Filius Dei assumpsisse. aut univisse hominem sibi,seu Filium hominis personaliter, non id solum significatur. quod Deus subslanliaseu essentia sua existai in homine,et conferat aliquot dona sua in hominem (sic enim dici posset.quod Deus sibi univissel personaliter,non lanium semen Abraham.aul /ilium Virginis,verum etiam quemvis hominem, imo quamvis creaturam) sed illud proprie significatur. quod ita se uniat, ct jungat cum humilie, ut in ipsum omnem majestatem suam conferat, nec cum uno tantum, aut allero, aut etiam multis. sed infinitis. adeoque omnibus, omnibus, inquam, suis coelestibus ac divinis donis ornet.* Et inlr.«: *Cum omnipotentiam suam Filius Dei in Incarnatione contulerit in Filium hominis, rideo ut eam communem habeat cum Filio hominis, omni-praesentia vero ab omnipotentia pendeat; negari non potest quin cliam contulerit omni-praesentiam.* Etiam declarans quid sil. Verbum caro factum esl: *Hoc, inquit, tale esl. quod Filius Dei sic impleat .Filiium Mariae, ut communicet cum eo omnem suam potentiam, sapientiam. ct felicitatem.et praesentiam: nisi enim haec sit sententia, non habebitur inter Christum et alios homines discrimen.* El haec saepissime repetit, iu quibus certe vides, unionem hypostaticam nilnl esse aliud, quam effusionem donorum. et attributorum Dei in naturam Chrisli humanam.

Jam Matthias Illyricus in lib. de Ascens. Dom.: cl loc. Pel.Act.:*A.Qucm oportet coelum suscipere,* contendit, Chrislum hominem non osse in coelo ut in loco, sed potius coelum esse in Christo,cum

ipso sil ubique. Et ibidem vtill. Christum in die Ascensionis ascendisse usque nd nubes, deinde nun ulterius perrexisse in illa furina corporis visibili, ct circumscripta, sed quodammodo evanuisse. ila ut jam nusquam sil in illa fonna aspectabili, sed ubique sil invisibili majestate, quod quid est aliud, quam veram Chrhli carnem plane destruere?

Marlinus Kemnilius in lib. dc duOb. Christ, nat. vull videri valde cautus, el omnia mirabiliter involuti: nam cap. 30. ubi traclul cx professo, an caro Christi sil ubique, non audcl dicere absolute esse, ubique, sed dicil esse ubi voluerit, el posse esse ubique si voluerit, laincn vel pugnat secum, vel dicil quod alii dicunt. Nam inprimis initio libri proponit praecipua loca Scripturae pro majestate Chrisli. et inter alia ponit illum ex Matlh. ull. *Data csl mihi omnis potestas in coelo ct in terra.* El hoc modo explicui, *data esi mihi omnis potestas,* idesl, omnipotentia: *iu coela et in terra,* idesl o-inni-praeseiilia. Deinde cap. i. habet haec verba: *Quae unio adeo arcta, individua, el insolubilis, cl inseparabilis est. ul divina natlira τού nec velit, nec possit, nec debeat extra hanc cum carne unionem, sed in anliisima dia unione cogitari, quaeri, aut deprehendi.* El huc aliquoties infra repetit. At si natura divina non potest cogitari, vel comprehendi sine came; necessario sequitur, unum esse de essentia ulterius, el proinde una natura erunt.

Ibi lc.ii dicil, cx unione hypostatica communicari carni, seu humanitati omnes divinas doles. El cap. 21. dicit, praeter dona infusa ct creatu, communicari naturae assumptae eliam attributa propria divinitatis, el proind-. omnipotentium, et omni-praesentium. Denique cap. 30 dicit, Christi humanitatem nun solum esse m coemi, sed eliam extra cocliain in Ecclesia praesentem fidelibus reipsa: el addit, eliam extra Ecclesiam omnia subjecta esse Christi humanitati. el Chrisli humanitatem omnibus rebus dominari, el omnia regere, non per vicinos quasi a rebus distet. quomodo reges gubernant provincias per alios, sed habere omnia praesentia: al nonne hoc csl esse ubiquo?

Similia docet Joannes Wigandus in lib. de communie. idiom., el Nicolaus Selncccorus in lib. dc Paedagug. spirit., ubi Symboli articulum de Ascensione exponit. Joannes eliam Timanus pastor liremensis m libro quem vocal farraginem sententiarum. adducit plurima testimonia insignium Lulhc-rariurum, <quod Chrisli corpus sil ubique. Andreas Musculus, teste Slaphilo in lib. dc Cone. diScipul. I uilitT. contendit, divinitatem Chrisli in cruce pas-^llŋ esse, idque probat pluribus Lulheri testimoniis.

Ilem Jacobus Andreas Smidelinus supcrinlc-n-4vu> Wirlemburgensis, insignis Brenlianus, in the-ibus Tuhiugae disputatis omnino non agnoscit a-ii.nn unionem hypostaticum. quam per communicationem donorum. eumque accidentalem; nam thesi 20. sic. ail: Aon csl *imaginanda aut lingenda olui Dei in Christo, quam in creaturis reliquis omnibus-. quoad àidav divinitatis praesentia, quae id ŋ creaturis energia disceruulur, quod*

alia in aliis agat et operetur. Ha in Chrislo lota effunditur, ul jam extra ipsum nihil, sed in homine, el per hominem Christum omnia in omnibus operetur. El thesi 22. sic ait: *Seque vero hac reali plenitudine omnis divinitatis communicatione. natura humana cum divinitate, miscetur, aut plane aboletur, sed quod divinae est per essentiam, id humanae suo modo per accidens communicatur.* El thesi 24. *ilacsola,* inquit, *idiomalum xoivovia hypostatica unio definienda csl.*

Denique Concordia Evangeicu amio 1580. edita, hunc praecipue scopum habere videtur, ut siabilliai Lbiquilalem. ei destruat mysterium Incur-tationis. Nam in epitome articulorum controversorum ari. 7. § 5. habes, dexteram Dei esse ubique, el ad eam esse evectam Chrisli humanitatem. Ait. 8. § II. habes, ab ipsa conceptione Chrisli, illum hominem assumptum fuisse in Deum, cl exaltatum ad dexteram Dei. ila ul non solum Christus ul Deus, sed eliam ul homo omnia possit, omnia sciai, omnibus erraturis sil praesens. Caelerum haec omnia Christum non ostendisse nisi post resurrectionem, quando deposuit formam servi. Deinde in repetitione copiosa eoruindem articulorum isla omnia prolixè probant.

Esiaulem observandum, saxonicas Ecclesias ter mutasse sententiam. Nam initio. Lulhero docente, defendebant cum ipso ubiquilatem. Deinde Ludic-ro mortuo. regnante .Melanclilhone. coeperunt oppugnare ubiquilatem contra Illyricum el Urentium. Nam Philippus in 3. cap. episl. ad Coloss. aperte damnai ubiquilatem, el vull. Christum esse incerto loco coeli quoad carnem, ubique autem quoad divinitatem. El in episl. ad Fridencuni comitem palatinum. quam scripsit anno 1551). *Alii,* inquit, *ubiquilatem excogitarunt.* El addit: *Haec sunl portentosa omnia, ignota eruditae vetustati.*

Unde eliam anno 1571. celebraverunt Synodum Dresdenscm, convenientibus ct consentientibus omnibus superintendentibus ducatus Saxonici. nec non ductoribus academiæ Lipsiae, el Wirlemburgae, atque ibi statuerunt, ubiquilatem corporis Chrisli esso horribilem profanationem omnium articulorum Symboli, el renovationem omnium hac-reseon: *Quod,* inquiunt, *praecipuum Fidei nostrae. ct Ecclesiae caput est. videlicet, articulus de duabus naturis in Chrislo, id commentitia idiomulum reali. cl physica in ipsis naturis communicatione depravari horribiliter, atque e contrario haereses jam olim damnatas Marcionitarum, Valenlinianorum. Manichaeorum, Samosaten-sium. Sabcllianorum. Arianorum, Nestorianorum, Eulychianorum ct Monotelitarum reduci, atque innovari salis evidenter demonstratum est.* El infra: *Commentitia ista communicatio physica, quae nostro primum tempore cum ubiquilue corporis Christi introduci coeplaesl. universae Orthodoxae Ecclesiae, el loti orbi Christiano inde usque ab initio incognita fuit, atque diam nunc a Pontificiis ipsis rejicitur, ct laxatur acerrime.* El intra: *Commentitia illa ubiquitas horrendum in modum corrumpit omnes pene articulos Fidei de Chrislo, ac discrimen divinae et humanae naturae in Chrislo inprimis delet atque*

nd etiam Patrem suum dicebat Deum, aequalem se faciens Deo Jo. IO. dlcebut: Ego et Pater unum minus. Inde Phansuel recte collegerunt, Christum per ea verba se Deum asserere voluisse. Al Jo. 14. *Pater, inquit, major me est.* Non autem potest ullo modo fieri, ul secundum eandem naturam esset Patri aequalis, imo unum cum illo, el tamen minor Patre.

Praeterea Jo. 8. Dominus ait: *Antequam Abraham fieret ego sum.* At ille idem natus erat in diebus Augusti Caesaris, Lue. 2. cl habuerat 30. annos, anno 15. Tyberii. Lue. 3. Non autem potest fieri ut idem secundum idem fuerit ante Abraham, el post Abraham. Jo. 20. Thomas postquam viderat et forte tetigerat Domini cicatrices, exclamavit: *Dominus meus et Deus meus.* At certe quod viderat et leligeral non eral Deus, sed caro: et lamen eum ipsum Deum el Dominum confitetur, cujus carnem viderat; igitur ille et Deus, el *homo* eral. Quod etiam aperte docet s. Petrus, cum ait Ador, 2. *De xtera igitur Dei exaltatus effudit hoc donum quod vos videtis et auditis.* Nam exaltari non est Dei, sed creaturae: effundere Spiritum sanctum non est creaturae, sed Dei.

Item Paulus sic ad episcopos loquitur, Aci. 20. *Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivil sanguine suo.* At Deus ul Deus non habet sanguinem, nam Spirilus est Deus: el qui habet sanguinem ul sic non est Deus; ergo qui esi Deus cl sanguinem effudit, necessario habet duas naturas. Horn. 9. Quorum *Patres, inquit Paulus, ex quibus est Chrislus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saeculi.* Illic Apostolus dicit, Christum esse ex parentibus Judaeis secundum carnem: el lamen simul esse Deum super omnia, nimirum secundum divinitatem. Denique idem Paulus Philip. 2. asserit. Christum cum in forma Dei esset, servi formam occepisse. Quae verba explicans s. Vigilius hb. 2, *Mirum est, inquit, cur timeant quidam dicere duas naturas, cum Paulus dicat duas formas.*

Jam vero quod illae naturae non sint permixtae, nec sil divinitas versa in humanitatem, contra secundum errorem probatur. Nam Iota Scriptura clamat. Deum esse immortalem et incorruptibilem, ut Malach. 3. *Ego Dominus et non mutor.* Num. 23. *Aon est Deus ut filius hominis ul mutetur.* Jacobi 1. *Apud quem non est transmutatio.* I. Timoth. 1. *Illegi sacculorum immortalis, invisibilis etc.* El cap. 6. *Qui solus habet immortalitatem etc.*

Non esse autem divinitatem natam, passam, mortuam, ul error tertius asserebat; tum ex dictis colligitur, nam qui est immutabilis, el immortalis, nec in tempore nasci, nec muri ullo modo potest secundum id unde est immortalis cl immutabilis: luen eliam quia Scripturae cum docent, Christum in tempore natum, passum, cl mortuum esse, addunt secundum carnem: qua voce clare indicant. Christum non esse natum, nec passum, nec mortuum secundum divinitatem. Rom. 1. *Qui factus est ex semine David, secundum carnem.* El cap. 9. *I, j quibus est Chrislus secundum carnem.* El 1. Pel. 3. *Mortificatus quidem carne etc.* El cap. 4. *Chrislo igitur in ctinico passo etc.*

Adde postremo ad confusionem eorum Lulhera-noruin. qui Deitati passionem attribuere non verentur, aliquot clarissima testimonia illustrium Ecclesiae doctorum. Epiphanius haeres. 76. Actii, pag. 286. *Nam, inquit, neque quod passus est unigenitus in carne, passionem Deitati ipsius adsciscit.* El infra. *Sed el ipse Dominus venit, cl possibilitate in seipso suscepta, vere passus est. Deitate ipsius a passione aliena.* Similia leges in An-coralo, pag. 357.

Athanasius in epist. ad Epicletem. *Quis, inquit, infernus ista eructavit? ut consubstantialia dicant corpus ex Alaria genitum cum Verbi divinitate? aut quis ita impius fuit, ut diceret simul et sentiret ipsam Deitatem circumcisam fuisse?* El Cyrilhis in epist. ad Nestor, nomine Synodi Alexandrinae. *Dicimus, inquit, illum passum esse et resurrexisse, non quia Deus Verbum in sua natura passus sil. Deus namque extra passionem esi, sed quia corpus illud, quod proprium ipsius facium esi, haec sustinuit.*

S. Anaslusius lib. 4. qui est de passione, el impossibilitate Christi: *Et Christum, inquit, passibilem fuisse juxta sapientissimi Pauli loquutionem, confitemur, non id alioqui secundum divinam naturam, ul neque secundum humanitatem dicimus impassibilem.* El infra; *Est quidem Deus, qui patitur, divinitate inierim nihil inserecipientem externae passionis.* Joannes Damascenus lib. 3. cap. 4. *Divinitatem dicentes, non de illa nominamus ea. quae humanitatis sunt propria, non enim dicimus Deitatem passibilem.*

S. Ambrosius lib. 10. in Lue. n. 107. *Nec mors illa divinitatis fuit, sed quasi hominis.* Concilium Ilispalense II. cap. 13. *Stultum, inquit, est crucis passionem divinae applicare naturae, sed tantum creabili et humanae, sola enim caro crucis exitium sensit.* Sanctus Augustinus lib. de haeres, cap. 73. *Est, inquit, haec res quae dicit in Chrislo divinitatem doluisse, cum figeretur caro ejus in cruce.* S. Leo epist. 10. *Natura, inquit, inviolabilis naturae est unita passibili, ul quod nostris remediis congruebat, unus atque idem Mediator Dei el hominum Chrislus Jésus, el mori posset c.; uno, el mori non posset ex allero.* B. Vigilius lib. 4. *Ipse, inquit, unus idemque Dei Filius mortuus est secundum formam servi, et non est mortuus secundum formam Dei.*

Quod autem Christi caro sil ejusdem speciei cum nostra, contra quartum errorem, el Christum non simulatorie, sed vere natum. passum, mortuum esse, nullo negotio probari potest: nam Mallii. I. et Luc. 2. dicitur b. Virgo perperisse *Filiu suu primogenitu*: quomodo autem potuit Virgo Christum habere Filium, si Christi caro non fuit vera caro ex carne Virginis concepta? item Paulus ait Ilaebr. 2. *Quia pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse participavit eisdem.* Quid quae-so, est *eisdem* nisi ejusdem naturae carni ac sanguini?

Jam vero cvangelia el apostolorum epistolae nonne plurimorum mendaciorum argui deberent, cum passim Christum hominem, el hominis liliu vocent, cl matrem atque cognatos habuisse, nec non

esurivisse, comedisse, ambulasse, fatigatum esse, denique passum, mortuum, suscitatum affirmant? nec enim aliquid horum de phantasmate vere affirmari potest. Nec solum Scripturae Christum hominem vocant ante resurrectionem, sed etiam postea. Nam Actor. 7. Steplianus dicit, *Video coelos apertos, et Filium hominis stantem a dextris Dei*. Et Paulus Actor. 17. *Statuit Deus diem, in quo iudicaturus est orbem in viro, in quo statuit etc.*

Deinde, si Christus non vere mortuus est, nec vere resurrexit; ergo non vere nos redemit, et adhuc sumus in peccatis nostris, ut Apostolus dicit 1. Corinth. 15. Denique Luc. 24. cum discipuli suspicarentur phantasma vel spiritum esse quod videbant, non verum hominem, Dominus ait: *Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*. Atque haec ex Scripturis.

Nunc ex Conciliis idem probari potest. Nam contra hanc haeresim celebratum est Concilium Chalcedonense, quod fuit omnium maximum, nempe 630. episcoporum: et cum in prima actione recitaretur Fides Eulychetis et Dioscori, in qua continebatur, duas inesse Christi naturas ante unionem, postea vero unam esse factam ex utraque: Concilium exclamavit: *Anathema ei, qui dixit ista, anathema eis, qui ista dixerunt*. Postea Act. 5. in Symbolo Fidei posuerunt hoc modo: *Unum eum, denique confiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum docemus: in novissimis autem diebus, unum eundemque Christum, Filium, Dominum, Unigenitum, in duabus naturis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nunquam sublata differentia naturarum propter unionem*. Idem statutum est etiam postea in Concilio V. can. 2. in Concil. VI. ad. 4. cl. 17. et Concilio Lateranensi contra Monothelitas, a Martino I. celebrato, consultatione till. can. 4. cl. 6. in Concil. Tole. VI. cap. 1. Tole. XI. cap. 5. et 6. Uispalensi II. et 13. et aliis multis.

Idem ex Patribus confirmari posset, sed Theodoretus, Leo. Magilius et Gelasius, necnon Uispalense Concilium 11. nos labore levarunt. Theodoretus enim in dialogo Immutabilis, et in dialogo Inconfusus, ut in dialogo Impatibilis, quibus hunc errorem refellit, adducit prolixo testimonia omnium fere veterum Patrum qui ante ipsum fuerunt. Idem fecit s. Leo in epist. 1)7. ad Leonem Augustinum. et b. Viglius lib. 5. con. Eulychet., et Gelasius in lib. dedub. nat. Christ., cl. Cone. II. Uispalense cap. ult. quae testimonia satis esse nobis visa sunt.

CAPUT IV.

Solvuntur argumenta, quae fiebant olim adversus ea, quae superiore capite demonstrata sunt.

Superius solve argumenta adversariorum. Ac primum occurrit auctoritas Patrum et Conciliorum. Nam in ipso Chalcedonensi Concilio act. 1. post epistolam Cyrilli ad Joannem Antiochenum, Eusta-

chius episcopus Beritensis asseruit, s. Cyrillum scripsisse, non oportere intellegere in mysterio Incarnationis duas naturas, sed unam naturam Dei et Verbi incarnatam. Et in Concilio Lateranensi sub Martino I. dicitur anathema non confiterentibus naturam Verbi incarnatam. Idem ex Athanasio. et Cyrillo admittit Damascenus lib. 3. de Fid. cap. 6. et 7. Gregorius etiam Nazianzenus in epist. ad Chelidon. dicit, carnem deificatam. quod idem videtur esse ac si diceret, divinitatem incarnatam.

Respondeo: naturam Verbi esse incarnatam dici posse, si intelligatur sano modo, ut explicat Concilium V. et Damascenus loco notato, nimirum, quod sit incarnata non per conversionem in carnem, sed per unionem cum carne in una hypostasi Verbi. Quamquam verba quae citantur in Concilio Chalcedonensi ab Euslathio tamquam si essent Cyrilli, verisimile est non esse Cyrilli, sed apposita tunc fuisse in operibus ejus ab haereticis: Catholici enim in ipso Concilio nullum reclamabant verbis illis auditis. dicentes, ea Dioscori haeretici potius, quam Cyrilli videri. Porro, quod Gregorius Nazianzenus epistol. 1. ad Chelidon, dicit, carnem deificatam per Incarnationem, sensum illum habet, factam esse carnem Dei per unionem cum Verbo, non factam esse Deum per conversionem in divinitatem.

Argumentum secundum. Si duae sint naturae in Christo, duo Christi erunt secundum haeresim Nestorii, et proinde non Trinitas erit Deus, sed Quaternitas. nam si Pater et Filius dicuntur unus Deus propter unam essentiam; cur propter duas essentias non erunt Christi duo?

Respondeo: nomina concreta nunquam multiplicentur nisi multiplicentur supposita, et si substantiva sint, requirunt etiam formae multiplicationem, alioqui non possunt efferri nisi in singulari; nam qui habet duas artes, non dicitur duo artifices, sed unus artifex, et habens plures vestes, non dicitur plures vestiti, sed unus. Quoniam ergo in Christo unum tantum est suppositum. non possunt dici plures Christi vel Domini, vel Filii, sed unus. E contrario Pater et Filius dicuntur unus Deus propter unitatem formae: nam cum duo requiruntur ad multiplicationem substantivorum, si alterum desit, constituitur unitas, quae est privatio divisionis: ratio autem horum omnium est, potissima consuetudo loquentium.

Porro Christi nomen non naturam, sed personam significat; et propterea. ut Nazianzenus monet in epist. ad Chelidon., sicut in Trinitate dicimus alium et alium propter numerum personarum, non tamen aliud et aliud propter naturam unitatem: ita in Christo post Incarnationem dicimus aliud et aliud propter numerum naturarum, non tamen aliud et alium propter personae unitatem. Neque sequitur, in Deo esse Quaternitatem post Incarnationem; quia Trinitas quae est in Deo, est personarum non naturarum: Incarnatio autem non auxit numerum personarum. Et praeterea per Incarnationem nihil accessit Deo. qui perfectissimus est, et nec augeri, nec minui potest, sed accessit nullum boni humanae naturae, ut recte dicit Athanasius in epist. ad Epicletem., hoc ipsum argumentum solvens.

Argumentum tertium. Jo. 1. non dicitur: Verbum

carnem accepit. sed *Verbum caro factum* esi, quem admodum dicitur Jo. 2. Aquo vinum facta est in nuptus, 'Cdaqmi fecla est vinum per conversionem initis io alterum, il. uil posti a non fuerint duae naturae. sc i una; igitur eodem modo Verbum factum csl < aio par conversionem Verbi in carnem, el licet ante, unionem duae naturae essent Verbi. et carnis. I unen post unionem una natura est.

Respondet ad hoc argumentum accurate Theodoru< in Dialogo qui dicitur Immutabilis, ac profert Seripluras, quae testantur, Verbum non modo l in n esse carnciu, sed etiam a Verbo assumpta e".·· carnem. Nam in epist. ad Philip, cap. 2. sic legimus: *Cum in forma Dei esset, exinanivit sc nu tipsum. formam servi accipiens.* El Hebr. 2. *Nusquam angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit.* Et Jo. 1. post quam dixerat E. v. mg. *Verbum caro facium esi. ne* putaremus ad factum esse per conversionem, slntim subdit *El habitui t in nobis* i lest. *Verbum facium est caro quia nostra carne, assumpta in ea habitare coepit.*

Itaque *Verbum caro factum csl* non ita debet intelligi ul illud, *aqu i facta csl vinum, vel panis factus csl caro*, sed sicut dicitur, Jaron a Deo factus csl pontifex, David factus csl re. r. Non enim intelligimus mutatum esse Aaronem in pontificem vel Davidem in regem, sed coepisse cos esse quod non erant, non amisso co quod erant: sicut dicitur Galat. 3. *Chrislus pro nobis factus est maledictum.* Quem locum adducunt eliam in explicationem hujus sententiae Athanasius in epist. ad Epicl.. Na/ianzenus in epist. 1. ad Chelidon. Chrysoslomus in hunc locum Jo. , el Ambrosius in lib. de Incarn. Dom. Saeiam. cap. G.

Argumentum quartum. Si divinitas passa et mortui. non sit; sequetur veram hacresim esse Nesiorii, qui solum hominem passum cl mortuum dicebat. Rcspondco: consequutionem non esse bonam: nam achunes cl passiones personarum sunt, non naturarum. Itaque Chrislus Deus passus et mortuus est, sed secundum formam servi, non secundum formam Dei: nam Paulus dicil, ipsum Dominum glori crucillxum fuisse. 1. Corinth. 2. sed secundum quam naturam id passus fuerit, explicat Petrus, cum ait: *Christo igitur passo in carne, el vos eadem cogitatione armamini.* 1. Petri 4.

Argumentum quintum. Indignum divinitate esse videtur, ul in veram carnem conversa esse dicatur; ut m utero (oemituc conclusa uiansenkut in cruce mortua pependerit etc. ergo non vere sed simulatorii.· Verbum caro factum est etc. Respondeo: verisimum esse antecedens, et inde recte colligi, nec veic nec simulatorie in carnem conversum esse divinitatem. At non esse indignum Deo, ul secundum formam humanam assumptam in utero Virginis clausus manserit, el in cruce mortuus pependerit: et idcirco ncc sequi, ut Verbum non vere, sed simulatorie caro facium dici debeat.

CAPIT V.

Explicatur haeresis Nesiorii.

Utera hic tractanda est controversia cum Nestorut. is, quae est tertia pars propositae disputa-

tionis. Sciendum igitur csl. Chcrinlum olim se- parasse Jesum a Christo, et Jesum purum hominem esse voluisse ex Muria el Joseph natum: Christum autem esse Filium Dei, qui tandem tempore baptismi in forma columbae iu Jesum descenderit, ul refert Irenaeus lib. I. cap. 23. liane hacresim postea iterum excitarunt Pelagiani quidam, qui, ul scribit Cassianus lib. I. et G. de Incarnatione, docuerunt, purum hominem de Maria esse natum, el cumdem suis meritis anno 30. factum esse Christum. el post passionem suis eliam meritis factum esse Deum, cl posse eodem modo alios homines suis viribus bene vivere, et ud bcalitudine in pervenire sicut Chrislus pervenit.

Paulo posl, camdem hacresim docere coepit Nestorius patriarcha Conslanlinopolitanus. el cum eo Anaslusius ejus presbyter, necnon Theodorus Mopsueslenus episcopus, et alii quidam. Docuerunt enim, b. Virginem purum hominem peperisse. el qui non solum naiuram, sed eliam personam humanam haberet; el proinde beatam . Mariam non esse Dei genitricem, sed Christi genitricem: el natali vlnicm, passionem. resurrectionem, ascensionem Christi soli homini tribuendam.

Addebant aulcm, Filium Dei unitum esse poslea filio hominis nullis modis, non quidem substantialiter communicando hyposlasim. sed accidentaliter. Pruno, secundum habitationem, quia Verbum habitavit m homine Christo ul in suo templo, juxta illud Jo. 2. *Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.* Ei proptcrca dicebant Isaiac cap. 7. caute scriptum esse: *Vocabitur nomen ejus Emmanuel*, idcsl, non vocabitur Deus, sed nobiscum Deus, idcsl. in nobis habitans, juxta illud Jo. I. *Et habilavit in nobis.* Secundo, per unionem voluntatis cl dilectionis, quia Illius ille hominis conjunctissimus eral semper cum Dei voluntate. Addebat Theodorus similitudinem, quae refertur in V, Synodo can. 12. *It enim vir, et mulier duae personae sunl. el lamen dicantur una varo in Scripturis, propter copulam conjugalem: ila eliam Filius Dei, el Filius hominis duae personae sunl. et lamen dici possunt unus Chrislus propter conjunctionem spiritualem.* Tertio, secundum operationem, quin Chrislus homo eral instrumentum, quo utebatur Verbum in operibus illis admirandis, quae a Christo facta sunt. Quarto, secundum participationem, qui Verbum illi homini impertivit nomen cl dignitatem suam, ul nimirum Deus el Dei Filius vocaretur, cl ab omnibus creaturis adoraretur, non propter se, sed propter eum u quo assumptus fucraP. co modo. quo imagines sanctorum nominibus eorum interdum appellantur, el propter eos etiam honorantur et adorantur.

Hanc fuisse Nestorii hacresim. intelligi potest cx illa expositione Fidei, quam ipse edidit, cl habetur nunc m ultimo tomo operum Cyrilli. Item ex historia Evagrii lib. cap. 2. el sequentibus, ia quorum 7. refert Evagrius, Nestorium misere inlerisse. lingua ei a vermibus penitus antea corrosa. Item ex Breviario Liberali cap. i. Denique cx Theodoi elo lib. 4. de haeret, fab. prope finem, cl in reprehensione 12. ananemaismorum s. Cyrilli. Theodoretus enim initio scripsit pro Nestoriu con-

Ira s. Cyrillum. cl propterea nnnhcninliz. tnlui* scripta ejus in V. Synodo cap. 12. tamen poslea respuit cl reconciliatus fuit Ecclesiae in Concilio Clialcedonensi aci. 8. et ideo pa&uil Aesloriuni inter haereticos lib. A. de haeret, rabulis.

Huic haeresi non obscure favent, saltem in modo loquendi, Lulherus cl Calvinus. Ille enim in Cone, de Nat. Dum.: *Imperiti quidam*, inquit, *Christum hominem omnipotentem faciunt*. hiem lumen Lulherus saepe contrarium docuit, ul mihi sane magis Eutychianisla, quam Nestoriimus fuisse videntur. Quod chain vidit, cl notavit Beza; num ad finem l bri adversus Jacobi Andrae theses recital hanc Lulhcri sententiam, atque addit: Gcrinimae cl lotius mundi peccata fecisse, ul in ea confessione Lulherus non persévérant.

Calvinus aulcm lib. l. Instil. cap. 13. § 9. dc Christo disputans ul csl persona quaedam divina, sic ait: *Mediatoris personam nondum attingo*, cl § 23. *Despondeo*, inquit. *Dei esse Filium, quia sermo est a Patre ante saecula genitus: nondum enim de mediatoris persona nobis sermo est*. El § 21. *Nam ex quo manifestus est in carne Chrislus. Filius Dei vocatur, non tantum quatenus ante saecula genitus ex Patre fuit aeternus sermo, sed quia mediator suscipit personam el munus*. Ubi perperluo distinguere videtur Calvinus in Christo duas personas, unam Filii Dei. alleram Mediatoris. Nec videtur excusari posse, quasi nomine personae medinloris, non substantiam. sed qualitatem inllligal, quo modo dicere solemus, alienam suscepisse personam iudicis, aut advocati. Nam ibidem § G. *Personam*, inquit. voco *subsistentiam*. El in lolo illo capile, personae nomine utitur ad designandam substantiam incommunicabilem. Ilagnc saltem a vitiosa aequivocatione excusari non polcsl. Clarissimo autem huic haeresi favent Brennius in lib. dc Majesl. hom. Christ., ubi saepissime repetit. Filium Dei esse in Filio Mariae; el Smidelinus in thesibus, ut supra notavimus.

CAPUT VI.

Itcfellitur haeresis Neslorii.

Sed jam hanc ipsam hacrcsim breviter refellamus. ac demonstremus. unam in Christo esse personam, cl non purum hominem, sed Ipsum Deum Verbum, secundum carnem dc Virgine natum, passum in cruce, ac mortuum esse. Ac primum omnium testimonia quae protulimus contra novos Samosalenos, cl novos Arianos in primo libro, ut probaremus, Christum esse vertiin Deum, non minorem vim habent adversus Neslorium, quam adversus novos Samosatchnos cl Arianos.

Praetereo novum Testamentum plenum csl testimoniis. Maith. IG. *Quem dicunt homines esse Filium hominis? Respondit Petrus; Tu es Chrislus Filius Dei vivi*. Ubi aperte b. Petrus ipsum Filium hominis Filium Dei vivi esso confitetur. Lucae I. *Ideoque el quod nascetur ex te, sanctum vocabitur Filius Dei*. Ille igilur ipse qui natus csl cx Virgine, non aliquis alius, vere vocatur, et est Fi-

lius Dei. Item Jo. I. *El verbum caro factum est*. Ul enim supra diximus contra Eulychianos. verus sensus eorum verborum csl *Verbum caro factum est*. idcsl, *Deus factus est homo*, sicut dicimus, David factus csl rex: ut ergo David cl rex non sunt duae personae, sed una, licet diversae formae sini natura humana cl dignitas regia: ita quoque una persona esi Verbi el carnis, licet duae ac diversae sint formae, sive naturae, divinitas Verbi, el hominis caro.

Simile csl illud Jo. 3. *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo. Filius hominis, qui est in coelo*. Ilijic enim locum non facile esi aliter exponere, quam ul Chrisoslomus, Augustinus el Cyrillus in hunc locum, et Nazianzenus episl. Iud Chelidon, exposuerunt: nimirum, Dominus eundem asserit Filium hominis cl Filium Dei: alioquin in falsum esset. Filium hominis descendisse dc coelo, cl tunc cum loquebatur in leira, simul in coelo fuisse.

Item Joan. 10. *Ego et Pater unum sumus*. Quae certe verba humanae personae convenire non possunt; ac propterea ille homo Chrislus qui tunc loquebatur, nun Verbi templum tantummodo, sed Verbum ipsum erat. El cap. 9. dixit Dominus caeco. paulo ante illuminato: *Tu credis in Filium Dei? Despondit ille, Quis est, Domine, ul credam i/i cum? dixit ei Jesus: El vidisti eum. et qui loquitur lecum, ipse esi. Il ille ait. Credo Domine. El procidens adoravit eum*. Non poleral sane Dominus apertius demonstrare, unam esse personam Filii Dei cl Filii hominis. Nam illum ipsum, quem caecus illuminatus vidit, audivit, adoravit. Filium Dei appellari videmus. El cap. 20. dixit Thomas Domino quem videbat: *Dominus meus, et Deus meus*. Hunc locum mire depravabat Theodorus Mopsuestenus. ul palet ex V. Synodo act. ult. cap. 12. dicebat enim. Thomam non dixisse dc Christo: *Dominus incus, el Deus meus*, sed obstupescentem dc miraculo resurrectionis glorificasse Deum, oculisque in coelum sublatis dixisse Deo Patri, Dominus meus, cl Deus incus!

Sed praeterea quod Sancti omnes aliter exponunt, eliam ipse sanctus Joannes ibidem prondens haeresim Neslorii. immo scribens contra Cherinlum eadem haeresi laborantem, mox subdit: *Haec autem scripta sunt, ut credatis quia Jésus est Chrislus Filius Dei*, idcsl. *ul non dividatis Christum in duas personas, in Filium Dei. cl Filium hominis, sed credatis. Jesum Filium*. *Varia* leumdem esse *Christum Filium Dei*. Praeterea ncm ait Joannes, dixit Thomas: *Dominus meus, et Deus meus*, sed ait: *Despondit el dixit ei*. idcsl, Christo, *Dominus meus, et Deus meus*. Neque csl in textu graeco ò nola exclamationis vel admirationis, sed *i*, articulus designans simplicem confessionem veritatis. Sed de hoc luco plura diximus supra, lib. 1. cap. G.

Jam Apostolus Horn. 8. Qui *proprio Filio*, inquit, *non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Quid clarius? El cap. 9. *Ex quibus est Christus secundum carniem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen*. Ille igilur Chrislus horno, qui filius erat Abrah. ie secundum car-

nom, non Dei templum, aul instrumentum crat, se. lipsc Deus verus super omnia benedicius in saecula. Phil. 2. *Qui cum in forma Dei cssel, non rapinam arbitratus est esse sc aequalem Deo, sod semelipsum exinanivi! formam servi accipiens.* El infra: *Humiliavit semetipsum, faclus obediens usque ad mortem:* 1. Cor. 2. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.* Ei haec plane clarissima sunt: hinc enim habemus, illud ipsum Verbum quod csl apud Patrem in forma Dei, et Duminus gloriae verissime nominatur, illud, impiam, ipsum hominis formam accepisse, atque in ea vere crucifixum cl morluum esse.

Hursum idem Apostolus cum ait 1. Corinth. 8. *t uus Dominus Jesus Christus per quem omnia;* per illud *per quem omnia* idem significat quod Joannes illis cap. i. *Omnia per ipsum facta sunt,* quae de Verbo Dei omnium consensu intelliguntur. Itaque Apostolus dicere voluit, unum ct eundem esse Jesum Christum de Maria natum, cl illum Filium Dei per quem omnia facta sunt, cl llebr. 1. clarissime: *Multifariam, mullisque modis olim loquens Deus Patribus in prophetis, novissime diebus istis loquutus csl nobis in Filio, quem constituit haeredem universorum, per quem fecit et .saecula.* Ubi cum dicit *loquutus csl nobis in Filio,* de Chrislo homine loquitur, cl lamen de isto eodem dicit: *Per quem fecit el saccula.* V. l. cap. 2. *Decebat eum. propter quem omnia, elper quem omnia, per passionem consummare.* El infra: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, cl ipse participavit eisdem, ul per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium.* Ubi dicit, cum *propter quem omnia, et per quem o-
ϑιου'α, idesl, verum Deum. qui est principium et finis omnium rerum, mori debuisse pro nobis, cl, ut iere mori posset, quomodo nos morimur, participasse carnem cl sanguinem eo modo quo nos participamus,* idesl, iere factum esse hominem, ul nos sumus.

Praclercn Joannes in cpisl. 1. cap. 1. nihil aliud fere docet, quam unam esse Dei, cl hominis in Chrislo personam: *Quod fuit, inquit, ab initio, quod audivimus. quod vidimus oculis nostris etc.* ait, sc vidisse oculis corporalibus Verbum quod fuit ab initio, quod non polesl esse verum, nisi ratione umlalis personae: el cap. 2. *Quis csl mendax. nisi qui negat quoniam Jesus non est Christus?* idesl, *qui dividit Salvatorem in duos,* ut Cberinlus el Aeslorius faciunt. El cap. 3. *In hoc cognovimus charitaicm Dei, quoniam ille animum suam pro nobis posuit.* Quid csl, Dcus pro nobis animam suam posuit, nisi Dcus pro nobis inorluus csl? Aon igilur alius csl Dei Filius immortalis. alius Mariae Filius, qui mortem pertulit: sed unus cl idem, qua Filius Dei semper immortalis, qua Filius Mariae aliquando mortalis foil. El cap. 4. *Omnis spiritus qui solvit Jesum. ex Deo non csl. cl hic est iuliebrislus.* El infra: *Quisquis ergo confessus ju»Tii qioiuum Jésus est Filius Dei, Deus in co manet.* Ft cap. 5. cl ull. *Quis est, qui vincti mundum, nisi qui credit quoniam Jesus csl Filius Dei?*

Ai haec omnia loc . respondent A'csloriani: se

non negare, Jesum esse Filium Dei, el Deum, cl unum tantum, non duos; sed unitate habitationis, voluntatis, operationis, participationis, ul supra diximus, non unilale personae. Al Chcrinlus ista cliam conlllcbalur dc Chrislo; et tamen Joannes dicit, illum solvere Jesum, cl non confiteri Jesum esse Filium Dei.

Praeterea illa omnia quae Acstoriani tribuunt Chrislo, conveniunt etiam aliis Sanctis hominibus. Aam quod Dcus in Sanctis suis ul in templis habitet, habetur 1. Corinth. 3. *Nescitis quoniam templum Dei estis.* El 1. Cor. (i. *An nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est? Glorificate cl portate Deum in corpore vestro.* Quod etiam per unionem voluntatis Sancti unum sint cum Dco, non minus quam vir ct uxor per carnalem copulam, quod Theodorus Mopsucscnus pro magna dignitate tribuebat Christo, habetur ibidem 1. Corinth. 6. *Qui adhaeret, inquit Paulus, meretrici, unum corpus efficitur, erunt enim, inquit, duo in carne una. Qui autem adhaeret Domino, unus spirilus est;* quid clarius?

Quod aulem per homines sanctos, ul per instrumenta, Deus operetur, habetur Horn. 15. *Non audeo aliquid loqui eorum, quae per me non efficit Christus, verbo cl factis, in virtute signorum cl prodigiorum, in virtute Spirilus sancti etc.* 1. Cur. 12. *Divisiones operationum sunt. idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus.* Denique, quod saucii homines sint lili el Dii cliam quidam per participationem el gratiam, habetur psalm. 81. *Ego dixi. Dii estis, et filii excelsi omnes.* El Gal. 4. *Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra etc.* Itaque omnia quae Aestorius tribuit Chrislo, in Sanctis caeleris inveniuntur. Al certum est longe aliler Chrislum esse Deum, el Dei Filium, quam nos simus, cum Apostolus dirai, magnum esse pietatis mysterium, quod Deus apparuerit in carne, 1. Tim. 3.

Probalur secundo cx omnibus Symbolis Fidei. Nam in Symbolo Apostolorum legimus: *El in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu sancto, natus cx Maria Virgine etc.* Ubi is qui csl Filius Dei unicus, dicitur natus cx Maria Virgine. Idem habetur in Symbolo Nicaeno, el Conslanlinopolitano. In Symbolo aulem Albanasii additur explicatius: *Qui licet Dcus sil et homo, non duo tamen, sed unus est Christus: unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae.*

Probalur tertio cx Conciliis. Nam in primis in Concilio III. quod fuit Ephcsinum 1. nihil aliud definitum csl, quam unam esse Christi personam, non duas. El ibidem recepta est epistola Cyrilli ad Ncsloriutn cum duodecim capitulis seu anathematismis, quae Cyrillus ediderat in Concilio provinciali Alexandrino, antequam cogeretur Concilium Ephcsinum. Unde isla duodecim capitula habita sunt postea tanquam Concilii generalis Ephcsini, ul patet cx Concilio Homano sub Martino 1.

In primo igitur capite ita legis: *Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, et proplerea Dei genitricem sanciam Virginem,*

anathema sit. In secundo aulem enpite sic: Si quis non confitetur carni secundum substantiam unitum Dei Pain's Verbum, unumque esse Christum cum propria came. cumdcum scilicet lleum cl hominem simul, anathema sit.

Deinde in Concilio Chnlecdoncnsci cliam generali, Aci. 5. probala fuerunt acla in Ephesino Concilio conlra Neslorium. el rursum sic definitum: Salva ulriusque naturae proprietate.el in unam personam ac substantiam concurrente, non in duaspersonas distributum, vel divisum. sed u-nutin, et ipsum unigenitum Filium licum Verbum agnoscimus etc.

Dem m V. Synodo generali, can. 4. Si quis dicit secundum gratiam, rei secundum operationem. rei secundum dignitatem, vel secundum aequalitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum. aul virtutem, unitionem llei Verbi ad hominem faciam esse. El infra: El non confitetur unitatem Dei Verbi nd carnem secundum compositionem, sive secundum subsistentiam factam esse, anathema sil. El can. 5. Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistenlias.seu duas personas etc. anatnema. sit. Eicon. 6. Si quis abusive ct non vero Dei genitricem esse dicit gloriosam semper Vergiuem Variam, anathema sit.

Idem babelur in Concilio l.alcrencnse sub Martino I. consuli, ull. can. G. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie, et secundum veritatem ex duabus el in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise unum eumdemque esse Dominum cl Deum Jesum Christum, sil condemnatus.

Idem in Concilio Vi. generali aci. i. in Concilio Ilispalcnsi II. cap. ull. Toletano VI. cap. I. el aliis nullis.

Probalur quarto ex Patribus. Ac in primis b.Cyrillus el Joannes Cassianus cx professo banc haresim refutarunt.Cyrillus in lib.de Incarnai. Dom. cl in Apolog. pro duod. capil. cl in aliis fere omnibus suis operibus, ubi cliam mulla Veterum testimonia pro sc adducit. Cassianus lib. 7. de Incarnat. scripsit conlra Acslorium jussu s. Leonis I. el in tine lib. 7. plurima recitat. Graccorum cl Latinorum Patrum testimonia.

Praeler ea quae isti adducunt, possumus alia quaedam afferre. Sanctus Ignatius in cpisl. ad Ephes. inquit. Filius Dei ante saecula genilus.ubi juxta Patris voluntatem el arbitrium omnia condidisset: is in ute.ro gestatus est, cx Maria juxta dispensationem natus est ex semine David conceptius de Spiritu sancio.

B. Justinus marlyr in lib. de reel. Fid. confess, cire, med..· Unus, inquit, est Filius, el qui mortuus est. et qui id quod mortuum erat excitavit. Cum ergo de. uno ilio contrarias voces audiet, ea quae dicuntur naturis tribue: ac si magnum quiddam cl divinum, divinae id naturae tribuilo:si quidparvum ct humanum, humanae adseribilo. Sic enim ct verborum discrepantiam vitabis, cum sua utraque natura recipiet, ct Filium unum omnia saecula antecessisse, el unum ex Scripturis fatebere.

Βκπ ιηπικχ. Vol. I.

S. Irenaeus lib. 3 contr. liacr. a cap. iB.usqnc nil 22. probat multis testimoniis Scripturarum . unum cl cumdcum esse Jesum Filium M irine ct Verbum Dei Patris. Athanasius in episl. ad Epicl. < ir. fin. De solo, inquit, Mariae Filio scriptum est, Verbum caro factum esi. Ex quibus ostenditur, ad reliquos sanctos Vrbiitn facium esse, prophetandi gratia, ex Maria aulem ipsum Verbum carne, assumpta, hominem prodiisse. Et infra; Aon quod Filium a Verbo segregemus, sed quia cumdcum hunc esse agnoscimus. per quem omnia factasunl,et per quem nos liberali sumus.

Gregorius Nazianzcus cpisl. 1. ad Chelidon.: Si quis, inquit, Virginem Mariam nequaquam Dei genitricem esse credit, is etiam a Deitate sil separatus. Si quis duos introducit filios, unum quidem cx Deo Patre, secundum autem ex matre, ct non unum et cumdcum. adoptione filiali quae promissa est iis qui recte credunt.e.i viderit. Si quis non adorat crucifixum, anathema sil,ac Dei annumeretur interfectoribus.

Basilus lib. 4. in Eunom. exponens illud: Dominus creavit me: Capiendum igilur, inquit,verbum Genuit dc Dco Filio: creavit vero de eo qui formam servi accepit. In omnibus autem i-*lis non duos dicimus, Deum seorsum, et hominem seorsum (I nus enim erat) cogitatione ac mente cujuslibet naturam reputantes.

Damascenus lib. 3. de Fid., cap. 9. Ipsius. inquit, Verbi hypostasis ulriusque naturae hypostasis existons, nullam insubsislentem esse permittit etc.

Jam cx Latinis. S. Cyprianus lib. 2. contr. Jud., cap. 8. Quod. inquit, cum principio Filius Dei fuis et.generari haberet denuo secundum carnem etc. Et cap. IU. quod homo et Deus Chrislus cx utroque genere concretus, ul mediator esse inter nos, ct Patrem posset clc.

Ililarius lib. 2. Trinit. L'nus unigenitus Deus in corpusculi humani formam sançtae Virginis illo insertus accrescit.quia omnia continet et intra quem omnia sunl. humani partus lege profertur etc.

Ambrosium lib. de Incarnat.Dom. Sacram.,cap. 5. Cum lleus, inquit. semper esset aeternus. Incarnationis Sacramenta suscepit, non divisus, sed unus.quia ulrumque unus, cl unus in utroque.hoc est. vel divinitate, vel corpore:non enim alter ex Patre, alter cx Virgine, etc.

Hieronymus in cap. 11. Malth. Quod, inquit. ascendit solus orare, non ad eum referas qui de quinque panibus quinque saturavit hominum millia, sed ad eum qui audita morte Joannis secessit in solitudinem. non quod personam Domini sej aremus, sed quod opera ejus inter Deum et hominem divisa sint. El m cpisl. de A irginit. cuslod. nd Euslodi.: Dei Filius, inquit. pro nostra salute, hominis factus est filius : decem mensibus in utero ut nascatur exspectat, el ille pugillo mundum includens, praesepis continetur angustiis.

Augustinus Enrhir. cap. 35. Proinde, inquit, Chrislus Jesus Dei Filius est el Deus et homo: Heus quia Dei Verbum:homo autem quia in uni-

Vi.

talem personae accessit Verbo aninia rationalis cicaro. Et rap. 3G. *Quid enim natura humanti in homine Christo meruit, ul in unitatem personae unici I ilii Dei singulariter esset assumpta ?* Similia habet lib. 13. Trinil. cap. 17. cpisl. 3. ad Voltis. 102. ad Evod.; cl 120. cap. 4, ad Honorat.. cl alibi.

Denique b. I.co nihil frequentius repetit in omnibus suis sermonibus cl epistolis, sed praecipue cpisl. 97. ad Leonem Augustum cap. I. ubi sic ait: *Anathematizetur ergo .Yestorius qui b. Virginem Iluriam. non Dei, sed hominis tantummodo credidit genitricem, ul aliam personam, carnis, tiliam laceret Deitatis.*

CAPIT VII.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest argumenta solvere Ncslorianorum, quae ul plurimum sophistica sunt. Argumentum primum, Jo. 2. Dominus *uh-. Solvilc templum hoc,* cum loqueretur de sua humanitate; ergo Deus Christus, cl homo Christus duae personae sunt. Nam non dixit, solvite me: et praeterea non potest esse idem templum, et qui in templo habitat. Hoc argumentum facit Theodorclus in reprehensione secundi anathematismi Cyrilli, et postea saepe repetit.

Respondeo: hoc argumento recte probari, duas esse in Christo naturas, non aulem duas personas. Nam eliam animus noster dicitur habitare in corpore, ul m suo tabernaculo, quia diversa esi natura animi a natura corporis: el tamen una persona esi. quae ex animo el corpore constat. Job 4. dicuntur homines inhabitare domos luteas: el 2. Corin. 5. Apostolus dicil: *Si terrestris domus hujus nostrae habitationis etc.* Ibidem: *Qui minus in hoc tabernaculo ingemiscimus gravati.* El 2. Pel. I. *Velox est depositio tabernaculi mei.* Itaque rcclle Chrysoslomus homil. 10. in Jo. cx illo *Et habitavit in nobis* colligit, duas esse naturas in Christo: non recle aulem Theodorclus colligit duas personas.

Vrgmnenlum secundum. Apostolus de Christo dicil Philip. 2. *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ul /iomo;* non igitur Christus Deus liomo fuil, sed hominibus similis propter indumentum humanitatis. Quemadmodum illex indutus rusticis vestibus non esset rusticus, sed rusticorum similis.

Quare Teodorelus (qui, ul supra diximus, aliquando N-slorii patres sequulus est), ia commentario hujus loci scribit, Paulum voluisse dicere, Verbum nun esse facium hominem, sed induisse hominem.

Respondeo cum Ambrosio, Chrysoslomo Theophylaclo, el Oecumenio in hunc locum: Christum noti fu-se hominem, sed similem hominibus in ea signilcalione qua hic ucepilur humo; nam cum P.iulus dicil. Chnslum facium esse in similitudinem hominum, cl habitu inventum ul hominem: *Homini'* vocem accipit, ul signidlcet ordinarie purum ho-

minem, conceptum ex semine viri, nalutn in peccato, peccatis obnoxium. Talis enim Christus videbatur. sed non erat: qua significatione utitur idem Paulus cum ailad Gal. 1. se evangclium non didicisse ab homine sed a Christo. Ubi sine dubio per hominem purum hominem inlciligit: alioqui nun diceret, *sed a Christo*, quasi Christus non esset homo, cum idem Paulus dixisset: *Inus est mediator Dei el hominum, homo Christus Jesus.* I. Timoth. 2.

Porro Chrysoslomus indicat eliam aliam explicationem, quam sequuntur Haymo cl s. Thom. ul illud *In similitudinem hominum* significet similitudinem in specie humana, el sensus sil, *Christum facium esse verum hominem, proinde similem caeleris in specie.* Cui explicationi salis convenit id, quod praecedit: *Formam servi accipiens*, esi emm forma sen i natura humana, ul supra ostendimus. Vox autem *Habitus* hoc loco non significat vestem, sed externam figuram, ul Chrysoslomus, Theopliilaclus. cl Occumenius exponunt. Non enim Graece csl ἐνδύμα, 80<1σ, ἥμα itaque sensus est, *Christus figura corporis exteriore videbatur unus de turba hominum, cum tamen esset singularis quidam, et divinus homo, wI figura exteriore ostendebat se verum esse hominem.*

Quia tamen Augustinus lib. 83. quaesi. 73. Cyrillus lib. 11. In Jo., cap. 14. Haymo cl Thomas in hunc locum, per *habitum* iulclligunt indumentum. Responderi potest ad argumentum: humanitatem vocari indumentum Verbi. non quia Verbum non sil vere et substantialiter homo, sed propter similitudinem, quae est inter vestes cl humanitatem. Nam ul per vestes homines cognoscuntur, sic per humanitatem Deus agnitus est: el quemadmodum cum vestes induimus, aptantur vestes ad figuram corporis, cl proinde vestes mutantur, non homo; sic eliam, cum Verbum caro facium est, humanitas mutata est, Verbo immutabili permanente. Igitur propter has cl alias ejusmodi similitudines dici polesl humanitas indumentum Verbi, licet alioqui Verbum vere el substantiali ter humo factum sil.

Argumentum tertium, Hebr. 7. Eilius Dei Christus dicilur *esse sine matre, cl sine genealogia*; ergo alius csl Eilius Mariae, qui matrem et genealogiam habet, el alius Filius Dei, qui utroque caret.

Respondet certe Cassianus lib. 7. de Ineam. posse argumentum in adversarios retorqueri. Nam ibidem ab Apostolo, de quo dictum est sine matre, sine genealogia, de eodem dicilur sine palre; ergo si isle locus inlcilligitur de Filio Dei, sequitur, Filium Dei non habere Pairem, quod esi contra Ncslorium, qui distinguit Filium Dei Patris a Fdio Virginis Malris. Dicil deinde Cassianus: Apostolum duas Christi nativitates explicare voiuisse; nnam sine matrem, nimirum divinam; alleram sine patre, nimirum humanam.

Argumentum quartum. Nomen Deus absolute positum, non significat Deum homini unitum, sed lleum Ianium: al Maria non peperit Deum tantum, sed Deum homini unitum; ergo non debet dici Maria Dei genitrix. Huc argumentum Noslorii fuis-

sc, scribit Teodoretus lib. I. de haereticis fabulis, in haeresi Nestoriani.

Respondeo: Nomen Dei absolute positum, non significare quidquam Deum homini unitum, sed neque excludere id a sua significatione; proinde manifestum esse consequentiam argumenti. Quod autem nomen Dei absolute secundum Scripturas tribui possit ei, qui de virgine natus est, probatur ex eo, quod tribuitur ei qui mortuus est cum ejusdem simul nasci et mori. *Actus 20. Attendite vobis.* inquit Paulus. *et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quum acquisivisset sanguine suo.* Et I. Jo. 3. *In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit.*

Argumentum quintum. Eilius Mariae dixit: *Deus meus, ut qui dereliquisti me?* Matth. 27. *Ei Pater, salviifica me ex hac hora.* Jo. 12. Et Angelo egit consolatore, Luc. 22. alibi ille Dei non conveniunt; non igitur idem erant Filius Dei et Filius Mariae.

Respondet Cyrillus in defensione quarti anathematis contra Theodoretum: ista omnia convenire Filio Dei secundum formam humanam, sicut contraria ei conveniunt secundum formam Dei; et cum enim verus Deus et verus homo.

Argumentum sextum. Nemo potest anteriorem se gignere: Deus anterior est Mariae, non igitur Maria Deum gignere potuit, quare non est appellanda Dei genitrix.

Hoc argumentum copiose refellit Cassianus lib. 7. de Incarnatione, sed breviter respondeo: non posse ullum gignere aliquem se antiquiorem secundum id quo est antiquior. Itaque Maria peperit Deum Christum, non secundum divinitatem qua erat anterior, sed secundum humanitatem qua erat posterior. Nec est mirum, si exempla non habeamus, quia mysterium hoc singulare est.

Argumentum septimum. Filius debet esse hominibus parentibus; sed Christus Deus non est hominibus parentibus, cum ipse simul Deus aeternus et omnipotens, quare Mariae ullo modo communicat.

Hoc clivum argumentum fuse refellit Cassianus, sed summa est, Filium debere esse hominibus parentibus secundum eam naturam, (quam ab eis accepit. sive quatenus eorum illius est. Christus nunc Deus non accepit a Maria naturam divinam, sed humanam, nec est ejus illius, nisi quatenus homo; et propterea salis est. si matri simul hominibus quatenus homo est, quemadmodum Patri est hominibus quatenus Deus est).

Argumentum octavum. Christus vocatur homo Deifer a beato Basilio in psalm. 59. Respondeo: Ratio non dicere, Christum esse hominem Deificum, ut Theodoretus falso citat in reprehensione quinti anathematis, sed carnem Christi esse communem, *carnem Dei gestatricem*: et cum nunc non parvum discrimen inter hominem et carnem, nam homo persona significat, vel etiam Deus: caro autem non personam, sed naturam, vel potius partem naturae humanae significat. Quare homo Deifer non recte dicitur de Christo, in quo sunt duae personae, homo et Deus: alio modo Deifer dicitur recte, quia duae sunt naturae, caro et Dei-

tas, et una est quasi domicilium ac sedes alterius. Adde, quod sanctus Ignatius in singulis fere epistolis seipsum *Θεοτόκον* inscribit. Al quis credat, sanctum illum virum Christi vocabulum sibi assumere voluisse?

Quod si alicubi apud Patres (quod tamen ergo invenire non potui) Christus dicatur homo Deifer, pie explicandum est, ut videlicet sensus sit, Christum ratione humanitatis templum ad sedem esse Divinitatis. Quemadmodum sanctus Augustinus cum in Enchir. cap. 36. et in lib. de praedest. Sanci, cap. 15. et alibi nunquam raro dicit, Dei Filium assumptum esse hominem, intelligit nomine hominis humanitatem.

CAPUT VI.

Explicatur, in quo proprie consistat unio hypostatica duarum naturarum.

Sequitur nunc quarta pars nostrae disputationis, in qua explicanda est definitio Incarnationis, vel videamus, quid sit proprie unio hypostatica.

Brontius et Smidchus supra citati volunt, unio hypostatica divinam et humanam naturam in Christo nihil esse aliud, quam communicari attributa, seu proprietates omnes divinitatis humanitati Christi: communicari autem dicunt nunquam per se. sed per accidens: explicat enim Concordia nuper edita in repetitione copiosa art. 8. id fieri non per dona creata et infusa, nec ita vel illa divina attributa fiant proprietates naturales humanitatis, sed quia Divinitas inhabitat tanquam in suo proprio corpore in Christi humanitate, et in ea lucet omni sua maiestate, potentia, sapientia, justitia etc. et in illa et per illam omnia operatur. Itaque talem volunt esse unionem, qualis est inter agentem principalem et instrumentum. Unde etiam tam Brontius, quam Smidchus solum per energiam differre volunt Christum ab aliis hominibus, quia Deus per Christum omnia, per alios quaedam operatur. Haec sententia falsissima est, et aperte Nestoriana, vel peior. quam Nestoriana.

Vera autem sententia est. unio hypostatica Deum et hominem nihil esse aliud, quam naturam humanam non habere propriam subsistentiam, sed assumptam esse a Verbo aeterno ad ipsam Verbi subsistentiam. Quod vel inconfuturabilius, observandum est, tribus modis posse aliqua plura uniri.

Primo essentialiter, eum videlicet ex pluribus in una essentia: quomodo uniuntur materia et forma, genus et differentia. Et hoc modo non est facta unio Incarnationis, vel patet: tum quia una esset in Christo natura, et illa nec esset divino, nec humana, sed tertia quaedam; Immo etiam quia unio essentialis nunquam fit. nisi ex imperfectis naturis, vel si ex perfectis, per corruptionem, vel conversionem aliquam: in Christo autem sunt naturae perfectae et integrae.

Secundo modo accidentaliter, vel eum accidentia subjecto adiunguntur, vel cum substantia substantiae copulatur, sed ex copula non exurgit nisi forma accidentalis, vel cum ex lapidibus vel lignis fit domus: et hoc modo non est facta unio hy-

postatica, quia Deus, ut notum est, nec polius esse arridens, nec accidentium subjectum.

Tertio modo substantialiter, ul cum substantia, quae alioqui per se existit, trahitur ad esse alienus suppositi. Et ab illo pendet in quantum pars ipsius. Et line modo facta est Incarnatio. Et licet nullo sibi exemplum omnino simile; laminaliqua dantur a Doctoribus, quae utcumque rem explicant.

Primum est de anima et corpore, quo utitur Iustinus in lib. de ree. Eid. confess.. Athanasius in Synb., et Augustinus epist. 3. ad Volus. Nam anima rationalis extra corpus per se subsistit, et corpus etiam antequam animetur per se subsistit, et lamen quando uniuntur, una lamen est uliusque subsistentia. Sed exemplum hoc valde delicti; lumen quia anima et corpus sunt naturae imperfectae; tum etiam quia faciunt unam naturam; lumen etiam quia neutrum trahit alterum ad suam subsistentiam, sed ulrumque pendet a tertia subsistentia, quae est lottius compositi. In hoc aulem mysterio, Verbum in se perfecto subsistens trahit ad se humanam naturam.

Secundum est de ferro ignito, quo utuntur Basilus in Orat, in s. Aalivil. et Damascenus lib. 3. cap. 11. et Origenes lib. 2. de princip. cap. 6. quia ferrum candens est quid unum, et lamen habet proprietates ferri et ignis ole. Haec similitudo maxime placet Brenlio, Kemniho. et aliis adversariis, et lamen maxime omnium de Occit. Nam in ferro candenti sustentatur calor a ferro, non contra: et tamen ipsi volunt, calorem referre Deum, et ferrum hominem. Item calor non est substantia, sed accidens. Item non fit communicatio idiomatum: non enim calor dicitur ferrum, nec ferrum calor. Denique. non trahitur calor ad subsistentiam ferri, neque contra.

Tertium est de homine, in quo sint duae formae accidentales, ut ars medicinae et jurisprudentiae, (Primum enim suppositum est, et lamen suscipit varias appellationes, et varia opera facit, et communicantur idiomata. Nam ille idem et medicus et jurisperitus dicitur, et vere polius dici, medicus agit causas, et jurisperitus curat morbos etc.

Utitur hac similitudine Iustinus epist. 99. ubi dicit, istam propositionem. *Deus est mortuus*, esse illi similem. *Philosophus est mortuus*: ul enim philosophia non est capax mortis: et lamen philosophus dicitur mortuus, quando ille homo perit, qui erat philosophus; sic etiam licet Divinitas non possit mori: vere lamen Deus mortuus dicitur, quia ille homo mortuus est, qui erat etiam Deus. Eadem similitudinem prae caeteris probat Iohannes Scolus in 3. dist. 1. quaesi. 1. quae lamen similitudo deficit, quia istae sunt formae accidentales, et proinde non trahuntur ad subsistentiam hominis, quod est in hac re praecipue considerandum.

Quartum est b. Thomae, et b. Bonaventurae in 3. dist. 1. quaesi. 1. ubi comparant hoc mysterium arbori, cui inseritur ramus alterius speciei. Existat exemplo pirus, cui malus inseratur, illa certe pirus substantia est prima, atque adeo verum suppositum. nec pendet ab illo ramo mali insito, et post insitionem sustentat ramum illum, qui alio-

qui perse existit; et vocatur jam pirus et malus; et facit pira et mala: et polius pirus vocari malus, et contra: et si ramus ille forte siccetur, et deinde reviviscat; non propterea arbor piri mulatur, sed omnis mutatio in illo ramo existit.

Ita prorsus Verbum divinum instar magnae arboris suscepit ramusculum humanae naturae suo trunco a coelesti agricola mirabiliter insertum; inde fuit Verbum Deus et homo, et opera divina et humana faciebat: nec Verbum ab humanitate, sed humanitas a Verbo pendebat. Et cum paulo post per passionem et mortem humanitas illa quodammodo exaruisset, ac deinde per resurrectionem refluisset, nulla mutatio in Verbo facta est, sed omnis mutatio Immanitatis fuit.

Haec tamen similitudo delicti in duobus. Nam et ille ramus non est perfecta arbor, sed pars arboris, non enim habet radices, truncum et alia. Et antequam insereretur perse existit: natura vero humana, quam ramo inserlo comparavimus, et perfecta natura est, et nunquam habuit propriam subsistentiam: quod si divina virtute aliquis ramus simul produceretur et insereretur, non deficeret similitudo nisi in uno.

Quoniam igitur omnes similitudines aliquo modo a veritate deficiunt, ideo s. Bernardus Senn. 3. in vig. Nat., et Damascenus lib. 3. cap. 5. comparant mysterium Incarnationis mysterio Trinitatis, ulex una re singulari illustrent aliam aeque singularem. IT enim singulare est. quod sint in Deo tres perfectae hypostases cum una sola et simplicissima natura; ita singulare est, quod sint in Christo tres naturae, Deitas, Anima et Caro cum una simplicissima hypostasi. Tres autem naturas in Christo, Deitatem, Animam et Carnem, nec forte id novum videatur, distinguit, ac numerat etiam Augustinus lib. 13. Triu. cap. 17.

His igitur ita explicatis, demonstrandum est, rem ita se habere, hoc est. unionem hypostaticam consistere in communicatione subsistentiae Verbi, non in communicatione attributorum Deitatis. Ac primum ex dictis. Nam ostendimus ex Scripturis, in Christo unam esse personam, duasque naturas: al non polius hoc esse verum, nisi una tantum sil in Christo subsistentia, nam si duae essent, duae essent personae, cum persona sit natura intellectualis per se existens. Quod si in Christo una tantum est subsistentia; ergo aul Verbum communicavit suam humanitati, aul intra humanitas Verbo. Non aulem communicavit Verbo subsistentiam suam humanitas, ul omnes confitentur: igitur communicavit Verbum subsistentiam suam humanitati, atque ita facta est unio hypostatica.

Secundo, idem probari polius testimoniis gravissimis eorum Conciliorum, quae etiam ab adversariis recipiuntur. In epist. Cone. Alexand. cum 12. anathemat. quae recepta et probata est in Synodo Ephesina et Chalcedonensi, sic habetur in 2. anathemat.: Si quis *confitetur carni secundum subsistentiam unitum Dei Putris Verbum, anathema sit*. Et anathemat. 3.: Si quis *in uno Christo dividit subsistentias post unionem, anathema sil*. Et anathemat. 4.: Si quis *in personis duabus, vel subsistentiis dividit eas voces, quae*

dicuntur de Christo in evangelici.- et apostolicis scriptis, anathema sit.

Add., quod in Apolog. con. Orient., in defens. 4. anathemal., Cynlhis adducit pro se haec verba synodi Julii minni pontificis: *Incarnatus est ex Virgine Dei Filius, aui el habitavit in hominibus, non in homine energiam operans, hoc enim in prophetis est et in apostolis, perfectus Deus in corne etc.* Vides sententiam disertis verbis contrariam Brenlianac. Et in allero apologetico contra Theodorem, ponit idem Cyrillus haec verba Theodori contra 2. anathemal.: *Secundum subsistentiam unionem omnibus modis ignoramus.* Ubi etiam vides apertam haeretici confessionem.

Item in Concilio Chalcedonensi aci. 5. *Docemus salva.* inquiunt Patres, *uliusque naturae proprietate. et in unam personam atque subsistentiam concurrente, Filium et unigenitum Deum Verbum.* Quo loco notabis, non misceri proprietates naturarum, et proinde non communicari uni naturae doles alterius, sed subsistentiam tantum communicari.

Item in V. Synodo aci. ult. can. 4. sic habes: *Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem. vel secundum dignitatem, vel secundum honoris aequalitatem, aut relationem, aut affectum. aut virtutem, unionem factam esse.* Et infra: *Sed non confitentur. unitatem Dei Verbi ad carnem non secundum compositionem, si-ve secundum subsistentiam, faciam esse. anathema sit.* Et infra: *Sancta Dei Ecclesia uliusque impietatem ejiciens, unionem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam.* Quid clarius contra Brennium et sedatores ejus, qui introducunt unionem factam secundum gratiam, et operationem, et dignitatem? Et can. 5. ejusdem Concilii: *Si quis introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, et unam personam dicit secundum dignitatem, et honorem, et adorationem, et non confitetur secundum Dei Verbum carni unitum esse et propter hoc unam subsistentiam ejus subsistentiam etc. anathema sit.*

Item in Concilio Lateranensi sub Martino 1. consuli. ult. can. fi. *Ni quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem CX duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse, et indivise unum eundemque esse Dominum et Deum Christum. si condemnatus.* Et can. 8. *Ni quis non confitetur secundum sanctos Patres proprie et vere secundum compositionem, idest. secundum subsistentiam naturarum unionem. et quibus unus existit Christus, inconfuse et indivise in eo cognitum, si condemnatus.*

Item in VI. Synodo, act. L in epist. Agathonis, quam lotum Concilium recepit, sic legitur: *Aon per unionem, quae, secundum subsistentiam facta cognoscitur, uniunt. sed blasphemantes per affectum voluntatis tanquam duas subsistentias idest duos quosdam jungunt, etc.* Idem habetur aci. 17. in ipsa definitione Concilii. Ibi vides, disertis verbis tanquam blasphemos damna-

ri eos, qui aliter quam per subsistentiam expli ani hypostaticam unionem.

Tertio, probatur argumento Concilii Toletani VI. cap. 1. Solus Filius Dei est incarnatus; ergo unio facta est per communicationem ejus quod est proprium Filii, non ejus quod est commune aliis personis: sed sola subsistentia Filii est propria Filio, attributa autem omnia essentialia communia sunt omnibus tribus personis; ergo unio hypostatica facta est per communicationem solius subsistentiae. Haec ratio plane convincit, aut esse verum id. quod nos dicimus, aut totam Trinitatem esse incarnatam. si vera est definitio Brennii et Smidelini: nam illa attributa, omnipotentia, omnipraesentia, omnijussitia etc., quorum communicatione volunt faciam esse Incarnationem, communia sunt toti Trinitati.

Quarto. Pater aeternus communicavit Filio omnia sua attributa perfectissime, et multo perfectius, quam Brenniani velint eadem illa communicari a Filio Dei filio hominis: et lamem quia subsistentiam suam propriam Pater non communicat Filio, non sunt uniti hypostatice, sed distincti potius hypostatice Pater et Filius: ergo unio hypostatica non consistit in communicatione attributorum, sed solius subsistentiae.

Haec etiam ratio vel plane convincit. Patrem et Filium esse unam hypostasim. si est vera definitio Brennii et Smidelini: vel fateri debent, velint nolint, hypostaticam unionem non consistere in attributorum communicatione.

Dicent fortasse: cum aliis attributis communicari etiam subsistentiam. At verba ipsorum aliud sonant. Nam Brennius in lib. de Majest. Christ. hom., ubi conatur ostendere, quid proprie sit unio hypostatica, qua distinguitur Christus a puris hominibus, sic ait: *Itaque discrimen Christi et Petri non est simpliciter sumendum ab inhabitatione Filii Dei. sed a communicatione proprietatum ejus: Filius enim Dei etsi sua essentia implet Petrum, sicut et hominem Christum: non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantum nonnullas, vivificat Petrum, conservat in vita, dat Petro potestatem ejiciendi daemones. immo excitandi mortuos. Inter ea aulem non facit eum omnipotentem, omniscientem. omnisapientem, omnijuslum, et omnipraesentem: Filium vero hominis ornat non aliquibus tantum, sed universis suis donis.* Et mira: *Ostendi, inquit. eum fuctum esse, omnium Dei proprietatum sine ulla exceptione capacem, et nisi eam habeat capacitatem. non esse discrimen in Christo et aliis homines, nec Verbum fieri potuisse carnem.* Similia habent theses Smidelini. et liber Concordiae: ubi non video mentionem fieri subsistentiae, sed solum attributorum essentialium.

Praeterea, quidquid sit de subsistentia, saltem volunt requiri ita necessario ad rationem hypostaticae unionis communicationem omnium attributorum. ut ubi desit Inis communicatio, non sit unio hypostatica, et ubi adsit sit. Nam Brennius asserit, quod si Petrus esset omnipotens, et omnipraesens. esset etiam unitus Deo hypostatice. Hoc autem posito, concludunt necessario rationes factae, quod nimirum sequeretur, totam Trinitatem esse incur-

natam, et Patrem ac Filium unam esse hypostasiisim.

Praeterea sequuntur duo alia absurda, et eontra Fidem, quae esse possunt 6. et 7. argumentum.

Primo, corpus Christi in induo mortis non luisse unilui hypostatice Verbo: nam corpus mortuum non est capax omnipotentiae, onmisapientiae. omuijustiliac. Secundo, Christum hominem non semper fuisse Deum: nam Christus meruit sibi aliqua dona, ut gloriam corporis, et exaltationem nominis, inuocet et ascensionem in coelum, et sessionem ad dexteram Dei. Dicitur enim Luc. ult. *Oportuit Christum pati, et illa intrare in gloriam suam.* Et Philip. 2. *Factus obediens usque ad mortem etc., propter quod et Deus exaltavit illum.* Et Ihebr. 2. *Idem Iesum propter passionem gloria et honore coronatum.*

At si omnium donorum communicatio requiritur ad unionem hypostaticam constituendam; ergo Christus meruit sibi, aliqua saltem ex parte, unionem hypostaticam; ergo fuit antequam uniretur, neque enim mereri potest qui non est: proinde non semper fuit unitus hypostatice, quae est haecresis Pclagiana.

Septimo. Si unio hypostatica requireret communicationem omnium proprietatum, atque attributorum, esset omnino impossibilis talis unio: nam nulla sunt Deo propria, quae implicent contradictionem communicari creaturae, quale est cunctis in creatum, et esse actum purum, esse infinitum ens. et similia. Quaedam etiam sunt, quae sive potuerint communicari, sive non, certum est non esse communicata Immanitati Christi, ut carere principio temporis, creare coelum, et locum, et angelos, et reliqua quae fuerunt ante illam humanitatem. Quaedam etiam sunt, quae licet collate sine humanitati Christi, non tamen ante resurrectionem, ut esse impassibilem, cunctis immortalem, et tamen ante resurrectionem fuit unio hypostatica. Nec valet quidquam responsio eorum, qui dicunt, Christum tempore exinanitionis debuisse occultare suam maiestatem. Nam ista dona non occultavit, sed vere non habuit re ipsa, nisi dicant. Christi corpus semper fuisse immortale et impassibile, quae est alia haecresis apud Evagrium, lib. 4. hist. cap. 38. 01 39.

Octavo. Fatentur ipsi, haec dona per accidens convenire humanitati Christi, ut patet ex thesi 22. Smidelini: at unio hypostatica non est accidentalis sed substantialis, ut patet ex allegatis Conciliis, et maxime ex Concilio V. cap. i. et 5. ubi hoc expresse habetur. Item, quia tunc Christus homo esset Filius Dei per gratiam, non per naturam: quod sane repugnat omnium Patrum sententiae. Item, non posset homo vere nominari Deus, nec Deus hominem ista unio accidentalis non est per inhaerentiam donorum, ut ipsi dicunt, et recte dicunt, quia loquuntur de donis increaturalis. quae sunt ipsa essentia Dei. sed est per conjunctionem cunctis in se eam. qualis est inter agens principale et instrumentum, ut inter navem et nautam: docent enim, unionem Dei et hominis in eo consistere, quod Deus omnia per illum hominem operetur. At ejusmodi unio non satis est ad communicanda nomina et proprietates: nec enim naula dici potest navis,

neque navis naula: non igitur Christus homo dici potest Deus, neque Christus Deus dici potest homo. Atque huc idem de proprietatibus dicemus: ut enim naula non potest appellari expertus sensus et rationis, quae sunt proprietates navis; neque navis dici potest sensu et ratione praedita, quae sunt proprietates nautae; sic etiam Christus Deus dici non poterit crucifixus et mortuus, quae proprie conveniunt homini: nec Christus homo dici poterit omnipotens, et coeli terraeque Creator, quae proprie conveniunt Deo.

Denique, si unio hypostatica lanium esset ista communicatio accidentalia donorum, etiam nos essemus hypostatice uniti cum Deo, licet minus accurate: nam quod ille plura dona habeat, nos pauciora, non mutat speciem.

Adde, quod nullum habent argumentum alicujus momenti: praecipuum est illud, quod Drentius Objicit, et saepissime repetit, quod nisi illa sit, non poterit inveniri distinctio inter unionem Dei cum Christi humanitate, et unionem ejusdem Dei cum sancto Petro, et aliis hominibus; cum Deus omnes sustentet, et omnibus sit inimus per essentiam, praesentium et potentiam: et solum hoc sit discrimen, quod per solum hominem Christum ordinaria operetur.

At hoc facillime solvitur: nam discrimen in hoc consistit, quod Clirici humanitus non habet propriam subsistentiam, sed in Verbo existit, qua similitudine utitur sanctus Athanasius in Symbolo cum ait: *Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus*: alii cauteri homines habent subsistentiam propriam et distinctam re ipsa ab illa, quae est in Verbo Dei; unde aliter sustentat Deus Petrum, aliter Christi carnem: nam Petrum dicitur sustentare, quia conservat illum cum sua essentia et subsistentia, ut cum quis baculum manu tenet: alii Christi humanitatem Dei Verbum sustentat, eo modo quo totum sustentat partes intime sibi conjunctas et unitas.

CAPUT IX.

Proponitur quaestio: an ex unione hypostatica sequatur communicatio realis attributorum divinatorum, ac praecipue Immensitatis sive Ubiquitatis.

Supra jam tractare, postquam ostendimus, unionem hypostaticam non consistere in illa communicatione omnium attributorum divinatorum, an saltem ex illa unione id sequatur, ut attributa omnia, vel aliqua, ac nominalim omnipraesentia sit communicata humanitati Christi.

Et quidem Kemnilius in lib. de duab. nat. cap. 4. 21. et 23. docet, non esse quidem de essentia unionis hypostaticae istam communicationem, in quo a Brennio et Smidelino dissentit: sed tamen consequi ad unionem hypostaticam talem communicationem, et quidem realem, illa vel natura humana vere sit omnipotens et omnipraesens etc.

Similia habet Wigundus in lib. de communie, idiom, nisi quod quasdam proprietales dicit non communicari nisi verbaliter, ut cunctis Caelum coeli et terrae, quia lunc Filius Dei non erat ho-

mo: at reliquas realiter, ac noinalim Ubiquitalem.

Similia etiam docet Nicolaus Seincerus, tum in Pabdog., tum in episl. ad Thcolog.Wirtcmberg. scripta anno 15/1. ubi damnat hanc propositionem ul bhispeium. *Humana natura in Christo non csl omnipotens.* VA ibidem docet, realiter communicata esse Clirisli humanitati ex unione hypostatica infinita dona. El addit haec verba, quibus videtur omnino confundere proprietates naturarum: *Quod, inquit, ad potentiam attinet, cum Paulo loquimur, si cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc non novimus. Cessante enim infirmitate carnis, nihil in eo jam novimus nisi virtutem Divinitatis.* El infra: dc *per hoc quidquid vel filerai prius, vel csl, et manci substantiae duplicis, facium csl virgulis unius.*

Denique omnes Lulherani supra citati initio huius libri hanc realcm communicationem defendunt, licet non convenient in eo, utrum illa sil de essentia unionis hypostaticae, an eam tantum sequatur.

Catholica vero doctrina duo docet. Primo, ex unione hypostatica consecuta esse in Christi humanitatem multa dona creata et infusa: ut gniliam excellentissimam, sapientiam maximam, potentiam singularem, cl alia id genus; quae tamen non sunl attributa Deitatis, nisi per participationem quamdam, quomodo etiam nos participamus Dei attributa per creatas qualitates, licet minus perfecte, quam Christi humanitas ea participet. Neque in liis consistit communicatio idiomalum: nam illa communicatio est mutua; honim autem communicatio donorum non est mutua, nihil enim Deitati accessit.

Secundo, cx unione hypostatica sequitur communicatio idiomalum, quae quidem communicatio non csl rcalis respectu ipsarum naturarum, quasi ipsa Divinitas facta sit passibilis, ct umanilas realiter sil facta omnipotens, ul volunt Lulherani, neque est plane verbalis, ul vult Boza in lib. cont. firent. el Peirus martyr in Dial, dc duab. nat. scd csl realis quidem, scd respccclu hypostasis ulriusque naturae: non aulem respccclu ipsarum naturarum, ut expresse docent Patres. Ambrosius lib. 2. de Fid. cap. 4. Augustinus lib. I. de Trin. cap. 13. Cyril, in defens. 4. anathema!, el Damascenus lib. 3. cap. 4. ubi dicit, idiomala communicari nihil esse aliud, quam proprietates ulriusque naturae applicari communi hypostasi, ct proinde ipsis naturis in concreto, quia concreta nomina pro supposito accipi possunt, liccl formahter naturas significent.

Itaque recte dicimus. Deus csl natus cx Virgine, passus, mortuus etc., quia Deus accipi potest pro quolibet supposito divino, cl proinde pro supposito secundae personae, quod csl simul divinum el humanum: quod suppositum vere cl realiter est Deus, cl vere el realiter esi homo; cl proinde vere el rcabler csl natum ex Virgine, passum, mortuum etc. Pari rationem rccllc dicimus, Christus homo est omnipotens, aeternus, ubique clc. quia *homo* in concreto stat pro supposito humano: in Chrisio aulem suppositum divinum cl hmanum unum csl,

cl cum sil divinum, consequenter esi omnipotens, aeternum cl ubique etc. Quae omnia facile probari possunt, scd gratia perspicuitatis primo agemus de idiomalibus in genere; secundo in particulari dc Ubiquitalc.

CAPUT X.

Ex unione hypostatica non fluxisse communicationem idiomalum realcm respectu naturarum.

Igitur non communicari renliler attributa, sive idiomata unius naturae alleci naturae cx vi hypostaticae unionis, primo docent sacra Concilia. Nam in Concilio Clialcedonensi aci. 5. sic legimus: *Salva ulriusque naturae proprietate, cl m unam concurrente personam clc.* Quod idem habetur in Concilio VI. aci. 4. cl 17. in Concilio Martini papae can. 9. el in episl. 10. s. Leonis ad Flavian. Praeterea in Concilio VI. aci. 17. cl in Concilio Martini papae can. 10. 11. 12. cl sequentibus, delinitur eonlra Monolhcilas, in Christo non solum duas esse naluras cum suis proprietatibus, sed etiam duas exislere voluntates et operationes inconfusas. Denique epist. Agathonis papae, quae recitatur in Concilio VI. act. 4. et a toto Concilio approbatur, habemus, in Chrisio omnia esse duplicia, idest. naluras. proprietes, voluntates, operationes, sola excepta subsistentia, quae csl una: cl ibidem additur. duas inconfusas naluras colligi cx naturalibus earumdem naturarum proprietatibus. Ex quo sequitur, etiam proprietates manere inconfusas ct distinctas.

Ex his colligimus, multis modis erroneam cssc adversariorum sententiam. Nam primo, si communicantur vere ct realiter propria unius naturae alteri naturae, cl contra; ergo non manent dislinelae ct inconfusae proprietates: quomodo enim manent distinctae, si humana natura habet divinas, ct divina natura habet humanas proprietates? Item, si communicantur; ergo non sunl amplius proprietates, sed communitates: quomodo enim csl proprium, quod csl facium commune? Item, proprietates harum naturarum, ul plurimum sunl impossibiles, ul esi, cssc creatum et increatum, finitum cl infinitum, ubique cl non ubique; ergo si divina natura recipit humanas proprietates, cogitur amittere suas: el si humana recipit divinas, cogitur amittere suas: quomodo ergo salvae proprietatibus facta csl Incarnatio?

Merilo itaque s. Augustinus serm. 191. de lemp., qui csl. 3. de Trin. ila loquitur: *Illorum quoque cxcramur similiter blasphemiam, qui novo sensu asserere conantur. a tempore acceptae carnis, omnia quae erant Divinitatis in hominem demigrasse: ct rursum quae humanitatis erant, in Deum esse transfusa, ul. quod nulla unquam hacresis ausa est dicere, videatur hac confusione utroque exinanita esse substantia, et Deitatis scilicet et humanitatis, el omisso proprio statu in aliud esse mutata.*

Ad haec respondere conantur adversarii: cl primum Brnlius lib. do majesl. Christ, hom. dicit:

Concilium Chalcedonense lanium loqui de prophetalibus essentialibus, quae non possunt lolii sine abolitione essentiae: non aulcm loqui de accidentalibus. quales sunl cssc in loco, esse corruptibile etc.

Al hacc solulio aliquid dicit ad tertiam consequentiam: ad primam cl secundam nihil. Praeterea nec tertiae satisfacit. Aam esse linitae potentiae, el majestatis, et virtutis, sunt proprietates inseparabiles a creatura: contrariae enim arguunt infinitam essentiam: ergo tribuere humanitati, quae creatura est ct finita, infinitam potentiam, el infinitam majestatem. ita ut non solum sil in toto mundo, sed etiam possit actu replere infinitos mundos, ut potest Deitas, est plane tollere ah humanitate essentielles ejus proprietates, lloc autem ipsi dicuntmam Christi Immanitatem volunt cssc vere omnipotentem. et ubique, eo modo quo esi Deus, qui quidem non solum est in loto mundo, sed etiam posset actu replere infinitos mundos.

Praeterea ex hoc ulterius sequitur, duo cssc in mundo omnipotentia, immensa, cl infinita, nimirum, Deitatem el humanitatem Christi: hoc aulcm est contra Symbolum Athanasii. et contra omnes Scripturas. Nec possunt respondere: unam cssc omnipotentiam, infinitatem, cl immensitatem duarum illarum naturarum, sicut una csl trium divinarum personarum. Nam omnipotentia, ct infinitas alque immensitas Dei nihil est aliud, quam ejus essentia: ergo non polesl cssc eadem immensitas cl omnipotentia Deitatis cl humanitatis Christi, nisi sit eadem essentia ulrmsquc naturae, sicut csl eadem essentia trium personarum. Alque ita semper eo reditnr. ut confundantur naturae iu Chrisio.

Auctores Concordiae in repetitione articulorum controversorum ari. s. el Kemmtius lib. deduab. nat. cap.21. 22. el23. docent.proprietates humanitatis non communicari re ipsa Divinitati, el proinde naturam divinam manere illaesam.Deinde addunt. divinas proprietates communicari re ipsa humanitati, sed Deo non tolli, ncc misceri proprietates,quia divinae proprietates numquam fiunt naturales et essentielles proprietates humanitatis, sed illi lanium communicantur per gratiam: sicut cx conjunctione animae el corporis non fiunt proprietates corporis eae quae erant animae, sed tantum communicantur corpori, quia anima in illa habitans, omnia in illo et per illud operatur.

\ddil Kcmnilius similitudinem ferri candentis, qua etiam, ut supra diximus, usus est Orig. lib. 2. de prine, cap. G. cl Basil. Oral, do Nat. Dom. Qua similitudine existimat Kemnilius apertissima declarari, quomodo ista communicatio fiat, salvis utnusque naturae proprietatibus.

Al neque hacc solulio sufficiens est. Primo.quia >i proprietates humanae non tribuuntur divinitati: -equilur non cssc mutuam communicationem idiomatum, quod est conlra omnes Veteres, el praecipue centra Damascenum lib. 3. cap. 4. Quid, quod hac ratione coguntur divedere a suo bulliero, qui aperte docuit, divinitati tribuenda, quae dicuntur dc passione Domini ?

Secundo, non est verum, omnia omnino Deum operari per carnem. Aam actiones saltem imma-

nentes, ul intelligcre el vello divinum non erani, ncc sunt per carnem. Item excitatio carnis Christi a mortuis non fuit per carnem, sed per Spiritum Dei. ad Hom. 8.

Tertio, non omnia Dei attributa consistunt in operatione externa, ut planum est dc Simplicitate, Infinitate, Sapientia. Potentia, llomlalc : ergo c-liamsi Deus omnia opera exteriora per carnem operaretur, non proplerca communicasse! illi sua attributa. Praeterea, etiamsi omnia omnino Deitas per humanitatem ageret, el attributa omnia in actione consisterent: adhtinc non posset dici Immanitas omnipotens, oinnisapiens. omnijusla etc. Ncc enim epitheta caussae principalis conveniunt instrumento: alioqui cum quis docte el sapienter scriberet, calamus doctus el sapiens diceretur.

Denique ipsa similitudo animae cl corporis est conlra ipsos. Aam anima non communicat corpori suas veras proprietates, neque corpus animae:non enim corpus intelligit. discurrit, deliberat, quae sunt propria animae: neque e contrario anima currit. sedet, esurit, sitit, quae sunl propria corporis. Ei praeterea anima tota est in capite . et lanu-n eadem lota est in pede, ubi non est caput, cl conlra.

Similitudo quoque ferri candentis nihil Keinnilium juvat; immo imperitum plane ostendit. Ait enim Keninilius: ignem communicare ferro suam ipsius vim urendi et lucendi, non per informationem. sed per unionem, qua ferrum penetratur ab omni parle ab igne: el addit, ferrum adhuc relinquere suas proprietates, idcsl, naturalem duritiem, nigrorem, frigus, licet non appareant. At profecto qui haec dicit, caret sensu. Nam remotis miraculis el praestigiis, calor, el frigus, durities, C mollities, candor, el nigror, si non apparem cl sentiuntur, non sunl. Al quis unquam vidit in ferro candente nigrorem? quis sensit frigus?quis duritiem diceret esse in ea re,-quae flectitur instar cerae ?

Al. inquit Kcmnilius: si removeatur ignis, apparebunt nigredo, frigus, durities; ergo etiam antea erant. Respondeo: remoto igne a ferro, paulatim recedere calorem el candorem fern, quae non solum ab igne in ferro producebantur, sed etiam conservabantur. Itaque cum iterum existii in ferro frigus et nigredo, non apparet quod latebat, sed redit quod abierat.

Praeterea, qualo paradoxum est. quod ignis penetret totum ferrum, non per calorem productum, sed per seipsum. cl quod ferrum lucent ct unit, non per calorem acceptum ab igne, sed per illum ipsum qui est m igne? Aam hoc modo substantia ignis sine ullo miraculo penetrabit aliam substantiam. quod non faciunt nisi divina virtute rorpor.i gloriosa, ut s. Th. docet 4. sent. d. 44. q. 2. ari. 2. El praeterea, quantumvis intime penetretur ferrum ali igne, certe nunquam erit verum dicere, ferrum urit, aut lucet, nisi ipsum ferrum sii affectum qualitatibus sibi inhaerentibus caloris et lucis: sed dicere oportebit, ignis qui est in ferro urit ac lucet. Adde, quod in ferro candenti non cernitur ea communicatio idiomatum. quae cernitur in Incarnatione: non enim' mus.ferrum esse ignem, el ignem

cssc ferrum, quemadmodum dicimus, Deum esse hominem, et hominem esse Deum.

Neque obstat, quod Paires hac similitudine utantur: illi enim non volunt ostendere hac similitudine communicationem idiomatum, nec locum Incarnationis mysterium, sed unam ejus conditionem, quomodo videlicet per Incarnationem non laedatur divinitas, et inultum peccet humanitas: ut enim ignis in ferro non nigrescit, nec frigescit, nec, consumitur robigine, ita etc. Atque haec de attributis in genere.

CAPUT XI.

Refellitur Ubiquitas humanitatis Christi, quia pugnat cum Scripturis.

Nunc in speciali de Ubiquitate disputandum est, vel potius ipsa ubiquitas destruenda. Primo ergo ista ubiquitas repugnat expressis Scripturis, quae dicunt, Christum hominem ratione humanitatis alibi non fuisse, et proinde non semper fuisse ubique. Jo. 11. *Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi.* Jo. 6. *Cum vidisset turba, quia Jesus non esset ibi.* Malii, ult. *Non est hic, gurrexit enim.*

Sed ad haec respondent: significari his testimoniis, Christum non fuisse ubique divino modo. At etiam in Coena corpus Christi non est localiter, et tamen quia revera ibi est, nemo Lutherorum auderet absolute dicere, corpus Christi non est hic. id est, in Coena. Item. Deus non est in mundo localiter: et tamen non toleraretur qui diceret, Deus non est in coelo, nec in terra. Eodem igitur modo, si Christi humanitas vere est ubique, quocumque modo ibi sit, falsum erit absolute quod Scripturae dicunt, *Non est hic, Non eram ibi etc.* Scriptura autem falsa esse non potest; igitur falsa est sententia adversariorum. Praeterea, anima Christi non erat in inferno localiter, sed spiritaliter; et tamen non semper ibi fuit: nam non est relictum in inferno Act. 2.: ergo revera non est ubique, non solum localiter, sed nec alio modo.

Secundo, repugnat illis Scripturis, quae dicunt, Deum esse ubique, ut hoc modo illi discernant ab omnibus creaturis, Hieremiae 23. *Coelum et terram ego impleo*, et alibi. Et Psalm. 138. *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam?* Unde Patres ex hoc Dei attributo probant, Spiritum sanctum esse verum Deum, non creaturum, quia scriptum est Sap. 1. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.*

Vide Ambrosium lib. 1. de Spir. sancto cap. 7. Hieronymum et Cassiodorum in psal. 138. Cyrillum lib. 7. de Trin. Basilium lib. de Spir. s. cap. 22. Didymum lib. 1. de Spir. s. Fulgentium in lib. ad Donat., cap. 8. Vigilium in disput. Alban., Arii et Sabelli. Augustinum lib. 3. con. Maxim., cap. 21.

Respondent: proprium esse Deo, esse ubique per se: licet hoc idem convenire Christi humanitati per accidens, ratione unionis cum Deo. At hoc non satisfacit: nam esse ubique per accidens, potest dupliciter intelligi. Primo. 1. Christi humanitas vere non est ubique, sed est esse ubique,

Boni unini. Vol. 1.

quia est conjuncta cum Verbo, quod est ubique. Secundo, quod revera est ubique, licet hoc habeat non ex natura sua, sed per gratiam Dei. quae est accidens respectu ipsius essentiae humanae.

Si primo modo intelligant, nec proprie loquuntur, nec habent quod intendunt. Non loquuntur proprie, quia non potest absolute dici tale id, quod non est ipsum tale, sed est conjunctum cum alio quod est tale: alioqui corpus posset dici spiritus, quia est conjunctum cum anima, quae est spiritus, et oculus esset in calcaneis, quia est conjunctus cum anima, quae est in calcaneis. Nec habent quod intendunt: nam ex ubiquitate volunt stabilire veram praesentiam corporis Christi in Coena: at ex ista ubiquitate accidentaria nun sequitur. Christi corpus esse in Coena revera, sed tantum sequitur esse conjunctum cum Deitate, quae est praesens in Coena.

Si secundo modo accipiant, ut sine dubio accipiunt; tunc argumentum Patrum pro Spiritu sancto plane concidit. Nam Anani dicent, Spiritum sanctum esse quidem ubique, sed per accidens; et ideo non esse Deum verum, sed creaturam. Cum ergo Patres recte probarent ex ubiquitate, Spiritum sanctum esse Deum: manifeste sequitur soli Deo convenire vere esse ubique, nec id esse per gratiam communicatum ulli creaturae.

Dices: nonne corpus Christi, ut est in tot locis simul sacramentaliter, posset etiam esse in toto mundo? nonne posset Deus locum mundum convertere in panem, et panem illum in corpus suum? et tamen non propitius corpus Christi posset esse Deus.

Kespondeo: potest quidem id fieri, sed hoc non est esse ubique quomodo est Deus, et quomodo Beati in intelligunt de corpore Christi. Nam Deus ita est in toto mundo, ut non contineatur mundo, sed sit laetae immensitatis, ut possit replere infinitos mundos: id quod nos corpori Christi, quod est finitum, minime tribuimus. Deinde, quidquid sit de eo quod potest, aut non potest fieri: salis nobis est; reipsa id non esse communicatum, nec communicandum ulli creaturae, ut sit ubique, et ideo inde evidenter probari, Spiritum sanctum esse Deum.

Tertio, repugnat ubiquitas testimoniis, quibus Patres probant, in Christo duas esse naturas, praecipuus enim locus est ille Jo. 3. *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo. Filius hominis qui est in coetu.* Ex quo loco plurimi Patrum deducunt. Christum esse Deum et hominem, quia quando erat corpore solum in terra, dicebat tamen se esse in coelo, nimirum Deitate. Haec Augustinus. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus. Beda in eum locum. Item Nazianzenus epistol. 1. ad Chelidonem. et Hilarius lib. 10. de Trin., et alii.

At si vera sit Ubiquitas sententia, hoc argumentum nihil concludit. Nam dicerent Eulychiani ab Ibiuistis edocti, etiam carne tunc fuisse Christum in coelo, et in terra, et ubique.

Praeterea: probant Patres, Christum Deum esse et hominem ex illis locis, ubi dicitur Christus iter fecisse ac mutasse loca, nunc navi, nunc pedibus, nunc etiam asello; cum tamen ut Deus ubique es-

set, et moveri non posset. Vide b. Ambrosium lib. 2. de Fid. cap. 4. et Athanasium apud Vigilium in dispul. cum Ario.

At secundum Ubiquistas isla omnia nihil probant. Nam si Chrisli caro ubique erat, eerie nun poterat moveri nisi metaphorice, sicut Deus dicitur aliquando descendere de coelo in terram, quia apparet hominibus, non ubi non erat, sed ubi non videbatur. A im moveri proprie de loco ad locum, est deserere unum locum, et acquirere alium: qui aulem est ubique, nec potest deserere unum, nec acquirere alium. Nec valui quod dicunt: corpus Chrisli huius ubique invisibiliter, sed visibiliter in certo loco, et hoc secundo modo potuisse moveri. Aam non potest esse in eodem loco visibiliter, et invisibiliter simul, quia tunc bis esset in eodem loco, deinde nonne iuvohit contradictionem, rem eandem in eodem loco videri, et non videri?

Denique moveri proprie non potest intelligi sine novi loci adeptione; igitur Christus si erat ubique, non poterat vere moveri, sed solum apparenter: et proinde, sicut ex motu Dei metaphorice non probatur, Deum esse creaturam; ita ex motu Christi, qui solum intransitorie esse potuit, non poterat recte colligi. Christum esse hominem. Et confirmatur ex responsionibus adversariorum, qui cum volunt ostendere, non pugnare cum Ubiquitali motu corporis Chrisli. probant, quia etiam de Deo dictum est Genes. II. *Descendamus et confundamus linguam earum*. Et Genes. 19. *Descendam et videbo te*. Ita enim Breidius in lib. de Majest. Christ, hom. ratiocinatur. Fatentur igitur ipsi, non ab eis posse moveri de loco ad locum Chrisli humanitatem, quam pusillius moveri Deus.

CAPUT XII.

Refellitur Ubiquitas corporis Chrisli, quia repugnat Symbolo Apostolico.

Deinde pugnat Ubiquitas cum articulis Symboli, de Chrisli Conceptione, Nativitate, Morte, Sepultura. Descensu ad inferos, Resurrectione, Ascensione et Descensu ad iudicium.

Ac primum cum Conceptione: nam Fides habet, in solius Mariae utero fuisse carnem Chrisli: at secundum Ubiquistas, mox a Conceptione fuit illa caro in utero omnium mulierum, forno et virorum et proinde illa laus communis est omnibus; *Beatus renier qui te perlocutus* Lucae II. Item Fides docet. Chrisli corpus pueri nonum mensem produxisse ex utero in lucem, et sic vere esse natum: at secundum Ubiquistas, ante nonum mensem, imo primo die Conceptionis fuit extra uterum, et post decimum mensem adhuc erat in utero, imo inde nunquam exiit.

Dicunt: exiisse quia localiter erat in utero, et non extra uterum: et postea fuit localiter extra uterum, et non in utero. At contra; quia istud esse localiter nihil videtur esse aliud, quam apparentia quatuor. sicut cum Deus qui est ubique, in cunctis locis apparet. Nani si vera ubi ipsa Conceptione Chrisli caro fuit praesens omni loco, non potuit vere aliquo proficisci, sed tantum ostendi, ut supra dixi-

mus, ubi antea non videbatur; Nativitas igitur non fuit verum, sed apparens, vel Manichaei ditobimus.

Item Fides requirit, vel in morte, Chrisli corpus et anima separata fuerint, et corpus quidem in sepulchro jacuerit, anima ad infernum descenderit; at secundum Ubiquistas, in sepulchro enim erat anima cuius corpus, et in inferno erat caro cum anima.

Et ne nullum laboremus in probando: Auctores Concordiae in repetitione articuli non dicunt, se credere, quod pueri sepulturam Chrisli loca personae Deus et homo descenderit ad inferos: at certe si homo ad inferos descendit, non sola anima descendit.

Item Fides tradit, Chrisli corpus post tres dies a morte rediisse ad vitam, et exiisse de monumento clauso, et intrasse ad discipulos januis clausis, quae notantur ab Evangelistis tanquam miracula: at secundum Ubiquistas, nunquam exiit Christus de sepulchro, nec intravit ad discipulos, sed manifestavit solum se extra sepulchrum, quamvis ibi manserit invisibiliter): nec enim ullo modo fuit, quod scribit Joannes de ingressu Christi ad discipulos januis clausis, quandoquidem nunquam vere intravit januis clausis, sed tantum fecit se visibilem in loco, ubi erat invisibiliter: etiam Brenlius arguit haec miracula contra Zwinglianos in lib. de Majest. huius. Christ.; et eadem afferuntur in lib. Concord, pag. 718.

Denique Fides habet, Christum ascendisse in coelum, et inde venturum ad iudicium: at secundum Ubiquistas, nec ascendit, nec descendit.

Respondent ad hoc de Ascensione, in articulo Symboli de Ascensione in coelum: nomen coeli accipi figurate, non proprie, et solum significare gloriam, regnum et maiestatem Dei, non autem certum aliquem locum. Et probat Illyricus in lib. de Ascens. Chrisli. Primo, ex verbis Petri Ador. 3. *Quem oportet coelum suscipere*: nam si sermo esset de loco, dictum esset: *Quem oportet coelo recipi*.

Secundo, probat ex ipso Symbolo: nam quid sit *Ascendit in coelum*, explicatur per verba sequentia *Sed et ad dexteram Patris*: haec aulem sunt metaphorica verba; nec enim Petrus habet proprie dexteram, aut sinistram; igitur etiam ascensio in coelum metaphorice accipi debet.

Terlio, si Christus vere ascendisset in coelum hoc corporeum, debuisset permittere, immo imperare discipulis, ut viderent, quomodo ipse ascenderet usque ad summum coelum, et ascendendo perfringeret stellas et globos illos coelestes, vel id lesan possent loti mundo, quod tamen nunquam est factum. Et addit, more suo umbras verberans, et tamen triumphans; *Profecto isla est plane invisa demonstratio contra istorum localitatem Chrisli in coelo inclusi*. I

Brenlius autem in lib. de duali, nat. Christ., et Ascens., idem probat. Primo, quia Christus dicitur supra omnes coelos ascendisse. Ephes. I. *Ascendit super omnes coelos*. Hebr. 4. *Penetravit coelos*; nunquam ergo, inquit Brenlius, haesit in aliquo. Hebr. 7. *Excoelsior coelis factus*, non est ergo Christus in coelo vel in loco.

Secundo. quia si esset in coelo corporeo; debet esse in loco quieto, alioquin valde male se haberet in illa perpetua agitatione: soli autem poli sunt immobiles; ergo debet esse in alio polo, et in puncto consistere: polus autem antarcticus est superior secundum Vrisloielcm. et arcticus est inferior; igitur in antarctico polo Christus locandus est. Et confirmari: quia si in coelo corporeo esset, quo se reciperet, quando coelum destruetur? Ita nimirum filios tenebrarum iuvat ludere, et iocari de mysteriis Christi.

Tertio, probatur in alio lib. de Majest. Christi, quia Christus ascendit in coelum illud, ex quo descendit. Jo. 3. *Aemo ascendit in coelum, nisi, qui descendit de coelo etc.* al descendit de coelo corporeo; igitur nec ascendit in coelum corporeum: sed sic illic metaphorice dicitur descendisse, quando *exin inivit semel ipsum*; ita metaphorice dicitur ascendisse, quando *Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.*

At Catholici credunt. Christum in verum coelum corporeum ascendisse, sive maneat intra ipsum coelum, vel videtur sentire s. Augustinus cpisl. 57. ad Dard, ubi in line cpisl. Christum esse ubique ut Deum, et in aliqua parte coeli propter veri corporis modum: sive maneat supra et extra omnes oelos. ita vel pedibus tangat convexum summi coeli, vel vult b. Thomas in 3. part. quaest. 57. art. 4. *Ista enim non sunt ceria, nec necessario cognoscenda; imo etiam moneri Augustinus de Eid., et Synb. cap. G. curiosissimum esse et supervacaneum id quaerere.*

Illud est certum, Christi corpus nunc esse visibile et palpabile, et tantum spacium occupare, quanta est moles corporis, et esse in coelo corporeo, sive sit intus, vel aliquis dicitur esse in domo, sive supra, vel aliquis dicitur esse in templo. Et probatur primo, quia Christus ad illud coelum ascendit, ubi est sedes Dei: illud autem coelum corporeum est, vel patet ex psal. 113. *Coelum coeli Domino, terrain autem dedit illis hominum. Vbi cum opponatur coelum huius, et terra proprie accipiatur ista corporea quam calcamus: certe et coelum proprie accipi debet.* Isa. 66. *(locum illi sedes, terra autem scabellum pedum meorum.* Item Mal. 5. *Aon jurare per coelum, quia thronum Dei est. neque per terram. quia scabellum est pedum ejus.* Et cap. G. *Pater noster qui es in coelis.* Et infra: *Fiat voluntas tua sicut in coelo, et in terra.* Vides ubicumque coelum dicitur sedes Dei, semper opponi terrae, quam nos habitamus. Quae antithesis apertissimo docet, coelum istud corporeum quod supra nos cernimus, sedem esse Dei, ac proinde ad hoc coelum Christum ascendisse.

Secundo, idem probatur ex historia ascensionis, quae illa describitur in Scripturis, vel non possit ullo modo per tropos everti, nisi quis plane impudens esse velit. Act. 1. *Videntibus illis, inquit Lucas, elevatus est. et nubes suscepit cum ab oculis eorum* Huc usque non est locus tropismam apostoli viderunt cum euntem usque ad nubes, quae autem videntur corporea sunt, nisi forte prae-

stigiatores faciant Christum. Quod autem terminus ac finis illius veri multi non esset nubes, patet Luc. 24. *Ei factum est. inquit, dum benediceret discipulis, recessit ab eis, et ferebatur in coelum.* Christus autem vere eo pervenisse, quo ibat. testatur Marci cap. 16. *Et Domina quidem, inquit, Jesus, postquam locutus est discipulis, assumptus est in coelum, et sedet a dextris Dei.* Itaque narrat Evangelista milium, progressum et finem ascensionis. Initium autem illud verum ac proprium, non metaphorice, non phantasticum: igitur et progressus et finis vera ac propria fuerunt; vere igitur ac proprie Christus ascendit in coelum.

Tertio, id probatur ex descensu de coelo ad iudicium: nam ad iudicium de eo coelo descendit, ad quod ascendit. vel habetur Act. 1. *Sic veniet, quemadmodum vidistis cum euntem in coelum,* Mali. 24. *Tunc apparebit signum Filii hominis in coelo,* I. Thessal. 4. *Ipse Dominus in jussu, et in voce archangelorum, et in tuba Dei descendet de coelo.* Et 2. i. Lessui. 1. *In revelatione Domini Jesu de coelo.* At certum est, Dominum non descendurum de coelo metaphorice, illa vel descendere de coelo, sed relinquere gloriam, regnum et majestatem, quin potius tum maxime apparebit in majestate et potestate magna: igitur coelum unde descendet, non est regnum et majestas, sed locus quidam; ergo ad locum etiam quemdam ascendit.

Quarto, probatur ex loco Sauciorum. Nam ibi est homo Christus, ubi sunt, et erunt sancti homines. Jo. 14. *In domo Patris mei mansiones multae sunt, si quo minus dixissem vobis, quia vado partire vobis locum, et si abiero, vel praeparaveram vobis locum, iterum venio. et accipiam vos ad incipiam, vel ubi sum ego, et tu sis illic:* al Sancti non erunt ubique, sed in certo loco, et si in certo loco, certe in nobilissimo, id est, in coelo: ergo et Christus homo in eo loco est, et erit.

Denique haec est sententia omnium Sauciorum et praecipue Augustini cpisl. 57. ad Dard. ubi eum monet. vel recolui Symbolum, et simpliciter credat, Christum hominem post resurrectionem veram vere ascendisse in coelum, atque ibi in corio loco nunc esse. Et lib. de Fide et Symbolo. cap. G. scribit, licet Ethnicis mirentur, quomodo corpus Christi in coelo esse possit; laqueum vere haec credendum esse: quod idem docet in lib. de agone Christi, cap. 25. Acc rationes in contrarium aliquid probant.

Ad primam Illyrici dico: sententiam Petri omnino esse ambiguum tam Graeco quam Latine, sed quocumque modo exponatur, non sequi quod ipse vult. Nam si legamus *Quem oportet coelum suscipere*, vel sensus sit, *Oportet ut coelum suscipiat Christum*, vel locus locatus; tunc sententia est pro nobis. Si vero sensus sit, *oportet ut Christus suscipiat coelum*: tunc clarius non erit contra nos. Nam vel Christus suscipiat coelum. non est necesse ut Christus sit diffusus per totum coelum. sed satis est vel in aliqua parte coeli, sicut dicitur rex suscipere regnum. vel palatium regale, vel thronum regium, quando incipit esse in regno, vel palatio. vel throno. etiam si non sit praesens re ipsa toti regno, vel throno, vel palatio.

Prima laqueum explicatio est magis conveniens

l>.\!ur. lia n dicilur: *Quern oportet coelum susci-
pere usque ad tempora restitutionis omnium:* ubi
nun indicatur aeccpuo |iossessioms regni. quae in
nioiifiiiilil, sed monsiu in luco, quae longo tem-
pore dural, el hoc inudo expunil Oecumemus. Esl
eiiiiiin coniuniiiur ahis locis, quae dicunl , Chri-
stum assumptum. vel elevatum in coelum , Marci
nil. el Act. !.. el profectum in coelum, I. Pe-
tri 3.

Ad secundam rationem: nego idem esse, ascen-
dere in coelum el sedere ad dexteram Dei; nam
m Symbolo nun debet aliquid repeti, cum sil bre-
vissimum compendium. Quid autem sil sedere ad
dexteram Dei, dicemus puslea.

Ad tertiam dico: non luisse opus , ut apostoli
viderent Chrislum penetrantem omnes coclos:nam
m non habemus eorum testimonium de hac re,ha-
bemus testimonium angelorum, qui Act. I., aper-
te indicarunt, Jesum assumptum in coelum, ea-
dem forma descensurum ad iudicium: imo conve-
nientius luil, ut non viderent linem ascensionis il-
lius; tum ne putarent esse illusionem, quandoqui-
dem naturaliter non potest eo pertingere visus hu-
manus; turn ut Fides eliam in ipsis lucum haberet:
sicut etiam non viderunt Christum incarnari, na-
sci. resurgere, immo nec muri, excepto Joanne: et
lumen futuri erant praedicatores, cl testes primi
ct praecipui omnium mysteriorum Fidei Chri-
stianae.

Ad primam Brenlii dico: inde probari senten-
tiam s. Thomae, videlicet, quod Chrisli corpus su-
pra sit convexum ultimum coeli, non autem quod
nusquam sil persona conspicua. Quamquam nec
sententia s. Thomae plane convincitur ex illis lo-
cis: responderi enim potest, ascendisse Chrislum
super omnes coelus, el excelsiorem coelis facium,
el penetrasse omnes coelos, quia est in parle su-
prema ullum coeli, atque ita habet sub pedibus
Minimum coelum pro maxima parle.Imo locus He-
br. i. lavet sententiae Augustini: nam Paulus Ue-
bi. 'i. alludit ad potililicem Aaronicum. qui pene-
trabat singulis annis usque ad interiora velaminis,
el ipsa Sanctu Sauciorum, sed non ultra illa pro-
grediebatur. Ita ergo el Dominus ul coelestis pon-
tifex penetravit usque ad intimum recessum sum-
ini coeli, sed non ultra progressus esl, nec extra
ipsum coelum mansit.

Ad secundam dico: illa esse verba otiosa Bren-
In. m dicam blasphema, cum in jocum convertat
mysteria divina. Sed ne el ipsi joci noceant , re-
>pondeinus:Ctliisli corpus nor. redigi ad angustias
poli antarctici, sed esse in qua parle voluerit, nec
periculum esse agitationis.cum coelum empyreum
quietum ponatur ab omnibus: nec illud sil peri-
tuum. licel inferiores coeli sim aliquo modo im-
mutandi. Sed haec omnia superant modum intelli-
genliae hujus vitae. Sat esl cum Augustino lib.ull.
Civil. Dei cap. nil., scire, in coelo habitura corpo-
ra gloriosa statum el mutum prout voluerint, sed
omnino decentem.

\d tertiam diro: Chrislum ascendisse in coe-
lum. ex quo descendit. Porro autem ex veru coelo
descendisse, licel melaphoricus fuerit ipse dc-
s ensus: nec tamen inde sequi, eliam ascensum

debere exponi metaphorice, si descensus fuit me-
taphoricus: nam descensus fuit Verbi incrcali spi-
ritualis el immensi, ascensus fuit carnis corporeae
creatae, et linitae.

CAPUT XIII.

*Refellitur Ubiquitas, quite repugnat praesentiae
corporis Domini in Eucharistia.*

Terlio pugnat Ubiquitas cum ipso Sacramento
Eucharistiae, pro quo stabiliendo esl excogitata.
Nam si caro Chrisli esl ubique, certe nun egemus
Eucharistia, et frustra imus ad templa, frustra re-
citamus verba Coenac, frustra paramur ad illam
Coenam, cum domi habeamus in pane cl vino, cl
aliis omnibus cibis corpus Chrisli.

Lulherus iu lib.quod verba Chrisli *Iloc est cor-
pus meum* adhuc lirina stent, objicit sibi hoc ar-
gumentum his verbis: Si *corpus Christi est in o-
mnibus locis, agedum devorabo, et helluabor
ipsum in omnibus hospitiiis, el in omnibus scu-
tellis. poculis, cantharis.* Respondet autem sic:
*Audi tu porce, canis fanaticae, aut quisquis fue-
ris insulse asine, etiamsi corpus Chrisli sil in o-
mnibus locis, nonlamen tu slatim ipsum vel de-
vorabis, vel hclluaberis.* El iifra:.lblcj70 *te in ha-
ram luam porcorum, vel in tuum sterquillinium.*
Sumina responsionis esl: licel sil ubique, non ta-
men posse ubique capi. Exponit exemplum dc ra-
diis Solis, qui nos undique attingunt: el tamen si
quis velit illos includere in cistam, et sevum fer-
re, non poterit.

VI haec solutio nihil valet.Nam si corpus Chrisli
vere esl ubique: non polesl separari ab ulla rc, ct
proinde esl impossibile, ul habeam panem in men-
sa, vel in manu, vel in ore, vel in stomacho, et non
habeam ibidem corpus Chrisli. Nec similitudo ra-
diorum valet, quia radii non modo nun sunl ubi-
que, sed nec penetrare possunt corpora non trans-
parentia.

Joannes Brenlius in lib. de duab. nat., el Ascens.
Christ, respondet paulo aliter, vel potius explicat
sententiam Lulheri. Dicit enim, corpus Christi ubi-
que esse personaliter, sed iu Coena esse cliam dc-
finitivo, idest, ex definitione el decreto Dei per con-
secrationem. qui modus essendi addit solum effica-
ciam: nam in Eucharistia sumitur ellicacilcr, cl nu-
squam alibi.

Haec solutio aperte includit Calvinismum: nam
Brenlius cogitur dicere, nihil sumi in Coena, quod
non habeatur extra coenam, nisi efficaciam corpo-
ris Christi: et proinde in Coena non sumi revera
corpus Chrisli, sed solum quamdam energiam ejus.
El licel Brenlius id non diceret: tamen sequitur c-
videntor cx Ubiquilate. Nam sicut, quia Deus esl
ubique, non polesl moveri, nec per se, ncc per ac-
cidens: ct ideo nemo comedens panem, dici potest
vere comedere Deum, licet in pane sil Deus: nam
panem vere comedo, quia panis vere transit dc ma-
nu ad os, de ore ad stomachum;al Deus non trans-
it. quia simul est in manu, in ore, in stomacho,
el ubique: ita cliam, si Christi corpus esl ubiquj.
non pulesl vere cum pane comedi, quia non polesl

vere transire rum pane dc menu ad os. de ore ad stomachum, quin mm polesl moveri, cum iit ubique; ergo solum in Coena Chrisli corpus sil prae-sens cl manducatur per energiam, cl non per rea-1cm sumptionem.

Vides, quomodo Lulhernni et Brcnlinni, dum Calvinislas oppugnant, illis favent. cl Inmen Bren-tins in suo Testamento execralur Sacramenlarios, nec patitur ullum locum cis in Ecclesia dan.

CAPUT XIV.

itcfellilur Ubiquitas testimoniis Patrum.

Pugnat ultimo Ubiquitas cum omnibus Patribus. S. Ambrosius lib. 2. dc Fid. cap. 5. Aeque mini, inquit. *Deus de loco ad locum transit, qui ubique semper est: ul homo, est qui vadit, ipse qui re-nit, denique el alibi dicit: Surgite eamus. In eo ergo vadit et venit quod esl commune nobiscum.* Cyrillus Hierosolymitanus Calcch. It. in line: Aon enim, inquit, *quia nunc non adesl in carne, ex eo pules quod spiritu medio hie non adsit, au-diens quae de illo dicuntur, cl videns quae lu cogilas. el scrutans renes cl corda.* S. Chrysosto-musin illud Jo. 3. Filius hominis, qui esl in coelo elc. Aon *carnem*, inquit, *sed a minori substantia lotum seipsum denominat.* Itufflnus in Symb. ,t-scendit ergo, inquit, *ad coelos. non ubi Verbum Deus ante non fuerat, quippe qui erat semper in coelis, sed ubi Verbum caro facium, ante non se-derat.*

Augustinus tract. 78. in .lo.: Sed a quibus, inquit. *homo abscedebat, Deus non derelinquebat, et idem ipse Christus homo el Deus. Ergo et ibat per id quod homo erui, el manebat per id quod Deus erat. Ibat per id quod uno loco erat, mane-bat per id quod ubique erat.* El episl. 57. ad Dani. Aon *esl autem consequens*, inquit, *ul quod in Deo esl. ita sil ubique ul Deus: nam et de nobis vera-cissima Scriptura dicit, quod in illo vivimus, mo-vemur el sumus: ner. lamcn sicut ille ubique su-mus. sed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter et Deus ille in homine, proprio quodam ac sin-gulari modo. Una enim persona Deus el homo esl, et utrumque est unus Christus Jesus, ubique per id quod Deus esl. in coelo autem per id quod homo.*

Cynllus alexandrines lib. II. in.lo. cap. 21. /'li-tabant. inquit *discipuli (discentiam Chrisli. ut ho-minis dico (Deus enim ubique adest), mullorum eis incommodorum caussam futuram, cum non adesset, qui eos posset ab omnibus malis eruere, sed oportebat non solum in carnem Chrisli, ve-rum etiam in Deitatem respicere, quae quamvis oculis non cernatur, adesi tamen semper summa cum potestate, nec quidquam csl quod prohibere possit: quin omnia repleat, cl quo velit peragat. Son enim loco aut dimensionibus circumscripti-hilis natura divina est. Quare cum Deus cl homo Christus vere sil. oportuit eos intellexisse, ine/fa-l ili dedatis potestate una cum eis semper futu-rum. etiamsi carne abesset.*

Theodorelus Dial. 2. *Igitur.* inquit, corpus *Do-minicum surrexit quidem a corruptione et inte-ritu alienum, el impatibile, el immortale, el di-vina gloria glorification, el a coelestibus adora-tur potestatibus: corpus tamen est. et habet quam prius habuit circumscriptionem.* El Dial. 3. *Atqui post resurrectionem*, inquit, *visum cs' circum-scriptum, et habens manus, el pedes, el alias cor-poris partes, et tangi poterat, et sub aspectum cadebat, vulneraque et cicatrices habebat sicut ante resurrectionem. Duorum ergo alterum dice-re necessc est. vel divinae etiam naturae has par-tes habuit, vel faleri corpus mansisse in suae naturae finibus.*

Leo Serm. 2. de Ascens: *Ineffabili*, inquit, mo-do per Ascensionem coepit esse *divinitate prae-sentior. qui factus esl humanitate longinquior.* Gregorius hom. 29. quae est de Ascens: /lio rever-tebatur, inquit, *ubi erat, et inde redibat, ubi re-manebat. quia cum per humanitatem ascenderet in coelum, per divinitatem suam et terram pari-ter continebat, et coelum.* Vigilius lib. I.c mI.Eu-lycli.: *Sed et nobiscum csl.* inquit, *et non csl no-biscum. quia quos rfliquil. et a quibus discessit humanitate sua, non reliquit, neque deseruit di-vinitate sua. Per formam enim servi, quam abs-tulit a nobis in coelum, absens est nobis, per for-mam Dei. quae non recedit a nobis in terris, praesens csl nobis.* El lib. i. *Deinde*, inqu I. si Verbi, *cl carnis una natura est, quomodo cum Verbum ubique sit, non ubique inveniatur el ca-ro? namque quando in terra fuit, non erat uti-que in coelo, el nunc quia in coelo est, non est utique in terra.*

Fulgentius lib. 2. ad Trasimund. cap. 17. Unus, inquil.tdcmque *secundum humanam substantiam absens coelo cum esset in ferra, cl derelinquens terram cum ascendisset in coelum, secundum di-vinam vero immensamque substantiam, nec coe-lum dimittens cum de coelo descendit, nec terrain deserens cum ad coelum ascendit.*

Ad haec testimonia respondet Kcmnilius lib. de duali. nat. cap. 30. el milita dicit. Primo, Veteres loqui conlra Manichaeos el Eulycbianos, qui Chri-sli humanitatem volebant conversam esse in im-mensam, eiillocalcm divinitatem. Secundo, voluis-se Patres dicere. Chrisli humanitatem non esse ubi-que s< eundum naturales suas proprietates. Tertio. Patres velle. Chrisli Immanitatem secundum visi-bilem formam non esse ubique diffusam, nec loca-liter, circumscriptive, el sensibiliter nunc esse in terris.

At levia sunl haec omnia. Aam quod ad primam solutionem allinet: verum quidem csl, Patres loqui conlra Eulychianos, sed cos hoc argumento refel-lunt. quia cum Chrisli caro non sit ubique sicut di-vinitas; necessario distinctae naturae esse debent: qui ergo negant Patrum fundamentum, atque usse-runt. Chrisli carnem esse ubique; aperte Patribus repugnant, el proinde a Patribus refelluntur.

Secunda item solutio nimis esl debilis. Aam Pa-tres non disputant de proprietatibus naturalibus carnis, sed simpliciter negant. illam esse ubique, linum Augustinus in episl. ad Dard. ex professo

Iraclat de co, quod convenit carni non ex so, sed ex unione cum Verbo. o(clarissimo idlirmal. non esse consequens, ul si Verbum est ubique, cliam caro illi unita ubique sil,

Terlia quoque solutio non est solida: lum quia nomo poterat dubitare, an Christi caro visibiliter ubique (sset diffuso, lum quia etiam Patres non opponunt carnem visibilem carni invisibili, sed carnem Deitati, el dicunt. Christum secundum deitatem ubique esse, secundum carnem non ubique.

CAPUT XV.

Solvitur argumentum haereticorum.

Sed jam solvenda sunt argumenta adversariorum, quae parlim a Scripturis, parlim a leslimoniis Patrum, cl Scholasticorum depromuntur.

Primum argumonlum el praecipuum sumunt ex dextera Dei: nam Clirislus ul homo cxallalus est ad doxicram Dei Pains Mallii. 211. Aci. 2. Ephes. 1. Coloss.3. 1. Pol. 3. Ilcbr. 1. et alibi: al dextera Dei est ubique, non emm csl dextera corporalis, quae certo in loco statui possit; igitur Clirislus ul homo non est in certo aliquo loco, sed ubique.

Respondeo, et dico tria. Primo, si esse in deviora Dei accipiat crasso modo.nl accipit l.ulherus in lib.. quod verba Domini *Illocsl corpus meum* adhuc limia sicut, ubi probat Christi carnem esse ubique, quia csl in dextera Dei. cl non in minimo digito. aul ungue illius dexterae: dico, consequentiam nullam esse. Nam etiam dicuntur esse *animae iustorum in manu* Dei. Sap. 3. cl sine dubio non sunt in extremo digito, aul ungue illius manus, sed in tola manu. El pari ratione manus Dei est ubique, el tamen non propter animae iustorum sunt ubique: cujus ratio csl. quia manus Domini non csl ubique per extensionem, quasi partem habeat hic, et pariem ibi, sed tola csl hic, cl tola ibi.

Secundo dico: per dexteram Dei a nullis Inclligi bealitudinem aeternam, non aulem majestatem, aut potentiam divinam. Ila explicat Hieronymus in cap. 1. ad Ephes. cl Augustinus hb. de Fid. el Symb. cap. 7. el lib. de agon. Christ, cap. 26. qui non solum Christum vult sedere a dextris Dei, sed cliam omnes electos sessuros a dextris Dei, juxta illud Ephes. 2. *Consedere nos fccil in coelestibus in Christo*. El Maith. 23. dicuntur oves futurae a dextris.

Et potest confirmari haec sententia ex eo. quod apud antiquos sedere a dextris erat minus honorificum. quam sedere a sinistris, ut observat et probat nullis testimoniis tnlonius Nchrisccnsis in explicatione quinquaginta locorum Scripturae. Inde etiam in sigillis plumbeis pontificum, et in nullis antiquis picturis Petrus ponitur a sinistris, cum tamen constet, Petro semper delatum primum locum fuisse.

Si igitur Christus ul minnr cl inferior a dextris sedet: non ergo illa sessio debet referri ad majestatem divinam, in qua Filius Patri est aequalis, sed od humanam gloriam cl bealitudinem, quae conventi Clirislo ul minor esi Patre: cl secundum

hanc expositionem argumentum haereticorum nihil valet. Nam esse hoc modo a dextris Dei, non requirit ubiquitatem, sed solam bealitudinem, quam habere potest cliam qui in minimo angulo mundi lanium haeret.

Tertio dico: probabilius esse, per dexteram Dei, ad ipiam Clirislus sedet, intelligi debere gloriam, potentiam cl majestatem divinam, ila ul sensus sil illius articuli. Clirislus sedet a dextris Patris, idest pari potentia, et honore regnat, judicial cl gubernat omnia cmn ipso Paire: ila ut dextera sumatur simpliciter pro latere, idest, pro loco aequali, non superiore, vel inferiore: nam in psal. 109. sicut dicitur Filius a dextris Patris, itu dicitur postea Pater a dextris Filii: *Dominus a dextris suis confregit in die irae suae reges*. Ex quo paid, dexteram significare aequalitatem.

Praclcrea ila exponunt fere omne Patres. Athanasius Serm. 2. con. Arian.. Basilius lib. de Spir. sancio cap. 6. Cyrillus hierosolymitanus Calcch. II. Cyrillus alexandrinus lib. 12. Ihes. cap. 7. Damascenus lib. 5. cap. 2. Leo Serm. 1. el 2. de Aseens. Denique Chrysostomus. Theodonius, Theophylactus, Oecumenius in cap. 1. ad Ilcbr. cl 1. ad Ephes. Ambrosius lib. 2. de Fid. cap. 5. cl in cap. 1. ad Ephes, cl alii.

Deinde idem indicant ipsae Scriplurae. Nam Maith. 22. Clirislus at Inlil locum psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis* ad probandam divinitatem suam, el cum Paire veram aequalitatem. El hoc ipsum testimonium psalmi a Paulo affertur ad probandam Christi divinitatem, cum ait Ilcbr. 1. *Sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Iamio melior angelis e/feclis, quanto differentius prae illis nomen haeredilavit: cui enim angelorum dixit aliquando, sede a dextris meis?*

Nec cliam convincit contra hanc sententiam illud quod afferi Augustinus ex cap. 2. ad Ephes. *Consedere nos fecit* etc. Non enim sensus est, omnes nos esse sessuros ad dexteram Dei in i ropriis personis, sed in Clirislo, ul Paulus dicit: quia enim ejusdem speciei, cl naturae sumus cum illo homine, qui esi in dextera Dei, omnes dicimur per illum sedisse in dextera Dei: alloqui enim lola Scriptura tribuit Clirislo soli sedere ad dexteram Patris.

El secundum hanc expositionem argumeniuni haereticorum aliquid videtur valere. Nam isla sessio ad dexteram Patris, quae significat potentiam cl majestatem. dola esi humanitati Christi, ul paret Act. 2. *Dextera igitur Dei cxallalus etc.* Ephes. 1. *Constituens ad dexteram suam*, \onenim convenit Deitati exaltari, el constitui ad dexteram. Ilufllnus cliam explicat. Symb. dicit id datum humanitati, ul eveheretur ad doxicram Dei, cl b. Leo Serm. 1. cl 2. de Aseens. Chr. dicit, ipsam humanitatem evectam esse ad thronum Patris. et ad consortium gloriae ipsius. Theodorus quoque in psal. 109. el in 1. cap. ad Ilcbr. dicit, illud *Sede a dextris meis* dictum esse humanitati: nam Verbum non egebat Palus jussione ad sedendum.

Quae cum ila sint, videtur jam negari non posse. quin ipsa humanitas sit praedita majestate divina, cl proinde sil cliam ubique. Desponde?: data esse humanitati islam sessionem, sed dot: m

non ipsi in sc, scd in Bupposilo; non oniin factum csl, ul humanitas in seipsa sedeat ad dexteram Dei, scd ul sii Immanitas illius personae, quaesodel ad dexteiain Dei: sicut non factum est per incarnationem, ut humanitas sil Deus, scd ut sil humanitas Dei: el proinde in concreto dici possit, isle homo est ileos, el sedet ad dexteram Palris, el apposita est similitudo de purpura regis. Cmn emm rex induit purpuram, cl sedet in solio suo. evcliil purpuram ad illud solium, non sic, ni purpura dicatur sedere aul regnare, sed ul dicainr vcslis sedentis aul rcgmmlis, cl cliam ul dicatur purpuratus rex sedere aul regnare. Tametsi autem hoc factum sil in ipsa Incarnatione, tamen dicitur Christus sedisse a dextris Dei post ascensionem, quia tunc primum perrecte innotuit gluria, el majestas hujus hominis, ul dicitur Philipp. 2.

Quod aulem res ila se habeat, facile probari potest. Siquidem per dexteram secundum hanc explanationem intclligilur aequalitas honoris, el polelslalis: humanitas aulem nec est. nec esse potest aequalis Deo. Nam cum Dominus Jo. **II.** Dicit *Paler major me esi.* sine dubio intclligil ratione humanitatis: cl 1. Cor. 15. Apostolus scribit, etiam post diem iudicii furc Filium subjectum ei. Qui *subjecit cl omnia*; quae etiam subjcclio non potest, ul supra docuimus, recte intclligil, nisi ratione humanitatis.

Denique si humanitas csl creatura, nonne contradictionem involuit. ul sil, vel esse dicatur aequalis Creatori? Sed respondent: humanitatem Chiisli non esse aequalem omnino Deo. cl tamen sedere a dexlris ejus: non habet quidem ipsam potentiam cl majestatem Dei. quod est sedere ad dexteram Dei, cl tamen quia id non habet a seipsa, sicut habet Deus, scd habet a Deo; proplerca non potest omnibus modis aequari Deo.

At hoc non difficulter refellitur. Nam habere ab alio, non facil inaequalitatem: nam Filius Dei habet a Patre omnia, et lamcn csl illi vere cl proprie aequalis. Respondent: Filium habere naturaliter. humanitatem habere per gratiam. Contra. Nam habere per gratiam, non est habere illam ipsam majestatem, scd quamdam ejus participationem, quae non sufflcil ad constituendam sessionem, dc qua loquimur.

Denique, vel est humanitas vere aequalis Deo, vel non esi: si csl; ergo falsum est illud *Paler major me est, el illud Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia*: si non csl; igitur non sedet Christi Immanitas a dexlris Dei hoc tertio modo, scd solum secundo modo; ex quo non colligitur ubiquitès, ul paulo ante demonstravimus.

CAPIT XVI.

Solvunlur aliae objectiones eje Verbo Dei petilae.

Secundum argumentum sumunt ex duobus locis. Nam in epist. ad Philip, cap. 2. legimus, Christum esso in gloria Dei Palris. Quid sil autem gloria Dei Patris describitur Isai. 10. ubi dicitur de Deo: Quis *aquas pugillo* nicensus est *el coelos*

palmo pondcratil ? 2. Paralip. 2. *Coelum, cl coeli coelorum eum capere nequeunt.* **IA** lliercm. 23. *Coelum el terram ego impleo.* Igitur Jesus Clirislus terram pugillo continet, el coelum palmo metitur, el Coelum ac terram implet, id aulem est esse ubique.

Respondeo ut supra; datam esse gloriam Dei Palris humanitati Christi, non m ipsa, sed in supposito. idcsl. pcr gratiam unionis accepisse Christi humanitatem, ut c>sel natura Filii Dei: et proinde illum hominem Christum es>c m gloria Palris. et terram pugillo continere, el coelum ac terram implere.

Tertium argumentum Maith. 11. *Omnia mihi tradita sunl a Patre meo.* El Mallii. ull. *Data est mihi omnis potestas in coelo el in terra.* Quo loco *omnis potestas* notai omnipotentiam in coelo; el in terru omnipraesenliam; proinde Christus vere praesens omnia gubernat.

Addunt Brenlius el Kemnitius illud psal. 8. *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* El illud Jo. 13. *Omnia dedit ei Pater in manus*: inde vero acute concludunUcrgo Christus ul homo, pedibus cl manibus omnia contingit. Ac ne forte respondeatur: omnipotentiam cl omnipraesenliam ul res infinitas non posse communicari creaturae finitae; addunt secundo, Christo datum esse potestatem in terra dimittendi peccata, Jlalh. 9. quae tamen est infinita potestas: nam quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?

Respondeo: priora duo loca posse intelligi dupliciter: primo, de potentia divina quam accepit Filius Dei a Paire per aeternam generationem: el tunc non sunt haec loca ad propositum. Secundo, de potentia divina quam accepit natura humana per unionem hypostaticam, el tunc eadem csl responsio, quae ad superiora argumenta. Tertio, polesl locus posterior intelligi dc potentia cvllata Christi humanitati in omnes creaturas, quae lamcn nec esi absolute omnipotentia, nec requirit omnipraesenliam. Nam solum illis verbis significatur, omnibus creaturis Christi humanitatem praeesse, el jus habere in omnes; cx quo non sequitur. quod possit quidquid Deus potest, vel quod sil ubique: cur emm non possit jus habere in rem absentem? nonne apud homines id ordinarie cernimus, ul rex in universum suum regnum jus habeat: el lamcn non occupel praesentia sua. nisi exiguum angulum domus, vel cubiculi unius?

Ad primum confirmationem respondeo: miram esse istorum perversitatem, el impudentiam, qui tropos inveniunt, ubi minime oportet. et ubi oportet lei nolunt admillere: quid enim notius cl usitatius, quam per manus intelligere potcslalem? Quid enim aliud significat illud psal. 91. *In manu ejus sunl omnes fines terrae*? El illud Jo. 10. *El non rapiet eas quisquam de manu mea* ? Quid item notius cl usitatius, quoin describere per subjectionem sub pedibus attributionem <h minu? Adde, quod verba psal. 8. etiam si mtclliganliir praecipue de Christo; tamen possunt intelligi etiam de prima creatione hominis, quae describitur in Genesi, el tamen constat, non tetigisse Adamum pedibus lotum mundum, licet dc ipso dictum sil 0-

innia subiecisti m/6 pec/ibus ejue; nisi forte ad tubulas Judaicas convertamur. Scribit enim Rabbi Salomon in cap. I. Dénier.. Adamum lanlae proceritatis fuisse, Ul capite coelum attingeret.

Ad alleram confirmationem respondeo : si ea concluderet aliquid, posse inde colligi, eliam cactros homines esse ubique. Nam Jo. 20. Chrislus dedit poiestalcm discipulis remittendi peccata; ac proinde, si quis polcsl remittere peccata quovis modo, is polcsl esse ubique, certe Apostoli eorumque successores ubique esse potuissent. Dico igitur; remittere peccata propria auctoritate esse infinitae virtutis; remittere autem ul instrumentum alienus non requirere infinitam virtutem, ul notum est. Jam ergo Chrislus ul Deus remittebat peccata propria auctoritate: idem vero ul homo remittebat ul instrumentum divinitatis.

Quartum argumentum Malth. 18. *Ubi sunl duo vel lres congregati in nomine meo. sibi sum in medio eorum.* El Maith. 18. *Ego vobiscum sum ■ usque ad consummationem saeculi.* Respondeo: **life** dici d· Christo, quatenus adesi suis per gratiam el auxilium, ad quod non requiritur praesentia corporalis, ul patet. Nam hoc modo, quo Christus adest congregatis in nomine suo, corie non adest congregatis in nomine alienorum Deorum : quare c\ lus locis non modo non colligitur, cum esse ubique, sed colligitur, non esse ubique.

Quintum argumentum Jo. 5. *Filius quos vult vivificat.* Item: *.Vequc Pater judicial queniquam, sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Ex his enim habemus, Christo collata esse tria divina idiomata, nimirum, potestatem judicandi, virtutem vivificandi el majestatem summo honore dignam. Eadem autem ratio est de omnibus aliis idiomalibus; ergo omnia alia sont ci lri >uta; ac proinde omnipotentia ct omnipraescnlia. El ne respondeatur. haec data esse Filio ul Deus csl : additur ibidem: *Potestatem dedil ei iudicium faeere. quia Filius hominis est.* El confirmat Brenlius ex Cyrillo liti, de incurn. cap. 7. cl 28. ubi dicit. Verbum communicasse carni suae majestatis operationes: el similia habet Leo epist. 83. ad Monach. Palaesi.

Respondeo: Iribus modis eum locum posse intelligi. Primo, ul umnia quae bic dicuntur data Cin isto a Patre, intelligonlur data ipsi Verbo per aeternam generationem. Sic enim intelligit Chrysostomus in hunc locum. qui illud *Quia Filius hominis est* dicit debere conjungi cum sequentibus, non cum praecedentibus, ita ul non sic legamus, *dedil ei iudicium facere, quia Filius hominis csl*: sed sic: *Quia Filius hominis est, nolite mirari hoc*, idest. nolite mirari . si ego eum sim Films hominis, lamen dixerim me habere potestatem vivificandi, cl judicandi, et debere honorari ul Patrem. nam non sum Filius hominis lautum, sed eliam Filius Dei.

Secundo . potest intelligi ea ratione, ut illa omma significantur data humanitati, non in se, sed in supposito, idque per gratiam unionis, ul supra diximus de sessione a dextris: itu videntur accepisse Augustinus et Cyrillus. Ex quorum explica-

lionc non sequitur, Christi humanitatem habere in se formaliter divina attributa, sed solum esse naturam ejus suppositi quod illa attributa habet.

Tertio, potest intelligi in eo sensu, ut agatur de potestate judicandi, non quomodocumque, sed exieritis el sensibiliter: quae quidem potestas data Christo est. quia Filius hominis est. Nam quia judex hominum in exteriori iudicio debet videri a judicandis; ideo non Deus Pater. qui est invisibilis, judicabit, sed iudicium dabit Filio, qui propter carnem assumptam factus est visibilis.

Ad confirmationem dico: Leonem, cl Cyrillum in illis locis explicare communicationem idiomnlum co modo, quo nos supra exposuimus, ita ul sil rc-afis respectu suppositi, verbalis autem respectu naturarum.

Nam ibidem docent Leo el Cvrilhis. hanc commiicnlionrm esse mutuam, ita ul eliam natura humana communicaverit Verbo suas passiones, cl tamen ibidem asserunt, Verbi divini naturam esse omnino impassibilem.

Sextum argumentum Coi. 2. *In Christo habitat omnis plenitudo dhdniiatiscorporaliter.* Hern: *In ipso sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*: at si communicata est humanitati Christi omnis plenitudo divinitatis, certe etiam omnipotentia. el omnipraesentia.

Respondeo: aliud esse communicari Immanitati divinitatis plenitudinem, et thesauros sapientiae, quod Paulus non dixit: aliud inhabitare divinitatem, ct Liter . thesauros scientiae in Christi humanitate, quod Paulus dixit. Nam illud primum significaret, Christi humanitatem esse Deum, quod non significat hoc secundum: s>cul non quia aliquis in domo habitat, ideo dicitur domus esse homo, aut habere formaliter attributa hominis; solum ergo Paulus voluit dicere, in Christi humanitate habitare divinitatem corporaliter, idest. non umbratice, ut in angelis cl prophetis, qui gerebant Dei personam, sed vere, ita ut ille homo vere fuerit Deus, et illa humanitas, Dei fuerit humanitas.

Septimum argumentum cap. 4. nd Ephes. *Ascendit supra omnes coelos ut impleret* omniniquod exponit Occumenius hoc modo, quia antea divinitate omnia repleverat, descendit et ascendit, ul eliam carne omnia repletet; ubi videtur velle. Christum ad eum modum replevisse omnia corporali praesentia, quemadmodum antea omnia repleverat majestate divinitatis. Item Theophylactus ibidem li-cii. non fuisse impedimento Christo descensum ad ascensum, quia nimirum simul poterat ubique esse.

Respondeo: primo ilhnl *Ul impleret omnia* posse intelligi de adimpletione vaticiniorum. Nam tuerai praedicta a prophetis tam descensio quam ascensio: et quamvis hanc explicationem irrideant adversarii: tamen adhuc eam non confutarunt. Secundo dico: posse intelligi de implclionc locorum, sed per effectus suos: voluit enim Chrislus omnia replere gloria sua. et in omnibus nperari mirabilia. Tertio, potest intelligi de repletionc locorum successiva. accipiendo per loca, genera locorum, si-cul dicitur aliquis fuisse in lota Europa, quia fail in omnibus provinciis Europae, etsi non fuerit in

omnibus oppidis, vel domibus Europae. Ha enim Chrislus fueral m terra, ambiilnvortit super mare, fueral in niire, in cruce, fuerat sub terra, in inferno; debuit ergo ascendere in coelum, ul omnia loca praesentia sua illustraret cl repleret.

humo hic idem locus manifeste doocl, Christum non replevisse omnia praesentia carnis suae; nam descendere, el postea ascendere repugnat repletioni:debuissel potius dilTundere se,quam descendere et ascendere, si omnia simul replere volebat; imo nec fuit opus descendere, vel ascendere, vel etiam dilTundere se, si ubique semper fuit.

Nec Oecuinenius el Thcophylaclus contrarium docent. Nam Oecuinenius solum ait: *Christi carnem replevisso omnia*. Quod intelligilur eo modo quo poterat, idcsl. non simul, sed successive obeundo omnia loca, El Thcophylaclus non dixit, Christi descensum non impedivisse quo minus simul ascenderet, sed non impedivisse quo minus ascenderet, nimirum postea. Hortatur enim Theophylaetus ad humilitatem, et ostendit, quod quo magis hic sese aliquis dejiciet, eo magis exaltabitur, sicut in Christo factum csl.Itaque perperam hi duo auctores allegantur ab auctoribus Concordiae.

CAPUT XVII.

Solvitur argumentum ex ipsa Incarnatione ductum.

Octavum argumentum. Per Incarnationem id factum est, ul esset una persona Deus cl homo: persona autem csl individua substantia: ergo non potest una pars personae ab altera ullo modo divelli;ergo ubicumque csl una.ibi est altera.Confirmatur primo ex Concilio Clialeedoncnsi. aci. 5. et Concilio G. aci. 17. cl Leone epist. 83. ad Monadi. Palaesl. ubi habemus.Incarnationem factam esse c ex duabus naturis indivisis inseparabiliter , cl inconfuse; ergo ubi una est. etiam altera: alioqui quomodo sunl indivisae el unitae inscperabiliter, si una csl in coelo, el altera est in terra? El confirmatur iterum ex Damasceno lib.3.cap. 3. qui non solum dicit, naturas in Christo unitas esse inseparabiliter, sed eliam óliα άτω , idest,indistanter; ergo una numquam distat ab altera: at quomodo non distant, si una non csl ubi est altera? Confirmatur ultimo, si caro Christi non est ubique cum Verbo; sequitur. Verbum alicubi esso hominem, alicubi non esse hominem, quod sane absurdissimum est.

Ilespondoo:cum dicitur in definitione personae individua substantia, non significatur talis indivisio, ut ubi est una pars personae, ibi sit altera: id enim patet esse falsum; nam nostrae manus el pedes, et caetera membra occupant diversa loca , cl tamen unam personam faciunt. Dicitur igitur persona individua substantia, quia est unum subsistens non divisum in se in ratione subsistentiae, et divisum ab omnibus aliisiel talis est Chrislus Deus ct homo.

Ad primam cl secundam confirmationem dico : unionem inseparabilem, etindislanter non requirere, ut unum sit ubicumque csl aliud, sed lanium

ul alicubi simul sint: nam si nusquam simul essent, tunc vere inter se distarent. Exemplo existai globus Solis. Is unitus est inseparabiliter, cl indistanter suo orbi, cl tamen orbis Solis totum orbem inferiorem ambit, el est simul in occidente et oriente, quod Solis globo non convenit.

Instant : Sol non est unitus suo orbi secundum lotum, sed secundum partem tantum: at humanitas est unita toti Verbo. Ilespondco: humanitas est quidem unita toti Verbo, quia Verbum csl indivisibile: lamen non proplerea adaequat ejus immensitatem. Itaque sicut stella, quia minor csl molis quantitate, quam sil suus orbis, non polcsl simul esse ubicumque csl ipsius orbis : ita humanitas Christi, quia est minor Verbo quantitate virtutis, non potest esse ubicumque est Verbum, licet ab eo non separetur, nec distet.

Ad ultimam confirmationem dico : illam propositionem *Verbum alicubi non est homo* esse falsam, si significet Verbum alicubi deservisse humanitatem. Licet enim alicubi sil Verbum ubi non est humanitas ; tamen eliam ibi Verbum est homo, quia Verbum ibi existons sustentat humanitatem ut suam cl propriam, licet alibi existcnlem. Quemadmodum anima rationalis in pedo existons unita est cum capite , cl informat caput, licet caput ibi non sil ubi sunt pedes.

CAPUT XVIII.

Solvitur argumentum ex Patrum testimoniis petilum.

Nonum argumentum ex Patribus: ac primo proferunt Chrysostomum horn. 17.in epist. ad llebr. sic dicentem de Christo: *Quid dicis*, inquit, nisi *intra-verit in coelum non apparebit* Deo *qui ubique est et omnia replet?* Ilespondco: in verbis sequentibus esse solutionem. Intueris, inquit, quia carnis sunl haec omnia ? quibus verbis Chrysostomus docet, Christum qui ulDcus ubique csl; lamen secundum carnem debuisse intrare in coelum . ul appareat vultui Dei pro nobis, quia secundum carnem non eral m coelo antequam ascenderet.

Secundo proferunt Cyrillum epist. I. ad Success.: *Dei. ul dixi*, inquit, *proprium corpus existons omnia humana* franscendif.Ilem.lib.I2.in Jo. cap. 32. explicans do vestibus Christi m quatuor partes divisis, cl tunica indivisa manente dicit, hoc significare , Christi carnem impartibililer communicari hominibus omnibus, qui sunl in quatuor mundi partibus: *In singulos*, inquit, *parlibiliter transiens unigenitus, et animam atque corpus eorum per carnem suam sanctificans , impurtibiliter atque integre in omnibus est.cum unus ubique sil nullo modo divisus*. Quod idem fero iisdem verbis habet Thcophylaclus in cap. 19. Jo.

Ilespondco: in primo testimonio tantum asserit Cyrillus, corpus Dominicum transcendere dignitate omnia humana, sed non inde sequitur esso ubique. Sed quoniam Brentius literis majusculis haec verba Cyrilli imprimi curavit, lanquam si argumentum insolubile illis paucis verbis contineretur,oportet accuratius respondere.

Igitur ex duobus colligitur, quomodo intelligitur Cyrillus, Christi corpus omnia humana transcendisse. Primo ex praecedentibus; nam Cyrillus deducit hanc suam sententiam ex verbis illis Pauli 2. Corinth. 1. *Et si cognovimus secundum carnem Christum. sed nunc jam non novimus.* Illi Paulus voluit dicere, Christum nunc non habere carnem passibilem. et fami. sili, injuriae, morti obnoxiam, sicuti dicit 1. Corinth. 15. *Cum caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et Iler. 5. *Qui in diebus carnis suae preces. supplicationesque etc.* Nam alioquidem Paulus 1. Timoth. 2. dicit. Christum etiam nunc esse hominem, et 1. Corinth. 15 prolixè ostendit. Christi corpus vere resurrexisse. Hoc ergo etiam vult Cyrillus, Christi corpus jam transcendisse omnia humana. id est, omnes humanas passiones. Secundo patet ex sequentibus. Nam explicans Cyrillus ipse, quid sit *omnia humana*, dicit, esse facium incorruptibile, et vivificum, et gloria ineffabili illustratum, non autem addit, esse facium immensum, et ubique existens.

Quod autem allinet ad aliorum testimonium, Cyrillus, et Theopylactus disputant eo loco de Eucharistia, ut patet ex sequentibus, ubi ponunt typum Agni Paschalis: quocirca non voluerunt significare, Christi carnem esse absolute ubique. sed ubique ubi sunt qui communicant: potest enim fieri et simul in omnibus mundi partibus distribuatur communio. Quid autem intorsit inter hanc Ubiquitatem, et eam quam ponunt haeretici, supra ostendimus in secundo nostro argumento, nimirum, esse Christum ubique ubicumque huius sunt Hostiae consecratae, non etiam esse absolute ubique, nec infinitis locis simul, nec postulat immensitatem: esse autem ubique ubicumque est Verbum, est esse absolute ubique, et esse, vel esse posse in infinitis locis simul, et plane immensitatem divinam requirit.

Tertio, proferunt Ambrosium lib. 7. in Luc. cap. 57. in illud: *Si quid supererogareris.* Luc. 10. *Quando, inquit, reverteris Domine nisi in die iudicii? nam licet ubique sis semper, et sis in medio nostrum, non cernaris a nobis, erit tamen tempus quo universa caro aspiciat te revertentem.* Haec ibi: ubi videtur dicere, Christum secundum eam formam esse ubique invisibiliter. secundum quam videbitur ab omnibus in die iudicii, illa autem forma humana est. Respondet: eundem Christum reversurum in forma humana, et qui est ubique in forma Dei, et eundem videri, et non videri ratione duarum naturarum, sive formarum.

Quarto, proferunt Hieronymum in lib. contra Vigilantem ut., ubi dicit agnum Dei, id est, Christum esse ubique. Dem in epist. 118. ad Marcel., ubi proponenti Marceline quaestionem de Christo, an post resurrectionem illis 40. diebus alicubi tantum fuerit. id est, in terra, an vero latenter aliquoties ascenderit in coelum, et descenderit de coelo; respondit: non fuisse opus Dei Filio saepius ascendere, ac descendere, cum semper ubique sit. Qua responsione aut Hieronymus docuit, Christi corpus semper esse ubique, aut certe insignis impostor fuit: nam de corpore interrogatus fuerat, non de Divinitate.

Respondet ad primum locum: ibidem haberi solutionem: proinde miram esse Brucii impudentiam,

qui ejusmodi loca propterea solum proponit, ut fallat incautos. Haec enim sunt verba s. Hieronymi. Si *agnus*, inquit, *ubique*, ergo *et hi qui cum Agno sunt, ubique esse credendi sunt.* Haec ille. At certum est, Sanctos non esse ubique simul, sed successivo, id est, posse migrare ad quae loca voluerint: cur ergo non eodem modo intelligamus Agnum esse ubique. hoc est. posse continuo adesse ubicumque voluerit?

Ad secundum dico: Hieronymum cum ait, Filium Dei esse ubique, loqui de sola Deitate, id quod verba ejus testantur: *Stultum*, inquit. *est illius potentiam unius corpusculi parvitate limitari, quem non capit coelum: et tamen qui ubique erat etiam in Filio hominis totus erat. Divina quippe natura, et Dei sermo in partes secari non potest. nec locis dividi: sed, cum ubique sit, totus ubique est.* Ubi vides, Hieronymum asserere, non limitari divinam potentiam parvitate unius corpusculi Christi, et proinde latius patere Deitatem quam carnem Christi. Hem vides. Hieronymum dicere. Dei naturam et Sermonem Dei, id est, Filium vel Deum esse ubique, et simul totum in homine Christo, quia indivisibilis est Deitas, licet omnia repleat.

At, inquiunt, Marcella non petierat de Deitate, sed de humanitate, nec ignorare poterat illa, Deitatem esse ubique. Respondeo: Marcellam proposuisse quaestionem de Domino: et quia Dominus duas habet naturas, Hieronymus recte respondit, Dominum secundum unam naturam semper ubique fuisse. Nec est incredibile. Marcellam. aut cum cujus nomine quaestionem illa proponit, suspicatum fuisse, Verbum Dei non fuisse extra suam humanitatem. Nam videmus etiam, Augustino propositam similem quaestionem a Volusiano: An, videlicet, Verbum Dei reliquisset coelum, et intra unius corpusculi angustias se redegisset. Vide epist. 3. Augustini. Certe Hieronymus tota sua responsione hanc suspicionem tollere conatur, ne credatur, Deus redactus ad angustias unius corpusculi.

Quinto, proferunt Augustinum Serm. 14. de verb. Apostoli. *Sedet, inquit, in coelo, qui ambulat in terra, in coelo erat, quia ubique Christus, idemque Christus et Filius Dei, et Filius hominis.* Respondeo: haec omnia de persona dicuntur, non de natura humana; unde paulo post loquens de Christo in terris degente ante passionem, ait: *Propter unitatem personae in terra Filius Dei. propter eandem unitatem in coelo Filius hominis.* Id est, non dictum esse, in coelo humanitatem, in terra Deitatem, sed in coelo Filium hominis, id est, personam, in terra Filium Dei, id est, eandem personam, quia ubique est illa persona.

Sexto, proferunt Gelasium in lib. de duabus naturis: *Quod, inquit, dictu auditumque fugiendum est; vel homo Deus esse jam desinat, si sola illic humanitas, non etiam Deitas perseverat; vel Deus homo consequenter esse desistat, si sola illic divinitas, non etiam humanitas unita permaneat.* Respondeo: illud *Illic* non significare locum, sed Christum, seu mysterium Incarnationis: vult enim dicere, *Si in Christo sit sola divinitas, aut sola humanitas, jam Christus non erit Deus, et homo.* Et patet ex verbis sequentibus: *Videbitur*, inquit, quod

abhorret animus dicere, sed conii necessitas non tacere. Divinitas in utroque mutabilis, si rei in carnem csl ipsa conversa, vel sic csl in deitatem humanitatis transfusa condilio, ul proprietates ejus esse desierit.

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum depromptum ex doctrina Scholasticorum

Decimum argumentum ex Scholasticis. Contendit Brnilius. hanc suam Ubiquitatem esse dociri. η.πι.ηοη modo antiquorum Palrum. sed etiam praecipuorum Scholasticorum. Ac primo profert. Magistrum in lib. 3. disl. 22. ubi dicitur: *Christus totus est. ubicumque est. sed non totum.* Quid aulem sit. lotus ubique, sed non lotum, exponi dicit Brnilius a Thoma 3. p. quaesi. 52. art. 3. ubi Thomas docet, Christum lotum esse ubique, sed non totaliter, quia nullo loco circumscribitur.

Addit Bonaventura in 3. disl. 22. quaest. 2. qui sic ait: *Cum dicitur. Iste homo est ubique. hoc pronomen Iste demonstrare potest personam Chrisli. vtsingulare hominis.* Si personam Chrisli. sic absque dubio ista vera csl. Iste homo est ubique: *si vero singulare hominis, adhuc vera est. sed non per propriam naturam. sed per communicationem idiomatum. quia quod convenit Filio Dei per naturam, convenit Isii homini per gratiam.*

Postremo allegat Compendium Theologicae veritatis lib. I. cap. 17. ubi sic habetur: *Corpus Christi licet non sit ubique. cum sil creatura, nec aequari possit in hujusmodi Creaturi: in pluribus tamen locis est totum sub diversis hostiis. et hoc propter unionem carnis ad Verbum.* Ad ista ratio, inquit Brnilius, concludit, illud esse plane ubique, nusquam enim non est personalis unio carnis ad Verbum. Quare nui Compendium pugnat secum, aut cum dicit, Chrisli corpus non esse ubique, intelligit, non esse ubique per se. sed gratia Dei. Despondeo: Scholasticos omnes ex professo contrarium docuisse, ul etiam hinc impudentia Brenlii non mediocriter illustretur. Ac primum Magister cum ait: *Totus Christus est ubique, sed non totum,* scipsum ibidem explicat, sic dicens: *Totum ad naturam refertur. totus ad hypostasim etc.* Itaque totus Christus csl ubique. quia persona divina tota est ubique: al non lotum Christi csl ubique, quia ollera naturarum ejus non csl ubique.

Porro s. Thomas loc. cit. cum dicit, Christum lotum esse ubique, sed non totaliter, quia non circumscribitur loco, non exponit Magistrum, nec loquitur de corpore Christi, sed de persona divina. Unde in corp. ari. dicit, in triduo mortis animam Christi fuisse in inferno, corpus in scpulchro, Dicalcm ubique. Et con. Geni. lib. 4. cap. 19. *Verbum Dei,* inquit. *non habet subsistentiam ex natura humana, sed magis naturam humanam ad suam subsistentiam. vel personalitatem trahit; unde nihil prohibet, Verbum Dei esse. ubique, licet humana natura a turbo Dei assumpta ubique nonsit.* Et in 3. disl. 22. quaesi. I. *arl. i. Ilespondeo,* inquit, dicendo, *quod humana natura Christi non csl ubique.*

Jam vero Bonaventura in 3. disl. 22. quaesi. 2. tam clare loquitur, ul non possit clarius: nam proposita quaestione. An Christus ubique sil homo: respondet his verbis: *Quaestio ista potest esse de re. et de sermone: si de re. de plano respondendum est, quod humanitas Chrisli non foil, nec est. ubicumque esi ejus divinitas, quia divina natura csl immensa cl infinita, unde nullum locum sibi determinat: sed humana natura cum sil creata. locum sibi determinat. Similiter ratione humanitatis quantum est de se. in uno lanium loco est: quod enim sil in pluribus, hoc csl sub Sacramento.* Haec ille.

Cum igitur postea addit. Filium hominis esse ubique per communicationem idiomatum. quia Filio hominis convenit per gratiam id, quod Filio Dei convenit per naturam: non loquitur de re. sed de modo loquendi. Nam quia per gratiam unionis (de ista enim gratia loquitur, non de creata aliqua gratia) factum csl. ut una sil persona Deus cl homo: ideo recte dicitur. Filius hominis est ubique. quia nimirum illa persona, quae csl Filius hominis, csl ubique.

Demque Compendium illud Tbologiae. cum dicit. Chrisli corpus esse in pluribus locis Sacramentaliter propior unionem ad Verbum. non vult dicere, rationem formalem cl immediatam cur sit corpus Chrisli in pluribus locis, esse unionem ad Verbum; tunc enim pugnaret secum nimis aperte, et deberet concedere, etiam extra Sacramentum Chrisli corpus esse in pluribus locis: immo etiam fuisse ab ipsa conceptione: sed indicare voluit, propter unionem a l Verbum, posse hominem Christum statuere suum corpus in pluribus locis: quia enim ille homo csl Deus, ideo potest hoc facere: nos enim, qui lanium homines sumus, possumus quidem a Deo, si ipse xolucril, poni in pluribus locis, sed non possumus nos ipsos ponere in pluribus locis.

Et deinde, quidquid sil de isto Compendio, certum est. Scholasticos Doctores omnes. Alberlum, Durandum. Solum, Gabrielem. cl caeteros in 3. disl. 22. disertis verbis, cl summo consensu hoc ipsum docere: omnes enim dicunt, de re ipsa non esse quaestionem, cum certum sil. carnem Chrisli non esse ubique: de modo aulem loquendi statuunt tres regulas.

Prima est. quando quaeritur an Christus homo sil ubique: si homo sil subjectum propositionis; absoluto concedendum est esse ubique, quia tunc vox *Homo* supponit pro supposito. Itaque ista csl vera simpliciter, Christus homo est ubique.

Secunda est. si *Homo sil* praedicatum, et adverbium *ubique* teneat se ex parte subjecti; similiter concedenda est propositio. Itaque cum dico. Christus ubique est homo, verum dico, si illud *ubique* tenet ex se parte subjecti; csl enim sensus, Christum, qui csl ubique, esse hominem.

Tertia est, si *Homo sil* praedicatum, et *ubique* teneat se ex parte praedicati, tunc falsa esi propositio. Nam dico. Christus ubique csl homo, si ubique cilicii conjunctionem subjecti cum praedicato, significat. Christum in omni loco habere secum praesentem humanitatem, quod csl falsum.

CAPUT XX.

*Solvitur postrema objectio cx naturali
ratione deducia.*

Ultimum argumentum Brcniii. Christus homo sine dubio csl summe felix, summe pulcher, summe beatus; ergo est ubique praesens: nam loco circumscriptum cssc.cl ue loco in locum ambulare non est divinae excellentiae, sed corporeae imbecillitatis; non coelestis majestatis, sed terrestris parvitatatis: non spiritualis pulchritudinis, sed carnalis deformitatis.

Respondeo: beatum esse cum (ut definit s. Augustinus lib. 13. de Trin. cap. 5.) *Qui habet omnia quae vull, ct nihil vull male:* pulchritudinem aulcm esse membrorum proportionem, cum suavitate coloris, ui idem Augustinus habcl lib,22. de Civ. Dei c,19. Ex quibus sequitur, Deo, qui est natura immensus , nccesso esse ad felicitalem cl pulchritudinem ut ubique sil:si enim non ita esset, non haberet quidquid vellet, aul aliquid mali vellet. Al vero homini, qui naturae est linitae et corporeae. ct habcl instrumenta motus,malum et turpe esset, si moveri non posset, et si omnia reple-

ret ita ul periret, forma el figura conspicua membrorum. Argumentum igitur Bronlii tam est admirabile, nt plane contrarium clilleial ejus, quod efficere debebat.

Sed hoc loco praeterire non possum illa verba Brentii: *Loco circumscriptum esse, ct de loco in lucum ambulare, non est divinae excellentiae, sed corporeae imbecillitatis; non coelestis, sed, terrestris parvitatatis; non spiritualis pulchritudinis, sed carnalis deformitatis.* Quid enim aliud spirant hacc verba, quam verissimum Eulychianismum? Nam si Christi humanitati tollas esse corporeum, terrenum el carneum, ut Brenius tollit, el tribuas divinam excellentiam, coelestem majestatem, ct spiritualement pulchritudinem, ul Brenius tribuit; nonne manifeste mutabis humanitatem in Deitatem, ct mysterium Incarnationis omnino dissolves? Nimirum huc Satanab ab initio spectabat, cum Lutherum'exoilavit,el paulatim per Indulgentiarum, Purgatorii, ct similium rerum reprehensionem, tandem eo res deveniret, ul Christus ipse el summa Fidei nostrae mysteria impie abnegarentur. Sed do his salis. Veniendum enim jam est ad postremas de Christo disputationes.

LIBER QUARTUS

DE CHRISTI ANIMA

CAPUT PRIMUM

Proponitur controversia prima de scientia animae Christi

Disseruimus hactenus de Christi Divinitate et Incarnatione : nunc de Anima ejus, non quidem omnia quae a theologis disputari solent, sed ea solum. quae a haereticis hujus temporis in dubium revocantur, explicare aggrediamur. Duae sunt igitur de Christi anima hujus temporis controversiae: una de perfectione ipsius, altera de descensu ad inferos: ac ut de priore prius dicamus. Fuit haeresis antiqua Agnoitarum. qui, auctore Themislio Diacono. ut referunt b. Liberatus in Breviar. cap. 19. et b. Gregorius lib. 8. epist. 12. docebant. Christum ignorasse diem judicii: neque vero divinitati Christi, sed animae eam ignorantiam tribuebant, ut planum est ex eorum argumento: sic enim colligebant. Verbum accepit corruptibile corpus. ut moriendo pro nobis, nos a morte liberaret: ergo accepit etiam nostram ignorantiam, id est. mentem humanam ignorantem. ut nos ab ignorantia liberaret.

Hanc haeresim sequuntur omnes fere hujus temporis haeretici, qui asserunt, Christi animam penulidim didicisse, quae vere ignorabat, et aliquid etiam cognovisse, quod corrigi debuerit: quod etiam si peccatum fuisse illi non audent dicere; tamen peccatum revera fuit, si corrigi debuit.

Marlinus Lutherus in Cone, de Nat. Dom. tractans locum Marci 13. De die illo, etc. *Intempestivam*, inquit, *narrationem quidam hic afferunt dicentes, Filius nescii, id est. noluit scire. Quid opus est istis comitibus? Christus verus homo fuit. quare vel alius purus sed sanctus homo, non quolibet tempore cogitavit. dixit, voluit, intellexit omnia.* Et infra: *Sic enim non quolibet tempore omnia vidit. audivit, atque sensit, ita etiam corde non omnia semper agnovit, sed quantum illud duxit ac*

docuit Dominus. Similia habet idem Lutherus in bom. Dom. I. post Epiph. explicans illud *Proficiebat sapientia et gratia.*

Zwinglius quoque in Confess. ad Carol. V. art. 1. dicit. Christi sapientiam paulatim crevisse.

Bucerus in cap. 21. Mallii. *Ubi ergo, inquit, omnia alia humanae infirmitatis in se recepit, hominibus per omnia similis factus. excepto peccato, etiam humanam scientiam, et ignorantiam, rationem videlicet mentemque humanam, quae per intervalla augetur, sive accrescit, sive diminuitur assumpsit: secundum quam nimirum aliquid nescire dicitur: ideo alibi habetur: Proficiebat sapientia, aetate et gratia.*

Calvinus in cap. 24. Mallii. *Porro ter et quater, inquit, insanus foret, qui se gravali ignorantiae subjiceret. quam ne ipse quidem Dei Filius nostra causa subire abnuvit etc.* Similia habet in cap. 2. Luc. et utitur argumento eodem, quod Agnoitae. Theodorus Beza in lib. con. Andream Jacobi de duab. nat. Chr. cum ei objiceretur, quod Christi animae ignorantiam tribuisset; non negavit, sed respondit, se secutum esse Lutherum, et Calvinum.

Rursum Calvinus in cap. 26. Maith, dicit: *Christi orationem in horto, abruptum fuisse votum.* Et infra. *Metu percussus, inquit. et anxietate contractus fuit. vel necesse foret, inter violentos tentationum fluctus alternis volis quasi vacillare. Haec ratio est. cur mortem deprecatus, mox sibi frenum injiciat. Patrisque imperio subjiciens, votum illud subito elapsum castiget ac revocet.* Nota illa verba *Subito elapsum*: item illa *castiget, ac revocet.* Et infra: *Videmus, inquit, ut Christus statim ab ipsis carceribus affectum suum cohibeat, seque ipsum mature cogat in ordinem.* Ibidem: *Non fuit, inquit. haec meditata Christi oratio, sed vis et impetus doloris subitam ei vocem extorsit, cui statim addita fuit correctio: eadem vehementia praesertim coelestis decreti memoriam illi abs-*

tulit. Haec ille : qui non ignorat niam modo , sed chain oblivionem, et peccatum Christo tribuere non veretur.

Fundamentum suae sententiae constituunt in quinque locis Scripturae. Primus est Ileb. 2. cl i. *Dcbuil per omnia fratribus similari* absque peccato. Secundus est Lue. 2. *Pitôr aulem crescebat, et confortabatur, plenus sapientia, el gratia Dei erat in illo.* Nam in graeco non csl, plenus , sed qui implebatur; non enim csl πλήρη sed participium praesens ἰαηρούμενβν. Tertius csl ibidem: *Jesus aulem proficiebat sapientia. aetate el gratia.* Quartus csl .11. rci 13. *De die illo nemo scit, neque angeli, neque Filius, nixi Pater.* Quinius esl Mallh. 26. *Si possibile exi, transeat calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Videtur enim Dominus revocare cl corrigere priorem orationem suam. El praeterea, vel sciebat Dominus possibile fuisse ul transferretur calix, vel sciebat id fuisse impossibile, vel ignorabat possibile ne esset, an impossibile. Si ignorabat : ignorans erat: si sciebat esse possibile; cur dubitabat? si sciebat esse impossibile; cur petebat? Denique, nonne venerat pro genere humano moriturus ? cur igitur morlcm deprecabatur ?

At Catholicorum communis sententia semper fuit, Chrisii animam ab ipsa sua creatione repletam scientia cl gratia, ita ul nihil postea dedicerit, quod antea nesciret, nec ullam actionem fecerit, aul facere potuerit, quae emendatione eguerit. Ita docent cum Magistro omnes Theologi in 3. dist. 13. et eliatn omnes Patres, ul mox videbimus.

CAPUT II.

Probalur veritas ex Scripturis.

Paucis igitur nobis demonstrandum est, Chrisii animam ob ipsa sua creatione sapientia et gratia plenissimam fuisse. Id quod Scripturarum testimoniis, Patrum doctrina, et argumentis ab ipsa ratione petitis probare conabimur. Habemus imprimis testimonium Isaiae cap. 11. *Egredietur virga de radice Jesse, el flos de radice ejus ascendet, el requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae etc.* Quem locum de Christo omnes omnino intelligunt: et hoc idem significabant illa omnia loca, ubi dicitur Christus unctus a Deo Spiritu s., ul psal. i 5. *Unxit te Deus Deus tuus etc.* Et Isaiae 61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me.* El Act. 1. *Convenerunt vere. adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti.* El Act. 10. *Unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute.*

Sed circa haec loca est duplex difficultas. Prima, quia in nullo horum locorum habetur, quod ista unctio sit facta in ipsa conceptione, immo videtur facta anno 30. quando super eum descendit Spiritus s. in specie columbae, ul indicare videtur s. Hieronymus in Comm. Isaiae cap. 61.

Altera difficultas csl. quia licet constaret, in ipsa conceptione fuisse Christum unctum Spiritu s., et repletum omnibus donis: lamen adhuc potuisset postea augeri sapientia et gratia. Nam Luc. 1. dicitur de Joanne: *El Spiritu s. replebitur adhuc ex*

utero matris suae., et lamen omnes fatentur, illum auctum postea multis donis fuisse.

Respondeo ad primam difficultatem: istam unctionem non potuisse fieri nisi ipsa conceptione. Primo, quia verba Isaiae hoc significant: *Egredietur. inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, el requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae etc.* Coniungite-nim Isaias cum ipsa Incarnatione, seu conceptione Chrisii c\ Virgine (quid enim csl aliud virga florens, quam Virgo concipiens? fructus siquidem in arboribus. parium, flos conceptum designat) dcscelesiini Spiritus saucii super Christum cum omni donorum suorum copia. Haec super ipsum florem. idesl, super Christum hominem nondum natum, sed conceptum, Spiritus sanctus descendit, cumque sapientia, Intellectu, consilio, fortitudine, scientia, et pietate replevit.

Secundo, quia si anno demum 30. Dominus Jesus unctus fuisset. non dixisset angelus ad pastores Luc. 2. *Natus est vobis hodie. Salvator, qui est Christus Dominus.* Quid est Christus, nisi unctus? jam lune oral unctus, et Christus jure dici poterat, cum ex Virgine nascebatur.

Tertio, quia Jo. 1. legimus: *Et Verbum caro facium est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis.* Ubi illud *plenum gratiae* cum sit nominativus masculini generis in graeco textu, πλήρη conjungi debet cum illa voce Verbum graecac λῑγο ul sensus sit, *Verbum caro facium est plenum gratiae et veritatis;* proinde hic etiam cum Incarnatione coniungitur plenitudo gratiae.

Quarto, quia si alio tempore, quam in conceptione facia csl unctio, maxime in anno trigesimo faciam dicamus necesse csl, quando descendit super eum Spiritus s.: aliiunc non esi facia: nam ul Augustinus dicit lib. 15. Trinit. cap. 26. absurdissimum csl dicere, Christum anno 30. accepisse Spiritum sanctum, cum ejus Praecursor acceperit in utero matris suae. El praeterea Lue. 2. Christus adhuc infans dicitur plenus, seu quod implebatur sapientia, et quod gratia Dei erat in illo: non ergo ex pccclavil spiritum sapientiae et gratiae per annos 30.

Neque obstat, quod Hieronymus in cap. 61. Isaiae dicit. unctionem Christi expletam anno ejus 30. Voluit enim Hieronymus dicere, Christum, qui fuerat unctus in conceptione sua invisibiliter, fuisse unctum in baptismo visibiliter, idesl, manifestatam tunc fuisse exteriore signo unctionem, quam intus antea jam acceperat.

Ad secundam difficultatem respondeo: licet Joannes, et alii homines ita fuerint pleni initio, ut lamen adhuc potuerint proficere: lamen Christum non potuisse proficere, quia initio accepit gratiam sine mensura: alii vero acceperunt cum mensura. Nam de Christo dicit Jo. cap. 1. *De plenitudine ejus omnes accepimus:* non enim secundum mensuram dat Deus spiritum. nimirum, Filio suo: de aliis dicitur Ephes. 1. *Unicuique, nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* Unde dicitur Jo. ult. *Domine tu omnia nosti.*

Ei Coloss. 2. *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.*

CAPET 111.

Idem probalur ex doctrina Patrum.

Accedant nunc testimonia Patrum. Eusebius lib. 10. demons!. Evang. cap. ull.. exponens psal. 21. ex illis verbis *De ventre matris meat. Deus metis et tu* deducit, Chrisii animam in utero Virginis perfectissimam cognitionem, et constantiam habuisse, inmo et Deum vidisse, cui cognitioni nihil addi potest: *Cum*. inquit. *adhuc intra certam gestantis me in utero laterem, te tamen Deum meum videbam etc.* Et supra: *Putabar, ut reliqui hominum infantes, imperfectus esse, et absque usu rationis: non aulem eram talis, licet mihi caelestis hominibus simile esset corpus.*

Ambrosius lib. 5. de Fui. cap. 18. proponit quorundam sententiam, qui dicebant, Christum vel Deum omnia scivisse. non aulem vel hominem, quia scriptum sil. *Proiciebat sapientia etc.* Deinde refellit, dicens: *Haec taipcn alii dicant: ego aulem mullo magis arbitror, quia Filius qui cum hominibus conversatus est. et hominem egit, carnem suscepit, nostrum assumpsit affectum, ut nostra ignoratione nescire se diceret, non quia aliquid ipse nesciret etc.* Gregorius Nazianienis Oral, in Basil., parum a med.: *Proficiebat*, inquit. *sapientia. non. quod haec in illo incrementum acciperent (quid enim eo. quod a principio perfectum erat, perfectius essepossit?).sed quodhaec paulatim detegerentur, et elucerent.*

Hieronymus in cap. 11. Isaiac dicit, in Christum ex Maria conceptum descendisse Spiritum sanctum, non per paries vel in alios Sanctos: *Sed juxta euangelium quod legunt Nazarei*, inquit. *Descendet in cum omnis fons Spiritus sancti.* Et in cap. 31 .Hier. in illud: *Mulier circumdabit virum. Absque viri semine, absque ullo coitu*, inquit, *foemina circumdabit virum gremio uteri sui, qui juxta incrementa quidem aetatis per vagitus et infantiam proficere videbitur sapientia et aetate: sed perfectus vir invenire Virginis solitis mensibus continebitur.*

Athanasius Serm. 1. cont. Arian, ull. mod. simpliciter negat, Christum in sapientia profecisse: *EsInc*, inquit, ille *homo, ut vulgus hominum, an Deus humanitate, et carne indutus? Quod si vulgaris est homo, esto, vel pro conditione aliorum hominum profectus capiat.* At *istiusmodi est Samosalcnsis sententia, quam vos toto animo et ope fovetis etc.* Verum est quidem, Alhnnasium praecipue loqui de Christo qua Deus oral, cum negat cum profecisseilamcn cum solum admittit profectum quoad externam demonstrationem sapientiae, et simpliciter negat, Christum interno profectu ullo modo auctum esse; satis aperte significat, se loqui etiam de Christo qua homo erat.

Augustinus lib. 2. de Peccat, mcr. et rem. cap. 29. *Quam*, inquit, *ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum est ut habitaret in nobis: nec illam*

ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatus, quam videmus in parvulis. Et infra: *Sed quia in eo erat similitudo carnis peccati. mutationes aetatum perpeti coluit ab ipsa exorsus infantia etc.* 1 bi Augustinus solum aelale concedit Cbrislum profecisse, et mutationem passum, non aulem in dotibus animae. Et lib. IS.Trin. cap. 20>. absurdissimum iudical, Christum accepisse Spiritum sanctum alio tempore, quam in ipsa conceptione.

Cyrillus lib. 20. Ihcs. cap. 7. apertè dicit, nihil additum Christo. etiamsi legamus eum profecisse sapientia et gratia. Et lib. 1. in Jo. cap. 17. *Quia magis eum*, inquit. *indies homines admirabantur, illorum potius de Jesu opinio, quam illius perfecta crescebat gratia.* Gregorius lib. 8. cpisl. 12. Jaudal Eulogium qui scripserat contra Agnoilas, et ipse etiam cum haeresim breviter refellit. Sophronius quoque in cpisl. ad Serg., quae legitur in 6. Synodo, aci. 11. damna Themisium auctorem Agnoitarum.

Beda in hom.Dom.I.post Epiph. *Juxta hominis* inquit. *naturam proficiebat sapientia, non quidem ipse sapientior ex tempore existendo. qui a prima conceptionis hora spiritu sapientiae plenus permanebat, sed eandem, qua plenus erat, sapientiam caelestis ex tempore demonstrando etc.* Damascenus lib. 3. cap. 22. *Qui*. inquit. *proficere ipsum dicunt sapientia et gratia, et horum accessionem additionemque subinde suscipientem. non secundum hypostasim adorant unionem etc.*

Bernardus horn. 2. super Missus est. inquit: *Sive latens in utero, sive rugiens in praesepio, sive jam grandiusculus in templo, sive jam perfectae aetatis docens in populo, aequè profecto plenus fuit Spiritu sancto. Nec fuit hora in quacumque aetate sua. qua de plenitudine illa, quam in conceptione sui accepit in ulero. vel aliquid minueretur, vel aliquid eidem adjiceretur.* Vide quoque Anselmum lib. 1. Cur Deus homo, et Theophylactum in 2. cap. Lucae.

CAPUT IV.

Idem probalur rationibus.

Addamus posiremo argumenta ex ratione petita. Primum. Aon est ullo modo credibile, vel Verbum personaliter factus sil homo, et non simul effuderit in ipsa Incarnatione in illam humanitatem omnia pona, quorum capax erat: nam si fecit illam animam animam suam propriam, illa vel vere dicitur et sil anima Dei; quomodo verisimile est. non illam continuo sapientissimam reddidisse? Absurdum est enim, animam Sapientiae aliquando insipientem fuisse; et hoc est quod urget Damascenus cum ait, cos non credere Incarnationem, qui credunt, illam animam paulatim profecisse.

Secunda ratio. Sapientia et gratia Christo homini naturalis fuit, ut docet Augustinus in Enchir. cap. 40. non quidem quod non fuerit a Deo animae infusa, sed quia in Christo ab intrinseco principio,

cl per modum naturae fluebat: siquidem ipse Christus seipsum gratia cl sapientia replebat, idesl, ex una Christi natura in alleram haec dona redundabant ergo non accepit Christus illam sapientiam, vel gratiam post Incarnationem, sed in ipsa Incarnatione: nam ideo dicitur naturalis, quia salim el abundantissime manavit.

Tertia ratio. Christus homo in Incarnatione coepit esse Filius Dei: ergo tunc debuit repleri omnibus donis, nam Filius esi haeres omnium bonorum paternorum: nec debuit expectare Christus successionem ex morio f'alris. ul notum csl. Et haec esse videtur ratio Cyrilli lib. I. in Jo. cap. 17. ubi dicit. Deum dedisse Christo omnem sapientiam cl gratiam, quia Filius erat: caeteris aulem dedisse munera quaedam, quia servi sunt, ul etiam legitur fecisse Abraham Genes. 2.7. qui filio Isaac dedit omnia sua adhuc vivens; filiis aulem concubinarum largitus csl munera.

Quarta ratio. Christus homo in Ipsa Incarnatione facit est Caput, non solum hominum, sed etiam angelorum, ut omnes concedunt: ergo debuit tunc repleri sapientia, gratia, el ipsa etiam bealitudine: nec enim conveniebat, ut caput esset minus ornatum, et minus sapiens, quam sint membra.

Quinta ratio. Adam creatus esi sapienlissimus, ul ex eo colligitur, quod mox a creatione imposuit nomina omnibus animantibus Genes. 2. ergo nullo magis secundas Adam debuit in ipsa conceptione sapienlissimus fieri,

CAPUT V.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Ad rationem Agnoilarum cl Calvinistarum, quam proponit b. Gregorius, cl non solvit, dicens sc alio (empore soluturum; respondeo: Christum accepisse duo quaedam ex nostris rebus in Incarnatione. Primo, naturam integram cum omnibus quae ad ejus perfectionem perlinent: nam, ul ait in Symbolo Athanasius: *Perfectus Deus* csl Christus, *et perfectus homo*. Secundo, accepit aliquos defectus consequentes naturam nostram corruptam, ul mortem, famem, siliucl. non tamen omnes defectus: nam non accepit pccalum, fomitem, ignorantiam cujus rei causa est, quoniam cum defectus non pertineant ad essentiam, vel perfectionem naturae assumptae; ex ejusmodi defectibus non debuit accipere nisi illos, qui conducebant ad finem Incarnationis, qui erat salvare homines. Jam vero monendo cl patiendo, polerat mereri apud Deum, quia patientia virtus csl: al vero fomes, pccalum. ignorantia, non erant utilia ad salvandos homines, sed potius noxia; non enim pccalum peccato tolli potest, sicut morte mors occisa est.

Cum igiur Scriptura docet, *Christum debuisse assimilari fratribus per omnia absque peccato*. Hebr. 2. cl]. nun oportet inde colligere, assimilari elhmi debuisse in ignorantia, quae non csl peccatum, cl tamen est in nobis. Nam cum excipitur pccalum, per illas voces *absque peccato* inclli-

gunlur excepla non solum peccata. sed etiam omnes illi defectus, qui non erant utiles redemptioni. Et cum dicitur *Per omnia assimilari*, nomine omnium intelliguntur omnia, quae ad perfectionem naturae perlinent, vel ad redemptionem conducunt. Alloqui si omnia deberent esse in Christo quae sunt in nobis, non debuisset concipi de Spiritus., nec nasci ex Virgine, nec in infantia impleri sapientia, nec carere rebellione partis/inferioris. Immo etiam oportuisset, eum febri, podagra, caeterisque morbis alligari.

Adde, quod nusquam habetur illa sententia, ut ab eis citatur: nam Hebr. 2. sic legimus: *Debit per omnia fratribus similari*, sed non habetur hoc loco, *excepto peccato*; el sensus est, *Debit assimilari per omnia, quae ad naturam pertinent*. Hebr. 4, legimus: *Tentalus per omnia pro similitudine, absque peccato*. El sensus csl. *lentatus, fuit Christus omnibus modis*, idesl, *expertus csl omnia mala*, quae soient homines perpoli in corpore, in anima, in honore, in facultatibus, in amicis el consanguineis: cl tamen nulla liliuin lenalium eum ad pccalum unquam adduxit.

Jam voo ad aliorum Scripurae testimonium, cuius lobi vis posita esi in illa voce greca “ληρονρ^”, llespondeo pmo: illud-Zr(ooû;iv5ç aliquando significare *redundans*, quod csl idem quod πλήξη, cl hanc significationem sequutus est noslcr Interpres qui vertit *plenus*.

Secundo dico: si legamus passive *implcbalur*, sensum hunc esse, quod sapientia tam mercata, quam creata, quae in ipso erat, replebantur indies magis organa corporea, el movebantur, atque aptabantur ad opera excellentiora facienda. Quem sensum indical Athanasius Serm. i. conl. Arian.. el quadral hic sensus valde textui. Puer enim crescebat corpore, el roborabatur spiritu, non extrinsecus adveniente, sed qui in ipso erat, ut opera perfectiora faceret, ctpariler implcbalur sapientia, non aliunde adscila, sed ea quae in ipso erat diffundente se, et possidente omnia membra el omnes sensus. Unde sequitur: *El gratia Dei erat in illo*; non ail, <quisivil gratiam, sed *gratia erat in illo*, eum fovens cl dirigens. Sicut ergo in ipsa conceptione, Spiritus el sapientia replevit illud corpusculum lanquam parvum templum suum: ita poslca cscscntc illo templo, quodammodo se extendebat spiritus, el tolum replebat»

Tclio, idem etiam dici posset, quod replebatur sapientia acquisita per experimentum proprium: tametsi enim nihil ignoraret theorice, cum haberet infusam scientiam omnium rerum; tamen practice ignorabat illa omnia, quae non fuerat expertus. Quomodo Paulus dicit, cum didicisse obedienlinm per ea quae passus est Hebr..'.». El haec videtur expositio beati Ambrosii lib. de Ineam. Dom. Sacram, cap.7: ubi dicit. Christum habuisse naturam humanam iiiiilio perfectam, cl lamon sensu humano profecisse.

Restat tertium Scripurae testimonium ex cap. 2. Lucae: *Jesus aulem proficiebat sapientia, aetate, el gratia*. Sed esi certa el communis expositio comm Patrum, quos supra citavimus. Grcgorii Xazianzeni, Cyrilli, Damasceni, Theophylacti, Bedae, An-

schni. Bernardi et aliorum, quod Christus profecerit sapientia et gratia, opinione hominum. quibus in dies magis aperiebat sapientiam suam. Quomodo Sol. quo magis ascendit versus modicum coelum, lauto magis dicitur proficere in lumine et calore, non quod in se fiat lucidior et calidior, sed quia magis apparet ejus virtus.

Addit Damascenus lue. not., quod sicut episcopus dicitur proficere in ecclesia sua suis concionibus, quando populus prolucet: et doctor in schola dicitur prouicere, quando doctos reddit auditores: illam dicit Christus dici potest profecisse, quia fecit alius proficere.

Sed instat Calvinus, nam Lucas dicit, Christum profecisse apud Deum et homines; at non profecit in opinione Dei. nec fecit proficere Deum.

Respondeo: illud *Apud Deum et homines* debere coniungi eum profectu in gratia. non cum profectu in sapientia vel aetate. Nun enim solemus dicere, aliquem profecisse sapientia, vel aetate apud Deum et homines; nam sunt absolutae res, sapientia et aetas, nec ab alio pendent: al rectissime dicitur, aliquem proficere in gratia apud alios, quibus indies fit gratior.

Christus igitur dicitur, gratia apud Deum et homines profecisse, quia quotidie magis diligebatur ab hominibus. et recipiebat signa benevolentiae Dei, sive, quod est idem, crescebat quotidie in externis signis benevolentiae Dei et hominum. sicut de Samuele dicitur I. Reg. 2. *Puer autem prouiciebat; atque crescebat, et placebat tam Deo, quam hominibus.*

Praeterea, prouiciebat apud homines sapientia. quatenus, ut dictum est, multiplicando opera sapientiae, faciebat alios proficere, et ipse etiam quodammodo sapientior apparebat. Praeclara secundo, per opera plena sapientiae et gratiae quae edebat, vere prouiciebat sapientia et gratia apud Deum et homines. quia faciebat opera dignissima, et maxime meritoria, tam iudicio Dei, quam hominum.

Jam de quarto Scripturae testimonio varie sentiunt Patres. Ambrosius lib. 5. de Fid. cap. 8. et Hieronymus in cap. 21. Matth. suspicantur, illud Aequae *Filius* additum ab Arianis. eo quod non habeatur in omnibus graccis codicibus: tamen quia Marci 13. in omnibus habetur, aliter respondendum est.

Prima sit expositio Gregorii lib. 4. epist. 12. ad Eulog.. ubi approbat Eulogii sententiam. quod Christus dicatur nescire diem illum, non in persona sua, sed in persona Ecclesiae. Nulla enim, quae dicuntur de Christo, intelliguntur de corpore, non de capite. Contra hoc tamen posset objici: quia tunc non debuisset Dominus dicere, Aequae *angeli, neque Filius*, nam cum angeli contineantur etiam in corpore Christi quod est Ecclesia; salis erit dicere. *Filius non novit.* Et fortasse praepara Gregorius alias duas expositiones addidit, quia videlicet haec prima non omnino satisfacere videbatur.

Secunda expositio ejusdem Gregorii ibidem, necnon Ambrosii in cap. 17. Lucae, Aazianzeni Orat. 4. de Theologia. et Cyrilli lib. 9. thes. cap. i. est. quod Christus homo dicatur nescire diem, quia non sciebat ut homo, id est, humana scientia, sed di-

na revelatione, seu infusione. Sed non videtur plane id etiam satisfacere: nam apostoli cupiebant a Christo discere illum diem; ipse vero respondit, se non scire, ac propterea etiam non posse docere: al si sciebat divina revelatione, certe pulcrum docere.

Terlia expositio est Epiphanii in Aneor, et Chrysostomi hom. de Trin. lom. 3. et Bernardi lib. de 12. grad. humil. quod dicatur nescire, quia non sciebat practice; quomodo Adam dicebatur ante peccatum non scire bonum et malum: Pater autem dicatur scire, quia practice scit. quandoquidem Omne iudicium dedit Patri et ipse quodammodo iam iudicavit. Sed neque haec videtur admodum quadrare: nam apostoli non cupiebant scire practice, sed theoretice; ac proinde ad rem non pertinebat, siue sciret Dominus practice eam diem, siue non sciret.

Est igitur postrema expositio ejusdem s. Gregorii loc. not. necnon Ambrosii lib. 5. de Fid. cap. 8. Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti in cap. 24. Matth.. Basilii lib. 4. in Eunom. et Augustini lib. I. de Genesi, con. Manich. cap. 22. et lib. I. Trin. cap. 12. quod Filius dicatur nescire, quia non sciebat ad dicendum abis, ei quia eos nescientes faciebat. Quae quidem explicatio est ad propositum huius loci. Vult enim Dominus reddere causam, cur non manifestet eum diem. et dicit causam esse, quia non scit, id est, non didicit hoc a Patre, ut reuelaret aliis, sed ut sibi secretum hoc servaret.

Praeterea, Scriptura passim illa loquitur, ut Genes. 22. *Tunc cognovi. quod Umeas Dominum*, id est, *nunc ostendi tibi et aliis quantum me colas.* Jo. 15. *Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audiui a Patre meo. nota feci vobis.* Et tamen non omnia simpliciter eis indicauerat. Aam cap. 16. ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* Dixerat ergo illis. quaecumque audierat a Patre ad dicendum illis* ita igitur hoc loco dicit, se non scire, nisi quae sciebat ut illis diceret.

Sed contra objicit Calvinus: nam cum Christus dicat. *Vos scitis neque angeli, neque Filius*, si illud Aequae *Filius* sic intelligatur. quod Filius scit quidem, sed non ad dicendum; ergo etiam de angelis dici poterit, illos quidem scire, sed non ad dicendum. Praeterea posset objici: nam cum dicimus. Filium non scire ad dicendum; vel intelligendum est, non scire ad dicendum ulli: vel non scire ad dicendum apostolis. Si primum; (alium est. Filium non scire ad dicendum, nam dixit Spiritui sancto. Si secundum: falsa est illa exceptio, nisi solus Pater, nam nec Pater sciebat ad dicendum apostolis.

Respondeo ad primam objectionem: ex verbis Domini habetur, nec angelos, nec Filium scire ad dicendum: utrum autem alio modo sciant, hic non explicatur; sed tamen scimus aliunde Christum scire: tum quia ipse est iudex constitutus; tum etiam *Quia in eo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi* Colossen. 2. De angelis vero credimus, eos non scire ullo modo: tum quia non est eis necessaria haec cognitio; tum etiam quia nusquam legimus angelos omnia nosse.

Ad secundam dico: Filium non scire ad dicen-

dum ulli omnino, sed intelligo de Filio ul homo esi, quomodo non fecit scire Spiritum sanctum : solus aulcm Pater dicilur scire, quia fecil scire Chrislum hominem, ut Augustinus dicil lib. I. de Genes, conl. Manich. cap. 22. quod aulcm convenit Patri , convenit etiam aliis personis , quae sunl ejusdem naturae : ilaq; idem csl ac si dixisset. Nemo *scii nisi Deus*.

Ad ultimam Scripturam dico : impiam esse biaspheniam. quod Chrislus sine spiritu oraverit aul correxerit, vel revocaverit orationem suam. Nam de eo scriptum est : *Qui peccatum non fecil*, 1. Pel. 7. El *Qui peccatum non novit*, 2. Corinth. 5. El Patres passim docent, Christum non solum non peccasse. sed ncc peccare potuisse. Vide Alhnnasium Oral. 2. cont. Arian., Cyrillum lib. 10. in Jo. cap. 11. el Augustinum in Enchir. cap. 36. el 40. el alios.

At Scriptura ail. illum dixisse, *Pater si possibile csl*: vel sciebat igitur utrum esset possibile, vel non sciebat. Si non sciebat; ergo aliquid ignorabat. Si sciebat esse possibile ; quare dubitando loquitur? Si sciebat esse impossibile: quare petit? Praeterea, cum dicit *Transfer calicem hunc*, videtur repugnasse rectae rationi, et voluntati Patris, nam ad hoc venerat ul pateretur. Denique cum addit, *Aon mea. sed tua voluntas fiat*, videtur aperte emendare quod prius petierat.

Illespondeo: illud *Si possibile est* significare *Si placet tibi*: sciebat enim . Deo nihil esse impossibile ; sed polit, an sil possibile secundum Dei beneplacitum, el palet hoc ex aliis Evangelicis. Nam quod ail Malth. 26. *Si possibile est*, dicil . Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt*- El Lucae 22. *Pater, si vis, transfer etc.* Dicil aulcm *Si vis*. non quod ignoret, Patrem nolle, sed ul ostendat, affectum naturalem suae voluntatis ad fugiendam mortem conjunctum cum omni subjectione ad paternam voluntatem. Est enim idem ac si diceret. *Volo ut non fiat quod volo*, idcsl, *volo voluntate deliberata, quae respicit objectum cum omnibus circumstantiis, ut non fiat id quod ego volo voluntate naturali, quae refertur in objectum secundum se tantum consideratum*. Neque sunl contrariae hae, voluntates , nam non sunl circa idem eodem modo consideratum. El praeterea. una csl potius velleitas. quam vohinls.

Dices : quare Chrislus orando voluit exprimere illam voluntatem naturalem, quam sciebat non implendam? Illespondeo cum Chrysoslomo in hunc locum: ul ostenderet sc cssc vcrum hominem, cl vere doliussc, ac passum cl mortuum esse; si enim: cum tam saepe expresserit naturales affectus . adhuc plurimi fuerunt haeretici negantes Christi veram carnem et passionem, quid fieret si nullum talem affectum ostendisset?

Praeterea, voluit hoc exprimere, ut doceret nos, non aegre ferre, cum non impetramus a Deo id quod petimus: Christus enim in hac oratione parlim fuit auditus, partira non auditus. Auditus fuit in eo quod absolute petebat, juxta illud Jo. II. *Sciebam, quia cemper me audis*: non fuit autem auditus in eo quod petiit ex naturali affectu, juxta illud psal. 21. *Clamabo per diem, cl non exaudies*.

CAPUT VI.

Proponitur quaestio secunda, quae est de descensu ad inferos.

Quaeritur 2. An cl quomodo Chrislus ad inferos descenderit. Ac primum omnes conveniunt, quod Chrislus aliquo modo ad inferos descenderit : nani cl Scripturae passim hoc docent, ut Aci. 2. *Non derelinques animam meam in inferno*. El Ephes. 4. *Descendit in inferiores paries terrae*, Et praeterea in Symb. Apostl. legimus : *Descendit ad inferos*.

Est autem observandum , hanc particulam olim non fuisse in Symbolo apud omnes Ecclesias. Nam Irenaeus lib. I. cap. 2. Origenes init. lib: ζεβ! αρχών, idcsl, de principiis , cl Tertullianus inii. lib. conl. Prax., el lib. de vel. virg., explicant regulam Fidei ab apostolis traditam, cl non meminerunt hujus particulae , sed a Sepultura transeunt ad Resurrectionem. Item Augustinus lib. de Fid. et Symb., el 4. lib. de Symb. ad Calech. non meminit hujus partis, cum lotum Symbolum quinquies exponat.

Itullinus in explicat, legil el explicat hanc particulam, sed monel, non haberi in Symbolo Romanae Ecclesiae, ncc apud Orientales ; tamen implicite contineri in articulo de sepultura , quia sicut corpus descendit ad locum corporum , ita anima ad locum animarum. Porro Cyrillus Calech. 4. el 14. cl Chrysoslomo hom. 2. de Symb., legunt, cl exponunt hanc particulam, cl hoc tempore habetur ubique. El ita cliam legunt Calcchismus Lutheri major cl minor: ilem Calcchismus Calvini, Brenlii, cl aliorum. Ita quoque legunt Cenluriales Centur. 1, lib. 2, cap. 4. et Petrus Martyr in libe). de Symb., Immo Calvinus lib. 2. Inst. cap. 16. § S. dicit, hunc articulum in praecipuis habendum cssc.

Pari ratione in Symbolo Nicaeno hacc particula non habetur, in Symbolo Athanasii habetur; cl cum hacc Symbola inter se non pugnent; certum est, saltem implicite hanc particulam deesse non posse. Inde Anschnos in lib. de proccs. Spir. s., dicit, hunc articulum non esse in Symbolo Nicaeno , et lamcn recipi summo consensu ab omnibus ecclesiis orientis cl occidentis.

Al quaestio lota est de explicatione hujus articuli: quatuor autem invenio exposilioifcs adversariorum, de quibus ordine disputandum est.

CAPUT VII.

Quod descendere ad inferos non sil omnino extinguui.

Prima sententia csl, quod descendere ad inferos sil penilus interire el cxlingui. Brenlius in Calech. anni I. l. II. dicil, descendere ad inferos, esse penitus interire. El in Aci. introducit Chrislum sic loquentem: *Descendam in infernum, sentiam dolores inferni, el plane periisse videbor*.

Item Calvinus in Psychopannychia, volens probare animas justorum post discessum a corpore non dormire, Idcirco, non extinguere, ut quidam Anabaptistae ajuunt. quos in toto libro refellit: probat ex anima Chrisli. quae post separationem a corpore . non est exstincta, nec absorpta a morte, sed immortalis mansit: et hoc dicitur significari illis verbis Ad. 2. *Non derelinques animam in inferno. Haec nobis, inquit, certissimam fidem faciunt, Christum extinguere morte non potuisse, etiam secundum hominem. Vt mors fuit corporis et animae solutio; caelorum anima vitam suam numquam perdidit, quae Patri commendata, non poterat non salva esse. Id colunt verba ex concione Petri, quibus affirmat. impossibile fuisse teneri ipsum a morte, ut Scriptura impleretur. Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Nam anima ejus divina virtute suffulta est, ne in perditionem rueret. et corpus ejus in sepulchro servatum ad resurrectionem etc.*

Videtur coram hoc loco Calvinus, per infernum intelligere perfectam exstinctionem animae: probat enim, animam Chrisli in morte corporis non fuisse exstinctam, quia anima ejus non fuit absorpta ab inferno. Quid igitur est Calvino. absorberi ab inferno, nisi animam penitus extinguere? Sed paulo post id ipsum clarius declarat: sic enim ait: *Praebet et nobis aliud argumentum immortalitatis animae suae, cum Iona triduo immersum in ventre coeli, mortis suae typum constituit. Venter ille mors est, animam igitur salvam in morte habuit.* Et infra probat ex sacrificii) Isaac: *Quid est, inquit, quod Isaac non moritur. nisi quia quod proprium est homini, immortale Christus praestitit, hoc est. animam? Aries vero animal irrationale, qui in ejus locum ad mortem substituitur, corpus est.*

Hanc sententia non eget refutatione: nam ceterum fundamentum Atheismi. Si enim Christus, quia Divinitate suffultus erat, animam immortalem retinuit in morte corporis; ergo caeteri homines, qui non sunt suffulti divinitate, in morte penitus exstinguuntur; non igitur anima humana est immortalis.

Dicent fortasse: pios non extinguere morte, quia pro se et pro suis Christus mortem vicit. Ergo saltem omnes impii exstinguuntur penitus; et hoc est descendere in infernum. Negat id in fine libri Calvinus, ubi asserit, etiam impios vivere post mortem, licet in poculis. At hoc non bene cohaeret cum superioribus: aut enim ipse non bene probat, Christi animam mansisse immortalem ex eo, quod divinitati conjuncta non ceterum permissa ruere in infernum: aut certe sequitur, animas impiorum quae in infernum ruunt plane extinguere. Praeterea, s. Petrus, Act. 2, non dixit, Chrisli animam non fuisse in inferno, sed non ibi longo tempore relictam. Et in Symbolo nonne legimus *Descendit ad inferos?* et si descendere ad inferos ceterum interire, etiam Chrisli anima interiit, licet postea fuerit excitata: at hoc ipsum ceterum, quod volunt Anabaptistae; igitur Calvinus sententia, et seipsam destruit, et Atheismo viam aperit.

CAPH VIII.

Christum non pertulisse poenas damnatorum.

Altera sententia ceterum ejusdem Cuivini lib. 2. Insuper. cap. 16. § K. II. 10. II. et 12. in Atheismo parvo, in Psychopannychia, et in Harmonia Evangelica ad cap. 27. Matthaei, ubi docet. Christum dici descendisse ad inferos, quia passus est dolores animarum damnatarum.

Utrum autem id facilius intelligatur. quaedam annotanda sunt. Ac primum observandum ceterum, apud Calvinum nullum esse locum subterraneum pro impiis, nec Purgatorium, nec etiam Limbum Patrum. Nam lib. 2. Insuper. cap. 16. § 9. dicit, esse pueriles fabulas ista omnia, de qua re paulo post tractabimus. In lib. autem 3. Insuper. cap. ult., et in Psychopannychia docet, nihil esse aliud poenas damnatorum, quam terrorem, et anxietatem conscientiae cogitantis, Deum sibi esse iratum et infestum.

Nota secundo. Christum secundum Calvinum descendisse ad inferos, quia apprehendit Deum tamquam sibi iratum. et infensum propter nos, et ex metu salutis propriae amittendae incredulitatem anxietatem animi passus est. qualem pateretur qui sciret, se aeternum esse peritum: unde etiam verba desperationis eum protulisse alibi lib. 2. Insuper. cap. 16. § 10. *Dixit in anima cruciatus, inquit, damnati ac perditionis hominis pertulit.* Et § II. dicit, eum non fuisse securum de salute. *Christus ergo, inquit, cum lachrymis et clamore valido orans, a metu suo exauditur, non ut a morte sit immunis, sed ne absorbeatur ut peccator, quia illic personam nostram gerebat. Et certe nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quam sentire te a Deo derelictum, et alienatum, et cum invocaveris, non exaudiri, perinde ac si in tuam perniciem ipse conspirasset.* Et infra: *Ita cum diaboli potestate, cum mortis horrore, cum inferorum doloribus manum conserendo, facium est, ut referret de illis victoriam.* Et § 12. Hic, inquit, *nebulones quidam, licet indocti, malitia tamen magis, quam inscitia impulsu clamitant, me atrocem facere Christo injuriam, quia minime consentaneum fuerit, eum de animae salute timere etc.* Item in Harmonia explicans 27. cap. Matth. dicit, Christum non quidem desperasse, immo emisisse vocem desperationis, cum ait, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me.*

Nota tertio. Secundum Calvinum Christum coepisse versari in inferno illa hora, qua in horto coepit contristari et orare: deinde profundius descendisse, quando in cruce clamavit *Deus, Deus meus etc.* denique profundissime, quando coram Dei tribunali comparuit tanquam reus aeternae mortis, et severissimum iudicium irati Dei sustinuit. Ita docet lib. 2. Insuper. cap. 16. § 12. Si nunc, inquit, *roget quispiam, an tunc descenderit Christus ad inferos, cum mortem deprecatus est: respondeo. hoc fuisse exordium unde colligi potest. quam diros et horribiles cruciatus perpessus fuerit, cum se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostra causa.* Hanc ille. Et quamvis non aperte dicat, quamdiu fuerit in inferno, lumen innuit, fuisse usque ad resurrectionem.

Nota quarto. Calvinum tribuere huic poenae infernali totali) iere nostram redemptionem, ita ul s - ne hoc descensu ad inferos, mors in cruce non incut futura illius pretii. Ita enim loquitur lib.2. Iusi, cap. 1(>. § 10..*Xihil, inquit. actum erat, si corpora lanium morte defunctus fuisset Christus : sed operae simul pretium erat, ut divinae ultionis severitatem sentiret.* Et infra : *I nde etiam eum oportuit cum inferorum copiis, aelemaeque mortis horrore, quasi consertis manibus luctari.* Similia repetit, el fusius in cap. 27. Maith.

Haec est Calvinii sententia, quam videntur etiam cx parte sequi Meluuehthon et Brenlius. Siquidem Meliinehllion in loc. cap. dc Filio . bis dicit, Glirium Im i lum gravissime cum lcnlatione de abjectione. Drenlios in cap. 2. Aci. diciEChrislum passum esse dolores inferni. El in lib.de Chr. Majesl. in 2. par., ubi agit de Ascensione , nihil aliud fere docet, quam inferos non esse corium aliquem locum, sed stalum damnatorum. Immo addit, ubique esse inferos . ubi sunl impii, qui leniantur de aotcrmi sua damnatione,

El hinc laudem processit illa incredibilis blasphemia cujusdam apostatae , cujus meminit Joannes Cocilacus in aci. Luth., cl Laurentius Surius in hist, anm 1527. qui asseruit, Chrislum desperasse cl esso damnalum: el forte in poenam hujus peccati Calvinus in morle desperavil,el maledixit diei, quo libros scribere coepit, ul in ejus vita legimus cap. 22. *Daemonibus, inquit ancior, invocatis, jurans, exerrans. et blasphemans, misere expiravit: cujus ilii testimonium perhibuere,qui decumbenti ad extremum usque halitum ministrarunt. Immo hoc etiam, quod diem atque horam destatus sit, el exeeruitis, quam, unquam sludiis.vel descriptionibus impendisset.* Haec Hieronymus Hermes Itolsec, Mericus Lugdunensis, qui Calvinii vitam scripsit.

Jlefolilur haec nova el inaudita impietas. Primo, quia Scripturae lotam salutem nostram tribuunt sanguini cl morti corporali ipsius Chrisli, cl post mo tem corporalem nullam ulterius poenam agnoscunt. Philip. 2. *Humiliavit semetipsum . factus obedient usque ad mortem, mortem aulem crucis : propter quod Deus exaltavit illum etc.*

Vides , hic nullam mentionem lien inferorum , sed obediuliae usque ad mortem omnia tribui. el mox subjungi exaltationem. Item psal. 21. et Isa. 53. describuntur sigillatim omnes Chrisli afflictiones : nulla aulem mentio inferni. Matth. 20. .Mare. 10. Lue. 18, praedicat Dominus apostolis passionem suam, el nominat flagella.sputa,crucem, mortem. cl subjungit continuo: Ll *tertia die resurget.* El ubi , quaesio . reliquit dolores damnatorum, cl cruciatus gehennae? Hom. 5. *Commendat aulem charitalcm suam in nobis, quia cum adhuc peccir,)' ' -senius. Christus pro nobis mortuus est.* Eph'-s I./n quo habemus redemptionem persanqu nein ejus. Colos. 1. *Pacificans per sanguinem crwi> ejus ue quae in terris sive quae in coelis ■un! Il br. 9. Per proprium sanguinem introivit .einrl in sancta, aeterna redemptione inventa.* I I'd ! *Aon corruptibilibus, auro, rei argento n dem; li estis,ted pretioso sanguine quasi agni*

immaculati ct incontaminati Chrisli I. Jo.I.San* guis ejus emundat ab om ii peccatu. Denique Apoc. 5. Sam ii clamant in coel >: *Uedcmisli nos Deo in sanguine tuo, etc.*

Vide ergo quam sit verum quod dicit Calvinus, corporali morle Chrislum nihil egisse , sed inferni doloribus . cum Scripturae passim inculcent, nos Chrisli morle redemptos : dolorum autem inferni ne meminerunt quidem. Xam quae loca pro sc Calvinus adducit, paulo post demonstrabimus , nihil ad rem propositam facere.

Secundo probatur ex circumstantiis passionis Chrisli. Xam si ab oratione illa m horto, usqueqd resurrectionem Christus fuit in inferno , el Deum ul sibi adversum el iratum apprehendebat, cl non eral securus de sua salute: quomodo tam audacter dicebat Caiphae: *Amodo videbitis filium hominis venientem Hi nubibus coeli?* Item Plato: *Ilegnum meum non csl de hoc mundo?* liem:quomodo orat Palrem pro crucifixoribus suis? quomodo promittit latroni Paradisum ? quomodo Patri animam suam commendat? Certe haec non sunl signa diffidentis de benevolentia Pulris. mullo minus desperantis, aul metuentis de salute propria.

Tertio probatur. Quia si redempti essemus per infernales poenas Chrisli, deberent figurae praecessisse: deberet cliam aliquod Sacramentum exstare in memoriam tanti beneficii ; ul csl Eucharestia in memoriam passionis. Item Ecclesia deberet celebrare memoriam hujus beneficii, ul celebrat memoriam natalis Domini, passionis, mortis, resurrectionis. Hem deberet depingi Christus in igne gehennae iu medio damnatorum, ul depingi solet in cruce inter duos latrones. Al nihil tale vidimus fieri, aut legimus unquam facium : ergo Ecclesia vel semper fuil ingraljssima , vel figmenta sunt quae docet Calvinus.

Quarto. Omnes Patres, qui descensum Chrisli ad inferos describunt, describunt ul descensum victoris el triumphatoris, non ut r ■, ncc ullo modo indicant, Chrislum aliquid passum in inferno. Cyrillus Calceh. 11. *Exterrita esl mors , inquit, videns novum quemdam descendentem in infernum. vinctis quae illic sunl non ligatum.* Qua de. caussa, o portae inferi, hunc videntes exhoruistis? *Quis insuetus vos coepit limor?*

Ambrosius lib, de Mjsler, Pastli. cap. 1 *Expers peccati Christus cum ad tarlari ima descenderet, seras inferni, januasque confringens , vinctas peccato animas mortis dominatione deshuclo, a diaboli faucibus revocavit ad vitam.atque ita divinus triumphus aeternis characteribus esl conscriptus.* Similia habent Hilarius Jib. III. Trin. Augusl. episl. 99. ad Evod. Chrysoslomus , Eusebius Emissenus. el alii in hom. de Pasch. Procul igitur a doctrina Patrum abest Calvinii sententia, quae Chrislum non vietorem , sed reum ad inferos demittit.

Quinto. Fundamentum Calvinii csl falsum , quod videlicet, esse in inferno nihil sil aliud, quam timere Deum iratum. Xam ista esl baeresis damnata inOrigene. teste Hieronymo, in epist. ad Avii. Praeterea, inde sequeretur, multos hic viventes jam esse in inferno, el esse damnatos, quod certo repu-

gnal statui hujus vitae. Quam nulli enim in line Vila reperiuntur, qui cerlo sibi persuadent, Deum se habere iratum? Quant multi qui de salute aeterna desperare incipiunt? Num igitur illi omnes jam apud inferos degunt? Quid est hoc aliud, quam inferus omnino negare, et alio modo viam munire? Denique ostendemus paulo post, voros inferos esse loca subterranea.

Sexto. Si Christus emisit verba desperationis, eerie videtur gravissime peccasse: quomodo autem per peccatum nos a peccato redimere potuit?

Respondit Calvinus: Christum emisisse verba desperationis, et timuisse de sua salute quantum ad sensum carnis: lamen nunquam fuisse destitutum Fide, et Spe in Deum, quae illum erigebat contra tentationes desperationis. Nam etsi dixit. *Ul quid dereliquisti me*, quae sunt verba desperationis: tamen etiam dixit, Deus meus *Deus* meus, quae sunt verba Fidei et Spei. Haec enim sunt ejus verba in cap. 27. Matth. *Sed absurdum videtur. Christo elapsam esse desperationis vocem. Solutio facilis est: quamquam sensus carnis exilium apprehenderet, fixam tamen stetisse Fidem ejus in corde.* Et infra: Quo(/ *satis, clare patet ex duobus quaerimoniis membris. Adm antequam tentationem exprimat. praefatur, se ad Deum confugere, tanquam Deum suum.* Et infra: *Cum desperatione*, inquit, *luctatus est; non fuit tamen victus.*

At contra primo. Christus vero pertulit statum damnatorum secundum Calvinum: haec enim sunt verba ejus lib. 2. cap. 16. § 10. *Dios in anima cruciatus damnati ac perdit hominis pertulit.* Et ibidem: *Significat, inquit, propheta in locum sceleratorum sponsorem ac vadem; adeoque instar rei summissum, qui dependeret ac persolveret omnes, quae ab illis expetendae erant. poenas, uno hoc dumtaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri.* Et in Calechismo parvo, in expositione hujus articuli dicit, hoc interfuisse inter damnatos et Christum. quod illi porpotuo, iste ad breve tempus poenas sustinuit.

Al poena damnatorum includit essentialiter desperationem salutis, sicut felicitas includit certitudinem salutis nunquam amittendae; spes aulem cum desperatione consistere non potest; ergo Christus simpliciter desperavit, vel vere non pertulit poenas damnatorum, et proinde secundum Calvinum, non vere nos liberavit.

Praeterea. Quando Christus emisit verba desperationis, ul Calvinus dicit in cap. Matth. 27., vel emisit deliberata voluntate, vel non. Si primum; ergo vere desperavit, et peccavit. Si secundum; ergo in Christo fuit inordinatio passionum, quandoquidem potuit metus praevenire rationem, et extorquere vocem desperationis invita voluntate. Al hoc est contra ipsum Calvinum, qui lib. 2. Instil, cap. 16. § 12. dicit, Christi naturam fuisse perfectam, et nullam in eo fuisse passionum inordinationem.

Praeterea. Quomodo potest vel cogitari, ul in eadem sententia, prima pars sit deliberata, secunda indeliberata? Al in illa sententia, *Deus meus quare dereliquisti me*, illa verba *Deus meus* sunt verba Fidei et deliberata secundum Calvinum: quo-

modo ergo sequentia *Quare me dereliquisti* possunt esse verba desperationis indeliberata? An Christus tam imperfectus et inconstans fuit, ul non posset ex Fide quatuor verba continuare? Al, inquit, *vis doloris extorsit. FA* numquid non dolebat, quando dixit, *Deus meus?* cur ergo etiam ista non sunt extorta?

Adde, quod idem Calvinus in Comment, psal. 22. dicit, ista verba *Deus meus* esse correctionem illorum *Quare me dereliquisti.* Al quis unquam audivit, et irracionem praeponi errori? Nonne correctio sequi debet errorem? Non igitur illa verba exciderunt indeliberate, et proinde deliberate Dominus desperavit, si ullo modo desperavit. Audeat igitur Calvinus, et ad caetera sua perversa dogmata adjungat etiam hoc, et Agno Dei qui tulit peccata mundi, non solum peccatum, sed etiam maximum peccatum tribuat.

Denique Christus Calvini sententia dubitavit de sua salute, quando ad inferos descendit, ul supra ostendimus ex lib. 2. Instil, cap. 16. § 12. at idem Calvinus lib. 3. Instil, cap. 2. § 16. docet, dubitare de sua salute esse peccatum contra virtutem Fidei; ergo Christus contra Fidem peccavit. Respondebit: in Christo non fuisse dubitationem deliberatam, sed immissam a diabolo per tentationem: sic enim ipse respondit in eodem libro 3. cap. 2. § 17. de lidclibus. quos dicit cum Fide pelli dubitationum tentationes.

Al ibidem § 18. idem Calvinus asserit, has dubitationes, licet non exlinguant Fidem, lamen oriri ex imperfectione Fidei, quae cum non plene replet et occupat nos. non etiam perfecte curat ab omni dillideniac morbo; ergo saltem cogetur Christo tribuere Fidem imperfectam. et dillideniac morbum, quandoquidem illi tribuit dubitationem de propria salute. En igitur quam bene pugnat Calvinus pro gloria Christi, quando non solum non tribuit illi bealitudinem cum Catholicis, sed ne perfectam quidem Fidem cum Luthcranis. Sed argumenta ejus videamus.

Primum argumentum sumit ex Isaia cap. 53. ubi dicitur Christus a Deo percussus; hinc enim colligit. Deum iratum et infensum sibi Christum sustinuisse.

Respondeo primo: Christum dici percussum a Patre, non quia Pater illum oderit, sed quia permisit occidi pro nobis, ul explicat Apostolus Rom. N. *Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quomodo, quando Abraham liliu suu immolare voluit Deo obodit, nec liliu oderat, nec Illius putabat se odio haberi: sed intelligebat id fieri ad obodientiam Deo praestandam, sine ulla ira, vel odio erga se. Duo secundo: istam percussione a Hieronymo, et omnibus aliis Expositoribus referri ad solam, melem temporalem, non ad poenas gehennae, de quibus nullus Veterum somniavit. cum de passione Christi ageret. Dico tertio. Ilgmenlum esse Calvini, omnes qui percutiuntur a Deo irato, pelli poenas infernales: quam saepe enim Deus in mundo lia gcalat impios, qui lamen non dicuntur propterea jam esse in inferno?

Secundum argumentum ex eodem e. 53. Isaiae;

Correctio *pacis nostrae super eum* *crpo* Christus lucre debuit omnes poenas, quas nostra peccata merebantur: sed nostra peccata non merebantur solam mortem corporis, sed etiam poenam gehennae; Christus igitur sustinuit etiam poenas gehennae, et sane alioqui solum Redemptor corporum esset.

Respondeo: Si hoc argumentum aliquid concluderet. debuisset Dominus aeterno tempore manere in inferno, cl infinitum prope numerum poenarum perpeti. Nos enim merebamur aeternam damnationem, cl sumus prope infiniti qui hoc merebamur; ul ergo Calvinus cogitur admittere, unam poenam temporalem Christi satisfacere potuisse pro nullis aeternis: ita nos dicimus, mortem corporis Clirisli satisfacere potuisse pro morte animarum omnium: pretium enim redemptionis a Christo persolutum non debet pensari e\ multitudine, vel qualitate, vei diuturnitate poenarum, scd ex dignitate personae, quae patiebatur, el ex charitale, qua patiebatur. Nec sequitur, solum corporum esse Redemptorem; lum quia Christus animo el corpore passus est; tum etiam quia una poena corporis erat infiniti pretii.

Tertium argumentum sumit cx illa tristitia ct metu, quem in horto passus est Dominus, Mallh. 26. Nam si solum timuisset mortem corporis, fuisset iniinnior multis puris hominibus. qui audacter mortem subeunt. Certe nulli martyres in passionibus cxullabant, ncc solum martyres, scd etiam ipsi latrones saepenumero constantissime mori unliir: qui vero timidiore sunt, trepidant quidem, scd nunquam se adeo vinci, ac dejici n perturbatione patiuntur, ul sanguinem sudent: al Christus horrebat, cadebat, sanguinem sudabat, angelica consolatione indigebat, ac demum in agonia positus prolixius orabat; aul igitur infirmior omnibus hominibus fuil, aut non solum corporis mortem, sicut caclcri, scd cliam animae periculum metuebat.

Re-pondeo. Sanctos Patres varie exposuisse hunc timorem Christi, nullum tamen vel minimo verbo lo insinuassee, hunc timorem Christi fuisse de salute animae. Hilarius can. 31. in Mallh. dicit. Christum nihil timuisse pro se. sed pro discipulis. quos praevidebat negaturos: sed cum ail. *Transfer calicem a me*, voluisse dicere, *Transfer a me ad alios*, idest. *fac ut sicut ego alacriter bibo, ila etiam mei discipuli bibant*. Hieronymus in cap. 26. Mallh. dicit, Christum tristem fuisse propter populum Judaeorum, quem videbat illa nocte gravissime peccaturum, el ideo dixisse. *Transfer calicem istum a me*, idest. *fac ne illi me occidant, sed aliqui alii etc*. Ambrosius in cap. 22. Lucae, ct Chrysostomus in cap. 26. Mallh. dicunt, Christum naturali affectu mortem corporis horruisse.

Ad argumentum aulem Calvinii respondeo: Si Christus nun potuisset non timere, cl coactus timuisset: merito infirmior nullis videretur: al non ita est. Nam timuit, quia vohillicaeleri si non li-ment, vel est quia Deus infundit consolationem maj irem quam sil ea poena, vel quia diabolus ob->lupi, facil sensum aliquorum sibi addictorum, vel quia avertunt animum a cogitatione poenarum, el ulibl eum defigunt, quamvis rarissimi isti sint.

At Christus, ul copiosa esset redemptio, voluit etiam poenam moeroris ct timoris subire; cl ideo nec obstupescit sensum suum, nec permisit, ul redundaret ex parlc superiore gaudium in portem inferiorem, nec avertit cogitationem a morte imminente, sed potius dc industria delixit mentem in omnia tormenta impendentia, quod sine dubio summae fuil fortitudinis ct charitatis. Nam, ut ait cvangelista Mallh 26. *Assumpto Petro el duobus filiis Zebcdaei coepit contristari et moesus esse etc*. Quare lunc coepit, nisi quia tunc voluit? Nam cliam ante sciebat se moriturum, cum hoc praediceret discipulis, ct Sacramentum institueret in memoriam passionis suae; ct lamen non solum non metuebat, scd etiam consolabatur metuentes discipulos, ul palet Jo. II. cl 15. Unde etiam finita oratione, quia non amplius voluit timere, non amplius timuit, scd alacriter occurrit se quaerentibus ad mortem, ct in toto decursu passionis suae nullum signum timoris dedit. Hinc csl etiam quod Jo. 11. legimus, cum a scipso turbatum. In quem locum scribens Augustinus tract. 49. in Jo. *Attendite potestatem*, inquit, *Turbatus est Christus quia voluit. Ubi summa potestas est*, secundum *voluntatis nutum tractatur infirmitas: hoc est turbavit seipsum*. Vide lotum sermonem, ubi de hac re multa praeclare dicit.

Quartum argumentum cx .Mallh. 27. ubi Christus exclamat, *Deus meus, Deus meus*, ul *quid me dereliquisti?* Videtur enim, Christus non potuisse in haec verba prorumpere, nisi apprehendisset Deum ut sibi iratum el infensum.

Respondeo: nullam Heri hic mentionem irae Dei erga Filium, scd solius derelictionis; dereliquit enim Deitas humanitatem in poenis, ct cum posset eam inde eripere, noluit, ul sacrificium perficeretur, quo mundus redimendus erat. Voluit autem Dominus hoc moto clamare, ul intelligercmus, illum vere gravissimos dolores pertulisse, el non sua culpa pertulisse, id enim signilieal illud *Quare*, ac si diceret, *non est in me caussa hujus poenae*.

Quintum argumentum cx Actor. 2. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo*. Nam si non pertulit Christus dolores inferni, quomodo potuit ab illis solvi? Quis cmm solvitur a vinculis, quibus nunquam fuil ligatus?

Respondeo primo: in graeco legi, solutis doloribus mortis, του θανάτου, ct sensum cssc secundum Chrysostomum cl Occumenium, quod Deus per Christi resurrectionem ipsam mortem a doloribus liberavit: mors enim quasi dolorem patiebatur. cum Christum detineret, quem lenere non poterat. Sed forte planior sensus erit, si dicamus, Christum sua resurrectione destruxisse ac dissolvisse mortem cum omnibus doloribus, qui illam comitantur: resurrexit enim immortalis el impassibilis.

Quod autem Calvinus per dolores mortis intelligi vult dolores, quos parit maledictio cl ira Dei, quae origo mortis est, et proinde dolores damnatorum; nimis longe petitum est. Num si, quia ira Dei fuil caussa modis, ideo dolores quos palieba-

lur in morte Christus, crnnl nb irato Deo, cl dolores damnatorum dici poterant; eadem ratione omnes qui moriuntur, etiam martyres, haberent Deum infestum, ct paterentur dolores gehennae. Est igilur ira Dei caussa remota et generalis ipsius mortis: tamen proxima el particularis caussa, saepissime est benevolentia cl gralia specialis Dei. ul Augustinus dicit lib. 13. de Civil. Dei cap. 6. el alibi. El ipse David qui conii: *Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Psal. 215. Et Joannes audivit vocem dc coelo dicentem sibi: *Beati mortui qui in Domino moriuntur*, Apoc. 11. Denique Paulus mortem lucrum sibi esse dicebat, Philip. 1.

Dico secundo: in nostra editione latina haberi *Solutis doloribus inferni*, quae lectio forte csl praeferenda gniccae. Nam Irenaeus lib. 3. cap. 12. legit *doloribus inferorum*. El Augustinus e- pisl. 99. ad Evod., el alii similiter legunt: ac ut doccl Augustinus, duplex sensus esse potest. Unus, *Solutis doloribus inferni*, idest, *irritū effectis*. solvit enim Chrislus dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne icncrclur; *Quemadmodum*, inquil Augustinus, *solvi possunt laquei venantium nc teneant, non quia tenuerunt*. Alter est. *Solutis doloribus inferni*, quibus teneri ipse non poterat, scd quibus tenebantur alii, quos ipse nove- rat liberandos. Ubi Augustinus non solum explicat recte hunc locum, sed etiam pro confesso asserit contrarium ejus, quod Calvinus probare intendit.

Sextum argumentum ex illo Hebr. 5. *In diebus camis suae preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lachrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia*. Auli enim Calvinus illud *Pro sua reverentia* debere sic intclligi *Exauditus est a suo metu*, «rb τη ευλαλία, quasi dical, Christus non orabat ul non moreretur, scd ul non absorberetur ul pcccalor, idcsl, nc damnarclur in aeternum, cl ab hoc melo perdendae salutis aeternae per paternam exauditionem liberatus csl.

Al oportet Calvinum oslcndcrc ευλάβειαν accipi pro metu poenae, significat enim pietatem cl reverentiam, cl proinde cliam metum reverentialcm. Ipse enim Calvinus in cap. 2. Lucae, ubi nos legimus de Simeone, quod esset *timoratus*, ipse legit, pius, cl cxponit dc vera pietate; cl lamen vox graeca est ευλάβη.

Bcza quoque in Annotat, ad cumdem locum E- vangclii.ila scribit: etynt/fcal.non *quemcumque timorem, sed cum reverentia potius quam cum animi trepitatione conjunctum*. *Latini religionem* vocant. Alsi ila est, cur Hcbr.5.cam- dem vocem accommodare conantur Calvinus ct Bcza ad melum mortis aeternae, conjunctum cum summa trepitatione? ,.

Scd Beza urget, voculam illam ἀπδ. quam dicit non posse accipi pro particula *Pro*, vel *Propter*, scd pro *Ex*, vel *Ab*: cl quia absurdum videtur, Christum voluisse liberari a pietate cl religione sua; ideo vertendum existimat, a metu, videlicet mortis, aul damnationis. Al profecto facilius nos ostendemus, voculam ἀτ.ο cum genitivo idem significare, quod διὰ cum accusativo, quae omnium

consensu significal Propter, quam Beza possit ostendere Ιυλἀ^ζιτ/ accipi pro metu poenae. Nam .Mallh. 13. ver». 44. Lucae 24. vers. 41.ct Aci. 12. vers. 44. legimus, *ir.i, χαοά. prae gaudio*. sive ob *gaudium*. Lucae 22. vers. 45. *ἀρ.β τη λόγντ, ob tristitiam*. 2. Mach. 5. vers. 21. ἀπὰ τη *ob superbiam*, ut ibidem explicatur p'-r alias voces, διὰ μετεωρισμόν τη ζαρ- δία?. ob *elationem cordis*.

Quare Chrysoslomus, Theopbylaclus, Oecume- nius in hunc locum, exponunt illam vocem de ve- natione, quae Christo debebatur, ut sit sensos. *Exauditus est quia merebatur exaudiri, cum es- set dignissimus omni honore et reverentia*, vel. *Exauditus est ob reverentiam, qua ipse Patrem suum prosequabatur*. El eerie negare non pos- sunt adversarii.quin Chrysoslomus. Thcophylaclus, Oecurnenms graecas phrases inelligercnl.'

Quid,quod Erasmus quoque in Annotat, ad cum- dem locum, per *ἐυ>.ἀ^ζια*./ reverentiam el piela- lem inelligi debere doccl? Etsi aulem non ccrlo scimus quae fuerit haecoratio, dc qua Paulus agit hoc loco: lamen probabile csl, eam cssc, quam Dominus in horto fudit imminente passione: in eo aulem exauditus csl, quod absolute petiit, nimi- rum, ut licret voluntas Dei in morte sua, vel ul li- beraretur a morlc per resurrectionem.

Septimum argumentum sumit Calvinus ex Hila- rio, qui lib. 2. de Trin. sic ait; *Crux, mors, infe- ri, nostra vita sunl*. Ul lib. 3. *Filius Dei*. inquit, *in infernis est: sed homo refertur ad coelum*. Et lib. 4. dicit, per descensum Christi ad inferos id nos consecutos, ul mors perempta sil.El in fin. lib. *Mortem*, inquil. *in inferno perimens*.

Despondeo: miram cssc Calvini impudentiam in Hilario cilando, cum constet, Hilarium vix dolores corporis inChrisio agnovisse.Certe theologi multum laborant, ul ostendant, ab Hilario non esse omnino negalos Christi dolores.

Praeterea in hb. 10. de Trin. refellit ex professo Calvini hacrcsim, ac doccl, Christum non potuisse ullo modo metuere dolores inferni. pag. 195. *La- zaro*, inquil, *in Abrahae sinibus lactanto, infernum Chaos Christus timeret?Haec stulta atque ri- dicula sunt*. El pag. 203. Anne *tibi*, inquit, *me- tuere infernum Chaos, et torrentes flammās, et omnem poenarum ultricium abyssum credendus est,dicens latroni.Hodie mecum eris in paradiso?* El infra: *Dominus communionem ei paradisi mox pollicetur, tu Christum in inferis sub poenali ter- rore concludis?* Ilacc Hilarius,qui tantum non nomi- nat Calvinum, cum nescio cujus errorem confutat.

Cum ergo dicil Hilarius. inferos Christi nostram cssc vitam, et in inferno mortem occisam, vult di- cere, Christum descendisse ad loca inferorum, ut inde Sanctos cripcrcl, ct deinde locum illum ob- strueret, nc ad eum amplius ulli descenderent, qui in cum crederent, cumque diligerent.

CAPUT LX.

Proponitur tertius error refellendus de descensu Christi ad inferos.

Sequitur tertia explicatio, quae csl Bucerii,in cap. 27. .Mallh. ct Bezac in cap. 2. Aci. qui doecul, in-

telligisepulchriim inScriplurisnominc inferni; proinde nihil osse aliud, Christum descendisse ad inferos. quam scpullum esse.

Calvinus parlim hanc sententiam sequitur, parlim cam refellit: Nam in psal. 15. ubi nos habemus, Aon derdinqes *animam meavi in inferno* , ipse vertit; Non *derelinques animum meam insepuD diro*. Et lib. 2. Instil. cap. 16. § 9. cum Bucero dicil, fabulam esse, quod sini loca animarum subterranea. cl quod ad ea Chrislus descenderit ; lamen in hoc dissentit, quod descensum Christi ad inferos, qui punitur in Symbolo, non vull esse sepulturam, sed, ut jam refutavimus, descensum ad poenas damnatorum.

Si quis petat a Calvino el Beza, ubi fuerint ante Christi mortem animae justorum; respondent: fuisse in coelo, licet ncc viderint Deuin, nec sint visurae usque ad diem iudicii. Ita Calvinus in Psychopannychia, cl Beza in lib. cont. Brenl. de Chr. majest., p. 2. ubi de ascensione disputat.

Ad refutationem igilur hujus sententiae tria probanda sunt. Primo, inferos esse loca subterranea distincta a sepulchris.Secundo,animas ante Christi mortem non fuisse in coelo, sed in inferno subterraneo ; ct proinde Christum , qui ad locum animarum descendit, in infernum subterraneum descendisse. Tertio, directe Christi animam descendisse ad inferos, a scpulchro distinctos.

CAPUT X.

Inferos esse loca subterranea distincta a sepulchris.

Quantum ad primum, c\ nomine inferorum, quo utuntur Scripturae hebraicae, graecae cl lafinae, cognosci potest ubi sint inferi. Nomen inferni latinum. non dubium quin sil distinctum a nomine sepulchri.el cum significet aliquid inferius nobis cl infra nos. nihil sil nisi centrum terrae: necessario loca inferorum melliguntur loca profunda subterranea. Sed de latino nomine parum curant adversarii, quia Scripturae graece el hebraice solum scriptae sunt.

Nomen graecum, quod habemus Mattii. II. Lucae 16 Aci. 2 el ubicumque latine est infernus, esi >> t;. quod nomen Theodorus Beza in Aci. 2. assem, ordinario accipi pro scpulchro , aliquando lamen apud poetas pro loco damnatorum. Sed haec est nimis aperta impudentia. Nam . ul omittam , quod graece >cpulchrum diciturτᾶφο;, non Ἅδης , unde Lpitaphia dicuntur eliam a Latinis carmina . quae adscpuichra scribi solenIxerle Matth.I I.cuin dicitur de Capharnaum: *El tu Capharnaum numquid v-que ad coelum exaltaberis? usque ad infernium descendes, non* potest accipi pro seputchn vov Sir,;. I.-:«:i enim ridicula antithesis, eum coccum nullis millibus stadiorum distet a terrae superficie. ubi er i Capharnaum, cl < pulchrum non distet nisi paucis ulnis. Vull autem Dominus dicer» ili un urbem i.»m profunde descensuram, quam allvi bbatur exaltatu. Lucae 16. ubi dicitur, dives purb ir uis m in/erno fuisse m tormentis, non potest

vox £\$η c.xponi de scpulchro. nisi quis velit, animas esse in sepulchris cum corporibus.

Adde, quod Chrysoslomus in Romiliis de Lazaro semper inlcIligit per infernum, ubi eral dives, gehennam. Praeterea Lucianus in dial, dc hiet, dicit, 5δην esse locum sub terra profundum. Plato in lib, 2. dc Rcpub., dicil, ἐν βδου δήζην δώσ^μζν, id est, in inferno rationem reddemus operum nostrorum: corium aulcm est, non reddi rationem in scpulchro.Denique Ilcnricus Stephaniis in suo mag, thes. in gratiam Bezae (ut videtur) dicil, posse accipi pro scpulchro vocem 5o-/(v, sed nullum invenire potuit auctorem, qui ita loquulus fuisset, cum lamen mullos citaverit pro significatione inferni.

Jam vero nomen hebraeum . quod habetur passim in Testamento veteri, est quod verbum contendit Beza ubique accipi proscpulchro, sed falsum csl; nam signilical voraginem: cl ordinarie accipitur pro loco animarum subterraneo , el vcl raro, vel nunquam pro scpulchro. Et probo primo ex illo Genesis 11.*Descendam ad liliu meum lugens in infernumXbi* vox csl 5'KIJ cl non potest accipi pro scpulchro, quia dicil, sc iturum ad filium suum, quem putabat morluum , cl devoratum a feris, el proinde caruissc scpulchro.

item Num. 16. *Descenderunt viventes in infernum operti humo*. Quae verba do loco damnatorum inlcIligit Epiphanius in Aneor, longe a mcd. Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. cl Beda in cap. 1G. Num. El ccrle Epiphanius cl Hieronymus doctissimi erant hebraice,el eo loco verbum est 'jiX'J. Item ps. 138. Si *ascendero in coelum, tu illic es, si descendero in infernum . ades*. Ubi opponuntur terrae superficiei, ubi tunc eral David,duo loca dislanlissiina, allissimum coelum , el profundissimus infernus: sepulchrum autem non abest a terrae superficie duobus palmis: saepe eliam supra terram exstant marmorea sepulchra. Item Isa. 14 dicitur regi Babylonis, cl in ejus figura dicitur diabolo : *Dicebas, in coelum conscendam etc. verumlarnen usque ad infernum detraheris, in profundum kici*. Ubi quatenus agitur de diabolo . non potest infernus significaresepulchrum,quia diabolus non csl in scpulchro, ul notum csl: quatenus agitur dc rege Babylonis, non potest eliam significari scpulclirurn, el quia perirci antithesis, cl quia ibidem dicitur rex ille canturus scpulchro.

Iluc accedit consensus fere omnium illorum, qui dc hac re judicare poterant. Nam LX.Y. seniores 'ἱήχζi,ubique verterunt 5δην.nusquam τᾶφ\$;.Hieronymus ubi(lucvei lit infernum, nusquam sepulchrum. Chaldaeus vertit 3'1}Π'2. *gehenna*.Rabbi David.in psal. 9.in illud. *Convertantur peccatores in infernum*., el idem Rabbi David ct Rabbi Abcn Ezra m illud psal. 138. Si *descendero in infernum, ades*: cl Rabbi Levi m cap. J/>. Prov. cl 26. hb. Job, exponunt per 7'N'w loctM.1 animarum subterraneum.

Confirmatur item hoc idem ex ipso Calvino praeeptore Bezae: is enim in Psychopannychia dicit, interdum accipi pro scpulchro,sed ul plurimum pro statu damnatorum.

Quid, quod Beza se ipse pulcherrime refutat? scripsit enim duos libros, qui m eodem volumine compingi solent: unum conira Scbaslianum Casta-

lioncni, de sua et illius versionc Testamenti novi ; alterum conira Urentium, de omnipraesentia carnis Christi: in 1. lib. tractans ilium locum Act. 2. Aon *derelinques animam meam in inferno*, dicit, in meridie caecutire qui non intelligunt per infernum sepulchrum. Et cum ei objiceretur locus ille Luc. 16. de divite el Lazaro, contendit, ibi eliam per infernum significari sepulchrum. El cum Christus dicit, divitem illum fuisse in tormentis, exponit Beza, Christum figurate esse loquulum , quasi constitueret nobis divitis sepulchrum in mediis flammis , in quo non tam cadaver, quam vivus homo contineretur, cum lamen revera nihil in eo scpulchro praeter corpus inanime fuerit, el de alio loco, quam dc sepulcfro Scripturus exponcre, **dicil**, esse orcum cl ercbum cum poelarum fabulis fingere.

At in hb. conl. Brenl. assumit jura contrariam personam, el dicit, eos in meridie caecutire, qui ex historia Lazari et divitis Luc. 16. non deducunt verum locum inferorum, ubi damnati torqueantur. El ibidem defendit Bullingcrum. qui ex loco Num. 16. probaverat, inferos esse vera loca subterranea, cum tamen ibi sil vox 'j^b-Item ibidem profert locum psal. 138. Si descendero *in infernum*, *ades* ad probandum inferos contra Brenlium : el lamen ibi eliam est ^Xlii. Denique non minus acriter pugnat pro inferis veris corporalibus, localibus, cl subterraneis. ul Brentio contradicat, quam alibi pugnat, ul veros ol locales inferos destruat, vol in sepulchre convertat, ut nobis resistat.

Secundo probo esso inferos praeicr sopulchra ex nomine abyssi. Nam Lucae 8. daemones rogabant Christum, ne miltoroleos in abyssum: certum est, abyssum esse profundam voraginem, cl proinde infra terrae superficiem. Hem , certum est, non esso sepulchrum, nec enim daemonibus parantur sepulchre. Denique certum est. abyssum non osse aliquid spirituale, ul vult Brennius, ubique dillbsum : non enim daemones petivissent non mitti in abyssum. Quid ergo restat, nisi ul abyssus sil profundissima vorago subterranea ?

Tertio probo ex Apoc. ii. ubi legimus, non fuisse inventos, qui solverent librum, Aequc *in coelo*, *neque in terra*. *neque sublus terrain*. Et infra: Dixerunt laudem Deo omnes creaturae *in coelo*, *el super terram*, *el sub terra*. El Philip. 2. *Ul in nomine Jesu omne genufleclatur coelestium, terrestrium, cl infernorum*. Iu quibus locis vox χαταχδονων, nihil aliud significat, quam sublerraneo-
rnm. Al certe non sunt cadavera sepulchrorum , quae non polorant aperire librum, vel quae Deum laudant, ct in nomine Josu flectunt genua ; igilur spiritus sunt, qui dicuntur subterranei, eo quod in locis subterraneis degant.

Quarto probo ex Patribus. Irenaeus lib. 3, prope fin. dicit, Christum descendisse ad inferiora ternio, ubi erant animae. Tertullianus in Apolog. cap. 43. vocat infernum arcani ignis subterraneum thesaurum. Cyrilliis lib. de rec. Fid. ad Theodos., vocat infernum ubi erant animae subterraneam specum. Arnobius lib. 2. conl. Geni.: *Audetis*, inquit, *ride-
re noe, cum gehennas dicimus, et inextinguibiles quosdam ignes etc.* Et infra, dc Platone , sic ait. *Non est absone suspicatus, jaci eas animas in /lu-*

mina *torrentia flammarum, globis el coenosis voraginibus tetra*. Ambrosius in cap, 4. ad Ephes., dicit, Christum ul mortuis praedicaret in inferno, in cor terrae descendisse. Idem habet Nyssenus Orat. I. de resur. Dom. Hieronymus in cap. II. Isa. *Dicimus*, inquit, *quod infernus sub terra sil*. Augustinus lib. 2. Retract, cap. 24. *be inferi**, inquit, *magis mihi videor docete debuisse. quod sub terris sint, quam rationem reddere , cur sub terris esse credantur*, siue dicantur, *quasi non ita sit*. Gregorius lib. 4. Dialog, cap. 42. Bcda lib. 3. in Job. cap. 7. Primasius in cap. 7. Apoc. ct Damascenus lib. 3. cap. ull. infernum sub lerra esse definiunt.

Accedat postremo eliam naturalis ratio. Siquidem consentaneum est ralioni, ul locus daemonum el hominum impiorum ac reproborum longissime distet ab eo loco, in quo angelos ac beatos homines perpetuo futuros non dubitamus : locus autem beatorum (eliam adversariorum testimonio) coelum csl; a coelo vero nihil abest longius, quam terrae centrum.

CAPLT XI.

*Animas piorum non fuisse in coelo ante
Chrisli ascensionem.*

Quantum ad secundum, quod animae piorum non fuerint in coelo ante Christi ascensionem , probatur primo, quia est ea sententia prorsus inaudita in Ecclesia Dei: id quod sane deberet sufficere ad refutationem. Praelcrca Genes. 37. Jacob ait : *Descendam ad /ilium meum in infernum*. Pius erat Jacob, pius eliam Joseph; cl lamen ulrumque non, ascendisse ad coelum , sed ad inferos descendisse Scriptura significat. Item Lue. 16. dives in inferno cum esset, vidit a longe animam Laxari in sinu Abrahae, ol audivit, inter loca ipsorum magnum hiatum esse . id enim significat χαρμα: ex quo apparet , nihil solidi fuisse interjectum inter locum damnatorum el sinum Abrahae , sed utrasque animas in eadem voragine fuisse , licet mullum inter se distantes. Hem hb. 1. Reg. cap, 28. anima Samuelis apparens Sauli de lerra ascendere visa est.

Et quamvis non desint qui negent, illam fuisse veram animam Samuelis : lamen opinio contraria el communior el probabilior et tutior est. Id enim docent Josephus lib. 6. antiq. cap. 13. Justinus in Dial, cum Tripli. Basilius episl. 80. ad Eustach. Ambrosius in I. cap. Lucae: Hieronymus in 7. Isa. Augustinus de cura pro mori. cap. 13. El recentiores, Lirantis, Abulonsis, Dionysius Carthusianus, el Cajelanus in cum locum. El deducitur salis aperle ex textu divinae Scripturae: *Cum vidisset*. inquit, *mulier Samuelem*. Hem , *Dixit Samuel ad Saul*. Item, *Intellexit ergo Saul, quod Samuel esset*. Certo non diceret Scriptura *Intellexit*, sed *putavit*, vel *cogitavit*, si non esset verum.

Praeterea m Eccles, cap, 46. ponitur in laudibus Samuelis, quod morluus prophetaverit , et annuciavcrit regi, quae veniura erant : al quae laus esset Samuelis, si non ipse , sed daemon aliquis in ejus forma apparens futura praedixisset ? al incro-

dibile videtur, animam Ianii prophetae subjectam luisse incantationibus pythonissae. Id quidem est verum,, atque idcirco apparitio Samuelis praevenit incantationem et ejus effectum. Id quod intelligi potest ex perturbatione mulieris, quae turbata est, cum vidit Samuelcm apparuisse antequam evocaretur.

Praeterea idem palet ex I. Pel. 3. *Iis qui in carcere erant spiritu veniens praedicavit, qui increduli fuerunt aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Aoe, cum fabricaretur arca.* Hic dicuntur animae in earccrc fuisse; non ergo erant in coelo, nam ridiculum est dicere, animis in coelo Ianquam in earccrc inclusas Inisse, cum coelum sedes Dei sil. Aequae obstat quod videtur hic agi de spiritibus impiorum: nam Calvinus admittit agi de spiritibus justorum. Sed de hoc loco paulo post ligemus.

Hem Zaccli. 9. *Tu quoque in sanguine Testamenti Iui eduxisti vinctos de lacu, in quo non est aqua.* Quem locum Hieronymus, et Iluperlus in Comment, exponunt de descensu Chrisli ad inferos. Et sane convincitur hinc, animas Sanctorum ante Chrisli mortem non fuisse in cocio, ut Calvinus, et Beza volunt: nec enim coclum per lacum significari potest, aut ex cocto Dominus Sanctos suos eduxit, aut in cocio ulli sunt vincli.

Quod aulcm Calvinus dicit lib. 2. Instil, cap. 16. j 9. n Zucharia vocari lacum sine aqua profunditatem Babylonicae captivitatis. unde liberali fuerunt Judaei, nullam habet probabilitatem. Nam in verbis praecedentibus ponitur vaticinium de Chrislo: *Exulta. Iilia Sion, ecce rex tuus venit tibi etc.* Quod Evangelistae de Chrisli ingressu in Hierosolymam exposuerunt, Mallh. cap. 21. et Jo. cap. 12. inde iit apostrophe ad ipsum Christum, *et tu in sanguine Testamenti.* Quomodo ergo isla cohaerent, si de captivitate Babylonica ageretur? Et praeterea in quo sanguine Testamenti liberali sunt Judaei de Babylone?

Denique Patres communi consensu hoc docent. Irenaeus lib. 5. circ. (in. Tertullianus lib. 4. in Marcion. Origens in cap. 5. ad Horn. Cyrillus calch. 4. Cyrillus alter lib. de rec. Eid. ad Begin., in fine locor, ex Mallh. Hilarius lib. 10. de Trin. Basil, in ps. 48. Athanasius in cpisl. ad Epictetum, Epiphanius haeresi 46. Ambrosius lib. 3. de Eid. cap. 3. Hieronymus in cap. 9. Zachar. in 3. Ecclesiastae. Primasius in cap. 5. Apoc. Gregorius lib. 13. Moral, cap. 21. Concilium Toletanum i. cap. 1. Denique Augustinus, etsi in cpisl. 99. ambigere videtur, an sinus Abraham, ubi erant animae Patrum olim, in inferno esset, an alibi: lamen lib. 20. de Civit. Dei, cap. 12. affirmat in inferno fuisse, ut ceteri omnes Patres semper docuerunt, quorum verba in sequenti capite referemus.

CAPUT XII.

Christum ad inferos descendisse vere, ostenditur ex Scripturis.

Quantum ad tertium, probo ex Scripturis, Christum vere descendisse ad inferos. Primus locus,

qui lamen non convincit, sed probabiliter suadet, habetur in illis verbis psal. 107. *Contrivit portus aereas, et vectes ferreos confregit.* Hunc enim locum intelligent de descensu ad inferos, Hilarius in psal. 138. Aliibr. lib. de inysl. Pasch., et alii, et in sensu mystico: nam ad lituram certum est tracturi de liberatione ab Aegypto.

Secundus locus est Eccl. 24. ubi sic loquitur sapientia Dei: *Penetrabo omnes inferiores paries terrae, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino.* Hic locus non convincit haereticos: tum quia ipsi non recipiunt hunc librum; tum etiam quia haec verba desunt in graeco textu, lamen apud Catholicos suam habet auctoritatem.

Tertius locus adducitur ex illo Mallh. 12. *Sicut fuit Jonas in venire ceti Iribus diebus, et tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terrae.* Calvinus in Psychopannychia vult, venirem ceti fuisse figuram mortis, quae Christum triduo detinuit: al Christus dicit, ventrem ceti similem fuisse cordi terrae, cor terrae non est mors, sed locus aliquis sub terram.

Alii dicunt: scpulchrum appellari cor Iorrac; sed repugnat similitudo. Aam cor est in profundissimo loco animalis: scpulchrum aulem est prope superficiem terrae, et Chrisli scpulchrum videtur fuisse supra terram, erat enim monumenium excisum in lapide supra terram exstans. Item: Sicut Jonas fuit vivus in ventre ceti, ila aliquid vivum debuit osse in corde terrae: al in sepulchro fuit corpus mortuum; non igitur cor terrae est scpulchrum, sed infernus sepulchro multo profundior, ut Chrisli anima vivens triduo commorata est. Praeterea, Hieronymus in cap. 2. Jonae: *Quomodo cor animalis, inquit, in medio est; ila infernus in medio terrae esse perhibetur.* Eodem modo hunc locum explicant Irenaeus lib. 3. circ. fin. Tertullianus lib. de anima. cap. 31. Nyssenus Orat. 1. de Resurrect. Ambrosius in cap. 4. ad Ephes.

Quarius locus est Aci. 2. *Aon derelinques animam meam in inferno.* Beza vertit, *Aon relinques cadaver meum in sepulchro.* YA in defensione huius versionis contra Sebastianum Cuslalionem: *Illic, inquit, agi de corpore et sepulchro, nemo dubitare potest, nisi quis velit meridie caecutire.* Et paulo ante caussam reddens cur ila mutaverit animam in cadaver, et infernum in scpulchrum: *Aon temere feci, inquit, cum hunc praecipue locum a Papislis torqueri ad suum librum constituendum videamus, et Vcleris etiam inde descensum illum animae Christi ad inferos excogitaverint.*

Videlur Bezne placuisse decretum Rabbiorum, quod refertur a Rabbi Salomone in cap. 21. lib. 2. Reg., bonum esse mulare aliquid de lego, ut Deus publice sanctificetur. Al nos habemus in primis verborum proprietatem: nam in textu graeco Aci. 2. ψυχή non nisi animam proprie significat, et ᾗ infernum proprie designat, et hoc probatione non eget, consulantur omnia dictionaria.

Respondet Beza: licet ψυχή, animam proprie significet, lamen accipi etiam posse pro corpore Iribus modis. Primo, quia anima accipitur pro vita: vita aulem, corporis respectu, videtur obruta scpul-

cliro non minus quam corpus. Secundo, quia ex anima potest intelligi lotum, et idem est diccro, non derelinques animam meam, et non derelinques me. Rursus ex toto polesl intelligi pars, et ita idem erit dicere, non derelinques me. et non derelinques cadaver meum. Tertio, quia ψυχή graccuin, et G*J£3) hobraiciini idem significat. Porro (t)93) invenitur in Scriptura acceptum pro cadavere Levit. 21. v. l. et II. ubi legimus, super anima non contaminetur, prohibet Lex tangi cadavera, et ea animas appellat.

Sed istae argutiae nihil valent: nam etiamsi posset pro anima intelligi corpus, non lamen propterea continuo probatum esset, hoc loco illa exponendum esse. Praeterea, hic distinguitur anima a carne, cum dicitur paulo infra, nec anima ejus derelicta est in inferno, nec caro ejus xidil corruptionem: sic enim habetur in gracoo: ergo non potest hoc loco anima accipi pro carne. Praeterea, vox ὅδη; (ul supra ostendimus), significat semper infernum. nunquam scpulchrum: al corpus Chrisli non fuit in inferno; ergo anima ibi fuit. Praeterea, de anima et inferno exponunt, Ambrosius Serm. 74. de marlyrib. Hieronymus in psal. 1.». Augustinus cpisl. 99. ad Evod. Bcda in 2. cap. Act. et alii.

Ad primam rationem ilcrae respondeo: licet anima possit accipi pro vita. quia dat vitam corpori: lamen nusquam accipi pro cadavere. eum in cadavere sil privatio vitae. Ncc possumus dicere, vitam esse in sepulchro. cum ibi sil corpus sine vita: ncc enim contraria simul poni debent.

Ad secundam dico: Grammaticam non admitte-re illam Dialecticam ratiocinationem. pars occipitur pro toto, otiolum pro parte: ergo pars pro parte. Nam vocabula sunl ad placitum. et ab usu loquentium pendent: usus aulem admittit synecdochen, qua ponimus pariem pro toto, et contra. sed non admittit partem pro parte. Quis enim ferret, si diceremus hominem pedibus videre, quia pes potest poni pro homine, et homo pro oculo?

Ad lerlinin dico: nullum inter et ψυήν intéresse. Aam ἡ;D7 esi generalissima vox. et significat sine ullo tropo tam animam, quam animal. immo etiam corpus. nl palet ex plurimus Scripturae locis; unde etiam fere semper adjungitur cum substantivo nep/tes adjectivum vivens quod est proprium lotius compositi. Genes. 1. *Producant aquae reptile a-* Rimae nven/fs. Ibidem: *Producat terra animam virentem.* cap. 2.: *Fnelusesi in animam viventem.* Quibus in locis frustra adderetur adjectum vivens, nisi vox hebraea quam Interpres vertit *animam*. significaret aliquid indifférons nd vivum et non vivum. Qmire Num. 23. dicit Balaam: *Moriatur unimamca morlejustorum.* Et Num. 31. dicuntur omnes animae sexusfocminci ex praeda Madiun fuisse trigintaduo millia.

Porro anima humana, non mori potest, ncc sexum habet: proinde in illis locis anima non alteram partem hominis, sed lotum hominem, aut certe ipsum corpus significat. Item Genes. 37. Aon *interficiatis animam ejus*: ubi anima ncc pro anima proprie dicta, nec pro homine per tropum, nam repugnat pronomen *ejus*, sed pro ipsa carne proprie accipitur. Nun. 19. cadaver vocatur morlici-

nium animae hominis: al graccum ψυχή, ullalinmn *anima* non esi tam générale. ul sine tropo posait accipi pro toto animi di. Itaque in Levilico non ponitur pars pro parte, id est. anima pro corpore, sed vocabulum. quod ipsum corpus significare solet. aul certe ponitur lotum pro parte, id est, vivens pro corpore. At Aci. 2. ponitur ψυχή, quae animam solam significat.

Praeterea, etiam *nephes* quando opponitur carni. non potest suini pro rarno. ul Levit. 17. *Anima carnis in sanguine est.* Ille nutem anima opponitur carni, cum dicitur. neque a unia relictæ est in inferno, neque caro vidit corruptionem; ergo hoc loco nullo modo toleran polesl Bezae interpretatio, qui pro anima cadaver intelligi voluit.

Qu ntus locus esi Horn. 10. *Ve dicas in corde luo: Quis descendet in abyssum. id est, Christum u mortuis revocare?* ergo Chrislus posl mortem fuil in abysso. Non polesl autem nomine abyssi intelligi status damnatorum. nam in illo secundum Calvinum fuit Chrislus adhuc vivens, hic aulcm agitur de loco ubi erat solum cum esset mortuus. Neque polesl intelligi sepulchrum: nam abyssus profundissimam voraginem significat, quahs non est sepulchrum.

Praeterea, facile eral in sepulchrum descendere, al hic ponitur lanquam res homini viventi impossibilis, descendere in abyssum. Denique opponitur hoc loco abyssus coelo, lanquam terrae superficies sit media inter abyssum et coelum; nam praecedit: *Quis ascendet io coelum. id est, Christum deducere.* et continuo sequitur per anilhesim: *Quis descendet in abyssum. id est, Christum a mortuis revocare.* Fun igitur Chrislus posl moi leni, et ante resurrectionem in abysso. quae longissime abest a coelo, id est, in profundissimis terrae partibus.

Sextus locus est ad Ephes. 4. *Quod ascendit, quid est nisi quia, et descendit in inferiores partes terrae.* \d hoc respondet Beza in Annotat, in hunc locum. inferiores partes terrae esse sepulchrum. Augustinus Marloralus intelligit descensum in hanc terram, quasi diciuii ḡssel, descendit in hanc imam terram.

Al nos habemus in primis Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum, et Thcophylactum, qui exponunt de inferno, infra quem nihil esi. Secundo habemus verborum proprietatem: nam inferior pars terrae non significat lotam terram, sed unam partem, eaimpie alus inferiorem; non ergo significat terrae superficiem, quae est pars superior. nec etiam sepulchrum Chrisli quod etiam supra terram fuit. Tertio pro nobis facit id quod sequitur, *ut adimpleret omnia*: voluit enim Chrislus descendere usque ad verum infernum, sicut descenderat in terras, ut praesens visitaret omnes paries regni sui. quod tripartitum est, juxta illud Philip, 2. *Ul in nomine Jesu omne genufleclatur coelestium, terrestrium. et infernorum.* Ibi graecc. ul supra monuimus. est κατὰ ἄνω. id est, *subterraneorum*, qua voco non possunt intelligi cadavera, quae sunl in sepulchris: illa enim etsi subterranea sunl: lamen non possunt innomine Jesu genua iledere. hoc est. honorem illi praestare. Sunl ergo in locis

subterraneis aliqui spiritus, qui Christo reverentiam exhibere debent, el ad eum locum Christus descendit, ul sc lotius mundi regem ac Dominum declararet.

CAPUT XIII.

Explicatur locus obscurissimus ex epistola prima Sancti Pelri, cap. 3. et 4.

Ad ea Scripturae testimonia, quibus probatur descensus Christi ad inferos, perlinet etiam locus ille s. Petri : *Clirislus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ul nos offerret Deo, morlificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu, in quo his qui in carcere erant spiritu veniens praedicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando cxpectabanl Dei patientiam in diebus Noe*, 1. Pel. 3. Cui loco videtur jungendus alius ex cap. L *Propter hoc ct mortuis evangelizalum est, ul judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu*. Ut nutem hic locus, qui semper obscurissimus habitus est, intelligalur, tres expositiones discutiendae sunl.

Prima expositio est s. Augustini epist. 99. ad Evod., quem sequitur Bcda. Sic Augustinus exponit, ut per spiritus in carcere constitutos intelligal homines, qui erant lempore Nue, quorum animae erant in corpore mortali tanquam m carcere: csl enim corpus tanquam career animae, ac dicil, Christum non secundum humanitatem, quam nondum assumpserat, scd secundum Deitatem praedicasse per internam inspirationem, aut per linguam Noc illis hominibus, qui tamen increduli fuerunt. Itaque non vult Augustinus hunc locum ad inferos pertinere.

Hanc expositionem non refutarem, si ipsi Augustino placeret omnino: scd ipse mel falclur. se hunc locum non intellexisse, cl rogat, ul quaeratur ratio, quomodo possit hic locus ad inferos perlinere. Ipso igitur non solum permittente, sed cliam cupiente Augustino, hanc expositionem primam breviter refellemus. Primo, non placet haec sententia, quia communis Patrum csl in contrarium. Nam Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromal, ani. med. Athanasius cpisl. ad Epici., ct lib. de Incarnat, qui incipit: *Vos pii hominis*. Epiplianius haer. 77. Cyrillus lib. de reel. Fid. ad Theodosi, cl lib. 12. in Jo. cap. 36. Hilarius in psal. 118. in illud *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, Quando consolaberis mei* Ambrosius in cap. 10. ad Horn, Ilutllnus in expos. Symb. Oecumenius in hunc locum Petri, exponunt de descensu Christi ad inferos, ubi spiritus defunctorum degere existimabant.

Praeterea Justinus in Dial, cum Tripb. el Irenaeus lib. 3. cap. 23. cilanl verba quaedam Isaiac, quae modo non inveniuntur, simillima islis verbis >. Petri, ul credibile sit, inde s. Peirum accepis-

se: sunt aulem hacc verba: *Commemoratus csl Dominus sanctus Israel mortuorum suorum, qui dormierant in terra sepullionis. el descendit ud eos vvangelizare salutem, quae est ab eo, ul salvare eos*.

Secundo, non probatur ea sententia, quia dicitur Christus profectus spiritu ad praedicandum spiritibus: id enim referi illud *in quo*, nimirum spiritu veniens etc. at spiritus, qui hic distinguitur conlra carnem, non videtur posse significare aliud quam animam: non ergo sola divinitate, scd cliam anima Dominus ad praedicandum spiritibus profectus esi.

S. Augustinus ex hac ipsa ratione dicit semoveri ad hoc, ut non intelligal per hunc spiritum animam Christi: nam cum dicitur *vivificatus aulem spiritu*, si spiritus significaret animam: sequeretur, aliquando animam Christi mortuam fuisse, nihil emm vivificatur nisi quod mortuum est. Vult igitur ipse sensum esse, Christum morlificatum fuisse carne, quia secundum carnem mortuus est, cl vivificatum spiritu, quia virtute Spiritus Dei excitatus est a mortuis.

Sed hacc ratio non concludit: nam in Scriptura passim dicitur vivificari id quod non occiditur. 1. Keg. 27. *Virum, et mulierem non vivificabat David*, idest. *non relinquebat vivum*; et 2. 1leg. 8. dicitur. David extendisse *duos funiculos super Moab, unum ad occidendum, unum ad vivificandum*, idest, definivisse quot ex Moabilis vellet occidi, quot servari. El Aci. 7. *Afilixil Patres nostros ul exponerent infantes suos ne vivificarentur*, idest, ul non viverent, scd occiderentur ad unum omnes. Vult ergo s. Petrus dicere, Christum carne morlificalmn. spiritu vivificatum in passione, quia caro mortua mansit, anima vero non potuit occidi, scd mansit viva, cl operans, ac triumphans de inferno.

Tertio, non placet ea sententia, quia illud *Veniens praedicavit* si de anima intelligalur, proprie accipi poterit: vere enim venit ad locum, ubi non erat: al si de divinitate, non potest accipi nisi improprie. Praeterea verbum in gracco csl *zēpsuōel*, idest, *profectus*, quod idem repetitur paulo infra, cum dicilur, profectus in coelum etc. at in hoc secundo loco accipitur proprie; ergo cl in primo.

Quarto, quia per spiritus, qui in carcce erant, non videtur posse intelligi homines viventes, nisi de industria s. Peirus affectaverit improprieta-tem cl obscuritatem: al certe quando habemus sensum proprium cl facilem, non licet fingere lro-
pos. Adde, quod cap. 4. de jisdem loquens Peirus dicil: *Propter hoc et mortuis evangelizalum csl*. El licet Augustinus per mortuos intelligi velit morluos in peccatis, qui lamcn vivant in corporibus; tamen videtur obstare praecedens sententia, nam dicil: *Reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos et mortuos, propter hoc enim ct mortuis evangelizalum est*. Aleum dicimus, Chrislum esse judicem vivorum cl mortuorum, intelligimus ad lilcram, quod iudicabit eos, qui vivunt, cl eos qui morlui sunl vere cl proprie, ul idem Augustinus docet in Enchir., cap. 53. Igitur veris mor-

LIBER QUARTIS

luis Clirislus praedicavit, idest, ad veros inferos descendit.

Quinio, si hic locus intelligatur de praedicatione facia in diebus Aoe, non apparet quorsus hic sil inserta isla narratio. Quomodo enim ista cohaerent, Christus in passione sua carne morluus est, spiritu vivus mansit; ideo Deus olim praedicavit hominibus per Noe? At si intelligamus de descensu ad inferos, omnia cohaerent: nam volens Peirus ostendere, Christum in passione et morte mansisse vivum quoad animam, probat, quia illo tempore anima ejus profecta est in infernum, cl praedicavit spiritibus in carcere conclusis.

Sed objicit Augustinus: quia non videtur ratio, cur praedicaverit solum iis, qui increduli fuerunt lempore Aoe, cum tam nulli nhi essent in inferno. Item, quia videtur absurdum valde, quod Christus praedicaverit in inferno: videtur enim inde sequi, ul debeat etiam in inferno constitui Ecclesia, ubi convertantur, cl reconcilientur animae. Id aulem absurdum sequi cx nostra sententia, probat Augustinus, quia sinus Abrahac.ubi erant omnes justi, non videtur fuisse in inferno, sed ab inferno remotissimus, cum cssel Chaos magnum inter divitem inferni colonum et I.azaruin habitatorem sinus Abrahaliae; ergo si hic locus de descensu ad inferos intelligitur, Christus solis peccatoribus praedicavit: al non praedicavit frustra, nec sine fructu: ergo aliquos convertit: al hoc nullo modo est asserendum; ergo praestat, hunc locum non intelligere de descensu ad inferos. El haec csl potissima difficultas, quae Augustinum a communi sententia recedere coegit: timuit enim, ne cogeretur admittere conversionem cl reconciliationem spirituum damnatorum.

Respondeo: primam objectionem posse retorqueri; nam etiam non apparet ratio, cur dicat Petrus, Christum in diebus Aoe praedicasse potius . quam in diebus Abraham, el aliorum patriarcharum, vel etiam aliorum omnium hominum.

Dico praetereo: Christum praedicasse in inferno omnibus bonis spiritus, sed nominnliin fuisse expressos illos, qui fuerunt in diebus Aoe increduli . quia de illis erat majus dubium, an essent salvi necne, cum puniti fuerint a Deo. et submersi aquis diluvii. Indicat ergo hicPeirus cliam ex illis incredulis fuisse aliquos, qui cliam in fine vitae poenitentiam egerint, el liccl quantum ad corpus perierint, tamen quantum ad animam salvi fuerint, quod etiam Hieronymus doccl in quaesi, Ilcbr. in Genes, tractans illud cap.G.Aon *permanebit spiritus meus in homine etc.* Ubi dicit, Deum punivisse mullos eorum temporaliter aquis diluvii. nec deberet eos punire in gehenna in aeternum.El hunc cliam sensum videntur facere illa verba cap. 4. *Propter hoc mortuis evangelizalum, ut judicentur quidem secundum homines in carne,vivant aulem secundum Deum in spiritu*, idcsl, ut secundum homines exterius judicentur carne, idcsl, damnati existimentur humano iudicio, quia corpora eorum aquis necata fuerunt; tamen vivant spiritu secundum Deum, idcsl, animae eorum salvae sint apud Deum.

Ad secundum dico: ipsum Augustinum poslca eo-

gnovissc sinum Abrahac fuisse in inferno, ul putet cx Iraclatu m psal. 85. el lib. 20.de Civil.Dei, cap. 15. quae sententia est omnium Patrum, el lotius Ecclesiae. Dico igitur: praedicationem Christi in inferno non fuisse ad convertendos inlidcles, sed fuisse solum ad annuncialionem gaudii magni piis animabus. quibus annuntiavit completam esse redemptionem, ul intelligerenl, se jam inde liberandas, el tempore suo etiam corpora recepturas. Alque haec de expositione s. Augustini, quam refutavimus, sequuli mentem ejus, non verba.

Secunda expositio est Bezae in Annotat, ad eum locum, ubi sic exponit, *Christus in spiritu*, idest, *divinitate, veniens praedicavit spiritibus in carcere*, idest, *spiritibus, qui nunc sunt in carcere inferni*, sed tunc quando cis praedicabatur, non in carcere, sed in corpore erant, quando videlicet Ilcbat arca Aoe. Hanc expositionem ila jactat Reza in defensione suae versionis conlra Casiahonein, ut propter illam dicat, sibi coram el per lileras a multis gratias actas.

At haec non differt ab illa s. Augustini, nisi in tribus. Primo, quod Augustinus suam proponit ul dubium, el quae teneatur donec melior non invenitur: Beza suam vult esse certissimam. Secundo, quod Augustinus servat textum, ul invenit a Majoribus scriptum; Beza pro sua audacia mutat, cl ubi nos habemus. *Qui in carcere erani*, ipse vult legi, *Qui in carcere sunt*. El licet iu graeco nullum sil verbum, tamen omnes Latini hactenus legerunt erani, ct Graeci, (pios citavimus, exponunt erani, non aulem sunt; siquidem eos volunt a Christo liberatos de carcere: non poluil autem vere dici tempore Petri de illis spinlibus cos tunc in carcere fuisse. Tertio, quod Augustinus per carcerem intellexit corpus mortale: Beza intelligit infernum; id quod pro nobis csl. Itaque sententia Bezae, quatenus dilTcl ab illa s. Augustini, non eget refutatione, quia pro nobis csl: quatenus cuiu illa convenit, jam refutata csl.

Argumenta quoquo ipsius, cx didis omnia facile solvuntur. Primum objicit, quia dicilur Christus in Spiritu venisse. Respondeo: jam ostendimus, hoc loco Spiritum significare animam. Secundo, quia tantum fit mentio incredulorum, quibus nihil profuisset descensus ad inferos. Respondeo: jam diximus, illos quondam incredulos fuisse. scd poslca conversos ad Deum el pie mortuos. Tertio objicit, quia nihil hic dicilur de liberatione animarum. Respondeo: praedicationem Christi nihil fuisse aliud, quam nuncium liberationis. Quarto objicit, absurdum esse mortuis praedicare,qui non possunt converti. Respondeo: non esse praedicatum ul converterentur impii, scd ul gauderent animae piorum.

Tertia expositio csl Calvini lib. 2. Instil, cap. It». § 9. cl in Psychopannychia, ubi dicil, cx sententia Petri Christum praedicasse spiritibus defunctorum cl bonis cl malis, non quod ad eos venerit per animae praesentiam, scd quod clTcccnl, ul sentirent effectum passionis cl mortis suae, et boni quidem gaudium reciperent, mali moerorem.

El quia poterat aliquis dicere: quomodo animae piorum dicantur esse in carcere,cum pcrCalvinum

semper fuerint in coelo? Respondet: illud *in carcere* debuisse verti *in specula* : nam vox gracca ζῷ/αζή, signilical tam carcerem, quam eliam vigiliam. observationem, excubias. Itaque animae piorum dicuntur fuisse iu specula, quia erant in continua exspectatione passionis Chrisli. Addit praeterea : posse eliam ilici eas fuisse in carcere, quia vdiili sub nube el umbra minus lucem prospiciebant. iia ul illa exspectatio career dici posset.

Hanc explicationem dicil Calvinus talem esse, ut plane confidat, se bonis omnibus persuasurum. At falsus propheta fuit, nam ne suu quidem vicino, atque addictissimo Sibi. ac successori Bezao persuasit. Siquidem Calvinus per spiritum intelligil efficaciam, Beza divinitatem. Calvinus per carcerem speculam coelestem : Beza custodiam infernalem. Calvinus per spiritus fn *carcere* animas piorum; Ihva animas damnatorum. Calvinus vult, hoc esse facium in morte Chrisli : Reza tempore Noe. Vel ergo Beza non csl vir bonus, vol Calvinus non persuasit omnibus bonis.

Sed his omissis, expositio Calvini facile refelli polesl. Primum enim per *spiritum* non polesl intelligi efficacia, sed anima: lum quia hic distinguitur contra carnem tanquam conlra alleram pariem eiusdem compositi : lum cliam quia hic dicilur, Christus spiritu profectus praedicasse, ubi illud *pro-*
[cclus notat mutationem personae dc loco ad locum.

Secundo falsum est φυλάχην, significare speculam in <> sensu. quem Calvinus intendit: nam ζυ-/χ/ή, proprie custodiam signilical a verbo φυλάττω, quod est *custodio, observo, etc.* cl inde traducitur ad significanda omnia . quae ad custodiam cl tutelam periment, qualia sunt carceres, excubiae, vigiliae etc. al non polesl significare simplicem exspectationem, seu vigiliam, quae non referatur ad custodiendum; nec facile inveniet Calvinus aliquod exemplum in bonis auctoribus pro hac specula sua.

Quod autem dicil: exspectationem in umbra posse dici carcerem, ridiculum csl. Nam hoc modo, nocturno tempore dum exspectamus diem . omnes essemus in carcere: el praeterea animae piorum, etiamsi subobscurae prospicerent Chrislum, lamcn nulla alia perspicue cernebant, et absolute in lumine erunt. Inmo vero, quo pacto, Calvini sententia. dici poterant esse in tenebris, vel in carcere, si iu coelo erant? quis enim capiat, in coelo esse tenebras ut carcerem?

Tertio, Calvini sententia seipsam destruit, nam ipse duo dicil. Primo, spiritus in carcere esse animas piorum exspectantes Chrislum . el islis Chrislum annunclasse gaudium. Secundo dicil, Christum terruisse sua praedicatione animas impiorum. el hoc significari illis verbis : Qui *increduli fuerunt aliquando cum fabricaretur arca*. At Petrus d· j· isdein loquitur: sic enim ait.· *Illis qui in carcere erant spiritu veniens praedicant, qui in* < r' < iuli /nerunt aliquando etc. El in graeco csl participium ἡκούσαντες *inobedientibus* seu *non credentibus*. Oporiel igitur in eo carcere fuisse spiritus illos aliquando inobedientes, el si isti sunl spiritus impiorum; oportet necessario . vel spiritus impiorum iui-<e in specula coclesii. vel illud φυλάζη non *speculam*, sed carcerem significare.

I llimo accedit, quod haec est sententia singularis cl contraria omnibus Veteribus. Moneat igitur sententia Pairum, quae docet, Chrislum in carcere inferni sanclis Patribus praedicasse.

CAPUT XIV.

Adfertur traditio Patrum de descensu Chrisli ad inferos.

Nunc id ipsum, quod ex Scripturis probavimus, cx Palnnn traditione breviter confirmabimus. Ac primum habemus Symbolum apostolorum ab haereticis receptum, ubi post expressam sepulturam habelur *Descendit ad inferos*, non sunt ego unum cl idem sepeliri, el descendere ad inferos. Nec polesl dici, posteriorem sententiam esse repetitionem prioris. Nam Symbolum esl compendium Fidei brevissimum, in quo summum vilium esset aliquid repeti. Nec polesl esse posterior sententia explicatio prioris, quia explicaretur notum per ignotum.

Praeter Symbolum, habemus (luo Concilia: nam Toletanum i. cap. I. sic ait: *Descendit ad inferos, ut saucios qui ibidem tenebantur, erueret*. El Lateranense sub Iirnoc. III. cap. \. *Descendit, inquit, ad inferos, resurrexit a mortuis, ascendit in coelum, sed descendit in anima, resurrexit in carne, ascendit pariter in utroque*.

Praeterea omnes Paires hoc docent. Thaddaeus discipulus Domini apud Eusebium lib. I. hist. cap. ull. praedicans Eidem Christi, inter alia haec dicil: *Descendit ad inferos, el dirupit maceriem. quam in saeculo nemo diruperal. qui descendit quidem solus, ascendit autem cum grandi multitudine*. Haec dc sepuh h o intelligi nequeunt: neque enim corpus in sepulchre dirupit maceriem, nec inde ascendil cum multitudine; loquitur igitur Thaddaeus dc descensu ad inferos, unde sanctorum Pairum multitudo cum Chrislo ascendit.

Ignatius iu episl. ad Trallian.: Vere, inquit, *non hominum opinione crucifixus et mortuus esl, ridetibus coelestibus, terrenis, et iis qui sub terra detinebantur*, liem: *Descendit ad infernum solus, regressus autem esl cum multitudine*. Jusimus in Dial, cum Triph. conqueritur, a Judaeis abrasum testimonium Hieremiae, ulli dicebatur Dominus descendisse ad inferos, ul liberaret mortuos suos.

Irenaeus lib. 5. cap. 31, *Dominiis*, inquit, *legem mortuorum servavit, ul fieret primogenitus a mortuis, ct commoratus usque ad diem tertiani in inferioribus terrae etc.* El ne dicant hic agi dc sepulchro, subdit: *Cum Dominus in medio umbrae mortis abjerit, ubi animae mortuorum erant etc.* Clemens lib. (i. Slrom. *Praedicavit*, inquit, *iis Dominus. qui erant apud inferos*. At certe corpus in sepulcbro non praedicavit.

Origenes hom. 15. in Genes. *Unigenitus*, inquit, *Filius pro salute mundi usque ad inferna descendu. et indo Protoplastum revocavit. Quod enim dixit ad latronem. Hodie, mecum eris in paradiso, non hoc illi soli dictum, sed eliam omnibus Sanetis intellige, pro quibus in inferna descenderat*. Vide eumdein lib. 2. cont. Celsum, cl lib. 5. m episl. ad Rom.

LIBER QUARTIS

Eusebius lib. 4. demonslr. Evang. cap. 12. *Usque ad mortem. inquit, atque usque ad ipsos mortuos, leges charitatis ipsum vocabant, ul eorum quoque qui antea mortui erant animas revocaret.* Cynlus hierosolj-milenus Calcch. 4., postquam dixerat de sepultura subjungit : *Descendit ad inferos* , ut *et illinc justos liberaret etc.* Vide etiam Catech. 14.

Athanasius in lib. de Incarnat., (pii incipit, *Μοῦς πῶς τοῦ ἀνθρώπου*, ull. med.; *Credite* , inquit, *animam interiorem hominem esse, quoniam id et a prima plasmatione ostenditur* , *et secunda dissolutione monstratur, cum non solum in nobis* , *sed etiam in Christi corpore id pateat, corpore non ultra scpulchrum delato. anima ad inferos penetrante, locis ingenii intervallo discriminatis ; sepulchre quidem id quod corporeum erat recipiente: inferno vero id quod incorporeum fuit etc.* Et infra docet, Chrislum descendisse ad inferos, ut animas liberaret.

Rasilius in psal. 44. exponens illud : *Myrrha, et gutta, et casia. Itaque, inquit. Christi fragrantia myrrham quidem spirat propter passionem, guttam vero propterea quod non immobilis* , *neque inefficax mansit in tribus diebus. et tribus noctibus, sed descendit ad infernum quoniam illa dispensatio nis circa resurrectionem, ul universa seipso impleret.* Et infra: *Habens igitur myrrham propter sepulturam, stacten propter descensum ad inferos.* Et in psal. 48. exponens illa verba; *Deus redimet animam meam de manu inferi: Manifeste, inquit, vaticinatur Domini ad inferos descensum. qui cum aliis etiam animam redimat, nec illic maneat.*

Gregorius Nyssonus Orat. I. de resurr. Christ., ant. med.: *Vultis, inquit, aliquid de tridui tempore scire? sufficit lanium didicisse. quod cum Dominus, omnipotens sapientia. in tam exiguo temporis spacio fuisset in corde terrae* , *quod est mentis illius (diaboli) domicilium* , *magnam illam mentem, quae in eo habitat, potuit decipere, atque infatuare.* Et infra , loca subterranea vocat cor terrae , ubi sedes est diaboli.

Gregorius Nazianzenus Orat. 2. de Pasch., non procul a line: *Si in infernum descendat, inquit, simul descende* , *ea quoque mysteria cognosce* , *quae Christus illic designavit etc.* Ibidem proponit quaestionem, nec solvit; an Christus omnes ex inferno eduxerit, an lanium aliquos.

Epiphanius in Aneor., ant. med., pag. 340. *Dicitur, inquit, inter mortuos liber. Liber significat, infernum non obtinuisse in ipsum imperium, verum propria voluntate ad infernum ipsum descendisse cum anima.* Vide etiam haer. 4G. quae csl Taliani, ubi dicit, Chrislum ad inferos descendisse, ul animam Adami, cl aliorum Pairum liberaret. Chrysoslomos hum. 2. de Symb., postquam exposuerat sepulturam , subjungit: *Descendit ad inferna, ul et ibi a miraculo non vacaret.*

Cyrillus lib. de reel. Eid. ad Theodos., cir. med. *Anima, inquit, ad Verbum copulam unionem sortita, descendit quidem ad infernum divina virtute, et potestate utens* , *etiam spiritibus qui illic erant, apparuit, cl dicebat compeditis. Egredimini, cl iis, qui in tenebris, revelamini, Item :*

Quemadmodum unigenitus cum iis, qui adhuc in carne erant, cum carne conversatus est. ita et animabus in inferno praedicavit, animam habens sibi unitam in qua fuit. Vide etiam lib. 12. in J«», cap. 3G.

Thieodoretus in psal. 15. ex illo psal. *Non relinques animam meam in inferno* . dicit, evidenter refelli Arium. et Apollinarem, qui dicebant. Chrislum non assumpsisse animam. Damascenas lib. 3. de Fid. cap. ult. *Descendit, inquit, in infernum anima deificato. ut quemadmodum tunc qui in terra justitiae ortus est Sol. sto et iis qui sub terra in tenebris et umbra mortis sedebant. lux refulgeret.*

Ex Latinis. Tertullianus in lib. de anima . c. 54. *In vobis. inquit. inferi non nuda cavositas. nec sub divalis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terrae, et in alto vastitas, et in ipsis visceribus ejus abstrusa profunditas. Siquidem Christum in corde terrae triduum mortis legimus expunctum. idest. in recessu intimo . et intento, et in ipsa terra operto, et intra ipsam clauso, et inferioribus adhuc abyssis supersuructo.* Va ibid. *Si Christus descendit in inferiora terrarum, ul illic patriarchas et prophetas compotes sui faceret, habes et regionem inferorum subterraneam credere.*

Hippolytus mariv. in Orat, de Anlich. init.. *Beatam, inquit, in cruce passionem, sepulturam ejus, descensum ad inferos, ascensum, redemptionemque animarum etc.* Cyprianus Serm. de unet. Chrism, in Dm* : *Passus est rex illud, inquit, et vita occidi, descendensque ad inferos captivam ab antiquo captivitatem reduxit.* Similia habet Serm. seq.

Hilarius in psal. 138. iu illud: *Si descendero in infernum, ades. Humanae, inquit, ista lex necessitatis est. ul sepultis corporibus . animae ad inferos descendant quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusavit.* Et lib. 10. de Trin. nil. med.: *Numquid descendisse ad inferos corpus, quod in sepulchro jacuit, dicetur?*

Philostrios in lib. de haeres, cap. de descens, ad infer., dicit, errare eos qui putant, descendente Christo ad inferos , liberatas fuisse animas poetarum. et philosophorum , cl similibus infidelium , et addit. *Aam si Deum esse credidissent, deorum, et dearum turpia nomina non seminassent, et in descensione Christi in infernum veniam impetressent.*

Gaudentius tract. 6. de Exodo : *Nocte* , inquit, *qua, corpus exanime relinquens in cruce, Dei filius transiit cum anima ad Aegyptum inferiorem, ul animas in inferno positas visitaret, etc.*

Prudentius in hym. 9. ζαΟημήσιων:

*Quin et ipsum, ne salutis
Inferi expertes forent,
Tartarum benignus intrat,
Fracta cedit janua, etc.*

Et hymn. I.

hide est quod omnes credimus.

Illo quietis tempore,

Quo gallus exullans canit,

Christum rediisse ex inferis.

Ambrosius lib. 3. de Eid., cap. 3. *Liber*, inquit, *est. quia mortis vincula nescivit*, non. *captus ab inferis: sine adjutorio est, quia neque per nuncium, neque per legatum, sed ipse per se Dominus salvum fecit populum suum*. Vido etiam de mysterio Paschae, cap. 1. et in cap. 10. ad Rom. et cap. A. ad Ephes.

Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. *Inferiora lerac*, inquit, *infernus accipitur, ad quem Dominus nosier Salvalorque descendit, ut Sanctorum animas, quae ibi tenebantur inclusae, secum ad coelos victor abduceret*. Similia clarissime docuit in 3. cap. Eccl. et in 9. Zach.

Rufinus in explicat. Symb. sic loquitur: *Sed et Joannes dicit Tu es qui venturus es (in infernum sine dubio) an alium exspectamus?* Ei infra: *Hedut ergo victor a mortuis, inferni spolia secum trahens, eduxit enim eos qui tenebantur a morte*.

Augustinus epist. 57. ad Dard, quaesi. I. Aequae, inquit, *ipso die in coelo futurus erat homo Christus Jesus, sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem*. Epist. 99. *Quis ergo nisi infidelis negaverit fuisse apud inferos Christum?* Et ne per inferos intelligamus sepulchrum, subjungit infra. *Secundum animam eum fuisse apud inferos, aperte Scriptura declarat*. Tract. 78. in Jo. *Quis non est derelictus in inferno? Christus Jesus, sed in anima sola. Quis resurrecturus triduo jacuit in sepulchro? Christus Jesus, sed in carne sola*. Vide etiam lib. 17. de Civit. Dei, cap. 11. et lib. 20. cap. 15. et in psal. 85.

Leo Serro. I. de Resurr. Dom.. *Ille resurrectio*, inquit, *Salvatoris nec animam in inferno, nec carni em diu morata est in sepulchro*. Fulgentius in lib. 3. ad Tlirasim. cap. 23. *Quam tamen carnem nec in morte divinitas deseruit, sicut nec in inferno animam dereliquit*. Et cap. 35. *Sciebat quod ille susceptor pleni hominis Deus, totus esset cum carne sua in sepultura, totus cum anima sua in inferno*.

Vigilius martyr lib. 2. con. Eulychet. *Caro*, inquit, *ipso die non fuit in paradiso, nec in inferno, sed exanimis jacuit in sepulchro. anima per illud triduum in inferno, non in sepulchro*.

Arator Subdiaconus lib. 1. in Aci, Apost. tractans, cap. 2. inquit.

*Pavidis, resplenduit umbris.
Pallida regna petens, propria quem luce coruscum
Non potuit fuscare Chaos, fugere dolores,
infernus tunc esse limet, etc.*

Gregorius lib. 13. Moral, cap. 20. *Dum conditor ac redemptor noster in claustra inferni penetrans electorum exinde animas eduxit. nos illo in non patitur. unde jam alios descendendo li-1' ravit*. Vide etiam cap. 21. et expositionem psalmi b. *profundis*. Reda lib. 3. in Job cap. 7. *Doc dixisse*, inquit, *Dominum puto quod circa finem saeculi pro redemptione hominis esset ad inferos descendurus. ubi pro potestate descendit deambulas»· dixit, quia impossibile erat. ut quasi ren- peccati infernalibus rinculis teneretur*.

Illeberemus igitur consensum Patrum, qui ante an-

nos ut minimum octingentos floruerunt, quos certe, stultissimi sumus, si non paucis recentioribus haereticis praetulerimus.

CAPUT XV.

Christum proprie, ac re ipsa descendisse ad inferos.

Quarius error est Durandi in 3. d. 22, q. 3. ubi decet. Christi animam descendisse ad inferos, non secundum substantiam suam, sed per effectum quosdam. quia nimirum beatiificavit et illuminavit sanctos Patres, qui erant in lymbo. Tale aliquid de protectione Christi ad animas sauciorum Patrum, per efficaciam, non per essentiam. docuit Calvinus, ut superiore distinctione indicatum est.

Sed nullum interest inter Calvini et Durandi sententiam. Primum, Calvinus non vocal hoc descendere ad inferas, sed lingit alium descensum per dolores inferni a Christo toleratos: Durandus autem vult, hoc modo Christum descendisse ad inferos, Secundo, Calvinus negat inferos reales, et praecipue lymbum Patrum: Durandus ibidem agnoscit ullumque locum. Tertio. Calvinus locat animas Sauciorum in coelo, etiam ante Christi adventum. Durandus dicit, eas fuisse in lymbo. Quarto, Calvinus negat, animas Sauciorum a Christo bealificatas: Durandus concedit. Quinto, Calvinus sententiam suam vult esse certissimam: Durandus vero dicit, non esse pertinaciter asserendum, Christi animam non descendisse secundum essentiam ad infernum, immo forte descendisse. sed id non constare, cum lamem constet, eum descendisse secundum effectum. |1

In hoc ergo solum Durandus errat, quod non existimat credendum esse necessario, Christi animam re ipsa secundum essentiam fuisse in inferno. Et quidem hanc sententiam esse erroneam, probatur.

Primo, quia Scripturae, Concilia et Patres citati deserte dicunt, Christi animam descendisse ad inferos, et carnem mansisse in sepulchro: certum autem est, carnem vere ac proprie non per lropura, per se non per effectum mansisse in sepulchro.

Secundo, si per effectum fuisset Christus in inferno, non solum anima, sed etiam caro in inferno fuisset, causa enim illius effectus etiam caro fuit. Neque satisfacit Durandus, cum respondet, praecipuam causam iuisse animam. Aum praecipua causa fuit compositum. id est, totus ille humo, qui patiebatur et merebatur. Praeterea, esto, fuisset anima praecipua causa, lamem etiam caro et sanguis fuit causa, alioqui non vere diceretur, 1. Jo. 1. *Sanguis ejus emundat nos*; ergo vere dici posset, caro et sanguis Christi descendisse ad inferos, quod est contra Scripturam et Patres.

Tertio, si per effectum tantum descendit ad inferos; ergo eodem tempore anima Christi fuit in nullis locis simul, in inferno, in paradiso terrestri, in terra, in coelo: nam sine dubio mors Christi habuit aliquem effectum in his omnibus locis, illustrans animas Patrum in lymbo, laetificans angelos in coelo, consolans Enoch et Helium, in pa-

radiso, cl in terra compunctionem in hominibus efficiens. Cur igitur in Symbolo non fit mentio nisi descensus ad inferos? Cur Pater omnes praedicant, Christum in triduo illo fuisse apud inferos, et non dicunt fuisse in coelo cl in terra, imo aliqui id expresse negant?

Quarta, Christi anima triduo fuit in corde terrae: at ille effectus in momento peractus est. Item Christi anima rediit tertio die, nimirum quando resurrexit, tunc enim rediit ab inferis ad superos: at secundum effectum nunquam rediit, quia effectus ille semper manet; aut si rediit peracto negotio suo, certe ipso die rediit, quo mortuus est: nam continuo post mortem dispulit Dominus tenebras inferni, et Patres divina visione illustravit. Itaque unum e duobus concedendum videtur, aut nunquam Dominum ab inferis rediisse, aut ipso primo die rediisse: utrumque autem Symbolo Fidei, et Scripturis ipsis, ac Patrum confessioni repugnat.

Denique ex fundamento Durandi sequitur, Christum nullo modo descendisse ad inferos. Fundamentum enim ejus est, quia animae non possunt esse in loco, nisi per operationem: et rursum, non possunt operari nisi in proprio corpore, cujus sunt formae; ex quo sequitur, animas separatas non posse proprie et simpliciter esse in loco.

Et quia poterat quis dicere: ergo animae impiorum non sunt in inferno, vel animae Sanctorum non erant in limbo, nec modo sunt in coelo: addit Durandus, olim animas fuisse in limbo per deputationem, quia deputatae erant ad eum locum, quando recepissent corpora, nisi Christus eas redemisset: animas autem impiorum esse in inferno per deputationem simpliciter, quia sunt ut ubi sint quando corpora recipiunt.

At hinc sequitur, animas Sanctorum non fuisse in inferno, nec nunc esse in coelo, sed fuisse futuras in inferno, et nunc esse futuras in coelo: nam esse in loco per deputationem, est non esse, sed esse futurum. Quemadmodum consules designati in annum sequentem, non dicebantur nec erant Consules, sed solum erant futuri consules. Hinc vero ulterius sequitur, Christum nullo modo descendisse ad inferos, nam descendit ad locum animarum, sed animae illae erant quidem futurae in inferno, et tunc ipsae tunc nusquam erant; igitur Christus nusquam descendit, proinde nec ad inferos.

At objicit primo Durandus. Animae sunt in loco corporis solum per operationem quam exercent in illo loco: sed animae nihil possunt operari nisi in suo corpore, et per suum corpus; igitur cum vacant corpore, nusquam sunt.

Respondeo primum: non esse improbabile eorum sententiam. qui docent, tum angelos, quam animas esse in loco per suam essentiam, quae cum sit res quaedam, et finita, necessario est praesens uni certo loco, et non alteri, nisi mutetur de loco ad locum.

Secundo dico: secundum b. Thomam, animas quidem naturaliter non posse applicari certo loco nisi per operationem: quae sententia expresse est Nysseni lib. de Anima cap. 11. nec operari posse

extra suum corpus; lamen supernaturaliter utrumque posse, ut idem b. Thomas fatetur, 1. p. q. 77. Et b. Aug. lib. de cura pro inferioribus. cap. 16. Itaque Deo jubente potest anima separata movere corpora, et apparere, ac loqui, et operari eo modo quo angeli operantur, ut patet de anima Samuelis 1. Reg. 28. et de anima Moysis Matth. 17. et de anima s. Felicis, quae, teste b. Augustino loc. cit. palam apparuit multis, et de anima Paschae, quam in thermis puleolanis vidit s. Germanus ministrantem in caloribus illis, teste s. Gregorio lib. 4. Dialog, cap. 40. Et nulla similia referri possent, quae nullo modo negari queunt.

Potest etiam anima Deo jubente nihil operari in corpora, et lamen alligari certo loco, etiamsi nos modum quo id fiat non intelligamus. ut Augustinus docet lib. 21. Civil. Dei, cap. 10. nam nec perfecte intelligimus quomodo anima nostra, quae spiritus est immortalis, uniatur tam intime corpori mortali, ut una res fiat, et lamen id omnes credimus.

Secunda objectio Durandi est. Quia anima Christi dicitur descendisse in infernum. ut animis Sanctorum beatificaret: at animae Sanctorum beatificatae fuerunt in eodem instanti, quo Christus mortuus est, nec potuit anima Christi in eodem instanti esse in inferno. quia fuisset simul in duobus locis; ergo non descendit per motum verum, sed metaphorice, id est, per effectum.

Respondeo: ineptum esse propter has argutias revocare in dubium mysteria Fidei. Nam primo unde habet Durandus, animas necessario debuisse beatificari in eodem instanti indivisibili, quo Christus mortuus est? Nam etiamsi tunc fuerit persolutum pretium redemptionis, et debuerint animae justae mox beatificari: tamen illud mox. posset esse tempus quoddam brevissimum, quod requirebatur, ut Christi anima fieret praesens imitatoribus Patrum. Licet enim non esset necessaria praesentia animae Christi, ut Patres divina visione illustrarentur; lamen congruum esse videbatur, ut illa esset praesens, dum id tunc: neque penicillum eral, ne sanctae illae animae, quae patienter expectaverant multas annorum centurias, jam moleste ferrent dilationem temporis brevissimi, ac plane imperceptibilis. Deinde, non propter solam beatificationem animarum Christus ad inferos descendit, id enim facere poterat sine descensu, sed etiam ut maneret in loco animarum illo triduo, quo corpus jacebat in loco corporum, et propter alias etiam causas.

Tertia objectio Durandi est. Quia in illo triduo anima Christi fuit eum latrone in paradiso, juxta illud Luc. 23. *Illic inccum eris in paradiso*: at non fuit in paradiso quoad locum, ut noluit est. sed quoad effectum. quia anima Christi beata beatificavit etiam animam latronis: ergo par ratione, cum dicitur fuisse eodem tempore in inferno, non debet intelligi de inferno quoad locum, sed quoad effectum: vel si in inferno fuit, et in paradiso quoad locum; ergo in duobus locis simul.

Respondeo primo: Paradisum hic accipi metaphorice, infernum autem proprie. Nam paradisus

proprie pomarium signifleet. Onde Eccl. 2. dicil Salomon, feci mihi hortos et pomaria, et in hibraco o'DT'iS'I DW vox aulem infernus proprie locum inferiorem designat.

Secundo, cum Patres omnes doceant, Christi animam fuisse in illo triduo in inferno ubi erant ceterae animae, immo idipsmn Scripturae, et Concilia, et Symbolum lcslnlur; id nullo modo negandum est homini chrisiano, sive paradisi vox accipietur metaphorice, quoniam valde consentaneum est rationi, sive etiam proprie: nec enim Deo impossibile erat efficere, ut Chrisli anima simul esset in duobus locis.

His igitur expeditis quasi per modum appendicis, explicabimus aliquot breves quaestiones, quae de hoc ipso descensu Chrisli ad inferos inter catholicos tractari solent.

CAPUT XVI.

Solvuntur quaedam dubia.

Primum dubium. Ad quae loca inferni descendit, B. Thomas 3. p. q. 52. ari. 2. docet, Christum per rcalem praesentiam solum descendisse ad Ijmbum Patrum: per effectum aulem ad omnia loca inferni; nam damnatos incredulitatis arguit, eis vero qui purgabantur spem gloriae dedit.

Al probabile est profecto, Chrisli animam ad omnia loca inferni descendisse. Primo propter locum illum Eccles. 11. *Penetrabo omnes inferiores partes terrae, inspiciam omnes dormientes.*

Secundo quia Augustinus episl. 99. dicil. Christum descendisse ad loca inferni, ubi erant dolores et tormenta. Et Fulgentius lib. 3. ad Thrasiluund., cap. 30. dicit, Christum descendisse usque ad infernum, ubi solebant peccatorum animae torqueri. Cyrillus bicosolymitanus Catech. A. Ambrosius in lib. de Mysi. Paschae, Eusebius Emisenus in Orat. de Pascha, et alii Patres, dum describunt terrorem gehennae a daemonum in descensu Christi, nperlc indicant, Christum praesentiam suam illis manifestasse. Immo Xysenus Orat. I. de lcsurr, clare dicil. cor terrae, quo Christus descendit, esse sedem illius magnae mentis, quae dicitur diabolus.

Porro alter Cyrillus lib. 12. in Jo. cap. 3G. et alii Patres dicunt. Christum descendisse ad inferiores partes terrae, ut vivorum et mortuorum dominaretur, idest. ut quasi caperet possessionem totius regni sui: al etiam ad regnum ejus perlinent damnati, ut qui in carceribus et tormentis ipsius jussu continentur.

Probabilior tamen est sententia sancti Thomae, quae est etiam aliorum auctorum, in 3. disl. 22. testimonia enim Ecclesiastici, et sanctorum Patrum mcllligi possunt de praesentia exhibita omnibus locis ex ipso lymbo. Aam si anima divitis Epulonis in inferno damnatorum videre potuit Latarum in sinu Vbrahae quiescentem, et cum ipso Abrah mio

colloqui: nullo facilius potuit Christus ex lymbo inspicere omnes partes inferni, et ab omnibus spiritibus conspici, et alios quidem redarguere, ullius consolari.

Secundum dubium. An Christo fuerit aliqua poena, esse in inferno. B. Thomas 3. p. q. 52. ari. 1. et 3. videtur dicere, fuisse aliquam poenam Chrislo, esse in inferno secundum animam, et in sepuiebro secundum carnem. Dicil enim, voluisse eum ibi esse, ut nostras poenas in se susciperet. Cajelanus in Act. cap. 2. dicit, dolores mortis durasse in Christo usque ad resurrectionem ratione poenalitatuin quae relinquuntur ex morte. quae sunt praecipue tres. Prima, quod anima maneat separata, quae melius se haberet conjuncta. Secunda, quod anima maneat in loco sibi non convenienti, idest, in inferno. Tertia, quod corpus maneat in sepuiebro, et hoc dicit significari illis verbis Petri *Solutis doloribus mortis.*

Al Bonaventura in 3. d. 22. q. L dicit, Chrisli animam, dum esset in inferno, fuisse in loco poenae, sed sine poena, cujus modus loquendi milii videtur magis conformis Patribus. Itaque etsi, quod maneat anima separata a corpore, poena vel poenililas, vel potius minor perfectio dici possit: tamen mansionem animae Chrisli in inferno, et corporis in sepuiebro, non auderem vocare poenam, nec poenalitatem; nam illae animae poenam trahunt ex inferno, quae ibi sunt lanquam in carcere, nec possunt egredi quando volunt: al Christus fuit in inferno liber et liberator aliorum, ut omnes Patres clamant; non aulem vocatur poena, si rex invisat carceres, ut aliquos liberet, sed vocatur dignatio et humilitas. Pari ratione, esse in sepulchro non est poena, nec malum corpori simpliciter, immo bonum est corpori defuncto: al malum est corrumpi in sepulchro, et putrefieri; caro aulem Chrisli in sepulchro fuit, sed sine corruptione.

Inde Fulgentius lib. 3. ad Tlirasimund. cap. 30. dicil. debuisse Christum ad plenum redemptionis effectum descendere cum anima usque ad locum tormentorum, sed non pati ulla tormenta; et cum corpore usque ad locum corruptionis, sed non pati corruptionem, sicut acceperat humanam naturam similem nostrae peccatrici, sed acceperat sine peccato. Nec ratio Cajclani ex loco Petri Aci. 2. *Solutis doloribus inferni* aliquid probat. Nam, ut supra ostendimus contra Calvinum, dolores mortis dicuntur qui mortem comitantur et praecedunt, nun qui sequuntur.

Al objicit Cajelanus. Quia illud Aon *derelinques animam meam in inferno* significat beneficium fuisse animae Christi, quod fuerit liberata ex eo loco; ergo poena erat ibi manere.

Respondeo: beneficium fuisse animae Chrisli, quod celeriter corpori conjungeretur, sicut malum erat ei separatio; et hoc modo beneficium illi fuit liberatio ab inferno, non ratione loci, sed ratione separationis a corpore. Et hoc forlasse voluit etiam dicere B. Thomas, quod videlicet poena fuerit Chrislo esse in inferno et sepulchro, solum ratione separationis: nam ratio ejus nihil aliud probat, nimirum, quia debuit subire poenas nostras.

Illic enim ratio, si adferatur ad probandum, debuisse Cbrislium vere mori, et proinde pati separationem animae u corpore, recte concludit. Si vero inde quis probare velit, debuisse Christum esse in inferno, ul in loco misero cl poenali, nihil elliciet, aut elliciat plus quam velimus. Nom secundum istam rationem, debuisset Chrisli anima esse in inferno ut in carcere, et curo debuisset in sepulchro corrumpi: ista enim est poena nostra.

Tertium dubium: Quid contulit animabus justorum descensus Chrisli ad inferos? B. Augustinus in episl. 99. ad Evod. videtur sentire. eas animas etiam antea fuisse beatas, cl nihil eis contulisse Christi descensum: *Illis*. inquit, *justis, qui in sinu Ibrahae erant, cum ille* (Christus) *in infernum descenderet, nondum quid contulisset inveni. u quibus eum secundum beatificam praesentiam divinitatis suae nunquam video recessisse.*

Respondeo cum communi Catholicorum sententia: duo magna bona eis contulisse Christum. Primo, caliludinem essentialem. Secundo, cductionem ex eo carcere, ac deductionem in coelum; quorum primum continuo ihs praestitit. secundum autem non diu postea.

De primo habemus testimonium illud Eccles. 21. *Penetrabo omnes inferiores paries terrae, illuminabo omnes sperantes in Domino.* Item illud Lue. 23. *Hodie cum eris in paradiso.* Quod verbum, inquit Origens hoin. 15. in Genes, non solum latroni, sed etiam omnibus justis qui in inferno erant dictum fuit. Item consensum Scholasticorum. in 3. d. 22. Denique ostendemus in lib. I. de culi. Sanci., propria disputatione, post Chrisli passionem animas Sanctorum statim admitti ad visionem Dei. De secundo beneficio habemus consensum Patrum supra citatorum.

Ad locum ergo Augustini respondet b. Thomas 3. p. q. 52. art. 5. ad 1. Augustinum non velle dicere, non se invenisse quid contulerit justis Christus descendens ad inferos, absolute, sed quantum ad dolores inferni, quos soluit, ul sensus sil, Christus descendit dolores inferni solvere: al justis non dolebat; ergo quantum ad solutionem dolorum, nihil eis contulit.

Fortasse melius dicemus, Augustinum dum scribebat eam epistolam, nondum cognovisse ubi oral sinus Abrabac, cl propensum etiam fuisse in eam pariem, ul non esset in inferno, cl propter hoc, hoc dubio manente, merito cum dixisse, quid contulerit justis Chrisli descensus ad inferos, nondum se intelligere potuisse. Nam, ut diximus, duo beneficia contulit Christus animabus justorum: visionem beatificam, cl cductionem ex carcere inferni: ratione primi non fuit opus descensu, cum divinitas sil quae proprie beatifica, et illa est ubique. Et licet quod ibi dicitur cum ait, beatificantem sapientiam sua divinitate nunquam abfuisse ab animabus illorum justorum: non enim vult dicere, illas animas semper fuisse beatas, sed non fuisse opus motu Christi ut bearentur, cum sapientia beatificans ubique sil. Ratione secundi beneficii, non fuit etiam opus Chrisli descensione ad inferos, si illae animae non erant in inferno.

Quartum dubium. An praeter animas justorum, quae erant in sinu Abrahæ, aliquae aliae liberaliter liberatas? Respondeo: non esse liberatas ullas animas damnatorum ad gehennam. Nam Philastrius in hb. de haeres., cap. de descensu ad inferos, et Augustinus lib. de haeresi. cap. 79. dicunt, esse haeresim. si quis asserat, ullos impios in inferno Christo praedicante conversos cl salvatos. Praeterea, videtur implicare contradictionem. quod aliqui fuerint damnati ad aeternas poenas, et limen postea salvati fuerint: nam aeterna damnatio includit certitudinem poenae nunquam finire; quomodo certi esse possunt, se sine fine puniendos, qui aliquando liberantur?

Adde locum Eccl. 21. *Illuminabo omnes sperantes in Domino.* Hinc enim deducitur, nullos eorum fuisse illuminatos, qui damnati erant ad aeternas poenas, quippe qui sine dubio non sperabant in Domino. Adde praeterea illud Jo. 9. *Venit nunc, in qua nemo potest operari.* Et 2. Corin. 5. *Omnes stabimus ante tribunal Christi, ul referat unusquisque propria corporis.* Et Galat. 6. *Qui seminaverit homo, haec et metet. Dum tempus habemus operemur bonum.* Haec enim omnia salis aperte indicant, non esse post hanc vitam locum poenitentiae, et reconciliationis. Adde postremo consensum theologorum in 3. dist. 22.

Quare inter fabulas numeranda est illa narratio, quam in historiis Patrum circumferri dicit Nicetas in comment. ad 2. Oral. Greg. Nazianz. de Pascha. Al enim, cuidam chrisliano maledictis insectanti memoriam Platonis ul impii et damnati. Platonem per quietem apparuisse, atque dixisse: *Ego quidem peccatorem me fuisse non nego, verum cum Christus ad infernum descendit, nemo ante me ad Fidem accessit.* Haec quidem fabula est: illud aulem est credendum. quod idem Nicetas ibidem dicit. Chrysostomum affirmasse, nullos in inferno a Christo descendente ad ea loca liberatos, nisi qui digni erant salutem, cum bene descenderent.

Eadem est ratio de animabus infantium, qui discesserunt cum peccato originali: nam neque ex illis ullam salvatam credibile est. Quocirca quod ait Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom. praedicante Christo apud inferos, non defuisse qui crediderint, ac poenitentiam egerint, improbabile est.

De animabus purgatorii majus dubium esse potest: nam colligi videtur ex illo Eccles. 21. *Illuminabo omnes sperantes in Domino*, calificalas tunc fuisse omnes pias animas. Praeterea, Augustinus episl. 99. ad Evod. et lib. 12. de Gen. cap. 33. aperte dicit, a Christo aliquos solutos doloribus inferni, cl explicat, se non loqui de animabus sanctis, quae erant in sinu Abrabac. nec de animabus impiis, quas absurdissimum existimabat fuisse, Christo ad inferos descendente, conversas; igitur restat, ul loquatur de animabus. quae adhucuebant purgatorias poenas. Item Gregorius lib. 13. Moral. cap. 20. dicit, omnes electos liberatos.

At b. Thomas 3. par. q. 52. art. 8. docet, animus purgatorii non esse liberatas simpliciter ex de-

scensu Chrisli ad inferos ; nec enim Chrislus aliquid contulit ulli, nisi quod meruerat passione sua: passio autem Chrisli non habet cunctum temporalem, sed aeternum, semper enim est aequale; non ergo tunc liberasset Chrislus nisi illos, qui habuerunt talem dispositionem, qualem habent qui nunc liberantur. Addit tamen b. Thomas, duobus modis potuisse accidere, ut tunc aliqui liberarentur. Primo, si expleverant tempus purgationis suae. Secundo, si ex devotione peculiari ad Chrisli passionem id meruerant in hac vita. ut tunc liberarentur, cum Chrislus in eum locum descenderet. Et hoc modo debet exponi s. Augustinus, qui di-

cil, eos liberatos quos noverat Dominus liberandos.

Ad locum Ecclesiastici et Gregorii posset dici: Christum liberasse omnes electos, cum descendit ad inferos, sed non simul; nam quosdam statim liberavit, alios postea, finita nimirum purgatione: sed tamen omnibus id praestitit, ut non manerent in limbo expectantes beatitudinem. Quamquam non esset error, si quis diceret, multos alios, aut etiam omnes tunc liberatos ex purgatorio, ex gratia speciali, quia Dominus non est alligatus sacramentis, aut meritis nostris.

LIBER QUINTUS

CHRISTO

Qui est de .Mediatore, et ejus merito

CAPUT PHIMUM

Explicatur breviter . secundum quam naturam
Christus sit Mediator.

Duae supersunt de Chrisio disputationes : una , secundum quam naturam Chrislus sil Mediator: altera, num tantum nobis, an etiam sibi mediator Chrislus,aliquid suis operibus et laboribus promeruerit: quibusquaeslionibus explicandis postremum hunc librum, scu potius libellum dedicavimus.

Ut igitur a priore incipiamus , explicandum erit initio, quid sil proprie mediator. Vocamus mediatorem eum, qui inter aliquos dissidentes, aut certe non conjunctos medium se interponit. ut eos redigat ad concordiam , vel novo foedere conjungat!: contingit autem hoc dupliciter.Primo, per substantialem aliquam mediationem. Secundo , per operationem.

Primo modo Chrislus dici potest mediator, quatenus personalitas ejus conjunxit novo et mirabili foedere divinam et humanam naturam. Et licet de hac mediatione saepe loquantur Patres, iam non est ea, de qua nunc disputamus : nam de ista mediatione non est opus quaerere , secundum quam naturam fiat : non enim fit secundum aliquam naturam, sed secundum personalitatem.quae continet duas naturas. Praeterea, ista mediatio non est inter naturas dissidentes;nec enim unquam Christi Immanitas fuit contraria divinitati : nos autem loquimur de mediatione, qua Chrislus innocens Patri reconciliavit peccatores.

Omissa igitur substantiali hac mediatione . Mediatio, quae in opere consistit, quatuor modis potest fieri.

Primo, discernendo, et judicando causam, quomodo arbitri dici possunt mediatores. Et hic primus modus tribuitur Christo ab Ambrosio in cap. 2. 1. ad Timotheum. dicit enim Ambrosius , Christum facium a Deo arbitrum, judicasse sic fieri posse potest.

com,si Deus primum ignosceret.et homo deinceps in Dei Fide permaneret.

Secundo , referendo hinc inde pacta, et conditiones utriusque partis.quo modo omnes inter nuncios dici possunt mediatores.Et in hac significatione videtur accipiendum nomen Mediatoris.cum Moyses dicitur D'uter. 5. *Ego sequester medius et fui inter Dominum et vos. in illo tempore.* Et Galat. 3. *Ordinata est lex per angelos in manu mediatoris.* id est Moysis.Et hic etiam modus Chrisio convenit. qui annunciavit hominibus Dei voluntatem , et leges : et propter hoc dicitur Malachi». 3. *Ingehts Testamenti:* et ad Hebr. 9. et 12. *Mediator novi Testamenti.* Ubi Paulus alludit ad Moysen, qui fuit mediator Testamenti veteris.

Tertio, orando et supplicando uni alteri pro altera. Id quoque convenit Christo, qui Rom. 8. dicitur *Interpellare pro nobis.* Et 1. Jo. 2. dicitur *Advocatus noster.*

Quarto . solvendo et satisfaciendo uni parti pro altera.et hic modus mediationis propriissime convenit Chrisio. qui in nostra Scriptura describitur ut hostia pro peccato. Ideo 1. Tim. 1. postquam Apostolus dixerat : *Unus mediator Dei et hominum homo Christus* Jesus.mox addidit causam, dicens: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro multis.* Et ideo etiam Rom. 8. et 1. Jo. 2. ubi dicitur Chrislus advocatus et interpellator apud Deum pro nobis. non dicitur unus advocatus, aut interpellator, quia etiam alii interpellant pro nobis: nec solus ipse mediator fuit per modum arbitri seu inter nuncios. sed etiam Moyses: at solus ipse pro nobis solvit, nosque proprio sanguine Deo reconciliavit.

Itaque tres modi priores mediationis. communes sunt Christo cum aliis , quartus proprie soli Christo convenit. Hoc tamen loco de omnibus modis potest intelligi quaestio nostra. qua investigamus, secundum quam naturam Chrisio conveniat mediatoris officium.

Est autem sententia communis Catholicorum >

Trinitatem, el Clirisium esse mediatorem inter Trinitatem. cl homines peccatores: sic enim loquitur: *Quid csl. inquil. mediatorem esse inter Drum el homines? Non inter Patrem cl homines. sed inter Deum cl homines. Quid csl Deus? Paler, el Filins cl Spirilus sanctus. Qui sunt homines? pect nlorcs. impii, morlales. Inter illam Trinitatem, et hominum in/irmitalcm et iniquitatem. Mediator foetus csl homo, non iniquus. sed tamen infirmus.* Idem repetit in Comment, cap. 3. cpisl. ad Galat. El idem docent Augustinum scquuli, Beda cl Anselmus in Comment. 2. cap. cpisl. 1. ad Timoli).

El ratio cliam ipsa id manifeste testatur. Nani non soliis Paler erat nobis ob nostra pcccala infensus, cl proinde a mediatore placandus, scd etiam Filius cl Spirilus sanctus; Iota igilur Trinitas a Mediatore hominibusreconcilianda erat. Quare cum Paulus dicit: *Unus Deus, unus ct mediator Dei ct hominum*: per unum Deum Trinitatem totam significet nccsse esi. Unde Calvinus, dum rejicit islam expositionem, Augustinum. Bedam, Anselmum cl graocos omnes Patres, ct ipsam rationem rejicit: ncc propterea sequitur Qualcrnilas, nam idem Chrislus propter duas naturas, cl numeratur inter personas Trinitatis, cui debetur satisfactio. el simul ipse est qui satisfacit. Ipse enim ut homo est, mcdhitor csl ad seipsutn ut Dens est.

CAPUT IV.

HefeUitur idem error ex Patribus.

Accedant nunc testimonia Palrum. Ac primum Cyrillus in \pol. pro 12. cap. cont. Orient., proponit hanc objectionem contra 10. cap.: *Si Deus Verbum esi sacerdos, cui vel quali Deo suum ministerium o//erl? Deinde respondet hoc modo: Quando faclus esl homo. vocalus est ponlifex. non quod majori Deo offerret sacrificium. scd sibi ipsi ct Patri.* Et infra: *Audiens quod dictus csl sacerdos propter humanitatem, erubcscisne? Deinde quomodo non admiratus es. quod non secundum sacerdotum morem alteri fecerit sacrificii modum, sed sibi ipsi potius cl Patri, ul dixit?*

Hic Cyrillus mm solum apcrlc dicit, Christum esso ponlifleem propter humanitatem, sed etiam cogit nos intelligent negativam, idesl. non propior divinitatem, cum dicit, eum sacrificium sibi ipsi obtulisse el Patri. Non enim polesl unus ct idem, ul idem, sacrdlcium olTerre cl accipere: scd sacrificium accepit ut Dcus; ergo non offert ul Dcus; offert igilur Ianium ul homo. Idem lib. 11. in Jo. cap. 7. In *quantum*, inquil, *Filius et Deus est. una cum Paire nobis bona largitur: in quantum vero mediator csl ct pontifex, nostras preces ad Patrem adducit.*

Chrysostomus in cap. 9. ad llebr. explicans il Ind *Ideo novi Testamenti mediator est* elc. *Quid <.u. inquil. mediator? Mediator non est dominus re:, cujus csl mediator, sed alia quidem res: al qms dicat. Christum ul licum non esse Dominum? <rgo Chrysostomus snlum secundum formam servi vult, Christum esse mediatorem.*

Ridiculo csl autem g'os>p Juslae Simlcri; dicit enim, deitatem Christi nmJam cssc dominam, tamen ratione exinanitionis non esse dominam. At exinanitio non convenit divinae naturae, scd personae Filii, qui dicitur exinanitus, quia formam servi accepit, non amissa lamen forma Dei. Dicere aulem. deilalem lilii non esse dominam, est dicere, non esso veram deitatem, scd naturam creatam, ul Ariani volunt.

Augustinus lib. 10. Confess, cap. 43. Ix *quantum homo*. Inquil. *in tantum mediator, in quantum aulem Verbum. non medius. quia aequalis Deo. ct Deus apud Deum, cl simul cum Spiritu sancto unus Deus.* Item ad Panlinum cpisl. 59. *Per Mediatorem*, inquit, *non Deum. quod semper Verbum erat, scd hominem Christum Jesum.* Ei lib. 1. Trio. cap. 7. *Chrislus*. inquil. *in forma Dei aequalis Patri, in forma servi mediator Dei cl hominum.* Lib. 1. de cons. Evang. cnp. A. *Secundum hominem*, inquil. *Chrislus et rex ct sacerdos effectus est, ul esset ad interpellandum pro nobis mediator Dei et hominum, homo Chrislus Jesus.* Lib. 10. dc Civil. Dei cap. 20. *Undeverus ille mediator. in quantum formam servi accipiens, mediator eficclus est Dei el hominum: cum in forma Dei sacrificium cum Patre sumat, cum quo el unus Deus csl, lamen in forma servi sacrificium maluit esse.* Lib. 16. cont. Fausl. cap. 15. *Dissimilis homini Chrislus. quia Deus. similis homini, quia homo mediator Dei cl hominum.* Lib. 2. dc pec. orig. cap. 28. *Non per hoc mediator csl, quod aequalis Patri. per hoc enim quantum Paler, tantum et ipse a nobis distat. El quomodo erit medietas, ubi eadem distantia est? Ideo Apostolus non ait. Christus Jesuit. sed homo Chrislus Jesus. Per hoc ergo mediator, per quod homo: inferior Patre, per quod nobis propinquior: superior nobis, per quod Patri propinquior. Quod apertius ita dicitur, inferior Paire, quia in forma serti. superior nobis, quia sine, labe peccati.* Item in psal. 29. *Infer Trinitatem cl hominum infirmitatem et iniquitatem, faclus est mediator homo, non iniquus, sed lamen infirmus.*

Dqnique (ul cx omnibus decem lomis Augustini testimonia habeamus) tract. 82. in Jo. *Mediator*, inquil. *Dei el hominum, non in quantum Deus, sed in quantum homo csl Jcsus Christus.* VA Senii. 11. de verb. Apostl.: *Unus Deus, unus et mediator Dei el hominum. Non ait,* Inquil. *Chrislus Jesus. ne tu putares secundum Verbum dictum, sed. addidit, homo mediator Dei cl hominum, homo Christus Jesus.* Fulgentius lih. de. Incarnat, et grui. Chr. ciip. 13. *Ille in humana natura mediator Dei cl hominum faclus est.*

CAPUT V.

Refellitur idem error rationibus.

Accedant ullimo clilicncissimie rationes. Prima ratio, ex definitione, el conditionibus mediatoris. Mediator debet esse medius, idesl, distans ab ulraque parte dissidente aliquo modo: num si omnino

sil idem cum una parle, non |>olcst cogilari, imino ncc lingi, quo pacto sil mediator. Porro haec definitio convcnit Chrislo ut homo justus csl, non auicm ul Dcus csl: nam ul homo distal a Dco: ul justus convcnit cum Deo: cl contra. ul homo convenit cum caeleris hominibus, ul juslus distal ab omnibus hominibus. Omnes enim nascunitir natura filii irae: al Chrislus ul Deus non distal a Deo ullo modo: igilur non ul Dcus, sed ul homo juslus, mediator csl inter Deum cl homines peccatores. El hoc csl quod ail Augustinus . inter Trinitatem, ct hominum infirmitatem el iniquitatem, mediator csl homo, non iniquus, scd infirmus in psal. 29.

Secunda ratio. Si Chrislus csl mediator secundum ulramqvc naturam, vel secundum ulramqvc conjunctim sumptas, vel secundum ulramqvc seorsim acceptas: non secundum ulramqvc simul; Chrislus enim secundum ulramqvc naturam simul sumptam, distat quidem a caeleris hominibus, el cliam a Dco Patre el Spiritu sancio, al non distal Deo Filio, ncc persona, nec natura; cl lamen etiam ab illo distare debet, cum el ipse sil pars offensa, ad cujus placationem mediatore opus sil.

Nec valet responsio Josiae qui dicil: Clirisium ut Deum esse mediatorem sui ipsius. Nam csl quidem Chrislus ut homo mediator sui ipsius ut Deus csl: al ipsum unum el cumdcu ul Dcus csl. mediatorem esse sui ipsius ul Dens est. involuil apertissimam contradictionem: sequitur enim inde, Clirisium a seipso dislare, cl non dislare. eadem ratione cl modo consideratum; non igilur Christus secundum ulramqvc naturam simul sumptam esse polesl mediator. Quod aulem non sit Christus mediator secundum ulramqvc naturam seorsim, paret, quia non secundum divinam seorsim acceptam, cum illa sil pars offensa, cl secundum illam nihil distet Chrislus a Dco; restat ergo, ul solum secundum humanam sil mediator.

Tertia ratio. Si Chrislus esset aliquo modo mediator secundum naturam divinam . omnes 1res personae essent mediatores: nam cum natura divina sil communis Iribus, quidquid secundum illam convenit uni personae, id convcnit omnibus Iribus; unde csl illa maxima sanctorum Patrum: *Opera Trinitatis esse indivisa*. Porro absurdum esse, ul omnes 1res personae dicantur esse mediatores, non videtur egere probatione: nam si lota Trinitas sit mediator, cujus, quaeso, cril mediator? Num esi aliquis Deus supra Trinitatem, apud quem ipsa Trinitas mediatori fungatur officio?

Respondet .losias: opera Trinitatis sic esse indivisa, ul lamen aliis saepe tribuantur, tamquam propria. El ponit exempla duo. Unum in internis actibus, nam solus Pater gignit, solus Filius gignitur. liccl opera Trinitatis sint indivisa. Alterum in externis, nam in baptismo Christi Malth. 3. Pater solus dixit. *Hic csl Filius meus dilectus*: el solus Spiritus in forma columbae apparuit. El simile legitur Malth. 17. de voce cl nube in transfiguratione. el confirmat testimoniis Augustini Scrm. 11. dc verb. Dom. el Leonis Semi, de Transflg. Scrm. 2. el 3. dc Pcntce.

At haec nimis frigida sunt. Nam generare cl generari in divinis non sunt actiones essentielles.

quae sunl communes tribus personis, scd dicuntur actus notionalcs, qui nihil proprii in personis ponunt, praeler relationem. Nam generare csl intelligerc divinum cum relatione producentis notitiam; el quidem ipsum intelligere commune est tribus, sola relatio csl propria gignentis: al actiones mediatoris sunl actiones ad extra; cl ideo si conveniunt Chrislo ul Dcus csl. convenient omnibus aliis personis, quae sunt idem Deus cum Chrislo.

Nec cliam secundum exemplum valet. Nam in baptismo Christi illa vox quae audita csl, a tota Trinitate formata csl, scd ad solum Patrem significandum. Quemadmodum cl columba a tota Trinitate formata csl, scd ad solum Spirilum sanctum repraesentandum. Hame actio veni el realis quares illae factae sunt, communis oral: sola aulem repraesentatio propria unius El hoc docent allegati Patres, cl darios idem Augustinus lib. 2. dc Trin. cap. 10. *Patris*, inquit, *persona ostenditur, et in ea voce, ubi super baptizatum columba descendit, non quia fieri potuit vox sine opere Filii et Spirilus sancti, Trinitas quippe inseparabiliter operatur: sed quia ea vox facta est. quae solius personam Patri ostenderet*. Cum ergo non disputemus, quid significant opera mediatons, sed a quo fiant; concedere debet Josias, actiones mediatoris communes esse toti Trinitati. itaque licebit dicere, Pater interpellat pro nobis, fodit sanguinem pro nobis, cl aha id genus, quae ad bae-resim Palri passionorum manifeste perlinent.

Quarta ratio. Ofllcium mediatoris proprium csl sacrificare, el sacrificando satisfacere, ul constat ex cap. 7. 8. el 9. ad llebr. cl ex confessione adversariorum: al sacrificare, non polesl Chrislo convenire secundum divinitatem, scd solum secundum humanitatem; siquidem facere divinitatem Filii sacerdotem csl apertissimus Arianismus: nam omnis sacerdos est minor co. cujus csl sacerdos: officium enim ejus csl ministrare. Quare Ambrosius lib. 3. de Fid. cap. 5. /dem. inquit, *sacerdos, idem et hostia: cl sacerdotium tamen el sacrificium humanae conditionis officium est*. El infra: *Aemo igitur ubi ordinem cernit humanae conditionis, ibi jus divinitatis asserat*.

Hieronymus in psal. 109. in illud: *Juravit Dominus etc. Tu es sacerdos in aeternum: Mon ei juravit*, inquit, *qui ante Luciferum genitus est, sed ei qui post Luciferum natus ex Virgine est*. Fulgentius de Fid. ad Pel. cap. 2. *Solus*. inquit. *sacerdos, sacrificium et templum, ct haec omnia Deus secundum formam servi*. Augustinus lib. 1. dc cons. Evang. cap. 3. *Secundum hominem*, inquit, *Chrislus rex ct pontifex effectus est*. Denique in Scrm. Arian, prop. 33. apud Augustinum lom. tl. habetur, quod Filius sil minister el sacerdos Patris sui; non ergo Christus ut Dcus sacrificavit, nisi cx sententia Ariannorum.

Idem dici polesl dc aliis officiis mediatoris Christi, ut quod interpellai pro nobis, Horn. 8. quod advocatus nosler esi, I. Jo. 2. quod dedit semel ipsum redemptionem pro nobis. I. Tim. 2. Haec enim omnia arguunt naturam inferiorem; non igilur potest Chrislus ut Dcus esse mediator, nisi ul Deus sil minor Paire, cl Palri serviat ul minister.

Quinla ratio est. Si operatio propria mediatoris convenit Christo ratione ulriusque naturae; sequitur confusio operationum, et consequenter uulurum in Christo, quae est haeresis Monothelitarum et Eutychianorum damnata in 6. Synodo, ad. 17. Nam cum in 6. Synodo rejicitur una operatio in Christo, non rejicitur una operatio respectu Dei tanquam principalis agentis, et hominis vel insimul: nam certum est. in Clirio nulla ejusmodi opera inveniri; talia enim erant omnia miracula, quae fierent a Deo Verbo per carnem, vel instrumentum: sed rejicitur una operatio respectu Dei et hominis, tanquam propriae et principalis causae: nulla enim dicitur causa propria et principalis, quae agit ex virtute sua, quam habet ex propria sua forma et essentia.

ut exemplis rem illustremus, quando Christus curabat febres, imponendo aegrotis manus: impositio manuum erat operatio propria et principalis humanitatis. quia ex propria sua forma id habebat: at expulsio febris erat propria et principalis operatio Deitatis, quia non habebat hoc ex sua forma manus Christi. sed tantum vel applicabatur a Deo ad illud opus. Dicere autem, imponere manus fuisse proprium operationem Deitatis, vel expellere febrim fuisse propriam humanitatis; et proinde tantum fuisse operationem, imponere manus, et pellere febrim, est confundere operationes et naturas, et haec est haecresis in eo Concilio damnata.

Jam ergo sacrificare, quod est officium mediatoris, proprium est Christi vel homo est: nam convenit ei secundum humanam formam, vel potest, quin convenit deum puris hominibus: ergo si licet, idem convenit Clirio vel Deo est. eadem enim operatio ulriusque naturae vel causae propriae et principalis: nisi velint, Deitatem esse instrumentum humanitatis, quo nihil absurdius cogitari potest. Quare introducitur hac sententia haecresis Eutychianoium et Monothelitarum, jamdudum magno labore demolita, ac fere extincta.

Despondet Josia: non esse omnino eandem adiectivam Deitatis et humanitatis sacrificare, licet sit unum opus; non in substantia operis est propria humanitatis. sed efficacia et dignitas illius operis est propria Deitatis.

Contra. Si ita esset, non posset Deitas appellari sacerdos et pontifex, vel tamen Sarnicius appellavit: non posset denominari sacrificans, sicut non dicitur Deus dormire vel ambulare, eo quod dei nobis conciliant ad dormiendum, aut ad ambulandum. 1. rucler. efficacia et dignitas sacrificii Christi non est aliqua actio physica. aut aliquis influxus aut efficientia realis deitatis in illud opus: lunc enim illa conciliatoria, et proinde sacrificium non magis esset humanum, quam Patris et Spiritus sancti, cum omnis operatio sit communis, quae per essentiam divinam illis convenit.

Unde igitur. inquit, habet sacrificium Christi infinitam efficaciam et dignitatem? Habet ex eo, quod est sacrificium personae divinae, licet in natura humana peractum. Quemadmodum etiam idem opus facium a rege et a privato homine differunt valde quoad pretium ratione dignitatis operantis:

et tamen regia majestas nihil physici et realis influit in illud opus. Non ergo potest ulla ratione concedi. sacrificare esse actionem ulriusque naturae, nisi quis velit in haeresim Monothelitarum incidere.

CAPITULUM VI.

Solvuntur argumenta adversariorum deprompta ex Scripturis.

Sed objiciunt primo verba illa Domini, Jo. S. *ego pono animam meam*. Illoc, inquit Calvinus in epistola ad Polonium. Mediator dicitur. nec tamen dicitur vel homo, sed vel Deus: nemo enim habet arbitrium vitae et mortis nisi Deus.

Itaque respondeo: ponere unum non esse Dei. sed hominis, quamvis potestas ponendi illam et recipiendi ad libitum sit a Deo data ipsi homini: nam ponere animam quid aliud est, quam mori? et resumere animam quid est, nisi resurgere? mori autem et resurgere certe hominis est, non Dei. Et sic exponunt haec verba sancti Patres.

Augustinus tract. 47. accepit animam pro ipsa substantia animae; et quaerit: cujus sit ponere animam. an Verbi, an carnis, an ipsius animae. Et respondet. non esse Verbi, quia Verbum nunquam dimisit animam; non esse carnis, quia anima a seipsa separari nequit: sed esse carnis, quae animam aliquando deseruit, aliquando recepit: *Caro, inquit, ponit animam suam, et caro iterum sumit eam, non tamen sua potestate, caro, sed potestate inhabitantis carnem*. Et lib. 3. nunc. 2. con. Maxim. cap. II. Quid, inquit, quod *etiam illud memorandum putas, quod manifestissime vel homo loquitur. potestatem habeo ponendi animam meam etc.* Chrysostomus etiam aliquoties repetit in hunc locum, haec dici a Christo secundum humanitatem. Viderit ergo Calvinus quos antiquiores sequatur, dum ponere animam suam, et iterum sumere eam divinitati attribuit.

Sed rursum proferunt illud 2. Cor. 5. *Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum*. Et infra: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi*. Et infra: *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*. Et illud Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt: ut reconciliaret, exhortari, pacificare, ueliones mediatoris sunt; igitur Christus vel Deus mediator fuit*.

Itaque respondeo primum: reconciliare, exhortari et pacificare, non semper esse mediatoris; mediatoris enim est reconciliare unum alteri: alii si quis per seipsum reconciliet sibi inimicum, is non dicitur mediator. Itaque omnis mediator reconciliat. sed non omnis qui reconciliat continuo est mediator. Addo praelerea: aliud esse reconciliare per mediatorem. aliud vero esse mediatorem. Potest enim alii per partibus diffidentibus procurare mediatorem, et per eum reconciliationem, non tamen ipsa pars erit mediator. Ita ergo Deus reconciliavit nos sibi, sed per mediatorum, ad nos misit.

Postremo adfcrunl illud llebr. 4. *Habentes pontificcm, qui pc.ncrarii coelos*, liem illud Hebr. 7. *Sine patre. sine matre, sine yenealoffia*. Nam penetrare coelos, non polesl homini puro convenire, ncc csl ullus sacerdos sine paire cl sine matre, nisi Christus lleus el homo: is eniin. ul Deus, caret maire, ul homo, card paire: igiur Christus sacerdos, ac proinde medialor csl secundum utramque naturam. Quocirca Athanasius iu lib.de hum. Verb. d Cyrillus in episl. ad Nestor, cap. 10. Verbum ipsuin fatentur sacerdotem esso-

Itcspondeo: haec omnia recte probant, personam pontificis nostri esse divinam, id quod nos libentissime confitemur: vere enim Jesus pontifex summus, qui penetravit coelos, quique sine palrc, et sine maire est, cl simul pairem habel el matrem. Deus csl, sed non qua Dens csl penetravit coelos: ncc qua homo csl caret maire, aul patrem habel; ac denique non quo Deus csl, pontifex csl: nam virtus quidem, qua Christus penetravit coelos, a Deo eral: tamen ipsum penetrare coelos, cum sil loco moveri, non polesl Clirisio secundum formam Dei. quae immutabilis csl, sed solum secundum formam hominis convenire.

Pari ratione Christus Deus caret palrc, sed ut homo: card matre, sed ul Deus: idem vero patrem habel, quia csl Deus de Deo. cl matrem habel, quia Illius hominis csl. Denique Verbum Dens. nl Athanasius cl Cyrilhis recle docent, sacerdos csl, sed secundum formam hominis, ul idem Cyrillus in Apologia sua tcsialur.

CAPUT VII.

Explicantur testimonia Patrum, quae adversarii proferunt.

Secundo loco proferunt testimonia Patrum. Ac primum objiciunt Dionysium Areopagitam, qui in episl. 4. ad Cajum dicil. Christum administrasse Idcsl. operationem Dei virilem. El idem habetur in cap. 2. de div. nom.

Respondeo: hanc sententiam Dionysii iribus modis inlelligi posso.

Ac primo, si quis inlelligat per Dei virilem operationem imam operationem propriam ulriusque naturae, ul videntur velle nostri adversam. manifeste errat: nam in Synodo G. ad. 8. Macharius haereticus Monothelila hanc ipsam sententiam c\ Dionysio afferebat in huue sensum, ad suam hacresim stabiliendam.

Potest tamen secundo vocari Dei virilis operatio aliquod opus Christi, in quo concurrant deitatis cl liumanilalis actiones, sed distinctae, cl duae revera. Quae sententia csl vera, el ab auctore intentata. Et hoc modo exponitur a Sophronio in illa insigni Oralione, quae legitur in G. Synodo act. II. ubi distihguil tria genera operum Christi; quncdam pure divina. ut creare cl conservare omnes creaturas: quaedam pure humana, ut comedere, bibere: quaedam parlim divina parlim humana, ul ambulare super aquas. Nam ambulare hominis erat: dare autem aquis soliditatem erat Dci. El haec dienu-

lur hoc csl. ditnne *humana opera*, quaelia erant omnia miracula, non tamen omnia opera Christi. Porro talia non soni opera mediatoris ul mediator csl, nimirum sacrificare cl orare: haec enim omnia humana sunt.

Potest eliam afferri tertia intelligentia hujus theandricae operationis cx Damasceno lib. 3. cap. 19. qui docet. omnem Christi acioncm posse vocari llicandriram ratione suppositi operantis: semper enim Deus homo operabatur, non nudus fietis*, aut nudus bomo. Quomodo etiam vidclurexponere Damascenus id, quod ait s. Leo episl. Ul. utraque. natura operator cum alterius communione, quoti proprium csl: id enim vull esse cum communionem, alterius. ac si dictum essei, manente unione cum altera in eodem supposito; cl secundum hanc inlelligeilliam auctoritas Dionysii non csl ad rem.

Secundo objiciunt Irenaeum. qui lib. 3. cap. 20. *Oportuerat, inquit mediatorem Dei ct hominum per suam ad ulrosque domestlcitutcm et ad amicitiam et concordiam utrosque reducere. el facere, ut Deus assumeret hominem, et homo se redderet Deo.* liem proferunt similia verba r\ Epipliano m Aneor, ante meti., Cltrvsostomo. Ambrosio, Theodorelo el Theophylaclo in cap. 2. prioris ad Tiinolh. qui dicunt, mediatorem Dei et hominum debuisse ulranupie naturam in se habere, ul Deum el homines in amicitiam redigeret.

Despondeo: hi omnes loquuntur de mediatione substantiali, quae faela est in ipso Christo per Incarnationem. et necessaria fuil ad mediationem per operationem: nisi enim essei Christus Deus homo, non essei suppositilmn divinum in natura humana operans, et proinde non essenl opera mediatoris infiniti pretii. Itaque formaliter ('hrislus csl medialor. quantum ad mediationem operationis, personam humanitatem: l imen ut e>SCI medialor. cl posset lotum mundum redimere ex rigore iustiliac, debuit praeter formam liumanilalis habere divinum suppositum: non aulem poterat habere divinum suppositilmn in natura humana. nisi in illo esset mediatio substantialis duarum naturarum.

Tertio objiciunt Augustinum Encbir. cap. 108. .Vum. inquil. *neque per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei el hominum, nisi esset ct Deus.* Item lib. I. do cons. Evang. cap. 35. *Ideo Christus medialor Dei el hominum dictus csl inter Dcufn immortalem et hominem mortalem, Deus et homo reconcilians hominem Deo. manens id quod eral. factus quod non eral.* liem hom. de ovib. cap. 12. Aon *medialor homopracler divinitatem.* Item. *Divina humanitas. ct humana divinitas mediatrix est.* Item lib. 9. de Civ. Dei cap. 15. Quaerendus *csl medius, qui non solum homo, verum eliam Deus sit.*

Respondeo: loquitur Augustinus de persona, quae operi dare debebat dignitatem: id quod paid, tum cx locis a nobis allegatis. lum ex lib. 9. de Civit. Dei eup. 15. nb adversariis citato. Nam postquam dixerat Augustinus, mediatorem esse, debuisse Deum el hominem. subjungit: .Tee *tamen ob hoc medialor est, quia Verbum: maxime quippe immortale, et maxime beatum Verbum longe csl*

a *mortaliliux miseris, sed mediator per quod homo.*

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta ex ratione petita.

Ultimo objiciunt rationes. Renovare corda, et dare Spirillum sanctum, sunt opera mediatoris, docet enim Augustinus in Enchir. cap. 33. per Mediatorem nos recipere Spirillum sanctum: et tamen certum est, dare Spirillum sanctum . et renovare corda, esse solius Dei. Item, docere est opus mediatoris, et tamen Augustinus in lib. de Magist. affirmat. suum Deum esse verum magistrum . qui docet hominem scientiam: Christus ergo ut Deus mediator est.

Respondeo: dare Spirillum sanctum meritorie est proprium mediatoris . sed hic modus dandi Spiritum non est Dei formaliter, sed hominis: dare autem Spirillum sanctum, et renovare corda efficienter, et ut auctorem doni, non est mediatoris . sed ejus, apud quem mediator intercedit , idest, Dei Patris, et Filii et Spiritus sancti. Et patet, quia cum donum Spiritus sancti, et omnis illuminatio detur a tota Trinitate; si ejusmodi donatio esse mediatoris, tota Trinitas esset mediator.

Pari ratione: docere principaliter est Dei, idest, Trinitatis; docere pro modum instrumenti, est hominis; Christus igitur ut Deus, doctor ac magister est verus ac principalis per quem Christus vel homo mediator Dei et hominum, doctor fuit vel instrumentum divinitatis, sed instrumentum conjunctum et singulare, non separatum et commune, qualia instrumenta fuerunt apostoli et prophetae.

Secunda ratio est Calvini, in epistol. ad Coloss. Chrislus fuit caput angelorum et hominum , etiam ante lapsum Adae. integro adhuc statu rerum, Coloss. 1. *Primogenitus omnis creatura*: igitur fuit etiam mediator Chrislus ante lapsum primi hominis: atqui tunc Chrislus nondum erat homo ; ergo vel Deus erat hominum et angelorum caput et mediator.

Adde etiam, quod Chrysostomus, Augustinus et Hieronymus in Comment. cap. 3. epistol. ad Galat. exponentes illud , *Lex ordinata per angelos in manu mediatoris*, volunt, per Christum mediatorem datam esse legem, et de hoc loqui Paulum eo loco. Immo etiam Hieronymus ulterius progreditur. ac dicit. per hunc mediatorem non solum legem esse datam, sed etiam mundum esse creatum. Constat autem Christum non fuisse hominem, quando lex dicitur esse Hebraeis, et multo minus, quando mundus creatus est ; nuare necessario sequitur, vel secundum (ormam Dei mediator fuerit.

Respondeo: Christum ut Deum fuisse etiam ante lapsum angelorum et hominum, caput eorum, sed non ipsum solum, verum etiam Patrem et Spiritum sanctum. Mediatorem autem angelorum fuisse Christum, aut etiam hominum ante peccatum, falsum est: alioqui etiam Patrem et sanctum Spiritum faceremus in mediatores. Nain in primis Scriptura facit quidem Chrislum caput omnium angelorum et hominum Ephes. 1. et Coloss. 1. et mediatorem angelorum nusquam facit: Paulus enim 1. Timotheo. 2.

dum de mediatore loquitur, disertis verbis affirmat: Christum mediatorem esse Dei et hominum.

Augustinus autem in Enchir. cap. 108. addit. quod si homo non peccasset, Christo mediatore non egisset. Et in cap. 3. ad Galat. dicit, Chrislum non esse mediatorem Dei et angelorum, sed Dei et hominum tantum, eo quod angeli qui peccaverunt, nunquam reconciliandi sunt: qui autem non peccaverunt, mediatore non egent.

Itaque quod Calvinus dicit de mediatore Christo ante peccatum Adae, est expresse contra Augustinum. et videtur esse manifestus Arianismus. Neque enim Calvinus ideo Chrislum ante Incarnationem facit mediatorem, quod ob Incarnationem et merita ejus praevisa, existimet datam fuisse angelis, et primo homini gratiam, quod nonnulli ex Catholicis sensisse videntur, de quorum sententia modo non disputo: sed quod arbitretur, ipsum Verbum aeternum quia Deus erat, ante Incarnationem. inier Patrem et angelos, atque etiam homines in statu innocentiae constitutos ; mediatoris officio functum, quod sine suspitione Arianismi non dicitur. Nam mediator quia mediator est, cum debeat sacrificare, supplicare, intercedere. necessario minor est Deo cui sacrificat, cui supplicat, apud quem intercedit: si ergo Chrislus, cum adhuc non esset homo, mediator erat, certe cum adhuc non esset homo , Deo Patre minor erat: atqui tunc nihil erat nisi Deus ; igitur vel Deus minor erat Filius Patre.

Neque ab hac haeresi abesse videtur id , quod idem Calvinus ait lib. 2. Institut. cap. 12. § 4. *Fateor, inquit, in primo creationis ordine, et integro naturae statu praefectum angelis et hominibus fuisse caput. Qua ratione dicitur a Paulo primogenitus omnis creaturae.* Haec ille. Qui quidem solum Filium, etiam ante Incarnationem, facit caput hominum et angelorum; illum enim facit caput. qui est primogenitus omnis creaturae, solus autem Filius est primogenitus omnis creaturae : al si solus Filius erat caput hominum et angelorum ; igitur aliquid in illis. Il Filius iu angelos et homines, quod Pater non influebat; non sunt ergo indivisa opera Trinitatis, proinde nec est una natura alque essentia Trinitatis.

Deinde, quid sibi vult illud , *Filium vel Deum praefectum fuisse caput angelis et hominibus ?* \ quo enim, quaeso . praefectus fuit ? Nonne a Patre ? Igitur Patris minister , et quasi vicarius fuit Filius, etiam antequam esset homo. Et quid aliud Aiani volebant?

Nec juvat Calvinum locus Apostoli ad Coloss. 1. Nam cum dicit, Christum esse primogenitum omnis creaturae ; vel loquitur de Christo secundum formam servi ; vel, ut exponit Chrysostomus. loquitur quidem ille Christo secundum formam Dei, sed non facit cum fratrem primogenitum creaturarum, sed signilical genitum fuisse a Patre. priusquam ulla creatura efficeretur. juxta illud Prov. *S. Dominus possedit me in initio viarum suarum , antequam quidquam faceret a principio.* Sed de his nulla diximus in primo libro.

Jam quod allinet ad Patres, qui dicunt Chrislum mediatorem dedisse legem Hebraeis , vel mundum creasse.

Respondeo: Paires loqui de mediatore materialiter. non formaliter; non enim dicunt, Christum fuisse mediatorem in creando mundo . aut in lege danda : sed dicunt, Christum mediatorem , idest, illam personam quae postea futura erat mediatrix, esse verum Deum, et auctorem mundi, et legis, et omnium rerum. Unde Chrysostomus expresse dicit, Christum auctorem fuisse legis, et proinde abrogare illam potuisse ; ex quo scquitur , cum non ul mediatorem, sed ul auctorem primum id fecisse : nec enim mediator est auctor, nec legem abrogare potest, qui non est auctor. Et ibidem Augustinus dicit, Christum esse quidem mediatorem, sed mediare inter totam Trinitatem et homines peccatores; ex quo iterum sequitur . cum non fuisse proprie mediatorem, quando nulli erant homines peccatores.

CAPIT IX.

Ostenditur, Christum sibi etiam aliquid meruisse.

Restat postrema quaestio ; an videlicet Christus operibus ac laboribus suis, non solum nobis omnibus gratiam et gloriam acquisierit, sed etiam aliquid acquisierit sibi. Et quidem theologi doctores apud Magistrum in 3. sent. dist. 18. conveniunt inter se , atque uno consensu docent, Christum praeter ea bona, quae suis laboribus peperit nobis, meruisse etiam sibi corporis gloriam , et nominis exaltationem.

Repugnat Calvinus lib. 2. In stil. cap. 17. § Quae-
rere, inquit, non sibi meruerit, quod faciunt Lombardus et Scholastici, non minus stulta est curiositas, quam temeraria definitio. ubi hoc idem asserunt. Quid enim opus fuit descendere unicum Dei Filium, ut sibi acquireret quidquam novi ? Et consilium suum exponens Deus, omnem dubitationem exemit. Non enim Filii utilitati consuluisse dicitur Pater in ejus meritis, sed cum tradidisse in mortem, neque ei pepercisse, quia mundum diligeret. Et notandae sunt laqueuliones propheticae: Puer natus est nobis. Item: Exulta filia Sion, ecce rex tuus venit tibi: Frigeret etiam alioqui confirmatio illa amoris , quam Paulus commendat, quod Christus pro inimicis mortem subierit. Inde etiam colligimus rationem sui non habuisse; idque clare affirmat, dicens : Pro illis sanctifico meipsum. Sc etiam nihil acquirere testatur. qui fructum sanctitatis suae in alios transfert. Et certe hoc maxime dignum observatu , quod Christus, ut se totum addiceret in salutem nostram, quodammodo sui oblitus est. Haec ille. Et paulo infra: Quibus merdis, inquit, assequi potuit homo, ut iudex esset mundi, caput angelorum, atque ut potiretur summo Dei imperio?

Haec tamen nihil impediunt veritatem. Dicimus ergo, Christum meruisse sibi illa omnia quae accepit post passionem suam. Et probatur hoc primo expressis Scripturis. Ad Philip. 2. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem. mor-

tem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen etc. ad Hebr. 2. Videmus . Iesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum.

Respondet Calvinus his testimoniis solum significari , Christum post passionem suam habuisse gloriam, non autem unum fuisse causam alterius; sicut cum dicitur Luc. ult. Oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam.

At in primis etiam iste locus potest significare causam ; est enim , ac si dictum esset : Oportet vincere, et sic triumphare. Deinde non sunt omnino similia ista loca: nam Philip. 2. et ad Hebr. 2. habetur particula Propter, quae particula causam ubique, significare solet. Deinde particula Et in illis verbis Propter quod et Deus exaltavit illum . aperte indicat causam. Est enim sensus, Christus obediens Deo, et vicissim Deus honoravit illum : sicut Mallii. IG. post confessionem Petri . dicit ei Dominus: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus etc. Ubi Hieronymus: Mercedem, inquit, recepit vera confessio.

Denique sic exposuerunt omnes Patres. Chrysostomus hom. 7. in epistolam ad Philip. Extremam, inquit. Christus praestitit obedientiam. propterea accepit et supremum honorem etc. Ubi hortatur Chrysostomus ad obedientiam et humilitatem. quae exhortatio frigidissima esset, si illud Propterea non diceret causam.

Ambrosius in cap. 2. Philip. Quid , inquit . et quantum humilitas mercatur, ostendi etc. Augustinus tract. 104, in Jo. hunc locum tractans: Humilitas, inquit. claritatis est meritum . claritas humilitatis est praemium, sed hoc factum est in forma servi. Vide etiam Cyillum lib. 3. Ihes. cap. 2. Basilium lib. 4. in Eunom. Augustinum lib. 2. contra Maxim. cap. 5. et lib. 3. cap. 2. Theophylactum, Oecumenium , Primasium , Redam. Anselmum et alios in haec loca. Omnes enim ex his locis colligunt . Christum meruisse humilitate gloriam. non solum nobis, sed etiam sibi. Et certe longe fortius est. tot veteres Patres, graccos et Latinos in Scripturarum explicatione sequi. quam novellos istos doctores. qui non videntur sibi sapere, nisi omnibus contradicant. Praeterea est etiam congruentia rationis: nam melius est. caeteris paribus. aliquid ex merito habere, quam sine merito.

Si dicas: quare ergo non etiam gratiam, et scientiam. et gloriam animae habuit Christus ex merito ?

Respondet b. Thomas 3. pari, quaest. 19. art. 3. Christum debuisse habere omnia optimo modo: sunt autem quaedam bona tum excellentia, ut melius sit illis nunquam carere, quam ea acquirere ex merito, quia magis detrahit perfectioni alicujus carentia illorum ad tempus, quam dignitas merendi; et lamen non potest quis ea mereri, nisi aliquando illis careat. Et talia sunt gratia, gloria, scientia, et praecipue unio hypostatica, quae omnia Christus ab initio habuit. At gloria corporis, et nominis exaltatio minora sunt , quam ipsa dignitas merendi, et ideo melius fuit carere illis ad tempus. et ex merito illa acquirere , quam carere dignitate merendi.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta Calvini.

Neque argumento Calvini valde melucnda sunl, nam cum ail : quid opus fuil descendere unicum Filium Dei, ul sibi acquireret aliquid novi ?

Respondeo : non eguisse Dei Filium ulla re,ncc descendisse ul sibi aliquid acquireret; nam qui descendit, Deus fuil. non homo,immo hoc ipsum descendere fuil hominem fieri, el scipsum exinani-re. Al postquam descenderat, ct formam servi accper.il, aliquid sibi acquisivil in ea forma, quam assumpserat, non in ea , qua descenderat. Porro in forma servi aliquid ei defuisse ante resurrectionem, quis ambigere polcsl?

Dices: gloria corporis scquilur per sc cx gloria animae; al accessorium non cadit sub meritum.

Respondeo inprimis:gloriam corporis non videri absolute accessorium, nam scquilur cx gloria animae secundum Dei determinationem , el meritum congruentiam; Deus cnim voluit, ul gloria animae redundaret in corpus, quia gloria animae acquiritur per actus animae, qui in corpore exercentur ; cl ideo tam gloria animae, quam gloria corporis cadit sub meritum. Dc ndc quid prohibet, id quo accessorium est ca lere sub meritum? Etsi, enim jam debitum csl ratione ejus cui accedit: lamen polcsl etiam cadere sub meritum,ut alio quodam titulo debea ur. Quare licet fateamur, debitam fuisse Christo gloriam corporis, eliamsi pro ea non biborassel : lamen quia quod debetur uno modo, potest deberi cliam alio modo : id.*o voluit Deus, ul gloria corporis deberetur Christo cliam jure praemii ac mercedis.

Alterum Calvini argumentum sumebatur cx locis ubi dicilur, Christus pro nobis laborasse usque ad mortem Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit, sed pro nobis tradidit illum.* Isaiae 9.*Puer natus csl nobis.* Zachar. 9. *Ecce rex tuus venit libi.* Jo. 17. *Pro cis ego sanctifico meipsum.*

Respondeo primum: in nullo horum locorum legi,propter nos lanium Chrislum laborasse, proinde liacc omnia nihil aliud cfllcerc, quam nobis Chrisli labores profuisse, quod minime negamus. Addo deinde: in his locis nullam faciam esse mentionem gloriae ipsius Chrisli, quasi propior nos lanium laborasset, quia nos fuimus caussa sine qua non fuissel passus; si cnim Adam stetisset in ea innocentia. in qua conditus fuerat. sine dubitatione ul-la Dei Filius passus non fuisset, fortasse cliam nec carnem assumpsisset, ul ipse etiam Calvinus docel lib. 2. Instit. cap. 12. § I.

Jam vero tertium Calvini argumentum illud erat: frigeret confirmatio illa amoris, quam Paulus commendat, Rom. 5. quod Christus pro inimicis mortem subierit.

Sed respondeo : nihil impedire meritum proprium quo minus ostendatur ardor charitalis Dei erga homines. Nam inprimis Scripturae ul plurimum extollunt charitalcm Dei Patris, qui nihil lucrari poterat, Jo. 3. Sic *Deus dilexil mundum ut Filium suum etc.* Rom. 8. *Proprio Filio non pepercit etc.*

Deinde cliam Chrisli maxima apparci 'charilas, si rcspicias divinam ejus personam, cui nihil accessit utilitatis, cl hoc Paulus nobis proponit 2. Cor. 8. *Scilis, inquit, gratiam Domini nostri Jesu Chrisli, quoniam propter vos egenus /actus est, cum esset dives.* El Philip. 2. *Cum in forma Dei esset semclipsum exinanivit etc.*

Denique etiam Chrisli hominis apparet maxima cbarilas, qui poterat ipse sine passione cl morle per alios actus mereri sibi gloriam corporis, cl nominis exaltationem: cl tamen mori voluit, ct pro inimicis mori, ul copiosa esset redemptio. Quod aulem Christus non sui omnino oblitus fuerit, ut Calvinus dicil, palel cx verbis illis Jo. 17. *Clarifica me Pater claritate quam habui apud te etc.* Ibi postulat a Deo gloriam resurrectionis,et nominis exaltationem, ul exponit eo loco s. Augustinus.

Argumentum postremum illud fuil: quibus meritis assequi potuit homo, ul judex esset mundi, el caput angelorum, atque ul summo Dei imperio potiretur, atque in eo resideret majestas illa, cujus millesimam pariem cunctae hominum ct angelorum virtutes attingere nequeunt?

Sed facilis solutio est. Non cnim docemus,Christum suis meritis id asscquulum, ul esset caput angelorum. et summo Dei imperio poliretur, atque in eo Dei majestas resideret: si enim id meruisset, unionem hypostaticam meruisset, quod Augustinus aperlc negat lib. de praedest. Sanet, cap. 15. cl nos cliam paulo ante negavimus.

Porro, ul judex esset mundi, facile Christus mereri potuit: nam Chrisli merita si non fuissent sufficientia ad hoc, ul ipse fleret judex mundi, multo minus fuissent sufficientia ad reconciliationem lotius mundi; majus cnim cl difficilius fuil totius mundi peccata expiare, quam mundi judicem constitui: ct lamen 1. Jo. 2. dicilur, Chrisli sanguis esse propitiatio pro peccatis nostris, cl non pio nostris lanium, sed cliam pro lotius mundi.

Finis secundae Controversiae generalis

LAUS DEO , VIRGINIQUE MATRI MARIAE

TERTIA COATROVEHISIA GEA'ERALIS

DE SUMMO PONTIFICE

QUINQUE LIBRIS EXPLICATA

-O-

INDEX

LIBRORUM ET CAPITUM

LIBER PRIOR

DE ROMANI PONTIFICIS ECCLESIASTICA HIERARCHIA

Praefatio in libros de Summo Pontifice.

CAP.	I. <i>Proponitur quaestio, Quodnam sit optimum regimen?</i>	CAP.	XV. <i>Quid significet, Pasce. Joan. 21.</i>
a	II. <i>Probatur prima propositio, Quod monarchia simplex, simplici et aristocratiae et dimocratiae praestet.</i>	η	XVI. <i>Quod illis verbis: Joan. 21. Oves meas, universa Ecclesia significata sit.</i>
•i	III. <i>Quod monarchia aristocratiae dimocratiae admixta, utilior sit in hac vita, quam simplex monarchia.</i>	ο	XVII. <i>Explicatur prima praerogativa s. Petri ex mutatione nominis.</i>
λ	IV. <i>Quod circumstantiis exclusiis monarchia simplex absolute et simpliciter excellat.</i>	Ϸ	XVIII. <i>Explicatur secunda praerogativa ex modo quo ab evangelis apostoli numerantur.</i>
	V. <i>Proponitur secunda quaestio, Debeatne ecclesiasticum regimen esse monarchicum?</i>	»	XIX. <i>Explicantur quatuor aliae praerogativae ex euangelio s. Matthaei.</i>
	VI. <i>Quod Ecclesiae gubernatio non sit dimocralia.</i>	d	XX. <i>Explicantur tres aliae praerogativae ex euangelio s. Lucae.</i>
x	VII. <i>Quod non sit ecclesiasticum regimen penes principes saeculares.</i>	Ϸ	XXI. <i>Explicantur aliae duae ex evangelio s. Joannis.</i>
Ϸ	VIII. <i>Quod non sit ecclesiasticum regimen praecipue penes episcopos.</i>	»	XXII. <i>Explicantur aliae novem praerogativae ex Actis apostolorum et epistola ad Galatas.</i>
Ϸ	IX. <i>Quod regimen ecclesiasticum praecipue monarchicum esse debeat</i>	»	XXIII. <i>Proponuntur aliae praerogativae ex variis auctoribus.</i>
	X. <i>Proponitur tertia quaestio, et probatur Petri monarchia ex loco evangelii Matth. 16.</i>	i	XXIV. <i>Tres ultimae praerogativae in medium adferuntur.</i>
	XI. <i>Quid sit super petram aedificare ecclesiam. Matth. 16.</i>	†	XXV. <i>Testimoniis Patrum graecorum et latinorum confirmatur primatus Petri.</i>
	XII. <i>Quis sit ille, cui dicitur: Tibi dabo claves, Matth. 16.</i>	»	XXVI. <i>Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Jacobo.</i>
	XIII. <i>Quid intelligatur per claves. MaUhAG.</i>	»	XXVII. <i>De comparatione Petri cum Paulo.</i>
	XIV. <i>Soli Petro esse a Christo dictum: Pasce oves meas. Joan. 21.</i>	»	XXVIII. <i>Refellitur objectio, ex quindecim peccatis s. Petri, a Magdeburgensibus concinnata.</i>

LIBER SECI.VDLS

De Summo Pontifice.

- CAP. I. *Proponitur quaeslio, An b. Petrus Boma-
mac fuerit, ibidcmque existons mor-
tuus sit ?*

j II. *Quod Petrus Bomae fuerit.*

r, III. *Sanctum Petrum Bomae mortuum
esse.*

IV. *Petrum Bomae, usque ad mortem epi-
scopum fuisse.*

» V. *Solvitur argumentum primum haereti-
corum.*

,) VI. *Solvitur secundum argumentum.*

η VII. *Solvuntur alia quinque argumenta.*

VIII. *Solvuntur alia octo argumenta.*

? IX. *Solvitur dccimumsexlum argumen-
tum.*

» X. *Solvitur decimumseptimum argumen-
tum.*

η XI. *Solvitur ultimum argumentum.*

a XII. *Bomanum pontificem Petro succedere,
in ecclesiastica monarchia; probatur
ex divino jure et rationis.*

XIII. *Idem probatur ex Conciliis.*

XIV. *Idem probatur ex testimoniis summo-
rum pontificum.*

XV. *Idem probatur ex Patribus graccis.*

: XVI. *Idem probatur ex Patribus latinis.*
- CAP. XVII. *Idem probatur ex origine et anti-
quitate primatus.*

» XVIII. *Idem probatur ex auctoritate,quam
exercuit romanus pontifex in fi-
lios episcopos.*

XIX. *Idem probatur ex legibus, dispen-
sationibus cl censuris.*

» XX. *Idem probatur ex vicariis papae.*

» XXI. *Idem probatur ex jure appellatio-
num.*

» XXII. *Solvuntur argumenta Nili de jure
appellationum.*

XXIII. *Solvitur argumentum primum Lu-
lheranor.*

XXIV. *Solvitur alia tria argumenta.*

η XXV. *Solvitur argumentum ultimum.*

» XXVI. *Idem probatur ex eo, quod sum-
mus pontifex a nemine judicatur.*

η XXVII. *Solvuntur argumenta Nili.*

» XXVIII. *Solvuntur objectiones Calvinii.*

» XXIX. *Solvuntur alia novem argumenta.*

d XXX. *Solvitur argumentum ultimum, cl
tractatur quaestio, An papa hae-
reticus deponi possit.*

): XXXI. *Idem probatur ex nominibus, quae
romano pontifici tribui solent.*

LIBER TERTUS

De Summo Pontifice.

- CAP. I. *Proponitur disputatio dc Antichrislo.*

II. *Anlichrislum certum quemdam ho-
minem futurum.*

111. *Ostenditur Anlichrislum nondum ve-
nisse.*

» IV. *Explicatur prima demonstratio quod
nondum venerit Anlichrislus.*

V. *Explicatur secunda demonstratio.*

VI. *Explicatur tertia demonstratio.*

VII. *Explicatur quarta demonstratio.*

VIII. *Explicatur quinta demonstratio.*

» IX. *Explicatur sexa demonstratio.*

• X. *De nomine Antichristi.*

» XI. *De caractere Antichristi.*

XII. *De generatione Antichristi.*

XIII. *De sede Antichristi.*

XIV. *De doctrina Antichristi.*

XV. *De. miraculis Antichristi.*
- CAP. XVI. *De regno el praeliis Antichristi.*

» XVII. *De Gog el Magog.*

η XVIII. *Befclluntur 'deliramenta, haeretico-
rum , quibus non tam probant,
quam impudenter affirmant, pa-
pam esse Anlichrislum.*

XIX. *Befclluntur nugae Synodi Smalchal-
dicae Lulhcranorum.*

» XX. *Befclluntur Calvinii mandacia.*

» XXI. *Befclluntur mendacia Illyrici.*

» XXII. *Befclluntur ineptiae Tilmanni.*

,» XXIII. *Befcllunturmendacia Chytraci.*

XIV. *Refutantur argumenta Calvinii cl Il-
lyrici, qui probare conantur, pa-
pam non esse amplius episcopum,
ubi eliam refellitur fabula de Joan-
ne papa foemiia.*

LIBER QIARTIS

De potestate spiritali Summi Pontificis.

- CAP. 1. *Quod popa sil summus judex in contro-
versiis fidei cl morum dijudicandis.*
- CAP. II. *Proponitur quaestio, Silnc cerium pa-
pae judicium?*

- CAP. III. *Statuitur prima propositio de infal-*
libili iudicû» summi pontificis.
- η IV. *De romana Ecclesia particulari.*
- η V. *De decretis morum.*
- » VI. *De pontifice, ut csl particularis quae-*
dam persona.
- η VII. *Solvuntur objectiones ex ratione pe-*
tilae.
- D VIII. *Dc erroribus qui falso adscribuntur*
summis pontificibus , Petro, Lino,
Anacleto, Thclesphoro, Victori, Ze-
phyrino, Urbano, Pontiano , Cor-
nelio ct Illarcellino, qui non solum
pontifices, sed etiam martyres fue-
runt.
- d IX. *De iis quae Liberia cl Felici 11. obji-*
ciuntur.
- » X. *De Sirioio, Innocentio, el aliis septem*
pontificibus.
- a XI. *De Honorio 1.*
- » XII. *Dc aliis septem pontificibus.*
- η XIII. *De Gregorio VU.*
- «j XIV. *Dc caeleris pontificibus, quibus error*
in fide falso tribuitur.
- » XV. *Proponitur quaeslio, An summus pon-*

- tifex habeat jurisdictionem vere*
coactivam, itant possit leges con-
dere, quae obligent in conscientia,
el judicare ac punire transgres-
sores?
- CAP. XVI. *Probatur testimoniis rerbi Dei. poss>'*
pontifices veras leges condere.
- » XVII. *Solvuntur argumenta adversariorum*
ex Scripturae testimoniis ducta.
- η XVIII. *Solvitur argumentum ex compara-*
tione legum.
- » XIX. *Solvitur argumentum ductum ab ex-*
emplis.
- η XX. *Solvuntur argumenta duo desumptu*
ex ratione conscientiae.
- » XXI. *Solvitur argumentum ex Patribus.*
- » XXII. *Proponitur quaestio postrema , An*
Chrislus jurisdictionem ecclesiasti-
cam soli pontifici summo immedia-
te contulerit.
- η XXIII. *Apostolos a Christo jurisdictionem*
omnem acceperisse.
- η XXIV. *Episcopos omnes a papa jurisdictio-*
nem accipere.
- » XXV. *Solvuntur argumenta adversariorum.*

LIBEB annis

Dc puleslalc Pontificis temporali.

- CAP. I. *Proponitur quaeslio de potestate tem-*
porali.
- η II. *Papam non esse Dominum tolius*
mundi.
- » HI. *Papam non esse Dominum totius orbis*
Christiani.
- » IV. *Papam non habere ullam temporalem*
jurisdictionem directe.
- V. *Solvuntur argumenta contraria.*

- CAP. VI. *Papam habere temporalem potestatem*
indirecte.
- η VII. *Rationibus probatur theologorum sen-*
tentia.
- » VIII. */dem probatur exemplis.*
- » IX. *Aon pugnare cum verbo Dei. ul unus*
homo sil princeps ecclesiasticus et
politicus simul.
- 2 X. *Solvuntur argumenta contraria.*

PRAEFATIO

IN LIBROS

DE SUMMO PONTIFICE

HABITA IN GYMNASIO ROMANO

AMO G3. D. IAXVII

Antequam ad disputationem de Pontifice Maximo aggrediamur, pauca quaedam praemittenda esse censui. Primum de utilitate et magnitudine institutae disputationis: deinde de iis qui romanum primatum scriptis libris oppugnare, vel etiam contrario propugnare, ab exordio Ecclesiae usque ad nostra tempora studuerunt: postremo de ratione et ordine, quo praesens Controversia, quae necessario longissima futura est, a nobis tractanda atque explicanda sit.

El quidem quaestionis de pontifice magnitudo, atque utilitas ex duobus potissimum intelligitur: ex magnitudine rei de qua agitur, quaeque in dubium revocatur, et ex multitudine et contentione adversariorum. Etenim de qua re agitur, cum de primatu pontificis agitur? Brevissime dicam, de summa rei Christianae. Id enim quaeritur, debeatne Ecclesia diutius consistere, an vero dissolvi et concidere. Quid enim aliud est quae res, an oporteat ab aedificio fundamentum remove, a grege pastorem, ab exercitu imperatorem, solem ab astris. caput a corpore, quam an oporteat aedificium ruere, gregem dissipari, exercitum fundi, sidera obscurari, corpus jacere?

• Porro adversarii, id est, haeretici, cum in aliis fere dogmatibus non minus inter se, quam a nobis dissentiant, in hoc tamen omnes conveniunt, ut totis viribus, summaque animi contentione romani pontificis sedem oppugnent, nulli fuerunt unquam hostes Christi atque Ecclesiae, qui simul cum hac sede bellum non gesserint. Quae duo mihi Isaias propheta longe ante providisse ac praedixisse videtur. Rei quidem magnitudinem et utilitatem, cum ait: *Ecce ego ponam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento* fundatum. Haereticorum vero contentionem et impetum, cum hunc ipsum lapidem: *Lapidem offensionis, et petram scandalis esse dicit*. Quae posteriora verba etsi ab Isaia non eodem loco posita sunt, quo priora (haec enim cap. 8. illa cap. 28. continentur) tamen apostolus Paulus ad Rom. 9. et apostolus Petrus in epistola priore cap. 2. ita haec omnia prophetae verba copularunt, ut nemini dubium esse possit, quin ad eundem finem idemque propositum referantur: et quamquam haec verba in Christum praecipue convenire non ignoramus, eadem tamen inepte in Christi vicarium quadrare censem.

Quae sunl igilur fundamenta Sion? Explica! line apostolus Joannes in Apocalypsi : describens enim hujus ejusdem sanctae civitatis paries omnes, atque ornamenta, inter caetera sic ail : *El murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni.* Fundamenta ergo Sion apostoli sunl: in his numerator, cl excellit singularis quidam lapis: Ecce, inquit, *ponam in fundamentis Sion lapidem.* Quis iste lapis sil, nemo ignorat qui Evangelium legit. Cum enim ex apostolis duodecim unus diceretur Simon; Dominus ei nomen mutavit, ct pro Simone Pelium diei voluit, petram inquam : siquidem lingua Syrorum, qua Dominus sine dubio utebatur, nihil aliud Cephas, quam peiram signilical. Ail igitur illi Dominus: *Tu es Simon, tu vocaberis Cephas*, idcsl, *Petra*, sive ul nos Lalini commodius dicimus, *Petrus*. FA rursum alio loco: *7'u es Petrus*, sive, *tu es Petra, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Ecce vobis lapidem in fundamentis Sion. Sed (pialem lapidem putatis? Lapidem, inquit, probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum.* Lapidem probatum: siquidem o. mni genere probationis lentata csl haec peira, omnes portae inferorum in eam impetum fecerunt.

Ac, ut omittam persecutiones Judaeorum atque Ethnicorum, quae huic sedi cum reliqua Ecclesia communes fuerunt: eerie inprimis haeretici permulti non semel neque bis, sed frequentissime renovatis exercitibus cum hac sede aperio Marie conflixerunt. Deinde Graecorum aemulatio ac superbia. non ante dcsililil cum hac sede bellum gerere, quam ipsi a Turearum imperatore oppressi religionem quoque cum dignitate amiserunt. Tum imperatores polcnlissimi ct Christiani, cl quod majus est sub nomine religionis el pietatis, hanc ipsam sedem, unde ad cos imperii romani sceptraperverant, dejicere, atque cverlere saepe conali sunl.

Ve enim ignoratis quas tragoedias in Ecclesia Uenricus IV. Uonricus V. Otho IV. Fridcricus II. alique nonnulli diversis temporibus excitarinl. El quasi haec parva fuissent, addidil Satan romanum populum contra pontifices commovere. Exstat adhuc b. Bernardi epistola gravissima ad senatum populumque romanum, qua seditionem eorum con-

tra Eugenium papam a diabolo concitatum sedare conatur. Ejusmodi vero seditiones liirbolcnllssimae et perniciosissimae, atque ad romanum pontificem perdendum aptissimae, aliquot, non diebus, neque mensibus, sed annis, immo ct saeculis duraverunt.

Huc accesserunt schismata gravissima, cl plurima ipsorum inter sc romanorum pontificum, quibus non potuisset ullo modo non cedere, cl tandem labefactari ac destrui Petri sedes, si non petra esset firmissima ac probatissima, el ab illo in fundamentis Sion constituta, qui ait: *El portae inferi non praevalerunt adversus eam.* Ac ne forte putaremus, ob vitam incorruptam, el mores integerrimos summorum pontificum tamdiu stetisse hanc sedem: permisit ad extremum Deus, ul eliam quidam parum probi pontifices aliquando hanc sedem tenebant cl regerent. Quales sane fuerunt Stephanas VI. qualis Leo V. Chrislophorus 1. Sergius 111. Joannes XII. aliiq. non pauci, si vera sunl, quae de eorum vita ct rebus gestis apud historicos eorum temporum scripta leguntur.

Ita<|uc nihil csl, quod haerclici tantum laborent in quorundam pontificum vitiis conquirendis. Aos enim agnoscimus cl fatemur, ea fuisse non pauca: sed tantum abest, ul iis gloria hujus sedis obscuratur, vcl minuatur, ul iisdem polius vehementer crescat el amplilicclur. Uinc enim inlelligimus. non humano consilio, prudentia, viribus, romanum pontificatum tamdiu consistere. sed quia haec petra ita a Domino roborata, divinitus fundata, angelorum custodiis septa, singulari Dei providentia, ct protectione munita est, ul adversus eam portae inferorum nullo modo praevalere possint, sive illis portis persecutio tyrannorum, sive rabies haereticorum, sive schismaticorum furor, sive scelera ct flagitia designentur. Lapidem ergo probatum posuit Deus in fundamentis Sion : ncc solum probatum, sed etiam angularem, qui duos parietes connectât; quod mihi videtur ad demonstrandum discrimen inter pontificem Christianorum ct Judaeorum esse positum. Ille enim lapis quidem ct fundamentum erat, sed non lapis angularis: ncc enim parietes duos, sed unum tantum sustentabat. Al noster lapis angularis csl: nam cl Judaei et Gentes, quasi parie-

les duo simul conjuncti, atque unam clirisllannm Ecclesiam facientes , ab hoc uno angulari lapide continentur.

Addit Isaias, *et Pretiosum*. Quo uno verbo infinitus bonorum thesaurus significatus est, qui a Petri sedo in omnem Ecclesiam copiosissime atque uberrime derivatur. Unde enim ad Germaniam, Galliam, Angliam, aliasque remotissimas provincias missi sunt, qui cvangclium praedicarent, nisi ab hac sede? Ubinam episcopi de suis sedibus pulsi, lotoque orbe profugi, ul Athanasius quondam et Petrus Alexandrini, Paulus el Chrysoslomus Conslanlinopolilani, auxilium cl refugium invenerunt, nisi in hac sede? Unde dogmatum explicationem, rilus sacramentorum, indulgentiarum communicationem habemus, nisi ab hac sede ?

Unde, ul caetera praetermittam, quae nimis longum esset enumerare, consensio in doctrina, vinculum pacis, unitas Fidei, quae csl ipsa salus ct vita religionis, nisi ab hac sede? Alioqui enim, cur haeretici nostri temporis, cum satis nullas cl amplas provincias obtineant, Angliam, Scoliam. Daniam, Norvégien!, Svcciam. el Germaniae, Poloniac, Bocmiac, Ilungariae non exiguam partem, nunquam adhuc unum generale Concilium, in quu vcl dc uno articulo omnes convenirent, cogere potuerunt? Cur eliam Graeci ab anno 800. quo a sede Peiri rominaque Ecclesia discesserunt, per alios lotos ferme 800. annos ne unquam quidem Synodum celebraverunt in argumentum mutuae per ipsos consensionis ct pacis? Cum nos c contrario ab eo tempore circiter decem Concilia generalia, eaqtie frequentissima habuerimus, quorum postremum csl hoc ipso tempore, quo Lullicrani inter se acerrime digladiantur, cl dc concordia plane desperant, summa Patrum consensione celebratum. Quae polcsl esse hujus tantae differentiae ratio, nisi quod illi eo duce ac rectore carent, qui solus polcsl ac debet fratres omnes in Fide confirmare, cl Ecclesiam universam in unitate retinere?

Addit postremo idem propheta: *In fundamento fundatum*. Quid est enim in fundamento fundatum, nisi fundamentum post fundamentum, fundamentum secundarium, non primum? Siquidem primum ac praecipuum Ecclesiae fundamentum non

ignoramus csso Christum, dc quo Apostolus ail:

Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est. quod est Christus Jesus.

At post Christum, fundamentum est Petrus, el nisi per Pcirum non pervenitur ad Christum. Jacient licet haeretici Christum, ejusque verbum ac doctrinam sequi se glorienlur, necesse lamen est, ul inquil magnus Leo in epist. ad episc. Viennens. prov. extorrem mysterii illum esse divini, qui ausus fucril a Petri soliditate recedere.

Est igilur Petri sedes lapis probatus, angularis, pretiosus, in fundamento fundatus, cl id quidem nobis: al vero adversariis nostris haereticis nihil csl aliud, quam lapis offensionis, et petra scandali. Cum enim deberent se super eam aedificare in lemplum sanctum in Domino, illi contra, ul vere caeci atque furentes in eam impingunt. Displicet enim humanae sapientiae, displicet superbiae eorum, qui in oculis suis prudentes sunl. ut unus mortalis, quo, ncc eruditione, ncc probitate, nec ulla alia ratione inferiores se judicant, fundamentum dicatur Ecclesiae, super quod lanium, tam ingens. tam sublime, tam immensum aedificium collocetur. Propterca vero cis hoc displicet, quia non intelligunt, quam sit Deo non solum facile, sed eliam gloriosum inlirma eligere, ul confundat fortia. Ncc animadvertunt hanc esse Dei consuetudinem, ul per Fidem, cl humilitatem ad sapientiam ct gloriam nos deducat.

Sic nimirum constituit, per stultitiam praedicationis Crucifixi salvos facere credentes: sic piscatores elegit, ul converteret imperatores: sic rebus abjectis, ac vilibus aquae, oleo, panis, viniquo speciebus, sacramentorum virtutes, el infinitos donorum coelestium thesauros alligavit: ut dum fide ct humilitate rebus illis abjectis subjicimur, ad sortem liliorum Dei, el ad ipsius divinae naturae consortium evehamur. Sed illi ad haec omnia oculos claudunt, ct solum contra salutarem petram, contraque Dei consilium insanire, ct debacchari non cessant, ul vere sit illis lapis offensionis ct petra scandali. Hanc enim sedem Donatistae quondam cathedram pestilentiae nominabant: hujus sedis pontificem Bcrengarius Pompificem atque Pulpilicom vocitabat: hanc Waldenses purpuratam mere-

tricem: hanc Joannes Wiclef Salanac synagogam: liane Luthcrani. Calvinislae, Anabnplislae, Anti-christ» solium esse contendunt. Et cum a nobis in plurimis aliis rebus dissideant, tamen hinc nobis so-lum nomen imponere voluerunt. Nec enim aliud, quam Papislas nos vocant, quasi vel sohim, vel prae-cipue in summo pontifice tuendo errare nos arbi-trentur. Neque putant se majori contumelia aliquem afficere posse, quam si cum nominent papam. Quin etiam e contrario loca omnia coenosa ac sor-dida, et quidquid turpe ac foedum in rerum natura reperitur, papae vocabulo appellare coeperunt.

Denique is est Luthcri atque Calvini, eorumque similium in pontificem animus, ut cum de aliis re-bus omnibus mordaciter ac petulanter scribant, in pontifice summo vexando, et probris, calumniis, comitiis onerando, furiis agitari, et malo daemone pleni esse, vel potius hominem exuisse, ac daemo-nem induisse videantur. Caeterum quia ipsi, velint, nohnt, lutei fragilesque sunt, summus vero ponti-ficatus petra firmissima est, non ipsi, dum apud hanc sedem offendunt, eam confringent, sed ab ea potius sine dubio conterentur: Quicccideri/, ait Do-minus, super *lapidem hunc, confringetur, super quem vero lapis ceciderit, conteret cum*. Et ma-gnus Leo ante notato: *Quisquis, inquit, huic sedi principatum existimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiae suae, semetipsum in inferna demergit*.

It enim ingens aliquis scopulus, qui in medio mari super undas ac fluctus eminent, non dejicitur unquam, nec movetur, licet et identidem venturum flatus marisque fluctus magno impetu in eum in-currant, sed eos potius omnes solvit ac frangit; sic Petri sedes toties jam ab Judaeis, ethnicis, haere-ticis, seditiosis, schismaticis, incredibili furore pul-sata, illis fere omnibus, vel consumptis, vel suba-ctis. vel prostratis, supra mille et quingentos an-nos stat immola: et semper (ut s. Augustinus ait) frustra circumlatrantibus haereticis, culmen aucto-ritatis obtinuit. Quae cum ita sint, vides, ni fallor, ejus controversiae magnitudinem, quae nobis ad explicandum proposita est.

Venio nunc ad id, quod secundo loco posuimus.

Primi, qui serio primatum romani pontificis oppu-gnarunt, videntur fuisse Graeci. Ipsi enim jam in-do ab anno Domini 381. episcopum constantinopo-litanum, qui antea ne patriarcha quidem erat, tri-bus patriarchis orientis anteposere, et secundum a romano pontifice facere voluerunt. Id intelligi po-test ex Concilio II. generali, can. 5. Deinde anno 451. eo Graeci non contenti, cum episcopum con-stantinopolitanum romano pontifici pacem conferre conati sunt. Nam in Synodo Chalcedonensi, act. 16. definiunt graeci Patres, non tamen sine fraude, et absentibus legatis romanis, constantinopolitanum episcopum ita secundum a romano esse debere, ut tamen habeat aequalia privilegia. Neque hoc etiam contenti, temporibus s. Gregorii, ac praedecesso-ris ejus Pelagii ejus nominis secundi, circiter an-num 600. episcopum constantinopolitanum, Occu-menicum, id est, orbis terrae, sive universalem epi-scopum appellare coeperunt. Cujus rei testis est ipse s. Gregorius in epistolis, quas nullas brevi tempore de hac causa scripsit ad Joannem episco-pum constantinopolitanum, ad imperatorem Mau-rilium, ad imperatricem Constantiam, ad patriar-chas caeteros orientis.

Denique anno 103 i. aperte pronunciarunt roma-num episcopum propter additionem particulae *Fi-lioque* ad Symbolum Constantinopolitanum, et sen-tentia Synodi Ephesinae quae id prohibuerat, de suo gradu excidisse, et jam summum ac primum episcoporum omnium esse pontificem Constantino-politanum. Referi id Sigebertus in Chronico, cla-rum ex epistolis Leonis IX. satis aperte colligi-tur. Exstat etiam libellus gratiae scriptus a Nilo Thessalonicae archiepiscopo adversus primatum romani pontificis, quem nuper Illyricus ex nescio quibus tenebris productum ad lucem, latinitate do-navit.

Ex Latinis primi sunt Waldenses, qui se ab obe-dientia romani pontificis subtraxerunt. Exorti sunt aulem Waldenses anno 1170. ut Reyncrius scribit, qui ante annos 300. floruit. Anno deinde 1300. Matthaeo Palmerio teste in Chronico, exstiterunt quidam, qui Fraticelli dicebantur, qui praeter alios errores hunc etiam habuerunt, Petri auctoritatem in romana Ecclesia jamdudum cessasse, atque ad

seciam Fralicellorum esse translata. Vide Joannem de Turrocremala, lib. 4. Eccles. p.2. cap.37. Non diu post, eodem Joanne de Turrocremala teste, exstiteri Marsilius Paduanus, et Joannes de Janduno, qui romanopontifici non modo episcopos omnes, sed omnes etiam presbyteros pares fecerunt.

Deinde circiter annum Domini 1390. exoritur Joannes Wiclef, et cum sequulis et Joannes Huss, quorum sententiae adversus apostolicam sedem legi possunt in Concilio Constantiensis. scilicet. S. c. 15.

Ad extremum noscitur hinc sacculum Martinus Lutherus, et quotquot post eum haeretici apparuerunt, romanum pontificatum totis viribus omnique animi concutientes labefactare conati sunt. Ac summa quidem doctrinae ipsorum haec est, romanum episcopum fuisse aliquando pastorem et concionatorem Ecclesiae romanae, atque unum de caeteris, non super caeteros: nunc vero nihil esse aliud quam Antichristum. Vide Lutherum in lib. de potest. papae, et in assert. art. 25. Philippum Melancthonem (si tamen ipse est libri auctor) in lib. de potest. et prim. papae, seu de regno Antichristi nomine Synodi Smalchaldensis conscripto. Joannem Calvinum lib. 4. Instit. cap. 6. et seq. Joannem Brennum in Confessione Wirtemburgica. cap. de sum. pontif. et in Prolegom. advers. Petrum a Solo. Martinum Illyricum in Cent. I. lib. 2. cap. 7. col. 524. et seq. et cap. 10. col. 558. et seq. ac deinceps in singulis centuriis, cap. 7. item in lib. de prim. papae; et in alio de his. concert. papae, et Concilii VI. Carthagenensis.

Jam vero qui pro summi pontificis auctoritatem scripserunt, ex omnibus nationibus nulli reperiuntur: sed ne aliquis forte queratur scilicet praetermissum, profiteor me non omnes communiter, sed eos tantum, quoad manus meas pervenire potuerunt. Ex Polonia unum habemus, sed qui instar nullorum esse possit, illorum videlicet cardinalem. cum in explicatione Symboli, cap. 2. G. lum in lib. 2. con. Brennum, tamen in lib. de auctor. sum. pontif.

Ex Gallia duos habemus: Remundum Rufium in lib. advers. Carol. Molin. pro sum. pontif. et Robertum Arboricenses in 1. lom. de utriusque gloriâ, potest.

Ex Germania quinque Joannem Eckium in lib. Iribus de prim. s. Petri; Joannem Fabrum in refut. lib. Luth. de pontif. potest. Joannem Cochlacum in 4. Philippica; Gasparem Schatzgauerum in Controvers. Conradum Clingium lib. 3. de loc. comm.

Ex inferiori Germania sex: Joannem Driedonem lib. 4. cap. 3. p. 2. de Scriptur. et dogmat. Eccles. Alberum Pigheurn lib. 3. 4. et 5. Eccles. hier. Joannem a Lovanio de perpet. cath. Petri protect. et firmil. Jacobum Latomum lib. de primat. Petri; Gulichnum Lindanum lib. 4. Panopliae: Joannem Bunderium in compend. Concert. lit. 31.

Ex Anglia sex: Thomam Waldensem lib. 2. doctrinalis Fid. art. 1. et 3. Joannem Roffensem in refut. artic. 25. Reginaldum Polum cardinalem lib. de sum. pontif. et lib. 1. et 2. ad regem Henricum VIII. Alanum Copum Dialogo 1. Nicolaum Sandorum in lib. de visib. monarch. Thomam Stapletonum lib. 6. Controvers.

Ex Hispania, septem: Joannem de Turrocremala lib. 2. de Eccles. Alphonsum de Castro lib. 12. contra haer. Melchiorum Canum lib. 6. de locis; Petrum de Solo in defens. suae confess. cap. 74. usque ad finem; Franciscum Ilorantium lib. 6. de locis cathol. Franciscum Turrianum in lib. con. Antonium Sadcelum. Et Gregorium de Valentia qui nuper etiam de eodem argumento scripsit in sua Analyst Fid. Cathol. par. 7. et 8.

Ex Italia octo: I). Thomam in Opusc. con. Grace.: b. Augustinum Triumphum Anconitanum, in sum. de potest. papae; b. Antoninum 3. pari. lit. 22. sum. Theol. Thomam Cajetanum de Instit. et auctor. rom. pontif. Gasparem Conlarum de potest. rom. pontif. Thomam Campesinum in lib. c. jusdem libuli: Joannem Antonium Delphinum lib. 1. et 2. de Ecclesia.

Ex Graecia unum: Gennadium Scholarium in defensione cap. 5.

Quod autem allinet ad ordinem et dispositionem; proposita disputatio duas habet partes praecipuas: unum de institutione summi pontificatus, sive ecclesiasticae monarchiae: alteram de summi pontificis officio et potestate. Ac parte quidem prioris sex quaestiones continentur.

Prima: Siue monarchia optimum regimen?

Secunda : Num regimen Ecclesiae debeal esse monarchicum?

Terlia : Fucritnc s. Pclnis primus Ecclesiae catholicae spiritualis monarcha?

Quarta : Num idem b. Petrus Romam veneril.at-que ibidem pontificalem sedem perpetuo mansu-ram constituerit?

Quinta: Succcdatne s.Pelro romanus episcopus, non solum in episcopatu romano, sed etiam in u-niversae ecclesiae principatu? Ad quam quaestio-nem quaedam etiam aliae revocabuntur, quae cum ca ita conjunctae sunt,ul sejungi nullo modo pos-sint: ul, de appellationibus ex toto orbe terrarum audiendis;dc instituendis,confirmandis,transferen-dis, puniendis cliam cl ab officio removendis epi-scopis; ct aliae nonnullae generis ejusdem.

Sexta: Num idem romanus episcopus cx vicario Chrisli in Anlichrislum aliquando transierit?

Jam vero posterior Controversiae pars sex alias quaestiones complectitur.

Prima : Silne romani pontificis statuere dc con-troversiis Fidei, cl morum?

Secunda: An in eo judicio erraro possit?

Tertia: Possible summus pontifex leges condere, quae hominum conscientias vere ligent, ct simul animadvertere in praevaricatores ?

Quarta: An sit ecclesiastica jurisdictio soli pon-tifici summo a Christo ita commissa,ut nonnisi per cum ad cacteros derivetur ?

Quinta : An praeter spiritualem jurisdictionem habeat idem pontifex temporalem aliquam pote-statem, ca ratione qua pontifex csl ?

Sexla:An possit habere, ac rcipsa habeat, prin-cipum donatione, imperium aliquod temporale in certas provincias, aul regiones?

LTBER PRIMUS

DE ROMANI PONTIFICIS

EGCLESIA TICA MONARCHIA

CAPUT PRIMUM

Proponitur quaestio: Quodnam sil optimum regimen?

Nemini dubium esse potest, quin et potuerit et voluerit Salvator nosler Jesus Chrislus Ecclesiam suam ea ratione cl modo gubernare,qui sit omnium optimus el utilissimus.Tracs autem sunl formae bo-nae gubernationis: monarchia, idcsl, unius principatus. cujus contrarium vilium csl Tyrannis : Aristocralia, idcsl regimen Optimatum, cui opponitur Oligarchia, hoc est, factio paucorum : ct Dimocralia, hoc est, populi totius imperium, quod in seditiones non raro degenerat.

Docent hoc principes philosophorum, Plato in Politic., cl Aristoteles lib. 3. Polit, cap. 5. cl lib. 8. Elhic.cap.10.ncc sine magna ratione id docent. Nam si multitudo gubernanda est , fieri non polesl, quin aliquo modo cx Iribus gubernetur : aul enim unus praeficietur rcipublicac , aul aliqui dc multis, aut omnino omnes. Si unus , Monarchia erit: si aliqui dc nullis, Aristocralia: si omnes o-nmino, Dimocralia.

Quamquam aulcm 1res lanium sint formae simplicis gubernationis: possunt lamcn inter sc illae quasi permisceri, cx qua permixtione quatuor aliae formae mixti regiminis producentur. Una, temperata cx omnibus tribus: altera cx monarchia ct arislocratia: tertia cx monarchia cl dimocralia : postrema cx dimocralia cl aristocralia. Quibus ila constitutis, prima nascitur quaestio, quae sit cx se-ptem formis gubernationis optima?

Ac Joannes quidem Calvinus, ul omnes omnino vias obstruat,quibus ad ecclesiasticam monarchiam constituendam disputando perveniri solet , aristocraties cx formis simplicibus: cx mixtis vero,tem-

peratum regimen cx ipsa ct dimocralia, omnibus aliis antepont: deterrimam omnium vull esse monarchiam, praesertim si in toto orbe terrarum, aut in ecclesia universa constituatur. Verba ejus cx lib. V. Instil, cap. G.§ 9. hacc sunl: Verum sit sane *ul colunt bonum atque utile . orbem lotum monarchia contineri, quod csl tamen absurdissimum, sed ila sit: nunquam tamen concedam id ipsum in Ecclesiae gubernatione valere.* El cap. 20. § 8. *Equidem si in se considerentur 1res illae quas ponunt philosophi regiminis formae , minime negaverim, vel aristocratiam, vel temperatum cx ipsa cl politia statum ab aliis omnibus longe excellere.* Subjicit deinde rationes duas: li-nam ab experientia ductam, alteram ab auctoritate divina: *Id*, inquit, cum *experimento ipso semper fuit comprobatum, tum* sua quoque *auctoriiate Dominus confirmavit. cum aristocratiam , politiae vicinam, apud Israelilas instituit.*

Nos vero b. Thomam , ahosque theologos catholicos sequuti, cx tribus simplicibus formis gubernationis monarchiam caeleris anteponimus , quamquam propicr naturae humanae corruptionem, utilio rem esse censemus hominibus hoc tempore monarchiam temperatam cx aristocralia et dimocralia, quam simplicem monarchiam: modo tamen primae partes monarchiae sint , secundas habeat aristocralia, postremo loco sil dimocralia.

Verum, ul facilius res lota explicari cl argumentis confirmari possil,sententiam nostram Iribus propositionibus complectemur. Prima propositio: cx formis simplicibus praestarilissima csl monarchia. Secunda: regimen temperatum ex omnibus tribus formis,propler humanae naturae corruptionem utilius est, quam simplex monarchia. Tertia: circumstantiis seclulis simplex monarchia simpliciter cl absolute excellit.

CAPIT 17.

Probatur prima propositio , quod Monarchia simplex simplici Aristocraliae cl Dimocraliae praeferat.

Ut igitur a prima incipiamus ; Non comparamus hoc loco monarchiam cum mixti regiminis formis, neque eam mixtis et simplicibus omnibus anteponimus; sed hoc solum asserimus, si simplex aliqua forma regiminis necessario eligenda sit , sine dubio eligendam esse monarchiam. Id vero his argumentis comprobamus.

Primo: conveniunt in hanc sententiam veteres omnes scriptores hebraei, graeci. latini, theologi, philosophi, oratores, historici, poetae. Ex theologis hebraeis, Philo in lib. de confus. linguar. laudans Homeri sententiam: *Illud*, inquit, *multos imperitare malum est, rex unicus esto, non ad civitates et homines magis pertinet, quam ad mundum et Deum.*

Ex Graecis, b. Justinus in orat. exhort. ad gent. multorum principatum noxium esse docet, et contra, unius utilem et salutarem: *Unius enim*, inquit, *principatus, a bellis dissidiisque solutus, ac liber esse solet.* Ite alius quoque Alhanasius in oral. advers. idol. *Ut enim*, inquit, *multitudinem Deorum diximus nullitatem esse deorum: ita quoque necesse est multitudinem principum id efficere, ut nullus esse princeps videatur: ubi autem princeps non est, ibi prorsus disturbatio nascitur.*

Ex Latinis idem docet, b. Cyprianus, qui in tract. de Idol. vanit. ex eo potissimum probat, Deum esse unum, quia monarchia sit optimum, et naturalissimum regimen: Ait *divinum* , inquit, *imperium etiam de terris mutuemur exemplum: quomodo unquam regni societas aut cum Fide coepit, aut sine cruore desiit ?* et b. Hieronymus in epist. ad Rusticum monach. *Unus*, inquit, *imperator, iudex unus provinciae. Roma , ut condita est, simul habere duos fratres reges non potuit.* Denique s. Thomas in 1. p. q. 103. art. 3. et lib. 1. cont. gent. cap. 76.

Jam ex philosophis . Plato in Polit. ultra med. *Unus*, inquit, *dominatio bonis instructa legibus , lex illarum omnium optima est: gubernationem vero eam. in qua non multi imperant, mediam censere debemus: caeterum multorum administrationem omnibus in rebus debilem, atque infirmam.* Platonem sequitur Aristoteles lib. 8. Ethic. cap. 10. postquam illas formas regiminis enumeraverat, ista verba subiecit: *Harum optima res in universis res publica est.* Seneca lib. 2. de benef. Marcum Brutum, ait, non satis prudenter egisse, cum Julium Caesarem spe libertatis occidit: et rationem reddens, ait : Cum *optimus civitatis status sub rege justo sit.*

Porro Plinarchus integrum opusculum de Monarchia. caeterisque formis regendae multitudinis conscripsit. in quo opusculo sententiam suam ita expressit: Si optio, inquit, *eligendi concessa fuerit; non aliud eligat, quam unius potestatem.* Et rursum idem Plinarchus in Solone, cum dixisset, A-

thenis plurimas seditiones ortas esse, cum dimocralia vigeret, addit continuo : Una *autem superesse ratio videbatur ad salutem et quietem* , si *res delatae ad dominatum essent.*

Ex oratoribus, Isocrates in ea oratione quae inscribitur Nicocles, nullis rationibus hoc ipsum probare contendit. Joan. vero Stobaeus 15. Serm. hoc titulo praenotavit, τῆς ζῆλλος οὐκ ἰς μοναρχίας: atque in eo sermone Hesiodi, Euripidis, Sereni, Ecphanis, aliorumque multorum ad hoc ipsum confirmandum testimonia producit.

Herodotus ex Historicis lib. 3. qui Thalia inscribitur, cum exposuisset eadem magorum, qui regnum in Perside occupaverant ; exponit etiam disputationem, quae inter principes versata fuerat de republica constituenda. Cujus disputationis is exitus fuit. ut diligenter excussis eorum sententiis, qui pro aristocralia vel politia certabant, omnium consensione, uno tantum excepto , monarchia utilissima et praestantissima judicaretur, et propterea etiam in Perside relineretur.

Denique ex Poetis, Homerus in 2. lib. Iliados sententiam illam protulit ab omnibus pene scriptoribus celebratam, οὐκ ἀγαθὸν πόλιζοφάνει, εἰς ἑσπέρην; εἰς ὧν, εἰς βασιλείην . Ad quod Homeri testimonium, quod solum ex tam multis adversus sententiam suam objecit, respondet Calvinus lib. 1. Instit. cap. 6, § 8. *Facilis est*. inquit, *responsio: non enim hoc sensu vel ab Homero Ulysse, vel ab aliis laudatur monarchia, quasi unus debeat totum orbem imperio regere; sed indicare volunt, regnum duos non capere, et potestatem fuisse unicuique impatiens esse consortis.*

At certe si facile fuit Calvino respondere, facilius nobis erit responsionem ejus refutare. Nam vel nihil dicit, vel quod nos dicimus dicere, vel falsum dicit, et sibi contradicit. Si enim, cum ait, unum regnum non capere duos, vim facit in verbo *regnum*, et vult dicere, regnum proprie dictum non capere duos, quia si duo sint, non erit regnum proprie dictum, cum regnum proprie sit unius hominis summa potestas: tum nihil omnino dicere, sed solum ambiguitate verborum offundit tenebras impeditis. Nam eo sensu dicere, regnum non capit duos, idem significat ac si aliquis diceret, regimen unius non est regimen duorum: et unus homo non sunt duo homines; ad quod pronuntiandum nihil opus erat sapientia Ulyssis.

Si vero non vim in verbo facit, sed per regnum intelligit multitudinem, quae regi debet : tum id ipsum dicit, quod nos dicimus. Idcirco enim asserimus, monarchiam praestare politiae et aristocraliae, quod multitudo non commode regatur a multis, et potestas impatiens sit consortis.

Si denique vult intelligi per regnum, non quamvis multitudinem, sed unam aliquam provinciam , sive unum exiguum regnum: ut sensus sit, uni provinciae unum esse regem attribuendum, non tamen idem esse iudicium de toto orbe terrarum: tum et falsum dicere, et sibi ipsi contradicit. Nam Homericus Ulysses non disputat de constituenda republica in aliqua una provincia, sed contentatur ad universum exercitum Graecorum, qui tunc pugnabat ad Trojam, iu quo exercitu multae nationes erant,

nulli principes, aliquot etiam roges, atque affirmat non oportere eam omnem multitudinem a nullis regi. sed ab imo. Itaque sensus ejus celeberrimae sententiae non alius esse potest, quam in quavis una multitudine unum esse debere rectorem primum. quod quidem aequale locum habet in exiguo regno, et in maximis imperiis; non enim uni regno exiguo unus debetur rex, quod illud regnum sit exiguum, sed quod sit unum.

Quare si regnum aliquod amplissimum. quale fuit Nini, vel Cyri, vel etiam Alexandri, aut Augusti. unum sit; unus ei debebitur princeps, et quoniam Ecclesia una est. Luc. 1. *Regni ejus non erit finis*, cl ban. 2. *In diebus regnorum illorum suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur*: propterea etiam ab uno regi debet.

Porro pugnat etiam secum Calvinus: siquidem non solum in toto orbe terrarum non existimat utilem esse monarchiam, sed neque in aliqua una civitate aut Ecclesia, ut aperto colligitur ex lib. 4. Inst. cap. 41. §6. ubi omnem ecclesiasticam potestatem coetui seniorum tribuit: cl ex lib. 4. cap. 20. § 8. ubi laudat eas civitates, quae excusso jugo principum, a senatu et populo gubernantur, vel est respublica Genevensium. Cum igitur nullum omnino locum monarchiae Calvinus relinquat, viderit ipse, quam bene respondeat tot et tam gravibus ancioribus qui Homeri sententiam laudant.

Altera ratio ducitur ab auctoritate divina, quae tribus modis ostendit, monarchiam esse optimum regimen. Ac primum. institutione generis Immani: Deus enim ex uno fecit omne genus hominum, vel Apostolus ait Act. 17. non enim virum vel foeminam pariter ex humo produxit, sed virum ex humo, foeminam ex viro. Cujus rei causam exponens s. Joannes Chrysostomus hom. 34. in epistol. I. ad Cor. cap. 13. eam esse dicit, vel esset inter homines non dimocratia, sed regnum. Etenim si plures homines simul ex humo producti fuissent omnes illi ex aequo principes suae posteritatis esse debuissent: quocirca merito dubitare potuissemus. num placet Deo regimen unius. Nunc vero cum ex uno fecerit omne genus hominum, vel omnes omnino pendere videntur ab uno: satis aperte significasse videtur, unius principatum se potius approbare quam multorum gubernationem.

Deinde indicavit Deus sententiam suam. cum non solum hominibus, sed etiam omnibus pene rebus inseruit naturalem propensionem ad monarchicum regimen: neque dubium esso potest, quin naturalis propensio ad auctorem naturae Deum referenda sit. Esse nulem, praeter caeteras regiminis formas, maxime naturalem principatum unius, declarat imprimis, quod in qualibet domo naturaliter ad unum palrum familias perlinet gubernatio conjugis, filiorum, servorum, rerum denique caeterarum: item quod maxima pars orbis terrarum a regibus gubernatur. Praeterea quod longe vetustiora sunt regna quam respublicae. *Pi incipio rertnn* (inquit Justinus lib. 1.) *gentium nationumque imperium penes reges erat*.

Denique, quod etiam animantia rationis experiri unius principatum expetere videantur. Sic enim loquitur s. Cyprianus in trad. de Idol, vanit.: *Rex*

unus apibus, dux unus in gregibus, et in armentis rector unus. Addit S. Hieronymus in epist. ad Rustic. *El grues unum sequuntur ordine Uterato*. Ridet Calvinus hanc rationem lib. 4. Instil, cap. G. § 8. *Hujus rei*, inquit, si *Deo placet probationem sumunt a gruibus et apibus, quae sibi ducem unum semper eligunt, non plures*. *Recipio sane quae proferunt exempla: sed an ex toto orbe confluunt apes, vel regem unum eligant? suis alvearibus contenti sunt reges singuli; ita quoque in gruibus, unaquaeque caterva proprium regem habet; quid inde aliud evincit, quam singulis ecclesiis debere suos episcopos attribui?*

Sed facile est refellere istam Calvini responsionem. Nam Ecclesia sicut *unum est ovile*, Joan. 10. non nulla ovilia: sic etiam unum alveare vel una caterva dici potest: et idcirco quemadmodum rex unus est apibus, et grues unum sequuntur ordine illic: ita debet Ecclesia universa unum habere ac sequi ducem, vel doctorem primum. Deinde grues et apes non sunt ejus naturae, vel possint cum absentibus et longo positis animorum conjunctione copulari; et propterea mirum non est. si ex toto orbe non confluant, ut regem unum eligant: tum hoc ipso quod quaelibet earum caterva regem suum habet, satis aperte ostendunt, quam sit naturale regimen unius.

Denique si his exemplis a gravissimis Patribus allatis evincimus, vel Calvinus die il. singulis ecclesiis debere suos episcopos attribui; cur episcopos ipse non palitur. nisi forte solo nomine, re autem ipsa omnem ecclesiasticam potestatem coetui seniorum attribuit?

Sed his omissis, quam formam regiminis Deus auctoritate sua confirmare voluerit, colligi potest etiam atque hinc maximo, ex ea republica quam in populo Hebraeorum instituit. Non enim, vel Calvinus ait nec probat, gubernatio Hebraeorum aristocratica fuit, ac politicae vicina, sed plane monarchica. Principes apud Hebraeos fuerunt primo patriarchae. vel Abraham. Jacob. Judas, vel caeteri; deinde duces, vel Moyses, vel Josue; tum iudices. vel Samuel. Sampson, et alii; postea reges, vel Saul, David, Salomon: postremo iterum duces, ut Zorobabel vel Machabaei.

Ac patriarchas quidem regia potestate praeditos fuisse indicant res gestae ipsorum. Abraham. Genes. 14. bellum gessit adversus quatuor reges: nec legitur ab ullo senatu optimatum potestatem accepisse, sed nec ullum quidem senatum consuluisse. Judas, Genes. 38. nuptiam suam, quae stupri fuerat accusata, igni adjudicavit: nec ipse ullum senatum consuluit aut rogavit. Moyses, Exod. 32. vel verus vel summus princeps populi Judaici, nulla millia Judaeorum propter vitulum aureum, quem erexerant, una die jussit occidi: neque legimus ullum senatus consultum, aut plebiscitum praecessisse. Idem omnino de iudicibus dici potest, qui nulla facultate a senatu vel populo accepta, vel bella gerebant, et quos volebant neci dabant. Certe Gedeon, Judic. 8. post victoriam de Madianitis, occidit septuaginta viros urbis Socoth, vel turrim Phnnuel subvertit.

Porro seges, vel qui eos sequuti sunt, duces Ju-

daeornm summa nique adeo regia poleslaic prae-ditos fause, illustrius csl. quam ul sil nccesse pro-bari. Vident ergo Cuhinus ubi legerit, rcnipubli-enm Jmiaeorum ab optimatibus ct populo, non ab imo aliquo principe gubernari solitam.

Sed objiciet fortasse id quod habemus lib. I. Reg. cap. 8. ubi a Deo reprehenduntur Israelilne. quod postulassent regem. Nam si Deo non placuit regem institui ad cani rcmpublicam gubernandam; quomodo ciedibilc csl duces cl judices a Deo con-stitutos regiam potestatem habuisse?

Respondemus : duobus modis posse aliquem unum toti reipublicae cum summa poleslaic prae-fici: uno modo, ut regem cl dominum, qui a nullo dependeat: Allero modo, ul proregem seu ducem primanum, qui loti quidem populo praesit, sed re-gi lamen suo subjiatur.

Jam igiur Deus lme posteriore modo rempubli-cam Judeorum instituerai tempore ducum et judi-cum, ul nimirum esset ipse quasi proprius el pe-culiaris rex illius populi: cl lamen quoniam illi ho-mines erant, el rectore indigebant visibili, el quem adire el appellare possent, praefecit cis hominem aliquem tanquam proregem, qui nullo modo a po-pulo sibi subjecto, sed a solo vero roge Deo, pen-deret. Hinc est illud ad Samuel. I. Reg. 8. *Non le abjecerunt, sed nie. ne regnem super cos. Ac il-lud Aposl. llebr. 3. Moyses /idelis eral in lola do-mo cjus tanquam famulus.*

Quia vero non contenti Judaei hoc slain reipu-blicae, ad priorem illum modum rcg:m habere vo-luerunt, qui non modo unus omnibus imperaret, quod cliam duces cl judices faciebant, sed cliam universum regnum ut suum cl proprium posside-ret, ct ad Illius cl nepotes tanquam haercedilalcin aliquam transmitteret; proplrca merilo reprehensi el castigali a Domino sunl. Ncc tamen ila displicuit Deo illa populi cupiditas habendi proprium regem, ul jusseril eos ad politiam potius, vel arislocraliam animum applicare; quin potius ipse regem illiso-plliinum designavit, ac postea tamdiu cl regem cl re-gnum eorum servavit ct protexit, donec in officio permanserunt.

Sequitur postrema ratio, quae ducitur ab enume-ratione earum proprietatum, quas pro comperto omnes habent optimo regimini convenire. Ac pri-ma quidem proprietas est ordo. Eo siquidem me-lior gubernatio esl, quo magis csl ordinate: magis aulem ordinatam monarchiam esse, quam aristo-craliam vel dimocralam, sic demonstrari potest. Omnis ordo in eo positus csl. ut alii praesint, alii subjiuntur; nec cnim inter pares, sed inter supe-riores cl inferiores ordo dignoscitur. Ibi aulem mo-narchia est, ibi omnes ornino ordinem aliquem ha-b-nt. com nemo sit qui non subjiatur alicui, co-solum excepto, qui curam omnium gerit. Hac ra-tione in catholica Ecclesia summus esl ordo, ubi plebe? subjiuntur parochis, parochi episcopis, episcopi melrnpolitanis, metropolitani primatibus, primates ponlitici maximo, pontifex maximus Deo. Ubi vero gubernatio penes optimales csl, plebes quidem ordinem suum habent, cum subjiuntur optimatibus, sed optimates inter se ordinem nul-lum habent. Mullu cliam magis dimocralia ordine

caret, cum omnes cives ejusdem conditionis, cl au-ctoritatis in rcpublica censeantur.

Altera proprietas est assequutio proprii finis, Nec enim dubium esse polcsl, quin illa sil melior forma regendae multitudinis, quae commodius el facilius propositum Unem assequitur: linis aulem guberna-tionis esl, civium inter se conjunctio, atque pax quae conjunctio in eo potissimum sita esse videtur, ut idem sentiant, idem velint, idem sequantur o-nines. Id vero mullo certius, cl facilius obtinebunt, si uni parendum sil, (pam si nullis: vix cnim fle-ri polcsl, ul multi, quorum unus ab alio non de-pendeat, dc rebus iisdem eodem modo judicent, llaque si nulli sint, qui multitudinem regunt, el alius aliud imperet, aul alicui non parebitur, aut in varia studia populum scindi nccesse eril: quod tunc minime polcsl accidere, cum ad unius lanium offi-cium pertinet imperare.

Confirmai hoc idem usus, atque experientia re-rum magistra. Siquidem apud Humanos sub regi-bus rarae admodum inter cives dissensiones legun-tur fuisse: exactis aulem regibus, cum per annuos magistratus respublica gereretur, rarus ille annus fuil, in quo non contenderent patrillii cuplebcis: ac tandem eo usque civiles contentiones progres-sae sunl, ul suis quodammodo manibus polcntissi-ma illa respublica interierit. Accedit cliam illud, quod nunquam majori el diuturniori pace romans civitas usa csl, quam sub imperio Augusti, qui pri-mus Romae stabilem monarchiam instituit.

Tertia proprietas csl, robur ac potentia rcipu-blicae. Illa enim gubernatio omnium iudicio caele-ris antecellit, quae potcntiorcm ac fortiozem rem-publicam facit: illa vero fortior respublica est, in qua major csl civium inter se conjunctio ct con-spiratio, vires cnim conjunctae se ipsis dissipatis forliorcs sunl: al major conjunctio est ubi ab uno pendent omnes, quam ubi a nullis, ul supra de-monstratum csl; igitur monarchia cl fortiozem facit rcmpublicam, cl ipsa optima gubernatio est.

Accedit experientia: siquidem cx quatuor polcn-tissimis imperiis, Iria sub regibus creverunt, im-perium videlicet Assyriorum, Persarum cl Grae-corum: unum csl Romanum, quod sub populari do-minait) crevit, sed et illud in maximis rerum per-turbationibus sine dictatore, idest, rege ad tem-pus constituto, conservari non poterat; cl mullo magis postea sub Augusto monarcha floruit, quam tempore reipublicae unquam floruisset.

Quarta proprietas esl. stabilitas ac diuturnitas. Neque cnim negari polcsl, quin illa sil melior gu-bernatio. quae stabilior ac diuturnior esl: at monar-chiam quidem mullo quam arislocraliam, vel di-mocradium diutius duraturam, si dc externa vi aga-tur, jam demonstratum csl. cum docuerimus, eam sine dubio esse caeleris fortiozem.

Nunc illud suprcsl demonstrandum, nulla adhi-bita vi externa, minus esse monarchiam casibus cl mutationi obnoxiam, quam ullam aliam formam gubernationis. Id vero ita probatur: *Omne regnum in se divisum desolabitur*, ul Christus ait Mallii. 12. difficilius aulem dividi potest monarchia, quam ulla alia forma regiminis: id cnim minus facile di-viditur, quod csl magis unum: magis aulem unum

est ipsum simplex unum, quam multitudo conspi-rans in unum; illud enim est unum per se, et naturaliter, et nihil aliud est quam unum: haec nutem solum ex arte est unum, per se vero et naturaliter nulla; igitur monarchia, quae pendet ab uno, minus facile scindi, desiruive potest, (quam aristocralia ve) dimocralia, quae pendent a multitudine conspirante in unum.

Hinc nimirum monarchia Assyriorum a Nino ad Sardanapalum sine interruptione duravit annis 1240. vel Eusebius docet in Chronico; vel 1300. vel colligit Justinus lib. 1. xel supra 1100. vel vult Diodorus lib. 2. cap. 7. Sic autem duravit hoc regnum, vel semper successor in regno fuerit demortui regis filius, si verum est quod scribit Velleius Paterculus in priore volumine historiarum.

Scylbarum aulem regnum, quod est habitum omnium veluslissimum. nec ab ullo externo hoste destrui potuit, vel Justinus lib. 2. scribit, nec est per se ullo unquam tempore dissolutum: quocirca aliquot annorum millibus regnum illud stetisse necesse est: nulla aulem respublica est quae diuturna et stabilis fuerit.

Certe respublica potentissime Romanorum vix annos 180. numerare potuit: tot enim sunt ab exactis regibus usque ad imperium Iulii Caesaris. At sub monarchia in oriente a Julio usque ad Constantinum ultimum sine interruptione duravit annis 1495. in occidente aulem ab eodem Julio usque ad Augustulum supra 500. et non Carolo Magno usque ad praesentem imperatorem annos fere 800. Sed nec illis 480. annis quibus floruit in romano imperio dimocralia, semper eodem modo respublica regebatur: initio enim annui consules creati sunt; paulo post additi tribuni; tum consulibus et tribunis sublotis, creati decemviri; illis etiam post annum ejectis, iterum consules et tribuni revocati; non raro etiam dictatores, et aliquoties tribuni militares cum consulari potestate introducti. Itaque nulla una forma diu duravit, nec omnes simul udae aetatem nobilium regnorum pervenire potuerunt.

Obijcient fortasse reipublicam Venetorum, quae annos numeral supra mille et centum. At nec ipsa penitus ad annos regni Seythiarum, vel Assyriorum; immo ne Francorum quidem: et praeterea non est respublica Venetorum aristocratiae admixta politicae, quam formam Calvinus laudat, sed aristocralia admixta monarchiae: nec ullum in ea civitate locum habet dimocralia.

Quinta ac postrema proprietas est, facilitas gubernationis. Nullum enim refert, facile ne an difficulter obtineri possit, vel civitas bene gubernetur. Facilius autem esse, vel ab uno recte civitas regatur quam non nullis, his rationibus probari potest.

Primum: facilius est unum hominem bonum reperire, quam multos. Deinde facilius populi uni, quam multis parebunt. Praeterea magistratus qui per vices, atque ad breve tempus reipublicam gerunt, prius saepe deponere coguntur provinciam, quam reipublicae negotia plane cognoverint; rex aulem qui semper eodem officio fungitur, tametsi interdum tardioris ingenii sit, lamen usu atque experientia nullis aliis praestat. Item, annui magistratus negotia reipublicae, eo quod non propria, sed

communia sint, quasi aliena non spiciunt; rex vero tanquam sua est propria: certum autem est cum facilius, tum etiam diligentius propria, quam aliena curari. Adhaec, ubi nulli sunt qui regunt, vix fieri potest, ut inde absit aemulatio, ambitio, contentio: ex quo non raro accidere solei, vel alii alios impediant, atque id efficiant, vel qui in praesentia res gerunt, male reipublicam administrent, quo major ad se. cum magistratu ipsi fungentur, gloria redundet: non vero monarchia, qui non habet cui invidet, aul cum quo de gubernatione contendat, facilius omnia moderatur.

Postremo, quemadmodum in amplis familiis, ubi multis servis idem ministerium assignatur, negligenter negotia procurantur, quod unus alii provinciam communem relinquat: sic etiam ubi nulli sunt principes reipublicae. unus alium respicit, et dum unusquisque in collegas onus rejicit, nemo salis diligentem curam adhibet civitati. Rex aulem. qui scit a se uno pendere omnia, cogitur nihil negligere. Atque hactenus quidem demonstratum est. monarchiam simplicem simplici aristocratiae longe praestare. Nunc ad secundam propositionem comprobandum accedamus.

CAPUT III.

Quod Monarchia Aristocratiae et Dimocraliae admixta, utilior sit in hac vita, quam simplex Monarchia.

Altera igitur propositio talis erat: Regimen temperatum ex omnibus tribus formis propter naturae humanae corruptionem utilius est, quam simplex monarchia: quae sane gubernatio id requirit, vel sit quidem in reipublica summus aliquis princeps, qui et omnibus imperet, et nulli subiaciat: Praesides tamen provinciarum vel civitatum, non sint regis vicarii, sive annui iudices, sed veri principes, qui et imperio summi principis obediant, et inierim provinciam vel civitatem suam, non tanquam alienam, sed vel propriam moderentur. Ita locum haberet in reipublica. tam regia quaedam monarchia, quam etiam principum optimatum aristocratia.

Quod si his adderetur, ut neque summus ille rex, neque principes minores haereditaria successionem dignitates illas acquirerent, sed ex universo populo optimi quique ad eas eveherentur: jam esset etiam suus quidam locus ditacionis in reipublica attributus. Hanc esse optimam et in hac mortali vita maxime expetendam formam regiminis, duobus argumentis comprobamus.

Primum enim haberet ejusmodi gubernatio ea omnia bona, quae supra demonstravimus inesse in monarchia: et esset praeterea in hac vita gravior et utilior. Ac bona quidem monarchiae in hac nostra gubernatione inesse. planum est cum haec gubernatio monarchiam quamdam vere ac proprie comprehendat: futuram aulem in omnibus gratiorem, ex eo perspicere potest, quod omnes illud genus regiminis magis amant, cujus participes esse possunt; quale sine dubio est hoc nostrum, cum virtuti non generi deferatur.

De ulililalc vero nihil csl quod dicamus . cum cerium sil. non posse unum aliquem hominem per se provincias, cl civitates singulus regere , et velit nolit, cogatur carum procurationem , vel administris vicariis suis . vel propriis earum principibus demandare: cl rursus aequae sil certum, mullo diligentius ac fidelius principes res suas, quam alienas vicarios procuraturos.

Accedit alterum argumentum cx auctoritate divina. Deus enim ejusmodi regimen, quale ante descripsimus, in Ecclesia sua tam veleris quum novi Testamenti instituit. Ac de veteri quidem Testamento facile probari potest: habuit enim populus Hebraeorum semper unum, sive ducem , sive judicem, sive regem, qui loti multitudini imperaret, quod perlinet ad monarchiam: habuit praeterea multos principes minores, de quibus ita legimus, Expd. 18. *Electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos et centuriones, et quinquagenarios, cl decanos, qui judicabant plebem omni tempore.* Id autem ad aristocratiam pertinet. Denique cx omni plebe , non cx una aliqua tribu principes assumebantur, ut ex eodem loco Exod. 18. cl etiam Deutor. 1. aperte colligitur, quod aliquo modo dimocratiae csl.

De Ecclesia Testamenti novi idem postea probandum erit, esse in ea videlicet summi pontificis monarchiam, atque episcoporum (qui veri principes ct pastores . non vicarii pontificis maximi sunt) aristocratiam: ac demum suum quemdam in ea locum habere dimocratiam, cum nemo sil ex omni Christiana multitudine, qui ad episcopatum vocari nor. possit, si tamen dignus eo munere judicetur.

CAPUT IV.

fjuod circumstantiis seclulis, Monarchia simplex absolute ct simpliciter excellat.

Sequitur tertia propositio, quae talis erat : Circumstantiis seclulis, monarchia simplex omnibus aliis gubernandi formis absolute etsimpliciter praestat. Nam si ea de caussa mixtum regimen inter homines monarchiae simplici anteponimus , quod nequeat unus homo omnibus locis adesse, et necessario cogatur aut per administratos vicarios suos, aut per principes negotia reipublicae procurare; certe hac circumstantia personae, et aliis si quae ejusdem generis exclusis, nulla erit ratio, cur simplex monarchia aliis formis regiminis non praeferratur.

Sed habemus praeterea aliud efficacius argumentum. Siquidem monarchia simplex in imperio Dei et Christi locum habet: debent autem Deo et Christo optima quaeque attribui ; igitur optimum regimen simplicem monarchiam esse necesse csl. Si quis autem id negare voluerit, non video quemadmodum in Marcionis ac Manichaei , atque etiam Ethnicorum errorem non prolabatur. Nam cum mundus ab ctTeclore suo, et sine controversia, opium< gubernetur; st arislocralia praeslantissima esi forma regiminis, mulli erunt mundi hujus moderatores. ct quod inde sequitur, mulli effectores, multa principia prima, mulli Dii.

Quocirca veteres Patres, s. Cyprian, in Tract, de Idol, vanitas. Justinus in Oral, exhortai., s. Athanasius in Oral. advcr. Idol., quibus etiam Philo Judaeus adjungi potest in lib. de confus. lingu. unum esse Deum, qui res omnes creatas regit, cl moderatur. eo potissimum argumento probant, quia monarchia csl optimum regimen : qua etiam de caussa Justinus cl Philo libros inscriptos de monarchia Dei posleris reliquerunt.

Quae cum ita sint, excusari non potest Joannis Calvini error, qui cxcaccatus odio ccclesiaslicae hierarchiae , aristocratiam praefert omnibus aliis gubernandi formis, etiam si per se cl praecisis circumstantiis omnibus consideretur. Haec enim sunt ipsius verba lib. 4. Instil, cap. 20. § 6. *Et si ipsos status citra circumstantias inter se compares, non facile sil discernere, quis utilitate praeponderet, adeo aequis conditionibus contendunt.* Et paulo post: *Equidem si in se considerentur 1res illae, quas ponunt philosophi, regiminis formae, minime negaverim, vel aristocratiam, vel temperatum ex ipsa et politia statum, aliis omnibus longe excellere.* Hacc ille.

Al inquires . lege quod sequitur , cl solutionem tuae objectionis invenies. Sic enim Calvinus subjungit : *Non id quidem per se. sed quia rarissime contingit. reges ita sibi moderari. ul nunquam a justo et recto discrepet eorum voluntas: deinde tanto acumine et prudentia instructos esse. ul unusquisque videat quantum salis est. Facit ergo hominum vilium vel defectus, ul tutius sil, uc magis tolerabile, plures tenere gubernacula.*

Audio: sed quid flet de editione anni 1554. ubi verba ista non habentur? Sed. inquires , admonitus postea emendavit errorem. Omillo quod in tanto magistro in Israel ferendum non cral, ul unquam tam graviter laboretur: illud miror . non potuisse Calvinum errorem illum corrigere, nisi scum ipse pugnaret: nam si, ul ipse dicit, non facile csl discernere , quis status praeponderet, etiam si citra circumstantias inter se comparentur: cl si dum in se considerantur 1res illae, quas ponunt philosophi , regiminis formae. arislocralia indicatur excellere; quomodo verum est, quod statim addit: *Aon id quidem per se etc.* Et : *Facit ergo hominum vitium vel defectus, ul tutius sil uc magis tolerabile, plures tenere. gubernacula !* Pugnant enim ista, ni fallor: Si *in se considerentur formae illae 1res; arislocralia excellit.* Et: *Non id quidem per se. sed quia rarissime contingit, reges a recto non discrepare.*

Nec minus illa pugnant : *Non potest discerni quis status praeponderet, si citra circumstantias considerentur.* Et: *Facit vilium hominum, ul aristocratia judicetur utilior.* Nam secluso isto vitio hominum, atque omnibus aliis circumstantiis remotis, vel excellet monarchia, vel non: si excellel : qua ratione verum erit illud, non posse discerni quis status praeponderet, etiam si citra circumstantias inter se comparentur? si non excellet; quo pacto Dei monarchiam adversus Manichaeos atque Ethnicos defendemus? Sed jam ad alleram quaestionem veniendum est.

CAPUT V.

Proponitur secunda quaestio: Debeatne ecclesiasticum regimen esse monarchicum.

Cum demonstravit) sil. monarchiam esse optimum regimen ; secunda nescitur quacumque : An Ecclesiae Christi conveniat monarchica gubernatio. Atque ut certa a dubiis separemus : in tribus nobis cum adversariis convenit. I. num est. in Ecclesia esse aliquod regimen. nam Cant. G. dicitur: *Castro- rum acies ordinata.* Act. 20. *Attendite vobis et universo gregi. quos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* Hebr. 13. *Obedite praepositis vestris.*

Secundum csl, regimen ecclesiasticum spirituale esse et distinctum a politico: (piando enim Paulus dicebat: *Qui praees in sollicitudine* Horn. 12. Et: *Qui bene praesunt duplici honore digni habeantur* 1. Tira. 5. et similia : nondum erant ulli , aut certe rarissimi ita Ecclesia saeculares principes, quae duo docet etiam Calvinus Instil, lib. 4. cap. II. § 1.

Tertium csl, regem absolutum et liberum totius Ecclesiae solum Christum esse , de quo dicitur psal. 2. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.* Et Luc. 1. *Et regnum ejus non erit in saecula.* Itaque non quaeritur in Ecclesia absoluta et libera monarchia . vel aristocratia. vel democratia. sed huius qualis esse potest ministrorum et dispensatorum. cum dicit Paulus, I. Corinth. I. *Sic nos ecclesiam habet homo , ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.*

Et quidem adversarii existimant, regimen ecclesiasticum hominibus commissum a Christo, nullo modo esse monarchicum , sed aristocraticum et democraticum uni, quamquam nec ipsi inter se omnino conveniunt. Illi enim Cent. I. lib. 2. cap. 7. docent nullum esse in Ecclesia (pii omnibus praesit, sed totam auctoritatem ecclesiasticam esse, tum in ministris, tum in populo: tamen in lib. de episcop. elect, summam potestatem attribuit multitudini totius Ecclesiae, existimat pie , democrati- am in Ecclesia habere primas partes, secundas vero aristocratiam, id est seniorum con- sili- um, rogationem. Calvin. nunc e contrario in Instil. hb. I. cap. 11. § 6. summam potestatem ecclesiasticam tribuit coetui seniorum. quibus vult praeesse episcopum, vel consulem senatui. Et ibidem aperte docet, maiorem esse auctoritatem coetus seniorum, quam episcopi: plebi autem tribuit quidem Calvinus aliquid, sed minus quam coetui seniorum. Porro Joannes Illemtius in prolegom. con- tra Pet. a Soto, concedit summam potestatem optimatibus: sed eos non vult esse episcopos. sed principes saeculares, quos nobilissima Ecclesiae membra esse contendit.

• Illi vero doctores catholici in eo conveniunt omnes, ut regimen ecclesiasticum hominibus a Deo commissum, sil illud quidem monarchicum . sed temporale. ul supra diximus, ex aristocratia et democratia. Id quod praecipue tractant b. Th. in I. cor. Gent. cap. 7. Jo. de Turrecrem. lib. 2. de Eccl. cap. 2. et Nicolaus Sandcrus in libris de

Ihi Luwvi. Vin. I.

visibili monarchia Ecclesiae. Quorum vestigiis insistentes, quatuor propositiones in medium adferemus. ac pro viribus defendemus. Prima erit, regimen Ecclesiae non esse praecipue penes populum. Secunda, Non esse penes principes saeculares. Tertia, non esse potissimum penes principes ecclesiasticos. Quarta. esse praecipue penes unum summum totius Ecclesiae praesidentem ac sacerdotem.

CAPIT VI.

Quod Ecclesiae gubernatio non sit democratia.

Prima igitur propositio, quae regimen ecclesiasticum negat esse populare, his argumentis con- gruit in potest. Primum ex quatuor rebus. quae inesse debent in muni populi gubernatione.

Primo Ebi est populare regimen, magistratus ipsa plebe constituuntur, atque ab eadem auctoritatem sumunt: cum enim plebis per se ius dicendum sedere non possit, debet sibi alios constituere, qui nomine suo id faciant. Quocirca 71. Tui. init. 2. \gr. Consulatum, qui summus erat in republica Romani magistratus, populi beneficium vocat: et ibidem dicit, consuevisse creari consules ad suffragia populi.

Secundo. Ibi est populare regimen , appellatur a sententia magistratus in rebus gravioribus ad iudicium populi: id consuetum fuisse in republica Romana testatur Livius lib. 2. cl 4. quod idem de republica Atheniensium docet Plutarchus in Solone.

Tertio. Leges quibus respublica gubernanda est, a magistratu quidem proponuntur, sed a populo iubentur, ut constat ex Livio lib. 3. Idem cognosci potest ex Orat. 71. Tullii de lege Manii, cl de lege Agr. ad pop. Rom.

Quarto. Accusari solent magistratus apud populum. nec non dignitate privari, et in exilium deportari. vel etiam morte mulctari. si ita populo videatur : exempla sunt plurima. Humani enim ex duobus primis (consulibus quos creaverant. Tarquinium Collatinum. solum propter odiosum nomen Tarquiniorum. ante tempus magistratu privarunt , ut refert Livius lib. 2. Idem cum decemviros creavissent. eosdem populi invitos deposuerunt, teste Livio lib. 2.

Jam quod nihil horum conveniat Christianae plebi. facillimum est demonstrare. Ac primum de primo. salis ex eo constat. quod in tota scriptura non est unum verbum. quo detur auctoritas plebi creando episcopos, vel presbyteros : est autem quo datur episcopo talis auctoritas ad tit. I. *Cujus rei gratia reliqui te Cretae, ut constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi.* Deinde apostoli, qui primi fuerunt Ecclesiae ministri, ut Christo, non ab Ecclesia leguntur electi et constituti. Iare. G. Primi quoque episcopi post apostolos: quo tempore purior erat Ecclesia. non a populo, sed ab apostolis facti sunt, ut cognosci potest vel ipsa historia Magdeburgensium. Aam Cent. I. lib. 2. cap. 2. col. 15. testantur Centuriatos , Iconii et Antiochiae a Paulo datos esse pastores et

cap. 10. col. 621. docent ex Nauclero nliisque historicis. Apollmurein Ravennae, Maternum Treveris, et Hennagoram Aquilejae a b. Polru episcopus esse constitutos.

Ad haec 1». Irenaeus lib. 3. cap. 3. asserit, I. i. nu in ab apostolis Petro et Paulo Romae factum episcopum. Tertullianus de praesci. p. l. s. n. bil, Clementem Romae a Petro factum episcopum, et Polycarpum Smyrnae a Juone. Euseb. lib. 3. cap. 1. List, aillrmai Timotheum Ephesiis, et ritum Cretensibus a Paulo episcopus datus. Nicephorus lib. 2. cap. 11. scribit a Matthaeo apostolo Philonem episcopum L. ci. hu in uppido quodam Ailhrhouopliagurum, numine Mirmena. S. Marcum a b. Petro creatum episcopum, et Alexandriani missum scribit Leo episl. 81. ad Doscurum et B. da I. b. de sex uciat. il) Claudio. Dionysium quoque Areopagitam a P. i. u. o Athenarum constitutum episcopum, colligitur ex Eusebio lib. 3. cap. 5. List, et clarissime idem asserit fiedu in murlyrologio. Idem de nullis aliis, si opus esset, facile possemus ostendere. Quae cum ita sint, salis apparuit. in ipsa prima et purissima Ecclesia nullum lucum habuisse dimocratiā. cum ecclesiasticum magistratum nun plebs, sed apostoli consuluerint.

Neque secundum illud de appellatione ad populum convenit plebi Christianae. Nusquam enim est auditum in Ecclesia, ut appellaretur ab episcopis ad populum, neque ut populus absolverit, quos episcopi ligaverunt, vel ligaverit quos episcopi solverant. Neque etiam umquam accidit, ut populus iudicaverit de controversiis Fidei: et nos quidem proferimus nulla iudicia episcoporum, et praecipue summi pontificis, quae exstant in tomis Conciliorum. At adversarii non possunt vel unum iudicium plebis adferre.

Adde, quod sunt innumera Scripturae, Conciliorum et Patrum testimonia, quibus probatur, nullo modo convenire Christianae plebi exercere iudicia ecclesiastica: quae nos parlim attulimus. In quaestione de iudice ecclesiastico, et parlim adferemus in quaestionibus de Conciliis. Al certe si in Ecclesia rigeret status popularis, mirum esset in istis 1500. annis nihil unquam fuisse ut populo iudicatum.

Porro tertium illud de legibus ferendis minus etiam conviciat plebi. Omnes enim leges ecclesiasticae, vel a pontificibus, vel a Conciliis inveniuntur latae, nec umquam expectatum est suffragium populi, ut ex eo censerentur auctoritatem habere. Hinc Act. 15. b. Paulus transiens Syriam et Ciliciam, praecipiebat populis, ut custodirent praecepta apostolorum et seniorum. Nulla autem exstat lex, quae dici possit plebiscitum in Ecclesia, quales leges permultae exstabunt in republica Romanorum.

Denique illud extremum de iudicando magistratu minime unum convenit. Nullus enim poterit ostendi episcopus, qui a populo fuerit, vel depositus, vel excommunicatus: cum plurimi inveniuntur depositi, et excommunicati a summis pontificibus et Conciliis generalibus. Circa Nestorium ab episcopatu Constantinopolitano depositum a concilio Ephesino ex mandato Coelesimi papae, testatur Evu-

grius lib. 1. cap. 1. et Dioscorum episcopatu Alexandrino privatum a Concilio Chelcedonensi ex sententia s. Leonis, patet ex ipso Concilio Act. 3. atque haec quidem est ratio prima.

Altera ratio sumitur a sapientia Dei. Non enim credibile est, Christum regem sapientissimum instituisse in Ecclesia sua illud regimen quod est omnium deterrimum: deterrimum autem regimen esse dimocraticum, docet Plato in Axiocho: *Quis, inquit, beatus esse possit vulgi vivens arbitrio, tametsi faveatur ei, plaudalurque etc.* Ariel, hb.

8. Elh. cap. 10. ex tribus formis regum multitudine monarchiam optimam, diinocratiā pessimam esse pronunciat, Ptularchus in Sulone referi, Auacharsidem Scytham miratum, quod in Graecia sapientes dicere reni, stulti iudicarent: quia nimirum oratores dicebant, populus iudicabat. Item in Ipu-phtheg. dicit. Lyncurgum interrogatum, cur Spartae non instituisset diinocratiā; respondisse interroganti, ut ipse primus dumi suae eam institueret.

Ex nostris s. Ambrosius lib. 3. de hexam. cap. 21. de multitudine vulgi dicit: *Aon merita virtutis expendit, nec publicae utilitatis emolumenta rimatur, sed mobilitatis mutat incerto.* Hieronymus in cap. 21. Maith. *Semper, inquit, turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens, atque in morem illicium diversorumque ventorum huc illuc traditur.*

S. Chrysostomus hum. 2. in Jo. definit populum, quiddam tumultus perurbationisque plenum, et stultitia majori ex parte constans atque compositum, temere instar illicium maris, varia et pugnante sententia sacpenumero iactatum; deinde subdit: *Qui ergo sub ejusmodi servitio premitur, nonne omnium est sane miseribnws?* Accedit etiam ratio. Nam non pules non pessimum esse regimen, ubi sapientes reguntur a stultis, periti ab imperitis, buni a malis: tale autem est regimen dimocraticum; nam ubi viget dimocratiā, plurimum suffragiis omnia statuuntur: constat autem semper plures esse stultus, quam sapientes; malos, quam bonus; imperitos, quam peritus.

Ad haec, si ut Arist. lib. 1. polit, cap. 1. et 3. docet, qui pollent ingenio, et naturaliter domini sunt eorum, qui sunt tardiores: et ut s. ait Aug. lib. de utilitat. cred. cap. 12. *Melius stulti homines viverent, si servi possent esse sapientium.* Quis nun videt quanta per lui balio ordinis sit. gubernacula reipublicae inconditae plebis multitudini permittere?

Postremo, si plebs habere auctoritatem aliquam in Ecclesia gubernet, vel eam a se haberet, vel ab alio: non autem a se, quia non est de jure naturae vel gentium haec potestas, sed de jure divino et supernaturali. Non enim est similis civili potestati, quae est in populo, nisi a populo transferatur in principem. Neque habet plebs ab alio: debet enim a Deo habere si ab alio habet: at a Deo non habet; siquidem in Jib. Dei, id est, in sacris literis nusquam traditur populo potestas docendi, pascendi, regendi, ligandi, solvendi, sed semper populus vocatur grex, qui pasci debeat. Petro autem leui dicitur: *Pasce oves meas.* Jo. ult. *Episcopos*

posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei. A-
cior. 20. Habemus igitur non esse popularem Ec-
clesiae gubernationem. Sed adversus hanc propo-
sitionem tria sunt argumenta. Primum summittit ex
verbis illis, Mallii. 18. *Dic Ecclesiae:* ubi videtur
summum tribunal Ecclesiae penes fidelium univer-
sitate esse constitutum.

Respondemus: illud *Die Ecclesiae* significare, *de-
fer ad publicum Ecclesiae* iudicium, id est, ad eos.
qui publicam personam in Ecclesia gerunt. Ita enim
Cicero exponit, *Dic Ecclesiae*, id est, prae-
suli: quod idem sane confirmat Ecclesiae consue-
tudo; nec enim unquam vidimus, aut audivimus,
aliquem criminis apud multitudinem populi
causam dixisse: sed qui apud episcopum causam
dixerit, saepe vidimus, saepius audivimus.

Alterum argumentum ducitur ex cap. I. *et* I. G.
Actorum apostolorum. Nam Ad. I. tota Ecclesia
elegit Malchiam: et Actor. G. eadem Ecclesia ele-
git septem diaconos: et Patres passim docent, epi-
scoporum electionem ad populum pertinere.

Respondemus: de electione ministrorum alio
loco a nobis disputandum esse. Inierim vero nega-
mus, ex illo jure, quod habuit aliquando populus
in electione ministrorum, dimocratiam Ecclesia-
sticam ullo modo probari: siquidem populus non
ordinavit unquam, neque creavit ministros, neque
tribuit illis ullam potestatem, sed nominavit solum
et designavit, sive ut Veteres loquuntur, postulavit
eos, quos ab episcopis per manus impositionem or-
dinari cupiebat. Quare Actor. G. dicunt apostoli:
*Considerate viros boni testimonii septem, quos
constituamus super hoc opus.* Ibi solum tribuunt
populo, ut quaerat et offerat aliquos idoneos ad il-
lud munus: sed oblatos apostoli, non populus dia-
conos creaverunt. Quod etiam Cyprianus docet: A-
postolos, inquit. *Dominus elegit, diaconos apo-
stoli sibi constituerunt*, lib. 3. epist. 9.

Praeterea, quando etiam populus vere creare epi-
scopos, non continuo esset ecclesiasticum regi-
men praecipue dimocraticum. Nam ut si aliquod
regimen dimocraticum. requiritur quidem ut po-
pulus constituat magistratus, sed nulla alia requi-
runtur: neque id solum per se sufficit. Primi enim
reges electi sunt a populo. et tamen eorum regi-
men monarchicum est. et non dimocraticum.

Pari ratione imperatores romani eligebantur o-
lim a militibus, et nunc a certis principibus eligun-
tur: et nihilominus imperium ad monarchiam per-
tinet, non ad dimocratiam; ut enim dimocratia es-
set, oporteret, ut facta electione principis, adhuc
major esset in populo quam in principe auctoritas,
et a sententia principis ad iudicium populi provo-
cetur. Id quod non sit in Ecclesia, quemadmodum
nec in regno aut imperio Romanorum. Quod intol-
ligens Valentinianus senior, ut refert Sozomenus
lib. 6. cap. 6. cum ei milites collegam in imperio
facere vellent, respondit: *Ve ad imperium eligere
penes vos erat: sed tum jam a vobis electus sum,
consortem imperii quem postulatis, non amplius
in vestra, sed in mea tantum potestate eligere,
sicut est.*

Tertium argumentum ab auctoritate sanctorum
Cypriani et Ambrosii petunt. Cyprianus lib. 3. epist. 1.

H, ad presbyteros et diacones scribens de qui-
busdam turbulentis fratribus: *Inierim, inquit.
prohibeantur offerre, acturi et apud nos. et apud
plebem universam causam suam de.* Ambrosius
in epist. 32. agens de iudicio Fidei: *Jam ipse po-
pulus.* inquit, iudicari/, Item. Auxentius, inquit,
vestrum refugium examen.

Respondeo: S. Cyprianus consuevisse fere o-
mnia negotia majora tractare coram illo clero et populo,
et nihil agere sine eorum consensu. Caeterum Ioc-
faciebat sponte sua, non coactus ulla lege, ut pa-
let in b. 3. epist. 10. ubi ait: *Quando a primordio
episcopatus mei statuerim, nihil sine consilio ve-
stro, et sine consensu plebis meae privata senten-
tia gerere etc.* At non propterea Cyprianus clero
aut populo subjectus erat: quemadmodum nec As-
suerus rex sapientibus illis viris, quorum faciebat
cuncta consilio, ut legimus in lib. Esther., cap. 1.
et quando etiam Cyprianus sponte se clero et po-
pulo subiecisset, quod non est ullo modo credibi-
le, non continuo legem illi Ecclesiae praescri-
psisset.

Quod vero ad Ambrosium attinet, loquitur eo
loco s. Ambrosius de iudicia privato, quo quisque
statuit quid sibi sequendum sit. non de publico ju-
dicio, quod auctoritatem habeat sacros obligan-
di. Illi quod ex verbis ejusdem Ambrosii perspicui
potest; sic enim ait ibidem: *Veniant plane si qui
sunt ad Ecclesiam, audiant cum populo, non ut
quisque iudex resideat sed ut unusquisque de
suo allectu habeat examen, eligat quem sequa-
tur.* Vide plura, quae ad hunc locum facere pos-
sunt, in lib. 1. de Conciliis, cap. 19. et 20.

CAPUT VII.

Quod non sit Ecclesiasticum regimen penes
Principes saeculares.

Altera propositio, quae negat, ecclesiasticum re-
gimen ad saeculares principes pertinere, adversus
duos Brentii errores pugnat. Primus error Bren-
nus est. optimus Ecclesiae esse principes saeculares:
episcopos vero adeo Brentium deprimit. ut velit
esse principum mancipia. Secundus est, ad hos
optimates curam et regimen Ecclesiae praecipue
pertinere. Quos errores habuit etiam Henricus VIII.
Anglicus rex: is enim se caput Ecclesiae anglicanae
constituit. et eodem modo censuit, alios principes
capita suprema Ecclesiae in suis ditionibus esse
debere.

Ac primus quidem error facile refutatur: Primo
ex illis propheticis verbis, psal. 44. *Pro patribus
tuis nati sunt tibi filii. constitutes eos principes
super omnem terram.*

Sic enim hunc locum b. Aug. exponit, pro pa-
tribus. id est, apostolis, nati sunt filii. id est, fide-
les multi, quos Deus constituit episcopos. et eo
modo principes super omnem terram. Et s. Ilici-
mi. in eodem locum: Fuerunt, inquit, o Eccle-
sia apostoli patres tui quia ipsi te genuerunt.
nunc autem quia illi recesserunt a mundo. habes
pro his episcopos filios. Et infra: *Principes Eccle-
siae, id est, episcopi constituti sunt.* Nec multo ali-

ter graeci Paires. Chrysostomus et Thennlorclus exponunt, qui per patres patriarchas; per lihos principi s apostolus intelligunt. I. in ApOf. l. Cur. 12. et Epli. f. Deits, inquit. *in Ecclesia posuit primum apostolos, secundo prophetas, tertio, et ductores.*

Si primi sunt apostoli, qui episcopi fuerunt et quibus episcopi succedunt, cur primum nun sunt reges et principes saeculares: immo. et recte annulant Damasceum. in 2. Orat. pro imaginibus. Apostolus reges non solum non posuit primum loco, sed nec ullum alio, et indicaret, nun esse reges Ecclesiae magistratus, sed tantum saeculi.

Secundo refutatur ex Patribus. Ignatius in epist. 7. ad Smyrnen., nihil esse dicit honorabilius episcopo in Ecclesia: et addit. primum honorem debere beo, secundum christiano, tertium regi. Aazarizcnus in Orat. ad cives timore perculsos. Chrysost. lib. 3. de sacerdotibus, et hom. i. in cap. G. Isaiae et Ambrosius lib. de dignitate sacerdotum, cap. 2. episcopum regi apertissime anteponunt.

Quin etiam Chrysost. hom. 53, in Matth. Reges non episcopis solum, sed etiam diaconis subicit; sic enim ad diaconum suum loquitur: *Si dux. inquit, quispiam, si consul, si is qui diademate ornatur, indigne adeat, cohibe et coercere; maiorem tu illo habes potestatem.* Super psalm. 98. proliat. Moysem fuisse sacerdotem et recte iudicare. quia Aloy-ses imitatus fuit, et nihil est majus sacerdote. Et Gelasius in epist. ad Anastasium: *Nosti. inquit. filie clementissime. quod licet praesideas humano generi dignitate rerum terrenarum. tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis.* Et infra: *Subdit, inquit, te debere cognoscis religionis ordine potius quam praeesse. Nosti itaque ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam redigere voluntatem.*

Gregorius hb. 13. Moral. cap. 14. asserit, prima membra in corpore Domini esse sacerdotes. Et lib. 10. epist. 31. ad Maurilium docet, sacerdotes esse Deos quosdam inter homines, et propterea ab omnibus etiam regibus honorandos: quod idem et docet et probat Nicolaus 1. in epist. ad Aliehaem.

Tertio ex gestis episcoporum et regum. Nam Fabianus pupa primum imperatorem Christianum Philippum exclusit a communione Sacramenti altaris in die Paschalis, propter quaedam ejus peccata publica: nec antea cum admisit, quam ille confessione et poenitentia peccata purgavit. Scribit hoc Eusebius lib. 6. cap. 25. hist. Item Constantinus aperte professus est de episcopis se judicare non posse, ut qui Dei quidem sint: sed contra potius eorum sessare subjectum iudicio; scribit Bufelinus, lib. 1. cap. 2. hist.

Theodosius seniore b. Ambrosius ab Ecclesiae liminibus expulit. et poenitentiam publicam subire coegit: ac deinde cum imperator in Ecclesia ad loca sacerdotum ascendere atque ibidem sedere vellet. iussit eum Ambrosius descendere. et cum plebe consistere: id quod ille libenter fecit: scribit Theodoretus lib. 5. hist. cap. 17.

Denique Maximus imperatur. cum in convivio sederet, assidente quoque b. Martino, et pincerna

primum calicem imperatori, et omnium nobilissimo vellet offerre, ille ad episcopum misit, qui nun recusavit, sed primus bibit, et postea nun imperaturi, sed presbytero suo calicem tradidit: nullum scilicet existimans digniorem qui post se bibere; nec integrum sibi fore, si aut regem. aut eum qui a rege erant proximi, presbytero praetulisset, et scribit Sulpicius in vita s. Martini.

Postremo colligitur idem error duplici ratione. Primum, episcopus regem inungit. docet, hanc, suavit, benedicti: aut aulem apostolus ad Hebr. 7. *Sine contradictione est minus quod a meliore benedicatur.*

Praeterea, principatus saecularis institutus est ab hominibus, estque de jure gentium: al principatus ecclesiasticus est a solo Deo, et de jure divini: ille regit homines, et homines sunt. et magis ratione cursum quam animarum: iste vero regit homines, ut Christiani sunt, et magis ratione animarum quam corporum; ille habet pro line temporalem quietem et salutem populi: iste vitam et felicitatem sempiternam: ille utitur naturalibus legibus et institutis humanis: iste legibus divinis et sacramentis divinis institutis; ille gerit bella cum hostibus paucis et visibilibus; iste cum invisibilibus et innumeris.

Sed contra objicit Bernardus: Episcopi servi sunt Ecclesiae. 2. Cor. 1. *Non nosmetipsos praedicamus. sed desum Christum. nos aulem servos vestros per Jesum.* Quanto igitur magis regum servi erunt, praesertim cum de regibus dicat b. Petrus, 1. Pet. 2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi tanquam praecellentem. sive ducibus tanquam ab eo missis.*

Respondeo: duplex esso genus servitutis: omnes enim qui laborant in alterius commodum, dicuntur ei servire; sed quidam laborant et serviunt alteri eum regendo, ceterique praesidendo: quidam laborant et serviunt obediendo et parendo; qualia proprie sunt mancipia: episcopi autem servi sunt Ecclesiae, sed ad priorem modum; quemadmodum etiam magistratus servit reipublicae, et rex populo (si rex. non tyrannus sit) et paler illis et magister discipulis.

Quare b. Paulus, 1. Corin. 4. quorum sc dixerat scribam. eorum patrem sc esse dicit: *Per evangelium, inquit, ego vos genui.* Et addit: *Quid illis? in virga veniam ad vos. an in charitate, et spiritu mansuetudinis?* Et Hebr. 13. *Obedite praepositis vestris. et subjacete eis.* Et Act. 20. *Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* Hac ratione b. Gregor, servum servorum Dei se vocat. Et b. August, lib. 9. confess. cap. ult. *Inspira. Domine, inquit. sermone luis fratribus meis. illis luis dominis meis, quibus voce. et corde, et literis servio.* Et b. Bernardus hb. 2. de consideratione, Eugeniū, cum factus esset pontifex, elevatum super gentes et regna, sed ad ministrandum, non ad dominandum.

At, inquit, reges sunt reges etiam in Ecclesia, et illis Christiani subjecti esse debent, *tanquam praecellentibus.* Verum etiam ii quidem. sed in iis rebus tantum, quae ad saecularem politicum pertinent. Praesunt enim Christiani regis hominibus christia-

nis, non ul Chri*linni,scd ul homines sunl, quem-
admodum chain Judaeis elTurcis interdum prae-
sunt. aed ul homines public) ; num ul Christiani
mes sunl pasluribns episcopis subjecti, ni N'azian-
zenus docet in Oral, ad cives timore percussos, el
ul s. ail Ambrosius in Oral, de traden.Basil. nihil
honorificentius dici potesl.quam ul imperator Ec-
clesiae Illius esse dicatur : Imperator enim bonus
inlra Ecclesiam non supra Ecclesiam esl.

Posterior Breitlii error cx iis quae dicta sunl fa-
cile refulalur.Si enim principes non sunt Ecclesiae
optimales; ad eos non perlinet arislocralia Eccle-
siae. Scd possunt praeterea adjungi haec argu-
menta.

Primum. Regimen Ecclesiae supcrnalurale est;
nemini igilur convenit nisi cui Deus commisit: le-
gimus aulem in Scripturis commissum apostolis el
episcopis eorum successoribus. Nam Petro aposto-
lo dictum est : Pasce oves, Ju. ull. cl de episcopis
dicilur. Act.2D. Quos *posuil Deus episcopos regere
Ecclesiam Dei.be* regibus nihil ejusmodi usqu.nu
legimus.

Deinde ad annos ferme 300.nullus fuit in Eccle-
sia saecularis princeps.excepto solum Philippo im-
peratore , qui brevissimo lempure super.ixil: el
forte aliquis alius in provinciis non subjectis im-
perio romano; el lamen eadem fuil Ecclesia quae
nunc esl, el eamdem habuit regiminis formam,
non igilur principes saeculi Christi Ecclesiam re-
gunt.

item qui habent summam potestatem in repu-
blics, n possunt omnia , quae inferiores magistra-
tus possunl. Quis enim prohibere posscl regem,
si eas caussas per se cognoscere el judicare vellet,
quas proregibus. el praetoribus , el iudicibus mi-
noribus commisit ? At non possunt reges ollicium
episcopi, presbyteri, diaconi sibi usurpare, qua-
lia simi, verbum Dei praedicare, baptizare, conse-
crare etc. non igilur sunl reges supremi Ecclesiae
magistratus.

Aon posse aulem reges officia sacerdotum inva-
dere, ila probamus. Imprimis reges non solum vi-
ri, sed etiam foeminae esse possunt: at foeminas
publice docere apostolus prohibet, 1.Corinth. 11.
et I. Tini. 2. el Pepuzitae ab Epipliauio hacr. 49.
clAugusl. hacr. 27. inter haereticos numerantur,
quod foemmis sacerdotium aliribuerini.

Deinde in 2. psal. 19. Josaphal rex optimus :
zlniarios, inquil,sacerdos *el pontifex in his quae
ad Deum pertinent.praesidebit : porro Zabudius
super ea opera cril, quae ad regis officium per-
tinent.* El 2. l'aral. 26. cum Ozias rex vellet thus
adolere, prohibuit eum pontifex, dicens: *Non est
lui officii. Ozia, ul adoleas incensum Domino ,
sed sacerdotum.* El cum ille perseveraret , conli-
nuo gravissima lepra divinitus percussus est.Quod
si in Testamento veteri non poterat rex fungi mune-
re sacerdotum, mullo minus in novo,ubi sunl mu-
nera sacerdotalia longe augustiora.

Iiem in Synodo Malisconcnsl can. 9. in Concilio
Jlilevilano, can. 19. el Toletano 3.Cen. 13.puniun-
tur gravissime clerici, (pii caussam Ecclesiae ad
judicem saecularem deferunt. El Ambrosius episl.
33. ad Sororem, dicil,se Valentiniano dixisse: *Noli*

*te gravare imperator, ul pules te in ea. quae di-
vina sunt, aliquod imperiale jus habere. Publi-
corum tibi moenium jus commissum csl,non sa-
crorum etc.* Item Theodosio imperatori dixisse
cumdem Ambrosium: *Purpura imperatores facil
non sacerdotes* ; referi Theodorelus lib.5.cap. 18.
lusi, qui etiam lib. 4. cap. 18. scribit, Euiogium
quemdam, cum ei Modestus praefectus Valenti'
imperatoris Ariani dixisset : *Conjungere cum im-
peratore:* facete respondisse: *Numquid una cum
imperio die etiam ponlificialuni csl consequulus?*

Aihanasius quoque in episl. ad sohl. vil. agent.,
reprehendit Constantium, quod se rebus ecclesia-
sticis admisceret,el addit.Illusium episcopum Cor-
dubae eidem Constantio dixisse : *.Ve praecipe no-
bis in hoc genere . scd ea potius a nobis disce :
libi enim Deus imperium commisit.nobis ea quae
sunl Ecclesiae concredidit.* Similia eidem CunsUin-
lio Lcontium episcopum dixisse, lestatur Svidas in
voce Leontius. Sulpilius hb. 2. sac. bisl. cir. fin.
refert. s.Marlinutn maximo imperatori dixisse, no-
vum esse el inauditum nefas, ul caussam Ecclesiae
judex saeculi judicaret.

B. Augustinus episl. 48. eloO.el 165. doccl,pio-
rum regum munus esse, Ecclesiam defendere, se-
verisque legibus ac poenis blasphemcs.sacrilegos,
el haereticos ab Ecclesia dumnulos coërcerc : sed
ibidem reprehendit Dunalistas, quod caussam epi-
scopalem non ad cocpiscopos, sed ad regem ter-
renum judicandam detulissent. S.Greg.lib.5.epist.
125. de Maiirilio imperatore loquens: *Notum esl ,
inquit, piissinios dominos disciplinam diligere ,
cl ordinem servare, canones venerari el in caus-
is se sacerdotalibus non miscere.* Idem prolixè
ducent Joannes Damascenus m I.el12. Urat, pro
imag. Denique Basilius imperatur . in 8. Synodo
diserte asseruit.nec sibi, nec ullis laicis licere ne-
gotia sacerdotalia tractare; quod idem professum
cliam Valentinianum senioremlcslalurSozomenus,
lib. 6. cap. 7.

Argumenta Brenlii sumuntur ab exemplis Testa-
menti veteris, ubi legimus, Moysem, Josue . Duvi-
dem, Salomonem, Josiam , qui duces aut reges e-
rant, saepe se in negotiis religionis miscuisse. Ad-
dit etiam Brnilius ad argumenti confirmationem ,
regibus a Deo commissam esse custodiam legis di-
vinae.el idcirco ad cos curam Ecclesiae perimere.
Sic enim Apostolus ait. Rom. 13. *Aon sine caussa
gladium portat. Minister enim Dei esl, vindex
in iram ci qui male agit.*

Respondemus: Moysem non solum ducem , sed
cliam sacerdotem summum fuisse,ul in quaestione
de iudice controversiarum lib. 3. de Verbo Dei de-
monstratum esl:caeleros aulem quaedam inlerdum
egisse extraordinaria auctoritate,non tam ul reges,
quam ul prophetas. Sed non proplerea delendam
fuisse ex Deulernom. legem illam, qua ordinarie
in dubiis de religione, remittebantur homines,non
ad regem,sed ad sacerdotem leviltci genens.Deu-
1er. 17. quocirca, ulsupra diximus, Ozias rex pu-
nitus esl lepra,quod munus sacerdotis sibi assum-
psisset.

Ad confirmationem aulem respondemus : Reges
custodes esse debere legum divinarum,sed nun m-

lerprctes: ipso.um est enim edictis cl poenis impedire blasphemies,hacreses,sacrilegia: quae sinl aulcm haoreses,el conlra,quae sit Fidos Orthodoxa ab episcopis discere debent , quod imperatores pios, Constantinum, Valentinianum , Gratianum , Theodosium, Marlianum fecisse , cx ipso codice cognosci potest. l. eundos populos til. de sum. Trmil. ct Fid. Cnlhol. et in toto lit. dc haeret.Vide plura in quaestione dc iudice controversiarum ; cl in quaestione de praeside Concilii generalis.

CAPIT Vili.

Quod non sit Ecclesiasticum regimen praecipue penes Episcopos.

Sequitur tertia propositio, quae Ecclesiae regimen non cssc praecipue penes episcopos cl presbyteros adversus duos Calvini errores doccl. Prior Calvini error est, episcopos cl presbyteros jure divino pares esse. Posterior aulcm est, in coetu seniorum supremam Ecclesiae potestatem residere. In quo errore fuit Joannes Ilus, ul ex art. 27. 28. ct 29.in Concilio Conslanliensi sess. 15. damnatis inlelligi potest.

Ac prior quidem error in ca disputatione commodius refutabitur, quam de clericis, suo loco instituemus. Salis erit inierim, hunc errorem priorem ex posteriore refellere: siquidem hi duo errores inter sc pugnant. Si enim Ecclesia regitur ab optimatibus, idcsl,a coetu seniorum,vel inter istos seniores includuntur soh episcopi, qui sunl veri Ecclesiae optimates, vel includuntur cliam presbyteri: si soli episcopi includuntur, sequitur.presbyteros non esse pares episcopis, neque cssc optimates. ct tunc refellitur prior error Calvini : si presbyteri includuntur,sequitur Ecclesiam non regi ub optimatibus,sicut a coetu seniorum qui erat posterior error Calvini.Constat enim, in Conciliis generalibus, in quibus dc administratione totius Ecclesiae agilur, el ubi leges, quibus Ecclesia regitur, feruntur vel abrogantur, nunquam interfuisse presbyteros cum auctoritate definiendi. nisi essent legali, el locum tenerent aliquorum episcoporum: id quod non opus csl aliter probare,quam ex ipsis actis Conciliorum quae adhuc exstant.

Jam vero posterior error,qui hujus loci proprius est, his rationibus confutatur. Primum nusquam in Scripturis legitur collate sumina potestas Concilio sacerdotum: quaecumque enim auctoritas apostolis caclerisque discipulis concessa a Chrisio csl, non solum omnibus sed cliam singulis concessa est : neque nd cam exercendam crat opus Concilio: poterant enim sine dubio apostoli singuli, ct possunt etiam nunc singuli episcopi . docere, baptizare, solvere, ligare, ordinare ministros etc. solus csl locus Molili. 18. ubi tribuitur aliquid Concilio, cum dicilur: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo,ibi sum in medio eorum*

Al neque hic explicatur,quae sit potestas Concilii. summane.an mediocris, an infima: et Calvinus ipse, adversus quem praecipue disputamus lib. 4. Instil, cap. 'J. § 2. hunc evangelii lorum adeo non magni facit, ut dicat, eum nihilo minus in quemvis

particularem coctum competere, quam in Concilium universale. Itaque non est cur m praesentia dc hoc loco multum laboremus.

Secundo,si penes optimates esset suminum Ecclesiae regimen; sequeretur, Ecclesiam fere semper carere rectoribus , cl ul plurimum neminem esse,cui curae sil commune bonum: proinde republicanum ecclesiasticam omnium esse miserrimam; optimates enim cum pares inter se sint, non possunt commune bonum, ul par est, administrare, nisi vel congregati sint, vel aliquem elegerint com muni consensu magistratum, cui omnes obediant; quemadmodum Romani suos consules eligebant.

Al in Ecclesia rarissime congregantur optimates ad generale Concilium. Primis enim 390. annis nulla fuil congregatio generalis: postea vero vix centesimo quoque anno: magistratum autem, cui Ecclesia universa saltem ad lempus pareret, nullum umquam optimates isti crearunt: nam si créassent aliquem, is maxime fuisset unus ex primariis quinque patriarchis, qui semper in Ecclesia prae caeleris eminuerunt: al patriarcham romanum nunquam habuisse hanc potestatem adversarii contendunt: de caeleris quatuor res certissima est; nunquam enim Alexandrinus patriarcha aliquid juris habuit extra Aegyptum, neque alii extra suas regiones.

Quare s. Hieronymus in epist. ad Pammacli. advers. Jo. episc. hierosol.: *Responde, inquit, mihi. Ad Alexandrinum episcopum Palaestinae quid pertinet?* Ei Chrysoslomus in epist. priore ad Innocent. 1. graviter quaeritur dc Theophilo patriarcha alexandrino, qui sc negotiis ecclesiasticis evira suam provinciam ingerebat: *Aequae enim, inquit, aequum esi, ul qui in Aegypto sunt, judicent eos qui in Thracia.*

Quam autem hoc sit absurdum, ul Ecclesia catholico, quae adeo est una, ut una civitas, una domus, unum corpus in Scripturis dicatur; nullum in terris habeat, qui ejus curam gerat, quis non videt? Nam si Ecclesiae particulares non essent inter se ila colligatae, ut unum corpus facerent; suffice-rei unicuique suus reclor: nunc nutem non magis possunt uno aliquo reclorc carere, quam possit unus grex.uno pastore, cl unum corpus suo capite.

Tertio, si esset in coetu optimatum summa potestas, qu«» numerosius cogeretur Concilium, co plus haberet auctoritatis: neque umquam evenire posset, ul minuri Concilio filus tribueretur quam majori.

Al Concilium Ariminense episcoporum C00. nullius umquam auctoritatis in Ecclesia catholica habitum est: Concilium autem primum Constantino-politanum 150. episcoporum summae semper auctoritatis fuit. Ac nos quidem Catholici hujus rei causam reddimus, quod illud fuerit a pontifice sumino in quo csl summa Ecclesiae potestas reprobatum: hoc autem confirmatum; qui autem summam potestatem tribuunt optimatibus, nullam causam possunt adferre, cur Ariminense Concilium damnent, Conslantinopolitanum aulein amplectantur. At, inquiunt, Ariminense Concilium erravit, non erravit Conslantinopolitanum; proplcroa hoc amplectimur, illud damnamus. Sed quid est hoc

aliud, quam sc Concilii rum cl lotius Ecclesiae judicem facere?

Quarto, tametsi dimocralia est absolute pessimum regimen: lamcn Ecch siae perniciosior esse videtur aristocralia. Siquidem summum Ecclesiae mulum haeresis csl: hacreses autem ab opii.milibus potius, quain a plebcis hominibus excitantur. Celle Haensiurcliaô fere omnes, aut episcopi, aut presbyteri fuerunt: itaque sunl liuereses quaedam quasi opliinuliuin factiones, sine quibus nullae essent in Ecclesia populorum seditiones. Factiones autem nunquam facilius, el frequentius oriuntur, quam curn optimales regunl, ul non solum experimcnlo. cl pbilosoplioruin leslimonio, sed etiam Calvini ipsius confessione lib. 4. Institut, cap. 20. § 8. comprobari potest.

Sed objiciunt Iria Scriplurac lesliinonia, adjunctis cliam tribus testimoniis Palrum. Primum csl Aci. 15. ubi legimus, piimam controversiam in Ecclesia exortam, non ab uno aliquo summo iudice fuisse deOnilam, sed a conventu apostolorum el seniorum: *Convenerunt.* inquit Lucas, *apostoli el seniores videre de verbo hoc..*

Respondeo: nullum hinc argumentum sumi posse pro aristocralia asserenda. Siquidem in eo Concilio prima illa quaestio dclimla esi. ubi praeses cl caput Petrus erat: nec enim Petrus in aliena dioecesi, el episcopo proesenlc Jacobo, loqui primus ausus fuisset, nisi ipsi tuli Concilio praefuisset. Neque monarchiae repugnat, quod aliquid in publico conventu, communi principum consilio el consensu statuatur, quemadmodum fieri solei hoc tempore in comitiis imperialibus.

Allerum testimonium csl Ad. 20. ubi b. Paulus episcopos admonet his verbis: *Allendile vobis cl universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Ilei.*

Tertium est I. Peir. 5. ubi b. Petrus ila loquitur: *Seniores qui in vobis sunt obsecro, consenior el (estis Christi passionum, pascite, qui in vobis est, gregem Dei.*

Respondeo: ex ncutro horum locorum aliquid probari; nec enim negamus episcopis el presbyteris convenire, ul Ecclesiam Dei pascant et regant: sed quaestio nostra est dc sumina lotius Ecclesiae potestate; situe ea in coctu ministrorum, an in aliquo uno homine? Quam quaestionem in his locis neque Paulus, neque Petrus attingit, sed solum episcopos admonent, ut erga subjectos sibi populos pastoralis munere strenue fungantur.

Jam ex Patribus primo loco Cyprianum proferunt, qui lib. 3. cpisl. 19. ad clerum suum ita scribit: *Quae res cum omnium nostrum consilium cl sententiam spectet, praejudicare ego, el solum mihi rem omnem vindicare non audeo.* Respondeo: Cyprianum proplrca id non cssc ausum, quod sponte sua se ipse obstrinxerat, cum episcopatum susciperet, nihil sine cleri cl populi consilio, cl consensu esse facturum, ul ex lib. 3. cpisl. 10. supra docuimus.

Proferunt deinde Ambrosium, qui in Comment. 5. cap. prioris cpisl. ad Tim. ila loquitur: *El synagoga, cl postea Ecclesia, seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur.* Respondeo: non ma-

gisex Lis verbis probari posse aristocratiam ecclesiasticam, quain exsenatu cl consilio regio probeatur, nullam esse in regnis monarchiam. Certe enim Salomon 3. Reg 12. Senioreni coelum habebat a consiliis: el Assueras. Esther I. sapientium consilio m rebus omnibus utebatur; nec tamen ideo non erani reges. Praeterea, quod episcopi veteres sine presbyterorum consilio nihil agerent utile ac salutare, non lumen necessarium fuisse, vel ex eo m- lolligi potest, quod Ambrosii tempore non fiebat, ncc tamen Ecclesia penitus interierat.

Postremo Hieronymum producunt, qui in cap. I. ad Titum sic ait: *Antequam diaboli instinctu stadia in religione lieront, et diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo. egovero Cephae., communi presbyterorum consilio Ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baplizaverat, suos putabat esse non Chrisli, in loto orbe decretum est. ul unus de presbyteris electus superponeretur caeleris, ad quem omnis Ecclesiae cura pertineret, el schismatum semina tollerentur.* Igilur primo tempore Ecclesiae quando ea purissima erui, aristocralia vige- bat, el optimates presbyteri erant.

Respondeo: videtur b. Illicronymus in ea sententia fuisse, ul existimaret, episcopos, si dc jurisdictione agatur, esse quidem presbyteris majores, sed jure ecclesiastico, non divino, quae sententia falsa est. el suo loco refellenda. Inierim tamen nihil Calvini aristocratiam presbyterorum juvat, sed contra maxime laedit: non enim Hieron. dicil, in pruna Ecclesia viguisset aristocratiam presbyterorum, el fuisse illud bonum regimen, el paulalim postea per abusionem aliquam introductam esse a malis hominibus monarchiam: sed e contrario nfllr- mal, aristocratiam, quae initio erat, quia non bene succedebat, el plurimae inde oriebantur seditiones et schismata communi orbis lerrae consilio in monarchiam esse mutatam.

Neque dubium esso polesl, quin Hieronymus senserit, mulalioncinhanc esse factaiu apostolorum temporibus, cl ipsis apostolis auctoribus: nam hoc loco dicil, tunc factam esse mutationem, cutn coepit dici: *Ego sum Pauli, ego Apollo;* quod accidisse tempore suo testatur Paulus 1. Corinth. 1. Deinde Hieronymus in lib. de vir. illuslr. in Jacobo dicil, Jacobum slalim a passione Domini ab apostolis creatum episcopum Hierosulymae, el in epist. ad Evagr. quae est 85. asserit, s. Marcum episcopum fuisse Alexandrine.

Adde, quod non loquitur Hieronymus de regimine universalis Ecclesiae, sed solum particularium, cum ait, initio coepisse gubernari Ecclesias communi presbyterorum consilio: alioqui enim Petrum fuisse caput totius Ecclesiae a Christo constitutum, disertis verbis docet idem Hieronymus in lib. 1. cont. Jovin.: *Ex duodecim unus eligitur, ul capite constilulo, schismatum tolleretur occasio.*

CAPUT IX.

Quod regimen ecclesiasticum praecipue monarchicum esse debeat.

Restat postrema propositio, quae Ecclesiae regimen praecipue monarchicum esso debere alliriuat.

Ac primum quidem ratio. qua id probetur, ex iis quae dicta sunt deduci potest: natus si res sunt regiminis formae. Monarchia, Aristocratia, Dimocratia. cl jam probatum est. Ecclesiae gubernationem, nec dimocraticam. nec aristocraticam esse debere: quid aliud superest, quam ut sit monarchica. Deinde, si monarchia est optimum ac praesentissimum regimen, ut supra docuimus, et certum est. Etenim Dei a sapientissimo principe Christo institutam optime gubernari: quis inficiari potest, ejus regimen debere esse monarchicum?

Sed occurrit Calvinus lib. 4. Instil, cap. G. § 9. ac negat, si monarchia sit optimum regimen, inde sequi, debere Ecclesiam ab uno aliquo homine gubernari. cum constet, ejus regem ac monarcham esse Christum.

Sed facile refellitur, nam etsi Christus unus sit ac proprius Ecclesiae catholicae rex. et monarchus, eamque spiritaliter ac invisibiliter regat, cl moderetur: tamen eget Ecclesia, quae corporalis cl visibilis est. imo aliquo visibili summo iudice, a quo lites de religione exortae componantur, quique omnes inferiores praefectos in officio cl unitate contineat. Alioquin non solum summus pontifex, sed etiam episcopi, pastores, doctores. ac ministri omnes supervacui essent: Christus enim pastor est, et *episcopus animarum nostrarum*, I. 1. et 2. Ipse est unus magister, quem audire jubet Pater coelestis. Matth. 17. Ipse est, *qui baptizat in Spiritu sancto*. Jo. 1.

Quammodum igitur episcopi, doctores. caeterique ministri supervacanei non sunt. tametsi quod ipsi ut ministri faciunt. Christus principaliter faciat: sic etiam non est e medio tollendus is. (pii totius Ecclesiae curam. ul summus oekonomus gerit. quamvis eandem curam Christus principaliter gerat.

Secunda ratio tibi ea similitudine ducitur, quam habet Ecclesia mortalium hominum, cum Ecclesia immortalium angelorum. Qua ratione utitur etiam s. Greg. lib. 1. epist. 52. Siquidem certum est. istam esse exemplar, et quasi ideam quamdam esse ul post. indicari videtur ad Iler. K. el s. Bernardus diserte allimat in hb 3. de Consider. ad Euseb. ubi militantem Ecclesiam in Apoc. *Hierusalem novam descendantem de coelo*. appellatam esse dicit, propterea quod ad exemplum coelestis illius civitatis instituta el conformata sit.

Nec minus certum et exploratum est. inter omnes s. praeferri summum regem omnium Deum, esse unum qui aliis omnibus praesit. Al initio quidem hac dignitate praeditum fuisse cum, qui nunc solus dicitur: testes sunt Tertull. lib. 2. cont. Marcion., Gregor. hom. 34. in Evang. et lib. 32. Moral. cap. 24. Hieronymus, seu polius, Beda in sup. 40. Job Isidor. lib. 1. de sum. bon. cap. 12. cl deduci potest ex Scriptura. Job 10. ubi Behemoth. id est diabolus dicitur principium viarum Domini. »1 Isaiac 11. ubi comparatur Lucifero. id est stellarum maximae et pulcherrimae, saltem quoad

opinionem, ad quam se Scripturae accommodare solent. Ibi autem mihi Ezechiel. 1. ubi dicitur diabolus docent Hieronymus el Cyrillus. hunc locum. el Augustinus lib. 11. de Civit. Dei

cap. 15. El Ezech. 28. ubi dicitur: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*: et mox enumerantur novem lapides, quibus significantur, ul Gregor. exponit lib. 32. Moral. cap. 25. novem chori angelorum. (pii hunc angelum tanquam principem suum circumstabant.

Post casum vero diaboli s. Michaelis principem esse omnium angelorum, colligitur ex cap. 12. Apocal. ubi dicitur: *Michael et angeli ejus*. Quid enim est. *Michael et angeli ejus*, nisi Michael et exercitus ejus? ut enim, cum ibidem dicitur, diabolus cl angeli ejus, intelligimus omnes angelos malus diabolo esse subjectos, ul milites imperatori: ita cum dicitur Michael et angeli ejus, intelligere debemus omnes angelos bonos Michaelis principem suum agnoscere, quocirca recte in ecclesiastico officio s. Michael paradisi praepositus, cl princeps coelestis militiae nominatur.

Calvinus nihil respondet aliud lib. 4. Instil, cap. G. § 10. quam non oportere, nisi valde sobrie loqui de rebus coelestibus, cl non esse quaerendum alium typum Ecclesiae, quam qui expressus est in evangelio el epistolis sanctorum apostolorum. Quasi vero non sobrie loquatur, qui nihil ex capite suo dicit, sed apostolum et sanctos Patres sequitur.

Tertia ratio sumitur ex Ecclesia Testamenti veteris. Constat enim Testamentum vetus fuisse figuram novi, dicente Apostolo I. Corinth. 10. *Haec omnia in figura contingebant illis*: tempore autem Testamenti veteris semper fuit unus, qui omnibus praeerat in iis. quae ad legem el religionem perlinebant: ac praesertim ab eo tempore, quo coeperunt Hebraei redigi ad formam populi, el gubernari legibus, cl magistratibus, quod fuit post egressionem ab Aegypto: tunc enim Moyses ordinavit rempublicam Judaeorum, scripsit eis leges quas a Deo acceperat. Aaronem consecravit pontificem, eique uni sacerdotes omnes et levitas subiecit. Ac deinde usque ad Christi tempora nunquam deluit unus princeps sacerdotum, qui omnes Synagogas totius mundi gubernaret: id quod facile probari posset, nisi ab adversariis concederetur. Sic enim loquuntur Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 7. col. 257. *In Ecclesia populi Judaici unus tantum erat lege divina sacerdos summus, quem omnes cogeantur agnoscere, eique parere*. Idem fatetur Calvinus Instil, lib. 4. cap. G. § 2.

Igitur cum illius temporis Ecclesiae hujus temporis figura fuerit. ratio omnino exigit, ul sicut illa praeferri Deum invisibilem rectorem, licet habuit rectorem visibilem: ita quoque et isti habeat: nulla siquidem perfectio in figura reperiri debet, quae non reperiat, cl quidem exactius, in exemplari.

Joannes Calvinus lib. 4. cap. G. Institut, duas adhibet solatium s ad hoc argumentum. Prior est. non esse eandem rationem uniusmodi populi Judaici, et universi orbis christiani: *Debit enim, ait, unus populus Judaeorum. obsessus circumcirca ab idololatriis habere unum summum principem. qui omnes in unitate contineret. ne variis religionibus distraheretur. Ille populus christianus toto orbe diffusio velle dare unum caput. absurdissimum est*. El addit similitudinem. *Sicut*. inquit,

non propterea debet totus mundus committi uni homini, quia unus ager ab uno homine colitur.

Verum lineae solutio prima non tam solvere, quam iungis ac magis ligare nodum argumenti mihi videtur. Nam si ratio cur habuerit unum caput populus Judaeorum fuit, ul Calvinus dicit, ul in unitate contineretur, cl non deliccrei ad idololatres, qui eum obsidebant: mnjori ratione habere debet unum rapui Ecclesia Christianorum. Nam ibi magis requiritur unum caput, ubi difficilius servatur unitas, el ubi majus periculum csl nc distrahatur populus variis religionibus: difficilius aulem servatur unitas in majori multitudine, quam in minori, el mnjus periculum csl, ubi plurcs sunl hostes Fidei, quum ubi sunl pauciores. Al mullo major csl populus Christianorum, quath luerit umquam Judaeorum, el plurcs hosles habent Christiani, qui non solum obsidentur a Tureis. Tartaris, Mauris, Judaeis, aliisque infidelibus, sed etiam versantur inter innumeras secias haereticorum. Igitur apud Christianos difficilius unitas conservatur, el majus periculum imminet ab hostibus religionis, quam apud Judaeos olim, vel unitas servaretur, vel periculum immineret.

Proinde qua ratione Calvinus populo Judaeorum unum caput attribuit, eadem vel majori attribuere dcbel populo Christiianorum. Neque similitudo illa de agro aliquid efficit: nec enim volumus ul universum orbem Christianum unus praefectus perse regal, quemadmodum agrum unum unus agricola per se colit: sed ila uni summo pastori totum orbem Christianum regendum committimus, ut per multos alios minores pastures regat; quemadmodum unus dives paterfamilias colit mullos agros per multos agricolas, el unus rex inultas civitates et provincias per mullos proroges cl praesides administrat.

Subjicit deinde Calvinus aliam solutionem, ac dicit. Aaron figuram gessisse non pontificis Testamenti novi, sed Christi: proinde cum Chrislus eam figuram in seipso jam expleverit, nihil ex ea sibi papam vndicare posse.

Ai nos non tam urgemus figuram Aaronis, quam totius Testamenti veleris: cum enim Testamentum vetus sil figura novi, sicut in veteri fuit regimen monarchicu. ita dicimus esse debere in novo. Addo praeterea, ipsum etiam Aaronem, non solum Christi gessisse figuram, sed Petii quoque, ad successorum ejus: sicut enim veleris legis sacrificia, cl sacrificium crucis significabant. el simul typi erant ejus sacrificii, quod nunc olTerlur in Ecclesia: ila summus sacerdos Testamenti veleris, cl Christum summum sacerdotem referebat, el simul typus erat ejus sacerdotii. quod nunc esse videmus in Ecclesia: eadem enim sacrificii el sacerdotii ratio est.

Negabunt fortasse, sacrificia velora Christi passionem, et simul nostram oblationem degnasse, al id docet b. August, lib. 20. cont. Faustum cap. 18. *Hebraei. inquit. in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis et variis modis. sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futurae victimae. quam Chrislus obtulit. Unde jam Christiani- peracti ejus sacrificii memoriam celebrant,*

sacrosancta oblatione et participatione corporis et sanguinis Domini Et hb. l. cont. adversar. lcg. et prophet, cap. 18. *Quod lotum*. inquit, *fideles in Ecclesiae sacrificio sciunt, cujus umbrae fuerunt omnia priorum genera sacrificiorum* AAb. 3. de Baptis, cap. 19. *Ipse Dominus quos mundavit a lepra ad eadem sacramenta, ul offerrent pro se. sacrificium sacerdotibus misit. quia nondum cis sacrificium successerat, quod ipse post in Ecclesia voluit celebrari pro illis omnibus, quia illis omnibus ipse praenuntiabatur.*

Nec alia ratio est. cur b. Gregorius in lib. de cur. pastor, par. 2. cap. 4. omnia quae dicuntur de vestibus et ornatu Aaronis interpretetur de iis virtutibus, quae requiruntur in pontificibus Christianis: cl Cyprianus hb. l. cpisl. 7. exponat de sacerdotibus nostris quae dicuntur in Testamento Veteri de Aaronicis sacerdotibus, quod frequenter omnes alii Patres faciunt, nisi quia sacerdotium novum veteri sacerdotio. et pontifices christiani judaicus pontificibus, tanquam suis quibusdam typis et adumbrationibus successerunt.

Quarta ratio ab iis similitudinibus petitur, quibus in Scriptura describitur Ecclesia: omnes enim ostendunt, necessario debere esse in Ecclesia unum caput. Comparatur Ecclesia *exercitui ordinato* Cantic. C». Corpori humano seu *mulieri speciosae*, Csnl. 7. *Hegno*. Daniel. 2. *Orili*. Jo. 1. *Domui*. l. Tiino lh. 3. *flavi seu arcae* Voe. l. Pel. 3. Jam nulla sunl, castra ordinata, ubi non sil unus imperator, nulli tribuni, plures centuriones etc. Hieronymus in episl. ad Buslic. inonach. *In quamvis grandi exercitu unius signum expectatur*. Quomodo ergo Ecclesia csl exercitus ordinatus, si omnes episcopi, immo omnes presbyteri sunl pares, pari ratione ia quolibet corpore humano unum esi capul.

\e nc forte dicas: habet Ecclesia suum caput Christum: proptorca non comparamus hoc loco Ecclesiam cum Christo ul membra cum capite, sed ut sponsam cum sponso: qua similitudine Scripturae utuntur Apoc. 21. 2. Cor. 11. Ephes. 5. clin Cani, frequentissime. Ac profeclosi Ecclesia quae csl in terris, Chrislo secluso, non inepte comparatur sponsae: secluso etiam Christo, unum caput habere debet, praesertim cum diserte Canlic. 7. inter alia ejus membra etiam caput numeretur: *Caput tuum*. inquit sponsus ad sponsam *sicul Carmelus*. El sponsa de sponso: *Caput ejus aurum optimum*. Cani. 5. Et sponsus quidem comparat capul sponsae monti Carmelo, quoniam etsi summus pontifex ingens est mons: tamen nihil aliud est quam terra, idesl. homo. Comparat aulem sponsa sponsi capul auro optimo, quia caput Christi Deus est.

Jam vero, quod umquam regnum fuit, quod non regeretur ab uno? el quamquam rex Ecclesiae Chrislus est; lamen cx co colligimus. Ecclesiam habere debere praeler Christum aliquem unum a quo regatur, quod regna semper administrantur regie, idesl. per unum qui omnibus praesit: el siquidem rex praesens est, per se id facit: si abest, per alium. qui dicilur prorex: saepe etiam rege praesente, generalis aliquis vicnrius constituitur.

Quod vero ovile unum, pastorem quoque unum

requirat, ex cvangelio colligitur: *Fiel unum ovile*, inquit Dominus. Jo. 10. *el unus patior*. Ubi csl obiler annotandum, posse illud *el unus pastor* intelligi dc pastore secundario, idcsl, dc Petro, ejusque successoribus. ul Cyprianus exponit. i' am cum Dominus *alias oves habere se dicil, quae non sunl cxhocovili*, dc populo Gentili el populo Judaeorum loquitur: al docel habere se inler génies multos electos, qui vcl jam fideles sini, vcl ccllc futuri sini, el lamen ad populum illud judaicum non pertineant.

Quamvis autem, si de pastore Deo agatur, semper fuerint populus judacorum el populus gentilium unum ovile, cl Deus unus eorum pastor: non lamen semper fuerunt unum ovile, el unus pastor respectu gubernationis humanae; nec enim Gentiles, vel qui inler cos ud Ecclesiam perlinebant, a Judaeorum pontifice regebantur. At voluit post adventum suum Christus, ex utroque populo unum ovile Heri, omnesque homines ab uno paslorc homine gubernari. Hinc Cyprianus lib. 1. episl. (> ad Magnum, loquens de Novutiano, qui voluit fleri cypiscopus Hornae, cum jam crealus esset. ct sederet Cornelius: *idcirco, inquil. Dominus insinuans nobis unilalem de divina auctoritate venientem, ponit el dicit: Ego el Paler unumsumus: ad quam unitatem redigens Ecclesiam suam denuo dicil: Et erit unus grex et unus pastor. Si autem grex unus, quomodo polcsl gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aql pastor haberi quomodo potest. qui manente vero paslorc. el in Ecclesia Dei ordinatione succedanea praesidente, nemini succedens, el a se ipso incipiens, alienus sil el profanus?*

Bc-l. il domus ne. navis: cl quidem omnis domus unum habcl Dom num cl unum oeconomum, juxta illud Lucae 12. Quis *putus esi fidelis dispensator, el prudens, quem constituit Dominus super familiam suam* 'l Quae verba dicuntur Petro, el de ipso l'alro: nam paulo ante cum Dominus dixisset: *Ileali servi illi. quos cum venerit Dominus invenerit vigilantes: quaesivit Petru^Domfne ad nos dicis hanc parabolam, an cl ad omnes?* Il<'Spon(lil Dominus Petro: *Quis putas esi fidelis dispensator cl prudens, quem constituit Dominus super famliam suam?* Quasi diceret. libi o Petre in primis dieu: Ubi enim incumbit cogitare, quid requiratur in oeconomio fideli el prudenti, quem constituet Dominus super familiam suam.

El paulo post, ul oslcndal se loqui de uno, qui praesit omnibus conservis, cl qui soli Domino subiciatur, subjungit: *Quod si dixerit servus ille in corde suo moram facit Dominus meus venire, el coeperit perculere servos et ancillas, el edere, el bib<re, inebriari: veniet Dominus serti illius in dic qua non sperat. el hora qua nescit, cl dividet eum. partemque ejus cum infidelibus ponet.* Quibus verbis Dominus aperte indicat, se unum servum loli domui suae praepositurum, qui a se solo judicari possit. Certe hunc locum diserte explicat Chrysoslomus de Pelro, el successoribus ejus, hb. 2. de sacrd., cir. prine, cui Ambrosius assenliens, vcl quicumque est auctor illius Comment, in cap. 3. ad Tim.: *Domus*

Dei, inquil, *csl Ecclesia, cujus hodie rector csl Damasus.*

Denique dc navi Hieronymus in episl. ad Iluslic. *In navi*, inquil, *unus gubernator*: cl Cyprianus lib. 1. episl. 6. posteaquain docuit arcam Aoe ty-pum fuisse Ecclesiae, inde probat, Novalianum mai potuisse fieri hujus arcae gubernatorem, quia jam Cornelius foetus erat, ct navis una unum rectorem postulabat, non plnrce.

Quinta ratio ducitur a primordiis gubernationis Ecclesiae. Constat enim. Ecclesiam a Christo congregatam coepisse inllio regimen visibile el externum habere monarchicum, non arislocraticum, aut (liinocraticum. Chrislus enim, cum in terris dege-rei. eam visibiliter administrabat. ul summus ejus pastor, cl rcclor, ul etiam fatentur Mogdeburgenses, Cent. 1. lib. Leap. 7. col. 268. el sequentibus; igilur ctiarn nunc habere debet Ecclesia externum et visibile regimen monarchicum, alloqui non esset Ecclesia quae nunc est, eadem civitas Dei cum illa. Ul enim philosophus docel, lib. 3. pol. cap. 2. Civilas dicitur eadem specie, donec remanet eadem forma reipubheae, idcsl. idem communis gubernationis modus, quo mutato, mutatur eliam civilas.

Sexta ratio ducitur a simili. Recte in locis singulis singuli constituuntur episcopi, qui caeleris omnibus ejus loci ministris el pastoribus praesint: quod Calvinus in lib. 4. Instil, cap. 6. § 7. his verbis confitetur: *Quid aliud evincent, quam singulis Ecclesiis debere suos episcopos attribui?*

Rursum in provinciis singulis recte constituuntur singuli métropolitain. qui suae provinciae episcopis praesideant; el in majoribus urbibus primates seu patriarchae, qui, ul loquitur s. l. eo in episl. ad Anastas. Thcssal. archiep.. curam suscipiant ampliorem (neque id Calvinus negare ausus esi; sic enim loquitur, cap. 4. § 4. Instil. *Quod autem, inquil, singulae provinciae unum habebant inter episcopos archiepiscopum: quod item in Nicaena Synodo constituti sunl patriarchae, qui essent ordine el dignitate archiepiscopis superiores; id ad disciplinae conservationem perlinebat*); igilur aequum est, ul sil eliam unus aliquis, qui toti Ecclesiae praesit, el cui primates quoque el patriarchae subjiciantur. Nam si monarchicus principatus convenit uni civitati, uni provinciae, uni nationi; cur non eliam Ecclesiae universae? quae ratio postulat, ul partes monarchice, lotum autem oristocratice gubernetur?

Deinde quibus rationibus probatur, debere unum episcopum praeesso parochis. archiepiscopum episcopis. patriarcham archiepiscopis; jisdem probari polcsl, tinum pontificem summum praeesse debere patriarchis. Cur necessarius csl in singulis Ecclesiis unus episcopus, nisi quia una civitas non potest bene regi. nisi ab uno? al eliam una esi Ecclesia universalium cur unus requiritur archiepiscopus, nisi ut contineantur episcopi in unitate, ut dissolvantur eorum lites, ut ad Synodum convocentur, ul cogantur fungi suo munere? al propler easdem caussas requiritur unus qui archiepiscopis el primatibus omnibus praesit.

Respondebit Calvinus: episcopos presbyteris,

caeleris episcopis nrchiepiscopos . atque istis primatem majorem esse honore et dignitate, non auctoritate cl potestate. Sic enim ipse docet hb. i. Instil, cap. 4. § 2.

Sed ceile fallitur aut fallit : nain (ul omittam lilia) I. Tunoth. 5. cum apostolus ail: Adversus *presbyterum accusationem noli recipere.nisi sub duobus aul Iribus testibus*. Episcopum judicem presbyterorum facit, judex autem sine potcsialo nullus esi. Praeteiea, m concilio Antiocheno, can. lü. statuitur, ul si quis presbyter aul diaconus a proprio episcopo damnatus, et honore privatus ad alium episcopum.accessorii, nullo modo recipiatur. Potest igilur episcopus presbyterum damnare, el honore privare, quod certe potestatis cl jurisdictionis est.

Item, in Concilio 3. Carlhaginensi. cap. 45. asserum Paires,licere primati ex quavis dioecesi episcoporum assumere clericos et ordinare episcopos, ubi luerit opus, etiam invito episcopo, cui clericus ille subjectus eral. An non aperte hic videmus, primatem potestate majorem esse caeleris episcopis? Denique Leo in episl. ad Anastas. Thcssal., quae est 84. el Gregorius lib. 4. episl. 52. aperio duceni, non esse omnes episcopos pares potestate, sed esse alios aliis vere subjectos ; el inde s. Leo recte deducit,ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae regimen pertinere.

Septima ratio ex propagatione Ecclesiae sumi potest.Aam Ecclesia semper crevit et crescere debet, donec in lolo mundo praedicatum sil evangelium, ul palet Mallii. 24. *Praedicabitur /toc cvangclium regni in universo inundo,et tunc veniet consumulio*. Aon autem polcsl id llei i, nisi sil unus summus Ecclesiae praesul, cui soliciludo incumbat lotius hujus corporis conservandi , e*, propagandi : nam nemo debet praedicare , nisi initiatu. . Dom. 10. *Quomodo praedicabant nisi mittantur?* Mittere aulcm in alias provincias non eslepisopotum particularium : illi enim bubon suos certos lines episcopatus sui, extra quos nullum jus habent, ncc ad eus pertinet cura , nisi luendi gregis sibi assignati.

Quocirca in historiis Magdelmrgcnsium vix invenimus Ecclesiam propagatam post apostolorum tempora per alios, quam per eos quos m opus Dei miserant romani pontifices. Germanos convertit s. Bunifacius a papa Gregorio 11. missus.l'runcones S. Ivihanus missus u papa Conone.Anglos Augustinus a papa Gregorio I. destinatus. Innocent, vero 1. in episl. 4. constanter allii mat, per omnem Hispaniam. Galliam. Africam,Ecclesias esse fundulas per cos, quos Petrus aul ejus successores in hoc opus miserant.

Octava ratio ducitur ex unitate Fidei.Accessse est enim, ul omnes fideles idem omnino sentiant in rebus FideiJisl *enim unus Deus.una Fides,unum Baptisma*, Ephes. i..it una Fides in Ecclesia esse nun potest, si non sit unus summus judex, cui oDines acquiescere teneantur. Quod eerie salis aperle docet, quando nulla esset alia ratio, dissensio ipsa Lutheranorum , quos videmus . quia non habent unum, cui omnes judicium suum subjjcere teneantur, m mille sectas esse divisos, cum lamen

omnes ab uno Lulbero descend rink neque adhuc potuisse unum Concilium cogere, in quo omnes convenirent. Sed el apertissima ratio id suadel. Cum enim nulli sunl pares . va fieri polcsl, ul in rebus obscuris cl difficilibus ullus vehi alienus judicium suo judicio anteponi.

Respondent Magdeburgenses Cenlur 1.lib.2.cap. 7. col. 522. el sequent. . pusse conservari unitatem Fidei per consociationem mullarum Ecclesiarum, quae se invicem juvent, cl per fileras inler se agant dc quaestionibus Fidei. Verum id cerie non sutlicil: nam ad unitatem Fidei conservandam, non sal est consilium: imperium requiritur: quid enim liet, si episcopus errans nolit scribere ad alios, vel si postquam scripserit, nolit consilium aliorum sequi? Nonne ipse Illyricus a collegis admonitus, ul Manichaeum errorem de peccatu originis , a se iterum excitatum ab inferis, retractaret,nunquam adduci potuit, ul vel patienter eos audiret? Et ista consociatio tmu efficax est : cur pacem el concordiam non cilicii laudem ahquandu inter molles el rigidos Lulheranos ?

Dices: terminabuntur quaestiones a Concilio gçnerali: omnes enim majori parti episcoporum acquiescent. At enim in Concilio gcntrali major pars polcsl errare, si auctoritas desii summi pasturis, ul experimento comprobatum csl Ariminensis cl Ephesini 2. Concilii. Adde, quod non semper cogi possunt Concilia generalia: primis ennn 300. annis . nullum lien potuit generale Concilium, el tamen plurimae tunc buereses exstiterunt.

Superesi ul ubjecltoncs eorum diluamus.Ac primum objicit Calvinus in Instil. hb. 4. cap. 20. § 7. locum evangelii Lue. 22. ubi sic legimus: *Facta est contentio inter cos, quis eorum videretur esse major? Dixit autem : iteyes gentium dominantur eorum ; vos autem non sic*. Ubi Calvinus: *Jl«inc variam eorum ambitionem, inquil, ul compesceret Dominus , eorum ministerium non esse regnis simile docuit, in quibus inler caelestros unus eminet*.

Respondeo : lum hoc loco, tum Mallii. 20 Dominum nmi removisse monarchiam ab Ecclesia,sed polius eam instituisse, atque admonuisse diversam esse a monarchia civili gentium.Primum enim non ail Dominus, *Vos non praesidebitis ullo modo*,sed non sic *ut reges gentium*. Qui aulcm dicil. *Tu non sic praeeris ul ille,id signilical, praeeris quidem, sed aliter quam ille*. Deinde,nonne clare hoc loco subjungitur: *Qui major esi in vobis, /iat sicut junior,el* praecessor,graece 'ppùpivo idcsl. dux el princeps: sicut *ministrator'*! unus igilur eral a Domino dux designatus.

Denique,exemplo suo rem declaravit: *Sicut ego, inquil, non veni ministrari . sed ministrare*. El : *Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat*. El lamen dc se dicit, Jo. 13. *Vocalis me magister et Domine, ct bene dicitis. sum etenim*, m cut ergo Chrislus non dominabatur , nec praeerat sicut reges gentium, sed ministrabat el laborabat. el lamen vere praeerat, iimno el Dominus eral: ila quoque vull, unum ex suis vere praeesse, sed absque libidine dominandi, qualis est in regibus genuum, qui tyranni sunl plerumque , impe-

rantque subjectis in servis, cl omnia referunt ad suum cummudum cl gloriam. Vult enim suum vicarium praeesse Ecclesiae ul pastorem cl pairein, qui non lucrum ct honorem quaerat, sed commodum subjectorum. cl ideo praeter cacleros laboret cl serviat omnium utilitati.

Praeterea reges gentium, eliam illi qui tyranni non sunt, ita regna sua administrant. ul proprium haerediatem quam liliis derelinquant: al praelati Ecclesiae non sic; non enim reges, sed vicarii sunt, non palrcsfamilias, sed oeconomi. Iime Bernardus lib. 3. de Consider. *Quid*, inquit, praeesse non iteras, el *dominari vetas? plane sic, quasi non bene praesit qui praeest in solitudine: praesis ul provideas, ul consulas, ul procurcs. el scrves: praesis ut prosis. praesis ut (idelis servus el prudens, quem constitua Dominus super familiam suam.*

Secunda objectio Calvinii in Instil, hb. 4. cap. G. § I. talis esl. Ad Ephes. 4. delineavit nobis apostolus lotam ecclesiasticam hierarchiam, quam Chrislus post ascensionem suam in terris reliquit: ibi aulcm nusquam est mentio unius capitis, sed nullis m commune traditur Ecclesiae regimen. Sic enim ait: *El ipse dedit quosdam quidem apostolos. quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores el doctores.* PA nun dixit, *primum quidem unum summum pontificem, deinde episcopos, parochos etc.*

Item: *Soliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus el unus spiritus, sicut vocali estis in una spe vocationis vestrae. unus Dominus, una Fides*, et non dixit: *unus pontifex maximus, qui Ecclesiam in unitate conlinca*AA. ibidem: *Unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Chrisli.* El nun dixit. *uni data est plenitudo potestatis, el ut vices Chrisli gerat, sed data esl*, inquil. *singulis sua portio.*

Respondeo: Pontificatum summum diserte positum ab apostolo in illis verbis: *El ipse dedit quosdam quidem apostolos*: ct clarius 1. Curinlb. 12. ubi ait: *Et ipse posuit in Ecclesia primum apostolos, secundo prophetas.* Si quidem summa potestas ecclesiastica non solum data esl Petro, sed eliam aliis apostolis: omnes enim poterant dicere illud Pauli: *Instantia mea quotidiana. sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 2. Cor. 11. sed Petro data csl ul ordinario pastori, cui perpetuo succederetur, aliis vero tanquam delegatis, quibus non succederetur. Fuit enim in illis Ecclesiae primordiis necessarium ad Fidem loto orbe lci rarum celeriter disseminandum, ut primis praedicatoribus, el Ecclesiarum fundatoribus summa potestas cl libertas concederetur: mortuis autem apostolis, aposloliea auctoritas in solo Peli i successure permansit; nullus enim episcopus praeter romanum solitudinem habuit unquam umniuiu Ecclesiarum, cl solus ipse vocalus esl ab omnibus aposlolicus pontifex, el sedes ejus aposloliea simpliciter, el per antonomasiam. el munus ejus apostolalus. Cujus rei pauca quaedam testimonia subjiemus.

Hieronymus in epist. 2. ad Damas, de noni, hyposl. Qui *apostolos*, inquil. *honore sequeris, sequaris et merito.* El lib. 2. conl. Buflin. *Miror,*

inquil, *quomodo episcopi receperint, quod sedes upostolica condemnavit.* El in epist. plurim. episcopos. galloium ad Leonem, quae csl inter epistulas Leonis 52. *Det*, inquit, *apostolatus vester nostrae veniam tarditati.* Elin line epistolae: *Ora pro me Domine beatissime, merito et aposlolicu honore venerande papa.* Item: *Apostolalum vestrurum in Domino veneror cl saluto.* Augustinus epist. 102. *In romana Ecclesia semper apostolicae cathedrae vigit principatus.*

Denique (ul mnillam infinita similia) Concilium Chilcedonense in epist. ad Leonem, quae habetur post 3. aci. *El post haec omnia*, inquit, *insuper' et contra ipsum cui vineae custodia a Salvatore commissa est, extendit insaniam, idest, contra luam quoque aposlolicam sanctitatem.* Hinc divus Bernardus lib. 3. de Consider, cir. nui. luqiens de apostolis omnibus, de quibus dicitur, psalm. 44. *Constitues eos principes super omnem terram:* ail Eugenio papae: *Eis lu successisti in hacrcdila&m: ita tu haeres, ct orbis hueredilas.* El infra, l. uic ipsum locum. *Et ipse dedit quosdam quidem apostolos*, inlclligil dc pontilicia auctoritate.

Potest eliam responderi: Apostolum hoc loco non delineasse hierarchiam Ecclesiae, sed tantum enumerasse varia dona, quae sunt in Ecclesia. Primum enim posuit *Apostolos*. idcsl, cos qui primi a beo missi sunl. Secundo *Prophetas*. idcsl, qui lutura praedicunt, ul exponunt Chrysoslomus, Oecumcnius, Thcophylaclus. Tertio. *Evangelistas*, idest, eos qui cvangelia scripserunt, ul exponunt Oecumenius et Theophylaclus. Ultimo, *Pastores el Doctores*, quo uno verbo significavit confuse lotam hierarchiam ministrorum Ecclesiae. Et l. Curinth. 12. addidit genera linguarum, curationes <4 alia, quae non ecclesiastica ministeria, sed Spiritus sancti charismata sunl.

Ad illud aulcm, de uno corpore, uno spiritu, una Fide, uno Deo, in quibus non csl annumeratus unus papa: respondeo: unum papam in illis verbis esse comprehensum, *unum corpus, cl unus spiritus*: ul enim iu corpore naturali ideo servatur unitas membrorum, quia omnia parent capiti: ita quoque tunc in Ecclesia servatur unitas, cum omnes obediunt uni.

El quamquam caput Ecclesiae totius csl Clui-slus: lamcn quia ipse a militante Ecclesia abest secundum visibilem praesentiam, exigitur necessario unus aliquis Chrisli loco, qui visibilem hanc Ecclesiam in unitate contineat. Quare Optatus lib. 2. Petrum caput appellat, cl unitatem Ecclesiae in eo ponit, ul omnes cohaereant cum isto capite. Joannes quoque Chrysoslomus hora. 55. in Mallii. ita loquitur de Ecclesia: *Cujus pastor el caput piscator homo atque ignobilis etc.*

Ad illud de plenitudine potestatis: respondeo: summum pontificem, si conferatur cum Christo, nun habere, plenitudinem potestatis, sed lanium suam quamdam portionem, secundum mensuram donationis Christi; Chrislus enim regii omnem Ecclesiam, quae csl in coelo, in pürgatorio, interris, cl quae fuil ab initio mundi, cl erit usque ad Unem: ac praeterea pro arbitrio potest leges condere, sa-

cramnna instituere, gratiam tribuere, eliam sine sucrumenlis.

Al pupa suium regit eam Ecclesiae parlern quae esl in terris, dum ipse vivit, ooc polcsl leges Chrisli mulare, aut snrcnmeohi instituere, aut peccata sine sacram nto remittere. Si lamen summus pontifex cum episcopis caeleris comparetur, meritu hnbere dicilur plenitudinem potestatis, quia caeteri definitas habent regiones quibus praesint, definitam eliam potestatem: ipse veru tuti orbi christiano praepositus est, el lotam ac plenam habet eam potestatem, quam Christus ad Ecclesiae utilitatem in terris reliquit.

Tertia objectio esl Calvinii lib. 4. Instil, cap. 6. § 9. ubi hoc argumento utitur: *Chrislus esl caput Ecclesiae*, Ephes. 4. igitur injuriam facit Christo qui aliud caput nominal.

Respondeo: nullam fieri injuriam Chrislo ex eo quod papa sil caput Ecclesiae, mimo putius gluriam ejus augeri. Non enim asserimus, papam caput Ecclesiae esse cum Chrislo, sed sub Christo, ul ejus ministrum el vicarium: nun autem lit injuria regi, si dicatur prorex esse caput regni sub rege, quin potius augetur ejus gloria; omnes enim qui audiunt prorogem esse capul regni sub rege, mox cogitant, regem esse capul nobiliori modo.

Adde, quod m Scriptura Christus ipse, qui de se ait, *Ego sum lux mundi*, Jo. 8. idem dixit Malthe. 5. apostolis, *ros estis lux mundi*, nec lamen sibi ipse injuriam fecit. Et apostolus qui dixit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id quod positum esl. quod est Chrislus*, I. Cor. 3. idem dixit: *Superaedificati super fundamentum apostolorum el prophetarum*. Ephes. 2. et cum Chrislus sil *pastor cl episcopus animarum nostrarum*, I. Peir. 2. ei *apostolus confessionis nostrae*, Ilcbr. 3. *et vir propheta*, Luc. ull. *cl doctor justitiae*. Joel. 2. lamen non fecit illi injuriam Paulus cum Ephes. 4. scripsit, in Ecclesia esse apostolos, prophetas, pastores el doctores. Denique quod esl nomen augustius quam Dei? et lamen non semel in Scripturis homines dicuntur Dii sine ulla injuria veri Dei. Psalm. 81. *Ego dixi. Dii estis*. Cur ergo injuria erit Christo cupiti Ecclesiae, si alius quidam sub ipso dicatur etiam caput?

At, inquiunt, nusquam Ecclesia dicitur corpus Petri, aut papae, sed Chrisli. Respondeo: ejus rei caussam esse, quod solus Chrislus sil capul principale et perpetuum totius Ecclesiae: ul enim regnum non dicitur esse prorogis. sed regis, cl domus non est oeconomi, sed domini: sic Ecclesia non est ci rptis Petri aut papae, qui solum ad tempus, cl alterius loco eam gubernat, sed Chrisli, qui propria auctoritate, el perpetuo illam regit.

Praeterea cum dicitur Ecclesia corpus Christi, vox illa Chrisli polcsl commode referri, non tam ad Christum ul capul, quam ad cunidem Christum ul hyposlasim ejus corporis, quemadmodum cum dicimus, illic jacet corpus Petri, illic Pauli, non significamus Petrum aut Paulum esse corpora, sed personas qu. irum illa sunl corpora. Chrislus enim non modo caput est Ecclesiae, sed ipse quasi magnum quoddam corpus ex nullis cl variis membris constans. Annotavit id s. Augustinus lib.

1. dc peccat, mer. el remiss, cap. 31. ex eo quod apostolus, I. Corinth. 12. cum ait: *Sicul enim corpus unum est, membra habet mulla, omnia autem membra cum sint multa, unum, corpus sunl.*, non addit, *ita ct Christi corpus*, sed, *ua et Chrislus*. Jam igitur Ecclesia corpus esl Chrisli. nun Petri, quia Chrislus lanquam corporis hujus hypostasis omnia membra sustentat, et omnia in omnibus operatur; per oculum videt, per aures audit, ipse esl enim qui per doclorem docet, per ministrum baptizat, per omnes denique omnia facit: quod certe nec in Petrum, nec in nullum alium humilium convenit.

Objcclio quarta esl Theodori Bezae, qui in confess. , cap. 5. ai l. 5. D< uiu solum oneri toims Ecclesiae regendae pariem esse posse dicikpromde rem impossibilem u nobis offirmari, cum summo pontifici lotius Ecclesiae regimen committimus. Quod idem anle Lutherus in lib. de potest, papae scriptum reliquit, eique assensus esl hbellus de primatu papae, in Synodo >malchaldica conscriptus.

Respondeo: lien non posse sine miraculo, ul udus homo solus loiam Ecclesiam per se regat, neque id ullus Catholicorum docet: ut autem unus per mullos sibi subjectos ministros el pastores id faciat, non modo possibile. sed etiam utile et commodum esse censemus. Nam in primis, nonne 2. Cur. II. apostolus dicilse habuisse *solicitudinem omnium Ecclesiarum*? neque loquitur solum de omnibus Ecclesiis quas ipse plantaverat, sed de omnibus simpliciter. Aura Chrysoslomus in hunc lotum scribit, Paulum lolius orbis terrae curam gessisse: el idem probari posset ex epistola ad Iluui. el Coluss. cl ad Ilcbr. senbil enim ad eos quibus non praedicaverat, el quos lamen ad curam suam perimere arbitrabatur.

El quamquam apostoli inter se distribuerant quibus peculiari studio verbum Domini praedicarent: nun lumen proplcrea unius provinciae finibus solitudinem suam concludebant, sed unusquisque eorum ita lolius Ecclesiae curam gerebal, ac si ad sc solum ea cura perlioeret.

Deinde nulli principes saeculares habuerunt a Deo regna amplissima, el certe majora quam nunc sil orbis chrislianus universus, quae nisi administrare poluissent, data eis a Deo nunquam fuissent. Exempla habemus in Nabuchodonosor. de quo Daniel. 2. hoc inudo legimus: *Tu rex regum es, et Deus coeli regnum et fortitudinem et imperium dedil tibi, el omnia in quibus habitant filii hominum, et sub ditione tua universa constituit*. Item de Cyro Isaiae 45. *Haec dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gente, el dorsa regum vertam etc.*

Quam amplum autem fuerit hoc regnum, patet ex cap. 1. Esther, ubi dicitur regnasse rex Persarum Asuerus super 127. provincias ab Iudia usque ad Aethiopiam. De Augusto legimus Lucae 2. *Exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis*. Et certe nunquam felicius administratus esl orbis terrarum, quam temporibus Augusti. Quod autem regnum ejus a Deo praeparatum fuerit, ul facilius evangelius per loium

mundum deferretur: scribunt Eusebius lib.3. cup. 9. de demonstr. evang. et Leo serin. I. de sanctis Petro et Paulo.

Cum igitur Deus totum fere orbem terrarum unius hominis imperio parere voluerit, ut non potuit etiam Ecclesiam universam unius hominis prudentiae ac solitudini commendare? praesertim cum facilius sit gubernatio ecclesiastica, quam politica et reges illi non alia praesidia haberent, quam humanam prudentiam et generalem Dei providentiam: pontifex autem nos habereat supernum lumen Fidei, Scripturas sanctas, coelestia sacramenta, et particularem divini Spiritus assistentiam.

Adde, quod longe difficilior est dinocratie, vel aristocratie in Ecclesia, quam monarchia. Num dinocratie Ecclesiae non talis esset qualis erat Romanorum vel Atheniensium, ubi soli dominabantur homines unius civitatis, qui non difficulter in unum convenire, et ad plura suffragia statuere poterant, quidquid volebant: in Ecclesia enim si popularis gubernatio esset, omnes Christiani totius mundi suffragii jus haberent: quis autem posset congregare omnes Christianos ad aliquid commune vel Ecclesiae statuendum?

Pan ratione aristocratie Ecclesiae non esset talis, qualis nunc est Venetorum, in qua soli patricii unius urbis dominantur, qui facile congregari et decernere possunt quod volunt: sed esset talis qualis nunquam fuit: in qua videlicet omnes magistratus totius mundi, id est, omnes episcopi et presbyteri totius urbis Christiani aequale jus gubernationis haberent. quos etiam congregare, aut difficillimum. aut impossibile sine miraculo esset.

Obiectio quinta ejus libelli est, quem de primatu papae in Synodo Smalchaldica Lutherani ederunt. Paulus, inquit, I. Cor. 3. ministros oves exaequat, et Ecclesiam super ministros esse docet, cum ait: omnia vestra sunt, sive Paulus, sive Apollos, sive Cephas.

Respondendo: me non esse tam acutum, vel vim hujus argumenti percipiam. Nam si propleren exaequantur ministri, quia simul numerantur, cum dicuntur, sive Paulus, sive Apollos, sive Cephas: parces quaque erunt duces, consules, imperatores, quia Christus in Iohannis hum. 83. in Mallii. ait: *Si dux quispiam, si consul, si is qui diademate ornatur, indigne adeat. cohibe et coerce etc.* Neque sequitur, Ecclesiam auluriale et potestate esse supra ministros, quia sunt instituti propter Ecclesiae utilitatem. quod illis verbis Paulus significavit Omini vestra sunt: alioqui et pueri paedagogos legerent, et pupuli regibus auluriale praestarent quia sunt paedagogi propter pueros, et reges propter populum, nun cunira.

Obiectio sexta est in eodem libello: Christus omnes apostolus, pariter misit, cum ait, Jo. 20. Ego mitto vos; non igitur unum caeteris praeposuit.

Respondendo: illis verbis nun esse unum aliis praeposuit. sed non deesse alia loca, quibus unus praeponeatur. Certe Jo. 21. uni dicitur, Posce oves meas.

Legitimo obijciunt alii, si mundus debet gubernari ab uno in quo quae ad religionem pertinent:

utile etiam esset, vel regeretur ab uno in iis quae ad politicum ordinem spectant: at hoc neque factum est unquam, neque expedit vel enim «locet Augustinus lib. 4. de Civit. Dei, cup. 15. *Felicitatibus sic rebus / ὁππῶτι. ὅ. omnia regna, essent parva. et concordia vicinitate laetantia.*

Respondendo: non esse eandem rationem politici et ecclesiastici regiminis. Siquidem orbis terrarum non necessario debet esse unum regnum: proinde non necessario postulat Civitatem qui omnibus praesit: alia Ecclesia tota unum est regnum, una civitas, una domus, et ideo ab uno tota regi debet. Cujus differentiae illa est ratio, quod ad conservationem politicorum regnorum non necessario requiratur, ut omnes provinciae servant easdem leges, et eosdem ritus: possunt enim pro locorum et personarum varietate diversis uti legibus et institutis; et idcirco non requiritur unus, qui omnes in unitate contineat. Ad conservationem vero Ecclesiae necesse est, vel omnes conveniant in eadem fide, in eisdem sacramentis, in eisdemque praecipis divinitus traditis, quod sane fieri non potest. nisi sint unus populus, et ab uno in unitate contineantur.

Utrum autem expediret, omnes provincias mundi ab uno summo rege gubernari in rebus politicis, quamvis id non sit necesse, posset esse quaestio. Mihi tamen omnino expedire videtur, si possit eo perveniri sine injustitia et bellicis cladibus: praesertim si summus monarcha sub se haberet non vicarios et praeiuges, sed veros principes, quomodo summus pontifex sub se habet episcopus.

Quia tamen non videtur posse fieri talis monarchia, nisi adhibita magna vi et multis ac magnis bellis: ideo recte b. Augustinus dicit. feliciores fures humanas, si essent ubique parva regna concordia vicinitate laetantia, quam si unusquisque regum per fas et nefas imperium suum extendere et propagare contendat. Adde. quod s. Augustinus probat quidem parva regna, sed non negat utili futurum. si parvis istis regibus unus aliquis summus imperator praesit: quin potius id affirmare videtur, cum ait. parva illa regna concordia vicinitate laetantia esse debere, quemadmodum mullae domus se habent in civitate: constat enim, unum esse cui omnes domus parent, tametsi quaelibet suum proprium habeat palatium.

CAPUT X.

»

Proponitur tertia quaestio, et probatur Petri Monarchia ex loco Evangelii. Mallh. 16.

Explicatur est hactenus, et salis diligenter, ni fallor, probatum, monarchiam esse optimum regimen, et ejusmodi regimen in Ecclesia Christi esse debere. Restat nunc quaestio tertia: fuerit ne apostolus Petrus Ecclesiae totius caput et princeps loco Christi isti ab ipso Christo constitutus?

Haeretici omnes, quos initio citavimus, deserte hoc negant: Catholici contra, quos citavimus, id affirmant. Est enim revera non simplex error, sed perniciose haeresis, negare b. Petri primatum a Christo institutum. Eum nos triplici ratione et vi

confirmare aggredimur. Primum ex duobus locis evangelii, in quorum allero promittitur. in allero exhibetur. Deinde ex plurimis b. Petri privilegiis ac praerogativis. Postremo ex apertissimis Graecorum et Latinorum velerum testimoniis.

Ac ut a primo incipiamus, prior locus est. Mal. lii. II». ubi sic legimus: *Tu es Pelru, el super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, el Ii-bi dabo claves regni coelorum, el quodeumque ligaveris super terram. erit ligalum el in coelis, el qtiodcumque solveris super terram, erit solum el in coelis.* Otiorum verborum planus el ob- vius sensus est. ul iulelligamus, sub duabus me- taphoris promissum Petro lotius Ecclesiae prin- cipatum. Prior metaphoia est fundamenti ac aedi- ficii: quod enim est in aedilicio fundamentum, id est in corpore caput, in civitate rector, rex in re- gno. paterfamilias in domo. Posterior est clavium: cui enim traduntur claves civitatis, ille instituitur rex, vel certe gubernator civitatis, qui quos vult admittat, quos vult excludat.

Verum haeretici lotum hunc locum miris modis depravant: nam nec Petrum per pelram inelligi volunt; nec Petro claves esso promissas concedunt; nec per metaphoras fundamenti el clavium sum- mam potestatem ecclesiasticam significatam esse sibi persuadere possunt.

Quaestiones igiur quatuor nobis explicandae sunt. Prima: an Pclrus sit illa peira. super quam fundalur Ecclesia. Secunda: an esse fundamentum sit esse gubernatorem lotius Eccl.Terlia:an Petrus sit ille cui dantur claves. Quarta: an per claves inelligalur potestas plena Ecclesiam gubernandi.

De prima quaestione quatuor sententiae sunt. Prima catholicorum communis, petram illam esse Pelrum, idesl, illam personam quae dicebatur Pclrus: non tamen ul persona eral particularis, sed ul pastor cl caput Ecclesiae. Secunda est E- rasmi in hunc locum, omnem hominem fidelem esse hanc petram. Tertia Calvinii lib.4. instil, cap. 6. § 0. pelrant illam esse Christum. Quarta Lulhe- ri lib. dc polesl. papae, el Centuriatorum lib. I. Center. 1. cap. 4. col. 175. et lib. I.Smalchaldici de primatu papae, fidem seu fidei confessionem esse pelram, de qua Dominus hoc loquitur.

Prima sententia , quae verissima est. primum ex ipso textu aperte deducitur. Nam illud pronomen, *Hanc*, cum dicilur *El super hanc petram*, demonstrat aliquam petram, de qua paulo ante Do- minus sil loquutus: proxime aulem Dominus Pe- lrum vocaverat pelram; syriace enim loquebatur, et syriaca lingua Petrus dicilur Cephas, ul habe- mus Jo. I. Cephas aulem pelram significat, ul Hieronymus docet in cap. 2. ad Galal. el res cer- tissima est: nam ubicumque iu textu hebraco est . idesl, *petra*, in syriaco est *Cepha*: quin eliam hebraice saxum seu rupem signilical: uhi enim Hicrcm. 4. legimus, *ascenderant rupes*, in bebrueo est, qby

Dixit ergo Dominus: Tu es Cepha. ct super hoc Cepha: vel latine *Tu es petra, el super hanc pe- lram aedificabo Ecclesiam meam*·, ex quo sequi- tur, illud *hanc* non posse referri nisi ad Petrum qui eo loco vocus est petra.

At cur lalinus Interpres non vertit, *Tu es pe- ira. el super hanc peAram?*)uod graccum codicem sil sequulus: non enim vertit ex syriaco. sed ex graneo m quo legimus, οὐ ζ' Πέτρο;·, καὶ ταύτη τ/ι πέτρα ε/κοοομήσω τή / Ε'ζηλη-ζαν μου. Cur vero graecus non vertit, οὐ εκ πέπρα. καὶ πῖ τούτη πέ- τρα, caussa est, quoniam cum apud Graecos lam πέτρο; quam πέτρα significet lapidem, visum est interpreti commodius homini nomen masculinum quam focmininum tribuere. Deinde vero ad expli- candam metaphoram, secundo loco non voluit, dicere, ἰπὶ τῷ πέτρῳ. quod fuisset ambiguum . sed «ἅτη πέτρα, quod nihil aliud quam saxum signi- ficat.

Accedat consensus Ecclesiae lotius, et graneo- rum ac hilinorum Patrum : lotum Chalcedonen- sc Concilium 630. Patrum aci. 3. appellat Pe- irum pelram el crepidinem Ecclesiae catholicae. Item in Ecclesia canuntur limite omnium ore. cl cantati sunt a 1200.annis illi versus divi Ambrosii m hymno laudum diei dominici: *Hoc ipsa petra Ecclesiae canente culpam diluit.* Testatur enim (l. Augustinus lib. I. retract, cap. 21. jam suo tempore coeptum cani ex versibus Ambrosii, Pe- trum esse peirain, super quam Dominus Ecclesiam aedificavit.

Praeterea ex Patribus graecis Origines hom. 5. in Exod. *Vide*, inquil. *mayno illi Ecclesiae funda- mento el petrae solidissimae, super quam Chri- stus fundavit Ecclesiam.quid dicatur a Domino: mudicue fidei, quare dubitasti?*

Athanasius in cpisl. ul Felicem, quam scripsit nomine suo el Synodi Alexandrinae: *Tu es*. inquil, *Petrus, et super fundamentum tuum Ecclesiae columnae idesl episcopi, sunt confirmatae elc.* Eleganter Athanasius Petrum facit fundamentum, quo nituntur Episcopi super quos ul columnas to- tum aedificium collocatur.

Basilii lib. 2. in Eunom. *Petrus*, inquit, *pro- pter fidei excellentiam Eccledae aedificationem in scipsum suscipit.*Gregorius Naziancnus in Orat, dc moderat.servait.in disputat.: *Petrus*, inquil.*pe- tra vocatur, atque Ecclesiae fundamenta fidei suae credita habet.* Epiphanius in Aneor.: *Domi- nus*. inquil, *consiHuit Petrum primum apostolo- rum pelram firmam, super quam Ecclesia Dei aedificata esi.*

Chrysoslomus hom. 55. in Mallh. *Dominus ait*, inquil. *tu es Pclrus, et ego super te aedificabo Ecclesiam meam.* Et hom. 4. m cap. 6. Isaiae: *Quid aulem*, inquil. *Peints, basis Ecclesia··: illa vehemens amator Christi: ille sermone indoctus cl rhetorum victor: ille imperitus qui tamen phi- losophisobturavilos: ille qui graecanicam sapien- tiam non aliter. quam araneorum telam disso- luti· ille qui sagenam midi in mare, ct piscatus esi orbem?* Cyrillus lib. 2. cap. 12. in. Jo. .Vcc Si- mon fore jam nomen illi, sed Pclrus. *praedicat: vocabulo ipso commode significans, quod in eo tanquam in petra, lapideque firmissimo suam esset aedificaturus Ecclesiam.*

Pscillus in cap. 5. Cani, in illud; *Crura ejus sicut columnae marmoreae: Per crura*, inquil, *Pelrum inellige apostolorum principem, super quem*

Dominus in *evangelio* *Ecclesiam suam aedificaturam promisit*. Habentur coinmencialia Pselli in commentariis Theodoreli in Canlic. Theophylactus in cap. 22. Luc. *Post me*, inquit, *Ecclesiae petra es, et fundamentum*. Eulhytnius in cap. 16. Matlh. *Te ponam*, inquit, *fundamentum creditum, aedificabo super te Ecclesiam meam*.

Ex Latinis. Tertullianus lib. de praescript. cap. 22. *Latuit*, inquit, *aliquid Petrum . aedificandae. Ecclesiae petram dictum?* Cyprianus in episl. ad Quintum : *Petrus quem primum Dominus elegit et super eum aedificavit Ecclesiam suam*: similia passim repetit.

Hilarius in cap. It. Matlh. *O in nuncupatione novi nominis felix. Ecclesiae fundamentum . dignaque aedificatione illius petra, quae inferorum leges dissolverit. O beatus coeli janitor etc.* Hic tamen ad marginem annotavit Erasmus: *Fides Ecclesiae fundamentum*. quasi Fidei sil nomen mutatum, cl non Simoni, el fides sii beatus coeli janitor. Quid quod Hilarius hoc loco fidem ne nominavit quidem? Ambrosius ser. 47. *Denique*, inquit, *pro soliditate devotionis Ecclesiarum petra dicitur. sicut ait Dominus: Tu es Petrus etc. Petra enim dicitur eo quod primus in actionibus fidei fundamenta posuerit, et saxum immobile tutius operis Christianicompagemmolemqe contineat*.

Hieronymus in cap. 16. Matlh. *Secundum metaphoram petrae, recte dicitur ei, aedificabo Ecclesiam meam super te*. Et in episl. ad Damas, de nom. hypost., de Sede Petri loquens: *Super illam petram*, inquit, *aedificatam Ecclesiam scio*.

Augustinus in psal. contra partem Donati: *Numerale sacerdotes vel ab ipsa Petri sede: ipsa est petra quam non vincunt superbae inferorum portae*. Ubi nota . tam Hieronymum quam Augustinum, non tam Petrum quam ejus sedem vocare petram, super quam fundatur Ecclesia, el contra quum non praevalent portae inferorum, quia Petrus csl petra, non ul particularis homo . sed ut pontifex. Idem Augustinus serm. 13. de Sanctis: *Petrum itaque fundamentum Ecclesiae Dominus nominavit; e' ideo digne fundamentum hoc Ecclesia colit, supra quod ecclesiastici, aedificii altitudo consurgit*.

M. simus serm. I de sanctis Pairo et Paulo : *Per Christum Petrus factus csl petra, dicente ei Domino: Tu es Petrus. et super hanc petram etc.* P; ulinus episl. 4. ad Severum: *Petra est Christus, sed eliam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit, cui ait, Super hanc petram etc.*

Leo '2. de annivers. assumpt. suae ad pontif. die. *Manet ergo dispositio veritatis, et b. Petrus m accepta fortitudine petrae perseverans. suscepta Ecclesiae, gubernacula non reliquit. Sic enim prae caeleris esi ordinatus, ul dum petra di'-ilur, dum fundamentum pronuntiatur, dum petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni coelorum janitor constituitur: qualis q»< cum Christo esset societas, per ipsa appellationum mysteria nosceremus*. Gregorius lib. 6. i. -t 37 ad Eulogium: *Quis nesciat, sanctam &c- 'k 'Kimin apostolorum principis soliditate firmatam etc. ?*

Ex his apparet, quanta sil quorundam Vaereliorum impudentia. Calvinus enim loro notato dicit, se nolle Patres adducere, non quod non possit, sed quod nolit de re tam clara disceptando molestus esse lectoribus. Erasinus aulem in hunc locum .Matthaei miratur, aliquos fuisse qui hunc locum ad ronianam Ecclesiam detorserint, nililurquc excusare Cyprianum el Hieronymum, quod dixerint, super Petrum fundatam esse Ecclesiam, quasi hoc sit paradoxum inauditum: cum tamen omnes Paires id doceant, el plurimi rceuliores tam theologi, quam canmjislac, necnon antiquissimi pontifices, Clemens, Anacletus. .Marcellus, Pius, Julius el alii, quos omissi, tum gratia brevitatis, lum quia ab adversariis non recipiuntur.

Excutiamus nunc secundam opinionem quae est Erasmi. Probat Erasmus nomine *Petrae*, melligi omnes fideles, cx Origene, qui tract. I. in Matlh. hunc locum exponens, sic ait: *Petra est omnis qui imitator est Chrisli. el super omni ejusmodi pelra aedificatur Ecclesia Dei. In singulis enim quibusque perfectis, qui habent in se congregationem verborum et operum, et sensuum omnium, consistit Ecclesia, cui portae non praevalent inferorum*.

Ai Origenes allegoricc exponit hunc locum, non lileraliler ul Erasmus somniat: ad literam aulem exposuit in loco supra citato. El sane ad literam non posse hunc locum intelligi de omnibus fidelibus, palet ex eo quod Dominus, ul de solo Petro se loqui indicaret, descripsit illum nullis modis: vocavit enim eum Simonem, quod erat illi nomen a parentibus impositum, et addidit nomen patris, vocans eum lilium Jonae seu Joannis. ut distingueret a Simone fratre Thaddaei. *Bealus*. iniqmt.es *Simon Bar Jona*. addidit etiam nomen Petri, quod ipse illi indiderat: usus csl praeterea pronomini- bus certam personam designantibus, dicens: *Eg> dico tibi, quia lu es Petrus etc.* Si ergo adhuc licet asserere, nihil hinc Pelro peculiare esse collatum, vel promissum, quod non aliis omnibus, certe omnia loca Scripturae depravari potuerunt.

Deinde, si omnes fideles sunl ista petra, super quam fundatur Ecclesia; omnes erunt fundamentum: si omnes fundamentum, ubi erunt parictcsct tectum hujus aedificii? quemadmodum si totum corpus oculus, ubi auditus? ubi caetera membra? 1. Corinth. 12. Adde, quod ibidem Erasinus absurdum esso censet, super hominem Petrum aedificari Ecclesiam: quomodo igilur super singulos fideles aedificabitur? nonne caeteri quoque homines sunl?

Jam tertia explicatio Calvinii est. qui etsi paulo obscurius loquatur, videtur lamen per petram Christum mtelligere. Alenim rem esse perspicuam, super quam petram aedificetur Ecclesia, cum apostolus dicat I. Corinthi. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum csl, quod est Christus Jesus*.

Accedit eliam Augustinus, qui tract, ull. in Jo. *Super hanc*, inquit, *petram, quam confessus es, aedificabo Ecclesiam meam*. El serm. 13. de verb. Dorn, idem babel, cl lib. I. Retract. cap. 21. ubi retractat quod dixeral alicubi, super Petrum aedili' alam Ecclesiam cl docet super Christum potius

aedificatam dici debere, cl sic intclligendom hunc locum de quo agimus.

Neiho dubitat, quin Christus sil petra, el primum fundamentum Ecclesiae, et quod eliam ex lioc luco id aliquo modo colligitur: nam si Petrus csl fundamentum Ecclesiae loco Christi, mullo magis Christus est fundamentum. Al nihilominus sensus proprius, ct ut sic loquar, immediatus el lileralis csl, super Petrum aedificandam Ecclesiam: id quod praelcrraliones supra allatas, probatur propriis argumentis.

Pruno pronnmen *Hanc* non potest referri ad Christum petram, sed ad Petrum petram: debet enim referri ad aliquid proximum, non ad remotum: proxime aulem dictum fuerat non Chrislo, sed Pelro. *Tu es Cephas*, idest. *petra*. Deinde licel Chnstus dici possit petra, lamen hoc luco non csl vocatus petra a Pelro condiente, sed Christus Filius Dei vivi: debet autem referri illud *Hanc* ad cum qui nominatus est pelra. non ad eum qui non est appellatus hoc nomine, licin si referretur ad Christum. quorsum dictum fuisset: *Ego dico libi quia lu es Petrus ?* plane frustra, nisi id quod sequitur ad Petrum referatur. Denique si ad Christum referretur, non diceret Dominus *aedificabo*, sed aedifico Ecclesiam meam: nam in se jam aedificaverat apostolos el discipulos multos. Dcil autem *aedificabo*. quia nondum constituerat Petrum fundamentum, sed post resurrectionem suam id facturus erat.

Ad argumentum Calvini dico: b. Paulum loqui non dc quocumque, sed <le primario fundamento: alioqui pugnaret secum, cum ait: *Superaedificati super fundamentum apostolorum, et prophetarum*, ad Ephes. 2. El Joanni eliam repugnaret, qui Apocal. 21. describit fundamenta duodecim in aedificio Ecclesiae, cl explicat, per ea fundamenta apostolos designari.

Ad Auguslinum diep: in primis eum non reprobare nostram sententiam, sed tantum antepondere aliam. Sic enim loquitur lib. 1. Retract, cap. 21. *Dixi m quodam loco dc apostolo Pelro. quod in eo lanquam in petra fundata sit Ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum in versibus beatissimi Ambrosii, ubi de gallo gallinaceo ait, Jloc, ipsa petra Ecclesiae canente culpam diluit. Sed scio me postea saepissime sic exposuisse, ut super hunc intelligeretur quem confessus esi Petrus: non enim dictum est illi: Tu es petra, sed tu es Petrus: pelra aulem eral Christus. Harum autem duarum sententiarum, quae sit probabilior. eligat lector.* Haec ille. Non igitur Augustinus putat blnsphemum. ul censet Calvinus, asserere. super Petrum aedificatam esse Ecclesiam.

Addo: Augustinum cx sola ignorantia linguae liebraeac esse deceptum. Nam argumentum ipsius est (ul hoc loco indicat) quia non est dictum, *Tu es pelra*. sed *lu es Petrus*. Itaque existimavit petram.super quam aedificatur Ecclesia, non esse Petrum. quia credidit, *Cephram* non significare pelmm. sed aliquid a pelra derivatum, ul si dicemus, petrinum vel petrejum: quomodo Christianus non significat Christum, sed aliquid a Chrislo derivatum. Quia igilur Ecclesia super petram, non

super aliquem petrinum vel petrejum aedificanda esl: ideo existimavit Augustinus, per illam petram inlelhgi non Petrum, sed Chri-tum. Al si advertisset. *Cephram* nihil aliud significare quam pelram, et Dominum dixisse, *Tues petra, ct super hanc petram*: nihil dubilassel de veritate nostrae sententiae.

Quarta restai sententia, quae omnium fere Lutheranorum communis est, el velorum Patrum testimoniis confirmari posse videtur Siquidem Hilarius hb. 6. de Trinit. *Super hanc*, inquit, *confessionis petram, Ecclesiae aedificatio esi. hem:Haec fides Ecclesiae est fundamentum: per hanc fidem infirmiae adversus eam sunt porlae inferorum: haec Eides regni coelestis habet claves elc.* Ambrosius Ib 6. cap. 9. in Lucam: *Fundamentum*. inquit. *Ecclesiae Eides est.* Chrysoslomus boni. 55. ni Matlh. *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, idest, fidem atque confessionem.* Eodem modo exponit hom. 83. in Matlh. Item Cyrillus lib. 4. de Trimi. *Petroni.* inquit, hum. locum exponens, *opinor nihil aliud quam inconcussam, el firmissimam discipuli fidem vocavit.*

Addit Illirycus: si super i'elrnm, et non potius super Fidei confessionem fundata esset Ecclesia, continuo corruisset: Petrus enim mox incurrit in articulum dc passione Domini, el corrui: in eodem enim cap. 16. Maith, dicitur ei. *Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis quae Dei sunl.* Deinde etiam Christum tertio, nec sine magna execralione abnegavit, Matlh. 26.

Respondeo: Fidem, sive confessionem duobus modis posse considerari:uno modo absolute secundum se. ac sine relatione ad per<onain Petri: altero modo cum relatione ad Petrum. Priore modo videntur velle adversarii, fidem esse fundamentum Ecclesiae. sed certe fnlluilliir: si enim ita esset, non diceret Dominus. *Super hanc pelram aedificabo*, sed *aedifico*, vel *aedificavi Ecclesiam meam*. Jam enim nulli crediderant eum esse Filium Dei vivi, ul prisci prophetae, b. Virgo. Simeon, Zacharias. Jo. Baptista, apostoli ei discipuli caelcri.

Deinde fides absolute sumpta, recte quidem dicitur fundamentum justificationis, et omnium virtutum: ul enim ait Augustinus Serm. 22. de verb, aposl. *Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur. et diligendo perficitur.* At Ecclesiae non prupcic est fundamentum fides: debent enim ejusdem generis esse fundamentum, cl reliquum aedificium: est aulem Ecclesia hominum congregatio, quasi lapidum vivorum.ul dicitur I. Petr. 2. dchel ergo lupis qui est fundamentum, esso etiam aliquis homo, non aliqua virtus.

Denique illud pronomen *Hanc* clarissime ostendit, per pelram non posse intelligi fidem absolute: nam refertur ad pelram proxime nominatam : proxime aulem dictum fuerat Simoni: *Tu es pelra.non fidei; oportet igilur posteriore modo accipere fidem, ac dicere . non quamlibet fidem , sed Petri fidem, el Petri non ul hominis privati . sed ut pastoris Ecclesiae esse fundamentum. Id quod coincidil cum eo. quod hactenus diximus, Petrum esso fundamentum.*

Dicitur enim Petri fides fundamentum Ecclesiae

duplici ratione. Primum, quia ob meritum ejus fidei consequutus est Petrus, ul sit fundamētum Ecclesiae, ul exponunt Illicrony. Hilarius, Chrysostomus. cl alii hoc loco. Secundo, quia Petrus in eo potissimum est Ecclesiae fundamentum, quod cum fides ejus deficere non possit, ipse omnes alios in fide confirmare cl sustentare debet. Sic enim ad eum Dominus ait. Lucae 22. *Ilogavi pro te, ul non deficiat fides tua, et tu aliquando conversos confirma fratres tuos.*

Ilaque cum ratione fidei suae indefectibilis Petrus sit petra firmissima, totam Ecclesiam sustentans, idem est dicere, super Petrum et super ejus fidem Ecclesiam esse fundatam, atque hoc modo loquuli sunt Patres citati. Nam s. Hilarius loco notato, postquam dixerat Petri fidem esse fundamentum Ecclesiae, cl claves regni accepisse, subjungit de ipso Petro: *Supereminentem, inquit, beatæ, Fidei suae confessione locum promeruit.* Et paulo post: *Hinc regni coelorum habet claves, hinc terrena ejus judicia coelestia sunt, etc.*

Sicut ergo dixerat, fidem esse fundamentum et habere claves: ita nunc dicit, Petrum ratione ejus fidei meruisse locum supereminentem, id est. ut sit caput, seu fundamentum, cl habeat claves. Et ipse idem in cap. 16. Matth. clarissime dicit de Petro: *O in nuncupatione novi nominis felix Ecclesiae fundamentum.*

Pari ratione Ambrosius in Luc. lib. 6. cap. 11. ubi dicit, fidem Petri esse, fundamentum Ecclesiae. ibidem dicit: *Eliam discipulo suo hujus vocabuli gratiam non negavit. ul et ipse, sit Petrus, qui de petra habeat soliditatem constantiæ. fidei firmitatem.*

Chrysostomus in utroque loco citato, explicans quid sit aedificari Ecclesiam super confessionem Petri, introducit Dominum sic loquentem: *Ego super te aedificabo Ecclesiam meam.*

Denique Cyrillus etiam loco citato, non cujuslibet fidei. sed illam inconcussam et firmissimam b. Petri dicit esse fundamentum; et lib. 2. cap. 12. in Jo. scribit, Petrum ipsum esse petram, super quam fundatur Ecclesia.

VI illud Illyrici respondeo in primis cum Hieronymo in commentario hujus capituli: Petrum. quando audivit *Vade post me Salan*, et quando negavit Christum, nondum fuisse fundamentum. Hoc enim loco Christus ei promisit, quod post resurrectionem suam daturus erat. Addo, Petrum non errasse circa fidem, sed tantum aliquid ignorasse, cum audivit *Vade Salan*, cl a charitale excidisse, non a fide, quando Christum negavit. Quod in tractatu de Ecclesia suo loco docebimus.

CAPUT XI.

Quid sit super petram aedificari Ecclesiam
Matth. 16.

Sequitur altera difficultas explicanda, quid videlicet sit super petram aedificari Ecclesiam. Et adversarii quidem parum de hoc laborant: nam cum jam negaverint, Petrum esse Ecclesiae funda-

mentum. parum referre existimant, quid significet ista aedificatio.

Catholici autem docent, hac metaphora significari, Petro esse commissum regimen totius Ecclesiae, cl praecipue circa Udem. Petrae enim fundamentali hoc est proprium, totum aedilicium regere et sustentare. Atque hoc modo exponunt Patres. Chrysostomus hom. 53. in Mattii. hunc locum exponens, *Ecclesiae, inquit, pastorem illum constituit.* Et infra: *Hicremiam quidem uni genti, Pater: Petrum autem universo terrarum orbi Christus praeposuit.* Ambrosius serm. 17. *Petra, inquit. dicitur Petrus, eo quod tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem, molemque contineat.* Gregorius lib. 1. epist. 32. *Cimentis, inquit, evangelium scientibus liquet. quod voce dominica, sancto cl omnium apostolorum principi Petro totius Ecclesiae cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.*

Sed contra objici solent duo argumenta. Primum est Lutheri in lib. de potest. papae. ubi dicit, non valere istam consequentiam: super Petrum ne dicatur Ecclesia: igitur Petrus est rector Ecclesiae. Quemadmodum recte dicitur, super fidem aedificari Ecclesiam cl lamen non sequitur: igitur est fides rector Ecclesiae.

Illepondeo: ideo nos dixisse, non proprie dici Ecclesiam aedificari super fidem. Deinde, etiamsi proprie diceretur, nihil concluderet argumentum: nam sunt omnia intelligenda accommodata ad naturas rerum. Itaque si dicatur, Ecclesia aedificari super fidem: sensus esse debet, ul intelligatur Ecclesia pendere a fide ul a principio justificationis, et a dono quodam, sine quo sponsa Christi non esset, si autem dicatur, aedificari super Petrum, sensus erit, Ecclesiam pendere a Petro ul a rectore: talis enim est dependentia unius hominis ab alio.

Alterum argumentum difficilius est. Quemadmodum hoc loco Petrus dicitur fundamentum Ecclesiae, sic alibi dicuntur omnes apostoli fundamenta. Psalm. *Fundamenta ejus in montibus sanctis*, id est, ul exponit Augustinus, in apostolis et prophetis. Et Apocal. 21. *Et murus civilis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum agni.* Et Ephes. 2. *Superaedificati super fundamentum apostolorum cl prophetarum.* Quibus verbis alludens b. Hieronymus lib. in Jovinian. 1. Seri dicit, inquit, super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, et exaequo super eos Ecclesiae fortitudo solidetur. Nihil igitur proprium et singulare Petro datum vel proximum est.

Respondeo: tribus modis apostolos omnes fuisse Ecclesiae fundamenta, sine ulbo tamen Petri praejudicio. Uno modo, quia ipsi primi Ecclesias ubique fundarunt, nec enim Petrus convertit ad fidem totum orbem terrarum, sed alias regiones Petrus, alias Jacobus, alias ceteri ad Christum adduxerunt. Quare b. Paulus Rom. 16. Sic, inquit, *praedicavi, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem.* Et 1.

Cor. 3. *Ul sapiens architectus fundummlum posui. alius aulem super aedificat.* \lque hoc modo ex aequo sunl aposloli fundamenta: id quod signifleatum credimus. Apocalyp. 21.

Allero modo dicuntur fundamenta Ecclesiae aposloli el prophetae, ratione doctrinae a Deo revelatae. St quidem Udes Ecclesiae nililur revelatione , qumn habuerant a Deo aposloli ct prophetae: ncc eniui semper revelantur Ecclesiae novi arliculi.se l in ea doctrina Ecclesia acquiescit, quum apostoli cl prophetae a Domino didicerunt, el praedicatione, vel hieris ad posteros mandaverunt. Atque hac ratione superaedicamur, ut apostolus ail ad Ephes.2.*Supra fundamentum apostolorum cl prophetarum.*Nec in his duobus major esl Pelrus caeleris, sed ul Hieronymus ait , in omnes ex aequo Ecclesiae fortitudo solidatur.

Tertio modo dicuntur fundamenta omnes aposloli, ratione gubernationis. Omnes enim fuerunt capita, rectores el pastores Ecclesiae universae , sed non eodem modo quo Pelrus: illi enim habuerunt summam atque amplissimam potestatem ul apostoli seu legati, Pelrus aulem ul pastor ordinarius: deinde ita habuerunt plenitudinem potestatis, ul lamen Pelrus esset caput eorum, el ab illo penderent, non c contrario.

Atque hoc esl quod promittitur Petro, Matth. 16. cum ei soli curam aliis dicilur: *Super hanc peiram aedificabo Ecclesiam ineam.* Id quod praeter alios supra citatos docet Hieronymus in lib. 1. conlr. Jovin. explicans enim, quid sit super Petrum aedificare Ecclesiam, sic ait: Licet *super omnes apostolos ex aequo Ecclesiae fortitudo solidetur; lamen proplerca inter duodecim unus eligitur, ul cupite, constituto schismatis tollatur occasio.*

CAPUT XII.

Quis sil ille, cui dicilur; Tibi dabo claves,
.Matth. 16.

Tertia dubitatio est de persona cui dicilur: *Tibi dabo claves.* Tametsi cnim ductoribus catholicis sensus horum verborum apertissimus videatur ; lamen adversarii ita haec ipsa verbi i depravant , ul videantur jam esse obscurissima. Quis, quaeso, simpliciter legens : *Beatus es Simon liar Jona* el slalim: *Tibi dabo claves,* non diceret , Jonue lilio claves a Christo esse promissas?

Al nihilominus Lulhcus in lib.de potest.papae, Calvinus hb. I. Instil. cap. G. § 4. el sequentibus, Magdcburgenscs Geni. 1.lib. 1. et 2. passim, Liber Smalchaldicus de primatu papae,el alii omnes huius temporis haeretici , nihil peculiare Petro lilio Jonae promissum esse volunt: sed quidquid hic dicilur ad lotam Ecclesiam perlinere,cujus Ecclesiae Petrus eo tempore personam gerebat.

Est autem animadvertendum. duobus modis potuisse Pcirum personam Ecclesiae gerere, historice et parabolice. El quidem historice, is gerit personam alterius: qui re aliqua vere a se gesla rem ab alio gerendam significat , et eam quodammodo repraesentat : sic Abraham vere duos filios habens, Deum significavit, qui duos populos habi-

turus erat, ul apostolus exponit ad Galal. 4. sic Martha sollicita circa frequen» ministerium , el Martha sedens secus pedes Domini, duas vilas demonstrarunt, quarum altera in actione, allera in contemplatione versatur.

Parabolice, per unum aliud significatur, quando res vere gesla nulla proponitur, sed aliquid verisimile fingitur ad aliud significandum : quomodo in evangelio , qui seminal bonum semen . Christum praedicantem significat. Ad quem modum etiam solcni interdum legali principum urbium claves accipere . cum inierim nihil sibi proprie aequirant, sed lanium principis sui personam repraesentent.

Quibus ita constitutis, existimant adversarii, Petrum posteriore hac ratione significasse Ecclesiam cum a Domino audivit : *Tibi dabo claves.* Ex quo scquilor, claves datas esse primo ipsi Ecclesiae, et per Ecclesiam pistoribus communicari,atque hunc esse lileralcum sensum huius loci : *Tribuit igiur,* inquit Synodus Smalchaldica in lib. de prim. papae,principaliter *claves Ecclesiae el immediate , sicut elob eam caussam Ecclesiae habeljus vocationis.*

ft'os vero priore modo Pcirum Ecclesiae personam gessisse credimus: ita nimirum, ut ipse vere ct principaliter, ac (ut ipsi loquuntur) immediate claves acceperit, ei simul eas accipiendo significaverit, universam Ecclesiam suo quodam modo postea accepturam. Quem modum paulo posl explicabimus, nunc vero ita sc rem habere breviter ostendamus.

Primum igiur tot modis Christus Petri personam designavit , ut non pluribus circumstantiis (quod recleCajelanus annotavit) describere soleant aliquem cerium hominem notarii illi qui instrumenta publica conficiunt. Anm in primis expressit substantiam personae singularis . per pronomen tibi: deinde addidit nomen inditum In nativitate, cum ait *Beatus es Sinton* : adjunxit nomen patris , cum ait, *Filius Jonae* : ncc omittere voluit nomen a sc recens impositum *Ego dico tibi,* inquit, *quia tu es Pelrus.* Quorsum tum accurata descriptio , si nihil ipsi Petro proprie promittitur ? Deinde non erat eo tempore Petrus Ecclesiae legatus, aul vicarius: quis enim ejusmodi provinciam illi imposuerat? non igitur suspicari possumus, nomine illum Ecclesiae, et non potius suo,claves accepisse.

Praeterea illi proprie claves promittuntur a Christo. qui dixerat : *Tu es Chrisli Filius Dei vivi:* id cmm significabant illa verba *El ego dico tibi,* etul s. Hieronymus dicil. mereedem recepit vera confessio: al illam praeclaram confessionem Pelrus edidit, el in persona sua edidit; in persona igitur sua clavium promissionem accepit.

Ad haec, si propicrea negandum est Petro promissas esse cLives.quia figuram gerebat Ecclesiae; eadem certe ratione negabimus, tbrahamum duos filios habuisse, quia duo illi filii duos pupulos, apostolo teste, significabunt. .Neque verum esse fatebimur, Marlham sollicitant fuisse circa plurima , dum soror ejus Maria ad pedes Domini sederet, quia nimirum actionem, el conlempjationem duae illae focminae adumbrabant.Quod si grave est tam aper-

las hislorias in dubium revocare ; grave eliam videri debet dubitare, sit ne Peiro aliquid singulariter promissum, cum iam perspicue id narretur in evangelica historia.

Denique illi dictum est Domino: *Tibi dabo claves regni coelorum*, qui paulo post ab eodem Domino audiuit: *Vade post me Satana, scandalum es milii*, atque haec posteriora verba soli Petro, et in persona propria dicta sunt, vel ex evangelio non obscure colligitur, et ipse quoque Lutherus docet in lib. de potestate papae. Quis igitur iniciari potest, Petro claves in persona propria esse promissas.

Sed fortasse non eidem dictum est *Tibi dabo claves*, vel *Vade post me Satana*: imino vero prorsus eidem: nam et in cod. cap. evang. habetur utrumque, vel utrobique Petri nomen exprimitur, et in hanc sententiam veteres Patres omnes conveniunt. Certe Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus et Theophylactus in cap. 16. Matthaei, diserte docent, eidem Petro dici *Tibi dabo claves*, cui dicitur, *Vade post me*.

Itaque Hilarius in hunc locum non sine ausu verbum *Satanas* refert ad Petrum; immo ad Petrum referi ea quae praecedunt, id est, *Vade post me*. Et ipse idem lib. 6. et 10. de Trin. et psalm. 131. etiam verbum *Satanas* referi ad Petrum: *Tanta, inquit, ei religio fuit pro humani generis salute patiendi, et Petrum primum Filius Dei confessorem. Ecclesiae fundamentum, coelestis regni janitorem, et in terreno iudicio iudicem coeli Satanae convicio nuncuparet*. Et Augustinus lib. 1. contra, duas epistol. Gaud. cap. 31. *Nunquid melior. inquit, Razias quam Petrus apostolus, qui ubi dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi, tam beatus a Domino appellatus est. ut claves regni coelorum accipere mereretur, nec tamen ideo creditur imitandus. ubi mox eodem momento reprehensus audivit: Vade post me Satana, non sapis quae Dei sunt etc.*

Simile est quod ait Ambrosius lib. de Isaac, cap. 3. ubi exponens illa verba Domini ad Petrum. Jo. 13. *Non potes me sequi modo, sequeris autem postea: Claves, inquit, commiserat regni coelorum. et sequendo se imparem indicavit*. Ubi clarissime b. Ambrosius eidem omnino vult esse commissas claves, cui dictum est, non potes modo sequi, sequens autem postea; consilium autem haec verba dicta esse Petro in persona propria, quemadmodum in persona propria vere crucifixus, et moriendo Christum est sequulus.

Ad contra objicit Lutherus haec argumenta in lib. de potestate papae. Primum. Petro certum est dictum esse *Vade post me Satana, non sapis quae Dei sunt*: al non conveniunt haec illi, tui Pater revelavit secreta coelestia, et qui claves regni coelorum accepit: igitur non in persona propria. sed in persona Ecclesiae audivit revelationem coelestem, et accepit claves regni coelorum.

Respondemus: eidem personae illa omnia convenire, vel iam a nobis deus inspiratum est, sed non eadem ratione. Petrus enim ex Dei munere habet revelationem. et accipit claves: ex propria auctoritate in brumitale uincit de passione et morte Christi.

Neque movere nos debet nomen *Satanae*: nec enim diabolus significat, sed adversarium; siquidem Iŕ2Çj apud Hebraeos nihil est aliud, quam adversa. Illaque licet diabolus passim Satanus appellatur, non tamen ubique nomen Satanus diabolus designat.

Secunda objectio. Petrus nomine omnium discipulorum dixit: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, igitur nomine omnium audivit. *Tibi dabo claves*. Porro nomine omnium Petrum Christus respondisse, satis constat, tum ex Chrysostomo, qui in hunc locum scribit, Petrum fuisse os apostolorum; et ex Hieronymo, qui ait, Petrum pro omnibus esse loquutum: vel ex Augustino, qui Serm. 13. de verb. Dom., dicit, unum pro omnibus respondisse: tum etiam ex eo quod omnes discipulus Christus interrogavit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Non vel sunt accusandi omnes discipuli, quod nun responderint interrogati, vel, quod credibilis est, Petrus nomine omnium respondit.

Respondet: Petrum respondisse nomine omnium, non vel praeconem aliquem, sed vel principem et caput atque os, vel Chrysostomus loquitur, apostolorum: ipse enim solus respondit, cum ignorarent caeteri quid potissimum responderent, sed Petri confessionem silentio suo approbaverunt, vel eu inudo per os Petri omnes responderunt. Quemadmodum igitur Petrus solus respondit. et ei caeteri assenserunt: ita Christus soli Petro claves promissit, sed lumen posuit cum etiam caeteris communicandas.

Id vero ita esse, hac ratione comprobamus. Si nomine omnium Petrus respondisset, vel id fecisset. quod caeteri hanc illi provinciam demandassent vel quod sciret quid illi responsuri essent. Meum autem est verum. Non primum, quia ex revelatione Patris hoc didicit, non ex consultatione humana. ait enim Dominus: *Caro et sanguis non revelavit tibi etc.* Non secundum, quia soli ipsi facta est revelatio, licet, quia si scisset mentem aliorum, aliquo inudo hoc indicasset, quomodo fecit Jo. 6. cum ait: *Ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes. Et, Aos credimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei*. Iu quem locum Chrysostomus notat, quod Petrus pro omnibus dixerit, *et non credimus etc.* ideo Christum monuisse, vel nun esse verum de omnibus. Nam Judas non credebatur: *Nonne ego, inquit, vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est?* At cum Petrus dixit, *Tu es Christus Filius Dei vivi*, quia non fecit mentionem aliorum, Petri confessionem Dominus simpliciter approbavit.

Accedant testimonia veterum Patrum, qui non obscure docent. Petrum illa primum esse loquutum. vel nesciret quidem quid alii de ea re sentirent. Hilarius in hunc locum: *Dignus, inquit, iudicatus est, qui quod in Christo Dei esset. primus cognosceret etc.* Si primus, igitur non Minui aliis facta revelatio est. Et lib. 6. de Trin. *In cunctis, inquit, apostolorum silentio, Dei Filium revelatione Patris intelligens etc.* Et ibidem: *Loquutus est, inquit, quod vox humana nondum protulerat.*

Chrysostomus hom. 55. in Matth. *Quandoquidem*

dc sententia vulgi petebat, omnes responderunt: cum vero de sua eos rogaret ; Pelrus confestim praesilivil ac praeveniens , ail: Tu es Christus Filius lici vivi. Cynllus lib. 12. in Jo. cap. GL *Ul princeps, inquit. caputque caelerorum primus exclamat: Tu es Christus Filius Dei vivi.* Augustinus serm. 124. de tempore. *Hic est, inquit , Pelrus, qui divina revelatione primus omnium veritatem meruit con/iteri , dicens : Tu es Christus etc.*

Leo serin. II. de Pass. Dom., *Merito , inquit, h. apostolus Petrus in hujus unitatis confessione laudatus est, qui, cum Dominus quid de ipso intelligiyerenl discipuliscrularetur: omnium celerri-me ora praeveniens: Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi.* El scr.2. do sauciis Peiro el Paulo, *Tam diu respondentium sermo communis esl, quam diu humanae intelligenliac ambiguitas explicatur: al ubi quid habeat discipulorum sensus exiyilur : ille primus est in Domini confessione, qui primus esl in apostolica dignitate.* Ex his testimoniis manifesto colligitur, non alia ratione Petrum pro omnibus respondisse, quam quod Petri sententiae caeteri omnes facile assensi sunl.

Objectio tertia, Claves promittuntur Pclro, non ul esl lilius Jonae, sed ul csl coelestis Patris auditor: proprio igitur Patris coelestis auditori , non carni el sanguini promittuntur. Dc nullo aulcm certo homine nobis conslal, situe is verus Patris auditor : Ecclesiam vero certissimi sumus ab ore Dei Patris assidue pendere; igilur non alicui cerio homini, sed Ecclesiae promissae sunl claves.

Respondeo: hoc Lulheri argumentum mirifice pugnare cum ipsis verbis evangelii. Christus enim dicil. *Beatus es Simon Bar-Jona.* Ei paulo post, *el libi dabo claves:* Lulherus autem dicil, non sunt daiae vel promissae claves Simoni Bar Jonae. Rursus Christus dicit. *Hevelavil tibi Pater meus , qui in coelis esl:* Lulherus autem dicit, dc nullo certi sumus mi Patrem audiat, proinde nec de Pclro. Falsum igitur esl. vel incertum . quod Christus ait, *Ilcvelavit tibi Pater.* Quid enim Petro revelavit Pater, si nihil Pelrus audivit ? Si vero Pelrus audivit, el certum csl testimonium Chrisli, certum eliam esse debet, Peiro coelestis Patris auditori claves esse datas.

Deinde esse Patris auditorem , non csl formalis ratio cur dentur claves; alioqui penderet ecclesiastica potestas a probitate ministrorum , quae csl haeresis Donalistarum, quam eliam in confessione Augustana, cap. de Eccles. . rejici vidimus , sed occasio fuit, seu causa meritoria illa praeclara Petri conlessio , cur ipsi potius quam aliis clavos prominerentur, ul cx commentar. Ihlarii, Hieronymi , Chrysoslomi ac Theophylacti colligitur.

Objectio quarta, b. Paulus in op. ad Rom. cap. I. dicil, *Quomodo Abrahae reputata esl fides ad jusliliam,* ideo eliam omnibus qui crediderint reputandam esse fidem ad justitiam ; igilur eodem modo, si quia Petrus confessus est Chrislum Filium Dei vivi accepit claves, certe omnes fideles , qui Christum conllleitur , habent claves. Hoc argumentum, inquit Lulherus, csl similisformae tum argumento Pauli, nec polesl refelli, nisi eliam Pau-

li argumentum refellatur. Respondeo cum Cajclano: hoc argumentum esse similis formae, sed dissimilis materiae, ac propterea nihil concludere. Nam fides natura sua ducit ad justitiam, el justum ex injusto, vel ex justo justiore facit. si caetera non desini, quae simul cum fide ad justificationem requiruntur. Al confessio fidei non ducit natura sua ad claves accipiendas, sed cum posset sexcentis modis remunerari confessio Pcfri, placuit Chrislo dono clavium id facere. Ei simile aliquid videmus in exemplo Abrahae: siquidem Abraham per fidem non solum justificatus est, sed eliam meruit lieri paler mullarum gentium , ul ibidem apostolus dicil, nec tamen omnis qui credit, sil paler mullarum gentium. .Nimirum non esl per se, cl naturaliter connexa fides cum dono clavium , aut foecundilatis. quemadmodum esl per se , el naturaliter connexa cum justitia.

Objectio quinta, Aut moriente Petro manserunt in Ecclesia claves, aut cum Petro perierunt: si primum: ergo Ecclesiae datae fuerant ; si secundum; ergo non amplius possunt nunc homines solvi aut ligari.

Item alio modo, vel cum eligitur pontifex , adfert secum claves, vel non: si primum; ergo erat pontifex antequam fieret: si secundum ; unde ergo habet claves? num ab aliquo angelo deferuntur ei dc coelo? an potius accipit ab Ecclesia, cui a Chrislo initio traditae sunl?

Respondeo: moriente pontifice claves non perire, nec tamen remanere formaliter in Ecclesia. nisi quatenus communicatae sunl inferioribus ministris, sc.d manere in manibus Chrisli. Cum autem eligitur novus pontifex. neque adferri ab eo claves , neque ilh dari ab Ecclesia , sed a Christo , non nova traditione . sed antiqua institutione : Si quidem Petro eas cum dedit, omnibus ejus successoribus dedit.

Simile esset, si rex aliquis cum proregem provinciae imponit, ediceret simul , placere sibi , ul eo mortuo, alium ipsi eligerent ac nominarent, seque illi jam nunc eamdem potestatem concedere, quam priori concessisset.

Objectio scxla Lulheri et Calvini , in locis antea nolalis ejusmodi est Maith. IG. claves regni coelorum non dantur, sed promittuntur: dantur autem Mattii. IS. et Jo. 20. in quibus locis, non uni Petro, sed apostolis omnibus dantur. Nam Mattii. 18. dicilur: *Quaecumque alligaveritis super terram. erunt ligula ct in coelo, ct quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo.* El Jo. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata. remittuntur eis, el quorum retinueritis, retenta sunl.* Igitur cl cum promittuntur, non uni, sed omnibus promittuntur.

Respondeo : de posteriore loco nullam esse difficultatem: nam certum est, non dari per illa verba omnem potestatem clavium, sed lanium potestatem ordinis ud remittenda peccata: si quidem hoc loco determinatur potestas ad peccata , Multh. IG. non determinatur, sed dicilur : *Quodcuinque ligaveris etc.* ligantur aulcm homines nun solum peccatis, sed eliam legibus. Deinde minus esl retinere peccatum, quam ligare peccatorem: nam reti-

nere esi relinquere hominem in suo statu, sive non soherc : ligare autem est novum vinculum ei imponere, quod filpqr excommunicationem, inlerdictum. legem etc. Denique Paires diserte asserunt, dari hic poleslalcu remittendi peccata per sacramenta Baptismi el Poenitentiae. Vide Chrysoslo-iiiuin cl Cynllum in hunc locum , el Hieronymum in epist. ud Hcdibiam, quae si. 9.

De priore loco major csl dilllcullas , cl quidem Origines in commcnl. hujus loci conlcndit, non tradi hoc loco ecclesiasticam poleslalcu, sed cor-reptionem fraternam commendari: alque cum hoc loco solvere qui admonitione sua caussa est, ul pcccalor resipiscat, ct per debitam poenitentiam solvatur a vinculis peccatorum: eum autem ligare, qui denuntiatione sua caussa csl, ul peccatur ha-beatur lanqiiain Ethnicus el Publicanus. Sed ibi-dem addit Origines, non esse idem quod hoc loeo liabelur, cum eo. quod habelur Matlh. IG. quacO-rigenis explicatio non videtur admodum probabilis, tamen cx ea salis aperlc colligitur, Ungeneni Lu-theranis nullo modo favore.

Alia est expositio Theophilacli , qui existimat, verba Domini dirigi ad eos , qui injuriam patiun-tur, eos autem ligare, dum injuriam relinet: sol-vere dum remittunt, quae sententia non eat usque adeo vera. Nam vel qui injuriam accipit, remittit pocnilcnii, vel non poenilenli : si primum ; tunc erit quidem ille solutus in coelo, sed non proplereu quod isle remittat, nam etiamsi nollet remittere , esset ipse solutus in coelo: si secundum: tunc non csl solutus in coelo, quem iste solvit in terris: al-que idem de alligatione diei potest; quqinvis au-tem vera esset sententia, nihil tamen ollicerel caus-sae nostrae: certum est enim Petro aliquid aliud datum, quam ul romillat injurias sibi lactas. Est ergo communis expositio Hilarii, Hieronymi , An-selmi, et aliorum in hunc locum, necnon Augusti-ni tract. 22. el 49. in Jo. Dominum loqui de pole-plate clavium, qua apostoli, el eorum successores ligant vel absolvunt peccatores.

El quamvis hic traclari videatur praecipue de potestate jurisdictionis, qua peccatores excommu-nicantur: tamen Patres jam nominati locum hunc de ulraque potestate, ordinis videlicet eljunsdi-clionis exponunt : el certe videtur ex ipsu textu, id posse deduci; nam ita generaliter hic dicitur : Quaecumque sofvniw etc. Sicut Matlh. IG. Quod-cumque *solveris*. Sed si haec ita se habent ; quid adversariis respondebimus ? nonne id quod sol; Petro promissum videbatur, jam omnibus apostolis datur?

Humas Cajctnnus in tract, de instil, ct nuci, rom. poni. cap. 5. docet. non esse idem claves re-gni coelorum, el poleslalcu sonendi el ligandi : claves enim regni coelorum includere potestatem, › m ordinis, quam jurisdictionis, quae signiliciu-lur per actiones ligandi el solvendi; el aliquid prae-terea amplius, cum latius patere videatur aperire el claudere, quam solvere el ligare.

Verum haec doctrina subtilior quam verior no-bis esst videtur. Inauditum est enim, m Ecclesia I. 5. alias claves, quam ordinis , el jurisdictionis. E; planus sensus illoruiu verborum: *Tibi dabo*

claves, et quodeumque solveris super terram elc. isle est, ul primo promittatur auctoritas seu pote-stas designata per claves , deinde cl actiones sive oRicium explicatur per illa vocabula solvere el li-gare, ita ulornnino sil idem sulverc et aperire, clau-dere el ligare. Expressit vero Dominus clavium a-cliones per solvere el ligaro , non per claudere el aperire, ul intelligereiuus, esse omnes istas meta-phoricas loquuiiones, el tum demum coelum ho-minibus aperiri, cum homines solvuntur a pecca-tis, quae ingressum in coelum prohibebant.

Illis igitur sententiis praetermissis, asserimus il-lis verbis quae habentur Matlh. 18. nihil dari sed tantum promitti vel explicari ac praedici, quantam poleslalcu essent apostoli eorumque successores suo tempore habituri. Primum enim planuin est, apostolos non esse factos sacerdotes nisi in ultima cocna, neque episcopos cl pastores nisi post resur-rectionem; pruinde quo tempore haec Dominus lo-quebatur, privati homines erant, nec ullam habe-bant ecclesiasticam poleslalcu.

Deinde si his verbis (*Juaecumque ligaveritis erunt ligala*, datur re ipsa potestas ligandi, etiam illis verbis : *Quodeumque ligaveris erit ligatum* etc. erit data, non promissa potestas; sunt enim verba omnino similia : at latentur adversarii, per illa verba *Quodeumque ligaveris* nihil esse datum, sed lanium promissum; igiur el per ista Quaecum-que *alligaveritis* nihil datur, sed tantum promitti-lur. Caussa vero hujus promissionis fuit, quia di-xerat Dominus, habendum esse pro Ethnico cl Pu-blicano, qui Ecclesiam non audiret , ne qui ergo putaret, contemnendam Ecclesiae auctoritatem, subjunxit, tunlain fore praelatorum Ecclesiae pote-statem, ul quae ipsi ligaverim in terns, sint ligatu cl in coelis.

Dices: si non sunt apostolis datae claves hoc loeo, sed tantum promissae, quo tandem loco sunt datae? Respondeo: datas esse, Jo. 20. el 21. Nam Jo. 20. cum Dominus ail apostolis: *Pax vobis, si-cui misit me Pater el ego milio vos*, tum cis pote-statem seu elavem jurisdictionis attribuit; fecit e-niin his verbis cos quasi legatos, el nomine suo gubernatores Ecclesiae: verbis autem sequentibus: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata elc.* dedit cisdein potestatem ordinis, ut supra diximus.

lit autem intelligercmus, hanc summam potesta-tem collutam apostolis omnibus ul legalis, non ut pastoribus ordinariis, et cum quadam subjectione ad Petrum, soli Petro dicitur, Jo. 21. *Pasce ove-meas*, quemadmodum suti illi dictum erat: *Tibi dabo claves*. Claves enim regni ut principalis el ordinarius praefectus tunc solum accepit, cum au-dit: *Pasce oves meas*; tunc enim etiam upostulu-rum fratrum suorum cura ei commissa csl.

El proplerca etiam, quemadmodum Matlh. Ifi. in promissione clavium *Simon Bar-Jona* appella-tus est; ita quoque in exhibitione Jo. ull. *Simon Joannis*. vel, ul est in graeco, Simon-Jona dictus esi. El sicut Matlh. 16. non ante sunt ei claves pro-missae, quam Rdcin suam singularem in Christum testaretur: ita Jo. ull. non ante dictum est illi, *I'a-see oves meas*, quam interrogatus esset, num plus

caeleris Christum diligeret. El snne nulla rau-sa erat, cur ita singulariter Petro diceretur: *Tibi dabo claves*: cl *Pasce uves meas*·. atque id ob singularem ejus fidem el dilectionem, si nihil praeter cacleros accepturus erat. Hccle Igitur s. Leo in c-pisl. 89. ad episcopos Viennensis provinciae, scribit. Pelro prae cuelcri solvendi ac ligandi Iradil.nn potestatem.

Objectio ultima Lulheri et Calvinii ex Patrum testimoniis sumitur. S. enim Cyprianus in lib. de siniplic. prachit..sive de unil.Eccl. docet, non alia de caussa datas Pelro seorsim claves, quae postea datae sunt omnibus, quam ul unitas Ecclesiae significaretur: //oc, inquit, *erant utique et caeleri apostoli, quod fuit el Petrus pari consortio prae diti, ct honoris, el potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur, et primatus Petro datur, ul Ecclesia una monstretur*. S. etiam Hilarius lib. G. de Trin. ita loquitur: Vos o sancti et beati viri, ob fidei vestrae meritum claves regni coelorum sortiti. ct ligandi atque solvendi in coelo el in terra jus adepti etc.

S. Hieronymus lib. 1. in Jovin. A/ dicis, inquit, *super Petrum fundatur Ecclesia, licet id ipsum in alio loco super omnes apostolos fiat, cl cuncti accipiant etc.* S. Augustinus tract. 50. in Jo. Si in Pelro non esset Ecclesiae sacramentum, non ei diceret Dominus; Tibi dabo claves regni coelorum. Si hoc Petro tantum dictum est, non facit hoc Ecclesia: si hoc ergo in Ecclesia (it. Petrus quando claves accepit. Ecclesiam significavit. Similia habet tract. ult. in Jo. Item in psal. 108. cl lib. I. doclr. Christ, cap. 18. et lib. de agone Christ., cap. 3. Denique s. Leo serm. 3. de univers. nssumpl. suae ad pontif., explicatis haec ipsa verba; *Tibi dabo claves* etc. *Transivit.* inquit. *in alios apostolos vis potestatis istius. et ad omnes Ecclesiae principes decreti hujus constitutio commea vit.*

Respondeo; s. Cyprianum, cum dicit apostolos fuisse pares honore cl potestate, nihil dicere adversus sententiam nostram: fatemur enim, apostolos fuisse pares in npostolica potestate, et habuisse in populos Christianos camdcm omnino auclo- rilaleni. sed non fuisse pares inter se: id quod s. Leo in episl. Si. ad Anastas, episc. Thcssal., quasi explicans ista verba Cypriani, docet: *Inter beatissimos. inquit, apostolos, in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, cl cum omnium par csscl electio, uni tamen datum est, ut caeleris praeemineret.*

Quod idem s. Cyprianus ibidem el alibi passim docet. Nam cum ait: *Exordium ab unitate proficiscitur, ul Ecclesia una monstretur*, non intelligiprius ordine temporis hanc potestatem datam esse uni Pelro, miam caeleris, ul per illum significaretur unitas Ecclesiae: sed coepisse Ecclesiam in uno Petro, lanquam in fundamento et capite, ut cx eo quod Ecclesia unum haberet fundamentum ct caput, una lanium esse monstraretur: sicut una domus dicitur ab uno fundamento, et unum corpus ab unO capite.

Hanc vero sententiam esse Cypriani verborum, primum cx eo probatur, quod falsum csl temporis

ordine prius datam esse Petro quam caeleris ecclesiasticam potestatem: nam omnibus data csl Jo. 20. soli autem Pelro postea dictum esl-.*Pasce oves*, Jo. 21. ergo exordium profectum ab uno non intelligible. quia uni prius datae sint claves, sed quia uni lanium datae sunt ut ordinario, ct primo Pastori el capiti caclerorum.

Deinde, idem probatur cx verbis ipsins Cypriani, nam in hoc ipso lib. de simplic. praelaI., explicans Ecclesiae unitatem, cl qua Mlione exordium fieret ab uno Pelro·. scribit Ecclesiam esse unam co modo. quo omnes radii solis dicuntur unum lumen, quia ab uno sole manant: ct mulli rivi una aqua, quia ab uno foule derivantur: cl mulli rami una arbor, quia ab una radice omnes pullulant.

Porro hanc radicem ct hunc fontem. unde unitas Ecclesiae sumitur. Petri sedem esse, multis in locis Cyprianus docet. lib. I. cpist. 3. ad Cornei.: *Navigare*, inquit, *audent avi Petri cathedram, et Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est.* Quid clarius? El lib. 4. episl. 8. ad Corneliu m, de cathedra Petri loquens: *Scimus*, inquit, *hortatos nos esse ut Ecclesiae catholicae matricem el radicem agnoscerent ac tenerent.* El in episl. ad Jubajan.: .Vos. inquit. *Ecclesiae unius caput et radicem tenemus.* El infra, explicans quae sil haec radix, ait: *Nam Petro primum Dominus. super quem aedificavit Ecclesiam el unde universitatis originem instituit et ostendit, potestatem istam dedit.* Et infra·. *Ecclesia quae una est. super unum qui clares ejus accepit, voce Domini fundata est etc.* Ubi clare vides, Ecclesiam dici unam, quia super unum Petrum fundata csl.

Jam ad testimoniu m Hilarii fatemur, omnes apostolos accepisse claves, sed non eodem modo quo Pelrum. Quare idem Hilarius ibidem scribit, Petrum, quia solus respondit cunctis apostolis silentibus, supenninenlem fidei suae confessione, locum promeruisse: habuit ergo Petrus inter apostolos locum supereminentem, si Hilario credimus; ei in cap. IG. .Matlh, singulariter de Pelro dicit ·. *O beatus coelii janitor, cujus arbitrio claves aeterni aditus traduntur.*

Ad Hieronymum dico: solutionem esse in eodem loco: nam Hieronymus dicit, sic habuisse claves omnes apostolos, ui tamen subjecti essent Petro capili.

Ad Leonem dico: transivisse quidem in alios mullos eam auctoritatem solvendi el ligandi, sed tamen Pelro principaliter datam. Nam idem Leo ibidem ait.* Si *quid cum eo commune caeleris Christus voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum Petrum dedit, quidquid aliis non negavit.* El in episl. 8'J. ad episc. Viennens. prov: *Petro*, inquit, *prae caeleris solvendi et ligandi tradita est polestas.*

Restant Augustini testimonia, quae ul diligentius explicentur, tria sunt annotanda. Primum est. Augustinum, cum ail Petrum gessisse figuram Ecclesiae quando claves accepit, historice hoc accepisse, non parabolice, ila ul nullo modo negandum putaverit revera Pelrum in sua persona claves accepisse. Id palet ex tract, in psal. 108. quem locum Lulhcrus objecit: ibi enim Augustinus dicit,

ita Petrum fuisse figuram Ecclesiae quando ncccipit claves, sicut Judos fuit figura ingratorum Judaeorum quando Christum prodidit: at certum est historice revera Judam in persona Christum prodidisse.

Item tract, ult. in Jo. dicit Augustinus sic Petrum gessisse personam Ecclesiae militantis et vitae ailiivae, quando audivit, *Sequere me*: el, *Alius cinget le, ei ducet quo lu non vis*: el quando accepit claves regni, sicut Joannes gessit figuram Ecclesiae triumphantis et vitae contemplativae, quando recubuit supra pectus Domini, el quando de eo dictum est, Sic eum volo *manere*. At certum est. Joannem historice el vere in propria persona recubuisse supra pectus Domiui, et ad literam impletum in illo *Sic eum volo manere*, sive sil mortuus, sive non sil mortuus violenta morte, sive quid aliud intelligalur per ea verba: nec minus certum est ad literam, in persona sua Petrum audivisse, *Alius cinget te clc.* igitur historice quoque debet intelligi, Petrum accepisse claves.

Denique lib. 15. de Trin. cap. 26. Augustinus dicit, Christum gessisse figuram Ecclesiae quando baptizalus est: el tamen sine dubio, vere el ad Meram baptizalus est; non igitur apud Augustinum excluditur historica narratio, cum unum alterius figura esse dicitur.

At, inquies, Augustinus in psal. 108. sentire videtur, non posse intelligi omnia de persona Judae, quae dicuntur in illo psalmo: el idcirco oportere nulla exponere dc Juda. ul personam gerebat imitorum. El trad. ult. in Jo. Augustinus figurate exponit quae dicuntur de Peiro el Joanne, quoniam non videntur eorum personis proprie convenire. Nam de Petro scribitur, quod plus «Illexerit Christum quam Joannes, el contra scribitur de Joanne, quoi] plus fuerit a Christo dilectus quam Petrus, quae ad literam nou possunt esse vera, cum Christus sil justus, cl semper diligat cos amplius, a quibus amplius diligitur, igitur Augustinus cum aliqui l exponit de Petro ul Ecclesiae personam generalai, ideo id facit, quoniam existimat illud Petro non proprie convenire.

Respondeo: Augustinum nusquam dicere, non esse vera ad literam quae dicuntur de Juda. vel de Petro el Joanne in Scripturis: neque enim tam imperitus aut impius erat Augustinus ulnegare v<-llei. Joannem historice recubuisse supra pectus Domini vel dc ipso ad literam dictum. *Hic est discipulus quem diligebat Jesus*: vel Petro ad literam dictum. *Simon Joannis, amas me plus his ?* vel il luti. *Sequere me*. Non itaque negat Augustinus, ad hieram posse cl «l here intelligi quae dicuntur dc Juda, Petro cl Joanne, sed tantum dicit, litoralem sensum saepe esse obscurum, el non facile inveniri: sensum autem mysticum esse mullo illuslriorcni rl clariorem, cl propinca se. omisso lilcrah, figurate ca loca exponere voluisse.

Secundo loco observandum est. s. Augustinum, cum ail beatum Petrum in persona Ecclesiae accepisse claves, non velle significare ab eo claves revera cl historice esse acceptas, sicut a vicario quodam seu leg du Ecclesiae, quemadmodum a legato regis, numine priucipis sui, claves accip' so-

lent alirujus civitatis: sed potius ul a principe el moderatore totius Ecclesiae, quo pacto dicimus, regno dari, quod regi ipsi datur, praesertim si id in publicam utilitatem cedat.

Hanc autem s. Augustini mentem, ac sententiam cs*c, ex eo manifeste colligitur, quod ipse fere ubicumque «licii Petrum fuisse figuram Ecclesiae, explicat se hoc dicere ratione primatus, trad. ult. in Jo. *Cujus Ecclesiae*, inquit. *Petrus apostolus, propter aposlolalus sui primatum, gerebat figurata gencralitate personam*. In psal. 108. *Cujus (Ecclesiae) ille agnoscitur gessisse personam, propter primatum quem in discipulis habuit*. Serin. 13. de verb. Domiui: *Petrus*. inquit, *a petra cognominatus , beatus, Ecclesiae figuram portans, aposlolalus principalum tenens*.

Observandum postremo est, duobus modis Petrum propter suum primatum gessisse figuram Ecclesiae apud Augustinum. Primum enim Petrus ul summus Ecclesiae praesul acceptons claves, significavit, omnes praesules easdem habituros esse claves, sed a Peiro, nec sine mensura communicatas: non enim Petrus eas accepit, ul solus ipse illis uteretur. sed ul eas cum «minibus episcopis el presbyteris communicaret, apostolis videlicet duntaxai exceptis, qui extraordinaria quadam ratione eas a Christo immediate acceperunt, ul alibi diximus.

Itaque primum figura fuit Peints totius coelus ecclesiasticorum ministrorum, el hoc sibi voluit August. tract. 50. in Jo. cum ail: Si hoc *Petro tantum dictum esi. non facit hoc Ecclesia: si autem hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit. Ecclesiam sanctam significavit*. Ex «pio loco Calvinus abstulerat illud *tantum*, ul nobis persuaderet. Petro nihil esse dictum vel datum, nisi qujlenus Ecclesiam significabat.

Al Augustinus non ail. si hoc Peiro dictum est. non facit hoc Ecclesia, sed ait: Si *hoc Petro tantum dictum est etc.* et sensus eorum verborum est: si Ha dicioni est soli Petro *Tibi dabo claves*, ul ipse solus debeat solvere el ligare; sequitur, Ecclesiam reliquam, idesl . reliquos ministros hoc non facere: si autem etiam alii hoc faciunt, ut videmus, certe Petrus cum claves accepit, universam Ecclesiam repraesentavit.

Allcro modo idem Petrus accipiens claves, figura fuit lotius Ecclesiae sauciaae, idesl, omnium justorum el vivorum membrorum corporis Christi: nam b. Augustinus propler Donnlislns excogitavit novum modum loquendi de clavibus el remissione peccatorum: pracler enim eum modum loquendi, quo dicimus, a sacerdotibus remitti peccate in ndminislralionc sacramentorum b: plicui el poenitentiae, quo modo loquendi ipse cum caeleris Putribus passim utitur: solet cliam frequenter dicere, peccata remitti a charitate Ecclesiae, a gemitu columbae. ab orationibus sanctorum: el hoc inudo claves regni esse lautum justorum, cl hoc significasse Peirum cum accepit elaves.

Tract. 121. in Jo. *Ecclesiae* . inquit , *charilas, quae per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participant suorum peccata dimitti': eorum autem, qui non sunt ejus participes tenet*.

Item lib. 3. de baplis. cap. 18. *Remissam, inquit, peccatorum non dabant, quae per orationes sanctorum, id est, per columbae gemitus datur, quicumque baptizet, si ad pacem illi perlinent, quibus datur. Non enim raptoribus et foeneratori- bus diceret Dominus: Si cui dimiseritis peccata dimittentur illi, si cui tenueritis, tenebuntur, loris quidem nec ligari aliquid potest nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit aut solvere: sed solvitur, qui eum columba fecerit pacem et ligatur qui cum columba non habet pacem.* Et cap. 17. *Sum quod in Igpo unitatis Dominus Petro dedit potestatem, ut id solveretur in terris, quod ille solvisset, manifestum est, quod illa unitas cliam una columba perfecta sit dicta.* Et infra: *Per orationes sanctorum spiritualium, qui sunt in Ecclesia, tanquam per columbae creberrimum gemitum magnum geritur sacramentum, et occulta dispensatio misericordiae Dei. ut eorum cliam peccata solvantur, qui non per columbam, sed per accipitrem baptizantur. si ad illud sciamen- lum cum pace catholicae unitatis accedunt.* Similia vide lib. 5. de baplis. cap. 21. lib. 3. et lib. 7. cap. 51.

Cactorum per haec verba non significat s. Augustinus Ecclesiam justorum, ex auctoritate potestatis. Item remissionem, sed nemini peccata remitti, quantumvis baptizetur vel reconcilietur, nisi ad eum extendatur charitas Ecclesiae, et liai membrum vivum columbae, et proinde particeps orationum aliorum justorum. Orationibus enim sanctorum tanquam gemitu columbae impetratur poenitentia interior, et charitas. per quam fonnaliter justificantur quicumque justificantur.

Excogitavit autem hunc modum loquendi b. Augustinus propter Donatistas, quibus mirabile videbatur. haereticos posse per baptismum homines justificare, et in Ecclesiam introducere, cum sint ipsi cooperti peccatis, et extra Ecclesiam. Ad hanc admirationem tollendam dicit Augustinus, non tam cum qui baptizat remittere peccata, quam gemitum columbae; quoniam non ideo iste qui baptizatur justificatur, quin ab isto vel illo baptizatur, sed quia per baptismum a quocumque exhibitum in eum extenditur charitas Ecclesiae.

CAPUT XIII.

Quid intelligatur per claves, Matth. 16.

Superest quartum: quid nimirum intelligatur per claves: nam Calvinus Institut. lib. 1. cap. 6 § 3. et cap. 17. § 1. contendit, non esse datum Petro principatum Ecclesiae, cliam si convinci possit, illi soli datas claves regni coelorum: et probat hac ratione.

Quid sit solvere et ligare, Dominus exposuit, Jo. 20. cum dedit apostolis auctoritatem remittendi, et relinendi peccata: solvere enim est remittere peccata, ligare est relinere. Quomodo autem remittantur et retineantur peccata, Scriptura passim docet, cum per evangelii praedicationem testatur illuminari homines, et liberari de pravitate viliorum. 2. Cor. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliatio-*

nis; pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortantes per nos. Observamus pro Christo, reconciliamini Deo.

Itaque ille remittere dicitur peccata, qui annun- ciando evangelium immines convertit ad Deum: ille dicitur relinere, qui eos, quos videt obstinatos, declarat sempiternis poenis esse mancipandos. Ex quo sequitur, accipere claves regni coelorum, non esse accipere principatum vel potestatem in alios, sed nudum ac suum ministerium verbi. Quam expositionem dicit Calvinus esse, non argutam, non coactam, non detortam, sed germanam, fluentem, obviam.

Magdeburgenses Genl. 2. lib. 2. cap. 7. column. 26. idem probant alia ratione: quia nimirum si bis ver- bis fuisset Petro datus, vel promissus primitus; apostolus non dubitasset postea, quis eorum videretur esse major: al de hoc quaesierunt, Matth. IX. Mare. 9. Lue. 22. Et praeterea Dominus saltem respondisset: Nolite ulterius litigare, nam Petrum constitui principem. Nihil autem ejusmodi Dominus respondit; igitur promissio illa clavium nihil ad primatum facit.

At nos et catholici omnes per claves dabis Petro, intelligimus summam potestatem in omnem Ecclesiam: et id ipsis rationibus confirmamus. Primum ipsa metaphora clavium, vel in Scripturis accipi solet: siquidem Isa. 22. describitur depositio unius summi pontificis. » Institutio alterius his verbis: *Vade, ingredere ad eum, qui habet in tabernaculo, ad subnam praepositum templi, et dices ad eum: Quid tu hic?* Et infra: *Expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te. Et erit in die illa: vocabo servum meum Elia- cim filium Ielciae, et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum. et potestatem tuam dabo in manu ejus. et erit quasi pater habitantibus Hierusalem, et domui Juda. Et dabo elavem domus David super humerum ejus, et aperiet, et non erit qui claudat, et claudet, et non erit qui aperiat.*

Hic aperto per claves non intelligitur remissio peccatorum, aut ministerium verbi, sed principatus ecclesiasticus. Quo etiam perlinet illud Isa. 9. *Factus est principatus ejus super humerum ejus.* Idcirco enim dicitur principatus super humerum impositus, quoniam claves, quibus principatus designatur, super humerum poni solebant. Neque per claves Christi principatum significari, negare potest. qui legit illud de Christo, Apoc. 3. *Haec dicit sanctus et verus, qui habet elavem David, qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit.*

Accedit etiam communis consuetudo, etiam in rebus profanis: quando enim urbes deduntur alicui principi, offerunt ei claves in signum subjectionis, et ei qui instituitur oekonomus in domo claves tradi solent.

Secundo probatur verbis illis: *Quodcumque ligaveris etc.* nam in Scripturis ligare dicitur qui praecipit et qui punit. De praeceptis loquitur Dominus, Mattii. 23. *Auiganl.* inquit, *onera gravia et importabilia in humeros hominum etc.* De poenis, Matth. 18. *Quaecumque alligaveritis super*

terram etc. Hic enim. etiam Calvino leste, Joquilliir Dominus de censura cxcommunicaliunisdigal enim Ecclesia cos quus punit poena excommunicationis. Hinc etiam communiter dicimus, homines obligari ad legem servandum, cl cliqm obligari ad poenam subeundam, sicam non servant.Solvere aulcm dicitur, qui remittit peccata, qui liberal a poena, qui dispensai in lege, in volis, juramentis, et similibus obligationibus.Cum ergo dicilur Peiro generaliter: *Quodcumque solveris etc.*datur ei poleslas praeciendi, puniendi, dispensandi, remittendi; proinde sit iudex el princeps omnium qui sunl in Ecclesia.

Terlio probatur cx Patribus: nam Chrysoslomus hom. 55. in Mallh. hanc promissionem exponens, dicit,Peiro commissum universum orbem terrarum, cl ipsum factum pastorem cl caput totius Ecclesiae. Et Gregorius lib. I. epist. 32. cum dixisset, *Cunelis cvangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancio et omnium apostolorum principi Petro totius Ecclesiae cura commissa est.* Continuo rationem reddens, ait: *Ipsi quippe dicilur, Tibi dabo clares regni coelorum etc.*

Aequé Calvinii argumentum aliquid concludit. Aam inprimis non csl verum, claves promissas Petro, .Mallh. 16. datas illi Jo. 20. cum amplius sil ligare el solvere,quam remittere el retinere peccata, ut supra docuimus. Et sane frustra singulariter Petro sunt promissae claves, el hoc in praemium singularis ejus confessionis, si nihil ei puslea singulariter est datum.

Deinde falsum quoque csl,nihil esse aliud remittere peccata, quam Evangelium praedicare. El mirum est, tam obviam expositionem nulli Veterum obviasse, sed imi Calvino tandem occurrisse.Cei te Chrysoslomus et Cyrillus in hunc locum Joannis, el Hieronymus in epist. ad Hcdibiam, q. 9. intelligent per auctoritatem remittendi peccata, potestatem conferendi sacramenta baptismi el poenitentiae, non potestatem concinnandi. Non esse auc n idem concionari cl baptizare,ducet Paulus, 1. Cor. I. ubi dicil se missum a Domino, *non baptizare, sed evangelizare.*

Ad illud aulcm 2.Cor. 5. de verbo reconciliationis,pondeo: eo luco per verbum *reconciliationis* intelligi quidem concionem, sed non velle b. Paulum dicere,sufficere concionem ad reconciliandum sed per concionem moveri homines ad huc, ul velint reconciliari Deo,quod postea lit per baptismum, ct poenitentiam, ul dicilur Act. 2. Num posl concionem Petrus ait, *Poenitentiam agite, el baptizetur unusquisque vestrum.* Nun autem dixit, salis esi audivisse concionem.

Ad argumentum Magdcburgensium respondeo : apostolos non intellexisse aperte promissionem Domini Pclru factam, nisi post Chrisli resurrectionem, el lamcn suspicatos esse Petrum forte constituendum ournium principem, cl ideo inter sc contendisse. Neque minim est eos non intellexisse, nam metaphorice Duminus loquulus erat : illi autem adeo rudes erant, ul multa etiam proprie dicta non intelligerenl. Scribit enim .Marcus,cap. 9. *Descendenlibus illis de monte.praecepit illisne cuiquam quae vidissem narrarent, nisi cum Filius*

hominis a mortuis resurrexerit. El verbum continuerant apud se, conquirentes quid csscl, Cum a mortuis resurrexerit.

Quod autem ex illa suspicione quam habebant de Petri primatu inter se contenderint, testantur Origenes, Chrysoslomus el Hieronymus in cap. .Mallh. 18. Neque verum esi, quod Magdeburgensvs dicunl, Dominum nun respondisse jam esse dc.ignatam principem: quid enim sibi volunt illa Christi verba Lucae 22. Qui *major csl in vobis, fiat sicut junior,el qui praecessor csl vjeupsvi*; sicut *ministerator*/ Nonne, unum majorem el ducent luculenter appellavit?

CAPUT XIV.

Soli Pelroesse a Chrisio dictum;Pasce oves meas.
Joan. 21.

Hactenus dc verbis illis Domini disseruimus, quibus aposlolu Petro summa poleslas ecclesiastica promittebatur.Nunc de verbis illis disputandum erit, quibus eadem illa potestas eidem Peiro data fuit. Sunl aulcm hacc verba: *Simon Joannis, pasce oves meas*: in quorum verborum explicationem tria demonstranda sunl. Primum soli Peiro dictum esse: *Pasce oves meas*. Deinde verbo illo *Pasce* traditum esse summam ecclesiasticam polcslalem. Postremo illis vocibus *Oves meus* universam Chrisli Ecclesiam cssc designatam. Siquidem haec oninia adversarii negant.

Ac prunum quidem soli Petro dici; *Pasce oves meas*, probatur.Primo cx illo nomine *Simon Joannis*: nam eo numine solus Petrus vocabatur, nec sim: mysterio, ul supra monuimus, eodem modo Christus Petrum appellat, el cum promittit ei claves, .Mallh. 16. ct cum oves pascendas coinmillit, Ju. ull.-.ut nimirum intelligeremus, illud ipsum reipsa dan Jo. till., quod fuerat promissum Mallh. 16. cl eidem illi Simoni dari, cui fuerat ante promissum.

Secundo probatur cx verbis illis *Diligis me plus his*/ Illi enim dicilur *Pasce ures mens*, cui dicitur *Diligis me plus his/Hoc* autem soli Petro dici manifestum csl, cum discitis verbis excludanturcucteri, illa comparatione *plus his*. Porro qui excluduntur, non quicumque homines, sed praecipui aposloli sunl: erant enim tunc praesentes cum Petro. Nathanael, quem multi llarlboloinacu in cssc putant. Jacobus, Joannes, Thomas, cl duo alii discipuli, quorum alterum credibile csl, fuisse Andream; non igilur omnibus apostolis, sed soli Peiro dicilur *Pasce oves meas*.

Terlio probatur cx trina interrogatione. Nam ex Cyrillo cl Augustino el aliis in hunc locum discimus,Petrum ter inierrogalum an diligeret plus caeteris. quia 1er negaverat: al solus ipse 1er negavit; igilur solus ipse interrogatur; pruinde soli ipsi dicil *Pasce oves meas*.

Quarto probatur ex illis verbis *Contristatus esi Petrus etc.* Prdptcrea enim contristatus est Petrus, si Chrysoslomo credimus, quia metuebat, ne forte falleretur, cum diceret. *Tu scis Domine,quia amo te*: quemadmodum falsus fuerat quando dixerat, *Et*

si *oportuerit memori tecum, non te negabo*. Sed isla caussa tristitiae soli Petro qui Dominum negaverat convenit; igilur solus Petrus tristabatur, et solum Petrum alloquitur Christus cum ait, *Pa* see oves *meas*.

Quinto ex illis verbis, *Cum senueris extends manum luam* etc. Illi inim dicilur Pasce, cui prae-dicitur crucifixio: soli autem Petro cl in propria persona mors praedicitur.

Sexto ex illis *Hic autem quid?* et ex responsio-ne Domini: Quid ad *te? tu me sequere*. Nunquam enim Petrus interrogasset . quid Joannes acturus esset, si intellexisset dictum omnibus *Pasce oves* ineas: neque Dominus dixisset: *Quid ad le? tu me sequere*, sed dixisset, idem faciet quod tu.

Septimo ex Patribus. Nam praeter Chrysoslo-inutn, Cyrillum , Augustinum in hunc locum . qui dicunt ei dictum *Pasce*, qui ter negaverat, qui sine dubio solus erat Peirus: idem habet Ambrosius in cap. ull. Lucae exponens hacc ipsa verba : *Ideo* , inquit. *quia solus profitetur ex omnibus. omnibus antefertur*. Item Maximus serm. de s. Petro et Paulo: *Jam necessarium*. inquit , *reor* , *ul proprias eorum specialesque virtutes proloquamur. Hic esi Peirus, cui Chrislus ascensurus ad Patrem pascendas oviculas suas , agnosque commendat*: crgoprnprium et speciale hoc fuit Peiro. Item Leo cpisl. s'j. ad episc. Yicnnen. prov., *Cui cum prae caeleris solvendi et ligandi poleslas tradita sit, pascendarum tamen ovium cura specialius mandata est*.

Sed contra in hunc modum ratiocinatur lib. Leap. 6. § 3. Joannes Calvinus Petrus horiatur comprehensibiles suos, ul pascant gregem Dei, 1. Petr. 5. igitur vel illa verba *pasce oves* dicta sont omnibus, vel certe Petrus jus suum in alios transtulit.

Respondeo: Petrum hortari cotnpresbyteros ul pascant gregem . non universalem, sed particularem: ait enim : *Pascite gregem qui in vobis est*. Quemadmodum et Paulus cum Act. 20. hortatur asianos episcopos , ut attendant sibi et universo gregi, slalim adjungit.* *in quo vos Spirilus sanctus posuit episcopos*, idesl, non universo simpliciter, sed lanium universo illi gregi . qui vobis commendatus est. Itaque ista verba Petri non prohibent , quin soli Petro sit commissa potestas generalis totum gregem Chrisli pascendi. et quin ipse jesus suum plenarium in neminem transtulerit.

Deinde objici possunt Augustinus et Chrysostornus. N. un Augustinus lib. de ag. Christ., cap. 3D. ita scripsit, *Cum ei* (Petro) *dicitur . omnibus dicilur, Amas me. Pasce oves meas*. Chrysoslomus lib. 2. de saccrd.. persuasurus Basilio ut episcopatum, ad quem vocabalur. susciperet. hunc locum allegat, alque ait: *Tum ostensurum llasilium eximiam suam dictionem in Chrislum. si pascat ejus gregem, cum scriptum sil, Si diligis me , pas^e oves meas*. Itaque vult Chrysoslomus non ad solum Petrum, sed ad omnes episcopos verba isla Domini pertinere.

Respondeo: etsi haec verba proprio et principaliter ad solum Petrum pertineant. omnibus lamcn episcopis suo quodam modo convenire, quin videlicet, omnes qui in paricm solici mdinis u Petro vo-

cantur, Petri formam in p iscendu grege imitari debent. Itaque quod summo pastori dicilur, id etiam suo modo, servata proportione, aliis minoribus pastoribus dicitur. Atque idcirco Dominus facturus Petrum pastorem Ecclesiae, interrogavit eum , an diligens t plus caeleris, ut admonerentur ii. ad quos pertinet eligere et constituere pastores, ul eos eligere ad episcopatus, qui charilale caeleris excellunt. Alque huc perlinet illud Leonis serin. 3. do annivers. suae assump. *Ideo Petro hoc singulariter creditur, quia cunelis Ecclesiae rectoribus Petri forma praeponitur*.

CAPIT XV.

Quid significet Pasce Jo. 21.

Jam vero cum constet. Petrum esse cui dicilur Pasce oves *meas*: sequilur, ul quid significet hoc ipsum *pascere* videamus. Marlinus enim Lulherus in hb. dc pol. papae contendit , per illam vocem *Pasce* nullam dari novam potestatem , sed tantum injungi officium diligendi, praedicandi et docendi Petro , qui jam antea constitutus erat apostolus et pastor , non quidem Ecclesiae universae, sed cujusdam portionis , quemadmodum et caeleri apostoli et pastores. Id vero his rationibus probat.

Primum. *Pascere* non csl praeesse , sed cibum praebere ac ministrare , quod etiam ab inferiore fleri polesl: non igilur continuo instituitur praesul, cui dicilur *Pasce*. Deinde, non imperat Dominus Christianis ul obediant Petro, sed imperat Petro ul praebeat alimenta Christianis*, igilur minister, non princeps per hoc verbum *Pasce* constituitur. Poslmo, si per haec verba institueretur pontificatus. sequeretur. non cssc pontifices eos qui non diligunt. aul non pascunt ; proinde saepe nullum pontificem haberemu\$: major enim pontificum pars, neque diligit gregem, neque cnin verbo et exemplo pascit; quare non pontificis institutio, sed simplex praeceptum diligendi et docendi hoc verbo *Pasce* continetur.

At nobis difficile non erit ex hac ipsa voce *Pasce* demonstrare summam potestatem illi attribui, cui dicitur: *Posce oves meas*.

Primum enim, non proprie dicitur pascere alium. qui cibum quacumque ratione ministrat, sed qui procurat ac providet alteri cibum, quod certe praepositi et gubernatoris est: *Qui putas*, inquit Dominiis Lue. 12. *est fidelis dispensator ac prudens. quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore trilici mensuram?* Itaque illius est pascere, qui est super familiam constitutus.

Deinde per verbum *Pasce* intelligilur ex comuni usu loquentium omnis actus pastoralis: idem enim est pascere, quod agere pastorem, sive esse pastorem. Porro actus pastoralis non est tanlum praebere cibum, sed cliam ducere, reducere, tueri. praeesse, regere, castigare. Quid ? Pastores ovium num solum pabulum illis praebeant? nonne etiam regunt, et baculo cogunt ul pareant? Hiuc videlicet in Scripturis passim pascere accipitur pro eo

quod csl regere, ul psal. - ubi legimus: /leges *cos tn virga ferrea*. In hebrueo **cyVI**- idcsl, *pasce* eo«. Ei sane qui pascuntur in virga ferra, verissimam potestatem in pastore suo esse negare non possunt, et Isa. **it.** qui dico Cyro **xyn**, idcsl, *pastor meus es* (u. Quo loco lamen non ministerium praebendi elbum, scd amplissimum regnum Cyro praedicat.

Deinde hoc idem efficacius demonstrari potest ex eo verbo, quod Joannes in evangelio suo posuit. Scripsit enim ποιμαίνω. idest. *pasce* regendo et praesidendo. Nam ei Homerus lib. 2. Iliad., frequenter vocat regem Agamemnonem ποιμένα λαών, idest, *pastorem populorum*: cl in Scriptura ubi legimus Mallh. 2. *Ex te enim extitit dux*, (*pii regat populum meum Israel*. In graeco esl, i/. σοῦ ποτῖ ἰξελεύσῃαι γούμενο, σ κ πδ' μανεί τόν λαόν τοῦ ἰσραήλ.

Et notandum, in. hObraeo apud Michaeam cap. 5. unde Matthaeus accepit, non cssc verbum, **nyi** quod pascere significat, scd verbum ב'ע'E quod esl dominari. **'WIU ΓΤΓΓU**

Denique Apocal. It). ubi diciiur. Et *ipse reget eos in i i rg. i ferrea*, gracce esl, καὶ «υτό, ποιμαίνει αὐτοῦ ἡ ῥαβδὸς σιδηρῶ. Igilur cum ποιμαίνω nun significet pascere. quocumque modo. sed regere ac prices- bo, et Petro dictum sil a Duinino, ποιμαίνει τὰ προ- >ατα; manifeste sequitur, esse Pelnim rectorem ac praesidem Ecclesiae constitutum.

Accedant postremo testimonia veterum Patrum. Chrysoslomos lib. 2. de sacerdot., non semel vocat praefecturam officium Petro commissum per illam vocem *Pasce* idque explicat per illam aliam Scripturam Mallh. 2t. *Fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam*. b. Angus imis in hunc locum; Oves *ipsas*, inquit, *pascendas*, idcsl docendas, regendasque committit. Denique Gregorius in lib. de cur. pastor., passim pastores vocal rectores, cl curam pastorem regimen, immo el culmen regiminis; cl ipsum pascere, regere ac praeessc interpretatur.

Neque Lutheri ratiunculae aliquid efficiunt. Ad primam enim jam responsum esl: pascere non esse dapiferi officium, scd recturis: nec enim domini pascuntur a servis, quamvis illi cibos ad mensas dominorum adierant, sed contra potius a dominis pasci dicuntur servi, quippe qui sumptibus dominorum vivunt.

Ad secundam respondeo: praeessc nc subesse, regere, ac regi, pascere el pasci, relationem quamdam inter se habere, ila ul unum sine allero esse non pussil; proinde quu verbo dicitur Petra, ul praesit, regat, pascat, eodem nos jubemur Petro subesse, atque ab eu nos regi el pasci sinere.

Ad tertiam respondeo: *pasce* cssc praeceptum quidem, sed eo praecepto institui ecclesiasticum principatum: significatur enim per actum ipsa poleslus, unde actus ille procedit. Quemadmodum cum Deus ait: *Germinet terra herbam virentem*: cl animalibus, *Crescite et multiplicamini*, focriindilatem attribuit rebus, el naturas apas ad gerendum instituit. Nec solum Deus, scd etiam homine? pei verbum modi imperandi instituere solem praefectos. Si enim rex dicat alicui: Vade, re-

gc talem provinciam, omnes intolliguntur, cum praefectum esse constitutum ejus provinciae.

Al. inquit Lutlieius: si per illud praeceptum instituitur pontificatus; ergo desinit esse pontifex, qui desinit implere praeceptum. Ilcspondeo: per illa praecepti verba sic institui pontificatum, ul lamen potestas collatu non pendent ab observatio- nc praecepti. Id quod etiam in rebus humanis videmus: nec enim prorex desinit esse prorex, donec a regi non revocatur, etiamsi non eccleprovincia regat.

Deinde nec csl verum quod assumit Lutherus, ronianos pontifices a Jungo jam tempore non pavisse gregem. Nam tametsi plerique eorum non coneionantur: lamen alios mullos excreent actus pastorales, dum ligant, solvunt, dispensant, controversias judicant, episcopos creant, et quod per se, concionando non faciunt, per alios faciunt. Quemadmodum et episcopos Hipponensis Valerius, cl alii nonnulli, vel senio, vel linguae- vitio impediti. per suos presbyteros condonandi munus implebant.

CAPUT XVI.

Quod illis verbis Jo. 21. Oves mens universa Ecclesia significata sit.

Tertia restat quaestio, num per *Oves meas*. inciligitur Ecclesia universa. Negant id Lutherani omnes, el praecipue Lullierus, lib. de pol. papae: Illyricus in lib. conii, primat, papae. Mag. deburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 7. cui. 525. Liber Sm.ildialdicus de prim, papae, el Calvinus lib. A. Institui, cap. G. § 7.

Nubis aulem exploratum cqlumque est, omnes omnino Christianos, etiam apostolos ipsos, Petro tanquam oviculas commendari, cum ei diciiur: *Pasces ovps meas*.

Esl autem observandum, Chi istum bis dixisse: *Pasces agnos meos*, el semel: *Pasce oves meas*. Tametsi enim in graeco textu semel *cstpasce. agnos*. cl bis *pasce oves*: tamen corruptus videtur locus vitio librariorum, qui in secundo loco scripserunt πρόβατα, cum scribere debuissent προβάτια. idest, *oviculas* seu *agnos*: facile aulem fuil excidere unum *jota*.

lia cssc colligo, primum ex Ambrosio et Maximo. Ambrosius enim in cap. ull. Lucae, dicit, Christum primum commendasse Petro agnos. gracce ἀρνία. Secundo oviculas, quae dicuntur gracce προβάτ'α. Tertio oves. graecc πρόβατα. Maximus serm. de s. Petro cl Paulo dicit, Petro oviculas el oves commendatas: qui certe hoc non diceret, nisi legisset προβάτια el πρόβατα. Deinde idem colligo ex nostra versiune: nam si fuisset in graeco bis πρόβατα. nc indoctissimus quidem puer secundo loco vertisset *agnos*: quis enim ignorat, agnos dici ἀρνία, non πρόβατα?

Cum ergo omnes lalini codices legant agnos, nec unquam fuerit haec lectio n Hieronymo, vel ullo alio improbata; necesse csl dicere, Interpretem legisse προβάτια, idest. oviculas; el vertisse

agnos. quia oviculae ei agni saepe pro eisdem accipiuntur.

Illis notatis, ex hac variatione, quae mystico non videtur carere, probamus. Petro omnes Christianos esse subjectos. Nam si per oviculas intelligamus agnos, dicemus agnos bis repetitos esse ad significandum duos populos, iudaicum ei gentilem: oves aulem semel nominatas significare episcopos, qui sunt voluti maiores agnorum. Itaque commisit Dominus Petro curam *agnorum*. idest, populi iudaici. et *agnorum*, idest, populi gentilis, et *ovium*, idest. eorum qui agnos istos pepererunt in Christo, qui sunt apostoli ei episcopi.

Si vero per oviculas intelligimus oves parvas majoresque. minores perfectis ovibus: dicendum cum s. Ambrosio, loco notato, Petro committi *agnos*, *oviculas*. et oves, idest, incipientes, proficientes, ei perfectos, ita ut nulli sint in Ecclesia, quantumvis spirituales, eruditi ei sancti. qui Petro non subsint. Vel per *agnos* intelligemus populos. qui nullam habent curam pastorem, quique solum filii sunt, non parentis per *oviculas* accipimus sacerdotes minores, idest, presbyteros et parochos, qui sic parentes sunt populorum, ut sint filii episcoporum: per oves denique interpretabimur sacerdotes majores, idest. episcopos, qui et agni ei oviculis praesunt: et lamen etiam ipsi Petro subiaciuntur. Atque huc videtur respexisse s. Leo. cum in 3. serm. de assumptione. assumpt. suae dicit, Petrum esse a Christo praepositum omnibus Gentibus, omnibus Patribus. et omnibus Apostolis: Genes enim agni sunt. Patres oviculae, Apostoli oves magnae atque perfectae.

Deinde aliam rationem, eamque insignem, nobis suppeditat pronomen illud *meas*. Nam cum absque ulla restrictione addatur ad nomen *Oves* pronomen *ineas*, manifeste significatur, eas omnes oves Petro commendari, ad quas extenditur pronomen *meas*: certum aulem est illud *meas* extendi ad omnes simpliciter: nec enim ullus est in Ecclesia. qui se Christi ovem esse non gloriatur; igitur omnes Christianos, nullo excepto, Petro Dominus commendavit.

Et similes loquutiones vulgo passim usurpari videmus. Nam qui dicit *Delinquo mea bona filiis meis*, sine dubio nihil ex suis bonis, nec ullum ex suis filiis excludit. Et Dominus cum ait Jo. 10. *Cognosco oves meas, et oves meae vocem meam audiunt. et ego pono animam meam pro ovibus meis*: tametsi non dicat, *omnes oves*, et *omnibus ovibus*: lamen nemo negare potest, quin de omnibus sic loquatur.

Praeterea, quid aliud est *Pasce oves ineas*, quam *habe curam mei ovilis*? Est aulem unum tantum Christi ovile, Jo. 10. *Erit unum ovile et unus pastor*: igitur universum gregem suum Petro Christus commisit.

Ad haec. cum Dominus ait *Pasce oves meas*. vel commendavit Petro oves suas omnes, vel nullas, vel aliquas certas ac definitas, vel aliquas indefinitas. At nemo dixerit, nullas aut aliquas certas esse commendatas, id enim est manifeste falsum: nec etiam aliquas indefinitas, quia non est sapientis provisoris relinquere indefinitam curam, cum

possit eas definire, praesertim cum certa confusio et perturbatio ex illa indeterminatione oriatur.

1. rursus circa commendare aliquas, et non indicare quas, idem esse videtur, ac si commendarentur nullae. Quas enim, quaeso, pascet, qui gregem suum non cognoscit? Restat igitur. ut omnes omnino suas oves Petro Christus pascendas assignaverit.

Atque haec est sententia omnium veterum Patrum. Epiphanius in Aneor.: *Hic est, inquit, qui audivit. Pasce oves meas, cui concreditum est ovile*. Unum aulem solum esse Christi ovile, paulo ante ex evangelio demonstravimus. Joannes Chrysostomus in hunc locum: *Aliis, inquit, omissis, Petrum dumtaxat affatur, fratrum ei curam committit*. Et infra: Nam, inquit, cum *magna Dominus Petro communicasset, orbis terrarum curam demandasset etc.*

Ambrosius cap. ult. Lucae dicit, Dominum per haec verba *Pasce oves meas* reliquisse nobis Petrum tanquam vicarium amoris sui: *Quem inquit, elevandus in coelum sui vicarium relinquebat*: ut nimirum haberemus Petrum, qui nos amore paterno et pastoralis fovaret, quemadmodum Christus ipse, fecerat: et ibidem. *Quia. inquit, solus proficitur ex omnibus, omnibus antefertur*.

Leo serm. 3. de assumptione. sua an ponitur. *De toto mundo inquit, unus Petrus eligitur, qui et universarum gentium vacationi, et omnibus apostolis, cunctisque Ecclesiae Patribus praeponeatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint, nullique pastores. omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus*. Gregorius lib. 4. epistol. 32. eum dixisset. Petro locutus Ecclesiae curam esse commissam, rationem reddidit, dicens: *Ipsi quippe dicitur, Pasce oves meas*.

Theophylactus in cap. ult. Jo. *Finito, inquit, prandio praefectum ovium totius mundi Petro commendabat. non aulem alii, sed huic tradidit*. Et in cap. 22. Luc. *Tu, inquit. Petre conversus, bonum exemplum poenitentiae omnibus eris, qui cum apostolus fueris, et negaveris, iterum receperis primum omnium, et praefectum orbis*. Bernardus hb. 2. de consid. Cui. inquit *non dico episcoporum, sed etiam apostolorum. sic absolute et indiscrete totae commissae sunt oves? Si me amas. Petre, pasce oves meas. Quas? illius, vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certe regni? Oves meas inquit*. Cui non planum non designasse aliquas, sed assignasse omnes? nihil excipitur, ubi distinguitur nihil.

Sed jam adversariorum argumenta refellamus. Prima Lutheri objectio est. Non ait Christus. *Pasce omnes oves meas*: quemadmodum dixerat alio loco: *Docete omnes gentes*: igitur non omnes oves suas Petro pascendas tradidit. Respondeo: pronomen illud *meas* acquirere signo universali, ut supra demonstravimus.

Secunda objectio ejusdem Lutheri, atque etiam Illyrici est. Si Petro omnium ovium pascendarum cura commissae est: debuit igitur Petrus omnes pascere: atqui hoc ipse non fecit; paverunt enim et apostoli cuncti partem suam gregis Domini, ei non

u Pclro, sed a Chrislo missi sunt. Respondeo: S.Petrum perliin per se, parlim per alios universum dominicum gregem, ul sibi iinpcralum fuerat, pavisse: nam etsi aposlolos omnes Dominus ad praedicandum et ad pascendum gregem suum miserit; tamen hoc ipso, quod eorum curam (ul Chrysoslo-mus ail) Peiro commisit, quod illi agebant, Petrus per illos agebat, a quo illi tanquam a capite ct imperatore suo pend· bant.

Tertia objectio communis csl Luthero cum caeleris, quorum loca init. cap. annotavimus. Apostolus Paulus < ap. 2. epist. ad Galatas, nullam agnoscit subjectionem ad Petrum , aut Jacobum , aut Joannem: *Quibus, inquit, neque ad horam cessimus subjectioni.* Item: *Mea nihil refert, quales fuerint. qui aliquid esse videntur.* Item: *Qui videbantur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt.* Hem.: *Nihil mihi contulerunt.* Item : *Dexteram dederunt societatis.*

Respondeo: propositum Pauli in epist. ad Galatas, non fuisse, ostendere se non esse Peiro subiectum, quod attinet ad gubernationem ; nullam enim hujus rei mentionem facit : sed evangelium suum aequè verum el divinum esse, et a Chrislo ipso immediate acceptum , atque evangelium Petri, et Jacobi, el Joannis. Id enim csl, quo! pseudoaposloli jactaverant, nimirum, Petrum, Jacobum cl Joannem a Chrislo doctos , Paulum hominum esse discipulum; proinde verius existimandum illorum. quam Pauli evangelium.

Itaque adversus liasce pscudoaposlolorum calumnias ita Paulus orditurepistolam suam: *Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem. sed per Jesum Christum el Deum Patrem.* El infra: *Notum facio vobis evangelium, quod evangelizalum est a me. quia non esl secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici , sed per rivelalionem Jesu Chrisli.*

Atque huc perlinei illud: *Qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt.* Significat enim bis verbis Paulus, nihil se doctrinae ab apostolis caeleris accepisse, sed de omnibus a Chrislo diligenter instructum. Quod autem addit : *Dexteram mihi dederunt societatis:* cogit quidem, ul credamus, Petrum ct Paulum socios fuisse in cilicio praedicandi, sed non prohibet, ul melligamus Petrum Paulo fuisse majorem in oillrio gubernandi. Nam eliam lib. 1. regum, cap. 23. Scriptura dicit: *Ivit Saul el socii ejus :* el tamen eadem Scriptura Saulem regem, caeleros aulcm servos ejus lacii.

Illud vero; *Quibus nec ad horam cessimus subjectioni,* non ad Petrum el Jacobum, sed ad pseudoaposlolos ab ipso Paulo refertur. Sic enim legimus: *Sed propter sui introductos falsos fratres , qui subinloirunt expl>rare libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent Quibus nec ad horum cessimus subjectioni.*

Illud aulcm..Vert *nihil refert quales fuerint qui aliquid esse videntur,* non ad contemptionem Petri el Joannis dicitur, ul liber Smalchaldicus existimari volui, sed od laudem el honorem. Caus-

sam enim Paulus reddit, cur cum illis apostolis, qui erani Hierosolymis, conferre voluerit evangelium suum, tametsi aliquando imperiti homines, vilissimique piscatores fuerint; ac dicit, parum sua intéresse, quales illi fuerint aliquando, Deus enim personas non accipit, sed se ud eos profectum, qui jam Dei gratia magni apostoli , et columnae quaedam Ecclesiae videbantur.

Illud denique, *Qui videbantur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt :* viderit Smulchaldica Synodus Lutheranonnn. ubi legent, ct unde in suum libellum de primatu papae, illa verba translulerit; num certum esl . in Paulo non inveniri. Sed nimirum ista csl familiaritas, quam adversarii habent cum Deo. ul ad verbum ejus audacter addant, nec metuant plagas, quas Deus ad verbum suum addentibus comminatur.

Quarta objeclio eorumdem. Apostolus in epist. ad Galatas cap. 2. docet, jure divino et humano, divisam fuisse jurisdictionem inter Petrum cl Paulum: ac Petro quidem attributum populum Judaeorum, Paulo autem Gentium; non igitur Petro omnes Christi oves commendatae fuerunt. Apostoli verba haec sunl: *Cum vidissent, inquit, quod creditum esl mihi evangelium praeputii, sicut el Petro circumcisionis (qui enim operatus esl Peiro in apostolalu circumcisionis, operatus esl el mihi inter Gente sjdexteram dederunt mihi ellarnabae societatis, ul nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem.* Itaque Petri apostolulus nihil ad no» perlinet, quippe qui Gente» sumus.

Respondeo: divisionem, de qua Paulus loquitur in epist. ad Gal., non esse jurisdictionis , sed provinciarum, ad commodius praedicandum Chrisli evangelium. Quamquam enim poterant apostoli omnes, el eliam singuli m universo orbe terrarum evangelium praedicare: tamen ul celerius et facilius id fieret, duplex distributio provinciarum inter apostolos facta est : una inter aposlolos duodecim, qui, ul ex Origenc referi Eusebius lib. 3. hist. cap. 1. ita inter se provincias diviserunt, ut Andreas Scythiam. Thomas Parthiam, Indiam Bartlmomneus, Matthaeus Aethiopiam Joannes Asiam, alque alias alii Chrisli evangelio susciperent imbuendas.

Altera distributio inter Petrum el Paulum facta esl. nimirum. ul Pelrus praecipuam operam in conversione Judaeorum poneret, nec lamen a Gentilium conversione prohiberetur: Paulus e contrario Gentilium conversioni potissimum studeret, nec lamen ab Hebraeorum conversione penitus vacaret. Quae omnia ex divinis literis parvo negotio confirmabimus*

Ac primum. quod Petro licuerit Gentibus praedicare, tametsi Judaeorum apostolus esset, constat ex nullis locis. Ipse enim praedicavit Cornelio ct toti domui ejus, Auctor. IO. de qua re sic ipse loquitur Aci. 15. Vos. inquit, *scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus elegit per os meum Gentes audire verbum evangelii. el credere.* Dmique Malth. ull. Dominus omnibus pusiolis dixit: *Euntes ergo docete omnes Génies.* El Marci ull. *Praedicate evangelium omni creaturae.* Poterant igitur jure divino praedicare omnes apostoli omnibus Gen-

libus : cl certe non excluditur princeps apostolorum ab eo jure, quod omnibus apostolis datur.

Praeterea Innocentius 1. in epist. 1. ad Decentium, cap. I. docet, in Iota Italia, Gallia, Hispania, Africa, Sicilia. Ecclesias constitutas a Petro, vel ab iis, quos parlim ipse, parlim successores ejus miseruul:has autem Ecclesias Gentilium praecipue fuisse, negari non potest.

Denique, si Petrus Ianium Judaeorum, el non gentium apostolus eral: cur sedem episcopatus sui non posuit in erosolymis, quae metropolis eral Judaeae, sed primum Antiochiae in Syria,deinde Hornae, quae urbes Gentium erant? El cur Gentiles, qui erant Antiochiae, quaestionem de legibus non detulerunt ad Paulum, qui eral gentium apostolus, sed ad Pciruin el Jacobum, qui erani apostoli Judaeorum?

Jam vero potuisse eliam Paulum Judaeis evangelizare, licet principale mandatum de solute Gentium accepisset, cx ejus rebus gestis perspicuum esse potest. Diam quocumque ibat, in synagogis Judaeorum evangelizabal. Aci. 13. praedicat in synagoga Judaeorum apud Salaminam, et Antiochiam Pisidiae, item. cap. 14. apud Iconium:cap.17.apud Thessalonicam; cap. 18. apud Corinthum el Ephesum, el Ad. 28. Romae primum omnium Judaeis amiuncial evangelium. Et I. Cor. 9. dicit. *Judaeis faclus sum tanquam Judaeus. ul Judaeos* lucrare. Denique scribit ad Hebraeos, curam illorum agens, el 2. Cor. II. fatetur, se solciludincm gerere omnium Ecclesiarum,el si omnium, certe liebraicorum.

Poterant ergo jure.divino tam Petrus,quam Paulus omnibus praedicare, tam Judaeis, quam Gentibus: quia lamen Paulus Gentium praecipue apostolus eral; idcirco Aci. 9. Dominus ipse de Paul » dicit: *Vas electionis esl mihi iste, ut portet nomen meum coram Gentibus, el reyibus. el /iliis Israel.* Ubi Iilii Israel ponuntur ultimo loco: Gentes autcm primo. Petro autem cum aliis apostolis dicitur Aci. \. *Erilis mihi testes in Hierusalem, el in onini Judaea.el Samaria,el usque ad uUimum Ierrac.* Ubi Judaei ponuntur primo luco, el Gentes ultimo.

Hoc ergo csl, quod Paulus dicit Gal. 2. Petrum fuisse apostolum circumcisionis, se autem praeputii. Elsie exponit Hieronymus in hunc locum, ubi proposita quaestione: An non licuerit Petro Gentilem trahere ad Fidem, et Paulo Judaeum? Respondet, licuisse omnino: immo boe fuisse ulrique propositum, ut cx lutu mundo Ecclesiam c.ongregarcnUsed lamenPelriim habuisse principale mandatum de Judaeis. Paulum de Gentibus.

Esl autem praeterea observandum, honorificentius fuisse munus Petri, quam Pauli, cum Dominus ipse per se Judaeis praedicare voluerit: Gentibus autcm per discipulos, Malth. 15. *Non sum missus,* ait Dominus, *nisi ad ores, quae perierunt domus Israel.* El apostolus Horn. 15. dicit: *Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis.* El idem Paulus Itoni. 11. comparat Judaeos oleae, Gentes oleastris inferendis in bonam olivam, ul fiant participes pinguedinis illius.

Objectio quinta, Apostolus Paulus in eadem ad

Gal. epist. cap. 2. dicit, se Petro in faciem restitisse; non igitur illi subjectus, sed aut major, aut certe aequalis erat; proinde non omnes Chrisli oves Petro subjiciuntur.

Respondeo: scio Clementem alexandrinum apud Eusebium lib. 1. hist. cap. H. non Petrum apostolum, sed quemdam alium a Paulo reprehensum dicere. Scio eliam Hieronymum, el alios mullos vellere, non vere, sed simulatorie Petrum reprehensum: sed quia probabilior est Augustini sententia, quod serio fuerit Petrus reprehensus; dico, licere minori reprehendere majorem, modo res id postulet, el debita reverentia conservetur.

Itaque Cyprianus in epist.ad Quintum; Petri humilitatem laudat, quod a Paulo reprehensus, non dixerit se primatum tenere, cl sibi potius obtemperari a novellis, el posteris oportere. Ubi indicat, Petrum a minore reprehensum fuisse. El Augustinus in epist. 19. ad Hieron.sic ait. *Rarius el sanctius exemplum Petrus posteris praebuit, quo non dedignarentur a posterioribus corrigi:quam Paulus, quo confidenter auderent minores majoribus pro defendenda verilale, salva charitaie resistere.*

Gregorius quoque hom. 18.in Ezech. *Se, inquit, etiam minori fratri ad consensum dedit,alque in eadem re factus esl sequens minoris sui, ut in hoc etiam praeiret, quatenus qui primus erat in apostolalus culmine, esset primus etiam in humilitate.*El infra: *Ecce a minore suo reprehenditur, el reprehendi non dedignatur.*

Objectio sexta. Apostoli sine ullo Petri mandato diaconos constituunt Aci. f». Ac rursum, Petrum ipsum mittunt in Samariam.Aci. 8., non igitur Petrus capul cl pastor apostolorum erat, sed ipse potius illorum imperio subiciebatur. Praeterea, ambigit Petrus, Aci. 10. licealne sibi gentibus evangelizare, el quia id fecit, a discipulis caeleris reprehenditur, Act. 11. Quis igitur facile credat, ad ejus ovile pertinuisse Gentiles?

Respondeo: inprimis nihil praejudicare primatui Petri, quod apostoli omnes, communicato inter se consilio, diaconos constituerint. Credendum enim csl, id factum esse Petro auctore, vel certe consentiente. Tunc autcm derogaret ejus primatui. si probaretur factum co nulenlc cl invito.

Ad illud autem de missione Petri el Joannis. de qua Aci. 8. Respondeo; nomen *Missionis* non necessario significare subjectionem in eo qui m ititur. Dicitur enim mittere quicumque esl auctor allicui ul eat. sive id faciat praecepto, quomodo Dominus mittit servos, de quo dicitur Ju. 13. *Non csl scit us major domino,* snc consilio el suasionc, quomodo cl par parem,cl minor majorem aliquando mittit. Nam. Malth. 2. Herodes misit magos in Bethlehem; in quos tamen nullum habebat imperium: ct populus Judaeorum. Josue 22. misit Phineos sacerdotem ad filios Ruben ct Gad; cum tamen jure divino loti populo praccesscl summus sacerdos, ul Magdeburgenses fatentur. Igitur miserunt apostoli consulendo, cl suadendo Pelruin ad Samaritanos, quia res maxima eral, novam illam gentem in fide confirmare.

Ad ea vero quae adferuntur cap. 10. cl 11. Aci.

dico : mullos decipi in eo quod putant , Petrum non scivisse praedicandum esse Gentibus , nisi quando revelationem illam habuit, Act. II. Id est absurdissimum est, nam Marci ult. cl Malth. ult. jubentur apostoli docere omnes Gentes, et ne quis diceret, apostolos non intellexisse, Lucas ait: *Aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.* Ei mox subjungit explicans (pater Scripturas; *Quoniam*, inquit, *oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis, et praedicari in nomine ejus poenitentiam in omnes Gentes.* Et Pelrus Act. 1. 2. cl 3 passim ostendit, se intellexisse Scripturas, citans psalmos. Joelem. Deuteronomium, et nominalim illud Genes. 22 *In semine tuo benedicentur omnes familiae terrae.*

Vidit ergo Pelrus illam visionem . parlim propter se, parlim propter alios; propter se quidem , non ut disceret sibi licere Gentibus praedicare. sed ut indicaret, hunc esse tempus eis praedicandi. Nam quia Dominus dixerat, Act. 1. *Erilis mihi testes in Hierusalem, et in omni Judaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae:* quibus verbis illum ordinem apostolis praescripserat, ut primum praedicarent in Hierusalem , deinde in reliqua Judaea, tum in Samaria, ultimo in regionibus Gentium; ideo Pelrus subdubitabat, quandonam tempus esset praedicandi Gentibus, et anliceret eis oblata occasione praedicare, antequam per locum Judaeam et Samariam praedicatum esset. Hoc dubium sustulit Spiritus sanctus ostensa illa visione.

Quare Cyrillus lib. 9. in Julian., explicans hanc visionem. *Statim*, inquit, *intellexit Petrus, quod instaret tempus transformandi in veritatem umbras.* Propter alios autem vidit Pelrus visionem , quia multi erant ex Pharisaeis conversis ad fidem , qui existimabant, non oportere Gentibus praedicare, et qui etiam reprehensuri erant faciem Pelri, si Cornelio praedicassent, quemadmodum postea fecerunt Act. II.

It ergo haberet Pelrus optimam rationem satisfaciendi ejusmodi reprehensionibus Deus ei hanc visionem ostendit, ut recte explicat Chrysostomus hom. 12. in Malth. *Aliorum*, inquit, *gratia hoc dicitur, et ut satisfactionem ad accusantes praepararet.* Et in comment, hujus in cap. 10. Act. *Aim quid Petrus*, inquit, *timuerat comedere? Absit . sed dicit, divina dispensatione lutum hoc factum esse propter eos , qui ipsum erant reprehensuri.*

CAPUT XVII,

Explicatur prima praerogativa s. Petri ex mutatione nominis.

11 Item attulimus quae ad promissionem . et insinuationem primatus Pelri pertinebant : nunc ad ejusdem primatus confirmationem singulares varisque praerogativas Pelri in medium adferemus. kl veto eo libentius facimus, quod Magdeburgensis . Cent. 1. i b. 2. cap. 10. col. 558. et seq. illic enumerare studuerint quindecim peccata . atque in rrendos lapsus (ut ipsi loquuntur) s. Pe-

Iri. quae divino consilio in divinis literis exstare dicunt, ne nimis nullum Petro tribuamus.

Et quamquam, exceptu Christi negatione, quam gravissimum peccatum inisse negari non potest, caetera qualuordecim, non b. Pelri horrenda peccata. sed Magdeburgensium horrenda mendacia et blasphemiae sunt. ut postea demonstrabimus: interim lamen pro 14. fabis criminibus adieramus nos 28. veras praerogativas.

Prima igitur praerogativa est mutatio nominis; nam Jo. 1. ait Dominus Petro: *Tu es Simon filius Jona; tu vocaberis Cephas.* Ibi observandum cum Chrysostomo in hunc locum, Deum nunquam imponere nova nomina, nisi maximis de causis, et ad significanda privilegia concessa eis, quibus nomina intulit. Ha Abrahamum . cum diceretur DXZX. Abraham, id est, paler excelsus , dici voluit DFOZK, Abraham, id est, patrem multitudinis Genes. 17. ut eo nomine significaret hominem illum, qui jam senex erat, et uxorem anum . et sterilem habebat; tamen ex dono Dei sic immutandum, ut fieret pater plurimorum filiorum, vel potius gentium et populorum.

Est autem duplex praerogativa in hac mutatione nominis Simonis in nomen Pelri. Una. quod soli IMro ex omnibus apostolis nomen mutaverit: nam etsi Mar. 3. imposuit nomen filiis Zebedaei Boanerges, lamen luit illud potius quoddam cognomen, quam proprium nomen. Itaque nusquam postea ab evangelistis vocantur Boanerges , sed Ianius Jacobus et Joannes, ut antea vocabantur. Al Pelrus deinceps fere semper vocatur Pelrus: et Paulus Galat. 2. Petrum saepe nominat , et nunquam aliter quam Petrum aut Cepham . quod est idem : Joannem autem saepe quidem nominal, sed Joannem perpetuo, nunquam Buancrges.

Altera est. quod tale nomen ei deditur; nam Syriace Cephas significat petram ut nos supra docuimus, et Hieronymus testatur in cap. 2. epistolae ad Galat. Graece autem significat *caput*, ut lib. 2. cont. Parmen, annotavit Optatus. Ac demum unum est ex celeberrimis Christi nominibus: nihil enim frequentius in Scripturis Christus appellatur. quam petra. Vide Isa. 8. et 28. Dan. 2. psal. 117. Malli. 21. Rom. 9. 1. Cor. 10. Ephes. 2. 1. Petr. 2. et alibi. Christus ergo cum solo Petro suum ipsius nomen communicans, et nomen illud quo ipse significatur. Ut fundamentum et caput Ecclesiae universae: quid aliud indicare voluit. quam se facere Petrum fundamentum et caput Ecclesiae loco suum?

Itaque recte b. Leo epistolae 89. ad episcopos Viennenses. prov.: *Hunc*, inquit, *in consortium individual unitatis assumptum, id quod ipse erat*, voluit nominari, dicendo : *Tu es Petrus etc.* Et Scrm. 2. de anniversario die assumptionis suae ad pontificem . ita Christum loquentem ad Petrum introducit: *Sicut Pater incus tibi manifestavit divinitatem meam , ille ego libi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est. cum ego sim inviolabilis petra . ego lapis angularis, qui facio utraque unum. ego fundamentum, praeter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es . quia mea virtute solidaris, ut quae mihi potestate sunt propria, sine tibi mecum participatione communia.*

CAPUT XVHI.

Explicatur secunda praerogativa ex modo quo ab Evangelisliis Apostoli numerantur.

Altera Pelri praerogativa est, quod cum ab evnngclisliis nominantur apostoli, vel omnes, vel aliqui, semper primo loco ponitur Pelrus. Malth. 10. *Duodecim aulem apostolorum nomina sunl haec : primus Simon, qui dicitur Pelrus etc.* Similiter legimus Mare. 3. Lue. 0. Act. 1. Quod autem hoc non sit factum, quia Pelius fuerit primus a Christo vocatus, certum esi : nam Andream Dominus primum vocavit, ut Joannes testatur cap. I.

Scd occurrunt Magdcburgcnses qui Cent, i. lib. 2. cap. 7. col. 524. dicunt. Pclrum vocari primum, vel propter insignia sua dona, vcl propter aetatem, quia nimirum erat omnibus senior, non quia esset capul aliorum: capite aulem 10.col. 5Gl. scribunt, casu factum esse, ul Pelrus primus in catalogo poneretur: debuit enim aliquis primo loco numerari, casu aulem Petrus occurrit.

Sed nulla harum rationum aliquid valet. Non prima, nam vel loquuntur de insignibus donis, quae Pelrus habuil in ordine ad Ecclesiam, ul quod accepit singulariter claves, quod faclus est fundamentum Ecclesiae; quod constitutus csl pastor omnium ovium Christi etc. et tunc pro nobis loquuntur: vel loquuntur de donis pcrsonalibuscl propriis, idesl. de virtutibus ejus; el tunc falsum est quod dicunt: nam cvangclisla non facile scire potuit, nec judicare ausus fuisset, quis esset inter apostolos optimus, praesertim cum scircl, Joannem fuisse virginem. Petrum conjugatum, cl Joannem cumdem ila diligi videret a Domino, ul vocaretur *Discipulus quem diligebat Jesus*. Ncc ignoraret. Jacobum minorem Iania sanctitate praeditum, uljuslus, cl frater Domini ab omnibus diceretur.

Quod vero de aetate dicunt, pugnat cum Veterum traditione. Nam Epiphanius haeres. 51. quae csl Alogorum: *Occursus*, inquil, *Andreae primus contigit, sum esset Petrus minor tempore aetatis*. Hieronymus quidem lib. I. in Jovin. dicil, Joannem non fuisse electum in capul aliorum, quia cral pene puer : al Petrum fuisse omnibus seniore, non dicil. Adde, quod Magdeburgenses Cénl. 1. lib. 2. cap. 10. in vita Andreae, probabile esse dicunt, Andream seniore, Pelro fuisse.

Quod cliam non sil facium casu, quia nimirum debuit unus primus in catalogo poni, cl casu occurrl Pelrus: scd quod sit positus Pelrus primus ralionc dignitatis. patcl ex duobus. Primum ex modo enumerandi, nam Petrum nominalim Matthaëus vocal primum. deinde caeleros non vocat unum secundum, alium lorlium clc. sed sine ulla observatione ordinis nominal.

Itaque inter Petrum cl caeleros ordinem esse Matthaëus docet, quia Petrus superior csl, caelcni inferiores: al inter alios nullum statuit ordinem, quia sunl omnes aequales. ut rccle annotavit Albertus Magnus in comment. hujus loci. cl ex hoc nomuqj *primus* deducunt Patres primatum, quam vocem tantopere oderunt haeretici. Nam ul a prin-

cipe principatus, a consule consulatus. sic a primo sil primatus. Him. Ambrosius in 2. Corinlh. 12. *Prior sequulus est Andreas Salvatorem quam Petrus. et tamen primatum non accepit Andreas, scd Pelrus*. El Augustinus tract, ull. m Jo. *Pelrus*, inquil, *propter apostolalus sui primatum* clc. Certe autem primatus non dicilur de eo, qui casu scriptus csl primus in catalogo, sed qui jure, cl merito scribilur primus, propter gradum el auctoritatem suam.

Secundo idem colligitur ex co, quod ordo aliorum plerumque mutatur: Pelrus aulem semper ponitur primo loco. Nam Mallh. 10. post Petrum ponitur Andrens, Marc. 2. post Petrum est Jacobus, Luc. G. post Petrum numeratur quidem Andreas, sed mutatur ordo caelerorum: nam Mallhcus anteposuit sibi Thomam. cl Simonem Zelotem anleposml Thaddaco: Lucas aulem anleponil Matthaëum Thomae, el Thaddacum Simoni. Aclor. I. post Petrum ponilur Joannes, cl in caeleris cliam magna mutatio invenitur.

Pari ralionc ubi nominantur duo vel plures. semper ponilur primus Pclrus. Mare. 5. el Luc. 8. Aon *permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, et Jacobum. cl Joannem* Luc. 22. *Misit Petrum, et Joannem*. Mallh. 17. *Assumpsit Petrum. Jacobum et Joannem*. Marc. 13. *Interrogabant eum Petrus. Jacobus, Joannes et Andreas*. Jo. ult. *Erant simul Simon Petrus, et Thomas, et A'athanael, et filii Zebcdaei, et alii ex discipulis ejus duo*. Vide ubique Petrum esse primum, quod sine dubio casu factum esse non polesl.

Unus Ionium csl locus ubi Pelrus non nominatur primo loco, nimirum, Galal. 2. ubi dicilur Jacobus. Cephas cl Joannes. Scd non csl cerium, an Paulus sic dixerit : nam Ambrosius, Augustinus et Hieronymus in hunc locum, et in tcxlu et in commentario legunt. Pelrus, Jacobus, et Joannes, et Chrysosloinus in commentario hujus loci: *Petrus*, inquil, *Jacobus el Joannes*, indicans sc ila legisse, cl sic credibile est Paulum esse loquutum.

Si vero admillamus dcbcrc legi, Jacobus, Petrus cl Joannes; dicendum cril, vcl cum d. Anselmo el d. Thoma in hunc locum, hoc faclum esse, quia Jacobus cral episcopus Hierosolymorum, ubi lune erani aposloli de quibus Paulus loquitur, vcl Paulum hoc loco nullum ordinem servasse.

Nam quod alioqui intelligerct Paulus majorem esse Pclrum Incobo: palel ex ilia ipsa cpisl. ad Gal. cap. I. ubi dicit: *Deinde post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum*. Non dicil veni videro Jacobum, etiamsi ipse quoque esset Hierosolymis: cl I. Cor. I. *Unusquisque*, inquil. *dicil ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephae, ego Chrisii*, I bi aperte progreditur ascendendo, cl Pclrum proximum sub Chrislo constituit.

Neque vero Petrus solum primo loco ponilur. el primus vocatur, sed chain passim in Scripturis describitur, ut paterfamilias, ut dux, et princeps reliquorum. Nam quemadmodum Apocal. 12. dicitur diabolus cl angeli ejus: *Michael el angeli ejus*, idesl, dux cl milites ejus: ila dicilur Marc. 1. *El*

proscquutus esteum Simon.et qui cum eo erant. Lue. 8. *Dicit Petrus. et qui eunt illo erant.* J.ne. 9. *Petrus vero, et qui tum illo erant.* March. 1G. *Dicite discipulis ejus, cl Petro.* Aci. 2. *S/ans Petrus cum undecim.* Ibidem: *Dixerunt ad Petrum cl ad reliquos apostolos.* Aci. 5. *Petrus el apostoli dixerunt.* I. Corinth. 9. *Nunquid non luibcmus potestatem sororem mulierem circumducendi. sicut caelcri apostoli, ct fratres Domini, ct Cephas?* An. quaeso, Cephas non eral discipulos? non ernl apostolus? cur ergo diciiur Petrus ct apostoli? discipulis cl Petro? apostoli cl Cephas? nisi quia Petrus princeps, cl caput aliorum eral.

Quocirca b. Ignatius in episl.ad Smyrncns.dicil. Christum post resurrectionem venisse ad cos qui circa Pelrum erant. Ad enindcm praerogativam perlinet quod Pclni" fere semper loquitur nomine omnium, ut Mnllh.It). *Ecce nos reliquimus omnia etc.* Li c. 12. *Id nos dicis hanc parabolam. an ad omnes?* Io. G. *Domine ad quem ibimus?* In quem locum Cyrilhis ita scrib.l: *Per unum qui praeerat, omnes respondent* Iliuc etiam Chrysosiomus hum. 55. in Mallh. Pelrum vocal os apostolorum.

CAPUT XIX.

Explicantur quatuor aliae, praerogativae ex Evangelio s. Matthaei.

Tertia praerogativa est Mallh. 14. ubi solus Petrus una cum Domino ambulat super aquas.De qua praerogativa sic loquitur s. Bernardus lib. 2. de Consider. *Instar Domini, inquil. gradiens super aquas, unicum se Christi vicarium designavit, qui non tini populo, sed cunctis praeesse deberet: siquidem aquae mullae, populi mulli.* Simile csl quod narratur -Io. 21. ubi caeleris discipulis in navicula venientibus ad Dominum, qui in litorc exspectabat, Peints se misit in mare. cl natando venit. De quo b. Bernardus ibidem: *Quid istud? nempe signum singularis ponli/icii Petri. per quod non navem unam.ut caetcriquisque suam, sed sacculum ipsum suscepit gubernandum; mare enim sacculum est, naves Ecclesiae.*

Quarta praerogativa csl, illa peculiaris revelatio facta soli Petro Mallh. 1G.insigne enim privilegium csl, quod Petrus primus omnium apostolorum a Deo edoctus cognoverit summa mysteria nosirae fidei, distinctionem videlicet personarum in Deo, cl incarnationem.Nam etsi antea nun raro Chrislus vocatos fuerat Filius Dei, ul Mallh. 14. cum dixerunt discipuli, *Vere/Ilius Dei es:* et Jo. I. eum dixit Nathanael, *Tu es Filius Dei.* tamen isti vocabant Filium Dei Christum eo modo quo omnes sancti dicuntur filii Dei. Al Petrus intellexit. Christum esse Filium Dei verum ac naturalem: quod palet cum cx lexlu graeco, obi omnia exprimuntur eum articulis emphasim habentibus <ni εἰ c Xpí ó ó úώ χοδ θεού ζώντο;: tum cxmagnillca Christi approbatione, cum ait. *Beatus es Simon Dar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit libi, sed Pa-*

ler meus, qui in coelis est: lum eliam c\ veloniin Patrum testimoniis.

Nam Hilarius in psal. 131.vocat Petrum primum Filii Dei confessorem, cl lib. G. de Trin. dicil. cum loquutum esse, quod vox humana nondum protulerat. El in cap. 16. Mallh. dicil, Petrum dignum facium, qui quod in Christo Dei csl, primus cognosceret, Athanasius serin. 4.coni. Arltm. dicil. Petrum omnium primum cognovisse Christi divinitatem, deinde autem alios omnes discipulos. Similia habent Chrysoslomus in cap. 1G, Mallh. Cyrilhis lib. 12. in Jo. cap. 64. Augustinus scr. 124, dc lemporc, cl Leo scr. 2. dc natali Petri cl Pauli.

Quinta praerogativa csl Mallh. 1G. ubi dicitur: *El portae inferi non praevallebunt adversus eam.* Quo verbo non solum promittitur perpelun stabilitas Ecclesiae universae. sell eliam petrae supra quem fundatur Ecclesia, ut notat Origenes hoc loco. Itaque speciali privilegio promissum csl Petro, sedem ejus nunquam esse ruituram:quam promissionem si habuissent apostoli caelcri, adhuc slarcl sedes Jacobi Hierosolymis, Joannis Ephesi: Matthaei in Aethmpia. Andrcne in Scythia: cactorum illae omnes paulatim manus dederunt portis inferorum. Hinc Augustinus in psal. coni, partem Donati: *Numerale, inquil, sacerdotes vel ab ipsa sede Petri, ipsa esi petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.*

Sexta est Matthaei 17. ubi Dominus jubet solvi tribulum pro sc el Petro: *Da, inquil. illis pro me el te.* Ex quibus verbis collegisse apostolos, Petrum omnjbus aliis esse praelatum, scribunt Origenes, Chrysoslomus, cl Hieronymus in cap. 16. Mallh. cl praeterea Chrysoslomus diserte asserit hoc loco, Pelrum omnibus aliis antepositum, tantoque honore affectum, ul noluerit ipsd hoc de sc scribi a discipulo suo M.irco. Marcus enim in cvangelio suo diligentissime scribit Petri negationem: quae aulcm ad Petri gloriam maxime faciebant, aut omisit, aul brevissime perstrinxit; cujus rei non alia polcsl reddi caussa, nisi quia sic Pelrus voluil.

Auctor denique quaestionum veleris el novi Testamenti, quae habentur in 4. tomo operum Augustini. quaesi. 75. dicit, Christum solvisse duo didrachma. unum pro se, el alterum pro Petro, quia sicut in Christo, ita cl in Petro omnes conlinehnnlur: *Ipsum enim constituit, inquil, esse caput eorum ul pastor esset gregis dominici.*

At Hieronymus in cap. 18. Mallh. postcaqum dixerat, apostolos cx solutione didrachmi collegisse, Pelrum principem omnium futurum, subjungit continuo: Dominus *caussam erroris intelligens, vult desiderium gloriae humilitatis contentione sanare.* Errabant igilur apostoli, existimantes Pelrum fore caput.

Respondeo: errasse quidem apostolos, non tamen in eo quod Petrum principem futurum suspicabantur, sed quia temporalem principatum somniabant: ncc enim aliud eo tempore sibi promitti censebant, cum lamen mulla dc Christi regno audirent.Hunc errorem Dominus saepe corfexii, monens praefectos Ecclesiae non fore similes regibus

gentium, cl nt se ad persecuillionos cl mortem in hue mundo, non ad honorem el gloriam praeparareni.

CAPUT XX.

*Exploianlur 1res aliae praerogativae e.r
Evangclia s. Lucae,*

Septima praerogativa sumitur ex cap. 5. Lue. et Jo. 21. in quibus locis explicantur duo miracula Chrisli edita in piscatione Pclri. Quorum primum manifeste désignai, ul monet s. Augustinus tract. 122. in Jo. Ecclesiam militantem: secundum Ecclesiam triumphantem-, nam idcirco primum factum est anle resurrectionem Chrisli, secundum posl resurrectionem.

Item in primo relia non jaciuntur in dexteram pariem lanium, nec in sinistram tantum. ne solos bonos aul solos malos ad Ecclesiam venire credamus. sed indifferenter diciur: Lcucuie relia *in capturam*: al in secundo lanium in dexteram partem navigii jaciuntur retia, quia soli boni colliguntur ad vitam aeternam.

Praeterea in primo rumpebatur rele, el navis pene mergebatur, quod signilical schismata elhaercesescl scandala, quae Ecclesiam fluctuare cogunt: al in secundo non csl rupium rele, ul ipse evaligo- lista admonuit, quasi respiciens ad illam piscationem priorem, in qua reda rumpebantur, nec navis fluctuavit, quia in alia vita nulla erunt schismata, nec scandala.

Ad haec: in primo. sine ullo numero cnprehen- (hiulur pisces, ul impleretur quod scriptum csl psal. 39. *Annuntiavi, el loquulus sum. el nulli- plicati sunl super numerum*: al in secundo nulli luerunt super numerum, sed certus numerus 153. nulli enim praeter numerum electorum colligen- tur ad regnum.

Denique, in primo pisces Introducuntur in navem adhuc fluctuantem: in secundo trahuntur ad litus, quod propler stabilitatem vitam immortalem et beatam désignai.

Jam ergo insignis praerogativa Pclri csl, quod in ulraq; navi et piscatione, quae apertissime lo- tius Ecclesiae statum significant, semper Pelrus princeps invenitur. Diam. Luc. 5. cum vidisset Dominus plures naviculas, *intravit in unam, quae i rai Simonis*, el ex ea docebat, ut intelligercmus, m ea tantum Ecclesia esse, el docere Christum, cujus gubernator csl Pelrus.

Ambrosius serin. II. *Hanc*, inquit, *solam Ecclesiae navem ascendit Dominus, in ipia Petrus magister est constitutus*. Ibidem soli Pelro diciur: *Dite in altum, et laxate retia in capturam*: ubi Pelrus jubetur lanquam summus nauclerus, et pi- scator ducere alios ad piscandum. Ibidem Dominus exponens ligurain, soli Pelro dicil: *Aioli timere, ex hoc enim hornines ens capiens*. Sic eliam Jo. 21. Petrus dicil: *Vado piscari, dicuntque. ei alii, venimus Clnos tecum*. Ibidem: *Ascendit Simon Petrus, et Iru.ril rele in terram*. Quid vero sigmli- ctitur aliud his liguris, quam Pelrum esse. qui ho- mmes de mundo ad iidem el Ecclesiam militantem

adducit, el qui cos regens atque gubernans ad Ec- clesiam iriumphanlcin perducit?

Octava csl Luc. 22. ubi Dominus ail: *Simon Si- mon. ecce Satanas expetivit ros. ul cribraret ki- cul trilicum: ego autem rogari pro (c, ul non deficiat fides tua. Et lu aliquando conversus con- firma fratres tuos*. Quibus verbis clarissime Do- minus ostendit, Pelrum fure principem. el caput fratrum suorum: sic enim exponunt Graeci cl La- tini. Theophylactus in bum- locum. *Quia te habeo*, inquit, *ul principem discipulorum. postquam ne- gato me fleveris, confirm i cae.leros: hoc. enim lc decet, (pii post me Ecclesiae petra es, cl funda- mentum*. Leo serin. 3. de annivers. assump. suae ad ponlif. *Pro fide Petri*, inquit. *proprie supplica- tur, lanquam aliorum status certior sil futurus, si meus principis victa non fuerit*.

Diona csl, quod Chiislus resurgens primum o- mnium cx apostolis Pelro so videndum praeberit. Colligitur id ex illis verbis Lue. 24. *Surrexit Do- minus vere, ct apparuit Simoni*: ubi nolui Ambro- sius, Simoni omnium primo Christum apparuisse ex viris, nam ante Mariae Magdalcmie apparuerat, ul scribit Mare, cap. ult. Colligitur hoc idem el qui- dem apertissime ex verbis s. Pauli, I. Corinth. 15. *Tradidi*, inquit, *vobis inprimis quod cl accepi, ipioniam Chrislus mortuus est, et quia sepullus est, el quia resurrexit tertia dic secundum Scri- pturas, cl quia visus est Cephae, el posl hoc un- decim: deinde visus est plusquam quingentis fra- tribus; deinde visus csl Jacobo, demde apostolis omnibus, novissime aulcm omnium lanquam a- borlico visus csl et mihi*. In quem locum Chryso- slomus: *Itaque*, inquit, *mm omnibus' initio risus csl. nec pluribus simitl. sed uni lanlumct ciprin- tipí, cl fide maxime. digno*. El infra: *Itaque*, m- quil, *Pelro primum apparet: nam qui Christum primus confessus oral. nun ab re primus eliam resurgentem videt*. Similia habcl Theophylactus in hunc locum.

CAPUT XXI.

*Explicantur aliae duae cx Evangelio
sancti Joannis.*

Decima csl. quod Pelrus primus fuil, cui Domi- nus pedes lavil, ul exponit Augustinus in cap. 13. Jo. El quamquam Chrysoslomus, el Theophylactus m eundem locum pulant, primum fuisse Judam, secundum Pelrum: lamen eliam ipsi ex hoc loco colligunt primulum Pclri. Dicunt enim nullum a- lium praeter Judam passurum fuisse. ut sibi anle principem apostolorum pedes lavarentur: Judam aulcm impudenter anle Petrum se constituisse. Al nihilominus probabilior Augustini sententia esse videtur.

Undecima csl Jo. 21. ubi Petro soli mortem Chrislus praedixit, el muriem crucis, ul sicut ei nomen suum donaverat, el ollicium suum imposue- iat. ita el in morte socium illuni habercl: *Cum se- nueris*. inquit Dominii'. *extendes manus tuos. < t alius < iigel le. et ducet quo non cis. Huc atih m dixit*, addit evaligebsla. *significans qua morte*

clari(icaturus esset Deum. Deinde ibidem subjungit Dominus loquens ad Petrum: Sequere me: quae verba quidam accipiunt de officio pastoralis, ut TheopbyInclus, qui exponit: *Sequere me*, qui educo te ad praedicandum, et totum orbem in manus tuas tradet. Alii accipiunt de similitudine mortis, ut Eulhyinius, qui exponit, *Sequere me*, idest, crucem patiendo me imitare.

Sed plenus commentarius erit, si tunc sententiam jungamus. Cum enim Dominus oves Pelro commendasset, et mortis genus praedixisset, quasi concludens omnia uno verbo ait: *Sequere me*, idest, esto id quod sui, et vivens et monens: age pastorem animarum dum vivis, et postea per crucis mortem transi de hoc mundo ad Patrem. Et ne suspicaremur haec dici omnibus, diserte Dominus excludit Joannem, qui tunc corporaliter sequebatur: *Sic eum*, inquit, *volo manere, quid ad te? tu me sequere.*

CAPUT XXII.

Explicantur aliae novem praerogativae ex ictis Apostolorum et epistola ad Galatas.

Duodecima praerogativa est Act. I. ubi Petrus tanquam paterfamilias colligit in unum coetum discipularum, et in unum eligendum esse docet in locum Judae. In quem locum Chrysostomus: *Quam*, inquit, *agnoscit Petrum commissum sibi gregem? quam in hoc choro princeps est?* Oecumenius, *Surgit*, inquit, *Petrus non Jacobus, ut is cui praesidentia discipulorum commissa erat. Neque ullus orationi Petri contradixit, sed mox ad ejus praeceptum constituerunt duos, quos dignissimos eo gradu existimabant, ut unum eorum Deus ipse designaret.*

Decimatercia est Act. 2. ubi post acceptam Spiritum sanctum, Petrus omnium primus promulgat evangelium. et prima illa concione tria millia hominum convertit. Ibi Chrysostomus: *Petrus*, inquit, *omnium crucis, sed astabant illi undecim, testimonio suo comprobantes ea, quae ab illo dicebantur.*

Decimaquarta est Act. 3. ubi primum miraculum in testimonium Fidei a Petro fit. Etsi enim Petrus et Joannes simul erant, tamen solus Petrus dixit claudus: *Aurum et argentum non est mihi, quod autem habeo: hoc tibi do etc.* Notat pulchre Ambrosius serm. 69. merito Petrum primum miraculum edidisse in pedum confirmatione, ut ostenderet. se fundamentum esse totius Ecclesiae.

Decimaquinta est Act. 5. ubi Petrus tanquam summus et divinus iudex agnovit et damnavit hypocrisis. et fraudem Ananiae et Sapphirae, et eos verbo suo occidit.

Decimasexta est Act. 9. ubi sic legimus: *Factum est*, cum Petrus *transiret per omnes.* In quem locum Chrysostomus: *Quemadmodum*, inquit, *dux*, inquit, *obambulans considerabat quae pars* (coadunata, quae suo adventu egerat, vide ubique *et circumcursare et primum inveniri.*

Decima septima est Act. 10. ubi Petrus omnium primus incipit praedicare Gentibus, sicut ipse o-

mnium prius praedicaverat Judaeis. Et soli ipsi visio illa ostensa est, qua motus est, tempus esse praedicandi Gentibus, ubi etiam pulchre dicitur ei *Macta et manduca.* Nam capitis est manducare, et per manducationem trahere cibum in stomachum, et illum sibi incorporare. Significatum enim hac metaphora, Petro convenire, ut ipse tanquam caput Ecclesiae infideles convertat, et efficiat membra Ecclesiae.

Sed objicies: Nonne Act. 8. Philippus convertit Ethnicum hominem, Eunuchum videlicet reginae Aethiopum? et nonne Paulus Act. 9. loquebatur Gentibus, et disputabat cum Graecis? quomodo ergo Petrus dicitur primus praedicasse Gentibus?

Respondeo: Eunuchum illum fuisse proselytum, idest, jam conversum ad Iudaismum: non autem plane Gentilem, ut erat Cornelius. Nam Petrus non mentitur Act. 17. cum indicat, se primum praedicasse Gentibus. Deinde Act. II. scribit Lucas, eos qui dispersi fuerant a tribulatione quae facta est sub Saphano, perambulasse varias regiones evangelizando, *Nemini loquentes verbum, nisi solis Judaeis*: unum autem ex his fuisse Philippum, patet ex Act. 8. Praeterea, si Philippus jam praedicaverat homini gentili, et nemo cum reprehenderat: cur postea Petrus dubitat, an sit tempus praedicandi Gentibus? cur coelesti visione ad hoc animatur? cur hoc audito aliqui ex Judaeis obstupuerunt, alii Petrum accusaverunt ut rem insolitam ausum? Adde, quod iste Eunuchus ibat in Hierusalem ad templum, et Isaiam in curru legebat, quae sunt aperta signa Iudaismi.

Denique Hieronymus in epist. ad Salvinam. de Cornelio loquens: *Primus*, inquit, *ab apostolo baptizatus, salutem Gentium dedicavit.* Et Chrysost. hom. 22. in Acta, de Cornelio loquens: *Vides*, inquit, *unde initium sit Gentium? a viro pio qui operibus dignus est habitus. Quod si aliquando Patres dicunt, Eunuchum illum, quem baptizavit Philippus, fuisse Gentilem, intelligunt, natione non religione.*

De Paulo autem secundum Gracos codices nulla est difficultas. Non enim est in Graeco illud *loquebatur Gentibus*, sed tantum est *loquebatur et disputabat adversus Graecos*: Gracos autem hic vocali Iudaeos in Graecia natos et Gracos loquentes, ut indicant Chrysostomus et documentas. Nec est verisimile. Paulum praedicasse Gentibus in ipsa Hierusalem, et nullum rumorem excitatum ab Hebraeis, qui postea tam vehementer in Petrum insurgabant, quia praedicaverat Cornelio.

Quia tamen Latini codices habent, *loquebatur Gentibus, et disputabat cum Gracis*; dici potest, eum loquutum esse ac disputasse eum Gentibus, non eos ad fidem pertrahendo. sed fidem ab eorum calumniis defendendo. Itaque idem Lucas subjungit, non aliquos esse conversos, sed odium adeo grave in Paulum excitatum, ut quaesierint cum interficere; primus ergo palam tam Iudaeorum, quam Gentilium Petrus fuit.

Decima octava est Act. 12. ubi pro Petro incarcerato constituto *oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia*: unde etiam insigni miraculo liberatus est.

Scimus anlc illud tempus Slephanum iu periculo fuisse, el postea eliam lapidatum: item Jacobum iu eodem carcce constitutum , el postea interfectum; nec lamen legimus ila sine intermissione ab Ecclesia pro illis oratum, ut nunc pro Petri periculo lieri videmus. Quae potest alta ratio assignari, nisi 'quia mullum interest , utrum membrum unum, an capul ipsum perichletur? Itaque Chrysoslomus in hunc locum: *Magni, inquit, amoris indicium, oratio, Patrum omnes quaerebant etc.*

Dccimanona csl Act. 15. ubi Petrus in Concilio primus loquitur, el sententiam ejus Jacobus, o-inncsque alii sequuntur.ul Hieronymus docel in episl. ad August, quae est 11. inter episl. August, ct 'l'hcodorelus in epist. ad Leonem de eadem re, sic loquitur: *Paulus, inquil, praeco veritatis, tuba sanctissimi Spiritus, ad magnum Petrum cucurrit, ut iis qui Antiochiae de legalibus institutis contendebant, ab ipso adferrcl solutionem.*

Vigesima est ad Galat. 1. ubi Paulus dicit: *Post annos 1res ascendi Hierosolymam videre Petrum.* In quem locum Oecumenius dicit, ascendisse Paulum in Hierusalem ut videret Petrum, lanquam se majorem. Cbrysost. hom. 87. in Jo. Os, inquil. *eral apostolorum el princeps; proplerca el Paulus eum praeter alios visurus ascendit.* Ambrosius in cap. 1. ad Galat. *Dignum fuit, inquil. ut cupe-ret videreJ'elrum. quia primus eral inter apostolos. cui delegaverat Salvator curam Ecclesiarum.* Hieronymus in episl.ad August. 89.sup.cil. *Tantae Petrus auctoritatis fuit, ul Paulus in epistola sua scripserit: deinde post annos 1res veni Hierosolymam videre Petrum.*

CAPUT XXII.

Proponuntur aliae praerogativae ex variis auctoribus.

Hactenus eas praerogativas recensuimus quae ox divinis literis colliguntur: addemus nunc alias octo, quaS ex variis auctoribus decerpsimus.

Igitur Vigestimaprima praerogativa est,quod Christus suis manibus solum Petrum baplizaverit. Scribit enim Evodius . Petri successor in episcopatu anliochoeno, in epist. quae inscribitur τὸ ψῶ , a Chrislo cx mulieribus solam \irginem matrem suam; ex viris baplizalum solum Petrum: a Pelro Andrciim. Jacobum el Joannem : ab iis caeleros. Id quod referunt Euthymius in cap. 3. Jo. el Niccphorus lib. 2. liisl. cap. 3.

Vigcsimasecunda est,quod solus Petrus a Chrislo episcopus ordinatus fuerit: cacleri autem a Pelro episcopalem consecrationem acceperint. Id quod probat Joannes dc Turrccrcmala lib. 2. Sum. de Eccles, cap. 32. mullis rationibus, sed praecipuae sunl duae. Prima csl,quoniam vel Dominus nullum ordinavit episcopum, vel omnes , vel aliquos, vel unum.

Quod nullum non potest dici. Nam si ita esset. nullum haberemus jam episcopum : nemo enim potest dare alien quod ipse non habet; non ergo potest non episcopus episcopum ordinare. Si ergo Dominus neminem, ac ne Pelium quidem reli-

quit ordinatum episcopum , qui postea ordinavti Petrum el alios?

Quod autem non omnes aposloli immediate a Domino sint ordinali, palet. Nam saltem Paulum , quem ipse de coelo vocavit el apostolum fecit, non episcopum ordinavit, sed jussit ordinari per manuum impositionem ministrorum Ecclesiae ut palet Act. 13. el ex Leone in epist. ad Diosc. quae est 81. in operibus ejus, sed in tomis Conciliorum 79. ubi loquens Leo de ordinatione episcoporum , exemplum hoc Pauli adducit: et ex Chrysoslomo , qui in hunc locum Act. dicil, adeo veram fuisse Pauli ordinationem, ul in ipsa nomen mutaverit: slalim enim subjungitur, Saulus, qm el Paulus.

Praeterea, quod Jacobus minor, unus ex duodecim, fuerit ordinatus episcopus Hierosolymae ab aposlolis, cl nou a Christo immediate , docet Anaclelus in episl. 2., ubi scribit, episcopum debere ordinari a tribus episcopis, sicut Jacobum minorem ordina-verunt episcopum, Petrus, Jacobus major, cl Joannes.

Item Clemens alexandrinus apud Eusebium lib. 2. hist. cap. 1. idem tradit, Jacobum scilicet a Petro, Jacobo el Joanne ordinatum episcopum.

Idem habet Hieronymus de vir. illuslr. in Jacobo: *Jacobus, inquil, slalim post passionem Domini ab apostolis Hierosolymorum episcopus ordinatur.*

Neque dici potest, hunc Jacobum non fuisse aposlolum ex duodeciin:rcpugilai enim Hieronymus in lib. conl. Ilclvid. et nos alibi idem ostendimus ca ratione, quia sequeretur, unius apostuli ex duodecim nullam lien memoriam in Ecclesia.

Quod autem non aliquus Dominus ordinaverit , alios non ordinaverit, inde salis probalur , quod aposloli. excepto Pelro, essent inter se aequales, el nullus in alium jus haberet, el omnis potestas eis tradita, communiter omnibus sil tradita , quantum ex evangehis colligi potest; ergo si neque million, neque omnes, neque aliquos piures Dominus ordinavit, sequitur, solum Petrum ab eo ordinatum.

Secunda ratio est, quia passim docent Veteres romanam Ecclesiam esse matrem omnium Ecclesiarum: ab ea omnes episcopos habuisse consecrationem, cl dignitatem suam. Quod non videtur esse verum, nisi in eo sensu, quia pelrus, qui episcopus fuit romanus, omnes apostolos omnesque alios episcopos, vel per se, vel per alius ordinavit : alioqui enim cum omnes aposloli plurimos episcopos in variis locis constituerint, si aposloli ipsi non sunl facti episcopi a Pelro , certe maxima pars episcoporum non deducet originem suam a Pelro.

Quid est ergo quod Anaclelus episl. I. dicil: *In> novo Testamento post Christum a Pelro sacerdotalis coepit ordo* ? Non enim loqui potest de ordine miliorum sacerdotum, idesl , presbyterorum : nam constat, apostolos in ultima eoena simul Omnes ordinatos sacerdotes; loquitur ergo de ordine majorum sacerdotum, idest, episcoporum , qui a Pelro non recte dicitur incoepisse, si omnes aposloli immediate a Chrislo ordinali fuerunt episcopi.

Quid est eliam quod Cyprianus dicil lib.kepist. romanam Ecclesiam esse matricem et radicem lotius catholicae Ecclesiae ! Quid est quod ait limo-

Cenlius I. episl. ad L'oncil. Cirlhag. quae csl 91. ml r epistolas August. J quo, Petro, *ipse episcopatus, el lota auctoritas nominis hujus emersit?* Item quod iu episl. ad Coneil. Milevil. scribit, quae csl 93. inter epistolas August. *Quoties fidei ratio ventitatur, arbitror omnes fratres, el coepiscopos nostros non nisi ad Pelrum, idesl, sui nominis, et honoris auctorem deferre dc bere? Quil est quod mi Ju .us I. in epist. I. ad Orientales: Quam culpam incurrere non potuissetis, si unde cseirationis honores accipitis, inde legem lotius observantiae sumeretis, ct b. apostoli Petri sedes, quae nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset ecclesiasticae magistra rahonis?*

Quid denique, quod ait s. Leo serm. 3. de asump, sua ad pontif. cum dicil : St *quid cum eo*, Petro, *commune caeleris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negar.il.* Et cpisl. 89. *Hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, nl in beatissimo Petro, apostolorum omnium summo . principaliter coD lucaret. ul ab ipso quasi quodam cupite dona sua vetui m corpus omne diffunderet ?*

Sed, Objiciuul quidam hoc argumentum. In apostolalu episcopatus includitur, alioqiti verum non «.set, quod hiacletus scribit in episl. 2. episcopos apostolis succedere: at apostolos omnes Christus fecit, non Petrus : igitur el episcopos Christus cos ordinavit, non Pclrus.

Quid quod de Juda proditore iûlelligilur illud psalm. 1118. *Epi. opalum ejus accipiat alter*, ul explicat Peirus Act. 1. ul Judaui non ordinavit Pethtis; igitur non oiimes ordinavit peirus.

Respondeo: in aposolalalu contineri episcopatum, i i episcopos succedere apostolis, non quia eu ipso i π.!! aliquis csl apostolus sil episcopus (nam Do- niintis Luc. G. elogii duodecim discipulos, et apo- toio.s nominavit, etiam antequam sacerdotes eos laceret, nedum episcopos : ad apuslulalum enim proprio perlinet jus praedicandi, cui annexu fuil amplissima jurisdictio quaedam delegata, qualis chain iu non episcopis esse polcsl): sed quia omnes apostoli fuerunt episcopi, innuo eliam primi epi- M-opi Ecclesiae, tametsi non sini ordinali a Gliristo, sed a Pclro.

Ad illud de Jtida respondeo, in psal. 108. vocari rpsiscopalum, non id quod nunc proprie vocamus • piscopalum. scd praelecturam quamcumque: esl c- inni m hebraco nS ptj quod visilalione in seu prae- le< lunmi significat: ct credibile csl, Pelrum hebrai- i allegasse hunc psalmum, et nomen illud prae- l-... lurae ad aposlol.ilum Judae accommodasse.

Lucas aulem haec referons graece. scqmilus e-t IW. Interprcles. quj verterunt rrp εὐ'. τχοπήν, qua voce LX\ . Interpretes non potuerunt mlelligere ntei pre cluraiu in genere, eum non esset ipso- *1,111 t. tiijdue episcopatus proprie dictus adhuc inshiui vdde quod cii, mi Cicero lib. 7. cpisl. nd Altu, 'i hoc immine utitur. emu dicil, so , l'uiupcju luuua L. uip. Kiiae episcopum consti- tutum.

! 'Pest cli.im i . . ull,)rrj; Psalmum istum loqui uv p "v0]' du piopno ditto, nun qn tn Judas ha

huit, sed (piem eral habiturus, si Dominum non prodidisset.

Vigesimalerlia csl, quod Petrus primum haere- siarcham, ct principem, ac parem ominum haere- tiorum, < lui postea fuerunt, Simonem videlicet magum, primus detexit, ul palet Act. 8. et postea damnavit, el plane cxliuxil.

Decuit enim omnino ut princeps et pater Eccle- siae, principem et parem onmium haereticorum superaret: Simonem aulem parem fuisse omnium haereticorum, scribil Irenaeus lib. 1. cap. 20. ct initio lib. 3.

Quia vero Calvinus in Institui. lib. 4. cap. 6. § 15. habel pro absurda fabula contentionem b. Pe- tri cum Simone; adferaiius Veterum de hac re te- stimonia. Id enim tradit Egesippus lib. 3. de excid. Illicrusol. cap. 2. et Clemens lib. I*. constitui, aposl. cap. 7. 8. cl 9. qui lotam historiam fuse ex- plicant.

Ilem Arnobius lib. 2. cont. Geni. : *Ipsam, inquit, apud dominum Hornam . in qua cum homines sint Numae regis artibus atque antiquis supersti- tionibus occupati, non distulerunt tamen res pa- trias linquere, el veritati coalescere Christianae.. Viderant enim cursum Simonis magi, et quadri- gas igneas, P. Iri ore difflatas, el nominato Chri- sto evanuisse. Viderant, inquam, fidentem diis falsis, et ab eisdem metuentibus proditum. pon- dere praecipitatum suo, cruribus jacuisse prae- fractis.*

Idem narrant Damasusin vita Petri. Cyril. Calè- ches. G. Epiphanius haeresi 21. Theodori, lib. 1. haeret. fabul. Ambrosius Orat, in Auxenf. Hierony- mus in lib. de vir. illustr., in Simone Pelru. Sulpi- lius lib. 2. sac. hist. Gregorius Turonen. lib. I. hist. cap. 25. Eusebius lib. 2. hist. cap. 13. . Maxi- mus in serm. ult. de sanctis Petro cl Paulo. Au- gustinus denique, cujus haec verba sunt lib. de hae- res. cap. I. *In urbe Homab. apostolus Petrus Si- monem magum vera omnipotentis Dei virtute cxlinxil.*

Ex quibus intelligimus, eumdem Augustinum in episl. 8G. ad Casulanum cum ait ; *Est quidem el haec opinio plurimorum, quamvis eam falsam esse perhibent pleriquc Hornam, quod apostolus Pclrus cum Simone mago die dominico pugna- turus, propter ipsum magnae lentationis peri- culum, pridie cum ejusdem urbis Ecclesia jeju- naverit, el conscquuto tam prospero gloriosoque successu, eumdem morem tencril, cumque imi- tatae sint nonnullae Occidentis Ecclesiae etc. non velle dicere, esse opinionem incertam dc conten- tione Petri cum Simone, ul Calvinus putavit, sed dc caussa jejunii sabbali. Etsi cniin auctores citati concorditer tradunt, Petrum Romae cum Simone contendisse, cumque superasse: tamen nonnulli tradunt hoc facium esse dic dominico, neque pri- die esse jejunaluin, neque proplerca institutum sabbali jejunium, de quo in illa epistola disputat Augustinus.*

Vigcsimaquarla csl. quod Romae potissimum sedem suam divino jussu collocaverit. Signum enim apertum principatus Pelni esse videtur, quod cum apostoli ab eu m lotum uibem iniilcrentur,

Peints nd ipsum brbls terrarum caput el urbiuuii reginam missus sil.

hl quod ctiam docel Leo serin. I.de nal. ss.Pelri el Pauli. .Vam,inquil, *cum duodecim apostoli, accepta per Spirilum sanctum omnium loquutione linguarum imbuendum euangelio mundum,distributis sibi terrarum partibus, suscepissent: beatissimus Petrus princeps aposlolici ordinis ad arcem romani destinatur imperii, ut lex veritatis, quae in omnium Gentium revelabatur salulcm; cf/icacius se ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet.*

Et Maximus serm. I. de nal. ss. Petri cl Pauli: *Ibi mundus*, inquil. *caput habebat imperii, ibi regni sui principes collocavit.* Sed de hoc plura in sequenti quaestione

Vigesinaquinla csl, quod sub finem vitae Pelri. Christus ipse Petro apparere, cl roganti: *Domine (pio vadis?* respondere dignatus sit: *Venio Hornam iterum crucifigi.*

Id Egesippos lib. 3. de excid. Hierosol. cap. 2. et Ambrosius in Oral. con. Auxenl. testantur: *Nocte*, inquit Ambrosius, *muro egredi coepit, et ridens sibi in porta Christum occurrere,urbemque ingredi, ait: Domine quo radis? respondit Christus: venio Hornam iterum crucifigi. Intellexit Peirus ad suam crucem divinum pertinere responsum.*

Indicat eliam hoc Ahannsius, licet, obscurius, cum in apologia pro fuga sua, de Petro ait: *Cum audiisel oportere se Romae martyrium subire, non abjecit eam perfectionem, sed cum gaudio Romani venit.*

Denique idem referi s. Gregorius in explicat. +. psal. pocnilenl.: *Petro*, inquil, *ait. venio Romam iterum crucifigi; qui enim in seipso jampridem crucifixus fuerat, in Petro Herum se crucifigendum dicebat.*

Quid aulem significare voluit Dominus, cum ait, in Petri crucifixione se iterum crucifigi, nisi Pelrum suum esse vicarium, el quod Pelro fit, sibi ipsi lien? Sic enim antea Samueli dixerat. I. Reg. N. *Aon te abjecerunt, sed me, ne regnem supercos.*

CAPUT XXIV.

Tres ultimae praerogativae in medium adferuntur.

Vigeslmascxla praerogativa est, quod solae illao Ecclesiae semper sint habitae. Patriarchates cl primae, quas Petrus fundaverat. Siquidem apud Veteres tres Ecclesias lanium fuisse proprie patriarchates el primas; romannm, alexandrinatn, el antiochennm. palet cx Concilio Nicaeno, can. «». cx Cbatcedonen. act. IG. ex cpisl. 3. Anaclicli; cx episl. 53. Leonis ad Anatholium; cx cpisl. Gregorii ad Eulogiiim, quae csl 37. lib. G. neque id negat Lulherus aul Calvinus.

Porro Hierosolymitana per annos fere quingentos habita quidem csl quarta palriarchalis. scd nomine non re; seu honore non potestate. Nam patriarcha alexandrinus non solum secundo loco se-

debat in Conciliis, sed eliam vere praeerat omnibus archiepiscnpis ct episcopi* tegypli el Lybiae: el anliochenus non solum sedebal tertio loco, sed eliam praeerat omnibus arcbiepiscopis el episcopis orientis: al Hierosolymitanus sedebal quarto loco, sed nulli arcbiepiscopo. vel episcopo praeerat, immo subjectus eral archiepiscopo Caesariensi, qui eral metropolilanii-. Palaestinae, ct praeterea patriarchae, anliochno. qui. ul diximus, toti orienti praesidebat. Id ita esse putei cx Concilio Nicaeno can. 7. ubi decernitor, ul episcopus Hierosolymae habeat honorem post romanum. alexandrinum el anliochenmii. sed lamcn nihil proplcrca detrahatur dc auctoritate metropolitain, qui eral Caesariensis.

Quare b. Hieronymus in cpisl. ad Painiuach. con. Jo. episc. hicros. sic alloquitur eumdem Joannem.· *Tu*. inquil. *qui regulas quaeris ecclesiasticas et Nicaeni Concilii canonibus uteris, responde mihi.adalexandrinum episcopum Palaestinae quid perlin··!? ni fallor hoc ibi decernitur, ul Palaestinae metropolis Caesarea sit, cl totius orientis Antiochia. Aul igiur ad Caesariensem archiepiscopum referre debueras, cui, spreta communione tua, communicare nos noveras, aul si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam politis Hierae dirigendae. Sed novi cur Antiochiam nolueris mittere. Maluisti occupatis auribus molestiam facere, quam debitum metropolitano tuo honorem reddere.*

Hinc eliam Leo in episl. G2. ad Maximum Antioch. *Juvenalis*, inquil, *episcopus ad obtinendum Palaestinae provinciae principatum, credidit se posse sufficere, et insolentes ausus per commentitia scripta firmare etc.* Denique neque Anaolelus, neque Leo, neque Gregorius supra citati ubi patriarchates sedes enumerant, ullam hierosolyinitanac faciunt mentionem.

Ilis accessit postea patriarchates coustonlinopolitanus: nam tempore Nicaeni Concilii nondum oral Constanlinopolis. nedum patriarchates constanlinopolitanus. Nam anno 2.*». imperii Constantini, idcsl, quinio anno post Nicaenum Concilium Conslanlinopolis dedicata csl, ul scribil b.Hieronymus in Chronico: poslea tamen in Concilio 1. Const.in tinopolilnno, ac deinde in Chalcedonensi conatos csl episcopus constantinopolilaous non solum patriarchatum.adipisci, sed etiam secundum lacum inter patriarchas oblinere: sed non ante Justiniani tempora id a romanis pontificibus impeiravit.Tempore aulem Justiniani, idcsl. posl annum Domini 500. lum imperatoris opera, imn pontificum romanorum permissione, coepere constanlinopolitanus el hierosolymilanus episcopi in numero patriarcharum haberi, nullo amplius reclamante.

His ila constitutis.miratur Calvinus Instil libA. cap. G. § 13. ncc immerito, cur tam paucae, el cur isto ordine collocatae fuerint sedes patriarchates. Num si antiquitatem spectes: Hierosolymitana sedes deberet poni primo loco, el lamcn ponitur quarte vel potius nullo. Si dignitatem primi episcopi consideres:cerlo post romanam sedem del»·· ret esse sedes Ephesina, quam Paulus fundavit. ct Joannes usque ad mortem i exit, Ilicrosolvmilana

quoque, in qua primus scdil Jacobus apostolus et frater Domini, et post cum Simeon etiam frater Domini, deberet praecedere alexandrinam, in qua scdil Marcus apostolorum discipulus. Praeterea cur alexandrina praecedit antiochenam, cum antiochena sit antiquior, quam alexandrina, et in antiochena Petrus ipse, in alexandrina discipulos Petri fecerit?

Quod si dicas, ut Calvinus suspicatur Instil. lib. 4. cap. 7. §11. in constituendis patriarcharum sedibus Concilium Nicaenum solum habuisse rationem nobilissimarum et regiarum urbium repugnabile b. Leo, qui in epist. 54. ad Martian. August, respondens ad argumentum Graecorum, qui asseriebant, constantinopolitanam sedem debere esse patriarchalem post romanam, quia erat etiam sedes imperatoria, sic ait.: *Habeat, inquit, constantinopolitana civitas gloriam suam, ac prolegente dextera Dei, diuturno clementiae vestrae /ruatur imperio, alia lamen ratio est rerum saecularium, alia divinarum. Nec praeter illam petram, quam Dominus in fundamento posuit, stabilis erit ulla constructio.* Et Gelasius in epist. ad episc. Dardan.: *Nam quod dicitur, inquit, de regia civitate, alia potestas est regni saecularis, alia ecclesiasticarum distributio dignitatum. Sicut enim quaecumque parva civitas praerogativam praesentis regis non minuit: sic imperialis praesentiae mensuram dispensationis religiosae non mutat.*

Deinde petemus: cur unum tres fuerint sedes patriarchates constitutae, cum multo plures sint urbes nobiles et regiae? Deinde nobilissimae et regiae urbes semper sunt habitae ubi erat sedes imperatoris. At circa tempora Nicaeni Concilii, sedes imperatoria in Oriente erat Nicomediae, quae est urbs Bythyniac longe clarissima. In Occidente erat Treveris et Mediolani, quarum Treveri in Gallia transalpina, et Mediolanum in cisalpina celeberrimae urbes habebantur. Siquidem eodem tempore Diocletianus Nicomediae sedens, inde totum Orientem regebat: Maximianus ex Mediolano Italiam. Africam et Illyricum gubernabat: Constantius pater Constantini ex Treveris Gallias et Britannias moderabatur.

Hinc Gelasius in epist. ad episc. Dardan.*. *Itisimus, inquit, quod praerogativam volunt Aeacio comparari. quod episcopus fuerit regiae civitatis; vnumquid apud Mediolanum, apud /lanciam, apud Sirmium, apud Treveros nullis temporibus non constitit imperator. Numquid harum urbium sacerdotes ultra mensuram sibi met antiquitus deputatam quidquam suis dignitatibus usurpant?*

Cur ergo non fiebant patriarchates sedes Nicomediensis, Trevirensis. Mediolanensis?

Adde, quod Concilium Nicaenum non instituit, ut falso docet Calvinus, sedes patriarchates, sed confirmavit tantum. Sic enim habent verba Concilii Nicaeni can. 11. *Aios antiquus perduret in Aegypto, vel Pentapoli, ut alexandrinus episcopus, horum omnium habeat potestatem.* Et infra. Similiter autem *et apud Antiochiam, caeterasque provinciae, honor suus unicuique servetur Eccle-*

siae! Et infra *cnn. 1. Quoniam mos antiquus obtinuit. et vetusta traditio, ut Ilerj-solymorum episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem.*

Vera igitur et sola causa illius numeri patriarchalium sedium est dignitas Petri. Solae enim illae Ecclesiae habitae sunt patriarchates proprie, in quibus Petrus tanquam episcopus sedit: Petrus autem Antiochiae et Romae per seipsum sedit; Alexandrine autem scdil vel per se, ut Nicephorus testatur lib. 11. cap. 3. vel per discipulum suum Marcum, quem eo misi, ut nomine suo fundaret Ecclesiam, ut docet d. Gregorius lib. 10. epist. 37. ad Eulog. alexandrinum; ubi sic ait: *Cum nulli sint apostoli, pro ipso tamen principatu sola apostolorum principis sedes in auctoritate convalluit, quae in tribus locis, unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere et praesentem vitam /inire dignatus est: ipse decoravit sedem, in quam evangelisiam discipulum misit: ipse firmavit sedem, in qua septem annis quamvis discessurus sedit: cum ergo unius atque unius sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc episcopi praesident, quidquid ego de vobis boni audio, hoc mihi imputo.* Ibidem ait: *Ille mihi de Petri cathedra loquutus est, qui super Petri cathedram sedet etc.*

Ubi affirmat, episcopum alexandrinum super cathedram Petri sedere, quia nimirum nomine Petri Alexandrine Marcus primus episcopus sedit. Idem omnino docet Gelasius papa in deo, de lib. Can. et Apocr., quod edidit in Cone. 70. episc.

Eadem rationem reddit Leo in epist. 53. ad Anatholium: *Nihil inquit, alexandrinae sedi ejus, quam per s. Marcum evangelisiam b. Petri discipulum meruit, pereat dignitatis. Antiochena quoque Ecclesia, in qua. primum praedicante apostolo Petro Christianum nomen exortum est in paternae constitutionis ordine perseveret, et in gradu tertio collocatum quam fiat inferior.* Item Anaclelus epist. 3. *Secunda, inquit, sedes apud Alexandrianam b. Petri nomine a Marco ejus discipulo consecrata est. Tertia. autem sedes apud Antiochiam ejusdem beati Petri apostoli nomine habetur honorabilis.*

Haec ergo est ratio numeri harum sedium. Ratio autem ordinis est, quia cum omnes tres sint sedes Petri, tamen romanam per se usque ad mortem administravit: alexandrinam per Marcum evangelisiam. antiochenam per Evodium.

Sic igitur major est Petrus apostolus Marco evangelisla, et Marcus evangelisla Evodio, qui neque apostolus, neque evangelisla fuit; illa quoque romana Ecclesia alexandrinam, et alexandrina antiochenam auctoritate et dignitate superat. Et quamquam non est negandum, quin Petrus in his sedibus eligendis habuerit etiam rationem magnitudinis, ut d. Leo docet in epist. 84. ad Anastas, cir. fin.: *lumen (ut dictum est) propria et immediata causa honoris et potestatis harum sedium fuit primatus et dignitas Petri.*

Vicesimaseplima est festum cathedrae Petri. Nam quod publice in Ecclesia celebratur dies festus in honorem institutionis episcopatus Petri, et nihil la-

le fiat pro sedibus aliorum apostolorum, argumentum csl, sedem Petri singulariter praestare omnibus aliis; immo ipsam esse solam cl singularem cathedram, cx qua lotus mundus doceri debeat, ul Optatus ait lib. 2. conl. Parmcnian. Esse nutem vetustissimum festum cathedrae b. Petri, facile potest. tum ex martyrologio lled.ie, tum cx eo sermone cognosci, quem habuit s. Augustinus ad populum, qui est senn. 15. dc sanctis.

Vigesimaoctava praerogativa est, quod in literis formalis, antiqui post nomen Patris, et Filii el Spirilus sancti, nomen apostolorum principis adjungebant. Scribit Atticus episcopus, ut ad lincm Concilii Chalcedonensis legitur in hunc modum: *Ne in faciendis epistolis canonicis, quas mos latinus formatas appellat, aliqua fraus falsilalis temere praesumeretur, hoc a Patribus trecentis decem ct octo congregatis saluberrime inventum est, el constitutum, ut formatae epistolae hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem, idest. ul assumantur in supputationem prima graeca elementa Patris, cl Filii el Spirilus sancti, hoc csl, π. υ. α, quae elementa octogenarium, quadringentesimum el primum significant numerum. Petri quoque aposloli prima Utera, idest, r. , quae numerum 80. significat.*

Ejus quoque qui scripsi! epistolam prima lile-ra; cui scribitur, secunda litera; accipientis, tertia Utera: civitatis quoque, de qua scribitur, quarta: et indictionis. quaecumque est, temporis idem qui fuit numerus assumatur. Atque ita his omnibus graccis literis, quae, ul diximus, numeros expriment. in unum ductis, unam quaecumque fuerit collecta summam, epistola teneat, Haec ille.

Meminit formatarum epistolarum Optatus Milevilamis lib..2. cont. Parmen. his verbis: *Cum quo (Siricio) nobis lotius orbis commercio formatarum in una communione societate communicat.* El Concilium Miicvilanum, can. 20. velat clericis, ne sine formalis literis ad comitatum eant. Vide Burhardum lib. 2. cap. 227. Ivoncm lib. 6. cap. 433. cl 434. et Sidonium Apollinarem lib. 7. episl. 2.

CAPUT XXV.

Testimoniis Patrum graecorum el lalinorum confirmatur primatus Petri.

.Superest. ul adferamus veterum Patrum testimonia pro primatu s. Petri. Est aulem antea observandum, quod si Patres dixerint . Petrum fuisse caput Ecclesiae, aul primatum in apostolos, vel Ecclesiam habuisse . id salis esse debet ad ostendendum ex Patrum sententia id quod volumus. Fatentur cnim adversarii. per haec duo nomina *caput el primatus* significari summam in Ecclesia potestatem. Haue Magdeburgenses Cent. I. hb. 2. cap. 7. colum. 527. dicunt, propriam esse nolam Anliclirisli. habere primatum in Ecclesiam. Et Calvin. Instil, lib. 4. cap. 7. § 3. *Certe, inquit, quamdiu duravit Ecclesiae vera el pura facies, ista omnia superbiae nomina, quibus postea inolescere coepit rumana sedes, prorsus erant inaudita.* Lo-

quiliir aulem de nomine capitis el primatus*. el ibidem indien! , tempore Hieronymi adhuc durasse veram Ecclesiae faciem.

Primus ergo prodeat cx Graecis Origenes (nam Dionysium, Clementem romanum, Anaclelum, el similes omitto, quia ab adversariis non recipiuntur) qui in cap. (>. ad Horn, sic ait: *Petro, inquit, cum summa rerum de pascendis ovibus tradetur, et super ipsum relut super lerram fundaretur Ecclesia , nullius confessio virtutis alterius ab eo. nisi charitatis exigitur.* Euseb. in Chronico anui 'i 4. a Christo nato *. *Petrus, inquit. apostolus natione galilaeus, el Christianorum punlifex primus.*

Ubi esl observandum discrimen, quod Eusebius ponit inter Petrum el aliarum civitatum episcopos. Num de Petro non dicil. Komanorum episcopus primus, sicut ibidem dicil de Jacobo: *Ecclesiae Hierosolymorum primus episcopus ab apostolis ordinatur Jacobus frater Domini.* El de Evodio: *Primus Antiochiae episcopus ordinatur Ecodius;* non ita de Petro loquitur, sed *Christianorum pontifex primus*, nimirum ul intelligercmus, Jaeobmn unius civitatis. Petrum lotius orbis chnstiaui ponlificem fuisse. Idem lib. 2. hist. cap. 14. vocat Petrum omnium apostolorum probatissimum el maximum, primorum principem el ducem, ac magistrum militiae Dei. Quid aulem aliud esl esse ducem militiae Dei, quam esse caput militantis Ecclesiae?

S. Basilius serm. de jud. Dei, de Petro loquens; //l<>. inquit, *beatus qui caeleris praelatus discipulis fuil, cui claves regni coelestis commissae etc.* S. Gregor. Nazianz. Oral, tie Moderat, iu disp. serv., ostendere volens, in omnibus rebus esse debere ordinem, argumentum suinil ab apostolis , qui etsi omnes magni cssenl, tamen imum praepositum habuerunt: Vides, inquit. *quemadmodum ex Chrisli discipulis, magnis utique omnibus et excelsis, atque electione dignis, hic petra vocetur, atque Ecclesiae fundamenta fidei suae credita habeat, ac reliqui discipuli posthaberi se tranquillo animo ferant.*

S. Epiphanius haeres. 51. *Petrum, inquit, elegit ul dux esset discipulorum.* El in Aucor. : *Hic esl. inquit, qui audivit , Pasce agnos meos, cui creditum est ovile.*

Cyrilhis hierosolymitanus Calli. 2- Petrum principem apostolorum excellentissimum vocat. C) nilus alexan. Irinus hb. 12. m Jo. cap. *>4. *1'1 princeps, inquit. caputque caeterorum primus exclamat : Tu es Christus Filius Dei vivi.* El in Thesaur. (si b. Thom. credimus m opusc. conl. Grace.) *Sicut Christus, inquit, accepit a Patre sceptrum Ecclesiae gentium, dux cx Israel egredlens , super omnem principatum ct potestatem . super omne quodeumque est, ut ei cuncta curventur : sic el Petro et ejus successoribus plenissime commisit, el nulli alii, quam Petro Christus quod suum esl plenum, sed ipsi soli dedit.*

S. Joannes Chrysoslomos hom. 55. in Matth. *Petrum , inquit, Ecclesiae futurae pastorem constituit.* Et infra: *Deus concedere solus potest , ut futura Ecclesia tui lanlisque fluctibus impetu irrumpentibus, immobilis maneat, cujus pastor el*

caput (ecce nomen capitis Calvino inauditum) *homo piscator, atque ignobilis*. El Infra: *Hieremiam uni genii pater, huncaulem universo terrarum orbi Christus praeposuit*. El hom. ult. in Jo. aliquoties repetii. Petro fratrum . idest apostolorum curam demandatam , et orbem lotum commissum.

Eulhymius in cap. ull. Jo. bis rcpelil , Pelrum accepisse pracsidenlinm super discipulos. Ibid. *Si dicas*, inquit, *quomodo Jacobus sedem Hierosolymis accepit? Hespondco.hunc Petrum totius orbis magistrum esse consiiiulum.Ebi* docet Eulhymius, sicut Jacobus fuit episcopus Hierosolymorum , ila Pelrum fuisse episcopum lotius orbis.

Thcophylaclus in cap. 22. Luc. in illud *Confirma fratres tuos: Planus*, inquit.*hujus intellectus is csl. Quia te habeo ut principem discipulorum, postquam negato me fleveris, elad poenitentiam veneris, confirma cacteros, hoc enim decet te, qui post mc Ecclesiae petra es ct fundamentum*. El infra: *Tu Petre conversus, bonum exemplum poenitentiae eris omnibus, qui cum apostolus fueris, cl negaveris, Herum receperis primatum omnium elpraelecturam orbis*. Hic eliam audis nomen primulus Calvino inauditum. Oecumenius in cap. I. Aci. *Surgit*, inquit, *Pelrus. non Jacobus, el velul ferventior. el velul is cui discipulorum praesidentia commissu erat*.

Hugo Elhcrianus sive Ilcrollianus circa annum Domini 1160. lempore Emmanuelis imperatoris . scripsit libros dc processione Spiritus sancti adversus (iraecos, in quo opere lib. 3. cap. 17. sic ail : *Ex ipsa*, inquit, *rei evidentia liquido apparet, quod Pelrum ejusque successorem Christus principem et caput non modo Latinorum et (Iraecirrum, occidentis el septentrionis universi, verum eliam Armenorum, Arabum , Judaeorum , Madianitarum et totius orientis , ul meridiani climatis in perpetuam constituit*.

Hunc adjunximus graccis, non quod fuerit graneus natione, sed quod gracco, nl plurimum , el in aula gracci imperatoris scripserit.

Ex Latinis s. Cyprianus in episl. ad Quintum dicil, Pelrum noluisse, dicere, cum a Paulo reprehenderetur se habere primatum, cl sibi obediendum esse: quibus verbis indicat.eum habuisse primatum. cl potuisse aliis omnibus jubere. Ac ne forte dicant adversarii.Pelrum cx sententia Cypriani ideo non dixisse sc habere primatum . quia falsum dixisset ; audiamus Augustinum exponentem hunc locum Cypriani, lib. 2. deBapl. cap.I. *Idem Cyprianus*, iiiiquil.in *epistola ad Quintum ita loquitur.* Aam nec *Petrus quem primum Dominus etegit, cl super quem aedificat Ecclesiam suam , cumscum Paulus de circumcissione disceptaret, posimodum vindicavit sibi aliquid insolenter.aut arroganter assumpsit, ul diceret , se primatum tenere, et obtemperari a novellis el posteris sibi filius debere etc*. El paulo post : *Ecce* , inquit, ubi commemorat *Cyprianus, quod etiam nos in Scripturis sanctis didicimus, apostolum Pelrum, ta quo primatus apostolorum tam excellenti gratia praeeminet etc*.

Idem s. Cyprianus in lib. de unit. Eccl., sive dc sitnplic. Bradai.(ul supra deduximus) facit Petrum

caput, fontem, radicem lolius Ecclesiae. El dc eodem dicit in episl. ad Jiibajanmn : *Nos unius Ecclesiae caput, et radicem (enemus*. Ilaque illa duo nomina Cypriani libenter usurpat, quae Calvinus inaudita luisse dixerat in antiqua Ecclesia. S. Maximus in 3. serm. de apQSt.: *Quanti ergo* , inquit, *meriti apud Dominum suum Pelruserat, ut ei post naviculae parvae remigium totius Ecclesiae gubernacula traderentur?*

Optatus lib. 2. cont. Parmen.: *Cathedra*.inquit, *una esl, et negare non audes, scire te Petro primum in urbe Horna cathedram esse collatum,ubi sederit omnium apostolorum caput Pelrus, inde Cephas appellatus, in quo uno cathedrae unitas ab omnibus servaretur, nec cacleri apostoli singulas, sibi quisque defenderent, uljam schismaticus el peccator esset .qui contra singularem cathedram alleram collocaret.Ergo cathedra una est. quae est prima de dotibus.In ea sedit primus Petrus, succedit Linus, Lino Clemens etc*. Vidés, nomen capitis el Petri cathedram ac successorum, umeam totius Ecclesiae cathedram nominari; quae Calvino erani prorsus inaudita.

S. Ambrosius in cap. ull. Lucae vocal Petrum , Vicarium amoris Christi erga nos, cl eum dicil omnibus praelatum.Et in cap. 12.episl.2.ad Corinlh. Primatum, inquit, *non accepit Andreas , sed Petrus*. Ecce iterum nomen Calvino inauditum. Idem in cap. 1. ad Gal. dicil, Pelro curam Ecclesiarum a Domino demandatam. Denique serm. II. Hanc, inquit, *solam Ecclesiae navem ascendit Dominus in qua Petrus magister esl constitutus . dicente Domino:Super hanepetram aedificabo Ecclesiam meam.Quae navis in altum saeculi istius ila natat, ulpereunlemundo,omnes quos suscepit servet illaesos:cujus figuram jam in veteri vidimus Testamento. Sicut enim Noe arca, naufragante mundo, cunctos quos suscepit incolumes reservavit,ita et Petri Ecclesia,conflagrante saeculo, omnes quos amplectitur. repraesentabit illaesos: et sicut luno, transacto diluvio . ad arcam Noe columba signum pacis detulit, ila et transacto judicio.ad Ecclesiam Petri Christus gaudium pacis refert*.

It. Hieronymus lib. 1. in Jovin.: *Inter duodecim unus eligitur . ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio. Sed cur non Joannes electus est virgo? aetati delatum esl, quia Pelrus senior erat, ne adhuc adolescens ac pene puer progrèsac aetatis hominibus praeferretur*. Ille cliam audis nomen capitis Calvino inauditum.

B. Augustinus passim dicit, Petrum habuisse primatum, ac praesertim lib. 2. cap. I.de Bapl., ul jam ante citavimus, ubi cliam addit: *Puto*, inquit, *quod sine ulla sui contumelia Cyprianus episcopus Pelro apostolo comparatur , quantum allinet ad martyrii gloriam. Caele.rum magis vereri debeo.ne in Petrum contumeliosus existlam, Quis enim nescii, illum apostolalus principatum cuilibet episcopatui praeferendum? sed etsi distal cathedrarum gratia, una esl tamen martyrum gloria*.

Observandum hoc loco csl , mullum omnino cx sententia Augustini Petri cathedram praestare par-

licularium episcoporum cathedris , cum veritus sit, lie contumeliam Pclro videretur facere , si cum eo compararet Cyprianum ; qui tamen non solum episcopus, sed etiam primus erat Iolius Africae.

Notandum quoque , putasse Augustinum posse comparari martyrium Cypriani cum martyrio Petri, licet Petri esset mullo nobilius, quia m eodem genere sunl martyr omnium palmae: al Cypriani sedem non posse conferri cum sede Petri. quia solum sedes Petri csl nobilior sede Cypriani , sed csl quodammodo in alio genere . nam diiTcrunt ul totum cl pars; non solum enim Pelrus erat episcopus Romae, ul Cyprianus Carthaginis , sed eliam erat Pelrus pontifex orbis terrae Iolius, cum Ianium partis unius esset pontifex Cyprianus.

Idem Augustinus de poenitentia Petri loqueris , serm. 124. de temp. *Totius. inquit, corporis morbum in ipso capite curat Ecclesiae, in ips» vertice componit membrorum omnium sanitatem etc.* Auctor quaestionum veleris cl novi Testamenti , quae sunl in 4. Ioin. operum August, q.75. *Sicut, inquit, in Salvatore erant omnes caussae magisterii, illa et post Salvatorem in Petro omnes continentur. Ipsum enim constituit caput eorum, ul pastor esset (/regis dominici.* El infra: *Manifestum est, inquit , in Petro omnes contineri: rogans enini pro Petro, pro omnibus rogasse dignoscitur. Semper enim in praeposito populus aut corripitur, aut laudatur.*

S. Leo passim haec docet, praesertim serm. 3. dc assumpt. sua ad ponlif. *De toto mundo, inquit, unus eligitur Petrus, qui ct universarum Gentium vocationi, el omnibus apostolis cunctisque Ecclesiae Patribus praeponatur, ul quamvis tn populo Dei nulli sacerdotes sint , nullique pastores, omnes lamcn proprie regal Pelrus , quos principaliter regit et Christus.* Et in epist. ad Anastasium in line: *Magna . inquit . dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent. sed essent in singulis provinciis singuli: quorum inter fratres haberetur prima sententia: El rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliolem. per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret, el nihil umquam a suo capite dissideret.* Ecce habes hic quoque nomen capitis, el curam universalis Ecclesiae.

S. Prosper lib. de ingratis.

Sedes Iloma Petri, quae pastoralis honoris. Facta caput mundo, quidquid non possidat armis, /teligionc lend dc.

Arator in cap. 1. Act. dc Pclro sic ail:

— cui tradidit Agnus
*ffuas passus salvavit oves, Ioltmiquc per orbem
lloc auget pastore gregem, quo munere summus
Surgit dc.*

S. Gregorius lib. 4. episl. 32. ad Mauri.: *Cunctis, inquit, euangelium scientibus liquet . quod beatissimo, ct omnium apostolorum prinbipi Pclro, dominica voce totius Ecclesiae cura commis-*

sa est. Et infra: *Ecce, inquit, claves regni coelestis accepit, potestas ei ligandi atque solvendi, tribuitur, cura ei totius Ecclesiae cl principatus tribuitur.*

Bcda hom. in vig. s. Andreae, in illud; *Intuitus eum* dc. Jo. t. *Vidit, inquit. cordis ejus simplicitatem, vidit animi sublimitatem, cujus merito cunctae esset praeferendus Ecclesiae.*

El hom. in testo Petri cl Pauli : *Ideo , inquit , beatus Pelrus. qui Chrislum vera fide confessus, vero csl amore sequutus, specialiter claves regni coelorum, et principatum judicariae potestatis accepit. ul omnes per orbem credentes intelligant, quia quicumque ab unitate fidei, vel societatis illius quolibet modo semelipsos segregant , tales nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possint regni coelestis ingredi.*

S. Bernardus in episl. 237. ad Eugen.: *Locus, in quo stas, terra sancta est, locus Petri est, locus principis apostolorum, ubi steterunt pedes ejus, locus illius est, quem constituit Dominus dominum domus suae, et principem omnis possessionis suae.* El lib. 2. de Consider. ait de Petro: *Instar Domini gradient supra mare, unicum se Chrisli vicarium designavit, qui non uni populo, sed cunctis processe deberet , siquidem aquae multae, populi nulli.*

Ilis 24. Patrum testimoniis, quasi vocibus 24 seniorum de Apocalypsi, aperte ostenditur consensus veleris Ecclesiae, tam gracciae, quam lalinae. ad quae nihil omnino responderi polesl, nisi quod Lullherus cl Calvinus dc Leone dicunt ; cos humana passos, ac deceptos esse.

Sed si ila csl: cur nemo umquam eos reprehendit? Ccrlc Epiphanius, Thcodoretus, Augustinus, Damascenus, indicem hacrcsum el haereticorum texuerunt, el in eo eliam Origenem posuerunt. At cur, quaesio. in erroribus Origcnis illum non annotarunt, quod dixerit. Pclro summam rerum dc pascendis ovibus a Christo Iraditam? Cur Cyprianum. Ambrosium, Chrysoslomum. Optatum. Leonem, ct alios inter haereticos non numerarunt, cum tam clare docuerint , habuisse Petrum primatum, ct fuisse caput Ecclesiae, cl lotum orbem terrarum illi commissum? Certe Ianium errorem, qui Anlicliristo, ut ipsi dicunt. tam aperte favet, omnium scriptorum calamis confodi oportebat.

Quare cum uno ore Veteres clament, apostolo Pclro primatum ecclesiasticum a Chrislo esse delatum: cum iidem tot insignes Petri praerogativae Iestanlur: cuin in sacris divinisque literis hunc ipsum primatum Iain liberalilcr promissum, quam iidciilcr datum esse videmus: nimis profecto pertinaces erimus, si adversus Iam claram veritatis lucem oculos clausurimus.

CAPUT XXVI.

Diluitur argumentum ex comparatione Petri cum Jacobo.

Argumenta, quae adversus primatum Petri fieri solent, maxima cx parte soluta sunt in explicatio-

ne duorum locorum Scripturae, Matlh. IG. et Jo. ull. ubi de petra, de claribus cl de ovibus disse- ruimus. Tria tamen supersunt: unum ex compara- tione Pelri cum Jacobo: alterum ex collatione e- jusdem cum Paulo: postremo ex horrendis foedis- que lapsibus Petri, quos divino consilio Spiritus sanctus literis mandari voluit, ne nimis mullum Petro apostolo tribueremus.

Ac primum quidem argumentum Lulhcri csl, in lib. de pol. papae, ubi Jacobum majorem Pelro fuisse, his rationibus probat.

Primum. Christus fuit episcopos Hierosolymac, non Hornae, cl apostoli ejus presbyteri fuerunt; igitur Jacobus, qui post Christi passionem cspisco- palum Hierosolymac sortitus csl. Christo succedit, vel certe vicarius ejus est. non Petrus.

Deinde. Hierusalem est malcr omnium Ecclesia- rum: nam *de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem*, Is. 2. igitur Jacobus omnium Ecclesiarum pater csl, non Petrus. Praeterea, ni- caonmn Concilium can. 7. episcopo hierosolymac primatum tiibuil: idque ex antiqua consuetudine et traditione confirmat.

Possumus addere duo gravissima testimonio, li- num Clementis, qui *lib. G. Disposit.* apud Euse- bium lib. 2. hist. cap. I. sic ait: *Petrus, Jacobus et Joannes post assumptionem Salvatoris. quam- vis ab ipso fuerint omnibus pene praelati. tamen non sibi veiidicabant primatus gloriam. sed Ja- cobum. qui dicebatur Justus, apostolorum epi- scopum statuunt.*

Hucrespexitbullibruslib. de pot. papae, cum ait: Pelrum, Jacobum cl Joannein, primatus suos rejecisse, et in Jacobum nlinorem cos con- tulisse.

Alterum est Clrysoslomi. qui hom. 3. in Acta: I/dc.inquil. *Jacobi modestiam. Is acceperat Hierosolymis episcopi munus, et tamen hic nihil loquitur. Considera autem et aliorum discipu- lorum singularem modestiam, quo pacto conce- dunt ci solium, nec amplius ambigunt disceptan- tes inter se.*

Kcspondco nd primum argumentum. Christum non fuisse episcopum ullius particularis urbis, sed fuisse et esse pontificem, non solius Hicroso- lymac, sed totius Ecclesiae, neque ullum ei suc- cedere. cum semper vivat. Porro vicarium suum generalem magis decuisse, ul alibi, quam Ilicro- sohtnis constitueret: quoniam sicut mutabatur per Christi adventum lex et sacerdotium: ita etiam decuit. ul locus mutaretur summi Sacerdotis, cl fie- rent vere omnia nova. Atque ideo fortasse templum et Hierusalem brevi eversa et incensa post ascen- sionem Domini fuerunt.

Ad alteram rationem dico: Hierosolymorum Ec- clesiam matrem omnium Ecclesiarum antiquitate, cl muli s privilegiis insignem, ob Domini cl apo- stolorum praesentiam, qumn longo tempore Im- buit. et praecipue ob mysteria redemptionis no- slrne co loco perfecta cl consmnmnlatsed nihil hoc tamen praepredicare Petri primatui. Nam quemadmo- dum l cclcsiac Hierosolymorum Jacobus fuit pa- tor cl episcopus. ita Petrus fuit pastor cl epi- "i. opus totius Ecclesiae: ac proinde, etiam Iliero-

solyinac, quae universalis Ecclesiae porlio quae- dam est.

Ha solvunt hoc argumentum Chrysoslomus et Eulhymius m comment, nil. cap. Jo., quibus ac- cedit Bernardus lib. 2. de Consider, ubi ait: *Jaco- bus una Hierosolyma contentus, universitatem Petro cedit.*

Ad tertium ralionem respondeo: Lulherum non bene legisse nicnenum Concilium: nam. ul supra demonstravimus, in nicaeno Concilio datur epi- scopo Hierosolymac quartus locus inter patriar- chas, quantum ad honorariam quamdam sessio- nem; nullus autem locus quantum ad veram juris- dictionem: subjicitur enim ut simplex episcopus episcopo Caesariensi lotius Palaestinae melropo- lilnno.

Ad testimonium Euscbii respondeo: Jocum Eu- snbii sine dubio esse corruptum; nam etsi in Ba- silcensi codice versionis Itiillmi habeantur verba, /piae supra citavimus; lumen in codice Coloniensi, ab homine catholico verso edito, non habetur primulus, et pro illis verbis: *Apostolorum epi- scopum*, habetur, *Hierosolymorum episcopum.*

Quae lectio cochacrel inprimis cum Niccphoro, ita hunc locum allegante lib. 2. cap. 3. necnon cum ejusdem Euscbii sententia, qui in eodem lib. 2. cap. III. hist, dicit. Pelrum fuisse apostolorum maximum, et primorum principem.

Choneret deinde cum graeco codice, tam Vati- canae bibliothecae, (pam etiam Parisiens! nuper edito. Sic enim habetur in utroque Πέτρον γάρ ψήσι /αι Ιάκωβον καί Ιωάννη-/ μετά την ανάληψιν του Σωτηρο; ώ αν καί του υριου -ροτεπιμημενου μή ιΓ.<Λ'/.ά ζεσ^αι οόξη αλλά Ιάκωβον τον οίκοτον £~ισηο"ον Ιεροσ/.ύμων ΙλέσΟαι.

Clemens ergo alexandrines apud Euscbium non ait, Pelrum, Jacobum et Joannem detulisse pri- matum Ecclesiae universae Jacobo minori, cl eum episcopum apostolorum constituisse, quod absur- dissimum est: sed lanium ait, cos apostolos prae- cipuos non quaesivisse gloriam propriam, et ideo non sibi assumsisse episcopatum omnium eo tem- pore nobilissimum, sed eum Jacobo minori detu- lisse. Etsi enim episcopatus unius urbis non dero- gat primatui: tamen non parva gloria erat fieri epi- scopum Hierosolymac eo tempore, quo nullus erat ex particularibus episcopatibus illo nobilior.

Ad locum Chrysosloibi dico: loqui: Chrysoslo- nnum de solio particularis episcopatus, cum ait: *Apostolos concessisse Jacobo solium.* Nam quod absolute Chrysoslomus Petrum Jacobo anteposue- rit, ex plurimis eius locis manifestum csl. Nam in Jo. hom. ull. in illud. *Sequere me*, inquit: *Qui- bus iterum curam, et familiarem in cum affe- ctum ostendit. Quod si quis percunctaretur. quo- modo Jacobus sedem Hierosolymis acceperit* PHc- sponderem, *hunc Petrum totius orbis magistrum constituisse.*

Idem Chrysoslomus hom. '3. in Acta, post ea verba, quae nobis objiciuntur. subjungit de Pelro: *Merito, impiit. primus omnium auctoritatem u- surpat in negotio, ut qui omnes habeat in manu; ad hunc enim dixit Christus: Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.*

CAPUT XXVII.

De comparaliine Petri cum Paulo.

Alterum argumentum sumitur ab eo, quod Paulus per antonomasiam vocatur apostolus; inde enim sequi videtur, ut ipse potius, quam Petrus princeps apostolorum sit. Accedit quod in antiquis sigillis, quibus diplomata summi pontificis obsignantur, inveniuntur imagines Petri et Pauli, sed hujus a dextris, illius a sinistris. Quod etiam observavit s. Thomas in epist. ad Gal. led. 1. et Petrus Damianus in tract, de hac ipsa re.

Respondeo: Paulum vocari apostolum per antonomasiam. non quia fuerit major Petro potestate vel auctoritate, sed duabus aliis de causis, quae nihil detrahunt de primatu Petri. Una fuit, quia plura scripsit, et doctior a sapientiori fuit caeteris: lunc enim fere vocamus eum apostolum per antonomasiam, quando scripta ejus citamus. Altera fuit, quia ad apostolum proprie ut apostolum pertinet, plantare fidem: Paulus autem pluribus in locis plantavit Udem, quam ullus alius. Num ceteri apostoli missi sunt ad certas provincias, Paulus ad omnes Gentes, sine certae provinciae determinatione: et ipse de se ait: *Plus omnibus laboravi.* 1. Corinth. 15.

Testatur quoque Hieronymus in cap. 5. Amos, in illa verba: *Qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem* terrae, Paulum non solum plantasse iidem Christi per totum cum longissimum tractum, «pii et ab Hierusalem usque ad Illyricum, ut etiam ipse Paulus ait Hom. 15. sed etiam a mari rubro usque ad oceanum per lotum fere orbem, ut prius cum terra defecerit, quam studium praedicandi, itaque in eo, quod et proprium apostoli, Paulus excelluit, et sicut Petrus dicitur princeps apostolorum, quia institutus est caput et pastor ovium: ita etiam Paulus dici potest princeps apostolorum, quia munus apostolicum excellentissime adimplevit. Quomodo Virgilius dicitur princeps poetarum, et Cicero princeps oratorum.

(Iramque rationem s. August, paucissimis verbis complexus est lib. 3. ad Bonif. cap. 3. *Apostolus*, inquit, *cum dicitur. si non exprimatur quis apostolus, non intelligitur nisi Paulus, quia pluribus et epistolis notior, et plus omnibus aliis laboravit.*

Quod autem objicitur de imaginibus Petri et Pauli, quae ita disponi solent, ut Paulus ad dexteram Petri conspiciatur. nullis modis solvi potest. Primum enim, tametsi satis constat, Petrum Paulo auctoritate majorem fuisse, ut supra docuimus testimonio Cypriani in epist. ad Quintum, Augustini epist. 1^a). ad Hieron.: Hieronymi epist. 89. ad August. Gregorii hom. 18. in Ezech.: Theodorcti in epist. ad Leonem; et Oecumenii in 1. cap. ad Gal.: tamen etiamsi constaret, Paulum Petro omnibus nominibus anteponendum esse, nihil id romanis pontificibus olliceret, aut ipsi etiam Petri summo pontificolui. Aon quidem pontificibus romanis, quoniam ipsi tam Petrum, quam Paulum praedecessorem et parentem agnoscunt: siquidem uterque apostolus

romanam Ecclesiam fundavit, et gubernavit, ut praeter alios testatur Irenaeus lib. 3. cap. 3. et in urbe Bornae uterque per martyrium vitam finivit; itaque omnis Pauli gloria ad romanos pontifices perlinet. Nihil etiam Petri pontificatui officeret summa dignitas et auctoritas Pauli; quoniam extraordinaria erat, quanta tandem esset.

Quare, quemadmodum in populo Judaeorum major erat Moyses Aarone, et nihilominus tamen Aaron vere ac proprie summus pontifex fuit: et non Moysis, sed Aaronis posterum in summa illa dignitate path successerunt, quoniam potestas Moysis extraordinaria, Aaronis ordinaria erat: illa quoque si admitteremus. extraordinario privilegio Paulum Petro majorem fuisse; non propterea negaremus Petrum ordinarium, ac summum Ecclesiae pontificem fuisse.

Deinde potest etiam responderi: non esse hoc perpetuum, ut in antiquis imaginibus Paulus dexteram partem occupet. Siquidem in iis, quae Romae nunc exstant, ut in quibusdam Paulus cernitur ad dexteram, ita in aliis non paucioribus cernitur ad sinistram: et sicut in diplomatibus Paulus oblinet dexteram, ita in numismatibus oblinet sinistram.

Et fortasse consulto id Veteres observarunt, ut ex duobus summis apostolis modo unum, modo alterum anteponerent, nimirum, ut eo modo significarent, hos apostolos vel pares esse inter se, vel ceteris ignorari, uter alteri praestet: nam etsi Petrus major est potestate. Paulus major et sapientia, ut eleganter monet s. Maximus serm. ull. de sanctis Petro et Paulo, ubi Petro elavem potentiae, Petro elavem sapientiae datam esse dicit.

lime s. Lcoserm. 1. de nat. apostolorum. *Hos*. inquit, *gratia Dei in tantum apicem inter omnia Ecclesiae membra provexit, ut* eos in corpore, *cui caput est Christus. quasi geminum constitueret lumen oculorum: de quorum meritis atque virtutibus nihil diversum, nihil debemus sentire discretum, quia illos et electio pares, et labor similes, et linisfecit aequales.*

Et s. Maximus loc. not.: *Ergo*, inquit, *beatus Petrus et Paulus eminent inter universos, et peculiari quadam praerogativa praecellunt: verum inter ipsos quis cui praeponatur, incertum est. Puto enim illos aequales esse meritis, quia aequales sunt passione.*

Et s. Gregorius lib. 1. Dialog, cap. ull. *Paulus*, inquit. *apostolus Petro apostolorum primo in principatu apostolico frater est.*

Tertia quoque responsio adhiberi potest. Nam ut annotavit Antonius Nebrissensis in Annol. ad 50. Scripturae loca, cum duo simul incedebant, olim id observabatur, ut senior et honoratior ad laevam esset, junior autem latus ei dextrum clauderet, et nonnihil praecederet in signum obsequii: inde enim dicti sunt lalerones, et per contractionem latrones, qui dextrum latus nobiliorum hominum defensionis causa tegebant. Id ille probat multis argumentis, sed praecipuo testimonio duorum illustrium poetarum. Nam Ovid. lib. 5. Fastorum, de seno ait:

Et medius juvenum, non indignantibus illis, ibat, et interior si comes tinus erat.

Porro interiorem dici eum, qui ad partem laevam csl, ex Virgilio discimus, qui lib. 5. Acneidos ail dc Cloantbo, qui ad sinistram partem Gyae navigabat.

*Illa inter navemque Gyae, scopulosque sonantes
Iludil iter laevum interior, subilusque priorem
Praeterit.*

Addere possumus Eusebii testimonium, qui lib. 1. de vita Constant, scribit, sc vidisse in Palaestina Constantinum adolescentem obeuntem provinciam cum seniore Augusto, semperque ad dexteram ejus incedentem: neque dubium esse polesl, quin Constantinus adolescens, ac pene privatus in loco minus honorato esset, quam senior Augustus.

Neque his répugnai quod Ambrosius in scrm. de Pcnlcc., qui est Gl. el Hieronymus in Comment. 1. cap. ad Ephes., dicunt. sedere ad partem dexteram cssc majoris honoris signum. Nam absolute dextera honoratior est, cl praesertim in sedibus recto ordine collocatis: ut si ad parietem ponantur dirae sedes, el una alleram non legat, dubium cssc non polesl, quin dextera debeatur praeslantiori: tamen alia ratio est de incesso, cl quando unus alterius latus corporo suo tegit.

Jam igitur credibile est. initio coepisse depingi Paulum ad dexteram Petri ut juniorem cl minorem: nam idcirco in diplomatibus pontificiis ila Paulus ad Petri dexteram collocatur, ul cum praecedat. cl ferine totum legat, quod csl argumentum obsequii in Paulo, cl dignitatis in Petro. Quod autem postea coeperit pingi ad dexteram, cliam cum Petrum non legit, vel cum Chrislus, aul beata Virgo medium locum tcnent, cx imperitia facium videtur, nimirum, viderant alicubi Paulum depictum ad dexteram, ncc adverterant, sic cum cssc ad dexteram, ul Petrum legeret; inde existimarunt ob honorem Pauli id fieri, ac propterea, in sedibus quoque, vel cum inter se nullum distarent, dexteram partem Paulo tribuerunt.

Cacicrum non ob Pauli honorem id a Veteribus facium esse, vel inde probari potest, quod in omnibus aliis rebus semper Petrus Paulo anteponitur. Si nominandi sunt, Petrus praecedit: si in precibus invocandi, praecedit Petrus: si festi dies in corum honorem celebrandi: prior csl Peirus. Cur igitur in imaginibus ordo isle alioqui perpetuus mutaretur?

Denique, si haec aliquibus non probantur, admittere polesl, honoris gratia Paulum a dexteris Petri in signis el imaginibus collocari, cujus honoris caussae tres potissimum cssc videntur.

Prima, quoniam plus ipse videtur Ecclesiae profuisse, quam Peirus: plures enim cx Gentibus ad Chrisli fidem adduxit: plures provincias summo cum labore peragravit: plura scripta eaque utilissima nobis reliquit.

Ecclesia vero in colenda sanctorum memoria, non tam respicit gradum honoris quem habuerunt in terris, quam utilitatis quam posteris attulerunt: cum enim gratitudinis caussa eos honorcl, illis majorem cultum deteri, quibus plus debet. Cede Sto-plwnus cl Laurentius diaconi Ianium erani, quo-

rum ille s. Jacobo episcopo cl apostolo, iste s. Sixto summo pontifici ministravit; el lamcn Ecclesia magis honorat Slephanum quam Jacobuin. cl Laurentium quam Sixlum, quia clarissima horum diaconorum martyria loti Ecclesiae mirabiliter praeluxerunt: magis autem Slephanum cl Laurentium ab Ecclesia honorari quam Jacobum el Sixlum, vel ex eo perspicitur, quod illorum dies natales octavas habent, istorum non habent.

Pari ratione s. Hieronymus cl s. Thomas Aquinas simplices presbyteri fuerunt: Antonius, Benedictus, Franciscus, ne presbyteri quidem; cl lamcn ab Ecclesia, quod ad cultum attinet, nullis sanctis episcopis, et martyribus, cl summis etiam pontificibus praeponuntur, quoniam illi scriptis libris, isti ordinum religiosorum institutione plurimum Ecclesiae profuerunt.

Altera ratio est, quia Paulus doctor Gentium praecipue fuit, Petrus Judaeorum; ul igitur significaret Ecclesia, Gentiles Judaeis tandem antepositos cssc, ab eo qui dixit: *Major serviet minori*, Paulum anteposuit Petro.

Tertia ratio cssc potest, quoniam Petrus a Christo vocatus fuit, adhuc mortali el quodammodo in sinistris constituto: Paulus autem de coelo vocatus est a Christo immortalis, ul regnante ac sedente ad dexteram Palris. Alque hanc rationem attingunt cliam Peirus Damiani in epist. ad Dcsidcr. quam dc hac ipsa quaestione scripsit. Innocentius 111. in serm. de evangel., els. Thomas loci. i. in epist. ad Gal.

Addit Petrus Damiani et quaram rationem, quia videlicet Paulus de tribu Benjamin erat, el in ipso Benjamin demonstratus, ac typice expressus in Scripturis: porro Benjamin, etsi postremus erat inter frairessus, tamen cla palrc filius dexterae est appellatus, cl a Joseph omnibus fratribus antepositus. Vide in Genes, cap. 35. cl 42.

CAPUT XXVIII.

Refellitur objectio ex quindecim peccatis s. Petri a Magdeburgensibus concinnata.

Argumentum postremum sumitur ab horrendis lapsibus s. Petri, quos Magdeburgenses cnumcrant in Centur. 1. lib. 2. cap. 10. colum. 558. 559, 560. alque eos dicunt non sine consilio Spirilus sancti memoriae traditos, ne Petro nimium tribueretur, id quod posterioribus sacculis futurum cssc Deus praevidit.

Primum lapsum cssc volunt, quod Matth. 14. Petrus cx curiositate, ul ipsi dicunt, petierit a Domino, ul evocaretur in mare; idcoque postea punitus sil, cl in majora inciderit peccata, nempe in dubitationem.

Respondeo: nullum in hac re Petri cssc peccatum, sed contra potius singularem fidem. Nam si peccasset Petrus petendo, ul evocaretur in mare, non obtinisset quod petiit: non enim miracula Dei cooperantur peccatis nostris. Quare Maximus semi. 1. de nat. apostol. *Hic est*, inquit, *Peirus*, quem Chrisli esse confidenlissimum, subjecta ve-

stigiis ejus maria probaverunt. Num a Domino suo novos sibi duri in fluctibus gressus, ut fidelis poposcit, et ul dilectus c. meruib Qui ob id solum trepidasse visus est, ut fragilitas humana cognosceret, quanta csscl inter dominum scrvumque distantia. El infra: Vere beata Petri, et dum trepidat, mirabilis fides, quem nec perurgentis periculi potuit turbare formido. Clamando enim dum mergitur, Domine libera me, dose diffusus est, non de domino dubitavit, ne quis ergo timorem hunc gloriosissimi Petri ducat in vitium etc.

Secundo ponunt quod Mallh. 16. Peirus dixerit Chrisio: *Absit a te Domine, nonerit tibi hoc.* Quibus verbis foedum, inquiunt Mngdeburgenses, et horrendum lapsum commisit. Ei infra: *Disce verbis horrendus lapsus describitur, quo quidem aeternam meruisset damnationem, nisi cx ingenti misericordia esset retractus. Nec dubium est, quin serio tanlum peccatum fuerit deprecatus.*

Respondeo: longe aliler hoc facium d. Hieronymus aestimavit. nam in cap. 1 i. Mallh. *In omnibus locis, inquit, ardentissimae fidei invenitur Petrus. Interrogatis discipulis, quem homines dicerent Jesum; Dei Filium confitetur: volentem ad passionem pergere: prohibet: et licet erret in sensu, tamen non errat in affectu.* El in cap. 1G. *Mihi, inquit, hic error apostolicus, et de pietatis affectu veniens, nunquam incentivum diaboli videbitur.*

Terlio ponunt quod ail Petrus Mallh. 17. *Domine bonum est nos hic esse, si ris. faciamus hic tria tabernacula etc. Peccabat, inquit, Petrus. quod extra verbum Dei memoriam istius rei cultunique cogitaret instituere: immo et voce Patris coelestis ista superstitio Petri castigatur.*

Respondeo: quod Peirus nullo modo peccaverit, palet ex Marc. cap. 9. qui ail: *Nesciebat quid diceret, erani enim timore exterriti,* linquo Peirus raplus cnil quodammodo exla se, cum ea dixit, el licet in Inii excessu mentis erraro potuerit. ccrle peccare nullo modo potuit. Immo docet Chrysoslomus in hunc locum, ex maximo fervore Petri haec verba procedere: *Vides, inquit, quanto Christi fervore incendebatur, non enim quaerere debes, quam prudenter hortabatur, sed quam fervens charilate Christi, quamque inflammatus esset.*

Mirum est praeterea, unde novum cultum in memoriam Itranslignationis. cl superstitionem olfecerint Magdcburgcnses, cum Peirus clare dical: *Bonum est nos hic cssc;* el proinde tabernacula non m memoriam rei praelerilac, sed ad praesentem habitationem cum Chrisio glorioso erigere volueril. I nde Leo in serm. dc Transilign., dicil. bonum fuisse, quod Peirus petebat, sed minus ordinatum, quia nondum lempus oral adipiscendae gloriae illius. Ncc lamcn peccavit in petenda gloria ante lempus, quia nesciebat quid diccrcl.

Quartum lapsum in eo ponunt, quod Peirus tinus fuerit, el forlc non postremus ex numero illorum, qui agitabant quaestionem, quis eorum futurus esset maximus; quam inscitiam et ambitio-

nem Chrislus gravi oratione retundere cogitur. Mallh. 18.

At Scriptura nusquam dicit, in eo numero fuisse Pelrum: Paires autem in cap. 18. Mallh., Origenes, Chrysoslomus. Hieronymus, et alii diserte docent: non Petrum, sed alios discipulos eam quaestionem movisse, quia suspicabantur, Petrum omnibus anleponendum: et hoc ipsum ex evangclio colligitur. Nam cum dixisscl Mallh. cap. 17. extremo, Pelrum esse missum ad mare; subjungit initio cap. 18. *In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: quis putas major est.* Quibus verbis indicat, absente Peiro. quaestionem illam fuisse motam: siquidem ia illa hora qua Petrus ad mare amandatus fuerat, discipuli caeteri Dominum adierunt.

Quinlum lapsum esse volunt, quod Mallh. 18. Petrus resiringere voluerit remissionem peccatorum ad numerum septenarium, dicens: *Quoties peccabit in me frater meus. et dimittam ei? usque septies?* Nugae sunl pueriles: nec enim Peirus resiringere voluit, sed interrogat praeceptorem suum.

Sextum lapsum in eo constituunt. quod Mallh. 19. Peirus eruperit in illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia, quid ergo erit nobis?* Ubi videtur somniasse carnalia quaedam praemia, el arroganter cliam loquulus. Sed audi Chrysoslomi commentarium: *Aon ambitione, inquit. aul inani gloria: verum ul pauperum plebem introducat, haec dicil.* Ipse quoque Dominus non Pelrum arguit lanquam peccantem, sed ei maxima praemia pollicetur.

Septimum lapsum numerant, quod Petrus Jo. 13. dixerit: *Non lavabis mihi pedes in aeternum.* Peirus, inquit, *inscitia quadam et prava devotione negat se admissurum, ul Chrislus sibi pedes lavet.*

Respondeo: longe aliler ss. Paires dc acis Pelri judicant. Augustinus in hunc locum dicil, Pelrum id fecisse recusando, quod quilibet alius apostolorum fecisset. Chrysoslomus in hunc locum: *Non parui, inquit, amoris cl reverentiae argumentum fuit.* El infra: *Ob nimiam, inquit, dilectionem ila loquulus est.* liem: *Iu recusando vehemens Petrus. el in permittendo vehementior, utrumque cx amore.* Rasilius in serin, de jud. Dei qui moraliibus praeponitur, de hac rc loquens: *Nullius, inquit. peccati. nullius contemptus significationem dedit, verum potius excellenti erga Dominum honore usus est. et convenientem servo ac discipulo reverentiam ostendit.* Cyrillus lib. 9. cap. 1. in Jo.: *Jure, inquit, tantae rei pondus fidelis discipulus pertimuit, el solitae sibi usus reverentiae fructu, recusavit.*

Octavum lapsum esse volunt. quod Peirus dixerit: *Etiam si oportuerit me mori tecum, non, te negabo,* Mallh. 20. videtur enim mendacii arguere voluisse Dominum, qui eum negaturum esse prae-dixerat.

Sed audi Hieronymum in hunc locum: *Non est, inquit, temeritas, neque mendacium, sed fides est apostoli Petri, et ardens affectus erga Salvatorem.* Audi Clirysostomuni: Unde, inquit, *id tibi*

accedit? cx mullo certe amore, el mulla voluntate. Inq̃uc aut nullus hic lapsus fuit, aut auiuris ct pietatis excessus fuit.

Aonum in eo ponunt, quod in horto jussus vigilare obdormierit. Sed excusat eum ct apostolos rateros: evangelisla dicens: *Erani enim oculi coram gravati.* El sane cum ad mullam nodem vigilassent, non video, cur tam grave peccatum fuenl a somno superari.

Decimum lapsum numerant, quod Mallii. 26. Petrus Malcho auriculam abscident: *Contra Christi interdictum*, inquiunt, *gladio utitur, temerario cl impio conatu auriculam Malcho pontificis ministro amputans.* El infra: *Violenta vi Dei consilium in Scriptura praedictum, quantum quidem in ipso est, conatur impedire.*

At in primis mendacium csl, quod contra Christi interdictum Petrus gladio sil usus. Nihil enim Dominus praedixerat de gladii usu, praeter id quod habetur Luc. 22. *Qui non habet, vendat tunicam, et emat gladium.* El cum discipuli dicerent: *Ecce duo gladii etc.*; respondit Christus: *Satis est, idesl, sufficiunt gladii duo.* Quibus verbis etsi revera non praecipiebat ul gladio ulcrntur, tamen mullo minus prohibebat.

El quamquam Petri factum Dominus postea improbavit, quia non egebat illa defensione: tamen animum Petri nec Dominus reprehendit, et sancti Patres etiam laudant. Chrysoslomus hom. 85. in Matlh. *Tu, inquil. discipuli amorem pium et humilitatem considera. Alterum enim, idesl, ferire .liaichum, ex diligendi fervore: allerunt, idesl, reponeere gladium in vaginam ex obediencia fecerat.* Cyrillus lib. 9. cap. 35. in Jo. *Intentio*. inquit, *Pelri, qui gladium adversus hostes acccp̃u, a mandato legis non fuit aliena.* Ambrosius in cap. 22. Lucae: *Petrus, inquil, eruditus in lege. promplus affectu, qui sciret, Phinees reputatum ad justitium, quod sacrilegos peremisset, percussit principis servum.*

Blasphemum ergo, est, quod dicunt Magdeburgenses, Petrum impio conatu id fecisse, cl violenter impedire voluisse Dei consilium. Non enim cx odio contra consilium Dei. sed ex amore in magistrum suum, defensionem illam parabat.

Undecimo, ponunt negationem Petri, quam magnum peccatum fuisse non negamus, sed tantum abest, ut hoc peccatum obsil primatui. ul potius eum confirmet; sic enim ail Greg. horn. 21 in cvang. *Considerandum, inquit, nobis csl, cur omnipotens Deus eum, quem cunctae Ecclesiae praeferre disposuerat. ancillae vocem pertimescere, et se ipsum negare permisit. Quod nimirum magnae actum osse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is qui futurus crut pastor Ecclesiae, in sua culpa disce- ret. qualiter aliis misereri debuisset.*

Duodecimum lapsum faciunt, quod comprehenso Domino a Judaeis, praeclarus el animosus ille heros Peirus fugam arripuerit.

At primum non id solus Petrus fecit, sed, ul ail Matthaeus cap. 26. *Discipuli omnes relido eo fugerunt.* Deinde Peirus clsi initio fugit, tamen mox rediit: *Et sequebatur eum a longe*, ul ibidem legimus. Adde ultimo, quod nullum in hac fuga pec-

catum inesse videtur. Nani si Dominum sequi debuissent, vel ul eum defenderent, vel ul se morli objicerent sequi debuissent: at jam intellexerant. Dominum nolle defensionem ullam pro se flori; nec tenebantur se morli objicere, quin potius mandatum acceperant fugiendi: *Cum vos*, inquil Dominus Mattii. 10. *persequenlur in civitate una, fugite in aliam.*

Dccimumterlium lapsum esse volunt, quod post resurrectionem Domini, eum Petrus magno ardore ad sepulchrum cucurrisset, nondum tamen articulum resurrectionis recte percepit, ul Joannes sigmliet, cap. 20. Sed ibidem Joannes se ipse ac Petrum simul defendit ab ista criminatione, cum ait: *Nondum sciebant Scripturas, quia oporteret cum resurgere a mortuis.* Itaque ignoratione quadam laborabat Peirus eo tempore, sed absque culpa sua: nec enim ex illis eral, qui nolunt intellegere. ul bene agant, sed simpliciter ignorabat.

Decimumquarlum lapsum in eo ponunt, quod Jo. 21. curiose de Joanne quaesierit: *Ille autem quid? Nam a Domino reprehensus audivil: Quid ad le? Iu me sequere.* Caelerum, ista si curiositas dicenda est, venia dignissima est: nam, ut in hunc locum scribit Chrysoslomus, ex nimia charitale Pelri erga Joannem profecta csl. Existimabat enim Petrus Joannem cuperc, sed non audere dc se interrogare; propterea ul Illi gratificaretur, Dominum interrogavit.

Postremum lapsum in eo constituunt, quod Antiochiae non ambulaverit ad veritatem evangelii; cl idcirco merito a Paulo fuerit reprehensus. In quo peccalo referendo salis apcrlc majores suos imitantur, Mareionem videlicet haeresiarcham. et apostatam Julianum. qui gravissimi peccati n Paulo notatum, el reprehensum Petrum fuisse dicebant; quorum calumnias jam olim refutarunt Tertullianus lib. 4. adv. Mansion., cl Cyrillus lib. 9. in Julian. Ites autem ita se habet.

Apostolus Petrus cum Antiochiae degerei, Christiana libertate cum gentibus cibum capiebat: supervenerunt interim Judaei quidam a Jacobo apostolo ad Petrum missi. Tum Petrus cogitare coepit, vix posse se offensionem. aut Gentilium, aut Judaeorum evadere: nam si pergeret cum gentibus cibum capere; sine dubio Judaeos offenderet, qui adhuc infirmi iu fide cum essent. nondum sibi persuadere potuerant, licere Judaeis cibis gentium uti: sin autem segregaret se agentibus, cl scor- sim cum Judaeis cibum sumeret; in offensionem Gentilium incurreret. quippe qui aut Pelri levitatem arguerent, aulexemplo tanti viri ipsi quoque judaizare inciperent. Itaque in hac fluctuatione animi beatus apostolus id elegit. quod minus mahim putavit. ul videlicet quia Judaeorum praecipue apostolus erat. Gentiles potius. quam Judaeos offenderet. Paulus autem electionem illam improbavit, el Petrum salis acriter reprehendit.

Jam hoc Pelri facium graeci Patres omni peccato vacare volunt, ul palet ex comment, eorum in cap. 2. ad Galat. cl graecis subscripsit s. Hieronymus, lum in comment, ejusd. episl., tum m episl. 89. ad August, plerique autem Lilinorum peccatum aliquod in hoc Pelri facto agnoscunt, ut

Tertullianus lib. 4. in Mncion.. Cypti-‘iuis ‘|l
ipisl. nd Quintum, Ambuisms in <.;p. ~· Gal.d.
Auguslintts in episl. ad Illicrony. 8.'>· ,I *'.
goniis lib. 28. Moral, cap. 12. el alii nonnulli.

Cactorum, sine dubio peccatum illud nui venia-
le, ac levissimum fuit,nui etiam solum inalcrialiler
peccatum fuit, idesl, erratum quoddam,sed absque
ulla Pelri culpa: siquidem cerium csl. cum optimo
animo fecisse quod fecit.

Quod aulcm crravcrl in eligende, causa fuit,nut
aliqua incoinideralio: ct tunc peccatum fuit venia-
le, nut defectos luminis, cl ignoratio quaedam in-
voluntaria; cl tunc nulla culpa sua id fecit. Credi-
bile aulein csl, divinam providentiam id egisse, ul
in eo negotio magis illustraretur P.uli, quam Pelri
mens , ul exemplum utilissimum haberemus, tam
libertatis in Paulo, quain p ititidiac cl humilitatis
in Peiro.

LIBER SECUNDUS

DE SUMMO PONTIFICE

CAPET PRIMUS

Proponitur quaestio: An b. Petrus Romanus fuerit, ibidemque episcopus existens mortuus sit.

Constitutis iis, quae ad Petri primatum explicandum, et defendendum perlinebant. ad ea veniendum nobis est, quae ad primatum successorum ejus perlinent. Quoniam autem jus successio- nis pontificum romanorum in eo fundatur; quod Petrus Romae sedem suam jubente Domino collo- caverit, atque ibidem usque ad mortem sederit; prima nascitur quaestio: /In Petrus Romae epi- scopus fuerit, nec inde unquam sedem suam alio transtulerit.

Haeretici hujus temporis plurimi in dubium re- vocant, id quod jam supra 1500. annos constantis- sime a toto orbe terrarum creditum est, nimirum, b. Petrum episcopum romanum fuisse, ac Romae per crucis martyrium spiritum Domino reddidisse: sed alii modestius, alii impudentius hoc argumen- tum tradant.

Primus quod sciam qui docuit, b. Petrum neque episcopum fuisse Romae, neque Romani ipsam un- quam vidisse; fuit Gulielmus quidam Joannis Wi- celdi praeceptor, ut Thomas Waldensis refert lib. 2. doctr. lib., ari. 1. cap. 7. Hunc scquulus est Illyricus Vclenus lull>cranus, qui librum integrum de hoc re edidit, in quo 18. persuasionibus (sic ipse eas vocat) demonstrasse se putat. Petrum nun- quam fuisse Romae, citam Petrum, quam Paulum, non Romae, sed Hierosolymis esse occisos. Itaque quo opere ad finem libri allinunt. se sine ullo du- bio immarcescibilis coronae praemia a Deo perce- pturum. Elsane si mendacia coronantur a Deo, splendidissimam coronam sine ulla dubitatione Vc- lenus accipiet.

Illyricus quoque in lib. conl. prim., papae: *De- monstratio*, inquit, *certa est. Petrum Romanum non fuisse.* Joannes Calvinus lib. i. Instil. cap. G. § 15. postquam rem totam esse dubium ostendit, ita Concludit: *Tamen*, inquit, *propter scriptorum consensum. non pugno quin illic mortuus fuerit, sed episcopum fuisse, praesertim longo tempore, persuaderi nequeo.* Similia habent Magdeburgen- ses. Cent. 1. lib. 2. cap. 10. col. 561.

Est autem observandum, quatuor esse quae in dubium revocantur. Primo, an Petrus fuerit Ro- mae? Secundo. an sit mortuus Romae? Tertio, im fuerit episcopus Romae? Quarto, an romanum episcopatum semel susceptum nunquam muta- verit?

Ex his quatuor, solum postremum, est requiritur necessario, est sufficit ad romani pontificis prima- tum constituendum: quae causa fuit. cur Calvi- nus solum hoc quartum nullo modo admiserit, cum de caeteris tribus parum sollicitus esset; nam il- lud primum neque requiri, neque sufficere planum est, cum multi veniant Romam, qui lamen romani pontifices nunquam evadunt, est multi romani pon- tifices nunquam fuerint Romae. ut Clemens V. Joannes XXII. Benedictus XII. Clemens VI. Innocen- tius VI. qui in Galliis ordinati, ibidem semper man- serunt.

Alterum item neque requiri, neque sufficere, tes- tantur nulli romani pontifices, qui extra Romani mortui sunt: nam Clemens I. obiit in Ponto, Pontia- nos in Sardinia, Joannes I. Ravennae, Agapetus Conslanlinopoli, Innocentius III. Perusiae, Inno- centius IV. Neapoli, Joannes XX. Viterbii, est alii in aliis locis. Idem testantur multo plures, qui quo- tidie moriuntur Romae, nec lamen romani pontifi- ces sunt.

Tertium autem requiri, sed non sufficere, ex eo colligitur, quod Petrus episcopus Antiochiae fuit

cl lamen quoniam sedem alio transtulit, nunquam deinceps locum primum episcopi anliocheni habuerunt: igitur quartum solum et requiritur. et sufficit. Quia lamen omnia sunt vera, suis ac propriis argumentis singula demonstrabimus.

CAPUT II.

Quod Petrus Romae fuerit.

Ac ut a primo incipiamus, scilicet Petrum Romae aliquando fuisse ostendimus, primum ex testimonio ipsius Petri, qui sic ait ad finem prioris epistolae: *Salutat vos Ecclesia in Babylone collecta. et Marcus filius meus.* Hanc enim epistolam ex Roma scriptam esse, quae dicitur Babylon a Petro, testis est Papias apostolorum discipulus apud Eusebium in lib. 2. hist. cap. 15. *Papias*, inquit Eusebius, et hoc dicit *quod Petrus in prima epistola sua, quam de urbe Roma scripsit, meminerit Marci, in qua tropice Romam Babylona nominavit. cum dicit: Salutat vos ea, quae in Babylone est electa Ecclesiae. et Marcus filius meus.*

Testis est etiam Hieronymus in lib. de vir. illustr. in Marco, cujus haec sunt verba: *Petrus in epistola prima sub nomine. Babylonis figuratiter Romam significans: Salutat*, inquit, *ros Ecclesia, quae est in Babylone collecta.* Eodem modo exponunt Oecumenius. Reda, et quotquot in banc epistolam commentaria ediderunt.

Praeterea Joannes in Apocalypsi passim Romam vocat Babylonem, vel Tertullianus annotavit lib. 3. con. Marc., et lib. con. Jud., et aperte colligitur ex cap. 17. Apoc., ubi dicitur Babylon magna sedere supra septem montes, et habere imperium super reges terrae: nec enim alia civitas est, quae Joannis tempore imperium habuerit super reges terrae, quam Roma, et holissimum est, supra septem colles Romam aedificatam esse.

Denique adversarii passim clamant. Romam esse Babylonem de Apocalypsi. Ideo enim Lutherus librum inscripsit de Babylonica captivitate, et Magdeburgenses, non alia de causa recipiunt Apocalypsin in numerum divinorum librorum, quam quod in eo libro multa adversus Romam sub nomine Babylonis dicantur, vide Centur. 1. lib. 2. cap. L col. 56. Quare si Roma in Scripturis est Babylon, vel ipsi volunt, et Petrus ex Babylone scribit; cur ex Roma scribit.

Respondet Velcius: *Ac vera Babylon, inquit, duplex tantum fuit, una apud Assyrios, altera apud Aegyptum, quae, nunc dicitur Chayrum; ex quo sequitur. Petrum ex Assyria, vel ex Aegypto. non. ex Italia scripsisse, cum ex Babylone scripsit.*

Sed nihil dicit Velcius. Nam Petrus non de Babylone proprie dixit, sed de ea, quae figurate Babylon dicitur in Apocalypsi, loquitur, ulex pluribus ostendimus, quibus certe magis credendum est, quam uni Velcio, qui nullum pro sua expositione auctorem proferre potuit. Alii respondere nobis Velcius: si nulla fuit Babylon extra Assyriam, et Aegyptum, quocumque illa Babylon, quae

in Apocalypsi habere dicitur imperium super reges terrarum? Constat enim id neque Assyriae, neque Aegypto convenire.

Sed instat Velcius: *Si apud Petrum, inquit, nomine Babylonis intelligunt Romam, vel etiam apud Joannem; igitur rede faciunt omnes qui recedunt a romana Ecclesia; non Apocal. 18. sic legimus: Cecidit. cecidit Babylon magna, et facta est habitatio daemoniorum, et custodia omnis spiritus immundi etc.* Et rursum: *Exile de illa populus meus, vel ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis.*

Respondet: Babylonem vocari, non romanam Ecclesiam, sed romanam urbem, qualis erat Joannis tempore. Nam vel exponit Tertullianus lib. 3. con. Marc., quemadmodum vera Babylon fuerat caput imperii, et regem habuerat Nabuchodonosor, qui populum Dei persequabatur, et in captivitatem abducebat: ita quoque et Roma tempore apostolorum erat caput imperii, et imperatorum habebat Neronem, qui populum Dei crudelissime persequabatur.

Ita dicit, autem Joannes hanc Babylonem ruituram, quia romanum imperium delendum erat: id quod jam fere factum esse cernimus. An non enim Gothi, Avandali. Hunni. Longobardi. romanae urbis imperium fecerunt ad nihilum redegerunt?

Eandem Babylonem vocat habitationem daemoniorum, et custodiam omnis spiritus immundi, quia vel ait s. Leo serm. I. de nat. apost. Cum omnibus dominaretur Gentibus. omnium Gentium serviebat erroribus. De hac dicit: *Erit de populo meus, quod intelligitur corde, non corpore, vel s. Augustinus exponit in Brev. collat., collat. 3. Jubet enim Joannes. vel sancti non jungantur cum Ethnicis et Idololatriis, morum et vitae similitudine. tametsi in eadem urbe simul cum eis esse possint. Inde etiam constat propter haec verba Joannis, nunquam Christianos de urbe exivisse.*

Quocirca b. Hieronymus in epist. ad Marcel., qui nomine Paulae et Eustochii eam horlatur. vel ex Umna in Bethlehem migret; postquam haec verba de Apocalypsi contra Romam protulit, subjungit continuo: *Esi quidem ibi s. Ecclesia, sunt Irophaea apostolorum et martyrum, est Christi vera confessio, est ab apostolo praedicata fides, et gentilitate calcula, in sublime quotidie se erigens nomen Christianum etc.*

Quibus verbis docet, non contra Ecclesiam romanam, sed contra gentilitatem romanam Joannem esse loquutum. Et lib. 2. in Jovin. prope fin. sic alloquitur Romam: *Ad te. inquit. loquar, quae scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione destitit.*

Secundo probatur hoc idem ex Aci. ull. et ex epist. ad Rom. Constat enim ex locis, Romae, multos fuisse Christianos, immo Ecclesiam amplam et florentem. antequam Paulus eo veniret. Peto igitur: quis illos Christianos fecerit, si Petrus non fuit Bomae? Nam quod Petrus primus omnium praedicaverit Romanis. et Ecclesiam fundaverit antequam Paulus eo veniret, nulli Veterum scribunt:

quod aulem aliquis alius id frerril, non potest ullo (inno argumento demonstrari.

Certe Irenaeus lib.3. cap. 3.dicit, romannm Ecclesiam a Petro et Paulo fundatam, idest. primum a Petro, deinde a Petro et Paulo simul. Eusebius lib. 2. hist. cap. 15. de Petro loquens: *Salutaris*, inquit, *praedicationis verbo PH/MIS in urbe Iuliana evangeUi sui clavibus januam regni coelestis aperuit*. Arnobius lib. 2. cont. Getii, dicit. Romam ideo conversam ad Christum, quia viderat Simonis magi igneas quadrigas Petri ore difflatas, Christi nomen invocato continuo evanuisse.

Epiphanius haeres.27 quae csl Cnropocratis: Primi, inquit, in/lomu p/erunt *Petrus et Paulus*. Chrysostomus in psal. 58. *Piscator Petrus quoniam civitatem maxime regiam occupavit,etiam post mortem resplendet sole clarius*.

Paulus Orosius lib 7. hist. cap. 6. *Exordio*, inquit, *regni Claudii. Petrus apostolus Domini nostri Iesu Christi Romam venit, et salutarem cunctis fidem fidei cerbo docuit, potentissimisque virtutibus approbavit, atque exinde (nota) Christiani Romae esse coeperunt*. Leo serin. I. de nat. nposl. *Cum apostoli imbuendum evangelio mundum distributis sibi terrarum partibus suscepissent, beatissimus Petrus princeps apostolici ordinis, ad arcem romani destinatur imperii*. Theodoretus in cap. I.ad Burn.: *Primus*, inquit. *eis (Romanis) magnus Petrus doctrinam euangelicam praeiuit*. Gregorius Turonensis l b. I. lll. cap. 25. ubi (livrât Petrum sub Claudio Romam venisse, subiungit: *U> illis diebus Christiani apud civitatem romunum esse coeperunt*.

Theodosius imperator. C. de sum. Trin. cI Fid. Cath.,1. *Cunctos populos*, inquit: *Cunctos populos, quos clementiae nostrae, regii imperium, in Iuli volumus religione versari, quoniam. Petrum apostolum tradidisse Romanis religio usque adhuc insinuata declarat*.

Adde Sybillae Erythraeae vaticinium, quae inter caetera praedixit, Christum non in gladio cl bello Aeneadem urbem sibi subjecturum, sed in hamo piscanlis. Refert lior vaticinium Nicolaus Sandonis lib. 7. dovisib. .Moriar, png. 250. Respondet Vt lemis: salim po'l passionem Christi, adhuc Tiberii lempore, coepisse Romae esse Christianos, m tradiml, inquit. Orosius lib. 7. lllsl. Tertullianus in Apolog.. Platina in vil. Chr. et Tranquillus hi iit. Tiber. Ex quo sequitur, non fuisse a Petro cl. in l'. f Iesi. in fundatam, quippe qui dicitur lumpsin' Cl.mdii primum Romam venisse.

IdtlamiH in gralamVi leni testimonium Ch menti'. l b. I. Recegml. uhi legimus, Barnabam lemi're Tiberi Rf.mae praedicasse. Quern sequutus b'Irotheus lyrensis. m sympsi did. Barnabam «"»· primum qui-Runluc piacdicarit.

Ilf 'p'.ntleo. falsum esse, quod ulli fuerint C.liri'ti. m llo mntempore Tiberii: xerissimui uqtm esse •nodi' 'n ' dicunt . primum Petrum praedicasse boni, ni' idque b-ntpore Claudii. Nam ex qmilimr

Uiter'hus i \elenn < ilnlis, duo antiquissimi Tranquillus el TtrlulltanUB non hoc dicunt . menlitur-Ψ * aperte \tlcnus, lvñq· l> in pro faluinc saqcle

jural per conscientiam suam . se milium mendacium, uullamque fraudum obtrudere velle. Tranquillus enim m vit. Tiber, nun meminit Ghnsli.iiiorum, scd in vita Claudii, ubi dicit,Judaeos Chrislo impulsore tumultuantes a Claudio fuisse Roma expulsos: id quod nostrae sententiae favet; id enim contendimus, lempore Claudii coepisse llo.nae esse Christianos.

Tertullianus vero in Apolog. polius contrarium indicat. Nam dicit, Pilatum ex Palaestina scripsisse Tiberio de resurrectione Christi, et quod a multis Dcus credebatur: Tiberium aulem retulisse ad senatum, an videretur Chrislus m DCum recipiendus ; porro senatum recusasse , propterea quod antea coepisset a populis Deus haberi , ul Pilatus scripserat, quam a senatu eonsecratus esset. Ex qua narratione non polesl colligi,tunc Romae fuisse Christianos, sed polius non fuisse: si enim fuissent, cx illis prius Tiberius cognovisset famam Christi quam cx literis Pilati.

Porro Orosius quem sequutus est Platina,ad verba Tertulliani addidit, senatum decrevisse, exterminandos cx urbe esse Christianos, quod non ita intelligendum csl,quasi lunc in urbe Christiani essent: idem enim Orosius in eodem lib. 7. diserte docet, non fuisse Christianos Romae, nisi post Petri adventum; Petrum autem imperante Claudio venisse. Itaque sensus edicti senatus hic erat,ut nun reciperetur ullo modo Christiana religio, el cx urbe exterminarentur si qui unquam Christiani advenirent. Quod tamen edictum nullam vim habuit, nam ul ibidem Orosius refert, Tiberius puciam slaltiil accusatoribus Christianorum.

Ad illud de Barnaba respondeo: non esse verisimile, Barnabam praedicasse Romanis lempurc Tiberii. Constat enim nullum fuisse ausum praedicare Gentilibus antequam Petrus coelesti visione admoneretur, Act. 10. et 11. Ab illo aulem leliipu* re semper foil Barnabas cum Paulo coiijunctus usque ad peractum Concilium hierosulymitamim , ul paid Act. II. 12. 13. 15. el 15. cl cum Paulus loto illo lempore non iverit Romam ; constat nec Barnabam ivisse. Celebratum aulem csl Concilium hierosolymilammi anno 18. post passionem Domini, ul colligitur cx Paulo ad Galal. I. el 2. qui erat amitis 13. a morlc Tiberii; non igilur Tiberii temporibus Barnabas Romam venit.

Adde huc,libros Recognitionum apocryphos censer. Purro synopsim quae Doroltheo tyrcliisi falso adscnбилur, plenam esse narrationibus conticiis alque mendacibus.Nam (ul alia praelermillamjqua ralionc ancior ille defendi polesl, cum inter discipulos 72.numereI Emnmclium reginae Aelliio puui, quem a Philippo conversum constat, post ascensionem Domini : et Juniam episcopum facial,quam lamen certum csl focminam quamdam luisse ? el Caesarem, cujus meminit Paulus ad Philippenses, discipulum Chrisii el episcopum fuisse dicat, cum perspicuum sil, de Nerone Caesare Paulum esse loquitilum ?

Adde ultimo, quod si reciperemus Recognitionum libros, cl Durolhuei synopsim, adhuc parum, aul nihil Volentis lucraretur. Idem enim Clemens, quem Dorothacus sequutus esi, ibidem reieit,

Humabam nihil profecisse Hamac . el slaliin post primntn conciuncm sine fructu habilam in Judaeam rediisse.

Tortio probalur cx historia do evangelic Marci. Scribunt enim constanter gravissimi anciores.Marcum Ilûinne scripsisse evangcliûm , prout ibidem Petrum praedicantem audierat, id enim scribil Eusebius lib. 2. hist. cap. 15. cx Papia, cl Clemente (dexandrino. Idam asserit Irenaeus lib. 2. cap. 1. Hieronymus de v:r. illuslr. in Marco , el Damasus in punlif. in vita Pelri. Idem Isidoros in vita Marci, cl Ado in Chronico anni 15. Denique Tertullianus lib. i. coni. Mure, dicil. Marci evangclmm Pc-lro odseribi, co quod Man us Peli i interpres, el discipulus fuerit, sicut Lucae evangclium tribuitur Paulo. *Coepit enim, inquit. magistrorum videri quae discipuli promulgarinl.*

Respondet Yelcnus: istos omnes esse dcccplôs, quod non adverterint duos fuisse Marcos . unum qui dicebatur Joannes Marcus, de quo lit mentio m act. aposl. cap. 12. cl 15. ull-rum, qui dicebatur Marcus Aristarchus, dc quo iu cpisl.ad Philoni. Ex his enim duobus priorem scripsisse cv.uigeliuiu , cl fuisse episcopum ulcxandrinum, el Petri discipulum ac sedatorem, sed ltoniam nunquam vidisse: posteriorem Hornae fuisse cum Paulo , sed c-vangelium non scripsisse. Porro veteres Paires . quae duobus Marcis conveniunt uni attribuisse : proinde in eum errorem lapsos esse ul existimareni. Marcum Hornae scripsisse evangclium.

Al noster Vclenus Iria poccala committit: unum, quod existimet in cpisl. ad Philem. Marcum Auslaielnim unum hominem esse, cum apertissime, sint duo: sic enim Paulus loquiluri&Uutal *te Ephras concaptivus meus iu Christo Jesu, Murcus, Aristarchus, Demas ct Ducas, adjutores mei.* El darius Colus, ull. *Salutat ros.* inquit. *Aristarchus concaptivus meus, el Marcus consobrinus Ilarnabae.*

Alterum, quod velit Marcum cvangelislam non fuisse unquam Romae. quia fuil episcopus alexandrinus, quasi non potuerit ex Horna Alexandriani a sancio Petro nulli: vel cliam ex Alexandria venire Hornam, ct rursum ex Roma reverti Alexandriani.

Tertimn, quod asserat a Joanne Marco scriptum evangclium esse : nam Joannes Marcus ihirnabae consubrinus enti, cl Pauli discipulus, ut colligitur ex cap. 12. et 15. Vcl., el cx cpisl. ad Coloss. cap. ull., el supervixit usque **adii**, annum Aeronis. Siquidem Paulus in cpisl. poster, ad Tini.. quam scripsit 14. Aeronis anno,martyrio suo imminente, jussit Marcum ad se venin*. Marcus aulemevangolista el episcopus Vlexandiae an m S. Aeronis occisus est, ul Eusebius in Chion.. Hieronymus in lib. dc, vir. illuslr. in Marco scribunt.

Quarto probari polesl hoc idem ex historia de Simone mago a sancio Pelio Hornae gloriosissime superato, quam esse vciissimiyn nullis Veteiiim testimoniis supra demonstravimus. Accedant postremo argumenta omnia , quibus in sequenti capite. planum faciemus . s. Pclrum pn» Chrislo Hornae martyrium subiisse: nec enim Hornae mori potuit qui Romae nunquam luit.

CAPIT III.

S. *Petrum Romae mortuum esse.*

Jam vero s. Pclrum non solum Romam aliquando venisse, sed cliam Romae una cum Paulo pro Chrisii gloria vitam posuisse, testantur in prums eorum sepulchra. Aam si Hornae Pelrus el Paulus mortui non sunl: quis eorum corpora Hmnam detulit ? unde , el quando , el quibus testibus detulit? Si furie respondeant: Apostolorum corpora Romae non esse; tibinam, quaeso, sunl? cerle nusquam alibi esse dicuntur. Aec csl verisimile sum-morum apostolorum corpora neglecta fui»se, cum tui sanctorum aliorum corpora videamus dilige alissime conservata.

Hoc argumentum Ianii fecit Eusebius, ul superfluum putaverit alia quaerere; sic enim ait. lib. 2. hisl.cap.25.*Igitur Nero, ul apertum se hostem divinitatis piclatisqueyrofessu* est, ipsorum prius apostolorum, quippe, qui duces cl signiferi erani in populo Dei, expetit neces: el Paulum quidem cupite in ipsa urbe Horna . Petrum i ero crucis patibulo condemnat. Horum testimonium quae-rere extrinsecus superfluum puto , cum rem gestam insignia usque in hodiernum el splendidissima eorum monumenta teslenlur:*

Deinde testatur hoe idem consensus lotius orbis terrarum, qui praecipue ex peregrinationibus ad limma apostolorum colligitur. Scribil enim Auidatis l. m episl. ad Michael., tot milia hominum ex omni orbe terrarum religionis emissa ad sepulchra apostolorum quotidie confluere, ul ipsa sol i romana civitas salis ostendat. Ecclesiam Chrisii esse catholicam sive universalem, cum cx omni hominum genere semper nulli ad sepulchra Pelri cl Pauli conspiciuntur.

Sed neque negant adversarii, persuasum fuisse omnibus Christianis usque ad tempora Joaunis \ i clef. idesl. usque ad annum fere H00. b. Pelium Romae fuisse el mortuum esse: non csl aulem ullo modo credibile, in lain longo lempore numquam luisse aliquem, qui errorem istum, si error esset, detegeret, praesertim cum id, quod tolus mundus liundiu credidil, non sil res aliqua gesla in angulo. el in momento, el sine testibus , ut facile lingi el diDiculler refelli polucril. Dicimus enim. s. Pelium m urbe Roma mullos annos poiililicaiiun gessisse. el tandem post devictum poblici: Simonem magum jussu imperaturis putealissimi, el fama ciudelilalis Holissimi in crucem actum. capile deorsum vi rso vilain lliiiv s.-e.Quomodo credibile e>l rem istam, quam tam celebrem fuisse dicimus, esse fais un. ei neminem fuisse per annos UDO. qui eam refelleret?

Postremo testantur hoc idem lesiiinnnia veli-rum Palrum graecormn el Latinorum. Ignitius,.qui lempore apostolorum vixit, iu episl. ad Rom..cujus magnam pariem reciiiii b. Hieronymus m lib. de vir. illuslr. in Ignatio, rogans Ilmu nius m: rupe lirent passionem ejus. ait: *Jo/i sicut pelrus el Paulus praeripio vobis etc.* quibus v< rb.s videtur alludere ad passionem Pelri et Pauli, quae p.mlo nati sunl impedire eorum passiones: nam laciymis

suis Petrum coegerunt ex urbe discedere, cum ad supplicium a Nerone quaereretur. Dicit ergo Ignatius, etsi ego non possim vobis praecipere, ul poterant Petrus el Paulus: tamen rogo, nc me impediat, sicut illos impedire conati estis.

Dionysius Corinthius, qui centum annis ab obitu apostolorum floruit: cum Hornae esset, ul Eusebius refert lib. 2. hist. cap. 25. Inter caetera sic ait: *Ambo, inquit. in hac urbe simul docentes, etiam martyrio pariter, uno eodemque tempore coronati sunt.* Cajus, qui circiter 50. annos, fuit Dionysio posterior apud eundem Eusebiuin, ibidem sic ait: *Ego, inquit, habeo trophaea apostolorum, quae ostendam. Si enim procedas via regali, quae ad Vaticanum ducit, aul via Ostiensis. inuenies trophaea defixa, quibus ex utraque parte constitutis, romana communitur Ecclesia.*

Egesippus el ipse vicinus apostolorum temporibus hb. 3. doexcid. Hicros. cap. 2. lotam historiam prolixè rccilakaddcns ad ea quae priores dixerunt, Petrum capite deorsum verso crucifixum, ul ipso postulaverat. Eusebius in Chron. anni 71. a Christo nato, *Primus, inquit. Nero super omnia scelera sua etiam persecutionem in Christianos fecit. in qua Petrus el Paulus gloriose Romae occubuerunt.*

Theodoretus in episl. ad Leonem papam. de Roma loquens: *Habet, inquit. communium Patrum et veritatis tinctorum Petri et Pauli scpulchra, quae fidelium animas illuminant.* Origenes lib. 3. in Genes, ul referi Eusebius lib. 3. hist. cap. 2. *El Petrus, inquit, nd ultimum in urbe Roma commoratus, ibi ei crucifixus est, deorsum capite demerso, quod ipse ita fieri precatus est, ne exaequari Domino videretur.* Aihanasius Apol. pro fuga sua: *Petrus, inquit, el Paulus cum audissent, oportere se Hornae martyrium subire, non abjecerunt eam profectionem, sed cum gaudio abierunt.*

Chrysoslomos bom. 32. in episl. ad Rom. *Non ila coelum splendescit, quando radios suos sol rr se dimittit, quemadmodum Romanorum urbs duas illas lampadas ubique terrarum effundens. Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus. Considerate. el horrete quale spectaculum visura sit Roma. Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgentem, in occursum Domini sursum ferri.*

Ex Laiinis Tertullianus de praescripl. St Italiae, inquit. *adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto esl. Felix Ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni dominicae adaequatur, ubi Paulus Joannis exitu coronatur.* Lactantius lib. i divin, instil, cap. 21. *Chrislus, inquit, decedens aperuit discipulis suis futura omnia, quae Pelrus el Paulus Romae praedixerunt.* El infra: *Cum eos Nero interemisset Judacorum nomen, rigentem Vespasianus cxlinxit, fecitque omnia quae illi futura praedixerunt.*

Imbrosius in Orat. conl. Auxcn., quae habetur hb. 5. episl. .Nocte, i'clrus, muro egredi coepit,

el videns sibi in porta Clitristum occurrere, urbemque ingredi, ait, Domine quo vadis? respondit Chrislus, venio Romam iterum crucifigi: intellexit Petrus ad suam crucem divinum pertinere responsum etc. El infra; *Slatimque correptus per crucem suam honarificavit dominum Jesum.*

Hieronymus dc vir. illusr. in Pciro: *Simon Petrus, inquit, ad expugnandum Simonem magum Romam pergit, ibique 25. annis cathedram sacerdotalem tenuit usque ad ultimum, idest, It. Neronis annum, a quo et affixus cruci, martyrio coronatus est. capite ad terram verso.* Augustinus lib. I. cap. 10. do cons, evang. *Merita Petri el Paulipropter eundem passionis diem celebrius el solemnius Roma commendat.* Maximus serai. 5. dc nat. apost. *Petrus, inquit, el Paulus martyrium pertulerunt in urbe Roma, qua principatum, et caput oblinet nationum, scilicet ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis.*

Sulpitius lib. 2. sac. hislor. *Divina apud urbem religio invaluerat, Petro ibi episcopatum gerente, el Paulo postea Romam adducto.* El infra: *Paulus ac Petrus capitis damnati, quorum uni cervix gladio desecta, Petrus in crucem sublatus esl.* Paulus Orosius lib. 1. hist. *Nam primus (Nero) Romae, Christianos suppliciis, et moribus affecit, ipsumque nomen exstirpare conatus. beatissimos Clirisli apostolos Petrum cruce, Paulum gladio occidit.* Eutropius lib. 7. inviti Neronis; *Denique, inquit, omnibus flagiliis suis etiam hoc addidit, quod sanctos Dei apostolos Petrum Paulumque trucidavit.* Paulus natali 3. *Ipsaque coelestium sacris procerum monumentis Roma Petro Pauloque potens.* Lsidorus in vita Petri: *Septimo, inquit, el tricesimo anno post passionem Domini a Nerone Caesare in urbe Roma, deorsum verso capite, ul ipse voluit, crucifigante esl.*

Leo serm. I. de nat. apost.: *Hodierna, inquit, festivitas praeter illam reverentiam, quam toto terrarum orbe promeruit, speciali el propria nostra urbis exaltatione veneranda esl, ul ubi praecipuorum apostolorum glorificalus esl exitus, ibi in die martyrii eorum sil letitiae principatus.* Gregorius Turonicus lib. 1. cap. 25. *Nero, inquit, Petrum cruce, Paulum gladio jubet interfici.* Gregorius papa lib. 6. episl. 37. dc romana Ecclesia loquens, *Petrus, inquit, sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, el praesentem vitam finire, dignatus esl.*

Prudentius in hymno de s. Laurentio sic ail.

Discende adulter Juppiter stupro sororis oblite. Relinque Romam liberum, plebemque. jam Christi fuge. Te. Paulus hinc exterminat, te sanguis exturbat Peiri Tibi id, quod ipse armaveras, facium Neronis nffleit

Arator in fin. Aci. Apost. sic ail:

RignaqiU! materies Petri. Paulique coronae, Caetareas superare minas, el in arce tyranni Pandere jura poli, summumque in agone, tribunal Vincere, nc thulas parvus contingeret hostis.

Ēlpiſ uxor Boetii in hymn, de apoſl.

*O felit /foma, nm, (piae tantorum principutn
Es purpurata pfe.lioso sanguine,
Non laude tua, ned ipsorum meritis,
Excellit omnem mundi pulchritudinem.*

Omitto innumerabiles alios, ul Redam, Adonem Freculpbum, ilernardum.et cactcros: ſiquidem hi ſtiflicrc poſſunt, cum omnes floruerint primis quingentis annis, el cum aduerſarii nc unum quidem hactenus proferre potuerint, qui contrarium ſenſerit. Adde ultimo, quod Ethnici auctores, etſi non meminerunt nominalim Petri cl Pauli,qui apud cos contemptibiles videbantur: tamen conveniunt cum citatis Patribus in eo , quod Romae primus Nero Chriſtianos occidi mandaverit, ul palet cx Cornelio Tacito lib. 15. Annal., cl Svclonio in Nerone.

Ad haec teſtimonia nihil reſpondet Vclenus. niſi id quod dictum eſt ab aliquibus cx Patribus. Chriſlum videlicet apparuiſſe Petro ad portam romanam, cl dixiſſet *Venio Romam Herum crucifigi* ; eſſe horrendum mendacium, cl blaſphcmium contra ipſum Petrum ct Spiritum ſanctum. Nam Chriſtum nunquam deſcendurum de cocio, niſi in dic iudicii teſtatur Spiritus ſanctus per os Petri, Act.3. *Quem, inquit. oporlel coelum ſuſcipere uſque in lempora reſtitutionis omnium.*

At profecto Vclenus potius mentitur cl blaſphemat, qui conatur Chriſto compedes inijeere. ne ſc commovere poſſit uſque ad diem iudicii. Nam ut omittam alias apparitiones Chriſti, quae in probatis auctoribus leguntur, certe Aci. 9. Chriſtus in aere terrae proximo conſtitutus Paulo apparuit. Nam. quod lunc Paulus vere corporalibus oculis Chriſtum ſibi praeſentem, cl vicinum viderit ; patet tum cx luce, quae illum circumfulſit.ct cx caecitate, quam poſt viſum Chriſtum glorioſum incurrit, ul ibidem dicilur: tum praecipuo ex verbis Scripturae. Nam Act. 9. dicit Ananias ad Paulum: *Dominus Jeſus miſil me,qui apparuit tibi in via.* El *ib'u'lem:Bai~nabas apprehenſum Paulum duxit ad Apoſtoloſ, cl narravit illis, quomodo vidisset Dominum.* El Paulus ipſe 1. Cor. 9. ail : *Nunquid non ſum apoſtoluſ? Nonne Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum vidi?* El 1. Corinth. 15. *Aoviſſime autem tanquarn abortivo viſuſ cſl cl mihi.* Ubi enumerat teſtes reſurrectionis. qui Dominum oculis corporeis viderant, ct ſc inter coſ ponit.

Ad illud igilur cx Act. 3. reſpondeo: Petrum ſignificare vuluiſſe, Chriſtum non venturum publice cl coram omnibus, niſi in dic iudicii : ſed hinc non efficitur, quin poſſit privalim, ct cui voluerit apparere.Poſſecl cl iam dici.cl fortaſſe probabiliuſ: Chriſtum ſine deſcensione c coelo apparere potuiſſe b. Petro : non enim difilcilc cſl Deo id efflicrc, ul unum corpus in pluribus locis ſit.

CAPUT IV.

Petrum Romae uſque ad mortem epiſcopum fuiſſe.

Reſtant poſtrema duo capita, quae ſimul demonſtrari poterunt. Igilur Petrum epiſcopum ro-

manum fuiſſe, el cum epiſcopatum ad mortem uſque retinuiſſe. Primum ſuadere videtur ipſa ſumma dignitas roman.ic Eccleſiae; ſemper enim omnium conſenſu habita cſl prima, ct praecipua omniu in aliarum, ut etiam Calvinuſ fatetur: non poſt aulem ulla ratio reddi huius excellentiae, niſi quia princeps apoſtolorum illiuſ Eccleſiae propriuſ paſtor, cl epiſcopuſ fuiſ, ul ſupra oſtendi- muſ, cum de XXVI. praerogativa ſ. Petri diſputa- remuſ.

Deinde, ſi non fuiſ Petruſ epiſcopuſ Romae uſque ad mortem,exponant aduerſarii, ubi Petruſ ſederit ab eo tempore, quo reliquit Antiochiam.Nam non manſiſſe Petrum perpetuo apud Antiochiam, anliocheni ipſi confitentur, el ſaliſ id probat Eccleſiae conſuetudo, quae nuinquam attribuit primum locum epiſcopo antiocheno: el nulla Eccleſia eſl. aut fuiſ, quae aſſereret epiſcopum ſuum fuiſſe Petrum,excepta antiochena cl romanam ergo dicemuſ, Petrum non fuiſſe illiuſ loci epiſcopum ?

Scd aduerſarii hoc dicere non poſſunt, quippe qui Petrum volunt fuiſſe, non epiſcopum univerſaliſ Eccleſiae, ſed alicujuſ Ianium particulariſ, ſicut foil Joanneſ cphesinae. Jacobuſ Hieroſolymitanae. Dicant igilur , ubi fuerit epiſcopuſ Petruſ, vel. ſi fuiſ Romae epiſcopuſ el poſtea mutavit ſedem, dicant ſi poſſunt, quo eam tranſtulerit?

Accedat teſtimonium, ct conſenſuſ omnium Veterum. quibus Calvinuſ lenclur credere , niſi ſc cum pugnare velit: ipſe enim ail, ſe propter conſenſum .Scriptorum nolle pugnare,quin Petruſ Romae ſil mortuſ: cum ergo udem ſcriptoreſ ſummo conſenſu dicant, Petrum Romae fuiſſe epiſcopum, el nemo Veterum unquam id negaverit ; cur nequit perſuaderi,Peirum Romae epiſcopatum geſſiſſe ?

S. Irenaeuſ lib.3.cap. 3.texuit catalogum romanorum epiſcoporum, ct primo loco ponit Petrum el Paulum, ſecundo Linum,tertio Anacletuſ.quarto Clementem , cl caelcros uſque ad Eleutheriuſ, qui lunc ſedebat: el nominalim de Clemente, Sixlo cl Eleutherio repolit, quod apoſtoliſ ſuccedant, Clementem dicens tertiuſ ab apoſtoliſ, Sixluſ ſextuſ. Eleutheriuſ duodecimuſ: at profecto non poſteſ vero dici, romanuſ epiſcopoſ Pc- iro ſuccedere , ſi Romae Petruſ epiſcopuſ non fuit.

Tertullianuſ hb.de praeſcripl. *Evolvant,inquit. ordinem epiſcoporum ſuorum. ila per ſucceſſio- neſ decurrentem,ulprimuſ ille epiſcopuſ aliquiſ ex apoſtoliſ, vel apoſlolicis viriſ fuerit.* El infra: *Sicut, inquil. romanorum Eccleſia Clementem a Petro ordinatuſ profert.* Quod aulem non inlel- ligit, Clementem a Petro quidem ordinatuſ fuiſſe, ſcd Peirum poſtea alio ſedem tranſtuliſſe, patet ex eodem libro,ubi Tertullianuſ ſcribit,Peirum Romae crucifixuſ; cx quo inlelligimuſ,Clementem a Petro ordinatuſ, imminente paſſione ipſiuſ Petri, et proinde Clementem Petro jam mortuo ſucceſſiſſe]

S. Cyprianuſ frequentiſſime romanam ſedem Petri cathedram vocat, quod ſano non diceret ſi

crederet. Petrum *n*libi sedem suam statuisset. quam Itoniae. *Lib. I. epist. 3.* ait Cornel. *Navigare audent.* inquit, *ad Pelri cathedram, atque ad /> cteriani principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est: a schismaticis et profanis Hieras ferre, nec cogitare. cos esse Itomanos. ad quos perfidia habere, non possit accessum.* El lib. 4. episl. 2. ad tiiiuii. *Factus est, inquit, Cornelius episcopus, eum Fabiani locus, idest. cum locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis vacaret.*

Eusebius in Chronico mini 44. *Petrus natione galilaeus, Christianorum pontifex primus, cum primum antiochiam nam Ecclesiam fundasset, Romanam proficiscitur, ubi evangelium praedicans, 25. annis ejusdem urbis episcopus perseverat.* Epiphanius haeres. 27. quae est Carpocratis: *Episcoporum.* inquit. *in Roma successio hanc consequentiam habuit: Petrus et Paulus, Linus, (Actus, Clemens. Evaristus, Alexander etc.*

Athanasius in episl. ad solitar. vit. ngen. *Primum,* inquit, *ne Liberiana quidem romano episcopo pepercerunt, nulla reverentia moli, quod sedes illa apostolica esset.* Et infra inducit Uberium sic loquente: *Imquam talem a Patribus traditione accepimus, qui a beato et magno Pelro acceperunt etc.* Ibi Uberius inter praedecessores suos Petrum numeral.

Dorotheus in synopsi: *Linus,* inquit, *post Coryphaeum Petrum. Romae, episcopus fuit.* Sozomenus lib. 4. cap. 14. *Aon sine divina,* inquit, *providentia facium est, ut mortuo Felice, solus Liberius romanae Ecclesiae praesesset, ne Petri sedes ulla infamiae macula aspergeretur.* Eulogias apud Gregorium lib. 6. episl. 37. dicit, Petrum Romae nunc usque in suis successoribus sedere. Optatus lib. 2. con. Parmen. *Igitur.* inquit, *negare non potes, scire te. in urbe Roma Pelro primum cathedram episcopalem esse collutam.* El infra enumerat romanos episcopos a Pelro usque ad Sincinio. qui suo tempore sedebat.

Ambrosius lib. 3. de sacram. cap. 1. *Utique,* inquit. *ipse auctor est nobis hujus assertionis Petrus apostolus, qui sacerdos fuit Ecclesiae romanae.* Hieronymus de vir. illis. in Pelro dicit. eum. 25. annis Romae sacerdotalem cathedram tenuisse. Idem in 1. epist. ad liam. , de nom. hypost. *Cum successore,* inquit. *piscatoris et discipulo erui is loquor, ego beatitudini tuae, idest. cathedrae Petri communione consocior.* Augustinus lib. 2. cap. 51. con. lit. Pelr. *Cathedra tibi quid fecit Ecclesiae romanae, in qua Petrus sedit, et in qua nunc iustas sedet.* Idem in episl. 164. dicit i' 165. numerali romanos episcopos a Pelro usque ad Anastasium.

Prudentius in hymno de s. Laurentio:

*Roma jam regnant duo
Apostolorum principes:
Alter vocator Gentium,
Alter cathedram possidens
Primum, recludit creditas
Aeternitatis januas.*

Prosper lib. de ingr.:

*Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris.
Foeta caput mundo etc.*

Siipilius lib. 2. sine his. *Invaluerat apud urbem divina religio, Pelro episcopatum gerente.* Petrus episcopus Ravennae in episl. ad Eulogium. quae habetur inter praefationes ad Concilium chalcidense: *Thrlamur,* inquit, *(frater honorabilis. ut his. quae a beatissimo papa romanae civitatis scripta sunt, obedire attendas. Quoniam b. Petrus, qui in propria sede, et vivit, et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.*

Theodorici in epist. ad Leonem, postquam dixerat, Petrum et Paulum Romae esse mortuos, subiungit: *Idcirco vestram sedem effecere magis illustrem, ea est vestrorum bonorum summa. Illorum autem Deus nunc quoque sedem claram insignemque reddidit, cum vestram sanctitatem in ea collocaverit, quae radios fidei orthodoxae emittit.* Isidorus in vita Pelri: *Hic.* inquit. *postquam antiochenam Ecclesiam fundavit, sub Claudio Caesare contra Simonem magum Romam pergit, ibique praedicans evangelium, viginti quinque annis ejusdem tenuit pontificatum.* Idem habet Reda de sex aetatibus. Freulphus Ioni. 2. Chronic. lib. 1. cap. 13. Ado viemensis in Chron., anno Christi 49. et roeniorcs omnes.

Accedant etiam praefatio Petri in anclorilicm. Iulianus veterum romanorum pontificum martyrum, vel confessorum. Clemens 1. lib. 7. Consi. nposl. cup. 46. docet, Petrum imminente morte sibi reliquisse romanum episcopatum, Anacleus cap. 3. docet, propter Pelri sedem romanam Ecclesiam esse omnium aliorum caput. Marcellus 1. in epist. ad Antioch.: *Pelri sedes primitus apud vos fuit, quae iubente Domino Romam translata est etc.* Damasus in portif. in Pelro dicit. Petrum 25. annis Romae fuisse episcopum, idest, usque ad mortem. Innocentius 1. in episl. ad Cone. milevil., quae est 93. inter episl.; August. Leo serm. 1. de nat. apost.: Gelasius in episl. ad episc. Lucan, et Sicil.: Joannes 111. in episl. ad enise. Germ, et Galliae: Gregorius lib. 2. episl. 33.: Agatho in episl. ad Constant. imp.: Adrianus in episl. ad Tharas. - Nicolaus 1. in episl. ad Midi., et alii omnes, qui aliquid scripserunt, affirmant, sedem suam sedem esse Pelri. quorum Iulianus non recipiuntur quidem ab adversariis, quia dicunt. cos causam propriam agere; sed certe immerito non recipiuntur, cum cl. sanctissimi fuerint, et nemo Veterum unquam eos hac in parte reprehenderit.

Accedant Iulianus veterum Conciliorum, quae ab haereticis nostris temporis recipiuntur. Ac primum in Concilio sardiceno. episc. 300. can. 3. *S. Pelri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, Julio romano episcopo, et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et de iudicio.* Item in Cone. ephes. 1. lom. 2. cap. 16. vocatur Coelstinus romanus pontifex, *ordinarius successor et vicarius b. Petri apostolorum principis.*

In Cone. chalced. aci. 2. cum lecta esset epistola Leonis, omnes clamaverunt. *Petrus per Leonem loquutus est.* Act. 3. cum sententia fertur iu Dioscorum, dicitur Leo Pelri apostoli praeditus dignitate Dioscorum deposuisse. El in episl. ad Leonem totum Concilium dicit. Leonem vocis Pelri in corpore

(em fuisse, Idesl. Pclrum per Leonem loquulum. Quae omnia aperte indicant.fuisse pcrSiinsissimum ilis 630. Putribus. Leonem episcopum romanum Pelri esse successorem.

In Cone. .7. art. I. (Quod lamen non csl Concilium quintum generale, sed Concilium quoddum particulare, quod quintae Synodo generali prae-cessit. Vide infra lib. I. dc Conciliis cap. 5.) Menas patriarcha Concilii praeses , sententiam fe-rens in Anlhiimmi cl alios haereticos: *Contempse-runt*, inquil, *romanam Ecclesiam , in qua sue-cessio csl apostolorum, quae sententiam conlra ipsos protulit*. In Cone. VI. ad. 8. subscribunt episcopi epistolae Agnllionis. variis modis. Inter alios quidam sic. loquitur. *Suggestiones*, inquil, *directas a patre nostro Agatlione sanctissimo ar-chiepiscopo aposlolirae. el principalis sedis an-tiquae Hornae, tanquanī a Spiritu sancto dicta-tas. per os sancti ac beatissimi principis aposto-lorum Pelri. el digito 1er beatissimi papae Aga-thonis scriptas suscipio et amplector*. Ex his quinque probalissiuin tioncilliis habemus plusquam 1200. antiquos episcopos majori ex parte graccos, qui testantur, romanum pontificem Pelro succe-dere.

CAPUT V.

Soh ilur argumentum primum haereticorum.

Nunc objectiones Yeleni. quibus Calvinī quo-que el Illyrici argumenta continentur, diluamus. Prima persuasio ejus talis est. Auctores qui dicunt Petruin Romam venisse, non consentiunt inter se de tempore quo venerit: nam Orosius dicil venisse iu exordio regni Claudii. Hieronymus dicil an-no 2. Claudii, fasciculus temporum dicil anno 4. ejusdem Claudii, passionale de vit. sanet, dicil anno 13. Claudii.

Praeterea mira varietas invenitur in Pelri suc-cessoribus numerandis. Nam quidam post Pclrum immediate ponunt Clementem, ul Tertullianus do praescript. el Hieronymus in cap. 52. Isaiae: alii post Petruin ponunt Linum, cl postea Clementem tertio loco, ut Optatus hb. 2. conī. Parmen, cl Au-gustinus in epist. 165. alii post Petrum ponunt Linum cl Cletum, sive Anaclelum. el tandem Cle-mentem quarto loco, ul Irenaeus lib. 3. cap. 3. Eusebius iu Chron. Epiphanius haeres.27. el Hie-ronymus dc viris illusir. in Clemente.

Adde quod isti omnes cx Cieto elAmiclelo unum faciunt; igilur nihil cerii statui potest: discordia enim auctorum argumentum est falsilalis.

Respondeo ad primum: discordiam de tempore, si qua esset, quo Petrus Romam venit, non infir-mare sententiam nostram,quod Petrus Romam ve-neni: nam saepissime accidit, ut constet dc re. el non constet do. modo, vel alia circumstantij. Nam constat apud Christianos, Christum esse mortuum in cruce pro nobis: tamen maxima discordia est dc lempore. quo morluus est. Tertullianus lib. conī. Jud. Clemons aloxandrinus lib. I. Sirom. el Lactantius hb. 4. div. Instil, cap. 10.docent. Chri-stum mortuum anno 15. Tiberii,aetatis aulem suae

anno 30. Ignatius ad Tral. el Eus bios in Clirun. el ahi dicutil, emu anno aetatis 33. Cl Tiberii 15. crucifixum. (Jnuphrius. Mercator , cl aliquot alii rcccnliores, anno aetatis suae 34. Christum pas-sum esse volunt. Irenaeus lib. 2. cap. 39.conten-dit, Christum fere ad annum quinquagesimum per-venisse; proinde non sub 'liberto, sed sub Claudio passum esse.

De die ac mcnse, quo Christus morluus est.tan-la est discordia veterum ct reecniiorum . ul adliuc sub iudice lis sit. \ ide Clementem hb. 1. Strom, ubi multas opiniones refert; al numquid proplerea negabimus Christum esse passum?

Pari ralionc cum constet, impletas esse in Chri-sti passione hebdomadas Danielis: lamen plurimae sunl opiniones de lempore, quo incipiant . el quo desinant. Item dc annis regum Pcrsaruinzde annis Samuelis. Saulis, aliorumque nonnullorum princi-ptiin Judaeorum; dc annis imperatorum ct pontifi-cum romanurum: denique de annis mundi, qui hactenus fluxerunt, totsuni fere sententiae quot chronologi. Num igilur proplerca dicemus , reges Persarum non fuisse , Samuclcm cl Saulem non praefuisse, imperatores el pontifices nunquam ex-stitisse , ct mundum ipsum non incoepisse , vel non durasse usque ad hanc diem?

Discordia ergo scriptorum argumentum csl fd-sitalis , quantum ad id in quo discordant, quia necessario aliqui cx discordantibus falluntur : sed sicut discordia csl signum falsilalis . ita concor-dia summa quae csl inter omnes Patres . quod Pcirus Romae sederit, morluusque sil, signum est veritatis.

Deinde respondeo : nullam esse inter bonos au-ctores discordiam. Nam Eusebius inCcliun. Hiero-nymus lib. descript, cedes, in Petro , ct Addo trevirensis in Marlyrol. dicunt. Petrum Romam venisse anno 2. Claudii, a quibus non dissentit O-rosiis lib. 7. qui aīl, venisse cum in exordio re-gni Claudii. Nam si regnum Claudii 1res in partes dividas, idesl. in exordium, medium el Unem; an-nutu secundum ad exordium, medium cl linctu; annum secundum ad exordium pertinere videbis. Cum his consentiunt omnes illi auctores, qui Pe-trum asserunt Romae sedisse annis 2.7. cl in an-no 14. Neronis objisse, videlicet, Damaslts. Isido-ros. Retia, Freculphus. Ado viemieus s . et cnelcri quos supra citavimus. Nec enim sunl anni 2.7. us-que nd annum 11. Aeronis,nisi a secundo Claudii numerare incipiamus.

Quocirca fasciculum temporum , el passionale merito contemnimus , prae.-erlhn cum fasciculus ille Marianum Seotum seq intus sil,qui sevum ipse ct cum veritate apertissime pugnat. Aii enim Ma-rianus Scolus in suo Chron. Pelium anno i. Clau-dii Romam venisse, postremo anno Neronis objis-se, el tamen sedisse m romano episcopatu annis 2.7. cl mensibus duobus, quae nullo modo inter se cohaerent. Nam regnavit Claudius in universum annis 13. mensibus t». diebus 21L .V ro aulem re-gnavit annis 13. mensibus 7. diebus 28. testibus Dione Cassio , Svetmiio Traiipnllu . Eusebio et ipso eliam Mariano Scuto. Nam quid in Chronico Euscbii tribuuntur Neroni anni H. menses 7.dies

28. πῆληυῃ est error.· librariorum iaciliin esso . μ Ιππῖπ poslea com anni singuli numerantur.lion mveniimtur nisi 1.3. cl aliquid amplius.

Jan: vero hacc tempora Claudii cl Neronis simul jonclii non οΓῖῖῖῖῖ maiorem summam , quam anorum 27. mensium dierum 18. cx quibus si tollas annos .3. menses 5. dies 18. quos vull Marianus >colus cllluxisse de imperio Claudii . antequam Pelios Humain veniret : soli supererunt anni 2.3. menses 11. Igilur aul Pelrus objil post Neronem, nut nun sedit annis 25.

Quod vero allinet ad alleram argumenti pariem, dc successione quatuor primorum pontificum ; primum illud respondeo: cliamsi plane ignoraremus, quis Pelro proxime successerit; non tamen propterea in dubium revocari debere, an aliquis successerit. Quemn lmodum maxima quaestio inter scriptores versatur, qhis fuerit manius Esther , cum aliqui Assitorum Medum, alii Cambjsem Persam , .dii Darium Ilislaspis,aln Arlaxersem Longimanum alii denique Mnemonem fuisse scripserint: nec lamen ullus unquam dubitandum consuerit,mantum ne Imbuerit Esther an non.

Deinde respondeo: posse rem totam ita componi cl explicari. Apostolum Pelrus, passione sua imminente, b. Clemcnli sedem episcopalem reliquit. Id ICslnulus gravissimi auclorcs,Tertullianus de practipl. Hieronymus lib. 1. in Jovi i. et in cap. 52. Isaiae, Ihillius practf. rccogmt. el invecl. in Ilie-1'on. Joannes 111. papa in episl. ml cpisc. Genii.el pri.el 'ie.i Clemens ipse lib. 7. ConSlil. npost. cap. .37. Anaclelus episl. I. Alexander epist. I. el Damases in vita Pclri.

Cacl-rum, Pelro mortuo, Clemens in sede npololica sedere noluit, dotted vixeninl Linus cl Clellis, qui ipsius b. Pclri adjilores in episcopali oflkiofuerant. Quocirca primus a Petro pontifex non Clcnn ns, sed Linus fuit. Id ita esse colligimus , pimium cx Epiphanio. heres. 27. qui cx sententia Yclcruin tradit, a Clemente sedem recusatam.dum viverent Linus cl Cletus. Deinde ex hac ipsa ambiguitate: si enim absque ulla contentione successisset Pelro Clemens. aulLinuS.aul quieumque alius; nulla eerie quaestio de primtf successore Pclri · xslitisscl : quemadmodum de primo successore Jacobi Hierosolymis.cl Marci Alexandrine,el ipsius Pclri Antiochia, nulla unquam fuit quaestio.

Quia vero in romana Ecclesia posl Petri obitum suū (a fonlenho cx humilitate nata est . el unus lini, elaller esso debuit primus successor Petri, inde nonnulla obscuritas in hanc successionem invecta csl.Atque ex his conciliari possunt auctores, qui Cb mentem Lino, aul Linum Clementi anlipmmiil: siquidem Irenaeus, Eusebius, Epipharm.·. Optatus. Augustinus, Hieronymus, dum assc'imi Pelro Litium proxime successisse, verum isserenl, sed non negant id facium esse, quia Clemens episcopatum illum recusaverat: porro lithilli.ii ·, Hieronymus, Rullinus cl caelcri, «illi Clementem a Pelro successorem relictum cs· · s· rdnint, rem veram narrant, sed nec ipsi negant , Clementem eo lemporc sedem accipere munisse.

Neque mullum me movet, quod pontificalis Da-

masi. Sophronius et Simeon mclaphrasles in vita Lini dicunl, Linum ante Pelrum objisse. N.nn Sophronius cl Simeon recentiores sunt: Ponliliculis vero liber, qui Damaso tribuitur, dubiae in hac re auctoritatis est: Auctores utilem , qui Linum Pelro successisse scribunt, cum antiquissimi, tum eliam plurimi cl probatissimi sunl.

Jam vero posl Linum Cletus , sive Anaclelus , posl quem Clemens quarto loco collocandus eat.Auctores sum Irenaeus, Eusebius. Epiphanius, Hieronymus. ilem canon missae vetustissimus, ubi legimus Lini. Gluti, Clementis : denique Ignatius in episl. ad Mariam Zurbcn. ubi signilical, Clementem Anacleto successisse.Post Clementem Atiacletus alius sine dubio subjiciendus est, ul Optatus , Augustinus, Damasus, ct alii subjiciunt.

Duos enim fuisse Anaclelus, (piorum alter eliam Clelus dicebatur: tametsi propler nominis similitudinem nulli Veteres unum cx duobus fecerint. Primum nobis persuadet Ecclesiae catholicae auctoritas, quae duos festos dies in eorum memoriam célébrai ; Cleli videlicet mense aprili , el Anacleii mense julio: el Clelum romanum, atque Aemiliam lilium: Anacletuni atheniensem, et lilium Antiochi esse dicil. Nec enim credibile csl, in re tanta Ecclesiam universam falli.

Deinde idem colligimus ex co, quod aliqui Veterum Anacletuni Clemcnli ani lponunl,ul Ignatius, Irenaeus, Eusebms: alii subjiciunt, ul Optalus , Damasus, Augustinus ; id enim argumento csl, duos luisse, non unum. Priorem porto Auaclelmn, etmin Clelum appellari solilum, inde constat, quod eumdem omnino pontificem, quem Ignatius . Irenaeus cl Eusebius Anaclelum vocant, Epiphanius, Hieronymus . Damasus , Joannes 111. el ipse sacrosanctus missae canon Clelum nominant.

Neque vero mirum videri debet, propler nominis similitudincm a Veteribus quibusdam ex duobus Anaclelis unum esse factum , cum constet , apud. Graecos passim confundi Novatum cum Novnliano, cum tamen certissimum sit, Novatum carlhagineiisem, Novationum romanum presbyterum fuisse: cl Eusebius ac Niccphorus constanlinopolitanus in Chronicis, ex Marcello el Marcelline unum fecerint, cum duos fuisse ccrium omnino cl exploratum sil.

CAPUT VI.

Solvitur secundum argumentum.

Secunda persuasio Velcni, quae cl csl Calvini, cl Magdeburgensium Pelrus non potuit Romam venire ante 18. annos a passione Domini ; nam cum lieret Concilium Hierosolymitanum, Aci. 15. adhuc oral Pelrus in Judaea: factum est aulem illud Concilium anno 18. a passione Domini, ul colligit b. Hieronymus in cap. 2. ad Gal. Nam Paulus post annos 1res a conversione sua venit in Hierusalem videre Pelrum, Gal. 1. Deinde post annos 11. rcdiil in Hierusalem ad Concilium , Gal. 2. quibus si addas unum annum qui fluxit n passione Domini, usque ad conversionem Pauli lient anni 18.

Adde . quod Pelrus dicitur fuisse quinque annis in Judaea, deinde septem annis Anliochiae , tum nullis annis ahis in Pnnto, Gnlalia. Cappadocia . Asin el Bylinia : ncc cniin uno die pole- rat in lol locis praedicare; itaque ul minimum 18. anui fluxerunt, antequam Romam Pelrus venire posset.

Praelcrca si ante annum IS. Petrus Romam venisset. venisset corte anno secundi» Claudii . ul nos supra diximus, el id fieri non polesl: turn quin illo anno nondtim s. Pelrus ex vinculis libcralus fucml, in quae ilium conjecerat Herodes; contigit enim on libenilio anno Ierlio Claudii , ul cx Luca Act. 12. el ex Juse.pho lib. 10. Anliq. cap. 7. colligitur: turn eliam quia mandaverat Christus apostolis. ul cx Hierusalem ante annos duodecim non recederent, til ex Thrasea marly re refert Eusebius lib..',», hi'l. cap. 18. incidit aulem annus duodecimus a Chrisli resurrectione in annum tedium Claudii: non igilur anno secundo Claudii Pelrus Romam venit, sed posl annum nmiinn , qui eral 18. a passione Domini.

Diciur aulem Petrus sedisse Romae annis 25. a Damaso. Eusebio, Hicrmymô. cl aliis: supervixit ergo usque ad annum 13. a passione Domini : sed lime jam obicral Nero, immo eliam Galba, Otho cl Vitellius, cl imperabat Vespasianus: igilur lemporc Vespasiani obiil Pelrus, sed Vespasianus fuil mitissimus imperator.nec ullos Christianos Romae occidit, ul omnes lestantur.Vidé Tertullianum cap. 5. Apolog. cl Augustinum lib. 3. dc Civil.Dei cap. 31. Eusebium, Sulpilium, Orosiuni, cl cacleros omnes historicos ; Pelrus igilur alibi obiil, quani Romac.

Respondeo primum: cliamsi errassent Paires, qui dixerunt, Romae sedisse 23. annis apostolum Pelrum: non lamen proptcrca sequeretur. Pelrum nunquam sedisse Romac, ul supra nullis allatis similibus demonstravimus. Sed non csl opus ad ista confugere : vere cniin scdil Romae annis 25. el septem Antiochiae , cl omnia cohaerent. Hacc enim csl verissima cl brevissima historia vitae s. Petri.

Mansit b. Petrus quinque fere annis in Judaea ; quocirca facile potuit s. Paulus posl annos tres a sua conversione Pelrum Hierosolymis convenire. El recto Eusebius anno quinto a pdssiono Domini ponit ingressum Pelrum in urbem Antiochiam.Xiv que his repugnat illa Thraseae martyris traditio : non enim Dominus imperavit, ut omnes apostoli ad annos duodecim Hierosolymis morarentur; id enim constat esse falsum ex act. aposl. cap. 8. el 9. IO. ubi legimus: ingressum Pclri profectum in Samariam, Lyddam, Joppem et Caesaraoam, antequam in vincula conjiceretur, alque adeo ante annum 12. a Chrisli passione: sed ul non omnes inde recederent, verum aliquis semper , aul etiam aliqui cx apostolis Hierosolymis manerent ad testimonium Hebraeorum. Igilur ex Judaea iinno quinto a passione Domini Pelrus profectus in Syriam, Antiochiae lixii sedem,clmansil annos fpre septem episcopus ejus urbis.

Non tamen hoc ita accipiendum **CS** lipiasi nunquam cx Antiochia lolo illo lemporc egressus sit :

immo vero eodem tempore, peragravit vicinas provincias. Ponlum, Asiam, Galatiam. Cappadociam cl Bylliniam. Inde aulcm profectus anno sepiim>> episcopatus anliochensis. qui eral 11. a passimie Domini, rcdiil in Hierusalem: ubique comprehensus <d» Herode in vincula c.onjcclU' csl m diebus azymorum, Ad. 12. sed paulo po-l ab angelo liberatus. eodem anno . qm erat secundus Clan dii, Rumam venii, ibique sedem lixii, ac lenuil annis 25.

Ace lamen loli» eo lemporc, quo (ml episcopo^ Iurnalius, uiaisil llumae. sed p<*>le.iqnam seplem annis Romae praedicavcrsit, rcdiil in Hierusalem , expulsus a Claudio ex urbe una cum cacleris Judaeis. Scribit enim Lucas, Aci. 18. Claudium cx puhssc ex urbe omnes Judaeos: idem sçribil Sve-loniusin Claudio: idem Joscplms, ul Orosius citat, cl ipse Paulus Orosius hb. 7. Iusi, qui addunl.lioi* factum esse anno nono Claudii, idcsl. 18 a passione Domini. Ilaque cum audissenl ii. qui erani Antiochiae, Pelrum venisse in Hierusalem, miseruijl ad cum Paulum Cl Barnabam . el tunc facium Csl Concilium liicrosolymil.mum : murino aulem Claudio . rcdiil Pelrus Rumam, cl ibidem vilain si- invii.

Neque his repugnat.quod Pelrus in vinculis fuerit Hierosolymis paulo ante moi leni Herodis, ul colligitur ex act. aposl. cap. 12. cum ex Joseph»» lib. 19. Anliq. cap. 7. condet , Herodem oluisse anno 3. Claudii. Nam s. Lucas UI. 12. non ail, Petrum in vinculis fuisse paulo ante, mortem Herodis, sed contrarium polius indicaî. eum narraî . posl Petri liberationum a vinculis Herodem profectum esse Caesaraoam. ibique commoratum: illa enim mora, tempus utcumque lungum signilical, quod ul minimum unius anni fuil. Referi aulem S. Lucas, posl necem Jacobi el vincula Petri, conlinuo 1ère mortem llerodis, ul indicaret,horribilem .illum Herodis interitum poenam peccali fuisse in apostolos Domini ab eo commissi.

Adversus eam hisloii.nn. quam paulo anle exposuimus, vehementer pugnat nova quaedam Onuphrii Paiiuini opinio: eam opinionem hoc loco breviter confutare aggredior. Igilur Panumus in Aunot. ad Plalinam.in ipso principio docet,s. Petrum non fodisse Anliochiae antequam Romam proficisceretur, sed postquam ex urbe redierat,el Concilio hicrosolyimlaim interfuerat. Quae opinio nullis nec levibus argumentis refellitur. Primo pugnat a perle cum sententia summorum pontificum , veterum Patrum, cl illustrium historicorum. Pontifices veteres ac sancti, Anaclelus in episl. 3. Marcellus in episl. 1. Damasus in pontificum vilis. Inuoicii litis in episl. II. Leo serin. I. de nat. aposl. Gelasins in dec. de lib. apocr. Pelagius junior iu episl. ad Benignum, Greg. lib. 7. episl. 37. diserlis verbis tradunt . s. Pelrum sedisse Anliochiae anle, quam ad urbem Romam se conferret : quod idem scriboni Eusebius m Chron. Hieronymus in lib. de Scripl. cedes, in Pelro, el in conl. 2. cap. ad Gal Isiduriisin lib. de vit. Pal. Beda dc sex aetatibus Ado Viennensis in Gbrun. Simeon mclaphrasles iu vita sancR Pclri, llaymo Id». 2. cap. 21. dc mem. rcr. Christian, cl alii pciinuhi tum veteres, luin re-

ccnliores: neque *ullus* est quoj scinm. ex Vclerihu\$. qui contrarium scripserit, ne ne ex recentioribus quidem. praeter Onnplirium. Neque responderi polcs: hos nuctores inlcllgcndos esse de posteriore adventu Petri in urbem. Nerone imperante. non dc priore, imperante Claudio. Nam plerique horum auctorum notant etiam tempus, ac dicunt. Petrum venisse Hornam sub Claudio. cum jam fondasse! anliochnam Ecclesiam, ut Damasus. Eusebius, Hieronymus, Leo, Bcda. Lsidorns, Jlaymo, Adb: reliqui a nobis citati tempus quidem non ponunt, lamen aperie significant, s. Pcirum fuisse primum Antiochiae episcopum, deinde Itoniae, cujus contrarium affirmat Onuphrius. Itaque non dubium csl. quin sententia Onuphrii nova sil, cl idoneis auctoribus carent.

Deinde pugnat haec opinio cum traditione ecclesiastica dc festo dic instituto in honorem cathedrae nnlioclicne. Solcmuillas cnim anliochnae cathedrae vetustissima csl, ul palel cx sermonibus s. Augustini de cathedra Petri, ncc non ex marlyrnIngiis Bedac. 1,'suardi ct Adonis Ircvircnsis, cl foto orbe chrislinno celebratur, cl quidem honorificentius. quam festus dies cathedrae romanac, qui nuper a Paulo IV. institutus csl, ct nusquam a populo ninrc festorum dierum colitur, cum festus dies cathedrae anliochnae non tantum a clero, sed cliam a plebe multis in locis religioso servetur. At certe si cathedra anliochna jmslenor fuisset quam cathedra romana, ul Panuinus contendit, nulla ratio esset, cur occidentalis Ecclesia festum diein ageret pro institutione cathedrae anliochnae, potius quam alexandrinae. vel hicrisolymilanae: vel <-iJtem cur esset ea solcmuillas antiquior el ceJebrior. quam cathedrae romanac: igitur concedendum esl, primam s. Pclri cathedram fuisse anliochnain. ct ideo per lotam Ecclesiam in ejus honorem diem festum celebrari.

Tertio pugnat illa opinio cum manifesta ralioue. Nam si s. Pelrus non sedit Antiochiae nisi post Concilium Hierosolymitanum, idest. post annum 18. a passione Domini; quaero: foil nc ante hoc tempus episcopus aliquis antioclicnus, vel nullusYNulhim fuisse non est ullo modo credibile, cum Antiochiae fuerint Christiani nulli fere slalim a passione Domini, imo cliam Ecclesia florentissime, adeo ul ibi primum appellari coeperint discipuli Christiani, ul paid Act. II. si fuil episcopus aliquis antioclicnus; quaero: Pelrus nc, an alius? Si Pelrus, id est quod contendimus; si alius, multa sequuntur ahsurda, non cnim verum eril quod omirs historici, ct ipse Ignatius tradit in episl. ad Antioch, tntiochiae primum sedisse Petrum, deinde Exodium. tum Ignatium: item concedendum erit, 1'rInmi apostolum successisse in episcopatu anlio<hrno alieni cx discipulis, quod csl plane inlolc<rudum. Praeterea, si Pelrus venit Antiochiam, ibique sedem episcopalem accepit, cum jam Rumae p' r aliquot annos episcopalem cathedram tenuisset; quaero: dimisit nc Pelrus romanum episcopatum,

li retinuit? Si dimisit: ergo dimisit sedem, qudm D< U jubcnlc suscepit; ergo non scdil Ilomac annis viginliquinque, sed ncc iniegros viginli, quod rcpugml omnibus scriptoribus: si non dimisit;

ergo retinuit simul duos episcopatus particulares cl proprios. cl maximo intervallo inter se distantes; ergo reliquit posteris perniciosissimum exemplum plores simul episcopatus relinendi. Dices fortasse: s. Petrum venisse Antiochiam ex Roma, sed non sedisse Antiochiae, ul proprium ejus urbis episcopum. Al hinc quoque multa sequuntur absurda: nam si b. Petrus non fuisset antioohenus episcopus; non esset sedes anliochna palriarchalis; non fuisset a majoribus institutus festus dies cathedrae anliochnae; errareni omnes historici, qui primum episcopum antiochnum faciunt apostolum Pcirum.

Sed videamus, quid tandem Ontiphrium impulerit, ul novam sententiam excogitaret. Primum ejus argumentum ducitur ab aucloritate b. Lucae in aci. aposl. sancti Pauli in episl. ad Gal. ct Eusebii in Chron. dicil cnim, colligi cx his auctoribus s. Pcirum primis novem annis a passione Domini non recessisse ex Judaea: decimo aulem anno venisse Romam; ex quibus scquilur. ul non potuerit Antiochiae sedere, nisi posl reditum ab urbe.

Respondeo: nihil horum cx cilalis auctoribus colligi. Nam ex act. aposl. cl episl. ad Gal. id solum habemus, s. Petrum fuisse Hierosolymis anno 4. II. cl 18. a passione. De anno 4. constat cx episl. ad Gal. ubi Paulus dicil, sc venisse in Hierusalem videre Petrum post annos 1res a sua conversione, idest, anno 4. a passione Domini, quo cliam quadriennio contigerunt ea, quae s. Lucas narra dc Cornelio, Aenea, Tabila, Simone mago, el aliis. Dc anno undecimo constat cx cap. 12. Aci. nam vincula s. Pclri cl caedes sancti Jacobi inciderunt in secundum annum Claudii, ul Onuphrius fatetur, cl ex Joscpho probari posselninum aulem secundum Claudii fuisse undecimum a passione Domini, paulo inferius demonstrabo: de anno 18. perspicuum csl ex cap. 2. ad Gal. Haec sunt Scriptum ccrla: sed cx his non colligitur, non potuisse s. Pelrum ab anno quarto a passione Domini usque ad undecimum habitare Antiochiae. Porro quod dicil Onuphrius, colligi ex Chronico Eusebii, s. Pcirum non potuisse anliochnam sedem tenere antequam proficisceretur Romam, mirabile csl: nam in eo Chronico Eusebius diserlis verbis notat, Tiberio imperante sanctum Pcirum sedem suam Antiochiae constituisse, eamque scplcm annis tenuisse, actum demum profectum Romam anno 2. Claudii. Est quidem error in Chronico Eusebii circa tempus vinculoꝝ sancti Pclri, sed hoc nihil ad rem facit.

Alterum argumentum Onuphrii csl quaedam historica demonstratio, quam ipse breviter indlcit in Annol. ad Plalinam, sed fusius explicat in Com. Faster. Est aulem haec demonstratio. Christus passus csl anno 19. Tiberii, aetatis suae 34. Pelrus autem Romam ingressus esl anno 2. Claudii: ab anno 19. Tiberii ad 2. Claudii sunt anni decem non integri, ut nolum csl.

Ex his decem annis, primos quatuor consumpsit Pelrus in Judaea, ul paulo anle ex epist. ad Gal. probatum est: reinancit igiur sex non integri, proinde non csl locus sep Iconio sedis antioch-

nhff. Porro Chrislum passum esse anno 19. Tibcrii, aetatis vero suae 34. probat Onuphrius primum ex olympiadibus. Constat enim ex Phlegone anno 4. Olympiadis 202. Fuisse insignem illam eclipsitu. quae Christo patiente facta est: annus aulem quartus olynq iadis 202. recte cadit in annum Chrisli 34. Deinde probat ex Bcda, qui in hb. de rat. temp, cap. 45. scribit, fidem Ecclesiae habere, Chrislum vixisse carne mortali paulo amplius triginta tribus annis.

Illespondeo. Haec demonstratio si quid eflbil, tantum efficit, s. Petrum non fecisse Antiochiae integro septennio, sed sexennio, aul quinquennio: nmi autem efficit. eum non fuisse Antiochiae, episcopum antequam ltoniam proficisceretur. Deinde ne hoc quidem latio illa concludit. Potuit cnim sanctus Pelrus anno 2. a passione Domini sedem alitioclicnam constituere, cl tenere septem integros annos, sic lamen ul saepius rediret in Hierusalem. el excurreret in alia loca. 5ed non csl opus ad ista confugere: nam non recte probavit Onuphrius, Chrislum passum esse anno 19. Tiberii, aetatis vero suae 34. argumentum enim illud quod duxit ab olympiadibus, facili negotio refutatur. Si quidem maxima quaestio csl, unde incipiendiie sint olympiades, cl quemadmodum Onuphrius juxta suam opinionem sic eas disposuit. ul annus 34. Domini incideret in olympiadem 204. exactam, sic el alii disponunt olympiades ad eum modum, ut in eamdem olympiadem incidat annus Domini 33.

Argumentum vero ex testimonio Bedac depromptum Onuphrii sententiam plane convellit. Ilrda siquidem cum ait, juxta fidem Ecclesiae Christum vixisse paulo plus triginta tribus annis, loquitur de annis inchoatis, non completis, ut sensus sil, Chrislum pervenisse ad annum 33. cl supervixisse aliquanto tempore: id quod evidenter probatur, ham ibidem Bcda probat sententiam suam ex indiculis quibusdam romanac Ecclesiae. in quibus annotabatur annusa passione Domini. demptis triginta lribus annis, qui finxerunt ub incarnatione ad pnssioncmiex «pio inlelligimus. juxta fidem romanac Ecclesiae fluxisse praecise ab incarnatione ad passionem triginta lres annos, quia secundum \ etenim M'iilenlimn dic 25. marlii Christus ct conceptus, el mortuus esl. Quod si ab incarnatione ad passionem sunl anni 33. ad liquidum, certe natiuitale lid passiuuiem sunl anni triginta lres non completi.

Aon igiur probavit Onuphriussententiam suam. Possumus aulem nus contrariam sententiam, quum \eri>simain putamus, duobus argumentis approbare. Piimum argumentum nititur iribus principiis, quorum iinim esl, Chrislum ex sententia Eusebii m Chron. Pauli OrOSii lib. 7. cap. 2. cl a Jiorum fere omnium, nalum esse anno 12. imperii Caesaris Augusti. Alterum. Augustum imperasse annis 56. non integris, ul Svc.lonius cl alii tradunt. Tertium. Chrislum passum esse anno 18. Tiberii, quod expresse tradunt Eusebius in Chron. Epiphanius in lib. de meus, et ponder. Eutropius lib. 7. el Beda dc sex aetatibus, et colligitur ex Hieronymo de script, eccles. in Paulo, ubi di-

cil, annum 2. Neronis fuisse 25. a passione Domini: nam eliamsi daremus Tiberio post Chrisli passionem quatuor annos integros. Cajo quatuor integros, Claudio 14. integros, el acciperemus secundum Neronis completum; non haheremus lamen 25 annos, sed solum 24. oportet igitur ex sententia sancti Hieronymi dare Tiberio quinque annos post passionem Domini, ac per hoc.. anno Tiberii 18. constituere passionem dominicam, non anno 19. ul contendit Onuphrius. Ex his tribus principiis manifeste colligitur, Christum passum esse anno aetatis suae 33. non 34. narn ab anno 42. Augusti ad annum IX. Trberri non plurcs numerantur. quod nc ipse quidem Onuphrius negaret, si Chrislum passum esse fateretur anno Tiberii 18.

Secundum argumentum nostrum nititur dunbus aliis, cerlissimisque principiis. Unum esl. Chrislum baplizalum esse anno aetatis suae 30. inchoati, non expleto. Alterum, Chrislum post baptismum supervixisse annis lribus, el eo amplius. Ac primum quidem principium probatur ex testimonio Lurae cap. 3. ei tpse Jesi/.s *eral incipiens quasi* annorum *triginta*; nisi enim vis adhibeatur his verbis, sensus planus el obuius esl. Chrislum coepisse agere annum trigesimum cum ad baptismum venit: eral enim annorum triginta, non complens videlicet, sed incipiens annum trigesimum. El hoc modo verba isla intellexerunt omnes veleres Paires, a quorum concordia sententia in explicatione Scripturarum recedere temerarium est. S. Irenaeus lib. 2. cap. 39. *Ad baptismum*, inquit, *venii nondum qui triginta annos suppleverat, sed qui inciperet esse. tanquam triginta annorum; ita enim qui ejus annos significat.* Lucos posuit. Tertullianus in lib. conl. Judaeos. Clemens alexandr. lib. 1. Strom. el Julius africanus apud Hieron. in Comm. cap. 9. Daniclis scribunt, Chrislum praedicasse unum annum, cl postea occisum, cum explessel annum irigcsimumtex quibus sequitur necessario, ul velint eum baplizalum anno 30. inchoato: cl quamvis errent cum dicunt, Chrislum occisum anno 30. completo, quia sine ullo fundamento id scribunt, lamen non errant cum scribunt, eum baplizalum anno 30. inchoato, quia sequuntur Lucam evangelislam. ul communiter exponi solei. Eusebius lib. 1. hist. cap. 10. juxta versionem Chriçlophorsoni. Christus, inquit, cum jam trigesimum suae aetatis annum agere incipiebat, ad Joannem, ut lavacro baptismi lingeretur, sc contulit. Epiphanius hacresi 51. *Eral*, inquit. *triginta annorum, sed non plenus; quapropter dicil. incipiens esse annorumferme iriginta.* Et infra subiungit: *Christum complevisse trigesimum, cum primum signum fecit in Cana Galilaeae.* Gregorius nazianzenus Oral, in s. Bapl. Hieronymus in 1. cap. Ezcch. Chrysoslomus homil. 14. in JIarc. el Gregorius homil. 2. in Ezech. dicunt, Chrislum anno 30. baplizalum docere coepisse: qui modus loquendi indicat, annum trigesimum inchoatum non completum. Clarius Augustinus lib. 2. de doctr. christ, cap. 28. scribit. Chrislum. cum esset annorum fore 30. venisse ad baptismum, Isidorns lib. 7. in Levit, cap. 27. 1'ropler quod, inquit, cum

non plenorum triginta annorum venisse ail ad baptismum. *enim: Elipse Jesus cral incipiens quasi annorum triginta.* Denique cxl^{al} can. 11. Concilii antiquissimi neociiesaricn. ubi prohibentur presbyteri ordinari ante trigesimum aetatis annum, quia Christus anno 30. baptizaliis esl, el praedicare coepit: quem canoncin inleiligendmn esse de trigesimo anno inchoato non de completo, ul intellexit Hortinus Braccarensis in Collect, can. Gniec. c.m. 20. solis aperte docet vir gravissimus s. Hieronym. in cpisi. ad Tltcophylum advers. Jo. hierosol. ubi probat, fratrem suum legitima aetate presbyterum ordinatum, quia ad triginta annorum spatia jam pervenerat. Docet cliam Ecclesiae consuetudo, quae cum revocaverit annum trigesimum ad vigesimnmquintum, tunc iudicat hominem idoneum presbyterio, cum is attigerit annum vigcsimumquinlmn. Neque his repugnat s. Ignatius, qui in episl. ad Trail, scribit, Chrislum baptizatum cum explessel 1res annorum decadscmcc s. Jo. Chrysoslomus. qui hom. 10. in Mattii. scribit, Christum post triginta annos venisse ad baptismum. Nam s. Ignatius dicil 1res decades annorum impletas, quia pcrvntimi cral ad ultimum annum tertiae dccadis, non quia perventum esset ad finem ultimi anni; sic enim inlcil ligimus illud Luc. 2. cum consummati essent dies octo, ul circumcideretur Puer, idest, cum ventum esset ad diem octavum in quo circumcidi debebat Puer, el aci. 2. cum complerentur dio Pentecostes. idest, cum ventum esset ad diem quinquagesimum: non nulem cum esset completus dies quinquagesimus. Vel utitur figura intellectionis, quae scriptoribus etiam sacris familiaris est: sicut enim scribit s. l. lucas cap. 2. consummatus fuisse dies octo, cum circumciscus esl Dominus, non quod plane expleti essent dies octo, sed quod parum abessent ab expletionc, cum jam octavus dies ngcrclunet quemadmodum scribit Marcus cap. 8. post 1res dies Chrislum resurrecturum fuisse, quia tertia die resurrecturus cral, sic cliam scribit s. Ignatius, Chrislum baptismi tempore complevisse 1res decades annorum, quia tam parum aberat a tine trium decadum, ut jam tertiae decadis ultimus ageretur annus. Facilius adhuc explicabitur locus Chrysoslomi: nam initio homiliae scribit. Jonnnem venisse ad baptizandum, post annos fere 30. cx quo sequitur, ul Joannes co tempore non compleverit annum trigcsimuini quod si Joannes non compleverat annum trigesimum, quanto minus cum compleverat Christus, qui sex mensibus junior erat Joanne? Ergo Chrysoslomus cum ail, Christum post annos triginta venisse ad baptismum, sine dubio signilical. post annos triginta inchoatos, et nondum exactos venisse. Maneat igitur cx communi sententia Chrislum bnplizaluin anno 30. inchoato. Alterum principium ernl. Chri'turn post baptismum praedicasse plus tribus annis, ac per hoc pvssum esse anno 33. mclioalo. qimd principium cx evangelio Joannis aperte colligitur: habemus enim quniuor paschnla notata in evangelio Joannis. unum Jo. 2., alterum Jo. . . . tertium Jo. G. quartum Jo. 13. cmn igitur Christus post baptismum quatuor paschala celebraverit, necesse esl eum ad initium quarti anui docendo pervenisse. S. Ignatius m episl.

ncl Trail, disertis verbis tradit, Christum praedicasse tribus annis: quod quidem ad liquidum verum non csl, cum constet, ipsum post 41). dies a baptismo praedicare coepisse. ct ad passionem usque praedicasse, quod csl tempus trium antmruin. et aliquanto amplius, ut ex numero paschalmii ostendimus. Sed Ignatius sicilicum ail, Chrisunn baptizalum cum explessel 1res decades annorum. outfit minutias quae deerant ad 1res decades conii. iendas: ila cum ait, eum praedicasse tribus annis, umisit minutias temporum quae supererant. Ensebins in lib. 8. de demonslr. evang, .demolish. 2. cl Beda do rat. temp. cap. I. T. dicunt. Chrislum praedicasse tribus annis cum dimidio: quod quidem praecise non csl verum. sed illi quoque non fuerunt solliciti de minutis temporum, el forliissc numeraverunt annos a baptismo usque ad ascensionem: nam eo modo sunl fero 1res anni cum diimdio. Caetcrum nullus est Veterum. qui praedicationi Chrisli tribuerit integrum quadriennium. Sed de hissalis.

CAPUT VII.

Solvuntur alia quinque argumenta.

Persuasio tertia talis est. Pelrus non potuit venire Hornam usque ad annum i). Claudii, ul supra probatum est, sed neque postea venire potuit: nam Claudius, qui iussit Judaeos ex urbe pelli, sine dubio iussit eliam in urbem non recipi; igitur nunquam venit.

Sed jam ostendimus, Petrum anno D. C'audii non venisse Bomam. sed discessisse ltonia, el postea tempore Neronis rediisse: qumi qnim tempore Neronis potuerunt Hornae esse Judaei, patet ex aci. ull. ubi Paulus Rmqpc Judaeis praedicat.

Persuasio quarta. Quando Paulus rcj rchrnilil Petrum Antiochino, Gal. 2. cral peractum Concilium Hierosolymitanum; cl tamen adhuc Pelrus non iverat Romam. Respondeo: iverat cl redierat.

Persuasio quinta. Paulus scribens ad Romanos, mullos jubet salutari, cap. ull. Petri aulmii nc meminit quidem. Atque bacc non solum Velcno persuasio, sed eliam Illyrico demonstratio esl, Pelrum Romae nunquam fuisse.

Respondeo inprimis uirgitmenlitm hoc nihil concludere, num alioqui sequereltir. Joannem non tinsse episcopum Ephesi, neque Jacobum Hierosolymis. quin Paulus scribens ad Ephesios el ad Hebraeos. non meminit Joannis el Jacobi. Deinde dico: Paulum non iussisse Pelrum salutari, quia scripsit epistolam eo tempore, quo Pelrus redierat Roma, el versabatur in Syria: nam P. mhis scripsit epistolam cx itinere, quo proficiscebatur Hierusalem, ubi cl comprehensus fuit: sic enim serunt ipse Rom. 15. *El nunc, inquit. proficiscor in Hierusalem. ministrare sanetis: probaverunt enim, Achaja el Macedonia collationem aliquam /acere in pauperes sanctos, qui sunl in Hierusalem.* El Act. 24. idem Paulus, eum caussam diceret ad tribunal Felici. Syi iac pr. i idis. „ii. *Eleemosynas*

facturus in gentem meam vni, ci oblationes , cl VOIU.

Porro haec Pauli captivitas contigit medio tempore inter Concilium hicrosolyniilanuin, cl obitum Claudii. Siquidem post Concilium illud, Paulus adiit .Macedoniam el Achajam , ubi antea nunquam lucrat, ut palet ex Act. cap. IG. pervenit autem in Hierusalem Felice praeside, qui praefuit Syriae usque ud mortem Claudii, el mitium Neronis, ul Josephus testatur lib. 2(1. Antiq. cap. 9. et 13. Fa quo sequitur, epistolam ad Iloinaims scriptam esse circiter 11. aut 12. annum Claudii, quo tempore s. Petrus Roma redierat, el Syriae regiones iterum peragrabat, cl visitabat. Quid igilur mirum, si Paulus ad Romanos scribens non salutat Pelrum, quem eo tempore constat Romae non fuisse?

Persuasio sexta. Ambrosius in cap. IG. ad Rom. dicit, Narcissum, quem Paulus jubet salutari, fuisse romanum presbyterum: al presbyter el episcopus idem sunlupud Paulum: igilur isto Narcissus erat episcopus romnnus: proinde non fuit Pelrus Romanorum episcopus primus.

Respondeo: Narcissum presbyterum forlasse romanum fuisse, episcopum sine dubio non fuisse: siquidem Irenaeus, Eusebius. Optatus, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus, cl cacleri, qui catalogum romanorum pontificum scripserunt, nullam hujus Narcissi mentionem fecerunt. Nec his repugnat Ambrosii auctoritas: nam Ambrosius idem in cap. 3.1. ad Tiin. *Omnis episcopus, inquit, presbyter csl , non lamcn omnis presbyter episcopus.* El Cornelius apud Euscium lib. 6. hist. cap. 33. dicil, Romae unum fuisse episcopum, quadraginta aulcm el sex presbyteros.

Persuasio septima. Paulus cum Petro foedus percussit, ut ille Judaeorum, ipse Gentium esset apostolus, Gal. 2. quomodo ergo verisimile est, Pelium tam cito pacti immemorem alienam provinciam invasisse, idest. Romam ivisse , quae mater gentilitatis oral?

Si dicas: Pelrum Romae praedicavisse Judaeis qui ibi erant. Contra: nam illi, veniente Paulo, cl praedicare incipiente, mirantur doctrinae novitatem, ul cognosci polesl cx illis verbis Judaeorum, Aci. ull. *Notum, inquit, c*tnobis de secla hac, quia ubique ei contradicitur. rogamus autem audire quaesentis.* El mira: *Quidam, inquit, credebant his quae dicebantur. quidam wro non credebant, cumque invicem non essent consentientes, discebant.*

Respondeo: foedus inter Petrum cl Paulum non fuisse, ul Pelrus Ianium Judaeis. nut in Judaea tantum: Paulus autem Ianium Gentibus» init extra Judaeam lautum praedicaret: sed ut Pelrus praedicaret omnibus, et ubicumque vellet , sed principaliter Judaeis; Paulus omnibus , ct ubicumque vellet, sed principaliter Gentibus: alioqui Paulus diceretur invasisse alienam provinciam , quando Romam veniens, mox Judaeis praedicare coepit, ut palet. Aci. ull. el Pelrus non solum Romam venire non debuisset . sed nec Antiochiam, aut in Asiam , Galatiam, Pontum. Cappadociam , Bythinim . ad qiino loca tantum eum ivisse Vclcnus latetur.

Falsum aulcm csl quod Vclcnus dicit, Judaeos Romae miratos doctrinae novitatem. quando Paulus praedicavit eis Christum, quasi nomo antea tale aliquid praedicusscl. Nam si Romae nullus praedicaverat Judaeis antequam Paulus eo veniret: quis cos Judaeos Romanos converterat, ad quos ipse epistoliam scrips. l? Constal enim epistolam illam partial scriptam ad Gentiles, el partiiii ad Judaeos ad fidem Chrisli conversos: nam ideo primis quatuor capitibus disputat de jussllicalionc cx tide sine operibus legis contra superbiam Judaeorum, qui suis mentis tribuebant adventum Messiae. El cap. II. agit de illis, qui adhuc judaizabant abstinentes a quibusdam cibis secundum legem immundis? Et cap. IG. salutat multos, quos conslal Christianos cx Judaeis fuisse.

Dicet aliquis fortasse: si epistola ad Romanos, vivente Claudio , qui Judaeos expulerat cx urbe, scripta csl: qui sunt isti Judaei, quos Romae Paulus salutari jubet? Non enim credibile est. Claudio vivente, Judaeos ad urbem redire potuisse.

Respondeo: non modo credibile Csse. paulo post eam expulsionem Judaeos redire potuisse, sed sine ullo dubio rediisse: nam Paulus Aci. 18. invenit Corinthi Aquilam cl Priscillain Judaeos. qui nuper cx urbe venerant pulsi n Claudio: deyide cum haesisset in Achaja annum unum et sex inenses. et in Asia annos duos, Aci. 18. cl 19. iter coepit versus Hierusalem, atque in co itinere scripsit ad Romanos, el salutari jussit Aquilam ct Priscillain , qui jam Romam reversi fuerant.

Ad illa ergo verba Judaeorum, *Rogamus a te audire quae sentis etc.* dico: ea verba non esse omnium Judaeorum qui Romae erant, sed tantum eorum qui ad Udem Chrisli adhuc conversi non fuerant, praeter quos nulli alii Romae vivebant. quos Pelrus converterat. Neque verbis illis significatur, cos nunquam audivisse praedicationem Chrisli, sed non fuisse adhuc persuasos; el ideo voluisse adhuc Paulum audire, et eum ab co eflicacissimc convincerentur, pariem eorum fuisse persuasos ul crederent. pariem insua obslinalioie mansisse.

CAPIT Vlll.

Solvuntur alta ocio argumenta.

Persuasio 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. el 15. sumuntur cx Aci. ull. el epistolis quas Paulus e Ruina scripsit . nimirum ad Gal. ad Epbes ad Coloss. ad Philipp, ad llebr. ad Timulh. 2. ct ad Philem. el ex epistolis Pauli ad Senecam, cl Senecae ad Panium: nam m bis omnibus Scripturis occasio fuit loquendi de Peiro, si is Romae fuisset: mirum autem silentium ubique repcrlur.

Accedit quod non solum in his locis non dicilur Petrus fuisse Romae. sed etiam aperte indicatur non fuisse. Nam Philipp. 2. dicit de iis qui Romae erant: *Omnes quaerunt quae sua sunt.* El Coloss. ull. *Salutat, inquit, vos Aristarchus concaptivus meus, cl Marcus consobrinus Harnabac, cl Jesus qui dicitur Justus, hi soli sunt adjutores mei in regno Dei.* Et 2. Tim. 1. *hi prima mea defensione nemo mihi astitit, sed omnes me drccliqu-*

runt. Aul igitur Pclrus Romae non fuil, aul maximam injuriam iili Paulus facit, cum cum numeral inter eos, qui quaerunt quae sua sunt, cl qui non erant adjuutores sui in regno Dei, cl qui sc in angustiis positum doserveru ul ; quod argumentum non solum Velum, sed eliam Calvinii est.

Respondeo primo: nihil concludi ex argumentis ab auctoritate negativae. Non enim sequitur, Lucis. Paulus et Seneca non dicunt, Pelrum fuisse Romae; igitur non fuil Pclrus Romae: non enim isti tres omnia dicere debuerunt, cl plus creditur tribus testibus affirmantibus, quam mille niliil dicentibus, modo isti non negent, quod alii allinnant. Alioqui quia Matthaeus non scribil in evangelio, Christum circumcisum: Marcus non meminit praesentationis: Lucas non meminit stellae novae: Joannes non dicit Christum naluin de Maria Virgine, ista oinnia erunt falsa, quod absurdissimum est.

Ad illa aulem tria loca dico: non negari in illis Petrum tunc fuisse Romae; nam cum Coloss. ult. dicit: *Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei*, loquitur Ianum de suis domesticis, qui ei ministrare soliti erant. Quomodo eliam 2. Tim. 1. cum dicit: *Lucos est mecum solus, de domesticis et ministrantibus sibi loquitur.* Certum enim est ex ult. cap. epist. ad Rom. multos alios, tam Judaeos, quam Gentiles conversos ad fidem fuisse Romae, qui regnum Dei promovebant. Et in cpist. ad Philip, cap. 2. cum dicitur Omnes *quaerunt ratione sua sunt*, per figuram intellectionis loquitur Ianum de quibusdam, non de omnibus absolute. Nam ibidem dixerat paulo ante, apud se fuisse Timotheum, qui ceric non quaerebat quae sua sunt: cl cap. 1. dixerat, quosdam praedicare Evangelium *ex charitate*, cl proinde non quaerere quae sua sunt, sed Jesu Christi.

Denique in 2. ad Tim. cap. 4. ubi dicit: *Nemo mihi asilil, sed omnes me dereliquerunt*, quem locum Calvinus prae caeteris urget, non loquitur nisi de iis, qui eum juvare apud Caesarem potuissent. Nam ibidem dicit, tunc apud se fuisse Lucam, cl lamcn generaliter ait: *Nemo mihi asilil, sed omnes me dereliquerunt*: certum aulem est Pelrum nun potuisse eum juvare, cum ipse non minus Caesari invisus esset, quam Paulus. Itaque loquitur Ianum de quibusdam nubilibus Romanis, qui potuissent pro se adire Caesarem, sed metu tyranni id non fecerunt.

Secundo responderi posset: eo tempore, quo Paulus Romam pervenit, et quo scripsit eas epistulas. Pelrum non fuisse Romae. Nam etsi Romae sedem suam fixerat, tamen saepissime aberat, cum oporteret eum in variis locis Ecclesias constituere, ut Epiphanius annotavit: haec. 27. nam propterea Petrus assumpsit sibi in coadiutores Linum et Cleum, qui in absentia sua Romae episcopalia munera obirent.

CAPIT IX.

Solvitur argumentum decimum sextum.

Persuasio 16. Ambrosius serm. 67. dicit de Petro et Paulo: In die, uno in loco, unius ty-

ranni tolerare sententiam: at Linus in passion. Petri et Pauli dicit, eos nec eodem tempore passos. nec eodem loco, nec eodem tyranno iubente.

Praeterea Josephus, qui tempore Neronis vixit, scripsit Romae historiam de Bello Judaico, et iu ca meminit interfectorum a Nerone: cl tamen non meminit Petri, quem certe nun omisisset, si vere a Nerone occisus fuisset: fuil enim Josephus Christianorum amicus, cl libenter data occasione ipsorum meminit. Scribil enim de morte Christi, lib. 18. Anliq., et Joannis Baptistae ibidem, et Jacobi, lib. 20,

Adde, quod Pclrus erat senex, quando Paulus erat adolescens: nam post passionem Domini, Paulus vocatur adolescens, Act. 7. quo tempore Petrus jam uxorem habuerat, et tanquam annosissimus omnium apostolorum primus inter eos habebatur; cl tamen Paulus ad senectutem eliam pervenit, ul ipse scribil in epist. ad Philem. igitur non est verisimile, eos uno tempore obiisse.

Sed hoc argumentum facile refutari potest. Nam in prima parte argumenti bis labitur Velenus. Primum, quod fatetur Lini historiam esse confictam, ul vere est, cl tamen ex ca dicit refutari sententiam Ambrosii. Si enim Lini historia conficta est; non est ullius auctoritatis: si nullius est auctoritatis, quomodo potest inde refelli Ambrosii probatissimi auctoris sententia? Deinde peccat, quod per eundem locum apud Ambrosium intelligit eandem partem urbis, et inde vult Ambrosium dissentire ab aliis, qui in diversis partibus ejusdem urbis dicunt apostolos interfectos. At Ambrosius per eandem partem urbis: sic enim subjungit: *in eodem loco*, inquit, *ne alteri Roma deesset*.

Ad illud de Josepho dico primum: Josephum ipsum lib. 2. de Bel. Ju<J. cap. 11. respondere: ibi enim dicit, se silentio praeterire velle scelera Neronis, ul quod matrem et uxorem occiderit, cl similia, quoniam sciret narrationem illam esse molestam: et merito haec dicit, nam dedicabat libros illos romanis imperatoribus, qui non libenter audiunt vituperari praedecessores suos. Deinde potest argumentum retorqueri in auctorem: nam ibidem Velenus dicit, Pelrum esse occisum Hierosolymis, jussu Anani pontificis Judaeorum: peto ergo: quare Josephus, qui lib. 20. Anliq. scribil gesta illius Anani, cl quos homines occiderit, non meminit eo loco Petri? Suo igitur gladio se ipse jugulat Velenus.

Ad illud de aetate dico: Pelrum non fuisse senem, quando Paulus erat adolescens, sed virum maturae aetatis. Quod enim habuerit uxorem, et fuil primus apostolorum, non arguit nisi virilem aetatem. Nec est ullo modo credibile, senes a Christo fuisse electos ad summos obeundos labores, cl orbem terrarum fere totum peragrandum: quemadmodum neque credibile est adolescentulum Paulum ad apostolicam dignitatem, ad quam sollicitudo omnium Ecclesiarum perlinebat, fuisse assumptum.

Demus ergo: Pelrum fuisse annorum circiter quinquaginta, quando erat Paulus circiter 25. hoc est, duplo scilicet; tamen adhuc potuerunt ambo esse

senes, et simul mori; fuisset enim anno ultimo Nerone Petrus annorum 86. et Paulus unius et sexaginta.

CAPUT X.

Solvitur decimum septimum argumentum.

Persuasio 17. Scriptura et Pares aperte docent, Petrum et Paulum Hierosolymis, non Romae, a scribis et pharisaeis, non ab imperatoribus romanis occisos. Nam Matthaei 23. Dominus ait: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas. et ex illis occidetis, et crucifigitis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris.* In quem locum Chrysostomus: *Inclligit, inquit, apostolos, et qui cum apostolis fuerunt.* Et Hieronymus in hunc eundem locum: *Observa. inquit. iu. c. apostolum, varia esse. dona discipulorum Christi, alios prophetas, qui ventura praedicebant, alios sapientes. qui noverunt, quando debebant proferre sermonem, alios scribas in lege doctissimos, ex quibus lapidatus est Stephaniis, Paulus occisus, crucifixus Petrus, flagellati in actibus apostolorum discipulis.* Item Nicolaus Lyranus in hunc locum: *Ex eis, inquit, occidetis, sicut Jacobum fratrem Joannis, Act. 12. et Stephanum, Act. 7. et multos alios, et crucifigitis, ut Petrum, et Andream fratrem ejus etc.*

Respondeo: ex verbis Domini Matth. 23. et Chrysostomi expositione, nihil colligi adversus sententiam nostram. Dominus enim et Chrysostomus non dicunt. omnes apostolos occidendos fuisse a Judaeis in Hierusalem, sed tantum aliquos: id enim significat illa sententia: *Ex illis occiditis, et crucifigitis etc.* idque impletum est in Stephano, quem lapidaverunt, Act. 7. et in Jacobo majore, quem Iherodes in Judaeorum gratiam occidit, Act. 12. et in Jacobo minore, quem Judaei ipsi in Hierusalem necaverunt, teste Josepho, lib. 20. Antiqu. cap. 16. et in Simeone Jacobi successore, qui in Hierusalem crucifixus est, ut docet Eusebius in Cliron., Malchiam quoque in Judaea crucifixum, nulli probabiliter existimant.

Quod si de omnibus apostolis Dominum loqui Velenus contendit; negandae erunt omnes historiae, quae Andream in Achaja, Philippum et Joannem in Asia. Thomam in India, Bartholomaeum in Armenia, Matthaeum in Aethiopia, Simonem et Judam in Perside obisse testantur.

Saucius vero Hieronymus non voluit significare, Petrum et Paulum Hierosolymis occisos, cum diserte docet lib. de vir. illust. eos Romae a Nerone interfeclos: sed ex verbis Domini deducit. varia fuisse dona, et mortes diversas discipulorum Christi. Quia enim Dominus dixerat, se missurum prophetas, sapientes et scribas: observat Hieronymus varia esse dona discipulorum: quia rursum Dominus ait: Quosdam occidetis, quosdam crucifigitis; observat idem Hieronymus diverso mortis genere discipulos de hac vita migraturos fuisse, et exempla ponit, Stephanum lapidatum, Pauli capite caesi, Petri crucifixi. Itaque exempla haec non tendunt ut intelligamus, quosnam ex discipulis Judaei occisuri

erant, sed tantum eo ut discamus, varia fulura fuisse martyriorum genera.

Porro Nicolaus Lyranus non laetae auctoritatis est, ut opponi debeat omnibus antiquis Patribus et historicis, qui Petrum Romae a Nerone, Andream in Achaja ab Egea necatos tradunt. Accedit, quod sine, dubio Lyranus Hieronymum sequitur, et sic solum dicere voluit, Petrum et Andream per Christum crucifixos fuisse, quamquam minus tamen laqueus est.

CAPIT. XI.

Solvitur argumentum ultimum.

Postrema Velem persuasio ejusmodi est. de rebus nuper gestis saepe confingantur etiam. quid, inquit Velenus. de iam remotis ac penul- timis temporibus romanae curiae palpones, citra Petri honorem adventum, passionem et pontificatum contingere non poterant?

At si Irenaeus, Tertullianus, Eusebius, alique 30. vel 10. Patres citati, romanae curiae palpones fuerunt, recte loquitur Velenus. Sin autem pars eorum sunt antiquissimi, ut Irenaeus et Tertullianus, quorum tempore romana Ecclesia non erat opulenta, ut palatores habere potuerit: pars sunt Graeci, ut Eusebius, Theodorcus, Sozomenus, et alii, quorum natio invidere potius, quam adulari romanae Ecclesiae consuevit: pars autem, vel potius pene omnes sunt viri sancti, ut Ambrosius, Hieronymus, Xystus, Chrysostomus, et alii, a quorum moribus procul aberat adulationis vitium; certe sequitur, Velenus, qui hos romanae curiae palpones vocat, impudentissime mentiri.

Praelerca argumentum ejus nihil valet. Nam tam de rebus nuper gestis, quam de antiquis tinguntur errores, quando res sunt clam gestae, et sine testibus, aut quantum ad numerum annorum, vel similes circumstantias. quae facile mandantur oblivioni: autem quod nilum ad ipsam summam, et substantiam rerum celeberrimarum praesertim quando praeter testimonia scriptorum, exstant etiam earum rerum monumenta lapidea, aut aerea permulta, qualis est res de qua agimus. Atque haec de tota hac disputatione sufficere posse existimavi, de qua librum insignem jam pridem a Joanne Rotensi beatae memoriae viro, editum accepi; sed librum ipsum videro nunquam potui.

CAPIT. XII.

Romanum pontificem Petro succedere in ceditica monarchia, probatur ex divino jure et ratione successionis.

Demonstravimus hactenus, romanum pontificem Petro succedere in episcopatu romano: nunc id ipsum demonstrare aggredimur de successione iuxta universae Ecclesiae primatum. Negant hoc haeretici omnes hujus temporis, sed praecipue pugnant contra primum romani pontificis, Lutherus lib. de pot. papae, Illyricos in lib. con. prim. papae,

Synodus stolcialdica in lib.ejUSD. nrgum. Jo.Calvinus lib. 4. Instil, cap. G. cl 7. Magdcburgnscs ni singulis centuriis nd linent, cap. 7. Et ante hos omnes Nilus Thessal. episcopus in hb. adv. prini, papae.

Ille enim auctor non negat, Petrum lotius Ecclesiae pastorem fuisse,cl Hornae episcopatum gessisse usque ad mortem: sed hoc solum contendit, non succedere Petro romanum pontificem in praefectura totius catholicae Ecclesiae , sed solum in romano episcopatu. Addit vero . habuisse postea romanum pontificem ex Conciliorum decretis primatum quemdam , ul videlicet, primus episcoporum esset, primus sederet , primus sententiam diceret, non tamen caeleris omnibus imperaret.

Quoniam aulcm tam nostra, quam adversarium argumenta cx iisdem fontibus ct capitibus sumuntur; reducemus omnem disputationem ad aliquot capita, sive genera argumentorum , cl simul probabimus veritatem, ct refellemus aliorum objectiones.

Primum ergo probatur,romanum pontificem Petro succedere in ponlificalu Ecclesiae universae, ex divino jure, el ratione successionis. Debet Petro jure divino aliquis succedere: ille non potest esse alius quam pontifex romanus ; igitur ille succedit.

Negat ulramque partem argumenti Jo. Calvinus, sic enim loquitur lib. k Instil, cap. G. § K. *Verum, inquit, ul de Petro illis concedam quod petunt , non est tamen caussa, cur c.e singulari exemplo universalem faciant regulam, ct quad semel factum fuit, ad perpetuitatem trahant.* Rursum § It, Jam, inquit, *ut alterum illis largior , quod nunquam apud sanos homines obtinebunt, sic constitutum in Petro primatum.ut perpetua successionem semper maneret; unde tamen evincent, sedem Romae ita collocatam,ut quicumque sil urbis illius episcopus, orbi universo praesideat/*

Nos ergo ulrumque seorsim ostendamus. Ac primum, oportere Petro aliquem succedere in ponlificalu Ecclesiae universae, colligitur ex tine pontificatus. Nam certum est, pontificem esse propter Ecclesiam, non Ecclesiam propter pontificem : sic enim Augustinus lib. dc pastor, cap. 1. Quod *Christiani sumus*, inquit, *propler nos csl, quodprae-positi sumus, propler vos est:* atqui Ecclesia non minus eget nunc uno pastore, quam tempore apostolorum ; immo vero etiam magis , cum non sint Christiani, el plures, cl peiores : non igitur monente Petro interire debuit pontificatus, qui non in Petri commodum, sed in Ecclesiae utilitatem institutus erat, sed manere ac perseverare, donec ipsa Ecclesia manet,aut certe donec in terris peregrinatur, et unius summi pastoris cura et vigilantia opus habet.

Secundo cx unitate Ecclesiae. Nam Ecclesia est una cl eadem omni tempore: non debet igitur mulari forma regiminis, quae est forma cliam rcipit-blicae cl civitatis. Quare si apostolorum tempore unus erat supremus rector, et caput Ecclesiae.hoc clinm tempore esso débet.

icrliocx verbis Domini Jo.ull.:Pasce oves meas.

Nam officium pastoris , csl ofilciuni ordinarium ct perpetuum; siquidem cx natura rei tanidiu durare debet officium pastoris, quamdiu manci ovile :o-vile autem manet, cl manebit usque ad mundi consuminalioncm;igilur eo usque successores Pelri in summo isto pastoralis officio manere nccessc csl.

Quarto ex eodem loco. Nam cum Dominus ait Petro : *Pasce oves meas*, omnes oves suas ci commisit, ul supra ostendimus, neque solum omnes ratione loci, sed cliam ratione temporis, cum non minus nobis, quam antiquis Christus prospicere debuerit: sed Petrus non semper victurus erat in carne; igitur cum ei Dominus ait: *Pasce oves mees*, in illo *omnes* successores ejus alloquulus est. Itaque Chrysoslomus lib. 2. dc sacer. cir. prine. : *Quanam, inquit, de caussa ille sanguinem c/fudii suum/ certe ut pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro , tum Pelri successoribus committebat.* El s. Leo serm. 2. de anniver. assump, suae ad ponlif. *Manet, inquit dispositio verilalis, el b. Peirus in accepta fortitudine petrae perseverans,suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit: perseverat videlicet Petrus , el vivit in successoribus suis.* El b. Petrus episcopus Ravennae, in episl. ad Etilych. *Beatus, inquit, Petrus , qui in propria sede vivit cl praesidet, praestat quaerentibus fulci veritatem.*

Quinio.Ecclesia est unum corpus, el suum quoddam caput hic in terris habet praeter Christum, ul patet ex I. Cor. 12. ubi postcaquam dixit Paulus, Ecclesiam esse unum corpus , subjecit : *Von potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarii*, quod certe non convenit Christo; ipso enim potest dicere nobis omnibus, non estis milii necessarii: nullum autem aliud caput assignari potest praeter Petrum, nec debet monente Petro corpus Ecclesiae manere sine capite ; oportet igitur aliquem Petro succedere.

Sexto, in veteri Testamento successio erat sum-morum pontificum. Nam Aaroni successit Eleazarus, Num. 20. cl Elcazaro Phiuccs, Jud. 20. clsic dc caeleris: at sacerdotium Testamenti veleris, figura fuit sacerdotii Testamenti novi; igitur ct nunc successio in sede Petri, primi ac summi Christianorum pontificis, conservari debet.

Denique omnia argumenta , quibus in secunda quaestione probatum csl, regimen Ecclesiae debere esse monarchicum, cliam hoc probant, quod nunc agimus.

L

Jam vero quod iste Petri successor sit romanus pontifex, facile probari potest. Nullus enim csl,nec fuit unquam, qui sc Petri successorem ullo modo asseruerit, vel pro tali sil habitus , practcr romanum ct anliochnum episcopum: atqui antiochnus non successit Peiro in ponlificalu Ecclesiae totius, nam non succeditur nisi cedenti locum , vel per mortem naturalem, vel per mortem legitimam, idesl, depositionem, vel rcnunciationcm : Peirus aulcm adhuc vivens, cl pontificatum gerens , an-Uochenam Ecclesiam reliquit,el Romae sedem suam fixit, ut quaestione superiore demonstravimus; restat igitur, ul romanus episcopus, qui Petro in urbe Roma morienii successit, eidem in tota ipsius dignitate cl polcslatc successerit.

LIBER SECUNDUS

Praeterea. Si anliochnus episcopus Peiro in summo pontificatu successisset, primus episcoporum fuisset: at nicucnum Concilium can. G. antioclionum episcopum Iclriim patriarcham, non primum, nec secundum esse declaravit, sicut fuerat semper, nec unquam auliochni episcopi ollorem locum quaesierunt.

Ul autem res haec tota melius intelligatur, observanda sunt quaedam. Primo, aliud esse successionem, aliud rationem successionis: nam successio romani pontificis in pontificatum Pelri ex inslulo Christi csl: ratio aulcm successionis, qua ro- uianus pontifex potius quam anliochnus, vel aliquis aims succedat, ex facto Pelri initium habuit. Successio,inquam, ipsa ex Christi instituto el jnrc divino csl,quia Christus ipse instituit in Petro pontificatum duraturum usque ad linem mundi: cl proinde quicumquo Petro succedit, a Christo accipit pontificatum.

Al vero, quod episcopus romanus, quia episcopus romanus esi, sil Pelri successor, ex facto Pelri ortum habuit, non ex prima Christi institutione. Nam potuisset Petrus nullam sedem particularem sibi unquam eligere, sicut fecit primus quinque annis; cl tunc morienlc Petro, non episcopus romanus, neque anliochnus successisset, sed is quem Ecclesia sibi elcgisscl.Potuisset quoque semper manere Antiochine, et lunc anliochnus sine dubio successisset: quia vero Ruinae sedem lixii, et tenuit usque ad mortem; inde factum csl, ul romanus pontifex ei succedat.

Et quoniam s. Marcellus papa in episl. nd Antioch. scribit, Petrum Domino jubente venisse Romam; cl s. Ambrosius in Orat. conl. Auxcnl.,cl Athanasius in Apol. pro fuga sua, dicunt, Petrum Christi jussu Rumae martyrium pertulisse; non csl improbable, Dominum cliam aperte jussisse, ul sedem suain Petrus ita figeret Romae, ul romanus episcopus absolute ei succederet. Sed quidquid de hoc sit, saltem ista ratio successionis non est ex prima institutione pontificatus, quae in C- vangeho legitur.

Observandum csl secundo: tametsi forte non sil de jure divino. romanum pontificem,quia romanus ponlifex csl, Peiro succedere in praefecturam totius Ecclesiae; tamen si quis absolute petat, an jure divino romanus pontifex pastor sit cl capul totius Ecclesiae; omnino esse id asserendum. Nam ad hoc nihil uliud requiritur, quam ul ipsa successio sit de jure divino, hoc csl, ut ordinarium ollicium Ecclesiam universam cum summa potestate gubernandi non sil ab hominibus, sed a Deo immediate institutum: id autem ita esse, supra domonstravimus.

Observandum csl lerlio. Licet forte non sil de jure divino, romanum pontificem ul romanum pontificem Petro succedere; tamen id ad fidem catholicam perlinere: non enim est idem. aliquid esso de fide, cl esse de juro divino. Nec enim de jure divino fuit, ul Paulus haberet penulain: csl tamen hoc ipsum de fide, Paulum habuisse pcnulum. El- si autem romanum pontificem sticccderc Petro, non habeatur expresse in Scripturis: tamen succedere aliquem Petro deducitur evidenter ex Scriptu-

ris: illum autem esse romanum pontificem. habetur ex traditione nposlolica Pelri, quam traditionem Concilia generalia, pontificum decreti, et Patrum consensus declaravit, ul postea demonstrabitur.

Observandum csl postremo. Romanum episcopatum, el Ecclesiae universae praefecturam, non esse duos episcopatus, neque duas sedes, nisi in potentia. ftam Petrus pontifex lotius Ecclesiae a Christo institutus non adjunxit sibi episcopatum urbis ltoniae, quo modo episcopus alicujus loci adjungit sibi alium episcopatum, vel canonicalum, aut abbatiam: sed romanae urbis episcopatum evexit ad summum orbis terrae ponlificalumiqucmadinodum cum episcopatus simplex erigitur in arclliepiscopatiim, vel palriarchalum. Non enim archiepiscopus, vel patriarcha csl bis aut 1er episcopus, sed semel tantum, cl in hujds rei signum. non datur pontifici summo nisi unum pallium, cliaulsi episcopus, arclliepiscopus, patriarcha cl summus pontifex sil: haec enim omnia sunt unum actu, el tantum in potentia nulla.

Ex quo sequitur, ul qui eligitur romanus episcopus, eo ipso sil ponlifex summus Ecclesiae lotius, etiamsi forte id non exprimant electores. Sed jam Nili cl Calvinii objectionibus respondeamus.

Prima Nili objectio. Romanus pontifex primum habuit a Patribus, co quod ca civitas loti orbi terrae impcrarel, ul legimns in Cone, chalccd. aci. 1G. non igitur id habuit ex Pelri successionem.

Respondeo: decretum illud illegitimum fuisse, quod reclamantibus iis qui Concilio praesidebant facium sit. Sed de hoc plura in cap. 27.

Secunda objectio. Romanus papa non csl apostolus, sed episcopus lanium: non enim apostoli apostolos ordinarunt, sed pastores el doclorcs; igitur papa romanus non succedit Petro in apostolica potestate, quae in omnem Ecclesiam erat, sed solum in romano particulari episcopatu.

Respondeo: in apostolalu tria contineri. Primo, ul qui apostolus est, sil immediatus verbi minister, ita ul ab ipso Deo doctus sil, cl sacros libros scribere possit: el hoc fatemur non convenire in romanum pontificem: non enim ticccsse est, ul quotidie novae revelationes habeantur, ct novi libri sacri scribantur.

Secundo, ut qui apostolus est. Ecclesias constituat, el fidem propaget in iis locis, ubi nuinquam fuit: el hoc ad romanum pontificem perlinere, cl ratio cl experientia ipsa nos docet. Nam ab aposlolicis temporibus, qui Ecclesias fundaverunt in variis partiliis orbis terrae, el adhuc hodie fundant, romani pontifices fuerunt.

Tertio, ul qui apostolus csl, summam habeat in omnem Ecclesiam potestatem: atque id quoque ad romanum pontificem pertinere contendimus eu ratione, quin Petro succedit, in quo haec potestas ordinaria est, non delegata ul in apostolis caeleris.

Neque Nili argumentum concludit, cum ait, o- posloli non apostolos, sed pastores constituerunt.

Nec enim romanum pontificem Iulius Ecclesiae pontificem, sive apostolicum pontificem apostoli creari debuerunt, cum id ipse Christus fecerit. Quare ab omnibus Patribus semper romani pontificis sedes apostolica sedes appellata est, et in ipso Concilio chalcedonensi, quod Nilus citat, act. 1. vocatur apostolicus dignitas papae romani, et act. 16. vocatur sedes ejus apostolica.

Tertia objectio. Petrus pastor et doctor fuit totius orbis terrarum : at papa, et est, et vocatur solum romanus urbis episcopus.

Respondeo: id falsum esse, ulex ipso Concilio chalcedonensi, omissis caeteris, cognosci potest. Nam act. 3. leguntur tres epistolae orientalium ad Leonem, et in omnibus vocatur Leo universalis Ecclesiae papa, quod idem nomen habetur etiam act. 16.

Quarta objectio. Petrus Antiochiae et Alexandrino episcopos ordinavit: at id papae romano non permittitur.

Respondeo: et si hoc tempore Graecorum pertineret, id non permittit, tamen olim id romano pontifici licuisse. Nam in Concilio chalcedonensi, act. 7. legimus, Maximum episcopum antiochenum ideo receptum a Concilio, quia a s. Leone in episcopatu confirmatus fuerat : et Liberatus in Breuiar. cap. 21. ac Joannes Zonaras in Justiniano scribunt, ab Agapito romano pontifice Antheimum depositum fuisse ab episcopatu constantinopolitano, et in ejus locum ab eodem pontifice Menam ordinatum. Sed de his plura infra suo loco.

Quinta objectio. Quidquid Petrus dixit aut scripsit oraculum est Spiritus sancti: at id papae non convenit: non igitur papa habet omnes praerogativas Petri.

Respondeo: neque id nos contendimus.

Sexta objectio. Pelrosine conditione dictum est: *Quidquid, ligaveris, erit ligatum etc.* at papae romano Petrus praescripsit, ut id solum liget. aut solvat, quod merito ligandum aut solvendum est.

Respondeo: nihil hoc argumento aliud probari. quam Nilum istum vere fuisse graecum, id est. levem et garrulum. Quis enim umquam audivit, ligasse Pelro id ligare quod merito ligandum non esset : et ubi habetur illa praescriptio Petri ad papam quam Nilus profert?

objicit primo Calvinus lib. 4. cap. 6. Instil. § H. Non sequitur, si Petrus duodecim apostolis initio praefuit, nunc toti orbi debere aliquem processum : nam pauci facile et utiliter ab uno reguntur ; inulta vero millia non nisi a multis gubernari possunt.

IV spondeo: in primis Petrum non 12. apostolis tantum praefuisse, sed etiam multis millibus Christianorum: nam Jo. ult. non tantum 12. apostolos, sed omnes oves suas Christus Petro commisit. Legimus autem Act. 2. crevisse oves Petri ad tria millia, et Act. 1, ad quinque millia in solam Hierosolim. Deinde. quo sunt homines plures, eo magis indigent uno rectore, a quo in unitate contineantur. Sed de hoc in prima quaestione dictum est.

Secundum etiam obiicit ita ibidem. et tamen (o Romae est se-

des summi pontificatus, quia Petrus apostolus Iulianae pontificatum gerens defunctus est; ergo pontificatus iudaici sedes debuit semper esse in deserto, quia ibi Moyses et Aaron pontificatum gerentes mortui sunt: et sedes pontificalis Christianorum Hierosolymis esse deberet, quia ibi Christus summus pontifex obiit.

Respondeo ex dictis: non ideo Romae esse sedem pontificalem, quia Petrus Romae obiit, sed quia romanus episcopus fuit, nec sedem ex tota umquam alio transtulit. Moyses autem et Aaron non fixerunt in deserto sedem, sed ibi in itinere cum essent mortui sunt: sicut etiam Christus non fixit sedem Hierosolymis, nec in ullo particulari loco, ut supra diximus.

Tertio objicit ibidem § 12. Privilegium hoc de primatu totius Ecclesiae, vel est locale, vel personale, vel mixtum. Si primum; ergo cum semel fuerit concessum Antiochiae, non potest ab ea tolli, etiamsi inde Petrus recesserit, et alibi mortuus sit. Si secundum; ergo nihil ad locum; igitur nihil juris habet Roma in pontificatu magis, quam alia civitas. Si tertium; ergo non sufficit esse romanum episcopum ad hoc ut aliquis habeat primatum si est privilegium partim locale partim personale, non datur loco, nisi pro tempore quo in eo est talis persona, id est, Petrus.

Respondeo: ex prima Christi institutione dignitatem pontificalem fuisse personalem: tamen ex Licto Petri factam esse postea localem, seu potius mixtam, neque id sine divino nutu. Dico fuisse initio personalem, quia a Christo non fuit alligata ulli certo loco, sed in personam Petri absolute collata: sic autem personalem fuisse affirmo, ut iam publica, non privata fuerit.

Privilegia personalia privata dicuntur, quae dantur alicui personae pro se et successoribus. Quia tamen postea Petrus Romae sedem fixit, factum est hoc privilegium etiam locale, et proinde mixtum: nam est alligatum romano urbi, donec Petri successores Romae sedem relincent. Nam si divino jussu sedes alio transferretur, non essent amplius romani episcopi totius Ecclesiae episcopi, si transferretur, impiam, ipsa sedes, ita ut qui mine sunt romani pontifices alicujus alterius loci episcopi dicerentur: non enim sola absentia pontificum ab urbe, sedem transferre dicitur. Atque haec ex hypothesi dicta sunt: non enim credimus umquam futurum, ut Petri sedes alio transferatur.

Quarto objicit ibidem § 13. Si romanus pontifex, quia succedit Petro, est primus episcopus: debet igitur osso ephesinus, 11. Hierosolymitanus, 111. et sic de caeteris: al videmus secundum fuisse alexandrinum, qui nulli apostolo successit: cephelinum autem ne extreino quidem angulo haerere potuisse.

Respondeo: ordinem et numerum patriarchalium sedium non pendere ex dignitate priorum episcoporum. alioqui non tres, sed duodecim fuissent pro numero apostolorum: sed ex sola Petri dignitate et voluntate, ut ex Anacleto, Leone, Gregorio ostendimus in quaesi. 3. in praerogativis Petri.

Quinio objicit eodem lib. 4. cap. 7. § 28. si quae dicuntur Pelro intolliguniur dicla etiam successoribus; ergo faleri debent romani pontifices sc o-innes esse Satanas: nam hoc est dictum Pelro Mallii. IG. in eodem loco, ubi dictum csl ei : *Tibi dabo vias recini coelorum.*

Respondeo. Ea quae dicuntur Pelro in triplici esso differentia: quaedam enim dicuntur ei pro se tantum, quaedam pro sc et omnibus Christianis: quaedam pro se cl successoribus; id quod evidenter colligitur cx ratione diversa, qua ei dicuntur. Nam quae dicuntur ei. ut uni cx fidelibus, eerie omnibus fidelibus dicla inlciliguntur. Ul Matlh. IS *Si pec-caverit in le frater tuus etc.* Quae dicuntur ei ratione aliqua propria personae ipsius, ei soli dicuntur, ul : *Vade post me Satana.* EI: *Ter me negabis.* ista enim dicuntur ei ratione propriae imbecillitatis cl ignorantiae. Quaedam denique dicuntur ei ratione officii pastoralis. quae proinde dicta intelliguntur omnibus succssoribus. ul: *Pasce oves meas.* EI: *Confirma fratres tuos.* EI : *Quodeumque ligaveris etc.*

Argumenta Liilhcri levissima sunt . cl cx diclis facillime a quovis solvi possunt: cl praeterea diligenter solvuntur ab Eckio, Labro , Itoflensi cl Cajclano, quorum libri sunt in omnium manibus , ideo ea praetermitto.

CAPUT XIII.

Idem probatur cx Conciliis.

Secundo loco probandus est romani pontificis primus cx Conciliis. Et quidem Lulherus lib. de pol. papae, el Illyricus in lib. con. primat., cl Calvinus lib. i. Inst. cap. 7. § 1. dicunt, contra nos aperte pugnare > l. canoncm nieaeni Concilii . in quo assignatur romano pontifici ccria regio gubernantia. caque perexigua . declaraturque urnis cx patriarchis, non autem caput aliorum ; pro nobis aulem nullius Concilii testimonium invenire poluerunt. Al sunt nihilominus illustrissima Conciliorum generalium testimonia pro romani pontificis primatu, cx quibus aliqua ita generalia fuerunt, ut in eis Graeci et Latini interfuerint. Quod csl notandum contra Graecorum levitatem et pertinaciam.

Primum ergo habemus nicacnum Concilium . cl illum ipsum VI. canoncm, quem adversarii objiciunt: sed explicatione aliqua indiget iste canon , ul argumentum inde sumi possit. Igitur VI. canon nieaeni Concilii si habet in tom. Cone, quae hodie exstant : *Jlos antiquus perduret in Aegypto . vel J.yhia cl Pentapoli, ut alexandrinus episcopus horum omnium habeat poleslalcm. quoniam quidem et episcopo romano parilis mos est.*

Sunt autem circa hunc canoncm aliqua notanda.

Primo ex Nicolao I. in episl. ad Michael. Concilium nicacnum nihil statuisset circa roinanam Ecclesiam, quoniam potestas ejus, non ab hominibus, sed a Deo csl: scd lanium cx forma romanac Ecclesiae constituisset statum aliarum Ecclesiarum. Non enim dicit Concilium; *Habeat romanus episcopus*

hujus vel illius regionis administralionem , sed ait: *Habeat episcopus alexandrinus curam Aegypti et Lybiae , quoniam romanus episcopus ita consuevit.* Ubi aperte romana Ecclesia sil regula aliarum, cl nihil circa eam proprie statuitur. Itaque errant Calvinus, Illyricus, Nilus cl caeleri, qui dicunt, a Concilio nicacno certos fines assignatos romano episcopo, ul nimirum solum curam gerat suburbanarum Ecclesiarum.

Secundo csl observandum, in libris vulgatis deesse initium hujus canonis, quod lale csl: *Ecclesia romanaseemper habuit primatum , mos aulem perdurcl etc.* Sic enim iste canon citatur in Concilio chalcedonensi, aci. IG a Paschasio episcopo. Sic etiam vertit ex graeco ante annos circiter mille Dionysius quidam abbas, ul Alanus Copus annotavit in 1. Dial. Quocirca in eodem Concilio chalcedonensi, act. IG. posi lectum hunc canoncm VI. nieaeni Concilii, judices dixerunt: *Perpendimus omnem primatum el honorem praecipuum , secundum canones, antiquae Hornae Deo amantissinio archiepiscopo conscreari.*

Observandum csl tertio, illa verba: *Quoniam talis est episcopo romano consuetudo*, quatuor modis exponi solere.

Primo, exponit Ruflinus lib. to. hist. Ecdcs. cap. G. decretum esse a Concilio, ut alexandrinus episcopus habeat curam Aegypti, sicut habel episcopus romanus curam suburbanarum Ecclesiarum.

Al falsa expositio esknam si episcopus romanus est primus et praecipuus patriarcha; quomodo credibile csl illi assignatam angustissimam regionem, aliis aulem patriarchis minoribus latissimam? Nam antiochenus habuit lotum orientem; alexandrinus tres amplissimas provincias. Aegyptum , Lxbiam el Pcnlapolim: romanus aulem habuisset tantum suburbanas Ecclesias. idesl. sex episcopatus Romae vicinissimos. Deinde, illa particula *quoniam* rationalis particula est: non csl aulem bona ratio . ul episcopus alexandrinus trium provinciarum curam geral, quia romanus episcopus curam geni suburbanarum Ecclesiarum: igitur aut ratio Concilii nihil valet, aut non recte Concilii sententiam Ruflinus exposuit. Denique, Concilium nicacnum, nec ut citatur in Concilio VI. carlhaginensi. nec ul legitur in Concilio chalcedonensi. act. IG. nec ut habetur in proprio loco in lom. Cone.. nec ul est apud abbatem Dionysium. meminit suburbanarum Ecclesiarum, sed tantum ait: *Habeat alexandrinus episcopus potestatem in toto Aegyplo, l.ybia el Pentapoli. quoniam el episcopo romano lalis consuetudo csl.* Itaque mera divinatio luit illa Bullini, quem sequitur Calvinus, de suburbanis Ecclesiis.

Secunda expositio st Theodori Ralsamonis in explic. hor. can., el Nili in sua lib. con. prim.. Concilium decrevisse, ul episcopus alexandrinus habeat curam totius legypii. sicut romanus episcopus habel curam lotius occidentis.

Haec quidem sententia liberabor est, sed tamen falsa. Nam Concilium cum ait: *Quoniam talis est episcopo romano consuetudo*, reddit caussam, ul diximus, cur debeat permanere antiquus mos in Aegyplo. cl Lybia ct Pentapoli, ul eorum locorum habeat curam episcopus alexandrinus: non est au-

tem causa hujus rei, quia romanus episcopus habet curam occidentis; quomodo enim sequitur, episcopus romanus habet curam occidentis; igitur alexandrinus debet curam gerere Aegypti, Lybiae et Pentapolis? Cur non potius Africae potius? aut cur non Aegypti tantum? aut cur alexandrinus, et non carthaginensis, aut aliquis alius islam curam habebit? Adde, quod Concilium non meminit occidentis, neque orientis, sed tantum ait: *Quoniam talis episcopo romano est consuetudo*.

Tertia expositio est auctoris Sum. Cone., qui ex quodam vetusto codice putat restituendum *Quoniam metropolitanus talis consuetudo est* pro eo quod habemus *Quoniam episcopo romano talis consuetudo est*.

At neque haec est solida expositio. Exemplaria enim nicaeni Concilii nusquam exstabant pleniora et emendatiora, quam in scriptis romanorum nulloque pontificum, vel infra ostendimus. cum agemus de appellationibus: nam quae in Graecia erant, concremata fuerunt ab Arianis, teste Athanasio, in epist. ad omnes Orientales; et ideo non mirum, si quae citantur a Graecis, et a Iuliano mutila et corrupta sunt.

Porro ex romanae Ecclesiae scriptis tulit hunc canonem paschasius b. Leonis legatus ad Cone. Chalced. et in eo legimus: *Quoniam talis episcopo romano consuetudo est*: Adde, quod non est bona ratio, cur alexandrinus episcopus tantam ditionem habere, quia ita consueverunt metropolitani. Nam metropolitani non regunt nisi unam provinciam: alexandrino autem nullae provinciae et nulli metropolitani subiaciuntur.

(Iuratum est, et vera expositio est, alexandrinum debere gubernare illas provincias, quia romana episcopus haec consuevit, id est, quia romanus episcopus ante omnem Conciliorum definitionem in consuetudine episcopo alexandrino regimen Aegypti, Lybiae et Pentapolis: sive consuevit per alexandrinum episcopum illas provincias gubernare. Sic intellexit hunc canonem Nicolaus I. in epist. ad Michiilem, nec apparet ulla alia probabilis expositio.

Secundum Concilium generale in epist. ad Damas. quae exstat apud Theodorem lib. 6. hist. cap. 9. dicitur se convenisse apud urbem Constantinopolim ex mandato litterarum pontificis per imperatorem ad se missarum. Et ibidem fatentur, rotundam Ecclesiam caput esse, se autem membra.

Tertium Concilium, vel est apud Evagrium lib. 1. hist. cap. 4. dicitur se deponere Nestorium ex mandato litterarum Coelestini papae romani. Et in eodem; et ad eundem. Coelest., idem Concilium scribit, se causam Joannis patriarchae antiocheni, quae iungis dubia erat quam causa Aeslorii, non fuisse ausum judicare, sed reservasse iudicio ipsius Coelestini: quae omnia perspicue indicant supremam romani pontificis auctoritatem. Concilium Chalcedonense art. 1. ubi dicitur, passim vocat Leonem universum Ecclesiae pontificem. Et in epist. ad Leonem: *Et post haec, inquit, omnia insuper. et contra ipsum, cuius tunc custodia a Salvatore commissa est, re-lendit insaniam, id est. contra suam quoque apostolicam sanctitatem*. Die vides

maximum Concilium confiteri, romano pontifici a Deo ipso vineae, id est, Ecclesiae universae, custodiam esso commissam.

Synodus constantinopolitana, quae ante quintam synodum in causa Anselmi congregata est, acti. 4. per Menam patriarcham Concilii praesidem ita loquitur: *Nos. inquit. apostolicam sedem sequimur, et obedimus, et ipsius communicatores, communicatores habemus. et condemnatos ab ipsa, et nos condemnamus*. Jam si lotum Concilium apostolicae sedi obedire se profitetur, certe apostolica sedes toti Ecclesiae eum auctoritate praestet.

Septima synodus acti. 2. recipit, et probat epist. Adriani ad Tharasium. in qua haec habentur: *Cujas. inquit, sedes per totum terrarum orbem primum oblinens lucet. omniunque Ecclesiarum Dei caput existit. Unde et ipse b. Petrus apostolus Dei iussu Ecclesiam pascens, nihil omnino praetermisit, sed ubique principatum obtinuit, et obtinet etc.* Nota, in praesenti dici: *Primum oblinens lucet*. Et, *Caput existit etc.*

Lateranense Concilium sub Innocentio III. in quo Graeci et Latini interfuerunt cap. 5. *Romana, inquit. Ecclesia, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum. utpote mater universorum Christi filiorum, et magistra*.

Concilium Lugdunense generale sub Gregorio X. vel habetur in Sexto, tit. de Elect. cap. Ubi periculum. vocal romanum episcopum vicarium Christi, successorem Petri. rectorum universalis Ecclesiae: et in hoc etiam Concilio Graeci et Latini interfuerunt.

Denique Concilium florentinum. Graecis et Latinis consentientibus, illa statuit: *Definimus sanctum apostolicam sedem. et romanum pontificem in universum orbem tenere primum, et ipsum pontificem romanum successorem esse b. Petri principis apostolorum. et vicarium Christi vicarium, potiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem, ac doctorem existera, et ipsi in b. Petro pascendi, regendi et gubernandi, universalem Ecclesiam a domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse*. Omnia quinque alia Concilia generalia, quia nec a Graecis recipiuntur, cum ipsi non inletemini, nec a Lutheranis, cum sint post annum 1517. celebrata. Nimirum lugdunense sub Innocentio IV. vel habetur cap. 1. de homie, in Sexto; viennense sub Clemente V. vel habetur Clementi, unica, de sum. Trin. et Fid. Calli. - constantinense sess. 5. et 1. - lateranense sub Leone X. sess. 1. et 2., et Iridenlinum sess. 14. cap. 7. et alibi.

CAPUT. XIV.

Idem probatur ex testimoniis summorum pontificum.

Tertium argumentum sumitur a summorum pontificum sententiis. Est autem observandum epistolae pontificum in tres quasi classes distribui posse.

Prima classis continet epistolae pontificum, qui

sederunt usque ad annum 300. in quibus Magdeburgenses et Calvinus leniunt, vere asseri primum, et eos pontifices sanctos, et veros pontifices fuisse: sed eas epistolae dicunt esse confictas, et recentes, ac falso pontificibus illis adscriptas.

Secunda classis complectitur epistolae eorum pontificum, qui sedebant ab anno 000. usque ad nosra leuiora, in quibus fatentur adversarii. vere asseri primum, et esse eorum auctorum, quibus inscribuntur: sed eos pontifices non esse dignitate, et pseudopontifices, non pontifices fuisse.

Ter tia classis comprehendit illas epistolae, in quibus et aperte asseritur primatus, et quas consilii cense scriplas a sauciis et veris pontificibus. qui floruerunt ab anno 300. ad 600. videlicet, Julio, Damaso. Syricio. Innocentio, Zozimo. Leone, Gelasio, Anasiasio 11. Joanne 11. Felice IV. Pelagio II. Gregorio Magno. Ergo in testimoniis primae et secundae classis, non erit opus immorari in citandis verbis, sed satis erit notare loca, et respondere ad objectiones haereticorum: quandoquidem fatentur, in illis epistolis aperte asseri sententiam nosram. Verba autem adferenda lanium crunt in testimoniis tertiae classis.

Primum igitur diserte asserunt primatum hi pontifices, Clemens epist. 1. Anacletus epist. 3. Evaristus epist. 1. Alexander epist. 1. Pius epist. t. et 2. Anicetus epist. 1. Victor epist. 1. Zephyrinus epist. 1. Calixtus epist. 2. Lucius epist. 1. Marcellus in epist. 1. Eusebius epist. 3. Melchior epist. 1. Marcus epist. 1.

Ad haec testimonia nihil respondent. nisi cense recentia et suppositilia. At quamvis aliquos errores in eas irrepsisse non negaverim. nec indubitatus cense affirmare audeam: certe lamcn antiquissimas esse nihil dubito, mentiuntur enim Magdeburgenses Geni 2. cap. 7. ad finem, cum dicunt, nullum Ude dignum auctorem cilasae has epistolae anu* tempora Caroli Magni. Nam Isidoros, qui 200. annis antiquior est Carolo. in proem. sui collect. sac. Can. dicit. scilicet ex consilio 80. episcoporum collegisse canones ex epistolis Clementis, Anacleli, Evarisii, et ceterorum roiminoium pontificum. Item Concilium vasense, can. 6. citat epistolae Clementis, ut nunc exstant. Et celebrantini est hoc Concilium tempore Leonis I. id est, 370. annis ante imperium Caroli. Denique Rudinus, qui annis 400. praeesit Carolum. Prstef. in recognit. Clem. a se conversas ex graeco, meminit epistolae Clementis ad Iacobum, et eam se vertisse dicit ex graeco. Esse autem vere hanc versionem Ruffini, testatur Genndius lib. de vir. illust. in Rudino.

In Secunda classe est Adrianus I. in epist. ad Tharasium, Nicolaus I. in epist. ad Michnelm imp., Leo IX. in epist. ad Michael. episc. consilium inop., Paschalis in epist. ad episc. panorm., quae habentur cap. Significandi. extra, de Elect., Innocentius 11. in epist. ad imp. consilium inop., quae habentur cap. Softtae, extra, de major, et obed. Qui omnes serin, et ex professo docent, romanum pontificem soli Ecclesiae praeesse.

Ad haec adversarii respondent: hos pontifices omnes Anielirislos fuisse; id quod in sequenti quaestione refellemus. Inierim hoc solum dicimus:

si isti pontifices Anicetis fuerunt, totam Ecclesiam ab annis fere 1000. perisse: constat enim exclusionis, Ecclesiam universam bis pontificibus adhaesisse, eorumque sententiam esse sequutam. Si vero Ecclesia perit, mentium esse Christum, qui ait Matth. 16. adversus Ecclesiam portas inferi non pnt valituras. Sed de hac re nulla dicemus in quaestionibus de Ecclesia. Veniamus ad tertiam classem, et duodecim optimos et sanctissimos pontifices proteramus.

Primus scilicet s. Julius 1. qui in epist. ad orient., quae exstat in Apoi. 2. s. Alhanasii, ita loquitur: *An ignari estis, hanc esse consuetudinem. ut primum nobis scribatur, ut hinc quod iustum est, definiri possit? quapropter si istius ejusmodi suspicio in episcopum concepta fuerat, id huc mi nostram Ecclesiam referi oportuit.* Et infra: Quae (inquit) *accepimus a b. Petro apostolo, in vobis significo. non scripturus alioqui, quae nota apud vos esse arbitror, nisi facta ipsa nos conlurbassent.* Illis verbis s. Julius affirmat, ad se pertinere officium iudicandi causas episcoporum, etiam orientalium, tametsi patriarchae primarii essent: (nam de causa s. Athanasii alexandri patriarchae ogebalur) et hoc ius a b. Petro se accepisse, atque id omnibus notum cense. Quid, quaeso, cponderi potest? Auctor est sanctus et vetustissimus; epistola certa et a s. Athanasio tota descripta: verba denique ipsius perspicua, et diserta.

Secundus scilicet s. Damasus, qui in epist. ad omnes episc. orient., quam Theodoretus recitat lib. 7. Inst. cap. 10. Quoniam, inquit, *apostolicae sedi reverentiam debitam charitus vestra distribuit vobis (piam plurimum, charissimi filii. praestitistis.* I. hi agnoscit debitam reverentiam, et filios vocal omnes episcopos. Item in epist. i. ad episc. Nuniid. *Cunela quae possunt aliquam recipere debilationem. ad nos nunquam ad caput, ut semper fuit consuetudo, deferre non desinatis.*

Tertius. S. Syricius in epist. ad Ilmicricom episc. tarracun., quam etiam Calvinus vere Syricii esse fulelur: *Pro officii, inquit, nostri consideratione, non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus major cunctis Christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium qui gravantur. Quinimo haec portat in nobis b. apostolus Peirus, qui nos in omnibus, ut confidimus administrationis-suae protegit, et tuetur haeredes.* Et infra *cap. V. i. Explicavimus. ularbitror. frater charissime, universa quae digesta sunt in querelam, et ad singulas causas, de quibus per filium nostrum Passionum presbyterum ad romanum Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis retulisti etc.* Denique praecipit episcopo. ut haec sua decretu dirigat ad alios episcopos omnes.

Quarius s. Zozimus in epist. ad Hesichium saloniensem episc. Id te, inquit. *potissimum scripta direximus. quao in omnium fratrum et episcoporum nostrorum facies ire nolitum.* Iam mira: Sciet quisquis hoc, postposita Patrum, et apostolicae sedis auctoritate, neglexerit, a nobis districtius vindicandum, ut loci sui minime dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones posse, lentari.

Quinius s. Innocentius in cpisl. 22. ad cpisc. maced.: *tcfcerli, inquit, sedi apostolicae ad (p)iam relatio, quasi ad caput Ecclesiarum missa curabat, fieri injuriam etc.* Item in epist. ad Cone, milcvit., quae est inter episl. s. Augustini 93. *Diligenter. inquit, congrue apostolico consulitis honori. Honori, inquam, illius quem praeter illa, quae extrinsecus sunt, solitudine manet omnium Ecclesiarum: antiquae scilicet regulae formam sequuli, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse serratam.* idem in epist. ad Concil. carthag. quae est 91. romanam sedem dicit esse *fontem et caput omnium Ecclesiarum.*

Ad hoc testimonium Magdeburgensis nihil respondet, nisi Innocentium nimis mullum sibi arrogare: quocirca eum per contumeliam Innocentium vocant. Alsi ita est: cur veteres Patres hunc Innocentii errorem non reprehendunt? Cur Augustinus in cpisl. 100. ad Paulin. de his duabus epistolis Innocentii loquens ait: *Id omnia ille nobis rescripsit eodem modo. quo fas erat, atque oportebat apostolicae sedis antislitem? Cur* ibidem Augustinus Innocentium beatae memoriae papam appellat?

Sextus est s. Leo. Sed quoniam Iulianus et Calvinus dicunt, veteres pontifices nihil auctoritatis habuisse extra occidentem; adieramus testimonia Leonis, quibus simul primatus asseratur et ostendatur, eo tempore pontifices in Graeciam, Asiam, Aegyptum et Africam jurisdictionem exercuisse. Igitur in epistol. 84. ad Anastas, episc. Iherosol. *Sicut, inquit, praecessores mei praecessoribus tuis, illa etiam ego dilectioni tuae priorum sequulus exemplum, vices mei moderaminis delegavi, ut curam, quam universis Ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, imitator nostrae mansuetudinis effectus, adjuvares, et longinquis ab apostolica sede provinciis praesentiam quodammodo nostrae visitationis impenderes.* Et infra: *Vices. inquit, nostras illa tuae credidimus charitati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis.* Et in line, ubi, dixerat magna providentia constitutos episcopos, archiepiscopos et primates, subdit: *Ver quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura confucre. et nihil unquam a suo capite dissideret.* Ex his apparet non solum primus, sed etiam auctoritas Leonis in Ecclesiis Graeciae.

Idem Leo episl. 46. ad Anathol. cpisc. constantinop.: *Ille sedentibus, inquit, vobis, quibus exeeutionem nostrae dispositionis injunximus etc.* Vides, ut praecipiat patriarchae constantinopolitano. Idem epistol. 2. ad Maxim. Antioch., monet eum, ut frequenter ad se scribat, quid agatur circa Ecclesias. Et ibidem: *Juvenalis, inquit, episcopus ad oblinendum Palaestinae provinciae principatum credidit se posse sufficere. Quod sanctae memoriae Cyrillus merito perhorrescens, scriptis suis mihi rem indicavit, et sollicita prece multum poposcit, ut nulla illicitis conatibus praeberetur assensio etc.* Videtur quomodo patriarcha alexandrinus supplicat Leoni, ne perennitatem Juvenali subijci Palaestinam? Et cum ea provincia ad antiochenum pertineret, in b. illo spectaculo cur non per illi hoc potius Cyrillus ab antiocheno patriarcha?

Idem cpisl. 81. ad Dioscor. patriarch. n. ex am. *Quod, inquit, a Patribus nostris propensius cura novimus esse servatum, a vobis quoque volumus custodiri etc.* Vide Leonem imperare patriarchae totius Aegypti et Lybiac. Idem cpisl. 87. ad episc. afr.: *Quod, inquit, utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam, quod omnino interdiciamus usurpare praesumpserit.* Et infra: *Caussam. inquit, Lupicini episcopi, illic jubemus audiri etc.* Leo igitur imperabat episcopis Graeciae, Asiae, Aegypti, Africae. Exstant etiam epistolae ejus ad episcopos Germaniae, Galliae, Hispaniae, Italiae, in quibus aperte se eorum judicem, et caput agnoscit.

Denique serm. I. de natali apostoli. his verbis romanam urbem alloquitur: *Per sacram beati Petri sedem caput orbis effecta latius praesideres religione divina, quam dominatione terrena. Quamvis enim nullis aucta victoriis, jus imperii tui terra marique protuleris, minus lamen est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit.* Quid clarius?

Ad haec loca respondet Calvinus dupliciter lib. 4. Inst. cap. 7. § 11. Primo dicit, Leonem supra modum avidum gloriae et dominationis fuisse, et ambitioni ejus multos rescripsisse. In cujus rei probationem citat in margine epist. ejus 85.

At in ea epistola nihil tale constat, nec in aliis epistolis ejus invenimus ullos restitisse s. Leoni, excepto uno episcopo gallo. qui Hilarius dicebatur. Is tantum legitur in episl. 89. Leonis, se subtrahere voluisse ab apostolicae sedis obsequio: qui tamen, ut ibidem legimus, Romam venit ad dicendam causam, et convictus in Concilio, punitus est. Exstant autem inter epistolas Leonis epistolae variorum Conciliorum, episcoporum, imperatorum ad ipsum Leonem, et nominalim epistolae episcoporum Galliae, in quibus pictas ejus, et auctoritas mirifice praedicatur. Nec puto ante Iulianum, et Calvinum ullum fuisse, qui b. Leonem superbiae et ambitionis reprehenderit.

Secundo respondet: Leonem non usurpasse sibi jurisdictionem in alios episcopos, sed tantum se in dissidiis componendis interposuisse, quantum lex et natura ecclesiasticae communionis patiebatur. Et probat, quia idem Leo episl. 84. ubi videtur maxime jubere episcopis: *lumen dicit, se velle servari in omnibus privilegia metropolitano, quasi dicit, se ex pietate monere, auctoritatem autem relinquere iis quorum est.*

At si illa est; ergo non gloriae et dominationis avidior fuit, nec ambitionis accusandus erat. Deinde verba ipsa Leonis supra citata satis aperio docent, cum vere et ex auctoritate episcopis imperasse. Quod autem vult servari jura metropolitano, nihil ollicil nostrae causae: munita vult servari, ut simul illi subijciantur sedi apostolicae, et ejus vicario. Sic enim loquitur in episl. *Uti. Igitur, inquit, secundum sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditos, et solius mundi reverentia consecratos, metropolitano singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuae cura praetenditur, jus traditionis tibi antiquitus dignitatis intemeratum habe-*

re decernimus, *ila ut a Tegulis praestitutis nulla aut negligntia , nul praesumptione discedant.* El infra: *Si forte, inquit inferipsoe qui praesunt do, majoribus, quod absil , peccatis , caussa nascatur. quae provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem luam de lotius ncqolii qualitate mclropolitanus curabit instruere, d si coram positis partibus, nec luo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem , quidquid illud csl lransfratur.*

Sopiimus s. Oelnsius sic nil in epistol. nd episc. dnr<l.: (*uncta per mundum norit Ecclesia quoniam quorumlibel sententiis ligata pontificum , sedes beati Petri apostoli jus habeat resolvendi, lilpole quae de omniEcclesia fas habeat judicandi, neque cuiquam de ejus liceat judicare iudicio.* Similia babel in cpisl. nd Annsilas. impôt*, cl lorn, de vine, analhcm. Neque ad haec ulla responsio dari polcsl: conslal enim haec vere osse verba Gclasii, ct Gclnsium virum sanctum fuisse , cl ante mille annos Ecclesiae praefuisse.

Octavus Joannes II. qui etiam ante mille annos scdil. in cpisl. ad Justin, sen. Aug., quae habetur in ipso cod. Justin, in 1. lit. *Inter claras.* inquit, *sapientiae ac mansuetudinis vestrae laudes.c.hriiianissime principum, puriore luce tanquam aliquod sgdus irradiat, quod amore fidei, quo l charilalis studio edocti, ecclesiasticis disciplinis romano. sedis reverentiam conservatis , et ei cuncta subjicitis, el ad ejus deducitis unitatem , ad cujus auclorem.hoc csl.aposlolorumprimum, Domino loque.nlc,praeceptum est Pasco oves meas quam esso omnium vere Ecclesiarum caput, cl Palrum regulae, cl principum statuta declarant etc.*

Nonus Annstnsius II. in cpisl.ad Annsilas. Impcr. *Per ministerium* (inquit) *humilitatis meae, sicut semper esl sedes beati Petri in universali Ecclesia , assignatum sibi a Domino teneat principatum.*

Decimus sil Felix IV. qui in cpisl. 1. ad vatios episc. inquit: *Sanctitatis resirae scripta quae ad sedem apostolicam mistslw tanquam ad capul , t/l inde acciperetis responsa, unde omnis Ecclesia lolius religionis sumpsit exordium, gratanter suscepi elc.*

Undecimus sil Pelagius II. qui in cpisl. 1.ad cpi<c. orien. *Ilomana sedes.* inquit. *instituente domino, capul esl omnium Ecclesiarum.*

Duodecimus s. Gregorius magnus , non mimis quam Leo,sc lotius Ecclesiae capul agnovit lib. 1. cpisl. 72. ad Gonnad. *Ex concilio* (inquit) *Numidiae si qui desideraverint ad apostolicam sedem venire, permittite, et si quilibet eorum viae contradicere voluerit. obvialc.* Ilinc igitur apparet auctoritas Gregorii in episcopos Africae. Hem lib. 2. episl. .37. ad natal. *Postquam, inquit, ad beatitudinem vestram, cl decessoris mei. et mea in caussa Honorati archidiaconi scripta directa sunl. tunc contempta ulriusmte sententia praefatus Honoratus proprio gradu privatus est.Quod si quilibet ex quatuor patriarchis fecisset. sine gravissimo scandalo lania contumacia transire nullo r*. 'do potuisset.* Ceric lds verbis s. Gregorii.uncini. V r>l. l.

rius omnibus patriarchis se praepositum fuisse . apertissime demonstrat.

hem lib. 4. cpisl. 56. ad cpisc. prov. Helladis: *Pallium,* inquit, *Joanni fratri nostro Corinthiorum episcopo nos transmisisse cognoscite,cui vos magnopere convenit obedire.* Vides Gregorii auctoritatem in graecos episcopos, quibus Corinlhm rum episcopum, archi>*p>scopum ordinal per pallii transmissionem? Idem lib. 7. cpisl. 63. ad Jo. episc. syraciis. *Nam.* inqoil.de *constanlinopolilano Ecclesia, quis eam dubitet apostolicae sedi esse subjectam? quod, el dominus yii -invis imperator, et fruler noster Eusebius cjusdemcnitalis cpiscopus assidue profitetur.*VA cpisl. 61. ..d eumdem: *Nam.* inquit, *quod se, dicit sedi apostolicac subjici.si qua culpa in episcopis invenitur,nescio quis ei episcopus subjectus non sil etc.* Quid viarius? Omillo epistolas ad episcopos Italiae. Galliae, ilispahiac: nam dc subjectione eorum nulla dubitalio csl.

Ilcspondcl Calvinus hb. 4. cap. 7. § 12. ac primum ait; Gregorium tribuisse sibi jus corrigendi alios, non autem paruisse ei nisi illos qui volebant. At boc dici non polcsl*. nam Gregorius sanctissimus cl humillimus fuit: quocirca etiam Graeci ejus diem festum colunt: cl Calvinus in hoc lib. 4. cap. 7. § 22. Gregorium virum sanctum fuisse fatetur: non nutem polcsl cum sanctilale consistere usurpatio juris alieni. Neque esl naevus aut macula venialis, subjicere sibi omnes episcopus.sed intolerabilis superbia, cl ipsissima nola Antichristl, ul ipsimet frequenter docent: quomodo ergo Gregorius sanctus eral, si omnes episcopos sibi injuste subjiciebat?

Secundo respondet: Gregorium cx mandato imperatoris judicasse episcopum conslanlinopohtanum. ul cx lib. 7. cpisl. 64. ipsius Gregorii cognosci potest. At in ca epistola Gregorius dicil. imperatorem voluisse a se judicari patriarcham illum , quia canones hoc jubent: quod idem est, ac si diceret. imperatorem noluisse impedire . quin juxta canones episcopus, licet regiae urbis, a Grego io puniretur. Quare in epistola superiore Grogonus dicil, imperatorem assidue profiteri . Ecclesiam consfontinopolilanam romanae esse subjectam.

Tertio respondet: Gregorium sicut alios puniebat. ita paratum fuisse ab aliis emendari , ut ipse dicil lib. 2. episl. 37. ad natal. Sidonii. ac proinde non magis praefuisse . quam subjectum fuisse. U Gregorius in illa epistola de correptione. fraterna loquitur, non de censure judiciali: *Eccc, inquit. fraternitas tua aegre se tulit de. conviviis a me esse reprehensam, cum ego, qui etsi hanc non vita, tamen loco transgredior, ab omnibus corn pi, ab omnibus emendariparatus sim ,e.l hunc solum mihi amicum aestimo, per cujus linguam ante apparitionem districti judicis meae maculus mentis tergo.* Adde quod involvit contradictionem. currulem omnibus praelatum esse, el lamen aliquibus subjici.

Quarto respondet: hunc slalom pontificium vai lle Gregorio displicuisse: subinde enim conqueritur. inquit.se sub colore episc.op dus ad saeculum rediisse, ul lib. 1. episl. 5. el 7. M Gregorius de-

Hi b.il quidem, quod ex guide monn.slerii nd oncra ep μ n| .ilia translatus cssel: non aulem displicebat vi. quod aposlolica scdcs omnium Ecclesiarum cur. in gerere!. Nam ipse idem acerrime pugnavit pro l.onore sedis suae, contra Joannem episcoporum rousianlinupoliiammi. El lib. 4. episl. 36. ad Eul«g. *Humilitatem*. inquit. /encomus in mente . ct *tumen ordinis nostri dignitatem servejrus in honore*. El lib. 11, episl. 42. ad Joan. Paliurm. cpisc. *Illud*, inquit, *admonemus, ul apostolicae sedis reverentia nullius praesumptione turbetur. Tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulset injuria*. El in explic. 4. psal. poculi. *In tantum*, inquit, *suae temeritatem extendit vesaniae, ul caput omnium Ecclesiarum romanam Ecclesiam sild vend cel . el in domina gentium terrenae jus potestatis usurpet*.

CAPUT XV.

/dem probatur cx Patribus graccis.

Veniamus ad testimonia veterum Patrum , qui summi pontifices non fuerunt. Calvinus el Illyricus tres Ianium nobis objiciunt. Cyprianum, Illyronylium et Bernardum , de quibus dicemus suo loco. Nos aulem pro tribus fere triginta illis objicimus.

Primus igilur sit: B. Ignatius, qui episl. ad Rom. inscribit: *Ignatius Ecclesiae sunclificalae* , quae *praesidet in regione Humanorum. Cur dicitur Ecclesiae praesidens, nisi quia caput esl omnium aliarum ?*

Sceun lus. B. Irenaeus lib. 3. cap. 3. *Maximae*, inquit, *ct antiquissimae, ct omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Hornae fundatae el constituite Ecclesiae . eam quam habet ah apostolis traditionem, et annunciatum omnibus fidem per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos. indicantes , confundimus eos. qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per caecitatem, el malam scientiam, praeterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potcnliorem principalitatem, neccsse esl o-innem convenire Ecclesiam, hoc est. eos qui sunl undique fideles, in qua semper ab his, qui sunl undique. conservata esl ea , quae ab apostolis csl. traditio*.

Nola illud .VrcesKC esl: cl illud *Omnem contemre Ecclesiam*. El illud: *Propter potcnliorem principalitatem*: et illud: *In qua semper ab o-rnnibus conservata csl aposlolica traditio*.

Xam Irenaeus prob.il. posse nos confundere o- i nesti, eroticus ex doctrina ruiuanae Ecclesiae, quia f' " .>-. . est ad hanc Ecclesiam omnes convenire , •tab ipsi linquam a capito el fonte pendere: cl l ucces^e est. ejus doctrinam cssc aposlob .m ct vcr.iui. Quod aulem necessarium sil o-mnibiis Cbrisliavis pendere a romana Ecclesia , probat.

Primo a priori , quia datus csl huic E*clesiae j>rm«q>alus.

Secundo a posteriori, quia haclcnlis semper o-innes conservarunt (idem in hac Ecclesia, idest, in unione cl adhaesione ad hanc Ecclesiam, ul ad caput cl matrem.

Tertius. Epiphanius haeres. <>K. quae csl Melchian. *Ursacius*, inquit, *cl Valens poenitentiam agentes, una cum libellis profecti sunl ad beatum Julium romanum episcopum pro ratione reddenda de suo errore ac delicto*. Certe isti episcopi erunt: cur igilur a romano pontifice veniam petebant. si non csl romanus pontifex cl iam episcoporum iudex cl caput?

Quartus. Aihanasius in 2. Apol. eosdem episcopos a b. Julio veniam delicti petivisse testatur. Et in episl. ad Eelic. papam: *Ob id vos, praedecessoresque vestros, apostolicos videlicet praesules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere praecepit, ul nobis succurratis* elc. Denique in lib. de seni. Dionys. alexandr. episc. *Quidam*, inquit, *ex Ecclesia recte quidem sentientes, sed ignari ejus caussae , cur ila ab eo scriptum esset, Romam ascenderunt, ibique eum apud Dionysium romanum praesulem accusaverunt*.

Cur, quaeso, Dionysius alexandrinus patriarcha a bonis viris accusatur apud romanum polihllcein , nisi quia sciebant, romanum pontiliccm cuinmunem esse omnium iudicem?

Quintus. Basilius in episl. >2. ad Alhanas. Visum esl, inquit, *consentaneum scribere ad episcopum romanum, ul videat res nostras . cl iudicii sui decretum interponat. Ut quia difficile esl. aliquos ■inde dc Concilii sententia milii, ipse auctoritatem rei tribuat delectis viris. quilaborem quidem itineris perferre possint, lenitate, vero ac facilitate morum, tum commoda el prudenti oratione eos, quia recta via deflexerunt, monere, quique acia ariminensis Concilii secum ferant , ad ea rescindenda, quae illic violente acia sunt etc*. Hic Basilius tribuit romano episcopo auctoritatem visitandi Ecclesias orientis, cl cx auctoritate decreta faciendi ac rescindendi Concilia generalia , quale eral ariminense.

Sextus. S. Gregorius nazianzenus in carm. de vita sua, dicit, romanam Ecclesiam semper conservasse veram de Deo senlenliam, ut decet urbem , quae loti orbi praesidet. Nec loquitur de imperio temporali: nam eo tempore imperii romani sedes Constanlinopoli eral, non Romae.

Scplimns. S. Joannes chrysoslomus in episl. 1. ad Innoc. papam: *Obsecro*, inquit, *ul scribas, quod haec tam inique facta non habeant robur , illi aulem, qui inique egerunt, poenae ecclesiasticarum legum subjaceant clc*. Deposuerat Clirysoslomus ab episcopatu conslantropolitano Theophilus episcopus alexandrinus in Concilio mullo-rum episcoporum : Chrysoslomus ad romanum pontificem scribit, ut ipse sua auctoritate decernai, irritam cssc sententiam Thcophili, cl Theophilum ipsum puniat. Agnoscit ergo Chrysoslomus Innocentium papam , ul summum iudicem etiam Graecorum. Item in episl. 2. ad cumdein : *Perpetuas*. inquit, *vobis gratias agimus. quod palentam erga nos benevolentium declarastis etc*.

Agnoscit Chrysoslomos Innocentium ut patrem, cum lamen ipse senior Innocenlio esset, el episcopus regiae urbis. Denique, in end. episl. petit ab Innocenlio. ne inimicos suos excommunicet, tametsi illi hoc mereantur: *Vestram. inquit, oro vigilantiam, ut licet omnia tumultibus impleverint, si lamen curari morbo voluerint, ne affligantur, neque e coetu ejiciantur.*

Octavus. S. Cyrillus episl. 10. ad Nestor., et epist. 11. adder, el pop. conslanlinop.scribit, Neslorium nisi intra terminum a Coeleslino papa romano pruescriplutn liacrescs suas revocet, ab omnibus ul oxcommunalum ct depositum debere vitari. Et in episl. IS. ad Coelcslin., quem in inscriptione sanctissimum Patrem appellat, petii ab eo: num velit cum Neslorio ad tempus adhuc communicari, an vero deinceps ab omnibus vitari. Quae omnia satis declarant, quo loco romanum pontificem s. Cyrillus habuerit. cum in damnatione ac depositione Neslorii, nihil sc aliud quam cxcquutorem, ct administrum romani pontificis exhibuerit. El in lib. Thcs. *Petro. inquit, omnes jure divino caput inclinant, et primates mundi tanquam ipsi domino Jesu obediunt.* Item. *Debemus nos, ut qui membra sumus, capiti nosro romano pontifici, ct aposlolic. ac sedi adhaerere, etc.*

Quae verba non habentur in lib. Thcs. qui nunc exstant, scd citantur a b. Thoma in Opusc. conl. Griiec., cl a Gennadio Scholano graeco auctore in lib. de prim. rom. ponlif. Constat aulem multos libros Thesauri periisse: nam citatur in VI. synodo act. 10. lib. 32. Thcs. Cyrilli, cum non exstent hoc tempore libri, nisi qualuordecim. Praeterea Andreas colossensis episcopus, in Concilio Florentino sess. 7. affirmavit, in Thesauris Cyrilli mirifice praedicari romani pontificis auctoritatem, nec ullus Graecorum contradixit.

Nonus. Thcodorctus in episl. ad Leonem papam: *Ego. inquit. apostolicae vestrae sedis c.rpeclo sententiam, et supplico et obsecro vestram sanctitatem. ut mihi opem ferat justum vestrum et rectum appellanti judicium. el jubeat ad vos accurrere. et ostendere meam doctrinam vestigia tiposlolica sequentem.* Hic episcopus asianus eral, el H()(>. Ecclesiis praeerat, ut ipse ibidem dieil, el tamed romanum pontiliccm supremum judicem suum agnoscit. Idem in episl. ad ltenat. presbyl. rom. *Spoliarunt, inquit. me sacerdotio, ejeceruntque ex civitatibus, neque aetatem in religione exactam, neque canitiem reveriti. Quamobrem te precor, ut sanctissimo archiepiscopo Leoni persuadeas, ut aposlolica utatur auctoritate, jubeatque ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum eundi orbis Ecclesiarum.*

Decimus. Sozomenus lib. 3. cap. 7. *Cum propter sedis propriae dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis Ecclesiam suam restituit.* Loquitur dc Julio 1. qui reddidit episcopatum Alhanasio alcximdrmo, el Paulo constantinopolitano.

Undecimus. Acnlius in episl. ad Simpllç. papam, qu ic. hahelur lom. 2. Concilior. *Solicitudinem. inquit^ omnium Ecclesiarum, secundum aposto-*

*lum circumferentes, non indésinenter horlami-
ni, quamvis sponte vigilantes ac praecurrentes.*

Duodecimus. Episcopus palarensis. de quo 'ic scribit Liberatus in Brcviar. cap. 22. *Sglveno, Inquil, veniente Palaram venerabilis episcopus cii itatis ipsius venit ad imperatorem, et judicium Dei contestatus est de tantae sedis episcopi expulsionem, mullos esse dicens in hoc mundo reges. el non esse unum, sicut ille papa esl super Ecclesiam mundi lotius, a sua sede expulsus.*

Deciiuustertius. Justinianus senior Augustas in episl. ad Joan. II. quae habetur in Cod. in 1. III. *Necenim, inquil, patimur quidquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quod non etiam vestrae innotescat sanctitati, quae caput est omnium sanctarum Ecclesiarum.*

CAPUT XVI.

Idem probatur cx Patribus laiinis.

Jam ex Laiinis b. Cyprianus saepe hoc docet. Sed antequam loca propria adfenimus, explicandum esl breviter argumentum libri ejus de unitate Ecclesiae; inde enim alia ejus testimonia facilius inlelhgeniur. Igilur libro de unitate Ecclesiae propositum esl ostendere, in quo consistat Ecclesiae unitas, ac primum demonstrat, unde oriatur divisio el hacresis: *Doceo fit, inquil, dum ad veritatis originem non reditur, neque caput quaeritur. nec magistri coelestis doctrina servatur.*

Ubi tria proponit. Primo, originem veritatis dc Ecclesia, idest. unde coeperit doctrina de Ecclesia. Secundo, caput Ecclesiae, el quidem a Christo diversum: nam paulo ante dixerat, omnes haereticos Chrislum quaerere: el lamen hic ait. inde nasci omnes haereses, quod haeretici non quaerunt caput Ecclesiae. Tertio, doctrinam coelestis magistri, idest. quae sil doctrina Christi de Ecclesia, el ejus capite.

His propositis, mox declarat ista tria, dicens: *Loquitur, inquil. Dominus ad Petrum: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, ct super hunc petram aedificabo Ecclesiam meam. el portae inferorum non vincent eam; et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oves meas etc.* Ubi Cyprianus docet. originem veritatis de Ecclesia, quam dixerat quaerendam esse in bis verbis Domini. Hic enim coepit doctrina de Ecclesia: el similiter caput Ecclesiae, quod quaerendum dixerat esse Peirum: cl doctrinam coelestis magistri esse haec eadem verba. Quare paulo post subjungit ac docet, Ecclesiam esse unam in radice cl capite. licet propagatione multiplicetur, el ponit tria exempla, lucis. fontis et arboris, quae omnia sunl unum in radice, el propagatione multiplicantur. Habemus ergo ex hoc loco, Peirum esse caput lotius Ecclesiae.

Quod aulem hoc idem romano episcopo convcnial: declarai idem Cyprianus lib. 1. episl. 3. ad Cornei, ubi loquens de schismate Novalianorum, qui non agnoscebant Cornelium pontiliccm, sic ait: *Neque enim aliunde haereses obortae sunl, aut natu sunl schismata, quum inde, quod sa-*

cerdoli Dei non obtemperatur, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, fl ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magistrum divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversus sacerdotum collegium quidquam moveret etc.

Adversarii quidem respondunt hic loqui Cyprianum de singulis episcopis. et particularibus Ecclesiis, et velle dicere, in qualibet Ecclesia unum *thlu ie* e-sc ad tempus iudicem et sacerdotem. Al si conferatur hic locus cum superiore, apparebit, manifeste loqui Cyprianum de Ecclesia universa: nam sicut ibi dixerat, inde nasci haeres, quod non quincilnr caput; et explicuit caput lotius Ecclesiae esse i'rirum; ila hic dicit inde nasci haereses. quod non cogitatur unus in Ecclesia iudex vice Christi. nimirum Cornelius, nam de eo loquitur. Quocirca paulo infra in eadem epistola. vocal romanam Ecclesiam Pelri sedem, et Ecclesiam principalem, unde undas sacerdotalis e. voila est.

Idem hb. 2. ep si. IO. ad eumd. Cornei. *Misera-mus.* inquit. *nuper collegas nostros, ul ad catholicae Ecclesiae unitatem scissi corporis membra componerent, sed diversae partis obstinata, et in/lc. rihilis pertinacia non tantum radicis et matricis sinum, atque complexum recusavit, sed etiam adulterum et contrarium caput extra Ecclesiam jecit etc.* Ille aperte de Ecclesia catholica sermo est, extra quam sunt Novaliani. Al dicit Cyprianus, non lanium noluisse Novilianos redire ad Ecclesiam. et agnoscere radicem et matricem, seu caput hujus Ecclesiae; soil etiam adulterum. et contrarium caput sibi conslituisc. Sicut ergo Novntianus fuit caput omnium Novalianorum, ila Cornelius fuit caput omnium catholicorum.

Idem lib. 1. epistola. B, ad pleb. universam: *Deus unus est. et Christus unus, et una Ecclesia, et Cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud allure constitui, aut sacerdotium novum fieri. praeter unum altare, et unum sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit. spargit.*

Ille sane sicut Deus unus est et Christus unus, et Ecclesia una numero non specie: ila et cathedra una est numero, id est, cathedra quaedam singularis. quae lotam Ecclesiam docet. et illa est Pelii, extra quam quicumque colligit, spargit. Denique lib. 1. epistola. 8. iterum vocat romanam Ecclesiam radicem et matricem catholicae Ecclesiae.

Et objiciunt adversarii. Primo librum Cypriani de unii. Eccl. ubi sic ait: *Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur.* Ergo non est unus episcopus totius Ecclesiae. Secundo objitcinnl epistola. Cypriani ad Quini, ubi Cyprianus in Concilio residens, ait: *Neque enim quisquam nri episcopum se esse episcoporum conslinit, et inltranntco terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro Ucenlia libertatis et potestatis suae arbitrium proprium. lanquam judicari ab alio non possit, cum nec ipse potest alterum judicare. et d. e. rpectenius universi iudicium Domini nostri Jc -it Cliristi. qui unus et solus habet pote-*

statem praeponendi nos in Ecclesia suae gubernatione et de acia nostro judicandi.

Illespondco ad primum: Episcopatus unus est eo modo, quo Ecclesia una est.* Ecclesia autem est una eo modo, quo multi arboris rami sunt una arbor, multi rivi una aqua, et multi radii una lux, ul ibidem Cyprianus dicit: sicut ergo in ramis, rivis et radiis imitas est ratione unius capitis, id est, radicis. Coniis, solis, licet rami ipsi, rivi et radii multiplicentur: ila etiam Ecclesia est una, et episcopatus unus in radice et capite, quamvis nullae sint particulae Ecclesiae, nullique particulae episcopatus. Unius igitur magni episcopatus ab episcopis singulis in solidum pars tenetur, sed non aequalis, neque eodem modo. Nam Petrus et successores tenent eam pariem quae est veluti caput, et radix et fons: caeteri tenent alias paries quae sunt veluti rami et rivi.

Esi enim iste unus episcopatus (ul diximus) similis corpori heterogeneo, non homogenco; ex quo sequitur, ul non eodem modo teneant episcopi singuli partem hujus episcopatus. Nam sicut radix. licet sit pars, ul etiam est ramus, lamen sustentat, et regit ramos, et omnia quae sunt in ramis, sunt etiam virtualiter in radice. non e contrario: ila etiam licet Ecclesia romana et episcopus romanus sit pars Ecclesiae universae, et episcopus universalis, sicut est Ecclesia tusculana et ejus episcopatus: lamen Ecclesia romana regit luscukmam, non contra.

Itaque ex sententia Cypriani recte colligitur, non esse papam romanum solum episcopum omnium Ecclesiarum: sunt enim et alii veri episcopi, qui partem suam regendam susceperunt Ecclesiae universalis: non tamen recte colligitur, non esse romanum pontificem caput et pastorem episcoporum omnium. et pfoindc etiam Ecclesiae universae; quandoquidem pars, quae ipsi regenda commissa est, cum locum habet in Ecclesia, quem habet radix in arbore, caput in corpore, et fons in aquarum rivulis.

Ad secundum dico: Cyprianum, cum ait. *Neminem se facere episcopum episcoporum,* loqui de iis, qui in Concilio illo carlhagineusi erant, nec includi ea sententia romanum pontificem, qui vere est episcopus episcoporum, et paler palrum, ut infra ostendemus, cum de titulis agemus.

Ad illud quod ait, episcopum non posse judicari nisi a Deo, sicut a solo Deo consliluitur, dico: inlclligi debere in rebus dubiis et occultis; sic enim exponit b. Augustinus lib. 3. de Bapt. cap. 3. nam his verbis Cypriani recitatis. *Opinor, inquit, in his quaestionibus, quae nondum eliquialissima. perspectione discussae sunt etc.*

Ubi docet, Cyprianum significare voluisse, singulos episcopos in Concilio, dum res discutitur, posse liberè sententiam suam dicere, nec debere a praeside tyrannice cogi ad suam sententiam, antequam quaestio definita sit. Nam quod alioqui possit pontifex judicare et deponere episcopos haereticos. vel schismaticos manifestos patet ex lib. 3. epistola. 13. ad Stephanum papam, ubi Cyprianus eum hortatur, ul jubeat deponi episcopum arclalenscm, et alium constitui ejus loco.

Secundus Optatus Cypriani sententiam sequitur,

dc unica cathedra Intius Ecclesiae lib. coijir. Par-
men. 3. ubi (licit, quinque esse Ecclesiae catholi-
cae dotes, ac primam esse unicam el singulnrerp
Petri calliedrain, in qua ub omnibus servari debcl
unitus: eam vero singularem calliedrain, non so-
lum Pelri, sed eliam successorum esse ostendit,
enumerans romanos pontifices usque ad Syriclum.
Et Inndem concludit: *Igilur de dotibus supradi-
etis cathedra estprima, quam probavimus per
Petrum nostram esse.*

Tenius b. Ambrosius in cap. 3. I. ad Tim. *Cum
lotus mundus* Inquil, *Dei sil, lamen domus ejus
Ecclesia dicitur.cujus hodie rector est Dainasus.*

Hem oral, in Satyrum: *Percunctalus*, inquil, *e-
piscopum est.si cum episcopis catholicis, hoc est,
si cum romano, Ecclesia conveniret.*

Cur, quaeso, episcopi catholici non sunl nisi
cum romana Ecclesia conveniunt. nisi quia roma-
iia Ecclesia caput csl catholicae Ecclesiae? Idem
hb. 3. de sacram, cap.I. *Non ignoramus.* inquit,
*quod Ecclesia romana hanc consuetudinem non
habeat, cujus typum in omnibus sequimur cl
formam.* El infra: *In omnibus*, inquil, *sequi cu-
pio Ecclesiam romanam.sed tamen et nos homi-
nes sensum habemus; ideo quod alibi rectius
servatur, cl nos recte custodimus.*

I bi observandum est, cum Ambrosius dicat, in
omnibus se velle sequi romanam Ecclesiam, el la-
men t am sequi nolit in consuetudine non lavandi
pedes recens baptizatis: illud *in omnibus* intelli-
gendiun esse de omnibus necessariis, el ad salu-
tem perlinentibus: alioqui secum pugnaret.

Quarius b. Hieronymus in episl. ad Agcmchiam
de monogamia. Ante annos, *uupüt.plurimos,cum
iu chartis ecclcsiaslicis juvarem Damasum.roma-
nae urbis episcopum, cl orientis atque occi-
di uli.s synodicis consultationibus responderem*
i/c. Mdcs, quomodo cx universa Ecclesia, el lolo
li irarum orbe responsa tunc pe.fi banhir a sede a-
postolica? Idem in episl. ad Damas, de nom. hy-
posl.*Quamquam*, inquit, *tui me. terreat magnitu-
do. invitat tamen humanitas, <i pastore praesi-
dium ovis pelo. Cum successore piscatoris el di-
scipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi
(hi istum sequens, bealiludini tuae.idesl, cathe-
drae Pelri communione consocior. Super illam
pclrum aedificatam Ecclesiam scio. Quicumque,
extra hanc domum agnum comederit , profa-
nus est. Si quis in arca Nae non fuerit, peribit
regnante diluvio.* El infra: *Aon novi l Halem.Jlc-
letium respuo. ignoro Paulinum. Quicumque. te-
cum non colligit, spargit: hoc est, qui Chrisli
pou est. Anliclirisli csl.*

Observe primo Hieronymum, qui presbyter an-
lim lienus eral, lamen ovem se agnoscere episcopi
rumam.

Secundo, confiteri Hieronymum , Damasum es-
se Pelri successorem.

Tertio, cum dici.l: *Ego nullum primum nisi
Christum sequens. bealiludini tuae communione
consocior:* velle dicere, se primum Chrislo,deinde
Cln isti vientio adhaerere. Idem ennn csl. ac si
<liis>ol: *Ego neminem libi, Damase pontifex,,ni-
si Christum praepono.*

Quarto a Hieronymo romani pontificis sedem
fieri fundamentum ejus domus el navis, quae esi
Ecclesia universalis, ac proinde romanum pontifi-
cem lien capul lotius Ecclesiae.

Postremo, maluisse Hieronymum romanae se-
dis pontifici adhaerere, quam episcopo suo pro-
prio Paulino; qui lamen non unus de lurba, sed
patriarcha anliochenus eral.Sic enim ait: *.Von no-
ti Vitalem. Jiclccliuin respuo, ignoro Paulinum.*

Quare ipse eliam Erasmus, qui alioqui iniquior
esse solei romanae Ecclesiae m Annul, ad hunc
locum, dicil, videri sibi Hieronymum his verbis
asserere, omnes Ecclesias subjectas esse aposlo*
licae sedi. Quod csl notandum adversus novus
haereticos, qui Erasinum habent pru oraculo.

Al Calvinus objicit Primo episl. Hieronymi ad
Nepolian. ubi unitatis exempla recensens Hierony-
mus, dicil: *Singuli Ecclesiarum episcopi, singu-
li archiprcsbyteri, singuli archidiaconi.el omnis
ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. Nec
addit*, inquil Calvinus, *uno capite lanquam vin-
culo omnes Ecclesias inter se esse colligatas.*

Secundo objicit. non solum Calvinus, sed etiam
Illyricus, Melanchthon. el alii epist. ad Evagr. ubi
Hieronymus dicit: *Si auctoritas quaeritur, orbis
major est urbe. Quid mihi profers unius urbis
consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum
csl supercilium, in leges Ecclesiae, vindicas? Ubi-
cumque fuerit episcopus, sive Romae, sive Eu-
gubii. sive Coustantinopoli. sive Rhegii, sire Ile-
xandriae, sive Tanis, ejusdem meriti est,el ejus-
dem sacerdotii: potentia divdilarum. el pauper-
tatis humilitas sublimiorem tel inferiorem epi-
scopum non facit.*

Ad primum dico; Hieronymum non omisisse u-
num capul. nam cum ail: *Et omnis ordo eccle-
siasticus suis rectoribus nititur;* indicat praeler
unum episcopum, unum archiprcsbyterum, el u-
nnin ardiidiaconum. esse adhuc alius unitates, ni-
mirum, in singulis provinciis unum melrupolila-
niiu; in singulis rcgionibqs majoribus uuum pri-
matem: iu tota Ecclesia unum pontificem: ali>qtii
non cril verum, m omni ordine ecclesiastico esse
unum rectorem.

Ad secundum dico: Hieronymum eo loco repre-
hendere malam quamdam consuetudinem, quae
ltoniae eral, non in lota Ecclesia romana. vel m
summo pontifice, sed in diaconis tantum romanis.
Quoniam enim diaconi pauci erant, cl curam ha-
bebunt thesauri ecclesiastici, paulatim incipiebant
se praeponere presbyteris, el inter eos sedere,
cum antiqua consuetudo sit, ul presbyteris cum e-
piscopq sedentibus.diaconi stent, non sedeant. Da
lus ergo dicil: *Quid mihi profers unius urbis
consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum,
csl supercilium?*

Quod aulem romanus pontifex non probaret eam
coustieludimmi, ibidem Hieronymus indicat; dicit
ennn. solum absenfe episcopo ausum fuisse diaco-
num inter presbyteros sedere. Illud nutem, quod
Hieronymus dicil; episcopos esse *ejusdem meriti
cl sacerdotii*, verum csl, sed mllligi debet de e-
piscopiilu ratione ordinis, non jurisdictionis. Xec
enim negare voluil Hieronymus, majorem esse di-

tioneni episcopi alcxnndrini. quam lancnsis, cum constet. illum trihtis magnis provinciis, istum unilanhim civitatulae praefuisse.

Quintus: D. Augustinus in episl. IG2. *In romana. inquil. Ecclesin semper apostolicae cathedrae, riguit principatus*, liem episl. 92. ad Innoc. Quia *le Dominus gratiae suae praecipuo munere in sede apostolica collocavit, talemque nostris temporibus praestitit, ul nobis potius ad culpam negligenciae valeat, si apud luam venerationem, quae pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quam ea tu possis vel fastidiose. red negligenter arripere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi, pastorem diligentiam, quaesumus. adhibere digneris.*

Quibus verbis polit Augustinus cum loto Concilio milevilano, ut Innocentius pastorem curam adhibeat Ecclesiae, coercendo Pelagianos, qui l'a-Jacslinnm el Africam praecipue inficiebant: quod certe non poterat, nisi Innocentium etiam Palaestinae et Africae pastorem osse crederet. Deinde, cor non scribil Augustinus patriarchae hicrosoly-milano. vel métropolitain) Palaestinae, ct primati Aficae carthaginensi episcopo potius, quam romanti pontifici, nisi quia sciebat majorem esse romani pontificis in Palaestina et Africa auctoritatem. quam propriorum episcoporum.

Item in episl. 157. ad Optat. *.Ve apud Caesaram praesente venerunt quo nos injuncta nolas a venerabili papa Zozimo. apostolicae sedis episcopo, ecclesiastica necessitas traxerat etc.* Jiisserat nimirum Zozimus, ul episcopi Africae ajiud Cnesarnoam Concilium celebrarent: cl s. Augustinus parendum esse, el necessario parendum Zozimo papae existimavit. Item lib. 1. ad Ilonif. cap. I. *Aon dedignaris*, inquil. *qui non alta sapis. quamvis alius praesideas. esse amicus humilium* El infra: *Communis*, inquil. *csI omnibus nobis, qui fungimur episcopatus officio . quamvis ipse in eo praemineas celsiore fastigio, specula pastoralis.* Vides hic al» Augustino omnes c-piseopos subjici fastigio celsiori romani pontificis.

Sextus; S. Prosper lib. de ingrat. *Sedes Itonia Petri, quae pastoralis honoris facta caput mundo, quidquid nnn possidet armis, religione tenet etc.* El lib. 2. de vocatione Genlimn cap. G. *Itonia*. inquil per *sacerdotii principatum amplior facta csl arce religionis. quam solio potestatis.*

Septimus: B. λ u tor Uticensis lib.2. de persecui. Wand. Ecclesiam romanum caput appellat omnium Ecclesiarum.

n> iavus: Vmcentitis I.vriensis in suo Commonif. 1,' i tae. inquil. *sunt ibi quaedam ad quosdam epistolae s. Felicis martyris. et s. Julii, urbis /tomae episcoporum. Et ul non solum caput orbis, verum etiam latera illi iudicio testimonium perlabennt iidliibitiis esta meridie beatissimus Cyprmnv-o septentrione s. Ambrosius etc.* Vides, romanum pontificem vocari caput orbis terrarum.

Aonii': C issimlorus lib. II. episl. 2. ad Jo. papo' r I■.», inquil. *speculatores Christiano papulo pra<-'jlciis, vos Pairis nomine universa diligit* *. El infra. *Quapropter nos decet custodire ali-*

qua (Eral enim Cnssiodoro demandata cura urbis Itomae a rege Theodorico), *sed vos omnia.* Et infra: *Sedes illa loto orbe mirabilis proprios legal affectione, cultores: quae licet generalis mundo sil praestita, vobis etiam cognoscitur el localiter attributa.*

Decimus: Bcda lib. 2. hist. genl. Angi. cap. |. *Cum primum* (Greg.),' inquil. *in loto orbe gereret pontificatum, el conversis jamduditm ad fidem veritatis csscl praedatus Ecclesiis, nostram gentem eatenus idolis mancipatam, Christi fecit Ecclesiam.*

Undecimus: B. Ansclmus lib. de incarnat. Verbi cap. I. dedicat librum Urbano papae his verbis: *Domino et Patri universae Ecclesiae in terra peregrinantis, summo pontifici Urbano frater scimus vita peccator, habitu monachus, sive, jubente, sive permittente Deo, Canluariae metropolis vocatus episcopus, debitam subjectionem cum humili servitio, et devotis orationibus. Quoniam divina providentia vestram elegit sanctitatem. cui vilain.cl (idem Christianam custodiendam, et Eoclesiam suam regendam committeret, ad nullum alium rectius refertur , si quid contra chalolicam fidem oritur in Ecclesia, ul ejus auctoritate corrigatur, nec ulli alii, tutius, quid contra errorem respondetur, ostenditur, ul ejus prudentia examinetur.*

Duodecimus: Hugo de s. Victore lib. 2. de sac.mi. p. 3. cap. 15. *Apostolica sedes*. inquil, *cunctis in orbe terrarum praefertur Ecclesiis.*

Decimuslcrlius: B. Bernardus (quem eliam Calvinus pro so affert, cl sanctum vocat lib. L Instil, cap. 7. § 22.) lib. 2. dc Considerat.

Age indagemus adhuc diligentius quis sis. quam geras, videlicet pro lempore. personam in Ecclesia Dei. Quis es? sacerdos magnus, summus pontifex. tu princeps episcoporum, tu haeres apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Aoe, patriarcham Abraham. ordine Jlelchisedech. dignitate Aaron. auctoritate Jloyscs.jutlicalu Samuel, potestate Peirus. unctione Christus. Tu es, cui claves tradit. ie, cui oves creditae sunl, sunt quidem et alii coelijanitores, gregumque pastores, sed tu tanto gloriosius. quanto et differentius utrumque prae caeleris nomen haercdilasl.

Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos. libi universi crediti, uni unus. Aec modo ovium. sed el pastorum tu unus omnium pastor. El infra: *Ergo juxta canones tuos, alii in partem soliculudinis, tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus; tua extenditur el in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne si caussa extilerit , tu episcopo coelum claudere, tu ipsum ab episcopatu deponere, etiam el tradere Sata-nae potes? Stat ergo inconcussum privilegium tuum libi, tam indatis clavibus, quam ovibus commendatis.*

Haec ille, vir sanctus, teste Calvino, et sino Calvino testibus innumerabilibus miraculis: at sanctitas vera sine vera Ude esse non potest; vera Igiur fide s. Bernardus credebat, romanum pontificem esso pastorem Ecclesiae universae.

Sed objicit Calvinus multa, quae idem Bernardus contra abusum, et vitia romanae curiae scripsit in lib. de Concordia. quod videtur ex toto orbe terrarum in Humani accurrant ambitiosi, avari, simoniaci, qui apostolica auctoritate ad honores ecclesiasticos velint assumi. Sed haec solutione non egent: nam, videtur s. Bernardus serm. 66. in Cantuariensi, expresse docet, mali mores praelatorum non impediunt. quominus illi praelati sint, cum nos obedire teneamur: cum Dominus dicat Matth. 23. *Quae dicunt facite, secundum opera eorum nolite facere.*

Accedat ultimo imperatoris latini testimonium, sicut supra retulimus testimonium imperatoris gratiani. Valentinianus in epistola ad Theodosium, quae exstat inter praeambula ad Concilium Chalcedonense. *Debemus*, inquit. *dignitatem propriae venerationis beati apostoli Petro in nostris temporibus conservare. quatenus beatissimus romanarum civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes, antequam is contulit, locum habeat cum facultate de iure, et sacerdotibus iudicandi.*

Similia habentur in epistolis Gallae Placidiae. et Licinae Eudoxiae Augustarum ad eundem Theodosium ibidem.

CAPUT XVII.

Idem probatur ex origine et antiquitate primus.

Atque haec nunc quidem ex divino jure, ex generalibus Conciliis, ex pontificum sanctorum testimonio, ex consensu Patrum graecorum et latinorum ostendimus, romanum pontificis ecclesiasticum principatum ab ipsa Christi resurrectione, eodem auctore Christo, principium accepisse; quod genus argumenti ostensivum dici solet: nunc altero genere argumenti, quod ad impossibile ducens appellatur, id ipsum demonstrare aggrediemur. Nam si non concilio, vel dicimus; igitur alio tempore, et alio auctore coepit romani pontificis ecclesiasticus principatus: at nullum tempus assignari, nullus auctor notari potest. quin eo antiquiorem hunc primatum fuisse demonstramus, nisi ad Christum auctorem, et Christi tempora veniatur; eo igitur veniamus necesse est.

Respondent adversarii, se tempus cum auctorem assignare posse. Et quidem Joan. de Turrecremata lib. 2. cap. 39. Sum. de Eccl. quatuor opiniones haereticorum ponit.

Primam, eorum qui dicunt, romani pontificis auctoritatem esse ab apostolis.

Secundam, eorum qui asserunt, esse a generali Concilio; quarum sententiam Nilus sequitur.

Tertiam, eorum qui existimant, ab electoribus cardinalibus tribui; quam, vel certe similem, docet etiam libellus Smalchaldicus, de primatu. Inde enim probat, papam non esse supra Ecclesiam iure divino, quia Ecclesia elegit papam.

Quartam, eorum qui docent, esse ab imperatoribus introductam: quam ultimam nulli haeretici amplectuntur. Discutiamus ergo breviter singulas.

Prima opinio tria pro se habet testimonia. 1. ut in

Anacleto in epistola. 2. ubi dicitur: *Caeteri apostoli cum eo (Petro) pari consortio honorem. et potestatem acceperunt, ipsumque principem suum esse voluerunt.*

Alterum concilio Julii 1. in concilio. 1. ubi de apostolis loquens: *Sanciam. inquit. romanam Ecclesiam primum omnium Ecclesiarum habere voluerunt.* Tertium concilio ex concilio. *Ego Ludovicus*, dicitur. 63. ubi romanus pontifex vicarius dicitur beati Petri. Ex quo sequi videtur, vel non Christus, sed Petrus romano pontifici auctoritatem tribuerit.

Sed haec sententia nullo negotio refutatur. Nam idem Anaeletus in epistola. 3. sic ait: *Sacrosancta romana Ecclesia non ab apostolis. sed ob ipso Domino cum Salvatore nostro primum obtinuit. sicut beati Petri ait: Tu es Petrus etc.*

Quare cum idem auctor scribit, apostolos Petrum principem suum esse voluisse, non loquitur de voluntate iussitum, sed de approbante cum agnoscente quod Dominus instituerat: quemadmodum etiam loquutus videtur Julius papa. Quamquam potest quoque alter ad testimonium illud Julii responderi: nimirum, Petrum a solo Christo primum habuisse: tamen romanam Ecclesiam, de qua ibi Julius loquitur, aliquo modo habuisse ab apostolis.

Nam (vel supra docuimus) romanus pontifex, vel est successor Petri, a Christo primum habet: tamen ratio successionis ex facto Petri orta est. Quocirca beatus Gregorius, lib. 9. epistola. 37. ad Eulogium. *Ipse, inquit. sublimavit sedem. in qua etiam quiescere et praesentem vitam finire dignatus est.*

Quod vero de nomine vicarii additur, non habet difficultatem: nam si uno in loco romanus pontifex Petri vicarius dicitur, in sexcentis locis dicitur successor. vel ex testimoniis supra citatis perspicuum concilio. Porro vicarius Petri dicitur summus pontifex, quoniam s. Petrus adhuc vivit, et gubernacula Ecclesiae non reliquit, vel ait Leo serm. 2. de anniversario assumptionis suae: quia tamen s. Petrus non proprie fungitur munere pastoralis, sed meritis ac precibus suis Ecclesiam regit et proleghi in propriis sunt illae loquutiones. et solum ubi reverentiam beati Petri aliquando usurpantur. Quare s. Leo loco notato, se etiam haeredem beati Petri esse dicit.

Altera sententia, quae a Conciliis primum institutum esse docet, probatur a Nilo duobus argumentis. Primum concilio in Concilio chalcedonensi concilio. 28. (vel ipse citat) vel act. 16 in nostro codice: ibi enim Concilium dicitur, romanam Ecclesiam a Patribus habuisse primum, eo quod illa civitas imperio orbis terrarum eo tempore poliretur.

Secundum est in Concilio Novel. 100. Justin. quo tamen 131. est apud nos, ubi sic legimus: *Decernimus secundum sacrarum synodorum decreta sanctissimum veteris Romae episcopum, primum et omnium sacerdotum.* Quae Nili rationes confirmari possunt ex Concilio IV. sub Symmacho. ubi sic legimus. *Uponstolice sedi primo meritum beati Petri, deinde Conciliorum venerandorum auctoritas singularem in Ecclesiis tradidit potestatem.* Hanc eundem sententiam Illyricus in lib. coni. prim. et in list. de prim. qualiter in lucis probat

tostimonfo episl.301.(ut ip<c allai,c-4 tamen 288.) Aeneae Sylvii, qui Pius II. papa postea dictus csl: siquidem in ea epistola ila Aeneas loquitur : *Ante nicaenum Concilium sibi quisque vivebat, cl ad romanam Ecclesiam parvus habebatur respectus.*

Sed haec argumenta facile solvi possunt. Et romanum pontificem non a Conciliis, sed a Chrislo primatum habere, praeter tot argumenta jam adducta, testatur ficlasius in Conoil. 70. cpiscopor. his verbis: *Sancta romana Ecclesia nullis synoditis constitutis caeleris Ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini, cl Salvatoris nostri, primatum obtinuit.*

Quare ad primum Nili argumentum respondeo : decretum illud magni quidem esse Concilii, sed non legitime facium: proinde nullius esse roboris, vel auctoritatis. Nam cx ipsa act. 16. ejusdem Concilii constat, decretum illud absentibus legalis apostolicac sedis. qui Concilio praesidebant, esse factum: constat item, eosdem legatos postea apertissime reclamasse.

Non esse aulem legitimum decretum generalis Concilii, quod sine romnuo pontifice aul ejus legato III, testatur 7. synodus (quam Nilus ibidem recipit) act. 6. ul alia testimonia inierim omittamus. Ncc solum legati s. Leonis in synodo restiterunt, quantum ad illud decretum attinebat : scd ipse cliam s.Leo, qui reliqua decreta Concilii confirmavit, illud unum damnavit, ac reprobavit in cpisl. 51. ad Anatol. el seq. ad Martian, ad Pulcheriam, ad Maximam, ad Juvenalem.

Quid? quod in co decreto duo sunl manifesto falsa. Altorum csl, romano pontifici a Patribus nicaenis primatum esse attributum. Nam Concilium nicaenum non attribui trmnano pontifici primatum, quasi antea non habuerit, sed agnovit eum habere, ac semper habuisse: sic enim incipit G. can. niciem Concilii (ut in eodem Concilio chalcedonensi, net. 16. recitatur) *Ecclesia romana semper habuil primatum.* Deinde , sl ante nicaenum Concilium papa non habuil primatum: quo jure Alexandrinus patriarcha Dionysius, annis circilcr GO.anlc nicaenum synodum, accusalurapud romamun pontificem Dionysium? ct nec romanus pontifex iudicem sc esse negavit, nec alexandrinus iudicium illud recusavit, cum tamen ulerque sanctus esset ? H-iec aulem item ita esse . scribit Athanasius in lib.de sent. Dionys. alexandr. Denique nullum est xerbum in loin nicocna synodo, quo nova aliqua jiolcatas romano pontifici Iribualur, ul supra salis ostendimus.

Alterum, quod in eo decreto asseritur, non minus c-d falsum: caussam, videlicet, cur Patres romaine urbi primatum concesserint esse . quia ea civitas sedes esset imperii. Nam id refellunt diseriis verbis 8. Leo in cpisl. 52. ad Marlian. et s. Gelasius m episl. ad episc. Dard, et ratio in promptu est. Nam , ul recto Gelasius annotavit, Mediuhnum quoque , el Ravenna . cl Sirmium, cl Treveri, el Nicomedia sedes imperii nullis temporibus fuerunt:ncc lamen Paires illis episcopis priin.iuuni ullum dederunt. Maneat igilur. quod Paire- omnes communi consensu doceul, romanam

sedem idcirco pthnam sedium esse. , quod principis aposlolortuii sedes sil. Quod certe ncc imperatoris praesentia conferre , nec absentia poluil auferre.

A'l altorum argumentum respondeo: Cnnon.es "conciliorum quodammodo tribuisse romanae Ecclesiae auctoritatem, quia eam declararunt. d asseruerunt.* quemadmodum cliam dicitur nicaenum concilium definivisse. Filium Dei esse Patri consubstantialem. Inde Joannes II. in episl. ad Justin.postquam dixerat romamun Ecclesiam esse capul Ecclesiariiin:snbjdngil.· *Sicut Patrum renutae cl statuta declarant.* El Nicolaus 1. iu cpisl. ad Michael. imper. *Ista.* inquil, *privilegia huic s.Ecclesiae a Christo sunl donata, a synodis non donata, scd celebrata. ct honorata clc.*

Et in IV. synodo sub Symmacho tres caussae numerantur, si quis prudenter advertat. primatus romanae Ecclesiae: sic enim legimus: *Ejus, idesl, Symmachi, sedi primum Petri apostoli meritum, deinde sequulajussione Domini conciliorum vernerandorum auctoritas, singularem in Ecclesiis tradidit potestatem.*

I bi primo ponitur Pelri meritum, quia ob meritum confessionis obtinuit Petrus primatum, Mallh. 16. Secundo ponitur Domini jussio, qua institutus est primatus cl Petro collatus, cum ci dictum csl : *Pasce oves meas* Joan. ull. Tertio ponitur conciliorum auctoritas, quae hanc Domini jussionem declaravit.

Ad Illyricum facile csl respondere. Nam Aeneas Sylvius in ea epistola nihil aliud demonstrare nititur, quam romani pontificis primatum a Chrislo fuisse institutum: sic enim incipit epistola ad Martinum Mayer: *Sunt nonnulli nationis tuae hornimes, parum pensi habentes, quibus romani pontificis auctoritas neque necessaria esse videtur , neque a Christo instituta. Conlra quos hunc epistolam scribere, el libi transmittere decrevimus, nisi quando tales homines te. adierint , habeas c.x nobis , quo gladio eorum temeritatem confodias.*

Cum igitur postea dicil, ante nicaenum concilium quemque sibi vixisse, ct ad romanam Ecclesiam parvum rcspectum fuisse: nihil aliud sigmlicat. quam propter pcrscqmilioncs continuas non potuisse romanos pontifices libere exercere eam . cpiam a Christo acceperant auctoritatem ; el propterea coactos fuisse episcopos caeleros sibi vivere. el non mullum respicere ad romanam Ecclesiam. Quae sententia Aeneae Sylvii, parlim est vera, parlim non csl vera.

A'crmn enim csl. impeditam fuisse co lempore non parum pontificis auctoritatem, ul putet c.x persecutionibus. quae eo lempore exortae sunt: non tamen csl verum . adeo parvum respectum ad romanam Ecclesiam habitum fuisse, ut exempla (piaenos infra ndfcremus, declarabunt.

Tertia opinio nullum fere fundamentum halet. Nam constat prius fuisse pontifices, quam (animales: cl saltem aliquos veros pontifices, non a cardinalibus creatos. Certo Petrum non cardinales, sed Chrislus creavit pontificem, cl Clementem non cardinales, scd Pelrus elegii. Praeterea, si curdi-

nales < onferrcnl pontifici potestatem. iidem pos-
sent aulerrc: hoc outcm est falsum omnium con-
sensu: nam Clam dubium pontificem non cardina-
les, sed concilium generale deponit.

Scd dices: quidquid dc cardinalibus sit. constat
romamun pontificem ab hominibus eligi, cl creari;
ab illi' igilur accipit potestatem.

Vere aulem. el proprie summum pontificem ab
hominibus fieri, testatur dec. de elect. Gregor.VII.
quod habetur m vita ejus apud IHainatn bis verbis:
*A'os sanctae romanae Ecclesiac. cardinales, cle-
rici, accolyti, subâiaconi, presbyteri . praesenti-
bus episcopis, abbatibus, nullisque. tum eccle-
siastici, tum laid ordinis, eligimus hodie. A. ha-
lend. maji. in basilica s. Petri ad vincula. anno
salutis 1073. in verum Chrisii vicarium Itilde-
brandum archidiaconum. virum nullae doctri-
nae, magnae pietatis. prudentiae, justitiae, con-
stantiae. religionis, modeslum, sobrium , conti-
nentem, domum suam gubernantem, pauperi-
bus hospitalem, in gremio sanctae matris Eccle-
siae libere a teneris annis usque ad hanc aetatem
educatum, doctum, quem quidem eum ea pote-
state Ecclesiae Dei praeesse volumus, qua Petrus
Dei mandato quondam praefuit.*

Ex quo duo quaedam deduci posse videntur, Ii-
num, non esse pontificem supra Ecclesiam.scd Ec-
clesiae esse subjectum.quandoquidem Ecclesia fa-
cit papam, non papa facit Ecclesiam: quae est con-
sequentia synodi smalchaldicac in lib. cont.prim.
Alterum, pontificem jure humano, non divino ha-
bere eum omnem quam habet potestatem. Ac pri-
ma quidem consequentia nulla est: nam etiam c-
leclores imperii creant imperatorem, cl populus
creat regem: el tamen imperator csl supra electo-
res. et rex est supra populum. Scd ncc secunda il-
liquid valet.

Observandum csl enim . in pontifice esso tria :
Pontificatum ipsum.qui est quasi forma quaedam:
personam, qunecst subjectum pontificatus:c/ *con-
junctionem* unius cum allero. Ex quibus remis ,
prima, hoc est. ipso pontificatus,u solo Christo est:
persona nutem est quidem a suis caussis naturali-
bus absolute; tamen ut est persona electa et desi-
gnata ad ponlllloolum csl ab electoribus : illorum
csl enim designare personam. Ipsa vero conjunctio
OI a Christo, mediante actu humano electorum :
du n enim eligunt, el designant certam personam,
conc irrunt ad conjunctionem pontificatus cum illa
persona.

Itaque electores vere dicuntur creare pontificem
Cl esse caussa ul talis sil pontifex,el ul habeat eam
potestatem: non lamen dant ipsi eam potestatem .
neque sunl caussa ejus potestatis. Sicul m gene-
ratione hominis, quia anima infunditur a solo Deo,
et tamen palor generans, disponendo materium.r'1
caussa conjunctionis animae cum corpore: dicitur
homo generaro hominem . et tamen non dicitur
pro lucere animam hominis. Porro illa verba ele-
ctorum: *Quem quidem cum ea potestate praeesse
volumus etc.* solum declarant, el exprimunt perfe-
ctam electionem hominis in .successorem Pelri.

Quarta sententia csl haereticorum multorum.qui
tamen non conveniunt inter se. Nam MarsiliuS do

Padua, el postea Joannes Wnlcf. <t Jonnncs Hu?<.
qui dixerunt pontificem a Caesare accepisse nuci-
ritatem, videntur intellexisse nomine Caesaris Con-
stantinum magnum, propter ranonem . qui incipit
Constantinus, disl. l...» ubi Constantinus decrevit.
romanum pontificem esse habendum co loco ab
omnibus sacerdotibus, quo halvtur rex ab inferto-
bus iudicibus talius regni. Vide tie horum opinio-
ne Joan, de Tuirecremata hb. 2. cap. 42. cl lib.4.
cap. till, el penult.

Joannes Calvinus hb. 4. cap. 7. § 17. dicit pri-
matum pontilb i m Graecos donatum a Phoca im-
peratore fuisse: in Gallos aulem el Germanos pri-
mum a Pipino , deinde a Carolo regibus Franco-
rum.

Luitionis hb. de polesl. papae dicit, Constanti-
num 1\ . fuisse qui pontifici primatum detulit, cl
iu hujus rei testimonium Platinum citat in vita Be-
nedicti II. Idem laiucn Lulhcrus m hb. de suppu-
tat. lempor. a Phoca primatum papae introductum
fuissedocekquod idem habent Cenluiialorcs,Cent.
G, cup. 1. Illyricus in hist, de prim, liber Smal-
chaldicus de primatu papae: Theodorus Bibliander
in Chron. lab. 11. ct alii permulti.

Haec omnia facile possunt refutari . ac primum
sententia prima nihil nobis obesi. Nara Cohstanli-
nus magnus donavit quidem pnlatitnn suum Late-
ranense. el inulta alia temporalia summo pontifici:
ditionem lamen spiritualet neque dedit ullam .
neque dare potuit. Nam in eudein canone fitetur
Cunslantinus, b. Petrum vicarium Christi fuisse ,
cl idcirco successores ejus . principes et capita
lotius Ecclesiae haberi debere. Ilaque solum de-
claravit jus antiquum, cl ornavit pontificem additis
nullis temporalibus donis.

Adde, quod Lulhcrani cl Calvinistae istum ca-
noneiit suppositilium esseconlenduHtproinde hoc
lemporo nulla esi nobis de edicto Constantini cum
haereticis contentio, quantum ad spiritualet ju-
risdictionem : fatentur enim illi non coepisse a
Constantino.

Porro, opinio Lutheri nititur falso fundamento:
Platina enim non dicil. Constantinum IV. dedisse
pontifici primatum , sed remisisse jus suum quod
habebat, vel habere se existimabat in confirmatio-
ne pontificis. Consueverant enim praedecessores
Constamini IV a temporibus Justiniani, qui urbem
a Gothis liberaverat, non permittere novi pontificis
electionem, nisi a se cmilirimilam: et pontifices
hoc tolerabant propter bonum Ecclesiae, quia vi-
debant se non posse invito imperatore munus
suum exequi ; id quod cx uno s. Gregorio iulclligi
poterit.

Nam in explicatione I. psalmi poenitenlialis ve-
hementer detestatur temeritatem imperatarum,qui
jus sibi in romana Ecclesia usurpabant.

Et tuimm idem ipse s. Greg. ut scribilJoan.dine,
lib. I. cap. 40. vitae s. Greg, cum a clero el popu-
lo m pontificem esset electus, clam ad imperato-
rem scripsit supplicans, ut nullo modo consenti-
ret: sed praefectus urbis rc cognita misit aliquos,
qui nuncium Gregorii in itinere comprehenderent,
et literas <jus lacerarent, quod el feceruul: diro-
xilque ipse alios nuncios, qui cieri el populi clc-

clionem imperatori indicarent, el confirmationem peterent.

Scribilergo Platina , Constantinum IV. permotum sancti!ite Benedicti II. misi-sc ad eum sanctionem. qua jubehul, ut is quem clerus el populus elegisset, m«»x veru* Chrisli vicanus habere* lur. non expeclala ulla imperatoris sententia. Itaque sanctio Consbmlim IV. non fuil circa potestatem papae, ul Ludicrus putavit, sed circa electionem tantum.

Ad illud de Phoca respondeo: Phocam edidisse quidem saoçiioiem. qmi declaravit romanam Ecclesiam capul esse omnium Ecclesiarum, ut Beda in lib. dc sex act.il. m Phoca: cl Ado in Chronico , ac Paulus diaconus lib. 18. de reb. Hom. testantur: sed non propterea a Phoca introductum esse hunc primatum : nam Phocas id sanxit declarando cl asserendo . non instituendo aliquid novi : id quod xcitissima ralionc demoiHiari polcsl.

A.mi Gregorius lib. 7. epist. 63. ad Joan. Siraciiis. *De sede*, inquil. *couslanlinopolilana* . quis *dubilct eam aposlolica se.de esse subjeclamPquod el Dominus piissimus imperator. et [ruler meus Eusebius ejusdem civitatis episcopus assidue profitentur. Scripta* aulem epistolii est anle Phocae imperium annis circiter quinque, ul ex indictionis numero aperte colligitur.

Deinde Justinianus senior, qui ante Phocam 70. annis fuil, iu episl. ad Joan. II. affirmat romanam Ecclesiam esse capul omnium Ecclesiarum: el Valentinianus qui Phocam 140. annis praecessit . in episl. ad Theodos, asserit. romanum pontificem principatum saccidoni super omnes semper habuisse. Id ipsum ex testimoniis Irenaei . Athanasii , Cyrilli, Thcodoreti , Sozomcni et aliorum Graecorum , quos supra citavimus . comprobatur.

Caussa aulem cur Phocas rem tam certam Herum lege sua sancendam putaverit, fuil superbia episcoporum Conslanlinopolis . ul Beda , Ado el Paulus diacuDÜS loc. cit. annotarunt. Quoniam enim illi se palilarchas universales, el primos omniuiu episcoporum scribebant contra omne jus el fas : el excommunicationes, quas in eos tulebant Pelagius, et Gregorius romani pontifices, non putuerant obstinationem emuni frangere ; visum est imperatori bonum, ul ipse, rpiem Graeci magis limebanl. se inlcrponeret. Harpie declaravit. rom.mmi Ecclesiam capul esse omnium Ecclesiarum.-proindc conslanlinopolilanmii episcopum nou esse episcopum universalem, sed particularem cl subjectum aposlolicae sedi.

Ad illud de Pipitio respondeo : Calvinum miro arlificio veram quamdam historiam duobus mendaciis iinolulum in patrocinium suae haeresis ad, vi «asse. \ mi quod ait, pontificum suffragio Pipiuin ad regnum Francorum . el Cirolum magnuin ad imperium Humanorum pervenisse : verum esl, II.1 a nullis historicis hieris mandatum. Quod ;nilem dicil, injuste ac scelerate a Zacharia ponlilice cl Pipiuo verum regum Francorum regno spoliatum falsum c>l. el cuiHumeliosim non solum m ponlilicem. sed ebam in reges Galliae, el iu imperatores Germaniae: ulrique enim ab isio Pipino

descendunt. Quod vero addil. proplorca n Pipino el Carolo concessum ponlilici in Gallis cl Germanium primatum, el more latronum eos divisisse praed,rm ita ul Pipino el Carolo cederet temporale dominium, pontificibus nutem sacerdotii principatus, non modo falsum esl, sed cliam contrarium superiori mendacio: inaudacia enim illa secuto pugnanl. et unum alterum destruit.

Ac primum quod Zacharias juste et légitimé deposuerit Childericum regem, el creari jussu erit Pipinum. alfiimanl omnes quotquot hanc historiam scriboni, (.mi Graeci , quam Latmi, exceptis Jngdeburgeisibus. Cenlur. 8. cap. 10. iu vita Zachariae, cl Calvino loc. cit. Refert cnim Eginhardus in vila Caroli magni, Aimonius lib. 5. c. 61. de rebus gestis Francorum . Cedrenus in vila Leonis Isauri, Paulus diaconus lib. G. cap. 5. de gesi. Longobard. Bloudus lib. 10. decadis I. Rhcgiuo hb. 2. Chronicor. .Marianus Sentus lib.3. Chronol. Otho Frisingensis lib. 5. hislor. Ado Viennensis in Chron. actal. 6. Abbas urspergensis iu Chron. Sigcberlitsitem in Chron. el Paulus Aemilius lib. I. cl 2. de gesi, /'rancor, paulo anle Pipini tempora , ita reges Francorum degenerasse a suis majoribus, ul omni prorsus regni cura translata in magistros cqulum, seu praefectos aulae . Ianioni semel in anno kalendis maji, se populo ostentarent: toto vero reliquo lempore deliciis cl voluplali operam darent: el propterea omnium procerum consensu a pontifice maximo postulatum, ul eis pcrmiiltrei regium titulum in eos transferre , qui vere ac re ipsa reges erani, el regni negotia jamdudum feliciter administraverant. Quod sane justissimum postulatum eral; laborabat cnim Gallia propler illa monstra apud omnes nationes gravissima infamia , el similiter regnum innumeris dissensionibus replebatur.

Neque solum (ut isii auctores dicunt) nulla regni negotia reges illi curabant, sed etiam propler eorum inertiam religio iu Gallis ita laboravit, ul pene exlincla sil, ul palel ex episl. s.Bonifacii episc. Mogunl. ad Zachar. rom. ponlif. ubi dicil. per 80. circiter annos . in Francia illis Sardanapahs regnantibus. nullam synodum fuisse celebratam.Ecclesias episcopales a laicis el publicanis possessas, clericos quatuor aul quinque simul concubinas habuisse, religionem denique omnem conculcatam cl dissipatam.

Cum ergo Zacharias intelligcret jam per mullos annos reges Francorum solo titulo fuisse reges, el Childciicum, qui tunc regimbat. non suium more majorum nihil curare . sed etiam omni prorsus ingemo carere, ac vere stupidum cl dici el esse : el simul videret regnum el religionem in Gallis ruere, cl omnes proceres regni Pipinum regem oplare, laudem ul is ad quem spcclabat providere omnium suorum saluti, ju.licavii licere Francis regnum Childerici in Pipinum lranslerre. atque ipse cos jiiramenlu, quo se Childcrico obstrinxerant, solvit. Quod sane juslum fuisse nemo sanae mentis negabit: praesertim cum eventus ducuerit mutationem illam felicissimam fuisse: nunquam enim regnum Francorum potentius aul religio in Gallia ikrenlior fuil. quam lempore Pipini el Ciruli,

Adde postremo, quod, ul cilali anciores fere o- nines scribunt, qui jubente pontifice Pipinum re- gem inunxit et coronavit, vir sanctissimus fuit, b. videlicet Ilonifacius episcopus cl martyr , qui cer- te auctor injustitiae cl sceleris publici nunquam fuisset.

Jam vero quod non propterca Pipinus, aul Caro- lus pontifici primatum in Gallins cl Germaniam de- tulerint, facillime ostendi potest.

Primum, quia nullus hoc scribit, praeter Calvi- num, auctores cilali.ac praecipue Paulus Aemilius, dicunt quidem, reges Francorum suscepisse sedis aposlolicae protectionem contra Longobardos, a- liosque hostes, ct pontilici donavisse exarchalum Ravennae. Cl quaedam aha temporalia: aide spiri- tuali dilione nulla usquam mentio.

Deinde, si procures regni per legatos a pontifi- ce petierunt absolvi a juramento, el ul liceret sibi regnum transferre a Childerico in Pipinum.ut scri- bunt Paulus Aemilius lib. 2. cl alii: cerle existima- bant, pontificem loti Ecclesiae, ac nominatim Fran- cis praeessc: alioqui cnim cur non a suis episco- pis hoc petebant, vel cur sine papae licentia non faciebant quod volcbant? Immo cor expeclaronl, ul pontifex id juberet, ul Rhegino el alii scribunt ? Si ergo pontifex primatum in Francos exercebat an- tequam Pipinus rex crearetur: quomodo prima- tum istum a rege Pipino accepit? nonne ista inter se pugnant ?

Denique ante Pipini tempora constat, Francos ct Germanos romano pontifici subjectos in spiri- tualibus fuisse. Nam s. Ilonifacius episcopus mo- guntinus epistolam ad Zachariam papam scripsit, principe Curolomano.ut ipse ibidem imlicaUproin- de antequam Pipinus fieri rex: nam constat, Cnro- lomanurn deposito principatu monachum e<se fa- ctum ante Pipini exaltationem in regnum : in ea vero epistola aperte prolileliir . Ecclesias Germa- niae subjectas pontilici tunc fuisse, atque inter a- lia a pontifice petii, ul tres episcopatus in Germa- nia erigeret, cl sibi auctoritatem daret concilium episcoporum in Francia congregandi, el alia nulla ejusdem generis.

Item Beda. qui annis circiter centum Pipini tem- pora praecessit. lib. 2. hist. Aiiglor. cap. 1. *Cum.* inquil. *Gregorius in toto orbe gereret pontifica- tum.* Credo non excipiet Calvinus Galliam et Ger- maniam ab orbe terrarum universo.

S. Gregorius, qui fere 200. minis Pipinum prae- cessit hi), 4. episl. 52. universis episcopis Galba- rum. co umillit vices suas Virgilio episcopo areli- lensi, ac praecipit, ul graviores caussas ad sedis aposlolicae iudicium referai : *Quatenus .* inquil, *α nobis valeat congrua sine dubio sententia ter- minari.*

S. Leo, qui 350. annis Pipinum praecessit, in episl. 89. ml episc. Galliae: *.Xrbiseum.* inquit. *ve- stra fraternitas recognoscat . apostolicam sedem a vestrae etiam provinciae sacerdotibus innume- ris relationibus esse consultam . et pro diversa- rum appellatione caussarum, aul retractatu.aut confirmata fuisse iudicia.*

S. Cyprianus, qi:i annis amplius 500. ante Pipi- num floruit, epist. 13. lib. 3.scribit ad Sleplianum

papam, ul episcopum arclalensmn deponat . cl a- limn ci substituat. Denique Irenaeus, qui 600. an- nis eadem Pipini tempora antecessit, lib.3. cap. 3. cum ail: *Ad romanam Ecclesiam, propler poten- liorem principalitatem. necesse esl omnem con- venire Ecclesiam,* hoc esl. *omnes, qui sunt undi- que fideles:* non excipit Gallos, cum ipse Gallus episcopus esset: ut illud omittam, quod cum Domi- nus Petro,ct in Pelro successoribus ail:Pasce oves *ineas;* Germanos et Gallos in ovibus suis sine du- biu numeravit.

CAPIT XVIII.

Idem proluitur ex aucloritaie. quam exercuit romanus pontifex in alios episcopos.

Argumentum fi. sumitur ex auctoritate . quam semper exercuerunt veteres pontifices m episcopos caeleros. Siquidem legimus.a pontificibus romanis episcopos in tuto orbe instituto-. , vel depositos, vei restitutos, quorum singula per sc suflicerent ad hunc primatum ostendendum.

Ac primum de institutione nulla exempla afferri possent. In concil. chalccd. aci.7. legimus. Maxi- mum anliocheniim a s. Leone confirmatum in epi- scopatu. Item de confirmatione tnaiolii episcopi constanlinopolilani ila scribit idem Leo episl. 54. ad Martian. *Satis sil.* inquil. *quod vestrae pieta- tis auxilio, et mei favoris assensu episcopatum tantae urbis obtinuit.*

El episl. 84. ad Anastas.' thcssal. episcopum : *Dc persona,* inquil. *consecrandi episcopi,* cl de *cleri.plebisquemetropolitanus episcopus ad luam fraternitatem referat, quodque in provincia bene placuit, scire te facial, ul ordinationem rite cele- brandam hia quoque firmet auctoritas.* El infra: *Sicut enim justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari. Ha nihil permittimus, le igno- rante. praesumi.* Ei in episl. 87. ad episc. Afr. *Donatum,*inquil. *salicinensem e.r .Horatiano cum sua. ul comperimus. plebe conversum, ita domi- nico volumus gtegi. praesidere, ut libellum fidei suae ad nos meminerit dirigendum.*

S. Gregorius lib. 4. episl. 34. ad Constantiam Auguslam:Salonilanae civitatis episcopus me. ac responsali meo nesciente, ordinatus est. cl facta res est. qua" sub nullis interioribus principibus evenit. El passim in epistolis suis indicat, se mit- tere pallium, quod est nrchiepiscopalus insigne , ad varios archiepiscopos Graeciae. Galliae. Hispa- niae eic. Notandum lamen esl. quod etsi ex con- llrmalionc episcoporum probatur primatus romani pontificis: lamen non est neeesse. ut omnes epi- scopos semper confirmaverit: poturi enim id per- mittere patriarchis et primatibus, ul in nullis lucis facium videtur.

De depositione multa etiam exstant exempla . ac in primis Cyprianus lib. 3. episl. 13. ad Slepha- num:/>inqaniur.inquit. *in provinciam, cl ad ple- bem Arelatae consistentem a te Hierae, quibus abstento Marcianoalius in locum ejus substitua- tur.* El infra: *Significabis plane nobis. quis in lo- cum Marciani Arolalae fuerit constitutus.ul scia-*

mas ad quem fraJrcs nostros dirigere,cl cui scribere debeamus.

Calvinus lib. i. Instil. cap. 7. § 7. ex hoc ipso loco argumentum sumit: *Quaeso, inquit,si Galliae tunc praefuisset Stephanus.an non dicturus oral Cyprianus, cõerceas istos, quia lui sunt? Sed longe aliter loquitur. Hoc fraterna, inquit,societas, qua uder nos devicti sumus,requirit, ut mutuo moneamus.*

Respondeo: Verba ista, quae Calvinus citat,nusquam in Cypriano inveniri. Deinde. si Cyprianus pulnssei.Sirpliunum non praeesse Gallih .sed tantum ex amicitia potuisse monere:cur non ipse per se Gallos monuisset'?

Nicolaus I. in episl. ad Michael, enumerat octo patriarchas cunslanlinopohlanos , quos romani pontilices deposuerunt, inter quos unus fuit An-
hiimis,qm*m Agapetus papa deposuit, non obstantibus minis Augusti cl Augustae, ct loco ejus ipse suis manibus Çonslanlinopoli menam ordinavit, ut Liberatus srribil in Brevior. cap. 21. cl Zonuras in vit i Justin, hem Gcliisius in episl. ad episc. Dard. *Dioscorum*, impiil. *secundae sedis praesulem sua auctoritate sedes aposlolica damnavit.* El ibidem. *II. Petri sedes alexandrinum Pelrum, quem se tantummodo damnasse, non etian solvisse noverat, non recepit.*

Praeterea Flavianum patriarcham anliochem deposuit D.un-isus, ul scribit Theodoretus lib. 5. hist. cap. 2d. El licel imperator Theodosius nite-
relurFhiviamim in episcopatu stabilire: tamen jussit com Romam pergere ad caussam dicendam. Et Theophilus alexandrinus per legatos apud romn-
iniin pontificem pro Flaviano intercessit, ul referi Socrates lib. 5. liisl. cap. 15. cl similem operam navasse Chrysostomum Iestaiur Sozomenus lib. 8. cap. 3. Denique non anle potuit cum episcopatum Flavianus lenere, quam romanus pontifex placatus consensit, el legatos ejus se admissurum promisit, qui mox mullos episcopos, el praecipuos anlioche-
nue Ecclesiae presbyleros ad papam misit, ul scribit idem Theodoretus ibidem.

Episcopum etiam hierosolymilanum Polychronitim deposuit Sixtus III., misso ad hoc in Hierusalem s. Leone archidiacono, qui postea fuit papa, ul patel ex Ioin. 1. concilior, in aci. Sixli 111. Si ergo romanus pontifex omnes patriarchas, idesl, corstanlinopolilanium , alexandrinum , anliochem. hierosolymilanum aliquando deposuit; certe summus est judex in Ecclesia.

Denique de restitutione episcoporum ab aliis depositorum sunt etiam nulla exempla. Nam Cyprianus lib. 1. epist. *I. Nec rescindere, inquit, ordinationem jure perfectam potest, quod Hasdides post crimina sua detecta Hornam pergens. Stephanum collegam nostrum longe positum, et gestae rm.ac veritatis ignarum fefellit, ut examtiirei ri poni se injuste in episcopatum , de quo fuerat juste depositus etc.*

Deinde Uhaoasium alexandrinum, Paulum constinlinopiillianum, el Marcellum ancyranum episcopo>. a synodo orientali depositos. Julius I. restituit, ul scribit Gelasius in episl. ad episc. Dard, cl Sozomenus lib. 3. cap. 7. Cum, inquit, *propter*

sedis dignitatem cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam. restituit. El infra, *Athanasius.el Paulus ad suas sedes revertuntur, lilerasque Julii episcojas orientis mittunt,* liem de Theodorclo deposito a synodo II. cpbesinn ita legimus in concil. chained. aci. 1. *Ingrediaturret reverendiss. episcopus Theodoretus. ut sit particeps synodi, quia restituit ei episcopalum sanctissimus archiepiscopus Leo.* Nulla similia afferri possent, ad quae nihil omnino respondere possunt. nec respondent adversarii.

Sed contra Nilus quinque argumenta proponit. Primum argumentum, Romanus episcopus dicitur primus: quia secundus ab ipso est constanlinopolitantis, tertius alexandrinus, quarius antiochenus, quintus hicrosolymilanus: ul non dicilur primus el secundus de superiore el inferiore, sed de iis lanium, ipii sunt ejusdem ordinis, cl dignitatis ; non enim romanus episcopus <ii ilur primus ratione Tusculani, aut Tyburlmi. qui ei subjecti sunt.

Respondeo: Romanum pontificem simul episcopum, arcllicpiscopinn. patriarcham et papam esse. El quidem ul episcopum, primum esse in hac provincia ralionc Ostiensis qui esi secundus, et Portuensis qui est tertius, et caelerorum, qui suo ordine numerari possunt. Al vero, ul archiepiscopuni, non esse prunum ratione Oslignsis, qui non csl archiepiscopus. sed simplex episcopus archiepiscopo romano subjectus: esse tamen primum ralionc archiepiscopi Ravennatis. Mediolanensis, ct caelerorum archicpiscoporum occidentis.

Porro ul patriarcham proprium occidentis, non esse primum ratione Ravennatis ct caelerorum, qui patriarchae non sunt, sed ralionc constanlinopolitani, alexandrini . anliocheni ct Hierosolymitani patriarcharum. Et hoc modo numerari quinque primarias sedes,quarum quaelibet multi el magni provinciis praesidet.

Postremo, ul papam el caput Ecclesiae universae, non esse primum ralionc constanlmopolilani, aul ullius allcrius, sed solum principem ac pastorem omnium esse, nec ullum in ea potestate secundum aut collegam habere.Nam quemadmodum esse debuit inter episcopos ejusdem provinciae unus qui caeleris praeessel, el archiepiscopus diceretur: el inter archiepiscopos mullarum provinciarum unus, qui praeessel caeleris, el diceretur patriarcha; pari ralionc inter patriarchas ejusdem catholicae Ecclesiae esse debuit unus, qm caeleris praesideret, et papa seu Christi vicarius nominaretur: atque hunc romanum pontificem esse, nullis jam argumentis demonstravimus.

Argumentum sccuudmn. Sexta synodus can.36. renoval constitutionem 2. el { . synodi, quae episcopo constantinopolilnno paria privilegia tribuerunt cum iis quae habet episcopus romanus; non igitur romanus episcopus majus csl auclorilalc ac dignitate constanlinopolilano; proinde non potesl omnibus episcopis imperare.

Respondeo: In concilio 2. generali non fuit episcopus constanlinupolilamis aequatus romano, sed solum antepositus alexandrino,atque anliochemo, ut paid ex can.5. ejusdem concilii, cujus haec sunt verba: *Condantinopolilanae civitatis episco-*

pum. habere oportet primatus honorem post romanwm.episcopwn.propterea quod sit nova Roma.

Iu concilii* vero chalcedoneiiM.acl. 16. ad istum canonem addiderunt. oportere cum parum privilegii) habere cum romano pontifice, sed cum a legalis pontificis reclamatum esset; idem concilium epistolam ad Leonem scripsit, qua petiit confirmari concilii decreta: verum ausi non sunt Patres in ea epistola in-nlionem Tacere parum privilegiorum, sed solum scripsit. se renovasse canonem 2. synodi, quo secundus honor episcopo cum Manlinopolitano tribuebatur. Habetur haec epistola in act. cone, chah ed. act. 3.

Sanctus quoque Leo in episl. 59. qua concilio respondet, et in aliis omnibus. quas de hac causa scripsit, nusquam meminit parum privilegiorum, sed solum acriter damnat episcopi constantinopolitani ambitiosam cupiditatem, quod se alexandrino, atque anliocho anteponeere voluerit.

Scribit quoque Aicophorus lib. 17. cap. 9. cum Joannes I. papa Constantinopolim venisset, a Justino imperatore invitatum fuisse pontificem, ut consideret Epiphane patriarchae constantinopolitano, vel quasi pares viderentur: sed pontificem non ante sedere voluisse, quam pro praerogativa apostolicae sedis thronus sibi supra Epiphanium colleretur, tuissit. Ex quo apparet, canonem illum de paribus privilegiis non fuisse admissum, etiam longo tempore post concilium chalcedonense. nec ex ipso concilio vim ullam habuisse, alioqui Epiphanius ille canonem concilii protulisset, nec passus fuisset, in sua Ecclesia romano pontifici supra se thronum collocari. Itaque solus est canon 36. sextae synodi, qui episcopum constantinopolitanum romano aequavit.

Cacterum nullius roboris sunt illi canones: non enim canones sunt 6. synodi verae, legitimaе atque authenticae, sed alterius cujusdam conventiculi. quod se falso sextam synodum, nominavit. Constat enim sextam synodum, quae sub Agathone papa et Constantino IV. imperatore celebrata est, nullos canones edidisse, sed post annos quinque ab ea synodo dissoluta, iterum convenisse nescio quot episcopos gracos. auctore Justiniano juniore, ac mullos canones edidisse sub nomine sextae synodi. Id quod manifeste colligitur, tum ex principio horum ipsorum canonum. tum ex confessione Tharasii episcopi constantinopolitani in 7. synodo, aci. i. quos eosdem canones erraticam synodum ille appellat, et a Sergio papa, qui tunc sedebat, reprobatos fuisse, scribit in lib. de sex aetal. in Justiniano juniore. Ex quo sequitur, istam falsam synodum sextam, aut non fuisse generalem, aut non fuisse legitimam: nam generalis legitima esse non potest, ubi deest auctoritas primae sedis, vel ipsimet Graeci fatentur in 7. synodo, aci. 6.

Ac deinde qua ratione generalis legitima dici potest. ad quam ne unus quidem Latinorum est vocatus? Si aulem legitima non fuit, planum est. nullam auctoritatem habere potuisse. Sivero legitima fuit, sed particularis non generalis, non potuit leges Terre nisi in homines sibi subiacere potuit igitur sedem romanam deprimere, ac privilegii spoliare, quod tamen facere conata est, cum ei sedem constantinopolitanam, alioqui inferiorem atque sub-

jacclam, aequare lentavit. Nam non fuisse unquam Romanam sedem Graecorum concilio subjectam; vel ex eo probatur. quod nec ulla lege imperatoria, neque canone ecclesiastico, neque ratione. neque consuetudine, id Graeci probare possunt: leges enim et canones nulli uni, qui primum secundae subjiciant: id ipsum rationi maxime adversatur: denique nulla pateat historia in medium adferri, qua constet aliquid actum ex auctoritate a Graecis episcopis in Romana Ecclesia, vel caeteris Ecclesiis occidentis.

Deinde primum Romanam Ecclesiam. cui Christus dediturinus credimus, vel certe nicaenum generale concilium, vel Ailius ipse docet: quo jure igitur trullanum particulare concilium potuit auferre, quod Christus ipse. vel generale concilium dederat? Tolli aulem primatum Romanae Ecclesiae per illam communicationem privilegiorum, quam trullanum concilium decreto suosancivil. manifestum est mon enim eminet supra omnes, qui aliquem parem habet.

Adde praeterea, quod tametsi 2. et 4. synodus non acquirit Romano pontifici constantinopolitanum, sed solum secundum ab eo fecerunt: id ipsum tamen non fuit ratum, quamdiu apostolica sedes contradixit. Nam idcirco in 1. synodo, cum Graeci vellent sedi constantinopolitano secundum locum dare, et ad hoc probandum allegarent decretum secundae synodi ante annos prope 80. celebratae, legali Romani dixerunt: *8. iannts SO. hoc beneficio Usi sunt. quid nunc requirunt? si nunquam usi sunt quare requirunt?* Quibus verbis signis irabant frustra allegari decretum illud, quod Linquam irritum nunquam in usu fuerat.

Argumentum tertium. Si Romanus pontifex, quia primus patriarcharum est, imperium habet in secundum. id est in constantinopolitanum; igitur pari ratione constantinopolitanus quia est secundus, imperium habebit in alexandrinum qui est tertius: et alexandrinus quia est tertius, in anliochem qui est quartus: et iste in hierosolymitanum qui postremus. Al nulla ratio, nulla lex, nulla consuetudo huc admittit.

Respondeo: Romanum pontificem, non quia est primus patriarcha, imperium habere in constantinopolitanum et caeteros patriarchas, sed quoniam solus est papa Ecclesiae universae, successor Petri. et Christi vicarius generalis. Quemadmodum quilibet archiepiscopus. non ideo praesidet episcopis caeteris ejusdem provinciae, quod sit primus episcopus, sed quod solus sit archiepiscopus ejus provinciae. Et quilibet patriarcha non propterea eminet potestate super omnes archiepiscopus sibi subjectos, quod sit ipse primus archiepiscopus, sed quod sit in illa ea regione summus ac solus patriarcha.

Argumentum quartum. Romanus episcopus non ordinat patriarchas. quemadmodum patriarchae suos ordinant metropolitanos, et metropolitani suos episcopos: non igitur ita praeesit ipse patriarchis, vel illi metropolitani, et metropolitani episcopis.

Respondeo: Romanus quidem pontifex non consueverat ordinare patriarchas. quia non poterat commode fieri, ut vel ipsi Romam venirent, vel ad eos pontifex ipse proficisceretur: tamen confirma-

b't lier fileras, ni supra ostendimus exemplo Anaholn constantinopolilani, cl Maximi anliocheni. El non Tinsse inanem islam conlfirmalioncrn.mani- feste declarat caussa Flaviani. qui nunquam obtinere potuit antiochenani Ecclesiam, quamdiu episcopus romanus non consensu. Ad haec, non minus certo csl deponere, vel restituere, quam ordinare episcopum: romanus autem pontifex non semel, s»d quoties opus fuit, vel deposuit,vei restituit patriarchas, ut supra demonstravimus. Denique Menam patriarcham cnnstanliiopolilaniini ab Agapeto papa romano ordinatum ignorare Nilus non potest, cum id Zonaras literis mandaverit in vita Justiniani.

Argumentum quintum: Nicaena synodus can. 6. determinavit patriarchis omnibus suas rcgiones; ac romano quidem tradidit occidentem: alexandrino Aegyptum, Lybiam cl Pontapolim: unllocheno Syriam ct Mesopotamiam; non igitur unus ponlifex romanus omnia regere debet, ct patriarchis caelestis imperare.

Respondeo: Nicaenum concilium nullam regionem romano pontifici assignavit. Quod enim do oècidenle Nihis dicit, ex llalsamonis interpretatione didicit, non ex ipso ennono concilii: nam in ipso canone nihil est de romano pontifice, nisi haec sententiola, quam ita citat ipsemel Nilus: Ε'κειχαιτώ <v τή Ρ'ώμη ίπισζόπω τοῦτο σύνασε . iv. hoc est. quoniam el romano episcopo id est consuetum. Quae verba cum rationem reddant, cur debeat juxta antiquum morem episcopo alexandrine subjecta esse Aegyptus, Lybia et Pentapolis, non possunt alium sensum facere, quam istum, quonam romanus pontifex consuevit alexandrino episcopo tres illas piovinioias committere gubernandas.

Dcnde, si nicaenum concilium romano pontifici ditionem determinare voiebnl: qu<irc non ah ipso incipiebat? cur coepit ab alexandrino. qui secundus erat? cl quare non nominavit regionem, quam romano pontifici tribuebat? Adde postremo, quod etiamsi nicaenum concilium disertis verbisdixisset, ad romanum pontificem proprie occidentem perlinere; adhuc nihil omnino Nilus obtineret: nam id sine dubio esset intelligendum de pairiarctiali romani pontificis ditione. pnieler quam idem ipse summam habet in omnem Ecclesiam potestatem. I bi etiam obiiier est observandum, quod ait Nilos, romano pontifici occidentem debere esse subjectum; ab Illyrico interprete fidelissimo praetermissum esse', nc videlicet ipse Illyricus. Nili s u testimonio. romano ponbflici subjectus esse cogeretur.

CAPIT XIX.

Id 'm probatur ex legibus. dispensationibus et censuris.

Argumentum septimum duci potest ex nuctoritate leges ferendi, dispensandi. et puniendi. quam rom rus qescopus in Ecclesiae filios. quamvis mav lles ct nobilissimos exercuit. De legibus plurima

exempla proferri possent: rari enim fuere pontifices. qui non aliquid decreverint.

Sancitis Leo episl. 1. .scribit ad episcopos Campaniae, Piceni, Thusciae, el per universas provincias constitutos. atque in extrema epistola ita loquitur. *Hoc admonitio nostra denuntiat, quod si quis fratrum contra haec constituta venerit. vel venire lentaverit, el prohibitu fuerit ausus admittere, a suo se noverit o'ficio submoven tum.* El infra: *Omnia decretalia constituta tam beatae recordationis Innocenta, quam omnium praedecessorum nostrorum, quae de ecclesiasticis ordinibus, cl canonum ordinata sunt disciplinis, Ha vestram dilectionem custodire debere mandamus, ut si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.* Item episl. MI. ad Diosc. episc. alexandr. duas leges praescribit, et in ulraque his utitur verbis: *Id quoque a vobis volumus custodiri.*

Hilarius papa in concilio romano praesidens: *Nulli, inquil. fas sil sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel aposlolicae sedis decreta temerare.* Anasladius junior papa in episl. ad Anastas. Aug. *Praeceptis, inquil. apostolicis non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quae a s. romana Ecclesia, el apostolica auctoritate jussa sunt. salubriter impleantur, si ejusdem sanctae Dei Ecclesiae. quae est caput vestrum, communionem habere desideratis.* S. Gregorius in privilegio quod dedit monasterio s. Mcdardi. el habetur ad fin. episl. *Si quis. inquil. regum, antistitum judicum. vel quarumcumque s'accularium personarum, hujus apostolicae auctoritatis, ct nostrae praeceptionis decreta violaverit, honore suo privetur.*

Dc dispensationibus exemplum habemus in episl. 1. Gelasii (ήμνη recentiora infinita de industria praeierin illi uins):. Vecrssria. inquil. *rerum dispositione constringimur, et aposlolicae sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, et retro praesulum decessorumque nostrorum praecepta metiri ut quae praesentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit. adhibita consideratione diligenti. quantum potest feri. temperemus.* et ibidem in multis dispensat. Hem Gregorius lib. 12. episl. 31. Felici episcopo Siciliae dicit, se dispensasse cum Anglis circa matrimonia in gradibus prohibitis, et rursum cum Siculis, ul some! tantum in anno concilium celebrent: cum alioqui regulae praecipiant bis in anno concilia celebriffi. Porro regula ista, in qua Gregorius dispensabat, est can. 5. concil. 1. generalis.

De censuris plurima essent exempla, cl quidem antiquissima. Nam Innocentius 1. cum audivisset mnrlium esse Chrysoslomum. excomuiunicavil imperatorem Arcadium el Eudnxiam uxorem ejus, qui non permiserant restitui Chrysoslomum in suam sedem, ut ipse Innocentius jusserat. Exstat de hac re epistola Innocenlii apud Nicephorum lib. 13. cap. 31.

Neque objici potest, quod etiam Ambrosius, qui summus pontifex non erat. imperatorem excommunicarent: nam Ambrosius id fecit in Ecclesia

sua, cum imperator .Mediolani sedem haberei; al excommunicare aliquem extra mediolunensem dioecsim Ambrosius ausus nmnquatn fuisset: Innocentius autem etiam imperatore» conslailmopolilanns, cl Colislanlinopoli e.xislenles cxcommunicavil. Deinde Gregorius 111. Leonem imperatorem graecuin similiter cxcommunicavil, teste Zonara in vita Leonis Isauri.

Nicolaus I. excommunicationem minatus est Lothario regi.el re ipsa cxcommunicavilconcubinam ejus Valdradam. necnon arclliepiscopos cotoniensem cl treverensem. Circa quam historiam impudentissime mentiuntur Jlagdeburgenses Cent. 9. cap. 10. ubi drcunl, a Nicolao papa injuste vexatum Lotharium regem cl arclliepiscopos illos. Nam. ut Rhegino lib. 2. Utho l-l ismgcnsis lib. 6. cap. 3. el Sigeberlus in Cliron. anni 802. scribunt. Lotharios cx odio erga Tbictbcrgam uxorem . el umore erga concubinam, subornatis falsis testibus . convinci fecit uxorem incestus , el deinde auctoritate iirchiepiscopi colonicnsis cl treverensis eam repudiavit, cl concubinam uxorem duxit. quae omnia archiepiscopi illi Romae in concilio confessi sunt.

Si ergo .Magdebnrgcnses, ul faciunt. Lolhaiiuin cl arclliepiscopos justos esse volunt ; necej.se est ul Paulum accusent, qui I. Cor. 7. docet . etiam propler caussam fornicationis non posse aliam uxorem duci, vivente priori uxore. Quid, quod uxor Lolharii non peccaverat, sed tantum ad falsorum teslium verba damnata fuerat: num etiam falsa testimonia justificabunt Mugdcburgenses , ul papam aliquo modo reprehendant?

Sed habemus exemplum illustrius cl antiquius. Nam cum Pius I. decrevisset, ul pascha non celebraretur cum Judaeis decimaquarla die primi mensis, sed dominica sequente . ct Asiani nollent acquiescere; cos omnes Victor I.papa cxcommunicavil circa annum Domini 190. ul scribit Eusebius lib, 5. hist. cap. 24.

At objicit Calvinus lib. I. Instil.cap. 7. §7. objurgatum propterva fuisse Victorem ab Irenaeo. ct paruisse recte objurganti, non reclamavisse. Respondeo: quod Irenacus.el nulli alii Victorem objurgaverint, quod lantias Ecclesias levi de caussa . ul ipsis videbatur, a corporis ecclesiastici unitate praecidisset, testatur Eusebius ibidem: at quod Victor sententiam suam mutaverit , nusquam legimus. El etiamsi sententiam mutasse! Victor, nihil inde haberet Calvinus. Diceremus enim . dictorem qua potestate Asianos ligaverat, eadem illos absolvisse.

Porro objurgatio Ircnneci.et aliorum non minuit, sed auget potius vim argumenti nostri. Nam quo plurcs erant, quibus displicebat sententia Vidons, eo potuissent facilius eum contemnere, ac Victorem potins excommunicare, si pillassent. Victorem unum esse dc numero episcoporum, et non potius caput cl jmlicem omnium: al nulli fuerunt, qui eam sententiam irritam esse docuerit.vel Victorem contemnendum aut excommunicandum consuerint, vel cum monuerint, ne excederet limites suos, et ne judicaret non subjectos sibi , quod in primis monere debuissent, si vere Victor iudex omnium non fuisset. Existimarunt ergo illi Viclurcm fecisse

quod potuit, sed non quod debuit: sic enim sonant Verba ipsorum: *Erstmd.* inquit EUsebius , *rltam ipsorum hierae. quibus asperius objurgant* Victorem. celui *inutiliter Ecclesiae commodis consulentem.*

Esi autem hic observandum, quod licet Irenaeus, elalii luno putaverint imprudenter cgi>se'iclorum: tamen revera prudentissime egit, ul poslea lota Ecclesia judn anl.Nain unus ex praecipuis auctoribus illius sententiae de paschale cum Judaeis celebrando, fuit Blastus . q ii eo modo paulatim Judaisuim introducere volebat, ul scribit Tertullianus de praescnpl. in fui. Rlaslus. inquil. *latenter Judaismuin vult introducere: Pascha, enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem .Moy sis. decunaquarla* die mensis.Hic iutciu BlasJus Romae haeresim suam seminare coepit tempore Victoris papae, ul Eusebiu» testatur, lib. 5. hist cap. 15.

Quoniam ergo Victor papa videbat, illam diversitatem dc paschale non esse diversitatem solius observationis . sed adb rre secuim haeresim, immo ipsum Judaismuin: mature occurrendum putavit. Probaverunt autem sententiam Victoris Patres niceaeni concilii, ut palet ex Eusebio lib. 3. de vita Constant, el deinceps haeretici habili sunl.cl Quarlodecimani appellati, qui contrarium senserunt, ul palcl ex Epipliano haeresi 50. el Augustino haeresi 29.

CAPET XX.

idem *probatur ex vicarii papae.*

Argumentum octavum ex eo sumitur, quod summus ponlifex vicarios suos hi variis regionibus . aut ordinarie, aut ad tempus habebat, cum reservatione tamen majorum caussarum.

.Nani quemadmodum ex eo quod rex mittit proreges ad provincias, intelligimus,. regi eas provincias subjectas: et similiter cx eo quod rex injungit judicia pracsidibus provinciarum cum rcservjliono certarum caussarum,iutelligimus regem esse summum judicem; ita quoque ex eo quod aposlolica sedes vicarios habebat in omnibus fere longinquis regionibus, vel vices suas ad tempus alicui committebat, ct tamen ad se graviora negotia referri volebat, recte colligimus, ad uposolicam sedem summum iudicium lotius Ecclesiae pei linere. Exempla sunt plurima.

Leo episl. 8i. facit Anastasium episcopum Ilios-salonicnsem vicarium suum per orientem: sicut ejus prodecessores vicarii fuerant praedecessorum s. Leonis, ul ipse ibidem indicat. Quae caussa si-detur fuisse, cur in sardicensi concilio can.20.statueretur, ne clerici extranei diu morarentur Thessalonicae: quoniam enim ibi sedebat vicarius papae, eo confluebant ex tota Graecia clerici, cl saepi* diutius haerebant quum oportebat. Idem episl. 87. committit vices suas Polentio episcopo in regionibus Africae.

Coelestinus papa Cyrillo alexandrino vices commisit in caussa Acsloru episcopi canslantinopolilunni, cl Ecclesiam illam couslanlinopolilunam legeu-

g 'l'f.i episcopo deposito. Videepisl. Coelesl. ad Cyrill. io lom. i. operum Cyrilli. el ibidem episl. Cyrilli ad cler. el pop. constanlinop.

Gebisins m episl. nd episc. Dard. *Cur*, inquil , non *ad sedem aposlolicam. a qua sibi curam illarum regionum noverat delegatam . referre curari/* icaciWLoquilur dc episcopo constantino-politano Aeacio, cui commiscral romanus pontifex coram Aegypti, ac mandaverat, ul deponeret episcopum alexandrinuin.

HormMa in episl. ad Snlusl. episc. hispal. facit eum suum vicarium per Boelicnm el Lusitaniam. Justinianus in aulh. collât. 9. lit. G.sive novel.constit. 131. scribit, episcopum primae Juslinianae toris quibusdam praeesse debere tamquam vicarium romani pontificis, quoniam ila Vigilius papa constituisset.

Gregorius lib. 4. epist. 52. vicarium suum per Gallias consituuiVirgilmm episcopum arclalenscm, et similiter reservat sibi caussas graviores.

CAPUT XXI.

Idem probatur ex jure appellationum.

Argumentum nonum ex eo peti polcsl. quod ex quavis parle orbis clirisliani ad romanum pontificem legitime provocatur: ab ejus vero sententia nulla conceditur appellatio. Id enim est argumentum certissimum principatus, ul ipse quoque adversarius confitelur. Calvinus enim lib. 4. Instil, cap. 7. § 9. *Summum*, inquil . *imperium penes cum esso constat, ad cujus tribunal provocatur.* Si <l mox subjungit : *Mulli saepe romanum pontificem appellarunt: ipse quoque caussarum cognitionem ad se trahere conatus est. sed semper fuit derisus, quoties suos fines excessit.* Itaque vull Calvinus,mullos quidem provocasse ad pontificem, ul elfugcrenl legitima judicia. sed derisas fuisse ejusmodi appellationes: quomodo nunc vere rideretur aliquis. qui damnatus ab episcopo fiorcntmO, appellaret ad episcopum mediolanensem; vel damnatus a rege Hispaniae, appellaret ad regem Galliae.

Probandum igitur est. jure ad pontificem appellari potuisse, el appellalimies non derisas, sed exceptas cum honore, el rillcnccs luisse. Probatur primo ex concilio sardiccnsi . quod generale fuit, cl semper m Ecclesia receptum. Aam Sulpilius lib. 2. sac. hist. ex loto orbe convocation scribit , el Socrates hb. 2. cap. 10. hist. Eçcl. generale concilium appellat.

I'r.i'jierçn. ul scribunt Athanasius in 2. Apol. mil. et Hilarius in lib. de synod, fuerunt in eu concilio plusquam 3ÔQ. episcopi catholici ex triginta sc\ provmçii' tot us orbis clirisliani . quas o nni - Atli.m; sius nominal ut Italiam . Galliam , Ih'i' im.iin. Britanniam. Africam. Aegyptum. Syriam. Tbrati.un, Piiinomam. et caéterns. Adfuerunt eliam legati popae Julii, ul Athanasius ibidem rel-TI. liem quod omnem Ecclesiam haec synodus obliget, patet ex illis verbis quae habentur in line concitu: *I mi. rsa, quae constituta sunl. catho-* b' <i 1. 'cb sia m universo orbe diffusa custodiat.

Denique totam hanc synodum descripserunt eliam Jlugdeburgcnses ut legitimam. Cenlur.i.cap. 9. In hac ergo synodo duo cummes de hac re habentur. quartus el septimus.Ouarlus canon sic babel : *Cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio . qui in vicinis locis commorantur , ct proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Horna, alter episcopus in ejus cathedra . post appellationem ejus, qui videlur esse depositas . omnino non ordinetur , nisi caussa fuerit in judicio episcopi romani determinata.*

Canon septimus: *Placuit, ulsi episcopus accusatus fuerit, et judicaverint episcopi regionis ipsius, el de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit, qui dejectus est. el confugerit ad episcopum romanae Ecclesiae, et voluerit se audiri, sijustum putaverit, ul renovetur judicium, scribere his episcopis dignetur , qui in finitima, cl propinqua provincia sunl , ul ipsi diligenter omnino requirant , el juxta fidem verilalis definiant. Quod si is, qui rogat caussam suam iterum audiri,deprecatione sua moverit episcopum romanum, ul clalere suo presbyterum mittat, erit in polestate episcopi quid velit,et quid aestimet. El si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem. a quo destinati sunl, erit in suo arbitrio; si vero crediderit episcopos sufficere , ut negotio terminum imponant, faciei , quod sapientissimo consilio suo judicaverit.*

Probatur Secundo ex Gclasio, qui in epist. r>d Faust. *Ipsi.* inquil. *sunt canones, qui appellationes lotius Ecclesiae ad hujus sedis examen, voluere deferri, ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunl*l'A in episl.ad episc. Dard. Ad i/lx.'H.inquil,de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt. ab illa aulem nemo csl appellare permissus.

Prdbalur Tertio exemplis eorum , qui appellarunt. Xam eliam ante concilium sardicense . erat mos m Ecclesia ad pontificem appellandi.nl merito Leo episl. 89. ad episc. Galliae dicat , hanc esse antiquissimam consuetudinem.

Anno 142 Chrisli. Pio I. pontifice Marcion. excommunicatus ab episcopo suo in Ponto venii Hornam. ul a romana Ecclesia absolveretur , ul Epiphanius refert haeres. 42.

Anno 252. p< nidice Cornelio, l'k rtunalus et Felix in Africa a Cypriano depositi ltoniam navigaveruul. alque ad Corneliu appellaverunt. Testis Cyprianus lib. I. epist. 3. Aon diu post. Stcpbapo pontifice, Basilides in Hispania depositus ad Slephanum appellavit. Cyprianus lib. I. episl. 'i.

Anno 351). Julio I. pontifice . Athanasius ab orientalibus depositus ad pontificem appellinvil. et ab eo reslilulus est. ut supra ostendimus ex Sozomeno, lib. 3. cap. 7. et jactum est hoc judicium ante concilium sardicense, ul Athanasius testatur init. 2. Apol.

Post annum 400. Innocenlio 1. pontifice, Chrysoslomus a Thcophilo depositus ad ponlilu em appellavit, ul palel ex epistolis ejus duabus ad Innocentium. Item eodem saeculo ad Leonem appella-

vit Finvinous episcopus eonslnnlinopolis, m scribit libeialus in Brev. cap. II. ail emndom appellavit Thcodorelus, ul cx epistola ejus ad Lcunem apparet.

Post annum 500. Gregorius lib. 2. epist. 6. privat sacra communione Joaiinem episcopum gracuii primae Justioiinae. quod judicassclepiscopum Ihcbunum. qui ad aposolicam sedem appellaverat. Omitto posteriorum temporum testimonia. quod ea ab haereticis contemnantur. Sed jnm argumenta solvenda sunt, Nili. Illyrici, Calvini.

CAPUT XXII.

Solvuntur argumenta Nili dcjurcappcllationum.

Nilus in lib. do prim, duobus argumentis contendit. posse ad episcopum constantinopolitanum appellari eo modo, quo ad romanum pontificem : ac proinde cos esse aequales, el non unum romanum pontificem loti Ecclesiae praesidere.

Argumentum Primum est. Quoniam 6. synodus cQpcessil episcopo constanlinopolitano pana privilegia cum iis quae habcl episcopus romanus. Sed hoc argumentum supra csl confutatum. Al erum aigiimenlum sumil Ailus ex concilio chalcidonensi, can. 9. el 17. ubi statuitur: ul si clerici.s caussam habeat adversus alium clericum, ab episcopo suo judicetur: si adversus episcopum, ab archiep.scopo: si adversus archiepiscopum. a primule dioecescos, vel ab episcopo constantinopolitano Itaque ullimum judicium defertur urbis regiae oecuinenfco patriarchae.

Kespondeo: quis in canone dicatur primas dioeceseos. nun omnino constat, el quidem orchidiaconus el Jo. de Turrecrma super can. si *clericus II.* quaesi. I. doccnl , Primatem dioecescos vocari episcopum digniorem cl majorem archiepiscopo, minorem patriarcha. Al Nicolaus), papain episl. ad Michael, imp. scribit, per primatem dioecescos nullum alium significari posse, quam episcopum romanum. Quae sententia verior esse videtur, tum quia anciozem habcl graviorem , antiquiorem, doctiorem, lum quia non facile probari poterii, lcinpore concilii chalcedonensis fuisse in Ecclesia, ac praescilim in oriente, ullos primates ab archiepiscopis el patriarchis dislinelos; tum quia vox graven hujus canonis ἱ ἀρχο non proprio primatem, sed principem signilical, quae vox multo aplius in summum ppnlillcein. quain i-» primates alios quadrat: ipse enim sidus vere princeps csl cujuslibet chrislinnue dioecescos.

li s nobilis, respondeo Primo: eum canonctn recte a Nicolao pontifice exponi loc. < il. ut concilium decreverit, ul is qui caussam habcl cum metropojilano, adeal principem dioecescos. idcsl. romanum ponlillcem; vel si csl vicinus urbi couslanlinopolilauae, cl vult esse contentus episcopi illius judicio, illum adeal : ilaul primum lex generalis constituatur de adeundo papa romimo , defode permissio quaedam addatur pro iis lanium,* qui prope Constantinopolim commorantur.

Secundo responderi polcsl: hos omnes canones non habere robur apud nos . nisi quatenus sunt renovati a romanis pontificibus. Nam Leo m episl.

Iha-iiionvi. Vol. I.

59. ad conc. chalccd. scribit, sc concilium illu l approbasse solum quantum ad explicationem fide. El Liberatus in Brev. cap. 12. testatur , istos., mm s canones constitutos fuisse absentibus leg; h., papae . qui lamen alioqui concilio praesidebant. Porro consuetu lo, quae est legum interpres. ap τ lissimc. docet , nunquam licuisse ad patriarcham coiislanlinopolitanuin appellare, nisi cx locis st; l·. jeclis eidem patriarchae: nulhun enim proferri polcsl exemplum, quo melligamus. cx occidente, aul meridie, aul eliam septentrione ad orientalem Ecclesiam esse appellatum.

Tcrlio : etiamsi concederemus, cx tolo orbe terrarum posse recurri ad judicium episcopi const. inlinopolilani juxta hos canones: non lamen sequeretur, parem esse eum episcopum pontifici remano. Nam ex vi canonis istius chalcedonensis, solui. i judicare potest episcopus constanlinopolitanus cos. qui laesos sc arbitrantur a metrnpolitano suo: at papa romanus judicare potest eliam eos. qi: i laesi sunl a patriarchis ipsis, vel a concilio ep scoporum, quamvis maximo cl frcqucnlissimo, ul Uli;-nasii. Pauli, Chrysostomi, Flaviani el Tlicodoreii exempla declarant.

Adde Ultimo, quod isle canon chalcedonensis non csl dc appellatione, sed de primo judicio. quo l Nilus non animidvt rilil. Ilàque heel ex lolo orbe terrarum quaslibet caussas judicare posset episcopus constailinopohtaiius: ab illo lamen appellari posset ad episcopum romanum juxta canones sardicenscs. Aco enim chalcedonenscs canones sardicensibus canonibus ullo modo repugnati!, lia semper remanet ullimum judicium penes episcopum romanum.

CAPUT XXIII.

Solvitur argumentum primum Lulheranoruin.

Veniamus nunc ad argumenta Lulheranonun. Objiciunt adversarii primo Cyprianum, qui lib I. episl. 3. ail: *Nam cum statutum sit ab omnibus nobis, cl aequum sil pariler ac juslum. ut uniuscujusque caussa illic uuiatur, ubi csl crimen admissum* etc. oportet utique eos. quibus praesumus, non circumcursare, etc. Et infra: Jisi *si paucis desperatis ac perditis, minor videtur esse anclo·ritus episcoporum in Africa conslilulor Uin elc.* l bi reprehendit eus, qui appellaverant ad romanum ponldiccm, el probat, nun debere appellari . lum quia id sil statutum iu concilio episcoporum. lum qui i non est minor auctoritas pontificum alncanurum, quam romanunmi.

Respondeo; Cyprianum aegre tulisse appellationes eorum, qui de manifestissimis criminibus convicti el judicati fuerant; non aulem omnino appellationes sustulisse. Id colligitur ex lib. 1. episl. ». ubi loquens de Bnsilidc, qui damnatus in Hispania ad Slephanum papam appellaverat, ail: Jec *enim lain culpandus csl ille* (Slephanusjcuineyi/yenier obreptum est, quam hic (Basilides) exeerandus . qui fraudulenter obrepsit. Al certe si non licuisset Slephanu appellationes ullo modo admittere . valde certe esset culpandus, quod appellationem

non reiet issct. etiamsi justam caussam Basilides habuisset.

Ad illud ergo quod ait Cyprianus ab omnibus constitutum, ul i//ic cawesa *audiatur, ubi csl crime?! admissum*. dice: hoc decreto constitui, ut caussa primum judicetur,obi csl crimen admissum; non tamen prohiberi, quo minus ciam secundo ahbi judicetur.

Sed dices: Al Cyprianus cx hoc decreto probat, non debuisset appellari; igilur prohibitae sunl appellationes. Respondeo: Cyprianum non cx hoc solo decreto argumentari, sed ex hoc decreto, adjunctis manifestissimis criminibus reorum. Sic c-nim Cyprianus ratiocinatur: Debet uniuscujusque caussa ex decreto concilii illic audiri. ubi est crimen admissum; horum caussa jam audita est. cl manifeste crimina eorum detecta sunl: cur igilur ltoniam appellant, nisi ul forte imponant pontifici, lel saltem episcopos vexent, qui dc cis judicaverunt?

Adde: quod >i lme derrclo prohiberentur appel-lationes. non solum prohiberentur ad romanum pmillrem.sed etiam ad quemlibet alium judicem, ul Jlagdeburgensiis fatentur, Cent. 3. c. 7. colum. 176. el verba ipsa indicant. quae generalia sunl: at absurdissima cl ridicula lex esset, quae omnem appellationem prohiberet: in qua enim quamvis ineplissima republic.l. ejusmodi lex tolerata fuit, quae a nullo judice, appellari permetteret? Hanc ergo legem cum tribuunt Centuriaturos Ecclesiae Dei quae est respublica sapientissime ordinata, absurdos prorsus cl ridiculos sc exhibent.

Ad illud vero quod Cyprianus addit, non esse minoris auctoritatis episcopos Africae, respondeo: illud Jlinorfenon referre comparisonem ad romanos pontdices, sed ad caussam de qua tunc agebatur; esl enim sensus, episcopos Africae non fuisse minoris auctoritatis, quam sufficeret ad cani causam judicandam.

CAPUT XXIV.

Solvuntur alia tria argumenta.

Secundo, objiciunt Damasum, qui in episl. ad Theoph. et \nysium. quae csl 79. inter epistolas Ambrosii: *Cum. inquit, hujusmodi fuerit concilii vapuensisjudicium, ul finitimi llonoso. atque •jus accusatoribus judices tribuerentur, adversimus. quod nobis judicandi forma competere non potest.*

Re-pondco Primo: Epistolam illam non esse Dania-i. In operibus Ambrosii tribuitur Ambrosio;scd nec ejus esse polesl. cum in illa liat menlio Ambrosii. Unquam cujusdam alterius, flaque incertam esl cujus sit.

Secundo dico: Si Damasi sil. ul nulli volunt. Damasum non dicere, sc non posse judicare. sed non contenlre ul judicet, quod rectissime dictum est. Etsi enim pontifex est summus judex: lamcn mm convenit, ul quando concilium provinciale aliquid statuit, ipse sine caussa aliter judicet.

Tertio, objicit Calvinus lib. 4. Instil, cap. 7. §

9. concilium mllevilnnum. in cujus can. 22. sic statuitur: *Quod si ah eis. idest. episcopis vicinis. provocandum putaverint,nonprovocent. nisi ad africana concilia.vel ad. primates provinciarum suarum. Ad trans marina autem. qui putaverit appellandum, a nullo intra Africani in communionem suscipiatur.*

Respondent aliqui cum Gratiano, qui 2.q.6.can. placuit, addidit ad hunc canonem exceptionem, nisi forte ad aposolicam sedem appelletur. Sed haec exceptio non videtur quadrare.nam praecipue propter romanain Ecclesiam Africani statuerunt, ul non liceret appellare ultra mare: non enim appellari unquam consuevit ultra mare ab Africanis,nisi ad romanum sedem. Neque csl opus confugere ad has angustias exceptionis, cum solutio vera sil in promptu.

Igilur responsio esl; canonem istum non esse ad propositum: nam quaestio dc appellationibus ad romanum pontificem non est de appellationibus presbyterorum cl minorum clericorum, sed de appellationibus episcoporum.Siquidem concilium sardicnse, quod episcopos voluit posse appellare ad pontificem, can. 4. cl 7. idem voluit caussas presbyterorum cl minorum clericorum terminari apud vicinos episcopos, ilaut liceat minoribus clericis appellare a suo episcopo ad alios episcopos ejusdem provinciae, ut habet can. 17. Duos duos canones renovari voluil papa Zozimus. el exeqimlioni mandari in Africa, ul palet cx cone. 6. carlhag. clex episl. conc. ejusd.nd Donif. papam.

Porro canon iste 22. inilevitani concilii, de presbyteris el minoribus clericis loquilur.non de episcopis, ul patet tum cx Augustino, qui huic concilio interfuit, cl tamen scribit in episl. 162. licere episcopis africains appellare ultra mare. clericis minoribus non licere; tum ex verbis ipsius concilii, sic enim incipit: *Placuit. ut presbyteri. diaconi,vel cacleri inferiores clerici in caussis, quas habuerint etc.* Quarc totum concilium milevilanuni probavit Innocentius I.in episl. ad ipsum conc.quao csl 93. inter episl. b. August, quod certe Innocentius non fecisset, si in eo nposolicae sedi derogatum aliquid fuisset.Hinc apparet inscitia el oscitantia Calvinii, qui loc. not. dicit, Zozimurn conatum esse efficere, ul iste canon concilii milcvilani, in concilio 6. cartbagincnsi corrigeretur: cum c contrario constet. Zozimurn jussissc, ul iste canon confirmaretur, el ad praxim redigrcclur.

Sed dices: Si ila est, quo jure romani pontifices Apiarium prc>bylcrum ex Africa appellantem sliscoperunl. elin gradum suum restitui fecerunt, ul referunt ufricani Patres in episl. ad Bonif. ct m alia ad Coelestia.

Respondeo: Licet prohibitum fuclit clericis inferioris ordinis, appellare ab episcopis suae provinciae: non tamen prohibitum fuit, nec prohiberi poluit summo pontifici. ne si vellet cos admitteret. Praeterea, romani pontifices non tam admiserunt appellationem Apiarii, quam audierunt ejus querimonias, cl mandarunt Africanis, ul ejus caussam diligenter cognoscerem, et fideliter judicarent. Apparet enim ex illis duabus epistolis, bis Apiarium venisse Romam, cl utraque vice remissum in

Africam, el ibi in concilio iudicatum post reditum ejus ab urbe.

Quarto, objicit Calvinus lib. 4. Instil, cap. 7. § 10. episl. IG2. August, ubi legimus, caussam Caeciliani iudicatam a pontillceel quibusdam aliis jussu imperatoris: el deinde rursum iudicatam secundo ab episcopo arelalcnsi. eodem imperialore jubente: el tertio iudicatam ab imperatore. At si pontifex jure divino esl summus iudex : quomodo non cx se, sed solum jubente imperatore iudicat? Item, si ab eo appellari non polesl: quomodo appella* lum esl in caussa Caeciliani, el iudicatum post pontilicis sententiam ab episcopo arelalcnsi, el rursum ab imperialore? Denique, cur sibi socios ab imperialore adjungi passus csl in primo iudicio ?

Respondeo ad Prunum: Pontificem non iudicasse, nisi quando imperator injunxit. quia Donatistae caussam illam non detulerunt primo ad pontilicem, ul debebant, sed ad imperatorem, in quo cos male fecisse, docet Augustinus ibidem, ubi eliam dicit, Constantinum imperatorem longe Ordinalius cegisse, qui caussam ad se delatam non ausus fuit iudicare, sed cum ad pontilicem misit.

Ad Secundum dico: Pontilicem permisisse scum sedere alios ab imperatore assignatos, ul satisfieret Donatistis, quibus romanus pontifex suspectus cruG

Ad Tertium dico : post pontilicem iudicasse episcopum arelutensem. el puslea imperuloreiu. non quia oportebat . ul ibidem ail Augustinus, sed ul omnino obstrueretur os lbmalistarum. Itaque imperator, ul ibidem ail Augustinus, veniam petiturus ab episcopis, caussam illam invitus cognovit.

CAPUT XXV.

Solvitur argumentum ultimum.

Postremo, Calvinus loc. not. el Mugdeburenses Cent, o. cap. tl. el eliam Graeci in eouc. lloreiil. sess. 20. sed praecipue Illyricus in lib. de hist, conc. G. carlhag. argumentum, ul ipsi credunt, fortissimum petunt ex hist. cone. G. carlhag. cujus haec est summa.

Zozymus papa ab Africanis per legatos petiit. nt tres canones nicaeni concilii exequuliimi mandarent : unum de appellationibus episcoporum ud romanum pontilicem: alterum, de appellationibus presbyterorum el minorum clericorum ad episcopos vicinos: lerlium . de non eundo ad comitatum. idest; ne irent episcopi afri ad aulam imperatoris.

Africani bis mandatis acceptis, concilium nationale 217. episcoporum coegerunt, ct pontifici Bonifacio. qui Zozimo inierim murluo successerat , respondet uni, se non invenire eos canones in mcaeno concilio, propterea se scripturos ad patriarchas orientis, ccnslanlinopolilaoum el alexandrinum, ul ad se mittant authentica exemplaria nicaeni concilii: interim lamcn sc cos canones servaturos, .salva diligentiore inspectione uullmnlcolmu exemplarium. Inierim venerunt a Cyrillo alexandrino ct Attico conslanlinopolitano exempla-

ria nicaeni concilii, et in iis non sunl inventi isti tres canones, sed tantum viginli illi, qui habentur in hist. Bullini lib. 10. cap. G. quam ciam historiam Cyrillus in episl. ad Afrie. citat.

Cum igitur Africani non invenissent in exemplaribus ad se missis illos canones, scripserunt Coelestino papae, qui Bonifacio successerat, ul quandoquidem m nicaeni, concilio illi canones non inveniebantur, deinceps non facile admitteret appellantes ex Africa. Haec habentur in G. cone, carlhag. el in illis duabus epistolis. Quid autem pontifex responderit, ibi non habetur.

Super hanc historiam struunt Illyricus el Magdeburgenses immensam congeriem conviciorum cl mendaciorum, cl praeterea duo argumenta. Quod ad convicia allinet, Illyricus in illo suo libro de hac historia, omnium fere pontilicem illius temporis nomina petulanter invertit. S. cmm Innocentium, passim .Nocentium vocat: s. Bonifacium , Malcfa-ciuin; s. Cocleslinum, Infernalem; s. Leonem, modo infernalem Lupum, inudo Leonem rugientem appellat.

Ad quam petulantiam retundendam sufficere possunt ipsa acta concilii carthagiuciisis, el epistolae ejusdem concilii ad Bonifacium et Coelestmmu , quae omnia integre suo libello adjecit Illyricus. Quanto enim petulantius el scurrilius Illyricus loquitur de sanctis illis pontilicibus, tanto de iisdem africain Patres honorificentius cl gravius loquuntur. tide praeterea de laudibus horum pontificum \igustinum in episl. 157. ad Optat, el lib. I. ad Bond, cl Prosperum ad tin. lib. cont. Collai.

Jam vero mendacia tot lere sunl m libro Illyrici. quot sunl scnleuliac. pauca de multis proferam. In ipso libri principio ail, in sexta carlhaginensi synodo interfuisse cum Augustino Prosperum. Orosium, et alios insignes viros. Al Prosper el Orosius nec nominantur iu eo concilio, nec intéresse potuerunt, cum nec episcopi essent . nec Africani, cl concilium ex solis Africae episcopis constaret.

Paulo post affirmat Illyricus, cum Bonifacio papa simul in schismate electum fuisse Eulalium: sed Eulalium a majori parte cleri , el populi electum tantae fuisse modestiae, ut sponte cederet, tametsi alioqui ad eum pontificatus jure perimebat. At sine teste hoc died Illyricus, et nos contra producere possumus Anastasium bibliolhecariuni, qui in vita ejusdem Bonifacii scribil . concilio episcoporum 252. ejectum Eulalium, ul injuste ordinatum, Bonifacium vero ab munibus confirmatum.

Ad haec. Illyricus dicit. cl saepe repetit , romanos pontilices ab africanis Patribus postulasse , jurisdictionem sibi concedi in Alricam , el in omnes alias regiones, ct cum lolo quinquennio de hac re deliberatum esset, tandem a concilio definitum . ul nullum jus pontilici concederetur.

fd vero non solum est mendacium. quia neo tale postulatum, nec talis definitio in eo concilio reputur; sed eliam est mendacium impudens, quia sine ulla probabilitate assentur. Quis enim credat, romanus pontilices ab Afris jurisdictionem postulasse in Asiaticus el Europaeos? Quis ilem credat, alricanus Patre» lulo quinquennio m ista caussa

biorosse, cum uno verbo respondere possent. se nullum jus in cxicras nationes habere. proinde fer aliis posse concedere? An non rideretur, qui u rege Gallorum jurisdictionem peteret in Hispanus? <'(rex ipse nonne ridiculus esset, si quinquennium i i ejus rei deliberatione poneret?

Al u l mendacium. idqne potissimum cl millies repetitum in libro Illyrici, el Centuriis csl, Zozimni papam falsasse de industria cl contra concilium suam nicacnum concilium, ul ea fraude jugum imponeret Africanis. De quo mendacio in solutione argumentorum dicemus. His igitur prae-termissis, nd argumenta veniamus.

Primum: Si jure divino papa csl summus iudex l rclesiae lotius; quare pontificis non ex jure divino, sed ex concilio nicacno jus suum de appellationibus ad apostolicam sedem confirmare nituntur? El cur loi catholici suictiqiie Patres carlthaginiensis concilii jus illud admittere nolunt, nisi in concilio nicacno reperiatur?

VI hoc eorum argumentum breviter respondemus: jure quidem divino ad summum pontificem . ppellari semper potuisse.* tamen an expediret capoe.stalc uti. cl omnibus in lucis, non sine causa. >i dubitatum cssc: nam iihinqiic rationes adferri jussunt. Si enim passim omnibus appellatio conceditur, facile llei, ul nulli cfiigianl legitima ju- <'k-qi: ut immerito vexentur episcopi qui primo ju- <' urunt: ut caussae, alioqui faciles cl perspicuae, m longum lempus protrahantur. Alque binas. Cy- | iimus lib. I. cpisl. 3. el 5. non semel conquidur de iis, qui semel legit m- judicati et damnati Pomarn ad pontifileem provocabant. El s. Bernardus i'li. 3. de Considor, multa enumerat incommoda, <unc ex nimia frequentia appellationum oriuntur.

Contra verb, si nulli concedatur appellatio, dabitur occasio particularibus episcopis, ul facile et temere judicent, et tyrannice populos opprimant: i econon, ul existiment, nullum se habere superiorem, nulli rationciri esse reddendam: quod nihil i sscl aliud, quam unum corpus Ecclesiae in tot paries scindere, quot sunl episcopatus.

Itaque cum res dubia esset, concilium sardicense generale, ipso etiam consentiente pontifice. de- • l iravil expedire, ul ordinarie presbyteris et aliis minoribus clericis appellatio concedatur ab episeo- • is ad concilium provinciale: episcopis aulcm ad -<>dem apostolicam. Esse autem hanc, declarationem nnn novam concessionem, testantur exempla eorum, qui ante concilii sardicensis et nicacni tempora, omnibus aetatibus ad romanum pontificem .ppcllaniul.

< «ir igitur in concilio carthagincnsi romani pontificis jus divinum, sed nicacnum concilium • l jus appellationum stabiliendum proferrent; • n-j.a erat, quoniam demonstrare volebant, non • un posse ad se ab omnibus appellari, sed etiam • l rclesiae expedire ul ita fieret, quandoquidem gc- iu r.de concilium idem senserat.

I'vri ratione africain Patres impedire cupiebant < bv-modi appellationes, quoniam existimabant. eos

I loiie suae non expedire, tametsi neque igno- i r>'iil. neque negarent. eas absolute impediri non pv&se. <Ju* • irca in utroque epistola, quam ad pon-

tifices romanos de h ic caussa miserunt, subjectione u suam ad apostolicam sedem testantur, diri) ad cum referunt acli concilii, el ejus m uni.da ar- ccp sse s- dicunt, et non jubent. sed rugant, ut non facile aures appellantibus praebeat. Sed haec omnia clariora erunt in soluti mc alterius argumenti.

Alterum igitur argumentum Magdeburgensium cl Calvini, ejusmodi est. Zozimus, Bonifacius et Coelcslii His romani pontificis jus appellationum ad apostolicam sedem ex nicacno concilio probare voluerunt: atqui discussa caussa, falsatores et corruptores nicaenoriim canonum deprehensi sunl; igitur ne humano quidem jure, nedum divino ad coruin judicium provocari polesl.

Respondemus primum: Africanos Patres ex ignorantia deceptos; Magdeburgenses cl Calvinum ex malitia peccare. Num Africani in epistola ad Coelcsirnum bis repetunt, in nulla Patrum definitione, cl in nulla synodo sc invenisse illos canones: ex quo apparet, eos non habuisse canon *s sardicensis concilii, in quibus tres illi canones disertis verbis continentur, cl si eos habuissent, sine dubio acquievissent. Non enim minor est sardicensis, quam nicacni concilii auctoritas: neque major csl error citaro nicacnum concilium pro sardicensi quam Matthaeum pro Joanne, vel Hiercmiam pro Zacharia, ul citavit s. Matthaeus cap. 27. Sicut ergo non possumus vocare Matthaeum falsarium. quia idem Spirilus sanctus in HicFcmia et Zacharia loquulus csl: ita nec dcbuisscnl summi pontifices appellari falsarii, etiamsi nicacnum concilium pro sardicensi citassent, cum eadem sil auctoritas utriusque concilii. Al Magdeburgens: s novcronl sardicense concilium, cl lampiam legitimum in suam quartam centuriam transtulerunt; ergo nccessc csl fateantur, Africanos deceptos, cl caussa excidisse; ergo cum illis nihilominus obstinato victoriam tribuunt, scum pugnant, et ex malitia peccant.

Sed dices: in isto cone. fi. carthag. cap. fi. citatur nominalim sardicense concilium; ergo noti ignorabant illud Africani.

Respondeo: illa verba, quibus cilalursardiccnse concilium, non cssc Africanorum, sed legalormn pontificis; ipsi enim ex commonitorio sibi dato a pontifice Zozimo, illa verba citabunt. El praeterea existimo, omnino esse corruptum cum Jocum, el vel positum a librariissardicensi pro nicacno; vel quod magis suspicor, ex margine irrepsisse in textum illud *Ex sardicensi concilio*. Ponitur enim in margine *sardicense* concilium, quia revera verba. quae ibi citantur, non inveniuntur nunc nisi in sardicensi concilio: al nihilominus non debet cssc in textu nomen sardicensis concilii. Siquidem verba illa citantur ex commonitorio papae Zozimi, quod ex Roma legali attulerant: legali aulcm illi ex nicacno concilio sc canones citare diccbant. mde mox verbis illis recitatis, Augustinus dixit: *El haec nos servaturos profiteamur. salva diligenti inquisitione nicacni concilii*. Quibus verbis indicat, se accepisse canoncrn citatum lampiam ex nicacno concilio.

Adde, <piod Angustio, lib. 3. conl. Cresc. cap. 31. non agnoscit aliud sardicense concilium, quam

qii ><k!;iiu lineroticiini concilium oricnlalimn episco-
piifinn contra Alhiiiinsiiim. Duplex enltu fuit sur-
di»... nse. ul patet ex Sozoineno bb. 3. hist. cap.10.
cl II.unum ealhodicum generale supra 300. epi-
si;up'>ritin . quod Augustinus nunquam vidit; al-
terum haereticum 70. episcoporum , quod Atigu-
SIIInti - v dit.

S- < undo dico: ennonnes nicacni concilii, qui sunl
npu l Rtiillnum lib. 10. hist. cap. G. el qui missi
sunl e\ oriente ad Mricanos. sine dubio non esse
oinn-s caiioncs. quos nicacnum com ilium cdi lit :
el proinde probabile esse. lms 1res canones, quos
Zozimus eil:i\ il ex nicaeno concilio . revera in o.o
concilio fuisse. Quod illi canones non sini omnes,
probant nonnulli cx cpisl. Alban. ad Marcum pa-
pam, in qua petit exemplum nicacni concilii ex ro-
main pontificis scrinio, asserens . exempla quae
erani Alexandrine fuisse cremata ab Arianis.

Sed hoc argumentum ridetur a Magdcburgensi-
bus, el vere non est solidum. Nam illa iucn io
librorum accidit tempore Constantii imperatoris,
quando, Alhanasio expulso. Georgius quidam aria-
nus iu locum ejus ordinatus est, ul ipse Athana-
sius testatur In epist. ad omnes Orlliod. condit
autem ca Chronico Hieronymi, Marcum papam eo
limiporc jam fuisse defunctum. Deinde, si Marcus
papa exemplum misisset ad Alexandrinos ex ro-
mano scrinio, corte convenissent deinceps inter se
exemplaria romanum el alexandrinum: quomodo
ergo in exemplari a s. Cyrillo ex Alexandria ad
Africanos misso, deerant isli canones 1res, qui in-
veniebantur iu romano?

Omissa ergo isla Alliannsii epistola. probalur ca-
nones illos non cssc integros. Primo, quia unus ex
praecipuis canonibus nicacni concilii erat, ut pa-
scadie dominico celebraretur, ul palet cx epist.
Constant. apud Eusebiutu lib.3. de vita Constant. ex
Epiphantie haeres. G0. cl ex Alhanasio in episi. de
synod. Arini. cl Selon. Al iste canon non exlat in-
ter illos 20. Riiflim.

Secundo; Ambrosius in cpisl. 82. docet, in con-
cilio nicaeno statutum, ne bigamus in clerum ascii-
scatur: at neque hoc iu illis 20. canonibus inve-
nitur.

Terlio; Hieronymus praefal. in Judith, asserit,
a conditu nicaeno librum Judith Inter canonicos
reccpluni: al non reperitur hue inter canones Ruf-
fini.

Quarto; Augustinus epist. l IO. de désignail, suc-
cès. lisscrit. in concilio nicaeno prohibitum, ne
duo episcopi simul sedeant in eadem Ecclesia,
contra quem canonem sc imprudenter fecisse, do-
lenter referi: al iste canon nusquam apparet inter
illos 20.

Quinio: in concilio africain), eau. H. asserunt
Paires, cx canone nicacni concilii non licere nisi
jejunis ollerre eucharistiam: atubi csl iste canon
inter illos 20.

Sxlo, in tin. cone., clialec. il. Allices refert, in
concilio nicaeno determinatam fuisse rationem
> id>i-idariim loi matarum epistolarum, de quibus
ii quitui Operates lib.2. conl. Parmen, ubi niliciim
r/uu (Syricio romano pontifice) *nobis loliis orbis,
commercio /ormularum, in communionis socie-*

talem coniniitnicaP. el concilium milevilanum can.
20. dum proliibel, ne sim: formalis literis clerici
ad cômialum cani. Al lme. nusquam apparet in il-
lis 20. canonibus Ruffini.

Denique Septimo, LnthcriK. Calvinus. Cenlu-
natures. el cacleri haeretici passim objiciunt ex So-
crate, lib. 1. hist. cap. 8. canonem nicacni conci-
lii. m quo dicunt permissas conjuges sacerdotibus:
al i-le canon non invenitur in illis 20. ergo si Zo-
zmnts corniplor cl fais dor canonum nicaenorum
do iur. qu i cilavil nomine concilii nicacni unum
canonem, qui nun invenitur m illis 20. canonibus,
eadem ratione corruptiores el falsatores dicendi
xml Consiiiiilmus, Alhauasius. Epiphanius. Am-
brosius, Hieronymus, Augusiinus, Alliens, Socra-
tes, africain Patres, et ipsi Cenlurinlores . alque
etiam Iulherus cl Calvinus. Omnes enim isti ci-
tant canones nicacni concilii, qui in illis 20. noti
reperiuntur.

Adde Citimo, quod in concilio ilorenliuo sess.
20. Joannes quidam vir doctissimus asserit, se
nullis sanclorum veterum testimoniis posse osten-
dere, concilii G. carlhaguiensis Patres tandem a-
gnovisse, corruptos el falsato- canones nicacni con-
cilii ad se ex Alexandria el Consluntinopoli missos
fuisse.

Dico Terlio: mihi videri probabile admodum,
in concilio nicaeno non fuisse expresse hos 1res
canones, de quibus agimus, sed a Zozimo cl a Bo-
nifacio vocari lms canones nieacnos, quia conci-
lium nicacnum el s ir license, pro uno el eodem ha-
bebantur. el ulriusque concilii canones simul con-
juncti erant m bibllulhccn romana, lampiam si ejus-
dem concilii essent: cujus rei ignoratio africanus
Patres perturbavit.

Rationes quae me movent, hae sunl. Prima. quo-
niam iisdem verbis habentur hi canones in com Hio
sardicensi. quibus cos allegant legali Zozinu: nec
csl verisimile, eosdem prorsus canones fuisse in
nicaeno concilio, el tamen non indicare ullo modo
Paires sardicenses. se canones non condere, sed
renovare. llaque existimo. m nicaeno concilio im-
plicate cl obscure decretum, ul ad poulliecm ap-
pellaretur, quia nimirum can. G. jubet com ilium
servari antiquas consuetudines, el una est haec de
appellationibus. ul patet o\ Leone cpisl. 89. el ex
exemplis supra adductis, el etiam quia jubet idem
concilium, caussam semel judicatam. iterum in a-
lio judicari posse, ul p ilei ex epist. Julii apud A-
lhanas. in 2. Apol. scd expresse el diserte concilium
sardicense rem lotam explicuit.

Secunda, quoniam in concilio nicacno a Diony-
sio ante mille annos converso ex graeco, quod ex-
stat iu monasterio s. Vcdasti Alrebali, habentur si-
mul. lampiam ejusdem concilii , canones omnes
concilii sardicensis.

Tertia, quoniam alioqui non potest reddi ratio,
cur sardicense concilium, quod constat universale
et probaluiu fuisse, non, muneretur inter concilia
generalia. Debt ret enim dici secundum concilium:
sed ideo non addit ad numerum conciliorum, quia
pro uno cl eodem habetur cum nicacno. Cm\ au-
lem simul cum nicaeno sardicense concilium con-
junctum fuerit, rallo csl, quiu iideui Paires magna

ex parte in utroque concilio inlcrfucnml, el nihil novi quoad (Idem in sardicnensi definitum est, sed solum nicaena tides roborata, cum in aliis conciliis semper novae bacreses damnatae fuerint, itaque Zozimus. non fraude aliqua citavit nicaenuin pro sardicensi, sed quia pro eodem habentur: quod idem dicendum puto de Julio in cpist. ad orient. Innocenboin episl. ad Victric. cl lcone in cpist. 25. ad Theodos, qui hunc canonem citant nomine nicaeni concilii. Quemadmodum enim symbolum conslanlinopolitanum p issiui vocatur nicaeiimn. quia est explicatio nicaeni: ita quoque canones sardicenses nicaenos appellare solebant veteres, quod nihil sint aliud, quam explicatio cl confirmatio canonum nicacnorum.

Addo Quarlo; CarInginenses Patres nunquam stauisse, ul nullum jus roinano pontifici in Africam tribueretur: vel ul non liceret ullo modo episcopis afri ad romanam Ecclesiam provocare, neque lanium fuisse dissidium inter pontifices romnos el episcopos ufricanos. quantum Illyricus el falvinus dicunt. Nam inprimis ejusmodi decretum nusquam ex.slat: deinde ipsi africanum Patres in episl. ud (tonif, et in altera ad Coelesiin. concordiam cl .subjectionem >uam ad apostolicam sedem apertissime testantur: sic enim ad Bonifacium scribunt.

Quoniam domino placuit, ul de his. quae nobiscutn egerunt sancti fratres nostri. cuepiscopiis Euuslinus, et compresbylcri Philippus et lscllus, nec non beatae memoriae episcopo Zozimo t quo ad nos mandata el Hieras attulerunt, humilitas nostra scriberet, ea breviter insinuare debemus, quae ulrorumque concordia terminata sunt, in quibits. salva quidem charilale. sed non sine parvo altercationis labore demorati sumus. Haec illi. I bi < um omnia ad papam referunt quae acta sunt et a Zozimo pontifice mandata se accepisse testantur an non aperte indicant, se illum ul superiorem agnoscere? In epistola vero ad Coelcstinum: *Praefatio.* inquit, *debitae salutationis officio, impendio deprecamur, ul deinceps ad vestras aures hinc venientes, non facilibus admittatis.* Quibus verbis nec absolute recusant legem illam de appellationibus, nec dicunt, non posse pontificem si velil appellantes admittere: sed lanium obsecrant, ut nun facile deinceps aures appellantibus praebeat.

S. Augustinus in cpisl. 157. aperte praedicat romani pontificis primatum in Africam, cum ait: ex mandato Zozimi, sc cl alios episcopos Caesaream venisse: el in orbem chrislianum universum, cum haeresim Pelagiunm scribit ab Innocniioel Zozimo toto orbe esse damnatam. Idem Augustinus Bonifacio papae subjectus el conjunctissimus fuit, ul palel ex init. lib. adv. duas cpisl. Pelagiin. ad cmnd. Ilonif. Idem quoque in episl. 2-<1. ad Coelesiin. papam, ad ipsum pontificem referl caussam episcopi cujusdani ufri. cl inter alia sic loquitur. *Collabora nobiscum pietate venerabilis domine beatis ime. et debita charilate suseiplenda nande papa, et jube tibi. quae directa sunt, omnia recitari.* El infra: *Existât exemplo ipsa sede aposloliea judicante, tel aliorum judicata firmante, etc* El contra, Coelcslinus papa in

episl. ad Gallos, miris laudibus efferi Augustinum, atque cum dicil in communione romanae Ecclesfuo semper mansisse, cl a sc el praedecessoribus suis ductorem optimum habitum semper fuisse.

Quae conjunctio Augustini cimi romaria Ecclesia manifesti menducir convincit Illyricum, qui scribit, ab Augustino ejusquo collegis romanos pontifices tanquam falsarios ei corruptores sceleratissimos refutatos, el ab omni africana ditione exclusos.

Non diu post illud cartilagineuse concilium, sanctus Ieo in cpisl. 87. scribit ad episcopos provinciae Mauritaniae in Alnea, atque ait, se Lupiemo episcopo communionem reddidisse, quoniam ad sc cx Africa appcllasset: item sc misisse Potentium episcopum legulum, qui vice sua res africanas cognosceret. Aul igitur concilium carthaginense id non prohibuit; aut certe Patres illi sententiam mutaverunt.

Rursum, post annos circiter 40. s. Eugcnius carthaginensis episcopus, cum a rege Honurico ariano ad collationem de fide compelleretur, respondit, se scripturum ad collegas suos transmarinos: nec enim sine consensu aliorum episcoporum cl praecipue romanae Ecclesiae, quae capul csl omnium Ecclesiarum, de fide aliquid statui posse. Refert id Victor Uticensis lib. 2. de persecuul. Wand. Igitur agnoscebat episcopus carlhaginensis, etiam post concilium sextum cartilagineuse romanam Ecclesiam capul esse omnium Ecclesiarum, el si omnium, cerle africanarum quoque: nec a roinano pontifice dissidebat, cui sc scripturum profitetur.

Non diu post, cum Trasimundus Ilonurici successor omnes pene africanos episcopos . hoc csl, 220. in Sardiniam rclegassct, Symmachus papa romanus omnes illos episcopos ul sua membra suis sumptibus pavit, ac fovit liberalissime, ul Paulus diaconus scribit lib. 17. rer. Horn, quod certe non dissidii, sed communionis cl conjunctionis est argumentum.

Eodem tempore s. Fulgenlius africanorum episcoporum facile princeps, cum roinana Ecclesia conjunctissimus fuit, ul ex cap. 12. vitae ipsius constat: nam cum in Aegyptum proficisci vellet ad solitudines monachorum, admonitus est ab episcopo siracusnnu, ne id faceret, propterea quod illi omnes monachi a sede b. Petri disjuncti essent, cum qua ipse communicaret. Itaque relictA Aegypto Romam venit ad invisenda sanctorum loca. Idem vero Fulgentius, ulex cnp. 29. vitae ipsius al> ejus discipulo fideliter scriptae colligitur, cum Ecclesia carlhaginensi. cl ejus episcopo conjunctus erat, ex quo cficiitir, ill eliam episcopus carlhaginensi-cum roinano conjunctus esset: nec enim s. Fulgenlius duobus inter sc non communicantibus jure communicare potuisset.

Post ea tempora, b. Gregorius conjunctionem suam cum episcopo carlhaginensi, cl jus appellationis. el jurisdictionem in eas omnes provincias manifeste declarai, lib. 1. cpist. 72. cl 75. cl lib. 7. epist. 32.

Sed contra objicit Illyricus epistolam Bonifacii II. ad Eulalium alexnndr. episc. el epistolam Eulalii episcopi carlhaginensis ad eumdem Bouila-

clum. Ex quibus epistolis colligitur, post concilium ciirliigincnsc 6. per annos centum separatos hiisso cartilagineuses episcopos a communione romanae Ecclesiae, el tum demum reconciliatos, subjiciente sc Eulalio apostolicac sedi, cl anathematizante antecessores suos.

Respondeo primum: Valde mihi eas epistolas esse suspectas: nam inprimis pugnare videntur corn iis. quae diximus de conjunctione Augustini, Engenii, Fulgentii. cl aliorum Africanorum cum romana Ecclesia. Deinde Eulalius alexandrinus, ad quem Bonifacius scribere videtur. nullus full, aut certe eo tempore non fuit, ul palet ex Chronol. Nicephori conslaniinop. Praeterea Bonifacius significat in epistola sua. Justino imperanicsc scribere, al Justinus obierat antequam Bonifacius sederi; inciperet, ul ex historiis omnibus constat. Ad haec, epistola quae Bonafacio adscribilur, tota fere constat ex duobus fragmentis, quorum alterum sumptum csl ex epistola llormisdac pontificis ad Joannem, alterum ex epistola s. Gregorii ad episcopos Galliae, quae esl 52. lib. 4. Al s. Gregorius eo tempore nondum eral natus; neque credibile csl Gregorium a Bonifacio illa verba sumpsisse, siquidem stylus omnino gregorianus csl.

In epistola enim, quae Eulalio cnrlhaginensr tribuitur. quaedam sententia gregoriana inseritur ex lib. i. episl. 3f». ad Elilog. cl reliquum ejus epistolae nihil est. nisi fragmentum epistolae Joannis episcopi constanlinopolitai ad papam llormisdam.

Sed M forte epistolae istae verae sunt (nihil enim affirmo) sine dubio non in cum sensum accipiendae sunt. quasi omnes Eulalii praedecessores usque ad Aurelium carlhagincnsis concilii praesidem a romanae Ecclesiae communione disjuncti fuerint: id enim répugnai certissimis cl verissimis historiis: sed id solum significant. Aurelium primum conira romanam Ecclesiam superbire coepisse. deinde ejus exemplo ipsum Eulalium, ct forte aliquos alios: caelorum Eulalium. cognita veritate, ileruni sc romanae Ecclesiae obedienliac subjecisse, id enim solum ex epistolis illis colligitur.

CAPUT XXVI.

Idem probatur ex eo. quod summus pontifex a nemine judicatur.

Argiimeniinn Decimum sumitur e\ eo. quod romanus pontifex a nemine io terris judicari polcsl. Non enim potest evidentius ostendi principatus ejus, quam si os|< ndalur ila omnibus praelatus, ut nemini sil subjectus. Sunt aulcm tria observanda. antequam ud probaliohcm veniamus.

Primo, nos hoc loco non disputare «lc pontifice, ut csl princeps temporalis: hoc enim modo, ne adversarii quidem negant, eum non posse judicari in caussis temporalibus; csl enim commune oinnibus absolutis principibus, ul nullum agnoscant superiorem in negotiis temporalibus. Loquimur ergo de, pontifice ratione solius pontificatus, ac dicimus, cum, eliam si ditionem temporalem nullam

haberet, non posse ullo modn judicari in terris ab ullo principe chrislinno. sive saeculari, sive ecclesiastico, neque ab omnibus simul in concilio congregatis.

Observandum csl secundo, duos fuisse errores de hac re. Unum coruin qui docuerunt, pontificem posse ab imperatore judicari, puniri, deponi, si non fungatur rcclle suo munere. Ila quondam Marsilius de Padua apud Joan, de Turrccrcmala lib. 4. Sum. de Eccl. pari. 2. cap. 37. quem errorem prolixè refellit idem Auctor lib. 2. cap. 93. el scq. Aller csl error Nili, in suo lih. de prim, qui pontificem non quidem a principe saeculari, sed iamen a concilio episcoporum judicari. et puniri posse contendit. Porro Calvinus lib. 4. Insl. cap. 7. § 19. el caeleri hujus lemporis haeretici, ulrmnque errorem simul conjungunt, el lam principum, quam episcoporum judicio pontificem romanum subjiciunt.

Observandum est tertio, rationem praecipuam cur papa judicari non possit esse, quia princeps csl Ecclesiae lolius: el proinde superiorem in ieris non habet: nam quia summus princeps esl Ecclesiae, non polcsl judicari ab ullo ecclesiastico antistite: cl rursurn quia respublica ecclesiastica spiritualis csl, ac proinde major ac sublimior quavis republic. ! temporalis; propterea summus princeps Ecclesiae dirigere cl judicare potest summum principem rcipublicae temporalis. non autem ab eo dirigi, aul judicari debet, nisi rectus ordo, et ipsa rerum natura pervertatur. Haec, inquam, est ratio primaria, el ul scholae loquuntur, a priori: lamen quia haec ratio assumit id quod in lota hae. disputatione probare niliinur. videlicet, romanum pontificem principem esse lolius Ecclesiae: idcirco hac cl similibus rationibus praetermissis, ex testimoniis conciliorum, pontificum, imperatorum. ac doctorum Ecclesiae demonstrabimus, romanum praesulem judicari non posse, ul inde confirmemus primariam nostram lhcsiin, quae csl. romanum pontificem capul cl principem esse Ecclesiae universae.

Probatur ergo primo ex conciliis. In concil. Siuessano dicunt Paires: *Prima sedes a nemine judicabitur.* Referi haec verba e\ isto concilio Nicolaus in cpist. ad MicliaJ. liem in concilio rout. i. no sub Sylvestro 2S(l. episcoporum, can. ull. *Veque ab Augusto, neque a regibus, neque alumini rlero. neque a populo judicabitur prima sedes.* Hujus decreti ineiiliinil idem iNicolaus in epist. ad Mn hii d liem m synodo i" u ina sub Sixto 111 cap. 5. legimus dictum: .Von *licet in pontificem sententiam dicere.* Et Sixitim. qui accusabatur, respondisse: *Etsi in inco arbitrio sil. judicer an non judicer: tamen non abscondatur veritas.*

Cum Dioscorus episcopus alexandrinus in synodo II. ephesina Leonem I. judicare el damnare ausus esset: ila hoc factum exhorruit catholica Ecclesia, ut concilium chalcodonensc, in episl. ad Martian, et Valentin, imper, et in altera ad ipsum Leonem, quae habetur act. 3. ejusd. cone, scripserit, se damnasse Dioscorinu nullas ob causas. sed praecipue. quod in primam sedem sententiam ferre praesumpsisset. Inconcilio V. sub Sym-

macho, recipitur liber Ennodii diaconi, in quo inter alia scriptum erat: *Aliorum hominum causas Deus votuit per homines terminari, sed sedis istius praesulem, suo sine quaestione, reservavit arbitrio.*

Concilium romanum sub Hadriano papa II. cuius verba referuntur in Mil. synodo aci. 7. sic ait: *Romanum pontificem de omnium Ecclesiarum praesulibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse, non legimus;* quod sane de legitimo iudicio intelligendum est. Et concilium ipsum Mil. aci. 10. can. 21. asserit, non licere ulli li rreno principi judicare patriarchas, et in primis romanum. Denique in concilio milevilano can. 19. puniuntur gravissime quicunque, qui ab imperatore judicari volunt. Si ergo imponitur clericis judicare non poterat. quanto minus pontificem?

Secundo probatur ex testimoniis pontificum. Constantinus in epist. ad Anastas. imper. Duo sunt. inquit. *imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra pontificum, et regalis potestas. In quibus lanio gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus in divino sunt reddituri examine rationem. Aoss/i itaque ex illorum te pendere iudicio. non illos ad tuam posse redigi voluntatem.* Greg. lib. 9. epist. 39. ad Theodisium: *Beatus Petrus, inquit, cum a fidelibus culparetur. auctoritatem, quam in sanctam Ecclesiam acceperat, attendis. respondere poterat, ut pastorem suum oves reprehendere non auderent.* Nicolaus I. in epist. ad Michael. Salis, inquit, *evidenter ostenditur, a saeculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi posse pontificem. id est. nec damnari, nec absolvi.* Innocentius III. in epist. ad imp. quae habetur cap. Solitae, lit. de Majori. docet hoc idem ex professo. Et in serm. 2. de consecrat. pontif. Similiter Bonifacius Mil. in Extravagant. *Enam sanctam.* Et Joannes .XXII. in Extravag. *Licet juxta doctrinam apostoli.*

Terlio probatur ex confessione imperatorum: nam de Constantino scribit Isidorus lib. 1. hist. cap. 2. cum noluisse episcopos judicare, sed dixisse se potius ab episcopis judicari debere. Similis est confessio Iulianus imperatoris in Orat. quam habuit ipse in line MU. synodi. Et inter caetera monet omnes Iulianos. in quorum ordine se anteposuerat, nec velint judicare iudices aut pascere suos pastores. Denique, Nicolaus in epist. ad Michael, nullis allatis testimoniis, probat, pios imperatores nunquam pontificibus imperasse, sed obsecrasse solum ut Patres, si quid non eis fieri voluissent.

Accedit postremo saeculorum doctorum pauca testimonia. Vmbrusius in oral, de tradit. Basilic. /bonis, inquit. *imperator intra Ecclesiam est, non supra Ecclesiam.* Certe si non posset supra Ecclesiam imilto minus supra Ecclesiae populum et pastorem.

Gregorius nazianzenus in orat. qua se excusat. quod iamdiu ab ecclesiastica functione se non sollicitavit: Vos, inquit, oves, *nolite pascere pastores, neque super terminos eorum elevemini. Salis enim est vobis, si recte pascimini, nolite judicare iudices, nec leges ferre legibus.* Et non putet. a Gregorio excipi principes; audi quid idem

doctor dicit in Oral, ad e. i. v. i. i. n. o. r. c. p. r. c. u. l. s. n. s. et principem irascenle: sic enim alloquitur principem sive praesidem: *Aum vocem suscipitis liberam? et quod lex Clirisi ros mène potestati. et o. que. subiecit tribunali? Imperamus enim et et, i, addo, et imperio majori et perfectiori.* Suseipo igitur vocem liberiolem, scio te ovem esse gregis mei etc.

S. Bernardus in epist. ad Conradum imper. *Legi.* inquit. *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quam sententiam cupio non custodire in exhibenda reverentia Petri vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo serrari imperio.* Uulifacius martyr apud Gratianum, distinet. 19. can. *Si papa, de romano pontifice loquens, alicuius iudicaturus a nemine esse iudicandus.* Denique Hugo de s. Victor par. 2. de sacrum. *Spiritualis potestas.* inquit, *iudicat terrenum. ipsa vero a Deo primum instituta est, et cum deviat, a solo Deo judicari potest.*

CAPUT XXVII.

Solvuntur argumenta Nili.

Supcrest ut argumenta solvamus. Primum Xili. deinde Calvini, postremo, quae ex veteribus relicis, Joan. de Turrecremala. et alii attulerunt.

8cd antequam argumenta Nili proponamus, lectorem monendum consuevimus, ne Illyrici interpretationi nullum fidat: nam cum alibi, tum in lme praecipue capite, non semel depravat verba Xili. Si exemplo initium hujus loci; Nilus sic habet sed *ἡ τ. ἁ. Γ. ἡ ἀναπλ' KO' i αὐτὸ ὁ οὐζίνα viztuhz-ται, τβῦτῆ και ψεύδο, και τοῖ των ἀπο ὁλων ἰζζι;* τοῦ συμβαίνει, hoc est; *Quod autem omnes iudicant, ipse a nullo iudicetur, id et falsum est, et moribus apostolorum non convenit.* Illyricus autem sic reddidit: *Quod blaterant adversarii, papam omnes iudicare, ipsum vero a nemine iudicari debere, nomine ac vanitate et mendacio plenissimum esse, et ab apostolorum aequabilibus modestisque canonibus plurimum dissonat.* Alcerle *Itulerant* non est in graeco. Et quod Xihis simpliciter falsum dicit, Illyricus pro sua facundia, *Nomine, vanitate et mendacio plenissimum esse,* ait. Denique *Jiores apostolorum,* fidelis interpret. Aequabiles et *modestos canones apostolorum.* reddidit: nec advertit id cum sequentibus verbis pugnare: nam probaturus Nilus quod dixerat, non canones, sed facta apostolorum recenset.

Sed his omissis, Nili rationes videamus. Primo si Paulus, inquit, conferi suam doctrinam cum apostulis, et Petrus se acriter objurgari a Paulo patienter tulit: quo jure papa romnus nulli mortalium de factis itaque sua rationem reddere vult?

Despondeo: Pauli exemplum pro nobis facit, ideo siquidem ad Petrum accurrit, et cum eo consultit evangelium, quia Petrum majorem se agnoscebat, et exemplum posteris dare volebat. ut ad Petri sedem in ejusmodi rebus accederent. Notarunt hoc Hieronymus ex no&ns in epist. ad August.

quae csl II. inter episl. Iugnsi. el Hieodorelus cx Graccis in episl. ad Leonem. Porro, Petrus objurgari se a Paulo passus csl, quod esset illa non judicialis censura, sed fraterna correptio. Nam. ut Augustinus docet in episl. 19. ad Hieron. el Gregorius hom. 18. in Ezech. non reprehendit P. nilus Peirum, quomodo majores dc minoribus ex auctoritate judicant, scd quomodo minores interdum majores suos ex choriialc corripunt.

Ubjectio secunda. Honorius papa romanus a sexta synodo non solum judicatus, scd et damnatus est.

Respondeo : De Honorio alio loco fusius disseremus, cum ad eam quaestionem pervenerimus, an papa haereticus esse possit. Inierim respondemus: Honorium in caussa fidei judicatum atque damnatum esse (si vera lamen sunl quae de eo feruntur), neque nos negamus, quin pontiliccm haelicum Ecclesia judicare possit. Quemadmodum autem id cohaereat cum eo quod dicimus, papam a nullo judicari posse, in postremi argumenti solutione patebit.

Tertia. Mullae sunl leges latae dc episcopis. cum ab apostolis, tum a conciliis. quae ccrle omnes episcopos ligant: atqui papa nihil < sl aliud quam episcopus: igilur tenetur legibus, proinde superiorem imbel a quo judicetur.

Respondeo: Papa tenetur quidem ecclesiasticis legibus, sed quoad directionem . non quoad coactionem. ul jurisconsulti de principe luqui solent. Quamvis aulem concilia tam generalia, quam particularia interdum dc episcopis universe loquantur, eum leges ferunt: lamen de iis episcopis solum intelligi debent, qui subjecti sunl legislatori : id quod ex conciliis particularibus planum fleri potest. Ea siquidem concilia saepe dicunt: Si quis clericus, si quis episcopus *id fecerit etc.* et lamen const. ii, legibus illis non ligari, nisi clericos, aul episcopos ejus provinciae.

Quarta. Sexta synodus generalis nominalim romanae Ecclesiae legem praescribit: nam can. 13. reprehendit Ecclesiam romanam, quod presbyteris, cl diaconis, ac subdiacoms usum uxorum mni permittat, atque imperat, ul deinceps permittat. Et canon. 5. l. reprehendit eandem Ecclesiam romanam. quod in quadragesima etiam sabbalho jejUNET, ac praecipit, nc id amplius liat.

Respondeo: jam ante monuimus, canones istos falso adseribi sextae synodo, cum editi fuerint postea a nona quadam synodo, quam romani pontifices non modo non approbarunt, sed cliam reprobarunt. De qua revide Franciscum Tunrhmm in hb. de VI. synod, el Melchiorem Canum lib. o. dc loc. cap. posir. m solui, urgum. G.

El snne isli ipsi duo canones salis aperte indicant. quull. fuerit ea synodus. Nam can. 13. dicunt, Apostolorum ct vetustatis doctrinam sc proponere, cufn uxorum contubernium clericis permittit: quod certe falsissimum est. Nam concilium cnrlbaginense II. longe antiquius, et celebrius ista falsa synodo M. can. 2. sic ail: *Omnibus placuit, ul episcopi. presbyteri et diaconi. vel qui sacramenta contractant, pudicitiae custodes, etiam ab uxoribus se abstineant, ul quod apostoli docuerunt, el ipsa* *■rvuxil antiquitas . nos quoque custodiamus.*

BuLiamvi Vol. I

Item Epiphanius graccus, atque anliqui>simu> ct probatissimus auctor, haeres. 19. quae csl Calharo-iiim: *Sed. inquit, adhuc ricentem ct liberos f; i- < jnentem unius uxoris virum. non suscipit* (Ecclesia). *sed eum. qui se. ab una continuit, aul m riduiliue vixit, diaconum , presbyterum, episcopum cl h.ypodiaconun\.* maxime ubi sinceri sunl canones ecclesiastici. At dices mihi, in quibusdam locis udhuc liberqs gignere presbyteros, el diaconos, cl hypodiaconus, at hoc non esl *juxta canoncm. sed juxta hominum mentem quae per tempus elanguit.*

At, inquit Nilus, sexta synodus cilal canonem sextum apostolorum, qui praecipit, ne clerici uxores abjiciant, praetexui religionis.

Respondeo: Praecepto eo canone, ul clerici qui uxores habent, eis provideant quae ad virium necessaria sunl: non autem ut eis cohabitent commercio maritali. Quam explicationem recusare non potest Nilus: lum quod ila cumdem canonem exponat synodus ipsa Trullana can. IS'. lum etiam, quia alioqui iste idem apostolicus canon pugnabit cum canonibus illis Trullanis, quorum auctoritas nobis objicitur. Nam canon apostolorum non solum clericis minoribus, sed cli. m episcopis praecipit, nc uxores abjiciant: el lamen canones Trullam , clericis minoribus uxoris coinmrn nun permittunt, episcopis nun permittunt. Sed dc hac re alibi plura.

Quod vero allinet ad canonem de jejunio sabbal. In. cum res sil indifferens . el quaevis regio morem suum servare possit, ul Hieronymus docet in episl. ad Lucin. Boclic. el Augustinus in episl. 86. ad Casulan. non debuit, ne< potuit concilium Graecorum legem ponere Latinis de hae re. Adde. quod ad nos facil Innocentius 1. in episl. l. qui sabbalho jejundum esse docet. necnon Epiphanius graecus, qui in compend. doct. solum excipii dominicas a jeiunio quadragesimae.

At canon. 6S. apostolorum. velat sabbalhis jejulare. Respondeo: canoncm istum suppositum vidcri: solum enim quinguaginta canones apostolorum Ecclesia reoipit. ul Humbertus cardinalis lclsalnr in lib. adv. Nicelam, cl habetur apud Gratianum disl. 16. Deinde, si vero apostoli id jusserunt, jusserunt ccrle in odium haereticorum, qui sabbalho jejunabant, ne creatorem honorare viderentur, qui die septima requievit. Illa igilur haeresi jam exlincln. jejulare licet cliam die sabbalhi: nec solum licet. scd etiam pium csl. ob memoriam dominicae sepulturae, cl ul longius recedamus a Judaismo.

Quinio objicit eontra solutionem dupliciter. Primo. quia etiamsi canones isli non essent legitimi, tamen ratio ipsa manifeste docet, papam judicari posse: omnes enim episcopi ul episcopi aequales sunl. ul ex Dionysio palet, qui dicil. omnes esse ejusdem ordinis et dignitatis: nlqui papa nihil est amplius quam episcopus, ul constat tum ex co quod ab episcopis ordinatur. lum ex quod Dionysios -nullam agnoscit in ecclesiastica hierarchia dignitatem episcopali majorem; papa igilur non minus tenetur legibus conciliorum, el judicari potest. quam episcopi caelcri.

Secundo, quoniam canones illos esse legitimos

el universalis synodi. nullis modis demonstratur. Primum, quoniam synodus quae hos canones condidit, est ipsa sexta synodus instaurata; unde etiam Patres, qui ad hanc explicandam initio conveniunt, unde etiam convenerunt postmodum ad canones condendos. Secundo, quoniam non defuit in hac synodo legatio papae nonnulli: siquidem Gortynae in Creta episcopus locum romani pontificis tenuit, unde ex bistoria Basilica perspicui potest. Tertio, quoniam synodus quae hos canones condidit, universalem synodum seipsa appellat, nec est credibile, tot Patres mentiri voluisse. Quarto, quoniam septima synodus can. 1. recipit canones sex universalium synodorum: alia sexta synodus non habet alios canones quam istos. Quinto, quoniam Adrianus papa in epistola ad Tharasium cum admiratione Tharasium laudat, quod constanter una cum suis haec decreta observavit, unde etiam nominatim citat can. 82. ex quo sequitur ab ipso otium roinano pontifici hos canones esse confirmatos.

Itaque respondeo: Primam illam rationem de episcoporum aequalitate nihil omnino concludere: nam episcopi pares sunt ratione ordinis, ut Dionysius dicit, non laici ratione jurisdictionis; siquidem ipse etiam Nilus in hoc eodem libro affirmat, episcopum constantinopolitanum longe maiorem esse caesariensi, aliisque qui sedi constantinopolitanae subiecti sunt. Porro, summus pontifex non ideo iudicari non potest, quia dignitatem vel ordinationem habeat episcopali maiorem, sed quia episcopalem jurisdictionem amplissimam habet, illa ut omnibus praesit, nulli subiectus sit. Aequae canones Trullanos legitimos esse illa argumenta recte probant.

Ad primum respondeo. Non posse dici hanc synodum sextam instauratam; nam non fuerunt iidem cuncti praesides, non idem imperator, non idem numerus episcoporum. Nam in sexta vere universalis adfuit imperator Constantinus, item legali papae Agathonis, et episcopi 289. ut habemus in VI. synodo acti. 3. alio tempore isidorus pseudodilectus, iam obierunt Agatho papa, et imperator Constantinus, et episcopi fuerunt solum 227.

Praeterea, initio pseudodilectus ipsemet dicit. se 3. et 6. synodum quodammodo instaurare: et ideo Theodorus Balsamita nunc in sexta, quam quinisextam concilium hoc appellat. Alio quomodo poterit haec synodus dici, vel credi quinta instaurata, cum nullus omnino ex quinta synodo hic interfuerit? Siquidem inter quintam et quinisextam intercesserunt anni plus quam 130. Denique quorsum instaurandae erant quinta et sexta synodus, et non potius nova synodus convocanda? Quoniam, inquit, illae canones non fecerunt. Alii nec facere, voluerunt: non enim ad canones condendos, sed ad fidem explicandam convocatae fuerant.

Ad secundum respondeo: Quis ille episcopus Gortynensis fuerit, et quis ei dederit in synodo locum papae routani, Nilus viderit: quod enim nomen ejus exprimat, quodque bisloruit adducat omnino incognitum, nescio cujus Basilii. non sine suspicionem tatalis. Sed quidquid de hoc sit, nunc constat, a Sergio papa. qui tunc sedebat, hanc synodum Unquam errantem fuisse reprobata, ut testantur Beda. de sex aetate. in Justin, jun. Paulus

Diaconus lib. 6. de gesi. Longobard. cap. 1. Ollio Frisingensis lib. 5. cap. 13. Adonem is, Marianus Scotus, et Hincmarus in Chron. ubi de Justiniano juniore loquuntur.

Esse autem hanc synodum quam Sergius* reprobavit illam ipsam, quae istos canones condidit, patet ex Tharasio et Epiphania. qui in VII. synodo acti. 4. et 8. dicunt, quinque annis post sextam synodum iterum Patres convenisse, et hos canones condidisse: porro illo tempore constat, Sergium Itoniae sedisse. Nec exstat memoria illius alterius synodi eo tempore celebratae, de qua re furtius agemus in lib. de cone.

Praeterea Amalasius bibliothecarius praefat. in VI. synod. scribit, hos canones non haberi, nec apud romanos pontifices, nec apud illos patriarchas exemplum constantinopolitanum. Ex quo ipse recte colligit, nec summi pontificis, nec aliorum patriarcharum auctoritate, synodum istam coactam fuisse. Denique, Umbertus cardinalis Leonis IX. legatus in lib. con. Grace, istos eosdem canones, non solum non recipi dicit ab apostolica sede, sed etiam aperte deliramenta appellat.

Ad Tertium respondeo: Non esse adeo mirandum si ementitum titulum isti Patres sibi adscribant. cum se universalem synodum appellent. Sciebat, non se posse ullo colore romanam Ecclesiam leges praescribere, nisi se synodum universalem facere mentirentur. Deinde, cum in can. 2. recipiant synodum sub Cypriano habitam, quae palam erronea ab universa Ecclesia iudicata est, et in can. 19. iam aperie mentiantur, usum uxorum ex apostolica consuetudine sacerdotibus permitti, et alia permulta habeant manifeste falsa, quid mirum, si etiam in titulo mentiantur?

Ad quartum respondeo: cum in VII. synodo recipiuntur canones sex universalium synodorum, nomine canonum non intelligi solum canones de moribus, sed etiam universales canones, sive de moribus, sive de fide conditi fuerint: nam omnes synodi hac ratione canones condiderunt. De moribus autem, seu de disciplina ecclesiastica. sola constantina synodus canones proprie condidit: Nam II. et IV. canones quidem quosdam ediderunt, sed non fuerunt ab apostolica sede approbati. ut constat ex conc. chalced. acti. Hi. proinde non sunt illi proprie canones dicendi generalium synodorum. Tertia vero synodus quinta et sexta, nullos omnino canones de moribus condiderunt.

Ad Quintum respondeo: Ah Hadriano commendari Tharasium, quod vidisset cum rectam fidem custodire juxta decreta sex generalium synodorum: quod vero de his canonibus synodi quinisextae in epistola Hadriani habetur, ex epistola Tharasia recitatur, et quamquam eo loco id ab Ariano non refellitur, quia non erat opportunum tempus id faciendi, tamen non continuo approbatur. Sed quod Hadrianus non fecit postea Nicolaus in epistola ad Midei, ubi cum quendam ex his canonibus citare vellet, ait, se ab apostolo didicisse, etiam Eusebii testimoniis uti quando opus esset.

Sexto ac postremo Nilus objicit, intolerabile esse, quod romanus papa sanctorum Patrum canonibus subijci nolit, cum ipse a Patribus dignila-

(cm suam habuerit, cl ipse eliam mullos ediderit canones, cl landcm indignus sil, qui tanquam Puter honoretur, cum tam mullos sanctos Paires contemnat.

Respondeo: Islas ipsas raciones probarc, non posse papam subjici canonibus, nam non habuit a Patribus, sed a Clirisio dignitatem suam, ul supra demonstratum esi: proinde Christo non Patribus subjici debet. Deinde cum ipse canones condit; signum est, cum principem et legislatorem esse non polesl aulem princeps suis legibus obligari, cum non sil ipse scipso superior, el solum a superiore inferioribus leges ferantur. Denique, si ipse lanquam Paler ab omnibus honoratur, non habet ipse ullos in Ecclesia Patres, sed omnes filios: quid vero mirum est, si non paler filiis, sed lilii patri suo subjiciantur? Adde, quod papa, nec Paires, ncc eorum canones contemnit, quamvis iis cogi non possit, sed el ipse utitur iis, quoad directionem, cl ab aliis servari jubet.

CAPIT XXVIII.

Solvuntur objectiones Calvinii.

Jam vero Calvinus, ubi reprehendit quod dicimus, pontificem a nemine judicari, nimirum, lib. 4. Instil, cap. 7. § 19.20. el 21. nullum argumentum proponit, quod sil proprium hujus loci, sed tantum dicit, posse colligi ex conciliis, ex hislariis, el ex veterum scriptis multa, quibus romani pontifices in ordinem coganlur. Inierim tamen nihil ei cx lania copia testimoniorum decerpere placuit.

Quod vero adferre dc nomine summi sacerdotis el episcopi universalis, ad sequens caput perlinet. Alio tamen loco, videlicet lib. 4. cap. 11. § 12. producit in medium aliquot loca s. Gregorii. qui cum romanus episcopus essei, lamen iinpcralp-rem dominum suum agnoscit. Sani lib. 3. episl. fil serenissimum dominum suum imperialorem. se vere indignum ejus servum appellat. El ibidem obedientiam se ei debere ingenue confilelur liem lib. 4. episl. 31. *Sacerdotibus*, inquil. non eae *terrena potestate dominus noster citius indignelur. sed excellenti consideratione propter eum, cujus sunt, eis ita dominatur, ul etiam debitam reverentiam impendat*. Que loco de scipso Gregorius loquitur, el iiler cos se numeral, quibus affirmat imperatorem dominari. Item episl. 34. *In omnipotente l)eo confido, quod longam piis dominis vitam tribuet, et nos sub manu vestra secundum suam misericordiam disponet*.

Respondeo: Quod s. Gregorius servum se imperatoris nominet, mirum videri non debet: nam. ul scribit Joannes Diaconus lib. 4. vitae ipsius cap. 5. «. omntj sacerdotes fratres, omnes clericos filios, omnes kucos dominos suos vocabat; nec lamen inde colligere liccl. ab omnibus laicis Gregorium judicari potuisse. Quod vero allinet ad obcdienllam el subjectionem, qua humilitate se servum imperatoris dicebat, cx eadem politiones ejus tanquam mandala, cl imperia accipiebat. Neque id abhorret a communi usu loquendi, ul obedire nos dicamus cum id facimus quod aller cupii, cliamsi ille nec jusseril, nec forle jubcre polueril.

Adde, quod non sme caussa Gregorius ita humiliter cum imperatore loquebatur: siquidem eo tempore imperator dominium temporale in urbem romanam oblinebat, et Gregorius ejus ope el amicitia vehementer indigebat, ul tam ipse, quam bona temporalia Ecclesiae suae, cl populus romanus a Longobardorum gladiis el lurore defenderetur. Mullum eliam in administranda republica ipsa temporalis imperialor qui procul aberat Gregorii opera utebatur, ul ex epistolis allegatis perspici polesl, el certe de iis rebus, quas imperatoris nomine Gregorius faciebat, eidem imperatoris rationem reddere tenebatur.

Absolute lamen, si personam cum persona comparemus, imperialor ovis eral, pontifex paslor. proinde imperatorem pontifex judicare, non pontifex ab imperialore judicari debebat, ul ex eo clarissime colligi polesl, quod pios imperatores pii pontifices saepe judicarunt, ut Philippum Fabianus, Theodosium Ambrosius, Arcadium Innocentius: nusquam aulem imperatores pii pios pontifices judicasse, aul eisdem imperasse leguntur, ut Nicolaus in episl. ad Mich. nullis testimoniis probat. Neque id Gregorios aul ignoravit, aul tacuit: nam in illa ipsa episl. 31. lib. 4. quam Calvinus citat, etsi senum se imperatoris dicat; tamen addit, debere imperatorem sacerdotibus reverentiam exhibere: quod certe inferioris est, non superioris. 1-bidem profert Constantini exemplum, qui episcopos, eliam volentes el petentes, judicare ausus non esi. Quod exemplum profecto nunquam Gregorius protulisset, si ab imperialore pontificem judicari deberc credidisset.

Denique ibidem, cum ab imperialore Gregorius simplex appellatus essei: non tacuit, gravem eo verbo sibi injuriam esse lactam. cum idem simplex cl fatuus significare videanlur. Al quanta, quaeso: essei injuria, si dominus servum, el judex reum simplicem appellaret? Inlelligebal igiur s. Gregorius quam personam in Ecclesia gererei, el quae sibi ab imperialore reverentia dcbrelur, elsi inierim parlim ex humilitate, parlim ex necessitate se illi subjiceret. Vide episl. 47. el 14. libri XI. indici. fi. et expositionem ejusdem sancti Gregorii in psalmum 101. qui csl unus ex poenilcnliis. el videbis Mauntium tyrannice imperasse, el obedientiam, quam illi s. Gregorius exhibebat, coactam luisse cl nun debitam.

CAPUT XXIX.

Solvuntur alia novem argumenta.

Sequuntur nunc argumento, quae ex veteribus haeticis Jo. de Turrecreinula el alii quidam proponunt. Primum argumentum. Dominus ipse Jesus Chrislus imperatoriam potestatem supra se agnovil, cum ail Pilato Joan. 10. *Aon haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum esset desuper*. Mullo igitur magis papa romanus, qui se Christi vicarium nominal, imperatoriae potestati subjici deberet. Confirmatur ex Augustino in bum lucum, ubi aperle docet, potestatem Pilati in

Christum fuisse a Deu, juxta illud apostoli: *Non potestas nisi a Deo*. Hom. 13. Hem, ex Bernardo qui in epistola 4-2. >< Henric. episc. schnonens. *Dicite*, inquit, *si audetis, sui praesulis Deum ordinationem nescire, cum romani praesidis potestatem Christus super se quoque fateatur fuisse coelitus ordinatam*.

Hespondeo: Christum sine dubio non fuisse subiectum de jure ulli homini, cum esset Deus ac Dei Filius, sed lamen sponte se subjecisse propior nos Pilati judicio, non committendo ei super se aliquam auctoritatem, sed tolerando humiliter eam, quam habuit de facto, non de jure. Id quod ostendit Matth. 17. cum rogatus tributum docuit primum se non teneri, et deinde jussit dari propter scandalum tollendum.

Ad locum illum Joan. 19. dupliciter respondetur. Primum cum Cyrillo et Chrysostomo in hunc locum, loqui Dominum non de potestate jurisdictionis, sed de permissione divina, sine qua ne peccata quidem licent possunt, ut ille sensus: *Non posses quidquam in me facere, nisi Deus permittere decrevisset*; de qua potestate intelligitur etiam illud Luc. 22. *Haec est hora vestra, et potestas tenebrarum*.

Sedes dices: Si de permissione Dominus loquitur, quomodo saltem subjungit: *Propter quod qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*? Num Pilatum permisit Deus sententiam dicere in Christum, et Judaeos non permisit, ut illum Pilato traderent; et lamen invito Deo tradiderunt, et propter quod magis peccaverunt? Respondco: optime Sequi posteriorem sententiam ex priore, siquidem Dominus cum ait *Propter quod* non reddidit rationem solum cur Judaei magis peccarent quam Pilatus, sed etiam cur Pilatus ipse peccaret, etsi levius quam Judaei, itaque Incest sensus eorum verborum. Quia non justitia exigente, sed Deo solum permittente me crucifigis; propter quod licet quidem peccas, sed magis lamen ille peccat, qui non solum justitia non exigente, sed etiam odio impellente me tradidit tibi. leque clamoribus suis inpulit, ut me crucifigeres.

Allero expositio etiam Augustini et Bernardi. qui docent. Christum loqui de vera potestate jurisdictionis, juxta quoniam sententiam optime etiam cohaerent cum superioribus illa verba: *Propter quod qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*. Est enim sensus: Tu me Crucifigis, quia metuis offendere Caesarem, a quo habes licent potestatem: et peccas quidem. quia magis Deo obedire deberes, quam hominibus; lamen magis peccat Judaeus, qui me tradidit tibi, quoniam ille non nictu superioris potestatis, sed ex odio et invidia me crucifigit.

Et quamquam prior expositio videtur magis licetialis, tamen etiam haec posterior nihil habet adversum uos. Nam Pilatus dicitur habuisse in Christum potestatem, et revera habuit, non per se. sed per accidens; habuit enim ille per se potestatem in omnes Judaeos, qui romano imperio subiecti erant: porro Dominus oblatus ei fuerat ut unus aliquis de numero privatorum Judaeorum: propter quod licet uni in ipsum ut sic ubi potestatem imbuisset.

Etsi enim suspicabatur Pilatus, Christum Dei licetum esse, non lamen ut Dei Filium, sed ut privatum Judaeum judicavit. Quemadmodum sic hoc tempore clericus quispiam mutato habitu praetori offerretur judicandus, posset praetor ex auctoritate in eum animadvertere, et a culpa excusaretur, si ignorantia vere esset probabilis.

Argumentum secundum. Paulus Act. 25. Caesarem appellavit: *Ad tribunal*, inquit, *Caesaris sto, ibi me oportet judicari*. Et infra: *Caesarem appello*. Si Paulus Caesarem agnovit judicem, certe etiam Petrus: pares enim Petrus et Paulus fuerunt.

Respondco, Paulum appellasse ad Caesarem, quia de facio oral judex ipsius, et si non de jure. Ita enim respondit Joan, de Turcicremala lib. 2. cap. 96. Sum. de Eccl.

Secundo addi potest quod appellavit ad Caesarem non lanquam superiorem praesidis Judaeae, a quo accipiebat injuriam, neque enim aliter poterat liberare se ab injusto illo judicio, nisi recurrendo ad superiorem praesidi, et hoc ipse indicavit cum ait act. 25. coactus sum appellare Caesarem.

Argumentum tertium. Paulus Hom. 13. ait: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: Et Petrus I. Pet. 2. *Subjecti estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi lanquam praecellenti etc*. In quibus locis sermo est de saecularibus potestatibus, et nullus excipitur a subiectione, non clericus, non episcopus, non papa, cum dicatur: *Omnis anima subdita sit*. Neque responderi potest, loqui apostolos solum de principibus sui temporis, qui ethnici erant: nam Ecclesia, quae easdem lectiones semper repetit. salis aperte indicat. Paulum et Petrum loqui de principibus omnibus, qui erant, et qui futuri erant.

Respondco: Tam Petrum, quam Paulum loqui generaliter et hortari omnes subditos, ut suis superioribus pareant, tam spiritualibus, quam temporalibus. Ex qua sententia non potest deduci, papam subiectum esse regi, sed solum cum qui etiam subiectus, debere suo superiori obedienciam.

Quod sententiae illae generales sint, probatur: nam Paulus ait: *Omnis omnia potestatibus sublimioribus subdita sit*. Ubi non restringit sermonem ad potestatem saecularem, sed de omni potestate loquitur. Neque obstat exemplum de regibus, qui gladium portabant: nam diligentius et expressius voluit Paulus de rege loqui, quia eo tempore accusabantur Christiani seditionis et rebellionis, a calumniatoribus. Quocirca in hoc generaliter concludit: *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui honorem, honorem, cui timorem, timorem etc*. Patet ratione Petrus generaliter loquitur: *Subjecti*, inquit, *estote omni humanae creaturae*, id est, omni creaturae potestatem habenti, quamvis mox exemplum ponat de regibus. et ducibus, propter eandem rationem, quam Paulus. Itaque b. Bernardus (ut supra citavimus) in epistola 183. ad Conrad, imp. *Legi*, inquit, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quam sententiam cupio vos custodire in exhi-*

benda reverentia Pelri vicario, sicut ipsam vobis vultis ab universo servari imperio.

Argumentum quartum. In veteri lege rex iudicabat. cl deponebat pontificem, nam Salomon 3. Reg. 2. deposuit Abialhar, el constituit in ejus locum Sadoch; pari igilur ratione in novo Testamento imperatoris clirisliani erit, Christianum poulificem judicare.

Respondeo: Primum negari potest similitudo, nam cum in veteri Testamento promissiones tantum temporales fuerint, cl in novo spirituales et aeternae, ul docent Hieronymus lib. i. cont. Pelagian. el in epist. ad Dard, dc terra prointss. ct Augustinus quaesi. 33. in lib. Num. 19. conl. Faustum cap. 31. non mirum esset, si in Testament-) veteri summa potestas fuisset temporalis, in novo spiritualis.

Secundo dico: Eliam in Testamento veteri fuisse pontificem rege majorem, ul docent Philo lib. de victimis, Thfcodorelus quavst. I. in Levit, el Procopius in 4. cap. Levit, el deducitur hoc tum ex cap. 27. Num. ubi dicitur, quod ad verbum pontificis Elcazari. tam princeps Josue, quam omnis populus ingredi, el egredi deberet: lum ex Levit. I. ubi quatuor sacrificia instituuntur, cx quorum ordine el magnitudine colligitur ordo et dignitas personarum, pro quibus flebat. Primum erat vituli pro pontifice. Secundum eliam vituli pro loto populo. Tertium hirci, idest vilius, pro rege. Quartum caprae pro quolibet privato.

Ad illud de Salomone dico: Eum non ul regem, sed ul prophetam el exequulorem divinae justitiae deposuisse Abialhar. substituto Sadoch. Nam ibidem 3. Reg. 2. dicitur Salomon amovisse Abialhar, *ul impleretur sermo Domini etc.*

Argumentum quintum. Christiani imperatores saepe judicaverunt, ac deposuerunt pontifices: nam Constantius in exilium misit Liberium papam: Jtistianus, Sylvcrium: Theodoricus rex Joannem I. in carcerem conjecit. Otho I. Joannem XII. deposuit, cl in ejus locum Leonem VIII. substituit. Henricus III. Gicgorium VI. deposuit, ct Clementem II. ordinari jussit; dc quibus omnibus plenae sunt historiae illorum lemporum.

Respondeo: Haec quidem facta sunl. sed quo jure, ipsi viderint. Certe Liberium injuste pulsum in exilium, testatur Athanasius in epist. ad solit. vit. agent. Idem de Sylvcrio Liberatus in Brcviar. cap. 22. De Joanne I. b. Gregorius lib. 4. Dialog, cap. 3(1. cl certum est Constantium, ac Theodoricum Arianos, Justinianum Eulyhchianislm fuisse. Itaque non magis mirum est, quod haeretici principes clirislianos pontifices deposuerint tyrannico jure, quam quod ethnici imperatores eosdem passim occiderint.

Ab Othone I, salis constat bono zelo, sed non secundum scientiam depositum osse Joannem XII. fuit enim isle Joannes omnium pontificum fere deterrimus. Atque ideo non mirum, si pius imperator, qualis foil Otho I. sed minus peritus rerum ecclesiasticarum, judicaverit, cum potuisse deponi; praesertim cmn nulli ductores idem senserint. Quocirca Otho Frisingensis lib. 6. cap. 23. ubi historiam ltanc exposuit, modeste laxat imperatorem;

Utrum, inquil. licite (cceril an non, non est hujus temporis dicere. Adde quod Otho non deposuit proprie pontificem. secl a concilio episcoporum deponi curavit, quod concilium non tam concilium quam concitiabulum fuil. cl ideo paulo post abrogatum: ut probat ex historicis illius temporis card. Baronius tom. 10. annalium.

De Henrico III. minor est difficultas, nam ul constat cx eodem Othone Frisingensi lib. «». cap. 32. imperator Henricus non deposuit Gregorium, sed persuasit illi ul cederet, quia videbatur simoniacc ingressus: illo vero sponte cedente, electus fuil Clemens. Addit praeterea Leo Hoslicnsis, qui ipso tempore floruit lib. 2. Chron. Cassinen. cap. 80. concilium episcoporum fuisse coactum, el ab imperatore invitatum fuisse pontificem, ut synodo praesideret, ul quamvis ipsius pontificis caussa ageretur. ipse tamen summus judex esset: ipsum aulem graviter compunctum erratorum veniam postulasse, cl se sponte pomillcalu abdicasse.

Argumentum sextum. Pontifices ipsi se imperatoribus subjectos fatentur. Nam Gregorius apud Gratian. can. Si quis 2. quaesi. 7. Si quis. inquil. *nos super his redarguere voluerit, venial ad sedem apostolicam, ul ibi ante confessionem b. Pelri mecum juste decertet. quatenus ibi unus ex nobis sententiam suscipiat suam.* Item Hadrianus papa I. Carolo magno concessit jus eligendi romanum pontificem, et ordinandi apostolicam sedem, ul babetur dist. 63. can. Hadrianus; quod idem diu postea iterum concessit Leo VIII. Othoni I. ut habetur eadem dist. 63. can. in synodo. Item Leo IV. petit, iudices » Ludovico imperatore, el eorum sententiae se paritum promittit, ul habetur can. Nos si incompetenter 2. q. 7.

Respondeo: Illud Gregorii non invenitur in ejus operibus. Deinde non provocat Gregorius .id iudicium hominum, sed Dei. Videtur enim loqui de disceptatione per juramentum el de expeclatione divinae sententiae, quae saepe slalim conlra perjuros fertur. Hadrianus el Leo non concesserunt imperatori nisi ul confirmaret vel infirmaret electionem novi pontificis, et ordinaret romanam Ecclesiam quoad temporalem principatum; cx quo non sequitur, eum habuisse potestatem super pontificem. El duo illa privilegia imperatori concessa ob frequentia schismata quae tunc erant, et propter frequentes hostes longobardos elgraccos. qui Ecclesiam romanam assidue vexabant, caussis illis cessantibus, revocata fuerunt. Adde quod canones illi non videntur legitimi, cum non aliunde eos Gratianus collegerit, quam e\ simplici narratione Sigibcrli historici, el contrarium probetur ex consuetudine illius temporis ut probat card. Baronius tom. I. annalium. Leo IV. subjecit se iudicio discretivo. non coactivo imperatoris, ul ex illo ipso capite aperte colligitur.

Argumentum septimum. Licet unicuique pontificem occidere, si ab illo injuste invadatur; mullo igilur magis licebit regibus vel concilio deponere pontificem. si is rempublicam perturbet, vel animus malo suo exemplo nitatur occidere.

Respondeo: negando consequentiam, quoniam ad resistendum invasori cl se defendendum. num

requiritur ulla auctoritas; neque csl opus ul qui invaditur sit iudex et superior eo a quo invaditur; at ad iudicandum et puniendum, requiritur auctoritas. Itaque sicut licet resistere pontifici invadenti corpus, ita licet resistere invadenti animas, vel turbanti rcmpublicnm,el multo magis si Ecclesiam destruere niteretur: licet, inquam, ei resistere, non faciendo quod jubet, el impediendo ne exequatur voluntatem suam; non tamen licet cum iudicare, vel punire, vel deponere, quod non csl nisi superioris. Vide dc bac re Cajelanum tract, de nudor, papae et cone. cap. 27. El Joan, de Turrecremala lib. 2. cap. 106.

Argumentum octavum. Ponlifex subjectus est vere in foro conscientiae suo confessario lanquam Dei minisiro; cur ergo non poterit esse subjectus in foro exteriori alicui principi, qui cliam csl Dei minister?

Respondeo: Ratio diversitatis esi, quia in foro conscientiae confessorius esi merum insirumenium Dei, ita ul potius Deus per hominem iudicet, quam ipse homo; id quod apparet, lum ex eo, quod confessorius non potest pocnitenlcm omnino invitum cogere ad poenam subeundam; tum ex eo quod in confessione iudicatur etiam dc occultissimis criminibus, quae ad solius Dei cognitionem perlinent: at in foro exteriori homo est verus iudex, etiam ul homo, licet a Deo sil constitutus; el idcirco solum iudicat de manifestis, cl potest invitum prorsus cogere ad poenam.

Argumentum nonum. Ponlifex potest dare libellum repudii sponsae suae Ecclesiae per rcnunciationem; ut palet in Sexto, de Renuncial. cap. 1. ergo potest cliam Ecclesia dare libellum sponso suo pontifici, cl alium sibi eligere.

Respondeo primo: Negando conscqucntiammam ponlifex est supra Ecclesiam, non c converso. Unde etiam Dculer. 24. poterat vir dare libellum repudii uxori: at quod uxor posset dare libellum viro, nusquam legitur. Secundo dieu: Pontificem non posse renunciarc pontificatui sine consensu Ecclesiae; el proinde, si Ecclesia posset dare libellum repudii pontifici, non posset sine illius consensu: quando autem ipse consentiret, sponde abdicaret se, non cogeretur invitus.

CAPUT XXX.

Solvi'ur nrgunipnlum ultimum. el tractatur quaestio: An papa haereticus deponi possit

Argumentum decimum. Ponlifex in casu baerensis potest ab Ecclesia iudicari el deponi . ut patet dis;. 40. can. *Si papa* igitur subjectus est ponlifex humano iudicio, saltem in aliquo casu.

Respondeo: sunt dc hac re quinque opiniones. Pruna est Alberti Pigbii lib. 4. cap. 5 hierarch. Ecclcs. ubi contendit, papam non posse esse haercti'om, proinde ncc deponi in ullo casu . quae sententia probabilis eet, el defendi potest facit». ut posita suo loco ostendemus. Quia tamen non csl certa. c. communis opinio csl in contrarium, operae pretium erit videre, quid sil respondendum, st papa haereticus esse possit.

Est ergo secunda opinio , papam eo ipso quo in haeresim incidit, etiam interiorem lanium, esse extra Ecclesiam et depositum a Deo, quocirca ab Ecclesia posse iudicari, idesl, declarari depositum iurc divino, el deponi de facto, si adhuc recuset cedere. Haec est Joan, de Turrecremala lib. 4. par. 2. cap. 20. sed mihi non probatur. Nam iurisdictio datur quidem pontifici a Deo, sed hominum opera concurrente, nl palet, quia ab hominibus babelisle homo qui antea non erat papa, ul incipiat esse papa; igitur non aufertur a Deo nisi per hominem: al haereticus occultus non potest ab homine iudicari; ncc ipse sponte eam potestatem vult relinquere. Adde, quod fundamentum hujus opinionis csl, quod haeretici occulti sint extra Ecclesiam, quod esse falsum nos prolixè ostendimus in lib. 1. dc Eccl.

Tertia opinio est in allero extremo, nimirum, papam neque per haeresim occultam, neque per manifestam. esse depositum aut deponi posse. Hanc refert et refellit Turrccremata loc. not. el sane est opinio valde improbabilis. Primo, quoniam haereticum papam posse iudicari, expresse habetur can. *Si papa* disl. 40. et apud Innocentium serm. 2. dc consecr. ponlif. El quod majus est in VIII. synodo act. 7. recitantur acta concilii romani sub Hadriano, et in iis continebatur, Honorium papam jure videri anathematizatum, quia dc haeresi fuerat convictus, ob quam solam caussam licet minoribus iudicare majores. Ubi notandum est. quod etsi probabile sil, Honorium non fuisse haereticum, cl Hadrianum 11. papam deceptum ex corruptis exemplaribus VI. synodi. falso putasse Honorium fuisse haereticum: tamen non possumus negare, quin Hadrianus cum romano concilio, immo cl tota synodus VIII. generalis senserit. in caussa bacresis posse romanum pontificem iudicari. Adde . quod esset miserrima conditio Ecclesiae, si lupum manifeste grassanlcin, pro pastore agnoscere cogeretur.

Quarta opinio est Cajelani in tract, de auctor papae et cone. cap. 20. ct 21. ubi docet, papam haereticum manifestum non esse ipso facto depositum sed posse, ac debere deponi ab Ecclesia: quae sententia meo iudicio defendi non potest. Nam imprimis. quod haereticus manifestus ipso facto sil depositus, probatur auctoritate el ratione. Auctoritas est b. Pauli, qui in episl. ad Titum 3. jubet, haereticum post duas correptiones, idest. postquam manifeste apparet pertinax . vitari, et inlelligil ante omnem excommunicationem, et sententiam iudicis: ul ibidem scribit Hieronymus, ubi dicit, alios peccatores per scnleutiam excommunicationis excludi ab Ecclesia: haereticos aulcm per se discedere et praecidi a corpore Christi: al non potest vitari papa manens papa; quomodo enim vitabimus caput nostrum? quomodo recedemus a membro nobis conjuncto?

Ratio vero ct quidem certissima haec est. Non Christianus non potest ullo modo esse papa, ul Cajetanus fatetur in eod. lib. cap. 20. et ratio est, quia non pote>l esse caput id quod non est membrum; cl non est membrum Ecclesiae is qui non est Christianus: al haereticus manifestus non est Christianus, ul aperte docet Cyprianus lib. 4. episl.

2. Athanasius sor. 2. con. Arian. Augustinus lib. dcgn't. Christ, cap. 20. Hieronymus con. Lucifer, el alii; haereticus igitur manifestus papa esse non potest.

Respondet Cajclanus in Apol. pro tract, praedi* do cap. 25. cl in ipso tract, cap. 22. hnerelicutn non esse chrislidnum simpliciter, sed esse secundum quid : nam cum duo faciant chrisUanum, tides el character . haereticus amissa tide , adhuc adhaerçl aliquo modo Ecclesiae, el capax csl jurisdictionis : proinde adhuc csl papa, sed deponendus ; quia per haeresim est dispositus, dispositione ultima, ad non esse papam*, (pialis csl homo, non quidem mortuus , sed in extremis constitutus.

Al contra. Nam inprimis si ratione characteris haereticus maneret actu conjunctus cum Ecclesia, nunquam posset praecidi el separari aclu ab ea , quia character esi indelebilis : al omnes fatentur, quosdam posse praecidi de facto ab Ecclesia: igitur character non facil hominem haereticum, esse actu in Ecclesia, sed solum esse signum quod fuerit in Ecclesia,el quod debeal esse in Ecclesia.Quomodo character ovi impressus, quando illa errat in montibus, non facit eam esse in ovili , sed indicat cx quo ovili fugerit, el quo iterum compelli possil. Et conlirmalur ex b. Thoma, qui 3. par. q. 8. arlic. 3. dicit, cos qui fide carcni non esse unitos Christo actu, sed in potentia tantum: ubi loquitur de unione interna, non externa . quae sil per confessionem fidei.el visibilia sacramenta. Cum ergo character ad interna pertineat non ad externa secundum b. Thoiuam, solus character non unit actu hominem cum Christo.

Deinde. Vel Udes csl dispositio necessaria simpliciter ad hoc ut aliquis sit papa , vel tantum ad bene esse. Si primum; ergo ista dispositione sublata per contrariam quae est bacresis, mox papa desinit esse: neque enim potest forma conservari sine necessariis dispositionibus. Si scconduuuergo non potest deponi papa propter haeresim: nam alioquin deberet deponi cliam propter ignorantiam ct improbitatem et similia , quae lidlunl scientiam el probitatem, cl alias dispositiones necessarias ad bene esse papae.Et praeterea fatetur Cajet.in tract, praed. cap. 2G. ex defectu dispositionum non necessarium simpliciter, sed lanium ad bene esse papam non posse deponi.

Respondet Cajclanus. fidem esse dispositionem necessariam simpliciter,sed partialem,non lolalctn; el proinde fide remola, adhuc papam manere papam propter aliam pariem dispositionis, quae dicitur character, cl adhuc remanet.

Al contra. Vel totalis dispositio, quae esi character el fides, est necessaria simpliciter, vel non, sed suillcil partialis. Si primum ; ergo remota fide , non amplius remanet dispositio necessaria simpliciter, quia totalis eral necessaria simpliciter, el jam non est amplius totalis. Si secundum; ergo fides non requiritur nisi ad bene esse, el proinde propter ejus defectum papa deponi non potest. Deinde quae habent ultimam dispositionem ad interitum, paulo post desinunt esse sine alia vi externa , ut patet; igitur cl papa haereticus sine alia depositione per se desinit esse papa.

Denique sancti Patres concorditer docent , non solum haereticos esse extra Ecclesiam : sed cliam ipso facto carere omni jurisdictione el dignitale ecclesiastica. Cyprianus lib. 2. episl. G. Picinius. inquil.*omnes omnino haerclicos atque schismalitos nihil habere potestatis ac juris:* cl lib. 2. episl. 1. docet, haereticos ad Ecclesiam redeunies suscipiendos ul laicos, etsi anlrc in Ecclesia presbyteri, vel episcopi fuerint. Oplaius lib. 1. con. Parmen. docet, haereticos el schismaticos claves regni coelorum habere non posse , nec solvere aul ligare. Ambrosius lib. I.de pocnil. cap. 2. el \uguslinus in Enchir. cap. 05. Idem docet Hieronymus lib. con. Lucifer. Non *quod* Episcopi.inquil, esse *possunt qui haeretici fuerant, sed quod conslaret.eos, qui reciperentur.haereticos non fuisse.*

Coeleslmus papa 1. in episl. ad Jo.Antioch.qune habetur in concil. cphes. tom. 1. cap. 19. *Si quis. inquit, ab episcopo Nestorio aut ab aliis qui eum sequuntur, ex quo talia praedicare coeperunt , vel excommunicatus vel exutus est, seu antistitis scii cleri dignitale. hunc in nostra communione el durasse et durare manifestum est. nec judicamus eum remotum: quia non poterat quemquam ejus remove sententia, qhi se jam praebuerat ipse removendum.* El in epistol. ad der. conslnnlinopol. *Sedis, inquit, nostrae sanxit auctoritas, nullum sive episcopum, sive clericum seu professione aliqua chrisiianum, qui a ftestorio vel ejus similibus, ex quo talia praedicare coeperunt, vel loco suo, vel communione delecti sunt, vel dejectum.vcl excommunicatum videri:quia neminem dejicere tel remove poterat, qui praedicans talia titubavit.* Idem repolit et confirmat Nicolaus 1. in episl. ad MichiieI. Denique etiam d. Thomas 2. 2. q. 39. ari. 3. docet, schismaticos mox perdere omnem jurisdictionem, cl irrita esse , si quae cx jurisdictione agere conenlur.

Neque valet quod quidam respondent: istos Patres loqui secundum antiqua jura; nunc aulcm cx decreto concilii conslanlicnsis non amittere jurisdictionem, nisi nominlim excommunicatos, el percussores clericorum. Hoc. inquam, nihil valet.*nam Paires il(i cum dicunt haereticos amittere jurisdictionem,non allegant ulla jura humana, quae cliam forte tunc nulla exstabant de hac re: sed argumentantur ex natura bacresis. Concilium autem conslanliensc non loquitur nisi de excommunicatis . idesl, de his qui per sententiam Ecclesiae amiserunt jurisdictionem: haeretici autem etiam ante excommunicationem sunt extra Ecclesiam, et privati omni jurisdictione, sunt enim proprio judicio condemnati, ut docet apostolus ad Titum 3. hoc est. praecisi a corpore Ecclesiae sine excommunicatione. ut Hieronymus exponit.

Deinde quod secundo Cajclanus dicit, posse papam haereticum ab Ecclesia deponi vero cl ex auctoritate, non minus videtur falsum.quam primum. Nam si Ecclesia invitum papam deponit; certe est supra papam.cujus oppositum in illo tractalu idem Cajclanus defendit. Sed respondet ipse: Ecclesiam ex eo quod papam deponit, non habere auctoritatem in papam, sed solum in illam conjunctionem personae cum pontificatu: ut enim Ecclesia po-

est coniungere pontificatum cum tali persona, et tamen non dicitur propterea esse supra pontificem: illa potest separare pontificatum a tali persona in casu iurisdictionis. et tamen non dicitur esse supra pontificem.

At contra. Nam primo, ex eo quod papa deponit episcopos, deducunt, papam esse supra episcopos. et tamen papa deponens episcopum non destruit episcopatum. sed solum separat ab illa persona. Sicut cuncto deponi invitum a pontificatu sine diuturno est poena; igitur Ecclesia invitum papam deponens, sine dubio ipsum punit: alio punire (et tamen) superioris et iudicis. Tertio, quia secundum Cajetanum et ceteros Thomistas, re idem sunt totum et partes simul sumptae: igitur qui habet auctoritatem in partibus simul sumptis, ita ut eas separare potest. habet etiam in ipsum totum, quod ex partibus illis consurgit.

Aequale valuit Cuiusmodi exemplum de electoribus, qui nunc habent potestatem applicandi pontificatum certe personae, ei tamen non habent potestatem in papam. Nam dum res illi. actio exercetur circa materiam rei futurae, non circa compositum quod nondum est: alio dum res destruitur. exercetur circa compositum, vel potest in rebus naturalibus. Itaque cardinales dum pontificem creant, exercent suam auctoritatem, non supra pontificem quia nondum est. sed circa materiam. id est. circa personam quam per electionem quodammodo disponunt. ut a Deo pontificatus formam recipiat: at si pontificem deponerent, necessario exercerent auctoritatem supra compositum. id est, supra personam pontificia dignitate praeditam, id est, supra pontificem.

Est ergo quinta opinio vera, papam haereticum manifestum per se desinere esse papam et caput, sicut per se desinit esse christianissimus et membrum corporis Ecclesiae: quare ab Ecclesia posse eum iudicari et puniri. Haec est sententia omnium veterum Patrum, qui docent, haereticos manifestos mox amittere omnem iurisdictionem, et nominatim Cypriani lib. 4. epistolae 2. ubi sic loquitur de Novatiano. qui fuit papa in schismate cum Cornelio: *Episcopatum*. inquit, tenere non posset. etsi *episcopus primus factus, a coepiscoporum suorum corpore fuit ab Ecclesiae unitate discederet*. Ibi dicit Novationum, alii verus alii legitimus papa IIII. scilicet. tamen eo ipso casurum fuisse a pontificatu. si se ab Ecclesia separaret.

Eadem est sententia doctissimorum recentiorum ut Jo. Driedonis, qui lib. 4. de Scriptis, et dogmatibus. Ectlo. cap. 2. par. 2. sententia 2. ducet, eos tantum, qui ab Ecclesia separari, qui vel ejiciuntur, ut excommunicati. vel per se discedunt et oppugnant Ecclesiam, ut haeretici et schismatici. Et sententia seplinu dicit, in iis. qui ab Ecclesia discesserunt, nullam potestatem remanere spiritualem potestatem suam. et sic. qui sunt de Ecclesia, idem Melchior Caietanus quod lib. 4. de loc. cap. 2. docet. haereticos non habere potestatem in Ecclesia, nec membra, et caput. et sic. qui puniunt. 12. dicit, non posse vel cogitatione intromitti. vel aliquis scilicet caput et papa. qui est membrum neque pars. Et ibidem disertis verbis doctor. haereticos occultos adhuc esse de Ecclesia vel partibus. de membris, utique adeo papam

haereticum occultum adhuc esse papam. Eadem est aliorum etiam, quos citavimus in lib. 1. de Ecclesia.

Fundamentum hujus sententiae est, quoniam haereticus manifestus nullo modo est membrum Ecclesiae, id est, neque animo neque corpore, sive neque unione interna. neque externa. Nam catholici etiam mali sunt uniti et sunt membra. animo per fidem, corpore per confessionem fidei, et visibilibus sacramentorum participationem: haeretici occulti. sunt uniti et sunt membra. solum externa unione. sicut contra, boni catechumeni sunt de Ecclesia, in interna unione tantum, non aulem externa: haeretici manifesti nullo modo, vel jam probatum est.

CAPIT XXXI.

Idem probatur ex nominibus, quae romano pontifici tribui solent.

Argumentum postremum sumitur ex nominibus episcopi romani, quae sunt quindecim, Papa, Pater Patrum. Christianorum Pontifex. Summus Sacerdos. Princeps Sacerdotum, Vicarius Christi. Caput Corporis Ecclesiae. Fundamentum aedificii Ecclesiae, Pastor ovilis Domini, Pater et Doctor omnium fidelium, Hector domus Dei, Custos vineae Dei. Sponsus Ecclesiae, Apostolicae Sedis Praesul, Episcopus universalis. Ex quibus omnibus et singulis aperte colligitur ejus primatus.

Primum ergo et communissimum, aliquod antiquissimum episcopi romani nomen est Papa. Nam beatus Ignatius in epistola ad Mariam Zaratensem scribens: *Cum esses, inquit, Romae apud papam Linum es*. Est aulem papa seu papas apud Gracos vox, qua blandientes vel balbutientes pueruli parentes suos appellare solebant, vel apparet ex Philemone comico apud Athenaeum lib. 8. ubi legimus: *γὰρ ἰλτχτῆ*. et Homer. Odiss. lib. 6. ubi filia dicit patri, *zazza φίλε*; apud Latinos veteres similiter patrem vel avum, id est, patrem patris significabat. Juvenalis Satyra 6.

*Mordeat ante aliquis quidquid porrexerit illa
Quae peperit, timidus praegustet pocula Pappas.*

Item Ausonius ad nepotem suum:

*Pappos, aviasque trementes.
Anteierunt patribus seri nova cura nepotes.*

Hinc ergo ecclesiastici patrem spirituales blandito illo vocabulo papam appellare coeperunt.

Quamvis aulem nomen hoc tribuatur a veteribus interdum cuilibet episcopo; nam Hieronymus in omnibus epistolis ad Augustinum, eum papam appellat. sicut etiam nunc cuilibet sacerdos dicitur pater: nihilominus tamen, tribus modis ex hoc nomine colligitur episcopi romani primatus. Primo, quia per antonomasiam, cum absolute pronuntiat papa, ipse solus intelligitur. Ut patet ex consuetudine. act. 16. ubi legimus: *Beatissimus et apostolicus vir papa hoc nobis praecipit*. Nec additur Leo, aut romanus. aut urbis Romae aut aliquid,

aliud. Secundo, quia solus ipse totius Ecclesiae dicitur papa, ul patet ex codein conc.chulced.acl.1G. ubi Leo vocatur universalis Ecclesiae papa : el cx Liberali Brvlar. cap. 22. ubi legimus, nullum esse papam super Ecclesiam mundi lotius, nisi romanum pontificem. Tertio, ex eo quod episcopus romanus a toto mundo cl a generalibus conciliis vocatur pater sive papa : ipse vero neminem vocat papam vel patrem, sed omnes filios vel fratres, ul patet cx episl. ad conc. 2. apud Theodorclum lib.5.cap. 10. el ex episl. conc. chalced. ad Leonem.

Secundum nomen csl Pater Palnn ; quod tribuitur Damaso pontifici a Slephuno archiepiscopo carthagincnsi, in episl. ad ipsum Damasum, quam scripsit nomine trium conciliorum Africae: Beatissimo *Domino, ct aposlolico culmine sublimato* s. Patri Patrum, *Damaso papae etc.* Nec ulli alteri unquam hoc nomen communicatum Tegimus.

Tertium est: Pontifex Christianorum, apud Eusebium in Chron. anni 44.

Quartum csl ; Summus Pontifex, quod in ead. episl. Slephani legimus , sic enim sequitur : *El summo omnium praesulum pontifici.* Quo etiam titulo utitur Gregorius lib. Leap. 4. Dialog, b. Ansehnus in praefal. lib. de incarn. Verbi ad Urbanum papain: el b. Berqardus in omnibus epistolis ad romanos pontifices. Hieronymus in praefal. evaug. ad Damas. *Tu, inquil. qui summus sacerdos es.* El in VI. synodo act. 18. in serin, acclamat. lotum concilium vocal Agallioncm sanctissimum patrem nostrum cl summum papam.

Quintum est; Princeps Sacrdolum, de hoc legimus in episl. Valentiani ad Theodos, quae habetur ante concilium chalcedonense in tom. I. conciliorum : *Beatissimus rom. urbis episcopus, cui principatum sacerdotis super omnes antiquitas contulit etc.* El apud Prosperum lib. 2. de vocatione gentium, cap. G. *Roma propter sacerdotii principatum, amplior facta est arce religionis , quam solio potestatis.*

Al objicit Calvinus lib. 1. Instil, cap. 7. § 3. concilium cartilagineuse 111. can. 2G. ubi velatur, ne quis princeps sacerdotum . aut summus sacerdos dicatur, sed solum primae sedis episcopus, Ilcspondeo : Concilium statuissc solum de episcopis Africae, inter quos nulli erant primates aequales, ne ullus eorum summus sacerdos, aut princeps aliorum diceretur: nec enim concilium hoc provinciale romanum pontificem. aul aliarum provinciarum episcopos obligare poterat, linque Gregorius, Anselrnus, Bernardus, el ipsa II. synodus, non obstante isto canone, romanum episcopum summum pontificem vocaverunt.

Sextum est; Vicarius Christi, quo titulo utitur s. lternardus lib. 2. de Consider, ct concilium lugdimense sub Gregorio X. ul habetur in Sexto, tit. de elect, cap. Ubi periculum.

Septimum est; Caput Ecclesiae, quo utilur concilium chalcedonense in episl. ad Leonem. *Quibus tu velu! membris caput praeeras,* et act. 1. ejusdem concilii, dicitur Ecclesia romana caput omnium Ecclesiarum.

It objicit Calvinus lib. 4. Instil, cap. 7. §21. s. Gregorium. qui lib. 4. cap. 28. ad Joan, episc.

constantinop. *Petrus, inquit, primu n membrum sanctae et universalis Ecclesiae est. Paulus, ,L - drens. Jacobus, quid aliud quam singularium plebium sunt capita ? omnes tamen sub uno rapite membra Ecclesiae sunt.* I bi Gregorius reprehendit Joanncm, qui se caput lotius Ecclesiae facere volebat, el utitur hoc argumento. Quia nec Petrus. nec ullus alius apostolus caput fuit tolius Ecclesiae. sed solum capila-fuerunt singularium Ecclesiarum. ei membra Ecclesiae universalis.

Respondeo: Aliquem esse caput lotius Ecclesiae, dupliciter intelligi potest. Uno modo, ut ita sil ca* put, ul ipse solus sit caput, el princeps, el caeleri omnes inferiores non suit capita, nec principes. sed solum ejus vicarii. Allero modo, ul ipse quidem sil caput, sed generale, ita ul non tollat inferiora particularia el vera capita: quomodo caussae universales non tollunt particulares: ct quomodo in exercitu imperator non tollit particulares duces legionum et cOhorlium.

Et quidem primo modo, solus Christus esi caput omnium Ecclesiarum: siquidem comparari ad Christum. omnes sunt vicarii el administri: nce. ullus dici potesl collega pjtis. vel coepiscopus: «I Petrus hoc modo non esi caput, nisi romanac Ecclesiae particularis; solum enim hujus Ecclesiae est particularis el solus episcopus et caput: caelerorum autem particularia capita sunt ipsarum episcopi, qui sunt veri principes, el Petri. non vicarii, sed collegae el coepiscopi. cl d. hac significatione agit hoc loco b. Gregorius. Micro modo Petrus fuit, cl nunc est romanus pontifex vere caput omnium Ecclesiarum, nt ipse idem Gregorius his verbis docet lib. 11. episl. 12. *Aposlolicae. sedis rover ntia. nullius praesumptione turbetur: tunc enin membrorum status integer perseverat. si caput fuiei nulla pulset injuria.* Et episl. 54. *Sedes apostolica omnium Ecclesiarum caput est.* Idem quoque habet in explicat. 4. ps dmi poenitenliahs.

Octavum csl; Fundamentum: Hieronymus in episl. I. ad Damas, de nom. bypOSt. *Super hanc petram aedificatam Ecclesiam* scio. Ubi Damasum petram Ecclesiae vocat.

Nonum est: Pastor Ovilis Dominici, Ambrosius episl.81. ad Siricium papam: *Recognovimus literis sanctitatis tuae, boni pastoris excubias, quam fideliter tibi commissam januam serves, el pia sollicitudine Christi ovile custodias.*

Decimum est: Hector Domus Dei: tmbrosius in 1. Timot. 3. *Domus Dei csl Ecclesia, cujus hodie rector est Damasus.*

Undecimum est: Custos Vineae: Concilium chalced. in episl. ad Leonem: *Insuper contra ipsum, cui vineae custodia a Salvatore commissa est, idesl. contra tuam apostolicam sanctitatem, extendit insaniam.*

Duodecimum est: Pater el Doctor omnium Christianorum. Ita habemus in conc. florent, sess. ult. qua ratione etiam romana Ecclesia vocatur mater cl magistra omnium Ecclesiarum, ul habemus in conc. laleran. sub Innoccnlio III. cap. 5.

Decimumterlium est: Sponsus Ecclesiae. Sic appellatur papa in conc. lugdun. generali, ul habetur cap. Ubi periculum, de elect, in Sexto.

Sed obijciunt aliqui b. Bernardum, qui in epist. 237. njonel Eugemum papam, nc se Ecclesiae sponsum existimet sed sponsi amicum, el quod absurdum videtur, ul vicanus regis reginae sponsus dicatur.

Respondeo: Sicut papa dicilur capul, rector, pastor Ecclesiae loco Chrisli; ila elia in dicitur sponsus loco Chrisli, sive ul Chrisli vicarius et minister. Vani verus cl principalis sponsus Christus esl, ul dicilur Joan. 3. ipse enim Ecclesiam spiritu suo foecundat, cl ejus solius semine (quod esl verbum Dei) nascuntur (ilii: Pontifices iustitiam dicuntur sponsi, quia cooperantur extrinsecus in generallono (iliorum, lauquam ministri Verbi exsacramentorum. et filios non sibi, sed Christo generant. Bernardus ergo solum admonere intendit pontificem, ne sc principalem sponsum arbitretur: el quamquam absurdum esl in carnali generatione, regem juvari a vicario, el unam dici mullorum sponsam, lamen in spirituali non esl absurdum.

Decimumquarum csl: Apostolicae Sedis Praesul. Esl aulem observandum, interdum ab antiquis vocari sedes apostolicas, non solum romanam, sed etiam antiochenam, hierosolymitanam, ephesinam, et alius, quas apostoli fundaverunt, cl in quibus tanquam episcopi sederunt, ul patet ex Tertulliano lib. de pruescript. ex Augustino epist. 162. et aliis.

Sed in tribus excellit romanus pontifex quantum ad hoc nomen. Primo, quia cum dicilur absolute sedes apostolica, el non additur antiochea. vel ephesina, vel romana etc. semper intelligitur romana, quae per antonomasiam dicilur apostolica; ul patet ex Augustino epist. 106. *Missae sunt*, inquit Augustinus, *de hac re ex duobus conciliis carthaginensi et mileritano relationes ad apostolicam sedem*. Non addit romanam, cl lamen eam vult intelligi, siquidem relationes illas ad Innocentium papam missus fuisse, constat ex epist. 100. cl 92. ejusdem Augustini: similia exempla passim occurrunt.

Secundo: Quia romanus pontifex, non solum dicilur sedem apostolicam tenere . ul antiochicus et ephesinus, sed etiam principatum apostolicae sedis, ul patet ex Augustino epist. 162.

Tertio: Quia romanus pontifex, non lanium dicilur praesul apostolicae sedis, ul antiochenus et quidam alii, sed etiam munus ejus dicilur apostolicum, ut patet ex cone, chaired, act. 1. ubi legimus. vicarios Iconis dixisse: *Praecipere dignatus est ejus apostolatus, ul Dioscorus non sedeat in concilio*. Item Honorius imperator, in epist. ad Bonifacium. *Primum petimus*, inquit, *ul quotidianis orationibus apostolatus tuus studium. ac votum suum circa salutem. atque imperium nostrum dirigetur intendere*. Hem epist. episc. Galliae, quo csl in epist. Leonis 51. *Det*. inquit, *apostolatus vester nostrae veniam tarditati* Denique in epist. Bernardi 190. ad Innocentium, legimus: *Oportet ad vestrum referri apostolicum pericula quaeque el scandala, emergentia in regno Dei etc*. Quod nomen de nullo alio legimus, quam de romano pontifice.

Ex quo deducitur; Antiochenum et ephesinum, cl similes, fuisse quidem episcopus apostolicarum

sedium, idest. carum in quibus apostoli sederunt: sed non successisse apostolis in apostolicum ullo modo: nulloquin etiam ipsorum dignitas diceretur apostolica. At romanum pontificem esse episcopum apostolicae sedis, cl succedere aliquo modo in apostolicum, idest, in cura totius orbis terrae, quae erat pars quaedam apostolica, el propterea apostolicum vocari ipsius gradum. Ex quo soluta manet objectio quaedam Nili, qui in suo lib. de prini, papae ex eo probare nititur, romanum pontificem non habere primatum in alios episcopos, quod antiochenus etiam, el ephesinus, el hierosolymitanus episcopi thronos apostolicos habere legantur.

Decimumquintum esl: Episcopus Universalis. In cone, chaired, ad. 3. leguntur tres epistolae diversorum Graecorum ad Leonem papam . quae omnes ita incipiunt: *Sanctissimo et beatissimo universali archiepiscopo et patriarche te magnae Honorae Leoni*. Ex quibus verbis tria mendacia haereticorum refelluntur. Unum esl Lutheri lib. de potestate, papae, ubi cum dixisset. Gregorium recusasse nomen universalis, subjungit: *Quod*, inquit. *de nomine summi et sanctissimi dixisset?* Itaque significat Lutherus, tempore Gregorii nondum fuisse auditum nomen sanctissimi et summi: in quo incredibile imperitia, aut malitia Lutheri detegitur: nam, sanctissimum papam romanum munes velles appellari, cl locus jam citatus aperte obstruit os Lutheri.

Quid, quod in aci. 2. ejusdem concilii, Chalcedonensis. Aelius episcopus Nicopolis s. Leonem dominum nostrum, el sanctissimum papam vocat? Quo titulo, nullus alius buerelicis nostri temporis magis displicet; cum lamen is non displicuerit olim universo concilio. el senatui, ac iudicibus, quibus audientibus Aelius dixit: *Quoniam nunc Domini nostri, cl sanctissimi papae Ieda est epistola etc*. Numine summi utitur Gregorius ipse, ul supra notavimus, in lib. 1. Dialogi, cap. 4. et universum concilium Chalcedonense in epist. ad Leonem *summitas* Ieda Leoni pontifici dicit.

Alterum esl Magdeburgensium. qui Cent. 6. cap. 7. colum. 439. dicunt, romanum pontificem creatum fuisse patriarcham a Justino imperatore anno 520. At si ita esl. quomodo in concilio Chalcedonensi, quod celebratum est anno 454. frequentissime vocatur Leo universalis patriarcha?

Tertium est Calvinus, qui hb. 4. Inst. cap. 7. § 4. referi verba b. Gregorii. qui lib. 4. epist. 32. cl alibi noster, in praedecessoribus suis in concilio Chalcedonensi nomen universalis: et mox subiungit: *Hoc nomen habet veri speciem: nec enim tale quidpiam in adis ejus concilii legitur*. At sane impudens esl hoc mendacium: etsi enim concilium nihil de hac re decrevit: tamen salis constat. nomen hoc tribui romano pontifici non displicuisse concilio: cum aci. 3. saepissime hoc nomine appelletur Leo pontifex, et nemo in concilio lalcin appellationem reprehenderit.

Sed objicit idem Calvinus contra hoc nomen verba Gregorii, qui lib. 4. epist. 32. et aliis in lucis nullis saepissime repetit. nomen episcopi universalis esse protanum, sacrilegum. Antichristum prae-nuncium: el ideo neminem ex suis praedecessori-

bus illo unquam uti voluisse. Objiciunt etiam Illyricus in lib. de hist. conc. G. carthagin. et Lullus lib. de pol. papae, canonem concilii africani citatum a Gratiano dist. 99. can. Primae sedis, ubi legimus: *(niversalis aulem, nec romanus pontifex appelletur.*

Respondeo: Duobus modis posse intelligi nomen universalis episcopi. Uno modo, ut ille qui dicitur universalis intelligatur esse solus episcopus omnium urbium Christianarum, ita ulcaceri non sine episcopi, sed vicarii tantum illius, qui dicitur episcopus universalis: et hoc modo nomen hoc, est vere profanum, sacrilegum et antichristianum; et de hac significatione loquitur Gregorius, ut patet ex ratione, quantum reddit: Sic enim ait lib. 4. epist. 34. ad Constant. *Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectis omnibus, praedictus frater, et coepiscopus meus solus conetur appellari episcopus.* Et lib. 4. epist. 36. ad Eulog. *Si unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen caeteris derogatur.* Et lib. 7. epist. 69. ad Euseb. *Si unus universalis est, restat ut vos episcopi non silis.* Altero modo . dici potest episcopus universalis, qui habet curam totius Ecclesiae, sed generalem; ita ut non excludat particulares episcopos. Et hoc modo, nomen hoc posse tribui romano pontifici ex mente Gregorii, probatur.

Primo: Quia fuit Gregorius lib. 4. epist. 32. et alius seq. tribulum nomen universalis episcopi romano pontifici in concilio calcedonensi, quod sancium et catholicum fuisse idem Gregorius passim docet; existimavit igitur d. Gregorius in aliquo sensu licet nomen romano pontifici convenire. Secundo: Quia idem Gregorius hb. 4. epist. 32. asserit, Petro totius Ecclesiae curam esse commissam a Domino, quod est idem ac si diceret, Petrum episcopum universalem esse a Christo constitutum.

Tertio: Quia et si romani pontifices, ut Gregorius recte dicit, non se vocaverunt unquam universales episcopos; tamen saepe se vocaverunt episcopos Ecclesiae universalis, ut patet ex epist. 2. Sixti I. ex 1. Victoris I. ex 2. Pontiani, ex 2. Stephani I. ex 54. 62. et 65. Leonis I. Quae testimonia sine dubio Gregorius legerat, nec ignorabat idem esse quoad sensum, episcopum Ecclesiae universalis et episcopum universalem.

Sed dices. Si hoc nomen, bonum sensum habere potest, quare Gregorius absolute pronunciat, contra superbum, sacrilegum, profanum, et absolute velat usum illius?

Respondeo: Duabus de causis: primo, ad cautelam; sicut etiam nomen, Chnolocos, bonum sensum habet; et tamen Pares vetuerunt usum illius nominis, ne videlicet sub illo nomine laeresis Persiani, qui Matrem Christi matrem, sed non Dei matrem appellabat. Secundo, quia quaestio tunc erat: an Joanni constantinopolitano episcopo hoc nomen concedi posset. non aulem an concedi posset romano pontifici: quoniam igitur Iuani illi in nullo sensu conveniebat nomen universalis, et tamen illud sibi usurpabat; ideo simpliciter et absolute Gregorius pronunciat, hoc nomen esse profanum, et sacrilegum, nimirum quatenus tribuitur episcopo constantinopolitano: et nihilominus etiam ipse illud recusavit, quamvis sibi in aliquo sensu conveniret, ad melius et facilius comprimendam superbiam episcoporum constantinopolitantum. Ex his manet solutio in argumentum Calvinii.

Ad alterum Lullus et Illyrici dico: eos non advertisse, verba illa non esse concilii africani. sed Gratiani, qui postquam recitaverat canonem concilii africani. quo prohibetur episcopis primae sedis dici princeps sacerdotum, addit de suo: *Universalis autem nec romanus pontifex dicitur.* Quae verba quia Gratiani sunt. non habent auctoritatem: et praeterea intelligi possunt eo modo, quo verba b. Gregorii.

Est aulem hoc loco observatione dignum, quantum fuerit et sit etiam hoc tempore Graecorum pertinacia et superbia . et quam severo a Deo punita fuerit. Nam cum sedem episcopi constantinopolitani, quae per annos amplius 300. in ea sedes primaria, nullum locum habuerat, non solum ad patriarchatum evehere, et sedi alexandrinae atque antiochenae praeferre. sed etiam romanam aequare, et universalem facere voluerint, nec potuerint ad sanitatem reduci censuris Pelagii II. et aliorum pontificum (saepius enim pro hac causa excommunicati fuerunt, ut scribit Leo IX. in epist. ad Mide.), nec etiam humilitate b. Gregorii. qui, ut scribit Joannes Diaconus in eius vita hb. 2. cap. t. hac de causa se non archiepiscopum, nec patriarcham, sed episcopum ac servum servorum Dei scribere coepit, nec edicto Phocae imperatoris, de quo supra diximus. Tandem, iudicante Deo de coelo, traditi sunt Graeci eum suo universali patriarcha in manus Turcarum, quod eis evenit primum praedixerat s. Brigilla lib. 7. cap. 9. Revelat, nec non Nicolaus papa V. ut refert Gennadius Scholarius in hb. pro cunc. lior. cap. 7. § 12.

LIBER TERTIUS

DE SUMMO PONTIFICE

CAPUT PRIMUM.

Proponitur disputatio de Antichristo.

Demonstravimus hactenus, romanum pontificem Petro succedere in summo lotius Ecclesiae principatu. Restat ut videamus, num aliquo tempore romanus pontifex ab isto gradu exciderit: id enim adversarii contendunt, non esse hoc tempore Romae verum episcopum, quidquid antea fuerit. Et quidem Nilus ad finem libelli sui contra primum romani pontificis ila loquitur: *Sed summa caputque mei sermonis illusit. donec papa in Ecclesia convenientem, coelestem, olimque institutum ordinem servat: donec veritatem coelestem tenet ac tuetur; et donec Christus summo veroque Ecclesiae domino et capiti adhaeret, facile patiar, eum et caput Ecclesiae esse et summum sacerdotem, et Petri, vel etiam si libet, omnium apostolorum successorem esse, omnes ei obedire, ac nihilo id quod ad ejus honorem perlinet diminui: sed si a veritate discessit, nec ad eam redire vult, merito pro damnato rejectoque haberi debet.* Haec ille.

Sed debuisset ostendere, in quos errores inciderint romani pontifices, et quando, et a quibus damnati fuerint: scimus enim in concilio generali Lateranensi sub Innocentio III. et Lugdunensi sub Gregorio X. et Florentino sub Eugenio IV. Graecos erroris convictos ad fidem Latinorum rediisse, ac deinde ad vomitum suum semper esse reversos, id propterea a Deo gravissime punitos: Latinos autem ad fidem Graecorum venisse nusquam legimus. Aec ullum proferri potest ecclesiasticum iudicium contra Latinos, vel nos proferimus multa contra Graecos.

Jam vero Calvinus lib. 1. Inst. cap. 7. § 23. *Sint*, inquit, tern illa *omnia, quae tamen illis jam extorsimus*, Perum voce *Christi constitutum fui-se* unuerrac *Ecclesiae caput, ipsumque honorem sibi collatum in romana serte deposuisse, id ve-*

teris Ecclesiae auctoritate fuisse sancitum, longo usu confirmatum, romano pontifici summam potestatem fuisse semper ab omnibus debitam, ipsumque fuisse omnium et caussarum et hominum iudicem, nullius iudicio subiectum fuisse; habeant etiam plura si velint. Respondeo tamen uno verbo, nihil istorum valere, nisi Romae sit Ecclesia et episcopus. Et infra, § 24. *Ilunc modum mihi solvant romanenses: nego ipsorum pontificem esse episcoporum principem, cum non sit episcopus.* Et infra: *Fuerit sane olim Roma omnium Ecclesiarum mater: verum ex quo Anlichristi sedes fieri coepit, desiit esse id quod erat.* Et infra § 27. *Videmur nonnullis nimis maledici ac petulantes, etiam romanum pontificem Vocamus Anlichristum: sed qui hoc sentiunt non intelligunt, se Paulum immodestiae insimulare, post quem nos loquimur, immo ex cujus ore sic loquimur.* Ac ne quis objiciat nos Pauli verba, quae alio pertineant, perperam torquere in romanum pontificem, breviter ostendam, non aliter quam de papatu intelligi posse. Haec ille.

Similia docent omnes haeretici hujus temporis; ac praecipue Lutherus in supputat, lemp. et in assert. art. 28. et 36. et alibi passim. Item Magdeburgenses Centur. 1. lib. 2. cap. eoi. 431. et sequ. et in omnibus seq. Concil. cap. 4. 7. et 10. Illyricus in lib. de prim. David. Chyiraeus in cap. 9. et 13. Apocal. Hem Wolfgangus Musculus in loc. commun, tit. de Eccles. Theodorus Beza in Com. 2. Thessal. 2. Theodorus Bibliandcrin Chron. tabui. 10. II. 12. 13. et 14. Henricus Pantaloen in Chronol. Henricus Bullingcnis praefat. in suas hom. ad Apocal. et ante hos omnes Joannes Wiclcf art. 30. inter eos qui damnantur in concilio constanliensi, sess. 8. pontificem esse Anlichristum pronunclavit.

Uti igitur quaestio haec diligenter explicetur, novem capita tractanda erunt. Primum de ipso nomine Anlichristi. 2. An Anlichristus sit unus homo, an genus hominum. 3. De tempore adventus et mortis

ejus. 4. De nomine ejus proprio. 5. Ex qua Renie nam-
M-ilurus sil, el a quibus praecipue suscipiendus. 6.
Ubi sodom sunm fixurus. 7. De doctrina el moribus
ejus. 8. De miraculis ejus. 9. De regno et praeliis
ejus. Ex his enim omnibus clarissime apparebit,
quanta impudentia haeretici ponillicem romanum
Anlichristuin faciunt, quibus addemus caput, quo
probabimus. Ilomanum pontificem non solum non
esse Anlichristuin, sed nec ullo modo desiisse esse
episcopum cl pastorem lolius Ecclesiae, ut nihil re-
marie it non dilutum ex objectionibus Calvinii.

Quod ad primum allinet, aliqui ex adversariis do-
cent, nomen Anlichristi proprie significare Chrisli
vicarium: ac proinde papam qui se Chrisli vicarium
asserit, ipsum esse Anlichristuin. Ila docet Woltgan-
gus Musculos m loc. cap. de pol. minislr. el pro-
bat, quia illa vox αντι significat vice: unde Αντι-
•/f.go; esl vice C/instf/sicul Α'vτι πατηγά» signilical
eum, qui pro duce se obtrudit, idest, qui vicarius
ducis vult haberi. Magdcburgenses cliam Cenlur.
1. lib. 2. cap. 4. col. 535. docent, papam ideo ve-
rum esse Aniichrislum, quia se Chrisli vicarium
facit.

At sine dubio falluntur, vel fallere conantur. No-
men enim Anlichristi non potest ullo modo signifi-
care vicarium Chrisli, sed solum aliquem Christo
contrarium, et contrarium non quomodocumque,
sed ila, ut cum eo dc sede et dignitate Christi cer-
tet, idest, qui sil emulus Chrisli. el velil haberi
Christus, dejeelo eo qui vere esl Christus.

Hanc esse hujus nominis significationem, proba-
tur tripliciter. Primo, quia apud Graecos illa vox
αντι. proprie significat oppositionem, el quoniam
opponi dicuntur non solum ea quae pugnant inter
se: sed cliam ea, quae aequipullent, inde facium
est, ul αντι in compositione interdum significet con-
trarietatem. interdum acquivalenliam. nunquam au-
tem subordiinalionem. nl palet in exemplis omnium
tolium nominum, αντιπαλο, significat aemulum in
luctu; αντιδοτον, contrarium remedium, αντιφρασι,
contrariam loquutionem; αντι ποφο, aequivalen-
tem, αντι&εο, aequalem Deo: αντιχεφ, est pollex,
quia e regione opponitur, el aequiudet loti reliquae
manui, et sic de caeleris. Vicarius autem non si-
gnificat oppositionem, sed subordinationem ad ali-
ud: cl ideo non polesl exprimi per vocem αντι.

Porro illud αντι &ατηγά non significat vicarium
ducis, sed ordinarie contrarium ducem: sicut αν-
τι πατιύομαι: esl bellum infero, cl interdum eum
qui csl loco ducis, non ul illi subjectus, sed ul ae-
qualis; quomodo apud Latinos propraetor, vel pro-
consul non significat vicarium praetoris, vel consu-
lis. sed cum qui csl in aliqua provincia, id quod est
praetor, vel consul in urbe: ct in hoc deceptus est
Musculus; quia enim legit apud Budacum αντι πα-
τηγο significaro propraetorem, putavit ipse, signi-
ficare vicarium praetoris, quod est falsum.

Secundo idem probatur cx Scriptura. Nam etiam-
si hoc nomon esset ex sc ambiguum, lamcn ul in
Scriptura accipitur non csl ambiguum, cl nostra
quacslio non debet esse de voce Α'vτιχηρι o abso-
lute, sed ul in Scripturis accipitur: porrô in Scri-
pturis Antichrislus dicilur is, qui extollitur super
omne, quod dicilur Detis.. 2. ad Thessal. 2. quod

certe non csl esse vicarium. sed hostem Chrisli ven-
Dei. El I. Jo. 2. Antichrislus dicilur esse is. qui ne-
gal Jesum esse Christum, idest. qui negat Jesum
esse Chrislum. ul seipsum pro Chrislo venditet. Et
Mallii. 24. Antichrislus dicilur affirmaturus, sc i-
psum esse Chrislum. quod sane non esl vicarii sed
aemuli.

Denique tertio, ex omnibus auctoribus qui de An-
tichristo scripserunt, el ex communi sensu omni-
um chrislianorum, qui per Aniichrislum intelligunt
eximium quemdam Pseudochrislum. Quomodo eli-
am exponit liane vocem ex veteribus Graecis. Da-
masenus lib. 4. de Eid. cap. 28. el eodem modo
exponit Hieronymus ex Latinis, qui lamcn eliam
graccae linguae perillissimus fuit, quaesi. 2. ad Al-
gasiam.

Denique, similiter exponit in suo Thesauro lin-
guae graccae Ilcncricus Stephaniis, qui tamen unus
est de numero haeticorum genevensium. Hinc ha-
bemus argumentum primum contra adversarios.
Nam cum Anlichristi nomen significet hostem el ae-
mulum Chrisli. el romanus pontifex se Chrisli Li-
mulum. el Christo subjectum in omnibus fateatur,
non aulcm Chrislum se ullo modo esse dicat, ne-
que illi se parem faciat; manifestum esl, eum non
esae Aniichrislum.

CAPUT II.

*Aniichrislum certum quemdam
hominem futurum.*

Jam quod ad secundum allinet, nos cum adver-
sariis in uno convenimus, in allero discrepamus.
Convenimus in eo. quod sicut nomen Chrisli acci-
pitur dupliciter, interdum proprie pro quodam exi-
mio el singulari Chrislo, qui est Jesus Nazarenus:
interdum communiter pro his omnibus., qui habent
cum Chrislo similitudinem quantum ad unctionem,
quomodo prophetae, el reges, et sacerdotes omnes
dicuntur Chrisli. psal. 104. *Nolite tangere Christos
meos:* itu eliam nomon Anlichristi interdum accipi
proprie pro quodam eximio Chrisli hoste, de quo
agitur 2. ad Thessal. 2. Jo. 5. el alibi: interdum
vero communiter pro omnibus qui quoquo modo
Chrislum oppugnant. Nam 1. Jo, 2. legimus: Au-
distis, *quia Antichrislus venit, el nunc Anlichri-
sli inulti facti sunt,* idest, audistis venturum Anli-
christuin, ct nunc licet ille singularis Antichrislus
nondum venerit, tamen multi seductores jam vene-
runt. qui cliam Anlichristi dici possunt.

Al dissentimus de Antichristo proprie dicto, an
ille sit unus homo singularis. Catholici enim o-
mnes ila sentiunt, fore Anlichristuin UDUn quemdam
hominem; al haeretici omnes supra citati docent,
Anlichristuin proprie dictum non esse singularem
personam, sed singularem thronum, sive regnum
tyrannicum, ac sedem oposlalicum eorum qui Ec-
clesiae praesident.

Magdcburgenses Cent. I. lib. 2. cap. 4. col. 435
Docent apostoli, inquit, *Antichristum non fore
unam tantum personam, sed integrum regnum,
per fatsos doctores in templo Dei. idest. in Eccle-
sia Dei praeiidentcs, in urbe magna, iihsl, in ru-*

mana civitate, opéra diaboli. et fraude, ac decore, plione comparatum. Haec illi. Similia sunt apud a-

Hos supra citatos.

Rationes eorum hae sunt. Prima, Paulus 2. Thess. 2. dicit. jam nunc tempore coepisse iu inundo versari Antichristum: Mystrium, inquit, jam operatur iniquitatis; et lamen ibidem dicit. Anichristum >n fine mundi a Christo occidendum. Hinc ita concludi! liezu in 2. Thc'sal. 2. Manifeste sunt hallucinati. quicunque de uno quopiam homine putarunt huc intelligi, nisi dent mihi quempiam, qui u Pauli saccido ad diem usque iudicii superstes maneat. Similiter argumentatur Calvinus loc. cit. Confirmatur haec ratio ex Joan, qui in epistol. 1. cap. 4. dicit: Omnis spiritalis, qui solvit Jesum. ex Deo non est, et hic est Anichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est.

Secunda ratio illa est. Quoniam Daniel cap. 7. singularibus nominibus bestiarum, ursi, leonis, pardis, non intelligit singulares reges, sed singula regna, quorum unumquodque multos reges continet. Igilur eodem modo Paulus 2. Thess. 2. qui mire cum Daniele consentit, per hominem peccnii et filium perditionis non intelligit unam singularem personam, sed quoddam quasi corpus multorum tyrannorum.

Tertia ratio Calvinii est, in. cap. 2. I. Jo., ubi ait, delirare et sponte errare eos, qui unum cerium hominem futurum credunt Antichristum, cum Paulus 2. Thessal. 2. scripserit, apostasiam venturam, et ejus caput Antichristum futurum: siquidem apostasia est generalis quaedam defectio omnium, quae quidem unum corpus, et unum regnum facit, et non est res paucorum animarum, ul sub uno rege compleri possit.

His nun obstantibus, veritas est, Antichristum fore unum singularem hominem: id quod probatur ex omnibus Scripturis et Patribus, qui de Antichristo agunt. Scripturae loca sunt quinque. Primus est in evang. Jo. 5. Ego veni in nomine Patris mei, et non recipistis me, si alius venerit in nomine suo. illum recipietis. Haec verba de falsis prophetis in generali, non de uno aliquo intelligi volunt Musculus et Calvinus apud Marlorntum in Com. hujus loci: sed eorum explicatio cum antiquis Patribus et cum ipso textu pugnat. Nam haec verba dicta esse de uno Anichristo. Item Muntur Chrysostomus, et Cyrillus in hunc locum: item Ambrosius in 2. Thc'sal. 2. Hieronymus in epistol. ad Agnosiam. quae sit. 2. Augustinus tract. 29. in Jo. Irenaeus lib. 5. con. haer. Valentini; Theodoretus in Epistol. divin. decret, cap. de Anichristo et alii.

Praeterea hic Dominus opponit sibi alium hominem, hoc est. personae personam. non regnum regno, neque sectam sectae, ul patet ex illis vocibus: Ego. alius, in nomine meo, in nomine suo. me, illum; sicut ergo Christus unus et singularis homo fui; iu et Anichristus unus et singularis homo erit.

Deinde, t. hrislus hic dicit, Anichristum a Imlaeis pro Messia recipiendum: constat autem. Judaeos unum cerium et singularem hominem expectare. Item, omnes falsi prophetae venerunt in nomine suo. non iu nomine suo. Ihere. 14. Falso

prophetae, vaticinantur in nomine meo, non missi eos etc. Al hic Dominus loquitur de uno quodam, qui veniet in nomine suo. id est, qui non agnoscet Deum aliquem, sed extollet se, ul Paulus ait, supra omne quod dicitur Deus.

Denique, falsi prophetae permulti venerant ante Christi adventum: permulti etiam postea venturi erant; non igitur Dominus dixisset Si alius venerit, sed multi veniunt, si de falsis prophetis loqui voluisset.

Secundus locus est Petri 2. Thess. 2. Msivenerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati. filius perditionis etc. Et infra: Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui. Haec verba etiam adversarii intelligunt de vero Anichristo, sed apostolus loquitur de certa quadam et particulari persona, ul patet ex articulis graecis: αποχαλυφθη ο άνθρωπος; τη; αμαρτία ο υιός; τη; απώλεια;. Et mira: χαί τότε ἀπβκαλυφθήσεται ο άνθρωπος; ul enim docet Epiphanius haer. 9. quae est Samaritanorum. articuli graeci contrahunt significationem ad unam rem certam, illa ul άνθρωπος significet hominem in communi, at ο άνθρωπος hominem singularem. Et sane nunc est. nullum adversariorum, qui lamen jactant linguarum peritiam, hoc animadvertisse.

Tertius est 1. Joan. 2. ubi sic legimus: ηκούσατε ότι ο αντίχριστος; έρχεται, και νυν αντίχριστος*. πολλοί γεγόνασιν. ubi articulum praeponit Anichristo proprie dicto: sine articulo vero effertur nomen Antichristi communiter accepti, apertissime indicans, Anichristum in proprie dictum esse unam personam certam Anichristum communiter acceptum, non esse certam personam, sed in genere omnes haereticos.

Quartus est. Daniel. 7. 11. et 12. cap. ubi loquitur de Anichristo. ul docet Hieronymus et Theodoretus in eum locum. Irenaeus lib. 5. et Augustinus lib. 20. de Civit. Dei, cap. 23. et Cahmus, Magdeburgenses, et Illca, ubi supra. Ibi aulem Anichristus non vocatur unum regnum sed unus quidam rex. qui ex decem regibus, quos in mundo inveniet. 1. res omnino tollet e medio, et alios septem sibi subiciet. Adde, quod Calvinus dicit, ad Illeam Damocem loqui de Antiocho illustri, et allegorice de Anichristo, cujus figuram gerebat Antiochus: quod etiam docet Cyprianus l. b. de c. xii. orl. martyr, cap. 2. et Hieronymus in Damasio 2. et 12. cap. Sed Antiochus illustris certa quaedam et singularis persona fuit: igitur et Anichristus certa quaedam persona esse debet.

Quintus et ultimus locus est Apoc. 43. et 17. quae loca intelligi de Anichristo, docet Irenaeus lib. 5. et perspicuum est ex similitudine verborum Danielis et Joannis. Uterque enim mentionem facit decem regum, qui erunt in terra quando veniet Antichristus. et uterque Anichristi regnum iribus annis cum medio duraturum praedicat etc. Sicut ergo Daniel de uno certo rege loquitur, illa et Joannes in Apocalypsi.

Idem probatur ex Patribus, qui communi consensu de Anichristo docent. Primo, eum fore instrumentum diaboli electissimum, illa ul in eo inhabitet omnis plenitudo diabolicae malitiae corporaliter. sicut in homine Christo, habitat omnis pleni-

tudo divinitatis corporaliter. Secundo. Antichrillum non regnaturum nisi tres annos cum medio; ac proinde duceni. Antichrillum unum humilium Ianium fulurum. Vide Irenacum lib. 5. cir. tin. Cynilum Hierosolymitanum calech. 15. Chrysoslomum in 2. Thessai. 2. Theodoreium in cap. 1. Danielis; Lucantium in Epit. div. instil. cap. 11. Ambrosium in cap. 21. Lucae; Hieronymum in cap. 7. Danielis, cl quaesi. 2. ad Algasiam: Augustinum lib. 20. de Civit. Dei. per nulla capita, ei in psnlm. 9. Grcgorium lib. 32. Moral, cap. 12. Damascenus lib. 4. cap. 28. el Hippolytum martyrem in Oral, de consum. mundi.

Ad primum argumentum Bczae respondeo: Tempore apostolorum occulto grassari coepisse Antichrillum, non in sua persona, sed in suis praecursoribus. Sicul enim Chrislus venire coepil ab origine mundi in patriarchis et prophetis, qui eum praecurrebant el significabant, ila ul dici possil, a principio mundi coepisse operari mysterium pietatis; el tamen in sua propria persona non venii, nisi quando carnem de b. Maria suscepit: ila Anlichrlus mox post Christum in coelum assumptum coepit venire in suis praecursoribus, el mysticrium operari iniquitatis, nimirum in haereticis el tyrannis Ecclesiam persequentibus, ac praecipue in Simone mago, qui se Christum dicebat, el in .Verone, qui primus Ecclesiam oppugnare coepil, et nihilo minus in propria persona non veniel, nisi in fine mundi. Illaque persecutio spiritualis Simonis magi, el temporalis .Neronis, dicilur mysterium iniquitatis. quia signa erant cl ligurae persecutionis- Antichristi.

Hanc esse veram loci Paulini explicationem, dupliciter probari polesl. Primo, ex omnibus interpretibus, ejus loci: omnes enim per mysticrium iniquitatis apud Paulum intelligunt. vel .Neronis persecucionem. ul Ambrosius el Chrysoslomus in hunc locum, el Hieronymus quaesi. 2. ad Algasiam: vel haereticos, qui clam decipiunt, ul Theodoreium et Sedulius in hunc locum, el Augustinus lib. 20. de Civil. Dei, cap. 19. Secundo, ratione desumpta ex confessione adversariorum: illi enim dicunt. Anlichristum esse proprie sedem romani pontificis.

Si ergo Anlichristus proprie dictus natus est tempore apostolorum: sequitur. Petrum cl Paulum fuisse proplie dictos Antichristos. licet occultos: cl Neronem, vel Simonem magum, fuisse verum Christum. Constat enim, tempore apostolorum non fuisse Romae alios episcopos quam Petrum el Paulum: discric enim affirmat Irenaeus lib. 3. cap. 3. a Petro el Paulo sedem romanam fundatam, cl primos in ea episcopos sedisse. Quod idem omnes veteres docent, quos supra citavimus. Constat etiam, iam Simonem magum, quam Neronem cum apostolis Petro cl Paulo dimicasse.

Quod si adversariis non placet, Petrum cl Paulum fuisse Anlichristos. el Simonem cl Neronem verum Christum; coguntur fateri, tempore apostolorum non exstisse Anlichristum in se, sed solum in suo quodam typo. Ex quo, consequentia Bczae, qua efficiebat, non posse Anlichristum esse unum hominem, nisi daremus unum hominem, qui vive-

ret a temporibus apostolorum usque ad finem mundi. ridicula esse ostenditur.

Ad confirmationem dico: Joannem loqui eo modo, quo loquilur Dominus de Helm. Mallh. IT. *Helios quidem venturus est. el restituet omnia: dico autem vobis, quia Helios jam venit, et non cognoverunt eum.* ideal, Helms in sua persona venturus est. sed jam Delias venit in suo simili, idesl, in Joanne Baptista.

Ad secundum argumentum, negatur inprimis. quod semper Daniel persingulares bestias intelligit singula regna: nam per unam bestiam interdum significat unum regnum, ul cap., 7. ubi per leonem intelligit regnum Assyriorum, per urum regnum Persarum, per pardum regnum Graccorum: per aliam bestiam innominatam regnum Romanorum: interdum unum regem, ul cap. 8. ubi per arietem intelligit Darium regem Persarum ultimui: per hircum Alexandrum magnum. Deinde, nepalur consequentia argumenti. Nam Paulus per *Hominem peccati* non intelligit aliquam ex quatuor bestiis a Daniele descriptis, sed intelligit illud cornu parvulum, quod apud Danieleiu praevaluit decem cornibus quartae bestiae, idesl. unum illum regem, qui ex modico adeo crevit, ul omnes alios reges sibi subjugaverit.

Ad postremum argumentum respondeo nullis modis, ul intelligatur quam impudenter scripserit Calvinus, eos sponte errare, qui ex illo suo argumento non colligunt, romanum pontificem esse Antichrillum. Primo. per apostasiam rectissime apud Paulum ipse Anlichristus intelligi polesl: sio enim docent communi consensu Graeci mlerprcies, Chrysoslomus. Theodorus. Theophylactus el Oecumenius, cl praeterea s. August, hb. 20. de Civit. Dei. cap. 19. Dicilur aulem Anlichristus Apostasia. tum per meloiiymiam. quia nullis causa erit recedendi a Deo: lum etiam per excellentiam quamdam, erit enim iam insignis apostata, ul apostasia ipsa dici posset. -

Secundo, per apostasiam potest accipi defectio a romano imperio, ul exponunt multi Latinorum; ul Ambrosius. Sectilius et Primasius. Nam. ul in sequ. cap. demonstrabimus, non anlea veniel Anlichristus, quam omnino intereat romanum imperium.

Tertio, si admittamus, per apostasiam intelligi defectionem a vera Christi fide et religione (ut Calvinus ostendit) non tamen propterea ullis angustiis constringimur. Nam non est necessc, ut Paulus loquatur de apostasia nullorum sacculorum: potuit enim loqui de apostasia quadam maxima cl singulari, quae solum erit in illo brevissimo tempore, quo Anlichristus regnabit. Atquo ita hunc locum intellectum fuisse a nullis veteribus, scribit Augustinus loc. not. hoc est, 20. de Civil. Dei, cap. 19. qui probabiliter docebant, Anlichristo apparente, omnes omnino haereticos occultos, seu illos Christianos ad eum accessuros, et ex eo apostasiam maximam, qualis anlea non fuerat, lunc futuram.

Quarto, si concedamus Calvino. loqui de Paulum de apostasia multorum saeculorum, adhuc nihil ipse obtinebit: siquidem dicere poterimus. eam apostasiam non necessario ad unum corpus cl regnum

inlichrisli perlinere, nec postulare unum caput, s d esse dispositionem ad regnum Antichrist!, et in variis locis, sub variis regibus, variis occasionibus fieri, ut nunc cernimus, defecisse Africam ad Mabumelum, Asiae magnam partem ad Ncstorlum et Eulychelem, nliasque provincias ad alias sectas.

Quinto ac postremo, si daremus Calvino, generalem apostasiam a lide, ct multis jam annis durantem esse regnum Inlichrisli: non continuo sequeretur, papam esse Antichristum: nam adhuc quaestio tractanda esset, quinam defecerint a lide el religione Christi: nosnc, an illi, idest, Catholici, an Lulherani. Nam etsi dicant ipsi, nos esse qui defecimus, tamen nondum probarunt, nec ab ullo communi iudice id declaratum est.

¶I sane nullo facilius nos probare possumus Lulbيرانos esse qui defecerunt, quam ipsi Catholicos defecisse probant. Siquidem cos defecisse ab Ecclesia, in qua prius erani, ne ipsi quidem negant. Nam. ut caetera praeterrittam Erasmus Sarcerius in illud 2. Thcss. 2. *Tunc revelabitur ille iniquus*, ingenue contllelur, tijnnes fere praedecessores Lulhcranomm, el se eliam aliquando roinano pontifici paruisse. Itaque defecerunt ipsi a praedecessorum suorum Ecclesia el religione: nos vero ab aliqua Ecclesia defecisse, ncc hactenus demonstrarunt, nec unquam demonstrare poterunt. Cum igitur apud Paulum legunt: *Æisi venerit discessio, seu apostasia, el revelatus fuerit ille iniquus elc.* cl se cogitant discessisse ab Ecclesia, in qua erant, nos aulem in iisdem semper institutis perseverare; mirum est, si non saltem metuunt, ne dc sc ipsis Paulus sil loquulus.

Ex hoc. 2. cap. habemus secundum argumentum ad probandum, pontificem non esse Anlichrislum: si enim Anlichristiis una lanium persona est, pontifices autem nulli fuerunt ct erunt, eadem dignitate cl potestate praediti: certe alibi quaerendus est Anlichristiis, qyam in romana sede.

CAPUT III.

Ostenditur Anlichrislum nondum venisse.

Quantum ad tcrlium, de tempore adventus Antichristi. mullae falsae suspiciones, multiqiiie errores exstiterunt, tam catholicorum, quam haeticorum: sed cum hoc discrimine, quod catholici scientes Anlichrislum non venturum nisi in line mundi, quae est veritas, erraverunt liinen in eo, quod putaverunt, mundi finem propinquiorem esse, quam revera esset: haetici nutem in eo errant, quod existimant, Anlichrislum venturum diu ante mundi tinem, el jam re ipsa venisse. Dicamus igitur de utroque errore.

In primis, omnes veteres animadvertentes suorum temporum malitiam, suspicati sunl. tempora Antichrist! imminere. Ita Thessalonicensis. tempore apostolorum, putabant instare diem Domini, quos apostolus corrigit. 2. Thess. 2. Item Cyprianus lib. 3. episl. I. *imminente.* inquit. *Anlichn-ito. paret* ad praelium *milites elc.* Et lib. I. episl. 6. *S< ire debetis,* inquit, et pro certo credere ac tenere, pressurae diem super ccpid esse coepisse,

cl occasum saeculi atque Anlichrisli tempus appropinquasse. Hieronymus episl. ad Ageruchiam de monogamia: *Qui tenebat, de medio (it. et non intelllgimus Anlichrislum appropinquare?* Grog, lib. 4. episl. 38. *Omnia quae praedicta sunl. fiunt, rex superbiae prope est.* Et horn, in evang. audacter pronuncial mundi finem instare, sed istae suspiciones erant, non errores: non enim sancti isti Pâtres certum tempus definire ausi sunl.

Porro alii audacius cerium tempus constituerunt. Judas quidam, ul Hieronymus referi in lib. dc viris. illustr. anno Chrisli 200. putavit. Anlichrislum venturum, cl mundum finiendum, qui. ut palet, deceptus est. Rursum Lactantius lib. 7. çap. 25. div. Instil. *Omnis,* inquit, *expeclatio non amplius quam ducentorum videlur annorum elc.* Ubi docet Anlichrislum fuisse venturum, cl mundum liniendum ante annum 200. a sua aetate. Ipse aulem vixit temporibus Constantini anno Christi 300. itaque anno 500. a Christo putavit fore mundi finem, sed ipse quoque, experientia leste, deceptus est.

Refert b. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei, cap. 53. aliorum errorem, qui dixerunt mundum finientum anno 400. ab ascensione Domini, el rursum aliorum, qui annum millesimum statuerunt. qui omnes decepti sunl: sic eliam accidit paganis, qui, teste eodem Augustino ibidem, ex nescio quo responso divino collegerant: Christianam religionem solum duraturam annis 305. Fuit eliam episcopus quidam florentines circa annum Domini 1105. qui asseruil, Antichristum tunc natum fuisse, proinde mundi finem instare. Qua de caussa coactum csl concilium Florentiae episcoporum 310. a Paschali II. Vide Chronica Matthaei Palmcrii, cl Platinum in vita Paschalis II.

Denique, fuit semper celebris opinio mullorum asserentium, mundum duraturum sex millibus annorum. cum sex diebus Deus mundum creaverit, ct mille anni apud Deum sini quasi dies una. Ha Justinus q. 71. ad Genl. Irenaeus lib. 5. Lactantius lib. 7. cap. 14. Hilarius in cap. 17. Ma th. Hieronymus in psal. 89. ad Cyprianum. Cui sententiae concordai eliam Thalmudislarum opinio, qui ex lleiia propheta dicunt se vaticinium Inhere, quo asseratur mundus sex millibus annorum duraturus.

Haec sententia nondum potesl per experientiam redargui: nam secundum veram chronologiam sunl elapsi a mundo condito anni plus mimis quinquies mille sexcenli. Unde Ambrosius qui lib. 7. in Luc. cap. 2. hanc opinionem rejicit asserens, tempnrc suo jam fuisse elapsos annos sex mille, aperte decipitur. Optima esi moderatiod. Augustini, qui hanc sententiam probabilem putavit, el eam ut prohibilem sequulus esi lib. 20. de Civit. Dei cap. 7. Aeque hinc sequitur, nos scire tempus ultimae diei: Dicimus enim, probabile esse, mundum non ducturum ultra sex millia annorum: non aulem d cimus id esse certum. Quocirca idem Augustinus acriter reprehendit eos qui asserunt, certo aliquo lempore mundum liniendum, eum Dominus dixerit Act. 1. *Non esse nostrum scire tempora et momenta, quae Pater posuit in sua poleslate.* Vide Augustinum in ppist. 80. ud llesych. m psal. 89. el

lib. 18. de Civil. Dei cap. 53. Sed his omissis, ad haereticos veniamus.

Haeretici hujus temporis cum omnes doceant, Antichristum esse rorannum pontificem, jamque apparuisse, et in mundo versari: tamen inter se non consentiunt de tempore, quo apparuit: sunt enim sex eorum opiniones.

Prima Sinosalcnorum, qui in Hungaria et Transylvania degunt, qui in quodam libello quem inscribunt: *Praemonitiones Christi et apostolorum de abolendo vero Christo per Antichristum*, docent. Antichristum paulo post tempora apostolorum apparuisse, nimirum, quando coeptum est praedicari. Christum esse Filium Dei aeternum. Ipsi enim existimant, Christum esse purum hominem. et in Deo unam tantum esse personam, et hanc fidem a Christo et apostolis praedicatum: sed paulo post mortem apostolorum venisse romanum Antichristum, et vero Christo puro homine abolito, introduxisse alium Christum aeternum, et fecisse Deum trinum, et Christum binum.

Haec opinio, praeter argumenta, quae infra afferemus contra omnes haereticos, facillime refutatur dupliciter. Primo, quia Antichristiis cum venerit. *seipsum faciet Deum*, non aliquem alium, vel apostolus ait 2. Thessal. 2. Humanus aulem pontifex, vel ipsi dicunt, non seipsum fecit Deum, sed Christum praedicavit, et ex puro homine Deum fecit. Secundo, quia ipsi dicunt, mox post Christi et apostolorum dormitionem, exinclam fuisse penitus per Antichristum veram Christi fidem; et in toto mundo deinceps adoratum fuisse Christum Deum. At Christus praedixit, contra Ecclesiam suam non praevalitur portas inferi. Matth. 16. Et angelus praedixit, aeternum fore Christi regnum. Lucae 1. Et David praedixit, omnes reges servituros Christo, psal. 71. Quomodo ergo verum est. in ipso initio nascentem Ecclesiam ab Antichristo esse deletam?

Secunda opinio est Illyrici, qui in catalogo testium docet, Antichristum venisse, quando coepit romanum imperium inclinare ad ruinam, constat autem romanum imperium inclinare coepisse post annum decimum Honorii, quando Hona primum capta est. id est, anno Domini 512. vel Blondus ostendit lib. 1. decad. 1. histor. ab inclinari, rom. imp. Sed hoc intelligere videtur Illyricus de conceptione: non de nativitate Antichristi: siquidem ipse idem Coni. 6. cap. 1. in prine, docet, Antichristum conceptum quodam modo initio anni 400. deinde animatum, et formatum, atque nutritum in utero matris, circa annum quingentesimum: et postremo, quoniam natus, quando videlicet Phocas concessit pontifici romano, ut caput diceretur locutius Ecclesiae. Idem Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 538. docet. Antichristum regnaturum et sic vilis gladio spirituali annis 1260, gladio aulico temporalis annis 666. et tunc finem mundi adfuturum.

Priorem numerum colligit ex Anoc. 11, cap. ubi dicitur, duraturum tempus Antichristi diebus 1260. Vult enim Illyricus accipi diem pro ημερα. Posterio-rem numerum colligit ex Apoc. 13. ubi dicitur numerus bestiae esse 666.

Potest refelli duobus modis haec opinio. Sequi-

lurenim primo, jam Antichristum non solum esse natum, sed etiam mortuum; et proinde mundi finem jam advenisse. Nam pontifex romanus coepit gladium temporalem, id est, temporale dominium habere saltem ab anno 699. tunc enim Aripertus donavit pontifici romano Alpes Cocias, ubi nunc Genua est: et postea anno 714. eam donationem confirmavit Liutprandus, ut scribit Ado Viennensis in Chron. horum annorum. Blondus lib. 10. decad. 1. et idem fatentur Magdcburgenses, Centur. 8. cap. 10. col. 685. et Theodorus Bibliander, qui hoc anno 714. annotat, factam esse primam provinciam papisticam.

Non demum post, id est, anno 755. donavit Pipinus romanis pontificibus exarchatum Ravennae cum magna parte Italiae, vel testatur Rhegino, Ado Sigebertus, Blondus hb. 2. decad. P. Aemilius, et ipsi etiam Conciliatores, Cent. 8. cap. 10. col. 721. ac Theodorus Bibliander in Chron. Si igitur hoc anno 755. coepit regnum Antichristi, et duravit annis 666. igitur finem accepit anno Christi 1421. igitur sunt jam anni plusquam 150. ex quo obijt Antichristus. Quod si initium regni ejus ponitur altius, id est, anno Domini 699. tunc finis ponendus erit anno 1365. et erunt tunc plusquam 200. anni-transacti postmortem Antichristi.

Respondebunt fortasse: post annum 666. regni sui temporalis, Antichristum non moriturum, sed tantum amissurum temporalis dominium. Cum enim ipsi dicant, regnum spirituale Antichristi duraturum 1260. annis, qui adhuc finiti non essent, et si coepissent ab anno Christi 606. consequenter dicere debent, duraturum regnum Antichristi spirituale aliquanto tempore post deletum regnum ejus temporale: sed certo est absurdum, et contra omnes auctores: et praeterea saltem sequitur, jam ante annos 200. debuisse pontifices amittere temporale dominium, quod etsi contra experientiam.

Secundo, idem error potest refelli, quia sequitur ex hoc errore. nosse Conciliatores exacte quando finietur mundus, quod tamen est contra verba Domini. Act. 1. et Matth. 25. Quod sequatur. patet: nam ipsi sciunt, Antichristum coepisse regnare gladio spirituali anno 606. sciunt etiam regnaturum tantum annis 1260. et tunc statim venturum Dominum ad judicium, vel ipsi ex Paulo 2. Thessal. 3. colligunt: sciunt igitur judicium extremum futurum anno Christi 1860, vel si hoc nesciunt, coguntur etiam nescire, an Antichristus venerit.

Tertia opinio est Davidis Chytraei. qui in comment. cap. 9. Apoc. cum Illyrico docet, Antichristum apparuisse circa annum Domini 600. et salis aperte significat, s. Gregorium fuisse i. pontificem auctoritatis. Idem vero Chylraeus in comment, cap. 11. et 13. non assentitur Illyrico quantum ad tempos durationis Antichristi. sed prudenter monet, non esse id temere definiendum. Probal vero tribus rationibus, Antichristum apparuisse anno 600.

Primo, quia eo tempore Gregorius stabilivit invocationem sanctorum, et missus pro defunctis. Secundo, quia anno 606. papa romanus Bonifacius III. impetravit a Phoca titulum episcopi universalis. Addit tertiam rationem in comment, cap. 13. quia

hoc tempus plane el perspicue congruit cum numero nominis Anlichrisli, quod continet GGG. ul in Apoc. cap. 13. habetur.

Addit ibidem Cliytraeus, cx hoc eodem numero nominis Anlictirisli colligi tempus, quo confirmatum fuit a Pipmo Antichristi regnum: nam tot feni anni sunl ab anno 97. quo Joannes scripsit Apocalypsiuj usque ad Pipinuin, nimirum GGG. Item colligi tempus, quo primum a Joanne Huss fuit papa romanus dejectus cl declaratus Anlichrislus: sunt enim fere anni 666. a Pipino ad Joannem Huss.

Hacc sententia facile refelli potest ; nititur enim solis mendaciis. Aam in primis non fuit Gregorius primus, qui sanctos invocare, et missas pro defundis offerre docuit: docuerunt idipsum omnes veteres, ul nos alibi demonstravimus. Nunc unus Ambrosius sulliciat. qui 290. annis Grcgorium praecessit, in lib. de viduis: *Obsecrandi*, inquit Ambrosius, *sunt anyeli, martyres obsecrandi*. Et lib. 2. episi. 8. ad Fuuslin. de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus rear, nec maestificandam lachrymis luis: sed oblationibus animam ejus Deo commendandam*. Denique Phocas non titulum universalis papae tribuit, sed cum caput Ecclesiarum appellavit. Sed hoc idem multo antea fecerat Justinianus in epist. ad Joan. II. ct antea etiam conc. chalccd. in epist. ad Leonem. Sino caussa igilur tempore Pliocac ponitur adventus Anlichrisli.

Quod vero addit Cliytraeus de numero GGG. omnino ineptum est, quia non congruil praecise numerus ille cum temporibus, quibus vult Cliytraeus Anlichrislum apparuisse, vel confirmatum, vel declaratum esse. Nam a Christo ad Phocae sanctionem, sunl anni G07. non GGG. Ab Apocalypsi revelata, sunl ad Pipinuin anni G58. a Pipino' ad Joannem Huss sunt, ul ipse dicit, anni GIO. At cede Joannes in Apocalypsi praecisum numerum notavit, cum etiam minutias addiderit. Adde quod Joannes Huss non declaravit primus papam cssc Anlichrislum : id enim antea fecerat Wiclcf. Immo nec unquam dixit Joannes Ilu<s. papam esse Anlichislum: nam in ari. 19. Constantiae damna lo dicit, clericos per avaritiam suam parare viam Anlichristo. Denique Luihcrani omnes gloriantur, a Lulhcro Aiiticlirislum esse delectum.

Quarta opimo csl Lulheri in Suppul. temp, qui duos adventus Anlichrisli pomi: unum, cum gladio spirituali, post annum Domini 600. quando videlicet Phocas pontificem romanum caput omnium Ecclesiarum vocavii: ubi etiam dicil. Gregorimn luisse ultimum pontificem romanum. Alterum, cum gladio temporali post annum Domini millesimum, idem prorsus duccl Bibliander in Chron. lab. II. cl 13. Itaque in primo adventu conveniunt Lullicruset Bibliander cum Cenlurialoiibus ct Chylraeo, tu e< pio, quod Lulherus et Bibliander dicunl, Grcgoriuiu luisse sanctum cl bonum pontificem : < n luridlorcs autem Ci nlur. 6. cap. 1. col. 2. cl Cliytraeus dicunl, Grcgoriutn prae omnibus navasse operitu introducendo Ani.chrisio. et proinde pi asiiium luisse, quae csl blasphemia horrendissima. In secundo adventu dissident aperio Lullicrus el Cenliiriatnres.

Hacc opinio praeter argumento communia, quae postea fient, facile refellitur. Nam omnino sine ratione Lulherus ponit adventum Anlichrisli annoGOh. ct anno millesimo : ac de anno quidem 609. jam diximus iu refutatione Chylraei; de anno millesimo facile probari potest. Nam ideo Lulherus punit eu tempore initium regni temporalis Anlichrisli, quia tunc papa Gregorius VII. deposuit imperatorem Hcnricum IV. cl temporaliter dominabatur, et bella gerebat : alqiii hacc omnia etiam antea fiebant; nam Gregorius II. cxcominica vil Leonem imperatorem, cumque privavit regno Hahae, amio 715. testibus Cedreno etZonara in vita eiusdem Leonis: Dominium autem temporale jam ostendimus ab anno 700. idest, trecentis annis ante annum millesimum habuisse rojanos pontifices.

Denique testantur Magdcburgenses Cent.8. cap. 10. Slephanum 111. bella gessisse circa annum Domini 750. el idem dici polesl fecisse Hadrianum I. el alios eorum successores. Item circa annum 850. Leonem IV. virum sanctum, cl miraculis illustrem, bellum gessisse contra Saracenos, cl insignem victoriam reportasse, cl urbem romanam turribus, el propugnaculis munivisse, necnon montem Vaticanum muro cinxisse, qui inde ab ejus nomine civitas Leonina appellata csl: scribunt omnes fere historici ejus temporis, el ipsi cliam Magdeburgenses ficui. 9. cap. 10.

Quinta opinio est llenrici Bnllingeri, qui prae fal. in hom. suas ad Apoc. scribit. Anlichrislum nparuisse anno Domini 7G3. quae opinio dissidet ab omnibus superioribus, el inde facile refelli polesl, quod nititur debilissimo fundamento. Docet enim Bullingerus, in Apoc. cap. 13. ubi ponitur numerus nominis bestiae GGG. significari eo numero lempus adventus Anlichrisli. idest, quot annis post Apocalypsim scriptam Anlichrislus venturus esset. El quoniam constat ex Irenaeo lib. 5. Apocalypsim scriptam circii finem imperii Domitiani. idest. circa atinum Domini 97. colligit ipse, Anlichristum venturum fuisse anno 7G3. tot enim liunl si addantur GGG. ad 97.

Huc referri potest opinio quorundam catholicorum, qui. ul referi Jodocus Clictovacus in commentariis ad cap. 28. lib. I. de Eid. Joan. Damasceni, existimant, Anlichrislum proprie diclom fuisse Mahunicliim, quia venit circa annum 666. prout Joannes praedixerat: al haec ratio nihil valet. Nam inprimis Magdcburgensos reclamant, el contendunt, numerum illuin ex Apocalypsi non significare tempus nativitatis Anlichristi. sed tempus mortis. Joannes autem evangelist» cap. 13. ApOc. tam Illyrici, quam Bnllingeri commentum rejicit: seipsum enim explicans dicit, illum numerum non cssc numerum temporis, sed numerum nominis Anlichrisli. idcsl, Anlichrislum habiturum nomen, cujus litrae graccae efficient numerum GGG, ul Irenaeus lib. 5. cl omnes alii exponunt.

Praeterea islo anno 7G3. nulla mutatio facta legitur in romanis pontificibus Mahumctus etiam non venit, nam natus est anno Domini 597. Coepit sc prophetam dicere anno Domini 623. Deinde obiit anno Domini G37. teste Palmetto in Chron, Itaque non pervenit ad annum GGG.

Scyla opinio csl Wolfgongi Musculi, qui in loc. lit, de Eccl. cap. 12. affirmat. Anlichrislum venisse paulo post tempora beati Bernardi, idcsl, circa annum 1200, cl probat, quia d. Bernardus scrm. 6. in psalm. 90. enumeratis nullis vitiis hominum, cl praecipue ecclesiasticorum, el gravissimis Ecclesiae persecutionibus, subjungit : *Supere.st. ut re-edetur /107/10 peccati.*

Al haec eliam opinio nullo negotio refellitur, nam b. Bernardus suspicabatur ex malis quae videbat, Anlichrislum prope esse: sicut eliam diximus suspicatos suis temporibus Cyprianum. Hieronymum, Cregorium: cl sicut illorum, ila et Bernardi suspicio falsa fuit. Praeterea fuerunt pontifices sine comparatione ulla piores ab anno 000. ad millesimum, quam a IBM), ad 1200. Si ergo illi non fuerunt Anlichrisli, quare isti erunt?

CAPUT IV.

Explicatur prima demonstratio, quod nondum venerit Anlichrislus.

Est igitur vera sententia, nondum regnare coepisse, neque venisse, sed venturum. el regnaturum circa mundi linem. qui quantum adhuc absit, nullo modo sciri potest. Haec sententia. quae destruit omnes superiores, el clare ostendit, romanos pontifices non esse Anlichrislos, demonstratur sex rationibus.

Sciendum csl enim. Spiritum sanctum in divinis libris sex signa certa adventus Anlichrisli nobis dedisse: duo praecedentia ipsum Anlichrislum. nempe praedicationem evangelii in toto mundo, et imperii romani desolationem: duo comitantia, videlicet praedicationem Henoch cl Hellae, el persecutionem maximam et notissimam, ila ul publica sacra omnino cessent: duo sequentia, nimirum, interitum Anlichrisli post tres annos cum medio, cl finem mundi: (piorum nullum adhuc videmus exislerc.

Prima ergo demonstratio sumitur ex primo signo antecedente Anlichrislum. Scripturae testantur, in toto mundo praedicandum evangelium. antequam veniet ultima persecutio, quae excilabilur ab Antichristo Mallh. 21. *Praedicabitur hoc t evangelium regni in universa orbe, in testimonium omnibus gentibus.*

Quod autem hoc sit futurum ante adventum Anlichrisli. probari posset ea ratione, quia tempore Anlichristi, crudelitas persecutionis illius novissimae impediet omnia publica exercitia verae religionis.

Sed quia hanc rationem adversarii non admittunt, nec est tempus nunc eam deducendi ex suis principiis, probemus id ipsum ex testimoniis Patrum. Hilarius igitur can. 2.3 in Mallh. exponens illa verba: *Praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, et tunc veniet consummatio.* apertum docet, non venturum Anlichrislum. quem abominationem desolationis appellat, nisi praed. il evangelii praedicatio in toto orbe.

Idem docent disordia verbis Cyrillus caech. 13. Theodoretus in 2. Thessal. 2. Damas mus hb. cup. 28. cl alii: cl praeterea idem colligitur ex Icxlu. Aam dicitur praedicandum evangelium, antequam veniat illa maxima el novissima tribulatio, qualis ncc antea fuit, neque postea erit: qua tribulatione significari Anlichrisli persecutionem. ducenti Paires, cl praecipue Augustinus lib. 20. de Civil. Dei, cap. 8. el 19. Quod aulcm evangelium non fuerit praedicatum in toto orbe terrarum co tempore, quo dicunt novi Samosaleni venisse Anlichristum. idest. circa annum Domini 200. vel 300. patet ex Origene. qui tract. 28. in Mallh. asserit, tempore suo non fuisse adhuc ubique praedicatum evangelium. Il«-in ex Ruffino, qui lib. 10. hisl. cap. 9. testatur, tempore Constantini imperatoris, idest. post annum Domini 300. Indis ulterioribus praedicatum fuisse evangelium. cum antea nunquam illi de Christo quidquam audivissent. Denique ex Augustino. qui in epist. 80. dicit. experientia certissima se comperisse, suo tempore adhuc fuisse nullas gentes, quae nihil de Christo audierant.

Quod autem, neque completa fuit praedicatio evangelii circa annum 600. vel 700. quibus temporibus ponunt adventum Anlichrisli Centuriatores. Clichtaeus. Lutherus et Bullingerus, patet ex conversione Vandalorum. Colonorum, Moravorum el similium, quos constat non audivisse praedicationem evangelii. nisi post annum Christi 800. ut etiam Centuriales fientur Cent. 9, cap. 2. col. 1.3. el IS. el Cent. 10. cap. 2. colum. 18. el 19. Item, quod non fuerit completa praedicatio tempore d. Bernardi, quo tempore ponit adventum Anlichrisli Wolfgangus Musculus: patet ex ipso Bernardo lib. 3. de Consider, ubi asserit, adhuc suo tempore fuisse gentes, quae non audierant evangelium.

Denique, quod etiam nostro tempore non sit praedicatum evangelium in toto mundo, experientia docet. Inventae sunt enim in oriente el occidente regiones vastissimae. in quibus nulla exstat memoria evangelii. Neque dici potest fuisse ibi fides. sed postea esse exinctum: nam saltem aliqua vestigia remanerent, vel ibi. vel in scripturis veterum. Praeterea scimus, ubi praedicaverunt omnes apostoli. fuisse loca nullis nota. ne dicam omnibus: al novus orbis terrae nunc inventus. non fuit cognitus ab apostolorum impdribus, nisi paulo ante nostram aetatem.

Contra hanc demonstrationem una tantum obiectio fieri potest: quia nimirum (prius Scripturae, quae dicunt evangelium in toto orbe praedicandum, non loquuntur de toto orbe simpliciter, sed per figuram intellectionis accipiunt totum pro parte, sicut Luc. 2. cum dicitur: *Exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Alioquin falsum erit quod Paulus dicit Horn. 10. jam tunc tempore suo: *In omnem terram exivisse sonum apostolorum.* Et quod ait Coloss. 1. *A spe evangelii quod pervenit usque ad vos. sicut el in toto inundo est. fructificans el crescens.* El infra: *Quod praedicatum est. inquit. in universa creatura quae sub coelo est.*

Respondeo: Sine dubio, non per figuram, sed proprie et simpliciter in toto mundo, id est, in omni gente praedicari debere evangelium, et Ecclesias constitui. Non in primis id expresse docet Augustinus epistolae 80. ad Hecych. et idem sentiunt alii Patres citati, et praeterea Origenes, et Hieronymus, et alii in cap. 21. Mallh.

Deinde, ipsis rationibus id probari potest. Primo, Christus autem, praedicationem in universo mundo esse signum consummationis saeculi: sic enim subiungit. *Et tunc veniet consummatio*: alii si non proprie, sed per synecdochen deberet praedicari evangelium in toto mundo, nihil valeret illud signum: Nam eo modo primis 20. annis fuit praedicatum evangelium ab apostolis in toto mundo. Secundo, ut Augustinus ratiocinatur, proprie omnes gentes sunt Christo promissae psalm. 71. *Omnes gentes servient ei*. et Christus generaliter pro omnibus mortuus est, et ideo in Apoc. cap. 7. describuntur electi ex omnibus gentibus, et populis, et tribubus, et linguis; igitur etiam praedictio proprietate debet esse generalis. Denique Mallh. 21. dicitur praedicandum evangelium in toto mundo *in testimonium omnibus gentibus*, id est, ne ulla gens in die iudicii possit excusare infidelitatem suam praetextu ignorantiae; igitur ante generale iudicium, generalis praedictio debet praecedere.

Ad loca illa Pauli respondet Augustinus in epistolae 80. ac dicit, Paulum, cum ait Rom. 10. *In omnem terram exivit sonus* eorum, accepisse praetentum pro futuro, sicut fecerat David, cuius illa verba sunt. Cum autem ait Coloss. 1. *Evangelium esse in toto mundo*, non voluisse dicere esse actu, sed virtute, quia nimirum jactum fuerat per apostolos semen verbi divini in mundum, quod paulatim irruerit, et crescendo, totum mundum repleturum erat: quomodo aliquis, qui ignem supposuisset diversis parlibus civitatis, vere diceretur totam illam urbem incendisse, quia ignem applicuerat, qui paulatim crescendo, totam urbem absumpturus erat; et hoc idem apostolus indicat cum ait. *In toto mundo est fructificans, et crescens*: non enim mundum totum plane occupaverat, cum adhuc propagaretur, et lumen suo quodam modo occupaverat, id est, virtute, non actu.

Posset etiam responderi cum Hieronymo in cap. 20. Mallh. et b. Thoma in cap. 10. ad Rom. duobus modis pervenisse evangelium ad omnes gentes: uno modo per famam; alio modo per proprios praedicatores, et Ecclesiarum foundationem. Et quidem primo modo pervenisse evangelium ad omnes gentes totius mundi lumen noli tempore apostolorum, et de hoc loqui Paulum: quomodo etiam debet intelligi Chrysostomus in cap. 21. Mallh. Secundo modo non pervenisse tunc, sed perventurum suo tempore, eide hoc loqui Dominum Mallh. 21. Luc. tunc, fuit. I.

Vide ultimo, non esse absurdum si concedamus, Dominum proprie per apostolum figurate esse loquutum. Illi quos enim, quibus cogimur Domini verba in propria significatione accipere, non eandem vim habent, si accomodentur ad verba b. Pauli: praesertim cum Dominus de re futura. Paulus de praeterita se loquitur.

CAPUT V.

Explicatur secunda demonstratio.

Secunda de inossinalio sumitur ex altero signo antecedente tempora Antichristi), quod erit Desolatio omnimoda romani imperii. Sciendum est etiam, romanum imperium tandem dividendum in decem reges, quorum nullus erit vel dicetur rex romanorum, etsi omnes occupabunt provincias aliquas romani imperii: sicut modo rex Galliae, rex Hispaniae, regina Angliae, et forte aliqui alii leneant partes romani imperii, et lamen non sunt romani reges vel imperatores: donec autem hoc non sit, non potest Antichristus venire.

Probat hoc Irenaeus lib. 5. ex Daniele cap. 2. et 7. et ex Apoc. cap. 17. Nam cap. 2. Danielis describitur successio praecipuorum regnorum usque ad finem mundi per statuam quondam, cuius caput aureum significat primum regnum, id est, Assyriorum: pectus argenteum est regnum secundum, id est Persarum: venter aeneus regnum tertium, id est Graecorum: tibiae ferreae, regnum quartum, id est Romanorum: quod longissimo tempore fuit bipartitum, sicut tibiae duae sunt et longissimae. Porro ex duabus tibiis oriebantur decem digiti, et in eis tota illa statua desinebat, quia videlicet romanum imperium tandem in decem reges dividendum erat, quorum nullus erit rex Romanorum, sicut nullus digitus est tibia. Jam vero cap. 7. clarissime Daniel per quatuor bestias eadem quatuor regna designat, et addit, ex ultima bestia proditura decem cornua, quae decem ultimos reges significant, qui orientur quidem ex romano imperio, sed non erunt romani imperatores: sicut cornua ipsa oriuntur ex bestia, sed bestia ipsa non sunt.

Denique Joan. cap. 15. Apoc. describit bestiam cum septem capitibus, et decem cornibus, super quam mulier quaedam sedebat, et explicat, mulierem esse urbem magnam, quae sedet super septem montes, id est Romam: septem capita esse septem illos montes, et etiam septem reges, quo numero intelliguntur omnes romani imperatores. Decem cornua dicitur esse decem reges, qui uno tempore simul regnant, et non putemus hos fore romanos reges, addit, quod hi reges odio habebunt fornicariam, et desolatam facient, quia illa inter se dividit romanum imperium. ut illud penitus destruant.

Deinde idem probatur ex Paulo 2. Thess. 2. ubi dicit: *Et nunc quid delineat scitis, ut reveletur in suo tempore. tantum ut qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, et tunc revelabitur ille iniquus etc.* Ubi Paulus non ausus aperte scribere de eversione romani imperii, quod lamen aperio illis coram explicuerat, sic loquitur, et sensus est. Scitis, quid impediatur adventum Antichristi? Dixi enim vobis, romanum imperium impedire, quia non sunt adhuc impleta ejus peccata, et non ante veniet Antichristus, qui hoc imperium propter sua peccata tollat e medio. Ideo qui nunc leneat romanum imperium, leneat, id est, regnet, donec de medio fiat, id est, aboleatur, et tunc revelabitur ille iniquus. Haec exponunt graeci Patres, et lalini; Cy-

villus Catech, 15. de hoc loco disputans; *Veniet*, inquit, *praedictus Anlichrislus, cum impleta fuerint tempora romani imperii*, Chrysosomus in iiiinc locum: *Quando*, inquit, *e medio sublatum fuerit imperium romanum, tunc veniet Antichristus*. Similia habent Tbcophylactus et Occumcnius.

Ex Latinis. Tertullianus in Apolog. cap. 32. dicit, Christianos orare pro diuturnitate romani imperii, quod sciant illo imperio everso, imminere orbi summam calamitatem, et Lactantius lib. 7. cap. 13. explicans ea quae praecedent Antichristum, et mundi finem: *Bomanum*, inquit, nomen, i/uo nunc *regitur orbis (horrei animus dicere, sed dicam quia futurum est) tolletur de terra, et imperium iu Asiam revertetur, ac rursum oriens dominabitur*: atque occidens serviet. Ambrosius in 2. Thess. 2. post defectum et abolitionem romani regni venturum dicit Anlichristum.

Hieronymus quaesi. II. ad Algasiam, eundem locum Pauli enarrans: Aisi *venerit*, inquit. *discessio primum, ut omnes (/entes, quae romano imperio subjacent, recedant ab eis. et nisi fuerit romanum imperium antea desolatum, et Anlichrislus praecesserit, Christus non veniet: tantum ul romanum imperium, quod nunc universas (/entes lenet, recedat, et emediofial, et tunc Antichristus veniet*. Denique Augustinus lib. 20. de Civ. Dei cap. 19. sic eundem locum exponit: *Tantum qui modo imperat, imperci, donec de medio fiat, idest. de medio tollatur, et iune revelabitur ille iniquus, quem significari Anlichristum nullus ambigit*.

Quod aulem hoc signum non sit impletum illis temporibus, quibus Transylvain Anlilrinitarii dicunt venisse Anlichristum. idest, circa annum 200. patet, quia tunc maxime floruit romanum imperium, et tunc postea floruit.

Quod etiam non sit impletum unquam hactenus, patet, quia adhuc manet successio, et nomen imperatorum roimorum, et mirabili providentia Dei. quando defecit imperium in occidente, quod erat altera tibiatarum statuae Danielis, mansit inchohnc imperium in oriente, quod erat altera tibia. Quia vero imperium orientis destruendum erat per Turcas, ul nunc factum videmus: iterum dicitur erexit in occidente priorem tibiarn, idest. imperium occidentale per Carolum magnum, quod imperium adhuc durat.

Neque obstat, quod Roma ipsa juxta Joannis vaticinium quodammodo ceciderit, et imperium amisit. Nam imperium romanum sine urbe Roma bene consistere potest, et dici romanus imperator qui Roma caret, modo succedat alteri romano imperatori in eadem dignitate et potestate, sive plures, sive pauciores provincias sub imperio suo habeat. Alloqui nec Aelens, nec Arcadius, nec Theodosius junior, nec alii eorum successores, usque ad Justinianum, qui omnes Italia caruerunt, romani imperatores dici potuissent. Nec etiam Carolus magnus, et successores, qui etiam urbe rotana politi non sunt, unquam fuissent imperatores, quod falsum esse ex duobus patet.

Primum, quia hac sola de causa imperator, qui nunc est, praecedunt omnes christianos reges, etiam

se alloqui majores et potentiores. Deinde, quia constat, consentientibus Romanis, Carolum imperatorem creatum, teste Paulo Diacono lib. 23. Rer. Rom. et ab ipso graeco imperatore, per legatos imperatorem salutatum, teste Adone in Chron. anni 810. et a Persis atque Arabibus ul imperatore muneribus ornatum, teste Olhone Frisingensi lib. 3. cap. 31. Denique. Lulberam gloriantur, se tres principes habere electores romani imperatoris: proinde negare non possunt, quin adhuc romanum imperium durat.

Recte igitur Orosius lib. 2. cap. 1. comparans Babylonicum imperium cum imperio, dicit: Deum longe melius egisse cum Romanis, quam cum Babyloniis. Nam post annos 124. ex quo Babylon condita erat: uno die capta est Babylon caput imperii, necesse est imperator, et imperium desolatum desiruumque est. At post annos 1012. idest. 1181 ex quo coepit esse Roma, capta est Roma a Gothis, sed incolumi imperatore Honorio, qui tunc rebus praeerat, et salvo imperio romano.

Hinc apparet de cetero adversariorum. Illi enim putabant. sufficere inclinationem romani imperii ad Anlichristi adventum: sed Paulus, Joannes et Daniel: et Patres, Irenaeus, Cyrillus, Chrysosomus. Tbcophylactus, Occumcnius, Tertullianus, Lactantius, Ambrosius. Hieronymus, Augustinus, non inclinationem sed desolationem dicunt necessariam.

Sed objiciunt Lutherus, Illyricus et Chylacus, hanc demonstrationem pro se maxime facere: nam praedictum erat a Joanne in Apoc. 13. Betsiam, quae romanum imperium significabat. vulnerandam ad mortem, et ab Anlichristo iterum sanandam; quod sane nunc factum est. cum papa imperium occidentale, quod jam fere perierat, iterum instauravit, collate in Carolum magnum filio ac dignitate imperatoris: igitur ex hac ipsa translatione seu instauratione imperii manifeste colligitur, papam romanum vere esse Anlichristum. Vide Illyricum in lib. coni, prini, papae et Cenlur. 8. cap. 10. col. 751. et Chylacum in cap. 13. Apoc. Confirmat hoc argumentum Illyricus ex Ambrosio, qui explicans verba b. Pauli 2. Thessal. 2. dicit, Antichristum redditurum Romanis libertatem sed sub suo nomine: quod papa videtur fecisse, cum imperatorem Romanis creavit, -qui iam a se dependere.

Respondeo: Apud Joannem nusquam legimus, ab Anlichristo sanandam bestiam, quae romanum imperium significabat; sed hoc legimus, unum ex capitibus bestiae moriturum, et paulo post iterum resurrecturum, opera draconis, idest, diaboli: id quod omnes fere veteres exponunt de ipso Anlichristo, qui tinget se mortuum, et arte diabolica iterum se ipse excitabit, ul imitetur veram Christi mortem et resurrectionem; et eo modo plurimos seducet.

Illa exponit b. Gregorius lib. II. epistol. 3. necnon Primasius, Beda. Haymo, Auselmus, Richardus, et Ruperius in cap. 13. Apoc. Et textus ipse cogit plane, ul per illud caput bestiae, quod mortuum erat et revixit, non intelligamus Carolum magnum, sed Antichristian: siquidem illud caput, ut Joannes scribit, potestatem habuit solum mensibus quadra-

ginta duobus: cl blasphemabat Deum, el cos qui in cocio habitant: el imperavit iu omnem tribum, cl populum, ct linguam, cl gentem: cl adoraverunt illud omnes qui lmbitant in lerra; quarum rc-ruin nullam vidimus, nec legimus in Carolo magno, aul in aliquo successorum ejus, Regnavit cniiu Carolus diutius quam mensibus quadraginta duobus; nec Deum cl sanctos blasphemabat, sed cos potius mirillcc coluit, et pietatem ejus multi successorum ejus imitati sunt.

Denique, nec ipse Carolus, nec ullus successorum ejus. m omnem tribum, populum, linguam et gentem imperium habuit, ul omnibus notum est. Porros. Ambrosius non ait. novum.romanum imperatorem ab tnlichristo creandum fuisse, quod papa fecit: sed everso romano imperio, libertatem Romanis restituendam, quod papa fecisse non legitur.

CAPUT VI.

Explicatur tertia demonstratio.

Tertia demonstratio sumitur ex adventu Ilcnoch el Deliae. qui adhuc vivunt. ct ad hoc vivunt, ul venienti Antichrislo sc opponant, ct conservent c-lectus in lido Christi, ct tandem Judaeos convertant: quod tamen certum csl nondum esse impletum. Quatuor Scripturae exstant de hac re. Prima Malach. *I. Ecce ego mittam vobis Ilcliam prophetam. antequam veniat dies Domini magnus, ct convertet corda patrum ad filios, cl corda filiorum tid patres eorum.* Secunda, Eccles. 48. ubi de Ileii.i h-gimus: *Qiii receptus es in turbine ignis, vi turbine equorum igneorum. Qui inscriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini, • ondliare cor patris ad filium, ct restituere tribus Jacob.* El cap. 44. *Ilcnoch placuit Deo, et translatus est in paradisum, ut det gentibus poenitentium.* Tertia, Matlh. 17. *Delias quidem venturus est, et restituet omnia.* Quarta. ApOC. *II. Dabo duobus testibus meis, ct prephelabunt diebus 1260.*

Haec omnia loca profert etiam Theodorus Bibliandcr in suo Chron. labui. 14. sed ait. per Henoch ct Deliam intelligi omnes ministros fideles, quos Deos excitat tempore \nlichrisli. qualis nimirum fuit Lijlberus. cl Zvviuglius, ct cac.leri: et tundi m concludit: *Quare, inquit, puerilis imaginatio est, vel Judaicum somnium, expectore rei Helium, vel Ilcnoch, ut personas suis proprietatibus singularibus definitas.* El idem docet Chyricus^ñ cornm. ad hunc locum Apoc. El probant: ipi a quae dicuntur de Delia a Malachin, Dominus docuit intelligi de Joanne Maith. *II. Ipse. est Delias qui venturus est.* Et Hieronymus in cap. 4. Mdachint, exponit de omni choro prophetarum. idesl. dc doctrina omnium prophet irum.

Nobis vero non puerilis imaginatin. sed verissim: sententia vi.ktur. Henoch el Helium in sms personis venturos, el contrariam. vel esse haereticos. vel errorem haeresi proximum, probatur primo f\ illis Scripturis quatuor. Nam quod verba Malach. i.ñ' nou pi vont intelligi de quibuscumque du-

ctoribus, ut de Lulhcro, Zvvinglio. et similibus, patet: nam Malachias dicit, ab Delia convertendos esse Judaeos, ct propter Judaeos praecipue mittendum, ul palet ex illo: *Mittam vobis,* et Ecclesiastico: *Destituere tribus Jacob:* al Lulherus et Zvvinglius nullum Judaeorum converterunt.

Quod etiam non possint intelligi de Joanne Baptista ad literam, sed solum de Delia, patet, quia Malachias loquitur de secundo adventu Domini, qui erit ad judicandum, sic enim ait: *Antequam veniat dies Domini magnus el horribilis.* Primus enim adventus non vocatur dies magnus el horribilis, sed tempus acceptable, cl dios salutis, unde etiam subditur: *iVe forte veniens feriam terram anathemate,* idesl, ne veniens ad iudicium, cl inveniens omnes iniquos, omnem terram condemnem: ideo millam Deliam, ul habeam aliquos, quos salvem. Al in primo adventu Dominus non venit iudicare, sed iudicari: ncc perdere, sed salvare.

Aii verba Domini Maith. *II.* paulo post responditur. Ad Hieronymum dico, eum, etsi in cornm. Malach. non putavit, .Malachiam loqui de vero Delia: tamen in cornm. Matlh. *II.* cl 17. contrarium sentire cl docere. Denique, hanc esse communem fidelium interpretationem, testatur Augustinus lib. 20. de Civil. Dei cap. 20.

Quod etiam Ecclesiasticus loquatur da personis ipsis Ilcnoch, cl Delia, non dc aliquibus aliis, probatur. Nam Ecclesiasticus dicit, illum Henoch venturum, *ul det gentibus poenitentiam, qui translatus est in paradisum:* et illum Deliam venturum ad restituendas tribus Israel, qui in curru equorum igneorum raptus fuerat: quae certe non conveniunt, nisi illis particularibus personis.

Quo loco non possum salis mirari, quid episcopo Jansenio in mentem venerit, ul exponens hunc locum scriberet: etiamsi opinio sil omnium veterum, Ilcliam venturum: tamen non convinci ex hoc loco: dici enim posse. Ecclesiasticum id scripsisse secundum receptam suo tempore opinionem, qua creditum fuit ex verbis Malacbiae, Ilcliam vere in sua persona venturum ante messiam, cum id non esset implendum in propria ejus persona, sed in eo qui venturus erat in spiritu, el virtute Deliae. Si enim ita est. ul Jansenius dicit: sequitur, Ecclesiasticum errasse, ct falsa scripsisse. Sed. ni fa'lor. Jansenius mutavit opinionem: nam scribens in cap. 17. Mallii., docet, locum Malacbiae non posso intelligi ad literam. nisi de vero Delia, quod idem cogitur dicere dc loco Ecclesiastici, qui sine dubio Malachiam exponit.

Jam quod verba Domini Matlh. 17. uilclligantur de vero Delia, non de Joanne, plemini est, qui» Joannes jam venerat, el absolverat cursum suum, et tamen Dominus ait: *Delias venturus est.* Quod vero non intelligantur de omnibus duriori m-. soil dc uno vero Delia, probari potest. Pruno, qua apostoli. qui moverunt quaestionem de Delia, fuerunt Petrus. Jacobus el Joannes. cl occasionem acceperunt ex transfiguratione Domini, ubi MuyOn el Ilcliam viderunt. Itaque cum interrogant. *Quid ergo scribae dicunt. quia Ilcliam oportet venire primum.* loquuntur ile illo Delia. quem viderant in monte cum Christo. Igitur Chistos respondens, *Delias*

III^{II} TERT US

quidem venturus est, et restituai omnia, loquitur elium do illo Ilelia particulari. qui apparuerat in Iran<·figuratione. Secundo, idem patet ex illis verbis *Et restitu*et omnia. Id enim non fecit Joannes Baptista, nec ullus alius. Nam restituere omnia, csi omnes Judaeos, et haereticos, et forte mullos catholicos ab Anlichristo deceptos revocare ad veram fidem.

Sed instat Bibliander, quia Dominus Matth. II. de Joanne Baptista dicit, *Ipse est Ilcias qui venturus est*, quasi dicat, Ipse est Ilcias a Malachia promissus. Respondeo: Dominum velle dicere, Joannem fuisse Iliam promissum, non ad Illeram, sed allegorice; ideo enim praemisit, *el si vultis recipere*; quasi dicat, Ilcias quidem in sua persona promissus, venturus csi in ultimo adventu: tamen si vultis etiam aliquem Iliam in primo adventu. Joannem recipite. Ideo etiam subjunxit: *Qui habet aures audiendi audiat*; indicans mysterium fuisse quod dixerat, Joannem fuisse Iliam.

Quod denique verba Joannis Apoc. II. In Iclligantur de singularibus personis Ilnoch et Ilelia, non de omnibus doctoribus, patet ex eo quod ibidem Joannes dicit, eos interficiendos ab Anlichristo, et corpora cornui per tres dies mansura insepulta in platea Hierusalem, et post tres dies eos resurrecturos, et in coelum ascensuros, quae nulli hactenus contigerunt.

Respondere tamen conatur David Chyiracus in cornu. ad hunc locum, ac primo ait: Joannem significare voluisse mullos Lutheranos ministros a Papistis interficiendos: quibus tamen Deus vitam restituit, cum eos ad coelum evehit in aeternum victuros. Secundo addit paulo infra. interfectis illis ministris, vitam corporis restituendam in die ultima resurrectionis. Denique tertio, ibidem addit, posse etiam significari per hanc vitae restitutionem, quod videamus multos a Deo excitari alios ministros in locum interfectorum cum eodem zelo et virtute.

Al nimis leves sunt hae responsiones. Prima enim defendi non potest, quia beatitudo animae non csi restitutio vitae amissae, sed novae vitae acquisitio. Deinde duo illi testes in Apocalypsi coram omnibus resurgent, et corpore sursum versus elevabuntur, quod certe, in bontitudine animae non impletur.

Secunda solutio nihil etiam valet. Nam Joannes dicit, duos illos testes resurrecturos ante ultimum diem, durante nimirum adhuc statu hujus mundi: addit enim Joannes, timorem magnum incutiendum inimicis eorum ex illa resurrectione: et paulo post terrae motum futurum, et septem millia hominum peritura. Tertia denique solutio non est ad rem. Nam Scriptura dicit, illos eosdem qui mortui fuerunt excitandos, et in coelum assumendos: nos autem non vidimus adhuc ullum ministerium Lutheranum resurgere. vel in coelum iissunii. Quid, quod Joannes dicit. Ilnoch et Iliam succis indutos praedicaturos, et Lutheran! saccos ita oderunt, ut si forte eos habent, dum Lutherani fiunt, continuo eos abjiciant.

Probatum secundo, vere in suis personis Iliam et Honoch venturos tempore Antichrisli, ex consensu Patrum. Nam de Ilelia id asserunt Hilarius. Hieronymus, Origenes, Chrysostomus. et alii omnes Matthaei interpretes, in cap. 17. Hem Lactantius

lib. 7. cap. 17. et Theodorici in cap. ult. Malachi. et Augustinus tract, 4. in Joan, et Primasius in cap. 11. Apoc.

De Ilnoch et Ilelia simul, id asserunt multi qui scribunt in Apocalypsim; ut Reda. Richardus et Arelinis, ex quibus in Ilias etiam addit, invaiabdi ter a Iota Ecclesia credi. Henoch et Iliam venturos, ut se Anlichristo opponant. Item Damascenus lib. 4. cap. 2. Hippolytus martyr, in O-al. de mundi consumai. Necnon Gregarius lib. 14. cap. II. vel 12. et lib. 9. cap. 4. Moral, et b. Augustinus lib. 9. cap. 6. de Gen. ad lit.

Probatum tertio: quia alioquin non potest reddi ratio, cur isti duo sint rapti ante mortem, et adhuc vivant in carne mortali, aliquando morituri. Nam etsi Judaei, ut Rabbi. Salomon in cap. 5. Genes, dicunt, Henoch a Deo occisum ante tempus, quia lenis et mutabilis erat, et Iliam asserunt, cum in curru igneo sursum ferretur, ab illo igne toto corpore exustum: et forte idem sentiunt Lutherani qui eos redituros negant; tamen Catholici omnes certa fide tenent utrumque in suis corporibus vivere. Quod enim mortuus non sit Henoch. apostolus docet lib. br. 11. Ilnoch translatus est, ne videret mortem: et quod tam ipse quam Ilcias mortui non sint, et tamen morituri sint: clare docent praeter supra citatos, Irenaeus, Tertullianus, Hieronymus, Augustinus et Epiphanius.

Irenaeus lib. 5. loquens de Ilnoch et Ilelia: *Dicunt*, inquit, *presbyteri. qui sunt apostolorum discipuli, eos. qui translati sunt, illuc* (in paradisum terrestrem) *translatos esse. et ibi manere usque ad consummationem. conspirantes incorruptionem.* Tertullianus; lib. coni. Jud. cap. 2. de Henoch. sic ait: *Qui necdum mortem gustavit, ut aeternitatis candidatus.* Epiphanius in Aneor, de Henoch et Ilelia sic ait: *Illi duo permanent in corpore et anima propter spem.* Hieronymus in epist. ad P. immach. coni. Joan. Hierosol. *Henoch*, inquit, *translatus est in carne. Helias carneus raptus est in coelum, necdum mortui, et paradisi jam coloni etc.* Augustinus lib. de peccato originali cap. 23. *Henoch*, inquit. *et Iliam non dubitamus, in quibus nati sunt corporibus, vivere.*

CAPUT VII.

Explicatur quarta demonstratio.

Quarta demonstratio sumitur ex eo. quod certum est, Antichrisli persecutionem fore gravissimam et notissimam: ita ut cessent omnes publicae religionis caeremoniae et sacrificia; quorum nihil adhuc videmus. Quod illa ultima persecutio sit futura gravissima, patet ex illo Matth. 21. *Erit tunc Ibi latitatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque erit.* Et ex Apoc. 20. ubi legimus: *Tunc Satanam solvendum*, qui usque ad illud tempus fuerat ligatus.

De quo loco disputans Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 8. et 9. dicit, Antichrisli tempore diabolum solvendum, et proinde tanto graviolem fore illam persecutionem omnibus praecedentibus, quanto crudelius potest diabolus saevire solutus,

quam ligatus. Itaque autem, tunc diabolus omnibus suisque suorum viribus Ecclesiam vexaturum. Et Hippolytus martyr in Orat. de mundi consuetudine. ac Cyrillus Calch. 15. dicunt, martyres, quos Antichristus occidet, futuros illustriores omnibus praeteritis, quia praeteriti, contra homines ministros diaboli, at futuri, contra ipsum diabolus personaliter grassantem pugnabunt. Al certe nihil tale experti sumus ab anno <>00. vel etiam millesimo.

Dicunt quidem haeretici, se magnam persecutionem ab Antichristo pati, quia interdum comburantur aliqui de ipsorum numero: at quae comparatio est talis persecutionis cum persecutio Nerone, Domitiani, Decii. Diocletiani et aliorum? Si quidem pro uno haeretico qui comburitur, mille Christiani olim interficiebantur; idque in toto orbe romano exercebatur, non in una solum provincia: et cum modo summa poena sit. comburi hominem; tunc incredibilia et diversissima tormentorum genera exercebantur. De quibus vide Cornelium Tacitum in Nerone, et ex nostris Eusebium in Disl. Ecclesiasticae.

Scribit Dumasus in vila Marcellini, supra XVII. millia Christianorum intra unum mensem a Diocletiano interfecta: et Eusebius, qui tunc vivebat, scribit lib. 8. cap. G. hist, adeo fuisse omnes carceres plenos martyribus, ut nullus relinqueretur locus facinorosis: in toto vero eo libro, tot martyrio coronatos referi infra biennium, vel impossibile sit, numerum eorum inire. Adde, quod multo plures Catholicorum haeretici nostri occiderunt, his decem vel quindecim annis, in Gallia et Flandria, quam Inquisitores combusserint haeticorum, forte in octiduum annis. Itaque non possunt appellare hanc persecutionem, sed potius bellum civile: nam. vel Augustinus docet episl. 80. ad Ilesych. quando erit vera persecutio Antichristi, solis Ecclesiae liliis erit tribulatio: non aulem eorum persecutoribus, sicut tempore Diocletiani, et superiorum principum, Christiani solum caedebantur, non aulem etiam caedebant.

Si vero persecutio (jicenda est: Catholici potius quam patiuntur quam Lutherani et Calvinistae. Catholici enim sunt. qui ex nullis provinciis ejecti, Ecclesias, patrimonia, et ipsam etiam patriam amiserunt, invadentibus nimirum res alienas novis istius evangelii ministris, et vel diximus, et ex connu. Laurentii Surii. aliisque hujus temporis historicis cognosci potest, multo plures Catholicorum furor Calvinistarum intra paucos annos absumpsit, quam haeretici iudicio principum catholicorum abnegatae fidei poenas dederint.

Quod aulem illa persecutio sit futura notissima et manifestissima, probat Augustinus lib. 20. de Vivit Dei cap. II. ex illis verbis Apocalypsis 20. *ET cinxerunt tustra sancturum, et dilectam civitatem*, His enim verbis significatur, omnes prorsus impios simul futuros in exercitu Antichristi. elapso marte oppugnaturos omnem sanctorum Ecclesiam. Nunc enim sunt nulli fidi in Ecclesia, qui legentes malitiam suam, corde sunt extra Ecclesiam, corpore intus: At *tunc erumpent omnes*, inquit Augustinus, *inapertam persecutionem ex latebris odiorum*. Uoc sane adeo non est impletum

hoc tempore, vel nunquam fere fuerit major numerus falsorum fratrum, et Helorum Christianorum, et adeo non est nota nec manifesta haec persecutio, ut nec illi qui dicunt se cam pati, nec nos qui dicimur cam inferre, possimus dicere, quando coeperit.

Certe persecutio Nerone, Domitiani, atque aliorum principum romanorum, ab Eusebio, Orosio, Sulpilio, diligenter annotatae fuerunt: neque est dubium (piando coeperint, et quando desierint; sicut etiam de Christi adventu, quia verus et manifestus fuit, optime scimus quando fuerit. et quibus primum manifestatus: nec ullae sunt inter nos de ea re opiniones. Al haeretici, qui dicunt Antichristum venisse, et jam per tot annos persecutionem exercuisse: lamen non possunt proferre unum auctorem, qui annotaverit quando Antichristus venerit, vel quibus apparuerit primum, vel quando inchoaverit persecutionem: et ipsi inter se illa dissident, vel unus dicat, cum venisse anno 20 (M alius anno 606. alius anno 773. alius anno 1000. alius anno 1200, ut non tam vigilantes loqui quam per quietem somnare videantur.

Denique, quod Antichristi tempore propter atrocitatem persecutionis cessare debeat publicum et quotidianum Ecclesiae officium et sacrificium, aperte docet Daniel cap. 12. *1 tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium dies 1290*. Ubi omnium consensu loquitur de tempore Antichristi, et exponunt Irenaeus lib. 5. Hieronymus et Theodorcus in hunc locum, Hippolytus martyr in Oral, de consumatione mundi, et Primasius in cap. 11. Apoc. sensus est; Antichristum interdictum omnem divinum cultum, qui in Ecclesiis Christianorum nunc exercetur, ac praesertim sacrosanctum eucharistiae sacrificium. Illoc autem signum nondum impletum, experientia testatur.

Ex quo tria colligi possunt. Primo. Antichristum nondum venisse, eum adhuc vigeat sacrificium iuge. Secundo, romanum pontificem non esse Antichristum; sed ei maxime contrarium, eum sacrificium, quod ille ablaturus est. hic maxime ornet et tueatur. Tertio, hujus temporis haeticos, prae omnibus aliis, Antichristi esse praecursores, cum nihil ardentius optent, quam sacrificium eucharistiae penitus abolere.

CAPUT VIII.

Explicatur quinta demonstratio.

Quinta demonstratio sumitur a duratione Antichristi. Antichristus non regnabit nisi tres annos cum medio: at papa jam regnavit spiritaliter in Ecclesia plusquam 1500. annis, nec potest assignari ullus, qui sit habitus pro Antichristo, qui praecise regnaverit tribus annis cum medio: non igitur Papa sit Antichristus: proinde nondum venit Antichristus.

Porro, Antichristi regnum trium annorum cum dimidio futurum, colligitur ex Daniele cap. 7. et 12. Et ex Apoc. cap. 12. ubi legimus, duraturum Antichristi regnum per tempus. et tempora, et dimidium temporis. Nam per tempus. intelligitur unus

annus, pci lempora, duo anni, per dimidium lempolis, medius annus. Sic enim explicat idem Joannes. Nam Apoc. 11. cl 13. dicitur, Anichnsluin regnatum mensibus 42. qui iecle faciunt tres annos cum medio. El cap. 11. dicitur, Henoch cl 11eliam praedicaturos diebus 1260. qui idem lempus elliciunt. Aarn Hebraei ulebanlur annis, cl mensibus lunaribus, clsi eos revocarent ad solares, addendo sexto quoque anno unam lunationem: tres autem anni lunares cum medio faciunt rectissime 42. menses, sive 1260. dies, siquidem annus lunaris plenus ac perfectus constat ex duodecim mensibus, quorum quilibet habet 30. dies, ul Augustinus (locet lib. 15. de Civit. Dei, capite 14.

Neque obslat quod Daniclis 12. dicitur Anichristus regnaturus 1290. diebus, lioc est, diebus 30. amplius, quam dixerit Joannes. Nam Joannes loquitur de Henoch cl 11elia, qui ab Anichrisio occiduntur uno mense antequam Anichristus pereat.

Ad haec adversarii respondent tripliciter. Primo Chytraeus in cap. 11. cl 13. Apoc. dicitur, non potest accipi haec tempora pro tribus annis cum medio, quia experientia repugnat, cl Paulus 2. Thessal. 2. ait, Anichristum duraturum usque ad Christum adventum.

Secundo dicitur, poni lempus certum pro incerto, cl proinde pro 42. mensibus, vel 1260. diebus, intelligi debere plus quam mille annos. Idem dicit Bullingerus Senn. 46. in Apoc. cujus ratio videtur esse ea, quam insinuat Lutherus in Suppul. temp, quia nimirum constat ex Apoc. 20. Diabolum solvendum anno millesimo, igitur Anichrisli adventus cum gladio temporalis, fuit anno millesimo a Christo; jam igitur regnavit plus quam quingentis annis: ergo oportet accipere illos menses 42. pro incerto lempore.

Tertio, respondent Magdeburgenses Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 438. Daticlem cl Joannem accipere diem pro anno; et proinde pro mille el ducentis sexaginta diebus, intelligi debere 1260. annos. Hanc esse potest, quia etiam Dau. 9. septuaginta hebdomadae ubi omnibus intelliguntur de septimanis annorum, non dierum. El Ezecch. 4. dicitur; Diem pro anno dedi tibi. El Lue. 13. Oportet um hodie, el cras, et perendie ambulare, id est, tribus annis vivere. Quam rationem ponit Chytraeus in cap. 11. Apoc. ubi ejusmodi annos et menses, angelicos vocari dicit, non humanos.

Al contra est communis sententia Veterum, qui asserunt propter loca citata, solum tres annos cum medio Anichristum regnatum. Hippolytus martyr in Orat. de consumptione mundi. Tres; inquit, annos cum dimidio regnabit Anichristus super Ierusalem. post auferetur regnum illius, et gloria. Irenaeus lib. 5. in line: Regnabit, inquit. annis tribus, el mensibus sex, el nunc veniet Dominus de coelis. El Hieronymus in cap. 7. Dan. Tempus, inquit, annum significat. tempora, juxta hebraici sermonis proprietatem. qui et ipsi dualem numerum habent, duos annos praefigurant: Dimidium autem temporis, sex menses. quibus sancti potestati Anichrisli permittendi sunt. Cujus

in Caleeb. 15. Begnabit, inquit, Anichristus Iribus annis, et dimidio tantum, quod non ex libris apocryphis dicimus, sed ex Daniele propheta. El Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 23. Anichrisli, inquit. adversus Ecclesiam saevissimum regnum, licet exiguo spatio temporis sustinendum, qui vel dormitans haec legit dubitare non sinitur. Tempus quippe, et lempora. el dimidium temporis, annum unum esse, el duos, cl dimidium. Ac per hoc. tres annos el semissem, etiam numero dierum posterius posito, dilucescit, aliquando in Scripturis et mensium numero declaratur. Similia habent Tiicodorus in cap. 7. Dan. Primusius, Beda, Anselmus, Haymo. Arelhus, Bichardus, Ilupcrus in Apocalypsin.

Secundo idem probatur ex eo quod Scripturae dicunt, tempus diaboli soluti et Anichrisli fore brevissimum, Apoc. 12. Vae terrae et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnum, sciens quod modicum tempus habet. El Apoc. 20. Ligavit eum per mille annos, cl post haec oportet solvi modico tempore. Quomodo, quaeso, hoc enim verum, si Anichristus regnabit 1260. unius? Sic enim diutius solutus erit. quam ligatus.

Tertio, quia, ul Augustinus argumentatur lib. 20. de Civit. Dei cap. 8. cl Gregorius lib. 33. Moral. cap. 12. nisi illa saevissima persecutio esset brevissima nulli perirent, qui non sunt perituri. Lude el Dominus ait Matth. 21. Visi breviati fuissent dies illi, non fieret salta omnis caro: at quomodo erit brevissima, quae supra mille annos durabit?

Quarto. Christus praedicavit solum Iribus annis cum medio: ergo deest etiam, ul Anichristus non permittatur diutius praedicare.

Quinio, quia summa annorum mille ducenti sexaginta, quum adversarii constituunt. nullo modo potest accomodari ad illa verba Daniclis, el Joannis: Tempus, el tempora, el dimidium temporis. Nam per tempus debet intelligi sine dubio aliquis unus numerus, ul unus dies, una hebdomada, unus mensis, unus annus, unum lustrum. unum jubilaum, unum saeculum, unum millenarium: sed si accipiamus unum millenarium, tunc Anichristus erit regnaturus tribus millibus annorum. el quingentis; quod adversarii non admittunt. Si accipiamus unum saeculum, tempus Anichrisli erunt anni trecenti quinquaginta; quod etiam non admittunt: cl idem patet de uno jubileo etc.

Sexto. quia cum Daniclis 4. aliquoties legamus septem lempora transitura, quibus erit futurus extra regnum suum Nabuchodonosor; per illa lempora omnes intelligunt seplem annos. Si enim vellemus intelligere annos annorum, ut intelligunt adversarii. cum de Anichrisio agitur: oporteret dicere, Nabuchodonosor vixisse evira regnum bis mille, el quingentos quinquaginta quinque annos.

Neque dicitur ille est ratiunculas eorum solvere: nam cum ait Chytraeus. non posse accipi tres annos cum dimidio; de quibus loquuntur Daniel el Joannes, proprie pro annis nostris usitatis. quia experientia testatur, Anichristum jam multo longiori lempore esse gestum manifestum petii principium, ul dialectici loquuntur. Assumit enim qui

esl in controlersi.i: id enim quaeritur, an Anli-
bristus venerit. Cum vero addit, Autielirbluni ex
Pauli sententia regnatum usque ad secundum
Christi adventum; et inde concludit, oportere eum
diutius regnare, quam tribus annis cum medio.
non videt sc. aut iterum principium petere, aut
mini dicere: nihil enim illa consecutio efficere po-
tesset, nisi assumatur. Anlichristum jam venisse;
quod tamen in controversia est.

Ad id vero, quod iam ipse, quam Henricus Bul-
lengerus dicunt, numerum certum pro incerto hoc
loco accipi, respondeo: tunc solum certum nume-
rum pro incerto poni, quando ponitur aliquis nu-
merus plenus et perfectus, ut 10. 100. 1000. non
autem quando assignantur varii numeri, ubi sunt
magnum et parvi admixti. Tunc ergo accipiendus est
certus numerus pro incerto, quando Scriptura di-
cit Apoc. 20. diabolum per 1000. annos fuisse li-
gatum, ut exponit Augustinus lib. 20. de Civit.
Dei cap. 8. et Gregorius 33. Moral. cap. 12. non
autem quando assignat tempus, I-mipora, et di-
midium temporis, sive dies 12ti().vel menses 52. Quo-
rum enim numerorum varietas, si tempus incertum
designatur?

Ad argumentum Illyrici dico: in Scriptura inve-
niri quidem et recte dici hebdomadas annorum,
non tamen dies pro annis, vel menses annorum.
Nam hebdomadas annorum legimus Levitici 2.».Yu-
mernbis *tibi septem hebdomadas annorum etc.*
Et recte dici patet, quia hebdomada denominatur a
numero septenario, græce, latine et hebraicem
Hebraei dicunt *septimanam* a *γ᾽τ* quod est
septem. ut etiam græco dicitur ἑβδομήκαια et latine
septimana a numero septenario; sicut ergo se-
ptem dies dicuntur hebdomada dierum, ita septem
anni hebdomada annorum. At mensem annorum,
vel diem pro anno nusquam legimus, nec recte di-
ceretur: nam mensis non denominatur a numero
aliquo, sed a cursu Lunae, qui 3(1. diebus absol-
vitur. Hinc enim Hebraei vocant mensem *ni*;
id est *Zunam*. vel *I^{TT}I* tides *innovationem*, sci-
licet. Lunae, et Graecis mensis μήν dicitur, quia
Luna dicitur *jwr/j*.

Similiter dies non significat numerum, sed tem-
pus lucis Genes. 1. *Vocavit Deus lucem diem*, et
tenebras noctem. Neque obstat illud Ezech. 4.
Diem pro anno dedi tibi. Nam non vult dicere,
pro diebus ad litteram significari annos, alioqui o-
porteret, Ezechielcm dormivisse super latus suum
sinistrum annos 390. quod est impossibile: iussit
enim Deus, ut dormiret super latus sinistrum
diebus 390. et addidit: *Diem pro anno dedi tibi*;
si ergo dies illi pro annis accipiuntur, debuit Eze-
chiel dormire super latus sinistrum 390. annis: at
non ita diu vixit. Dicendum est igitur, dies ibi
accipi vere pro diebus, sed dici pro annis datos.
quia erant signum illi 390. dies, quibus dormivit
Ezechiel. dormitionis Dei per quem solvitur pec-
cata Israelitarum. annis 390.

Ad id quod objicit Chyiraeus ex Luc. cap. 13.
Oportet me *hodie. et cras. et perendie ambulare*.
Despondeo*, non significari illis verbis (ut adversa-
rii errantes dicunt) Christum tribus annis adhuc
praedicatum fuisse cum ea verba loquutus esset,

siquidem ea verba Dominus pronuntiavit ultimo an-
no vitae suae. Nam. ut Hieronymus scribit in lib.
de script. Eccles. in Joan. et res ipsa loquitur, Mat-
thaeus, Marcus et Lucas non scripserunt acta et
verba Christi priorum duorum annorum. sed solum
tertii anni. Dominus igitur per tres illos dies, vel
intellexit triduum, quod erat consumpturus in Ieru-
salem hierosolymitano, ut Alberlus et Cajetanus ex-
ponunt: vel certe eo loquendi modo significare vo-
luit. se adhuc modicum tempus supervivendum, et
praedicatum, ut Jansonius recte docet. Itaque vi-
derint Illyricus et Chyiraeus. tibinam dies et men-
ses angelicos repererint; in Scriptura enim nus-
quam reperitur.

CAPUT IX.

Explicatur sexta demonstratio.

Sexta demonstratio sumitur ex ultimo signo con-
sequente Anlichristum. quod erit mundi consum-
matio. Nam Antichristi adventus erit paulo ante fi-
nem mundi; ergo si Antichristus jam dudum venis-
set. ut adversarii dicunt, deberet mundus jam du-
dum esse finitus. Daniel cap. 7. bis loquens de An-
lichristo; semel narrans visionem suam, et semel
exponens visionem, utraque vice subjungit; post
Antichristum statim sequutur ultimum iudicium:
Considerabam, inquit, *cornua, et ecce cornu ali-*
ud parvulum ortum est. et tria de cornibus pri-
mis evulsa sunt a facie ejus. Aspiciebam donec
throni positi sunt, et antiquus dierum sedit etc.
Et infra, explicans visionem: *Bestia quarta*, inquit,
quartum regnum erit: Porro cornua decem, reges
erunt, et alius consurget post eos. et ipse potenti-
or evit prioribus, et tres reges humiliabit etc. *Et*
tradentur in manu ejus per tempus, et tempora;
et dimidium temporis, et iudicium sedebit etc.

Similis est prophetia Joan. Apoc. 20. *Post haec*
oportet illum soli in modico tempore, et vidi sedes,
et sederunt super illas, et iudicium datum est eis
etc. Et rursum idem Daniel postquam dixerat cap.
12. Antichristi regnum duraturum diebus mille du-
centis et nonaginta, subjungit: *Beatus qui expe-*
ctat et pervenit usque ad dies mille, trecentos et
triginta quinque, hoc est, usque ad dies 450. post
mortem Antichristi: tunc enim Dominus veniet ad
iudicium, et coronas justitiae victoribus reddet; ut
exponunt Hieronymus, et Theodorus in com. hu-
jus loci.

Deinde idem colligitur ex Malth. 24. *Praedica-*
bitur hoc evangelium regni in universo mundo
in testimonium omnibus gentibus. et tunc erit con-
summatio, id est. paulo post erit Unus mundi. Et in-
fra: *Sol autem post tribulationem dierum illo-*
rum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen
suum: et tunc apparebit signum filii hominis etc.
Idem ex 2. Thess. 2. *Tunc, revelabitur ille iniquus,*
quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui,
et destruet illustratione adventus sui etc. Ubi a-
postolus docet. fere immediate post Anlichristum
venturum Christum, quia nimirum iniercedei bre-
vissimum tempus, et doli ac fraudes Anlichristi.
quae deinceps coeptae erunt per Heliam et Henoch,

df'Slrucnlur penitus per ipsum Chrisli adventum ci horribilia signa praecedentia.

Idem denique habetur ex I. Jonn. 2. *filioli, novissima horaest,elsiciitaudisfisquia Antichrislus venit.el mine Anlichrisli mulli fadi sunlilindescirims guia novissima hora esl*. Ubi Joannes dicil, hoc (i-inpus a Chrislo usque ad linem mundi esse novissimam horam , idesI. novissimum tempus . sive ulimam aelalem , ul Augustinus c̄xponit. El probui pulcherrime ex hoc principio , quia scimus Anlichrislum venturum in line mundi : facit enim Joannes hoc argumentum. Scimus Anlichrislum venturum in fine mundi: al nunc videmus jam adesse mullos ejus praecursores, sive minores Antichristos; ergo signum csl cerium, liane esse novissimam horam, sive aelalem. Quomodo posset aliquis sic argumentari de ultima hora noclis. Scimus solem orilurum in ipso line noctis: videmus autem nunc multos ejus radios jam illustrare aerem: ergo scimus hanc osse ultimam horam noctis.

Denique idem habetur ex communi consensu Patrum: Irenaei lib. 5. in line. Tertulliani lib. de resurrect. Augustini lib. 20. dc Civit. Dei. cap. 19. et aliorum: cl confessione adversariorum. Nam adversarii fatentur, Anlichrislum regnaturum usque ad finem mundi; ac .proinde paulo post ejus interitum linem mundi futurum.

Ex hoc igitur signo conjuncto cum superiori, efficitur demonstratio insolubilis, qua probetur Anlichrislum nondum venisse, nec esse romanum pontificem. Nam si continuo post mortem Antichristi mundus linietur, cl Antichrislus non vivet, postquam apparuerit cl regnare coeperit, nisi Iribus annis cum dimidio; ergo non apparebit, ncc regnare incipiet, nisi tribus annis cum dimidio ante mundi finem: quod enim intercedet inter mortem Anlichrisli, el linem mundi tam modicum est. ut pro nihilo reputetur. Al papa regnavit jam cum utroque gladio, eliam ipsorum adversariorum senlenua. supra 500. annos; cl tamen mundus adhuc durat.

CAPIT X.

De nomine Anlichrisli.

Sequitur quarta disputatio, quno erit de nomine proprio el caractere Anlichrisli. I atentur omnes periinerc omnino ad Anlichrislum verba illa Jonn. Apoc. 13. *El faciet omnes pusillos cum magnis, divites et pauperes, liberos cl servos habere chorraderem in dextera manu, aut in frontibus suis; cl ne guis possit emere aut vendere nisi habeat characterem, aut nomen bestiae, aut nummum nominis ejus: hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiae. Numerus enim hominis csl, et numerus ejus 660.*

Sunt autem de hoc numero plurcs opiniones. Prima csl eorum qui dicunl. hoc numero non designari nomen, sed tempus adventus vel mortis Antichristi. Ita BuUingcrus qui pracftil. homil. in Apoc. vult, designari tempus adventus Antichristi. Item Magdeliurgenses, qui Ccniur. I. lib. 2. cap. 4. volunt, designari tempus mortis Antichristi. Item quidam, qui, teste Cliethovco in lib. 4. Dumasc.

cap. 28.volunt, designari morIm Mahum ti, quem dicunl csscAnticIiristmn: quibus consentit Lynam;s in hunc locum, qui non putat quidem Mahurnetum esse Anlichrislum; lamen existimat, hoc numero significari mortem Mahumeli futuram fuisse armo 666. a Chrisli adventu.

Haec opinio csl absurdissima. I'r mo, quia Joannes dicil, sc loqui dc numero nominis bestiae. Secundo, quia bestia, cujos esl hic numerus, praecipiet omnibus mercatoribus, ul eo pro signo utantur in contractibus, cl palet Apoc. 13. non ergo numerus csl mortis bestiae, sed ad ipsam viventem perlinet. Tertio, quia etiam esl falsum. Mahurnetum mortuum esse anno Christi 666. Quidam enim dicunt cum rnorluum anno Domini 631. ul Matthaeus Palmcrius: quidam anno Domini 630. ul Ccdrenus in Compnd. histor. quidam anno Domini 638. ul Joannes Vascus in Cbron. Hispaniae.

Secunda opinio csl Davidis Cliylraci in cap. 13. Apoc.qui docet nomen Antichristi essekarâve; vel hcbraice FP 'E 'I'I roninnus;proindc papam qui princeps laliuus csl. cum m Latio dominetur cl manus esl pontifex, esse Anlichrislum. Liem docet Theodorus Bibliandcr tab. 10. cl propterea tabulam undecimam suae chronologiae, quae incipit ab anno 600. inscribit, latinos papas. Rationes eorum duae sunl; una, quia Irenaeus lib. 5. docet, verisimile esse, hoc luturum nomen Antichristi: altera, quia revera lilerac hujus nominis efficiant illum numerum, ul palet.

*1	200.	Λ.	30.	x.	300.
	6.	a.	1.	ε.	5.
Ω	40.	ω.	300.	i.	10.
J	10.	ε.	ā.	τ.	300.
»	10.	L	10.	a.	i.
Π	400.	v.	50.	ʹ.	50.
	666.	g.	70.		666.
		;	200.		
			666.		

Haec opinio csl prorsus temeraria. Nam in primis. Irenaeus dicil quidem nomen λαρτιvo , probabiliter posse accommodari Antichrislo: sed addit, multo probabilius osse nomen Anlichrisli, non fore λαρτιvo; . sed τερών : quod eliam exprimit illum numerum: cl esl nomen multo illustrius, cum solem significet.

Praeterea conjectura Irenaei. quae lunc aliqua cral. modo nulla est. Ipse enim dicil, probabile esse Anlichrislum vocandum lalnum. non quia dominabitur in Latio, sed quia lalini erant, qui lunc regnabunt latissime, et orbem lolum leiiebaul. Cum enim Antichrislus debeat esse rex polenlissimus, sine dubio occupabit potcnlissimn regna, quae lunc inveniet: polenlissimum aulcm regnum esl Latino-rum, inquit Irenaeus: ipsi enim nunc verissime regnant. Sane conjectura isla hoc tempore nihil valet: nam Latmi non amplius regnant in toto orbe terrarum, sed Tureae sunt qui verissime regnant, el apud nos Hispani, ct Galli, non Lalini.

Praeterea nomen lalini, ut significat romanum. non scribitur per ε. sed per simplex jota: et tunc nun reddit illum numerum. Quomodo eliam refelli

poli .4 commentum dc nomine nam Roma-
nus non poles! terminari in Π cum sit nomen ma-
sculinum: illa enim foemininorum terminatio csla-
pud Hebraeos. Remota uulem litera n desuni 100.
ml numerum inlichrisli. Item nomen λατεῖvo . si
eril Anlicbristi nomen, eril proprium ci. ul Arethas
docet, ct usitalum maxime; nam debebit ostendi in
'ignum ab omnibus qui emuni, aut vendunt: al no-
ni· n λατεNo , est commune : nec enim ullus papa
vocatus est unquam nomine proprio lalinus, nec
est hoc nomen usitatum; nunquam enim papae se
latinos vocant, sed solum episcopos aut papas.

Porro romanus, nomen fuil proprium unius so-
lius pontificis; qui lamen non potuit esse Anlichri-
slus, cum non vixerit nisi mensibus qualuor: aiio-
qui aulem nomen est commune.

Denique, si solum hoc nomen λανεῖvo; , vel ro-
manus efficerent numerum660. aliquid dicerent ad-
versarii: al innumerabilia nomina inveniuntur, quae
hunc eumdem numerum reddunt. Hippolytus mar-
tyr, in Orni, dc consummat, mundi, notavit aliud
nomen, quod reddit illum numerum, nimirum,
dpvevuat idest , *nego*. Arethas annotavit septem:
λαμζΑη . idesl,*illustris*. τεῖπάν, idesl,sol. ὀνικητή;,
idesl, *victor*, ὕ ἰηγὸ , idesl, *pravus dum*:.
βλα3·^.- idesl, *vere, nocens*. πάλαι βάσζα
vs; .Idesl.olim *invidens*.âotxsc,idest, *agnus*
nocens. Primasius addit aliud: άντερο; idest. *con-*
trarius. Rupertis. cl ante eum Hnymo, excogita-
verunt duo alia, nimirum γενσηρικο», quod est no-
men Gothicum, cl DCLXV1 lalinum, quod facit 666,
'i latino more accipiamus D. pro quingentis. C.
pro centum, L. pro quinquaginta, X. pro decem ,
V. pro quinque, I. pro uno.

Ia rcccnlioribus Gnlielmus Lindanus, lib. 3. Du-
bilanlii. notai, Jlarlinum Lulhcrum reddere nume-
rum 666.si Hierae lalinae accipiantur pro numeris,
more graecarum cl haebraicarum, hoc modo: A. I.
B. 2. C. 3. D. 4. E. 5. F. fi. G. 7. II. 8. I. 9. K. 10.
L. 20. M. 30. N. 10. O. 30. P. 60. Q. 70. 11. 80. S.
90. T. 100. V. 200. X.300. Y. 100. Z. 300. Gilber-
tos Genebrardus lib. ull. Chronol. notavit etiam
jmrnen Lutheri hebraice numerum illum efficere

¶	4.	<5.	200.	Addo ego in gra-
	«√.	a.	1.	tiam Lutheri el Chy-
* «	10.	ξ.	6(1.	traei duo alia, nimi-
M{.	4.	ο.	70.	rum ΥΙΠ3 'v'3'1 id-
«M *	20.	v.	50.	esl.DividChylraeus,
K	10.	ε.	5.	etca;4vrw;eumdem
n-	4(H).	L	10.	numerum reddere,
¶	200.	ο.	70.	quod nomen ita con-
».	10.		200.	venit Lulhcro , si-
1.	6.			cui papae nomen la-
	666.		666.	tini.

Tertia opinio esi mullorum catholicorum, qui
suspiciantur, Anlichristum vocandum άντερο , tum
quia hoc nomen proprie illi conveniat, tum eli.iin
quia reddat exarte illum numeru.n. Ila Primasiis,
Ansclmus cl Il char lus.

Refutatur recte a Runerlo haec opinio, quoniam
'tomen quod lue Joannes Insinuat, non eril numen

Antichrislo ab adversariis impositum, sed nomen
quod ipse sibi usurpabit, et in quo gloriabitur adeo,
ut jubent inscribi in frontibus hominum. Non est
aulem credibile eum sibi assumpturum nomen ali-
quod odiosum aut vile, quale est άντερο , el etiam
omnia fere alia supra memorata.

Quarta sententia est ipsius Rupertii, qui existi-
mat, hoc numero non significari nomen Antichrisli,
sed significari triplicem praevaricationem diaboli
in Antichrislo complendam. Nam senarius nume-
rus. quia non pertingit ad septenarium, in quo est
requies cl bealiludo, esi numerus creaturae per
praevaricationem excidentis a requie: Diabolus au-
lem triplicem praevaricationem incurrit, seu potius
unam triplicavit. Primum enim praevaricatus est
cum in se peccavit: deinde rursum cum primum
hominem peccare fecit el tunc ad simplicem se-
narium addidit sexagenarium: denique tertio prae-
varicabitur, cum per Anlichristum lotum mundum
seducet, cl tunc ad sexagesimum addel sexcente-
simum.

Quinta sententia Redae esi. qui contrario via in-
cedit ac docel, numerum senarium esse perfectum,
quia sex diebus fecit Deus coelum et terram: sexa-
gesimum vero perfectiorem, el sexcentesium per-
fectissimum: ex quo colligit, Anlichristum designa-
ri per numerum 666. quia usurpabit sibi perfectis-
simum tributum, quod soli debetur Deo. In cuius
rei figuram, legimus lib. 3. Reg. cap. 10. Pondus
auri, quod adferebatur Salomoni per singulos an-
nos. fuisse talentorum sexcentorum se.xaginla S*x
millium. Hae duae sententiae, non videntur salis
quadrare cum co, quod Joannes dicit, numerum il-
lum esse numerum nominis, non dignitatis. aut
praevaricationis, sed nec isti Patres voluerunt sen-
lenti·is ill is suas alio loco haberi, quam s ispicio-
num et conjecturarum.

Verissima igitur sententia esi eorum, qui igno-
rantiam suam confitentur, ac dicunt, adhuc ignorari
nomen Antichrisli: quae sententia est Irenaci lib. 3.
trellhae in hun . locum Apoc, el aliorum. Placet au-
lem adseri here verba Irenaci.quoniam ad eum legen-
dum Chyiraeus lectores suos hortatus est: *Horior*.
inquil, *studiosos, ul de hoc. Apocalypsis loco po-*
stremas Irenaci paginas 333. et 334. *perlegant,*
qui verecunde cl pie de hoc numero bestiae dis-
putat, el intercae era. lalinum seu romanum l'a-
re.\nlichrislum*indical,nomine* λατεΓvo elc. Ire-
naeus igilur sic ait: *Certius ergo ct sine periculo*
esi, sustinere adimpletionem prophetiae, quam
suspicari cl divinare nomina quaelibet, quando
multa nomina inveniri possunt habentia praedi-
ctum numerum. El nihilominus quidem erit haec
eadem quaestio. Si enim mulla sunt quae inve-
niuntur nomina, habentia numerum hunc, quod
ex ipsis portabit, qui veniet quaeritur, quoniam
autem non propter inopiam nominum habentium
numerum nominis ejus dicimus haec, sed propter
timorem erga Deum, et zelum veritatis. EvavSa;
enim nomen, habet numerum. de quo quaeritur.
Sed nihil de eo affirmamus. Sed et λατεῖvo no-
men sexcentorum sexuginta sex numerum. et
valde verisimile esi, quoniamverissimum regnum
hoc habet vocabulum. latini enim sunl. qui nunc

regnant. Sed non in hoc nos gloriabimur. Sed et
ivr.vi , prima syllaba per duas graecas vocales
t et i, scripta, omnium nominum, quae apud nos
inveniuntur. magis/ide dignum csl. El infra: Cum
igitur Ianium suasionum habeat hoc nomen Ti-
tan. tantam habeat verisimilitudinem, ul eæ mul-
tis colligamus, ne /orte Titan vocetur qui veniet,
nos tamen non periclitabimur in eo, nec asseve-
rantes pronunciabimus. hoc eum nomen habitu-
rum. scientes, quoniam si oportet man ifeslc prae-
senti tempore praeconari nomen ejus, per ipsum
utique editum fuisset, qui el Apocalypsim vide-
rat. Haec ille.

Audiat igitur Chyiraeus Irenncuin verecunde, pie
el erudite differentem. cl non falso illi imponat,
quod nunquam dixit. Nec enim iudicavit Irenaeus,
Anlichristum fore lalinum, seu romanum: sed ail,
ei aliquoties repetiit, non posse hoc lempore sciri
nomen Antichrisli: idque duplici ratione, eaque o-
plitna approbavit. Prima,quin mulla inveniuntur no-
mina, quae munerum illum efficiunt; nec divinare
liceat ex lain nullis similibus, quod sil illud unum
quod praedictum csl. Deinde, quoniam si Deus vel-
lel hoc lempore sciri, per ipsum Joanncm utique
i l prodidisset. Addidit vero, non inopia nominum
se ila loqui, sed ex timore Dei. el zelo veritatis: ac
proplerca tria nomina in medium attulit, Ευάν&α?
Χα-ζῖῖο cl Τεῖράν cx quibus secundum verisimilius
primo, el tertium secundo affirmavit, nullum vero
certum.

Terliam quoque rationem addere possumus cx
eodem Irenaeo. Nam paulo anlc disputans adversus
eos, qui falsa nomina Antichrisli ex propria sua in-
tentione colligebant: ail, cos proplerca in multa in-
commoda labi. Na.η exponunt sc periculo errandi,
el alios decipiendi, nique id efficiendi, ul lam ipsi,
quam alii permulti ab Antichrislo facillime sedu-
cantur. Num cum venerit, cl aliud nomen habuerit,
quam ipsi sibi persuaserunt cmn habiturum, non
habebitur ab cis pro Antichrislo, atque ila non evi-
tabitur. Quae omnia incommoda sine dubio LuIhc-
ranis evenient, el praecipue hoc postremum. Quia
enim sibi persuaserunt, romanum pontificem esse
Anlichri'lum, cum ille verus Anlichrislus advene-
rit, non facile cognoscetur ab cis; proinde nec evi-
laliilur.

Est aulem hoc loco notandum. Anlicbristi nomen
fore notissimum, cum ille venerit: nam eliam ante-
quam Christus veniret, Judaei non cerlo noverant
quo nomine appellandus esset, etiamsi mulla de
ejus nomine prophetae praedixerant. Quin eliam
Sibylla quaedam, ul esi in I.lib. Carni. Sibyllinor.
mlarcrat numerum nominis Chrisli futuri, ac dixe-
rat esse 888. ul Joannes dc Antichrislo scripsit, nu-
merum nominis ejus esse (»00. el lamen nondum
poterant homines ante Chrisli adverlum dicere, vo-
candum esse Jesum. Al poslcaquin Christus ve-
nii. omnis controversia sublata esi, el omnes c-
mnino sciunt, cum Jesum appellari.

Sed , inquit Sibylla , quae sit numeri t. Ki.
totius summa docebo. η. 8.
Namque octo monadas , totidem dcca- o. 200.
das superbia. 10.

Atque, hccalontadas octo, infidis signi- o. 100.
ficabil. ç. 200.
Humanis nomen , tu vero mente te-
neto. 888.

Accédai, commune esse omnibus vaticiniis pro-
phetarum, ul ambigua el obscura sini , donec im-
pleantur; ul Irenaeus recte docel, cl probal lib. ». cap. 43.

Ex his argumenlum insolubile sumi polesl ad
probandum, romanum pontificem non esse Anli-
chrislum, cl ipsum Anlichristum nondum venisse.
Nam si Anlichrislus venisset, alque esset romanu<
ponlifex. ccrlo conslarcl dc nomine ejus a Juane
pracdiclo; sicut quia Christus nosler venii, jam
nulla quaestio csl, ne apud Tureas quidem cl Ju-
daeos cl Paganns, quemadmodum ap| ellelur: al
de nomine Antici risli adhuc maxima comroversia
est. ut loi opinionibus recitatis cl refutatis planum
fecimus; igilur Jounnis vaticinium nondum csl im-
pletum; proinde Anlichrislus nondum venit , nec
csl romanus pontifex.

Addo confirmationem ex Confessione Augustini
Marlor.di, qm in magna explicatione ex vanis Lu-
lheranis el Calvinistis collecta in Testamentum no-
vum. de hoc loco ila scribit: *Loci hujus tot fere
sunl expositiones, quot expositores , quo appa-
ret, obscurissimum, el aenigmaticum esse.* Haec
ille. At si adhuc est obscurissimum cl aenigmati-
cum valicinium. non igilur esi impletum: non ergo
Anlichrislus venii: siquidem omnia vaticinia, cum
jmplcla sunl. clarissima efficiuntur. Cur igilur Mar-
lorale, pracfal, in Apoc. jacias, ila perspicuum es-
se, romanum pontificem esse Anlichristum. ul si
vos tacueritis, lapides sini clamaturi ?

CAPIT XI.

De caractere Antichrisli.

De characirc Antichrisli sunl eliam duae. vel
tres opiniones. Prima est haereticorum hujus tem-
poris. qui docent, characterem Antichrisli esse si-
gnum aliquod obcdienline . el conjunctionis cum
romano pontifice: non lamen eodem modo expli-
cant, quod sil illud signum. Uenricus Bullingerus
serm. Gl. in Apoc. vull, esse unctionem chrisma-
tis, quo Christiani omnes rom mo pontifici oh' diori-
tes in frontibus consignantur. 'lh odor Dib an-
der in Chron. tab. K). dicil. characterem Anlichri-
sli esse professionem romanae fidei, Ha ul non ha-
bentur verus chrislianae fidei cultor; qui non pro
filetur, se romanae Ecclesiae adhaerere. David
Chyiraeus, praeter haec duo. addit juramentum fi-
delitatis, quod mulli pontifici romano praestare co-
guntur: item unctionem sacerdotalem, quae in ver-
tice et manu accipitur, *el imprimit, ut Papislae ,
inquit, vocant, characterem indelebilem.* Deni-
que procumbere ad statuas.el panem consecratum,
cl missis funebribus intéressé.

Nec dissimilia sunl, quae docent Sebaslianus
Meyer,el alii apud Augustinum Murloralum in hum.
lucum Apocalypsis. Sed facile esi has nugas refu-
lare: tum quia nun conveniunt cum veibis ipsius

DE ROMANO PONTIFICE

textus: tum clinm, quia ista ornnia signa fuerunt in Ecclesia catholica, antequam Antichristus eorum opinione apparuisset.

Primum igitur cx textu habemus , characterem unum futurum.non mullos. Semper enim in numero singulari Scriptura loquitur, tam de characterem, quam *Ille* nomine, el numero nominis Anlichristi ; unus igitur character eril; unum item nomen Antichrist! proprium; el unus ejus nominis numerus. Proinde cumadvcrsnrii tot characteres multiplicant, indicant sc nescire quis ille sil , de quo Joannes loquitur.

Secundo,character ille omnibus hominibus communis eril in Anlichristi regno . ut planum esl ex illiis verbis: *l'acid omnes pusillos cl magnos, el divites d pauperes, d liberos d servos accipere characterem.* Al juramentum obedientiae, cl unctio sacerdotalis paucis conveniunt.

Tertio indicat Scriptura, characterem ejusmodi fore, ul sine discrimine in manu dextera , vel in fronte geri possit: sic enim ail : *Faciet omnes accipere characterem in dextera manu vel in frontibus suis.* Nihil autem eorum,quae adversarii proferunt, tale esl.Nam chrismatis unctio in manu dextera accipi non potest. Professio roinanuc fidei , *nec in* manu, *nec in* fronte, sed in ore per confessionem, in corde per fidem habetur. Juramentum fidelitatis, manu cl ore praestatur, sed in fronte gestari nullo modo polesl. Unctio sacerdotalis nec m dcxlera manu proprie, nec in fronte accipitur, sed supra caput, el in digitis utriusque manus. Denique interisse missis funebribus, procumbere ad statuas el eucharistiam, non sunt frontis aut manuum officia, sed corporis lolius, ac praecipue cernuntur m genibus.

Quarto eadem Scriptura dicil, in regno Antichrist! neminem permittendum emere , aut vendere . nisi characterem ostendent, aut nomen, aut numerum nominis ejus: al quot emunt, cl vendunt in ditione romani pontificis, qui necdum sunt chrismate inunciijncc juramentum praestiterant fidelitatis; nec sunt sacerdotes? N.mu.» in ipsa urbe ltonia,ubi romanus pontifex sedem suam habet, plurimi Judaei publice negotiantur, eruunt el vendunt; cum lamcn nullum habeant eorum signorum?

Veniamus ad alteram rationem , nc probemus , ista omnia signa Antichristo antiquiora esse. Antichristus. adversariorum sententia , non venit ante jorium Domini 606. al Tertullianus floruit circa annum 200. et tamen meminit chrismatis iu lib. de rcMirrei 1.l.arn. *Caro*, inquit, *abluilur ul anima* “*maculetur: caro ungitur, ul anima consecratur.* C[.■] :>i,- floruit circa annum 250. cl meminit r -m is lib. I. episl. 12. *Ungi*, inquit, *necasse* ■*a eum. qui baplizatus sit, ut accepto chrismat-*, *.<|· i. unctione, *esse uncus Dei el habere* in s'e jnihmn *Chrislipossit* Augustinus floruit circa an u 120 < t tomen ai; tract, in Joan. 118.*Quid esl* 7'c omne., *rtm erunt signum Christi*, nui *crux* l h -'t' *guod signum* nisi *adhibeatur sive* /ron- l'>us . *niiuin* sin» ipsi *aquae. quae regene-* -nnf'ii sive oleo *quo chrismate inunguntur* . ' ' . Ocric/ti io quo aluntur, *nihil eorum rile per-* *peitur.*

Pari ratione, roman io Ecclesiae adhaerere, ante annum Domini 000. signum fuit, el character hominis vere catholici. Scribit Augustin.in episl. 162. de Cceiliano. qui floruit circa annum Domini 300. *Posset non curare multitudinem conspirantium inimicorum, cum se videret, et romantic Ecclesiae, in qua semper dpostolicao cathedrae vigit principatus, et caeleris terris, unde evungclwm ad ipsum Africam venit, per commitnicalorias Hieras esse conjunctum.* Ambrosius, qui floruit circa annum Domini 300. in Orat, de obit. Salvii fratris sui: *Percundutus.* inquit . *episcopum esl . (in cum episcopis catholicis; idest, an cum Ecclesia romana sentiret.*

Victor Uticensis, qui floruit circa annum Domini 100. in lib. !. de pcrscquul. Vandal, scribit: Arianum presbyterum, cum regi persuadere vellet , ne catholicum quemdam hominem interficeret, his verbis usum: Si peremeris' *eum gladio, incipient Romani eum martyrem praedicare.* Quo loco . Romanorum nomine, Afri catholici designantur, qui certe non alia de caussa Romani dicuntur ab Arianis, nisi quia romanac Ecclesiae fidem, non arianain perfidiam sequebantur.

Juramentum obedientiae romano pontifici factum, invenitur tempore s. Gregorii lib. 10. epistolnr. ejus, episl. 31. ac proinde ante annum Domini 60ü. non enim ad cum annum s. Gregorius pervenit.

De unctione sacerdotali habemus tcslimoniuin Gregorii nazianzeni. qui floruit circa annum 380. Is in Apologet, ad patrem suum, quando episcopus Susiniorum creatus csl : *Super me.* inquit, *rursus unctio d spiritus: d rursus ego lugens et tristis* incedo.Quo loco duplicis unctionis ineminiljunius, qua antea unctus fuerat, cum presbyter crearetur; el alterius, qua turn ungendus erat in ordinatione episcopali. Item Oral. I. de pace . de Basilio loquens, qui episcopus creatus provinciam recusabat: *Cum creditum*, inquit, *sibi spiritum, talentorumque negotiationem. gregisque curam commissam habeat, oleoque sacerdotii , el perfectionis delibutus sil, adhuc tamen pro sua sapientia praefecturam suscipere cunctatur.*

Jam de sacrificio pro defunctis. satis eril hoc loco Augustini testimonium . qui lib. de haeres, cap. 53. dicil.proprium dogma Aerii haeresiarchae fuisse; oblationem pro mortuis offerre non oportere.

De adoratione imaginum unus Hieronymus, qui circa annum 400. floruit, nobis sufficiet. Is in vita Paulae : *Prostrata*, inquit , *ante crucem . quasi pendentem Dominum cerneret, adorabat.* Denique de adoratione eucharistiae s. Ambrosius merito sulTicerc debet, qui lib. 3. de Spir. s. cap. 12. explicans illud Adorate scabi llum pedmn ejus: *Itaque.* inquit, *per scabellum terra inlelligatur: per terram, caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus, d quam apostoli in Domino Jesu, ut supra diximus, adorarunt.* Quod idem fere iisdem verbis dicil Augustinus in expilo', psal. Ô8.

Cum igilur isla omnia, quae adversarii characteres Antichrist! esse volunt, in usu Ecclesiae calho-

LIBER I EMILS

Ille ac fucrinl nullis annis antequam Aniichii-tus nasceretur: oportet necessario, aut Aniichrislum ea ab Eccle-ii didicisse; el hoc dicere, csl Aniichrislum cum Chrislo confundere: aul nihil eorum ad Anlichristi characteres perlinere. Atque hoc csl quod nos contendimus. Atque haec sulllciunl <le te* nicraria ista, el absurdissima adversariorum sententia, quum ipsi nullis leslibus, nullisque rationi* bur probaverunt.

Altera opinio csl catholicorum quorundam, qui pulunl, characterem Anlichristi esse lileras, quibus scribclur nomen Anlichristi. Ila Primasius, Bcda cl Ruperitis, qui videntur decepti ex eo. quod legunt. *.Vi-si f/ni habuerit characterem nominis bestiae*, nui *numerum nominis ejus*. At Joannes non sic ail, sed hoc modo: *.Vüiqui habuerit characterem, aul nomen bestiae. aut numerum nominis ejiu. V.t.*, consenui graccus lexius, ei μή i εχων 'ô /ἀραγμα, r, ~o vtoya τοῦ Ξτ.οιοῦ, r ἀβύμον τοῦ ἰνῖμα*.o;

Terlia scnlentia csl Hippolyti martyris in Oral. <lc consummat, mundi, cl aliorum quorundam . characlereæ bestiae fulurum, non uti signo crucis, sed illud polius oxeerari el abolere: in quo egregie Aniichrislum praecurrunt Calvinislac. Crediderim ego, cliam positivum characterem excogitandum ab Anlicbrislo, sicut Christus habel signum crucis omnibus notum, sed ignorari, quisnam sil isle character, donec Antichrislus venial, sicut de nomine diximus.

CAPUT XII.

De *generatione Anlichristi*.

Quantum ad quintum, de gncralionc Anlichristii, sunl quaedam aperio errorea u quibusdam assera, quaedam probabilia, cl quaedam explorata ac certa. Primum ergo, de Anlicbrislo plures errores fuerunt olim. Primus, quod Antichrislus sit nascilurus de virgine opera diaboli; quomodo Christus de virgine natus csl opera Spirilus saucii.

Refert hunc errorem auctor Opusc. de Anlichristo, quod habclur sub nomine Augustini in line tomi IX. quod opusculum probabile csl esse Rabain: ceric Augustini esse non polesl. Error esl manifestus, naitu producere hominem sine semine viri esl opus solius Dei, qui polesl supplere omnes efficientes caussas. quia ipse est solus inlinilae virtutis, el continet virtualilcr omnem pcrfcclioncm creaturarum. Diabolus autem qui creatum csl, polesl quidem mira opera faccre. applicando celerime activa passivis: al supplerò virtutes activas caussarum non polesl. Quare s. Augustinus in episl. 3. ad Yolus. dicit, nasci de virgine, tale miraculum fuisse in Chrislo, ul majus a Deo cxpcclari non potuerit.

Non esset lamcn error. si quis diceret, Aniichrislum nascilurum ex diabolo el muliere, co modo, quo dicuntur quidam nati ex incubis daemonibus. Nam etsi diabolus non possit per se sine semine viri hominem producere: lamcn bene polesl in corpore assumpto in forma mulieris exercere cum viro aclum carnalem, cl semen recipere, ac deinde ipse

idem in forma viri cum muliere similem aclum exercere, cl semen a viro acceptum m uterum mulieris injicere, el eo modo hominem gignere. Testatur hoc Augustinus lib. 15. de Civil. Dei cap. 23. cl addit, lania experientia id comprobatum esse, ul adhuc velle negare impudentiae videatur.

Secundus error fuil b. martyris Hippolyti, qui in Oral. de consummat, mundi doccl. Aniichrislum esse ipsum diabolum, qui de falsa virgine falsam carnem assumet. Ul enim verbum Dei, quod est ipsa veritas, de vera virgine veram carnem assumpsit: ila probabile existimavit Hippolytus, diabolus qui csl p der mendacii. sim-dalurum se carnem humanam ex virgine assumpsisse. Refellitur haec scnlentia, tum quia 2. Thessal. 2. vocatur Antichrislus humo; tum etiam quia Paires cacleri comuni consensu scnbunl. Aniichrislum verum hominem futurum.

Tertius error esl. Aniichrislum fulurum quidem verum hominem, sed simul eliam diabolus, per incarnationem diaboli, quomodo Christus per incarnationem csl Deus el homo. Referunt ei refellunt hunc errorem Hieronymus in cap. 7. Dan. Bcda in cap. 13. Apoc. cl Damascenus hb. 4. cap. 27.

Hanc sententiam Origenes possibilem esse credidit. quippe qui lom. 5. in Joan, asseruit, aliquot angelos vere esse incarualos; quem refellit Hieronymus in praefat. m Malach. el in cap. I. Aggaei. Ac sine dubio erronea esl, nec enim polesl persona aliqua crcala. ac proinde Unita, duas naturas perfectas sustentare, ul polesl Verbum Dei. quod infinitum csl. Aequc de hoc jam inter theologos controversia esl: nam etsi alii doceant, id omnino implicare contraditlionem: alii vero doceant. non implicare: lamcn m eo omnes conveniunt, non posse id fleri viribus solius creaturae, qualis diabolus est.

Quartus error esl. Neronem resurrecturum, el ipsum fulurum Aniichrislum. vel certe illum adhuc vivere el servari occulte in vigore juvenilis aelalis, ei suo tempore alq>arilurum. Insinuai hunc errorem Sulpitius lib. 2. sac. hisl. lamcn in 2. lib. dial, de virulul. s. Martini scribit aperte, non ipsum Neronem fure Aniichrislum, sed eum Anlicbrislo venturum, el ab Anlicbrislo laudem perimendum. Sed. quia haec omnia sine ulla ralioue dicuntur, merito hanc sententiam mirum praesumptioncm vocal b. Augustinus lib. 20. de Civil. Dei. cap. 19.

Brader hos errores sunl duae sententiae probabiles sauciorum Pairum de generatione Anlichristi.

Prima csl, Aniichrislum de fornicaria muliere nascilurum. non <x legitimo matrimonio. Doccl hoc Damascenus lib. 4. cap. 27. cl quidam alii. sed cum non possit ex Scripturis oslendi, esl quidem probabile, non lamcn certum.

Secunda scnlentia esl. Aniichrislum nascilurum de tribu Dan. Asserit hoc Irenaeus hb. 5. Hippolytus martyr in Orat, de mundi consumm. Ambrosius lib. de benedict, patriarch, cap. 7. Augustinus quaesi. 22. in Josuc. Prosper de promiss. cl praedici. Dei. par. 4. Theodorelus quaesi. 109. in Genes. Gregorius lib. 31. Moral, cap. 10. Reda, Ru-

perlus, Aidhūs, Richardusel Anselmus in Apoc. cap. 7. Probant exilio Genes. 49. *Fini Dan coluber in vin, cerastes in semila etc.* Item ex illo Hiercm. 8. *Ex Dan audivimus fremitum equorum ejus etc.* Denique ex coquod Apoc. 7. ubi signantur ab angelo duodecim millia ex omni tribu Nicrum Israel, omittitur tribus Dan: quod videtur facium in odium Antichristi!

Haec sententia est vnde probabilis propitior tantorum Patrum auctoritatem, non tamen omnino certa; tum quia plerique eorum Patrum non dicunt hoc se scire, sed probabile esse insinuant; tum, quia nulla eorum Scripturarum convincit. Nam in primis Genes 49. videtur Jacob ad Hieram loqui de Samsone, cum ait: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, ut mordeat ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Samson enim fuit de tribu Dan. et fuit vero Philisthacis tanquam coluber in via: nam ubique eis occurrebat, eosque vexabat. Ita exponit Hieronymus in quaesi. Hebr. Et videtur sano Jacob bene precari lilio suo, cum haec dicit, et proinde non malum, sed bonum praedicere.

Quod si ad Anlichristum allegorice id accommodetur; non potent argumentum duci nisi probabile, quale ex mysticis sensibus ducitur. Hieremias autem cap. 8. sine dubio nun loquitur de Anlichristo, neque de tribu Dan. sed de Nabuchodonosor, qui venturus erat ad Hierusalem evertendam, per eam regionem quae dicebatur Dan, ubi Hieronymus recte exponit. Cur aulem Apoc. 7. omnium Dan, non satis constat, praesertim cum etiam Ephraim similis emissus, cuius iribus unum est ex maximis.

Praeter haec duo probabilia, sunt alia duo certissima: unum, Antichristiim praecipue propter Judaeos venturum, et ab eis tanquam Messiam recipiendum*. aliorum, ex gente Judaeorum nascilurum, et circumcidendum, et sabbatum observaturum. saltem ad tempus. Illud primum habetur, lum ex evangelio Joan. 5. ubi Dominus Judaeis dicit: *Ego veni in nomine Patris mei. et non receperistis me. Si alius venerit in nomine suo. illum recipietis.* Quem locum de Anlichristo accipi debere, supra demonstravimus in 2. cap. turn «x apostolo 2. ad Thessal. 2. *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fiant, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacibus etc.* Hiro, locum Calvinus, et alii haeretici in commentariis horum verborum, de nobis exponunt, qui quia non recipimus ipsorum evangelium, ab Anlichristo romano seduci sinimur. At in primis nullos proferunt testes; nos vero habemus a nostra parte omnes interpretes, qui de Judaeis exponunt. Vide v. ibrosium. Chrysostomum, Theodorem, Theophylactum. Oecumenium.

Primitus hos sic ait Hieronymus quaesi. 11. ad Mgasi mr. *Faciei, inquit, haec omnia Anlichristus, non cum viiute, sed concessione Dei propter Judaeos. ut quia non habuerunt recipere charitatem nostram. Ipsi vero: spiritum Dei per Clitrium, ut Salvatorem. Ipsi vero: spiritum Dei per Clitrium, ut Salvatorem. Ipsi vero: spiritum Dei per Clitrium, ut Salvatorem.* *et pio salvi fierent: Millet Hits Deus non operatur aliorum. non ipsam operationem. id est. fontem erroris», ut credant mendacio etc.* Et etiam sine dubio. Ipsi vero: spiritum Dei per Clitrium, ut Salvatorem.

loqui de Judaeis: ipse enim dicil mittendum Antichristum ad eos qui Christum recipere noluerunt; qui sunt aulem qui magis debuerunt, et noluerunt Christum recipere quum Judaei? L'bt etiam est annotandum, apostolum non dixisse, quia veritatem non recipient, sed quia non receperunt. Loquitur igitur de illis qui. praedicante Christo et apostolis, credere noluerunt. Constat aulem apostolorum tempore gentiles cupidissime evangelium recepisse: Judaeos autem recipere noluisse.

Adhacc. praeter Hieronymum et alios jam citatos, idem docent omnes alii Pares, ut Irenaeus lib. 5. Hippolytus martyr in Orat. de consumm. mundi. Theodoretus in Episl. divinor. de clor. cap. de Anlichristo. Sulpilius ex b. Murtino lib. 2. Dialog. Cyrillus Calcch. 15. Hilarius can. 25. in Math. Ambrosius lib. 10. in Lucam in cap. 21. Chrysostomus. Augustinus et Cyrillus alexandrinus in cap. 5. Joan. Gregorius lib. 31. Moral. cap. 10. Damascenus lib. 4. cap. 27. Et ratio etiam id suadet.

Num Anlichristus sine dubio illis in primis se adjunget, qui parati sunt cum recipere: al Judaei sunt ejusmodi, qui expectant Messiam regem temporalem. qualis erit Anlichristus: Gentiles enim neminem expectant: Christiani aulem expectant quidem Anlichristum, sed cum metu et terrore, non cum gaudio et desiderio. Sicui ergo Christus primum ad Judaeos venit, quibus erat promissus, et a quibus expectabatur, et deinde adjunxit sibi etiam Gentes: ita quoque Anlichristus ad Judaeos primum accedet, a quibus expectatur, et deinde paulatim omnes Gentes sibi subjiciet.

Jam vero quod Anlichristus similis futurus. Judaeus, et circumcisis, certum est, et deducitur primum ex dictis. Nam Judaei numquam reciperent hominem non Judaeum, aut incircumcisum pro suo Messia. Immo etiam quia Judaei expectant Messiam ex familia David, et tribu Judu; sine dubio Anlichristus similis vere similis de tribu Dan, finget se esse de familia David. Deinde omnes Veteres clarissime ducunt. Anlichristum fore Judaeum, ut illi duodecim paulo unie citati, qui dicunt. eum futurum ex tribu Dan. Et praeterea Ambrosius, qui in 2. Thessal. 2. asserit, eum fore circumcisum, et Hieronymus, qui in c. 11. Dan. dicit, eum de populo Judaeorum nasciturum, et s. Martinus apud Sulpilium lib. 2. Dial. qui ait. Anlichristum imperatorem, et omnes secundum legem circumcidendum. et Cyrillus. qui Calcch. 15. asserit, eum valde studiosum futurum templi Hierosolymitani, et se de progenie David esse. Oslendat. 1) nique et Gregorius, qui lib. 11. in episl. 3. dicit, Anlichristum futurum etiam sabbatum et aliarum caeremoniarum judicarum cultorem.

Ex his habemus demonstrationem evidenterissimam. quod papa non similis Anlichristus. Nam ab anno sexcentesimo sexlo. quo adversarii dicunt Anlichristum venisse, constat nullum pontificem fuisse Judaeum. nec gente, nec religione, nec ullo modo: Constat etiam, pontificem numquam hactenus a Judaeis fuisse pro Messia susceptum. sed e contrario pro hoste et persecutore praecipuo haberi. Inde ipsi in orationibus quotidianis Deum precantur, ut det pontifici viventem bonam mentem erga Judaeos, et ut in diebus illius similis Messium, qui nimirum

eos liberal de potestate pontificis, el episcopum, qualis m primis esi summus pontifex, ipsi vocant P03Π quod siriace *caudam* significat, cl opponitur cupiti. Quia enim nos episcopum vocamus caput populi: illi c contrario caudam per contumeliam vocant; Ianium Obesi, ul parati sini pontificem summum pro Messia recipere.

Denique Rabbi Levi Gerson,'cap. 7. cl 10. Dan. omnia quae dicuntur de Anicluislo exponit tie pontifice romano. quem etiam alterum Phuraonem appellat, el Messiae venturo opponit. Vide Oral. Maliafur. fol. 2G.

CAPUT XIII.

De sede Antichrisli,

Quantum ad sextum, adversarii audacter affirmant, sedum praecipuam Antichrist! esse Romam, sive cathedram uposolicam Romae fundatam. Dicunt cniin Anlichrislum invasurum sedem Petri, el eam evecturum ad summum quoddam fastigium, ul inde Ioli Ecclesiae praesideat, cl tyrannice dominatur. El quidem quod Roma sil urbs regia Antichrist!, probant ex Apoc. 17. ubi Joannes loquens de sede Antichrisli dicit, esse urbem magnam, quae sedet super seplcm colles, cl quae habet regnum super reges terrae.

Quod aulem Romae, non in palatio Neronis, sed in ipsa Christi Ecclesia, sedem suam sil habiturus Anlichrislus, probant ex Paulo, qui 2. Thess. 2. dicit, Anlichrislum *sessurum in templo Dei*. Cum enim absolute dicat in *templo Dei*, intelligit verum templum veri Dei : tale aulem non csl, nisi Ecclesia. Nam templa gentilium sunt vera templa , sed dai-munum . non Dei : templum autem Iudaeorum eral quidem Dei , sed jam desierat esso templum , cum desiisset sacrificium el sacerdotium Iudaicum. Ilacc enim Iria ila sunt conjuncta, ul unum sine alio esse non possit. Praeterea templum illud Iudaeorum paulo post erat desolandum, el numquam in aeternum reaedicandum , dicente Daniele cnp. i). *El usque ad consummationem cl finem perseverabit desolatio* ; ergo non polcsl apostolus, de eo loqui.

El confirmatur argumentum ex Patribus. Ilcironus quaesi. 11. ad Algasium: *In templo Dei, inquit, sedebit, vel Hierosolymis, ut quidam putant; vel in Ecclesia , ut verius arbitramur*. Ei Oecumenius: Aon *dicil*. inquit, *templum Hierosolymae, sed Ecclesias Christi*.

Addit Theodorus Bibliandcr testimonium Gregorii. qui lib. 1. episl. 38. ad Joan. constanlinop. *Illex*, inquit, *superbiae prope csl. et quod dici quoque nefas csl , sacerdotum ei praeparatur exercitus*. Ex quibus verbis duplex argumentum sumitur. Ii-num est tale, Joannes constanlinopolitanius dicitur praecurrere Anlichrislum . quia vult appellari episcopus universalis : ergo Anlichrislus ille cril, qui reipsa se faciei episcopum universalem, el sedebit in Ecclesia tanquam omnium caput. Alterum csl. Exercitus Antichrisli crunt sacerdotes: igitur Anlichrislus cril princeps sacerdotum. Ex quibus putant haeretici sc evidenter ostendere, romanum poniifi-

liiLiAii'ini. Vol. I.

cem esse Anlichrislum; quandoquidem Romae dominaltir, in templo Dei sedet, episcopus dicitur universalis, cl princeps esi sacerdotum.

At nihilominus vera senlentia esi, Antichrisli sedem fore Hierusalem, non Rumam, cl templum Salomonis, ac solium Davidis, non templum s. Polri, aul sedem uposolicam. Id quod dupliciter probare possumus*, primum, argumento ad hominem: deinde. cx Scripturis el Patribus.

Primum igitur hoc argumentum instituo. Anlichrislus in Ecclesia Clirisli sedebit, ejusque Ecclesiae princeps el caput habebitur, el in ea magistratum el officia gcrei , ul doccul Philippus Melanclillion in Apolog.arl. 6. Confess. August. Calvinus lib. 4. Inslil. cap. 2. § 12. el cap. 7. § 25. Illyricus Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 435. el omnes alii hujus lemporis sectarii : csl aulem papa romanus Anlichrislus , ut ipsi iidcin in iisdem locis docent; igilur papa romanus in vera Christi Ecclesia sedet, ei ejus Ecclesiae princeps el caput csl: sed Ecclesia Chrisli una Ianium esse polcsl, sicui Christus unus csl, ul etiam Calvinus ducet, lib. 4. Inslil. cap. 1. § 2. igitur Lulherani cl Calvinislae. cl quotquot ab Ecclesia , quae sub papa csl, alieni sunt, extra veram Christi Ecclesiam sunt.

Vidit hoc argumentum Calvinus , ac respondit : sub papa non lain Ecclesiam , quam ruinas Ecclesiae Clirisli cerni : sic enim loquiiur bb. 4. Inslil. c. 2. §. II. *I't manebant olim inter Iudaeos peculiares quaedam Ecclesiae praerogativae: ila nec hodie Papislis adimimus, quae superesse ex dissipatione vestigia Ecclesiae intercos Dominus volait*. El infra. Sua *providentia Deus effecit, ut aliac quoque reliquiae exstarent, ne Ecclesia prorsus interiret*. Ac quemadmodum ita saepe *diruntur aedificia. ut fundamenta el ruinae* maneant. *ila non passus est Ecclesiam suam ub Anticnrislo vel a fundamento subverti, vel solo aequari. vel ab ipsa quoque vastatione semirutum aedificium esse voluit*. El infra § 12. *Hinc igilur patet, non minime negare. quin sub ejus quoque tyrannide Ecclesiae maneant*.

¶ haec solutio duo nobis argumenta suppeditat. Primum. Si Ecclesiae Chrisli soluui ruinae supersunt : igilur ruit Chrisli Ecclesia ; proinde ineniila csl verilas , quae dixit Malth. IG. *El portae inferi non praevalerunt adversus eam*. Alterum. Ruit Ecclesia, el ruinas ejusac fundamentum , quin etiam aedificium ipsum semirutum Papislae (enent; igiur Lulheranici Calvinislae nullam Ecclesiam habent: nam Chrisli Ecclesiam integram non habent*, illa enim jam mil, cl ruinae adhuc supersunt; sed nec semirutam habent; illa enim apud Papislassub Anlicbristo est. Quid igitur habent ? forte novum aedilicium : sed hoc ipso quod novum est , Christi non est. Quis vero, nisi plane caecus, non videat, tutius esse in vera Clirisli Ecclesia, quamvis semiruta, manere, quam in nulla?

Venio nunc ad Scripturas, quibus probatur, sedem Antichrisli Hierusalem esse fuiuram, non Romam. Pr ina csl in cap. II. Apoc. ubi Joannes dicit. Ilencocli el Heliam pugnatorios cum Anlichrislo in Hierusalem , cl ibi occidendos ab eodem Anliclirislo: *El corpora, inquit, eorum jacebunt in pla-*

ici* cifria/i*' izmynue, *quae vocatur spirilualifer Sdnma et Aegyptus, ubi et Dominus eorum.cru-cifixus csl.* In quern locum Arelhas : *Corpora*, in·quu. *ipsorum insepulta projiciet in plateis Hierusalem. In ea enim regnabit tamquam rex Judaeorum.* Similiter exponunt omnes alii Interpretes , el s.ine haec de Hierusalem dici, nullo modo negari nob-sl; quae enim est civitas, ubi Dominus cruciuxus est, nisi Hierusalem?

Quire Chylracus . qui vult hanc urbem esse Hornam. illa verba *Ubi ei Dominus eorum crucifixus* •M.practermillil, quasi ad rem non perlinerent, vel ipse ea non legisset, Neque obstat quod Hieronymus in episl. 17. ad Marcel). conatur ostendere, Π rusalem non posse vocari Sodomam. cum passim in Scriptura vocetur civitas sancta. iNain in ea epistola suadet Marcelline, ul relictā Homa venial in Palaestinam,cl ideo congerit omnia quae potest in laudem llierosolyinac, el reprehensionem Hornae, ct conatu- omnibus modis excusare Hierosolymarii. Neque id facil nomine suo, scii nomine Paulae et Euslocbii. quibus veniam dandam cssc putabat, si aliquid replicarent paulo alilcr, quam res sc habe al. Nam quod lcrrena illa Hierusalem dici possit Sodoma propter libidinem, et flagilia Judaeorum, palet ex b.iiii qui l. cap. cum praemisisset titulum: *lixio Isaiae.. aliam vidit super Judam et Hierusalem*, mox subjungit:..! *udite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorrhue.*

Neque valet aigumemnīn illud: Hierusalem dicitur -ancln: ergo non potest dici Sodoma. Nun sicut in eadem epistola idem Hieronymus dicit. Hornam vocari a Joanne Habyloem. et purpuratam meretricem propter ethnicos imperatores: et lamen eandem cssft sanctam propter Ecclesiam Clirisli. cl sepulcbrnPetri ct Pauli: ita cliam Hierusalem esl civitas s im ia propter prophetas el apostolos, qui ibi praedicaverunt; propter Clirisli crucem, cl sc-pulchrum, el similia: el lamen csl Sodoma el \e-gxpius. propter infidelium Judaeorum flagilia ct caecitatem.

Si eundus locus est Apoc. 17. ubi Joannes dicit, decem reges qui sibi dividunt romanum imperium, et quibus regnantibus veniet Anlichrius, odio habiturus purpuratam meretricem, idest, Romam, cl eum desolalam Facturos, alque cliam igne crematuros. Quomodo ergo erit sedes Anliehrisli, si illo ipso tempore débet everti cl comburi ?

Adde quod, ul supra demonstravimus, Anlichristus i rii Judaeus, cl Judacorum Messias, cl rex; ergo sin· dubio sedem suam constituet in Hierusalem. <1 templum Salomonis restituere aggredietur. Ni d < nun aliud somniant Judaei quam Hierusalem cl templum: neque vid· nlur unquam accepturi pro 't "ii ullum, qui nun sedeat in Hierusalem, el ictnpluii) aliquo modo restituat. Quare Lactantius ■ ■ i - p. 15. dicit, ti inporc Anliehrisli suminum regnum futurum m Asia, eloccidenlcn servitutum, '■yT.'··t m dominaturum: ct cap. 17. determinat partem \i ic. iu qua erit hoc regnum, ac dicit esse Syrum, idol Judaeam, quae Syriae pars csl, cl ••in· i i Λiη·- -empor voratur Syria. Hem Hieronymus el Theodontuj m cap. ii. Dan. ex ipso

Daniele colligunt, Anlichrius fixurum tentoria sua in regione Hierosolymorum,cl tandem in moule oliveti occidendum. El Irenaeus lib. 5. clare dicit, Anlichrius r gnaturum in terrena Hierusalem.

Tertius locus csl in verbis illis Pauli: *Ille ul in templo Dei sedeat*, 2. Thessal. 2. Nam etsi varin.c dantur expositiones a Patribus, et quidam intelligent mentes fidelium per templum Dei, in quibus Anlichrius sedere dicitur, quando cas seduxerit, ul exponit Anselmus. Quidam vero per templum intelligunt ipsum Anlichrius, cum loto populo suo; Anlichrius enim volet sc, cl suos videri verum templum spirituale Dei. idcsl, veram Ecclesiam. ul Augustinus exponit lib. 20. dc Civit. Dei, cap. 19. Ubi deducit hanc expositionem cx modo loquendi Pauli, qui non dixit gracie εν τῷ ναῶ, *in templo*, sed Ε. τὸν ναόν, *in templum*, quasi diceret, Anlichrius sedebit in templum Dei, idest, quasi ipse cum suis esset templum Dei. Quamquam non est necessaria ista annotatio Augustini: nam etsi latine non recte dicilur sedere m templum, pro in templo: tamen gracie non dicilur male, xa .τεῖομα·.τὴν β'χζληδῖαν, vel εἰ» τὸν ναόν; imino sic communiter dicilur.

Quidam etiam intelligunt Ecclesias Christianorum. quas sibi servire jubeat Anlichrius, ul Chrysosolomus interpretatur: lamen expositio communior, probabilior, ct litoralior esl eorum, qui docent. per templum Dei intelligi templum Salomonis, in quo utcumque reparato sedebit Anlichrius. Nam in primis in SripTura novi Testamenti per templum Dei numquam intelliguntur Ecclesiae Christianorum, scd perpetuo templum Hierosolymitanum, ct quod majus csl. veteres Patres lalini cl graeci per aliquot saecula, numquam Ecclesias Christianorum templa vocaverunt, quae dicuntur graeccvaði.ul hoc loco Pauli.scd vocabant εὐκτήριον, idest, *oratoria*, ul Ecclesias, vel domos orationis, vel basilicas, vel martyria.

Certe nec Justinus, nec Irenaeus, nec Tertullianus, nec Cyprianus templi nomine utuntur. cum dc Christianorum Ecclesiis agunt, cl Hieronymus in episl. ad Ripar. dicit, Julianum apostatam jus-sisse, ul basilicae sanctorum, aut destruerentur, aul in templa verterentur.

Halio aulem , cur apostoli non vocent templa Christianorum Ecclesias, duplex esl. Una quia non habebant lunc ulla templa, scd solum in privatis domibus loca quaedam destinabant orationi, concioni. cl sacris missarum celebrationibus. Altera ratio csl, quia adime vigeat memoria templi Judaici. ne viderentur apostoli simile aliquid introducere. el ul distinguerent Ecclesiam a synagoga, abstinebant a voce tempi·. Simi eliam propter eandem rationem apostoli in Scripturis numquam vocant sacerdotes Christianos sacerdotes, sed solum episcopos cl presbyteros: al poslcaquam fuil eversa Hierosolyma, cl templum incensum, ct abolita memoria veteris templi, el sacerdotii, passim coeperunt sancli doctores uti nomine templi el sacerdotii;

Cum ergo apostolus scribens. Anlichrius sessurum in templo Dei. diceret aliquid, quod vellet intelligi ab ite quibus scribebat, cl illi lunc non

inldlgcTcnl nomine toidpli nisi templum Hierosolymorum;- cerium videtur, apostolum de illo cssc loquulum. Quod etiam continuatur ex communi Patrum expositione. Irenaeus lib. 5. *Cum Anlichristus*, inquit, *sederit in leinplo Hierosolymis, lunc. veniet Dominus clc.* Hippolytus martyr in Oral, de inundi consummat. *Templum*, inquit, *construet Hierosolymis.* El idem docets. Martinos apudSulpitium, lib. 2. DiaJog. Cyrillus Hierosolymitanus Caleclv. 15. *Quale.* inquit. *templum dicil apostolus. In templo quod reliquum est Judaeorum. Absit enim ul in hoc id fiat. in quo sumus.* El Hilarius can. 25. in Maith. *Aii'ichrislus a Judaeis susceptus, locum sanelifieuionissubsistet.* t'bi aperte loquitur de lemplo Judaeorum; vocat enim locum sanctificationis, id quod Chrislus Mallh. 25. vocal locum sanctum. cum ail: *Cum videritis abominationcm stantem in loco sancto.*

Ambrosius in cap. 21. Lucae dicil, Anlichrislum juxta historian) sessurum in leinplo illo. in quod injecerant Humani capul Porci, tempore Till imperatoris: secundum autem mysticum sensum. sessurum m leinplo interiori Judaeorum, idesl. in eorum perfidis mentibus.

Sedulius in hunc locum apostoli, explicat illud, in templo Dei: *Templum*, inquit, *Hierosolymae reficere lentabit clc.* Damascenus lib. 4. cap. 27. *In tcmplo.* inquit, non *noslro. scd veterijudaico.* Chrysoslomus, Thcodoieins ac Theophylactus. qui dicunt sessurum Anlichrislum in Ecclesiis Christianorum, dicunt etiam sessurum in templo Salomonis. Sic enim ail Chrysoslomus in hunc locum: *Jubebit seipsum pro Deo coli, et in templo collocari, non Hierosolymitano solum, scd etiam in Ecclesiis.* Idem dicunt Theophylactus cl Thcudorclus, Augustinus etiam hb. 20. de Civit. Dei, cap. H), et Hieronymus quaesi. 11. ad Algasiam, non negant Anlichrislum in lemplo Salomonis sessurum.

Solus csl Occumenius. qui negat Anlichrislum sessurum in lemplo Judaeorum: scd ipse omnium rccentissimus csl. cl nullo modo omnibus Palribus anteponeendus. Fortnsse etiam depravatus csl textus ipsius, el deesl una particula lanium: non enim ciadibile esl, cum a Chrysostomo, Theodorclo cl Thcophylacto. quos alioqui semper sequitur, nunc recedere voluisse.

Nunc ad argumenta adversariorum supra explicata respondeamus. Ad primum respondeo tripliciter. Pruno, dici potest cum Augustino in psalm. 26. A-rc-lha. Haymonc, Beda el Ruporlo, in cap. 17. Apocal. per meretricem, quae sedel super monies septem, cl babel regnum super reges lerrae, non intelligi Humain, scd universam diaboli civitatem, quae in Scriptura vocatur saepe Babylon, cl opponitur civitati Dei, idcsl. Ecclesiae, quae dicilur Hierusalem. Per septem aulem montes intelligi univcrsilalcm superborum, el praecipue regum terrae eic.

Secundo, dici potest, cl meo judicio melius: per meretricem intelligi Romam, ul exponit Tertullianus lib. coni. Jud. el lib. 3. coni. Marcion. cl Hieronymus episl. 17. ad Marccll. el quaesi. II. ad Algasiam: sed Romain ethnicam regnantem, idola colentem, el Christianos persequentem: non aulem

Romam chrislianani; sic enim iidein auctores exponunt.

El sane mirabilis esl impudentia haereticorum, qui, ul probent romanam Ecclesiam esse meretricem purpuratam, utuntur Tertulliani el Hieronymi testimonio. Nam cum eo tempore Roma ethnica («micaria cssl Romae Christianae, utram, quaeso, vocant illi Paires meretricem purpuratam? Si Romam ethnicam: cur ergo haeretici eorum testimoniis ubuluniur? Si Romam Christianam; ergo jam time romana Ecclesia degeneraverat, et jam tunc regnahul Anlichrislus: quod ne ipsi quidem concedunt. Praeterea si Roma Christiana lunc erat Babylon: cur Tertullianus de pracscripl. dicil: *Felix Ecclesia, cui, tutam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt.* El cur Hieronymus lib. 2. coni. Jovm. exir. Hornam alloquens ail: *Ad te loquar. quae scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti?* Denique idem palet cx ipso Joanne, qui dicil. se loqui de illa Roma, quae tenebat imperium super reges terrae, el quae erat chria de sanguine sanctorum, cl de sanguine marlvrnm Jesu. Quae eerie non habent locum nisi in ca Ruma, quae regnantibus Nerone et Domitiano martyres trucidabat.

Tertio dico: etiamsi illa inuher esset Roma Christiana, ul haeretici volunt: adhuc nihil omnino virium eorum argumentum habiturum. Nam, ul supra ostendimus. Anlichrislus odio habebit Romam, quomodocumque accipiat, el cum ea pugnabit, eainque desolabit, el incendet; ex quo manifeste sequitur, non fore Romam Anliehrisli sedem.

Ad secundmn. jam diximus. Paulum co loco agere de lemplo Salomonis. Porro ad rationem quam fecimus, respondeo: cessante sacrificio et sacerdotio judaico. desiisse etiam templum illud esse templum jndaicum, al non continuo desiisse esse templum Christianorum, cl revera eral, donec mansit: Apostoli enim in eo praedicabant, et prabanl post Clirisli ascensionem, cl adventum Spirilus sancti, ul palcl illis verbis Lue. ull. *Erant semper in templo laudantes el benedicentes Dominum.* Hem Velor. 3. *Petrus cl Joannes ascendebant in templum. ad horam orationis nonam.* El Actor. 5. dicil angelus apostolis: *Loquimini in templo plebi omnia verba vitae hujus.*

Ad illud ex Daniele respondeo: vel Daniele voluisse dicere, non esso reaedicandum templum, nisi in line mundi, quod verum est; Antiohrislus enim in line mundi primum adorit; vel desolationem mansuram in aeternum, quia etsi reaedicaretur, nunquam tamen esset futurum templum non profanatum, post eversionem faciam a Tito; quando enim erigetur ab Aniichrislo, tunc maxime manebit in eo abominatio desolationis, idcsl, ipse Anlichrislus. vel ejjis imago: vel denique numquam reaedicandum perfecte templum, scd tamen inchoandam reaedificationem, et in lemplo illo utcumque inchoato Anlichrislum sessurum.

Ad loca Patrum jam respondimus, eos vel asserere. vel saltem non negare, sessurum Anlichrislum in lemplo Salomonis. Quod aulem nulli eorum addunt, sessurum etiam Anlichrislum in Ecclesiis Christianorum, verum est, et nobis non couirariim:

non enim Patres dicere volunt Anlichristum sessurum in Ecclesia ul episcopum, ut haeretici somniant. sed sessurum ut Deum; jubebit enim Anlichristus omnia templa totius mundi converti incultum suum, et in eis seipsum adorari faciei: *Jubebit*, (inquit Chrysosolomus hoc loco) seipsum pro *Deo coli, et venerari, et in templo collocari, non hironolymilano solum, sed etiam in Ecclesiis*. Eodem modo loquuntur caeteri.

Ad argumenta sumpta ex verbis b. Gregorii. respondeo: ex verbis ejus contrarium deduci iis, quae haeretici colligunt. Ipsi enim sic argumentantur: episcopus constantinopolitanus praecurrebat Anlichristum. quia sc faciebat episcopum universalem: igitur Anlichristus erit aliquis episcopus universalis. qui sibi omnia usurpabit. At contrarium colligitur: nam praecursor, non debet esse idem cum eo quem praecurrit, sed longe minor, etsi in aliquo illi similis, ut apparet in Joanne Baptista et Christo: si ergo praecursor Anlichristi est ille, qui sc facit episcopum universalem, ipse Anlichristus verus non hoc se faciet, sed aliquid majus; nimirum sc extollet super omne quod dicitur Deus. Vel si verus Anlichristus solum se episcopum universalem faciat; ergo ille Joannes constantinopolitanus. qui hoc faciebat, non erat praecursor Antichristi, sed ipse venit Anlichristus: quod tamen neque Gregorius dicit, neque adversarii. Sensus ergo verborum Gregorii est. quod quia Anlichristus erit superbissimus, et caput omnium superbiorum, ita ut non pallatur consortes; ideo quicumque indebito modo sibi aliquid usurpat, et vult excedere, et eminere super alios, eum praecurrit, et tales erant episcopi constantinopolitani, qui cum initio archiepiscopi tantum essent, sibi primo patriarchatum, deinde titulum universalis usurpaverunt.

Pari ratione, Cum ait Gregorius, *Sacerdotum ei praeparatur exercitus*. non vult dicere, sacerdotes ut sacerdotes ad exercitum Antichristi pertinere; sic enim seipsum etiam in illo exercitu collocasset: sed sacerdotes ul superbos Anlichristo exercitum praeparare: loquitur enim de eodem Joanne, et ei similibus sacerdotibus, qui supra ceteros injuste elevabantur. Hinc autem non sequitur, Anlichristum fore principem sacerdotum, sed fore principem superbiorum.

Ex hoc cap. 6. habemus insigne argumentum, quod papa non sit Anlichristus, quandoquidem sedes ejus non est in Hierusalem, nec in templo Salomonis: immo credibile est ab anno 600. nullum pontificem romanum fuisse unquam Hierosolymis.

CAPUT XIV.

De doctrina Anlichristi.

De doctrina Antichristi maxima est inter nos et haereticos controversia. Constat quidem ex Scripturis. etiam adversariorum testimonio, qualior esse futura capita doctrinae Anlichristi. Primum

enim negabit Jesum esse Christum; et proinde oppugnabit omnia Salvatoris nostri instituta, ul baptismum. confirmationem etc. et docebit nondum cessasse circumcisionem, sobbalhum, et alias legis veteris caeremonias. I. Joan. 2. *Quis est mendax, nisi qui negat Jesum esse Christum? et hic est. Anlichristus, qui negat Patrem et Filium etc.* Deinde ubi persuaserit nostrum Salvatorem non esse verum Christum, tunc asseret se esse verum Christum in lege et prophetis promissum. Joan. 5. *Si quis venerit in nomine suo, illum recipietis*, nimirum pro Messia.

Terito affirmabil se Deum esse, et pro Deo coli velit 2. Thessal. 2. *Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam deus*. Postremo se non solum Deum, sed etiam solum se Deum esse dicet, et oppugnabit omnes alios Deos, idest, tam Deum verum, quam etiam Deos falsos, et omnia idola. 2. Thessal. 2. *Qui extollit se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur*. Et Daniel. 11. *Et Deum Patrum suorum non reputabit, nec quemquam Deorum curabit, quia adversum universa consurget*.

Haec omnia aliquo modo esse vera. et ad Antichristum pertinere, consentiunt nobiscum adversarii. Sed quaestio est de intelligencia horum quatuor capitum. Catholici enim simpliciter intelligunt, ul verba Scripturae sonant. Anlichristum negaturum verum Christum, seipsum Christum facturum, se Deum praedicaturum, et omnes Deos alios, et idola excutaturum. Ex quibus sumuntur quatuor argumenta, quod pontifex non sit Anlichristus. Constat enim, pontificem non negare Jesum esse Christum, nec introducere circumcisionem, aut sabbatum loco baptismi, et dici dominicae: et similiter constat, pontificem non se facere Christum, nec Deum: et maxime constat, cum non se solum facere Deum, cum aperte ipse colat Christum. et Trinitatem, et secundum adversarios, etiam idola colat, idest, imagines et sanctos mortuos.

Ad adversarii longe aliter haec omnia interpretantur: dicunt enim in primis, Antichristum non negaturum verbo et palam Jesum esse Christum, et baptismum, et alia sacramenta: sed negaturum opere, quia sub specio christianismi et Ecclesiae, corrumpet doctrinam de sacramentis, de justificatione etc. Calvinus lib. 4. cap. 7. § 2. *Colligimus*, inquit, *ut grannidem Anlichristi talem esse, quae, nec Chrisii, nec Ecclesiae nomen aboleat: sed potius Chrisii praetextu abutatur, et sub Ecclesiae titulo velut larva delitescat*. Magdeburgenses Cent. I. lib. 2. cap. 4. col. 435. *Ita quidem*, inquiunt, *ut constet* (regnum Anlichristi) *doctrina Christum profanare, sed lamen ejus meritum, et officium abnegante*. Et infra: *Joannes*, inquiunt, *ostendit Antichristum negaturum, Christum in carne venisse. hoc est, Christum in sua carne integre nos redemisse et salvasse: sed propter nostra bona opera etiam aliquid ad salutem nos conferre*. Deinde dicunt, Antichristum non seipsum verbo facturum Christum, vel Deum, sed opere, quia occupabit locum Christi et Dei in Ecclesia, faciens se caput omnium fidelium, quod est solius Chri-

Sil. Ita Mngdebiirgenses loe.not.OidendcLinqmiinl. se pro *Deo, ul qui sil Chrisii vicarius, cl capul Ecclesiae, el posaitfigere, atque refigere articulos fidei.*

Denique dicunt. Anlichristum non rejecturum idola; innuo vito en pnlom adoraturum. quod probant cx Daniele, qui cap. II. postquam dixerat Antichrislum contra omnes Dens surrcclurum, subjungit: *Deum aulem Jloazim in loco suo venerabitur, el Deum quem ignoraverunt paires eorum. colei auro el argento, el lapide pretioso etc.* i'er Moizim aulem intelligunt haeretici templorum ornatum, missam, imagines. reliquias, el similia. Ila Illyricus in lib. cont. Prini. el cacteri omnes.

Quod aulem apostolus dicil 2. Thess. 2. Antichrislum se elevaturum supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, exponunt de romano pontifice, qui se vicarium Christi facit: cl tamen usurpat majorem auctoritatem, quam Chrislus habuerit. Id probat Illyricus in catal. testium (nam caelcra non vidi hactenus quomodo probent) pag. 3. Quia nimirum Chrislus Mallh. 24. declaravit, nihil aliud esse, ostendere se esse Deum, immo elTcrrc se supra Deum cl ejus cultum. quam in nomine Chrisii venire. Ex qua sequitur, papam. qui se pro Chrisii vicario venditat, ipsum esse verissimum Anlichristum. Item Chrislus subiciebat se Scripturae dicens, sc quae faciebat et patiebatur, facere el pali, ul Scriptura impleteretur: Papa aulem dixit, se posse dispensare conlra aposlplum el evangclislam, recta facere prava, ct conlra. Haec est summa praecipuae partis doctrinae adversariorum dc Anlichrislo, quae lota nililur solis Scripturis per novas glossas perperam explicatis: in cujus rei signum, nc unum quidem interpretem aul ductorem pro sc citant.

Incipiamus ergo a primo. quod Anlichristus sil palain el ex professo negaturus Jesum esse Christum: et proinde omnia ejus sacramenta tanquam seductoris cujusdam inventa conculcaturus. Probatur primo, cx didis cap. a.elfi. Nam si Anlichristus natione cl religione Judaeus erit. eia Judaeis pro Messia recipietur. ul ostendimus: certe non praedicabit nostrum Christum, scd eum palam oppugnabit: nam alloqui per Anlichristum Judaei Clirisium nostrum reciperent, quod est absurdissimum. Praeterea cum non possint esse dno Christi: quomodo poterit Anlichristus seipsum Judaeis pro Chrislo ostendere, nisi prius doceat, nostrum Christum, qui praecessit, non fuisse verum Christum:

Probalur secundo ex illo I. Joan. 2. *Quis esimendax. nisi qui negat Jesum esse Christum? el hic est Anlichristus.* Nam omnes haeretici dicuntur Anlichrisli, qui aliquo modo negant Jesum esse Christum; ergo ipse verus Anlichristus simpliciter el omnibus modis negabit Jesum esse Christum. El confrmatur, quia per haeticos diabolus operari dicitur myslcrium iniquitatis, quia occulte illi Christum negant: al Anlichrisli adventus dicilur revelatio, quia ille palam Christum negabit.

Praeterea ex Patribus. Hilarius lib. C. deTnn.

dicil. Diabolus per Arianos conatum esse persuadere hominibus. Christum non esse Dei Filium naturalem, sed adoptivum; al per Anlichristum conaturum persuadere, ne adoptivum quidem esse, ul funditus exlmguat nomen veri Christi. Hippolytus martyr in Orat, de mundi consumm. dicit, characterem Anlichrisli fore ul homines cogantur dicere, nego baptismum, nego signum crucis, el similia. Augustinus hb. 20. de Civitate Dei. cap. 8. quaeit, an saeviente Anlichrislo credibile sit aliquos baptizandos? el tandem respondet. *Profecto.* inquit, *tam fortes erunt, el parentes pro parvulis suis baptizandis, ct In qui tunc primitus credituri sunl. ul illum fortem vtncant etiam non ligatum.* Ubi b. Augustinus praesupponit, Anlicbrislum non permissurum illos baptizari; el lam aliquos pios parentes quidvis polius passuros, quam ul filii eorum non baptizentur.

Hieronymus in cap. H. Dan. *Consurgere,* inquit. *habet Anlichristus de modica gente, idesl, de populo Judaeorum, el tam humilis erit atque despectus, ul ci non detur honor regius, cl per insidias el fraudulentiam obtineat principatum. El hoc faciet. quia simulabit se ducem esse, foederis, hoc est. legis el Testamenti Dei.* Ubi Hieronymus docet, apud Judaeos regnum acquisiturum Antichrislum, quia se ostendet zelatorem legis Judaeae. Sedulius in 2. Thess. 2. dicil, Antichrislum instauraturum omnes judaicas caeremonias, ul evangelium Christi solvat. Gregorius lib. 11. episl. 3. Quia *Anlichristus, inquit, populum judaizare compellit, ut exterioris legis ritum revocet. el sibi Judaeorum perfidiam subdat, coli vult subbatum.*

Denique, tempore Anlichrisli ob vchemenliam perscquutionis, cessabunt publica ofikia el sacrificia divina, ul cap. 3. ostendimus. Ex quibus evidens est Antichrislum non depravaturum doctrinam Christi sub nomine Christianismi, ul haeretici volunt: scd apertissime Christi nomen, el sacramenta oppugnaturum, et judnicas caeremonias introducturum. Quod cum papa non faciat, evidens est, cum non esso Anliclirislum.

Jam vero quod Anlichristus se palam cl nominalin Chrstum esse dicet, non ejus ministrum, aut vicarium, patet primo ex illis verbis Domini, Joan. 1. Si *alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Ubi Dominus videtur de industria addidisse in *nomine suo*, praevidens dicluros Luthcranos el Calvinistas, Antichrislum non venturum in nomino suo. sed in nomine nostri Chrisii. quasi ejus vicarium.

Praeterea Paires passim hoc docent. Irenaeus lib. 3. *Tentabit,* inquit, se *Christum ostendere.* Ambrosius in cap. 21. Luc. *Ex Scripturis,* inquit, *disputabit se esse Christum.* Theodorelus in 2. Thess. 2. *Seipsum.* inquit, *Christum nominabit.* Cyrillus catech. 15. *Inducet.* inquit, *quondam hominem falso seipsum Christum appellatum, ac per hanc Christi appellationem Judaeos. qui venturum expectant, decipientem.* Breviter orones Paires, ul supra ostendimus, dicunt, Antichrislum pro Messia a Judaeis recipiendum, igilur se palam cl noinatim Messiam, idesl. Clirisium faciei. Pro-

DE ROMANO PONTIFICE

inde romanus pontifex, qui hoc non facit, ut non ;jm est, non est tnlichrius: nam co ipso . quod '·' vicarium Chrisli (licit, assent se non esse Christum. sed ejus ministrum.

"uoil veru Antichrius palam nominabit se Doom I pro Deo coli volet , non solum usurpando aliu un Dei auctoritatem . sed ipsum nomen Dei ; probatur primo ex verbis expressis apostoli. 2. II -s. 2. *lia ul in templo Dei sedeat, ostendens <c lanquam sit Deus.* I bi Paulus non solum dicil. U iiclrismus sessurum in templo : ir.nn etiam nos s- leinns in templis, nec lamen Anlichrisli sumus: sed etiam explicat modum quo sedebit, nimirum-, quod sedebit ul Deus.em soli proprie, erigitur templum. In graeco aulem textu darius hoc habetur. Nnn enim diciur ω . *lanquam Deus,* sed o:t Θιύ;. idesl, *ostendens quod sil Deus.* Ei su intellexerunt hunc locum omnes Veteres.

Irenaeus lib. *Existais.* inquit, *aposlata , et latro, quasi Deus nd! adorari.* Chrysoslomus in hunc locum: *Jubebit,* inquit, *sc pro Deo coli el in templo collocari.* Et hom. 40. in Joan, explicans hunc eiimdem locum: .Sc , inquit, *omnium Deum profitebitur.* Ei infra: *Se maximum Deorum esse gloriabitur.* Ambrosius m 2. Tliess. 2. *Ipsum Deum,* inquit, *se asseret, non Filium Dei.* Similiter omnes exponunt. Ex quo intelligimus. romanum pontificem, qui se non Deum, sed Dei famulum agnoscit, non esse Anlichrislum.

Qu· i denique Antichrius non sil passurus ullum Deum, nec verum, ncc falsum, nec ulla idola: probatur pruno ex illis verbis Pauli, 2. Thess. 2. *Qui extollitur super omne quod dicitur Deus.out q«»d colitur.* Ibi notandum, pro eo *quod colitur,* gmecc esse σίβαομα. quod Magdcburgcnses volui I signitlcare < ullum, idesl. *actum colendi,* non ul *quod colitur,* ut inde probent. apostolum non velle dicere. Anlichrislum non adoraturum idola . s· d depravaturum cultum veri Dei. mutilando sacramenta, vcl eis addendo varias Caeremonias. Al lerte σεβαομα. propriissime signifient non actum , -- l objet lum, idesl, quoti colitur, ul aram . tlelulrum. idoluin elc. (. dius enim dicitur σέβα . vel τ:σείβε·α. noti βίβαομα.ũηι̃o idem Paulus Vcl.17. Δ·Ξ?·/όμ- *qif* και άναΟεωρῦν τὰ σεβάρματα υμῶν έυραν χαιβωμδς, etc. *Praelero ns,* ιικμυι̃. *et considerans simulacra vestra. inveni aram etc.* Ibi apctiissime Paulus per σεβάρματα , intelligit ros i?- ts qu.it! coluntur, ul delubra, aras, idola. El Sapo nl. 15. sic legimus: Ιχρεΐπσου γάο ις: ·λ>/ Όε- ίάρματων αυτού *t-r/ τχ.ζ μ?/ εέησευ :χει·>α ί:* ούδε- ~ζ~.ζ. *lior est homo idolis, quae ipse fecit, Jam 'η**» tu ti *aliquando. illa aulem numquam.* Quem 'I·'im m 't io. an quis ita pervertere audebit . ut '·' voce σεβαομάτων significari ipsa idola, sive ' nu',«cr.t. qnae manibus hominum fabricantur. «” . « que vitam b ibere videntur , cum tamen non

H que omnes Graeci, et ip···· etiam Erasmus.cui ' olmm ir bmint omnes haeretici,tam in Vers.quoin Vnnot. tn·cent σίβατμα debere verti nummi. I'iπ ie verba Daniells . cap. 11 clarissima sunt. '·' ' qm niqtm Dt'Orumcurnbft. «ed contra iini- '·' ·,;< rot -irqri tu quetn locum Ilkronynius scri-

bens dicil. non posse haec inlciligi de Antiocho, ut volebat Porphyrius: quopiam constat . Antiochum adorasse Deos Graecorum: sed inlciligi de Anlichrislo. qui milium Deum colet.

Accedat ultimo consensus Veterum. Irenaeus lib. 5. *Idola quidem,* inquit. *seponet, ad suadendum quod ipse sit Deus, se aulem extollet unum idolum.* Hippolytus serin, de consumai. *Antichrius.* inquit, *idololatriciam non admittet.*Cyrilhis Catecli. 15. *Idola,* inquit. *odio habebit Anlichristus.*Chrysoslomtis in hunc locum: *Extollitur* inquit. *super omne quod dicitur Deus, aul numen. Aon enim ad idololatriciam adducet ille.* Diem docet iu hunc locum Theophylactus. Uecumcnius . Theodoretus, qui eliam pulchre notat , diabolum mirabiliter ludere. el lusurum cum filiis perditionis. Antiquis enim temporibus suadebat mullos deos falsos, el i tria idola adoranda, el eo modo plurimos lucrabatur: (empore aulem Anlichrisli. quia videbit per per doctrinam Chrisli lolo fere orbo exacta idola , et falsurum Deorum multitudinem; ipse eliam accusabit idola, cl eorum mollitudinem, ct eo modo adhuc plui es decipiet. Ex quo apparel, pontificem, qui secundum catholicos agnoscit Deum Patrem , et I ilium et Spiritum sanctum . et secundum haereticos, adoral mulla idola, nullo modo dici posse Anlichrislum.

At. inquiunt, Daniel cap. 11. affirmat, ab Antichristo colendum Deum Moazim auro, cl argento , et lapidibus pretiosis.

Respondetur primo: per Deum Moazim, qui interpretatur fortitudinum, idesl. fortissimus . posse inlciligi ipsum Antichristum. Siquidem illud *lenecabitur* in hebraeo non est ΠΜΤΠ'^·. *adorabit.* sed '152» *glorificabit,* quomodo psal. 90. dicil Deus : *Eripiameum.el glorificabo eunr.hebridcO^ZZH* ct certe Deus non glorificat homines subjiciendo sc illis, sed cos exalt.indo. Sic igilur Anlichristiis seipsum glorificabit, cum sc ab omnibus adorari faciet. I nde el Septuaginta verterunt, δοξάσει: et hoc modo exponit Theodoretus: *Deum . inquit, fortem et potentem, hoc enim significat Moazim, seipsum appellat. Illud enim in loco suo pro. seipsum. posuit. Eriget enim sibi ipsi templa, et auro, argento el lapidibus pretiosis ipse exornabit.* Haec Theodoretus.

Secundo dici polcsl. quod mihi magis placet : Anlichrislum magum futurum.elmore aliorum magorum. Occulte diabolum ipsum . cujus ope mirabilia lacies, adoraturum, el hunc vocari Deum Moaziin existimarem non esse nomen Dei, sed loci cuiusdani munitissimi, ct secreti, in quo erunt praecipui thesauri Anlichrisli, cl in quo. ul diximus . diabolum ille adorabit. Scquilor enim apud Danielem, el faciet, ul muniat Moazim cum Deo alieno, qnemcognovil.Etverc **pya** tam fortitudinem quam arcem significat. Hoc modo exponit Lyranus. Quod autem necessario dicendum sil. Anlichrislum esse ipsum Deum Moazim, vel si est aliquis alius, non nisi in occultissimo loco, et clam (minibus ab Anii(hrislo adorandum: cogunt nos verba ipsa Danielis. quae alioqui sccuin ipsa pugnarent : si enim nullum Deorum curabil, quomodo palam idola culcl?

Jam vero duo illa argumenta Illyrici levissima sunt. Nam in primo argumento 1er peccat Illyricus. Prunum, quodt usserat. a Christo verba Pauli explicari, cum Paulus potius Chrisli verba explicare debuerit. Deinde. quod dicat .Matth. 2,. venire in nomine Chrisli , idem significare, atque esse Chrisli vicarium, Ilcpugnans enim huic Illyrici explicationi ip-a Chrisli explicatio. Nam Dominus dixisset : *Nulli venient in nomine meo*, mox addit explicans: dicentes. JEyo sum *Chrislus*. Itaque venire in nomine Chrisli, eo loco csl usurpare sibi Chrisli nomen. Quod olim Simon magus fecit, teste Irenaeo lib. 1. cap. 20. cl nostris temporibus David Gorceus. Et tandem idipsum Antichristus faciet: Pupa vero hoc ipso quod se vicarium Chrisli nominat , sc Christum non facit.

Tertio peccat Illyricus, quod Christum ineptum interpretem Pauli facit. Nam non recte exponit illud Pauli *Extollit se super omnem Deum* per istud *nulli venient in nomine meo*. Vicarios meos se facient. Nam vicarius Dei non csl super omnem Deum, sed infra omnem Deum : sicut vicarius regis csl infra omnem regem. Nec enim potest cogitari aut lingi, quemadmodum qui sc vicarium regis alicuius esse profitetur, idem sc supra omnes reges esse gloriatur. Ex quo apparet caecitas atque impudentia adversariorum, qui ea interdum effutiunt, quae vel ab ipso communi sensu abhorrent.

Ad illud autem argumentum Illyrici, quo probabat, papam usurpare auctoritatem majorem, quam habeat Christus. Respondeo: propositionem et assumptionem argumenti illius duo esse mendacia , et praeterea consequentiam nihil valere. Primo enim falsum est. Christum se subjecisse Scripturis, cum constet, ipsum esse ancio rem Scripturarum : et proinde super Scripturas. Cum autem legimus. Christum fecisse quae faciebat. vel implere Scripturam; illud *U* non causam , sed eventum significat. vel Chrysostomus, et Augustinus docent, in cap. 12. Joan, non enim Christus ideo mortuus est. quia Isaias hoc scripsit: sed ideo Isaias hoc scripsit, quia erat futurum.

Deinde falsum csl etiam. pontificem unquam dixisse verbo, aut facto, sc posse dispensare contra evangelicam, aut apostolicam. Nam etsi potest dispensare in praeceptis positivis apostolorum : non tamen hoc est contra apostolum , sed juxta apostolum, qui sine dubio noverat apostolicam potestatem, qua ipse praeditus pro tempore aliquid in Ecclesia statuerat. futuram esse in successoribus, qua possent ipsi illa eadem moderari vel mutare. prout Ecclesiae expediret. In evangelicis autem. id est. divinis praeceptis . nemo unquam catholicus dixit, posse pontificem ullo modo dispensare.

Deinde consequentia etiam csl mala. Nam in majori propositione loquitur Illyricus de subjectione Chrisli sub Scripturis . non quoad praecepta , sed quoad prophetias : nec enim ignorabat Illyricus, Christum solvisse sabbatum. et abrogasse legem caeremonialem: in minori autem loquitur de praeceptis, atque illa argumentum habet quatuor terminos, et nihil inde concludi potest. Haec de doctrina Anlichristi sufficiant hoc loco.

CAPIT XV.

De miraculis Anlichristi.

De miraculis Anlichristi tria habentur in Scripturis. Primo, nulla miracula eum facturum. Secundo, qualia illa erunt. Tertio . ponuntur tria exempla. .Miracula facturum Anlichristum. docet Apostolus 2. Thess. 2. *Cujus est* , inquit, *adventus secundum operationem Satanae in signis et prodigiis*. Et Dominus in evangelio, Matth. 21. *Dabunt signa et prodigia magna, illa vel in errorem inducantur. si fieri voluerint, etiam electi*. Dabunt, inquit. non dabit. Quia non solus Antichristus. sed etiam ministri ejus signa facient , adeo , vel b. Gregor, dicat. lib. 32. Moral, cap. 12. etiam lorlores ipsorum sanctorum martyrum tunc prodigia et signa facturos. Denique Apocal. 13. *Et dedit signa magna in conspectu hominum*. Qualia erunt. explicat Paulus 2. Thess. 2. uno verbo dicens, fore mendacia. *In omni virtute*, inquit, *et signis, et prodigiis mendacibus*.

Porro mendacia signa erunt ratione omnium cassarum. finalis. efficientis . materiae et formae. Emis enim eorum miraculorum cril ostendere, Anlichristum esse Deum et Messiam, quod erit perniciosissimum mendacium. Chrysostomus in hunc locum docet. mendacia vocari ea miracula , quia ad mendacium inducent. Et Ambrosius in hunc etiam locum docet, finem miraculorum Anlichristi futurum, vel se probet Deum , sicut Christus noster veris miraculis divinitatem suam demonstravit.

Deinde, vocantur mendacia signa . ab efficiente: nam causa efficiens principalis cril paler mendacii. id est , diabolus : sic enim ait apostolus: *Cujus est adventus secundum operationem Satanae*. Et omnes Patres asserunt. Anlichristum futurum insignem magum: immo diabolum ab ipsa conceptione, vel saltem ab infantia in Anlichristo habitaturum, et per eum signa perpetraturum. Cyrillus Calech. 15. ubi dixerat. Antichristum futurum magum, et veneficiis, incantationibus. ac malis artibus instructissimum , indicat miracula illius dici mendacia , quia a patre mendaciorum proficiuntur.

Erunt etiam mendacia multa ex illis ratione materiae, quia erunt phantastica et praestigia quaedam. vel Cyrilhis. ubi supra, cl Theodoretus in hunc locum docent. Videbitur enim excitare mortuos et sanare aegrotos, sed illusiones daemonum erunt, non verae excitationes. aut sanitates. Propter quod in Apoc. cap. 13. dicitur Antichristus facturum miracula in conspectu hominum , id est, apparentia , et deludentia conspectum hominum , non solida cl vera , ut Aretias in com locum annotavit.

Denique, erunt quaedam ex illis mendacia ratione formae, licet vera ratione materiae, quia interdum res veras operabitur . sed quae non superabunt vires totius naturae; et ideo non vera miracula erunt formaliter. Vera enim miracula sola dicuntur illa, quae a solo Deo fieri possunt, id est, quae non habent causas naturales . neque occultas, neque manifestos : cl ideo non solum in con-

spectu hominum, sed elinm in conspectu daemorum cl angelorum sunl mirabilia: at miracula Antichrist! habebunt omnia caussas naturales, sed hominibus occultas.

Exempla miraculorum Antichrist! tria ponuntur kpc. 13. Unum, quod ignem de coelo descendere faciet: alterum, quod faciet ul imago bestiae loquatur: tertium, quod finget sc mori, cl resurgere; propterquo<l miraculum praecipue,totius fere mundos cum admirabitur.Ex quibus miraculis duo priora erunt vera ratione materiae, non ratione formae: lenium autem nullo modo.

Posset autem objici contra haec: quin non videntur haec omnia miracula po<so tribui Aniichristo. Nam Joannes in eo loco duas bestias introducit: unam. quae habet capita scplcm, et cujus unum caput visum csl mori et resurgere: alleram minorem, quae fecit ignem de coelo descendere, el imaginem loqui: si ergo Anlichrislus erit prior bestia, non ei irilmunfur duo illa miracula de igne el dc imagine: Si erit posterior bestia, non polesl ei tribui miraculum resurrectionis.

Respondeo : Priorem bestiam significare, vel romanmn imperium, vel mulliludinem impiorum, ul supra diximus: unum aulem, idcsl, praecipuum ejus capul, quod visum csl mori, cl resurgere,esse Auticlinslim: erit enim Anlichrislus supremum ct ultimum capul impiorum, et est ultimus rex . qui imperium romanurn tenebit . lamen sine nomine romani imperatoris. Et hoc lictum miraculum resirreclionis.eliam omnino tribuendum Aniichristo, docent Pnmusius. Reda. Haymo.Richardus, Hupertus el Anselmus, in hunc locum, el Gregorius lib. 11. cpisl. 3. quod est notandum conlra Lyranum, qui exponit hoc de Rho quodam Cosdroae regis Persarum, quem esse fingit in quodam conflictu vulneratum, cl tamen non occisum. Nec enim ulla historia probata lalealiquid refert de filio Cosdroae: neque polesl lilio Cosdroae convenire, quod sequitur in Apoc. *Et admirata est universa lena post bestiam dicens; Quis similis bestiae ?*

Porro posterior illa bestia in Apocalypsi secundum Kupertuin signilicul eumdem Anlichrislum. Idem enim Anlichrislus per duas bestias exprimitur: per unam, ratione regiae potentiae cl tyrannidis, qua coget homines violenter: per alleram, ralionem magicae artis, qua callide homines seducet. Al secundum Kichordum, et Ansehnium, el alios, posterior bestia significat praedicatores Anlichristi. qui miraculis ostendere conabuntur. Autlchrislum verum esse Messiam. liaque haec omnia miracula eront, vel Anlichristi, vel ministrorum ejus.Hinc sernlur.Pontilicem non esse Anlichrislum: nunquam emm ullus pontifex linxit se mori el resurgere, nec V' t ipso.vel ullus ejus minister fecit ignem de coelo descendere, vel imaginem loqui.

At objiciunt Magdeburgenses Cent. t. lib. 2.cap. 4 col. 136. Miracula mendacia nulla facta esse a j> mlifltiis: *Qualia sunt*, inquiunt, *visiones animarum fabulantium de purgatorio. et petentium rms>(!" pro se celebrari, el sanitates morborum . Zuac* acciderunt colentibus statuas, aul *voventi-* us »ancfie.

Reepomlco mprimis:Non sunl ista miracula quae

Anlichrislum facturum scribil Joannes : sed mori, cl resurgere, ignem de coelo demittere , dare imagini vim loquendi: ostendant ergo, ista facta esso a pontifice, vel poniillieis. Deinde illa tria genera miraculorum fuerunt in Ecclesia usitata ante id tempus.quo adversarii Anlichrislum apparuisse dicunl. Scribil enim b. Gregorius lib. 4. Dial. cap. 40, Paschasii diaconi, qui vixerat tempore Symmachi papae, circa annum Domini 500. animam apparuisse s. Germano capuano episcopo, ac ul pro se oraret petiisse, ut a purgatorii tormentis liberaretur. Certe hoc miraculum contigit centum annis antequam Anlichrislus apparuerat,ex sententia omnium haereticorum hujus temporis. Nemo enim ponit adventum Antichrist!, nisi post annum 600. el Gregorii 1. obiium. idem Gregorius refert de aliis apparitionibus animarum missas petentium, eodem lib. 4. tap. 55.

De miraculis sanitatum propter imaginum venerationem. exstat exemplum apud Eusebium , lib. 7. hist. cap. 14. ubi refert, ab ea muliere , quam Dominus curavit a sanguinis fluxu, statuum aeream Salvatori erectam: herbam aulem quamdam sub ipsa slatua nasci consuevisse, quae ubi crevisset usque ad fimbrias imaginis, camque attigisset , omnium malorum genera curabat.Quo miraculo evidens est, Deum approbare voluisse sacrarum imaginum cultum.

De sanitatibus concessis divinitus iis , qui sancclisaliquid voverant, sunl innumerabilia apud veteres testimonia,sed insigne testimonium exstat apud Theodoretum , qui lib. 8. ad Grace. , qui est dc martyr, scribil: suo lempore templa martyrum fuisse plena tabellis vel simulacris manuum. pedum , oculorum, capitum , el caelcrorum humanorum membrorum, quibus indicabantur varia dona sanitatum. quae homines vi vutorum a sanctis martyribus acceperant.

<

CAPUT XVI.

De regno el praeliis Anlichristi.

De regno ct praeliis Anlichristi. quatuor in Scripturis legimus. Pruno, Anlichrislum ex humillimo loco prodeuntem per fraudes el dolos regnum Judaeorum adepturum. Secundo , pugnaturum cum tribus regibus, nimirum Aegypti Lybiae: atque Aethiopiae, cl eorum regna, illis devictis . occupaturum. Tertio, subacturum sibi alios septem reges , d eo modo monarchnin lotius mundi evasurum. Quarto, cum innumerabili exercitu loto orbe Christianos pcrsequulunnn . el hoc esse praelium Gog et Magog. Quorum omnium, cum nihil in pontiliciii romanum conveniat; sequitur manifeste, eum Anlichrislum nullo modo vocari posse.

De primo sic loquitur Daniel: cap. **tl.** *Stabit.* inquit. *in loco ejus despectus , el non tribuetur ci honor regius, et veniet clam, el obtinebit regnum in fraudulentia.* Quem in locum Hieronymus scribil. quod etsi haec intelliguntur aliquo modo dc Antiocho Epiphane: lamen longe perfectius implenda sunl in Aniichristo, quemadmodum quae dicuntur in psal. 71. de Salomone, intelliguntur quidem

LIBER JERTILS

de ipso Salomone, sed perfectius impleta sunt in Clirasio. Proplerea ibidem Hieronymus. posleaquam exposuerat hunc locum de Antiocho, sequuliis Porphyroni, ita subjungit: *Aoslri aulem et melius interpretantur et rectius, quod in line mundi haec sit facturus Anlichrislus. Qui consurgere habet de modica, gente, idesl, de populo Judaeorum, el lain humilis eril atque despectus, ul ei non detur honor regius, el per insidias cl fraudulentiam obtineat principatum etc.* Ubi Hieronymus significat, hanc esse communem Christianorum expositionem. Quia eliam de caussa cap. 7. comparat Daniel Anlichrislum cum cornu parvulo, nimirum, propter ipsius vile cl obscurum principium.

El ceric hoc primum nullo modo convenit ro- iiliano pontifici; oportlerelcniim dicere, romanum pontificem usque ad annum 600. fuisse obscurissimum, et nullius nominis, cl tunc repente, ac per fraudes locum aliquem excelsum occupasse: al hoc csl aperte falsum. Nam ul Augustinus cpisl. 162. ail: *In romana Ecclesia semper viguit ippstolicae cathedrae principatus.* Et Prosper lib. 2. de Vocal. Geni. cap. G. *Horna*, inquit, *per sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.* El concilium chalcedoneusc in episl. ad Leonem, asserit, Romae lucere aposolicos radios, qui inde se ad omnes expandunt, cl bona sua cum caeleris communicant. Denique, ipse etiam ethnicus scriptor Ammianus Jlarccllinus lib. 27. scribens de schismate Damasi Cl Ursicini, dicil: se non mirari, si homines lanio studio contcudunt pro romano pontifiealu, cum tantae sini ejus opes, el amplitudo.

De secundo sic loquitur idem Daniel cap. 7. *Considerabam.* inquit, *cornua, el ccce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus.* El infra explicans: *Porro*, inquit, *cornua decem, decem reges erunt, cl alius consurget post eos, cl ipse potenlior eril prioribus, et tres reges humiliabit.* El cap. 11. explicans qui sini isli reges tres: *Mittet*, inquit, *manum suam in terras. et terra Aegypti non effugiet, et dominabitur thesaurorum auri el argenti, cl in omnibus pretiosis Aegypti. Per Lybiam quoque et Aethiopiam transibit.* Iu quae loca Hieronymus scribens, ac praecipue iu cap. 7. inquit: *Dicamus. quod omnes scriptores ecclesiastici tradiderunt, iu consummatione mundi. quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros reges, qui orbem romanum inter se dividant, et undecimum surrecturum esse regem parvulum* (Anlichrislum) *qui tres reges de decem regibus superaturus sit, idesl, .legypriorum. et Africae, el Aethiopiae, quibus interfectis, etiam alii septem reges victori colla submittent.* Idem duceni de Iribus regibus ab Anlichrislo occidendis, Irenaeus lib. 5. Lactantius lib. 7. cap. IG el Theodorclus in cap. 7. el 11. Dan.

Hoc aulem maxime refellit insaniam haereticorum, qui pontificem Anlichrislum faciunt. Dicant enim si possunt: quandonam pontifex romanus occiderit reges Aegypti. Libyae cl Aethiopiae, el co-

it: iLvnmvi Vo1. I.

rum occupaverit regnum. Theodorus Bibliander in suo Chron. dicil, romanum pontificcrn Iinquam cornu parvulum excussisse primum cornu <le illis decem, quando Gregorius II. excommunicavit Leonem imperatorem graecrn iconomaclyn. et prohibuit, tribula illi ab Italis reddi, cl paulalim principatum ejus. idesl. cxarcholum Ravennae obtinuit. Secundum cornu dicil excussisse. quando Zacharias papa deposuit Childericum regem Francorum. cl Pipinum pro eo creari jussit. De Terlio non aperie loquitur, sed vidclur indicare. Iune fuisse excussum tertium cornu, quando Gregorius VII. excommunicavit, et deposuit Hernicum IV. imperatorem. Exslal eliam epistola quaedam I'riderici II. imperatoris contra pontificem scripta, in qua assent. Irin cornua ah Aniichristo evulsa, esse regnum Italiae, Germaniae el Siciliae, quae sibi potissimum romanus pontifex servire coegit.

At haec vanissima sunt. Nam inprimis Daniel non de regno Galliae, vel Germaniae loquitur, sed de regno Aegypti, Libyae et Aethiopiae. Deinde nulum eorum regnum papa occidit: Anlichrislus aulem tres illos reges interficiet, ul Hieronymus dicil. Praeterea Anlichrislus sibi illa regna vndicabit. non aliis tradet: al pontifex regnum Galliae non sibi, sed Pipino tradidit: cl imperialore deposilo. alium creari jussit, non sibi imperium usurpavit. El similiter quando privavit Leonem imperatorem principatu Ravennae, non sibi vndicavit principatum illum, sed regibus Longobardorum permisit: quem lamen postea Pipinus, devictis Longobardis, pontifici donavit. Denique, si deponere principes csl cornua excutere, non erunt tria. sed multo plura ab Anlichrislo evulsa: constat enim, a pontificibus fuisse depositos, practer Leonem IU. graccurn. cl Childericum franemn, eliam Hcnricum IV. a Gregorio VU. Othonem IV. ab Innoccnlio III, Fridericum II. ab Innoccnlio IV. qui omnes rcipsa imperium amiserunt.

De terlio habemus leslimonia veterum apertissima. Lactantius lib. 7. cap. IG. el Irenaeus lib. 5. dicunt, Anlichrislo, posleaquam occidcrit tres reges ex decem, reliquos continuo subjiciendos, et lum ipsum omnium principem futurum. Hieronymus in cap. 11. Dan. in illud El faciei, quae non fecerunt paires ejus. iVu/lus, inquit, *Judaeorum absque Anlichrislo in toto unquam orbe regnavit.* Chrysoslomus in 2. Thess. 2. asserit, tnlichn- sium inonnrcham futurum. el successurum Romanis in monarchia, sicut Romani successerunt Gracis. Graeci Persis, Persi Assyriis.

Denique Cvrillus Catech. 15. dicil, Anlichrislum monarchiam adepturum, quae anlca fiiqrat Romanorum. El salis aperie deducitur haec Patrum sententia, ex Apoc. cap. 17. ubi legimus: *Et decem cornua. quae vidisti. decem reges sunl. IU unum consilium habent, el viriulem. et potestatem silam bestiae tradent.* Hoc nutem nullo modo eonvenii'c romano pontifici, cerium csl: ncc enim unquam pontifex rex fuil lotius orbis lerrarum.

De quarto loquitur Joannes \poc. 20. *El cum consummati fuerint mille anni, solvetur Silianus de carcere suo, et exhibit. el seducet gentes, quae sunl super quatuor angulos terrae Gog*

*fi Magog, et congregabit eos in praelium . cūm-
ni'ii numerus est sicut arena maris. Et ascendi-
r tnt super latitudinem terrae, ct clfcuierunt ca-
stra sauciorum et civitatem dilectam. Et descen-
dit ignis de coelo, ct devoravit eos, cl diabolus ,
qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis,
et sulphuris, ubi et bestia et pseudoprophetae
cruciabuntur die ac node in saecula sacculo-
rum.* His verbis describitur ultima persecutio, el
linis ejus. De qua rc sic loquitur AugUstinus lib.
20. de.Civil. Dei, cap. II. *lia c erit notissima
persecutio novissimo imminente judicio .quam
sanctu Ecclesia loto terrarum orbe patietur , u-
niversa scilicet civitas Christi ab universa dia-
boli civitate, quanlacumque erit utroque super
lerram.* Similia habentur Ezechielis 38. 39. quae
sunt breviter exponenda propter multos , qui de
hac rc'exstiterunt errores.

CAPUT XVII.

De Gog et Magog.

Prima igitur sententia, sive potius error est Ju-
daeorum, qui docent. Gog esse Anlichrillum. Ma-
gog esse gentes scylhicens innumerabiles, quae in-
tent intra Caspios montes. tenturum autem esse
Gog, id est, Anlichrillum cum .Magog, id est, cum
exercitu Scylhartirn, illo ipso lempore quo Messias
primum apparebit in Hierusalem ; cl tunc prae-
lium committendum in Palaestina, el tantam stra-
gem futuram in eXcrcllu Gog , ul per septem an-
nos Judaei non sint caesuri ligna ex arboribus ad
ignem struendum, sed crematuros hastas, ct cly-
peos , et similia instrumenta, quae jacebunt ubi-
que cum cadaveribus,cl deinceps futura saecula au-
rea etc.

Refert hanc opinionem Hieronymus in cap. 38.
Ezech. el Pelrus Galalinus lib. 5. cap. 12. con-
i. Jud. cl llabbi David Kliimhi in Com. psal. passim.
Sed Judaei in duobus errant.

Primo, quod putant praelium Cog cl Magog fu-
turum in primo Chrisli adventu, confundentes pri-
mum cum secundo; cum lamen Scripturae aperte
doceant, in primo adventu Christum venturum in
humilitate, el tanquam ovem mansuetam immolan-
dum, ul palet Isa. 53. el alibi. Secundo, quod pu-
tant, Anlichrillum venturum contra se. et cum suo
Messia pugnaturum; cum lamen Anlichristus re-
vera ipsorum Messias sil futurus, el pro Judaeis
contra verum Chrislum Salvatorem nostrum pugna-
turus.

Secunda opinio est Lactantii lib. 7. cap. 24.25.
u 26. qui existimat, praelium Gog el Magog futu-
rum mille annis post mortem Anlichrisli. Docet e-
nim ipse, linitis sex millibus annorum a mundo
condito, venturum Aitichrillum , el regnaturum
tribus annis cum medio; tunc occidendum Anli-
chrillum, appariturum Chrislum, futuram resurre-
ctionem, cl regnatos sanctos cum Chrislb hic in
terris mille annis, in summa pace ct tranquillita-

te. infidelibus inierim quidem exterminatis , sed
pacifice servientibus.Quibus linitis, iterum solven-
dum diabolum.el excitandum bellum atrocissimuiii
omnium gentium, quae per mille annos servierunt
sanctis, contra eosdem sanctos , cl hoc esse prae-
lium Gog cl Magog. de quo loquuntur Ezech. et
Joan, sed paulo post divinitus occidendos omnes
impios,cl tunc futuram secundam resurrectionem,
cl mundum pcnilus innovandum.

Haec opinio fuit cliam multorum veterum, ut Pa-
piae. Justini, Ircnaci, Tertulliani , Apollinaris, el
quorundam aliorum, ul refert Hieronymus in cap.
36. Ezech. cl Eusebius lib. 3. hist. cap. nil. Sed
jamdudum explosa est tanquam error exploratus.
Dominus enim Mallii. 24. el 25. aperte docet,post
Anlichrisli persecucionem slalim futurum judicium
ultimum, cl ituros omnes bonos in vitam aeternam,
omnes malos in ignem aeternum; ac proinde non
futura post alios mille annos,ncc unquam deinceps
ulla praelia.

Tertia opinio est Eusebii, qui lib. 9. demonslr.
evang. cap. 3. existimat. Gog esse imperatorem ro-
manum, cl Magog imperium ejus. Sed nititur falso
fundamento.Deducit enim hanc opinionem ex cap.
24. Num ubi secundum versionem 70. legimus :
*Extolletur Gog regnum,et augebitur regnum ejus:
Deus duxit illuni ex Aegypto etc.* Ubi videtur
Scriptura dicere, quod quando Christus redibit ex
Aegypto, tempore suae infantine . tunc extolletur
regnum Gog: constat aulem , Christo infante exi-
stante, nullum regnum fuisse exaltatum , nisi Ro-
manorum.

Al sine dubio corrupta est in hoc loco editio 70.
interpretum: Hebraice enim habetur, non Gog,sed
Agag.

33ΚαρΤ'Ι·ΕΙ toUelur propter Agag,
vel prae Agag rex ejus. Et sensus est secundum
Hieronymum in cap. 38. Ezech. cl tolletur Saul
primus rex Israel propter Agag, id est, quia pecca-
bit non occidendo Agag. Vel secundum alios, ex-
tolletur Saul prae Agag, id est, praevalebit el supe-
rabit ipsum Agag. I lrumq;ic est verum. El certum
est. locum illum Numerorum inlelligi de regno Ju-
daeorum, non de Christo, vel Romanis: incipit e-
nim: *Quam pulchra tabernacula tua Jacob ten-
toria tua Israel etc.*

Quarta opinio est aliorum, qui per Gog et Magog
intelligunt praelia diaboli el angelorum ejus ohm
in coelo cum angelis bonis patrata, quam Hierony-
mus refellit, tanquam destruentem hieram, in cap.
3s. Ezech.

Quinta est Theodori Bibliindri, quem scquilor
Chytraeus in Com. cap. 20.Apoc. Igitur Bibliandcr
tab. 14. suae Chronol.iibi accurate disserit de Gog
cl Magog, cl tandem docet , prophetiam Ezechielis
et Joannis non perlinere ad idem tempus; sed Eze-
chielis quidem vaticinium impletum esse lempore
Machabacornn, cl Gog ac Magog fuisse Alexan-
dram magnum , ct posteros ejus reges Syriac ct
Aegypti, qui cum Judaeis nulla praelia commise-
runt. el a Machabncis tandem superati fuerunt :
Joannis autem prophetiam impletam esse lempore
Gregorii VII. papae, ct sequentium aliquot ponti-
ficum : ac Gog el Magog fuisse pontifices, cl alios
Christianorum principes cl exercitus, qui diu pu-

gnavcrunl contra Saracenos pro terra sancta,el sc-
pulchro Domini recuperandis.

Prima pars hujus opinionis csl etiam Theodore-
li, in cap. 38. Ezcch. sed defendi non polcsl. Pri-
mo, quia sine dubio una ct eadem esl prophetia
Ezcchielis cl Joannis; cl proinde ulraquc implenda
esl posl Chrisli adventum. Nam inprimis Joannes
dicit, exercitum Gog a quatitor angulis terrae ven-
turum, cl idem dicil Ezechiel , nominatim expri-
mens in exercitu Gog futuros Persas cx oriente ,
Aclhiopas cx meridie, Tubal, idesl, Hispanos cx
occidente, clTogorma , idesl, Phrygas a lateribus
aquilonis. Deinde Joannes dicil; igne de coelo de-
misso,hunc exercitum perdendum: el idem asserit
Ezechiel in fine cap. 38. *lijncm*, inquil, *cl sui/hur
pluam super cum, ct super exercitum ejus*. De-
nique , Joannes huic praelio subjungit continuo
innovationem Hierusalem . idesl, glorificationem
Ecclesiae, el similiter Ezechiel a cap. 40. usque
ad finem libri nihil tracluli, nisi mirabilem innova-
tionem Hierusalem.

Praelerca secundo probatur, prophetiam Ezcchie-
lis non fuisse impletam lempore Macliabacorum.
Aam Ezcch. 38. dicilur ad Gog . in novissimo an-
norum venies: al Alexander magnus cum suis in
medio annorum venit.Deinde Ezechiel aperte dicil,
in exercitu Gog futuros Aclhiopas, Libyos, Hispa-
nos, Cappadoces clc. qui tamen nunquam pugna-
verunt contra Hierusalem, ac praesertim· tempore
Macliabacorum: soli cnim Syri cl Aegyptii pugna-
verunt contra Machahaeos.

Denique Ezechiel describit talem victoriam con-
tra Gog el -Magog, ul deinceps nulli essent timendi
hostes, sed csscl futurus finis omnium praeliorum.
Al non talis fuil victoria Machobacorum contra re-
ges Syriae et Aegypti: nam nec Judaei regem Sy-
riae ei Aegypti unquam penitus superaverunt, ct
paulo post fuerunt Judaei rursum a Romanis vexati
cl capti , nec sc unquam dc eorum manibus li-
beraverunt, ul Augustinus deducit , et probal lib.
18. de Civil. Dei, cap. 45.Kon ergo prophetia Ezc-
chielis anle Chrisli lempora impleta fuil.

Alter» pars opinionis Bibliandri.quae propria csl
ejus, non solum falsa, sed etiam impia est. Nam
inprimis Joannes dicit, praelium Gog el Magog fu-
turum contra castra sanctorum ct dilectam civita-
tem, idest , contra veram Dei Ecclesiam: al bel-
lum Christianorum pro terra sancta recuperan-
da fuil lotum contra Saracenos .Mahumclanos, nisi
forte velit Bibliandcr, Mahumclanos esso veram
Dei Ecclesiam cl castra sauciorum. Deinde Joan-
nes dicil, homines futuros in exercitu Gog ex qua-
tuor angulis lerrae: al in exercitu chrisliano non
orant nisi occidentales et aquilonarcs, idest, Gal-
li, Germani. Itali. Praelerca Joannes dicil, finito
hello Gog cl Magog, mux Hierusalem renovandam
cl glorificandam: Diabolum autem, cl Anliciirii-
sluni, cl pseudoprophetas dejiciendos in ignem
aclernum: al bellum Christianorum pro terra san-
cta jamdudum esl linitum; nec lamen videmus ul-
lam Hierusalem innovatam, ncc diabolum el pseu-
doprophetas disjectos in lartarum. Nunc cnim, ul
cliam adversarii fatentur, diabolus el pseudopro-
phetae maximo vigent.

i'raclerca Deus ipse manifestis signi* cl pn di-
giis lum ad Antiochiam Syriac, linn in aliis locis
manifeste ostendit, sibi gratum bellum illud fuis-
se. De quibus vide Guliclmuin Tyrium lib. 6. de
bell. sac. cl Paulum Aemilium lib. 4. de rcb.
Franc.

Denique s.Bernardus, quem sanctum sive divum
nominal idem Bibliandcr in Chron. ubi dc Euge*
nii 111. lemporibus agit, praeter alios sanctos vi-
ros, unus fuil ex praecipuis auctoribus illius bel-
li: ipse enim el verbis, cl miraculis suasit inllni-
lac multitudini Gallorum cl Germanorum, ul ad
bellum illud proficiscerentur, ut ipsemel indicat
initio lib. 2. de Consid. El Aucior viiae ejusdem
Bernardi lib. 2. cap. 4. scribit, b. Bernardum post
praelium peractum caecum quemdam illuminasse
in testimonium,quod nomine Dei bellum illud prae-
dicaverat.

Sexta opinio esl Magdeburgensium, Cenlur. 1.
lib. 2. cap. 4. col. 435. ubi docenl, Gog el Magog
esse regnum Saracenorum, sive Turearum. Quae
sententia plane opponitur sclnlentiac Bibliandri; cl
ideo melior csl. vel polius minus mala. Sed lamen
absolute csl falsa, siquidem Gog venicl in novissi-
mo annorum, ncc diu durabit, ul ex Joanne el Exe-
chiele aperie colligitur: Regnum autem Saraceno-
rum jamdudum coepit, ct duravit hactenus annos
fere mille, quod sane modicum tempus dici nequa-
quam polcsl.

Septima csl b. Ambrosii lib. 2. de Fid. cap. ult.
Gog esse Gothos, qui multas provincias populi Hu-
mani vastaverunt.Meminit hujus opinionis b. Hie-
ronymus in quaesi, hebr. in Gen. cap. 10. et ait:
Utrum vera sil necne, exitus praelii docebit. El
nunc sane exitus praelii docuit, non fuisse veram:
neque cnim post bella Gothorum ulla innovatio Ec-
clesiae sequula esl,neque bella omnia cessaverunt.

Octava esl ipsius s. Hieronymi in cap. 38. Exe-
cluel qui videns rei difficultatem,omisso litorali sen-
su. mystice exposuit dc haereticis. Vult enim Gog.
quod Hebraeis csl lccium, significare haeresiar-
chas, qui inslar tecti elati sunl ac superbi: Magog
aulem, quod interpretatur do leclo, significare cos.
qui haeresiarchis credunt, cisquo subjiciuntur, ul
aedificium suo leclo. Haec sententia pro mystico
sensu accepta verissima csl. non lamen ad lileram.
Nant Ezechiel cap. 38. dicil. Gog venturum in no-
vissimo annorum, el Joannes Apoc. 20. dicil. post
mille annos venturum eumdcin Gog: nomine aulem
mille annorum intelligunt omnes catholici lotum
tempus, quod est a Chrisli adventu usque ad Anli-
chrislum: cum ergo Gog non sit vcnlunis nisi circa
finem mundi, el haeretici initio Ecclesiae adhuc
apostolis viventibus coeperint; constat, proprie el
ad hieram Gog non significare haereticos.

Sciendum esl eliaia. Hieronymum, cum dicil Gog
interprehri lectum, cl Magog de leclo. non velle
dicere idem omnino esse Hebraeis Gog et Magog,
quod nobis lectum cl dc lecto, sed velle dicere,
esse quasi idem. Proprie enim Hebraeis tectum
non esl Gog. sed Gag 32 el dc leclo non dicent
Magog, sed Miggag 330.

Noua sententia est b. Augustini lib. 20. de Civit.
Dei, cap. tt. qui per Gog inlciligi! diabolum, qui

est instar magni tecti, idesl, magnae domus, in qua habitant omnes mali: per Magog autem intelligit tñichrisli exercitum ex totius orbis nationibus collectum. Quae sententia sine dubio verissima est. el amplectenda, quatenus refert Gog et .Magog ad tempora AnticIn isti ; tum quod cum sequuntur omnes catholici auctores, I qui scribunt in Apocarypsim ut Arelhas, Primasius, lleda, llaymo, Kupcrlus, Itichardus, AnscImus, cl alii: tum etiam quod omnia quae dicuntur ab Ezechicle et Joanne, de Gog el .Magog, rectissime convenient Anticbri-slo. Tunc enim vere erit ultima et maxima persecutio, el post cum innovabitur Hierusalem, hoc- esl. Ecclesia glorificabitur, nec ulla deinceps praelia audientur. Quatenus autem per Gog intelligi! diabolum, non videtur vera : nam Joannes dicit, diabolum solutum convocaturum esse Gog ct Magog in praelium; igitur aliud csl diabolus, aliud csl Gog.

Nostra igitur sententia, quae decima est, tria (ontinel. Primo asserimus, praelium Gog cl .Magog esse praelium Antichrisli contra Ecclesiam , ul re-le Augustinus docuit. Secundo dicimus, probabile esso admodum, per Gog significari ipsum Anliclinstum, per Magog exercitum ejus. Nam Ezecliie! perpetuo Gog vocat principem, cl Magog vocat terram, sive nationem. Tertio dicimus, probabile esse. Gog dici a Magog, non c converso. Haut dicatur Anlichristos Gog, quia est princeps' gentis quae dicitur Magog: porro exercitum Antichrisli vocari Magog a gente Scythica, non quod constet ex illis Scythis, quos Judaei lingunt esse ultra Caucasum cl Caspium mare, sed vel quod magna pars exercitus Antichrisli c mstabil cx barbaris a Scythia oriundis, ut Tureis, Tartaris, et caeleris, vel (quod magis reor)qiiia erit exercitus immanis el crudelis valde: <uos enim saevos dicere volumus, Scylhas vocamus.

Nam quod Magog revera Scythicam gentem significet, palet cx Genes. 10. ubi legimus, filium Japhet secundum dictum esse Magog, ex quo dicta est .Magog regio, quam ejus posteri habitarunt, quam esse Scythiam, doccl Josephus lib.I.Anliqu. cap. II. et Hieronymus in quaesi. llebr.in Genes, cap. 10. Nam quemadmodum a tribus 'illiis Chain, idesl, Chus , Mizraim el Clialiam, dicta csl Aethiopia Clius: Aegyptus Mizraim et Palaestina i.hanaham: sic omnino a Magog lilio Japhet dicta csl Scythia Magog. Quod autem Ezecliie! nominans M igog respexerit ad gentem denominatam a Magog lilio J.iphel : planum est. quia ibidem adjungit socios ipsi Gog alias gentes dcnominiilns ab aliis filiis, vel nepotibus Japhet, ut Gomer. Togormn, Mosocli. Tubal etc. Concludamus ergo, praelium G..g c Magog esse novissimam persecuilionem, q" in in toto mundo contra Ecclesiam Antichristus excitabit.

.Aequc obstat quod Ezecliie! cap. 38. dicit, per septem minos cremanda arma Gog el Magog: cum t mum constet, post Antichrisli mortem non futuros i i-i (I. dies usque ad mundi finem, ul cx Dan. 12 < dligilur. Nam Ezecliie! non loquitur proprie, µ l figurate more prophetarum, nec vnll dicere, lèvera ftr septem annos comburenda illa arma:

sed tam insignem cladem ffituram, ul longissimo tempore suflicerc possent ad ignem fovendum hastae, cl clypei hominum occisorum, si opus esset.

Unum superesl dubium: Anne propler saevissimam Antichrisli persecuilionem exlinguenda sit penitus Christi fides el religio? Nam Dominicus a Soto in lib. t. sent. (list. 4<>. quaesi. I. ari. I. id futurum omnino credidit: *Abscessio*, inquil, el defectio *totius orbis ab illa sede, signum erit consummationis saeculi*. El infra : *Extinctn (ide per discessionem ab aposlolica sede, totus mundus vanus erit. ac deinceps in cassum processurus*. El infra: *Expavescant ergo mortales, quam sit pestilens amor sui. Inde enim dimanat elatio et superbia, quae sub ductu tandem Antichrisli civitatem Dei labefactabit*.

Al haec sententia meo iudicio defendi non potest. Nam inprimis repugnat Augustino, qui lib. 20. de Civit. Dei, cap. 11. dicit, Ecclesiam semper invictam contra Anlichrislum futuram : *Nec mililiani* inquil, *suam deseret, quae vocabulo est appellata castrorum*. Deinde repugnare mihi videtur cliam evangelio: nam .Matlh. 16. legimus: *Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam*. Al quomodo non praevallebunt, si eam penitus c.xiinguent! Item Matlh. 24. Dominus ait de ministris Anlichrisli: *Dabunt signa magna, ita ut in errorem inducantur. si jieri potest, etiam electi*. I bi Dominus significare voluit, electos multos eo tempore futuros, qui Antichrisli miraculis seduci se non patientur. Denique, scriptores omnes qui de Antichrisli persecutione loquuntur, ul Ezecliie!, Daniel, Paulus, Joannes el Paires omnes supra citati, victoriam illius belli seu persecuilionis penes Eccle-iam tandem futuram dicunt. Et sane ratio ipsa idipsum docet. Quis enim credat, in eo praelio, in quo tolis castris Deus el diabolus, Christus cl Antilristus pugnabunt: Deum a diabolo el Christum ab Anlichristo esse vincendum?

CAPUT XVIII.

Refelluntur deliramenta haereticorum, quibus non tum probant. quam impudenter affirmant, papam esse Anlichrislum.

Etsi sufficere polerant. quae hactenus disserui* nrrnsde Anlichrislo:siquidem evidenter ostendimus, nihil eorum summo pontifici convenire, quae Anliclrislo Scripturae divinae attribuunt: tamen ne aliquid desideretur, cl impudentia adversariorum manifesta fiai, proponam breviter, ac refellam, quae Lutherus, libellus Smalchaldicus, Calvinus, Illyricus, Tilmannus cl Chyiracus adferunt , ul probent papam esse Anlichrislum.

Ac primum Lutherus, etsi passim pontificem summum Anlichrislum vocet, ac praesertim in lib. dc capliv. Babylon, in lib. coni, exccrab. Bullam Antici), in Assort, artio, in lib. cont. Amhros. Catherin. tamen imum dumtaxat argumentum ejus reperire potui, <luo id probare conatur. Nam in Asseri, ari. 27. ita loquitur: *Daniel praedixit 8. cup. Anlichrislum fore regem impudentem facie,*

hoc est, sicut Hebraeus habet, potentem Speciebus, pompis, et caeremoniis externorum operum. e: c- lincto inierim spiritu fidei, sicut vidimus impletum tot religionibus, ordinibus, collegiis, ritibus, restibus. gestibus, aediliciis, statutis, regulis, observantiis, ut numerum nominum eorum vix recites. Atque has easdem Antichrisli, ul ipse loquitur, facies enumerat, cl fusissime explicat in lib. conl. Amhros. Calharin. de vis. Dan.

Sed hoc Lulhcri argumentum in Iribus peccat. Primum in ipso fundamento: nam verba hebraea !2]Dli?ad verbum sonant. *Illobustus facie*. cl phrasi Ili bruica significant hominem perfrictae frontis. qui non novit erubescere. . Nam inprintis ita verterunt 70. ἀναίδῃ πᾶσῳτιω *inverecundus fati*": ita Hieronymus vertit: ita Theodorctus legit: ita cx Bibbi- normn regulis explicat Francisons Vatablus: *Fortis facie*, inquil, *est qui non erubescit, cl quern non pudet.*

Denique idem colligitur e\ verbis similibus Ezecliel. 3. *Domus Israel attrita fronte est. et duro corde. ccce dedi faciem tuam valentiorē faciebus eorum, et frontem tuam duriorē frontibus connu.* Ubi in hebraeo est: *Domus Israel robusti fronte sunt, el dedi faciem tuam robustiorē faciebiis eorum.* Quae non habent alium sensum quam istum (ul Hieronymus recte explicui): illi quidem impudentes sunt, sed tu non cedas impu- ilenline illorum: etsi illi audacter el sine pudore faciunt mala. Iu audacter et sine pudore, reprehendas. Quae cum ita sint, videat Lutherus ne ipse impudens facie sil, si suam interpretationem Ilab- biuis. Theodôreto, Hieronymo. 70. interpretibus, et ipsi Ezcclici anteponere velit.

Secundo peccat Lulhcri argumentum, quin ex Irjr sententia, quidquid laudem significet, non recte colligitur, papam esse Anlichrislum. N. im etiam si constaret, Anlichrislum futurum potentem in pompis el caeremoniis externis: non tamen continu' colligi posset, esse Aulichristmii quicumque csl poteftS in pompis cl caeremoniis externis. Aam, ul Dialectici docent, ex particularibus affirmativis nihil colligitur; alloqui etiam Aloyses fuit Antichrislib, qui tot caeremonias in Exodo el Levilico instituit, ul vix carum numerus miri possit. El cum ibidem de Antiocho, el in ejus figura de Anlichrislo dicitur, illum fore inlclligonlem aenigmatum, si ratiocinatio Lulhcri valeret; sequeretur, eos o- innes «pii aenigmata solvere, possent esse Antichristos: quod corie falsum, cl ridiculum est.

Tertio peccat m eo, quod pontifici romano tribuit institutionem omnium ordinum, el caeremoniarum ecclesiasticarum: cum tamen constet, plurimas earum, non a pontifice romano. sed ab aliis sanctis Patribus institutas. Aam Ecclesia graeea semper habuit, cl adhuc habet monasteria, ritus, observationes, caeremonias, quas a sanctis Basilio, Pachomio, et caeleris graecis Patribus, non a romane pontifice acceperant. Vide lib. Cassiani de instil, rcnunc. cl s. Basilii Conslit. In occidente quoque s. Benedicti, s. Horn. s. Brunonis, s. Dominici el s. Francisci ordines a papa quidem approbati, sed ab illis sauciis viris Spiritu sancto docente cxcogituli cl instituti sunt: ut si ejusmodi

ordines ad Antichrisli faciem pertineant, p >lius sancti illi Patres Antichrisli dicendi sint, quam papa.

Adde ultimo, verba Dmielis nulli hominum (vero Anlichristo suo tempore revelando excepto) aplius convenire, quam Lulhero. Ipso enim supra omnes impudens facie fuit: nam preshyler et monachus palam uxorem sanctimoniam duxit, cujus rei nullum exemplum in Iota antiquitate demonstrari potest. Item mendacia sine ullo numero scripsit. «piae a muttis annotata, et literis prodita sunl. Scribit Jonmws Cocblacus in act. Lull), anni 1523. a quodam notata ex uno Lulhcri libro mendacia 50. Ab alio quodam eumdem Lulhenim convicium mendaciorum 87 L Qualis denique impudentia illa fuit, cum in lib. conL Bullam Leonis X. idem Lutherus excommunicare ausus est pontificem suum cum universa Ecclesia, quae illi adhaeret? Quis unquam audivit, a presbytero episcopum excommunicari potuisse?

Exhorruit quondam chalcodonense concilium Dioscuri audaciam . qui in concilio ephesino II. praesidens, Leonem pontificem excommunicare praesumpserat: at quae comparatio esse potest inter Dioscorum patriarcham secundae sedis, in concilio generali praesidentem, et Lulhorum simplicem monachum in suo cubiculo scribentem? Sed jam Luihero dimisso, ad .Melanchlhonem veniamus.

CAPUT XIX.

Refutantur nugae synodi snialchaldicae Lulheranorum.

Exslal libellus de potestate ct primatu papae, seu rcgn«) Antichrisli . nomine «.ynodi smalchaldicac editus, qui quidem Melanchlhonis mihi esse videtur, sed cujuscumque sil. nihil nisi verba, et inanem jactationem habet: Constat, inquil auctor libri, *roinanos pontifices cum suis membris defendere impiam doctrinam, ct impios cultus, ac plane notae Antichrisli competunt in regnum papae. et sua membra.* Hactenus propositio . nunc probationes audiamus: *Paulus enim ad Thessalonicenses describens .Intichristum, vocal cum adversarium Christi, extollentem se super omne quod dicitur, aut colitur Deus, sedentem in templo lanquam Deum. Loquitur igitur de aliquo regnante in Ecclesia. non de regibus ethnicis, ct hunc vocat adversarium Christi, quia doctrinam pugnantem cum evangelio excogitaturus sit, et is arrogabit sibi auctoritatem divinam.*

Quamquam haec, omnia, etsi vera essent, parmn nobis officerent: peto tamen quo Iundamenlo nilitur haec interpretatio? Paulus aperte dicil. \nlichristum scipsum elevaturum supra omnem Deum, el in templo sessurum, non ut regem, non ul episcopum. sed piam* ut Deum, el hoc idem discrlis verbis affirmant Chrysoslomus, Ambrosius, cl caelari hujus loci veteres interpretes. Quo jure igitur vos sine tcslc, et sine raliione affirmatis. Anlivhris- lum esse cum qui sedet in templo, non ut Deus,

sed ul epicopus, el adeo non se efleri super o-innem Deum, ut non solum Deum Patrem, el Filium cl Spiritum sanctum adorei, sed cliam coram omni populo sese prosternat ante sacramentum eucharistiae, ante sepulchre apostolorum, cl martyrum, ante crucem, cl imagines Christi, cl sanctorum, quae vos ipsi, liccl impie. Deos alienos, cl idola appellare soletis? Sed videamus hoc ipsum quem-admodum accomodetis ad papam.

Primum autem constat, papam regnare in Ecclesia. el praetextu ecclesiasticae auctoritatis el ministerii sibi hoc regnum constituisse. Praetexit enim haec verba, Tibi dabo claves.

Regnare papam in Ecclesia, vos quidem dicitis, sed non probatis; nos vero contrarium nullo negotio demonstrare possumus. Nam qui regnat, superiorem in regno suo non agnoscit: Papa vero Chrisli regis vicarium sect ramulum profitetur: cl quamvis in tota domo Dei, alque in universo Christi regno amplissima potestate ulatur; ca tamen potestas non excedit Oeconomi, ac servi conditionem. Aam el .Moyses (ul Paulus ait Ilcbr. 3). *Fidelis fuit in tota domo Dei*, sed tanquam famulus; Christus aulcm lanquam filius in sua. Sed pergite.

Deinde, doctrina papae multipliciter pugnat cum crangelio. ct arrogat sibi auctoritatem divinam tripliciter. Primum, quia sumit sibi jus mutandi doctrinam Chrisli, et cultus a Deo institutos, el suam doctrinam, et suos cultus observari vult tanquam divina.

Huc item dicitis. cl non probalis, neque solum id nobis falsum, sed mendacium cliam impudentissimum cssc videtur. Nec enim ignoratis, in Ecclesia catholica omnium ore doceri, Chrisli doclrinam ct cultos non posse ab ullo homine, sed nec ab ullo cliam angelo mutari, nec unquam internosci vos quaestio fuit, an debout credi, aul fieri quod Chrislus docuit, aul iussit. Sed vos ne, an nos melius Christi doclrinam, cl praecepta interpretemur? Ju qua quidem quaestione vos nihil fere aliud afferre soletis, quain vestram ipsorum interpretationem: nos vero Patrum consensum, el catholicae Ecclesiae, vel decreta, vel consuetudines. Nec enim (ul vos falso jaciatis) Patrum consensus atque Ecclesiae decreta el conscludincs verbo Dei opponimus, sed interpretationi el judicio vestro. Sed audiamus secundam probationem.

Secundo, quia sumit sibi polestatem non solum ligandi, et solvendi in hac vita, sed etiam sumit sibi jus de animabus post hanc vitam.

El hoc dicilur, sed non probatur. Nec enim summus pontifex jus sibi in animas defunctorum sumit, cum non ex auctoritate illas a peccatis vel poenis absolvat, sed solum per modum suffragii preces. alque opera bona fidelium vivorum cum illis communicet. Prodesse aulein defunctis vivorum preces el eleemosynas, ac praccipuc missae sacrificium, omnes veteres docent: de qua re cum nos alibi luse di-pulavcrimus. hoc loco unum Augustini testimonium imnolasse sulliciel. Igilur serm. 31. de Serb, apost. ita loquitur Augustinus: *Orationibus vero sanctae Ecclesiae et sacrificio salutari, ct eleemo: gnit. quae pro eorum spiritibus erogan-*

tur. non est dubitandum mortuos adjuvari. Sed pergite.

Tertio, quia papa non vull ab Ecclesia, aul ab alio judicari. cl aufert suam auctoritatem judicio conciliorum el lotius Ecclesiae. Hoc autem est se Deum facere, nolle ab Ecclesia aul ab ullo judicari.

Hic quoque duo dicuntur quae non probantur. Nam inprimis, quibus Scripturis, quibus conciliis, qua raliione probatis, debere papam a conciliis, vel Ecclesia judicari? Nos enim legimus (ut alia praetermittam, quae libro superiore salis disputata sunl) Petro dictum a Christo Joan. 21. *Pasce oves meas*, nec dubitari posse credimus, oves a pastore regendas. el judicandas cssc, non pastorem ab ovibus. Illud cliam legimus Lucae 12. eidem Peiro dictum: *Quis putas est fidelis dispensator, el prudens quem constituit Dominus super familiam suam?* Quo loco videmus oeconomum quemdam toti familiae Chrisli praepositum, certe ut eam regat, non ul regatur ab ea.

Ac ne forte objiceret aliquis: quid si oeconomus ille fuerit malus, a quo tandem judicabitur. si omnibus praccsl, nulli subjcitur? Propterea subjecit Dominus conlinuo: *Quod si dixerit servus ille in corde suo, moram facil Dominus meus venire, et coeperit percutere servos et ancillas, cl edere, cl bibere, el inebriari, veniet Dominus servi illius in die qua non spqrat, et hora qua nescii, et dividet eum. partemque ejus cum infidelibus ponet.* Audilisne quis judex sit mali illius oeconomus, quem constituit Dominus super familiam suam? Non enim ail Christus, a concilio judicetur: sed *veniet Dominus in die qua non sperat*, cl quae sequuntur. Ilaque sibi Dominus servat servi illius judicium, quem super universam familiam suam ipse constituit: proinde non aufert papa auclorilalem suam judicio conciliorum, el lotius Ecclesiae cum ab eo se judicari non patitur: non enim auferri polesl quod nunquam est datum. Sed neque concilia rite congregata id sibi unquam assumpserunt, ul extra casum hacresis iu pontificem suminum sententiam dicerent. Sed de hac re salis multa suo loco.

Alterum quod dicilis, el non probalis, illud est, hoc esse Deum se facere, nolle ab Ecclesia, aul ab ullo judicari. Nam cum *ab ullo* dicilis. sine dubio ab ullo homine inlelligilis: ncc enim ignoratis, pontificem a Chrisio judicandum sc esse. el credere cl profiteri. Quo pacto aulcm sc facit Deum, qui judicandum sc esse a Deo credit?

Deinde reges terrae certe judicem in terris, quo ad res politicas allinet, nullum agnoscunt: et sententia vestra, qui episcopos coacliva potestate spoliatis. nec in Ecclesiasticis rebus verum aliquem judicem habent. Num igilur tot erunt Dii, quoi sunl reges? Non existimo ila vos insanire. ul hoc dicatis. Restat igilur. ul verum non sil. qui a nullo homine judicari velit, cum continuo Deum se facere.

Postremo additis, *hos tam horribiles errores, et hanc impietatem defendit summa saevitia, el interficit dissentientes.*

Ille vero quam impudenter mentiamini vel cx hoc uno cognoscere potestis, quod ego ipso qui hacc I ribo palam assero, idque in ipsa urbe Roma (et

pontifice non ignorante) non licere pontifici mulare Chrisli doctrinam , aul cullus, neque cullus novos insliucrc , qui habeantur pro divinis . aul qni cuiu evangOlio ulla ratione pugnent : cl lamcn ab ip\$0 non modo non inlc.ilicior, sed nec aliquid molestiae patior. Nimirum probe novit pontifex , me vera dicere, vos vero mentiri. Quemadmodum etiam paulo post cum odditis: *Doctrina de poenitnn lia prorsus depravata csl a papa, et usais membris; docet enim remitti peccata propler dignitatem nostrorum operum. Item . nusquam docent, quod gratis propter Christum remittantur peccata.* Quae sane non sunl nosira dogmata, sed vestra mendacia. Nec enim id nos docemus . sed contrnriutn omnino , ut concilium tridcntinuin sess. (>. cap. 5. C. 7. ct 8. aperle leslalur. Sed de his salis. Transeo ad Calvinum.

CAPUT XX.

Refelluntur Calvini mendacia.

Igilur Joannes Calvinus explanans locum apostoli 2. Thess. 2. *Qui extollit se super omne quod dicilur Deus,* nulla quidem dicil, cl magna pompa verborum . sed nihil fere probal: *Significavit.* inquil, *Paulus his verbis , Anlichislum sibi rapturum quae unius Dei propria sunl. ut supra omne divinum numen se efferat,nl lota religio lotusque Dei cullus sub ejus pedibus jaceat.* El infra: *Aunc quisquis a Scriptura edoctus erit, quae nam Deo maxime sint propria, clex adverso intuebitur , quid sibi papa usurpet , etiamsi puer sil decennis non multum laborabit in noscendo Anlichristo.* JIagnitlea vero pollicitatio.

Sed audiamus quibus tandem rationibus demonstrat, quod proposuit. Porte enim ejusmodi erunt, ul pueri eliam decennes non multum laboraturi sint in iis dissolvendis : *Scriptura pronuntiat, Deum unicum esse legislatorem ,* Isai. 33. v. 22. *qui servare potest, et petderc,* Jacob. I. v. 12. *Lnicum regem, cujus officium est verbo suo regere animas, eumdem facit omnium sacrorum auctorem : justitiam ct salutem ab uno Christo petendam docet , modum simul el rationem assignat. Aihil horum est qood non sui juris papa esse asserat, suum cssc gloriatur ligare quibus visum csl legibus conscientias, ct aeternis poenis subjicere. Sacramenta pro libidine sua rei nova instituit , tel quae a Christo instituta erant corrumpit el vi tiat, immo penitus abolet, ut in eorum vicem substituat quae finxit ipse sacrilegia : media consequenda salutis aliena prorsus a doctrina evangelii comminiscitur: lotam denique religionem pro suo nutu mulare non dubitat. Quid, obsecro, csl sc efferre supra omne quod numen reputatur, si hoc papa non fadlf*

Nonne bono dixeram multa dici a Calvino , parum, aul nihil probari? Nam quod papa gloriatur suum cssc ligare quibus visum fuerit legibus conscientias, quod sacramenta nova instituat, quod aboleal vetera, quod media ad salutem comminiscatur aliena a doctrina evangelii, quod omnem religionem mutet, dicit quidem Calvinus, sed non pro-

bal: sin ansem dicere apud eum probare esi: pari ratione inilcion refutare esse debebit.

Certe quotquot catholici sumus. cl romano pontilici Chrisli vicario obedimus . libere dicimus , et sine ulla ejus injuria dicimus: non licere ei quibusvis legibus, hoc est. cliam perniciosis el iniquis homines ligare, nec sacramenta nova instituire, nec instituta n Chrisio corrumpere.vel abolere, nec media comminisci ad salutem aliena a doctrina evangelii, nec religionem cbrislianam pervertere , vel immutare: id vero eo libentius dicimus, quod scimus cum quoque ila sentir . ac dicere. Nam si non ila sentit, si putat sibi licere leges iniquas condere, sacramenta nova instituere . volera abolere, cl alia ejusmodi facere; quomodo patitur nos ila loqm, qui lamcn in ejus potestate sumus . ct non in angulo nescio quo. sed in ipsa urbe Roma, eo sciente et volente, docemus?

Sed inquiet: rron dicil pipa sibi isla licere, sed lamcn reipsa el factis sibi licere contendit. Probe tur igilur aliquid horum fecisse: nam alioqui assumere quod probandum erat,quod quidem solemne adversariis est, pelilio principii a Dialecticis vocatur.

Porro duo illa loca Isaiac 33. el Jacobi 4. quae sola Calvinus protulit, sententiae nostrae nihil omnino officiunt.Nam quod Isaias el Jacobus dicunt: *Unum esse regem . judicem el legislatorem nostrum.* corie non pugnat cum verbis illis Prov. 8. *Per me'reges regnant, et legum conditores justa decernunt:* cl cum illis psal. 2. *El nunc reges intelligile, erudimini qui judicatis terram:* el cum aliis sexcentis ejusdem generis locis. Non igilur 1-saias cl Jacobus quocumque modo unicum regem, judicem, cl legislatorem Deum faciunt: sed ea tantum ralionc, quod solus ipse ila sil rex , el judex . cl legislator, ul nulli ralionem reddere debeat, a nullo pendent, auctoriatie propria, idest, non accepta ab alio, regnet, cl judicet . ac leges ferat, ac denique quod solus ipse possit eliam quoad executioncm perdere el salvare , ul Jacobus ail. Nihil enim horum aut papae , aut aliis principibus tribuimus.

CAPIT XXI.

Refelluntur mendacia Illyrici.

Jam Illyricus in lib. quem scripsit adv. Prim.papae: Sed. inquil. inter *alia argumenta nobis illud firmissimum esse dcbct.quod verissime el clarissime hoc tempore a plurimis probatum est, papam docere, et defendere impiam doctrinam, ct esse ipsissimum Anlichislum. cujus rei rationes hic repetam. Joannes 1. 2. definit, Anlichislum cssc cum, qui negat Jesum esse Christum. Id plane papa facit, non verbis, sed re. Aam Ale schias hcbraicc, gracce Christus, csl persona divinitus missa, ut sit populi Dei perpetuus sacerdos cl rex. Sacerdotis officium est docere.orare, cl sacrificare , sed regis csl regere cl defendere.* Hacc ille.

Audiamus nunc quomodo probct.papam haec officia Christo eripuisse, elquae testimonia, quas ru-

tioncs adlbral. Sed, ni fallor, sola verba inania audiemus: sic Igitur pergit : *Adimit ergo papa Christo sacerdotium: nam non solum dilectum Filium vult audiri, sed magis sc suosque pseudoaposllos aliud evangelium adferentes. Item . quia multos alios mediatores in coelo nobis pro Christo substituit, qui pro nobis coram Patre intercedant neglecto Chrislo severo iudice. Item, quia infinitos sacrificulos pro Christo substituit, qui generi humano Deum placent, ad quos dicil, a Christo per Petrum sacerdotium translatum esse. Denique quia per merita suorum spiritualium, sanctorumque nos salvari vult.*

En quam claris Scripturarum testimoniis Illyricus nos convincit. Quid si haec omnia mere esse mendacia demonstremus? Nam ubi,quaeso, legistis, papam velle magis se quam Christum audiri? Negamus; probate. Nos enim contra videmus a papa summum honorem Scripturis deferri, et pro haereticis haberi qui adversus Scripturam aliquid docuerint. Deinde, nonne mendacium csl clarissimum, quod papa medialores pro Chrislo substituerit, cl illos velit pro nobis ad Patrem intercedere Chrislo neglecto? Nonne litaniae nostrae ita incipiunt: Kyrie eleison, Christe eleison? Nonne omnes omnino Ecclesiae nostrae preces, quas iu missa el officio ecclesiastico legimus, ad Deum diriguntur, et per Christum Dominum nostrum terminantur? Nonne Chrisli mediationem ct intercessionem agnoscimus, cum quidquid a Deo petimus, sive a sanctis pro nobis peti cupimus, id totum per Christi meritum petamus? Nec enim sanctos Dei, aut Chrisli loco habemus, sed id ab eis petimus, ul suas preces cum nostris precibus jungant, ul hoc modo facilius quidquid volumus a Deo per Christum impetremus.

Pari ratione mendacium csl. quod papa sacrificulos pro Christo substituerit, nccnon quod sacerdotium Chrisli per Petrum ad sacrificulos translatum dicamus; nec enim aliquid horum probatis, aut probabitis unquam ; nec, dubium esse polcsl, quin si aliquid haberetis, in medium adferretis. Id vero est, quod nos dicimus. Christum, qui csl sacerdos in aeternum, el semper vivit ad interpellandum pro nobis, semel quidem soipsum Deo in hostiam placationi per mortem crucis obtulisse : nunc vero per manus sacerdotum iterum atque iterum in mysterio se offerre.

El quemadmodum cum multi hoc tempore baptizent. verum lamen csl quoti legimus. Joan. I. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Non enim translatum esl officium baptizandi a Chrislo ad sacerdotes, sed ipse csl qui per ministerium sacerdotum semper b iptizaUsic eliam tametsi nulli sacerdotes hodie Christum in tremendis mysteriis offerant, ipse lamen st primarius sacerdos, el vere summus pontifex. qui per ministerium omnium sacerdotum semclipMtm offert: *Son sunt.* inquit Chrysoslomus lu m. H'». in M ,uh. *humanae virtutis haec operti.* Qui lunc m illu coeiiia *confecit. ipse nunc quoque operatur, ipse perficit, ministrorum nos ordinem tenemus.*

>eii libenter a te discerem, Illyrice, cum omnes oomino veteres scriptores, tum gracci, tum lalini

sacrificii eucharistiae, cl sacerdotum Christianorum mentionem faciant, quod nemo negat nisi qui mm legit: cur tandem soli pontifici roinano hoc tribuas, quod sacerdotium Chrisli iu sacrificulos transtulerit? sed pergamus ad caetera.

Quod postremo loco addis: *Per merita suorum spiritualium, sanctorumque nos salvari vult.* Insigne quoque mendacium est: alioqui profer locum. ubi papa hoc dixerit: *Nos enim per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum et patres salvati sunt,* ut s.Pelrus ait. Aci. 15. Nec alium agnoscimus Salvatorem nisi Jesum. cl hunc crucifixum, qui dedil scmelipsum redemptionem pro oinnibus i. ad Tim. 2.

Porro sanctorum merita cl preces suo eliam modo nobis prodesse, negare mm potest, nisi qui nescii, aut non credit, inter membra corporis Ecclesiae communicationem el connexionem esso.De qua re, cum nos alibi tractaverimus, duo solum testimonia hoc. loco addidisse sufficiet. Igitur s. Augustinus quaesi. 149. in Exod. *Ul eo modo.* inquil. *admoneremur, cum merita nostra nos gravassent, ne diligamur a Deo. relevari nos apud cum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Ac rursum lib. 21. de Civil. Dei cap. 27. aliquoties repetit, nonnullos sanctorum meritis indulgentiam adipisci, atque hoc significatum esse a Domino, cum ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. ut cum defeceritis, recipiant vos in aeternum tabernacula.* Luc. i(i. *Sicul autem* (inquit s. Leo semi. 1. de natali aposl.) *cl nos experti sumus, et nostri probavere majores, credimus, atque confidimus,inter omnes labores istius vitae ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adjuvandos, ul quantum propriis peccatis deprimimur,lanium apostolicis meritis erigamur,* Ilacc ille.

El quamvis non solemus ila loqui, ul Illyricus dicil. per merita videlicet spiritualium nos salvari; tamen si quis ita loqueretur, atque id solum significaro vellet, meritis sanctorum ad salutem per Christum obtinendam aliqua ratione nos juvari, non magis reprehendi posset, quam apostolus Paulus, qui 1. Cor. 9.-jnii: *Omnibus omnia factus sum. ut omnes fact rem* salros.Et apostolus .ludas, qui similiter loquitur, cum ait: *Hos quidem arguite iudicatos, illos vero salvate de igne rapien-tes.* Atque haec dc sacerdotio Chrisli.

Porgit Illyricus: *Hegnum porro Christo aufert, quia in terris vult ipse esse caput Ecclesiae: in cocto vero alios opitulatores, cl servatores nobis constituit, ad quos iu miseriis nos confugere jubet. Negat ergo pupa Jesum esse Christum.*

Illic primum illud quaero: ubinam papa,aut ullus catholicorum servatores sanctos appellaverit. Deinde illud addo: si asserere de capul Ecclesiae esse sub Christo, ul ejus vicarium cl ministrum, quod papa facit, esl negare Jesum esse Christum; cur eadem ratione quicumque se prorogem. aut gubernatorem provinciae alicujus esse affirmat, non continuo ccnselur negare Dominum suum esse regem?

Denique si ad sanctos, tanquam opitulatores in miseriis confugere.csl negare Jesum esse Christum;

quomodo, quaeso, Paulus non negavit Jesum esse Christum, cum ait ad Horn. 15. *Ohsecro vos fratres per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Sancti spiritus, ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judaea* Quomodo magnus Rasilus non negavit Jesum esse Christum, cum in oral, de 40. martyr, ille loquulus est: *Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: Qui rursum laetatur, hos oret: Ille ut a malis liberetur: Iste ut duret in rebus laetis?* Omitto caeteros Patres; vereor enim ne si eos excutiamus, nullum inveniamus qui non negaverit Jesum esse Christum: si vera sit Illyrici doctrina.

Pergit Illyricus. Daniel cap. II. *Anlichrislum pluribus notis insignii: primum, inquit, faciei quod volet, facit sane papa quod ei libet.*

Al s. Daniel cum ait de Antichristo, *faciei quod volet*, significare vult, ab Antichristo nullum omnino superiorem agnoscendum, ac ne Deum quidem: sic enim sequitur: *Et elevabitur adversus omnem Deum.* Itaque Antichristus etiam Dei lege, et imperio posthabito, pro arbitrio suo vivet; quod certe papa non facit, quippe qui Dei lege se constringi non negat, et Christum judicem et superiorem agnoscit.

Confitetur. inquit Illyricus, id ipse mel dist. 10. *si papa infinitas animas secum in infernum traheret; tamen nemo debet ei dicere, quid facis? et glossa,* inquit, *papae est pro ratione voluntas.*

Canon, qui incipit *Si papa*, non est (ul falso Illyricus dicit) alicujus romani pontificis, sed s. Bonifacii episcopi moguntini, apostoli germanorum, et martyris: qui quidem non negat pontificem summum, si male vixerit, esse corripiendum atque admonendum ex fraterna charitate; sed negat, posse argui ex auctoritate, ac judicari, cum scilicet ipse omnium hominum iudex. Qui etiam Bonifacius in iis verbis, quae canonem illum antecedunt (ul videre est in nova editione decreti) romanam Ecclesiam disertis verbis caput omnium Ecclesiarum appellat. et a romani pontificis incolumitate locutus Ecclesiae salutem, post Deum, pendere affirmat.

Quaero igitur ab Illyrico: vera scilicet s. Bonifacii germanorum apostoli sententia an non? Nam si vera non est: cur nobis objicitur? Si vera est: cur non recipitur? Dicam idipsum planius: si vera non est ea sententia: non igitur verum est, pontifici plurimas animas secum ad inferos trahenti non posse dici, quid facis? Si vera est: igitur vere caput est romanus pontifex omnium Ecclesiarum, et cunctos judicaturus a nemine est judicandus. Quare desinat Illyricus jam caeteris allegare. qui nihil ei prodesse possunt. Quod ad glossam allinet, sciat Illyricus, eam vel ab ipso pontifice, tanquam falsam esse sublatam in nova editione decreti, vel nunquam in decreto fuisse: ego certe eam reperire non potui.

Pergit Illyricus. Secundo (Daniel) dicit, *quod se elevabit supra Deum, id fecit (papa) ut ex praecedentibus apparet. Item quia vult se audiri plusquam Deum blasphemansque vociferatur, Seripturam esse fontem omnium haeresum et schismatum, ambiguum et obscurum etc.*

pturam esse fontem omnium haeresum et schismatum, ambiguum et obscurum etc.

Atqui oportuerat fideliter Danielis verba referre; non enim ille ait: *Elevabit se supra Deum*, sed *elevabitur adversus omnem Deum.* Et infra: *Aec quemquam Deorum curabit, quia adversum universa consurget.* Quae nota durissime demonstrat, papam nihil habere commune cum Antichristo: nam Antichristus nullum deorum curabit; papa vero unum verum Deum Patrem. et Filium et Spiritum sanctum colit. Neque id solum facit, sed etiam (si vobis credimus) tot Deos palam adoratur, quot sunt in coelis sancti, in terris imagines, sub terram reliquiae.

Jam vero quod addis: *Papam vociferari, Scripturam esse fontem haeresum et schismatum.* Ego certe in nullius unquam papae scriptis legi, sed Lutheri lui verbum esse audio. Scripturam esse librum haereticorum. Lutherus praefat. hist, quae contigit in Strasburgo anno 3G. Quod quidem verbum si recte accipiat, non video cur mento reprehendatur. Nam s. quoque Hilarius in lib. de synod, extremo demonstrat, plerasque haereses ex divinis literis male intellectis esse natas.

Et Tertullianus in lib. de praescript. magis audacter: *Vec periclitor*, inquit, *dicere ipsas quoque Scripturas sic esse ex Dei voluntate dispositas, ut haereticis materias subministrarent. cum legamus; Oportet haereses esse, quae sine Scripturis esse non possent.*

Porro ambiguas, et obscurissimas in multis locis Scripturas esse, non solum papa verissime docet, sed omnes etiam veteres Patres; atque adeo ipse Lutherus, vellet nollet id fateri coactus est, cum praefat. in psal. in hunc modum scripsit: *Volum ab ullo id de me praesumi, quod nullus adhuc praestare potuit sanctissimorum et (lectissimorum, id est, psalterium in omnibus suo tegilimo sensu intelligere et docere. Saltem, aliquos et eosdem ex parte intellexisse: multa sibi reservavit Spiritus. quo nos semper discipulos habeat, inulta solum ostendit, ut allidat, multa tradidit, ut afficiat.* Et infra: *Scio esse impudentissimae temeritatis eum, qui audeat profiteri, unum Scripturae librum a se in omnibus partibus intellectum.* Idem quoque Lutherus in lib. de Conc. et Eccl. pag. 52. Nonne aperle fatebitur, se magno sudore veram. et germanam Scripturae sententiam quaesivisse? Denique tot Scripturae versiones. tot interpretationes, tot sectae diversissimae apud adversarios; quid aliud cernimus, quam Scripturam esse ambiguum et obscurum?

Tertio (Daniel), *dicit quod ei (Antichristo) prospere succedet, donec finiatur ira Dei: oppressit papa ut voluit sua tyrannide et impietate, tum politias plurimas, tum etiam innumeras Ecclesias.*

Et hoc qua ratione, quo auctore probatis? Polcstisne dicere, quas politias, quas Ecclesias pontifex romanus oppresserit? quid si nos contra demonstramus. huic tertiae notae Anlichristi notam plane contrariam papae convenire? Nam ab eo tempore. quo per vos papa Anlichrislum esse coepit, non modo non crevit ejus imperium, sed semper magis

ac magis decrevit. Leonis magni lempore , idest, annis centum quinquaginta antequam Anlichrius vestra sententia nasceretur . papa romanus pluribus gentibus praesidebat, quam sese romani imperii lines extenderent. Sic enim scribit idem Leo serm. I. de natali apostolorum: *Persacram ... Petri sedem caput orbis e/fecla (Roma) latius praesideres religione divina, quam dominatione terrena. Quamvis enim nullis aucta victoriis , jus imperii tui, terra murique protuleris , minus tamen esi, quod (ibi bellicus labor subdidit, quam quod pax, Christiana subjecit.* El Prosper in lib. de Ingrat.

*Sedes Roma Pelri, qtm pastoralis honoris
Facta caput inundo, quidquid non possidet annis,
Religione lenel.*

Al postea, Antichrislo, (ul vos vultis) regnante, paulatim amisit romana sedes Africum pene totam, Asiae maximam partem. Graeciam universum. Nostris vero temporibus , quibus vos Anlichristum maxime furere vociferamini, tam prospere illi omnia succsseninl.ul magnam Germaniae partem amiserit, S'eliam . Gothiam . Norvegiam . Duiliam universam, bonam Angliue , Galliae, Helvetiae, Poloniae , Bocmiae ac Pannoniae partem. Itaque si prospere agere, nola est Antichrisli. non papa, qui lot provinciis exutus est. sed Lulherus, qui praedicatione carnalis libertatis tot populos seduxit , et tam prospere egit , ul ex privato monacho totius Germaniae propheta . el quasi papa.quidam evaserit, Anlichrius merito dici potest. Sed perge.

Quarto (Daniel) , *dicil, eum non curaturum Deum suorum patrum. Hoc de papa vere dici, superius in loco Jounnis clare probavimus.* Et nos m eodem loco idipsum clarius reprobavimus. Perge igilur ad alia.

Quinto , *dicil. non curaturum amorem mulierum: quod papa fecit, lum praecipiendo suis caelibatum. lum per suas sodomiticas libidines.*

Hic omitto dicere de temeritate vestra, qua quid libet pronunciare audetis: parum pensi inierim habentes, possint ne probari quae dicitis, an non possint? Illud non omittam, verba Danielis etiamsi in textibus graccis ila sonenl, ul vos dicitis; tamen ex hebraico fonte in contrariam plane sententiam a s. Hieronymo esse translata: sic enim ille vertit:/',*eril in concupiscentiis foeminarum.* Et quamvis verba hcbraica [DriDJ ΓΙ^ΟΠ] solum significant inconcupiscentia loeininarum,et non habeant ullum adjunctum, quo intelligi possit, utrum eril aui non erit Anlichrius in concupiscentiis foeminarum: duae lamen conjecturae sunl, quae yersionem s. Hieronymi probabiliorem faciunt.

Vna, quod constet, Antiochum, de quo ad literam Daniel loquitur, el qui Antichrisli figuram gerebat, valde addidum amoribus foeminarum fuisse: Inlodiudius, inquit Hieronymus in Comm. hujus loci, luxuriosissimus *fuisse dicitur, ct in lanium dedecus per slupra. el corruptelas venisse regiae majndalis.* ul mimis quoque *el scoriis publice, jungeretur, el libidinem suam populo prai-en/e compleret.* Quod cum ila sit: quomodo credibile

esi de tali rege Dnnielem dicturum fuisse, in concupiscentiis foeminarum non eril?

Allera conjectura csl. quod cum Anlichrius Judaeorum Messias futurus sil, el Judaei praeter caeler i bona uxorum multitudinem a Messia suo exportent. non csl ullo modo probabile, Anlichristum aut imperaturum, aut laudaturum coelibatum.

Addo postremo, quod si nola est Antichrisli coelibalutn indicere sacerdotibus, non solum papa, sed omnes veteres Patres, el ipsi eliam aposloli Antichrist! quidam erunt. Nam (ut caetera praetermittam quae suo loco adferenlur) audi quid dicant Patres concilii II. carthagin. can. 2. *Omnibus placet, ul episcopi. presbyteri, diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiae custodes eliam ab uxoribus se abstineant, ul quod apostoli docuerunt, el ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus* Sed perge.

Sexto *dicil* (Daniel) *quod colet Deum Maozim. idque auro el argento, quod fecit, dum lotam pietatem in eo collocat, ul mulla, magnaue templa splendide extracta omnigenis pretiosis ornamentis niteant, canluque reboent.*

De Deo Maozim supra multa dicta sunt, ubi olondimus, Deum Maozim. aul ipsum Anlichristum esse, aul ipsum diabolum, quem occulte Anlicbrius colet. Sed videtur mihi noster Illyricus Jesum Christum facere Deum Maozim, quae sane intolerabilis blasphemia est. Nam templa omnia, quae splendide exstruuntur, et auro atque argento a romanis pontificibus exornantur, Chrislo Deo sacrari, ac dicari nemo esi qui nesciat: igitur, si qui ejusmodi templis colitur, is csl Deus Maozim; quis non videt, Christum ipsum esse Deum Maozim? Neque vero templorum exstructio atque ornatus ab anno GGG. coepil. quo anno adversarii Anlichristum apparuisse volunt, sed ante hoc tempus annis ferme trecentis.

Audi Eusebium ex versione Bullini lib. 9. hist. Eccles, cap. l<K *Ex quo aderat cunctis vehit divino munere infusa laetitia, maxime videntibus ea loca, quae paulo ante impiis tyrannorum machinis fnerant destructa, re divina constructione, clariora, el celsiora consurgere, lemplaquc excelsa pro humilibus conventiculis elevari.* Audi Cyrillum Iljerosol. Cnlech. 14. *Isti qui nunc sunl reges, pietatis ergo, argento induentes el auro sanciam hanc Ecclesiam resurrectionis, in qua nunc sumus, exstruxerunt, el argenteis monumentis splendidam effecerunt.*

Vide praeterea, si libet, de templorum Christianorum magnificentia, el splendore sacrorum vasorum Ecclesiae. Eusebium lib. 3. el 4. dc vito Constant. Gregorium nissenum in orat, de s. martyre Theodoru, Gregorium naziancnum Oral. I. in Julian. Chrysoslomu in hom. GG. ad pop. Antioch. Cyrillum alexandrinum lib. dc recta fide ad Reginas, Damasum in vita s. Sylvcsiri. Ambrosium lib. 2. do Ollie. cap. 21. Hieronymum in Com. cap. 8. Zaccbar. Augustinum in psalm. 113. Paulinum natali tertio s. Felicis, Prudentium in hymno de s. Laurentio, el Procopium in lit), de acdilic. Justin. Hi certe omnes ante tempora Antichrisli floruerunt, el lamen ea teslanlur fuisse sua quisque aetate ae-

dilicia et ornamenta templorum Christianorum, ul ca quae nunc cernimus, cum illis nullo modo comparari possint.

Septimo dicil (Daniel) *fore, ut Anlichrislus ditet* suos socios, *id papa fccil*.

Scilicet, valde ditavit Joanncm Eckium, Joannem Cochlacum, Joannem Iloffensem, Latomum, Driedonem, Tappcrum, Pclrum a Solo, cl alios tum mullos doctissimos viros, qui cum dies et nodes laborarent, ul vestros furores comprimerent, ne obulum quidem unquam a romano pontifice aeceperunt; quamquam neque ipsi mercedum ab homine expetebant, qui pro Dei gloria potissimum laborabant. üuod si romanus pontifex opulenta sacerdotia cardinalibus el episcopis attribuit, non tam ipse eos ditare censendus est, quam fidelium pietas, quae ejusmodi proventus Ecclesiis donavit.

Pergit Illyricus: *Paulus 2. Thessol. 2. quinque notas Antichrisli praeter praedictas ponit. Prima, quod in templo Dei sedebit. Iloc facit papa se Christi vicarium fingendo, cl in conscientiis hominum regnando. Si enim se Christi hostem profiteretur, ut Mahomeles, esset e vira Ecclesiam.*

Sed Paulus, Illyrice, non solum ait, Anlichristum sessurum in templo Dei (omnis enim episcopus sedet in templo Dei), sed explicat modum quo ille in templo Dei sessurus csl. dicens, *Ostendens se ipsum* ὅτι ἰ' ἰ θεῶ : Papa vero . le leste . vicarium Dei se facit, ac per hoc non Deum. Nec enim vicarius Dei, Deus esse potest, nisi lingas Deos minores el Deos majores. Deinde quaero abs te: si papa non est extra Ecclesiam, ul tu hoc loco dicis, ac proinde est intra Ecclesiam, ubi. quaeso, tu es cum luis? nonne extra Ecclesiam? Ecclesia enim una est. et in illa sedet papa; vos igilur qui in illa non estis, in nulla estis. Sed audiamus caetera.

Secunda, *quod ait. jam mysterium agi: id opinor eo spectare, quod episcopus romanus, paulo post coepit capul efferre supra alios.*

Nimirum, idest. quod ego supra breviter annotavi. scqniius Nicolaum Sandcrum, qui antea idipsuin viderat, et scripserat; vobis s. Petrum Anlichlinsliim esse: Simonem vero magum, aut Neronem. Christum. Paulus enim non ait. mysterium iniquitatis paulo post operabitur, sed jam operatur: quare si hoo mysterium ad romanum pontificem pertinet, ad s. Petrum pertineat necesse est: et si b. Petrus, quod horret animus cogitare; el manus trepidat scribere. Anlichrislus fuit: quis non videat Simonem, cl Neronem s. Pelri hostes, Christum cl D“inn fuisse? Sed habeas tibi ejusmodi Deos et Christos, nec enim invidemus. Pergit.

Tertia, *quod dicit. Anlichrislum venturum cum signis mendacibus: quod papa, teste experientia, fecit.*

Qmirla. *quod mille! Deus efficaciam illusionis: quod in papulu manifeste, accidit. Omnia enim longe firmius credidimus papae, (piam Deo.*

Dc miraculis Antfrhrisli supra disseruimus cap. 15. et mendacium est impudentissimiim, quod de experientia Illyricus dicil: nam pontifices nec vera. nec falsa ulla miracula fecerunt, neque hoc sacculo. nec superiore, quibus lamen Anlichrislum maxime regnare dicunt. Quod vero addit de effica-

cia illusionis; nemo non ridet, quam facile in adversarios retorqueatur. Quae enim major efficacia illusioni-Ungi potest. quam ut inveniantur hoc tempore qui malint duobus aul tribus apostatis fidem habere, quam Ecclesiae universae, omnibus conciliis, el omnibus Patribus, qui praeter doctrinam admirabilem, et vitae sanctitatem eximiam, signis eliam cl miraculis plurimis, el maximis claruerunt?

Jam vero quod ex Ambrosio, ul quintam nolam explicet, adferl Illyricus, supra est refutatum m secunda demonstratione, qua probavimus, Anlichnstum nondum venisse.

Addit postremo Illyricus quaedam cx epist. ad Timolh. i. *ad Tim. i. postremis temporibus discedent quidam a fide. Papa negat esse aliam fidem praeter historicam. Attendent spiritibus impostoribus. Pupa omnia rfsfonibns spirituum. el animarum probat: prohibebunt conjugium, cl ciborum usum: horum ulmmque de papa verissimum el notissimum est.*

Sed, bone vir, papa unam esse fidem a Paulo didicit: tu videris, unde praetor unam fidem aliam didiceris: *Unus Deus*, inquit apostolus ad Ephcs. 4.. *una fides, unum baplisma. hec* istam unam fidem Paulus unquam definivit, esse fiduciam inmentem promissioni el verbo Dei. ul vos definitis Cent. I. lib. 2. cap'. 4. col. 2G2. Sed ait ad Hom. cap. 10. *Hoc est verbum fidei quod praedicamus, quia si confitearis in ore luo Dominum Jesum, el in corde luo credideris . quod Deus illum suscitavi! a mortuis salvus eris.* Et ad Ilcbr. cnp. I 1. dicil: *Ftde credimus aptata esse saecula verbo Dei.*

Quis aulem nescii, ad sacram historiam perlinere, el Christum a mortuis resurrexisse, cl saecula verbo Dei esse aptata? Nec tamen nos istam unam, solam, el veram Udem, qua certissime credimus quidquid Deus per apostolos el prophetas revelare (lignatus est. fidem historicam. sed fidem catholicam- nominamus: vobis enim relinquimus vocum novitates.

Quod addis, papam omnia probare visionibus spirituum cl animarum, nescio quis libi spirilus revelaverit. Nos enim ad ca confirmanda, quae ad slaium animarum perlinent, interdum aliquid ex animarum apparitionibus, a probatis ac vetustis auctoribus scriptis, adierimus. Quale est illud quod scribit Eusebius de apparitione sanctae Polamienae lib. 6. hist. Eccles, cap. 5. el illud quod refert d. Augustinus de apparitione s. Felicis riol. ini lib. dc cura pro mori. cap. IC. Ad alia vero confirmanda dogmata nescio quis unquam catholicorum visiones animarum attulerit? Sed non est hoc primum vestrum mendacium.

Quod ultimo loco adfers de prohibitione ciborum cl conjugii, salis perspicue refellitur ub \uguslino lib. 30. coni. Faust, cap. 6. ubi sic ail: *Si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur apostolica doctrina: Qui da! nuptum bene facit, et qui non dat nuptum, melius facit: ut bonas esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut faci! Ecclesia, quaerere Chrisli csl Ecclesia: non vos Spiritus sanctus ila praenunciart. dicens. prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit,*

non *qui huic bono aliud melius anteposit.* El infra: *Videtis ergo nullum intéressé inter hortantes ad virginitatem, bono minori bonum amplius praeponendo: el prohibentes nubere, concubium propagationis, qui solus proprie nuptialis est. vehementius accusando: Nullum interesse inter abstinentes a cibis propter sacram significationem, vel propter corporis castigationem, el abstinentes a cibis, quos Deus creavit, dicendo, quod eos Deus non creavit. Proinde illa doctrina est prophetarum, el apostolorum, haec daemoniorum mendaciloquorum.* Haec Augustinus pro se el pro nobis. Nec est opus aliquid addere.

Concludit Illyricus: *Constat ergo ex hisce signis, papam esse illum ipsum verum Anichrillum, de quo Scripturae vaticinatae sunt.*

Sed aptius forlasse conclusisset hoc modo; constat ergo ex hisce mendaciis, Illyricum esse unum ex praecursoribus illius, quem impudentem ore futurum esse s. Daniel nullo ante praedixit.

CAPUT XXII.

Refelluntur ineptiae Tilmanni.

Tilmanus Heshusius in lib. quem inscripsit de sexcentis erroribus pontificiorum, cum debuisset inscribere, de sexcentis mendaciis Luthcranorum, proprium titulum de Antichristo fecit, is est 33. titulus, el complectitur errores quatuor. Sic igitur ait:

Primo, *Pontificii dicunt, Anichrillum ex Babylonia de Tribu Dan venturum esse. Compendium Theologiae lib. 7. cap. 8.*

Habemus gratias Tilmanno, qui iam antiquos el tam sanctos pontificios esse docet. Nam si pontificii sunt qui dicunt, ex tribu Dan Anichrillum venturum; certe Pontificiisunt Irenaeus, Hippolytus, Ambrosius, Augustinus, Prosper, Theodorus, Gregorius. Beda, Arelbas, Rupertus, Anselmus el Richardus: hi enim omnes, ul supra ostendimus cap. 12. communi consensu docent. Anichrillum nasciturum de tribu Dan. Sed perge.

Secundo. *Papistae negant, romanum pontificem cum suo sodalio esse verum Anichrillum, cum id validissimis el apertissimis verbi divini testimoniis comprobetur, et demonstratur.*

Sed nos ista testimonia nondum vidimus: nec in nostris Bibliis hebraicis, graecis, lalinis usquam exstant. Quae enim u vestris testimonia adferuulur, romanum pontificem ne nominant quidem.

Tertio, docent. *Anichrillum tantum tribus annis cum dimidio regnaturum. Compendium Ilicotoyiae etc.*

Hic vero immortales libi gratias agamus, quod Papista esse fatearis, non solum omnes veteres Paires, verum citam Danielem prophetam, et Joannem evangelistam. El sane miseret me lui el tuorum, quibus faecem dumtaxat scriptorum reservas,

omnibus doctis, el probatis Patribus ad Papistas ablegatis. Vide si placet quae supra docuimus cap. 8. atque inveniens, disertis verbis docuisse, quod lu Papisus docere affirmas, Irenaeum, Hippolytum, Cyrillum, Hieronymum, Augustinum. Theoderelum. Primusium, Arelham. Bcdam. Ansehnuni, Richardum, Itupertum, el etiam Danielem et Joannem.

Qtinrio, docent, *Anichrillum interfectum iri in monte oliveti. Compendium theologiae lib. 7. cap. 14.*

Al hic quoque magnos viros Papistas facis. Si quidem Anichrillum in monte oliveti interficiendum esse, ex ipso Daniele et Isaia colligit Hieronymus in Comm. cap. II. Diinielis. Theoderelus quoque in eundem locum scribens, etiamsi montem oliveti non nominat, affirmat tamen, Antichrillum non procul a Hierosolyma esse necandum. Sed videamus jam quibus argumentis errores praedictos refellas. Subjicis enim continuo antidotum in haec verba.

Nugae pontificiae de Antichristo, quia nullo testimonio sacrae Scripturae nituntur. rejiciendae el detestandae sunt. Nam. ul Hieronymus recte loquitur, quod in Scriptura auctoritatem non habet. eadem facillate contemnitur, qua asseritur. Et Paulus monet, ul nobis caveamus a traditionibus hominum, Coloss. 2. Hoc autem dico, ne quis vobis falsis rationibus imponat etc. Item: Videte ne quis vos depraedetur per philosophiam etc. Ex verbo Dei petendum est quid sit de Antichristo sentiendum, ut I. Joan. 2. Quis est mendax nisi qui negat Jesum esse Christum? hic est Antichristus. Item 2. Thessal. 2. Homo peccati et filius perditionis effert sese super omnem Deum etc. Item. Mutili. 24. Exorientur pseudochristi, el pseudoprophetae. el edent signa etc. Daniel, II. El faciet monitionem Dei Maozim etc. Item Apocal. 17. El vidi mulierem ebriam de sanguinesanctorum, el de sanguine martyrum Jesu. Ex his sacrae Scripturae te limoniis liquido apparet. quae sit fides Christiana de Antichristo, quem Christus el apostoli praedixerunt venturum. El cum luce meridiana clarius sit, singula exactissime congruere in romanum pontificem: dubitari non debet, quin romanus ille tyrannus pessimus sit Antichristus. Haec ille.

Non erit molestum, credo, si haec, tua argumenta propter rudiores ad formam syllogisticam revocemus. el inde confutationem supra scriptorum errorum apertissime concludamus. Sic igitur refellitur error primus. Nugae pontificiae, quia nullo testimonio Scripturae nituntur, rejiciendae el detestandae sunt; al Verbum Dei clamat: *Qui negat Jesum esse Christum, hic est Antichristus*, 1. Joan. 2. igitur error est dicere, Anichrillum ex tribu Dan esse venturum.

Alter error ille confutatur. Ul Hieronymus recte dicit. Quod in Scriptura non habet auctoritatem, eadem facillate contemnitur, qua asseritur: sed Paulus ait; *Homo peccati et perditionis filius effert sese super omnem Deum*, 2. Thess. 2. igitur errant Papistae cum negant, papam esse Anichrillum.

Tertius sic . el fortius , quia ex duabus Scripturis; Paulus ait: *Hoc aulcm dico, nc quis vobis /a/ sis rationibus imponat etc.* Coloss. 2. al exorientur *pscudochrisli . et pseudoprophetae , ct edent signa clc.* Mallh. 24. igilur error Pontificiorum intolerabilis est, qui Aniichrillum Iribus urinis cum dimidio regnaturum dicunt.

Postremus sic, el fortissime, quia ex tribus Scripturis. Paulus monet: *Videte , ne quis vos depraedetur per philosophiam clc.* Coloss. 2. atqui AnUchrislus faciet munitionem Dei Maozim, Daniel. I L ct Joannes vidit mulierem ebriam de sanguine sanctorum, Apocal. 17. errant igilur lolo coelo Papistae cum dicunt, Aniichrillum in monte oliveti esse occidendum.

Dabit veniam candidus leclor , quod ita ridicule Tilmannum exceperim. Coëgil enim me impudentia hominis, qui cum nihil adferal dignum confutatione: tamen ila garrit, ila floriatur , ac si demonstrationes mathematicis certiores el clariores in medium attulisset.

CAPUT XXIII.

Refelluntur mendacia Chylraei.

David Chylraeus in Com. cap. 9. Apoc. explicans visionem illam Joannis, qua quinto angelo tuba cantante prinium visa est ingens stella de coelo cadere in terram, cui data est clavis putei abyssi: deinde visus est fumus ex abyssu densissimus ascendere , qui solem el aerem obscuravit : postremo ex fumo visae sunt prodire locustae quaedam admirabiles, quae paulo post cliam equorum, el Iconum, et scorpionum , cl hominum armatorum speciem prae se ferebant. Hanc, inquam, visionem Chylroeus explicans , ila cam romano pontifici convenire existimavit. atque ab aliis existimari voluit, ul diceret: *Xntichrillum, seu ordinem papatus romani in hac visione describi, non dubium est.*

Et quidem initium hujus visionis ab anno Domini 600. sumendum esse docet, ac stellam illam de coelo cadentem Grcgorium magnum romanum pontificem. ejusque successores esse, qui abjectis clavibus regni coclorum, claves putei abyssi receperunt. Fumum ex puteo prodeuntem esse corruptelas doctrinae, variasque traditiones pontificum romanorum. Denique examen locustarum vult esse episcopos, clericos, monachos etc. ac ul fumum istum aliquo modo dissiparet, proposuit anlilhesim doctrinae pontificiae el evangelicae, seu antichristianae cl christianae. quae duodecim articulos quasi alterum symbolum apostolicum comprehendit.

Sed haec ejus sententia nullis modis refelli potest. Primo, quoniam nullo (este nititur. Veteres enim interpretes, ul Arelhas, Beda, Primosius, Anscimus, Ruperlus. cl alii in hunc locum per stellam illam quae de coelo cecidit, diabolum mtelligunt, non episcopum aliquem. De diabolo enim dicitur Isa. 14. *Quomodo cecidisti de coelo Lucifer, qui mane oriebaris?* El quia diabolus multo ante cecidit quam Joannes Apocalypsim scriberet: pro-

pterea notant Patres, nnn esse diclum a Joanne; *Vidi stellam de coelo cadentem, sed vidi stellam de coelo cecidisse in terram.* Vidit enim Joannes stellam illam per terram jam repentem, quae olim in coelo clarissime fulserat. Diabolo eliam aptissime convenit, quod sequitur: *El data est cl clavis putei abyssi.* Ul enim Christus habet et communicat suis clavcs regni coelorum, el regnat in mentibus fidelium et piorum: ita diabolus habet claves putei abyssi, el regnat in filiis diffidentiae, cl in Scripturis passim vocatur: *Princeps tenebrarum, princeps hujus mundi, Deus hujus saeculi,* Joan. 12. et 14. 2. Corinlh. 4. Ephes. 6. Coloss. 1. cl alibi. Ipse quoque est, qui Deo permiliente fumum ex puteo emittit errorum: el qui nova locustarum examina, idest, novos haeresiarchas cum exercitibus suis, singulis pene saeculis, in Ecclesiae fines immittit. Secundo, quia Chylraei sententiae repugnat quod ait Joannes in hoc eodem capite de sexto angelo, et sexta pcrscquulione. Nam s. Joannes in 8. cl 9. cap. Apocal. describit per tubas sex angelorum sex persecutiones haereticorum, quae fulurae crania tempore apostolorum usque ad mendi consummationem. El ipse idem Chylraeus per primam lubam intelligit non male haeresim Ebionitarum. quae tempore apostolorum excitata est: per secundam intelligit bneresim, quae postea sequula est Gnoslicorum: per tertiam, haeresim adhuc posteriorem Samosalcni ct Aarii: per quartam, haeresim Pelagii, quae illis omnibus posterior fuit.

Jam vero si per quintam intelligitur Anlichristi romani persecutio. quae. ul ipsi eliam fclclur. novissima pcrscquutio est. quid intelligemus per sextam tubam? Respondet Chylraeus: per sextam lubam significari persecutionem Mahumeli el Turcarum. Sed hoc non recte dicitur, lum quia Mahumelnni non haeretici, sed pagani sunt. lum etiam quia Mahumeli persecutio non sequetur Antichristi persecutionem, sed praecedet, ul nos existimamus, vel simul peragetur, ul Chylraeus dicit. Itaque confundere cogitur Chylraeus tubam quintam cum sexta, cum lamcn reliquas ad diversa tempora salis aperte retulerit. Melius igilur catholici per sextam lubam intelligunt Anlichristi persecutionem, quae vere postrema, el gravissima erit: per quintam aulcm, haeresim aliquam valde perniciosam, quae Anlichristi tempora proxime antecedit, quum quidem esse haeresim Lutheranam nulli valde probabiliter conjiciunt.

Tertio, quia toto coelo aberrat Chylraeus. cum stellam cadentem s, Grcgorium esse docet. Siquidem s. Gregorius si ulla fides historicis haberi potest, non dc coelo ad terram cecidit, sed de terra ad coelum ascendit. Nam ex praetore monachus, cx monacho episcopus factus est, nec unquam ab episcopatu ad praetoram, nec a monachatu ad saeculum rediit. Quomodo eliam Rasilus, Nazianzenus, Chrysoslomus gracci: Martinus, Pauhnus. el Augustinus latini, ex saecularibus monachi, cx monachis episcopi facti sunt, nec ullus dixit unquam cos propterea dc coelo in terram cecidisse. Deinde Gregorius continentia, sobrietate, amore rerum coelestium nulli fuit secundus: humilitate autem pene omnibus praeslilit; cl tamen audcl Chylraeus

dicere, eum de cocio, idesl, a vita coelesti ad terram, hoc est, ad vitam terrenum el deliciosam cecidisse. Denique ipse quoque Lulherus Gregorium sanctum pontificem fuisse dicit in Suppul. lempor. et Lutherum sequutus Theodorus Bibliander tab. 10. Chrunol. euindem Gregorium miris laudibus effert, el quantum profecerit in studio pietatis el doctrinae, ex libris ejus cognosci posse dicit: quod sane verissimum csl: spirant enim scripta ejus admirabilem sanctitatem. Ncc minus vanum est. quod addit de fumo putei idem Chylraeus, quem interpretatur corruptelas doctrinae a Gregurio cl successoribus in Ecclesiam introductus. Gregorius enim nihil novavit, quod attinet ud doctrinam: quod vero ad ritus cl disciplinam perlinet, nulla correxit quae per abusum irrepserant, nulla restituit quae negligencia temporum oblilerata fuerant, pauca admodum, caque maturo consilio instituit nova, ul cognosci potest, tum cx libris quatuor de vita ipsius, a Joanne Diacono scriptis, tum ex episl. ejus 63. lib. 7. ubi rationem reddit rituum, quos renovavit, vel instituit. Sed maxime hoc ipsum planum fiet, si percurramus ipsam antithesim doctrinae evangciicae et pontificiae, quam Chylraeus proponit, ct ad quam saepius postea lectores suos remittit. Sic igilur ait.

I.

De vera Dei agnitione, et invocatione.

Evangclion docet, unum solum Deum invocandum ct colendum esse, sicut se in suo verbo coli praecepit, cl omnem fiduciam salutis nostrae in sola bonitate el misericordia Dei collocandam esse. Pontificii jubent, non unum solum verum Deum, sed cliam homines mortuos, seu sanctos invocare, ct in periculis opem cl auxilium petere et expectore clc. Deinde cliam. plane ethnico more, allinunt invocationem et cultum Dei ad certat statuas, perinde ac si ad hanc, aul illam statuum invocanti, Dcus magis propitius sil, quam alibi.

Quoniam de his controversiis, quae in hac anthesi attinguntur, nos alibi copiose disseruimus; hic soluin brevissime demonstrabimus, ncc pugna re cum verbo Dei, nec coepisse tempore s. Gregorii eam doctrinam, quae a Chylraeo pontificia nominatur.

IgilurverbumDei docetquidem. unum solum Deum colendum ct invocandum.ea invocatione ct adoratione. quae soli Deo debetur: nec enim politur Dcus verus, qui csl etiam Deus Zelotes, ul creaturam quamlibet pro creatore habeamus. Inierim tamen idem ipsum verbum Dei jnbcl. ul creaturas 'ic ellentiores honoremus, quasdam feliam invoce-mus, non quidem ul Deos, scd ul Deo caras cl familiares. Quemadmodum rege-- moleste quidem ierreol. si regios honores in servos suos conferri itdereiil; qm lamen libenter accipiunt, cum eosdem suo; servos honorari elobservan conspiciunt: *Adorate*, inquit David in psal. 98. scabellum *pedum* e/U-s. Et Job cap. 5. *Voca*, inquit, st est *qui tibi re-ti rideat. cl ad aliquem sauciorum convertere.*

Quocirca Abdias, vir magnus cl sanctus, adoravit Heronem pronus in terram, 3. Ileg. 18. El filii prophetarum cum audivissent requievisse spiritum lifeline super Heliseum. accedentes, *adoraverunt eum proni in terram*, 4. Ileg. 2. El apostolus Paulus in singulis fere epistolis implorat orulioncs Christianorum, ut per eas liberetur a nullis periculis. Nec ulla ratio reddi potest, cur minuatur honor Deo debitus, si a sanctorum spiritibus postulemus, ul pro nobis Deum orent, cl non minuatur, si illud idem a viventibus postulemus.

Denique b. Ambrosius annis 200. antiquior s. Gregorio fuit, el tamen in lib. de vid. ila loquitur: *Obsecrandi sunl angeli, qui nobis ad praesidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare.* El infra : *Non erubescamus cos intercessores nostrae infirmitatis adhibere clc.*

Porro ad statuas sanctorum, ad memorias martyrum, cl caetera monumenta religiosa non aliter alligamus cultum el invocationem. quam alligaverit olim Deus ad sanctuarium, sive ad templum Salomonis. Etsi cnim ubique Deus non audit, et in omni loco levare possumus manus ad Deum: lamen non sine caussa, Spirilus sanctus apud Isaiam cap. 56. el Chrislus apud Mallh. cap. 21. Templum Dei domum orationis vocarunt: ncc sine caussa piissimus imperator Theodosius (ul inierim plurima alia antiquitatis exempla praeteream) circuibal cum sacerdotibus ct populo omnia orationum loca, ante martyrum ct apostolorum thecas jacebat cilicio prostratus, el auxilia sibi fida sanctorum intercessione poscebat. El certe Theodosius. qui hoc egit, el Iluflinus, qui hoc scribit lib. 2. hist. Eccles, cap. 33. S. Gregorium annis ferine ducentis praecesserunt.

II.

De offeio cl beneficiis Chrisii.

Evangclion doccl. propter unicum ct solum Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis crucifixum, mortuum. cl resuscitalum, gratis. non propter ulla nostra opera, aul merita, nobis remissionem peccatorum, e. salutem aeternam donari. El quidem hunc solius Dei honorem proprium esse. ul dicitur Isaias 13. Ego sum. ego sum ipse. qui deleo iniquitates. Item; Aon esi in aliquo alio salus. Pontificii conlra docent, non propter solius Chrisii meritum. sed parlim propter Christum, parlim propter nostram contritionem, el obedientiam. seu bona opera nos justificari, et salvos fieri etc.

Non hoc habet catholica doclrina. nl parlim propter Clirisiu, parlim propior opera sua justificentur peccatores, quasi etiam sine Christo ipso opera aliquid mercantur: siquidem tria distinguimus operum genera. Unum eorum. quae liunl ex solis viribus nalurae. sine fine el gralia Dei. el de lus aperte pronunciamus cum apostolo, quia ex operibus non justificatur homo. sed ex fide, el si ex u-

jcsmodi operibus quis justificaretur, habere! gloriam. sed non apud Denm, ul de Abraham b. Paulus dicil, ad Rom. 4. Itaque dc bis operibus nulla est inter nos controversia, tametsi passim impudentissime mendacio id nobis tribuitis, quod opera sine Christi fide meritoria esse doceamus.

Alterum est operum genus, quod ex fide el gralia Dei procedit, cl ad reconciliationem cum Dco, ac peccatorum remissionem disponit, qualia sunt <-ratio, eleemosyna . jejunia , dolor dc pcccalis . cl alia id genus. Quae quidem opera non dicimus esse meritoria cx justitia ipsius reconciliationis , sed c contrario polius audimus tridentinam synodum dicentem , sess. G. cap. 8. ideo gratis justificari homines , quia nec fides , nec opera quae justificationem praecedunt ipsam merentur , nimirum. ex justitia, quasi ejusmodi operibus esset debita justificatio : fatemur lamen bacc ipsa opera , quatenus ex fide cl adjutorio divino proficiscuntur, divina esse opera , et suo modo mereri . hoc csl , impetrare peccatorum remissionem. Id cnim , etsi vos non conceditis . concedit tamen verbum Dei. Quid cnim est, quod ait Ezechiel. cap. 18. *Cum averterit se. impius ab impietate sua, ipse animam suam vivificabit?* Quid csl quod ail Daniel, cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime ?* Quid est quod ait Jonas , cap. 3. *Vidit Deus opera eorum* (jejunia el cilicium) *et misertus csl eis?* Quid est. quod nil Chrislus. Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa. quoniam djlexit multum?*

Idipsum quoque non solum Gregorius, sed anle cum multi Patres docuerunt. Ambrosius lib 10. in Lucum: *Lacryine. inquit, ventum non postulant, scd merentur.* Hieronymus lib. 2. advers. Pelagian. *Qui peccata simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris.* Augustin, episl. 103. *.Vec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est , si fides hanc impetrat. Seque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat . Deus propitius esto mihi peccatori, el descendit justificatus mei ito fidelis humiliatus etc.* Et episl. 10G. *.Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur . negare non possumus, inimu gratissime confitemur.*

Postremum denique genus operum est eorum . quae a justificato jam homine fiunt . et a Spiritu sancto inhabitante cor hominis, el charilliilei in eo diffundente procedunt.

Quibus operibus , velitis nolitis , meritum attribuimus; non quo remissionem peccatorum, quae praecessit, ct quae sub meritum proprie cadere non potest . sed gloriam ac bcaliludincm sempiternam vere cl proprio mereantur, alioqui cnim quomodo Paulus 2. Timolh. 4. diceret : *Itonum certamen certavi , cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiae . quam reddet mihi in illa die justus Judex?* Si enim vita aeterna non est vere merces operum bonorum; cur eam vocat coronam justitiae, el non potius donum dementiae? Cur dicil reddendam, non donandum? Cur a justo judice, non a liberali rege ? lieclc igitur Augustinus in episl. 103. *Unde. . inquil , ipsa vita aeterna, quae utique in fine, sine fine, habebitur, et ideo meritis praecedentibus redditur. la-*

men quia eadem merita, quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam , etiam ipsa gralia nuncupatur , nec ideo , quia meritis non datur, sed quia data sunt el ipsa merita quibus datur.

Neque vero terreni nos duo illa Scriplurae testimonia : *Ego sum qui deleo iniquitates.* El : *Aon est in alio aliquo salus.* Nam excludunt ejusmodi testimonia alium Deum , alium Christum , alium Salvatorem, cl medicum animarum, qui, Deo vero cl Chrislo Jesu Salvatore excluso, salutem polliceatur: non tamen excludunt fidem, spem. charilalem. poenitentiam, sacramenta, quibus veluli quibusdam mediis cl instrumentis, ipso Deo praecipue operante, Chrisii nobis meritum applicatur. Alioqui cnim, qua ratione cum istis sententiis: *Ego sum qui deleo iniquitates* , Et: *Non est in alio aliquo salus;* cohaerent illae: *Fides tua te salvam fecit,* Lucae 7. *Salvabit eos. quia speraverunt in eo,* psal. 3G. *Ipse animam suam vilificabit,* Czech. 18. *Timor Domini expellit peccatum* , Eccles. 1. *Qui crediderit. et baplizatus fuerit, salvus erit,* .Marci ull. *Qui manducat hunc panem , vivet in aeternum.* Joun. G. Sed de his hactenus. Pergit Chylraeus.

II.

Erangelion docet . agentem poenitentiam . cl audientem promissionem. debere credere promissioni. el statuere, peccata non tantum aliis . Petro aut Paulo, sed etiam sibi propter Christum remitti; se Dco placere, a Deo recipi. et exaudiri: el hac fide in quotidiana invocatione ad Deum accedendum esse. Pontificii contendunt. semper dubitandum esse. an habeamus remissionem peccatorum: quae dubitatio simpliciter pugnat cum fide, el plane ethnica esi. Haec ille.

Evangelium nostrum salis aperte docet, oportere fidem haberi promissionibus Dei, nec de iis ulla ralionc dubitandum esse, catholici omnes docent. At promitti hominibus a Dco absolute remissionem peccatorum, in evanglio nostro nusquam legilur. Mullo vero minus legitur , debere unumquemque certo statuere, sibi peccata remitti, se Deo placere. u Deo recipi, ct exaudiri. El merito id non legitur, quia destrueret caetera, quae in eo apertissime clarissimeque leguntur. Quid enim illo clarior , quod scribil Sapiens Eccles. 9. *Sunt justique sapientes, ct opera eorum in manu Dei, ct tamen 'nescit homo, utrum odio, v. l amore dignus sit?* Item illud quam est perspicuum, quod ail Job cap. 9. *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea?* Et infra: *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti?*

Quid, quod promissiones divinae fere omnes conditionem annexam habent , quam nemo certo nosse polesl, an ul oportet impleverit? Mallh. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata Lucae ! ».* St *quis venit ad me. el non odit patrem , el matrem. el uxorem, el filios, et fratres , el sorores , adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* Rom. 8. */psc spirilus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei: <i autem filii, et haeredes , haeredes quidem Dei.*

eo hac re deus autem Christi, silamen compatimur, ul el conglorificemur. Denique s. Ambrosius Gregorio (ul *supr.* i diximus) mullo antiquior, in serm. 3. super *psalm.* 118. Sui volebat, inquit . *auferri opprobrium, quod suspicatus est, vel quia cogitauerat in corde, el non fecerat, el poenitentia licet abolitum, suspectus tamen erat, ne forte adhuc remaneret ejus opprobrium, el ideo Deum precatur, ut illud auferat, qui solus novit, quod nescire potest etiam ipse, qui fecit.*

IV.

Evangelion docet, unicum tantum in mundo sacrificium propitiatorium esse etc. flabr. 7. 10. *Christus semel oblatus est. ul tolleretur peccatum etc. Pontificii docent. quotidie in sacrificio missae Christum a sacerdotibus Deo Patri offerri etc.*

Evangelium quidem docet . unicum tantum in mundo esse sacrificium propitiatorium, illud, videlicet, quod in cruce semel oblatum est: neque id catholici negant. At illud unicum sacrificium non posse quotidie repeti in mysterio ab ipso eodem summo pontifice Christo per manus sacerdotum evangelium nusquam docet, et hoc catholici affirmant. Neque ii soli id affirmant, qui post Gregorii tempora fuerunt, sed omnes omnino Patres, etiam qui multis saeculis Gregoriorum praecesserunt. Audi, nomine caesarum. unum Augustin, in epist. 23. ad Bonifac. sic loquentem : *fuisse semel immolatus est Christus in seipso? el tamen in sacramento non solum per omnes paschae solemnitates, sed omni die populis immolatur.*

V.

Evangelion docet, peccatum esse non tantum actiones externas pugnautes cum lege Dei verum etiam dubitationes de Deo . securitatem carnalem. et contumaciam . ac concupiscentiam non infirmum nascentem, el in renalis reliquam . Rom. 7. *Pontificii negant. haec mula in renalis reliqua, esse peccata pugnantia cum lege Dei.*

Nusquam Pontificii, hoc est, catholici docent, solum actiones externas esse peccata, sed vobis mentiri licet: id enim a patre, vestro didicistis, qui in veritate non stetit. Porro dubitationes de Deo, securitatem carnalem, contumaciam, el concupiscentiam. si voluntariae sint. peccata esse minime dubitamus: si vero sint involuntariae, quales erant cupiditates illae carnis contra spiritum. quas Paulus sentiebat, etsi eis non consentiret: eas videri peccata esse, constanter negamus. Neque de Pauli verbis vobiscum disceptamus, quasi Pauli verba vobis vera, falsa nobis esse videantur. sed de eorum verborum Interpretatione. Nec moleste ferre debetis, »i Augustinum, el omnem chorum Scriptorum vobis novis hominibus praeponamus. Sii enim loquitur Augustin, lib. 1. contra, duas epist. 1. et 2. *igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Quod aulem mente agimus, id vere nos agimus, quod autem carne agimus, si mens repugnat, nostrum non est. sicut idem apostolus ait: *Si quod nolo, inquit. facio, jam non ego operor illud.*

non quia, peccatum est. sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cujusque dicitur, quod manus eam fecerit.

VI.

Evangelion docet, hominem in hac imbecillitate naturae nequaquam posse satisfacere legi Dei, et hac perfectu impletione legis justum, el omnis peccati expertem esse, Bum. 8. Sensus carnis inimicitia est adversus Deum: legi enim Dei non obtemperat, ac ne quidem potest: Pontificii contendunt, hominem posse legi Dei satisfacere, el haec impletione legis justum esse, et vitam aeternam mereri.

Non dicunt Pontificii, hoc est, catholicae Ecclesiae illi, hominem in hac imbecillitate naturae omnis peccati expertem esse. Agnoscimus enim et profiteamur verissimum esse, quod ait Joannes, initio epist. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Sed quoniam quotidiana ista peccata nec justitiam tollunt, nec tam contra legem, quam praelegem Dei sunt, cum pro remissione ejusmodi delictorum *oret omnis sanctus in tempore opportuno*, psalm. 31. el omnes filii Dei justique el sancti quotidie dicere doceantur: *Dimitte nobis debita nostra*, Matth. 6. propterea non timemus asserere, posse hominem per gratiam Dei justificatum, ejusdem gratiae adiutorio, el legem implere, et ea impletione vitam aeternam promereri: scimus enim quis dixerit: *El mandata ejus gravia non sunt.* 1. Joan. 5. Et quis item dixerit: *Voca operarios, el redde illis mercedem*, Matth. 20. El rursum; *Venite benedicti Patris mei. possidete paratum vobis regnum etc. Esurivi enim. el dedistis mihi manducare.*

Quare Augustinus lib. de grad. el lib. arbit. cap. 16. *Certum est. inquit. nos mandata servare. si volumus, sed quia praeparatur vobis a Domino, ab illo petendum est, ul tantum velimus, quantum sufficit, ul volendo faciamus.* El de spl. el lit. cap. 10. *Ideo datur gratia, non quia legem implevimus, sed ut legem implere possimus.* Neque movet nos illud verbum apostoli; *Sensus carnis inimicitia est adversus Deum.* Nam idem apostolus antea dixerat ad Rom. 7. *igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Quod aulem mente agimus, id vere nos agimus, quod autem carne agimus, si mens repugnat, nostrum non est. sicut idem apostolus ait: *Si quod nolo, inquit. facio, jam non ego operor illud.*

VII.

Evangelion docet, bona opera esse illa tantum. quae a Deo praecepta sunt etc. juxta regulam. quae. tibi praecipio, haec tantum facito Domino, non addas, neque minuas. Pontificii e contra totam Ecclesiam obruerunt traditionibus cl.

Jam haec sunt millies a vobis repetita, eia nostris refutata. Falsum aulem est quod ais, in evangelio haberi, illa tantum esse Optima bona, quae Deus praecepit. Ubi enim, quaeso, praecepit Deus virginitatem? Nonne Paulus ait? *De virginibus au-*

lcm *praeceptum Dotnini non habeo*, 1. Cor. 7, ct lanien ibidem ail, bonum esse opus. virginem permanere: *luitur*, inquit. qui *malrimoniojungit virginem suam, bene facit; el qui non jungit, melius facit*.

Neque nullum le juvat regula illa : Quae libi praecipio, haec lanium facito Domino. Non enim eo loco prohibet Deus aliud , quam ne corrumpamus ejus praecepta, sed integre ca senemus, ul ille praecepil, non declinantes ad dexteram, nequ ad sinistram. Itaque s. Augustin, lib. de s. virginit. cap. 30. distinguens a consiliis pra* cepia: *que enim, inquit, sicui non moechaberis non occides; ita dici polcsl. non nubes: illa exiguntur, ista o/erunlur. Si/iUnl ista, laudantur:nisi liant illajlamnantur: In illis Dominus debitum imperat nobis,in his si quid amplius (Nola) superero-(juveritis, in redeundo reddet vobis.*

VIII.

Evangelion docet, utramque partem sacramenti coenac Domini omnibus Christianis ministrandam esse: et quidem de calice expresse inquit : Bibile ex hoc omnes. Pontificii e contra decernunt, el definiunt.

Adhuc non videmus locum illum evangelii, ubi doceamur. utramque pariem sacranienli coenac Domini omnibus Christianis ministrandam esse. Nec enim de culice Dominus ait: Bibile ex hoc omnes Christiani, sed. *Bibile ex hoc omnes*: qui vero essent illi omnes. Marcus explicuit . cum addidit: *El biberunt ex illo* omnes. Non aulem biberunt omnes Christiani, sed omnes aposloli, qui soli lune cum Domino vescebantur.

IX.

Evangelion docet . veram poenitentiam, seu conversionem ad Deum esse serium dolorem cordis de admissis peccatis, el fidem statuentem sibi peccata propter Christum certo remitti etc. Pontificii contra, etsi contritionem inter partes poenitentiae numerant : tamen hatic remissionem peccatorum mereri fingunt; el addunt confessionem auricularem non mandatam a Deo; et satisfactionem. seu opera indebita, quibus pro aeternis peccatorum poenis satisfieri , cl haec ipsa posse pecuniis redimi fingunt. Quae tota doctrina in meritum I ilii Dei. qui solus pro peccatis nostris satisfecit, blasphemia est.

Hic nihil probari, nulla testimonia evangelii adferri, lanium inania verba mendaciis admixta fundi video. Nam quod dicis de conversione . cl serio dolore cordis, oniillcrc potuisses. Nos enim vere conversionem, el serium dolorem cordis in poenitionibus requirimus; eum vos nihil aliud . (pian nescio quo- terrores pro contritione habentis. Quod addis de fide statuyente nobis remitti peccatu. supra refutatum esi. Quod ais, apud Pontificios contritionem mereri remissionem peccatorum . mendacium est. supra eliam refutatum. Quod etiam dicis. Pontificios dicere . satisfactionibus temporalibus pro poenis aeternis satisfieri , pariter est menda-

Iku u'.Mivi. Vol. I

ciuin. Non emm satisfacere nos putamus pro aeternis poenis, quas nobis in justificatione remitti non dubitamus, sed pro poenis temporalibus, quas vel hic, vel in purgatorio Deus exigit ab ns. qui post baptismum ad poenitentiam cl reconciliationem veniunt: *Productior csl.* inquit Augustinus Tractat. 121. in Joan, *poena, quam culpa, ne paria putaretur culpa, si cum ea finiretur el poena.*

Quod denique addis . confessionem auricularem non esse mandatam, cl satisfactionem pugnare cum merito Chrisli; dicis quidem , sed non probas. Lege vero, si placet, serm. 5. b. Cypriani de lapsis, el invenies exomologe-im necessariam . et salisfactioncmiel has ipsas voces saepius repetitas. Porro pecunia redimi satisfactionem (ne forte hic turpem aliquam negotiationem suspiceris) nihil csl aliud apud catholicos . quam unum genus satisfactionis in aliud posse mutari iudicio sacerdotis: ul jeiunium in eleemosynam. Pergamus ad caetera.

X.

Evangelion docet. conjugium omnibus hominibus, laids et sacerdotibus conctssum et liberum esse: el diserte inquit, prohibitionem conjugii, el ciborum, doctrinam diabolicam esse. Pontificii e contra magnae parti hominum, sacerdotibus el monachis conjugium prohibent. el cerlis diebus a cerlis cibus abstinere jubent.

At ubi . quaesio . evangelium docet, concessum conjugium esse iis. qui votum continentiae habent? fortasse ad llebr. 13. ubi legimus: *II norabile conjugium in omnibus*, (.acierum, si *in omnibus* omnes omnino homines comprehendit. honorabile etiam erit conjugium in patre el filia: in matre et filio: in fratre el sorore: vel si hoc vobis non placet, non placeat eliam honorabile debere conjugium dici inter monachum ct sanctimonialem, et caelestros homines, quibus per votum conjugium inire non licet. Apostolus enim id solum vult, ul conjugium honoremus in omnibus rite el legitime copulatis. Vobis aulem probandum supcresl . rite et legitime cos copulari, qui perpetuam continentiam Deo voverunt.

Audi Chrysostomum. quid Theodoro monacho , qui uxorem ducere volebat, vel fortasse eliam duxerat, scribat in epist. 6. *Honorabiles.* inquit. *nuptiae. sed te jam servare non convenit privilegia nuptiarum: quamvis frequenter hoc ipsum nuplias voces, ego tamen adulterio illud pej s existimo.* De loco aposloli. I. Timoth. 4. *Prohibentes nubere etc.* vide quae diximus supra, cap. 21. prope finem.

XI.

Evangelion docet. unum esse verum cl solidum fundamcnlum. supra quod aedificata sit Ecclesia Dei. videlicet. Dominum nostrum Jesum Christum I. Cor. 3. Vel. I. *el locum* Matlh. 16. *.Iti- yustinus ita interpretatur. super hanc petram . quam cognovisti dicens: Tu es Christus Filius Dei vivi, hoc est. super me ipsum I'ilium Dei vivi aedificabo Ecclesiam meam; super me aedificabo*

G0

fe. non *me super to. Pontifex e eonlra vocifera-
tur, supra petram Ecclesiae romanae, et ordina-
rium successionem pontificum , lotam reliquam
chnstiani orbis Ecclesiam esse aedificatam.*

Al non puguil, credo, Pauhis secuin , cum nil
ad Ephes. 2. nos *superaedificari supra funda-
mentum apostolorum cl prophetarum.* Nec pu-
gnat cum Paulo asserente, *Nullum cssc funda-
w-nlum Ecclesiae, praeter Christum. I. Cor. 3.*
Joannes in Apoo. cap. 21. cum *ml:Duodecim apo-
stolos. duodecim esse Ecclesiae fundamenta.*

Nam Paulus I. Cor. 3. de primario fundamento.
Idem vero Paulus Ephes. 2. et Joannes Apoc.21.
de fundamentis secundariis loquuntur. De quali
etiam fundamento Augustinus loquitur in psalmo
<onlra pariem Donati, ubi ail: *Numerate sacerdo-
tes, vel ab ipsa sede Petri. Ipsa csl petra, quam
non vincunt superbae inferorum portae.* Sed de
hac re salis multa supra dicta sunl, lib. 1. cap. 10.
de pontifice.

XII.

*Evangelion doccl. nullum apostolum vel epi-
scopum. aul alium evangelii ministrum, alio su-
periolem. el majorem potentiam , ct dominatio-
nem habere, quod ad ministerium attincl.Sed o-
mnes ministros parem potestatem docendi evan-
gelii, administrandi sacramenta , ligandi scele-
ratos, el absolvendi agentes poenitentiam obtine-
re, ul clare docent Scripturae, Lucae 22. I. Cor.
3. versu 4. Joan. 20. cl Mallh. 18. omnibus apo-
stolis pariter traduntur claves regni coelorum.E
contra pontifex romanus jactitat, se supremam
potestatem in omnes reliquos episcopos, ct lotam
Ecclesiam, ct quidem utrumque gladium spiri-
tualem cl politicum habere de jure divino etc.*

Ubi doceal evapgelium, non habere unum epi-
scopum. vel ministrum majorem potestatem,quam
alium,adhuc non potui reperire: nam loca quae ci-
tas, contrarium plane significanl. Siquidem Lucae
22.hortatur quidem Dominus suos ad humilitatem,
et prohibet dominatum regium, atque tyrannicum
iis, qui Ecclesiae praeessc debent: inierim tamen
inter apostolos unum majorem caeleris , immo et
ducem caeterorum cssc affirmat. Ail enim: *Qui
major est vestrum, fiat sicut minor, et qui prae-
ceseor tGracce nyoúmevo . idcsl, duae) fiat sicut
ministerator.* Apostolus aulem 1. Cor. 3. ubi sc
plantasse dicil. Apollo aulem rigasse, et iterum ,
se ul architectum fundamentum jecisse , alios au-
lem superaedificare, nonne salis aperte se majo-
rem Apollo cl caeleris coadjutoribus suis fuisse si-
gnificat 1

Porro. Joan. 20.dicilur quidem omnibus aposto-
lis: Ecce, c</o milio cos.· el, *Quorum remisertis
peccata etc.* Iamen cap. 21. subjiciuntur apostoli,
el caeleri fideles omnes s. Petro, ul oves suo pa-
sturi, cum soli Petro coram aliis apostolis dicitur a
Domino: Pasce oves meas. Denique etiamsi Mallh.
18. dicatur omnibus apostolis: *Quaecumque alli-
gaveritis* clc. I imen soli Petro dicilur . Mallh. 1G.
Tibi dabo · lacco regni etc. ct sino dubio non pro-

mineret illi aliquid Dominus singulariter . nisi cl-
iam illi aliquid singulare exhibere voluisset. Sed
de his nulla diximus supra lib. 1. cap. 12.13. 14.

Ad ea. quae objicis de utroque gladio contra Ex-
travagantem Bonifacii VIII. ubi cliam rides argu-
menta pontificis; id unum hoc loco respondere li-
bet: ea omnia cx b. Bernardo sumpta cssc, quem
virum cl sanctum vocare, cl non semel allegare
solent Mebmchlhon, Calvinus , cl alii ex vestris.
Vide lib. 2. el 4. de Considerat, vel si placet,
vicle quae de hac ipsa re in lib. poslr. de pontif.
disseruimus. Atque hacc de anlilhcsi tua hoc loco
sufficiant.

Num·, breviter demonstrandum cril. hanc ipsam
visionem Joannis in Luiherum cl Lulheranos opti-
me quadrare. Nam in primis Luiherum significari
posse per stellam illam , quae de coelo in terram
cedit, planum csl: cum ipse cx monacho saecula-
ris; cx coelibe conjugatus: ex paupere dives fa-
ctus sil, cl viciu sobrium ac tenuem cum opipa-
ris coenis ac prandiis commutaverit. Quid enim
esl hoc aliud, quam ex coelesti vitae consuetudine
ad terrenam decidisse?

Deinde fumum putei abyssi , qui ejus casum
consequulus est, plane csl caecus el stupidus, qui
non sentit. Siquidem antequam Lulherus ab Eccle-
sia catholica deficeret.lotus fere occidens ejusdem
fidei cl religionis erat ; quocumque aliquis iret,
fratres suos continuo agnoscebat : omnes enim in
lumine erant. At post Lutheri casum tantus fumus
errorum, sectarum, schismatum , exortus est, ut
jam ncc in eadem provincia, immo nec in eadem
civitate, aul domo, unus alium agnoscat.

Obscuravil quoque hic fumus (ut in Apoc. dici-
tur) solem cl aeiem. Nam per solem Chrislum, per
aerem Scripturas, per quas in hac vita quodammo-
do respiramus, el nostri, ct adversarii exponunt.
El quidem Chrislum quam vehementer iste fumus
obscuraverit, testatur Transylvania, et vicinae re-
giones. ubi palam negatur Christi divinitas: testa-
tur etiam Germania, ubi Anabaplislae aperie, Ubi-
quislae obscurius negant Christi humanitatem. Et
sane fuerunt olim multi haeretici , qui similiter
Christum oppugnarunt . sed nulli impudentius ,
quam haeretici hujus temporis: nam non solum
nulli cormn negant esse Chrislum Deum, sed ad-
dunt cliam, non posse invocari,ncc scire cum quid
nos agamus. Horror est audire, vel legere, quanta
temeritate de Christi misteriis hoc tempore dispu-
tetur.

Porro Scripturas, incredibile csl , quam vehe-
menter iste fumus obscuraverit: tot enim jam ex-
stant versiones, tot commentaria inter sc pugnan-
tia. ul ea cliam quae olim clarissima erani, nunc
obscurissima videantur.

Quid potest dici clarius, quam quod Paulus ail ?
I. Cor. 7. *De virginibus praeceptum Domini non
habeo, consilium autem do?*

El lumen omnes hujus temporis haeretici con-
stanter negant, ullum cssc consilium virginitatis ,
et Paulum non dare consilium eo loco amplecten-
dae virginitatis, sed ab ea potius absterrere homi-
nes voluisse.

Quid potest planius dici quam illud verbum Do-

LIBER TERTUS

mini?//oc esl corpus *im-um*? El tamcn nihil hoc loinpore obscurius. Quid de Tronxylvnnis dicam , qui Joannis cvangclium. quod constat praecipue adversus Chorinlum el Ebionem scriptum cssc,qui negabant Christi divinitatem ila suis commentariis penerlcriciul, ul inde maxime probent , Christum non esse Deum ?

Veniamus ad locustas, quae de fumo putei exierunt. Chylraeus quidem per locustas, episcopos , clericos el monachos inlelligil, sed perperam exponit: nam etiam ante Gregorii tempora erant episcopi, clerici ct monachi in Ecclesia; nec tamen adhuc exortae fuerant istac admirabiles locustae. Apertissime vero omnia, quae dc locustis Joannes dicit, in Luiheranos cl caeteros hujus temporis haereticos quadrant. Primum enim locustae semper in magna multitudine venire, el tunnotim incedere solent. Proverb. 3())./lcf/em *locusta non habet. ct egreditur universa per turmas suas*. Ila Luiherani caput unum proprie non habent , quia negant, unum esse debere caput lotius Ecclesiae: nihilominus lamen brevissimo tempore in ingentem multitudinem creverunt, ncc mirum, nam aperuerunt ostium omnibus vitiosis hominibus. Gulo, i ad cos accurrunt, quia non sunl apud Luiheranos stata jejunia: incontinentes, quia apud eos vola omnia continentiae improbantur, el monachis etiam ac sacerdotibus , ncc non sanctimonialibus quibuscumque matrimonia conceduntur, liem apostatae omnes, quia apud eos claustra omnia reserantur, cl in palatia convertuntur. Principes avari el ambitiosi, qui bona ecclesiastioa , et personae etiam ecclesiasticae eorum potestati subjiciuntur : otiosi el inimici bonorum operum, quia apud cos sola fides sufficit, opera bona non sunt necessaria. Denique omnes improbi cl scelesti , quia sublata esl apud eos necessitas conlilendi peccata, el rationem reddendi proprio suo pastori, quod maximum cssc solet fraenum peccatoribus. Uinc igilur ila multiplicantur locustae.

Describuntur aulem hae locustae a sancto Joanne mirabiliter.Aam dicuntur habere faciem humanam, immo etiam muliebrem, caudam scorpionum, corpus locustarum: item in capite gestant coionam quasi auream, dentes habent leonum, pectus lorica ferr-a armatum: denique videbantur tanquam equi parati ad bellum, cl sonitus alarum earum audiebatur quasi sonitus curruum currentium ad bellum, ct habebant super se regem angelum abyssi , qui dicitur Exterminatur. 1'acii s blanda significat initium praedicationis eorum, quae semper incipit ab evangelio, nihil enim sc dicturos pollicentur. nisi purissimum Dei verbum. Ila facillime alliciunt simpliciores. Cauda scorpionis significat exitum venenatum et lethiferum: nam pOSleaquam verbum Dei proposuerunt, perversa interpretatione illud depravant, el eo modo quasi relorin cauda aculeum infigunt, el virus lelhalc infundunt. Corpus locustae,. quod nihil fere est aliud quam venter (est enim locusta venlrosum animal , el ideo ncc incedere. ncc volare recte potest, sed saltitando sc erigit in altum, ct nmx ad terram recidit) significat . haereticos hujus temporis esse homines ventri addictus. inimicos jejuniorum cl continentiae,cl ideo

nec incedere posse per viam mandatorum, ncc volarc ad res coelestes contemplandas.

Conantur quidem aliquando se erigere, cl mores emendare, scd more locustarum , mox recidunt ad terram.

Exemplo esse potest Saxonien visitatio,nam cum animadverteret Luiherus ob cvangelicam libertatem a sc praedicatam, cl omnes Ecclesiae leges abrogatas, populos sine ullo fraeno in vitia ruere : instituit vi'ilalionern. cl monuit pastores, ut praedicarent poenitentiam, timorem Dei, obcdicnliam , opera bona clc.Sed nihil profecit: vide Cochlaeum in vita ct actis Lutheri, anni 1527.

Puri ratione conantur volare per contemplationem, el scribunt jam passim libros dc Trinitate . de Incarnatione . deque aliis ejusmodi mysler.is , sed incidunt in errores gravissimos, immo haerces perniciosissimas, ul patet de Lbiquisllis, qui lotum mysterium Incarnationis cl Trinitatis destruunt.

Coronae in capite locustarum significant arrogantiam el superbi.>m. qua sesc efferunt super o-innes homines. Exstat liber Lutheri ad ducem Georgium: in eo sic ail: .1 *tempore apostolorum nullus doctor, aut scriptor, nullus theologus,aul jurisconsultus. tum insigniter ct clare conscientias saecularium statuum confirmavit, instruxit, ac consolatus esl. sienf ego feci. Per singularem Dei gratiam hop certo scio, quoniam neque Augustinus. neque Ambrosius, qui lamen in hac re optimi sunl. mihi in hoc aequales sunl*. Quid , quod non solum Luiherus cl Calvinus nihili faciunt mille Cyprianos el mille Augustinos, sed chain quivis Ministellus luiheranns habet pro asinis et stipitibus omnes Papislas? Erant aulem coronae illae quasi aureae, idcsl, aureae videbantur . sed non erant, quia lingunt se zelo honoris Dei . cl cliaritatis impelli ad ea quae dicur.l , cum lamen nihil minus, quam zelum Dei noverint.

Dentes leonini significant dclractiones,quibus assidue. el literis, el sermonibus lacerant famam pontificum. clericorum, monachorum cl ipsorum etiam sanctorum, qui cum Deo feliciter regnant.

Et sane detractionibus nutriri videntur, et tum mulla dicunt, quae ncc sunl, nec fuerunt, fortasse cliam numquam erunt, ul videantur omnem conscientiam penitus exuisse. Id salis palet, tum ex ahis, quae in eorum libris passim leguntur, tum ex iis. quao paulo ante citavimus cx synodo smalchaldien, Illyrico, Tihnanno. Calvino cl Chylraco.

Pectus lorica ferrea armatum, significat obstinationem: sunl enim ila obdurati, ul etiamsi apertissime convincuntur, numquam tamen cedant: el saepe mori malini, quam ab obstinatione sua recedere.

Similitudo equorum.qui parati videbantur ad bellum, signifient audaciam ct temeritatem: provocant enim audacissime omnes ad bellum, cum tamen postea pro argumentis sola mendacia plerumque proferant. Luiherus in Assert, art. 25. *Adeste. inquit. huc omnes Papislae in unum: conflate studia vestra in unum, si forte possitis hoc vinculum dissolvere*. Quo eodem modo loquuntur fere omnes alii.

Similitudo aulem curruum volitantium significat

volncilnlcm, qui) nova ista haeresis utitur in variis regionibus occupandis: nam brevi occupavit non solum mulla regnn in parlibus septentrionalibus, sed eliam usque ad Indos excurrere ausa csl, quamquam non permisit Deus, ul ibi haerere posset. Ncc enim lanium flagellum merebatur novella adhuc, ct lencra illa Chrisli Ecclesia.

Denique . angelus abyssi diciiur rex locuslarmn istarum, quia elsi regem visibilem locustae non habent. ul supra diximus, invisibili lamen rege, idesl. diabolo carere non possunt: /pseeniniesl reæ super* omnes *filios superbiae*, Job **ii**. Diciiur aulem rex locuslarmn exterminator, quia per nullam unquam hacresim aul persequulioncmdiabolus ita exterminavit, oc vastavit Ecclesiam, ul per Lutheranos. Nom caclerae haereses. ul plurimum, unum mil alterum articulum destruebant, sed non evertebant omnem ordinem, cl disciplinam Ecclesiae: al Lutherana haeresis parlim per se, parlim per suas proles Anabaptistes, Calvinistes, Trinitiiros, Libertinos, omnia omnino Ecclesiae bona perdidit in iis locis, ubi grassari poluli. Nam abstulit a Deo Trinitatem per novos Samosalcnos; a Christo deitatem per eosdem: cl humanilem per Anabaptistes: ab angelis el sanctis omnibus omnem cultum el invocationem; a purgatorio sufiragia vivorum, immo purgatorium ipsum plane exterminavit. Ab Ecclesia, quae csl in terris, abstulit mullos libros divinae Scripturae, omnia fere sacramnla, omnes traditiones, sacerdotium, sacrificium, vola, jejunia, feslos dies, templa, altaria, reliquias, cruces, imagines, monimenla omnia pielalis; ilem leges Ecclesiasticas, disciplinam, alque ordinem universum plane exterminavit.

Sed forte inferis pepercit, ne suo rogi angelo abyssi injuriam faecrel. Non lia est: nam eliam inferos veros el locales nulli Lutberanorum negant, cl imaginarios nescio quos inferos lingunt; ut supra in disputatione dc descensu Chrisli ad inferos demonstravimus. Vere igilur exterminatrix linercsis hacc. dici polcsl. cl eo duce digna, qui Imbraicc p'îSX graece, ἀπολλύων, latine *exterminans* dicitur. El mirum sane esset, si non etiam Iullicrani ipsi hoc exterminium mirarentur, nisi a furno illo, dc quo supra diximus, plane essent obeaccati.

Sed una in tot malis consolatio csl. quod (ul Joannes dicil) locustae istac non laedunt herbas, alque arbores virentes: sc<l solum homines, qui non habent signum Dei vivi. Cum enim haeresis ista lote carnalis sit. non facile viros bonos, cl in quorum animis viret, ac florei religio, ct pictas, decipere polcsl. lia videmus, raro, aul numquam occidisse, ul a i Iulheraios ab Ecclesia aliquis defecerit qui non prius corruptae, cl perditae vitee inter catholics esse cocpcril. Sed de his hactenus.

CAPIT XXIV.

/tefutuntur argumenta ('alvini et Illyrici, qui probare conantur. papam non esse amplius episcopum, ubi etiam refellitur fabula de Joanne papa foemina.

Ilcstel id. quod ultimo loco proposuimus, ul videlicet oslcodamis. romanum pontificem non so-

lum Anlichristum non osse, sed ncc ullo alio modo amisisse pontificatum suum. Siquidem Calvinus cl Illyricus, ille ralionc, islc conjectura quadam probare conantur, non esse hoc tempore verum episcopum.

\lque ut a Calvino incipiamus, ita ikje loquitur in Instil, lib. 5. cap. 7. § 2:1. cl 25. *Ipse vero pontifex quid omnino habeat episcopale, scire velim: primum in munere episcopi caput est, plebem Dei verbo docere: alterum et proximum huic, sacramnla administrare: tertium monere el hortari. corrigere eliam eos qui peccant, ac in sancta disciplina populum continere. Quid istorum facit? immo quid faceresc simulat? Dicant igitur, qua ratione velint haberi episcopum, qui nullam officii pariem minimo digito vel in speciem saltem attingit. Non ita dc episcopo est, ut de rege: hic enim elsi non exequatur quod proprium est regis, honorem nihilominus ac titulum retinet. Al in episcopo dijudicando respicitur Chrisli mandatum. quod semper in Ecclesia valere debet: hunc ergo nodum mihi solvant Romanenses. Ne go ipsorum pontificem osse episcoporum principem, cum non sil episcopus.* Haec ille.

Ni fallor, lote haec ratiocinatio ad hunc brevem syllogismum revocari polcsl. Cum hoc intersit inler episcopum cl regem, quod rex, nomen est potcslatis cl praefecturae, cui annexum csl officium regendi populum: Episcopus aulem. est nomen solius officii, verbum Dei cl sacramnla ministrandi; cerlc si neque rex. neque episcopus munere suo fungalur, rex nomen cl dignitatem suam retinebit, episcopus amittet: Romanus aulem ponlifcx officio episcopali, ncc in speciem quidem fungitur: quippe qui ncc verbum, ncc sacramnla populis ministrat; romanus igilur ponlifcx nomen el dignitatem suam perdidit, alque adeo episcopus dici non potest.

Jam vero Magdcburgcnses, Center. 9. cap. 20. co). 500. id ipsum conjectura el signo confirmare nituntur. Ajunl enim, signum evidens mutationis romanac Ecclesiae in Babylonicam meretricem fuisse. quod voluerit Deus,* ul circa illa lempora, in quibus hacc mulatio facte est. vera quaedam mulier meretrix in sede pontificia sederet: quae quidem Joannes papa octavus dicte csl.

Id vero probant. Brimo, cx ancioribus, Platina, Martino Polono, Sigebrlo cl Mariano Scolo. Secundo, cx vestigiis ejus rei, quae ad nostra lempora remanserunt: nimirum, cx quadam sede porphyretica intus perforata, quae manebat in palatio sancti Joannis Jalcranensis, cujus usum fuisse dicunt institutum post flagiljum illud detectum, ad explorandum, videlicet, an pontifex recens creatus esset masculus ncc m-? Item, cx quadam statua mulieris cum puero, quae usque ad nostra lempora mansit in eo loco, ubi diciiur. Joannes octavus peperisse. Denique, ex eo. quod romani pontifices, quando ex Vaticano a<l Lateranum pergunt, sqlenl declinare locum illum, ubi ista mulier dicitur peperisse, in detestationem facti; alioqui enim illa est recta via. Sed non csl difflcilc hos nodos solve-

Ac ul Calvino primum respondeamus: vel Calvi-

LIBER TERTIIS

nus loquitur de significatione nominis , vel de re ipsa, quando dīcīt, episcopum esse nomen ollim, regem esse nomen dignitatis. Si dc nominis significatione: aperte decipitur: nam ul episcopus dicitur ab ἐ-'.σζοπι'.v, idcsl, a considerando, sive inspiciendo, el sonat olllcium inspiciendi: ita eliam rex dicitur a regendo, cl sonat olllcium regendi. El sicul rex csl nomen magistratus.· ita ἐζῖσζοῦο eliam apud ethnicos erat nomen magistratus, nimirum , praetoris; ut palet cx' Aristophane in axibus: cl quod majus est, idem nomen pastoris in divinis literis tribuitur episcopo, el regi; ul patet ad Ephes. 4. et Isa. 44.

Si vero de re ipsa loquitur ; non minus decipitur: nam, ul regia auctoritas non csl simplex officium judicandi. ul csljudicium aliorum, sed vera praefectura in rebus politicis, idesl , potestas regendi homines sibi subjectos, imperando , el puniendo: ita eliam episcopatus non csl simplex officium praedicandi, ul est aliorum mullorum , qui condonantur. et non sunl paslores , sed est vera praefectura Ecclesiastica, idesl. potestas regendi homines in rebus spiritualibus et dixinis:ac proinde imperandi ct puniendi. De qua re el mulla supra diximus, ct plura adhuc infra dicemus in lib. seq. mine pauca loca, sed clarissima annotasse sufilcicl. \poslolutus Paulus 1. Cor. 11. *Caetera, inquil, cum venero disponam.* Et 2. Cor. 13. *fi non praesens durius agam. secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* El llebr. 13. *Obedile praepositis vestris et subjacete, eis.* Et 1. Timol. 5. *Adversus presbyterum accusationem noli recipere,nisi sub duobus, aut Iribus testibus.*

Adde huc quoque, falsum esse , pontifices non fungi munere episcopali. Nam non tenentur per se concinnari, et sacramenta ministrare, si justa aliqua de caussa impediuntur.sed salis est, si curent, per alios ista omnia praestari : alioqui episcopi ad impossibilia obligarentur: nullus enim csl tam exiguus episcopus, qui possit per sc sufficere ad condonandum . ct sacramenta ministranda in lota sua dioecesi. Sicut ergo satisfacit, si in eo loco.ubi per sc non potest,per alium condonatur: ita satisfacit, si in omni loco per alios concionolur , quando in nullo per sc id facere polcsl. Aequc desunt exempla antiquitatis. Scribit enim Possidius in vita b. Anguslini , s. Valerium episcopum hipponensein commisisse s. Augustino presbytero suo officium praedicandi, proptcrca quod ipse, cum graccus esset,non posset latino populo praedicare. El ibidem Possidius refert , in orientali Ecclesia plurcs episcopos munus praedicandi . quod ipsi per sc excqui nequibant, presbyteris suis demandare solitos: ncc lamen dicere possumus. vel s. Valerium, vel alios, qui per sc non praedicabant verbum Dei, c-piscopos non fuisse.

Ad argumentum Miigdcburgcnsium dico : fabulam esse illam de Joanne papa foemina , quam salis accurate refellit Onuplirius in Addit, ad Plalm. ac primum aperte vincitur esse fabulo, ex testimoniis scriptorum graecorum cl latinorum. Primus omnium, qui de hac rc scribere potuit, el qui rem optime novit, fuit Anaslasius bibliolhecnrius, qtii lio ipso tempore vixit, quo fingitur Joannes isto

VHI. pontificatum gessisse, nimirum circa annum 850. et interfuit creationi pontificum mullorum , qui hunc Joannem vel praecesserunt , vel sequuli sunl. Ulc igitur scribit, post Leonem IA . vacasse sedem quindecim diebus, ct mox communi consensu creatum fuisse Benedictum 111. quibus verbis indicat, nullum fuisse Joannem focminm. ·>-nines enim, qui istum Joannem admittunt, dicunt, eum sedisse post Leonem IV. et ante Benedictum 111. cl vixisse in pontificatu duobus annis, ct quinque mensibus.

Dicent furiasse: Anastasium in gratiam pontificum omisisse istum Joannem Mil. at contra, nam saltem debuit ponere , sedem vacasse post Leonem IV. duobus annis cum medio, ne errorem exploratum in Chronologia admitteret, el erroreni qui poterat refelli ab oculatis testibus qui tunc vivebant. Respondent: non esse errorem in Chronologia, quia duo isti anni Joannis adduntur annis Leonis IV.Leo enim IV.dicitur ab Anaslasio sedisse annis 8.qui ita accipiendi sunt,ut sex anni sint ipsius Leonis.alii duo addantur c.\ annis Joannis focminac.

At contra: mini non solum tnaslasius, sed etiam Marlinus Polonus, cl Platina, cl Magdcburgcnses. cl Biblinnder, el alii, qui ponunt Joannem VIII.se-disse duobus annis, daiit Leoni annos octo : igitur necessario erit error in Chronologia Anaslasi. si iste Joannes ponatur fuisse pontifex post Leonem.

Deinde non solus Anasladius. sed eliam Ado episcopus Viennensis, qui eodem lemporc vixit, el de quo nulla suspicio csl. quod iu gratiam pontificum voluerit mentiri, docet, nullum fuisse Joannem inter Leonem IV. cl Benedictum III. sic enim loquitur in Chron.anni 8G5. Ponti/ex. inquil.romanus *Gregorius moritur, alque ejus loco Sergius ordinatur.* illo defimeto.succedit /.eo.Quo obeunte, Jfenedictus in sede aposlolica subslituitur.* El similiter loquuntur Rhegino, Lamberlus.Ilcnuannus Contractus. Abbas Irsprcgensis. Otho l'risingensis. el omnes alii historici.qui plurimi sunt, usque ad Murtinum Polonum, qui luit quadringentis annis posterior isto ficto Joanne MU. el ipse primus hujus Joannis VIII. meminit contra fidem omnium antiquorum: ab ipso aulem acceperunt Platina, et caelcri recentiores.

Ncc solum Lalini, sed etiam Graeci, qui ante Marlinum Polonum scripserunt, nt Zonoras. Cedrenus. Joannes Curopaloles , et alii nullam mentionem hujus tam prodigosae historiae inter res ejus temporis faciunt:eum lamen illi non faveant romano pontifici, quique libenter acceperunt occasionem irridendi Latinos in hac parte, si potuissent. Qaonaodo aulcm credibile esi. melius novisse res gestas, circa annum 850. Murtinum Polonum, qui vixit anno 1250. quam omnes historicos alios, qui vixerunt anno 800. vel 900. vel millesimo?

Quoti aulcm Magdcburgcnses dicunt,Sigcbertum cl Marianum Scotum Martino Polono antiquiores . Joannem foeminam in suis Chronicis posuisse, falsum est. Etsi enim in impresso Sigcberlo cl Mariano Scolo inveniatur Joannes foemina : tamen in antiquissimis manuscriplis non invenitur, el salis constat, corruptos ftiisse auctores illos. Exsta! adhuc in monasterio Gcinblacensi, ubi fuit monachus

Sigebcrlus, antiquissimum exemplum manuscriplum, quod putatur ipsius Sigcberli autographum, et in co nulli *mcnlio csl* Joannis foemioae : quoi! manuscripluni exemplum lesiatur se vidisse Joan-ic» Molimus doctor lovamensis. qui adhuc superest. Similiter in antiquissimis exemplaribus Mariani ti non liaberi Joannem foeminam testatur ille, qui metropolim Alberti hraniiii edidit, anno 1571. Coloniae.

Deinde secundo, quod fabula sit ista narratio MirtinideJoanne foemina,probalur cx ipsa narratione. Primo enim dicil, istum Joannem fuisse anglicum cx Mogunlia: at Mogunlia non est in Anglia, sed in Germania. El autem hunc errorem emendent ahi. mirabiliter inter se pugnant. Nam Platina dicil, fuisse anglicum istum Joannem, sed oriundum cx Mogunlia: Magdeburgenscs e contrario dicunt fuisse mugunlinum, sed oriundum ex Anglia: Theodorus aulem Bibliander in Chrun. dicil, neque natum, neque oriundum ex Anglia, sed tamen educatum et eruditum in Anglia.

Secundo, dicil Marlinus, et qui cum sequuntur, dedisse operam literis Athenis: al constat eo tempore, neque Athenis, neque usquam alibi in Gracila fuisse ulla Gymnasia litorario. Scribil enim Synesius in episl. ult. ad fratrem suum, suo tempore Athenis nihil fuisse . nisi nomen academiae: fuil aulem Syncsius paulo post tempora Basillii el Nazlancni. Scribunt eliam Ccdrnus, et Zonaras in vita Micbiiel cl Theod. imper, circa fin. imperii Michaelis. quando nimirum solus regnabat, matre Theodora amoti, bonarum hierarum et philosophiae scholas fuisse restitutas a Barda Caesare, cum usque ad illud tempus per annos plurimos ila fuissent exlincia omnia studia sapientiae in Graecia, ul ne vestigium quidem ullum exstaret. Constat aulem imperium Michaelis solius. Theodora amota, incidisse in tempora Nicolai I. qui succ-> t Benedicto 111. qui successoral, ul isti lingunt. Joanni \ 111. foeininae. Immo Chronologiue omnes, et ipse etiam Bibliander. ponunt initium imperii, ...lis sollus, anno Christi 856. cl Joannrs foeimliae pontificatum, anno 851. ex quo sequitur, post mortem Joannis istius, coepisse m Graecia reviviscere studia sapientiae.

Terlio. Magdeburgenscs dicunt. Joannem istum VIII. peperisse m itinere, cum ex Vaticano invisere vellet Ecclesiam Lateranensem: al certissimum est, ut Onuphrus demonstrat in lib. de sept. Eccles. romanus pontifices non habitasse in Vaticano. sed in Lateranensi palatio, usque ad tempora Bonifacii IX. idcsl, usque ad annum 13911. quomodo ergo, si in Laterano habitabat volebat cx Vaticano invisere Lateranum? Certe si quis nunc scriberet. pontificem cx Laterano venisse, ut inviseret Ec-lesiam Vaticanam, ridiculus esset, cum omnes scnnl, pontificem in Vaticano habitare.

Quarto, dicil Marlinus, el cacton omnes, istum Jovnnem m solctum et publica supplicatione peper. nt certe nullam habet probabilitatem . quod H.i'ber ut' rum gerens jam tot menses. tunc maxime voluerit procedere, quando maxime periculum erat ne detegeretur.

Γ>.i no. probalur hoc idem cx episl. Leonis IX.

gravissimi pontifici», ad Michael, e pise, constanlinopolil. cap. 23. ubi Leo papa scribit, famam esse constantem, in patriarchate constanlinopolitano mullos eunuchos sedisse, et inter eos obrepisse eliam, et fuisse patriarcham unam foeminam. Quod certe numquam objiceret Leo IX. Graecis, si tale aliquid paulo ante romnae sedi accidisset. Immo fortasse hinc nata csl haec tabula de Joanne foemina. Cum enim rumor esset, quamdam Jocminarn fuisse pontificem constanlraopolitanum: cl deinde paulalim. omisso numine constautinopolitani. remansisset fuma cl opinio de foemina pontifice, cl pontifice univcrsali; coepcrunt aliqui in odium romanae Ecclesiae dicere, foeminam illam romanum pontificem fuisse: el verisimile esi, circa tempora ipsius Martini hanc famam exortam. Cerle Marlinus Polonus, qui primus hoc scripsit, nullum auctorem referi. sed tantum dixit, fertur: itaque soluui ex incerio rumore hoc habuit.

Neque mirum videri debet, si aliquis in odium romanac Ecclesiae hunc fabulam finxerit, posito fundamento illo de foemina pontifice, et maximis contentionibus, quae erant illo lempore inter imperatorios cl pontificios homines: nam eliam nunc videmus, Magdeburgenscs magis incredibilia lingere. Cum enim Marlinus solum scripserit, hanc mulierem fuisse anglicam ex Mogunlia. neque aliud addiderit de parentibus, et nomine proprio mulieris, el de caeleris rebus: Magdeburgenscs addiderunt, patrem hujus foeininae fuisse auglum sacerdotem, el ipsam vocalam initio Gilbertam. nutritam quoque sub habitu viri in monasterio Fuldcnsi, el libros de Magia scripsisse: quae sunl omnia mera figmenta sine lesle, el sine ratione excogitata. Adde, quod Marlinus ille Polonus vir simplicissimus videtur fuisse: scribil enim alias fabulas per multas, tanquam si historiae probatissimae essent.

Quod vero objiciunt de sede perforata, de statua mulieris, cl de declinatione a via, facile solvuntur. Nam, ul ex lib. I. sacrar. caeremoniae, sect. 2. constat, tres erant sedes lapideae in lalcrancnsi basilica, in quibus novus pontifex sedebat tempore suae coronationis. Prima sedes erni ante ingressum in templum, eaque vilis cl abjecta, ad quam sedem novus pontifex primum ducebatur, atque in ea aliquantulum sedebat, ut per eam caeremoniam significaretur. cum de loco humillimo ad locum summum ascendere: inde enim illum elevantes, caneabant illud I. Iteg. 2. *Suscita! de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem, ul sedeat cum principibus el solium gloriae teneat.* Et haec csl caussa, cur ea sedes stercoraria diceretur. Altera sedes oral porphyretica, in ipso palatio, el ibi sedebat secundo in signum possessionis, atque ibi sedens accipiebat claves Ecclesiae palatii lalcranensis. Tertia sedes similis oral secundae, nec procul ab ea; atque in ea posl paululum sedens, tra-debat easdem claves ei, a quo ante acceperat, forte ul ca caeremonia admoneretur mortis, per quam brevi potestatem illam alteri traditurus esset. De sede, ad explorandum sexum. nulla usquam mentio.

Slateu vero illa mulieris cum puero, sine dubio

non eral Joannis Papae. Nam si adversarii dicunt, antiquos historicos in gratiam pontificis noluisse memoriam hujus mulieris in libris ponere; quomodo verisimile est, voluisse pontifices ipsos memoriam exstare in statua? Deinde, si statua hujus Joannis esset, mulierem cum infantulo recens nato rcpraescnlasscl: al imago illa neque foeminam referebat, neque infantem in sinu gerebat, sed puerum salis magnum, el annorum mullorum, quasi praecedentem ramulum, referebat. Quare conjici-

uni quidam, fuisse statuam illam alicujus ethnici sacerdotis parati ad sacrificandum, quem suus minister praecedebat. Denique, cur pontifices viam illam breviorē omittant ad Lateranum proficiscentes, non csl in detestationem ullius sceleris, sed quia via Illa csl angusta, el anfractuosa, el proinde incommoda pontificio comitatuī, qui semper frequentissimus esse solet. Adde, quod, ul Onuphrius testatur, non desunt pontifices, qui non semel per hanc ipsam viam iter fecerunt.

LIBER QUARTUS

DE POTESTATE SPIRITUALI

S (JMMI PONTIFICIS

CAPUT I.

Quod papa sil summus juder in conlroversiis fidei, cl morum dijudicandis.

Demonstravimus hactenus, pro ingenii nostri tenuitate, romanum episcopum totius Ecclesiae catholicae summum pastorem esse a Christo institutum, nec in Anlichrislum degenerasse unquam, aut aliquo alio modo summam hanc dignitatem perdisse. Nunc de potestate ipsius tam spirituali quam temporali disserendum est: ac de spirituali quidem in hoc libro quarto: de temporali vero, in sequenti quinto, qui est postremus erit, Domino adjuvante, disseremus.

Porro de spirituali pontificis potestate, etsi nulla in particulari tractari possent, quatuor tamen sunt praecipue quaestiones. Una de potestate judicandi controversias fidei et morum: num videlicet ea potestas in summo pontifice sita sit. Altera de certitudine: sive, ut sic loquamur, de infallibilitate huius iudicii: utrum summus pontifex in iudicandis controversiis fidei, et morum errare possit. Tertia de potestate coactiva legum ferendarum; an pontifex summus non solum judicare possit, et in iudicando non erret: sed etiam possit leges ferre, quae homines in conscientia obligent, et cogant credere. aut agere, prout summus pontifex iudicavit. Quartum de communicatione huius potestatis, situe videlicet omnium aliorum ecclesiasticorum praesulum jurisdictio a summo pontifice illis communicari, an a Deo immediate accepta.

Praeterea sunt generales quaestiones tractari solent quaedam aliae particulares; ut. an possit summus pontifex concilia generalia congregare, transferre, dissolvere: an indulgentias conferre: an sanctos canonizare: an religiones approbare, vel improbare:

an episcopos eligere vel certe confirmare. Sed istae omnes, atque aliae id genus, non sunt propriae huius loci. Prima enim ad disputationem de conciliis perlinet. Secunda ad disputationem de poenitentia. Tertia ad disputationem de cultu sanctorum. Quarta ad disputationem de volis et institutis monachorum. Quinta ad disputationem de clericis. In quibus locis eas. Deo volente, tractabimus.

Sed nec prima quaestio generalis de iudice controversiarum, hoc loco diutius nos detinebit: nam in disputatione de Verbo Dei jam ostendimus, iudicem controversiarum non esse Scripturam, nec saeculares principes, nec privatos homines, quamvis probos et doctos, sed ecclesiasticos praelatos. In disputatione vero de conciliis, demonstrandum erit, habere quidem concilia tam generalia, quam particularia iudicium de controversiis religionis, sed illud iudicium tum demum esse firmum et ratum, cum accesserit summi pontificis confirmatio; proinde ultimum iudicium summi pontificis esse.

Deinde in hac ipsa disputatione de pontifice cum ostendimus, summum pontificem caput et pastorem esse totius Ecclesiae: quid aliud ostendimus, quam esse cum summum iudicem in Ecclesia? aut enim nullus esse debet in christum homines iudex, aut is debet esse, qui caeteris praestet. Neque id puto in controversiam unquam esse revocatum.

Denique, id ipsum in sequenti etiam quaestione planum fiet. Nam si demonstrare poterimus, iudicium summi pontificis certum ac infallibile esse; profecto constabit quoque, cum deum pontificem summum Ecclesiae iudicem esse. Quorsum enim Deus attribuisset apostolicae sedi iudicii infallibilitatem, nisi attribuisset eidem sedi summam in iudiciis potestatem? Nihilominus tamen, nec nihil omnino hoc loco ditamus. proferamus si placet pauca quaedam testimonia ex lege, ex evangelio. ex Patribus. Deu-

lron. 17. exslnl clarissimum testimonium , quod dubia do religione exorta ad summum pontificem iudicanda referuntur , Si *difficile* , inquit Moyses, *atque ambiguum iudicium esse perspexeris , inter caussam et caussam. lepram et lepram. eljudicum intra portas luas videris verba variare , Surge el ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. veniesque ad sacerdotem levitici generis . ei ad iudicem qui fuerit itio lempore , quaeresque ab eis. qui indicabunt tibi iudicii veritatem, et facies quodeumque dixerint qui prae-sunt loco quem elegerit Dominus.* Quo loco est observandum , duas personas distingui, sacerdotis cl iudicis , hoc est, pontificis el principis: cl quidem sacerdoti sententiae pronuntiationem . iudici politico cxequutionem demandari. Id quo«l explicatur m sequentibus verbis : *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio. qui eo tempore ministrat Domino Deo luo, ex sententia iudicis morietur.*

In evangelio nihil potest clarius dici. quam quod ait Dominus Petro coram caeleris apostolis: *Simon Joannis pasce oves meas.* Nam el soli Petro loqui-liir. cl omnes suas oves, ila ul nc apostolos quidem excludat. ei pascendas tradit. Dubium aulem esse non polcsl, quin inter munera pastoris sit. discernere bona pascua a malis.

Quare s. Hieronymus homo doctissimus . in quaesi, de trib. hyposl. ncc eruditioni propriae nec orientalium episcoporum sententiae, ncc etiam ipsius proprii episcopi Paulini antiocheni pairiarcbae auctoritati salis fidens. ad Damasum papam scribit: *.l pastore, inquit, praesidium ovis flagito. Discerne si placet, non timebo tres hypostases dicere si jubebis.*

Theodorctus etiam inter graccos Paires eruditissimus. ad Leonem 1. in haec verba scribik *Si Paulus praeco veritatis tuba sanctissimi spirilus ad magnum Petrum cucurrit, ut iis. qui Antiochiae de institutis legalibus contendebant . ab ipso afferret solutionem , multo magis nos qui abjecti sumus, et pusilli ad aposlolicam vestram sedem currimus , ut Ecclesiarum ulceribus medicinam a vobis accipiamus.* Prosper in Chron. anni 120. concilio, inquit, *ipud Carthaginem habito ducentorum sexd< cimepiscoporum. ad pontificem /ocimum synodalia decreta perluta. quibus probatis, per lotum mundum haeresis Pelagiana damnata esl.* Haec ille. Aon igitur iudicium ultimum univ-ersus mundus alibi . quam in sententia lomani pontificis agnoscit.

S. Gregorius . qui omnium iudicio humillimus fuil , neque sibi aliquid unquam praeler aequum arrogavit in episl ud omn. episc. Galliae, quae csl 52. lib I iln loquitur : *Si quam vero contentionem. quod longe faciat divina potentia, de fidei caussa ecenire contigerit, aut negotium emerse-rit , cujus vehemens sit fortasse dubietas , et pro sui magnitudine iudicio sedis aposlolicae indi-geat : examinata diligentius veritate , relatione sua ad nostram studeat perducere notionem : quatenus a nobis valeat congrua sine dubio sen-tentia terminari.* Quod idem el anle Grcgorium , el post Grcgorium disertis verbis asseruerunt san-

clissimi pontifices, nec unquam de ea ro ab ullo re-prehensos eos fuisse legimus. Vide Innocentium I. in epist. ad cone, carlhagin. Leonem 1. in episl. ad Anasl. Tbessal. Gelasiutn I. in epist. ad episc. dard. . Nicolaum I. in episl. ad Michael, imp. el Innocen-tium HI. in epist. ad arel. il. episc. unde exstat cap. Majores, extra, de baptismo, el ejus effectu.

CAPUT II.

Proponitur quaestio: Silne certum papae iudicium?

Ul igiur jam ad quaestionem secundam venia-mus, sciendum csl milio . ponlfleem quatuor mo-dis posse considerari. Uno modo , ul esl persona quaedam parlicularis. sive doctor parlicularis. Se-cundo: ul pontifex, scd solus. Tertio, ul pontifex, sed adjuncto coctu solito consiliariorum. Quarto , ul ponlfex, sed una cum concilio generali.

Secundo observandum esl. posse duo quaeri dc pontifice . omnibus quatuor modis considerato , quando quaeritur an possit errare. Primo , an ipse possit esse hnereltrus. Secundo . an possit haerc-sini docere. Denique annotandum esl tertio , sen-tentias et decreta pontificum interdum versari m rebus universalibus, quae toli Ecclesiae proponun-tur, qualia sunl decreta de fide, el praecepta mo-rum generalia : interdum in rebus parlicularibus, quae ad paucos pertinent, quales fere simi omnes controversiae facti, ul an talis sii promovendus ad episcopatum, an jure fuerit promotus, an videatur deponendus.

His notatis, conveniunt omnes catholici, el hae-retici in duobus. Primo, posse pontificem, eliam ut pontificem , el cum suo coetu consiliariorum , vel cum generali concilio, errare in conlroversiis facti parlicularibus, quae cx informatione , testimoniis-que hominum praecipue pendent. Secundo, posse ponlfleem ul privatum doctorem errare , eliam iu quaestionibus juris universalibus, tam fidei, quam morum, idque ex ignorantia, ul aliis docloribus in-terdum accidit.

Deinde catholici omnes in aliis duobus conveni-unt , non quidem cum haereticis, sed solum inter se. Primo . pontificem cum generali concilio nun posse errare in condendis fidei decretis, vel gene-ralibus praeceptis morum. Secundo. pontificem so-lum. vel cum suo parliculari concilio aliquid in re dubia statuentem sive errare possit, sive nmi, esse ab omnibus fidelibus obedienler audiendum.

Quibus ila constitutis, quatuor tantum remanent diversae sententiae. Prima esl. pontificem eliam ut ponlfleem, eliamsi cum geuerali contiliu defini-ret aliquid, posse esse bnerelicum in sc . cl doce-re alios haeresim. ct dc facto aliquando ila accidisse. 11.icc esl haereticorum omnium hujus tempo-ris. el praecipue Lutheri, qui in lib. ile cone. no-tavi! errores eorum cliam conciliorum generalium quae summus ponlfex approbavit : el Calvini qui lib. I. Inst. cap. 7. § 28. asseril. aliquando ponti-ficem cum toto cardinalium collegio manifestissi-mam liaeresim docuisse, nimirum, animam homi-nis cum corpore exungui: quod Lunen manifestum

et cunctum illud esse, postea ostendemus. Deinde in eodem lib. cap. 9. § 9. docet, etiam cum generali concilio nunquam errare posse.

Secunda sententia est, pontificem, etiam ut pontificem, posse esse haereticum, et docere incretissimum, si absque generali concilio declinat, et de facio aliquando accidisse. Hanc opinionem sequitur, et luetur Nilus in suo lib, adv. prim, papae: eadem scquuli sunt aliquot parisienses, et alii Gerson, et Alma in lib. de poesis. Ecc). necnon Alphonsus de Castro lib. 1. cap. 2. cont. haer. et Hadrianus VI. papa in quaesi, de confirm, qui omnes non in pontifice, sed in Ecclesia, sive in concilio generali tantum constituunt infallibilem iudicii de rebus fidei.

Tertia sententia est in alio extremo, pontificem non posse ullo modo esse haereticum, nec docere publice incretissimum, etiamsi solus rem aliquam definiat. Ita Albertus Pignolius hb. 4. hier. Eccles, cap. 8.

Quarta sententia est quodammodo in medio. Pontificem, sive haereticus esse possit, sive non, non posse ullo modo definire aliquid haereticum a tota Ecclesia credendum: haec est communissima sententia fere omnium catholicorum; et b. Thomae 2. 2. q. 1. art. 10. Thomae Waldensis lib. 2. doct. lid. cap. 17. et 18. Joannis de Turrecremata lib. 2. Sum. cap. 109. c. 10. Joannis Dricdonis lib. 4. de Eccles, dogm. cap. 3. part. 3. Cajetani in Opusc. de poesis. papae. et cone. cap. 9. Hosii lib. 2. emit. Urentium, qui est de legit, jmlc. Joannis Eckii lib. 1. de prim. Petri cap. 18. Joannis a Lovanio lib. de pcrpel. calh. Petri protect, et firmil. cap. 11. Petri a Soto in Apol. sua par. I. cap. 83. 81. et 185. et Melchioris Cani lib. G. cap. 7. de Locis.

Videntur quidem hi auctores aliquo modo inter se dissentire: quin quidam eorum dicunt, pontificem non posse errare si mature procedat et consilium audiat aliorum pastorum: alii dicunt, pontificem etiam solum nullo modo errare posse: sed revera non dissident inter se. Nam posteriores non voluerunt negare quin teneatur pontifex mature procedere et consulere viros doctos; sed solum dicere volunt, ipsam infallibilitatem non esse in coetu consiliariorum, vel in concilio episcoporum. sed in solo pontifice: sicut et contrario priores non volunt ponere infallibilitatem in consiliariis. et in solo pontifice: verum explicare volunt. pontificem debere facere quod in se est. consulendo viros doctos, et peritos rei de qua agitur. Si quis nitem peteret. an pontifex erraret si lenire definiret? Sine dubio praedicti auctores omnes responderent, non posse fieri ut pontifex lenire definiret: qui enim promissum finem in, sine dubio promissum et modum, quae ad eum finem obtinendum necessaria sunt. Parum utilem prodesset scire, pontificem non erraturum quando cum temere definiret: nisi etiam sciremus non permissuram Dei providentiam, et ille temere definiret.

Ita bis quatuor sententiis prima est haereticum; secundum non audemus dicere esse proprie haereticum: nam adhuc videmus ab Ecclesia tolerari, qui illam sententiam sequuntur: tamen videtur omnino erroneum, et bicesima proxima, et merito possit iudicio Ec-

clesiae haeretica declinari: tertia probabilis est, non tam certa; quarta certissima est et asserenda. ac ut ea facilius intelligi et confirmari possit, statuamus aliquot propositiones.

CAPUT III.

Statuitur prima propositio de infallibili iudicio summi pontificis.

Sit igitur propositio prima. Summus pontifex cum totam Ecclesiam docet, in illis quae ad fidem pertinent nullo casu errare potest. Haec est contra primam et secundam opinionem pro qua: et probatur primo ex promissione illa Domini Lucae 22. Simon, Simon (sic enim habetur in graeco) ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te. ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Qui locus tribus modis exponi solet. Prima expositio est quorundam parisiensium supra citatorum, quod Dominus hic oraverit pro Ecclesia universali, sive pro Petro. et lotius Ecclesiae figuram gerebat; et hoc impetrasset, ut fides Ecclesiae catholicae nunquam deficiat: quae expositio si ita intelligatur, et dicere immediate oratum esse pro capite Ecclesiae, et consequenter pro toto corpore, quod per caput repraesentatur. vera esset; sed non illa ipsi intellexerunt: volunt enim pro sola Ecclesia esse oratum.

Quae expositio falsa est. Primo. quin Dominus unam tantum personam designavit, dicens bis: Simon, Simon, et addens loties pronomen secundae personae. pro te fides tua. et tu. fratres tuos. Quorsum enim haec? nisi ut intelligamus, aliquid speciale Petro a Christo esse impetratum. Secundo, quia Dominus coeperat loqui in plurali: Satan expetivit vos ut cribrareh deinde mox mutavit formam loquendi, et ait. Ego autem rogavi pro te: quare non dixit pro vobis ut coeperat? certe si de totius Ecclesia loqueretur, multo rectius dixisset. rogavi pro vobis. Tertio. Dominus pro illo rogat, cui ait: Et tu aliquando conversus: al hoc certe non potest Ecclesiae tui convenire. nisi dicamus, (etiam Ecclesiam aliquando esse pervertendam et postea iterum convertatur. Quarto pro illo rogat, cui nil: Confirma fratres tuos: al Ecclesia non habet fratres quos debent aut possit confirmare. qui enim, quaeso, lingi possunt Ecclesiae universales fines? nonne omnes fideles filii ejus sunt?

Alieni expositio est quorundam, qui hoc tempore vivunt: qui docent. Dominum orasse hoc loco pro perseverantia solius Petri in gradibus Dei usque ad finem. Al contra primo, quin oravit Dominus paulo post pro perseverantia omnium apostolorum, immo etiam omnium electorum: Joan. 17. Pater sancte, semper a eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, non erat igitur ratio cur ille pro perseverantia Petri oraret. Secundo. quia sine dubio hic Dominus aliquid speciale Petro impetravit, et patet ex designatione certae personae: perseverantia autem in

gratia est donum commune omnium electorum. Terlio, quin certum est, Dominum ballem mediate orasse hoc loco ellum pro aliis apostolis; nam ideo praemisit lonquam orationis caussam : *Satan expetivit ut cribraret vos* ; et pobtea subjunxit lunquam effectum: *Confirma fratres tuos* ; non igilur pro sola Petri perseverantia Dominus rogavit, sed pro aliquo dono Petro communicando in aliorum ulilululem. Quarto , donum hoc loco Petro impetratum, cliam ad successores perlinet: nam Chrislus oravit pro Petro in utilitatem Ecclcsiae: Ecclesia aulein semper indiget aliquo a quo confirmetur, cuius Udes deficere non possit. Nec enim diabolus petiit cribrare tanlum eos . qui tunc erant fideles , sed omnes omnino: al certe perseverantiae donum non perlinet ad omnes Petri successores. Denique non dixit Dominus , rogavi ul non deficiat chantas tua; sed Udes tua: et re ipsa scimus, defecisse Petri cliarilalem cl gratiam , quando negavit Dominum : Udem autem unquam defecisse non scimus.

Est igilur tertia expositio vera , quod Dominus duo privilegia Petro impetraverit. Unum , ul ipse non posset unquam veram fidem amittere , quantumvis lentaretur a diabolo: id quod est aliquid amplius , quam donum perseverantiae : dicilur enim perseverare usque in finem, qui licet interdum radat, tamen resurgit, el in fine fidelis invenitur: al Petro Dominus impetravit . ul non posset unquam cadere, qUOd ad fidem allinet.

Alti rum privilegium est. ul ipse tanquam pontifex non posset unquam docere aliquid conlra fidem , sive . ul in sedo ejus nunquam inveniretur qui doceret conlra veram fidem. Ex quibus privilegiis , primum fortasse non manavit ad posteros: ul secundum sine dubio manavit ad posteros, sive successores.

De primo privilegio habemus expressa veterum testimonia. Augustinus lib. dc correpi. el grat. cap. K. Quando *rogavit. inquit. ut non deficeret fides ejus. rogavit. ul haberet in fide liberrimam, fortissimam. invictissimam. perseverantissimam voluntatem.* Chrysoslomus hum. 83. in Mallh. Aon *dixit, inquit, non negabis, sed ul non deficiat fides tua. Cura enim ipsius et favore, facium est , ne omnino Petri fides evanesceret.* Theophylacitis in cap. 22. Lucae: *Quamvis. inquit, brevi tempore concutiendus sis, habes recondita semina fidei, etiamsi folia abjecerit spirilus invadentis, radix tamen vivet, el non deficiet fides tua.* Ubi eleganti similitudine explicat, Pelrum negando Christum amisisse confessionem fidei , quae ore (it. folia omnim verba significant; fidem tamen, qua corde creditur ad justitiam, non amisisse. Eodem inudo exponit Prosper lib. I. de vocal, genl. cap. nil. Caclorum isti Patres licet in his loris non meminerint alterius privilegii, tamen illud non negant . neque negare possent , nisi velint plurimis aliis Patribus contradicere.

De allero ergo privilegio habemus in primis testimonia septem veterum. ac sanctorum pontificum. Lucius I. papa cl marlyr , in epist. I. ad episc. Ilisp. ct Gall. *Ecclesia. inquit, romana aposhdica est, cl mater omnium Ecclesiarum . quae a tramite aposlolicae traditionis nunquam errasse*

probatur , nec haereticis novitatibus depravata succubuit, secundum ipsius Domini pollicitationem , dicentis ; Ego rogavi pro te etc. Felix I. m epist. ad Benignum , de romana Ecclesia loquens: *UI, inquit , in exordio normam fidei Christianae percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata manet, juxta illud; Eyo rogavi pro te etc.*

Leo serm. 3. dc assumpt. sua ad pontif. Spenalis, inquit. cura *Patri a Domino suscipitur. et pro fide Petri proprie supplicatur, lanquam aliorum status certior sit futurus, ei mens principis vicia non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, -cl divinae gratiae Ua ordinatur auxilium, ut firmitas , quae per Christum Petro tribuitur , per Petrum apostolis caeleris conferatur.* Ubi Leo ulrumque privilegium agnoscit; illud primum cum ail: Si mens *principis vicia non fuerit*: illud secundum , cum subjungit : *Firmitas , quae per Christum Peiro tribuitur , per Petrum caeleris conferatur.* Non enim confertur aliis firmitas , nisi veram fidem exponendo.

Agalho papa in epist. ad Constant, imp. quae lecta est in VI. synodo , aci. 4. el postea aci. 8. ab omnibus probata: *Haec csl. inquit, verae fidei regula. quam cl in prosperis. et inadversis vivaciter tenuit apostolica Chrisli Ecclcsia. quae per Dei gratiam a tramite aposlolicae traditionis nunquam errasse probatur, nec haereticis novitatibus unquam de; raval succubuit quia dictum esl Petro, Simon. Simon, ecce Satanas etc. Ego autem rogavi pro le etc. hic Dominus fidem Petri non defecturam promisit, el confirmare eum fratres suos admonuit, quod apostulicqs pontifices meae exiguitatis praedecessores confidenter fecisse semper cunelis csl agnitum.*

Nicolaus 1. in cpisl. ad Michael. *Privilegia, inquit, istius sedis perpetua sunl. divinitus radicata, atque plantata: impingi possunt, transferri non possunt: trahi possunt, evelli non possunt. Quae ante imperium vestrum fuerunt, permanent, Deo gratias, hactenus illibata. manebuntquo post vos, el quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt.* Et infra, ostendens unde tam libere ejusmodi praedicaret, ait: Num *el inter caetera is, per quem nobis praecipue isla sunl privilegia collaia. Tu aliquando conversus, audivit a Domino, confirma fratres tuos.*

Leo IX. in cpisl. ad Pelrum Antioch. *Mmirum, inquit. solus est. pro quo ne deficeret fides ejus. Dominus et Salvator asseruit se rogasse. dicens, llogavi pro te etc. Quae venerabitis, et efficax oratio obtinuit, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius.*

Innocentius III. m cpisl. acl episcop. arelul. el bilbetur cap. Majores, evira, dc baptismo, cl ejus effectu: *Majores, inquit, Ecclesiae caussas. praesertim articulos fidei contingentes, ad Petri sedem referendus intelligil, qui novit pro ca Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus.* His pontificibus videtur omnino credendum, tum quod sancti fuerint, turn quod sine dubio ipsis praecipue debeat esse nuta suae Sedis auctoritas.

Praeter hos pontifices non desunt etiam alii auctiores, qui eodem modo exponunt. Theophylactus in cap. 21. Lucae aperle docet, dari Petro hoc privilegium, quia ipse futuras erat princeps, et caput aliorum, ac proinde dari omnibus aliis, qui illi in principatu succederent: *Quin le habeo*, inquit, *principem discipulorum, confirma caeteros. Ille enim dicit te. qui post me Ecclesiae petra es, et fundamentum.*

Petrus chrysologus in epist. ad Eutych. quae habetur in I. tom. cone, ante cone, chained. *Hortamur te*, inquit, *frater honorabilis, ut his, quae a beatissimo papa romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendas, quia b. Petrus, qui in propria sede vivit, et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.* Quamvis enim hic auctor non citet locum evangelii: *Rogavi pro te etc.* tamen eo sine dubio respicit, dum tam fidenter affirmat, ex romana sede praestari omnibus quaerentibus fidei veritatem.

Bernardus in epist. 190. ad Innoc. *Oportet*, inquit, *ad vestrum referri apostolatum pericula quaeque, et scandala regni Dei, ea praesertim, quae, de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Cui enim altiori sedi dictum est aliquando, Ego pro te rogaui, ut non deficiat fides tua?*

Objiciunt contra hunc expositionem.

Primo, quia romana Ecclesia non erat, quando Christus promisi Petro, non defecturam fidem ejus, neque Dominus ullam romanae sedis mentionem fecit. Quomodo ergo potest colligi, Dominum promisisse aliquid romanae sedi, cum ait: *Ego rogavi pro te etc.*

Secundo, quia si quod dicitur Petro, *rogavi pro te etc.* dicitur successoribus; ergo etiam illud *et tu aliquando conversus* dicitur successoribus: ergo debent omnes Petri successores Christum aliquando negare et postea converti.

Respondet ad primum: Christum dici rogasse pro romano sede, quia rogavit pro Petro. et successoribus, quorum sedes Itoniae stabilienda erat.

Ad secundum dico primo: Non esse absurdum, si dicamus, illud *Conversus* non referri ad poenitentiam Petri, sed ad tentationes aliorum, ut non sit sensus: *Tu a peccato ad poenitentiam conversus confirma fratres; sed tu. cujus fides non potest deficere, quando videris aliquos nutantes, et vacillantes, ad eos conversus illos confirma:* nam nondum praedixerat Petro casum suum, sed paulo post praedicturus erat: videtur nutem absurdum, si prius praedicatur conversio; quam aversio; resurrectio, quam casus. Dico secundo, si exponamus conversus a negatione, non necessario convenire successoribus Petri, converti a peccato negandi; nimis necessario tamen conveniat eis, confirmare fratres. Nam converti a peccato non convenit hominibus, nisi quatenus privatae personae sunt, et idcirco personale donum est: aliter confirmare fratres, conv. oit homini vel capiti vel principi aliorum: et ideo transiit ad successores.

Secundo, probatur eadem conclusio, ex illa pro-
r. donec facia tulo Matlh. 16. *Supra hanc petram*

aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam. Nam, ut supra ostendimus lib. I. cap. 10. ad litteram petra et fundamentum Ecclesiae dicitur Petrus vel summus rector Ecclesiae; et proinde quilibet ejus successor similiter vel petra et fundamentum Ecclesiae. Ex quo duplex sumitur argumentum.

Primum ex nomine petrae: quare enim pontifex dicitur petra, nisi ratione constantiae et soliditatis? Certe si petra est, non frangetur, nec circumferetur omni vento doctrinae, id est. non errabit in lide saltem quatenus petra, id est, quatenus pontifex est.

Secundum, ex ratione fundamenti sustentantis aedificium, quod nullo modo ruere potest: num si tale esset aedificium, vel non possit ruere: certe nec ejus fundamentum ruere potest: non enim intelligi potest, quomodo fundamentum destruat, et domus non cadat. Immo vero majori ratione fundamentum non potest destrui, si domus non potest cadere: non enim fundamentum a domo, sed domus a fundamento accipit firmitatem. Et hoc modo exposuerunt Patres omnes, et hinc deduxerunt, Petrum et consequenter alios pontifices non posse errare.

Origenes in hunc locum: *Manifestum est*, inquit, *etsi non exprimat, quod nec adversus Petrum, nec adversus Ecclesiam, portae praevalere poterunt inferorum; nam si praevalerent adversus petram, in qua Ecclesia fundata erat, contra Ecclesiam etiam praevalerent.*

Chrysostomus in hoc loco dicit, solum Deum poluisse hoc facere, vel Ecclesia, super unum piscatorem et ignobilem virum fundata, non caderet, tolli irruentibus tempestatibus.

Cyrillus apud d. Thomam in Calena hujus loci: *Secundum hanc*, inquit. *promissionem Ecclesia apostolica Petri, ab omni seductione, et haeretica circumventionem manet immaculata etc.*

Theodoretus in epist. ad Ilenat. presbyl. rom. *Tenet*, inquit, *sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum. cum propter alia, tum quia semper haeretici faetoris operibus permansit.* Ubi Theodoretus videtur sic argumentari. Regimen totius Ecclesiae debet esse illius sedis, quae non possit deficere in fide; videmus autem solam romanam sedem expertem esse, et fuisse omnis haereticae pravitatis; ergo manifestum est, illam esse cui datum est regimen Ecclesiarum.

Hieronymus in epist. ad Damas, de noni, hypost. postquam dixit: *Super istam petram aedificatam Ecclesiam scio.* Subjungit: *Obsecro, ut mihi literis tuis sive tacendarum, sive dicendarum trium hypostaseon detur auctoritas, non timebo tres hypostases dicere si jubetis.* Ibi asserit, scilicet sequitur sententiam pontificis, quia novit super illum Ecclesiam esse fundatam, nec posse fieri, vel Ecclesiae fundamentum cadere.

S. Augustinus in psal. con. pari. Donati sic ait: *yumerale sacerdotes rei ab ipsa sede Petri, in ordine illo Patrum, quis cui successerit videte, ipsa est petra, quam non vincunt superbae inferorum portae.*

Gelasius in epist. ad Anastas, imp. *Hoc*, inquit,

csl quod apostolica sedes magnopere cavet, ut quoniam mundi radix csl aposloli gloriosa confessio, nulla rima pravitatis, nulla prorsus contagione maculetur: Nam si (quod Dean avertat, et quod fieri non posse, confidimus) tale aliquid proveniret, unde cuquam resistere auderemus errori? Ubi Gelasius ducet. non posse aposlolicam sedem erraro; quia cum ejus praedicatio, et confessio sit radix mundi, si ipsa erraret, lotus mundus erraret.

S. Gregorius lib. i. episl. 32. ad Mauril. demonstrat. non posse fleri, ul episcopus consianlinopolitanus sil episcopus universalis; et proinde capul tutius Ecclesiae, quia nulli episcopi Constantino* polilani fucranl publice haeretici, immo cl haeresiarchae, ul Macedonius et Nilorius; ridetur enim sequi ul lota Ecclesia corruat, si is comit, qui csl universalis. Hem lib. 6. episl. 37 ad Eulog. *Quis.* inquit, nesciat *sanctam Ecclesiam in apostolorum principis soliditate firmatam?* cui *dictum est: Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam.* Et rursum: *El tu aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Ubi Gregorius aperte docet. firmitatem Ecclesiae ex Pelri firmitate pendere: cl proinde minus posse Pclrum errare, quam ipsam Ecclesiam.

Tertio, probatur cx illo Joun. ull. *Pasce oves meas.* Nam quod his verbis pontifex sil institutus paslor el doctor lotius Ecclesiae, supra demonstratum csl lib. I. cap. 15.15. el 16. Hinc igilur est tale argumentum. Pontifex csl doctor cl pistor lotius Ecclesiae; ergo lota Ecclesia illum audire cl sequi tenetur; ergo si ille errel. tola Ecclesia errabit. Respoudc buul: Ecclesiam debere illum audire, si recte doceat, alioquin magis Deum, quam homines esse audiendum.

Contra: nam quis judicabit, rccleno pontifex doceat, an non? non enim est ovium judicare, an paslor errei, necne, praesertim in rebus vere dubiis: nec habent oves christianac alium majorem judicem vel doctorem, ad quem recurrant. Nam, ut supra ostendimus lib. 2. cap. 13. et H. ex lota Ecclesia a l pontificem appellari potest: ab illo autem non potest; necessario igitur tota Ecclesia errabit, si pontifex errel. Rursum respondebunt: posse recurri ad generale concilium.

Contra: nam praeterquam quod nos ostendemus in tract. dc conc. papam esse supra concilium: constat. generalia concilia saepe errasse, quando caruerunt summi pontificis sufiragio, ul palet deephesino 11. ariminensi, cl aliis.

Respondent: Posse recurri ad generale concilium, in quo eliam pontifex intersit, nam aliquid majus est concilium cum pontifice, quam pontifex solus. Al contra: num inprimis Dominus soli Pelro dixit: *Oravi pro te etc.* El: *Pasce oves meas;* non dixit huee Pelro, cl concilio, liem solum Petrum vocavit pelram cl fundamentum, non Petrum cum concilio; cx quo apparet, lotam firmitatem conciliorum legitimorum esso a pontifice: non parlim a pontifice, parlim n concilio. Deinde, saepe non potest cogi generale concilium, sicut non potuit primis 300. annis proplcretlinicorum persecucioncs. et sine dubio poterat status ille Ecclesiae usque ad mundi finem perseverare; ergo debet esse m Ec*

clesia eliam sine generali concilio aliquis judex, qui <-rrnre non possit. Denique, quid si in tali concilio dissiderent Patres a praes de suo, idesl, concilium a pontifice summo priiesenle. el praesidente: quid lunc fieret? non esset remedium ullum? certe aliquis judex esse deberet. Non aulem in eo casu esset concilium judex, quia concilia cum a pontifice dissentiant, errare possunt, el errant de facio, ul diximus de cphesmo II. el aliis. Restat igitur. ul papa sil judex, et proinde non possit errare.

Quarto probatur cx Testamento veteri, quod fuit figura novi. Exod. 28. jubet Dominus in rationali pontificis summi poni doctrinam, el veritatem. **Hebraice** **Dwrn O'YIX** Est aub-m observandum, non-dum convenisse inter Hebraeos, nec eliam inter Christianos, quid sini ista duo. Ilabbi Salomon vull esse nomen Dei **Π'Π1** scriptum m rationali, ex cujos fulgore sacerdos cognoscebat divinum re>ponsum, cum ab aliquo interrogaretur. Arias Montanus in suo *Apparatu* docet, esse duos lapides lucidissimos a Deo ip-o immediate productos, et datos Moysi. Josephus lib. 3. cap. l>. alias 12. Anliqtiil. dicit. esse illos ipsos duo b-cim lapides, in quibus scripta erant nomina duodecim filiorum Israel, quos Deus jussit poni in rationali, et ibidem multas fabulas immiscet. Probabilius est quod scribit b. Augustinus quaesi. 117. in Exod. haec ipsa vocabula fuisse scripta in medio rationalis, quod pendebat ante pectus sacerdotis.

Neque obstat quod Judaei cl judaizantes dicunt, non significare doctrinam sed splendores, a radice **el D'Qtn** non significare verumdem, sed perfectionem, a radice **DCD**- Nam magis credendum est Hieronymo, qui vertit doctrinam, et veritatem, el **LXX.** interpretibus. qui similiter vertunt **ὁ ἡλως ἂν, χα. àù.r-z'.Ti** quam omnibus Rabinis: cl hinc dicendum **csl. O'^X** de luci a radice **Y** qm d esi, dOcuil, et **O'E'Π** a radice **JCX** quod esi *credidit*.

Cur autem scriberetur in pectore summi sacerdotis doctrina cl veritas, explicatur Deuteron. 17. ubi Dominus praecipit iis, qui dubitant circa inteligenliam divinae legis, ul ascendunt ad summum sacerdotem, atque ab eo quaerant solutionem, el subjungit: Qui, inquit. *indicabunt tibi judicii veritatem.* El signo ergo, cl verbo Dominus promisit, in pedore summi sacerdotis habituram doctrinam-in el veritatem: et proinde com non erraturum, cum populum dotuerit. Quod si hoc aaronico sacerdoti conveniebat, certe mullo magis chrisliano. Quocirca b. Petrus Ravennas, ut paulo ante dictum est, hortatur Eulyrhetem. *ut his quae a beatissimo papa romanae civitatis scripta sunt, obedienter attendat, quoniam b. Petrus. qui in propria sede et vivit. et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem.*

Quinio, probatur ab experimento, coque duplici. Nam inprimis constat, omnes patriarchates sedes defecisse a fide: ita ul haeretici, et haeresim profilentes. ac docentes in illis sederint, excepta romana sede. In sede conslantiniopolitana sederunt Macedonius, Nestorius, Sergius haeresiarchae. In alexandrina Gregorius et Lucius Ariani; Dioscorus Eulychianus; Cyrus Muuothclila et alii, in anlio-

ehena Paulus Semosalenus haeresiarcha: Pelrus Gn.tphaeus Eulychiauas; Mactiarius Monothelila el uln. Iu hierosolyiniiaia Joannes Origenista, el anie cum Eutychius, Irenaeus cl Hilarius anani sede-runt. Nihil laie de romana Ecclesia potest ostendi; cx quo apparet, revera pro Ipsa Dominum orasse, ne deficeret Udes ejus. Unde IluflInus in exposil. syuib.M *Ecclesia*.inqui, *urbis Romae.neque hae-resis ulla sumpsit exordium, el mos ibi servatur unliquus*.

Alterum expirimenlum est. quoniam plurimas haerescs romanus pontifex sine concilio generali damnavit, ul Pelagii, 1'riscilliani, Jovimani, Vigi-lantii, aliQiumque multorum.quas eo ipso pro veris haeresibus Iota Chrisli Ecclesia habuit, el exhor-ruit, quod a romano pontifice damnatae essent; er-go signum csl, Ecclesiam Iotam senlire,pontilicem romanum in ejusmodi rebus errare non posse. Vide Prosperum in exlr. lib. cont. Collui. el Pe-trum Diaconum in lib. de incarn. cl grat. Ciir. ad Fulgent.

CAPUT IV.

De romana Ecclesia particulari.

Secunda propositio. *Non solum pontifex roma-nus non potest errare in fide; sed neque romana particularis Ecclesia*. EsI autem observandum hoc loco, in alio sensu accipi debere firmitatem Eccle-siae romanae in tide, cl in alio firmitatem pontifi-cis: nam pontifex non polesl errare errore judicia-li, idest, dum judicat el definii quaestionem fidei : al Ecclesia romana, idest, populus el clerus roma-nus non polesl errare errore personali, ita ul o-rnnes omnino ei renl.cl nulli sini in romana Ecclesia fideles, et pontifici adhaerentes. Tametsi enim u-ousquisque seorsim errare polesl: tamen id fieri non polesl, ul omnes errent simul, cl Iota romana Ecclesia aposlalica efficiatur.

Observandum est praelerea, Ecclesiam romanam non posse errare modo explicato , adhuc dupliciter posse intelligi. Uno modo, ul non possil errare , persistente Hornae aposlolica sede: secus autem si sedes auferretur. Allero modo, ut simpliciter non possil errare, vel deficere, quia nec sedes aposlo-lica possit unquam Horna alio transferri.El quidem secundum priorem sensum propositio nostra esl verissime: nam auctores citati, ul Lucius el Eelix papae el martyres; Agatho el Nicolaus papae cl confessores; item Cyrillus et Ruffinus non solum pontificem,sed eliam Ecclesiam romanam asserue-runt non posse errare.

Praeterea s. Cyprianus lib. I. episl. 3. *Navigare audent, inquit, ad Petri cathedram, el Ecclesiam principalem etc. nec cogitare eos esse romanos* , ad quos *perfidia habere non potest accessum*, > Hieronymus lib. 3 \pol. cont. Baffin. *Scito*.in-quit. romanam /idem *apostolica voce laudatam, ejusmodi praestigias non recipere : etiamsi an-gelus aliter annunciet quam semel praedicatum*

esl, Pauli auctoritate munitam non posse mula-ri. S. Gregorius nazianzenus in carin, dc vita sua, ante medium: *Veius, inquit, Roma ab antiquis temporibus habet rectam fidem, el semper eam relinet, sicut decet urbem, quae toti orbi praesi-det, semper de Deo integram fidem habere*.

Addo etiam duorum pontificum testimonia, quae etsi ab haereticis contemnantur, lamcn a catholi-cis cum honore recipienda sunl. Unum csl Martini papaeV. qui in bulla, quam cdidil , concilio con-stantliensi approbante, haereticos haberi cconsuil eos, qui de sacramentis, aut fidei articulis aliter sentiunt, quam romana Ecclesia sentiat. Alterum esISixti papae IV. qui primum per synodum con-philensem, deinde cliam perse damnavit nrticulos Petri cujusdam oxoniensis ; quorum articulorum unus oral, Ecclesiam urbis Hornae errare posse. El quamquam haec intelligi debere videntur, praeci-pue ratione ponti lleis: tamen quia Ecclesia romana non est solus pontifex,sed pontifex el popiilus;idco cum dicunl Patres aul pontifices . romanam Eccle-siam non posse errare, dicere volunt ; in romana Ecclesia semper fulurum episcopum catholice do-centem. et populum catholice sentientem.

At secundum posteriorem sensum , Ecclesiam romanam non posse deficere, csl quidem pia , el probabilissima scnlenlia; non tamen adeo certa , ut contraria dici possit haeretica, vel manifeste er-ronea, ul recte docet Joannes Driedo lib. 4. cap.3. pari. 3. de ecclcsinsl. dogmal. el Script. Quod non sil omnino de fide, a romana Ecclesia non posse separari uposlolicam sedem , palel ; quia neque Scriptura, neque traditio habet. sedem aposlolicam ila fixam esse Hornae, ut inde auferri non possil.El omnia testimonia pontificum cl Patrum,qui dicunl, romanam Ecclesiam non posse errare, possent ex-poni de romana Ecclesia, donec in ea aposloli-ca sedes permanet: non aulcm absolute cl simpli-citer.

Quod nihilominus tamen pia, cl probabilissima sil scnlenlia. non posse separari Petri cathedram a Horna,cl proinde romanam Ecclesiam absolute non posse errare, nec deficere; probalur primo cx eo , quod lamdiu mansit Romae sedes aposlolica , non obstantibus infinitis persecuulionibus el occasioni-bus recedendi. Primum enim fuit maxima occasio transferendi sedem Horna in alium locum tempori-bus imperatorum ethnicorum: illi enim aegerremo ferebant.quod Hornae esset aposlolica sedes; cl id-circo mox atque audiebant novum pontilicem esse creatum , illum aul occidebant, aul in exilium deportabant. Hinc Cyprianus laudans Cornelli papae constantiam lib. 4. episl. 2. sic ait: *Quanta in ipso suscepto episcopatu suo virtus ? quantum robur animi, qualis firmitas fidei? sedisse intre-pidum Romae in sacerdotali cathedra eo (empe-re.cum tyrannus infestus sacerdotibus Dei. fanda atque infanda comminaretur, cum mullo patien-tius, et tolerabilius audiret levari adversum se aemulum principem, quam constitui Romae Dei sacerdotem*.

Deinde iursum occasio fuit transferendae sedis tempore Gulhorunr.nam iiprimis tempore Innocen-ti) 1. Alaricus Hornum coepit, spoliavit , incendii ;

ul Hieronymus refert m episl. ad Pi incipiam de obilu M.irccllae. Deinde tempore Leonis I. Censeri-rus rursum Romam coepit, ac spoliavit, ul scribit Illondus lib. 4. Decadis I. quo tempore sine ullo habitatore ad aliquod spatium temporis Roma permansil. Rursum lempore pupae Vigillii Tulilas Itoniam pcnilus evertit, moenibus magna ex parte de-jectis, el domibus fere omnibus incensis, adeoque eain desolavit, ul nullus neque vir . neque mulier m ea remanserit, ul scribit idem Blondus lib. fi. Decadis 1. Denique Iolo lempore Longobardorum romani pontifices in summis miseriis fuerunt, ul ex mullis b. Gregorii epistojis perspicuum esl. Nec lamcn unquam romani pontifices dc mutando episcopatu rornano cogitaverunt.

Tertia occasio transferendae sedis fuit lempore b. Bernardi, propter ipsorum civium romanorum persecuotionem*- ntleo enim per mullos annos ci-ves romani suos pontifices vexaverunt, ul saepissi-me compellerentur pontifices ab urbe exutare. ul palel tum ex historicis . turn ex b. Bernardo in c-pisl. 242. ad popul. Rom. el episl. 213.ad Conrad, imperat.

Quarta occasio **fuil**, quando romani ponlifccs per 70. annos manserunt in Galhis. Cum enim ipsi cum Iola curia procul a Roma degere decrevissent; cur, quaeso,non transtulerunt sedcm?cur non mutaverunt episcopatum romanum cum avenionensi? cum ergo tot occasionibus cxisleiilibus transferendi sedem, tamen Romae permanserit supra 1500. annos, valde probabile est. non posse ullo modo transferri.

Secundo, hoc idem probari polesl cx eo. quod Deus ipse jussil Romae figi aposolicom Petri sedem: quae autem jubet Deus, mutari ab hominibus non possunt. Id aulcm Deum jussisse testatur b. Marcellus papa cl martyr in episl.ad Anliochn. ubi dicil. Pelrum. jubente Domino. Romam sedem suam ex Antiochia Iransliilisse. Tcslnur cliam b. Ambrosius in Orat, de Irad. Basilicis.ubi refert, Chrislum omnino voluisse, ul Pelrus Romae more-retur, el idcirco ei fugienti dixisse; venio *Hornam Herum crucifigi*. Quod esl manifestum signum , Deum voluisse per morlem Petri Romae firmari c-ju.s sedem.Quo cliam perlinet illud s.Leonis serm. 1. de niilali aposlo). Petri el Pauli:*Trophaeum crucis Chrisli romanis arcibus inferebas ; quo te. divinis praeordinationibus anteibant, el honor potestatis, et gloria passionis*.

Dicet aliquis; cx hoc argumente videtur probari, de fide esse, quod sedes cx Roma transferri non possil : nam de fide csl, praecepta dhina non posse ab hominibus immutari, si ergo Dons jussil . sedem Romae constitui, de fide esse videtur, non posse transferri alio.

Respondeo: Id non sequi, nam Marcellus el Leo pontifices non definiunt hanc rem Unquam de fide, sed narrant ul historiam. Non sunt aulcm de fide ponlilicum narrationes, sed solum decreta. Deinde quod ipsi ajunl, Domini jussu Petrum transtulisse sedem suam in urbem, polesl dupliciter inlelligi : uno modo , quod Dominus perspicue Peiro ap-parens hoc illi imperaverit, el lunc vere divino praecepto diceretur sedes Pelri Romae esse con-

slilula: alio modo, quod Chrislms quidem id aperte non jussiril, sed dicatur jussisse , quia id Petrus fecit Deo inspirante . quomodo omnia decreta el praecepta Ecclesiae dici possent divina, quae ta-men imitabilia sunl.

Accedit, quod etiamsi constaret. Chrislum impe-rasse Peiro. ul Romae sedern collocare! : non la-men continuo sequeretur, jussisse, ul eam immo-biliter ibi collocaret. Quoniam ergo non constat . quomodo Christus jussiril Peiro, ul Romae sedem collocaret; ideo non csl dc fide, diviqo el immuta-bili praecepto. Romae sedem esse conslilulam:sed tamen, ut diximus, esl probabilissimum,el pie cre-dendum. Neque obstal, quod tempore Anlichristi Roma desolanda, cl cremanda videalur, ul deduci-tur ex cap. Π. Apor. Nam hoc non fiel nisi in fi-ne mundi; ct praeterea lunc etiam summus ponti-fex romanus pontifex dicetur, el eril. licel Romae non babil, sicut accidit tempore Tolilae regis Gothorum, ul supra diximus. Adde.quod Augusti-nus, el alii mulli non voloni, in islo loco Apocalj-psis per urbem cremandam inlelligi Romam . sed multitudinem impiorum, quae csl civitas dia-boli.

CAPUT V.

Dc decretis morum.

Tertia propositio haec esse polesl .Von solum tn *decretis fidet errare non potest summus pon-tifex, sed neque in praeceptis morum. quae (oli Ecclesiae praescribuntur.et quae in rebus neces-sariis ad salutem, vel in iis quae per se bona , vel mala sunl, versantur.*

Dicimus Primum, non posse errare ponlilicem in iis praeceptis *quae loti Ecclesiae praescribun-tur*, quia ul supra diximus, in praeceptis , el judi-ciis particularibus, non csl absurdum ponlilicem errare.

Addimus Secundo, *quae in rebus necessariis ad salutem. vel per se bonis.aul malis versantur*, quin non esl erroneum dicere, ponlilicem m aliis legibus posse, errare nimirum . superfluam legem condendo, vel minus discretam etc.

Ac ul rem lotam exemplis declaremus. Non po-test fieri ul pontifex errcl. praecipiendo aliquod vitium, ul usuram; vel prohibendo virtutem. ul re-stitutionem. quia haec sunl per sc bona, vel mala: nec polesl fleri ul errcl praecipiendo aliquid contra salutem, ul circumcisionem . vel sabbnllmm . vel prohibendo aliquid necessarium ad salutem.ul ba-ptismum, aut cucbarisliainml aulcm jubeat aliquid quod non esl bonum, neque malum ex se . neque conlra salutem, sed tamen esl inutile, vel sub poe-na nimis gravi illud praecipiat: non esl absurdum dic re, posse fleri, quamquam non esl subditorum de hac re judicare, sed simpliciter obedire.

Probalpr jam propositio.el primo.quod non pos-sil pupa errare in praccclis morum ad salutem ne-cessariorum: quia tunc tola Ecclesia graviter lae-deretur, cl errarei iu rebus necessariis, quod esl

contra promissionem Domini Joan. 16. *Cum venerit illa spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* quod intelligitur (ul minimum) de veritate necessaria ad salutem.

Secundo, quia Deus tunc deesset Ecclesiae suae in necessariis, quandoquidem praecepit illi, ut sequatur pontificem, et pontificem permittit errare in necessariis: al certe si Deus nulli rei diceset in necessariis, quanto minus Ecclesiae suae?

Quod autem non possit pontifex errare in moribus per se bonis, vel malis, probatur. Nam tunc Ecclesia non posset vere dici saucia, ut in symbolo apostolorum vocatur: nam sancta dicitur potissimum ob sanciam professionem. ut alibi ostendimus, quia nimirum legem et professionem sanciam profitetur, quae nihil docet falsum, nihil praecipit malum.

Secundo, quia tunc necessario erraret etiam circa fidem. Nam fides catholica docet, omnem virtutem esse bonam omne vilius esse malum: si autem papa erraret praecipiendo vilia, vel prohibendo virtutes, id esset praecipiendo aliquod opus, quod esset revera vitiosum, sed non manifeste vitiosum, vel prohibendo opus virtutis, sed non manifeste opus virtutis teneretur Ecclesia credere vilia esse bona, et virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam pericare. Tenetur enim in rebus dubiis Ecclesia acquiescere iudicio summi pontificis, et facere quod ille praecipit, non facere quod ille prohibet: ac ne forte contra conscientiam agat, leveletur credere bonum esse quod ille praecipit: malum quod illo prohibet.

CAPUT VI.

De pontifice ut eius particularis quaedam persona.

Quarta propositio. *Probabile est, pieque credi potest, summi pontificem, non solum ut pontificem errare non posse, sed etiam ut particularem personam haereticum esse non posse, falsum aliquid contra idem pertinaciter credendo.* Probatur primo quia id videtur requirere suavis dispositio providentiae Dei. Nam pontifex nunc solum non debet, nec potest haeresim praedicare, sed etiam debet veritatem semper docere, et sine dubio id facit, cum Dominus illi iussit confirmare fratres suos, et proplerea addiderit, *Rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* id est, ut saltem non deliciat in throno suo praedicatio verae fidei: et quomodo, quae so, confirmabit fratres in fide, et veram Udem semper praedicabit pontifex huius relictus? Potest quidem Deus ex corde haeretico extorquere verae fidei confessionem, sicut verba posuit quondam in ore asinae Balaam: al violentum, ut etiam secundum morem providentiae Dei suaviter disponentis omnia.

Secundo per balorem ab eventu; nam hactenus nullus fuisse haereticus vel certe de nullo probari potest quod haereticus fuerit; ergo signum est, non posse esse. Hanc vide apud Pignori.

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones ex ratione petita.

Argumenta in contrarium sumuntur, partim ex ratione, partim ex variis pontificum exemplis. Prima ratio. Nulli canones docent, pontificem non posse judicari, nisi inveniatur a fide devius; ergo potest deviare a fide: alioqui frustra essent illi canones. Antecedens patet ex can. si papa dist. 40. ex concilio V. sub Symmacho, ex concilio VIII. generali act. 7. ex Anacletico epist. 3. Eusebio epist. 2. ex Innocentio III. in sortit. 2. de consecrat, pontif.

Respondet primo: Istos omnes canones loqui de errore pontificis personali, non iudiciali. Nam pontifex si possit esse haereticus, solum erit negando aliquam veritatem antea definitam: non nunc potest esse haereticus, dum ipse aliquid novi definit; hunc enim modo sentit contra aliquid definitum ab Ecclesia. Canones autem citati loquuntur expresse de haeresi; igitur non loquuntur de errore iudiciali, sed personali pontificis. Secundo dico: canones illos non velle dicere, pontificem etiam ut privatam personam posse errare, sed tantum non posse pontificem judicari: quia lamen non est omnino certum, an possit necne esse haereticus pontifex; ideo ad maiorem cautelam, addunt conditionem, nisi fiat haereticus.

Secunda ratio. Si solus pontifex potest infallibiliter definire dogmata fidei; ergo frustra fiunt concilia. vel certe non sunt necessaria.

Respondet: Id non sequi. Nam etsi in pontifice sit infallibilitas: lamen non debet ipse contemnere media humana et ordinaria, quibus deveniri potest ad veram rei cognitionem, de qua agitur: medium autem ordinarium est concilium majus aut minus, pro magnitudine, vel parvitate rei de qua agitur; id quod patet primo exemplo apostolorum. Nam certe tam Petrus, quam Paulus poterant etiam soli quamlibet controversiam infallibiliter definire; et tamen concilium convocaverunt Act. 13,

Deinde, definitiones de fide pendent praecipue ex traditione apostolica, et consensu Ecclesiarum; ut autem cognoscatur etiam aliqua quaestione, quae sit totius Ecclesiae sententia, et quam traditionem servant Ecclesiae Christi: non est alia melior ratio, quam si in unum conveniant episcopi ex omnibus provinciis, et quisque referat Ecclesiae suae consuetudinem.

Praeterea: Utilissima sunt, et saepe necessaria concilia, ut lamen revera imponatur controversiis, et decreta de fide non solum liant, sed etiam servantur, quando enim fit generale concilium omnes episcopi subscribunt, et profitentur se amplecti illud decretum, et sic deinceps in suis Ecclesiis praedicatos: quando autem non fit generale concilium. non est tam facile, reducere ad primum decretum de fide facium: siquidem nonnulli ignorantiam decreti praetexunt, alii conqueruntur se non fuisse vocatos, alii etiam aperte dicunt, pontificem potuisse errare. Sed de hac re alio loco dicendum est. Vide lib. I. de Cone. cap. 10. et II.

Tertia ratio. Si infallibile esset pontificis de fide iudicium, essent haeretici, vel saltem pernicioso errore tenerentur et graviter peccarent, qui pertinaciter contra definitionem pontificis aliquid assererent; al hoc est falsum, nam Cyprianus pertinaciter restitit Stephano pontifici definienti haereticos non rebaptizandos, ut patet ex epistola ejusdem Cypriani ad Pompejum, et tamen non solum non fuit haeticus, sed neque mortaliter peccavit. Nam mortalia peccata non delentur, nisi per poenitentiam, etiam si quis proinde moriatur: etiam lamen Ecclesia Cyprianum ut sanctum colit, qui non videtur unquam resipuisse ab illo suo errore. Et confirmatur ex Augustino, qui lib. 1. de baptis. cap. 18. et alibi, dicit, Ecclesias nutasse de illa quaestione, et potuisse Cyprianum, et alios salva charitate dissentire inter se, donec modo accessit generalis concilii definitio: ergo non putavit Augustinus indubitatum esse romani pontificis iudicium.

Respondeo ad exemplum Cypriani: Cyprianum quidem non fuisse haeticum: tum quia nec modo censentur manifeste haeretici, qui dicunt pontificem posse errare: tum etiam, quia sine dubio Cyprianus papa non definivit lamen de fide, haereticos non rebaptizandos, licet iussit non rebaptizari. ut patet ex eo, quod non excommunicavit Cyprianum, et alios contrarium sentientes; sicut etiam e contrario Cyprianus in concilio 80. episcoporum definivit haereticos rebaptizandos: Lamen noluit hoc haberi tanquam de fide, diserte protestans, non propterea velle se separare ab iis, qui contrarium sentiebant.

Neque his repugnat, quod, ut scribunt Eusebius lib. 7. hist. cap. 4. et Augustinus hb. de unico baptismo cap. 14. Stephaniis papa non solum imperavit. ne rebaptizarentur ab haeticis baptizati. sed etiam consult excommunicandos qui non obedirent. Nam etsi consult excommunicandos, qui non obedirent: lamen nihil illud fuit aliud, quam comminatio: constat enim ex Vincenlio Lyrincensi in lib. de profan. voc. novital. et ex Augustino loc. cit. semper conjunctos fuisse Stephanum et Cyprianum.

Et per hoc; respondetur etiam ad confirmationem. Fuit enim post pontificis definitionem adhuc liberum aliorum sentire, ut Augustinus dicit; quia pontifex noluit rem ipsam de fide facere sine generali concilio: sed solum voluit inierim sorvori antiquam consuetudinem. An autem peccaverit Cyprianus mortaliter non obediendo pontifici, non est omnino certum. Nam ex una parte non videtur mortaliter peccasse, quia non peccavit nisi ex ignorantia: putavit enim, pontificem perniciose errare, et stante illa opinione, tenebatur ei non obedire, quia non debebat contra Conscientiam agere. Ignorantia autem Cypriani non videtur fuisse crassa, neque affectata, sed probabilis, et proinde excusans a mortali peccato: ipse enim sciebat, pontificem non definivisse tanquam de fide, et simul videbat. Si cum senlire concilium 80. episcoporum. Quocirca b. Augustinus lib. 1. con. Donal, cap. 18. clare docet, Cyprianum venialiter solum peccasse, et salva charitate: et ideo facile martyrii facile purgatum: et cap. 19. dicit, hoc, ejus peccatum fuisse quasi

naevum in candore sanctae animae quem ubera charitalis contegebant.

Ex altera lamen parte videtur mortaliiter peccasse, cum praecepto expresso apostolico non paruerit. et sine modo pontificem recte sentientem vexaverit. Nam etsi Stephaniis non definivit rem illam tanquam de fide: lamen serio praecepit, ut non rebaptizarentur haeretici, ut Cyprianus ipse fatetur in epist. ad Pomp, cui mandato parere, debuit Cyprianus. et subicere iudicium suum iudicio superioris sui. et saltem debuit non proferre verba contumeliosa. qualia protulit contra Stephanum papam in epist. ad Pomp, ubi vocat eum superbum, imperitum, caecae ac pravae mentis etc. Itaque b. Augustinus in epist. 48. ad Vincentium, ad id conatur Cyprianum defendere, asserens, vel non esse ipsius ista scripta, ubi haec inveniuntur, vel eum postea poenituisse erroris, et mutasse sententiam ante mortem, licet retractatio non inveniatur.

Quarta ratio. Concilium africanum in epist. ad Coelestinum papam asseruit, minus posse errare concilium provinciale in iudicio, quam romanum pontificem: Nisi forte, inquit, *quisquam est. qui credat. unicuique posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam. ei innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare*: al certum est concilia provincialia posse errare: igitur nullo magis papa errare potest.

Respondeo: Concilio loqui, non de iudicio fidei, sed iudicio facti, id est. de causis episcoporum et presbyterorum, qui de aliquo crimine accusantur. In huiusmodi autem causis fatemur, non habere pontificem assensum Spiritus-sancti. per quem non possit errare. Adde, quod non necessario tenemur credere quidquid in ea epistola episcopi illi dicant: praesertim, cum salis appareat, eos commotos sceleribus Apicariis, qui ad romanum pontificem confugerat, modum in verbis nonnihil excessisse. Neque obstat, quod concilium africanum sit confirmatum a Leone I. dist. 20. can. de libellis: nam confirmata sunt decreta concilii, non ntem epistolae.

IIlma ratio est Nili in suo libello de primatu, qui hoc modo ratiocinatur. Potest romanus pontifex incidere in alia vicia, ut avaritiae, superbiae etc. igitur et in vilius haeresis. Nam 1. Tim. I. Paulus dicit, quosdam circa fidem naufragium fecisse, quia unica bonam conscientiam amiserant. Item potest papa male vivendo, factis negare Deum, juxta illud Til. I. *Confitentur, se nosse Deum, factis autem negant*, igitur potest etiam verbo negare, nam facilius esse videtur verbo negare, quam facto.

Respondeo ad primum argumentum: Inde recte colligi, posse papam ex natura sua incidere in haereticum. non tamen posita singulari Dei assistentia, quam Christus oratione sua illi impetravit: oravit autem Christus, ne deficeret fides ejus, non autem ne incideret in alia vicia.

Ad secundum dico: Apostolum eo loco non intelligere quaelibet mala opera. sed opera, quae procedunt ab infidelitate cordis: loquitur enim de Judaeis non sincere conversis ad fidem, qui. etsi profiterentur se nosse Deum, tamen factis negabant, quia prohibendo certus cibos, ut munda sua

immundos, testabantur so non vere nossc Creatorem omnium rerum: porro talia opera papa nec facit, ncc facere potest. Si vero per facia inle'h-ganlur quaelibet peccala; falsum est, facilius esse Deum negare verbo, quam facto: nam qui negat verbo. negat simpliciter et expresse: qui negat ficto, negat implicito el quodam modo non simpliciter.

CAPUT VIII.

De *erroribus qui falso atLscribunlur romanis pontificibus. Peiro. Lino. Anaclelo. Thclesphoro, Victori, Zephyrino. Urbano, Ponliano, Cornelio ct Jlarcellino, qui non solum pontifices, sed etiam martyres fuerunt.*

19

Veniamus nunc ad singulos pontifices, quod adversam nostri errasse contendunt. Primus, Petrus est romanorum pontificum, quem non semel, sed bis circa fidem errasse scribit Nilus in suo libro de prini, rom. ponlif. atque hoc argumento potissimum se demonstrasse putat, romaunos pontifice. in fide errare posse. Nullus enim pontificum romanorum majora privilegia a Deo accepit, quam Peirus: porro Petrum bis errasse, cx divinis literis manifestum est; mini et Christum negavit Malin.26. el gentiles coegit judaizare Galal. 2. jlugdeburgenses Cenlur. 2. hb. 2. cap. 10. col. 5.58. 55!) cl 560. praeter hos duos errores, addunl etiam alios tredecim lapsus b. Pelri. de quibus nos supra scripsimus lib. I. cap. 28.

Respondemus: S. Petrum, cum Christum negavit, nondum pontificem summum esse coepisse: constat enim traditum ci fuisse a Christo Ecclesiam binum principatum Joan. ult. cum ei Dominus post resurrectionem suam dixit: .Simon *Joannis pasce oves meas*: itaque negatio illa Pelri numeranda non esi inter ernila pontificum romanorum. Addo praelerea. Christum a Peiro negatum fuisse ore, non corde; proinde perdidisse Petrum confessionem fidei, non ipsam fidem, ul supra ostendimus cap. 3.

Quod aulcm aliquando s. Petrus coëgeril gentes judaizare, non fuit error praedicationis, sed conversationis, ul Tertullianus. monel in lib. de praescript, adv. haeret. Non enim s. Peirus dtcrelo aliquo sancivil esse judaizandum, sed contrarium polius docuit Actor. 15. quia tamen aliquando Antiochiae, ne ollenderel Judaeos nuper conversos ad fidem, segregavit se a convivio gentilium: exemplo suo coi-gii quodammodo cliam Barnabam judaizare. Nos vejo non negamus, posse pbnlifices exemplo suo praebeere occasionem errandi, sed illud m gannis, pbsse eos cx cathedra errorem aliquem sequendum loti Ecclesiae praescribere. Neque, vero exempla pontificum aequo perniciosa Ecclesiae sunt, ac «loclnua: cum Dominus nos instruxerit. dicens-. Quae *dicunt, facile: quae, faciunt, facere nolite* M.ilfij. 23. Vide quae supra diximus cap. 28. hb. I.

Secundus Linus, quis.Petrum proxime sequulus

csl in sede pontificia, rirlclur a Magdeburgensihus Cenlur. I. hb. 2, cap. 10. colum. 627. quod ju\$. serii, ne foeminae in Ecclesiam ingrederentur capite linteis non cooperio; sic enim loquuntur: *Instituit, ne qua mulier (dignum equidem episcopali cura) nisi capite linteis operto templum ingrederetur. Sed* quid si Linus addidisset, ul id lierel propler angelos? sine dubio superstitionem CS'C damassent. Al non meminerant, credo. Ceuturalores, apostolum Paulum non judicasse indignum sua cura, praecipere I.Corinth.11. ul foeminae velato capite essent propler angelos, quod cxponil Ambrosius in Ecclesia praecipue esse servandum ob reverentiam saccrddlum, qui angeli in Scripturis appellantur.

Tertio Atiacleloni reprehendunt Mngdeburgenscs in eadem Cent. lib. 2. cap.20.colum.628.quod memoriam s._Pclri construxerit, el ormncril. scilicet, b. Pelius lain male meritus de Ecclesia fueral, ul dignus esset, cujus memoria penitus interiret. Sed si b. Anacletus reprehendendus est, quod qualecumque monumentum s.Pelri Ossibus constituent: quantum, quaeso, peccatum fuit magni Constantini. qui l.im sumptuosa basilica, hdtpic donariis nitreis cl argenteis memoriam s. Pelri exornavit? Sed alilefde his rebus judicarunt semper omnes homines pii, quam nunc judicent adversarii. Certe Cajus scriptor nobilissimus, cl aposlolicis temporibus vicinus, ul Eusebius referi lib. 2. hist. cap. 25. cx versione Bullini, sepulchra Petri cl Pauli Irophaea apostolorum appellat, quibus romana Ecclesia quasi columnis firmissimis communitur.

Joannes Chrysoslomus hom.ult.in episl.ad Ilum, summo se teneri desidi rio allirmal Hornam veniendi. ul sepulchris Pelri cl Pauli advolvi posset. Et audi. quaeso, quanto cum honore dc urbe Roma, el apusiolorum corporibus, ac sepulchris loquitur: *Quemadmodum, inquil, corpus magnum cl validum, duos habet oculos illustres (Roma)* «anctorum. *videlicet illcrum corpora.Non ita coelum splendescit, quando radios suos sol ex sese demittit, quemadmodum Rbinanorum civitas duas illas lampades ubique terrarum effundens.* El infra: *Qualibus coronis duabus ornatur urbs ista? qualibus catenis aureis cincta csl? quales habet fontes? proplerca celebro hanc urbem, non propter copiam auri.non propter columnas.non propter aliam phantasiam sed propter columnas illas Ecclesiae. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli? affigi sepulchro? videre pulverem corporis illius?* El infra: *Hoc corpus urbem hanc munit, quod quavis turri, innumerisque moenibus, ac rallis tutius csl, el cum isto corpus etiam Petri. Nam et viventem honoravit: Ascendi, inquil, videre Petrum.* Theodorctus quoque in epislol. ad Leonem,cum ab aliis robus nullis Romam laudat, tum praecipue ab apostolorum sepulchris. quae (nl ipse loquitur) fidelium animas illuminant. Omillo mulla, quae addi possent testimonia: nam dc reliquiis sanctorum propria disputatio suo loco instituenda est.

Quarto Tclesphorum, qui nonus fuit a b. Pc-tro, cl glorioso martyrio consummatus csl.lcsle Ironaeo lib. 3. cap. 3. accusant Jiagdcburgenscs Cenlur. 2.

cap. 10. col. 212. his verbis : *Clericis . inqimnil, primum mandat , ut septem ante pascha hebdomadibus a carne jejurent, cum contra scriptum stl;Nemo vos judicet in cibo et potu. Deinde missas cumulat.cl ritum carum auget,atque ad tempus alligat. cum neque propter numerum.neque caeremonias , neque tempus , coena Domini sil instituta. Clericorum item dignitatem. et sancti talem nimium effert supra plebejam , quasi non sit scriptum : Omnes vos unum estis in C/inslo Jesu. Da nec argui vult a populo sacerdotes.nec accusari : cumque legem firmissimum vocat sui ordinis murum, constitutum a se et Patribus contra pcrsequulor.es.*

Haec videlicet sunt errata Telcisphori; quae quidem ideo judicantur errata a Conlurialoribus, quia discrepant a regula Lulhcrici, sed si juste ju. liramus, nonne potius dicendum csl. dogmata Lulhcrici. qui non patitur delet tum ciborum . nec missas . ncc ordinem sacerdotum supra plebem . esse erronea cl falsa, quia discrepant a regula Telcsphon? nam cum Tclesphorns sanctus martyr luerit, el apostolorum temporibus adeo propinquus, ut cum Petro, Paulo ct Joanne loqui potuerit : nonne credibilis est, melius ab ipso cognosci potuisse Christi doctrinam. quam a Lulliero, qui nec martyr fuit, cl annis plusquam mille quadringentis ab aposolicis temporibus abfuit ? praesertim cum ratiunculae illae Magdeburgensium sint pueriles, el milles solutae..

Nam quod adfeninl cx Paulo: Aemo vos *judicet in cibo el potu* non pugnat contra abstinentiam a carne quae assumitur, vel indicitur ad tempus ad edomandam corporis pelulanliaimsed contra judaicam abstinentiam, qui certis cibis nunquam utebantur.eo quod secundum legem veterem immundi erant. Sic enim ibidem, ad Coloss. 2. Paulus ait : *.Temo vos judicet in cibo aut potu, aut in parte diei fesli. aut neomeniae.aut sabbathorum.quae sunt umbra futurorum.*

Quod addunt, cocnam Domini non esse institutam propter numerum,-nue propter ritus . nec propter tempus, non negamus. Sed quid inde efficitur? Ndm propterca erravit Tclesphorns. qui in natali Domini vohiil 1er missas celebrari : ct addidit aliquos ritus, ei tempus statuit, (pio missae celebrandae sunt? Nam etsi non est coena Domini propter munerum, ritus et l- iimus Instituta: debuit tamen propter ipsam cocnam Domini recte celebrandam numerus, ritus el tempus determinari , nisi forte tuitum sacramentum minus deceat ordo,quam confusio.

Quod denique adducunt ex apostolo: *Omnes vos unum estis in Christo Jesu.* ad Gal. 3. nihil minus probat, quam non esse sacerdotes Inicis digniores: nam quomodo simus omnes unum m Christo, ex plicat Paulus Horn. 12. ct l. Corinth. 12. ubi dicit, nos esse unum corpus. ubi sunt varia membra , . oculi , maims , pedes uha aliis nobiliora el digniora.

Quinto Victor papa XV. a Petro , aspersus olimi fuit ab haeticis quibusdam infamia , quasi Christum parum hominem esse docuisset, ul referi Euseb. lib. 5. hisl. cap. 28. Sed falsam fuisse illumi

calumniam. Eusebius ibidem demonstrat ex eo, quod constat, principem illius haerescos nomine Thendolum a Victore cxcoinmunicatum fuisse.

Sexto Zephyrinus Victoris succi-sor.vid' lur haeresim Montani approbasse. Scribit eniin Tertullianus in lib. coni. Prax. romanum pormllcem agnoscentem propljetias Montani.cl ex ea agnitione pacem Ecclesiis Asiae el Phrygiae'mferenlem. a Praxeae fuisse persuasum, litcras pacis revocare, quas jam emiserat: constat aulcm ex historiis , eo tempore Zephynnum fuisse Horn m pontificem. Quare Rhenanus in Annnl. ad Terlullian. ponit hoc loco in margine , f-pisropus romanus Monlanizal. Neque dici potest, eo tempore nondum fuisse damnatam ab Ecclesia haeresim Montani: nam . ul ibidem Tertullianus dicit. Praxeas persuasit pontifici revocare litcras pacis . en praecipua ratione . quia praedecessores ejus haeresim illam antea damnavissent.

Despondeo: Non esse omnino fidem habendam Tertulliano in hac parte, quandoquidem ipse Monlamsta erat. Sicul enim paulo ante Artemon falso jactaverat, Aiclorm romanum pontificem serum sentire, ut ex Eusebio ostendimu>: il.» nunc Tertullianus Monlanista romanum pontificem in Montani sententiam trahe c conatur. Alioqui cur ncc Eusebius, ncc ullus alms notavit hunc errorem in pontifice romano ?

Quia tamen mendacia super aliquid verum ul pluimum fundari solent,credibile csl Zephyrmm pontificem n Monlanisliis persuasum foi-se, doctrinam Montani non esse. diversam a doctrina rorn i-nae Ecclesiae: et ideo cmndem poirt licem voluisse eis pacem reddere, quam abstulerant ipsius praedecessores: non qmdem quod approbaret errorem, quem sui majores improbaverant. sed quod arbitraretur. falso de libis erroribus fuisse accusatos M inLimslas Hoc aulcm non est errare circa lidcm, nec monlanizarc, ul mentitur Rhenanus, sed errare circa personam, id quod nullis alus senetis viris accidit. Scribit mini Rullinus lib. 10. lusi. cap. 11. Arium, ul Constantino imperatori persuaderet se rs-e catholicum, tanto artificio scripsisse fidem su m. uta catholicis putaretur catholica, et a suis tamen agnosceretur qualis eial. El Leo ep. 86. ad Nicclam iiqnilejen. monet episcopum illum. ut Pel. gianos ad Ecclesiam redeuntes apertissimis verbis jubeat haeresim abjurare , propterca quod soleant plerumque Ecclesiam decipere ita composita cmfessiotio fidei suae, ut catholici videantur, cum non sint. Tale aliquid videtur Zephyrino etiam pontifici accidisse.

Septimo Urbanum a Petro XVIII. Ccnluriatores his verbis reprehendunti/nsiilwi/ *confirmationem post baptismum: sed blaspheme dicil.per manus impositionem episcoporum accipi Spirilumsanclum ct plene Christianos fieri.* Cent. 3. cap. JO. col. 277. cujus ejusdem erroris reprehendunt etiam Cornelium coi. 282.

At inprimis mentiuntur,ob Urbano institutam esse confirmationem. Nam exstat usus ipsius Aci. 8. el III. ubi super baptizalos apostoli manus imponl. ul accipiant Spiritum saucium. El praeterea Tertullianus, qui antiquior Urbano el Cornelio fuit,

mernimī confirmationis pluribus in locis; in lib. de resurr. car.· *Caro*, inquit, *abluitur, ut anima emaculctur. caro ungitur, ul anima consecratur.* Et in lib. de praescripl. loqueiis de diabolo, qui imitatur baptismum el confirmationem nostram: *Tingit.* inquit, *et ipse quosdam utique credentes, et fideles suos. signat illic in frontibus milites suos.* Ei in lib. de bapl. *Exinde*, inquit, *egressi de lavacro perungimur benedicta unctione.* El paulo infra: *Deinde munus imponitur, per benedictionem advocans et invitans Spirillum sanctum.* Vidcsnc apud Tertullianum, unctionem, signum in fronte, manus impositionem, adventum Spirilus sancti? Quid igilur Urbanus Instituire potuit? Constat aulem, Tertullianum antiquiorem Urbano fuisse: nam Tertullianus vixit lempore Severi, el lilii ejus Antonini, ul cx Hieronymo docent Magdcburgenses in eadem Cent. 3. cap. 10. col. 277. Quid, quod fidem Centuriatores loc. cil. numerant inter naevos Tertulliani, quod post baptismum agnoverit untlionem. cl signum erucis necessaria? Quomodo igilur ista cohaerent, ul ab l rbano dicant esse institutum, quod ipsi ante posuerant inter naevos Tertulliani Urbano antiquioris?

Deinde, quod addunt Centuriatores, blaspliēmnrn esse quod ait Urbanus, accipi Spirillum sanctum, el plene Christianos homines fleri per impositionem manus episcoporum: non eget refutatione, cum ipsi nullam adduxerint probationem: praesertim cum illud idem dicat cliam Cornelius, ul ipsi fatentur. cl etiam Cyprianus bb. I. episl. 12. Cyrillus Catecli. 3. myslagog. Augustinus in cpisl. Joan, trad; 6. cl alti Patres non raro.

Octavus csl P< nlianus Urbafii successor. quern arguunt M.igdeburgenscs Cent. 3. cap. 10. col. 278. quod scripserit, sacerdote., proprio ore corpus Domini conticete, cl populis tradere, ac per sacerdotes Deum aliorum hostias acceptare, atque eorum peccata donare, et sibi cos reconciliare. Quam sententium blasphemain vocant Centuriatores. sed nihil adierunt, unde probent esse blasphemem. Quare moleste ferre non ō bent, si nos tnarlyn sanctiss mo. el de apostolorum successoribus instituto magis credamus, quam Luthero; praesertim cum illud idem in omnium veterum Patrum scriptis passim legamus.

Andi enim Hieronymum in episl. ad Heliod. *Ib-sil.* inquit, *ul dc his quidquam sinistrum loquar, qui apostoli: > gradue succedentes Christi, corpus sacro ore conficiunt per quos et nos Christiani sumus qui clave., regni coelorum habentes quodammodo ante iudicri diem iudicant.*

Audi Augustinum m episl. 122. ad Viclor. iibi dc foeminis y. plivis inter barbaros. *Ora.* inquit. *Deum pro eis. < t roga, ut etiam ipsas doccul talia dicere. qualia s. Azarins inter caetera in oratione, et confessione sua fudit ad Deum. Sic enim sunl illae in terra caplivllalm .-nae, quomodo erant illi in O Erra ubi nec sacrificare more suo poterant domino. Su ut ner istae possunt vel ferre oblationem ad altor» Dei. vel invenire ibi sacerdotem, per quem offerant Dco.*

Audi Chrysostomum m 3. hb. de sacerd. *Corporis*, inquit, lepram purgare, seu verius dicam,

non quidem purgare. sed purgatam ostendere, Judaeorum sacerdotibus solis licebat, at ve.ro nostris sacerdotibus non corporis lepram, sed animae sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Illoc ille. Quod igilur Puntianus ait, per .sacerdotes corpus Domini confici, aliorum hostias a Deo recipi, peccata hominum dimitti, dixerunt cliam probatissimi auctores, Hieronymus, Augustinus, Chrysoslomus, necnon caeleri omnes, quos dc industria praetermisi.

Nonus est Cornelius, quem Magdcburgenses Centur. 3. cap. C. coi. 145. cl cap. 7. col. 165. affirmant, docuisse. in calice Domini solum aquam esse offerendum: qui est exploratus error contra evangelium. Scd haec impudenlissima calumnia est: Soliim cnim lme probant ex eo, quod Cyprianus lib. 2. episl. 3. ad Cornel, multa disputai contra htfuc rrorcm: al Cyprianus non dicil. hunc errorem esse illius, ad quem scribit, sed quorundam aliorum. Deinde, epistola illa non ad Cornelium, scd ad Caecilium quondam africanum episcopum scribitur. ul omnia exemplaria testantur. Scd Magdeburgenscs lunc forte largius biberant. cl scintillantibus ac tementibus Oculis. unmn legerunt pro alio. Adde, quod Alexander papa Cornelii praedecessor decretum jam ante ediderat, ne in calice Domini quidquam aliud, quam vinum nqua mixtum offerretur.

Denique, si cx hac epistola alios reprehendunt; cur non seipsos etiam reprehendunt Centuriatores? Siquidem Cyprianus in hac epistola saepius eucharistiam vorat sacrificium, et ncc solum aquam, nec solum vmmn. scd vinum aqua temperatum offerendum esse docet: Lutheran! aulem, el Eucharistiam Sacrificium esse obstinatissime negant, el in calice Solum vinum sine aqua consecrandum putant.

Decimus est MrcCllinus, qui idolis sacrificie ivit, ut constat cx ponlif. Damas, cx cone, sinuess. et cx episl. Nicolai 1. ad Micbticl. Al Marcccliinus nec docuit aliquid conlra fidem, nec fuit haerellcu. .vel infidelis, nisi actu externo ob melum mortis. I lium aulem propter actum illum externum exciderit a pontificatu, an non. parum refert: quandoquidem se ipse pontificatu mox abdicavit. cl paulo post martyrio coronatus es|. Crediderim lamen, non excidisse eum ipso facto a pontificatu, quia salis constabat omnibus, cum solo metu idolis sacrificasse. Adde quod s. Augustinus lib. ile unico baptismo conlra Pelilianum c. 16. Marcellinum innocentem esse dicil. et nullus veterum historicorum meminit hujus lapsus.

CAPUT IX.

De iis. quae Liberto et Felici 11. objiuntur.

Undecimus pontifex, qui erroris arguitur, est Liberius: quamvis cnim Magdcburgenses Ccnlur. 4. cap, 10. col 1284. non amicant quidquam de Liborio definire: lumen Tilm. mnus ileshusius lib. I. do Eccles. cap.!). audacter affirmat, cum Ariana hneresi infectum fuisse. Et sane testes hebet suae sententiae gravissimos auctores: Alhannsium in episl. ad solii, vil. agent. Hieronymum in Cliron. cl m Ca-

tal. script, in Forlunaliano, el Damasum in vila Liberii.

Respondeo: Dc Liberio duo esse certa : unom ver»» dubium. Primo, cerium csl, euni al» inilio pontificatui usque ad exilium, quod pro fide caiholica pertulit, acerrimum ddfеusorem fuisse catholicae religionis. Id il.i esse testantur omnes scriplores, qui (lo illis temporibus loquuntur, ul Ammianus Marcellinus lib; 15. hist. suae. Athanasius in ulraq; Apol. Iluflintis lib. l<. hist. cap. 22. Sulpilius lib. 2. sac. hist. Socrates lib. 2. hist. Eccles, cap. 29. Sozomenus lih. 4. cap. 10. Theodorelus lib. 2. cap. 16. el 17. .Nicephorus lib. O. cup. 35. 36. 01 37

Secundo cerium est. Uberium po>l reditum ab exilio fuisse etiam vere orthodoxum el pium. Nam, ul scribil Socrates lib. 4. cap. II. postquam relie-rai ab exilio. Liberius noluit recipere ad Ecclesiam MaecdonianoS, nisi aperle haeresim detestaremur. Praeterea etiam post mortem semper sanctus est habitus, ut planum est ex verbis Ambrosii lib. 3. de virg. iu prine, ubi sic ait: Tempus esi, inquit, «*oror, sancta beatae memoriae Liberii praecepta resolvere, ut quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior.* liem ex verbis Epiphanii haeres. 75. *Eustathius*, inquit, *ad Liberium beatum Romae episcopum una cum multis episcopis lcgatum agebat.* Basilius quoque episl. 74. ad episc. occiden. Qimedam, inquit, ei *proposita sunl a beatissimo Liberio.*

Denique Sirieius, qui tertius a Liberio, in episl. nd llymeric. Liberium appellat venerandae memoriae praedecessorem suum. Quomodo, quaeso, Patres isti Liberium jam defunctum beatissimum vocarent, si in hacrcsi mortuus esset? tuum ergo remanet dubium, an videlicet medio lempore. idesl, in ipso rcdllu ab exilio aliquid egerit conlra fidem. El quidem Sulpilius, Socrates, Sozomenus el Niccphorus locis notatis indicant, Liberium semper cumdcu fuisse, ncc unquam de fidei constantia aliquid remisisse. Athanasius vero cl Hieronymus loc. cil. aperte dicunt, cum taedio exillii inflexum tandem fuisse ad subscriptionem haereseos. Quibus addi polesl Hilarius, qui in Hb. advers. Constant. ita loquitur: *Vertisti deinde usque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc episcopum, el o te miserum qui nescio an virum maiore impietate relegareris, qqain remiseris.* Huillions amem lib. 10. cap. 27. hist, affirmat. sc non potuisse ccrlo cognoscere, au Uberius subscripsisset.

Ex quibus sententiis secunda verior nobis esse videtur. Nam Athanasius. Hilarius ct Hieronymus auctores sunl, lum onliqumigs. tum ellam graviores caeleris, cl r< m non ul dubiam, sed ul cerlom el exploratum narr. nl. PniOl» ren legi ipso epistolas Liberii manu deripias ex Vaticana bibliotheca, quae parlim ad imperatorem. parlim ad episcopos orientales scriptae erant, in quibus salis aperle significabat, se Inudem imperatoris voluntati acquiescere. voluisse. Ad haec, nisi fateamur, Libe'riiim aliquo tempore, defecisse n constantia in fido tuenda; cogimur. Felicem II. qui Liberio vivente ponliticalum gessit, a numero pontificum excludere; cum lamen liunc ipsum Felicem ut papam et

martyrem Ecclesia catholica veneretur. Denique Sozomenus lib. 4. hist. cap. 14. et Nicephorus lib. 9. cap, 37. obscurius quidem, tamen submdicanl, Liberium in concilio sirmiensi convenisse cum Valente el t'rsacio arianis, cl ea pace facta, .sedem suam recepissee, adjutum etiam literis ejusdem concilii. Scd quamivis haec ila se habeant: non tamen Uberius aul haeresim docuit, aul haerclicus fuit, sed solum peccavit actu externo, quemadmodum s. Marcellinus, cl. ni fallor, minus peccavit, quam s. Marcellinus.

Quod haereticus vere non fuerit, docet s. Athanasius loc. cil. ubi dicil Uberium invitum el coactum vi tormenlornm fecisse quoti fecit, nec esse censendam ejus sententiam, quon minae et terrores extorserant, sed emi quain protulit, cum liberos haberet affectus: quod autem non docuerit haeresim. facile probari polesl. Nam, ul colligitur ex Alhanasii verbis, ct ex epistolis ipsius Liberii. duo mala Uberius commisti: unum, quod subscripsit in damnationem Alhanasii: alterum, qnod cum haereticis communie, vit; m neutro aulem fidem expresse violavit. Nam elsi haeretici persequebantur Alhanasiiim caussa fidei: tamen non caussam fidei, sed crimina circa mores praetexebant, el Liberius consensit in damnationem Alhanasii, propter crimina illi objecta, non propter fidem. Pari ratione cum haereticis communicavit, qum catholicos se fingeant: num in epistolis suis Liberius ail, so communicasse cum episcopis orientalibus, quia invenit eorum fidem congruere cum catholica, et alienam esse ab ariana perfidia.

Praeterea Sozomenus hb. 4. cap. 14. el Nicephoros lib. 9. cap. 37. dicunt, in ea pace, quam ferit Liberius cum episcopis arianis. nihil aliud postulatum fuisse a Liberio, quam ul subscriberet sirmiensi confessioni editae conlra Pholtnum, et confessioni anliothenae editae in Enceniis: quae confessiones etsi non habent vocabulum ôpotaeç; lumen catholicae sunl. el eàs exponit Hilarius in lib. de synod, tanquam catholicas.

Accedit. quod, ul referunt Sozomenus ct Nicephoriis loc. not. Uberius non modo non subscripsit Confessioni Arianne, sed etiam confessionem edidit antequam Syrmio discederet, in qua aperle excommunicabat eos. qui l ilium Patri similem in substantia, ct In aliis rebus omnibus esse negabant: id qu<»d ca ile caussa fecit, quia Ariani falsum rumorem sparserant Liberium docc e coepisse, Filium non esse Putri consubstantialem.

Dicet aliquis: si ita est: quomodo ergo Hieronymus in Chron. cl tn Calai, script, in Forlunaliano dicit: Liberium ad subscriptionem haereseos inflexum tandem hiissi? Respondeo: Uberium etsi non expresse, lamen interpretative in haeresim consensisse: nam Alhanasiiim damnari permisit, quem sciebat caussa fidei pcrsequulioncm pati, el cum Valente el Ersacio communicavit, quos non ignorabat haereticos esse, etiamsi illi uliud sc esse simularent. Hoc igilur est, quod Hieronymus significare voluit.

Duodecimus, qui erroris in fide ab haereticis accusatur, csl Felix 11. quem Arianum fuisse contendit Tihuannus Heshusius Hb. I. de Ecclcs. cap.

9. idque probat ex testimonio s. Hieronymi, qui iu-
(. >1.4. Script, in Aeacio sic ait: *Aeacius*, inquit,
quem, quia luscus erat. μονόφθαλμο·/ *nuncu-*
pabant. Caesariensis Ecclesiae in Palaestina opi-
opus. Et infra: *In tantum autem sub Constantio*
imperatore claruit, ut in Liberii locum Hornae
Felicem arianum episcopum constitueret. Sed
respondemus: Felicem nunquam arinnmn fuisse,
tamebi cum Arianis aliquando communicaverit, co-
videlicet tempore, quo verus papa non eral, postea
vero quam verus papa osse coepit, non modo Aria-
num non fuisse, sed eliam Arianos publice dete-
statum, cl ob Ariimorum perscquulionem coronam
martyrii a Domino percepisse.

Explicanda igitur csl, quam brevissime fleri po-
terii, historia pontificatus Liberii et Felicis, ex qua
mirabilis Dei providentia in aposolica sede con-
servanda apparebit. Liberio in exilium ob fidem
catholicam deportato, romanus clerus iuravit, nul-
lum se alium, vivo Liberio, in pontificem admissu-
rum. Id testatur Hieronymus in Chron. tametsi
verba transposita sunt. Illa enim verba (luo *in*
exilium truso, omnes clericijuraverunt etc. quae
ponuntur anno .351. poni debent post illa verba
Liberius episcopus Homanorum, in exilium mit-
titur, quae ponuntur anno 3(>1.

Deinde opera Atianorum, ac praesertim Aeacii
Caesariensis episcopi. Felix diaconus romanus
episcopus creatur in locum Liberii. qui propter
lioc beneficium libere cum eis communicabat, licet
ipsi Arianus non esset. Sic enim scribit Rufinus
lib. 10. histor. cap. 22. *In ejus (Liberii) locum*
Felix diaconus suus ab haereticis subrogatur,
et non tam sectae diversitate, quam communionis
et ordinationis convenientia maculatur. Et Theo-
dorelus lib. 2. hist. cap. 17. *Successum*, inquit,
est Liberio a /ideli quodam illius diacono, no-
mine Felice, qui tametsi /idem inconcilio nicae-
no expositam ipse servavit integram: tamen eum
illis, qui eandem labefactare studebant, libere
communicavit. Ac propterea nemo ex Hornae ha-
bitatoribu» in Ecclesiam, dum illi intus eral,
ingredi voluit.

Idem quoque scribit Sozomenus lib. 1. liis. l. cnp.
10. nec ab his dissentit Hieronymus i i Calai. Script,
io Aeacio; nam vox illa *Arianum* addita ad nomen
Felicis, videtur irrepsisse aliunde. Siquidem codi-
ces antiqui manuscripti illam non habent, ut nota-
vit Marianus Victorius in hunc locum: nec transla-
tio Sophronii in graecum illam habet. Et quod ego
maximi facio, Freculphus lib. 4. cap. 8. et kdo
viennensis in Chron. referentes ad verbnin lotum
hunc locum Hieronymi, non habent vocem *Avia-*
num.

Denique, non csl ullo modo credibile. Hierony-
mum cl iluflnum in historia utrique notissima tan-
topere discrepare potuisse, ul unus neget, quod
aliter afflrmut. Sed quamvis etiam Felix arianos
fuisset (quod hactenus tamen probatum non csl)
nihil id 'edi nposolicae obessel. Constat enim, eo
tempore Felicem schismaticum papam, non verum
ei legitimum pontificem fuisse: duo siquidem simul
ove non possunt: vivebat autem tunc, et verus
pontifex eral Liber us. Quocirca (ul ex Theodorcto

supra recitavimus) nemo catholicorum Hornae cum
Felice eo tempore communicare volebat.

Post bionnium deinde successit lapsus Liberii,
de quo supra diximus: tunc vero romanus clerus,
abrogata Liberio pontificia dignitate, ad Felicem
sq contulit, quem catholicum esse sciebat; et ex eo
tempore coepit Felix verus pontifex esse. Tametsi
enim Liberius haereticus non erat, tamen habeba-
tur, propter pacem cum triants factam, hacrelicii<:
et ex ea praesumptione merito potuit ei pontificatus
abrogari: non emm homines tenentur. aut possunt
corda scrutari: sed quem externis operibus haere-
ticum esse vident, simpliciter haereticum judicant,
ac ul haereticum damnant. Indicat hoc Hieronymus
in Chron. cum ait, permultos ex romano clero
pejerasse, et ad Felicem accessisse. Dicuntur eni
pejerasse, quia iuramentum non servarunt, quod
susceperant de nort recipiendo alio poiillice.

Porro, Felix jam venis papa, animadvertens
periculum Ecclesiae et fidei, Deo sine dubio inspi-
rante, qm Ecclesiam suam non deserit, non solum
recessit a communicatione Ananoriim. sed etiam
coacto concilio, declaravit imperatorem (Constan-
tium et episcopos Ursacium ac Valentem, cum qui-
bus Liberius pacem fecerat, vere esse haereticos.
Et propterea, reideunlc Liberto in urbem, Felix
cupi suis ab Arianis ejectus est, et non diu post
mortuus, sive capite caesus, sive contextus aeru-
mnis fuerit: id enim non certo constat.

Haec vero ita se habere, idest. Felicem post
lapsus Liberii verum pontificem fuisse, cl pro
calholica fide mortuum esse, bis argumentis pro-
batur. Primum id aperte testatur Damasus, vel
quicumque csl auctor pontificalis, in vita Felicis.
Idem significare videtur s. Hieronymus in Chron.
cum ait de romanis clericis: *Post annum cum Fe-*
lice ejecti sunt, quia Liberius taedio vicius exillii,
et in haereticam pravitatem subscribens. Homam
quasi rictor intraverat. Haec enim verba perse-
quulinnein significant contra Felicem molam. cl ab
iis molam, qui Arianis favebant; ex quo sequitur,
ipsum Felicem profile calholica passum esse per-
sequulionem.

Secundo, omnia niartyrologia antiqua, tam excu-
sa, ut Bcdac. Adonis, Usuardi. quam eliam manu-
sc. ripla 4. kalen. augusti ponunt memoriam s. Fe-
licis 11. papae et martyris, qui Constantium haere-
ticum declaravit. Adde, quod s. Gregorius I. tam
in Antipbonar. quam in sacrament, ponit integrum
ofibimn ecclesiasticum legendum ad missam in
die s. Felicis pontificis et m irlyris 4. kalen. align,
sii: esse aulem eum Felicem romanum pontificem,
ei proinde eum, de quo loquimur, testatur Micro-
bigus lib. Ecclesiast. Observat, cap. 43. cum igilur
Ecclesia calholica a mille jam annis hunc Felicem
<olat ul papam ei martyr. m. non debet is excludi
a numero pontificum, etiamsi nullam aliam ratio-
nem proferre possemus.

Tortio, Felix papa. s. Gregorii atavus, ab anti-
quissimis scriptoribus dicitur Felix papa IV. ul a
J tanne diacono, lib. 1. ile vita b. Gregor; cap. 1.
et a Leone liQsltensi lib. 1. Cfiron. cassinen. cap. 1.
Al IV. ille esse non poluil. msi iste nosier fuerit
II. non enim sunl msi duo Felices, praeter hunc

nostrum, ante Felicem IV. igitur ante mille annos hie Felix in numero pontificum habitus est: nee enim schismatici numerum faciunt.

Quarto, cum Romae ambigeretur anno 1582. dberclne hic s. Felix in novo marlyrologlo collocari, casu inventa fuit arca marmorea in basilica ss. Cosmne el Damluni, cum hac inscriptione in marmore incisa antiquis characteribus; **III**i. JACET COIIPUS S. FELICIS PAPAE el MARTYRIS. QI I CONSTANTIIUM HAERETICUM DAMNAVIT. El m- culil haec inventio in diem 28. julii, hocesl.priilie ejus diei, quo celebrari solebat memoria hujus ipsius Felicis: quod non immerito divinitus contigisse creditum est.

Jam vero mortuo sancio Felice, Liberius iterum sibi conciliavit romanum clerum, cl catholicum praesulem se praestitit, ul supra ostendimus cx Socrate in caussa Macedonianorum: quocirca o- inniuni consensu iterum legitime sedere coepit.ac sedit usque ad modem. Atque haec est caussa.cur in catalogo pontificum aliqui veterum non posue- runt Felicem, ul Augustinus in episl. 165. el Opta- tus lib. 2. quia videlicet, totum Felicis tempus in pontificatu Liberii inclusum fuit.

Dccimustertius est quidam Leo papa, quem non- nulli dicunl huic Felici 11. successisse, el Arianum plane fuisse, ac eodem mortis genere obiisse. quo Arius periil, nimirum, effusione omnium intestino- rum, dum alvum purgaret. Refert hoc Vincentius lib. B. cap. 23. Spec. hist, el Conradus Ilalber- slatensis in Chron. Magdebiirgenscs Cent. 4. cap. 10. in vita Felicis 11. non putant hoc improbabile.

Al sine dubio isle Leo fictus pontifex fuit: con- stat enim Leonem I. esse illum qui sedit tempore concilii chalcedonensis, hoc est, annis circiter centum post tempora Felicia II. deinde scriptores omnes veteres, ul Hieronymus, Augustinus, Opta- tus, Theodoretus, RuTuius ; necnon reccnliorcs, ni Sigeberlus, Marlinus Polonus. Platina, cl quot- quot sunt nlicujus nominis, Liberio ct Felice de- functis, Damasum substituunt.

Forte oria csl haec fabula ex opinione concepta iic Liberii hacresi, cl persecuutione in catholicos, expulso Felice II. quia enim Liberius expulso Feli- ce, instar Leonis saevire coepit in catholicos . ul ipsi falso existimant : linxerunt homines otiosi . quemdam Leonem ponlillcein arianum sedisse post Felicem II. Sed hacc inter fabulas numeranda sunl.

CAPUT X.

De Siricio, Innocenlio, ei nfiis septem pontificibus.

9

Deoimusquarius csl Siricus, quem Joannes Cal- vinus accusat lib. 4. Inst. cap. 12. § 21. quod in episl. ad Ilispan. conjugium pollutionem vocave- rit. Sed Calvinus more suo impudenter mentitur. Non enim Siricius conjugium verum cl legitimum pollutionem appellat, sed illicilam conjunctionem eorum, qui post peractam publicam poenitentiam ,

iterum redeunt ad eamdem conjunctiono.m.proptcr (piam poenitentiam unquam, egit, quod inierit le- gitimum matrimonium.

Qccimusquinlus esi Innoc. I. quem Jlagdebur- genses Çcnlur 5. cap. 10.in vita ipsius Innocntii, dicunt, graviter erresscj quod in episl. 2. cap. 12. praeceperit, sacram virginem jam velartam . quae nupserit, aul fornicata sit, non recipi ad poeniten- tiam. donec vivit ille cum quo ipsa peccavit. Vide- tur enim miquum. mulierem poenilcnlem non de- bere absolvi, nisi prius moriatur qui eam seduxit. Hem. quod in episl. 18 ad Alexamlr. anlioch. scri- pserit, ratum quidem esseAnanoruin baptismum, sed non conferri per cos Spiritum sanrltim : qma se ab Ecclesia separaverunt Ibi videtur velle, ef- ficaciam sacri baptismi pendi re a bonitate mini- stri; quod est contra Ecclesiae communem doctri- nam. Item, quod in episl. 22. cap. I. docuerit, sa- cerdotem non posse esse eum. qui viduam in uxo- rem accepnl. cum Moyses in Levitico praecipiat, ut saccrdo> virginem uxorem accipiat, quasi Chri- stiani teneantur adhuc legibus judicialibus Testa- menti veleris,

Respondeo ad primum: Innocentium velle dice- re. non debere recipi a«l poenitentiam eas virgi- nes. quae nolunt srparari ab adultero , nisi post morh ni ejus; cl hoc jnslissimum est: neque enim ddbcnl ab Ecclesia absolvi n, qui in peccato per- severare volunt.

Ad secundum dico: Innocentium loqui en loco de iis. qui baptizantur, vel ordinantur ab haeretici- sis. cum sint ipsi eliam polhili eadem hacresi. E- jusmodi enim vere recipiunt sacramentum bap- tismi. vel ordinationis: sed non recipiunt Spiri- tus sancti gratiam , quae in haeticis esse non potest. El m ordinatione non modo gratiam non recipiunt ab haeticis ordinali. sed nec jus lé- gitimé ordines exercendi : id enim jus per hacre- sim ordinator perdidit; nec tribuere potuit, quod ipse non habuit. Vide Glossam t. q. 1. can. A- rianos.

\cl Icriiurn dico: Innoceolium non velle dicere . teneri nos legibus judaicis, sed velle argumentari a simili , vel potius a majori, hoc modo. Tene- bantur sacerdotes in Testamento veteri ex divi- no praecepto, non ducere uxorem viduam : er- go mullo magis convenit, ul m sacerdotibus novae legis Ecclesia requirat, ne viduarum fuerint ma- riti, propter excellentiam nimirum sacerdotii Chri- stiani.

Decimussexlus est Coelesiinus. quem Nestorii hacresi infectum fuisse nflirin.it Laurentius Valla,in declamatione de falsa donatione Constantini. Sed Laurentius aperio mentitur; siquidem Coelesiinus non modo non fml unquam de hac. hacresi notatus, sed ipse esi, qui praecipue illum lia< resim condem- navit,ul potet ex Prospero in Chron.anni 431.el ex loto concilio ephes. Deceptus csl Valla aeqnivoca- tionc nominis. Fuit enim Coelesiinus haeticus Pelagianus, qui quaedam communia cum Nesloria- nis habuit.

Decimusscplimus esi Leo I. qui In episl. 79. ad Nicelum dicil, eas mulieres, quae putantes maritos suos esse defunctos, aul nunquam rediluros ex

captivitate, nupserunt aliis, non peccasse: tamen si mariti earum redeant, teneri eas ad primum conjugium renovandum: si aulem eas non velint, non teneri. *Ubi* duo videntur errores. Inus, quod mulier non peccet, si nubat alteri viro, quando existimat primum maritum vivere, sed nunquam rediturum: alter, quod mulier possit manere cum secundo marito, si primus eam nolit, Volarunt hunc errorem Magdeburgenses Cenlur. 7. cap. 10. in vita Leonis I.

Respondeo: In neutro Leonem errasse. Nam cum dicitur non peccare mulierem quae nubit, vivente adhuc priore viro; loquitur de illa tantum, quae nubit, quia putat. primum maritum esse mortuum, vel ipse ibidem diserte explicat; de illa aulem, quae nubit, quia putat maritum suum nunquam rediturum: non (licet peccare, neque non peccare; quia existimabat rem per se esse, nolam, nimirum, eam peccare. Quando aulem dicit, debere mulierem redire ad primum virum, si ipse eam velit; consequenter vult intelligi, debere virum redire ad mulierem, si ipsa cum velit, etiamsi alioqui eam ille nolisset. Sunt enim pares in hac re vir et mulier. Itaque si alter conjugum velit redire ad conjugium, tenetur alter necessario parere, si aulem neuter velit redire, poterunt separati manere quoad usum conjugii. Et hoc solum permittit s. Leo. Neque hinc sequitur, posse, mulierem manere cum secundo marito: nam idem Leo ibidem clarissime dicitur. primum matrimonium esse insolubile, et necessario reformandum, posteriore soluto. quod verum esse non poterat.

Deimusoclavus est Gelasius, cujus duas sententias secundum catholicos erroneas notarunt Centuriatores Cenlur. 5. cap. 4. de coeoa Domini, et cap. 10. in vita Gelasii. Una est in lib. con. Eulycii. cum corne Christi manere in sacramento verum primum: altera, apud Gratianum de consecrat. d. 2. can. Comperimus; non posse sine ingenti sacrilegio solum unum partem sacramenti eucharistiae sine altera. Aulem enim Gelasius erravit in his duobus, aut nos erramus, qui contrarium sentimus, et sequimur.

Respondeo ad primum: Librum illum non esse Gelasii papae, sed esse Gennadii, qui librum ejusdem tituli scripsit ad Gelasium ponam; vel Gelasii caesariensis episcopi, cujus meminit Hieronymus circa lin. Calai. Script. Ecclesias!. Siquidem papa Gelasius scripsit quinque libros contra Eutychen, vel Trithemius refert: hic autem unus lanium est exiguus libellus. Deinde hic auctor pollicetur, se fere omnium veterum sententias collecturum de incarnatione Domini, et cum adducat 15 Patres graecos. duos lanium latinos profert Ambrosium et Damasum, et omittit Cyprianum, Hilarium. Hieronymum. Augustinum. Innocentium, Leonem, Prosperum et similes, quos nunquam Gelasius pontifex omisisset, immo nec alius latinus auctor: videtur enim hinc manifeste colligi, hunc auctorem graecum fuisse, non latinum. sed quicumque fuerit, ejus sententiam sanum habere intellectum ostensum est a nobis hb. 2. de eucharistiae sacramento: in p. 27. Ad secundum dico: Gelasium in eo canone loqui solum de sacerdote sacrificante, qui non

potest sine sacrilegio unam lanium speciem sumere. quia imperfectum sacrificium redderet.

Deimusnonus est Anaslasius II. qui trium errorum accusatur. Primo, quod sine concilio episcoporum. presbyterorum et clericorum lotius Ecclesiae, communicaverit Photino, qui communicaverat cum Aeacio haeretico. Secundo, quod voluerit occulte revocare Aeacium, quem damnaverant Felix et Gelasius papae. Tertio, quod approbaverit baptismata, et ordines collatus ab eodem Aeacio, propter quos errores et peccata dicitur idem Anastasius divinitus, morbo immisso, repente extinctus. Haec scribit auctor pontificalis in vita hujus Anastasii, et cum scquulus Tilmanus Ileshusius lib. 1. de Eccles. cap. 9. immo et Gratianus dist. 19. can. Anaslasius, et Magdeburgenses. Cent. 6. cap. 10. in vita Anastasii.

Respondeo: Falsissimum esse. quod Aeacium Anaslasius revocare voluerit. Constat enim ex Evgrio lib. 3. cap. 23. et ex Nicephoro lib. 15. et 17. et ex Liberato cap. 19. Aeacium obiisse tempore Felicis papae, a quo prius fuit Anaslasius. Quomodo ergo Anaslasius cum jamdudum defunctum in suam sedem revocare voluit? Sed dicunt quidam, saltem voluisse revocare ejus nomen.

Al contra exstat epistola Anastasii hujus papae ad Anastasium imperatorem, in qua petit, vel imperator jubeat, nomen Aeacii laceri in Ecclesia, quandoquidem justissime a Felice papa praedecessore suo fuerit condemnatus. Quod vero Gratianus dist. 19. can. Ita Dominus, dicit, errasse in hac epistola Anastasium, quia voluit esse rata sacramenta baptismi, et ordinis, quae Aeacius contulerat, id non Anastasium haeticum, sed Gratianum imperitum ostendit. Quis enim ignorat catholicorum, baptizatos ab haeticis, vere esse baptizatos, et similiter ordinatos. vere esse ordinatos, quando ordinator haeticus vere episcopus fuerat, et adhuc eral, saltem quantum ad characterem?

Illud vero de Photino forte est mendacium, sicut de revocatione Aeacii sed verum sit; num propterea non erit catholicus Anaslasius? An non licet summo pontifici sine concilio omnium episcoporum. presbyterorum et clericorum solius Ecclesiae, absolvere unum excommunicatum? Quod addunt, Anastasium papam morte repentina a Deo immissa defunctum, videtur ortum ex eo, quod constat, Anastasium haeticum imperatorem illo ipso tempore fulmine ictum periisse. vel scribunt Beda. Cedrenus. et Zonaras, et Paulus diaconus in ejus vita, alioqui fabulam esse non dubium est.

Vigesimus est Vigilius, quem Liberatus in Breviar. cap. 22. refert, epistolam scripsisse ad Theodorum imperatricem et alios haeticos, qua confirmabat Uacresim ipsorum, et anathema dicebat iis. qui confitentur duas in Christo naturas.

Respondeo: Nulli existimant, hunc locum Liberati esse corruptum ab haeticis, eo quod in pontificali contrarium videatur narrari. Al cum vestigium nullum appareat corruptionis in lib. Liberali, et revera non pugnet narratio Liberali cum narratione pontificalia. aliter respondendum est. Dico igitur: Vigilius scripsisse illam epistolam, et damnasse catholicam Udem, saltem exteriori professio-

nc: sed hoc nihil obesse nostrae caussae. Nam id fcqil, cum adhuc viveret Sylvcrius papa, quo tempore Vigilius ipse papa non eral, scd pseudopapa, ncqtio enim duo simul veri pontifices summi cssc possunt; el conslabul tunc omnibus, Sylvcrium verum pontificem esse, licet in exilio degeret.

Sciendum csl enim, Anlhcmium haereticum depositum fuisse ab Agapelo romano pontifice de episcopatu constanlinopolitano: deinde imperatricem petivisse a SylvcrioAppeti successore,ut Anlhcmium restitueret, quo recusante. Vigilium lunc nrcliidia-coium promisisse imperatrici,se Anlhcmium revocaturum, si posscl romanus pontifex fieri: continuo autem, jussu imperatricis, opera Bclisarii. fuisse s. Sylvcrium expulsum de sua sede in exilium, ct Vigilium crcalum papam , scu potius nnlipapain : quo lempore non esset mirum , si errare in fide , cl cliam haereticus plane cssc polnisscl. Quamquam nc lunc quidem definivit aliquid eonlra fidem tanquam pontifex , neque animo haereticus fuil: siquidem epistolam scripsit nefariam quidem, cl Chrisliano homine indignam : taihen in ea catholicam fidem non damnavit palam, neque haeretico animo, scd occulte, propter cupiditatem praesidendi, ul Liberatus ibidem dicil , ct cx epistola ipsa Vigili apparet. Scribit enim ul caveant: nc c-pistolam illam ullus videat,ct ul sint omnia occulta usque ad tempus: erat enim \igilius lunc in angustiis summis, in quas cum ambitio sua conjece-rat. Nam si palam sc haereticum profiteretur, metuebat romehos ,‘qui haereticum sedere in Petri cathedra nunquam passuri videbantur: si e contrario catholicum se profiteretur, metuebat imperatricem haereticam, cujus opera pontificatum adeptusTuerai; ilaque rationem illam excogitavit, ul Romae catholicum ageret, el inierim per lilcras apud imperatricem hacrcliciim simularet.

Contigit aulem paulo posl, ul Sylvcrius moreretur; el Vigilius, qui eo usque in schismate sederat, inciperet jam solus cl legitimus pontifex esse , nimirum. confirmante cl accipicnlc cum clero cl populo romano.Ab hoc vero lempore nullus inventus csl in Vigilio aut error, aul erroris simulatio: scd summa constantia in fide usque ad mortem, ut appareat, cum ipso pontificatu firmitatem fidei cum accepisse, cl dc levi palea in solidissimam petram commutatum fuisse. Nam cum imperatrix Theodora hacrclica freta occultis literis, el promissione Vigili, pclcrel ab co, ul Anlhcmium patriarchuni praedictum, sicut promiserat,reslitucrel;ille rescripsit, sc temere promisisse, gravilerque ea promissione peccasse, cl ideo non posse , ncc velle implere quae promiserat, ne. peccata peccatis addere. Quocirca ab irata imperatrice in exilium missus fuit, el misere vexatus usque ad mortem. Id quod non solum scribitur in pontificali, sed etiam annotarunt Paulus diaconus in vita Justiniani, ct \imomus lib. 3. cap. 32. dc gest. Frnncor.el ipsi etiam Mngdebiurgenses Cent. t». cap. IO. invita Vigili, cl idem cliam indicat brevissime Liberatus, in line cap. 22. ulii dicil: Vigilium ab illa ipsa haeresi , quam initio occulte foverat, misere allliclum postea fuisse

Denique Vigilium, postmortem Sylverii, verum

cl sanclum pontificem ruisse: testantur omnes illi, qui illo ipso tempore viventes scripserunt aliquid dc Vigilio. Gregorius I.lib.2, episl. 3G. ad episc. liyhoru. *Recordandae*, inquil, *memoriae Vigilius papa in urbe regia constitutus* . conlm *Theodoram (une Augustam, vel Acephalos, damnalionis promulgavit sententiam*. Cassiodortis lib. dc div. lcct. cap. I. *Origenem* , inquil. *praesenti tempore a VigUio papa viro beatissimo constat esse damnatum*. Arator praefat. Act. apostol.qiaae ipse carmine scripsit, cl Vigilio papae dedicavit, sic incipit: *Domino sancto beatissimo apostolico, et in toto orbe primo omnium sacerdotum papae Vigilio*. Denique constat ex Evagrio lib. 4. cap.37. a Vigilio confirmatam fuisse V,synodum generalem, in qua damnata est hacresis illa, quam Theodora fovebat, cl dc qua ipse Vigilius ab adversariis accusatur.

Posset etiam dici: epistolam illam Vigili . cujus meminit Liberatus, fuisse conficiam ab haereticis: Liberatum aulem credidisse falso rumori , quem haeretici sparserant. Nam quod haeretici confinxerint epistolam quondam Vigili papae nomine ad Ttieodoram et Jdstinianum, deprehensum fuil certis indiciis in Vf. synodo, aci. 14. sed quidquid de uoc sil: satis nobis est, cum nulla in re errasse , quo lemporo verus pontifex fuil.

Vigesimusprimiis esl s. Gregorius I. qui a Durando in 4. dist. 7. q. 4. accusatur erroris, quod in epistol. 2G. lib. 3. ad Joan, episc. C.iralitan. permiserit presbyteris conferre confirmationis sacramentum, quod jure divino solis episcopis convenit. Propter quem locum Gregorii Hadrianus in quaesi, de confirmat, art. ull. asscrl. pontiliccm posse errare in definiendis dogmatibus fidei.

Respondeo primo : Non b. Gregoriuin , sed Durandum potius cl Hadrianum errasse. Siquidem concilium florcnlinutn in inslnicl.nrmcn.cl iridcnlinum sess.7.can.ull.docent,confirmationis ordinarium ministrum esse episcopum: ex quo sequitur, posse extraordinarie.cliam non episcopum esse ministrum ejus sacramenti.Deinde,Gregorius non decrcium aliquod de hac re cdidil. sed solum concessit quibusdam presbyteris , ul absentibus episcopis conllrmnrenl: proinde, si in'hac re Gregorius errassel, non doctrinae, sed-exempli seu facti error fuisset. Est eliaiu alius quidam error, qui s. Gregorio attribuitur, sed falso, de quo dicemus infra, cum agemus de Gregorio HI.

Vigcsiniussccundiis esl Bonifacius V. quem graviter reprehendunt Magdeburgenses Cent. 7. cap. IO. quod ipse in episl. ad 1'duinum regem Angi, quam refert Beda lib. 2. hist. Vngl.cup.tOJocuent, Chrislum a solo originali peccato nos redemisse.

Respondeo: Cenluriatores de suo addidisse illam vocem *Solo*. Bonifacius enim sic ail: *Accedite ergo ad agnitionem ejus.qui vos creavit, qui in vobis vitae insufflavit spirilum . qui pro vestra redemptione filium suum unigenitum misit, lil vos ab originali peccato eriperet*. Haec ille. Ubi , quod non meminerit aliorum peccatorum causa fuil . quia peccatum originale csl principale, el propter quod delendum principaliter Chrislus mortuus esl. Unde Joan. 1. legimus: *Ecce agnus Vei, ecce qui*

tollit peccata mundi. Græce, τὴν ἀμαρτίαν τῷ κόσμῳ, id est, *peccatum illud mundi*, id est, peccatum originale, quod solum est commune toti mundo: nam plurimi nullum aliud habent, ut filii pueri.

CAPUT XI.

De Honorio I.

Vigesimotertius Honorius I. quem hæreticum Monothelitam fuisse contendit Nilus in lib. de prim. rom. pontific. Idem asserunt Magdeburgenses Cent. 7. cap. 10. in Vila ipsius, c. 1. colum. 553. inter manifestos hæreticos cum ponunt. Nec solum hæretici, sed etiam nonnulli ex catholicis Honorium hæreticum fuisse contendunt, ut Melchior Canis lib. 6. de loc. cap. ult. Argumenta ipsorum hæc sunt. Primum, ex epistolis ipsius Honorii: exstant enim duæ epistolæ Honorii ad Sergium; una in VI. synodo, aci. 12. altera ibidem aci. 13. in utraque autem Honorius approbat doctrinam Sergii principis Monothelitarum, cuiuslibet non debere dici. Christum duas habere voluntates aut operationes.

Secundum, ex VI. synodo, act. 13. ubi damnatur Honorius tanquam hæreticus, et comburuntur ejus epistolæ, et in sequentibus actionibus omnibus repetitur ejus damnatio.

tertium, ex VII. synodo, aci. ult. ubi totum concilium dicit anathema Honorio, Sergio, Cyro. et caeteris Monothelitis, et idem reperitur in epistola, quam scribit ad clericos universos.

Quartum, ex VIII. synodo, act. 7. ubi legitur, et probatur epistola concilii romani sub Hadriano II. non pontifex cum concilio asserit, fuisse Honorium judicatum post mortem a concilio VI. quia de bacresi accusatus fuerat.

Quintum, ex epistola Agathonis papæ, qui in epist. ad Constant. imper. quæ habetur in 4. act. VI. concilii generalis, anathema dicit Honorio, tanquam Monothelitæ.

Sextum, ex Leone II. qui in epist. ad eundem imp. quæ habetur ad finem concilii, eundem Honorium excommunicatur, tanquam qui sedem apostolicam suam hæresi contaminaverit.

Septimum, ex variis scriptoribus graecis et latinis, qui Honorium fuisse hæreticum testantur. Id enim asserit Tharasius episcopus constantinopolitanus. in epist. ad patriarch. quæ habetur in VII. synodo, act. 3. Item Theodorus episcopus Ierosolymitanus, in epist. synod. quæ habetur in eadem VII. synodo, aci. 3. Item Epiphanius discipulus catholicus, in disput. cum Gregorio hæretico, quæ habetur in 6. act. VII. synodi, tom. 2. scribit in c. 7 synodis, Beda de sex act. in vita Constantini. IV. imp. et liber pontific. in vita Leonis II.

Alpro Honorio scripserunt Albericus Pigius lib. 1. hierarch. Eccles. cap. 8. Iosius lib. 2. contra. ut. et Joannes a Lovanio in lib. de perpet. calh. fol. 10; micci, etURNI. cap. 1. Onuphrius in Annal. a. 1141. in vita Honorii; quorum rationes prælo sunt efficaciores, quam adversariorum, ut libet in solutione argumentorum.

Ad primum ergo respondeo dupliciter. Primo, fortasse illas epistolas esse confictas, et insertas concilio generali ab hæreticis; quod enim hoc non temere dicatur, patet ex eo quod constat, in V. synodo fuisse a similibus hæreticis insertas epistolas fictitias Vigilius papæ romani, et Mennæ patriarchæ constantinopolitani. Id quod deprehensum fuit in VI. synodo, aci. 12. et 14. dum recognoscitur acta synodi. Sunt enim inventi tres qualifirmones ab hæreticis inserti, et in iis istæ epistolæ. Quid ergo mirum, si iidem artifices idem fecerint in VI. synodo?

Secundo dico: In epistolis istis Honorii nullum contineri errorem. Honorius enim in his epistolis confitetur, quod ad rem allinet, duas in Christo voluntates et operationes; et solum prohibet nomina unius vel duarum voluntatem, quæ tunc erant inaudita; idcirco prudenter consilio. Quod rem ipsam confiteatur, patet ex illis verbis secundæ epistolæ: *Utrasque naturas in uno Christo, unitate naturali copulatas cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus. Et divinam quidem, quæ Dei sunt, operantem, et humanam, quæ carnis sunt, excipientem non divise, neque confuse, aut convertibiliter Dei naturam in hominem, nec humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confilentes etc.* Hæc confessio catholicissima est, et Monothelitarum hæresim penitus destruens.

Quod autem Honorius prudentissimo consilio prohibuerit nomina unius, vel duarum operationum, probatur. Nam tunc initium erat hujus hæresis, nec ab Ecclesia aliquid de his nominibus erat definitum: tunc enim primum Cyrillus alexandrinus coeperat prædicare unam in Christo operationem: contra vero Sophronius Hierosolymitanus opponens se Cyro, prædicabat in Christo duas operationes, et Iulius Cyrus hanc contentionem ad Sergium constantinopolitanum, et ultimum ad Honorium romanum. Honorius igitur metuens, id quod postea evenit, ne ista contentio in grave aliquod schisma cresceret, et simul videns, sine his vocibus posse fidem esse salvam; voluit conciliare utramque opinionem, et simul tollere de medio scandalum et contentions materiam. Itaque scripsit in epistol. I. ideo debere abstineri a vocabulo unius operationis, nec videamur cum Eulychianis unam naturam ponere in Christo: et rursum a duarum operationum vocabulo, ne videamur cum Nestorio duas personas ponere: Ac. inquit. *aut duarum operationum vocabulo offensi, Nestorianos sectantes nos vaesana sapore arbitrentur, aut certe si rursum unam operationem fatendam esse consueverimus, stultam Eulychianistarum attonitis auribus dementia fateri palemur.*

Deinde in epist. 2. docens modum loquendi, et concilians opinionem Nestorii, inquit, *scandalum novellæ adinventionis, non vos oportet unam vel duas operationes definientes prædicare: sed pro una. quam quidam dicunt, operatione, oportet nos unum operatorem Christum dominum in utrisque naturis veridice confiteri, et pro duabus operationibus, ablato geminae opera-*

bonis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis. et carnis assumptae in una persona unigeniti Filii Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibili ter nobiscum praedicare propria operantes. Haec ibi: quae certe non nisi laudari possunt.

At paulo infra dperlc praedicat unam tantum voluntatem his verbis. *Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi.* Respondeo: Eo loco Honorium loquulum esse solum de humana natura, ac dicere voluisse: non fuisse in homine Clirio duas pugnantibus voluntates, unam carnis, alteram spiritus: sed unam tantum, nimirum spiritus: caro enim in Christo nihil absolute petebat contra rationem. Hanc aulem esse mentem Honorii. planum est ex ratione, quam reddit: sic enim ait: *Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostri natura, non culpa, illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata.* Haec ratio nulla est, si adfernlur ad probandum, in Christo Deo et homine unam tantum esse voluntatem: ceterum autem est, si inde probandum sit, non fuisse in Clirio homine contrarias voluntates carnis et spiritus: illa enim contrarietas est peccato nata est: Christus autem sine peccato humanam habet naturam.

Deinde, quia poterat aliquis objicere illa loca evangelii: *Non enim facere voluntatem ineam.* Et: *non quod ego volo, sed quod pater,* ubi videtur, Christus ut homo, habuisse contrarias voluntates, nimirum, unam malam, qua volebat non patri, aliam bonam, qua volebat non impleri priorem illum voluntatem suam, sed impleri contrariam, quae erat conformis Dei voluntati. Respondet Honorius paulo infra: *Est. inquit, scriptum: Non veni facere voluntatem ineam, sed ejus, qui misit me, Patris.* et. *Non quod ego volo, sed quod tu vis Pater, et alia hujusmodi. Non sunt haec diversae voluntatis, sed dispensationis humanitatis assumptae, ista enim propter nos dicta sunt. quibus dedit exemplum, ut sequamur vestigia ejus, pius magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus praeferat voluntatem.*, hoc est. non habuit Christus contrarias voluntates, illa vel opus illi fuerit, unam vincere ac inbrillicare: sed illa loquitur, ac si haberet contrarias voluntates, vel nos doceat morillicare propriam voluntatem, quae saepe adversus Deum rebellare nititur.

Et confirmatur testimonio gravissimo s. Maximi, qui tempore Honorii vixit. Is enim scripsit dialogum contra Pyrrhum Sergii successorem, qui adhuc esset in bibliotheca Vaticana. In eo dialogo introducit Pyrrhum haeticum proferentem pro se testimonium Honorii: deinde respondet ipse, Honorium semper fuisse catholicum; et probat cum aliunde, tum ex testimonio secretarii ipsius Honorii, qui epistolas illas scripserat ab Honorio dictatas, quem secretarium tunc adhuc superstitem fuisse dicit. Testabatur aulem secretorius, mentem Honorii non fuisse unquam, negandi duas in Christo voluntates, et si quando videtur duas negare, id esse intelligendum de duabus contrariis et pugnantibus

in eadem humana natura; quae in nobis ex peccato inveniuntur, quod in Clirio non fuit. Sed ipsa verba s. Maximi adseribamus.

Pyrrhus. *Quid tu habes quod respondeas de Honorio. qui literis suis, quas ad Sergium superioribus temporibus scripsit. unicam plane voluntatem Domini nostri Jesu Christi professus est?* Maximus. *Utra harum Hierarum verior. certiorque interpretatio habenda est. ejusne scribae, qui nomine Honorii illa scripsit praesertim cum idem adhuc superstes sit. beneque virtutis splendore, et religionis disciplina. totius occidentis partes ornaret: an constantinopolitanorum civium, qui nihil, nisi quod ipsis libet, loquuntur?* Pyrrhus. *Verior ejus qui scripsit.* Maximus, *et is ad imperatorem Constantinum sic de illa epistola, jussu Joannis pontificis. scripsit. Sane quod etiam Domini nostri voluntatem diximus, non est accipiendum, quasi de duabus divinae et humanae. naturae dictum voluntatibus, sed humanae tantum. Cum enim Sergius scripsisset. praedicare quosdam duas esse Christi voluntates contrarias: nos rescripsimus, Christum duas voluntates contrarias non habere.*

Denique, cum in ista epistola Honorius contendat, non esse dicendam in Christo Deo et homine unam, nec duas voluntates; quomodo ipse sui oblitus tam aperie unam faleretur? non igitur unam esse dixit Dei et hominis; sed unam solius hominis, vel et verba sequentia, et secretarius testantur. Habemus igitur, in ipsis epistolis nullum esse errorem.

Ad secundum dico: Sine dubio Honorii nomen inter eos; qui damnantur a M. synodo, insertum esse ab aemulis romanae Ecclesiae, et similiter quidquid aliud ibi dicitur contra Honorium. Hoc probo primo: quia hoc testatur Anastasius bibliothecarius in historia, sua ex Theophane Isauro graeco.

Secundo, quia oral consuetudo Graecorum fere ordinaria corrumperet libros. Nam (vel diximus) in hac ipsa M. synodo, anni 12. et 14. deprehenderunt plurimos corruptiones ab haeticis factas in V. concilio. Et I. co in capitulo 83. ad Palaeologum. conqueritur de Graecis, quod epistolam suam ad Flavianum, scilicet ad eum vivente, corruperint. Gregorius lib. 5. epistolae 14. ad Nafscum, asserit. Constantinopolitanos corrupisse synodum chalcedonensem. et idem se suspicari de ephesina. Et addit, codices Romanorum longe esse veraciores, quam Graecorum. *Quoniam, inquit. Romani sicut non acumina, illa nec imposturas habent.*

Denique. Nicolaus 1. in epistola ad Michael, remittens imperatorem ad epistolam Hadriani. Sicut tamen, inquit, non falsata more Graecorum, sed sicut a sede apostolica missa est. penes Ecclesiam constantinopolitanam, hactenus conservatur. Nec sine causa hoc dixit: nam quae ipse allegat in epistola ad Pholium ex epistola Hadriani in Tharasium. non habentur in illa ipsa epistola, vel legitur in A II. synodo. Detruxerunt enim Graeci cum locum. quia contra honorem Tharasiae faciebat. Si ergo corrumperunt Graeci III. IV. V. et VI. synodiim: quid mirum si etiam VI. corrumperint? Praesertim cum constet. paulo post VI. synodum conclusam, iterum ascendisse Constantinopolim inultos episcopos, et edidisse Trullanos canones, quorum episcoporum non alius

scopus videtur fuisse. quam laxandi et reprehendendi romanam Ecclesiam.

Terlio, quia non poterat concilium damnare Honorium tanquam haereticum, nisi pugnaret cum epistola s. Agathonis; immo etiam scum, et plane contradictoria assereret. Nam Agalho papa in epist. i. ad imp. quae lecta est in ipso concilio, sess. I. sic ait: *Ille est verae fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit, atque defendit haec spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii, apostolica Christi Ecclesia, quae per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicae traditionis numquam errasse probabitur, nec haereticis novitatibus depravata succubuit: sed, ut ab exordio fidei Christianae percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata fine tenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem quam suorum discipulorum principi in sacris evangeliiis fatus est. Petre, Petre, inquit, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est. qui fidem Petri non defecturam promisit. confirmare cum fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices meae exiguitatis praedecessores fecisse semper, cunctis est agnitus.*

Ibi nota. Agathonem non solum dicere, fidem in sede Petri non defecisse, nec posse deficere, et proinde non posse pontificem ut pontificem aliquid contra fidem decernere; sed etiam omnes suos praedecessores, quorum unus est Honorius, Semper restitisse haereticis, et confirmasse fratres in vera fide. Elinfra, posteaquam enumeraverat Agalho haereticos IulonolhcJitas, Cyrum, Sergium. Pyrrhum, Paulum. Petrum et Theodorum, ait: *Eximenda proinde, ac summis conatibus liberanda est sancta Dei Ecclesia de talium doctorum erroribus, ut evangelicam atque apostolicam orthodoxae fidei rectitudinem, quae fundata est super firmam petram huius b. Petri apostolorum principis Ecclesiae, quae ejus, gratia atque praesidio ab omni errore illibata permanet, omnis praesulum numerus, cleri, ac populorum nobiscum confiteatur ac praedicet.* Haec epistola a toto concilio probata est, aci. 8. et quam d. Pcirum per Agathonem loquiHum.

E\ his ergo sic argomcnlor. Si Honorius fuit haereticus ilonolhelila, qua fronte Agalho de hac ipsa haeresi disputans scribit, nullum suorum praedecessorum unquam errasse? et cum Ecclesiae caeterac erroribus suorum praesulum maculatae fuerint, solnm romanam permansisse illibatam? Deinde, si concilium fatetur, Petrum per Agalho in loquulum, ac dixisse, romanos pontifices inper continuasse fratres suos in fide, et haereticis numquam succubuisse; qua temeritate idem concilium in singulis fere actionibus dicit anathema Honorio haeretico: Ereo necesse est. vel concilium esse falsatum, vel epistolam Agathonis, vel concilium scum et cum Agalhonc pugnare: sed hoc ultimum nemo unquam asseruit, ne haeretici

quidem: de secundo non fuit unquam ulla suspicio; ergo necesse est lencre primum.

Ad hoc argumentum Nilus respondere conatur, sed frustra: *Forte*, inquit. *Agalho motus est cum eo, quod ratio quaestionis tunc id postulavit; sicut saepe fit. ut illa scriberet; tum quod revera rarius illa Ecclesia a vero aberraverit.* Haec ille.

Al postulabat quidem ratio quaestionis, uldc sua aucloritate: et suorum praedecessorum laudibus aliquid diceret Agalho: num postulabat, ut impudentissime mentiretur? Et numquid non erat unpudcnlissimum mendacium, quod ait Agalho, omnes suos praedecessores semper haereticis restitisse si Honorius illa ipsa haeresi. de qua tunc loquebatur, contaminatus fuerat? Nec satis est, rarius errasse romanam Ecclesiam, ut vere dici possit. numquam errasse. Sed audiamus cactera: Alioqui, inquit Nilus, si sic simpliciter, ac sine, omni exceptione verum esset (nullum romanorum pontificum errasse) quomodo illud dictum constaret: *Omnes declinaverunt, ac noxii facti sunt: non est qui bonum faciat, non est unusquisque cadunum?*

Egregiam sane rationem, quasi David de illo. et non de moribus loquatur. Non ait psalmus. Non est qui bene credat, sed, *Aon est qui faciat bonum.* Nam multis offendimus omnes, ait Jacobus. Alioqui, si de tunc ageretur, oporteret etiam Paulum et Joannem. et omnes apostolos errare potuisse, etiam post acceptum Spiritum sanctum.

Pergit Nilus, *Posset et illud hic recte dici, Agathonem de praeteritis temporibus esse loquulum, quod in illis romana Ecclesia non erraverit, non de fulur'uf, quod eam unquam errare sit impossibile.* Al Honorius, bone Nile, in praeteritis temporibus fuerat: praecessit enim multis annis Agathonem; et deinde Agalho nonne de futuro ait, fidem in sede Petri numquam defecturam?

Addit postremo Nilus: *Certe ante VI. synodum ea Agalho scripsit, nec ea tunc adhuc satis cognovcrat. de quibus VI. egit synodus. Non valde quoque mirum esset, si sancta illa synodus ea perspexisset, quae unus solus vir non satis cernere potuisset, Ille* ille.

Al si illa est; erravit igitur Agalho ex ignorantia; cur ergo tota synodus aci. 8. et 18. illam epistolam approbat, ut a s. Petro scriptam; Quid hoc est aliud. quam dicere; tantam synodum aut errorem approbasse, aut ipsam scum aperte pitgnnsse? Ut illud omittam, nulli omnino melius cognita fuisse Honorii dogmata, quam Agalho; cum illa ipsa causa ab Joanne IV. Theodoro. Martino, aliisque praedecessoribus Agathonis, et Honorii successoribus saepius examinata fuisset.

Quarto probatur ex epist. Nicolai ad Michael. ubi Nicolaus de romanis pontificibus ait: *Hos enim nec tenuis saDem rumor aspersit, aliquando cum prava sapientibus sapere, quanto minus concertare.* Ille ille. Al quomodo hoc verum est, si in publico, celeberrimo, frequenlissimo generali concilio saepius acclamatum est Honorio haeretico anathema?

Quinio probniur. quia vel necesse est dicere, concilium hoc. ubi Honorium damnat, depravatum fuisse ab aemulis, vel oportet asserere, hoc idem

concilium intolerabili errore , cl impudentia laborasse : al hoc secundum nc haeretici quidem unquam dixerunt ; ergo dicendum csl illud primum, non potuisse aulem concilium sine intolerabili impudentia ct errore damnare Honorium pro haeretico, inde constat.quod non habuit concilium ullum indicium hacresis Honorii, nisi cx epistolis ejtisad Sergium,ubi Honorius prohibcl.dici unam vel duas in Christo operationes:al epistolae illae clarissime testantur,Honorium sensisse cl docuisse, duas esse in Christo operationes, cl solum voluisse abstineri a nominibus illis *Imius*, vel, *Duarum*, ad scandalum tollendum , cl conlcnllohcm sedandam. Non polcsl aulem damnari pro haeretico,qui rem ipsam confitetur, licet nomen justa de caussa arbitretur tacendum, praesertim ante definitionem Ecclesiae. Alioqui b.Hieronymus posset jam damnari pro haeretico, quia in episl. ad Damas, censuil, non esse dicendas in Deo 1res hypostases, cujus contrarium postea non semel Ecclesia definivit.

Accedat postremo, quod in concilio romano frequenlissimo,quod celebratum est a sancto Martino 1. papa ct martyre, ante synodum. dc hac ipsa caussa Monolhelilarum damnati sunl nominatim.Sergius , Cyrus , Pyrrhus cl Paulus : Honorii aulem nulla mentio facta csl. Ncc polcsl hoc tribui acceptioni personarum,cum essent illi episcopi sanctissimi viri : el praecipue s. Marlinus , qui concilio praesidebat mullo minus tribui potest ignorantiae aul oblivioni. Quis enim melius novit res gestas pontificum, quam eorum successores? Si igitur romana synodus non damnavit Honorium , quae haLuil autographa epistolarum ejus , cl tcslcs vivos verborum el factorum ipsius ; quomodo credibile esl . VI. synodum id facturam fuisse cx solis epistolis?

Quod si aliquis adhuc non possit adduci, ul credat corruptam esse VI. synodum ; is accipiat alleam solutionem, quae csl Joannis a Turrecrinala, lib. 2. dc Eccles, cap. 93.qui docel.Patres VI. synodi damnasce quidem Honorium, sed cx falsa informatione,ac proinde in eo judicio crrassc.Quamvis cnim generale concilium legitimum non possit errare, ul neque erravit hoc sextum,in dogmatibus fidei definiendis , lamen errare potest in quaestionibus de facto. Itaque tuto diccre possumus , hos Patres deceptos cx falsis rumoribus . cl non intellectis Honorii epistolis , immerito cum haeticis connumerasse Honorium.

I)iccs:Ergo nc tu melius Honorii epistolas Intel ligis , quam intellexerint tot Patres ? Respondeo ; non quidem a me.sed ab Joanne IV.Martino 1.Agalhonc. cl Nicolao I. summis pontificibus eia toto concilio romano sub .Martino congregato , eas epistolas melius esse intellectas , (piam a Graecis in concilio sexto.

Cur igliur . inquires , legati Agathonis non reclamant , cum Honorius damnaretur ? Respondeo : Id facium esse ad evitandum majus malum : verebantur enim legali . si reclamarent , nc impediretur definitio rectae fidei , el non posset tolli schisma . quod annis (><. jam duraverat : nam damnabantur in eo concilio patriarchae mulli constanlinopohlani , alexandrini ct anliochni; quorum sue-

cessores non facile acquievissent,nisi eliam Honorius, damnaretur, qui una cum illis accusatus fuerat. Atque haec dc secundo argurnento. "

Ad tertium rcsponàeo'.Palrcs VII. synodi'sequuolos esse synodum sextam.el solum repetivisse quod in ea legerant: proinde deceptos fuisse cx sexta synodo. quae vel corrupta eral, vel per errorem Honorium damnaverat.

Ad quartum respondeo. Hadrianum cum synodo romana non aperte diccre , Honorium fuisse haeticum . sed solum dictum ei fuisse anathema ab orientalibus, quia de haeresi fuerat accusatus. I bi videtur Hadrianus idcirco dixisse ab orientalibus anathematizatum Honorium fuisse, quia sciebat,ab occidentalibus, idest, a concilio s. Martini non fuisse anathematizatum. Addidit aulem Hadrianus , cliam m caussa Honorii non fuisse ausos orientales .sententiam diccre in Honorium , nisi romanac sedis consensus praecessisset , quia sciebat legatos Agathonis consensisse in damnationem Honorii.Atque haec quidem dicimus, si defendantur acta VI. synodi, tanquam integra: nam si dicamus esse corrupta., respondendum eril ; Hadrianum deceptum fuisse ex depravatis illis actis VI. synodi.

Dices: Al certe crediderunt ista concilia, papam errare posse.cum Honorium haeticum fuisse crediderint. llespondeo: Credidisse solum cos Patres, papam errare posse ul privatum hominem,quae csl opinio probabilis , quamvis contraria videatur nobis probabilior : id cnim esl dc quo accusatur Honorius. quod privatis literis hacrcsim foverit.

Ad quintum dico: Canum bis errare in hoc argumento. Primum , cum ait , Agalhoncm anathema dixisse Honorio: nusquam enim hoc in epistolis Agathonis invcquitur.Scd Canus deceptus videtur ex summa conciliorum: nam auclor Summae conciliorum conlra Udem ipsarum epislolarum.quae habentur integrae in conciliorum lom. 2. addit nomen Honorii. Deinde cum ait, hanc epistolam Agalhonis scriptam esse ad concilium scxtunr.non enim ad concilium, sed ad imperatorem scriptae sunt ambae Agathonis epistolae.

Ad sextum dico: Epistolam Leonis ab iisdem esse corruptum.a quibus corrupta esl sexta synodus: siquidem epistula illa pars quaedam concilii censetur. el cum ipso concilio circumfertur. Vel certe Lcoscquulus esljudicium legatorum Agathonis, nc disturbaret negotium jam confectum. Sed non tenemur nos magis unum Leonem sequi, quam tot alios summos pontifices: praesertim in quaestione de facto, quae ad fidem non pertinet.

Ad septimum: Objicio auctores auctoribus , plures paucioribus, el antiquiores rcccnlioribus. Nam in primis s. Maximus, qui lempore Honorii vixit, in Dial. conl. Pyrrh. Theophanes Isaurus in hist. <piam citat Onuphrius . cl Emanuel Calleca in lib. quem scripsit pro Latinis conlra Graecos. Honorium semper catholicum fuisse testantur.Deinde Phollus eliam Graecus . el roiuanao Ecclesiae infestus in libel, de 7. synodis; ubi ad VI. synodum venit, dicit. damnatos fuisse Cyrum. Sergium. Pyrrhum , Paulum. Petrum: al de Honorio nihil dicit tale. Similiter Zonaras in vita Constant. IV. referens nomina damnatorum in \ I. synodo, Honorium omittit.

Quod idem facit Paulus diaconus In vita ejtisd.Consenti. IV. Denique historici lalini fere omnes , ul Bcda, Anastasias bibllothechnrius, Blondus lib. 9. Decad. f. Nauclerus, Sabellicus, Plalina ct alii, *Honorium* catholicum cl sanclum pontificem faciunt.

Addidi nutem Dedam, etiamsi Canus nolit : nihil enim dubito, quin idem senserit, etsi in ejus lib. <lc sex notât. irrepserit nomen Honorii inler cos , qui recensentur damnati VI. synodo. Videlur enim aliquis sciolus addidisse nomen Honorii in libro Bed.ie. co quod in VI. synodo ubique inveniatur cum nominibus Cyri, Sergii etc. Nam quod Bcda Honorium pro viro sancto habuerit, eliam post ejus mortem, palet tum cx lib. 2.hisl. Anglor. cap. 17. IS. 19. ubi saepius lanquam dc optimo pastore de Honorio loquitur: tum cx vita s. Bertolli abbatis , ubi nunc beatum, nunc sanclum Honorium vocat , cl inler alia sic ait: *Erat, inquil. venerabilis prae-sul Honorius saga.r animo, vicens consilio, do-ctrina clarus. dulcedine et humilitate pollens* , Et infra: *1'raebwt optatum munus s. pupa patri memorato Bcrlolfo, privilegia scilicet sedis apo-stolicae. quatenus nullus episcoporum in prae-fato coenobio quolibet jure dominari conaretur. Haec* Beda de Honorio ; quae certe non diceret, si cum pro damnato haeretico habuisset, ul adversam volunt.

CAPUT XII.

De aliis septem pontificibus.

Vigesimusquarlus romanus pontifex intercos, qui errasse dicuntur, csl s. Marlinus I. quem ac-cusant Magdcburgenses Cent 7. cap. 20. quod in episl. ad Arnaud, docuerit, non esso dandam ve-niam presbyteris, vcl diaconis post ordinationem suam peccantibus, quae videlur esse species quae-dam Novatianismi.

Despondeo: Marlinus non loquitur dc venia pec-catorum, sed de restitutione ad sacra ministeria. Vull enim presbyteros cl diaconos graviter peccan-tes deponi a grailu sumac si resipuerint.cl veniam petierint, absolvi quidem a peccatis, sed nunquam restitui in suos grtidus , quod idem omnes veteres docent.

Vigcsimusquinlus est Gregorius III. quem Mag-deburgenses Centur. 8. cap. 10. in vita ipsius ac-cusant. Primo, quod in episl. ad Bonif. jussertil ite-rum consecrari ordinatos ab aliis,quam ab iis quos rom.mus pontifex miserat. Sed hoc csl apertum nu ndacium. Gregorius enim solum jubet iterum conici rari ordinatos a non veris episcopis.

>*< undo. cuindem accusint, quod in alia epist. l Bonif. permiserit viro ducere ali im uxorem . si propter morbum aliquem propria uxor debitum ei i <> jugale icddcre non valeat : quod est expresso l antra evangeliutn;ut etiam annotavit Gratianus 32. quarsl. 7. can. Quod proposuisti. Ejusdem erroris ->< u«atur a nonnullis Gregorius I. propter episto-

lam ejus ad Augustinum Angi, episc. In quo simi-lia verba repcriunlur.

Respondeo inprimis:Mirandum esse, cur hoc ha-beant Lulherani pro errore.cum id eliam Lulherus docuerit, teste Joanne Cochlaeo in septieipite.cap. dc matriin. Deinde dico : Grcgoritim nop loqui dc quacumque imbccillitalc.scd de impotentia perpe-tua cl naturali, per quam est inepta ad conjugium mulier ; talia enim conjugia si cx errorc contracta sint, censentur non esse conjugia, ct Ecclesiae ju-dicio solvuntur: ul habemus in decrcclaI.tit.de frig, cap. ex literis: ita respondet Glossa in 20.dist.can. dc libellis.

Sed conira hoc csl:Quod Gregorius videlur judi-care primum fuisse verum matrimonium, et non tam solvendum, quam ei secundum superadden-dum: scribit enim non debere virum a priore uxore subsidium auferre, id est, debere cani adhuc ut uxorem alere el sustentare. Ideo posset etiam dici cum eadem Glossa in 32. quaesi. 7. can. Quod au-lem proposuisti, ponliliebm dare consilium non praeceptum, ul eam, quae videbatur fuisse uxor, adhucsustentet, si providentia ejus indigeat, cum nulla ipsius culpa acciderit, ul uxor illius esse non posset. Est autem notandum, hanc sententiam non esse Gregorii I. sed solum hujus Gregorii III. Nam epistola illa ad August, est una el eadem cum ista ad Bonifac. quam certum est esse Gregorii III. un-de non invenitur inler opera b. Gregorii, sed solum in tornis conciliorum. Ubi etiam concilium roma-num de g adibus prohibitis circa matrimonium, tribuitur Gregorio I. cl III. cum lamen revera non possit esse nisi Gregorii III. ut patet ex imperato-ribus. qui nominantur in principio el fine concilii.

Vigesimussextiis est Nicolaus I. quem nonnulli reprehendunt, quod (yt refertur dc consccr. dist. 4. can. a quodam judaeo) dOcuertl. baptismum in nomine Chrisli collatum sine expressione trium personarum esse ratum. Id enim csl contrarium non solum evangelical institutioni, sed etiam aliorum pontificum decretis: nimirum Pelagii el Zachariac, qui baptismum improbant eorum, qui tantum sunl baptizat! in nomine Christi, el non oX-presse in no-mine Patris, cl Filii cl Spiritus sancti, ul patet in eadem dist. 4. can. mulli, ct can. in synodo. Ne-que potest responderi: tempnre Nicolai non fuisse adhuc definitum, an baptismus esset irritus, si con-ferretur in nomine Chrisli. Nam id fuerat definitum in concilio anglicano, a summo pontifice Zacharia. qui Nicolaum praecessit, confirmato, ul palet cx can. in synodo, de consecrat, dist. 4.

Respondeo: Nicolaum non definiendo quaestio-nem de lide. illud dixisse, sed solum ut doctorem particularem exposuisse obiter opinionem suam. Nam quod ille intendebat docere in illo canone, non eral de forma baptismi, sed tantum dc mini-stro, dc quo interrogatu-, fuerat. Itaque posfcaqunm responderat el definierat, baptismum esse ratum, etiamsi a judico, vel pagano detur, quae erat prae-cipua quaestio, nddidil obiter: Baptismum esse ra-tum. sive in nomine trium personarum, sive in no-mine solius Christi detur. In quo sequutus esi Am-brosii sententiam lib. 1. <le Spin s. cap. 3. ut ipse ibidem dicil. Quae sententia falsa quidem csl meo

judicio; lamen non haeretica. Nam non invenitur ulla certa definitio Ecclesiae <lc hac re, cl Patrum sententiae inveniuntur eliam variae.

Neque obstant canones illi Pelagii cl Zachariac. Nam Pelagius non definii quidquam, sed solum ul doctor m epist. ad Gaudent, explicat opinionem suam. Zachariac aulcm canon mihi valde suspectus est. Nan in priinis Gratianus citat epistolam Zachariae ad Bonifacium, cum hunç canoncm ponit: al non invenitur in epistolis Zachariac nd Bonifacium, quae exstant in lomis conciliorum, latis aliqua sententia.

Deinde concilii illius anglicani non meminit Bella in historia gentis suae, ubi tamen aliorum conciliorum anglicanorum mentionem semper facit. Immo ipse Beda contrariam sententiam sequitur. Nam in cap. 10. Aci. approbat sententiam Ambrosii dc baptismo in nomine Chrisli: qui tamen ncc potuit ignorare decretum concilii anglicani, si revera fuit, cujus meminit Zacharias, cum ipse eodem tempore vixerit, et adhuc Zachariac supervixerit; nec ullo modo credibile sil, eum voluisse concilio in sua patria celebrato, cl a sede aposlolica confirmato, contradicere.

Admissa autem auctoritate concilii, ct Zachariac, respondetur dupliciter. Primo cum magistro in 4. dist. 3. in illo concilio fuisse solum definitum. non esse ratum baptismum sine invocatione trium divinarum personarum: non mitem esse definitum. an illae tres personae implicate an explicite nominari deberent; cl proinde non pugnare istum canoncm cum sententia Ambrosii cl Nicolai, qui docuerunt, sufficere implicitam nominationem trium personarum in uno Christi nomine. Ad quem modum etiam istum canoncm concilii intellexit d. Bernardus in episl. 340. et Hugo des. Nidore, el omnes alii doctores illius aetatis* qui. non obstante canone concilii anglicani. docheruill, baptismum in nomine Chrisli esse ratum.

Secundo diei polcsl: Concilium anglicanmn non esse vere cl proprie probatum ab aposlolica sede; ct ideo non facere rem de fide. Zacharias enim laudavit quidem concilium anglicanmn, el ejus decreta citavit ad suum propositum, non tamen proprie ul pontifex, el ex intentione confirmandi acta concilii illud probavit: aliud çnim est. pontificem serio confirmare decreta conciliorum; aliud vero, ad aliquod aliud propositum ea commendare.

Igesimusseplimus csl Slephanus 5 l. cui adjungitur 28. Sergius III. nam ul ex Plalina el aliis constat, Slephanus papa irritavit acta Formosi papae praedecessoris sui, cl ordinatos ab illo, iterum jussit ordinari: proinde sensit sacramentum pendere a virtute ministri, qui csl error in fide manifestus. Quocirca Joannes IX. irritavit postea neta Slephani VI. cl approbavit acta Formosi. Sed rursum paulo post Sergius III. iterum irritavit acta Formosi: ct proinde eliam Joannis, el approbavit acta Slephani. Ex his pontificibus contrariis inler se, necessario nltqdi errant, ul observarunt diligenter Magdeburgense.s Center. 9. cap. 10. in vita Slephani M. et Cent. 10. cap. 10. in vita Joannis IX. cl Sergii III.

Kespondeo: Errasse Stephanuin VI. et Sergium III. sed in quaestione facili, non juris, cl mulocxem-

plo, non falsa doctrina; haec enim est historia. Formosus cardinalis el episcopus portuensis a papa Joanne VIII. depositus, ac dégradâtes, et ad sortem laicoruin redactus, ex urbe discessit, cl juravit, nunquam sc vel ad urbem, vcl ad episcopatum rediturum. Paulo post, mortuo Joanne VIII., successor ejus Marlinus II. absolvit Formosum a juramento incaute prolato, ct dignitati pristinae restituit. Non diu post idem Formosus papa creatur, vivit annis quinque, cl apponitur ad patres suos.

Succedit Slephanus VI. qui magno odio in Formosum incensus, cl vcl nesciens, vel non credens. eum A Martino papa fuisse absolutum a juramento. publice in concilio episcoporum decernit. Formosum nunquam fuisse legitimum pontificem; et ideo irrila esse debere omnia ejus acta, cl qui ab illo sacros ordines acceperant, coegit iterum ordinari. lanquam nihil ab illo accepissent. Displicui! hoc facium omnibus: el ideo pontifices tres ordine succedentes, Romanus I. Theodorus II. el praecipue Joannes IX. convocato alio concilio episcopali, judicaverunt, Formosum verum pontificem fuisse, cl Slephani VI. sententiam irritaverunt. Successit poslea Sergius III. el in omnibus Slephanum VI. imitates csl. Praecipua ergo quaestio fuit, an Formosus fuisset papa legitimus, nec ne: in quibus quaestionibus non negamus, posse errare pontifices, cl de. facio errasse Slephanum el Sergium.

Sed objicies: Slephanus el Sergius non solum judicarunt. Formosum non fuisse verum pontificem. sed etiam ordines sacros, quos ille contulerat. non fuisse ratos: qui est error manifestus contra fidem: nam elsi Formosus non fuisset papa, el semper mansisset depositus el dcgradalus; lamen quia aliquando verus episcopus fuerat, el oral quoad characterem cl ordinis potestatem, quae non potest ullo modo auferri: error in fide est dicere: ordines sacros ab illo collates non fuisse veros ordines sacros.

Respondeo: Slephanum ct Sergium non edidisse aliquod decretum, quo decernerent, ordinatos ab episcopo degradato, vel nominalim a Formoso tanquam degradato, esse iterum ordinandos: sed solum de facto jussisse iterum eos ordinari: quae jussio non cx ignorantia, aul haeresi. sed cx odio in Formosum procedebat. Notat enim Sigcberlus in Chron. anui 903. Stephanuin VI. reclamantibus pene omnibus, per vim exordinasse a Formoso ordinatos.

Yigesimus nonus est Joannes XIII. sive, ul alii dicunt. XIV. quem Magdeburgenses Cent. 10. cap. G. col. 291. accusant horrendi erroris cl sacrilegii: quod contra Chrisli institutionem, coeperit baptizare campanas, quod etiam frequenter alii haeretici nobis objiciunt. Mirum vero est. cur non eliam dicant campanas a nobis antea catcchizari. cl instrui. ut possint fidei symbolum resonare.

Vcl igitur rem ipsam, vel nomen baptismi Campanarum reprehendunt. Si rem; aperte decipiuntur, vel mentiuntur: non enim campanae revera baptizantur. sed solum benedicuntur, el dedicantur divino cultui, eo modo, quo templa, altaria, calices, ct alia sacra vasa, ul patet ex pontificali, ubi habetur benedictio campanae, cl nulla fit mentio us-

quam baptismi, neque dicitur: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti*: sed solum funduntur preces ad Deum, vel in aliis benedictionibus. Si nomen reprehendunt; sciant nomen baptismi non a pontificibus, sed a vulgo, aliquid metaphoricè accommodatum campanarum benedictioni, quia nimirum vident, campanas aqua benedicta aspergi, vel cis nomina interdum imponi, vel distinguantur aliae ab aliis.

Trigesimus est Sylvester II. quem magum vel necromanticum fuisse, vel a diabolo discerptum in templo s. Crucis in Hierusalem, refert Marlinus Polonus in Chron. vel ex eo Magdeburgensis Coni. 10. et Tihannus lib. I. cap. 9. de Ecclesia. Constat autem necromanticos, vel plurimum esse infideles, vel diabolum pro Deo colere.

Respondet: Sine dubio esse fabulas, quae narrantur de magia, et morte Sylvestri II. Nam ipse nullus bonae fidei auctor vetustus id pro certo affirmat, vel exstat adhuc in Ecclesia lateranensi sepulchrum hujus pontificis, cum epitaphio posito a Sergio IV. papa, viro sancto, omnium scriptorum consensu, quoniam tantum quinque annis fuit posterior Sylvestro. in quo epitaphio laudatur Sylvester tanquam optimus/pontifex. Occasio fabulandi de magia hujus Sylvestri fuit, quia etiam Sylvester petilissimus geometriae, de qua etiam libros scripsit: saeculo autem illo, id est, 900. etiam nullum fuit doctus. vel infelicius, qui mathematicae, vel philosophiae operum daret, a vulgo magus putabatur. Vide Onuphrium in annotatione ad Plalmam.

CAPUT XIII.

De Gregorio VII.

Trigosimus primus, qui erroris arguitur ab adversariis, etiam Gregorius papa ejus nominis septimus. Eum etiam Magdeburgensis Centur. II. cap. 10. reprehendunt vel haeticum, necromanticum, seditiosum, simoniacum. adulterum, ac pessimum, non solum omnium pontificum, sed fere omnium hominum. Et idcirco eum non Gregorium, vel vocabatur id pontificatu, neque Ilildebrandum, vel dicebatur ante pontificatum, sed. Ilclbrand appellant, quod germanice inferni titulum significat.

Eundem Gregorium Theodorus Bibliander in Chron. vult esse ipsum Gog principem Magog: et omnes alii hujus temporis haetici nullum pontificem magis detestantur, quam istum, ac presertim Tihannus lib. 1. de Eccles. cap. 9. ubi apertissime mentitur, quod quae narrantur mala de Gregorio VII. haberi in libris monachorum, papaeque adulterorum; cum tamen et ipse Tihannus, et Genturiales nullum proferant testem praeter unum, qui fuit hostis juratus Gregorii VII. omnia enim probant unius liennonis pseudocardinalis testimonio, qui illo tempore vixit, vel vitam Gregorii VII. scriptam reliquit.

Ego autem hujus liennonis librum legens, vel impudenter mendaciorum plenissimum inveniens. alterum ex duobus mihi persuasi: vel revera nihil tale eo tempore scripsisse Behnonem, sed ali-

quem Lulhcranum esse hujus libri auctorem, qui cum sub liennonis titulo ediderit; vel certe Bennonem illuni non tam scripsisse vitam Gregorii VII., quam sub nomine Gregorii VII., voluisse depingere idacam pessimi pontificis, ad eum modum, quo Xenophon scripsit vitam Cyri regis Persarum, qui non tam narravit quid Cyrus egerit, (piam quid agere debeat optimus princeps.

Non esse autem ullam fidem habendam huic Bennoni, perspicuum est ex eo, quod contrarium scribunt omnes alii auctores, qui illo ipso tempore aliquid de hac re ediderunt, quibus major fides habenda est, quam Bennoni; tum quod isti multi sint, ille unus lanium; tum etiam quod Benno fuerit cardinalis non a vero papa Gregorio VII. creatus, vel mentitur Bibliander in Chron. tab. 13. qui Bennonem Gregorii cardinalem, vel ipsi Gregorio intimum fuisse dicit: sed ab antipapa Clemente III. quem imperator in odium Gregorii constituerat, vel potius ex lib. Onuphrii de pontif. cum enim esset cardinatus antipapae, non poterat bene loqui de vero papa. Illi autem alii auctores neutri parti erant obstricti beneficio aliquo; vel ideo rectius judicabant. Esse autem contraria, quae scribunt caeteri, iis quae Benno scribit, facile demonstrari potest.

Quatuor sunt ad quae revocari possunt omnia, quae scribit Benno. Primum est. Gregorium VII. per vim militarem, quam ipse sibi pecuniis comparaverat. invasisse pontificatum nullo cardinalium subscribente, vel sine ullo cleri, et populi consensu. Al s. Anschnus episcopus Incensis, qui tunc vivebat, in epist. ad Guiberl. qui in schismate fuit antipapa dictus Clemens III. ita scribit: *Utergo, inquit. de b. Gregorio patre nostro dicam, quod de Cornelio scripsit b. Cyprianus: factus est episcopus de Dei. vel Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium: et, vel verius dicam, omnino omnium testimonio. de plebis, quae lune ad eum suffragio, de sacerdotum antiquorum, vel bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est, cum locus Petri, vel gradus cathedrae sacerdotalis vacaret etc.* Hanc epistolam refert abbas urspergensis in Chron. et subjungit: istum Anselmum fuisse virum doctissimum et sanctissimum; adeo vel vivus vel mortuus miraculis claruerit.

Exstat etiam apud Platum forma electionis hujus pontificis in haec verba: *Aos factae romanae Ecclesiae cardinales, clerici, acolyti, subdiaconi, presbyteri, praesentibus episcopis, abbatibus, nullisque tum ecclesiastici. tum laici ordinis, eligimus hodie, X. laien, maji in basilica sancti Petri ad vincula, anno salutis 1013. in rerum Christi vicarium Ilildebrandum archidiaconum, virum multae doctrinae. magnae, pietatis, prudentiae, justitiae, constantiae, religionis, modestum, sobrium, continentem. etc.* quod forma divina providentia conservata videtur ad Benhonis mendacia coarguenda. Idem autem scribunt omnes alii auctores, quos infra citabimus.

Deinde scribit Benno, Henricum IV. insontem non Gregorio XI. excommunicatum, quod item audent asserere Magdeburgenses Cent. II. cap. G. col.

264. Al Stcpbnuus episcopus halbcrlalensis, vir sanctus cl doclus, illo ipso lempore scripsit haec verba in epist. ad Walramum episc. leste Dudechino in Addit. ad Marian. ScPl. anno 1090. elTrilhcmio in Chron. *Audi, inquit, vera. non fucata. audi fortia, non faceta: omnis qui dignilalcsspiril. uales dividit, haereticus (simoniacus) est: dominus autem llenricus, quem regem dicunt, episcopulus et abbatias vendit. Etenini conslantien-seni, bambergensem, mogunlinensem, et plures alios, pro pecunia: ratisponensem. auguslensem, cl slrasburgensem, pro gladio: abbatiam fuldcnscm. pro adulterio; monasteriensem vero episcopatum, quod dicere et audire nefas csl, proso-domitica immunditia vendidit. Quae si impudenter negare volueris. teste coelo, teste terra, omnes etiam a furno redeuntes scioli concludent hoc, dominus llenricus haereticus csl. Pro quibus nefandis malis ab aposlol. sede excommunicatus, nec potestatem aliquam super nos, quia catholici sumus, poterit exercere.* Haec illic.

Marianus Sfiolus, qui ipso tempore llenrici IV. floruit, in Chron. anni 1075. *Haec, inquit. et similia nefandli, et inauditu llenrici regis flagitia videntes, et audientes fieri catholici viri per id temporis in Ecclesia constituti. cum propheta Ifclia zelo Domini zelantes pro domo Israel, directis Homam nuntiis ad Alexandrum apostolicae sedis antistitem, haec ei. et alia quamplurima, quae in regno teutonico. insanientibus simuniatis haereticis rege Henrico auctore el patrono dicta et gesta sunl. tam literis, quam viva voc.c gemendo, ac dolendo conquesti sunl.*

Item Dodecllinus Mariani continuator. anno 1100. *llenricum, inquit. hominem perversum. et justo iudicio ab Ecclesia ejectum constat manifeste, vendidit enim omnia spiritualia.* Idem ver« anclor anno 1090. el 1093. nulla scelera horrenda prorsus llenrici IV. refert. S. quoque Anschnus canluariensis ejusdem temporis auctor in episl. ad Walrarn. quae praecedit librum de azymo, (llenricum IV. Aeronis. Domitiani et Diocletiani successorem vocal. Denique non pauca llenrici scelera referunt l.ambcrlus sclmlTnnburgensis. abbas, ur-Sp.Crgonsis in C.hrpn. Albertus Kranlius lib. 5. Melrop. et hb. 5. Saxoniae. et Joannes Aventinus lib. S. Annal. Ilojorum; quibus auctoribus Magdeburgciises mullum tribuere solent. Quid, quod Calvinus ipse idem fatetur? sic enim scribil lib. LIusl, cap. II. § 13. *Imperatur llenricus ejus nominis quarius, humo levis et temerarius. nullius consilii. magnae audaciae, et vitae dissolutae, episcopatus lotius Germaniae habebat in aula sua parlim venales. parlim praedae expositos.*

Terlio scribil Bcnno, Gregorium papam haeticum berengnrianum fuisse hoc est. non certo credidisse, in eucharistia adesse verum Chrisli corpus: sed certe nihil minus ile hoc pontifice dici potest. Nam (ul omittam quod sanctus ab omnibus scriptoribus appellatur, quod Leoni IX. et Nicolap 11. qui Bercngariim damnaverunt, semper communicavit, quod nullus probatus anclor, ac no Sigeberlus quidem. qui parum ei favit. tale aliquid asserere ausus est) hic ipço Grcgorius in concilio turo-

nensi tamquam legatus summi pontificis praesideris eundem Bcrengarium confutavit. Sic ennn Guilmundus scribil lib. 3. de cuchar. *Ipsa (Ecclesia) per b. Leonem papam haec berengariana figmenta mox suo exortu damnavit. Deinde per hunc ipsum, qui nunc praeesi. b. Gregorium papam tunc archidiaconum ejusdem romanae sedis, in concilio luronensi convicit, iptumque Bcrengarium. ut ridebatur, correctum. ac propriae manus sacramento salisfacientem. clementer suscepit. Ilevsumque aliquanto pnst ad ro-nirtum suum. agente sanctae recordationis Vicolao papa in generali concilio Hornae iterum confutavit.*

Ac ne forie dicant: Gregorium, cum esset archidiaconus, catholicum fuisse: in ponlificalu vero haereliemn facium. legatur Thomas Waldensis lorn. 2. de sacram, cap. 43. ubi roci'at ad verbum sententiam Gregorii hujift papae septimi, quam in romano concilio conlra Bcrengarium tulit armo poritrficatii' 6. ex qua luce clarius apparebit, m n-lilurn esse Bennonem.

Quarto scribit Bcnno. Gregorium virum deterrimum fuisse, simoniacum. magum. adulterum. homicidam, denique omnibus sceleribus cooper-tum: el historias quasdam narrat, quarum nulla exstant vestigia in bonis auctoribus. el eas lamen pro oraculis vendunt Illyricus et Tihnannus.

Al contrarium scripserunt illo ipso tempore, et posterioribus saeculis omnes f. re alii auctores: ac, ul solum Germanos proferam. Trilhemi-us in Chron. scribil huc modo de concili. bulo imperatoris: td hoc, inquit. *concilium malignantium Guilitimus abbas hirsaugiensis vocatus ire conlempsit: quippe qui vicarium Christi sanctum el innocentem noverat.* Olho Frisingensis tin. fi. hist. cap. 32. *Hildebrandus. inquit. semper iu eccle.-daslico rigore consimilissimus fail.* El cap. 34. *Forma, inquit, gregis factus quod verbo docuit. c-xemplo demonstravit, ac fortis per omnia athleta murum se pro domo Domini ponere non timuit.* El cap. 30. *Ecclesia lanio pastore. qui inter omnes sacerdotes, el romanos pontifices praecipui zeli et auctoritatis fuit, orbata, dolorem non modicum habuit.* Kranlius in Melrop. lib. 5. cap. 20. *llenricus IV. inquit. Ecclesiarum jura invasit. episcopos pro suo arbitrio instituens. desituensque. summum pontificem Gregorium VII. virum sanctum insectatus est.*

Abbusurspergensis, non videtur ausus fuisse, nimis aperte Gregorium VII. laudare: Iribus lamen in locis indicat sententiam suam. Primo, ubi verbis clarissimis llenricum IV vituperat. Inno, inquit. *Domini II. LAMII. llenricus rex adulescentiae usus libertate. Saxoniam solam ex omni romano imperio coepit incolere, principes despicere. nobiles opprimere, inferiores sustollere, venatui. lusibus, caclcrisque ejusmodi exercitiis, pl squam justitiis faciendis, ul incusatus est, operam dare: Filias illustrium quibuslibet obscure natis conjugare, privata praesidia. nimirum potentibus non satis fidens instituere.* El infra: *Illic finis, hic interitus, haecque sors ultima Henrici, illo sub vocabulo, quarti romani imperato-*

ri', a suū *appellati, a catholicis vero, idcst.cvn-ciit b Peiro. suis glte successoribus fidem cl obe- aientium lege Christiana conservantibus archi- pirata.Minui cl haeresiarcha.liecnon cl apostata, perscculor que plus animarum, quam corporum competenter dicebatur. Ifaecille. Ubi dum Ilcnri- cum ab adolescentia iu lynnideni declinasse do- cet; justuifl Gregorii iudicium in eumdem regem fuisse demonstrat.*

Demquū infra, cum cltnssct vcrbri conciliabuli conlra Grcgorium,ac dcindo defensionem s. Ansel- mi pro eodem Gregorio. ita subjungit abbas: *Ilucc priori sententiae valde contraria scripsit Ansel- mus episcopus, vir literis apprime, eruditus, ti- ipinio acuti'simits, facundia praecipuus.el quod omnibus majus esi, m Dei timore, el sancta con- versatione nominalissimus; adeo ul tam in vita, quam post mortem referatur miraculis clarus. Iluec ille. Qui certe dum anteponit Gregorii lauda- lqrciu reprehensoribus, mirum, si nun ipse eliam Gregarium tacite inudare videatur.*

beuigil.' infra sir ait dc successore Gregorii VII. *Desideritis cardinalis romanus. el abbas cassi- nt nsis, verus Chrisli famulus.licel mullum corde simul el corpore reniions substituitur. Sed cum infirmitate gravi laborans ad summum hunc a- picem proveheretur, precibus obtinuit, ut infra non mullos dies ex hac vita tolleretur. Quis au- tem dubitat, hunc Desiderium, si verus Chrisli fa- mulus erat, nun fuisse unquam approbaturum caussam Gregorii, nisi eum justissimum esse co- gnovisset?*

.Nauclerus m Chron. generat. 37. *Ilr, inquil, fuit Giegoriu· religiosus, timens Deum, justitiae et aequitati amator, in adversis constans. qui propter Deum, in his quae ad justitiam perline bunt, ni/id timuisset perficere.*

Ilai iimus Scotus fmdvnsis monachus. qui tem- pore Gic .uni VII. vixit, in Chrun. anni 1075.Gre- purius. inquil, *i/iii rimoniis et clamoribus catho- licorum justis adversus Ilenricum, et scelerum ejus immanilem auditis, zelo Dei ucia nsus, jam da tum regem ixcommunicalum proniin- ciavit. maxime propter simonium: quod factum catholicis quidem viris bene placuit: simoniacis vero ac fautorib. regis nimium displicuit.*

Ildeclinus abbas continuatur Mariani, anno 1085. *Ipse, inquit. Irbaius venerabilis papae Gregorii scripta et dicta conlra schismaticos ha- bita confirmavit. Et anno 1090. beatae memoriae papam Grcguriū numiitat.*

I.amberlus srbaTmiburgensis, qui eodem tem- pore vixit, m hisluiia rerum gerninnicarum: *Ililde- brandi, inquit, constantia, et invictus adversus •nmritmm animus uni nia excludebat argumenta uuaianae fallaciae. Item: Signa cl prodigia, quae per oraliunee Gregorii pupae, frequentius fiebant. et :ebi ejus /erventissimus pro Deo el tecte musio-<.' legibus salis etiin contra venenatas detrartorum lim/ieas communiebanl.Item ibidem referi obitum Guiln lmi episcopi traji-clensis, qui una cum UennoncGregorium oppugnavi rul'./lepcn- te.inquil.grai-i- tmn aegritudine correptus, mise- rabili •'juldu cuiximuniitibus coci/ei abalur justo*

Dei iudicio se el praesentem vitam amisisse el ae- ternum,quod regi ad omnia.quae. perperam inten- disse/,operam suam summo annisu praebuisset,at que in spem gratiae ejus, romano pontifici san- ctissimo. el apostolicarum virtutum viro graves contumelias sciens et prudens innocenti irrogas- sel.Denique ibidem:Papa.impiil.u/a' missarum su- iem nia celebrasse!.proferens manu corpus domi- nicum ad regem.palam ait:Ego jam pridem u 1«., luisque fautoribus insimulor, sedem aposlolicam per simoniacain haeresim occupasse, el aliis cri- minibus vitam maculasse. Quo igilursatisfactionis compendio,omnem omnibus scandali scrupulum auferam, Deum precor, ut suo me, hodie iudicio vel absolvat subjecit criminis suspicione, si inno- cens, vel subitanea morte interimat, si reus:cl mox partem dominici corporis accepit, ct come- dit. qua liberrime assitmpla, cum populus inno- centiae pontificis congratulatus in laudes Dei a- liquamdiu acclamasse!, ad regem conversus:Fac, inquil, fili, si placet, quod me facere vidisti. Rex post dilationem impetratum, recusavit eo modo se purgare; nec injuria: ubi enim ad suos redie- rat, slalim etiam ad ingenium rediit, nec prius quievit, quam et b. Grcgorium urbe expulisset, el Gilbertum rare.nnalensam episcopum ejus loco supposuisset. Ikee ille.

Joannes Aventinus restat cx Germanis, qui hoc nostro saeculo scripsit.el licet mulla scribat in Gre- guriū nostrum ex audorc quodam sine nomi- ne. ac pruplerca eliam sino auciuirilalc: tamen ali- cubi etiam veritate victus, Ilenricum reprehendit, el Grcgorium laudat. S e enim ail lib. 5. Annal. Bo- jor. pag. 503. *Ilenricum stupris. amoribus, im- pudicitiae el adulterii flagrasse infamia,nc ami- ci quidem negant. Et infra: Grcgorium virum sanctissimum pervicaciorem exstitisse, Paulus bernietensis. qui ejus vitam libris duobus com- plexus csl, cl reliqui ejus partium acerrimi pro- pugnatores produnt. Et infra png. 579. postea- ipiam descripsit crimina Gregorio ab adversariis objectu: ita subjungit: Adversus haec AnselmUs Incensis episcopus (qui hymnos, el alia,quae dc Servatoris nostri cruciatibus perscripta sunl, dc Gregorio inbrprnluliiir)etG'iilielmiis Iliisunus,qui suam caussam, seque justos esse, miraculis pusi mortem declararunt, pleraque scripsere.*

Habemus igilur innocentiam Grcguriū probatam tripliciter, leslimonio scriptorum, leslimonio ad versari! morientis. cl testimonio Hei a pontiQco in- vocati. Una solum siiperesl calumnia Sigebcrli, qui in Cliion. scribit, Gregorium VIII. sensisse, prcsbyleium cuncubinarium,si forte sacrum facere velit, non posse revera consecraro, elidcirco in- terdixisse Christianis, nc concubinarioium presby- terorum sacris intéressent.

Ilcspondeo: Sigebcrlum fuisse cx sectatoribus Ilcnrici IV. ul Trilhcmius referi in Calai. Script, el ideo sinistre interpretatum interdictum Gregorii. Quid autem Gregorius jusseril, longe melius, cl fi- dclius referi b. Ansehnus Sigebcilo antiquior cl sanctior. Qui in episi. 8. ad Guiliel.abb. sie ail: *Dc. presbyteris, impiit, qui sc aperte reprobos, el li- bidinis commercio Deicxecrabilcs exhibent,omni-*

tio tenendum csl. quod upodolica providentia ecclesiastico jusloque. riqorc constituit, nempe nullatenus convenit, ul ibi reverenter astetur, ubipertinaciter aperta. cl impudenti libidine foetentes. Dei el sanctorum prohibitionem contemnendo, aneris altaribus deserviunt, tinnio non deserviunt. sed quantum ad ipsos pertinet, turpiter commaculant. Aon quo quis ea. quae, tradant. contemnenda. sed ipsos potius tractantes exerrandos c.risliinef. ul qui Det, et aniplnrum praesentiam non reverentur. tel hominum detestatione n pulsi.sacra contaminare desidant. Hacc ille.Qui rcc.lis.sima decretum Gregorii tempore suo editum explicavit.

Placet nunc catalogum adscribere eorum auctorum qui de Gregorio VU. honorifice scripserunt. Primum igilur ipsius Gregorii aetate scripsit l.co liosliensis circa annum 1080. in lib. 3.hist;Cassin. nulla de sanctitate hujus Gregorii.in quibus etiam sunl coelestes revelationes, el vi-iones probatissimorum servorum Dei. Eodem tempore de Gregorio, ut sam io pontifice. scripsit Marianus Sco' is lib. 3. Chion.ab anno 1075.usque ad annum 10*3. Item Lainbcrlus sebaflbaburgensis in hisl.Gcnnan. non procul a line. S. Anselmus oonluariensis in cpisi. 8. el init. lib. dc azyma. S. AnscJmus lucensis in cpisl. ad Gnibcrl. apud abb.urspcrgen. Slnphanus halbcrlatensis in cpisl. ad Walramum apud Dodecliimin in Addit, ad Marian. Scot. Bernardus corbcjensis iu Apol. pro Gregor, teste Tritheinio in calai. Script. Gnilmiiinius lib. I.et 3,dc sacram, euchar. Denique Paulus berniclcnsis, cl Goruchus rcloherspccrgensis. quos pro Gregor o scripsisse, el ptopicroa exilium passos,testatur Joannes Aventinus lib. 3. Annal. Bojor. Ili igilur. du-ceni sancti cl docti scriptores viventem Gregarium defendebant, solus exstat ex scriptoribus illius aetatis Benno pseiidocordinalis. qui accuset.

Deinde circa annum 1100. Sigeberlus in Chron. etiamsi Henrico imperatori faveret. ul supra diximus. nullum lumen crimen Gregorio ascribere misos esi, eorum quae Benno el Cenluriatorcs referunt: solum tribuit ei zelum inconsideratum, ct errorem circa sacramenti ministros, a quo salis cum Ansclmus purgavit. Porro idem Sigebvrlus ibidem non tacet.pro Gregorio scripsisse Anselmum luecnscin. el hujus tiiselmi sanctitatem n Deo signis,el prodigiis demonstratum essn;qliod certe ad magnam Gregorii Inudem pertinet.Non diu)losrrii Gratianus circii annum 1150. decretum Gregorii retulit 15. qimcsl. G. can.Nos s(luclorirm.El pio Gregorio nostro egregie scripsit Otho frisingensis, el genero, et eruditione. cl vilne probitate nobilissimus, lib. G. hist.Item Gnili Imns tyrius circa annum 1180. lib. I. de bello sac. cap. 13. et Godefridus viterbiensis iu Chron. suo univers, par. 17. Conrndus abbas iirspcrgonsis circa annum 12(h), in Chron. etsi nec aperle Inudnt. nec. vituperat Grogoritim: laudat tamen (ut diximus) ncqilius multis mod s. nullo autem modo reprehendit.Eodem tempore Dodcchinus in Addil.ad Marian.npei tissime Grcgorium Inudat.ct llenricum vituperat. \tneenliu- < iron anuum 1250. in spec, liislor. lib. 25. clip. 41. miraculis. cl dono prophetiae Grcgorium VII. claruisse testa-

lur. Et eumdem mm honore citai s. Thomas 2 2. qUnesl. 12. art. 2. Mirlinus P. lonus c rea annum 1301). in vita ejusdem Gregorii. Et Joannes \dialius lib. t. bisl. florent. cap 21 Blondils circa annum 1400. der. 2. bb 3. Mallharij* Palmerios m Chron. ct Thomas Waldensh torn. 2. cap. 43. s. Antoninus circa annum 1150. 2 par. Su n. tristor, t l. IG. cap. I. § 21. Platina in vita Gregorii,et leucas Sylvius m Comp. Blond' Joannes Trllhemlns circa annum 1500 in Chron. Joannes \auclcrn\$in Chron. goner. 37. Aib'Tlus Kranthi* bb.a.Mmrop. cl Sabellicus Enneade 9.lib.3 >1 Volaterranus bb. 22 Anthropol. res gestas Grogoni, ul plane sanctissimi viri, descripserunt. Qui <unl auctores triginta duo. quos uni Beonohi ad retundendam Centuriatorum et lilmanni impudentiam opponimus. nccnon ml coarguendum Tilmanoi mend icmm.qui scribere ausus est.Gregorii VII.fiagitln prodita cssc iu lucem a mmarhis el adulatoribus pvpae. cum nos conlra ostenderimus, Grego,ium ab omnibus Inudari.

CAPUT XIV.

De caeleris pontificibus quibus error in fide falsa tribuilur.

rrigcsimussecundus csl Uoxandcr III. qui rap. Cum cssc.de testamentis dicil esse alienum a divina lego cl Ecclesiae consuNudineuil in ksiamenlis requirantur plures tribus testibus el ibidem sub poena excommunicationis praecipit. ne ullus rescindat testamenta cum tribus toslibusfacIn.Al contrarium est in praxi lolius orbis Christiani: nec enim habentur ratn testamenta, nisi septem testibus adhibitis. Idem Alexander, cap. Liret. do sponsa duorum, dicit, quosdam suos praedecessores judicavisse, matrimonium per verba de praesenti contractum, non tamen comsuinm itnm. posse dirimi per aliud matrimonium: sc tamen contrarium sentire. Ex quo sequitur, vel Alexandrum, vel etiam praedecessores errasso.

Ilespondennd Primum cum glossa canontslarum: Alexandrum non (radere eam legem. nisi hominibus sibi subjectis in temporalibus et spiritualibus; ¶ proinde non derogaro istum canonem legibus civilibus.ner pr.vxi reliqui orbis Christiani. Vel si tral it legem omnibus Christianis,doberc inlelligi solum dc. caussis piis. do. quibus Ecclesia judicat.idcsl, voluisse pontificem. ul testamenta, non quidem omnia, sed ill i solum, quae Ecclesiam.vel locum pium haeredem faciunt, valeant, etiamsi tri- l i> tanlum adhibitis testibus facta sint. Ad Secundum dico. Ncc Vcvm driim.nec. ejus praedecessores aliquid definivisse. sed solum quid sentirent explicuisse.

Trigcsunuslcrlius est Coclestinus III. quem Alphonsus de Castro lib. I. dc haeres, cap. i. allrmnl.nnn posse ullo modo excusari ab hacrcsi.quod docuerit, per haeresnn ila matrimonium solvi. ul liecat ei conjugium aliud inire, cujus prior conjunx In bacresim lapsus siUamclsi enim nunc huc

decretum Cocleslini non exslet, loincn fuit olim in antiquis decretalibus , cap. Laudabilem , de convers, inlid.quod decretum Alphonsus vidisse sc dicit. Esse aulcm banc Cocleslini sententiam haereticam. planum esl: tum quia contrarium docuit Innocentius 111. cap. Quanto . dc dnorl. lutu cliam quia idem definitum est in concilio Iridenlino,scss. 24. can. 5.

Respondeo: Nec CoelcStinum, ncc Innocentium, aliquid de ea re certi statuissc, sed ulrumque respondisse, quod sibi probabilius videbatur. Id quod manifeste colligitur cx verbis Innocniii ; qui cum dicil, praedecessorem suum aliter sensisse,indicat, in opinione rem lotam adhuc positam fuisse. Quod vero Alphonsus ail, epistolam Cocleslini fuisse aliquando ititer epistolas decretales ; verum quidem csl, sed non potest inde colligi,factum esse a Coelstino decretum plane apostolicum , et cx cathedra : cum constet, nulla esse alia in epistolis decretalibus , quae non faciunt rem aliquam esse dc tide , sed solum opiniones pontificum dc ca re nobis declarant.

Trigcsimusquorlus est Innocentius 1Π. qui cap. Per venerabilem , qui filii sint legit, docet legem veterem nondum plane esse abrogatam : *Sane. inquit. ejun Deuteronomium secunda lex interpretetur. e.c ii vocabuli comprobatur , ut quod ibi decernitur,in Testamento novo debeat observari.*

Al pugnat hoc decretum Innocentii cum decreto s. Petri . Aci. 15. Respondeo : Innocentium eo loco non voluisse dicere. Deuteronomium hoc tempore debere servari ad lileram; sed quatenus quae in eo .icebantur, figurae erant Testamenti novi. Ideo enim existimavit Innocentius, dictum esse Deuteronomium secundam legem,quia nulla continet ad legem novam figurate perlinentia.

Trigesimusquinlus csl Nicolaus ΓΥ. qui in cap. Exiit. de verb, signif. in Scxlo , definii, Chrislum verbo cl exemplo docuisse perfectam paupertatem, quae consistit in abdicatione omnium rerum, nullo sibi dominio relido.nec in particulari, nec in communi; ac proinde talem paupertatem esse sanctam ct uicrilorlam.al hoc falsum esse et haereticum ducet Joannes XXII. in Extr. suis,lit.de verb, signif. Nam in Extr. Ad conditorem canonum, docet, esse impossibilem talem paupertatem . qua quis in rebus usu consumplibilibus abdicat se omni dominio . solo usu rclenio , el in Extr. Cum inter nonnullos, declarat, esse haereticum dicere. Chrislum talem paupertatem verbo aut exemplo docuisse. El in Extr. Quia quorundam, idem doccl.au prolixius mcul. i. Juan, dc Turrccremala lib. 2. Sum. cap. 112. conatur io omnibus hos pontifices conciliare, sicut ei.am ipse Joannes, nititur ostendere,sc a Nicolao non dissentire.

¶I profecto, nisi ego vehementer fallor,in omnibus conciliari nequeunt. Esl igilur advertendum, U-- quaestiones tractari a Joanne cl Nicolao. Prima esl . an in rebus usu consumplibilibus possil separari usus a dominio. Secunda . an paupertas , quae omne dominium a se removet, solo usu relido, s i cuncta el meritoria. Tcrlia, an Christus talem paupertatem verbo cl exemplo docuerit.

Dc prima Joannes respondet:Non posse separa-

ri usum a dominio in ejusmodi rebus: dominari enim esl posse rem destruere ; proinde impossibile est, posse rem destruere utendo , ul panem comedendo. cl non esse dominum illius rdi:Al Nicolaus doccl id fieri posse, cl recte, nam idem aperte docuit poslca Clemens V. in Clement. Exivi dc paradiso , de verb, signif. cl ratio csl manifesta , quia esse dominum , non csl posse rem destruere quocumque modo, sed posse libere destruere,quando, ubi. quomodo quis voluerit, el cliam donare, vendere , commutare elc. conslal autem omnes veros religiosos habere usum panis quem comedunt, cl vini quod bibunt,nec lamcn posse illa donare,vendere, mutare, projicere elc. Diccs;ergo erravit Joannes. Respondeo: Ha videri, sed non in re fidei: haec enim quaestio ad lidem non pcrlinet. ul ipse Joannes dicil in Exlr. Quia quorundam: immo adhuc sunl dc hac re variae doctorum sententiae.

Dc Secunda quaestione Nicolaus senlil, illam pauperlulem esse sanciam cl meritoriam: negal Joannes. El quamquam melius Nicolaus scnlire videtur ; lumen ncc Nicolaus hoc definivit tamquarn articulum fidei: ncc Joannes directe hoc impugnavit. Joannes enim in illa Exlr. Ad conditorem canonum; solum intendit roniinciare dominio earum rerum . quae donantur franciscains , quod romani pontificis ca esse asseruerat Nicolaus : rcnunciare autem ejusmodi juri potuit Juannes.

Dc Tcrlia quacslioe (quae unmiuin .gravissima csl. cl ad fidem perlinet) non dissentiunt Nicolaus cl Joannes. Nam Nicolaus dicil, Chrislum aliquando perfectissimam illam paupertatem verbo el exemplo docuisse: aliquando aulcm paupertatem minus rigidant cxémplo demonstrasse, lanquam communem omnium palrem cl doclorcm. Juannes autem definit, esse haereticum asserere,Chrislum nihil unquam hic in terris habuisse proprii , nec in speciali, ncc in communi. Quae duo non pugnant: nam Nicolaus non negnl, Chrislum aliquando habuisse aliquid proprii saltem in communi; sed negat semper talem vilam Chrislum egisse. Joannes quoque non negat, Chrislum aliquando nihil habuisse proprii, nec in speciali, ncc in communi; sed negat, semper talem vilam Chrislum egisse.

Quod autem Christus ulrumque docuerit verbo el exemplo , probalur: nam paupertatem omnimodam docuil Mallii.10. cum ail:A'oli/c *possidere aurum . 7tec argentum , neque pecuniam in zonis vestris, non peram, nec duas tunicas, neque calceamento , neque virgam.* Neque referi , an haec verba sonent praeceptum, an consilium, clan possint exponi aliter quam de abdicatione omnis domini. Nam satis esl ad scnlcnliam Nicolai salvandam . quod haec sil Chrisli doctrina , cl quod non repugnet ei isle sensus , ul revera non repugnat. Etsi enim Christus subjiciens : *Dignus est operarius merccde sua.* obligavit populos ad suslenlandos praedicatores , el proinde concessit praedicatoribus . ui jure exigant suslcnlalioncm a populis; non lamcn obligavit ipsos praedicatores , u: quasi debitam exigant , ul paid ex Paulo 1. Coiinlh. 9. sed permisit cis vivere dc suis laboribus, vel accipere tanquam dunum sine ulla usurpatione duminii, quod cx justitia illis dc bib; lut. Accedit, quod

in hoc sensu illa verba accepit s. Franciscus, cuius viri insliluta, cl Deus plurimis miraculis,cl Ecclesia universa communi consensu approbavit.

Quod aulcm exemplo hoc idem Dominus ostenderit, paid ex illo Malliaoi 8. *Filius hominis non habet ubi caput suum reclinet.* El ex illo Lucae 8. *Sequebantur eum mulieres, quae ministrabant ei de facultatibus suis.* Tunc enim Dominus cum apostolis sine oculis vivebat cx solis fidelium eleemosynis.

Quod autem Dominus etiam alterum vitae genus exemplo suo docuerit, palet cx Joan. 13. ubi legimus, cum habuisse oculos, ex quibus in communi cum discipulis vivebat: nec dubium csl, quin habuerint dominium earum pccun aru. n. saltem in communi, quandoquidem cx cis eleemosynas facere etiam consueverant, ul paid cx eodem loco. Quam vitam postea imitati sunt fideles, qui erant in Hierusalem sub apostolis, ul p itci Aci. i. el fere omnes ordines religiosi. Nam, exceptis franciscanis, omnes habent, saltem in communi, dominium rcrum mobilitum.

Trigesimusscxlus csl Joannes XXII. papa, qui a multis reprehenditur, ac praesertim a Guihelmo Ockam in Opere 93. dierum, cl ab Adriano iu quaesi, de confirm, cir. fin. quod docuerit, animas beatorum non visuras Deum ante resurrectionem. Erasmus praefat. ad lib. N. Irenaei. id ipsum cum additamento affirmat. Sic enim ait: *In qüo errore fuisse videtur Joannes pontifex romanus ejus nominis vigesimus. coactus opera theologorum parisiorum ad palinodiam coram Galliarum rege Philippo, non sine buccina. (ttiod indicat Joannes Gerson in serm. de pasch.*

Addit Calvinus in Insl. lib. i. cap. 7. § 28. cum dem Joannem docuisse, animas esse mortales: At qui, inquit, si *privilegium quod obtinent, ratum esso volunt. expungant numero pontificum oportet Joannem XXII. qui palam asseruit, animas esses mortales, unaque cum corporibus interire usque ad diem resurrectionis. Atque ut videas lotam sedem cum praecipuis suis fulturis tunc prorsus concidisse, nemo cardinalium huic sc tantae insaniae opposuit. Sed schola pamiens regem Galliae impulit, ut ad palinodiam hominem cogeret. Ib'x ejus communionem suis interdixit, nisi mox resipisceret, idque de more publicavit per praeconem. Hac necessitate adactus ille, errorem abjuravit.* Haec ille. Non nutem probal ijlitr, quam ponendo in margine: *Testis Joannes Gerson, qui lunc vivebat.*

Respondeo inprimis ad Adrianum: Joannem hunc revera stnsisse, animas non visuras Deum, nisi post resurrectionem: caclerum hoc sensisse, quando adhuc sentire licebat sine periculo haerere, nulla enim adhuc pracescrni Ecclesiae definitio. Voluit aulcm Joannes quaestionem definire, sed dum adhuc, in praeparatione el consultationibus versaretur, mortuus csl, ut testatur Benedictus XII. Joannis successor, in Extrav. ig. quae incipit. Benedictus Deus, quim tolani referi Alplionus a Castro lib. 3. contra haeresis in verbo Beatludo.

Refert aulcm Joannes Villanus lib. 11, hist. cap.

19. Joannem papam pridic ante mortem parlim declarasse, cl parlim etiam revocasse sententiam suam. Primum enim testatum, se numquam, cum de hac re loquutus erit, quaestionem definire in animo habuisse, sed solum disserere ad veritatem investigandam. Deinde addidisse, existimare sc jam probabiliorem sententiam esse eam. quae asserit, beatos frui visione divina etiam ante diem judicii: et hanc sententiam se amplecti, nisi aliquando aliud Ecclesia definierit, cujus definitioni suas omnes sententias libentissime subjiceret. Haec retractilio aperte docet. Joannis papae mentem semper bonam et catholicam fuisse.

Ad Calvinum dico: Eum quinque mendacia impudentissime paucissimis verbis protulisse.

Primum, quod Joannes Gerson vixerit lempore Joannis XXII. nam constat ex Joanne Villano lib. II. cap. 19. cl omnibus historicis aliis. Joannem XXII. obiisse anno Domini 1334. conslal autem ex Trilhemio de viris illustribus, Gersonem natum esse anno 1363. nondum ergo natus erat Gerson, quando Joannes papa diem suum obiit.

Secundum mendacium csl, quod Gerson dirai, Joannem papam negasse animae immortalitatem. Gerson enim nihil de istius Joannis erroribus dicil. nisi in serm. de pasch. qui habetur tomo 4. qui sulus lucus citatur ab omnibus contra Joannis errorem. Ibi autem sic loquitur Gerson: *Hoc fecit, inquit, latroni, qui verisimiliter nondum compleverat poenitentiam pro omnibus peccatis suis, qui fuit illa propria hora becatificaliis, cl vidit Deum facie ad faciem sicut sancti in paradiso. Propter quod insuper apparet falsilas doctrinae papae Joannis. A71.* Ilacc ibi. Ncc explicat amplius qualis do< trina fuerit. sed cum dicat, apparere falsilatem doctrinae Joannis papae cx eo. quod latro cum Chrislu crucifixus mox a morte vidit Deum: manifeste indicat. Joannem in hoc errasse, quod crederit animas sanctorum non videre Deum mox a morte. Quod autem negaverit animae immortalitatem Joannes papa, neque Gerson, neque ullus alius scripsit ante Calvinum, ac ne ipse quidem Guihelmus Ockam, qui fuit papae Joanni infestissimus.

Sed video cur Calvinus tam horiendum mendacium excogitaverit, quia nimirum error ille Joannis papae de visione Dei. Calxmo non esl error, sed verissima doctrina. Ipse enim hb. 3. Inslil. cap. 20. dicil, solum Chnsium esse in coelo, reliquos sanctos expectore iu atrio quodam usque ad mundi consummationem. El § 21. dicit, sanctos mortuos umi nobiscum adhuc esse lidc conjoin tus: quod si fidem habent, non igilur Deum vident. Quoniam igitur videbat Calvinus, quod alii reprehendebant in Joanne papa, non pusse a se reprehendi, cl tamen nolebat ullam occasionem pontificis accusandi praetermittere: confugit ad magistrum suum patrem mendaciorum, el ah co insignem illam calumniam mutuatus est.

Tertium mendacium esl. quod nullus cardinalium se opposuerit Joannis sententiae. Hue enim esse falsum palet: tum quis nec Gerson, nec ul us alius huc dicil: tum quia plurimi sentiebant contrarium, ul patuit cx definitioni*. quae mortuu Joanne facta est a Benedicto XII. de consensu

omnium cardinalium, ul ex ipsa cpislola Benedicti perspicuum esl, nec oral caussa, cur isli, qui contrarium senlicbanl, meluererit vivcnli Joanni contradicere: siquidem Benedicius XII. in sun Extravag. asserit, Joannem papam severe praecepisse cardinalibus, nliisque dnctoribus omnibus, ill sincere dicerent quid senlircol, ul ventas inveniri posset. Denique Joannes Villanus, qui lunc vivebat lib. 10. cap. ull. lilsior. scribit. majorem partem cardinalium repugnasse Joannis papae opinioni, illo vivente.

Quartum mendacium esl, quod rex Galliae interdixerit suis communionem Joannis; Quod enim rex Galliae Philippus magis crediderit parisiensibus doctoriblis, quam Joanni papae, ul particulari doolori de illa quaestione disserenti, le-lalur Gerson loco irolalq; al quod proplerea rex putillicem excommunicavoril, nullus narraí, nec esl credibile, Christianum rogem tale aliquid facere ausum.

Quintum mendacium esl, quod pontifex abjuraverit errorem suum. Id enim nec Gerson scribit, nec ullus alius, nec debuit papa errorem abjurare, ruin iu errorem nullum incidisset: retractavit quidem sententiam su.un pridie ante mortem, sed suasu afiinium. non jussu regis. Vide Jounnem Villinum lib. II. cap. 19. ex'quibus eliam deteguntur Erasmi calumniae. A< que enim verum csl. Joannem adacium ad palinodiam, et multo minus verum est, id factum esse coram rege Philippo.

Trigesimussepliibus est Joannes XXIII. qui concilio constnnliensi sess. II. accusatur haeresis perniciosissimae: dicitur enim negasse vilain futuram. cl carius resurrectionem. Respondeo:Joanlicui XXIII. non fuisse pontificem omnino certum el indubitatum; proinde non necessario esse defendendum, erunt enim eo tempore 1res. qui pontifices haberi volebant; Greg. XII. BenedictusXIII. cl Joannes XXIII. nec poleral facile judicari quis eorum verus ac legitimus esset pontifex, cum non dccssciil singulis doctissimi patroni. Addo praeterea, probabde v.-lietuenler, ac fere cerium esse, eum errorem falso tributum inisse Joanni papae. Nam inpnmis cum m ea sessione concilii enumerentur articuli, qui objiciebantur Joanni papae, primum collucunlur articuli 53. qui omnes ad mores pertinent, cl hi omnes suis certis testibus confirmantur. Deinde adfcrimlur alii quidum sinq < orbs lesIRitis. el horum penullimus est is, de quo nunc agimus.

Itaque iste articulus non fuit probatus, nisi ex vulgi rumore, qui quoniam videbat Joannem esse vitae dissolutae, existimare coepit, alque eliam dicere. cum mm credere vitam luturam, el carnis resurreclionem.

Sed quis mm videl. non recte colligi haeresim cx mn'j' operibus? Quoi enim numerari possent, qui r clK'ime credunt, cl perditissime vivunt? Deinde in sess. 12. recitatur senlenlia dellniliva concilii adversus Joannem papam, el breviter recensentur c.tiss"- damnationis cl depositionis ejus; null i <ul< m menliO erroris, uul haerescas fit.Quod icrte <'sl argutiemum evidens, mm potuisse probari quod Joanni papae fuerat objectum cire i lme-rest"-.. si enim id probari potuisset, debuisset pri-

mo loco recenseri inter caussas damnationis, cum nulla sil justior caussa judicandi pontificem, quam nola liaerescos: iuimo nulla sil alia caussa, ob quam judicari rile queat.

Trigcsimusoclavus csl Benedicius XIII. quem nomine liaerescos damnavit concilium constantieuso sess. 37. Al isle Benedicius nec legitimus pontifex fuil, eum Clementi VII. successerit, qui vivente Urbano VI. vero pontifice, sedem invaserat, nec vere etiam fuil haereticus. Id enim ei solum objiciebatur, quod non crederet, concilium habere majorem potestatem, quam summus pontifex hn-bcal: in qua re nihil ômhino Benedicius erravit; sed dc hoc alios.

Trigosiuusnonus est Eugenius IV. cui concilium basileense sess. 34. pontificatum abrogavit, quod is in haeresim incidisset. At isle quoque nulla m re a veritate aberravit: quocirca idem concilium lausannac continuatum acia sua priora irritavit, ct Nicolaum V. Eugenii successorem, ul verum pontificem veneratum csl. ul c.x literis ejusdem Nicolai cognosci polcsl, quae basilecnsi concilio adjungi solent in tomis conciliorum.

Quadragesimus csl Innocentius VIII. qui in co peccasse videtur, quod Aorvegis permisit. ul sine vino sacrificium celebrarent , ul refert Raphael Volaterranus lib. 7. Geograph. Sed facile responderi pulcsl,Niuninjirimis non edidil ipsedccrcimn, quo universae Ecclesiae declararet, licere sine vino sacrificium ofierre ; itaque si erravit, erravit facto, non dogmule. Deinde non permittit, loco vini li-quorem alium consecrari, quod fuisset materiam sacramenti pervertere, sed id solum permisit, ul in altera tantum specie eucharistiam consecrarent, idqué ob extremam necessilalem, cum in ea regione vinum conservari non possil. quin slatim ace-scat. Quod quidem aut nullus error esl, aul certe explorabis error non csl. Vcccdil, mirum videri posse, si eo lempore vini usum non habuerint, aul conservare non potuerint, cum hoc lempore adeo sit frequens, ul sine illo no communicare quidem velint, quare non sine caussa suspicari possumus Volaterranum deceptum luisse.

CAPUT XV.

Proponitur quaestio: dn sminntis pontiferc habeat jurisdictionem vere caaclivam, ita ut possil leges condere, quae oblige.nl in conscientia, el judicare ac punire transgressores?

Demonstravimus hactenus. summum pontificem judiccni esse < ilrovcrsiaruin, quae in Ecclesia oriuntur, el judicium ejus certum atque infallibile es.-e. Sequitur nunc tertia quaeslio: *An videlicet possit summus pdnlife.c cogere fideles, ut id credant.vel faciunt,quod ipse judicaverit:* quod idem, servata proportione, de episcopis çaolcris inlelligilur. Sed antequam ml rationes, vel nostras, vel adversarim nm veniamus, operae pretium erit, pau-ca quaedam annotare de slalu ipso quaestionis, cl sententia adversariorum.

Primum igitur annotandum csl, nos non loqui de pontifice. ul princeps esl temporalis ccllac cujus* <lam provinciae: nam hoc modo cerium csl, posse cum ferre leges suis subddis, el in eos eliam gladio animadvertere. Neque hoc negant haeretici, posito quod pontifex sit princeps lompoftilis,quamquam negant, convenire illi talem principatum exercere, de qua re in seq. lib. agemus. Solum ergo nunc agimus «le pontifice ul pontifex csl lolius catholicae Ecclesiae; et quaerimus: an ille hubuul Teram potestatem in omnes ildeleS in spinltialibus, ut habent reges in temporalibus, ita ul sicul illi possunt condere leges civiles, el punire transgressores temporalibus poenis, ila pontifex possit condeie leges ecclesiasticas vere obligantes inronsc l nlia . ct possit transgressores punire saltem spiritualibus poenis , ul excommunicatione, suspensione, interdicto etc. Nam de potestate tempora l seu civili, quae sive directe, sive indirecte pontillici ul talis csl convenit, in seq. lib. disseremus.Nunc solum dc potestate spirituali,sive Ecclesiastica.cujus finis esl vita aeterna. disputare aggredimur.

Annotandum est secundo , nos lanium quaerere dc legibus juslis:nani injustae leges non sunl proprie dicendae leges, ut Augustinus docet lib. l.dc lib. arbilr. cap. 5. Ul autem justa sil lex , quatuor conditiones requiruntur.

Primo, ex parte linis.ul ad bonum commune er dinetur: ul enim rex dillerl a tyranno,ex Aristotele lib. 8. Ethic, cap. 10. quod ille communem , iste privatam quaerit utilitatem; ila etiam difierl lex justa a tyrannica. Secundo . cx parte agentis , ul sit ab habente auctoritati m; nemo enim potest legem imponere non sibi subdito. Terlio , cx parte materiae, ul non prohibeatur virtus,nec praecipiatur vilium. Quarto , cx pailc formae , ul debito modo cl ordine constituatur, cl promulgetur lex/nimirum, ul lex eam proportionem senet in honoribus distribuendis el oneribus imponendis , quam habent subditi in ordine ad rempublieum.

Si enim pontifex juberet , ut aequaliter in quadragesima jejunarent- pueri cl viri maturi, fortes el debiles, sani el aegroti; lex injusta, esset : item, si statueret, ul soli divites cl nobiles ad episcopatum admitterentur : non aulcm pauperes cl ignobiles, licet alioqui doctiores el meliores ; absolute esset injusta . quamquam alicubi aliquando propter aliquam circumstantiam posset esse justa. Etsi autem lex injusta non sil lex . el cx vi sua in conscientia non otdigel. lamen distinguendum csl de legibus. Nam leges injustae ratione materiae . idest , quae sunl contrariae divino juri, sive naturali,sive positivo,non solum mm obligant,sed eliam non debent ullo inudo scrvarujuxta illud Act. 5. *Obe.dirc operet magis Deo , quam hominibus.* Id quod eliam docni Hieronymus in cap. G. ad Ephes. August.in psal. 121. cl semi. («. dc verb. Doni, et liernardus lib. de pracc. el dispeus. Al quae sunl injustae ex parte, linis, vdl auctoris,vel eliam formae,sou modi, servandae sunl , quando sequeretur scandalum si non servarentur. El potest hoc deduci ex illo .Maith. 5. *Qui angariaverit le mille, passus,vade cum co et alia duo; ci si quis abstulerit libi tunicam, da Uli cl pallium.* Esl cniin scosus , nun ul hoc

semper faciamus , sed ut pnrcli simus id facere . quandocumque id erit necessarium ad gloriam Dei. Item ex illo l. Petri 2. *Servi subditi estote dominis , non solum bonis et modestis , sed eliam disr.olis/*

Annotandum est Poslrt mo.mullis haeticis sententiam illam placuisse,quae doccl.non esse in Ecclesia auctoritatem condendi leges , quae obligent fideles in conscientia. Ha senserunt olim Walilenses , teste d. Antonino 4. par. lit. 11, cap. 7. § 2. Summae lheol.l lem postea docuit Marsitius de Padua in lib.quem inscripsit defensorem pacas,conlra quem scribit Pigius lib. 3. hicrar. Ecclcl>iasl. l le n docuit postea Joannes Wielef, ul palet ex ari. 38. damnatu sessione 8. conc. constant. unde colligebat, decretales pontificum esse apocryphas, el homines stultus, qui illis cognoscendis dant operam. Idem postea Joannes lluss, ul patet ex an. 15. Idem postea decuit Joannes de Westphalia; exstat enim adime libellus de damnatione articulorum hujus Joannis, facta Moguntiae anno 1179. quod iudi prunus eral, non posse Ecclesiae praelatos condere legem, quae obliget in conscientia , sed solum exhortari ad scrv.india Dei mandata.

Denique, nostris temporibus idem docent Lutheran! ei Culvinistan omnes. Ac primum Lulhcus in lib. de capi. Babyl. cap. de baplis. *Quo jure . inquil. papa super nos leges Constituit? Quis ei dedil potestatem captivandae libertatis nostrae per baptismum nobis donatae, cum neque pat i. neque episcopus. neque ullus hominum habeat jus unius syllabae constituendae stiper Christianum hominem. nisi liat ejusdem consensu ?* Simdm docet in lib. de libcri. Christ, quem refellit Judocus Cliclovvus lib. 1. sui Anlilulheri, el in Assertionem ari. 27. quem impugnat Joannes Ruffensis. Sed vehcinenliss.me id egit in explicatione visionis Danielis. Ac, ul factis tliam leges ecclesiasticas damnaret, anno 1520. lulum corpus juris canonici publice combussit, ul scribit Joannes Cucblaeus m vita Lullieri.

Idem du< el PhilippusMclanchlbun in Confes.August. ari. 28. ol iu tpol. ejusdem: cl Calvin. lib. 4. Instil, cap. 10. II. et 12. quorum scnlenlia fere esl eadem , el ad quaedam capita reduci potest. Nam primo docent, episcopos , el proinde eliam papum posse constituere certum ordinem in Ecclesia ud conservandam disciplinam uilem, ul definire, quo die sil eundem ud Ecclcsi <n. quomodo cl a quibus sint canendi psalmi. vel legendae Scripturae in Ecclesiae etc. sed sic lamen . ul islae constitutiones non obligent in conscieulia. nisi ratione scamldi, ila ul sil liberum servare, vel non servare, modo absit scandalum aliorum. Non autem posse papam, vel episcopos consliluere ullam veram legem , quae non sil expresse in Scriptura.

Secundo doccnl, non solum non posse papam , aul episcopos condere novam legem, sed nec posse Chislianos cogere ad servandum legem Dei. jubendo cx auctoritate ul dia servetur, el nisi id liat, in forma judicii procedendo conlra iron/gressores; sed solum exhortando, monendo, reprehendendo.

Tertio docent, esse quidem in Ecclesia potestatem excommunicandi. idesl. rejiciendi homines incorrigibiles a suo coelto, se i hanc poleslalm non volunt esse in papa, aul episcopo per se, sed solum m Ecclesia, idesl. in coctu ministrorum, idque populo consentiente. Nec mirum: illi enim papam nolunt esse majorem episcopo, nec episcopum presbytero, quoad aul rilalem. Presbyteris aulem nihil tribuunt, msi posse praedicare, el sner imenin ministrare iis hominibus quibus jussoril saecularis magistratus.

Al in Ecclesia calholica semper creditum csl. episcopos in suis dioecesibus, el romanum pontificem in lota Ecclesia esse veros principes ecclesiasticos, qui possint su i auctoritate eliam siqe plebis consensu, vel presbyterorum consilio. leges ferre, quae in conscientia obligem, judicare in caibsis ecclesiasticis more aliorum judicum, ac demum punire. Quae Iria breviter probanda sunl.

CAPUT XVI.

Probatur testimoniis verbi Dei. posse pontifices veras leges condere.

Igilur calholica sententia probalur nullis argumentorum generibus, ac primo ex sacra Scriptura.

Primus locus Denior. 17. Qui *superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, c.c decreto judicis morietur homo ille, el auferes malum de Israel.* Isle locus vel a simili, vel a majori debet' eliam intelligi de Christianis pontificibus. Nam sicui judaictis populus erui tunc populus Dei, ila nunc populus Christianus.' Nec possumus dicere, principem ecclesiasticum in lege nova debere esse minoris auctoritatis. quam fuerit in lege veteri, cum c contrario hic omnia majora, et augustiora esse videamus: ul praecepta pontificis Judaeorum erant vera imperia, non admonitiones. vel cohortationes. ul palet cx illis verbis: *Sacerdotis imperio.* el obligabant conscientiam: nam alloqui non fuissent tam severe puniti transgressores: si enim non peccabant qui non obediebant praecepto pontificis; ergo sine culpa sua videbantur occidi.

Ilcspondent cx hoc cl similibus locis, lanium posse colligi, peccare in conscientia eos, qui contemnunt superiorem suum. quique ob superbiam obedire nolunt. Sed hinc non sequi. peccare iu conscientia illos, qui citra contemptum, el scandalum non servant leges tales de rebus indifferentibus.

Vi m primis habemus, saltem in pontifice esse auctoritatem veram praecipiendi. qualis est in primo politico, quod Waldenses, Marsilius de Padua el alii negabant. Deinde cx hoc deducimus evidenter, leges pontificis obligare in conscientia, eliam citra contemptum et scandalum. Nam quicumque poli i pr eripere. polcsl citam actum indiff' renient

praecepto suo facere necessarium, et per se bonum; at omittere actum necessarium. cl per se bonum, est peccatum in conscientia, eliam citra contemptum et scandalum.

Probatur propositio. Nam actus indifferens si praecipitur, jam cril necessarius, alloqui frustra praecipitur; el probalur hoc idem a posteriorimam sequeretur, leges Dei positivas non obligare in conscientia. Quare enim circumcisio obligabat Judaeos, cl nos obligat baptismus cum sini actus ex se indifferentes? Nonne quia praeceptum Dei accedens, facit illos esse actus religionis necessarios? Item, quare Judaei obligabantur in conscientia. non vesci carne suilla, ita ul maluerint mori Machabaei potius, quam ea carne uti, cum tamen sil res indifferens caro suilla? Nonne quia praeceptum Deifacitb.il, illam abstinentioniam esse actum temperantiae necessarium? Al Deus hoc non faciebat quatenus Deus. sed tantum quatenus legislator; ergo omnis verus legislator. el qui polcsl praecipere. praesertim nomine Dei, potest hoc idem facere. Al pontifex polcsl praecipere, ut jam ostendimus, cl inferius eliam ostendemus: ergo polcsl rem indifferentem facere necessariam, ac proinde obligare in conscientia, eliam citra contemptum el scandalum.

Lacus secundus est Matlh. 18. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum el in coelis.* Haec verba referri possunt, et debent ad omnia, quae secundum usum Scripturae dicuntur ligari: nam generaliter loquitur Dominus, nec dicit *Quemcumque ligaveris.* sed *Quodcumque ligaveris.* Invenimus autem Mattii. 23. ligare, significare legem imponere: *Uligant enim.* inquit, *onera gravia et importabilia imponunt in humeros hominum. digito autem suo nolunt ea diovare.*

Ergo Dominus Petro promisit, ul quidquid ipse ligaverit, idesl, quam obligationem praecipiendo ipse fidelibus imposuerit, sil ligatum et in coelis, idesl, sc ratam illam habiturum; ergo praeceptum Petri est praeceptum Chrisli; ergo peccat qui non obtemperat. Et confirmatur testimonio Hieronymi in illud Matlh. 18. Quaecumque alligaveritis: *Potestatem.* inquit, *tribuit apostolis, ut intelligant quia talibus donantur. humanam sententiam divina sententia roborari.*

Tertius Incus est Joan. 21. *Pasce oves meas.* Ibi exhibiturus Christus Petro, quod ei promiserat Matthaei 18. utitur regio vocabulo, nimirum ~cipa'.vzxà j.oo. vide supra lib. i. cap. 15.

Quartus locus est Joan. 20. *Sicut misit me Pater el ego mitto vos.* Ih quart) locum Chrysostomus; *Suum eis,* inquit, *reliquit ministerium:* el Theophylactus: *Opus,* inquit, *meum suscipite.* Dominus ergo reliquit apostolis locum suum. ac ut sua fungerentur auctoritate in regno suo gubernando voluit. Quod etiam confirmatur cx illo Lue. 10. Qui *ros audit me audit. qui ros spernit me spernit.*

Quae verba proprie ad apostolos, el eorum successores perlinere docent Cyprianus lib. 4. episl. 9. cl Basilios in Consil. monast. cap. 23. At Christus missus est a Patre cum potestate, non solum praedicandi elsacramenta ministrandi, sed etiam praecipiendi cl judicandi, ul omnes falentur; igilur

camdein nposlolis.alijue inpiimis Petro ipse tribuit. Neque potest responderi; haec dici omnibus apostolis simul, nun aulem singulis. Nam aposloli mox separandi erant ad invicem, cl ituri in diversissimas mundi partes: neque id Dominus ignorabat; ac proinde sine dubio, quod omnibus dedit, singulis eliam seorsirn datum esse inlelligi voluit.

Quintus locus csl Actor. 15. Petrus cum aliis concilii Putribus scribit gentibus ad fidem conversis: Visam est *Spiritui sancio et nobis . nihil intra vobis imponere oneris, nisi haec necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, a suffocato, el sanguine, ct fornicatione.* Hic apostoli novam legem condunt, ul Chrysoslomus annotavit. nam de suffocato, cl sanguine nihil praecepit Christus; neque sunt haec jure naturae bona, vel mala, sed indifferentia, qualia docent haeretici, non posse ab Ecclesia fieri necessaria.

Quod aulem haec apostolorum fuerit vera lex obligans in conscientia, saltem pro eo tempore quo vigeat, probalur. Primo: quia apostoli vocant illam onus: *Nihil*, inquiunt, *ultra imponere oneris.* Secundo, quia dicunt esse necessaria; ergo necessario observanda erant, el non libere, ul volunt haeretici, servandas esse Ecclesiae constitutiones. Tertio, quia Lucas absolute praecepta appellat in hoc ipso capite in fine; dicit enim de Paulo: *Pertransiens civitates, praecipiebat eis custodire praecepta apostolorum et seniorum.* Et cap. 16. *Tradebant vis custodire dogmata, quae decreta erant ab apostolis et senioribus, qui erant in Ilieniscalcm.* Qi.arlo, tcslimonio Clirysuslomi.lioin.33.in Act. Vide.inquil, *brevem epistolam, neque epicheremata. neque syllogismos habentem, sed imperium.* Eral enim legislatio Spiritus.Denique.quia in canonibus apostolorum can.62.imponitur gravissima poena praevaricantibus hoc praeceptum, nam sanguinem, aul suffocatum comedentes clerici deponuntur, laici excommunicantur.Quod renovatum csl in conc.2.Aurelian, can. 19. el 20.Al poena tam atrox non potest imponi, nisi pro mortali peccato.

Ilespondcl Calvinus lib. 4. Instil, cap. 10. § 21. ct 22. Apostolus hac lege nihil novi praecepisse, sed solum id. quod jure divino semper fuit praeceptum, nimirum, ne alii alios offenderent cum scandalo infirmorum, comedendo idolothyta, vel sanguinem, vel suffocatum: ac proinde non fuisse obligatos in conscientia Christianos ad abstinentioniam idolothytorum, el sanguinis, cl suffocati, sed solum ad non scandalizandum.

Probat autem hoc Calvinus tripliciter. Primo, scopus dcreli apostolicl erat liberare gentiles a iugo caeremoniarum judaicnrurn; ergo evertabant suum decretum, si obligabant ad easdem caeremonias. Secun.lo.hoc praeceptum nunc non servatur, quia cessavit ratio scandali; ergo solum prohibebatur scandalum hoc praecepto. Tertio. Paulus, qui interfuerat huic apostolorum concilio.cloptime illud intelligchal, ila illud explicuit. 1. Cor. 8. el 10. ubi apertissime ducet, non esse illicitum comedere idolothyta, nisi inde infirmi scandalizentur: *Quidam*, inquil.*cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant, et conscientia*

ipsorum cum sit infirma, polluitur. El infra. *Videle. ne forte haec liantia vestra offendiculum fiat infirmi».* St enim quis riderit eum, qui habet scientiam, in idoho recumbentem, nonne conscientia ejus cum sit infirma aedificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus etl? Et cap. 10. St quis dixerit, hoc immolatum est idolis nolite manducare. propter illum qui indicavit, et profiter conscientiam. Conscientiam aulem dico. non tuam, sed alterius. Hanc aulem epistolam scriptam esse post concilium illud apostolorum, cx Actis apostol. manifeste colligitur: nam Aci. 15. narratur concilium; deinde Actor. 18. narratur primus ingressus Pauli in civitatem Corinthiorum. Constat aulem scriptam esse epistolam postea quam Paulus iisdem Corinthiis praedicaverat. Ait enim cap. 2. Paulus: *£I ego cum venissem ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis etc.*

Sed haec facile refelli possunt: nam etsi finis praecepti aposlolici eral. ne scandalizarentur infirmi: tamen praeceptum ipsum mm cadebat super v dationem scandali, sed super abstinentioniam ab immolatis, sanguine, cl suffuealo. qm>e eral medium ad illuni finem. Sicut omnium praeceptorum divinorum finis el » harilas: cl tamen praecepta ipsa particularia de non furando. non occidendo etc. non Obligant ad diligendum, sed obligant ad abstinendum a re. cl damno alieno. Et quamquam ratio legis, ul jurisconsulti dicunt. sil animi legis: cl proinde quando generaliter cessai ratio el linis legis. lex debeat abrogari cl cessare: tamen quando non cessat ratio legis, nisi in aliquo particulari, lex adhuc viget, cl cum sil generalis, obligat omnes. eliam ilhim. in quo non invenitur ratio seu finis legis. Existai exemplo lex de jejuniis.

Finis jejunii csl castigatio carnis contra spiritum concupiscentis: ideo cum haec ratio universaliter cessabit, quod cril post resurrectionem, cessabit eliam lex jejuniorum; al nunc licel in uno, aul alio haec ratio locum non habeat: tamen eliam illi tenentur jejunare, quia lex adhuc viget, cl generalis est.

Quod aulem res ita se habeat in hac aposlolica lege de immolatis, sanguine, el suffuealo, probatur. Primo, Chrysoslomus dicit, hanc esse novam legem, cl cx caeremouialibus praeceptis Moysis desumptam: al non scandalizare est lex antiquissima, el moralis: igilur non scandalum, sed cibos quosdam aposloli prohibuerunt. Secundo. in loto apostolorum decreto milia fit mentio scandali vitandi, sed absolute praecipitur. ul abstineant ab immolatis, sanguine, el suffocato: ergo praeceptum cadit super ista tria: alioqui licebit pervertere omnes leges, eliam divinas.

Denique sic intellexerunt Patres primae Ecclesiae hoc praeceptum. Nam Tertullianus, in Apologet. cap. 9. Ne animalium, inquil. *quidem sanguinem in epulis esculentis habemus: qui propterva quoque suffocatis ct morticinus abstineamus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepullo. Denique inter lenlamenta Christianorum botulos etiam eruor*.* distentos admo-

relis, certissimi scilicet, illicitum esse penes illos. Ubi nola, Tertullianum non dicere, Christianos abstinere a sanguine propter scandalum, sed ne contaminentur. Nimirum illi sanguinem reputabant immundum, non quidem natura sua (ut postea Manichaei senserunt) sed prnpler prohibitionem apostolicam, sicut etiam mulla animalia in lege dicuntur immunda, quia prohibita.

Nota etiam illud, quod ethnici scientes Christianis illicitum sanguinis esum, conabantur cos cogere. ul illum ederent ; ex quo evidenter apparet, Christianos non solum propter scandalum Judaeorum horrentium sanguinem, scd simpliciter putavisse. sibi sanguinem fuisse prohibitum ab apostolis: nam tale scandalum cessabat, quando ab ethnicis lentabantur; ethnici cnim libere vescebantur sanguine.

Item Origens lib. 8. contra Celsum, disputans dc cibis prohibitis, dicit, Christianos cx praescripto apostolorum abstinere ab immolatis, sanguine, el suffocato: nec ullam mentionem facit scandali Judaeorum. Cyrillus quoque Calech. 1. *Confirma*, inquit, *certo animam luam, ne quid manduces quod idolis csl oblatum etc.* Quo loco Cyrillus disputat dc cibis, ct dicit, carnem ct vinum esse indifferentia, el posse bene et male respui: bene quidem. si id fiat propter corporis macerationem; vcl aliurn bonum finem; male, si id liat ex opinione, quod caro cl vinum sint immunda. Al ubi venit ad immolata, el sanguinem, ac suffocata ab apostolis interdicta, nullam ponit distinctionem, scd absolute doccl, non esse comedenda; quia nimirum, posito praecepto apostolico, erant simpliciter illicita.

Eusebius lib. 5. hiator. cap. 1. referi, cum ethnici objicerent ('hristianis, quod clam vescerentur infantium carne el sanguino, s. martyrem Blandinam respondisse: Mullum *erratis, o viri, quod putetis. infantium carnibus vesci cos, qui ne mortuorum quidem animalium sanguine utuntur.* Quibus verbis s. Blandina indicavit, ne clam quidem. ubi nulla csl occasio scandali, Christianos sanguine oli solitos.

II. Augustinus in cpisl. 15t. ad Publicol. in fine, ponit talem quaestionem: An viator vicius famis necessitate, si nihil uspiam invenerit, nisi cibum in idolio positum, ubi nullus alius est hominum, potius mori debeat fame, quam cibum illum sumere? Respondet: .lui *certum est.* inquit, *esse idolothytum. aul certum est non esse. aul ignoratur: si ergo cerium est esse, melius Christiana virtute respuitur: si aulem vel non esse scitur, vel ignoratur. sine ullo conscientiae scrupulo in usum necessitatis assumitur.* Al certe in isto casu a b. Augustino proposito, nullum locum habebat scandalum: el tamen iudicavit Augustinus, melius esse ab immolatis abstinere. Cujus rei nulla ratio reddi posse videtur, nisi auctoritas praecepti apostolici. Et simile est. quod scribit b. Leo cpisl. 79. ad Nicetam cap. 5. ubi dicit. *agendam esse pocnilcniim ab iis, qui immolata idolis scienter comedunt. sive id fecerint lerrore minarum victi, sive famis necessitate coacti.*

Denique concilium pangrense cap. 2. ubi dicit/ non habere spem salutis eos, qui vescuntur immo-

latis. sanguine, cl suffocato: habere aulem spem salutis cos, qui vescuntur aliis carnibus, non potest ullo modo exponi de iis Ianium qui vescuntur immolatis, sanguine, et suffocato cum scandalo aliorum: nam cliam qui vescitur qualibet carne et quolibet alio cibo cum scandalo aliorum, peccat. .Ail cnim apostolus I. Cor. 8. *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in aeternum, ne fratrem meum scandalizem.* Habemus igitur praeceptum apostolicum vere in conscientia obligasse, etiam citra scandalum.

Ad argumentum primum Calvini respondeo: non pugnare obligationem hujus praecepti cum scopo ct line illius decreti; apostoli enim decreverunt, gentiles esse debere liberos ab observatione legis mosaicae, non tamen ab obediencia suorum praelatorum: hoc aulem praeceptum dc abstinencia ab immolatis, sanguine, ct suffocato, non impositum fuit tanquam ex lege Moysis, scd ul apostolicum et ecclesiasticum. Praeterea liberaverunt apostoli Christianos ab observatione innumerabilium caeremoniarum: solum autem unam, cainque facilem, el ad tempus breve duraturam imperaverunt.

Ad secundum dico: Nunc non servari illud praeceptum. non quia cessavit ratio scandali quomodo-cumque, scd quia cessavit universaliter: cl proinde jam (praesertim in occidente) lex illa abrogata est.

Ad tertiam rationem respondent aliqui: Quo tempore b. Paulus scripsit eam epistolam. Icgern apostolicam abrogari coepisse. Et idcirco Paulum monuisse, ul vescerentur quidem Corinthii idolothytis, sed scandalum evitarent; sed haec solutio non est solida. Non cnim nilo modo credibile csl, legem illam tam cito abrogari potuisse, praesertim cum adhuc co lempore vigeret ratio, ob quam lex lata fierai. inmo potius lex illa niilljssaecuJis duravit, ul cx auctoribus citatis palet.

Respondeo igilur duobus modis. Primo, fortasse eo lempore, quo Paulus scripsit epistolam illam ad Corinthios, nondum pervenisse nd Corinthios praeceptum apostolorum, de abstinencia ab immolatis, sanguine, cl suffocato. Nam apostoli solum scripserant Ecclesiis Syriae el Ciliciae. Sic enim incipit epistola; *Apostoli el seniores fratres iis, qui sunt Antiochiae, Syriae el Ciliciae fratribus ex gentibus salutem.* Cor nibus autem non est m Syria, vcl Cilicia, sed in Achaja, quae est Europae provincia, cum Syria el Cilicia sint in Asia. Praeterea, si Corinthii habuissent apostolicum praeceptum de abstinencia ab immolatis; cur, quaeso, a Paulo quae-sivissent per literas, an esset malum vesci immolatis? Quod cnim hoc poliverint, evidens est ex I. Corinihior. 8. Dico igilur: Corinthios non habuisse illo tempore hoc praeceptum: nam nec arccpcran a concilio apostolorum, cl Paulus indicavit expedire. adhuc illis non tradere, proplerca quod cos valde superstitiosos nosscl. Respondit igilur illis id, quod respondendum erat secundum jus naturae; nimirum eos non teneri ad abstinenciam immolatorum, nisi ratione scandali ct periculi infirmorum.

Secundo rcspondeo: Fortasse Corinthii habuerant praeceptum concilii apostolorum, ct nihilominus aliqui cx ipsis confidantes in sua scientia, qua no-

rcrani idolum nihil esse, et proinde non posse infici cibos ab immolatione idolis facia, audacter vescebantur immolatis. Euii hoc relatum ad Paulum: ille rescripsit objurgans eos, et reddens rationem praecepti illius apostolici, quod nimirum recte prohibuerit immolatorum usum: tum propter scandalum infirmorum: tum propter periculum idololatriae. Itaque Iota Pauli disputatio vcrsalur, non circa praeceptum, sed circa rationem praecepti. Neque sequitur, Paulus dicit, Immolata non esso mala ex se, sed solum ratione scandali et periculi; ergo si non adsit scandalum, neque periculum, poterunt licite comedi. Hoc, inquam, non sequitur. Nam etsi non sini mala, nisi propter illas duas causas: tamen potuerunt absolute prohiberi: nulla enim licita prohibentur, nec ad illicita nos trahant, et ea proliibilione posita, sunt absolute illicita.

Scelus locus est Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sū. non enim cū potestas, nisi a Deo. quae aulem sunt a Deo. ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati. Dei ordinationi resistit, qui aulem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et infra: *Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Ille locus non solum intelligitur de principibus saecularibus, sed etiam de ecclesiasticis: id quod fatetur Calvinus lib. 4. Inst. cap. 10. § 5. et m. mif-slum cū ex se. Nam apostolus loquitur in genere de omnibus potestatibus: ait enim: *Non est potestas nisi a Deo.* quod acquivallet huic; *Omnis potestas a Deo est.* Esse aulem aliquam ecclesiasticam potestatem, idem Paulus docet 2. Cor. 13. *Haec, inquit. absens scripsi, ut non praesens durius agam secundum potestatem. quam dedit mihi Dominus.* Et etiamsi Paulus ad litteram solum loqueretur de saecularibus; tamen a simili, vel a majori idem deberet intelligi de ecclesiasticis potestatibus.

Quod aulem leges eorum, qui sunt potestate praediti, in conscientia obligent, patet ex illis verbis: *Qui potestati resistit. Dei ordinationi resistit.* Hem ex illis: *Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Quod de damnatione laici temporalis, quam aeterna: exponunt omnes Chrysostomus, Occumenius, Theophylactus. Ambrosius, et ipse etiam Petrus maritus calvinista in hunc locum, licet ex illis: *Ideo necessitate subditi estote*, id est. *non est liberum hoc, sed necessarium*, licet ex illis: *Non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*, id est, *necessario parendum vobis etiam in illis. non solum propter metum poenae, sed etiam propter metum culpae*, quam *incurretis, conscientia leste.*

Neque obstat, quod Chrysostomus, et cum sequenti Theophylactus et Occumenius, per conscientiam intelligunt hoc loco conscientiam beneficiorum. vel sensus sit: *Necessario parendum est principibus. non solum propter iram*, id est, *vindictam, sed etiam propter conscientiam.* id est. quia *conscii vobis estis, quam multa beneficia a regibus accipiatis.* Hoc. inquam, non probat, nam communis expositio cū de conscientia peccati, vel exponunt Theodoretus, Ambrosius. Reda. Anselmus, et alii in hunc locum, et Augustinus in epistol. 54.

ad Macedon, et eandem expositionem recipiunt adversarii, Calvinus et Martyr. Et apostolus hanc vocem *Conscientia* semper in hunc sensum accipit.

Respondet tamen Calvinus ad hunc locum lib. 4. Institui, cap. 10. § 5. obligationem conscientiae, de qua hic apostolus loquitur, non referri ad singulas leges principum, sed ad generale praeceptum Dei, quo tenemur honorare principes, et etiam ad Unam legem, id est, pacem et dilectionem proximi.

At nos supra ostendimus. evidenter sequi ex eo quod tenemur obedire superioribus. quod etiam tenemur in conscientia leges ipsas eorum servare, etiam citra contemptum et scandalum. Deinde cum apostolus ait: *Necessitate subditi estote, non solum propter iram. sed etiam propter conscientiam*: certe ad quae extendit illud *Propter iram*, ad ea etiam extendit illud *Propter conscientiam*. Illud aulem *Propter iram*. extendit apostolus, non solum ad vitandum contemptum et scandalum sed etiam ad observationem legum in particulari: Princeps enim non solum punit contemptorem, sed etiam eos qui in particulari non servant suas leges; nam suspendio necat furem, homicidam capite plectit. falsarium cremari jubet, etiamsi non ex contemptu principis, sed ex cupiditate pecuniarum illos peccasse constet: igitur eadem ratione, illud *Sed propter conscientiam* debet extendi ad violationem legum. Non enim Paulus dixit. necessitate subditi es oīes. nec solum propter iram in particularium legum observatione. sed etiam propter conscientiam in observatione generalis mandati, de non contemnendo principem: sed simpliciter. et sine ulla distinctione coniungit illa duo: *Aon solum propter iram. sed etiam propter conscientiam.*

Et praeterea malum esse superbire et contemnere superiorem, est adeo manifestum. ut non fuerit opus. b. Paulum tot verbis et tam saepe id inculcare: non ergo hoc solum docet. sed id de quo dubium esse poterat apud Christianos licet recte nolant Chrysostomus, et alii interpretes, nimirum, teneri etiam Christianos in conscientia ad observanda praecepta et leges principum etiam temporalium.

Septimus locus est 1. Cor. 4. ubi Paulus ait: *Quid vultis? in virga veniam ad vos. an in spiritu mansuetudinis?* Ubi nomine virgae intelligit Chrysostomus. et alii interpretēs huius loci, et Augustinus lib. 3. cap. 1. contra epistol. Parmeniani, potestatem judicariam puniendi peccatores. Christus enim ut rex Ecclesiae babel virgam. quae in psalm. 2. dicitur ferrea, quia est inflexibilis: et in psalm. 44. dicitur virga directionis, phrasi hebraica. Id est. *virga recta*, quia juste punit: hanc autem virgam communicat cum episcopis, qui nomine suo Ecclesiam regunt. Inde Augustinus lib. 2. de consensu evangel. cap. 30. ex hoc loco conciliat quamdam contradictionem apparentem Matthaei et Marci. Matthaeus cap. 10. dicit: Apostolis mandatum ut non ferrent virgam. Marcus cap. 6. dicit: Mandatum ut ferrent. Conciliat Augustinus. quia loquitur Matthaeus de virga corporali. Marcus de spiritali, id est. de potestate apostolica, propter quam debebantur apostolis alimenta a populo: sicut enim

regi propter virgam regiam debentur tribula, illa episcopo propter similem virgam debentur decimationes.

Respondet Petrus martyr in Comment, cap. 5.1. ad Corinth, esse quidem in Ecclesia virgam non puniendum; tamen non esse in uno aliquo homine, ut in papa vel episcopo, sed in coetu Ecclesiae. Nam Paulus I. Cor. 5. volens virga ecclesiastica caedi incestuosum quemdam, ait: *Congregatis vobis, et meo spiritu etc.*

At idem Petrus martyr ibidem dicit, ad virgam apostolicam etiam pertinuisse Annine et Sapphyrae mortem, Elimae excaecationem, et similia supplicia ab apostolis inflicta. Certe autem Petrus solus Ananiam et Sapphyram verbo occidit, et Paulus solus Elimam excaecavit, non coetus fidelium, qui ne ad consilium quidem adhibitus fuit. Praeterea Paulus solus tradidit Satanae, id est, excommunicavit, et vexandum diabolo permisit Alexandrum et Illicinaeum, ut ipse dicit I. Timoth. I. c. 2. Corinth. 13. *Praedico, inquit, quoniam si venero Herum, non parcam.* Et ibidem: *Ubi non praesens durius agam, secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Certe virga et potestas sunt idem, et potestatem sibi, non coetui fidelium datam, Paulus affirmat. Omitto quod Ambrosius solus excommunicavit Theodosium, et exempla ejusmodi prope infinita afferre possemus.

Neque obstat illud: *Congregatis vobis etc.* Nam Paulus non voluit eos congregari, vel deliberarent, an deberet ille incestuosus excommunicari, sed ut publice et cum sollemnitate publicaretur excommunicatio: sicut etiam modo excommunicationes sollemnes quando aliqui nominatim excommunicantur, non feruntur nisi praesente Ecclesia, sed tamen solius praelati auctoritate. Quocirca Paulus etiam absens, sine consilio et suffragio Ecclesiae, jam decreverat tradere illum hominem Satanae, et scribis Corinthiis, non eos consulens de hac re, sed praecipiens, vel congregata Ecclesia promulgent illum excommunicatum.

Octavus locus est I. Tim. 3. ubi apostolus legem statuit, ne bigami ordinentur: quam legem obligare in conscientia, etiamsi plane positiva silet ecclesiastica, planum est: patet enim tum ex praxi Ecclesiae, quae nunquam ausa est bigamos ordinare, tum ex concilio carthaginensi Leon. 69. ubi episcopus, qui scienter ordinaverit bigamum, puniatur gravissime, privatur enim ipsa auctoritate ordinandi.

Nonus locus est I. Tim. 5. *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus.* Hic apertissime docet apostolus, habere episcopum suum tribunal etiam extra forum conscientiae, et more judicum accusationes et probationes audire, et secundum allegata et probata iudicare: sane per presbyterum intelligit Chrysostomus quemlibet hominem seniores, sive sacerdotem, sive laicum: ex quo intelligimus, etiam laicos in foro exteriori propter aliqua crimina ab episcopo judicari. Ambrosius autem intelligit nomine presbyteri sacerdotem, et forte rectius, nec tamen propter hanc expositionem excluduntur laici a foro episcopi, immo apertissime includuntur. Vult

enim apostolus dicere, vel exponit Ambrosius, adversus laicos facilius accusatores admitti, et audiri posse: adversus presbyterum nutem, propter ordinis dignitatem; non debere id fieri, nisi adsint duo aut tres testes. Praeter haec loca sunt alia multa, quae minus quidem urgent, tamen suam habent efficaciam.

Decimus est Lucae 10. *Qui vos audit, me audit, quem etiam episcopis proprie intelligi docent Cyprianus lib. 4. epist. 9. et Basilius in Consilio. cap. 22.*

Undecimus locus est I. Cor. 11. *Laudo vos, quod praecepta mea tenetis.* Et I. Thimothei. 1. *Scitis, quae praecepta dederim vobis.* Et ibidem: *Qui haec spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui Spiritum suum sanctum vobis dedit.* Et 2. Thessal. 3. *Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et ne commisceamini illi.*

Duodecimus, I. Thimothei. 13. *Obedite praepositis vestris, et subjacete eis: ipsi enim pervigilant tanquam pro animabus vestris rationem reddituri.* In quem locum Chrysostomus scribens dicit, melius esse non habere praepositum, quam habere, et ei non obedire: quia qui non habent, solum patiuntur damnum directionis pastoralis: alii qui habent, et non obediunt, patiuntur illud idem damnum, et praeterea peccant, et puniuntur a Domino. Item Basilius in Consilio. cap. 22. exponens hunc locum, dicit, apostolum subjunxisse: *Id enim vobis non est utile*, vel indicaret grave damnum, et peccatum, ac punitionem sequi eos, qui non obediunt praepositis suis. Nam in graeco textu non habetur negativum *Non expedit vobis, sed* positive, *incommodum est*, *γινώσκω ὑμῖν χροῖσθαι*, quod incommodum sive detrimentum Basilius interpretatur poenam debitam ob culpam transgressionis. Atque haec ex Scripturis.

Secundo, probatur ex traditione Patrum, ac imprimis nullum fere esse concilium, quod non aliquid praecipiat, vel interdicit sub poena anathematis, vel depositionis. Pari ratione plenae sunt epistolae pontificum, quae vel in tomis conciliorum, vel in corpore juris canonici legi possunt, praeeptis et censuris. Nos etiam attulimus praecipua loca ex epistolis antiquorum pontificum, Leonis, Gregorii, Hilarii, Anasiasii et Gregorii, in lib. 2. cap. 29. Illis ergo omissis, adferemus testimonia veterum, solum de una lege ecclesiastica, quam haeretici maxime reprehendunt, et quod de illa una probabimus, idem de omnibus aliis probatum erit.

Igitur quod lex jejuniorum quadragesimae, vel quatuor temporum, aut vigiliarum sit plane positiva et ecclesiastica, fatentur adversarii: quod autem ea obliget in conscientia (id est, etiam citra consilium), docent omnes veteres. Canon 68. apostolorum jubet clericum deponi, et laicum excommunicari, si jejunia indicta solverit. Item concilium gangrenense canon. 19. jubet, excommunicari eos qui indicta jejunia sine necessitate solvunt. Et concilium toletanum 8. canon. 9. eos privat sacra communione in paschale, et jubet, toto anno a carnibus abstinere, qui quadragesimae jejunium violaverint. Et nota, non dicere concilium, qui ex contemptu, sed qui ex intemperantia non jejunant.

Basilius Orat. 2. de jejuniis. Omnes, inquit, aequi

qualiter et praeceptum audiunt. et cum gaudio suscipiunt. El infra: *Vide ne propter parvam eduliorum voluptatem damnum incurras. et te ipsum criminis desertoris reum statuas.* Chrisostomus Iiihii. G. ad ponul. Anlioeli. *Adveniente*, inquit. *jejunio, etsi millies quis exhortatur, et infinita crucient. et cogit vinum delibare. vel aliud quid jejunii lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quam prohibitum tangere nutrimentum.* Et honi. 2. in Genes. dint, quadragesimam inflectere omnium conscientiam, etiam imperaturum, ad obedientiam.

Ambrosius senn. 25. iYofi leve. inquit, *peccatum, c-t. indicium fidelibus quadragesimam violare, et jejunia consecratu ventris voracitate, dissolvere.* Hieronymus m epist. ad MarccLde error. Mont. *Yos unam quadragesimam secundum traditionem apostolorum. tempore nobis congruo jejunamus. Aon quo. et per lotum annum. excepla pentecoste. jipunare. non liceat. sed quod aliud sit necessitate, -aliud voluntate munus offerre, λ mi. necessitate.* Augustinus serin. G2. de temp. *Aliis diebus jejunare remedium est, nul praemium, in quadragesima non jejunare peccatum est.* Leo senni. 3. de jejun. decimi mensis: *Pium, inquit, est agere non indictum, impium est negligera praedicatum.*

Denique Epiphanius haeres. 75. et Augustinus haeres. 63. ponunt Aerium inter haereticos, eo quod jejunandum quidem esse diceret, sed non ex praecepto Ecclesiae, sed quando unicuique placet: Aequae *jejunium*, inquit Aerius apud Epiphanium. *et ril ordinatum, haec enim judaica sunt. et sub jugo servitutis, justo enim lex non est posita. Si vero omnino volo jejunare. qualem cunque eligam diem a meipso. et jejunabo propter libertatem.* Eadem Lutherorum oratio esse solet.

Tertio. probatur ratione. Sunl necessariae aliquae verae leges ad Ecclesiam bene gubernandam, praeter leges divinas et civiles: omnis aulem vera lex vim habet coactivam: ergo sunl necessariae in Ecclesia leges ecclesiasticae coactivae: non sunl aulem, nec fuerunt unquam in Ecclesia aliae leges ecclesiasticae, quam illae, quas summi pontifices, out concilia a summis pontificibus confirmata ediderunt. igitur leges pontificum et conciliorum ejusmodi. leges sunt coactivae, ac vere et proprie in conscientia obligantes. Sed prohanda est propositio et assumptio primi syllogismi, inde enim caetera pendent.

Esse igitur necessarias aliquas leges ecclesiasticas, facile probari potest. Anni cadrm ratione sunt necessariae leges in Ecclesia, qua in omnibus aliis rebus publicis: ratio enim, cur leges sint necessariae in omni republica est. quia homines, ut bene vivant. debent secundum rationem vivere; et tamen, quia constant ex corpore et spiritu, ex ratione et sensu, vix possunt sine affectu secundum solius rationis ductum judicare; ideo igitur leges inventae sunl, quae nihil continent, nisi rationis iudicium, vel cum eas sequi homines coguntur, cogantur simul rationem sequi: jam haec ratio in Ecclesia eliam locum habet. Aam licet Christiani per gratiam Christi liberali sint a peccato, non tamen

liberali sunl a concupiscentia et passionibus, quae cum ratione perpetuo pugnant.

Diccs; habent Christiani legem evangelicam. quam sequantur. Respondeo*. Ithbenl quidem, sed illa nimis est universalis, nec sufficit dirigere omnes actiones nostras, nisi per determinationes principum ecclesiasticorum fiat aliquo modo particularis. Sicul etiam politicae respublicae habent legem naturalem, et lamen quia illa est nimis generalis, non sufficit, nisi deducatur ad particularia per determinationes principum.

Quare, quemadmodum in republica civili necessariae sunl leges civiles, quae sunl quaedam quasi conclusiones deductae ex jure naturae. vel determinationes juris naturae: sic etiam in Ecclesia praeter legem evangelicam necessariae sunl leges ecclesiasticae, quae sunt etiam voluti conclusiones deductae ex principiis evangelii, vel determinationes. Exempli gratia. evangelium dicit: *Qui mihi ministrat. me sequatur.* inde Ecclesia deducit quasi conclusionem: ergo utile est sancire legem, ne vel ministerium sacrum admittantur. qui noluerint esse continentes. Item, evangelium jubet sumi eucharistiam. sed non determinat quomodo, aul quando; igitur princeps Ecclesiae determinat, vel saltem in paschale sumatur, et apostoli legem condunt. nl sumatur ante omnes alios cibos. nimirum a jejuniis.

Hinc Augustinus in epist. I IS. cap. f. *Aon praecepit.* inquit Dominus quo *deinceps ordine sumeretur, vel apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum.*

Restat nunc. ut probetur assumptio, videlicet, omnem veram legem esse coactivam. Id vero aperte docet s. Thomas I. 2. quaesi. 96. art. 5. et 2. quaesi. 67. art. 1. et 1. et 3. in cap. 2. ad Rom. et probatur ex ipsa natura legis. Est enim lex regula quaedam humanarum actionum a Deo immediate, vel mediate constituta: deviare autem a regula peccare est. Unde Aristoteles hb. 1(1. Ethic. cap. 9. *Lex.* inquit, *est sermo ab aliqua prudentia ac mente profectus, vim habens cogendi.* Itaque essentia legis in hoc posita est. vel vim habeat cogendi et ligandi. ita ut sit peccatum aliter agere. Quod item ostendit definitio peccati, quid enim est peccatum, nisi transgressio legis? Sic enim definitur peccatum ab apostolo. I. Joan. 5. *αμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.* Aequae potest dici, legem obligare ad non contemnendum. Nam lex, quae obligat ad non contemnendum principem, est lex quaedam generalis et divina: haec autem de qua nunc agimus, est particularis et humana, ut cum pontifex dicit. *jejunate quadragesimam, non obligat te ad non contemnendum superiorum, sed ad jejunandum.*

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta adversariorum, ex Scripturae testimoniis ducta.

Superest argumenta solvere. Primum sumunt ex illo Matth. ult. *Baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia. quaecumque mandavi vobis.* Ubi notant, non esse dictum, docentes mandata vestra,

sed mea: inde aulcm colligunt, non licere episcopis praecepta dare; hoc est argumentum Joannis de Westphalia. Respondeo: in iis, quae mandavit Dominus, illud cliam esse. ul serventur praecepta pra. hilorum, Dominus enim ait: *Qui vos audii, me audii etc.*

Secundum ex illo Deutor. i. Ton *addetis ad verbum quod ego loquor vobis. neque minuetis ex eo.* El cap. 12. *Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino. non addas quidquam, neque minuas.* Ubi sermo est de praeceptis caeremonialibus, cl judicialibus: nam cap. 4. praecedit: *Audi Ernei praecepta atque judicia etc.* El cap. 12. *Haec sunt praecepta atque judicia etc.* Jam vero si Deus praecepit Israclitis, ul nullum praeceptum add rcnl ad ea. quae in Scriptura Testamenti veleris continentur, quanto magis praecepisse censendum esi. nc Christiani addant ad cvangelium. quod est lunge perfectius Testamento veteri? Hoc argumentum Lutherus. Calvinus, aliiq. ferc omnes faciunt. El Petrus martyr tanti facit, ul in Cornm. cap. 8. l. ad Cur. in margine posuerit: Nota *bonum argumentum.*

Respondeo: Duobus modis posse intelligi additionem, vel detractionem ad praeceptum licii. L'no modo, quod addatur praeceptum praecepto. ut si ad numerum decem praeceptorum adderentur duo alia praecepta. et lièrent duodecim, vel detrahantur duo praecepta de numero denario. el fiunt solum octo. Alio modo. quod sine multiplicatione praeceptorum plus fiat. quam praeceptum jubeat. vel minus: ut si cum l) os jubebat in paschale comedi unum agnum a singulis familiis, aliqua familia duos agnos comedisset, vel dimidium lanium. Dico igitur: Scripturam non prohibere additionem prioris generis, sed posterioris tantum, idesl. non prohibere additionem ad numerum praeceptorum. sed additionem ad opus praeceptum: id quod probo, quia invenimus Judaeos addidisse ad numerum praeceptorum tam caeremonialium, quam judicialium.

De caeremoninlibus additis multa sunt exempla. Nam Esther 9. *Scrpsit .11ardochoaeus. inquit Seriplura. ul quarlamdeeimam et quinlamdecimam diem mensis Adar pro /estis susciperent, et reuerlente semper anno sollemni celebrarent honore.* El infn: *Susceperunt Judaei super se. el semen suum, et cunctos qui religioni eorum voluerim copulari. ut nulli liceat duos hos dies absque sollemnitate transigere.* Hem Judith cap. ult. m line: *Dies. inquit. vicloriae hujus festivitatis ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, el colitur a Judaeis ex illo (empore usque in praesentem diem.* Item 1. Much. 4. *El statuit Judas el fratre- ejus, cl universa Ecclesia Israel. ul agatur Ai > dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo.* Quod festum etsi novum el additum veteribus. Dominus quoque praesentia sua honoravit, ul palet Joan. 10.

De judicialibus habemus exemplum 1. Reg. 30. ubi David novam legem condidit, ul aequa pars esset m bello descendendum ad praelium. el remanentium ad sarcinas. Et factum est hoc, inquit Scripture. *ex die illo constitutum, el praefinitum, el*

quasi lex in Israel. Nec obstat, quod dicitur, quasi *lex.* Nam in hebraeo non habetui, quasi lcx, scd solum ПП pH*? *idesl. in praeceptum, atque judicium,* quae sunt illa duo vocabula, . quae habentur Deui. 4. el 12. non ergo prohibai Scriptura addi nova praecepta, sed prohibet addi vel minui de ipso opere: el eoiillriiialur hoc. Nam Deuteronom. 3. el 12. Moyses non alloquitur principes, quorum csl leges condere, sed populum, cujus csl obedirc: ergo solum praecipit id quod populo conveniebat praecipui. nimiru. nl impleret iniegre opera praccpla. non addendo. vel minuendo. Quod clarius explicuit idem Moyses Deuteronom. 5. ubi loquens de eadem re: *Facile.* inquit, quae *praecepti Dominus Deus vobis, non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Certum csl enim. hic Moysem loqui de implelione praeceptorum, non de ferendis novis legibus.

Est autem hoc loco observandum, cum Moyses praecipit, non esse addendum ad id quod lex praescribit, hoc debere intelligi de additione corrumpente. non autem de perficiente opus praeceptum. Nam cum lex dicit: Non *furaberis,* qui non tantum non aufert aliena, sed cliam donat sua, plus facit, quam lex praecipiat: nec tamen dicitur oddôre, quia non destruit praeceptum, immo melius illud servat. At cum lex dicit, suum sacrifices oves, el boves, cl aves mundas; si quis velil sacrificare etiam canes, el sues, ei homines, ille addet, et corrumpet praeceptum. El hoc exemplum ponitur Deuteronom. 12. cum prohibetur additio, nc videlicet sacrificarent filios suos, sicut gqnliles faciebant.

Secundo solvi potest argumentum. etiamsi admillcremus. Scripluram prohibere additionem novarum legum. Nam deberet intelligi ista prohibiti, o solum de additione legum contrariarum prioribus legibus, ul b. Thomas recte monet in cap. 1. ad Gal. lcci. 2. cl 3. ct patet cx legibus postea additis, ul jam ostendimus.

Tertio posset cliam dici, non osse eamdem rationem Testamenti veteris cl novi: nam quia lex Testamnti velcris dabatur uni tantum populo, cl ad cerium tempus, nimirum, usque ad Christi adventum, poluil facile determinare omnia in speciali, ul cliam fecit: nam in speciali praescribit omnia, quae lain ad cullum Dei, quam ad judicia cl forenses contentiones perlinent: ei ideo non esset mirum, si prohiberet addi alias leges. At lex cvangelica datur loti mundo, idesl, diversissimarum nationum populis, cl duralura esi usque ad Unem mundi: el idcirco non poterat tam facile, determinare omnia in speciali, ul non essent adhuc necessariae leges aliae, tam civiles, quam ecclesiasticae: neque enim possunt diversissimi populi convenire in iisdem legibus el ritibus, linque Deus melius esse judicavit, si in evangelio, quod csl commune omnibus, traderet communissimas leges de sacramentis, atque arliciis fidei, el alia magis specialia pro locorum el temporum diversitate relinqueret instituenda per aposlolos eorunque successores.

Tertium argumentum sumit Calvinus cx Isaia c. 33. ubi legimus: *Dominus judex noster. Dominus legifer noster, Dominus rex noster.* Acquivalcro

aulcm haec verba istis, *Dominus solus csl judex, legifer cl rex noster*, palet ex episl. Jacobi cap. 4. b'nus esi *legislator cl judex, qui potest perdere cl salvare*.

Respondeo: Isaiarn el Jacobtim loqui dc legislore primaiio, qui sua propria auctoritate polest judicare cl leges ferre: neque nos talem esse dicimus summum pontificem, sed solum Christum: Pontificem enim, non regem, ncc judicem, aut legislatorem primanum faoimus. sed vicarium regis et judicis . ac legislatoris Christi, qui possit Christi aiiclorilate leges condere. Quomodo etiam b. Cyprianus lib. 1. episl. 3. ubi pontificem dicit esse judicem loco Christi.

At, inqiiiens: Jacobus dicens; *Unus est enim legislator el judex, qui potest perdere el salvare*, reddit rationem, cur debeant omnes homines servare leges, cl non dare; proinde excludit omnes alios legislatores, qui nimirum velint obligare conscientias, el perdere praevaricatores, cl salvare obedientes; sic enim loquitur: *Solite detrahere alterutrum. Qui enim detrahit fratri el judicat fratrem, detrahit legi et judicat legem*, idesl. qui detrahit fratri bonum facienti, ul condonanti injurias, *detrahit legi*, quae illud bonum praecepit: *•Sĩ autem judicas legem, non es factor legis. sed judex. Unus est enim legislator ct judex, qui potest perdere el salvare*. Ubi subinielligitur una propositio post illa verba, *Si autem judicas legem, non es faetor legis, sed judex*, nimirum haec, debes nutem lu.o homo, esse factor legis, non judex; et subjungitur ratio: *Unus csl enim legislator ct judex*.

Respondeo: Jacobum alloqui omnes homines, qualenus subsunt aliquibus legibus. el velle dicere, nemini licere judicare legem sui superioris, cum unus Ianium sil legislator cl judex, ita summus ct primarius, ul solum leges dare. non aulcm accipere debeat, el qui sic potest perdere el salvare, ul ipse neminem timeat, cl n nemine aliquid speret. Porro papa, caclerique episcopi, etsi judicare cl leges ferre possunt, tamen judicandi sunt cliam a Deo, ct leges Dei servare debent.

Quartum argumentum sumil Calvinus ex Isa. c. 29. *Eo quod appropinquat populus iste ore suo, cl labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me. ct timuerunt me mandato hominis el doctrinis, ccce ego addam etc.* Ubi Dominus conqueritur, quod populus Israel timuerit se mandato hominum, idest, timorem seu cultum, ct religionem Dei constituerint in hominum mandati servandis. Similia habentur Matlh. 15. et Mare. 7.

Respondeo: Mandala hominum in Scriptura non vocari quaelibet hominum praecepta, sed ea solum, quae omnino sunt humana, ita ul ncc Deo jubente, ncc inspirante, ncc ejus aiiclorilate ullo modo constituta sint: quae sunt duplicia: nam quaedam sunt contraria divinis mandatis; quaedam inutilia prorsus e't vana. Id palet ex omnibus locis, ubi nominantur humana praecepta, ul Isaiac 29. Matlh. 15. Marci 7. Coloss. 2. I. Timoth. i. ad Titum I. Porro Dominus 1er invenitur Pharisacos reprehendisse propter traditiones humanas. Primo Matlh. 15. ubi argiit cos, quod scrvarcnl mandata humana con-

traria divinae legi: nam Matlh. 15. postquam dixerat, Pharisaeos praecepisse, ul filii darent templo, quod alioqui debitum erat parentibus, subjungit: *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*; cl mox adducit locum isaiac citatum. Quare s. Irenaeus lib. 4. cap. 25. et 2fi. exponens haec loca Isaiac el Matthaei, dicit, intelligenda esse de praeceptis Pharisacorum pugnantibus cum divinis legibus.

Secundo; Reprehendit Marci 7. traditiones, scu mandata hominum, idesl, quasdam mutes cl frivolae caeremonias solo spiritu humano adinvenlas; quas tamen Judaei tanti faciebant, ul anteponerent divinis mandatis. Relinquentes mandatum Dei tenetis traditiones hominum, baptismata urceorum cl calicum, el alia similia his facitis multa.

Tertio: Reprehendit eosdem Matlh. 23. quod bonas quasdam leges pluris faccrcl. quam divinam legem. Ubi non vocal eas leges praecepta hominum, sed dicit, haec oportuit facere, et illa non omittere: solum enim in eo peccabant circa istas caeremonia^ tertii genens, quod in eis summam religionis constituerent, cum tamen externae essent. Isti similes erant cani Acsopico, qui propter umbram panis reliquit panem ipsum, ut pulchre Irenaeus ait hb. 2. c. 12. de haereticis Valentiniani*. qui maluerunt angelum quemdam pro creatore habere, quam Deum.

Porro mandata pontificia ct ecclesiastica, clsi humana dici possint, quia non sunt immediate a Deo; tamen nec usquam in Scripturis dicuntur mandata hominum, nec reprehendi possunl. cum ncc pugnent cum divinis mandatis, nec sini molilia, neque nos ea anteponi, sed postponi debere dicamus divinis praeceptis.

Quintum argumentum sumunt cx verbis Pauli, quibus liberi asseruntur Christiani a mandatis hominum. 2. Cor. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Ad Galat. i. Aon sumus *ancillae /ilii. sed liberae, qua libertate Christus nos liberavit*. El ad Galat. 5. *State, el nulite iterum jugo servitutis contineri*.

Respondeo : Libertatem Christianam in Iribus consistere. Prinio. in liberatione a servitute peccati. de qua Paulus Rom. G. *Liberati a pcccalo. scrvi facti estis justitiae*.

Secundo, in liberatione a servitute legis divinae moralis. Nam lex sine gratia non potest impleri; el tamen minatur poenam, nisi impleatur, atque ideo premit, ac tenet homines tamquam servos: sed gratia Christi liberat nos ab isto timore, cl servitute, non quidem eximendo nos ab obligatione implendae legis, sed inspirando charitalem, per quam facile, et libenter legem impleamus. De qua apostolus 2. Cor. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Et Galat. 3. *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*. I ude Augustin, lib. de Continent, cap. 3. Aon sumus, inquit, *sub lege bonum quidem jubente., non tamen dante, sed sumus sub gratia, quae id, quod lex jubet, faciens nos amare, polest liberis imperare*.

Tertio, in liberatione de servitute caeremonialium ct judicialium praeceptorum Moysis, dc qua

Aci. 15. *Quid leniatis imponere jugum super corvices discipulorum etc.* El Galal. 5. *Stale, el nolue ilerum jugo servitutis contineri.* Quod nutem simus liberali ab obediencia praelatorum, nusquam legimus, sed contrarium potius, cum Paulus clamet: *Obedite praepositis vestris.*

Quocirca Petrus el Paulus praevidentes in spirilu haereticos hujus temporis, qui praetextu libertatis, neque jejunia indicta ab Ecclesia, nec ullam altam legem ferre possuhl; frequentissime inculcare voluerunt. ul obediencia superioribus eliam etlinicis exhiberemus. I. Pel. 2. *Subjecti estote, inquit, omni humanae creaturae propter Deum.* El infra: *Quasi liberi, non quasi velamen habentes malitiae libertatem.* El 2. Pel. 2. Dc haereticis inquit. *Libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis.* El Paulus Galal. 5. *Vos in libertatem, inquit vocali estis, tantum ne Ubertatem in occasionem detis carnis.*

CAPUT XVIII.

Solvitur argumentum ex comparatione legum.

Serium argumentum. Si Deus voluit Christianos esse liberos a caeremoniis judaicis, aliisque positivis legibus Testamenti veteris; ergo eliam a caeremoniis, quas pontifices introduxerunt, elab aliis humanis legibus: nam si debuimus habere leges positivas, praestitisset habere divinas, quam humanas. Praelcrca nihil nobis prodesset, immo potius obcssel illa liberatio a legibus judaicis: nam leges illae dicuntur *jugum importabile* a b. Pelro, Actor. 15. lum propter multitudinem, tum propter obligationem ad pcccalum; alioquì enim res ipsae singulae in se graves non erant, nedum importabiles: at leges positivae Christianorum sunl decuplo plures. quam essenl illae Judaeorum, ul palcl conferenti volumina juris canonici, cl tomos conciliorum, cum pentateucho Moysis: si ergo istae omnes leges ad poenam aeternam obligant, praestitisset nobis huhere legem Moysis.

Et confirmat Calvinus argumcnlum suum testimonio b. Augustini. qui in episl. 119. cap. 19. de rdibus ecclesiasticis temere introductis conqueritur, était: *Ipsam religionem quam paucissimis et manifestissimis celebrationum sacramentis miss' recordia Dei liberam esse voluit, servilibus oneribus premunt, ul tolerabilior sil conditio Judaeorum, qui cliamsi tempus libertatis non agnoverint. legalibus tamen arcinis. non humanis praesumptionibus* .subjicfunlur.nacc ille.Subjungit Calvinus lib. i. Instil. cap. 10. § 13. Si *in aicculum nostrum incidisse! sanctus ille vir, qui bus querelis deplorassel eam, quae nunc est, icrvitulcm? Λ'ηπι et numerus est decuplo major, *I anguli apices centuplo rigidius quam tunc exopmitir. Ita fieri solet, ubi semel perversi isti lequlolores imperium occuparunt, nullum finem jub'h'li pt vetandi faciunt, donec ad extremum mcroritalii perveniunt.*

R· spondeo: \ caeremoniis et judicialibus praeccepti' Moysis voluit Christus nos esse liberos. quia caeremoniae illa·, figurae erant Testamenti novi,

cl proinde, rc ipsa praescnle. cessare debuerunt: judicialia quoque praecepta perlinebant ad poli-liain populi Dei se undum illum statum, cl idcirco, statu illo mutato, necesse fuit eliam ipsa praecepta mutari: *Translato enim sacerdotio*, inquit apostolos ad Ilcb. 7. *necesse est, ul legis translatio fiat.* Non aulem sequitur, debere nos nullas habere politicas cl ecclesiasticas leges, si illas Moysis habere non debemus.

Ad id, quod objicitur de numero ct gravitate legum pontificiarum, Respondeo: Sine comparatione ulla esse pauciores cl leviores pontificias leges illis mosaicis. Nam leges absolute impositae omnibus Christianis, vix inveniuntur aliae, quam quatuor, nimirum de servandis festis, cl de servandis jejuniiis, de confessione singulis annis semel facienda, et de sacra communionc habenda in paschnlo. Caeterne omnes, quibus pleni sunt tomi conciliorum, cl libri juris canonicis, vel non sunl leges, sed admonitiones, vel piaae institutiones sine obligatione a l culpam: quales sunt plurimi ritus Ciiristianorum. Ncc enim peccant, qui citra contemptum, vel non recitant angelicam salutationem 1er in die, vel non sumunt ramum olivae in die palmarum, vel non aspergunt se aqua lustrali cum templum ingrediuntur, vel non tundunt pectus tempore sacrificii etc. el lamcn his el similibus Ecclesiam gravari Calvinus clamat. Yel sunl leges conditionnes, idesl, impositae iis. qui volunt ad sacros ordines admitti, ul de coelibalu. quae non gravant Ecclesiam, cum nemo teneatur fieri clericus vel monachus; vel sunl regulae praescriptae non omnibus, sed solis judicibus ecclesiasticis, ul eas sequantur in causis dijudicandis: vel sunl censurae, cl poenae latae in cos, qui jus divinum violant, sine quibus disciplina nullo modo conservari potest: vel sunl explicationes dogmatum fidei, aul juris divini, quae eliam nullum novum onus Christianis imponunt. Al leges uiosaicae omnibus el singulis Judaeis impositae innumerabiles erant, de purificationibus, de sacrificiis, de ciborum delectu etc. Itaque non oportcl comparare pentateuchum cum tomis conciliorum el libris juris canonici, sed cum parvo catcchismo: polesl enim Christianus salvari, si solum calechismum parvum noverit.

Quod aulem allinet ad gravitatem legum, nulla eliam comparatio est inter severitatem jiidaicarum, cl levitatem ecclesiasticalum. Nam ex quatuor nov'li is legibus nulla est quae non sil potius determinato juris divini, quam nova lex penitus: nam jure, divino tenemur aliquod tempus dedirare cultui Dei, el aliquando jejunare, confiteri el communicare. Itaque pontifices solum determinaverunt tempora; et proinde si qua est difficultas in his legibus, magis referenda csl in jus divinum, quam in jus positivum. el praecipue circa confessionis praeceptum, quod habetur omnium durissimum: nec enim confessio peccatorum dura quibusdam csl. quiy fieri debel tali lempore. sed quia fieri debet absolute. Neque de hoc dubitari potest.

Deinde dotenninotio temporis festorum, ct jejuniorum a pontificibus farta, mitissimam obligationem habel: nam ad jejunia non obligantur, nisi qui possunt: unde excipiuntur pueri, senes, aegroti etc.

Similiter in festis tenemur a servilibus operibus abstinere, et in eis non audire, sed cum nullis exceptionibus: nam non debent cessare opera necessaria, vel valde utilia humanis corporibus, vel medicorum, pharmacopolarum, coquorum etc. Pan ratione, qui impeditus justa de causa missae non interfuit, non judicatur deliquisse. At Judaei adeo severe tenebantur in sabbathis vacare, vel non ignem quidem accendere possent, vel cibos coquere: et quidam qui solum ligna collegerat die sabbathi, jussu Domini lapidatus fuit.

Ad Augustinum dico: malitiose Calvinum verbis Augustini voluisse abuti. Ille enim non conqueritur de ritibus a pontificibus institutis, sed de quibusdam consuetudinibus particularibus vulgi, et hominum rudium, quae paulatim obtinent vim legis, quae quando nimium crescunt, deberent episcoporum auctoritate tolli et abrogari: *Omnia*, inquit, *talia quae neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, neque in conciliis episcoporum statuta inveniuntur. neque consuetudine universae Ecclesiae roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita vel vix, aut omnino nunquam inveniri possint causae, quas in eis instituendis homines sequuti sunt, ubi facultas tribuitur sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit. quomodo contra fidem sint, ipsam lamen religionem, quam paucissimis etc.* id est supra.

Itaque vides, Augustinum omnino servari velle eas leges, quas episcopi in conciliis statuerunt, vel universae Ecclesiae consuetudo roboravit: ejusmodi aulem sunt omnes illae, quas nos ecclesiasticas leges appellamus: nec enim in tomis conciliorum, vel in voluminibus juris canonici servantur, si non ab episcopis, sed a privatis nescio quibus hominibus latae fuissent.

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum ductum ab exemplis.

Septimum argumentum sumit Calvinus a tribus exemplis, quae, habentur in Scriptura. Nam I Reg. 6. refertur facium Achaz regis et Urine pontificis, qui addiderunt templo unum aliud altare, quod etsi videbatur ex se facere ad orandum templi; tamen quia Deus hoc non jussit, tamquam humanum inventum reprobetur. Deinde, cap. 17. refertur de iis; quos transtulit rex Assyriorum de Babylone in Samariam, quod immissis a Deo leonibus puniti fuerint, quia coluerint Deum novis caeremoniis, quas Deus non praeceperat. Denique I Reg. 21. refertur de Manasse rege, quod cum eo praecipue peccaverit, quod in templo extruxit aras, quas nimirum Dominus non praeceperat.

Respondeo: Admirabilem plane esse impudentiam Calvini, qui Achaz, et Manassem, et Babylonios docet in eo peccasse, quod caeremonias instituerint a Deo non praeceptas, cum Scriptura clarissime dicat, istos omnes peccasse peccato idololatriae. Nam Achaz reprehenditur, non quod altare novum erexerit in templo, sed quod altare erexerit

ad similitudinem altaris idoli, quod erat in Damasco, et quod altare Domini amoverit a loco suo, et noluerit sacrificia offerri in altari Domini, sed solum in altari illo novo, et idolo consecrato. Manasse quoque non arguitur, quod aras in templo extruxerit, sed quod extruxerit eas universae militiae coeli, id est, in honorem omnium sydenim, et quod in templum Domini traduxerit idolum, quod antea in loco manebat.

Quod enim non fuisset malum erigere in templo aliud altare, etiamsi Dominus hoc non imperasset, patet ex 3. Reg. 8. ubi legimus, Salomonem, cum vidisset altare Domini aeneum non capere omnia holocausta, quae offerebantur, sanctificasse alium locum in templo, et ibi obtulisse etiam holocausta: hoc enim Salomonis factum Deus nec imperavit, nec improbavit. Nisi potius approbasse dicendus sit, cum sequ. cap. Salomoni per quietem apparuerit, cumque laudarent, ac nulla illi bona promiserit;

Porro Babylonios illos, qui habitabant in regione Samariae, constat idololatrias fuisse; sic enim Scriptura loquitur lib. I. Reg. cap. 17. *Ubi habitare coepissent, non timebant hominum, et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.* Et infra: *Naquaeque gens fabricata est Deum suum, posueruntque eos in fanis excelsis.* Et infra: *Et cum Dominum colerent diis quoque suis serviebant, juxta consuetudinem gentium, de quibus translati fuerant Samaritani.* Hoc igitur peccatum Scriptura reprehendit, non aulem quod Deum novis caeremoniis colerent.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta duo desumpta ex ratione conscientiae.

Argumentum octavum Calvinus est. Paulus nullo modo permittit, fideles conscientias in hominum servitutem redigi: ait enim I. Cor. 7. *Prelio empti estis, nolite fieri servi hominum.* Ubi Paulus non praecipit, ne servi obediant dominis suis in rebus exterioribus: nam ad Ephes. 6. ait: *Servi obedite dominis carnalibus cum timore et tremore.* Neque praecipit, nec qui sunt liberi, servi efficiantur; nam in eodem cap. 1. ad Cor. 7. ait: *Servus vortus es, non sit tibi curae, sed etsi potes fieri liber, magis utere,* id est: etiamsi possis liberari, melius tibi est, vel servias, vel utaris conditione servili, ad conservandam humilitatem. Igitur superest, non prohibeat servire hominibus cum timore peccati, vel anxietate conscientiae, quomodo soli Deo serviendum est.

Ita respondeo: Paulum eo loco solum praecipere, nec serviamus hominibus praecipue propter homines, sed propter Deum, illa vel magis Deo ius hominibus, quam ipsis hominibus serviamus. Ita enim se ipsum Paulus explicuit Ephes. 6. *Servi, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servietes sicut Do*

mino, cl non hominibus. Illi ergo fiunt servi hominum (quod apostolus prohibet!) qui homines praecipue respiciunt, et ideo serviunt, etiamsi peccata praecipiant, et adulantur eis, 'etiam quando male agunt. Vide Chrysostomum in 1. Cor. 7. et Hieronymum in cap. 6. ad Ephes.

Nonum argumentum Calvinii. Conscientia ad Forum solius Dei perlinet: ipse enim est, qui scrutatur renes et corda; non igitur possunt homines obligare in conscientia. Confirmo hoc argumentum. Non potest homo damnare ullum ad inferos; non igitur potest obligare ad legem servandam sub poena mortis aeternae; ridiculum enim esset, si quis obligaret ad poenam, quam postea non posset infligere.

Respondeo: Duobus modis intelligi posse, conscientiam ad forum solius Dei perlinere. Uno modo, quia solus Deus potest videre hominum conscientias, et judicare de actibus internis, qui exterioribus non patent, nec habent alios testes, quam Deum et conscientiam operantis; et hoc modo verissimum est. conscientiam ad solius Dei forum pertinere. Alio modo potest intelligi, conscientiam ad solius Dei forum perlinere, quia videlicet solus Deus possit legibus suis illa ligare hominem, vel si non faciat quod praeceptum est, iudicet ipse in conscientia sua se male facere; et hoc modo falsum est, conscientiam non perlinere ad forum hominum. Nam, vel quis hoc modo obliget alium in conscientia, non requiritur. vel possit videre ejus conscientiam, nec vel scrutetur renes et corda, nec vel iudicet de actibus internis, sed satis est, ut possit illi legitime imperare, et imperando illa illum obligare ad opus externum faciendum, ut si non faciat, intelligat. vel reus intelligere possit se male agere.

Itaque Joannes Calvinus lib. 4 Insti., cap. 10. § 5. acquivocalione decipitur, aut decipere alios cupit, cum illa loquitur: *Neque enim cum hominibus. sed cum uno Deo negotium est conscientiarum nostrarum; quo perlinet illud vulgare discrimen inter terrenum, et conscientiarum forum. Cum totus orbis densissima ignorantiae caligine obvolutus esset, tamen exigua lucis scintilla residua mansit ut humanis omnibus judiciis superiorem esse hominis conscientiam agnoscerent; quamquam quod uno verbo fatebantur, postea re ipsa labefactabant: voluit tamen Deus testimonium aliquod Christianae libertatis hunc exstare, quod ab hominum tyrannide conscientias eximeret.* Haec ille.

At cum dicimus, conscientiam esse superiorem omnibus humanis judiciis; nihil aliud dicere volumus. quam eum. qui sibi bene conscius est, non debere metuere ne a Deo damnetur, etiamsi omnes homines, qui cor non vident, secus forte de ejus rebus gestis iudicent. Sed quorsum haec? an propterea non peccabit, conscientiae suae testimonio qui leges Ecclesiasticas violaverit?

Ad confirmationem respondeo: legem humanam non obligare sub poena mortis aeternae, nisi quatenus violatione legis humanae offenditur Deus, cuius ministri sunt omnes principes, non solum Ecclesiastici, sed etiam politici; ut enim qui transgreditur leges proregis, consequenter offendit regem,

et puniri potest a rege, etiam ea poena, quam prorex infligere vellet non potuisset: sic etiam, qui leges justas principum non servant, qui quidem principes ministri Dei sunt, Sap. 6. Rom. 13. I. Cor. 4. etiam Deum offendunt, et ab eo puniuntur poena aeternae mortis. Itaque si negamus, Deum non esse in rerum natura; qui leges justas violabunt, peccabunt quidem in conscientia, sed nec Deum offendunt» nec ad inferos damnabuntur.

Dices. Si illa est; sequitur, legem humanam vel humanam non illa obligare, vel transgressores dicamur peccare mortaliter, respondendo: Si legem humanam vel humanam intelligas eam, quae proprie non est divina; nego, transgressorem legis humanae vel humanae non peccare mortaliter: si vero legem humanam vel humanam intelligas eam, quam fert homo auctoritate, non a Deo accepta, sed propria, vel ab hominibus solis collata; fateor, talis legis transgressores non peccare mortaliter. Caelorum ejusmodi lex nulla est: omnis enim vera potestas a Deo est, Rom. 13. et sine vera potestate nulla vera lex condici potest.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

Decimum argumentum non sumitur ex aliquot Patrum testimoniis, quae aliorum nomine retulit Joannes de Turrecremata, lib. 2. cap. 45. Primum est Origenis, tract. 12. in Malch. ubi explicans illud Malch. 20. Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic: *Sicut.* inquit. *omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate, spiritualia autem in voluntate non in necessitate, sic et principes spirituales. Principatus eorum in dilectione subjectorum debet esse positus, non in timore corporali.*

Respondeo: Origenem non excludere a principe ecclesiastico coactivam potestatem, sed tantum monere ejusmodi principes officii sui. Hoc enim interest inter principem saecularem, et ecclesiasticum, quod princeps saecularis habet pro fine temporalem et externam pacem reipublicae, et ideo finem suum adeptus est, quando subditi quiete vivunt, sive id faciant volentes, sive invitati: al princeps spiritualis habet pro fine vitam aeternam, et pacem tam externam, quam internam suorum subditorum; et propterea debet omnino procurare, vel subditi amore potius ducantur, quam timore, quamquam ubi non potest impetrare, vel libenter et ex amore bene vivant, debet etiam vim coactivam adhibere, vel saltem minoris poenae non perturbent externam Ecclesiae pacem. Unde Gregorius lib. 20. Moral., cap. 6. *Circa subditos inesse debet rectoribus et juste consolans misericordia, et pie salvans disciplina clericorum.*

Secundum et Chrysostomi lib. 2. de sacerdot. ante med. ubi comparat pontificem cum pastorem ovium irrationalium, et ait. *Neque enim homini licet laniam cum auctoritate homines curare, cum quanta oves pastor curat. Hic enim liberum est vincere, et a pabulo arcere, et urere, et secare: cum illic medicinae, ac curationis suscipiendae*

facultas posita minime sd ta illo. qui medicinam adhibet, sed in eo tantum qui laborat clc. Deinde, confert eumdem pontificem cum saeculari magistratu; el sic oil: *Christianis minime omnium licet peccantium lapsus vi corrigere. Exteri quidem judicescum facinorosos homines leges transgressos fuisse deprehenderint, magna sc praeditos auctoritate, ac potestate ostendunt, eosdemque vel invitos . suos ipsorum mores mulare cogunt: hic veru non vim adferre. scd suadere tantum oportet, atque hac ratione meliorum efficere, quem emendandum susceperis. Neque enim nobis facultas tanta a legibus data ad delinquentes coercendos: ac ne si dedissent quidem, haberemus ubi vim hujusmodi . potentiamque exercere possemus, cum Christus eos aeterna corona donet, non qui coacti: sed qui certo animi proposito a peccato abstinent.*

Respondet Joannes de Turrecremata: Chrysostomum loqui de iis. qui foris sunl, idest, de ethnicis, quos Ecclesia non potest cogere ad fidem. Al nimis aperte Chrysoslomus loquitur de ovibus. quae intus sunl, cl quae episcopo commissae sunl. Dicendum igilur csl, Chrysoslomum numquam negare voluisse coactivam pontificum potestatem . cum ipse eam ubique diserte asserat. Xam liomil. 70. ad popul. prohibet, ne Christiani sibi subjecti vocent mulierem ad funera deploranda, cl nil : .Ye cogam eas vera, et propria mala deflare. El infra: Si vero, inquit, *quod absit, contempti fuerimus, minas ad rem deducere cogemur. vos quidem ecclesiasticis castigantes legibus . illas vero sicut eis conveniet.* El intra: Ace ullus ecclesiastica despiat vincula. Ncn enim qui ligat est homo , scd Christus. qui nobis hanc contulit potestatem , ct tanti dominos honoris constituit. El in episl. 1. ad innocent, papam rogat cum, ul Theophilum episcopum Alexandrinum, et alios, per quos a sede sua. injuste expulsus fuerat, ecclesiasticis legibus i berceat. El hom. 83. in Matlluallbquens diaconum: Si, inquit, *dux quispiam. si consul, si ipso denique, qui diademate'ornatur, indigne adeat, cohibe, el <0<,κ·ι·.* Majorem lu illo habes potestatem, quod si ipse pellere nun audes , mihi dicas. non permittam ista fieri. Habemus igilur. Chrysoslomum sensisse, posse praelatos Ecclesiae vincere oves suas, cl pellere de Ecclesia, ct severe punire, quae antea videbatur negasse.

Ad illa igilur verba respondeo dupliciter. Primo, inter pastorem ovium irrationalium el rationalium hoc discrimen a Chrysoslomo poni, quod ille, cum versetur circa morbos ovium naturales , potest sanare oves suas etiamsi illae nolint: at isle . quia versatur circa morbos ovium voluntarios , non potest curare oves, nisi ipsae velint, cl ideo difileior est hujus, quam illius pfovitreu. El similiter dico de potestate saeculari. Judex enim saccularis versatur circa externas actiones; cl ideo polest invitum hominem cogere, ul mutet mores, nimirum, externos: at episcopus versatur circa mores internos, qui non possunt mutari invito eo . qui illos habet; nam etsi potest episcopus excommunicare , aliasque poenas infligere, lamen nihil ista proderunt. nisi velit is qui punilur. El sic intelligo illa

verba: *n0que enim nobis facultas tanta a legibus data ad delinquentes coercendos*, nun enim habet episcopus facultatem cogendi hominem . ut mutet animum , sicut habet judex cogendi hominem, ul mulct externos mores. Secundo dici potest : Chrysostomum hoc loco solum agere de potestate sacerdotali in foro conscientiae; ibi enim non possumus corrigere poenilcntein. insi ipse velit: summum enim quod possumus est, dimittere illum sine absoluteione.

Tertium testimonium csl >. Augustini lib. 22. cont. Faust, cap. 27. ubi sic delinit peccatum: *Peccatum esl dictum, vel factum, tel concupitum contra legem aeternam Dei.* Hinc enim deducitur, transgressionem legis humanae non esse peccatum. Similis etiam est definitio Ambrosii lib. dc Paradiso, cap. 8. *Peccatum*, inqu'l, *csl praevaricatio legis divinae.* Respondeo: Omne peccatum esse contra legem Dei. non positivam , sed aeternum, ul Augustinus rode docet: omnis enim justa lex. sive a Deo. sive ab homine detur, ab aeterna Dei lege derivatur; csl enim aeterna lex, ul malum sil violare regulam.

Quartern testimonium esl b. Bernardi hb. I. dc Considerat. Aon *monstrabunt.* inquit. *puto qui hoc dicent, ubi aliquando quispiam apostolorum judex sederit hominum. Stetisse lego apostolos judicandos; Sedisse judicantes non lego.* Respondeo: Loquitur b. Bernardus de judicio m caussis civilibus: nam alioqui ibidem sic art: *Quid ni inquit. contemnant judicare de terrenis possessionibus hominum, qui in coelestibus, el angelos judicabunt. Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra. Quoniam propter illa , cl non propter has accepistis claves regni coelorum.* Adde, quod Bernardus non tam disputat an licent, quam an conveniat pontifici de terrenis hlibus judicare.

CAPUT XXII.

Proponitur quaestio postrema : .In Christus jurisdictionem ecclesiasticam soli pontifici summo immediate contulerit.

Restat postrema quaestio de derivatione potestatis ecclesiasticae a pontifice summo ad episcopos cnèleros. Sciendum csl. triplicem esse in pontifice, aliisque episcopis potestatem: unam ordinis: alteram jurisdictionis interioris; tertiam jurisdictionis exterioris: quarum prima refertur ad sacramenta conficienda el ministranda: altera ad populum Christianum regendum in foro interiori conscientiae. tertia ad eumdem populum regendum in foro exteriori.

Dc prima cl secunda non esi quaestio noslra. scd solum de tertia: nam dc prima cerium est apud omnes, illam aequè immediate habere a Deo episcopos, ac ipsum summum pontificem ; confertur enim per quamdam consecrationem, quae aequè operatur in uno atque in alio. Vide de hac potestate Joannem de Turrecremala lib. 1. cap. 93. Dc secunda est quidem aliqua dissensio inter auctores, nam Abulcnis in libro, quem appellat Defensorium. par. 2. cap. («3. existimat, hanc potestatem

conferri omnibus sacerdotibus immediate a Deo , quando ordinantur. Quod aulem nihilominus non possit quilibet sacerdos quoslibet -Christianos absolvere. vel ligare, id factum esse , quia Ecclesia ad tollendam confusionem , divisit dioeceses , cl unum populum uni episcopo subiecit. alium alii. At Joannes de Turrecremala lib. 1. Summae . cnp. OG. docet, hanc potestatem non conferri a Deo ex vi ordinationis, sed ab homine per simplicem injunctionem. Ambo lamen in eo conveniunt, quod usus hujus potestatis pendeat a jurisdictione exteriori . et ideo salis erit de illa exteriori agere.

Solum igitur de tertia agendum cst. de qua eliam egimus in quaestionibus superioribus. El quidem omnes in eo conveniunt, jurisdictionem episcoporum saltem in genere esse de jure divino: nam Christus ipse ila ordinavi! Ecclesiam, ut in ea sint pastores, doctores élu. Sic enim apostolus loquitur ad Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem apostolos. quosdam prophetas , alios pastores el doctores.* I l praeterea, nisi ila esset, posset pontifex mulare hunc ordinem . cl insliluere, nc ullus sit in Ecclesia episcopus. qti od sine dubio non potest Licere. \l quaestio est. an episcopi canonice electi accipi. mt a Deo suam jurisdictionem , sicut eam accipit summus pontifex: an vero a pontifice. Sunl uutein 1res dc hac rc theologorum sententiae.

Prima eorum, qui volunt, tam apostolos , quam caeleros episcopos immediate a Deo accepisse cl occipere jurisdictionem. Ila docet Franciscus Victoria in rclecl. 2. dc polcsl. Eccles, quaesi. 2. el Alpbonsus a Castro lib. 2. cap. 2i. de justa haerolicor. punit. Altera csl coruin, qui volunt, apostolos non a Christo sed a Pelro cl episcopos non a Christo sed a Pclri successore accepisse, vcl accidrc jurisdictionem. Ila Joannes dc Turrecremala liti. 2. cap. 54. Summae dc Ecclesia, ct Dominicus Jacobalius lib. 10. de Concil. art. 7. Tertia esi media eorum, qui volunt, apostolos quidem accepisse a Christo immediate omnem suam auclorilalcml , lamen episcopos non a Christo sed a summo pontifice eam accipere. Ila Cajetanus in tract, dc aucloril. papae, el concil. cap. 3. Dominicus Vargas m libello dc hac ipsa quaestione, Ilcrvacus in lib. de potest, papae, cl Gabriel in canoncm missae , lcci. 3. el eadem videlur sententia veterum Scholasticorum. b. Bonavcnlurae, Alberti, Durandi. atque aliorum in I. disl. 18. aut 20. aul 24. quae sententia verissima csl; el ideo breviter confirmanda.

CAPUT XXIII.

Apostolos a Christo jurisdictionem omnem accepisse.

Quod igilur apostoli acceperint a Christo immediate su. nn jurisdictionem, Primum testantur verba D. mini. Joan. 20. *Sicut misit me Pater, cl ego mitto vos.* Quem locum sic cxponunt Patres. Chrysoslomuscl Illicphylaclus. ul aperto dicant , fados esse his verbis apostolos Chrisli vicarios, immo ipsum Chrisli olllcium el auclorilalcml accepisse.

Addit Cyrillus in hunc locum, his verbis proprie apostolus creatos esse apostolos, el orbis totius doctores, et ut intelligeremus, in aposlolica auctoritate contineri omnem potestatem ecclesiasticam; ideo adjecisse Christum: *Steal misit me Pater*; si quidem Pater Filium misit summa poleslate praeditum. Cyprianus lib. de unit. Eccles. *Loquitur*, inquit, *Dominus ad Petrum, Tibi dabo claves regni coriorum: el idem posl resurrectionem suam dicil. Pasce oves meas. El quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, et dicat: Sicut misit me Pater, el ego mitto vos: lamen ul unitatem manifestaret, unum cathedram constituit etc.* t bi vides, idem dari apostolis per illa verba, *Ego mitto vos* , quod Pelro fuerat promissum per illud , *Tibi dabo claves*; el poslea exhibitum per illud, *Pasce oves ineas*. Constat aulem per Hia *tibi dabo claves*, et per .llud *pasce, oves* inclligi jurisdictionem plenissimum , eliam exteriorcm. Quomodo aulem hacc non impediant Ptelri Primatum, alibi salis ostendimus.

Secundo, idem ostendit electio Maltliac m apostolatum. Xam Act. I. legimus, Malihiam apostolum non fuisse ab apostolis electum, nec datam ei ullam auclorilalcml. sed implorata diunitus et impetrata electione ejus , mox inter apostolos annumeratum. Certe si apostoli omnes a Pelro habuerunt jurisdictionem, in Jlalhhia maxime id ostendi debuisset.

Tertio, probatur ex Paulo . qui cx professo doce!. sc auclorilalcml ac jurisdictionem , habuisse a Christo, cl inde probat sc verum esse apostolum. Xam Galat. 1. ail: *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum el Deum Patrem.* Et ibidem ul ostenderet, sc non accepisse auclorilalcml a Pelro , vcl aliis apostolis, ail: *Cum aulem placuit ei. qui me segregavit cx utero matris meae, et vocavit per gratiam suam. continuo non acquievi carni et sanguini, neque veni Hierosolymam ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, et iterum reversus sum Damascum: deinde post annos 1res veni Hierosolymam videre Pelrum etc.* Et cap. 2. *Jlihi enim, qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.*

Quarto, probatur evidenti ratione. Xam apostoli a solo Christo facti sunt, ul patcl Luc. G. Vocavit *discipulos suos, el elegii duodecim ex ipsis, quos et apostolos nominavit.* Et Joan. G. donne *ego vos duodecim elegi?* Quod autem apostoli habuerint jurisdictionem, pajel lum cx gestis Pauli , qui I. Cor. 5. excommunicat, cl I. Cor. G. 7. II. 44. el alibi passim, leges constituit, lum quia aposlolica dignitas esi prima cl suprema dignitas in Ecclesia, ul palet I. Cor. 12. el Ephes I. *El quosdam quidem posuil in Ecclesia, primum apostolos, deinde prophetas etc.* Vide b. Thomam in çap. î2. I. ad Cor. Quod aulcm ante Chrisli passionem apostoli essent, ncc lamen adhuc essent episcopi, vcl sacerdotes, ncc ullam haberent jurisdictionem ; non csl mirum: Dominus enim variis temporibus varias contulit apostolis potestates : et praecipue Joan. 20. absolvit, quod ante passionem inchoaverat.

CAPUT XXIV.

Episcopos omnes a papa jurisdictionem accipere.

Quod vero omnis ordinaria jurisdictio episcoporum u papa immediate descendat, probatur. Primo ex figura Testamenti veleris. Nam Num II. legimus, quod cum Moyse, non posset solus regere totum populum. Deus jussit adesse septuaginta seniores, et auferens de spiritu Moysis. dedit illis, ut una cum Moyse populum regerent. Ibi notandum cum Augustino quaesi. 18. in lib. Num. istam ablationem spiritus o Moyse non significare diminutionem spiritus in Moyse, quia tunc nihil profuisset Moysi habere adjutores, si propterea ipse debilius factus esset, sed derivationem virtutis seniorum a Moysi virtute: voluit enim Deus ostendere. in Moyse residere totam auctoritatem. alios autem si quid habent, u Moyse habere. Constat autem pontificem in Ecclesia eum locum habere, quem habuit Moyses in populo Judaeorum. I

Secundo. regimen ecclesiasticum est monarchicum, ut supra ostendimus: ergo omnis auctoritas est in uno. et ab illo in alios derivatur; sic enim se habent omnes monarchiae. Respondent, regimen ecclesiasticum est monarchicum. sed temperatum ex aristocralia; et ideo praeter monarcham, esse etiam alios praefectos inferiores, qui non sint vicarii summi monarchae. sed absoluti principes: essent autem vicarii, si ab illo acciperent auctoritatem.

At contra: nam aristocralia Ecclesiae requirit quidem ut episcopi sint principes. et non simplices vicarii, sed non requirit, ut isti principes instituantur a Deo. et a pontifice, sed solum ut pontifex cogatur divina lege in variis Ecclesiae partibus diversos principes ecclesiasticos constituere: quomodo si alicubi rex teneretur in singulis provinciis non constituere praetores, aut praesides, sed veros duces ac principes, qui provinciam, ut suam regerent, eum dependentia tamen ad regem.

Tertio, probatur ex illis quatuor similitudinibus, quibus utitur Cyprianus lib. de unitate Ecclesiae, ubi sedem Petri comparat capiti, radici, fonti, soli. Nam in omni corpore virtus membrorum derivatur a capite, in omni arbore virtus ramorum oritur ex radice, in omnibus uvis aqua fluit ex fonte. omnium denique radiorum solarium lux est a sole.

Quarto. probatur, quia inaequalitas jurisdictionis. Nam si Deus immediate conferret episcopis jurisdictionem. omnes episcopi haberent aequalem jurisdictionem, sicut habent aequaliter ordinis potestatem: Deus enim non determinavit unquam episcoporum jurisdictionem; alio modo unus episcopus haberet unum oppidum, alii centum oppida, alii nullas provincias: non igitur a Deo. sed ab homine datur ejusmodi jurisdictio: idcirco enim ille magnum, iste parvum populum regit, quia ita placuit ei, qui jurisdictionem dedit, id est, principi totius Ecclesiae.

Quinto, si haberent episcopi a Deo suam jurisdictionem, non posset pontifex illam auferre, aut mu-

lare: non enim potest pontifex aliquid agere contra Dei ordinationem: alio certum est pontificem id posse facere, et saepe fecisse. Unde b. Bernardus in epistola 131. ad Mediolanenses. *Potest, inquit, romana Ecclesia novus ordinare episcopatus, ubi hactenus non fuerunt: potest eos, qui sunt. alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictaverit, ita ut de episcopo archiepiscopos creare liceat, et e converso si necesse visum fuerit.*

Respondent: Episcopos habere jurisdictionem a Deo, sed a pontifice; et ideo licere pontifici illam tollere, vel mutare.

M contra: Nam apostoli habuerunt potestatem sub Petro, et a pontifice quibus cum habuerunt immediate a Christo, non polecat Petrus eam auferre, vel imminuere. Praeterea ordinis potestatem habent a Deo, non potest pontifex eam ita tollere, ut illi si velint, non possint ea uti: nam presbyter etiam si pontifex illum excommunicet, suspendat, interdicat, degradet; tamen si velit, vere consecrabit. Denique in qualibet urbe clerus et populus subjectus est episcopo: et tamen si quis de clero, vel populo habet immediate a pontifice summum aliquam auctoritatem, non potest episcopus illam tollere, vel imminuere. Eodem igitur modo si haberent episcopi a Christo auctoritatem suam, non posset Christi vicarius eam tollere et minuere; videretur adversari. ubi Dominus illa subjecerit episcopos pontifici, ut voluerit etiam illa posse mutari, quae ipsemet eis contulerit.

Respondent: Posse saltem pontificem auferre materiam subjectam episcopo, id est, populum ejus alteri subicere, et ea ratione non proprie illi auferre jurisdictionem a Deo datam, sed conferre indirecte, ut illam perdat. Aliter cum potestas jurisdictionis relationem significet praelati ad subditum: ex relativis autem uno posito, vel sublato, et aliorum ponatur, vel tollatur; si non potest episcopo auferri jurisdictio, non potest fieri, ut populus non sit ei subjectus. Denique mirum omnino esset, si divina providentia, quae suaviter cuncte disponit, nolisset per eum jurisdictionem dari, per quem augeri, minui, atque adeo penitus tolli posse voluisset.

Sexte, si jure divino episcopi habent suam jurisdictionem. ostendere debent aliquod verbum Dei. in quo haec eorum jurisdictio fundetur: alio nihil adferunt, nec adferre possunt adversarii, nisi si verba Domini dicta ad apostolos; illis autem verbis liatur apostolis amplissima jurisdictio in Ecclesiam universam, quam ceric non concedunt episcopis adversarii. Viderint igitur, quo firmamento sententiam suam defendant.

Septimo, accedant gravissima testimonia doctorum veterum, sanctissimorumque pontificum. Innocentius 1. in epistola ad concilium carthaginense. quae est 91. inter epistolas Augustini: *Petro, inquit, ipse episcopatus. et tota auctoritas nominis hujus emerit.* Et in epistola ad concilium milcvilan. quae est 93. inter epistolae Augustini: *Arbitror, inquit, omnes fratres et coepiscopos vestros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, et honoris auctorem deferre debere.* Eco serm. 3. de assumptione sua ad pontificat. Si quid, inquit, commune cum eo aliis voluit es-

principibus. numquam nisi per ipsum dedit, quidquid aliis non negavit. El cpisl. 3<j. *Hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium voluit perlinere, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua relut in corpus omne diffunderet.*

Neque obstat, quod apostoli non acceperint a Petro jurisdictionem: nam hic Leo loquitur de modo ordinario, quo Deus Ecclesiae principibus, idesl, episcopis confert dona sua, ac dicil, conferri ordinarie per Pclrum: Apostoli aulem extraordinario privilegio a Chrislo acceperunt suam jurisdictionem.

Accedant ultimo verba pontificis, quibus utitur in creandis episcopis: sic cnim ail: *Providemus Ecclesiae tali de tali persona, et praeficimus cum in patrem et pastorem, ac, episcopum ejusdem Ecclesiae, committentes ei adminislrationem in temporalibus et spiritualibus, in nomine Patris, et Filii et Spirilus sancti, Arnen.*

CAPUT XXV.

Solvuntur argumenta adversariorum.

M contra objiciunt primo; nostram sententiam seipsorn destruere. Nam episcopi apostolis succedunt, ul pontifex ronianus Petro; ergo si apostoli habent a Christo jurisdictionem, ul asserit nostra conclusio prima, sequitur, etiam episcopos habere a Christo, quod lamen negat secunda conclusio. El e contrario, si episcopi habent a pontifice jurisdictionem. ul asserit secunda conclusio; ergo apostoli habent a Petro, quod lamen negat prima conclusio. Nam successor ab eo habet suam jurisdictionem. a quo habuit praedecessor, ulioqui non vere succedit, scd instituitur alio ordine: succedere aulem episcopos apostolis docet Augustin.in psal. 44. exponens cnim illud: *Pro patribus tuis nati sunl libi filii: patres*, inquil, *missi eunt apostoli, pro apostolis filii nati sunl, constituti sunl episcopi.* Hinc etiam concilium Florentinum in instruet. Arruenor. et concil. trident, sess. 23. cap. 4. episcopos in locum apostolorum successisse duceni.

Despondeo: Magnum esse discrimen inter successionem Petri, ct aliorum apostolorum. Nam romanus pontifex proprie succedit Petro, non ul apostolo, sed ut pastori ordinario totius Ecclesiae: ct ideo ab illo habet romanus pontifex jurisdictionem, x quo habuit Pelrus: al episcopi non succedunt proprie apostolis, quoniam apostoli non fuerunt ordinarii, s' d extraordinarii, cl quasi delegati pastores qualibus non succeditur.

Dicuntur tamen episcopi succedere apostolis, non proprie eo modo, quo unus episcopus alteri, ct unus rex alteri, scd duplici alia raliene. Primo itione ordinis sacri episcopalis. Secundo per quitudam similitudinem el proportionem: quia nimirum sicut Chrislo in terris vivente, primi sub t'tmsto erant apostoli duodecim, deinde 12. discipuli, ita nunc primi sub romano pontifice sunl episcopi, post cos presbyteri, inde diaconi clc.

Ita vero succedere, et non aliter episcopos apo-

stolis, probalur: nam nullam habent partem verae aposlolicac auctoritatis. Apostoli poterant in toto terrarum orbe praedicare, el fundare Ecclesias, ul patcl Malth. ull. et Marci ull. hoc non possunt episcopi Item apostoli poterant scribere libros canonicos. ul omnes fatenlur: hoc non possunt episcopi. Apostoli habuerunt donum linguarum cl miraculorum: non habent episcopi. Apostoli in lotam Ecclesiam habuerunt jurisdictionem, non habent episcopi. Praeterea non succeditur proprie nisi praecedenti: al simul fuerunt in Ecclesia apostoli el episcopi, ul patcl de Timotheo, Tito, Evodio, aliisque permultis; si igilur episcopi apostolis succedunt, cui apostolo successi Titus? cui Timotheus? Denique eodem modo succedunt episcopi apostolis, quo presbyteri discipulis 72. ul patcl ex Anacieto cpisl. 3. el ex Beda in cap. 10. Luc. al consial. presbyteros non succedere proprie discipulis 72. sed solum per similitudinem; nam discipuli illi 72. non fuerunt presbyteri, nec ullum ordinem, aut jurisdictionem a Chrislo susceperunt. Siquidem Philippus cl Slephanus, el alii quinque diaconi ordinali ab apostolis, Aci. 6. erani c.x discipulis 72. ut Epiphamus docet haeres. 20. qune est Herodianorum: certe autem non fuissent diaconi ordinati, si jam antea fuissent presbyteri.

Secundo objiciunt illud Act. 20. *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.* flem Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam apostolos, alios pastores ct doctores.* Ubi nomine pastorum el dociorum intelligunlur episcopi, ul eo loco exponit Hieronymus. El confirmatur ex Patribus, nani Dionysius lib. de Eccles, hierarch, cap. G. dicit, episcoporum hierarchiain immediate terminari in Jesum sicut inferiores ordines presbyterorum, diaconorum cl aliorum terminantur in episcopum. Cyprianus lib. 3. cpisl. 9. ad Rogalian. dicil, episcopos a Chrislo fieri, a quo apostoli creati sunl: Diaconos aulein ab apostolis, non a Christo institutos. Bernardus lib. 3. dc Considerat. *Erras*, inquil, *si ut summam, ita el solam institutam a Deo aestimas veslram aposlolicam potestatem etc.*

Despondeo ad primum locum: Dici episcopos constitutos a Spiritu sancto non immediate, sed mediale; quia apostoli inspirante Dco, ct virtute accepta a Spiritu sancto illos episcopos constituerunt. Quomodo etiam Aci. 15. dicunt: *Visum csl Spiritui sancto el nobis. Non est potestas nisi a Deo,* nimirum mediate vcl immediate.

Ad secundum dico: Ibi exprimi generalem Ecclesiae ordinem, qui sine dubio de jure divino csl: Deus cnim esi qui instituit, ul in Ecclesia csscnl apostoli, prophetae, pastores cl doctores, etsi non omnibus immediate auctoritatem ipse dederit.

Ad tertium dico: Dionysium loqui de ordine episcoporum non dc jurisdictione.

Ad quartum dico: Cyprianum velle, ordinem episcoporum ab ipso Christo institutum esse: proinde jure divino in Ecclesiam introductum: ordinem vero diaconorum ab apostolis primum excogitatum fuisse. Cujus sententiae partem posteriorem schola theologorum communiter rejicii, sed sive sit vera, sive falsa, nihil facit ad propositum nostrum.

Ad quintum dico: Bcrnnrdum loqui co modo, quo loquitur Paulus Horn. 13. cum ait: Aon esX potestas *nisi a Deo*.

Tertio objiciunt: Si episcopi a pontifice habent jurisdictionem; ergo mortuo pontifice cessat episcoporum auctoritas, sicul praeciso capite moriuntur omnia membra. Respondeo: Magnum esse discrimen inter capul naturale el capul mysticum: siquidem membra corporis naturalis conservari non possunt, nisi continuum influxum a capite recipiant; membra vero capitis mystici, praesertim ministerialis cl externi, pendent quidem a capite ul tinni, non lamen ul conserventur. Itaque episcopalis jurisdictio semel collata, non amittitur monente qui dedit, sed moriente qui accepil, aul auferente qui polesl auferre.

Quarto objiciunt: Ad ordinem episcopatus exercendum necessaria est jurisdictio; ergo Deus qui confert ordinem, conferl etiam jurisdictionem. Respondeo: Utcumque a Deo conferri, sed unum immediate. alterum mediate; quia unum, idesl, potestas ordinis requirit characterem el gratiam, quam

solus Dcus efficere potest; alterum, idesl, jurisdictione solum requirit superioris voluntatem.

Objiciunt quinio : Summus pontifex episcopos vocal fratres el collegas: igilur ab uno communi Patre Dco Ecclesiae praeficiuntur. Respondeo: Primum vocari fratres raliione ordinis episcopali*, in quo sunt aequales. Secundo raliione jurisdictionis, quia assumuntur episcopi a pontifice ad suum ipsius onus sustentandum, non ad aliquod inferius ministerium.

Objiciunt sexto: Si debent omnes episcopi a pontifice accipere jurisdictionem; ergo plurimi episcopi non fuerunt veri episcopi, nec cnim omnes episcopos, praesertim in Asia el Africa, creavit romanus pontifex. Respondeo: Aon esse opus ul pontifex immediate creet episcopos, sed satis esse, si mediale, idesl, per patriarchas ct archiepiscopos. Itaque initio Pelrus constituit patriarcham alexandrinum et antiochenm, qui a pontifice auctoritate accepta, loti fere Asiae ct Africae praeerant, et archiepiscopos creare poterant, qui postea crearent episcopos.

POTESTATE PONTIFICIS

TEMPORALI

CAPUT PRIMUM

Proponitur quaestio de potestate temporali.

Restat postrema pars disputationis de pontifice, quae est de potestate ipsius temporali, de qua quidem quaestione tres inveniuntur auctorum sententiae. Prima est, suminum pontificem jure divino habere plenissimam potestatem in universum orbem terrarum, tum in rebus ecclesiasticis, tum in politicis. Illa docent Augustinus Triumphus in Summa de pol. Eccles, quaesi. 1. art. 1. Alvarus Pelagius lib. 1. de planctu Eccles, cap. 13. et nulli jureconsulti, ut Illoslensis in cap. Quod super his, de voto et voti redempt. Panormitanus in cliip. Aovil, de judiciis; Sylvester in Summa de peccat, verbo papa. § 2. et alii non pauci. Quin etiam Illoslensis ulterius progreditur. Docet enim, per Christi adventum omne dominium principum infidelium translatum esse ad Ecclesiam, et residere in summo pontifice, vel vicario summi et veri regis Christi; et ideo posse pontificem regna infidelium jure suo donare quibus voluerit fidelium.

Allera non tam sententia quam hacresis in allero ex remo posita duo docet. Primo, pontificem vel pontificem, et ex jure divino nullam habere temporalem potestatem. nec posse ullo modo imperare principibus saecularibus, nedum eos regnis, et principatu privare, etiamsi illi privari alioqui mercantur. Secundo docet, non licuisse pontifici aliisque episcopis accipere temporale dominium, quod nunc

habent in quasdam urbes et provincias, sive ejusmodi dominium donatum eis fuerit, sive illud usurpaverint: prohibet enim jus divinum, uni homini gladium spirituale, et temporalem simul committi. Illa docent haeretici omnes hujus temporis, ac praecipue Calvinus lib. 4. Inst. cap. 11. § 8.9.10. 11. 12. 13. 14. et Petrus martyr in cap. 13. ad Rom. ac Brenlius in Prolegom. con. Pelrum a Solo: Magdeburgenses aulem Cent. 1. lib. 2. cap. 1. col. 435. ponunt inter nolas Antichristi, quod pontifex duos gladios gerat, undecumque illos habuerit. Ac deinde Centuria 8. 9. 10. et 11, cap. 10. in vilis pontif. de hoc maxime eos reprehendunt.

Tertia sententia media, et catholicorum theologorum communis, pontificem vel pontificem non habere directe et immediate ullam temporalem potestatem. sed solum spirituale; tamen ratione spiritualis habere saltem indirecte potestatem quamdam, eamque summam, in temporalibus. Ha Hugo de s. Victore lib. 2. de sacram. p. 2. cap. 4. quem sequitur Alexander alensis 3. par. Sum. q. 40. m. 5. et 4. p. q. 10. in explicat, can. missae, in illud. Et pro rege A. item s. Bonaventura in lib. de Eccles. Hierarch, par. 2. cap. 1. Durandus in lib. de orig. jurisdiction. q. 3. in fine. Petrus ah Alliaco in q. de re sumpta, utrum Petri Ecclesia fide confirmetur. Joannes de Parisio in tract, de potestate regia et papali, cap. C. et 7. Jacobus Almair in tract, de sup. pot. Eccles, cap. 6. Gabriel Biel explicat, canonis missae, led. 23. Henricus de Gandavo, quod lib. 6. q. 23. Joan. Driedo lib. 2. de liberl. Christ, cap. 2. Joau. de Turrecreinala lib. 2. Sum. cap. 113.

cl scq. Albertus Pighius lib. 2. hierarch. Eccles. Thomas Waldensis lib. 2. (loci. Fid. art.3. cap.76. 77. 78. Petrus do Palude in lib. de pol.Eccles.Cajotanus in Apo], cap. 13. ad 8. Frnnciscus Victoria relent. 1. q. 6. de pot. Eccles.Dominicus a Sob» in 4. dist. 25. quacsl. 2. art.1 Nicolaus Sandcrus lib. 2. cap. 4. visib. monarch. Navarros lleccl.in cup. .Vovit, dc judic. iiotab. tertio, Antonins Cordiibeus lib. 1. quacsl. 57. dub. 3. cl alii plurimi.

De s. Thoma,quid senserit, non csl tain cerium. Nam in line 2. sent, (licit,in papa esse apicem utriusque potestatis. Tumen in cap. 13. ad Rom.dicit. clericos exemptos a tributis privilegio principum saccularium: el 2. 2. quaesi.IO. ari. 2. dicil. praelatos posse disponere de bellis solum quatenus ordinantur ad bonum spirituale,qui csl linis potestatis ipsorum. Ex quibus colligitur, cum non dissentire a caeleris theologis.

Nos ergo tria tractabimus. Primo ostendemus , pontificem jure divino non habere directe temporalem poleslalcu.Secundo habere eum aliquo modo, idesl,ratione suae spiritualis monarchiae, Miminam poleslalcu eliam lemporalem.Tcrlio.non esse contra jus divinum,quod episcopi habeant eliam actu, el directe jurisdictionem lemporalem m urbes , el provincias sibi donatas a regibus, vel alio justo titulo acquisitas.

CAPUT II.

Papam non esse dominum totius mundi.

Quod ad primum allinet.Iria ordine probabimus. Primo, papam non esse dominum lolius orbis. Secundo non esso dominum totius orbis chrisliani. Tertio , non esse dominum ullius provinciae , aul oppidi , nullamque habere jure divino jurisdictionem mere temporalem.Primum docet expresse Joannes dc Turrecremala lib. 2. Sum.de Eccles.cap. 113. *Papa* , inquil, *non sic est dicendus habere jurisdictionem in temporalibus jure papalus, ul dicendus sil lolius orbis dominus.Sic* eliam Franciscos Victoria rlcct. 1. de pol. Eccles, quucsl.6. *Papa* , inquil . *non est orbis dominus.* Idem alii duceni, cl probalur. Papa non csl dominus earum provinciarum , quas oblinent infideles: nam inprimis dominus Joan. ull.solum oves suas Pelro commisit: Infideles autem non sunl oves. Deinde, non polcsl papa judicare infideles. I. Cor. 5. Quid *ad me de his. qui foris sunt, judicare?* Denique, infideles principes sunl veri el supremi principes suorum regnorum: nam dominium non Tundatur m gratia , aul fido , sed in libero arbitrio cl ratione : nec descendu ex jure divino,sed ex jure gentium: ul paid cx eo quod Deus approbat regna gentilium in utroque Testamento.Daniel.2.*Tu es rex regum, ct Deus coeli dedit (ibi regnum el imperium, etc.* Matthaei 22. *Beddile. quae sunt Caesaris. Caesar.* Nota, *Beddile.* non donate,quae sunl Caesaris, idesl, quae jure illi debentur: et Hom. 13. *Beddite omnibus debita : cui tributum , tribulum; cui vectigal, vectigal,etc.* Et jubet ibidem eliam propter conscientiam obedire principibus ethnicis : at

certe non tenemur in conscicnlia obedire illi qui non csl verus princeps.

Si igitur non csl papa dominus earum provinciarum . quas oblinent infideles : sequitur, cum non esse dominum lolius mundi, msi eae provinciae ad mundum non perlinere dicantur. Dicent; tenemur obedire. principibus infidelibus.quia omnes principes sunt vicarii papae. Al contra : nam papa non vellel habere laïcs vicarios , el si posset, libenter daret regna Infidelium principibus fidelibus, Ridiculum autem csl,dedisse Deum papae jus in regna lolius mundi . cl non dedisse illi unquam facollalem utendi ejusmodi jure.

Al, inquit : papa csl monarcha spiritualis in loto orbe lerrarunr.cl tamen numquam potuit exercere hunc principatum in toto orbe lerrarum. Respondco:Papam dici monarcham spiritualet in loto orbe . non quod praesit omnibus hominibus . qui sunl in loto orbe . sed quod praesit omnibus Christianis lolo orbe diffusis. El rursum etiam cx hipothesi. nimirum, quia si lolus mundus converteretur ad fidem , loti mutulo plane spirituali jurisdictione papa praccssel. Denique quod jus habeat millendi per lotum orbem terrae praedicatores evangelii.

Al Alexander VI. divisil orbem nuper invcnlum regibus Hispaniae el Lusitaniae. llespondco : Non divisil ad cum finem, ul reges illi proficiscerentur ad debellandos reges infideles novi orbis,cleorum regna occupanda,sed solum ul eo adducerent fidei chrislianae praedicatores, el protegerent.ac defenderent cum ipsos praedicatoresJum Christianos ab eis conversos: cl simul ul impediret contentiones, cl bella principum chrislianorum.qui in illis novis regionibus negotiari volebant; Vide Cajelanum 22. q. 6G. ari. P. Victoriam reiccl. dc jure belli, el Solum lib. i. dc jusi, el jure q. 2. arl.2.cl in «.seul, d. 5. q. uu. ari. 10. ad arg. 5.

CAPUT 111.

Papam non esse dominum totius orbis chrisliani.

Jam vero , quod secundo loco propositum fuii . non esse papam dominum totius orbis chrisliani . docet Hugo dc s. Victore lib. 2. de sacram, par.2. cap. i. *Terrena* , inquil, *potestas caput habet regem: spiritualis potestas habel summum pontificem.* El clarius Joannes Dricdo lib. 2. de liberi. Christ, cap. 2. *Christus.* inquil. *cum praefecit Petrum universali Ecclesiae pastorem . non simul dedit illi imperium temporale super universam Ecclesiam. neque enim abstulit imperatoribus et regibus sua regna . neque item voluit. ul omnis potestas regalis . proinde ac ecclesiastica debeat derivari.el descendere cx potestate Petri.* Eadem esi aliorum mullorum scnlencia , cl probatur Primum. Quia si res ila sc haberet.el quidem jure divino. ul volunt, deberet id constare ex Scripturis, aul corio cx apostolorum traditione : ex Scripturis nihil habemus.nisi datas pontifici claves regni cooformir.dc clavibus regni lerrarum nulla mentio lit; tradilionem nposlolicam nullam adversarii proferrunt. Praeterea , Christus non abstulit, neque au-

fert regna iis quorum cranl; nain Christus non vend destruere ea quae bene sc habebant, sed perficere ; ergo quando rex sil christianus , non perdit regnum terrenum, quod jure oblinebat, sed acquirit novum jus ad regnum aeternum : alioqui obescl regibus Christi beneficium , el gratia naturam destrueret. El confirmatur ex hymno Sedulii,quem Iota Ecclesia publice canit:

*Hotlit. Herodes impie
Christum centre quid limes?
Mon eripit mortalia,
Qui regna dat coelestia.*

Item si popa est dominus totius orbis christiani supremustergosinguli episcopi sont principes, temporales iu oppidis suo episcopatui subieclisjsiquidem id quod esl papa in Ecclesia universa.est quilibet episcopus iu particulari, idest, sicut papa est verus pastor, cl caput Ecclesiae universalis: ila c-piscopus csl verus pastor,ct capul Ecclesiae parliculiirissed non negamus maiorem esse potestatem papae m universam Ecclesiam . quam sil episcopi m particularem. Al episcopos esse dominos urbium, quarum slml episcopi. nec adversarii concedunt . et csl aperte falsum. Unde Ambrosius m O-rat. de Iradend. Basil. 57 *tributum* , inquil . *petit imperator . non negatur, auri Ecclesiae solvunt tributum.* Et infra : *Tribulum Caesaris esl ? non negatur. Ecclesia Dei est,Caesari utique non debet addici.* El m episl. Athanasii ad solitar. vit. agenl. HosiUs episcopus ait imperatori : *Tibi Deus imperium . nobis aulem ea quae sunt Ecclesiae Christus commisit.*

Denique probatur ex confessione pontificum.Leo t pisi. 38. ad Martian, fatetur, imperatorem .Martinum a Deo ad imperium esse electum.cl episl.43. ad euuidcm . fatetur , auctorem imperii Martiani Deum esse. El similia in omnibus fere epistolis ad Theodosium , Matliamim el Leonem sibi invicem succedentes imperatores sdribil. Gelasius in epist. ad Anastas, imp. quae habetur cliam in Dccr.disl. 'JG. can. Duo sunl : *Duo sunl* , inquil , *imperator Auguste . quibus principaliter mundus hic regitur , auctoritas sacra pontificum el regalis potestas , etc.* Ibi notandum csl . Gelasium non Impii solum de cxequuliutie. sed de ipsa potestate,el minoritate . nc dicant adversarii (ul solent) pupam quidem habere ult unique potestatem, sed excquutionem aliis demandare.

Gregorius lib. 2. episl. Gl. ad Mauril. *Potestas*, inquil . *super omnes homines dominorum meorum pietati coelilus data est.* El clarissime Nicolaus in epis'. ad Micbiel. *Nolite praejudicium Dei Eccbdac irrogare, illa quippe nullum imperio redro praejudicium inferi.* El infra.*Idem mediator Dei.el hominum homo Christus Jesus,sic acti-lotf propriis, et dignitatibus distinctis officia potestuti» ntriuxquc d.scretif.ul et christiani imperatori pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifi- s pro cursu temporalium tantummodo reni' i imperialibus legibus uterentur.* Ilie cliam ponlifex mm de sola cxcquulionc.scd dc poleslaic cl dignitate loquitur.

Praelerca Alexander III. cap. Si duobus. § denique , extra de appellat. rogatus an appellatio a iudice sacculari ad papam teneat, respondet : *Tenet quidem in his, qui sunt nostrae temporalijurisdictioni subjccti:in aliis vero secundum juris rigorem credimus non tenere*, liem cap.Caussam 2. exlraqui filii sini legit.;Yos *allendentes.inquil.quod ad regem pertinet, non ad Ecclesiam de talibus possessionibus judicare, etc.*

Denique Innocentius 111. cap. Novii, dc judic. Cum. inquil. jurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare vellemus? Ubi pontifex usurpationem alienae jurisdictionis appellat. si temporalem jurisdictionem in regno Francorum lentaret assumere. El infra, non intendimus judicare dc feudo,cujusad ipsum spectatjudicium, sed decernere de peccato, cujus ad nos perlinet sine dubitatione censura. Idem cap. Solilac, extra de major, ct obed. *Ad firmamentum*, inquit, *coeli, hoc est, universalis Ecclesiae, fecil Deus duo luminaria magna, idest, duas instituit dignitates, quae,sunt pontificalis auctoritas, et regalis potestas, sed illa, quae prae.sl diebus, idest, spiritalibus, major est. quae vero carnalibus, minor, ul quanta csl inter solem et lunam, lania inter pontifices, et reges differentia cognoscatur. etc.* Ubi nola, quemadmodum non est idem sydus, sol el luna: el sicut lunam non instituit sol, sed Deus: ita quoque non esse idem, pontificatum cl imperium, ncc unum ab alio absolute pendere. Idem, cap. Per venerabilem, extra qui filii sini legil. dicil, pontificem solum in patrimonio Ecclesiae plenam habere in temporalibus potestatem: in aliis vero regionibus non item, el ibidem: *Cum rex. inquit, superiorem in temporalibus minime recognoscat, sine juris alterius laesione in eo sc jurisdictioni nostrae subicere potuit. in quo videretur aliquibus, quod per scipsum (non tanquam palercum filiis, sed tanquam princeps cum subditis) potuit dispensare. Tu aulem nosceris aliis subjacere, unde sine ipso-rum fors an injuria, nisi praestaret nobis assensum, in hoc subdere le non posses.*

CAPUT IV.

Papam non habere ullam mere temporalem jurisdictionem directe jure divino (I).

Superesl nunc, ul demonstremus, papam directe nullius loci esse dominum temporalem jure divino. Quod expresse docet Joannes dc Turrccrcmata lib. 2. de Eccles, cap. 114. Cajelanus in Apol pars.2. cap. 13. ad 8. cl Navarrus in cap. Novit, notai). 4. verba Cajelani haec sunl. *Potestas papae directe esl respectu spiritualium ad supremum simpliciter finem humani generis; ideo suae potestati*

'I) Ilacc distinctio dc potestate in temporalia directe, vel indirecte habetur etiam apud Gloss, cap. Novit, dc judic. e. de feudo, quam cliam scquilor Innocentius ibidem, ubi dicit, papam non judicare dc feudo directe, secus indirecte ratione peccati.

duo conveniunt, primo quod non csl directe respectu temporalium; secundo, quod est respectu temporalium in ordine ad spiritualia. Kl vero hoc ratione manifeste probatur. Christus, ul homo. lum in terris vixit, non accepit, nec voluit illius provinciae vel oppidi mere le.mporole dominium: summus aulem pontifex Chrisli vicarius est . cl Christum nobis repraesentat, qualis eral duin hic inter homines viveret; igitur summus ponlifex ul Chrisli vicarius, atque adeo ul summus ponlifex csl. nullius provinciae vel oppidi habel mere temporale dominium.

Utraque propositio hujus ratiocinationis probanda csl. Ac primum Prima ipsa propositio explicanda el probanda csl. Nam ex lioc falso principio, quod Christus homo fuerit rex temporalis, nati sunl duo contrarii errores: hinc enim deducunl quidam tanquam cx praecipuo fundamento, papam qui Csl Christi vicarius, esse regem el pontificem simul; e contrario autem Wiclcsistac (ul referi Waldens, lib. 2. doclr. fid. ari. 3. cap. 7G.) ex hoc eodem principio deducunl, reges esse pontificibus majores ct digniores, quia reges sunl vicarii Chrisli regis, el pontifices vicarii Chrisli pontificis. Christus aulem magis rex foil, quam ponlifex. nam descendit cx tribu regia .Indae, et familia David, non ex tribu Levi cl familia Aaronis; ac proinde hacredilaria successione fuil rex, non ponlifex.

Ul igiur cxpliatur, el probetur lioc principium, ajo, Chrislum fuisse quidem semper ul Dei l'ilium regem ct dominum omnium creaturarum eo modo quo csl Pater ejus, sed hoc, regnum aeternum esse el divinum, cl ncc tollere dominia hominum, nec posse pontifici convenire: fuisse praeterea Chrislum ul hominem regem omnium hominum spiritualem in omnes tam fideles, quam infideles in ordine ad salutem aeternam, ila ul posset cos obligare ad fidem, cl sacramenta sua suscipienda: potuisse quoque per suam spiritualem potestatem disponere dc omnibus rebus temporalibus, prout expedire judicabat ad finem suum spiritualem: futurum eliam post diem iudicii hoc spiriluple Chrisli regnum eliam sensibile ct manifestum, et ita inchoatam esse gloriam hujus regni in ipso capite nostro Christo, quando u mortuis resurrexit; caelorum hoc eliam non esse regnum temporale, qualia sunl nostrorum regum, nec posse ponlifici communicari, quia pracsupponit resurrectionem : potuisse denique Chrislum hominem, si voluisset, el si expedire, sibi visum fuisset. accipere regiam aucloritatem ; lamen noluisse, ct proinde ncc accepisse, neo habuisse non solum cxcquulionem dominii cl regni, sed nec auctoritatem, vel potestatem regni ullius temporalis: id quod probntiir. Nam si habuit. vel cx hacredilaria successione, vel ex electione, vel jure belli, vel dono speciali Dei: omne cnim regnum aliquo horum modorum acquiritur, vel hacredilale, vel electione populi, vel jure belli, vel dono superioris.

Nam habuit Clirislus homo regnum hncredilarium: nam etsi descendit ex familia regia: lamen non constat, an ipse esset magis proximus Dovid, quam alii multi, qui de eadem familia erant: ct praeterea tunc regnum eral ablatum a familia Da-

vid, idque Deo volente, qui etiam praedixerat cx Jctflioniac familia, unde Christus descendit, nullum futurum regem, nimirum temporalem, co modo quo fuerat David, cl alii ejus successores. Hicrcm. 22. de Jcchonia sic, legimus: *Haec dicil Dominus, scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur.* Nec enim erit de semine ejus vir. qui sedeat super solium David, el potestatem habeat ultra in Juda. Constat nutem ex Matthaei l. Chrislum descendere cx isto Jcchonia.

Ex quo manifeste sequitur. Christum non poluisse regnum temporale habere successione hacredilaria. nisi falsa esset prophetia, quae disertis verbis praedixerat fore, ut nemo unquam deinceps haberet potestatem in Juda dc posteris Jechoniac. Nec potest responderi: posteros Jechoniac habuisse ejus regni, non lamen de facto sedisse in solio David. Nam a.l quid illud jus, quo nunquam usuri erant? Et confirmatur cx Patribus. Nam Hieronymus in hunc locum, cl tmbrosius lib. 3. in Lnc. cap. l. quaerunt, quomodo non pugnet hac prophetia llicremiae eum prophetia Gabrielis archangel!, qui Luc. 1. ait: *Dabit ei Dominus Deus sedem David patris ejus* y El respondent, ideo non pugnare, quod Hicremias loquatur de regno temporali el carnali. Gabriel dc regno spirituali atque aeterno. Quibus consentit Augustinus lib. 17. de Civit. Dei cap. 7. ubi ait: *Qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Jcsu Domino nostro non carnaliter. sed spiritualiter regnatura.*

Non etiam Christus fuit rex temporalis titulo electionis. ul palel cx illo Lucae 12. *O homo, quis mc iudicem constituit. aut divisorem inter vos?* hoc esl. neque imperator, neque, respublica mc iudicem elegit. El cx illo Joan. 6. *Cum cognovisset, inquit Joannes, quia venturi essent. ut raperent eum, et /acerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Apparet ergo cum noluisse acceptare electionem suam iif regem.

Sed nec jure belli fuit rex temporalis: nam bellum ejus non fuil cum regibus mortalibus, sed cum principe tenebrarum, ul palel ex Joan. 12. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* El Coloss. 2. *Expolians principatus, et potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in scipso.* El 1. Joan. 3. *In hoc apparuit Filius Dei. ut dissolvat opera diaboli.* Ergo jure belli acqmsivil Christus sibi regnum spirituale, ul regnet ipse in cordibus nostris per fidem el gratiam, ubi antea regnabat diabolus per vilia ct peccata.

Quod denique non fuerit rex temporalis dono Dei speciali, patet ex illo Joan. 18. *Regnum meum non esl de hoc mundo.* Et ibidem. *Regnum meum non csl hinc.* Ul enim exponunt Patres. Clirysosolomus. Theophylacius, Cyrilhis el Augustinus in hunc locum, el Ambrosius lib. 3. in Lue. prope fin. Dominus his verbis liberare voluit Pilatum a suspicione, qua credere poterat, se regnum temporale Judaeorum affectasse. Itaque sensus esl: *Ego quidem rex sum. sed non eo modo, quo Caesar et Herodes: nam regnum meum non est de hoc mundo, idest. non constat honoribus, opibus, potentia mundana* etc. El confirmatur haec

ratio, primo testimonio plurimorum auctorum: id enim docet s. Thomas in cap. 18. Joannis, s. Bonaventura in lio. de pauperi. Christi, cl in Apologia pauperum Augustinus de Ancona de potestate Ecclesiae q. 1. art. 9. Cornelius Jansenius in illud Lucae 1. *Dabit ei Dominus sedem David*, et Adamos Sasboul m c. 9. Isaiae. Thomas Waldensis lib. 2. doctr. fid. cap. 7fi. 77. cl 78. Alvares Pelagius lih. 2. de planctu Eccles, ari. 57. Durandus tract, de orig. juridic. quaesi. 3. Joannes Driedo de dogmat. Eccles, id). 3. cap. 4. par. 1. Abulen* sis in cap. 20. Matlh. quaesi. 07. Albertus Pigbius lib. 5. de Ercles. hierarch, cap. 3. Adrianus Emus in flagello Jud. lib. 5. cap. 6. Victoria rclecl. 1. de pot. Eccles. Solus lib. 4. de just, el jure. q. 4. Barholoinncus Medina in 3. p. quacs. 59. art. 4. Naarrus in cap. Novit. nolab. 3. num. 97. Denique fere omnes interpretes in illud Joan. 10. *Regnum meum non est de hoc mundo*. Confirmatur secundo, nam Christus nunquam exercuit in hoc mundo regiam potestatem: venit enim ministrare. non ministrari; et judicari, non judicare: ergo frustra accepisset regiam auctoritatem; frustra enim esi potentia, qmie nunquam redigitur in actum.

llespondco : Christum exercuisse hanc potestatem, quando ejecit de templo ementes oves et boles, Joan. 2. At in primis ejicere de templo aliquos. non est regis officium, sed sacerdotum. Nani si sacerdotes ipsum regem, nempe Oziarn vi de templo ejecerunt. 2. Paralip. 26. quanto facilius mercatores quosdam ejicere potuissent? Sed praeterea sciendum, Christum non ejecisse illos homines ex templo, quasi pontificia, vel regia potestate, sed more prophetarum, zelo quodam divino, quo Phinccs occidit scortatores, et Delias prophetas Bial; et propterea Judaei Domino dicebant: *Quod signum ostendis nobis, quia haec facis?* hoc est. unde sciemus te esse prophetam, et a Deo missum cum tui potestate?

Confirmatur tertio eadem ratio. Nam auctoritas regia non erat Christo necessaria, neque utilis, sed plane supervacanea et inutilis; nam linis adventus ejus in mundum. erat redemptio humani generis: ad hunc autem linem non erat necessaria temporaria potestas, sed solum spiritualis; siquidem per ipsam spiritualem poterat etiam disponere de rebus temporalibus omnibus eo modo. quo judicabat expedire ad humanam redemptionem. Quod autem inutilis fuisset Christo tota potestas mere temporalis. ex eo intelligi potest, quod Christus debuit hominibus persuadere contemptum gloriae, deliciarum. opum et omnium rerum terrenarum, quibus lamen maxime allinunt reges hujus mundi: Qui enim *mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt*. Matlh. 23.

Conlirtnatur quarto ex eo, quod Christus fuit vere pauper, non solum quoad usum, sed etiam quoad dominium, ut ex Scripturis probat s. Bonaventura in lib. de pauper. Christi. Quod etiam definivit Nicolaus 111, cap. Exil: de verb, significat, in G. ubi dicit, Christum docuisse verbo et exemplo paupertatem religiosorum, quae caret omni dominio. Clemen*. etiam V. in Clemenl. Eanei, de verb, significat, dicit. Christus fuisse exemplar coelestis vitae,

qualis describitur in regula s. Francisci. Neque bis repugnat Joan. XXII. in Extravng. Quia quorundam: nam contendit quidem Joannes, Christum habuisse aliquando loculos, et dominium in communi eum apostolis carum pecuniarum, quae ipsis dabantur in eleemosynam; at non negat, aliquando Christum nihil habuisse, nec in communi: et aperte docet. Christum exemplo docuisse vilam religiosam. quae caret omni dominio saltem in particulari. Quod si Christus carum aliquando omni dominio: quomodo fuit semper Dominus temporalis omnium rerum?

ConiirmaUir Ultimo ex eo, quod omnia fere loca Scripturae, ubi de regno Christi agitur, intelligi debent necessario de regno spirituali et aeterno; ac proinde non potest ex Scripturis deduci, ullum fuisse Christi regnum temporale. Psal. 2. agitur de regno Christi, ubi dicitur: *Ego autem constitutus sum rege ab eo*; sed ibidem subditur: *Praedicans praeceptum ejus*, ut ostendatur regnum spirituale. Item Dan. 2. *In diebus regnorum illorum Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur*. Luc. 1. *Et regni ejus non erit finis*.

At regna temporalia non sunt aeterna, et si Christus fuit rex Judaeorum humano more, dum vixit in terris; certe desiit eo modo regnare, (piando ad Patrem ascendit. Quomodo ergo regni ejus non erit finis? Et cum idem regnum occupatum fuerit paulo post a Romanis, deinde a Sclavicis, et nunc a Turcis teneatur; quo pacto impletum est quod dixit Daniel, et regnum ejus, alteri populo non tradetur? Non igitur Christus rex fuit temporalis Judaeae, sed rex spiritualis Ecclesiae; cujus regni figura fuit regnum temporale Davidis et Salomonis: hac enim ratione dedit Christo Patris sedem David patris sui. ut regnaret in domo Jacob in aeternum.

Sed jam explicanda est assumptio primi argumenti. Dicimus igitur, papam habere illud officium quod habuit Christus, cum in terris inter homines humano more viveret: neque enim pontifici possumus tribuere cilia. (pia habet Christus vel Deus, vel vel homo immortalis et gloriosus, sed solum ea, quae habuit vel homo mortalis. Quia enim Ecclesia ex hominibus constans, indiget capite visibili, et more humano vivente; ideo Christus quando desiit more humano vivere, id est, post resurrectionem, reliquit Patrum loco sui. qui nobis exhiberet illam Christi gubernationem visibilem et humanam, (pia Ecclesia habuerat ante Christi passionem; ut patet ex illis verbis, Ioan. 20. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*.

Adde, quod neque habet pontifex omnem potestatem prorsus, quam habuit Christus vel homo mortalis. Ille enim, quia Deus et homo erat, habuit quamdam potestatem, quam dicunt excellentiae, per (pia praeerat, tam fidelibus, quam infidelibus: papae autem solum oves suos, id est, fideles, commisit. Praeterea Christus poterat sacramenta instituere, et miracula facere propria auctoritate, quae non potest pontifex. Item poterat absolvere a peccatis sine sacramentis, quod papa non potest. Solum ergo pontifici illam potestatem communicavit, quae puro homini communicari poterat, et quae necessaria erat ad gubernandos ita fideles, vel sine ini-

pedimcnlo vilam aeternam consequi possent. Sequitur igitur evidenter ex eo, quod Christianus ul homo mortalis non habuit ullum temporale regnum, nec pontificem ut Christi vicarium tale aliquod regnum habere.

CAPUT V.

Solvuntur argumenta contraria.

Sed occurrunt quidam, atque objiciunt. Primo verba Domini. Math. 28. *Data est milii omnis potestas in cocio et in terra*, hinc enim colligi videtur, Christum habuisse spirituale cl terrenum regnum: utriusque aulem regni claves Petro attribuit, ut Nicolaus ait in epist. ad Mediolan. el habetur in deer. dig. 22. can. Oves: *Christus*, inquit, *b. Petro, vitae aeternae clavigero terreni simul cl coelestis imperii jura commisit.*

Illespondco: Potestatem, de qua hic loquitur Dominus, non esse potestatem temporalem, ul regum terrenorum, sed vel tantum spiritualem, ul b. Hieronymus cl b. Anselmus exponunt, qui hunc esse volunt sensum eorum verborum: *Data est mihi omnis potestas in coelo el in terra*, idest. ul sicut in coelo rex sum angelorum, ila per fidem regnem in cordibus hominum, vel (ul addit Theophylactus) esse potestatem quamdam summam in omnes creaturas, non temporalem, sed divinam, vel divinae simillimam, quae non potest communicari homini mortali.

Ad testimonium Nicolai dico: Hunc habere sensum, Christus Petro terreni simul ct coelestis imperii jura commisit, idest. Christus Petro concessit, ul quod ille solveret aul ligaret in terris, esset solum aul ligatum cl in codis. Allusit enim Nicolaus ad verba Domini Math. 16. Nec possumus aliter exponere, nisi velimus Nicolaum II. repugnare Nicolao I. qui in epist. ad Mich. diserte docet. Christum distinxisse aclus, officia cl dignitates pontificis cl imperatoris, ne aul imperator jura pontificis, aul pontifex jura imperatoris praesumeret usurpare.

Secundo objiciunt Scripturam Lue. 22. ubi Dominus duos gladios Petro concedit. Cum enim discipuli dicerent: *Ecce duo gladii hic*; Dominus non ait, nimis csl, sed *salis est*. Quare b. Bernardus lib. 4. de Consider, cl Bonifacius VIII. in Extravag. Unam sanctam, de major, cl obed. ex hoc loco deducunt, pontificem duos gladios cx Chrisli institutione habere.

Illespondco: Ad literam nullam fleri mentionem in eo loco evangelii de gladio spirituali, vel temporali pontificis, sed solum Dominum illis verbis admonere voluisse discipulos, lempore passionis suae in iis angustiis, el metu ipsos futuros fuisse, in quibus esse solent, qui tunicam vendunt, ul emant gladium; ul ex Theophylacto, aliisque Patribus colligitur. Porro b. Bernardus el Bonifacius papa mystice interpretati sunt hunc locum, nec volunt dicere, eodem modo habere pontificem gladium utrumque, sed alio, cl alio modo, ul postea exponemus.

Tertium argumentum. Omnes lites cl contentio-

nes, iam spirituales, quam temporales ad iudicium summi pontificis pertinent: nam id habetur expresse Can. Qmcumque litem, cl Can. Quaecumque contentiones. 11. quaest. 1.

Illespondco: Ex illis canonibus priorem esse Theodosii imperatoris, qui ex pietate. non ex debito id honoris Ecclesiae detulit. Praeterea non soli romano pontifici, sed omnibus episcopis eo canone datum esse, ul iudicare possent civiles caussas, quae ad ipsos deferrentur. Denique, jnm esse abrogatum per alios canones, ul Glossa ibidem asserit. Posteriores canonem. perspicuum est, non esse principis alicujus, qui possit leges condere, sed particularis episcopi, incertaeque auctoritatis; et propterea nolari per vocem *Palaea*: el praeterea possit intelligi sano modo, idest. de omnibus contentionibus. quae non possunt terminari per saeculares iudices, quia nimirum vel iudex non vult administrare justitiam, vel altera pars non vult parere: tunc enim caussae devolvuntur ad iudicium Ecclesiae per viam correctionis fraternae, ul Innocentius III. recte docet, cap. Novit, de iudic.

Quartum argumentum. Vacante imperio. summus pontifex in adinmistracione succedit, cl imperiali utitur potestate, donec alius fuerit imperator electus, ul habetur cx Innocentio II. cap. Licet, de for. compel, el cx conc. viennen. Clement. Pastoralis. de sent, el re jud. ergo signum csl. imperatoriam potestatem a summo pontifice lanquam a summo temporali principe dimanare.

Illespondco: Pontificem succedere imperatori vacante imperio, non in omnibus rebus, sed solum in auctoritate iudicandi, cl terminandi eas caussas quae a solo imperatore iudicari solent, ct quae non patiuntur facile moram. Hanc autem hujus non csl, quia pontifex sil summus princeps temporalis, sed quia caussae omnes, quae non possunt definiri per temporales iudices, devolvuntur ad iudicem spiritualem, ul infra dicemus, et jam ex parte diximus.

Argumentum postremum. S. Thomas in lib. 3. de regim. prine, cap. 10. cl 19. affirmat, summum pontificem jure dhino habere spiritualem ct temporalem potestatem in toto orbe terrarum, ul supremum lotius mundi regem, adeo ul eliam (aleas omnibus Christianis possit imponere, cl civitates ac castra destruere. pro conservatione christianitatis. Idem etiam s. Thomas in 2. seni. dist. »1. prope finem, dicit: in papa esse apicem utriusque potestatis, spiritualis el temporalis. Sequuntur autem s. Thomam plurimi alii doctores, ul haec scientia communis apud theologos dici possit. Respondeo: Non sine causa viri aliqui doeli dubitant de auctore librorum de regimine principum, qui habentur inter opuscula s. Thomae; nam non esse s. Thomam eorum librorum auctorem nulla ostendunt, sed praecipue id quod habetur in lib. 3. cap. 20. de successione Adolphi cl Alberti imperatorum: scribit enim auctor eorum librorum, suo tempore id accidisse, ul Adolphus Ilodolpho, cl Albertus Adolpho succederet. Constat aulem s. Thomam obiisse anno salutis 1274. Adolphum aulem successisse Ilodolpho anno 1292. cl Albertum Adolpho anno 1299. neque in his temporum supputa-

lionibus ullae sunt chronologorum dissensiones. Fieri igitur non potest, ut s. Thomas eorum librorum sit auctor, cum loci annis ante Adolphi. et Alberti imperium de vita migraverit, nisi forte ista narratio in opere s. Thomae ab aliquo alio postea inserta fuerit. Sed quicumque eorum librorum auctor fuerit, non videtur a sententia nostra dissidere, nisi forte in modo loquendi. Quamvis enim aliquando dicat, summum pontificem in temporalibus omnibus potestatem habere; tamen multis in locis explicat ipse se, ac docet, potestatem summi pontificis proprie, per se, et directe spirituales esse, sed per eam disponere posse de rebus temporalibus omnium Christianorum, cum id requiritur ad finem spiritualis potestatis, cui subordinantur lineae temporalium omnium potestatum. Sic igitur loquitur hb. Leap. II. Hujus ergo regni (spiritualis videlicet, quod Christus instituit) ministerium. ut a terris essent spiritualia distincta, non terrenis regibus, sed sacerdotibus est commissum, et praecipue summo sacerdoti successori Petri. Christi vicario, romano pontifici, cui omnes reges populi Christiani oportet esse subditi, sicut ipsi Domino Jesu Christo: sic enim ei. ad quem finis ultimi cura perlinet, subditi debent illi, ad quos perlinet cura antecedentium finium, et ejus imperio dirigi. Illic ille. Qui clarissime distinguit regna terrena, quae habent pro fine pacem temporalem a regno spirituali Christi et ejus vicarii. quod pro fine habet vitam aeternam. Rursus idem Ancior lib. 3. cap. 13. Satis, inquit, apparet, quod dominium Christi ordinatur ad salutem animae. et ad spiritualia bona, licet a temporalibus non excludatur, eo modo quo ad spiritualia ordinantur. Idem in eodem lib. 3. cap. 15. Est, inquit, et alia ratio, quare Dominus noster statum humilem assumpsit, quamvis Dominus mundi, ad insinuandam videlicet differentiam inter suum et aliorum principum dominium quatinus enim temporaliter esset dominus orbis, directe tamen ad spirituales vitam suam ordinavit principatum. Haec ille; quibus verbis significat. Christum habuisse quidem dominium temporale totius mundi, sed indirecte: directe autem solum dominium spirituale: quare in cod. lib. 3. cap. 19. non dicit auctor ille. posse pontificem summum absolute imponere tales omnibus Christianis. et castra civitatesque destruere, sed tantum in casu, quo id requireret conservatio christianitatis: ad quod faciendum sufficit ea, quam summus pontifex habet, amplissima spiritualis potestas in omnem christianum orbem. Ad illud autem quod s. Thomas scribit in 2. 2. d. 4. esse videlicet in romano pontifice apicem utriusque potestatis, spiritualis et temporalis; responderi potest duobus modis. Primo loqui s. Thomam de potestate, quam romanus pontifex habet in ditione temporali Ecclesiae romanae. Dixerat enim paulo antea, in iis quae perlinent ad salutem animae, magis obediendum esse potestati spirituali, quam saeculari: contra vero in iis quae perlinent ad bonum civile magis obediendum esse potestati saeculari, quam spirituali. Deinde subjungit exceptionem, nisi forte potestati spirituali etiam potestas saecularis conjungatur, ut in pontifice romano, in quo

est apex utriusque potestatis. Quia enim pontifex romanus non solum est pastor Ecclesiae, sed etiam civilis princeps saecularis multarum provinciarum; ideo in illis provinciis, tum in spiritualibus, tum in civilibus, magis obediendum civilis summo pontifici, quam ulli alteri potestati, sive spirituali, sive saeculari. Secundo responderi potest: velle s. Thomam in papa esse apicem utriusque potestatis respectu totius orbis christiani, sed non eodem modo: apicem enim spiritualis potestatis esse in eo directe, ac per se; apicem vero potestatis saecularis esse in eodem indirecte, et consequenter: neque enim probabile est, s. Thomam existimasse, in rebus mere civilibus magis obediendum esse summo pontifici, quam proprio regi, etiam in provinciis romanae Ecclesiae temporaliter non subjectis; contrarium enim aperte colligitur ex rescriptis ipsorum pontificum supra citatis; quibus s. Thomas sine dubio non repugnat. Id igitur solum voluit s. Thomas, ut in rebus etiam civilibus magis obediatur summo pontifici, quam principi saeculari. si ex rebus illis civilibus pendat salus animarum: non autem absolute, quoniam potestati spirituali summi pontificis amplissima conjuncta est, saltem indirecte, et consequenter, amplissima potestas disponendi de rebus temporalibus omnium Christianorum, ut in seq. cap. demonstrabimus. Porro hanc esse mentem s. Thomae persuadet mihi, tum quod supra notavimus, testimonium illud s. Thomae, quod attulimus, clericos esse exemptos a tribulis privilegio principum saecularium: tum consensio seditionum ejusdem s. Thomae: video enim summo consensu doceri a discipulis s. Thomae sententiam illam, quae tribuit pontifici potestatem in temporalia, solum indirecte et consequenter, ut patet ex Petro de Palude, Joanne de Turrecremala, Joanne parisiensi, Thoma Cajetano, Francisco Victoria, Dominico a Soto, Bartholomaeo Medina, et aliis, quos non est ullo modo credibile, a vestigiis s. Thomae in tanta re discedere voluisse. Neque difficile esset, alios theologos, qui contrariam sententiam tueri videntur, ad concordiam cum caeteris revocare: nam ipse etiam Augustinus Triumphus, qui apertissime tribuere videtur summo pontifici temporalem potestatem in orbem terrarum universum, explicat se laicis in quaesi. L. de pol. pontif. art. 7. in responso ad ull. ubi dicit, potestatem temporalem aliter esse in pontifice, ac in rege: in pontifice enim esse ut in confirmante et corrigente; in rege vero ut in administrante. Et clarius ari. 8. scribit, papam habere spirituales potestatem, sed per eam disponere etiam de temporalibus. Et ari. 9. demonstrat. Christum non fuisse regem temporalem. sed spirituales.

Pari ratione Alvarius Pelagius, videtur quidem in I. p. sui operis de planctu Ecclesiae, ari. 13. et Christum. ei ejus vicarium regem temporalem totius mundi facere voluisse; laicis in 2. p. ejusdem operis ari. 17. et aperte et copiose docet, Christum in terris non habuisse temporale dominium totius mundi, sed regnum spirituale tantum: et romanum pontificem Christi vicarium directe ac proprie non habere potestatem temporalem, sed spirituales, quamvis per eam possit etiam temporalia gubernare.

re, cum id requirit necessitas spifiUialis. Sic etiam Durandus in lib. de orig. jurisdic. quacst. 3. in resp. ad 3. arg. habet haec verbo, Dicendum est, quod qui dicit, Christum non habuisse omnem potestatem spiritualem et temporalem, contradiat Evangelio. Et infra, post resurrectionem Christus commisit Petro regimen Ecclesiae totum, quantum necessarium erat, et expediebat ad regimen totius Ecclesiae, et quia utraque potestas temporalis et spiritualis necessaria sunt. Unde utrumque potestatem contulit Petro. Unde ille, qui paulo infra explicat se, et ait: Isti sunt veri termini jurisdictionis spiritualis et temporalis in foundatione Ecclesiae, quos transgredi non licet, quia jurisdictio temporalis nullo modo se extendit ad spiritualia, de quibus nihil novit: jurisdictio vero spiritualis se extendit primo et principaliter ad spiritualia, secundo et per quamdam consequentiam se extendit ad actiones hominum circa temporalia, quae ordinantur ad spiritualia. Umquam ad finem. Et infra: Nec propterea dicere intendimus, quod christiani principes, seu reges ab Ecclesia teneantur terras suas, sive regna in fenum, sicut aliqui quandoque male crediderunt: sed solum praecise volumus dicere, quod regimen regum, et quorumcumque principum Christianorum subest regimini Ecclesiae in tantum, quod si cedat in subversionem fidei, aut bonorum morum; correctio et directio ipso jure pertinet ad Ecclesiam. Haec ille.

S. quoque Bonaventura in lib. de Eccles. hierarchia p. 2. cap. 1. scribit, summum pontificem posse imperatorem et reges deponere, vel qui supremam habeat in orbe Christiano potestatem: et tamen ipse idem in cod. lib. p. 1. cap. 3. prope finem dicit, potestatem episcoporum esse pure spiritualem, potestatem autem regum pure temporalem: et cap. 1. p. 2. iterum repetit, potestatem sacerdotalem. et ipsius etiam summi pontificis, esse penitus spiritualem, sed majorem temporali, illa ut temporalis sit subjecta spirituali, non contra: quae est sententia et confessio omnium catholicorum. Denique, ut omittam recentiores, primi qui temporalem potestatem summo pontifici ex Christi institutione tribuunt, videntur esse Hugo de s. Victor in 2. lib. de sacram. p. 2. cap. 4. et s. Bernardus lib. 4. de Consider. cap. 4. hos enim sequuli sunt Alexander, Hostiensis, Henricus, Durandus, et alii posteriores. Porro Hugo scribit quidem, a potestate spirituali, quae in summo pontifice potissimum residet, corrigi et judicari temporalem regum potestatem: tamen in eodem loco disertis verbis scribit, caput potestatis temporalis esse regem, quemadmodum caput potestatis spiritualis est papa. S. vero Bernardus hb. 4. de Consider. ultimumque gladium, spirituale et temporale, dicit esse summi pontificis; tamen in multis locis ejusdem operis aperte demonstrat, pontificis maximi potestatem proprio spiritali esse, non temporalem, lib. 1. de Consider. cap. 5. In criminibus, inquit, non in possessionibus est potestas vestra, hb. 2. cap. 1.». Esto, inquit, ut alia quacumque ratione haec tibi videatur (bona videlicet temporalia, quae habet Ecclesia ex dono principum terrenorum) sed non apostolico jure, nec enim ille tibi dare, quod

non habuit, potuit: et cap. 1. Exi in mundum: ager enim est mundus, isque creditus tibi: exi in illum, non tanquam Dominus, sed tanquam villicus, lib. 3. cap. 1. Eis (apostolis videlicet) tu successisti in hac redilatione, ita tu haeres, et orbis haereditas: at quatenus haec le potio contingat, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandum: non enim per omnem rationem modum, sed sane quatenus. vel initium videtur, dispendio tibi super illum credita est, non data possessio, Denique in ipso lib. 4. cap. 4. ultimumque gladium tribuit s. Bernardus Ecclesiae, sed spirituale ponit in manu pontificis, temporalem in manu principum terrenorum: utrumque tamen dicit esse Ecclesiae. Iam quia gladius temporalis gladio spirituali subjectus est, vel in seq. cap. declarabitur.

CAPUT VI.

Papam habere vim temporalem potestatem indirecte.

Explicanda est sententia theologorum, deinde etiam probanda. Quantum ad Primum, asserimus pontificem ut pontificem, etsi non habeat ullam mere temporalem potestatem, tamen habere in ordine ad bonum spirituale summam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum: id quod permulti explicant per similitudinem ad artem fraenfactoriam, et equestrem, et similes. Vel enim duae illae artes sunt inter se diversae, quia distincta habent objecta et subjecta, et actiones: et tamen quia finis unius ordinatur ad finem alterius: ideo una alteri praees, et leges ei praescribit: ita videntur potestas Ecclesiastica et politica distinctae potestates esse: et tamen una alteri subordinate, quoniam finis unius ad finem alterius naturae sua refertur.

At haec similitudo non est omnino conveniens: nam in illis artibus interior est solum propius superiorem. adeo vel sublata superiore tollatur continuo etiam inferior: si enim non sit ars equestris, certe supervacanea est ars fractionum faciendorum. At potestas politica non est solum propter ecclesiasticam. nam etiamsi ecclesiastica non esset, adhuc politica esset, vel patet in infidelibus, ubi est vera potestas temporalis et politica, et tamen sine ordine ad aliquam veram potestatem ecclesiasticam et spirituales.

Est igitur alia similitudo longe aptior in nobis ipsis, qua hoc ipsum explicat Gregorius Nazianzenus in Oratio, ad populum. percutit et prae, irascitur. Et post cum Hugo de s. Victore lib. 2. de sacram. par. 2. cap. 4. Thomas Waldensis lib. 2. doct. fid. cap. 78. Joannes Driedo lib. 2. de liberis. Christus, cap. 2. Victoria et Solus loc. not. Vel enim se habent in homine spiritus et caro, ita se habent in Ecclesia duae illae potestates: nam caro et spiritus sunt quasi duae respublicae, quae et separatae et conjunctae inveniri possunt. Habet caro sensum et appetitum, quibus respondent actus et objecta proportionale. et (piorum omnium finis immediatus est sanitas, et bona constitutio corporis: habet spiritus

intellectum et voluntatem, et actus atque objecta proportionalia, et pro fine animae sanitatem et perfectionem: invenitur caro sine spiritu in brutis, invenitur spiritus sine carne in angelis.

Ex quo apparet, neutrum esse praecise proprium alterum. Invenitur etiam caro adjuncta spiritui in homine, ubi quia unam personam faciunt, necessario habent subordinationem et connexionem: caro enim subest, spiritus praees, et licet spiritus non se misceat actionibus carnis, sed sinat eam exercere omnes suas actiones, ut in brutis exercet: lumen quandoque officium fini ipsius spiritus, spiritus carni imperat, cumque castigat, et si opus est, indicit jejunia, aliasque afflictiones, etiam cum detrimento aliquo et debilitatione ipsius corporis, et cogit linguam ne loquatur, oculos ne videant, etc. Pari ratione si ad finem spiritus oblinendum, necessaria sit aliqua carnis operatio, et ipsa etiam mors; spiritus imperare potest carni, vel se ad sua exponat, vel in martyribus videmus.

Ita prorsus politica potestas habet suos principes, leges, judicia etc. et similiter ecclesiastica suos episcopos, canones, judicia. Illa habet pro tempore, temporalem pacem, ista salutem aeternam. Inveniuntur quandoque separatae, ut olim tempore Apostolorum, quandoque conjunctae, vel nunc: quando aulcum sunt conjunctae unum corpus efficiunt; ideoque debent esse connexae, et inferior superiori subjecta et subordinata. Itaque spiritualis non se miscet temporalibus negotiis, sed sinit omnia procedere, sicut antequam essent conjunctae, dummodo non obsint fini spirituali, aut non sint necessaria ad eum consequendum. Si aulcum tale quid accidat, spiritualis potestas potest et debet coercere temporalem omni ratione ac via, quae ad id necessaria esse videbitur.

Vel aulcum magis in particulari explicemus haec omnia, comparanda est potestas papae spiritualis cum personis iudicum, seu principum saecularium, cum legibus eorum civilibus, et cum eorum foro et iudiciis.

Quantum ad personas, non potest papa vel papa ordinarie temporales principes deponere, etiam iusta de causa, eo modo quo deponit episcopos, id est, tanquam ordinarius iudex: tamen potest mulare regna, et uni auferre, atque alteri conferre, tanquam summus princeps spiritualis, si id necessarium sit ad animarum salutem, vel probabimus.

Quantum ad leges, non potest papa ut papa ordinarie condere legem civilem, vel confirmare, vel infirmare leges principum, quia non est ipse princeps Ecclesiae politicus: tamen potest omnia illa Licere, si aliqua lex civilis sit necessaria ad salutem animarum, et tamen reges non velint eam condere: aut si alia sit noxia animarum salutem, et tamen reges non velint eam abrogare.

Itaque optima est regula, quam tradit Glossa ad cap. Possessor, et reg. iur. in Sexto, quae talis est, Quando de eadem re contrariae inveniuntur leges imperatoriae et pontificiae, si materia legis est res animarum periculum concernens, abrogatur lex imperatoria per pontificiam. Et hoc modo lex pontificia, quae habetur cap. Fm. de praescript. abrogavit legem imperatoriam, quae habetur in cod. de

praescript. 30. vel 40. annorum, etiam cum mala fide, quia non poterat servari sine mortali peccato. At quando materia legis est res temporalis non concernens animarum periculum, non potest lex pontificia abrogare legem imperatoriam, sed utraque servanda est; illa in foro ecclesiastico, ista in foro civili.

Quantum ad judicia, non potest papa vel papa ordinarie judicare de rebus laicis: ecclesie enim Bernardus Eugenio lib. I. de Consider. dicit: *liabent haec infima et terrena iudices suos, reges et principes terrae. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis?* Item: *In criminibus, non in possessionibus potestas vestra.* At nihilominus in casu quo id animarum salutem necessarium est, potest pontifex assumere etiam temporalia judicia, quando nimirum non est ullus qui possit judicare, vel cum duo reges supremi contendunt, vel quando qui possunt, et debent judicare, non volunt sententiam ferre. Unde ibidem Bernardus: *Sed aliud est, inquit, incidentaliter excurrere in ista, aliud vero incumbere istis, tanquam dignis tali, et talium intentione rebus.* Et Innocentius III. cap. Per venerabilem, qui fil. sini legit, dicit. jurisdictionem temporalem solum casualiter pontificem exercere.

CAPUT VII.

Balionibus probatur theologorum sententia.

Ille igitur sententia dupliciter probari potest, rationibus et exemplis.

Prima ratio ejusmodi est. Potestas civilis subjecta est potestati spirituali, quando utraque pars est ejusdem reipublicae Christianae; ergo potest princeps spiritualis imperare principibus temporalibus, et disponere de temporalibus rebus in ordine ad bonum spirituale: omnis enim superior imperare potest inferiori suo.

Quod aulcum potestas politica non solum, vel Christiana, sed etiam vel publica sit subjecta ecclesiasticae, ut talis est; Primo, demonstratur ex finibus utriusque. Nam finis temporalis subordinalur fini spirituali, ut patet: quia felicitas temporalis non est absolute ultimus finis; et ideo referri debet in felicitatem aeternam: constat aulcum ex Aristotele lib. 1. Ethic. cap. 1. ita subordinari facultates vel subordinantur fines.

Secundo. Reges et pontifices, clerici et laici non faciunt duas respublicas, sed unam, id est, unam Ecclesiam: sumus enim omnes unum corpus, Itoni. 12. et I. Cor. 12. et in omni corpore membra sunt connexa et dependentia unum ab alio: non autem recte asseritur, spiritualia pendere a temporalibus; ergo temporalia a spiritualibus pendent, illisque subjiciuntur.

Tertio. Si temporalis administratio impedit spirituale bonum; omnium iudicio tenetur princeps temporalis mulare illum modum administrandi, etiam eum detrimento temporalis boni; ergo signum est, subjectam esse temporalem potestatem spirituali.

Neque satisfaceret qui responderet: teneri principem illum ad mutandam rationem suae admmlralionis, non propter subjectionem, aul subordinationem ad spiritualem potestatem, sed solum propter ordinem duritatis, quo, tenemur anteponere majora bona minoiibus nam propter ordinem charilalis non tenetur una respublica pati detrimentum, ne simile detrimentum patiatur alia respublica nobilior. El imus privatus, qui tenetur dare oiiinia sua bona pro conservatione suae rcipublicae, non tenetur tamen similiter facere propter rempublicam alienam, quamvis nobiliorem. Cum ergo tenetur respublica temporalis pati detrimentum propter spiritualem; signum est, eas non esse duas diversas, sed unius cl ejusdem partes, cl unam alteri subjectam.

Neque cliam valet si quis dicat: Principem temporalem teneri pali detrimentum pro bono spirituali, non propter subjectionem ad rempublicam spiritualem. sed quia alioqui noceret suis subditis, quibus malum csl amittere spiritualia pro temporalibus. Nam etiamsi non subditi, sed homines alterius regni patiantur notabile damnum in spiritualibus, propter adminislralionem temporalis alicujus regis Christiani, tenetur ille, mulare suum modum administrandi, cujus rei nulla alia ratio reddi potest, nisi quia sunt ejusdem corporis membra. cl unum alteri subjectum.

Secunda ratio. Respublica ecclesiastica debet esso perfecta, cl sibi sufficiens in online ad suum finem: tales enim sunt omnes respublicae bene institutae; ergo debet habere omnem potestatem necessariam ad suum finem consequendum: sed necessaria est ad finem spiritualem potestas utendi. cl disponendi de temporalibus rebus, quia alioqui possent mali principes impune fovere haereticos, cl cvcrlerc religionem; igitur cl hanc potestatem habet.

Item. Polest quaelibet respublica, quin perfecta el sibi sufficiens esse debet. imperare alteri reipublice non sibi subjectae. cl cam cogere ad mutandam adminislralionem, immo cliam deponere ejus principem, el alium instituere, quando non polest aliter se defendere ab ejus injuriis: crgo multo magis poterit spiritualis respublica imperare temporali rcipublicae sibi subjectae. cl cogere ad mutandam adminislralionem. ct deponere principes, atque alios instituere, quando aliter non polest bonum suum spirituale tueri; ct hoc modo intelligenda sunt verba s. Bernardi lib. 4. de Consider, ct Bonifacii Mil. in Evlrav. Unam sanctam. de major, el obed. ubi dicunt, in potestate papae esse utrumque gladium. Nolunt enim significare, pontificem habere per se ct proprio gladium spiritualem, cl quia gladius temporalis subjectus csl spirituali, posse pontificem regi imperare, aut interdicare usum gladii temporalis, quando id requirit Ecclesiae necessitas.

Sl.C enim habent b. Bernardi verba, quae Bonifacius imitatus est: *Quid (u (inquit. papam alloquens) dentio usurpare gladium lentes, quem semel jussus es ponere iu vaginam? quem tamen qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini, dicentis sic, Converte gladi-*

um tuum in vaginam. Tuus ergo ct ipse, luo forsitan nutu. etsi non lua manu evaginandus. altoquin si nullo modo ad to perlinet et is. dicentibus apostolis; Ecce gladii duo hic. non respondisset Dominus, Salis est, sed. Nimis est. Ulerque ergo Ecclesiae, ct spiritualis scilicet gladius, el materialis, sed is quidem pro Ecclesia. Ul'. vero cl ab Ecclesia exercendus est. file sacerdotis. is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis. el jussum imperatoris. Ubi eliam notandum. quod cum boercltci reprehendunt Bonifacii Extravagantem, ul erroneam, arrogantem, tyrannicam (sic enim de ca passim loquuntur) monendi sunt, ut cogitent, eadem esse Bernardi verba in lib. de Consider. ubi tamen sine adulatione loquitur, ul Calvinus li. 4. Inst. cap. II. § 10. dicat, ita loqui in libris illis Bernardum. ul veritas ipsa loqui videatur.

Tertia ratio. Non licet Christianis tolerare regem inlidelem. aul haereticum. si ille conetur pertrahere subditos ad suam haeresim. vel infidelitatem. at judicare, an rex pertrahat ad haeresim. necne. pertinet ad pontificem, cui csl commissa cura religionis. ergo pontificis csl judicare, regem esse deponendum. vel non deponendum.

Probatum hujus argu nenti propositio ex cap. 17. Dcut. ubi proinbclur populus eligere regem qui non sit dc fratribus suis, idest, non Judaeum, ne videlicet pertrahat Judaeos ad idololatriam: ergo cliam Christiani prohibentur eligere regem non Christianum: nam illud praeceptum morale est, cl naturali aequitate nititur. Ilursum. ejusdem periculi cl damni est eligere non Christianum. el non deponere non chrislianum. ul notum est: ergo tenentur Christiani non pati super se regem non Christianum, si ille conetur avertere populum a fide. Addo autem istam condicionalcrn. propter cos principes infideles, qui habuerunt dominium supra populum suum, antequam populus converteretur ad fidem: si enim tales principes non concnlur fideles a fide avertere. possent quidem privari dominio cx sententia s. Thomae in 2. 2. q. 10. ari. 10. sed Ecclesia non semper cos privat. vel quia non habet vires, vel quia non judicat expedire. Al si isti iidcm principes concnlur avertere populum a fide, omnium consensu possunt. el debent privaii suo dominio.

Quod si Christiani olim non deposuerunt. Nero nem. el Diocletianum. el Julianum apostatam. ac Valentem arionum cl similes, id fuit quia deerant vires temporales Christianis. Nam quod alioqui jure potuissent id facere, palet cx apostolo I. Corinth. (·. ubi jubet, constitui novos judices a Christianis temporalium caussarum. ne cogerentur Christiani caussam dicere coram judice Christi perseculorc: sicut enim novi judices constitui poluerunt; ita cl novi principes et reges propter eandem caussam, si vires adfuissent.

Praeterea tolerare, regem haereticum, vel infidelem conanlem pertrahere homines ad suam sectam, est exponere religionem evidentissime periculo: *Qualis enim est rector civitatis. tales et habitantes in ea.* Eccles. 10. unde csl illud: *Ilcgis ad exemplum totus componitur orbis.* El experientia idem doceknam quia Ilicroboam rex idololatra fuit.

maxima diam regni pars continuo idola colere coepit. 3. Reg. 12. cl post Christi adventum, regnanlo Conslanlino. florebat (Ides cbristiana; regnanle Constantino, florebat Arianismus; régnante Juliano, iterum re floruit Elhnicismus: el in Anglia nostris temporibus, regnante Henrico, el postea Eduardo, totum regnum a fide quodammodo aposlatavil ; regnante Maria , ilerum lotum regnum ad Ecclesiam rediit ; regnante Heliabclha , ilerum regnare coepit Cahinismus, el vera cxulare religio.

At non tenentur Christiani, immo nec debent cum evidenti periculo religionis tolerare regem infidelem. Nam quando jus divinum cl jus humanum pugnant; debel servari jus divinum omisso humano: dc jure aulem divino csl servare veram fidem ct religionem, quae una laniem est, non multae; do jure autem humano csl, quod hunc aul illum habeamus regem.

Denique, cur non polesl liberari populus fidelis a jugo regis infidelis, cl pertrahentis ad infidelitatem. si conjunx fidelis liber est ab obligatione manendi cum conjuge infideli, quando ille non vult manere cum conjuge Christiana, sine injuria fidei, ul aperie deducit cx Paulo (.nd Corinth. 7. Innocentius III. cap. Gaudemus, extra dedivorl. non enim minor csl polestas conjugis in conjugem, quam regis in subditos, sed aliquanto etiam major.

Quarta ratio. Quando reges cl principes ad Ecclesiam veniunt ul Christiani fiant, recipiuntur cum pacto expresso, vel tacito, ul scepra sua subjiciant Christo, cl polliceantur se Christi fidem servaturos el defensuros, eliam sub poena regni perdendi; ergo quando fiunt haeretici, aut religioni obsunt, possunt ab Ecclesia judicari, el etiam deponi a principatu. «nec ulla eis injuria llei, si deponantur. Nam non est idoneus sacramento baptismi, qui non csl paratus Christo servire, cl propter ipsum amittere quidquid habel; ail enim Dominus, Lucae 14. Si quis venit ad me, el non odii patrem, el matrem. el uxorem, el filios, adhuc autem el animain suam. non potest meus esse discipulus. Praeterea Ecclesia nimis graviter erraret, si admitteret aliquem reg"m. qm vellet impune fovere quamlibet sectam, el defendere haereticos, ac evertere religionem.

Quinla ratio. Cum Pelro dictum est: *Pasce oves*, Joan. ult. data est illi facultas omnis, quae csl pastori necessaria ad gregem luendum: al pastori necessaria csl polestas triplex, nimirum, una circa lupos, ut eos arceat omni ratione qua poterit; altera circa arietes, ul si quando cornibus laedant gregem, possit eos recludere el prohibere, ne gregem ulterius praecedant; tertia circa oves reliquas, ul singulis tribu it convenientia pabula ; ergo hanc triplicem potestatem habel summus ponlifex.

Ergo tria ducuntur argumenta ex hoc loco; primum sil. Lupi qui Ecclesiam Domini vastant, haeretici sunt, ul patcl cx illo Mallh. 7. *Attendite a faltis prophetis etc.* si ergo princeps aliquis ex ove, «ut ariete liai lopus, idcsl, ex chrisliano fiat haereticus, potorii pastor Ecclesiae cum arcere per excommunicationem, cl simul jubere populo, nc eum sequatur: ac proinde privare cum dominio iu subditas.

Alterum vero sil. Potest pastor arietes furiosos destruentes ovile separare el recludere: Princeps aulem est aries furiosus destruens ovile, quando csl catholicus fide, sed adeo malus, ut multum obsit religioni ct Ecclesiae, ul si episcopatus vendat, Ecclesias diripiat etc. ergo poterit pastor Ecclesiae cum recludere, vel redigere in ordinem ovium.

Tertium argumentum est. Polesl pastor ac debet omnes oves ila pascere, ut eis convenit; ergo potest ac debel pontifex omnibus Christianis ca jubere, atque ad ca cogere, ad quae quilibcl eorum secundum statum suum tenetur, idcsl, singulos cogere, ul co modo Deo serviant, quo secundum statum suum debent: debent autem reges Deo servire defendendo Ecclesiam , puniendoque haereticos el schismaticos, ul Augustinus doccl in ep. 50. ad Bonif. Leo cpisl. 75. ad Leonem Augustum, cl Gregorius lib. 2. cpisl. 01. ad Maurit. ergo potest, ac debet regibus jubere, ul hoc faciant, cl nisi fecerint, eliam cogere per excommunicationem, aliasque commodas rationes. Vide plura apud Nicolaum Sanderum lib. 2. cap. 4. de visib. monarch, ubi etiam mulla cx iis, quae diximus, invenies.

CAPUT VIII.

Idem probalur exemplis.

Nunc ad exempla veniamus. Primum est 2. Paralip. 2G. ubi legimus, Oziain regem, cum sacerdotum officium usurparet , a pontifice fuisse du templo ejectum: ct cum propter idem peccatum lepra a Deo percussus fuisset, coactum eliam fuisse cx urbe discedere, cl regnum filio rcnunciare. Quod enim non sponte sua. sed cx sententia sacerdotis urbe cl regni adminislratione privatus fuerit, patet: nam legimus Levit. 13. *Quicumque, inquit lex. maculatus fuerit lepra, cl separatus est ad arbitrium sacerdotis, solus habitabit extra castra.* Cum ergo haec fuerit lex in Israel, cl simul legamus 2. Paralip. 2G. Regem habitasse extra urbem iu domo solitaria, ct lilium ejus in urbe judicasse populum terrae; cogimur dicere, fuisse cum ad arbitrium sacerdotis separatum, cl consequenter regnandi auctoritate privatum. Si ergo propter lepram corporalem poterat sacerdos olim regem judicare, cl regno privare; quare id non poterit modo propter lepram spiritualem, idcsl. propter haeresim. quae per lepram figurabatur, ut Augustinos doccl in quaesi, evang. lib. 2. quaesi. 10. praesertim cum 1. Corinth. 10. Paulus dicat, contigisse Judaeis omnia in figuram?

Secundum csl 2. Paralip. 23. ubi cum Athalia tyrannice occupasscl regnum , cl foveret cultum Baal, Jojada ponlifex vocavit centuriones el milites, et jussil cis, ul Athalam interficerent, quod el fecerunt, el pro ea Joas regem creavit: quod enim ponlifex non suaserit, sed jusscrit, pnlel ex illis verbis 4. Reg. II. *El fecerunt centuriones juxta omnia, quae praeceperat cis Jojada sacerdos.* liem ex illis 2. Paralip. 23. *Egressus autem Jojada pontifex ad centuriones et principes exercitus, dixit eis; Educite eam* (Athalam reginam) *extra septa templi, el interficiatur foris gladio.*

Quod nutem caussa hujus deposflionis-cloccisionis Alhaliae, non solum tyrannis ejus fuerit, sed etiam quod foveret cultum Baal, palcl ex illis verbis, quae ponuntur immediate post ejus occisionem: *Itaque* (inquil Scriptura) *ingressus est omnis populus domum Baal. et destruxerunt eam. et altaria, et simulacra illius confregerunt: Nathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.*

Tertium exemplum est b. Ambrosii, qui cum episcopus esset mediolancnsis, cl proinde paslor ct paler spiritualis Theodosii imperatoris, qui Mediolani sedem suam ordinarie tenebat ; primum excommunicavit cum propter caedem, quam Thesalonicae a militibus Heri imperaverat; deinde praecepit ei, ul legem ferrei, ne sententiae latae dc caede, vel bonorum publicatione, ratae essenl. nisi post triginta dies a sententiae pronuncialione, ul nimirum, si quid per iracundiam praecipitanter dictasse!, intra loi dierum spatium revocare posset. Scribil hoc Theodorclus lib. hist. 5. cap. 17. atqui non poluil Ambrosius excommunicare Theodosium propter caedem illam, nisi prius caussam illam cognovisset el dijudicasscl. licet criminalis esset, ct ad forum externum pertineret: non potuit aulem cognoscere , et judicare ejusmodi caussam, nisi eliam in foro externo legitimus judex Theodosii luisset.

Praeterea, cogere imperatorem ad legem politicam ferendam, et praescribere ei formam legis nonnc manifeste ostendit, posse episcopum interdum lemporali potestale uti, eliam in eos. qui potestatem super alios acceperunt? el si episcopus quilibet id polesl, quanto magis princeps episcoporum?

Quartum csl Gregorii 1. in privilegio, quod concessit monasterio s. Mcdardi. cl habetur in line c- pisl. *quis, inquil. regum. antistitum. judicum, vel quarumcumque saecularium personarum, hujus aposlolicae auctoritatis. et nostrae praeeptionis decreta violaverit, cujuscumque dignitatis, vel sublimitatis sil. honore suo privetur.*

Quintum csl Gregorii II. qui Leoni imperatori iconomacho a se excommunicato prohibuit vectigalia solvi ab Italis ; cl proinde mulclavil cum parle imperii. Fatentur id Magdeburgenscs Coni. S. e. 10. m vita Gregorii II. sed reprehendunt. Grcgoriumque proditorem suae ipsius patriae fuisse dicunt : at nullum proferunt scriptorem , qui factum hoc Gregorii vituperet, cum nos c contra i o habeamus multos, qui laudaverunt ul sanctum et legitimum, nimirum, Ccdrenum, Zonuram in vita Leonis Isauri, et omnes alios historicos, qui res gestas horum temporum conscripserunt.

Sextum est Zacbariac , qui rogatus a primoribus Francorum, Childericum deposuit. cl in ejus locum Pipinum Caroli Magni patrem, regem créai iussit. Cujus caussa luit, quia propter socordiam Childerici , el religioni , el regno in Gallia extrema ruina imminere videbatur , ul palcl ex Cedrono in vita Leonis Isauri, Paulo diacono lib. 6. cap. 5. de gesi. Longobard. el s. Bonifacio episcopo mogunliuo in episl. ad Zachar.

Iloc eliam facium haeretici agnoscunt, el reprehendunt. nl Magdeburgenscs Cent. 8. cap. 10. uln dicunt, Zachuriam papam quasi divinam auctorita-

tem sibi proterve assumpsisse. Al nec hujus facti ullum invenire potuerunt in antiquis scriptoribus reprehensorem : nos aulem plurimos habemus approbatores, nimirum , Adonem , Sigeberlum, Ilhcgintonem in Chronicis, sed de hac re diximus plura contra Calvinum in 2. lib. cap. 17.

Septimum exemplum est Leonis III. qui imperium transtulit a Graecis ad Germanos , proplerca quod Graeci nullum auxilium laboranti Ecclesiae occidentali adferre possent. Ex quo facium est. ut licet imperatoria dignitas absolute considerata non sit a pontifice, sed a Deo, mediante jure gentium, ul supra ostendimus cx Gelasio, Nicolao cl Innocentio III. tamen imperialores. qui fuerunt a tempore Caroli Magni, pontifici debeant suum imperium.

Quod enim haec polestas sit nunc apud Germanos. a pontifice est: cl licet absolute non esset necessarium ut papa confirmaret imperatorem, nec ut imperialor pontifici juramentum fidelitatis praestareCtamen a lempore translati imperii in Germanos, ulrumque requiritur , ul palet cx Innoccnlio 111. cap. Venerabilem, extra de elect, cl ex Clementina unica, dc jurejurand. neque injuste hoc requiritur. Qui enim potuit imperium Germanis conferre propter Ecclesiae salutem. potuit eliam certas conditiones adjungere, propter eemdem caussam, nc videlicet contingeret, haereticum vd schismaticum creari.

Ad hoc exemplum dupliciter respondent adversarii: nam alii negant recte factum, ul ponlifex imperium a Graecis transferret in Gennanos. et in hoc numero sunl Magdeburgenscs, qui Cent. 8. cap. 10. col. 751. sic ajunt : *Esi haec translatio praecipuum e. c. miraculis* . bilic/irisii. Thcodorus quoque Bibliander tabula 10. suae Chronol. dicil, Leonem 111. usurpata auctoritate, imperium a Graccis ad Germanos transtulisse. Alii vero asserunt, facium quidem jure . sed auctorem translationis non pontificem , sed populum fuisse romanum. Ila Marsifius «le Padua, referente Pighio lib. 5. Hierarch. Eccles, cap. 14.

Ad primos respondeo: hanc tninslalionem rite el legitime factam fuisse, aperie constare. Primo . ex consensu lotius orbis christiam ; semper enim omnes Christiani pro veris imperatoribus habuerunt Carolum Magnum , ejusque successores. ncc fuit unquam ullus rex Christianus, qui imperatorem praecedere viduent, tametsi eum alioqui potentia , cl regni antiquitate anteiret. Primi sunt Lulhcrani. qui sicut populum fide cl religione spoliaverunt: ila quoque imperatorem suum de sede sua deturbare moliuntor. Secundo, cx felici eventu hujus translationis: ul enim Deus ostenderet, jure facium fuisse, multis victoriis Carolum ornavit, reguumque ejus florentissimum. cl Ecclesiae utilissimum esse fecit. Terlio, cx confessione imperatorum Graecorum . qui non semel confessi sunt, romanum pontificem jure potuisse facere quod fecit. Nam inprimis cum audisscl Irene imperatrix , Carolum a Leone appellatum imperatorem, non solum non reclamavit, sed eliam Carolo nubere volui', et fecisset. nisi perfidi quidam Eunuchi impedivissent . ul scribunt Zonaras et Cedrcnus in vita ejusdem Ireliac.

Deinde, mortua Irena, Nieephorus imperator, qui ei successerat, legatos ad Carolum tamquam imperatorem misit, ul scribit Ado in Chron. anno 803. cl paulo post defuncto Nieephorus, Michael ei succedens, similiter legatos ad Carolum misit. qui eum imperatorem palam salutaverunt: ul scribit idem Ado in Chron. anni 810. Nec solum Graeci, sed etiam Persae legatos cl munera ad imperatorem Carolum recens creatum miserunt: ul scribunt Rhegino lib. 2. el Otho Frisingensis, lib. 5. cap. 31. rursum (ul scribit Blondus lib. 5. Decadis 2. ct Platina in vita Alexandri III.) imperator Graecorum Emmanuel, cum audisset, pontificem Alexandrum III. ab imperatore Friderico in extremas redactum angustias, eidem pontifici obtulit auxilium, et pecuniarum ingentem vim. si vellet imperium occidentis constanlinopolitanis imperatoribus reddere: respondit autem pontifex, nolle se ea conjungere, quae majores sui de industria, el optima ratione divisissent. Ubi notandum est, Emmanuelem non voluisse aliud a pontifice, quam titulum imperii: salis enim sciebat, possessionem ipsam a pontifice dari non potuisse, sed fuisse armis acquirendam; non autem solum titulum tanto pretio emere voluisset, si eum inanem, vel etiam falsum cl illegitimum esse credidisset.

Ad alios qui dicunt, auctorem translationis non pontificem, sed populum romanum fuisse, facile est respondere: nam in primis populus romanus nunquam fere habuit imperatoris creandi potestatem. sed antiqui imperatores, vel jure haereditario habuerunt imperium: ut Octavianus, Tyberinus. Caejus; vel ab exercitu creabantur, ul creatus fuit Claudius, Vespasianus et alii. Et fuisse hanc, ordinariam consuetudinem. ut imperator ab exercitu crearetur. testatur, b. Hieronymus epistol. ad Evagrum. Unde exstat canon. Legimus, dist. 93. Tempore autem Caroli Magni, nullus fuit exercitus Romanorum, qui cum imperatorem creare potuerit: soli enim in Italia erant exercitus Graecorum el Longobardorum, el ii omnes Carolo infensi, nec jure paerdilario Carolus imperium habuit, ut patet.

Deinde, si quam habuerunt Romani ii: imperatore eligendo auctoritatem, eam certe amiserunt. quando imperii sedes constanlinopolim translata fuit: nam deinceps per annos circiter 100. hoc est. a Constantino Magno, usque ad Carolum Magnum, nihil unquam egit senatus populusque Romanus iur< a imperatorum creationem.

Praeterea auctores omnes, qui de hac re scribunt, ul Zonaras et Cedrenus in vita Irenae. Paulus diaconus, hb. 23. rer. Roman. Ado in Chron. anni 800. Albertus Krantzius in metropoli, lib. 1. « op. 14. Otho Frisingensis lib. 5. cap. 31. Marianus. Nicolaus, Reginannus Contractus. Lambcrius, Sigbertus. Illegino, Palmerius. Blondus. omnesque alii eronologi vel historici Leonem III. asserunt imperium a Graecis in Francos, seu Germanos transtulisse. Quot idem docet Innocentius III. cap. « encrabein. de elect. *Ad eos*. inquit, *jus cl potestatis hujusmodi ab apostolica sede pervenit. quae in primis imperium in persona magnifici Caroli Graecis transiit in Germanos*. El ibidem sub-

lmgit. principes Germaniae id aperte recognosce-

re. Ipse etiam Carolus Magnus idem non obscure significavit. cum scriptum a se testamentum. quo filios suos haeredes imperii relinquebat, misit ad Leonem papam, ut subscriptione sua firmaret, ut scribit Ado in Chron. anni 804. Denique eidem patet ex Confessione Ernmanuelis graeci imperatoris. ul supra est annotatum.

Octavum exemplum est Gregorii V. qui sanctionem edidit de imperatore eligendo per septem Germaniae principes, quae usque ad hanc diem servatur. Quod illa esse, praeter illo tempore Decade 2. lib. 3. Nauclerum generat. 34. Platinam in vita Gregorii V. ollosque multos historicos, asserunt etiam Magdcburgenses Centur. 10. cap. 10. col. 546. his verbis: *Gregorius suam patrium insigni aliqua dignitate. ornaturus, sanxit, ul penes solos Germanos jus esset eligendi regem, quipost diadema a roma. no pontifice acceptum imperator, el Augustus appellaretur. Suntque electores constituti, moguntinus. coloniensis el trevirensis archiepiscopi, comes Palatinus Rheni, Saxoniae. dux, marchio Hrandeburgensis, el rex Boemiae*. I. trum autem jure pontifex id fecerit, non aperiunt. Sed si velint jure id facium, fateri cogentur, pontificem esse imperatorem et principibus omnibus superiorem, ut patet: si vero dicant non jure, sed tyrannice, injuriam facient suis patronis, et protectoribus. nimirum duci Saxoniae, comiti Palatino, el marclioni Brandeburgensi. Quid enim isti habent majus, quam electorum non jure habent, si is qui dedit dare non potuit: dedisse autem pontificem, extra controversiam est.

Est autem hic annotandum, Onuphrium in lib. de comit, imperat, contra communem historicorum sententiam scripsisse, sanctionem hanc de electione imperatoris. non Gregorii V. sed Gregorii X. fuisse: quod etsi ei rei, de qua nunc agimus, non nocet, tamen existimo non esse verum. Nam Innocentius III. qui sedit ante Gregorium X. annis 70. in illo cap. Venerabilem, de cicci, indicat, jamdudum a sede apostolica concessum certis principibus Germaniae jus eligendi imperatorem: et HERNICUS hosliensis, qui etiam ante Gregorii X. tempora floruit, in conno, hujus cap. dicit, Innocentium loqui de septem electoribus. El Pelagius Alvariis, qui vixit paulo post tempora Gregorii X. illa ul ipsius memoria factum sil quidquid Gregorius X. egit: lamen lib. 1. ari. 11. de planet. Eccles, affirmat. a Gregorio V. institutam imperatoris electionem. quae nunc in usu est. et enumerat ibidem septem electores, quod supra nominavimus.

Nonum exemplum est Gregorii VII. qui Henricum IV. imperatorem deposuit, cl alium eligi jussit. quod et factum est. ul ipsi etiam Magdcburgenses fatentur. Cent. 11. cap, 10. in vita Gregorii XI. recte autem factum hoc fuisse, el cum approbatione. et plausu omnium bonorum, in lib. superiore ostendimus, ubi pontifices aliquot a calumniis haereticorum vindicavimus.

Decimum exemplum est Innocentii III. qui Othonem IV. similiter deposuit, ul patet ex Blondo, Decade 2. lib. 6.

Undecimum est Innocentii IV. qui in concilio generali lugdunensi, consentientibus universis Pa-

Iribus, deposuit Fridcricurn II. cl vacavit lum impe-
rium annis 28. nt Matlhiieus P. ilmerius in Chron.
annolaviljExslaladhuc lota sententia in Fridericum
lata. cap. ad aposolicac. de seul, cl rc judic. in G.
Idem cliam Innocentius IV. dedil regi Lusitaniae
cnadjutorem quemdam, qui regnum administraret,
quandoquidem regis negligentin , cl respublica,
el religio iu Lusitania detrimentum patiebatur. Id
huhclur cap. Grandi, dc suppi, neglig. Praelal. in 6.

Duodecimum csl Clementis VI. qui Ludovicum
IV. imperatorem a Joanne XXII. el Benedicto XII.
cxcommunicaluin deposuit. Cujus historiam vide
apud Pighium lib. 3. hierarch. Eccles, cap. 14. el
13. apud Robcrlum arboriccnscni lom. 2. theorem.
7. dc ulroque glad.

Argumenta adversariorum parlim soluta sunt in
2. lib. de pontifice, parlim cx dictis nullo negotio
solvi possunt. Vide Joannem de Turrccrcmala ,
lib. 2. Sum. cap. ull. el penult, et Alberlum Pi-
ghium, lib. 3. cap. 15. qui solvunt argumenta quae-
dam, sed levia ac facilia.

CAPUT IX.

*Aon pugnare cum verbo Dei. ul unus homo sil
princeps ecclesiasticus et politicus simul.*

Quantum ad tertiam partem quaestionis , quo-
niam adversarii duo quaedam docent do temporali
principatu summi pontificis, ipicm habet.

Primo, esse possessionem mero latrocinio oc-
cupatam.

Secundo, etiamsi justo titulo cum haberet. non
posse illum jure retinere, quod pugnet cum prin-
cipatu spirituali. Ita Calvinus lib. 4. Inst. cap. 11.
§8. cl II. Oportebit nos probare ulrumque. nimi-
rum, posse pontifici convenire ejusmodi principa-
tum. cl reipsa juste habere cl possidere, quod ha-
bet cl possidet.

Igitur quod non repugnet pontificem simul esse
principem spiritualem ct temporalem alicujus pro-
vinciae. probatur primo exemplis sanctorum . qui
inveniuntur reges el principes fuisse. Nam in lege
naturae Melchisedech fuil rex el pontifex, ul palet
ex Genes 14. ct Ilcbr. 7. immo eliam olim semper
primogenitus rex cl pontifex eral. ul b. Hierony-
mus docet in quaesi. llebr. in illud Genes. *W. Kubèn
primogenitus meus.* Constat quoque Noe. Abra-
ham. Isaac, Jacob, praefuisse suis tam in iis, quae
ad religionem, quam in iis, quae ad politicam vi-
tam perlinebant.

Deinde Moyses, et summus princeps temporalis,
cl summus pontifex fuit. ut ex divinis literis perspi-
cuum csl. Nam Exod. 15. dicitur. *Sedit Moyses .
ut judicaret populum.* El cap. 32. Jussit occidi
plurimos de populo propter peccatum idololatriae,
el cap. 10. Adolevit Domino incensum, quod erat
maxime proprium munus pontificis, ut patet ex lib.
2. Paralip. cap. 26. item Levit. 8. consecravil Moy-
ses Aaroncm in sacerdotem . sanctificavit taberna-
culum cl altare. obtulit sacrificia el holocausta, quae
solus sacerdos facere polcsl. Itaque Philo lib. 3.
de vita Moysis, in ultimis verbis: *Hoc csl, inquit,
vita, hic exitus Moysis regis, legislatoris, pontifi-*

cis. prophetae. El Gregorius Nazianzenus in Orat,
ad Gregor. Nyssen. *Moyses, inquit, principum
princeps, et sacerdotum sacerdos Aarone pro lin-
gua utebatur.* Denique Augustinus dc regno Moysis
ail, q. 68. in Exod. *Sedebat . inquit, judiciaria
sublimitate solus , populo universo stanle.* De
pnntificnlu autem , q. 23. in Levit. *Ambo. inquit,
summi sacerdotes erant. Moyses et Aaron.*

Praeterea Ilcli el summi pontifex cl judex po-
liticus fuil annis 40. ul patet ex lib. 1. Reg. c. 1.
ei 4. Denique Machabaei, Judas. Jonalhas. Simon,
Joannes, ct cactcri usque ad Herodem simul pon-
tifices. cl duces politici fuerunt, ul palet ex hb.
Mac. hab. el cx Josepho, lib. 12. anliq. elscq.

Probatur secundo ratione. Primo. potestas Eccle-
siastica cl politica non sunl contrariae , sed utra-
que bona, ulraque a Deo. utraque laudabilis. el una
alteri servil: ergo non pugnant inter sc: ergo simul
in eodem esse possunt.

Secundo. magis diversa sunl pax el bellum quam
bona temporalia el spiritualia: al unus cl idem rex
simul praecsl senatui ct exercitui, togatis cl arna-
lis: ergo multo magis poterii unus processe in tem-
poralibus ct spiritualibus rebus.

Tcrlio, potest unus rex gubernare diversissima
regna, quae diversos mores, ritus, leges, consue-
tudines babeant: cl pari ratione potest unus episco-
pus regere plurimas Ecclesias. nl palet dc patriar-
chis antiquis (ut omittam romanum) quorum quili-
bet habuit suli sc plurimos episcopos: ergo etiam
poterii unus homo regere unum episcopatum, et
unum principatum. Nam vel csl difficilius regere,
episcopatum quam principatum, vel facilius , vel
aeque difficile: si primum: ergo si unus regii duos
episcopatus, a majori regii unum episcopatum el
unum principatum: si secundum : ergo si unus re-
gii duos principatus, a majori reget unum princi-
patum. cl unum episcopatum : si tertium : ergo si
unus regit duos principatus, vel duos episcopatus,
a simili potent regere unum episcopatum el unum
principatum.

Quarto, qui donaverunt episcopo romno, aliis-
que episcopis principatus temporales, pii homines
fuerunt, olea de caussa praecipue a lota Ecclesia
commendati sunl. ut patet dc Constantino el Carolo
Magno el Ludovico ejus filio . qui inde Pius appel-
latus est. quos etiam adversarii laudant: ct conlra,
qui ejusmodi principatum auferre conali sunl, ul
Aistulphus rex Longobardorum , Henricus IV. el
V. Otho IV., Eridericus I. cl II. ab omnibus histo-
ricis ul impii et sacrilegi notantur.

De Aislulpho sic scribit Ado in Chron. anni 727.
*Aistulphus, inquit. Longobardorum rex nimis
perfide testamenta dono praedecessorum ejus
b. Peiro collatu perrupit, el facultates romanae
Ecclesiae militibus suis dedit.* VA infra: *Aistulphus^a
ut perfidus, omnia mentitus est.* El infra: *Aistul-
phus divino judicio dum venatum pergit, subito
percussus interiit.* Beatus quoque Bernardus epi-
st. 242. ad Rom. vehementer increpat Romanos ,
quod ab Eugenio papa discessissent: caussa aulcm
discessionis fuerat, ut ex Platina, el historicis aliis
putet, quia Romani nolebant subesse pontifici in
temporalibus, sed more veteri, per consules rem-

publicani gubernari volebant. De Henrico IV. vide quae supra notavimus, lib. I. cap. 13.

Aequè optimi principes ruerunt solum ii, qui apostolicam sedem ila ditarunt, sed etiam plerique eorum qui ejusmodi opes, et principatum receperunt. Nam Leonem IV. miraculis claruisse scribit Platina. Leonem IX. omnes scriptores sanctum vocant. et miraculis claruisse scribunt Sigebertus atque Otho Frisingensis. Gregorius VII. illustrem miraculis fuisse, atque etiam virum optimum scribit Lambertus Schaffenburgensis, et nos de eodem multa diximus lib. sup. Coelestini V. vitam sanctissimam, et miraculis plenissimam describit Petrus ab Aliaco episcopus cameracensis. Denique Adrianum I. Leonem III. Nicolaum I. Innocentium III. aliosque nonnullos, scriptores omnes laudant, quos tamen satis constat, hunc principatum una cum pontificatu administrasse.

Denique probatur ultimo experientia. Nam etsi absolute forte praestaret, pontifices tractare solum spiritualia, et reges temporalia; tamen propter militiam temporum experientia clamat, non solum utiliter, sed etiam necessario, et ex singulari Dei providentia donatos fuisse pontifici, aliisque episcopis temporales aliquos principatus: si enim in Germania episcopi principes non fuissent, nulli ad hanc diem in suis sedibus permansissent. Sicut ergo in Testamento veteri diu fuerunt pontifices sine imperio temporali, et tamen ultimis temporibus non poterat religio consistere et defendi, nisi pontifices etiam reges essent, nimirum, tempore Machabeorum; illa quoque accidisse videmus Ecclesiae, ut quae primis temporibus ad maiestatem suam luendam temporali principatu non egebat, nunc eodem necessario indigere videatur.

Jam vero quod jure habeat summus pontifex etiam principatum, quem habet, probari potest facile, quia dono principum habuit; sic enim scribit Paulus diaconus de gestis Longobardorum lib. 6. cap. 2. f. Aripertus rex Longobardorum donationem patrimonii Alpium Cottiarum. quae quondam ad jus pertinerat apostolicae sedis, sed a Longobardis multo tempore fuerant ablatae, restituit, et hanc donationem aureis literis exaratam Romam direxit. Ejusdem sive restitutionis, sive donationis meminit Beda in lib. de sex aetatibus; sic etiam loquitur Ado in Chron. anni 727. *Insuper Pipinus rex Ravennam. totamque Pentapolim s. apostolis Petro et Paulo tradidit.* Et exstat in decreto Gratiani, dist. 63. constitutio Ludovici I. Caroli Magni filii in hanc formam: *In nomine domini Amen. Ludovicus Romanorum imperator Augustus. statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostrae tibi b. Petro principi apostolorum, et per te vicario tuo domino paschali pontifici summo, et successoribus ejus in perpetuum, sicut a praedecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, et ditione tenuistis, et disposuistis romanam civitatem cum ducatu suo. in suburbis, et territoriis ejus montanis, et maritimis. Ulterioribus, et portibus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac villis in Tusciae partibus.*

Item Leo episcopus hostiensis lib. 1. Chron. ens. Inco. cap. 9. Fecit, inquit, idem *inclytus rex*

(Pipinus) cum *filiis suis concessionem b. Petro, ejusque vicario de civitatibus Italiae ac territoriis per designatos fines, et Lunis cum insula Corsica, inde in Suranum, in montem Rardonem, Vercelum, Parmam. Rhegium, Mantuam, et montem Silicis, simulque universum exarchatum Ravennae, sicut antiquitus fuit, cum provinciis Tennenarum et Histriae: cunctumque ducatum Spoletinum, ac Beneventanum. Et mira: Demum idem rex una cum romano pontificem Italiam veniens. Ravennam, et alias viginti civitates Aisulpho memorato sublatis, apostolicae sedi subiecit.* Idem Leo lib. 3. cap. 48. Anno, inquit, *incarnationis Dominicae 1079. Mathilda comitissa, Henrici imperatoris exercitum timens, Liguriam et Thusciam provincias Gregorio papae, et S. R. E. devotissime obtulit.* Et exstant Romae authentica instrumenta harum et similium donationum. Sed etiamsi nihil horum exstaret, abunde sufficeret praescriptio 800. annorum. Nam etiam regna et imperia per latrocinium acquisita, tandem longo tempore fiunt legitima: alioqui enim quo jure Julius Caesar occupavit romanum imperium? et tamen tempore Tyberii Christus ait Matth. 22. *Reddite quae sunt Caesaris Caesari.* Quo jure Franci Galliam. Saxones Britanniam, Gothi Hispaniam invaserunt? et tamen quis hoc tempore regna ab illis constituta illegitima censere diceret?

CAPUT X.

Solvuntur argumenta contraria.

Superes argumenta solvere. Primo objicit Calvinus lib. 4. Inst. cap. II. § 8. illud Matth. 20. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Significat enim Dominus (inquit Calvinus) non modo pastoris officium distinctum esse ab officio principis, sed res esse magis separatas, quam ut in unum hominem coire queant.* Et quoniam videbat Calvinus posse objici exemplum Moysis, subjungit: *Nam quod Moyses ulrumque simul sustinuit; primum raro id miraculo facium est: deinde fuit temporarium, donec res melius componerentur. Obi aulem certa forma a Domino praescribitur. civilis gubernatio ei relinquitur, sacerdotium jubetur fratri resignare, et merito; est enim supra naturam ut unus homo utrique oneri sufficiat.*

Respondeo dupliciter. Primo, Dominum hic solum instituere meros principes ecclesiasticos, ac docere, debere eos ut toles suis praeesset subditis. non more regum et dominorum, sed more patrum et pastorum: non aulem sequitur hinc. non posse unum et eundem censere episcopum et principem.

Exemplum aulem Moysis, quod Calvinus conatur eludere, omnino convincit. Quod enim ille dicit, raro miraculo id factum esse. manifeste falsum ostendunt exempla allata de Melchisedech, Ileri, Juda Machabaeo et aliis. Quod etiam addit, id censere

facium ad tempus donec Aaron consecraretur, falsum cssc ostendit b. Augustinus q. 23. in Levit, ubi dicit, eodem tempore ambos fuisse pontifices, Moysem et Aaron-in: cl probatur ex eo. quod deposuit Aaroncm Moyses tanquam pontifex. consecravitque Eleazaruni filium Aaronis in locum ejus, ut habetur Num. 20. Et praeterea, si post Aaroncm ordinatum non poterat amplius in unam personam coire principatus cl sacerdotium . quomodo Ileri per annos 40. fuit sacerdos et princeps? quomodo Machabaci per annos phisquam centum?

Dico secundo: Dominum illis verbis non prohibere episcopis dominatum, qualis cssc potest regum et principum piorum, sed qualis csl regum ignorantium Deum, qui saepe tyranni potius sunt quam reges: id quod patet ex verborum graecorum proprietate. Nam Matthaeus non οΠικυριεύουσιν αὐτῶν, id est, ddminonlur simpliciter, sed ζαταζυριεύουσιν, id est. violenter dominantur. Sicut 1. Pel. 5. Non *dominantes in cleris*, habetur μηδ' ὧ; ζαταζυρ'εῦοντε των κλήρου, et Josue 15. legimus: *Dixit Caleb, qui percusserit Cariath-sepher, cl coeperit* eam. gracce, χαιζαταζυριεύσει αὐτή;, id est. ubi dominatus fuerit ejus etc. Unde 2. Pel. 2. et in episl. Judae, videmus haereticos reprehendi, quod κυριότητα contemnant.

Secundo objicit ibidem § 9. illud Luc. 12. *O homo quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos?* Dominus rejecit munus judicandi tanquam non consentaneum muneri praedicatoris, cl ministri verbi: sicut etiam apostoli Act. 6. dixerunt: Non *est aequum nos relinquere verbum Dei. cl ministrare mensis*. Al non potest haec munera rejicere, qui csl princeps.

Ad verba Domini responderi possit: Dominum in hoc mundo suscepisse personam pontificis, non principis temporalis, cl illis verbis monuisse simplices pontifices, nc sc misceant alienis negotiis. Al melius potest dici, generaliter in utroque loco admoneri pontifices cl principes, nc minutis cl vilibus officiis illa occupentur, ul omittere cogantur majora. Illo modo Jethro cum vidisset Moysem tota diesedere adjudicandum, Exod. 18. sapienter cum admonuit, non ut deponeret principatum politicum, cl servaret solum ecclesiasticum, sed ul constitueret minores judices, qui satisfacerent populo in rebus levioribus, cl graviora quaeque tam politica, quam ecclesiastica ad se referrent. Sic etiam b. Bernardus lib. I. de Consider, iisdem verbis Domini in medium adductis, hortatur pontificem, ut judicia rerum temporalium aliis dimittat, quem lamen sciebat jam lunc principem temporalem fuisse.

Sic denique apostoli illa omiserunt in Hierusalem curam ministrandi mensis, ul tamen praesiderent etiam in temporalibus loti illi Ecclesiae. Iude Gal. 2. Petrus, cl Jacobus et Joannes solliciti pro fratribus qui erant in Hierusalem, rogant Paulum et Barnabam, ul memores sint colligere aliquam eleemosynam, et mittere in Hierusalem. Illi vero id fecerunt, cl collectam pecuniam ipsimcl detulerunt, non ad diaconos praefectos mensis, sed ad seniores. ul habetur Act. 11.

Tertio objicit Calvinus ibid. § II. verba b. Ber-

nardi lib. 2. de Consid. *Apostolis interdicitur dominatus. / ergo tu, et libi usurpare aude aut dominans apostolatum. aut apostolicus dominatum. Forma apostolica haec est, interdicitur dominatio. indicitur ministratio.*

Respondeo: Bernnrdum loqui de pontifice ut pontifex est totius Ecclesiae, et secundum id quod habet ex Christi institutione: nam paulo ante dixerat: *Esto, ul alia quacunque ratione haec tibi vendices. sed non apostolicojure, nec enim ille libi dare, quoti non habuit, potuit clc.* Itaque vult Bernardus. pontificem ut pastor csl ovium non debere eis dominari, sed cas pascere: at sicut nihilominus iisdem ovibus ul sunt cives reipublicae dominatur princeps politicus: illa poles iisdem dominari eadem ratione pontifex, si sit eorum politicus princeps.

Quarto objicit ibid. § 14. verba b. Gregorii, qui lib. 4. episl. 44. dicit anathema episcopo, qui jubet, alieni agro more fiscali titulum imprimi.

Respondeo: Nihil esse mirandum, si Gregorius noluit, episcopos, nec etiam praefectos patrimoniorum romanae Ecclesiae uti more fiscali in agris Ecclesiae recuperandis; nam nondum habuerat Ecclesia politicum principatum, sed possidebat bona temporalia ad cum modum, quo privati cives possident. Itaque aequum erat. ut agros, quos suos esse censebat Ecclesia, si fode ab aliis occuparentur. in judicio legitimo eos repeteret, non aulem more fiscali propria sibi auctoritate vindicare.

Quinio objiciunt alii illud 2. Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus*: quae verba dicuntur episcopo: al non potest princeps non se implicare negotiis saecularibus.

Respondeo: Negotia saecularia hoc loco non vocari regimen politicum, sed curam parandi vicius, et proinde, negotiationes, cl mercimonia. cl similia. Est enim gracce. του βίου πραγματεία.?, id est. *negotiis vitae*, seu vicius. Ubi etiam notandum. non haberi in graeco, nec in omnibus latinis codicibus illud Deo, sed generaliter ου δει; πατευόμενο; εμπλέκεται ταῖ τοῦ βίου πραγματεία;. Et est sensus: *dixi* nt *labores sicut bonus miles Christi*. Porro bonus miles non csl sollicitus circa vietum et corporis curam, sed comedit et bibit quando potest, et quomodo potest, dormit humi, vestitur magis ferro, quam panno etc. Itaque apostolus non prohibet regimen politicum, sed nimiam sollicitudinem circa vitam corporalem: et, ut bene monuit Chrysostomus, dicuntur haec a Paulo tam episcopo quam aliis hominibus: omnes enim, etiam laici. etiam reges milites Christi esse, debent.

Sexto objiciunt verba Nicolai I. episl. ad Michael, ubi dicit, fuisse quidem ante Christi adventum eosdem reges et pontifices: al Christum verum regem et pontificem ista disjunxisse: *Cum ad verum*. inquit. renium esi, *ultra sibi nec imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit etc.*

Respondeo: Nicolaum noluisse negare. posse, pontifici convenire temporale aliquod dominium: nam ipse erat pontifex. et simul princeps politicus Romae et Ravennae, aliarumque civitatum, quas dudum acceperant majores ejus ab imperatoribus:

sed <ohun voluisse dicere, non convenire ul idem
sil ponlifcx tolius orbis, el simul imperator etiam
lotius orbis; non quod hoc repugnet evangelio, ct
nullo modo possit ticri, sed quia Chrislus ad con-
scrvandnm humilitatem voluit, pontificem indigere
imperatoris defensione in temporalibus, cl simul
imperatorem indigere pontificis directione in spiri-
tualibus. Quod autem Chrislus voluerit.palet cx eo,
quod reliquit imperium Tiberio , cl Pelro solum
contulit pontiflcalum.

Finis Icrliae Controversiae generalis

INDEX SCRIPTURARUM

EX VETERI TESTAMEMO

NUMERUS PRIMUS CAPITA BIBLIORUM, SECUNDUS VERO PAGINAS INDICAT.

GENESIS	
Cap.....	Pag
<i>De hujus libri, ul eliam totius Pentateuchi</i>	
<i>Moysis, auctoritate, nulla unquam fu-</i>	
<i>it inter catholicos homines discepta-</i>	
<i>tio. Vide Controversiam 1. Pay. 28 el</i>	
1.	<i>In principio creavit Dii.....</i> 206
†	<i>Spiritus Domini ferebatur super aquas.</i>
	<i>Vocavit Deus lucem diem,el tenebras no-</i>
	<i>dem ..... 438</i>
	<i>Faciamus hominem ad imaginem cl si-</i>
	<i>militudinem nostram.....</i> 207
1.	<i>Crescite el multiplicamini.....</i> 344
	<i>Complevit Deus die septimo opus suum.</i> 74
	<i>Immisit soporem in Adam . . . . .</i> ibid.
	<i>Hacc vocabitur virago _ _ _ _ G2 el</i> 75
	<i>Ipsa conteret caput tuum. . . . .</i> 79
3	<i>Maledicta lena in omni opere tuo . . .</i> 78
	<i>Ecce Adam quasi unus cx nobis factus</i>
	<i>csi.....</i> 207
	<i>Quoniam occidi virum.....</i> 60
	<i>Facti sunt omnes dies Mathusalac etc. .</i> 70
	<i>Aoîl permanebit spiritus meus in nomi-</i>
	<i>ne, quia caro csl.....</i> 281
C.	<i>Cunela cogitatio cordis intenta est ad</i>
	<i>malum.....</i> 79
8.	<i>Corvus egrediebatur ct non reverteba-</i>
	<i>tur ..... 79</i>
9.	<i>Qui effuderit sanguinem humanum,fun-</i>
	<i>detur sanguis illius.....</i> 79
10.	<i>Isti sunl filii Sem secundum cognatio-</i>
	<i>nes, et linguas cl regiones in gentibus</i>
	<i>suis.....</i> 98
II.	<i>Venite descendamus , cl confundamus</i>
	<i>linguam eorum.....</i> 207 cl
H.	<i>.11 vero Melchisedcch rex Salem , profe-</i>
	<i>rens panem el vinum,eral enim sacer-</i>
	<i>dos Dei altissiini.....</i> 79
IkiiAU"ii.M. Vol. 1.	

18.	<i>Abraham adhuc stabat coram Domino</i>	Pag.	fil
22.	<i>In semine luo benedicentur omnes gen-</i>		tti
	<i>tes .....</i>		
26.	<i>Invenimus aquam.....</i>		70
37.	<i>Descendam lugens ad filium meum in</i>		
	<i>infernum.....</i>	276	ct
49.	<i>Fiat Dan coluber in via, cerastes in se-</i>		
	<i>mita.....</i>		441

EXODUS	
1	<i>Aedificavit illis Domos.....</i> 78
9	<i>Alium quoque genuit, ct vocavit nomen</i>
	<i>ejus Eliezer, dicens; Deus Patris mei</i>
	<i>auxiliatus csl mihi, cl liberavit me de</i>
	<i>manu Pharuonis.....</i>
	<i>Ego sum qui sum. Qui csl, misit me ad</i>
	<i>vos.....</i> 158. 175 cl 202
12.	<i>Omnis filius alienigena non comedet ex</i>
	<i>eo.....</i> rrrr
18.	<i>Legimus Moysem sedisse lanquam prin-</i>
	<i>cipem, el caput illius Ecclesiae, cl ad</i>
	<i>omnia dubia respondisse. .</i> 103 el 537
20.	<i>Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi</i>
	<i>te de lerra Aegypti. - - -</i> 158 et 159
20.	<i>Von habebis Deos alienos.....</i> 200
20.	<i>Ego Deus Zcloles visitans peccata pa-</i>
	<i>trum in /iliis etc.....</i> 98
25.	<i>Hic sanguis Testamenti, quod mandavit</i>
	<i>ad vos Dominus.....</i> 53
28.	<i>Jubet Dominus in rationali summi pon-</i>
	<i>tificis poni doctrinam ct veritatem. .</i> 481

LEVITICUS	
10.	<i>Capita vestra non radetis , seu nudabi- tis .....C</i>
13.	<i>Quicumque maculatus fuerit lepra,el sc-</i>

paratus est ad arbitrium sacerdotis , solus habitabit extra ogstra . Pag. 5'32

23. *Numerabis tibi septem hebdomadas annorum _ _ _ _ _ 438*

NUMERI

11. *Inveniam gratiam in oculis luis,ne tantis afficiar malis..... G-I*

10. *Descenderunt viventes in infernum operati humo _ _ _ _ _ 27G*

21. *Loquutus est populus contra Dominum , el Moysen,ait,cur eduxisti nos de Aegypto etc. quam ob rem Dominus immisit in populum ignitos serpentes? . 15'9*

23. *Populus solus habitabit..... GG*

24. *Extolletur Gog regnum,et augebitur regnum ejus : Deus duxit illum ex Aegyplo, ele..... 454*

3G. *Omnes viri duceni uxores de tribu el cognatione sua, el cunctae foeminae de eadem tribu maritos accipient _ _ _ 79*

DEUTERONOMIUM

4. *Non addetis ad verbum quod ego praecipio vobis, nec auferetis ex co. . . 132*

1. *Dominus ipse est Deus , el non est alius praeler unum.....15G*

12. *Quod praecipio tibi hoc tantum facito Domino, non addas quidquam,neque minuas.....514*

17. *Si difficile est ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, etc. ex decreto iudicis morietur.....103 et 477*

17. *Qui superbierit. nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo , ex decreto iudicis morietur homo ille, et auferes malum de Israel.....508*

1S. *Prophetam suscitabit tibi Deus,etc.illum audies.....133*

25'. *Non alligabis os bovi trituranti. . . . 101*

30. *Mandatum quod ego praecipio tibi hodie . non supra te est, neque procul positum, neque trans mare _ _ _ _ 98*

32. *Videte quod ego sim solus, et non est alius praeler me.....174*

JOSUE

Cujus auctoritatis sit hic liber vide pag. 28

5. *Quibus juravit, ut ostenderet eis terram fluentem lacte et melle.....78*

11. *Non fuit civitas quae se non traderet . ibid.*

JUDICES

lucroritas hujus libri, pag.....28

I. REGUM

id' . ' u – de libris quatuor Regum. . . 28

27. *Virum et mulierem non vivificabat David..... Pag, 280*

28. *Intellexit ergo Saul, quod Samuel esset 277*

II. REGUM

8. *Dicitur David extendisse duos funiculos super Joab, unum ad occidendum,el unum ad vivificandum..... 280*

III. REGUM

2. *Salomon deposuit Abiathar et constituit in ejus locum Sadoc..... 417*

IV. REGUM

1G. *Achaz rex, et Uria pontifex addiderunt templo unum altare..... 517*

17. *De iis qui a Dco leonibus puniti sunt. ibid.*

21. *Manasse regis peccatum.....ibid.*

I. PARALIPOMENON

Quae sit hujus primi et secundi libri Paralip. auctoritas, pag.....28

II. PARALIPOMENON

2. *Coelum et coeli coelorum eum capere non possunt.....239*

19. *Omnem causam quae venerit ad vos,etc. ostendite eis..... 101*

23. *Egressus autem Jojada pontifex ad centuriones , et principes exercitus dixit eis: Educite cum _ _ _ _ _ 534*

2G. *Non est tui officii Ozia adolcre incensum Domino , sed sacerdotum. 321. /psumque regem Oziam sacerdotes vi de templo ejecerunt.....534*

2G. *Regem legimus habitasse extra castra , et filium ejus in urbe judicasse . . 535*

I. ESDRAE

Primus et secundus liber Esdrae inter canonicos primi ordinis numerantur, pag.....29

9. *Pax illius.....HO*

II. ESDRAE

8. *Dixerunt Esdrae scribae, ut adferrei librum legis Moysi: attulit ergo Esdras, etc..... 01*

Tertius et quartus liber Esdrae inter apocryphos nominantur. 59. Et magis quarius quam tertius..... 59

TOBIAS

Vide auctoritatem libri hujus, pag. 40 et 42.

JUDITH

Auctoritas hujus libri. . . Pag. 39. cl 12

ESTHER

De hoc libro vide pay. 28. cl praesertim.....33

• JOB

Hujus libri auctoritas,ct hujus historiae veritas habetur pag - - - 28 ei 29

5. Voca si quis est qui libi respondeat , el ad aliquem sanctorum convertere. . 80

30. Mutatus es mihi in crudelem - - - 71

PSALMI

Psalterium centum quinquaginta psal-morum, cujus auctoritatis sil . . 28

Psalterium nostrum lalinum vulgatae editionis, cujus sil.....73.....101.

Testimonium hominis haeretici, de vul-gata psalterii editione.....R2.....

2. Postula a me, et dabo libi gentes haere-dilatam tuam, clc.....191

Ego aulem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus,etc. 528

Filius meus es lu, ego hodie genui te.Et nunc reges intelligite , clc.....1G2

Ileges eos in virga ferrea . . . 311 cl 511

Apprehendite disciplinam , ne quando irascatur Dominus.....G3 cl 81

Ne quando irascatur Dominus. El: Cum exarserit in brevi ira ejus. El ; lleali qui confidunt in co.....1G2

t. Filii hominum usquequo gravi corde 81

Dirige in conspectu luo viam meam.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus. .

15. Quoniam a dextris est mihi.....258

15. Non derelinques animam meam in in-ferno - - - - - 27G

18. In omnem terram exivit sonys eorum , el in fines orbis terrae verba eorum . G2

18. Praeceptum Domini lucidum illuminans oculos - - - - - 99

21. Foderunt manus meas cl pedes meos. .

23. Attollite portas principes vestras, cl ele-vamini portae actcrnalcs, et introibit rex gloriae.....

31. Conversus sum in aerumna mea dum configitur spina....82.....

In chamo cl fraeno maxillas eorum con-stringe, qui non approximant ad te . ibid.

37. Quoniam lumbi mei impleti sunl illusio-nibus .....ibid.

Ad Deum fontem vivum.....78

Unxit te Deus, Deus tuus.....2GG

Î1. Pro patribus tuis nati sunl libi filii,con-stitues cos principes super omnem ter-ram - - - - - 319

58. Ne occidas eos, ne quando obliviscanlui populi mei, disperge cos in virtute tua.....Pag. 63

G7. Qui habitare facit unius moris in domo. 82

G7. Qui habitant inscpulchris.....ibid.

G7. Dominus dabil verbum evangelizanlibus virtute mulla.....ibid.

G7. Ul quid suspicamini monies coagulatos. 83

G7. Currus Dei decem millibus multiplex. . 159

07. Etenim non credentes inhabitare Domi-num Deum.....83

G7. Convertam in profundum maris. . . ibid.

71. Suscipiunt numlee pacem populo,et col-les justitiam.....25

73. Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a lerra - - - - - 7 }

82. Tu solus allissimus in omni terra. 15G cl 175

8G. Homo natus esi in ea , et ipse fundavit eam ollissimus.....

88. Thronus ejus sicut dies cocli - - - - 9S

91. In manu ejus sunt omnes fines terrae . 259

91. Quibus juravi in ira mea , si introibunt in requiem meam...101.....

9G. Adorate Deum omnes angeli ejus. . . 159

101. Tu Domine initio terram fundasti. cl opera manum tuarum sunt cocli. ipsi peribunt, tu aulem permanes . . . 159

103. Petra refugium hcrinaciis.....

10G. Contrivit portas aereas, cl vectes ferre-os confregit - - - - -

109. Dixit Dominus Domino meo , sede a de-xtris meis - - - - -

109. Juravit Dominus cl non poenilebil eum, tu es sacerdos in aeternum secun-dum ordinem Melchisedcch. . . 293

109. Dominus a dextris tuis , confregit in die irae suae reges.....

112. Qui habiture facit sterilem in domo. .

118. Da mihi intellectum, el scrutabor legem luam.....9g.....

118. Lucerna pedibus meis lumen tuum , et declaratio sermonum tuorum. . .

118. Anima mea in manibus meis semper. . 98

131. Viduam ejus benedicens benedicam. .

138. Mirabilis facta csl scientia tua ex me. .

138. Quo ibo a Spiritu tuo,el quo a facie tua fugiam - - - - -

138. Non est occultatum os meum a te. . .

138. Imperfectum meum viderunt oculi lui. ibi l.

PROVERBIA

Auctoritas libri Proverbiorum habetur

pag.....28

G. Mandatum lucerna csl. el lex lux . . 99

8. Dominus creavit me initio viarum sua-rum. 4b aeterno ordinata sum , cl cx antiquis , antequam lerra fie-ret.....17G 198 cl 207

S. Cum co eram cuncta componens. . . 179

13. Spes quae differtur, affigil animam . 11

1G. Universa propler semelipsum fecit Altis-simus.....159

16.	<i>Pondus ct statera iudicia Domini sunl, cl opera ejus omnes lapides saeculi. l'ag.</i> 80	
ECCLESIASTES		
	<i>Dc auctoritate hujus libri, pag.</i> 28	
	<i>Quam varie oppugnetur ab hacrccti-</i> <i>cis.....</i> 29 ci 30	
I.	<i>Perversi difficile corriguntur , el stulto-</i> <i>rum infinitus est numerus .</i> _ _ _ 74	
2.	<i>Cogitavi abstrahere carnem meam a</i> <i>lino.....</i> Ibid;	
9.	<i>Sun! just! alque sapientes , cl opera eo-</i> <i>rum in manu Dei.et lamcn nescit ho-</i> <i>mo utrum odio vel amore dignus sit.</i> 80	
12.	<i>Terta sapientum sicut stimuli, ct sicut</i> <i>clavi in altum defixi.....</i> 104	
CANTICA		
	<i>Canticorum liber quam auctoritatem</i> <i>habeat.....</i> 28	
	<i>Oppugnatur ab haereticis .</i> _ _ _ . 30	
SAPIENTIA		
	<i>Dc hoc libro vide pag.</i> 28. 31. 45. 74 cl 176	
3.	<i>Justorum animae in manu Dei sunl.</i> .258	
7.	<i>Vapor est enim virtutis Dci.ctc. nihil in-</i> <i>quinatum,etc.Candor lucis aeternae,</i> <i>ele.....</i> 178	
12.	<i>Ipsum qui non debet puniri condem-</i> <i>nasse exterum putas a tua virtute.</i> . 78	
II.	<i>Tua autem Pater providentia , cuncta</i> <i>gubernat.....</i> 159 45.	
ECCLESIASTICUS		
	<i>Dc libro hoc, vide. Pag.</i> 28.40.4G. 73. 71. 17G	
5.	<i>De propitiato peccato noli esse sine</i> <i>metu.....</i> 80 48.	
16.	<i>Misericordia faciet locum unicuique se-</i> <i>cundum meritum operum suorum.</i> . 81	
21.	<i>Tunc dixit mihi Creator omnium,ct qui</i> <i>creavit me , requievit iu tabernaculo</i> <i>meo.....</i> 19R	
25.	<i>Ego quasi fluvii Diorix.....</i> 78	
21.	<i>Penetrabo omnes inferiores partes ter-</i> <i>rae, inspiciam omnes dormientes, ct</i> <i>illuminabo omnes sperantes in Do-</i> <i>mino ..... 278. 2S6 el 287</i>	
I ».	<i>Ilcnoch placuit Deo, cl translatus est in</i> <i>paradisum, ul det gentibus pocnilen-</i> <i>fiam.....</i> 434 cl 135	
I".	<i>Dedit illi coram praecepta.....</i> 78	
*8.	<i>hui receptus es in turbine ignis . in lur-</i> <i>bine equorum igneorum, qui, etc.</i> . 432	
ISAIAS		
	<i>Quatuor prophetae majores, quam au-</i> <i>ctoritatem habeant _ _ _ _ _</i> 28	
G.	<i>Vidi Dominum sedentem super solium</i> <i>excelsum cl elevatum . dc. excacca</i> <i>oculos ipsorum , cl cor eorum ag-</i> <i>grava.....</i> Pag. 160	
8.	<i>Dominum exercituum , ipsum sanctifi-</i> <i>care ..... ibid.</i>	
9.	<i>Parvulus natus est nobis , cl vocabitur</i> <i>Admirabilis, etc.....</i> 176	
9.	<i>El vocabitur Admirabilis, etc.</i> . . 62.174	
9.	<i>Incurvantem cl refraenantem.</i> _ _ _ 75	
19.	<i>Erit terra Juda Aegypto in pavorem</i> . ibid.	
29.	<i>In vanum colunt me , docentes manda-</i> <i>ta et doctrinas hominum.....</i> 135	
29.	<i>Eo quod appropinqua! populus isle ore</i> <i>suo . cl labiis suis glorificat me , cor</i> <i>autem ejus longe est a me , el timue-</i> <i>runt me mandato hominis el doctri-</i> <i>nis. Ecce ego addam etc.....</i> 515	
33.	<i>Dominus iudex noster , Dominus legi-</i> <i>fer nosler, ctc.....</i> 458	
35.	<i>Deus ipse veniet, el salvabit nos.tunc a-</i> <i>perientur oculi coccorum , el aures</i> <i>surdorum patebunt, tunc saliet sicut</i> <i>cervus, claudus; el soluta erit lingua</i> <i>mulorum.....</i> 163 el 181	
10.	<i>Vox clamantis in deserto , parato viam</i> <i>Domino , etc.....</i> 160 ei 1.75	
40.	<i>Qui coelum pugillo continet, el moritur</i> <i>coelum palmo.....</i> 259	
42.	<i>Gloriam meam alteri non dabo .</i> . . 335	
43.	<i>Ego sum Dominus,el non est absque me</i> <i>salvator _ _ _ _ _</i> 181	
41.	<i>Ego sum primus et ego novissimus .</i> .160	
44.	<i>Ego sum Dominus extendens coelos so-</i> <i>lus, stabiliens terram , ei nullus me-</i> <i>cum.....</i> 179	
45.	<i>Ego Deus, el non esi alius, inmcineli-</i> <i>so juravi.quia mihi curvabitur omne</i> <i>genu _ _ _ _ _</i> 160	
48.	<i>Ex, tempore antequam fieret, ibi eram,</i> <i>el nunc Dominus Deus misit me , el</i> <i>spirilus ejus.....</i> 162 cl 163	
	<i>Ego ipse, el ego primus, ct ego novissi-</i> <i>mus , manus quoque mea fundavit</i> <i>terram, dextera mea mensa csl coe-</i> <i>los.....</i> 162	
48.	<i>Et nunc Dominus misit me, el spirilus</i> <i>ejus. Hem.propter me faciam ut non</i> <i>blasphemer, et gloriam meam alteri</i> <i>non dabo _ _ _ _ _</i> 180	
52.	<i>Jugilcr luta die nomen meum blasphe-</i> <i>matur.propler hos sciet populus me-</i> <i>us nomen meum , dc. quia ego ipse</i> <i>qui loquebar, ccce adsum .</i> 163 el 161	
53.	<i>El nos putavimus cum quasi leprosum,</i> <i>ct percussum a Deo . cl humiliatum.</i> G3	
53.	<i>Correctio pacis nostrae super cum.</i> . 274	
51.	<i>Dabo universos filios tuos doctos a Do-</i> <i>mino _ _ _ _ _</i> III	
61.	<i>Spiritus Domini super me , eo quod</i> <i>unxerit me,evangelizare pauperibus</i> <i>misit me _ _ _ _ _</i> 260	
I11EREMIAS		
2	<i>Confusi sunl domus Israel, ipsi el reges</i> <i>eorum , ctc. omnes dereliquistis me,</i> <i>dicit Dominus.</i> 117	

3.	<i>Dabo vobis Pastores juxta cor meum , et pascent vos scientia el doctrina.</i>	105
8.	<i>Ex Dan audivimus fremitum equorum ejus.....</i>	444
22.	<i>Scribe virum istum sterilem , etc. nec enim erit de semine ejus vir, qui se-deat super solium David, ct potesta-tem habeat ultra in Juda _ _ _</i>	527
23.	<i>El hoc est nomen qf/od vocabunt eum, Dominus justus noster . . .</i>	174
23.	<i>Coelum cl terram ego impleo .</i>	254. 259
31.	<i>Dabo legem meam in visceribus eo- rum , ct in cordibus eorum scribam illam , et non docebit ultra vir pro- ximum suum . dicens, cognosce Do- minum.omnes enim scient me a mi- nimo eorum usque ad maximum eo- rum _ _ _ _ _</i>	1H

BARUCH

	<i>Habes auctoritatem hujus libri. .</i>	28. 37
3.	<i>O Israel , quam magna est domus Dei, cl quam ingens locus possessio- nis ejus.....</i>	177
3.	<i>Magnus est, el non habens finem , ex- celsus cl immensus.....</i>	17G
3.	<i>Hic est DEUS nosler , ct non aestima- bitur alius ad eum , hic adinvenit omnem viam disciplinae , etc. post haec in terris visus est,et cum homi- nibus conversatus est . . .</i>	164. 177

EZEC1I1EL

3.	<i>Domus Israel attrita fronte est . . .</i>	457
4.	<i>Diem pro anno dedi libi . . .</i>	437. 438
18.	<i>Filius non portabit iniquitatem Palris, sed. anima quae peccarerit,ipsa mo- rietur .....</i>	98

DANIEL

	<i>Quam auctoritatem habeat hic liber .</i>	28
	<i>Quomodo defendatur hic liber . . .</i>	31
	<i>An paries omnes canonicae sint . . .</i>	38
2.	<i>Describitur successio praecipuorum regnorum usque ad finem mundi per statuam illam.....</i>	132. 433
7.	<i>Considerabam cornua . cl ecce cornu aliud parvulum ortum esi,et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus. Aspiciebam donec throni po- siti sunt, cl antiquus dierum sedit, cl caetera.....</i>	438. 453
7.	<i>Singularibus nominibus bestiarum , ursi, Iconis , pardi, quid inlclli- gal.....</i>	426
7.	<i>Cornua decem, decem reges erunt, cl alius consurget posl cos.....</i>	453
9.	<i>Deficiet hostia et sacrificium. . . .</i>	438
9.	<i>El usque ad consummationem el finem perlransibit desolatio. . . .</i>	445

11.	<i>Stabit in loco ejus despectus . et non tribuetur ei honor regius , et veniet clam , el obtinebit regnum in frau- dulentia.....</i>	452
11.	<i>El prospere succedet donec finiaturs ira Dei.....</i>	461
11.	<i>El Deum Patrum suorum non reputa- bit, etc.....</i>	482
ii.	<i>Et erit in concupiscentiis foemina- rum.....</i>	462
11.	<i>Deum autem Moazim in loco ejus ve- nerabitur.....</i>	450
11.	<i>Dicit fore ul Anlichrislus ditet suos so- cios .....</i>	462
12.	<i>Tempus et tempora et dimidium tem- poris.....</i>	437

OSEAS

	<i>Quae sil duodecim minorum prophe- tarum auctoritas.....</i>	28
9.	<i>Vae cis cum recessero ab cis. _ _ _</i>	64

JOEL

2.	<i>Praestabilis super malilia.....</i>	81
2.	<i>Effundam de spiritu meo.....</i>	200

ANOS

4.	<i>Ego firmans tonitru, el creans spiri- tum _ _ _ _ _</i>	199
----	--	-----

JONAS

3.	<i>Adhuc quadraginta dies,et Ninive sub- vertetur _ _ _ _ _</i>	70
4.	<i>El praeparavit Dominus Deus hede- ram .....</i>	74

M1CHAEAS

5.	<i>Et tu Uelhlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda , ex te mihi egre- dietur dux , qui regat populum me- um If-riiel, cl egressus ejus ab ini- tio.....</i>	81.176
5.	<i>Egressus ejus a diebus aeternitatis .</i>	ibid.

IIABACUC

1.	<i>Nunquid non tu a principio Domine Deus meus sancte meus, el non mo- riemur _ _ _ _ _</i>	64
----	---	----

AGGAEUS

2.	<i>Inlerroga sacerdotes legem . . . .</i>	104
----	---	-----

ZACHARIAS

2,	<i>Post gloriam misit me ad gentes quae</i>	63.
----	---	-----

- spoliaverunt vos, etc. Lauda, cl lactare filia Sion, quia ego ecce venio, et habitabo in medio lui, etc. ct scies quia Dominus exercituum misit me ad te.....IG(
3. Ostendit mihi Dominus Jcsus sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, cl diabolus stabat a dextris ejus, ul adversaretur ci, el dixit Dominus ad diabolum . increpel in te Satan Dominus,Dominus qui elegit Hierusalem.....ibid.
9. Exulta filia Sion, ccce rex tuus venit libi, etc - - - - - . 298 el 278
9. Tu quoque in sanguine Testamenti lui eduxisti vinctos luos de lacu,in quo non csl aqua.....278
12. Effundam super domum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiae clprecum, el adspicienl ad me, quem confixerunt.....165

MALACULIS

1. Et exsufilastis illud.....64
3. Ecce ego mitto angelum meum,et prae-parabit viam ante faciem meam. . 160
4. Ecce ego mitto vobis Heliam prophe-tam , antequam veniat dies Domini magnus , el convertet corda, patrum in filios, cl corda filiorum ad patres eorum - - - - - 434

I. MACHABAEORUM

- De 1. ei 2. libro Maehabaeorum vide quae dicunlur pag. . 28.40. 46 el 73
- El statuit Judas etc. ul agatur dies de-dicationis .....51 i
9. Surrexil loco Judae - - - - - 91

EX NOVO

Testamento

MATTHAEUS.

- I Quatuor cvangcliorum libri cujus au-ctoritatis **sint**.....28
1. Vocabis nomen ejus Jcsus . ipse enim salvum faciet populum suum a pec-catis eorum.....18|
2. In Ilcthlchem Judae.....72
2. Il impleretur quod dictu m est per pro-phetas, quoniam Nazaraeus vocabi-tur..... Hi
- ». les estis lux mundi.....99
- G. Quia tuum csl regnum, cl potentia , cl gloria in naecula.li.atque hic locus additur ad orationem dominicam m textu graeco lanium.....72

8. Filius hominis non habel ubi capul suum **reclinet**.....7|
9. Aii paralytico, remittuntur libi pecca-ta tua.....259
9. Non coni vocare juslos sed peccatores. 84
10. Duodecim aulem apostolorum nomina sunl haec, primus Simon, qui dici-tur **Petrus**.....349
10. Nolite possidere aurum, neque argen-tum, neque pecuniam in zonis ve-stris, non peram, non duas tunicas, neque, calceamenta, neque virgam. 504
10. Dignus csl enim operarius mercede **sua**..... ibid.
11. Ipse csl Delias qui venturus csl. 434 el 435
11. Omnia mihi tradita sunl a Patre meo. 259
11. Nemo noril Filium nisi Paler, nec Pa-trem quis novit nisiFilius, et cui vo-luerit Filius revelare . . 175 cl 231
42. Non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in **futuro**.....52
- I i. Petrus petiit a Domino ul evocaretur in **mare**.....363
14. Petrusunacum Domino ambulabat su-per aquas.....350
15. Irritum fecistis mandatum Dei, pro-pter traditionem vestram. . . . 435
45. Populus hic labiis me honorat . . . 92
16. Quem dicunt homines esse filium ho-minis ? (respondit Petrus) tu es Christus Filius Dei vivi - - - - 243
16. Tu es Christus Filius Dei **vivi**. 165 el 350
46. Caro, et sanguis non revelavit libi, sed Pater meus - - - - - 231
46. Tues Petrus, ct super hanc petram ae-dificabo Ecclesiam meam, cl tibi da-bo claves regni coelorum. el quod-eumque ligaveris super terram erit ligatum el in coelis, cl quodeumque solveris super terram, erit solutum et in **coelis**.....331 el 508
46. Et tibi dabo claves regnicoelorum. . 1<H
16. El tibi dabo.....335
16. Claves regni **coelorum**.....338
16. Portae inferi non praevalerunt adver-sus **eam**.....350
16. Absit a le Domine, noncril tibi hoc . 363
16. Vade post me Satana, scandalum cs mihi, quia non sapis quae Dei sunl. 385
17. Domine bonum csl nos hic esse, facia-mus tria tabernacula, etc. . . . 363
47. Helias quidem venturus est. cl resti-tuet omnia, dico autem vobis, quia Helias jam venit, cl non cognove-runt **eum**.....427 cl 434
17. Da illis pro me et **te**.....350
18. Quis eorum videretur esse major . . 363
18. Si peccaverit in te frater tuus, vade cl corripe cum inter te cl ipsum solum, cl caetera: Si eos non audierit, dic Ecclesiae , si Ecclesiam non audie-rit, sil libi sicui Ethnicus el Publi-canus.....104, 349. 385
18. Quaecunque alligaveritis super 1er-

	<i>ram , erunt ligata cl in coelis. el caetera. . . . .</i>	337. .384. 385 el 470
18.	<i>Ubi sunt duo vel 1res congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.....</i>	177, 260 el 322
18.	<i>Quoties peccabit in me. frate.r meus, et dimittam ei usque septies ? . . .</i>	.363
20.	<i>Paterfamilias ad vesperam omnibus operariis simul reddit mercedem .</i>	135
20.	<i>Αη oculus tuus nequam csl, quia ego bonus sum'?.....</i>	ibid.
20.	<i>Sedere ad dexteram meam . vel finestrain, non csl meum dare vobis, sed. quibus paratum est a Patre meo .</i>	192
20.	<i>Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.....</i>	538
21.	<i>Dicite quia Dominus his opus habet .</i>	
9)	<i>Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde luo, elc.....</i>	102
23.	<i>Super cathedram Moysi sederunt scribae, elc _ _ _ _ _</i>	104
23.	<i>Vos aulem nolite vocari Rabbi. unus est enim magister vester Christus . Ecce ego initio ad vos prophetas, ct sapientes. cl scribas, el ex illis occidetis, etc.....</i>	381
	<i>Praedicabitur hoc evangelium regni, in universo mundo, el tunc veniet consummatio.....</i>	131
2i.	<i>Erit tribulatio magna, qualis non fail ab initio mundi, neque erit . . .</i>	135
	<i>Dabunt signa, ct prodigia magna, ita ut in errorem inducanlur.si fieripotest. eliam electi.....</i>	
	<i>Dc illo dic. el hora nemo scit , neque angeli coelorum, nisi solus Pa-ler.....</i>	177 ct 2G9
26.	<i>Hoc csl corpus meum.....</i>	100
26.	<i>Bibile cx hoc omnes.....</i>	102
	<i>Etiamsi oportuerit memori tecum, non te negabo _ _ _ _ _</i>	3G4
26.	<i>Coepit contristari cl moestus esse. El: Tristis est anima mea usque ad mortem _ _ _ _ _</i>	271
	<i>Si possibile est transeat calix isle, sed non quod ego volo, sed quod lu .</i>	266
26.	<i>Petrus justus vigilare in horto obdormivit .</i>	363
26.	<i>Petrus Malcho auriculam abscidit .</i>	ibid.
26.	<i>Discipuli omnes relido eo fugerunt, Petrus sequebatur cum a longe .</i>	ibid.
26.	<i>Petrus negavit Christum _ _ _ _</i>	ibid.
	<i>Tunc impletum csl quod dictum est per llicremiam prophetam dicentem. (llicremiam pro Zacharia citavit.) _ _ _ _ _</i>	32
27.	<i>Deus meus. Deus meus, ut quid dereliquisti me? _ _ _ _</i>	247, 27 let 274
28.	<i>Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi.....</i>	260
28.	<i>iYon esi hic sed surrexil.....</i>	253
28.	<i>Data est mihi omnis potestas in coelo clin terra.....</i>	177 cl 259
28.	<i>Euntes docete omnes gentes,baplizan-</i>	

1rs ens in nomine Patris . el *Filii* el *Spiritus sancti* . . . . 192 193 el 513

MARCUS

	<i>Αη dentur aliquae partes evangelii d. Marci, quae canonicae non sinl .</i>	49
	<i>In vanum, colunt me docentes mandala et doctrinas hominum . . . .</i>	134
13.	<i>Dc illo pienemo scit.neque. angeli, neque Filius.nisi solus Pater. 177.2G5 el</i>	269
11.	<i>El biberunt ex illo omnes _ _ _ _</i>	469

LUC VS

	<i>Evangelii d. Lucae paries omnes sinl-ne canonicae.....</i>	49
	<i>El Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suae.....</i>	2GG
	<i>Multos filiorum Isriicl convertet ad Dominum Deum ipsorum, et ipse praecedet ante illum in spiritu, el virtute Hellae.....</i>	164
	<i>Redemptionem plebis suae.....</i>	78
	<i>Ideoque. quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei _ _ _ _ _</i>	243
	<i>Dabit ei Dominus Deus sedem David Patris ejus.....</i>	
	<i>El regni ejus non cril finis . . . .</i>	
	<i>Exiit edictum a Caesare Iugusto, ut describeretur universus orbis . .</i>	
	<i>In terra pax hominibus bonae voluntatis .</i>	78
	<i>Positus est hic in ruinam, et resurrectionem mullorum.....</i>	160
	<i>Puer aulem crescebat, el confortabatur spiritu. plenus sapientia. 266 el</i>	268
	<i>Jesus proficiebat sapientia, el aetate. et gratia.....</i>	266 el 268
	<i>Spiritus Domini super me. eo quod unxit me. ad evangelizandum pauperibus misit me.....</i>	222
	<i>Laxate relia vestra in capturam . .</i>	351
	<i>Concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.....</i>	101
10.	<i>Qui vos audit, me audit etc. .</i>	508 el 514
	<i>Quis me constituit iudicem, aul divisorem inter vo>? _ _ _ _</i>	527 el 539
	<i>Quis putas es/ fidelis dispensator, el prudens. etc.....</i>	32C
13.	<i>Oportet me hodie, cl cras, et perendie ambulare.....</i>	137 cl 138
18.	<i>Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.....</i>	
19	<i>Videns civitatem, (levit super illum .</i>	
	<i>Mulli venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, el tempus appropinquavit, nolite ergo ire post eos . .</i>	191
90	<i>Reges gentium dominantur eorum, vos aulem non sic _ _ _ _ _</i>	
22.	<i>Qui major est in vobis , fiat sicui junior, etc _ _ _ _ _</i>	470
22.	<i>Simon, Simon, ccce Satanas expetivit</i>	

INDEX

	vos, <i>ul</i> cribraret sicut trilicum, Ego rogavi pro le. Petre, <i>ul</i> non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos IO5.351. 178 et 484		
22.	Ecce duo gladii hic, salis est. . . . 529		
22.	Historia de sudore sanguineo Domini nostri..... 49		
22.	Haec est hora vestra, <i>cl</i> potestas tenebrarum.....416		
24.	Surrexil Dominus vere <i>cl</i> apparuit Simoni..... 351		
JOANNES			
	Λη aliquae partes evangdii d. Joannis canonicae non sini.....49		
1.	In principio erat Verbum, <i>el</i> verbum erat apud Deum . . . . 171 <i>e</i> 176		
1.	El verbum <i>cral</i> apud Deum 35		
I.	Omnia per ipsum facta sunt. 171.172 <i>el</i> 179		
1.	El sine ipso factum est nihil quod factum <i>esl</i> 200		
1.	Fail homo missus a Deo.....172		
1.	Hic venit in testimonium, <i>nt</i> <i>tcs</i> limonium perhiberet <i>dc</i> lumine 112		
1.	In mundo <i>cral</i> , <i>el</i> mundus per ipsum factus <i>csl</i> , <i>et</i> mundus eum non cognovit.....173 <i>el</i> 200		
1.	El verbum caro facium <i>csl</i> . 172 , 242 243 <i>cl</i> 2GG		
1.	El habitavit in nobis . . . . 212 <i>cl</i> 246		
1.	Plenum gratiae <i>cl</i> veritatis - - - - 246		
1.	Qui posl <i>mc</i> venturus <i>esl</i> , ante <i>mc</i> factus <i>esl</i> 198		
1.	De plenitudine ejus nos omnes accepimus.....181 <i>et</i> 2GG		
I.	Lex per Moysem data est, gratia <i>et</i> veritas per Jesum Chrislum facta <i>esl</i> . 26		
1.	Deum nemo vidit unquam 179		
1.	Tu es Sime n filius Jona, <i>lu</i> vocaberis Cephas.....318		
I.	Aqua vinum facta <i>esl</i> 242		
2.	Solvite templum hoc, <i>el</i> in Iribus diebus excitabo illud.....216		
'	Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit <i>dc</i> coelo. filius hominis qui est in coelo . 177. 239. 243. 253 <i>el</i> 254		
I.	Spiritus <i>esl</i> <i>Deus</i> 71		
5.	Jtagis quaerebant cum Judaei interficere, etc. Aequalem se faciens Deo . 164		
5.	Non polesl Filius a se facere quidquam, nisi quod videril Patrem facientem.....IΠ		
5.	Filius, quos vult vivificat. Item: Pater non judical quemquam, sed omne iudicium dedit Filio, <i>ut</i> omnes honon/icent Filium, sicut honorificant Patrem 260		
j.	Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis <i>esl</i> 260		
5.	Ego testimonium ab homine non accipio..... 112		
3.	Ego i eni in nomine Patris mei. <i>el</i> non recepistis me, « alius venerit in no-		
	mine suo, illum recipietis 426,444 <i>e</i> III9		
G.	Cum vidisset turba quia Jesus non esset ibi . - - - - I - - - . 253		
G.	Descendi de coelo non <i>ul</i> faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit <i>mc</i> 19G		
7.	Si quis voluerit voluntatem ejus facere, qui misit <i>mc</i> , agnoscat de doctrina mea, utrum ex Deo sil. . . .111		
8.	Adulterae historia - - - - - 50		
8.	Principium qui <i>el</i> loquor vobis 98		
8.	Antequam paler Abraham fieret, ego <i>sum</i> .....176 <i>el</i> 210		
9.	.Ille oportet operari donec dies est, veniet autem nox in qua nemo potest operari: quandiu in mundo sum, lux sum mundi.....191		
9.	Tu credis in Filium Dei? Despondit. quis est Domine, ut credam in eum? Dicit ci Jesus, <i>cl</i> vidisti eum. <i>et</i> qui loquitur tecum ipse <i>csl</i> 213		
10.	Alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili - - - - - loi		
10.	Fiet unum ovile <i>el</i> unus pastor. 314 <i>et</i> 315		
10.	Ego pono animam meam. - - - . 294		
10.	Oves meae vocem meam audiunt, <i>el</i> sequuntur me..... 87. 88 <i>et</i> 112		
10.	El non rapid eas quisquam <i>dc</i> manu mea.....259		
10.	Ego <i>et</i> Pater unum sumus . - - - 166		
II.	Lazarus mortuus <i>esl</i> , <i>cl</i> gaudeo propter vos, ut credatis quia non eram ibi.....253		
12.	Pater salvifica <i>mc</i> ex hac hora 247		
13.	Omnia dedil ei Pater in manus. . . .259		
13.	Non lavabis mihi pedes in aeternum . 363		
11.	Creditis in Deum <i>cl</i> in me credite . . 167		
14.	Si cognovissetis me, <i>el</i> Patrem meum utique cognovissetis.....ibid.		
11.	Qui videt me, vitiet <i>el</i> Patrem, ibid, <i>cl</i> 172		
14.	Ego sum in Patre <i>cl</i> Patre in me est..... 205		
11.	Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam..... 178		
14.	Ille vos docebit omnia..... 231		
14.	Spiritus sanctus suggeret vobis omnia. quaecunque dixero vobis. - - - 84		
14.	Pater major me <i>esl</i> - - - . 196 <i>el</i> 259		
15.	Cum venerit Paraclytus , quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis <i>etc</i> ..... 200. 221 <i>el</i> 231		
16.	Mulla habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo 122		
16.	Spiritus verilalis docebit vos omnem veritatem.....484		
16.	Omnia quae habet Pater mea sunt , <i>ct</i> ille me clarificabit, quia de meo accipiet .....168. 181 <i>el</i> 221		
16.	Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. <i>ct</i> annuntiabit vobis 221		
17.	Ul cognoscant te solum Deum verum. 197		
17.	Pater clarifica me claritate, quam habui apud te priusquam mundus fieret..... , - . 177		

11. *Omnia tua mea sunl*.....221

48. *Regnum meum non csl de hoc mundo.* 52s

19. *Non haln-res poh-slatuin adversum me ullam. nisi libi dolum easel desuper.* 415

19. *Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habel*..... 4IG

19. *Accepit eam in sua*.....78

20. *Asceiulo ad Patrem meum,et Patrem vestrum . Deum meum , el Deum vestrum .* 183

20. *Sicul misit me Paler , d ego mitto ros*.....180. 508. 520. 528

20. *Insufflavit. cl dixit; accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur cis, cl quorum retinueritis,retenta sunt.* 222.337.342 ct 470

20. *Dominus meus, ct Deus meus.* . 108. 241

20. *.liulla quidem ct alia signa fecit Jésus, quae non sunl scriptu in libro hoc. Haec autem scripta sunt ul credatis, quod Jesus est Filius Dei, el ul credentes vitam habeatis in nomine ejus*.....’ . . 133. 134

21. *Iliserunl ergo, et jam non volebant illud trahere prae multitudine piscium*..... 102. 351

21. *Pasce oves meas.* 477. 105.342.382.385. 481. 508. 520. 534

21. *Pasce . . - - - - -* 343

21. *Cum senueris extends manus tuas.cl alius cinget te. cl ducet quo lu non vis, hoc aulcm dixit significans qua morte clariflcaturus esset Deum .* .3.51

21. *Sequere me. Item. Sic cum volo manere etc*..... 102

21. *Ille aulcm quid? quid ad te, tu me sequere - - - - -* 304

21. *Sunl autem ct alia multa quae fecit Jesus. quae si scribantur per singula, ncc ipsum arbitror mundum capere posse cos,qui scribendi sunt, libros.* 122

ACTA APOSTOLORUM

Hinc liber Adorum Aposlolicorum opugnatur ab haereticis. 32. 33. Sed *in quo ordine librorum Canonico- rum sit*.....28

I. *l'õq est vestrum scire tempora vel momenta,quae Pater jiosuit in sua potestate - - - - -* 128

1. *Pelrus colligit coctum discipulorum. cl unum eligendum esse docet in locum Judac*.....351

1. *Cecidit sors super Matlhiam, cl annumeratus csl cum undecim Apostolis.* 319

2. *Hunc definito consilio, cl praescientia Dei traditum interemistis - - - -* SI

2. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri cum ab illis*.....274

2. *Non relihques animam meam in in ferno*..... 277 el 278

El Dominum, el Chrislum fecit Deus hunc Jesum.....198

2. *Petrus omnium primus promulgat E- rangelum, d tria millia hominum convertit*.....352

3. *Aurum <(argentum non est mihi,quod autem habeo hoc tibi do . . .* ibidem

3. */n nomine Jesu Christi Nazareni. surge ct ambula*.....ibid.

3. *Quem oportet coelum suscipere .* 254.255

4. *Convenerunt vere adversus sanciam puerum Jesum quem unxisti. . .* 2GG

G. *Considerate viros boni testimonii septem quos constituamus super hoc opus*.....319

7. *.4 fflixil paires nostros, ul exponerent infantes suos, nc vivificarentur .* . 280

7. *Ecce video coelos apertos,el filium hominis, etc*.....179

7. *Lapidabant Slcphanum invocantem . cl dicentem; Domine Jesu , accipe spiritum meum*.....ibid.

8. *Miserunt ad eos Petrum el Joanncm.* 347

8. *Philippus convertit Ethnicum hominem Eunuchum*.....352

9. *Paulus loquebatur Gentilibus, el disputabat cum Graecis*.....ibid.

9. *Factum est. cum Pelrus transiret per omnes*.....ibid.

10. *Visio Petri de vase velul linleo . . .* 348

10. *Pelrus ambigit , licealne gentilibus c- vangelizare*.....ibid.

10. *Pelrus omnium primus incipit praedicare gentilibus*..... 352

12. *Oratio fiebat sine intermissione ab Ec- clesia* .....ibid.

15. *Petrus in Concilio primus loquitur.* . 353

15. *Nos enim per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari.quem- admodum el Patres salvati sunt. .* IGO

15. *Visum esl Spiritui sancto cl nobis, ni- hil ultra vobis imponere oneris, nisi haec necessaria. ul abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, a suffo- calo.el sanguine,el fornicatione.* 106.509

17. *Reroenscs scrutabantur Scripturas, an ita se haberem quae Paulus praedi- cabat - - - - -* II-

II. *Ex uno fecit omne genus hominum.* .313

17. *In ipso vivimus, movemur el sumus.* 187

20. *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Epi- scopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivil sanguine suo . . .* 240.522

20. *Scio quia post discessum meum intra- bunt in vos lupi rapaces, non par- centes gregi* 194

20. *Beatius csl dare quam accipere . .* 199

20. *Insufflavit ct dixit: Accipite Spiritum sanctum*.....222

25. *Ad tribunal Caesaris st >, ibi mc opor- tet judicari. Idem Caesarem ap- pello*.....416

28. *Notum csl dc secla hac, quia ubique ei*

*contradicitur, rogamus aulem audire
quaesentis.....* 379

|G. *Soli sapienti Deu honor et gloria per
Jesum Christum.....*ng

EPISTOLA A I) ROMANOS

I. \O CORINTHIOS

- Epistolae omnes D. Pauli scriptae sunt.
dictante Spiritu sancio 32. M. Cujus
auctoritatis sint, pag.....* 28
1. *Qui praedestinatus est Filius Dei . . .* 84
- f. *Qui cum justitiam Dei cognovissent,
non intellexerunt, quoniam qui ta-
lia agunt digni sunt morte, non so-
lum qui e.a faciunt, sed etiam qui
consentiunt lacentibus.....* 85
3. *Arbitramur enim justificari hominem
per fidem sine operibus legis . . .* 55
4. *Si enim Abraham ex operibus justifica-
tus est etc.....* 85
5. *Per unum hominem peccatum intravit
in mundum, et per peccatum mors. . .* 334
7. *Mente servio legi Dei, carne autem legi
peccati.....* 468
7. *Si quod nolo facio, jam non operor il-
lud ..... ibid.*
8. *ipse Spiritus postulat pro nobis gemi-
tibus inenarrabilibus.....* 200
8. *Proprio filio suo non pepercit. sed pro
nobis tradidit illum.....* 298
8. *Si quis spiritum Christi non habet, hic
non est ejus.....* 222
9. *Ex quibus Christus est secundum car-
nem, qui est super omnia Deus be-
neditus in saecula - - -* 168. 240
10. *In omnem terram exivit sonus eorum
et in fines orbis terrae verba eorum. . .* 431
10. *Al. dicas in corde tuo quis ascendet in
abyssum, idest, Christum a mortuis
revocare.....* 279
11. *O altitudo divinarum scientiae et sa-
pientiae Dei etc. quoniam ex ipso,
per ipsum et in ipso sunt omnia . . .* 181
12. *Supere ad sobrietatem.....* 73
12. *Domino servientes.....* 71 et 72
12. *Habentes autem donationes, secundum
gratiam, quae data est nobis diffe-
rentes. sive prophetiam secundum
rationem fidei, sive ministerium in
ministrando etc.....* 112
13. *Omnis anima potestatibus sublimiori-
bus subdita sit, non enim est potestas
nisi a Deo: quae aulem sunt a Deo
ordinata sunt: itaque qui potestati
resistit. Dei ordinationi resistit: ideo-
que necessitate subditi estote, non
solum propter iram, sed etiam pro-
pter conscientiam.....* 111. 4IG
14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi:
scriptum est enim. vivo ego. dicit
Dominus. quia mihi curvabitur omne
genus.....* 150 ad 154
15. *Obsecro vos fratres, ut adjuvetis me
in orationibus pro me ad Deum. . .* 4G1
15. *t(p' patientiam . et consolationem
Scripturarum, spem Habeamus. . .* 93

1. *Qui factus est nobis sapientia, justitia,
et redemptio - - -* 171. 177
1. *Gratia vobis et pax a Deo Patre no-
stro, et Domino nostro Je. su Chris. . .* 178
1. *Fidelis Deus per quem vocati estis. . .* ISI
2. *Spiritualis aulem judicat omnia, et
ipse a nemine judicatur - - -* 113
2. *Si cognovissent. nunquam Dominum
gloriae crucifixissent.....* 242
3. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus in-
crementum dedit.....* 470
3. *Si quis aulem superaedificat super fun-
damentum, ligna, foenum, stipulas,
etc. salvus erit etc.....* 96
3. *Quasi bonus architectus fundamentum
posui. fundamentum aliud nemo po-
test ponere, praeter id quod, positum
est.....* 469
3. *Omnia vestra sunt.....* 330
4. *Quid vultis? in virga veniam ad vos,
an in spiritu mansuetudinis . . .* 511
7. *Qui cum uxore est. sollicitus est quae
sunt mundi. quomodo placeat uxori,
et divisus est mulier innupta, et virgo
cogitat quae Domini sunt . . .* 71
7. *Qui circumcisisus est, non adducat prae-
putium ..... - - -* 67
7. *Prelio redempti estis, nolite fieri servi
hominum.....* 517
7. *Servus vocatus es, non sit tibi curae,
sed et si potes fieri liber. magis «tere. ibid.*
8. *Ad vobis autem unus est Deus Pater . . .* 197
8. *In us Deus Pater, ex quo omnia, unus
Dominus Jesus Christus, per quem
omnia - - - j. . .* 179
10. *Bibebant de spirituali, consequente
eos pelra. pelra autem erat Christus. . .* IG5
10. *Aequale leniemus Christum. sicut qui
dam eorum lentaverunt, et a serpen-
tibus perierunt.....* 149. 151
11. *Ego enim accepi a Domino, quod, et
tradidi vobis.....* 122
11. *Laudo vos. quod per omnia mei memo-
res estis, et sicut tradidi vobis, prae-
cepta mea tenetis.....* ibid.
12. *Haec omnia operatur unus et idem spi-
ritus, dividens singulis prout vult. . .* 113
12. *Alii datur per Spiritum sermo sapien-
tiae, alii sermo scientiae, alii inter-
pretatio sermonum.....* 105
12. *Posuit Deus in Ecclesia primum Apo-
stolos. deinde Prophetas etc . . .* 320
12. *Sicut in uno corpore multa membra
habemus etc. omnia aulem membra
cum sint multa, unum est corpus, illa
et Christus.....* 329
13. *Si tradidero corpus meum, Hauri ar-
deam 73*
14. *Si orem lingua, spiritus meus orat,*

	<i>mens autem sine fructu eel.</i>	90. 91. 92
11.	<i>Unusquisque, vestrum psalmum habel, Apoculypsimum habel, linguam habel, interpretationem habel.....</i>	93
14.	<i>Si incertam vocem del Luba, quis parabit se ad bellum, ila el vos per linguam . nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur:· eritis enim in aera toquantest etc.....</i>	90
ii.	<i>Qui supplet locum idiotae, quomodo respondebit Arnen.....</i>	91
ii.	<i>Volo quinque verba in sensu meo loqui. iit alios instruam, quam decem mfa, verborum in lingua. . . .</i>	93
l'i.	<i>Tunc cl ipse filius subjectus eril. . . .</i>	19G
15.	<i>Primus homo de terra terrenus, sccondus homo de coelo coelestis - - - //</i>	

II. AD CORINTHIOS

3.	<i>Ubi spiritus Domini, ibi libertas. . .</i>	515
3.	<i>I. ilcra· occidit, spiritus autem vivificat. 2(»</i>	
3.	<i>Idoneos nos fecit ministros - - - -</i>	27
i.	<i>Vos servos vestros per Jesum Christum.....</i>	320
4.	<i>Quod si opertum est Evangelium nostrum; iniis qui pereunt est opertum, in quibus Dcushujus saeculi excaecavit mentes infidelium , ut non fillgeal ei illuminatio gloriae Chrisli. . . .</i>	99
5.	<i>Et si novimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus. . . .</i>	262
	<i>Omnia aulem cx Deo. qui nos reconciliavit sibi per Christum - - - -</i>	294.
5.	<i>Deus erat in Chrislo , mundum rconcilians sibi.....</i>	ibid.
ii.	<i>Posuit in nobis verbum reconciliationis, pro Chrislo ergo legatione fungimur. lanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Chrislo, reconciliamini Deo - - - - -</i>	341

AD GALATAS

I.	<i>Sed licet nos, aut Angelus dc coalo evangelizet vobis. praclerquam quod evangelizuvimus vobis, anathema sit. . . .</i>	132
I.	<i>Aemulator existons paternarum mearum traditionum - - - - -</i>	135
1.	<i>Nolum vobis facio Evangelium , quod praedicatum est a me, quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi.....</i>	340 5.
I.	<i>Deinde post annos 1res veni llicrosoly-mam videre Pclrum.....</i>	349
1.	<i>Paulus Apostolus, neque ab hominibus, neque per hominem , sed per Jesum Christum ad Deum Patrem. Hem , cum aulem placuit etc.....</i>	520
2.	<i>Quibus neque ad horam cessimus subjectionis . . . .</i>	73. 316
	<i>.Vca nihil refert, quales fuerint, qui a-</i>	

	<i>liquid esse videntur, liem. nihil mihi contulerunt. Hem, dexteram dederunt societatis Item. qui videntur esse aliquid, nulla mihi mandata dederunt (atque haec ultima verba non inveniuntur in D. Paulo, sed inseruntur ab haereticis) - - - -</i>	ibid.
	<i>Cum vidissent, quod creditum est mihi Evangelium praeputii. sicut cl Pelro Circumcisionis etc.....</i>	346
--	<i>Cum venisset Cephas Antiochiam . in faciem ejus restiti, quia reprehensibilis eral.....</i>	347
--	<i>Ascendi Hierosolymam cum Barnaba. ct contuli cum illis Evangelium etc. . . .</i>	105
y.	<i>Jacobus, Cephas et Joannes - - - -</i>	349
--	<i>Paulus cum Petro foedus percussit, ut ille Judaeorum, ipse Gentium esset Apostolus.....</i>	379
	<i>Lex data per Angelos in monte Syna. . . .</i>	163
	<i>S ale, et nolite iterum jugo servitutis contineri.....</i>	515
	<i>Christus pro nobis factus csl maledictum . . . .</i>	242
4.	<i>Dies observatis, cl menses cl annos. . . .</i>	536. 538
4.	<i>Quod si filius, cl haeres per Deum . . . .</i>	181
4.	<i>Quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra. . . .</i>	222
j.	<i>Sub elementis mundi hujus cramus servientes - - - - -</i>	55
	<i>Non est ex eo qui vocat vo\$ - - - -</i>	7 .

AD EPHESIOS

/	<i>In redemptionem acquisitionis. . . .</i>	73
."	<i>Instaurare omnia in Christo. . . .</i>	474
	<i>Estis cives sanctorum. et domestici Dei, superaedificati supra fundamentum [poslolorum, ct Prophetarum . . . .</i>	113 el 470
	<i>Scire etiam supervenientem scientiae claritatem Christi - - - - -</i>	75
.	<i>Ascendit super omnes coelos, ul imple-ret omnia . . . .</i>	254. 260
4.	<i>Unicuique vestrum, data est gratia secundum mensuram donationis Chri-sii, propter quod dicit, ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.....</i>	159
4.	<i>Qui ascendit, ipse est ct qui descendit in inferiores partes terrae. . . .</i>	279
4.	<i>Et ipse dedit quidam Apostolos etc. Solliciti servare unitatem spirilus in vinculo pacis.....</i>	328
4.	<i>Unus Deus, una fides, unum baptisma. . . .</i>	463
	<i>Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Chrislo cl Ecclesia. . . .</i>	85
G.	<i>Servi obedite dominis carnalibus, cum timore cl tremore.....</i>	511
G.	<i>Accipite armaturam Dei ul possitis resistere in die mato.....</i>	8‘

AD PHILIPPENSES

2.	<i>Qui cum in forma Dei esset, non rupi-</i>	
----	--	--

	<i>nam arbitratus est esse sc aequalem Deu. sed semel ipsum exinanivit formam servi accipiens.....</i>	310
2.	<i>Formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, el habitu inventus ul homo .....</i>	246
2.	<i>Humiliavit scmclipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem aulem crucis.....</i>	244. 272
2.	<i>Propter quod cl Deus exaltavit illum, ibid.</i>	
2.	<i>Et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, etc.....</i>	162.175
2.	<i>In gloria Dei Patris.....</i>	25!)
2.	<i>Omnes quaerunt quae sua sunl. . .</i>	380

AD COLOSSENSES

1.	<i>Primogenitus omnis creaturae . . .</i>	198
1.	<i>In ipso condita sunt universa, in coelis cl in terra visibilia, et invisibilia. . .</i>	173
1.	<i>Omnia per ipsum creatu sunl . . .</i>	218
1.	<i>Pacificans per sanguinem crucis ejfis, sive quae in terris, sive quae in coelis . . .</i>	29 i
2.	<i>A spe Evangelii. quod pervenit usque ad ros. sicut cl in loto mundo csl fructificans cl crescens.....</i>	431
2.	<i>Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum. . .</i>	135.194
2.	<i>Ex quo lotum corpus per juncturas. . .</i>	181
2.	<i>In Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter - - -</i>	260
2.	<i>In quo sunl omnes thesauri sapientiae, cl sapientiae Dei absconditi. . .</i>	ibid.
3r	<i>Ubi Christus csl in dextera Dei sedens. . .</i>	258
4.	<i>Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, el Marcus consobrinus llarnabae. . .</i>	379

Π. AD THIESSALONICENSES

2.	<i>Nisi venerit discessio primum . el revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis etc. El tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui . . .</i>	426. 438
2.	<i>Tantum ul quinunc tenet, teneat donec de medio fiat, el tunc revelabitur ille iniquus - - - - -</i>	432
2.	<i>Illa ul m templo bel sedeat. . .</i>	445. 446. 448. 450.463
1.	<i>Mysterium jam operatur iniquitatis. . .</i>	195. 426. 450
2.	<i>Qui extollit sc super omne quod dicitur Deus elc.....</i>	4 48
2.	<i>Nisi venerit discessio primum, seu apostasia. cl revelatus fuerit ille iniquus. . .</i>	126
2.	<i>Humo peccati, et perditionis filius, efferi se super omnem Deum . . .</i>	426.428
2.	<i>Tenete traditiones. quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.....</i>	122
2	<i>Eo quod charilatem veritatis non receperunt, ul salvi fianl, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.....</i>	441

2.	<i>In omni virtute, et signis, el prodigiis mendacibus.....</i>	4.71
2.	<i>Cujus est adventus secundum operationem Salhanae insignis el prodigiis. . .</i>	ibid.

1. AD TIMOTHEUM

	<i>Haec epistola ab haereticis falso rejicitur.....</i>	33
1.	<i>Fidelis sermo elc.....</i>	734
1.	<i>Ne intendas fabulis judaicis . . .</i>	135
1.	<i>Ilegi saeculorum immortalis cl invisibili, soli Deo honor, el gloria. . .</i>	175
2.	<i>Unus Deus, unus ct mediator Dei el hominum. homo Christus Jesus. . .</i>	197.291
3.	<i>Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum . . .</i>	512
6.	<i>Qui solus potens. Illex regum etc . . .</i>	175
G.	<i>Qui lucem habitat inaccessibilem . . .</i>	ibi«l.
6.	<i>O Timothee, depositum custodi etc. . .</i>	123

II. AD TIMOTHEUM

2.	<i>Nemo militans Deo. implicat se negotiis saccularibus .....</i>	539
3.	<i>Omnis Scriptura divinitus inspirata. utiliscst ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum. ad erudiendum in justitia, ut perfectus sil homo Dei, ad omne opus bonum instructus. . .</i>	131
4.	<i>Nemo mihi assistit, sed omnes me dereliquerunt. Lucas est mccum solus . . .</i>	380

AD TITUM

	<i>Haec etiam epistola rejicitur ab Haereticis .....</i>	33
2.	<i>Expectantes beatam spem. ct adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jcsu Christi.....</i>	175

AD HABRAEOS

	<i>Epistola haec an sil D. Pauli ct Canonica, vide pag. 28. 50 qua lingua scripta sil.....</i>	65. 6G. 72
1.	<i>Tanto melior Angelis effectus . . .</i>	150 ad 152
1.	<i>Sedet ad dexteram majestatis in excelsis. . .</i>	258
1.	<i>Novissime verc loquulus csl nobis in fdio . . .</i>	166
1.	<i>Per quem fecit et saecula. . .</i>	174.179
1.	<i>Adorent cum omnes Angeli ejus. . .</i>	178
f.	<i>El tu Domine initio terram fundasti, cl opera manuum tuarum sunl coeli. . .</i>	179
1.	<i>Qui portat omnia verbo virtutis suae . . .</i>	181
1.	<i>Qui cum sil splendor gloriae, el figura substantiae ejus.....</i>	204
2.	<i>Debit assimilari fratribus per omnia, absque peccato.....</i>	26R
3.	<i>Considerate Pontificem confessionis nostrae Jesum Christum, qui fidelis csl ci qui fecit illum.....</i>	199
	<i>Habemus Pontificem, qui penetravit coelos.....</i>	254.256.295
5.	<i>Qui in diebus carnis suae preces suppli-</i>	

INDEX

	<i>calioncsque ad cum,qui possit ilium salvum facere a morte, cum clamore valido ci lachrymis offerens, exaudi- tua est pro sua reverentia . . . .</i>	275
	<i>Impossibile csl eos, qui semel surd illu- minati.iterum renovari ad poeniten- tiam .....</i>	52
7.	<i>Excelsior coelis factus. . . .</i>	25V el 255
7.	<i>Filius Dei Christus dicitur esse sine pa- tre.sine maire.et sine genealogia</i>	240.295
8.	<i>Participes Christi effecti sumus. si ta- men initium substantiae ejus, usque in· finem retinuerimus.....</i>	204
9.	<i>Dicitur fuisse in Arca urnam habentem manna, et virgam Aaron quae fron- duerat, cl tabulas legis - - - -</i>	53
9.	<i>Ad mullorum exhaustiendā peccata .</i>	85
9.	<i>Testamentum , quod morte testatoris confirmatur.....</i>	53
10.	<i>Voluntarie cnimpeccantibus nobis.post acceptam notitiam veritatis,jam non relinquitur pro peccatis hostia. 52 cl</i>	53
11.	<i>Est autem fides sperandarum subslan- tia rerum.....</i>	204
12.	<i>Aon enim invenit Esau poenitentiae lo- cum. quamquam cum lachrymis in- quisissel cam.....</i>	53
13.	<i>Honorabile connubium in omnibus. .</i>	469
13.	<i>JesusChrsiusherielhodie.cl in saecula.</i>	177
13.	<i>Obedite praepositis vestris, cl subjacete cis, ipsi enim pervigilant, lanquam pro animabas vestris rationem red- dituri .....</i>	573
13.	<i>Talibus hostiis promeretur Deus. . .</i>	86

JACOBUS

	<i>Jacobi epistola aposlolica csl, cl divina.</i>	53
1.	<i>Qui autem perspexerit in lege perfectae libertatis.....</i>	55
2.	<i>Justificatio non fidei soli, sed operibus adseribitur.....</i>	ibid.
2.	<i>Sic facile,sicul perlegem libertatis .</i>	ibid.
4.	<i>I nus csl Legislator et Judex, qui po- test perdere cl salvare . . . .</i>	459.515
5.	<i>El allcviabil cum Dominus - - - -</i>	86

I. PETRI

	<i>Auclorilalcu hujus epislolae vide p. .</i>	28
1.	<i>lledempti estis de vana vestra conver- satione paternae traditionis . . .</i>	131
3.	<i>Chrsilus semel pro peccatis nostris mor- tuus est,justus pro injustis , ul nos offerret Deo,mortificatus quidem car- ne, vivificatus autem spiritu, in quo iis.qui in carcere orant spirilibusve- niens praedicavit.qui increduli fue- rant aliquando,quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe 240 cl praeterea a pag. 280 usque ad . .</i>	284
4.	<i>Christo igilur in carne passo, ct vos eadem cogitatione armamini- . .</i>	212

*Ideo et mortuis praedicatum est Evan-
gelium,ut judicentur quidem secun-
dum hominem in carne , vivant au-
tem secundum Deum in spiritu . .* 280

11. PETRI

	<i>Hanc 2.Petri epistolam aposlolica es- se, probal noster auctor . . .</i>	54.56
	<i>Habemus firmiorem propheticum ser- monem. cui benefactis attendentes , lanquam lucernae lucenti in caligi- noso loco.....</i>	99
	<i>Omnis prophetia Scripturae propria interpretatione non fit. . . .</i>	102.105
	<i>Sunl quaedam difficilia intclleclu,quae indocti el instabiles depravant - -</i>	96

I. JOAFFIHS

	<i>Dc hac vide pag.....</i>	28
2.	<i>Non necesse habetis, ut aliquis doceat vos. sed unctio docet vos de omnibus. .</i>	113
2.	<i>Qui servat verbum ejus, vere in hoc charilas Dei perfecta est . . .</i>	88.201
2.	<i>Quis csl mendax, nisi qui negat quo- niam Jésus est Christus,et hic est .In- tbhrislus . . . - - - - -</i>	449-459
2.	<i>Filioli, novissima hora est ; audistis quia Antichrislus venii, ct nunc Anli- chrisli mulli facti sunt.....</i>	439
	<i>Nolite omni spiritui credere, sed pro- bate spiritus si ex Deo sint. . . .</i>	106
4.	<i>Omnis spiritus qui solvit Jesum. cx Deo non cst.et hic est Antichristus.de quo audistis.quoniam venit, et nunc jam in mundo est.....</i>	194. 195.42G
	<i>Tres sunt, qui testimonium dant in coelo. Pater , Verbum cl Spiritus sanclus. cl hi tres unum sunt. . .</i>	50.400
	<i>11 simus tn vero Filio ejus.hic csl verus Deus, cl vita aeterna.....</i>	171
	<i>Et mandata ejus gravia non sunl . . .</i>	393
	<i>Hacc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis aeternam, qui creditis in nomine Filii Dei.....</i>	86

II. JOASNIS

	<i>Secunda cl tertia epistola D- Joannis , canonicae sunl p.5o cl scq.lleu.o7 ct</i>	134
	<i>Pax a Deo, ct a Domino Jcsu Christo. .</i>	77
	<i>Mulla habens scribere vobis, nolui per chartam cl atramentum.....</i>	124

JUDAS

	<i>Hacc Judae epistola,aposlolica csl. 28 cl</i>	55
	<i>Solum dominatorem, ct Dominum no- strum Jesum Christum negantes . .</i>	76
	<i>Jesus populum dc iegypto salvans . .</i>	139
	<i>usque ad HI.</i>	

r.u	LÖÖX
.4P0C.ILPĪSIS	13. <i>El admirata esi universa terra post be-</i> <i>stiam dicens: quis similis bestiae?</i> . 45»
<i>De auctore cl auctoritate Apocalypsis</i> <i>pay.....28. (>2</i>	15. <i>Beati mortui, qui in Domino moriun-</i> <i>lur. Amodo jam dicit spiritus, utre-</i> <i>quiescant a laboribus suis.</i> . . . 21',
<i>Quo tempore scripta.....59. {30</i>	15. <i>Bestia cum septem capitibus, el decem</i> <i>cornibus etc..... 432</i>
f. <i>Ego sum a et w. - - - - - 176.180</i>	16. <i>Septem capita, semptem monies sunt.</i> <i>super quos mulier sedet..... 446</i>
I. <i>Beatus qui servat verba prophetiae, h u-</i> <i>jus.....58</i>	17. <i>Horna vocatur nomine Babylonis 367 ei 368</i>
4. <i>Dominus Deus omnipotcns.qui erat.qui</i> <i>est el qui venturus est.....175</i>	17. <i>Decem reges etc. odio habituros pur-</i> <i>put alam meretricem..... 446</i>
i. <i>Sanctus , sanctus , sanctus Dominus</i> <i>Deus omnipotens.....150 ni 152</i>	20. <i>De. Gog el Magog..... 453 el 454</i>
5. <i>Dignus est agnus accipere virtutem el</i> <i>divinitatem.....171</i>	20. <i>Ligavit eum per mille annos, cl post</i> <i>haec oportet eum solvi modico tem-</i> <i>pore ..... 436. 437 el 438</i>
<i>Visio locustarum. . ➤ .....47!</i>	20. <i>Beatus qui pervenit usque ad dies mille</i> <i>trece.nleos ct irigintaquinque . . . 438</i>
i». <i>Angelo tuba canente visa est ingens</i> <i>stella de coelo cadere in terram- . 565</i>	20. <i>El cum consummati fuerint mille an-</i> <i>ni. solvetur Sathanas (usque ad id)</i> <i>in saecula saeculorum . . . 453.555</i>
II. <i>Et corpora eorum jacebunt in plateis</i> <i>civitatis magnae., quae vocatur spi-</i> <i>ritualiter Sodoma cl Aegyptus,ubi et</i> <i>Dominus eorum crucifixus est. . . 446</i>	20. <i>El cinxerunt castra sanctorum, el di-</i> <i>lectam civitatem.....536</i>
13. <i>Caput bestiae quod mortuum erat, el</i> <i>revixit - - - - - 433</i>	22. <i>Si quis apposuerit ad haec clc. . . 133</i>
13. <i>Numerus hominis esl,cl numerus ejus. 530</i>	

J N D E X

li E K E 11 λ 0 T A li i I J I II

A

Aaron consecratus Ponlifex a Moyse png. 324.
Aaron non solum Christi figuram gessit, sed Pelii quoque cl successorum ejus **Hi** el 412.
Abrahae sinus. 278. 281. 288. Quae animae liberatae 288.
Abyssus 276. 279.
Abbatis Jouchimi error 56.
Actiones immanentes in Doo 216.
Actus indifferens licri potest necessarius .708.
Accidens in Deo esse non polest 207. 210.
Adoratio latriac soli Deo propria 177. cliam Christo convenit ibid.
Adriano imperatore facta est translatio Testamenti veleris ab Aquila Pontico 67.
Adulterae historia vera 50.
Aeternitas convenit Filio 175.
Africani Paires an jus appellationum ad s. Ponlilicm impedire lenlavcrinl 171.
In Africam Romani Pontificis primatus 110.
Aislulphus impius cl sacrilegus 537.
Alnricus 482.
Alexander Magnus an primus regnaverit in Graecia. •18.vide 1.74.illi oblatum est volumen Daniclis 31.
Alius el alius dicitur divinis personis, non aulcm dicitur aliud el aliud 207.
Altarium lapideorum erectio antiqua. 138.item consecratio 119.
B. Ambrosii Sententia de Baptismo collato in nomine Christi, falsa est 489.
Amen 91.
Anaslasius Imperator 492.
B. Andreas senior Petro 319.
Angeli aliquando nominantor nomine Dei 164.
Aon fuerunt renovati per Christum 174.

Angelorum ct hominum caput Christus. 296. ex quibus mentis id est assequulus Christus. 298.
liem Angelorum Ecclesia habet suum proprium caput nempe Michaclem 324.
Anglos convertit s. Augustinus 328.
Anima Christi ab ipsa sua crcalione repleta csl scientia el gratia. 265.vere descendit ad inferus 278.cl ibi non pertulit poenas damnatorum.267.
Anima Samuelis apparuit Sauli 277.
Anima supernaluraliler potcsl apparere, el opera ii extra suum corpus 285. an sil m loco per operalioncm. ibid, vide varias animarum apparitiones 452. 4G3.
Anima an aliquando pro corpore lropiccc accipiat 279. clscq.
Animae piorum ante Christi ascensionem non fuerunt in coelo, sed inferno subterraneo 277.
Ai imabus justorum quid contulit descensus Christi ad inferos 286.
Animnbus purgatorii per modum suffragii summus Ponlifex opera ildclium communicat 1.78
Aliquae animae eorum, qui puniti sunt a Deo aquis diluvii: salvae fucine sunt 280.
An praeter animas justorum, quae errant in sinu Abrahae, aliquae aliae liberatae sint 288.
Anlichrislus.Disputatio de Anlichrislo.424.Etymologia nominis, ibid.m im n Antichrisli. 439.Cha i.icier. **HI**. Generatio 463.464 474.Sedes. H.7. Doctrina 448. Miracula 151. Regnum el praelia. 4.72. Ei it certus quidam homo futurus, 42.7. Adventus ipsius. 428. Nondum venisse probatur sex daemon slraliombus a pag. 431.usq.ad.44(1. Transylvani dixerunt post Christum obilum venisse 194.
Anlichrislus eril homo singularis, non regnum Tyranicum. 126. Eril instrumentum diaboli ele-

- clissimum, 426. Regnabit tres annos *cum dimi-*
«Γιο. 436. 37. 464. Coepit venire in suis prae-
cursoribus qui sunt haeretici.-426. Dicitur apo-
stasia. 427. Eril Judaeus cl Judcorum Messias
438. 147. 448.449. Est futurus Magus. 450. 451.
Anlichrisli nomen proprie et communiter accipitur
428.Scx signa adventus ipsius. 431.Persequutio
ipsius omnium maxima 436. cl 466. post mor-
tem ipsius dies futuri sunt usque ad mundi fi-
nem 455. Mors.Vide quae dicuntur de tunc per-
sequutionis ipsius 454. cl praesertim 464.
Anlichrislum quo tempore apparuisse dicant hae-
reticis 463.465.
He Gog, cl Magog, idesl, de Anlichrisio cl exerci-
tu ipsius 453.
An propter saevissimam Anlichrisli persecucionem
cxlinguenda sit penitus Chrisli religio 457.
Refellitur haeclicis dicentium: Papam esse Anti-
chrislum 157.
Refelluntur nugae Smnlclaldicae Calvini menda-
cia 458. 459. Item Illyrici. 459. Ineptiae Til-
manni, cl Cliyrinci mendacia 465.
Antiochus magnus 49.
Antiochi Epiphanis mors ibid.
Antiochus addictus umoribus focminarum 463.
Apocalypsis quo tempore scripta 59. cl 430.
Apostasia 428.
Apostolatus quomodo continebat Episcopatum 354.
in Apostolatu tria continentur 83.Esl prima digni-
tas in Ecclesia 521.
Apostoli aliquo modo erant aequales Petro in ec-
clesiastica potestate 104. 327. 521.
Quomodo dicebantur unum 167-
Sunt fundamenta Sion 366.
Ecclesiasticum regimen eonsililucrunt, 317.Cbristo
electi. 521. Ordinali Episcopi as. Pietro 353.
appellantur Patres nostri 319.
Quomodo dicantur fundamnta Ecclesiae 354.
Quibus locis mortui sint 381.
Cur abstinebant n nomine templi.cl sacerdotii 416.
Praedicabant et orabant in templo Salomonis 147.
A Christo jurisdictionem omnem acceperunt 520.
Eliam in temporalibus praesidebant luti Ecclesiae
Hierosolymitanae 539.
Apostolorum 50. canones Ecclesia recipit 59. 413.
I.cx de sanguine et suffocato. 509. Ipsorum pri-
maria intentio fuit praedicandi Evangelium 120.
Apostolis data est summa potestas Ecclesiastica.scd
delegata cui non succederetur, Petro aulem or-
dinaria cui succederetur. 329.330.334.339.520.
Illis quo succedant Episcopi 354. 522.
Inter Apostolos majoritas 470.
Inter Apostolos duplex distributio provinciarum
facta est 346.
Ab Apostolis non est auctoritas summi Ponti-
ficis 395.
Apostolica dicitur sedes Romani Pontificis 383.386.
Apostolicus appellatur Romanus Pontifex 327. 381.
Apud, cum, in, et quid denotent hac particulae 207.
Appellatio ad populum non convenit plebi Chri-
stianae 318.
Appellatio ad summum Pontificem qualis 404. cl
seq. item 525. argumenta contra appellationes
istas 405.
Appellatio ad Episcopum vel Concilium provincia-
te. Prasbylcorum et minorum Clericorum
est 407.
PiOjippellnionibiis et contra disputatur 10R.
Aquis diluvii puniti, Tm omnes damnati 280.
Arcae Noe comparatur Ecclesia 325.
Arcam cl tabernaculum an Ilcrlmias asportaverit
cum spoliaretur Hierusalem 48.
In Arca quid fuerit 53.
Arcadius 433.
Argumenta ab auctoritate negativa non valent 380.
Aripertus quid donaverit Pontifici Romano 429.
Arii haeresis 155. artificium in .scriptione fidei
suae 487. Mors 76.
Arphnxad 43.
Artaxerxes Mnemon 37.
Artaxerxes Longimanus ibid.
Ascensio Chrisli in coelum verum cl corporeum
255 et sequent. Item 256.
Asina Balaam 484.
Assultus Darii Medi Palor 35.
Athanasius ab haeticis infcllus 489.
Causa ipsius apud Julium papam agitur 387.405.
Attributa Dei, nempe aeternitas, immensitas, po-
tentia . sapientia bonitas, majestas 193. haec
eadem ibidem Christo convenire demonstratur.
Attributa Spirilus sancti 192.
In ntributorum communicatione non consistit u-
nio hypostatica 249. 250.
B. Augustini laus 410.
Augustinus ambigere videtur . an sinus Abrahae
in inferno fuerit. an alibi 278. 281. 286.
Idem ex sola ignorantia linguae hebraeae dece-
ptus est existimandoChristum dixissePelroth es
Pelrus etc. cum revera dixerit: tu es petra 333.
Idem propter Donatistas excogitavit unum modum
loquendi de clavibus cl remissione peccato-
rum 53.
Aurelianus controversias Ibici Ecclesiae judican-
das tribuit 108.

B

- Babylonis nomine intelligitur Roma 366. 433.
Baptismus dicitur illuminatio 52.
Baptismus parvulorum ex traditione apostolica 116
121. 126. 127.131.
Baptismus haeticorum, cl ab illis collatus 130.
220. 484. 491.492. vide infra v. Cyprianus.
Baptismus collatus in nomine Chrisli an validus
488. 489.
Christus est qui baptizat per ministerium sacerdo-
tum 460.
Baptizatus a Christo ex viris, Pelrus,ex mulieribus
B. Virgo 353.
An haeretici qui revertuntur sint rebaptizandi 90.
cl seq.
Ritus qui servantur in baptismo, sunt ex Apostoli-
ca traditione 132.
Barnabm praedicasse Romanis tempore Tiberii
verisimile non est 380.
Basilius Imperator asseruit nec sibi, nec ullis loi-
cis licere negotia sacerdotalia tractare 108. 372.

Beatus es! qui habes quidquid vult. et nihil mali vult 204.
 Beatorum animae vident Deum unie diem **judicii** 504.
 Beatitude est meritum operum bonorum 430.
 Beatitude aeternae promissio dicitur testamentum et pactum 53.
 Bellum Christianorum pro terra sancta recuperanda 435.
Bigami vide v. Digami.
 Bonitas tribuitur Filio 178.

C

Caeremoniarum institutio 457.
 Calvini mors 431. mendacia de Pontifice 459. et alia 291.
 Cambyses 36. 43.
 Campanarum benedictio 500.
 Canones apostolorum quomodo sint 414.
 Canones concilii Nicaeni an sint integri 408.
 Item Canones Nicaeni et Sardicensis pro eodem Concilio habebantur 409.
 Concilii Nicaeni canon 6. fuse explicatur 385.401.
 Item canon 36. atque omnes VI. synodi 402.
 Item chalcedonensis canon 9. et 17. 405. et aliorum 383.
 Item canon sextus Apostolorum, ne clerici uxorem abjiciant, explicatur 413.
 Item canon 65. Apostolorum suppositiones videtur 414.
 Canones sextae synodi falso adscribuntur sextae synodo 413. 414.
 VI. synodus in causa Honorii forte corrupta est a Graecis 495.
 Explicationes diversorum Canonum Juris Canonici habentur infra in tabula de **locis** Juris Canonici, **citatis** in isto primo tomo Controversiarum.
 Cantica spiritualia in Ecclesia cantantur 91.
 Caput Ecclesiae praecipuum et fundamentum est Christus 317. 324. 328. 333. deinde Petrus et successores 348. 357. 391. 393. et in aliis locis Patrum ibidem et supra vide etiam 421.
 Cardinales non dant auctoritatem summo Pontifici 397.
 Carnis concupiscentia 465. vide v. Concupiscentia. Caro Christi 241.
 Caro et spiritus tamquam duae res publicae 531.
 Carolus Magnus et Pipinus pater 398. 537. Carolus Magnus imperator constitutus 535. Imperium occidentale iterum erexit 433. Ipsius pictas ibid.
 Cathedra Petri an possit separari ab urbe Itonia 482.
 Cathedra s. Petri 356. 374. 392.
 Catholicus vide in line hujus hierae C Cephias Petrum significat 331.348.
 Character Anlichristi quis sit futurus 411.
 Chitraei mendacia de Pontifice 461.
 Childe.riciis depositus a Zacharia 535.
 Chrisma falso tribuunt haeretici insitulum ab Higinio 119. vide paulo post v. Confirmatio
 Chrisma renovandum singulis annis 124. non est futurus character Anlichristi 442.
 Antiquitas chrismatis, ibid.
 Itai utinxi Vol. I.

Christiana perfectio, vide v. Perfectio.
 Christiani quando coeperunt esse Romae 367. et scq.
 Christiani homines plene fiunt per impositionem manuum Episcoporum 488.
 Christianorum Ecclesiae quare non vocantur templa ab Apostolis 446.
 Christianis non licet tolerare regem infidelem aut haereticum 533.
 Christianus non est, qui haereticus manifestus est 418.
 Christus Christi divinitas hodie impugnatur ab aliquibus 147. sententia Scrvetianorum 155. Gentilistarum 155.
 Solvuntur sex argumenta haeticorum contra Christi divinitatem 194. usque ad 199.
 Christus non est Aulolbeos 217.
 Christi incarnationi primum errores circa illam 236.
 Haecresis Eulychelis de una natura Christi 237. refellitur 238. solvuntur argumenti 240.
 Haecresis Nestorii de duabus personis Christi 243. refellitur 244.
 In quo consistat unio hypostatica duarum naturarum Christi 247. et alia 252.
 Refellitur Libiquilas hominitatis Christi 253. 254.
 Scientia animae Christi 265.
 Perfectio animae Christi 265. et seq.
 Christi descensus ad inferos 270. 275. et seq.
 Quod descendere ad inferos non sit omnino exlingui 270.
 Christus non pertulit poenas damnatorum 271. alius error de descensu Christi ad inferos 276.
 Christus proprie a se ipsa descendit ad inferos 284.
 Ad quae loca inferni descenderit 286.
 An Christo fuerit aliqua poena esse in inferno 286.
 An praeter animas justorum, quae erant in sinu Abraham, aliae liberatae sint 288.
 Quid contulerit animabus justorum descensus Christi ad inferos 286.
 Explicatur locus obscurissimus de descensu Christi ad inferos 1. Petri 3. 279.
 Christus secundum quam naturam sit Mediator 289.
 Ille falsus error Slancari de Mediatore 289. iton Calvinistarum et Lutherianorum 291. et probatur veritas aliis argumentis. Ibid, et seq.
 Christus sibi clam aliquid meruit 297. et seq.
 Christus legationem suam quater testimonio Scripturae confirmat I.
 Christus in campo venturus in nova populi congregatione 48.
 Christus sudavit sudorem sanguineum, et admisit consolationem 50.
 Protulit illam sententiam in crucem Eli, Eli etc. hebraice vel est probabilius 94.
 Testimoniis hominum utebatur propter alios 112.
 Quomodo fuerit ante incarnationem 162.
 Quomodo dici possit imago Patris 166.198. 199.
 Non est Deus nequivocum vel analogice 172.
 Habes templum quod est proprium patriae signum 178.
 Adoratur adoratione patriae. ibid, invocatur. ibid.
 Quomodo concurrerit ad creationem cum Patre 179.
 Quomodo dicatur visibilis, et Deus invisibilis 186.
 Non est purus homo 196.

- Quomodo dicatur minor Palrc 196. item facere voluntatem Pain's, ibid.
- Quomodo subjiciatur Patri 197.
- Quomodo non sit Deus a se ipso 217.
- Habet duas naturas 23.3. el seq. Hem 253. 495.
- Habel unam personam 242.
- Vere natus, passus et mortuus csl 240. 242.
- Habel carnem ejusdem speciei cum nostra 241. ubi de carne ipsius.
- An aliquando vocetur homo Deifet. 247.
- Totus est ubique, sed non lotum Christi est ubique 263. de Ubiquitate 252. el seq.
- Christus homo an sil ubique; haec propositio quomodo vera 263.
- Christus homo ab incarnatione coepit esse Filius Dei 268.
- Chrislusassumpsit naturam nostram et aliquos defectus naturae, licet non orunes 268.
- Descendit ad inferos 270.
- Ibique non pcriulil poenas damnalomm 271.
- In illo descensu fuil triumphator 272. el non desperavit neque passus est poenas damnatorum, ut blasphemat Calvinus 271. 272.
- Qualiter praedicaverit inferno 286. et an illi fuerit aliqua poenas osse in inferno, ibid.
- .Meruit sibi gloriam corporis el nominis exaltationem 297.
- Praecipuus Ecclesiae monarcha 317. cl 325. caput 328. 333.
- Dicilur Petra 348. noslcr Salvator 460.
- Negabitur ab Anlichrislo 448.
- Summus sacerdos semel se obtulit pro nobis in cruce, el nunc se offert per manus sacerdotum 460.
- Non habuit dominium temporale,ncc fuit rex temporalis in terris 527.
- Corpus ipsius an sil in concavo vel convexo coeli 254.non redigitur ad angustias poli antarctici 256.
- Tempus mortis Christi 373.
- Nomen proprie cl communiter sumptum 426.
- Paupertas 298.
- Christo conveniunt nomina soli vero Deo propria 175.
- Conveniunt attributa Patris 176. clseq. vide eliam attributa Spiritus sancti 192.
- Collala polestas judicandi, virtus vivificandi, el majestas summo honore digna 259.
- In Christi nomina unius vel duarum operationum 194.
- In Christo non fuerunt contrariae voluntate carnis, cl spiritus 495.
- Simon magus ct Menander ulerque sc Christum impudentissime dixit 194.
- Ciborum delectus 464.470. 487. 510. vide de sanguine cl sulfocato 509.
- Circumcisio quid sil 206.
- Claudius quoi annis regnavit 373. Expulit Judaeos ab urbe Horna 375.
- Claves promissae, cl datae Pcldro 337.
- Moricne Pontifice non pereunt, sed manent in manibus Christi 338.
- Quae datae Apostolis, ibid.
- Clavium polestas qua absolvuntur vel ligantur peccatores. ibid.
- De clavibus novum loquendi modum excogitavit d. Augustinus propter Donatistas 340.
- Per claves dalas Petro inlelligimiis summam potestatem in omnem Ecclesiam 341.
- Clemens exactissimo tenuit ecclesiasticas traditiones 59.
- Romae factus episcopus a Petro 318.
- An successerit Petro, vel Cieto 374.
- Clerici minores debent appellare ad episcopos vicinos 407.
- Clericorum continentia, vide v. Continentia, et seq. Ofilciiin 155.
- Clericis in sacris, uxorum usus non pcrmillilur. 413. 462. 469.
- Cletus, elAnaclelus pontifices 374.
- Cogitationes hominum. cl corda scrutari est opus Dei proprium 42.
- Columba dicitur Ecclesia 340.
- Commodo imperante translatio a Thcodolione facta csl 67.
- Concilia generalia non dant auctoritatem summo pontifici 394.Sed declarant el asserunt 397.
- Decretum generalis concilii, quod sine romano Pontifice, aut ejus Legato iit, illegitimum est 396.
- Solvuntur objectiones adversariorum, quod etiam presbyteri ct laici habeant jus suffragii decisivi in conciliis 38.
- Ponlifex ncc a concilio, neca quoquam mortaliu judicari potest aut puniri 410. 458.
- Concilia cur fiant, cum ponlifex possit dogmata lidei definire 484.
- Concilium generale errarc polesl in quaestionibus facti, non juris 497.
- Ariminense 323. 327.
- Chalcedoncnsc 406.
- Constanlinopolilanum III. sub Constantino IV. 401.
- Constanlinopolilanum IV. 27. el 46.
- Hierosolymitanum lemporo Apostolorum 369. 378.
- Nicaenum I. 187. 408.
- Quiniscxlum 401.
- Sardicensc 404. 408.
- Trullanum 401. 413.
- Concupiscentia carnis an peccatum 468.
- Conjugium simpliciter non prohibetur, ibid. Prohibetur lamen sacerdotibus,atque hominibus iu sacris conslilulis;monachis.cl iis qui se volo virginitatis obstrinxerunt, ibid.
- Confessio auricularis 469.
- Confirmatio puerorum fabo tribuitur ab haereticis instituta ab Urbano 487.
- Sed csl cx traditione apostolica 118. 126. Vide supra v. Chrisma.Sacramenti confirmationis extraordinarius minister polesl esse sacerdos, el quando 494.
- Conscientia quomodo ad forum Dei perlinere dicatur 522.
- Conscientiae obligatio in obediendis praeceptis 509. 511.
- Conservatio est opus Dei, cl convenit eliam Clirismo 181. el Spiritui sancto 192.
- Consilium Episcopis utile 323.

Gonstnntinopolis capta a Lalinis 92. a Tureis 235.
Quando acdillcatn 355.
Episcoporum Conshinlinopolilan. superbia 398.
Eliam in alToolunda acqualitale romani pontificis
400. 405. vide eliam 447. el infra v. Gracci.
Constantinus Magnus imperator , Controversias
de rebus fidei Ecclesiae judicandas Iribuil 108.
Quid sensorii de traditionibus 137.
Professus csl dc episcopis se judicare non pos-

Quid Ecclesiae donaverii 397. vide 537.
Humilitas ipsius 43.
Constantinus IV. remisit jus suum pontifici pro
continuatione 398.
Conslunlines X. qui dicebatur Monomachus, prae-
mium constituit iis, qui contra Latinos aliquid
scriberent 220.
Constantius imperator reprehensus ab Athana-
sio 321.
Corda scrutari est opus Dei proprium, cl con-
venit eliam Christo 219.
Corpori humano comparatur Ecclesia 325.
Corpus Christi an sil in concavo vel convexo
coeli 254. vide eliam 25G.
Corpus Christi in sacramento altaris. Vide v.
Eucharistia.
Correptioni fraternae favere dicil Origenes ille
locus Mallh 43. Quaccumque ligaveritis 338.
Creatio est opus proprium l)ei,ct convenit etiam
Clirisio, cl Spiritui sancio 179.192.
Quaedam loca Scripturae quae inlciligunlur dc
creatione 172. 174.
Creatio quomodo productioni Filii Dei adaptari
possit 198.
Ad creationem quomodo concurrerit Christus cum
Palrc 179.
Cyprianus comparatur ab Augustino cum Pclro,
cl in quo 359.
Cyprianus lib. 1. cplst. 3. caule legendus 406.
Cyprianus existimavit ordinem diaconorum ab
apostolis excogitatum 523.
Error ipsius de Baptismo 130. 138. 200. 484.
Defenditur 127. 484.
Cyprianus sponte sua, non coactus ulla lege,con-
suevit omnia fere negotia majora tractare coram
clero et populo 319. 324.
Cyrillus defenditur 241.
Cyrus habuit regnum amplissimum 330.
Catholici hominis signum cl character fuit ro-
manac Ecclesiae adhaerere 443.
Catholicorum persecutio ab haeticis 436.

1)

Damnati nc sint omnes , qui puniti sunl a Deo
aquis diluvii 280.
Darius Medus 35. 43.
Darius Hystaspis 36.
Decalogum esse legem naturalem, excepto prae-
cepto desabbatho 480. 481.
Decem Dei nomina quae passim occurrunt in di-
vinis libris 31.

Defunctis prodest sacriilcium missae, ct alia bo-
na opera fidelium 430. 443. 458.
Descensus Christi ad inferos 270. et seq. ul Tri-
umphator cl Victor 272.
Ad quae loca descendit 286. Vide supra v. Chri-
stus 236.
Deus, Deus csl unus numero 156.
Dc vocibus quibus utimur m explicandis divi-
nis, essentia, Homousios 200.
De vocibus essentia cl Homousios 201.
Do vocibus hypostasis, cl subsislcnlia 204.
Dc caeleris vocibus 205.
Distinctio personarum in Deo 200.
Diluuntur argumenta contra distinctionem per-
sonarum 147.217.
Deus csl auctor omnium divinarum Scriptura-
rum: sed aliter lamen aderat prophetis, aliter
aliis 46.
Nomen Deus tribuitur eliam Christo 174.
Nomen ΠΙΠ» est maxime proprium veri De;. ibid.
Deus dicilur allissimus 175. Invisibilis, ibid.
Deus gloriae, sive etiam rex gloriae, ibid.
Illex regum , cl Dominus dominantium 175. Invi-
sibilis 186.
Nomen Deus an sit nomen essentiae vel dignita-
tis, atque ejus nominis etymologia 195.
Nomen Deus absolute positum,quid significet 247.
Deus cum sil simplicissimus, de illo dicuniur
nomina tam abstracta, quam concreta 202.
Est ubique 252. 253.
Est unus Deus, qui res omnes regit cl guber-
nat 316.
Dei attributa aeternitas , immensitas , potentia,
sapientia, bonitas, majestas 175.
Dei manifestatio in tribus personis 209.
Deo nihil potest esse perfecte cl expresse si-
mile 168.
In Deo idem csl inlciligcns , intellectus , intelle-
ctio, cl species intelligibilis 172.
Anlichristus se faciet Deum 450.
Tres hypostases , el una natura an dicatur in
Deo 138.
Scriptura , verbis , Iribuil Deo omnia membra
humana 482.
Dexlera quid sil sedere a dextris Dei 258.
Dextrum cl sinistrum in collocatione imaginum
Petri el Pauli 361.
Diabolus eral initio caput Ecclesiae angelorum
324.
Solvendus est Anlichristi tempore 436.
Non potest supplere virtutes activas caussarum
443.
Habitaturus csl in Anlichrislo 451.
Fuil stella cadens dc coelo 465.
Rex super omnes filios superbiae 472.
Diaconi lempore d. Hieronymi praefercbant so-
presbyteris 393.
Dies significat tempus lucis 438.
Dimocraliac regimen 315. 317. 323.
Diodes V. rex Medorum 42.
Diocletianus 436. privavit mullos cingulo milita-
ri 298.
Dionysius Areopagita a Paulo factus episcopus
318.

Dionysius Alexandrinus accusatur 391.
Divimlas non est conversa in butnanilotern 240.
 2>f.
 Doctrina Anlichrisli 448.
 Doctrina et veritas erat scriptum in pccatore
 summi Sacerdotis -481.
 Dominici Soli opinio quod fides Christi extin-
 guenda sit propter Anlichrisli persecutionem,
defendi non potest 457.
 Domitianus 436.
 Dominium temporale non habuit Chrislus in ter-
 ris 527.
 Dominium non fundatur in gratia et fide, sed in
 libero arbitrio et ratione 524.
 Dominio proprio quando possunt privari princi-
 pes 534. Vide v. Rex.
 Domui comparatur Ecclesia 325
 Donationes factae pontificibus romanis 429.538.
 Duces Hebraeorum 314.
 Durandi error de descensu Christi ad inferos 281.

E

Ebionis haeresis de Christo 196.
 Ecclesia duobus modis iudicatur de Scripturis 11.7.
 Contra id quod universa Ecclesia facit, disputa-
 re insolentissimae insaniae est 87. 106. 131.
 Ecclesia catholica instar magni aedificii 146. vide
 etiam 167. dicitur columba 340.
 Dicitur catholica et universalis 369.
 Est una in radice et capite, licet in propaga-
 tione multiplicetur 392. 520.
 Ecclesia comparatur exercitui ordinato, corpori
 humano, mulieri speciosae, regno, ovili, domui,
 et navi, seu arcae Noe 325.
 Ecclesia fundata est super petram 33t. clscq.
 Primum fundamentum huius Ecclesiae est Chri-
 stus, secundum Pontifex 307.317.324.328.333.
 469.
 Inimicus et testificatio Ecclesiae est secundum fun-
 damentum nostrae fidei 115.
 Semper crevit, et crescere debet 327.
 Ecclesia an errare possit 476. 477. Item 495.
 Ecclesia romana particularis non potest errare
 in fide 483. et an possit separari Petri Cathedra
 ab urbe Roma 483.
 Ecclesia romana est malum omnium Ecclesiarum
 354. atque huic adhaerere fuit signum catholici
 hominis 441.
 In hac Ecclesia romana semper viguit Apostoli-
 cae Cathedrae Principatus 453.
 Ecclesia debet habere unum caput 317. 324.
 J28 333.
 Ecclesia iudicat de sensu sacrae Scripturae 102.
 M scq. item 106.
 Item de caeteris causis, controversiis et dubiis,
 ei pro varietate saeculorum enumerantur tunc
 et ab Ecclesia damnatae 106. 320.
 Ecclesia Testamenti veteris, figura Ecclesiae Te-
 stamenti novi 324.
 Ecclesiae regimen non est praecipue penes po-
 pulum 3Π.ηηη praesides principes saeculares 320.

non potissimum penes principes ecclesiasticos
 321. sed praecipue penes summum totius Eccle-
 siae praesidem et sacerdotem 324.
 Ecclesiae causam ad iudicem saecularem defe-
 rentes puniuntur 320.
 Ecclesiastica potestas non solum data Petro, sed
 etiam caeteris apostolis, et quomodo 327. 330.
 334.
 In Ecclesia est auctoritas ferendi leges, et apud
 quem 508.
 Praeter Iudaeos nulli alii ad Ecclesiam pertine-
 bant 119.
 Ecclesiae vera doctrina unde petatur 110.
 Ecclesiae verbum est aliquo modo verbum Dei
 117.
 In sola Ecclesia reposita scientia rerum divina-
 rum 131.
 Ecclesiae publicum officium et sacrificium ces-
 avit in persecutione Anlichrisli 437.
 Ecclesiae Angelorum caput Michael 324.
 Ecclesiae Christianorum quare non vocentur tem-
 pla 446.
 Eleemosinae prosunt defunctis 458.
 Quod genus operum 461.
 Emmanuel imperator Gracchorum 399.
 Episcopus ordinatus a Christo, fuit solus Petrus
 353. et Petrus fuit Episcopus Romanus 369.
 Nullus Episcopus ostendi potest, qui sit a popu-
 lo depositus 318. neque quod sit a populo ordi-
 natus, sed tantum designatus 319.
 Episcopi nomen quid significet etiam apud M.
 T. 354. ubi de ejus officio.
 Episcopi Romani quindecim nomina 420.
 Episcopi primi post apostolos, ab ipsis aposto-
 lis constituti sunt 317.
 Episcopi dicuntur filii apostolorum 319.
 Episcopi succedunt apostolis 354. et 522.
 A Papa jurisdictionem accipiunt 521.
 Et cur non cesset eorum jurisdictio mortuo Ponti-
 fice. a quo illam habuerunt 522.
 Debent appellare ad summum Pontificem Ianum 407.
 Episcopi omnes aequales in dignitate ordinis 414.
 In suis dioecesibus habent auctoritatem ferendi
 leges 508.
 Vocantur fratres Pontificis 522.
 Quanto majores sint rege 111. 320.
 Atque Ecclesia romana habent consecrationem et di-
 gnitatem 354.
 Episcopi veniam petentes a romanis Pontificibus
 391. atque ab illis confirmati, depositi et re-
 stituti 395.
 An possint habere dominium etiam temporale. Vi-
 de quae dicuntur 737.
 Episcopi et presbyteri quomodo distinguantur, ubi
 de majoritate et auctoritate Episcoporum 319.
 Episcopi, Archiepiscopi et Primates, quare requi-
 rantur in civitatibus et provinciis 326.
 Episcoporumne sit Ecclesiae controversias diri-
 mere 103. et seq.
 Episcopo proprio primum iudicium in causis 406.
 Episcoporum africanorum conjunctio cum romana
 Ecclesia 410.
 Episcoporum successio in romana Ecclesia 82.
 Sine Episcopis Ecclesia esse non potest 118.

Episcopos veros esse Episcopos an nobis ccrlo constet 97.
 Episcoporum varia elcclio 119.
 Episcoporum institutio sive electio a pag. 149.usque ad 155. Ordinatio 319. 353.
 Episcopis utile consilium 323.
 Episcopos non solum immediate scd etiam mediale creat Pontifex 522.formula creandi Episcopos 521.
 Episcopos pares esse presbyteris, Calvinus existimavit 321.
 Episcopatus romanus quomodo unus , cl capul eaelcrlorum 392.
 Epistolae summorum pontificum quae asserunt primatum Pelri el successorum 501. 502.
 Erasmi errores de Chrislo 151.
 Erasmi cliam testimonio, probatur omnes Ecclesias subjectas esse Aposlolicac sedi, cl hoc nolo propter novos haereticos , qui Erasmus habent pro oraculo 393.
 Esdras Scripturae sacrae fuit instaurator Cl. 119. 120.
 Invenit novas lileras hcbraicas , cas scilicet quibus nunc ulimur 61.
 Interpretabatur sacram Scripturam populo 87.
 Esse et essentia in creaturis non est idem, m Dco autem est idem 159.
 Essentia, hujus vocis fusa explicatio 201.
 Essentia in divinis nec gignit nec gignitur 208.213.
 Essentia non est persona divina formaliter 209.
 Essentia in Dco habet se per modum termini communis 216.
 Esther historia quo tempore contigerit, ejus maritus quis 36.
 Evangelicis attribuunt haeretici memoriae lapsum 33.
 Evangelistarum propositum in describendis evangelicis 198.
 Evangelic quo idiomate conscripta 67. 70.
 Vera evangelia noscuntur ex traditione 241.
 Evangelic praedicatio in toto mundo ante adventum Anlichrisli 431.
 Evangelicorum libri nec plures nec pauciores quatuor esse debuerunt 33. quomodo oppugnantur 32.
 Evangelium praedicatum a Christo 111.
 Evangelium Joannis quo tempore scriptum 59.
 Evangelium praedicatum a Paulo 106.
 Eucharistia quo tempore debet sumi 513.
 Eucharistiae sacrosanctum sacrificium cessabit in persecutione Anlichrisli 436.
 Eucharistiae adoratio 443.
 Eucharistiae sacramentum sub utraque specie an omnibus concedendum 468.
 Ilacreses contra eucharistiam 491.
 Vinum nqua temperatum in calice offerendum 488.
 Eunomiani 172.
 Eusebius Nicomediensis haeticus Arianus 203.
 Eusebius Caesariensis Arianis favisse dicitur. ibid.
 Eusebii auctoritas in dogmatibus parva est 182.
 Eusebii locus lib. 2. hist. cap. I. corruptus 360.
 Eulychclis haeresis de Christo 239.
 Ex. per, in. hae praepositiones quomodo tribuantur Patri, Filio et Spiritui sancto 181.
 Exercitui comparatur Ecclesia 325.

Exhortationes spirituales, sive collationes 90.
 Extrema unctio 118.

F

Fabulae nomen interdum pro vera historia sumitur 38.
 Foeminae, publice docere, et alia officia peragere non possunt 44. vide infra v. Mulier.
 Remedium pro foeminis nusquam ponit Scriptura 122.
 Ferri candentis similitudo pro mysterio incarnationis 248. 252.
 Festa Natalis, Paschae, Ascensionis . Pentecostes traditione non scripta servantur 122.
 Fides est fundamentum aedificii spiritualis 24. Esi una 464. Absolute sumpta , licet recte dicatur fundamentum justificationis et omnium virtutum, tamen non proprie dicitur fundamentum Ecclesiae 450.
 Quomodo dicatur hypostasis 201.
 Sine operibus quomodo justificat 54.
 Una fides in Ecclesia esse non potest, nisi sit unus iudex summus 327.
 Fides Chrisii et religio, an penitus extinguenda sit propter saevissimam Anlichrisli persecutionem 457.
 Fidei regula certa et nota esse debet 24.
 Fidei regula an sit Scriptura 141. Vide 476.
 Fidei nostrae primum fundamentum est verbum Dei 115.
 Fidei perseverantia communicata Petro 579.
 Fidem Chrisii saltem post Christi obitum abolendam dixerunt Transylvani 194.
 In controversiis fidei et morum. summus iudex quis 476. vide 141.
 Filii Dei productio nunc vocatur generatio , nunc creatio 198.
 Filii Dei productio per intellectum 237.
 Forma accipitur pro essentia 161.
 Franconus convertit s. Kilianus 327. Vide de Franconibus 398.
 Fridericus 11. 537.
 Fundamentali petrae proprium est lotum aedificium regere 333.
 Fundamentum Ecclesiae Petrus 331.
 Item 333. Vide v. Ecclesia, et v. Petrus.
 Futurorum praedictio, est opus Dei proprium , et convenit etiam Christo 181. et Spiritui sancto 192.

G

Galliae regnum convertit s. Kilianus 327. Vide de Gallis et Galliae regno 498.
 Genebrardus quartum librum Esdrae ad canonem pertinere dicit 59.
 Non recte tribuit Calvino, quod dixerit in personis non tribui essentiam 206. 217.
 Generationis perfectio (in divinis) est in lilio 153.
 In generatione divina est quidquid perfectionis est in via 211.
 Filius an fuerit antequam gigneretur. 212.
 Constitutum ex essentia et relatione gignit et gignitur in Dco 213.

Genitus cl ingenitus, generabile ct ingcncrabile quomodo differant inter sc, cl quomodo sumantur in Deo 210.	Appellantur Gog ct Magog 456.
Germanos convertit s. Bonifacius 327.	Argumenta eorum, quod non possint ub Ecclesia mulclari 436.
Gignere cl gigni in divinis non est essentiae 209.	Infelix exitus ipsorum 147. 148. 149.
Gladius temporalis ct spiritualis 1»29. 532.	An sint vere Christiani 418.
Graeca editio LXX. vitiata csl 69.	An sint rebaptizandi 128. el scq. 485. Vide supra v. Cyprianus, el v. Baptismus haereticorum.
Graeca editio Testamenti novi 70.	Ajunl se magnam perscqiutloncm de Antichrislo pati, quia interdum comburantur aliqui de eorum numero 436.
Graeca lingua eral omnium communissima 89. 94.	Sex perscquulioncs ipsorum 465.
Graecis fontibus ao magis credendum quam Latinis 77. cl quando ad illos csl recurrendum ibid.	Careni omni dignitate ecclesiastica 420.
Graeci non debent conqueri, quia sine illis facta esl addilio particulae (Filioque) ad symbolum	An male faciant scrutando loca Scripturae 112.
Graeci articuli,contrahunt significationem ad unam rem certam 427.	Haereticis novitatibus non succumbit Ecclesia 480. 495.
Item Graecorum hacresis dc Spirilu sancio 218.	Contra haereticos hujus temporis 470. 471.
Graecorum sapientes supra modum impudici 131.	Qui fide carent non sunl uniti Christo actu, sed in potentia Ianium 4 19.
Graecorum pertinacia cl superbia a Deo punita 423. Vide supra v. Conslanlinopolis.	Hebdomadae annorum 438.
Eorum miseria, ct infelix calamitas 235.	Hebraica edilio nn sil corrupta 62. 70.
Eorum consuetudo fere ordinaria corrumpendi libros 495.	Hebraica lingua quando desiit in populo Dei esse vulgaris 67. 87.
Graecorum imperium cur translatum ad Gallos cl Germanos 535-	Hebraicae linguae antiquitas, ibid.
Gratia repleta est anima Christi ab ipsa sua creatione 265.	Hebraicis fontibus an magis credendum, quam Latinis 77. ct quando ad illos recurrendum.ibid.
Gratia cl sapientia Christo naturalis fuil 268.	Ex Hebraeo in Lalinum translatum esl Testamentum vetus a d. Hieronymo 74.
Per gratiam Christi salvari erodimus 460.	Hebraei utebantur magis traditionibus quam Scriptoris 119.
Hominem esse in gratia, an certo constet 467.	Habuerunt aliquas traditiones extra Scripturam 130.
Gratia Spirilus sancti homo interius movetur a Deo, cl suaviter impellitur ad credendum , cl amandum 111.	Utebantur annis el mensibus lunaribus 437.
Gratianus imperator 108.	Illelias el Henoch vivunt adhuc 433. ubi occidentur, cl quando 437. 445.
Gregorii Magni lempore fuit vera Ecclesia (contra haereticos) 430. 442.	Hcnoidi adhuc vivit, cl veniet cum Delia ante diem iudicii 433.
Laus illius 465. item humilitas 389. 415. 423.	Occidentur in Hierusalem 445.
Gubernatio quae melior 314.	Uno mense antequam Anlichrislus pereat 437.
Gubernationis finis qualis sit 315.	Henricus IV. rex propter mulla scelera cxcommunicatus 491. 492. 536. 537.
	Herodis Ascalonilae Tetrarchae exitus , quo anno Claudii 375.
II	Hesichii edilio in sacram Scripturam 68. 88.
Jlncrcscos gravitas, in Praefatione.	Hicrcmias inclusus in carccre.cl invisus omnibus48.
Ilacrcscs variae post Christi ortum enumerantur, m eadem Praefatione. Item IOG.Pleraeque ct fere omnes ortae sunl cx Scriptura male intellecta 89. Vide cliam 110. 460.	A Nabuchodonosor maximi Ilcbal.ibid. B. Hieronymus fuil auctor Latinae editionis vulgatae 73. Licet doctior Damaso,tamen iudicium suum dc rebus fidei illi remisit 109.
liem unde ortum habeant 392.	Fuil simplex presbyter 393.
Ilacrcscs plurimas summus Pontifex sine Concilio generali damnavit 482.	Hieronymus videtur in ea sententia fuisse , ut existimaret Episcopos, si de jurisdictione agatur, esse quidem presbyteris majores, sed jure ecclesiastico,non divino,quae sententia falsa csl324.
An propter hacrcscs sint cogenda Concilia generalia 30.	Idem in commentario in Malachiam . non putavit Malachiam loqui de vero Helia 435.
Contra hacrcscs hujus temporis 471.	Quaedam verba illius , transposita in Chronico anni CCCLI 490.
Ilacrcscs ct schismata Ecclesiam Iluctuarc cogunt 351.	Ilyicrosolymorum Ecclesia palriarchalis 355. 360.
Hacresis per lepram figurabatur 535.	Hierusalem fulura sedes Anliehrisli 445. 446.
In casu hacresis Pontifices ab Ecclesia judicari possunt 413.	Historice el parabolice aliquid accipere 335. 339.
Haeretici dicuntur garruli 138.	Homo quomodo possit legem implere 468.
Sunl simiae Catholicorum 140.	Hominibus particularibus non datur passim donum interpretandi 113.
Possunt contundi cx doctrina Romanae Ecclesiae 390.	Hominibus insevit Deus naturalem propensionem ad monarchicum regimen 312.
Sunt praecursores Anliehrisli 427.	
Vocantur mysterium iniquitatis 428.	

Hominibus non csl serviendum praecipue propter homines,sed propter Deum 517.
Homousios longa hujus vocis explicatio 202.
Umami lex Vide v. Lex.
Humana mandata 515.
Humanum genus quare cx uno institutum csl 313.
Hypostasis longa explicatio hujus vocis 204.
Hyppolilus martyr existimavit Anlichislum esse ipsnm diabolum,qui de falsa Virgine falsam carnem assumet,quod error csl 433.

I

D.Jacobus Hierosolymorum primus episcopus vere fuil apostolus 54. 331.
Ordinatus fuil ab apostolis 353.
Ubi mortuus 381. ubi de Jacobo majore.
Jncobi el Pelri comparatio 360.
Jacobi Paleologi conversio 149. 166.
Jansenius in illud Ecclesiastici 77. oil. non convinci cx illo loco (ubi de adventu Ieliae esl sermo) Heliam venturum clc. 434.
Idiomalum communicatio an sequatur in Chrisio cx unione hypostatica 251.
Idola quando incoepcniint 46.
Idolis sacrificavit Marcellinus metu mortis 188.
Idola damnabit Anlichislus 450. vide 461.
Idololatriae peccatum punitur a Deo 517.
Idololatriam exterminandam post Christi advcnlum prophetae praedixerunt 178.
Idolothyta comedere non licet 510.
Jejunium quod genus operum csl 166.
Jejunium quadragesimae cl quatuor temporum est nposlolica traditio 116. 118. 126. vide dc jejunio quadragesimae quatuor temporum el vigiliarum 513.
Jejunium sabbathi 413.
Illyrici mendacia dc Pontifice 464.
imagineum veneratio cx aposlolica traditione 131. 406. 473.
Propter imagineum venerationem concessa sunt miracula sanitatum 452.
Immensitas tribuitur Filio 176.
Immolatis vesci non licebat 510.
imperatores qui iudicium dc rebus fidei iudicandis Ecclesiae romanoque Pontifici remiserunt 125.
Qui contra fecerunt 108. cl scq.
El quare mittebantur cliam confirmare Pontifices 398. el quaedam jura quae illis concedebant romani Pontificis confirmationem. 415.
Quare se illis subiciebant Pontifices 415. 532.
Imperatoris servomquare senominciGrcgoriusl 15.
Imperatores varii qui ab haereticis dicuntur Pontifici auctoritatem dedisse,quod refellitur 397.
Imperatores qui Episcopis iudicare noluerunt, sed ab Episcopis iudicari 412. 415.
Imperatores varii excommunicati et depositi a summis Pontificibus 403. 430. 491. 501. 535.
Imperatores qui tragoedias in Ecclesia excitarunt 306.
Imperatores qui Pontifices deposuerunt 532.
Imperatores antiqui vel jure hncroditario vel ab exercitu obtinebant imperium 319.536.

Electores imperatorum 536. Potestas eorum temporalis a Deo 525.
Persequutiones eorum,a quibus auctoribus peti debeant 436.
Imperatoris et Pontificis actus officia, et dignitates distinctae 529.
Imperatori solvuntur tribula etiam ab Ecclesia aliquando 525.
Imperii Romani omnimoda desolatio quando continget 132.
Imperium Romanum sine urbe Roma bene consistere potest 433.
Imperium Romanum comparatur Babylonico, ibid.
Imperii translatio a Graccis ad Gallos el Germanos 535. 536.
In, per, cx, hae praepositiones quomodo tribuantur Palri, Filio et Spiritui sancio 180.
Incarnatio Christi multipliciter oppugnatur hoc tempore ab haereticis 236.
In incarnatione duo quaedam ex nostris rebus accepit Chrislus 268.
Per incarnationem accessit mullum boni humanae naiurac 242.
Incarnatus esl solus Filius Dei 249.
Incarnata dicitur divinitas Verbi per unionem cum carne 241.
Infernus. Dc Christi descensu ad inferos 270. Vide v. Christi descensus ad inferos.
In inferno Christus praedicavit, et quibus 281.
Intellectus divinus, cl voluntas , intellectio et volitio in Deo idem sunt 172.cl 213.
Intcnigenliae cl volonlalis actiones immanentes in Deo, quomodo steriles non sint 216.
B. Joannes Baptista. Testem legationis suae Isaiam adhibuit 24.
B. Joannes Chrysoslomus ab episcopatu depositus. 391. W5.
Verba quae pro concionibus proferebat,accipienda sunt juxta mentem ipsius 94 et 100.
Joannes Damascenus quid sibi voluit per Theandricas operationes 295.
Idem aperte negavit Spirillum sanclum a Filio procedere 223. 234.
Idem defenditur 505.
Irenaeus male putavit Chrislum anno aetatis suae 80 passum 110.
Judaei.Duo genera hagiographorum habuerunt II.
Abducti in Babylonem quomodo dicantur abduch in Persidem 48.
Ter ducuntur captivi, ibid.
Numerabant annos a primo rege Syriae 18. 19.
Ipsorum respublica, monarchia 314.
Ingratitudo quaerentium regem, ibid.
Religio erga sacros libros 63. elan depravarini sacram Scripturam, ibid.
Propter Judaeos venturus est Anlichislus , cl ex eorum gente nascilurus 411. 416.
Judex summus in controversiis fidei et morum,quis sit 140. 176.
De iudicio in caussis ecclesiasticis, more aliorum iudicium, cl de poena quae ad summum Pontilem pertinet 508.
Judicialia praecepta addita veteri legi. 514,
Judicialia vetera non manent 516.

Judicii dies intelligitor per diem Domini 321. 4*3.
Judicii dies nescilur 429.
Ante judicii dicm animae Beatorum visurae sunt
Deum 504. el seq.
Juramentum obedienliac romano Pontifici factum.
443.
Justificatio prima cl secunda, hoc csl, illa, qua
sola fides justifica! sine operibus, ct opera cum
fide cl auxilio gratiae 56.
Justificatio peccatoris, cx quibus operibus 466.
Justificationis opus cujus sil 137.
Homo non justificatur ex operibus factis viribus
propriis 85.
Justinianus senior Augustus vocat Joannem П. ca-
put omnium sanctarum Ecclesiarum 391.
Idem remisit suum jus pontifici , pro confirmatio-
ne 398.
Justinianus II. convenit V. synodum apud Constan-
luiopolim, ct canones Trullunos edidit 27.

L

Lachrymac veniam postulant 166.
Lactantii opinio seu error exploratus dc secunda
resurrectione mortuorum, et de regno Chrisli
mille annorum in terris 454.
Laid. Vide v. Magistratus politicus.
Laid non debent judicare dc rebus fidei. 109. Vide
infra v. Populus, cl v. Plebs.
Laici non debent negotia ecclesiastica tractare 319.
cl seq.
Laici eliam judicantur ab Episcopis 513.
Latina editio Testamenti veleris cl novi. 71.
Latriae adoratio 178.
B. Leonem haeretici male calumniantur 388.
Leo Isaurus Iconomachus 535.
Lex per Moysem dala, cur litera, cur occidens, cur
propria Testamenti veleris esse dicatur 25.
Lex nova, cur lex libertatis, vetus autem leo terro-
ris appellatur 56.
l. cx humana dici potest a Deo 111.
Lex scripta cl non scripta 130.
Lex data in Syna 163.
Lex divina non csl mutanda 278.
Lex secunda dicitur Deuteronomium 504.
Lex injusta non csl proprie dicenda lex 507.
Lex ul justa sil quatuor requirit, ibid.
Lex pontificia el civilis obligant in conscientia 508.
511.
Lex dc sanguine el suffocato 509.
Lex ecclesiastica necessaria 513.
Lex humana quomodo obligcl sub poena mortis ae-
ternae 518.
Lex civilis an possil condi a Papa 532.
Legis Judaicae, cl Pontificiae comparatio 516.
Legi an possil fieri additio cl quomodo 514.
Legem generalem non faciunt, privilegia pauco-
rum 115.
l 'geni sm superioris neminem judicare licet 525.
Legem quomodo possil homo implere 468.
Leges ferre non esl populi 318.
Summus Pontifex habet auctoritatem ferendi leges
409. cl infra 507. cl seq. De legibus Pontificis.
Aide v. Pontifex.

Auctoritas ferendi leges in Ecclesia 508.
In Lege el prophetis non continetur Testamentum
novum, nisi in universali 133.
Legislator primarius est Chrislus 515.
Libertas Christiana triplex 516.
Libertas item triplex 247. 294.
Libertatis lex quae sil 56.
Libri Canonici sunl infallibilis veritatis 41.
Duplex est via conoscendi an aliquis liber sit vere
divinus 41.
In libris Canonicis declarandis quid observavit Ec-
clesia 42.
In libris apocryphis csl etiam aliquid veri 52.
Liber Henoch an fuerit apocryphus ibid.
Multi libri ex Testamento veteri perierunt 119.
Librorum Canonicorum veritas cx traditione Apo-
stolica 131. 135.
Lingua latina desiit in Italia 89.
Lingua latina an aliquando fuerit aliquabus vulga-
ris 88. Ubi de linguis variis omnium nationum
usque 90.
Lingua propria Hebraeorum corrupta esl 66. 69.
Lingua Hebraica, Graeca cl Latina scripserunt A-
postoli 87.
Linguae nomine interdum sumitur donum lingua-
rum 94.
Limis ab apostolis Petro ct Paulo Hornae factus
Episcopus 318. Vide eliam 373. 380.
Litera 2 accipitur frequenter pro >22 75.
Literal*, formatae antiquorum 356.
Locustis comparantur Lutheran! 471.
Luciani editio in sacram Scripturam 68. et 88.
Ludovicus I. imperator quid donaverit Ecclesiae
Romanae 538.
Ludovicus VI. depositus a Clemente VI. 537.
Luitprandus confirmavit donationem faciam Pon-
tifici 429.
Lulhcrus . qua ralioue dici polcsl Antichrislus
461. 465.
Lulhcri haereses 152. 471.
Item ipsius impudentia el mendacia 457.
Contra Luiherum el Lulheranos mulla 470. cl
seq.
Lyr.mus minus caule loquultis csl in capile 49.
Malth. in illud: Ex cis occidetis etc. 381.

M

Macedonum regnum obscurissimum usque ad
tempora Philippi patris Alexandri Magni 35.
Magistratus politicus asseritur c.x Antiquitate 291.
Origine ibid.
Mahumcles quo lempore venii 430. Mortuus
438.
Majestas adoranda tribuitur Eilio Dei 178.
Mali Praelati. Vide v. Praelati.
Manassac regis lempore contigit historia Ju-
dith. 44.
Manus impositio 488. Vide supra v. Coufinnatio,
el v. Chrisma.
B. Marcus evanglista a Peiro creatus episco-
pus 318.
Discipulus Petri, a quo missus est Alexandriani,
ul nomine Pciri fundaret Ecclesiam 350.

Marci evangelium qua lingua scriptum 72. cl 87.
 Qua occasione 120. cl quo loco 369.
 Martiaous imperator a Deo electus 32.7. Controversias ilo rebus lidci Ecclesiae judicandas tribuit 108.
 Martyres. Vide v. Sancti.
 Martyres quos Antichrislus occidet futuri sunl il-lustriores omnibus praeteritis 430.
 Ad eorum memorias quomodo alligamus cullum cl invocationem 406.
 1;. Matthaeus, quare citavit liicreiniam loco Zachor-iac 408.
 Ejus evangelium, qua lingua scriptum 67. Qua occasione 120.
 Idem, el Marcus, et Lucas non scripserunt acta et verba Christi priorum duorum annorum, sed solum tertii nnni 438.
 Matrimonium in Testamento veteri, an fieri poterat ex una tribu in aliam 80. Vide v. Mulier, cl v. Uxor.
 Matrimonium non prohibetur simpliciter 161.
 Prohibetur tamen sacerdotibus, ct hominibus in sacris constitutis, monachis, cl iis qui se volo virginitatis divinxcrunt 468.
 Matrimonium per verba dc praesenti contractum cl non consummatum .703.
 Matrimonium an solvatur per haeresim. ibid. An solvatur per conversionem alterius conjugis ad fidem 534.
 Maximus imperator episcopo primas detulit 320.
 Maximini imago dejecta 493. Ipsius exitus 320.
 Mediator Chrislus ut homo non ut Deus 197. Vide 289. ubi de mediatore usque ad linem libri.
 Mediatoris dillnillioncs, ct conditiones 293.
 Melchisodech obtulit panem ct vinum in figuram sacrificii nostri 80.
 Melchiscdcch rex el pontifex. 337.
 Mendacia vocabuntur signa el prodigia Anlichrisli 4.71.
 Meritum Chrisli pro nobis et pro sc 297.
 An dentur opera quae mercantur justificationem 349.
 Michaël princeps omnium angelorum 324.
 Michaël cl Theodora imperatores 468.
 Michaëlis Scrvccli hacrcsis, vita cl mors 147. 148.
 Militia. Vide v. Bellum.
 Miracula in Testamento veteri, a quibus facta fuerunt 164.
 Miracula divina facta in condemnationem haereseum 359.
 Miraculorum patratio propria auctoritate csl Dei proprium, cl eliam Chrisli 181.
 Miraculo Chrisli erani opera divine huinana 29.7. Vide 291.
 Miracula Antichristi 4.71. 462.
 Miracula animarum petentium auxilium, et miracula sanitatum 452.
 Missae sacrificium. Videv. Sacrificium, infra.
 Canon missae an sil cx traditione aposloliea 118.
 Consecrationis verba a nullo addita sunl. ibid.
 Aqua vino miscenda in consecratione 118. 127.
 Invocatio sanctorum in sacrificio missae 118.
 Memoria mortuorum in sacrificio missae 119.
 Hujus sacrificii figurae 325.

Missas pro defunctis offerre 431. 443. 458.
 In sacrificio missae se offert Chrislus per ministerium sacerdotum 460. 467.
 Tempos >tatulum pro celebratione missae 487.
 Missio Spiritus sancti qualis sil 221.
 Monarchia. Vide v. Kegimen. Esl optimum regimen 159.
 Quid sil 311.
 Monarchia simplex simplici arislocraliae ct d;mo-craliae praestat 311.
 Monarchia minus est casibus d mutationibus obnoxia. quam ulla alia forma regiminis 315.
 Monarchia arislocraliae ct dimocratinc admixta utilior in hac vita quam simplex monarchia 315.
 Monarchia simplex circumstantiis seclulis, simpliciter excellit 316.
 Monarchiae ordo 314. Aliae proprietates, ibid. Diuturnitas 315.
 Monarcha Ecclesiae praecipuusesl Chrislus 317. 324.
 Mors Christi nostra salus 276.
 Moyses oral summus sacerdos, sed extraordinarius 103. 321. 361.
 Ordinavit rempub. Judaeorum 323.
 Summus princeps temporalis, cl summus pontifex fuil 537. 538.
 Moysis auctoritas 520.
 Moysis caeremoniae, et judicialia abrogata 516.
 Mulieri speciosae comparatur Ecclesia 32.7.
 Mundum creatum esse per angelos haeretici dixerunt 180.
 In toto mundo praedicari debet evangelium 131.
 Mundus dupliciter sumitur 173.
 Mundus quo tempore finiendus 429.
 Mundi consummatio post adventum Anlichrisli 438.
 Quot anni elapsi sunl a mundo condito 429.

N

Nabuchodonosor 1er abduxit regem, el populum captivum 48. Vide 43.
 Regnum ipsius amplissimum 13.
 Karcisum quem Paulus jubet salutari, quis fuerit 378.
 Natalis Domini nostri dies 122.
 Naturae duae in Christo 238.
 Sunt integrae et non permixtae 239.
 Naturalis propensio ad monarchiae regimen 312.
 Navi comparatur Ecclesia 325. 339.
 Necessaria simpliciter ad salutem 136. 137.
 Nero, Romae primos Christianos occidi mandavit 371.
 Quot annis regnavit 373.
 Illius scelera quare omissa a Joscpilio 380.
 Illius persecutio vocatur mvslcrium iniquitatis 427.
 Aliqui putarunt resurrecturum, et Anlichrislum futurum 443.
 Item dc illius pcrsequulionc 436. 137.
 Neslorii hacrcsis 212.
 Nicephorus cl Michaël imperatores 536.
 Ninus crexit statuam Belo 47.
 Nomen ἐμὸὐοιο 110. 200. 489.

Aomen De». Vide v. Deus.
Nomen Çhrisli HO.
Nomen Anlichrisli 439.
Nomina concreta pro supposito nccipi possunt, li-
cet formaliler naturas significant 251.
Aomina quae mutantur a Deo diversis hominibus
348.
Nmergis quid male concesserit Innocentius VIII.
507.
Notio quid sit 205.
Aotiii.un non producitFilius etiamsi intelligal 213.
Notum per magis notum probare 100.
Aov.dus cum Novatiano confunditur a Graecis 374.
Numerus an sil in divinis 158.
Numerus certus pro incerto 338.
Numerus ternarius affectatur ab omnibus rebus 153.
Numerus senarius 140.
Nuptiae. Vide v. Matrimonium.
\\uplibc post votum.Vide similiter v. Matrimonium.

O

Obcdicntia praelatis praestanda 510. 513.
Obedienliao juramentum romano pontifici facium
413.
Officium divinum cessabit in persecutione Anii-
chrisII 436.
Officia divina in romana Ecclesia hoc tempore,eo-
dem ordine el numero lectionum. ct psalmorum
celebrantur, quo ante annos mille, tempore Go-
lasii 89.
Officiorum divinorum praecipuus finis csl cullus
Dei 91. 92.
Onuphnus m libro de comitiis imperialibus, Grc-
gorium X. pro V. accipere dcbcl 530.
Operum Iria genera 466.
Operationis unius vel duarum nomina in Chrisio,
quare prohibuit Honorius 494.
Operationum et naturarum confusio non datur in
Ileo 294. 295.
Opera solius Dei quinque sunt creatio, conserva-
tio, salvatio, praecognitio occultorum cl patra-
tio miraculorum 179.
Oratio perfecta qualis sil 92.
Aon impetrat infallibililcr nisi quod est necessa-
rium vel ulilc oranti 106. et quare non impetre-
mus 270.
Ad Deum dirigitur 460.
Quod genus operum sil 466.
Orationis domus. vocatur templum 466.
Or itimii desiui. ib. ml loca quaedam Apostoli in pri-
vatis domibus 446.
Orandi modusin Ecclesia nusquam invenitur scri-
ptus m Scriptura 122.
Utalio publica Ecclesiae quomodo prosit fidelibus
qui cam non intelligunt 91.
Oration-, Ecclesiae ul plurimum diriguntur ad Pa-
trem. tamen in Patre, invocamus omnes Ires per-
sonas 197.
Omio quam ipsetncl pro scipso ad Deum fundit.
Iiv I eam non intelligal, tamen fructum percipe-
i' { i i 92.
Orandn-rMi hn-tus.qui accipit nostras preces 178.
Oration-, dono anima clamat, cl gemit 199.

Orando Chrislus vuluil exprimere voluntatem na-
liiralem 270.
Orationes fidelium pro defunctis 17. 458. Vide v.
Defunctorum siilTragia. el v. Sacrificium.
Ordo prout est optimi regiminis proprietas quid
sil 311.
Ordines minores sunt cx Aposlolica traditione 138.
Ordinis poleslas ad remittenda peccata 338.
Ordinatus a Chrisio fuit solus Peirus 353.
Ordinatus ab haeretico episcopo vere ordina-
tus 493.
Ordines religiosonim.Yide v. Religio.
Origenis in sacram Scripturam editio qualis G7.88.
Origeocsin nullis erravil. Primo enim quae acci-
pienda erant simpliciter accepit figurate ut de
paradiso terrestri 102.
Idem argumentabatur Patrem esse majorem Filio
173.
Idem habet nullas blasphemias dc Filio Dei 185.
Idem sensit.cssc m inferno, nihil aliud cssc quam
timere Deum iratum 272.
Possibilem putavit incarnationem diaboli et aliquos
angelos voluit vere esse incarnatos 413.
Origcnes damnatus a Vigilio papa 493.
Otho IV. depositus ab Innoccnlio III. 537.
Ovili comparatur Ecclesia 325. 315. 383.
Oves non debent pascere pastorem suum 108.
Oves dicuntur praedestinati 112.
Oves Chrisli universa Ecclesia 345. 383.
Comparatio inter paslorcm ovium irrationalium ct
rationalium 518.

P

Papias erravil opinando regnum Chrisli futuram
mille annorum posl resurrectionem 110.
Particulae quaedam quae denotant distinctionem
personarum 151.
Pascere quid el cujus sit 344.
Passio el mors Chrisli fuit nosira redemptio 273.
Pastores seu ministri Ecclesiae. Vide v. Episcopus
cl v. Pontifex.
Pastor Ecclesiae summus pontifex. Vide v. Pontifex
cl v. Episcopus.
Pastor ovium rationalium cl irrntionalium 518.
Pastori necessaria triplex poleslas 534.
Pastorum Ecclesiae munus 344.
Paler quomodo dicatur solus venis Deus 197.
In Palrc aeterno est auctoritas principii, quae
non csl in Filio 181. 182. 196.
Pater generare dicitur, non essentia el quare 152.
Vide v. Generatio.
Paler simpliciter est inginitus el improduclus 218.
Quidquid habet Paler, habet etiam cl Filius exce-
pta relatione 420.
Paler comparatur fonti, Filius Homini cl Spiritus
sanctus lacui 221.
Pater et Filius unum principium sunt Spirilus san-
cti 231.
S. Patres numqunm simul in eodem errore con-
venerunt, si aliquando errarunt 124. 200.
Patres quos putant suos, haeretici 181.
Palriarclrales sedes quae sint, cl quo ordine,cl nu-

index

mero 355. usque nd 357. ct 385. 380.
Defecerunt a fide excepta romana sedc 481.
Patriarchae nunqnm habuerunt supremam digni-
tatem in Ecclesia 332. 422.
Eorum poleslas el auctoritas 32G. 400. et seq.
Palriarchoe arehieplscois superiores 32G.
Patriarchae varii depositi 400.
Pnrlncias non licet ulli terreno principi judicare

Patriarchae Hebraeorum 314.
II. Paulus lotius orbis terrae curam gessit 444.
Ostendit evangelium suum aeque vcrum ac divi-
num.alque evangelium 1. Jacobi 34G.
Reprehendit Pelrum 347. 365. 378.
An loqtirbailir cum Gentilibus 353.
Pauli el Petri comparatio 3GI.
Fuit Peiro minoris aelalis 380.
Elimam excaccavil. el Alexandrum cl llimcnaeum
excommunicavil 511.
Pauli epistola ad Romanos quo lempore scripta
379.
Cnplivitns illius.ibid.
Mors ct martyrium 369.
Scpulchrum 487.
Concursus ad limina apostolorum 370.
Paupertas maxima quae sil.et quam docuerit Chri-
slus verbo el exemplo 4IG. 504.
Pacem reipublicae debent liabero pro fine princi-
pes 518.
Peccatum originale deletum a Chrisio 494.
Peccatum quid sil 519.
Peccatum nec fuit nec cssc polesl in Chrisio 270.
Peccata in Spiritum sanctum quare irremissibilia
dicuntur 46.
Peccatorum remissio 341. 467. 469.
Peccatorum justificatio 468.
Pcr. pro, a vel cx 224. 227.
Persarum reges quot numerantur ab Hebraeis 36.
Perscqunlio Neronis in Christianos vocatur myste-
rium iniquitatis 127.
Persequuliones Ecclesiae III. 114.
Propler maximas persecuotiones nunquam Petri ca-
thedra ab urbe Romana separari potuit 482.
Persequuliones mullorum Patrum 388.
Perseverantiae donum communicatum Peiro 479.
Persona quid significet 205. 2G0.
Persona csl fundamentum naturae 204.
Persona divina ut talis esi infinita 211.
Personae accomodalur nomen hypostasis 204.
Personae a personis producuntur 2G9.
Personae divinae unde habeant subsistentiam 214.
Personarum distinctio iu eadem essentia ostendi-
tur 200.
Personis divinis convenit propriu gignere, gigni
el procedere 209.
In personis divini'- non potest esse ulla priorilas
posleriorilas 117.
Petra dictus csl Chrislus 331. 4G5. similiter Peirus
331. 348.
I). Peirus apostolorum princeps monarchs) Eccle-
siae constilulus a Chrisio 331.
Constitutus a Christo paslor post resurrectionem
331. 333.
Diclum csl ci, lu cs Peirus 331. ct super hanc pc-

tram aedificabo Ecclesiam meam 334. o| libi da-
bo claves 335. datae sunl ei claves 33G. clscq.
qtiid per has claves inlcillicalur 341.
Ei quoque soli dictum est, pasce oves meas 342.
34 4.
Per illa verba oves mens, universam ei Ecclesiam
, Christus commendavit 345.
Quae dicta sunl ei a Christo sunl in triplici diffe-
rentia 386.
Petri primatus confirmatur primo cx variis praero-
gativis illius 347.
Prima intcillgitur cx mutatione nominis.ibid.
II. Ex modo quo ab ovangelislis numeran-
tur apostoli 347.
III. Ex ambulatione cum Christo supera-
quas 349.
IV. Ex ipsa peculiari revelatione ipsi soli
facta, ibid.
V. Ex verbis: Et portae inferi non praeva-
lebunt adversus eam 351.
VI. Ex tributo, quod Dominus jussit solvi
pro sc ct Petro, ibid.
VII. Ex duabus piscationibus etc. ibid.
VIII. Ex illis verbis: Simon Simon ecce Sata-
nas expetivit vos ul cribraret sicut
trilicum, ego nutem rogavi pro lc ul
non deficiat fides tua. et lu aliquando
conversus, confirma fratres tuos 351.
IX. Ex apparitione facta Petro ante alios
post resurrectionem, ibid.
X. Quia primus fuit cui lavil pedes Chrislus
352.
XI. Quia Peiro soli praedicitur mors cl qui-
dem mors crucis, ibid.
XII. Ex co quod lanqnm paterfamilias colli-
git in unum coelum discipulorum, et
unum eligendum esse docet in locum
Judac 352.
XIII. Quia post acceptum Spiritum sanctum
primus omnium promulgat evange-
lium.ibid.
XIV. Quia primitm miraculum in testimonium
fidei a Petro fit. ibid.
XV. Quia tamquam summus iudex damnavit
hypocrisim. et fraudem Annnlne el
Saphirac. ibid.
XVI. Ex illis verbis; fictum est cum Peirus
transiret per omnes, ibid.
XVII. Quia primus omnium coepit praedicare
Gentilibus, ibid. 257. 379.
XVIII. Quia pro Petro in cnrcce constituto ora-
tio fiebat sine intermissione ab Eccle-
sia 353.
XIX. Quia in concilio primus loquitur. ibid.
XX. Ex verbis Pauli post annos 1res n-
scendi Hicrosolymnm videre Pelrum.
ibid.
XXL Quia Christus suis manibus Pelrum ba-
ptizavit 353.
XXII. Quia solus Petrus a Chrisio episcopus
ordinatus fuit ibid.
XXIII. Quia Petrus primum haeresiarcham Si-
monem magum primus detexit cl po-
sica damnavit ct cxlinxil 354.

INDEX

- XXIV. Quod Homac potissimum sedem suam *divino jussu* collocaverit 355.
- XXV. Quod sub finem vilao Petri Christus ipse Pelro apparuit et roganti Domine, quo vadis? respondere dignatus csl, venio Romam iterum crucifigi. *ibidem* el 371. 184.
- XXVI. Quia solae illae Ecclesiae semper sint habitae palriarchales. el primae quas Petrus fundaverat. 355.
- XXVII. Esi festum cathedrae Pelri 356. Vide etiam 37 4.
- XXVIII. Ex lilcris formalis antiquorum, ubi post nomen Patris, cl Filii cl Spiritus sancti, nomen apostolorum principis adjungebant 356.
- Confirmatur ejus primatus testimoniis Patrum gre-eorum 357. el Latinorum, *ibid*.
- Petrus non ut persona particularis sed ul pastor cl caput Ecclesiae, dicitur petra 331.
- Pelro in pontificatu Ecclesiae universae aliquis succedere debet 382. quod hic sil romanus pontifex 382. clscq. item 522.
- Pelri quatuor primi successores immediati qui fuerint 373.
- Pelro subjiciunlur omnes aposloli 470.
- Petrus praefuit non lanium apostolis, sed eliam mullis millibus Christianorum 383.
- Petrus dicitur os apostolorum 337. cl pro omnibus respondil Cbriso. *ibid*. Vide etiam quae dicunlur a pag. 347. usque ad 340. item 35'2. 3.73.
- Dicitur figura Ecclesiae ab Augustino 340. el scq. Quomodo Judaeorum apostolus eral 345. 362.
- Primus omnium agnovit Clirisli divinitatem 349.
- Reprehensus a Paulo 346.
- Pelri fides ul pastoris Ecclesiae, est fundamentum Ecclesiae 333.
- Ejus fides, humilitas cl amor erga Christum apparel potius in quibusdam quaeMagdeburgcnses ei obji-ciunt quam c contrario 362.
- Haeretici non dubitarunt saucium Petrum Anli-clirislmn facere 425. 426. 463.
- Petri ct Jacobi comparatio 360.
- Pelri et Pauli comparatio 361.
- Petrus auclprilalo major Paulo 358. 361.
- Item aetate, senior Paulo 380.
- Refellitur objecto ex XV. peccatis s. Pciri a Magdeburgensibus concinnata 362.
- Nilus falso scribit s. Pelrum bis crasse circa iidem 486.
- Pelri negalio 364. 486.
- Pclrus Romae fuil 366.
- Quo anno Claudii 373.
- Pclrus Romae mortuus. ubi mulla dc inorlc sanctorum Pelri el Pauli 371.
- Pclrus Romae usque ad muriem episcopus fuit, cl XXV. anilis permansit in episcopatu 371. 373. 375.
- Concursus ct pictus ad limina apostolorum Pelri cl Pauli 370.
- Pelri et Pauli scpukhra Irophaca apostolorum dicunlur 187. Vide infra v. Romae dignitas.
- Brevis historia silao s. Pelri 375.
- Philippus i. nnpccralor Christianus, exclusus a com-munions sacramenti ollaris a Fabiano papa 320.
- Philippus Galliae rCX 505.
- Philippi ilelanchlhonis hacrcsos de Christo 154.
- Philosophi unum Deum naturaliler cognoscentes, ea ex parle, quasi naturaliler Chrisliani luerunt 158.
- Philosophiam Ethnicorum reprehendit Paulus 194.
- Phocas imperator edidit sanctionem pro roinanae Ecclesiae primatu 398. 423. 429. 430.
- Pilatus quam potestatem habcruil supra Christum 415.
- Pipinus cl Carolus Magnus 398. 537.
- Pipino rege disputatum csl inter Romanos ct Graccos 220.
- Pipinus donavit pontifici romano cxarclialum Ravennae 429. 453. 538.
- Pipinus creatus rex a Zacharia papa 535.
- Platonem ab inferis esse liberatum per descensum Chrisli ad inferos, fabula csl 287.
- PJcbs non habet auctoritatem creandi episcopos cl presbyteros 335. Vide quae dicunlur 501.
- Leges ferre non polcsl 318.
- Poena respondet cul-pae. Vide infra v. Satisfactio.
- Poenitentiae. Vide v. Dolor de peccatis.
- Poenitentiae incertus exitus 53.
- In pocnitcnlibus dolor esse debet 468.
- Pontifex romanus. Summus pontifex sive papa, comparatur lapidi probato 300. 306.
- Est pastor el paler 327. Vide etiam 362.
- Dicitur aposlolicus, immo dc solo papa dicitur hoc nomen 328. 383. 421.
- Vocatur universalis Ecclesiae papa 383. 386.
- Vocatur sanctissimus Paler 391. 421.
- Vicarius Pelri, quomodo dici possit 395.
- Sc Clirisli vicarium cl famulum prolileliir 458.
- Dicitur petra cl fundamentum 480.
- Item quindecim nomina illius 421. 422.
- Quidam pontifex, quare se nominet servum imperatoris 415.
- Pontifex summus servum servorum Dei sc nominat. Vide supra v. Gregorii humilitas.
- Simul csl princeps spiritualis el temporalis 537. item 532. 535.
- Quae plenitudo potestatis in co sit 328.
- Quando coepit temporale dominium habere 429.
- Ejus imperium a quo tempore decrevit, el in quibus 234.
- Ulerque gladius, spiritualis cl temporalis in ipso OSI 532. 535.
- Ei non determinatur ditio a concilio nicacno 403.
- Pontificis auctoritas impedita ab hacrcsibus 397.
- Variae perscquulioncs summorum pontificum 308. 482.
- Pontifices depositi ab imperatoribus 417. Vide etiam paulo post.
- Imperialoros el reges depositi a pontificibus, c l poena non spiritali solum, sed etiam temporal i puniti 398. 453. 532. 535.
- Idem pontifex instituera, deponere cl restituero episcopos polcsl 399.
- Pontifex csl simul episcopus, archiepiscopus, patriarcha cl pupa 400.
- Succedil Pelro, ul pastori ordinario, ct in ecclesiastica monarchia 372- 381.

An de jure divino Pelro succed it pontifex romanus, ut romanus pontifex est 382.
Pontificis romani primatum.qui oppugnarinl 308. qui defenderint 309.
Ejus primatus antiquitus et origo 394. 395.
Ejus primatus in Afros 410.
Pontifici non tribuitur auctoritas ab apostolis 395. non a concilio generali, ibid, non a cardinalibus 397. non ab imperatoribus 398.
Pontificis novi electio, quare ab imperatoribus permittebatur confirmari 398. 4 17.
Num aliqui pontifices, imperatoribus aliqua privilegia concesserint in electione pontificis 398.

Title de jurisdictione coactiva et auctoritate ferendi leges, quae obligent in conscientia 506. 507.
Hem an possit legem civilem condere 532.
El an possit judicare de rebus temporalibus, ibid.
Item dominium ipsius 524. 525.
Quomodo teneatur legibus 530. 532.
Quo tempore principes erant ethnici, non eral iudex illorum, sed illis subjectus eral in civilibus causis 416.
Pontifex subjectuscsi vere in foro conscientiae suo confessorio 417.
Pontifex a nemine judicari, neque deponi potest 411. 412.
Pontificum depositio tenlala 417. Vide loca,quod a nemine judicari polesl.
In casu haeresis judicari ab Ecclesia potest i 13.sed praecipue 418. el seq.
Quomodo possit rcnunciare pontificatui 417.
Propter malum exemplum vitae deponi nonpolcsi. ibid.
Pontifex de cathedra docens errare non polcsi 105. Vide 476. el seq.
Ejus verbum de cathedra docentis csl aliquo modo verbum Dei 314.
In iudicio facti errare polcsi 477. 486. 500. 507.
El in universum, cl quomodo, cl quando errare possil 476.495, 496.
In pontifice csl pontificatus, persona cl conjunctio unius cum allero. Electores aulem quid conferant 396.
Pontifex est propter Ecclesiam 38. Item supra Ecclesiam 415. 423.
Praefertur caeleris episcopis in amplissima jurisdictionis auctoritate 414.
Est major regibus, quod eliam fuit in Tesiamcnlo vcleri 534.
Ponlillcein non esse Anlichrislum , probatur loto libro tertio, Controversiae tertiae.
Pontifex nullo modo amisit pontificatum suum , contra haereticos huius temporis 172.
Pontifex ultimus quis fuerit secundum haereticos 462. 465.
Pontifices aliquot miraculis clari 537.
Quomodo liceat resistere pontifici turbanti rempub. vel Ecclesiam 417.
Pontifici romano male n quodam conciliabulo aequatur patriarcha conslanlinopolitanus 400.401.
Pontificis virtutes significantur in vestibus Aaronis

Pon(iflcis Judaeorum cl Christianorum discrimen 306. 307.
Pontifices plurimas hacrcscs sine conciliis damnarunt 482. is',.
Pontifices romani qui numquam fuerunt Hornae . qui sint 366. et qui extra Romam mortui, ibid.
Pontifices in Gallis LX.\. annos manserunt 482.
Pontifices usque ad quod tempus habitarunt in !.. -teram- 47 4.
Pontifex an censeatur ditare suos 381.
Historia de Joanna papa foemioa. fabula est 473.
Controversia de Lino. Cieto el Clemente 318.373. 385.
Pontificalis dignitas cx prima Chrisli institutione personalis publica fuit 385.
Pontificis romani primatus. Probalur primo cx divino jure et ratione successionis 381.
Ex conciliis 385.
Ex testimoniis summorum pontificum 387.
El ex Patribus graeris 389.
Ex Patribus lalinis 392.
Ex origine cl antiquitate primatus 394.
Ex auctoritate, quam exercuit rom. pontifex in alios episcopos 399.
Ex legibus, dispensationibus cl censuris 402.
Ex vicariis papae 404.
Ex jure appellationum 404.
Solvuntur argumenta in contrarium 105. 407.
Idem probalur ex eo quod a nemine iudicatur 410.
Solvuntur argumenta in contrarium 413. ad 448.
De papa haeretico an lull's deponi possit 418.
Probalur primatus romani pontificis 421.
Quod non sil Anlichrislus.Refellitur objecto Lulheri. quod papa sil Anlichrislus 457.
Refelluntur nugae Smalcaldicae 458.
Calvini mendacia 459.
Item Illyrici 459.
Ineptiae Tilmann: 464.
Mendacia Chvlraci 465.
Refutantur argumenta Calvinii cl Illyrici, qui probare conantur papam non esse amplius episcopum 472.
De iudicio papae.Quod papa sit summus iudex in controversis fidei cl morum dijudicandis 476.
Proponitur quaestio, silne certum papae iudicium 477.
Pontifex romanus cum lotam Ecclesiam docet, in iis, quae ad fidem perlinent, nullo casu errare polcsi 479.
Non solum pontifex romanus non polcsi erraro in fide,sed neque romana particularis Ecclesia 482.
Non solum in decretis fidei errare non polcsi summus pontifex, sed neque in praeceptis morum, quae loti Ecclesiae praescribuntur et quae in rebus necessariis ad salutem, vel in iis, quae per se bona vel mala sunl. versantur 482.
Probabile csl, pieque credi potest, summum pontificem non solum ul pontificem,errarc non posse, sed eliam ut particularem personam hae relicum esse non posse,falsum aliquid contra fidem pertinaciter credendo 483.
Solvuntur objectiones cx ratione petilae, quod papa possit errare 484.
Potestas papae.An summus pontifex habeat juris-

- dictionem vere concliram, iln ul possit leges condere, *quae* obligent in conscientia,cljudicare nc punire transgressores 507.
- Probatur testimonio verbi Dei, posse pontifices veras leges condere 508.
- Probatur ex traditione Patroni 513.
- Solvuntur argumenta adversariorum cx Scripturae testimoniis ducta 514.
- Solvitur argumentum cx comparatione legum 516.
- Solvitur argumentum ductum ab exemplis 517.
- Solvuntur argumenta duo ducta ex ratione conscientiae 512.
- Solvuntur argumenta cx Patribus 518.
- An Christus jurisdictionem ecclesiasticam soli pontifici summo immediate contulerit 519.
- Episcopos omnes a papa jurisdictionem accipere 520.
- Solvuntur argumenta contra scniciulum 522.
- De potestate temporali pontificis 524.
- Aon est dominus totius orbis 524.
- Nec csl dominus lotius orbis Christiani 525.
- Non habet ullam jurisdictionem temporalem directe 527.
- Solvuntur argumenta contraria 529.
- Habet temporalem potestatem indirecte 531.
- Dationibus probatur haec sententia 532. probatur exemplis 535.
- Non repugnat pontificem simul esso principem spirituaalem ct temporalem 537.
- Solvuntur argumenta contraria 538.
- Jure habet summus pontifex cum principatum, quem habet 538.
- De quibusdam romanis pontificibus quibus haeretici errores ct vita objiciunt 503.
- Dc Alexandro 111. 503.
- Anaclo 487.
- Anastnsio II. 492.
- Benedicto XII. 507.
- Bonifacio V. 494.
- Coelcstino I. 491.
- Coeleslino III. 503.
- Chrislopboro I. 300.
- Cornelio 488.
- Eugenio IV. 507.
- Felice II. 488.
- Gclasio 492.
- Gregorio I. 494. 498.
- Gregorio III. 498.
- Gregorio VII. 499.
- Honorio I. 413. 518. ct 494.
- Innocentio I. 492.
- Innocnlio III. 504.
- Innocentio VIII. 507.
- Joanne XII. 300. et 418.
- Joanne XIII. 499.
- Joanne XXII. 504.
- Joanne XXIII. 505.
- Joanne foemina 472.
- Leone I.490.
- Leone V. 300.
- I.iberio 488.
- L'no 486. Vide etiam 318.373. 380.
- Marccllino 488.
- Jlartino I. 497.
- Nicolao 498.
- Nicolao IV. 504.
- D. Petro 362.
- Ponlinno 488.
- Sergio 111. 306. cl 499.
- Siricio 491.
- Slephano VI. 306. cl 490.
- Sylvestro II. 498.
- Thclesphoro 487.
- Vietore, ibid.
- Vigilio 498.
- Urbano 488.
- Zephirino 482.
- Populus episcopos cl presbyteros creare non potest ac jus eligendi summum ponlilccitt non convenit illi dejuo divino 317.
- Non potest ordinare episcopos, sed nominare, ct postulare 319.
- Populi regimen sive dimocralicum csl deterrimum 311. 318.
- Populi regimen 317.
- Ad populum non datur appellatio a plebe Christiana 318.
- Potestas summa ecclesiastica data Petro 344.
- Potestas coacliva in summo pontifice 507. 518.
- Potestas temporalis cl spiritualis 519.532.535.537 .
- Potestatis ecclesiasticae derivatio a pontifice ad episcopos 519.
- Item in quo sil summa potestas ecclesiasl. 360.
- Potestas ferendi leges in summo pontifice a pag. 507. iid 532.
- Potestas ordinis cl jurisdictionis 338. 519. 522.
- Potestas iudicandi cl puniendi 511.
- Potestas judiciaria nomine virgae, ibid.
- Praeceptum. Vide supra v. Lex.
- Praeceptum facit actum indifferentem necessarium 508.
- Praecepta humana 515.
- Opera praecepti distinguuntur ab operibus consilii 468.
- Praedicatio Christi in inferno, quibus facta 281.
- Praedicatio evangelii explicationem continere debet 94.
- Praedicatio evangelii in toto mundo ante adventum Anticliisli 431.
- Praedicatoribus evangelii datur os cl sapientia 88.
- Praedicatoribus concessum est ul jure exigant sustentationem 504.
- Praedicatores Antichrisli figurati in Apocalypsi 452.
- Praelatorum mali mores non Impediunt quo minus illi vere praelati sint, el nos illis obedire teneamur 390.
- Presbyter. Vide infra v. Sacerdos.
- Non sunt pares episcopis 322.
- Succedunt LXXII. discipulis 322.
- Presbyteri incontinentes 502.
- Item graviter peccantes au sint restituendi in ministerium 498.
- Presbyteri nunquam interfuerunt conciliis cum auctoritate definiendi ul tales 321.
- Communi presbyterorum consilio Ecclesia initio gubernabatur 323.
- Presbyteris licet appellare a suo episcopo ad epi-

scopos vicinos ejusdem provinciae 407 .
Praeter pro contra 134. 140.
Praeteritum pro futuro in sacra Scriptura 432.
Primates qui sint 405. 4G8. Vule v. Patriarcha.
Pinnatus Pclri 349. 358.Vide (piae dicuntur 382.
Primatus romani ponliOcis a pag. 38 i.usque ad fi-
ncui libri, qui csl secundus.
Primatus semper viguit in romana Ecclesia 453.
Princeps ecclesiasticus cl politicus simul cslsum-
mus ponlifex 537.
Princeps (piando possit privari suo dominio 534.
Vide infra v. Rex.
Principis saecularis cl ecclesiastici differentia 518.
Vide etiam 527.
Prophetiae donum debet administrari secundum
rationem fidei 112.
Plolomaeus rex iniialialur cur divinorum libronim
nulli neque historici.neque poetae meminerint24.
Plolomaei Philadelphi jussu septuaginta seniores
suam ediderunt sacrae Scripturae translationem
67. 08.
Purgatorium. An omnes animae ibi detentae . fue-
rint liberatae iu descensu Christi ad eas 288.

0

Quadragesimae jejunium esi apostohca traditio.
Vide v. Jejunium 132. 133.
Quae sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se.an
et quomodo valeat haec propositio in mysterio
Trinitatis 216.
Oiiarlodecimaiiii excommunicali a Victore I. papa
402.
Qiiaternilas non csl in Deo 209.

II

Redemptio nostra prr sanguinem cl mortem cor-
poralem Christi 272.
Ildemplionis pretium a Christo persolutum debet
pensari ex dignitate personae 273.
Regimen. Quod sil optimum regimen 310. optimi
regiminis proprietates 314.
Simplex monarchia praestat simplici arislocraliac
cl dimocraliae 310. 324.
Monarchia, arislocraliac cl dimocraliae admixta
utilior est in hac vita, quam simplex monarchia.

Circumstantiis seclulis monarchia simplex absolu-
te cl simpliciter excellit 316.
Ecclesiasticum regimen an debeat esse monnrchi-
cum 317. Vide ellum 382.
Ecclesiae gubernatio non est dimocralia 317.
Ecclesiasticum regimen non csl penes principes
saeculares 319.
Aon penes episcopos 321.
Debet esse monarchicum 321.
Diluuntur objectiones contra hoc 327.
Ilrgnmn Christi non fuit temporale 527.
Ecclesia comparatur regno. 325.
Regna vetustiora sunt quum rcipublicae 312.
Regni Scylharuni diuturnitas 315.
Regnorum Aabuclindonosor, Cyri, Assucri cl Au-
gusti amplitudo 330.

Regnorum praecipuorum successio usque ad finem
mundi ex Daniele 432.
Regna cl reges inlcIIigunlur apud Danielcm per
nomina diversorum animalium 426.
Regna Gentilium approbat Deus 524.
Regna terrena non perdunt Gentiles, quando Chri-
stiani fiunt 523.
Haeretici dixerunt Anlichrislum esse, regnum ty-
rannicum, ac sedem apostalicam, eorum qui Ec-
clesiae praesident 425.
Retalio quid significet 205.
Relationes per se consequuntur ad productionem
suppositorum 209.
An emanent ab essentia, ibid.
Quomo lo constituent personas 214. 215.
Easque distinguant 223.
Oppositae relationes an in Deo distinguantur renli-
ler 230.
Religiosi habent saltem in communi dominium re-
rum mobiliium 504.
Remedium pro foeminis nusquam ponit Scriptura
122.
Respublica fortior quae sil 315.
Respublica Hebraeorum monarchia 314.
Respublica ecclesiastica 532.
Respublica Romanorum quoi annis duravit 315.
Respublica Venetorum quot annos numeret.ibid.
Rex. Vide supra v. Princeps, el v. Principatus.
Regis nomen nude dictum 473.
Regis unius principatus optimus 311.
Regalis poleslns el pontificalis auctoritas 527.
Reges Hebraeorum 313.
Reges non possunt invadere ofllcia sacerdotum
320.
Aon episcopis solum, sed eliam diaconibus subji-
ciuntur 319.
Praesunt hominibus ul homines sunt non ul Chri-
stiani 320.
Debent Deo servire defendendo Ecclesiam, el pu-
niendo haereticos, vel schismaticos 534.
Custodes esse debent legum divinarum, non inter-
pretes. el negotiis sacerdotalibus non se debent
miscere 321.
Debent carere libidine dominandi 327.
Quando possint privari suo dominio 534.
Reges haeretici, vel infideles tolerandi non sunt

Reges venientes ad Ecclesiam 531.
Reges politici. Vide v. Magistratus politicus.
Reges depositi a pontificibus, ul Childcricus rex
Galliae 399.
Item Lotharius 402. ct Ilcnricus IV. Teutonicus
501.
Regum munus 321.
Sub regibus creverunt tria imperia 215.
Apud romanus sub regibus rarae dissensiones le-
guntur.ibid.
Rog'bus Hispaniae ct Lusitaniae csl divisus orbis
nuper inventus 525.
Roma Babylon appellatur 366. 433. 447.
Hem purpurata meretrix 446. 447.
Quoties capta 433.
Per sacerdotii principatum amplior facta 453.
Aon est futura sedes Antichrisli 445.

Rebel everti lempore Antichrisli H6. 483.
 Romae an sil illa fixa sedes apostolica, ut inde auferri non possit 482.
 Romae maxima laus ex eo quod remana particula-
 ris Ecclesia in tide errare non polesl 482.
 Romae dignitas propter reliquias martyrum. prae-
 cipue apostolorum Petri cl Pauli 369. 416. 487.
 Romae potissimum Petrus sedem suam divino jus-
 su collocavit 354. 382.
 Quod Pclrus fuerit Romae, probalur 306.
 El Romanis primo praedicaverit 367. Ibique mor-
 tuus 415,
 Romana sedes Petri cathedra 372. 386.
 Romana Ecclesia mater omnium ecclesiarum 351.
 387.
 Romanac ecclesiae primi fundatores 361.367.391.
 Romani reprehenduntur quod ab Eugenio disces-
 sissent 538.
 Romanorum respublica, regna.monarchia elc.315.
 Romanorum magistratus a populo 317.
 Romanus populus numquam fere habuit impera-
 toris creandi potestatem 115.
 Romanum imperium quando coepit inclinare ad
 ruinam 429.
 Romanum imperium sine urbe Roma consistere
 polesl 433.
 Omnimoda ejus desolatio quando continget 432.
 Romano imperio exinclo veniet Anlichrius 428.
 Romanum imperium significatum pcrbcslamquan-
 dam in Apoc.474.

S

Sacerdos. Vide etiam v. Presbyter.
 Sacerdos csl Christus ul homo 136.
 Summus sacerdos Christus semel se obtulit in
 cruce pro nobis, cl nunc se ofTcrl per manus
 sacerdotum 160.
 Summus sacerdos Teslamcnli veleris cujus rei ly-
 pus eral 325.
 Summus sacerdos Teslamcnli novi. Vide v. Pon-
 tificex.
 Sacerdos proprio ore corpus Domini conficil, el
 peccata dimillil 488.
 Sacrificans non polesl sine sacrilegio unam lanium
 pariem sumere 491.
 Ejus virtutes adumbrantur in vestibus Aaronis.
 325.
 Sacerdotis novae legis cl veteris, quoddam argu-
 mcnlum a simili 491.
 In pedore summi sacerdotis eral scriplum doctrina
 t veritas 481.
 Sacerdotes dicuniur Christi 425.
 Sacerdotum dignitas cl honor 319.
 Eorum ofilia reges invadere non possunt 320.321.
 Eorum concilio numquam legitur collatu summa
 potestas 321.
 Eorum coelibatus. Vide supra v. Coelibatus
 463.
 Sacerdotibus cl pontificibus eliam minus bonis,
 honor csl adhibendus 105.
 Sacerdotibus praestanda obedientia 508.
 Sacerdotalis uncio 113.

Apostoli cur abstinebant a nomine sacerdotii lh,
 Sacramentum eucharistiae. Vide supra v. Eucln-
 rislia.
Sacramentum extremae unctionis habet tres effe-
 ctus 86.
 Quae ad materiam ct formam sacramentorum *perli-*
nent. sunt ex Iradiliono divina 116.
 Sacrificare esi proprium mediatoris *officium* 291.
 Sacrificium. Vide v. Missa.
 Sacrificium Christi habet infinitam *efficaciam* 291.
 Sacrificia vetera, Christi passionem, el simul no-
 stram oblationem designabant 325.
 Sacrificium Ecclesiae publicum cessabit in perse-
 quutione Anlichristi 436.
 Sacrificium sine vino celebrare Innocentius Vili,
 permisit Norvcgis. el male 507.
 In sacrificio offerendum vinum aqua temperatum
 488.
 In sacrificio missae Christus offert se per ministe-
 rium sacerdotum 436. 460. 407.
 Sacrificium pro deiucis. quo juvantur animae pur-
 gatorii. Vide supra v. Defunctorum suffragia, cl
 v. Oratio, et haeresim contra hoc 458.
 Salomon s. Augustini sententia, a Deo reprobatus
 est 30.
 Salvatio csl opus Dei el convenit etiam Christo 173.
 Anima ipsius .Samedis vere apparuit Samedi 280.
 Saudi sanctis hominibus quae convenient 218.
 Eorum merita quomodo nobis prosint ad salutem
 460.
 Ad illos confugiendum in miseriis nostris 460.
 Sunl invocandi et orandi 430. 460. 4G6.
 Sanguinis el sulTocali lex 509.
 Sanguini Christi tribuitur nostra redemptio 272.
 Sapientia tribuitur Filio Dei 178.
 Sapientia naiuralis Clirisio homini 268.
 Salan adversarium significat 337.
 Satisfactio pro poenis temporalibus 470.
 Scientia cl sapienlia rcpleia est anima Christi ab
 ipsa sua creatione 265.
 Scriptorum sacrorum linguae, cl manus, Spiritus
 sancti calami appellantur 24.
 Scriptura sacra. Scriptura illa ipsa quae a Moyse
 cl prophetis condita csl, an ad nos usque per-
 venerit 61.
 Scriptura non debet publice legi lingua vulgari 91.
 An sufficienter instruat et perficiat hominem Dei
 135.
 Scripurae finis proprius cl praecipuus, el an sit
 regula fidei 140.
 Scripurae sacrae cur nulli neque historici, neque
 poetae meminerunt 24.
 Scripurae sacrae proplianniorcs Deus punit, ibid. -j.
 Scripturae commentaria qui primi scripserunt 101.
 Scripurae iudex csl ponlifex cum concilio 102.
 Scripurae sine traditionibus. nec fuerunt simpli-
 citer necessariae, nec sullicientcs 119.
 Scripurae sacrae quomodo discernantur a non sa-
 cris 21.
 In picrisque locis obscurae 461.
 Scripturarum sacrarum mirabilis co"-ordia 24.
 Ex Scriptura nun intellecta nalac su.d omnes liac-
 reses 89. 461.
 Oui sini libri sacri seu canocicl 28.

Quid cl qui sint libri apocryphi 58.
Dc bacrelieis (pii quosdam libros canonicos ve-
ris Teslamcnli oppugnarunt 29.
Dc haereticis qui quosdam libros Teslamcnli novi
oppugnarunt 31.
Dc libro Esther 34.
De libro Baruch 37.
Dc quibusdam capitibus Danielis 58.
Dc libris Tobiac, Judith, Sapientiae, Ecclesiastici
cl Machabaeorum 39.
De libro Tobiac 41. Judith, ibid.
Sapientiae 45. Ecclesiastici 46.
Dc libris Machabaeorum 46.
Dc quibusdam partibus librorum Marci, Lucae, Jo-
annis 50.
Dc epistola ad Hebraeos 50.
Simonin maxima in Henrico IV. 500. 502.
Smalckaldicae nugae dc pontifice 458.
Spirituales homines quomodo judicent spiritualia,
el temporali.) 113.
Spiritus hominum privatorum probandus csl 106.
Spiritus sancti divinitas demonstratur 191. 199.
Processio Spiritus sancti a Filio 199. 219.
De origine hacresis Graecorum.quod Spiritus san-
ctus non procedat a Filio 219.
Dc epistola Jacobi, Judac, 2. Petri 2. ct 3. Joan-
nis 53.
Dc Apocalypsi 57.
Situe Scriptura, quae continetur in his libris. Ver-
bum Dei 23. probalur esse Verbum Dei.
Refellitur objectio cx verbis b. Pauli: Litera occi-
di!, spiritus vivificat 25.
Scripturum non esse lain apertam per se, ul sine
explicatione sufficiat ad controversias fidei ter-
minandas 96.
Ad quem pertineat Scripturae interpretatio, cl do
variis sensibus Scripturae 101.
Perlinere ad pontificem el concilia, probatur ex
Testamento veteri 103. cx Testamento novo
104.
Ex consuetudine Ecclesiae 106.
Testimoniis Patrum 108.
Balione 111.
Ostenditur . l tionem hebraicam Moysis cl prophe-
tarum numquntn periisse 61.
Num editio hcbraica sil corrupta 62.
Dc cdilione chaldaien 66.
De editione syriaca 66.
De variis graccis editionibus 67.
De interpretatione l.X.X. seniorum 68.
Do editione gracca novi Tcslamenii 70.
Dc auctore vulgatae editionis 73.
Dc auctore Intinn editionis vulgatae 75.
Defenduntur luca quae Kcmnitius depravata esse
dicil in editione vulgata 78.
Defenduntur loca quae in psalmis mulo reddi-
ta fuisse a latino interprete , Calvinus conten-
dit 81.
Defenduntur loca quae haeretici ajunt esso cor-
rupta in editione latina Testamenti novi 84.
Dc editionibus 'ligatis 85.
Sed, haec adversativa habel multiplicem vim 169.
Sedes romani pontificis apostolica appellatur 328.
383. 386. 387.

Sedes ista csl una 392. Vide v. Ecclesia, et v. Ca-
thedra, supra.
Sedes apostolica an ita fixa Romae sil, ul inde au-
ferri non possit 482.
Sedes apostolica Romae collocata divino jussu
354. 182.
Sedes Petri comparatur capiti , radici, fonti, soli
392. 520. Vide supra v. Ecclesiae comparatio-
nes.
Sedem aposlalicam eorum qui Ecclesiae praesunt,
haeretici dixerunt esse Anlichrislum 425.
Sedes imperii 396.
Sedere a dexteris Dei quid sit. Vide supra v. De-
xtrum ct sinistrum.
Seleucus 49.
Scpulchri nomine non inlciligitur infernus 276.
Servitutis duplex genus 320.
Servus dicitur Christus ratione humanae naturae
169.
Severus Augustus 67.
Sibillac 75.
Simon magus se Christum fecit 194.
Est princeps el pater omnium haereticorum, qui
superatus est a d. Pcilo 353. Praecipuus prae-
cursor Anlichristi 420.
Ex Scripturis ostenditur Spiritum a Filio procede-
re 221.
Testimonio conciliorum 222.
Ex Patribus lalinis 223.
Ex Graccis 224.
Ratione 223.
Solvuntur argumenta Graecorum 231.
Recte facta est additio illa (Filioque) 232.
Divinum testimonium contra Graecos 235.
Spiritus sanctus accepit a Filio scientiam 168.
Quomodo dicatur missus a Patre 199.
Cur non dicatur Filius 213.
Cur non dicatur Filius filii 226.
Spiritus sancti unctio quos docuerit 113.
Ejus attributa 192.
Missio 221.
Ejus opera sunl opera ipsius Dei 192.
Dure Spiritum sanctum meritorie cl aucloritalivc,
cujus sil 296.
Slancari haereses dc mediatore 289.
Subditi subjacent potestati coaclivae 355.356. 518.
Subditorum obedientia suis praelatis 511. 513.
Subjectio majoribus debetur 416.
Subjectio politica cl despolica 326.
Subsistentia, hujus vocis explicatio 204.
Subsistentiae divinae fusa explicatio 211.
Subsistentiae Verbi communicatio, in unione hy-
postatica 249.
Successio romanorum pontificum in pontificatu ex
instituto Christi est, ratio aulem successionis
ex facto Petri initium habuit 382.
Suffragia defunctorum. Vide supra v. Defuncti, v.
Oratio, ct v. Sacrificium.
Sulpill error existimantis Neronem resurrectu-
rum. et ipsum futurum Anlichrislum 414.
Superbia insignis Lulheri 471.
Superbi dicuniur praecursores Anlichristi 447.
Susannae historia an canonica, el quo lempore
contigit 38.

Symbolum vira voce *tradiderunt apostoli* 120. 121. 127.
Symbolum nicacnum a quibus recitatur 222.
Symbolum Allianasii 221.
Symbola alia 232.
De additione particulae (Filioque) 220.

T

Thaddaei verba de descensu Chrisli ad inferos 167.
Templum Salomonis in Scriptura nominatur per templum Dei 446. 4-47.
In eo templo apostoli praedicabant cl orabant 417.
Templa cur non vocantur Ecclesiae Christianorum ab apostolis 416.
Templum vocatur domus orationis 466.
In templis eriguntur altaria 141.
Templorum Christianorum magnificentia, aedificia , ornatus el splendor sacrorum vasorum 463.
Tempora omnia virtute continentur in aeternitate 221.
Tertullianus Jfonlanisla fuit 487. Quo tempore vixit 488.
Ejus auctoritas in dogmatibus parva est 81.
Testamentum quid sit 53.
Testamenti veleris ct novi finis, qualis sil 26. 27.
Discrimen inter ulrumque Testamentum 56. 100. 101a.
Testamenti veleris multi libri perierunt 120.
Testamenti veleris Scriptura ulilis ad docendum 135.
Testamenti veleris figurae sunl historiae verae ad lilcram exponendae 161.
Tcslarncnli veleris Ecclesia fuit figura Ecclesiae Tcslarncnli novi 324.
Tcslarncnli veleris lempore semper fuit unus qui omnibus praeerat.ibid.
In vclcri Teslamcnlo promissiones lanium temporales fuerunt, in novo aulcm spirituales 416.
Testamentum novum licel perse, ne proprie leges non aderat, leges lamcn duplici ralionc completitur 28.
Tcslarncnli novi gratia per fidem el cbarilalem datur in cordibus nostris 412.
teslamcnlum novum an sil lanium additio, vel explicatio ad velus 134.
Teslamcnlum cum Iribus lanium testibus 503.
Theodoricus rex Gothorum controversies de rebus fidei Ecclesiae iudicandas tribuit 109.
Theodosius senior expulsus ab Ecclesiae liminibus cl excommunicatus ab Ambrosio 320. 535.
Quid illi monuenl circa minislralionem ecclesiasticam 321.
iheodosius junior laudatur, ilem quia iudicium de rebus fidei Ecclesiae Iribuil 109.
Horna caruil 433.
Theodora imperatrix 492.
Theodorelus aliquando Neslorii paries scquulus esl 211.
Episcopus asienns DCCC.Ecclesiis praccral. quibus fuil privatus, deinde rceurrit ad summum ponlicem 391. cl fuil restitutus 100.

Il. Thomas docuit per rcalem praesentiam Cliri. shim descendisse solum ml lymbuni Pairum 28.; Videtur dicere, fuisse aliquam poenam Christo esse in inferno secundum animam, cl in sepulchre, secundum corpus 282.
Tilmanni ineptiae de pontifice 464.
Timor Chrisli in passione qualis 273.
Timor de remissione peccatorum 467.
Traditiones non scriptas qui defenderint,vel oppugnarinl 116.
Quid sil, cl quoluplex traditio, ibid.
Explicatur status quaestionis de traditionibus , et mendacia quaedam adversariorum delcgunturl 17.
Necessitas traditionum ostenditur cx Scripturis 121, Testimoniis pontificum ct conciliorum 123.
Ex Patribus 123.
El qualuor aliis argumentis 130.
Explicantur regulae quinque, quibus in cognitionem verarum traditionum devenimus 131.
Solvuntur objectiones adversariorum 132.
Traditiones variae 1 17. 121. 125. 127. 131. 132.
Traditiones aequantur Scripturis 125.
Sunl quodammodo explicationes verbi scripti 131.
Traditiones quae reprehenduntur a Domino 136.
Trinitas invocatur 198.
Trinitas personarum 206. 207.
Trinitas, hujus vocis explicatio 206.
Trinitas mysterium Deus in Testamento veteri expresse proponere noluit 208.
Trinitatis vestigia, ibid.

V

Valens imperialor urbe Roma earuil 433.
Valentinianus senior quid responderit militibus, cum ei collegam in imperio dare vellent 319.
Eum admonuit Ambrosius circa minislralionem ecclesiasticam 321.
Controversias de rebus fidei Ecclesiae iudicandas tribuit 109.
Edidit sanctionem pro romnnae Ecclesiae primatu 398.
Noluit concilium convocare , neque episcopum c- ligerc 35.
Valentini gentilis haeresis cl exitus 155. ilem 53.
Vasorum sacrorum splendor 463.
Vaticanus mons quare civitas Leonina dicla csl 430.
Ubiquitas humanitatis Chrisli refellitur 149. ct sequent. cl primo cx Scripturis 252.
Ex symbolo aposlolico 253.
Ex praesentia corporis Christi in eucharistia 256.
Testimoniis Patrum 257.
Solvitur argumentum haereticorum 258.
Solvuntur aliae objectiones ex Verbo Dei peritae 250.
Item argumentum ex ipsa incarnatione ductum 260.
Item argumentum ex Patrum testimoniis petilum 261.
Item argumentum cx doctrina Scholasticorum 262.
Item objectlo ea ratione naturali ducta 264.
Verbum Dei dicilur Deus 172.

Verbum Dei csl virtus Vilissimi 105.
Verbum quomodo sustentet Chrisli carnem 250.
Verbi Dei productio 177.
Verbi productio in nobis est similis generationi 173.
Verbi divinitas dicilur incarnata non per conversi-
onem, sod per unionem 211.
Verbi Dei praedicatio. Vide v. Praedicatio.
Vestis el indumentum, similitudinem habent cum
humanitate Verbi 246.
Vicarii papae 415.
Victoris papae prudens Factum do celebratione pa-
schalis 102.
Virgae nomine intelligilnr potestas judiciaria 511.
Virgines sacrae. Vide supra v. Sanctimoniales.
Virgines sacrae nubere non possunt 212. 491.
Virginitatis consilium 408. 471.
Virginitas perpetua b. Mariae cx aposlolica tradi-
tione 117. 131.
B. Virgo vera Dei genitrix el mater 212.Vide cliam
212.
Decuit ul si Virgo paritura cral, non nisi Deum
pareret 160.
Nasci dc Virgine tale miraculum fuit in Chrislo, ut
majus a Deo cxcclari non possil 443.
Viri probi carent quibusdam impedimentis pro in-
telligcnlia Scripturarum 112.
Visiones cl miracula quibus hacrcses condem-
nantur 189.
Vilium nullum est ad quod sanandum non invenia-
tur aliquod remedium in Scriptura 138.

Vilia praelatorum. Vide v. Praelati
Unio quot modis fieri possit 218.
Unio hypostatica in quo consistat 217.
Exempla pro unione hypostatica 218.
An ex unione hypostatica sequatur communicatio
realis attributorum divinorum, ct praecipue im-
mensitatis cl ubiquilalis 250.
Ex unione hypostatica nulla consequuta sunl in
Chrisli humanitate 251.
Unitas multiplex rcpcrilur in Ecclesia 252.
Ex uno Fecit Deus omne genus hominum, ct quare
312.
Univocum et acquivocum 204.
Voluntates contrariae in Christo non Inerunt 495.
Urbes regiae , ct sedes antiquorum imperatorum
356.
Usus an possit separari dominio in rebus usu con-
sumptibilibus 501.
Ut eventum significat 451.
Uxores non permittuntur hominibus in sacris con-
stitutis 413.
An liceat ducere aliam uxorem quando ipsa non ve-
lit reddere debitum 498.

Z

Zelus divinus 528.
Zozimi, Bomiarii ct Cocleslini summorum pontifi-
cum laudes 407.
Zozimus an erraverit adducendo canone concilii
nicaeni pro sardicensis 409,